JOHANNIS GERHARDI
S. S. THEOL. D.
ET
IN ACADEMIA JENENSI
QUONDAM PROFESSORIS
LONGE CELEBERRIMI,

Locorum Theologicorum

Cum pro adstruenda Veritate, tum pro destruenda quorumvis contradicentium Falsitate, per theses nervosè, solidè & copiosè explicatorum,

TOMUS SEXTUS:

In quo continentur hæc Capita:

26. De Ministerio Ecclesiastico.
27. De Magistratu Politico.

EDITIO NOVISSIMA,

ac quàm plurimis hinc inde augmentis ditata, & illustrata.

In fine quadruplici Indice, Generali, Dictorum S. Scripturæ, Authorum, Verborum & Rerum, adjecto.

Cum Gratia & Privilegio S. Cæsareæ Maj. & S. Reg. Maj. Svecicæ.

FRANCOFURTI & HAMBURGI,
Sumptibus ZACHARIÆ HERTELII, Bibliopolæ Hamburgensis.
ANNO DOMINI M. DC. LVII.

ILLVSTRISSIMO AC CELSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DN. JOHANNI PHILIPPO, SAXONIÆ, JVLIÆ, CLIVIÆ AC MONTIVM DVCI,

Landgravio Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Comiti in Marca & Ravenspurg, Dynastæ in Ravenstein. &c.

DOMINO SUO CLEMENTISSIMO

Gratiam Spiritus Sancti à Patre per Christum Jesum Dominum nostrum. P.

ILLVSTRISSIME AC CELSISSIME PRINCEPS, DOMINE CLEMENTISSIME, Evergetu benignissime, quantum Dei beneficium sit, Magistratus in genere humano institutio ac conservatio, brevi quidem sed maximè emphatico aphorismo docet Apostolus, quando Rom. 13. v. 1. quæcunque sunt ἐξουσίαι ac potestates, eas à Deo ordinatas esse asserit. Ipsum enim ordinationis vocabulum de Magistratus institutione ab electo illo Christi organo usurpatum nos admonet, si absque Magistratus officio & beneficio esset, omnia in genere humano fore ἄτακτα, inordinata & confusa, sicut de Cyclopum conventibus dicitur, οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει. Sanè imperitum ac rude Subditorum vulgus divinum illud beneficium tantum abest, ut eâ, quâ par est, reverentiâ & observantiâ agnoscat, ut potius imperandi potestatem jugum existimet longè gravissimum ac durissimum, idemque cervicibus suis incumbere animo ferat ægerrimo, unde ad ἀπείθειαν, ἀναρχίαν καὶ ἀκαταστασίαν plenis velis Diabolo impulsore sæpius visum est propendere. Sed si quando voti sui compos factum, Magistratum è solio deturbavit & violento seditionum turbine omnia confudit, tum demum currendo intelligit, quantum bonum sit Magistratus tutela ac gubernatio, absque quâ politia terrena & societatis humanæ florens incolumitas, & pacata tranquillitas consistere nullo modo possit. Apud Persas legem fuisse accepimus ἀποθανόντος βασιλέως πέντε ἡμερῶν ἀνομίαν εἶναι, ut Rege defuncto proximis ab ipsius obitu diebus quinque cuivis quod vellet, facere liceret. Existimabant enim non posse rectiùs à subditis intelligi, quanta sit Magistratus in humana societate necessitas atque utilitas, quam si in paucorum illorum dierum licentia pacem turbari, summissima miscere & horribilem omnium rerum confusionem introduci animadverterent, sicque regno iterum constituto legem & Regem magnifacere & summi beneficii loco habere discerent. Quemadmodum sublato ex toto hoc rerum universo, ex cœli, puta Elementorum, terræ ac maris systemate, divinitus constituto ordine, omnia statim mirificis confusionibus involverentur, adeoque in pristinum chaos, ex quo creata sunt, relaberentur: sic Magistratus ordine ex genere humano remoto non possent non omnia à pristina tranquillitatis & incolumitatis statu dimoveri & seditionum fluctibus, publicisque luctibus universa implicari. Quamvis verò maximum omnino Dei beneficium sit Magistratus in humana societate institutio & conservatio, tamen longè majus & illustrius beneficium judicanda est sincera de Magistratus officio doctrina ex limpidis Israelis fontibus, ex verbo scil. Dei hausta atque proposita. Illud enim bonum commune est Christianis cum gentilibus extra Ecclesiæ pomœria constitutis, unde Apostolus pronunciat Act. 17. v. 26. Deum etiam Ethnicis & idololatricis populis definivisse statuta tempora & terminos habitationis eorum, ubi ad imperiorum successiones ac limites à Deo ipso gentibus definitos respectus habetur, hoc verò beneficium est Ecclesiæ proprium, in qua sola unà cum reliquorum articulorum orthodoxia publicè sonat doctrina de Magistratus ac subditorum officio in Propheticis & Apostolicis libris huic ordini divinitus præscripta. Gentiles ex Natura quidem lumine quodammodo cognoscere potuerunt, ordinem Magistratus non esse merè humanâ prudentiâ inventum, sed divinâ sapientiâ constitutum, unde illud Poeticum apud ipsos frequens fuit, ἱεροὶ οἱ βασιλεῖς. Reges sunt sacri & inviolabiles, utpote Dei ministri ac terrestres Dii, sed quia per transennam tantum & velut in obscura caligine, verbi scil. luce destituti, illud cognoverunt, ideò in adversis quæ Magistratus obtingere solent longè plurima, non potuerunt sese firmâ aliquâ consolatione erigere, multò minus fiduciam divini auxilii, præsentis in hac vita gratiæ & futuræ in æterna vita gloriæ concipere. In Ecclesia verò Magistratus ex verbo revelato docetur, non solùm de divina officii, quod gerit, institutione, sed etiam de legitima & divinæ voluntati conformi ejusdem administratione, quomodo ergà Deum & Ecclesiam, ergà subditos & politiam, adversus hostes & injustam eorum violentiam sese debeat gerere & partibus officii sui omnibus debitâ ratione satisfacere, ut non solùm in hac vita imperii coronâ præfulgeat, sed in æterna etiam vita immarcescibilem gloriæ coronam acquirat. Quemadmodum enim de Ecclesiæ doctoribus prædictum extat Dan. 12. v. 3. quod peculiari præ reliquis sanctis splendore decorati stellarum instar in perpetuas æternitates sint fulsuri, ita quoque dubium nullum, quin Imperatores, Reges ac Principes, qui veræ religionis ac cultus divini propagationem in suis regnis ac provinciis promoverunt, Ecclesiæ nutritii ac tutores extiterunt, justitiam subditis administrarunt, grassantes lupos à Dominico ovili depulerunt, adeoque potestate divinitùs sibi concessâ ad gloriæ divinæ incrementum & Reipublicæ Christianæ emolumentum usi fuerunt, etiam ipsi peculiarem aliquem splendorem ac fulgorem in cœlesti regno divinâ gratiâ sint consecuturi. Ecquis ambigat Mosen, qui Regis officio in populo Israelitico functus dicitur Deut. 33. v. 5. Davidem virum illum secundùm cor Dei 1. Sam. 13. v. 14. Josiam, Ezechiam, Josaphatum, Constantinum, Theodosium, & alios pios Imperatores, Reges ac Principes, quibus omni jure accensentur

pientissimi Saxoniæ Duces, meritis in Ecclesiam illustres, Sanctorum Ecclesiæ doctorum consortio, cum quibus in promovendo cultu divino fidelem operam in hac vita conjunxerunt, in futura vita beatitudine intermistos fore; neque enim separabit eos Deus in mercede, quos conjunctos fuisse videt in opere, nec denegabit illis promissam futuræ gloriæ coronam sempiternam, quos cum Ecclesiæ bono bene ac laudabiliter gessisse constat temporariam. Quare cùm benignissimus Deus inter cetera doctrinæ cœlestis capita articulum de Magistratus institutione, ejusdemque ac subditorum officio in verbo suo Ecclesiæ tradiderit, grato corde beneficium illud, quotquot vel cum imperio sunt, vel parendi legibus obstringuntur, reverenter agnoscant, ad normam illam in exequendis officii sui partibus unicè respiciant, atque ad eandem actiones suas omnes conforment ac dirigant; Ecclesiæ etiam doctoribus convenit, doctrinam de politico ordine sive de Magistratus ac subditorum officio ex Dei verbo sincerè atque integrè proponere, ab omnibus ἑτεροδιδασκάλων corruptelis eandem asserere & utramvis partem officii suæ fideliter commonere. Proinde cùm exigente Locorum Theologicorum serie articulo de Ministerio Ecclesiastico & Magistratu Politico explicandi occurrerent, volui & ipse pro viribus, quas divina clementia suppeditavit, paulo prolixius eos tractare, & ab omnibus, quotquot quidem mihi nota fuerunt, Pseudodoctorum corruptelis eosdem vindicare, ut meo hac in parte officio satisfacerem Studiosæ juventutis commoda pro viribus promoverem. Hanc meam qualemcunque opellam & hunc præmaturum fortè ingenioli mei fœtum, Tuæ, Illustrissime Princeps, Celsitudini sacrum ac dicatum volui, non solùm quia in hac Jenensi Academia, quam unà cum Illustrissimo & Celsissimo Principe ac Domino, Domino Iohanne Ernesto juniore, Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ ac Montium Duce &c. Domino meo itidem clementissimo sumtibus verò Principalibus conservat, natus & formatus est, ac proinde jure quodam Illustris. Celsit. Tuæ debetur, sed etiam ac cumprimis eo nomine, ut eximiam pietatem, probitatem atque vitæ integritatem, singularem in orthodoxa religione Zelum ab avito & paterno sanguine descendentem, eximiam erga subditos clementiam & humanitatem, munificam erga Ecclesiæ & Scholarum Doctores beneficentiam & liberalitatem ac virtutes Principe dignas, quæ in Illustris. Celsit. Tuæ clarissimo lumine præfulgent, publico hoc testimonio comprobarem & gratum meum animum pro beneficiis ab eadem in me collatis aliquo duntaxat indicio demonstrarem. Clementissimus Deus Illustr. Vestram Celsitudinem cum Conjuge Generosissima & Dnn. Fratribus itidem Illustrissimis quàm diutissimè salvam atque incolumem tueatur, eidem concedat serenam pacatis in hac vita imperii tranquillitatem, & post serot annos vitæ nunquam desituræ perennem felicitatem, adeoque ut veteres Christiani Imperatoribus precari consueverant, quæcunque hominis & Principis sunt vota. Dab. Jenæ Cal. April. An. 1619.

Illustriss. Vestr. Celsit.

subjectiss. colens

JOHAN. GERHARD. D.

DE

DE
MINISTERIO ECCLESIASTICO.

I.

Ratio Ordinis.

QUEMADMODUM inter Angelos sanctos, qui contra *Draconem* infernalem & *ipsius Angelos* in perpetua acie versantur Apoc. 12. v. 7. certi Ordines divinitus constituti sunt, (unde τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀόρατα distribuuntur ab Apostolo in θρόνους, κυριότητας, ἀρχὰς, ἐξουσίας, δυνάμεις Eph. 1. v. 21. Coloss. 1. vers. 16. quò etiam pertinet appellatio *Cherubim* Gen. 3. v. 24. *Seraphim* Es. 6. v. 2. *Arch Angelorum* 1. Thes. 4. v. 6.) ita quoque in Ecclesia in his terris *militante*, *quæ triumphantis* Ecclesiæ in cœlis est quoddam ἀπεικόνισμα & ἀντιτύπωμα, certi Ordines ac Status itidem divinitus sunt definiti, unde Cant. 6. v. 3. dicitur *terribilis ut castrorum acies ordinata* Heb. כנדגלות ad verb. *ut vexillata*, id est, ut castra cum suis vexillis, quòd latiùs diducitur Ps. 68. v. 14. *Si accubueritis inter terminos, quasi alæ columbæ, quæ operta videtur argento & alæ, quæ fulgorem habent auri*, h. e. ut in exercitu arma ob splendorem Solis in ea incidentem ita refulgent, ac si omnia essent argentea & aurea, quales colores in pennis columbarum conspiciuntur, quasi argento & auro sint obductæ, prout diversimodè versus Solem convertuntur: ita quoque Ecclesia Spiritus S. charismasi in membris suis à Christo justitiæ Sole pulcerrimè exornata conspectum sui exhibet spiritualibus oculis longè suavissimum, cùm non sit confusa quędam multitudo & colluvies, sed aciei probè instructæ, ordinatæ & vexillis certis distributæ faciem obtineat. Respicit dubio procul Spiritus S. ad *castra Israelitarum* in deserto, quę certo ordine divinitus instituto erant collocata Num. 2. v. 1. & seqq. ita ut tabernaculum seu sanctuarium, in quo erat arca fœderis, esset in medio, quem castrorum Israëliticorū ordinem respiciens Bileam dicebat Num. 24. v. 5. *Quàm pulchra tabernacula tua Jacob & tentoria tua Israel, sicut torrentes extenduntur, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ plantavit Dominus, quasi cedri prope aquas!* Quemadmodum igitur castra Israëlitica in deserto certo ordine erant disposita: ita quoq; in Ecclesia militante certi sunt Ordines ac Status divinitus constituti, in *quorum medio*, perinde ut olim in castrorum Israëliticorum meditullio, *Deus habitat* Psal. 46. v. 6. Chrysost. homil. 5. in 1. Tim. p. 1546. καθάπερ ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν οὐ πάντες εἰς ἓν εἶδος στρατεύονται, ἀλλ᾽ ἐν διαφόροις τεταγμένοι, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ μὲν εἰς διδασκάλου τάξιν, ὁ δὲ εἰς μαθητοῦ, ὁ δὲ εἰς ἰδιώτου. *Quemadmodum in exercitu non omnes unâ figurâ sed in distinctis ordinibus militant, sic etiam in Ecclesia alius docentis, alius discipuli, alius idiotæ locum habet.* Quare cùm de Ecclesia in genere hactenus dictum fuerit, conveniente ordine succedit tractatus de Statibus distinctis divinitus in ea institutis.

2. Tales Status sive Ordines in Ecclesia à Deo instituti numerantur tres, videlicet *Ecclesiasticus*, *Politicus & Oeconomicus*, quos etiam *Hierarchias* appellare consueverunt. Oeconomicus ordo inservit generis humani multiplicationi; Politicus ejusdem defensioni; Ecclesiasticus ad salutem æternam promotioni. Oeconomicus ordo oppositus est à Deo vagis libidinibus; Politicus Tyrannidi ac latrociniis; Ecclesiasticus hæresibus ac doctrinæ corruptelis. In lingua Germanica hi ordines vocantur. 1. Der Lehr. 2. Nehr. Und 3. Wehrstand / officia ipsorum comprehenduntur hoc versiculo: *Tres Status in Ecclesia.*

Tu supplex ora, tu protege, tuq; labora,

ad imitationem Anshelmi, qui in lib. de similitud. c. 126. inquit: *Tres sunt hominum Ordines, videlicet orantes, Agricultores & Defensores.* **Luth. in c. 19. Gen. f. 234. *Instituit Deus tres ordines, quibus mandatum dedit, ne peccata sinant impunè abire. Primus est parentum, qui domi sua disciplinam custodire debent in regenda familia & liberis. Secundus ordo est politicus, Magistratus enim gladium gerit, ut contumaces & negligentes disciplinæ vi cogat. Tertius est Ecclesiasticus, qui verbo gubernat. Sic adversus Diabolum, carnem & mundum munivit Deus genus humanum hac triplici autoritate in eum finem ne scandala crescerent sed præciderentur. Parentes sunt seu pædagogi, hos qui adulti sunt & negligunt coercet Magistratus per carnificem. In Ecclesia contumaces qui sunt, excommunicātur.* Sicut Noa arcam à se fabricatam in tristega, i. e. in tres distinctas contignationes divisit Gen. 6. v. 16. ut omnis generis animalia ad ipsum ingressa κατὰ τάξιν easdem occuparent: sic Deus ipse universam hominum societatem in tres vitæ ordines divisit. Potest hûc applicari typus arcæ fœderalis. In ea erat Virga Aaronis, quæ denotat Ordinem Ecclesiasticum, tabulæ Decalogi, quæ denotant Ordinem Politicum, quia Magistratus est custos utriusque tabulæ, & urna cum manna, quod denotat Ordinem Oeconomicum victui parando incumbentem. De trib. illis Hierarchiis vide B. Lutherum tom. 3. Jen. Germ. fol. 511. tom. 5. f. 205. tom. 6. f. 128. tom. 7. f. 275.** De Ecclesia-

clesiastico Ordine primo loco agendum, tum propter dignitatem *objecti* sive *materiæ circa quam*, quæ sunt animæ hominum, tum proter dignitatem *materiæ in qua*, quæ sunt mysteria divina, tum denique propter dignitatem *finis*, hujus enim ordinis institutio atque constitutio immediatè animarum salutem, ac propagationem & incrementum Ecclesiæ spectat, Politicus verò & Oeconomicus ordo mediatè duntaxat ac certo respectu; Politicus ordo est Ecclesiæ septum, vallum ac propugnaculum, Oeconomicus est ejusdem seminarium, ideò siquidem ac fine eo per Ordinem Politicum conservatur disciplina externa, administratur justitia, asseritur tranquillitas & εὐταξία, ut per Ministerium verbi Deo ex genere humano colligi possit Ecclesia. Cùm enim per lapsum ac post lapsum genus humanum tam miserè ac horribiliter peccato sit corruptum, ut absque politico regimine omnia in eo sint confusa atque ἄτακτα, ideo propter Ecclesiam etiam politias Deus instituit, quò respicit Apostolus præcipiens *obsecrationes fieri pro Regibus & omnibus in sublimitate constitutis, ut quietam & tranquillam sub eis agamus vitam in omni pietate & modestia* 1. Tim. 2. vers. 2. Ideo etiam ac sine eo per Conjugium sive Ordinem Oeconomicum generis humani propagationem, liberorum generationem & educationem Deus fieri voluit, ut Ecclesiæ termini longiùs propagarentur & ex seminario illo plantulæ Paradisi, & arbores justitiæ, in cœleste viridarium transferrentur.

Ministerii Ecclesiastici 1. Necessitas.

3. Commendat verò nobis hanc doctrinæ cœlestis partem Ministerii Ecclesiastici 1. *Necessitas*. 2. *Utilitas*. 3. *Dignitas*. *Necessitas* dependet ex divina ordinatione. *Placuit enim Deo per stultitiam prædicationem salvos facere credentes* 1. Cor. 1. v. 21. cujus εὐδοκίας consequens est effecti illius summi & preciosissimi, conversionis scilicet & salutis hominum à prædicatione Evangelii ac proinde etiam à Ministerio Ecclesiastico dependentia & necessaria utriusque connexio. Rom. 10. v. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent in eũ, de quo non audiverunt? aut quomodo audient sine prædicante?* Eph. 4. v. 11. *Christus ad dextram Dei collocatus dedit Ecclesiæ quosdam quidem Apostolos, quosdã Prophetas, alios verò Evangelistas* v. 12. *ad consummationem sanctorũ in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi*. 1. Tim. 4. v. 16. *hoc faciens teipsum salvabis & eos qui te audiunt*. Unde etiam in Obadia v. 21. vocantur *Servatores*. Hanc suam ordinationem atque institutionem adeo sanctè & intemeratè Filius Dei observavit, ut ne ipsum quidem Cornelium per Angelum, qui cum ipso loquebatur, de via salutis erudire voluerit, sed ad Ministerium Ecclesiasticum videlicet ad Petrum eum remiserit, à quo *audire debuit, quid ipsum facere oportuerit*. Act. 10. v. 6. ac licet Paulum extraordinariè per cœlestem apparitionem converteret, (unde is negat se suum *ab homine* Evangelium accepisse Gal. 1. v. 12.) tamen in honorem Ministerii ad Ananiam ipsum remisit, à quo itidem discere debeat, quid ipsum facere oporteat. Act. 9. v. 6. August in prolog. lib. 1. de Civ. Dei. *Cogitemus ipsum Apostolum Paulum licet divina & cœlesti voce prostratum & instructum, ad hominem tamen missum esse, ut Sacramenta perciperet atq; Ecclesiæ copularetur*. Necessitas illa Ministerii confirmatur etiam tristissimis exemplis Israëlitarum & gentilium prædicatione verbi publica destituturum. De Israëlitis dicit Asarias Propheta ad Regem Asam 2. Paral. 15. v. 3. *Transibunt dies multi in Israel absque Deo vero, absque Sacerdote, absque Doctore & absque Lege*. De gentilibus nondum ad Christi regnum per Evangelii prædicationem vocatis dicit Apostolus Eph. 2. v. 12. *eratis in illo tempore sine Christo, alienati à Republica Israelis & hospites Testamentorum promissionis spem non habentes & sine Deo in hoc mundo*. Et quam tristis sequi soleat effectus sublato verbi ministerio, brevibus sed valde emphaticis verbis docet Salom. Prov. 29. v. 18. *Cùm non fuerit visio* sive Prophetia, hoc est, cessante publico verbi ministerio, יִפָּרַע *rebellis erit populus*. פרע varias habet significationes, quæ pleræque omnes huic loco congruunt. Significat enim primò denudare. 2. rebellare. 3. feriari. 4. dissipare, sublatâ enim verbi prædicatione populus denudatur verâ & salutari Dei cognitione, rebellis & inobœdiens fit Deo creatori, feriatur ac cessat à studio bonorum operum & *dissipatur instar ovium non habentium pastorem* Marc. 6. v. 34. Quò pertinet etiam gradatio Apostolica Rom. 10. v. 15. evidenter ostendens sublato ministerio verbi tolli fidem, invocationem & salutem hominum, si nimirum ordinarium agendi modum respicere velimus. Notandum tamen quòd hæc necessitas non sit *absoluta*, posset enim Deus immediatè & extraordinariè etiam absque verbi prædicatione & absque Ministerii Ecclesiastici συνεργείᾳ homines convertere ac salvare, sed hypothetica ex hypothesi divinæ εὐδοκίας institutionis atque ordinationis unicè dependens.

4. *Utilitas* Ministerii elucet ex præstantissimis illis effectis, quæ mediate ipsius operâ à divina gratia ad nos descendunt, qualia sunt *hominum conversio à tenebris ad lucem & à potestate Satanæ ad Deum* Luc. 1. v. 16. Act. 26. v. 18. *reconciliatio cum Deo* 2. Cor. 5. v. 20. *illuminatio spiritualis* Matth. 5. v. 14. *Spiritus sancti collatio*. Gal. 3. v. 2. & *salvatio* 1. Tim. 4. v. 16. *Dignitas* ejusdem ex necessitate & utilitate conspicitur, ad quam accedit, quòd Deus hunc ordinem non solùm instituerit, sed etiam benignè hactenus conservârit contra Satanæ & mundi furores, ** (Lutherus tom. 3. Latin. in cap. 40. Esai. f. 386. *Prædicare verbum Dei nihil aliud est, quam derivare in se furorem totius inferni & Satanæ, deinde omnium sanctorum in mundo & omnem potentiam mundi. Est autem periculosissimum vitæ genus tot dentibus Satanæ subjici*. tom. 4. Lat. f. 326. super 12. cap. Matth. *Similiter significat Ministros verbi versari in periculis tantis à Diabolo, mundo, carne, ut egeant etiam divino auxilio, nec defendi possunt, nisi solius Dei auxilio, postquam contra eos fremant gentes, Reges consurgunt & quicquid est aliquid mundi, vexat Legatos Dei. Ideo promittit seipsum fore defensorem contra illos omnes. Et nisi hoc faceret & nos factnram sciremus, quis vellet subire docendi laborem & pericula? Quod enim Christo accidit, omnibus ministris accidet*.) ** quòd tota sacrosancta Trinitas eo fuerit perfuncta officio, quòd honor & contemtus Ministerii ad ipsum DEUM ordinis hujus autorem redundet Matth. 10. v. 40. Luc. 10. v. 16. quod Propheta *speciosos* appellet *pedes evangelizantium, annunciantium pacem* Es. 52. v. 7. & ex illo Paulus Rom. 10, 15. quòd Deus donorum necessariorum largitionem, successum in laboribus vocationis & peculiarem defensionem hujos ordinis hominibus promiserit, Luc. 21. v. 15. 1. Cor. 15. v. 57. Esa. 51. v. 10. &c. Summatim, dignitas Ministerii ubique elucet, sive respi-

2. Utilitas.

3. Dignitas

respiciamus ad *causam efficientem* Deum scil. ordinis hujus autorem, sive ad *subjectum* in quo occupatur, mysteria scilicet divina, sive ad *objectum*, circa quod versatur, animæ scilicet hominum, sive ad *effectus* divinos, hominum scil. conversionem & salutem, sive ad *socios* hujus ordinis, Christum sc. Patriarchas, Prophetas, Apostolos &c. sive ad honorifica *encomia*, huic Ordini attributa, quorum enumerationem paulò pòst subjungemus. Succedit igitur

Caput I.

Quod ὀνοματολογίαν complectitur.

Status Ecclesiastici vocatur in Scriptura sacra 1. Ordo Ecclesiastic⁹.

5. Ad ὀνοματολογίαν & *Ministerii* & *Ministrorum* appellationes pertinent. Illas nominare possis abstractivas, has verò concretivas. Ad abstractivas pertinent voces ordinis, διακονίας Ministerii, λειτουργίας, custodiæ, militiæ, ὑπηρεσίας, οἰκονομίας, ἱερουργίας, & ἱεραρχίας. 1. *Ordinis* Ecclesiastici appellatio est ἄγραφος, nisi quis ex Sacerdotii Levitici descriptione, vel quod verisimilius ex 1. Cor. 6. v. 15. eam transumtam esse statuere velit. Admonet autem nos 1. de Ministerii Ecclesiastici autore sive causa efficiente, qui est Deus, de quo Apostolus testatur, quod non sit ἀκαταστασίας sed *pacis & ordinis Deus* 1. Cor. 14. v. 32. Is enim, cùm in aliis operibus suis omnibus, tum vel maximè in Ecclesiæ collectione & propagatione omnia certo ordine peragit, ideò etiam instituit in ea certum personarum ordinem, ut quidam sint docentes, quidam verò auditores. 2. De administratione Levitici Sacerdotii in veteri Testamento, Num. 7. v. 5. Moses jussu Domini donaria & oblationes Principum Israeliticorum tradit Levitis *juxta ordinem Ministerii sui*. Hebr. אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ ad verb. *viro juxta os servitii sui*, id est, unicuique secundùm opus & servitium suum, prout scilicet quisque ratione ministerii sui illis indiguit. 2. Reg. 12. v. 5. accipiant Sacerdotes pecuniam sanctuarii *juxta ordinem suum*, sed in Hebræo ibi aliter legitur, מֵאֵת מַכָּרוֹ *à noto suo*, i. e. ab Israel noscente ipsum, ita quoque vertit Lutherus. Osiander, *de precio*, id est, de salario suo eam detrahent. 2. Reg. 23. v. 4. nominantur *Sacerdotes secundi ordinis* Hebr. כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה ad verb. *Sacerdotes secundi*, qui inferioris erant gradus, quàm primus sive summus Sacerdos. Targum סְגַן כָּהֲנַיָּא *præfecto Sacerdotum*, qui constitutus erat sub Sacerdote magno, ut ipsius loco ministraret, si quid labis ei accidisset. Eodem modo explicat Targum locum Jeremiæ cap. 52. v. 24. *Et tulit magister militia Saraim Sacerdotem primum & Sophoniam Sacerdotem secundum* כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה quod accipiendum sit de סגן כהנים præfecto Sacerdotum vicario ac subsidiario. 1. Par. 23. v. 6. commemoratur, quomodo David Propheta Regius circa vitæ suæ finem Levitas distribuerit per vices וַיֶּחָלְקֵם מַחְלְקוֹת *partitus est eos in partitiones*, id est, in certos ordines eos distribuit & per sortem ministeria obeunda eis assignavit, unde cùm postea Salomon templum erigeret, primo dedicationis die illum ordinem Sacerdotum non potuisse statim observari dicitur 2. Par. 5. v. 11. *nec adhuc in illo tempore vices & ministeriorum ordo inter eos divisus erat*, postea verò ille ordo Sacerdotum & Levitarum exemplo Patris Davidis à Salomone in templum fuit introductus. cap. 8. v. 14. *Constituit juxta dispositionem patris sui officia Sacerdotum in*

ministeriis suis & Levitas in ordine suo מִשְׁמְרוֹתָם *in custodiis suis*, id est, in functione sua (divisi enim erant in 24. custodias & singulis Sabbathis permutabantur) *ut laudarent Dominum & ministrarent coram Sacerdotibus juxta ritum uniuscujusq; diei. Et janitores in divisionibus suis per portam & portam, sic enim præceperat David homo Dei.* Pari modo à Nehemia in templo secundo tales ordines Sacerdotum ac Levitarum in obeundis ministeriis sunt constituti. Nehem. 13. v. 30. *Statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis Hebr.* בִּפְלֻגָּתְהוֹן *divisionibus suis & Levitas in partitionibus suis super opus Dei quod in Jerusalem.* Esdr. 6. v. 18. 3. De distinctis gradibus personarum, quas Deus Ministerio Ecclesiastico præfecit. Quamvis enim quoad spirituale in potestatem ac jurisdictionem eadem omnium Ministrorum sit conditio, tamen gradus & ordines distinctos inter ipsos esse divina voluit providentia, ut inferiùs pluribus demonstrabitur. 4. De officio Ministrorum Ecclesiæ, quòd in verbi prædicatione, Sacramentorum administratione ac reliquis officii sui partibus omnia κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως instituere debeant 1. Cor. 14. v. 40. nisi n. omnia debito ordine peragantur, ac singula suo tempore & loco habita diligenti circumstantiarum ratione curentur, sperandum non est, ut cum fructu quicquam in Ecclesia peragatur.

6. 2. Διακονίας sive *Ministerii* appellatio in sacris literis Ecclesiastico Ordini sæpissimè tribuitur. *3. διακονία.* Est autem vox διακονίας ἐκ τῶν πολλαχῶς λεγομένων. 1. In genere significat quodvis ministerium sive servitium alteri exhibitum. Luc. 10. v. 40. Martha περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν. Hebr. 1. v. 14. Angeli mittuntur εἰς διακονίαν. Ac monent Grammatici, διακονίας vocem originem ducere à κόνις vel κονία, quæ pulverem significat, ut διακονεῖν sit servire & laborare in pulvere, ad sudorem quasi pulvereum. 2. In specie accipitur de Ordine Ecclesiastico. Sic Actor. 1. v. 17. de Juda proditore ad Apostolatum vocato dicit Petrus. *Connumeratus erat nobis & accepit sortem* sive partem διακονίας ταύτης *ministerii hujus*. ac v. 25. orant discipuli divinitus per sortem ostendi, uter ex illis, quos in medium produxerant, accipere debeat *sortem ministerii illius & Apostolatus*, quo Judas exciderat. Act. 6. v. 4. dicunt Apostoli. *Nos orationi &* διακονίᾳ τοῦ λόγου *ministerio verbi instabimus & intenti erimus.* Act. 20. v. 24. *dummodò consummem cursum meum cum gaudio & ministerium, quod accepi à Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei*, ubi & causam efficientem & materiam circa quam sive objectum hujus διακονίας exprimit Apostolus. Act. 21. v. 19. narrat Paulus καθ' ἓν ἕκαστον, *quæ Deus fecisset in gentibus per ministerium ejus*. Rom. 11. vers. 13. *quamdiu sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo*, in Græco est tempus præsens διακονίαν μου δοξάζω, id est, ministerio meo prædicandi Evangelium quam plurimos ex gentibus lucrifacere conor, id quod ministerio meo gloriosum est, cum qua explicatione consentit altera, extollam & celebrabo Dei misericordiam, quòd ministerio meo gentiles quamplurimi ad fidem Christi pervenerint, quod enim hactenus egerat Apostolus, id etiam porrò acturus erat. Rom. 12. v. 7. *Si quis in Ecclesia gerit ministerium, sedulus sit in illa διακονίᾳ*, ubi in genere de ministerio in Ecclesia vel docendi, vel Sacramenta administrandi, vel alia officia præstandi vox διακονίας accipi videtur. 1. Corinth. 12. v. 5.

sunt

sunt διαιρέσεις διακονιῶν *divisiones ministeriorum*, ubi conjunguntur χαρίσματα, διακονίαι & ἐνεργήματα. *Per* χαρίσματα intelliguntur varia Spiritus sancti dona, quæ aliàs vocantur gratiæ gratis datæ. Per διακονίας ministeria ad ædificationem Ecclesiæ necessaria. Per ἐνεργήματα opera miraculosa, in quibus virtus ac potentia Dei relucet, χαρισμάτων appellatio monet, quòd ex gratuita Dei donatione hominibus obveniant; διακονίας, quòd in aliorum usum ac ministerium converti debeant; ἐνεργημάτων quòd sint dona salutaria & efficacia. Quidam tamen statuunt διακονίας & ἐνεργήματα accipienda esse ut duas species χαρισμάτων, sunt enim quædam χαρίσματα omnibus Ecclesiæ ministris communia, quædam vero certis quibusdam personis propria, ad quæ pertinet donum ἐνεργημάτων sive miraculorum. 1. Cor. 16. v. 15. de Stephanæ domesticis dicitur, quòd *seipsos ordinarint* εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις, ubi in genere quidem intelliguntur quævis ministeria sanctis in Ecclesia præstanda, ad quæ operam suam promtè atque ultrò Stephanæ domestici obtulerant, qualia erant cura egenorum, ægrotorum, peregrinorum, exulum &c. interim tamen cùm in illis ministeriis præcipuè emineat ministerium docendi, cum quo ὑποταγὴν erga illos διακόνους v. seq. Apostolus præcipiat, ideò haud incommodè locus ille hûc refertur. 2. Cor. 3. v. 6. & seq. confert Apostolus inter se ministerium veteris ac novi Testamenti, sive quod idem est, *ministerium Legis & Evangelii*, illud vocat διακονίαν τοῦ γράμματος τοῦ θανάτου καὶ τῆς κατακρίσεως quia lex hæret in literis, multa quidem præcipit, sed non confert Spiritum sanctum, per quem vires ea præstandi obtineantur, peccatum manifestat, accusat, damnat, & spiritualiter hominem occidit; hoc verò appellat διακονίαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δικαιοσύνης, quia per Evangelium datur Spiritus sanctus corda vivificans & lætificans Galat. 3. v. 2. per Evangelium offeruntur beneficia Christi & in his præcipuè justitia coram Deo valens. Eodem omninò sensu ministerium Evangelii in novo Testamento vocatur διακονία τῆς καταλλαγῆς 2. Cor. 5. v. 18. quia prædicat λόγον καταλλαγῆς v. 19. testatur Deum in Christo nos sibi reconciliasse, ac verâ fide hujus summi beneficii applicationem fieri. 2. Cor. 6. v. 3. *Nemini dantes ullam offensionem* sive scandali materiam, *ne vituperetur ἡ διακονία ministerium nostrum*. nimirum offendicula Ministrorum parùm piè viventium occasionem exhibibent adversariis, ut de Ministerio Evangelii pessimè sentiant & loquantur. 2. Cor. 11. v. 7. *alias Ecclesias expoliavi accipiens stipendium* πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν uti scilicet sine vestro sumtu Evangelium vobis prædicarem, ita enim exponitur v. 6. Coloss. 4. v. 17. *Dicite Archippo, vide ministerium* (τὴν διακονίαν) *quod accepisti in Domino, ut illud impleas*, id est, ut partibus muneris Ecclesiastici divinitus tibi commissi undiquaque satisfacias, & fidelem operam Ecclesiæ præstes. Hæc admonitio & auribus & cordibus Ministrorum verbi quotidiè insonare debet. 1. Tim. 1. v. 12. *Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit ponens* εἰς διακονίαν *in ministerio* vel ad ministerium, id est, quia curæ ac fidei meæ Ecclesiasticum ministerium commisit. Quos Christus ἡγήσατο πιστοὺς θέμενος αὐτοὺς εἰς διακονίαν, illi etiam sese exhibeant πιστοὺς ἐργάτας καὶ διακόνους 1. Cor. 4. v. 2. Ephes. 6. v. 21. &c. 2. Tim. 4. v. 5. *opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple*, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον plenâ animi fiducia & Spiritu intrepido partes officii tui perfice; qui mundi odia nimiùm pertimescunt, in Ecclesiastico Ministerio non poterunt cum fructu versari, requiritur igitur παῤῥησία ac πληροφορία per quam pericula, odia & quævis adversa contemnantur. Ibid. v. 11. *Marcus est mihi utilis ad ministerium*. Posset quidem accipi de privatis ministeriis Paulo in carcere præstandis, sed commodiùs accipitur de Ministerio Ecclesiastico, ad quod Marci operâ Paulus uti voluit, majorem enim Ecclesiæ quàm sui ipsius curam habebat Apostolus. Quòd si hic est Marcus ille, cujus mentio fit Act. 12. v. 25. cap. 15. v. 37. quem Paulus nolebat sibi & Barnabæ comitem itineris adjungere, propterea quòd in Pamphilia periculorum metu fortassis territus ab ipsis discessisset, ac languidius in Evangelii propagatione egisset, monemur fieri posse, ut qui primum in Ministerio Ecclesiastico sunt remissi ac languidi, postmodùm majori studio ac Zelo illud promoveant. Apoc. 2. v. 19. *Angelo* sive Ministro *Ecclesiæ Thyatirensis* scribit Dei Filius: *Novi opera tua & caritatem & Ministerium & fidem & patientiam tuam &c.* hæc omnia in Ministerio Ecclesiastico ritè peragendo requiruntur ἔργα *scilicet non* ἀεργία *vel* περιεργία; ἀγάπη, ut ex sincero Dei & auditorum amore omnia proficiscantur; πίστις, ut debitâ fidelitate partes gravissimi illius muneris administrentur; ὑπομονὴ, ut in periculis & adversis magnâ animi constantiâ perducetur. In scriptoribus Ecclesiasticis vocabulo διακονίας quædam addi solent, quibus ad præsentem, de qua agimus, significationem restringitur. Vocatur enim *Ministerium Evangelii*, ratione materiæ sive objecti quod tractat: *Ministerium Ecclesiasticum*, quia præcipuæ muneris hujus partes in Ecclesia, i. e. in congregatione fidelium peraguntur, atque ut à Politico ordine hac denominatione discernatur. 3. Specialissimè vox διακονίας accipitur de certa ac determinata quadam Ministerii Ecclesiastici parte, puta de distributione βιωτικῶν ac necessariorum inter sanctos in communione Act. 6. v. 1. *Græci murmurant adversus Judæos, quod despicerentur ipsorum viduæ* ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ *in quotidiana illa distributione* necessariorum ex bonis communibus. Item de distributione Collectarum sanctis egentibus transmissarum. Act. 11. v. 29. Christiani Antiocheni decernunt pro ratione suarum facultatum mittere εἰς διακονίαν *in ministerium* sive subsidium summam aliquam pecuniæ habitantibus in Judæa fratribus, per manum Pauli ac Barnabæ, quò pertinet locus Rom. 15. v. 31. ut διακονία *Ministerium meum fiat acceptabile sanctis in Jerusalem*. Quidam generaliter accipiunt de Ministerio docendi, cùm v. 16. dicat Apostolus, se esse λειτουργὸν *Christi in gentibus* ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, quò respiciens vulgatus Interpres vertit, ut *obsequii mei oblatio accepta fiat sanctis in Jerusalem*, sed ex nexu v. 25. & 26. manifestum est, διακονίαν hoc loco accipi de collectarum distributione. Eodem sensu accipitur Act. 12. v. 25. 2. Cor. 8. v. 4. ubi appellatur κοινωνία τῆς διακονίας εἰς τοὺς ἁγίους. *cap. 9. v. 1. 12. 13. ubi* διακονία τῆς λειτουργίας vocatur.

Causa propter quam hic Status vocatur διακονία Ministerium 1. Respectu doctorum.

7. Admonet autem Διακονίας appellatio Ordini Ecclesiastico attributa de multis necessariis & utilibus rebus tùm ipsos Ministros Ecclesiæ, tum ipsorum auditores. Ministros quidem 1. ut agnoscant officium suum non esse regimen Politicum ἀρχὴν

διακο-

δεσποτικὴν, sed Ministerium Ecclesiasticum, ὑπηρεσίαν καὶ διακονίαν. Opponenda igitur hæc appellatio fastui Romani Pontificis & Episcoporum Pontificiorum, qui prætextu muneris Ecclesiastici dominatum sibi arrogant, ac potestatum ferendi leges in conscientia obligantes, & pro arbitrio in fidei dogmatibus decidendi sibi tribuunt. Sanè Magistratus Politici itidem appellantur διάκονοι Θεοῦ Rom. 13. v. 4. cùm & ipsi in munere suo administrando Deo serviant, quæ ipsorum διακονία *respectu* Dei ipsis attributa non excludit δεσποτικὴν αὐτῶν κυριότητα *respectu subditorum*, unde ibidem v. 1. vocantur ἐξουσίαι ὑπερέχουσαι, quibus *omnis anima* debeat esse subdita. Sed Ecclesiæ Pastoribus non solùm respectu Dei, verùm etiam auditorum sive gregis tribuitur διακονία, unde non solùm vocantur διάκονοι τοῦ Θεοῦ 2. Cor. 6. v. 4. 1. Thess. 3. v. 2. διάκονοι τοῦ χριστοῦ. 2. Cor. 11. v. 23. Coloss. 1. v. 7. 1. Tim. 4. v. 6. διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης 2. Cor. 3. v. 6. διάκονοι τοῦ εὐαγγελίου Ephes. 3. v. 7. Coloss. 1. v. 23. sed etiam διάκονοι τῆς ἐκκλησίας Coloss. 1. v. 25. διάκονοι δι' ὧν *per quos* & quorum operâ ad fidem per Evangelii prædicationem homines adducuntur. 1. Cor. 3. v. 5. de quibus ibidem v. 21. Apostolus subjungit. *Omnia vestra sunt* v. 22. *sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura, omnia vestra sunt.* v. 23. *vos autem Christi, Christus autem Dei*, ubi totus Ecclesiæ cœtus ministris verbi præponitur 2. Cor. 4. vers. 5. *non prædicamus nosipsos, sed Jesum Christum Dominum, nos autem servos vestros per Christum.* Atque ex hoc fonte profluit gravissima CHRISTI admonitio opposita Apostolis dominatum quendam politicum affectantibus Matth. 20. v. 25. Marc. 10. v. 24. Luc. 22. vers. 25. *Principes gentium dominantur & majores potestatem in eis exercent, sed non ita erit inter vos, verùm quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister.* Quò etiam pertinent illa Apostolica 2. Cor. 1. v. 24. *non dominamur fidei vestræ.* 1. Pet. 5. v. 3. μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων *&c.* 2. ut in officii sui partibus omnibus ac singulis debitam fidelitatem & diligentiam adhibeant, cùm audiant se esse legatos alterius, servos summi illius Monarchæ, atque œconomos cœlestis patrisfamilias, cui olim rationem suæ administrationis sint reddituri. Ac velut de Sacerdotibus & Levitis debitas officii sui partes in tabernaculo ac templo peragentib. phrasi V. Test. dicitur, quòd *stent in conspectu Domini sive coram Domino in Ministerium* Deut. 10. v. 8. propter peculiarem Dei præsentiam circa arcam fœderis: ita quoque Ecclesiæ ministri tanquam coram Domino, cujus vicem agunt, omnia officii sui munia perficiant. Huc referendum est dictum Apostoli 1. Cor. 4. v. 1. *Sic nos æstimet homo ut ministros Christi & œconomos mysteriorum Dei* vers. 2. *Quod superest autem, hoc requiritur in dispensatoribus, ut fidelis aliquis inveniatur.* Itemque parabolæ Christi Matth. 24. v. 45. *Quis putas est fidelis & prudens servus, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore &c.* Matt. 25. v. 14 *Sicut homo peregrè proficiscens vocavit servos suos & tradidit illis bona sua &c.* Luc. 12. v. 42. *Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus in tempore super familiam suam &c.* Auditores hæc appellatio monet 1. ut debitum honorem ac reverentiam Pastoribus suis tanquam Dei Legatis ac ministris exhibeant, inde cùm de Stephanæ domesticis Apostolus dixisset 1. Cor. 16. v. 15. quòd se *ordinaverint ad Ministerium* subjungit v. 16. ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι. Sunt quidem Pastores, Dei & Ecclesiæ ministri, interim tamen non sunt habendi pro vilissimis mancipiis, sed pro talibus ministris, quibus honor, reverentia & obœdientia ex ipsius Dei præscripto debeatur. 1. Timoth. 5. v. 17. Tit. 2. v. 15. Hebr. 13. v. 17. &c. 2. ut filiali amore ac sincerâ benevolentiâ ipsos complectantur, cùm audiant, non cogi se sub jugum servitutis civilis, sed vocari ad κοινωνίαν spiritualis libertatis ab illis, qui non cupiant ipsis δεσποτικῶς nedum τυραννικῶς imperare, sed πατρικῶς paternâ benevolentiâ eos complecti atque tractare, inde est, quod Apostoli suos auditores passim vocant *filios* 1. Cor. 4. v. 14. 2. Cor. 6. v. 13. 1. Joh. 2. v. 1. 18. &c. se verò ipsorum *patres* 1. Cor. 4. v. 15. Gal. 4. v. 19.

8. 3. Λειτουργίας vocabulum itidem accipitur 1. *in genere* pro quovis ministerio. Phil. 2. vers. 30. *Epaphroditus implevit* τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας, operam & subsidium vestras vices sustinendo mihi præstitit, ubi vox λειτουργίας privata humanitatis ac beneficentiæ officia notat. LXX. usurpant pro עֲבֹדָה servitus, servitium, פְּעֻלָּה opus, operatio Ezech. 29. v. 20. ac generaliter pro quovis Ministerio 1. Reg. 1, 4. & 15. 2. Par. 17. v. 19. Dan. 7. v. 10. Eodem modo accipitur apud Arist. 2. Oeconom. & apud Lucian. 2. *In specie* ac propriè significat ministerium publicum, munus publicum, est enim λειτουργία q. λήϊτουργία. Suidas in Lexico. λειτουργία κυρίως ἡ δημοσία ὑπηρεσία *a voce* λήϊτον, quod publicum significat & ἔργον, quod est munus seu opus. Ad hanc classem pertinent variæ significationes. 1. In veteri Testamento à LXX. Interpretibus usitatissimè accipitur pro *Ministerii Levitici administratione*, quod magnâ ex parte in offerendis sacrificiis erat positum. Exod. 38. v. 21. Num. 4. v. 25. & seqq. cap. 8. v. 22. &c. Eodem modo accipitur Luc. 1. v. 23. *Cùm impleti essent dies* τῆς λειτουργίας *officii sacerdotalis in templo* per vices sustinendi Hebr. 9. v. 21. vocantur *vasa* τῆς λειτουργίας, quibus Levitici Sacerdotes in obeundis muneris sui partibus utebantur. cap. 10. v. 11. *Omnis Sacerdos præstò est quotidie ministrans* λειτουργῶν *& easdem sæpe offerens hostias.* 2. In novo Testamento accipitur pro *Sacerdotio Christi*, cujus typus fuit tota illa Levitica λειτουργία. Hebr. 8. v. 6. *Nunc autem melius sortitus est Ministerium*, διαφορωτέρας τέτευχε λειτουργίας, *quantò & melioris Testamenti Mediator est.* 3. Pro *Ministerio Ecclesiastico* seu functione muneris publici in Ecclesia. Phil. 2. v. 17. *Etsi immolor super sacrificium & obsequium fidei vestræ, gaudeo,* ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, *ubi* θυσίαν καὶ λειτουργίαν πίστεως vocat prædicationem Evangelii, quâ Philippenses ad fidei obœdientiam perduxerat, perinde ut Rom. 15. v. 16. dicit se esse λειτουργὸν χριστοῦ ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος. Respicit verò ad officium Levitarum in veteri Testamento, quòd λειτουργίας appellatione ubique ferè à LXX. Interpp. exprimitur, illud occupatum erat circa victimas corporales, sed per Ministerium Evangelii in novo Testamento offeruntur Deo hostiæ spirituales. Act. 13. v. 2. λειτουργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ *Ministrantibus illis Domino* in publico scilicet Ecclesiæ cœtu. Hæc significatio non solum scriptoribus Ecclesiasticis Dionysio scilicet de divinis nominibus, Theodoreto

3. λειτουργία.

in Historia Ecclesiastica & aliis, sed etiam profanis usitata est, unde apud Plutarchum, est λειτουργὸς θεῶ, cui sacrorum & cultus divini cura commissa est. 4. Pro *parte quadam ad Ministerium Ecclesiasticum in primitiva Ecclesia spectanto*, videlicet distributione collectarum inter sanctos egentes, adeoque pro beneficentia erga pauperes. Roman. 15. v. 27. *Si spiritualia ipsorum communicata sunt gentibus, debent & in carnalibus λειτουργῆσαι ministrare illis*, id est, contributione pecuniariâ Judæorum credentium inopiam sublevare, qui rapinam bonorum suorum fuerant passi. 2. Cor. 9. vers. 22. ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης *Ministerium officii hujus supplet ea, quæ desunt sanctis*. 5. Pro *administratione muneris politici*. Apud Polybium de ministeriis seu muneribus castrensibus usurpatur. Apud Xenophontem τῇ πόλει λειτουργεῖν est publicum munus in civitate gerere. Pollux ex Dinarcho vocat οὐσίαν ἀλειτούργητον, bona libera onere isto publicorum munerum, quæ est immunitas. Lysias in orat. pro pecuniis Aristophanis. Πεντήκοντα ἔτη ἐστίν, ὅσα ὁ πατὴρ αὐτὸς χρήμασι καὶ σώματι πόλει ἐλειτούργει. *Quinquaginta anni sunt, quibus pater ipse tam pecuniis quam corpore in civitate muneribus publicis functus est.* Arist. 2. Polit. vocat κοινὰς λειτουργίας. & 5. polit. cap. 8. λειτουργεῖν τὰς δαπανηρὰς λειτουργίας. Huc pertinet, quòd Magistratus dicuntur λειτουργοὶ θεῶ Rom. 13. vers. 6. 6. *Pro administratione cœnæ Dominicæ*, quæ est Ministerii Ecclesiastici in novo Testamento pars non postrema. Hæc significatio scriptoribus Ecclesiasticis usitata est, unde *Liturgia Jacobi*, *Liturgia Chrysostomi*, *Liturgia Basilii &c.* sed in sacris literis nuspiam occurrit, nisi quis fortè huc referre velit locum Act. 13. vers. 2. λειτουργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ, sed rectiùs generaliter intelligitur de omnibus officii Ecclesiastici partibus: Cùm occupati essent Barnabas, & ipsius σύνεργοι in Ministerio publico, puta docendo, orando, baptizando, cœnam administrando &c.

An ex voce λειτουργίας Missaticum sacrificium probari possit.

9. Pontificii ex voce λειτουργίας sacrificio suo Missatico robur quærunt, existimant enim λειτουργεῖν de Ministris Ecclesiæ in Scripturis usurpatum inferre, quòd sint tales Sacerdotes, qui externum aliquod sacrificium propriè sic dictum Deo offerant. Bellarm. lib. 1. de Missa cap. 13. *Septimum argumentum pro Missæ sacrificio stabiliendo sumitur ex* Actor. 13. *Ministrantibus illis Domino & jejunantibus, dixit Spiritus sanctus &c. Ministerium enim illud Domino exhibitum non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium & sacrificium Missæ, quod probatur 1. ex voce Græca λειτουργούντων. Nam imprimis etiam Adversarii confitentur & potissimum Apologia Augustana Confessionis in articulo de Missa, vocem illam λειτουργίαν non significare quodcunque Ministerium sed publicum. Itaque hoc loco non significat aliquid privatum & internum, sed publicum & proinde externum. Neque significare potest Ministerium verbi & Sacramentorum, quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta dispensamus Deo sed populo, hic autem dicitur Ministrantibus illis Domino. Dices, qui concionantur aut Sacramenta populo præbent, Domino ministrare dici possunt, quia ad ejus honorem id faciunt. At si ista esset causa, cur Lucas scripserit, Ministrantibus illis Domino, non addidisset & jejunantibus, nam etiam jejunare est eo modo Domino ministrare. Qui enim bene jejunant, ad honorem Dei jejunant, juxta illud* Roman. 14. *Qui manducat, Domino manducat: qui non manducat, Domino non manducat. Præterea verbum illud λειτουργεῖν licet possit accommodari ad sacra & profana ministeria, tamen cùm accommodatur ad sacra & absolutè ponitur in Scripturis, ubique accipitur pro Ministerio sacrificii, ut patet ex cap. 1. Luc. & Epist. ad Hebræos cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus vertere ausus est: Sacrificantibus illis Domino, & hinc etiam factum, ut Græci Missæ celebrationem λειτουργίαν appellarent.* Conjunge Salmeronem tom. 12. tractat. 36. pag. 237. Resp. 1. ostendimus superiùs λειτουργεῖν significare in genere quodvis Ministerium obire. 2. Sed libenter concedimus Act. 13. pro publico Ministerio accipi. 3. Damus insuper pro Ministerio Ecclesiastico ibidem usurpari. 4. Concedamus etiam pro administratione sacræ Cœnæ vocem λειτουργίας ibi accipi, ex eo tamen nondum inferri potest, sacrificium Missaticum ab Apostolis ibidem fuisse celebratum. 1. λειτουργίας enim vox in genere significat publicum Ministerium, ergo ex ea non potest inferri sacrificium Missaticum in specie, cùm à genere ad speciem affirmatè mala fiat illatio. Rom. 13. vers. 6. Politici *Magistratus* vocantur λειτουργοὶ τῦ θεῶ, num igitur statuemus, illos quoque esse Missifices? Hebr. 1. vers. ult. *Angeli* vocantur λειτουργικὰ πνεύματα, num igitur statuemus, illos etiam in cœlis Missas celebrare & cantillare? Versio vulgata hoc loco reddidit *ministrantibus*, non autem sacrificantibus. Jam verò à vulgata versione prohibetur Bellarminus discedere Tridentini Concilii fulmine. 2. Missatici sacrificii celebratio ad Ministerium novi Testamenti non pertinet, ubicunque enim officia Ministrorum Ecclesiæ novi Testamenti describuntur, nullibi cujusdam externi sacrificii Missatici celebratio ad ea refertur, proinde ex voce λειτουργίας Missa erui nullâ arte poterit. 3. Qualis λειτουργία ministris Ecclesiæ novi Testamenti tribuatur, manifestè constat ex Rom. 15. vers. 16. *data est mihi à Deo gratia εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ χριστοῦ, ut sim minister Jesu Christi in gentibus sacrificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta sanctificata in Spiritu sancto*, ubi Ministerium novi Testamenti non in externi cujusdam sacrificii oblatione, sed in Evangelii prædicatione constituitur, ac respectus habetur ad vaticinium Propheticum Malach. 1. vers. 10. & 11. 4. Qualis λειτουργία Act. 13. describatur colligitur ex vers. 1. illius capitis, ubi λειτουργοῦντες illi non appellantur Missifices, Sacerdotes aut sacrificuli, sed *Prophetæ & Doctores*, quorum officium præcipuè in docendo & prædicando consistit. 5. Inde plerique Interpretes λειτουργίαν illam de prædicatione verbi exponunt. Chrysostomus homil. 27. in Act. vocem λειτουργούντων exponit κηρυττόντων αὐτῶν. Oecumenius in comment. illius loci. Τί ἐστι λειτουργούντων; τοῦτ᾽ ἔστι κηρυττόντων. Cajetanus in comm. *Non explicatur species ministerii, sed ex eo quòd dixerat, Prophetæ & doctores insinuatur quòd ministrabant Domino docendo & prophetando.* Erasmus in annot. hujus loci. *Ministrantibus, quod proprium est operantium sacris. Nullum autem sacrificium Deo gratius, quam impartiri doctrinam Evangelicam.* Quod si ergo Bellarminus Erasmum legit in versione, debuisset eundem etiam legere in versionis suæ explicatione. 6. Libenter damus, præter docendi partes etiam Sacramentorum administrationem

tionem adeoque totum divini cultus exercitium publicum in Ecclesia voce λειτουργούντων describi, ut sit sensus: Cùm occupati essent in Ministerio Ecclesiastico Scripturam interpretando, docendo, orando, baptizando, cœnam administrando &c. unde Syriaca & Arabica translatio vertunt, *Orantibus*. Lyran. in comm. *Ministrantibus scil. in operibus bonis secundùm suos gradus & officia.* Dionys. Cathusian. in comm. *Ministrantibus in actibus virtuosis in observantiis præceptorum & consiliorum, in conversione aliorum.* Salmeron invehitur in quosdam qui de publicis precibus hunc locum exponunt. Sed ex eo nondum stabiliri potest sacrificium Missaticum, probandum enim priùs foret ex alijs Scripturæ dictis, ad partes Ministerij Ecclesiastici Missatici sacrificij celebrationem etiam pertinere. 7. Non in singulari sed in plurali dicitur λειτουργούντων αὐτῶν, quod si ergo vocabulum λειτουργίας Missaticum sacrificium notaret, consequens foret, illos omnes qui v.1. enumerantur, celebrasse Missam. 8. Consequens etiã foret, privatas Missas non esse conformes Missæ Apostolorum, quippe quæ fuerit λειτουργία, hoc est, juxta Bellarmini interpretationem publicum aliquod in Ecclesia Ministerium, non autem privata Canonis Missatici demurmuratio. 9. Bellarm. ipse structuram sui argumenti penitus evertit, quando lib.1. de Missa cap.15. §. de loco: sic scribit. *Verba Lucæ* Act.13. *sunt generalia, neq; explicatè continent certum aliquod ministerium, non enim dixit Lucas, offerentibus illis Domino sacrificium corporis Christi; sed in genere, ministrantibus illis Domino.* Hæc ibi totidem verbis Bellarminus.

Bellarmini instantia. 10. Nec ullum tobur obtinent ἐνστάσεις Bellarminianæ. 1. Quod enim probare conatur, λειτουργίαν hoc loco *significare publicum & externum ministerium*, libenter ei damus, sed ex eo nondum inferri potest sacrificium Missaticum, ut ostendimus. 2. Quod negat, *verbi & sacramentorum ministerium voce λειτουργίας hic accipi posse, cùm illud non præstetur Deo sed populo*, ad illud ipsiusmet Bellatmini verbis respondemus: sic n. scribit lib.1. de Missa cap.15. §. de loco: *Non ineptè potest, qui concionatur, dici Domino ministrare, & eod. modo potest, qui Eucharistiæ vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino.* Si quid roboris inesset huic argutiæ Bellarminianæ, *nõ concionamur Deo, neq; Sacramenta dispensamus Deo sed populo. Ergo per τὸ λειτουργεῖν θεῷ non potest intelligi verbi prædicatio & Sacramentorum administratio*, consequens foret, linguam Apostoli corrigendam esse, quando Rom.13. v.6. Magistratus vocat λειτουργοὺς τοῦ θεοῦ, illi enim itidem justitiam administrant non Deo sed populo. Atqui invertimus argumentum: Quemadmodum Magistratus Politici rectè dicũtur λειτουργοὶ θεοῦ, ac Deo in officij sui administratione λειτουργεῖν, licet subditis suis non autem Deo præmia & pœnas distribuant & justitiam administrent, nimirum quia *non hominis sed Dei judiciũ exercent*, teste Josaphato 2. Par.19. v.6. quia *à Domino ipsis potestas est data, cujus ministri sunt in regnorum gubernatione* Sap.6. v.4. & 5. & quia *Dei ministri sunt ad bonum*, Rom.13. v.4. ita quoq; Ecclesiæ ministri rectè dicuntur λειτουργοὶ θεοῦ & Deo in officij sui administratione λειτουργεῖν, licet non Deo sed hominibus verbum prædicent & Sacramenta dispensent, nimirum quia *legatione funguntur Dei nomine.* 2.Cor.5. v.20. & quicquid in officio suo juxta præscriptum verbi agunt, id Deo agunt, id est, ut ipsius mandatum impleatur, ut honor debitus illi præstetur, ut Ecclesia ex genere humano ipsi colligatur, à qua glorificetur ac celebretur. 2.Cor.5. v.13. εἴτε ἐξέστημεν θεῷ. id est, zelo nostro inservimus Deo, de cujus gloria agitur & cujus ministri sumus. Rom.14. v.6. *Qui manducat, Domino manducat*, id est, qui discrimen ciborum in lege Mosaica præscriptum non amplius observat, sed absq; discrimine ciborum Levitico manducat, facit hoc in honorem Domini, qui credentes in Nov. T. à legibus Ceremonialibus Mosaicis liberavit, quòd ipse certâ scientiâ novit. *Qui non manducat, Domino non manducat*, id est, qui discrimen illud ciborum in lege Mosaica præscriptum adhuc observat, facit id honorem Domini, qui discrimen illud præcepit, quod abrogatum esse adhuc ignorat. 3. Quòd jejuniũ huic Liturgię additur, nondum probat sacrificij Missatici celebrationem, jejunium enim illud partib. ministerij Ecclesiastici publicè obitis fuit additũ, ut majore zelo ac Spirit' devotione omnia peragerentur. Et cùm Bellarm. ipse concedat, *eum qui bene jejunat in honorem Domini, rectè dici posse Domino jejunare*, cur negat vocem τῷ θεῷ hic additam tum ad λειτουργούντων tum ad νηστευόντων commodè referri posse? cur negat ministros Ecclesiæ in prædicatione Evangelij & administratione Sacramentorum dici posse λειτουργεῖν τῷ θεῷ cùm partes illas sui officij non minùs ad honorem Dei dirigant. 4. Quòd Bellarm. asserit, *verbum λειτουργεῖν quando ad sacra accommodatur & absolutè in Scripturis ponitur, ubiq; accipi pro ministerio sacrificij*, id si accipiatur sensu Bellarminiano pro ministerio sacrificij externi propriè sic dicti, generaliter verum non est: λειτουργία enim vocatur *prædicatio Evangelij* inter gentes, cum nullo externo sacrificio propriè sic dicto conjuncta Rom.15. v.16. λειτουργία etiam vocatur *eleemosynarum distributio*, cùm nullo sacrificio externo propriè sic dicto conjuncta, 2.Cor.9. v.12. Rom.15. v.27. &c. Sanè quoties vel de Leviticis Sacerdotibus., qui corporales hostias in Vet. Test. Deo obtulerunt, vel de Christo qui seipsum victimam Deo in ara crucis obtulit, λειτουργίας vox usurpatur, quod fit in locis à Bellarmino allegatis, concedimus sacrificij externi propriè sic dicti oblationem simul notari (quamvis non solam, cùm etiam aliæ partes Ministerij Levitici & officij à Christo peracti connotentur) sed ea eo inferri nequit, quando vox λειτουργίας de ministris Ecclesiæ N. T. usurpatur, tunc itidẽ sacrificij externi ꝓpriè sic dicti oblationem per eam significari, sed contrarium potius inferendum est, Christus enim *unica oblatione* sui corporis in cruce peractâ finem imposuit sacrificijs Leviticis, nec ministros Ecclesiæ Novi Test. constituit Missifices, qui externum aliquod sacrificium propriè sic dictum offerre debeant, sed Evangelij præcones & Sacramentorum dispensatores, ut alibi pleniùs docetur. 5. Quòd pij veteres S. Eucharistiam vocant Liturgiam, illud itidem Missatico sacrificio nihil quicquam patrocinatur, fit enim illud cumprimis hoc nomine, quia Eucharistiæ administratio est λειτουργίας sive publici illius muneris quod Ministris Ecclesiæ commissum, pars non postrema: deinde quia cũ administratione Eucharistię in primitiva Ecclesia conjuncta fuit eleemosynarũ collectio ac distributio, quæ cùm in Scripturis sacris λειτουργία appelletur, inde factũ, ut ad ipsam quoq;

Eucharistiæ administrationem vocabulum illud fuerit translatum: deniq; quia spiritualia sacrificia Nov. Test. videl. preces, gratiarũ actiones, totius hominis consecratio &c. vocantur λειτουργίαι, quippe quæ respondent Leviticæ Liturgiæ in externis & corporalibus sacrificiis positæ, ideo etiam Liturgias vox ad Eucharistiæ administrationem fuit translata, quippe in quâ solennes preces, gratiarum actiones, totius hominis consecratio, & sacrificij in cruce à Christo peracti commemoratio fieri soleat atq; etiam debeat: Interim tamen Liturgiam generaliter pro cultus divini in Ecclesia exercitio acceptam à sacrificij oblatione, hoc est, Eucharistiæ administratione distinxerũt. Ignat. Martyr. in Epist. ad Smyrnenses, ubi hortatur Ecclesiã illam, ut sibi caveat à conventiculis clandestinis seductorum, inter cætera sic scribit: *Non licet sine Episcopo, neq; offerre, neq; sacrificium immolare; neq;* λειτουργεῖν. Falsum igitur est, quòd Bellarminus scribit, λειτουργεῖν quando ad sacra accommodatur & absolutè ponitur, ubique accipi pro Ministerio sacrificij.

4 *Custodia* 11. 4. Ministerium Levitarũ vocatur מִשְׁמֶרֶת *custodia*. Levit. 8. v. 35. Num. 1. v. 53. cap. 3. v. 32. &c. quia custodes sacrorum constituti erant, unde jubentur *observare custodias Domini*, id est, debitam in officio suo adhibere vigilantiam. 1. Par. 9. v. 27. ipsi & filij ipsorum super portis domus Domini per מִשְׁמָרוֹת custodias. Sacerdotes à Davide in viginti quatuor custodias erant divisi, & singulis Sabbatis permutabantur. 5. צָבָא cultus, ministerium, propriè *militia* Num. 8. v. 24. *& omnem ingredientem* צָבָא לִצְבֹא *ad militandum militiã*, id est, ad serviendum servitium in tabernaculo. LXX. redd. per λειτουργεῖν ad Dei n. cultum conveniebant magna multitudine tanquam exercitus aliquis officium ut omnium piorum, ita cumprimis Ecclesiæ Ministrorũ est spiritualis quædam militia adversus Dei hostes, 2. Cor. 10, 3. 1. Tim. 1, 18. 6. ἐπισκοπὴ *Episcopatus* inspectio Act. 1, 20. 1. Tim. 3, 1. 7. οἰκονομία *dispensatio*, familiæ dom⁹ Dei administratio. 1. Cor. 9, 17 Eph. 3, 2. Col. 1, 25. de quibus appellationib. dicetur inferiùs §. 23.

5. *Militia.* 6 *Inspectio* 7. *Oeconomia.*

2 *In scriptoribus Ecclesiasticis.* 1 ἱερουργία 12. 2. In veteribus Scriptoribus vocatur 1. ἱερουργία appellatione transumtâ ex Rom. 15, 16. ubi Apostolus dicit, se esse λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Bellarm. li. 1. de Missa cap. 15. §. adde ultimò, rectè fatetur vocẽ ἱερουργίας esse *ambiguam ac generalem, quaquamvis sacram actionem significet*. Est n. ἱερουργεῖν *in genere* sacris operari, sacra peragere. Plut. in Alexan. Philo de vita Mosis li. 1. *In specie* significat sacrificia offerre, quippe quæ cultus sacri non solùm in Ministerio Levitico V. Test. sed etiam apud gentiles ex κακοζηλίᾳ populi Israelitici fuerunt pars facilè primaria, inde ἱερατείᾳ affinis ἱερουργίας appellationi à LXX. Interpp. ponitur pro Sacerdotio, Ose. 3, 4. pro כְּהֻנָּה functione & administratione Sacerdotij. Exo. 29. v. 9. cap. 35. v. 18. Nũ. 3. v. 10. &c. ac λειτουργεῖν καὶ ἱερατεύειν conjungunt Eccl. 45, 25. inde facilè apparet, quo sensu ac respectu Apostolus dicat se ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, videl. quia prædicatio Evangelij inter gentes est sacrificium illud solenne & publicum, de quo prædictum Mal. 1, 10. quod in locum sacrificiorum Leviticorum in Nov. Test. sit successurum, ac quia munus docendi pars est sacri officii in Ecclesia quàm maximè necessarii. 2. ἱεραρχίας appellatio, quam quidam veterum

2. ἱεραρχία.

Ministerio Ecclesiastico tribuunt, nec in versione Græca Vet. Test. nec in Novi Test. uspiam occurrit, petita igitur est ex Scriptoribus profanis, apud quos ἱεραρχεῖν est præesse sacris, fungi imperio sacro, sacroq; Magistratu, ut Budæus ex Dionysio ostendit. Nequaquam verò politicam quandam ἀρχὴν sive dominatum, sed talem potestatem ἐξουσίαν ac honorem, qualem Scriptura Ecclesiæ Ministris tribuit, ἱεραρχίας nomine hîc applicato intelligere debemus. cujus respectu vocantur προεστῶτες 1. Tim. 5. v. 17. in quibus verò illa potestas, ἐξουσία & honor Ecclesiæ ministrorum consistat, suo loco inferiùs expositum dabitur.

Appellationes Ministrorum Ecclesiæ. 13. Atque hæc de Ministerii Ecclesiastici appellationibus nobis dicta sint. *Ministrorum* appellationes, quas concretivas superius diximus, variæ ac diversæ occurrunt. Possunt verò ex in hasce classes dispesci, 1. ut quædam statuantur *generales* omnibus Ecclesiæ ministris competentes, quædam verò *speciales* certo Ministrorum ordini ac gradui duntaxat convenientes. Ubi monendum, in compluribus appellationibus duplicem illam significationem concurrere, ita ut quandoque generali, quandoque verò speciali sensu accipiantur, id quod ex appellationibus Prophetarum, Episcoporum, Diaconorum, &c. manifestè conspicuum. 2. Quædam sunt *propria*, quædam verò *tropica, periphrastica & encomiastica*, 3. Quædam à *causa efficiente*, quædam ab *objecto*, quædam ab *officio* sunt desumtæ, ubi notandum, quòd pleræque Ministrorum appellationes debitas officij ipsis incumbentis partes simul insinuent, quia ministerium nemini committitur propter pingue otium, amplum salarium & inanis honoris aucupium, sed ad opus Domini sedulò ac diligenter peragendum. Augustin. lib. 19. de civ. Dei cap. 19. *Episcopatus nomen est operis non honoris*, quòd probat ex dicto Apostolico 1. Tim. 3. v. 1. *Si quis Episcopatum desiderat,* καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ, *bonum opus desiderat*. 4. Quædam in *Scripturis sacris*, quædam in *Scriptoribus Ecclesiasticis* occurrunt. 5. Quæ in Scripturis habentur, earum quædam *veteris*, quædam verò *Novi Test.* ministria sunt peculiares. Ad quam illarum classem singulæ Ministrorum appellationes pertineant, ex speciali earum examine & explicatione evadet conspicuum.

1. *ex V. Test.* 1. *Propria.* 1. *Sacerdotes.* 14. Appellationes Ministrorum in Vet. Test. sunt vel *propria* vel *metaphorica*. Inter proprias usitatissima est. 1. appellatio *Sacerdotum*, quæ etiam ante Mosen & constitutum Leviticum Sacerdotium usurpata legitur, Gen. 14. v. 8. Exod. 19. v. 22. Huic appellationi in Hebræo respondet כֹּהֵן à rad. כָּהַן functus est officio publico vel Ecclesiastico, vel politico. Erit igitur כֹּהֵן in sacris minister Dei, Sacerdos, Antistes Ecclesiasticus Exod. 29. v. 9. cap. 31. v. 10. &c. in politicis Dux, Princeps, Primarius, Regis minister, Consiliarius, & in genere vir magnus, in præcipua dignitate constitutus. Psal. 99. v. 6. *Moses & Aaron in Sacerdotibus ejus*. 2. Sam. 8. v. 18. *Filii David erant Sacerdotes &c.* Targum רַבְרְבִין *Principes, aula Magnates*, pro quo habetur. 1. Par. 18. v. 17. *& filii David erant* הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ *primi ad manũ Regis*. Ante datã legẽ Sacerdotio fungebantur primogeniti in qualibet familia, unde Jacob Patriarcha de Rubeno primogenito suo dicit, Gen. 49, 3. *Tu es fortitudo mea & principium roboris mei, prior in donis, major in imperio* יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז ubi שְׂאֵת

donum,

donum, ponitur pro Sacrificiis. Postea lege Mosaicâ dignitas Sacerdotij ad Levitas fuit translata, quos ob id loco primogenitorum à se electos dicit Dominus Num.3.v.12. *Ego tuli Levitas à filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntq; Levitæ mei.* v.13. *Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti*, hoc est, quia peperci primogenitis Israelitarum in percussione primogenitorum Ægyptiorum, ideò omnes primogeniti mei sunt, ut Sacerdotio coram me fungantur, sed ipsorum loco elegi Levitas, in quorum sustentationem cedere debet pecunia, quâ primogeniti redimentur. Inter Levitas illos ministerio in Vet. Test. deputatos talis fuit ordo, ut unus ex eis esset *summus Sacerdos* כֹּהֵן הַגָּדוֹל Sacerdos magnus & כֹּהֵן הָרֹאשׁ Sacerdos primus dictus, reliqui verò dicebantur *Sacerdotes secundi ordinis*, quibus ministrabant Levitę, de quorum gradibus, officiis & discrimine infra dicetur. κατ' ἐξοχὴν Sacerdotis appellatio tribuitur Christo, cujus typi fuerunt omnes Levitici Sacerdotes Vet. Test. Psal.110.v.4. Zach. 6.v.13. Heb.5.v.6.cap.7.v.3. In Nov. Test. Sacerdotis appellatio nullibi in specie tribuitur Ministris Ecclesiæ, sed in genere omnibus Christianis verè pijs qui sunt uncti Spirit. S. ac proinde Spirituales Sacerdotes offerentes Deo spirituales victimas Apoc.1.v.6. *Christus fecit nos Reges & Sacerdotes*, cap.5.v.10. cap.20.v.6. quò pertinet etiam locus Apostolicus 1.Pet.2.v.5. *Vos estis Sacerdotium sanctum, ut offeratis spirituales hostias acceptabiles Deo per Christum.* v.9. *vos estis genus electum, Regale Sacerdotium.* August.lib.20.de civ.Dei cap.10. *Soli Episcopi ac Presbyteri in Ecclesia jam vocantur Sacerdotes, omnes autem Christiani sic dicuntur propter mysticum chrisma, quoniam sunt membra unius Sacerdotis.* Prior significatio est Ecclesiastica, posterior Scripturæ usitata.

An ex nomine Sacerdotis sacrificium Missaticũ stabiliri possit.

15. Notandum hoc contra Pontificios, qui ex nomine Sacerdotis de Ecclesiæ Nov. Test. ministris à Scriptoribus Ecclesiasticis usurpato Missaticum sacrificium stabilire conantur, sic enim ratiocinatur Bellarm.lib.1.de Missa cap.17. *Sacerdotes propriè ordinantur ad sacrificium. Iam verò Patres frequentissimè hanc vocem tribuunt Ecclesiæ Ministris. Ergo statuerunt eos ordinatos esse ad sacrificium externum propriè sic dictum. Neq; obstat* (inquit) *quòd in Nov. Test. Ministri Ecclesiastici nõ dicantur Sacerdotes, causa enim in promtu est: Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat Sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli Domino inspirante non utebantur nominibus Sacerdotij, sacrificij, templi, altaris & similium rerum, ut faciliùs distinguerent Christiana sacra à Iudaicis & ne putarentur, si iisdem uterentur vocibus, eosdem illos ritus innovare aut confirmare. Sed paulò post everso templo Hierosolymitano, & cessantibus omninò sacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres uti nominibus templi, altaris, Sacerdotis & sacrificii, ut res ipsa postulabat.* Resp.1. ex phrasi Ecclesiastica præsertim in peregrinum sensum detorta non potest duci argumentum apodicticum in articulis fidei. Sacerdotum appellatio Ministris Ecclesiæ à veteribus attributa juxta Scripturæ sensum & fidei analogiam explicanda, nequaquam verò contra Scripturæ & ipsorum veterum mentem de externo quodam propriè dicto sacrificio accipienda. 2. Ex Scriptura colligitur, Sacerdotis vocem diversimodè accipi: primò *propriè* pro tali persona, quæ externum & corporale sacrificium Deo offert, in hac significatione accipitur, quando vel de Levitis vel de Christo usurpatur, secundò *impropriè*, pro spiritualibus Sacerdotib. spirituales victimas Deo offerentibus, quo sensu ac respectu omnes verè pij dicuntur Sacerdotes. Quæ posterior significatio itid. occurrit in scriptis veterũ. Cypr. in l. de unctione chrismatis p.516. *Participes Christi quotquot sunt, consortes sint tã unctionis quàm nominis, & dicãtur à Christo Christiani, ut sint sub Christo Duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianũ sacrificium, ordinati à Deo sanctimonia Sacerdotes.* Cyril. in Lev. t.1. col 725. *Omnes quicunq; unguento sacri chrismatis delibuti sunt, Sacerdotes effecti sunt.* lib.10. contra Julian. *Sacrificamus nunc multò meliùs, quam illi olim. Descendit n. cœlitus non sensibilis ignis, sed ex Patre per Filium Spir. S. illustrans Ecclesiam. Adhibemus a. & sacrificia, spiritualia sc. & mentalia. Nam illi quidem offerebant Deo boves, oves, turtures & columbas, & ex fructib', & similam oleo sparsam & lagana & thura. Nos a. tam crasso ministerio relicto præceptum habemus, ut tenue ac spirituale & subtile perficiamus. Offerimus n. in odorem suavitatis Deo virtutes omnigenas, fidem, spem, caritatem, justitiam, continentiam, perpetuas laudes & alias virtutes &c.* Quod si igitur à nomine Sacerdotis ad sacrificium Missaticũ firmâ procedi posset consequentia, inferri ẽt posset, omnes Christianos sacrificium externum & corporale propriè sic dictum offerre posse ac debere, quòd ne ipsi quidem Pontificij concedunt. 3. Quamvis Scriptura sacra nullibi in specie ministros Ecclesiæ appellet Sacerdotes, tamen concedimus sano sensu vocem illam ἱερέως Ministris Ecclesię tribui posse & à veterib. attributam esse. Quemadmodum n. Paulus Rom.15,16. dicit, se *ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ut fiat oblatio gentium accepta, sanctificata in Spiritu S.* ita quoq; Ministri Ecclesiæ dici possunt Sacerdotes, nõ solùm in generali illa significatione, secundum quam omnes pij dicuntur Sacerdotes, sed ẽt speciali quodam respectu, quatenus sc. prædicatione Evangelij sacrificant & *mundam oblationem* Deo offerunt, Mal.1,11. Itemq; quatenus peculiariter se Deo consecrant, specialem pauperum curam habent, ac pro suis & Ecclesiæ necessitatibus preces fundunt. 4. Nequaquam v. sensu eo Sacerdotes appellatio Ministris Ecclesiæ tribui potest vel debet, q. externum aliquod ac propriè dictum sacrificium, ad exemplum Leviticorum Sacerdotum Deo adhuc offerant, cùm tale mandatũ sacrificandi nuspiam legantur accepisse, cùm talis Sacerdos in N. Test. unicus duntaxat sit, Christus scil. qui solus dicitur *Nov. Test. Sacerdos*, Hebr.5.v.5. cap.7.v.23. cap.9.v.15. qui seipsum *semel duntaxat obtulit* pro peccatis hominum, Heb.7.v.27. cap.9.v.28. atq; *unicâ oblatione consummavit in æternum eos, qui sanctificantur*, Hebr.10.v.14. cùm in enumeratione graduum ac ordinum inter ministros Nov. Test. non fiat mentio talium Sacerdotum Eph.4.v.11. 1.Cor.12.v.28. denique cum nec secundum ordinem Aaron, nec secundum ordinem Melchisedech illo quidem sensu Sacerdotes esse possint, sequeretur n. ex priore, quòd victimas cruentas debeant offerre; ex posteriore quòd non solus Christus sit Sacerdos secund. ordin. Melchisedech, cujus contrarium Epist. ad Hebr. asserit, cap.7,1. 5. Falsũ est, Apostolos non fuisse usos nominibus Sacerdotii, sacrificii, templi, altaris & similium rerum vigente

adhuc

adhuc Sacerdotio Judaico, contrarium enim ex scriptis ipsorum est manifestissimum, in quibus his & similibus appellationibus sensu spirituali & mystico sæpiùs utuntur, eo ipso docentes cultum Leviticum. Vet. Test. externum in Novo Test. in spiritualem esse conversum, quod ipsum cùm disertis verbis Apostoli doceent, periculum nullum fuit, ne usu illarum vocum ritus Leviticos innovare aut confirmare viderentur. 6. Illud etiam rectè explicandum, quod Bellarm. dicit, *tempore Apostolorum adhuc viguisse Sacerdotium Judaicũ*, de facto id verissimum est, sed si divinum consilium & *ἰουδαϊαν* respicere velimus, morte Christi omnibus sacrificijs corporalibus & externis adeoq; toti cultui Levitico finis fuit impositus, ut non debuerint ampliꝰ vigere. **Ratio Bellarm. *quod primi Christiani propter recentem memoriam Sacerdotij Aaronici a vocabulo Sacerdotij abstinuerint, ac propterea Apostolos suis in Epistolis pro Sacerdotib. Episcopos & Presbyteros dixisse* lib. 1. de Missa cap. 13 & lib. 3. de cultu sanct. cap. 4. hæc inquã ratio nulla est, sed quia Apostoli sciebant nullum aliud esse N. Test. sacrificium, quam quod Christus ipse in ara crucis obtulit, sicut Epistola ad Hebr. ex professo docet, ideo Sacerdotum & Sacrificiorum nullam fecêre mentionem. Deficiente enim reipsâ usus quoque vocis expirat, vel *καταχρηστικῶς* duntaxat retinetur. **

De Bellarmini instantia.

16. Neq; quicquam roboris inest Bellarmini instantiis. 1. *Sequeretur* (inquit) *omnes Patres Græcos & Latinos vel ignorasse vim hujus vocis, vel de industria illâ abuti voluisse. Nã ut ait Apostolus ad Hebræos 5. Omnis Pontifex constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia.* Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Et inde probat idem Apostolus, Christum non esse Sacerdotem, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat doctissimos Patres nomen Sacerdotis tribuisse ijs, qui solum docent populos & ijs Sacramenta ministrant, sed Deo nullum offerunt sacrificium?* Resp. eadem ratione colligi posset, etiam Spiritum S. qui in Scripturis sæpius utitur appellationibus impropriis, metaphoricis ac figuratis, vim vocum ignorare, vel de industria illis abuti velle. Negari certè nequit, & Bellarm. ipse h. l. concedit, Sacerdotum nomen omnibus Christianis in Novo Test. à Spiritu S. tribui, quod si igitur ex appellatione Sacerdotis firmiter colligi posset externi ac propriè dicti cujusdam sacrificij oblatio, consequens foret, vel Spiritũ S. ignorasse vim hujus vocis juxta Bellarmini collectionem, vel Christianis omnib. externi ac propriè dicti cujusdam sacrificij oblationem competere. Quæ ex Epist. ad Hebr. afferuntur, ab hoc loco planè aliena sunt, quippe cùm ex professo agant de Pontifice Vet. Test. atq; ostendant, officium ejus fuisse sacrificia externa Deo offerre. Sed hic typus Leviticorum Sacerdotum in Christo unico Nov. Test. Sacerdote jamdum cõpletus, is enim *offerens seipsum Deo in ara crucis, unicâ illâ oblatione consummavit in æternum sanctificandos*, Hebr. 10. v. 14. nequaquam igitur in Ministris Ecclesiæ Novi Test. sed in solo Christo hujus typi impletio quærenda est. Quod si ea, quæ de Pontifice Vet. Test. in Epist. ad Hebræos dicuntur, ad ministros Novi Test. accommodari deberent vel possent, sequeretur ministros Nov. Test. itidem *exemplari & umbræ adhuc deservire*, quod de Vet. Test. Sacerdotibus eadem asserit cap. 8. v. 5 sequeretur, ministros Nov. Test. cruentas hostias offerre debere & ex Levitica duntaxat tribu ad ministerium eligendos esse, ea enim de Sacerdotib. Vet. Test. Scriptura passim testatur. 2. *Docere & Sacramenta ministrare non solùm convenit Episcopis & Presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur Sacerdotes, ut constat ex August. lib. 20. de civ. Dei cap. 10. & Concil. Carthag. IV. can. 4. ubi dicitur, Diaconos non ad Sacerdotium sed ad ministerium ordinari.* Resp. juxta phrasin Scripturæ non solùm Diaconi, sed etiam quivis Christiani dici possunt Sacerdotes. Temporib. Augustini in Ecclesia usitatum fuit, ut per solos Presbyteros Eucharistiæ celebratio perageretur, inde factum, ut illi soli dicerentur Sacerdotes, sed tale discrimen inter Presbyterum & Diaconum ignotum fuit Apostolis, quippe qui omnes Ecclesiæ ministros, sive Episcopi, sive Presbyteri, sive Diaconi sint vocat *οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ* 1. Cor. 4. v. 1. ignotum etiam fuit Ecclesiæ primitivæ Apostolis vicinæ, quòd ipsa August. verba innuunt, quæ sic habent: *Soli Episcopi & Presbyteri jam vocantur Sacerdotes*, ex consuetudine scil. post Apostolorũ tempora in Ecclesiam introducta, qua solis Presbyteris Eucharistiæ celebratio fuit assignata. 3. *Concil. Nicen. can. 14. reddit hanc causam, quod Diaconi non habeant potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio Sacerdotibus ministrandi.* Resp. verba canonis Græca sic habent: *ὥσπερ οὔτε, ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκεν, τοὺς μὴ ἐξουσίαν ἔχοντας προσφέρειν*, i. e. *Quemadmodum nec canon nec consuetudo tradit ut ij offerant, qui non habent potestatem*, ubi verbum *προσφέρειν* impropriè accipitur pro ipsa Eucharistiæ administratione, non autem pro sacrificij cujusdam externi propriè sic dicti oblatione. Vide Dn. D. Huter. in tract. contra Missam Pontificiam lib. 1. c. 15. **Greg. de Valent. li. 1. de Miss. c. 4. objicit locum Esa. 61, 6. *Vos a. Sacerdotes Domini vocabimini ministri Dei nostri.* Resp. 1. Propheta loquitur in genere de omnib. Christianis, ut nõ sit necesse ad ministros verbi in specie restringere. 2. Si maximè de illis ageret, nihil tamen aliud diceret, quam quod sensu metaphorico phrasi V. Test. ministros Domini Sacerdotes nominat, qui ministerio verbi faciunt hominum oblationem dignã Deo & pro Ecclesia orant quo sensu hoc vaticinium in Apostolis impletum esse scribit Franciscus Forer. Theol. Ulyssiponens. in comm. super Esaiã f. 219. *cùm ministros mensarum elegerunt, sibi v. orationem & verbi Ministerium reservarunt.* **

17. A nomine *Sacerdotis* transimus 2. ad appellationem *Patriarcharum*, quâ plerunq; honorantur, qui sacris deservierunt ante Mosen & institutum cultum Leviticum. Origo appellationis videtur orta ex politia Israëlitica, in qua totus populus in certas tribus fuit distributa, primates ac proceres istarum tribuum dicebantur *αἱ ἀρχαὶ* vel *οἱ ἄρχοντες πατριῶν*, *principes familiarum*, Ex. 6. 25. Num. 1, 4. Jos. 14, 1. &c. ex quib. duabus vocibus in unam contractis appellatio *πατριαρχῶν* postmodum profluxit. 1. Par. 9, 9. enumerationi primatũ ex aliquot tribub. subjungitur. *Omnes illi viri*, ראשׁי אבות *capita patrum sive familiarum ad domum patrum suorum.* LXX. *ἄρχοντες πατριῶν πατριάρχαι.* Eod. sensu usurpatur 1. Par. 24, 31. cap. 26, 12. 2. Par. 19, 8. Itemque 1. Par. 27, 22. & 2. Par. 23, 20. ubi in Hebræo est, שׂרי שׁבטי *principes tribuum* & שׂרי המאות *principes centuriarum*. Quoniam igitur ex duodecim filiis Jacobi duodecim tribus Israëliticæ sunt propagatæ, inde factum ut *κατ' ἐξοχὴν*

2. Patriarcho.

& eidi-

& εἰδικῶς dicti sint πατριάρχαι, hoc est, ἀρχηγέται τῆς πατριᾶς Act.7.v.8. Jacob genuit τοὺς δώδεκα πατριάρχας. v.9. *& Patriarchæ vendiderunt Iosephum in Aegyptum.* Cumq; ante Mosen primogenitus in qualibet familia ἄρχων τῆς πατριᾶς & regno & Sacerdotio functus fuerit, inde factum ut doctores Ecclesiæ illorum temporum dicti fuerint Patriarchæ. Heb.7 v.4. *Abraham ὁ πατριάρχης dedit decimas*, denique cùm David eodem, quo Patriarchę ante Mosen, honore ac munere defunctus fuerit, inde speciali quadam vocabuli acceptione vocatur & ipse *Patriarcha* Act.2.v.29.

3. Prophetæ. 18. Succedit. 3. appellatio *Prophetarum*, illis Ecclesię doctoribus præcipuè ac peculiariter in Scripturis attributa, qui post constitutum Leviticum Sacerdotium extraordinariè à Deo ad repurgationem doctrinæ ac illustriorem repetitionem promissionis de Messia vocati & excitati fuerunt, ac Spiritu Prophetiæ illuminati futura prædixerunt, quamvis interim nō negemus, etiam aliis sensu generaliori hanc appellationem tribui, ut postea apparebit. Respondet huic voci Hebr. נָבִיא à radice, נָבָא futura prædixit, quidam deducunt à radice בּוֹא venit, vel quòd Deus peculiari modo per visiones & revelationes ad eos veniat, & modo arcano ad ipsos loquatur (sicut de Bileamo dicitur Num. 22.v.9. וַיָּבֹא & *venit ad eum Deus nocte*) vel quòd alii consilii capiendi causâ ad eos veniant, vel quòd annuncient futura, quæ certò eveniunt, (sicut de Samuele dicit Saulis famulus 1.Sam.9.v.6. *Quicquid loquit̃, eveniendo evenit*) Nomē προφήτης deducitur **vel ἀπὸ τοῦ φᾶναι quia arcana per visiones illi apparebant, vel πρὸς τὸ φαίνειν quia eventua insolitos populo denunciabant, vel simpliciter** ἀπὸ πρόφημι prædico, quia Prophetæ non solum capita cœlestia doctrinæ proponebant, sed etiam de futuris vaticinia proferebant. Plato in Timæo f.544 discernit Prophetam à vate. De vate dicit, quòd *arreptus Numine oracula edat & futura denunciet, qui tamen quid loquatur, non intelligat*, Prophetam constituit *vatis interpretem*, quâ ratione Prophetis Vet. Test. non competeret appellatio vatum propriè accepta, cùm ipsi quid loquerentur, probè intelligerent & aliis explicarent. Sed quòd Prophetę dicuntur vatum interpretes, illud accommodati potest ad significationem hujus vocabuli Apostolo Paulo usitatam, quâ etiam illi dicuntur Prophetæ, qui Prophetarum & Apostolorum scripta explicant, quamvis futurorum revelatione & prædictione destituantur.

19. Prophetæ nomen 1. ἐξοχικῶς καὶ ἐξαιρέτως tribuitur *Christo*, qui est caput & princeps omniū Prophetarum. Matth.21.v.11. Marc.6.v.15. Luc.7. v.16. cap.24.v.19. Joh.4.v.19. &c. Origo denominationis petita est ex divino oraculo Deut.18.v.18. *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum eorum sicut tu es.* Rabinorum quidam intelligunt de Josua, qui Mosi in regimine successit, quidam de Jeremia, qui eiadem verbis, quibus Moses, populum redarguit, sed ex Act.3.v.22. & cap.7.v.37. firmissimè colligitur, de Christo hanc Prophetiam intelligendam esse, qui Mosi dicitur similis *ad formam carnis, non ad eminentiam majestatis*, ut notat Augustin. tract.15. in Joh. Idipsum ex textu Mosaico colligi potest, ut alibi ostenditur, & agnoverunt Nazarethani Luc.7.v.16. Vide Paulum Fagium in paraph. Chald. h.l. comm. 2. *illis* qui extraordinariè à Deo missi & Spiritu fatidico illuminati, doctrinæ cœlestis integritatem negligentiâ Leviticorum Sacerdotum collapsam instaurarunt, vaticinia de Messia clariùs illustrarunt atq; aliarum rerū futuros eventus prædixerunt. Horum Prophetarum seriem Petrus ordiur à Samuele, Act.3.v.24. *Omnes Prophetæ à Samuele & iis qui deinceps fuerunt, annunciaverunt dies istos*; ac terminatur illorū series in Malachia, qui fuit ultimus V. Test. Propheta. Aug.17 de civ. Dei cap.1. *Quamvis & ipsum Noa Patriarcham & alios supra & infra usq; ad hoc tempus, quo Reges in populo Dei esse cœperunt propter quædam per eos futura sive quoquo modo significata, sive prædicta, quæ pertinerent ad civitatem Dei regnumq; cœlorum non immeritò possumus appellare Prophetas, præsertim quia nonnullos eorum id expressius legimus nuncupatos, sicut Abraham, sicut Mosen, tamen dies Prophetarum præcipuè maximeq; hi dicti sunt, ex quo cœpit prophetare Samuel.* Rabini ex sacris 48. Prophetas & Prophetissas fuisse colligunt. Ad hanc classem quodammodo referri possunt Prophetæ illi, qui in principio N.T. dono prædicendi futura instructi fuerunt, qualis fuit Agab., Act.11. v.27. *In his diebus supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ Antiochiam.* v.28. *& surgens unus ex eis nomine Agabus significabat per Spiritū famem magnam futuram in universo orbe.* 3. illis, qui absq; dono prędictionis futurorum divinæ voluntatis sunt interpretes, ac verbi divini præcones Jer.26.v.11. cap.29.v.1. Matth.10.v.41. cap.23.v.34. 1.Cor.14. v.29. &c. (quamvis quidam malint hęc dicta referre ad præced. classem.) Atq; hi dicuntur Prophetæ, tum quia funguntur officio illo sacro & Ecclesiastico, quo perfuncti fuêre Prophetæ in Vet. Test. tum quia scripta Prophetarum enarrant & explicant, tum deniq; quia de futuro die judicii & præmiis bonorum ac pœnis malorum æternis annunciant ea, quæ in Scripturis extant prædicta. Gregor. part.2. Pastoralis cap.4. *Prophetæ in sacro eloquio nonnunquā doctores vocantur, qui dum fugitiva esse præsentia indicant, quæ futura sunt, manifestant.* Photiniani hanc significationē vocis Prophetæ protervè negant, sic enim Andreas Radeccius in notis ad librum Smiglecii, quem vocat refutationem dissolutionis nodi sui Gordii pag.7. *Falsus Propheta est, non qui falsa docet, sed qui de revelatione divinitus facta injuriâ gloriatur. Unde constat, ad ministros nullo modo ista Christi verba* Matt. 7,15. *Cavete à Pseudoprophetis &c. pertinere.* **Socin. in defens. animadv. contra Eutrop. cap.1.p.3. *Christi admonitio attendite à falsis Prophetis, non rectè accommodatur ad eos, qui ab Ecclesia Rom. desciverunt, etiāsi aliqui falsa dogmata docerent. Quicquid enim isti docent, id non tanquam sibi singulari aliqua ratione divinitus patefactum docent, quod Prophetarum est proprium, sed ex ea patefactione divina se id colligere profitentur quæ communis est omnium, ex eo animirū, quæ sacris literis continetur.*** 4. Καταχρηστικῶς & juxta aliorū opinionem dicuntur Prophetæ, qui nomine & munere Prophetico abutentes sese Prophetas esse mentiuntur, ac vel falsa quædā prædicendo, vel prædictioni verę doctrinam falsam admiscendo, hominib. turpiter imponunt. Deut.13.v.1. 1.Reg.18.v.19. Esa.9.v.15. &c.: ad hanc classem quodammodo referri potest, quòd Epimenidem Poetam Ethnicum Cretensium Prophetam appellat Apostolus Tit.1.v.12.

20. Quæritur hoc loco. 1. Quo sensu ac respectu Johannes Baptista dicatur περισσότερον προφήτου Matth.11.v.9. Luc.7.v.26. Resp. causa ibid. subjicitur, *quòd præiverit faciem Domini præparans* Quæstiones de hac appellatione.

viam

viam ante ipsum, id est, Prophetæ Vet. Test. vaticinati sunt de Messia post aliquot secula demùm venturo, sicut Bileamus Num. 24.v.17. dicit: *Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope*, ac Malachias ultimus Vet. Test. Propheta 466. annis ante Christum natum prophetavit, sed Johannes Christum præsentem digito monstravit, ministerium Nov. Test. inchoavit, novum Baptismi Sacramentū divinâ autoritate instituit, id quod nulli Prophetarum Vet. Test. contigit. Iren. lib. 3. cap. 11. p. 185. *Reliqui omnes Prophetæ annunciaverunt adventum paterni luminis, concupierunt autem digni esse videre eum, quem prædicabant. Johannes autem & prænunciavit similiter sicut alii, & adventum vidit & demonstravit & credere in eum suasit multis, ita ut ipse & Prophetæ & Apostoli locum habuerit.* 2. *Quo sensu idem Baptista se neget esse Prophetam* Joh. 1. v. 21. *cùm non solum à Zacharia parente*, Luc. 1. v. 76. *Sed etiam a toto populo Israelitico Propheta fuerit habitus, ac Prophetæ appellatione honoratus*, Matth. 14. v. 5. cap. 21. v. 46. Marc. 11. v. 32. Resp. Quidam Hierosolymitanorum Legatorum Quæstionem accipiunt de insigni illo Propheta Deut. 18. v. 18. promisso, sed quia jam antè quæsierant à Johanne, *an sit Christus*, otiosè repetita fuisset quæstio, an sit magnus ille Propheta, cùm non nisi de Messia dici possit, quòd sit insignis ille Propheta per Mosen promissus, nisi dicere velimus, Legatos ac Synedrium Hierosolymitanum à vero hujus Prophetiæ sensu planè aberrasse, quod qui stuporem & cæcitatem eorum expendit, facilè credet. Quidam respondent, Joannem propterea se Prophetam negasse, quia major ac præstantior Prophetis à Christo fuerit dictus. Quidam statuunt, Johannem, quando se Prophetam esse negat, eò respexisse, quòd non sit ex numero Prophetarum Vet. Test. de quibus Matt. 11. v. 12. dictum: *Omnes Prophetæ usq; ad Johannem prophetarunt.* Quidam statuunt. Legatos quæsivisse & Johannem respondisse de Elisæo, qui & ipse jusserit Naamanum aquis immergi. Quidā existimant. Johannem ex humilitate negasse se esse Prophetam, cùm tamen verè esset Propheta. Quidam suspicantur, Johannem ideo noluisse honorem Prophetæ suscipere, quia non attingebat partem aliquam muneris politici, quod Prophetis Vet. Test. in usu erat. Sed simpliciùs respondetur, Johannem attemperasse responsum suum ad quæstionem Legatorum. Interrogabant illi, an sit Propheta, hoc est, unus ex antiquis illis Prophetis jam olim demortuis, & per μετεμψύχωσιν quandam Pythagoricam in vitam revocatis. Testatur enim Elias Levita in Thisbi, Judaicos præsulea sententiam de μετεμψυχώσει illo tempore fuisse amplexos, quòd ipsum etiam colligitur ex verbis Herodis Matth. 14. v. 1. Marc. 6. v. 14. ubi de Christo sic judicat: *Johannes Baptista surrexit à mortuis, ideò virtutes operantur in illo.* Cumprimis verò quæstionis sensus ex antecedentib. elucet. Quo enim sensu quærant, an Johannes sit Elias, eodem etiam sensu quærunt, an sit Propheta. Sed quærunt an sit Elias hoc sensu, an sit Elias ille Thesbites, qui curru igneo in cœlum vectus, cujus reditum in persona propria exspectabant, ex vaticinio Mal. 4. v. 5 malè intellecto. Ergo etiam quærunt, an sit Propheta, hoc sensu, an sit unus ex veteribus Prophetis, divino miraculo ad hanc vitā revocatus, quòd ipsum clarissimè colligitur ex verbis Luc. cap. 9. v. 8. *Audivit Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant à Christo & hæsitabat, eò quòd diceretur à quibusdam, Ioannes surrexit à mortuis: A quibusdā v. Elias apparuit: ab aliis a. Propheta unus de antiquis surrexit.* Quemadmodū igitur Johannes prius negaverat se esse Eliam sensu scil. eo, quo Legati quæsiverant, an sit Elias in persona propria, cùm tamen ab Angelo Luc. 1. v. 17. & à Christo ipso Matt. 11. v. 13. alio sensu dicatur Elias, nimirum, quia in Spiritu & virtute Eliæ Messiā præcessit: ita quoq; negat se esse Prophetam, sensu scil. eo, quo Legati quæsiverant, an sit Propheta, i.e. quidam ex Prophetis veteribus redivivus, cùm tamen alio sensu verè fuerit Propheta, nimirum pœnitentię ac justitię præco, Messiæ præcursor, novi Test minister &c. 3. *Quinam Prophetarum nomine veniant in dictis Apostolicis.* 1. Cor. 12. v. 28. *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundo Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde charismata curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum* Eph. 4 v. 11. *ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam verò Evangelistas, quosdam verò doctores & pastores.* Resp. manifestum est ex textus circumstantiis, non de Prophetis Vet. Test. sed de certo quodam gradu atq; ordine ministrorum Novi Test. Apostolum loqui, cùm de Christo ad dextram Patris exaltato dicatur, quod Ecclesiæ suæ mittat *Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Pastores & Doctores.* Manifestum etiam illud ex textus circumstantiis, Prophetæ appellationem ibidem non accipi generaliter pro quovis Ecclesiæ ministro, ac vaticiniorū Propheticorum interprete, cùm Prophetæ à Doctoribus & Pastoribus distinguantur, restat igitur ut nomine Prophetarum accipiamus eos, qui in exordio Nov. Test. Prophetiæ dono instructi futura prædicebant, viguisse enim tum temporis etiam hoc charisma in Ecclesia, colligitur ex Act. 11. v. 27. Quidam tamen statuunt, per Prophetas in illis locis intelligi, qui Prophetarum scripta ex singulari quadam revelatione Spiritus sancti ἀσφαλῶς & infallibiliter interpretari potuerint, ac potest utraq; interpretatio haud incommodè conjungi. Neq; tamen ex eo inferri debet. Eph. 2. v. 20. *Prophetarum appellatione ibidem non Veteris sed Novi Test. Prophetas istos intelligi*, ut vult Socin. in explic. loci Matt. 16. p. 66. est n. dispar ratio illius loci & aliorū. Doctrina Apostolica de Christo cōstituitur ibi fundamentum Ecclesiæ, illa quia cum Prophetica exactè cūgruit, Act. 26. 22. Rom. 3, 21. ideò Apostolis in describendo Ecclesiæ fundamēto Prophetę V. T. conjunguntur, qua de re alibi plenius.

21. Usitatum etiam in Vet. Test. Prophetas 4. *Videntes*
vocari *Videntes*. 1. Sam. 9. v. 9. *Venite & eamus ad Videntem, qui enim hodie Propheta dicitur, is olim vocabatur* הָרֹאֶה *Videns.* Esa. 30. v. 10. *Qui dicunt* לָרֹאִים *ad Videntes, ne videatis.* Targum לִנְבִיַּיָא *ad Prophetas*: tùm quia Prophetiæ per spirituales visiones ac revelationes fieri solebant, Ezech. 1. v. 1. *Vidi visiones Dei.* Joel. 2. v. 28. *juvenes vestri visiones videbunt*, tum quia Prophetæ illuminati Spiritu S. futura & absentia è longinquo posita videbant, quam appellationis rationem tradit Luther. in explic. cap. 1. Habac. inde Saul amissas parentis sui asinas requirens abit ad Samuelem Prophetam, eumq; rogat, *ut indicet sibi viam*, cui scil. insistere debeat, ut asinas inveniat. 1. Sam. 9, 6. Dicuntur ēt חֹזִים à rad. חזה vidit, prævidit, cōsuluit. חָזָה *vidit* p revelationem divinitus factā, inde Am. 7, 12. vocat' חֹזֶה & quis alius Propheta olim ita dictus fuit.

1. Sam.

1.Sam.9.v.9. & Prophetarum oracula dicuntur חֲזוֹנוֹת Ioel.2.v.28. Esai.1.v.1. 2. Chron.9.v.29. Dan.7.v.7.** Esa.30.v.10. *Qui dicunt* לָרֹאִים *ad videntes, ne videatis nobis*. Targum לְמַלְפַיָּא *ad doctores*, quia Prophetæ in causis perplexis solebant consuli, ac per illos, ut Scriptura loquitur, *os Domini interrogari*, ipsi enim per visiones responsum à Deo accipiebant. Insuper quod oculi sunt in corpore humano, id Prophetæ ac Doctores sunt in Ecclesia, meritò ergò videntes vocantur. Huc pertinent vaticinia Prophetarum & Apocalypsis Johannea, in quibus videndi verbum pro divinis revelationibus per mentales, vel etiam externas visiones factis sæpissimè occurrit. Quemadmodum visiones externæ in rebus naturalibus requirunt lucem aliquam, quia sine luce nihil potest videri: ita quoque revelationes illæ Propheticæ interiorem quandam illuminationem Spiritus habent conjunctam. ** Dicuntur *videntes*, quia muneris eorum erat, videre ne populus detrimenti quid caperet. Ob eandem causam Propheta etiam dicebatur צֹפֶה *speculator*. Ezech.3.v.13. Jerem.6.v.17. erant enim Prophetæ divinitus quasi in specula constituti & collocati, ut excubias agerent pro communi totius populi salute. Chrysost. in cap.1. Esai.tom.1.col.718. duas affert causas, quare Prophetæ dicti fuerint *videntes*, quarum prima est, quia videbant, quæ essent eventura; altera, quia ea quæ prophetabant, tam certa erant, ac si coram jam vidissent.**

5. Viri Dei. 22. 5. Prophetæ etiam fuerunt appellati *Viri Dei*, quia scil. sunt divinæ voluntatis interpretes, Legati Domini & ministerio Dei peculiariter destinati. 1. Sam.2.v.27. *Venit vir Dei* אִישׁ אֱלֹהִים Targum נְבִיָּא דַיְיָ *Propheta Domini*. LXX. ὁ ἄνθρωπος Θεοῦ. Rabini monent decem fuisse hoc nomine in V.T. appellatos, Mosen sc. Elkana, Samuelem, Davidem, Samaiam, Iddo, Eliam, Elisæum, Michã, Amox; sed ostendunt exempla, fuisse nomẽ generale omnibus Prophetis attributum, 1. Sam,2, 27. *Venit ad Sacerdotem Heli Vir Dei*, id est, Propheta quispiam, cujus nomen non exprimitur. 1. Sam.9.v.6. *Vir Dei est in hac civitate*, i.e. Propheta aliquis. 1.Reg.13.v.1. *Vir Dei venit de Iuda in verbo Domini*, cujus Prophetæ nomen non additur. In N.T. Paulus non solùm Timotheum discipulum suum, sed & quemvis Ecclesiæ ministrum vocat ἄνθρωπον Θεοῦ, *virum Dei*. 1.Tim.6.v.11. *Tu ô homo Dei hæc fuge*. 2.Tim.3.v.17. *ut perfectus sit homo DEI.* Syrus utrobique reddidit בַּר־נָשָׁא דַאלָהָא *filium hominis Dei*, cùm ipsi quoq; sint peculiariter servitio Dei in verbi præconio addicti & legatione pro ipso fungantur, 2. Cor.5.v.20.

6. Angeli. 23. 6. Vocantur insuper *Angeli* & cum adjectione *Angeli Domini*. Esa.42.v.19. *Quis cæcus nisi servus meus, & surdus sicut nuncius meus* כְּמַלְאָכִי *sicut Angelus meus?* Malach.2.v.7. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum ipse.* cap. 3.v.1. Johannes Baptista peculiariter vocatur *Angelus Domini*, juxta interpretationem Evangelistarum Matth.11.v.10. Marc.1.v.2. Luc.7.v.27. In Apocalypsi etiam nomine Angelorum sæpius veniunt ministri Ecclesiæ. Apoc.1.v.20.cap.2.v.1. & seqq. Dicuntur autem ministri Ecclesiæ Angeli, tum quia divinitus mittuntur, ut sint divinæ voluntatis interpretes, tum quia exemplo Galatarum cap.4.v. 14. sicut Angeli Dei sunt excipiendi. Ad hunc locum haud inconcinnè refertur locus Propheticus, Esa.33.vers.7. מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם *Angeli pacis amarè flebunt*. Targum. *Nuncij populorum, qui abierunt ad annunciandam pacem, reversi flebunt*. Quidam exponunt de angustiis Hierosolymitanorum ante liberationem è manu Regis Assyrii hoc sensu. Nulla erit pax, cùm dominabitur regnum Assur, sed quia calamitas illa fuit præludium finalis interitus, in quem ob Messiæ contemtum Judæi inciderunt, ideò accommodari etiam potest ad Apostolos & reliquos primitivæ Ecclesiæ doctores, qui pacem spiritualem per prædicationem Evangelii Judæis obtulerunt, ob cujus contemtum in lachrymas eruperunt, perinde ut Christus Prophetarum & Apostolorum Dominus *intuitus civitatem flevit super eam dicens: Si cognovisses & tu, quæ ad pacem tibi &c.* Luc.19.v.42. Plerique etiam interpretes hùc referunt locum, Jud.2.v.1. *Ascendit Angelus Domini de Galgalis in Bochim*, ubi nomine Angeli vel summum Sacerdotem Pineam vel alium quendam Prophetam intelligendum esse dicunt; argumento ducto eo, quod hic Angelus *de Galgalis venisse* vel ascendisse asseratur. Tostatus q.2.in Judic. 2. cap. argumentis quibusdam evincere conatur, fuisse Angelum creatum. Sed quia Angelus ille miraculosam ex Ægypto liberationem sibi tribuit, dicens v.2. *Ego eduxi vos de Ægypto & introduxi in terram promissam*, ideò convenientiùs hoc nomine intelligitur Angelus increatus, Dei scilicet Filius, qui non solùm in aliis Scripturæ locis, Gen.48. v.16. Exod.3.v.2. Esa.63.v.9. &c. sed etiam in hoc ipso libro Judicium ita vocari consuevit, Jud.6.v. 11. *venit Angelus Domini ad Gideonem*, qui v.14. vocatur *Iehova* ac v.16. promittit Gideoni. *Ego ero tecum & percuties Midian quasi unum virum:* Jud.13.v.3. *Angelus Domini apparet uxori Manua*, qui v.18. dicit, *nomen suum esse, Mirabilis*, cui etiam opus eductionis ex Ægypto peculiariter tribuitur. Ex.23.v.20. dicit Dominus. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te & custodiat te in via, & introducat in locum, quem præparavi.* Num. 20.v.16. *misit Deus Angelum, qui eduxit nos de Ægypto*. Facile autem fieri potuit, ut Filius Dei in hac apparitione visus fuerit à Galgalis in Bochim venire, cùm ad tempus eo fine hominis formam assumserit.

24. 7. Ps.105.v.15. Patriarchæ, qui docendi 7. Uncti.
munere ante Mosen functi fuerunt, dicuntur מְשִׁיחִים *uncti*. v.14. *Non permisit hominem opprimere eos & corripuit propter eos Reges* (ubi respicitur ad Historiam, Gen.12.v.17. & cap.20.v.3.) v.15. *Ne attingatis unctos meos, & Prophetis meis ne malefaciatis*. Ungebantur autem olim pòst constitutum Leviticum Sacerdotium summi Sacerdotes, Reges & Prophetæ, qui omnes dicebantur uncti. Sed cùm Patriarchæ externæ illius unctionis non fuerint facti participes, statuendum est, ipsos vocari unctos vel ob spiritualem & internam unctionem Spiritus, vel quod David verbis sui temporibus de præteritis rebus fuerit locutus, id quod in Scriptura sæpiùs occurrit. In N. Test. ministri Ecclesiæ nuspiam speciali quadam appellatione dicuntur uncti, quod contra Pontificiam unctionem Leviticæ æmulam notari potest, sed omnes Christi fideles, ut à מָשִׁיחַ מְשִׁיחִים ita à Christo Christiani dicuntur, quo nomine primum vocati sunt Antiochiæ Act.11.v.26. cùm antea dicerentur μαθηταὶ discipuli, & per contemtum Nazaræi & Galilæi, accipiunt enim à Christo summo & unico N.T. Sacerdote unctionem Spiritus, 1. Joh. 2. vers. 27. per

quam redduntur ſpiritoales Sacerdotes & Reges coram Deo, Apoc.1.v.6.

2 Appellationes metaphoricæ. *1 Speculatores.*

25. Metaphoricæ ac parabolicæ appellationes ſunt, quando Prophetæ V. Teſt. ac quivia Eccleſiæ miniſtri dicuntur 1. *Speculatores.* Ezech.3.v.17.c.33.v.2. *Speculatorem te conſtitui domui Iſrael &c.* Targum מַלְּףְ *doctorem* LXX σκοπὸν. Eſa.52.v.8.c.56.v.10.Jer.6.v.17.Oſe.9.v.8. Dicuntur autem Prophetæ ſpeculatores, quia prævident futura & populum de illis admonent, ſicut ſpeculatorē longinquo videt adventum hoſtia, & dato ſiguo incolas urbis de eo admonet. Quivis Eccleſiæ miniſtri dicuntur ſpeculatorea, quia debent προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ne irruant lupi, Act.20.v.28.& 29. debent etiam immorigeroa & impœnitentes de futuris pœnis temporalibus & æternis admonere, quam ratinnem Deus ipſe aſſignat, Ezech.3,18. *Si dicente me ad impium, morte morieris & non annunciaveris ei, neq; locutus fuerit, ut avertatur à vita ſua impia, & vivat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem a. ejus de manu tua requiram.*

2 Architecti.

26. 2. *Architecti,* הַבּוֹנִים Pſal.118.verſ.22. *Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* LXX. vertunt οἰκοδομοῦντες. Hic locus allegatur à Chriſto, Matth.21.v.24. Marc.12.v.10. Luc.20.v.17. & à Petro Act.4.v.11. 1.Pet.2.v.7. Ratio appellationis eſt, quia Miniſtri Eccleſiæ laborant in extruenda Eccleſia, quæ eſt *templum Dei ſpiritnale.* Zach.6.v.12. 1.Cor.3.v.16. 2.Cor.6.v.16. *ac domus Dei ſpiritualis,* 1.Tim.3.v.15. Heb.3.v.2. 1.Petr.5.v.5.&c. Quemadmodum enim Salomon in extructione templi uſus eſt operâ fabrorum, lapicidarum, cœmentariorum &c. ac veluti paterfamiliàs architectorum operam in extruenda domo adhibet: ſic cœleſtia Salomon ac paterfamilias in ſpirituali ſuo templo ac domo extrueoda utitur miniſterio Eccleſiaſtico, unde etiam miniſtri Eccleſiæ vocantur συνεργοὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ Θεοῦ 1.Cor.3.v.9. Lapis angularis & fundamentalia in hoc ædificio eſt *Chriſtus Ieſus 1.Cor.3.v.11. in quo omnis ædificatio extructa creſcit in templum ſanctum Domino,* Eph.2.v.21. huic ſuperſtruuntur verè credentes, ut *vivi lapides,* vitam ſc. ac Spiritum ab hoc ἀκρογωνιαίῳ accipientea, 1.Pet.2.v.5. ac veluti lapides, ex quibus templum Salomonæum conſtruebatur, jam antè erant politi & præparati, quàm ad ſtructuram templi adhiberentur, unde 1.Reg.6.v.7. commemoratur, *quod nec malleus, nec ſecuris, nec ullum omnino ferramentum auditum fuerit in domo, cùm ædificaretur*: ita quoque per prædicationem legis ac per crucem in hac vita dolamur, exaſciamur & præparamur, ut in extructione ſpiritualis ac cœleſtis domus locum habere poſſimus. Quemadmodum de architectis templi Salomonæi dicitur, quod ex ſingulari Dei dono impleti fuerint *ſapientiâ, intelligentiâ & doctrinâ ad operis illius perfectionem.* 1.Reg.7.v.14. Sic promittitur Apoſtolis & omnibus ſinceris verbi doctoribus σοφία, Luc.21.v.15. ac σύνεσις 2.Tim.2.v.7. *Dabit tibi Dominus in omnibus intelligentiam.* Sed quemadmodum inſani & inſipientea architecti ſæpius lapidem aliquem reprobant & abjiciunt, cujus in ædificio magnus eſſe poſſet uſus: ſic Sacerdotes, Scribæ & Phariſæi Judæorum doctores lapidem angularem, Chriſtum, ſc. rejecerunt, quem Paulus *ut ſapiens architectus* fundamenti loco in miniſterio ſuo poſuit, 1.Cor.3.v.10.

3. Paſtores

3. Cumprimis verò huc pertinet, 3. quòd Miniſtri Eccleſiæ dicuotur *Paſtores,* Numer.27.v.17. Eſa.63.v.11. Jerem.3.v.15. Ezech.34.v.2.&c. quæ appellatio repetitur in N. T. Eph.4.v.11. debent enim Eccleſiam, Domini gregem, pabulo cœleſtis doctrinæ paſcere, à venenatis hæreticorū paſcuia auditores abducere, lupos ab ovili abigere, oves ſibi commiſſaa pedo diſciplinæ Eccleſiaſticæ corrigere, quod *infirmum eſt, conſolidare; quod ægrotum, ſanare; quod confractum, alligare; quod errant, reducere; quod periit, quærere,* Ezech.34.v.4.

4. Patres.

4. Itemque *Patres* 2.Reg.6.v.21. quæ appellatio repetitur in N.T. 1.Cor.4.v.15. Gal.4.v.19. non ſolùm honoris causâ, ſed etiam quia per verbū ſpirituales Deo filios generant, inſtrumentaliter ſcilicet, quo ſenſu & reſpectu etiam *ſeipſos & auditores ſuos ſalvare* dicuntur, 1.Tim.4.v.16.

2. Ex N. Teſtamento appellationes. *1 Propria 1. Epiſcopi*

27. Propriæ appellationes in N.T. ſuot complores, quia paſſim vocantur 1. ἐπίσκοποι q. d. *Superintendentes.* Aug.l.19. de civ. Dei cap.19. ἐπισκοπεῖν ſi *velimus, Latinè ſuperintendere poſſumus dicere, ut intelligat, non ſe eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe,* quod opponendum titularibua illis in Rom. Eccleſia Epiſcopia, qui ſolo nomine glorientur & nullam interim Epiſcopalia muneris partem adminiſtrant. Quidam ſtatuunt hanc appellationem deſcendere à metaphorica voce צֹפֶה *Speculator,* quâ in V. T. Prophetæ appellantur. ** Balbua de coronat.p.29. *Epiſcopi nomen a vetuſtis temporibus deductum. Nam Athenienſes, quos ſpeculatum mittebant, quid in unaquaque ſubditorum civitate boni malive ageretur, eos Epiſcopos i.e. Speculatores vocabant, ut apud Plutarchum Scipio Africanus Epiſcopus gentium: & Cicero ad Atticum Epiſcopus in oris maritimis dicebatur.* Non multò aliter Onuphrius tract. de obſcur. vocum Eccleſ. interpret. ** Spigelius quoq; in comm. ad verſus Gūtheri commemorat, Athenienſes eos vocaſſe Epiſcopos, id eſt, Specolatores, quos ſpeculatum mittebant, quid in unaquaq; ſubditarum civitatum boni maliq;, æqui aut iniqui ageretur, quò refert cap. Epiſcopatum cauſ.8.q.1. quæ ſignificatio haud inconcinnè hûc accommodari poteſt. Sic enim Epiſcopi nomen interpretatur Iſidor.l.7.etymol.c.12. & citatur c. Cleros. diſt.21. *Epiſcopi vocabulum inde dictum eſt, quod ille qui efficitur Epiſcopus, ſuperintendat, ſcilicet curam gerens ſubditorum, σκοπεῖν enim Græcè, Latinè intendere dicitur, Epiſcopi enim Græcè, Latinè ſpeculatores interpretantur, nam ſpeculator eſt præpoſitus in Eccleſia ideò dictus, eò quod ſpeculetur & proſpiciat populorum infra ſe poſitorum vitam & mores; ac quos bonos probaverit, honorando confirmat, quos deprehenderit vitioſos, arguendo emendat,* ut addit Proſper. lib.2. de vita contempl.c.2. Tributur autem hæc appellatio Epiſcopi. 1. ἐξοχικῶς & κατ' ἐξαίρετον λόγον ipſi *Chriſto,* qui eſt ποιμὴν καὶ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν ὑμῶν *Paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum,* 1.Petr.2.verſ.25. שֹׁמֵר יִשְׂרָאֵל *cuſtos Iſraelis, qui nec dormit nec dormitat.* Pſ.121.v.4. ἀρχιποίμην καὶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας. 2. *In genere quibuſvis Eccleſiæ Miniſtris,* quorū omnium munua eſt ἐπισκοπεῖν proſpicere gregi fidei ſuæ commiſſo & diligentem ejua curam habere. Act.20.v.28. dicit Apoſtolus Paulua ad Presbyteros Eccleſiæ Epheſinæ: *Attendite vobis ipſis & univerſo gregi, in quo Spiritus Sanctus vos poſuit Epiſcopos paſcere Eccleſiam Dei.* Tit.1.v.5. *Ideo te reliqui Cretæ, ut conſtituas per civitates Presbyteros* v.7. *oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe,* ubi in genere omnes Miniſtri Eccleſiæ dicuntur Epiſcopi. Petrus 1. Epiſt.c.5.v.2. *Presbyteros* hiſce verbis hortatur: *Paſcite enim, qui inter vos eſt, gregem Dei,*

ἐπισκοποῦντες providentes, inspectioni ipsius vacantes. Syrus interpres addidit רוּחָנָאִית *πνευματικῶς spiritualiter*, quod glossema in contextum ex margine irrepsit. 3. *In specie* illis Ecclesiæ ministris, quibus non solùm gregis commissi cura, sed etiam Pastorum inspectio demandata est, quibus & docendi Ecclesiam & in doctrinam, vitam ac mores Pastorum inquirendi munus commissum est, quo nomine etiam à Diaconis discernuntur. Philipp. 1. v. 1. *Sanctis in CHRISTO qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis*. 1. Timoth. 3. v. 2. *Episcopum oportet esse irreprehensibilem*, vers. 8. *Diaconos similiter modestos.* Videtur autem Episcopi appellatio deducta ex versione Græca veteris Testam. in qua usurpatur pro מַפְקִד vel פָּקִיד præposito, epistata, antistite, qui aliorum opus urget, cui administratio quædam super ἐργάτας est commissa. Num. 6. v. 14. Eleazar summus Sacerdos vocatur *Episcopus*, quia reliquis Sacerdotibus ac Levitis Præfectus erat, ut eorum operas urgeret, dirigeret atque disponeret, commissa ipsi erat inspectio ac visitatio omnis tabernaculi & omnium quæ in eo, sicut textus Hebræus ibidem loquitur. 2. Regum. 11. vers. 18. *Exposuit summus Sacerdos Jojadah*, פְּקֻדּוֹת *præfecturas* sive præfectos *super domum Domini*. LXX. ἔθηκεν ὁ ἱερεὺς ἐπισκόπους εἰς τὸν οἶκον κυρίου, ipse tanquam generalis Superintendens constituit speciales Superintendentes, qui in reliquos Sacerdotes ac Levitas, eorumque officium intenderent, distribuit unicuique officium suum in templo peragendum, qualis functionum distributio à Davide ac Salomone olim facta fuerat, sed per Baaliticos sacrificulos obliterata. Nehem. 11. v. 22. *Episcopus Levitarum* in Hierusalem fuit Huzzi, qui promoveret reliquorum Sacerdotum operas, & in quibusdam officii partibus summi Sacerdotis absentis vicem sustineret. Tribuitur etiam nomen Episcopi Præfectis politicis, Præfectis exercitus, Præfectis architectorum, Numer. 31. vers. 14. Judic. 9. v. 28. 2. Regum. 11. v. 16. 2. Paral. 34. v. 12. &c. sicut & Homerus Hectorem vocat ἐπίσκοπον τῆς πόλεως. Quæ significationes certo modo ac respectu hûc accommodari possunt. Quidam hûc referunt locum Esa. 60. vers. 17. ubi Græca versio sic habet. *Δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ*. Vulg. *ponam præpositos tuos justitiam*, id est, præficiam tibi tales doctores, qui ex Euangelio pacem annuncient & veram justificationis viam tibi ostendant. Sed in Hebræo est נֹגְשַׂיִךְ quod significat collectorem tributorum, exactorem &c. *Ponam censum sive oppressionem tuam pacem, & exactores tuos justitiam*, id est, hactenus tyrannidem passa es ab omnibus & injustè tractata, nunc verò ab oppressionibus & servitutibus pax sive quies dabitur, succedet vera libertas, & pro exactionibus justitia exercebitur.

2. Presbyteri. 28. 2. *πρεσβύτεροι Presbyteri* sive *Seniores*. Ex 1. Tim. 5. v. 17. *Qui benè præsunt Presbyteri duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*, colligi potest, duplices fuisse in Ecclesia Presbyteros, ac duos Presbyterorum ordines. Quidam enim laborabant in verbo & doctrina, hoc est, erant pastores & doctores Ecclesiæ, quidam erant duntaxat ἡγούμενοι, qui unà cum doctoribus Ecclesiam gubernabant, & curam doctrinæ ac religionis habebant. Ad classem priorem pertinent illi, quorum mentio fit Act. 14. vers. 23. ubi Apostoli per singulas Ecclesias constituunt Presbyteros. Tit. 1. vers. 5. *ideò reliqui te Cretæ, ut constituas per singulas civitates Presbyteros*. Jac. 5. v. 14. *Infirmatur quis inter vos? inducat Presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine DEI.* Ad classem posteriorem referunt eos, de quibus Actor. 15. v. 2. *ascenderunt Hierosolymam ad Apostolos & Presbyteros*, h. e. eos, qui unà cum Apostolis gubernabant Ecclesiam. 1. Timoth. 5. v. 19. *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus aut tribus testibus.* Sed rectiùs etiam in hoc posteriore loco intelliguntur Ecclesiæ Pastores, quorum inspectio pertinebat ad Timotheum Ecclesiæ Ephesinæ Episcopum. 1. Tim. 4. v. 13. Presbyterium significat totum Collegium Presbyterorum, h. e. Ecclesiæ Ministrorum & Seniorum, per quorum χειροτονίαν ordinabantur pastores. In Græca versione V. T. πρεσβύτερος 1. in genere accipitur pro eo, qui ætate est senior, ac respondet Hebræo זָקֵן Genes. 17. v. 11. cap. 19. v. 4. 2. Paral. 15. v. 13. &c. eodem modo accipitur in N. T. Johan. 8. v. 9. 1. Tim. 5. v. 1. &c. Ministri ergo Ecclesiæ dicuntur seniores, quia vel ætate vel senili prudentiâ alios antecellere debent, ac quia plerunque ex senioribus deligebantur, sicut etiam apud Romanos à senibus nomen mite Senatus habet: atque apud Homerum Iliad. β. dicuntur γέροντες iidem qui ἄριστοι. 2. In specie pro Senioribus, h. e. gubernatoribus populi Israelitici. Sic septuaginta illi viri honorati ac prudentes, quos Moses in politiæ Israeliticæ gubernatione sibi adjunxit, Num. 11. v. 24. vocantur Seniores. Inde in Historia Evangelica Sacerdotibus, Pharisæis & Scribis passim conjunguntur Seniores populi Matth. 21. v. 23. cap. 26. v. 3. &c. per quos intelliguntur *Proceres tribuum*, qui allegabantur unà cum Sacerdotibus & Scribis in sacrum Synedrium. Quando verò mentio fit traditionum ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων à Senioribus profectarum Matth. 15. v. 2. Marc. 7. vers. 3. &c. non intelliguntur Seniores populi, Assessores Synedrii, ut quidam statuunt, sed doctores veteres, quos Christus vocat ἀρχαίους Matth. 5. v. 21. 27. 33. &c. Pharisæi enim non contenti erant scripto Dei verbo, sed adjiciebant eidem traditiones ἀγράφους, quas à majoribus profectas dicebant, quinimò ad ipsum Mosen δευτερώσεις illas ceu ad primum ac præcipuum earum autorem revocabant, testibus Josepho lib. 18. antiquit. cap. 18. Galatino lib. 1. de arc. Cathol. verit. cap. 2. & aliis.

29. Ex dictis Scripturæ, in quibus Episcoporum & Presbyterorum fit mentio, evidenter colligitur, in Ecclesia Apostolica eosdem fuisse dictos Episcopos & Presbyteros, Paulus enim Ecclesiæ Ephesinæ *Presbyteros* vocat *Episcopos*, Actor. 20. v. 28. in ἐπιγραφῇ Epistolæ ad Philippenses nomine Episcoporum *Presbyteros* intelligit Philip. 1. v. 1. quas virtutes in Episcopo requirit, easdem etiam in Presbyteris spectandas esse docet 1. Tim. 3. v. 1. ac Titum eo fine *in Creta relictum* esse monet, *ut constitueret per civitates Presbyteros* Tit. 1. v. 5. quos ipsos postea v. 7. appellat Episcopos. Juxta nomenclaturam igitur Apostolicam idem, qui est Presbyter, rectè vocatur Episcopus. Hieron. in comment. cap. 1. Tit. *Idem est Presbyter, qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cepha, communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur, postquam verò unusquisque eos, quos baptizaverat, suos etiam putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electis superponeretur reliquis, ad quem omnis*

Eccles. *cura pertineret, & semina schismatum tallerentur.* Quod ipsum tamen evidens est, ut Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 15. §. *facilior*: cogatur fateri, *semper Apostolorum nomina illa Episcopus & Presbyter communia fuisse omnibus Sacerdotibus tam majoribus, quos nunc Episcopos vocamus, quam minoribus, quos Presbyteros appellamus*, cujus observationis usus est in quæstione de discrimine Episcoporum & Sacerdotum, quoad potestatem jurisdictionis, de qua Conc. Trid. sess. 23. can. 7. decernit. *Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores, anathema sit*; cujus quæstionis tractatio suum inferiùs habebit locum, quando de gradibus Ministrorum Ecclesiæ disputabitur.

3. Diaconi

30. 3. Diaconi, de cujus vocis ambiguitate judicari potest ex §. 4. præcedente. 1. In genere significat *quemvis ministrum*, qui alteri vel ex debito vel ex gratuita caritate inservit. Matth. 20. v. 26. cap. 22. v. 13. Johan. 2. v. 9. &c. Eodem modo accipitur in versione Græca V. T. Esth. 1. v. 10. cap. 2. v. 2. cap. 6. v. 3. ubi respondet Hebræo מְשָׁרֵת à verbo שָׁרַת quod liberalius quoddam ministerium significat & opponitur verbo עָבַד quod durius servitium ac gravem servitutem notat. Appellatio igitur διακόνων Ministris Ecclesiæ attributa Principes ac Magistratus politicos monet, quòd non debeant eos tanquam vilia mancipia tractare. 2. In specie tribuitur primò *Magistratui politico*, qui dicitur διάκονος Θεοῦ Rom. 13. v. 4. quia officii sui administratione gratum Deo cultum & servitium præstat: secundò *ordini Ecclesiastico*, idq; iterum diversimodè. Nam 1. κατ' ἐξοχὴν tribuitur *Christo*, qui est ἀρχιποίμην & suo in terris ministerio consecravit & sanctificavit Ecclesiasticum Ministerium. Rom. 15. v. 8. *Dico autem Christum factum esse διάκονον περιτομῆς, ministrum circumcisionis*, h. e. phrasi Hebræa Apostolo familiari circumcisorum Israelitarum, ut sit sensus, Christum fuisse prædicatorem eorum, qui ex circumcisione, sicut Ambrosius & Anshelmus in comment. rectè exponunt, de qua parte ministerii sui Christus loquitur, quando ad mulierem Cananæam dicit Matth. 15. ver. 24. *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt, domus Israel.* Gal. 2. v. 17. *Si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, nunquid Christus peccati minister? absit*, h. e. Si nos qui per fidem in Christum justificari quærimus, nondum soluti sumus à peccatorum reatu, antequam legis observatio & impletio accedat, consequens fuerit, Christum non esse ministrum justitiæ nec attulisse nobis perfectam justitiam, sed esse adhuc ministrum peccati, sicut Moses revelans peccatum per legem. Luth. tom. 4. Jen. Lat. fol. 47. 2. generaliori quadam significatione tribuitur *omnibus Ecclesiæ Ministris*, qui docendo, Sacramenta administrando, & aliis Ministerii Ecclesiastici muniis peragendis Deo & Ecclesiæ serviunt. 1. Cor. 3. v. 5. *Quid est Apollo? quid Paulus? διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε Diaconi, per quos credidistis.* 2. Cor. 3. v. 6. *qui fecit nos idoneos ministros Novi Testamenti.* In eadem significatione usurpatur 2 Cor. 6. v. 4. ubi dicuntur διάκονοι Θεοῦ cap. 11. v. 15. ubi vocantur διάκονοι τῆς δικαιοσύνης cap. 11. v. 23. διάκονοι Χριστοῦ Ephes. 3. v. 7. διάκονος εὐαγγελίου, cap. 6. v. 21. πιστοὶ διάκονοι ἐν κυρίῳ. Coloss. 1. v. 7. cap. 1. v. 23. 25. cap. 4. vers. 7. 1. Thess. 3. v. 2. 1. Tim. 4. v. 6. Eodem sensu vocantur λειτουργοὶ *ministri Christi* Rom. 15. v. 16. δοῦλοι Θεοῦ Act. 16. v. 16. Tit. 1. v. 1. δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ Rom. 1. v. 1. Philip. 1. v. 1. &c. δοῦλος κυρίου 2. Tim. 2. v. 24. σύνδουλοι ἐν κυρίῳ Col. 4. v. 7. ὑπηρέται τοῦ Χριστοῦ 1. Cor. 4. v. 1. quæ appellatio transsumta est ex Græca V. T. versione, in qua Moses vir Dei Jos. 1. v. 1. cap. 14. v. 7. &c. Samuel 1. Sam. 3. v. 9. David Propheta Regius 2. Paral. 6. v. 42. Psal. 18. v. 12. & alibi passim Sacerdotes in templo ministrantes Psal. 133. v. 1. ut & prophetæ 2. Reg. 17. v. 23. &c. vocantur δοῦλοι κυρίου *servi Domini*. 3. In specialiori significatione accipitur pro illis, qui circa eam Ministerii Ecclesiastici partem potissimum occupati erant, quæ τὰ βιωτικὰ & necessariorum distributionem complectitur, unde dicuntur διακονοῦντες *ministrantes mensis*, h. e. distribuentes unicuique necessaria ex communibus bonis. Actor. 6. v. 1. *In diebus illis crescente discipulorum numero factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eò quod despicerentur ἐν τῇ διακονίᾳ in ministerio quotidiano ipsorum viduæ.* v. 2. *Convocantes igitur duodecim Apostoli multitudinem discipulorum dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* v. 3. *Inquirite ergo viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto & sapientiâ, quos constituamus super hoc opus.* vers. 4. *nos vero orationi & ministerio verbi vacabimus.* Ex quo loco apparet occasio Diaconorum ordinem in Ecclesiam introducendi. Quia verò bonorum ista communio in Hierosolymitana duntaxat Ecclesia locum habuit, in Ecclesias verò gentilium ad Christum conversorum nunquam fuit introducta, inde factum, ut Diaconi dicerentur, qui pauperum, ægrotorum ac peregrinorum in Ecclesia curam habuerunt, non quidem ex bonis in commune collatis, sed ex collectis Ecclesiasticis. Rom. 12. v. 7. εἴτε (ἔχει) διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ (quamvis nihil impediat quò minus hic locus generaliter accipiatur pro quovis in Ecclesia ministerio) Ad hoc munus quandoque etiam fœminæ adhibitæ fuerunt, unde Phœbe vocatur διάκονος *Ecclesiæ Cenchreensis*, Rom. 16. v. 1. quod de ministerio erga ægrotos potissimùm intelligendum videtur, sed nihil impedit in genere de cura ægrotorum, pauperum ac peregrinorum id accipere, sequitur enim v. 2. καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ *multis hospitium præbuit* & operam suam liberaliter ipsorum necessitatibus impendit. Ac quomodo tales Diaconissæ, antequam ad illa Ecclesiæ ministeria suscipiantur, probari ac deligi debeant, docet Apostolus 1. Tim. 5. v. 9. & seq. Tandem verò Diaconis illis etiam ordinarium docendi munus fuit commissum, (à quo & illi, quorum mentio fit Act. 6. non fuerunt simpliciter exclusi, quamvis principaliter mensis præfecti fuerint) ut presbyteris adjuncti unà cum ipsis verbum prædicarent, Sacramenta administrarent, ægrotos visitarent &c. ut hac ratione facti fuerint inferioris ordinis doctores in Ecclesiâ. unde Phil. 1. v. 1. cum Episcopis sive Presbyteris conjunguntur Diaconi, ac 1. Tim. 3. v. 8. postquam virtutes Episcopi Apostolus descripsisset, subjungit, quæ in Diaconis, h. e. inferioris ordinis Ministris requirantur: *Diaconos similiter oportet esse modestos &c.* v. 13. addit οἱ καλῶς διακονήσαντες, qui in inferiori illo ministerii gradu rectè ac fideliter officium suum fecerint, *gradum bonum sibi acquirent*, h. e. ad altiora postmodum evehi poterunt.

31. 4. διδάσκαλοι *Doctores*, quia præcipuum ac principale munus Ecclesiæ Ministrorum est docere verbum Dei. Hieron. in comm. cap. 4. Ephes. notat, Apostolum, cùm in ceteris discreverit officiorum genera, duo conjunxisse, neque enim dictum 4. Doctores.

est,

est, quosdam pastores, quosdam doctores, sed alios pastores & doctores, quod *quicunq; sunt Pastores, iidem etiam debeant esse doctores.* Tribuitur autem διδασκάλου appellatio, 1. ἐξοχικῶς *Christo*, qui unicus Magister humano generi audiendus voce cœlitus delatâ commendatus est Deut. 18. vers. 18. Matth. 17. v. 5. qui est unus noster καθηγητὸς Matt. 23. v. 8. & 10. *qui ex sinu Patris* absconditam DEI voluntatem protulit, nobisq; *enarravit* Johan. 1. v. 18. unde in Evangelica Historia passim vocatur διδάσκαλος Joh. 13. v. 13. *Vos vocatis me* ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος *& bene dicitis, sum etenim.* Matth. 8. v. 19. cap. 9. ver. 11. &c. 2. γενικῶς cuivis *doctori* Matth. 10. v. 24. Luc. 6. v. 40. *Discipulus non est supra Magistrum suum.* Hebr. 5. v. 12. *cùm deberetis esse* διδάσκαλοι, *rursum indigetis, ut vos doceamini.* Jac. 3. v. 1. μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε. 3. εἰδικῶς tribuitur *Ecclesiæ Ministris*, utpote primò *Synagogæ Israeliticæ doctoribus.* Luc. 2. v. 46. *invenerunt eum sedentem in medio* τῶν διδασκάλων, Joh. 3. v. 10. Nicodemus dicitur *Magister* διδάσκαλος *in Israel.* Rom. 2. v. 20. *Confidis te esse* διδάσκαλον νηπίων. Secundò *Apostolis Christi*, sic Paulus se vocat διδάσκαλον ἐθνῶν 1. Tim. 2. v. 7. 2. Tim. 1. v. 11. Tertiò *quibusvis Ecclesiæ Doctoribus*, Act. 13. v. 1. *Erant in Ecclesia Antiochena* προφῆται καὶ διδάσκαλοι. 1. Cor. 12. v. 28. *Posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, &c.* Eph. 4. v. 11. *Christus ad dextram Dei exaltatus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam verò Prophetas, alios autem Evangelistas, alios pastores & doctores,* quæ verba Apostoli à quibusdam accipiuntur distributivè, ut doctores à pastoribus distinguantur, ac doctorum nomine accipiantur, qui vel in scholis vel in templis docent, reliquas verò ministerii partes non attingunt; pastorum verò nomine, quibus omnes & singulæ functionis Ecclesiasticæ partes incumbunt. Sed Hieron. & alii accipiunt conoexivè, ut
5. Præsides. iidem intelligantur esse doctores ac pastores.

32. 5. Dicuntur etiam, προεστῶτες *præsides, præfecti*, 1. Tim. 5. v. 17. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι, *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*, ubi quidam ad solos Presbyteros sive Seniores, non autem ad doctores Ecclesiæ vocem προεστώτων referendam esse statuunt, sed rectiùs ad utrosq; refertur, cùm duo Presbyterorum ordines constituantur, ut superiùs admonuimus. Syrus vertit אִילֵין דְשַׁפִּיר מְדַבְּרִין *qui benè gubernant.* LXX. Interpretes vocant προεστηκότας τῆς οἰκίας *œconomos* familiæ gubernandæ præfectos, Amos 6. v. 10. Prov. 23. v. 5. Apud profanos Scriptores προστάτης accipitur de Magistratu politico. Apud Xenoph. lib. 3. hell. προστάται τῆς Ἑλλάδος *præfecti Græciæ.* lib. 7. pœdiæ. προστάτης τοῦ πολέμου summus belli capitaneus. Hûc pertinet, quod Christus Ecclesiæ ἀρχιποίμην & Ministerii caput vocatur ἐπιστάτης Luc. 5, 5. c. 8, 24. &c.

6. Præpositi. 33. 6. ἡγούμενοι *Præpositi, Antecessores*, ἡγοῦμαι propriè significat ducem viæ me præsto, præeo. Aristoph. in Pluto οἱ μὲν βλέποντες τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεθα, ὁ τυφλὸς δ' ἀκολουθεῖ. inde applicatur ad eos, qui vel in Magistratu Politico, vel in Ministerio Ecclesiastico aliis præsunt. Thucyd. lib. 3. Λακεδαιμονίων ἡγήσαντο. Plutarchus in Romulo scribit, Romanos appellasse *Patres conscriptos*, quos Græci ἡγεμόνας sive ἡγουμένους suo etiamnum tempore vocabant. LXX. Interpp. variis modis hanc vocem usurparunt, plerunque tamen ad Magistratum politicum ab ipsis accommodatur. In N. T. tribuitur, 1. ἐξοχικῶς *Christo.* Matth. 2. v. 6. vaticinium Micheæ de Christo sic redditur: *Ex te egredietur* ἡγούμενος. In Hebræo Mich. 5. v. 2. est מושל *dominator*, quod LXX. reddiderunt ἄρχοντα. 2. γενικῶς quibusvis *viris primariis*, qui alios autoritate, honore ac potestate excellunt. Luc. 22. v. 26. *Qui major inter vos est, fiat sicut junior,* καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν, *qui præcedit, tanquam ministrans.* Actor. 14. v. 12. Paulus dicitur ἡγούμενος τοῦ λόγου *dux sermonis*, partes oratoris sustinens. 3. εἰδικῶς illis qui præsunt vel in *Magistratu politico.* Act. 7. v. 10. *Deus constituit Josephum* ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον vel *in Ministerio Ecclesiastico.* Act. 15. v. 22. *Judas & Silas* dicuntur ἡγούμενοι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, Vulgata versio generaliter reddidit, *primi in fratribus*, sed ostendit Actorum Historia, ministerio Ecclesiastico ipsos fuisse functos, subjungitur enim v. 32. *Judas autem & Silas, cùm ipsi quoq; essent Prophetæ, verbis plurimis consolati sunt fratres.* Hebr. 13. v. 7. μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων, ubi statim subjicitur ἐξήγησις, quosnam hoc nomine velit intellectos, *qui locuti sunt vobis verbum Dei.* v. 17. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, ubi itidem subjungitur explicatio, *ipsi enim vigilant pro animabus vestris, utpote rationem reddituri.* v. 24. *Salutate omnes præpositos vestros.* Dicuntur autem Ministri Ecclesiæ ἡγούμενοι, non quod politicum aliquem dominatum in Ecclesiam exercere debeant, contrarium enim præscribit eis Christus Luc. 22. v. 25. sed 1. quia fidelibus sese exhibere debent viæ duces, 1. Tim. 4. v. 12. *esto typus fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate.* Hanc rationem appellationis videtur subministrare Epist. ad Hebræos cap. 13. v. 7. *Mementote* ἡγουμένων *præpositorum vestrorum, quorum intuentes conversationis exitum imitemini fidem.* 2. quia Deus ipsos πιστοὺς ἡγήσατο, quibus verbi ministerium commendaret. 1. Tim. 1. v. 12. *Christus fidelem me judicavit ponens in ministerio.* 3. quia πάσης τιμῆς ἀξίους ipsos debemus ἡγεῖσθαι 1. Tim. 5. v. 17. &c.

34. 7. *Scribarum* nomen tribuitur propriè il- 7. Scribæ.
lis qui divini juris præ reliquis periti tum in Synagogis tum in templo legem docebant, qui ideò dicebantur Scribæ, quia legi describendæ & interpretandæ vacabant, quorum in Historia Evangelica & Actorum passim fit mentio. Sed Christus συνεκδοχικῶς nomine speciei ad genus translato quemvis Ecclesiæ doctorem & ministrum vocat Scribam. Matth. 13. v. 52. *Omnis Scriba eruditus ad regnum cœlorum profert ex thesauro suo vetera & nova.* Matth. 23. v. 33. *Ecce ego mitto ad vos Prophetas & Sapientes & Scribas.*

35. Metaphoricæ ac parabolicæ Ministrorum 2. Appellationes metaphoricæ.
Ecclesiæ appellationes in N. Test. occurrunt longè plurimæ. Vocantur enim 1. *Sal terræ.* Matth. 5. v.
13. tum propter typum 2. Reg. 2. v. 21. tum propter 1. Sal terræ
collationem, debent enim conciones suas conspergere sale Mosaico, h. e. doctrinâ legis peccata arguere, ac veteris hominis putredinem spiritualem prohibere. Hilarius in h. l. Matth. *Apostoli sunt æternitatis quasi salitores, meritò sal terræ nuncupati, quia per virtutem doctrinæ quasi salientes æternitati corpora servant.* Hieron. in h. l. Matth. *Sal nominantur Apostoli, quia per illos universum genus humanum conditur.* Theophyl. in c. 9. Marc. *Quemadmodum sal carnes cohibet, nec vermes inde creari sinit: ita & sermo doctoris si recens & mordax sit, carnales homines constringens, non sinit in ipsis gene-*
rari vermem irrequietum. 2. *Lux mundi* Matth. 5. 2. Lux mundi.
v. 13. non eo quidem sensu ac gradu, quo Christus dici-

dicitur τὸ φῶς *vera illa lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, Joh.1.v.49. cap.8.v.12. cap.9.v.5. hoc enim sensu ipse Johannes Baptista msjor omnibus natis ex mulierib. negatur esse lux, Joh.1.v.8. sed quis sunt λύχνοι καιόμενοι καὶ φαίνοντες *lucerna ardentes & lucentes* Joh.5.v.35. sunt luminaria illuminata & illuminantia, à verâ & essentiali luce illuminata & accensa, ut lucẽ doctrinæ spargant, eaq; mundi tenebras illuminent, quin & vitâ ac moribus lucere debent, Matt.5.v.16. Phil.2.v.15. Rabini in genere sapientes vocant אור עולם *mundi lucẽ*, unde in l. select. gẽm. in c. de sapientia dicunt: *Sapientes in terra sunt quod luminaria in cœlo: Nam illuminant mundum & pellunt tenebras eorum.* Hil. in h.l. Matth. *Mundus extra cognitionem Dei positus obscurus tenebatur ignorantiæ tenebris, cui per Apostolos scientia lumen invehitur & cognitio Dei claret, & de parvis eorum corpusculis, quocunq; incesserint, lux tenebris ministratur.* Quidam inter quos Theophylactus etiam huc accommodant verbs sequentia: *Non potest civitas abscondi supra montem posita, nec accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui sunt in domo.* Isid. Pelus. lib.1. Epist. 32. p.8. *Deus lucernam, h.e. Sacerdotem accendit ac candelabro imponit, h.e. cathedra sua lucem ferentis τὸ ἑαυτοῦ φωτοφόρον καθ᾽ ὅρας, ut & dogmatum & actionum ab omni caligine liberatum splendorem Ecclesiæ fulgetri instar afferat, quò nimirum plebs vivifici fulgoris radios spectans ad eos sese dirigat, patrisq; luminum gloriam spectet.* Sensus igitur est & doctrinam & vitam Ministrorum esse in conspectu omnium positam instar civitatis supra montem positæ. sedulò igitur ipsis cavendum esse, ne errorum & peccatorum tenebris involvantur, contrà verò in id incumbendum ipsis unicè, ut candelabri aurei in tabernaculo Mosaico & templo Hierosolymitano typum exprimentes, lucem doctrinæ & vitæ aliis præferant. Vide Gregor. hom.6. in Ezech. Hûc pertinent dicta illa Scripturæ, in quibus Ministri Ecclesiæ comparantur *candelabris* Zach.4.v.2. Apoc.1.v.13. cap.11.v.4. respectu scil. habito ad candelabrum illud aureum in tabernaculo Mosaico.

3 Operarii vinea.

3. Comparantur *operariis in vineam conductis* Matth.20.v.1. ad illos enim specialiter illa parabola Christi applicatur ab Irenæo lib.4.c.70.p.305. Hilario can.20. in Matt. Chrysost. sive quisquis autor alius, homil. 34. oper. imperf. Hieron. lib.2. contra Jovinian. Gregorio hom.19. in Evang. sicut etiam Matth.21.v.33. Marc.12.vers.1. Luc.20.v.9. conferuntur γεωργοῖς *vineæ cultoribus*: Interim non negandum, in genere & quidem longè commodiùs ad quosvis in vineam Domini, h.e. in Ecclesiam vocatos parabolam illam accommodari posse, quod faciunt Origen. hom.10. in Matth. Nazianz. in conc. de S. Bapt. Chrys. hom.65. in Matth. Aug. serm.59. de verb. Dom. &c. Distinctis mundi ætatibus ac temporibus mittit Deus Ecclesiæ suæ doctores, qui in vinea non otientur, sed sedulò laborent, largissimam olim laborum suorum mercedem reportaturi.

4. Servi invitantes ad nuptias.

4. *Servis invitantibus ad nuptias Regias* Matth.22.v.3. mittuntur enim à cœlesti Patrefamilias, ut nuncient hominibus, *omnia parata sunt, venite ad nuptias*, sed mundus malam illis reponit gratiam. Hûc pertinet encomium illud, quo Ministri Ecclesiæ dicuntur *amici sponsi* Joh.3.v.29. qui sponsam Christo adducunt ac despondent 2.Cor.11.v.2.

5. Ad cœnam.

5. *Servis invitantibus ad cœnam magnam* Luc.14.v.17. nunciant enim hominibus, in Christo parata ipsis esse omnia ad salutem necessaria, & ad participationem illorum beneficiorum amicè ipsos invitant.

6. Piscatores.

6. Vocantur *Piscatores hominum* Matth.4.v.19. Marc.1.v.17. Luc.5.v.10. tum propter divinam promissionem Jerem.16.v.16. *mittam piscatores multos & piscabuntur*: tum propter typum Ezech.47.v.10. *Piscatores ambulant in magno illo mari*, quod in visione Prophetæ ostenditur: tum propter convenientiam. *Profundum est hujus seculi mare, ex cujus limo opera ministrorum Ecclesiæ trahendi sunt homines in lumen cœlestis habitaculi*, ut loquitur Hil. can.3. in Matth. Piscatores quandoq; *per totam noctem* frustra laborant, Luc.5.v.5. coguntur imbres & pluvias sustinere, projiciunt rete suum, nescii quos ac quot pisces capturi sint, concludunt reti suo pisces bonos ac putres, Matth.13.v.47. quæ omnia ad Ministerium Ecclesiasticum accommodari possunt.

7. Operarii Messis.

7. *Operarii in messe Dominica*, Matth.9.v.38. quæ appellatio cumprimis Apostolis & reliquis N. T. ministris competit. Joh.4.v.37. *In hoc verum est proverbium, alius est qui seminat, alius qui metit*, v.38. *Ego misi vos metere quod non laborastis, alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiistis*, ubi per *seminantes* intelliguntur Prophetæ & Ministri Ecclesiæ V.T. per *metentes* Apostoli & Ministri N. T. cujus tempus comparatur *messi*, Esa.9.v.3. Prophetæ & Doctores V.T. agrum Dominicum sentib. idololatricis undiq; oppletum expurgarunt, concione legis velut aratro eum prosciderunt, & semina promissionum Evangelicarum de Messia sparserunt, sed maturitatem segetis, impletionem scil. earum, ac tempus messis, Universalem scil. gentium vocationem non viderunt. Vide Iren. lib.4. cap.40. p.274. Quamvis verò Christus ibidem locutione proverbiali & comparatè accipiendâ seminantibus solum laborem tribuat; negari tamen nequit etiam messoribus pondus & æstum diei tolerandum esse, unde ab Ascræo Poeta tempus messis vocatur καματώδης: ita quoque Ecclesiæ Ministris multæ in officio suo tolerandæ sunt molestiæ. Quando igitur Ministri Ecclesiæ conferuntur operariis in messe, significatur: 1. Ministerium Ecclesiasticum non esse ignavum otium, sed negotium. 2. Summam esse Ministerii necessitatem. Quemadmodum in messe opus est ἐργάταις, qui fruges demetant & in horrea colligant: sic in messe spirituali, h.e. in Ecclesiæ collectione operariis est opus, quorum ministerio Ecclesia colligatur. 3. Dominum ministerii vocantem adeoq; extrudentem operarios in messem esse ac manere solum Deum, piis precibus ob id compellandum, ut operarios mittat.

8. Agricultura συνεργοί.

8. Affinis huic appellatio est ea, quâ dicuntur συνεργοὶ Θεοῦ *cooperarii Dei* in spirituali scilicet agricultura. 1.Cor.3.v.9. Collectio Ecclesiæ est γεώργιον, *agricultura quadam*. ibid. summus γεωργὸς est *Pater cœlestis*, Joh.15.v.1. συνεργοὶ ipsius in hac agricultura sunt Ecclesiæ ministri, illi *plantant ac rigant*, sed DEUS solus *dat incrementum* 1.Cor.3.v.6. Hûc etiam pertinet, quod ministri Ecclesiæ dicuntur ἐργάται operarii, qui scil. in agro & vinea Domini, quæ est Ecclesia, strenuè laborare debent. Matth.9.v.37. cap.10.v.10. Luc.10.v.2. quòd si rectè ac fideliter officium suum administrant, sunt ἐργάται δόκιμοι καὶ ἀνεπαίσχυντοι, 2.Tim.2.v.15. qui gloriam non ignominiam à Deo reportabunt, sin minùs fiunt ἐργάται δόλιοι, 2.Cor.11.v.13. ἐργάται κακοὶ. Phil.3. vers.2.

9 Oeconomi.

9. Vocantur quoque *Oeconomi*, Luc.12.v.42. *Quis, putas, est fidelis ac prudens dispensator*,

quem

quem constituit Dominus super familiam suam &c. Pontificii de solo Petro hoc dictum esse statuunt, cui soli tanquam summo gubernatori & successoribus ipsius familia Domini sit commissa, sed loquitur Christus in genere de omnibus Ecclesiæ ministris, cumprimis de illis, quibus in alios Pastores inspectio demandata est. 1.Cor.4. v.1. *Sic nos æstimet homo ut ministros Christi & οἰκονόμους mysteriorum Dei.* Tit.1.v.7. *Oportet Episcopum ἀνέγκλητον ὡς Θεοῦ οἰκονόμον.* Pulcerrimè v. in hac appellatione officiũ Ministrorum exprimitur, Ecclesia est *domus Dei* 1.Tim.3. vers.15. in qua Deus habitat per gratiam. *Domestici* in hac domo sunt omnes sancti, Ephes.2.v.19. quibus Deus sese per verbum manifestat, eosdemque peculiariter diligit ac tuetur. *Oeconomi* sunt Ecclesiæ ministri, qui per claves divinitus sibi traditas recludunt thesauros, quos Deus in Ecclesiæ domum deposuit, hîc igitur requiritur ab œconomis *fidelitas,* 1.Cor.4. v.2. ut rationem suæ administrationis Domino olim reddere possint. Quemadmodum etiam in ampla œconomia sunt distincti gradus ministeriorum & officiorum: ita quoque in Ecclesiastico Ministerio instituit Deus certum ordinem, ut alii aliis velut ἐργοδιῶκται præsint & opus Domini urgeant.**

10. Medici 10. *Medici.* Jerem.30. *Non est qui judicet judicium tuum ad sanitatem, medicinæ curatio non est tibi,* id est, nemo Medicorum rectè judicat de tuo morbo ac remediis, ut te sanare possit. Ex hoc loco colligitur, Ministros verbi esse velut quosdam Medicos politiarum, utpote qui monstrent, quomodo summos morbos peccata, iram Dei ac pœnas vel antevertere vel etiam sanare ac tollere queamus.**

11. Legati Dei. 11. *Legati Dei* 2.Cor.5.v.20. pro Christo πρεσβεύομεν *legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos,* Ephes.6.v.20. ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου πρεσβεύω *super prædicatione Evangelij legatione fungor.* Quæ appellatio in Ministris sedulitatem, in auditoribus reverentiam erga Pastores excitare debet. Nemo sibi partes Legati sumit, nisi à Legante imponantur, sic Ministri non currant, antequam mittantur. Legati continent se intra certos ac præscriptos mandati terminos: sic Ministri non nisi eloquia Dei proferant, nihil addentes, nihil dementes. Legati jure gentium sunt inviolabiles, unde graviter animadverti solet in eos, qui Regum ac Principum Legatos injuriâ afficiunt: sic Deus severè vindicat injuriam Legatis suis illatam &c. Hûc referri etiam potest *Angelorum* appellatio Ministris Ecclesiæ attributa: Angelus n. officii nomen est, non Naturæ, legatũ ac missum ab alio significans. Deut. 2. v. 26. *Et misi* מַלְאָכִים *nuncios ex deserto,* LXX. πρέσβεις. Itemque omnia illa dicta, in quibus Apostoli & ipsorum successores à Christo dicuntur mitti, Matth.10. v.16. Johan.20. v.21.&c. adeò ut qui illos audiat, Christum ipsum audiat Luc.10. vers.16. inde Hieron. præfat. in Pentat. *per os Apostolorum Christus mihi loquitur.*** Greg. hom.6. in Evang. *Unusquisque si in quantum sufficit, proximum à pravitate revocat, si exhortari ad bene operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denunciat, cùm verba sancta annunciationis impendit, Angelus existit.* hom.34. *Qui secretorum cælestium summa capere prævalent, & nuntiare, isti in Arch Angelorum numero deputantur.***

12. Testes. 12. *Testes* μάρτυρες, quæ appellatio præcipuè quidem tribuitur Apostolis, qui fuerunt προκεχειροτονημένοι καὶ αὐτόπται μάρτυρες Luc.24.v.48. Joh.15. vers.27. Actor.1. vers.8. cap.10. vers.41.&c. peculiariter ad id vocati & in mundum ablegati, ut de Christi persona, officio ac beneficiis testarentur, sed interim competit etiam aliis Ecclesiæ Ministris, qui de voluntate Dei ex ipsius verbo testimonium ferunt. Apoc.2. vers.13. cap.11. vers.3. Testes oportet esse requisitos, vitæ inculpatæ, homines veraces, consentientes, de reb. cognitis testificantes &c. Eadem in Ministris requiruntur, qui ex verbo de voluntate Dei verè, ingenuè, constanter ac fideliter testari debent, nec verbis modò, sed etiam si opus sit, vitâ ac sanguine.

13. *Præcones* κήρυκες, 1.Tim.2.v.7. & 2.Timoth.1. v.11. Paulus se vocat κήρυκα *præconem Evangelij.* 2.Petr.2.v.5. Lothus Patriarcha vocatur κήρυξ δικαιοσύνης *præco justitiæ.* Κήρυκες dicuntur propriè caduceatores, qui decreta Magistratus publicâ voce promulgant; sic Ministri Ecclesiæ κήρυγμα publicum Evangelii præconium Dei mandato ac nomine hominibus annunciant. Matth.10. v.27. *Quod in aurem auditis κηρύξατε prædicate super tecta.* Apud Athenienses cœtus civium convocabantur per ministros publicos, quos vocabant κήρυκας, atque hæc convocatio dicebatur ἐκκλησιάζειν, ita quoque Ecclesiam suam colligit Deus & ex cœtu hominum evocat per præcones Evangelii. *13 Præcones.*

14. Vocantur etiam præcones verbi *tubicines* Apoc.8. v.2. & seqq. tum respectu habito ad officium Levitarum in Vet. Test. ad quos pertinebat *tubis* certo tempore *clangere,* Num.10. vers.1. & seqq. ** Tuba est instrumentum bellicum & classico canendo inservit. Significatur igitur, præcones verbi divini prædicatione sua homines ad bellum vitiis ac scelerib. inferendum adhortari, atque ad arma contra Dæmonem, omnemq; ejus exercitum capienda. Orig. homil.7. in Jos. *Duas tubas argenteas ductiles Numer.1. significavit concionatores ex divinis literis varia argumenta ducere, quibus spirituale bellum peccatorib. indicitur.* Gregor. lib.30. moral. cap.7. *Per duas tubas exercitus ducitur, quia per duo præcepta caritatis ad procinctum fidei populus vocatur, quæ idcircò argenteæ fieri præcipiuntur, ut prædicatorum verba lucis nitore pateant & auditorum mentem nullâ sui obscuritate confundant.*** (Tubæ Levitarum paratæ erant ex diducto & solido argento, sic verbum Dei solidè & integrè annunciari debet, non mixtum humanis & commentitiis doctrinis: differentia in sono tubarum notat doctrinæ ordinem: Clangor est doctrina placida: jubilatio in bello excitanda est strepitus vehementior, h. e. in persecutione sunt orationes excitatiores.) tum quia tubarum clangor Ministerii conditionem & officium concinnè exprimit (debent enim *voces suas elevare sicut tubas & populo annunciare peccata,* Es.58. v.1. tuba per se nullum edit sonum, sed ab alio eam inflari oportet, sic Ministri loquuntur ex Spiritu sancto Matth.10. v.20. *sunt voces clamantis* Ioh.1. v.23. tuba sonum edit clarissimum, quem è longinquo positi exaudire possunt, sic veritatis clangor longissimè personat.) *14. Tubicines.*

15. Sunt qui existimant prædicatores Evangelii metaphoricè vocari *ventos,* Apoc.7. v.1. cùm verbi & Spiritus S. in ministerio efficacia vento conferatur Johan.3. v.8. ac discipulis in sono vehementis venti Spiritus S. apparuerit Apoc.2.v.2. Causam appellationis exprimit anonymus quidam Interpres Apocalypseos, qui ante annos ducentos scripsit: *Sicut ventus nubes excitat, terram apperit & rigat, fructiferam facit, faciem ejus floribus & fructibus hilarem reddit: ita Evangelica prædicatio ab hæretica pravitate obumbrat* *15. Venti.*

brat & conservat corda terrenorum eaque aperit ad compunctionem, & pervia reddit ad gratiæ susceptionem, fructificare facit in bonis operibus & decorat in exemplis. Vide Dn. D. Hoë in Com. Apoc. 7.p.489.& p.510.ubi & necessitatis & utilitatis ratione Ministerium Ecclesiasticum vento conferri ostenditur. ** Quidam huc referunt dictum Cant. 4.v.16. *Surge Aquilo & veni Auster & perfla hortum meum & fluent aromata illius; quibus verbis Ecclesiæ doctores ad prædicandum verbum incitantur, ut eorum prædicatione suavissima virtutum omnium aromata colligantur.* Ratio appellationis 1. *à celeritate*, quâ venti isti Evangelici huc illucque discurrunt, ut veritatem fidei, bonitatemque morum ubique disséminent, quæ præcipuè celeritas in Apostolis resplenduit. 2. quoniam instar ventorum effrenatas hominum appetitiones velut pravos humores *exiccant*. 3. quia peccatores ad lachrymas *impellunt*. 4. quia Scripturæ difficultates velut obscuras nubes è cœlo Ecclesiæ *dispellunt* ac dissipant, solemque, id est, verum divinarum literarum sensum & intelligentiam patefaciunt.**

In Patrib. vocantur Præpositi, Paræci, Sacerdotes, &c.

36. In Scriptoribus Ecclesiasticis appellationes illæ repetuntur. ** Quomodo typus Ex.25.de vectibus in arcæ latere ad Ministros Ecclesiæ accommodari possit, docent Gregor.part.2.curæ Pastor. cap.ult.& Beda in expos. Ex.25. Theodoretus in comm. super Cantic. ad Concionatores accommodat locum Cant.4. *Favus distillant labia tua mel & lac sub lingua tua.* Vid.Blas.de Vieg.in c.10.Apoc. p.424.** Sic Euseb.lib.1.Hist.Eccl.c.1.de Ecclesiæ Apostolicæ & Apostolorum temporibus proximæ Episcopis scripturus, dicit se de illis acturum, qui Ecclesiæ διαπρεπῶς *competenter præfuerint* (ἡγήσαντό τε καὶ προέστησαν inquit, admonens eos fuisse velut ductores & Præsides Dominici gregis) *quique singulis ætatibus divinam doctrinam sive vivâ voce sive commentariis suis administraverint* (τὸν θεῖον ἐπρέσβευσαν λόγον, inquit, docens eos magna fide & religione verbum veritatis tractasse, πρεσβεύω n. significat non tantum legationem obeo, sed etiã προτιμῶ. E. πρεσβεύειν est verbum Dei magnâ cum religione tractare) Vocantur etiam Ecclesiæ Ministri πάροικοι. Euseb.lib.3.Hist.13. Anianum vocat primum Ecclesiæ Alexandrinæ parœcum, unde parœcia ac corruptè parochia, ut & Germ. Pfarrer. Bud. in pand. *sunt qui parochias inde appellatas censeant, quibus singulis Sacerdotes sui destinati sunt ab exhibitione sc. sacrosancti panis. Ego v. non parochias primùm sed parœcias appellatas esse censeo.* πάροικοι *n. sunt accolæ, quare qui fanum aliquod accolunt, parœci sunt dicti, ejusdem scil. fani consortes & parœcia accolarum conventus & accolatus, sacraq; vicinia.* Hæc Budæus. *Sacerdotum* nomen quo sensu peculiariter Ecclesiæ Ministris attribui cœptum fuerit, dictum est superiùs. Progressu temporis sub Papatu Sacerdotia appellari cœperunt *beneficia.* Olim n. officium Ecclesiasticum pro onere reputabatur, sed cùm postea laboribus prætermissis, lucro tantum inhiarent Clerici, inde ipsum quoque nomen fuit mutatum. Duaren.lib.2.de sacr. Eccles. minist. cap.3. *Quod olim in antiquis Canonibus & Conciliis ministerium vocabatur, postquam possessiones accesserunt, ad imitationem phrasium in feudis usitatarum vocari cœpit beneficium.*

Apud Pontificios vocantur Clerici.

37. Pontificii nostrarum Ecclesiarum Ministros per contemptum vocare solent *Prædicantes* ac magnam illis hoc nomine ignominiam irrogari existimant. Sed constat ex Scripturis nomen prædicantis ac officium prædicandi tribui Christo, Esai.61. v.2. Matth.4.v.17.& 23. erat prædicans in Synagogis, Luc.4.v.44. Angelis Apoc.5.v.2. Prophetis Jer.7.v.2.cap.19.v.2.cap.50.v.2. Ion.1.v.3. Iohanni Baptistæ Mat.3.v.1. Marc.1.v.4. Apostolis Matt.10.v.7. Marc.16.v.15. Luc.9.v.2. Rom.10.v.14.&c. ergo nomen illud est honorificum, per quod sanctissimo Christi, Prophetarum & Apostolorum Collegio ascribimur. ** Ante annos ducentos amplius sub ipso Papatus flore longè ante Lutherum Nicolaus de Clemangis Doctor Parisiensis *præclarissimum prædicandi officium apud Romanenses viluisse* scribit. Pontificii ipsi Ecclesiæ doctores quandoq; vocant *Ministros* ut apparet ex Lorichio in Thes. Theolog. voce Minister fol.1389. ubi Ministrum ridiculè describit, *quòd sit omnis qui institutas preces ex vi ordinationis aut voto recitat, ut regularis professus utriusq; sexus; omnis Clericus etiam prima tantum tonsura, omnis donatus & donata alicui religioni aut Ecclesiæ seculari & omnis alius, qui orationes ab eo ordinatas ejus nomine recitat.* ** Ostendant verò nobis in Scripturis nomen Missificantium, Monachorum, Abbatum, Cardinaliũ &c. Ipsi contra Ecclesiasticas personas generali appellatione vocant *Clericos*. Ut enim apparet ex Bellarmino libr.3.de Clericis cap.11. septem numerant Ordines sacros, in primo sunt *Sacerdotes*, quos in *Majores* ac *Minores* postea dividunt. Ad Majores referunt *Patriarchas, Archiepiscopos, Metropolitanos & Episcopos.* Minores vocant *Presbyteros.* In secũdo sunt *Diaconi.* In tertio *Subdiaconi.* In quarto *Acoluthi.* In quinto *Lectores.* In sexto *Exorcistæ.* In septimo *Ostiarÿ*, de quorum nomenclatura, officiis & discrimine inferius dicetur. Omnes illos vocant *Clericos*, quos à Laicis & Monachis distinguunt. Nomen Clerici descendit à κλῆρος, quod significat sortem, partem, ac hereditatem. Petrus 1.Epist.5.v.3. κλήρους vocat Dei Ecclesiam, respiciens ad populum Israeliticum, quem Deus velut portionem quandam à reliquis gentibus separatam in peculium sibi elegerat, Deut.4.v.20.cap.9,29. 1.Reg.8.v.1.&c. eidemque terram Canaan per sortem distribui jusserat. Num.26.v.55. Ios.14.v.2.&c. in cujus locum cum Christiani in N.T. successerint, inde Petrus Eccl. Christianam vocat κλῆρον hereditatem Domini, ex Psal.2.v.8. *Postula à me, & dabo tibi gentes in hereditatem*, quam scilicet sibi elegit in populum περιούσιον Tit.2.v.14. ac dedit cuilibet vero illius membro partem τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ Coloss.1.v.12. ut de omnibus & singulis verè piis dici possit, *quod sorte vocati sive asciti sint*, Ephes.1.v.11. in populum sc. Dei, sanctorum communionem, & vitæ æternæ hereditatem. Meritò igitur juxta Scripturæ sensum omnes verè credentes ac pii dicuntur Clerici, quia scilicet pertinent ad illum κλῆρον portionem ac hereditatem Domini, immeritò contrà solis Sacerdotibus Clericorum nomen in Papatu vendicatur, (ubi nota vocem κλῆρος tredecies in N.T. usurpari, sed ex locis illis omnibus nullum esse, in quo sensu Pontificio accipi eam oporteat.) Nimirum conveniit illis hac in re cum Pharisæis, qui se hoc nomine appellabant, quod vitæ sanctimoniâ & munditie à reliquis Judæis essent sejuncti & separati, quam Pharisaicæ appellationis etymologiam tradunt, Orig. in cap.23. Matth. Tertull. de præscript. Epiphan. hær.16. Ambr.libr.3. in Luc.& confirmat fastuosa precatio Pharisæi Luc.18.v.10. Pari ratione ministri factorum in Papàtu vocant sese Clericos

q. soli

q. soli sint de sorte Domini. c. Clericus causâ 12. q. 1. *Clericus qui Christi servus Ecclesia, interpretetur primùm vocabulum suum & nominis definitione prolata nitatur esse quod dicitur, si enim κλῆρος Græcè, Latinè sors appellatur, propterea Clerici dicuntur, quia de sorte Domini sunt, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est, & quia vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut ipse possideat Dominum vel ut possideatur à Domino.* (Sanè Hieron. in Epist. ad Nepotian. Epist. 2. similem ponit appellationis rationem, sed allusivam verius quàm propriam & accuratam, cùm omnes pii sint sors Dei & Deus sors ipsorum, quare cùm à Pontificiis in abusum posteà hæc etymologia trahatur, meritò est repudianda.) Bellarmin. libr. 1. de membr. Eccl. militant. cap. 1. *Clerici sunt quasi Domini sors & hereditas*. Gregor. de Valent. tom. 4. disp. 9. q. 5. punct. 2. *Clerici vocantur ministri Ecclesia, vel quia peculiariter de sorte sive hereditate sint domini, quatenus divino cultui sunt singulariter mancipati vel quia Dominus peculiariter est ipsorum sors sive pars.* Propter hanc arrogantiam jure factum credimus, ut Clerici Romani ab Hieron. præf. in libr. Didym. de SS. vocarentur *Senatus Pharisæorum*, sicut vicissim idē in com. c. 10. Mat. Pharisæos nominat *Judæorum Clericos*.

38. Regerunt Bellarminus & Greg. de Valent. d. l. 1. *nomen Cleri* 1. *Petr. 5. v. 3. Non tribui Ecclesia universa, sed tantum ministris Episcopo subjectis, qui sic regi debeant, ut fugiatur dominandi cupiditas.* Resp. imò verò de toto grege Dominico Apostolus loquitur, ut constat ex ipsis verbis textus. Alloquitur enim Petrus Presbyteros, eosque hortatur, ut pascant gregem sibi commissum, contrà verò eosdem dehortatur, ne dominentur Clero. Jam verò Bellarminus distinguit inter Episcoporum & Presbyterorum jurisdictionem, atque illos qui aliis Ecclesiæ Ministris præsident, non Presbyteros sed Episcopos propriè vocari asserit, quomodo igitur Presbyterorum nomine potest intelligere Episcopos? Quòd si hoc loco per κλήρους intelligerentur Presbyteri, talis sequeretur paraphrasis: Presbyteri non dominentur Presbyteris; sequeretur etiam, Episcopos non quidem Presbyteris dominari debere propter interdictum Apostolicum, benè tamen in gregem sibi commissum exercere posse superbum dominium, ita enim κατακυριεύειν à Bellarmino exponitur. Præterea huic dominationi in clerum opponit Apostolus, fieri typum τοῦ ποιμνίου, ergo per τοὺς κλήρους ac per τὸ ποίμνιον, idem omninò intelligitur: Jam verò nemo inficias ire poterit, per τὸ ποίμνιον gregem verbo Dei pascendum intelligi debere. Ac continetur in verbo τῶν κλήρων tacita quædam ratio, quare non debeant eo modo gregem suum pascere, ut dominium quoddam in eum exerceant, nimirum quia est κλῆρος sors & hereditas Domini. Unde Oecumenius κλῆρον hoc loco interpretatur ἰερὸν σύστημα. 2. *Si vel maximè per Clerum tota Ecclesia intelligatur, tamen istud nomen Ministris peculiariter tribui potest, cum ratione officii magis attineant Deum quàm reliqui Christiani.* Resp. non de eo quæritur, an sit discrimen inter pastorem & gregem; nec de eo, an sano sensu Ministris Ecclesiæ peculiariter nomen Clericorum tribui possit, cùm non solùm ratione communis Christianismi, sed etiam ratione peculiaris officii ad sortem Domini spectent, quo sensu novimus in primitiva Ecclesia hoc nomen fuisse Clericis tributum, **(à Tertull. libr. de monog. Orig. homil. 7. in Ierem. Epiphan. in Epist. ad Ioh. Episcop. Hierosol. Euseb. lib. 5. c. 28. Socrat. lib. 5. cap. 2. & 16.)** sed illud in quæstione versatur, an Scriptura sacra peculiariter Ministros Ecclesiæ N. T. hoc nomine appellet, quod Pontificii quidem affirmant, nos v.oegamus. Deinde & illud potissimum quæritur, an sensu Pontificio Ministri Ecclesiæ rectè dicantur, vel dici possint Clerici, quod itidem negamus. Voco a. sensum Pontificium quod Clericos à Laicis eo modo distinguunt, ut illis tribuant talem prærogativam & excellentiam, quæ complectatur αὐτοκρατορικὴν præcipiendi autoritatem & Ecclesiam gubernandi liberam potestatem, hos verò à Scripturæ lectione, à doctrinæ examine & calicis Eucharistici participatione arceant &c. ut illos à Magistratus politici potestate penitus eximant, in hos verò authenticum imperium ipsi arrogent. 3. *Scriptura ipsa Sacerdotibus peculiariter hoc nomen tribuit, Deut. 10. v. 9. Levitis non fuit data pars & hereditas, quia Dominus κλῆρος ipsorum.* Resp. redditur ibidem caussa, quare Deus noluerit Leviticæ tribui cum reliquis Israelitis dari certam terræ Cananææ portionem hereditariò possidendam, quia scilicet *Dominus sit sors sive hereditas ipsorum*, i. e. ut alibi passim exponitur, quia ex sacrificiis, victimis, primogenitorum lytro, primitiis &c. Domino oblatis sustentari debeant. Deut. 18. v. 1. *Non erit Sacerdotib. Levitis pars & hereditas cum Israel. Ignitiones sive oblationes & hereditatem ejus comedent.* Quid vero hoc ad Ministros N. T. ad quos ἀντιλογίας illius explicatio accommodari non potest. Ejusdem census est quæ ex Ier. 12. v. 13. proferunt. *Clerici eorum non proderunt eis, h. e si ministri Ecclesia in officio sint negligentes, non proderit eis, quòd peculiariter in hereditatem Domini per ministerium sint acciti.* Atqui fontes veritatis longè aliter habent, נחלו לא יועלו Arias & Pagninus reddiderunt *Ægrotaverunt non profecerunt*. Vatablus: *Hereditatem adierunt & nihil profecerunt.* Tremellius: *Cùm indoluerint laboribus, non proficient.* Verus sensus ex integro contextu manifestus, quod minetur Dominus subtractionem benedictionis in temporalibus, statim o. subjicitur: *Erubescetis ex proventib. vestris præ æstu ira Iehova.* Quare cùm per κλήρους, quâ voce LXX. Interpp. in hujus loci versione utuntur, non ministerium Ecclesiasticum, sed hereditas bonorum temporalium necessariò intelligenda sit, cumque non de solis Levitis, sed de Israelitis in genere textus loquatur, nec ex hoc loco Clericorum nomen ministris Ecclesiæ peculiariter tributum demonstrare poterunt. Inde cùm Hieron. in Epistola ad Nepotianum scripsisset: *Obsecro te, ne officium clericatus genus antiqua militia putes, hoc est, ne lucra seculi in Christi militia quaras, ne plus habeas, quàm quando Clericus esse cœpisti, & dicatur tibi, Clerici eorum non proderunt eis*; Erasmus adscripsit: *Quid faceret Hieronymus tot Christianis Sacerdotibus adeò locupletibus, ut his invideant Christiani Principes? quid Episcopi, qui tot oppida possident, ut nec dicam prædiis? Quid summis Pontificibus, qui pro censu & prædiis etiam belligerantur?* 4. *In primitiva Ecclesia jam olim usitatum fuit Ministros Ecclesia appellare Clericos. Can. Apost. 12. 13. 15. Concil. Nicen. can. 1. 2. 3. 8. Tertull. de monogam. &c.* Resp. non de usurpatione vocabuli Ecclesiastica, sed de Biblica Cleri acceptione potissimum quæritur, an scilicet Scriptura sacra istud nomen peculiariter Ministris Ecclesiæ tribuat. Præterea

in

in primitiva Ecclesia non sensu Pontificio, quasi soli Clerici pertineant ad hereditatem Domini & authenticum in Laicos imperium habeant, sed sensu orthodoxo hoc vocabulum fuit usurpatum, vocati enim sunt Ministri Ecclesiæ hoc nomine, quia τὸν κλῆρον τῆς διακονίας acceperunt, ut de Iuda loquitur Petrus Act.1. v.17. Isidorus lib.7.Etymol. cap.12. & citatur in c.Cleros dist.21. *Cleros & Clericos hinc appellatos credimus, quia Matthias forte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum.* Vide Du.D.Meisn.part.2.Philos.sobriæ sect.1.cap.2.q.10.

CAPUT II.

τὸ ὅτι pertractat, an scilicet detur Ministerium Ecclesiasticum.

An detur Ministerium Ecclesiasticum? Probant hoc, 1. Appellationes. 2. Doctorum series

39. Dari Ministerium Ecclesiasticum probant 1. Enumeratæ *Ministerij ac Ministrorum Ecclesiæ appellationes.* Quorsum enim tot non solùm nomina, sed etiam honorifica encomia in Scripturis huic ordini assignarentur, si in Ecclesia talis quidam ordo non extaret? 2. *Doctorum Ecclesiæ series* à prima inde mundi origine usque ad nostra tempora continuata. Statim namque cum protoplasti essent conditi, ex arcana majestatis sede prodiens Deus primum concionatorem egit promulgato solenni mandato de non comedendo vetitæ arboris fructu, Gen.2.v.17. ut exercendæ obœdientiæ, ad quam perfectis viribus instructi erant, materiam primi generis humani parentes haberent, seque hoc modo gratos Deo creatori præstarent. Post transgressionem hujus præcepti Filius Dei protevangelium *de semine mulieris contrituro caput serpentis* promulgavit, ac miseros protoplastos ex faucibus Satanæ, mortis & inferorum hac consolatione eripuit Genes.3.v.15. fuisse enim Dei Filium, qui promissionem istam protulit, testatur paraphrasis Chaldaica, v.8. *Et audierunt vocem verbi Meimerah Domini Dei ambulantis in horto,* quam secutus Johannes cap.1. v.1. Filium Dei vocat λόγον, quia scilicet per illum facta est hujus decreti promulgatio, Iren.lib.3.cap.18.& lib.4.cap.14. Ut autem Pater & Filius officium docendi in Paradiso inchoare & hac ratione in propria persona Ministerium Ecclesiasticum consecrare voluerunt, ita quoque Spiritus sanctus easdem concionandi partes administravit. Cùm enim Eva ex Adæ costa ædificata ipsi adduceretur, dixit Adamus: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quia de viro sumta est. Propterea relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una,* Genes.2. v.23.& 24. quæ verba ex peculiari & arcano Spiritus sancti instinctu ab Adamo prolata fuisse, vel quod idem est, Spiritum sanctum per Adamum ea protulisse, non solum ex eo apparet, quod Adamus ad imaginem Dei conditus fuerit Spiritus sancti templum atque organum, sed cumprimis etiam ex Matth.19.v.5. ubi verba posteriora *propterea relinquet homo &c.* ab ipso Deo prolata esse dicuntur. Tota igitur sacrosancta Trinitas in Paradiso Ministerium Ecclesiasticum inchoavit ac consecravit, id quod dignitatem hujus status non mediocriter commendat. Easdem docendi partes ante diluvium ac post diluvium divino mandato Patriarchæ administrarunt.

Patriarchæ.

Series Patriarcharum antè diluvium ostenditur Genes.5. *Adam, Seth, Enos, Kenaan, Mahaleel, Iared, Henoch, Mathusalem, Lamech, Noah,* qui omnes Noaho excepto fuerunt σύγχρονοι, atque augustissimum quoddam & sanctissimum Collegium constituerunt. De Adamo dubitari nequit, quin filiis ac posteris suis promissionem Evangelicam de semine mulieris tradiderit, id enim probat ritus sacrificiorum, quæ fuerunt typi unici illius sacrificii à Messia in ara crucis offerendi, quem ritum Adamus ab ipso Deo ex mactatis ovibus didicit & filiis suis Caino atque Abeli postmodum tradidit. De Setho tradit Josephus lib.1.antiq.c.3. *quod sideralem scientiam ac cœlestium rerum cognitionem excogitaverit*, huic studio astronomico procul dubio conjunxit etiam studium doctrinæ cœlestis, ad nepotes ac posteros propagandæ. Cedrenus de eo annotat, *quod instar Mosis faciem rutilantem è colloquio Dei retulerit, quod in ecstasi ab Angelo venturum diluvium didicerit &c.* De Enos disertè testatur Moses Gen.4.v.26. quod ejus tempore *cœptum sit invocari nomen Domini*, quia scilicet ministerium docendi in Ecclesia per Caini fratricidium dispersa instauravit ac divino mandato primus sustinuit. Ita namque in verba illa commentatur B. Lutherus: *Postquam per Cain facta est confusio in domo Adæ: paulatim multiplicatur etiam piorum generatio, & paratur Ecclesiola, in qua Adam tanquam Pontifex gubernabat omnia per verbum & sanam doctrinam, hoc dicit Moses cœpisse sub nativitatem Enos, cujus nomen etsi significat ingenti clade tunc oppressam fuisse Ecclesiam, tamen Deus eam gratiâ & misericordiâ iterum erexit, & addidit hanc benedictionem spiritualem, ut in certo loco convenirent, docerent, orarent, sacrificarent, quod fortasse per Cainitas aut prohibitum aut impeditum hactenus fuerat.* De Henocho peculiare hoc refertur Gen.5.v.22. *quod ambulaverit cum Domino & vivus ad Deum sit translatus,* quæ μετάθεσις debebat esse *exemplum pœnitentiæ,* ob testimonium evidens alterius vitæ & judicii secuturi Syr.44.v.16. quod a. non solùm vitæ sanctitate & publicâ sui translatione, sed etiam concionibus homines sui temporis ad pœnitentiam & pietatem fuerit cohortatus, docet Epistola Iudæ v.14. *Prophetavit autem de his septimus ab Adam Enoch dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus suæ impietatis &c.* Cedrenus de illo dicit: οὗτος πρῶτος γράμματα μανθάνει καὶ διδάσκει καὶ θείων μυστηρίων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦται. De Noacho eadē phrasis usurpatur, *quod cum Deo ambulaverit* Gen.6,9. vel ut Hebræus textus emphaticè loquitur, *fecit se ambulare,* h.e. sectari & imitari *ipsum Dominū,* quia scilicet voluntatem Dei in verbo expressam sibi unicè tanquam justitiæ & salutis viam proposuit, nec ad dextram nec ad sinistram ab ea deflectens, eandemque aliis proposuit. Nec dubium esse cuiquam potest, cùm Noahus arcam Dei mandato extruxerit, quin causam hujus structuræ exposuerit, ac de diluvio propter peccata immittendo vaticinatus fuerit, unde Petrus ipsum vocat κήρυκα δικαιοσύνης *justitiæ præconem* 2.Epist.2.v.5. quia sc. *justitiæ per fidem constitutus heres,* Hebr.11.v.7. eandem fidei justitiam auditoribus suis inculcavit. Post diluvium à Noaho usque ad Abrahamum talis fuit Patriarcharum series. *Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Reu, Saruch, Nachor, Thare Abraham,* Genes.11. De Semo Thargum Ionathanis & Hierosolymitanum tradunt, quod sit Melchisedecus ille, cujus mentio fit Genes.14.v.18. ipsi enim

tanquam

tanquam primogenito à Patre Noaho munus Sacerdotale commissum fuisse, quod manserit in ipsius familia usque ad tempora Aaronis, cujus sententiæ etiam Hieronymus mentionem facit in quæst. Hebraic. in Genesin, quam ex chronologia Epiphanius frustra refellit, cùm ex Historia Mosaica certum sit, Semum & Abrahamum, fuisse *συγχρόνους*, ac quia Melchisedecus decimas à Patriarcha Abrahamo accipit, eique benedicit, inde colligit Epistola ad Hebræos ipsum fuisse Abrahâ præstantiorem c.7. v.7. quod ipsum confirmat istam sententiam, Melchisedecum esse ipsum Semum, Patriarchali dignitate & ætate, eumprimis verò peculiari Dei vocatione conspicuum ac reverendum. De Abrahamo Gen.18. v.19. dicit Dominus: *Novi quod præcipiet filiis suis & domui suæ post se & custodient viam Domini ad faciendum justitiam ac judicium.* Gen.20. v.7. Deus ipse honorat eum nomine *Propheta* Gen. 21. v. 33. *Abraham plantavit nemus in Bersabee & prædicavit ibi in nomine Dei seculorum.* Abrahæ ex fratre nepos fuit Lotbus, qui Sodomitas viam Domini docuit, & de pœnis impietatis per incendium vindicandæ eos admonuit Gen.19. v.14. sed illi *animam justam operibus iniquis cruciabant.* 2.Petr.2. v.7. De Isaaco Abrahæ filio & Jacobo Abrahæ nepote aliquoties commemoratur, quod in loco divinæ apparitionis *altaria extruxerint & invocarint in nomine Domini* Gen. 26. v.25. cap.33. v.20. cap.35. v.7. hoc est, quòd publicum divini cultus exercitium instituerint ac familiam suam, eosque omnes, qui se illi conjunxerunt, de via salutis, de promissione seminis benedicti &c. instituerint, sacrificia obtulerint ac de v. fine sacrificiorum homines erudierint. De Josepho Jacobi filio Psal.105. v.22. dicitur, *quod erudierit Principes Ægyptios ac Seniores docuerit sapientiam*, veram scilicet illam sapientiam quam ex verbo & revelationibus divinis petitam ipsis proposuit.

Sacerdotes. 40. Cùm verò posteri Jacobi Patriarchæ in Ægypto multiplicarentur & à Rege Tyrannicè opprimerentur, cumque puritas doctrinæ cœlestis in populo Dei per idololatriam Ægyptiacam corrupta Ezech.20 v.8. ac verbi ministerium ferè collapsum esset, excitavit Deus Mosen servum suum, per quem non solùm ex Ægyptiaca servitute populum Israeliticum eduxit, sed etiam cultum Leviticum instituit, honore summi Sacerdotii ad Aaronem delato ac Levitis ad sacra ministeria in tabernaculo obeunda separatis. Sic ergo cura sacrorum & Ministerium Ecclesiasticum ordinariè fuit penes Sacerdotes ex tribu Levitica eligendos, quibus unus aliquis præfuit *summus Sacerdos* vel Princeps Sacerdotum ex eo vocatus. Num.1. v.5. *Locutus est Dominus ad Mosen*, dicens, v.6. *Applica tribum Levi & fac stare in conspectu Aaron Sacerdotis ut ministrent ei & custodiant custodiam ejus & custodiam totius cœtus coram tabernaculo conventus & ad serviendum servitium tabernaculi.* Duravit hæc forma Ministerii Ecclesiastici & summorum Sacerdotum successio usque ad Christum unicum N.T. Archierea Sacerdotum Leviticorum *ἀλλήτ...νον*, unde Nicephorus lib.2. Hist. Eccles. cap.4. seriem Pontificum Hebræorum usque ad Jacobum fratrem Domini primum Hierosolymitanum Episcopum deducit. *Aaron* (inquit) *primus Pontifex a Mose est unctus, hunc ordinem secuti sunt Eleazar, Pinehas, Eliezer, Bochbi, Ozi, Eli, Achitob, Abimelech, Abiathar, Sadoc, Achimaas, Azarias, Ioram, Iojadas, Axioram, Phadeus, Iudeus Iculus, Ioathamus, Vrias, Neri, Ioas Selam, Chelcias, Sareas, Iosedec, Iesus, Ioachim, Eliaseph, Ioachaz, Iohannes, Iadeus, Onias, Simon, Eleazar, Manasses, Onias, Simon, Onias, Iesus & Onias alius, Alcimus, Onias, Iudas Maccabeus, Ionathas, Simon, Iohannes, Aristobulus, Iannaas, Hircanus, Antigonus, Anaelus, Aristobulus, Iesus Phabi filius, Simon, Matthias, Iosephus, Iozarus, Eleazarus, Iesus Sea filius, Ananus Caipha socer, Ismaelus filius Phabi Eleazarus, Anani filius, Simon Camithi filius, Caiphas qui & Iosephus dictus, sub quo pro nobis salutiferam mortem Dominus obiit.* Quia verò Levitici Sacerdotes in conservanda doctrinæ cœlestis puritate sæpiùs fuerunt negligentes atque exinde variæ corruptelæ urirentur, extraordinariè Deus vocavit Prophetas, *Prophetæ.* qui à corruptelis illis doctrinam repurgarent, ad pœnitentiam comminatione pœnarum secuturarum populum cohortarentur & promissionem de Messia repeterent atque illustrarent. Seriem istorum Prophetarum orditur Petrus Actor.3. v.23. à Samuele, qui divinitus fuit excitatus ad doctrinæ & cultus instaurationem, *cùm sermo Domini esset rarus admodum* 1.Sam.3. vers.1. illum secuti sunt alii Prophetæ magno numero, 2.Chron.36. v.15. *Mittebat Dominus Deus Patrum ipsorum ad Israelitas per manum nunciorum suorum mane surgendo & mittendo, eò quod parceret populo & habitaculo suo*, v.16. *at illi subsannabant nuncios Dei & irridebant sermones ejus, illudebantque Prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus & nulla esset curatio.* Prophetæ igitur fuerunt veluti quidam Medici Spirituales, per quos Deus animarum morbos in populo suo ex corruptelis doctrinæ & vitæ ortos sanare voluit, sed quia hanc manum Medicam admittere noluerunt, exitio temporali & æterno facti sunt obnoxii. Quorundam istorum Prophetarum scripta singulari Dei beneficio adhuc in Ecclesia supersunt, de quibus notandum, quod non eo sibi invicem successerint ordine, quo ipsorum libros in Biblico Codice videmus positos, (qui enim eos sic disposuit, ad dignitatem & copiam rerum vel ad alias quasdam circumstantias, nequaquam verò ad seriem temporis respectum habuit.) Sed quidam ex ipsis scripserunt ante captivitatem Babylonicam, quidam in captivitate, quidam verò post captivitatem. Ante captivitatem prophetarunt *Ionas & Obadias*, antiquissimi ex omnibus Prophetis, qui post Mosen & Davidem scripserunt, quos sub Achab & Jeroboam Regibus idololatricis vixisse constat. Circa tempus migrationis decem tribuum sub Usia & Ezechia claruerunt *Esaias, Oseas, Ioel, Amos & Micha*, qui ferè *σύγχρονοι* fuerunt, post quos non multo tempore sub Manasse secuti sunt *Nahū & Habacuc.* Instante migratione Juda sub Iosia & Ioachim prophetarunt *Ieremias & Zephanias.* In ipsa captivitate vaticinati sunt *Ezechiel ac Daniel.* Post captivitatem prophetias suas ediderunt *Haggæus, Zacharias & Malachias*, qui fuit ultimus V.T. Propheta, August.17. de civit. Dei cap.24. *Toto illo tempore, ex quo* (Judæi) *redierunt de Babylonia, post Malachiam, Aggæum & Zachariam, qui tunc prophetarunt, & Esdram, non habuerunt Prophetas usque ad Salvatoris adventum.*

41. In N. T. Iohannes Baptista divino mandato ministerium docendi ac baptizandi inchoavit. *Ioh. Bapt.* Luc.3. v.2. *Sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha factum est verbum Domini ad Iohannem.* Eum statim secutus est ipse Christus DEI filius *Christus*

in carne

in carne manifestatus, Johan.1.v.15.Hebr.1.vers.1. qui ad hoc officium solenniter in Baptismo circa Iordanem fuit introductus, Matth.3.v.17.ubi probè notandum,quod ut in primo mundi exordio,ita quoque sub N. T. auspicio tota sacrosancta Trinitas Ministerium Ecclesiasticum iterum consecrare & sanctificare voluerit, Pater n.de summo cœli suggestu hanc vocē edit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo omne meū beneplacitū*. Filius baptizatur in Iordana & ministerio docendi consecratur, quo ultra tres annos postmodum in his terris functus est. Spiritus sanctus descendit in specie columbæ super Christum, ungit ac replet eum, *ut evangelizet pauperibus*, Esai.61.v.1. Luc.4.vers.18. Ceterùm cum non solum ad docendum, sed etiam & quidem cumprimis ad genus humanum per passionem ac mortem redimendum, Christus à Patre cœlesti fuerit missus, quo redemtionis opere peracto ad dextram Dei considere debuit, ideò duodecim elegit *Apostolos* in primo statim ministerii sui exordio, quos peculiariter sibi ascitos & associatos ita informavit, ut ad Evangelium in toto orbe prædicandum ipsos postea ablegaret, Matth.4.v.17. cap.28.vers.19.&c. sed & alios septuaginta discipulos in civitates Iudææ misit *binos ac binos*, quorum operâ in prædicatione verbi usus est Luc.10. vers.1. Apostoli cum scirent exacto vitæ curriculo sibi ex his terris abeundum, quin etiam se accepisse mandatum generale de prædicatione Evangelii per totum terrarum orbem, ac proinde sibi non esse uno loco subsistendum, Pastores & Episcopos illis in locis ante suum abitum ordinarunt, ubi salutarem verbi sementem sparserant. Actor. 14. vers.23. *cùm constituissent illis* (Lystrensibus, Iconiis & Antiochenis) *Presbyteros per singulas Ecclesias & orassent, commendarunt eos Domino*. Episcopi ab Apostolis ordinati & constituti postmodum alios constituerunt, per quos doctrina Evangelii longè lateque fuit propagata, conservata & posteris quasi per manus tradita, Tit.1. v.5. *ideo reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Inde Eusebius in Hist. Eccles. recenset seriem Episcoporum in Ecclesiis per Apostolorum prædicationem plantatis ac fundatis, libr.3.cap.4. *Timotheus* (inquit) *primus Ephesianæ parœciæ sicut & Titus Cretensium Ecclesiarum Episcopatum sortitus est. Ex reliquis Pauli sectatoribus Crescens in Galliam missus est. Linus post Petrum primus Ecclesiæ Romanæ Episcopatum sortitus est, Clemens tertius Romanæ Ecclesiæ Episcopus constitutus est, Dionysium, quem Lucas in Actis post Pauli concionem ad Athenienses habitam primum credidisse scripsit, primum Ecclesiæ Atheniensium Episcopum fuisse tradunt &c.* libr.3.cap.11. *Post Martyrium Iacobi primi Hierosolymitanorum Episcopi rumor est, Apostolos & discipulos Domini, qui tum adhuc in vita superstites erant, in unum undiq; unà cum cognatis Domini, secundùm carnem esse congregatos ac simul de eo consilium cœpisse, quem ad hoc dignum judicare deberent, qui Iacobo succederet, atque ita cunctos una & eadem sententia Simeonem Cleopæ filium, sede parœciæ Hierosolymitanæ dignum judicasse*.lib.3.cap.13. *Linus Romanæ Ecclesiæ ministerium, cùm in eo duodecim annis præfuisset, Anacleto tradit. Amiano primo Ecclesiæ Alexandrinæ paræco successit Abilius*.lib.3.cap.14. *Anacleto in Romana Ecclesia Episcopatu succedit Clemens*. libr. 3.cap. 18. *Abilio in Alexandrina parœcia succedit Cerdo*.lib.3.cap.19 *Inter eos qui Ecclesiam Antiochiæ gubernarunt, primus Euodius, alter Ignatius fuisse cognoscitur*.lib.3. cap.31. *Clement Episcopus Romanus Ministerium tradidit Euaristo &c.* Concludit tandem Euseb. libr.3.cap.34. *Alij etiam plures iisdem temporibus innotuerunt, qui primum gradum Apostolicæ successionis habuerunt, & tanquam summorum virorum divini discipuli existentes, cuncta passim Ecclesiarum fundamenta ab ipsis Apostolis jacta ædificarunt & prædicationem ac salutaria regni cœlorum semina per universum orbem, quaqua patet, superseminantes auctiora reddiderunt. Etenim quamplurimi tum viventium discipulorum vehementiore Philosophiæ amore erga divinum ministerium affecti primum salutare mandatum adimplentes, facultates suas egenis distribuerunt, ac deinde peregrè profecti, opus Evangelistarum perfecerunt, hoc est, illis qui de doctrina fidei nihil dum prorsus audierant, Christum prædicare ac divinorum Evangeliorum tradere Scripturam magno conatu sategerunt. Hi autem fidei fundamentis novis quibusdam & peregrinis locis à se jactis, alios illic pastores constituerunt, atq; illis culturam eorum, qui recens fuerant adducti, commendarunt ac tum alias ipsi regiones ac gentes gratia & cooperatione Dei adjuti accesserunt &c. Quoniam verò impossibile nobis est, ut ex nomine cunctos recenseamus, qui & quando in prima post Apostolos successione Ecclesiis per orbem sparsis pastores fuerint & Evangelistæ, non abs re eorum duntaxat memoriam nominatim Scripturæ mandavimus, quorum etiamnum per Apostolicæ doctrinæ monumenta ad nos usque traditio adfertur, &c.*

Apostoli.

Episcopi.

42. Hisce Apostolicis viris successerunt primitivæ Ecclesiæ Doctores, quos *Patres* appellare consuevimus, qui per succedentium sibi invicem seculorum seriem commemorari atque enumerari possunt. Sic in primo seculo floruerunt *Polycarpus* Johannis auditor & *Ignatius*. In secundo *Iustinus, Irenæus. Clemens Alexandrinus, Melito Sardensis, Theophilus*. In tertio *Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Dionysius Alexandrinus, Methodius, Martialis*. In quarto, *Eusebius, Cæsarensis, Athanasius, Basilius, M. Gregor. Nyssenus, Gregor. Nazianz. Arnobius, Lactantius, Epiphanius, Hilarius, Ambrosius, Ruffinus, Hieronymus, Ammonius, Faustinus, Ephrem*. In quinto, *Augustinus, Primasius, Hesychius, Chrysostomus, Cyrillus, Alexandrinus, Theodoretus, Leo, Socrates, Vigilius, Cassianus, Prosper, Eucherius, Sedulius, Iunilius, Salonius, Salvianus, Theodulus, Gelasius, Maximus, Paulinus, Synesius, Marcus Eremita. Marius Victorinus*. In sexto seculo, *Fulgentius, Boetius, Alcimus, Cassiodorus, Fortunatus, Olympiodorus, Maxentius, Gregorius Magnus*. In septimo seculo, *Isidorus*. In octavo seculo, *Beda, Damascenus, Albinus, Carolus Magnus*. In nono seculo, *Rabanus, Haymo, Remigius, Paschasius*. In decimo seculo, *Theophylactus, Giselbertus, Smaragdus*, In undecimo seculo, *Algerus, Anthelmus*. In duodecimo seculo, *Bernhardus, Petrus Cluniacensis, &c.* Illos secuti sunt Doctores Scholastici: *Petrus Lombardus, Alexander Alensis, Thomas Aquinas, Iohannes Scotus, &c.* per quos licet magnæ in doctrinam Christianam tenebræ illatę fuerint, ob confusionem Philosophiæ ac Theologiæ, tamen illo quoque tempore & Ecclesiam & Ministerium Deus conservavit, retentis fundamentalibus doctrinæ Christianæ capitibus apud aliquos integris, & excitatis oppressæ pene veritatis testibus errores invalescentes accusantib. ac damnantibus,

Patres.

Scholastici.

mnantibus, donec tandem ministerio B. Lutheri & symmistarum lux doctrinæ Evangelicæ ea Papalium errorum ac superstitiouum tenebris singulari Dei beneficio emergens Ecclesiæ fuerit restituta, ac longè lateq; in ea propagata, Ministerio Evangelico ad nostra usque tempora contra omnes Satanæ conatus & molitiones conservato, atque ad ultimum usque judicii diem conservando.

3. *Divinæ promissiones.*

43. Proinde 3. dari Ecclesiasticum Ministerium confirmant *divinæ promissiones* de conservatione Ecclesiæ & consequenter Ministerii Ecclesiastici usque ad finem seculi. Promissiones de conservatione Ecclesiæ enumeravimus in tract. præced. de Eccles. §.35. ex quibus etiam Ministerii conservatio rectè infertur. Cùm enim Ecclesia per verbum ex mundo evocetur, colligatur, gubernetur, augeatur, nutriatur, propagetur, utique conservatio Ecclesiæ includit etiam conservationem verbi, ac ministerii Ecclesiastici, quod est ministerium verbi & Spiritus. Rom. 10. v. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, de quo non audiverunt? quomodo autem audient sine prædicante?* v.15. *Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Specialiter ad hunc locum referendæ sunt promissiones de Ministerii conservatione. Esa.30. v. 20. *Non avolabit ultra* לֹא־יִכָּנֵף non elongabitur ultrà *doctor tuus & oculi tui erunt videntes Doctorem tuum*, v.21. *& aures tuæ audient verbum ejus, qui est post te, dicendo: Hæc via, ambulate in ea, quando declinabitis ad dextram vel ad sinistram* (Quidam ex Pontificiis de solo Pontifice Romano hoc vaticinium Propheticum interpretantur, ut apparet ea Ungersdorffii gratulatione p. 140. sed Hebræum מוֹרֶיךָ in numero plurali positum accipi posse agnoscit ipse Bened. Arias Mont. ac si vel maximè in singulari positum esset, quod verbum singulare additum probare videtur, notum tamen est, enallagen numerorum apud Hebræos esse usitatissimam. Lyranus & glossa interlinearis, uti etiam Chaldaica translatio per unicum illum Doctorem intelligunt Christum summum Ecclesiæ Pastorem, verum quia Christus non amplius immediatè, sed per ministros Ecclesiam suam pascit ac regit, ideò rectè de perpetua Ministerii conservatione accipitur) Esa.59.v.21. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedens de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, a modo & usque in sempiternum.* Esa.62.v.6. *Super muros tuos Jerusalem constitui custodes tota die & tota nocte jugiter non tacebunt, qui reminiscimini Domini, ne silentium vobis.* v.7. *Et ne detis silentium ei, donec stabiliat & donec ponat Jerusalem laudem in terra.* Matth.28.v.20. pollicetur Christus Apostolis: *Ecce ego vobiscum sum usq; ad consummationem seculi.* Cùm verò Apostoli tamdiu non vixerint, ideo etiam ad Apostolorum in Ministerio Ecclesiastico successores hoc referendum est, promittit igitur se per verbum Apostolorum collecturum sibi ex genere humano Ecclesiam usque ad mundi finem, ac proinde etiam contra omnes Satanæ ac mundi furores conservaturum Ministerium verbi & Sacramentorum, per quod Ecclesia in mundo colligitur. Chrysost.& ex eo Theoph. in hunc locum: *Non solùm Apostolis hoc est pollicitus, quod cum ipsis sit, sed simpliciter discipulis suis omnibus, neque enim Apostoli ad finem mundi victuri erant, unde & nobis & his, qui post nos erunt, hoc promisit.* Ex hoc fundamento Apostolus scribit 1. Cor.11.v.26. *Mortem Domini annunciabitis, donec veniat*, docet igitur, usum cœnæ Dominicæ usque ad ultimum Christi adventum in Ecclesia vigere debere. Ephes.4.v.11. Christus ad dextram Dei post suam in cœlos ascensionem collocatus, *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam Evangelistas, alios verò Doctores & Pastores*, v.12. *ad consummationem sanctorum in opus Ministerii in ædificationem corporis Christi.* De auditoribus similes extant promissiones 1. Reg. 19. v.18. *Reliqui mihi in Israel septem millia virorum, qui non curvaverunt genua coram Baal.* Esa.1.v.9. *Dominus Zebaoth reliquit nobis semen.* cap.6. v.13. *Semen sanctum erit id, quod steterit in ea.* Matth.13.v.30. *Sinite utraq; crescere usq; ad tempus messis*, h.e. usque ad consummationem seculi, &c.

44. Notandum tamen hoc loco: 1. promissionibus illis de conservatione Ministerii nequaquam successionem Ministrorum Ecclesiæ N. Test. ad unum aliquem locum, ad unam particularem Ecclesiam, ad unum populum &c. alligari, sed esse generales de Ecclesiæ & Ministerii Ecclesiastici, vel in hoc vel in alio loco, vel in hoc vel in alio populo futura conservatione. In V.T. successio Ministrorum ordinaria ad unam tribum fuit restricta, & Ecclesia ad populum Israeliticum alligata, sed in N. Test. per Universalem gentium vocationem Ecclesiæ pomœria sic dilatata sunt, ut nec Ecclesia nec successio Ministrorum ad unum aliquem locum vel populum alligata sit. Falsò igitur Pontificii de Romana Ecclesia & perpetua Pontificum Romanorum successione promissiones illas accipiunt, de quo errore in tract. de Ecclesia latè fuit disputatum. 2. ea promissionibus illis nequaquam inferri posse, quòd publicum Ecclesiæ ministerium perpetuò futurum sit purum & incorruptum, contrarium enim ostendunt querelæ Prophetarum de publicis doctrinæ & cultus divini corruptelis, deque perverso Sacerdotum Israeliticorum statu. Esa.56. v.10. Jerem.2.v.8.cap.5.v.30.cap.6.v.13.cap.7.v.28.cap.10.v.21.cap.50.v.6. Ezech.7.v.26.cap.22.v.6. Zach.10.v.3. Zoph.3.v.4. Mal.2.v.8.&c. contrarium ostendunt tristissima exempla Baaliticæ idololatriæ in regno Israel dominantis, & corruptelarum in regno Judæ receptarum, cumprimis verò status Ecclesiæ Judaicæ temporibus Christi adventum proximè antegressis. In N. T. contrarium ostendunt vaticinia Christi & Apostolorum de Pseudoprophetis & falsis Doctoribus, cumprimis verò de statu Ecclesiæ tempore dominantis AntiChristi futuro, Matth.24.v.24. 2. Thess. 2. vers.3. 1.Tim.4.v.1. 2.Pet.2.v.1. Apoc. 11. & seqq. capp. quorum vaticiniorum evidentiâ permoti Pontificii agnoscunt, tempore AntiChristi (quem adhuc expectant venturum) *Omnes publicas religionis Ceremonias publicumq; & quotidianum Ecclesiæ officium & sacrificium, adeoq; omnem divinum cultum, qui in Ecclesiis Christianorum nunc exercetur, cessaturum.* Bellarm.lib. 3. de Rom. Pontif. cap.7. Petrus Thyræus disp. de AntiChristo. Anglo Remens. in cap.12. Apocal.&c. quâ de re in tract. de Eccles. in cap. *An Ecclesia deficere & errare possit*, latiùs egimus. 3. Pari ratione non potest ex hisce promissionibus inferri, quod Ministerium Ecclesiæ purum semper futurum sit, publicè omnibus conspicuum ac visibile, ut enim vera Ecclesia potest esse, & tamen latere *in solitudine* Apoc. 12. v.6. Sic in Ecclesia possunt esse Ministri sinceri, licet non sint omnibus publicè conspicui.

4. Ordinis hujus à reliquis distinctio.

45. Tandem 4. dari Ecclesiasticum Ministerium probat *Ordinis hujus* à reliquis statibus atq; Ordinibus *distinctio*. Ut enim Politicus Magistratus ab Ecclesiastico Ministerio & statu Oeconomico certâ ratione distinguitur: ita quoque Ministerium Ecclesiasticum suos habet limites, quib. à politica dominatione & œconomiæ administratione distinguitur, cujus differentiæ quæ sint membra infrà pluribus ostendetur. Hoc loco generaliter duntaxat probandum, quòd functio Ecclesiastica sacrorum curam complexa à reliquis vitæ ordinibus, qui & ipsi à Deo instituti sunt, divino præscripto sit distincta. 1. Tempore Patriarcharum ante & post diluvium singulæ familiæ constituebant Ecclesiam, in qua primogeniti Sacerdotio fungebantur, peculiaribus vestib. Sacerdotalibus à reliquis domesticæ illius Ecclesiæ membris distincti, ut colligitur ex Genes. 27. vers. 27. ex paraphrasi Chaldaica Genes. 29. & ex Hieron. in qq. Hebraicis ad illud ipsum caput. Atque hanc constitutionem divino instinctu & impulsu à Patriarchis, fuisse factam, colligitur ex eo, quòd jus primogenituræ, eiq; adhærens honor Sacerdotii ab Esavo ad Jacobum divinâ inspiratione translatus fuerit. Genes. 27. v. 33. quodque eâ in re typus fuerit propositus Sacerdotii Christi unici illius Ἀρχιερέως N. T. *qui est primogenitus Patris secundùm divinam Naturam*, Coloss. 1. v. 15. Hebr. 1. v. 6. *ac primogenitus matris secundùm humanam naturam.* Ps. 89. v. 28. Matth. 1. v. 25. Luc. 2. v. 7. *Primogenitus inter multos fratres.* Rom. 8. v. 29. *primogenitus ex mortuis.* Coloss. 1. v. 18. Apoc. 1. v. 5. 2. Postea per Mosen Sacerdotii dignitas ad tribum Leviticam fuit translata, ut non nisi ex tribu illa oriundi Sacerdotio fungerentur Exod. 28. v. 1. Num. 1. v. 49. &c. inde passim repetit Dominus, *quod Levitas elegerit in locum primogenitorum*, qui antea ministerio in singulis familiis fungebantur, & divino miraculo in excidio primogenitorum Ægyptiacorum fuerant conservati, Num. 12. v. 41. cap. 8. v. 16. contra verò dignitas regia ad tribum Juda fuit translata, ex qua Reges & Duces Israelitici populi sunt delecti, Genes. 49. v. 10. 3. Duravit hæc politia Judaica & Sacerdotium Leviticum usque ad Christum, qui in diebus carnis suæ docendi ministerio functus, sed nullam politici muneris partem sibi arrogavit vel oblatam etiam acceptavit, Luc. 12. v. 14. Joh. 6. v. 15. cap. 18. v. 36. suo exemplo manifestum faciens, Magistratus politici & Ministerii Ecclesiastici munia esse distincta. 4. Ipse quoque statim ab initio Ministerii sui quosdam discipulos ex cœtu sibi adhærentium segregavit, quos individuos comites sibi adjungens privatâ & publicâ informatione ad ministerium præparavit, tandemque ad Evangelium in toto orbe prædicandum ablegavit, expressè interdicens, ne quam politici principatus partem sibi sumerent. Matth. 20. v. 25. Marc. 10. v. 41. Luc. 22. v. 25. 5. Idem ad dextram Dei evectus adhuc hodie dat Ecclesiæ suæ *Pastores & Doctores*, ut corpus ipsius mysticum eorum operâ ædificetur, Eph. 4. v. 11. quorum officium à politico Magistratu differre probant distincta nomina, quibus appellantur, distincta charismata, quibus exornantur, distincta præcepta, quibus debiti sui muneris admonentur. 6. Denique gravis DEI querela de currentibus non missis Jerem. 23. v. 21. & comminatio de pœna illorum, qui absque vocatione se huic muneri ingerunt, uti etiam pœna divinitus illis inflicta, qui absque vocatione partem aliquam Ministerii usurpare præsumserunt, 1. Reg. 13. vers. 13. 2. Reg. 6. v. 7. 2. Paral. 26. v. 18. evidenter ostendit, distinctum esse hoc munus ab aliis Ecclesiæ ordinibus. Ubi enim datur peculiaris vocatio, ibi etiam datur peculiare munus, quod per ipsam vocationem certis hominibus commendatur, unde factum ut *vocationis* nomine, pro ipso statu, in quem per vocationem quis collocatur, Apostolus uti voluerit 1. Cor. 7. v. 17. 20. 24. *Unusquisq; in qua vocatione vocatus est, in ea maneat.*

Argumenta contra Ministerii necessitatem.

46. Ad hoc caput secundum de τῷ ὅτι pertinet etiam quæstio de necessitate Ministerii, quam cùm superiùs §. 3. demonstraverimus, examinanda hoc loco restant argumenta, quæ contra eam à Fanaticis afferuntur, Esa. 54. v. 13. *Erunt omnes docti à Deo*, Jerem. 31. v. 34. *Non docebit ultra vir proximum suum, & fratrem suum dicens cognosce Deum. Omnes enim cognoscent me à minimo ad maximum. Ergo in N. T. nulla erit Ministerii necessitas.* ** R. Igitur in dicto Prophetico de Evangelii promulgatione, non de inspirationibus & afflatibus internis. quod probat. 1. *vaticinii impletio*, Illa nullam monstrat pacti divini in corda scriptionem, quæ per immediatas revelationes sit facta, sed solam quæ per Apostolicam prædicationem contigit, interprete Epistola Hebr. 8. v. 6. 2. *antithesis fœderum* Vet. & N. non solum Evangelium sed & lex cordibus inscribitur Rom. 2. v. 14. Prophetæ plurimas conciones legales per cœlestem inspirationem acceperunt. Ergo hîc nulla oppositio, cui ut locus detur, sensus sic reddendus. Lex fuit scripta in tabulis nec ad cor penetrare potuit, cui capiendæ corda peccatis repleta nimis erant angusta, ideò pactum ejus factum est irritum, Evangelium verò corda penetrat, unde cordibus inscriptum dicitur. 3. Usus phraseos *scribi in corda*. In corda scribi nusquam significat inspirationem sed generaliter doctrinam, sive illa fiat per Naturam Rom. 2. v. 14. sive per institutionem 2. Cor. 3. v. 2. & attentam doctrinæ receptionem Prov. 3. v. 3. c. 7. v. 3. Per verba, *non docebit ultra vir proximum suum*, non evertitur externa prædicatio, sed notatur. 1. perfectior Dei notitia tempore N. T. futura. Es. 30. v. 26. Jerem. 24. v. 7. 2. Evangelii per totum orbem prædicatio. Vetus illud legale pactum cognoverant soli Judæi Ps. 147. v. 19. Rom. 9. v. 4. ideò gentiles illud cognituri opus habebant discere à Judæis, sed in N. T. non solis Judæis verùm omnibus gentib. fœdus gratiæ erat prædicandum. ** Respondent alii, verba illius promissionis de cognitione Dei in N. T. nequaquam intelligenda esse absolutè & exclusivè sensu eo, quod planè abolendum sit tempore N. T. externum verbi ministerium, (is enim sensus repugnat 1. verbis Apostoli Rom. 10. v. 14. *Quomodo audient absq; prædicante?* 2. promissioni de dandis Pastorib. etiam in N. T. quæ repetitur Jer. 3. v. 15. 3. concioni Christi Joh. 6 v. 45. ubi in ipso Ministerii ac prædicationis actu allegat hanc promissionem, *erunt omnes διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ*. 4. ipsi deniq; experientiæ, quæ absque instituente neminem ad Dei cognitionem aspirare docet, Act. 8. v. 31. ac per aliquot secula N. Test. externum Ministerium divinitus conservatum esse testatur) sed accipienda esse comparatè sensu nimirum eo, 1. quòd illustrior & amplior Dei cognitio futura sit in N. Test. quàm fuit in V. hodie enim puerulus in Catechesi institutus explicatiùs intelligit mysterium Evangelii de Christo, quàm olim in V. T. aliquis ex præcipuis Sacerdotibus, nimirum completa est Prophe-

phetia Esa. 11. vers. 9. *Terra repleta est scientia Domini.* 2. quòd major numerus futurus sit eorũ, qui salutari Dei cognitione imbuti sunt, in N. quàm in V. T. cùm solennis & publica verbi prædicatio non ampliùs ad unam gentem sit astricta, sed omnibus populis communis. 3. quòd propter spiritualem N. T. cultum & uberiorem Dei gratiam non opus futurum sit magno labore & molestia in docendis piis, quæ interpretatio colligitur ex v. præc. *Scribam legem meam in corda ipsorum*, & ex 2. Cor. 3. v. 3. *Vos estis Epistola Christi scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* v. 6. *Deus fecit nos idoneos ministros N. T. non litera, sed Spiritus.* 4. ut hac ratione in hisce vaticinii Prophetici verbis statuatur tacita oppositio inter V. ac N. T. inter legis & Evangelii doctrinam, illa est ministerium literæ, hæc verò Spiritus, illa tabulis lapideis, hæc verò cordibus hominum per Spiritum inscribitur, & gratiam Spiritus conjunctam habet. Atque hæc quidem rectè dicuntur: Verum quia absolutè & simpliciter pronunciat Dominus apud Jeremiam: *Non docebit ultra vir proximum suum*, ideo Aug. l. de Spiritu & lit. c. 24. paulò aliter explicat. Verbis enim illis, *dabo legem meâ in corda ipsorum*, dicit significari gratiam N. T. fidem sc. per caritatem operantem, quam Deus diffundit in cordibus nostris, ut non solùm sciamus, sed etiam faciamus mandata divina. Illis a. verbis, *& non docebit ultra vir proximum suum*, putat significari præmium fidei, h. e. beatitudinem, in qua omnes electi videbunt Deum à facie ad faciem. Neq; est quod objiciatur, proponi ibi promissionẽ de beneficiis N. T. Joh. 6. v. 45. Heb. 8. v. 11. quædam n. beneficia N. T. in hac vita duntaxat inchoantur, quorum complementum & perfectio demum succedit in vita æterna, inter quæ etiã est clarissima illa lux divinæ cognitionis, 1. Cor. 13. v. 12.

47. 2. 1. Joh. 2. v. 20. *Vos unctionem habetis à Sancto & nostis omnia.* v. 27. *Et vos unctionem* (habetis) *quam accepistis ab eo, ea in vobis manet & non necesse habetis, ut aliquis doceat vos. Ergo externum verbi ministerium non est necessarium.* Resp. neq; hæc Apostoli verba absolutè & universaliter accipienda sunt, quasi in N. T. nulli omninò homini necessarium sit à quoquam doceri 1. quid enim agit Apostolus in hac Epistola aliud, quàm ut scribendo erudiat & confirmet illos, quos alloquitur? 2. repugnaret hæc explicatio fundamentis paulò antè allatis, cumprimis verò experientiæ, quæ testatur, nulli omnino homini post lapsum Dei cognitionem innasci. Ideò secundùm quid & comparatè intelligenda sunt, 1. quòd illi qui ab Apostolis de necessariis doctrinæ cœlestis capitibus instituti & Spiritus sancti unctione divinitus imbuti erant, (cum talib. enim loquitur Apost.) non indigeant à seductoribus novum quid audire ac discere, quæ interpretatio colligitur ex v. 21. *Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed q. scientibus eam*, & ex versu proximè præcedente v. 26. *hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos.* Item v. eodem 27. *sicut docuit vos unctio, manete in eo.* 2. quòd non indigeant, ut quis in illis erudiendis ac de cœlesti veritate persuadendis magnopere & anxiè laboret, cum per Spiritum S. internum Doctorem, quem tamen per prædicationem Evangelii acceperant Gal. 3. v. 2. instituantur. 3. quòd in actionibus particularibus magisterio Spiritus sancti erudiantur, ut sciant, quomodo sese in omnibus rectè gerere debeant, interim tamen norma & regula generalis omnium actio-

num manet verbum Dei, cujus meditatione lux cognitionis illius redditur illustrior.

48. 3. *Potest Deus absque Ministerii opera nos illuminare ac docere in illis, quæ ad salutem sunt necessaria.* Resp. non de absoluta Dei potentia, sed de beneplacito ipsius quæstio est, & de ordine divinâ ipsius voluntate sancito & perpetuò observato. *Placuit autem* divinæ sapientiæ per prædicationem Evangelii stolidam mundo visam *salvos facere credentes*, 1. Cor. 1. v. 21. Ergo non vult immediatè nobiscum agere, sed per verbi prædicationem & Sacramentorum administrationem Ministerio Ecclesiastico demandatam. Evangelium *est potentia Dei ad salutem omni credenti*, Rom. 1. v. 21. Ergò ordinariè non nisi per Evangelii prædicationem vult esse potens & efficax ad salutem. Posset Deus etiam citra cibi potusve usũ nos in hac vita conservare, posset citra Solis lumen terras collustrare, sed placuit divinæ ipsius sapientiæ non nisi per cibi potusve usum ordinariè vitam nostram sustentare, ac non nisi per Solem mundum illuminare: ita quoque posset citra verbi & Sacramentorum ministerium homines convertere & salvare, sed placuit ipsius sapientiæ, non immediatè nobiscum agere, sed per verbum & Sacramenta, quorum mysteriorum œconomiam Ecclesiæ suæ Ministris demandavit. Quod si quandoque contingat, ut aliquos citra externum verbi ministerium illuminet, convertat & informet, id tàm non evertit ordinem divinitus constitutum, quàm non evertitur ordinaria vitæ sustentatio per cibi potusve alimoniam extraordinariis Mosis & Eliæ per quadraginta dies in deserto sustentatorum exemplis, Exod. 24. vers. 18. 1. Reg. 19. vers. 8. Plura de hoc argumento dicentur inferiùs.

De causâ efficiente Ministerii Ecclesiastici.

49. Causa efficiens principalis Ministerii Ecclesiastici est unus ac solus verus Deus *Pater, Filius & Spiritus sanctus*, quòd confirmant 1. *expressa Scripturæ oracula*. Psalm. 68. v. 12. *Dominus dat verbum, Evangelistis magno exercitu.* In Hebræo est יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב quod Pagninus & Arias reddiderunt, Dominus dabit sermonem, earum quæ annunciabunt exercitus magnus. LXX. Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. Symmachus, ἔδωκε ῥήσεις τοῖς εὐαγγελιζομένοις στρατιᾷ πολλῇ. Illi igitur vocem מְבַשְּׂרוֹת vel in secundo vel tertio casu positam acceperunt, & à priori membro distinxerunt propter accentum athnachta. Sed commodè etiam accipitur in casu quarto, ita ut verbum יִתֶּן ex præcedente membro repetatur, quo modo Lutherus vertit, *Dominus dat verbum, evangelizantis exercitu magno*, eò ferè respicit Chaldæus sic παραφράζων: *Deus dedit verba legis populo suo mediantibus Mose & Aarone, qui annunciaverunt verbum Dei exercitui magno Israelis* (Fœmininum מְבַשְּׂרוֹת *nunciæ* remittit nos ad typum, Exod. 15. v. 20. ubi mulieres Israeliticæ Miriam Prophetissam secutæ post interitum Pharaonis ἐπινίκιον cantant, quæ Israelitarum ex Ægyptiaca servitute liberatio fuit typus spiritualis liberationis per Christum præstandæ, ut colligitur ex versu 26. ubi mentio fit virginum tympanistriarum)

Causa efficiens principalis Ministerii. S. S. Trinit.

rum) 1. Corinth.12. vers. 28. *Et alios quidem constituit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores.* 2. Corinth 5.v.18. *Deus dedit nobis* (Apostolis & reliquis Ecclesiæ Doctoribus) *ministerium reconciliationis.* Huc pertinet, quod Siracid. 45.v.21. Deus dicitur Aaroni summo Sacerdoti commendasse *officium docendi.* ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν διδάξαι τὸν Ἰακὼβ τὰ μαρτύρια &c. 2. *Liberalia Dei promissa,* quòd velit Ecclesiæ suæ Pastores dare & ministerium docendi conservare. Esa.41.v.27. *Primus ad Zion,* id est, Ecclesiam *dico, Ecce hæc: & dabo Hierosolymis Evangelistam* (ubi singulari nomine Evangelistæ totus chorus ac cœtus Doctorum intelligitur, ut eo ipso ad concordiæ studium invitentur. Neque tamen incommodè de Principe Pastorum Christo hæc Prophetia accipi potest, sicut Ezech. 34.v.23. dicit Dominus: *Suscitabo super eas oves meas Pastorem unum.*) Jer. 3.v.15. *Dabo vobis Pastores juxta cor meum & pascent vos scientiâ & intellectu.* Jerem. cap. 23.v.4. *Et suscitabo super eas* (הֲקִמֹתִי) stare faciam, constituam) *Pastores & pascent eas.* Joel.2. v. 23. *Dominus Deus vester dat vobis doctores ad justitiam.* 3. *Peculiaria Dei encomia,* quæ ostendunt Ministerii Ecclesiastici constitutionem & conservationem ad ipsum pertinere. Matth.9.v.38. vocatur *Dominus messis, qui extradit operarios in vineam suam.* Matth.13.versu 27. οἰκοδεσπότης, qui servis prohibet, *ne colligant* ζιζάνια, atque eo ipso se Dominum messis esse probat. Matth. 20. v. 1. οἰκοδεσπότης *qui operarios mittit in vineam suam.* Matth. 21. vers. 33. οἰκοδεσπότης qui *plantat vineam, & mittit servos suos* ad agricolas, ut accipiant fructus ejus. Lucæ 13.v.8. Dominus ille, qui *habet ficum plantatam in vinea sua*, & cultori vineæ τῷ ἀμπελουργῷ dat in mandatis, ut eam fodiat. Johan. 15. v. 1. γεωργὸς *agricola,* qui in spirituali illo γεωργίῳ habet suos συνεργοὺς, 1. Cor. 3. v. 9. 4. *ad petendos à Deo pastores tacita monita.* Matth. 9. v. 38. Christus nos hortatur, ut *Dominum messis rogemus*, quò operarios mittat in vineam suam. In Actorum Apostolicorum Historia legitur Ecclesiam orasse, quando Pastores fuerunt eligendi. Quod si igitur à Deo petendi sunt Pastores, utique etiam ipse est, qui idoneos ministros Ecclesiæ suæ mittit, quò pertinet illud, quod quidam ex Apostolis dictus fuit *Matthias,* i.e. Dei donum. 2. *Ipsius praxeos testimonia.* Deus enim non solùm ipse in propria persona docendi officio functus est, quando adhuc in statu integritatis legem de non comedendo vetitæ arboris fructu promulgavit, & pòst lapsum promissionem de benedicto semine mulieris ex arcana divinorum consiliorum abysso proposuit, sed etiam docendi munus aliis commendavit, Adamum & reliquos Patriarchas Ecclesiæ suæ, quæ familiis ipsorum ferè inclusa erat, doctores præficiendo, Mosen & Prophetas mittendo, ac Leviticum Sacerdotium constituendo, quâ ratione in veteri Testamento ministerium Ecclesiasticum divinitus fuit institutum & conservatum. In novo Testam. Filius Dei ipsemet in assumta humana Natura hoc munere perfunctus Apostolos elegit, quos sufficientibus ac necessariis donis instructos ad Evangelii prædicationem in totum orbem ablegavit, & *ad dextram Patris collocatus adhuc dat Ecclesiæ suæ Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis sui mystici.* Ephes. 4.v.11. & 12.

50. Quamvis verò institutio & conservatio Ministerii, cùm sit *opus ad extra* (ut loquuntur) toti Trinitati commnnis sit, tamen ut in reliquis ejusmodi operibus, ita quoque in hoc ipso tota Trinitas agit, servato discrimine atque ordine personarum. Pater ut est fons Trinitatis, ita quoque beneficiorum quæ in Ecclesiam conferuntur, ad quæ etiam pertinet Ministerii institutio & conservatio. Is ergo est, qui in V. Testamento Patriarchas, Mosen ac Prophetas vocavit, Levitas in Sacerdotium elegit, & in temporis plenitudine misit Filium, ut in assumta carne non solùm redemtionis opus perficeret, sed etiam docendi munere in terris fungeretur Hebr.1.v.1. *Multifariam multisq; modis olim Deus locutus est Patribus per Prophetas, novissimis diebus hisce locutus est nobis per Filium*, inde toties provocat Christus ad suam à Patre missionem. Matth.10.vers.40. Luc.4.v.18. Joh. 5. v. 23. &c. quo sensu ac respectu vocatur *Dominus messis, Dominus vineæ, Paterfamilias, agricola &c.* nimirum quia non solum servos suos Prophetas, sed etiam novissimè unicum ac dilectum suum Filium, Matt. 21.vers.37. Marc.12.v.6. Luc.20.v.13. &c. in vineam Ecclesiæ misit. 2.Cor.5. v.18. *Deus nos reconciliavit sibi per Iesum Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.* Gal.1.v.16. *Deus vocavit me per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut ipsum per Evangelium prædicarem inter gentes.* Filius est persona loquens cum Patribus ab initio, unde etiam λόγος & in Chaldaica Bibliorum paraphrasi *Meimerah* appellatur. Gen. 3. v. 8. Psal. 110.vers.1. Johan.1.v.1.&c. Iren. libr. 4. adversus hæres.cap.14.pag. 242. super verba Matth.11.v.26. *Nemo cognoscit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Revelaverit* (inquit) *non solùm in futurum dictum est, quasi tunc inciperet Verbum manifestare Patrem, cùm de Maria natus sed communiter per totum tempus positum est. Ab initio enim assistens Filius suo plasmati revelat omnibus Patrem, quibus vult & quando vult & quemadmodum vult Pater, & propter hoc in omnibus & per omnia unus Deus Pater & unum Verbum & unus Filius & unus Spiritus & una Fides & Salus omnibus credentibus in eum.* Is est *Angelus* à Patre missus, qui præcessit Israelitas ex Ægypto egredientes, eosque per desertum eduxit, & deletis Cananæis in terram promissam introduxit, Exod.23.v.23. cap.33.vers.2. Esa.63.v.9. ac proinde etiam is est, qui ad Mosen & Israelitas locutus est in monte Sinai Exod.19.v.19. Act.7.v.38. & ex medio Cherubim in arca fœderis, Exod.25.v.22. Is est, qui in plenitudine temporis humanâ Naturâ assumtâ *venit à Deo doctor,* Joh.3.v.2. & in Judæa, Galilæa ac Samaria cœleste semen verbi sparsit; Is est *Dei sapientia* Prov.9.v.3. Luc.11.v.49. 1.Cor.1.v. 25. qui dicit, Matth.23.v.34. *Mittam ad vos Prophetas & Apostolos.* Idem etiam Apostolos sibi adjunxit, quos in Schola sua per triennium institutos Ministerio præfecit, & in totum terrarum orbem prædicandi Evangelii causâ ablegavit, Matth. 10. v.1. Luc.9.v.1. *Convocatis duodecim Apostolis dedit illis potestatem &c.* Joh.20.v.21. *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.* Matth.28.v.19. Marc.16. v.15. *Euntes in orbem universum, docete omnes gentes.* Idem ad dextram Patris evectus dedit *hos quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores ac Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii,* Ephes.4.vers.11.& 12. 1.Corinth.12.v.28. inde Saulum è cœlo miraculosè vocat ad Apostolatum Act.9.v.15. quæ 1. Cor. 1. v. 17.

Pater.

Filius.

v.17. propterea dicit, *Christus misit me, ut evangelizarem.* Idem tanquam *Filius in domo Dei*, quæ est Ecclesia, ordinat œconomos, quibus tradit claves ad aperiendum & claudendum. Heb.3.v.6. 1. Tim.3.v.15. 1.Cor.4.v.1. Matth.16.v.19. unde seipsum appellat οἰκοδεσπότην *Patremfamilias*, Matt. 10.v.25. Spiritus sanctus locutus est olim per Prophetas divinitus excitatos & Ecclesiæ missos doctores. 2.Sam.23.v.2. *Spiritus Domini locutus est per me* Actor.28.v.25. *benè Spiritus sanctus locutus est per Esaiam Prophetam ad Patres nostros.* 1.Petr. 1.vers.11. *Spiritus Christi in Prophetis prædixit passiones.* 2.Petr.1.v.21. *Non humanâ voluntate allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto* φερόμενοι *impulsi & acti, locuti sunt sancti Dei homines.* Idem est, qui Christum secundùm carnem *præ consortibus unxit* & ad *prædicandum misit*, Psal.45.v.8. Esa. 42.vers.1. cap.61.vers.1. Luc.4.v.18. ac super Apostolos visibiliter effusus est, *ut induti virtute ex alto* Evangelium in omnes gentes prædicarent, Actor.2.v.1. Luc.24.v.49. Idem est, qui Apostolis Domino ministrantibus ac jejunantibus jubet sibi *segregare Barnabam ac Saulum in opus, ad quod eos vocaverit*, Actor.13.versu 2. qui ob id *missi à Spiritu sancto* dicuntur, versu 4. quod ipsum de Ephesinæ Ecclesiæ Episcopis affirmatur, Actor.20.vers. 28. *Spiritus sanctus posuit vos Episcopos ad regendam Ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine.* Idem etiam donis ad ministerium rectè ac salutariter obeundum necessariis ministros verbi instruit, 1.Cor.12.v.4. *divisiones sunt charismatum, idem autem Spiritus* vers. 5. *divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus* vers.6. *divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus* versu 7. *unicuiq; datur manifestatio Spiritus ad utilitatem*, vers.8. *alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundùm eundem Spiritum* vers.9. *alteri fides in eodem Spiritu, alij gratia sanationum in uno Spiritu &c.* vers.11. *hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*: inde quoque Ministerium Evangelii vocatur διακονία πνεύματος, 2. Corinth.3.v.6. non solùm quia per verbum Evangelii datur Spiritus sanctus, Galat.3. v.2. sed etiam quia Spiritus sanctus est ministerii autor & conservator, instruens ministros donis necessariis, ac proinde cùm Christus Apostolis suis ministerium commendare vellet, priùs mediante suo afflatu dabat illis Spiritum sanctum, Johan. 20. vers.22. ut quæcunque in officio suo ministri Ecclesiæ rectè & salutariter agunt, ea Spiritui sancto in ipsis & per ipsos efficaciter agenti rectè tribuantur, Matth.10.v.20. *Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui in vobis loquitur.*

Spiritus sanctus.

** DEUS est autor Ministerii. 1. promittendo doctores Ecclesiæ Jerem.3.vers.15 capit. 23.vers. 4. Ioel.2.vers. 23. 3. dando quod promisit. 1. Cor. 12.vers.28. 2. Corinth.5.vers.18. 3. Conservando Ministerium usque ad consummationem seculi Ephes.4.vers.11. 4. ipso docendi munere fungendo, quod Deus olim fecit in Paradiso, Filius loquens olim cum Patribus & postea in assumta carne inter homines conversando, Spir.S. qui locutus est per os Prophetarum & Apostolorum. 5. Doctores Eccl. necessariis donis instruendo.**

SECTIO I.

An peculiaris vocatio requiratur ad Ministerium Ecclesiasticum obeundum.

51. Porrò opus illud gratiæ, quo Deus certas quasdam personas ex reliqua hominum multitudine eligit, quas Ecclesiæ suæ doctores præficit, appellatur. 1. *Vocatio* Hebr.5.vers.4. *Nemo sibi ipsi sumit honorem, nisi qui vocatur à Deo* ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, *quemadmodũ etiam Aaron.* Conjunge Esa.49.v.1. Galat.1.v 15. inde Paulus se appellat *vocatum Apostolum*, Rom.1.v.1. 1.Cor.2.v.1. &c. 2. *Missio.* Jerem.23.v.21. *Currebant & ego non miseram eos*, Rom.10.v.14. *Quomodo prædicabunt nisi missi fuerint? 3. Electio sive separatio.* 1.Paral.23. v.13. *Separatus est Aaron, ut ministraret in sancto sanctorum, ipse & filij ejus in sempiternum.* 2. Par. 29.v.11. Ezechias ad Sacerdotes & Levitas dicit: *Vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, & ministretis illi.* Luc.6.v.13. *Cùm dies factus esset, vocavit ad se discipulos suos & elegit duodecim ex illis, quos & Apostolos nominavit.* Joh.6.v.70. *Nonne ego vos duodecim elegi & ex vobis unus est Diabolus?* Act.1. v.2. *Præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit.* v.24. *Ostende Domine, quem elegeris ex ipsis:* inde Paulus vocatur σκεῦος ἐκλογῆς *vas electum*, Actor.9.v.15. atque ipse Rufum vocat *electum in Domino*, Rom.16.v.13. Ab hac electione ad functionem Ecclesiasticam diligenter distinguenda est electio ad vitam æternam, Johan.13.v.18. Eph. 1.v.4. 2.Thessal.2.v.13. illa enim temporalis est, hæc æterna (non negatur electionem illam sive separationem ad officium esse manifestationem æterni decreti ac voluntatis divinæ, Jerem.1.v.5. *Priusquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, sanctificavi te, & Prophetam in gentibus dedi te*, interim manet illud, quod vox electionis de vocatione ad officium aliquod publicum usurpata propriè significet actionem, quæ fit in tempore) illa est piorum duntaxat perseveranter credentium, hæc verò etiam hypocritis quandoq; obtingit; illa est omnium salvandorum, hæc verò certarum personarum; illa semper est immediata, hæc verò quandoque mediata.

Vocatio ministrorum.

52. Ceterùm inter *electionem & vocationem* ministrorum quidam esse putant distinctionem aliquam Bellar. l. de Clericis c.2. *Electio est designatio certæ personæ ad præfecturam aliquam Ecclesiasticam, Missio seu vocatio jurisdictionem tribuit ac reipsa Pastorem ac præsulem facit.* Est qui inter hæc duo quadruplex discrimen statuit. 1. Electio pondere ac gravitate vocationi longè antecellit. Ut enim illa unius, duarum vel plurium ex multis personarum, reliquis postbabitis est delectio: ita per hanc vel una, vel duæ, tres, pluresve simul vocantur. De priori legitur exemplum, Act.1.v.21.& seqq. Posterius ipsum Christi factum asserit Matt. 4.v.18. & seqq. 2. Electio & vocatio in quantum conjunguntur, huic illa antecedit, illi verò hæc non item. Nemo enim unquam, qui cum electione erat vocatus, vocationis ante electionem compos & particeps factus est. 3. Vocatio absque electione, quæ plures respicit, potest consistere, hæc verò illam non excludit. Nullus namque nisi vocandus eligitur & sæpius non electus vocatur. 4. Vocatio ministerio est accommodatior electione, quia in casu necessitatis propter personarum penuriam

An ab electione distinguatur.

hæc minimè, illa verò maximè potest adhiberi. Sed discrimen illud inter electionem & vocationem magis in *ἐννοίᾳ* nostræ mentis, quàm in reipsa consistit. Quicunque enim ad ministerium legitimè eligitur, is etiam vocatur, & quicunque vocatur, is etiam eligitur, unde Scriptura indifferenter hisce appellationibus in hoc negotio utitur.

Quot modis accipiatur.

53. Vocationis terminus accipitur 1. … *activè* respectu vocantis, pro ipsa eligendi, v… andi & mittendi ad officium actione, Esa. 49. v. 1. *Dominus ab utero me vocavit*: tum *passive* respectu vocati, pro ipso genere vitæ, ad quod homines vocantur, id est, pro functione tum privata tum publica, in quam aliquis a DEO collocatus est. 1. Corinth. 7. versu 20. *in qua vocatione unusquisq; vocatus est, in ea maneat*, juxta quam vocabuli significationem ipsum ministerium Ecclesiasticum dici potest peculiaris quædam vocatio sive status, in quem personæ Ecclesiasticæ divinitus collocatæ sunt. Neque dubium, quin singulari consilio Spiritus sanctus opus illud gratiæ divinæ, quo ministri Ecclesiæ præficiuntur, appellare voluerit vocationem. 1. Vocatio Dei tam efficax est, ut per eam existere incipiant, quæ antea non extiterunt. Rom. 4. v. 17. *Deus vivificat mortuos & vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt*: Si per vocationem divinam ministri instruuntur donis necessariis ad muneris sibi commissi partes ritè obeundas, welchen GOtt schicket/den macht er geschickt. 2. Quando manifestatur quippiam, quod antea nondum erat publicè notum ac perspectum, tunc Scriptura id appellat vocationem. Matth. 5. v. 9. *Beati Pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur*, id est, manifestabuntur & agnoscentur ex studio pacis pro filiis Dei: sic per vocationem ministrorum Ecclesiæ legitimè peractam manifestatur æternum Dei consilium de ipsorum ad ministerium electione. 3. Quemadmodum opus illud gratiæ, quo Deus in regnum suum per prædicationem Evangelii homines vocat, est gratuitum omninò beneficium. 1. Petr. 2. v. 9. *Deus vocavit vos de tenebris in admirabilem lucem*, v. 10. *qui aliquando non populus, nunc autem Dei populus, qui non consecuti misericordiam; nunc autem consecuti misericordiam*: ita quoque vocatio ad ministerium est opus meræ & indebitæ gratiæ. Galat. 1. v. 15. *cùm placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ & vocavit per gratiam suam*. 4. Quemadmodum Principes ad se vocant eos, quibus certum aliquod officium demandant, & quorum operâ peculiariter in expediẽdis negociis uti constituerunt. Sic vocatio ministrorum Ecclesiæ hoc complectitur, quod Deus ipsis tanquam Legatis suis certum aliquod officium sustinendum ac peragendum commendavit.

An sit necessaria.

54. Hæc ad ministerium vocatio omninò necessaria est illis, qui juxta Dei voluntatẽ bonâ cum conscientia & fructu auditorum in hoc munere versari cupiunt, quâ de re Augustana Confessio art. 14. sic loquitur: *De ordine Ecclesiastico docent* (Ecclesiæ nostræ) *quod nemo in Ecclesia debeat publicè docere, aut Sacramenta administrare, nisi ritè vocatus*, quæ Confessionis verba opposita sunt. 1. calumniis Pontificiorum, qui omnia in Ecclesiis nostris confusè & sine ordine geri & cuivis in Ecclesia docendi potestatem apud nos concedi, adeoque sursum ac deorsum omnia volvi criminabantur, referente Luthero in præfat. art. Schmalcald. Andreas Fabricius Leodius in Harm. August. Confess. art. 14. audacter convitiatur: *nullâ parte magis laborare Confessores, quàm ut sublato ordine Ecclesiastico rem Christianam confundant ac pervertant, erecto numerum altari contra altare, 1. Regum. 13. & cathedrâ adversus cathedram, atq; omnes eos, qui baptizati sunt, seu viri sunt seu mulieres, Sacerdotes creare & facere.* Laurentius Arturus Posnaniensis in assertionibus de vocat. ministr. ass. 2. *Vix cæmentarius, lanius, coquus fartoribus, ministri protestantium effecti sunt, ita cum libet ad eadem officia redeunt & ipsi sibi Laici sunt & Episcopi.* Johan. Bapt. Ficklerus in Replica contra Heilbrunn. pag. 87. scribit: *Apud Lutheranos pastorem & oves non differre.* Ac novissimè Becanus Jesuita in disp. inaugurali de vocatione ministrorum Viennæ Anno 616. instituta th. 52. *Pudendum est, quod dicam* (verè pudendum, quia mendacium, cujus pudere debet quemlibet bonum) *sed tamen dissimulare non possum, adeo nihil antiqui moris & pietatis est apud Lutheranos* (quibus honoris causâ adjungit Calvinistas) *in Ministerio Ecclesiastico, ut opifices, ludi Magistri, advocati ad nutum alicujus Comitis aut Baronis & non raro ad imperium alicujus fœminæ, publicè cathedram ascendere, & Ministerium non raro usurpare erubescant.* Et rursum, *si aliter Domino visum sit, Ministerium deserere, & ad opificium redire coguntur.* 2. Confusionibus Anabaptistarum, qui sine vocatione Ministerii Ecclesiastici partes sibi rapiunt, & promiscuè omnibus docendi officium permittunt, hac ratione barbaricam quandam *ἀταξίαν* in Ecclesiam introducentes, quibus hodiè succinunt Photiniani negantes divinam missionem ad officium Ecclesiasticum requiri, ut apparebit inferiùs.

55. Illam vocationis ac missionis necessitatem demonstramus. 1. Expressis Scripturæ testimoniis. 2. Probatis exemplis, quæ totius Ecclesiæ in veteri & novo Testamento praxin continent, 3. Rationibus in Scriptura fundatis. Scripturæ dicta potiora hæc sunt. 1. Jerem. 23. vers. 21. *Non misi Prophetas, & ipsi cucurrerunt, non locutus sum ad eos, & ipsi prophetabant*, ex quo loco sic colligimus. Quod Deus improbat ac detestatur, & de eo gravissimè conqueritur, id cavere omninò debent futuri Ecclesiæ ministri. Sed currere ac prophetare, antequam accedat divina missio ac jussio, improbatur a DEO. Ergo id cavere debent futuri Ecclesiæ ministri. Item, Quod Pseudoprophetarum est proprium, id veri Prophetæ & Doctores Ecclesiæ fugiant. Sed currere & prophetare, antequam accedat divina missio, est Pseudoprophetarum proprium. Ergo. Conjungatur etiam vers. 32. *Ecce, ego ad Prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui seduxerunt populum meum in mendacio suo, cùm ego non misissem eos nec mandassem eis &c.* ex quo sic colligimus. Quodcunque Deus gravissimè punit, illud meritò fugiendum. Sed arripere & usurpare docendi ministerium privatâ temeritate absque legitima vocatione, Deus gravissimè punit. Ergo. Assumtum confirmatur non solum ex hoc dicto Prophetico, sed etiam exemplis *ἀλλοτριοεπισκοπῆς* gravissimè punitæ in *Oza* Aminadabi filio temere manum arcæ Dei imponenti, & juxta arcam ex ira Domini morienti, 2. Samuel. 6. vers. 6. in *Ozia* Rege Judæ Sacerdotum officium arripiente & incensum adolente, leprâ propterea percusso, 2. Paral. 26. v. 19. in *Core, Dathan & Abiran* summum Sacerdotium affectantibus, ac terræ hiatu ob id absorptis, Num. 16. vers. 32. Ostorodus in Institutionibus cap. 42. pag. 437. regerit, locum illum Propheticum nihil quicquam ad rem facere, cum de iis agat, qui *jactitabant*

Probatur affirmativa ex Scriptura dictis 1. Jerem. 23. v. 21. Non misi Prophetas & ipsi cucurrerunt.

tabant se esse Prophetas à DEO missos, ut novi aliquididq; singulare populo annunciarent. Cùm verò hoc nostro tempore nihil novi afferatur, sed antiqua illa Evangelii doctrina proponatur, non opus esse dicit, singulari aliquâ vocatione seu missione. Eodem collimat Socinus, quando in tract. de Eccles. edit. Racov. Anno 611. pag. 13. scribit: *Verbi Dei ministris qui cum Ecclesia Romana aut Græca non consentiunt, eorum ministerii controversiam non moveri posse, neq; ab eis contendi, ut suæ vocationis aut muneris legitimum autorem ostendant, cùm non gerant se pro novis quibusdam Christi Apostolis aut divinis Prophetis, nec inauditam prius doctrinam aut religionem mundo se annunciare profiteantur, neque ex novis principiis, priusve incognitis testimoniis quicquam doceant, sed tantum ex iis principiis, iisque testimoniis, quæ apud omnes Christiani nominis certissima sunt, ex ipsis scilicet Evangelistarum & Apostolorum scriptis.* Schmaltz. in refut. thesium D. Frantzii cap. de Ordine Ecclesiastico pag. 378. *Fatetur Frantzius primario agi in verbis Ieremiæ de re singulari, & hoc est, quod nos volumus, ad quamvis verò vocationem ea accommodari posse, non tantum affirmandum, sed etiam probandum erat.* Resp. Non negamus Jeremiam in specie loqui de Pseudoprophetis Israeliticis, qui non missi nec vocati à DEO *seductiones cordis sui* prophetabant, sed ex eo rectè deducitur generalis regula, *αὐτεκλήτοις* opponenda, quod nemo nisi missus à Deo docendi officium, quod itidem in Scripturis vocatur *prophetia*, Rom. 12. vers. 7. 1. Corinth. 14. v. 1. & seqq. in Ecclesia usurpare debeat, cùm ratio diversitatis ab diversariis assignata nitatur falsa hypothesi, quòd illi, qui non proferunt aut proponunt novam doctrinam, non opus habeant peculiari missione & vocatione, ut constat ex sequentib. fundamentis. 1. Omnes Ecclesiæ ministri sunt *Dei legati*, 2. Corinth. 5. v. 20. Jam vero nemo sibiipsi partes legati sumit, nisi à Legante ipsi imponantur. E. etiam ministri non currant, antequam mittantur. 2. Deo tanquam causæ principali collectio Eccles. itemque institutio & conservatio ministerii asscribitur, ut constat ex præcedentibus, unde etiam ministerium Spiritus vocatur, 2. Cor. 3. v. 6. Ministri sunt causa instrumentalis, *per quos* homines ad fidem perducuntur 1. Cor. 3. vers. 5. & salvantur, 1. Tim. 4. v. ult. Jam verò causa instrumentalis non agit neque operatur, nisi mota & acta à principali, atque ad *συνεργείαν* ab ea assumta. Ergo etiam ministri expectent à Deo vocationem. Quos Deus non misit, pro ministris ipsius censeri nequeunt. 3. Sacerdotes veteris Testamenti non debebant proferre novam doctrinam; neque tamen docebant, vel etiam docere debebant absque vocatione. 2. Paral. 29. v. 11. 4. In nov. Test. illi, qui *per singulas Ecclesias Presbyteri erant constituti*, Actor. 14. vers. 23. non proferebant novam doctrinam, nequetamen nisi vocati ac missi docebant. Tito suo disertè scribit Apostolus, Tit. 1. v. 5. quod eo fine *reliquerit ipsum Cretæ, ut oppidatim Presbyteros constitueret*, ac Timotheo suo præcipit, 1. Timoth. 5. vers. 22. *ne cito alicui manus imponat.* 5. Quotquot in Ecclesia docent, non vocati ac missi à Deo, dicuntur *fures ac latrones*, Johan. 10. vers. 8. dicuntur *venire in suo*, non autem Christi *nomine* Joh. 5. vers. 43. turbant ordinem divinitus constitutum 1. Cor. 14. v. 23. & 40. E. ad omnes, qui in Ecclesia docere volunt, rectè accommodatur, quod non debeant prophetare, antequam mittantur.

56. 2. Jerem. 27. versu 9. 14. 15. *Nolite audire verba Prophetarum vestrorum dicentium vobis Non servietis Regi Babylonis, quia mendacium loquuntur vobis, quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter*, ex quo loco sic inferimus: Quemcunque prohibemur audire, is non est verus Dei minister nec Ecclesiæ Doctur. Jam verò illum, qui non est à Deo missus, prohibemur audire. Ergo is, qui non est à Deo missus, non est verus DEI minister, nec Ecclesiæ Doctor. Major probatur. Qui non habet auditores, ille non est verus Doctor, ex vi relationis mutuæ. Jam verò is, quem audire prohibemur ex jure & jussu divino, non habet auditores. Ergo is, quem audire prohibemur, non est verus Doctor. Photiniani repetunt suam limitationem, *quod is duntaxat non sit audiendus, qui profert novam doctrinam non missus, nec vocatus à DEO.* Sed præceptum generale est, neminem audiendum esse, nisi vocationem suam demonstrare possit, ut constat ex præcedentibus fundamentis. Hûc referimus loca illa novi Testamenti, in quibus Pseudoprophetarum & falsorum Doctorum proprietas statuitur, quod veniant *in suo nomine* nec missi nec vocati à Deo, propter quod etiam vitari jubeotur. Matth. 7. vers. 15. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium.* Matt. 24. vers. 24. *Surgent* (non vocati, *ἐγερθήσονται* suscitabuntur, impulsore scil. Satana) *Pseudochristi & Pseudoprophetæ &c.* Johan. 5. v. 43. *Ego veni in nomine patris mei*, (missus ab eo, & sanam doctrinam proferens) *& non recipitis me, si alius venerit in suo nomine, illum recipietis.* Johan. 10. v. 8. *Omnes quotquot venerunt ante me, fures sunt & latrones*, (in quæ verba sic commentantur pii veteres. Hieron. in comm. procem. in Math. *In venientibus præsumtio temeritatis, in missis est obsequium servitutis.* August. lib. 16. contra Faustum c. 12. *Venisse eos vult intelligi, qui non missi sint, nam qui missi sunt, sicut Moses & Prophetæ, non ante ipsum, sed cum ipso venerunt, quia non eum per superbiam præcedere voluerunt, sed eum per ipsos loquentem humiliter portaverunt.* Theoph. in comm. h. l. προέχεις καὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς λέξεως, ὅσοι ἦλθον, φησὶν ἤγουν οἱ ψευδοπροφῆται, ἀλλ' οὐχ ὅσοι ἀπεστάλησαν, ὥσπερ προφῆται) Actor. 20. vers. 30. *ex vobis ipsis surgent ἀναστήσονται, viri loquentes perversa*, 2. Joh. v. 10. *Si quis venit ad vos* (suâ sponte, non missus nec vocatus) *& hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.* In hisce ac similibus dictis duæ Pseudoprophetarum proprietates conjunguntur, quod veniant non vocati nec missi, & quod falsam doctrinam afferant, ubi tamen notandum, quandoq; etiã illos esse Pseudoprophetas, qui sunt in ordinaria successione & legitima vocatione, ac proinde non ad solã vocationẽ, sed etiam & cumprimis ad doctrinam esse respiciendũ, si veros doctores à falsis internoscere velimus.

2. Ier. 27. v. 9. Non misi eos.

57. 3. Johan. 3. vers. 27. *Non potest homo quicquam accipere, nisi datum ipsi fuerit de cœlo.* Discipuli Johannis ægrè ferebant, Christum per discipulos suos baptizare. *Rabbi* (inquiunt) *qui erat tecum trans Iordanem, & cui testimonium perhibuisti, ecce, is baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Sed Johannes illis respondet hisce omnino verbis. *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo*, ubi ad suam & Christi vocationem eos remittit. De sua vocatione subjungit vers. 28 *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non*

3. Ioh. 3. v. 27. Non potest homo quicquam accipere.

sum ego Christus, sed missus sum ante illum, ut scilicet viam illi præpararem. De Christi vocatione dicit v. 29. *Qui habet sponsam, Sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem Sponsi, hoc ergo gaudium meum jam impletum est. Illum oportet crescere, me verò minui.* Nimirum hoc vult dicere Baptista. Vocatio mea à vocatione Christi omninò est distincta. Ego sum amicus sponsi, ille verò sponsus est. Ego sum missus ante illum, ut viam ipsi præpararem, ille verò est Angelus Testamenti. Sacrilegium igitur foret, si absque vocatione officium Messiæ mihi arrogare velim, proinde meâ vocatione, quæ divinitus mihi obtigit, contentus lætor hoc nomine, quod sim amicus sponsi, & quòd illum videam crescere &c. cũ non possit homo quicquam accipere, nisi datum fuerit ipsi de cœlo, hoc est, à Deo. Jac. 1. v. 17. ex quo rectè constituitur generalis regula, quod nemo debeat officii alicujus partes suscipere, nec honorem aliquem sibi arrogare, nisi divina accedat vocatio & missio. Illis enim, quos vocat & mittit Deus, largitur etiam successum, illos instruit donis necessariis, sed qui absq; vocatione res magnas obeunt, & officiis publicis sese privatâ temeritate ingerunt, infelices tandem experiuntur exitus, ut multis exemplis manifestum redditum.

4. Rom. 10. v. 15 Quomodo prædicabunt, nisi mittantur.

58. 4. Rom. 10. v. 15. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est. Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Utitur Apostolus pulcerrimâ gradatione. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo in eum credent, de quo non audiverunt? quomodo audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* q.d. Sicut invocatio prærequirit fidem, fides auditum verbi, auditus prædicationem Evangelii, ita quoque prædicatio prærequirit divinam missionem, cum nemo prædicare possit, jure sc. salutariter & bonâ conscientiâ, nisi divinitus mittatur. Sic ergo colligimus. In relatione terminus non habet locum absq; fundamento. Ministerium Ecclesiasticum est veluti quædam relatio, fundamentum ejus est divina missio & vocatio, terminus ipsa prædicatio. Ergo prædicatio, legitima scilicet salutaris ac Deo probata, utpote terminus non habet locum absque divina missione & vocatione ceu fundamento. Excipit Osterod. in Inst. Germ. c. 42. p. 437. *Paulum de suo duntaxat tempore loqui, cùm adhuc nova & inaudita esset Evangelii doctrina, ac proinde res ipsa postularet, ut qui eam essent annunciaturi, missionem suam docere possent. Cum vero hoc nostro tempore nihil novi afferatur, sed antiqua Evangelii doctrina proponatur, ideo nõ amplius opus esse singulari quadam vocatione.* Idem repetit Theoph. Nicolaides in defensione tractatus Sociniani de Ecclesia & missione ministrorum adversus Miedzibozium cap. 1. p. 140. *Locus* (inquit) Roman. 10. *Quomodo prædicabunt, si non mittantur, nihil prorsus ad rem facit. Paulus enim de prædicatione vel potius annunciatione loquitur, quæ vox non omne genus docendi eo in loco complectitur, sed illud tantum, quo novum & inauditum aliquid in mundum affertur, id quod patet ex eo, quod Paulus isto in loco loquitur de eo, quod fieri simpliciter non possit, non autem quod fieri non liceat, &c. Nam in præcedentibus dicit, quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo autem credent, quod non audiverunt? quæ verba non id volunt, neminem licere aliquem invocare, nisi credat, & nemini licere credere, nisi audiat, sed sensus illorum est: Neminem posse ullâ ratione invocare aliquem, nisi in eum credat, & neminem posse ullâ ratione credere nisi audiat.* Andr. Radeccius in notis ad librum Smiglecii, quem vocat refutationem dissolutionis nodi Gordii, pag. 5. *Ipse contextus docet, de solis Apostolis ibi sermonem esse.* Schmaltzius in refut. thesium D. Frantzii part. 2. disp. 4. pag. 379. *De Apostolis ibi est sermo, quæ vero de Apostolis sunt dicta, ea non pertinent necessariò ad omnes, qui docent alios.*** Piscecius in resp. ad rat. Camp. p. 107. *Quid ex hoc loco Apostolico elicias? Nunquid Legatos & summa felicitatis Interpp. adhuc desideras, qui ad prædicandum Evangelium, quod seculis quindecim annunciatum, emittantur? Non missio Legatorum seu Apostolorum, non Evangelii per Legatos prædicatio requiritur, sed sententia Evangelii a Legatis olim prædicati populo repetenda, recognoscenda & explicanda, quo ad verum pietatis cultum & mysteriorum cognitionem adducantur. Ad hoc officii munus digni in Ecclesia eliguntur.*** R. 1. contradicunt sibiipsis Photiniani in hac exceptione. Adducunt enim exempla Philippi, Apollo & aliorum ex Actis Apostolicis, quos statuunt sine vocatione quadam peculiari Evangelium prædicasse, ut inferius apparebit. quomodo igitur dictum hoc Apostolicum eo sensu accipere possunt, quòd missio fuerit necessaria illis, qui tempore Apostolorum Evangelii doctrinam priùs non auditam prædicare debuerunt. Certè enim prædicatio Philippi & Apollo antecessit tempus Epistolæ ad Rom. scriptæ. 2. Dictum Apostol. generale est, ut ex fundamentis superiùs annotatis manifestum. Idipsum probatur ex serie textus Apostolici. Etenim si præcedentia effata sũt generalia, ac ad omne tempus Ecclesiæ pertinent, tam in V. quàm novo Test. tàm ad tempora succedentia, quam ad primum tempus prædicati Evangelii; utique etiam hoc ipsum de necessitate missionis ad prædicationem est generale sine ulla restrictione & limitatione de quibusvis Ecclesiæ temporibus accipiendum. Jam verò nemini dubiũ, quin præcedentia effata sint generalia. Ut enim tempore Apostolorum invocatio non habuit locum absque fide, fides non habuit locum absque auditu verbi, (in adultis scilicet, de quibus Apostolus ibi loquitur) auditus verbi non habuit locum absque prędicatione: ita idem adhuc hodie in Eccl. obtinet. Proinde non patiemur ex hac Apostolica catena annulum atque ansulam aliquam avelli. 3. Nec ullum in verbo κηρύττειν subterfugium quæri potest, quasi illud Apostolis duntaxat novam & inauditam priùs Evangelii doctrinam præconiantibus competat, accipitur n. aliàs generaliter pro quavis verbi prædicatione factâ etiam illis, quibus jam ante aliquid notum de hac doctrina, Matt. 26. v. 13. Marc. 14. v. 9 Act. 8. v. 5. c. 15. v. 21. Rom. 2. v. 21. 2. Pet. 2, 5. 4. Negat Apost. prædicare posse quenquam, nisi mittatur, sicut eo, quo negat, 1. Cor. 10. v. 21. posse aliquem *calicem Domini, & calicem Dæmoniorum bibere*, id est, negat quenquam posse legitimè, jure, salutariter, bonâ conscientiâ & juxta Dei voluntatem prædicare, nisi mittatur, interim de facto quidam sibiipsis officiũ prædicandi absq; missione arrogare possunt, quæ interpretatio nequaq̃ pugnat, sed optimè congruit cum præcedentibus. Nemo potest invocare eum, in quem non credit, id est, vera, Deo grata & salutaris invocatio locum non habet absq; fide, fieri quidem potest, ut quis cont. Dei voluntatem dirigat invocationem suam ad eum, in quẽ non credit, ac sine fide cordis, labiis solũ preculárum formulas deblateret ac demurmuret; sed ea

non

non est vera, Deo grata & salutaris invocatio, de qua Apostolus ibi loquitur, dicit enim versu proximè præcedente:

Omnis, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. Nemo etiam credere potest in eum, de quo non audivit, id est, vera & salvifica fides perpetuam relationem habet ad verbum, cujus terminos non egreditur; fieri quidem potest, ut quis fidei opinionem aliquam concipiat extra & præter, imò etiam contra verbum, sed ea non est vera & salvifica fides, quæ non nisi ex verbo oritur & verbo adæquatur. Nemo insuper potest audire sine prædicatione, quia verbum Evangelii non est Naturâ notum, sed divinâ revelatione & prædicatione hominibus innotescit, ac quicquid in Ecclesia de eo constat, illud totum ex divina revelatione & prædicatione descendit. Eodem igitur sensu accipiendum, quod ultimo loco Apostolus addit, neminem posse prædicare, nisi mittatur. Fieri quidem potest, ut docendi ac prædicandi partes quisquiam absque vocatione sibi arroget, sed ea non est legitima, Deo grata & salutaris prædicatio. Quæ omnia si rectè observentur, in fumum abeunt nebulæ Sophisticæ luci hujus dicti Apostolici obductæ.

5. Heb. 5. v. 4 Nemo sibiipsi honorem sumit.

59. 5. Hebr. 5. v. 4. *Nemo sibiipsi honorem sumit, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron.* versl. 5. *Sic & Christus non seipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, &c.* Confert Epistolæ autor Aaronem summum Sacerdotem vet. Test. & Christum unicum N. Test. ἀρχιερέα. Quemadmodum Aaron non aggressus est privatâ autoritate munus Sacerdotale, sed expectavit divinam vocationem: ita quoque Christus non sine divina missione & vocatione officium suum est aggressus, sed solenniter priùs à Patre cœlesti in Baptismo & transfiguratione sua Ecclesiæ Doctor renunciatus. Prius membrum collationis generali axiomate profert Apostolus, *quod nemo sibiipsi sumat,* hoc est, sumere debeat *honorem* alicujus officii, sed divinitus oblatum & impositum suscipere. Excipit Theoph. Nicolaides in defens. tract. Socin. de Eccles. cap. 1. pag. 138. *Locum hunc tantum de honore Sacerdotali, qualis erat Aaronis, loqui, quod ex ipso textu dici esse conspicuum, aliam verò esse rationem muneris docendi alios; in quo sit plus laboris semper quam honoris, jam vero laborem aliquem sumere, semper laudabile fuisse habitum:* Deinde addit, *de eo, qui aptus est ad docendum alios & vitæ est inculpatæ, non posse jure dici, quod sumat sibi munus docendi vel honorem illum, qui est in munere docendi, cùm is sumat aliquid, quod id, quod ei non debetur, sibi arrogat, sed ei, qui est ad docendum aptus & vitæ inculpatæ debetur illa dignitas vel munus, adeo ut si quis talis sit & alios docere nolit, gravissimè peccaturus sit.* Eodem modo excipit Andr. Radeccius in notis ad librum Smiglecii, quem inscripsit refutationem vanæ dissolutionis nodi sui Gordii p. 5. *Ipsum* (inquit) *capitis initium ex quo verba v. 4. dependent, de solo Pontificatu & legali Pontifice loquitur. Idem testatur articulus voci honorem in Græco additus, ut constaret de peculiari honore sermonem esse &c.* Resp. Sanè recenset ibi Apostolus conditiones Pontificum V. T. inter quas etiam est divina vocatio, sed propter paritatem rationis inter Pontifices Vet. & ministros N. Test. (quoad munus docendi & publici officii administrationem) rectè generaliter accipitur pronunciatum Apostoli, hoc sensu, quod nemo propriâ autoritate honorem aliquem in officio Ecclesiastico capessendo sibi sumere debeat, nisi à Deo vocetur: speciale Aaronis exemplum additum non restringit vel limitat, sed illustrat & explicat generalem illam regulam, cui subjicitur. Neque quicquam roboris inest exceptionibus Photinianis. 1. Labor enim & honor in docendi officio non sunt opposita sed subordinata, ut constat ex evidente Apostoli dicto, 1. Timoth. 5. v. 16. *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Officium Aaronis Sacerdotale non erat solùm honoratum, sed etiam laboriosum: officium reliquorum Ecclesiæ doctorum est vel certè esse debet non solùm laboriosum, sed etiam honoratum, quod plus laboris quàm honoris sit in docendi munere, ex accidente contingit propter contemtum verbi & mundi ingratitudinem, sed ex eo non potest nec debet inferri, quod docendi munus non sit aliquis honor. Proinde ad docendi officium etiam pertinet regula illa Apostolica: *Nemo sibiipsi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo.* 2. Laborem aliquem sumere semper laudabile fuit habitum, sed distinguendum inter labores privatos omnibus communes, & inter labores in publico officio sustinendos. Posteriorea labores nemo sumere debet absque præcedente legitima vocatione. Legati partes in politia terrena sustinere, multos labores complectitur, nec tamen laudabile fuerit, labores illos suscipere absque autoritate & vocatione Legantis; quantò minus Legati cœlestis partes in Ecclesia, quæ est cœlorũ regnum, sibi quis sumere debet absque vocatione divina. Magistratus administrationem laboriosam esse nemo negaverit, interim tamen absque vocatione labores illos nemo sibi arrogare debet. 3. Illi qui ad docendum aptus est & vitam agit inculpatam, docendi munus deberi, ambiguè dicitur, vel enim intelligitur hoc sensu, quòd talis præ reliquis debeat eligi ad Ecclesiasticum Ministerium, vel quòd absque vocatione sibiipsi partes illas debeat arrogare. Priore sensu assertionem illam concedimus, posteriore negamus, neque enim duntaxat ἐπιτηδειότης καὶ ὁσιότης idoneitas & vitæ integritas, sed etiam legitima vocatio in ministro Ecclesiæ requiruntur; Priora requiruntur ad personam, posterius ad officium ministri.

60. Atq; hæc sunt potiora Scripturæ dicta, ex quibus nostram confirmamus sententiam, illis secundariò adjungi potest præceptum Siracidis cap. 7. v. 4. μὴ ζήτει παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης. Vulgata reddidit. *Noli quærere ab homine ducatum, neq; à Rege cathedram honoris.* Sed cùm in Græco habeatur vox κυρίου quæ ἐξοχικῶς Deo competit, Itemque vox ἡγεμονίας, quæ Ecclesiæ doctoribus specialiter tribuitur, Actor. 15. v. 22. Hebr. 13. v. 7. 17. & 24. ideò rectè accipitur tanquam generalis quędam præmonitio, ne quis se ingerat publicis officiis, ppriâ temeritate, sive παρὰ κυρίου, apud Dominum, corã Domino, i.e. in Eccl. sive παρὰ βασιλέως, apud Regem, i.e. in politia. Ne quæras apud Dominum præfecturam sive ducatum, neq; apud Regem cathedrã honoris, i.e. ne obtrudas te ad publica munera sive Ecclesiastica sive politica, sed expectes priùs legitimã vocationẽ. 6. Eccl. 7. v. 4. Noli quærere ab homine ducatum.

61. Altera classis argumentorum continet probata *exempla*, ubi proponimus generalem regulam, quod nemo vel in V. vel in N. T. publicum docendi in Ecclesia officium ritè administraverit, nisi divinitus ad id vocatus, nec putamus contrarium exemplum proferri posse. 1. *Patriarchis* apparuit 2. Ex probatis exemplis.

Deus

Deus in forma humana, ac immediatè eos ad docendi & sacrificandi munus vocavit. Gen. 14. v. 18. *Melchisedec erat Sacerdos Altissimi*, at quomodo Sacerdos Altissimi esse potuisset, si non ab Altissimo ad illud officium fuisset vocatus? Gen. 20. v. 7. de Abrahamo dicit Dominus ad Abimelechum. *Orabit pro te, quia Propheta est & vives*, quibus verbis Abraham constituitur Propheta ac doctor Abimelechi, ejusque subditorum, quin imò etiam aliorum, qui debeat prædicare & orare sive sacrificare, unde etiam de ipso commemoratur, quod *ædificaverit altare Domino*, qui apparuerat ei & invocaverit nomen ejus, Gen. 12. v. 7. c. 13. v. 18. c. 21. v. 31. Idem de Noaho justitiæ præcone, 2. Pet. 2. v. 5. ac reliquis Patriarchis est judicium. 2. *Sacerdotes Leviticos* divinitus fuisse ad Ministerium vocatos dubitari nequit. Aaronis solennis vocatio describitur, Exod. 28 v. 1. *Applica ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut Sacerdotio fungantur mihi Aaron, Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar*. De reliquis Levitis extat præceptum, Num. 1. v. 49. *Levitas constitues super tabernaculum testimonii & cuncta vasa ejus & quicquid ad illud pertineat*, quò respiciens pius Rex Ezechias ad Sacerdotes ac Levitas dicit. *Vos elegit Dominus, ut stetis coram illo & ministretis illi*. Nec diffiteri possunt adversarii de honore Sacerdotali in genere dictum esse, Heb. 5. v. 4. *Nemo sibi sumit eum honorem, nisi vocetur à Deo, sicut & Aaron*. 3. *Prophetæ* ubique ad divinam missionem provocant, Esa. 6. v. 8. *Audivi vocem Domini dicentis, Quem mittam & quis ibit nobis? & dixi, Ecce ego, mitte me*. v. 9. *Et dixit, Vade & dices populo huic*. Jerem. 1. v. 4. *Factum est verbum Domini ad me, dicens*, v. 5. *Priusquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, sanctificavi te & Prophetam in gentibus dedi te*. Ose. 1. v. 1. *Factum est ad me verbum Domini*. Idem judicium de reliquis Prophetis, unde Luc. 1. v. 70. Zacharias dicit, *quod locutus sit Dominus per os sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum ejus*, & Apostolus Heb. 1. v. 1. *quod multifariam multisq; modis olim Deus locutus sit Patribus per Prophetas*. 4. *De Iohanne Baptista* Christi præcursore dicitur, Johan. 1. v. 6. *Fuit homo missus à Deo*, Luc. 3. v. 2. *factum est verbum Domini super Iohannem*. *Christus* Dei Filius nec munus docendi nec opus redimendi absque vocatione aggredi voluit, unde toties ad suam à Patre missionem provocat. Matth. 10. v. 40. c. 15. v. 24. Johan. 3. v. 17. cap. 5. v. 36. &c. quin imò de hac missione extant vaticinia in Testam. V. Esa. 48. v. 16. *Nunc Dominus Deus misit me & Spiritus ejus*, quem locum de Christo accipiendum esse colligitur ex Johan. 18. v. 20. Esa. 61. v. 1. *Spiritus Domini super me, etenim unxit me Dominus, ad evangelizandum afflictis misit me, &c*. quem locum de Christo agere colligitur ex Luc. 4. vers. 18. inde etiam Epist. ad Hebr. cap. 5. v. 5. commendatur Christo, quod *non seipsum clarificaverit, ut Pontifex fieret &c*. 5. *Apostolos* ipse Christus immediatè primum vocavit, ac postmodum in Schola sua instructos ad Evangelii prædicationem in totum orbem ablegavit. Matth. 10. v. 1. *Convocatis duodecim Apostolis dedit illis potestatem Spirituum immundorũ*, v. 5. *hos duodecim misit Iesus, dicens eis: Euntes, prædicate &c*. Joh. 20, 21. *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos*. Matth. 28. vers. 19. Marc. 16. ver. 15. *Euntes, docete omnes gentes*. Apostoli ad Ecclesias scripturi vocationem suam in exordiis Epistolarum diligenter & scrupulosè inculcant, ut se à Deo missos & pro ministris Ecclesiæ legitimis habendos esse comprobent, hinc illud: *Paulus vocatus Apostolus*, Rom. 1. v. 1. 1. Cor. 1. v. 1, 2. Cor. 1. v. 1. Gal. 1. v. 1. &c. *Petrus Apostolus Iesu Christi*, 1. Pet. 1. v. 1. 6. Qui in officio docendi *successerunt* Apostolis, per solennem vocationem Ecclesiis, quas gubernarunt, fuerunt præfecti. Actor. 14. v. 23. *Paulus ac Barnabas cum constituissent Antiochenis per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum jejuniis, commendaverunt eos Domino*. 1. Timoth. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyterii*. 2. Tim. 1. v. 6. *moneo te, ut suscites charisma Dei, quod est in te per impositionem manuum mearum*. 1. Cor. 4. v. 17. *Misi ad vos Timotheum, qui commonefaciat vobis vias meas, quæ sunt in Christo*. 1. Thess. 3. v. 2. *Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum DEI in Evangelio Christi ad confirmandos vos &c*. 7. Proximi Apostolorum in docendi officio successores ministerium Ecclesiasticum certis, atque illis quidem idoneis hominibus cum consensu Ecclesiæ iterum commendarunt, neque cuivis propriâ autoritate ad illud prosilire fuit concessum. 1. Tim. 5. v. 22. *Manus citò nemini imposueris, nec communicaveris peccatis alienis*. 2. Tim. 2. v. 2. *quæ audisti à me per multos testes, commenda fidelibus hominibus qui idonei sint ut alios doceant*. Tit. 1. v. 5. *ideo reliqui te Cretæ ut oppidatim constituas Presbyteros*. 8. Christus ad dextram Patris cœlestis collocatus non tantum olim Eccl. suæ dedit Apostolos, Prophetas & Evangelistas, sed etiam adhuc hodie dat eidem *pastores & doctores* Eph. 4. v. 11. non amplius immediatè, sed per vocationem mediatam legitimã, quam non minus atq; immediatam pro divina agnoscendam esse, postea comprobatum dabitur.

62. Excipit Schmaltzius in refut. D. Frantz. p. 376. *tantum abesse ut animadversa & considerata cõsuetudo Eccl. V. & N. T. commonefacere, nedũ docere aliquem possit, neminem absq; missione partes docendi alios sibi sumere posse, ut potius confirmare aliquem possit, necessarium non esse, ut id perpetuò observetur, cum consuetudo & necessitas tantum non contraria sint*. Resp. perpetua illa Ecclesiæ praxis nititur ordinatione & institutione divinâ, ut ex antea dictis conspicuum, proinde non debet necessitati opponi. Locum igitur hîc obtinet illud Augustini l. 4. de Bapt. contra Donat. c. 4. *Ratio & veritas consuetudini præponenda sunt, sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri*. Nec sine insigni absurditate dici potest, consuetudinem & necessitatem mandati sibi invicem perpetuò opponi; de parentib. Christi dicitur, Luc. 2, 24. quòd κατὰ τὸ ἔθος Hierosolymas in festo Paschatis ascenderint, quod ipsum faciebant necessitate mandati. Ex. 23. v. 17. Deut. 16. v. 16. Theoph. Nicolaides in defens. tract. Socin. de Ecclesia & missione ministr. c. 1. pag. 143. in specie quædam ad dicta excipit. 1. *locum, 1. Tim. 4. v. 14. non de munere docendi, sed de gratia Dei quæ erat in Timotheo, id est, de donis spiritualibus, quæ ei miraculoso modo contigerant, loqui asserit*. Resp. non negamus per τὸ χάρισμα propriè spiritualia dona intelligi, sed ex eo inferri nequit missionem & ordinationem Timothei non posse ex hoc textu deduci, quia dona illa spiritualia Timotheo contigerant in ipsa vocatione & ordinatione, quæ per impositionem manuum Pauli & Presbyterorum peragebatur. Cogitur id agnoscere Nicolaides veritatis fulgore convictus, ideò addit:

munus

munus docendi contigerat Timotheo per prophetiam, id est, per suffragia virorum primariorum in Ecclesia Christi cum impositione manuum Presbyterij. Aliter igitur excipit, subjungens: *Etsi concedatur Paulum per manuum impositionem misisse Timotheum, quid hinc efficies respondens* (Miedzebozius) *hocne, ut omnis quicunq; docendi munus subit, ab aliquo mittatur? atqui à specie ad genus non valet affirmans conclusio. Potuit tunc mitti Timotheus à Paulo vel etiam ab aliis Senioribus Ecclesiæ, non quia id ad munus illius docendi esset necessarium, & quod sine missione Timotheus docere alios non potuisset, sed quia tunc sic requirebat ordo & decorum Ecclesiæ.* Resp. 1. Photinianorum theorema est, eos, qui non proferunt novam & priùs inauditam doctrinam, non opus habere peculiari aliquâ missione, illi merito opponitur exemplum Timothei, qui non protulit in Ecclesia Ephesina, cujus constitutus erat Episcopus, novam doctrinam, & tamen peculiariter missus & ordinatus fuit ad Ministerium, quin imò de Tito dilertè dicitur, *quod eo fine relictus fuerit Cretæ, ut constitueret oppidatim Presbyteros.* Tit. 1. vers. 5. 2. à specie ad genus non quidem perpetuò licet argumentari, interim ab enumeratione omnium specierum ad genus, à sufficiente inductione omnium exemplorum ad generalem quandam regulam, & ab illis, quæ eodem sese modo habent, nec patiuntur ἔνστασιν quandam contrariam, ad universale pronunciatum licet procedere. Sic Paulus Roman. 4. ex Abrahæ & Davidis exemplis probat justificationem fidei gratuitam, quia quomodo Abraham & David justificati sunt, eo modo justificantur omnes pii, nec potest contrarium dari exemplum eorum, qui aliter fuerint justificati. Pari ratione in hac quæstione de vocatione ministrorum sese res habet. Ut enim Timotheus non prædicavit absque missione, ita nullus Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum & aliorum Ecclesiæ doctorum absque missione prædicavit, proinde ex Timothei exemplo rectè infertur generalis regula, quod nemo absque missione prædicare debeat. 3. Qualis ordo & quale decorum Ecclesiæ olim requisivit Timothei missionem, talis ordo & tale decorum Ecclesiæ adhuc hodie ministrorum missionem requirit. Jam verò ordo ille non fuit arbitrarius & ἀδιάφορος, sed vi mandati divini, exempli Apostolici & salutis Ecclesiæ necessarius. Ergo adhuc hodie talis ordo ministrorum missionem requirit, id quod ex parte agnoscit Nicolaides statim subjungens: *Nimis turpe fuisset in benè jam constituta Republica tantam esse confusionem* (ἀταξίαν) *& ea negligi, quæ ad eam ornandam pertinebant, ut etiam hodie indecorum esset, absque certo ordine & decoro eos constitui, qui alios docturi sunt, siquidem sunt cœtus constituti, & in illis Seniores.* Quæ de defectu necessariæ & generalis cujusdam hac in re constitutionis addit, de illis ex præcedentibus judicari potest. 2. in loco, 1. Timoth. 5. v. 22. *non de ordinatione ministrorum, sed de recipiendo peccatore lapso agi.* c. 2. de scol. p. 177. Resp. Imò verò ubicunque in Historia & Epistolis Apostolorum mentio fit impositionis manuum, ibi ut plurimum exprimitur Ceremonia in ministrorum ordinatione ac missione adhiberi solita, Actor. 6. v. 6. cap. 13. v. 3. 1. Tim. 4. v. 14. 2. Tim. 1. v. 6. adhibita etiam fuit hæc Ceremonia in collatione miraculosorum Spiritus sancti donorum, Actor. 8. v. 17. & in miraculis, Actor. 9. v. 12. cap. 19. vers. 6. cap. 28. v. 8. sed quod in recipiendis peccatoribus lapsis eadem ab Apostolis fuerit adhibita, nuspiam legitur, gratis igitur asseritur, quod hoc dictum Apostolicum de receptione illa sit intelligendum. Nec obstant nostræ interpretationi verba sequentia, *Ne communices peccatis alienis*, hæc enim vel continent peculiare præceptum à priore distinctum, vel sunt αἰτιολογικά, quare scilic. nemini citò commendandum sit ministerium, nimirum ne talis neophytus sine accurato judicio & examine electus turbas in Ecclesia excitet, quarum causa ex parte nobis tribui posset. Vide Ambrosium & omnes veteres in h. l.

63. Tertia argumentorum classis complectitur varias rationes ex Scriptura deductas. 1. *à causarum momentis.* Quodcunque nititur causis gravissimis, Dei honorem, Ecclesiæ salutem & conscientiæ tranquillitatem concernentibus, non potest nec debet in Ecclesia prætermitti. Sed vocatio ministrorum nititur causis ejusmodi. Ergo. Assumtum probatur, quia causæ, propter quas publicè in Ecclesia docentes oporteat habere vocationem legitimam, adduci possunt longè gravissimæ, quæ ita comparatæ sunt, ut quædam respiciant *Deum*, quædam *auditores*, quædam ipsos *verbi ministros.* Dei quidem causâ, ut ipsius institutioni, voluntati atque ordinationi satisfiat. Rom. 10. v. 15. Hebr. 5. v. 4. non vult immediatè nobiscum agere, nec doctores immediatè mittere, sed per legitimam & ordinariam vocationem Ecclesiæ suæ doctores præficere, quisquis ergo eam contemnit, divinæ ordinationi reluctatur. Auditorum causâ, ut illi de legitimâ ministrorum vocatione certi reddantur, quòd Deus his ipsis personis legitimè vocatis in opere convertendi & salvandi homines uti velit, Item quòd velit illis in ministerio ipsius nomine gesto sua gratiâ & Spiritus sancti efficaciâ adesse, donis necessariis eos instruere, laboribus ipsorum benedicere, contra adversarios tueri &c. quæ consideratio reverentiam & obœdientiam erga ministerium in animis auditorum excitat. Nec utile solùm, verum etiam necessarium est, ut constet auditoribus de doctrina ministri futuri, qualis ea sit & à quibus eam didicerit, proinde etiam exploratione, ordinatione ac testimoniis opus est. Ipsius ministri causâ, ut ex vocatione certus esse possit, Deum velle operâ suâ in ministerio uti, indeque firmam concipere fiduciam, quòd Deus velit per ministerium suum ad conversionem & salutem auditorum esse efficax, absque hac fiducia nec pro successu ministerii & auditorum salute precari, nec in tantis mundi odiis ac periculis firma consolatione sese erigere poterit, inde vocatio ac defensio in ministerio conjunguntur. Esa. 49. vers. 1. *Dominus ab utero vocavit me, v. 2. & posuit os meum quasi gladium acutum, in umbra manus suæ protexit me & posuit me sicut sagittam politam, in pharetra sua abscondit me.* Jerem. 1. vers. 7. *ad omnia ad quæ mittam te ibis, & universa, quæcunq; mandavero tibi, loqueris, v. 8. Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus*: inde quoque vocatio & successus in ministerio conjunguntur. Esa. 51. versu 16. *Ponam verba mea in ore tuo & in umbra manus meæ protegam te ad plantandum cœlos & fundandam terram.* Esa. 59. v. 21. *Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo &c.* 2. Cor. 3. vers. 2. Deus vult per nostrum ministerium *legem scribere in cordibus, ad hoc quis idoneus v. 5. Sufficientia nostra ex Deo est, qui & fecit nos idoneos*

mini-

3. Ex rationibus.

ministros novi Testamenti 2. Cor. 2. v. 12. *Ostium mihi apertum est*, nimirum quia ostiarius S.S. aperuit per legitimam vocationem, Joh. 10. v. 3. Vide omninò Dn. D. Chemn. in loco de Ecclesia c. 4. membr. 1. p. 316. ubi pluribus recenset causas, propter quas tanti referat ministrum habere legitimam vocationem. 2. *A comparatis*. Nullus Legatus absque vocatione & peculiari mandato officii illius partes suscipit. Jam verò omnes ministri Ecclesiæ sunt Legati Dei, 2. Cor. 5. v. 20. Ergo nullus minister Ecclesiæ absque vocatione officii illius partes suscipiat. Nemo gubernationem domus & œconomiæ administrationem sibi vendicat, nec familia quenquam recipit atq; audit, nisi quem ipse *οἰκοδεσπότης* domui suæ præfecerit, & audiendum domesticis suis commendaverit. Jam verò Ecclesia est *domus Dei*, 1. Tim. 3. v. 15. Heb. 3. v. 6. Ministri Ecclesiæ sunt *œconomi* in hac domo, 1. Cor. 4. v. 1. E. domus hujus administrationem non suscipiant, nec Christi familia illos audiat, nisi sint per vocationem à DEO ipso huic œconomiæ præfecti. Nullus pro milite censendus, qui non fuerit à Capitaneo in numerum militum allectus & Sacramento militiæ obstrictus. Sed ministri Ecclesiæ peculiari quadam ratione dicuntur milites, quia præ reliquis piis, qui & ipsi sub Christi vexillis pugnant, & generali ratione milites dicuntur, prædicatione verbi, precibus maximè letris, hæresium confutatione &c. adversus Satanam, & ipsius squamas pugnant. 2. Tim. 2. v. 3. *tolera adversa sicut bonus miles Jesu Christi*. v. 4. *nemo militans implicet se negociis secularibus*. Ergo ministri Ecclesiæ peculiarem illam militiam non aggrediantur, nisi à cœlesti Capitaneo Christo in eam asciscantur. Magistratus officium nemo administrare debet absque vocatione, qui enim proprio ausu illud invadit, Tyrannidis vel certè seditionis fit reus. Ergo etiam Ecclesiasticum ministerium nemo debet sibi vendicare absque vocatione. 3. *Ab incommodis*. Qui in Ecclesia publicum docendi officium absque vocatione sibi arrogat, invadit alienam possessionem, non est Dei Legatus & Minister, sed fur & latro, cùm non intret per ostium, nec est Minister Ecclesiæ, cùm non sit ab ea vocatus, turbat ordinem à DEO constitutum, introducit *ἀκαταστασίαν*, cujus Deus non est autor, 1. Corinth. 14. v. 33. repugnat exemplo Christi, Prophetarum & Apostolorum, qui omnes non nisi missi & vocati prædicarunt, facit augustissimi hujus muneris dignitatem vilescere, privat seipsum necessariâ consolatione, & accersit sibi infelices utplurimum exitus &c. quæ omnia ac singula ex defectu vocationis aboriri solere & sacræ literæ & Historiæ Ecclesiasticæ testantur, hinc gravissimè scribit D. Luth. tom. 4. Lat. Jen. fol. 9. *Non fortunat Deus labores eorum, qui non sunt vocati & quanquam salutaria quædam afferant, tamen non ædificant.* Vide etiam Tom. 5. Jen. Germ. fol. 290. tom. 6. f. 467. ** Idem tom. 2. Lat. f. 553. *Expecta vocantem, interim esto securus, imo si esses sapientior ipso Salomone & Daniele, tamen nisi voceris, plusquam infernum fuge, ne verbum effundas, si tui eguerit, vocabit te; si non vocabit non te rumpet sanctitas tua, nemo fructificat verbo, nisi qui sine suo voto vocatur ad docendum: qui autem non vocatus docet, non sine damno & suo & auditorum docet, quod Christus non sit cum eo.* **

Antithesis 1. Anabaptistarum 64. Huic sententiæ nostræ adversantur *Anabaptistæ*, qui absque omni vocatione cuivis docendi in Ecclesia potestatem faciunt, quâ ratione Ecclesia statuitur cœtus quidam promiscuus, in quo nec donorum, nec laborum, nec vocationum ratio habeatur. Doct. Chemn. part. 3. locorum cap. de Ecclesia, pag. 314. *Anabaptistæ dicunt, si quis doctrinam Evangelii intelligat, sive is sit sutor sive sartor, sive faber, eum docere & concionari debere.* Gastius de Catabaptist. erroribus libr. 1. pag. 35. *Catabaptistæ sumunt sibi omnes prædicandi officium atq; de aliis, qui legitime a Christianis Ecclesiis mancipati sunt, sciscitantur. Quis te elegit? cum ipsi ne à sua quidem cacoecclesia mittantur.* Anabaptistis affines sunt *Photiniani*, qui itidem vocationis necessitatem in Ecclesiæ ministris negant. *2. Photinianorum* Socinus in tract. de Eccles. pag. 14. *Quid est cur à nostris ministris requirunt, ut legitimum sui muneris autorem ostendant? An non cuivis Christiano homini licet, etiam sine speciali ullo sibi legitime demandato ejus rei munere, charitatem erga proximum exercere? An non opus charitatis plane est, ad Apostolicam doctrinam, Christiq; Evangelium complectendum ac retinendum, id est, æternæ salutis viam ingrediendam alios cohortari, divinaq; oracula, quæ omnibus sunt proposita, illis explicare?* pag. 16. *Ordine licet isto* (in Ecclesia) *constituto, etiam cum quis à recepta doctrina recedere non vult, posse tamen Christi fideles extra ordinem pro ratione loci & temporis verbi Dei prædicandi munus sua sponte aggredi.* Theoph. Nicolaides in defens. tractat. Socin. de Eccles. & missione, cap. 1. p. 146. *Erravit Lutherus à Muncero (Anabaptista) legitimam functionem flagitans. Non quid Lutherus fecerit, sed quid facere hac in re debuerit, quæritur.* cap. 2. pag. 177. *nullam missionem agnoscimus, quomodo igitur ad eam aliquid requiri dicere possumus.* Catech. Racoviensis German. major tit. de Eccles. cap. 2. p. 344. proponit quæstionem, Ists nicht nöhtig/ daß die/ so andere lehren/ und Ordnung in des HErrn Gemeine unterhalten/ auff eine sonderbare Weise gesand werden. Ad quam respondet negatè, additâ ratione duplici, quod *non proferant novam doctrinam, sed Apostolicam jam olim receptam & quod in descriptione requisitorum Episcopi nulla fiat mentio missionis.* Ostorodus in Instit. German. cap. 42. pag. 438. Es kan ein jeder lehren/ wenn er schon nicht gesand ist/ sintemal solches nit verboten ist/ noch irgend eine Gefahr in sich hat. Et postea. Ist derhalben nicht nötig/ daß man gedencke/ als wenn einer unrecht thete/ so er von sich selber/ das ist/ ohne sendung/ das Lehrampt auff sich nimpt/ sintemal ein solch Werck aus der rechten Christlichen Liebe herkömpt. p. 440. Ist derhalben nicht nötig/ daß da zu jetziger Zeit jemand das Evangelium predigt/ ja wenn ers schon nit durchaus verstünde (gleich wie auch Apollos vom Anfang) er gesand sey/ viel weniger aber/ daß er seine sendung beweisen müsse. A. R. (fortè est Andreas Radeccius) in notis ad libr. Smiglecii, quem vocat refutationem vanæ dissolutionis nodi sui Gordii edit. Racov. 614. p. 3. *Confitemur & olim ministros Ecclesiæ vocari potuisse, imò vocatos fuisse, & nunc etiam vocari posse. An v. id quod olim factum est, & hodie fieri potest, ad munus ministrorum constituendum requiratur, hoc verè & perpetuò quæritur, quod Smiglecius probare nequit.* Schmalzius in refut. thes. D. Frantzii, part. 2. disp. 4. p. 377. *Non negamus ex ista consuetudine primitiva Ecclesiæ Apostolicæ consequi illud etiam jure fieri posse hodie, quod olim fiebat, & si Ecclesia semper incorrupta mansisset, non dubitamus, quin valde justum fuisset, ut modus iste ordinandi ministros observare-*

varetur, quemadmodum etiam nunc, ubi est constituta Resp. Christiana, valde decorum arbitramur, ut id observetur, sed non hoc potissimum quaritur: Hoc enim in quaestione est, an hujusmodi constitutio sit prorsus necessaria ad constituendum verbi Dei ministrum. Hoc autem nos negamus. Nihil enim tale, quod ad eam rem est, legimus in descriptione eorum, qua ad Episcopum constituendum requiruntur &c. nec usquam alibi indicatum vel levissime videmus, eum, qui talis sit, postea vocari & mitti ab aliquo debere; imò posse aliquem per se munus tale concupiscere vel affectare, manifestè scriptum legimus.

Argumenta Photinianorũ. 1. Ex Scriptura dictis 1. 1. Cor. 14. v. 29. Propheta duo vel tres loquantur.

65. Nituntur hanc suam opinionem confirmare, 1. *Scriptura dictis.* 2. *Exemplis.* 3. *Rationibus.* Ad primam classem referunt hæc dicta. 1. 1.Cor.14.v.29. *Propheta duo vel tres loquantur, ac reliqui dijudicent.* v.30. *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. Ergo omnes publice pradicandi officio fungi possunt absq; peculiari vocatione.* Resp. Certum est Apostolum ibi non loqui de promiscuo piorum cœtu. (id enim evidenter colligitur ex verbis præcedentis cap.12. hujus Epist. v.29. *Nunquid omnes Propheta*) sed de certo quorundam piorum ordine, quis autem ille fuerit, sententiæ variant. Ex nostris plerique Prophetarum nomine intelligunt *ordinarios Ecclesia doctores*, Prophetiæ, id est, Scripturam interpretandi dono instructos. Ex Act.13.v.15. colligi potest, quod olim in Ecclesia primitiva talis docendi modus usitatus fuerit, ut post hymnos decantatos locus aliquis Scripturæ prælegeretur, ac deinde unus ex Ecclesiæ doctoribus surgeret, qui locum illum prælectum exponeret, ac doctrinas ex eo deduceret. Is cùm dicendi finem fecisset, alius surgebat, pollens & ipse prophetiæ sive scripturas interpretandi dono, quâ ratione non unus tantum sed duo vel tres etiam erant concionatores, qui per vices loquebantur. Eò existimant respicere Apostolum his verbis, quando præcipit, ut qui inter Corinthios dono interpretandi Scripturam instructi sunt, publicè doceant, per vices scil. nequaquam verò ex eo inferri posse, quòd omnibus absque ulla vocatione licitum esse debeat publicè in Ecclesia docere, quia statim subjicit Apostolus, v.32. *Non est Deus confusionis, sed pacis & ordinis Deus.* Socinus verò in explicatione loci, Matth. 16. quæ subjungitur tractatui de Ecclesia, p. 67. statuit, per Prophetas in hoc loco Apostolico intelligi eos, *qui occultiora quadam ad Christianam religionem pertinentia aperuerunt.* Ex quo sic colligimus: Illorum Prophetarum officium aut fuit distinctũ ab officio ordinariorum Ecclesiæ doctorum, aut idem omninò cum ipso, Si prius (quod videtur Socinus statuere, & magis congruit cum locis Apostolicis, Eph.4.v.11. 1.Cor.12.v.29. ubi Prophetæ à doctoribus & Pastoribus distinguuntur) argumentum est à quæstione alienum, neque enim de extraordinario & primitivæ Ecclesiæ proprio talium Prophetarum officio, sed de ordinariis Ecclesiæ Doctoribus hoc loco inter nos & Photinianos quæstio est, an scil. ad illorum officium requiratur peculiaris vocatio. Si posteriùs, statuendum omninò est, Prophetas illos non fuisse vocatione destitutos ob argumenta superius allata, licet in specie illorum vocatio non describitur, neque enim in Historicis negativè ex Scripturis argumentari licet.

2. 1.Tim.3

66. 2. 1.Tim.3.v.1. *Fidelis sermo, si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Si licet concupiscere munus alios docendi, falsum est expectari necessariò debere, donec aliquis ab alio mittatur.* Ita colligit Theoph. Nicolaides in defens. tract. de Eccles. & miss. ministr. cap. 1. pag. 141. Resp. per τὸ ὀρέγεσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν, nequaquam eo in loco intelligi debet Ministerij Ecclesiastici absque missione & vocatione privato arbitrio suscepta administratio, neque violenta in hoc officium intrusio, neque illegitima & malis artibus impetrata vocatio, (hæc enim omnia divinæ voluntati in Scripturis expressæ & Canonibus Ecclesiasticis adversantur. Jer.23.v.21. *Non misi Prophetas & ipsi cucurrerunt*) sed ordinatum & pium illud desideriũ, quo quis Ecclesiæ operam suam modestè offert, judicium de se alijs committit & legitimam vocationem expectat, ac paratus est cum Propheta Esaia Deum vocantem sequi. Esa. 6.v.8. *Dixi, ecce ego, mitte me,* interim tamen si hujus voti ac desiderij sui non fiat compos, divinæ voluntati reverenter se submittit, nequaquam indignè ferens, sese alijs posthabitum, sed cum Davide dicens: *Si dixerit mihi Deus, non places, praesto sum, faciat mecum, quod bonum est, coram se.* 2.Reg.15.v.26. Apostolus ibidem certam normam ac formam præscribit, ad quam Ecclesia in eligendis ac constituendis ministris respicere debet, nequaquam igitur inordinato absque vocatione currentium desiderio patrocinatur, unde Ambrosius in comm. h. l. sic scribit: *Quoniam Episcopum bona vita esse oportet, idcircò qui Episcopatum cupit, bonum opus desiderat. Hoc enim cupiens bonam vitam appetere videtur, si tamen non ab iis declinet, qua in subjectis habentur, ne ambitione & desiderio pecunia hoc egisse videatur.*

v.1. Siquis Episcopatum desiderat &c.

67. 3. 1.Petr.2.v.2. *Vos estis regale Sacerdotium, ut annuncietis virtutes ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum,* Apoc.1.v.6. *Christus fecit nos Reges & Sacerdotes Deo & Patri suo.* cap.5.v.10. *redemisti nos Deo, & fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes. Ergo omnes absq; peculiari vocatione docere possunt.* Resp. 1. Quemadmodum ex eo, quod credentes dicuntur *Reges*, nequaquam colligi potest, quamlibet ipsorum absque vocatione Magistratus officio fungi posse, cum de Regibus spiritualibus Apostoli loquantur, ita nec ex eo, quod credentes dicuntur *Sacerdotes*, colligi potest, quemlibet ipsorum absque vocatione Ministerio Ecclesiastico fungi posse, cùm itidem de spiritualibus Sacerdotibus sermo sit. 2. Dicuntur enim spirituales Sacerdotes non respectu muneris Ecclesiastici, cùm Theoph. Nicolaides defens. tract. de miss. minist. cap. 1. pag. 139. ipsemet agnoscat, *ubicunq; vox Sacerdotis de Christiano populo legitur, tàm auditoribus quàm Doctoribus eam competere,* id quod ex ipsis loci cujusque circumstantijs ad oculum demonstrari posse addit. 3. Sed respectu spiritualium hostiarum Deo offerendarum, sicut ipse Petrus exponit, v.5. antecedenti. *Vos estis Sacerdotium sanctum ad offerendas spirituales hostias acceptabiles Deo per Christum Jesum.* Tales sunt, precatio, Psal.141.v.2. Apoc.5. v.8. cap.8.v.4. gratiarum actio, Hebr.13.v.15. beneficentia erga pauperes, Phil.4.v.18. Hebr.13. v.16. mortificatio veteris hominis, Rom.12.v.1. Martyrium propter Christum susceptum, Phil.2. v.17. 2.Tim.4.v.16.&c. tales hostiæ ab omnibus piis tanquam spiritualibus Sacerdotibus offerri possunt: Augustin. in Psal. 94. *Si nos sumus Dei*

3. 1.Pet.2. v.2. Vos estis regale sacerdotiũ

templum, ara Dei anima nostra est. Sacrificium Dei quid est? imponimus in ara sacrificium, quando Deum laudamus. Idem lib. 20. de civ. Dei cap. 10. *Dicimur Sacerdotes, quia membra sumus unius Sacerdotis.* 4. Quamvis verò ad spirituales hostias etiam pertineat Evangelij prædicatio, Mal. 1. v. 11. Rom. 15. v. 16. tamen ex appellatione spiritualium Sacerdotum omnibus pijs attributa non potest inferri, ad omnes pertinere hanc spiritualem hostiam, Evangelij scil. prædicationem in publico Ecclesię cœtu susceptam, siquidem ratio denominationis petitur à reliquis spiritualibus hostijs, quas omnes offerre possunt, non autem ab hac, quæ nequaquam omnibus communis est. 5. Id quod evidenter colligitur ex verbis Apostoli 1. Cor. 12. v. 29. *Nam omnes sunt Prophetæ, num omnes Doctores?* Omnes credentes sunt spirituales Sacerdotes, neque tamen statim omnes sunt Doctores vel Prophetæ, cùm non omnes dono Prophetiæ instructi sint, neque ad Ecclesiæ ministerium vocati. Eph. 4. v. 11. *Dedit alios Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Doctores & Pastores in opus ministerij.* Ergo ut non omnes sunt Prophetæ vel Apostoli, ita quoque non omnes sunt Pastores & Doctores. 6. Neque quicquam roboris inest ἐςγάεει, quod Petrus addat, pios esse *regale Sacerdotium, ut annuncient virtutes ejus, qui de tenebris eos vocavit in lumen suum admirabile,* distinguendum enim inter generale mandatum & vocationem, quam omnes pij in Christianismi investitura accipiunt, quave ab illis requiritur, ut debita laudum præconia Deo persolvant, à quo ad Ecclesiæ consortium vocati sunt, verbis & factis eundem confiteantur, suos privatim in vera pietate instituant, Deut. 6. v. 20. curent *verbum Christi abundanter inter se habitare, seq; invicem doceant & commonefaciant Psalmis, Hymnis & Canticis spiritualibus,* Eph. 5. v. 19. Coloss. 4. 16. verboque Dei sese invicem consolentur, 1. Thess. 4. v. 18. &c. & inter specialem vocationem, quâ ministerium verbi & Sacramentorum in publico Ecclesiæ cœtu administrandum certis personis ad illud idoneis publico Ecclesiæ consensu demandatur, quam vocationem non esse omnibus Christianis communem patet ex 1. Cor. 12, 29. Eph. 4. v. 11. Jac. 3. v. 1. 7. Ad hanc specialem vocationem pertinet Sacramentorum administratio, ut colligitur ex 1. Cor. 4. v. 1. jam verò nuspiam omnibus fidelibus mutua Sacramentorum administratio vel præcipitur vel permittitur, Ergo nec publicum verbi ministerium ad omnes pertinet. Negat quidem Socinus & ejus hyperaspistes Theoph. Nicolaides, Sacramentorum administrationem ordinariè ad certas personas, Ecclesiæ scil. ministros pertinere. Sed hoc ipsum suo loco latè à nobis confirmatum fuit.

2. Ex variis exemplis eorũ, qui post mortem Stephani hinc inde dispersi.

68. Ad secundam argumentorum classem pertinent. 1. *Exempla* eorum, qui à morte Stephani hinc inde dispersi Evangelium prædicarunt, Act. 8. v. 4. cap. 11. v. 19. ut Philippi. Act. 8. v. 15. & Apollo, Act. 8. v. 24. & seqq. *Quia illi prædicarunt non missi ab Apostolis, nisi enim persecutio accidisset, urbe patriâ nunquam accidissent, hinc consequens est, posse aliquem qui non est missus, tunc etiam cùm ordo servatur & a doctrina recepta non receditur, Evangelium prædicare.* Socinus tract. de Eccles. pag. 17. Ostorod. in Instit. cap. 42. p. 437. Theoph. Nicolaides circa finem defensionis Socinianæ, p. 183, Resp. 1. Gratian. Prosper Photinian. in Instrumento doctrinarũ Aristotelico p. 36. reliquis Photinianis contradicit, statuens *Philippum Evangelistam ab Apostolis fuisse missum.* 2. Dictum Apostolicũ Rom. 10. v. 15. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur,* omnes Photiniani accipiunt de tempore prædicati primum Evangelij, quo doctrina illa adhuc erat nova, & hactenus non audita, ut apparet ex Socino, Ostorodo, Theoph. Nicolaide locis proximè citatis & Catech. Racov. pag. 346. quæ sic loquitur. Der Apostel redet in denselben Worten nicht von einer jeden Verkündigung/ sondern allein von Verkündigung newer Dinge / so zuvor nicht gehöret/wie solche eine den Aposteln vnd anderer damahls jhrer Mithelffer (NB.) Verkündigung war/welche gäntzlich (NB.) einer Sendung bedürffte. Jam verò Philippus & Apollo prædicarunt eo tempore, quo Evangelij doctrina erat nova & hactenus non audita. Ergo ex hypothesi Photinianorum & ex recepta ab ipsis dicti Apostolici interpretatione peculiaris vocatio omninò ipsis fuit necessaria. 3. Si vel maximè Lucas in Historia Actorum brevitatis studio peculiarem illorum vocationem non insinuasset, ac nihil quicquam de ea scriptum reliquisset, ex eo tamen nondum colligi posset, ipsos sine vocatione prædicasse, quia in Historicis ex Scriptura non potest negativè inferri. 4. Philippus unà cum alijs sex in numerum Diaconorum fuit cooptatus, & manus ab Apostolis ipsi impositæ, Act. 6. v. 5. & 6. Quamvis verò Diaconorum officium potissimum esset *mensis ministrare,* v. 2. hoc est, providere fidelibus de necessaria sustentatione in illa bonorum communione, tamen docendi officium ab eo non fuisse planè semotum ac separatum, colligitur ex eo, quod de Stephano ex eodem Diaconorum ordine, vers. 8. annotatur, ipsum *plenum fide & virtute fecisse prodigia & signa magna, in populo,* v. 9. *disputasse cum adversariis veritatis, qui non potuerunt resistere sapientiæ & Spiritui, qui per illum loquebatur.* Si Diaconis unà cum ministerio mensæ non fuisset simul commendatum docendi officium, quorsum opus fuisset in electione Diaconorum dispicere de *viris plenis Spiritu sancto & sapientia?* v. 3. Certè ad nudum mensæ ministerium tanta Spiritus sancti dona ac tanta sapientia, id est, doctrinæ cœlestis cognitio tam solida non fuisset requisita. 5. Idem colligitur ex eo, quod Philippus expressè vocatur *Evangelista* Act. 21. v. 8. ab officio scil. Evangelii prædicati, unde *Evangelistæ* conjunguntur Prophetis, Apostolis, Pastoribus & Doctoribus, Eph. 4. v. 11. 6. De Apollo Act. 18. v. 24. dicitur, quod fuerit *vir eloquens, potens in Scripturis,* v. 25. *is edoctus viam Domini & fervens Spiritu, docebat diligenter ea, quæ sunt Iesu, sciens tantum Baptisma Iohannis,* id est, in Schola Johannis Baptistæ informatus erat, nullâ Apostolorum familiaritate usus, sed postea ἀκριβέστερον ab Aquila & Priscilla de via Domini institutus, tantum profecit, ut multum contulerit eis, qui crediderant per gratiam, v. 27. unde Paulus eum ita commendat, ut suum in ministerio sive docendi officio collegam ipsum constituat, 1. Cor. 3. v. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus dedit incrementum.* Ac si Apollo absque vocatione prædicasset, quomodo ad tantum autotitatis culmen apud Corinthios fuisset evectus, ut quidam ab eo non minus, quàm alij à Paulo & Petro sese denominarent? 1. Cor. 1. v. 12. Negari igitur non potest, Philippum & Apollo divinam vocationem ad docen-

dum

dum babuisse. 7. Act.13.v.3. Paulo & Barnabæ peculiari Spiritus sancti oraculo ad docendum segregatis, reliqui tamen Ecclesiæ Antiochenæ Prophetæ & Doctores manus priùs imponunt, antequam illos dimittecent. Ecquis igitur credet Philippum & Apollo absque omni vocatione prædicasse, nec manus illis fuisse prius ab Apostolis impositas, & hac ratione docendi ministerium iisdem commendatum?

2 Eorum qui fuerit ex familia Stephano. 69. 2. 1.Cor.16.v.15. *De illis, qui erant ex familia Stephana dicitur, quod in ministerium seipsos ordinaverint?* Resp. quidam per διακονίαν intelligunt ministerium perferendi collectam fratribus pauperibus, qui erant Hierosolymis, cùm de eo inprimis hîc agi totus contextus ostendat, sed quia cum illa διακονία docendi officium conjunctum fuit in Stephanæ domesticis, ut ex eo colligitur, quod v.16. Apostolus subjungit, *ut & vos subditi ipsis sitis & omni cooperanti & laboranti* scil in verbo. ideò convenientius respondetur, phrasin illam ἔταξαν ἑαυτοὺς rectè accipiendam esse. Neque enim is sensus illius est, quòd absque ulla vocatione docendi ministerium susceperint, sed quòd operam suam obtulerint Apostolis, a quibus missi, & Ecclesiæ à qua vocati sunt. Cùm enim in primitiva Ecclesia propter flagrantes persecutiones, pericula plurima & difficultates maximas multi à functionibus Ecclesiasticis abhorrerent, referente Augustino Epist.204. ad Donatum, quod ipsum etiam colligitur ex verbis Christi, Matth.9. v.38. jubentis, *rogari Dominum messis, ut ἐκβάλλῃ extrudat operarios in vineam suam*, illi, qui de familia Stephanæ erant, nullâ habitâ periculorum & difficultatum ratione ultrò sese obtulerunt, & hoc genus vitæ laboriosissimum elegerunt, expectatâ tamen prius legitima ad illud vocatione, quod homini pio & ad ministerium necessariis donis instructo licitum esse, docet Apostolus 1.Tim.3.v.1. Ipsum quoque τάξεως vocabulum ostendit, nihil quicquam ἀτάκτως temerè vel præcipitanter contra ordinem divinitus constitutum ab ipsis fuisse gestum. Apud Xenophontem dicitur, ἐμαυτὸν τάττω εἰς τοὺς βουλομένους, quod Budæus vertit, *in eam classem me adopto*, ubi tamen non excluditur aliorum vocatio. Apud Demosthenem. ὃς γὰρ ἑαυτὸν τάξας τῶν ἀπιστούντων εἶναι Φιλίππῳ ηὐτομόλησε, *qui se inter eos censeri & haberi voluit*: quæ significatio etiam ad hunc locum accommodari potest. Ac notant Grammatici τάττειν significare eam potissimum collocandi rationem, quâ milites collocantur, quando acies instruitur. Ut ergo militum in acie collocatio non excludit aliorum ordinationem, ita nec domesticorum Stephanæ τάξις administerium excludit aliorum vocationem. Conjunge Actor.13.v.48.

3 ex rationibus quæ sunt. *1. requisiti hujus in canonibus Apostolicis prætermissio.* 70. Ad tertiam classem pertinent sequentes rationes. 1. *In canonibus Apostolorum, quibus describuntur omnia, quæ pertinent ad constituendos Episcopos & Doctores, nulla fit mentio missionis vel vocationis, unde concludimus, eam ad ipsam muneris Episcopalis substantiam & Naturam nullo modo requiri.* Theoph Nicol. in def. miss. ministr. cap.1. pag.144. *Falsum est Apostolos semper requisivisse in ministro ordinationem, Paulus enim, qui brevitati ut plurimum studet, prolixè describens proprietates & requisita Episcopi, nullam hujus rei mentionem facit, quam tamen omittere nullo modo potuisset, nec porro omisisset, si ad Naturam & Substantiam muneris Apostolici esset necessaria.* Idem lib. eodem cap.2.pag.175. Resp. 1. Paulo ibi propositum est non de causa efficiente ministerii, de vocatione scil. sed de adjunctis sive requisitis ministrorum eligendorum agere, hoc est, vult proponere normam ac regulam, ad quam electio ministrorum exigenda sit, & juxta quam personarum ministerio præficiendarum qualitates examinari debeant. Mirum ergo non est, quod vocationis disertam & expressam in illis verbis non faciat mentionem. 2. Si ex omissa vocationis mentione rectè inferri posset, in ministro Ecclesiæ non requiri vocationem, posset eodem modo colligi: Apostolus Rom.13.v.1. & seqq. latè describit officium magistr. nec tamen mentionem facit peculiaris electionis vel vocationis. Ergo cuivis etiam absque electione vel vocatione licet Magistratum capessere. 3. Invertimus igitur argumentū. Quia præscribit Apostolus normam ac formam, juxta quam personæ Ministerio Ecclesiastico præficiendæ examinari debent, ergo requiritur certa eademque legitima vocatio, antequam ministerii partes quispiam capessat. Nemo de seipso vel debet vel potest judicium ferre, quòd sit donis ac requisitis illis, quæ Apostolus enumerat, sufficienter instructus. Ergo nemo privatâ autoritate munus publicè docendi sibi arroget, sed aliorum judicio sese subjiciat, & legitimam vocationem priùs expectet. 4. Idem Apostolus in eadem Epist. cap.5. v.22. Timotheo præcipit, *ne cito cuiquam manus imponat*, antequam scil. qualitates & conditiones personæ ad ministerium eligendæ diligenter expenderit, *ne communicet alienis peccatis*. De Tito idem scribit, Tit.1.v.5. quod *eo fine ipsum in Creta insula reliquerit, ut Presbyteros oppidatim constitueret*. Utique igitur in Presbyteris sive Episcopis vocationem requirit.

71. 2. *Claves Ecclesiæ non uni vel alteri, sed toti Ecclesiæ sunt tradita*, Matth.16.v.19. *Tibi dabo claves regni cœlorum, quod August. tract.124. in Ioh. interpretatur, dictum esse Petro, ut is gerebat personam Ecclesiæ. Ergo ad docendi officium non requiritur peculiaris vocatio.* Resp. Ex dicto Christi rectè quidem colligitur contra Pontificios, quod jus vocandi ministros ad totam Ecclesiam, cui claves à Christo traditæ sunt, pertineat, sed non potest ex eo inferri, quòd omnes, qui sunt in Ecclesia, etiam absque vocatione publicè docere possint, quia datæ quidem sunt claves toti Ecclesiæ, hoc est, in usum & commodum totius Ecclesiæ, atque ut omnibus Ecclesiæ ordinibus in vocatione ministrorum jus aliquod competat, interim tamen administratio illarum clavium ab Ecclesia commendatur & commendari etiam vi divinæ institutionis debet certis personis, illis scil. quos Deus constituit in domo sua œconomos, 1.Cor.4.v.1. ac potestatem illis dedit claudendi & aperiendi, hoc est, ligandi ac solvendi. Quòd si quis extra necessitatis casum administrationem & usum clavium sibi arroget, alienum invadit officium. *2. Clavium Ecclesiæ omnibus ejusdem membris facta traditio.*

72. 3. *Opus caritatis Christianæ quilibet in Ecclesia exercere potest. Sed officium docendi est opus caritatis Christianæ, imò inter omnia bona opera optimum, Jac.5.v.19. Ergo quilibet in Ecclesia illud exercere potest, etiam absq. peculiari vocatione.* Resp. 1. distinguendum est inter opera caritatis, quædam sunt omnibus communia, quædam verò certis personis in officio publico constitutis propria. De prioribus rectè dicitur, quod ad ea exercenda non requiratur peculiaris aliqua voca- *3. Caritatis impulsio.*

tio, cùm omnibus Christianis incumbat, fidem suam per bona opera testatam reddere. Ad posteriora autem requiritur peculiaris vocatio, ut demonstratum fuit superiùs. 2. Sic Magistratum gerere est bonum opus, cùm *Magistratus sit Dei minister in bonum*, Rom.13.v.4. interim tamen nemo debet seipsum intrudere huic officio, & absque vocatione partes hujus officii exercere. Legatione fungi est bonum opus, si Reipubl. salutem sibi habeat propositam, interim tamen nemo debet Legati nomen & partes sibi sumere, nisi à Legante ipsi imponantur. 3. Caritas Christiana eo modo exercenda, ne violetur ordo divinitus constitutus, ne ἀλλοτριοεπισκοπῆς reddamur rei, ne confundantur distincta officia ac distincta vitæ genera. *Convertere hominem* (scribit Dn. D. Mentzerus in Exeg. August. conf. art.14.p.662.) *est opus Christianæ caritatis longè dignissimum, sed non debet illud evertere ordinem à Deo constitutum.* Cumque homo non nisi organicè seu tanquam instrumentum convertere aliquem dici possit, Deus autem principalis sit conversionis causa, planum evadit, nisi à Deo vocatum & missum non posse tàm divinum effectum consequi. 4. Distinguendum etiam est inter privatam familiæ vel proximi informationem & inter publicam verbi prædicationem & Sacramentorum administrationem. Utrumque quidem est opus bonum, interim tamen non est eadem utriusque ratio. Prius quilibet absque peculiari vocatione præstare potest, ac pro viribus etiam debet; posteriùs non competit absolutè & simpliciter omnibus, sed quibus per legitimam vocationem munus illud commissum est. 5. Limitanda igitur propositio major, si ad officium publicè docendi applicetur, cùm quilibet non sit aptus ad ministerium, cùm publicum docendi & Sacramenta administrandi officium à privata informatione & communibus caritatis operibus sit distinctũ; cùm nulla flagitet necessitas, ut sine vocatione quilibet doceat, cùm violetur ordo divinitus constitutus & εὐταξία Ecclesiastica, si quilibet absq; vocatione publicè docere velit, &c. 6. Deducimus argumentum adversariorum ad absurdũ. Si quodlibet opus caritatis Christianæ quilibet in Ecclesia etiam absque vocatione exercere potest, consequens fuerit, etiam mulieres posse publicè in Ecclesia docere. Ratio connexionis est manifesta, quia etiam mulieres sunt Ecclesiæ membra, Gal.3. v.28. *Non est mas nec fœmella, sed omnes unum estis in Christo.* 1.Pet.3.v.8. *mulieres sunt coheredes gratiæ vitæ.* Consequentis absurditatem disertis verbis docet Apostolus 1.Cor.14.v.33. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui sed subditas esse, sicut & lex dicit*, v.34. *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe est enim mulieri in Ecclesia loqui.* 1.Tim.2.v.12. *Docere mulieri non permitto.* Ambr. in comm. 1.Cor.14 *Turpe est mulierem in Ecclesia loqui, quia contra disciplinam est, ut in domo Dei, quæ eas subjectas viris esse præcepit, de lege loqui præsumant, cùm sciant viros illic habere primatum & sibi magis competere, ut in domo Dei precibus vacent, linguam retinentes, aures aperiant, &c.* Pepuziani hoc nomine hæreseos in primitiva Ecclesia damnati sunt, quod mulieribus verbi & sacramentorum ministerium permitterent.

4. Prohibita talenti defossio. 73. 4. *Qui defodit talentum suum, reprehenditur à Christo* Matth.25.v.26. *Sed si absq; vocatione non liceat alicui in Ecclesia docere, facilè potest contingere, ut talentum illius defodiatur.* Resp. totum hoc argumentum solidè & perspicuè exposuit B. Luth. in comm. Psal. 8. tom.2. Jen. Lat. f.96. *Huc pertinent & illi* (inquit) *qui sibi conscii magnæ doctrinæ suæ periculum sibi somniant longè maximum, si non alios doceant, causantes sese talentum sibi datum in terra defodere, & cum servo Domini duram sententiam Domini expectare, adeò ridiculis nugis Diabolus ludit horum phantasias. quos hoc versu instructos oportet scire, nos non esse, qui docemus; nec verbum nostrum docendum, sed solùm os nostrum posse verbo ejus servire, si ipse voluerit & vocaverit. Tu, inquit, perfecisti laudem, non illi, non nos. Sic & in Evangelio tradidit quidem Dominus talenta servis, sed non nisi vocatis. Expecta igitur & tu, donec voceris, interea ne ambias, ne te integras, nõ enim te rumpet scientia tua, currebant, inquit Dominus apud Prophetam & ego non loquebar eis. Multos hac tentatio miserè vexat, ut eos instituti sui pigeat & pœniteat. Diabolus hoc facit, ut inquietet eos, qui benè cœperunt, & tandem tædio consumat, igitur, qui vocatur, præbeat os, & recipiat verbum, sit organon & non autor, qui non vocatur, oret Dominum messis, ut mittat operarios, & perficiat virtutem ex ore infantium.* Hæc Lutherus quibus ut vel verbulum addamus, non est operæ precium.

74. 5. *Deus non est alligatus ordini ac mediis, Ergo partes Ministerii Ecclesiastici in casu necessitatis à quovis peragi possunt.* Resp. Verbi prædicatio & Sacramentorum administratio ordinariè juxta divinam institutionem pertinent ad Ecclesiæ ministros legitimè ad illud officium vocatos, ut demonstratum. Huic ordini divinitus constituto nõ possunt nec debent opponi quædam extraordinaria extremæ necessitatis exempla, quæ à communi quidem lege eximuntur, generalem tamen regulã minimè evertunt. Sic in casu extremæ necessitatis, quando homini vel sine baptismo decedendũ, vel à privata persona Baptismus conferendus, satius est à privato conferri Baptismum, quàm hominem sine Baptismo decedere, nihilominus administratio Baptismi ordinariè pertinet ad Ecclesiæ ministros, ut colligitur ex Matth.28.v.19. Marc.16.v.15. ubi & prædicandi & baptizandi munus Apostolis commendatur. De hoc necessitatis casu intelligenda sunt veterum dicta & primitivæ Ecclesiæ exempla, quando tempore prædicati primùm Evangelij quosdam etiam privatos verbum Dei annunciasse referunt. Origen. hom.11. in cap.18. Num. *Sicut fortè in aliqua civitate, ubi nondum nati sunt Christiani, si accedat aliquis & docere incipiat, laboret, instruat, adducat ad fidem & ipse postea iis, quos docuit, Princeps & Episcopus fiat &c.* Ambr. in comm. cap. 4. Eph. *Ut cresceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, & evangelizare, & baptizare, & Scripturas in Ecclesia explanare. At ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt & rectores & cætera officia in Ecclesiis sunt ordinata, ut nullus de Clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum vel concessum, & cœpit alio ordine & providentiâ gubernari, quia si omnes eadem possent, irrationabile esset & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergo est, unde nunc neq; Diaconi in populo prædicant, neq; Clerici vel Laici baptizant, neq; quocunq; die credentes tinguntur, nisi ægri.* Theod. lib.1. Hist. Eccles. cap.23. refert de Ædesio & Frumentio fratribus, quod à *barbaris capti & ad Regem Indorũ deducti, tandem fide & ingenio ipsorum*

5. Libera divinorũ donorum elargitio.

explo-

exploratо domui Regiæ præfecti, & apud filium etiam Regis successorem in magno precio & honore habiti fuerint. Hac illi arrepta occasione cœtus Christianos convocarunt, & divina ministeria obierunt. Laici erant, nullo dum Ecclesiastico munere functi. Tandem multis annis post Athanasius Alexandrin. Episcopus Frumentio Episcopatus munus impertivit, & ad animos Indorum pietatis doctrina excolendos misit. l. jusd. lib. cap. 24. refert Theodor. *eod. tempore mulier quædam capta in bello, liberos ad veritatem Christianæ religionis traduxerit, Reginam liberorum quoad ejus fieri potuit, divinis præceptis erudiverit, & ut ad sacrosanctum templum, ad honorem Christi, qui Reginam morbo eripuerat, exædificaret, hortata fuerit. Rege tandem etiam converso templum Christo exædificatum, & Episcopũ à Constantino Imperatore petitum impetratumve.* De his & similibus factis specialibus notandum. 1. Quòd exempla ordinaria non evertant regulam generalem & ordinem divinitus cõstitutum. 2. Quòd distinguendum sit inter Ecclesiam jamdũ plantatam & constitutam, atque inter Ecclesiam adhuc plantandam & constituendam. 3. Itemq; inter vocationem & ordinationem, cùm non sit eadem utriusque necessitas. 4. Denique inter vocationem mediatam & immediatam, ordinariam & extraordinariam, quę omnia ex seqq. erunt clariora. Hûc etiam pertinet illud Lutheri in libro, cui titulus, Grund vnd Vrsach/daß eine Christliche Gemein Recht vnd Macht habe/Lehrer zuberuffen/ tom. 2. Jen. Germ. f. 244. Hier sprichstu/Ja wie? Wenn ein Christ nicht darzu beruffen/so darf er nicht predigen? Antwort: Hier soltu den Christen in zweyerley Ort stellen. Auffs Erste/ wenn er ist an dem Ort/ da keine Christen sind/da darf er keines andern Beruffs/dann daß er ein Christe ist/inwendig von Gott beruffen vnd gesalbet/ da ist er schuldig den jrrenden Heyden oder Vnchristen zu predigen vnd zu lehren das Evangelium/ auß Pflicht Brüderlicher Liebe/ob jhn schon kein Mensch darzu berüfft/ꝛc. denn Noth bricht alle Gesetze/vnd hat kein Gesetz/ Auffs Ander/ wenn er aber ist/ da Christen an dem Ort sind/ die mit jhme gleiche Macht vnd Recht haben/ da sol er sich selbst nicht herfür thun/ sondern sich beruffen vnd herfür ziehen lassen/ daß er an stat vnd Befehl den andern predige vnd lehre. Inde quidam vocationis necessitatem eo modo limitant, ut concedant, non vocatum docere posse. 1. quando Christianus versatur inter homines fidei Christianæ ignaros, tunc enim quemlibet Christi gloriam, quantum potest, quærere & promovere teneri. 2. in Ecclesia, ordine Ecclesiastico nondum plenè constituto, cùm enim vocatio doctorum sit pars ordinis, ideò hoc deficiente eam adeò strictè attendi non posse. 3. Quando ordinarij doctores in lupos degenerant, & officium suum planè negligunt. Vide D. Hun. in assert. minist. Lutheran. contrà Pontif.

SECTIO II.

Quotuplex sit vocatio ad Ministerium.

Divisiones vocationis.

75. Guilielmus Bucanus in loco 42. de Ministerio, p. 502. tales vocationis divisiones producit. 1. *Vocatio duplex est, una generalis, quæ fit per externam verbi prædicationem, altera specialis, quæ peculiarem functionem respicit, & est vel Ecclesiastica vel politica vel domestica.* Nos divisionem illam nõ improbamus, agnoscimus n. esse generalem quandam vocationem omnium Christianorum, Rõ. 1. v. 6. 1. Cor. 1. v. 2. Eph. 4. v. 1. &c. quę appellari potest vocatio ad Christi regnum ex 1. Thess. 2. v. 12. ac distinguenda est à speciali vocatione ad certum officium ac vitę statũ, Illâ vocamur ad Ecclesiam, hac ad certũ in Ecclesia statũ. de qua posteriore vocationis specie, & quidẽ nominatim de vocatione ad officium Ecclesiasticum unicè & propriè hoc loco agitur. 2. *Vocationem generalem subdividit in efficacem & inefficacem. Efficacem tribuit electis, inefficacem illis qui nolunt verbum audire.* Resp. concedimus rem ipsam, quòd vocatio Dei in quibusdam duntaxat efficax sit & locum inveniat, à quibusdam verò repudietur, sed negamus causam hujus rei quærendam esse in absoluto quodam reprobationis decreto, ideò valdè probamus, quod Bucanus addit, *vocationem esse inefficacem hominum culpâ*, sed non videmus, quomodo id conciliare possit cum illa hypothesi, quâ in loco 36. de prędestinatione p. 403. inter seria media executionis decreti divini de hominibus reprobandis numerat tertio loco, *inefficacem per verbi prædicationem vocationem.* De tota hac re suo loco plura. 3. Vocationem Ecclesiasticam ulterius dividit *in legitimã & illegitimam.* Illam definit, *quæ jure fiat & lege, i. e. quæ fiat ab eo, qui potestatem vocandi, & præficiendi in illo munere habet, qualis est Dominus illius loci, aut qui ab eo deligendi jus ac potestatem.* Postea addit: *At verò solus Deus est veræ Ecclesiæ suæ Dominus, uti Christus solus ejusdem caput & Redemtor seu Vindex. Quare solius Dei est & Christi, Ecclesiæ suæ ministros præficere. Proinde soli ab eo vocati legitimi censendi sunt; ab eo verò non vocati sunt omnes illegitimi.* Resp. Sanè soli à Deo vocati legitimè vocati censendi sunt, interim tamen non est oppositio facienda inter Deum causam & ministerij & vocationis administerium principalem, & inter Ecclesiam atque illos, quibus Ecclesia hoc munus commisit, causam vocationis administeriũ instrumentalem: Nam & illi legitimè vocati judicandi sunt, qui licet non à Deo immediatè, tamen mediatè suffragiis Ecclesiæ vocantur, ut ipse Bucanus agnoscit. Illegitimam vocationem, quod attinet, ea duobus modis accipitur. Vel enim opponitur divinæ, & est planè nulla, ac proinde vocationis nomine indigna, ut sic distinctio vocationis in legitimam & illegitimam sit divisio potiùs nominis quàm rei. Hoc sensu illegitima vocatio ea est, quãdo quis propriâ autoritate & ausu temerario absq; Dei nutu & suffragio docendi munus arripit, vel defectu aliquo laborat, per quem tamen non statim desinit esse vocatio. Sic qui muneribus favorem illorum sibi conciliat, à quibus ad ministeriũ vocatur, hactenus & hoc respectu illegitimè agit, neque tamen propterea ipsius vocatio desinit esse divina vocatio, si ex hypothesi reliqua rectè sese habeant. Sic in Papatu soli Clerici Papæ scil. cum suis Episcopis jus vocandi ministros ad se rapuerãt, quod fuit illegitimum, imò Tyrannicum: Interim tamen vocatio Ecclesiæ ministrorum sub Papatu nõ desiit esse divina vocatio. 4. Legitimam vocationem ulterius distinguit in *arcanam* sive *internam*, quæ fit per Spiritum S., & cujus sibi quisque minister coram Deo cõscius esse debet, quod nec avaritiâ, nec ambitione, neque ullâ aliâ cupiditate, sed sincero Dei amore & ædificandæ Ecclesiæ studio oblatum munus recipiat: & in *externam sive solennem*. quæ ad publicum ordinem spectat. Resp. Concedimus Deum interno impulsu & afflatu qui-

busdam hunc animum inspirare, ut nullâ periculorum & difficultatum ratione habitâ ministerium Ecclesiasticum suscipiant, quò pertinet arcanus ille impetus, quo ad sacrum Theologiæ studium quidam feruntur; concedimus etiam requiri omninò à ministro, ne vel avaritia, vel ambitione vel ullâ alia vitiosâ cupiditate allectus, sed sincero Dei amore & ædificandæ Ecclesiæ studio ductus oblatum munus Ecclesiasticum recipiat, quos affectus utrosque laude vel maximè dignos, si quis arcanam vocationem sano sensu appellare velit, non admodum repugnamus; interim tamen monemus, primò, ob internam sive arcanam illam vocationem neminem debere partes ministerii sibi sumere, nisi accedat etiam externa & solennis Ecclesiæ vocatio, ne Anabaptisticis confusionibus & Enthusiasticis revelationibus fores aperiantur. Ubi notandum nomine internæ vocationis hoc loco à Bucano nō accipi immediatam vocationem, quæ omninò sufficiens est, si vel maximè solennis illa & mediata Ecclesiæ vocatio non accedat, eam enim ab hac interna vocatione distinguit, & de ea postmodum tractat, sed internum illum animi affectū tàm mediatè quâm immediatè vocatis communem, quod sibi conscii sunt, quòd Dei gloriam & Ecclesiæ salutem in officio suo sibi habeant propositam, qua ratione vocationem cum ejusdem accidente & vocati qualitatibus sive affectu confundit. Secundò monemus & hoc, quod vocatio illius non statim desinat esse vocatio, cujus animus aliquâ vel avaritiæ vel ambitionis vel alterius vitiosi affectus labe in suscipiendo munere Ecclesiastico fuit fortè initio contaminatus. Atque hæc de Bucani divisionibus dicta sint. Augustin. aliam affert vocationis divisionem ad quæst. Oros. quæst. 64. *Apostolus* (inquit) *interpretatur missus. Apostolorū autem sunt quatuor genera, à Deo non per hominem: à Deo sed per hominem; per hominem tantum: & ex se. A Deo enim missus est Moses: à Deo & per hominem Iesus Nave; per hominem tantùm: sicut nostris temporibus multi favore vulgi in Sacerdotium surrogati sunt; ex se autem sicut Pseudopropheta*, sed duæ posteriores species æquivocè duntaxat dicuntur vocationes, cùm non sint legitimæ nec à Deo.

In mediatam & immediatam.

76. Prætermissis igitur istis divisionibus proscrimus eam, quæ est & usitatissima & utilissima, quod scil. vocatio ad Ministerium alia sit *Mediata* sive *Ordinaria*, alia verò *Immediata* sive *Extraordinaria*. Deus, ad quem jus vocandi & mittendi Ecclesiæ Ministros pertinet, duplici ratione quādoq; scil. immediatè per seipsum, quandoq; verò mediatè per Ecclesiam illos vocat, quibus publicū in Ecclesia docendi officium vult cōmissum. Prioris vocationis exempla occurrunt in Patriarchis, Prophetis & Apostolis, quæ ostendunt tàm in V. quàm in Nov. Test. immediatam vocationem locum habuisse; posterioris in reliquis Ecclesiæ Doctoribus. Suntq; qui tertiam addunt vocationis speciem, quam vocant *mixtam*, quâ Deus ipse certam nominet personam, sed tamen per alios tanquam internuncios, eam vocari velit. Hoc modo vocatum existimant Aaronem per Mosen, Exod 4, 14. & Elisæum per Eliam, 1. Reg. 19. v. 19. at triplicem illum vocandi modum expressum statuunt verbis D. Pauli, Gal. 1. v. 1. *Paulus Apostolus non ab hominibus nec per hominem, sed per Iesum Christum.* Dū *Apostolatus* meminit (inquiunt) immediatam notat vocationem, quam etiam ratio sequens infert, quâ negat se ab hominibus vel per homines vocatum, sed à Deo Patre. Dum dicit, *se non ab hominibus vocatum*, mediatam vocationem exprimit, dum scribit, *non per homines*, mixtam intelligendam esse innuit. Resp. directa est oppositio inter mediatam & immediatam vocationem, quæ tertium aliquod membrum non admittit. Mixta igitur illa vocatio ad immediatam referenda est, distinguendū enim inter vocationem ipsam & inter vocationis declarationem. Illorum etiam vocatio est immediata, qui nominatim à Deo vocantur, quamvis hæc eorum vocatio vel per internuncium declaretur, ut in Aaronis & Elisæi exemplo contigit, vel externo quodam signo divinitus manifestetur, ut in Matthiæ per sortem electi vocatione animadvertitur. Actor. 1. v. 24. In dicto Apostolico Galat. 1. v. 1. non exprimuntur tres vocationis species, sed divina & immediata Apostol. vocatio à divina & mediata, quæ fit per homines, & merè humana, quæ fit ab hominibus distinguitur. Luther. tom. 4. Jen. Lat. in comm. hujus loci. *Ab hominibus intelligo, qui seipsos vocant & ingerunt, nec Deo nec hominibus vocantibus.* Sanè v. 12 quando Apostolus negat se ab hominibus Evangelium accepisse, utrumque comprehenditur, quod nec ab hominibus humana nec per homines divina, sed per Christi revelationem Evangelium suum didicerit, sed ibi in Græco est παρ' ἀνθρώπου, in versu autem primo ἀπ' ἀνθρώπων καὶ διὰ ἀνθρώπου: adde, quod vocationis & doctrinæ possit esse diversa ratio, v. 1. agit Apostolus de sua vocatione, v. 12. de sua informatione. Quod si vel maximè concederemus, per vocationem ab hominibus Apostolum intelligere vocationem mediatam, per vocationem per homines significare vocationem mixtam, nondum tamen evictum foret, tres etiam vocationis species, sed exprimeret termino vocationis per hominem certus immediatæ vocationis modus. Cùm enim in vocatione immediata Deus quandoque ipse sine internuncio aliquem declaret, ut Mosen, quandoque verò per Prophetam vel Apostolum aliquem, ut Aaronem per Mosen, Elisæum per Eliam, vel per sortem, ut in electione Matthiæ, inde Apostolus non solùm negat se ab hominibus, id est, mediatè vocatum, sed negat insuper se esse per homines vocatum, id est, illum immediatæ vocationis modum à se removet, quo per hominem tanquam internuncium illa vocatio declaratur, priorem autem immediatæ vocationis modum sibi tribuit, quo Deus sine internuncio ipsum ad Apostolatum vocaverit, ut non fuerit inferior Apostolis reliquis, qui à Christo ipso ad Apostolatum erant vocati. Neq; quicquam obstat, quod ad Ananiam remittitur, Act. 9. v. 6. quia Christus qui Paulo in via Damasci apparuerat, expresse testatur in præcepto Ananiæ dato, quod hic ipse, ad quem Ananias ablegetur, jamdum sit *vas electionis portare nomen Christi coram gentibus*, Actor. 9. v. 15. ac mittitur ad ipsum Ananias, non ut vocationem ad Apostolatum illi denunciet, sed ut manu impositâ visum ei restituat ac baptizet, v. 18.

77. Quidam ex Calvinianis statuunt & usurpant medium aliquod vocationis genus. Refert enim D. Chemnit. part. 3. locorum de Ecclesia cap. 4. sect. 1. pag. 314. Cùm aliquando in Galliis Papistæ contenderent cum Sacramentariis de vocatione & illi hosce interrogarent, qualémnam haberent vocationem, respondisse Bezam, *se nec media-*

mediatam nec immediatam, sed extraordinariam habere vocationem in Galliis. Addit etiam, Genevæ hunc morem servari, ut aliquos in Theologia instituant, & postea in Gallias docendi causa mittant. Hûc pertinet disputat. Sadeclis adv. articulos Burdegalenses art. 51. pag. 502. *Si credant regnante in Ecclesia confusione Deum non posse, quando ipsi libet, media excitare apta, prout ipsius providentia visum est, ad restituendum ordinem eversum & præclara atque eximia Ecclesiæ ornamenta, si inquam dicant, Deum hæc non posse aut nolle, blasphemi sunt adversus ejus omnipotentiam, contumeliam faciunt ejus bonitati & constantissimæ ejus promissionum veritati.* art. 61. pag. 539. *Deus dedit, datq; veros Pastores & ministros Ecclesiæ, tum per ordinem legitimum, quem instituit ad eorum ordinariam electionem & vocationem, dum status Ecclesiæ integer est, tum per alia media, quæ ipsi libent, quando exterior Ecclesiæ ordo eversus est.* in tract. de legit. ministr. vocat. pag. 553. statuit, *veros Pastores ac Doctores fuisse à Domino præter ordinem solitum excitandos, ut ita conficerentur errores & blasphemiæ à Spiritu oris Christi.* Paræus in comment. cap. 1. ad Rom. pag. 158. Mediatam vocationem distinguit *in ordinariam*, quam fieri dicit ab ordinariis per suffragia, *vel extraordinariã*, quam dicit etiam immediatæ proaimam, quæque fiat vel ab ordinariis per sortem, ut vocatio Matthiæ, Act. 1. vel deficientibus ordinariis ab Ecclesia per suffragia & sortem, cujus eaemplum recitat ea Historia fratrum Bohemicorum, qui anno 1465. ordinariis persecutione oppressis tres ea novem sorte sibi designarint Pastores non sine miraculo. Bucanus in loco de ministerio pag. 507. ad quæstionem, quamdiu oobis observanda sit visibilis & ordinata pastorum vocatio & succeffio, respondet hoc modo: *Quamdiu steterit & conspicuus fuerit ordo & status legitimus Ecclesiæ, sic ut ne quibusvis liceat temerè & sine legitima atque ordinaria vocatione sese intrudere in Ecclesiasticum ministerium. At illo ipso ordine & statu collapso & interrupto, DEUS ipse præter ordinem vel potiùs præter morem solitum Ecclesiæ ordinem instaurat per eos, quos ad illud opus suo impervestigabili consilio deligit & excitat.* pag. 508. *multorum in Gallia & Belgio extraordinariam vocationem martyrio sancitam astruit.* Quid verò de hac extraordinaria vocatione statuendum? Resp. 1. vocatio extraordinaria duplici significatioue intelligi potest: vel respectu moris in Ecclesia corrupta tunc publicè recepti, vel respectu ordinis à Deo instituti. Vocatio eorum, qui corruptelas in Ecclesia publicè receptas divinitus excitati taxarunt, eatraordinaria dici potest, non respectu posteriore, sed respectu priore. 2. neque tamen propterea statuendum est tertium aliquod vocationis genus, quod sit intermedium inter mediatam & immediatam vocationem, quia extraordinarium illud non opponitur mediatæ vocationi, quasi propterea eorum vocatio vocetur extraordinaria, quod non sit mediata, sed opponitur consuetudini tunc publicè in Ecclesia corrupta receptæ. 3. Eatraordinaria vocatio intelligi etiam potest respectu donorum peculiarium & extraordinariorum, quæ in vocatione mediata eorum, qui ad corruptelas publicè receptas taaandas & obolendas excitantur, ut plurimum conspiciuntur. Sic de Luthero rectè pronunciamus, quòd ad ministerium docendi mediatè sit vocatus, interim quod ad reformationis opus attinet, negari nequit, peculiare & extraordinarium aliquid in eo concurrisse, quod neque ad ordinariam reliquorum ministrorum vocationem per omnia quadrat, neque cum immediata Apostolorum vocatione prorsus congruit, ut postea latiùs explicabitur. 4. An verò adhuc hodiè extraordinaria aliqua propriè sic dicta, id est, immediata vocatio eapectanda sit, de eo paulò pòst dicetur. 5. Nec probari nobis potest inordinata illa ordinatio, quâ referente D. Chemn. aliqui sine vocatione ad certam Ecclesiam Genevæ ordinantur, ac postea in Gallias ad prædicandum Evangelium ablegantur, quia à vocatione Apostolica, quæ potestatem docendi inter omnes gentes continet, distinctum est officium reliquorum Ecclesiæ doctorum, quæ ad certas Ecclesias vocantur, nec habent absolutam potestatem docendi ubique in omnibus Ecclesiis. Act. 14. v. 22. *Presbyteri constituuntur ab Apostolis per singulas Ecclesias. Tit. 1. vers. 5 Titus jubetur κατὰ πόλιν oppidatim constituere Episcopos*, inde in Concil. Chalcedon. can. 6. statutum fuit, *neminem absolutè ordinari debere, nisi ad certam & specialem Ecclesiam*, propter quod graviter concludit ibidem D. Chemn. *Qualis est illorum vocatio, talis etiam successio.*

78. Si de differentia mediatæ & immediatæ vocationis propria ac specifica quæratur, respondemus, illam 1. nequaquam consistere in eo, quod immediatè vocati à Deo, mediatè vocati ab hominibus & non à Deo vocati sint, contrarium enim paulò pòst demonstrabitur. 2. nec in eo, quòd immediatè vocati habeant privilegium non errandi, quo destituantur vocati mediatè; illud enim quamvis de Prophetis & Apostolis in officio prædicandi & scribendi versantibus sit verissimum, tamen idololatria Aaronis itidem immediatè vocati, Exodi 32. vers. 2. ostendit, cum immediata vocatione non esse perpetuo & indissolubili neau conjunctum non errandi privilegium. 3. nec in eo, quod immediatè vocati habeant privilegium ac potestatem edendorum miraculorum, quo destituantur mediatè vocati, afferri enim possunt exempla tum immediatè vocatorum, qui nulla ediderunt miracula, tum mediatè vocatorum, qui ea fecerunt. 4. Nec in eo, quod immediatè vocati habeant potestatem ubivis docendi ac prædicandi, quâ destituantur mediatè vocati, illud enim quamvis de Apostolorum immediata vocatione rectè asseratur, tamen in Prophetis, Johanne Baptista, Septuaginta discipulis &c. itidem immediatè vocatis eodem modo affirmari nequit. 5. Nec in eo, quod mediatè vocati in politicum imperium se immiscere non debeant, sed Ecclesiastica tantum munia obire teneantur. 1. Petri 5. vers. 2. & 3. Contrà verò immediatè vocati unà cum ministerio verbi curent etiam res politicas, 2. Paral. 25. vers. 7. 2. Regum 17. vers. 2. Quamvis enim hoc posteriùs de Prophetis veteris Testamenti rectè dicatur, tamen ad Apostolos in novo T. immediatè à Christo vocatos non minùs quàm ad reliquos Ecclesiæ ministros mediatè vocatos dictum est Luc. 22. v. 25. *Reges gentium dominantur, vos a. non sic.* 6. In eo igitur mediatæ & immediatę vocationis discrimen perpetuò & unicè consistit, quod illa fiat per ordinaria media divinitus ad hoc constituta, hæc v. per ipsum Deum, qui suã de im̃ediata alicujus personæ vocatione voluntatẽ vel per seipsũ, vel per internunciũ manifestat.

Differentia inter vocationẽ mediatam & immediatam.

SECTIO III.

De vocatione immediata in specie.

79. De immediata vocatione quæritur. 1. *Quot modis ea fiat?* Ex superioribus constare potest, duplicem esse immediatæ vocationis modum. Quos enim Deus ἀμέσως sine hominum operâ & ministerio vocat, illis vel ipse apparet, & cum ipsis immediatè loquitur, quo modo vocavit Abrahamum, Mosen, Prophetas quosdam in veteri Testamento, quo modo etiam Johannes Baptista & Apostoli à Christo in N. T. sunt vocati: vel per alios internuncios, quibus apparuit & locutus est, suam vocationem & mandatum illis denunciat, quo modo vocavit Aaronem per Mosen, Elisæum per Eliam. ** Etsi mediante Mose vocantur Beleleel & Oholiabus, tamen quia non eliguntur judicio Mosis aut aliorum hominum, sed Dei solius, cujus decretum tantùm Moses promulgat & exequitur, ideo vocatio eorum rectè dicitur *immediata*, qualis fuit Elisæi ad munus propheticum mediante Elia 1. Reg. 19. v. 16. & Jehu ad regiam dignitatem mediante Elisæo 2. Reg. 9. v. 6. Rung. in cap. 35. Exod. ** Bucanus de minist. loco 42. pag. 507. addit tertium modum, *intrinsecum* scil. *afflatum*, quò refert *profectionem Philippi in urbem Samariæ post Ecclesiæ Hierosolymitanæ dispersionem ignaris Apostolis susceptam*, Act. 8. v. 4. *ac vocationem illorum ex eadem dispersione, qui primi in Phœnicia & Cypro evangelizarunt atque Antiochenam Ecclesiam inscijs Apostolis sunt auspicati*. Act. 11. v. 20. Quamvis verò non negemus interiorem illum Spiritus afflatum & impetum in immediata vocatione concurrere, tamen accedit externa manifestatio & confirmatio immediatæ vocationis, vel per ipsius Dei apparitionem & loquelam, vel per divinæ voluntatis denunciationem, nec dubium, illud singulari Dei consilio in Prophetis & Apostolis immediatè vocatis esse factum, ut scilicet obviam iretur seductionibus fanaticorum, qui jactitant se immediatè vocatos, quando fingunt se nescio quo interiore impetu Spiritus ad concionandum impelli. De vocatione Philippi & eorum, qui in Phœnicia & Cypro evangelizarunt, dictum fuit superiùs. Angelus Domini ad Philippum quidem loquitur & dirigit viam ejus ad Eunuchum baptizandum, Act. 8. v. 26. sed hæc non erat prima Philippi vocatio, verùm duntaxat certum locum directio, sicut etiam postea, Act. 13. v. 2. Saulus & Barnabas à Spiritu sancto peculiariter ad certas regiones mittuntur, cùm jam antè ad Apostolatum & Ministerium vocati essent. Idem judicium de prædicatione Philippi in Samaria, Act. 8. v. 5. nimirum, quod accesserit quidem internus Spiritus sancti impulsus, ut in civitatem illam descenderet, sed hæc non erat prima ipsius vocatio, cùm per impositionem manuum jam antè in numerum Diaconorum fuerit receptus. Act. 6. v. 5.

80. 2. *An cum immediata vocatione perpetuò sit semper conjuncta sit potestas edendorum miraculorum?* Deus illos, quos immediatè vocat, *utplurimùm* ornat dono miraculorum, quibus vocationem suam probent & confirment. Sic Moses, Ex. 4. v. 2. miraculorum faciendorum potestate instruitur, ut & Israëlitæ & Pharao credant, ipsum à Deo esse missum. Aaronis vocatio immediata confirmatur, quando virga ejus floret, Num. 17. v. 8. Samuelis vocatio confirmata fuit prædictione futurorum 1. Sam. 3. v. 12. uti etiam miraculoso tonitru ad ipsius preces & sacrificia secuto. 1. Sam. 7. v. 10. Davidis vocatio confirmata fuit miraculosâ victoriâ ex congressu cum Goliatho reportatâ, uti etiam liberatione ovis ex faucibus leonis & ursi. 1. Sam. 17. v. 35. & 50. Eliæ & Elisæi miracula complura enumerantur in libr. Regum. In N. T. cùm Christus Apostolos immediatè vocatos ad prædicandum ablegaret, dabat illis potestatem miraculorum, Matth. 10. v. 8. *Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, Dæmones ejicite*. Luc. 9. v. 1. *Convocatis duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia Dæmonia, & ut curarent languores*. Eadem potestate instruxit septuaginta discipulos Luc. 10. 9. eandem potestatem etiam post Christi in cœlos ascensionem ad confirmandum Evangelii præconium Apostolos exercuisse, apparet ex promissione Marc. 16. v. 17. & complemento Act. 3. v. 7. c. 5. v. 5. & 12. cap. 9. v. 40. inde Paulus 2. Cor. 12. v. 12. signa, prodigia & virtutes vocat *testimonia Apostolatus sui*. Neque tamen ex eo potest inferri generalis regula, quòd cum immediata & extraordinaria vocatione semper conjuncta sit potestas miraculorum edendorum, ut volunt Pontificii. Patriarchæ enim ac Prophetæ non fuerunt omnes dono miraculorum instructi, cùm de illis altum sit in Scripturis silentium. De Osea, Sophonia, Aggæo &c. nuspiam commemoratur, quòd miracula ediderint. Neve quis excipiat, in historicis non licere ex Scripturis negativè argumentari, urgemus locum expressum Ioh. 10. v. 41. ubi de Johanne Baptista dicitur, *quod nullum fecerit signum*, quem tamen immediatè à Deo vocatum fuisse constat ea Luc. 3. v. 2. quâ de re pleniùs egimus in loco de Eccles. §. 200. & 279.

81. 3. *Quomodo discernendum sit inter immediatam Dei vocationem & imposturam fanaticorum, qui jactitant Deum Patrem sibi apparuisse, & hæc vel illa mandata dedisse?* Anabaptistis & Enthusiastis solenne est de talibus revelationibus gloriari, sed memores præmonitionis divinæ, Jerem. 14. v. 14. *Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos, visionem mendacem & seductionem cordis sui prophetant vobis*, non audiamus eos, sed teneamus normam ac regulam, juxta quam immediata vocatio divina ab Enthusiasticis seductionib. discernenda sit. Eam v. tradit ipse Deus, Deut. 13. 1. *Si exurgat Propheta in medio tui, & prædixerit signū & portentum v. 2. & evenerit, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras & serviamus eis. v. 3. non audies verba Prophetæ illius*. E. qui jactitat divinas revelationes, si proferat doctrinam peregrinam, non est pro immediatè vocato habendus, si vel maximè miraculis suam vocationem confirmare videatur. Eadem regula proponitur Jer. 23. v. 21. c. 27. v. 15. c. 29. v. 9. nimirum quicunque falsum aliquid prophetat sive in doctrina, sive etiam in vaticiniis, ille nō est Propheta immediatè à Deo vocatus, sed seductor pessimus, quia Spiritus Domini, à quo Prophetæ mittuntur, est *Spiritus veritatis*. Prima igitur ac præcipua probationis regula est harmonia & congruentia doctrinæ, cum doctrina à Deo revelata. Deinde, qui immediatè à Deo vocantur, illi vel dono miraculorum vel aliis Spiritus testimoniis peculiaribus instruuntur, ut illis vocationem suam confirment. Ad peculiaria illa Spir. testimonia pertinent. tùm prædi-

Margin notes:

Q. 1. Quot modis fiat immediata vocatio.

2. An cum ea semper conjuncta sit potestas miraculorum.

3. Quomodo discernenda sit ab impostura fanaticorum.

prædictiones Scripturarum: Sic Johannes Baptista nullum edidit miraculum, hoc enim Messiæ reservatum erat, ut stupendia& verè divinis miraculis sese manifestaret, Esa. 35. v. 4. interim tamen habuit vocationem immediatam, cùm multis annorum seculis ea prius fuerit prædicta. Esa. 40. v. 3. Mal. 3. v. 1. tum peculiaria Spiritus sancti dona ad munus illud, cui præficitur, necessaria. Talia dona sunt σοφία singularia divinorum mysteriorum notitia, ῥῆμα donum docendi ac dicendi peculiare; δύναμις, imperterrita animi præsentia, zelus heroicus, in confessione constantia&c. Matt. 10, 19 *Dabitur vobis in illa hora, quidloquamini*. Luc. 21. v. 15. *dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes Adversarii vestri*. Act. 6. v. 10. *non poterant resistere sapientiæ & Spiritui, qui loquebatur*. 1. Cor. 2. v. 4. *Sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione virtutis & Spiritus*. Accedit tertiò peculiaria Dei protectio, mirandus in vocatione successus, Ecclesiæ dilatatio frustra renitentibus doctrinæ cœlestis adversariis &c. Esa. 49. v. 2. *Posuit os meum, tanquam gladium acutum, in umbra manus suæ protexit me*. Jerem. 1. v. 8. *ne timeas à facie eorum, tecum enim ego sum, ut eruam te*. v. 18. *Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum super omnem terram*. Rom. 15. v. 18. *non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non effecit Christus in obedientiam gentium verbo & factis*. v. 19. *in virtute signorum & prodigiorum in virtute Spiritus sancti ita ut à Jerusalem per circuitum usq, ad Illyricum omnia repleverim Evangelio Christi*.

4. *Num adhuc hodie expectanda.* 82. 4. *Num adhuc hodie immediata Dei vocatio expectanda sit?* **Weig. postill. part. 1. p. 44. *Fideles Concionatores oportet esse Angelos Domini, hoc est debent esse à Deo docti ac missi, non ab hominibus, qui enim currunt ipsi, nec vocati sunt ad prædicandum mercenarii sunt, quales nunc sumus omnes, nullo excepto, quis enim nostrûm est à Deo doctus, quis à Deo se vocari patitur? an non omnes ex Academia & favore, potestateq; humana constituti sumus*. part. 2. Postill. p. 31. *Qui ab hominibus sunt electi ac vocati, non afferunt secum SS. spirituum concio & absolutio de nihilo est, loquuntur & testantur ut cæci & coloribus prædicant dogmata humana, non Christum crucifixum*. Dial. de Christ. p. 71. 72. *Doctor es, at non à SS. promotus, sed ab Academiis, ubi nullus unquam repertus fuit SS. non à Deo vocatus aut missus, sed ab hominibus ordinatus, electus constitutus, ideo spiritualia docere non potes*. Ejusmodi plura vide post. part. 1. p. 222. part. 2. p. 105. 166. 210. 227. part. 3. p. 11. 60. ** Resp. Quamvis uec possimus, nec debeamus liberrimæ Dei voluntati & infinitæ ejus potentiæ ac sapientiæ quicquam hac in re præscribere, quasi non possit etiamnum hodie quosdam immediatè vocare, sicut olim vocavit Prophetas & Apostolos: tamen t. destituimur promissione, quod debeamus hoc tempore post confirmatum N. T. canonem immediatam vocationem expectare. Ephes. 4. v. 11. de Christo ad dextram Patris exaltatò dicitur, *quod Ecclesiæ suæ dederit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, v. 12. ad consummationem sanctorum in opus ministerii*, ubi inter N. T. ministros tale constituitur discrimē, quod quidam immediatè vocati fuerint, in exordio sc. N. T. quales sunt Apostoli, Prophetæ & Evangelistæ, quidam verò mediatè temporibus sc. subsequentibus, quales sunt Pastores & Doctores, quorum vocatio mediata duratura prædicitur, donec corpus Christi mysticum plenè fuerit exædificatum, atq; eo ipso significatur, non esse novos Apostolos, hoc tempore expectandos. Inde etiam Apostoli non expectarunt, donec alii immediatè vocarentur, sed ipsimet per singulas Ecclesias constituerunt Presbyteros, Act. 14. v. 23. sc Paulus Timotheo suo præcipit, ut ministerium commendet idoneis personis, 2. Tim. 2. v. 2. Tito præcipit, *ut oppidatim constituat Presbyteros*, Tit. 1. 5. Atqui nisi immediata vocatio cum temporib. Apostolorum cessare debuisset, expectassent Apostoli alios priùs immediatè vocari, antequam ad mediatam vocationem descenderent. 2. Nulla apparet immediatę vocationis necessitas. Deus n. per Apostolos tradidit & Ecclesiæ præscripsit certam formam, juxta quam velit eligendos & constituendos esse Ecclesiæ ministros, 1. Tim. 3. Tit. 1. per mediatam scil. vocationem promisit conservationem ministerii usq; ad finem seculi, Mat. 28, 19. 1. Cor. 11, 26. & alligavit Ecclesiam suam ad doctrinam per Filium revelatam ac per Apostolos immediatè vocatos in totum terrarum orbem propagatam. Gal. 1. v. 8. Apoc. 22, 18. In V. T. prædictum quidem erat, quod abolito Levitico Sacerdotio N. inchoandum sit T. ut propterea immediata vocatione in exordio ejus opus fuerit, sed post confirmatum N. T. canonem aliam adhuc revelationem & immediatam quoruodam vocationem expectandam esse, nuspiam insinuatur, sed contrà potiùs N. T. tempus & mediata vocatio in eo recepta, duratura prædicuntur usque ad Christi ex cœlis reditum. 3. Ex quo colligitur, eos qui de immediata vocatione gloriantur, & divinas revelationes jactitant, si afferant doctrinam novam à Christi & Apostolorum doctrina diversam, nequaquam audiendos, nec pro legitimè vocatis habendos esse, etiamsi miraculis suam vocationem confirmare nitantur. Disertis enim verbis prædictum, Matth. 24. v. 24. *Surrecturos Pseudoprophetas & Pseudochristos, ac tanta miracula edituros, ut si fieri posset, etiam electi in errorem seducerentur*. Rectè igitur Augustinus Donatistis revelationes jactantibus, interim à doctrinæ Apostolicæ sinceritate discedentibus respondet in lib. de unit. Eccl. cap. 16. *Non dicant ideo verum esse, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus vel Pontius, vel quilibet alius &c. aut quia ille frater noster & illa soror nostra tale visum vigilans vidit, vel tale visum dormiens somniavit. Removeantur ista vel figmenta mendacium hominum vel portenta fallacium Spirituum &c. Remotis omnibus istis Ecclesiam suam demonstrent non in signis & prodigiis fallacibus, quia etiam contra ista verbo Domini præparati & cauti redditi sumus, sed in præscripto Legis, in Prophetarum prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius Pastoris vocibus, in Evangelistarum prædicationibus & laboribus, hoc est, in omnibus Canonicis sanctorum librorum autoritatibus*.

SECTIO IV.

De vocatione mediata.

83. De mediata vocatione duo potissimùm tractanda sunt. 1. *Quod ipsa non minùs quam immediata sit divina*. 2. *Quæ sint ordinaria illa media, quibus Deus ad mediatam vocationem uti velit*. Quod ad prius membrum attinet, illud demonstramus hoc argu- *Mediata vocatio non minus est divina quam immediata.*

argumento. Quæcunque vocatio ad Deum autorem refertur, autoritate Apostolica nititur, & salutaribus Dei promissis gaudet, ea omninò est divina. Sed mediata legitima vocatio Ecclesiæ Doctorum 1. refertur ad Deum autorem. Levitæ ad Sacerdotium mediatè erant vocati, & tamen dicit Dominus Num. 3. v. 11. *Ego tuli Levitas à filiis Israel*, id est, ministerio illos deputavi. 2. Par. 29. v. 11. dicit Ezechias ad Sacerdotes & Levitas. *Vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, & ministretis illi.* Pastores in eo distinguuntur à Prophetis & Apostolis, quòd illi mediatè, hi verò immediatè vocati sint. jam verò etiam Pastorum vocationem Deus sibi asscribit. Psal. 68. v. 12. *Dominus dat verbum, Evangelistas exercitu magno* Esa. 41. v. 27. *dabo Jerusalem Evangelistam* (in quibus vaticiniis Evangelistæ nomen generaliter accipitur pro quovis Evangelii præcone 2. Tim. 4. v. 5.) Jerem. 3. v. 15. *Dabo vobis Pastores juxta cor meum.* cap. 23. v. 4. *Suscitabo super eas Pastores.* Christus ad dextram Dei evectus non solùm *Apostolos Prophetas & Evangelistas*, sed etiam *Pastores & Doctores* Ecclesiæ suæ dare dicitur, 1. Cor. 12. v. 28. Eph. 4. v. 11. 2. nititur autoritate Apostolicâ. Apostoli, qui à Christo audierant, *sicut Pater me misit, ita & ego mitto vos*, Joh. 20. v. 21. non expectarunt donec eodem modo, immediatè scilicet, aliqui vocarentur ad ministerium, quo ipsi vocati erant ad Apostolatum, sed Ecclesiis, quas plantarunt, Doctores per suffragia electos præfecerunt. Act. 14. v. 22. *χειροτονήσαντες per suffragia constituebant Presbyteros in singulis Ecclesiis.* 1. Tim. 4. v. 14. 2. Tim. 1. v. 6. Timotheo commendatur ministerium Ecclesiæ per *impositionem manuum Presbyterii*, seu per congregationem Presbyterorum. Præcipitur etiam Timotheo, ut alios per vocationem mediatam constituat Presbyteros 2. Tim. 2. v. 2. *quæ audivisti à me, commenda fidelibus hominibus, qui idonei sint ad alios docendos*, ac præscribitur ei certa norma, juxta quam personæ ad ministerium eligendæ examinari debeant 1. Tim. 3. v. 2. Idem mandatum accipit Titus cap. 1. v. 5. *ut per civitates constituat Presbyteros.* Neve quis existimet, hanc mediatam vocationem nitl duntaxat exemplis, non autem divinâ institutione, notandum quod autoritate Apostolicâ, id est, divinâ Rom. 15. v. 18. talia præcepta Timotheo ac Tito dentur, quò pertinet gravis illa obtestatio 1. Tim. 5. v. 21. *Testor coram Deo & Christo Jesu & electis Angelis, ut hæc custodias sine præjudicio nihil faciens in aliam partem declinando* 1. Tim. 6. v. 13. *Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pilato bonam confessionem v. 14. ut serves mandatum sine macula.* Cumprimis notandum, quod juxta hoc παράγγελμα Apostolicum vocati *à Spiritu sancto constituti* dicantur, *ut Ecclesiam Dei regant.* Act. 20. v. 28. Timotheus & Ephesinæ Ecclesiæ ministri mediatè vocati erant, interim tamen in posteriore ad Corinthios Epistola, cui etiam Timoth. subscripsit 2. Cor. 1. v. 1. non de se tantùm sed in genere de Timotheo & reliquis ministris Ecclesiæ Apostolicæ dicit 2. Cor. 5. v. 18. *Deus dedit nobis ministerium reconciliationis, nomine igitur Christi legatione fungimur Deo exhortante per nos*, & ad omnes Ephesinæ Ecclesiæ ministros dicit Act. 20. v. 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo Spiritus sanctus vos posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sosthenes mediatè vocatus erat, interim unà cum Paulo priori ad Corinthios Epistolæ subscribit, & Paulus non de se tantùm sed etiam de Sosthene & aliis legitimis ministris in illâ Epistola dicit c. 4. v. 1. *Sic nos æstimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* Apollo mediatè vocatus erat, interim tamen Paulus non minus de ipso, quàm de se dicit 1. Cor. 3. v. 5. *Quid est Apollo? quid Paulus? ministri per quos credidistis*, sive ad fidem adducti estis, *& unicuique sicut dedit Dominus. v. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus dedit incrementum.* Epaphroditus mediatè vocatus erat ad ministerium, nihilo tamen minùs Paulus eum vocat suum συνεργὸν καὶ συστρατιώτην & Philippensium *Apostolum*, Phil. 2. v. 25. Archippo mediatè vocato talem ἐντολὴν proponit Apostolus Coloss. 4. v. 17. *Vide ministerium, quod accepisti à Domino, ut illud impleas.* In subscriptione Epistolæ prioris & posterioris ad Thessalonicenses non Timotheum solùm quod facit etiam in subscriptione Epistolarum ad Philippenses, ad Colossenses & ad Philemonem, sed etiam Sylvanum sibi adjungit Apostolus ac de omnibus in genere dicit 1. Thess. 1. v. 5. *Evangelium nostrum*, id est nobis à Deo ad prædicandum commissum, *non fuit ad vos in sermone tantum sed in virtute & Spiritu &c.* 1. *Thes. 2. vers. 4. sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis Evangelium, ita loquimur* 2. Thess. 2. v. 14. *Vocavit vos Deus per Evangelium nostrum.* 3. mediata vocatio etiam gaudet salutaribus Dei promissis, id quod ex superioribus consequitur. Si enim mediata vocatio non minus quàm immediata est ab ipso Deo, utique etiam gaudet promissis divinæ vocationi annexis. Timotheus mediatè vocatus erat, interim tamen Apostolus evidenter testatur, ipsius ministerium esse efficax organum salutis. 1. Tim. 4. v. 16. *attende tibi ipsi & doctrinæ, insta in illis, hoc faciens teipsum salvabis, & eos, qui te audiunt*, ideò etiam mandat, ut *resuscitet gratiam, quæ in ipso erat per impositionem manuum Apostoli* 2. Tim. 1. v. 6. quod ne quis existimet ad illos duntaxat pertinere, qui mediatè quidem, sed per Apostolos vocati erant, ideò in genere dicit, 1. Tim. 4. v. 14. *Gratia, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterii.* 2. Cor. 3. v. 6. de se & Timotheo, nam & is huic Epistolæ subscripsit, adeoque de omnibus Ecclesiæ ministris legitimè vocatis dicit: *Deus nos idoneos fecit ministros Novi Testamenti* ac repetenda hoc loco ea, quæ in præcedentibus duobus membris sunt allata. Sic non solum Apostoli & Prophetæ, sed etiam Pastores & Doctores dicuntur à Christo dari *ad opus ministerii, ad consummationem sanctorum, ad ædificationem corporis mystici*, Eph. 4. 12. Nec Paulus solùm plantavit, sed etiam Apollo *rigavit*, & utrique tàm illi plantanti immediatè vocato, quàm huic riganti mediatè vocato, *Deus dedit incrementum* 1. Cor. 3. vers. 6. Evangelium sive prædicatio Evangelii non solùm est in virtute, cùm prædicatur à Paulo immediatè vocato, sed etiam à Timotheo & Silvano mediatè vocatis, 1. Thess. 1. v. 5. Et pulcra est observatio D. Chemnitii part. 3. loc. de Eccles. cap. 4. pag. 323. cùm in Corinthiaca Ecclesia efficaciam ministerii metirentur ex personis vel mediatè vel immediatè vocatis vel ex donis ministrorum, quod Paulus illis perversis judiciis hoc opponat, 1. Cor. 3. v. 5. *Quis est Apollo? quis Paulus? nisi ministri, per quos credidistis, & unicuiq; sicut dedit Dominus. v. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus dedit incrementum. vers. 7. Itaq; neq; qui plantat, est aliquid, neque qui rigat,*

sed qui incrementum dat Deus. vers.8. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt, ubi ostendit Apostolus, tam mediatè vocatos, qualis erat Apollo, quàm immediatè vocatos, qualis erat Paulus, quoad efficaciam ministerij, & gratiam divinam in eo, esse unum.

84. Quod si ergo mediata vocatio non minus atque immediata divina est, consequens fuerit, promissiones de ministerii fructu & successu, de protectione in periculis, de laborum retributione &c. immediatè vocatis à Deo factas, suo modo etiam ad illos, qui mediatè à Deo vocantur, pertinere. Non negamus, Prophetas & Apostolos immediatè vocatos habuisse magnas & multas praerogativas, utpote privilegium non errandi, potestatem docendi in locis pluribus dona uberiora, peculiaria charismata, promissiones de successu vocationis & defensione copiosiores &c. interim tamen cùm respectu Ecclesiastici ministerii & partium docendi unum idemque officium in Ecclesia sustineant tàm mediatè quàm immediatè vocati, ideò promissiones de auxilio divino, virtute & efficacia divina in ministerio etiam ad mediatè vocatos suo modo referri possunt, id quòd tum docentib. tum etiam auditoribus utilem commonefactionem & consolationem praebet. Docentibus quidem, ut sciant se non minùs quàm Prophetas & Apostolos, quibus aliàs ratione personae & donorum neutiquam comparandi sunt, esse in docendi officio *Dei Legatos* 2. Cor. 5. v. 18. ac velle Deum operâ ipsorum uti in ministerio, ideoque ad se accommodent promissiones de praesentia divina gratiosa, & salutari per verbum efficacia, de protectione & defensione, Patriarchis, Prophetis & Apostolis factas, Gen. 15. v. 1. *Ego protector tuus sum, & merces tua magna valde*. Genes. 31. v. 3. *ego ero tecum*. Esa. 49. v. 2. *Posuit os meum tanquam gladium acutum, in umbra manus suae protexit me*. Esa. 51. v. 16. *posui verba mea in ore tuo & in umbra manus meae protexi te, ut plantes coelos ac fundes terram & dicas ad Sion, populus meus es tu*. Jerem. 1. v. 8. *Ne timeas à facie eorum, ego tecum sum, ut eruam te*. v. 10. *ecce dedi verba mea in ore tuo*. 1. Cor. 15. v. 58. *labor vester non erit inanis in Domino*. Auditoribus debitam erga Ministerium reverentiam & obedientiam hoc ipsum instillet, ut cogitent, licet ministri Ecclesiae non vocentur immediatè ab ipso Deo, sicut olim Patriarchae, Prophetae & Apostoli vocati sunt, ipsorum tamen vocationem nihilominus esse sacrosanctam ac divinam, ac proinde eos nequaquam contemnendos Tit. 2. v. 15. sed ut *Angelos & Legatos Dei* suscipiendos, audiendos ac tractandos esse, Galat. 4. v. 14.

Quibus mediis peragatur.

85. Posterius membrum quod attinet, quae scilicet sint media ordinaria, quibus Deus ad vocationem mediatam uti velit, ac penes quem sit jus & potestas mediatae vocationis, de eo graves agitantur controversiae. Pontificii ad Papam & Episcopos, non autem ad Magistratum & populum Ministrorum vocationem pertinere dicunt. Quidam Pseudopolitici vocationem referunt *ad Regalia Magistratus*, cujus politicae potestati in solidum eam vendicant. Anabaptistae ad promiscuam multitudinem excluso Ministerio & pio Magistratu eam referunt. De quibus opinionibus ut rectius fieri judicium possit, paulò altius res deducenda & uberius explicanda erit. Dicimus ergò 1. jus summum & αὐθεντικὸν vocandi Ministros Ecclesiae non in immediatâ solùm, sed etiam mediatâ vocatione in solidum pertinere ad verum Deum, qui est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Neque enim abdicavit se jure suo, quando Ecclesiae mandavit ac potestatem dedit idoneos Ministros vocandi, sed illud integrum & inviolatum sibi reservavit, licet mediatè illud exequi velit. Deus est & manet *Dominus messis* etiam in mediata vocatione Ministrorum, Matth. 9. v. 38. *ac ipsius nomine* legatione funguntur Ecclesiae Ministri 2. Cor. 5. v. 20. utique ergo ab ipso mittuntur. Christus ad dextram Dei evectus non solum olim dedit *Apostolos, Prophetas, Evangelistas*, sed etiam adhuc hodie dat *Pastores & Doctores* Ephes. 4. v. 11. 1. Cor. 12. v. 29. Ephesinae Ecclesiae Episcopi mediatè ad officium suum vocati, dicuntur *à Spiritu sancto constituti* Actor. 20. v. 28. nulla igitur est legitima vocatio, quae non sit divina & ab ipso Deo profecta. 2. Neque hoc summ jus & potestatem in mediata vocatione ordinariè Deus exequi vult per Angelos vel defunctorum Spiritus apparentes. Legitur quidem Act. 8. v. 26. quòd Angelus Domini praeceperit Philippo, ut proficisceretur ad viam quae descendit à Jerusalem ad Gazam, & Act. 10. v. 22. quod Petrus interventu Angelicae apparitionis ad aedes Cornelii habendae concionis causâ adductus fuerit, sed haec non fuit prima ad ministerium vocatio, verùm duntaxat itineris directio ad certum aliquem locum. Et quicquid sit de uno vel altero extraordinario exemplo, sicut placuit divinae sapientiae, non Angelos sed homines ad Ministerium Ecclesiasticum vocare, ita eidem placuit non per Angelos, sed per homines mediatam vocationem ad Ministerium peragere, ex quo colligit D. Chemnicius in loco de Ecclesia cap. 4. membr. 1. Satanicas fuisse illusiones, quibus orbis terrarum dementatus est, quod tempore Gregorii Magni apparuerunt Spiritus defunctorum, & quod Nicephorus in rebus feriis miscet fabulosa illa de apparitionibus Spirituum, qui dixerint: *Tu eris in hoc loco, tu verò in illo Episcopus &c*. Luc. 16. v. 27. cùm dives epulo Lazari defuncti Spiritum ad fratres superstites mitti rogaret, accipit hoc responsi, *Habent Mosen & Prophetas, audiant illos*. Ergo constitutionem Ministerii Deus non vult committere peragendam Spiritibus defunctorum. 3. Sed Ecclesiae tanquam sponsae suae claves regni coelorum dedit, Matth. 16. v. 18. cap. 18. vers. 17. illi promisit, *quod de quacunq; re consenserit super terram & eam petierit, daturus sit ei à Patre suo* Math. 18. v. 18. illi concredidit verbum & Sacramenta, sicut de Ecclesia Israelitica dicit Apostolus Rom. 3. v. 2. *credita ipsi fuisse τὰ λόγια τ͂ Θεοῦ*. & Rom. 9. v. 4. *illius fuisse υἱοθεσίαν, gloriam, foedera, legis constitutionem, cultum & Sacramenta*: illa est *Dei domus* 1. Tim. 3. v. 15. in qua *oeconomi* constituuntur Ecclesiae ministri 1. Cor. 4. v. 1. illius ergo est Ministerium. 1. Cor. 3. v. 21. *omnia vestra sunt sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas*. Ad Ecclesiam igitur pertinet jus delegatum (ut vocant) idoneos verbi ministros constituendi & Ecclesiae operâ Deus uti vult in mediata piorum doctorum vocatione. 4. Porrò cùm in Ecclesia sint tres distincti status sive ordines; Ecclesiasticus, Politicus & Oeconomicus: sive Presbyterium, Magistratus & populus, ex quibus omnibus velut ex membris Ecclesia constat, ideò nullus status Ecclesiae ab hoc opere est simpliciter excludendus, sed singulis suae partes suaq; officia in mediata vocatione Ministrorum sunt relinquenda.

linquenda. 1. Episcopos ac Presbyteros adhibendos esse, quando alicui commendandum est Ministerium ex mandato Apostolico & probatis Scripturæ exemplis constat. Act. 14. v. 22. *Paulus & Barnabas per singulas Ecclesias, quas perlustrarunt, Presbyteros constituerunt.* 1. Tim. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyterii.* 1. Tim. 5. v. 22. *Manus cito nemini imposueris.* 2. Tim. 2. v. 2. *quæ à me audivisti per multos testes, commenda fidelibus hominibus, qui idonei sunt ad docendum.* Tit. 1. v. 5. *ideo reliqui te Cretæ, ut oppidatim constituas Presbyteros.* Idem confirmat manifesta ratio: Qui enim jam antè versantur in Ministerio & profitentur sanam doctrinam, omnium rectissimè de eorum, qui ad docendi munus vocandi sunt, qualitatibus judicare possunt, nemo igitur dixerit, eos à vocatione mediata excludendos esse. 2. Quia verò Presbyterium non est tota Ecclesia, sed tantum pars ejus Ephes. 4. v. 11. 1. Cor. 12. v. 29. ideò Episcopi ac Presbyteri non debent ad se solos vocationem rapere & reliqua Ecclesiæ membra excludere, sed exemplo Apostolorum Act. 1. v. 15. cap. 6. v. 2. cap. 13. v. 2. cap. 14. v. 22. etiam illis suum relinquere suffragium ac suas partes, non enim sunt Ecclesiæ Domini sed Ministri & inspectores 1. Cor. 3. v. 21. 2. Cor. 1. v. 24. 1. Pet. 5. v. 3. Ecclesia, cui mediata vocatio competit, est corpus Christi mysticum complectens omnia membra. Ephes. 4. vers. 12. non ergo uni duntaxat membro vocationis opus vendicandum, sed singulis membris suæ partes relinquendæ. 3. Deniq; quia Magistratus Christianus non solùm est Ecclesiæ membrum, sed etiam constitutus à Deo Ecclesiæ *nutritius*, Esa. 49. v. 23. *& minister* Esa. 60. v. 10. *ut aperiat portas ingredienti Regi gloriæ* Psal. 24. v. 7. ideò non potest nec debet ab electione & vocatione Ministrorum excludi, sed & illi suæ partes in hoc opere sunt relinquendæ, ac duplici jure curam constituendi Ministerium ad illum pertinere censendum, tum ratione *personæ*, quia est præcipuum Ecclesiæ membrum, tum ratione *officii*, quia est divinæ legis custos.

Quid cuique Ecclesiæ statui circa vocationem Ministrorum competat.

86. Si quærendo quis pergat, quænam sint illæ partes singulis Ecclesiæ statibus competentes, & quid cuivis statui propriè tribuendum sit, ne confusio oriatur, & alterius statui proprium alter ad se transferat, respondemus 1. in genere, 2. in specie, 3. specialissimè. In genere dicimus, nec soli presbyterio, nec soli Magistratui, multò minus arbitrio promiscuæ & imperitæ multitudinis subjiciendam esse Ministrorum constitutionem, sed jus vocandi *ad totam Ecclesiam* pertinere. Si non licet Presbyterio, Magistratu (quando scil. Christianus est) excluso Ministros constituere, pari etiam ratione non licebit Magistratui politico, excluso Presbyterio & reliquâ Ecclesiâ, Ministros vocare & constituere. *Sicut Pontifex Romanus cum suis commisit sacrilegium in eo, quod electionem & vocationem Ministrorum eripuit Ecclesiæ & ad se solum, suosq; transtulit: ita ejusdem criminis reus est etiam Magistratus, quando excluso Ministerio & reliquâ Ecclesiâ sibi soli potestatem constituendi Ministerii in Ecclesia vendicat*, ut gravissimè scribit in hac quæstione D. Chemnicius part. 3. locor. p. 325. *Impia & injusta est alieni juris usurpatio, cùm Magistratus politici primum illud eligendi designandiq; personas Ecclesiasticas suffragium Presbyterio adimunt, & Ecclesiam jure suo privantes ipsi inscia & invita pastores obtrudunt*, scribit D. Jacob. Andreæ disp. 29. de jure vocandi ministr. th. 51. In specie addimus, vocationem Ministrorum à tota Ecclesia & omnibus tribus statibus eo modo peragendam, ut servetur debit' ordo & vitetur confusio, *Deus n. non est Deus confusionis, sed ordinis* 1. Cor. 14. v. 33. Hic ordo rectissimè observatur, si negotium electionis & vocationis Ministrorum à certis & præcipuis Ecclesiæ membris nomine & consensu totius Ecclesiæ tractetur. Quamvis verò specialissimè & ad casus singulares descendendo vix videatur certa regula præscribi posse, cùm *jura patronatus* varient, & plurimum momenti hac in re obtineant pacta, concessiones, consuetudines, templorum extructionem & bonorum Ecclesiasticorum fundationem respicientes, tamen ὡς ἐν τύπῳ καὶ ἐν πλάτει dicendo, *Presbyterio* competit examen, ordinatio & inauguratio; *Magistratui Christiano* nominatio, præsentatio, confirmatio; *populo* consensus, suffragium, approbatio, vel etiam pro ratione circumstantiarum postulatio. Genus igitur, nimirum ut Ecclesiâ consentiente Pastores vocentur, neve quis invitæ Ecclesiæ obtrudatur, habet expressa in Scripturis testimonia & perpetuâ Ecclesiæ primitivæ praxi comprobatum est, sed forma electionis quoad speciem variat, quandoque enim populi in nominandis personis suffragium, quandoque in ante nominatis approbatio fuit requisita. Comprobat hoc praxis Apostolica, Act. 1. vers. 15. in electione Matthiæ, Petrus proponit commonefactionem, qualis persona sit eligenda, v. 23. postea Ecclesia statuit duos, quorum alteruter videlicet Matthias, cùm per sortem divinitùs fuisset electus, v. 26. idem συγκατεψηφίσθη communibus discipulorum calculis ad Ministerium fuit electus. Quamvis verò hæc vocatio Matthiæ fuerit immediata, tamen suffragium illud fidelis populi quod accessit, rectè exempli loco ad vocationem mediatam applicatur. Act. 6. v. 3. cùm Diaconi constituendi essent, Apostoli ad fratres, hoc est, ad reliquam Ecclesiam dicunt: *Dispicite vobis fratres viros ex vobis boni testimonii, plenos Spiritu sancto & sapientiâ, quos præficiamus huic negotio*, v. 5. illi postmodùm eligunt Stephanum cum aliis sex, quos statuunt in conspectu Apostolorum, & manus illis imponunt. Sic ergo per suffragia totius Ecclesiæ hi Diaconii fuêre constituti. Act. 14. v. 23. Apostoli χειροτονήσαντες *collectis suffragiis* per singulas Ecclesias à se nuper plantatas constituunt Presbyteros. 1. Cor. 16. v. 3. *Quoscunq; probaveritis per Epistolas, hos mittam.* 2. Cor. 8. v. 19. Titus est χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, *Ecclesiæ suo consensu & suffragio* electionem Titi comprobarunt & in ejus personam consenserunt. 1. Tim. 3. v. 7. *Oportet Episcopum habere bonum testimonium ab extraneis* (multò magis igitur ab Ecclesia cui præficitur.) Ergo audiendum est Ecclesiæ judicium de persona ad ministerium eligenda. 1. Tim. 5. v. 22. *manus citò nemini imposueris*, antequam scilicet Ecclesiæ testimonium & consensus accedat. 1. Tim. 4. v. 14. Timotheo commendatum fuit ministerium Ecclesiæ per *impositionem manuum Presbyterii*, h. e. electus fuit per suffragia Ecclesiæ, quia Presbyterorum nomine hoc loco non illi duntaxat intelliguntur, qui laborarunt in verbo, sed etiam Seniores Ecclesiæ, quibus nomine reliquorum omnia negotia ad Ecclesiam spectantia commendata fuerunt, qui impositione manuum de totius Ecclesiæ consensu testificati sunt, ex qua

praxi Apostolica constat, quæ partes Ministerio, quæve populo Christiano debeantur. Quod autem in illa praxi Magistratus nulla fit mentio, id factum ex eo, quia Magistratus tunc nondum erat Christianus, nec amplectebatur doctrinam, cujus prædicatio Ministris commendabatur. Si verò Christianus fuisset, suæ quoque illi attributæ fuissent partes, cùm ex Dei ordinatione sit *nutritius* Ecclesiæ. Esa. 49. v. 23. *custos* utriusque tabulæ, Deut. 17. v. 19. *clypeus & scutum terræ in populo Abrahæ* Psal. 47. vers. 10. ad cujus officium pertinet *portas attollere, ut ingrediatur Rex gloriæ* Psalm. 24. v. 7. providere ut vigeat purum & incorruptum divini cultus exercitium, Ecclesiarum & Scholarum ministris stipendia constituere, lupos ab ovili Domini arcere, falsos cultus abrogare, quomodo enim erit utriusque tabulæ custos, nisi provideat de idoneis legis Interpretibus? quomodo erit Ecclesiæ nutritius, nisi de salutaribus pascuis & veris pastoribus Ecclesiæ prospiciat? quomodo erit Ecclesiæ scutum & septum, nisi luporum violentiam coërceat? Ac proinde ut argumentum ex praxi Apostolica deductum plenum sit, addenda sunt exempla piorum Regum in Vet. T. Davidis puta, Josaphati, Ezechiæ, Josiæ, &c. 2. Reg. 18. v. 4. 2. Reg. 22. v. 2. 1. Paral. 23. 2. Paral. 17. v. 6. & seqq. 2. Paral. 34. &c. ac piorum Imperatorum in N. T. utpote Constantini, Theodosii, Justiniani &c. quâ de re in loco de Magistratu politico plenius dicendum erit. Ex eo igitur quod in primitiva Apostolica & Apostolicæ proxima Ecclesia Magistratus in vocatione Ministrorum Ecclesiæ nulla fiat mentio, haudquaquam inferendum, etiam hodie Christianum Magistratum destitui jure vocandi ministros Ecclesiæ; ut enim à facto ad jus, ita quoque à negatione facti ad negationem juris non ducitur firmum argumentum, Item à Magistratu Ethnico, ad Magistratum Christianum non potest in hoc vocationis negotio legitima consequentia procedi.

Argumenta nostra sententiæ. 1. Ex Scriptura. 1. Ex Matt. 16.

87. Huic nostræ sententiæ cùm valdè iniqui sint Pontificii, ab electione & vocatione Episcoporum Magistratum & reliquam Ecclesiam planè excludentes, ideo firmis stabilienda erit argumentis, eademque ab adversariorum exceptionibus vindicanda. Primam argumentorum classem ducimus ex Scripturis & rationibus ex ea deductis; Secundam ex praxi Apostolica; Tertiam ex praxi Ecclesiæ primitivæ. Ad primam classem pertinent sequentia fundamenta. 1. *Ex traditione clavium*: Cuicunque claves regni cœlorum ab ipso Christo sunt traditæ, penes eum est jus vocandi Ecclesiæ Ministros. Atqui toti Ecclesiæ traditæ sunt à Christo claves regni cœlorum. Ergo penes totam Ecclesiam est jus vocandi Ministros. Propositio confirmatur ex definitione clavium regni cœlorum. Per claves enim potestas Ecclesiastica intelligitur, cujus pars est jus vocandi & constituendi Ecclesiæ ministros. Assumtio constat ex verbis Christi Matth. 16. v. 19. ubi Petro in persona Ecclesiæ dicitur: *Tibi dabo claves regni cœlorum.* August. tract. 124. in Joh. circa med. *Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum Ecclesiæ gerebat figuratâ generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè pertinet, Naturâ unus homo erat, gratiâ unus Christianus, abundantiore gratiâ unus idemque primus Apostolus, sed quando ei dictum est, tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunq; ligaveris in terra, erit ligatum & in cœlis, & in quodcunq; solveris in terra, erit solutum & in cœlis, universam significabat Ecclesiam, quæ in hoc seculo diversis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur & non cadit, quoniam fundata est super petram, unde & Petrus nominationem accepit &c. Ecclesia quæ fundatur in Christo, claves ab eo regni cœlorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi solvendique peccata, quod enim est per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra, qua significatione intelligitur Christus petra, Petrus Ecclesia.* lib. 1. de doctrina Christ. cap. 18. *Has claves dedit Ecclesiæ suæ, ut quæ solveret in terra, soluta essent in cœlo, & quæ ligaret in terra, ligata essent in cœlo.* Confirmatur hæc sententia Augustini ex omnibus illis Scripturæ locis, in quibus Ecclesia dicitur Christi *uxor*, Psalm. 45. vers. 10. *Sponsa*, Johan. 3. v. 29. *& materfamiliàs.* Psal. 68. vers. 13. jam verò claves à domino domus dantur matrifamiliàs, sic & Christus Dominus domus Dei, quæ est Ecclesia Hebr. 3. v. 6. 1. Tim. 3. v. 15. suæ sponsæ claves tradidit. Ministri tanquam œconomi 1. Cor. 4. v. 1. non nisi ministerialiter Ecclesiæ nomine eorum usum exercent. Idem probatur ex seq. cap. 18. Matth. ubi Ecclesiæ tribuitur potestas excommunicandi præfractos peccatores. v. 17. *Si te non audierit, dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* v. 18. *Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata in cœlo, & quæcunq; solveritis super terram, erunt soluta in cœlo.* Jam verò potestas excommunicandi pertinet ad claves regni cœlorum. Ergò claves regni cœlorum traditæ sunt toti Ecclesiæ. Excipit Bellarminus libr. 1. de Clericis cap. 7. 1. *Petrum in persona Ecclesiæ accepisse claves, quia in totius Ecclesiæ commodum & utilitatē eas accepit, & quia ipse non solus illis erat usurus, sed transmissurus ad successores & communicaturus cum aliis Episcopis & Presbyteris.* Resp. Petrum in Ecclesiæ commodum & utilitatem claves accepisse, & cum aliis Episcopis ac Presbyteris communes habere concedimus. sed negamus illud exclusivè accipiendum, quasi soli Petro & Episcopis claves sint datæ, non autem toti Ecclesiæ. Quemadmodum enim Petrus confessus est Christum in persona Ecclesiæ, non eo duntaxat sensu, quia confessio illa cessit in totius Ecclesiæ commodum, sed etiam quia Petro confitente ipsa quoque Ecclesia confitebatur: ita quoq; Petro in persona Ecclesiæ datæ sunt claves regni cœlorum, non solùm quia in commodum & utilitatem totius Ecclesiæ ipsi datæ sunt, sed etiam quia Ecclesia eas in persona Petri accepit, ut usum earum ipsa exerceat, cùm in aliis potestatis clavium nomine significatæ partibus, tum in idoneis verbi Ministris eligendis & vocandis. Joh. Ferus in cap. 16. Matth. *Ecclesia habet claves, ut domina ac Sponsa, Petrus non ut dominus, sed ut minister.* Hæc interpretatio nostra evidenter probatur ex circumstantiis textus, & ex Matth. cap. 18. seq ad quod Bellarminus 2. sic excipit, *promitti Ecclesiæ potestatem solvendi & ligandi, sed quæ in Prælatis sit, non in reliqua multitudine. Verè enim dici Ecclesiam solvere & ligare, quia Prælati ejus solvunt & ligant, quemadmodum homo dicitur loqui & videre, licet non nisi linguâ loquatur & oculis videat.* Id probat tali argumento: *Illi Ecclesiæ dicitur, Quæcunq; alligaveritis, de qua in præcedentibus est dictum, Dic Ecclesiæ. Sed per illud Dic Ecclesiæ, intelligitur Prælatus aut Concilium Prælatorum. Ergo.* Resp. 1. unde probare poterit Bel-

larminus nomine Ecclesiæ in illis Christi verbis, *Dic Ecclesiæ*, intelligi solum Prælatum vel Concilium Prælatorum? Solus Prælatus non est Ecclesia, quod agnoscit ipse Bellarminus sic scribens lib. 3. de Ecclesia cap. 17. circa fin. *Una persona non potest dici Ecclesia, cùm Ecclesia sit populus & regnum Dei.* Nec Concilium Prælatorum sive Episcoporum est Ecclesia, quia ad Ecclesiam pertinent etiam auditores, qui essentialem ejus definitionem ingrediuntur. Ut civitas non constat ex Medico & Medico, sed ex Medico & agricola, ita Ecclesia non constat ex Episcopo & Episcopo, sed ex Episcopo & auditoribus. 2. At, inquis, intelligitur Ecclesia *repræsentativa*, non collectivè sumta, cùm de tota Ecclesia collectivè sumta non possit accipi illud Christi, *Dic Ecclesiæ.* Resp. soli Episcopi sive docentes non possunt Ecclesiam repræsentare, cùm ad definitionem ejus pertineant etiam auditores, sed Presbyterium repræsentare potest Ecclesiam, ad quod non solùm illi pertinent, qui laborant in verbo, sed etiam Seniores, Præpositi negotiis Ecclesiast. nomine totius Eccl. expediendis præfecti. Concedimus igitur Ecclesiæ nomine intelligi Doctores, quos Bellarminus vocat Prælatos, sed negamus planè exclusos esse auditores, illorũ n. loco repræsentant Seniores nobiliora sc. reliquæ Eccl. membra, qui unà cum Ministerio constituunt Presbyteriũ sive ut in nostris Ecclesiis vocare solemus Consistorium, quod Ecclesiæ nomine Ecclesiastica negotia expedit. 3. Invertimus ergo simile Bellarmini: Quemadmodum homo loquitur linguâ & videt oculis tanquam instrumentis naturalibus, quæ ab anima moventur, unde loquela & visio tribuitur homini ut causæ principali, & principio quod, linguæ & oculis ut causæ instrumentali & principio quo: sic Ecclesia eligit & constituit Ministros per Presbyterium, quod non agit privato arbitrio ac privatâ autoritate, sed nomine Ecclesiæ omnia expedit, ita ut Ecclesia agat principaliter, Presbyterium instrumentaliter, unde etiam Doctores sic vocati non Presbyterii sed Ecclesiæ Ministri dicuntur. Refero hûc locum egregium ex scripto quodam anonymo, cujus autor fuit Pontificius edito Francof. Anno 612. sub hoc titulo, *varia tam Facultatis Theol. & Curiæ Parisiensis, quàm aliorum Theologorum & JCtorum opuscula &c.* In cap. de Ecclesiast. & Politic. potestate num. 1. *Vulgare atq; indubitatæ fidei axioma est, Deum & Naturam prius atq; immediatius ad totum suppositum, quàm ad aliquam partem suppositi quamvis nobilissimam intendere, eamq; ob causam facultatem videndi, exempli gratia, toti datam esse homini, ut per oculum tanquam per organum & ministrum hominis exerceretur, nam oculus per & propter hominem existit. Hoc infallibili Schola Parisiensis munita firmamento, congruenter ad mentem omnium antiquorum Ecclesiæ doctorum perpetuò constanterque docuit, Christum fundando Ecclesiam priùs immediatius atque essentialiùs claves sive jurisdictionem toti dedisse Ecclesiæ, quam Petro, seu quod eodem redit, claves toti contulisse Ecclesiæ, ut per unum ministerialiter exercerentur, quandoquidem tota jurisdictio Ecclesiastica primariò, propriè ac essentialiter Ecclesiæ convenit, Romano autem Pontifici atq; aliis Episcopis instrumentaliter, ministerialiter & quoad executionem tantùm, sicut facultas videndi oculo.* 4. Distinguimus ergo inter potestatem ipsam & potestatis executionem. Potestas ipsa est & manet penes Ecclesiam, sed executio illius potestatis fit per Episcopos seniores, hoc est, per Ministerium & illos, qui reliquæ Ecclesiæ locum repræsentant. Cujus nomine & autoritate fit executio potestatis, illius est & manet potestas propria. Jam verò executio potestatis Ecclesiasticæ in vocandis & eligendis Ministris, in solvendis & alligandis peccatis fit nomine & autoritate totius Ecclesiæ. Ergò illius est & manet potestas illa propria. 5. Consideramus hoc loco Israeliticæ Ecclesiæ praxin, ad quam dubio procul Christi verba respectum aliquem habent. In ea potestas excommunicandi, de qua speciatim Christus loquitur, non erat penes solos Sacerdotes, sed penes totum Synedrium, quod constabat ex Sacerdotibus & Senioribus, qui reliquam Ecclesiæ partem repræsentabant. 6. Idem probat praxis Ecclesiæ Apostolicæ, Incestuosi excommunicationem Apostolus non sine Ecclesiæ Corinthiacæ consensu suscepit. 1. Cor. 5. v. 4. *Congregatis vobis & meo Spiritu in nomine Domini nostri Jesu Christi constitui hujusmodi hominem tradere Satanæ.* 2. Cor. 2. v. 6. *sufficit isti hujusmodi homini increpatio à pluribus profecta*, inde etiam rogat ut illi, qui fuerat excommunicatus, ab omnibus condonetur. Quæ omnia probant, partem illam potestatis Ecclesiasticæ, quæ excommunicationem complectitur, ad totam Ecclesiam pertinere. Jam verò eadem est ratio partis illius, quæ vocationem & constitutionem Ministrorum respicit. Ergo eadem quoque ad totam Ecclesiam pertinebit. Coronidis loco explicanda sunt insidiosa illa verba Bellarmini, quibus asserit, *Petrum claves à Christo acceptas transmisisse ad successores.* Quid enim sibi velit illis verbis, exponit Franc. Vargas in tract. de jurisd. Episcopor. ubi docet, *penes Papam Petri successorem stare potestatem excommunicandi, absolvendi, dispensandi, casus reservandi, indulgentias & beneficia conferendi, leges ponendi, Ecclesiasticam hierarchiam moderandi &c. atq; hanc potestatem à summo Pontifice ad Episcopos derivari, interim tamen in eo tanquam fonte repositam esse, atque ab eo ad alios tanquam per rivulos promanare*, Idem omninò statuere Bellarminum probat tota disputatio de Pontifice.

88. 2. *Ex probatione doctorum*: Cujus est discernere doctores a seductoribus, probare sanam doctrinam, vocem Christi ἀρχιποιμένος à Pseudopastorum voce distinguere, alienum non sequi, sed ab eo refugere, anathematizare eos, qui aliud Evangelium prædicant, præter id quod ab Apostolis prædicatum est, ejus est suo modo atque ordine vocare Ecclesiæ ministros. Sed ovibus Christi sive auditoribus vi divini præcepti priora omnia incumbunt. Matth. 7. v. 15. *Cavete à Pseudoprophetis.* Johan. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas*, Johan. 10. v. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt, alienum verò non sequuntur.* Galat. 1. v. 9. *Si quis vobis evangelizarit præter id, quod accepistis, anathema sit.* 1. Thess. 5. v. 19. *Spiritum nolite extinguere.* vers. 20. *Prophetias nolite spernere.* vers. 21. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* 1. Joh. 4. v. 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate Spiritus, an ex Deo sint.* 2. Joh. v. 10. *Si quis venit ad vos nec affert hanc doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis.* vers. 11. *qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Ergo nec posterius illis denegandum. Connexio Majoris est manifesta. Si enim auditores debent cavere à Pseudoprophetis, utique etiam debito ordine & modo

2. Ex Matth. 7. v. 15. Ioh 10. 39. &c.

cavere

cavere debent, ne Eeelesiastico Ministerio præficiantur falsi doctores ac per consequens modis omnibus in id incumbere, ut veri ac pii doctores ad hoc officium vocentur. Vide omninò Lutherum in libro cui titulus: Grund vnd Ursach aus der schrifft/ daß eine Christliche Versamlung oder Gemeine Recht vnd Macht habe/ alle Lehre zu urtheilen/vnd Lehrer zuberuffen/ein vnd abzusetzen/ Tom. Germ. Jenens. f. 242. Excipit Bellarminus, *populum quidem debere discernere verum Prophetam à falso sed non aliâ regulâ, quàm diligenter attendendo. an is qui prædicat, dicat contraria illis, quæ dicebantur à prædecessoribus vel iis, quæ dicuntur ab aliis ordinariis Pastoribus, præsertim ab Apostolica sede & Ecclesia principali. Nam imperatum est populo, ut audiat Pastores suos.* Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Matth. 23. *Quæ dicunt, facite. Non ergo debet populus judicare suum pastorem, nisi nova audiat & à doctrina aliorum pastorum aliena.* Resp. 1. acceptamus, quod dat Bellarminus, populum debere discernere verum Prophetam à falso, ac debere judicare suum pastorem. Sed quomodo id convenit cum eo, quod in hoc ipso capite 7. arg. 3. negat, *oves debere eligere pastorem*, quomodo etiam convenit cum Stapletoni dictis, qui in promt. Cathol. Domin. VII. post Trin. loco 1. scribit: *Oves & simplicem populum fugere jubet Christus Pseudoprophetas non inquirere.* Et rursum: *Quid sit pastoris officium, non oves ipsa & vulgus fidelium, sed alii pastores & tota pastorum communitas vel maximè caput pastorem Christus in terris vicarius judicare & cognoscere debent?* 2. tota igitur quæstio est de norma & regula, juxta quam populus discernere debeat verum Prophetam à falso. Bellarm. proponit hanc regulam, *quod populus attendere debeat, an is qui prædicat, dicat contraria illis, quæ dicebantur à prædecessoribus, vel iis, quæ dicuntur ab aliis Pastoribus præsertim ab Apostolica sede.* At hæc regula est irregularis & fallax. Ostendimus n. suo loco, veritatem doctrinæ nō esse alligatam ad successionem Episcoporum, nec ad sedem Romanam. Si discipuli Christi de ipsius doctrina voluissent judieare juxta hanc Bellarm. regulam, hæreseos eam eondemnassent, prædecessores n. ipsius docuerant contraria, Sacerdotes in sede Aaronica damnabant Christi doctrinam ut hæreticam. Si Apostolorum auditores voluissent juxta hanc Bellarmini Regulam pronuncisre, itidem fuissent turpiter decepti, ideò Beroënses Actor. 17. v. 11. nequaquam fallacis hujus regulę libramine doctrinam Apostolorum expendebant, sed Scripturarum canonem respiciebant. 3. Utimur contra Bellarminum hoc argumento, Falsi Prophetæ non sunt à populo audiendi, Qui sunt in ordinaria successione, interdum fiunt falsi Prophetæ. Esa. 56. v. 10. *Speculatores ejus cæci omnes.* Jerem. 6. v. 13. *à Propheta usq; ad Sacerdotem omnes faciunt mendacium.* Jerem. 10. v. 21. *Stultè egerunt pastores & Dominum non quæsiverunt, propterea non intellexerunt & omnis grex eorum dispersus est &c.* Act. 20. v. 29. *post discessum meum intrabunt lupi graves in vos non parcentes gregi.* v. 30. *& ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos.* Ergo qui sunt in ordinaria successione, interdum non sunt audiendi & per conseq. fallax est regula, quòd in discretione verorum Prophetarum à falsis respiciendum semper sit ad doctrinam eorum, qui sunt in ordinaria successione. 4. Ipse Bellarminus agnoscit, Episcopos in ordinaria successione constitutos non esse absolutè & simpliciter audiendos, sed quatenus consentiunt cum Apostolica sede, h. e. quatenus se conformant judicio Romani Pontificis. Sic enim scribit lib. 3. de Eccles. cap. 10. resp. ad secundum: *Quod Ecclesia teneatur sequi eos, quos habet pro veris Pastoribus sano sensu accipiendum est, si videlicet hujusmodi Episcopi in doctrina omnes consentiant aut summo Pontifici sint.* lib. 4. de Pontif. Rom. cap. 1. concludit, *summum & infallibile judicium esse penes summum Pontificem.* Quò etiam spectat, quod hoc loco addit, *populum in discretione verorum Prophetarum à falsis attendere debere, an is qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicuntur ab ordinariis pastoribus & præsertim ab Apostolica sede.* Compendio igitur uti potuisset, ac simpliciter pronunciare, judicium summi Pontificis esse unicam infallibilem regulam, juxta quam de veris & falsis Pastoribus sit pronunciandum. Sed id nemo illi credet, qui errores Romanorū Pontificum habet ex historiis perspectos. 5. Alia igitur statuenda est hujus discretionis regula, quæ est Scriptura sacra, quam Chrysost. hom. 13. in 2. Cor. vocat ἁπάντων ἀκριβῆ ζυγὸν καὶ γνώμονα καὶ κάνονα. Psal. 119. v. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Esa. 8. v. 20. *ad legem & ad testimonium, si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* 2. Pet. 1. v. 19. *Habemus firmiorem Propheticum sermonem & benefacitis attendentes ei, velut lucernæ lucenti in loco caliginoso.* Ad Scripturæ igitur normam exigenda doctrina quorumcunq; pastorum & juxta eam utpote regulam ac *perpendiculum*, Ps. 19. v. 9. de pastoribus judicandum, audiendi sunt ordinarii pastores, sed si ipsi etiam Christum in verbo loquentem audiant, si doceant ea, quæ Christus præcepit, si non aliam, quam veram Christi doctrinam afferant, Matt. 28. v. 20. Joh. 10. v. 1. 2. Joh. v. 10. Quòd ergo Bellarmin. dicit, *imperatum esse populo, ut audiat pastores suos*, id limitamus hoc modo. Audiendi sunt non absolutè & simpliciter, quicquid proferant, sed tum demum quando proferunt σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, non enim habent speciale privilegium non errandi, sicut Prophetæ & Apostoli, sed ipsi non minus ac reliqui fideles *ædificati sunt super fundamentum Prophetarum & Apostolorum* Ephes. 2. v. 20. si à sinceritate doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ discedunt, eatenus non sunt audiendi. Sic jubebat Christus *audire Scribas & Pharisæos sed in cathedra Mosis sedentes*, hoc est, ex Mose & secundùm Mosis scripta, eisdemq; homogenea Prophetarum scripta docentes, aliàs jubet *à fermento*, h. e. falsa doctrina eorum cavere Matt. 16 vers. 6. & 12. Audiendi sunt pastores, sed quatenus sunt ac manent Pastores, ad salutaria doctrinæ cœlestis pascua oves Christi ducentes, qui corrumpunt & pervertunt summi pastoris ac unici Magistri & Doctoris nostri Christi verbum, non amplius sunt pastores, sed lupi rapaces, ideoque non audiendi sed fugiendi sunt. 6. Regerit Bellarm. *Populus cùm sit rudis, non potest aliter judicare de doctrina pastoris quàm ex collatione cum doctrina prædecessorum & ordinariorum pastorum.* Resp. hoc falsum esse ostendit exemplum Beroensium, *qui quotidie scrutabantur Scripturas, sedulò inquirentes an hæc ita se haberent*, quæ à Paulo & Barnaba proferebantur Act. 17. v. 11. regulam judicii statuebant nō doctrinam ordinariorum pastorū; sed Scripturas sacras, quò nomine à Sp. S. commendantur. Ruditas illa populi, de qua Bellarm. loquitur, in Papatu originem ducit ex prohibitione legendi Scripturā

sacram, pro quo sacrilegio gravem olim reddent rationem illius autores. Invertimus autem Bellarmini argumentum. Si ruditas populi non obstat, quò minus possit doctrinam pastorum conferre cum doctrina prædecessorum vel ordinariorum pastorum, utique etiam non obstabit, quò minùs doctrinam pastorum conferre possit cum doctrina Christi, Prophetarum & Apostol. in Scripturis proposita & juxta hanc normam verum Prophetam à falso discernere. Sed verum prius, Ergo & posterius. Connexio majoris probatur, quia Christus, Prophetæ & Apostoli tam perspicuè docere possunt & verè etiam tàm perspicuè docuerunt, quàm ordinarii pastores. Cùm Christus, Prophetæ & Apostoli docendi ministerio in his terris fungerentur, non eruditis solùm, sed etiam rudi populo prædicarunt, atq; eo quidem modo, ut doctrinam ipsorum intelligere possent, quomodo igitur scripta Prophetarum & Apostol. adeò essent obscura & perplexa, ut ex illis de doctrina rudis populus judicare omninò nequeat. Certè non alia, sed eadem scripserunt Prophetæ & Apostoli, quæ vivâ voce prædicarunt. 7. Ac, inquit Bellarm. *Si populus per se posset judicare de doctrina pastoris, non egeret prædicatoribus.* Resp. Quæ verò in hac illatione *ευλογία*? Utrumque à Deo mandatum; ut scil. populus judicet de doctrina pastoris, quod ipse Bellarm. antea disertis verbis illi côcessit, & ut nihilominus sint certi & ordinarii in Ecclesia Ministri, *non enim omnes Doctores* 1. Cor. 12. v. 29. Ephes. 4. v. 11. aliud est inquirere in veritatem doctrinæ & hæreses ab orthodoxia, Pseudoprophetas à veris doctoribus discernere, quæ vocatio generalis est ad omnes Christianos pertinens, aliud publicè in Ecclesia docere, quæ est vocatio specialis. Ex ovibus non facimus pastores, sed jubemus ut sint ac maneant oves, interim nolumus eas esse brutas oves, quæ non possint nec debeant discernere inter pastores & lupos. Pontificii ex auditoribus suis faciunt brutas oves, quæ sine ulla discretione sequantur pastorem, si vel maximè ad noxia deducat pascua vel etiam in lupum vertatur faciunt ex auditoribus suis psittacos à nutu Prælatorum pendentes, ex Prælatis Angelos, qui planè sint infallibiles & *ἀνυπεύθυνοι*. Urgeo hoc loco contra Bellarm. (ex comparatione auditorum cum ovib. colligentem ad ipsos non pertinere vocationem Ministrorum) aliam similitudinem. Episcopus in jure Canonico dicitur Ecclesiæ suæ *Sponsus*. Jam verò leges humanæ, imò etiam divinæ æquum censuerunt, ne invitæ alicui sponsus assignaretur, ergo idem in Ecclesia debet observari, ne ipsi invitæ obtrudatur Episcopus, cùm enim inter Episcopum & Ecclesiam spirituale matrimonium, ut Canonistæ loquuntur, intercedat, Ecclesiæ consensum intercedere oportebit. 8. Quod de Luthero addit, *ipsum per se venisse, & cum doctrina aliorum pastorum pugnantia docuisse, adeoque doctrinam ejus debuisse esse suspectam*, de eo inferius dicetur, ubi legitimam ejus vocationem asseremus. 9. Ratio quam Bell. addit, est planè Antichristiana. *Cum pastor ordinarius (inquit) & aliquis alius qui prædicat non vocatus contraria docent, debet omnino populus pastorem suum potius sequi, quam illum alterum, qui non est pastor, etiamsi fortè contingeret, ut pastor erraret.* At falsum est, Lutherum non fuisse pastorem legitimè vocatum, falsum etiã illud, quod pastorem ordinarium etiam errantem populus sequi debeat, hoc enim nihil aliud est, quàm jubere ut oves etiam ad noxia pascua suum sequantur pastorem, ut tenebras Christiani præferant luci, errores veritati, humanas constitutiones divinæ autoritati. Subjicit quidem Bellarminus, *non esse credibile Deum permissurum, ut ordinarius Pastor ita erret, ut decipiat simplicem populum*, sed frustra disputatur an fieri possit, de quo manifestè constat, quod factum sit, Ordinarios Pastores sæpius errasse & simplicem populum decepisse absque insigni impudentia negari nequit, hîc ergo urgemus Bellarminum & quærimus, an ordinarios pastores etiam errantes populus sequi debeat? si affirmatè respondeat manifestum faciet, se operam venalem locasse ei, qui è. Si Papa. dist. 40. sic rugit. *Si Papa sua & fraternæ salutis immemor negligens deprehenditur inutilis & remissus in operibus suis & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi & nihilominus omnibus, innumerabiles populos catervatim secum ducat primo mancipio gehennæ cum ipso plagis multis in æternum vapulaturos hujus culpas istic redarguere præsumat mortalium nullus, quia cunctos ipse judicaturus à nemine est judicandus.* Nec est quod in locutione comparativa latibulum sibi paratum existimet, populum debere pastorem ordinarium errantem *potius* sequi quam alium non vocatum, non enim hoc loco quæritur, an absque vocatione aliquis in Ecclesia publicè docere debeat, sed an pastores ordinarii errantes & seducentes audiendi sunt. Neque est immediata connexio inter hæc duo membra: Si populus non debet sequi pastorem ordinarium errantem, cogetur audire alium non vocatum, datur enim tertium, videlicet quod Ecclesia debeat jure suo uti & in locum errantis alium recta & salutaria docentem vocare. 10. Sed demus ex hypothesi, quod populus de doctrina pastoris judicare debeat ex doctrina prædecessorum & ordinariorum, præsertim Pontificis Romani, manet nihilominus argumentum nostrum ratum & firmum. Populus debet discernere verum Prophetam à falso. Ergo requiritur populi consensus & suffragium ad Ministrorum vocationem. Bellarminus excipit, *posse quidem populum verum Prophetam a falso discernere, sed non propterea posse falsum pastorem, si sit Episcopus, deponere & alium ejus loco substituere, cum Dominus & Apostolus tantum jubeant ut falsi Prophetæ non audiantur a populo, non autem ut populus eos deponat, cumque usus Ecclesiæ semper obtinuerit, ut hæretici Episcopi a Conciliis Episcoporum vel à summis Pontificibus deponerentur.* Resp. nec nos approbamus confusionem Anabaptisticam ac perturbatum in Pseudoprophetarum remotione agendi ordinem, sed toti Ecclesiæ jus vocandi idoneos & removendi perversos ministros competere dicimus. Fugiendi omnino sunt, quin & fugandi Pseudoprophetæ, interim tamen nihil contra ordinem divinitus constitutum agatur. Quod si in vinea Domini lupi occupent pastorum sedes, resistendum illis modis licitis, nec permittendum ut vineam liberè devastent, ac Christi oves veræ doctrinæ pabulo defraudentur. Reliqua Ecclesiæ membra mutuum conferant auxilium, & Ecclesia pro suo quod habet jure eligendi ministros idoneos & perversos rejiciendi, debito ordine malo huic quærat remedium, quæ omnia erunt clariora ex quæstionibus de specialibus quibusdam casibus.

89. 3. Ex

3. Ex 1. Corinth. 3. 21. Omnia vestra sunt.

89. 3. *Ex appellatione Ministrorum*: Cujuscunque ministri sunt & dicuntur pastores, illi quoque competit jus & potestas vocandi pastores. Sed sunt & dicuntur ministri Ecclesiæ. Ergò Ecclesiæ competit jus & potestas vocandi pastoecs. Assumtio confirmatur ex 1. Cor. 3. v. 21. *Omnia vestra sunt v. 22. sive Paulus, sive Cephas, omnia vestra sunt.* 2. Cor. 1. v. 24. *Non dominamur fidei vestræ.* 1. Pet. 5. v. 2. *Pascite enim qui in vobis est gregem.* v. 3. *non dominantes cleris.* Excipit Bellarminus, *Episcopos esse ministros Ecclesiæ, quia pro ea laborant, non illi obœdiendo, sed eam regendo eiq; præsidendo. Duplex enim est genus Ministrorum, cum alii serviant obœdiendo, ut mancipia, alii imperando. ut pædagogi & omnis Magistratus. Porrò Episcopos servire populis regendo & imperando patet* Actor. 20. & Heb. 13. Resp. 1. non sunt sibi invicem opponenda legitima Ministri per suffragia auditorum vocatio, & debita erga Ministrum legitimè vocatum reverentia & obœdientia. Populus omninò debet obœdire Ministris legitimè vocatis, ex eo autem non debet inferri, quòd suffragia populi à legitima Ministrorum vocatione debeant excludi. 2. Quicquid Ministri legitimè vocati & suo rectè fungentes officio agunt, non suo sed Dei & Ecclesiæ nomine agunt. Deus est Dominus messis & Paterfamiliàs, Ecclesia est decua domus & materfamiliàs, ministri sunt Oeconomi. 3. Nequaquam igitur dominatum quendam politicum in auditores sibi arrogare, nec authenticam pro libitu agendi & imperandi potestatem sibi vendicare debent, sed audiant illud Christi, Luc. 22. v. 25. *Vos autem non sic*, audiant illud Petri 1. Epist. 5. v. 3. μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. 4. Ne quidem per Magistratus electionem certia conditionibus ac pactis conventis limitatum liberæ Reipublicæ adimitur potestas ab officio eum removendi quem eligit, quantò minus per Ministerii Ecclesiastici constitutionem Ecclesiæ ademta judicanda est potestas ab officio Ministros in doctrina vel vita perversos removendi, ubi tamen denuò monemus, nihil temerè vel confusè hac in parte agendum. 5. Repetimus quod dictum fuit superiùs, Magistratus quidem dici διακόνους Θεοῦ Rom. 13. v. 4. nuspiam verò ministros subditorum, ideo διακονία Magistratus respectu Dei non excludit δεσποτικὴν κυριότητα respectu subditorum. Sed pastores non solùm Dei, sed etiam Ecclesiæ ministri dicuntur 2. Cor. 4. v. 5. *Non prædicamus nos ipsos, sed Jesum Christum Dominum, nos autem servos vestros per Jesum.* Coloss. 1. v. 25. *cujus* (Ecclesiæ) *factus ego sum minister.* 1. Cor. 3. v. 21. *Omnia vestra sunt.* Ergo διακονία pastorum excludit δεσποτικὴν κυριότητα. τὴν ἀρχὴν dominatum & Magisterium Christus sibi retinuit, Joh. 13. v. 13. Matth. 23. v. 8. 1. Cor. 8. v. 6. sed διακονίαν & οἰκονομίαν Ministris Ecclesiæ commendavit, unde etiam ἡγεμονία illa quę tribuitur pastoribus Heb. 13. v. 16. sic exponitur Luc. 22. v. 26. quòd non in ἀρχῇ quadam politica, sed in διακονίᾳ Ecclesiastica consistat, quod Ministri sese Duces pręstare debeant populo in doctrina, conversatione sancta & disciplina.

4. Ex 1. Tim. 3. v. 7 Oportet habere bonum testimonium.

90. 4. *Ex utilitate auditorum*: Quod omnes tangit, omnium consensu & suffragiis peragi debet. Sed Ministros idoneos & orthodoxos constitui, tangit omnes Ecclesiæ ordines. Ergo etiam omnium consensu & suffragiis peragi debet. Eò procul dubio respicit Apostolus, quando requirit, ut *Episcopus* eligendus habeat *bonum testimonium ab extraneis* 1. Tim. 3. v. 7. atqui si ab extraneis debet habere bonum testimonium, quantò magis ab Ecclesia, cui præficiendus est. 5. Hisce addimus 5. jus universi cœtus ad unum aliquem ordinem exclusis reliquis deferri justitiæ ratio non patitur. Atqui jus vocandi ministros pertinet ad universam Ecclesiam ut ex præcedentibus constat. Ergò ad unum ordinem reliquis exclusis illud transferri justitiæ ratio non patitur. Et 6. Quicquid alit mutuam concordiam inter auditores & pastores summè necessariam atq; amovet dissidia ex neglectu illius metuenda, illud meritò sanctè observatur. Sed ministros vocari eum consensu & suffragiis Ecclesiæ cui præficiuntur, alit mutuam concordiam inter auditores ac pastores summè necessariam, amovet etiam dissidia ex neglectu hujus ordinis metuenda. Ergo ministros cum consensu Ecclesiæ vocari meritò sanctè observatur.

2. ex praxi Apostolica 1. Act. 1. v. 23 electio Matthiæ.

91. Alteram argumentorum classem petimus ex praxi Apostolica, ubi sic concludimus: Quam vocandi Ministros rationem observarunt Apostoli, ea meritò adhuc in Ecclesia observatur. Sed Apostoli eo modo vocarunt Ministros, ut accederet etiam Ecclesiæ consensus. Ergo eam vocandi rationem meritò adhuc observamus. Circa majorem propositionem notandum, quod agat de Ecclesia jam plantata & constituta, itemque quòd ea Magistratus, qui tempore Apostolorum nondum erat Ecclesiæ membrum, hac in re juri neutiquam opponi debeat. Minor probatur aliquot exemplis 1. Act. 1. v. 23. in electione Matthiæ Petrus quidem negotium proponit, interim nec ipse solus, nec Apostoli soli, sed tota Ecclesia duos statuit, sortem projicit & eum, cujus vocatio divinitus confirmabatur, communibus suffragiis in numerum Apostolorum cooptat. ἔστησαν δύο, inquit Lucas, . . del. ἄνδρες ἀδελφοί, quorum numerus excurrebat ad centum & viginti, unà cum Apostolis, ut colligitur ex v. 15. καὶ προσευξάμενοι εἶπον καὶ ἔδωκαν κλήρους, ubi non Apostolorum duntaxat, sed totius Ecclesiæ preces intelliguntur, καὶ συγκατεψηφίσθη Ματθίας μετὰ τῶν ἕνδεκα Ἀποστόλων, additus est calculis vel suffragiis Ecclesiæ numero Apostolorum. Excipit Bellarminus 1. *juxta Chrysost. factum id esse ex concessione Petri, non ex necessitate.* Resp. Si Petrus tum concessit, cur Papa, qui Petri successor, audire cupit, hodie idem non concedit? Sed negamus specialem quandam concessionem hîc describi. Considerandus enim est Apostolicæ concionis scopus & ejusdem consequens. Scopus est, alium quendam in locum proditoris Judæ ex discipulis esse eligendū, quam rem ad totum fidelium cœtum refert, ut communibus suffragiis tales personę sistantur, quę cum Christo in terris agente ac docente individuam habuerint societatem, consequens est, quod tales cōmuni Ecclesiæ suffragio electos coram Deo statuunt ac precib. cōmunib. præmissis sortes eorū projiciunt, postea electum per sortem cōmunibus calculis Apostolorum Collegio annumerant. Nulla hic peculiaris cujusdam concessionis vel Papalis indulgentiæ fit mentio, sed Petrus Ecclesiæ hoc concedit, quia jure illud ei deberi novit, proponitur igitur exemplum Apostolicum ἀξιομίμητον in Ministrorum vocatione meritò observandum. Chrysostomus nullam facit concessionis cujusdam mentionem, sed monet Petrum nihil hac in re agere voluisse suo arbitrio vel cum imperio. Sic enim scribit hom. 3. ὅρα τὸν αὐτὸν (Πέτρον) μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης, οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲ ἀρχικῶς. Et postea addit, Petrum ideo ne-

gotium illud cum reliquis communicare, ἵνα μὴ περιμάχητον τοῦ πρᾶγμα γένηται, jam verò idem periculum in aliis etiam vocationibus metuendum. Concludit tandem: *Multitudini permittit judicium, simul eos, qui eligebantur reddens reverendos, & seipsum liberans, invidia simultateq; quæ poterat à cæteris oboriri.* Nullam audis concessionem, sed causas facti gravissimas. 2. *Illam non tam fuisse electionem quàm postulationem quandam, quâ cupiverunt à Deo aliquem eligi in locum Judæ.* Resp. priùs elegerunt duos, postea demum per preces postularunt ea duobus illis unum à Deo eligi, h.e. electionem alterutrius per sortem manifestari & comprobari. Ergò postulatio non opponenda est antegressæ electioni, nec excludit electionem. Interim fatemur in vocatione hac immediata per sortem, & inter reliquas mediatas vocationes esse aliquam differentiam, quia in hac immediata Matthiæ vocatione non debebat una persona determinatè eligi, sed divino judicio alterutrius electio commendari, verùm in vocatione mediata Ecclesiæ competit determinata unius personæ electio & vocatio. 3. *ab exemplo uno non deduci posse, quod aliquid sit de jure divino, cùm præsto sint exempla contraria, fuisse aliquando sine populi suffragiis electos Episcopos.* Resp. de illis exemplis contrariis dispiciemus postea, hoc loco monemus, nos haudquaquam ab uno particulari exemplo, certis circumstantiis limitato, sed ab universali Apostolicæ Ecclesiæ praxi argumentari, conjungimus enim cum hoc exemplo vocationis Matthiæ exempla etiam reliqua in actis & Epistolis Apostolicis descripta. Procedimus igitur non ab uno particulari exemplo ad regulam generalem, sed à sufficienti enumeratione omnium exemplorum in Scripturis annotatorum, & notanter addimus, non posse dissimile exemplum dari, ubi scilicet Apostoli absque Ecclesiæ suffragio in Ecclesia jam constituta ministros vocaverint. Ex hac tota praxi Apostolica demonstrata per exempla omnia in Scripturis annotata rectè infertur, quòd vocatio Ministrorum non debeat fieri absque Ecclesiæ suffragio, quia perpetua illa Apostolorum praxis suppeditat generalem regulam in similibus negotiis meritò observandam. 4. Excipiunt alii, *vocationem Matthiæ fuisse extraordinariam, ideo non posse ex hoc exemplo probari, quod suffragium & consensus Ecclesiæ in mediata vocatione accedere debeat.* Resp. concedimus antecedens, sed negamus legitimè ea eo inferri consequens, quin potius contrario modo procedimus. Si à Matthiæ vocatione, quæ tamen fuit extraordinaria & divinitus per sortem comprobata, non fuit exclusum Ecclesiæ suffragium, multò minus ab ordinaria ac mediata Ministrorum vocatione illud excludi poterit. Connexionem firmant exempla reliqua, quæ mox enumerabimus.

2. *Act. 6. 3. electio Diaconorum.* 92. 2. Act. 6. vers. 3. cùm Diaconi eligendi essent, Petrus dicit ad totam discipulorum multitudinem: *Dispicite fratres viros ex vobis bonis testimonii septem, plenos Spiritu sancto & sapientiâ, quos constituamus super hoc opus.* vers. 5. *Et placuit sermo coram tota multitudine, & elegerunt* ἐξελέξαντο *Stephanum & Philippum &c.* vers. 6. *hos statuerunt ante conspectum Apostolorum & orantes imposuerunt eis manus,* ubi observa, 1. Petrum & Apostolos negotium de Diaconis constituendis deferre ad totam Ecclesiam. 2. Ecclesiam approbare hoc consilium Apostolorum. 3. Electionem Diaconorum non fieri à solis Apostolis, sed à tota Ecclesia. 4. Non Apostolos solos, sed etiam Seniores nomine Ecclesiæ reliquæ manus illis imponere, quod postremum membrum probabiliter colligimus ex 1. Tim. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam per impositionem manuum Presbyterii tibi datam,* ubi Presbyterii nomine intelliguntur non solùm illi, qui in verbo laborant, sed etiam Seniores, Ecclesiæ reliquæ virem gerentes. Idem igitur in Diaconorum electione observatum fuisse verisimile est. Sed si vel maximè concedatur, solos Apostolos manus imposuisse Diaconis, nihil tamen ex eo decedit nostro argumento, quia per hanc manuum impositionem simul etiam testificati sunt, se hanc Diaconorum electionem per suffragia Ecclesiæ factam habere ratam. Excipit Bellarminus 1. *ab hoc exemplo non probari id esse de jure divino.* Resp. conjungimus cum hoc exemplo etiam reliqua. Præterea exemplum illud aut juri divino congruit aut eidem adversatur (ἀδιάφορον esse ac proinde tertium hic dari dici non potest, si enim jure divino Ministrorum vocatio ad solos Apostolos ex hypothesi Bellarminiana pertinuisset, non debebant in societatem & communicationem hujus juris admittere Ecclesiam reliquam.) Sed non potest de hoc Apostolorum facto dici, quod adversetur juri divino. Ergo congruit cum jure divino & per consequens ab hoc exemplo ad jus divinum legitimè proceditur. 2. *id esse tributum populo ex concessione Apostolorum.* Resp. non concessio aliqua peculiaris hic describitur, sed præceptum Apostolicum: *Dispicite ex vobis* (inquiunt) *viros bono testimonio ornatos.* Si fuisset quædam concessio, præcessisset reliquorum fidelium petitio, cui Apostoli propter certas & peculiares causas locum dedissent. Sed tale quid in verbis Lucæ non occurrit. Conjungimus autem cum hoc exemplo regulam Apostolicam 1. Timoth. 3. vers. 7. *Oportet Episcopum habere bonum testimonium ab illis, qui foris sunt.* Idem de Diaconis hisce dirimus, quod oportuerit ipsos habere bonum testimonium ab Ecclesia, ergo non ex concessione sed ex necessitate consensus & judicium Ecclesiæ fuit postulatum, nimirum ut constaret de testimonio ipsius circa personas ad Diaconatum eligendas. Præterea illa concessio Apostolorum aut fuit juri divino congrua aut contraria. Posterius dici nequit, aliàs enim non fuisset ab Apostolis facta. Si prius, ergo adhuc hodie debet locum habere. Si enim hoc exemplum Apostolicum est divinum & Deo placens, tutò illud sequimur. Si concesserunt id Apostoli, cur non concedit idem Pontifex? Denique si fuisset quædam concessio, à solo Petro fuisset profecta, is n. juxta hypothesin Pontificiorũ erat summ⁹ Pontifex, penes quẽ solum erat potestas dispensandi, concedendi, statuendi &c. quam successores ejus sibi insolidum adhuc vendicant. Jam verò non solus Petrus, sed etiam reliqui Apostoli Ecclesię suffragium hoc loco requirunt. Ergò non describitur Papalis quædam concessio à solo Petro profecta. 3. *Locum hunc non esse ad propositum, cùm non agat de electione Pastorum sed Diaconorum, qui mensis præficiendi erant.* Resp. demus ea hypothesi, Diaconos mensis duntaxat fuisse præfectos, nihil interim decedit nostræ sententiæ. Si enim in Diaconis eligendis,

gendis, qnorum officium circa victus distributionem & corporis sustentationem præcipuè occupatum erat, populi suffragium nnn fuit exclusum, quantò minus à vocatione pastorum, ad quos animarum cura pertinet, excludi illud debet. Et confirmatur argumentum ex eo, quod in Presbyteris constituendis. Act.14.v.23. idem processus ab Apnstnlis fuerit observatus. Sed falsum est, Diaconns mensis duntaxat præfectos fuisse, ostendimus enim superius ex Stephani & Philippi exemplo ipsos etiam doc..di officio fuisse functos.

3. Act.14. v.23 Presbyterorū vocatio.

93. 3. Act .14.v.. Apostoli χειροτονήσαντες *per suffragia* ... *puli constituerunt per singulas Ecclesias Presbyteros.* Excipit Bellarminus χειροτονεῖν *tria significare, 1. eligere per suffragia, 2. eligere quocunq; id fiat modo, 3. ordinare per manuum impositionem. Si secundo & tertio modo hic accipiatur, argumentum esse solutum. Si primo, tunc notandum, quod significet eligere non per suffragia ab alijs data, sed suffragio proprio. De iisdem enim dicitur quod* χειροτονήσαντες *constituerint Presbyteros, de quibus postea additur, quod commendaverint illos Deo, in quem crediderant, quæ sine controversia ad Apostolos tantum referuntur.* Resp. χειροτονεῖν, ut ratio etymologiæ docet pnpriè significar per suffragia eligere, est enim quasi χεῖρας τείνειν vel ἀνατείνειν manus tendere sua attollere in signum suffragii. (unde etiam LXX. Esa.58.v.9.ponunt χειροτονεῖν pro שְׁלַח אֶצְבַּע digitum mittere vel manum extendere) & constat ex orat. Cic. pro Flacco, signum suffragii apod Græcos fuisse manuum elevationem. Quamvis igitur Chrysostomus homil.14. in Act. & alii Scriptores Ecclesiastici χειροτονία voce ntantur pro *ordinatione*, quæ fit per manuum impositionem, ex eo tamen propriæ illius significationi nihil decedit, aliud enim est χειροτονία propriè sic dicta, aliud χειροθεσία, pro qua sensu Ecclesiastico quandoque χειροτονία ponitur, propterea quod χειροθεσία Ministerii præsupponat χειροτονίαν populi. Neque per τὸ χειροτονεῖν hoc loco intelligi manuum impositionem sive ordinationem, patet ex ipsis verbis Lucæ, sequitur enim καὶ προσευξάμενοι *cum jejuniis commendarunt eos Deo*, ubi in verbo προσευξάμενοι χειροθεσίας demum fit mentio, ut colligitur ex locis similibus. Actor.6.v.6. *orantes imposuerunt eis manus.* Actor.7.v.17. *orabant & imponebant illis manus.* Actor.13.v.3. *jejunantes & orantes, imponentesq; illis manus, dimiserunt eos.* Ergo præcedens χειροτονεῖν electionem per suffragia exprimit, quam impositione manuum cum precibus & jejuniis facta Apostoli confirmarunt. Syrus & Arabs. *Constituerunt ac fecerunt illis Seniores,* Oecumenius in hoc loco μετὰ νηστειῶν καὶ εὐχῶν ἐποίουν οἱ μαθηταὶ χειροτονίας *cum jejuniis & precibus fecerunt discipuli manuum extensiones*, boc est, dederont suffragia. Cajetan. in comm. *Cùm constituissent, hoc est, delegissent Presbyteros.* Frustra autem Bellarminus colligit, non populi sed Apostolorum duntaxat suffragia hic intelligenda esse, ea eo, quod apud profanos Scriptores χειροτονεῖν significet proprio suffragio eligere. χειροτονεῖν enim generale est significans eligere per suffragia sive proprium sive aliorum. Sic apud Aristophanem: τὴν ἀρχὴν κεχειροτόνημαι Magistratum aliorum, populi scil. suffragio adeptus sum, creatus sum Magistratus. Plato de legibus οἷς ἂν πλείστη χειροτονία γίγνηται qui majori suffraginrum numero sunt delecti. Nec posse vel debere populi suffragia hic exclusa intelligi, constat non solùm ex textus circumstantiis (quæ enim hæc fuisset χειροτονία electio per suffragia, si hi duo duntaxat Paulus & Barnabas proprio arbitrio sine Ecclesiæ suffragio Presbyteros constituissent?) & ex vocabuli proprietate, sed etiam ea superioribus exemplis & ex aliis Scripturæ locis. Actor.15.v.22. *Placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia, electos ex se viros mittere Antiochiam.* 1. Cor. 16. v.3. *Cùm præsens fuero, quoscunq; probaveritis per Epistolas hos mittam.* 2.Cor.8.v.19. *Lucas est* χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν *electus per suffragia Ecclesiarum, comes noster*, ubi τὸ χειροτονεῖν Ecclesiis tribuitur. 1.Tim.3.v.7. *Oportet Episcopum habere bonum testimonium*, ad quæ omnia Bellarminus nihil respondet, sed sicco pede eatransilit. Nos autem ex illis talia ducimus argumenta. 1. Si in eligendis illis, qui mandata extraordinaria ad Ecclesias perferreor, suffragium Ecclesiæ fuit adhibitum, quantò magis in eligendis illis, qui ordinario docendi munere fungi debent, suffragium Ecclesiæ sdhiberi debet. Sed prius factum ab Apostolis, Actor.15. v.22. *Placuit Apostolis & Senioribus* σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι. v.25. *Placuit nobis* (inquiunt) *collectis in unum eligere viros, & mittere ad vos, v.27. misimus igitur Iudam & Silam, &c.* Ergo etiam posterius fieri debet. 2. Si ad διακονίαν in collectis ad fratres egenos perferendis occupatam χειροτονία & suffragium Ecclesiæ fuit adhibitum, multò magis ad διακονίαν in ministerio verbi & publico docendi munere occupatam, χειροτονία & suffragium Ecclesiæ adhiberi debet. Sed illud factum ab Apnstolis, 1.Cor.16.v.3. 2.Cor.8.v.19. Ergo & hoc à nobis fieri debet. 3. Si in Episcopo requiritur bonum testimonium ab extraneis, multò magis in ipso eligendo requiritur bonum testimonium ab Ecclesia, cui præficiendus est. Sed prius in Episcopo requirit Apostolus 1.Tim.3.v.7. Ergò & posteriùs non debet prætermitti. Agnoscit vim ac nervum hnrum argumentorum, præsertim verò perspicuitatem loci 2.Cor.8.v.19. ubi χειροτονία dilertè Ecclesiis tribuitur, Alph. Salmeron, unde tract. 41. in comm. cap.14. Act. pag. 270. sic scribit: *Græca vox* χειροτονήσαντες *invenitur hoc loco tantùm & 2. Cor. 8. ubi verbum* χειροτονηθεὶς *legitur in fonte Græco, hoc est, per majorem partem suffragiorum electus. Quemadmodum igitur Apostoli Diaconorum septem electionem & nominationem fidelibus obtulerunt, quos ipsi orationibus & impositione manuum ad Diaconatum promoverunt, ita hìc Paulus & Barnabas dederunt credentibus facultatem, ut nominarent ac eligerent in sua quaq; civitate Episcopum, quem ipsi postea orationibus & jejuniis & manuum impositione consecrabant.* Hæc Salmeron nostram sententiam approbans, Bellarmino verò directè contradicens, unde etiam χειροθεσίαν καὶ κατάστασιν Ministerio debitam à χειροτονία populo competente distinguit. Leorinus etiam in comm. hujus loci agnoscit *electionem populo in hac ministrorum constitutione fuisse conjunctam*, modò obtineat ordinationem ab Apostolis illis ab Ecclesia electis collatam fuisse, quod nos minimè negamus.

94. Tertiam argumentorum classem petimus ex praxi primitivæ Ecclesiæ, ad quam pertinent, 1. *Conciliorū decreta, 2. Patrum dicta. 3. Probata legitimæ vocationis exempla.* I. In Canonibus Apostolorum, quos quidam ea Pontificiis pro genuinis 3. ex praxi Ecclesiæ primitivæ 1. ex Conciliis.

nuinis

genuinis agnoscunt, can. 36. statuitur, *quod Episcopus non debeat ordinationes facere in civitatibus & villis, quæ illi nullo jure subjectæ sunt præter eorum conscientiam, qui civitates & villas detinent.* Concilium Nicenum talem sanctionem constituit, ut est in Epistola Syoodica apud Theodor. lib. 1. Histor. Ecclesf. cap. 9. circa finem. *Si quis fortè Ecclesiæ Præsul obdormierit, jus esto paulò ante receptis succedere in locum demortui, si modò & mereri videbuntur & populus elegerit. Sic tamen ut suffragium & quasi consignatio accedat Episcopi Catholicæ Alexandrinæ Ecclesiæ,* (Excipit Bellarminus, *ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi jam tum cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisceretur, quod non negetur à Pontificiis.* Resp. imò verò non consuetudo quædam recitatur, sed decretum Concilii proponitur, nec illo demum tempore consuetudo ista initium capiebat, sed conformis erat perpetuæ Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ praxi, ut ex antedictis constare potest.) Io Concil. Carthagin. III. can. 72. decretum est, *ne ullus Clericus ordinetur, nisi probatus fuerit vel Episcoporum examine vel populari testimonio.* Citatur hic canon c. Nullus dist. 24. In Concil. Carthaginensi IV. can. 22. similiter decretũ, *ne Episcopus sine civiũ assensu & testimonio Cle cos ordinet.* Citatur hic canon c. Episcop. dist. ead. his omninò verbis: *Episcopus sine Concilio Clericorum suorum Clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam & testimonium quærat.* Io Coocilio Nanatensi referente Ivone Carnutensi lib. 3. de consecrat. Episcop. & Gratiano in decretis c. Quando dist. 24. constitutum, *quod ante ordinationem Episcopus à latere suo debet eligere Sacerdotes & alios prudentes viros gnaros divinæ legis, exercitatos in Ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorũ vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, diligenter investigent &c. aliàs autem sine Clericorum videlicet Concilio & populi testimonio nullum Episcopus ordinare præsumat.* In Concilio Toletano 12. cao. 6. qui citatur c. cùm longè dist. 63. sic statuitur: *Placuit omnibus Pontificibus Hispaniæ atq; Galliæ, ut salvo Privilegio uniuscujusq; provinciæ licitum maneat, deinceps Toletano Pontifici quoscũque Regalis potestas elegerit, & jam dicti Toletani Episcopi judicium dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis & in præcedentium sedibus præficere Præsules & decedentibus Episcopis eligere successores &c.* In Concilio Sardicensi statutum, ut habetur c. Si fortè dist. 65. *Si unum tamen in provincia contigerit remanere Episcopum, quod superstes Episcopus convocare debeat Episcopos vicinæ provinciæ & cum eis ordinare comprovinciales sibi Episcopos. Quòdsi facere id negligat, populos debere convenire Episcopos vicinæ provinciæ & petere sibi rectorem &c.*

& Pontifici decretis

95. *Ad Conciliorum decreta* referri possunt *rescripta Pontificum Romanorum*, quæ à Pontificiis majorem vel certè parem decretis Coociliorum habere creduntur autoritatem. Nicolaus Papa io decretis c. in Nomine dist. 23. *reliqui Clerus & populus Romanus ad consensum novæ electionis Pontificis à Cardinalib. factæ accedant.* ibid. citatur sententia Leoois: *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sint electi, nec à plebib. expetiti, nec à comprovincialib. Episcopis cum metrop itani judicio consecrati.* Ead. repetit c. Nulla. dist. 62. Greg. lib. 4. Epist. 15. ad Joh. Episcop. primæ Justinianæ & citatur c. Quia dist. 63. *Quia suscepta fratrum atque Coepiscoporum relatio ad locum vos Sacerdotij totius Concilij unito consensu & Serenissimi Principis voluntate declarat accersiri, gratias Salvatori nostro magna cum exultatione retulimus, nos quoq; in personam fraternitatis tuæ per omnia consentimus.* Idem lib. 2. Epist. 30. ad Johan. Subdiaconum & citatur c. Quanto. dist. ead. *Quia multi Mediolanensium Genua coacti barbaricæ feritate consistunt, eorum te voluntates oportet convocatis Clericis in commune perscrutari, & si nulla eos diversitas ab electionis unitate disterminat, siquidem in prædicto filio nostro Constantino* (quem Clerus Mediolanensis unanimiter eleger t) *omnium voluntates atq; consensum perdurare cognoscis, tunc eum à propriis Episcopis cum nostra autoritatis assensu facias consecrari.* Gelasius Papa ad Philippum & Geruntinum Episcopos & citatur c. Plebs Dioterensis dist. ead. *Plebs Dioterensis datis nobis petitione deflevit diu, se sine rectoris proprii gubernatione dispergi, ac sicut asseritur, is qui jam a vobis probatus dicitur, à paucis & tenuibus putatur electus, cùm ad vos pertineat universos assiduâ admonitione compellere, ut omnes in unum, quem dignum Sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione consentiant. Et ideo fratres carissimi di -sos ex omnibus sæpedictis locis parœciis & Presbyt & Diaconos & universam turbam vos oportet sæpiùs convocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem vobis admonentibus sibi quærant sibi divinitatis intentione personam, quam nulla contrarietas à constitutis possit revocare rescriptis.* Stephanus ad Romanum Archiepiscopum Ravennatensem & citatur c. Nosse dist. ead. *Convocato clero & populo talis ibi eligatur Episcopus, cui sacri non obvient Canones. Sacerdotum quippe est electio & fidelis populi consensus adhibendus est, quia docendus est populus, non sequen s.* Nicolaus Papa ad Johannem Ravennatens. hiepisc. & citatur c. Episcopos dist. ead. *Episcopos per Æmiliam non consecres nisi post electionem vel consensum cleri & populi.* Pelagius Papa ad Julianum Episcopum Grumentinum & citatur c. Literas dist. ead. *Literas caritatis tuæ suscepimus, quibus significat, Latinum Diaconum suum ad Episcopatum Ecclesiæ Marcellianensis à Clero & omnibus qui illic convenerunt, postulari. Hoc itaq; dicimus, ut si omnes eum eligunt & vis eum concedere, gratum nobis esse cognosce.* Leo IV. ad Lotharium & Ludovicum Augustos & citatur c. Reatina dist. ead. *Reatina Ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, dignum est, ut brachio amplitudinis vestræ sublevetur ac gubernationis regimine protegatur. Unde salutationis alloquio præmisso vestram mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili Diacono eandem Ecclesiam ad regendum concedere dignemini, ut vestra licentia accepta ibidem Deo adjuvante eum consecrare valeamus Episcopum. Sin autem in prædicta Ecclesia nolueritis ut præficiatur Episcopus, Tusculanam Ecclesiam, quæ viduata existit, illi vestra serenitas dignetur concedere, &c.* Stephanus ad Guidonem Comitem & citatur c. Lectis dist. ead. *Lectis sagacitatis vestræ apicibus, qui defuncto Ecclesiæ Reatinæ antistite Clerum & plebem ejusdem elegisse sibi futurum antistitem & à nobis consecrandum vestro studio directum esse, ne ipsa Ecclesia diu sine pastore proprio consisteret, fatebantur: nos de obitu prioris dolentes, nunc ipsum electum unanimitate & Canonica ipsius Ecclesiæ electione, ut mandastis, tamelitissime cr-*

me ordinare omisimus, eo quod Imperialem nobis (ut mos est) absolutionis minimè detulerit Epistolam, pro qua scilicet re ambiguum est nobis, ideò voluntati vestræ in hoc parere distulimus, ne Augustalis animus durissimè hoc quocunq; modo perciperet. Sed scientes Ecclesiam Dei sine proprio diu pastore non debere consistere, gloriæ vestræ mandamus, ut à vestra solertia Imperiali (ut prisca consuetudo dictat) percepta licentia & nobis, quemadmodum vos scire credimus, Imperatoria directa Epistola, tunc voluntati vestræ de hoc parebimus, eundemq; electum Domino adjuvante consecrabimus. Leo Papa lib. 1. Epist. 82. ad Anastasium Episcopum & citatur c. Metropolitano dist. ead. *Metropolitano defuncto, cùm in loco ejus alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem Metropolim convenire debent, ut omnium Clericorum atq; civium voluntate discussa ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ vel Diaconis optimus ordinetur.* Jvo Carnut. lib. 8. de elect. Pontif. refert & citatur c. Hadrian. dist. ead. *quod Hadrianus Papa cum universa Synodo Romana tradiderit Carolo Imperatori jus & potestatem eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam sedem, insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias investituram ab eo accipere definiverunt, ut nisi à Rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit.* Eadem omninò ratione Leo Pontifex illud jus confirmavit Otoni, ut refertur ab Jvone Carnutensi lib. eod & citatur c. In Synodo dist. ead. *Ego Leo servus servorum Dei Episcopus cum toto Clero ac Romano populo constituimus & confirmamus & corroboramus & per nostram Apostolicam autoritatem concedimus atque largimur Domino Ottoni primo Regi Teutonicorum, ejusq; successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi successorem atq; summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi ac per hoc Archiepiscopos & Episcopos, ut ipsi ab eo investituram accipiant &c. & ut nemo deinceps cujuscunq; dignitatis vel religionis eligendi Pontificem aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem absq; Imperatoris consensu. Quod si à Clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & investiatur nec consecretur. Si quis contra hanc Apostolicam autoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus & nisi resipuerit, irrevocabili exilio puniri vel ultimis suppliciis affici.* (Ubi notandum quod rectè monetur a D. Arnoldo Engelbrecht JCto eximio, amico nostro singulari in disput. de Jurisdict. concl. 84. *Potestatem illam ab Adriano & Leone Rom. Impp. circa electionem Pontificis datam Privilegij nomine perperam intelligi, cùm declaratio tantum fuerit & recognitio juris veteris, non novi juris concessio)* Cœlestinus Pontifex p. t. Epist. 2. cap. 5. & citatur c. Cleri dist. ead. *Cleri plebisque consensus & desiderium requiratur.* Leo p. t. Epist. 87. & citatur c. Vota. dist. ead. *Vota civium, testimonia populorum, honoratorum* (eorum qui in Magistratu sunt) *arbitrium, electio Clericorum in ordinationibus Sacerdotum constituantur.* Et infra: *Per pacem & quietem Sacerdotes qui futuri sunt, postulentur, teneatur subscriptio Clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus & plebis.* Addit Gratianus: *Principibus verò atq; Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum atq; aliorum Episcoporum referendas usus & constitutio tradidit pro schismaticorum atq; hæreticorũ dissensionibus, quibus nonnunquam Ecclesia Dei concussa periclitabatur &c. Repræsentabatur igitur electio Clericorum Principibus, ut eorum autoritate roborata nullus hæreticorum vel schismaticorum auderet contraire, & ut ipsi Principes tanquam devotissimi filij consentirent in eum, quem sibi in Patrem eligi viderent, ut ei in omnibus suffragatores existerent.* Stephan. ut citatur c. Quia sancta. dist. ead. statuit, *ut cùm instituendus est Pontifex, convenientibus Episcopis & universo clero eligatur præsente Senatu & populo, qui ordinandus est & sic ab omnibus electus, præsentibus Legatis Imperialibus consecretur.* Leo p. 1. Epist. 82. ad Anastasium Episc. Thessal. & citatur c. Si fortè dist. ead. *Si vota eligentium in duas se diviserint partes, is Metropolitani judicio præferatur, qui majoribus juvatur studiis & meritis, ita tamen ut nullus detur invitis & non petentibus, ne plebs invitum Episcopum non optatũ contemnat aut odiat.* Idem ibidem & citatur c. De persona dist. 65 *de persona consecrandi Episcopi & de Cleri plebisq; consensu Metropolitanos Episcopus ad fraternitatem referat.* Anaclet. in Epist. 2. ad Episcopos Italiæ & citatur c. Reliqui dist. 67. *Sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita ut cives & alij Sacerdotes assensum præbeant.* Ex hisce tot Conciliorum decretis ac tot Pontificum rescriptis manifestum est, ad vocationem Ministrorum requisita fuisse ac requiri omninò etiam debere populi votum, suffragium, testimonium, approbationem, voluntatem & consensum, quin etiam postulationem, petitionem & electionem pro ratione circũstantiarum ipsi quandoq; fuisse datam, Magistratui itidem electionem, concessionem, arbitrium, confirmationem & investituram. Adduntur etiam gravissimæ rationes, ne plebs invitum Episcopum contemnat, neve dissensiones in Ecclesia excitentur &c. Item populus est pars Ecclesiæ; quæ de qualitatibus eligendorum, eorumq; vita ac moribus testimonium dare potest. Excipit Bellarm. 1. *ex nullo horum testimoniorum colligi posse, esse de jure divino, ut populus eligat.* Resp. jus divinum & praxin Apostolicam ostendimus superiùs, hoc loco sufficit nobis, idem per Concilia & Pontifices statutum esse, quæ statuta juri divino ex hypothesi Bellarmini æquiparantur. 2. *In his omnibus uno vel altero exceptis nullam fieri mentionem electionis, sed solùm postulationis vel testimonij.* Resp. non testimonii solùm & postulationis, sed etiam consensus approbationis & electionis disertam faciunt mentionem: adde quod populo non solùm electio, sed etiam postulatio & testimonium in regno Papæ circa vocationem Ministrorum denegatur. 3. *Reges & populos jus eligendi habuisse ex concessione Pontificum, non ex jure divino.* Resp. imò verò populi suffragia in vocatione Ministrorum requisita fuerunt, antequam Episcopi Rom. Papalem illam præcipiendi, statuendi, dispensandi, concedendi &c. potestatem exercerent. At si concesserunt id Pontifices tunc temporis, cur hodie idem non concedunt? Concessio illa aut fuit juri divino congrua aut contraria. Si prius, adhuc vigere debet. Si posterius, gravissimè errarunt Pontifices, quod alibi Bellarm. fieri posse negat. Deniq; nullius vel concessionis vel conniventiæ Papalis (ut paulò post Bellarm. eam appellat) in illis canonibus fit mentio, sed populi consensus & suffragium, ut *necessarium* ad legitimam electionem requiritur, id quod ex ipsis verbis manifestum.

2. Ex Patrū dictis. 96. 2. *Patrum dicta* & plurima & luculenta hûc afferri possunt. Tertull. in Apol. cap. 39. *præsunt probati quique Seniores honorem istum non precio, sed testimonio adepti.* Cypr. lib. 1. Epist. 4. ad Felicem Presbyterū & plebes, multus est in astruenda nostra sententia: *Non blandiatur sibi plebs* (inquit) *quasi immunis à contagione delicti esse possit, cum Sacerdote peccatore communicans & ad injustum atq; illicitum Præpositi sui Episcopatum consensum suum commodans &c. propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis & Deum metuens à peccatore Præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, cùm ipsa maximè habeat potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de divina autoritate descendere, ut Sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur & dignus atq; idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur, sicut in Numeris Moysi præcipit Dominus dicens: Prehende Aaronem fratrem tuum & Eleazarum filium ejus, & impones eos in montem coram omni Synagoga & exue Aaron stolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni Synagoga jubet Deus constitui Sacerdotem, i. e. instruit & ostendit ordinationes Sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente vel detegantur malorum crimina vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata, quod postea secundùm divina magisteria observatur in Actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Judæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio discentium, fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum & Sacerdotum, sed in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus: de quo & ipso in Actis Apostolorum scriptum est. Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt illis, quod utiq; idcirco tam diligenter & cautè convocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad Sacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunquam indignos, non secundùm Dei voluntatem, sed secundùm humanam præsumtionem & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & justa ordinatione, Deus ipse manifestat per Oseam Prophetam dicens, Sibimetipsi Regem constituerunt & non per me. Propter quod diligenter de traditione divina & Apostol. observatione servandum & tenendum est, quod apud nos quoque & ferè per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quiq; conveniant & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorū vitā plenissimè novit & uniuscujusq; actum de ejus conversatione perspexit.* Quid quæso apertius & nervosius pro nostra sententia dici potuisset. Idē lib. 4. Ep. 2. testatᷣ, *Corneliū Papam electum fuisse à plurimis Episcopis de testimonio & suffragiis totius Cleri & populi.* Bellarm. tamen Solis lumen pallio tegere conatus, obtendit 1. *Cyprianum non velle dicere, descendere ex jure divino, ut Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis divinis, cùm tribus duntaxat exemplis probet, hoc de divina autoritate descendere, jam verò exempla Scripturarum non faciunt rem esse de jure divino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt. 2. Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi ut ferant testimonium de vita & moribus ordinandorum, quod etiam nunc servatur in Ecclesia Catholica, ut sic populus habeat potestatem eligendi & suffragandi per testimonium, non per calculum, more testis, non judicis.* Resp. 1. Cyprian. expressè hunc morem eligendi Sacerdotes *de autoritate divinâ* descendere dicit, Item Deum non solùm exemplo ostendere, sed etiam *præcepto* instruere, quod ordinationes Sacerdotales non nisi *sub populi assistentis conscientia* fieri debeant. Nec Eleazari duntaxat, sed etiam Matthiæ & Diaconorum electionem ex Actorum Apostolicorū Historia adducit, ut à divina autoritate & præcepto illud descendere ostendat. Quod enim Apostoli impulsu Spiritus sancti in tam arduo negotio perpetuâ praxi observarunt, illud meritò generalis regulæ locum obtinere & ex jure divino descendere judicatur. Addit insuper Cyprian. *de traditione divina & Apostolica observatione* hunc morem descendere, ac per *universas ferè provincias observari.* Negare igitur non poterit nec audebit Bellarminus, quod suffragia populi in electione Pastorum adhiberi in florentissimo & ferè universali Ecclesiæ usu tempore Cypriani fuerit positum, ac Patres vetustissimos morem in nostris Ecclesiis hodie receptum observasse, & quidem non privato arbitrio, sed Ecclesiæ Israeliticæ in Vet. & Apostolicæ in N. Test. exemplo, id quod demonstrasse nobis hoc loco sufficit, exempla enim illa evidenter probant, perpetuam Ecclesiæ praxin divinâ autoritate suffultam & approbatā, ac nullo contrario exemplo refutatam, qualis cōsuetudo legis instar meritò habetur. Duo autem ex Bellarmino hic lubet quærere. Primò cùm agnoscere cogatur, Cypriani tempore morem adhibendi suffragia populi in electione Sacerdotum fuisse usitatum, & penè universalem, cur §. seq. scribat, *tempore Nicæni Concilii cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisceretur?* 2. cùm tamen Cyprian. centum annos ante Nicenum Concil. hæc scripserit. Secundò cur praxi Ecclesiæ in ipsis Scripturis approbatæ tam parum hoc loco tribuat, cùm alibi plus nimio eandem extollat. Sic enim scribit lib. 1. de Sacramentis in genere cap. 26 §. ex quo intelligimus: *Vetus Ecclesia ex consuetudine ducentorum vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia* (Scripturæ) *quæ Cyprianus cum suis afferebat & meritò. Nam cùm certum sit, consuetudinem universæ Ecclesiæ perpetuam non posse cum verbo Dei pugnare & clarior sit consuetudo, quàm ipsum verbū Dei, rectè judicabant illi, ex consuetudine verbum Dei interpretandum esse.* Ac lib. 2. de indulgent. cap. 10. §. Sed etiam. *Si nihil scriptum esset de indulgentiis, non tamen sequeretur, Indulgentias non esse nisi autoritate Rom. Ecclesiæ, possent enim esse autoritate divinâ cognitâ per traditionem Apostolorum, quomodo alia non pauca &c.* Atqui Cyprianus expressè asserit, hunc morem eligendi descendere ab autoritate divina, esse traditionem divinam & Apostolicam observationem. Ergo salvis suis hypothesibus Bellarminus eum repudiare non poterit. 2. Falsum etiam est, quod præsentiam & testimonium duntaxat Cyprianus populo tribuit, quando enim populū dehortatur, ne ad injustum & illicitum Præpositi sui Episcopatum consentiat, quando ipsum dicit *maximè habere potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes vel indignos recusandi,* quando tantum ei tribuit, quantum fidelibus in electione Diaconorum ab Apostolis fuit concessum, certè tale suffragium populo tribuitur, quo non solùm

Præ-

Præposito suo dignitatis testimonium perhibere, sed & totum electionis actum vel suo consensu approbare vel dissensu impedire possint, quod non est nudum duntaxat testimonium, sed etiam judicium & suffragium per calculum, Origenes homil. 6. ad cap. 8. Levit. & citatur c. Licet 8. quæst. 1. *Licet Dominus de constituendo Principe præcepisset & elegisset, tamen convocatur etiam Synagoga. Requiritur ergo in ordinando Sacerdote etiam populi præsentia, ut sciant omnes & certi sint, quod qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium & hoc astestant, populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret, hoc est autem, quod & Apostolus præcipit in ordinatione Sacerdotis dicens: Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, Ambros. lib. 10. Epist. 82. Vercellensem Eccles. hortatur, ut parentum exempla sequatur ac Sacerdotem postulet: *Conficior* (inquit statim in principio) *dolore, quia Ecclesia Domini, quæ est in vobis, Sacerdotem adhuc non habet &c. & mihi inscribitur vestra intentio, quæ affert impedimentum. Nam cùm sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid aut nos decernere aut vos eligere, aut quicquam acquiescere, ut inter dissidentes suscipiat hoc munus, quod inter convenientes vix sustineatur. Hæc est illa Confessoris institutio, hæc justorum soboles Patrum, qui sanctum Eusebium, quem nunquam ante cognoverant, posthabitis civibus simul ut viderunt & probaverunt, tantumq́; interfuit, ut probaretur; quantum ut videretur? Meritò vir tantus evasit, quem omnis elegit Ecclesia, meritò creditum, quòd divino esset electus judicio, quem omnes postulavissent. Convenit igitur & sequamini exemplum, præsertim cùm à sancto confessore Eusebio instituti, tanto meliores Patribus esse oporteat, quanto vos melior doctor instituit atq; erudivit, modestiaq́; vestra & concordia insigne edere; ut congruatis assensu ad postulandum Sacerdotem. Etenim si juxta Dominicam sententiam, quod duobus convenerit de omni re, quamcunq; petierint, fiet, inquit, à Patre meo, qui in cœlis est. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum, quantò magis ubi plena est in nomine Domini congregatio, ubi universorum postulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet ibi Dominum Iesum & voluntatis auctorem & petitionis arbitrum fore & ordinationis Præsulem vel largitorem gratiæ.* Chrysost. lib. 3. de Sacerdot. inquit, *omnes electiones & vocationes irritas fieri, quæ ἄνευ λαοῦ ευνοίας sine consientia & assensu populi fiunt.* Isidor. lib. 2. de officiis Eccl. cap. 5. *Si in plebibus Archipresbyteri obierint, aut pro aliquo reatu exinde ejecti fuerint, Archidiaconus quam citiùs proficiscatur illuc, & cum Clericis & populis ipsius plebis electionem faciat, quatenus dignus pastor Domini Dei constituatur.*

3. ex primitiva Ecclesia exemplis.

97. 3. *Exempla primitivæ Ecclesiæ* adduci possunt longè plurima. Cyprian. lib. 1. Epist. 4. cùm latè probasset plebem maximè habere potestatem eligendi dignos Sacerdotes vel indignos recusandi, subjungit: *Hoc in Collega nostri Sabiniani ordinatione factum est, ut de universa Fraternitatis suffragio, & de Episcop. qui in præsentia convenerant, quiq; de eo ad ipsos literas fecerant, judicio Episcopatus ei deferretur.* Nazianzen. in serm. de laudibus Athanasii refert, quod electus fuerit ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς *totius populi suffragio.* De Petro successore Athanasij in Episcopatu Alexandrino scribunt Theodoret. lib. 4. Histor. Eccles. cap. 20. & Niceph. lib. 11. Histor. Eccles. cap. 20. non longè à princip. *quod id functionem Athanasij successerit, suffragio quidem primum beati illius capitis, deinde etiam Episcoporum provinciæ ejus universorum, totiusq; Cleri & eorum qui Alexandriæ primos honores & Magistratus gerebant, votis & calculis plebe etiam cuncta faustis acclamationibus Concilium id perquam libenter confirmante.* Idem habetur in Histor. Tripart. lib. 7. cap. 37. *Post Athanasium suscepit Petrus vir opt. Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat cunctis consentientibus & Sacerdotibus & Nobilibus cunctaq́; plebe & favore suo propriam ostendentibus voluntatem.* ** *Nos, quod Christianus esses, dignum te judicavimus Episcopatu urbis nostræ*, inquit Constantius ad Liberium. apud Theod. lib. 2. cap. 16. Socrat. lib. 5. cap. 5. memorat *populo per trinundinum*, id est, *tres solennes conventus Ecclesiasticos nomina vocandorum ministrorum fuisse promulgata.* ** Idem lib. 4. Hist. Eccles. cap. 25. de Ambrosio refert, *quod communi omnium suffragio & ipsius Imperatoris voluntate & consensu in Episcopum Mediolanens. in Auxentij locum electus fuerit. Mediolani* (inquit) *cùm de Episcopo eligendo magnopere turbatum esset, Ambrosius procurrit in Ecclesiam ut seditionem compesceret. Postquam populus ejus adventu conquieverat, ipseq; populum de multis rebus inutilibus hortatus temerarios multitudinis impetus compresserat, derepente uno omnium consensu & clamore Episcopatu dignus existimatus est, omniumq́; designatus suffragiis. Episcopis qui aderant, videbatur hæc consentiens populi vox divinitùs sanè emissa, idcircò sine mora Ambrosium comprehendunt lavacro baptismatis (erat enim Catechumenus) tingunt ad Episcopatus procurationem deligunt. Verùm cùm Ambrosius dignitatem Episcopatus repudiaret, Valentinianum de re gesta faciunt certiorem, qui populi admiratus consensum opusq; Dei ratus, quod factum erat, significat Episcopis, ut voluntati inservirent, qui jusserat, ut illum crearent Episcopum, nam Deum potius quàm homines ei ad hunc honoris gradū suffragatum fuisse.* Idem refert Theodor. lib. 4. Histor. Eccles. cap. 6. ubi addit, *Synodum Mediolanensem jussam ab Imperatore ut Episcopum eligeret, ipsi dedisse optionem ut deligeret aliquem suo suffragio sapientem & pietate ornatum, sed Imperatorem recusasse.* Eradius Augustini in Episcopatu Hipponensi successor Ecclesiæ illius consensu, suffragiis, acclamationibus & subscriptionibus constitutus est Episcopus. Sic enim refertur in Actis exceptis à Notoriis in designando Eradio Presbytero, qui Augustino succederet, & interim senem aliqua curarum parte sublevaret, ioter Augustini Epistolas Epist. 110. Augustin. suis Coëpiscopis, Presbyteris, Clero & populo magna frequentia congregatis negotium de electione successoris proposuit. *Scio* (inquit) *post obitus Episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari; & quod sæpe expertus sum & dolui, debeo quantum ad me attinet, ne contingat huic prospicere civitati &c. Voluntatem igitur meam, quam credo Dei esse, in omnium vestrûm notitiam perfero, Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo mox acclamatum est. Deo gratias, Christo laudes, dictum est vigesies tertio. Exaudi Christe, Augustino vita, dictum est, sexies decies. Te Patrem, te Episcopum, dictum est octies. Cumq; reticeretur, Augustinus Episcopus dixit, non opus est me de laudibus ejus*

ali-

aliquid dicere, saveo sapientiæ & parco verecundiæ, suffi si, quia nosl neum & hoc me vello dico, quod vos velle scio & si antè nescirem, hodie probarem. Hoc ergo volo, hoc à Domino Deo nostro nunc etiam in ætate frigida votis ferventib. posco, ut hoc mecum oretis, exhortor, admoneo, rogo, ut omnium in pace Christi collatis & conflatis mentib. confirmet Deus, quod operatus est in nobis. Qui misit mihi eũ, servet eũ, servet incolumem, servet sine crimine, ut qui facit gaudium viventis, locum suppleat morientis. A Notarus Ecclesiæ, sicut cernitis, excipiuntur, quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, & meus sermo & vestra acclamationes in terram non cadunt &c. A populo acclamatum est trigesies sexies, Deo gratias, Christo laudes, Exaudi Christe, Augustino vita, dictum est tredecies. Te Patrem, te Episcopum dictum est octies. Dignus & justus est, dictum vigesies, bene meritus, bene dignus, dictum est quinquies. Cumq; reticeretur, Augustinus dixit, ego ut dicebam voluntatem meam & voluntatem vestram gestis Ecclesiasticis, quemadmodum ad homines attinet, confirmatam volo, quemadmodum verò ad latentem omnipotentis voluntatem, omnes, ut dixi, oremus, ut confirmet Deus, quod operatus est in nobis. A populo acclamatum est, Judicio tuo gratias agimus, dictum est sedecies. Fiat, fiat, dictum est duodecies. Te Patrem Eradium Episcopum, dictum sexies. Deniq; cum actorum istorum subscriptionem Augustinus peteret, denuò acclamatum est, fiat, fiat. Atque hæc uberius commemorare voluimus, ut intelligeretur, quale fuerit populi in electione Episcoporum suffragium, quales acclamationes, itemq; unde originem duxerit lusus ille Pontificius, quo & Deo & hominibus illudunt. Quando enim aliquis eligendus & confirmandus est, suffraganeus intrat fores templi & clamat: *Virum dignus sit & justus*, qui eligatur & confirmetur? Extat quidam in angulo, qui acclamat, *dignus & justus est*. Sozomen. lib. 7. Hist. Eccl. cap. 7. refert; quod Imperator Theodosius Gregorium ob vitam & doctrinam admiratus dignum censuerit Prælulatu Constantinopolitano, hoc est, quod ipsum Episcopis in Concilio ibidem congregatis nominaverit, sed cùm Gregorius hoc munus aversaretur, electus fuit Nectarius, quæ electio qualiter facta fuerit, cognosci potest ex Theodoreto, qui lib. 5. Hist. Eccl. cap. 9. recitat Epistolam Synodicam Episcoporũ in Concilio II. generali Constantinopol. cõgregatorum ad Damasum & Episcopos Romæ cõgregatos, in qua inter cætera sic loquuntur: *Constantinopolitanæ recenti, ut sic loquamur, Ecclesiæ reverendissimum & Dei amantissimum Nectarium Episcopum præposuimus in generali nostro Concilio & præsente amantissimo Dei Imperatore Theodosio, cum omnium Clericorum ac totius civitatis approbatione.* Ne autem existimetur Imperatorem fuisse præsentem tanquam κωφὸν πρόσωπον & sine ullo per judicium suffragium, notetur, quod Sozomen. lib. 7. Hist. cap. 8. memoret, *Imperatorem jussisse, ut Sacerdotes nomina eorum, quos ad ordinationem dignos judicarẽt, charta inscriberent, ac sibi ex omnib. illius unius electionem reservarent, quod cùm ab Episcopis fuisset factum, Imperatorem elegisse Nectarium in Constantinopol. Ecclesiæ Episcopum.* In eadem Epistola Synodica Episcopi Constantinopolitani de Flaviani electione apud Theodoret. l. d. sic loquuntur: *Ecclesiæ antiquissimæ & planè Apostolicæ Antiochiæ in Syria Canonicè præfeceraт Cõventus provincialium & Diœceseos Orientalis Episcopum reverendiss. & amantissimum Dei Flavianum assentiente tota Ecclesia & q. uno ore celebrante illam, quam creationem habuit ratam & communem Synodus.* Imperatores Rom. quondam autoritatem suam in electionibus Episcoporum interposuisse, ex eo inter cætera constat, quod modum electioni dederint ac præscripserint Auth. Presb. in fin. l. Si quenquam. l. sacris nostris C. de Episc. & Cler. Nov. 6. 57. 123. Imò ipsius etiam Rom. Episcopi non modò confirmandi sed etiam eligendi & creandi jus habuisse c. Agatho dist. 63. c. in Synodo dist. ead. c. Adrian. el. 2. pro qua Imperatoris confirmatione certa pecuniæ quantitas Imperatori à Papa dari solebat, quæ postea Agathoni ab Imperatore Constantino III. circa Ann. 680. fuit remissa. In Græca Orientali Ecclesia referente Niceph. Gregora lib. 4. Patriarcha Constantinopol. hoc modo olim fuit electus & confirmatus. Primò ab Heracliensi Metropolita, cui hoc jus antiquitus, ut & adhuc hodie competit, nominatus est, deinde Clero, Nobilibus & primoribus populorum, quorum consensus requirebatur, propositus sive præsentatus, postmodum ad Imperatoris aulam deductus, à quo pedum pastorale sive deauratum baculum incurvatum per manus accepit ac tandem à Clericis in thronum Patriarchalem collocatus. Vide omninò tract. Walrami Episcopi Naumburg. de investit. Episcop. in quo ex Historiis prolixè probat, quod Episcopi Hispaniæ, Scotiæ, Angliæ, Hungariæ, &c. ex antiqua institutione per Reges intro ierint, ac quod inthronizationes sive vestituræ Episcoporum jure pertineant ad Reges & Principes, sub quorum dominio Episcopatus sunt. Ut autem Imperatorem Christianorum autoritas in electione & confirmatione Episcoporum intercessit, ita quoque populi consensus non fuit posthabitus. Inde Theodoret. lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. & Niceph. li. 9. Hist. cap. 25. referunt, Felicem Romæ ab Imperatore Constantio Episcopum invita Ecclesia constitutum, ita invisum toti cœtui fuisse, ut ipso sacris operante, licet in doctrina ipsius nihil desiderari posset, nemo tamen limina templi attigerit, propterea quod in locum Liberij injustè ab officio remoti constitutus esset & violatoribus illius sese conjungeret. Jac. Pammel. Pontificius in annot. ad Epist. 68. Cypriani num. 16. docet, non in Africa solùm, sed in Gallis etiam, Hispania, Romæ, & ubique consuetudinem illam receptam fuisse, ut in Ministrorum electione suum haberet populus suffragium, & morem hunc usque ad Gregorii I. imò Caroli M. & Ludovici pij Imperat. tempora perdurasse fatetur, id quod evidenter colligitur ex lib. 1. Capitulorum prout citatur c. Sacrorum dist. 63. *Sacrorum Canonum non ignari, ut Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, ut scil. Episcopi per electionem Cleri & populi secundum statuta Canonum de propria Diœcesi (remota personarum & munerum acceptione) ob vitæ meritum & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis prodesse valeant.* Hûc pertinet illud, quod olim in quibusdam Ecclesiis usitatum fuit, nomina vocandorum ad Ministerium Ecclesiastic. per trinundinum, id est, per tres solennes conventus Ecclesiasticos publicè promulgari, populumq; præmoneri, ut si quid quispiam contra ordinandum haberet proferendum, id quam citissimè faciat ut postmodum sileat, perinde ut hodie in nostris Ecclesijs proclamatio

eorum, qui conjugium inire parant, trib. distinctis vicibus publicè præmitti consuevit, inde promanavit Alexandri Severi Imperatoris factum ab Ælio Lampridio in ipsius vita commemoratum. Ubi aliquos voluisset rectores provinciis dare vel præpositos facere, vel procuratores ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus, si non probasset, subiret pœnam capitis. Dicebat enim: *grave esse, cùm id Iudæi & Christiani facerent in prædicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum Rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita.* Extant etiam hujus juris, quod in eligendis & vocandis Episcopis Magistratui competit, adhuc quædam vestigia in Gallia & Hispania Anno Christi 1517. inter Leonem X. & Francisc. I. Galliæ Regem Concordata, ut vocant, instituta sunt, quæ integra recensuit & notis illustravit Petr. Rebuff. in illis omne jus eligendi aut postulandi Prælatos Canonicis in tota Gallia ademtum est, ita ut nominatio personæ idoneæ intra sex menses à tempore vacationis Roman. Pontifici ad providendum facienda, nunc soli Regi absolutè competat. Vide Concordata illa in tit. de Regia ad prælaturas nominatione facienda & ibi Rebuffum. Duaren. lib. 5. de sacr. Eccles. minist. cap. 11. Concordata illa nomine *Leonina constitutionis* allagat & addit, Leonem obtinuisse, ut decretum illud Regiâ autoritate subnixum supremum Parlam. Parisiense reciperet. Didac. Covarruv. tom. 1. var. resolut. p. 2. in relect. c. Malæ fidei possess. ext. de jure Patronatus asserit, Reges Hispaniar. jam inde à Cõcil. Tolet. XII. celebrato Ann. 685. (quo decretum *ut Rex ad Episcopalem dignitatem promovendos eligeret, quos Toletan. Antistes prævia morũ examinatione instrueret*) absque ulla controversia jus & quasi possessionem habere nominandi & eligendi Episcopos, adeò ut nisi à Rege nominatus nemo possit his dignitatibus insigniri, & addit Covarruvias notabilem rationem, *quod scil. maximè Regis intersit, nosse ac deligere, qui Ecclesias intra suã Provinciam sint administraturi.* Idem confirmat Chassanæus in catal. glor. mundi part. 5. consid. 24. num. 294. Et quid multis? Bellarminus ipse fatetur lib. 4. de Eccles. cap. 8. §. respondet Brentius: *Electionem Episcopi variè variis temporibus fuisse celebratam, & aliquando populum simul cum clero Episcopum elegisse,* ac lib. de Clericis cap. 7. resp. ad 9. argum. *se non negare, quin aliquando populus elegerit,* ibidem §. tandem: *obtinuisse in primitiva Ecclesia consuetudinem, ut etiam jus suffragij sibi populus usurparet.* libr. ejusd. cap. 9. *inter quinq; modos, quibus olim eligi consueverunt Episcopi, numerat tertio loco eum,* quod elegerit Clerus & populus civitatis, *quem modum usitatum fuisse dicit tempore Chrysostomi, Ambros. Augustin. Leonis, Gregorij &c. & quarto loco recenset eum,* quod Impp. & Reges vel soli vel cum Clero & populo Episcopum elegerint, *& addit Iustinianum Seniorem post recuperatam Italiam noluisse quenquam creari Roman. Pontificem, sine sua approbatione, idq; servatum esse usq; ad Constantinum IV. qui jus suorum prædecessor.* (nota vocem juris) *in hac parte cesserit.* Ibid. tamen Spiritu vertiginis circumrotatus §. seq. addit, *quod Impp. se miscuerint electioni, id factum esse vel vi & quasi Tyrannide Imperatorum, vel quia Pontifices id judicabant necessarium ad Ecclesiæ defensionem.*

98. Ex quibus omnibus facili negotio colligitur, nec plebis nec Magistratus ad Christum cõversi suffragia ab electione Sacerdotum olim fuisse exclusa, itemque quæ fuerint singulorum Ecclesiæ ordinum in hoc negotio partes, inde adhuc supersunt vocabula *nominationis, postulationis, præsentationis, electionis, confirmationis, collationis &c.* quibus pulcerrimè exponitur, quid Magistratui & populo in vocatione Ministrorum fuerit relictũ. Aliquando plebs desiderio & petitione seu postulatione sua personam aliquam nominabat, aliquãdo Magistratus proponebat, sæpiùs verò Episcopi, qui de qualitatib. eligendorum rectius judicare poterant & tunc populus suo suffragio electionem approbabat, Magistratus addebat confirmationem. Idem ferè in nostris adhuc observatur Ecclesijs: Constituta enim apud nos sunt Ecclesiastica Consistoria, in quibus personæ Ecclesiasticæ & politicæ præsident, illa nomine Ecclesiæ de constitutione Ministerij tractant, inquirunt in eligendorum qualitates, sistunt eos audiendos in cœtu cui præfici debent, quandoque unum, quandoque plures & liberam auditoribus electionem relinquunt: interdum etiam ipsæ Ecclesiæ certam personam Consistorio nominant, quod præmissâ deliberatione & nominati examine consensum præbet, accedit tandem superioris Magistratus confirmatio & investitura, quâ ratione singulis Ecclesiæ Ordinibus suæ relinquuntur partes, nec invitæ Ecclesiæ minister obtruditur. Videatur Constitutio Electoralis Ecclesiastica in cap. de vocatione Ministrorum pag. 86. ubi talis requiritur processus. 1. Pastore quodam demortuo, Superintendens illius Diœceseos rem deferat ad Consistorium, 2. Nullus Candidatorum Ministerij, qui Ecclesiæ operam suam deferunt, certum sibi eligat vel nominet locum, sed judicium Consistorio permittat. 3. Quibus jus patronatus vel collationis competit, illis potestas relinquitur idoneas personas nominandi & Consistorio ad examen præsentandi. 4. Personas nominatas Consistorium examinari curet, an sint in fide sinceri, in vita probati & donis ad docendum necessarijs instructi. 5. Examinatas mittat ad Synodum ab ipsa cõfirmandas. 6. Si Collatores vel nolint vel nequeant idoneas personas nominare, Consistorium in ipsorum locum succedat & Ecclesiæ ex Ministro prospiciat. 7. Qui proficiendi sunt Ecclesiæ, prius ab ea audiantur & probentur. Nullus quamvis idoneus sit juventus, absque peculiaribus & gravibus causis invitæ Ecclesiæ obtrudatur, sed colligantur post concionem δοκιμαστικὴν Ecclesiæ suffragia. 8. Examinatus, approbatus, vocatus per χειροθεσίαν & preces ordinetur, literis Synodicis vel Principalibus confirmetur & solenni ritu investiatur.

99. Pontificijs hic modus vocationis Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ praxi conformis non probatur, sed solis Clericis excluso Magistratu & populo vocationem ministrorum tribuunt, unde eam dicunt esse legitimam electionem ac vocationem, 1. quæ facta est à Pontifice, qui vel ipse eligat, vel aliis potestatem eligendi concedat, Episcopis scil. suffraganeis ac Clericis aliis, 2. quæ fiat cũ successione continua, sine qua non habeat locũ legitima Ministrorum vocatio. Concil. Trident. de Sacram. Ordinis cap. 4. *Docet sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum & cæterorum Ordinum nec populi, nec cujusvis secularis* *Antithesis Pontificiorum.*

potestatis & Magistratus consensum sive vocationem, sive autoritatem ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio, quinpotius decernit eos, qui tantummodo à populo aut seculari potestate ac Magistratu vocati & instituti ad hæc ministeria ascendunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones habendos esse. can. 7. *Si quis dixerit, ordines ab Episcopis collatos sine populi vel secularis potestatis consensu aut vocatione irritos esse, anathema sit.* Bellarmin. mentem Concilii sic exponit libr. 1. de Clericis cap. 2. *Omnes Catholici summâ consensione docent, jus Episcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere posse, jus autem eligendi fuisse aliquando & aliquo modo penes populum, sed Pontificū concessione vel conniventia, non lege divina.* Hanc sententiam latiùs declarat & confirmat per distinctas propositiones. 1. *Ordinatio tum Episcoporum tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinet.* cap. 3. Resp. concedimus in ritu ordinationis Ministro jam electo à solis Episcopis manus debere imponi 1. Tim. 4. v. 14. cap. 5. v. 22. (quamvis ibi nomine Presbyterij non illi soli, qui in verbo laborant, sed etiam Seniores Ecclesiæ nomine Ecclesiastica negotia tractantes intelligi haud absurdè possint) interim ab ordinatione electio distinguenda est, ut ipse Bellarminus. in cap. præced. agnoscit: Ordinatio fit à Presbyterio, sed electio ac vocatio ministrorum pertinet ad omnes Ecclesiæ ordines. Adde quod in ordinatione Ministri Presbyterium totius Ecclesiæ nomine agit & electionem ab Ecclesia factam ritu illo solenni comprobat, Actor. 6 v. 3. cap. 14. v. 22. 1. Tim. 5. v. 22. Bellarminus dicit, hoc tripliciter intelligi posse, sed non opus est, ut de nostræ sententiæ expositione solicitus sit, cùm eam clarissimè explicemus, ipsique Bellarmino ignotum non sit, quo sensu Presbyterium nomine Ecclesiæ hîc agere dicamus, nimirum quod Ecclesia habeat potestatem eligendi & approbandi Ministrum, servato tamen ordine debito & servatis illis quæ in electione Ministrorum ab Apostolo requiruntur 1. Tim. 3. Tit. 1. & in praxi Apostolica Actor. 6. & 14. 2. Cor. 8. &c. conspiciuntur. Argumentum quod hoc loco Bellarminus contra nostrum Ministerium format, inferius pertractabitur. 2. *Vocationem seu missionem Ministrorum non pertinere ad populum, sed ad Episcopos & ad summum Pontificem* cap. 4. Resp. hæc assertio nititur ea hypothesi, quòd Ecclesiastica jurisdictio attributa sit soli Petro, à quo ad reliquos Apostolos, & Pontifici Rom. tanquam Petri successori, à quo ad reliquos Episcopos velut ex fonte promanet, Sed hujus hypotheseos falsitatem nostri sæpius jam demonstrarunt. Nos statuimus ad eosd. pertinere Ministrorum vocationem, ad quos pertinet eorum electio, quia in hoc negotio legitima electio & legitima vocatio semper debent esse cōjuncta. 3. *Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo* cap. 5. Resp. duplex est Ministrorum electio ac vocatio, mediata & immediata, utraque fit à Deo, hæc immediatè per solùm Deum, illa mediatè per Ecclesiam. 4. *Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari* cap. 6. Resp. in Vet. Test. ministerium fuit quasi hereditarium in tribu Levi ob peculiarem Dei constitutionem, sed in Nov. Test. quando 1. Tim. 3. v. 2. Tit. 1. v. 6. præscribitur norma, quales debeant in Episcopos eligi, non fit mentio certæ alicujus familiæ, hæc est propria & immediata ratio, quare in Nov. Test. Ministerium non amplius sit hæreditarium. Notamus hoc loco, 1. etiam in Vet. Test. non ita absolutè & simpliciter ad tribum Leviticorum alligatum fuisse docendi munus, quin potuerint Pontifices removeri, si à verbo discesserint. Sic Deus ipse removet Heli 1. Sam. 3. v. 12. Salomon deposuit Abiathar Sacerdotem 1. Regum 2. Hiskias, Josias & alij pij Reges Baaliticos Sacerdotes removerunt &c. Et quando Levitæ officium suum non faciebant, excitabat Deus etiam ex alijs tribubus Prophetas, qui ipsorum negligentiam taxarent, & in ordinem eos redigerent. 2. Pontificios adhuc judaizare, quando successionem Apostolicam ad sedem Romanam alligant, cùm in Nov. Test. non tàm localis & personalis quàm doctrinalis successio sit respicienda. Ubi vox Apostolorum in Nov. Test. sonat, ibi cathedræ Apostolorum præsident. In Vet. Test. successio Levitica observabatur, sed in Nov. Test. ministerium nec ad certam familiam nec ad certum locum alligatum est, sed doctrinæ successio vel unicè vel certè potissimum respicienda. 3. Rationes quibus Bellarminus probare conatur, non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari, plerasque esse nugatorias. Melchisedecum dicit fuisse Christianorum Sacerdotum figuram, *quocum sine Patre & Matre describatur, significatum ex eo esse, quod Sacerdotes in Nov. Test. non debeant nasci sed fieri.* Atqui Epistola ad Hebræos testatur, solius Christi unici ἀρχιερέως in Nov. Test. typum fuisse Melchisedecum. *Ut in Vet. Test.* (inquit) *populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Iacob, in Novo autem per spiritualem regenerationem ex Christo, ita par erat ut in Vet. Test. Sacerdotes carnali successione propagarentur, in Novo autem spirituali electione assumerentur.* Atqui tàm in Vet. quàm in Nov. veri & spirituales Israelitæ per spiritualem regenerationem ex Christo sunt propagati. *Sacerdotium Aaronicum* (inquit) *fuit carnale, Christianum autem spirituale, Ergo etiam propagatio Sacerdotij in Vet. Test. debuit esse carnalis, in Novo spiritualis.* At per hypothesin hujus argumenti verissimam evertetur sacrificium Missaticum, quod ipsis est externum & corporeum sacrificium. *Sacerdotes*, inquit, *in Nov. Test. debent esse cælibes, ergo non possunt per carnalis generationis successionem Sacerdotium consequi.* At unde probatur cœlibatus necessitas? nec obstat cœlibatus Sacerdotum, quò minus in jure Canonico lib. 1. Decret peculiaris titulus proponatur de filijs Presbyterorum ordinandis. *Melior*, inquit, *est ratio constituendi Magistratus per electionem quàm per successionem. Ergo idem in Christiana Republ. observari debet.* Atqui de antecedente Politici certant, & adhuc sub judice lis est. Eadem etiam rátio locum habuisset in Vet. Test. & sic sancta Dei ordinatio in crimen vocabitur, ut nihil de eo dicamus, quod à foro ad chorum, à regimine politico ad Ministerium Ecclesiast. non possit argumentum duci.

Quod populus ab electione Pastorum sit excindendus. 1. ex Aaronis exemplo.

100. Succedit tandem 5. propositio, de qua propriè inter nos & Pontificios controvertitur. Ea verò sic habet. *Ius eligendi summum Pontificem cæterosq́, Ecclesiæ Pastores & Ministros non convenire populo jure divino, sed si quid aliquando populus hac in re potuit, id totum habuisse ex conniventia vel concessione Pontificum* cap. 7. Hanc suam assertionem probat Bellarminus 1. exemplo Aaronis & testimonio Pauli, qui Hebr. 5. asserit.

No-

Neminem assumere sibi debere honorem, nisi vocetur à Deo, tanquam Aaron. Atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem sine ullo vel consensu vel consilio multitudinis. Resp. integrum Bellarmini argumentum sic habet. Quo modo Aaron vocatus & electus est, eo modo etiam hodie Pastores eligi debent. Atqui Aaron à solo Mose vocatus & electus est sine ullo vel consensu vel consilio multitudinis. Ergo etiam hodie à solo Pontifice Pastores eligi debent. Utraq; propositio videtur petita ex Scriptura, major ex Hebr. 5. v. 3. minor ex cap. 29. Exo. sed respondemus I. ad Majorem: 1. distinguendum esse inter vocationem ipsam, & inter vocationis modum specialem, sicut aliàs Philosophi monent, inter rem & rei modum distinguendum esse. Scopus dicti Apostolici est, quod nemo absq; divina vocatione honorem Sacerdotij vel aliud publicum in Ecclesia officium sibi rapere debeat, id probat exemplo Aaronis, qui divinâ vocatione constitutus est V. Test. Sacerdos, ex eo verò inferri non potest, omnes eo modo ad Sacerdotiũ & Ministerium Ecclesiast. vocari debere, siquidem Aaron vocatus est immediatè, Moses fuit divinæ voluntatis duntaxat internuncius, sed Ministrorũ N. Test. vocatio, de qua hoc loco quæritur, est mediata. 2. Ne ipsi quidem Aaronis in Levitico Sacerdotio successores, eo modo vocati sunt, quo Aaron, quia illi propagabãtur carnali successione, ut in præced. cap. Bellarm. loquitur, Aaron verò constituebatur Sacerdos immediatá Dei vocatione. 3. Si Apostolo fuisset propositum, non de vocatione duntaxat in genere, sed etiam de certo vocationis modo in specie hîc agere, exemplum Aaronicæ vocationis impertinenter hûc ab ipso applicaretur, quod absit. Rationem assertionis proferimus eam. Tractat ibi Apostolus de Sacerdotio Christi, ad quod divinitus eum vocatum asserit, sicut & Aaron ad Leviticum V. Test. Sacerdotium divinitus sit vocatus. Jam verò Christus non eo modo vocatus est quo Aaron, quia Aaronis vocatio per Mosen internuncium ac divinæ voluntatis Interpretem ipsi facta, sed in Christi vocatione id non habet locum. 4. Particula ergò *καθάπερ*, ut alibi, ita etiam hoc loco non notat omnimodam ęqualitatem, sed duntaxat quandam similitudinem, hoc est, significat collationem institui non in specie & juxta omnes circumstantias, sed duntaxat in genere & generali quadam convenientia, nõ in rei modo, sed duntaxat in reipsa. 5. Ne ipsi quidem Pontificij ministri speciali illo modo vocantur, quo Aaron vocatus fuit, immediatè scil. ab ipso Deo. II. Ad minorem dicimus: 1. Aaronem non fuisse à Mose electum vel vocatum, sed à Deo, Moses fuit duntaxat minister, per quem divina illa & quidem immediata vocatio & Aaroni & populo Israelitico manifestata fuit. 2. quæ verò hæc est *συνάφεια*. Aaron à solo Mose fuit vocatus. Ergo penes solum Pontificem Rom. est jus vocandi ministros Ecclesiæ? Quid, num Pontifex Rom. etiam Mosis successor est, ut quod semel à Mose extraordinariè peculiari Dei mandato factum, id toto N. Test. tempore à Rom. Pontifice ordinariè sine ullo DEI mandato fieri debeat? num ministri N. Test. etiam Leviticis Sacerdotibus succedunt? atqui eadem ad Hebræos Epistola docet, Aaronem ac totum Levitic. Sacerdotium fuisse unius Christi typum. 3. Cyprian. li. 1. Epist. 4 contrario planè modo procedit, quo Bellarmin. Is namq; ex eo, quod jubet Deus assumere Aaronem & Eleazarum filium ejus, eosq; imponere in monte corã tota Synagoga, & exuere Aaroni stolam Sacerdotalem, eaq; Eleazarum filium ejus induere, &c. ex eo, inquam, colligit, quod de divina autoritate descendat, ut Sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atq; idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur. Sed Bellarminus ex Aaronis vocatione per Mosen manifestata colligit sine ullo vel consensu vel consilio plebis Sacerdotes eligendos esse. Ita nimirum Spiritus Cypriani differt à Spiritu Bellarmini, ut in simili de nobis loquitur. Bellarm. lib. 1. de Sacramentis cap. 26. 4. Nihil dicam de eo, quod Mosen fuisse summum Sacerdotem V. Test. nondum probatum fuerit. Extraordinaria enim illa sacrificij oblatio, & generalis vocabuli כהנים Ps. 99 v. 6. significatio id nondum probant, cùm sacrificia etiam à Prophetis oblata fuerint, & filij Davidis dicantur כֹּהֲנִים 2. Sam. 8. v. 18. quos tamen Sacerdotes fuisse tribuum distinctio non permittit. Atqui si Moses non fuit summus Sacerdos, quomodo à Mose ad Pontificem Rom. argumentum duci potest. 5. repugnat igitur hoc argumentum hypothesi Bellarmini, quod sic ostendimus. Quo modo Aaron fuit vocatus, eo etiam modo hodie pastores debent eligi. At Aaron vocatus est à Magistratu, quia Moses fuit Princeps populi. Ergo etiam hodie ministri à Magistratu vocari debent. quod strenuè negat Bellarmin. 6. Quid quod expresso Dei mandato cautum, ut Israelitæ, id est, primores Israelitarum Levitis ad tabernaculum adductis manus imponerent Num. 8. v. 10. quâ Ceremoniâ significatum fuit, ipsius etiam populi voluntate & consensu ministerij eos consecratos esse, sicut pecudi manus solebant imponi ab illis qui ad sacrificium eam adducebant.

101. Secundum argumentum Bellarmin. petit ab exemplo & verbo Christi. *Christus Ioh. 20. Apostolis dicit: Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos, quocirca voluit, ut ea potestate, eaq; ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, quâ ipse eam gubernaverat eo tempore, quo præsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primùm duodecim ac deinde discipulos LXXII. elegit sine consilio aut suffragio ullo multitudinis.* Resp. 1. Si eo omninò modo Apostoli debuissent Ecclesiam gubernare & Ministros vocare, quo Christus eam gubernaverat & ministros vocaverat, consequens fuerit, Apostolos expectare debuisse immediatam eorum vocationem, quibus docendi ministerium committerent. Sed Apostoli nequaquam expectarunt immediatam suorum in docendi officio successorum vocationem, verùm ipsi per vocationem mediatá constituerunt Presbyteros in singulis Ecclesiis Actor. 14. v. 23. 2. Tim. 1. v. 6. quinimò Episcopis & Presbyteris per *suffragia Ecclesiæ* vocatis in mandatis dederunt, ut ipsi etiam aliis per mediatam vocationem docendi officium commendarent. 2. Tim. 2. v. 2. Tit. 1. v. 5. 2. Si Apostoli debuissent eo omninò modo Pastores vocare, quo ipsi à Christo erant vocati, non debuissent populo concedere potestatem eligendi Ecclesiæ ministros, hoc enim fuisset contra expressum illud Christi mandatum. Jam verò in hoc ipso capite in respon. ad 5. argum. nostr. fatetur Bellarmin. *ex concessione Apostolorum fuisse olim attributum populo, ut eligerent Stephanum & Diaconos reliquos.* Ergo non acceperunt tale à Christo mandatum, ut sine suffragio Ecclesiæ Pastores eligant. 3. Si Apostoli accepe-

2. Ex Christi verbo & exemplo.

runt mandatum à Christo sine plebis consensu ac suffragio Pastores eligendi, consequens fuerit, nec Pontificem Roman. nec Episcopos Pontificios, qui se Apostolorum successores esse gloriantur. posse vel debere populo suffragium aliquod in Ministrorum electione concedere, aliàs enim agerent contra espressum Christi mandatum Apostolis datum. Jam verò *ex concessione Pontificum populus aliquando elegit Pastores*, ut fatetur Bellarminus in hoc ipso capit. in resp. ad 9. argum. nostr. Ergo. 4. Si Apostoli acceperunt mandatum à Christo eo omninò modo Ecclesiam gubernandi & Ministros vocandi, quo Christus eam gubernavit & Ministros vocavit, conseq. fuerit, ipsos quoque donum miraculorum privilegium non errandi, potestatem in toto orbe prædicandi debuisse illis concedere, quos ministerio præfecerunt. Posterius hoc in eis, quos vocarunt, nuspiam animadvertitur, Episcopi Ephes. atque alii ab Apostolis constituti dono miraculorum non fuerunt instructi, ab errandi periculo non fuerunt immunes, certis Ecclesiis fuerunt præfecti. 5. Ex quibus omnibus immotè colligimus, particulam καθὼς in verbis Christi *Johan. 20. v. 21.* non denotare omnimodam similitudinem in particularibus quibusque circumstantiis, vel omnimodam potestatis paritatem, sed divinam muneris autoritatem promissionem de successu in ministerio & defensionem in periculis, mandatum de dominatu politico à ministerio Ecclesiastico discernendo &c. sicut in Harmonia Evangelica latè ostensum fuit. Christus discipulis commendat docendi ministerium & confert illis Spiritum Sanctum qui per ipsorum ministerium in cordibus hominum sit efficax. Idem ministerium Apostoli vi hujus mandati commendarunt aliis, eandem promissionem Spiritus Christus in aliis legitimè vocatis implevit. In hisce terminis subsistendum neq; latius extra principalem scopum verba Christi extendenda. 6. Ecquis enim Bellarmino dare poterit, quod eadem omnino potestate Christus, Apostoli & Pontifices Roman. gubernaverint & adhuc gubernent Ecclesiam. Christi potestas est absoluta & αὐτοκρατορική, eam si Pontifex Rom. sibi arroget, Anticbristum se esse demonstrat. Ecquis Bellarmin. dare poterit, quod eadem omninò sit missio Christi, Apostolorum & Pontificis Roman.? Christus fuit à Patre missus, non solùm ut Propheta & Doctor, sed etiam ut Mediator & Salvator, *ut animam suam daret in redemtionem pro multis*, Matth. 20. v. 28. *ut suo sanguine Ecclesiam redimeret* Actor. 20. v. 28. illud certè ne quidem de Apostolis, nedum de Rom. Pontifice potest sine sacrilegio affirmari. 7. Determinatè igitur ac limitatè verba Christi accipienda sunt de potestate ministerii & munere docendi, qualis usus particularum καθὼς, ὥσπερ, ὡς etiam alibi in Scripturis frequens est *Matth. 5. v. 48. Luc. 6. v. 36. Johan. 17, v. 21. &c.* ubi itidem non omnimoda similitudo, & æqualitas, sed certa quædam comparationis ratio particulis illis exprimitur. 8. Denique invertimus Bellarmini argumentum. Apostoli in Ecclesia gubernanda & vocandis Pastoribus dubio procul ita egerunt, prout à Christo ipsis fuit mandatum. Jam verò Apostoli eo modo vocarunt ministros, ut populo potestatem eligendi concederent fatente Bellarmino. Ergò à Christo, tale mandatum acceperunt.

3. ex jure divino naturali & scripto.

102. 3. Ex jure divino tum naturali, tum etiam scripto. *Nam jure divino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oves.* Johan. ult. Actor. 20. 1. Petr. 5. *Ratio autem naturalis apertissimè docet, ovibus non convenire ut pascant ac regant, sed regantur atq; pascantur. At eligere pastores ad gubernationem & regimen pertinere certissimum est, non igitur populo convenit pastores eligere.* Resp. 1. Bellarminus in hoc ipso capite in respon. ad 5. argum. statuit, *Apostolos quandoq; concessisse populo electionem.* At si electionis partes populo tribuere pugnat cum jure divino, quomodo Apostoli potuissent eas populo concedere? 2. Si eligere pastores jure divino non convenit populo, consequens fuerit contra jus divinum egisse omnes Ecclesias, quæ in electione pastorum aliquas sibi partes vendicarunt. Sed hoc posterius durum est & absurdum. Ostensum enim fuit superius, tempore Cypriani per universas ferè Ecclesias hanc eligendi rationem fuisse receptam, & concedit ipse Bellarminus in respon. ad argum. nostrum octavum, *jam tum tempore Niceni Concilij cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisceretur.* 3. Similia non probant, sed illustrant, & omne simile est etiam simul dissimile. 4. Similitudo non extendenda ultra illud comparationis tertium, ad quod in Scripturis adhibetur. Populus Christianus comparatur ovibus in eo, quod debeat Christi ἀρχιποιμένος *vocem audire, mercenarios fugere*, nequaquam verò in eo, quod non debeat in electione pastorum ullum habere suffragium. 5. Distinguendum igitur est inter oves brutas & rationales, inter oves propriè & metaphoricè sic dictas: Ovibus brutis & propriè sic dictis non convenit electio pastoris, sed ex eo non potest inferri, quod etiam ovibus rationalibus metaphoricè sic dictis nullâ ratione partes aliquæ in electione pastorum competant, quin potius cùm sint oves rationales, ideò etiam in electione pastorum suas debent habere partes, nimirum ut unà cum Ministerio Ecclesiastico pastores eligant. 6. Invertimus proinde argumentum: Oves suas Christus sic describit Johan. 10. v. 3. *quòd vocem pastoris sui agnoscant.* v. 4. *quod pastorem sequantur propterea quia sciunt vocem ejus.* v. 5. *quod alienum non sequantur, sed fugiant ab ipso, propterea quia non noverunt vocem alienorum*, v. 14. *quod cognoscant Christum.* Ergo convenit ovibus Christi ut discernant veros pastores à falsis, atque illos quidem sequantur, hos verò fugiant. Jam verò si nullæ plane partes in electione pastorum populo relinquuntur, quomodo relicta ipsi erit potestas veros pastores à falsis discernendi atque illos quidem sequendi, hos verò fugiendi? Certè inde atque ideo, quia non sunt oves brutæ sed rationales, competit eis, ne absque ulla discretione ad quævis pascua etiam noxia & venenata se abduci patiantur, sed fidelem pastorem eligant atque eundem sequantur. 7. Confunduntur in Bellarmini argumento diversa tempora. Non enim eligit populus tanquam oves, sed tanquam futuræ oves. 8. In terrena etiam republic. populi dicuntur oves, Reges, pastores, & tamen Regis electio ad populum spectare potest. Bellarminus excipit, *aliam esse rationem Republ. terrenæ, aliam cœlestis, hoc est, Christianæ Reipublicæ, in illa nasci homines naturaliter liberos & proinde potestatem politicam immediatè habere, donec eam in Regem aliquem transtulerit: in hac verè non esse ejusmodi libertatem. cùm Petrus in ipsa Ecclesiæ institutione Pastor eidem præfectus*

fectus sit: in illa populum quandoq; Rege carere, in hac nunquam illud contingere. Resp. Eecur igitur toties ex analogia Reipublicæ terrenæ ad Christianam sive cœlestem Bellarmin. argumentatur? Certè Ecclesiæ regimen Monarchicum esse debere contendit ex eo, quod Monarchicum regimen in terrena Republ. sit optimum lib.1. de Pontif. c. 4. Præterea ut populus jure naturali obtinet libertatem eligendi Regem, ita populus Christianus ex Christi concessione & Apostolorum praxi aliquas habet in electione pastorum sibi debitas partes. Sed quicquid sit de discrimine inrer regimen Ecclesiasticum & politicum (quod nos non solùm libenter concedimus, sed etiam contra Bellarmin. urgemus) illud certum est, nervum argumenti Bellarminiani hac ἐνςάσει fortiter incidi. Si enim inde atque ideo jure divino non competit populo eligere pastores, quia sunt oves, utique etiam inde atque ideo jure divino non competet populo eligere Reges, quia itidem dicuntur eorum respectu oves. Ac vicissim, si ex ovium appellatione non potest derogari populo jus eligendi Reges, utique etiam ex ovium appellatione non potest derogari populo Ecclesiastico jus eligendi pastores. 9. Superiùs th. 88. membr. 7. aliam produximus similitudinem ex hypothesi juris Canonici deductam, quæ probat non posse Ecclesiam ab electione pastorum excludi.

4. ex Apostolorum exemplo. 103. 4. *Ex Apostolorum exemplo, qui Episcopos passim elegebant sine suffragio multitudinis, vel ex eo constat, quod Episcopos à se creatos mittebant ad populos absentes & infideles.* Resp.1. distinguendum est inter Ecclesiam plantandam ac plantatam, constituendam & constitutam. Argumentum Bellarmini loquitur de ministerio in Ecclesia adhuc plantanda & constituenda, quæstio nostra agit de Ministerio in Ecclesia, jamdum plantata & constituta. 2. Distinguendum est officium Evangelistarum in primitiva Ecclesia extraordinarium ab officio Pastorum & Doctorum in Ecclesia perpetuo & ordinario Eph. 4. v. 11. Evangelistę ab Apostolis mittebantur ad populos absentes & infideles vel unà cum Apostolis eò proficiscebantur. hæc Evangelistarum missio distinguenda omninò est ab ordinariorum Pastorum vocatione. Tempore Apostolorum Sacerdotes gentilium erant idololatræ, Magistratus impius & populus in tenebris ambulans, ergo non potuit Ministerium Ecclesiæ per talem electionem constitui, quæ post factam Evangelii ad omnes populos propagationem locum habet. 3. Quando in Ecclesia jamdum plantata & constituta Pastores populo præficiendi fuerunt, Apostoli non prætermiserunt populi suffragium, ut multis superiùs comprobatum fuit exemplis. 4. Illi ipsi Evangelistæ, qui ad populos infideles & absentes ab Apostolis missi fuére, non sont invitis obtrusi. Si enim infideles illi tales Evangelistas audire noluissent, certè nemo illos coëgisset, vel etiam cogere potuisset. Christus ipse Apostolis talem præscripsit regulam Matth. 10. v. 10. *Quicunq; non receperit vos, neq; audierit sermones vestros, exeuntes foràs de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris.* v. 23. *Cùm persequentur vos in civitate una, fugite in aliam.* Ergo si vel maximè populo, ad quem Apostoli & Evangelistæ venerunt, tale quoddam suffragium tribui nequit, quale in electione ordinariorum Pastorum Ecclesia jam constituta obtinet, tamen consensum spontaneâ receptione comprobatum nemo illi denegare poterit.

104. 5. *Ex Decretis Conciliorum quæ prohibent turbis electionem eorum permittendam, qui sunt ad Sacerdotium promovendi*, ut affert Concil. Laodic. can. 13. Concil. Martini Papæ apud Bracarensem c. 2. decretorum, Concil. Nicen. II. can. 3. Conc. Constantinopol. IV. quod est octavum generale can. 28. Resp. 1. repetantur aliqu. Conciliorum & Pontificum Rom. decreta, quæ magno numero superiùs sunt adducta, ut clavus clavo trudatur, sicut in simili loquitur Salmeron. 2. argumentum ex decretis Conciliorum est secundarium, quia Patrum dicta, Pontificum rescripta, Conciliorum decreta, &c. Scripturæ S. unico & proprio Theologiæ principio sunt subjecta, nec ullam, nisi cum ipso exactè consentiant, autoritatem obtinent. 3. Canones illi nequaquam consensum populi ab electione Pastorum simpliciter exclusum volunt, sed hoc duntaxat requirunt, ne populus suo jure abutatur, ut vel sibi soli excluso Presbyterio potestatem eligendi rapiat, vel insolenter modum agendi Presbyterio præscribat, vel inordinatè & cõfusè in tam sancto negotio procedat. Constat enim & Magistratum & populũ suo jure in electione Pastorum sæpiùs fuisse abusum, cui malo canonib. illis obviam ire voluerunt, nequaquam verò veterem & per universas ferè Eccles. receptam per suffragia populi eligendi consuetudinem, ut Cyprian. eam vocat, penitus abolere. 4. Canones ergo illi nequaquam hoc volunt, quod consensus & suffragium populi à vocatione Ministrorum planè excludendum sit, id enim in Concil. Antioch. fuit prohibitum, sed sufficere statuunt, si primores Ecclesiæ viri scil. honesti & firmiorib. judiciis prædicti reliquorum nomine negotium, hoc expediant, ut omnis confusio vitetur.

6. ex dictis veterum. 105. 6. Ex testimoniis veterum. Hieron. Epist. 85. ad Evagrium: *Alexandriæ à Marco Evangelista usq; ad Heraclam & Dionys. Episcopos Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiore gradu collocatum nominabant Episcopum.* Ruffin. lib. 10. Hist. cap. 9. scribit, *Frumentium à S. Athanas. creatum Episcopum Indorum, Indis ipsis eâ de re nihil scientibus neq; cogitantibus Epiph. in Epist. ad Ioh. Episc. Hierosolymitan. scribit, a se Paulinianum Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum. Augustinum Anglorum Episcop. B. Gregorius designavit, Gregor. II. Bonifacium Germanis nihil eâ de re cogitantibus Episcopum ordinavit.* Resp. 1. de Patrum dictis & Ecclesiæ praxi judicandum & statuendũ ex Scripturis sacris quicquid illis conforme recipimus, quicquid dissonum rejicimus. 2. Opponimus Bellarm. alia veterum dicta & probata Ecclesiæ primit. exempla superiùs enumerata. 3. nec dubium nobis est formam ac rationem Pastores eligendi ab Apostolis usurpatam ab Ecclesia primit. Apostolicæ vicina constanter fuisse observatam, cujus rei testem producimus. Cyprian. lib. 1. Ep. 4. quicquid tandem sit de temporibus recentiorib. 4. pleraq; exempla, quæ Bellarmin. adducit, sunt à quæstione aliena, loquuntur enim de Ministerio in Eccles. adhuc plantanda, nos verò hic agimus de Ministerio in Eccles. plantata & constituta. 5. exempla Patrum subordinata sunt praxi Apostolorum, quæ nostræ suffragatur sententiæ. 6. quædã dicta populi consensum disertè non excludunt. 7. Hieronym. dictum Bellarm. fortissimè adversatur

tur. Presbyteris enim Alexandrinis tribuit Episcopi electionem & constitutionem, at Bellarm. scribit lib.1. de Cler. c.3. *à seculo non esse auditum ut Episcopum non Episcopus ordinaret, neque hujusce rei ullum vel institutum ex disciplina vel exemplum ex Historiis, vel etiam usurpationem ex hæretica licentia proferri posse.*

7. ex incommodis popularis electionis.

106. 7. Ex incommodis, quæ popularem electionem consequuntur. *Primo populares imperiti sunt, nec possunt, etiamsi maximè velint, judicare, an aliquis sit idoneus Sacerdotio, nec ne. Deinde, si populus jus habet eligendi, necesse erit, ut semper ii præficiantur, quos præfici cupient pejores & stultiores, nam major pars vincet, plures autem sunt in qualibet civitate mali, quam boni, plures stulti quam sapientes. Denique, electio popularis obnoxia est tumultibus ac seditionibus.* Resp.1. hæc rectè opponuntur Anabaptistis, qui potestatem eligendi imperitæ multitudini excluso Magistratu ac Presbyterio tribuunt. Nos in electione confusiones nec approbamus nec introducimus, nec soli populo eligendi partes damus, sed omnia κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως agenda esse dicimus, & cuique Ecclesiæ ordini suas partes assignamus. Ministerio, ut eligendæ personæ doctrinam & qualitates exploret, populo, ut examinatum à Ministerio in concione δοκιμαστικῇ audiat, ac vel suo suffragio electionem promoveat, vel ob causas prægnantes & sufficientes impediat; Magistratui, ut electionem confirmet. 2. Quamvis populus de eruditione & qualitatibus eligendi non possit tam exactum ferre judicium, quàm Presbyterium, tamen aliquod judicium de doctrinæ sinceritate ex Catechesi, de donis ex concione δοκιμαστικῇ ac de vita eligendi ex ipsa conversatione vel aliorum relatione ferre potest, ac proinde non est penitus ab electione pastoris excludendus. 3. Praxis Ecclesiarum nostrarum ostendit sine confusione populum ad Ministrorũ electionem admitti. Constituta sunt apud nos Cõsistoria ex Ecclesiasticis & Politicis honoratioribus personis, quæ Ecclesiam repræsentant, nec universa multitudo populi adhibetur electioni, sed certis personis, Senioribus scil. reliquorum nomine dicendi, agendive potestas datur. In quibusdã Ecclesiis populus abdicato q. jure suo Magistratui & Ministerio ejusd. confessionis socio has partes cedit & in illius voluntate ac delectu securè acquiescit: in quibusdam jus suum confert in certas personas honoratiores, quæ populi nomine omnia peragunt? Neutro modo jus vocandi ministros ad totam Eccles. pertinere desinit, committitur enim aliorum fidei jus, non amittitur, cùm quis libera voluntate ad tempus juri suo renũciat, nec in præscriptionem vel præjudicium juris id vergere potest. 4. Si illa incommoda electioni Pastorum per suffragia populi, quâ tali, hoc est, per se & simpliciter, ac non potiùs, quatenus agendi confusione vitiatæ ac proinde per accidens competerent, qui factum, quod Apostoli potestatem eligendi populo concesserunt? quod consuetudo illa tempore Cypriani per universas ferè Ecclesias recepta, quod multis Canonibus eadem non solùm approbata, sed etiam sancita?

107. Sub finem hujus quæstionis suaviter philosophatur Bellarmin. quod ratio eligendi ad suffragia populi, quia paulatim in Ecclesiã irrepsit, debuerit proinde paulatim suaviterq; de medio tolli. *1. Initio* (inquit) *hoc est, Apostolicis temporibus inscio populo pastores eligebantur.* Resp. falsum hoc est, ut constare potest ex Actis Apostolorũ cap.1. 6.14.15. &c. Ratio eligendi per suffragia populi ab Apostolis in publicis Ecclesiæ conventibus usurpata est, quomodo igitur suaviter irrepsisse dicenda erit? Neq; consequens est, quod paulatim in Ecclesiam irrepsit, etiam paulatim & suaviter è medio tolli oportere, quid enim dicemus de hæresibus errorib. vitiis & morũ corruptelis quę sæpius paulatim irrepunt, neq; tamen paulatim & suaviter, sed justo severitatis zelo tollenda sunt. 2. *Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de eligendi vita & moribus.* Tertull. in Apol. cap. 30. Resp. non nudum testimonium, sed etiam suffragium populo jam tum fuisse datum, apparet ex Cypriano, qui Tertull. proximè secutus est & disertè scribit, suo tempore morem illum eligendi *per universas ferè Ecclesias* receptum fuisse. ac quod populus ad testimonium dandum tunc adhibitus fuit, id nequaquam per quandam sub & obreptionem factũ, sed secundùm regulam ac normam praxeos Apostolicæ, insuper illud populi testimonium cõsensus & suffragii extitit fundamentum. 3. *Tum ut populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ij tantum ordinari, quos populus postulasset.* Leo Ep. 87. Resp. Leo disertè ibi addit, *vota civium, testimonia populorum, arbitrium honoratorum* (nõ nuda desideria & testimonia, sed etiam suffragia) *in constitutione Sacerdotum observari ab his, qui nerunt regulas Patrum.* Ergo non fuit nuda quædam consuetudo, quæ occultè irrepserit, sed ratio eligendi Patrum regulis & perpetuæ Ecclesiæ praxi conformis. 4. *Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, ut etiam jus suffragii sibi populus usurparet.* Chrysost. lib.3. de Sacerd. Resp. imò verò ex superiori dicendo intelligi potest, quod non tandem, sed in Apostolicæ Eccles. incunabilis non irrepsetit, sed publicè recepta fuerit, nõ in quibusdam locis, sed in universis ferè Ecclesiis, nõ nuda consuetudo, sed ordinaria eligendi ratio Apostolicæ praxi conformis, ut suffragium aliquod populo fuerit datum, non ut de facto, ausu nefario populus duntaxat illud usurparet. Attende quæso quàm suaviter conetur Bellarminus eludere & elidere perpetuam Ecclesiæ praxin Christi instituto & Apostolorum exemplo conformem. 5. *Postquam aliquandiu* hoc toleratum est & apparuit ejus rei confusio & indignitas, *tum etiam paulatim sublata est populo electio & postulatio, solumq; relictum testimonium vitæ & morum.* Resp. est hic manifestus causæ elenchus, vera enim causa, cur Apostolica & probatissima Pastores eligendi ratio sit sublata, non est confusio & indignitas, cùm in nostris Ecclesiis sine ulla confusione adhuc observetur, sed Antichristianus Romani Pontificis dominatus, imò Tyrannis. 6. *Etiamnum,* concludit Bellarminus *ordinantur Episcopi & Presbyteri coram populo, & Episcopus, qui eos ordines collaturus est, per Diaconum populum alloquitur & petit, ut si quis est, qui habet aliquid adversus Ordinandos, accedat & dicat.* Resp. praxis illa Ecclesiæ Romanæ nihil aliud est, quam Dei & hominum illusio. Quando enim Diaconus interrogat, num ordinandus ea sit eruditione & vitæ integritate præditus, ut censeri possit dignus, qui eligatur & confirmetur, stat quidam in angulo qui acclamat. *Doctus est, dignus est,* quod ludibrium quis agnoscere poterit pro testimonio populi Christiani? Refert Erasmus similem illusionem: Ordinandi omnes examinantur ab Episcopo aut

ejus

ejus vicem gerente, facto examine progreditur Examinator coram altare & solenniter jurat se reperisse omnes illos initiandos Sacerdotio dignos, ætate, moribus & scientia idoneos, cùm plerunque sint indoctissimi, moribus corruptissimi & sæpè etiam ætate immatura, eodem teste. Observa autē vertiginem huj' Disputatoris nostri: Hactenus totis virib. defensare conatus est, *jure divino excludi populum ab electione ministrorum, Apostolicis temporibus insciente populo Pastores electos fuisse, jure naturali ovibus non convenire ut eligant Pastorem*, jam verò disputat, *etiam nunc ordinari Episcopos & Presbyteros coram populo & consensum ejus adhuc in Ecclesia Papali requiri.*

SECTIO V.

De jure Episcopali & jure patronatus.

Ius Episcopale quid complectatur. 108. Cùm in quotidiana praxi electioois & vocatioois Ministrorum frequentissima fiat mentio juris Episcopalis, quod per pacificationem Passaviensem ad status Imperii Augustanæ Confessioni addictos translatum & juris patronatus, ideo de utroque paucis hoc loco agendum, ut constare possit, an & quomodo jura ista eo modo in reformatis Ecclesiis exerceri possint, ne Ecclesiæ, cui Pastor præficiendus est, debitæ partes in electione & vocatione penitus auferantur. Jus Episcopale ex jure Canonico definitur, *quod sit potestas Episcopo legitimè & Canonicè electo, postulato, confirmato, investito, consecrato, atque ordinato competens.* Ejus tria capita constituuot Canonistæ: *Ordinem, Legem, Diœcesanam & Jurisdictionem.* Gloss. c. dilectus extr. de offic. ordin. alii, quibus lex Diœcesana à jurisdictione non videtur distinguenda, ponunt *Ordinem, Iurisdictionem & Dignitatem*, sed Laur. Ohmius JCtus in tract. de Jure Episcopali §. 15 mediâ viâ incedens quatuor summis capitibus jus Episcopale absolvi statuit. videlicet *Ordine, Lege, Diœcesana, Iurisdictione, statu denique & dignitate ipsa*, cujus vestigiis presse hoc loco insistemus. Ad ordinem dicit pertinere *potestatem publicè docendi & prædicandi verbum Dei*. c. inter cetera & ibi glos. in verb. prædicatioois extra de offic. ordin. *administrandi Sacramenta*. c. sicut non alii de consecr. dist. 1. *peccatores in Ecclesia ligandi & absolvendi*, quæ potestas clavium dicitur. c. pervenit 16. q. 1. Item *ad sancta prædicationis officium alios assumendi* d. c. inter cetera, qui cùm idonei esse debeant, inde nascitur Episcopo *jus Scrutinii vel Examinis* in qualitates eorum inquirendi. c. quando cum seqq. dist. 24. ac tot tit. extra de temp. ordin. & qualitate Ordinandorum; ac si probati fuerint eosdem ad Ministerium *ordinandi*. c. perlectis §. ad Episcop. dist. 25. Item ministris ad sustentationem necessariam *beneficia conferendi*. cap. 1. de concess. Præbend. in 6. eosdem in talia officia & beneficia *introducendi & investiendi*. c. præterea cum seqq. extra de jure patronat. *templa* sive loca sacra propriâ auctoritate *erigendi* & ædificandi, utque alii erigant & ædificent, indulgendi c. Nemo Ecclesiam de consecrat. dist. 1. jam erecta & ædificata *consecrandi* c. Ecclesias 16. q. 7. uti etiam loca religiosa faciendi, velut *Monasteria, Oratoria, Xenodochia* cap. de Xenodochiis & t. t. extr. & in 6. de dom. religiosis, Ἀσυλίας sive beneficium *asyli* illis concedendi l. pateant 3. C. de his qui ad Eccles. confugiunt. c. inter alia extra de immun. Eccles. *Abbates & Abbatissas benedicendi*. c. 1. extra de supplenda neglig. Prælat. *Ecclesiasticas Constitutiones* ad τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην spectantes *promulgandi &c.*

Ordo.

109. Ad Legem Diœcesanam refertur *Canonica Obædientia, Subjectio & Reverentia*, quam omnes de Diœcesi tàm Laici quàm Clerici Episcopo præstare tenentur c. conquerente extr. de offic. ordin. *Administratio, Dispositio, & Gubernatio rerum & bonorum Ecclesiæ tum mobiliū tum immobilium*. c. Sic quidam cum seqq. 10. q. 1. *eorum quæ injustè alienata sunt, vindicatio*. c. Augustino 12. q. 2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles. *Oeconomorum & Provisorum super bona & res illas Constitutio*, l. jubemus 14. C. de sacros. Eccl. *rationum ab iisdem repetitio* d. l. jubemus; *Similiter religiosarum domuum & quoad administrationem & quoad disciplinam inspectio & provisio*. t. t. ext. de relig. dom. *decimarum perceptio ac distributio*. c. decimas 16. q. 7. ex iis *Canonicæ portionis sive quartæ retentio*. c. Conquerente extr. de off. ordinar. Item *Visitatio* c. relata cum seqq. 10. q. 1. ejusque gratia Procurationis Ecclesiasticæ sive *sumtuum ad Visitationem collectio*. c. cùm Apostolus §. prohibemus extr. de Censibus, *Synodorum in sua Diœcesi convocatio*. c. annis dist. 18. *Synodatici sive Cathedratici exactio*, quod solvitur plerunq; à Clericis in Synodo Episcopali ob honorem & conservationem cathedræ Episcopalis c. conquerente extr. de off. ordin. ac nonnunquam in casu necessitatis moderata *Collectatio*, quā vocant Charisterii sive caritativi subsidii indictionem, quod est jus Episcopale Diœcesanum, deniq; *Cancellariatus* in Academiis suæ Diœcesi insitis vel vicinis honorificentissima functio, h. e. Doctores, Magistros & Baccalaureos curandi & promovendi licentia ejusve Decanis Facultatum gratiosa concessio. *Lex Diœcesana.*

110. *Ad jurisdictionem* pertinet, quod Episcopus in tota sua Diœcesi & qualibet ejus parte potest Clericorum omnium tàm civiles & criminales quàm spirituales, Laicorum v. spirituales potissimum causas audire (quod vocant *Episcopalem audientiam* l. cum Clericis 25. C. de Episc. & Cleric.) per sententiam *definire*. c. Jurgantium extr. de sent. *pœnas* tàm Ecclesiasticas sive Canonicas quàm seculares *decernere*. c. Presbyteri extr. de pœnis, *emendas & satisfactiones imponere*. c. dilectus extr. de offic. ordio. *Clericos ob crimen, excessum vel defectum cognitum ab officio & dignitate suspendere*. c. tuarum extr. de privil. & excess. *imò prorsus removere ac deponere*. t. t. extr. de eo qui furtivè ordin. eosdem ex causa *restituere*, d. c. tuarum extr. de privil. & excess. Insuper censuram Ecclesiasticam in omnes Diœcesaoos Clericos & Laicos per *excommunicationem majorem & minorem*, quæ in personas dirigitur, itemq; *per interdictum generale & speciale*, quod in res & loca præcipuè dirigitur, ex justâ ratione exercere. c. Episcopi cùm seqq. 11. q. 3. iterumque ab excommunicatione & interdicto reconciliatos absolvere. c. nuper extr. de sent. excom. *à juramento* illicitè extorto sive aliàs præstito ad effectum agendi aut alium absolvere. c. si verò. c. cum quidam extr. de jurejur. de gradibus in matrimonio non jure divino sed canonico prohibitis *dispensare*. c. Quia circa extr. de consang. & aff. denique *in* causis Scholarium sive Studiosorum ex debito civili simul & delicto descendentibus *judicare*, auth. habita C. ne filius pro Patre. *Iurisdictio.*

Status. 111. Ad statum & dignitatem Episcopalem pertinent *tituli* illius dignitatis illustriores, item *Privilegia, immunitates & securitates Episcopales*, t. t. C. de Episc. & Clericis, tum *prærogativa gradus*, quâ Episcopi invicem sibi præstant. c. Nullus primas 9. q. 2. sic Episcopis sive Diœcesanis præferuntur Archiepiscopi sive Metropolitani, Archiepiscopis Patriarchæ seu Primates &c. uti etiam *præcedentia*, quâ statibus Laicis antecellunt. c. duo sunt dist. 96. c. Solitæ extr. de major. & obœd. Item functiones illę, quibus Episcopi *incoronandis, ungendis & consecrandis Regibus* & Imperatoribus fruuntur, quò pertinent etiam *bona mensalia* ad dignitatis conservationem spectantia.

112. Atque hæc sunt quatuor illa summa capita, quibus juris Episcopalis potestas ac dignitas includitur, circa quæ tria sunt notanda. 1. Quamvis ea Constitutione Pacis Religiosæ Anno 52. Passavii sancita, & Anno 55. Augustæ confirmata, Electores, Principes ac status Imperii Augustanæ Confessioni addicti jura Episcopalia in suis territoriis sibi vendicent, tamen exercitium eorum ita temperant, ut quædam capita ipsimet non attingant, sed Ecclesiæ ministris relinquant, utpote prædicationem verbi & Sacramentorum administrationem, potestatem clavium, examen eligendorum Ministrorum, eorum ordinationem &c. quædam per Consistoriales & Superintendentes peragant, utpote Ecclesiarum visitationem, causarum Ecclesiasticarum, ad quas etiam matrimoniales spectant, dijudicationem &c. quædam sibi solia immediatè reservent, utpote Constitutionum Ecclesiasticarum promulgationem, Synodorum convocationem &c. quædam denique cum consensu Ecclesiæ administrent, utpote electionem & vocationem Ministrorum. 2. Omnia quæ ad jus Episcopale, præsertim ad ordinis potestatem referuntur, cum hac omnino exceptione intelligenda sunt, quod juxta Canonici juris dispositionem ordinariè quidem & regulariter Episcopis competant, interim tamen salvum & integrum relinquendum esse jus illud, quod in uno vel pluribus horum capitum inferiores Antistites, Principes, Comites, Nobiles, Civitates, Communiones &c. ex consuetudine, præscriptione, privilegio, pactis, transactione &c. acquisiverunt. 3. Dicuntur ergo omnia illa ad jus Episcopale pertinere, non quod jure divino ad Episcopos solos excluso Magistratu Christiano & populo pertineant, sed quod in regno Pontificio juxta Canonici juris dispositionem & praxin receptissimam Episcopi ea sibi & olim vendicaverint & adhuc vendicent (cùm tamen quædam ex illis ad Magistratum Ecclesiæ nutritium vel insolidum vel saltem ex parte divino jure pertineant) prætermisso interim quod propriè ac præcipuè ad jus Episcopale pertinet, publicè in Ecclesia docendi & Sacramenta administrandi munere.

Ius patronatus. 113. *Jus patronatus* definit Matth. Stephani lib. 3. de jurisdict. p 1. cap. 17. *quod sit jus honorificum, utile & onerosum competens alicui in Ecclesia pro eo, quod Diœcesani consensu Ecclesiam vel fundavit, vel construxit, vel dotavit*, hinc versiculus: *Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus*. Origo juris Patronatus ea est. In primitiva Ecclesia pii ex sincero divinum cultum promovendi studio suis impensis oratoria, templa & alia loca sacra extruebant, ac facultates suas ad sustentationem Ministrorum illius Ecclesiæ largiter conferebant, illos fundatores & donatores, qui patrimonii sui heredem constituebant Ecclesiam, vocarunt *Patronos*, similitudine appellationis ex patronis Romani juris deducta. Ut enim more in Imperio Romano tunc temporis adhuc usitato liberti manumissi Dominis suis grati animi ergò reverentiam & operas ex stipulatione & jure jurando præstabant, eique obligabantur ut patronis: ita quoque illos qui templa suis sumtibus extruebant & ministris sacrorum sustentationem assignabant, patronos dici voluerunt. Effectus hujus juris est, quod patronus habet potestatem *nominandi* sive *præsentandi* instituendum. Diversum illud est à jure Patronatus civili, quod in servos à se manumissos retinent domini eorumque liberi, de quo tit. ff. de jure patron. & tit. C. de bon. libert. hoc enim de quo agimus, à Canonibus Ecclesiasticis conceditur iis, qui vel fundarunt vel construxerunt, vel dotarunt Ecclesiam, ubi tamen monent Canonistæ, non solam fundationem, hoc est, fundi assignationem jus patronatus tribuere, sed requiri etiam operis extructionem propriis sumtibus factam & dotationem. c. Abbatem 4. t8. q. 2. c. nobis. c. piæ mentis. c. monasterium 16. q. 7. c. Nemo de consecrat. dist. 1. Statuunt etiam hoc jus acquiri *præscriptione immemoriali*, hoc est, quadragenaria cum bona fide. c. Querelam 24. extra de elect. gl. c. circa de jure patron. *antiqua consuetudine, titulo donationis, permutatione, venditione universitatis, cessione vel legatione cum consensu Episcopi facta*, item transmitti ad heredes. Dicitur jus *utile*, quia patronus habet jus eadræ sepulchri, processionis &c. in Ecclesia, & cùm vergit ad extremam inopiam, unà cum liberis debet ali ab Ecclesia patronata. c. nobis §. fin. de jure patron. *honorificum*, quia patronus vacante beneficio Episcopo præsentat instituendum. c. decernimus 19. q. 7. c. ex insinuatione cum seqq. de jure patronatus: *onerosum*, quia patronus tenetur Ecclesiam suam defendere & prospicere, ne bona dilapidentur. c. filiis 16. q. 7. & si bona non sufficiant Ecclesiæ, ipse tenetur de suis aliis supplere Clement. t. de jure patron. Si patronatus jus sit penes Laicos, habent ad præsentandum sibi præstitutum tempus quatuor mensium. c. Si Laicus. §. verum, de jure patronatus in 6. quo tempore prætetlapso Episcopus nullâ admissâ præsentatione pro lubitu idoneam aliquam personam instituere, eàodemque prævio examine ordinare non prohibetur. c. si verò, ext. eod. Si verò Ecclesiastica persona jus patronatus habet, intra sex menses præsentationem facit. P. Friderus lib. 3. de contin. caus. cap. 19. n. 17. Nec interest, an plures patroni sint sive unus, dummodo si plures sint, in præsentando omnes vel certè major eorum pars in eundem conveniant, ac possunt patroni inter se pacisci, ut alternis vicibus singuli præsentent c. 2. de jure patron. in 6. *Hoc jus patronatus* in Constitutione Ecclesiastica Electorali approbatur, & illis quibus lege vel consuetudine vel aliis honestis titulis competit, confirmatur.

114. Ex illis, quæ de jure Episcopali & patronatus inter se plurimùm distinctis diximus, colligimus hæc consectaria: 1. nec institutionem, nec remotionem, sive depositionem ministrorum Ecclesiæ competere iis, qui jure patronatus fruuntur, cùm pertineat ad jus Episcopale, quâ de re extant diserti Canones c. præterea, c. quod autem, c. querimoniam cùm Laici, c. consuluit, c. suggestum de jure patron. Ad eum igitur, qui Episcopale jus exercet,

arcet, crimina Ministrorum deferenda & legitimo causæ examine præmisso de remotione dispiciendum, secus quàm hodie fit in locis compluribus, ubi patroni absolutum jus in ministros sibi vendicant pro lubitu eos instituendi, ac loco movendi. 2. Visitationes vel speciales vel generales ab eo, qui juris Episcopalis eminentiâ fruitur, institutas nihil derogare juri patronatus; secùs quàm sibi imaginantur multi ex patronis, qui eo nomine sanctum & maximè necessarium Visitationis opus totis viribus impediunt, ne juri patronatus quippiam decedat. 3. Rationes Ecclesiasticorum redituum, vulgò die Kastenrechnungen/ ad jus Episcopale non ad jus patronatus pertinere, secùs quàm statuunt multi ex patronis, qui Superintendentem ad earum à Præfectis ærarii Ecclesiastici exactionem admittere omninò recusant. 4. Excommunicationem tum majorem tum minorem cùm certo respectu ac modo ad Episcopale jus pertineat, quod per Consistoriales suos Reformatæ religionis Principes exercent; non debere privato Ministri Ecclesiæ arbitrio absque autoritate & mandato Consistorii exerceri, quod ipsum etiam disertis & gravibus verbis in Const. Eccles. Electorali cap. de Excomm. prohibetur. 5. Non solùm jus patronatus, sed etiam jus Episcopale eâ Christianæ moderationis trutinâ exercenda esse, ne Ecclesiæ, cui pastor dandus est, consensus & testimonium planè excludatur, ideóque si Ecclesia habeat justas & prægnantes causas in personam præsentatam & publicè auditam non consentiendi, audienda omninò est, nec invitæ obtrudendus est Minister, quia nec Episcopale nec patronatus jus Ecclesiasticis Canonibus introductum, præjudicare potest potestati jure divino toti Ecclesiæ in Ministrorum electione competenti.

SECTIO VI.

De illis; quæ in Ministrorum vocatione & electione cavenda.

Quid cavendum sit illis, qui Ecclesiæ nomine eligunt.

115. Ut legitima & Deo grata sit Ministrorum electio, diligenter in hoc negotio quædam cavenda sunt, tùm illis, qui Ecclesiæ nomine eligunt, tum illis, qui ad Ministerium eligendi. De prioribus notentur sequentes Canones: 1. *In nominatione, præsentatione; electione & vocatione* Ministrorum non agatur quicquam temerè sine gravi consilio & præmissis ad Deum seriis precibus. Quò enim augustius ac divinius est hoc negotium, eò majore prudentia & ardentioribus precibus in eo peragendo opus esse statuamus: *Rogate Dominum messis*, præcipit Christus, *ut operarios in messem suam extrudat*, Matth. 9. vers. 38. Non est ullum præstantius & salutarius Dei donum, quàm fidelis, idoneus ac sincerus verbi Minister, jam verò dona Dei non possunt aliter nisi per preces obtineri. Luc. 11. v. 13. Joh. 16. v. 24. Jac. 1. v. 5. & 17. Deus est, *qui idoneos* facit Ministros N. T. 2. Cor. 3. v. 5. is ergo piis precibus rogandus, ut ipse mittat, quem elegerit. Christus ipse cùm duodecim Apostolos eligere vellet Luc. 6. v. 13. noctem præcedentem seriis impendebat priùs precibus v. 12. suo nos instruens exemplo, quàm piè & sanctè hoc negotium sit tractandum. Euthymius in cap. 3. Marci: *Pernoctabat Christus in oratione ad Deum instruens nos, ut si quando aliquem electuri simus, in oratione pernoctemus, quò is, qui dignus est, innotescat; ne communicemus peccatis alienis.* Idem sedulò in Ecclesia Apostolica observatum fuisse, colligitur ex Act. 1. v. 24. cap. 13. v. 3. cap. 14. v. 23. ubi precibus conjunguntur jejunia, ut sint ardentiores & excitatiores. 2. Nullus Ecclesiæ status suo jure in Ministrorum vocatione abutatur, sed conjunctis animis ac votis omnia peragantur. Quod enim ad omnes pertinet, quod omnes tangit, ab unius arbitrio pendere neutiquam debet. Cavendum ergo modis omnibus ne vel ambitio ordinis Ecclesiastici, vel fastuosus dominatus ordinis politici, vel furor populi ἄταξίαν in legitima vocatione observandam perturbet. Peccant igitur Magistratus, qui excluso Ministerio, cujus præcipuæ debent esse partes in vocatione pastorum, absolutum aliquod & proprium hac in re jus sibi arrogant, pro libitu ministros instituunt ac deponunt, Ecclesiæ invitæ ac repugnanti, quin & precibus lachrimisq; obluctanti Pastores obtrudunt. Peccant etiam Ecclesiæ, quæ personam à Patronis nominatam testimonio Consistorii comprobatam, donis ad docendum necessariis instructam, &c. recipere & vocare recusant, urgentes ut plures unâ personæ præsententur. In arbitrio enim Patronorū positum, an unam vel plures personas nominare velint, nec absolutæ necessitatis est, ex pluribus fieri electionem, sed sufficit ad legitimam vocationem, si accedat Ecclesiæ consensus, quem personæ à patrono nominatæ & à Consistorio comprobatæ populus denegare non debet, nisi ob graves ac prægnantes causas, doctrinam vel vitam præsentatæ personæ concernentes. 3. Patroni & Consistoriales in nominatione eligendorum ad Ministerium nequaquam respiciant cognationem, affinitatem, intercessiones, sollicitationes &c. ut minùs idoneos vel indignos nominent, sed perpetuò sibi proponāt regulam Apostolicam 2. Tim. 2. v. 2. *quæ à me audivisti, commenda fidelib. hominibus, qui idonei sint ad docendos alios.* Sin minus, de ejusmodi Patronis dici poterit, quod de Jeroboamo Scriptura refert 1. Reg. 13. v. 33. *De novissimis populi aut è fæce vulgi constituebat Sacerdotes, qui placuerat ipsi, hujus manum implebat.* Augustus teste Suetonio lib. 2. cap. 56. nunquam suos populo commendavit, ut non adjiceret, *si merebuntur*, quantò magis Patroni Ecclesiarum in personarum nominatione, ac qui alios commendant, hoc adjicere debent. Dici non potest, quàm graviter peccent, qui affectibus vel muneribus in transversum sese in hoc negotio rapi patiuntur. Sanguis animarum per negligentiam indocti ac minus idonei Pastoris pereuntium requiretur à manibus ipsorum. 4. Caveant illi, penes quos jus præsentandi & Ecclesiæ nomine eligendi ac vocandi, ne officia Ecclesiastica faciant venalia, neve donariis & honorariis favores suos Ministerii Candidatis venales exponant: Sed memores sint pristinæ disciplinæ Ecclesiasticæ. c. Sancitum est caus. 7. q. 1. ex Concilio Rothomagensi. *Sancitum est, atq; omnibus modis prohibitum, ut si quis Presbyter inventus fuerit alicui Clerico vel Laico munera dare vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri Ecclesiam vacantem præcipere dimat, pro hac cupiditate seu rapina, seu præsumtione turpis lucri gratia dejiciatur à Clero & alienus existat à regula.* Justinian. Imp. nov. 123. cap. 1. *Sancimus quoties opus fuerit Episcopum ordinari, Clericos & primates civitatis, cujus futurus est Episcopus, mox in tribus personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis Evangeliis periculo suarum animarum dicentes in ipsis decreto;*

cretis, quia neq; propter aliquam donationem, neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam aut aliam quamlibet causam, sed scientes eos, recta & Catholica fides & honesta esse vita & literas nosse, hos elegerunt. Cùm Simon Magus pecuniam offerret Apostolis mercaturus ab illis potestatem conferendi Spiritum sanctum, audire cogitur à Petro: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* Act. 8. v. 20. Utinam proverbii loco idem usurpetur à Collatoribus, Patronis, Consistorialibus, Superintendentibus & Senioribus, adeos qui aureis & argenteis hamis Ecclesiastica officia piscantur. Hûc referenda sunt gravissima illa contra Simoniam tonitrua ac fulmina, quæ in jure Canonico proponuntur, **(cap. 2. caus. 1. q. 1. *Quicunq; studet precii datione sacrum ordinem mercari, dum non officium sed nomen attendit. Sacerdos non esse sed dici tantum inaniter concupiscit.* cap. 6. *Quos constiterit indignos meritis sacram mercatos esse precio dignitatem, convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale perpetrantes, quia dantem pariter & accipientem damnatio Simonis involvit.* Glossa in principio caus. 1. q. 1. definit *Simoniam* quod sit *studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum.* Quam definitionem retinet Thom. 2. 2. q. 100. art. 1. Biel 4. sent. dist. 25. q. 1. Valentinian. in Thom. 3. f. 1957.)** sed illa hodie in regno Papali sunt fulgura ex pelvi. **Lutherus in c. 25. Gen. f. 22. *Totus Papatus substantialiter repletus est Simonià ac si tuleris Simoniam ex Papatu, jam Solem inde tulisti, nihil enim aliud negotii Curtisanis est, quam ut emant & vendant Sacerdotia.*** Conqueritur hac de re aliquoties Ludov. Vives in Commentariis super libros Augustini de civitate Dei, cujus querelas recensuimus in loco præc. de Ecclesia c. 11. sect. 5. §. 198. Pulcrè Leo & Anshemius Augg. l. Si quenquam C. de Episcopis & Clericis: *Si quenquam vel in hac urbe Regia, vel in ceteris provinciis, quæ toto orbe diffusa sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo authore contigerit, puris hominum mentibus nudâ electionis conscientiâ sincero omnium judicio provehatur. Nemo gradum Sacerdotis venalitate precii mercetur, quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Profectò enim quis locus tutus & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis aut vallum fidei providebimus, si auri sacra fames penetralia veneranda proserpet.*

Quid illis cavendum sit, qui eliguntur.

116. Posterioribus proponendus hîc canon: Qui ad Ministerium eligendi sunt, sedulò caveant, ne pecuniis, fraudibus, emendicatis suffragiis, vel quibuscunque malis artibus semetipsos ingerant, sed legitimam vocationem expectent. Greg. lib. 2. Epist. 22. ad Antonium Subdiaconum: *Illud præ omnibus curæ tibi sit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat præmiorum nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocinio quisquam fuerit electus, voluntatibus eorum cùm fuerit ordinatus, reverentiâ exigente obedire compellitur.* Neminem quidem prohibitum est, operam suam offerre Ecclesiæ, modò sibi conscius sit necessariæ eruditionis & donorum ad docendum requisitorum: 1. quia D. Apostolus disertè ait, 1. Tim. 3. v. 1. *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* 2. quia servus *talentum* sibi concreditum studiosè *abscondens* gravissimam Domini sui offensam incurrit Matth. 25. v. 28. 3. Esaias Propheta sanctissimus operam suam Domino quærenti Legatum ad populum Israeliticum paratissimam offert. Esa. 6. v. 8. *Audivi vocem Domini dicentis, Quem mittam, & quis ibit nobis? & dixi. Ecce ego, mitte me.* 4. Petere Ecclesiasticam functionem nulli præcepto divino repugnat, sed potius caritatis Christianæ salutem proximi seriò expetentis opus est. 5. Basilius Epist. 10. conqueritur, quòd suo tempore inepti constituti sint Episcopi, *cùm idonei & pii se offerre noluerint:* interim tamen qui Ecclesiæ operam suam offert, liberum de se aliis permittere debet judicium, nec occultis artibus & illegitimis modis sese ingerat, sed vocationem ordinariam ac legitimam expectet, nec desiderium mutetur in cursum, nec τὸ ὀρέγεσθαι, quod commendat Apostolus 1. Tim. 3. v. 1. degeneret in τὸ τρέχεσθαι, quod damnat Propheta Jerem. 23. v. 21. nec honesta muneris petitio in famelicam & inhonestam ambitionem desinat. August. lib. 19. de Civ. Dei cap. 19. *Locus superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur atq; ministretur ut decet, tamen non decenter appetitur.* Distinguendum igitur inter desiderium ordinatum & inordinatum, unde in Const. Eccles. Elect. cap. de vocatione Ministrorum, pag. 87. ita decretum extat: *Quamvis prohibitum non sit operam suam Ecclesiæ offerre, nemo tamen sibi ipsi certum locum debet nominare vel designare, sed relinquat hoc judicio eorum, qui pro ratione donorum divinitus ipsi concessorum de honesta & commoda functione ipsi prospicere possunt, quâ ratione de legitima vocatione certus reddi, & in omnibus adversis promissione divina gratiæ, benedictionis & auxilii sese erigere poterit.* Cavendum etiam sedulò, ne quis insidietur functioni ejus, qui in officio Ecclesiastico per legitimam vocationem constitutus, odia mundi ob fidelem muneris sui administrationem experitur, neve patiatur se surrogari in locum ejus, qui sine legitimo judicii processu loco suo motus est, qua de re videatur D. Joach. Mörlinus in tract. de vocatione Ministrorum.

SECTIO VII.

De controversiis ac dubiis quibusdam quæstionibus ac casibus, qui in negotio vocationis incidere solent.

Quæstiones de quibusdam casibus dubiis in negotio vocationis.

117. Cùm propter religionis diversitatem, exercitium juris Episcopalis ad status Augustanæ Confessionis in territoriis suis administrandum translati, contentiones de jure patronatus, & causas atq; circumstantias alias complures, dubiæ quæstiones in negotio vocationis sæpius moveantur, aliquas earum hoc loco breviter explicabimus. Quæritur 1. *An jus Episcopale & jus Patronatus in Ecclesiis reformatis locum habere debeant, cùm videantur jus vocandi ad totam Ecclesiam pertinens certo duntaxat ordini vendicare?* Resp. Distinguendum est inter legitimum utriusq; juris Episcopalis & Patronatus exercitium & ejusdem abusum. Legitimum exercitium non repugnat ordini ac modo vocationis divinitus præscripto, quia præsentatio ac nominatio, quæ ad jus Patronatus pertinet, nihilominus populo relinquit liberum, an præsentatum ac nominatum eligere velit, & in vocationem ejus consentire. Pari ratione examen, ordinatio, investitura, confirmatio &c. quæ ad jus Episcopale pertinent, eo moderamine exerceri possunt ac debent, ne Ecclesiæ invitæ Pastor obtrudatur, sed consensus testimonium & suffragium illius accedat. Mini-

stri

ſtri Eccleſiæ Gryphisvvaldenſis in tract. de vocat. ordinat. inſtitutione & dimiſſione Paſtorum contra quendam turbatorem (contendentem Jura Patronatus à Diabolo per filium perditionis contra verbum Dei in perniciem Eccleſiæ invecta eſſe) Anno 94. edito, inter cetera ſic ſcribunt: *Conſtat Jura patronatus Eccleſiæ conſilio Patrum in veteri Eccleſia ante primatum & dominatum Romani Papæ autoritate piorum Impp. approbata eſſe, donec à Juſtiniano Cæſare circiter annũ Chriſti 540. publicata ſunt leges, quæ patronis Eccleſiæ tribuunt denominationem & præſentationem Paſtorum, auth. de ſacro S. Epiſc. c. 18. & in Novell. 57. cap. 2. leges illæ Imperatoriæ amplius 600. annis publicatæ ſunt ante compilatum per Gratianum Jus Canonicum.* Lutheri ſententia de jure Patronatus extat in prima parte libri ipſius contra cœleſtes Prophetas, Tom. 3. Jen. Germ. f. 55. ſeqq. eadem clariùs repetita in libello, cui titulus Unterricht an die Viſitatorn der Kirchen in Churfürſtenthum Sachſen/ edito Anno 1528. Tom. 4. Jen. Germ. f. 357. in quo Lutherus & alii Theologi, qui Witebergæ tunc docuerunt, piis Eccleſiarum Patronis jus ſuum *in denominandis Paſtoribus & accedente Eccleſiæ conſenſu jus eosdem præſentandi ſeu vocandi non modò reliquerunt, ſed etiam approbarunt.* Saoè occurrunt alicubi in Scriptis Lutheri quædam, quæ contra jus Patronatus ſatis duriter videntur pronunciata, ſed ſenſus dictorum petendus ex cauſis dicendi; Cùm enim revelata Evangelii luce piæ Eccleſiæ ſub jugo Pontificiæ tyrannidis gementes ſinceros Paſtores expeterent, Papiſtici verò Patroni & impii Epiſcopi Evangelii perſecutores pro Paſtoribus lupos illis obtruderent & hac ratione vaſtitatem Eccleſiis inducerent, ibi coactus fuit Lutherus docere, jus vocandi pertinere non ad impios Patronos & hoſtes Evangelii ſed ad Eccleſiam, quo ipſo nequaquam voluit jura Patronatus rectè & legitimè uſurpata penitus abolere. 2. *An illi, qui populo aſſenſum quidem præbente, ſine tamen conſenſu Magiſtratus & Presbyterii ordinatione docendi munus amplectuntur, pro veris & legitimis Paſtoribus habendi ſunt.* Reſp. Anabaptiſtis enthuſiaſmos & internam vocationem jactantibus hoc ſolenne eſt, quâ in parte imitantur priſtinos illos Pſeudoprophetas, de quibus 2. Tim. 3. v. 6. *ex his ſunt, qui penetrant domos & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis.* Sed cùm præcipuæ partes in vocatione Miniſtrorum non imperitæ plebeculæ, ſed Magiſtratui ac Presbyterio tribuendæ ſint, ideo circumcellionum iſtorum vocationes non poſſunt pro legitimis haberi. 3. *Si Magiſtratus Pontificius ſinceris Miniſtris loco motis Miſſificantes ſacrificulos ſubſtituit, & Eccleſiæ obtrudit, num illi pro Miniſtris legitimè vocatis habendi & audiendi ſunt.* R. jus vocandi & deponendi Eccleſiæ Miniſtros non pertinet ad regalia Magiſtratus, ſed toti Eccleſiæ competit, ideoq; qui invitæ ac repugnanti Eccleſiæ obtruduntur, noo ſunt legitimè vocati Miniſtri. Hic ergo locum habet illud Chriſti, Mat. 7, 15. *Cavete à Pſeudoprophetis.* Joh. 10. v. 5. *alienum non ſequuntur*, & illud Apoſtoli, 2. Ioh. v. 10. *nolite recipere.* Si Magiſtratus cogere velit ſubditos, ut miniſtros illos recipiant, Miſſis interſint, &c. cogitandum, quod *Deo magis obœdiendum ſit quàm hominibus*, Act. 5. v. 29. ideoq; à Miſſis ipſorum idololatricis, quæ cœnam convertunt in actionem toto genere diverſam, videl. in ſacrificium propitiatorium pro vivorum ac mortuorum peccatis, penitus abſtinendum, Baptiſmus tamen in caſu neceſſitatis ab illis accipi poteſt, ſi ſubſtantialia ſerventur integra, & proteſtatio de diſſenſu cum dogmatibus Papalibus vel expreſſa vel tacita interponatur. 4. *Si Magiſtratus Pontificius ſinceros verbi Miniſtros ob zelum, quo errores Papales inſectantur, loco moveat, iisque alios ſinceros quidem, ſed tamen mitiores ſubſtituat, repugnante in utroq; facto Eccleſia, num ſucceſſorum vocatio pro legitima habenda eſt, & illorum Miniſterio utendum.* Reſp. Kauffmannus in ἑτεροδιδασκαλίᾳ pag. 86. negat hiſce adductus rationibus. Primò jus plenum in conſtientione Miniſtrorum agendi pro libitu & obtrudendi Evangelicis Eccleſiis concionatores, quos velit, ne quidem illi Magiſtratui conceditur, qui confeſſioni ſinceræ doctrinæ addictus eſt, multò minùs igitur Magiſtratui alienam religionem profitenti hoc erit integrum. Secundò Magiſtratus Pontificius ne ſuis quidem Eccleſiis ſacrificulos præficiendi jus habet, ergò multò minûs poteſtatem habet Evangelicis Eccleſiis Miniſtros obtrudendi, Tertiò ea demum vocatio eſt legitima, in qua illi præficiuntur, qui poſſunt ἐλέγχειν τοὺς ἀντιλέγοντας. Sed Pontificius Magiſtratus tales Miniſtros Eccleſię nunquam pręficiet. Quartò legitima vocatio ad hunc ſcopum debet collineare, ut ſermo DEI currat: Sed Pontificio Magiſtratui hic ſcopus non eſt propoſitus. Hæc omnia ſuo loco veriſſima eſſe dicimus, interim tamen ob varias circumſtantias diſtinguendum eſt inter Eccleſiam liberam & preſſam. Item, inter vocationem plenè legitimam & ex parte vitiatam. In Eccleſia libera de jure non debet habere locum talis vocatio, quod ſi de facto in Eccleſia preſſa tale quid contingat, debet quidem Eccleſia jus ſuum, quantum poteſt, urgere & tueri, interim quia Magiſtratui terminos ſuæ poteſtatis excedenti & ſine expreſſo Eccleſiæ conſenſu Paſtores conſtituendi ac removendi jus ſibi ſoli arroganti reſiſtere in hoc caſu non poteſt abſque evidenti periculo, ne puræ religionis exercitio planè fraudetur, ideò ſatius eſt, Paſtores illos, ſi ex hypotheſi recta doceant, audire, & ſacramentorum adminiſtrationem ab ipſis petere, quàm jus ſuum arctiùs perſequi & anſam præbere, ut publicum ſinceræ religionis exercitium planè aboleatur. 5. *Si Magiſtratus Calvinianus ſinceris doctoribus abire juſſis alios ſubſtituat ab ὀρθοδοξίᾳ diſcedentes, num illorum vocatio habenda eſt legitima?* Reſp. invitæ Eccleſiæ nec recipiendi nec obtrudendi ſunt à Magiſtratibus. Paſtores, proinde graviter peccant, qui tale quid aggrediuntur, & reipsâ dominium in conſcientiis ſibi arrogant. Quod ſi de facto contingat, quærendum remedium per ſerias ad Deum preces, per literas ſupplices apud ipſum Magiſtratum, per implorationem auxilii à ſuperiore Magiſtratu, & quæ alia legitima ac licita haberi poſſunt media, quibus ſi nullus detur locus, vicinorum rectè docentium miniſterio utendum. Quæritur igitur 6. *An vocatio Miniſtri Eccleſiæ eò uſq; ſe extendat, ut alterius Paſtoris auditores ad confeſſionem, abſolutionem & communionem admittere poſſit?* Reſp. in Jure Canonico c. ut Dominicis in decretalibus Gregorii tit. de Parœciis ſtatuitur, *quod Dominicis vel feſtivis diebus Presbyteri, antequam Miſſam celebrent, plebem interrogare debeant, num alterius Parœcianus ſit in Eccleſia, qui proprio contempto Presbytero ibi velit Miſſam audire, quem ſi invenerint, ſtatim ab Eccleſia abjiciant.* &c. Omnis de pœnitentiis & remiſ-

& remissionibus statuitur, quod quilibet *proprio Sacerdoti debeat confiteri sua peccata, si quis verò alieno Sacerdoti voluerit justa de causâ confiteri, debeat prius licentiam à proprio Sacerdote postulare & obtinere.* Hanc constitutionem recipiendam dicimus, quatenus ordinarius Pastor verbum Christi sincerè docet & Sacramenta juxta illius institutionem legitimè administrat, tunc enim turbaretur ordo divinitus constitutus & Ministerium orthodoxi pastoris contemneretur, si quis ad alienum Pastorem abire vellet. Sed si ordinarius Pastor verbo Dei contraria docet, & in dispensatione Sacramentorum institutionem Christi violat, tunc licitum est alterius Pastoris orthodoxi operâ in absolutione & communione uti, quia Christus, cujus œconomi sunt fideles Ministri, *neminem ad se venientem foras expellit*, Johan. 6. v. 37. ideoque cùm in terris docendi munere fungeretur, recepit omnes, qui *ex vicinis civitatibus & pagis* ad ipsum confluebant, quod ipsum ab Apostolis quoque factitatum. Neque arbitramur illud pugnare cum Constitutione Passaviensi, in qua edicitur, ne quis alterius status subditos ad suam religionem cogat, alliciat vel contra Magistratum defendat, Es soll kein Stand den andern/ noch desselben Unterthanen zu seiner Religion dringen/ abpracticiren/ oder wider ihre Obrigkeit in Schutz vnd Schirm nehmen/ noch verthedigen in keinem Wege/ aliud enim est sponte venientes recipere, aliud blanditiis pellicere vel violentia cogere. Nec dici potest de Pastore aliunde venientes recipiente, quod Magistratui subditos suos alienare cogitet, neque enim distinctio dominiorum ac territoriorum tollitur per verbi prædicationem & Sacramentorum administrationem: ut regnum Christi non est terrenum & mundanum, ita quoque distributio spiritualium bonorum in Christi regno non confundit hujus mundi dominia & Regum politicorum territoria. 7. *An probanda sint expectativæ ad certas parochias, quas quidam vivis adhuc Pastoribus sede nondum vacante à Patronis impetrant?* Resp. in regno Papali tales expectativæ ac præbendæ sunt frequentissimæ, contra veteres Canones in Concil. Lateranensi, ut & Trident. sess. 24. cap. 19. repetitos. Sic enim rectè statuitur c. Qui in vivorum in Decretalibus Gregorii de concessione Præbendæ. *Qui in vivorum Sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab Ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt vivis Sacerdotibus successores adhiberi.* c. Nulla eodem. *Nulla Ecclesiastica ministeria seu etiam beneficia vel Ecclesiæ tribuantur alicui seu promittantur antequam vacent. Ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum & beneficium se crediderit successurum. Cum enim in ipsis etiam legibus gentilium inveniatur inhibitum, turpe est & divini plenum animadversione judicii, si locum in Ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam gentiles condemnare curarunt.* Quibus rationibus addatur, quod per Præbendarum illarum concessionem Ecclesiæ adimitur libertas in electione Ministri divino jure ipsi competens. Distinguenda tamen à Præbendarum concessione Adjuncti vel Substituti, cum consensu Ecclesiæ facta electio, qui Pastorem senem atque emeritum aliquâ laborum parte sublevet, nihilominus enim Collatori & Ecclesiæ liberum relinquitur, an post obitum Pastoris senis eum ad ordinarium Pastorem & successorem vocare velint. Distinguenda etiam à Præbendarum concessione nominatio successoris ab Episcopo ipso totâ Ecclesiâ consentiente facta, qualis fuit Eradii nominatio apud Aug. Epist. 110. *Aliud est*, (inquit Gratianus c. Apostol. 8. q. 1.) *de sui successoris electione cum fratribus deliberare, aliud est ex Testamento tanquam suæ dignitatis heredem sibi quærere.* 8. *An probandus sit mos quibusdam in locis receptus, quo non patet ad successionem in Ministerio aditus, nisi vel viduam vel filiam antecessoris ducat, vel sit filius vel frater demortui.* Resp. non refragamur, quò minus vel filius, vel cognatus, vel affinis defuncti Pastoris, si necessariis donis instructus sit, ad vacantem ministerii sedem vocetur, neq; inficias imus Pastorum de Ecclesia benè meritorum viduis ac liberis prospiciendum esse, sed cavendum, ne indigni ac minus idonei propter talia connubia promoveantur, neve Ecclesia privetur sua libertate in vocandis idoneis Ecclesiæ Ministris, denique ne ex consuetudine certis conditionibus limitata lex quædam introducatur, & successionum hereditariarum jura ad officiorum Ecclesiasticorum constitutionem trâsferantur. 9. *An invito committendum sit Ministerium?* Resp. Quandocunque etiam pii & sancti viri recusant Ecclesiasticum Ministerium suscipere, cùm ipsis *Angelicis humeris illud tremendum esse noverint*, sicut Jeremias ad propheticum officium vocatus exceptionem ætatis opponebat, Jer. 1. v. 6. Moses exceptionem eloquentiæ, Exod. 4. v. 10. illis persuadendum est, ne divinæ vocationi pertinaciter reluctentur. Greg. lib. 6. Epist. 169. *Ex verbis Christi, Simon Johannis amas me? pasce oves meas, colligitur, quod si is, qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se Pastorem summũ minimè amare. Si n. unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium de secreto Patris ad publicum nostrum egressus est, nos quid dicturi sumus, qui secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? Quies itaq; nobis ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda &c.* **Peraldus Episcopus in Summ. virtut. cap. 12. *Qui prædicatoris officio idonei esse possunt & eligunt sibi solum vivere, licet bona intentione faciunt, ut sc. cum puriori conscientia Deo serviant, tamen multum timendũ videtur, eò q; servus is qui talentũ absconditin sudario vocatur à Domino servus neq;, & ut Gregorius dicit, qui scientia & virtute præditi secessum speculationis appetunt, tot animarum rei sunt quot animabus prædicãdo prodesse potuerunt.* Salmer. tr. 7. in parab. seminis jacti. *Frumentum perseluatur, dum fissis subterraneis absconditur, quod Dæmones præstare solent, dum perfectis hominibus persuadent, ut in eremum aut quendam secretum locum se abdant, ut populum verbo DEI aut vitæ exemplo non pascant.*** Quod si nihilominus aliquis negare & renuere perrexerit, illi invito ac reluctanti non est deferendum Ministerium, sed de alio idoneo dispiciendum. c. Olim 8. q. 1. ex Augustino contra Manichæos. *Olim jussus est frater præmortui fratris uxorem ducere, ut non sibi, sed illi suscitaret sobolem ejusque nomine vocaret, quod inde nasceretur, quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in faciem. Nunc Evangelij quoq; prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est, Christo suscitet semen, qui pro nobis mortuus est, & quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat. Ac vero qui electus ab Ecclesia ministerium docendi & baptizandi renuerit, ab Ecclesia ipsa dignè meritoque contemnitur, qui enim & sibi prodest & Ecclesiæ, bene intelligitur utroq; pede calceatus, unde illud: Quam*

speciosi

speciosi pedes evangelizantium pacem, qui vere lucrandorum refugit curam alterum discalceati illius non figuratum significavit, sed in se impletum portavit opprobrium. 10. An electio ad Ministerium sortis judicio committenda? Ita olim quibusdam fuit visum, cùm Prov. 16. v. 33. sortes dicantur *à Domino temperari*, cumque Matthias *per sortem* in numerum Apostolorum fuerit allectus. Actor. 1. v. 26. Sed in c. Ecclesia extra de sortilegiis & l. 47. C. de Episc. & Cleric. ratio eligendi Ecclesiæ Ministros per sortes meritò improbatur, 1. Deus nullibi præcepit sortibus in ordinaria ministerii constitutione uti, nec promisit se velle sortes ita dirigere, ut digno semper faveant. Sortibus ergo in re tanta uti est Deum tentare. 2. Officia Ecclesiastica per divinam & legitimam vocationem personis dignis conferri debent, nequaquam verò dubio sortis judicio committi. 3. Quod consilio & prudentia humanâ perfici potest, fortuito sortium jactui committendũ non est. 4. Hier. in c. 1. Jonæ & Beda in c. 1. Act. idem improbant. Ad Salomonis dictum respondemus, sensum illius esse, quod omnia gubernentur divinâ providentiâ, etiam ea, quæ fortuitis casibus ferri nobis videantur, id quod in sortibus etiam locum habere facilè concedimus, sed ex eo non potest inferri, quòd divina providentia sortes perpetuò ita dirigat, ut semper sit melior, qui sorte eligitur, (id enim duntaxat in illis sortibus locum habet, quæ speciali Dei mandato ac interno Spir. impulsu jaciuntur) sed quod sive meliori sive pejori sors faveat, non sine Dei providentia illud fiat, ex quo nondum sequitur, quòd ordinaria Ministerii constitutio sortibus peragenda sit, sed potiùs contrarium. Ad electionis Matthiæ exemplum respondet Dionys. de Eccles. Hierarch. cap. 5. part. 3. *Sortes illas non fuisse propriè sic dictas, sed cœleste aliquod lumen super Matthiam à Deo effusum.* Sed rectius respondet Hieron. in cap. 1. Jonæ, factum id esse *peculiari Dei inspiratione & instinctu*, jam verò privilegia paucorum non possunt facere legem communem, & casus specialis non debet trahi in exemplum ordinariæ electionis. Reliqui Apostoli immediatè erant à Christo vocati, ideò ne Matthias in locum Judæ vocandus reliquis inferior videretur, instinctu divino per sortem negotium hoc fuit transactum, ubi probè notandum, cùm postea septem Diaconi eligendi essent, non sorte sed *χειροτονίᾳ* illud factum fuisse.

SECTIO VIII.

De vocatione Beati Lutheri.

Lis de vocatione B. Luthero mota.

118. Egimus de ea in disputatione publica Anno seculari 1617. instituta, quam hûc referre non pigebit. Quemadmodum olim Clerus Hierosolymitanus, cum in doctrina Johannis Baptistæ & Salvatoris Christi, quod reprehenderet, non inveniret, de vocatione controversiam illis movebat. Qui enim Hierosolymis missi erant Sacerdotes ac Levitæ Pharisaicæ factionis asseclæ, dicebant ad ipsum, Joban. 1. v. 25. *Cur baptizas, si non es Christus, nec Elias, nec Propheta.* Ad Christum etiam in templo docentem & miracula edentem accedunt Principes Sacerdotum Scribæ & Seniores populi, quærentes, *in qua potestate ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ isthæc facias, & quis illi hanc potestatem dederit?* Matth. 21. vers. 23. Marc. 11. v. 27. Luc. 20. v. 1. Pari quoque ratione Clerus Pontificius successionem in sede Apostolica non minùs quàm Clerus Hierosolymitanus in sede Aaronica sibi soli arrogans, cùm in doctrina Lutheri ad Propheticos & Apostolicos libros examinata, quod jure reprehendat, nuspiam inveniat, quæstionem de vocatione ipsi movet: Quare scilicet opus reformationis cœperit, cùm non sit Propheta vel Apostolus immediatâ vocatione & conjuncto isti vocationi miraculorum edendorum dono instructus, in qua potestate negocium tam arduum cœperit, & quis illi hanc potestatem dederit? Sic enim scribit Bellarm. lib. 4. de notis Ecclesiæ cap. 14. *Qui mittitur, debet ostendere testimonio ejus, a quo mittitur, suam autoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere, omnis autem, qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur a Deo per ordinarios Prælatos, vel extraordinariè à solo Deo, Et quidem qui mittitur per ordinarium Prælatum, debet ostendere testim. ordinarii Pastoris Prælati, nimirum literas ejus sigillo munitas, qui verò mittitur à solo Deo, debet ostendere sigillum DEI, quod nihil est aliud, quam miraculum.* Ex quo postea concludit, *Lutherum omni omnino missione ac vocatione carere, cùm nec extraordinariè a solo Deo, nec ordinariè per Prælatos sit missus.* Priùs probat in illo ipso capite §. de nostri: ubi scribit, *Lutherum tentasse miracula facere, quando scilicet Diaboli a quadam puella expulsionem ac Misenis in Albi suffocati excitationem est aggressus, utrumque vero successu irrito ac frustraneo.* Posterius probare conatur lib. 1. de Clericis cap. 3. *Non sunt veri Pastores, (inquit) qui non sunt per manuum impositionem à veris Pastorib. ordinati. Lutherus non fuit per manuum impositionem à veris Pastoribus ordinatus, non à suis, ipse enim est primus, neque ante eum fuere Lutherani: nec à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica non fuit Episcopus, sed Presbyter, jam verò Presbyteri non habent ordinandi potestatem.* Ex quo putat argumentum indissolubile contexi posse, quod apud nos non sint veri Pastores ac per consequens nec vera Ecclesia. Tribonianus Cassius à Seeltervurt in Pseudojubilæo Witebergensi Moguntiæ edito Anno 603. pag. 230. *Jura Cæsarea sanciunt, neminem mandata Imperatoria qualicunque dignitate prætendentem, admittendum esse, nisi Imperatoris literas in testimonia exhibeat.* l. unic. C. de mandat. Princip. & l. prohibitum est C. de jure fisci. *Ipse verò scribit, Deum quotiescunque ordinarium mutare modum velit, semper miracula adjicere solere. Scribit Achates tuus Philippus. Nunquam in magnis tenebris Deum novos vocare Doctores, quin semper eis addat testimonium miraculorum. Age ergo, fac nunc signa, ut à Deo te missum sentiamus. Et flagitat necessitas, urgent hostes, postulat Christi gloria & multorum hominum salus, qui de vocatione tua dubii Evangelium tuum fraudes & imposturas meras esse sentiunt.* pag. 250. *Quæro ex te Luthere, cùm extraordinariâ & immediatâ Dei voluntate gloriari nō possis, utrum fortè hac mediata & ordinaria ad reformandum veneris, ut bonos ministerio tuo constet, neque à nobis impostor, falsarius, Pseudopropheta, qui ut apud Prophetam est, cucurrerit, antequam vocaretur, habeare. Quod si hîc præsidium tuũ figere statueris, dic nobis, quo Episcopo, quo loco, quo tempore ad prædicandum missus sis, [illegible]lla & literas tuas exhibe, quemadmodum hoc ipso [illegible]bus subreptitiis Doctoribus summo jure flagitan[illegible] docuisti. At tibi iterum hic aqua hæret, fat seo. pag. 254. Neque ab Ecclesia, id est, à populo aut Senatu Witebergens. Lutherum institutum esse, aut saltem institui*

potuisse ac debuisse, haud difficile est probatu. Nam primum nihil ejusmodi Acta ipsius commemorant, quæ docent potius inconsultum eum temeritate, levitate, ambitione atque odio adversus familiam Diaconorum, quam jussu alicujus, aut officii commissi ratione, ad indulgentias oppugnandas venisse. Idem repetit Beccanus in disp. de vocatione ministrorum, Viennæ An. 616. instituta, in qua demonstrare conatur, Lutherum non fuisse legitimè à Deo vocatum. *Luth.* (inquit th. 48.) *non fuit ordinariè vocatus & missus, quia non ipsi collata potestas & jurisdictio. Tametsi enim à Catholico Episcopo Sacerdos seu Presbyter ordinatus sit, ac proinde ab eo acceperit potestatem consecrandi Eucharistiam: non tamen accepit ab eo potestatem & jurisdictionem reformandi religionem, & statum Ecclesiæ in toto Saxonia & vicinis partibus, nec oppugnandi doctrinam Catholicorum &c. nec fuit immediatè à Deo vocatus & missus, 1. quia non potuit ullo evidenti signo vel miraculo suam vocationem probare. th. 55. 2. multa* [illegible] *errores & falsitates populo proposuit, th. 61. 3. doctrinam suam de abroganda Missa à Diabolo accepit. th. 66. 4. nusquam scriptum est in Dei verbo, Lutherum ad reformandam Ecclesiam à Deo missum, jam vero ipsemet dicit, nihil esse credendum, nisi quod in verbo Dei scriptum, th. 77. 5. fuit publica infamiâ notatus, quia nuptias cum Moniali instituit. th. 68.* Ungersdorffius in gratulatione ad status Austriæ in prima acie constituit hoc argumentum pag. 140. quod *Lutherus non fuerit missus à Deo, quod non possit dicere, per quod ostium intrarit, id est*, à quo & qua ratione vocatus sit. *quod modo ad immediatam, modo ad mediatam vocationem provocet.*

119. Antequam verò ex professo de Lutheri vocatione agamus, duo præmonenda esse ducimus. Primò, quod in principio reformationis & certaminum nemo vel Pontificiorum vel clanculariorum concionatorum Anabaptistarum & Enthusiastarum quæstionem de vocatione ipsi unquam moverit, id quod [illegible] feste arguit, ipso a non habuisse, quod in ea d[illegible] tarent: siquidem omnibus constabat, Lutherum ad Ministerium Ecclesiasticum & professionem Academicam, ac proinde ad veritatem voce & scriptis propugnandam legitimè vocatum esse. Secundò, quòd discernenda omninò sit quæstio de legitima vocatione ab illa, quæ de doctrinæ veritate instituitur. Neque enim est immediata & perpetua connexio inter vocationem legitimam & doctrinam sinceram. Potest quis vocationem habere legitimam atque interim falsa & hæretica docere, ut apparet in illis, qui legitimè ad ministerium vocati in hæresin prolabuntur. Vicissim etiam potest quis vera docere atque interim legitimâ vocatione destitui. Ergo si vel maximè evictum esset, quod tamen in æternum evinci non poterit, Lutherum caruisse vocatione divinâ, nondum tamen sequeretur, doctrinam ipsius propterea fuisse falsam & erroneam.

Lutheri vocatio fuit mediata.

120. Hisce igitur adversariorum calumniis ut eatur obviam, notandum est, Lutherum nunquam & nuspiam ad immediatam & extraordinariam aliquam vocationem provocare. Sic enim disertis verbis scribit in Epistola ad Senatum Mülhusinum, Tom. 2. Jen. German. fol. 451. b. Ich habe noch nie geprediget/noch predigen wollen/wo ich nicht durch Menschen bin gebeten und beruffen / denn ich mich nicht berühmen kan / daß mich GOtt ohne Mittel vom Himmel g[illegible] sind[illegible]t. Profert quidem Ungersdorffius locum ex Luthero, in quo sese immediatè à Deo vocatum asserat, in Epist. ad Fridericum Saxoniæ Electorem Tom. 2. Jen. German. fol. 57 b. Sed verba ipsa disertè testantur, Lutherum non de vocatione, sed de doctrina sua ibi agere, sic enim habent formalia. E. Churf. Gn. weiß oder weiß sie es nit/so laß sie es Ihr hiemit kund seyn / daß ich das Evangelium nicht von Menschen sondern allein vom Himel durch unsern HErrn Jesum Christum habe/daß ich mich wol hett mügen (wie ich denn hinfort thun wil) einen Knecht und Evangelisten rühmen. Solum Christum doctrinæ suæ autorem agnoscit, ex eo verò nequaquam inferri potest, quod à solo Christo immediatè ad doctrinæ illius prædicationem sese vocatum asserat. Ac si scopus verborum atq; integer contextus respiciatur, non tàm de doctrinæ ab aliis acceptæ cognitione, quàm de interiore ejusdem in corde suo confirmatione ibidem agit. Electori non probabatur, quod Lutherus ex Pathmo Witebergam redierat, datis igitur ad Lutherum literis significabat sibi hunc reditum non placere, optimè se ipsi cupere &c. respondet Lutherus: Daß es E. Churf. Gn. auffs beste mit mir meyne/dessen achte ich mich gewiß / so viel menschliche Erkundigung betrifft / Wiederumb aber/daß ichs auch gut meyne/düncket mich / ich wisse es auch höher/denn aus menschlicher Erkundigung/ ubi nequaquam loquitur de revelatione aliqua doctrinæ vel vocationis immediata, sed de reditus sui Witebergam versus suscepti sincero studio ac proposito, postea sequuntur verba illa, quod doctrinam Evangelii cœlitus per Christum habeat, ubi non excludit mediatam ex Scripturis, & per Scripturas institutionem, sed de confirmatione & obsignatione doctrinæ in corde suo per Spiritum sanctum facta loquitur, statim enim subjicit, daß ich mich aber zur Verhör und Gericht erboten habe/ist geschehen/nicht daß ich daran zweifelt/ sondern aus ubriger Demuth/die andern damit zu locken. Negat igitur se de doctrina sua adhuc dubitare, quod Elector inferebat ex eo, quia ad cognitionem & judicium aliorum de ea provocabat, sed Lutherus causam hujus rei negat esse dubitationem vel minimam, cùm non per homines sed per Christum de ea confirmatus sit. Idipsum declarat in libr. contra falsò appellatum spiritualem statum Clericorum f. 107. b. Ich nenne mich einen Ecclesiasten von GOttes Gnaden/den ihr einen Ketzer mit Lesterwort schelet/euch und dem Teuffel zu trotz. Und ob ich mich einen Evangelisten von GOttes Gnaden nennete/ trawete ich dasselbe ehe zu beweisen / denn ewer einer seinen bischofflichen Titel oder Namen beweisen köndte/bin des gewiß / daß mich Christus selbst also nennet und dafür helt, der meiner Lehre Meister ist/ und auch seyn wird am jüngsten Tage / daß sie nicht mein/sondern sein lauter Evangelium ist. Et postea. Derhalben lasst ich euch hiemit wissen/ daß ich hinfort nicht mehr euch die Ehre thun wil/ daß ich mich unterlassen wölle / euch oder auch einen Engel vom Himmel über meine Lehre zu richten oder zu verhören / denn der närrischen Demuth ist nu gnung geschehen nu das drittemal zu Worms/ un doch nichts geholffen/sondern ich wil mich hören lassen/ und wie S. Peetrus lehret/meiner Lehr Ursach und Grund beweisen für aller welt/ und sie ungerichtet haben võ jederman auch von allen Engeln / denn sintemal ich ihr gewiß bin/wil ich durch sie euer und auch d' Engel Richter seyn. Hæc verba manifestè docent, non de vocatione, sed de doctrinæ suæ certitudine in corde confirmata Luth. id acceptum velle, quando dicit,

se *Ev.*

se Evangelium suum habere non ab hominibus, sed cælitus per Christum. Idem sensus verborum in præf. l. contra Regem Angliæ, Tom. eod. f. 133.b. Wenn ich darumb solt erschrecken / daß ein König wider mich schreibet/müste mich vielmehr erschreckt haben/daß der Pabst/der aller Könige Meister seyn wil/wider mich geschrieben hat / aber ich habe meine Lehre von GOttes Gnade nicht allein vom Himmel erlanget/sondern auch für einem erhalten/ der mehr vermag in seinem kleinen Finger/denn tausend Päbste/Könige/Fürsten und Doctores/sie sollen sie mir auch lassen bleiben ewiglich.

Triplex confirmatio mediatæ vocationis.

121. Mediatè igitur ad Ministerium & docendi officium, Lutherum vocatum esse dicimus, 1. quia ordinatus fuit *Presbyter* ab Episcopo suo Anno Christi 1507. ætatis 24. ubi in ordinatione & inauguratione sua accepit potestatem docendi verbum Dei. Quamvis verò ritus ordinationis in Ecclesia Pontificia multis superstitiosis & inutilibus Ceremoniis sit vitiatus, ex eo tamen ipsius ordinationis essentiæ nihil decedit, distinguenda igitur Episcopi ordinantis impuritas ab ordinatione, quæ fit totius Ecclesiæ nomine, & in ipsa ordinatione distinguendum est divinum ab humano, essentiale ab accidentali, pium & Christianum ab Antichristiano. Sicut olim in Ecclesia Israelitica *super cathedram Mosis sedebant Scribæ & Pharisæi*, Matth. cap. 23. vers. 2. quorum ministerio, sacrificiis, ordinationibus &c. utendum, interim tamen *à fermento* ipsorum cavendum erat, Matth. cap. 16. vers. 12. ita quoque in Ecclesia Romana illorum, qui erant in ordinaria successione, ministerio, Sacramentis, ordinationibus utendum erat, interim tamen fermentum admixtum à puritate massæ distinguendum. Ac tantum abest, ut ordinationem ab Episcopo Pontificio profectam esse planè nullam asseramus, ut cœpto jamdum reformationis opere & secessione à Papatu jam facta Lutherus scribat in articulis Schmalcald. art. 10. pag. 3. *Si Episcopi suo officio rectè fungerentur, & curam Ecclesiæ ac Evangelii gererent, posset illis nomine caritatis & tranquillitatis non ex necessitate permitti, ut nos & nostros Concionatores ordinarent & confirmarent, hac tamen conditione ut seponerentur omnes larvæ, præstigiæ, deliramenta & spectra pompæ Ethnicæ. Quia verò nec sunt nec volunt esse veri Episcopi, sed politici Dynastæ ac Principes, qui nec concionantur, nec baptizant, nec cœnam administrant, nec ullum opus & officium Ecclesiæ præstant, sed eos, qui vocati munus illud subeunt, persequuntur & condemnant, profectò ipsorum culpa Ecclesia non deserenda, nec ministris spolianda est.* 2. Vocatus fuit Lutherus Anno 1508. à Johanne Staupitio Augustinianorum Generali accedente confirmatione & consensu Electoris Friderici, ad Presbyterium & *Professionem Theologicam* in Ecclesia & Academia Witebergensi. In vocatione ad Professionem vigore Statutorum Academicorum ipsi dictum: *Vestrum est legem divinam interpretari & librum vitæ docere.* Vocatio ejus per literas Senatus Witebergensis ad Presbyterium extat Tom. 9. Witeberg. fol. 104. 3. In solenni *Doctoratus* actu Anno 1512. consensu totius Conventus Augustiniani instituto potestatem accepit veritatem doctrinæ cœlestis contra quosvis ἀντιποδίζους vivâ voce & scriptis defendendi. Quamvis verò Doctoratus per se ac solus non sit vocatio ad Ministerium, nec sit talis quædam absoluta potestas ubique & in omnibus Ecclesiis docendi, qualis Apostolis à Christo fuit data: tamen ad Lutheri vocationem rectè etiam refertur Doctoralis ipsius promotio, tum quia per eam præcedens vocatio fuit publico ac solenni ritu confirmata, tum quia præter testimonium eruditionis specialis potestas & autoritas veritatem voce & scriptis propagandi contraque adversarios propugnandi ipsi fuit data. Gerson dicit, referente Doct. Chemnicio p. 3. loc. or. cap. de Ecclesia pag. 329. *formam promotionis Theologiæ Doctorum hanc fuisse: Do tibi facultatem disputandi, docendi, legendi hic & ubiq; terrarum.* Formula juramenti in actu Doctorali Luthero proposita hoc complexa est, *Doctrinas vanas peregrinas, ab Ecclesia damnatas, ac piarum aurium offensivas non dogmatizabo.* Ac prius in actu Licentiatus conceptis verbis sic juraverat: *Iuro me veritatem Evangelicam pro virili defensurum &c.* Utique ergo non solum potestatem accepit, sed etiam solenni juramento obstrictus fuit, ut errores, superstitiones & idololatriam notoriam ex verbo Dei redargueret ac taxaret. Regerunt Pontificii, *Lutherus juravit non solùm in sacra Biblia, sed etiam in Ecclesiam, id est, Pontificia decreta.* Resp. in decreta illa non juravit, nisi sub conditione, quatenus sint verbo DEI conformia, quare cùm postea deprehenderet, ea à norma verbi divini discrepare, meritò illa rejecit.

Lutherus provocat ad vocationem mediatam.

122. Ad hanc mediatam & solennem suam vocationem Lutherus sæpius provocat, ut in fumum planè abeant adversariorum calumniæ toties repetitæ, quasi per totum vitæ tempus non habuerit, quod de vocatione sua certò asseveraret. In comm. Epist. ad Galat. cap. 1. Tom. 4. Lat. fol. 8. a. *Deus vocat nos hodie omnes ad ministerium verbi vocatione mediata, quæ fit per hominem &c. Mihi non liceret extra hanc sortem meam in aliam civitatem, ubi non sum vocatus verbi minister, & ibi prædicare, quatenus sum prædicator, (quatenus sum Doctor, possem in toto Papatu prædicare, modo me tolerarent) etiamsi audiam falsa doceri &c. Nostra igitur consolatio, qui sumus in ministerio verbi, hæc est, quod habeamus officium sanctum & cœleste, ad quod ritè vocati, gloriamur contra omnes portas inferni.* In admonitione publica ad Capitul. Witebergense, Tom. 2. Jen. Germ. fol. 279. b. Ich bin von euch (einer gantzen Christlichen Gemein) zum Predigampt beruffen/habe einen Göttlichen Befehl / daß ich die Gemeine GOTTes allhier mit dem reinen Wort weyden soll/ Tom. 5. Jen. German. fol. 76. b. in explicat. Psal. 82. v. 4. Hie sprichstu vielleicht zu mir: Warumb lehrestu denn mit deinen Büchern in aller Welt/ so du doch allein zu Wittenberg Prediger bist? Antwort: Ich habs nie gern gethan/ thue es auch noch nicht gern / ich bin aber in solch Ampt erstlich gezwungen und getrieben/da ich Doctor der heiligen Schrifft werden muste/ohn meinen Danck. Da fieng ich an als ein Doctor dazumal von Päbstlichen und Keyserlichen Befehl / in einer gemeinen freyen hohen Schulen/ wie einem solchen Doctor nach seinem geschwornen Amt gebühret/für aller Welt die Schrifft außzulegen/und jederman zu lehren/habe auch also / nach dem ich in solch Wesen kommen bin/ müssen darinnen bleiben/ kan auch noch nicht mit gutem Gewissen zu rück/oder ablassen / ob mich gleich Pabst und Keyser darüber verbannen. Denn was ich hab angefangen/als ein Doctor/ aus jhrem Befehl beruffen und gemacht/muß ich warlich biß an mein ende bekennen. Et paulò pòst. Wiewol/ wenn ich schon kein solcher D. were/ so bin ich dennoch ein beruffener Prediger/und hab die meinen wol mögen mit schriff-

lehren. Ob nun andere mehr solche meine Schrifft auch begehret/und mich darumb gebeten haben / bin ichs schuldig gewest zu thun / denn ich mich damit nirgend selbst eingedrungen / noch von jemand begehret oder gebeten/dieselbe zu lesen/gleich wie andere mehr / fromme Prediger und Pfarrer Bücher schreiben/und niemand wehren noch treiben zu lesen/ und damit auch in aller Welt lehren/In glossa super edictum Cæsareum Tom.eod.fol.320.b. Zu einem guten Werck gehöret ein gewisser Götlicher Beruff/und nicht eigen Andacht etc. Ich Doctor Martinus bin dazu beruffen und gezwungen / daß ich muste Doctor werden/ ohne meinen Danck aus lauter Gehorsam/da hab ich das Doctorampt müssen annehmen / und meiner allerliebsten heiligen Schrifft schweren und geloben/sie trewlich und lauter zu predigen und zu lehren/über solchem lehren ist mir das Pabstthumb in Weg gefallen/und hat mirs wollen wehren/darüber ists jhm auch gangen / wie für Augen / und soll jhm noch immer ärger gehen/ und sollen sich meiner nicht erwehren etc. in Epist. de clanculariis concionatorib, Tom. eod. f. 553.a. Ich habe es offt gesagt/und sage es noch / ich wolte nicht der Welt Gut nehmen für mein Doctorat/deñ ich müste warlich zu letzt verzagen und verzweifeln in der grossen schweren Sach/so auff mir ligt/ wo ich sie als ein Schleicher hette ohne Beruff und Befehl angefangen / aber nun muß Gott und alle Welt mir zeugen/daß ichs in meinem Doctorampt und Predigampt öffentlich habe angefangen / und biß daher geführet mit GOttes Gnade und Hülffe.

Extraordinarium aliquid in vocatione Lutheri.

123. Ex quibus omnibus manifestè apparet, Lutherum ad ordinariam & mediatam vocationem, ubique provocare, nuspiam verò vel immediatas revelationes vel immediatam vocationem jactitare, interim negari nec debet nec potest, in Ecclesiastico Lutheri munere, atque in exactione ordinariæ illius vocationis præsertim, quod reformationis opus & Antichristiani regni oppugnationem spectat, aliquid extraordinarium & peculiare concurrere, quod eum immediata & planè extraordinaria Apostolorum vocatione non quidem omni ex parte congruit, interim tamen supra communem reliquorum Ministrorum mediatè & ordinariè vocatorum sortem Lutheri Ministerium evehit, quo sensu & respectu Dn. D. Hunnius disp. 10. in August. Confess. illam vocationis partem vocat *heroicam*. Ad illa particularia & extraordinaria referimus. 1. *Oracula & Prophetias de opere reformationis & Antichristi revelatione Lutheri ministerio peragendis*, quales prophetiæ tum in Scripturis sacris continentur, Dan. 8. v. 25. cap. 11. v. 44. Jerem. 51. v. 48. Malach. 4. v. 5. 2. Thessal. 2. v. 8. Apoc. 14. v. 6. tùm ab aliis Spiritu fatidico præditis editæ sunt, utpote à Johanne Husso, Hiltenio & aliis quamplurimis. Vide locum proximè præced. de Ecclesia §. 390. Eò respicit Lutherus ipse, quando in glossa super edictum Cæsareum Tom. 5. Jen. Germ. fol. 321. sic scribit: S. Johannes hat von mir geweissaget / da er aus dem Gefängnis in Böhmerland schrieb / Sie werden jetzt eine Gans braten/(denn Huß heist eine Gans) aber über hundert Jahr werden sie einen Schwanen singen hören/den sollen sie leiden/da solls auch bey bleiben / ob Gott will. 2. *Excellentia & singularia Lutheri dona*, quæ in Scripturæ nervosa & fundamentali explicatione, ejusque ad doctrinam, consolationem & ἔλεγχον accommodatione elucent, quò pertinent peculiares dotes, quibus benignissimus Deus hoc suum organon Antichristi regno oppugnando destinatum clementissimè ditavit, quales sunt eruditio singularis, summa linguarum peritia, judicii acrimonia, dexteritas in Scripturis vertendis planè admiranda, eloquentia divina, latens in singulis penè sententiis vis Spiritus peculiaris. Philipp. Melanchth. aspiciens tabellam, in qua Lutheri imago erat picta, in hæc erupit verba: *Fulmina erant linguæ singula verba sua.* Idem in præfat. Tom. 3. operum Latin. Luth. *Scio Erasmum solitum dicere, neminem esse Interpretem dexteriorem omnium, quorum extant literæ post Apostolos. Et audivi ipse sapientes & graves viros & doctrinam Ecclesiæ intelligentes, idem de Luthero prædicare, nec obscura res est, judicium & candorem in lectione adhibenti.* Idem in præfat. 3. partis in Genesin. *Res ipsa ostendit, Lutheri enarrationes longè antecellere aliorum Interpretum scriptis.* Andreas Masius confessus est, *in una scriptorum Lutheri paginâ, plus esse solidæ Theologiæ, quam interdum in toto libro alicujus Patris.* Johan. Brentius in literis ad Tetelbachium. *Solus Lutherus vivit in suis scriptis, nos omnes sumus collatione ipsius quasi litera mortua.* Andreas Fabricius in oratione de Luthero, tale fert de ipso judicium. *Est increpando formidabilis, consolando amabilis, admonendo gravis, confitendo intrepidus, orando ardens, ædificando indefessus, credendo immutabilis, vivendo inculpabilis, patiendo admirabilis, moriendo omnibus piis relinqueas sui desiderium.* Nicol. Amsdorffius in præfat. Tom. 1. Lat. oper. Luth. *Quod si veritas ingenuè & apertè exponenda est, ipsa collatio enarrationum me in hanc ducit sententiam, ut existimem, si omnes commentarios veteres & recentes etiam in unam massam conflentur, & id, quod optimum est, ex illis decerpatur, non tamen cum hujus viri scriptis conferri & comparari posse, non ignoro, quam gloriosè hæc dici videantur, & quam multos hoc Lutheri encomium offendat, sed quoquo modo alii de hac constanti asseveratione judicent, ego sic statuo, neminem tantâ præditum sapientiâ, fide, constantiâ post Apostolos fuisse aut deinceps futurum esse, quam in D. Luthero conspeximus non sine ingenti donorum Dei admiratione, nec dubito, quin pia posteritas idem judicatura sit.* D. Urban. Regius in literis ad amicum quendam Augustæ. *Talis ac tantus Theologus est Lutherus, ut nulla secula habuerint similem, quò magis execror stultitiam & arrogantiam Carolstadianorum, qui sibi placent, quasi Luthero queant conferri, cujus umbram non assequuntur cum omni eruditione quam jactant.* Idem in Epist. ad Fratres superioris Germaniæ. *Major est Lutherus, quam ut à quovis Sciolo possit aut debeat judicari. Vide quam magnifica DEI gratia sit in hominis scriptis, cujus certè me non pudet. Dicam, quod sentio, scribimus quidem passim & tractamus Scripturas, absit invidia verbo, sed Luthero collati discipuli sumus: hoc judicium non ex amore fluit, sed amor ex judicio.* Hieron. Weller. in Epist. ad Eber. *Mihi omnes Scriptores Ecclesiastici, quantumvis eruditi, qui non Lutheri vestigiis insistere student, suspecti sunt. Certus enim sum, nunquam exoriturum esse, qui tanta felicitate docendi & dexteritate interpretandi Scripturam sacram instructus sit; nec vereor, ipsum quod ad dona & certamina pertinet, cum Apostolo Paulo conferre, certè divinâ suâ eloquentiâ ipsum vas electionis superare videtur. Ego, qui tot annos virum DEI audivi & scripta ejus assiduè legi & relegi, nunc demum incipio illum rectè admirari,*

magni-

magnifacere & intelligere, ac doleo, quod non diligentius ipsius monumenta evolverem. Idem ad Tetelbachium. *Ego scripta Lutheri magnifacio, nec dubito illa ferè cum Epistolis Paulinis conferre,* (non quoad Canonicam autoritatem, sed quoad nervos argumentorum, pondera verborum &c.) *omnesq; qui illum sapientiâ & acumine in interpretanda Scriptura vincere student, ἐκ ἀγαθῶν θεολογεῖς existimo, de ejus plenitudine nos Theologi accepimus, quod scimus & profitemur.* Michael Neander in præfat. Catecheseos Græcè versæ. *Aliorum Theologorum scripta politiora fortè sunt ac habent multi alij viri præstantes, & ipsi sua dona, quæ magnum Dei beneficium sunt, grato pectore prædicanda & cognoscenda, horumq; scripta legenda. Sed cum Lutheri scriptis, dictis & concionibus non conferenda sunt, nedum anteferenda.* Martinus Bucerus peculiaria illa Lutheri dona & heroica facta revocat ad novem capita. Primò *articulum Iustificationis à temporibus Apostolorum, quantum monumenta indicant, nemo unquam clarius & fidelius docuit.* Secundò *Antichristum Romanum cum suis membris ad extremum usque Spiritum ardentius oppugnavit nemo, fraudesq; illius luculentius orbi detexit.* Tertiò *viva bona opera, puta, quæ ex viva fide proveniunt, inq; salutem proximi cedunt, nullus ex Patribus tam sanctè & secundum mentem Spiritus sancti docuit atq; ipse* Quartò *Scripturam sacram, tam purè tanta energia, totq; argumentis penetrantibus nemo ipso felicius explicavit, maximecum ex professo locum aliquem tractare voluit.* Quintò *adde versionem Scripturæ sanctæ fidelem, tersam & eloquentiâ non parva ornatam.* Sextò *de Magistratu politico, quæ ejus sint officia in utraq; legis tabula nemo hactenus tam clarè docuit.* Septimò *maximorum operum in Ecclesia incredibiles successus, exemplo sit Augustana Confessio,* Wobey er gewest / und wozu er geholffen / das hat fort gemust / und bestehet noch fest auff diesen Tag. Octavò *donum prophetiæ,* das alles / wie er ein ding hat gesagt / geschicht. Nonò *preces efficaces, Psalmos & hymnos, ac Cantica dulcissima fecit. Vicit oravit, ita Ecclesiam benè armavit devotis cantionibus ac Psalmis.* Hæc Bucerus. Possent hujusmodi testimonia de Lutheri donis peculiaribus afferri longè plura, quæ non possunt hoc nomine à Pontificiis vel repudiari vel extenuari, quod sint à fautoribus & amicis profecta, ecquis enim rectius judicium de illis facere posset, quàm qui animo ab affectuum, odii scil. invidentiæ & præconceptarum opinionum nebulis sereno rem ipsam existimarunt & quotidianâ Lutheri conversatione usi fuerunt? ac si verbali illorum testimonio fidem adhibere nolint, reale quod ipsa scripta exhibent, sepositis parumper affectibus audiant. 3. Hûc referimus *animum Lutheri heroicum, & in periculis etiam maximis imperterritum.* Testatur enim rerum eo tempore in Ecclesia gestarum Historia, quòd in summis etiam angustiis & præsentissimis periculis animum nunquam abjecerit, sed magno zelo, heroicâ fortitudine, animique robore imperterrito adversariis frementibus ac frendentibus fidei suæ rationem reddiderit. Cùm ad Comitia Wormaciensia evocatus ab amicis moneretur, *ne literis salvi conductus nimium fidens Tyrannicis Legatorum Pontificiorum insidiis sese exponeret, esse in recenti memoria, quid Iohanni Husso Constantiæ obtigerit,* ipse magno animi robore respondit, *ingressurum se Wormaciam, etiamsi tot Cacodæmones ibi essent, quot tegulæ in tectis.* Idem animi robur elucet etiam ex ipsius scriptis. Expendantur verba in glossa super edict. Cæsareum Tom. 5. Jen. Germ. fol. 316. b. Diesen Artickel / Der Glaub allein ohn alle Werck macht gerecht für GOtt / soll stehen und bleiben lassen / der Römische Keyser / der Türckische Keyser / der Tattersche Keyser / der Persen Keyser / der Pabst / alle Cardinäl / Bischoffe / Pfaffen / Münche / Nonnen / Könige / Fürsten / Herren / alle Welt / sampt allen Teuffeln / und sollen das hellische Fewer darzu haben auff ihren Kopff / und keinen Danck darzu etc. 4. *Mirandam & plane singularem adversus insidias & violentiam adversariorum conservationem.* Cogitetur, quæ auditæ fuerint Pontificis & Episcoporum minæ, quantæ ipsius vitæ structæ fuerint insidiæ, quot anathematum & proscriptionum fulmina in ipsum conjecta, quantis viribus instructi fuerint, qui ipsum è medio sublatum unicè desiderarunt; Cogitetur Historia Comitiorum Wormaciensium & liquidò apparebit, singulari DEI patrocinio & defensione fuisse conservatum, ut reformationis opus non solùm inciperet, sed etiam felicissimè perficeret, interim tamen non defuit ipsi animus ad Martyrium pro confirmanda doctrinæ veritate subeundum promtissimus. 5. *Vaticinia ab ipso de rebus futuris edita,* quibus etiam eventus magna ex parte jamdum respondit. Vide libellum peculiarem, in quo illa omnia congesta extant, ac si placet, locum de Ecclesia §. 310. 6. *Mirabilem & felicissimum Evangelicæ prædicationis successum.* Lutherus non per cuniculos, nec per brachii secularis robur opus reformationis aggressus est, sed tubâ Evangelicæ prædicationis Antichristiani regni muros oppugnavit, docuit veritatem & errores redarguit ex solo Dei verbo, qui sonus Evangelii non Papæ solùm aures perculit, sed etiam ad remotissimas provincias pervenit, & mirabili ac pene stupendo successu intra paucos annos à multis regnis & provinciis hæc doctrina suscepta, contrà verò Papales superstitiones & idolomaniæ ex illis exulare jussæ. Hac de se sic scribit Lutherus ipse Tom. 1. Jenens. German. contrà Emserum Lipsiensem fol. 408. Ich habe meiner Hoffnung / daß ich in GOttes Namen angefangen / und das rechte Wort GOTTES lehre / keine stärcker Beweisung und Wunderzeichen / denn daß sie so geschwind in aller Welt ohn mein treiben und suchen / darzu durch unzehlich Widerstand und Verfolgung aller Gewaltigen und Gelehrten vermehret worden ist / & in libr. de utraque specie Sacramenti Tom. 2. Jenens. German. fol. 71. a. Ich weis / woher meine Lehre kompt / und wer mich auffgerichtet hat / darzu beweiset es auch das Werck genungsam / denn ob ich wol der kleinen Zeichen keines gethan habe / die wir / wo es Noth were / vielleicht thun möchten / so ist doch das wol für ein groß Wunder anzuziehen / daß des Satans höchster Kopff und gröste Macht das Babstthumb mit seinem Cörper einen solchen Stoß durch mich empfangen hat / den jhm kein weltlich noch geistlich Gewalt je hat mögen beweisen. Der Sathan fühlets auch selbst wohl / wer meiner Lehre Meister sey / darumb tobet er / und suchet also geschwinde Griffe.

124. Restat igitur ut adversariorum argumentis respondeamus. Quamvis verò immediatam vocationem Luthero haudquaquam tribuamus, ac proinde partem illam probationis planè prætermittere possemus, tamen cùm Becanus ad *Argumenta Pontificiorum contra immediatam Lutheri vocationem*

eam probandam falsa assumat, breviter singula probationis membra percurremus. Ac primò quidem num ad immediatam vocationem perpetuò requirantur *miracula*, & an Lutherus miracula fecerit necne, de eo in loco de Ecclesia cap.11. sect.11. §.288.& seqq. latè egimus, unde ad primum Becani argumentum ex Bellarmino repetitum desu[me]nda est responsio. Ad secundum dicimus, si illa n[...]dacia, errores & falsitates, quas Lutherus populo propos[u]isse dicitur, in specie proferantur, & ex Scripturis sacris solidè confirmetur, talia esse Lutheri dogmata, mendacia scilicet erronea & falsa, tunc statim agnoscemus, Lutherum non fuisse verum Prophetam, sed nudæ accusationi fidem ha[b]ere non possumus. Becanus profert unicum duntaxat errorem, videlicet quod in libr. de servo arbitrio Lutherus docuerit, *Omnia fieri necessariò & homines carere libero arbitrio*, sed ad illud ἔγκλημα vel centies à nostris responsum. Ad tertium, quod Lutherus doctrinam suam de abroganda Missa à Diabolo acceperit, solidè respondit Dominus D. Balduinus in Apolog. contra Serarium. Videatur etiam locus de Ecclesia cap.11. sect.10. §. 278. Ad quartum dicimus, extare in Scripturis hanc generalem propositionem, quòd illi, qui ab Ecclesia vocantur, & à Presbyterio cum publicis precibus & impositione manuum ordinantur, sint legitimè vocati & ordinati ministri, sub qua generali propositione facilè potest subsumi singularis, quod Lutherus ab Ecclesia vocatus, & à Presbyterio cum publicis precibus & impositione manuum ordinatus, fuerit legitimè vocatus & ordinatus minister. Referenda etiam ad hunc locum vaticinia de opere reformationis, quæ licet disertam & specialem nominis Lutheri mentionem non faciant, implicitè tamen organi, per quod opus illud perficiendum erat, denotationem continent. Ad quintum de Lutheri nuptiis suo loco, in quæstione scilicet de votis Monasticis respondetur.

Contra mediatam Lutheri vocationem.

125. Contra ordinariam sive mediatam Lutheri vocationem Bellarminus hoc argumentum urget. *Non sunt veri Pastores, qui non sunt per manuum impositionem à veris Pastoribus ordinati. At Lutherus non fuit per manus impositionem à veris Pastoribus ordinatus, non à suis, ipse enim est primus, neq; ante eum fuêre Lutherani: nec à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica non fuit Episcopus, sed Presbyter, jam verò Presbyteri non habent ordinandi potestatem.* Resp. 1. Bellarminus aliud quærit, aliud probat, vel probare nititur. Quæstio est, an Lutherus habuerit legitimam vocationem. Negat Bellarminus, & probat ex eo, quia Lutherus non fuit per manus impositionem à veris Pastoribus ordinatus. Illud cùm debeat ulterius probare, addit, Lutherus non est ordinatus à suis, ipse enim est primus, neque ante eum fuêre Lutherani, nec à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica non fuit Episcopus, sed Presbyter, jam verò Presbyteri non habent ordinandi potestatem. At posterius hoc membrum non pertinet ad quæsitum, neque rectè subsumitur sub prioribus. Sic enim debebat Bellarmin. subsumere. Lutherus non fuit ordinatus nec à suis, nec à nostris, quod contra manifestam Historiæ fidem fuisset negatum. Non quæritur hoc loco, *an Lutherus habuerit potestatem alios ordinandi, sive an illi, qui à Luthero ordinati fuerunt, pro verè ordinatis sint habendi*, de quo in sequenti sectione dicetur, sed hoc quæritur, *an Lutherus fuerit ritè ordinatus*, id quod Bellarminus negat e non poterit, nisi simul negare velit in Ecclesia Romana (in qua Lutherus ab Episcopo fuit ordinatus) superesse veram ordinationem. 2. Distinguenda igitur ea, quæ suâ Naturâ sunt distincta, aliud est, si quæratur, an ordinati à Luthero sint verè ordinati, sive veri Pastores; ac vicissim aliud est, si quæratur, an Lutherus fuerit verè ordinatus ac verus Pastor. Posterius non potest Bellarminus ex eo probare, quod Lutherus non fuerit Episcopus, sed Presbyter, sed sufficit, quod Lutherus fuerit ab Episcopo ordinatus, id quod ex Bellarmini hypothesi ad veram ordinationem sufficit. An verò priùs ex eo deduci possit, suo loco apparebit. 3. Non esse veros Pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati, ambiguè dicitur, per veros enim Pastores intelliguntur vel illi, qui in doctrinæ & fidei confessione per omnia sunt sinceri, & sic negatur illa propositio, (cùm ordinatio peragatur à Ministro totius Ecclesiæ nomine, ideoque per Ministri ordinantis errores nihil illi decedat, unde secundum juris Canonici dispositionem etiam illi, qui ab hæreticis per manus impositionem ordinati sunt, pro verè ordinatis habentur) vel intelliguntur illi, qui phrasi Pontificia dicuntur Episcopi & veri Pastores, & sic iterum negatur illa propositio (cùm Scriptura veros Pastores & Episcopos aliter definiat, ut suo loco apparebit) vel intelliguntur illi, qui nullam planè ordinationem acceperunt, ubi distinguendum est inter regulam ordinariam & casus quosdam extraordinarios, ut in sectione sequente de ordinatione uberius explicabitur.

126. Becani argumentum ejusdem roboris est. *Lutherus non fuit ordinariè vocatus & missus, quia non fuit ipsi collata potestas & jurisdictio.* Sed quam potestatem & jurisdictionem intelligit Becanus? Certè potestatem ministerii, potestatem docendi verbum & Sacramenta administrandi, potestatem clavium &c. in ipsa vocatione & ordinatione Lutherus accepit, quid enim aliud est vocatio & ordinatio, quàm talis actus, in quo & per quem potestas docendi, Sacramenta administrandi, clavium usum exercendi &c. certæ alicui personæ traditur? Quod si verò per potestatem & jurisdictionem Becanus intelligit talem potestatem & jurisdictionem, qualem Episcopi Pontificii sibi arrogant, facilè concedimus, talem potestatem & jurisdictionem secularem Luthero non fuisse datam. Sed audiamus ipsum Becanum, quomodo hoc explicet, quòd Luthero non fuerit potestas & jurisdictio collata. *Tametsi* (inquit) *à Catholico Episcopo Sacerdos seu Presbyter ordinatus sit, ac proinde ab eo potestatem acceperit consecrandi Eucharistiam, non tamen accepit ab eo potestatem & jurisdictionem reformandi religionem & statum Ecclesiæ in tota Saxonia & vicinis partibus, nec oppugnandi doctrinam Catholicam.* Egregia verò illatio! Eo ipso, quando Lutherus accepit in vocatione & ordinatione sua potestatem docendi & administrandi Sacramenta, accepit etiam potestatem errores, superstitiones & idololatrias taxandi. Potestas enim docendi, quæ in vocatione & ordinatione Ministris Ecclesiæ datur, restringitur ad Dei verbum, cùm non quævis in Ecclesia docere debeant, sed DEI verbum 1.Pet.4.vers.11. *Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei.* Matth.28.v.20. *docentes eos servare omnia, quæ præcepi vobis.* Galat.1.vers.8. *Si licet nos aut Angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Quando

autem

autem verbum Dei purè & sincerè docetur, quando semen illud cœleste spargitur, statim quoque Diabolus zizauia interspergit, & exciiat adversarios veritati cœlesti contrsdicentes, hîc ergo requirit officium fidelis ministri, oon solùm vera docere, sed etiam falsa refellere, quod eapressis verbis docet Apostolua Tit. 1. v. 9. ubi in Episcopo requirit duo munia, ut sit δυνατὸς παρακαλεῖν ἐν διδασκαλίᾳ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, unde Aug. de grst. & lib. arbit. cap. 3. scribit, *duo esse hominum genera in Ecclesia, cum quibus ministro Evangelij res esse solet. Vnum eorum, qui ignorant quidem res sacras, discere tamen volunt; alterum eorum, qui neque sciunt, neq; discere cupiunt, sed ignorantia & cæcitate sua delectantur, quorum illos docere, hos vero redarguere debet Episcopus.* Quare cùm Luthero data fuerit io vocatione & ordinatione potestas docendi verbum Dei, utiq; etiam eo ipso data fuit potestas redarguendi errorea cum illo pugnantes, & oppugnandi non Catholicam verè sic dictam doctrinam, sed Papales errores, superstitionea & idololatrias. Sic igitur coocludimus. Quicunque vocatur, ut verbum Dei doceat & contradicentes refellat, is etiam vocatur, ut errores Papalea verbo DEI contrarios refutet. Sed Lutherus vocatus fuit, ut verbum Dei doceret & contradicentea refelleret. Ergo etiam vocatua fuit, ut errores Papales, verbo Dei contrarioa refutaret. Quare cùm Lutherus in doctrina, qualis tunc temporis publicè fooabat, manifestos errores verbo DEI repugnantes videret, nibil quicquam à se & officio suo alienum fecit, quod eos ex verbo DEI refutare cœpit. Quod ad reformationis opus attinet, dicimus in eo duo consideranda esse, primò errorom redargutionem, secundò publicam idololatricorum cultuum abolitionem & sinceri Ministerii constitutionem. Errorum redargutio pertinet ad Ministerium Ecclesiasticum, sed publica idololatricorum cultuum abolitio præcipuè spectat ad Christianum Magistratum, is enim exemplo piorum Regum veteris Testamenti, qui Baalticam idololatriam aboleverunt, cum consensu Ecclesiæ debet pias reformationes suscipere, & sincerum Ministerium constituere, si Episcopi in officio suo negligentes deprehendantur.

SECTIO IX.

De vocatione Ministrorum in Ecclesiis, quas vocant, Evangelicis.

Vocatio Ministrorum Evangelicorum.

127. Quemadmodum B. Lutheri primi Ecclesiæ in novissimis hisce temporibus reformatoris vocationem in specie, ita quoque in geoere omnium Ministrorum in Ecclesiis à sordibus errorum Papalium repurgatis docentium vocationem in genere Pontificii graviter oppugnant. Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 3. §. sed quoniam: *Non sunt veri Pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Lutherus, Cinglius, Calvinus & ceteri, qui Pastores primi apud sues habentur, non fuerunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Nam si secus: à quibus obsecro? à suisne, an à nostris? non à suis, ipsi enim sunt primi, neq; enim ante Lutherum ulli fuerunt Lutherani, neque ante Calvinum Calvinistæ, qui eos Pastores ordinare possent, non item à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica, unde recesserunt, nec Lutherus, nec Cinglius, nec Calvinus Episcopi fuerunt, sed tantum Presbyteri: Porrò Presbyteri non habent ordinandi potestatem &c. Quod si primi illi adversariorum Episcopi & Pastores, veri Pastores & Episcopi non fuerunt, certe nec secundi, nec tertij, nec ceteri qui primis illis successerunt.* Se de hoc discursu Bellarmini, quatenus Lutheri Ministerium oppugnat, ex sectione proximè præcedente judicium fieri potest: quatenus à solis Episcopis ordinationem fieri posse contendit, inferiùs pluribus agetur. Idem Bellarm. lib. 4. de Eccles. cap. 8. §. ex quo: argumentum hoc affert, quod dicit insolubile. *Ecclesia non potest esse sine Episcopis. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem nec successionem ab Apostolis, igitur apud eos non est Ecclesia.* Sed quid de successione illa statuendum sit, expositum est in tract. de Ecclesia. Becanua in disputatione de vocatione Ministrorum Ecclesiæ N. ac Vet. Test. Viennæ An. 16. instituta peculiare caput constituit, *quod Lutherani & Calviniani Ministri non sint legitimè à Deo vocati.* Idem in tractat. de Ecclesia passim repetit. Jacobus Reihingius in explicat. fundamenti 3. relig. Cathol. p. 60. *Ecce, quales Superintendentes, Pastores. Ministros habetis, à Luthero omnes descendunt, qui nec Episcopum, nec Ministrum ullum constituendi aut consecrandi justam potestatem ullam habuit.* Et postea. *Videte obsecro, quam miseri sitis, si Lutherus, ex quo Ecclesia vestra nata, aut si vobis credimus, multis sepulta seculis renata est, Episcopus non fuit, quia nec à Deo, nec ab Apostolis, nec ab horum successoribus, Episcopis, sed à seipso ordinatus est, Episcopos aut Sacerdotes profecto nullos, nisi fortè à nobis apostatas habetis &c.*

Astruitur ex sacris literis.

128. Nos pro astruenda legitima Ministrorum in nostris Ecclesiis vocatione producimus hoc argumentum. Quicunqne Ministri vocantur modo eo, quem Deus ipse instituit, & Ecclesiæ præscripsit, illorum vocatio est legitima. At ministri nostrarum Ecclesiarum vocantur modo eo, quem Deus ipse instituit & Ecclesiæ præscripsit. Ergo nostroium Ministrorum vocatio est legitima. De Majore nulla potest esse dubitatio. Legitimum enim est, qund fit secundùm leges, nec ullo modo improbari potest, quod institutione divinâ nititur. Minoris veritas confirmatur hoc argumento. Vocatio mediata legitima juxta divinam institutionem & Apostolicam praxin fieri debet à tota Ecclesia & omnibus tribus illius ordinibus. Sed nostrorum Ministrorum vocatio fit à tota Ecclesia & omnibus tribus illius ordinibus. Ergo nostrorum Ministrorum vocatio est vocatio mediata legitima juxta divinam institutionem & Apostolicam praxin facta. Major in præcedente sect. 4. latè fuit comprobata. Minor ex praxi in nostris Ecclesiis usitata manifestè patet, ad exemplum enim Ecclesiæ Apostolicæ & primitivæ homines idonei & necessariis donis à Deo instructi ab ordinariis Presbyteris Magistratu consentiente & populo suffragante, post legitimam vocationem, per impositionem manuum, & preces ordinantur, & hac ratione cultui divino consecrantor. Ubi tamen notandum, in particularibus casibus abusus vitiosos de facto, quandoque contingere posse, qui à nobis minimè probantur; loquimur igitur de jure & ordinaria regula in constitutionibus nostris Ecclesiasticis præscripta, ad quam Ministrorum vocatio accommodari debet, & utplurimum etiam accommodatur.

Argumenta Pontificiorũ con-

129. Contra hanc assertionem nostram multis modis insurgunt Pontificii. 1. *quod nostri Ministri*

ra vocationem Ministrorum Evangelicorum.

non sint vocati à Pontifice Romano & ipsius Episcopis, quibus solis, non autem toti Ecclesiæ vocatio competat. Resp. contrarium, (quod scilicet ad totam Ecclesiam jus vocandi pertineat) ostendimus paulò superiùs. 2. *quod non habeant successionem ab Apostolis.* Resp. Distinguendum est inter successionem personalem & doctrinalem, sola posterior successio ad legitimam vocationem, & necessaria & sufficiens est, ea verò Ministri nostri haudquaquam destituontur. Vide tract. de Ecclesia. §. 190. 3. *quod Luthero, qui est parens omnium Ministrorum Lutheranorum, non sit collata potestas & jurisdictio ab Episcopo.* Becan. dict. disp. th. 48. Resp. contrarium ostendimus sectione proximè præcedente. 4. *quod non sint ordinati ab Episcopis.* Resp. hac de re paulò pòst dicetur. 5. *quod non sint immediatè à Deo missi.* Becan. dict. disp. th. 54. Resp. nemo nostrûm dicit Ministros Ecclesiarum nostrarum immediatè vocatos ac missos esse, potuisset igitur Becanus labore illo supersedere, quo probat, immediatam vocationem nostris Ministris haud competere, nequaquam verò sequitur: Ministri Lutherani non sunt immediatè à Deo missi & vocati. Ergo non sunt legitimè vocati, siquidem à negatione unius speciei ad negationem generis non proceditur legitima consequentia, vocatio immediata est una duntaxat species legitimæ vocationis. Quas Luthero aspergit calumnias, eas abstersimus superiùs. De reliquis ἐγκλήμασι Ministerio Ecclesiastico in nostris Ecclesiis usitato intentatis, utpote quod Ministri nostri rejiciant verbum DEI scriptum, aliquos scilicet libros Biblicos, & verbum non scriptum Ecclesiæ scilicet traditiones, quòd rejiciant quædam Sacramenta, ea scilicet, quæ Baptismo & Eucharistiæ à Pontificiis adduntur, quòd non offerant sacrificium aliquod externum, Missaticum scilicet, quòd ministerio eorum Deus non cooperetur per signa subsequentia &c. ex aliis doctrinæ cœlestis capitibus judicium fieri potest ac debet.

SECTIO X.

De vocatione Episcoporum in Ecclesia Pontificia.

Vocatio Episcoporum Pontificiorum

130. Multa omninò desideramus in Episcopis Pontificiis, ut ostensum fuit in præcedente de Ecclesiis tractatu. Neque enim proprio Episcopi munere, quod est *verbum Dei purè docere & Sacramenta juxta institutionem Christi administrare,* funguntur, cùm tamen proprii ipsorum canones dist. 36. 86. caus. 7. q. 1. &c. severè illud exigant, sed politicum dominatum exercent, chrisma conficiunt, quo in Sacramentis Ordinationis & Confirmationis utuntur, eidemque peculiarem aliquam vim & efficaciam tribuunt, offerunt sacrificium Missaticum pro vivorum ac mortuorum peccatis propitiatorium, &c. inde cùm Johannes Gailerus Anno 1506. die 9. Octobris in Episcopum Argentoratensem eligeretur, Wilhelmus ab Hoinstein in hæc verba erupisse dicitur. *In centum annis nunquam visum vel auditum est, quod aliquis Episcoporum spiritualia exercuerit, non animas sed bursas visitaverunt, & hoc quidem omni anno.* Sed illis prætermissis de vocatione Episcoporum pontificiorum hoc loco videamus. In primitiva olim Ecclesia consensum populi in electione Episcoporum requisitum fuisse ostendimus superiùs ex c. Plebs. c. Cleri. c. Episcopos c. Vota dist. 63. Postea cùm Imperatores Romani nomina Christo darent, ipsorum quoque suffragia etiam in ipsius Romani Episcopi electione fuerunt requisita, quod itidem comprobatum dedimus superius aliquot exemplis, si Metropolitanus Episcopus eligendus erat, omnes Episcopos comprovinciales electioni interesse oportebat, c. Metropolitano dist. 63. ex Concil. Niceno can. 4. Antiochen. can. 19. & in decretis collectis à Martino Bracarensi c. 3. Unde Valentinianus Imperator *ad electionem Ambrosii in Archiepiscopum Mediolanensem omnes provinciæ illius Episcopos convocasse memoratur,* c. Valentinianus dict. dist. 63. tandem verò ad Collegia Presbyterorum, seu ut hodie vocant, *Capitula Canonicorum* in Ecclesiis Cathedralibus jus illud eligendi Episcopos cujuscunque gradus in solidum transiit. c. Cumanae. Congregato c. In Genesi &c. extr. de Elect. c. cum Ecclesia extr. de caus. propriet. & possess. Daniel Venatorius in anal. juris Pontific. libr. 1. c. 6. Matth. Steph. de jurisdict. libr. 3. part. 1. cap. 7. num. 38. Laur. Ohmius de jure Episc. thes. 14. quamvis in exemplis quibusdam specialibus occurrat diversitas, ex jure, vel consuetudine, vel concessione singulari dependens, sed quæ generalem regulam non tollit, l. quod contra 141. ff. de Reg. jur. Modus electionis fit vel per *scrutinium*, quod est usitatissimum, vel per *compromissum*, quod est rarissimum, vel per *inspirationem*, quæ prorsus ferè in usu esse desiit. Vide Canonem electionis ab Innocentio III. præscriptum & ibi Gloss. in c. Quia propter extr. de Elect. Joach. Steph. lib. 4. de jurisd. cap. 11. num. 41. &c.

Investitura Episcoporum per Pontific.

131. Episcopi electi, à Pontifice Romano, quem Episcoporum Episcopum esse, & à quo omnem potestatem, jurisdictionem & dignitatem reliquorum Episcoporum velut ex fonte promanare fingunt, Bozz. de jure status lib. 1. cap. 10. *investituram & confirmationem* petere coguntur. Olim verò non erat sic, quia Carolus Magnus, Otto tertius, Henricus & Imperatores alii, qui Episcopatus in Germania fundarunt, sibi & suis in Imperio successoribus investituras Episcoporum reservarunt, quibus etiam jure illas competere latè probant Theodoricus à Niem in libro, cui titulus, Privilegia & Jura Imperii circa Investituras Episcopatuum & Abbatiarum Impp. Romanis toties quondam à Papis restituta: & Buxtorffios in dissert. in septem priora capita Aureæ Bullæ Caroli IV. concl. 69. ubi inter cetera sic scribit. *Olim quidem Impp. nostrâ de ipsis dignitatibus Episcopos & Abbates per annulum & baculum investire solebant, sed postmodum Henrico V. à Papa Calixto II. transactio extorta est, per quam is omnes Episcoporum & Abbatum investituras per annulum & baculum fieri solitas Pontifici cessit, sibi verò reservavit, quod in Episcopos & Abbates electi investituras Regalium suorum per sceptrum ab Imperatore debeant & teneantur accipere,* referente Sigonio lib. 10. de regn. Ital. Anno 1122. Cranz. lib. 5. Saxon. cap. 42. &c. Accesserunt insuper pacta novissima inter Frider. III. Imp. & Principes Germaniæ & Nicol. V. Papam An. 1447. inita, quæ vocantur *Concordata Germaniæ*, quibus Papa non modo sibi reservavit electiones in Metropolitanis & cathedralib. Ecclesiis factas, si ab electis juxta constitutionem Nic. III. in c. Cupientes de elect. in 6. intra mensem vel pro distantia loci alterius adhuc intra viginti dies post consen-

sum

ſum vel poſt obtentam de ſua electione notitiam præſentatæ fuerint, confirmare, ſed etiam ſi lapſo dicto tempore non præſentatæ, vel ſi præſentatæ minus Canonicæ, (pro arbitrio puta Papali) fuerint, imò etſi Canonicæ fuerint, ex rationabili & evidenti cauſa de fratrum ſuorum (Cardinalium) conſilio de digniori & utiliori perſona providere &c. ita nimirum Pontifex ſupremam & authenticam in Epiſcoporum electione & confirmatione ſibi vendicat poteſtatem, unde etiam arctis juramentorum vinculis eos ſibi obſtringit, quorum formulas in loco de Eccleſia recenſuimus, & qui ad dignitatis illius faſtigium ab ipſo evecti, *Dei & Apoſtolicæ ſedis gratiâ ſeſe* Epiſcopos eſſe in titulis profitentur, ac Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 8. probare conatur, *electionem Epiſcoporum non pertinere jure divino ad Clerum, ſed ad ſummum Pontificem, ut vel ipſe eligat vel præſcribat eligendi modum.*

Pallium. 132. In ſignum Confirmationis & Inveſtituræ Papalis datur vel mittitur Archi Epiſcopis, & paucis aliquot Epiſcopis ſuperhumerale aliquod ex lana contextum, quod vocant Pallium. c. Quod ſicut §. ſuper eo verſ. Præterea. extr. de elect. t. t. extr. de autor. & uſu pallii. Ejus conficiendi modum ex Pontificiis autoribus ſic deſcribit Sleidanus lib. 13. comment. pag. 377. *In die Agnetis virginis, qui eſt dies Ianuarij 21. in templo divæ Agnetis Romæ cùm in Miſſa impleratur Agnus Dei, ſuper altare ponuntur agni duo candidi, poſtea traduntur baſilicæ D. Petri Subdiaconis, hi mittunt illos in paſcua, ſuoq́; tempore tondent, ex eaq́; lana permixta reliqua lana cùm in filum deducta fuerit, parantur pallia, latitudine ſunt ad tres digitos, ab humeris propendent in pectus atque renes, ad extremum ſunt lamina plumbea tenues, ejuſdem latitudinis, ad hunc modum contexta deferuntur ad corpora D. Petri atq́; Pauli, ac certis ibi precibus expeditis relinquuntur per noctem unam: alterâ die Subdiaconi recipiunt, & honeſto loco diligenter aſſervant, donec quis opus habet Archiepiſcopus aut ejus Procurator ſibi dari petat. Traditur autem multis cum Ceremoniis & deferentibus mandatur, ne ſupra noctem unam (ſi modo fieri poſſit) in eodem loco ſubſiſtant ac commorentur.* De myſticis pallii illius ſignificationibus operosè diſputat Durandus lib 3. rat. divin. offic. cap. 17. p. 48. *Pallium,* inquit, *eſt de candida lana contextum, habens circulum humeros conſtringentem & duas lineas ab utraque parte videl. antè & retrò pendentes, à ſiniſtris eſt duplex, à dextris ſimplex, habet quatuor cruces purpureas, ſcilicet ante & retro, à dextris & à ſiniſtris. Inſignuntur in pallio tres acus, & quadam ſunt, quæ per Metropolitanum ſine pallio agi non poſſunt, quo etiam niſi certis diebus uti non valet, quia omnia moralibus ſunt imbuta myſteriis & divinis gravida Sacramentis. In lana aſperitas, in candore benignitas deſignatur, nam Eccleſiaſtica diſciplina contra rebelles & obſtinatos ſeveritatem exerçet, ſed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Circulus pallij, per quem humeri conſtringuntur, eſt timor Domini, per quem opera exercentur. Duæ lineæ, quarum una poſt dorſum, altera progreditur ante pectus, hujus vitæ curas & ſolicitudines ſignificant, quibus & cor & humeri Pontificis ſic ſæpiſſimè gravantur & impediuntur, ut à proprio ſtatu eum avertant, & vana quadam & tranſitoria cogitare & portare compellant* (nota: teſtimonium hoc verum eſt) *hinc pallium ante & retro, à dextris & à ſiniſtris, ante pectus & ſuper humeros frequenter aptatur, ut his poſthabitis in ſeipſum ſæpe redire intelligatur. Quatuor cruces purpureæ ſunt quatuor virtutes politicæ, ſcilicet juſtitia, fortitudo, temperantia & prudentia. Per tres acus intelliguntur fides, ſpes, caritas. Item tres acus compaſſionem proximi, adminiſtrationem officij, diſtinctionemq; judicij ſignificant, quarum prima pungit animam per dolorem, ſecunda per laborem, tertia per terrorem.* Plura ibi videat, qui ejuſmodi ineptiis riſum ſibi concitare ſatagit. Originem hujus pallii ad ipſos Apoſtolos quidam ſatis imprudenter referunt, Polyd. Virgil. lib. 4. de rer. Invent. cap. 12. *Clementi* tribuit, quod primus pallium illud Archiepiſcopale ſolennibus Ceremoniis conſecratum honori Archiepiſcoporum contulerit. Baronius in annalibus Anno 336. num. 63. agnoſcit, in rebus geſtis Romanorum Pontificum primò circa illum tempora mentionem haberi de pallio potiſſimo Romani Pontificis inſigni, Metropolitanis ab eodem aliquando impertiri ſolito; ubi etiam ad imitationem Levitici Sacerdotii illud in Eccleſiam Chriſtianam introductum eſſe exiſtimat. *Sicut olim* (inquit) *in Sacerdotio Hebræorum erat ſummi Pontificis ſuperhumerale inſigne, quod nefas eſſet aliquem alium Sacerdotum vel Pontificum indui: ita in Chriſtianæ religionis Sacerdotio genus illud indumenti, quod pallium dicimus, ſummi tantum Pontificis ceſſit uſui, ab eo tamen compluribus Epiſcopis magn.. ex cauſâ communicatum.* Sed rectiùs dicitur, quod ab Imperatoribus Rom. pallii uſum mutuati fuerint, ſic enim Culpinianus in Valentiniano tertio. *Valentinianus frequenter verſabatur Ravennæ & urbem iterum extruens adornabat egregie, ipſamq; Principem conſtituebat 14. civitatum, & poteſtatem faciebat illius Epiſcopo utendi tunica, quam pallium vocant, quæ tunc temporis tantummodò Cæſaribus geſtari conſueverat, & ex hoc ſurrexit lis illa inter Epiſcopos Ravennates & Romanos, hi enim illis pares eſſe volebant. Hinc conſtare poteſt, unde pallia ſint orta,* & quis primus illis fuerit uſus, eorundemque uſum conceſſerit, & quod Papa multo pòſt demum tempore palii geſtandi licentiam impetraverit. Ut enim Pontifices Romani alia Regalia, & quæ tantùm Majeſtate Cæſareâ digna ſunt, ſibi aſciſcunt, ſic & iſtud pallium ſibi vendicarunt. Iſidorus Peluſiota Chryſoſtomi diſcipulus, qui circa annum 440. in Eccleſia floruit, libr. 1. Epiſt. 136. pag. 34. itidem Epiſcopalis pallii facit mentionem. *Illud amiculum* (inquit) ὠμοφόριον, *quod Sacerdos humeris geſtat atque ex lana non ex lino contextum eſt, ovis illius, quam Dominus aberrantem quæſivit, inventamq́; humeris ſuis ſuſtulit, pellem deſignat; Epiſcopus enim qui Chriſti typum gerit, ipſius munere fungitur, atque ipſo etiam habitu illud omnibus oſtendit, ſe boni illius ac magni Paſtoris imitatorem eſſe, qui gregis infirmitates ſibi ferendas propoſuit.* Sed pallium illud omnibus Sacerdotibus commune an ejuſdem figuræ fuerit cum hodierno Archiepiſcopis & quibuſdam duntaxat Epiſcopis communi, meritò dubitatur, illud certum eſt, quod non fuerit tanta pecuniæ ſumma, quantâ hodie poſtulatur à Romano Epiſcopo, redimendum.

133. Hodie enim mercem illam nec operoſam nec precioſam Archiepiſcopi magnâ pecuniæ vi à Pontifice emere coguntur. De Moguntinenſis Archiepiſcopatus pallio refert Sleidanus lib. d. pag. 376. quod *triginta aureorum millibus* conſtare dicatur, antequam domum deferatur; unde in centum gravaminibus nationis Germanicæ Anno 1532. in Comitiis Norinbergenſib. Legato Adria- Pallii emtio.

tii Pon-

ni Pontificis oblatis etiam hæc habentur. *Proponatur summo Pontifici & sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ, quod grave, imo intolerabile sit nationi Germanicæ, à modo tantas expensas & molestias pati, tantas pro Confirmatione Archiepiscoporum & Episcoporum inferre Annatas, præsertim quæ in Episcopatibus quibusdam successu temporis aucta, in quibusdam duplicata esse dicuntur. Nam sedes Moguntina, ut dicitur, olim solùm dedit decem millia florenorum, quæ cùm quidam illic electus dare renueret, sicq; usque ad mortem suam persisteret, electus post eum confirmationis cupidus se opponere timuit sedi Apostolicæ, offerens antiquam summam puta decem millium florenorum, ac nec confirmationem impetrare potuit, nisi & reliqua decem millia simul redderet, quæ adhuc restabant à suo prædecessore nondum persoluta, sicque cogebatur dare viginti millia florenorum, quæ tunc indubie in Registrum Cameræ sunt signata & usq; ad nostram ætatem à singulis Archiepiscopis exacta, & nedum viginti millia, sed & viginti quinque millia propter nova officia & novos Pontificum familiares. Tandem excrevit summa usque ad viginti septem millia, quæ Archiepiscopus Iacobus cogebatur nuper persolvere, ut retulit Vicarius in Spiritualibus Moguntinus, sicque in vita unius hominis sæpties viginti quinque millia à solo Archiepiscopatu Moguntino pro confirmatione Archiepiscopi Romam venerunt. Et cùm Archiepiscopus Iacobus vix quatuor annos sedisset in Archiepiscopatu, mox post eum electus Dominus Vrsel ad minus viginti quatuor millia coactus est persolvere, quorum partem mutuo forsan accepit à mercatoribus, sed ut illis satisfaciat, imponere coactus est subsidium aut exactionem in suos populos & pauperes agricolas, quorum aliqui nondum satisfecerunt tributo aut exactioni pro pallio à suo prædecessore Iacobo imposita &c.* Proinde non sine causa Jacobus Archiepiscopus Moguntinus jam ferè moriens dixit, se de morte sua non adeo dolere, quàm ob id, quod subditi sui pauperes iterum pro pallio gravem exactionem dare cogerentur. Vid. Wolfium Cent.16. lect. memorab. p.203. Goldast. Haiminsfeld. in volum. Reichs Satzungen f. 215. Atque ut illa palliorum redemtio Romanæ Curiæ magis esset fructuosa, prohibitum est à Pontificib. ne quis Antecessoris sui pallio utatur, sed ut quisque sibi Romæ illud comparet, ac qui vel permutatione vel aliâ quavis ratione fit alterius Ecclesiæ Patriarcha seu Metropolitanus, licet antea sibi paravit illud, necesse tamen habeat, ut iterum emat, ut meritò aliquis dixerit, pallia illa nihil aliud esse, quàm Simoniæ Papalis & Romanæ avaritiæ pallia. Olim verò non erat sic, sed ut constat ex cap. Novit dist.100. veteres Pontifices pro pallio dari vel accipi aliquid tanquam incongruum sub districta interdictione vetuerunt. Platina in vita Leonis II. *Leonis institutum est, ac quidem sanctum, quod utinam* (inquit) *hodie observaretur, ne ad Archiepiscopatum assumtus pro usu pallij alterumve officiorum quicquam Ecclesiæ persolveret, cùm ex largitione multa mala quotidie oriantur.*

Electio Pontificis. 134. De electione Pontificis Episcoporum Episcopi sic disputat Bellarminus libr.1. de Clericis cap.9. *Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales est omnium optima & meritò conservanda, etsi absolutè posset Pontifex commutare, si vellet.* In confirmatione hujus propositionis notat *septendecim mutationes* inveniri in electione Romani Pontificis & *viginti novem schismata* in Ecclesia Romana ab Onuphrio numerari, quod est argumentum lenitatis & consensus toties deprædicati. cap.10. subjungit. *Si nulla extaret Pontificia Constitutio de electione summi Pontificis, vel casu aliquo omnes electores à jure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, jus electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.* Addit autem *in hac propositione non convenire omnes*, quod & in theoria & praxi est verissimum, quot enim non solùm dissidia, sed etiam aperta bella propter electionem Romani Pontificis sæpius fuerint mota, ex Historiis est notissimum. Quamvis verò formam electionis per Cardinales Bellarminus existimet omnium optimam, per quam scil. dissidiis aptissimè obviam iri possit, testantur tamen Historiæ propter discordiam Cardinalium, Sedem Papalem diu quandoque vacasse, unde Gregorius X. certas leges de tali electionis forma tulit, inter quas & illa est, *ut Cardinales in conclave recludantur & nisi electionem maturaverint, tenui cibo pascantur, ac post elapsum triduum semper de cibo aliquid detrahatur.* Consuetudo illa eligendi Pontificem per Senatum Cardinalium originem habuit Anno Christi 1059. ex constitutione Nicolai II. referente Sigonio lib. 9. regn. Ital. ex c. In nomine dist 33. cùm prius autoritas Imperatorum Rumanorum in electione illa esset necessaria. Sabellius lib.6. Ennead. 8. &c.

Vocatio Clericorum Pontificiorum. 135. Ab Episcopis & eorum Vicariis in spiritualibus sive Suffraganeis eliguntur reliqui Clerici, in quorum electione quid desideremus, expositum fuit in tractatu de Ecclesia. 1. Sæpiùs eliguntur indocti & ad curam animarum sibi commissarum inepti. In gravaminibus Nationis Germanicæ dicunt proceres art. 7. *Ecclesiarum regimina minùs dignis committuntur, qui ad mulos magis, quàm homines pascendos & regendos essent idonei.* Legati Sedis Apostolicæ ad Patres Trident. conquesti sunt *indignis Sacerdotia conferri & illis, qui nihil à Laicis præterquam in vestis genere, ac ne in hoc quidem differunt.* ** Cardinales delecti ad reformationem Eccl. Rom. in Consilio suo ad Paulum III. *Primus abusus in hac parte est Ordinatio Clericorum ac præsertim Presbyterorum, in qua nulla adhibetur cura, nulla diligentia, quod passim quicunque sunt imperitissimi, sunt vilissimo genere nati, sunt malis moribus ornati, sunt adolescentes, admittantur ad Ordines sacros & maximè ad Presbyteratum. Alius abusus maximi ponderis est in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum maximè curatorum & præ omnibus Episcopatuum, in quibus usus invaluit, ut provideatur personis, quibus conferuntur beneficia, non autem gregi Christi & Ecclesiæ.* Pontificale Romanum Venetiis Ann.1572. impressum p.3. ab Ordinandis mediocrem eruditionem requirit. *Literatura* (inquit) *in Subdiaconatu & Diaconatu mediocris sufficit, ut saltem sciat benè & expeditè legere & competenter cantare, det operam Grammaticalibus. In Sacerdote autem promovendo sufficiens literatura requiritur. Sciat Grammaticam, præsertim si sit secularis, quia illi cura animarum committi solet, quæ sine literis exerceri non potest.* Conjunge Erasm. in 1.Petri 5. annotat. ubi in Episcopos non prædicantes invehitur. ** Nicol. de Orem. in orat. coram Urbano V. & Cardin. habita Anno 1364. *Non adhibentur viri idonei Sacerdotiis præsertim locupletioribus, sed quos plerunq; vel favor vel familia vel natales commendant, delicati, lepidi & comtis capillis nitidi; ludis, amoribus, palæstris, orbibus saltato-*

tato-

taterüs assueti. nec rarò, qui manicas & talaribus amictis ficas vibrare & sclopetis fulminare, interdum etiam qui galeas, cataphractique turmas equitum ducere, in aciem irruere, & manum cum hoste conserere didicerunt. Gregor. de Valent. in anal. de Ecclesia pag. 42. conqueritur, quod *haud raro Pontificÿ ordines suos iis conferunt, qui nec eruditionis nec pietatis insignibus ornati, sed homines ventri plerunque & mundo dediti.* 2. Ad Sacerdotia per largitiones aspirant. Ludov. Vives in libr. 19. Aug. de civit. Dei cap. 19. *In Osea Dominus conqueritur Episcopos laqueum factos speculationi & rete in monte Thabor ceu de hujus temporis Episcopis loqueretur, qui Sacerdotiis laqueos tendunt & pecunia largaretia, sed non raris maculis ne nummus effluat.* 3. Eliguntur sine Ecclesiæ, cui præficiendi sunt, testimonio & suffragio, quod Apostolicæ praxi adversari ostendimus superiùs. 4. Coguntur ante suam ordinationem ejurare matrimonium, cùm tamen plerique illorum continentiæ dono non sint instructi. 5. Coguntur jurare in decreta Romani Pontificia, & Concilii Tridentini, quæ tamen Scripturis sacris adversa sunt, ut à nostris abundè demonstratum. 6. Eliguntur & ordinantur, non ad sinceram verbi divini prædicationem & Sacramentorum à Christo institutorum legitimam administrationem, sed ad dogmata Papalia, traditiones ac superstitiones Romanenses propagandas, ad sacrificium Missaticum celebrandum &c. 7. In ordinatione adhibentur vanæ & inutiles Ceremoniæ chrismatia, rasuræ, crucis, cereorum &c. quibus peculiarem aliquam vim tribuunt.

SECTIO XI.

De gradu Doctoratus, an sit vocatio ad Ministerium.

136. Circa annum Christi 1135. cùm Lotharius Saxo Imperator occasione susceptæ in Italiam contra Rogerium Siciliæ Regem expeditionis, leges Romanas Latino sermone scriptas inveniret, admiratione & amore earum inductus, per Irnerium JCtum Cancellarium suum in Scholas & tribunalia eas revocavit, jubens scilicet in Scholis eas explicari & coram tribunalibus jus ex illis dici, referente Chytræo in Chronolog. verb. Lothar. p. 309 Coras. in l. 2. §. fin. d. O. I. atque ut professioni illi Legum debitus honor adderetur, *gradum doctoratus* (formam promotionis eodem Irnerio præscribente) in Scholas introduxit, unde factum ut Bononiæ, ubi jus civile publicè tradi & explicari Imperator constituerat, ejusdem mandato & autoritate primi Interpretes Latini juris, *Bulgarus* scilicet *Hugolinus, Martinus, Pilens* & alii in Doctores juris solenniter tunc fuerint promoti. A jureconsultis morem creandorum Doctorum posteà etiam Theologi sunt mutuati, unde à Bononiensibus ad *Parisenses* ritus promotionis in Theologia Doctoralis translatus est, apud quos *Petrus Lombardus* primus Theologiæ Doctor creatus dicitur. ** Conferatur Petr. Heigius part. 1. q. 7. num. 49. 50. quæst. 8. num. 44. & part. 2. q. 11. n. 47. 48 49. Lansius in orat. pro Germ. p. 31. ** Hosce Academicos gradus non modò sugillat ex JCtis Ferrariensis in sua practica scribens, *se alicui nisi Clerico aut apprimè diviti, ut gradum Doctoris suscipiat, consulere non posse, quia per gradum quis redigatur de libertate in servitutem, ut vivendi ratione & vita innocentia aliis sit exemplo, & quia gradus non sine magno sumtu quaratur, & per hujus ærumnosa vita curriculum conservetur*, referente Matth. Stephano libr. 3. de jurisdict. part. 2. cap. 14. num. 39. sed etiam quidam ex Theologorum superioris seculi ordine. quos etiamnum hodie aliqui sectantur. Andreas Bodenstain Carolstadius post secessionem à Witebergensi Ecclesia factam nolebat amplius vocari Doctor, *sed frater Andreas*, quin imo etiam ante infelix illud schisma, cùm in actu promotionis Johanni Westermanno & Godscalco Grapio Doctorum titulos conferret, publicè testatus est, *se posthac nemini gradum esse collaturum, eò quod promovendo alios in Doctores sciens ac prudens faciat contra dictum Christi*, Matt. 23. v. 8. *Nolite vocari Rabbi, unus enim est Magister vester.* ** Lutherus tom. 3. Jenens. part. 1. contra Cœlest. Proph. de Doctore Andrea Bodenstein Carolstadio Witenbergensi ArchiPresbytero refert, *quod habitu Sacerdotali deposito & rustici vestitu assumto ligna in urbem advexerit, nec amplius Doctor sed frater Andreas & vicinus salutari voluerit.* ** Cinglius in resp. ad Epist. Bugenbag. scribit. *se cum fastidio legere illos titulos, Doctor & Professor Theologia.* Rud. Gualtherus in cap. 21. Joh. f. 407. *Paulus, quem Christus electum organum dixerat, servum I. C. se nominare solet. Confer cum ista modestia illorum insolentiam ac fastum, qui titulos magnificos prece & precio redimunt, ut apud rude vulgus sese venditent & facile videbis, quo Spiritu isti agantur. Sunt hi Judæorum similes, quos graviter accusat Christus, quod Magistri & Doctores dici vellent. Excusant quidem sese publica & à multis seculis recepta consuetudine, & ipsi inde Ministerio aliquam dignitatem accedere ajunt. Atqui nulla consuetudo Christi præcepto prajudicare debet, qui ne quid hujusmodi fiat, graviter monuit &c.*

Origo gradus Doctoris.

127. Nos verò in Academiis nostris gradus illos constanter retinemus 1. propter *rei antiquitatem*, quam cum prohibitione Christi, Matth. 23. vers. 8. pugnare, nondum à Gualthero persuaderi potuimus. Si enim absolutè & simpliciter Magistri ac Doctoris appellationem verbis illis Christus vellet prohibitam, consequens foret, nec Patrum appellationem genitoribus à filiis debere tribui, cùm ibidem v. 9. Christus dicat: *Patrem nolite vocare vobis super terram, unus enim est Pater vester, qui in cœlis est*: nec servi heros suos appellare deberent dominos, cùm de Christianis pronunciet Apost. 1. Cor. 8. v. 6. *nobis unus est Dominus Christus Iesus*, quorum utrumq; est absurdum & manifestis Scripturæ exemplis contrarium. Item si absolutè & simpliciter esset prohibitum ministros Ecclesiæ Doctoris titulo insigniri, minus rectè fecisset Joh. Evangelista permittens se à discipulis vocari *Rabbi* seu Magistrum Joh. 3. v. 26. minus rectè fecisset Apostolus Paulus nominans se *doctorem gentium* 1. Tim. 2. v. 7. & inter ordines in Ecclesia constitutos recensens *Doctores* Eph. 4. v. 11. Genuinus autem verborum Christi sensus colligitur ex circumstantiis. Judæi tantam autoritatem Rabinis suis tribuebant, ut eos audiendos dicerent, *etiamsi dextrum vocarent sinistrum, ac quidvis etiam extra* legem proponerent, teste Lyrano, qui fuit natus Judæus, in annot. Deut. 17. v. hoc igitur sensu ac respectu negat Christus vel *Patris* vel *Doctoris* appellationē cuiquam in terris tribuendam, sed authenticam illam autoritatem & summum in articulis fidei Magisterium soli DEO reliquendum esse, ac taxat

Causa propter quam in Academiis retinentur.

Pha-

ni Pontificis oblatis etiam hæc habentur. *Proponatur summo Pontifici & sacrosancta Rom. Ecclesia, quod grave, imo intolerabile sit nationi Germanica, à modo tantas expensas & molestias pati, tantas pro Confirmatione Archiepiscoporum & Episcoporum inferre Annatas, præsertim qua in Episcopatibus quibusdam successu temporis aucta, in quibusdam duplicata esse dicuntur. Nam sedes Moguntina, ut dicitur, olim solum dedit decem millia florenorum, quacùm quidam illic electus dare renuerit, sicq; usque ad mortem suam persisteret, electus post eum confirmationis cupidus se opponere timuit sedi Apostolica, offerens antiquam summam puta decem millium florenorum, is nec confirmationem impetrare potuit, nisi & reliqua decem millia simul redderet, qua adhuc restabant à suo prædecessore nondum persoluta, sicque cogebatur dare viginti millia florenorum, qua tunc indubie in Registrum Camera sunt signata & usq; ad nostram ætatem à singulis Archiepiscopis exacta, & nedum viginti millia, sed & viginti quinque millia propter nova officia & novos Pontificum familiares. Tandem excrevit summa usque ad viginti septem millia, qua Archiepiscopus Iacobus cogebatur nuper persolvere, ut retulit Vicarius in Spiritualibus Moguntinus, sicque in vita unius hominis septies viginti quinque millia à solo Archiepiscopatu Moguntino pro confirmatione Archiepiscopi Romam venerunt. Et cum Archiepiscopus Iacobus vix quatuor annos sedisset in Archiepiscopatu, mox post eum electus Dominus Vriel ad minus viginti quatuor millia coactus est persolvere, quorum partem mutuo forsan accepit à mercatoribus, sed ut illis satisfaciat, impono-rocoactus est subsidium aut exactionem in suos populos & pauperes agricolas, quorum aliqui nondum satisfecerunt tributo aut exactioni pro pallio à suo prædecessore Iacobo imposita &c.* Proinde non sine causa Jacobus Archiepiscopus Moguntinus jam ferè moriens dixit, se de morte sua non adeo dolere, quàm ob id, quod subditi sui pauperes iterum pro pallio gravem exactionem dare cogerentur. Vid. Wolfium Cent.16. lect. memorab. p.203. Goldast. Haiminsfeld. in volum. Reichs Satzungen f. 215. Atque ut illa palliorum redemtio Romanæ Curiæ magis esset fructuosa, prohibitum est à Pontificib. ne quis Antecessoris sui pallio utatur, sed ut quisque sibi Romæ illud comparet, ac qui vel permutatione vel aliâ quavis ratione fit alterius Ecclesiæ Patriarcha seu Metropolitanus, licet antea sibi paravit illud, necesse tamen habeat, ut iterum emat, ut meritò aliquis dixerit, pallia illa nihil aliud esse, quàm Simoniæ Papalis & Romanæ avaritiæ pallia. Olim verò non erat sic, sed ut constat ex cap. Novit dist.100. veteres Pontifices pro pallio dari vel accipi aliquid tanquam incongruum sub districta interdictione vetuerunt. Platina in vita Leonis II. *Leonis institutum est, ac quidem sanctum, quod utinam* (inquit) *hodie observaretur, ne ad Archiepiscopatum assumtus pro usu pallij aliorumve officiorum quicquam Ecclesia persolveret, cùm ex largitione multa mala quotidie oriantur.*

Electio Pontificis. 134. De electione Pontificis Episcoporum Episcopi sic disputat Bellarminus libr.1. de Clericis cap.9. *Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales est omnium optima & meritò conservanda, etsi absolutè posset Pontifex commutare, si vellet.* In confirmatione hujus propositionis notat *septendecim mutationes* inveniri in electione Romani Pontificis & *viginti novem schismata* in Ecclesia Romana ab Onuphrio numerari, quod est argumentum lenitatis & consensus toties deprædicati. cap.10. subjungit. *Si nulla extaret Pontificia Constitutio de electione summi Pontificis, vel casu aliquo omnes electores à jure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, jus electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.* Addit autem *in hac propositione non convenire omnes*, quod & in theoria & praxi est verissimum, quot enim non solùm dissidia, sed etiam aperta bella propter electionem Romani Pontificis sæpius fuerint mota, ex Historiis est notissimum. Quamvis verò formam electionis per Cardinales Bellarminus existimet omnium optimam, per quam scil. dissidiis aptissimè obviam iri possit, testantur tamen Historiæ propter discordiam Cardinalium, Sedem Papalem diu quandoque vacasse, unde Gregorius X. certas leges de tali electionis forma tulit, inter quas & illa est, *ut Cardinales in conclave recludantur & nisi electionem maturaverint, tenui cibo pascantur, ac post elapsum triduum semper de cibo aliquid detrahatur.* Consuetudo illa eligendi Pontificem per Senatum Cardinalium originem habuit Anno Christi 1059. ex constitutione Nicolai II. referente Sigonio lib.9. regn. Ital. ex c. In nomine dist 33. cùm prius autoritas Imperatorum Romanorum in electione illa esset necessaria. Sabellius lib.6. Ennead. 8. &c.

135. Ab Episcopis & eorum Vicariis in spiritualibus sive Suffraganeis eliguntur reliqui Clerici, in quorum electione quid desideremus, expositum fuit in tractatu de Ecclesia. t. Sæpiùs eliguntur indocti & ad curam animarum sibi commissarum inepti. *Vocatio Clericorum Pontificiorum.* In gravaminibus Nationis Germanicæ dicunt proceres art.7. *Ecclesiarum regimina minùs dignis committuntur, qui ad mulos magis, quàm homines pascendos & regendos essent idonei.* Legati Sedis Apostolicæ ad Patres Trident. conquesti sunt *indignis Sacerdotia conferri & illis, qui nihil à Laicis præterquam in vestis genere, ac ne in hoc quidem differunt.* ** Cardinales delecti ad reformationem Eccl. Rom. in Consilio suo ad Paulum III. *Primus abusus in hac parte est Ordinatio Clericorum ac præsertim Presbyterorum, in qua nulla adhibetur cura, nulla diligentia, quod passim quicunque sunt imperitissimi, sunt vilissimo genere nati, sunt malis moribus ornati, sunt adolescentes, admittantur ad Ordines sacros & maximè ad Presbyteratum. Alius abusus maximi ponderis est in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum maximè curatorum & præ omnibus Episcopatuum, in quibus usus invaluit, ut provideatur personis, quibus conferuntur beneficia, non autem gregi Christi & Ecclesia.* Pontificale Romanum Venetiis Ann.1572. impressum p.3. ab Ordinandis mediocrem eruditionem requirit. *Literatura* (inquit) *in Subdiaconatu & Diaconatu mediocris sufficit, ut saltem sciat benè & expedite legere & competenter cantare, det operam Grammaticalibus. In Sacerdote autem promovendo sufficiens literatura requiritur. Sciat Grammaticam, præsertim si sit secularis, quia illi cura animarum committi solet, qua sine literis exerceri non potest.* Conjunge Erasm. in 1. Petri 5. annotat. ubi in Episcopos non prædicantes invehitur. ** Nicol. de Orem. in orat. coram Urbano V. & Cardin. habita Anno 1364. *Non adhibentur viri idonei Sacerdotiis præsertim locupletioribus, sed quos plerunq; vel favor vel familia vel natales commendant, delicati, lepidi & comtis capillis nitidi; ludis, amoribus, palæstris, orbibus salta-*

tato-

tateriis assueti, nec rarò, qui manicatis & talearibus amictis sicas vibrare & sclopetis fulminare, saterdum etiam qui galeati, cataphractique turmas equitum ducere, in aciem irruere, & manum cum hoste conserere didicerunt. Gregor. de Valent. in anal. de Ecclesia pag. 22. conqueritur, quod *haud rarò Pontificij ordines suos iis conferunt, qui nec eruditionis nec pietatis insignibus ornati, sed homines ventri plerumque & mundo dediti.* 2. Ad Sacerdotia per largitiones aspirant. Ludov. Vives in libr. 19. Aug. de civit. Dei cap. 19. *In Osea Dominus conqueritur Episcopos laqueum factos speculationi & rete in monte Thabor ceu de hujus temporis Episcopis loqueretur, qui Sacerdotiis laqueos tendunt & pecunia largaretia, sed non raris maculis ne nummus effluat.* 3. Eliguntur sine Ecclesiæ, cui præficiendi sunt, testimonio & suffragio, quod Apostolicæ praxi adversari ostendimus superiùs. 4. Coguntur ante suam ordinationem ejurare matrimonium, cùm tamen plerique illorum continentiæ dono non sint instructi. 5. Coguntur jurare in decreta Romani Pontificis, & Concilii Tridentini, quæ tamen Scripturis sacris adversa sunt, ut à nostris abundè demonstratum. 6. Eliguntur & ordinantur, non ad sinceram verbi divini prædicationem & Sacramentorum à Christo institutorum legitimam administrationem, sed ad dogmata Papalia, traditiones ac superstitiones Romanenses propagandas, ad sacrificium Missaticum celebrandum &c. 7. In ordinatione adhibentur vanæ & inutiles Ceremoniæ chrismatis, rasuræ, crucis, cereorum &c. quibus peculiarem aliquam vim tribuunt.

SECTIO XL.

De gradu Doctoratus, an sit vocatio ad Ministerium.

136. Circa annum Christi 1135. cùm Lotharius Saxo Imperator occasione susceptæ in Italiam contra Rogerium Siciliæ Regem expeditionis, leges Romanas Latino sermone scriptas inveniret, admiratione & amore earum inductus, per Irnerium JCtum Cancellarium suum in Scholas & tribunalia eas revocavit, jubens scilicet in Scholis eas explicari & coram tribunalibus jus ex illis dici, referente Chytræo in Chronolog. verb. Lothar. p. 309 Coras. in l. 2. §. fin. d. O. I. atque ut professioni isti Legum debitus honor adderetur, *gradum doctoratus* (formam promotionis eodem Irnerio præscribente) in Scholas introduxit, unde factum ut Bononiæ, ubi jus civile publicè tradi & explicari Imperator constituerat, ejusdem mandato & autoritate primi Interpretes Latini juris, *Bulgarus* scilicet *Hugolinus, Martinus, Pileus* & alii in Doctores juris solenniter tunc fuerint promoti. A jureconsultis morem creandorum Doctorum posteà etiam Theologi sunt mutuati, unde à Bononiensibus ad *Parisienses* ritus promotionis in Theologia Doctoralis translatus est, apud quos *Petrus Lombardus* primus Theologiæ Doctor creatus dicitur. ** Conferatur Petr. Heigius part. 1. q. 7. num. 49. 50. quæst. 8. num. 44. & part. 2. q. 11. n. 47. 48. 49. Lansius in orat. pro Germ. p. 31. ** Hosee Academicos gradus non modò sugillat ex JCtis Ferrariensis in sua practica scribens, *se alicui nisi Clerico aut apprimè diviti, ut gradum Doctoris suscipiat, consulere non posse, quia per gradum quis redigatur de libertate in servitutem, ut vivendi ratione & vitæ innocentia aliis sit exemplo, & quia gradus non sine magno sumtu quæratur, & per hujus aerumnosa vita curriculum conficiatur*, referente Matth. Stephano libr. 3. de jurisdict. part. 2. cap. 14. num. 39. sed etiam quidam ex Theologorum superioris seculi ordine, quos etiamnum hodie aliqui sectantur. Andreas Bodenstain Carolstadius post secessionem à Witebergensi Ecclesia factam nolebat amplius vocari Doctor, *sed frater Andreas*, quinimo etiam ante infelix illud schisma, cùm in actu promotionis Johanni Westermanno & Godscalco Grapio Doctorum titulos conferret, publicè testatus est, *se posthac nemini gradum esse collaturum, eò quod promovendo alios in Doctores sciens ac prudens faciat contra dictum Christi*, Matt. 23. v. 8. *Nolite vocari Rabbi, unus enim est Magister vester.* ** Lutherus tom. 3. Jenens. part. 1. contra Cœlest. Proph. de Doctore Andrea Bodenstein Carolstadio Witenbergensi ArchiPresbytero refert, *quod habitu Sacerdotali deposito & rustici vestitu assumto ligna in urbem advexerit, nec amplius Doctor sed frater Andreas & vicinus salutari voluerit.* ** Cinglius in resp. ad Epist. Bugenbag. scribit. *se cum fastidio legere illos titulos, Doctor & Professor Theologiæ.* Rud. Gualtherus in cap. 21. Joh. f. 407. *Paulus, quem Christus electum organum dixerat, servum I. C. se nominare solet. Confer cum ista modestia illorum insolentiam ac fastum, qui titulos magnificos prece & pretio redimunt, ut apud rude vulgus sese venditent & facilè videbis, quo Spiritu isti agantur. Sunt hi Judæorum similes, quos graviter accusat Christus, quod Magistri & Doctores dici vellent. Excusant quidem sese publica & à multis seculis recepta consuetudine, & ipsi inde Ministerio aliquam dignitatem accedere ajunt. Atqui nulla consuetudo Christi præcepto præjudicare debet, qui ne quid hujusmodi fiat, graviter monuit &c.*

127. Nos verò in Academiis nostris gradus illos constanter retinemus 1. propter *rei antiquitatem*, quam cum prohibitione Christi, Matth. 23. vers. 8. pugnare, nondum à Gualthero persuaderi potuimus. Si enim absolutè & simpliciter Magistri ac Doctoris appellationem verbis illis Christus vellet prohibitam, consequens foret, nec Patrum appellationem genitoribus à filiis debere tribui, cùm ibidem v. 9. Christus dicat: *Patrem nolite vocare vobis super terram, unus enim est Pater vester, qui in cœlis est*: nec servi heros suos appellare deberent dominos, cùm de Christianis pronunciet Apost. 1. Cor. 8. v. 6. *nobis unus est Dominus Christus Jesus*, quorum utrumq; est absurdum & manifestis Scripturæ exemplis contrarium. Item si absolutè & simpliciter esset prohibitum ministros Ecclesiæ Doctoris titulo insigniri, minus rectè fecisset Joh. Evangelista permittens se à discipulis vocari *Rabbi* seu Magistrum Joh. 3. v. 26. minus rectè fecisset Apostolus Paulus nominans se *doctorem gentium* 1. Tim. 2. v. 7. & inter ordines in Ecclesia constitutos recensens *Doctores* Eph. 4. v. 11. Genuinus autem verborum Christi sensus colligitur ex circumstantiis. Judæi tantam autoritatem Rabinis suis tribuebant, ut eos audiendos dicerent, *etiamsi dextrum vocarent sinistrum, ac quidvis etiam extra* legem proponerent, teste Lyrano, qui fuit natus Judæus, in annot. Deut. 17. v. hoc igitur sensu ac respectu negat Christus vel *Patris* vel *Doctoris* appellationē cuiquam in terris tribuendam, sed authenticam illam autoritatem & summum in articulis fidei Magisterium soli DEO relinquendum esse, ac taxat

Origo gradus Doctorat.

Causæ propter quas in Academiis retineantur.

Pha-

Pharisæorum ambitionem, qui titulos illos unà cũ reipsa, id est, cum potestate quidvis jubend, ipræcipiendi & constituendi in Ecclesiá sibi arrogabant, Hieroo. in comment. hujus loci. *Quæritur, quare adversus hoc præceptum, Doctorem gentium Apostolus se esse dixerit, aut quomodo vulgato sermone maximè in Palæstina & Ægypti Monasteriis se invitem patres vocent? quod sic solvitur, aliud esse Naturâ Patrem, vel Magistrum, aliud indulgentiâ. Nos si hominem Patrem vocamus, honorem ætati deferemus, non autorem nostra ostendimus vitæ. Magister quoq; dicitur ex consortio veri Magistri & ne infinita replicem, quomodo unus per Naturam Deus & unus filius non præjudicat ceteris, ne per adoptionem Dij vocentur & filij: ita & unus Pater & Magister non præjudicat aliis, ut abusivè appellentur Patres ac Magistri*, Chrysost. hom. 73. in Matth. Non vocetis Patrem; *non ut neminem Patrem vocent, sed ne ignorent, quem principaliter patrem vocare oporteat. Nam quemadmodum nemo principaliter Magister est, sic nec pater præter illum, qui tam Magistrorum, quàm patrum omnium causa est.* Theoph. in h. l. *Non prohibet Christus vocari quenquam Magistrum, sed tantè affectione velle vocari & omnibus modis curare, ut ita vocetur.* ** Sensus potest esse triplex. 1. Nolite vocari Magister vel Doctor, tanquam primarius & unus ille, qui κυρίως talis est Naturâ, non indulgentiâ, juxta Hieron. 2. vel nolite vocari ob solam ambitionem, juxta Theoph. 3. vel nolite vocari ita simpliciter & absq; exceptione superioria, sive comparatè nolite vocari Doctores aut Patres præ Deo. ** Idem esto judicium de dicto Jacobi, cap. 3. v. 1. quodà quibusdam hûc affertur. *Ne estote multi Doctores scientes fore, ut gravius judicium accipiatis.* Nequaquam verò prohibet Apostolis Doctorum nomine vel officio uti, sed *temerariis* illud sibi usurpare prohibet, eos enim potissimum taxat, qui ambitione magis quàm cura fraternæ salutis impulsi jus rigidæ censuræ in proximos superciliosà temeritate sibi arrogant & usurpant, non tàm ædificationem, quàm calumniandi & obtrectandi studium sectantes. 2. *Propter asserendam Ordinis Theologici dignitatem*, quæ aliàs in hac extrema mundi senecta est admodùm exigua, negari enim nequit, aliquod autoritatis apud auditores necessariæ adminiculum esse istos honorum gradus. 3. *Propter rei æquitatem.* Quemadmodum in studio virtutum, & in eruditione est differentia inter homines, ita quoque æquitati consentaneum, ut honorum & præmiorum differentia statuatur. *Virtutum præmia tribui merentibus convenit*, rescripserunt Theodosius, & Valentinianus lib. 4. C. de stat. & imag. 4. *Propter eximiam utilitatem.* Illæ enim honorum collationes sunt δελεαστήριον aliquod & incitamentum ad diligentiam in animis spectatorum. *Opinamur*, inquit Solon apud Lucianum in Anacharsi, *Gymnasiorum desiderium in juventibus magis accendi, si eos, qui optimè se gesserunt, honorari conspexerint, & in medio Græcorum præconis voce magnificè proclamari & non pauci ex spectatoribus virtutum ac laboris amore inflammantur.* Notum est illud Tullii in 1. Tuscul. quæst. *Honos alit artes, omnesq; incendimur ad studia gloria & jacent ea semper, quæ aut negliguntur aut improbantur.* Idem gradus sunt publica eruditionis ac donorum divinitus concessorũ testimonia, sunt privilegiorum ac jurium Academiis à Cæsarib. cõcessorũ exercitia, sunt im̃pbatæ & repudiatæ cõfusionis Anabaptisticæ indicia &c.

138. Quæritur autem, *an promotio Doctoralis sit quadam vocatio & ordinatio ad Ministerium*, ita ut ornati Doctoris gradu potestatem habeant absque alia vocatione & ordinatione in Ecclesia docendi, imò & alios ad Ministerium ordinandi. *An promotio Doctoralis sit vocatio ad Ministerium.* Affirmant aliqui argumento ducti eo, quod non olim solùm referente Gersone hæc fuerit promotionis formula, *Do tibi facultatem disputandi, docendi, legendi hic & ubique terrarum*, sed etiam adhuc hodie Doctoribus potestas illa publicè docendi solenniter conferatur, ** Affelmann. in tract. de sanctor. invocat. cap. 2. th. 23. *Verissima sunt verba D. Georgij Majeris a D. Leonhardo Hutero repetita, Doctoratum esse certum testimonium vocationis ad Ministerium & promotiones Doctorales Theologorum nihil esse aliud quam commendationem publicam Ministerij Evangelici secundùm ritum Apostolicum; ipsam promotionem esse veram, legitimam & solennem ordinationem ad Ministerium. Eadem Lutheri sententia est & omnium γνησίως Lutheranorum.*** Sed rectiùs sentientibus negativa probatur. 1. Gradus Academici non sunt eo fine introducti, ut essent quædam vocatio & ordinatio ad Ministerium, sed publicum & solenne testimonium eruditionis, virtutum & ἱκανότητος ad primaria officia Ecclesiastica, prævia scilicet legitimâ vocatione ritè obeunda. 2. Jus vocationis, quod est rorius Ecclesiæ, non est ab Ecclesia ad Professores Academiarum translatum, sed penes totam Ecclesiam integrum adhuc residet, proinde honores, qui à Professoribus Academicis in præmium diligentiæ dignis personis conferuntur, non possunt Ecclesiæ juri quicquam præjudicare. 3. Si honorum illorum collatio esset reipsâ quædam vocatio & ordinatio ad Ministerium, consequens foret, eo tempore, quo collatio ista graduum Academicorum in Scholas introducta, novam simul speciem vocationis in Ecclesiam introductam esse, quâ scilicet non omnes tres Ecclesiæ status & ordines, sed unus duntaxat ordo, imò pars unius ordinis ad Ecclesiasticum Ministerium vocare possit. 4. Vocatio mediata fit ad certum locum, siquidem inter reliqua differentiæ capita vocatio immediata Apostolorum à mediata vocatione Episcoporum, Presbyterorum, Pastorum & Doctorum in eo etiam differre vulgò existimatur, quod illi acceperunt absolutam potestatem, imò mandatum ubique prædicandi Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. Roman. 10. v. 18. Coloss. 1. v. 28. Hi verò certum gregem in certo ac determinato loco sibi commissum habent. Sic Actor. 14. vers. 22. *Presbyteros constituentur per singulas Ecclesias.* Tit. 1. v. 5. *Titus relictus est Cretæ, ut κατὰ πόλιν oppidatim constituat Presbyteros.* 1. Petr. 5. v. 2. *Pascite τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον, eum qui inter vos est gregem*, unde etiam in Concilio Chalcedonensi can. 6. statutum fuit, *neminem absolutè ordinari debere, nisi ad certam & spectalem Ecclesiam.* Jam verò, quibus gradus Doctoris in Academia confertur, illi non vocantur ad certum locum. Ergo illa gradua collatio non est quædam ad ministerium vocatio. Si dicas *in gradus Academici collatione dari promovendis potestatem públicè & ubique docendi, disputandi, legendi, errores taxandi &c. atque ea ratione honorum illorum collationem quodammodo acce[illegible] ad Apostolicam vocationem*, ac Lutherum de se testari, *quòd sæpiùs consolationem hauserit ex sua promotione*, in qua publica potestas docendi Evangelium, & errores taxandi sibi tradita fuerit, respondet Chemnic. in loco de Eccles. pag. 329.

licet

licet hæc ita se habeant, ac insuper causa justa esse possint, ob quas aliquis etiam legitimè pluribus in locis docere possit, tamen talem vel promotionem vel docendi licentiam plurimam ab Apostolica vocatione differre. Id verò sic declaramus. Datur promovendis potestas publicè & ubique docendi, nimirum servato tamen ordine, quem Deus ipse in Ecclesia instituit, ut expectetur scilicet legitima ad certum locum vocatio, antequam Ministerium docendi & Sacramenta administrandi in eo aggrediatur, neque enim ordinem divinitus in Ecclesia constitutum tollere vel voluerunt vel potuerunt illi, qui ritum promotionis Doctoralis in Academias olim introduxerunt, vel qui eundem adhuc inviolatum conservant. Præterea potestas illa docendi in promotione solenniter collata eo modo exeri & exerceri etiam potest, si orthodoxia scriptis propagetur, & contrarii errores solidè refutentur, etiamsi ministerium in certo loco vivâ voce concionibus ordinariis docendi, Sacramenta administrandi &c. non suscipiatur, nec sine prævia vocatione suscipi posse statuatur.

SECTIO XII.

De Ordinatione.

1. An ordinatio sit absolutè ad Ministerium necessaria.

139. Vocationis publica & solennis declaratio sive testificatio est *Ordinatio*, per quam Ministerium Ecclesiasticum personæ idoneæ ad illud ab Ecclesia vocatæ commendatur, ad quod eadem per preces & impositionem manuum consecratur, & de legitima vocatione certior redditur & officii sui publicè in totius Ecclesiæ conspectu solenniter & graviter admonetur, propter quas causas ritum ordinationis in Ecclesiis nostris inviolatum conservamus. Quæritur autem 1. *An Ordinatio ad Ministerium sit absolutè & simpliciter necessaria?* De rigore juris Canonici non dicitur Episcopus nisi fit consecratus c. Licet extr. de transl. Episcop. per consecrationem illam intelligitur ordinatio, ut patet ex gloss. in c. si Archiepiscopus verb. Ordinandus extr. de temp. ordinat. quam definiunt, quod *sit electionis periodus, per quam spirituale matrimonium inter Episcopum & ejus Ecclesiam electione inchoatum & confirmatione contractum tandem perficiatur & consummetur.* c. 2. 3. 4. extr. de transl. Episcop. inde statuunt, post Confirmationem *Ordinationem, sive consecrationem ultra tres menses non debere protrahi*, nisi ob justissimum impedimentum c. 1. distinct. 71. c. 2. dist. 75. c. 1. dist. 100. Sed ut notat Laurent. Ohmius in tract. de jure Episcopali th. 14. lit. e. rigorem illum ne ipsi quidem Pontificii Episcopi vel Archiepiscopi in Germania admittunt, cùm præstò sint exempla natorum ex illustribus familiis, qui consecrati non sunt nec consecrationem aut ordinationem recipere voluerunt, ac nihilominus titulum & nomen Archiepiscopalis & Episcop. dignitatis usurpant. Nos ordinationis ritum nequaquam omittendum, sed extra necessitatis casum in constitutione Ministerii Ecclesiastici semper adhibendum esse dicimus, tùm propter antiquam Ecclesiæ Apostolicæ & Apostolorum temporibus proximæ consuetudinem, in qua Presbyterium Ministros ab Ecclesia electos per preces & impositionem manuum ordinabat & Deo quasi consecrabat. Actor. 6. v. 6. cap. 13. vers. 3. 1. Tim. 4. vers. 14. cap. 5. vers. 22. 2. Tim. 1. vers. 6. tum propt[er ca]usas salutares paulò superiùs enumeratos: Paulus licet immediatè vocatus erat, tamen ad Ananiam mittitur, qui imponat manus, ut Ecclesiæ constet de vocatione Actor. 9. vers. 17. & postea Actor. 13. vers. 3. cùm inter gentes ablegandus esset, rursus impositione manuum ordinarius gentium doctor constituitur, & hic ritus ideo fuit adhibitus, ut publicè ejus vocatio declararetur legitima, nec alii consimiliter de ea gloriarentur, *Quod si hoc factum fuit in eo, qui immediatè fuit vocatus, quantò magis id facere decet in vocationibus mediatis*, quæ sunt verba Doct. Chemnicii parte 3. loc. de Ecclesia cap. 4. pag. 333. Negamus tamen Ordinationem esse necessariam ratione peculiaris alicujus præcepti divini, quale non potest ostendi vel ratione talis cujusdam effectus, qualem Pontificii illi tribuunt, quasi scilicet per eam inprimatur character aliquis indelebilis vel quasi ex opere operato conferat dona ad ministerium requisita, de quo nulla ex Christi & Apostolorum dictis afferri potest promissio: vel ratione cujusdam absolutæ & simplicis necessitatis, quasi ne quidem tempore eo, quo Ordinationis ritus haberi nequit, puta tempore obsidionis, pestis &c. legitimè ab Ecclesia vocatus ministerio suo fungi nequeat, antequam ordinetur & consecretur, de tali enim absolutâ necessitate non potest ex Scripturis quicquam proferri. Chytræus in cap. 29. Exodi. *Sciendum est vocatos & electos voce Ecclesiæ frequentes ministeriorum sinè ritu impositionis manuum verè ministros Ecclesiæ esse, posse docere & Sacramenta administrare. Non enim imprimitur hoc ritu singularis character ordinato, nec potestas Ecclesiastica seu jus docendi Evangely, & administrandi Sacramenta pendet ex hoc ritu, nec propter hunc ritum efficax est Ministerium vocatorum, sed valet ministerium & est potentia ad salutem omni credenti propter ordinationem divinam: additur autem ritus impositionis manuum publica declarationi per sona vocata, ut renunciatio fiat illustrior, & ut hic ritus de certis officiis admoneat.*

2. An ordinatio sit sacramentum.

140. Quæritur secundò, *an Ordinatio sit Sacramentum aliquod propriè & specificè sic dictum?* Pontificii affirmant. Sic enim decernit Concil. Tridentinum sess. 14. de Sacr. Ordinis can. 3. *Si quis dixerit, Ordinem sive sacram Ordinationem, non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum &c.* anathema sit, Bellarminus tom. 3. controv. general. 5. lib. de Sacram. Ordinis cap. 2. probare conatur *Ordinationem esse Sacramentum verè ac propriè dictum.* Nostrarum Ecclesiarum hæc est sententia, Ordinationem posse vocari Sacramentum voce latius acceptâ, si tamen propriissimè loqui velimus, ita ut Sacramentum dicatur duntaxat illud, quod habet externum Elementum sive Sacramentale Symbolum ab ipso Christo in Nov. Test. institutum, cui annexa sit promissio gratiæ ad remissionem peccatorum exhibendam, applicandam & obsignandam, quo sensu & quâ significatione Baptismus & Eucharistia dicuntur Sacramenta, eo sensu, significatione ac respectu negamus Ordinationem esse Sacramentum.

Argumenta partis negantis. 1 Destituitur parte

141. Argumenta nostræ sententiæ præcipua hæc sunt. 1. Quicquid destituitur Elemento externo ab ipso Christo instituto, non est Sacramentum specificè ac propriè sic dictum. Ordi[nat]io

Sacramentis essentiali, Elemento scil. externo.

natio destituitur Elemento externo ab ipso Christo instituto. Ergo non est Sacramentum propriè ac specificè sic dictum. Majoris veritas patet ex iis, quæ de requisitis Sacramentorum in genere dicta sunt tract. de Sacrament. §. 11. Excipit Bellarminus ad minorem *ritum externumq; Symbolum in Ordinatione esse manuum impositionem, ut constet* ex Actor. 6. 13, 14. 1. Timoth. 4. v. 5. 2. Timoth. 1. *qua loca de Ordinatione ab omnibus interpretibus accipeantur, in quibus per manus impositionem factam esse Ordinationem commemoratur.* Sed respondit jam olim Doct. Chemnicius, Symbolum illud externum, manuum scilicet impositionem, adhibitum quidem fuisse ab Apostolis, sed ut Ceremoniam liberam, quâ personam ad Ministerium electam precibus Deo commendarent, sacro officio mancipareut & electionem legitimè factam omnibus publico signo testatam facerent. non autem ut Sacramentale aliquod Symbolum divinitus iostitutum ac determinatum ad applicandam promissionem gratiæ Evangelio propriam. Item, mandatum quidem haberi, ut ordinentur Ministri, sed non haberi mandatum, ut fiat hoc vel illo ritu, cui promissio gratiæ sit annexa. Christus enim semel in ordinandis discipulis ritum insufflationis adhibuit, Johan. 20. vers. 22. quòd si externum aliquod Elementum Apostoli judicassent necessarium, assumsissent Symbolum insufflationis, quo ipse Christus fuerat usus. Matth. 10. v. 1. Marc. 3. vers. 17. Luc. 9. v. 1. & cap. 10. v. 9. dedit Christus Apostolis & septuaginta discipulis virtutem ac potestatem, cùm ministerium Evangelii illis commendaret, sed nullo externo symbolo usus legitur. Idem fecit post resurrectiooem Matth. 28. vers. 19. Marc. 16. v. 15. Nec ullum extat Christi maodatum de illa manus impositione, in Ordinatione adhibenda, jam verò Sacramenta debent esse ab ipso Christo immediatè instituta, quia illi soli competit Sacramenta instituere, qui potest per Symbola Sacramentalia gratiam conferre. Sed nec Apostoli uspiam mandarunt in Ordioatione necessariò adhibendam esse manuum impositionem, nuspiam etiam significarunt, eam esse ritum divinitus institutum, per quem Deus gratiam dare velit, sed ritum illum χειροθεσίας, cùm in populo illo usitatus esset, liberè adhibuerunt, ut persona Ecclesiæ publicè designaretur, ut hoc ritu vocatus de legitima vocatione certior redderetur, ut esset solennis testificatio in Ecclesia servatam esse electionis & vocationis formam divinitus præscriptam, ut significaretur Deum approbare vocationem, quæ fit voce Ecclesiæ, ut oratio esset ardentior, ut admoneretur vocatus se Deo esse consecratum & sacro officio quasi mancipatum.

Exceptiones Bellar. 1.

142. Regerit Bellarminus, *impositionem manuum adhibitam fuisse non solùm ad orandum, sed etiam ad ordinandum, cùm Scriptura non faciat mentionem orationis* 1. Timoth. 4. & 5. ac 2. Tim. 1. *ubi de manuus impositione agitur, cùm Actor. 6. ubi ordinantur Diaconi, manuum impositio apertè distinguatur ab oratione, cùm verba 1. Timoth. 5. Nemini cito imposueris manus, nec communices peccatis alienis, non possint exponi de oratione, neque enim communicat peccatis alienis, qui orat etiam pro nequissimo, cùm χειροτονία Actor. 14. non possit exponi de oratione, sed de manuum super ordinandos extensione. Addit etiam, si vel maximè constaret, cum manuus impositione semper conjunctam fuisse orationem, nihil tamen obtinere Chemnic. cùm dici possit, verba Sacramentalia esse orationem quandam.* Resp. mirum est, quo fine Bellarm. vel contra Chem. vel contra nos probare voluerit, manuum impositionem noo solùm ad orandum, sed etiam ad ordinandum fuisse adhibitam, cùm nec Chemn. nec quisquam nostrûm illud unquam negatum iverit, quinimò Chemnicius exponit quasdam causas, propter quas ritum χειροθεσίας ad Ordinationem Apostoli adhibuisse videantur. Illud igitur probandum erat, Apostolos hunc ritum adhibuisse, ut symbolum aliquod Sacramentale divinitus institutum ad applicandam & obsignandam promissionem gratiæ Evangelio propriam. Quod Bellarmini argumenta hoc loco allata attinet, de iis, ut rectius judicium fieri possit, notandum χειροθεσίας ac χειροτονίας vocem dupliciter accipi, 1. *specialiter* pro sola manuum impositione, sive ut Bellarminus loquitur, super caput ordinandi extensione, secundò *generaliter* pro toto & universo ordinationis actu, in priore significatione ab oratione distinguitur, in posteriore orationem tanquam præcipuam aliquam actus hujus sacri partem in se complectitur.

143. Alter igitur Bellarminus excipit, ac de mandato & institutione divina hujus ritus quæstionem esse animadvertens addit. *Non legimus quidem disertis verbis Christum dixisse, Ordinate ministros per manus impositionem, sed evidenter id colligimus ex sanctis literis. Nam non potest ullus homo gratiam alligare certo signo, ut constat. Atqui secundum Scripturas alligata est gratia manuum impositioni, ut ex illis verbis patet 1. Tim 4. Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum, ubi illud per prophetiam non est instrumentum, sed causa impellens & movens, instrumentum autem conferendæ gratiæ est illud cum impositione manuum. Sensus enim est, noli negligere gratiam illam, quæ tibi data est, quando Episcopus a me ordinatus es juxta revelationem de te mihi factam (Deus enim revelaverat Paulo & jusserat, ut Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo cap.) secundum præcedentes in te prophetias. Quod autem instrumentum conferendæ gratiæ fuerit impositio manuum, habetur adhuc clarius 2. Tim. 1. Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ in te est, per impositionem manuum mearum. Cùm igitur gratia sit alligata Ordinationi per manus impositionem, necesse est Deum esse autorem & institutorem illius Ceremoniæ.* Resp. 1. Non negamus Timotheo per impositionem maouum datam fuisse gratiam, sed non videmus, quâ ratione ex eo colligi possit, quòd gratia manuum impositioni tanquam Symbolo Sacramentali divinitus instituto propterea semper & perpetuò sit alligata, ita ut sine eo simpliciter conferri nequeat. Ex verbis Bellarmini non potest aliud argumentum colligi quàm tale. Per quod Timotheo data fuit gratia, ad illud tanquam Symbolum Sacramentale ea est perpetuò alligata. Per impositionem manuum Timotheo data fuit gratia. Ergo. Ibi verò negamus Majorem propositionem, quam nunquam poterit Bellarminus demonstrare. 2. Si enim gratia esset alligata manuum impositioni, consequens foret nec datam fuisse nec dari potuisse illam gratiam absque manuum impositione. Contrarium ostendimus superiùs, constat enim & Apostolis & Septuaginta discipulis tum ante tum post resurrectionem à Christo datam esse gratiam absque manuum impositione. Bellarminus reperit, *Christum non fuisse alligatum Sacramentis, proinde ipsum potuisse Apostolis dare effectum Sacramenti*

menti sine Sacramento, id est, ordinare Apostolos sine impositione manus. Respond. Ut ritum in Baptismo observandum ipsemet instituit & susceptione Baptismi aquas ad hoc Sacramentum sanctificavit: ut panem & vinum in sacra Cœna ipsemet ordinavit, ut essent Symbola Sacramentalia, hoc est, ὀχήματα ac media, per quæ res cœlestis corpus scilicet & sanguis ipsius daretur; ita quoque ritum χειροθεσίας ipsemet omni dubio procul expressisset, inque ordinatione adhibuisset, si Ceremoniam illam voluisset esse medium conferendæ in ordinatione gratiæ, ac talem ritum cui gratia esset alligata. Intelligit hoc Bellarminus, ideo aliter excipit. *Non cogimur*, inquit, *credere Dominum sine impositione manus Ordinationem Apostolis contulisse. Nam etiamsi scriptum non sit, per impositionem manuum ordinatos fuisse Apostolos, tamen neque scriptum est contrarium & multa fecit Dominus, quæ scripta non sunt.* Respond. Scriptura non deficit in necessariis, at Symbolum externum Sacramentale est de necessitate Sacramenti, quare si manuum impositio esset Symbolum Sacramentale propriè sic dictum & eo fine à Christo adhibitum, ut gratiam illi alligatam esse ostenderetur, utique Evangelistæ illius mentionem aliquam fecissent. Fideliter describunt integram Baptismi & Eucharistiæ institutionem, Apostolis & septuaginta discipulis potestatem ministerii datam esse referunt, sed χειροθεσίας adhibitæ nullus ipsorum facit mentionem. Cui verò persuaderi potest eam ab Evangelistis fuisse prætermissam, si Christus facto suo hunc ritum tanquam Symbolum Sacramentale perpetuum Ecclesiæ præscribere voluisset: Addimus ἐκ περιουσίας, si vel maximè ritus ille à Christo fuisset in ordinatione Apostolorum adhibitus, nondum tamen mandatum & institutionem ex eo evinci posse, siquidem *insufflationis* ritum Christus adhibuit Johan. 20. vers. 22. quem tamen nec ipse Bellarmin. Symbolum Sacramentale perpetuum & ordinarium hujus Sacramenti esse asserit. Urgemus igitur contra Bellarmin. hoc argumentum. Sine quo conferri potest gratia Sacramentalis, ad illud tanquam Symbolum Sacramentale non est gratia alligata. Atqui sine manuum impositione conferri potest gratia Sacramentalis, Ergo ad impositionem manuum tanquam Symbolum Sacramentale non est gratia alligata. Minor negari nequit, ut constat ex dictis, & potissimùm ex eo, quod Bellarm. libr. 1. de Sacram. Ordin. c. 7. *Subdiaconis gratiam Sacramentalem conferri* statuit, cùm tamen sine impositione manuum ordinentur. 3. Nunquam igitur ex ritu χειροθεσίας liberè ab Apostolis usurpato elicere poterit Bellarminus, nisi eum mandato & institutione divina, per quam gratia Sacramentalis ad illum sit alligata, sed afferendum erat expressum institutionis verbum, quale in reliquis N. T. Sacramentis propriè sic dictis habemus. 4. χειροθεσία non est Ceremonia quædam Ordinationis propria, sed potius communis quædam Ceremonia, quâ ad collationem peculiarium Spiritus sancti charismatum, ad sanitatis restitutionem, ad commendationem quorumcunque per preces Deo factam, nequaquam verò ad solam ordinationem Apostoli liberè fuerunt usi. Becan. in disp. de vocat. ministr. thesi 41. *Notandum* (inquit) *manuum impositionem in N. T. ad varios effectus adhiberi solitam 1. ad sanandos ægrotos, Marc. 16. v. 18. 2. ad impertiendam benedictionem, Matth. 19. v. 13. 3. ad felicem comprecationem Act. 13. v. 3. 4. ad S. S. conferendum. Actor. 8. v. 17. 5. ad conferendam gratiam in ordinatione ministrorum. 2. Tim. 1. v. 6.* Hæc ille; quomodo igitur statui potest, quod χειροθεσία sit talis ritus, qui sit huic Sacramento proprius & cui gratia Sacramentalis sit alligata? quinimò Bellarmin. ipse statuit, *impositionem manuum in Confirmationis Sacramento esse de essentia*, libr. 1. de Sacr. ord. cap. 9. §. nec valet. Ergo non erit Sacramento ordinationis propria. 5. Si ritus χειροθεσίας cum Symbolis Sacramentalibus reliquorum Sacramentorum propriè sic dictorum conferatur, apparebit eam non posse Symboli Sacramentalis propriè sic dicti nomine venire. In Baptismo aqua affunditur, vel aspergitur baptizandis; in Eucharistia panis & vinum exhibentur communicantibus, sed quodnam in Ordinatione visibile & externum Elementum? manus quidem ordinando imponitur, sed quis dixerit, manum ipsam esse Elementum externum & materiale sive Symbolum Sacramentale? ipsa potius impositio manus est ritus liberè adhibitus, non autem applicatio Elementi cujusdam Sacramentalis propriè sic dicti, actio est non elementum. 6. Quando Timotheo dicitur *gratia collata per impositionem manuum*, tunc χειροθεσία non accipitur specialiter ac determinatè, prout ab oratione contradistinguitur, sed generaliter pro toto ordinationis actu, cujus præcipua pars sunt conjunctæ Presbyterii & Ecclesiæ preces, quibus exauditionis promissio in sacris literis facta est, sed de sola manus impositione nunquam poterit talis afferri promissio, quòd gratia Sacramentalis illi sit alligata. 7. Si ex eo, quod Timotheo per manuum impositionem gratia ministerii data dicitur, legitimè inferri posset, gratiam hujus Sacramenti esse impositioni manuum alligatam, possem eadem ratione inferre gratiam peculiarium Spiritus sancti charismatum conferendorum eidem Ceremoniæ alligatam, cùm per impositionem manuum credentibus in primitiva Ecclesia Spiritus sanctus, id est, peculiaria illa Spiritus sancti charismata dicantur data, Actor. 8. v. 17. cap. 19. vers. 6. Item gratiam sanationis eidem Ceremoniæ alligatam esse, cùm per impositionem manuum Apostoli donum miraculosæ sanationis exeruerint. Marc. 16. vers. 18. Actor. 28. v. 8. &c. 8. Deniq; si ex χειροθεσίᾳ Apostolis in ordinatione usitata rectè inferri posset, hunc ritum esse Symbolum Sacramentale necessarium, posset ex Apostolorum exemplo itidem colligi, *jejunium* inter substantialia ordinationis referri debere, cùm Act. 13. v. 3. cum χειροθεσίᾳ illud conjungatur.

144. 2. Quicunque ritus destituitur annexâ promissione gratiæ Evangelio propriæ de appli- *2. destitui-*
catione & obsignatione remissionis peccatorum, *tur pro-*
ille non est propriè & specificè sic dictum Sacra- *missione*
mentum. *gratiæ.*
Atqui Ordinationis ritus destituitur annexâ promissione gratiæ Evangelio propriæ de applicatione & obsignatione remissionis peccatorum. Ergò. Majoris veritas elucet ex illis, quæ de Sacramentis in genere diximus, ubi ostensum fuit, proprium ac principalem Sacramentorum finem esse, quod sint media atque organa, per quæ Deus promissionem remissionis peccatorum sive reconciliationis in salutari usu applicet & obsignet. Ad Minorem Bellarminus excipit, *promissionem gratiæ expressè haberi 1. Tim. 4. Noli negligere gratiam, & 2. Tim. 1. Admoneo te, ut resuscites gratiam.* At jam olim respondit Chemnicius, ad Sacramentum propriè sic dictum requiri promissionem gratiæ

Evangelio propriæ de applicatione & obsignatione remissionis peccatorum, proinde Bellarminus afferens dicta Apostolica de gratia per ordinationem data nihil agit, cùm Minorem argumenti nostri mutilatam & truncatam accipiat, nos enim non de quavis gratia, sed de gratia remissionis peccatorum & reconciliationis, quæ est Evangelio propria, hoc loco agimus, ea verò non est in Ordinatione, ut constat. Judas habuit gratiam ordinationis, non tamen peccatorum remissionis.

Exceptiones Bellar.

145. Regerit Bellarminus. *Per promissionem gratia Sacramento annexam intelligitur, vel quod omne Sacramentum per se institutum sit ad peccati remissionem, vel quod satis sit, si conferat gratiam gratum facientem, qua sit efficax ad peccatum delendum, si illud inveniat, licet per se ad alium finem ordinetur. Si primum, non poterit Chemn. defendere, Eucharistiam esse verum Sacramentum, siquidem certum est, Eucharistiam non esse per se institutam ad peccatum tollendum, sed ad vitam spiritualem augendam & conservandam, datur enim post Baptismum, ac proinde iis, qui non habent peccata. Si secundum, facile ostendi potest, etiam Ordinationem esse Sacramentum. Nam gratia, qualis promissa est, non est donum aliquod gratis datum, ut prophetia vel donum linguarum, sed gratia justificans. Cùm enim Dominus Ioh. 20. tribuit Apostolis potestatem remittendi peccata, quae est pars quadam Sacerdotii, dixit: Accipite Spir. S. & cùm dixerat Apost. 2. Tim. 1. gratiam Timotheo per impositionem manus datam, subjungit explicans, qua sit illa gratia: Non enim dedit Deus nobis, id est, Episcopis Spir. timoris sed virtutis, dilectionis & sobrietatis.* Resp. 1. Bellarmini argumentum nititur multis falsis hypothesibus, nimirum *quod gratia justificans sit infusus quidam habitus*, quòd *Eucharistia fructus non sit remissio peccatorum*, quòd *Baptismus ita deleat peccatum, ut nulla ejus in renatis maneant reliquiæ*, quà de re suo loco dictum fuit. 2. Repetimus hic verba Christi ex institutione Eucharistiæ. *Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Bibite, hoc est sanguis meus, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum.* Ex quibus apertissimè liquet promissionem gratiæ de remissione peccatorum obsignari & confirmari credentibus in salutari usu sacræ Cœnæ, siquidem accipiunt illud corpus, quod in mortem pro ipsis traditum, accipiunt illum sanguinem, qui pro peccatis ipsorum in ara crucis est effusus. Neque quicquam impedit, quod Eucharistia detur illis, qui Baptismum perceperunt, & qui in vera pœnitentia per fidem remissionem peccatorum jam ante consecuti sunt, cùm & continuatione & confirmatione hujus summi beneficii, remissionis scilicet peccatorum in hac vita perpetuò illis opus sit. πρῶτον ψεῦδος erroris Pontificii in hoc argumento consistit in eo, quod statuunt, *gratiam justificantem esse infusum habitum, qui peccata eo modo deleat, quo Sol tenebras omnes fulgore suo dispellit.* Bellar. l. 2. de just. c. 2. 3. Eucharistia non semper datur immediatè post Baptismũ, sed quandoq; inter Baptismũ, & Eucharistiæ usum multi intercedunt anni. Jam verò tempore illo intermedio multa committuntur peccata, ad quorum remissionem Eucharistiæ salutaris usus est institutus, ac proinde frivolum est Bellar. argumentum. Eucharistia datur immediatè post Baptismum. E. non est instituta ad peccatum tollendum. 4. Quinimò quando Eucharistia immediatè post Baptismum datur, nihilominus promissio gratiæ de applicanda & obsignanda peccatorum remissione non desinit ei esse annexa, præterquam enim quod in renatis semper remanent peccati reliquiæ, accedit etiam illud, quod collata in Baptismo remissionis gratia & fides eam amplectens usu Eucharistiæ confirmatur, ac promissio gratiæ obsignatur, Itemque Spiritus S. dona augentur. Sic Baptismus confertur etiam illis, qui jam antè per verbum sunt regenerati ac fide donati, adeoque remissionem peccatorum consecuti, nec tamen ex eo inferri potest, Baptismum non esse institutum ad remissionem peccatorum. 5. In Ordinatione gratiam justificantem conferri, nunquam poterit Bellarminus ex Joh. 20. demonstrare, cùm enim non solùm gratia justificans, sed etiam potestas ministerii sit Spiritus sancti donum, ideò à particulari procedit illud argumentum. *Christus in Ordinatione confert Apostolis Spiritum sanctum. Ergò confert eis gratiam justificantem.* Idem vitium occurrit in argumento ex 2. Tim. 1. deducto. *Spir. S. dona sunt charisma* prophetiæ, charisma linguarum, charisma sanationis &c. nec tamen omnes instructi dono prophetiæ, dono linguarum, dono sanationis &c. habent gratiam justificantem, hoc est, ut ex Scripturis interpretamur, remissionem peccatorum & reconciliationem. Audiat Bellar. seipsum, quomodo alibi videlicet l. 1. de Sacram. in genere cap. 26. verba Christi exponat. *Per Spiritum sanctum* (inquit) *intelligimus illo loco Iohannis potestatem remittendi peccata, ut intelligunt Cyrillus & Chrysostomus in illum locum. Potest autem hac potestas esse sine gratia gratum faciente. Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint qualibet ejus dona, licet non faciant hominem sanctum, patet ex 1. Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio Spiritus ad utilitatem, aliis datur per Spiritum sermo sapientia &c. & 1. Corinth. 14. Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt, ubi Spiritum vocat donum prophetandi a Spir. sancto datum.* Item: *Autoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data, nec ita pugnat cum improbitate vita, ut simul cum ea esse nequeat, quod Caipha exemplo liquet Iohan. 11. & aliorum virtutes edentiũ in nomine Christi, Mat. 7.* An posset apertius sibiipsi Bellarminus contradicere? 6. Cum manuum impositione in primitiva Ecclesia Apostoli fuerint usi non solùm in ordinatione, sed etiam in collatione peculiarium S. S. charismatum, ideo dictum. 2. Tim. 1. v. 6. commodè de utraque χειροθεσίᾳ accipi potest. 7. Concedit Bellarminus, *Ordinationem non ad gratia justificantis collationem, sed ad alium potius finem* institutam, sive ut ipse loquitur, *ordinatam* esse. At ex eo ipso colligere possumus, Ordinationem non esse Sacramentum propriè & specificè sic dictum, sic enim argumentamur. Omne Sacramentum institutum est fine eo, ut promissionem gratiæ applicet & obsignet, sive ut Bellarmini verbis sano sensu utamur, ut gratiam justificantem conferat. Ordinatio non est instituta fine eo, ut promissionem gratiæ applicet & obsignet. Ergo. Majoris veritas elucet ex proprio Sacramentorum fine. Minorem Bellarminus concedit, quæ etiam est certissimæ veritatis. Si enim ordinatio esset Sacramentum divinitus institutum ad applicandam & obsignandam promissionem gratiæ, certè omnibus hoc Sacramento utentibus & non ponentibus obicem daretur gratia justificans, Itemque ordinandi essent,

qui

qui cupiunt sibi applicari & obsignari promissionem de gratia justificante sive remissione peccatorum.

3. Est utrique Test. communis. 146. Atque hæc sunt principalia sententiæ nostræ argumenta, sequuntur minus principalia. 3. Omne Sacramentum Nov. Test. propriè & specificè sic dictum est Nov. Test. proprium. Ordinatio non est N. Test. propria, sed utrique tàm veteri quàm novo Testamento communis, cùm Sacerdotes Levitici Vet. Test. itidem certis ritibus ad Ministerium fuerint consecrati. Exod. 29. Si dicas, *ritum χειροθεσίας in novo Testam. accessisse*, Resp. illum ipsum ex Vet. Testam. ab Apostolis fuisse transumtum, ut postea demonstrabitur. In ipsa Aaronis & filiorum ipsius ordinatione mentio fit ulei unctionis, impositionis mitræ sive tiaræ Sacerdotalis, indutionis vestium sacrarum &c. jubentur etiam Aaron & filii ejus manus ponere super caput juvenci ad sacrificium mactandi, & quod probè notandum Num. 8. v. 10. filii Israel jubentur *manus ponere super Levitas*, ex quo mutuatos esse ritus, quos in ordinatione sua Pontificii observant, negari nullâ veritatis specie potest. Bellar. l. 1. de Sacr. ord. cap. 7. statuit, *Ordinem Subdiaconorum esse Sacramentum*, cùm tamen absque manus impositione illi ordinentur, quomodo igitur manuum impositio essentialem differentiam inter ordinationem veteris ac novi Testamenti constituet? *4. Est certum alicujus status.* 4. Omne Sacramentum est bonum totius Ecclesiæ. Ordinatio non est totius Ecclesiæ bonum, sed certi alicujus status videlicet Ministrorum Ecclesiæ propria. *5. Ordines Papales Christo & Apostolis sunt ignoti.* 5. Qui ordines à Christo & Apostolis ne quidem nominantur, illorum in Ecclesiam introductio non potest esse Sacramentum propriè & specificè sic dictum, siquidem omne Sacramentum oportet esse à Christo institutum. Jam verò plerique ordines Papales à Christo & Apostolis ne quidem nominantur. Multa Christus, multa Petrus, plura Paulus ad Timotheum & Titum de verbi ministerio & ministrorum officio proferunt, sed nihil audis de Ostiariis, de Exorcistis, de Acoluthis, de Subdiaconis, de Sacerdotibus Missificis &c. Ergo.

6. Ipsi Pontificii de illis discrepant. 147. 6. Denique ipsimet Pontificii. 1. de Ordinum suorum institutione & origine divina nondum certi sunt, nec invicem de ea conveniunt, ut infra latè demonstrabimus. Quo igitur colore sub fulmine anathematis eos pro Sacramento propriè & specificè sic dicto nobis obtrudere possunt? 2. Sed nec de eo certi sunt, an omnes septem ordines sint Sacramenta. Biel lib. 4. sent. dist. 8. q. 1. art. 3. dub. 3. asserit, *Sacramentum Ordinis sub se continere septem vel octo Sacramenta a seipsis invicem distincta*, sed illa Bielis assertio à multis in dubium vocatur, de quo ipsum Bellarminum audiemus. lib. 1. de Sacram. ordinis cap. 5. sic scribit. *Sequitur secunda quæstio. Quinam Ordines sint Sacramenta. Septem esse Ordines demonstravimus in primo libro de Clericis, videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum & Ostiariorum. Ex quibus Ordo Sacerdotum duplex est, sunt enim alii majores Sacerdotes, id est, Episcopi, alii minores, id est, Presbyteri. Ex his autem convenit inter omnes Catholicos, Ordinem Presbyterorum esse verè & propriè Sacramentum, de aliis non omninò convenit. Dicam igitur de singulis quid verius ac probabilius videatur. Ac primum Ordinatio Episcopalis Sacramentum est verè ac propriè dictum. Hæc sententia etiamsi a quibusdam veteribus Scholasticis negetur in 4. dist. 24. & ex recentioribus à Dominico Soto lib. 10. de justitia & jure q. 1. art. 2. & in 4. dist. 24. q. 2. art. 3. tamen asseritur ab omnibus antiquis Patribus & ex recentioribus a Petro Soto lect. 4. de Sacram. ord. & a Cajetano tom. 1. opusc. 11. nec non ab antiquis nonnull. Scholasticis, ut Altisiodorensi, Majori, Scoto, Durando & Paludano, licet Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento Presbyteratus, &c.* Et postea. *Si ordinatio Episcopalis non est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, ordinationem esse Sacramentum. Amittemus etiam loca Patrum, quæ pro Sacramento ordinationis adducuntur, si Episcopalis ordinatio non est Sacramentum*, c. 6. *de Diaconis est valde probabile & omnino tenendum, eorum Ordinationem esse Sacramentum, licet id non sit certum ex fide, quia non potest id evidenter deduci ex verbo Dei scripto vel tradito, neq; extat ulla Ecclesiæ determinatio, unde Durandus asserit, solum Sacerdotium esse Ordinis Sacramentum in 4. dist. 24. q. 2. cum Cajetano Tom. 1. opusc. tract. 1.* Et postea. *Quidam dicunt, Diaconatum esse perpetuum non ex charactere, sed ex consecratione. At si aliunde potest provenire quam ex charactere, ut non possit amitti Diaconatus, ruet principalis ratio Catholicorum, quâ probant, Sacramenta quædam imprimere characterem.* Ibid. *Cypr. fortasse falsum est sententia, Diaconatum non esse a Christo institutum, fortasse etiam voluit dicere, Christum non ordinasse alios Diaconos.* c. 7. *De Subdiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Scripturis de eo fit mentio, nec ordinatio habet manuum impositionem, nec Subdiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt quæ Diaconi, & denique non pertinent propriè ad Hierarchiam, nisi ut ministri Hierarcharum. Est tamen valde probabile, etiam hunc ordinem esse Sacramentum.* Et postea. *Quod Magister dicit, Subdiaconos ab Ecclesia introductos, non sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit, sed videtur Magister existimasse, usum horum Ordinum non cœpisse tempore Apostolorum, sed postea, quod videlicet antea ob fidelium paucitatem non essent tot ordines necessarii. Sed neque hoc videtur esse verum, nam S. Ignatius, qui tempore Apostolorum floruit, ferè omnium ordinum meminit* cap. 8. *de minoribus Ordinibus minus probabile est, quod sint Sacramenta, quàm de Subdiaconis, nam neque est ita communis sententia sicut de Diaconatu & Subdiaconatu, & certum est, leviora esse munera horum ordinum quàm superiorum, absolutè tamen probabilior est sententia, quæ ordines omnes Sacramenta esse docet, quàm ea, quæ id negat, ed videtur sensisse Concilium Florentinum, nec dissentit Tridentinum &c.* Hæc omnia Bellarminus, quæ manifestè testantur, ipsos Pontificios esse adhuc incertos, an omnes & singuli ordines sint Sacramenta propriè sic dicta.

148. 3. De materia illorum Ordinum non minus inter se dissentiunt. Cùm enim in Ordinatione Presbyteri & Diaconi duplicia signa adhibeantur, videlicet *impositio manuum* & *porrectio instrumenti*, ut calicis & patinæ in Presbyteratu & libri Evangeliorum in Diaconatu, ideò quæstio existit, utrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti? Alii existimant *manus impositionem esse accidentariam & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem*. Ita Dominicus à Soto dist. 24. q. 1. art. 4. & alii quidam. Contrà verò reliqui statuunt, *non solùm instrumentorum porrectionem, sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem*, quàm posteriorem sen-

tentiam Bellar.l.1.de Sacr.ord.c.9. judicat longè probabiliorem ac veriorem. *Si enim impositio manuum non est de essentia* (inquit) *non possumus convincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictum, quia non possumus ex Scriptura demonstrare Symbolum externum hujus Sacramenti.* Sed hac ratione Bellar. sibi fortissimè contradicit. Si enim manus impositio est essentialis materia hujus Sacramenti, utique ordinatio Subdiaconorum non erit Sacramentum, cujus contrarium asseruit c.7.præcedente; vel si ordinatio Subdiaconorum, quæ fit sine manuum impositione, est Sacramentum, consequens est, manus impositionem non esse materiam hujus Sacramenti essentialem, cujus contrarium statuit in hoc c.9. Postea addit: *In ordinatione Presbyterorum duæ conferuntur potestates, una consecrandi Eucharistiam, quæ dicitur potestas in corpus Christi verum, altera absolvendi à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum. Propter has duas potestates duæ sunt in ordinatione Presbyterorum præcipuæ Ceremoniæ, una quâ Episcopus porrigit futuro Presbytero patinam cum hostia & calicem cum vino, ac dicit: accipite potestatem offerendi sacrificium. Altera cùm manus ei imponit, dicens: Accipite Spir. S. quorum remiseritis &c. Utraque Ceremonia est essentialis, nam per unam confertur una potestas, per alteram altera, neque est probabile, quod quidam dicunt in una totum dari & in altera tantum explicari, quod est datum in alia &c.* Atqui si credere debemus utramque illam Ceremoniam esse necessariam in ordinatione Presbyterorum, proferat Bellar. tabulas divinæ institutionis, ubi Christus Apostolis tradiderit patinam & calicem, atque eos constituerit Missifices, ubi imposuerit illis manum? Concludit tandem Bellar. *Credibile est Dominum instituisse istas omnes materias ordinum non quidem in particulare, sed generatim monendo Apostolos, ut ordines conferrent per Ceremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.* At quomodo hoc credibile est, cùm in literis fidei in Scripturis scilicet sacris, ne quidem suspicandi illud occasio contineatur.

Argumenta Pontificiorum pro astruendo ordinis Sacramento. 1 Ex Augustana Conf.

149. Sed videamus, quæ pro astruenda Pontificiorum sententia Bellar. afferat. l. de Sacram. Ordin. c.1. dicit, *Lutherum, Illyricum & Chemnicium negare, quod ordinatio sit Sacramentum propriè dictum, sed Calvinum* l.4. Instit. c.14. §.20. *& Philippum in locis editis An.36.52.& 58.* Item *in Apologia Confess. August. art.13. satis apertè docere, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictum, unde Chemnicium accusat, quod in hac controversia repugnet præcipuis Lutheranis, seque adjungat obscurioribus & paucioribus.* Resp. 1. de Calvino quidem parum soliciti sumus, interim tamen prætermittere non possumus, quin moneamus luculentam ipsi hoc in loco à Bellar. fieri injuriam, cùm mentem suam clarissimè exposuerit, sic enim scribit d.l. *Impositionem manuum, quâ Ecclesiæ ministri in suum munus initiantur, ut non invitus patior vocari* (uota, non esse propriè dictum) *Sacramentum ita inter ordinaria Sacramenta non numero.* 2. Vox Sacramenti à Philippo in Locis & in Apologia sumitur in significatione laxiori. Bellar. regerit, *enumerari ibi Sacramenta propriè dicta, ad quæ requirantur tria: ritus, promissio gratiæ & mandatum, atque ex eo fundamento probari, tria esse propriè dicta Sacramenta, Baptismum, Eucharistiam & Absolutionem: deinde ex eodem fundamento rejici Confirmationem, Extremam unctionem & Matrimonium, de Ordine a. distinctè pronunciari. Si accipiatur pro Sacerdotio, ex Sacramentis excludi, si pro Ministrorum ordinatione, non gravatè admitti.* Resp. verba Apologiæ sic habent. *Sacerdotium intelligunt Adversarii non de ministerio verbi & Sacramentorum aliis porrigendorum, sed de sacrificio, quasi oporteat in N.T. esse Sacerdotium simile Levitico, quod pro populo sacrificet & mereatur aliis remissionē peccatorū &c.* quæ sententia ex Epistola ad Hebræos refutatur & postea subjungitur. *Si ordo de ministerio verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus ordinem Sacramentum. Nam ministerium verbi habet mandatum Dei, & habet magnificas promissiones Roman.1. Esa.55. Si ordo hoc modo intelligatur, neque impositionem manuum vocare Sacramentum gravabimur, habet n. Ecclesia mandatum de constituēdis ministris, quod gratissimum esse nobis debet, quod scimus Deum approbare ministerium illud & adesse ministerio, ac prodest quantum fieri potest, ornare ministerium verbi omni genere laudis adversus fanaticos homines.* Ex hisce quilibet intelligit, non tam de ritu ordinationis quàm de ipso verbi & Sacramentorum Ministerio, nec de propriissima & specialissima, sed de generaliore quadam Sacramenti significatione Apologiam agere. Quando enim Sacramentum accipitur propriissimè ac specialissimè (ut in Baptismo & Cœna) requirit non quemvis ritum, sed eum qui certo & ab ipso Christo præscripto ac determinato Elemento constat, nec promissionem gratiæ cujusvis, sed quæ Evangelio propria est, ut alibi fuit demonstratum, unde in ipsa Apologia ibid. subjungitur. *Si omnes res annumerari Sacramentis debent, quæ habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem, quæ verissimè potest dici Sacramentum? habet n. & mandatum Dei & promissiones plurimas. Possent hic numerari etiam eleemosynæ, item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidit Deus promissiones &c.* unde sic colligimus. Sacramenti nomen Apologia eo modo accipit, ut complectatur orationem, eleemosynas & piorum afflictiones. Atqui Sacramenti nomen eo modo acceptum nondum obtinet propriissimam & specialissimam significationem, quod ne ipse quidem Bell. negare poterit. E. Apologia non accipit nomen Sacramenti in propriissima & specialissima significatione. Pontificii v. quando ordinem esse Sacramentum disputant. 1. non de verbi ministerio sed de externo ordinationis ritu loquuntur. 2. nec ἐν πλάτει sed strictè hoc intellectum volunt, neque n. gradus & discrimen Sacramentorum constituunt, sed ἴσως & συνωνύμως de ritu ordinationis ac reliquis propriissimè dictis Sacramentis Baptismo scilicet & cœna Domini nomen Sacramenti prædicari statuunt.

150. Cap. 2. ex divinis literis Bellarm. demonstrare conatur, *in ordinatione haberi symbolum externum, promissionem gratiæ & mandatum seu Institutionem divinam, ac proinde ordinationem esse Sacramentum verè & propriè sic dictum*, quâ de re quid statuendum sit, patere potest ex superioribus. Cap.3. provocat ad testimonia *Pontificum, Conciliorum, Patrum & Scholasticorum.* Rc.1. Sacramētorum ꝓpriè dictorum institutio & essentialia requisita ex sacris literis demonstranda sunt. 2. Epistolæ Pontificum primo loco adductæ pleræq; sunt suppositiæ, ut ex stylo & reb. ipsis Erasm. demonstrat. Adde quod ne quidem ex illis suppositiis probare possit Bell. quod intendit. Innocent I. in Epist.18 ad Alexandr. Antioch. ordinationem cū Sacramento propriè dicto, videl. Baptismo confert, sed ex eo

2. Ex testimoniis Pontificum, Conciliorum & Patrum.

non-

nondum inferri potest, quod in Sacramentorum propriè dictorum numero habeat. Potest enim collatio institui in generali quadam ratione, quia & per Baptismum & per ordinem homo consecratur Deo, jam verò quæ in uno tertio conveniunt, non est necesse inter se plenè & planè convenire. Leo Epist. 81. ad Dioscorum Alexand. ordinem vocat *Sacramentum*, idem verò eundem incommodè Leviticam ordinationem appellat, atque ad certum diem ad vesperam sc. Sabbathi astringit. Anastasius 2. in Epist. ad Imp. Anastas. Gregorius. l. l. 4. comment. in l. Reg. c. 5. Sacramenti nomine istius utuntur pro quavis Ceremonia, per quam homo peculiari ratione Deo consecratur, quo sensu idem Gregor. comm. eod. in c. 10. & 16. Saulis & Davidis unctionem, quâ in Reges ungebantur, Sacramenta vocat. 3. Concilia quædam sunt recentiora, ut Florentinum & Tridentinum, quædam verò antiquiora, ut Chalcedonense & Bracarense, illorum autoritas tanta non est, ut possit apud nos aliquam probandi vim obtinere, hæc verò non asserunt, quod Bellarm. in illis quærit. Chalcedonense Concilium can. 2. ut & Bracarense damnat eos, qui pecunias pro ordinatione suscipiunt, quia gratiam Dei illi censeutur vendere, quæ tamen vendi nullo modo debet. At si ex eo inferri posset, ordinationem esse Sacram. eadem ratione inferri posset, impositionem manuum, quâ visibilis Sp. S. dona in Ecclesia Apostolica conferebantur fuisse Sacram. propriè dictum Act. 8. 4. Inter Patres primo loco ponitur Dionyl. Areopagita, cujus scripta esse supposititis idoneis rationibus confirmant Laurent. Valla & Eras. in c. 17. Act. Theod. Gaza præfat. in problem. Alexandri Aphrodii à se in Latinum conversorum, Cajetanus, Lutherus in c. 3. Genes. Illyricus in Catal. & alii complures. Nullus ex veteribus ante Gregorium scriptorum Dionysii mentionem facit. Hieron. ex professo Catalogum Ecclesiasticorum scriptorum texit, sed in eo Dionys. nuspiam recenset. Euseb. l. 3. Hist. c. 4. & l. 4. Hist. c. 2. 3. commemorat, quomodo Dionyl. sit factus Episcopus Atheniensis, sed scriptorum ejus nullam facit mentionem, quod more suo nunquam tacuisset. Videatur Criticum sacrum Riveti. Martyrii dictum apud Sozom. l. 7. Hist. c. 10. commodè explicandum, ne cum fidei analogia pugnet, asserit enim *Sacerdotium esse peccatorum expiatorium*, quod non potest de ritu ordinationis accipi, cùm ipse Bellarm. l. 1. de Sacram. c. 26. asserat, *potestatem remittendi peccata sine gratia gratum faciente posse locum habere*, sed explicandum de ipso Ministerio Ecclesiastico, per quod ὀργανικῶς peccatorum remissio & salus hominibus confertur. Chrys. l. 3. de Sacerd. dicit, *ipsum paracletum disposuisse Ministrorum ordinem, ac proinde Sacerdotium in rerum cœlestium classem & ordinem esse referendam*, sed ex eo inferri nequit, ritum ordinationis esse Sacramentum propriè dictum, cùm non tàm de ritu ordinationis, quàm de Ecclesiasticarum personarum ordine Chrys. loquatur. Ordinationem esse Sacr. propriè dictum negamus, nec tamen ex ordine rerum cœlestium Ministerium Ecclesiasticum eximimus vel pios Ministros à SS. constitutos negamus. Tharasius in Epist. ad Adrianum Papam tom. 1. Biblioth. dicit, *eos, qui pecunias pro ordinatione accipiunt Sp. S. vendere*, Theod. in 1. Tim. 5. Oecum. in 2. Tim. 1. Ambr. de dign. Sac. c. 5. *in ordinatione Sp. S. gratiam conferri* dicunt. Sed ex illis nondum inferri potest, ordinem esse Sacr. propriè dictum, cùm per cujusvis rei spiritualis venditionē simonia committatur, ac Sp. S. vendi censeatur, cumq; non quævis, sed justificans gratia Symbolo divinitus instituto annexa Sacram. propriè dictum constituat. Cypriani sermo de operib. cardinalib. est supposititius teste Pamelio & Sixto Senensi l. 4. Biblioth. Aug. nomen Sacramenti latius accipit, ut alibi demonstratum fuit. 4. Scholasticorum autoritas ne ipsis quidem Pontificiis est infallibilis.

151. Cap. 4. profert Bell. rationem. 1. *Deus* (inquit) *cujus perfecta sunt opera Deut. 32. cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requeruntur ad usum ejus legitimum & congruentem, ut apparet etiam in rebus naturalib. In ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi & ministrandi Sacramenta, quæ certè a peccatore rectè exercere non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate etiam gratiam justificantem & perficientem animam, ut ritè fungatur tanto ministerio. 2. Si in Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam & alia Sacram. datur simul cum ea potestate gratia gratum faciens, quia sine ea non rectè percipiuntur Sacramenta cetera, cur in Sacramento ordinis, in quo datur potestas conferendi Sacramenta, non simul etiam dabitur gratia gratum faciens. Si a. datur in ordine gratia gratum faciens, erit Sacram. propriè sic dictum. 3. Adversarij nihil habent, quod objiciant, nisi argumenta negativa & levia.* R. 1. non ex rationis congruentia, sed ex institutione divina Sacramenti veritas demonstranda. 2. Bellarm. sibiipsi contradicit, nam lib. de Sacram. in genere cap. 26. modo planè contrario progreditur, sic enim scribit §. probatur: *Autoritas conferendi Sacramenta non est gratia gratum faciens, sed gratia gratis data, non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, ut simul cum ea esse non possit. Constat enim ejusmodi gratias in peccatoribus esse posse, ut patet de Caipha, qui prophetavit, cùm tamen esset pessimus Ioh. 11. Item de illis, qui Matt. 7. dicunt, nonne in nomine tuo prophetavimus? Secundò autoritas conferendi Sacram. non datur in utilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conveniens, ut auferretur propter peccatum habentis. Tertiò Deus non aufert ob peccata potestatem jurisdictionis, ergo nec ordinis. Quartò non aufert Deus hominib. ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia.* Et postea. *Hæretici nō habent remissionem peccatorum formaliter, tamen habent ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpe non habet unum obolum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad aliquem alium. Adde distinguendum esse ipsū Sacr. ab effectu ejus & inter effectus distinguendum esse characterem à gratia, hæc n. omnia separari possunt ab invicem.* Paulò pòst. *Potestas remittendi peccata potest esse sine gratia gratum faciente.* Hæc omnia ibi Bell. quæ cum eis conciliari nequeunt, quæ hoc loco profert. 3. Nec Scripturæ dictis nec idoneis argumentis confirmari potest, gratiam remissionis peccatorum vel ut Bell. loquitur, gratiam gratū facientem ritui ordinationis divinâ institutione annexam esse, cùm potestas ordinis & reconciliationis gratia sint distincta, & unū eorum absq; altero possit habere locum. Deus per pias preces invocatus largitur ordinandis Sp. sancti dona, eademq; in illis auget & confirmat, sed ex eo nō potest vel debet inferri, gratiam justificantem esse ritui ordinationis tanq̄ medio & symb. Sacramentali annexam, cū potestas Ecclesiast. etiā peccatorib. conferri, & ab iis exerceri possit. 4. Illas facultates & potentias Deus

3 Ex rationibus.

confert in collatione alicujus potestatis, sine quibus potestas illa nullo modo administrari potest. At potestas ordinis sine gratia gratum faciente administrari potest, ut docent exempla Scripturæ, nec diffitetur Bell. dicto loco. Ergo cum potestate ordinis non semper confert gratiam gratum facientem & per conseq. potestas ordinis & gratia gratum faciens non sunt indivulso nexu conjuncta. 5. Effectus ordinationis proprius est collatio potestatis docendi & Sacramenta administrandi, ad illum ordinatio per se dirigitur, eundemq; perpetuò & infallibiliter consequitur, sed per accidens cum potestate ordinis conjungitur collatio gratiæ gratum facientis, quippe deficiente pœnitentia & fide in ordinato eam nequaquam consequitur. Jam verò ex proprio effectu de ordinatione judicandum ac statuendum, aliàs quasvis externas Ceremonias pro Sacramentis habere possemus. 6. Ex quo etiam apparet, gratiam justificantem sive gratum facientem aliter se habere ad Baptismum, aliter ad ordinationem: illius est effectus proprius, quia Baptismus ad conferendam gratiam justificationis institutus est, hujus verò accidentarius duntaxat, quia ritus ordinationis non ad collationem gratiæ justificantis, sed ad potestatem ordinis institutus est, quod Bell. non potest negare cum præced. c. 2. fateatur, *Ordinem per se ad alium finem, quam ad gratiæ gratum facientis collationem institutum esse.* De reliquis judicium potest fieri ex superioribus.

3. Quis sit legitimus Ordinationis minister? sententia Pontificiorum.

152. Quæritur 3. de *Ministro ordinationis*, per quem sc. ea peragi debeat. Pontificii autoritatem Concilii Tridentini secuti statuunt solùm Episcopum esse legitimum ordinationis ministrum, sic n. loquitur Concilium Sess. 14. c. 4. *Declarat sancta synodus præter ceteros Ecclesiasticos gradus Episcopos (qui in locum Apostolorum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipuè pertinere & positos (sicut idem Apostolus ait) à S. S. regere Ecclesiam Dei, eosq; Presbyteris superiores esse ac Sacram. confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atq; alia pleraque peragere ipsos posse, quorum functionum potestatem reliqui inferiores ordines nullam habent.* & can. 7. *Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum Presbyteris communem &c. anathema sit.* Bell. l. de Sacr. ord. c. 11. *de Ministro ordinationis res perspicua est, cùm nunquam Ecclesia agnoverit Presbyteros vel Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos.* Ex hoc principio inferunt ulterius, nostrarum Ecclesi. Ministros non esse legitimos Pastores, cùm non sint ordinati ab Episcopis; nec Lutherum & ipsius symmystos habuisse potestatem ordinandi, cùm non fuerint Episcopi, sed duntaxat Presbyteri; ut ex Bellarmino, Becano & Reihingio ostendimus superiùs sect. 9. Adduntetiam ex can. 4. Conc. Nicen. quod *ad minimum tres Episcopi in ordinatione Episcopi requirantur, qui si non adsint, ordinationem non esse legitimè factam ex dispensatione tamen ab uno Episcopo, sed assistentibus Abbatibus ordinationem posse peragi*, inde Bellarm. lib. 4. de Ecclesia cap. 8. §. ex quo; profert hoc argumentum, quod jactitat esse insolubile. *Ecclesia non potest esse sine Episcopis. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem, nec successionem ab Apostolis, igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quod nec Lutherus nec ulli alii ordinati sint à tribus Episcopis, neq; ex dispensatione ab uno assistentibus Abbatibus notissimum est, nec ipsi negant. Ergo falsi tem Patribus Niceni & Carthaginensis Concilii, imò & ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopum a trib. Episcopis ordinari debere. isti non sunt Episcopi.*

153. Hanc Pontificiorum sententiam examinans Carletanus Theologus Anglus: consuetudinem illam, quâ potestas ordinandi solis Episcopis tribuitur, ad institutionem Apostolorum & consensum totius Ecclesiæ Catholicæ revocat, sic enim scribit in lib. de consens. Eccles. contra Tridentinos loc. de Eccles. c. 11. p. 277. *Post sacrarum Scripturarum Canonicam authoritatem Ecclesiæ Catholicæ consensus tantum apud me semper valuit, ut quæcunque ab hoc consensu confirmata videam, mihi sacrosancta & immutabilia videantur. At in eo habemus Ecclesiæ antiquæ consensum, Episcopos ordinare & Presbyteros ab Episcopis ordinationem suam habere, Apostolos in hunc usum Ecclesiam commisisse Episcopis, Apostolos successores suos statuisse Episcopos, ut proinde extraordinariam Apostolorum potestatem cum ipsis finem habuisse, nec in Ecclesia deinceps locum reperisse, ordinariam verò Apostolorum potestatem Episcopis commendatam fuisse atq; in illis permansisse, ex hoc fundamento Episcopos semper ordinasse, non fas aut licitum fuisse, ut inferior majorem ordinaret, qui a nemo tribuit, quod non accepit. Presbyteros quidem posse facere, quæcunq; faciunt Episcopi, excepta tamen ordinatione, ita; Presbyteros ordinare non potuisse. Hæc apud antiquam Ecclesiam magno consensu firma & fixa fuerunt.* Et postea. *Si omnia Ecclesiæ secula lustremus ab Apostolicis temporibus usque ad Patrum nostrorum memoriam, non alia ordinandi ratio invenietur, nisi per Episcopos. Quam igitur sacram Ceremoniam Ecclesia ab Apostolis accepit, & per tot secula constanter conservavit, quis potest rejicere, qui Ecclesiæ Catholicæ autoritatem non rejiciat?* Hact. Carletanus, Hadrianum Saraviam secutus, qui tamen rectè ibidem pag. 281. casum necessitatis excipit; *melius* (inquit) *est ordinare sine Episcopis, quam ut Ecclesia careat omninò Presbyteris.* Et postea p. 283. *Ecclesiæ quidem Catholicæ consuetudo est, ut Episcopi legitimè ordinent, sed si quis à Presbytero ordinatus fuerit, ordinatio illa etiam vera est ex ejusdem Ecclesiæ Catholicæ judicio &c.*

Sententia nostrarum Ecclesiarum.

154. Nostræ Ecclesiæ non approbant ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν Anabaptistiram, sed distinctos gradus inter Ministros agnoscunt, ut suo loco demonstrabitur, interim tamen negamus potestatem ordinandi jure divino ita esse Episcopali muneri alligatam, ut a Presbyteris exigente præsertim Ecclesiæ necessitate & utilitate exerceri nequeat. Testatur ipsa praxis nos boni ordinis causâ Ministrorum ordinationem permittere solis Episcopis sive Superintendentibus, qui non solùm respectu commissi sibi gregis sive auditorum, sed etiam respectu aliorum concionatorum, videl. Presbyterorum & Diaconorum, quorũ inspectio ipsis commissa est, episcopi dicuntur, interim tamen nõ agnoscimus tale aliquod inter Episcopos & Presbyteros discrimen, quasi illi soli jure quodã divino & institutione Domin. potestatẽ ordinandi concionatores habeant, à qua Presbyteri reliqui eo modo sint exclusi, ut ne quidem exigente necessitate, Episcopis sc. vel non præsentibus, vel officium suum negligentibus, ordinationis ritum peragere possint, sed consuetudine quadam Ecclesiasticâ boni ordinis causâ introductâ Episcopis ordinandi potestatem relictam dicimus, a qua Presbyteri non sint simpliciter & absolutè exclusi, 1. quia in Scripturis sacris tale discrimẽ

inter

inter Episcopum ac Presbyterum, quasi illi soli potestas ordinandi competat, huic verò nulla planè ratione, nuspiam proponitur. & suo loco manifestũ fiet, in Apostolica Ecclesia eosdem fuisse Episcopos & Presbyteros. 2. quin potiùs 1. Tim. 4. v. 14. potestas ordinandi non obscurè Presbyteris tribuitur. *Noli* (inquit Apostolus ad Timotheum) *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuũ Presbyterij.* 3. quia Episcopus non suo sed Ecclesiæ nomine ordinationem peragit, ut enim jus vocandi ad totam Ecclesiam pertinet, ita quoque ordinatio, quæ est vocationis declaratio & testificatio Ecclesiæ nomine peragitur. Presbyterium imponit manus, sed Ecclesia conjungit suas preces. Etsi igitur legitimæ ἐυταξίας ratione rectè fit, quòd Episcopus personæ ordinandæ unà cum Presbyterio manus imponit, is tamen non agit hic privato arbitrio ac potestate propriâ, sed nomine, jure, suffragio, autoritate, cõsensu, approbatione adeoque etiam conjunctis precibus totius Ecclesiæ, sicque executio fit per Episcopum, actus autem est totius Ecclesiæ, ut colligitur ex Act. 6. v. 13. cap. 14. v. 23. Quod autem nomine Ecclesiæ Episcopus peragit, idem etiam ejusdem Ecclesiæ nomine Presbyter exigente præsertim necessitate peragere potest. 4. Presbyter habet eandem cum Episcopo potestatem docendi, Sacramenta administrandi, clavium usum exercendi &c. cur igitur exigente cumprimis necessitate non haberet potestatem ordinandi? In casu necessitatis etiam Laicus Baptismum administrare potest, cùm tamen ordine divinitùs constituto ad Ecclesiæ Ministros ordinariè spectet Baptismi administratio, cur igitur in casu necessitatis Presbyter ordinare non possit, cùm ab Ecclesia duntaxat constitutus sit ille ordo, ut Episcopus ritum Ordinationis peragat? 5. August. in quæst. ex utroque Testamento q. 101. *In Alexandria & per totam Ægyptum, si desit Episcopus, consecrat Presbyter.* Ergò licuit Presbytero in casu necessitatis, ubi scil. Episcopi adesse vel noluerunt vel non potuerunt, Ecclesiæ nomine consecrare. Plura exempla commemoravimus in tract. de Eccles. § 201. in quibus scilicet à consuetudine illa Ecclesiastica fuerit recessum. 6. Talis necessitas etiam tempore reformationis incidit. Episcopi Pontificii noluerunt Ecclesiæ nostræ Ministros ordinare, nisi redirent ad Romanæ Ecclesiæ gremium, id verò cùm per conscientiam nec doctores nec auditores nostræ Ecclesiæ facere possent, utiq; Presbyteris necessitas ordinandi injecta fuit, nisi Ecclesiam ministris destitui voluissent. Luther. art. 10. Schmalcald. p. 3. *Si Episcopi suo officio rectè fungerentur & curam Ecclesiæ ac Evangelij gererent, posset illis nomine caritatis & tranquillitatis non ex necessitate permitti, ut nos & nostros Concionatores ordinarent & confirmarent, hac tamen conditione, ut seponerentur omnes larvæ, præstigiæ, deliramenta & spectra pompæ Ethnicæ. Quia vero nec sunt nec volunt esse veri Episcopi, sed politici Dynastæ ac Principes, qui nec concionantur & docent, nec baptizant, nec Cœnam administrant, nec ullum opus & officium Ecclesiæ præstant, sed eos qui vocati munus illud subeant, persequuntur & condemnant, profectò ipsorum culpâ Ecclesia non deserenda, nec ministris spolianda est. Quapropter sicut vetera exempla Ecclesiæ & Patrum nos docent, idoneos ad hoc officium ipsi ordinare debemus & volumus & hoc nobis prohibere non possunt, etiam secundum jura, quæ affirmant, ab hæreticis ordinatos esse verè ordinatos & illam ordinationem non debere mutari.*

155. Quæritur 4. *An Ordinati ab hæreticis in Ecclesia iterum ordinandi sint?* Lombard. lib. 4 sent. dist. 25. lit. A. dicit, *quod hanc quæstionem perplexam ac penè insolubilem faciant Doctorum verba, qui plurimùm dissentire videntur*, ac post recitata contraria veterum dicta subjungit lit. C. *hæc quidam ita determinant. Dicunt hæreticos acceptâ Sacerdotali vel Episcopali unctione ab Ecclesia recedentes Baptismi quidem dandi jus retinere, sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines vel consecrandi Dominicum corpus postquam præcisi & damnati sunt ab Ecclesia, sicut degradatus Episcopus non habet potestatem largiendi sacros ordines, facultatem tamen baptizandi non amisit &c. Alii verò dicunt, Sacramenta ab hæreticis & præcisis secundum formam Ecclesiæ celebrata vera esse & rata, quare recedentes ab Ecclesia, jus dandi & consecrandi non perdiderunt, & qui sic ab hæreticis ordinantur, cum redeant iterum ordinandi non sunt. Quæ vero ab hæreticis aliter quam in Ecclesia fiunt, falsa sunt & inania, & qui à talibus ordinari videntur, non munus sed vulnus accipiunt. Quidam vero dicunt eadem Sacramenta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ à Catholicis, si ab illis forma Ecclesiæ servetur & ab eis celebrata vera esse & rata, quantùm ad se, quantum vero ad effectum, falsa esse & inania & in his qui malè tractant & qui malè suscipiunt, & ideo irrita & falsa quia quod promittunt & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur, quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in judicium: polluta etiam dicuntur, non quantùm ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in Ecclesia ordinati sunt, jus ordinandi & consecrandi etiam, cùm separati fuerint, habere: qui verò in schismate vel hæresi positi, ab eis ordinati & inuncti fuerint, illo jure careant, ideoque cùm ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quam gratiam conferant.* Hæc Lomb. lectorẽ magis incertum, quam eundem accepit à se dimittens.

...rdi- ...na. ...um ordinandi.

156. Nos in hac quæstione sic procedimus: Ubicunq; adhuc aliqua Deo colligitur & conservatur Ecclesia, ibi per impositionem manuum Presbyterii & publicas Ecclesiæ preces collata Ordinatio pro rata habenda ac proinde non est iteranda, quamvis ipsum presbyterium sive Ministeriũ illius Eccl. non sit undiquaq; purum & ab omnibus erroribus liberum. 1. Quia Ordinatio non confertur privato Presbyterii, sed publico totius Ecclesiæ nomine. Jam verò etiam illis in locis, in quibus Ministerium non est undiquaq; purum, & ab omnib. erroribus liberum, colligitur & conservatur Deo Ecclesia, modò retineatur Baptismus, Decalogus, Symbolum Apostol. Historia Passionis Dominicæ & alia substantialia ac fundamentalia doctrinæ Christianæ capita, ut in tractatu de Ecclesia ostendimus. Ergo etiam illis in locis, in quibus ministerium non est undiquaq; purum, & ab omnib. erroribus liberum, Ordinatio Ecclesiæ nomine conferri potest, & collata ꝓ rata est habenda. 2. Ubicunq; substantialia alicujus ritus observantur, de ritus integritate nulla debet esse dubitatio. Sed in Ordin. facta à Minist. non undiquaq; puro substantialia illius ritus observantur, puta preces solennes Eccl. & impositio manuũ. E. ibi de ritus integritate nulla potest esse dubitatio. 3. Si ab hæreticis Baptismi Sacram. dari cẽsetur integrũ, ut nullâ repetitione opus sit, modò substantialia illius Sacr. fuerint observata, asper-

aspersio scil. aquæ in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti facta, multò magis ritus ordinationis ab hæreticis collatæ integer censendus, ut nullâ repetitione opus sit, modò substantialia illius ritus observentur. Sed verum prius, ut ostendimus in tractatu de Baptismo §.23. ergò & posterius. Connexio majoris patet ex superioribus, nimirum quia Ordinatio non est Sacramentum aliquod verè & propriè sic dictum, quale est Baptismus, sed ritus duntaxat Ecclesiasticus. 4. Qui in V.T. à Sacerdotibus variarum opinionum & corruptelarum labe maculatus ad Ministerium sacrum ordinabantur ac consecrabantur, illorum ordinatio censebatur rata, Christus enim Matth. 23. v. 1. *in cathedra Mosis Scribas ac Pharisæos sedere dicit*, h. e. per Sacerdotalem consecrationem ad sacri ministerii functionem evectos esse, quorum tamen antecessores, à quibus ordinati ac consecrati fuerunt, variorum errorum & corruptelarum cœno fuerunt immersi. Ergo idem judicium fieri debet de ordinatione in N.T. ab hæreticis facta. 5. Eadem fuit Ecclesiæ veteris sententia. August. lib. 2. contra Epist. Parmen. c. 13. non longè à princ. *Illud quod quidam dicunt, Baptisma quod accepit non amittit, qui recedit ab Ecclesia, jus dandi amittit, multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò quia nulla ostenditur causa, cur ille, qui illud Baptisma amittere non potest, jus dandi possit amittere. Utrumq; enim Sacramentum est & quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, & istud cùm ordinatur, ideò non licet in Catholica Ecclesia utrumq; iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt, etsi visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut Baptismus in eis, ita mansit ordinatio integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod unitatis pace est correctum, non in Sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, ut Præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed super eos manent; ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini sed ipsi Sacramento fiat injuria &c. Sicut autem habent in Baptismo est, quod per eos dari possit. Sic in ordinatione jus dandi, utrumque quidem ad perniciem suam quamdiu caritatem non habent unitatis. Sed tamen aliud est non habere, aliud perniciose habere, aliud salubriter habere.* Ibid. *De his qui ab Ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est, quin & habeant & dare possint, sed perniciosè habent, perniciosèque dant, quia extra vinculum pacis sunt &c. Neutri Sacramento facienda est injuria &c. sicut non rectè habent, qui ab unitate recedunt, sed tamen habent & ideo redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat, qui ab unitate recedit, sed tamen dat & ideo qui ab eo accipit, venienti ad unitatem non iteratur &c.* Lombardus adducit locum ex lib. 2. de unic. Baptism. *Aliud est non habere aliquid, aliud est non jure habere vel illicitè usurpare. Non ergo ideò non sunt Sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicitè utantur non modò hæretici, sed etiam omnes impii, sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & veneranda.* (Lombardus dicit, *hoc intelligendum de hæreticis, qui non sententiâ Ecclesiæ, sed pravitate sensus sui à fidei veritate ac doctrina unitate divisi sunt, qui licet tales sint, jus tamen ordinandi & consecrandi habent.* Sed hæc glos. est contraria textui, quia August. disertè loquitur de hæreticis damnatis, schismaticis ac præcisis.) Greg. lib. 2. Ep. 32. ad Joh. Episc. Ravennatens. *Quod dicitis, ut is, qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde ridiculum est. Absit autem à fraternitate vestra, sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non debet consecrari*, quod Greg. responsum relatum est in jus Canonicum c. sicut semel dist. 68. & ad hanc quæstionem accommodatum à Lomb. d. l. Conj. c. Quod quidam. 1. q. 1. ubi dicitur, *eos qui à Catholica Eccles. deficiunt, nihilominus Ordinem retinere, non modò actu primo, verùm etiam actu secundo quoad Baptismi collationem.* c. Si qui c. Ostenditur. c. rebaptizare. dist. 4. de consecrat. & ordinis translatione. c. Non licet. eod.

157. Ex hisce prænotatis facili negotio responderi potest ad cavillum Jacobi Reihingi Jesuitæ in fundam. 3. relig. Cathol. p. 59. *Quis te* (inquit) *Luthere Sacerdotem inauguravit? quis tibi offerendi, & peccata remittendi potestatem impertivit? Catholicus Episcopus. Verus an falsus? Pastor an lupus? Si Pastor, ab illo discedens lupus factus es. Si lupus, quis te à lupo factum Pastorem agnoscat? præclarè profecto actum, si quis ovem lupo committat? Vide in quem te gurgitem injeceris. Si Episcopi Cathol. Ecclesiæ cùm ab iis te segregares, veri Pastores fuerunt, apostasia tua crimen est manifestum. Si omnes illi lupi, primò mendacium de nunquam interitura verorum Episcoporum serie scripsisti, deinde de mediata tua vocatione causâ cecidisti.* R. 1. illud in genere objici posset omnibus, qui ab hæreticis ordinati ad Ecclesiæ gremium redeunt. Jam verò jura Pontificia affirmant, etiam ab hæreticis ordinatos verè esse ordinatos & illam ordinationem non debere mutari, quod meritò urget Luth. art. 10. Schmalcald. p. 3. 2. Episcopus ille, à quo Luth. fuit ordinatus, quamvis Papisticis erroribus fuerit immersus, tamen fuit vocatus & constitutus Eccl. Episcopus. Diverso igitur respectu fuit & verus & falsus Episc. Verus Episcopus fuit, quatenus in officio Episcopali constitutus, aliqua doctrinæ capita retinuit ac docuit incorrupta, administravit Baptismum (si tamen administravit) & per ritum ordinationis Ministerium idoneis personis commendavit. Falsus Episc. fuit, quatenus sinceritatem divini verbi falsis interpretationib. corrupit, Papalium traditionum fermentum illi immiscuit, sacrificium Missæ loco Cœnæ Dominicæ celebravit &c. Proinde cùm ordinatio Ministrorum sit pars officii Episcopalis, ideo Episcopus ille, à quo Luth. ordinatus est, hactenus & hoc respectu, h. e. quando Lutherum & alios ordinavit, non fuit lupus, sed verus Episc. Vicissim quando idem Episcopus amplexus est ac propugnavit errores Papales, quibus fuit immersus, tunc hactenus & hoc respectu non functus est veri Episcopi sive Pastoris officio, sed falsum Episcopum, imò lupum hac in parte se præstitit & hactenus secessionem ab ipso facere Luth. non solùm jure potuit, sed etiam omninò debuit. 3. Declarari illud potest simili exemplo 1. Tempore Christi in his terris docentis *Scribæ & Pharisæi sedebant in cathedra Mosis*, h. e. constituti erant in munere Ecclesiastico. Quatenus igitur in cathedra Mosis sedebant, hoc est, consentanea Mosaicæ doctrinæ proferebant & actus ad officium ipsorum pertinentes exercebant, eatenus erant audiendi & eatenus ipsorum sacris erat utendum Matth. 23. v. 2. quatenus verò *fermentum suum*, hoc est, falsam doctrinam immiscebant Matth. 16. vers. 6. & 12.

eate-

eatenus erant fugiendi & ab ipsorum fermento erat cavendum. Sic Episcopus ille, à quo Luth. fuit ordinatus, quatenus in officio Ecclesiast. constitutus quædam divino verbo consentanea docebat, eatenus audiendus erat, & quatenus officio sui partes exequebatur, eatenus ipsius sacris utendum erat, sed quatenus corruptelas proferebat, spargebat ac propugnabat, eatenus erat deserendus. 4. Semper igitur distinguendum officium à persons. Quod Episcopus ille Lutherum ordinavit, ad ipsius officium pertinuit, quod Papalibus erroribus fuit immersus, personale fuit, jam verò ex vitio personæ Sacramentorum, nedum ordinationis integritati nihil decedit, modò substantialia observentur. 5. Ac probè notandum, quod Episcopus ille Pontificius, à quo Lutherus fuit ordinatus non suo sed Ecclesiæ (quam in medio Papatu conservatam fuisse constat) nomine & autoritate ordinationem peregerit, quodque in ipso ordinationis ritu ad docendum verbum Dei ipsum astrinxerit, quare cum Lutherus videret dogmata quædam tunc temporis publicè recepta cum verbo Dei pugnare, vi ipsius vocationis & ordinationis ea reprobare & impugnare obstrictus fuit. 6. Superius etiam monuimus; quamvis Ordinationis ritus in Ecclesia Pontificia multis superstitiosis & inutilibus Ceremoniis sit vitiatus, ex eo tamen ipsius Ordinationis essentiæ nihil decedere, ideoque in ipsa ordinatione distinguendum esse divinum ab humano, essentiale ab accidentali, pium & Christianum ab Antichristiano. 7. Ex quibus omnibus colligitur, nec mediatâ suâ vocatione Lutherum cecidisse, nec mendacium de nunquam interitura Ecclesia scripsisse. Scribit quidem in comm. cap. 1. Galat. *mediatam vocationem esse necessariam, eumq; usque ad finem mundi duraturam*, sed nuspiam addit, Ministerium Ecclesiasticum, à quo mediatè vocati ordinantur, semper ac perpetuò fore purum & incorruptum.

5. An ordinandus sit non vocatus ad certum locum.

158. Quæritur 5. *An ordinandus sit, qui nondum vocatus est ad certum aliquem locum?* Negamus, quia Ordinatio est vocationis declaratio & testificatio, proinde ubi nulla vocatio præcessit, ordinatio conferri haudquaquam debet. ** Ita pronunciatum à Theologis Jenensib. in literis ad Augustum ab Altenburg 11. Jul. An. 601. An. 97. incidit hac de re controversia inter Theologos Jenenses, D. Fischerus & D. Reudenius judicarunt ad postulatum Senatus Strablsundensis M. Matthiam Cnopffium esse ordinandum, qui tamen ad certam functionem Ecclesiasticam nondum erat vocatus, D. Mylius contrarium judicavit usus his rationibus. 1. ab *autoritate sacrosancta*. 1. Tim. 5. vers. 22. *Manus cito nemini imponas &c.* Citò autem & temerè videtur imponere, qui ab Eccl. non vocato & ad Ecclesiam certam non vocato imponit. Et cùm Ministerio posthabito, nedum plebe, Senatus suus hoc illegitimè flagitet, alienis peccatis consensu nostro communicabimus. 2. ab *autoritate Ecclesiastica*. In Concilio Chalcedonensi apertè sancitum legitur Ann. 488. in conventu 630. Episcoporum. *Nullus absolutè ordinari debet Presbyter aut Diaconus, nec quilibet in gradu Ecclesiastico, nisi specialiter Ecclesia, civitatis aut possessionis, aut monastery, qui ordinandus est, pronuncietur. Qui verò absolutè ordinantur, decrevit S. Synodus, irritam haberi hujusmodi manus impositionem & nusquam posse ministrare ad ordinantis injuriam.* Tom. 2. Conc. f. 325. 3. *à firma ratione.* Qui absolutè ordinatur, non Ecclesiæ minister ordinatur, sed Apostolus constituitur, qui extra certum locum ubivis docere queat. At hoc illicitum. ** In Jure Canonico extat peculiaris dispositio, *quod nullus sine titulo ordinari debeat*, dist. 70. in qua Gratianus sic loquitur: *Ab Episcopis alterius civitatis Clericus ordinari non poterit, nec etiam à proprio absolute ordinandus est, absoluta enim ordinatio in Chalcedonensi Concilio prohibetur & vacuam habere manus impositionem præcipitur, in quo sic statutum est cap. 6. act. 15. Neminem absolute ordinare jubemus presbyterum neq; Diaconum neque quemlibet in Ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifeste in Ecclesia sua civitatis sive possessionis aut in Martyrio aut in monasterio hic qui ordinatur, mereatur ordinationis publicæ vocabulum, eos autem qui absolute ordinantur decrevit sancta Synodus vacuam habere manus impositionem & nullum tale factum valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinavit.* Item ex Concilio Urbani habito Placentiæ: *Sanctorum Canonum statutis consonâ sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur.*

159. Quæritur 6. *Quid de Ceremoniis Ordinationis statuendum sit?* Duæ potissimum in Ordinatione ab Episcopis Pontificiis adhibentur Ceremoniæ. *Impositio manuum atque Unctio.* Impositionem manuum in nostris Ecclesiis retinemus, unctionem repudiavimus. χειροθεσίαν illam adhibemus, non q. sit Symbolum aliquod Sacramentale ab ipso Christo institutum, & in hoc ritu adhiberi mandatum, sed liberè hac Ceremoniâ utimur, tum quia ex usu Ecclesiæ Apostolicæ descendit Act. 6. v. 6. 1. Tim. 4. v. 14. cap. 5. v. 22. 2. Tim. 1. v. 6. (ubi piè cogitandum, cùm Christus non impositione manuum sed insufflatione usus sit, quando Apostolis dabat potestatem ligandi & solvendi Johan. 20. v. 22. quare Apostoli ritu χειροθεσίας potius uti voluerint, quàm insufflatione Christi exemplo comprobata? procul dubio ideò noluerunt uti insufflatione, primò ne existimaretur ad ritum illum ab ipso Christo usurpatum gratiam Ministerii esse alligatam, id enim ex Christi exemplo, Apostolorum praxi comprobato facilè quis colligere potuisset, deinde ut maneret evidens discrimen inter Christum & Apostolos. Christus per insufflationem confert Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus *ut spiraculum omnipotentis* ex intimo ore essentiæ ipsius ab æterno ab ipso ut & à Patre procedit, sed Apostoli non possunt eo modo conferre Spiritum sanctum) tum quia utiles præbet commonefactiones. Cùm enim ordinatio complectatur publicam vocati designationem ac preces, quæ ab universa Ecclesia super personam vocatam fiunt, ideò notante D. Chemnicio in exam. Conc. Trident. part. 2. cap. de Sacr. ordin. p. 401. ad utrumq; ritus χειροθεσίας, in populo Israelitico aliàs usitatus, Apostolis visus fuit accommodatus, 1. ut persona illa Ecclesiæ publicè designaretur ac renunciaretur legitimè esse electa & vocata, hoc enim ritu Moses Num. 27. v. 18. Deut. 34. v. 9. populo designat & renunciat vocationem Josuæ successoris sui. 2. Ut hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & divina sua vocatione confirmaretur & simul admoneretur, se destinari addici & quasi devoveri ad ministerium & cultum Dei. Sic victimis olim imponebantur manus Levit. 1. vers. 4. &c. 3. ut esset quasi publica & solennis Ecclesiæ coram Deo protestatio, in electione & vocatione servatam esse formam & regulam à Spiritu sancto præscriptam, ideò Paulus inquit 1. Tim. 5. v. 22. *Manus citò nemini imposueris,*

6. Quid de Ceremoniis ordinationis statuendum. 1. χειροθεσία.

nec

nec communices peccatis alienis. 4. ut illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quæ fit voce Ecclesiæ, sicut enim voce Ecclesiæ Ministros eligit, ita etiam testificatione Ecclesiæ vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur Act. 6. vers. 6 & inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionem manuum. 5. In orationibus, quando super personam aliquam invocabatur nomen Domini, adhiberi solebat impositio manuum, quia persona illa quasi offerretur Deo & sisteretur in conspectu ipsius, additis supplicationibus, ut Deus gratiam & benedictionem suam illi largiri dignaretur. Sic Jacobus Patriarcha *imponit manum pueris*, quibus benedicit Gen. 48. v. 14. Ita Christus *imponens manum* benedicit parvulis Matt. 19. v. 15. Marc. 10. v. 16. ac Presbyteri *orant super ægrotos*. Jac 5. v. 14. Ut igitur in ordinatione Ministrorum considerata muneris illius utilitate & difficultate, propositis etiam impedimentis Satanæ, mundi & carnis significaretur, quàm necessaria sit peculiaris gratia & benedictio divina, atque ita oratio Ecclesiæ accenderetur, & juxta Jacobum redderetur actuosa seu operosa, ideò adhibitus fuit externus ritus impositionis manuum, additum etiam fuit jejunium ordinationi &c. Hactenus D. Chemnic. quibus addi potest, 1. quòd Num. 8. v. 10. *Israelitæ jubentur manus suas ponere super Levitas*, ad ministerium consecrandos. Ita quoque totius Ecclesiæ nomine Presbyterium imponit manus in ordinatione Ministrorum. 2. quòd in *conferendis visibilibus Spiritus sancti donis* manuum impositio adhiberi fuerit solita Act. 8. v. 15. cap. 19. v. 6. Ita quoque impositio manuum est signum, quod Deus piis Ecclesiæ precibus invocatus dona Spir. S. ad ministerium necessaria personæ ordinatæ conferre velit. Ob hasce rationes χειροθεσίας ritum in Ecclesiis nostris in ordinationibus Ministrorum adhuc retinemus, nec probari nobis potest illud, quod referente Bucano loco 42. de min. pag. 507. quidam (Calvinianorum) *ad vitandam necessitatis vel cultus opinionem manus porrectione tanquam fidei, amoris, societatis & consensionis in doctrina Symbolo uti malint Apostolorum exemplo, qui Paulo & Barnabæ dextram societatis dederunt*, Galat. 2. v. 9.

a. Vnctio. 160. *Vnctio*, quam Pontificii in Ordinatione adhibent, peragitur modo eo, ut chrismate consecrato caput & manus Ordinandi, à pollice dextro versus sinistræ manus digitum indicem, & vice versâ à sinistro pollice versus indicem in manu dextra ab Episcopo vel ejus suffraganeo illinatur. De hujus unctionis significatione mystica tractat Innocentius lib. 1. decretalium tit. 15. de sacra unctione: *Vnctio visibilis & exterior* (inquit) *signum est interioris & invisibilis unctionis, ad exhibendum autem exteriorem & visibilem unctionem benedicitur oleum & conficitur chrisma, quod ex oleo fit & balsamo, mysticâ ratione. Per oleum enim nitor conscientiæ designatur, per balsamum odor famæ exprimitur. Hoc ergo chrismate ungi debet Episcopus, non tàm in corpore quam in corde, ut & interius nitorem conscientiæ quantùm ad Deum, & exterius habeat odorem famæ quantùm ad proximum &c. hoc unguento caput & manus Episcopi consecrentur. Per caput enim mens intelligitur, per opera manus intelliguntur. Manus igitur inunguntur oleo pietatis, ut Episcopus operetur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Caput autem ungitur balsamo caritatis, ut Episcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima & ex tota mente sua, & proximum suum sicut seipsum. Caput inungitur propter auctoritatem & dignitatem, & manus propter ministerium & officium. Caput inungitur, ut ostendatur illius repræsentare personam, de quo dicitur per Prophetam: Sicut unguentum in capite, caput enim viri Christus, caput Christi Deus &c. Manus Episcopi inunguntur, ut ostendatur accipere potestatem benedicendi & consecrandi.* Durandus lib. 1. rational. div. offic. cap. 8. num. 14. *Circa unctionem Ordinandorum notandum est, quod manus Presbyteri ab Episcopo inunguntur, ut cognoscat hoc Sacramento se per Spir. S. suscipere virtutem & gratiam consecrandi, unde Episcopus eas inungens dicit. Consecrare & sanctificare digneris, Domine manus istas, per istam unctionem & nostram benedictionem, ut quæcunque consecraverint consecrentur, & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini, ideoque viri devoti osculantur manus Sacerdotum statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationum illorum & bonorum operum participes fieri. Et unguntur oleo sacro, quod opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere, per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnguntur etiam oleo, ut humidi sint ad offerendum Deo hostiam pro peccatis & largi ad certa officia pietatis; rursus ideo impositio manus cum oleo super caput ordinandi fit, quia per manus opus, per digitos dona Spiritus sancti, & per caput mens intelligitur. Manus ergo imponitur, quia donis Spir. sancti imbutus ad opera Christi mittitur.*

161. Quamvis vero unctionis ritus non simpliciter à nobis damnetur, cum non solùm in V. T. ex mandato & institutione divina Sacerdotes ac Reges uncti fuerint, sed etiam in coronatione & investitura Regum in N. T. liberè usurpari possit, ut docet exemplum Regis Daniæ à Bugenhagio consecrati, tamen Pontificiam illam unctionem, quam in Ordinatione adhibent, probare nec possumus nec debemus. 1. quia conjunctam habet opinionem necessitatis, cùm tamen nec Christus nec Apostoli externam unctionem in ordinatione Ministrorum adhibuisse, multò minus mandatum aliquod de hoc ritu tradidisse legantur. Christus insufflatione, Apostoli manuum impositione leguntur usi, sed de unctione verbum nullum. Regerit Bellarminus libr. de Sacram. Ordinis cap. 12. *contrarium probari posse, cùm Dionys. cap. 4. hierarch. Eccles. dicat, Pontificem uti sacro oleo in omni ferè consecratione Pontificali, idq; traditum esse ab Apostolis*. Resp. Dionysii illud scriptum suppositititium esse multis argumentis confirmari potest, quæ videantur apud Illyricum in Catal. testium veritatis. Adde, quòd fictitius ille Dionysius in sua Hierarchia quidem tradat, *Episcopum uti unguento ad omnem ferme Sacerdotalis officij functionem*, interim tamen in Ordinatione nullam faciat unctionis mentionem, sed adhiberi tantum impositionem manuum referat, ut constat ex cap. 5. Nunquam igitur ex Dionysio probare poterit Bellarm. Christum & Apostolos unctionis Ceremonia fuisse usos, quod agnoscit ipse Piggius, ideò aliter ad argumentum nostrum respondet, *videlicet in rudi illo Christianitatis exordio, nondum ordinata constitutaq; Hierarchia & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie ex quadam Spiritus dispensatione peracta fuisse ab Apostolis, quæ postea præscriptam certamq; formam receperint*. Unctionis igitur Ceremonia non descendit ab institutione vel exemplo Apostolorum, sed ex κακοζηλίᾳ Levitici cultus aliquot post Christum natū seculis in Ecclesiā introducta est. Ambr.

enim de dignit. Sacerdot. cap. 5. non unctionis sed tantùm impositionis manuum meminit. *Homo* (inquit) *imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dextram, & Deus benedicit potenti dextra.* Augustini etiam tempore in Concilio Africano 4. ubi ritus ordinationis describuntur, non unctionis sed tantùm impositionis manuum & aliorum rituum fit mentio. Et in tota Ecclesiastica Historia, item in Tripartita, ubi multa exempla ordinationis describuntur, nusquam mentio fit adhibitæ unctionis, sed tantùm impositionis manuum. Afferunt quidem ex Cypriani sermone de Chrismate aliquid, sed constat illum sermonem non esse Cypriani; ipse Cyprianus in veris suis scriptis, cùm sæpiùs de ordinatione scribat, unctionem fuisse adhibitam non meminit, imò Innocentius de sacra unctione fatetur circa annum Domini 1200. *in Græca Ecclesia nondum fuisse morem unctionis in ordinandis Presbyteris & consecrandis Episcopis.* Et addit, *fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam judaizare, cùm unctionis celebrat Sacramentum.* Hæc D. Chemnit. in Exam. Conc. Trid. iisdem verbis proponit, sed Bellarminus audacter respondet, *ista omnia esse mendacia, cùm lib. 10. Hist. Eccles. Eusebii cap. 4. fiat aperta mentio unctionis Sacerdotalis, ac Simeon Metaphrastes in vita sancti Ioh. Chrysostomi tom. 1. apud Surium scribat, eum inunctum fuisse, cùm Episcopus fieret Constantinopolitanus, quod ipsum etiam referat Petrus Chrysologus de S. Severo: cumq; unctionis Sacerdotum mentionem faciant Pacianus in Epist. 3. ad Sempronianum & Gregor. lib. 4. in lib. Regum, cap. 5. In verbis Innocentii pro antiquis legendum censet aliqui, negat deniq; Iudaismum esse uti rebus, quibus utebantur Iudæi, sed fiat cum alia verborum forma & alio ritu atq; ad alium finem, alioqui etiam foret Iudaismus, uti aqua in Baptismo & pane in Eucharistia.* Resp. 1. quæstio est non de unctione per se & simpliciter considerata, sed de unctione Pontificia sub opinione necessitatis tanquam Ceremonia verè Sacramentali ab Apostolis instituta in ordinatione adhibita. Quamvis igitur à veteribus unctionem adhibitam fuisse doceri posset, nondum tamen evictum foret, quod sub opinione necessitatis tanquam ceremonia verè Sacramentalis ab Apostolis tradita ab ipsis adhibita fuerit. 2. Verba Eusebii orationem Panegyricam recitantis sic habent: *Amici Dei & Sacerdotes, qui sacra talari tunica, cœlestiq; gloriæ coronâ & divino chrismate, deniq; Sacerdotali sancti Spiritus stolâ decorati estis &c.* At ex eo nondum firmiter colligi potest, in Sacerdotum ordinatione adhibitam fuisse unctionem, cùm non describatur Historicè, quid in consecratione actum fuerit, sed in Panegyrico illo encomio dicantur *divino Chrismate decorati*, quod de interiore Spiritus Sancti unctione rectè accipi potest, ut oppositio fiat inter externam Sacerdotum unctionem in V. T. usitatam & inter internam Spiritus Sancti unctionem, quâ N. T. ministri sint decorati. 3. Metaphrastis testimonium ex Surio mendaciorum architecto petitum parum obtinet roboris. Asserit ibidem fictitius ille Metaphrastes, *cùm Episcopus Antiochenus Chrysostomo manus imponeret, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum Sanctum in forma columbæ*, quas nugas recitat & probat Bellarm. de Sacr. ord. cap. 9. § denique. 4. In Ambrosio, Augustino & Cypriano negavit Chemnicius in ordinationum descriptionibus mentionem unctionis fieri, quod si vel maximè in recentioribus videlicet Gregorio & autore libri de operibus cardinalibus Christi unctionis mentio fiat, illud tamen Chemnicium nullius mendacii convincit. Pacianus Sacerdotem vocat *unctum*, id nondum probat in ipsa ordinatione unctionem adhibitam fuisse, potest enim denominationis ratio à spirituali unctione descendere, ac si vel maximè etiam ab externa unctione petita sit, tamen potuerunt in confirmatione, in professione religionis, ut vocant, inungi. 5. Innocentius utrumque asserit *& neglectam unctionis Ceremoniam à Græcis fuisse, & ab antiquis ob Iudaicam κακοζηλίαν eandem explosam*, temerè igitur suspicatur Bellarminus pro antiquis legendum esse aliqui. 6. Lombard. disertis verbis testatur, *unctionem ex V. T. transsumtã fuisse*, quod cùm sine Christi & Apostolorum exemplo factum sit, ac nihilominus sub opinione necessitatis Ecclesiæ obtrudatur, meritò κακοζηλίας Judaicæ loco habetur. Nec quicquam proficit Bellarminus, aquam Baptismi & panem Eucharistiæ huc afferendo, est enim ratio maximè dispar inter hæc signa Sacramentalia ab ipso Christo divinitus instituta & munita, & inter ritum ordinationis liberum atq; adiaphorum, sola Christi institutio, non autem Ecclesiæ usus liber atq; adiaphorus Ceremoniam verè Sacramentalem conficere potest. Adde quod aqua & panis ad illum finem & cum illa verborum forma non fuêre in V. T. usurpata, sed in ordinatione V. ac N. T. communi idem finis, idẽ ritus, nec ullibi certa verborum forma exrat præscripta.

162. 2. Improbamus etiam Pontificiam unctionem hoc nomine, quod statuunt, eam non solùm necessariam, sed etiam verè *Sacramentalem Ceremoniam* esse, h. e. non signum duntaxat, sed etiam *medium spiritualis & invisibilis unctionis*. Bellarm. de Sacr. ordin. c. 12. Atqui ut Ceremonia aliqua sit verè Sacramentalis, requiritur divina institutio, proinde si vel maximè perpetuam Ecclesiæ praxin in ritu unctionis demonstrare possent, nondũ tamen ex ea inferri posset, esse ceremoniam verè Sacramẽtalem, quia ad id requiritur expressa Dei institutio, quæ non potest de hac unctione ostendi. Durand. lib. 6. rational. div. offic. c. 74. num. 4. *alii dicunt, quod oleum infirmorum Apostoli instituerũt, qui cum illo ægrotos ungebant: oleum verò chrismatũ & Catechumenorum Apostolici viri constituerunt, ideò consideratio olei infirmorum prior est tempore quam chrismatis, & etiã quàm olei sancti, quia prior & major & venerabilior est doctrina Apostolorum quàm Papæ.* 3. Deniq; propter exorcisationes, quibus cũ abusu nominis divini in præparatione chrismatis, quod ad ordinationem adhibere cogitant, utuntur. Videatur Ceremoniale Romanum, & Durandi rationale loco proximè citato.

163. Præter manuum impositionem atque unctionem Episcopi Pontificii etiam aliàs in ordinatione adhibent Ceremonias, utpote *vestem lineã, cereos accensos, signa crucis &c.* Ordinandi & consecrandi jubentur etiam uti rasurâ capillorum, de qua Bellarm. l. d. asserit, *quod etsi sit Ceremonia Sacerdotum, non tamen fiat in ipsa consecratione Sacerdotali.* Fabius Incarnatus in scrutinio Sacerdotali part. 1. tract. 2. c. de Sacram. ordin. p. 107. de tonsura dicit, *quod sit signum distinctivum ministrorum Ecclesiæ à plebe communi*, p. 108. *quod fiat circulariter admodum coronæ, item quod fiat in ea rasio capillorum ad denotandum, quod qui vult servire Deo, debeat renunciare superfluitati terrenorum; quod*

Vestis linea. *Cerei accensi.* *Signa crucis.* *Rasura Ordinandorum.*

rasio illa fiat in summitate capitis ad denotandum, quod Clerici mentem debeant habere ad Deum elevatam. Ibid. concludit, *quod tonsura non sit ordo, sed dispositio ad ordines, non necessitate sed congruitate, quia si non tonsuratus ordinaretur, verè reciperet Ordinis Sacramentum, quamvis etiam ipse Ordinator talem scienter ordinans graviter peccaret, quia ordinari non debet nisi Clericus & sine tonsura clericus non est.* arg. dist. 83. c. Psolmista §. Clerici. Sed hæc omnia magis distinctè explicat Durandus lib. 2 ration. div. offic. cap. 1. num. 26. *Circa coronam Clericorum* (inquit) *tria attendenda sunt, scilicet Capitis abrasio, Capillorum detruncatio, Formæ circulatio. Ad Capitis abrasionem tria sequuntur, scilicet munditia conservatio, deformatio & denudatio. Munditia conservatio, quia ex capillis sordes in capite aggregantur. Deformatio, quia capilli adornatum sunt, significat ergo tonsura, quod Clerici non debeant habere exquisitum habitum exterius. Denudatio in superiore parte capitis significat nullum debere esse medium inter Deum & nos. Radimus caput relictis inferius in modum corona capillis, quia caput mentem significat, capilli verò seculares cogitationes. Detruncatio capillorum significat, quod Clerici omnes superfluas cogitationes debent à mente abscindere. Forma circulatio fit propter multa, 1. in signum, quod Rex noster Christus in ara crucis, seipsum oblaturus spineam coronam portavit, 2. Circulus capillorum virtutem æqualitatis undiq; rationi congruentē designat. 3. hæc figura non habet principium nec finem, per quod datur intelligi, quod Clerici sint ministri Dei, qui non habuit principium nec habebit finem, 4. hæc figura nullum habet angulum, per quod significatur, quod Clerici non debent habere sordem in vita, quia ubi angulus, ibi sordes. 5. hæc figura est omnium figurarū pulcerrima, per quod significatur, quod Clerici debent habere pulcritudinem interius in mē te & exterius in conversatione. 6. hæc figura est omnium simplicissima, per quod significatur, quod Clerici debeant habere simplicitatem columbinam. 7. Corona Clericos specialiter esse regnum Dei demonstrat.* Videat ibi plura, qui hisce ineptiis delectatur.

Ordinatio Episcopi in Papatu.

164. Episcopus cùm ordinatur, duo Episcopi tenent Evangeliorum codicem super caput & cervicem sive humeros ejus, capiti ejus imponitur mitra, datur ei annulus, baculus, chirothecæ &c. quæ esse substantialia hujus Sacramenti statuit Durandus lib. 3. rationalib. div. offic. cap. 11. atq; eorum omnium mysticam rationem latè exponit. Episcopi etiam in die consecrationis consueverunt equitare in equis albo panno coopertis, quod idem lib. 1. cap. 8. num. 22. propterea dicit fieri, ut repræsentetur illud quod legitur Apoc. 19. *Exercitus qui sunt in cælo, sequuntur illum in equis albis, siquidē exercitus qui sunt in cælo, sunt boni & justi viri & prelati, qui quotidiè sequuntur pro cælestibus Deum in omnibus operibus bonis, qui ideo dicuntur esse in cælo, quia sola cælestia diligunt & quærunt.* Sed relinquamus tandem illas inutiles, superstitiosas & pomposas Ceremonias Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ penitus ignotas.

7. Quis sit effectus & fructus Ordinationis.

165. Quæritur 7. *Quis sit effectus & fructus Ordinationis?* Bellarm. de Sacram. Ordin. cap. 10. scribit, *duplicem esse hujus Sacramenti effectum, Primò potestatem spiritualem perpetuam, in cujus signum imprimatur character. Secundò gratiam gratum facientem, quâ possint ordinati ritè fungi suo munere.* Sed de fictitio illo charactere egimus in tract. de Sacram. quem non injuriâ quis dixerit esse characterem illum, qui describitur Apoc. 13. v. 16. Nos in Ordinatione conferri & augeri Spiritus Sancti dona ad partes Ministerii Ecclesiastici obeunda necessaria non negamus, interim tamen distinguimus inter *gratiam reconciliationis* sive remissionis peccatorum, & inter *gratiam ordinationis*, cùm multi accipiant gratiam ordinationis, qui tamen non accipiunt gratiā reconciliationis, deinde collationem & augmentum donorum ad Ministerium necessariorum nequaquam tribuendum dicimus impositioni manuum tanquam Symbolo alicui Sacramentali verè sic dicto ac divinitus instituto, sed precib. Ecclesiæ & Presbyterii, quibus promissio de exauditione divinitus est facta.

SECTIO XIII.

De examine Ordinationi præmittendo.

Examinis Ordinationi præmittendi necessitas.

166. Graviter monet Apostolus Timotheum Episcopū. 1. Tim. 5. v. 21. *Testor coram Deo & Christo Iesu, & electis Angelis, ut hæc custodias sine prajudicio, nihil faciens in partem alienam declinans,* v. 22. *Manus citò nemini imposueris, neq; communices peccatis alienis,* ubi posterius membrum est αἰτιολογικὸν prioris, ideò scilicet manus in ordinatione non esse citò, hoc est, absq; gravi judicio & diligenti exploratione alicui ab Episcopo imponendas, ne peccatorum alienorum fiat particeps, quicquid enim hujusmodi inepti Ecclesiæ ministri postmodum delinquunt, ejus culpa aut certè pars culpæ promotorib. imputatur. Ambros. in comm. illius loci sic scribit: *Sub testatione ea, qua ad ordinationem mandat custodiri, præcipit nihil fieri sine prajudicio, ne facilè aliquis accipiat Ecclesiasticam dignitatem, nisi prius de vita & morib. ejus fuerit disputatum, ut dignus approbatus minister aut Sacerdos constituatur, ut non postea si reprehensibilis videatur, pœniteat fortè Principem populi non ad liquidum præjudicasse quid mereretur, quem improbabiliter ordinavit, nec illum cujus peccata ad suspicionem veniunt, ordinandum, ne commaculetur ordinator vitiis & delictis ejus. Si ergò omninò latentia sunt delicta, immunis erit rector, quia conscientia ejus libera est, suspicio enim trepidum facit. Peccat enim si non probat & sic ordinat, melior enim ceteris debet probari, qui ordinandus est. Non sufficit, si sine crimine sit, quia merita ejus debent præire bonorum operum, ut dignus habeatur ad ordinationem.* Requiritur igitur δοκιμασία sive examen aliquod Ordinationi præmittendum juxta præscriptum Apostoli 1. Tim. 3. v. 10. οὗτοι (διάκονοι) δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον εἶτα διακονείτωσαν *probentur primùm & tunc suscipiant Diaconorum munus.* Hincmarus Remorum Episcopus tale dedit rescriptum: *adducite examinandum, quia ut longè ante nos dictum est, non est facilè dimittendus, cui est proximus committendus. Qui enim loco docti ordinat indoctum, is facit eum Magistrum, qui debebat esse discipulus & offert cæcum animal.*

167. Extat decretum Concilii Carthaginensis IV. de examine Ministrorum citatur c. Qui episcopus. dist. 23. *Qui Episcopus ordinandus est, anteà examinetur, si Naturâ sit prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vitâ castus, si sobrius, si pervigil, si semper suis negotiis cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus,*

si in Scripturarum sensibus cautus vel acutus, si in dogmatib. Ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus afferat &c. posteà enumerantur præcipua doctrinæ cœlestis capita eo tempore in Ecclesia maximè controversa, de quibus Ordinãdus examinari præcipitur. Concil. Laodic. cap. 12. & citatur c. Episcopi dist. 24. *Episcopi judicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, promoveantur ad Ecclesiasticam dignitatem, ii videlicet qui plurimo tẽpore probantur tàm verbo fidei quàm rectæ conversationis exemplo.* Ivo Carnotensis lib. 3. de consecr. Episc. ex Concil. Nannetensi, & citatur c. Quando. dist. ead. *Quando Episcopus ordinationem facere disponit, omnes qui ad sacrum Ministerium accedere voluerint, feria quartâ antè ipsam ordinationem vocandi sunt ad civitatem unàcum Presbyteris, qui eos repræsentare debent, & tunc Episcopus a latere suo eligere debet Sacerdotes & alios prudentes viros gnaros divinæ legis, exercitatos in Ecclesiasticis sanctionibus, qui Ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint benè literati, si instructi in lege Dei, antè omnia diligenter investigent, si fidem Catholicam firmiter teneant, & verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus cura committitur, cavere debent, ne aut favoris gratia aut cujuscunq; muneris cupiditate illecti a vero devient, ut indignum & minus idoneum ad sacros gradus suscipiendus Episcopi manibus applicent, quod si aliter fecerint, & ille qui indignè accesserit, ab altari removebitur, & illi qui donum Spiritus Sancti vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati Ecclesiastica dignitate carebunt, igitur per tres continuos dies diligenter examinentur, & sic Sabbatho qui probati sunt, Episcopo repræsententur; aliàs autem sine Clericorum videlicet consilio & populi testimonio nullum Episcopus ordinare præsumat.* Examen illud si omittatur vel negligenter tractetur, evenire solet illud, de quo graviter conqueritur Nazianz. in Apolog. *Illotis manibus ac membris profanis sacratissimis se rebus ingerunt, gradumq; sibi vendicant haud secus, quàm si hũc ordinem non virtutis exemplar, sed principatum quendam in quem inquirere non liceat, esse putent.* ** Imperat. Nov. 123. c. 12. *Clericos non aliter ordinari permittimus, nisi literas sciant & rectam fidem vitamq; habeant honestam & neq; concubinam neq; naturales habuerint aut habeant filios, sed castè vivẽtes, aut uxorẽ legitimã habentes.* cap. 1. dist. 36. *Illiteratos nullos præsumat ad Clericatus ordinem promovere.* ** Similia extãt apud eundem in monodia in laudem Basilii, apud Chrysost. lib. 1. de Sacerd. Cyprian. serm. 5. de lapsis, August. Epist. 148. Hieron. in cap. 1. Tit. &c.

Materia examinis. 168. In hoc examine diligenter inquirendum in Ordinandi qualitates, an scil. *ἱκανότης* ad Ministerii Ecclesiastici partes ritè obeundas necessariò requisita in ipso adsit. 2. Tim. 2. v. 2. *ea, quæ audivisti a me per multos testes, commenda fidelibus hominibus, οἵτινες ἱκανοὶ qui idonei erunt etiã alios docere.* Si dicas, negari ab Apostolo, quenquam esse ad tantum ac tam arduum munus idoneum. 2. Cor. 2. v. 15. resp. explicationem capite sequente statim addi *ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ*, 2. Cor. 3. v. 5. Pertinet verò ad illam *ἱκανότητα* 1. *Confessionis sinceritas.* Inquirendum igitur sedulò an Ordinandus sit Confessioni veræ doctrinæ in Propheticis & Apostolicis scriptis propositæ, & in libris Symbolicis repetitæ sincerè addictus. Cùm enim primarium ac principale Pastoris officium sit puram & incorruptam doctrinam populo fidei suæ commisso proponere Mal. 2. v. 7. Matt. 13. v. 52. &c. ideò omninò requiritur, ut à fanaticis opinionibus & hæreticis erroribus immunis sit, qui huic muneri præficiẽdus, ne pascua Dominici gregis veneno hæretico inficiat ad æternum ovicularum Christi sanguine redemtarum perniciem & exitium. 2. *Docendi dexteritas.* Cum enim Episcopus, h. e. quilibet Minister Ecclesiæ debeat esse *διδακτικὸς* 1. Tim. 3. v. 2. ideò in examine ordinationi præmittendo inquirendũ, an dono docendi sit instructus. Quæ ad illud docendi donum requirantur duobus vocabulis Christus complectitur Luc. 21. v. 15. *dabo vobis στόμα καὶ σοφίαν*, ubi per *σοφίαν* intelligitur *σύνεσις πνευματικὴ*, per *στόμα* v. *δύναμις ἑρμηνευτικὴ*, quorũ utrũq; ad docendi donum requiritur, & cui illa adsunt, is etiam docendi dono instructus est. De *συνέσει* dicitur Mal. 2. v. 7. *Labia Sacerdotis custodiant scientiam, ut legem requirant ex ore ejus*, de *δυνάμει ἑρμηνευτικῇ* 2. Tim. 2. v. 2. *commenda ea quæ, a me audivisti, fidelib. hominibus, qui sint idonei ad docendum alios.* Ad *σύνεσιν πνευματικὴν* pertinet cognitio sanæ doctrinæ, cujus fundamenta ex verbo Dei ordinãdus debet omninò scire, ut eam pro ratione vocationis contra adversariorum corruptelas afferere ac tueri possit, ita namq; inter cetera describit Apostolus Episcopum Tit. 1. v. 9. quod debeat esse *ἀντεχόμενος τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. ἀντέχεσθαι est rem aliquam arctè tenere, fortiter alicui rei adhærere, ac velut unguibus ita ei affixum esse, ut ab ea avelli nequeas*, interprete Wellero in libro de offic. Eccles. polit. & œcon. requiritur igitur ab Episcopo, ut in veritate doctrinę fundamentaliter & rectè cognitæ sit constans, nec patiatur *se quovis novarũ opinionum vento circumagi* Eph. 4. v. 14. Requiritur etiam ab ipso, ut veritatem doctrinæ contra adversarios *ἀντιλέγοντας* possit tueri ac vanitatem & falsitatem objectionum adversariarum detegere. Qui absq; tali *συνέσει* & necessaria articulorũ fidei cognitione in cathedras irruunt, illi ut habet Nazianzeni dictũ in Apologet. fugæ fol. 22. *ἐν πίθῳ τὴν κεραμείαν μανθάνειν figulinam in dolio discũt*, h. e. aliarum animarum periculo pietatem meditantur. Eccl. 18. v. 23. *Ipse disce primum, antequam alios doceas. Levitæ* per quinquenniũ instituebantur, antequam ministerio applicarentur, ut colligitur ex collatione Num. 4. v. 47. cum Num. 8. v. 24. Ad *δύναμιν ἑρμηνευτικὴν* pertinet eloquẽtia, ut possit cogitata sua ordine, perspicuè & disertè exponere. Audiendus igitur est ordinandus in concione *δοκιμαστικῇ*, ut appareat, an illo docẽdi dono instructus sit, ubi tamen mouendum, utriusq; doni videl. tum *συνέσεως πνευματικῆς* tùm *δυνάμεως ἑρμηνευτικῆς* esse certos gradus, nec summum illorum donorum gradum exigendũ ab eo, qui ad inferius aliquod Ecclesiæ ministerium promovetur. 3. *Vitæ ac morum integritas*, quò pertinent mẽbra descriptionis Apostolicæ, quâ S. S. Episcopi *ἱκανότητα* & officium exprimit, quod debeat esse *ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος*. 1. Tim. 3. v. 2. *Tit.* 1. v. 7. *quod debeat habere bonũ testimonium ab iis, qui foris sint*, 1. Tim. 3. v. 7. Item quod *Diaconi debeant habere mysteriũ fidei in conscientia pura.* v. 9. Videatur Constitutio Ecclesiastica Electoralis Saxonica in capite de Examine Ordinandorum, p. 89. ubi hæc omnia latiùs explicantur.

mpus examinis.

169. Examen illud tunc demum institui consuevit, quando jamdum ad certum aliquem locum persona quędam legitimè ac solenniter est vocata, sed convenientius foret examē illud præmitti, antequam ad concionem δοκιμαστικὸν Ministerii Cādidatus populo sistatur sive præsentetur. & literas vocationis accipiat. 1. quia præsentatio sive nominatio illa præsupponit personæ denominatæ ἱκανότητα, jam v. ἱκανότης illa in examine demum innotescit. 2. Si examen præmitteretur præsentationi, rectius cognosci ac decerni posset, cui Ecclesię destinandus esset Ministerii Candidatus, ut enim eruditionis ac donorum docendi, ita quoq; officiorum Ecclesiasticorum sunt certi ac distincti gradus. 3. Qui jamdum vocationis literas accepit, illi non potest sine summa ignominia Ordinatio denegari, si vel maximè in examine non satisfecerit Presbyterii expectationi, at si examen præmitteretur præsentationi, posset sine ulla ignominia repulsa fieri. Consuevit etiam examēn illud institui cum illis duntaxat, qui primùm ad Ministerium ordinantur, sed rectius & convenientius fieri censendum, si omnes omninò examini subjiciantur, qui ad Ministerium ecclesiasticum promoventur, etiam illi qui per translationem ad aliam Ecclesiām transferuntur, qua de re Constitutio Ecclesiastica d.l. sic statuit: *Seriò volumus ut inposterum Examina ministrorum Ecclesiæ sive ordinati sint, sive non, singulari diligentiâ suscipiantur &c.* Quomodo verò examen illud instituendum sit, latè ibidem exponitur.

SECTIO XIV.

De investitura Ministrorum.

Investitura Ecclesiæ Ministrorum.

170. Vocationem, Confirmationem & Ordinationem Ministrorum in nostris Ecclesiis subsequitur *Investitura*, quæ est actus Ecclesiasticus solennis, ad jus Episcopale per Passaviensem pacificationem ad Principes Augustanæ Confessioni addictos translatum pertinens, quo persona ad Ministerium legitimè vocata & ordinata gregi, cui præficienda est per Superintendentem sistitur ac prælectis Confirmationis literis solenniter introducitur, cui actui conjungi solent seriæ adhortationes, quibus tùm novus minister, tùm auditores officii sui admonentur, ac stipulatâ manu ad sedulam illius executionem obligantur, seriæ item preces, quibus officium Ministri Deo commendatur. Differt investitura ab Ordinatione, quod Ordinatio fiat duntaxat semel, sed investitura repetitur, quoties aliquis jam ante ordinatus ad Ministerium vocatur ad aliam Ecclesiam, vel ad alium officii gradum in eadem Ecclesia. Formam Investituræ docent Constitutiones ecclesiasticæ. Notandum autem hoc loco, quòd Investitura pertineat ad jus Episcopale, ideoq; summo Magistratui cōpetat etiam illis in locis, in quibus jus patronatus ad alios pertinet, frustrà igitur metuunt ac reluctantur quandoque illi, ad quos jura patronatus spectant, quò minùs investitura ex jure Episcopali descendens per Principum Superintendentes suscipiatur, ut enim jus patronatus non tollit jus Episcopale; ita quoq; non tollit nec excludit, imò etiam non potest tollere nec excludere Investituram ad jus Episcopale pertinentem. Investitura autem illa non est de substantia Ministerii, unde Nicolai Papæ tale extat decretum cap. 1. dist. 23. *Postquam electio Pontificis fuerit facta, si bellica fuerit tempestas vel qualiscunq; hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is qui electus est in Apostolica sede juxta consuetudinem inthronizari non valeat, electus tamen sicut verus Papa obtinet autoritatem regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius, quod B. Gregorium ante suam consecrationem cognovimus fecisse.* Apud Pontificios investituræ videtur respōdere *Missio*, de qua sic scribit Becanus in Disp. Vienn. de vocat. ministr. th. 42. *Missio differt ab ordinatione. Nam in ordinatione confertur potestas ordinis, cujusmodi est potestas baptizandi, consecrandi Eucharistiam, remittendi peccata. In missione confertur jurisdictio in ordine ad executionem, h. e. assignantur subditi, quos illi qui dicuntur mitti, debeant docere, Sacramēta administrare, gubernare. Sic Parochi dicuntur mitti in Parochiam, quando illis assignantur Parochiani &c.* sed rectius iste actus, quē descripsimus, dicitur Initiatio vel Investitura quā missio, quia missio est ipsa vocatio, vel certè ab ea realiter non differt, ut ostendimus superiùs.

SECTIO XV.

De translatione Ministrorum.

Translatio Ecclesiæ Ministrorum.

171. In quæstione de translatione Ministrorū tum *in defectu*, tum *in excessu* à quibusdam peccatur. *In defectu*, dum quidam existimant planè illicitum esse Ministrum Ecclesiæ ab uno loco in alium transferri. Statuunt enim vocationem Apostolorum differre à mediata vocatione reliquorum ministrorum, cumprimis etiam in eo, quod Apostoli non fuerint ad certum aliquem locum cum suo ministerio alligati, sed de reliquorum Ministrorum vocatione id omninò affirmari debere, ac proinde eorum translationes illicitas esse. *In excessu* à quibusdam peccatur, dum desultoriâ quadam levitate absque urgente necessitate, & absque evidente Ecclesiæ utilitate functiones & sedes subinde mutant, adeoq; mangonum & collybistarum in morem parochias ut equos & nummos habent, ac quod Seneca de ægrotis dicit, *mutationibus utuntur pro remediis.* Ut autem priorum morositati rectè opponitur, quod *Dominus messis* potestatem habeat ministros suos ut vocandi, ita quoque eosdem transferendi ab una Ecclesia ad aliam, quodq; Ecclesia Domini *Materfamilias* eandem habeat potestatem, modò omnia fiant ordine legitimo, non temeritate propriâ, non privato judicio, non causâ ambitionis, dominationis, præsumtionis, delectationis, stipendii amplioris, &c. sed ex utilitate, necessitate & ædificatione Ecclesiæ omnia æstimentur: ita posteriorum levitati meritò opponendum, quod tales mutationes, nisi gravi judicio suscipiantur, facilè possint scandalū in Ecclesia concitare. ** Constantinus in Epistola ad Eusebium, quam recitat ipse Eusebius lib. 3. de vita Constant. cap. 59. *Prudenter abs te factum, quod & Domini mandatum, Apostolorumq; Ecclesiæ canonem servare decrevisti, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ prorsus repudiando & in eo Episcopatu fungendo permanere laborasti, quem ab initio Dei voluntate susceperis.* Huc referenda dicta Scripturæ quę constantiam in munere semel suscepto probant 1. Cor. 7. v. 17 Matt. 10. v. 22. Luc. 9 v. 62. Ap. 2. v. 10. eadem enim valent ad eam ipsam in loco semel placito, qui muneri suscepto indivulsè connexus est, urgendam. propria argumenta sunt tripli-

cia

tia. 1. *ab exemplis Scripturæ.* Mosi, Prophetis & Apostolis non licuit, quò voluerunt, ire. Ex. 4. v. 10. Jerem. 1. v. 7. Jon. 1. v. 4. cap. 3. v. 3. Act. 16. vers. 9. Rom. 1. v. 13. 2. Cor. 1. v. 15. Ergo multò minus vulgaribus Ecclesiæ ministris. 2. *ab autoritatibus veterum.* c. Non oportet. c. Si quis caus. 7. q. 1. Confer Euseb. lib. 3. de vita Constant. cap. 59. Niceph. lib. 8. cap. 45. ac recentiores Lutherum tom. 5. Jen. Germ. f. 507. b. Mathesium serm. 9. secundæ partis de vita Christi, cujus verba repetuntur à Conr. Porta in Pastorali Lutheri p. 23. Calvin. Epist. 209. Chytræum in Epist. p. 150. & 678. 3. *ex rationib.* 1. Nulli ministro licet citra consensum Domini sui versari pro arbitrio in ejus domo ex una parte in alteram migrando. Omnes pastores sunt ministri Christi ejusque sponsæ Ecclesiæ. E. nulli eorum licet in ejus domo quæ est Ecclesia pro arbitrio versari migrando ex una ejus parte in aliam citra consensum Christi & Ecclesiæ. Posterior. Si Ecclesiæ & loco, cui semel operam addixit Pastor, non est jure devinctus perpetuo, habet hoc aut ex generali vocationis lege, aut ex speciali indulgentia & contractu singulari. Non hoc, nemini enim licet contrahere cum Ecclesia vel ad certos annos, vel indefinitè ad quemcunq; ipsi visum est terminum, neillud quemadmodū ex doctrina de vocatione constat, cujus jus est penes solū Deū Matt. 9. v. 38. Act. 16. v. 9. Jerem. 10. v. 23. vel mediatè vel immediatè agentem. Ergo. Tarn. Disp. de Minist. q. 2. **

Non temerè suscipienda. 172. Extant hac de re utiles canones. c. Non oportet. caus. 7. q. 1. ex Concilio Niceno cap. 15. *Non oportet Episcopum vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii tale quid agere tentaverit, & se hujusmodi negotio mancipaverit, hoc [illegible]um prorsus in irritum ducatur & Ecclesiæ restituatur, cujus fuit Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus.* c. Si quis Presbyter. caus. & quæst. iisd. ex Concil. Antioch. cap. 3. *Si quis Presbyter vel Diaconus vel quilibet Clericus deserta sua Ecclesia ad aliam transeundum esse crediderit & ibi paulatim tenet, quo migravit, perpetuò manere, ulterius ministrare non debet, præsertim si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod [illegible] post revocationem sui Episcopi non obœdierit, sed in [illegible] sicut perseveraverit, omnimodo ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere decernimus. Si verò propter hanc culpam depositum, alius Episcopus susceperit, & ipse à communi Synodo pœnam merebitur increpationis tanquam Ecclesiastica jura dissolvens.* c. Episcopum. caus. & quæst. iisd. ex eodem Concilio Antiocheno cap. 21. *Episcopum de Diœcesi ad Diœcesin non debere transire, neque si seipsum ingesserit, neq; si à populis fuerit violenter attractus, neq; si etiam hoc ei ab Episcopis suaderetur, manere autem debere in Ecclesia Dei, quam ab initio sortitus est, & non ab ea alibi demigrare, secundùm regulam super hoc olim à Patribus constitutam decernimus.* c. Si quis Episcopus. caus. & quæst. iisd. ex Leonis Epistola ad Anastasium Thessalonicensium Episcopum p. 1. Epist. 82. cap. 8. *Si quis Episcopus sua civitatis mediocritate despecta administrationem celebrioris loci ambierit, & ad majorē plebem se quacunq; ratione transtulerit, à cathedra quidem pellatur aliena, carebit etiam propria, ut nec illis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis contentus quisq; sit, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.* c. Si quis. de ordine caus. & quæst. iisd. ex Concilio Meldensi. *Si quis de ordine Sacerdotali contemta minoris Ecclesiæ ambitiosè & improbè ad potiorem aspiraverit, Canonica erga eum definitio conservetur, hoc est, utraque careat.*

173. **Bernh. Epist. 87. asserit *indissolubile vinculum inter Ecclesiam & ministrum non minusquàm inter cōjuges esse.* Simile quid habetur c. Sicut vir ex Euaristi Epist. 2. caus. 7. q. 1. sed illud simpliciter probari nequit. ** At nequaquam translationes sive translocationes Episcoporū simpliciter sunt prohibitæ, sed si gravi judicio suscipiantur ob evidentem aliquam Ecclesiæ utilitatem, omninò probandæ sunt. 1. quia de Diaconis dicit Apostolus 1. Tim. 3. v. 13. *Qui benè ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt.* Possunt igitur Diaconi rectè & fideliter in officio sese gerentes ad altiora etiam vel in iisdem vel in aliis Ecclesiis munia promoveri. 2. quia Paulus Timotheum & Titum propter Ecclesiæ utilitatem de loco in locum transtulit. 3. nuspiam extat peculiaris quædam prohibitio, quâ Ecclesiæ interdictum, ne eum, qui in alio loco Ministrum agit, ad officium Ecclesiasticum evocet. 4. Huc etiam pertinent sequentes canones. c. Mutationes caus. 7. q. 1. ex Epistola Anthenii ad Episcopos Beticos & Toletanos: *Mutationes Episcoporum scitote communi utilitate atq; necessitate fieri licere, sed non propria cujusquam voluntate aut dominatione. Petrus sanctus Magister noster & Princeps Apostolorum de Antiochena civitate utilitatis causa est translatus Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoq; de quadam parva civitate Apostolica autoritate mutatus est in Alexandriam. Similiter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam vitamq; bonam, quam habebat, autoritate hujus sanctæ sedis & communi Episcoporum & reliquorū Sacerdotū ac populorum consilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, nec transfertur de minore ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit: sed aut vi à propria sede depulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci vel populi non superbè, sed humiliter ab aliis translatus est &c. alia enim est causa utilitatis, alia avaritiæ & præsumtionis ac propria voluntatis.* c. Scias caus. & quæst. iisdem ex Epistola Pelagii [illegible] ad Benignum Archiep. *Scias frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis & utilitatis, aliud præsumtionis ac propria voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, id est, qui non avaritia causa, aut dominationis, aut propria voluntatis vel delectationis suæ migrat de civitate ad civitatem, sed causa necessitatis & utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati vel voluntati præferenda est. Aliud enim est mutare & aliud mutari. Nam aliud est sponte transire, aliud coactè aut necessitate venire, unde non isti mutant civitatem, sed mutantur, quia nō sponte sed coactè hoc agunt. Non ergò bene intelligunt Ecclesiasticas regulas, qui hoc negant, causa necessitatis vel utilitatis fieri posse, quoties communis necessitas aut utilitas persuaserit.* c. Omnis, causa & quæst. iisdem ex ead. Epist. Pelagii. *Negant misericordiam, necessitatem patientibus qui populis indigentibus divinis ministeriis & non habentibus propriam Episcopum, qui eos instruat, causa necessitatis atq; utilitatis, ut ex alia civitate, licet minor sit, in eam qua non habet Episcopum doctiorem vel potiorem & utiliorem meliori consilio non sponte transeuntem, sed majorum exhortatione mutare negant, aut Episcopū dejectū & persecutionem patientem causa*

Nec simpliciter repudianda.

utilitatis aut necessitatis nolunt inthronizare. c. Episcopus. causa & quæst. iisdem ex Concil. Carthag. 3. vel potius 4. cap. 27. *Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem nõ transeat, nec quisquam inferioris ordinis Clericus. Sanè si utilitas Ecclesiæ poposcerit decreto pro eo Clericorum & Laicorum Episcopis porrecto in præsentiam Synodi transferatur nihilominus alio in locum ejus surrogato. Inferioris verò gradus Sacerdotes vel alii Clerici concessione suorũ Episcoporum possunt ad alias Ecclesias transmigrare.* c. Sicut. caus. & quæst. iisdem. *Si persecutus fuerit* (Episcopus) *in sua Ecclesia, fugiendum est illi ad alteram Ecclesiam, eiq; est sociandus. Si autem utilitatis causa fuerit mutandus, non per se hoc agat, sed fratribus invitantibus cum autoritate hujus sanctæ sedis faciat non tamen ambitus causa sed aut utilitate aut necessitate faciendum est, hoc non solùm de Episcopis verùm etiam de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligitur, ne videlicet in locum viventis alteri obrepat.* ** Q. ulterius 1. *An justæ mutationis causa sint sola studiorũ impedimenta aut avocamenta, quæ ab agricultura proveniunt, si cætera adsint vitæ subsidia & Ecclesia pastorem dimittere nolit?* N. 2. An probari debeat quæ scribit Junius lib. 3. de Eccles. cap. 3. p. 183. *Nonnulli sancta humilitate prædite viri propter quædam in se offendicula, quibus piè religioseq; movebantur Episcopatus officium non solùm sine culpa. verùm etiam cum laude posuerunt?* N. 3. *An in deliberatione de mutanda functione ad tranquillandam conscientiam sufficiat hic Syllogismus.* Ubi Deo majori cum fructu Ecclesiæ servire possum, eò teneor migrare. In loco ad quem vocor, possum Deo majori cum fructu Ecclesiæ servire. E. Affirmativa extat Consil. 1. decad. 9. sub nomine Martini Hammeri p. 35. Negativa est D. Chemnicii in L. C. part. 3. p. 322. Confer Hemming. in Pastore p. 211. edit. Lubec. Junium in Deut. 18. p. 122. **

SECTIO XVI.
De remotione Ministrorum.

Remotio Ministrorũ pertinet ad totam Ecclesiam.

174. Quemadmodum *vocatio* Ministrorum ad totam Ecclesiam, ita quoque eorundem *remotio* ad totam Ecclesiam pertinet, ideo probari nequit illorum Pseudopoliticorum opinio, qui *ad jura Regalia* Magistratus remotionem Ministrorum pertinere censent, ita ut pro lubitu possit mutare Ecclesiastica Ministeria, & prioribus Ministris loco motis, & in exilium pulsis alios substituere. Contra quam *καισαροπαπίαν* graviter detonant B. Lutherus in Epistola quæ extat tom. 6. Jen. Germ. fol. 376. in fideli admonitione ad quendam Pastorem tom. 5. fol. 358. in scripto quod extat tom. 8. Jenens. fol. 188. & Joachimus Mörlinus in judicio de vocatione Pastorum, quod unà cum aliis istius generis scriptis extat in utili libello edito Jenæ Ann. 602. sub hoc titulo. Vom Beruff vnd Enturlaubung der Prediger / wie ferne weltliche Obrigkeit Macht habe/ dieselbe jhres Ampts zu entsetzẽ/nötiger Christlicher bericht aus Gottes Wort vnd fürtrefflicher Lehrer bedencken/ als D. Lutheri, D. Philippi, der Theologen zu Leipzig/ D. Brentii, D. Mörlini, D. Heshusii, D. Simonis Pauli, D. Chemnicii, des Ministerii Gryphisvaldensis, & vicinarum Ecclesiarum in Pomerania. Vicissim quemadmodum *legitima vocatio* debet fieri juxta leges divinitus præscriptas, ita quoque *legitima Ministri remotio* fieri debet juxta præscriptas divinitus constitutiones. Ut n. jus vocandi principaliter ad solum Deum pertinet etiam in mediata vocatione, ita quoq; jus removendi principaliter ad solum Deum pertinet etiam in mediata remotione. 1. Sam. 2. v. 30. *Loquens locutus sum de ministerio tuo, ut ministrares in conspectu meo, usq; in sempiternum. Nunc autem absit hoc à me, dicit Dominus.* Osee 4. v. 6. *Quia tu scientiam repulisti & oblitus es legis Dei tui, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Ut autem vocatio, ita quoq; remotio plerunque fit per media, videlicet per legitimum Ecclesiæ judicium divinæ voluntati conformandum. Divina voluntas hæc est, quod minister Ecclesiæ debeat verbum Dei sincerè docere & inculpatæ vitę exemplo auditoribus præire. Ergo quando Minister Ecclesiæ vel in hæresin incidit vel enormibus delictis scandalũ præbet ac facit, ut nomen Dei blasphemetur, tunc Ecclesia habet potestatem eum removendi. Tria n. possunt constitui Ministrorum genera: 1. Quidam sunt *dolosi* περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ καὶ δολοῦντες τὸν λόγον τ͂ Θεοῦ 2. Cor. 4. v. 2. Ephes. 4. v. 14. qui doctrinæ cœlestis lucem hæreticis nebulis obscurant & sinceritatem ejus adulterant, illos Ecclesia non solùm potest, sed & debet tanquã *anathema* quoddam Galat. 1. v. 8. hoc est, tanquam rem detestandam, quæ attractu suo polluit, à se removere, tales erant, quos Apostolus cupit *abscissos* Galat. 5. v. 12. & quibus nec *domum* nec *aures* aperiendas esse præcipit Johannes 2. Epist. v. 10. 2. Quidam sunt *onerosi*, quorum crimina sunt & enormia & notoria, qui itidem ab officio removendi, ne propter illos nomen Dei blasphemetur, neve auditoribus scandalum præbere pergant. 3. Quidam verò sunt *morosi* levioribus nævis obnoxii, qui tolerandi sunt. ** Causæ dimissionis ad duos fontes revocari possunt. Unus est *defectus facultatis* utiliter inserviendi Ecclesiæ. Alter *voluntatis* sive *operum ministerialium neglectus* intolerabilis. Facultatis defectu comprehenduntur partim doctrinæ sanæ in fundamentalib. præsertim corruptelæ sive errores pugnantes cum fundamento: partim illius utiliter & cum fructu auditorum tradendæ organorum privatio, qualis esse potest vel animi, utpote ingenii, judicii, memorię; vel corporis, ut linguę aliorumq; membrorũ ad officii administrationẽ necessariorum usus morbo aut calamitate aliquâ interceptus. Voluntatis appellatione comprehenditur cum enormis in demandati muneris partib. exequendis negligentia tum vitæ & morũ turpitudo sive ea tantum Ecclesiæ scandalosa, sive etiã civiliter damnabilia sit. Harum causarum vel unam vel utramq; esse justam dimissionis causam colligitur ex pari, quod n. valet ad legitimũ vocãdo impedimentũ afferendum, idem ad vocatum abdicandũ valere debet. **

175. Ceterum in remotione Ministrorum, si legitima esse debet, requiritur tum *accurata causæ cognitio*, tum *sedula legitimi processus observatio.* *Causa & processus remotionis.* **Legitima causæ cognitio requirit, ut ratione rei s. deponendi causa aliqua ex enumeratis sit quoddammodo notoria & manifesta, de occultis enim non judicat Ecclesia. Actorem certum existere minimè necessarium est, ubi ipsum crimen palàm clamat, sufficit si de eo aliquid cõstet superintendenti vel Consistorio, sive inquisitione propria ex officio sive rumore publico, sive delatione & indicio unius aut pluriũ de ecclesia. Testes criminis locupletes & omni exceptione majores esse oportet, eosq; è numero auditorũ sive de Ecclesia, cui præest Pastor, quãvia & alii idonei nõ sint rejiciendi. Judex talis requiritur, qui & sciat & velit, utraq; parte auditâ jus administrare &c. ** 1. Tim. 5. v. 19. *Ad-*

versus Presbyterum noli accusationem recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Neq; enim permittendum plebis temeritati vel potentiorũ arbitrio, absq; legitima causæ cognitione & examine Ministrum loco movere & in exiliũ ejicere. Illa causæ cognitio pertinet ad totam Ecclesiam, sed ut omnia fiant ordine & sine confusione, cùm jura Episcopalia, quæ per Pacificationem Passaviensem ad Principes Augustanæ Confessionis sunt translata, exercentur ab illis per Consistoria, coram illis causæ de ministrorum remotione tractandæ, proinde illi qui habent jura patronatus, non debent nec possunt propriâ autoritate Ministrũ deponere, sed causam deferant ad Consistoria, quia jus patronatus non affert secum jurisdictionẽ Episcopalem, cujus exercitium est in dimissione Pastorum. In Concilio Hispalensi secundo cap. 6. circa annum Christi 621. habito statutum est, *Presbytero non nisi per Synodum honorem & officium abrogandum esse. Episcopus* (inquit Concil.) *solus potest honorem Presbytero dare, auferre solus non potest*, quod notent, qui ob jus vel patronatus vel Episcopale sibi licere existimant, Ministrum Ecclesię proprio arbitrio ab officio deponere. Quod si quis non est legitimo judicii processu, ne ob causas legitimas & sufficientes, puta propter zelum in arguendis hominũ vitiis, propter privata odia, propter levicula errata &c. loco motus, tunc is qui ipsi surrogatur, non est pro vero Ministro legitimè vocato habendus, qua de re aliquot Theologorum sententiæ extant in dicto libello de vocatione & remotione Ministrorum.

Canones de remotione. 176. Extant hac de re aliquot Canones c. Factus est. causa 7. q. 1. ex Cyprian. lib. 2. Epist. 4. *Factus est Cornelius Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de Clericorũ pene omnium testimonio, de plebis quæ tunc adfuit suffragio, de Sacerdotum antiquorũ & bonorum virorum consensu, cùm nemo ante se factus esset, cùm Fabiani locus, h. e. cùm locus Petri & gradus cathedræ Sacerdotalis vacaret, quo occupato & de Dei voluntate atq; omniũ nostrûm consensione confirmato, quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticã ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, licet de se multum jactans & plurimũ sibi vendicans, profanus est, alienus est, foris est, & cùm post primum esse non possit, quisquis qui post unum, qui solus esse debet, factus est, jam non secundus ille sed nullus est.* c. Novatia. caus. & quæst. iisd. ex eadem Cypriani Epistola. *Novatianus Episcopus non est, qui Cornelio Episcopo in Ecclesia à sedecim Coepiscopis facto adulter atq; extraneus Episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur &c.* c. deniq; causa & quæst. iisd. ex ejusdem Cypriani lib. 1. Epist. 6. *denique quàm sit inseparabile unitatis Sacramentum & quàm sine spe sint & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt & relicto Episcopo alium sibi foris Pseudoepiscopum constituunt, declarat scriptura divina in libris Regum, ubi à tribu Iuda & Benjamin decem tribus scissæ sunt & relicto Rege suo alterum sibi foris constituerunt. Et indignatus est* (inquit) *Dominus omni semini Israel & demolivit eos & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos a facie sua, quia dissipatus est Israel à domo David & constituerunt sibi Regem Ieroboam filium Nabath. Indignatum esse dixit Dominum & eos in perditionem dedisse, qui ab unitate dissipati alterum sibi Regem constituissent. Tanta indignatio Domini extitit adversus illos qui schisma fecerunt, ut etiam cùm homo Dei ad Ieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret atq; ultionem futuram prædiceret, panẽ apud illos edere & aquam bibere vetaretur, quod cùm non custodivisset & contra præceptum Domini prandisset, statim divinâ censurâ percussus est, ut inde regrediens impetu ac morsu leonis in itinere necaretur &c. Quod verò eundem, quẽ nos Deum Patrem, eundem Filiũ, eundem Spiritum S. nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. Nam etiam Chore, Dathan & Abiron cùm Sacerdote Aaron & Mose eundem Deum noverant, pari lege & religione viventes, unũ & verũ Deum, qui colendus atq; invocandus fuerat, invocabant, tamen quia loci sui ministerium transgressi, & contra Aaron Sacerdotem, qui Sacerdotium legitimũ dignatione Dei, atq; ordinatione perfecerat, sacrificandi sibi licentiam vendicaverunt, divinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderant &c. Et tamen illi schisma nõ fecerant, nec foras egressi contra Domini Sacerdotes impudenter atq; hostiliter rebellaverant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atq; unitatem Christi rebelles cathedrã sibi constituere & primatũ assumere & baptizandi atq; offerendi licentiam vendicare conantur.* c. præceptum. caus. 2. q. 2. ex Zepherino. *Præceptum est in antiquis Statutis ejectos atq; suis rebus expoliatos Ecclesias proprias recipere, & deinum si quis eos justè accusare voluerit æquo periculo facere, judices esse decernendos Episcopos recta sapientes & in Ecclesiã convenientes, ubi testes essent singulorum, qui oppressi videbantur, nec prius eos respondere, quàm omnia sua eis & Ecclesiis eorũ legib. integerrimè restituantur.* c. in Scripturis. caus. & quæst. iisd. ex Eusebio. *In Scripturis vestris repimus quosdã Episcopos vestris in partibus à propriis ovib. accusatos aliquos videl. ex suspicione & aliquos ex certatione. Et idcirco quosdam suis reb. esse expoliatos, quosdam v. à propria sede depulsos, quos sciatis nec ad Synodũ comprovincialem nec ad generalem posse convocari, nec in aliquo judicari, antequã cuncta, quæ eis ablata sunt, legibus potestati eorũ redintegrentur.* c. Audivimus. caus. 3. q. 2. ex Euaristi Epist. 2. *Audivimus quosdã à vobis infamatos & dilaceratos Episcopos à civitatib. propriis expulsos (quia alibi constitui Episcopi non possunt, nisi in civitatibus non minimis) & alios ipsis viventibus constitutos, ideo hoc scribimus vobis, ut sciatis hoc fieri non licere, sed priores revocari & integerrimè restitui debere. Illos v. qui adulterina fœditate suas sponsas* (*quas uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus*) *tenent ejici & adulteros atq; infames fieri eosq; ab Ecclesiasticis honorib. arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquã querelam habueritis, his peractis inquirendũ erit, & autoritate hujus sanctæ sedis terminandum.* c. Sicut vir. causa 7. q. 1. ex eodem. *Sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus Ecclesiam suã h. e. ut illam dimittat, ad quam fuit sacratus absq; inevitabili necessitate aut Apostolica vel regulari mutatione, ut alteri se ambitus causâ conjungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se vivente eo matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum aut viro suo debet reconciliari, aut manere innupta: ita Ecclesia non licet dimittere Episcopũ suum, aut se ab eo segregare, ut alterum vivente eo accipiat, sed aut ipsum habeat aut innupta maneat. h. e. alterum Episcopum suo vivente non accipiat, ne aut fornicationis aut adulterii crimẽ incurrat.* c. Non furem. caus. & quæst. iisd. ex Leone ad Vernonem Britanniæ Ducem. *Non furem & latronẽ, qualem Gillandũ esse sentimus in Nannetica sede, q vi entis quod nõ licuit, locũ non timuit usurpare pro cujuscũq; muneris dono ultra debes defensare.*

c. Quod autem. causs. & quæst. iisdem ex Concilio apud Arverniam celebrato. *Quod vivente Episcopo alius superponi aut superordinari non possit ex Concilio apud Arverniam celebrato definitum est, in quo legitur, ut nullus vivente Episcopo alius superponatur aut superordinetur Episcopus nisi forsitan in ejus locum, quem capitalis culpa dejecerit.* c. Petimus. caus. 11. q. 1. ex Concil. Carthag. 3. cap. 38. *Petimus at dignemini dare fiduciam, qua necessitate ipsa cogente liberum nobis sit rectorem provinciæ secundum statuta gloriosissimorum Principum adversus illum adire, qui plebem, quam invaserat, atque hodie commonitus (secundum quod statutum fuerat) relinquere contemnit. at qui mitis admonitioni sanctitatis vestræ acquiescere noluerit & emendare illicitum, autoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius Episcopus dixit: Servata forma disciplinæ non existimabitur appetitus, si vestra caritate modestè conventus recedere detrectaverit, cùm fuerit suo contemtu & contumacia fatiente judiciaria potestate conventus. Honoratius & Urbanus Episcopi dixerant: Hoc ergo omnibus placet.* c. Qui in vivorum x. de Concess. præbend. ex Gelasio ad Romanos. *Qui in viveram Sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab Ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores Sacerdotibus vivis adhiberi.* c. Inprimis. caus. 2. q. 1. ex Gregorio lib. 11. Epist. 50. *Inprimis requirendũ est de persona Presbyteri dilectissimi fratris & Coepiscopi nostri Ianuarii, & si ita veritas se habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet, in Ecclesia atque loco suo idem Presbyter modis omnibus revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa aliqua mota sive probata est, subtiliter ipso præsente & rationem pro se reddente quærendum est, & genus causæ & modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exilio vel deportatione demorari, an certè in Ecclesia & officio suo debeat revocari. De Episcopi persona hoc faciendum est, at si nulla contra eum criminalis causa, quæ exilio vel depositione digna est, mota sive probata est, in Episcopus qui eo superstite perversè & contra Canones in Ecclesia ejus ordinari præsumserit, Sacerdotio privatus ab omni Ecclesiastico ministerio repellatur &c. Si a. aliter quàm antefati Episcopi petitio continet, actum esse forsitan perhibetur, subtiliter quærendum est, & cognita veritate cum Dei timore, quod justitiæ ordo suaserit, judicandum est &c.* Vide ibid. formã processus in hoc negotio observandi præscriptam. c. Eum qui. causa 7. q. 1. ex eod. Gregorio lib. 2. Ep. 14. *Eum qui contra justitiæ regulam in Archidiaconatum alterius se promoveri consenserit, ab ejusdem Archidiaconatus honore deponimus, qui si alterius in loco eodem ministrare præsumserit, se participatione sacra communionis noverit esse privatum.* Gloss. in c. Consideravimus de elect. & elect. potest. *Non debet fieri secunda electio primâ non cassata.* Conjunge c. Notum. causa 2. q. 1. c. Nullus. caus. ead. q. 2. c. Episcopis. caus. 3. q. 1. &c.

Ex Historia Ecclesiastica. 177. Possunt etiam ex Eccles. Historia quædam huc referri. Theodoret. lib. 2. Hist. Eccles. c. 17. & Niceph. lib. 9. c. 25. referunt. *quod Felix, qui in locum Liberii Episcopi Romani injustè ab Imperatore Constantio in exilium pulsi successeras, licet incorruptam fidem Nicææ expositam servaret, populo tamen tam exosus fuerit, ut nemo omnium in ædem Romanorum in adem orationis sit ingressus, cum ipse intus foret.* Ibid. refert, *quod cum Liberius biennium in exilio egisset, matronæ nobiles Romanæ pretiosissima vestibus ornatæ, quò magis Imperator nobiles earum precibus voluntatique ipsarum gereret morem, Imperatorem adierint, ipsamque deprecatæ fuerint, ut misereri vellet tantæ civitatis spoliatæ Pastore suo, & expositæ luporum insidiis.* Cumque Imperator responderet, *non indigere eam Pastore alio quæ prudentem bonumque haberet, puta Felicem unum ex Diaconis in illius locum suffectum, matronæ ipsi significarant, quàm exosus sit omni populo, itaque Imperator flecti se passus jussit Liberium de exilio revocari, sed amborum esse communem Ecclesiæ administrationẽ. His literis lectis in circo exclamavit multitudo, egregiam esse Imperatoris sententiam, qui spectatoribus in duas partes divisis, & à colore cognominatis, his unũ itemque alteris unum præficeret, ita dicteriis incessentes Imperatoris literas, uno ore exclamant, Vnus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Post has plebis voces revertitur Liberius, cui cedens Felix in aliam urbem sese contulit.* Ambros. lib. 10. Epist. 79. ad Theophil. & Anisium excusat se *de judicio ferendo inter Bonosum Episcopum & accusatores ejus*, illisque causam committit, ex quo apparet in casibus remotionis judicium vicinorũ Episcopor. fuisse requisitum. Apud Sozomenum lib. 8. Hist. Eccles. c. 26. extant literæ Innocentii Episcopi Romani ad Clericos Constantinopolitanos, in quib. conqueritur de injusta remotione Chrysostomi, & inter cætera sic loquitur: *Nam præpostero modo de primatu Ecclesiarum suarum deturbantur Sacerdotes insontes, quo quidem primus frater noster & in Ecclesiastico munere socius Iohannes* (Chrysostomus) *Episcopus vester injustè oppressus est, cui ne id quidem contigit, ut se defensurus audiretur, nullum crimen objicitur, nullum auditur. Quod igitur hoc commentum est tam deploratum, ut ne vel suppetat vel quæratur occasio judicii, in locum Sacerdotum viventiũ alii substituantur? quasi illi qui per hujusmodi perversitatem irrepunt, vel habere ipsi vel agere quicquam recti, à quoquam judicari possint, neque enim unquam à Patribus nostris talia patrata fuisse cognovimus, sed interdictum potius fuisse decreto, quo cavebatur, ne cui fieret copia, quã in viventis locũ inautoraretur. Nec enim reproba ordinatio Sacerdotis dignitatem auferre potest. quandonec Episcopus quidem esse potest ille, qui injustè surrogatur &c. sed quodnam remediũ hisce rebus in præsente adferemus? necessaria erit Synodalis cognitio, ea quippe sola est, quæ hujusmodi procellarũ impetus retundere potest.* Nicephor. lib. 13. Hist. Eccles. c. 34. recenset ejusdem Innocentii literas ad Imperatorem Arcadium & Eudoxiam, in quibus inter cetera sic loquitur. *Pacis tempore persecutionem magnam adversus Deum & Ecclesiam ejus concitasti, ejecisti è throno suo re non judicatâ magnum totius orbis Doctorem* (Chrysostomum) *persuasione unius mulieris fabulam hanc & spectaculum exhibentis.* Et posteà: *Arsacium quem pro magno Iohanne in thronum Episcopalem produxistis, etiam post obitum exautoramus unà cum omnibus qui consultè cum eo communicarant Episcopis, cuius etiam nomen sacro Episcoporum albo non inscribatur, indignus enim eo honore est, ut qui Episcopatum quasi adulteriis polluerat: Omnis siquidem plantatio, quæ a Patre nostro in cœlis plantata non est, eradicabitur.* Theodor. lib. 5. cap. 34. de Constantinopolitanis dicit, quod *Arsacium, qui in locum Iohan. Chrysostomi injustè in exilium pulsi successeras, ne compellatione quidem fuerint digmati.* Talia exempla occurrunt plura apud eundem Theodoret. lib. 1. Histor. cap. 20. lib. 2. cap. 8. 31. & 44. lib. 3. cap. 4. lib. 4. cap. 14. 15.

14.15.20.&c. Coronidis loco monemus, Canonistas statuere duplicem Clericorum depositionē, *actualē & verbalē*. Illa propriè *degradatio* dicitur, cujusq; forma descripta est. c. degradatio de pœnis in 6 hęc fit per *sententiam Episcopi* c. 2. eod. in 6. jūct. c. 3. cum seqq. 15. q. 7. Causas utriusq; recenset Canisius lib. 3. summ. juris Canon. c. 22. §. actualis & §. verbalis, ubi inter utramq; hanc statuit differentiam, quod per *depositionem removetur tantum Clericus ab honoribus & dignitate clericali salvo manente privilegio & ordine, sed in degradatione omnia amittit.*

Q. 1. *An fas & justū sit a exortâ publicâ inter Cōcionatores discordiâ de doctrin. fidei, de alus Ministerii partibus, ita ut indicia illius in publicis concionibus non obscura appareāt, utramq; partem h. e. tā defensores veritatis & justitiæ, quā falsitatis & injustitiæ autores ac patronos removere & expellere?* Ita quibusdā videt᷑ qui scandali amovendi & publicæ tranquillitatis promovendæ schemate opinionē suam vestiunt. Negativa probatur 1. ex lege divina scripta quę jubet audire fideles ministros nō minꝰ quam ipsum à quo missi sunt. Luc. 10. v. 16. eosdē injuriosè tangere vetat Ps. 105. v. 15. Zach. 2. v. 12. vult nos *cavere Pseudoprophetas* Matt. 7. v. 15. & *a fermēto Pharisæorum* c. 16. v. 6. *redarguere & obturare ora hæreticorum*. 2. Tim. 4 v. 2. Tit. 1. v. 11. *clamare, non cessare*. Es. 58. v. 1. reprehēdit negligētes in hac officii sui parte Es. 57. v. 2. Ezech. 13. v. 3. 2. ex lege naturæ quę dictitat bonos esse defendendos, malos puniendos, nec hos cū illis perdendos. Gen. 18. v. 25. triticū unà cū Zizaniis nō esse eradicandū Matth. 13. v. 29. 3. ex ratione. Quod gloriæ Dei ad quā pertinet libera cœlestis veritatis cōfessio & errorū refutatio, nocet, dilectionē proximi violat, ejusq; salutē impedit, exēplo scandaloso aliis similia molientib. præit, deniq; canib. mutis & lupis rapacib. januam aperit, illud est illicitum & injustum. Ejectioni bonorum ministrorum cum malis malè concordantium illa competūt. E. Tarn. de Minist. q. 7. Q. 2. *An ab officio etiam injustè remotus & è regione aliquâ abire à Domino territorii jussus nihilominus in ea salvâ consciētiâ manere possit?* Neg. 1. a mandato divino Matth. 10. v. 23. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliā*, cujus emphasin urget Luther. tō. 3. Ien. Germ. f. 126. Er spricht nicht / wenn sie euch in eine Stad verjagē / so bleibet darinnen vnd nehmet die Stad ein dem Evangelio zu lobe vnd rottet euch wider die Herrn der Stad wie man jetzt thun will vnd lehret / sondern fliehet / fliehet immer so fort in eine andere. 2. ab exemplis sanctorum fugientium ut Apostolorum aliorūq; piorum Act. 8. v. 5. Pauli Act. 9. v. 25. & aliorum sanctorum Heb. 11. v. 28. Athanasii, Chrysostomi &c. 3. a rei illius indignitate & incommodis. Mansio invito domino terræ est indecora Evangelio jubenti reddere cuiq; quod suum est Matth. 22. v. 21. Rom. 13. v. 7. & parere omnib. in eminentia constitutis 1. Pet. 2. v. 13. scandalum præbet infirmis, occasionem seditionis &c.

CAP. IV.

De causa materiali Ministerii.

Duplex Ministerii Ecclesiastici materia, in qua & circa quā.

178. Egimus hactenus de causa Ministerii efficiēte, consequens est, ut ad *materiam* ejusdem explicandam descendamus. Est autem duplex Ministerii materia, *videlicet Materia in qua sive subjectum & Materia circa quā sive objectum*. Materia in qua, sunt personæ Ecclesiasticæ, quæ ad officiū Ecclesiasticum ex cœtu Christiani populi legitimè vocantur, & partes sacri illius officii juxta præscriptum verbi divini fideliter administrant, ubi notādum, quod personæ Ecclesiasticæ diverso respectu dici possint materia ex qua, & materia in qua: illud, quia ex personis Ecclesiasticis tanquam partibus materialibus hic Ordo sive status Ecclesiæ constituitur; hoc, quia dignitas Ecclesiastici Ministerii illis tanquam subjectis inhæret. Materia circa quā, sunt auditores, hoc est, grex dominicus pastorum curæ & fidei commissus, quibus verbum prædicādum, Sacramenta administranda, disciplina Ecclesiastica adhibenda, atq; ea ratione conversio & salus ipsorum promovenda, verbum enim tum ἀκουστὸν tum ὁρατὸν est mystici illius corporis, Ecclesiæ puta, anima; disciplina Ecclesiastica est ejusdē nervus, utriusq; cura, conservatio & propagatio Ministro Ecclesię commissa, utriusq; legitima administratio ad conversionē & salutē hominū spectat.

SECTIO PRIOR.

De Materia, in qua Ministerii.

Quare Deus non Angelis, sed hominibus Ministerium commendaverit.

179. *Circa Materiam in qua sive subjectum* Ministerii primò omnium expendendæ sunt causæ, propter quas Deus ordinariā Ecclesiastici Ministerii administrationem *non Angelis sed hominibus* commendare voluerit. Dicuntur quidē Angeli *potentes virtute, facientes verbum Domini ad audiendam vocem sermonū ejus*, Ps. 103. v. 20. *ministri, qui faciunt voluntatem ejus*, v. 21. *ministrantes atq; assistentes ei*, Dan. 7. v. 10. dicuntur λειτουργικὰ πνεύματα, *Spiritus administratorii* Heb. 1. v. 14. nimirum quia Deus ipsorum operâ to annuncianda hominibus voluntate sua extraordinariè quandoq; usus est** Musculus in Locis com. c. de Min. verbi f. 193 *Tria principalia ministrorū verbi sunt genera 1. Ante legem Deus usus est ministerio Angelorū, quorum apparitionibus Patriarchas de gratia & volūtate sua certos reddidit. 2. tempore legis Ministros verbi misit ad populum Mosen & Prophetas. 3. tempore N. T. misit unigenitum Filium suum Christum & post hunc Apostolos doctores.*** interim tamen quod ordinariā Ecclesiastici muneris administrationem & consilii divini de salute nostra revelationem attinet, ad eā nō Angelorum sed hominum operâ *ordinariè* Deus utitur, cujus voluntatis suæ causas habet dubio procul sapientissimas, quarum quædā concernunt Deum ipsum, quædam verò nos homines. Ad priorē classem pertinent hę causæ. 1. *Divinæ φιλανθρωπίας ostensio.* Voluit Deus eo ipso suam ostendere φιλανθρωπίαν, tanto dignatus homines honore, ut per ora ac linguas eorum vocē suam audiri cuperet Deut. 33. v. 3. Ps. 144. v. 3. Prov. 8. v. 31. &c. Si quis in Legatum Regis eligitur, magni honoris & favoris signum illud meritò æstimatur, ita quoq; manifestum divinæ benevolentiæ & φιλανθρωπίας est indicium, quod Deus ex hominibus elegit eos, quos in Ministerio Ecclesiastico pro Christo *legatione fungi* voluit 2. Cor. 5. v. 20. Cùm Deus per Prophetam Sacerdoti Eli denunciaret remotionē ab officio inter cetera sic locutus est 1. Sā. 2. v. 30. *Loquēs locutus sum, ut domus tua & domus Patris tui ministraret in conspectu meo usq; in sempiternū, nunc autem dicit Dominus, absit hoc a me. sed quicunq; honorificaverit me, glorificabo eū*, ex quibus verbis manifestè colligitur, esse honorem ac dignitatē maximi æstimandam, quod Deus ex genere humano quosdam evehit ad Ecclesiastici muneris fastigium.

Causa respectu Dei,

gium. 2. *Potentia divina manifestatio.* Voluit etiam Deus hac ratione ostendere suam potentiam, dum Diabolo & portis inferorum non opponit Angelos virtute potentes, sed misellos homines, per quos regnum Satanæ aggreditur, & in multorum cordibus illud destruit. Hanc causam reddit Apostolus 2.Cor.4.v.7. ubi postquam de suo & reliquorum Apostolorum ministerio dixisset, subjungit: *Habemus autem thesaurum illum ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν in vasculis testaceis* (ubi juxta interpretationem Isidori Pelusiotæ lib.2. Epist.4. per vasa testacea respectus habetur *ad mortale & ex terra factum corpus concionatorum, in quo ceu vase fictili verbi divini thesauri hominibus exhibentur*, juxta Ambrosii in comm. expositionem *ad infirmitatem naturæ humanæ, quæ nihil potest, nisi a DEO acceperit virtutem*) *ut sublimitas virtutis sit Dei & non ex nobis, h. e. ad laudem suam Deus per hæc se prædicat, quæ infirma sunt, ut gloria illi detur, non homini, qui ex luto factus est*, quæ sunt verba Ambrosii in illum locum. Sic cum de ministerio tractans Apostolus dicturus esset, *ad hæc quis idoneus?* 2.Cor.2.v.16. præmittit v.14. *DEO autem sit gratia, qui nos semper triumphare facit in Christo, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* 3. *Diabolicæ superbiæ confusio.* Voluit Deus hoc pacto confondere Diaboli superbiam, qui ægerrimè fert per abjecta & contemta organa, videlicet per homines, regnum suum oppugnari & Ecclesiam Deo colligi, quemadmodum Goliathus Davidem sibi opponi dolebat, eumq; fastuosè despiciebat 1.Sam.17.v.43. quo referri potest illud Davidis Psal.8.v.3. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti tibi robur propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.*

Causæ respectu nostri. 180. Ad posteriorem classem referendæ sunt sequentes causæ. 1. *Infirmitatis humanæ ratio.* Voluit Deus hac ratione condescendere & consulere nostræ infirmitati, dum per homines interpretes & internuncios suos humanâ voce nos alloqui & ad se allicere maluit, quàm majestatem suam cernendo, vel Angelicam claritatem oculis nostris ingerendo nos a se repellere. Cùm Deus in monte Sinai legem suam promulgaret, & majestatem suam conspiciendam præberet Exod. 19. v. 16. Deut. 5. v. 23. populus graviter extimescit: *Ecce* (inquiunt) *ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem & magnitudinem suam, & vocem eius audivimus de medio ignis & probavimus hodie quod loquente Deo cum homine vixerit homo. Cur ergo moriemur, quia devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audivimus & possit vivere?* Idem nobis contingeret, si Deus immediatè vel per Angelos in sua majestate & claritate nobiscum loqueretur. Quantos enim terrores hominibus incutiat Angelicæ claritatis intuitus, patet ex omnibus Angelorum apparitionibus, cumprimis verò ex Dan.10.v.17. ubi post Angeli conspectum in Daniele *nihil manet virium, nec relictus est Spiritus in eo.* Quomodo igitur Angelorum nobiscum loquentium claritatem oculi nostri nondum glorificati perferre possent. 2. *Novarum revelationum exclusio.* Voluit Deus ostendere, quod omnibus pateat accessus ad doctrinam cœlestem, quodq; non sint quærendæ peculiares revelationes extra & præter verbum, nec expectanda Angelorum è cœlis ad nos descendentium prædicatio, sed quod contenti esse debeamus verbo per Prophetas & Apostolos revelato, ac per successores ipsorum nobis prædicato, quod tam certum & immotum est, ut nec angelo è cœlo aliud prędicanti credi debeat. Deut.30.v.11. Rom. 10.v.6. *Mandatum quod ego præcipio tibi, non est mirabile à te, neq; procul positum, nec in cœlo situm, ut possis dicere, Quis nobis valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos ut audiamus & opere compleamus? Neque trans mare positum est ut dicas, Quis nobis transfretabit mare, & illud ad nos usque deferre, ut possimus audire & facere quod præceptum est?* Galat.1.v.8. *Licet nos aut Angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* v.9. *Sicut ante diximus & nunc iterum dico, Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.* 3. *Obedientiæ probatio*, Voluit Deus nostram probare obœdientiam, dum homines infirmitate carnis adhuc circumdatos tanquam Legatos suos audiendos & honorãdos nobis sistit, non Angelos Naturâ sublimiores & eminentiores nobis. Luc.10.v.16. inquit Christus: *Qui vos audit* (non Angelos, sed) *me audit, & qui vos spernit* (non Angelos, sed) *me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* Galat.4.v.14. *tentationem in carne mea non sprevistis nec respuistis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum.* v.15. *testimonium perhibeo vobis, quia si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis, & mihi dedissetis.* 1.Thess.4.v.8. *Qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nos.* 4. *συμπαθείας excitatio.* Denique voluit Deus in Ecclesia alere mutuam συμπάθειαν, dum præficit illi pastores non Angelos Spiritus illos purissimos ab omni peccati labe immunes, sed homines infirmitatibus carnis adhuc nobiscum obnoxios, imò quorum quidam gravissimis peccatis sese priùs contaminarũt, ut ex Pauli persecutoris & Petri abnegatoris exemplo conspicuum. Illi igitur humanæ fragilitatis memores eos, *qui lapsu aliquo præoccupantur, instruunt καταρτίζουσι* tanquam membra luxata molliter reponunt *in Spiritu lenitatis* Galat.6.v.1. *ac scientes timorem Domini hominibus suadent.* 2.Cor.5.v.11. in Græco est, ἀνθρώπους πείθομεν, quod Lutherus reddidit, Wir fahren schön mit den Leuten/ & in glossis marginalibus sic exposuit: Wir tyrannisiren noch treiben die Leute nicht mit bannen/ sondern lehren sie seuberlich/ daß wir niemand aufsstützig machen. Cùm enim proprio exemplo humanæ fragilitatis & infirmitatis admoneantur, ideò majori lenitate & mansuetudine erga infirmos in fide & lapsu aliquo præoccupatos utuntur. Hanc rationem reddit Chrysostom in orat. de Elia, ubi quærit, *cur nec Angelus nec Archangelus ἐπιστεύθη ἱερωσύνην ad Sacerdotium sit electus, & respondet, quia Naturâ suâ cum sint à peccato immunes, peccata populi repentinis fulminibus fuissent ulturi, habitam igitur esse rationem infirmitatis humanæ & Sacerdotium hominibus fuisse commissum.*

181. Postquam expositum fuit hactenus, quare Deus non Angelorum sed hominum operâ in Ministerio Ecclesiastico ordinariè uti velit, explicandum porrò restat, *quales personæ ex hominibus ad Ministerium eligendæ.* Diximus hac de re superiùs in cap. de examine Ordinandorum, quod in illis requiratur *Cõfessionis sinceritas, docendi dexteritas, & vitæ ac morum integritas*, ubi etiam exposui- *Quales personæ ex hominibus ad Ministerium eligendæ.*

mus causas, quare hæc singula in Ecclesiæ Ministro requirantur. Breviter dicendo, quod personæ ad Ministerium eligendæ debeant esse *fidei recta, vita probatæ & docendi donis instructa*. D. Apostolus præscribens Timotheo ac Tito formam ac normam, juxta quam examinandi & eligendi sint Ecclesiæ ministri, 1. Tim. 3. Tit. 1. revocat omnia ad duo generalia capita. Requirit enim in Episcopo virtutes duplices, quædam sunt ipsi communes cum aliis vere piis, quædam verò sunt ipsi propriæ ac peculiares. Virtutes communes exprimuntur primò generalibus vocabulis, quod debeat esse ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος, secundo speciali quarundam enumeratione tùm per δεῖν, quod debeat esse μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, φιλόξενος, ἐπιεικὴς, τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενος, τέκνα ἔχων ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος, ut est in Epistola ad Timotheum, item φιλάγαθος, δίκαιος, ὅσιος, ἐγκρατὴς, quod additur in Epistola ad Titum: tum per ἄρσιν, quod debeat esse μὴ πάροινος, μὴ πλήκτης, μὴ αἰσχροκερδὴς, ἄμαχος, ἀφιλάργυρος, ut est in Epistola ad Timotheum; Item μὴ αὐθάδης, μὴ ὀργίλος, quod additur in Epistola ad Titum. Propriæ & peculiares virtutes sunt, quòd debeat esse διδακτικὸς, 1. Tim. 3. v. 2. δυνατὸς καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, ut exponitur Tit. 1. v. 9. ac μὴ νεόφυτος. 1. Tim. 3. v. 6. In Diaconia ibidem requiritur, ut sint σεμνοὶ, μὴ δίλογοι, μὴ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντες, μὴ αἰσχροκερδεῖς, ἔχοντες τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων, ubi notandum, quod in Epist. ad Titum hæc norma subjiciatur verbis illis παρασκευῆς, *hujus rei gratiâ reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut ego disposui tibi, si quis est sine crimine &c.* nimirum ut ostendatur juxta illam normam examinandos & eligendos esse Presbyteros, eos scilicet qui virtutibus ibidem enumeratis sunt instructi. In Epist. ad Timotheum, normæ illius descriptio simpliciter proponitur, δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι &c. ut ostêdatur non sufficere, si quis talem se gerat, quando ad Ministerium eligitur, & in principio sui ministerii, sed requiri insuper, ut quamdiu Episcopi sive Presbyteri nomen & officium gerit, tamdiu ad hanc normam sese conformare modis omnibus studeat.

Virtutes communes in Ecclesiæ Ministro. 182. Facit autem Apostolus communium illarum virtutum mentionem ob hanc causam, quia vitæ integritas ac morum honestas cumprimis & præcipuè ab Episcopo requiritur, videlicet non propter istas duntaxat causas generales, quæ eam à reliquis Christianis exigunt, sed etiam peculiariter hoc nomine, ut sint *exemplaria gregis*, 1. Pet. 5. v. 3. ut in omnibus ac per omnia præbeant *se typum bonorum operum*. 2. Thes. 3. v. 9. 1. Timoth. 4. v. 12. Tit. 2. v. 7. neve ob vitæ improbitatem ministerium suum calumniis hostium exponant, fructificationi verbi impedimentum ac remoram objiciant, sicque faciant ut doctrina & nomen Domini blasphemetur. Quando verò in enumeratione communium illarum virtutum requiritur ab Episcopo, ut sit ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος, nequaquam id accipiendum eo sensu, quasi omnibus omninò nævis & infirmitatibus humanis carere possit Episcopus, sed quod gravioribus criminibus non debeat esse obnoxius, Augustin. tract. 41. in Johan. *Non dicit Apostolus, Si quis sine peccato est, hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur & nullus ordinaretur, sed ait, sine crimine est sicuti est homicidium, adulterium, aut aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium & cetera hujusmodi. Crimen enim est grave peccatum accusatione & damnatione dignissimum.* Chrysostom. homil. 10. in 1. Timoth. 3. πᾶσαν εἶπεν ἀρετὴν ἀνεπίληπτον αὐτόν. *Apostolus hoc unico verbo irreprehensibilem omnem genus virtutis expressit. Itaque qui sibi vel levi culpa conscius est, male profecto facit eam rem appetens, quâ indignum se per opera fecit, nam enim decet hujusmodi regere, sed potius regi. Eum quippe qui regendos aliòs suscipit, tanta decet gloria virtutis excellere, ut instar Solis ceteros veluti stellarum igniculos in sua fulgore obscuret, debet hujusmodi vitam habere immaculatam atque compositam, ut omnes in illum & in ejus vitam velut in exemplar aliquod excellens intueantur.* Gregor. lib. 23. expositionis in Jobum cap. 12. *Hi qui adhuc vitiorum bello subjacent, nequaquam per prædicationis usum præesse magisterio ceterorum debent.* μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα εἶναι in ipso requiritur, non quasi absolutè omnibus Ecclesiæ Ministris conjugium necessarium sit, nec quasi à Ministerio arceantur, qui defunctâ priore conjuge, aliam sibi legitimè sociarunt, sed castitatem & ἐγκράτειαν in Episcopo his verbis Apostolus requirit, ne scilicet sit πολύγαμος plurium uxorum κατὰ ταὐτὸ uno eodemque tempore simul maritus, prohibet ergo ad ministerium eligi eos, qui contra sextum præceptum peccando non sunt unius uxoris mariti, quod varia modis contingere potest, utpote si vivant in scortatione, in adulterio, si plures simul habeant uxores, si dimissâ vel repudiatâ uxore legitimâ extra adulterii causam ducant aliam, si ab alio repudiatam sibi eligant &c. *ac obturat simul ora hæreticis, qui nuptias criminantur, ostendens quod hoc negotium non sit impurum, sed adeò honorabile, ut cum eo possit quis etiam sacrum Episcopatus thronum ascendere*, ut commentatur Chrysostom. cap. 1. Epist. ad Tit. quâ de re, ut & de reliquis virtutibus specialibus infrà suo loco pluribus dicetur.

183. Illud verò hoc loco explicandum, *quare eum, qui in Episcopum eligendus est, Apostolus noluit esse νεόφυτον* 1. Timoth. 3. v. 6. hoc est, *Cur neophytus non sit eligendus.* talem qui sit nuper implantatus, qui à falsa religione non ita pridem ad veram, ab Ethnicismo vel Judaismo ad Christianismum transiit. Rationem assignat ipse, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου, *ne per superbiam elatus* ac typho superbiæ inflatus *in judicium Diaboli incidat*, hoc est, ne propter superbiam eodem modo puniatur à Deo, quo Diabolus punitus est, æterno scilicet exitio; vel si nomen διαβόλου appellativè accipitur, ne in judicium temerarium calumniatoris incurrat. Neophyti enim solent esse audaculi ac fastuosi, unde per imprudentiam & intempestivum zelum quandoque ea dicunt ac faciunt, quæ adversariorum calumniis sunt obnoxia. c. Prohibentur. dist. 48. *Prohibentur neophyti in Episcopos ordinari, ut qui heri erat Catechumenus, hodie non fiat Episcopus, qui heri erat in theatro, hodie non sedeat in*

Ecclesia, qui vespere erat in circo, hodie nō ministret altario &c. Causa autem hujus prohibitionis est, ne elatus in superbiam tanquam religio Christiana plurimùm eo egeret, incidat in ruinam Diaboli. Momentaneus namq; Sacerdos nescit humilitatem & modes personarum vel sese contemnere, non jejunavit, non flevit, non se correxit, non pauperibus erogavit. In arrogantiam, quæ est ruina Diaboli, incidunt, qui in puncto horæ necdum discipuli fiunt Magistri. Chrysost. homil. 10. in 1. Tim. 3. p. 1511. οὐ τὸν νεώτερον ἐνταῦθα λέγει, ἀλλὰ τὸν νεοκατήχητον, *eum qui noviter esset instructus, veluti novella quædam plantatio. Ego enim, inquit, plantavi, Apollo rigavit &c.* ἐπειδὴ ἐξ ἑλλήνων προσιόντας τότε καὶ ἐβαπτίζοντο, εὐθέως. φησὶ, νεώτερον εἰς τὸν τῆς ἀρχῆς ὄγκον ἀγάγητε, τουτέστι νεοκατήχητον· εἰ γὰρ πρὶν ἢ γενέσθαι μαθητὴς, διδάσκαλος γένοιτο ταχέως καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἔρχεται. εἰ πρὶν ἢ μαθεῖν ἄρχεσθαι τῶν ἀρχόντων γένοιτο, φυσιοῦται. Ambros. in comment. h. l. *Rudis in fide solet extolli superbiâ, maximè si accipiat ordinem. Novitate enim & potestate inflatur arbitrans se præ cæteris digniorem. Videns enim primo anno natis vicariis in se collatum honorem, putat non magis ad suum sed ad aliorum profectum se esse vocatum, quasi beneficium religioni dei magis quàm accipiat ab ea, per quam rem elatus incurrit laqueum Diaboli. Inventâ enim occasione superbia illius Satanas præcipitatus.* Concil. Nicen. can. 2. *Quoniam multa sunt sive per necessitatem sive ex quacunq; causâ contra regulam gesta, ita ut homines ex vita gentilium nuper adhuc catechizati vel instructi statim ad spiritnale Baptisma venissent, & continuò cùm baptizati sunt, etiam ad Episcopatum vel Presbyterium provecti sunt, rectè igitur visum est de cetero nihil tale fieri, nam & tempore opus est, ut sit Catechumenus & post Baptisma multa probatione indiget.* Gregorius lib. 7. Epist. 111. id declarat pulcrâ similitudine. *Scimus* (inquit) *quod ædificati parietes non prius tignorum pondus accipiunt, nisi à novitatis suæ humore siccentur, ne si ante pondera, quam solidentur, accipiant, cunctam simul ad terram fabricam deponant.*

Q. 1. An Ministerium ad certam familiam alligatum.

184. Quæ de Ministerii Ecclesiastici *subjecto* dicenda restant, quinq; quæstionibus expediemus. Quæritur 1. *An Ministerium Ecclesiasticum ad certam aliquam familiam sit alligatum?* Resp. in V. T. peculiari mandato & constitutione divina Sacerdotium ad tribum Levi fuit alligatum ac Pontificatus fuit hereditarius in familia Aaronis, Num. 3. v. 10. *Aaron & filios eius constitues super cultum Sacerdotii, externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.* Quia enim Sacerdotes Levitici, docente Epistola ad Hebræos, principaliter adumbrarunt Christum, ideò hoc ipso significatum fuit, officium Christi Mediatoris ac Sacerdotis cum nullo homine communicari. Sed in N. T. Ministerium non amplius est alligatum ad certam aliquam tribum vel familiam, sed Ecclesia habet liberam facultatem vocandi ad Ministerium quoscunque velit, modò in doctrina & vita tales sint, ut congruant formæ 1. Tim. 3. & Tit. 1. præscriptæ. 1. Cùm enim Ecclesia non amplius angustis Judææ limitibus sit inclusa, sed in totum orbem propagata, ideò etiam Ministerium non amplius debuit esse alligatum certæ alicui familiæ. 2. Præterea in N. T. sublati sunt typi ac figuræ, jam verò hæreditaria illa dignitas Sacerdotalis in familia Levi in Vet. Test. fuit typica. 3. Quid quod etiam in Vet. Test. quando Levitæ non faciebant suum officium, Deus ex aliis tribubus excitabat Prophetas, qui ipsos in doctrina vel vita aberrantes corrigerent, & in ordinem redigerent. Hieronym. in cap. 66. Esaiæ monet, *Deum ideò per Prophetam ibidem dixisse, assumam ex eis Sacerdotes & Levitas, quia in Nov. Test. de quo ibi agitur, non erant Sacerdotes nascituri ex unâ aliqua familia, sed assumendi ex omnibus gentibus.* Bellarminus, lib. de Clericis cap. 6. itidem aliquot rationibus probat, *non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari*, sed quid in illis jure desiderari possit, expositum fuit superiùs in cap. de vocatione Sect. 4. §. 99.

2. An requiratur certus annorum numerus in vocandis.

185. Quæritur 2. *An certus ac determinatus annorum vitæ numerus requiratur in iis, qui ad Ministerium eligendi sunt?* Ex Num. 4. v. 3. constat *anno ætatis trigesimo* Levitici generis Sacerdotes ad publica ministeria demū fuisse admissos (postquam per quinquennium de illis ritè obeundis fuissent prius informati, ut colligitur ex Num. 8. v. 24.) quæ administrabant usque *ad annum quinquagesimum*. Christus etiam in Nov. Test. cùm Baptismum in Jordane suscipiens per vocem Patris Cœlestis & Spiritum Sanctum in specie columbæ descendentem ministerio inauguraretur, *incipiebat esse ferè annorum triginta* Luc. 3. v. 23. Eadem fuit ætas Johannis Baptistæ, ut colligitur ex Historia Evangelica, siquidem semestre natus erat ante Christum, qui mox posteà cum tertio mense ministerii Johannis baptizatus esset, ferè absolvit annum trigesimum. Ex quo fundamento profluxit Constitutio c. Cùm in cunctis. X de elect. & elect. potest. ex Concil. Lateranensi. *Cùm in cunctis sacris ordinibus & Ecclesiasticis ministeriis sint ætatis maturitas, gravitas morum & literarum scientia inquirenda, multò fortiùs in Episcopo hæc oportet inquiri, qui ad curam aliorum positus in seipso debet ostendere, qualiter in domo Dei oporteat conversari. Ea propter, ne quod de quibusdam pro necessitate temporis est factum, trahatur à posteris in exemplum, præsenti decreto statuimus, ut nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam tricesimum ætatis annum exegerit &c.* c. Si quis. dist. 78. ex Bonifacio: *Si quis trigesimum ætatis suæ annum non impleverit, nullo modo Presbyter ordinetur, etiamsi valde sit dignus.* c. Presbyter ex Concilio Neocæsariensi dist. ead. *Presbyter antè triginta annorum ætatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ, sed observetur usq; ad præfinitum tempus. Dominus enim trigesimo anno baptizatus est, & tunc prædicavit. Hoc regulare est, unde & Christus & Johannes Baptista & Ezechiel & nonnulli Prophetarum non leguntur antè hoc tempus prophetasse vel prædicasse.* In auth. Presbyterum. C. de Episcop. & Cleric. talis extat Imperat. Constitutio. *Presbyterum minorem 35. annis fieri non permittimus, sed neq; Diaconum vel Subdiaconum minorem 25. annis, nec lectorem minorem annis 18. Item Episcopum minorem annis 35. ordinari prohibemus.* Postulari tamen poterit Episcopus, qui 27. ætatis annum attigit ex Constitutione Johan. 22. c. unic. de postulatione in Extravag. commun. Nostra hæc est sententia, quod de ætate eligendorum ad ministerium non possit generalis quædam regula tradi, sed quod ἱκανότης hic sit respicienda, quæ in quibusdam citiùs, in qui-

busdam

busdam tardiùs animadvertitur. 1. Statutum de anno trigesimo prius expectando, antequam sacris ministeriis quis adhibeatur, fuit Leviticum, ideoque nos in Novo Testamento haudquaquam obligat. 2. Christus etiam suo exemplo noluit certam regulam præscribere. & certum annorum numerum in eligendis ad Ministerium determinare. 3. Nec Apostolus in forma, juxta quam eligendi sunt ministri, ullam certæ ætatis mentionem facit, cùm tamen de vidua ad certas quasdam operas Ecclesiæ præstandas eligenda & sumtibus Ecclesiæ alenda dicat 1. Timoth. 5, vers. 9. *Vidua eligatur non minor sexaginta annis.* 4. Sed de Timotheo Episcopo, dicit 1. Timoth. 4. vers. 12. *nemo adolescentiam tuam contemnat*, quæ verba expendens Chrysostom. homil. 10. in 1. Timoth. 3. sic scribit: *Neophytum excludens non significare voluit ætatem adolescentiæ, &c. nam profectò si adolescentiam signare voluisset, nihil dicere prohibebat, non adolescentem. Ne ipse quidem cum ad Timotheum scriberet, ætatem in Episcopo summopere inquirendam monuit, cum dicit. Nemo adolescentiam tuam contemnat.* Ambros. in comm. 1. Timoth. 4. *Timotheus quantum ad ætatem pertinet, juvenis erat, quantum ad mores & conversationem senior & gravis, quem ideo sic monet, ut profectus ejus per omnia exemplum esset bonorum operum, ut in adolescente mirabilis videretur, & gravis disciplina, ut actus ejus excusarent ætatem, & non quasi juvenis, sed quasi senior haberetur & erubescerent majores natu, nisi se exhibuissent juxta formam hujus conversatione & moribus graves, juvenis autem eo-unum suum haberent Magistrum.* Huc referendum etiam divinum oraculum Jeremiæ Prophetæ datum. Jerem. 1. v. 7. *Ne dicas, puer sum, ad omnia, ad quæ mittam te, ibis & universa, quæ præcipiam tibi, loqueris.* Quod enim ætati juvenili deest, senili morum gravitate compensatur in illis, qui mente priùs canescunt quàm mento. Bernh. in Epist. ad Theobaldum: *Multos videmus juniorum super senes intendere moribus diis, antiquorum tempora prævenire meritis, & quod deest ætati, virtutibus compensare.* c. Presbyter dist. 78. *Regulare est, quod Presbyter antè 30. annorum ætatem non ordinetur, verùm quia Ieremias & Daniel antè juvenilem ætatem Spiritum Prophetiæ accepisse leguntur, David quoque & Salomon in adolescentia uncti inveniuntur, & Iohannes Evangelista cùm adhuc esset adolescens à Domino in Apostolum electus, & cùm aliis ad prædicandum missus invenitur, Paulus quoque Apostolus in adolescentia à Domino electus, & ad prædicandum missus asseritur, Ecclesia similiter necessitate exigente nonnullos ante 30. annos ordinare consuevit.* ** Ambrosius de Acholio. *Verè senectus illa venerabilis est, quæ non canis sed meritis albescit. Ea est n, reverenda canicies, quæ est canities animæ in canis cogitationibus & operibus effulgens. Quæ est enim vera ætas senectutis, nisi vita immaculata quæ non diebus aut mensibus, sed seculis propagatur, cujus sine fine sit diuturnitas sine debilitate longævitas.* ** Neque tamen probari nobis potest, quod referente Erasmo in Papatu sæpius eligantur ad beneficia Ecclesiastica etiam *curata* (ut loquuntur) h. e. quæ curam animarum conjunctam habent, qui ætate adhuc sunt immatura.

3. An etiam fœmina ad Ministerium Ecclesiasticum adhibenda?

186. Quæritur 3. *An etiam fœmina ad Ecclesiastica officia adhibenda?* De *Pepuzianis* refert Augustinus in lib. de hæresib. ad Quodvultdeum c. 27. *quod tantum dederint mulierib. principatum, ut Sacerdotio quoq; apud eos honorentur.* Dicebant enim *Quintilla & Priscilla in civitate deserta Pepuza Christum specie fœminæ revelatum.* Idem de Pepuzianis & Collyridianis Epiph. hæres. 49. & 79. refert. Sed D. Apost. sexum fœmineum à publico in Ecclesia docendi munere disertis verbis removet 1. Cor. 14. v. 33. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.* v. 34. *Si quid a. volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.* & 1. Tim. 2 v. 11. *Docere mulieri non permitto neq; dominari in virũ, sed esse in silentio.* v. 12. *Adam enim primus formatus est, deinde Eva.* v. 13. *Et Adam non est seductus, mulier autem seducta fuit in prævaricatione.* ** Rationes sunt 1. quia contra ordinem Naturæ est & legis Gen. 3. v. 16. ut in conspectu virorum fœminæ eis subditæ loquantur, quod observavit Ambrosius. 2. quia est præter earum verecundiam & humilitatem. 3. quia vir melioris est judicii discretionis & discursus quàm fœmina, *Muliebre genus lubricum, erroneum atque intellectu humili præditum*, ait Epiph. hæres. 79. 4. *Iure tacere jubetur fœmina*, ait Anshelmus, *quæ cum loqueretur viro suo suasit peccatum.* 5. quia frenum injiciendum est loquacitati, *quæ in hoc sexu ferè nimia est.* Chrys. hom. 9. 1. Tim. ** Extraordinariè quidem aliquæ fœminæ in V. & N. T. dono Prophetiæ fuêre instructæ, ac nuncium resurrectionis mandato Christi fœminæ ad Apostolos retulerunt Matth. 28. v. 10. Iohan. 20. v. 17. quin & Priscillam Apostolus vocat *suam in Domino adjutricem* Rom. 16. v. 3. sed ea eo inferri nequit, quod *ordinarium* in Ecclesia publicè docendi munus extra necessitatis casum ipsis sit committendum. Rom. 16. v. 1. Phœbe vocatur *Ecclesiæ Cenchreensis διάκονος sive ministra*, per quam Paulus Epistulam suam ad Romanos è Corintho misit, id verò nequaquam accipiendum de publico docendi in Ecclesia munere, sed de cura ægrotorum, pauperum & peregrinorum &c. ** 1. Tim. 3. v. 11. mentio fit *Diaconissarum.* Hoc textu abutebantur olim Cataphryges seu Peputiani, ac mulieribus Sacerdotium concedebant, quas Diaconissas appellabant referente August. de hæres. c. 27. Epiph. hæres. 79. ut enim viri ordinabant Diaconos, ita fœminæ Diaconissas. Sed Paulus ibi non agit de Diaconissis ratione ministerii Ecclesiastici sic dictis, sed de Diaconorum uxoribus. ** Privatim tamen familiam sive domesticam Ecclesiam instituere & possunt & debent piæ fœminæ. Distinguendum igitur 1. inter munera Ecclesiastica in genere, & officium docendi in specie. 2. inter institutionem publicam sive Ecclesiasticam, & privatam sive domesticam, 3. inter ordinariam regulam & casum necessitatis extraordinarium.

4. An vitio corporis affectis committendum sit Ministerium.

187. Quæritur 4. *An vitio corporis affectis Ministerium sit committendum?* Resp Levit. 21. v. 17. extat diserta prohibitio. *Locutus est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron, homo de semine tuo per familias suas qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo*, v. 18. *nec accedet quisquam talis ad ministerium ejus, si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo vel grandi naso.* v. 19. *Si fracto pede, si manu.* v. 20. *Si gibbosus, si lenus, si pelliculam habens in oculo, si vel siccâ vel humidâ scabie plerumq; infestetur vel herniosus.* Sed præceptum hoc fuit Ceremoniale sive Leviticum summam unici Sacerdotis in N. T. Chr. Iesu perfectionem, & ab omni peccati labe immunitatem denotans, Heb. 7. v. 1. ideò in N.

Test. iste rigor cessavit. Theodor. q. 30. in Levit. *Per affectiones illas non sponte susceptas prohibere agit voluntarias passiones.* Greg. etiam l. 1. Pastor. c. 11. illhæc omnia allegoricè ad animam transfert. *Cæcus est* (inquit) *qui supernæ lucem contemplationis ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum lucem venturam nequaquã diligendo conspicit, quò gressus operis porrigat, nescit. Claudus est, qui quidem quò peragere debeat, aspicit, sed per infirmitatẽ mentis vitæ viam perfectè non valet tenere quam videt, quia videlicet dum quis ad virtutis statum fluxâ consuetudine non erigitur, quò desiderium ejus nititur, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Parvo autem naso est, qui ad tenendã mensuram discretionis idoneus nõ est, naso quippe odores fætoresq́; discernimus, rectè ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Nasus grandis & tortus est discretionis subtilitas immoderata, quæ dum plusquam decet, excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto pede, vel manu est, qui viam Domini pergere omnino non valet, atq́; à bonis actibus funditus exors vacat, quatenus hæc non ut claudus saltem cum infirmitate teneat, sed ab his omnibus alienus existat. Gibbosus est, quem terrenæ solicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his, quæ in infimis calcantur, intendit &c. Lippus est, cujus sensum Natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit. Albuginem habet in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur, qui arrogantiâ sapientiæ seu justitiæ excæcatur. Jugem scabiem habet, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. Impetiginem habet in corpore, quisquis avaritiâ vastatur in mente, quasi in parvis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Ponderosus est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens pondus turpitudinis gestat in corde, & quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non avellitur mente.* Hæc omnia Gregorius, qui singulorum membrorum explicationem ex Scripturis ibidem probare conatur. Quamvis verò Ecclesia N. T. non sit præcisè ad legem illam Leviticam alligata, tamen εὐσχημοσύνης ergò, quantum fieri potest, tales ministri sunt eligendi, qui ob defectum aliquem corporis non sint aliis contemptui, quin etiam propter defectus quosdã insigniores quidam omninò à ministerio excluduntur. In jure Canonico de hac quæstione extant sequentes canones. c. Communiter. dist. 33. *Communiter definimus, ut nullus de iis, qui aut in terra arrepti à Dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeant ministrare altaribus, vel indiscussè se ingerant Sacramentis divinis, exceptis illis, qui corporum incommoditati dediti sine hujusmodi passionibus in terra probantur elisi &c.* c. Clerici. ead. ex Gelasio. *Clerici qui in adolescentia à Dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere non possunt.* c. Pœnitentes. dist. 55. ex Syn. Rom. *Aliqua membrorum damna perpessi ad sacros ordines aspirare non audeant. Corpore autem vitiati intelliguntur nõ casu sed propria voluntate abscissi.* c. Si quis absciderit dist. ead. ex Can. Ap. *Si quis semetipsũ absciderit, h. e. si quis sibi amputaverit virilia, nõ fiat Clericus, quia sui est homicida & Dei conditionis inimicus.* c. Priscis. dist. ead. ex Gelas. *Ad Clericale munus non accedat, qui est vel ab adolescentia sordidatus vel corpore vitiatus.* c. Qui partem. dist. ead. ex Innocentio. *Qui partem cujuslibet digiti sibiipsi volens absciderit, hunc ad clerum Canones non admittunt. Cui verò casu aliquo contigerit, dum operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos Canones præcipiunt & Clericos fieri, & si in clero reperti fuerint, non abjici. In illis n. voluntas est vindicanda, quæ sibi causa fuit ferrum injicere, in istis autem casus veniam meruit. Similiter vero intelligendum est de his, qui per languorem à Medicis secantur, aut à barbaris abscinduntur, aut à dominis castrantur.* Idem habetur c. Si quis à Medicis. c. Eunuchus. c. Si quis pro ægritudine. c. Si quis in infirmitate. c. Lator. dist. eadem. Sed de superveniente corporis vitio post susceptam scilic. ordinationem aliter statuunt. c. Præcepta. dist. ead. *Præcepta Canonica quibus Ecclesiastica regitur disciplina, sicut non patiuntur venire ad Sacerdotium debiles corpore, ita si quis in eo fuerit constitutus ac si tunc fuerit sauciatus, amittere non potest, quod tempore suæ sinceritatis accepit. Hoc autem* (subjungit Gratian9) *non de omnibus membris intelligendum est, qui enim oculum casu amiserit, licet desit voluntas, tamen Sacerdotium adipisci non potest,* quod probat ex constit. Gelasii. Sed ad severitatem horum Canonum non sumus simpliciter alligati, præstat n. ministrum carere oculo alterutro quàm Ecclesiam idoneo ministro.

188. Quæritur 5. ** *An Spurii ad ministerium promovendi?* Deut. 23. v. 2. *Non ingredietur in Ecclesiã Mamzer.* Sap. 3. v. 16. *Filii adulteræ non proficient.* cap. 17. caus. 1. q. 7. Tali conjugio (vi raptorum) generati Ecclesiasticis ordinib. non applicentur, nisi fortè eos aut maxima Ecclesiæ utilitas vel necessitas postulet, vel evidens meritorũ prærogativa commendet. Decret. l. 1. tit. 17. c. 1. & 2. *Ut filii Presbyterorum & cæteri ex fornicatione nati ad sacros ordines non promoveantur.* Paulus neq; ad Timotheum, neq; ad Titum Spurios excludit ab Episcopatu vel Diaconatu, nisi huc referre velimus illud quod in genere dicit. *Oportet illum habere bonum testimonium ab extraneis.* In off. Decuriones fieri possunt spurii, si necessitas id postularit. Si tamen alius competitor æquè dignus ac legitimè natus adfuerit, is spurio præferendus. Chrysost. hom. 4. op. imp. in Matth. non vult ut hujusmodi natales liberis fraudi sint. Et utitur hoc argumento. *Si fur, homicida, vel adulter egerit pœnitentiam prior vita illi fraudi non erit, multo minus patris peccatum filiæ fraudi esse debet, qui si rectè se gerat, tanto erit illustrior & majori laude dignus, quòd patrem non fuerit secutus.* Hieron. ad Pamm. dicit, *Spurios non esse contemnendos, quod habuerint manum Dei opificis, nec Deus dedignatus sit illos fingere, eisque animam adolere.* Item. *Si Christus dignatus est spurios in sua genealogia recenseri, cur nos eos non admittimus ad Ministerium?* Canones hic sunt diversi, quidam admittunt spurios, quidam verò rigidiores eos excludunt. Vide in seq. artic. quæst. *An Spurii ad Magistratum admittendi.* ** Q. 6. *An invitis deferendum sit Ministerium Ecclesiasticum?* Sozomenus lib. 6. Histor. Eccles. cap. 30. ac Socrates lib. 4. Histor. Ecclesiast. cap. 18. de *AMMONIO Monacho* referunt, quod cùm ad Episcopatum gerendum impelleretur, clam aufugerit, *dextramq́; sibi auriculam præciderit,* ut corporis deformitas impedimento esset, quò minus ad id munus deligeretur. Postea cum Evagrius ad Episcopatum à Theophilo Episcopo Alexandrino delectus *ex occulto itidem aufugeret,* nullo corporis membro amputato, Ammonioque fortè fortunâ occurreret & facetè illum propterea perstringeret, quod auriculam præcidendo facinus

5. An Spurii ad ministerium promovendi.

6. An invitis deferendum sit ministerium.

nus fecisset, seque coram DEO reum ipse peregisset, AMMONIUS illi respondens, *At tu, inquit, non putas te pœnas daturum, quod linguâ propter nimium tui ipsius amorem excisâ, gratia quæ donata est tibi, minimè usus es.* ** August. Epist. 204. Donato neganti, *quenquam ad bonum cogendum esse*, sic respondet. *Attende quid Apostolus dixerit. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat & tamen tam multi ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec ipsis adsit voluntas suscipiendi operis boni.* Ambros. Epist. 82. de se testatur, quod coactus fuerit, ut Episcopatui vel invitus humeros subjiceret. August. Epist. 225. seu 5. tertiæ ferici, Tagastæ in propria patris verè invitus à plebe raptus est ad Presbyterium. De Piniano viro clarissimo Melaniæ marito ibidem memorat, quod Melaniâ ipsâ renitente & reclamante per vim presbyter fuerit ordinatus. Hieron. Epist. 60. 61. 62. de Pauliniano fratre suo memorat quod summâ vi adhibita & Diaconus & postea presbyter ab Epiphanio factus sit. De Fr. Thoma miraculis claro in lib. Conform. refertur, quod pollicem sibi amputaverit, propter humilitatem ne sacerdos fieret. ** Similia recusationis exempla in Historia Ecclesiastica occurrunt complura. Quamvis verò ad Ministerium *ipsis Angelicis humeris tremendum*, ut Bernhardus loquitur, non sit temerè prosiliendum, quamvis etiam ex sincera cordis humilitate cū Apostolo dicendum sit, πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός 2. Cor. 2. v. 15. unde etiam Christus Matth. 9. v. 38. utitur voce ἐκβάλλειν, ut ostendat, hoc munus tam arduum esse, ut nemo illius difficultates expendens facilè id sibi imponi patiatur: tamen si quis per legitimam vocationem ad officium docendi ab Ecclesia postulatur, ac sibi conscius est necessariorum requisitorum, nequaquam ex diffidentia debet vocationem recusare, multò minus in fugam se cum Jona conjicere, minimè omnium corpori vitium aliquod inferre, sed fretus Dei promissione & auxilio præmissis seriis ad ipsum precibus oblatam functionem Ecclesiasticam suscipiat. Cum Moses à Deo vocaretur ad eductionem Israelitarum ex Ægypto, ipseque tergiversaretur dicens Exod. 4. v. 10. *Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudius tertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum*, tunc Deus ipsum erigit & confirmat promissione suæ gratiosæ præsentiæ & auxilii, vers. 12. *Ego ero in ore tuo, doceboque quid loquaris.* Sed cùm tergiversando pergeret dicens. v. 13. *Obsecro Domine, mitte quem missurus es*; iratus Dominus in Mosen fuisse dicitur. Ergo non placet DEO præpostera legitimæ vocationis ex diffidentia profecta reluctatio. Jonas quoque detrectans officium Ninivitis prædicandi exortâ propter ipsum in mari tempestate præceps in illud projicitur Jon. 1. v. 15. Laboranti igitur & operas nostras desideranti Ecclesiæ non debemus ministerium denegare. In fragmentis Apostolorum à Steph. Prætorio editis Petrus ad Clementem dixisse fertur. *Ne refuge suscipere Ecclesiæ gubernacula peccati periculo deterritus, quin potius statue te plus peccare, si populum Dei in mediis fluctibus periclitantem, cùm possis juvare, tua opera destituas. Si autem pro omnium salute invigilabis, pro omnium salute præmia accipies*, quò etiam pertinet illud Augustini lib. 19. de civ. Dei cap. 19. *Locus superior, sine quo populus regi nequit, non decenter appetitur,*

quamobrem otium sanctum quærit caritas veritatis, negotium justum suscipit necessitas caritatis, quā sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem, sed nec sic omni modo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur justa necessitas. Itemque ejusdem contra Manichæos, quod allegatur in c. Olim. caus. 8. q. 1. *Olim jussus est frater præmortui fratris uxorem ducere, ut non sibi sed illi suscitaret sobolem, ejusque nomine vocaret, quod inde nasceretur, quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in faciem. Nunc Evangelii quoq; prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defuncto fratri, h. e. Christo suscitet semen, qui pro nobis mortuus est, & quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat. At verò qui electus ab Ecclesia ministerium evangelizandi & baptizandi renuerit, ab Ecclesia ipsa dignè meritoque contemnitur. Qui enim & sibi prodest & Ecclesiæ, bene intelligitur utroque pede calceatus, unde illud, quàm speciosi pedes evangelizantium &c. qui verò lucrandorum curam refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significavit, sed in se impletum portavit opprobrium &c.* ** Leo & Anthemius l. Si quenquam 31. C. de Episc. & Cler. *Tantùm ab ambitu debet esse sepositus Episcopus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi, profectò enim indignus est Sacerdotio nisi fuerit ordinatus invitus.* Bernh. serm. 12. in Cant. *Fratres revereamur Episcopos, sed vereamur labores eorum si labores pensamus, non affectemus honores, agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles & fœmineos humeros virorum supponere sarcinis.* ** Proinde si quis modestè & honestè suam adducens infirmitatem initiò recusat ministerii partes suscipere, persuadendus est bonis rationibus, ut Deo vocanti pareat, sin verò in recusatione sua constanter pergat, invitus nequaquam eligendus vel ordinandus, 1. Cor. 16. vers. 12. neque enim *placent Deo coacta servitia*, sed spontaneum sibi deferri expetit obsequium. Psal. 110. v. 3. ac Petrus 1. Epist. 5. vers. 2. ad officium hoc ritè peragendum μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλὰ ἑκουσίως ἐπισκοποῦντας requirit. Gregor. lib. 6. Epist. 169. ad Cyriacum: *In scripturis vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis, sed per hoc ad pastoralem solicitudinē vos congruè venisse ostenditis, quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus &c. Pastori sanctæ Ecclesiæ dicitur, pasce oves meas, ex quibus verbis colligitur, quod sibi qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se pastorem summum minimè amare. Si enim unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium de secreto Patris ad publicum nostrum egressus est, nos quid dicturi sumus, qui secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? Quies itaq; nobis ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam sicut toto desiderio debemus occupationem fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire, quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum unus prædicationis officium vitare conatus est & alter appetiit, nam mittenti se Domino Jeremias respondit, dicens: Ah Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et cùm omnipotens Deus ad prædicandum sibi personam quæreret, dicens: Quem mittam & quis ibit ex vobis ultrò se obtulit Esaias dicens: Ecce ego, mitte me. En ab utrisq; exterius*

terius diversa vox prodiit, sed non à diverso fonte dilectionis emanavit. Duo quippe sunt præcepta caritatis, amor Dei & proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias officium prædicationis appetiit. Per contemplativam verò Ieremias amori conditoris sedulò inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter unus appetiit, hoc laudabiliter alter expavit. Iste ut tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet, ille ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum, quia & is qui recusavit, plenè non restitit, & is qui mitti voluit, antè se per altaris calculum purgatum vidit, ne aut non purgatus adire quisquam mysteria sacra audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbè contradicat.

SECTIO POSTERIOR.

De Materia circa quam Ministerii.

Materia circa quā sive Objectum Ministerii.

189. *Materiam circa quam sive objectum Ministerii* dicimus esse gregem Dominicum Pastorum curæ & fidei commissum, 1. Pet. 5. v. 2. *Pascite eum, qui in vobis est, gregem.* Quemadmodum Oeconomus occupatur in familia sibi commissa rectè gubernanda, ita Ministri Ecclesiæ sunt *Oeconomi* ac dispensatores mysteriorum Dei 1. Cor. 4. v. 1. occupantur igitur in domo Dei, quæ est Ecclesia, rectè regenda. Act. 20. v. 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos ποιμαίνειν pascere Ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine.* 1. Tim. 3. v. 14. *hæc scribo tibi.* v. 15. *ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei versari, quæ est Ecclesia Dei vivi.* Hûc pertinet parabola Christi Luc. 12. v. 42. *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiā suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?* v. 43. *Beatus ille servus, quem cùm venerit Dominus, invenerit ita facientem?* Itemque altera illa Matth. 13. v. 52. *Omnis Scriba doctus ad regnum cælorum similis est homini Patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.* Quemadmodum enim Paterfamilias non unum eundemq; cibum omnibus proponit, sed alium servis, alium filiis, alium hospitibus honoratioribus: ita quoque Minister Ecclesiæ pro diversitate auditorum alia atque alia doctrinæ cœlestis capita tractat; pervicacibus, præfractis & impœnitentibus proponit comminationes legis, contritis ac territis conscientiis Evangelium. Item unam eandemque doctrinam aliter tractat coram rudioribus & simplicioribus, aliter coram eruditis & provectioribus 1. Cor. 3. v. 2. *Lac vobis dedi non escam, nondum enim poteratis,* atque hoc est *ὀρθοτομεῖν rectè secare verbum veritatis.* 2. Tim. 2. v. 15. Quemadmodum pastor alio modo tractat oves sanas quàm ægrotas, adultas quàm tenellas; ita quoque pastor Dominici gregis ovium sibi concreditarum diversitatem respiciens ità eas pascat, ut quod *infirmum, consolidet; quod ægrotum, sanet; quod confractum, alliget; quod errans, reducat; quod periit, quærat.* Ezech. 34. v. 4. Quemadmodum Medicus ac Chirurgus pro diversitate morborum ac vulnerum pharmaca & emplastra mutat atque re ita exigente cauteria & sectiones adhibet: ita quoque verbi Minister pro diversitate auditorum modò leniores modò acerbiores reprehensiones adhibeat, quin & necessitate ita exigente mortuum membrum excommunicationis gladio abscindat: ac cùm quatuor potissimum instrumenta muneris sui rectè & salutariter obeundi divinitus sibi data acceperit, quæ sunt *verbi & Sacramentorum mysteria, disciplina, & bona Ecclesiastica,* ideò in horum dispensatione & administratione pro diversitate personarum, cum quibus ipsi res est, eo modo se gerat, ut olim audiat lætissimum illud Christi προσφώνημα Matth. 25. v. 21. *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* De quo piorum Ecclesiæ Ministrorum officio inferiùs plura.

CAPUT V.

De forma Ministerii.

Forma Ministerii.

190. *Formam Ministerii* docendi causâ possumus statuere duplicem *Internam & Externam.* Interna est *Potestas Ecclesiastica* divinitus huic muneri concessa ad hominum ædificationem. 2. Cor. 10. v. 8. Illam potestatem vocamus Ministerii formam internam, quia est quasi anima illius, si enim absque potestate Ecclesiastica esset, non posset Ministerium consistere, nec partibus sui muneris ritè fungi. Externam Ministerii formam constituimus *in diversis gradibus & ordinibus* Ministrorum, quibus externa Ministerii facies decorata in oculos hominum incurrit.

SECTIO PRIOR.

De potestate Ecclesiastica.

An Ministerio Ecclesiastico competat potestas.

191. Quidam existimant Ecclesiastico *Ministerio* non posse nec debere *potestatem* aliquam tribui. 1. cùm ipsa Ministerii appellatio potestatem ἀρχικὴν excludat. 2. cùm Christus respectu potestatis Magistratum politicum & Ministerium Ecclesiasticum sibi invicem opponat Matth. 20. v. 25. Marc. 10. v. 42. Luc. 22. v. 25. *Reges gentium dominantur, & qui potestatem habent, benefici vocantur, vos autem non sic,* 3. cùm Paulus neget se ac reliquos Apostolos *dominari fidei piorum.* 2. Cor. 1. v. 24. 4. cùm Petrus prohibeat, ne *Presbyteri dominentur populo Christiano.* 1. Pet. 5. v. 3. Sed hæc & similia nequaquam omnem, sed 1. αὐτοκρατορικὴν ac 2. πολιτικὴν potestatem Ministerio Ecclesiastico derogant, illa enim soli Deo competit, hæc verò Magistratui civili divinitus concessa est, ideoque neutram earum Ministerium Ecclesiasticum sibi arrogare debet. Quod autem præter illam αὐτοκρατορικὴν & πολιτικὴν potestatem detur adhuc alia ministerio Ecclesiastico competens, demonstratur 1. *Scripturæ dictis* Matth. 18. v. 17. *Si frater in te peccans, arbitros non audierit, dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus.* v. 18. *Amen dico vobis, quæcunq; alligaveritis super terram, erunt ligata in cælo, & quæcunq; solveritis super terram, erunt soluta in cælo.* Iohan. 20. v. 23. potestas clavium datur Apostolis: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.* 2. Cor. 10. v. 8. *Nā & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem & non in destructionem vestram, non erubescam.* 2. Cor. 13. v. 10. *Ut non præsens duriùs agam secundùm potestatem quam dedit mihi Dominus.* 2. *honorificis Ministrorum encomiis.* Vocantur enim *Pastores, Patres, Doctores,* προεστῶτες ἡγούμενοι, ut ostendimus superiùs, quæ encomia non possent habere locum, nisi potestas quædam ipsis esset data. 3. *Exemplis.* Christus & Apostoli in ministerio usi sunt potestate clavium. Paulus 1. Cor. 5. v. 4. incestuosum Corinthium excommunicat &c. 4. *rationibus.* Absque potesta-

potestate aliqua Ecclesiastica non potest ministerium partes sui officii peragere, nec σύστημα corporis Christi mystici consistere. Ergo Deus talem potestatem ministerio dedit. Antecedens est manifestum, quia officium ministrorum consistit in prædicatione verbi, administratione Sacramentorum, exercitio clavis ligantis & solventis, vigore disciplinæ Ecclesiasticæ, jam verò hæc omnia non possunt locum habere absque potestate aliqua Ecclesiastica. Pertinet etiam ad conservandam corporis mystici unitatem & integritatem, ut præfractè facinorosi ex Ecclesiæ consortio expellantur & pœnitentes iterum recipiantur 1. Cor. 5. vers. 7. 2. Thess. 3. v. 14. id verò fieri nequit absq; aliqua Ecclesiastica potestate. Deinde ut reliquis Ecclesiæ ordinibus Politico sc. & Oeconomico potestas aliqua divinitus est concessa, ita quoq; Ordini Ecclesiastico aliquam potestatem esse datam in propatulo est. Quemadmodum n. nec Politicus, nec Oeconomicus ordo potest obtinere finem suum, propter quem institutus est, nisi per potestatem cuilibet illorum ordinum concessam, ita nec Ecclesiasticus ordo potest obtinere finem, propter quem divinitus institutus est, nisi per aliquam potestatem itidem divinitus ei concessam.

Qualis potestas Ministerio data. 192. *Qua verò & qualis sit illa potestas* ministerio data, plurimum variant sententiæ. Episcopi n. Pontificii, cumprimis verò Episcoporum Episcopus Pontifex Rom. potestatem tum Ecclesiasticam absolutam, tum politicam sibi arrogat, contra DEI verbum, quod potestatem Ecclesiasticam certis limitibus determinavit, & politicam ab ea distinctã esse voluit. Antequam verò de abusu Ecclesiasticæ potestatis, qui in regno Pontificio obtinuit, disseramus, explicabimus prius, in quo *Potestas Ecclesiastica* ministerio data juxta præscriptum verbi divini sit statuenda. August. Confess. in artic. sept. abusuum cap. de potest. Eccles. sic loquitur: *Sentiunt* (nostri) *potestatem clavium seu Episcoporum juxta Evangelium esse potestatem seu mandatum Dei prædicandi Evangelii, remittendi & retinendi peccata & administrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato mittit Christus Apostolos: Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ &c.* Ex quibus colligitur, quòd potestas Ecclesiastica sit duplex, videlicet 1. *potestas prædicandi verbum & administrandi Sacramenta. 2. potestas clavium*, per quam peccata remittuntur vel ligantur. Illam vocant potestatem *ordinis*, hanc v. *Iurisdictionis*, in qua nomẽclatura quamvis aliquid desiderari possit, tamen cùm usu Ecclesiæ sit recepta, ideò sano sensu eam retinemus. Sunt qui triplicem potestatem Ecclesiasticam statuunt, *Ministerii, ordinis & jurisdictionis*. Illam vocant autoritatem & potestatem publicè prædicandi verbum & administrandi Sacramenta per legitimam vocationem datam. Istam statuunt in certis gradibus partim jure divino, partim positivo seu approbatione Ecclesiæ introductis: hanc in disciplina Ecclesiastica seu potestate clavium. Hæc diversitas in enumeratione partium potestatis Ecclesiasticæ, distinctione quadam conciliari potest. Si respectus habeatur *ad potestatem Ministerio divinitus concessam*, illa absolvitur duabus istis partibus videlicet potestate tum prædicandi verbum & administrandi Sacramenta, tum potestate clavium, illa etiam potestas omnibus ministris ex æquo communis est, cùm in infimo ministerii Ecclesiastici gradu constitutus æquè eam obtineat atq; is, qui reliquis ministris Præfectus est. Si verò respectus habeatur *ad potestatem certis ministrorum gradus ab Ecclesia concessam*, tunc potestas ordinis à potestate ministerii dicto modo distingui potest, nimirũ ut potestas ministerii dicatur ea, quæ in prædicatione verbi & administratione Sacramentorum consistens omnibus ministris ex æquo competit, potestas verò ordinis, quæ propter gradus in ministerio eminentiam certis personis Ecclesiasticis propria est, non tamen jure quodam divino, sed Ecclesiæ institutione. Sic Episcopi majorem habent potestatem quam Presbyteri, nimirum non ministerii, sed ordinis respectu, ex quo facilè apparet, quod potestas ordinis diversimodè accipiatur. Qui enim διχοτομίᾳ utuntur, potestatem Ecclesiasticam *in Ordinis & jurisdictionis* potestatem distribuentes, illi per potestatem Ordinis intelligunt eam, quæ in prædicatione verbi & administratione Sacramentorum consistit, quam alii vocant potestatem *Ministerii*. Qui τριχοτομίᾳ utuntur, potestatem Ecclesiasticam in ministerii, Ordinis & jurisdictionis potestatem distinguentes, per potestatem ordinis intelligunt eam, quæ propter gradus eminentiam ab Ecclesia institutam certis quibusdam personis Ecclesiasticis est propria. Ministerium est ordo divinitus institutus, & in ministerio sunt diversi ordines ab Ecclesia introducti, ad illum respiciunt διχοτομοῦντες, ad hos verò τριχοτομοῦντες. ** Becanus in resp. ad aphorismos Calvinistarum p. 68. *Ecclesiastica potestas est triplex una ordinis, altera jurisdictionis interioris, tertia jurisdictionis exterioris. 1. refertur ad Sacramenta conficienda & ministranda. 2. ad regendum populum Christianum in foro conscientiæ. 3. ad eundem populum regendum in foro exteriori. Ad potestatem ordinis spectat, consecrare Eucharistiam, confirmare, ordines conferre, chrisma conficere, oleum infirmorum benedicere. Ad potestatẽ jurisdictionis interioris jus dicere in foro conscientiæ i. e. absolvere vel ligare. Ad potest. jurisdictionis exterioris Synodum convocare, constitutiones condere, causas audire & cognoscere, beneficia conferre, excommunicare vel aliis modis delinquentes punire.* **

193. *Potestatem ordinis* quidam vocant αὐθεντικὴν; sed appellatio αὐθεντικῆς potestatis gloriosior videtur, quã ut minister. conveniat, quia solus Deus αὐθεντικῶς in ministerio agit, ideò illi soli absoluta potestas cõpetit; sed ministri nõ nisi ὀργανικῶς agunt, ideo actiones suas ad divinum arbitrium & præscriptum accommodare debent. Ad hanc ordinis potestatem cùm pertineat, uti dictum fuit, prædicatio verbi, ideo ad eam referri quoque debet *publica Scripturæ interpretatio*, quâ coràm tota Ecclesia verus Scripturæ sensus eruitur & ad auditorum informationem accommodatur, ea verò non debet esse ἰδίας ἐπιλύσεως. 2. Pet. 1. vers. 20. sed *fidei analoga* Rom. 12. vers. 6. hoc est, conveniens cum præcipuis & apertis Scripturæ pronunciatis veræ religionis fundamenta continentibus. Quidam ad eam referunt *potestatem νομοθετικὴν*, quæ sancit utiles & salutares constitutiones cum verbo DEI congruentes *decorum & ordinem* spectantes 1. Cor. 14. vers. 40. quarum quædam respiciunt ritus & Ceremonias, quædam verò disciplinam rectamq; vivendi normam &c. sed quia illarum Constitutionum sanctio non ad solum ministerium, sed etiam ad Christianum magistratum utriusque *Potestas Ordinis.*

tabulæ Decalogi custodem pertinet, ac cum consensu Ecclesiæ fieri debet, ideò ad potestatem ordinis Ministerio propriam non satis commodè referri potest. ** Habet Ecclesia potestatem faciendi constitutiones, sed non nisi de actibus adiaphosis & mediis, *quas propterea veteres decreta potius & κανόνας appellare maluerunt quam νόμους* ut scribit Socr. l. 3. c. 6. & l. 6. c. 36. de actib. a. necessariis & ad essentiam fidei pertinentibus normam & leges veluti fundamentales regni Christi nullam cõdemnendi sed tantum judicandi potestatẽ habet, eamque ipsam non nisi delegatam, ministerialem & ὑπηρετικὴν. ** Quidam potestatem ordinis subdistinguunt in duas species. videl. δογματικὴν, quæ est facultas Ecclesiæ circa doctrinam, & fidei dogmata, videl. potestas custodiendi Scripturas instar tabellionis, eas diligenter legendi, secundùm Scripturas de dogmatibus judicandi, genuinas & germanas Scripturas à falsis & adulterinis instar vindicis discernendi, doctrinam ex Scripturis approbandi ac falsam doctrinam improbandi, & *διατακτικὴν* seu *constitutivam*, quæ est potestas Ecclesiæ in rebus externis & indifferentibus, Canones ac regulas ad ordinem & decorum, Item certos ritus constituendi ac ad fovendum Ecclesiæ membrorum in externo cultu consensum stabiliendi vel etiam abrogandi, prout Ecclesiæ necessitas vel utilitas postulat. Sed hæ potestates ad totam Ecclesiam pertinent, non autẽ Ecclesiastici ordinis sunt propriæ, quamvis primas ac præcipuas illius partes ministerio Eccles. competere facile concedamus.

Potestas jurisdictionis.

194. *Potestas jurisdictionis* quam vocant κριτικὴν, in usu clavium consistit. Est autem duplex clavium potestas, *solvens & ligans*, Matth. 16. vers. 19. Johan. 20. v. 23. Quamvis enim unum sit verbi ministerium, quo peccata solvuntur & ligantur, proinde etiam genericâ consideratione una clavis ad aperiendum & claudendum regnum cœlorum efficax, tamen pro diversitate objectorum, mediorum & effectorum una clavis dicitur *solvens*, qua pœnitentes à peccatis absolvuntur & cœlum illis aperitur: altera *ligans*, quâ impœnitentibus peccata retinentur & cœlum illis clauditur. Illa vocatur *absolutio*, hæc *excommunicatio*. Utraque vel publicè vel privatim exercetur. Absolutio publica est, quando omnibus verè pœnitentibus ex Evangelio annunciatur remissio peccatorum propter Christum; privata, quando in specie alicui pœnitenti peccata remittuntur. Excommunicatio publica est, quando omnibus impœnitentibus & incredulis ex lege annunciatur ira Dei & æterna damnatio, privata, quando in specie alicui præfractè facinoroso peccatorum retentio denunciatur. Ratione graduum duplex statuitur excommunicatio, Minor scilicet & Major. Illa est exclusio sive suspensio ab usu Cœnæ Dominicæ, hæc è communicatione Ecclesiæ ejectio, illa vocatur καθαίρεσις, hæc verò ἀφορισμός. Ad hunc extremum Ecclesiasticæ censuræ gradum non est temerè sine gravi consilio & sine Ecclesiæ & præcipuè Christiani Magistratus consensu progrediendum, sed ordo à Christo præscriptus, Matth. 18. vers. 15. diligenter observandus. Denique ratione objectorum potestatem jurisdictionis statuunt duplicem. *Communem*, ad totum Ecclesiasticum cœtum auditorum spectantem, quæ propterea vocatur popularis; & *propriam*, ad personas in Ecclesiasticis officiis constitutas pertinentem, quæ ob id vocatur Clericalis. Ad hanc potestatẽ jurisdictionis etiã pertinet *ordinatio ministrorum*, per quã ministeriũ commendatur fidelibus hominibus, & *censura morum*, per quam in officio continentur auditores.

Potestas Ecclesiastica non est dominatus quidam politicus.

195. Quomodo *legitimus Ecclesiasticæ hujus potestatis usus* comparatus esse debeat, ex descriptione officii Ecclesiasticis personis incumbentis inferius tradendâ erit conspicuum, hoc loco contra Pontificios demonstrandum, potestatem Ecclesiasticam 1. *non esse dominatum quendam politicum.* 2. *nec absolutam dictatoriam & αὐτοκρατορικὴν quandam potestatem.* Prius demonstramus hoc fundamento. Quascunque potestates Deus ipse distinctas esse voluit, eæ non sunt invicem commiscendæ vel confundendæ. Sed Ecclesiasticam & politicam potestatem Deus ipse distinctam esse voluit. E. Assumtum variis modis demonstrari potest, sed hoc loco contenti erimus, distinctionem utriusque potestatis, in quadripartito genere causarum ostendere. Distinguuntur illę primò *causâ ὀργανικῇ sive instrumentali.* Potestas Ecclesiastica utitur gladio Spiritus, videlicet verbo Ephes. 6. vers. 17. ac clave ligante & solvente Matth. 16. vers. 19. &c. nequaquam verò gladio corporali, quo potestas politica divinitus est armata, Gen. 9. v. 6. Rom. 13. vers. 4. 1. Pet. 2. v. 14. &c. 2. *materiâ circa quam seu objecto.* Potestas Ecclesiastica occupatur in rebus spiritualibus & æternis ad salutem consequendam immediatè spectantibus: politica verò occupatur in rebus corporalibus & externis, in conservanda pace & tranquillitate, in defendendis subditorum facultatib9, fama & corporibus, in administratione civilis justitiæ, in gubernanda disciplina externa &c. ad salutem consequendam indirectè ac mediatè spectantibus. 1. Tim. 2. vers. 2. 3. *Forma.* Ecclesiastica potestas est ministratoria ad præscriptum legum divinarum simpliciter restricta: politica est prætoria, quæ habet potestatem ferendarum legum politicarum. Illa coercet delinquentes verbo, hæc pœnâ corporali & gladio. 4. *Fine.* Ecclesiasticæ potestatis finis est justitia spiritualis, pax conscientiarum & salus animarum; politicæ verò justitia civilis, pax hujus vitæ & salus Reipublicæ. *Cùm lex Evangelica* (scribit autor libelli de Eccles. & politica potestate Francof. Anno 612. edit. p. 23.) *vitam æternam pro fine atq; animam humanam pro materia & subjecto nativo habeat, tota occupare debet in internis conscientiæ motibus dirigendis, minimè verò in manu aut vi externa cohibenda, ac proinde judicat de mediis necessariis ad beatitudinem conformiter ad causas essentiales spirituales religionis Christianæ, id est, suasivè tantùm & directivè per verbi divini prædicationem, Sacramentorum dispensationem, & si res postulet, per exclusionem ab Ecclesiastica communione ope censurarum, id est, armorum Spiritualium Ecclesiæ.* quod ibidem probatur ex Johan. 18. *regnum meum non est de hoc mundo.* Luc. 12. *Quis me constituit judicem,* 2. Cor. 10. *arma militiæ nostræ non sunt carnalia.* Phil. 3. *Politeuma nostrum in cœlo &c.* Quamvis verò utræque potestates sint distinctæ, tamen mutuas sibi tradere debent operas, nec altera alteram impediat, sed potius promoveat, ut hominum saluti & gloriæ divinæ inserviatur, quâ de re in loco de Magistratu politico dicetur uberiùs.

Nec est potestas αὐτοκρατορικὴ.

196. Posterius assertionis membrum sic probamus 1. *à contradictione.* Contradictoria sunt esse ministrum Ecclesiæ & esse Dominũ seu habere absolutam & αὐτοκρατορικὴν potestatẽ. Ergò non possunt

sunt simul tribui personis Ecclesiasticis. Non est, quod regerant, *diverso respectu personas Ecclesiasticas esse ministros & dominos; ministros respectu Dei, dominos respectu Ecclesiæ*, (quale quid etiam in magistratu politico animadvertatur Rom. 13. v. 4) quia non Dei tantùm & Christi, sed etiam Ecclesiæ ministri dicuntur 1. Cor. 3. v. 21. 2. Cor. 4. 5. Col. 1. v. 25. 2. Ab appropriatione. Quodcunq; soli Christo proprium est, non debet ad ministros Ecclesiæ transferri. Sed potestas αὐτοκρατορικὸν, dominatus, magisterium absolutum & principatus in Ecclesia soli Christo proprius est. Ergo. Assumptum constat, quia Christus non solùm se vocat *Dominum*, Ioh. 13. v. 13. sed etiam ab Apostolo vocatur *unicus Dominus* 1. Cor. 8. v. 6. *ipse unus est noster* καθηγητὴς, quod bis repetitur Matth. 23. v. 8. & 10. *ipse solus est sponsus* Ioh. 3. v. 29. solus est Ecclesiæ suæ *caput in omnibus principatum tenens* Col. 1. v. 8. ipsi soli competit dominium in animas & conscientias hominum &c. 3. *Ab oppositione*, in quo Christus Apostolos sibi opponit, illud utpote soli Christo debitum veri Apostolorum successores nunquam sibi arrogabunt. Sed Christus Apostolos sibi opponit in principatu ac dominatu. Ioh 13. v. 13. *Vos vocatis me Magistrum & Dominum, ac benè dicetis, sum etenim, v. 14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Domin. & Magister, debetis & vos alter alterius pedes lavare. v. 16. Non est servus major domino, nec Apostolus major eo, qui misit illum.* E. principatum ac dominatum, utpote soli Christo proprium, veri Apostol. successores nunquã sibi arrogẽt. 4. *A prohibitione*, Quo Christ9 Apostolis & ipsorum in ministerio successorib. interdixit illud ministri Ecclesiæ sibi nõ debant arrogare. Sed dominatu & principatu Christ9 Apost. & ipsorum in ministerio successorib. interdixit Matt. 20. v. 25. Luc. 22. v. 25. ubi Apostolatus & dominatus ἀντιδιαστολικῶς opponuntur ac τὸ κυριεύειν Regib. huj9 mundi relinquitur, Apostolis a. & veris eorũ in ministerio successorib. adimitur. Bern. l. 2. da consid. ad Eug. col. 1021. *Apostolis interdicitur dominatus, ergo tu usurpare aude aut Dominus Apostolatum aut Apostolicus dominatũ, planè ab utroq; prohiberis, si utrumq; simul habere voles.* Orig. hom. 12. in Matth. *Inter vos a. qui estis mei, non erunt hac, ne fortè qui videntur habere aliquẽ in Eccles. principatũ dominẽtur fratrib9 proprius vel potestatẽ in eos exerceant. Quoniã sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita non in voluntate, spiritualia a. in voluntate, non in necessitate, sic & qui Principes spirituales, principatus eorũ in dilectione debet esse positus, non in timore corporali. 5. A negata usurpatione*, quod Apostoli post acceptum Spir. S. nunquam sibi arrogarunt, sed potius veris suis in Ministerio successorib. eo interdixerunt, illud Ecclesiæ ministri non debent sibi arrogare. Sed Apostoli post acceptum Sp. S. potestatem quandam αὐτοκρατορικὸν & dominatum, nunquam sibi arrogarunt, quia nullus Apostolorum sese Principem vel Dominum appellavit, sed Petrus se vocat συμπρεσβύτερον 1. Pet. 5. v. 1. Paulus inquit 2. Cor. 1. v. ult. *non dominamur fidei vestræ*, & taxat Cor. qui ab Apost. & Eccl. ministris se denominare voluerint 1. Cor. 1. v. 12. cui præpostero honori opponit hæc fundamenta. *Num Chr. divis9 est? nũ Paulus pro vobis crucifix9 est, aut in nomine Pauli baptizati estis? v. 13. Quid est Apollo, quid Paul9? ministri per quos credõtes facti estis.* 1. Cor. 3. v. 5. *Omnia vestra sunt, s. Paulus, sive Apollo, sive Cephas &c. omnia vestra sunt v. 22. vos a. Christi, Christus a. Dei. v. 23.* quæ omnia principatui ac dominatui fortissimè adversantur. inde etiam Petr. Act. 10. v. 25. noluit ea admittere, quæ alioqui Princip. ac Domini tanquã subjectionis signa sibi deferri patiũtur. Hieron. in c. 2. Mich. *Si in Apostolorũ loco sumus, non solùm sermonem eorũ imitemur, sed & conversationẽ & abstinentiam amplectamur.* Nec solùm nunquam arrogarunt sibi Apostoli dominatũ, sed etiam eo ministris Ecclesiæ interdixerunt 1. Pet. 5. v. 3. *pascite gregem non dominantes clero.* Bernh. l. 2. de consid. col. 1022. *domabis lupos, sed ovib9 non dominaberis, pascendas ubi premendas suscepisti.* E. potestatem αὐτοκρατορικὴν & dominatum Apostoli nunquã sibi arrogent. 6. *à comparatione*, œconom9 non est ipse Domin9 vel Princeps, nec habet absolutã & αὐτοκρατορικὴν potestatem, quia οἰκονόμος & οἰκοδεσπότης differunt ut minister ac Dominus. Sed ministri Ecclesiæ sunt *œconomi*. Luc. 12. v. 42. 1 Cor. 4. v. 1. E. non sunt ipsi Domini vel Principes, nec habent absolutam & αὐτοκρατορικὸν potestatẽ, sed hæc dignitas soli Christo relinquitur, qui est solus οἰκοδεσπότης in Ecclesiæ domo. Matt. 10. v. 25. Hebr. 3. v. 3. &c. ac sol9 absolutam in eam habet potestatem. Sic & 7. Legatus non est ipse Dominus, nec habet absolutam potestatem sed restrictam & Legantis voluntate ac mandatis definitã. Ministri Ecclesiæ sunt *Legati*, 2. Cor. 5. v. 20. Ergo non sunt ipsi Domini, nec habent absolutam potestatem, sed restrictam & Legantis voluntate ac mandatis determinatam.

197. Sed hæc non sunt ad palatum Rom. Pontificis & Episcoporum Pontificiorum, illi enim primò potestatem Ecclesiasticam commutaruot in dominatum politicum, secundò absolutam quandam & αὐτοκρατορικὴν potestatem & dominatum in Ecclesia sibi arrogant. Prius confirmatione non eget, cùm sit in publica praxeos luce positum. August. Confes. in artic. 7. abus. de potest. Eccles. hac de re coram Imperatore & Statibus sic loquitur. *Magna disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommodè commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam & potestatem gladii. Et ex hac confusione maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clavium, regna mundi transferre & Imperatoribus adimere imperium conati sunt, hac vitia multò antè reprehenderunt in Ecclesia homines pii & eruditi.* Et postea. *Si quam habent Episcopi potestatem gladii, hanc non habent ut Episcopi ex mandato Evangelii, sed jure humano donatam à Regibus & Imperatoribus ad administrationem civilem suorum bonorum, hac interim alia functio est, quàm ministerium Evangelii. Cùm igitur de jurisdictione Episcoporum quaritur, discerni debet Imperium ab Ecclesiastica jurisdictione; secundùm Evangeliũ seu, ut loquuntur, de jure divino, nulla jurisdictio competit, Episcopis ut Episcopis, id est, his quib9 est commissum ministeriũ verbi & Sacramentorũ, nisi remittere peccata &c.* Bellar. l. 5. de Rom. Pont. c. 6. potestatẽ illam Ecclesiastico politicam sic temperat, ut statuat, non nisi *indirectè* convenire Pontifici temporalẽ potestatẽ. *Pontifex ut Pontifex* (inquit) *etsi non habet ullam merè temporalem potestatem, tamen habet in ordine ad bonũ spirituale summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum.* Sed hæc moderatio Sixto V. ejus tempestatis Pontifici parùm placuit, unde Barclajus in libro de potest. Papæ cap. 13. p. 101. scribit: *parùm abfuisse, quin omnia illius* (Bellarmini) *opera censurâ Pontificiâ magno cum*

Antithesis Pontificiorum.

Ecclesia detrimento abolerentur, id quod ex ordinis Jesuitici Patrib. se audivisse narrat. Ceterùm quod Aug. Conf. asserit, multò antè commixtionem illam Ecclesiasticæ & politicæ potestatis in Pontifice & Episcopis ipsius taxatam fuisse, multorum scriptorum testimoniis comprobari potest. Bernhardus in libris de consideratione ad Eugenium Papam multa in hanc sententiam affert. Marsilius Patavinus hac de re integrum librum scripsit Anno 1324. pro defensione Ludovici Bavari Imperatoris contra Papam, cujus titulus: Defensor pacis. Autor oneris Ecclesiæ compilati An. 1519. & postea editi Landsh. A. 1524. c. 20. § 6. qui à quibusdam vocatur Ubertinus Episc. Chimensis. *Jesus palàm negavit regnum suum esse hujus mundi, quinimò ipse solus fugit in montem, cùm cognovisset, quia populi venturi essent, ut facerent eum Regem. Quomodo ergo convenit, ut Christi locum tenens, mundanam ditionem non solùm admittat, verùm etiam ambiat, ut libidine, luxu, violentiâ, superbiâ, fastu, divitiis, rapacitate regnet, quem Christus docuit esse humilem & mitem.* Güntherus l. 6. Ligurin. Fridericum Barbarossam de Papæ imperio sic conquerentem introducit.

Ecce paterna fides & magni Præsulis alma.
Integritas, humilisque Petri vestigia sectans,
Jam non ferre crucem Domini, sed tradere regna
Gaudet, & Augustus mavult quàm Petrus haberi &c.
Ergo quid ad summum de regni jure, quid, oro
Pontificem spectat? nullum caput ista super se
Aspicit, excepto cælorum Rege, potestas.
Ecclesiam regat ille suam, divinaque jura
Temperet, imperium nobis fascesque relinquat &c.
Cogitet antiquos primævi temporis annos
Prateritosque dies & secula prisca revolvat.
Num Petrus aut Clemens aut cætera turba piorum
Sceptra Latina dabat &c.

In hosce Guntheri versus sic commentatur Jacob Spigelius etiam ante Lutherum. *An nescis Friderice Princeps Christianissime dictum Christi, inter vos non dominabimini sicut subditis dominantur Reges gentium, hoc valere scilicet: Tu Petre cum tuis successoribus Romani Imperii heres esto perpetuus. Item ego veni ministrare & non ministrari, esse; Imperatores & Reges terrarum sua ac successorum tuorum in solio pigquam venerabundi gemmata osculentur vestigia? imò illud, qui primas voluerit esse inter vos, erit vester servus, aliud significare nihil, quàm apud vos est præcipiendi potestas, reliquam Ecclesiam manet parendi necessitas.* Et postea. *Hoc* (scilicet ad Pontificem non pertinere Imperii Rom. dipositionem) *si quis hodie constanter asseverares, heretici nomen apud Pontificios adulatores non effugeres. Contrariam tamen partem ut veritati affinem magni nominis viri tutati sunt, licet hactenus eorum vicerit doctrina, qui universam propè Scripturam divinam adulterinis interpretationibus subverterunt.* Petrus de Vineis Cancellarius Friderici II. Imperat. aliquot Epistolis demonstravit, *Pontifici secularem jurisdictionem non competere*; Idem præstitit Wilhelmus Occam, qui in fuga ob excommunicationem Pontificis apprehensa de jure Cæsaris expressis testatus verbis dixit: *Tu me Imperator gladio adversus Papæ injurias tutũ sistas & ego te calamo & scriptis defendam.* Petrus Ferrariensis in forma libell act. Confess. gloss. 7. adverb. plenam num. 2. *Papa, qui deberet tanquam verus Vicarius J. C. vestigia sequi, possidere & manu armatâ nititur tenere jurisdictionem in terris, civitatibus & villis & locis, quæ sunt naturaliter & à mundi creatione & Christi ordinatione Imperii Romani, juxta illud, quod est Dei, reddatur Deo, & quod est Cæsaris, Cæsari; imò ipse Papa in ipso Imperatore nititur superioritatem habere, quod ridiculum est dicere & abominabile audire.* Albericus Rosates in Lexico in verbo Electio *Pastores Ecclesiæ mittentes falcem in alienam messem, fecerunt super hoc tres Decretales, unam de electione Imperatoris &c. quæ an sint justa, Deus novit, nullam enim earum (salvo saniori j. dicio & si erroneum foret, revoco) credo juri consonam, imò eas credo proditas contra jura & libertatem Imperii & puto potestates esse distinctas, & à Deo processisse.* Antonius Rosellus circa annum Christi 1511. scripsit librum titulo Monarchiæ, in quo probat, *Papam non esse mundi dominum, nec posse aut debere Cæsari imperare, nec omninò habere gladium temporalem.* Sed de his plura inferius, in quæstione sc. an idem possit Ministerio Ecclesiæ & Magistratu politico fungi.

198. Posterius, quod Pontifex Rom. & ipsius Episcopi potestatem absolutam & αὐτοκρατορικὴν adeoque dominatum in Ecclesia sibi vendicent, itidem in propatulo est, ac tum in genere tum in specie probari potest. In genere notandum, quod perpetuò crepent *Hierarchiam* Ecclesiasticam. Concil. Trident. sess. 23. can. 6 *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constet ex Episcopis, Presbyteris & ministris, anathema sit.* Sanè si per Hierarchias vocem nihil aliud intelligatur quàm quod Deus ipse ministerium Ecclesiasticum, non minus atque ordinem politicum & œconomicum instituerit, quodque potestatem, autoritatem & dignitatem in Scripturis sacris definitam ac determinatam ministerio concesserit, non repugnamus hoc sensu & respectu ministerium Ecclesiasticum dici ἱεραρχίαν, quin imò communi etiam in nostris Ecclesiis recepta loquendi consuetudine ita appellatur, sed si propriam & accuratam verbi significationem, itemque sicum sensum, quo Pontificii Ecclesiasticum ministerium Hierarchiam vocant, respicere voluerimus, non poterit Hierarchias vocabulum ministerio tribui, cùm non sit quædam ἀρχὴ δεσποτικὴ; quidam dominatus ac principatus, sed διακονία. In specie notandum, qualem & quantam potestatem Pontifex Romanus sibi arroget; qualem item & quantam ipsius Episcopi. De potestate Pontificis ex Canonistis multa afferuntur in libro, qui continet causas recusati Concilii Tridentini, p. 134. quod *ejus potestas sit suprema, in qua non habeat parem, quod idem habeat consistorium cum Deo & tribunale cum Christo, quod obtineat plenitudinem potestatis, & plenitudinem clavium, quod contra jus, supra jus, & extra jus possit omnia, quod ejus potestas sit summa & libera, absolutaque ab omnibus vinculis & omni lege coërcente, quod formam Sacramentorum ab Apostolis traditam possit immutare, quod possit statuere contra Epistolas Pauli, quod potestas ejus sit major Apostolo & quod possit dictis Apostoli derogare, quod possit dispensare contra quatuor prima Concilia, Item contra verba Evangelii, licet non contra mentem, &c.* Sed prætermissis vetustiorum temporum superstitionibus, videamus, quam potestatem Jesuitæ hodie illi tribuant, & manifestè apparebit absolutam & αὐτοκρατορικὴν potestatem in Ecclesia ipsi tribui. Bellarm. in præfat. l. de summo Pontif. ad illum accommo-

Absoluta Pontificis potestas.

commodat vaticinium Esaiæ c.28.v.16. *Ecce pono in Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, preciosum en fundamento fundatum*, l.2. de Rom. Pontif. c.2. disputat, *Episcopum Romanum in Monarchia Ecclesiastica Petro succedere; cap. 18. habere potestatem constituendi & confirmandi Episcopos per totum orbem. Item, deponendi omnes Episcopos, & injustè depositos restituendi per totum orbem. cap. 19. habere potestatem ferendi leges per universam Ecclesiam, dispensandi per universam Ecclesiam, censuram exercendi in tota Ecclesia. cap. 20. competere illi jus mittendi Legatos ad alias Ecclesias, qui in illis nomine ipsius omnia administrent & graviores causas ad ipsius judicium reservent. cap. 21. ex quavis Christiani orbis parte legitimè ad ipsum provocari posse, ab ejus verò sententia nullam concedi appellationem. cap. 26. à nemine ipsum posse judicari. cap. 31. esse ipsum caput, fundamentum & Sponsum Ecclesiæ.* lib. 4. de R. P. cap. 1. esse *ipsum summum & ἀνυπεύθυνον in controversiis fidei ac morum judicem, cap. 2. non posse ullo modo definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia credendum. cap. 16. habere potestatem ferendi leges, quæ conscientias obligent & ad earum obœdientiam cogere universam Ecclesiam. cap. 24. omnem ordinariam Episcoporum jurisdictionem à Papa descendere.*

Episcoporum Pontificiorum potestas.

199. Episcopi Pontificii præter politicam ditionum suarum administrationem etiam αὐτοκρατορικὴν quandam potestatem in Ecclesia sibi arrogant, 1. in δογματικῇ, quia in Conciliis congregati ab omni errandi periculo immunes se esse fingunt, modò Pontificis instructionem & sententiam sequantur. Bozzius lib. 5. de not. Eccles. c. 7. Melch. Canus lib. 5. loc. comm. cap. 4. Bellar. lib. 2. de Concil. cap. 2. & seqq. 2. in ἑρμηνευτικῇ absolutam Scripturæ pro lubitu interpretandæ & dogmatum condendorum licentiam sibi tribuunt, ita ut sine ullo ex Scripturis examine ipsorum interpretationes & decisiones sint acceptandæ. 3. in νομοθετικῇ ordinationem rituum & Ceremoniarum sibi solis excluso Christiano Magistratu vendicant, præscribunt magnâ ex parte inutiles & otiosas Ceremonias, easque cum opinione necessitatis, cultus & meriti observandas Ecclesiæ obtrudunt, multitudine earum conscientias gravant, leges quas proponunt, non ordinis solùm causâ servandas proponunt, sed divinis constitutionibus eas exæquant, & coactivam jurisdictionem in earum transgressores arrogant. 4. in κριτικῇ excommunicationis fulmen absque Ecclesiæ consensu ejaculantur, & quidem in eos, qui ambitioni & avaritiæ suæ obsistunt, absolvunt subditos ab obœdientia Magistratus excommunicati, sicque pœnam Ecclesiasticam cum civilibus confundunt, indulgentias precio vendunt, adeoque absolutam ligandi & solvendi potestatem sibi tribuunt.

Argumenta Pontificiorum pro asserenda potestate αὐτοκρατορικῇ.

200. Argumenta, quæ pro Pontificis potestate & Conciliorum infallibilitate stabilienda adducunt, suum alibi habent locum; hic ea duntaxat examinabimus, quæ in genere pro asserenda αὐτοκρατορικῇ potestate ministris Ecclesiæ asserenda afferri solent. *1. Matth. 16. v. 19. Quodcunq; ligaveris super terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque solveris super terram, erit solutum. cap. 18. v. 18. quæcunq; alligaveritis super terram, erunt ligata etiam in cœlo, & quæcunq; solveritis super terram, erunt etiam soluta in cœlo. Iohan. 20. v. 23. Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta erunt*; in quibus dictis ur-

1. Matth. 16 v. 19. Quodcunque ligaveris.

gent particulas *quodcunq;, quorumcunq; &c.* quas existimant esse *Universales & absolutam potestatem* Ministris Ecclesiæ per eas tribui. Resp. datur eo in loco Apostolis & ipsorum in ministerio successoribus potestas clavium in ligando & solvendo consistens. Quemadmodum igitur œconomus per clavium traditionem nequaquam accipit absolutam & αὐτοκρατορικὴν quandam potestatem, sed ministerialem & ad mandata Domini restrictam: ita quoque per clavium spiritualium traditionem ministri Ecclesiæ nequaquam acceperunt absolutam potestatem clavibus illis pro arbitrio utendi, sed ministerialem & ad mandata Domini restrictam, quâ sc. pœnitentibus peccata remittere, impœnitentibus verò eadem retinere debent, sicut in tractat. de pœnitentia §. 111. & 112. & in Harm. Evang. de resurrect. c. 8. p. 287. fuit latiùs comprobatum. Greg. hom. 26. in Evangel. *Tunc vera est absolutio præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur judicis, quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videl. demonstrat, quia prius mortuum Dominus vocavit & vivificavit dicens: Lazare veni foràs, postmodum is qui vivens egressus fuerat, à discipulis est solutus, sicut scriptum est, Cumq; egressus esset, qui fuerat ligatus institis, tunc dixit discipulis, Solvite eum & sinite abire. Ecce illum discipuli jam viventem solvunt, quem Magister resuscitaverat mortuum. Si n. discipuli Lazarum mortuū solverent, fœtorem magis ostenderent quàm virtutem, ex qua consideratione intuendum est, quod illos debemus per autoritatem pastoralem solvere, quos autorem nostrum cognoscamus per suscitantem gratiam vivificare.* Lombard. 4. sent. dist. 18. sect. 4. *Tunc sententia Sacerdotis approbatur Dei judicio, cùm ita procedit, ut eorum, quos absolvit vel excommunicat, merita non contradicunt.* Petrus Asilus in l. de Tyrann. Pontificum c. 5 p. 107. citat dictum Wesseli. *Clavis potestatis nihil operatur sine clave pietatis.* Rectè etiam phrasis explicanda est, quid in verbis Christi sit ligare. Bellar. l. 4. de pœnit. c. 5. existimat, quod significet *opera satisfactoria pœnitentibus imponere*, sed hæc est turpissima confusio clavis ligantis & solventis, ut enim clavis solvens, id est, peccatorum remissio tantum respicit pœnitentes, ita clavis ligans, id est, peccatorum retentio tantum ad impœnitentes spectat. Vide tract. de pœnit. §. 128. Idem Bellarm. l. 4. de Pont. Rom. c. 16. per clavem ligantē intelligit *potestatem ferendi leges per universam Ecclesiam*, cùm Matth. 23. v. 4. *ligare* significet legem ferre. Sed hoc est argumentum à particulari, neq; n. sequitur Matth. 23. *ligare significat leges ferre. E. etiam hoc loco*, propter evidentem rationis disparitatem, quid enim per τὸ ligare apud Matth. c. 16. v. 19. & c. 18. v. 18. intelligatur, clarissimè expositum extat apud Ioh. c. 20. v. 23. & Luc. c. 24. v. 47. Nec simpliciter dicitur de Pharisæis Matth. 23. v. 4. quod ligent, sed quod *alligent onera gravia & δυσβάστακτα eademq; imponant in humeros hominū*, quæ verba manifestè ostendunt, de quâ alligatione hoc loco sit sermo. Sed illa significatio ex verbis Christi Matth. 16. v. 19. & c. 18. v. 18. non potest elici; verùm ligare ibi est impœnitentibus denunciatâ æternæ maledictionis sententiâ peccata retinere, ut ex circumstantiis textus & parallelis Scripturæ locis intelligitur.

201. 2. Paulus 1. Cor. 11. v. 34. scribit: *Cætera, cū venero, disponam*, nimirum *ex potestate* divinitꝰ data 2. Cor. 10. v. 8. &c. Ergo Apostolus vendicavit sibi *potestatem absolutam* disponendi in Ecclesia

2. 1Cor. 11. v. 34. Cætera, cùm venero, disponam.

pro

pro arbitrio. Resp. 1. sermo ibi est non de dogmatibus fidei, in quibus potestatem aliquam sibi nuspiam arrogat Apostolus Act. 26. v. 22. Rom. 15. v. 18. 1. Cor. 11. v. 23. &c. sed de Ceremoniis ac ritibus suâ Naturâ liberis ad εὐταξίαν & εὐσχημοσύνην Ecclesiasticam facientibus, præcedit enim. *Cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis verò esurit, domi manducet, ne in judicium conveniatis.* Ambros. in comment. addit. *Cætera, quæ ad ædificationem Ecclesiæ pertinent.* Chrysost. hom. 28. in 1. Cor. 11. *aut ad quadā alia, aut ad hoc ipsū. Nam quoniam verisimile erat eos & dicere causas aliquas & non licebat omnia corrigere per literas, quæ admonui* (inquit) *interim serventur. Si quid autem habetis aliud quod dicatis, illud reservetur ad meum adventum, aut de hac re dicens, ut dixi, aut de aliquibus aliis non valde urgentibus περὶ ἑτέρων τινῶν οὐ σφόδρα κατεπειγόντων.* Iam verò in ordinationibus illis Ecclesiasticis aliquam ministris potestatem esse datam non diffitemur. 2. Illud ipsum non potestate quadam αὐτοκρατορικῇ sed consensu Ecclesiæ accedente Apostolus disponebat. 2. Cor. 8. v. 8. οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω, *non quasi imperans hoc dico.* 3. inde etiam potestatem excommunicandi incestuosum nequaquam absque Ecclesiæ Corinthiacæ consensu exercebat. 1. Cor. 5. v. 4. *In nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo Sp. cum virtute Domini nostri Iesu, v. 5. statuit tradere hujusmodi Satanæ.* 4. Potestas igitur illa, quam divinitus sibi datam asserit, non ad destructionem sed ad *ædific.* 2. Cor. 10. v. 8. c. 13. v. 10. non est αὐτοκρατορικὴ & absoluta, sed *ministerialis* potestas à Principatu & dominatu planè sejuncta.

3. Pastores dicuntur præpositi. 202. 3. Pastores Ecclesiæ dicuntur προεστῶτες, quibus *exhibendus honor* 1. Tim. 5. v. 17. & ἡγούμενοι, quibus *obædientia præstanda* Heb. 13. v. 17. Ergò competit illis dominatus & potestas αὐτοκρατορική. Resp. 1. προεστῶτες dicuntur ratione dignitatis, sed ipsi per humilitatem judicare debent sibi magis convenire ut prosint, quàm præsint. 2. ἡγούμενοι itidem dicuntur ratione potestatis cujusdam, ea verò non est politica sed spiritualis; non αὐτοκρατορική, sed ministerialis; non conscientiis vel fidei dominans, sed saluti hominum inserviens. 3. Hinc Christus ipse ἡγεμονίαν Ecclesiasticam dominatui opponit, & per διακονίαν illam definit. Luc. 22. v. 25. *Reges gentium dominantur, & qui potestatem habent in illis, benefici vocantur. v. 26. Vos autem non sic, sed qui major est inter vos, fiat sicut junior, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν, & qui antecessor est, sicut ministrans.* 4. ἡγούμενοι verò dicuntur, quia non verbo solùm, sed etiam vitæ exemplo auditoribus sese exhibere debent viæ duces, 1. Timoth. 4. v. 12. exemplo Christi Johan. 10. v. 4. quam rationem exponit Epistola ad Hebr. 13 v. 7. quia Deus πιστοὺς ἡγήσατο αὐτούς, quibus *ministerium commendaret*, 1. Timoth. 1. vers. 12. & quia πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγεῖσθαι αὐτοὺς convenit 1. Tim. 5. v. 17. ut superius §. 33. latè expositum fuit.

4. 1. Tim. 5. v. 19. Adversus Presbyterum noli recipere accusationẽ. 203. 4. 1. Tim. 5. vers. 19. *Adversus Presbyterum noli accusationem admittere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Ergò penes Timotheum fuit *potestas judicialis* cognoscendi accusationes Presbyteris intentatas & judicium de illis ferendi. Resp. 1. distinguendum inter Ecclesiæ primitivæ & nostræ tempora. In primitiva Ecclesia Magistratus nondum erat Christianus, ideo ad Episcopum deferebantur querelæ de Presbyteris, sed cùm hodie per Dei gratiam Magistratus ad fidem sit conversus, meritò illi causarum civilium dijudicatio relinquitur. 2. Magistratus Christianus constituit Consistoria Ecclesiastica, in quibus & Ecclesiasticæ & politicæ personæ præsident, coram illis causæ Ecclesiasticarum personarum tractantur, criminalibus ad forum politicum rejectis. 3. aliud est *Episcopalis audientia*, quæ per Imperatores Christianos Episcopis fuit postmodum concessa tot. tit. C. de Episc. audient. Novell. de Episc. judic. & Novell. 86. & 97. aliud potestas politica & αὐτοκρατορικὴ, Episcopalis enim illa notio sive audientia mitiori verbo sic dicta certis limitibus fuit restricta ac determinata, siquidem causas civiles duntaxat concernebat, dummodò sine sumptu & Scriptura maturè litem definirent. Si verò litigantes solenni processu cuperent experiri, aut Episcopus de causis cognoscere recusaret, coram judice civili litem intendere liberum erat. In criminalibus verò à Magistratu civili duorum mensium spacio causa erat expedienda, non poterat tamen Clericus damnatus pœnâ civili affici antequam ab Episcopo exauctoratus esset. Sin verò de Ecclesiastico crimine, puta hæresi, Simonia, usuris, perjurio, Clericus argueretur, cognitio pertinebat ad Episcopos, in quibus exequendi duntaxat partes judici civili datæ erant, postulante judice Ecclesiastico, quâ de re in tractatu de Magistratu pluribus dicetur.

SECTIO POSTERIOR.

De gradibus & ordinibus Ministrorum Ecclesiæ.

204. Disquisitio de gradibus & ordinibus Ministrorum absolvitur hisce membris. 1. *An sint & esse debeant gradus inter Ecclesiæ ministros.* 2. *Qui & quot sint illi gradus.* Circa prius membrum notandum, quod & *appellationum*, & *functionum* & *donorum* diversitas probet esse gradus inter Ecclesiæ ministros. Appellationum diversitas tum in veteri, tum in novo Testamento occurrit. In veteri Testamento erat summus Sacerdos, erant Sacerdotes inferiores, erant Levitæ illorum ministeriis deputati. Num. 3. v. 1. In novo Testamento Paulus hasce ministrorum distinctas appellationes recenset. Eph. 4. v. 11. *Christus dedit alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem Pastores ac Doctores.* 1. Cor. 12. v. 28. *Alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores, deinde potestates, deinde dona sanationum, subsidia, gubernationes, genera linguarum. v. 29. Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes Doctores? num omnes potestates? v. 30. num omnes donum habent sanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?* 1. Tim. 3. v. 2. & 8. Tit. 1. v. 7. *Episcoporum & Diaconorum* distincta fit mentio. Functionum diversitas ex definitione singulorum istorum ordinum postea erit tradenda. Donorum diversitas & Scripturæ sacræ & experientiæ testimonio comprobatur Rom. 12. v. 6. 1. Cor. 12. v. 4. & seqq. 1 Petri 4. v. 10. &c. *An sint gradus inter Ecclesiæ Ministros.*

205. Dubium igitur esse nequit, tum in vet. Test. tum in primitiva Ecclesia Apostolica fuisse gradus & ordines inter Ecclesiæ ministros, *sed an adhuc hodie inter Evangelii ministros gradus esse debeant, quæstionis est.* Differit hac de re latissimè Hadrianus Saravia in tract. de diversis Ministrorum gradibus, ejusque adversus Bezam

defen-

defensione adit. Londini An 611.** HugoGrot. Pietat. Ord. Hollaod. p. 118. *Infirmitatem hanc Puritani putant esse magnam, quod Ecclesia regantur per Episcopos. Quid boni multi in nostra Ecclesiæ regimine desiderent, quibus modis putent vitia ad ἀναρχίας accedentia commodissimè posse sanari, differere hic non institui. Neq; tamen me contineo, quin fortem & originem tum hujus tũ aliorum πλημμελειῶν indicem. Existimamus tantò nos puriores fore, quantò longius ab omnib. Ecclesiæ Rom. institutis recesserimus, nullo discrimine, neq; volumus animadvertere inter multos illius corporis morbos aliquas tamen mansisse sanioris avi reliquias. Excessit medicina modum.* p. 120. *In Synodo Emdana multa ministri de regendis Ecclesiis decrevere. Primum caput est, ne Ecclesia una in alteram dominatum exerceat, imò ut omnes à suspicione quavis & occasione dominatus sibi caveant. Quanquam autem Episcopalis eminentia dominatus non est, his tamen vocibus eam indicar. satis manifestum est.*** Nos ἀναρχίας & ἀταξίαν tollentium ordinem ex Ministerio Ecclesiastico vehementer improbamus, cùm sit fons discordiæ & omnis mali, retinemus autem in nostris Ecclesiis & retinendum esse censemus ordinem inter Ministros, ut alii sint *Episcopi*, alii *Presbyteri*, alii *Diaconi &c.* 1. Deus ipse donorum varietate & differentiâ ordinem facit inter Ministros; quæ donorum diversitas cùm non solùm in primitivæ sed etiam hodiernæ Ecclesiæ ministris animadvertatur, ideò in nostra quoque Ecclesia debent esse Ministrorum gradus. 2. Exemplum Apostolicæ & primitivæ Ecclesiæ est ἀξιομίμητον. Sed in ea fuêre distincti Ministrorum ordines & quidem divinitus constituti. 1. Cor. 12. v. 28. Eph. 4. v. 11. 3. Omnia in Ecclesia fieri debent εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, 1. Cor. 14. v. ult. Sed εὐταξία illa requirit ordinem inter Ecclesiæ ministros, ne confusiones oriantur. In omni cœtu rectè gubernando requiritur ordo eorum, qui præsunt, idem igitur in cœtu Ecclesiastico requiritur. 4. Constitutio ordinis inter Ecclesiæ ministros alit concordiam & unitatem, prohibet turbas ex φιλαυτίᾳ & ambitione inferiorum ministrorum metuendas, ac vinculum injicit temeritati eorum, qui Ecclesiæ pacem turbare conantur. 5. Ex ordine & gradibus Ministrorum hoc insuper nascitur commodi, quod probari in ministeriis inferioribus priùs possint, qui ad superiora evehendi sunt. 1. Tim. 3. v. 13. οἱ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, in quæ verba sic commentatur Chrysost. homil. 11. in 1. Tim. 3. *Qui in his, quæ inferiora sunt, diligentiam suam vigilantiamq; monstraverint, facile & adea, quæ superiora sunt atq; excellentiora, pervenient.* Atque hoc in primitiva Ecclesia diligenter fuit observatum, ut per gradus ad superiora ministeria fieret accessus. Gregor. Nazianz. in vita Basilii de ipso testatur, quod *primùm velut minorum sacrorum lector in Ecclesia extiterit, deinde verè interpres & enarrator, demum in Presbyterorum & deniq; in Episcoporum numerum cooptatus fuerit.* Idem etiam *legem nauticam* in ministrorum electione observandam esse dicit, *qua gubernatores futuro primùm remes tem mittit, deinde ad proram collocat.* sicut etiam in re militari ex milite primùm fit Centurio, & tum demum Imperator. Cyprianus Aurelium quendam illustri loco natum adolescentem Christi nominis confessorem egregium cum collegis suis *in lectorē primùm ordinavit, etsi enim sublimiore gradu dignꝰ esset, placuit tamen ut ab officio lectoris inciperet,* l. 2. Epist. 5. 6. Quemadmodum *inter Angelos* in Ecclesia triumphante Deo servientes sunt certi gradus & ordines Eph. 1. v. 21. Coloss. 1. v. 16. 1. Pet. 3. v. 22. ita quoq; inter Ministros verbi in Ecclesia militante Deo servientes gradus atq; ordines esse convenit. c. ad hoc dist. 89. ex Bonifacio ad Eulalium. *Ad hoc dispensationis provisio gradus diversos & ordines constituit esse distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent, vera concordia fieret, & ex diversitate contexio & rectè officiorum gereretur administratio singulorum, neq; enim universitas aliâ poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentiæ ordo servaret; quia verò quæq; creatura in una eademq; qualitate gubernari vel vivere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit, quia dum sunt Angeli & Archangeli, liquet quia non sunt æquales sed in potestate & ordine differunt alter ab altero.*** Basil. in Ps. 33. *Quidam in Ecclesia sunt velut oculi, ut Seniores; quidam velut lingua, ut pastores; alii velut manus, ut Diaconi; alii velut pedes, ut qui vilioribus Ecclesiæ ministeriis serviunt.***

206. Monendum verò circa hosce Ministrorū gradus 1. potestatem ministerii & jurisdictionis distinguendā esse ab ordine, sive ut quidam loquuntur, ab *ordinis potestate*. Quamvis enim diversi sint in Ministerio Ecclesiastico ordines, tamen *potestas ministerii* in prædicatione verbi & Sacramentorum administratione ac *potestas jurisdictionis* in usu clavium consistens, omnibus Ministris ex æquo competit, proinde verbum prędicatum, Sacramenta dispensata, & absolutio annunciata ab eo, qui legitimè ad ministerium Ecclesiasticum vocatus est, etiamsi in infimo ministerii gradu constitutus sit, tam valida sunt & efficacia, quàm si à summo Episcopo, Propheta vel Apostolo fuerint prædicata, dispensata & annunciata. Vt enim donorum, ita quoque graduum diversitas non mutat doctrinæ & Sacramentorum vim sive efficaciam 1. Cor. 3. v. 5. *Quid Apollo? quid Paulus? ministri sunt, per quos ad fidem adducti estis, & unicuiq; sicut dedit Dominus.* v. 7. *Neq; qui plantat, neq; qui rigat, est aliquid, sed Deus, qui incrementum dedit.* 2. Cor. 12. v. 9. *virtus Dei perficitur in infirmitate.* Gal. 2. v. 8. *Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est etiam mihi inter gentes.* 2. Diversitas illa graduum dependet quidem à jure divino tum *ratione generis*, quatenus necessarium est ad εὐταξίαν & tranquillitatem in Ecclesia, esse aliquos distinctos gradus; tum *ratione donorum*, quatenus Deus ipsâ donorum varietate & diversitate declarat, velle se, ut distincti inter Ministros gradus constituantur; tum *ratione quorundam graduū* in specie, quatenꝰ Prophetarum & Apostolorū munus à reliquis gradibus ipsemet distinxit, iisq; prætulit: interim tamē *absolute & generaliter* de omnibus Ecclesiastici Ministerii gradibus dici nequit, quòd eorum institutio & distinctio ab institutione divina dependeat, siquidem gradus illi non sunt certo & necessario numero vel à Deo præscripti vel ab Apostolis usurpati, sicut Sacramenta divinâ institutione & Apostolorum praxi ad numerum binarium restricta sunt, sed Ecclesiæ libertas relicta est, pro ratione circumstantiarum temporis sc. & amplitudinis, in quovis cœtu plures vel pauciores gradus inter Ministros instituendi. 3. Nemo debet seipsum ad superiora Ecclesiæ Ministeria offerre vel proprio arbitrio sese illis ingerere, sed expectet, donec consentiente Ecclesia, cumptimis verò Presbyterij

Quæ de gradibus ministrorum sint notanda.

terij suffragio ad fastigium illud honoria evehatur. *Qui primatum in terra appetit, confusionem in cœlo inveniet.* 4. Sedulò cavendum, ne *primatus ordinis* degeneret *in principatum potestatis.* Contigit illud in Romana Ecclesia, cujus Episcopis tum ob urbis, quæ Imperii sedes erat, celebritatem, tum ob prædecessorum in veritate constantiam & sanctitatem, tum ob Martyrum frequentiam, tum ob communem illam veterum opinionem, quod à Paulo & Petro Ecclesia illa sit plantata, primatus ordinia fuit olim delatus, sed is progressu temporis fuit mutatus in principatum potestatis, tandem planè degeneravit in Tyrannidem quidvis pro libitu statuentem & agentem. c. Primæ sedis dist. 99. ex Conc. Carthag. 3. can. 26. *Primæ sedis Episcopus non appelletur princeps Sacerdotum vel summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus. Universalis autem nec etiam Romanus Pontifex appelletur.*

Gradus Sacerdotii in V. Test. 207. Ad alterum disquisitionia institutæ membrum, *Qui & quot sint Ministrorum gradus*, non potest commodiùs responderi, quàm si distincta Ecclesiæ tempora respiciamus. Quemadmodum enim Ecclesia distinguitur in *Ecclesiam veteris & novi Testamenti*, ita quoque ministroa Ecclesiæ distribuere possumus ratione eâ, ut alij dicantur *ministri Veteris, alij novi Testamenti*. 2. Cor. 3. v. 6. Veteris Testamenti ministri subdividi possunt in eos, qui *ante Mosen* & solennem legia repetitionem Ecclesiæ præfuerunt, & eos, qui *post Mosen*, id est, post legia repetitionem & institutum cultum Leviticum sacriaministeriis fuêre initiati. Illi in duas iterum dispesci possunt classes, quidam *ante*, quidam verò *post diluvium* docuerunt. Vtrique tàm veter. quàm nov. Testam. ministri ulteriùs distingui possunt in *Ordinarios* sive perpetuoa, & *extraordinarios* sive temporarios.

Ante legẽ Mosaicã. 208. *Ante legem* per Mosen promulgatam & cultua Levitici institutionem docendi munus ordinariè *a primogenitis familiarum* fuit administratum, inde Rubenum primogenitum suum Jacobua vocat *primum in donis*, id est, in sacrificiis offerendis Genes. 49. v. 3. cui sc. primogenituræ ratione oblatio sacrificiorum & Sacerdotium debebatur, nisi incestuusâ pollutione se eo indignum reddidisset. Idem colligitur ex Gen. 27. v. 15. ubi Esavo primogenito tribuuntur *vestes Sacerdotales*, quarum fragrantiam Isaacus sentit. v. 27. Cumprimis v. hûc pertinet, quod Exod. 19. v. 22. *primogeniti* dicuntur כֹּהֲנִים *Sacerdotes*, nimirum quia Sacerdotii dignitas ordinariè ad ipsoa spectabat. Nec dubium, quin constitutio illa de Sacerdotio primogenitis in qualibet familia committendo vel immediatè ab ipso Deo fuerit facta, vel ab Adamo Spir. S. instinctu probata, quamvis Mosea in tanta brevitate nullam illiua rei faciat mentionem. Respexit dubio procul illud *διάταγμα* ad Christum unicum novi Testam. *ἀρχιερέα*, qui est *primogenitus Patris secundùm divinam, & primogenitus matris secundùm humanam Naturam*, Ps. 89. vers. 28. Coloss. 1. vers. 15. Hebr. 1. v. 6. Matth. 1. v. 25. Luc. 2. v. 7. *primogenitus inter multos fratres*, Rom. 8. v. 29. *primogenitus ex mortuis*. Col. 1. v. 18. Apocal. 1. v. 5. Cum enim Levitas, quibua postea ordinarium Ministerium fuit commissum, loco primogenitorum ex populo Israel Deua elegisse dicatur. Numer. 3. vers. 12. & verò Sacerdotium Leviticum, Epistola ad Hebræos teste, sit typus Christi, ideò congruum veritati, quòd primogeniti ante & post diluvium Sacerdotio in qualibet familia fungentea typum gesserint Christi unici illius in novo Testamento Sacerdotia. Primogeniti illi Ecclesiæ per singulas familias tum temporis distinctæ sacrificiorum oblatione & doctrinæ prædicatione servientea dicebantur *Patriarchæ*, Actor. 7. vers. 8. Hebr. 7. vers. 4. quasi dicaa *ἄρχοντες πατριῶν*, ita enim exponunt Patriarcharum nomen LXX. Interpretes 1. Paral. 9. vers. 9. ac cùm Mosea Israeliticum populum convocaret, jamdum in certas *πατριὰς* sive familiaa erat distinctua, quibua præerant primogeniti *ἄρχοντες πατριῶν* propterea dicti Exod. 6. vers. 25. Præter illoa Ecclesiæ per singulaa familiaa distributæ Doctorea ordinarioa Deus quosdam extraordinariè excitavit, quibua per apparitionea, visionea, somnia, Angelicas *ἐπιφανείας* &c. sese clariùa patefecit, Spiritu Prophetico illos implevit, donia peculiaribua exornavit, corruptelas doctrinæ illorum ministerio repurgavit & præ reliquia ad fastigium autoritatia in Ecclesia extulit. Talea Ecclesiæ ante Mosen collectæ Doctores extraordinarii fuêre, *Adam, Seth, Enos, Enoch, Noah, Sem, Abraham, Isaac, Jacob, Ioseph*; quibus per apparitiones divinaa clarior lux cœlestis doctrinæ contigit, unde etiam *κατ' ἐξοχὴν Patriarchæ & Prophetæ* dicuntur. Vide plura de hia superiùs §. 39.

Post legis promulgationem. 209. *Post solennem legis promulgationem* Israelitis ex Ægypt. servitute eductis in monte Sinai per Mos. divinitus factam, *institutum fuit Levit. Sacerdot.* in quo dignitas Sacerdotii ad oriundoa ex tribu Levi fuit translata, ut penes illoa ordinaria & hæreditaria ea esset. Exod. 28. vers. 1. Numer. 1. vers. 50. cap. 3. vers. 6. &c. Hierarchia illa Levitica distincta erat in trea ordinea. Vnus enim inter Levitas erat *summus sacerdos* Aaronis successor caput & vertex totius Hierarchiæ, illi suberant Sacerdotes reliqui ex Aaronis posteris oriundi, *secundi ordinis* propterea dicti, quibus *Levitæ* in sacrificiis & aliis divini cultua partibus expediendia ministrabant; Quamvis verò ex Dei instituto unus duntaxat esset summua inter omnes Sacerdos, tamen apparet ex 2. Reg. 25. v. 18. ipsi adjunctum fuisse collegam, qui ipso vel absente vel impedito partes muneria sustineret, qui ob id *Sacerdos secundus* dicebatur, sic enim ibi loquitur Sp. S. *Tulit Princeps militiæ Sarajam Sacerdotem primum & Sophoniam Sacerdotem secundum*, nisi velimus dicere, Sacerdotis secundi nomen accipiendum pro eo, qui est *secundi ordinis*, additur enim, & janitores tres scilicet ex tertio sacria operantium ordine, qui fuit Levitarum. Sed prior explicatio confirmatur ex eo, quod in prima statim Levitici Sacerdotii constitutione Aaroni summo Sacerdoti conjungitur Eleazar qui vocatur נְשִׂיא נְשִׂיאֵי *Prælatus prælatorum, Princeps principum Levi*, qui Aarone quidem erat inferior, interim reliquia Levitis omnibus superior. Numer. 3. vers. 32. Summus Sacerdoa quædam officia habebat cum reliquia Sacerdotibus communia, quædam verò propria & peculiaria. Communia erant, victimarum in altari holocausti oblatio. Lev. 1. v. 9. pro peccatis populi in sacrificiorũ oblatione deprecatio Lev. 9. v. 7. solennia populi benedictio Num. 6. v. 23. ignis perpetui in eodem altari per ligna subjecta conservatio Lev. 6. vers. 12. thymiamatis in altari ad id destinato incensio, quam bis quotidiè mane sc. & vesperi peragebat Ex. 30. v. 7. lucernarum in candelabro aureo per olei affusionem præparatio Lev. 24. v. 2. panum propositionis

tionis

24. v. 8. vaccæ rufæ extra castra immolatio Num. 19. v. 3. ex cujus cineribus parabatur aqua lustrationis; mulieris de adulterio suspectæ in casu zelotypiæ adjuratio Num. 5. v. 11. lepræ à reliquis scabiei speciebus discretio Levit. 13. vers. 2. leprosorum, puerperarum, menstruatarum ac seminifluorum mundatio Lev. 12. v. 7. c. 14. v. 2. c. 15. v. 14. &c. legis divinæ interpretatio & populi ex ea informatio. Malach. 2. v. 7. tubarum in progressu ad bellum, in festis & neomeniis inflatio Num. 10. v. 8. cap. 31. v. 6. Propria summi Sacerdotis officia erant 1. publica totius populi ab omnibus immunditiis expiatio semel in anno peragenda, decimo scilicet die mensis septimi, in qua *ἀρχιερεὺς* sanctum sanctorum solennibus ritibus ingressus & se & Sacerdotes & totum populum expiabat Levit. 16. 2. Reliquorum Sacerdotum consecratio, Num. 8. v. 11. *Elevare faciet Aaron Levitas elevationem coram Domino, & erunt ad faciendum opus Domini*, ubi tamen monendum, quod in illa Levitarum consecratione non solius Aaronis, sed etiam Mosis opera intercesserit, dicit enim Deus ad Mosen v. 13. *statues Levitas in conspectu Aaron & filiorum ejus, & elevare facies eos elevatione*, Itemque quòd filii Israel *posuerint manus suas super Levitas*, v. 10. ut intelligeretur publico totius Ecclesiæ nomine consecrationem illam fuisse factam. 3. Ultimæ sententiæ in controversiis forensibus pronunciatio, Deut. 17. vers. 12. ubi tamen notandum, quod Sacerdoti conjungatur *Iudex*, & quod regula judicii statuatur lex divina, ne absolutam quandam & *αὐτοκρατορικὴν* potestatem sibi datam existimaret. 4. Oraculi divini in causis dubiis interrogatio. Num. 27. v. 21. *Eleazar Sacerdos consulet Dominum in judicio Urim*. 1. Reg. 23. v. 9. David per Pontificem Abiathar quærit à Deo, an in urbe Ceila commorari debeat; quo verò modo divina oracula Pontifici fuerint reddita, de eo latissimè ex Hebræis & recentioribus doctoribus disserit P. Fagius in notis ad paraphr. chaldaic. Exod. 28. Ceterùm ut ab Aarone Pontificum & Sacerdotum, sic per reliquos Levi filios genus Levitarum est propagatum, qui in numerum sacris operantium cooptati, (quod anno ætatis vigesimo quinto fieri consueverat) victimarum præparatione, vasorum custodiâ, purgatione & aliis operis Sacerdotibus ministrabant, & horâ sacrificii Psalmos canebant. Numer. 8. v. 24. *Hæc est lex Levitarum à viginti quinque annis & suprà ingredientur, ut ministrent in tabernaculo conventus. v. 25. cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt. v. 27. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo conventus, ut custodiant, quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non facient.* Erant igitur Levitæ custodes & janitores, qui portabant arcam, velum, mensam, cortinas, tectum tabernaculi, tentorium, funiculos, vasa, tabulas, vestes, columnas, bases, & totam supellectilem; distributi erant in tres familias, *Gersonitarum, Caathitarum ac Meraritarum*, ac singulis divino mandato assignatum, quas sacræ supellectilis partes debeant portare. Numer. 3. & 4. sed jus sacrificandi non habebant. Numer. 18. v. 3.

Ordines Sacerdotum à Davide instituti.

210. Aucto & Israelitarum & Levitarum numero Propheta Regius David Sacerdotes ex Eleazar & Ithamar Aaronis filiis prognatos in 24. *familias* sive classes distribuit & ordinem earum sorte distinxit, ut singulis septimanis novi Sacerdotes ex aliis familiis accederent, 1. Paral. 24. v. 4. 2. Paral. 23. v. 5. 2. Reg. 11. v. 7. cumque singulis Sabbathis nova Sacerdotum familia sacrorum ministerio adhiberetur, singulorum ministerio certi dies præscribebantur. unde Lucas cap. 1. v. 5. dicit, *Zachariam Baptistæ Patrem fuisse ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά*. Singulis classibus præerant Sacerdotes, qui שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים *ἀρχιερεῖς Principes Sacerdotum*, & שָׂרֵי הַקֹּדֶשׁ *Principes sanctuarii vocabantur*, 1. Par. 24. v. 5. qualis Sacerdotum Princeps fuit Esdra, Esdr. 7. v. 6. Cumque Davidis tempore ministerium ferendæ arcæ cessaret, Levitæ eo ordine ab ipso fuerunt distributi, ut alios statueret *Sacerdotum & templi ministros*, alios *cantores*, alios *janitores*, alios *Scribas*, alios *judices*. Sacerdotum & templi ministri aquam & ligna portabant ad tabernaculum & decimas recipiebant, templum & vasa ejus purgabant, si quando contaminata forent; sacrificia Sacerdotibus adducebant, & in horum pellibus detrahendis, inque aliis, quæ opus essent quotidie, aut Sabbatho, aut diebus festis eos adjuvabant, præcavebant insuper, ne quis impurus tabernaculum ingrederetur &c. Cantores psallebant hymnos sacros tempore sacrificii & voce & organis, videlicet tubis, cymbalis, psalteriis, cytharis. Janitores ad januas templi excubabant & sacras arculas observabant, quorum munus videtur fuisse reliquis omnibus inferiùs, Psalm. 84. vers. 11. *elegi ad limen sedere in domo Dei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Scribæ describebant, legebant & interpretantur sacras literas, Jerem. 8. v. 8. Judices dirimebant controversias. Levitis hisce ministrabant Nathanæi ex Gibeonitis propagati, qui ligna cædebant & aquas hauriebant.

211. Scribarum tria in sacris literis occurrunt genera. Unum eorum, qui Regibus ministrabant, quodcunque tandem illorum munus fuerit 2. Sam. 9. vers. 3. cap. 20. vers. 25. 2. Regum 12. v. 10. cap. 22. vers. 3. hodie vocantur Cameræ Secretarii. Alterum eorum, qui privatorum contractus & instrumenta videntur descripsisse, quos Notarios hodie vocamus 1. Paral. 2. v. 55. Psal. 45. v. 2. Jer. 32. v. 11. cui rei operam solitos fuisse navare Cinæos nullam alioqui hereditatem cum tribubus sortitos, liquet ex 1. Paral. 2. v. 55. De his duobus Scribarum generibus hoc loco non agimus sed de tertio, quod fuit eorum, qui divini juris inter ceteros periti tum in Synagogis, tum in templo Legem docebant, unde etiam *νομικοὶ* & *νομοδιδάσκαλοι* fuêre dicti Matth. 7. v. 29. cap. 8. v. 19. c. 23. v. 2. Marc. 12. v. 28. Luc. 5. v. 30. c. 11. v. 44. &c. *γραμματεῖς* dicebantur, quia legi describendæ & interpretandæ vacabant, sacrarum tabularum custodes & interpretes. Jerem. 8. v. 8. Matth. 13. v. 52. Vide Bezam in annot. Mat. 2.

Sacerdotum & Prophetarum in V. T discrimen.

212. Ordinariè igitur Ministerium Ecclesiasticum à Mose usque ad Christum Leviticis *Sacerdotibus* fuit demandatum, sed quia illi in conservanda ac propaganda doctrinæ cœlestis sinceritate erant quandoque negligentes, quin & Baaliticis, aliisve idololatricis cultibus eam contaminabant, ideo extraordinariè Deus vocavit *Prophetas*, quorum ministerio corruptelæ abstergerentur, promissio de Messia repeteretur & illustraretur, atque ad pœnitentiam agendam pœnarum specialium comminatione homines invitarentur. Quamvis enim utrique tum Sacerdotes tum Prophetæ in docendi munere occupati essent, tamen alia erant differentiæ capita, quibus invicem distinguebantur, utpote 1. *vocationis modo*. Sacerdotes per ordinariam successionem Ministerium

Ecclesiasticum obtinebant, Prophetæ per extraordinariam missionem, peculiari Spiritus sancti afflatu illi admovebantur. 2. *Origine.* Sacerdotes semper erant ex tribu Levitica & quidem ex Aaronis posteritate, sed Prophetæ etiam ex aliis tribubus divinitus excitabantur, ut constat exemplis Esaiæ, Danielis, Amos.&c. 3. *Officio.* Sacerdotum officium erat non tantùm docere, sed etiam sacrificare. Prophetæ verò docendi munere contenti partes sacrificandi nunquam attingebant, quod enim de Elia legitur 1.Reg.18. v.38. ipsum aliquando *sacrificasse*, id fuit planè singulare & extraordinarium exemplum peculiari Dei instinctu ad convincendos Baaliticos Sacerdotes factum, unde etiam extra locum à Deo definitum sacrificium illud oblatum fuit, quod aliàs severè prohibitum erat. 4. *donorum mensura.* Sacerdotes non fuêre instructi dono miraculorum nec scientiâ futurorum. Sed Prophetæ vel dono miraculorum, vel scientia futurorum vel aliis peculiaribus & extraordinariis donis instructi fuêre, unde vocantur *videntes* 1.Samuel.9.v.9. Deus enim ipsis loquebatur vel per visiones tùm internas menti, tum externas oculis objectas Jerem.1.v.11. Ezech.2.v.5.&c. vel per somnia θεόπεμπτα, vel per internum afflatum, vel per Angelorum apparitionem vel per familiarem allocutionem. Numer.12.v.6. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum v.7. at non talis est servus meus Moses, v.8. ore enim ad os loquor ei, aspectu & non per ænigmata & figuras Deum videt.* 5. *Doctrinæ certitudine.* Sacerdotes errandi periculo fuêre obnoxii, ut ostendunt exempla Uriæ, Passur &c. sed Prophetæ utpote immediatè à Deo afflati, in doctrina non erraruntur, nec errare potuerunt. 6. *Duratione.* Sacerdotes fuerunt in populo Israelitico usque ad Christum. sed Prophetæ à temporibus Samuelis usque ad Malachiam ultimum Vet. Test. Prophetam floruerunt, Actor.3. v.23. post cujus tempora nullus amplius ad Israelitas missus fuit Propheta. Monendum tamen hoc loco Prophetæ nomen quandoque ordinariis Doctoribus ex tribu Levi oriundis tribui, ut apparet ex Jerem.26. vers.11. cap.29. vers.1. ubi Sacerdotes & Prophetæ conjunguntur ac nomine Prophetarum videntur intelligi illi, quos paulò superius vocavimus Scribas, sed ea ratione Prophetarum nomen hîc non accipimus, verùm pro Doctoribus extraordinariè & immediatè à Deo vocatis, nec humanitus institutis, sed divinâ inspiratione illustratis, quorum seriem proposuimus §.40.

Ministri Ecclesiæ in novo Test.

213. Doctorum Ecclesiæ Nov. Test. ἔξαρχος & caput est Christus, qui propterea dicitur *ἀρχιποίμην, Princeps Pastorum* 1.Petri 5. v.4. ἀρχιερεὺς Hebr.2.v.17.&c. ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν, 1.Petri 2. v.25. in quo typus Sacerdotii Levitici complementum suum obtinuit. Postquam enim in Vet. Test. πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως. *Deus olim locutus Patribus per Prophetas, novissimè locutus est nobis per Filium,* Hebr.1.v.1. *qui est in sinu Patris, ipse ἐξηγήσατο enarravit & exposuit nobis consilium Dei* de salute nostra Joh.1.v.18. Is præcursorem sibi elegit Johannem Baptistam, qui pœnitentiæ concione viam sibi pararet, de quo ipse testatur Matth.11. vers.10. *Non surrexit inter natos mulierum major Johanne Baptista, qui autem minor in regno cælorum, major est illo.* Idem non solùm duodecim Apostolos sed & septuaginta discipulos in Schola sua priùs informatos in civitates Judææ misit, quos dono miraculorum instruxit, ut prædicationi Evangelii fidem & autoritatem conciliarent Luc.10. v.1. ac post suam resurrectionem novis Spiritus sancti donis per afflatum collatis Apostolos instruens mandatum illis dedit de prædicanda in tuto terrarum orbe Evangelii doctrina Matth.28.v.19. Marc.16.v.15. quin & denuò promissionem de miraculis ipsorum ministerio edendis repetivit Marc. 16.v.16. atque hac ratione per immediatam vocationem, per potestatem & mandatum ubivis docendi, per privilegium infallibilitatis in doctrina, per miraculorum operationem reliquis Nov. Test. ministris ipsos antetulit, & in gradu Ministerii summo, à se scilicet proximo, eos collocavit, unde Paulus dicit 1.Corinth.12. v.28. quod Deus constituerit in Ecclesia πρῶτον Ἀποστόλους *primum* sive *primos Apostolos.*

Ante Christi in cælos ascensionem.

214. Hic ergo ante Christi ascensionem inter Ecclesiæ Nov. Test. ministros fuit ordo. 1. *Christus ἔξαρχος.* 2. *Iohannes Baptista.* 3. *Duodecim Apostoli.* 4. *Septuaginta discipuli.* Post ascensionem Christi plures fuêre inter Ecclesiæ ministros gradus atque ordines constituti, quod ipsum ut fiat evidentius, atque ut de ordinum istorum discrimine & officio pleniùs constet, conjungemus omnia Scripturæ dicta, quæ de gradibus illis agunt. Eph.4. vers.11. sic loquitur *Apostolus Christus* (ad dextram Patris cœlestis per suam in cœlos ascensionem evectus) *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores,* hoc est, Christus non solùm in diebus carnis suæ, sed etiam post gloriosam suam in cœlos ascensionem distinctos inter Ecclesiæ ministros voluit esse ordines ac gradus; *ad consummationem scilicet sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis sui mystici,* quæ causa v.12. subjungitur. 1.Cor.12.v.28. *quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde charismata sanationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. v.29. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? v.30. Nunquid omnes charismata habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur?* Rom.12.v.6. *Si quis habet prophetiam, secundùm analogiam fidei. v.7. sive ministerium, in ministrando, sive qui docet, in doctrina, v.8. sive qui exhortatur, in exhortando scilicet* diligens sit, fidelis & industrius. Phil.1. v.1. *Omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis.* 1.Tim.3.v.2. *Oportet Episcopum esse irreprehensibilem unius uxoris maritum &c. v.8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, Tit.1.v.5. ideo reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigat & constituas oppidatim Presbyteros. vers.7. Oportet n. Episcopum esse irreprehensibilem. 1.Pet.4. v.11. Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei, si quis ministrat, ministret tanquam ex virib. quas suppeditat Deus.* Actor.6.v.13. Constituuntur *Diaconi, qui ministrent mensis.* Galat.6.v.6. *Qui catechizatur, communicet τῷ κατηχοῦντι in omnibus bonis.*

Post Christi ascensionem.

215. Ex his Scripturæ dictis colliguntur sequentes ordinum & graduum inter Ecclesiæ Apostolicæ Ministros divisiones. 1. Quorundam vocatio fuit *immediata* & nulli certo loco alligata, utpote Apostolorum. Prophetarum & Evangelistarum: quorundam verò vocatio fuit *mediata* & ministerium certorum locorum, utpote *Episcoporum.*

rum, Presbyterorum, Pastorum, Doctorum &c. 2. Quidam ordines fuêre *certi temporis*, qui Ecclesiæ fundationi peculiariter fuerunt destinati, ideò etiam Ecclesiâ constitutâ exspirarunt, utpote munus Apostolorum, Prophetarum, Evangelistarum, dona sanationum, virtutes, genera linguarum: quidam verò *perpetui* sunt in Ecclesia, qui Ecclesiæ pleniori ædificationi & consummationi inserviunt, quorum officium usque ad Christi adventum extenditur, ut Episcopi, Presbyteri, Pastores, Doctores, Diaconi. 3. Eorum, qui functiones Ecclesiasticas gerunt, quidam statuuntur *docentes*, quidam *ministrantes*. Illis tribuitur *προφητεία*, his *διακονία* Rom. 12. v. 6. Illorum nomine intelliguntur, qui in docendo & exhortando, vel ut Apostolus 1. Tim. 5. v. 17. loquitur, *in verbo laborant*, tales sunt Episcopi, Presbyteri, Pastores, Doctores: horum verò nomine intelliguntur, qui aliis in rebus, utpote in eleemosynarum distributione, morum censura, pauperum & ægrotorum cura Ecclesiæ serviunt, *Diaconi* peculiariter appellati. Act. 6. v. 3. Rom. 16. v. 1. &c. 4. Ministerium Ecclesiasticum respectu eorum circa quæ occupatur, est vel internum vel externum. Internum in prædicatione verbi & administratione Sacramentorum occupatur, eo funguntur Pastores, qui laborant in verbo. Externum duplex est, aut enim *externam Ecclesiæ œconomiam*, aut ejusdem *externam politiam spectat*. Illo funguntur qui ærario Ecclesiastico & bonorum Ecclesiasticorum administrationi præsunt, tales olim erant Diaconi, Act. 6 v. 3. Hoc verò administrant, qui morum censuræ & regendæ disciplinæ vacant, tales olim erant Presbyteri sive seniores. Huc pertinet illud Basilii in Ps. 33. ubi quatuor gradus ministrorũ constituit, quod scilicet alii sint in Ecclesia *instar oculorum* ut seniores, alii *instar linguæ*, ut Pastores; alii *tanquam manus*, ut Diaconi; alii *tanquam pedes* vilioribus Ecclesiæ ministeriis addicti. Videamus de singulis ordinibus in specie.

Apostoli. 216. 1. Apostoli fuerunt primarii Ecclesiæ Nov. Testam. Doctores immediatè à Christo vocati, & in schola ejus peculiariter instituti, qui primò quidem ante Christi passionem & resurrectionem ad Israelitas tantum ablegati fuerunt, ut præconio Evangelii ipsi viam pararent, Matth. 10. v. 6. sed post resurrectionem Christi acceperunt mandatum de prædicando Evangelio per totum terrarum orbem, Mat. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. ac promissionem de collatione peculiarium Spiritus sancti charismatum, Actor. 1. v. 24. per quam sint *induendi virtute ex alto* Luc. 24. v. 49. Itemque de potestate edendi miracula ad doctrinæ Evangelicæ confirmationem Marc. 16. v. 17. Hæc promissio impleta fuit in ipsis die Pentecostes, in quo visibili Spiritus sancti effusione ad summum Apostolatus officium solenniter fuêre inaugurati, Actor. 2. v. 1. redintegratâ prius sanctâ ipsorum dodecade per Matthiam in locum Judæ proditoris sortis judicio electum Act. 1. v. 26. & postmodum extraordinariè adjuncto ipsis Paulo electo illo Christi organo Actor. 9. v. 15. qui se passim vocat *Apostolum* Rom. 1. v. 1. 1. Cor. 1. v. 1. &c. *ac minimum Apostolorum* 1. Corinth. 15. vers. 9. 2. Cor 12. v. 11. notanter dicit, *οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν Ἀποστόλων*. Sed & Barnabas Apostolorum ordini accensendus quibusdam videtur. 1. Quia Act. 13. v. 2. immediatè Spiritus sancti vocatione ad partem quandam muneris Apostolici unà cum Paulo segregatur. 2. quia Act. 14. v. 14. æquè ut Paulus vocatur Apostolus. 3 quia conventione inter Apostolos factâ functionis Apostolicæ partes eâ ratione sunt distributæ, ut Jacobus Petrus & Johannes inter Judæos, Paulus autem & Barnabas Apostolatu fungerentur inter gentes. 4. quia S. S. nomen Barnabæ Apostoli Pauli nomini præmittit, Act. 13. v. 7. cap. 14. v. 14. cap. 15. v. 12. sed in numerum Evangelistarum rectius refertur iste Barnabas quàm Apostolorum, cùm segregatio illa per S. S. facta Actor. 13. v. 2. non fuerit prima & immediata Barnabæ vocatio, sed duntaxat ad certum locum destinatio, generaliori igitur significatione nomen Apostoli accipitur, quando Barnabæ tribuitur, quod Paulo Apostolo præponitur, inde est, quia prior fuit ad Christum conversus Act. 9. v. 27. Hi Apostoli per immediatam vocationem, mandatum ubique docendi & potestatem miraculorum constituti fuêre spirituales architecti, qui ædificium Ecclesiæ nov. Testam. ministerio suo inter omnes gentes fundarent. 1. Cor. 3. v. 10. *Secundum gratiam quæ data est mihi ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* Rom. 15. v. 20. *sic prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem, v. 21. Sed sicut scriptum est, quibus non est annunciatum de eo, videbunt, & qui non audient, intelligent.* Inde est, quod Justin. in Dial. cum Tryph. p. 202. Tertull. lib. 4. advers. Marcion. pag. 293. conferunt Apostolos cum duodecim filiis Patriarchæ Jacobi. Quemadmodum enim ex Jacobi filiis Israelitæ in Veter. Testam. propagati fuêre, ita Apostolorum ministerio spirituales Israelitæ in Nov. Test. ex omnibus gentibus in Christi regnum fuêre collecti. Weidn. in locis fid. Christ. præcipuis tract. 1. p. 115. ex veteribus plures colligit typos, quibus duodenarius Apostolorum numerus existimatur præfiguratus. *Duodecim illi Apostoli* (inquit) *præfigurati fuêre per duodecim fontes in Elim. Exod. 16. per duodecim gemmas in veste Sacerdotis, ac per duodecim tintinnabula è veste talari Pontificis suspensa Exod. 28. per duodecim panes propositionum* Lev. 24 *per duodecim exploratores in terram Canaan ablegatos*, Num. 13. *per duodecim viros de duodecim tribubus Israel à Iosua electos* Jos. 3. *per duodecim lapides de medio Iordanis sublatos* Ios. 4. *per duodecim lapides altaris*, Ios. 18. *per duodecim præfectos Salomonis* 1. Reg. 4. *per duodecim boves mare æneum sustentantes*, 1. Reg. 7. *per duodecim portas civitatis propheticæ*, Ezech. 48. *per duodecim gemmas in corona mulieris*, Apoc. 12. *per duodecim fundamenta cœlestis Hierosolymæ.* Apoc. 21. quorum typorum applicationem ostendimus in Postill. Eccles. in Festo D. Andreæ. Irenæus libr. 3. cap. 16. pag. 201. vocat eos *veritatis Prædicatores & Apostolos libertatis*: & in præfat. lib. 4. p. 232. *Speculatores & Ministros veritatis.* Rationem appellationum exponit lib. 3. cap. 1. pag. 169. *Non per alios* (inquit) *dispositionem salutis nostræ cognovimus, quàm per eos, per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum.* Respicit Irenæus dubio procul ad Ephes. 2. v. 20. ubi *extructi* dicimur *super fundamentum Prophetarum & Apostolorum*, Itemque ad Apoc. 21. v. 14. ubi *murus civitatis sanctæ dicitur habere fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina Apostolorum Agni*, quia Apostoli utpote immediato Spiritus sancti afflatu ducti habue-

habuerunt privilegium nõ errandi, ideoq; doctrina ipsorũ est θεόπνευστος & αὐτόπιστος, juxta quã veluti canonem ac regulam omnes reliquæ doctrinæ exigendæ & examinandæ. Dicuntur Apostoli, id est, missi sive *Legati κατ' ἐξοχήν*, quia peculiari mandato & promissione instructi ad fundandas ac plantandas in toto orbe Ecclesias fuêre à Christo ablegati, Iohan. 20. v. 21. *sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.* Ut ergo Christus propter suam à Patre in mundum missionem vocatur Ἀπόστολος, Hebr. 3. v. 1. ita quoque primarii illi Ecclesiæ in Nov. Testam. ministri propter immediatam suam à Christo missionem Apostoli dicuntur. Quandoque tamen Apostoli nomen generalius accipitur pro quibusvis Ecclesiæ Doctoribus à Christo missis, licet non immediatè nec ad summum illud Apostolatus officium. Rom 16. v. 7. Andronicus & Iunias dicuntur ἐπίσημοι ἐν τοῖς Ἀποστόλοις *insignes inter Apostolos* (quamvis etiam reddi posset, apud Apostolos, ut retineatur propria significatio) Phil. 2. v. 25. *Necessarium existimavi mittere ad vos Epaphroditum cooperarium & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum*, ubi notandum, Epaphroditum non vocari absolutè & simpliciter Apostolum, sed cum adjectione Philippensium Apostolum, nimirum quia unà cum Paulo doctrinam Christianam illis tradiderat. Eodem sensu à quibusdam accipitur illud Pauli 2. Corinth. 8. v. 23. *sive pro Tito, sive fratres nostri Apostoli Ecclesiarum.*

2. An Petrus fuerit Apostolorum Princeps.

217. Quæritur hoc loco 1. *An Petrus fuerit caput ac princeps Apostolorum*, cui specialis primatus ac principatus in reliquos Apostolos à Christo sit datus? Affirmant Pontificii, non tàm de Petro quàm de Papa, quem Petri in Monarchico illo primatu successorem fingunt, hac in parte solliciti. Bellarmin. libr. 1. de Pontific. Rom. cap. 10. *Affirmant* (inquit) *Catholici Petrum Apostolum fuisse totius Ecclesiæ caput & Principem loco Christi ab ipso Christo institutum, est enim revera non simplex error, sed hæresis, negare B. Petri primatum à Christo institutum.* Hanc sententiam confirmare nititur primò ex duobus Evangelii locis Mat. 16. *Tu es Petrus & super hanc petram &c.* Ioh. 21. *Petre pasce oves meas*, deinde ex *plurimis Petri privilegiis & prærogativis*, tertiò *ex veterum testimoniis*. Sed Petrus non est alio modo Ecclesiæ fundamentum, quàm quo modo etiam reliqui Apostoli dicuntur Ecclesiæ fundamenta Apoc. 21. v. 14. Eph. 2. v. 20. nimirum ratione doctrinæ de Christo, qui est unicum Ecclesiæ fundamentum teste Paulo 1. Cor. 3. v. 11. & ipsomet Petro 1. Epist. 2. v. 4. & seqq. Nec alias claves accepit Petrus, quàm quas reliqui etiam Apostoli acceperunt Matth. 18. v. 18. Ioh. 20. v. 23. Nec aliud mandatum pascendi oves Christi accepit Petrus, quàm quod reliquis etiam Apostolis datum de prædicando Evangelio in toto terrarum orbe, Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. Prærogativæ & privilegia, ut & veterum testimonia nihil aliud probant, quàm primatum ordinis, qui à primatu Monarchicæ potestatis tantum differt, quantum summum cœlum ab infima terra. Opponimus autem Pontificio somnio de Monarchica Petri in reliquos Apostolos potestate 1. *Christi διάταγμα.* Cùm Luc. 22. v. 25. contentio inter Apostolos orta esset, quisnam eorum videretur major, ibi Christus nequaquam ad Petrum illos remittit, sed ab arrogando dominatu omnes arcet. *Reges gentium dominantur, vos autem non sic.* Quodcunque Christus disertè prohibet, id Petro nequaquam tribuendum. Sed Christus disertè prohibet Monarchicum inter Apostolos dominatum. E. 2. *Christi honorem proprium.* Quod uni & soli Christo convenit, id Petro assignari haudquaquam debet. Sed Monarchicus in Apostolos & Ecclesiam dominatus soli Christo convenit, ipse constitutus est à Patre cœlesti *Rex* super Siona Ecclesiæ Psalm. 2. v. 6. ipse est solus N. T. *ἀρχιερεὺς* Hebr. 7. v. 21. *ἀρχιποίμην* sui gregis Ioh. 10. v. 14. 1. Petr. 5. v. 4. ipse est *unicus Magister noster*, Matth. 23. v. 8. ipse solus Ecclesiæ *sponsus*, Ioh. 3. v. 29. *fundamentum* 1. Cor. 3. v. 11. *caput* Coloss. 1. v. 18. hæc igitur dignitas & potestas Monarchica Petro tribui non debet. 3. *ipsius Petri verba & facta.* 1. Epist. 5. v. 1. vocat sese *συμπρεσβύτερον consenitorem & testem passionũ Christi & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ participem.* v. 3. prohibet ne Presbyteri *dominentur clero*, absit verò ut id dicamus à Petro fuisse factum, quod ne ab aliis Ecclesiæ Presbyteris fieret, tam diligenter prohibuit. Actor. 8. v. 14. patitur se *ablegari in Samariam* unà cum Iohanne tanquam coæquali in Apostolatu. Actor. 11. v. 3. patitur *se accusari* quod ad gentes fuerit ingressus, & ut coæqualis sese purgat. Gal. 2. v. 14. patitur se à Paulo *reprehendi*, v. 9. dat eidem *dextram societatis δεξιὰς κοινωνίας.* 4. *Reliquorum Apostolorum testimonia.* 1. Cor. 1. v. 12. reprehendit Paulus Corinthios, quod quidam dicerent *se esse Apollo*, alij *se esse Cephæ*, ac cap. 3. v. 5. addit, *quid Apollo? quid Paulus? ministri ejus cui credidistis.* Gal. 2. v. 9. *primarios* Apostolos ὑπερλίαν Ἀποστόλους enumerans, non solùm Petrum nominat, sed Iacobum & Iohannem illi adjungit, nec solùm Petrum, sed etiam Iacobum & Iohannem *pro columnis* habitos fuisse asserit, quin & Iacobum primo loco ponit, imò disertè addit, 2. Cor. 11. v. 5. *se nullo ex omnibus Apostolis inferiorem esse*, quod cum Monarchico Petri primatu nunquam conciliari poterit. Gal. 2. v. 7. dicit, *concreditum sibi esse Evangelium in præputium, sicut Petro in circumcisionem*; ubi in ministerio Evangelii & Apostolatus munere sese Petro confert v. 14. reprehendit Petrum, quod *non ambulet recto pede ad veritatem*, sed tale quid non fuisset ausus facere, si Monarchicus dominatus à Christo illi fuisset attributus. Ambr. in comment. Gal. 2. *Quis auderet Petro primo Apostolo, cui claves regni cælorum Dominus dedit, resistere, nisi alius talis fiduciâ electionis suæ sciens se non imparem.* 1. Cor. 12. v. 28. Eph. 4. v. 11. hierarchiam Ecclesiæ ex professo recenset, nullum autem verbum facit de quodam Monarcha reliquis Apostolis ac toti Ecclesiæ præfecto. Atqui si præter munus Apostolicum aliquod sublimius Petro concreditum fuisset, Paulus ibidem id haudquaquam reticuisset. Eusebius libr. 2. Hist. Eccles. cap. 1. ex libr. 6. hypotyp. Clementis allegat locum. *Petrus & Iacobus & Iohannes post assumtionem Salvatoris quãvis ab ipso fuerint omnibus pene prælati, tamen non sibi vendicabant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus Hierosolymitanorum* (quædam exemplaria legunt, Apostolorum) *Episcopum constituunt.* Origen. homil. 1. in Matth. *Num putas soli Petro claves regni cælorum datas esse? minimè vero, quia Iohan. 20. ad omnes dicit. Accipite Spiritum sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remissa erunt, quasi omnibus talibus constitutis, qualis erat & Petrus.* Cyprian. tract. 3. de simpl. Prælat. p. 113 *Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis.*

testatis, Ambrosius de incarn. Domin. Sacram. cap. 4. circa finem, primatum *confessionis*, *non honoris*; *fidei*, *non ordinis Petro* assignat (ubi per primatum ordinis & honoris intelligit eum, qui includit primatum potestatis) Hieron. libr. 1. contra Jovin. *Ecclesia super omnes Apostolos fundatur & cuncti claves regni cœlorum acceperunt, & ex æquo super omnes Ecclesiæ fortitudo solidatur.* Leo serm. 1. de natal. Apostol. *hos* (Petrum & Paulum) *gratia Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiæ membra provexit, ut eos in corpore, cui caput est Christus, quasi geminum constitueret lumen oculorum, de quorum meritis ac virtutibus nihil diversum nihil sentire debemus discretum, quia illos & electio pares & labor similes & finis fecit æquales.* Theoph. in cap. 2. Gal. de Paulo dicit, *hic in propatulo collocat, se ejusdem esse cum Petro pretii & honoris.* c. Paulus 2. q. 7. *Paulus Petrum reprehendit, quod non auderet nisi se non imparem sciret.* c. Beati ead. *Beati Petrus & Paulus eminent inter universos Apostolos & speciali quadam prærogativâ præcellunt, verum inter ipsos quis cui præponatur, incertum est. puto enim illos æquales etiam meritis, qui æquales sunt passione &c.* Polyd. Virgil. lib. 4. de rer. invent. cap. 6. *Existunt, qui contendunt Petrum in omnes Apostolos jus habuisse, de qua re nostrum non est quicquam decernere, qui Sacerdotii originem tantum quærimus, tametsi contra nonnulli aliter censent, quia ita videtur Apostolus 2. Corinth. 10. negare scribens. Nam etsi amplius quicquam gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus, non erubescam, non enim dicit, quam dedit Petrus, sed quam dedit Dominus.*

2. *An Apostoli privilegio non errandi fuerint instructi.*

218. Quæritur 2. Quomodo cum privilegio non errandi Apostolis dato consistat, quòd Apostoli post primam suam ad Israelitas legationem *errore de mundano Christi regno* adhuc fuêre impliciti, Matth. 20. vers. 24. Luc. 18. vers. 33. Actor. 1. vers. 6. quod Petrus in specie Christum *a passione adeunda dehortatur* Matt. 16. v. 22. quinimò etiam post acceptum Spiritus sancti donum *dubitat de discrimine ciborum* in Novo Testamento sublato Actor. 10. vers. 14. ac subtrahens se à conversis ex gentibus *non recto pede ambulat ad veritatem*, cogit gentes judaizare, ideoque ut reprehensibilis à Paulo corrigitur Galat. 2. vers. 11. Respons. distinguendum 1. inter statum & ordinationem Apostolorum qualis fuit *ante collatum Spiritum Sanctum & post acceptum illius donum.* Ante collatum illis Spiritum sanctum fuerunt adhuc erroribus obnoxii & laborarunt quarundam doctrinæ cœlestis partium inscitiâ, sed post acceptum Spiritus sancti donum in omnem veritatem fuêre perducti, luce cognitionis è supernis collustrati ac privilegio non errandi divinitus donati. Joh. 16. vers. 12. *adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare. v. 13. cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* An verò in prima sua ad Israelitas legatione fermentum præconceptæ illius erroneæ opinionis de regno Christi terreno præconio Evangelii commiscuerint, an contrà speciali quadam Spiritus sancti directione doctrinam Evangelii ab illo fermento puram auditoribus proposuerint, ex Scripturis certò colligi nequit. Si vel maximè aliquid fermenti & stipularum admixtum fuisse statuatur, id tamen saluti credentium per prædicationem ipsorum promovendæ haudquaquam obfuit, gratiæ divinæ beneficio caliginem illam sensim per uberiorem Spir. S. illustrationem dispellente, fermentum expurgante & stipulas errorum admixtas igne tentationis expurgante. 2. Distinguendum etiam inter Apostolorum *conversationem atque eandem prædicationem & scriptionem*, inter *infirmitates vitæ & errores doctrinæ*, infirmitatibus & lapsibus vitæ adhuc obnoxii fuêre Apostoli post acceptum Spiritum sanctum, nequaquam verò erroribus doctrinæ. Sanè quidem veterum comminiscuntur Cepham illum, cujus mentio fit Galat. 2. vers. 11. non fuisse Petrum Apostolum, sed alium quendam Ecclesiæ Doctorem ex 70. discipulorum numero. Verùm circumstantiæ textus, cumprimis verò Historia Actorum Apostolicorum ostendunt contrarium. Hieron. in comment. κατὰ πρόσωπον accipit pro eo, quod est *non ex animo*, sed ut iis, qui aderant, speciem reprehensionis exhiberet, ut *Petri simulatio, quam videbat noxiam fore gentibus, simulatâ reprehensione corrigeretur.* Verùm Augustinus libr. de agone Christiano cap. 30. rectiùs censet seriam fuisse illam reprehensionem, & factum illud Petri *superstitiosam simulationem* appellat, reliquis illius peccatis diffidentiæ, pugnæ, abnegationis eam accensens, ideoque illud secundùm faciem interprete Luthero in comment. fol. 37. significat *coram*, *inos*, quia Paulus in conspectu totius Ecclesiæ Petro restitit, quo modo ipse Apostolus hanc phrasin exponit, quando per æquipollentem locutionem addit, quod Petrum reprehenderit ἔμπροσθεν πάντων *coram omnibus.* 3. Distinguendum inter *simulationem* sive errorem Petri *directè & in se* consideratum & inter eundem *indirectè ratione eorum, quæ per consequentiam ex eo educi poterant*, spectatum. Error Petri directè ac per se consideratus non est in capite quodam doctrinæ, sed in conversatione vitæ; non in ipso dogmate libertatis Christianæ, sed in ejusdem legitimo usu. Noverat Petrus divinâ visione edoctus, legem Leviticam & consequenter etiam discrimen ciborum in nov. Testam. sublatum esse; noverat licere cibum capere cum Christianis ex gentilismo citra susceptam circumcisionem conversis absque Levitici illius ciborum discriminis observatione, quod ipse fecerat in ædibus Cornelii, Actor. 10. & hoc factum suum contra alios defenderat, Actor. 11. quin immò paulò ante quam venirent à Jacobo missi, cum gentibus conversis cibum sumserat, Gal 2. v. 5. noverat insuper, observatione circumcisionis & rituum Mosaicorum neminem justificari, Act. 15. v. 10. ergo in doctrina de libertate Christiana & de Justificatione directè & per se nequaquam erravit; quod vero Paulus asserit, ipsum *non recto pede incessisse ad Evangelicam veritatem*, id spectat doctrinæ applicationem atque praxin, quod in usu libertatis Christianæ offendebat & tale quid agebat, ex quo indirectè articulus de libertate Christiana & justificatione gratuita convelli videbatur. Quia enim præsentib. Judæis à Jacobo missis subducebat se à conversatione cum conversis gentibus, ex eo in animis illarum nascebatur suspicio, quasi Petrus Pseudo-Apostolorum dogmati in utroque articulo applauderet. D. Hunnius in comment. Gal. 2.

3. *An Apostolatus adhuc vigeat in Ecclesia.*

219. Quæritur 3. *An Apostolatus adhuc vigeat in Ecclesia?* Pontificii statuunt, Papam in Apostolatu succedere Petro Apostolorum capiti, sic enim scribit Bellarminus libr. 1. de Rom. Pontif. cap. 11. *Apostolos fuisse fundamenta Ecclesiæ tribus modis intelligi potest, primò quia primi Ecclesias ubique fundarunt*

darunt, secundo ratione doctrinæ à Deo revelatæ, tertiò ratione gubernationis, quatenus fuerunt capita, Rectores & Pastores Ecclesiæ universæ; *prioribus modis omnes Apostolos ex æquo fuisse fundamenta asserit, sed modo ultimo solum Petrum fuisse fundamentum scilicet ut Pastorem ordinarium ac caput Apostolorum, atque ea ratione Pontificem Romanum Petro successisse.* libr. 2. de Pontif. cap. 12. disputat, in *Apostolatu tria considerari: primò immediatam vocationem, secundo facultatem novarum Ecclesiarum condendarum, tertiò summam potestatem in omnes Ecclesias*; ex his tribus Pontificem Romanum solum *secundum & tertium* accepisse, & in eo Petro successisse. Atqui si omnes Apostoli acceperunt summam potestatem in omnes Ecclesias, quomodo solus Petrus fuit Ecclesiæ Monarcha acceptâ in omnes Ecclesias summâ potestate? (Regerit quidem Bellarminus, *in Petro fuisse hanc potestatem ordinariam, in aliis Apostolis delegatam*, sed manifestè petit principium, cùm omnes Apostoli ex æquo à Christo mandatum & potestatem acceperint, cumque summa potestas non possit esse delegata.) Si tria sunt in Apostolatu invicem connexa, quomodo Papa Petro ut Apostolo successisse dicendus, cùm secundum & tertium duntaxat acceperit? Si Pontifex accepit ea, quæ sunt propria Apostoli, utique etiam erit Apostolus, non autem Romanus Episcopus. Si Pontifex in Apostolica potestate successit Petro, erit universalis totius Ecclesiæ, non autem particularis Romanæ urbis Episcopus. Si Pontifex Petro ut Apostolo successit, consequens fuerit, quod Apostoli constituerint in Ecclesia post se alios Apostolos, non Pastores & Episcopos. Si Romanus Pontifex Petri successor foret, tunc ratione doctrinæ, vitæ & officii in Petro & Papa esset cōvenientia. Sed Pontificis doctrina, vita & officium à Petro plurimum discrepat, ut collatio ostendit, relinquitur igitur, quod potiùs sit ἀντίθετος quàm σύνθρονος, quodque Papa successerit Petro in Ecclesia Romana eo modo, ut morbus sanitati & lux tenebris succedere consuevit. Si in toto novi Testamenti Codice ne verbo quidem fit mentio hujus successionis, quâ Romanus Episcopus Petro in Apostolicæ potestatis Monarchia successerit, quâ fronte pro *summa rei Christianæ* (ut Bellarminus in præfatione appellat) & pro eo quod *ex jure divino* descendit (ut hoc loco pugnat) successio illa Romani Episcopi Ecclesiæ obtrudi potest. Rectè igitur Nilus Thessalonicensis Episcopus in libro adversus Papæ primatum statuit, *Romanum Pontificem non succedere Petro in Præfectura totius Ecclesiæ Catholicæ, sed solum in Romano Episcopatu*, postea verò eundem ex decretis Conciliorum *primatum aliquem ordinis* accepisse, ut videlicet esset primus Episcoporum, primus sederet, primus sententiam diceret, non autem primatum potestatis, ut reliquis Episcopis imperaret, cum quo consentit illud Cusani libr. 2. de concord. cap. 13. *Omnes Episcopi sunt æquales quoad jurisdictionem, Papatus verò est de gradu positivo, ut omnes gradus majoritatis & minoritatis, quia potestas ligandi & solvendi, in qua fundatur omnis Ecclesiastica jurisdictio, est immediatè à Christo, & propterea omnes Sacerdotes sunt æquales.*

220. Quidam Calvinianus Hadrianus Saravia in libr. de diversis Ministrorum gradibus cap. 16. & seqq. itidem statuit, Apostolatum adhuc in Ecclesia vigere, sed negat solum Romanum Episcopum in Apostolatu succedere, quin potius omnes Episcopos Apostolicâ autoritate adhuc præditos esse asserit. Nos distinctè respondemus. In Apostolatu consideratur 1. ministerium docendi Evangelium, & administrandi Sacramenta cum potestate clavium. 2. ἐπισκοπὴ inspectio non solùm gregis Dominici, sed etiam aliorum Presbyterorum. 3. Potestas prædicandi in toto terrarum orbe cum immediata vocatione, dono miraculorum ὑπεροχῇ & autoritate αὐτοπίστῳ ac privilegio infallibilitatis conjuncta. Respectu primi omnes veri & sinceri Ecclesiæ ministri, respectu secundi omnes Episcopi Apostolorum successores dicuntur Ecclesiastica loquendi consuetudine. Iren. libr. 3. advers. hæres. cap. 3. in princ. *habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos.* Cyprianus libr. 4. Epist. 9. ante med. *Omnes Præpositi Apostolis vicariâ ordinatione succedunt.* Hier. in Epist. ad Evagr. & habetur c. Legimus dist. 93. *Ubicunque fuerit Episcopus sive Romæ, sive Engubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Thanais, ejusdem meriti, ejusdem est & Sacerdotii. Potentia divitiarum & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit, cæterum omnes Apostolorum successores sunt.* Respectu tertii, in quo etiam Apostolatus propriè consistit, nullus fuit Apostolorum successor, sed Apostolatus fuit ordo temporarius & extraordinarius, qui unà cum ipsis in Ecclesia desiit, ac proinde ad Ministros Ecclesiæ sequentium temporum non est propagatus, quod probamus à defectu 1. *Potestatis Apostolis propria*, mandatum prædicandi Evangelium in toto terrarum orbe ac ubique fundandi Ecclesias ad Apostolos propriè spectavit, cui etiam illi fideliter obsecuti sunt, Marc. 16. vers. 20. *egressi prædicaverunt ubique Domino cooperante.* Roman. 10. v. 18. *Nunquid non audiverunt, imò verò in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Coloss. 1. vers. 6. *verbum Evangelii est in universo mundo, & fructificat & crescit, v. 23. prædicatum est Evangelium in universa creatura, quæ sub cœlo est.* Ergò cum Apostolis mandatum & potestas illa desiit. Quamvis enim immediatè in propria persona forte non pervenerint ad omnes ubique gentes, tamen *quò non pervenit pes Apostolorum, eò sonus prædicationis Apostolicæ pervenit*, atque ipsimet Apostoli in certas provincias discipulos suos miserunt, qui vel inchoatum ab ipsis opus perficerent, vel Ecclesias in aliis etiam locis fundarent, quos in Evangelistarum potiùs quàm Apostolorum ordinem propterea referendos esse judicamus. Eusebius lib. 3. Historiar. Eccles. capit. 4. *Quot & quinam veri & ingenui Apostolorum æmulatores facti satis habiles & idonei ad Ecclesias, quas isti fundaverant, pascendas regendasque æstimati fuerint, dictu certè non est proclive, solis illis exceptis, quos aliquis fortassè ex Pauli scriptis obiter possit colligere. Eodem accedit Lucas, qui discipulos Pauli, dum in Actis eos enumerare contendit, nominatim percenset &c. capit. 31. Et præter istos alii complures erant eadem ætate percelebres, qui quidem & Apostolis proximè successerunt, & tanquam discipuli tantorum, & tam insignium virorum eximiâ & divina virtute decorati Ecclesiarum fundamentis ab Apostolis ubique locorum præclarè jactis structu-*

ram

ram illam concinnam adjunxerunt, qui & pleniùs cumulatiusq; amplificarunt, prædicatione verbi divini & salutaria regni cælorum semina fasè lateq; per universum orbem disseminarunt. Etenim plerisq; omnes discipuli, qui eo tempore vixerant, ardentiore sapientiæ cœlestis studio amoreq; incensi & præ quadam divini verbi desiderio animis perculsi præceptum Servatoris antea traditum exquisite exequuti sunt, & his qui ope indigebant facultates suas libenter impertierunt. Deinde à domiciliis suis peregrè profecti munus obierunt Evangelistarum, atque iis, qui ne adhuc quidem omninò verbum fidei audivissent, Christum prædicare & Scripturas sanctorum Evangeliorum tradere omni curâ & cogitatione studuerunt, qui cùm in locis quibusdam peregrinis fidei duntaxat jecissent fundamenta, Pastoresq; alios constituissent, illisq; curam eorum, qui ad fidem nuper erant adducti, doctrinâ Christi sedulo excolendorum commisissent, ipsi ad alias regiones gentesq; cum gratiâ & virtute divinâ se contulerunt, quippe virtutes multæ admirabiles & miracula sacrosancti Spiritus ope per eos ad id usq; temporis gerebantur, ita ut frequens hominum multitudo ipsâ prima prædicationis auditione persuasa propenso studio pietatem & cultum, qui Deo omnium rerum opifici soli debetur, animis exciperet, amplecteretarq; 2. Vocationis immediatæ. In Apostolo requiritur immediata & extraordinaria vocatio. Constat enim omnes Apostolos ab ipso Christo in diebus carnis immediatè vocatos esse, quorum ordini cùm Matthias in locum Judæ additus esset. per sortem divino arbitrio vocatio ipsius fuit commissa Actor.1.v.26. eidem cùm Paulus adjungendus esset, voce cœlitùs delata à Christo vocatus Act.9.v.6. & *in tertiam cœlum* raptus 2.Cor.12.v.2. *à Domino accepit*, quòd Ecclesiis postmodùm tradidit.1.Cor.11.v.23. Jam verò immediata & extraordinaria illa vocatio cum Apostolis in Ecclesia novi Testamenti desiit, neq; enim Apostoli expectarunt, donec alii in ipsorum locum immediatè à Christo vocarentur, sed ipsi *κατ' ἐκκλησίαν* constituerunt Presbyteros Actor. 14.vers 23. atque Episcopia à se constitutis in mandatis dederunt, ut *κατὰ πόλιν* Presbyteros constituerent, Tit.1.v.5. Ergo etiam Apostolici muneris autoritas & sublimitas unà cum ipsis desiit. 3. *Infallibilitatis absoluta.* Doctrina Apostolorum est *θεόπνευστος καὶ αὐτόπιστος*, ac parem omninò cum doctrina Prophetarum in veteri Testamento obtinet autoritatem, unde *extructi dicimur super fundamentum Prophetarum & Apostolorum*, Ephes.2. v.20. ipsi quoque Apostoli ratione suæ doctrinæ dicuntur *Ecclesiæ fundamenta* Apocal.21.vers.14. (quamvis ibi non ipsa cœlestis Hierosolyma, sed murus ejus duodecim fundamenta habere dicatur) ac doctrina ipsorum in sublime illud divinæ autoritatis fastigium evecta est, ut nemini liceat aliquid ipsi addere vel alium fidei canonem tradere. Galat. 1.v.8.& 9. Apocal.22.v.18. Christus etiam Joh. 4 v.38. confert illos cum Prophetis, quos dicit fuisse *seminatores*, Apostolos verò *messores*, qui in labores eorum introiverint. Atqui talis autoritas non competit ullis aliis novi Testamenti ministris, sed doctrina eorum juxta Canonem & normam prædicationis Apostolicæ examinanda est.1.Thessalon.5.vers.21. 1.Johan. 4. v.1. &c. 4. *Θαυματουργίας miraculosa.* Apostoli instructi fuêre potestate edendi miraculi, Matth.10.v.1. Marc.16. v. 16. unde *τέρατα καὶ δυνάμεις* vocantur *σημεῖα Ἀποστόλου* 2.Corinth.12.vers.12. quò pertinet etiam illud, quod donum linguarum Apostolis per visibilem Spiritus sancti effusionem fuit datum Act.2.v.3. quodque per manuum impositionem peculiaria Spiritus sancti charismata conferre potuerint, Actor.8.v.17. Jam verò donum miraculorum, donum linguarum & peculiaria illa Spiritus sancti charismata hodiè non amplius vigent in Ecclesia. 5. *Prædicationis ad nullum certum locum restricta.* Apostolorum ministerium non fuit certo loco alligatum, sed ipsi mandatum ac potestatem acceperant, ubique prædicandi Matth.28.vers.19. Marc.16.vers.15. Atqui ministerium eorum, qui in docendi officio Apostolis olim successerunt & adhuc hodie succedunt, ad certum locum est astrictum. Actor.14.vers.23. *constituerunt Presbyteros κατ' ἐκκλησίαν.* Actor.20.v.28. Ephesinæ Ecclesiæ ministri dicuntur certi gregis *Episcopi à Spiritu sancto constituti.* Tit.1.vers.5. *ideo reliqui te Cretæ, ut constitueres κατὰ πόλιν Presbyteros.* 1. Petri 5.v. 2. *Pascite eum, qui in vobis est gregem, τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον* eum qui vestræ curæ ac fidei commissus. Ergo ministerium eorum non est functio Apostolica propriè dicta. 6. *Visionis Christi in carne.* Ad Apostolicum munus requiritur, ut quis Christum in carne viderit aut coram docentem audiverit, qui eo fungi velit, inde cùm Matthias in locum proditoris Judæ eligendus esset, Petrus ponit hoc requisitum Actor.1.v.21. *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus, v. 22. incipiens à Baptismate Johannis usq; in diem, quâ assumtus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.* Actor.10.v.41. officium Apostolorum sic describitur, quod sint testes *προκεχειροτονημένοι præordinati à Deo*, quibus proinde Christus ipse post resurrectionem apparuerit, ut de ea testimonium ferre possent. ideò cùm Paulus Apostolorum ordini adjungendus esset. Christus è cœlo ipsi apparuit, 1.Cor.15.v.8. Atqui nemo eorum, qui hodie docendi officio funguntur, Christum in carne vidit aut coràm docentem audivit. Ergo ipsorum ministerium non est functio Apostolica propriè & specificè sic dicta.

221. Argumenta Saraviæ, quibus contrarium demonstrare conatur, potiora sunt ista. 1. *Nihil valet* (inquit) *quod Apostoli dicuntur extraordinariam habuisse potestatem, nam pari ratione negari posset quenquam hodiè habere baptizandi & prædicandi Evangelii potestatem. Si qua erant extraordinaria in Apostolis, ea relinquere Apostolis non potuerunt, eadem ratio efficiet, nec prædicandi Evangelii nec baptizandi post Apostolos relictam esse autoritatem.* c.16. Resp. est ratio maximè dispar inter extraordinariam Apostolorum autoritatem & ordinarium prædicandi Evangelium & Sacramenta administrandi munus. Illa cum Apostolis desiit, ut ex argumentis allatis est clarissimum, hoc verò in Ecclesia perpetuò mansit. Munus Apostolorum quatenus talium in primordio duntaxat Ecclesiæ fuit necessarium, sed munus Apostolorum quatenus Doctorum & Pastorum perpetuò in Ecclesia est necessarium, cùm enim salutaris DEI notitia hominibus non innascatur, ideò requiritur opera eorum, qui ex verbo Dei de salutis via homines instruant, quò pertinent argumenta omnia, quibus evicimus superiùs Ministerii Ecclesiastici necessitatem, & à reliquis ordinibus distinctionem. Quæ Apostolis à Christo dicta & concessa, ea sunt in triplici differentia, quædam *sunt personalia*, quæ ad

Argumenta Saraviæ quod Apostolatus adhuc vigeat.

1 Ex manifesto ad absurdum deductione.

solos Apostolos pertinent, quædam sub persona Apostolorum *omnibus Ecclesiæ ministris* ipsorum in docendi officio successoribus dicta sunt, quædam sub persona Apostolorum *omnibus fidelibus* dicta. Quando igitur Christus Apostolis dat potestatem & mandatum prædicandi Evangelium in toto orbe, instruit eos dono miraculorum, effundit super illos Spiritum sanctum, per quem novis linguis loquuntur, ornat eos privilegio non errandi, illa sunt personalia, & ad solos Apostolos pertinent, ipsum interim docendi officium omnibus Ecclesiæ ministris cum ipsis est commune; ac proinde quando Christus ad Apostolos inquit: *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos Ioh. 20. v. 21. Euntes, docete omnes gentes, & baptizate eos Matt. 28. v. 19. Prædicate Evangelium omni creaturæ Marc. 16. v. 15. Oportet ita nomine meo prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes*, Luc. 24. v. 47. ibi accuratè distinguendum ipsum officium docendi ac baptizandi ab illa speciali determinatione addita, quod docere debeant inter omnes gentes, sicut etiam vocatio divina à modo vocationis immediato & extraordinario, promissio generalis de gratia, auxilio & efficacia per ministerium à speciali promissione de dono miraculorum, linguarum & privilegio non errandi omninò distingui debent. Officium docendi ac baptizandi, divina vocatio & generalis promissio ad omnes Ecclesiæ ministros non minus quàm ad Apostolos pertinent, sed specialis determinatio de prædicatione Evangelii inter omnes gentes, modus vocationis immediatus & extraordinarius ac specialis promissio de dono miraculorum & infallibilitate doctrinæ ad solos Apostolos pertinent.

2. Ex Levitico V. T successione.

222. 2. *Quemadmodum Mosi & Aaroni post suam ipsorum mortem eandem gubernandi rationem, qua ipsi usi fuerant, reliquêre posteris, ita Apostoli & Evangelistæ fuerunt exemplum & lex nobis posteris perfecti regiminis Ecclesiastici, & quod Servator noster dixit de Sacerdotibus Iudæorum, eos sedere super cathedram Mosis & Aaronis, idem dici potest de Episcopis, quod in cathedra Petri & Pauli sedeant, id est, quod successerint in eodem regiminis munere capit. 16.* Respons. ex distinctione superiùs traditâ res est manifesta. Successerunt Apostolis in docendi munere omnes Ecclesiæ ministri, successerunt eis in ἐπισκοπῇ & inspectione reliquorum Pastorum Episcopi, sed respectu illorum, in quibus propriè & principaliter munus Apostolorum consistit, quæ paulò antè sunt enumerata, nullus in Ecclesia Apostolis successit. Invertimus igitur comparationem. Quemadmodum in ordinariis duntaxat officii Sacerdotalis & regiminis politici partibus Mosi & Aaroni quidam successerunt, nequaquam verò in extraordinariis & temporariis, siquidem in eductione Israelitarum ex Ægypto, in promulgatione legis, in constitutione & fundatione Levitici Sacerdotii &c. nemo illis successit, Deuteronom. 34. vers. 10. *Non ultrà surrexit Propheta in Israel sicut Moses, quem nosset Dominus à facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum &c.* ita in ordinario docendi, baptizandi, absolvendi munere Apostolis successerunt Presbyteri, in Presbyterorum inspectione Episcopi, sed extraordinaria potestas ubique docendi, cum dono miraculorum & privilegio infallibilitatis conjuncta mansit Apostolorum propria.

223. 3. *Incredulis gentibus prædicandi Evangelii mandatum non solum respexit Apostolorum seculum, sed omnia quæ futura sunt usque ad mundi finem, quia promissio huic mandato addita Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi non ad solos Apostolos pertinet.* Ibid. capit. 17. Respons. imò verò promissio latiùs patet, quàm mandatum, siquidem mandatum pertinet ad solos Apostolos, (aliàs omnibus ministris Ecclesiæ ad exteras & incredulas gentes vi illius mandati abeundum foret, cùm tamen Apostoli κατ' ἐκκλησίαν Actorum 14. vers. 23. Titus κατὰ πόλιν Tit. 1. vers. 5 Presbyteros constituerint) promissio verò non solum ad omnes Ecclesiæ ministros, sed etiam omnia Ecclesiæ membra fideles scilic. omnes pertinet, ut Hieronymus & Chrysostomus in comment. rectè monent & evidenter colligitur ex Matth. 18. vers. 20. *Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.* Deducimus igitur argumentum ad absurdum. Quam latè patet CHRISTI promissio, *Ego sum vobiscum &c.* tam latè etiam extenditur mandatum de prædicando Evangelio in toto orbe. Sed promissio CHRISTI pertinet ad omnes fideles. Ergo etiam mandatum de prædicando Evangelio in toto orbe ad omnes fideles pertinet. Conclusio est absurda, ergo aliqua ex promissis. Non minor, quæ est Christi Matth. 18. vers. 20. Ergo major, quæ est Saraviæ.

3. Ex addito generali promissione.

224. 4. *Si autoritas Apostolica temporaria fuisset, ea personale donum fuisset ac particulare, nec sibi socios & cooperatores in Apostolico munere ad Domini opus, ad quod destinati fuerant, assumsissent. Sed illi alios fecerunt consortes Apostolicæ suæ potestatis, quos sciebant futuros etiam successores. cap. eod.* Respons. non omnis, qui ab aliquo, ut συνεργὸς asciscitur, in eodem cum illo existit gradu & ordine, quod sic demonstramus ἀπαγωγῇ πρὸς τὸ ἄτοπον. Quicunque in Apostolico munere ad Domini opus, ut socii & cooperatores ab Apostolis sunt assumti, illi in gradum autoritatis & potestatis Apostolicæ fuêre evecti. Priscilla à Paulo Apostolo ut συνεργὸς in Christo fuit assumta Roman. 16. vers. 3. Ergo in gradum autoritatis & potestatis Apostolicæ fuit collocata. Conclusio est absurda. Ergo aliqua ex præmissis. Non minor, quæ est Pauli. Ergo major, quæ est Saraviæ. Quid quod Apostolus omnes Ecclesiæ ministros vocat Θεοῦ συνεργούς, 1. Corinth. 3. vers. 9. num verò propterea in gradum divinæ majestatis erunt collocati? Distinguendum igitur inter συνεργίαν cum Apostolis in Evangelii prædicatione & inter participationem autoritatis ac potestatis Apostolicæ, cùm ex priore posterius inferri nequeat. Evangelistæ illi, qui in fundatione Ecclesiarum ab Apostolis, ut συνεργοὶ assumebantur, nequaquam in ordinem Apostolatus ab ipsis collocabantur, sed gradu & dignitate erant inferiores, ut evidenter apparet ex Ephes. quarto vers. undecimo ubi *Evangelistæ ab Apostolis* distinguuntur, ac 1. Corinth. 12. vers. 28. ubi Apostoli primo loco in Ministerio ecclesiastico novi Testamen-

4. Ex potestatis Apostolicæ communicatione.

menti collocantur, unde à majore ad minus contra Saraviam argumentamur. Si Evangelistæ illi ad fundandas Ecclesias ab Apostolis εἰς συνεργίας olim assumti, nondum tamen propterea in ordinem Apostolorum fuêre cooptati, quantò minùs hodierni Ecclesiæ Episcopi propter inspectionem Presbyterorum, quam cum Apostolis communem obtinent, in gradum Apostolicæ autoritatis ac potestatis evecti sunt censendi. Sed verum prius. Ergo & posterius, ac per consequens Apostolatus hodie non amplius viget in Ecclesia.

5. ex operis Apostolici per successores facta consummatione. 225. 5. *Apostoli cùm opus prædicandi Evangelii inter omnes gentes & plantandi ubiq; Ecclesias ipsi perficere non potuerint, inchoatum reliquêre posteris absolvendum. Si simul cum Apostolis ad cœlos commigrasset Apostolica legatio, & præter particularium Ecclesiarum curam propagationem ulteriorem Evangelii ad se nihil pertinere judicassent Episcopi, quos successores reliquerunt Apostoli, nunquam ad tantam magnitudinem regnum Christi pervenisset. cap. eod.* Resp. Apostolorum temporibus Evangelium ubique inter omnes gentes fuit prædicatum, Rom. 10. v. 18. Coloss. 1. v. 6. nequaquam igitur opus à Christo sibi demandatum reliquêre inchoatum. Quod si in eo sibi quosdam ascivere socios & in certas aliquot provincias Evangelii præcones ablegaverunt, illi potiùs ad Evangelistarum quàm Episcoporum vel Apostolorum ordinem referendi fuerint, Episcopi enim propriè fuêre illi, quos certæ provinciæ vel civitati præfecerunt, ut Ecclesiarum & Presbyterorum curam in illis gererent, quales Episcopi fuêre Timotheus in civitate Epheso, Titus in Insula Creta, Crescens in Galatia, Linus in urbe Roma, Dionysius Athenis &c. ad Apostolatus quinque ordinem, autoritatem & potestatem non sufficit unam vel alteram provinciam adire, sed inter omnes gentes peculiari autoritate, dono miraculorum & linguarum, itemque privilegio infallibilitatis instructâ Evangelium prædicare, cujus autoritatis, potestatis & dignitatis nec primævi illi Apostolorum σύνεργοι, nec hodierni Ecclesiæ Episcopi facti sunt participes. Aliud est fundamentorum in domus extructione positio, aliud ejusdem ad culmen usque perductio; prius ad solos Apostolos pertinet, posterius ad reliquos Ecclesiæ ministros.

2. Prophetæ. 226. 2. Atque hæc dicta sint de primo Ecclesiæ ministrorum in nov. Testam. post Christi ascensionem ordine, videlicet de Apostolis, quibus 1. Cor. 12. v. 28. & Eph. 4. v. 11. secundo loco subjunguntur Prophetæ. Accipitur autem nomen Prophetæ in nov. Test. dupliciter. 1. Generaliter. 2. Specialiter. 1. Γενικῶς sumitur pro quibusvis Ecclesiæ Doctoribus voluntatis divinæ Interpretibus & verbi cœlestis præconibus. Matth. 7. v. 15. *attendite à falsis Prophetis*, Matth. 10. v. 41. *Qui recipit Prophetam in nomine meo, mercedem Prophetæ accipiet.* 2. εἰδικῶς tribuitur 1. Christo magno illi Prophetæ divinitus promisso Deut. 18. v. 15. Sic Matt. 21. v. 11. *Hic est Iesus Propheta à Nazareth.* Luc. 7. v. 16. *Propheta magnus surrexit in nobis.* 2. Johanni Baptistæ Christi præcursori Luc. 1. v. 76. *Tu Puer Propheta Altissimi vocaberis.* 3. Prophetis vet. Testam. qui de Christi adventu fuêre vaticinati. Matth. 1. v. 22. *Dictum est per Prophetam* cap. 11. v. 12. *Omnes Prophetæ usq; ad Iohannem prophetarunt.* 4. peculiari cuidam ordini Doctorum in Apostolica & primitiva Ecclesia, in qua significatione hoc loco à nobis accipitur. Quia enim Prophetæ à Pastoribus & Doctoribus distinguuntur Eph. 4. v. 11. ex eo colligitur, quod nomen illud ibi non possit accipi generaliter pro quovis Ecclesiæ ministro ac divinorum vaticiniorum interprete, sed specialiter pro certo quodam ministrorum gradu atque ordine. Talium Prophetarum duæ videntur fuisse classes. 1. quidam prophetiæ dono instructi futuros Ecclesiæ in genere vel quorundam fidelium in specie casus & eventus prædicere poterant, quo Prophetiæ dono licet ipsi quoq; Apostoli instructi essent, tamen placuit Deo sub initium prædicati Evangelii etiam alios præter Apostolos eo instruere & hoc divino charismate nascentē ex Judæis & Gentibus Ecclesiam exornare ac prædicationem Evangelii confirmare. Act. 11. v. 27. *In his diebus supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ Antiochiam v. 28. & surgens ex eis unus Agabus significabat per Spiritum magnam famam futuram &c.* Idem c. 21. v. 11. prædicit Paulo *captivitatem & vincula &c.* Hoc dono benignissimus Deus vi promissionis suæ Joel. 2. v. 28. etiam fœmineum genus in illo nov. Test. exordio instruxit. Sic de Hanna dicitur Luc. 2. v. 36. quod fuerit *Prophetissa* ac de filiabus quatuor Philippi Act. 2. v. 9. quod fuerint προφητεύουσαι. 2. quidā singulari Spiritus dono & illustratione Scripturas sacras interpretabantur, reconditos & abstrusos earum sensus proferendo, qui vaticinandi potestate interim non erant instructi. Actor. 13. v. 1. *Erant in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ Prophetæ & Doctores, in quibus Barnabas & Simon &c.* ubi Prophetæ à Doctoribus ordinariis distinguuntur ac proinde peculiarem ab illis ordinem constituisse intelliguntur. Huc referri potest 1. Cor. 14. v. 24. ubi *prophetare* significat speciali quadam Spir. S. revelatione Scripturas interpretari ac *Prophetarum Spiritus* dicuntur *Prophetis subjecti*, v. 31. quia doctrina, quam adferunt Prophetæ Spiritu Dei afflati, ita debet institui ac proferri, ut serviat ædificationi fidelium, Plura de nomine Prophetarum vide superiùs §. 17.

227. 3. Prophetis Eph. 4. v. 11. tertio loco adduntur *Evangelistæ.* Accipitur illud nomen dupliciter, 1. generaliter pro quovis Ecclesiæ Doctore, quia ad omnes pertinet εὐαγγελίζεσθαι Esa. 41. v. 27. *dabo Ierusalem Evangelistam* (quidam tamen Christum Principem Pastorum speciatim denotari, haud inconcinnè statuunt) 2. Tim. 4. v. 5. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ*, διακονίαν σου πληροφόρησον (quidam statuunt, Evangelistæ nomē specialiter accipi sensu eo, qui mox explicabitur, sed cùm Timotheus jamtum constitutus fuerit Ecclesiæ Ephesinæ Episcopus, nec ulterius Paulum fuerit comitatus, cumq; διακονίας nomen generale addatur, ideò convenientiùs etiam Evangelistæ nomen accipitur hoc loco generaliter, sicut etiā Lutherus reddidit. Thue das Werck eines Evangelischē Predigers) 2. Specialiter pro certo quodam Doctorū in primitiva Ecclesia gradu atq; ordine, quo modo accipitur Eph. 4. v. 11. Fuerunt autem tales Evangelistæ Apostolorum comites, σύνεργοι καὶ συλλειτουργοί, à quibus in partem quandam muneris Apostolici asciti ad diversa loca ab illis mittebantur, ut vel prima Evangelicæ prædicationis fundamenta ibi ponerent, vel irrigando, superstruendo, & opere illi, quod ab Apostolis cœptum erat, perficiendo vices eorum ibidem gererent, Pastores oppidatim constituendo, εὐταξίαν in Ecclesiis ordinādo, & ea, quæ deerant, corrigendo. In illorum Evangelistarū numero censendi sunt *Timotheus*, quem Lystris assumsit Apostolus Paulus Actor. 16. v. 3. ac comitem

tune-

itinetis sibi elegit, postea eum unà cum Erasto misit in Macedoniam Act.19.v.22. ad Corinthios 1. Cor.4.v.17. ad Philippenses Phil.2.v.19. ad Thessalonicenses 1.Thes.3.v.2. tandem verò Ecclesiæ Ephesinæ præfecit Episcopum 1.Tim.1.v.3.cap.3.v.15. *Titus*, quem Paulus vocat suum συνεργὸν 2.Cor.8.v.23. eum misit ad Corinthios 2.Cor.8.v.6.cap.12.v.18. assumsit secum Hierosolymam Gal.2.v.1. misit in Dalmatiam 2.Tim.4.v.10. tandem Cretensium Ecclesiarum constituit Episcopum Tit.1.v.5. Philippus unus ex septem Diaconis Act.21.v.8. qui prædicavit in Samaria Act.8.v.5. *Barnabas*, quem Apostoli miserunt Antiochiam Act.11.v.22. ubi peculiariter à Spiritu sancto unà cum Paulo ad opus ministerii segregatus individuum itineris comitem Paulo sese præstitit, profectus cum eo in Seleuciam, Cyprum, Salaminam, Paphū Act.13.v.2.& seqq. Pergen, Antiochiam Pisidiæ v.14. Iconium v.51. Lystram Derben Act.14.v.6. Pamphyliam v.24. ac tandem cum ipso reversus Antiochiam Syriæ v.25. postmodum unà cum Paulo missus est ad Concilium Hierosolymitanum Act 15.v.2. & ex eo ad Ecclesias Antiochiæ, Syriæ ac Ciliciæ v.23. cùm verò Antiochiæ essent, factâ dissensione inter ipsum & Paulum separarunt se invicem & Barnabas quidem assumto Marco navigavit Cyprum, Paulus verò electo Sila in Syriam ac Ciliciam, v.39. *Tychicus* Act.20.v.4. quem Paulus misit ad Ephesios Eph.6.v.21.2.Tim.4.v.12. ad Colossenses Coloss.4.v.7. *Silvanus* 2.Cor.1.v.19. 1.Thess.1.v.1. *Iudas Barsabas & Silas* Act.15.v.22.c.16.v.19. & alii, inter quos dubio procul fuêre complures ex LXX. discipulis, quos Christus ante suam passionem in Judæam ablegaverat Luc.10.v.1. & apparet ex Eusebio lib.5.cap.10. quod circa alterum à Christo nato seculum *Alexandriæ* adhuc fuerint Evangelistæ.3. Specialissimè pro amanuensibus illis Spiritus sancti, qui Evangelicam de Christo Historiam literis complexi Ecclesiæ non illorū duntaxat temporum sed etiam ad finem usq; mundi colligendæ operam & utilem & necessariam divino impulsu præstiterunt. Inter illos duo fuêre Apostoli propriè sic dicti, Matthæus & Johannes, duo Evangelistæ specialiter sic appellati, Marcus Petri & Lucas Pauli individuus comes. Iren. lib.3. cap.11.p.183. cap.14.pag.198. Euseb. lib.6.Hist. cap.13. Hieronym. in catal. Illustr. Niceph. lib.2. Hist.cap.15.&c.

4. *Pastores* 228. 4. Evangelistis Eph.4.v.11. quarto loco adduntur *Pastores*, qui non erant extraordinarii & temporarii Ecclesiæ Doctores sicut Apostoli, Prophetæ & Evangelistæ, sed ordinarii & perpetui ministri, mediatè vocati ad docendum Evangelium & administranda Sacramenta in certo loco, unde etiam certo cuidam gregi velut pastores erant præfecti. Rom.12.v.8. dicuntur παρακαλοῦντες & distinguuntur à διδασκάλοις, perinde uti etiam Eph.4.v.11. ποιμένων appellatione peculiariter honorantur & à doctoribus specialiter sic dictis distinguuntur, quia non solum Scripturas interpretabantur & fidei capita docebant, sed etiam admonendo, arguendo, corrigendo, objurgando, instituendo, hortando, consolando instabant & ad usum Ecclesiæ verbum prædicatum applicabant. 2.Tim.3.v.16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in justitia v.17. ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. cap.4.v.2. prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina*: administrabant etiam Sacramenta, precibus solennibus & publicis instituendis operam dabant, Ecclesiasticam disciplinam unà cum Senioribus conservabant &c. Pastores illi cū non essent immediatè vocati nec dono miraculorum instructi, nec ad munus Apostolicum Ecclesias fundandi & Evangelium in toto orbe prædicandi electi, ideò etiam privilegio infallibilitatis destituebantur ac errare poterant, si à doctrina Apostolorum discedere & propriis speculationibus indulgere vellent. Videntur autem Pastorum tres constitui posse ordines, ita ut quidam fuerint Episcopi, quidā Presbyteri, quos hodie vocamus Parochos, quidā Diaconi, de quib. paulò pòst plenius dicetur.

229. 5. Pastoribus tandem conjunguntur *Doctores* Eph.4.v.11. Quamvis enim Hier. existimet eosdem Ministrorum ordines Pastorum & Doctorum appellationibus denotari, cùm non per disjunctivam ὁ, ut præcedentes ordines invicem discriminētur, sed per copulativam καὶ conjungantur, cumq; nulli sint Pastores, qui non sint simul etiam Doctores, tamen probabilior est eorum sententia, qui existimant distinctos Ministrorum gradus Pastorum & Doctorum nomenclaturâ proponi. 1. cùm distincta nomina arguere videantur distincta officia, neq; enim in tanta brevitate Apost. uni eidemq; Ministrorum ordini diversum nomen tribueret. 2. cùm Rom.12.v.7. διδάσκοντες à παρακαλοῦσι ac διδασκαλία à παρακλήσει distinguatur, sicut etiam λόγος à γνώσει 1. Cor.1. vers.5. distinguitur. 3. Cùm res ipsa doceat, præter ordinarios Ecclesiarum Pastores esse in Scholis Doctores, quibus non est specialis cujusdam Ecclesiæ cura commissa, sed qui Scripturæ interpretationi, corruptelarum refutationi & methodicæ cœlestis doctrinæ tractationi incumbunt, ut formentur ad ministerium Ecclesiasticum, quibus olim illud demandandum, ac reddantur δυνατοὶ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν Tit.1.v.9. Ad classem illorum Doctorum referendi videntur *Catechetæ*, Gal.6.v.6. *Zenas νομικὸς sive legisperitus* Tit.3.v.13. quales etiam hodie sunt, qui in Scholis publicis docent, & olim in Schola Alexandrina floruerunt Pantænus, Origenes, Clemens &c. valde enim verisimile est cum Presbyteris & Pastoribus in Ecclesia docentibus institutos simul fuisse ab Apostolis docentes in Scholis, cùm necessarium sit in Scholis eos priùs informari, qui Ministerio Ecclesiastico admovendi, nisi extraordinariâ immediatâ & peculiari Spir. S. illustratione informentur, quod in mediata vocatione vix habet locū. Quare quòd Pastores & Doctores in verbis Apostoli conjunguntur, ideò fieri existimandum, non quod unū eundemq; constituant ordinem, sed quia respectu mediatæ vocationis & perpetuæ in Ecclesia durationis conjunguntur, quâ ratione Apostolis, Prophetis & Evangelistis opponuntur, quorum vocatio fuit immediata & munus eorum temporarium atque extraordinarium. Quidam Doctorum nomine intelligunt eos, qui concionatores duntaxat agunt, sed Sacramentorum administrationem & Ecclesiasticæ disciplinæ curā non attingunt, quod adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis obtinere videmus. Confer Stapl. relect. princ. cont.2.q.3.ar.3.

229 (margin): 5. *Doctores.*

230. 6. Apostolis, Prophetis & Doctoribus 1. Cor.12.v.28. subjunguntur δυνάμεις, χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν, quib. appellationib (si excipias ἀντιλήψεις καὶ κυβερνήσεις, quas v.29.&30. in repetitione Apost. omittit) nō tā distin- 6 *Instructi variis donis Spiritus*

distincti gradus & ordines Ecclesiastici Ministerii, quàm peculiaria & extraordinaria Spiritus sancti charismata certis personis in Ecclesia Apostolica & primitiva conferri solita describuntur. Cùm n. v. 5. & 6. χαρίσματα illa in duas species διακονίας sc. καὶ ἐνεργήματα Apostolus distribuisset, vers. 28. enumerat quædam χαρίσματα in specie, quorum aliqua pertinent ad διακονίας, utpote munus Apostolicum, Propheticum, Doctorum, opitulationes & gubernationes, aliqua verò ad ἐνεργήματα utpote δυνάμεις, χαρίσματα ἰαμάτων, γένη γλωσσῶν, ubi ne quis miretur Apostolorum, Prophetarum, Doctorum, opitulatorum & gubernatorum munua referri ad διακονίας, consideret dictum Apostolicum 1. Cor. 3. v. 5. *Quis igitur Paulus? quis Apollo? διάκονοι, ministri sunt, per quos ad fidem perducti estis?* neve alicui mirum videatur eorundem officium referri ad χαρίσματα, consideret dictum Apostolicum Eph. 3. v. 2. *Si tamen audivistis τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος dispensationem gratia Dei, qua data est mihi in vos*, ubi Apostolicum munus disertè vocatur χάρις. Ceterùm per δυνάμεις metonymicè intelliguntur θαυματούργοι, qui potentiâ miraculorum edendorum instructi erant ad Apostolicæ doctrinæ confirmationem. Matth. 7. v. 22. *nonne in nomine tuo δυνάμεις πολλὰς virtutes multas fecimus?* cap. 11. v. 20. *si facta essent in Tyro & Sidone αἱ δυνάμεις, id est, talia miracula &c.* quia miracula eduntur δυνάμει virtute & potestate divinitus concessâ. Luc. 9. v. 1. dedit illis δύναμιν καὶ ἐξουσίαν *super omnia Dæmonia*, Matt. 14. v. 2. αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. *Per* χαρίσματα ἰαμάτων exprimitur certa species δυνάμεων, intelliguntur enim illi, qui miraculosæ sanationis dono instruct, morbos etiam lethales vel verbo depellere poterant. Marc. 16. v. 17. *Signa eos qui crediderint, hæc sequentur. vers. 18. super ægrotos imponent manus & meliùs habebunt.* Per τὰ γένη γλωσσῶν intelliguntur illi, qui dono variis linguis loquendi easdemq; interpretandi pollebant Marc. 16. v. 17. *linguis novis loquentur*; Talia χαρίσματα non solùm in Apostolica sed etiam primitiva Apostolicæ proxima Ecclesia aliquandiu viguisse ex Justino, Irenæo & aliis scriptoribus Apostolorum seculo proximis constat. Justin. in Dial. cum Tryph. p. 246. *Est apud nos videre & fœminas & masculos χαρίσματα dona à Spiritu Dei habentes.* Iren. l. 2. adv. hæres. c. 57. p. 160. *In Christi nomine qui verè illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisq; accepit donum ab eo. Alij enim Dæmones excludunt firmissimè & verè, ut etiam sæpe credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis Spiritibus & sint in Ecclesia. Alij autem scientiam habent futurorum & visiones & dictiones propheticas. Alij autem laborantes aliquâ infirmitate per manuum impositionem curant & sanos restituunt. Iam etiam & mortui resurrexerunt & perseverarunt nobiscum multis annis. Et quid autem? non est numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Iesu crucifixi per singulos dies in opitulationem gentium perficit.* Per τὰς ἀντιλήψεις intelliguntur Diaconi, qui pauperum & ægrotorum curam habuerunt: per τὰς κυβερνήσεις Gubernatores sive Seniores, qui morum censuræ & Ecclesiasticæ disciplinæ præfecti erant, de quibus paulò pòst plenius dicetur.

Episcopi. 231. Enumeratis hactenus Ministerii Ecclesiastici gradibus 1. Tim. 3. v. 2. & 8. cap. 5. v. 17. Tit. 1. v. 5. & 7. conjunguntur *Episcopi, Presbyteri & Diaconi. Episcoporum nomen* ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν, quod interprete August. l. 19 de C. D. c. 19. est *superintendere* deducitur. Episcopus igitur Latinis idem est qui *Inspector*, sive ut hodie in Ecclesia loquimur, *Superintendens.* Ambros. vertit *Superinspectorem*, Hieron. *Superintendentem.* Tribuitur autem in sacris novi Testam. literis nomen Episcopi in genere omnibus qui docendi munere in Ecclesia funguntur. Illi enim cùm *à Spiritu sancto positi sint Episcopi ad pascendam Ecclesiam Dei* Actor. 20. v. 28. ac jubeantur *pascere gregem* commissum ἐπισκοποῦντες 1. Petr. 5. v. 2. ideò propter hanc commissi gregis inspectionem jure & meritò omnes Episcopi vocantur. Sed cùm ob εὐταξίαν Ecclesiasticam & concordiam alendam inter ipsos Pastores jam olim tale constitutum fuerit discrimen, ut quibusdam ipsorum non commissi solùm gregis, sed etiam aliorum Pastorum ac Presbyterorum inspectio demandaretur, inde factum, ut Episcopi nomen significatione speciali attributum fuerit illis Pastoribus, qui in alios docentes habebant inspectionem, cujus significationis vestigia extant in versione Græca Num. 6. v. 14. 2. Reg. 11. v. 18. Neh. 11. v. 22. ut ostendimus superiùs § 27. An verò ab ipsis Apostolis talis ordo inter Pastores fuerit constitutus, & an vestigia hujus significationis in ipsorum scriptis inveniantur, dispiciemus postea.

232. *Presbyterorum*, quos Latinè dixeris Seniores, duo fuêre genera in Apostolica & primitiva Ecclesia, ut colligitur ex 1. Tim. 5. v. 17. Quidam n. docendi munere fungebantur, sive ut Apostolus ibidem loquitur, *laborabant in verbo & doctrina*, qui dicebantur Episcopi, Pastores &c. quidam verò morum censuræ & Ecclesiasticæ disciplinæ conservandæ duntaxat præerant, cùm Magistratus adhuc Ethnicus docentes in Eccl. hac in parte destitueret, hi dicebantur κυβερνῆται *Gubernatores*, ut colligitur ex 1. Cor. 12. v. 28. ac προϊστάμενοι Rom. 12. v. 8. Ambr. in 1. Tim. 5. in princ. *Et Synagoga & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia, quod quâ negligentiâ obsoleverit nescio, nisi forte Doctorum desidiâ aut magis superbiâ, dum soli volunt aliquid videri.* Utriq; cõmuniter vocabantur προεστῶτες 1. Tim. 5. v. 17. ac ἡγούμενοι Act. 15. v. 22. Heb. 13. v. 7. 17. & 24. Ex utrisq; simul conjunctis collectum fuit illud Collegium sacrum, quod Paulus vocat *Presbyterium.* 1. Tim. 4. v. 13. *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuũ Presbyterij*, ex quo loco colligitur in ordinatione ministrorum nõ solos Pastores, sed etiam Seniores ea populo electos totius Eccl. nomine manus ordinando imposuisse, perinde ut Num. 8. v. 10. non solus Aaron, sed etiam seniores ea Israelitis in Levitarum ordinatione manus illis imponunt. Quidam tamen existimant Presbyterii nomine specialiter accepto hîc intelligi cœtum illorum Presbyterorũ, qui fuerunt Pastores & Episcopi. Presbyterio hodie respondet Consistoriũ sive Senatus Ecclesiast. in quo Ecclesiasticæ & politicæ personæ præsidẽt, potissimam Ecclesiasticæ disciplinæ curam habentes. *Presbyteri.*

233. *Diaconorum* à ministrando dictorum itidem duo fuêre genera. Quidam curæ pauperum & dispensationi bonorum Ecclesiasticorum præfecti erant, quorum origo describitur Actor. 6. v. 2. illi dicuntur ἀντιλήψεις, 1. Corinth. 12. vers. 28. opitulationes, id est, *opitulatores*, quia ex eleemosynis & collectis subveniebant pauperibus, orphanis, *Diaconi.*

vidu-

viduis ac peregrinis. Fuerunt igitur quasi œconomi Ecclesiæ, quibus hodie respondent præfecti ærarii Ecclesiastici. Quidam verò Episcopis sive Presbyteris in docendi & Sacramenta administrandi munere erant conjuncti, ut vices eorum supplerent & labores allevarent, unde Phil. 1. v. 1. 1. Tim. 3. v. 8. Episcopis conjunguntur. Sunt qui existimant Diaconorum officium à docendi munere planè sejunctum fuisse, cùm negent Apostoli *mensis simul & ministerio verbi* se vacare posse Act. 6. v. 2. cumque Paulus in Episcopo quidem requirat, ut sit *διδακτικὸς*, in Diacono autem duntaxat illud, *ut mysterium fidei teneat in pura conscientia* 1. Tim. 3. v. 2. & 9. Sed distinguendum inter tempora & functionis partes. Primò quidem in Ecclesia Hierosolymitana constituti sunt Diaconi eo potissimum fine, ut curam mensarum haberent, hoc est, ut in communione illa bonorum æquali distributioni *τῶν βιωτικῶν* inservirent, sed postea temporis progressu in aliis Ecclesiis etiam habendis ad populum concionibus præfecti fuerunt, teste Hieronymo in Epist. ad Rusticum Diaconum. Inde Apostolus easdem ferè virtutes in Diacono requirit, quas in Episcopo, ac disertè de illis dicit, quod *benè ministrantes gradum sibi bonum acquirant*, 1. Tim. 3. v. 13. hoc est, quod ad altiora officia Ecclesiastica provehi possint. Occasio, ea qua factum, ut à cura pauperum & ærarii Ecclesiastici administratione ad Sacramentorum administrationem & verbi prædicationem assumerentur, videtur fuisse ea. In Ecclesia Apostolica & primitiva instituebant *ἀγάπας* convivia communia, ex illis, quæ à fidelibus conferebantur, quia igitur Diaconi ex illis collectis distribuebant pauperibus, inde factum, ut etiam Eucharistiæ administrationi (quæ ex iisdem collectis celebrabatur) admoverentur ac tandem etiam prædicationi verbi, ut constat ex Justin. apol. 2. pro Christ. Quid quod ne quidem primi illi Ecclesiæ Hierosolymitanæ Diaconi à docendi munere simpliciter & absolutè fuerint exclusi, ut superiùs §. 68. exemplo Stephani & Philippi fuit ostensum.

An Episcopi Presbyteris jure divino superiores.

234. Antequam hinc abeamus ad reliquos Ministrorum ordines, qui post Apostolorum tempora in Ecclesia instituti sunt, excutienda est quæstio de discrimine inter Episcopos ac Presbyteros. Pontificii existimant, *Episcopos Presbyteris jure divino quoad potestatem tum ordinis tum jurisdictionis superiores esse*, illud interpretantur hoc modo, quod non solùm *εὐταξίας* & alendæ concordiæ causâ introductus sit ordo inter Episcopos & Presbyteros, sed quod etiam *jure divino* Episcopus majorem habeat potestatem quàm Presbyter, videlicet ordinandi, Confirmationis Sacramentum conferendi &c. unde porrò inferunt, *Lutherum non habuisse potestatem alios ministros ordinandi, cùm non fuerit Episcopus, sed duntaxat Presbyter, & per conseq. nullos hodie in Ecclesiis nostris esse veros ministros.* Concil. Trident. sess. 23. cap. 4. *Sacrosancta Synodus declarat præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc Hierarchicum ordinem præcipuè pertinere & positos, sicut Apostolus ait, à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosq; Presbyteris superiores esse.* can. 7. *Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, anathema sit.* Bellarmin. libr. de Clericis cap. 14. secutus illud Concilii decretum tria demonstrare conatur, primò *jure divino majorem esse Episcopum Presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem*, secundò *majorem esse etiam quantum ad jurisdictionem*, tertiò *Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu Presbyterorum quasi consules in Senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.*

235. Nos ordinem inter Ecclesiæ ministros haudquaquam tollimus, sed libenter concedimus quoad *potestatem ordinis* esse discrimen inter Episcopos & Presbyteros, ac respectu illius Episcopos esse Presbyteris superiores, sed quoad *potestatem jurisdictionis* jure divino quandam inter Episcopos & Presbyteros inæqualitatem esse non agnoscimus, cùm ex Scripturis contrarium colligi possit. *Nostra sententia probatur 1. Ex Scriptura dictis.* 1. Act. 20. v. 17. Paulus Apostolus vocat ad se Presbyteros Ecclesiæ Ephesinæ, eos scil. qui in sermone ac doctrina laborabant, ut colligitur ex v. 28. ubi tribuitur illis *τὸ ποιμαίνειν* Ecclesiam Dei & v. 30. ubi ex illis ipsis dicuntur surrecturi viri loquentes *διεστραμμένα*. Jam verò illi ipsi Presbyteri vers. 28. vocantur Episcopi. *Attendite vobis & universo gregi, in quo Spiritus sanctus vos posuit Episcopos.* Ergo in Ecclesia Apostolica iidem fuêre & Episcopi & Presbyteri. *1. Ex Act. 20. v. 17. ubi iidem dicuntur Episcopi & Presbyteri.* Excipit Bellarm. de Cleric. c. 15. *nomina eo tempore fuisse communia, licet res ipsa & potestates fuerint distinctæ.* Sed hac de re ex sequentibus fieri poterit judicium. 2. Paulus in *ἐπιγραφῇ* Epistolæ ad Philippenses *Episcoporum & Diaconorum* appellationibus omnes Ecclesiæ illius ministros complectitur Phil. 1. v. 1. *Paulus & Timotheus servi Christi omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis.* *2. Ex Phil. 1. v. 1.* Atqui si Episcopi à Presbyteris fuissent distincti, Apostolus eos haudquaquam præteriisset, sed *ἐπιγραφὴν* hoc modo formasset, cum Episcopo, Presbyteris & Diaconis. Præterea colligitur ex illo loco plures tunc temporis in una civitate fuisse Episcopos, quod ipsum etiam patet ex Act. 20. v. 28. Jam verò de Episcopis, prout hodie definiuntur, illud verum esse nequit, *cùm in una civitate unus duntaxat sit & esse debeat Episcopus.* Bellarm. repudiatis aliorum interpretationibus, utpote Ambrosii, qui in comment. illud *cum Episcopis & Diaconis* refert ad eos, qui scribunt, ut Paulus & Timotheus dicantur Episcopi; Epiphanii, qui hæres. 57. scribit, *illo tempore ob ministrorum penuriam multis in locis non fuisse ullos Presbyteros, sed Episcopos solos cum Diaconis*; Theodoreti qui in comment. 1. Tim. 3. scribit, *veros Episcopos tunc temporis non Episcopos sed Presbyteros dici solitos, Presbyteris vero Episcoporum nomen attributum*, repetit Chrysostomi & aliorum explicationem, *quod tempore Apostolorum nomina illa Episcopus & Presbyter communia fuerint omnibus Sacerdotibus tam majoribus, quos nunc Episcopos dicimus, quam minoribus, quos Presbyteros appellamus, licet res ipsa & potestates distinctæ essent.* Resp. *τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἰσὶ σύμβολα.* Si distinctæ fuissent jurisdictionis potestates inter Episcopos ac Presbyteros & quidem jure divino, ipsa quoque nomina fuissent distincta. Probandum igitur prius erit certis & immotis Scripturæ fundamentis, potestatem jurisdictionis peculiarem jure divino Episcopis tunc fuisse attributam, quâ Presbyteri caruêre, antequam illa responsio locum invenire possit. 3. Paulus ordines Ecclesiasticos ex *3. ex 1. Cor. 12. v. 28. Eph. 4. v. 11.* professo recensens 1. Corinth. 12. v. 28. Ephes. 4. v. 11. distinctam Episcoporum non facit mentionem, sed ipsorum nomen & officium *Pastorum ac Doctorum* nomine exprimit. Ergo Episcoporum officium & ordo tunc temporis à Presbyterorum officio & ordine non fuêre distincta. 4. Paulus 1. Tim. 3. v. 1. *4. Ex 1. Tim 3. v. 1.* vocabulo *ἐπισκοπῆς* officium docendi in Ecclesia

ac

ac proinde etiam Presbyterorum officium in genere complectitur, v. 2. subjungit virtutes in Episcopo h. e. quovis Ecclesiæ Presbytero sive Doctore requisitas v. 8. *Diaconos* Episcopis adjungit. At si Episcopi tunc temporis à Presbyteris fuêre distincti, cur peculiarem & distinctam Presbyterorum non facit mentionem? Si Episcopi tunc fuêre distincti à Presbyteris, consequens fuerit in solis Episcopis & Diaconis requiri, ut sint unius uxoris mariti, sobrii, prudentes &c. non autem in Presbyteris. Repetit Bellarminus suam exceptionem, *sub nomine Episcoporum comprehendi Sacerdotes majores, & Presbyteros, sub nomine Diaconorum omnes inferiores ministros*, quos paulò antè hac serie recensuerat, *Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Lectores, Exorcistas & Ostiarios.* Resp. an verò Bellarminus existimat persuaderi nobis posse talem majorum & minorum Ordinum distinctionem in Ecclesia Apostolica fuisse? cùm ipsum jus Canonicum testetur, plerosque illorum ordinum Apostolicæ Ecclesiæ incognitos fuisse, ut apparebit suo loco. Si solùm nomen Episcopi Presbyteris fuisset commune, potestate jurisdictionis & officio inter Episcopos & Presbyteros manentibus distinctis, certè proprium illud Episcopi officium & virtutes proprias eo in loco Apostolus haudquaquam prætermisisset.

5. Ex 1. Tim. 4, 14. 5. 1. Timoth. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam, χάρισμα, donum, quod in te est, quod datum est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Ex hoc loco apparet, in ordinatione ministrorum (de qua hunc textum omnes Interpretes accipiunt, teste Bellarm. de Sacr. ordin. cap. 2.) Presbyteros etiam manus imposuisse, ac proinde ab ordinandi potestate eos non fuisse jure quodam divino simpliciter exclusos. Atqui superiorem illam jurisdictionis potestatem jure divino Episcopis competentem Pontificij in eo vel maximè ponunt, quod Episcopus possit ordinare ministros, Presbyteri verò minimè, cùm ex toto Codice Biblico ne apex quidem proferri posset, quo demonstretur, immutabili quadam necessitate ac ipsius Dei institutione potestatem ordinandi eo modo competere Episcopis, ut si minister ab Episcopo ordinetur, ejus vocatio & ordinatio censeatur rata, sin à Presbytero, quod tunc irrita coram Deo & frustranea sit habenda. Excipit Bellarminus, *Presbyterij nomine intelligi ipsum officium Timotheo demandatū, ut sit sensus, per impositionem manuum Presbyterij, id est, quâ Presbyteratum accepisti.* Sed hæc expositio est dura & coacta, conferimus enim locum parallelum 2. Tim. 1. v. 6. *resuscites donum Dei, quod in te est per impositionem manuum mearum.* Quemadmodum Apostolus ibi docet, sese suas manus in ordinatione Timotheo imposuisse, ita quoque eâdem phrasi 1. Tim. 4. v. 14. docet, Presbyteros unà secum Timotheo manus imposuisse. Præterea si Timotheus accepto Presbyteratu ipso jure etiam fuit Episcopus, utique inter Episcopos & Presbyteros quoad jurisdictionis potestatem jure divino nullum erit discrimen. Prius asserit hoc loco Bellarminus, posterius igitur negare haudquaquam debet. Verùm prætermissâ illâ expositione Bellarminus aliam profert, quam dicit sibi videri veriorem, quod *sc. nomine Presbyterij intelligatur cœtus Episcoporum, qui novo Episcopo manus imponunt* juxta Chrys. Theodor. Theoph. & Oecom. in h. l. Resp. benè est, ille cœtus Episcoporum, qui manus ordinando imposuit, fuit in Ecclesia Apostolica cœtus Presbyterorum, & ille Episcopus cui manus à Presbyterio fuêre impositæ, in Ecclesia Apostolica fuit Presbyter, quod ipsum confirmant Græci illi interpretes, quos Bellarminus adducit. Ergò non solùm nomen Episcoporum, sed etiam ordinandi potestas fuit Presbyteris in Ecclesia Apostolica concessa. Unde enim demonstrabit Bellarminus, in ordinatione Timothei Episcopi *omnes totius provinciæ Episcopos vel certè tres Episcopos specificè & phrasi Pontificiâ sic dictos convenisse, & unà cum Paulo manus ei imposuisse*, quod tamen præcisâ & absoluta necessitate in Episcopi ordinatione requiri docet lib. 4. de Eccles. cap. 8. §. Quantum.

6. Ex Tit. 1. v. 5. 6. Tit. 1. v. 5. *ideo te reliqui Cretæ, ut constituas oppidatim Presbyteros v. 6. Si quis est sine crimine, unius uxoris maritus &c. v. 7. oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei œconomum.* Ex hoc loco manifestum, eosdem dici & fuisse Episcopos, qui dicebantur & erant Presbyteri, alias nulla foret in textu Apostolico connexio, quam tamen particula αἰτιολογικὴ γὰρ disertè ponit. Quæ enim συνάφεια hæc foret? Illi constituendi sunt Presbyteri, qui sunt sine crimine, unius uxoris viri, quia Episcopum, cujus officium, potestas, jurisdictio & gradus differt à Presbytero, oportet esse sine crimine unius uxoris virum. Bellarminus repetit suam exceptionem, *nomina fuisse tunc temporis communia, non ipsas potestates*, sed hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν.

7. Ex 1. Pet. 5. v. 1. 7. D. Petrus omnium consensu fuit Episcopus, & quidem juxta Pontificios summus Episcopus. At is vocat sese Presbyterum 1. Pet. 5. v. 1. *Presbyteros inter vos adhortor ὁ συμπρεσβύτερος* ac v. 2. Presbyteros illos vocat *Episcopos, pascite gregem Dei ἐπισκοποῦντες.* Johannes etiam Epist. 2. v. 1 & 3. v. 1. vocat se *Presbyterum*, idem tamen fuit Episcopus. Ergo iidem tunc fuere Episcopi, qui & Presbyteri. Repetit Bellarminus suam cramben, *sola nomina tunc fuisse communia.* Atqui si jure divino distinctæ fuissent Episcoporum & Presbyterorum potestates, vel unus aliquis proferri posset ex Scripturis locus, in quo nomen Episcopi sensu illo proprio & peculiari acciperetur, jam verò Scriptura ubique Episcoporum & Presbyterorum nomina pro ἰσοδυναμοῦσι habet, eaq; invicem permutat. Si jure divino distinctæ fuissent Episcoporum & Presbyterorum potestates, Apostoli, qui toties de officiis Ecclesiasticis & virtutibus ministrorum Ecclesiæ agunt, vel uno quodam in loco distinctè de Episcopi & Presbyteri potestate, officio, virtutib. tractassent, jam verò Scriptura ubique sub nomine Episcoporum potestatem, officium & virtutes etiam Presbyterorum describit. Si nominis duntaxat communio inter Episcopos & Presbyteros fuisset, quæ foret cohærentia textus Act. 20. v. 28. ubi Presbyteri Ephesini monentur de diligentia in officio adhibenda, propterea *quod Spiritus S. ipsos posuerit Episcopos.* At si fuissent solâ nominis communicatione Episcopi, non potuisset ex nuda appellatione argumentum adhortationis desumi.

2. Ex Patrum testimoniis. 236. Hanc sententiam latè confirmat Hieronymus in Epist. 85. ad Evagrium, ubi omnia ferè argumenta hactenus producta complectitur. *Apostolus* (inquit) *perspicuè docet eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos. Quæris autoritatem? audi testimonium. Paulus & Timotheus servi J. C. omnibus sanctis, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis. Vis & aliud exemplum? in actibus Apostolorum ad unius Ecclesiæ Sacerdotes Apostolus ita loquitur. Attendite vobis & cuncto gregi, in quo vos fratres Sp. S. posuit Episcopos ut regatis Ecclesiam Dei, quam ac-*

quisivit suo sanguine. Ac ne quis contentiose in una Ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audiat & aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur, eundem esse Episcopum atq; Presbyterum. Propter hoc reliqui te Cretæ, ut quæ deerant corrigeres & constitueres Presbyteros per civitates, sicut ego tibi mandavi, si quis est sine crimine &c. oportet enim Episcopum sine crimine esse. Et ad Timotheum. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam & per impositionem manuum Presbyterii. Sed & Petrus in prima Epistola, Presbyteros, inquit, qui in vobis sunt, precor ego Compresbyter &c. regite Ecclesiam Dei & inspicite &c. quod quidem Græce significantius dicitur, ἐπισκοποῦντες, id est, Superintendentes, unde nomen Episcopi tractum est. Parva sibi videntur tantorum virorum testimonia? Clangat tuba Evangelica, filius tonitrui, quem Iesus plurimum amavit, qui de pectore Salvatoris fluenta doctrinam potavit. Presbyter electæ Dominæ & filiis ejus. Et in alia Epistola, Presbyter caro carissimo &c. Quod autem postea unus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisq; ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ a Marco Evangelista usq; ad Heraclam & Dionysium Episcopos Presbyteri semper unum ex se, electum in excelsiori gradu collocatũ Episcopum nominabant, quomodo si exercitus sibi Imperatorem faciat aut Diaconi eligant de se quem industrium noverint & Archidiaconum nuncupent. Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat? nec altera Romanæ urbis Ecclesia altera totius orbis existimanda est &c. Presbyter & Episcopus aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen, unde & ad Titum & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi dicitur, de Presbyteris omnino reticetur, quia in Episcopo & Presbyter continetur.* Idem in comm. c. 1. Epist. ad Tit. *Olim idem erat Presbyter, qui & Episcopus & antequam Diaboli instinctu studia vel schismata in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam a. unusquisq; eos, quos baptizaverat, suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris superponeretur omnibus & schismatum semina tollerentur.* Et postea. *Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos: ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispensationis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores & in commune debere regere Ecclesiam.* Ad hunc Hieronymi locum varias protulerunt exceptiones. Tom. 2. 2. q. 1. ar. 6. respondet, *Hieron. loqui solum de nominibus Episcopi & Presbyteri.* Joh. Anton. Delph. l. 2. de Ecclesia docet, *ex Hieronymi sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes Presbyteros fuisse Episcopos, non quod idem sit Episcopatus & Presbyteratus, sed quod utraq; dignitas omnibus Sacerdotibus daretur, deinde autem ad schismata evitanda cœpisse atiquos solum Presbyteros ordinari & hoc modo ex Ecclesiæ consuetudine factum esse, ut Episcopi essent majores Presbyteris.* Michael Medina lib. 1. de sacror. hominum origene & continentia cap. 5. affirmat, *Hieronymum hac in parte idem sensisse cum Aetianis* nec solum Hieronymum in ea fuisse sed etiam multos ex Græcis & Latinis Patrib. Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium & Theophylactum. *Atq; ita* (inquit) *senserunt isti viri alioqui sanctissimi & sacrarum Scripturarum consultissimi, quorum tamen sententiam prius in Aerio, deinde in VValdensibus, postremo in Iohanne VViclefo damnavit Ecclesia.* Et postea. *Ergo in Hieronymo & Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem & reverentiam hæc sententia aut dissimulabatur aut tolerabatur in illis: contra in hæreticis, quod in aliis quoq; multis ab Ecclesia declinarent, tanquam hæretica semper est damnata.* Horum omnium exceptiones Bellarminus refellit, iisque suam præfert, videlicet quod Hieronymus agnoscat *discrimen inter Episcopos & Presbyteros, tanquam legitime, imo & necessario ad schismata vitanda ab ipsis Apostolis introductum, non enim dicit ante paucis annos ex temporum corruptela natum Episcopatum, sed ab eo tempore, quo cæpit dici in Ecclesia, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ.* Resp. 1. in verbis proxime præcedentibus Bellarminus dicit, *Hieronymum agnoscere quod Episcopus sit major Presbytero quantum ad ordinis potestatem & quidem jure divino,* cum in Epist. ad Evagr. scribat. *Quid facit Episcopus excepta ordinatione, quod non facit Presbyter?* Atqui si Hieron. agnosceret Episcopum quoad potestatem ordinis (id est, quoad potestatem ministros Ecclesiæ ordinandi, ita enim Bellarmin. eam explicat) jure divino esse majorem Presbytero, utiq; etiam agnosceret potestate jurisdictionis ipsum esse majorem, quia potestas illa ordinandi solis Episcopis jure divino concessa esset pars quædam jurisdictionis ipsis solis itidem jure divino debitæ. Jam vero Hieron. superiorem Episcoporum eminentiam verbis expressis Ecclesiæ consuetudini non autem *Dominicæ institutioni* sive juri divino tribuit, ergo etiam tam ordinis conferendi quam jurisdictionis potestatem agnoscit non ex jure divino sed ex Ecclesiæ consuetudine descendere. Quæ enim hæc in verbis Bellarm. consequentia. Hieron. agnoscit Episcopum esse majorem quoad potestatem ordinis. E. jure divino eum superiorem agnoscit? Imo vero Hieron. diserte seipsum exponit, quod *non ex Dominica institutione,* sed *Ecclesiæ consuetudine* illud descendat, quod Episcopi sint Presbyteris præpositi; proinde quod Episcopis partes ordinandi relictæ sunt, itidem ex Ecclesiæ consuetudine descendere judicavit, unde etiam Alphonsus à Castro adv. hær. tit. Episcopus fatetur, *Hier. in ea opinione fuisse, ut crederet Episcopum & Presbyterum ejusdē esse ordinis & potestatis,* ac Bellarm. ipse l. 1. de Rom. Pont. c. 8. circa fin. *Videtur Hier. in ea sententia fuisse, ut existimaret Episcopos, si de jurisdictione agatur esse quidem Presbyteris majores, sed jure Ecclesiastico, quæ sententia falsa est & suo loco refellenda.* Hæc Bell. satis pro imperio. 2. Si vel maxime Hieron. statueret, ab ipsis Apostolis introductum esse illum ordinem inter Episcopos & Presbyteros, qui adhuc in nostris Ecclesiis observatur, nondum tamē evictum foret ipsum statuere, quod *jure divino* Episcopi sint Presbyteris majores, siquidem Apostolica illa constitutio fuisset pars εὐταξίας Ecclesiasticæ, nequaquam vero collatio potestatis jure divino majoris, ubi probe notandum, quod ipse Bellarminus agnoscat, à constitutione Apostolorum ad jus divinum non esse firmam & legitimam consequentiam, sic enim scribit hoc loco. *S. Hieronymus etsi jure divino non agnoscere videtur discrimē inter jurisdictionem Episcopi & Presbyteri, tamen agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitime, imo & necessario ad schismata vitanda ab Apostolis introductum, vult enim in ipsis Ecclesiæ primordiis, cum*

adhuc

adhuc viverent Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis Ecclesias tunc regentibus jurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. 3. Nequaquam dicit Hieronymus, tunc esse introductum discrimen Episcoporum & Presbyterorum, *cùm tempore Apostolorum in Ecclesia* Corinthiaca diceretur, *Ego sum Pauli, ego Apollo &c.* sed antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent & *in populis* diceretur, *Ego sum Pauli*, id est, antequam in Ecclesiis per omnes gentes & populos propagatis talia partium studia & dissidia nascerentur, qualia in Corinthiaca Ecclesia olim erant nata. Disertè enim ad Ecclesiç consuetudinem, non autem Apostolorum dispositionem revocat illam Episcoporum προστασίαν. 4. ac probè notandum, quod Hieron. ex Epist. ad Tit. & Philippenses & ex Epistolis Petri & Johannis argumenta depromat, quib. probat, *Episcopos jure divino non esse Presbyteris majores.* Jam verò illę Epistolę scriptæ sunt post priorem Epist. ad Corinthios, in qua verba illa. *Ego sum Pauli, ego Apollo &c.* habentur. Ergo non potest de ipso cogitari, quòd Apostolorum tempore discrimen illud Episcoporum & Presbyterorum introductum statuat. Bellarminus id unum regerit, *Hieronymum non fuisse in illa sententia certum & constantem*, cùm *Jacobum à Christi ascensione ordinatum Episcopum Hierosolymorum* in libr. de Eccl. script. statuat, cùm in Epist. ad Evagr. *Episcopum Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis compares*, cùm in Epist. ad Marcell. *Episcopos Apostolis succedere* dicat, denique cùm lib. 1. adv. Jovin. *Unum ex duodecim ob schismata tollenda ipsis ut caput etiam præstitutum* scribat. Sed hæc omnia distinctione inter liberam Ecclesiæ consuetudinem & Dominicam dispensationem ita conciliari possunt, ut Hieronymi sententiæ non adversentur. Hæc de sententia Hieronymi, quam Anshelmus & Sedulius in cap. 1. Tit. iisdem ferè verbis repetunt. Chrys. in 1. Tim. 3. *Inter Episcopum atq; Presbyterum interest fermè nihil, quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt, solâ quippe ordinatione superiores illi sunt atque hoc tantum pluquam Presbyteri habere videntur.* Idem ex Chrysostomo repetunt Primasius, Theophylactus & Oecumenius in illum locum. Bellarminus regerit, *ex eo ipso colligi, quòd majores sint Episcopi Presbyteris, cùm illi, non hi ordinare possunt.* Resp. id ex libera Ecclesiæ dispositione & consuetudine non a. ex jure divino sive Dominica institutione descendit ac proinde nondum probat jure divino Episcopos Presbyteris esse majores. Ac si vel maximè potestate ordinis essent superiores (h. e. potestate ordinandi ab Ecclesia ipsis commissa,) nondum tamen evictum foret, *potestate jurisdictionis* ipsos esse superiores, & quidem *jure divino*. Bellar. regerit, *autores illos cùm nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum Presbyteris illi commune exceptâ ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo Presbyteris conveniunt, tale autem nihil est nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum, nam potestas jurisdictionis ex commissione Episcopi Presbyteris etiam convenire potest.* Resp. hoc verò est quidvis pro arbitrio fingere. Verba illorum autorum sunt satis perspicua. *Solâ ordinatione sunt superiores, atq; hoc tantum pluquam Presbyteri habere videntur.* Ambros. in c. 4. Eph. *Non per omnia conveniunt scripta Apostoli ordinationi, quæ nunc in Ecclesia est, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Nam & Timotheum Presbyterum à se creatum Episcopum vocat, quia primum Episcopi Presbyteri appellabantur, ut recedente uno sequens ei succederet.* Bellarm. regerit, *agi ibi duntaxat de ratione successionis in Episcopis mutata*, sed contextus ostendit de ipso gradu & ordine inter Episcopum & Presbyteros loqui Ambrosium, sic enim habent præcedentia. *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est Princeps Sacerdotū & Propheta & Evangelista &c. tamen postquam omnibus locis Ecclesiæ constitutæ sunt & officia ordinata aliter composita res est, quam cœperat. Primùm enim omnes docebant & omnes baptizabant &c. At ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt & rectores & cætera officia in Ecclesiis sunt ordinata &c.* August. Epist. 19. ad Hieron. *Quamvis enim secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio major sit, in multis tamen rebus Augustinus Hieronymo minor est*: ubi Episcopatus dicitur nomen honoris, non potestatis, & Ecclesiæ usui ejus origo tribuitur. Bell. regerit, *illud jam obtinuit non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ Christianæ, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiæ Christianæ.* Atqui hoc dicitur gratis, si divino jure Episcopatum Presbyterio quoad jurisdictionis potestatem esse majorem Augustinus judicasset, nunquam dixisset, ex usu Ecclesiæ illud jam obtinere. Noverat Augustinus Hieronymi sententiam, quam illis ipsis verbis expressit. Beda in c. 10. Luc. *Primis Ecclesiæ temporibus ut Apostolica Scriptura testis est, utriq; Presbyteri, utriq; vocabantur Episcopi, quorum unum sapientiæ maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat.*

237. Addimus his testimonia ipsorum adversariorum. c. Legimus dist. 93. & c. Olim. dist. 95. Hieronymi sententia recitatur. c. Cleros dist. 21. *apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis & non ætatis est.* c. Nullus dist. 60. *Sacros ordines dicimus, Diaconatum & Presbyteratum; hos enim solos primitiva legitur habuisse Ecclesia.* c. Ecce. dist. 95. *Ipsi Presbyteri, ut legimus, Episcopi nominantur.* Lomb. lib. 4. sent. dist. 24. lit. l. repetit ex Isidoro. *Apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt.* Cardinalis Arelatensis referente Ænea Sylvio lib. 1. de gest. Concilii Basil. idem docuit. Johannes Parisiensis in libro de potestate Papæ à Sorbona approbato statuit, *Presbyteros non esse inferiores Pontificibus, quod ad essentialem ministerii dignitatem attinet.* Erasmus in annot. 1. Tim. 4. p. 472. *Antiquitus inter Episcopum & Presbyterum nihil intererat, sed post propter schismata à multis delectus est Episcopus &c.* in 1. Petr. 5. p. 533. *Presbyteros vocat Episcopos, nondum enim increverat turba Sacerdotum, sed quot erant Presbyteri, totidem erant Episcopi.* Michael Medina lib. 1. de sacr. hominum orig. & continent. c. 5. non Hieronymi solùm, sed etiam Ambrosii, Augustini, Sedulii, Primasii, Chrysostomi, Theodoreti, Oecumenii & Theophylacti suffragium in hac quæstione nobis largitur. Cassander in consult. art. 14. *An Episcopatus inter ordines Ecclesiasticos ponendus sit, inter Theologos & Canonistas non convenit, convenit autem inter omnes in Apostolorum ætate inter Episcopos & Presbyteros nullum discrimen fuisse; sed postmodùm schismatis evitandi causâ Episcopum Presbyteris fuisse præpositum, cui χειροτονία, id est, ordinandi potestas concessa est; sine qua ordinandi distinctione pax vel politica vel Ecclesiastica retineri vix posset.* 3. *Ex ipsis adversariis.*

Antithesis Pontificiorum Episcopos jure divino Presbyteris majores esse.

238. Bellarminus demonstraturus *Episcopos quoad potestatem ordinis Presbyteris jure divino majores esse, sic progreditur. Solus Episcopus potest ordinare & eo modo generare Patres Ecclesiæ, Presbyteri a. ordinare non possunt, sed solùm baptizare & eo modo Ecclesiæ filios generare.* Id probat ex Damaso Epist. 3. Concil. Antiochen. cap. 10. Ancyrano cap. 12. Epiphan. hæres. 75. Chrysost. Theodor. Theophyl. & Oecumenio in cap. 3. & 4. prioris ad Tim. Hieron. Epist. 85. Leone Epist. 88. addit perpetuam Ecclesiæ praxin, cum *nunquam auditum sit, quod Presbyteri Presbyteros aut Diaconos, nedum Episcopos ordinaverint.* Quod a. fit ex jure divino, ut Episcopi ordinẽt, inde colligit, *quia habeatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui Presbyteri non erant,* ubi adducit Epist. Gregorii tertii ad Bonifacium & Epist. 3. Damasi. Subjungit deinde argumentum ex hypothesi Pontificia deductum. *Ordinatio est Sacramentum, jam verò Sacramenta omnia a Deo sunt instituta. E. qui major est, ordinis potestate, quæ per Sacramentum ordinationis accipitur, is quoq; major sit ex divina institutione necesse est. Deniq; ex confirmatione baptizorum & templorum atq; altarium consecratione, quæ ad solos Episcopos pertineat,* hanc thesin suam probare satagit. Rx. 1. Probatio Bellarmini non est accommodata ad id quod est in quæstione. Quæstio est, an potestas ordinandi *jure divino* ad solos Episcopos pertineat? Bellarminus id probat ex Ecclesiæ consuetudine. Atqui probandum erat *ex Dominica institutione* illud descendere. 2. Si vel maximè demonstratum esset à Bellarmino, quòd ipsi Apostoli tale discrimen instituissent inter Episcopos & Presbyteros, quod illis non autem his potestas ordinandi unà cum inspectione reliquorum Presbyterorum debeat esse commissa, quod verisimiliter quidam colligi posse existimant ex Tit. 1. v. 5. ubi Tito Cretensium Episcopo demandatur hæc provincia, *ut constituat oppidatim Presbyteros*: nondum tamen evictum foret, *jure divino* majores esse Episcopos Presbyteris. Constitutio n. illa Apostolica esset duntaxat pars εὐταξίας Ecclesiasticæ, non a. præceptum aliquod divini juris, esset dispositio de ordinaria hujus Ecclesiastici actus collatione, nequaquam v. præjudicaret extraordinario necessitatis casui, quasi scilicet ne quidem urgente necessitatis casu, quando Episcopi hoc officium suum negligunt, Presbyteri nomine Ecclesiæ possent ministros ordinare, recolat Bellarminus sua verba in c. seq. *Etsi Hieronymus non videtur agnoscere jure divino esse discrimen inter jurisdictionem Episcopi & Presbyteri, agnoscit tamen hoc ipsum discrimen ab Apostolis introductum, vult n. Hieronymus in ipsis Ecclesiæ primordiis, cùm adhuc viverent Apostoli, jurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam.* Quod si Hieronymus agnoscere potuit ab Apostolis profectum esse discrimen Episcoporum ac Presbyterorum, ut tamen non agnosceret à jure divino illud esse, utiq; inter hæc duo non est necessaria & immediata connexio. Esse ab Apostolis introductum & esse ex jure divino. 3. Ostendimus v. superiùs ex 1. Tim. 4. v. 14. in Ecclesia Apostolica Presbyteros non fuisse ab impositione manuum in ordinatione simpliciter exclusos, licet ordinis causâ ὁ προεστὼς sive primarius Presbyter, peculiari ratione Episcopus dictus nomine Ecclesiæ & totius Presbyterii actum ordinationis fortè administraverit. Ut n. à vocatione Ministrorum illorum, quos Titus debuit constituere κατὰ πόλιν, nequaquam excludendum est Ecclesiæ suffragium, ita quoq; ab ordinatione eorundem non est excludenda Presbyterii χειροθεσία. 4. Cùm Barnabas & Paulus à S. S. ad peculiarem aliquam ministerii Ecclesiastici functionem segregarentur, reliqui Ecclesiæ Antiochenæ Doctores ipsis priusq̃ dimitterentur, *jejunantes & orantes* imposuêre manus. Act. 13. v. 3. jam v. Paulus *Apostolus* & Barnabas *Evangelista* jure divino erant majores illis Prophetis & Doctoribus. E. non est absurdum Presbyteros imponere manus Episcopis, qui non divino jure, sed Ecclesiæ consuetudine majores sunt. 5. Ordinandi potestatem ita fuisse Episcopis propriam, ut ne quidem urgente necessitatis casu Presbyteris fuerit relicta atq; ut planè haberetur irritum, quod ab ipsis in casu necessitatis extraordinariè factũ, gratis dicitur, præsto n. sunt exempla in contrarium, quæ adduximus in tract. de Eccles. §. 201. & hoc ipso tract. §. 154. Ambros. in c. 4. Ephes. *Apud Ægyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus.* Aug. in quæst. ex utroq; Test. q. 101. *In Alexandria & per totum Ægyptum, si desit Episcopus, consecrat Presbyter.* 6. Ordinationem esse Sacramentum propriè sic dictum, falsa est hypothesis. Ac si vel maximè Sacramentum esset, nondum tamen consequens foret, ab ejus administratione Presbyteros etiam in casu necessitatis exclusos esse, cùm Baptismi administratio ordinariè ad Ministerium Ecclesiasticum pertineat, ad quam tamen ab ipsis Pontificiis extraordinariè in casu necessitatis admittuntur Laici. 7. De Confirmationis Sacr. quid statuendum sit, alibi explicabitur. Altarium & templorum consecratio ignota fuit Apostolicæ ac primitivæ Ecclesiæ, pacatis demum temporibus & cessantibus persecutionibus introducta. Frustra igitur ex consecratione illa Episcopis tributa quæritur argumentum, quod jure divino major sit Episcopi quam Presbyteri potestas.

Quoad potestatem jurisdictionis. 1. ex figura V. T.

239. Quod *potestate jurisdictionis jure divino concessa Episcopi majores sint Presbyteris*, quatuor argumentis Bell. confirmare nititur. Primum desumit *ex figura V. T. in quo erat unus summus Sacerdos & qui ei succedebant. Erant præterea minores Sacerdotes omnes videl. filii Aaronis & qui ab illis descendebant, ac deniq; erant Levitæ cæteri, qui à Levi originem ducebant, sed non per Aaronem. At Episcopi idem sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in T. V. sed Presbyteri apud nos quod illic minores Sacerdotes, ut etiam id Diaconi nostri, quod illorum Levitæ, ut docent,* Damas. Epist. 2. Hieron. Epist. 85 Leo Epist. 88. &c. Rx. 1. Inter Hierarchiam Ecclesiasticam V. ac N. T. est evidens disparitas. Illa n. expressam habet divinam institutionem, sed hæc ab Ecclesiæ consuetudine originem trahit. 2. Ex figuris & typis non possunt duci firma argumenta, nisi ipsa Scriptura monstret applicationem. 3. Comparatio typi & antitypi non debet extendi ultra tertium, in quo instituitur, cùm multa sint in typo quæ non necessariò sunt in antitypo. Veteres conferũt Episcopos, cum Pontificibus, Presbyteros cum Sacerdotibus minoribus, Diaconos cum Levitis ratione ordinis, sed ex eo deduci nequaquam debet; quod ut ordo inter Pontificem Sacerdotes & Levitas in V. T. fuit ex jure divino, ita quoque ordo inter Episcopos, Presbyteros & Diaconos in N. T. itidem sit ex jure divino, contrarium n. testatur ipse Hieron. qui comparatione illa utitur. 4. Epistola ad Hebræos testatur, summum Sacerdotium V. T, fuisse typum & figuram non Episcoporum

sed

sed unius ἀρχιερέως Christi Jesu. 5. Bell. l. 4. de Rom. Pont. c. 1. & alibi passim soli Romano Pontifici tribuit supremam illam jurisdictionem, quæ in V. T. fuit penes summum Sacerdotem, quomodo igitur h. l. asserit, omnes Episcopos succedere summo Sacerdoti V. T. Si constare sibi velit, asserendum ipsi foret, solum Romanum Pontificem succedere V. T. Pontifici, Episcopos autem ac Presbyteros succedere minorib. Sacerdotibus, Diaconos Levitis. 6 Si ex ordine Leviticorum ministrorum judicium faciendum de ordine ministrorum in N. T. consequens fuerit, ut in V. T. duntaxat tres fuêre Leviticorum ministrorum ordines ac gradus, ita quoque in N. T. tres duntaxat constituendos esse ministrorum ordines videl. *Episcopos, Presbyteros & Diaconos.* Quid ergo fiet ordinib. reliquis? 7. Jurisdictio Ecclesiastica in V. T. non fuit penes solum Pontificem, sed penes Synedrium, in quo erant etiam inferiores Sacerdotes; pari igitur ratione inferri deberet, jurisdictionem Ecclesiasticam in N. T. non esse penes solos Episcopos Pontificis successores, sed etiam penes Presbyteros qui inferioribus Sacerdotibus successerint.

2. Ex distinctione Apostolorũ & LXX discipulorum.

240. 2. *Ex distinctione Apostolorum & septuaginta discipulorum. Omnes Patres constanter docent, Episcopos succedere Apostolis, Presbyteros autem septuaginta discipulis.* Conc. Neocæsar. can. 13. Damas. Epist. 3. Anaclet. Epist. 2. Hier. in Epist. ad Marcellam. Aug. in Psal. 44. &c. *Sed Apostolos jure divino majores fuisse LXX. discipulis, colligitur tum ex distincta & diversa institutione tum ex Matthiæ in Apostolatum electione.* R. 1. repetat Bell. sua verba ex cap. proximè sequente. *Episcopi & Presbyteri variis modis à Patribus comparantur. Aliquando dicunt Episcopum tenere locum Dei, Presbyteros locum Christi, Diaconos locum Apostolorum.* Clemens lib. 2. constit. cap. 30. & Ignatius in Epist. ad Trallianos. *Aliquando Episcopo dant locum Christi, Presbyteris locum Apostolorum, Diaconis locum LXX. discipulorum.* Ita Clemens loco citato & Ignatius ad Smyrnenses. *Aliquando Episcopo dant locum Apostolorum, Presbyteris locum LXX. discipulorum &c.* quomodo igitur *omnes Patres constanter docent* Episcopos succedere Apostolis, Presbyteros LXX. discipulis, quomodo ex arbitraria & incerta comparatione deduci potest, jure divino Episcopos Presbyteris majores esse? *ex Scriptura* illud jus divinum erat demonstrandum. 2. Et Apostolorum & LXX. discipulorum vocatio fuit extraordinaria, officium peculiare, gradus temporarius, ergo successio in eo non habet locum, unde etiam Eph. 4. v. 11. & 2. Cor. 12. v. 28. *Apostolorũ & Evangelistarum* officium à *Pastorum & Doctorum* officio distinguitur. 3. Quâvis superior fuerit ordinis Apostolici gradus, tamen in prima Apostolorum & septuaginta discipulorum ad Israëlitas ablegatione utrisque dantur *paria jura*, ut loquitur Saravia de div. grad. cap. 4. utrique enim docendi & miracula edendi potestate instruuntur, neque etiam post Christi ascensionem Apostoli quandam jurisdictionem & prætoriam potestatem in illos sibi arrogarunt, sed illos fratres, conservos, cooperarios & coadjutores suos vocarunt, ut testantur exempla Barnabæ, Apollo, Marci, Sylvani, Epaphroditi, Tychici, Andronici, Aquilæ &c. Rom. 16. v. 3. Phil. 2. v. 25. Col. 1. v. 7. c. 4. v. 7. & c. 4. Apostolorũ temporibus iidem fuêre Presbyteri & Episcopi, ut superiùs ostensum, ergo ignotum illis fuit tale discrimen, quod soli Episcopi jure divino quoad potestatem jurisdictionis succederent Apostolis, Presbyteri septuaginta discipulis. 5. Petrus 1. Epist. 5. v. 1 vocat se *Compresbyterum*, ergò Presbyteros certâ ratione & respectu Apostolorum successores constituit, quatenus sc. officium docendi verbum, administrandi Sacramenta, potestatem clavium exercendi &c. omnes acceperunt, quâ in parte non sunt inferiores Presbyteris, quod inspectio reliquorum Presbyterorum uni ex ipsis postmodum fuit commissa, & peculiari illa ratione Episcopi dicuntur Apostolis succedere, id non descendit ex *jure divino*, sed ex Ecclesiæ consuetudine: quod attinet vocationem immediatam, mandatum ubiq; prædicandi, donum miraculorum, privilegium infallibilitatis &c. ratione horum & similium nec Episcopi nec Presbyteri Apostolis succedunt.

3. Ex verbis Christi & Apostoli Matt. 24 & Act. 20.

241. 3. Ex verbis Christi & Apostoli. Matth. 24. inquit Christus: *Quis putas fidelis & prudens est servus, quem constituit Dominus super familiam suam. Hæc verba Hilarius & cæteri Patres in hunc locum de Episcopis dicta esse volunt, ex quo intelligimus, ipso Domino instituente Episcoporum propriam esse curam & gubernationem Ecclesiæ, quo etiam pertinet locus Act. 20. Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Resp. 1. Act. 20. v. 28 iidem dicuntur ab Apostolo Episcopi, quos Lucas v. 17. vocaverat Presbyteros, ac in una civitate Epheso plures tunc fuêre Episcopi. quod non competit illis Episcopis, de quib. Bellarm. h. l. dicit, quod *Presbyteris sint præfecti.* Invertimus igitur Bellarm. argumentum, Illis cura & gubernatio Ecclesiæ tunc temporis competebat, quos Apostolus jubet pascere Ecclesiam Dei. Atqui Apostolus Presbyteros ibi alloquitur & eos jubet pascere Ecclesiam Dei. Ergo Major est Bellarmini. Minor patet ex v. 17. immota igitur persistit conclusio, quod tunc temporis cura & gubernatio Ecclesiæ Presbyteris competierit. Atque hoc illud est, quod Hieron. scribit in comm. 1. ad Tit. quod *communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ olim fuerint gubernatæ.* 2. Dictum Christi Matth. 24. v. 45. Theophyl. generaliter exponit de omnibus, qui à Deo aliquid acceperunt. *Qui tunc inventus fuerit fidelis & prudens* (inquit) *ille & multò plura consequetur, regnum nempe cœlorum. Nam omnium quæ sunt Dei, heredes erunt sancti. Fidelis a. servus & prudens omnis etiam est, qui in tempore dedit cibum discipulis, sicut Paulus nunc quidem lacte potans, nunc a. sapienter loquens, sed & omnis, qui a Deo acceperit vel opes vel potentiam, vel principatum, debet fideliter & prudenter ministrare ea tanquam rationem redditurus.* Eodem modò Euthym. in h. l. *Convenit* (inquit) *hic sermo non iis tantum, qui divites sunt in sermone, sed & his, qui pecuniis ac possessionibus divites sunt. Omnes n. constituit Deus dispensatores eorum, quæ possident, volens ut omnes fideliter ac prudenter cuncta dividant.* Hæc interpretatio congruit cum proximè antecedente admonitione & sequente comminatione, quæ generalis est ad omnes omninò spectans, siquidem omnes Christus vult vigilare & adventum suum in timore Domini expectare. 3. Greg. p. 3. curæ Pastoralis c. 5. de omnib. Ministris non de solis Episcopis, lorum exponit. Idem facit Fulgent. serm. 1. *Hæc familia* (inquit) *est sancta Ecclesia, quæ per orbem terra copiosâ fertilitate diffunditur &c. Grex boni Pastoris est ipsa familia redemptoris. Dispensator verò quis sit, quem oportet esse fidelem pariter et prudentem, Paulus nobis ostendit Apostolus, qui ac se suisq;*

sociis loquens ait, 1. Cor. 4. v. 1. Sic nos existimet homo ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ne quis autem vestrûm solos Apostolos dispensatores solos existimet, neglectoq; militia spiritualis officio servus piger infideliter, imprudenterq; dormitet, ipse B. Apostolus Episcopos quoq; dispensatores esse ostendens ait. Tit. 1. v. 7. oportet enim Episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem. Hæc Fulgentius ex Scripturis suam interpretationem probans. 4. Sed demus de Episcopis, qui inspectioni aliorum Presbyterorum præfecti sunt, locum peculiariter intelligi posse, nondum tamen evictû erit *jure div. quoad potestatem jurisdict.* majores esse Episcopos Presbyteris, sed hoc duntaxat sequeretur, Deo omnis boni autori tribuendum esse, quod propter εὐταξίαν talis ordo inter Ministros ab Ecclesia institutus sit, ut alii aliis præpositi sese mutuò urgeant ad opus ministerii ritè perficiendum.

4. *Ex ignorata distinctionis origine.* 242. 4. Ex antiquitate. *Si jure humano Episcopi Presbyteris praeessent, inveniretur certè principium aliquod hujus institutionis post Apostolica tempora. At ipso tempore Apostolorum is erat Ecclesia usus, ut Presbyteri Episcopis subessent, nam 1. Tim. 5. Apostolus ita scribit. Adversus Presbyterum noli accusationem recipere nisi sub duobus aut tribus testib. ubi vidimus Episcopum Apostolorum tempore judicem Presbyterorum ac proinde verum principem & superiorem*, quod probat etiam dicta veterum. Resp. 1. ex usu Ecclesiæ ab ipsis etiam Apostolis introducto nondum inferri potest *jure divino* quoad potestatem jurisdictionis Episcopos Presbyteris majores esse, ut ex Hieronymo ostendimus superiùs. 2. Timotheus fuit unus ex Evangelistis, quorum gradus jure divino fuit superior Presbyteris. 3. Concedimus Timotheum fuisse in Ecclesia Ephesina constitutum, ut reliquorum Presbyterorum esset inspector προεςὼς & ἡγούμενος, ideoque etiam Ecclesiastici judicii director, interim tamen potestatem illam judicandi non vendicavit sibi soli, quia tunc temporis Hieronymo teste *communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur*, unde ipsi quoque Presbyteri vocantur προεςῶτες 1. Tim. 5. v. 17. 4. Patrum testimonia, quæ adducuntur, de temporum suorum consuetudine Ecclesiastica, non a divina institutione loquuntur. 5. Si Presbyteri in illis Patrum dictis accipiuntur pro illis, qui non *laborant in verbo*, sed morum censuræ præfecti sunt, facilè concedimus Episcopos illis majores esse. 6. Quos Bell. defendit Episcopos, illi Principum more imperant ac sunt *veri Principes* (ut loquitur) soli habet solium sive thronum in Ecclesia, soli excommunicant, in Conciliis præsident ac leges in eis figunt. Sed tales Episcopos ignorant Christus & Apostoli iidéq; consentiens primitiva Ecclesia. In Concilio Hierosolymitano non soli Apostoli, sed etiam Presbyteri sententiam ferunt Act. 15. v. 6. 22. & 23. ac tantùm abest, ut in Ecclesia Apostolica & Apostolicæ vicinis Episcopi exclusis Presbyteris potestatem vibrandi excommunicationis fulmen sibi solis arrogaverint, ut Paulus Apostolus non nisi Ecclesiæ Corinthiacæ cum eis incestuosum Satanæ tradere judicavit 2. Cor. 5. v. 4. Atq; hæc dicta sint ad priora duo membra illius cap. in quo demonstrare conatur Bell. Episcopos jure divino esse majores Presbytero quoad potestatem ordinis & jurisdictionem; quod attinet membrum tertium, in quo probare nititur, Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu Presbyterorum q. Consules in Senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum, de eo quid statuendum sit, ex dictis facilè apparet.

5. *Ex Aerianæ hæresis damnatione.* 243. Non est hoc loco prætermittendum, quod in principio capitis Bell. scribit, *hæresin illam jam olim in Aerio damnatam esse, quod inter Episcopum & Presbyterum nihil interesse* recte. Epiph. hær. 75. & August. de hær. c. 53. Resp. 1. Aerius ille, ut testatur Epiphanius, fuit *totus Arianus*. 2. Nemo nostrûm dicit, *nihil interesse inter Episcopū & Presbyterum*, sed agnoscimus propter εὐταξίαν Ecclesiasticam & concordiam alendam utile esse, ut discrimen Episcoporum & Presbyterorum in Ecclesia conservetur. Tale discrimen à nobis statui agnoscit Gregor. de Valent. tom. 4. disp. 9. q. 1. punct. 2. *Omnes protestantes* (inquit) *admittunt tres saltem Ministrorum gradus, nempe Episcoporum, quos vocant Superintendentes, ut habeant curā Ecclesiasticæ disciplinæ; Presbyterorum, quos vocant ministros verbi & Sacramentorum; ac Diaconorum, qui Superintendentibus & Pastoribus navent operam in administratione Sacramentorum & officiis aliis.* Bell. ipse l. de Clericis cap. 11. in princ. *Chem. docet, tres tantum esse veros ordines Episcoporum, quos ipse Pastores Inspectores vocant. Presbyterorum quos Seniores vel Doctores vel Ministros verbi appellant & Diaconorum.* Atqui si Episcoporum ordinem à Presbyteris distinguimus, utique inter Episcopum & Presbyterum aliquid interesse dicimus. 3. Ergo quod Aerius odio Eustathii, qui in Episcopatu ipsi antelatus erat, æqualitatem illam, quæ fuit tempore Apostolorum, ita cœpit urgere, ut Ecclesiæ consuetudinē, quæ in remedium schismatum, ordinis & concordiæ causâ Episcopum Presbyteria & inspectioni totius Ecclesiæ præponebat, simpliciter repudiaret, id cùm ad confusiones ac dissensiones spectare videretur, meritò in illo reprobatum fuit. 4. Michael Medina Pontificius l. 1. de sacror. hom. orig. & continentia c. 5. non solùm Hieronymum sed etiam Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium & Theophylactum idem cum Aerianis sensisse scribit, cum illo Bellarminus transigat. 5. Si Patres illi judicassent, sententiam illam in Aerio tanquam hæresin esse damnatam, tantum abest, ut verbis illi viderentur suffragari, ut potius in contrariam partem declinassent, quod in oppugnatione sententiæ adversæ ipsis accidere consuevit.

Ordines Pontificii. 244. Atq; hæc dicta sint de Ministerii Ecclesiastici gradibus, quorum Scriptura mentionem facit, restat ut Pontificiorum ordines, quorum plerique sunt ἄτακτοι & inordinati consideremus. Bell. lib. de Clericis cap. 11. disputat *propriè loquendo septem à Catholicis ordines numerari, qui sunt Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolutus, Lector, Exorcista, Ostiarius*, ex cap. Cleros. dist. 21. Illos dividunt *in ordines minores & majores*. Minores dicunt esse quatuor: *Ostiariatum, Lectoratum, Exorcistatum & Acolutatum.* Majores tres: *Subdiaconatum, Diaconatum & Presbyteratum.* Catech. Romanus cap. de sacr. ordinib. Fab. Incarnatus in Scrutinio p. 109. cap. 12. Bell. *de antiquitate illorum Ordinum* differit, quam non audet quidem disertè ad Apostolos revocare, interim tamen cùm in Clemente & Ignatio Apostolorum discipulis ordinum eorū mentionem fieri statuat, videtur ad Apostolorum tempora originem eorundem referre, c. 13. *de officiis singulorum* Ministrorum differit. *Exordinem*

(in-

(inquit) *sumitur in Ecclesia à prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cùm nullum habeat certum officium annexum, sed est quædam dispositio ut præparatum ad ordines, ut Catechismus ad Christianismum.* *Ostiariorum* officium est *aperire & claudere fores Ecclesiæ, & curam templi habere*, unde in ordinatione Episcopus porrigit ipsis *claves* dicens: *Accipe potestatem aperiendi Ecclesiam & sacrarium, & claudendi infidelibus.* Lombard. lib. 4. sent. dist. 24. lit. C. de ostiariis scribit, *quod tenentes clavẽ omnia intus & extra custodiant, utq; inter bonos & malos habentes judicium dignos recipiant, indignos respuant*, unde in Ordinatione ipsis dicatur: *Sic agite, tanquam Deo rationem reddituri pro rebus, quæ clavibus istis concluduntur.* *Lectorum* officium est *Legere ex pulpito in Ecclesia*, quicquid legendum ex utroq; (vel secundùm alios ex V. duntaxat) Testamento, nimirum extra tempus sacrificii. In illorum ordinatione Episcopus porrigit librum, quem vocant *Lectionarium*, dicens. *Accipe potestatem, & esto verbi Dei relator.* Lombard. d. loco lit. D. monet, eosdem vocari etiam *Psalmistas & Pronunciatores*, ac in ordinatione ab Episcopo illis dici: *Accipe & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter impleveris officium, partem cum his, qui benè verbũ Dei ministraverint.* *Exorcistarum* officium est *exorcismos Ecclesiæ legere super energumenos*, & eo modo præparare illos, ut sacrificii divini participes fieri possint. In illorum ordinatione Episcopus tradit eis *librum Exorcismorum* dicens: *Accipe & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super energumenos sive baptizatos sive Catechumenos.* *Acoluthorum* officium est, *cum cereo accenso sequi Diaconum ad locum Evangelii & urceolos atq; ampullas ad sacrificium præparare ac Subdiacono porrigere.* Item *præparare luminaria*. Dicuntur ἀκόλουθοι ab ἀκολουθεῖν sequor, aliàs *Ceroferarii* à gestando cereo. Glossa in c. Cleros dist. 21. legit ἀκώλυτοι non prohibitus, h. e. admissus, additâ ratione, *quod ita vocatus fuerit, qui ipse quidem non peragebat mysteria, sed non excludebatur cum cæteris*, quod ignem aut simile quiddam ad sacra necessarium afferebat. In illorum ordinatione Episcopus illis porrigit *candelabrum cum cereo & urceolo* dicens: *Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accendendũ luminaria mancipatũ in nomine Domini. Et accipe urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistia & sanguinis Christi Sacramentũ.* *Subdiaconorum vel Hypodiaconorum* officium est, *ministrare Diacono in sacrificio.* In illorum ordinatione Episcopus tradit eis *calicem vacuum cum patina, item librum Epistolarum*, dicens: *Accipe librum Epistolarem, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tum pro vivis quam pro defunctis.* Lombard. dict. loc. lit. G. addit, ad Subdiaconos pertinere, *ut calicem & patinam ad altare Christi deferant & Levitis tradant, item ut urceolum & aquam manile & manutergium teneant, Episcopo & Presbyteris & Levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbeant; Deniq; ut corporales & pallas & substratoria lavent.* *Diaconorum est Sacerdoti sacrificanti assistere ac ministrare & populo distribuere Eucharistium, tempore sacrificii Evangelium legere, baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitẽtes, Eucharistiam deferre ac præbere Laicis, uc breviter omnia facere, quæ Episcopi & Presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini & ordinatione Clericorum & aliis officiis, quæ requirũt potestatẽ ordinis.* In illorũ ordinat. Ep. tradens eis *librum Evangeliorum* dicit: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei, tàm pro vivis quàm pro defunctis.* Item, *accipe Spiritum S. ad resistendum Diabolo & tentationibus ejus.* Lomb. d. l. lit. H. addit, quod ad Diaconũ pertineat *oblationes inferre & disponere in altari, componere mensam Domini & vestire, crucem ferre, prædicare Evangelium & Epistolam ad populum*, ut enim Lectorib. V. T. ita Diaconis N. esse prædicandum. *Presbyterorum est consecrare corpus & sanguinem Christi, offerre sacrificium pro vivis & mortuis, orationes dicere, & dona Dei benedicere &c.* In illorum ordinatione Episcopus reflectit *stolam* ab humero sinistro in dextrum in modum crucis dicens: *Accipe jugum Domini, jugum enim ejus suave, & onus ejus leve.* Deinde dat *vestem Sacerdotalem* & consecrat manus dicens: *Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam unctionem & nostram benedictionem.* Posteà porrigit *calicem cum vino & aqua & patinam cum hostia superimposita* dicens: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasq; celebrandi.* Denique imponit ambas manus super caput cujuslibet ordinandi ad Sacerdotium dicens: *Accipe Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.* Vide etiam c. perlectis. dist. 25. ubi ordines & ministeria illa Clericorum in Archidiaconi cura, Primicerii & Thesaurarii solicitudine dividuntur. Conjunge titulos decretalium de officio Archidiaconi, de officio Archipresbyteri, de officio Primicerii, de officio Sacristæ &c.

245. Multa autem sunt quæ in hac Ordinum enumeratione Pontificiâ desideramus. 1. quòd ipsimet *de numero* illorum nondum consentiunt. Fab. Incarnatus in Scrutinio Sacerdotali part. 1. tract. 2. cap. de Sacr. Ordin. *Secundùm Magistrum 4. sent. dist. 24. sunt septẽ ordines scilicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolutatus, Subdiaconatus, Diaconatus & Presbyteratus. Et dicũtur septem propter septiformem gratiã S. S. Canonistæ tamen tenent, quod sint novem secundum novem Hierarchias sc. prima tonsura & ordo Episcopalis. cap. cùm contingat de atat. & qualit. ordin. et in c. 1. de ord. ab Episc. qui renunc. Secundùm Thomam in 4. sent. dist. 24. Si propriè accipimus ordines, in quantum sunt Sacramenta, sunt septem, quatuor scil. minores et tres sacri. Si verò largo modo sumamus, addetur minoribus prima tonsura, sive Psalmistatus, ut quidam dicunt, sacris vero addetur Episcopatus.* c. Cleros. dist. 21. c. Psalmista. dist. 23. *Tamen communior opinio est, quod prima tonsura et Episcopatus non sint ordines, quia corona seu tonsura est quoddam signum distinctivum ministrorum Ecclesiæ à plebe communi etc. Item dignitas Episcopalis non est ordo, ut tenetur communiter à Doctorib. super quo notandum, quod secundum Thomam duplex dicitur ordo. Uno modo secundùm quod est officium respectu ad corpus Christi verum scil. ad consecrationem hostiæ et isto modo Episcopatus non est ordo. quia Episcopus non habet potestatem superiorem Sacerdote quantũ ad consecrationem corporis Christi. Alio modo dicitur secundùm quod est officium respectu quarundam actionum sacrarũ, super quas habet disponere præ cæteris Sacerdotib. et sic dicitur impropriè ordo ratione jurisdictionis, sed tamen non est Sacramentum, sed quoddam Sacramentale.* Hæc omnia Incarnatus. 2. quod negant *Christum suo exemplo omnium illorum ordinum officia in semetipso exhibuisse*, & corpori suo, quod est Ecclesia, eosdem observandos reliquisse. Sic n. habet

Quid in illis Ordinibus reprehendamus. 1. de numero dissensionem.

2. De Christi exemplo gloriationem.

Lombard.lib.4.sent.dist.24.sect.A.&seqq.Compend.Theolog.veritatis lib.6.cap.36.Fab.Incarn. in Scrutin.Sacerd.part.1.tract.2.c.de ordine p.111. Ostiariorũ officium Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes ejecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur &c. Ostiariatus ergo institut' est, (inquit Fabius) quando Christus dixit, Attollite portas Principes vestras & elevamini portæ æternales, & quando ementes ac vendentes ejecit è templo. Lectorum officium implevit Christus, cùm in medio Seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligendum legit: Spiritus Domini super me. Institutus ergò (inquit Fabius) est ordo lectoratus, quando Christus librum Prophetæ aperuit, & completâ lectione ministro dedit Luc.4. Exorcistarum officio usus est Dominus, quando salivâ suâ tetigit aures & linguam surdi & muti dicens Ephata, quod est adaperire, hoc etiam officio usus est Christus, cùm Dæmoniacos multos sanavit. Institutus ergo (inquit Fab.) est Exorcistatus, quando Christus tetigit aures muti & su .s Marc.7. & quando de Maria Magdalena septem Dæmonia ejecit. Acoluthorum officium Dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Institutus ergo (inquit Fab.) est Acoluthatus, quando Christus dixit, Ego sum lux mundi Ioh.8. Subdiaconorum officio Christus usus est, & secundùm Fabium ordinem eorum instituit, quando linteo se præcinxit & mittens aquam in pelvim pedes discipulorum lavit, & linteo tersit. Diaconorum officio Christus usus est, & ordinem eorum instituit, quando post Cœnam Sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispensavit, & quando Apostolos dormientes ad orationem excitavit, dicens, Vigilate & orate Presbyterorum officio Christus usus est, & ordinem eorum instituit, cùm seipsum in ara crucis obtulit idem Sacerdos & hostia, & quando post Cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum commutavit. Sed nugis hisce meritò opponimus, quod Lombardus ibid.lit.I.subjungit: Cùm omnes illi ordines spirituales sint & sacri, excellenter tamen Canones duos tantùm sacros ordines appellari censent, Diaconatus scilicet & Presbyteratus, quia hos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse, & de his solis præceptum Apostoli habemus, Apostoli enim in singulis civitatibus Episcopos & Presbyteros habuerunt. Levitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit B.Stephanus, Subdiaconos v. & Acoluthos procedente tempore Ecclesia sibi constituit. Idem habet Gratianus in prooem.dist.21. Garanza in summa Concil.f.15.sic scribit: Quæ in summa tractat Anacletus in tertia Epistola sunt ista: primùm à Domino constitutos esse hos duos ordines Episcoporum & Sacerdotum. Et ampliùs quàm isti duo nec nobis à Deo collati sunt, nec Apostoli docuerunt, ex quo colligitur, ordines aut gradus notos in Ecclesia non à Domino ordinatos nec Apostolis. Becanus in disp.de vocat.ministr.th.34.fatetur, trium duntaxat ordinum, Episcoporum scilic. Presbyterorum & Diaconorum apertam in scriptis Apostolicis fieri mentionem. Nec Bell. fuit ausus institutionem & originem illorum septem ordinum ad Christum revocare, sed asserit originem illorum rem longè antiquiorem esse q̃ Calvinus existimet. 3. quòd ex κακοζηλίᾳ Iudaismi Ordines illi in Ecclesiam Christianã sint introducti. Lomb.l.4.sent.dist.24.lit.C. Ostiarii iidem & janitores sunt, qui in V.T. electi sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus. lit.D. Ordo Lectorum formam & initium à Prophetis accepisse videtur, quib. dicitur: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. lit.E. Exorcistarũ ordo à Salomone videtur descendisse, qui quendam modum exorcizandi invenit, quo Dæmones adjurati ex obsessis corporib. expellebantur. lit.F. Hujus (Acoluthorum) officii formam illi gerebant in V.T. qui lucernas candelabri componebant & accendebant igne cœlesti ad illuminandas tenebras Aquilonares. lit.G. Subdiaconi apud Hebræos Nathinæi vocabantur, h.e. in humilitate Domino servientes. lit.H. Diaconorum ordo in V.T. à tribu Levi nomen accepit, dicuntur n. & Levitæ. Et postea: Quod huic ordini à Mose statutum est, hoc etiam in N.T. repræsentatur, cùm Diacono super lævum humerum stola ponitur & casula in dieb. jejunii complicatur. lit.I. Ordo Presbyterorum à filiis Aaron sumsit exordium. Summos n. Pontifices & minores Sacerdotes instituit Deus per Mosen, qui ex præcepto Dei Aaron in summum Pontificem, filios v. ejus unxit in minores Sacerdotes. Gratianus in prooem.dist.21.paulò aliter hæc accommodat. Institutio ordinum (inquit) est in V.T. inchoata & in novo plenius consummata. Summi etenim Pontifices & minores Sacerdotes à Deo sunt instituti per Mosen, qui ex præcepto Domini Aaron in summum Pontificem, filios v. ejus unxit in minores Sacerdotes. Postea v. David cùm ministeria domus ampliaret, janitores & cantores instituit. Salomon quendam modum exorcizandi invenit. Hæc omnia in N.T. Ecclesia imitata habet janitores suos, quos Ostiarios appellamus, pro cantoribus, lectores & cantores instituit. Exorcistas à nomine antiquo & officio permanente recepit, pro filiis v. Aaron omnes infra summũ Pontificem Sacerdotium administrantes sunt consecrati. 4. quòd distinctionem inter Presbyteros (quâ alii appellantur simpliciter Sacerdotes, alii Archipresbyteri, alii Chorepiscopi, alii Episcopi, alii Archiepiscopi seu Metropolitæ, alii Primates, alii Patriarchæ, alii summi Pontifices) ex gentilissimi κακοζηλίᾳ in Ecclesiam introduxerunt. Sic n. disertis verbis in prooem.dist.21. loquitur Grat. Discretio illa Sacerdotum à gentilib. maximè introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Quò etiam pertinent sequentia Juris Canonici capitula. c. Urbes. dist.80. ex Lucino Papa: Vrbes & loca in quib. primates præsidere debent, non à modernis, sed multis ante adventum Christi statuta sunt temporib. quarum primates gentiles etiam pro majorib. negotiis appellabant. In ipsis v. urbib. post adventum Christi Apostoli & eorum successores Patriarchas & primates posuerunt &c. c. in illis. dist. ead. ex Clemente. In illis v. civitatib. in quib. olim apud Ethnicos primi flamines eorum atq; primi legis doctores erant, Episcoporum Primates vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum & majora negotia in fide agitarent: in illis a. in quib. dudum apud prædictos Ethnicos erant eorum archiflamines quos tamen minores esse tenebant, quã memoratos Primates, Archiepiscopos institui præcepit. Idem repetitur. c. Provinciæ. dist.99. ex Anacleto. 5. quòd antiquitatis temporibus Apostolorum proxima suffragio ordines illos omnes probare conantur. Bellarm. de Cleric. cap.12. Clementem l.8. Constitut. & Ignatium in Epist. ad Antiochenses ordinum eorum omnium mentionem facere scribit, qui cùm Apostolorum discipuli fuerint, ex eo colligendum relinquit, quàm antiqua sit ordinum origo. Sed Ignatii Epistolis admixta sunt

3. Iudaismi imitationem.

4. Gentilissimi assimilatione.

5. de antiquitate nugatorum.

sunt multa perigrina. Euseb. lib. 3. Hist. cap. 31. Epistolaa tres Ignatio tribuit ad Ephesinos scil. ad Magnesianoa, ad Trallensea, quas ipsas non carere corruptione, patet ex eo, quòd Theodoret. Dial. 1. & Gelasiua in lib. de duab. Natur. ex Epist. ad Eph. citant testimonium, quod in esemplaribus editis non habetur. De libria Constitutionum Clementi Romano attributia nihil habent Eusebius, nihil Hieronymus, nihil Gennadius. Sed de his suo loco plura. Opponimus igitur Bellarmino c. Nullua. dist. 60. ex Urbano. *Nullus in Episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiosè vivens fuerit inventus, sacros autem ordines dicimus Diaconatum & Presbyteratum, hos siquidem solos* (nota exclusivam) *primitiva legitur habuisse Ecclesia.* ** *Vetus ordo in officiis personarum, qua prasunt, duplex. Temporarius & perpetuus. Iuille Apostoli, Propheta, Evangelista. In hoc, doctores, Pastores, Episcopi, Seniores & Diaconi. Novos rectores sequentia tempora designarunt. Papas, Cardinales, Archiepiscopos, Metropolitanos; Primates, Decanos, Archidiaconos, Prapositos, Archipresbyteros, Subdiaconos, Ostiarios Exorcistas, Psalmistas, Acolitos, Abbates, Monachos, Iesuitas & infinitos Monachorum Ordines.* Pisec. in app. resp. ad 10. rat. Camp. p. 133. **

6. ad numerum septenarium restrictionem.

6. quòd *ad septenarium numerum* ordinea Ecclesiasticos præcisè restringunt, cùm tamen Ecclesiastici Scriptores modò plures, modò pauciores numerent ordinea. Dionys. Areop. de Hierarch. Eccles. cap. 5. enumerat *Pontificum, Sacerdotum & Ministrorum ordinem.* In Canonibua Apostolorum numerantur quinque ordines, *Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum & Cantorum.* Ambros. in cap. 4. Eph. numerat etiam quinque, sed loco *Cantorum* ponit *Exorcistas.* Ignat. In Epist. ad Antioch. & Epiph. in fine panarii addunt κοπιῶντας *Laborantes in sepultura.* Ignatius etiam addit *Confessores.* Canonistæ addunt *Psalmistam.* Bellarminus regerit, *Dionysium voluisse saltem Hierarchias, non autem ordines enumerare.* At, ubi reliquorum ordinum, qui ab Hierarchia Ecclesiastica sese excludi ægrè ferent, mentionem facit? Clementem in canonibus plures ordinea agnovisse, probat ex can. 15. *Si quis Presbyter aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum &c.* At non est quæstio de ordinum pluralitate, sed de eorum determinato numero. Ambrosium dicit, *numerare quinq. ordines ex occasione dicti Ephes. 4.* at si ad numerum septenarium ordinea Ecclesiasticos judicasset astrictoa, talem Apostolici dicti explicationem haudquaquam protulisset. Ignatium & Epiphanium dicit, *numerare non solum ordines propriè dictos, sed & alios quomodocunq. divinis obsequiis dedicatos.* Inter quos Laborantea in sepultura mortuorum recenseantur. Atqui idem nos dicere possumus de illia quoque veteribua, qui Janitores, Lectores, Acoluthoa, Subdiaconoa inter ordines numerant, quod videlicet *non ordines propriè sic dictos, sed ministeria eorum, qui quomodocunq. divinis obsequiis dedicati & adhibiti fuêre,* recenseant. Dissensionem de ordinum numero inter Canonistas & Scholasticos sic conciliat, quod illi considerent *ordines, ut Hierarchiam constituant,* quo modo Episcopus à Presbytero & Cantor à Lectore discernatur, ac proinde novem ordines constituantur; hi v. eosdem considerent, *ut se habent ad sacrificium,* quo modo nec Episcopus à Presbytero, nec Cantor à Lectore distinguatur ac proinde septem duntaxat ordines constituantur.

At Bell. sibiipsi apertè contradicit. Si n. *ordines inferiores sive minores non sunt Hierarchia,* ut in hoc ipso capite in resp. ad locum Dionysii disertis verbia asseruit, quomodo dici potest, *quod Canonista in numero ordinum novenario considerent eos, ut Hierarchiam constituunt.* Possuntne inferiores ordinea unà cum tribus superioribus constituere Hierarchiam, si in illia constituti non sunt Hierarchæ? Jesuiticâ subtilitate ad hæc concilianda erit opua, quæ enim nostra est simplicitaa, conciliare ea non possumus. Exponant etiam nobis modum, quo se habeat ad sacrificium Ostiarius, Lector, & Exorcista? num quia ostiarius fores aperit, ut Sacrificulus intrare & Missam celebrare possit, & quia Lector hoc officium eidem præstat, ut tempore sacrificii à canendo & legendo sileat, & Exorcista ut energumenos antè Missæ celebrationem ex templo ejiciat? Acoluthus ampullas atq; urceolos ad sacrificium præparat ac Subdiacono porrigit, Subdiaconus calicem & patinam ad altare defert. Diaconus oblationes infert & disponit in altari, componit & vestit mensam Domini &c. ergo respectum quendam habent ad Sacrificium, seo in Ostiario, Lectore & Exorcista nihil tale occurrit. Exponant denique causam, quare ex respectu ad sacrificium septem ordinea numerandi sint, cùm enim distincta sint ordinum singulorum officia, utique etiam sine ullo ad sacrificium respectu ratione distinctorum officiorum enumerandi erunt, ac proinde cùm officium Episcopi ab officio Presbyteri sit distinctum, stabit thesia Canonistarum, quòd dignitas Episcopalis sit ordo à Presbyteratu distinctua. 7. quòd *quævis in Ecclesia ministeria in peculiares ordines transforment.* Fores enim claudere ac aperire, cereos accendere ac circumferre, vasa sacra custodire, mundare, ad usua divinos præparare, mensam Domini vestire, pastori ad ministrandum altare aquam ad Baptismum, panem & vinum ad Eucharistiæ celebrationem afferre &c. non constituunt peculiares & distinctos ordines Ecclesiasticos, sed sunt ministeria eo modo comparata, ut ab uno eodemq; homine facilè præstari possint, uti praxis nostrarum Ecclesiarum testatur.

7. Quorlibet ministeriorum in ordines transformationem.

8. *quod perpetuam illorum ordinum in Ecclesia necessitatem urgent,* cùm tamen ex libero Ecclesiæ instituto pro ratione circumstantiarum quandoque pluribus quandoque paucioribus ministeria, quæ ordinibua illis hodiè distinctè assignantur, conjunctè fuerint olim demandata. Noluit certè purior & antiquior Ecclesia legem aliquam necessitatia hac in re ponere, sed propter multitudinem fidelium & Ecclesiasticæ politiæ εὐσχημοσύνην illos Clericorum ordinea liberâ dispositione distinxit, ut omnia fierent *ordine ac decenter* & in inferioribus ministeriia eorum fidelitaa & industria priùs probaretur, qui ad superiora admovendi erant.

8. ad necessitatem astrictionem.

9. *quod titulos sine re usurpant.* Exorcistæ enim ordinantur, qui dono expellendi Dæmonas non sunt instructi. Lectores & Cantores dicuntur, qui in Ecclesia non legunt. Sacerdotes & Episcopi dicuntur, qui à docendi ac prædicandi munere, quod inter Ecclesiastica ministeria primarium est, toto vitæ tempore abstinent contra proprios ipsorum Canones, quoa inferiùs adducemus.

9. titulorum sine re usurpationem.

10. *quòd nomen & dignitatem Sacramenti ordinibus illis tribuunt,* cùm requisita Sacramenti propria in illis monstrare nequeant; magna rursus hic occurrunt inter ipsos sententiarum divortia, de quibus superiùs. 11. *quod præcipuum ac principale Sacerdotum munus,*

10. Sacramenti appellationem.

11 omnium ordinū ad

Missaticū sacrificiū revocationem.

munus, *ad quod reliquorum ordinum officia respectum habeant, statuunt offerre sacrificiū Missaticum pro vivis ac mortuis*, cùm tamen Christus in N.T. Ecclesiæ ministros non constituerit Missifices, sed Evangelii præcones & mysteriorum divinorum dispensatores 1. Cor. 4. v. 1. &c.

Subdivisio Sacerdotū.

246. Sacerdotum sive Presbyterorum ordinem eo modo subdividunt, ut quosdam statuant *majores*, dictos Episcopos, quosdam verò *minores* sive simplices Sacerdotes. Bellarm. lib. de Sacram. Ordin. cap. 5. Ordo Episcoporum ipsis vicissim est quadripartitus *in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis & Episcopis*. c. Cleros. dist. 21. ex Isidor. ubi singulorum tales dantur definitiones. *Patriarcha summus Patrum interpretatur, quia primum post Apostolicum tenet locum & ideò, quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Romanus, Antiochenus, Alexandrinus. Archiepisc. Græco interpretatur vocabulo, q. sit summus Episcoporum, i.e. primas, tenet n. vicem Apostolicā & præsidet tàm Metropolitanis q̄ cæteris Episcopis. Metropolitani a. à mensura civitatum vocantur, singulis n. provinciis præeminent, quorum autoritati & doctrinæ cæteri Sacerdotes subjecti sunt, sine quib. nihil reliquis agere licet Episcopis, solicitudo n. totius provinciæ Archiepiscopis commissa est. Omnes a. superiùs designati ordines uno eodemq; vocabulo Episcopi nominantur, sed ideò privato nomine quidam utuntur, propter distinctionem potestatū, quam singulariter acceperunt.* Hæc Isid. Rom. Pontificis Electores & Consiliarii perpetui dicuntur Cardinales, quòd summo Pontifici proximè adhæreant, qui est velut *cardo totius Ecclesiæ*, quam rationem nominis ꝓponit Leo IX. in Ep. ad Michael. c. 32. cum quo affinitatem quandam habet, qđ Hostiensis contendit, Cardinales figuratos esse in verb. 1. Sam. 2. 8. *Dominisūt cardines terra & posuit super eos orbem.* Baronius figuram Cardinalium quærit in visione Prophetica Esa. 6. v. 4. *commota sunt superliminaria cardinum*, quem Veneti in resp. ad ipsius parænes. hoc nomine falsè irrident. *Satis lepidè*, inquiunt pag. 44. *at non minùs periculosè Cardinales tuos à superliminaribus cardinum, quorum Propheta meminit, arcessis. Nam ut demus tibi vaticinium Esaiæ in hoc Pontificis judicio* (contra Venetos) *impletum esse, tu vicissim nobis largieris jamjam implendum esse illud quod Amos scriptum reliquit cap. 9. v. 1. Percute cardinem & commoveantur superliminaria. Avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum gladio interficiam.* Et postea pag. 45. *Cautiùs fecisses Baroni, si Cardinales tuos vel à scapis Cardinalibus Vitruvii vel à veterum Romanorum Dea Cardea derivare, quàm instar bubonis tàm dirū omen Collegis tuis occentare maluisses, cumq; in prisca Ecclesiastica Hierarchia delineatione ne mentio quidem fiat Cardinalium nedum locus aut statio aliqua in militantis Ecclesiæ castris ipsi assignetur; non immeritò inter impedimenta rejiciendi erunt &c.* Officium Cardinalium revocat Bellarm. lib. de Cleric. cap. 16. ad tria capita, *primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis cæteris, omnes enim Cardinales aut Episcopale, aut Presbyterale aut Diaconale officium habent.* Alterum officium est *summum Pontificem eligere*, postremum *eidem Pontifici perpetuò assistere eumque in regenda universa Ecclesia consilio & industria adjuvare.* Operosè autem ibidem disputat, *an Cardinalitia an Episcopalis dignitas major sit*, ut suspicari aliquis possit ipsum interfuisse disceptationi Apostolorum Luc. 22. v. 24. *ecquis eorum videretur major?* c. 17. *Agit de Chorepiscopis*, quorum nomen & officium olim in usu fuisse, nunc autem penè interiisse videatur. *Chorepiscopi* (inquit) *olim dicebantur Presbyteri quidam, qui in pagis aut oppidulis curam animarum gerebāt loco Episcoporum, vel juxta Damasum q. villarum Episcopi, nam χώρα Græcè oppidum ac regionem significat, vel juxta Concil. Neocæsariense q. vicarii Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti, χώρα n. locum etiam significare potest.* Postea duo statuit Chorepiscoporum genera, *quidam verè Episcopalem consecrationem acceperant*, sed dicebantur Chorepiscopi, quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, *quales* (inquit) *hoc tempore sunt Episcopi quidam titulares, qui & suffraganei dici solent.* Alii verò Chorepiscopi fuêre duntaxat *Presbyteri*, qui in pagis ac villis seu etiam oppidulis Episcopum aliquo modo repræsentabant. Sed de his titularibus Episcopis multis agere operæ foret planè infrugiferæ.

Hierarchia Papalis.

247. Ceterùm tota illa Hierarchia Episcoporum, Metropolitanorum, Archiepiscoporum, Patriarcharum ad stabiliendum Romani Pontificis dominatum ac primatum fuit directa, quod ut evidentiùs fiat, recensebimus ex Casparo Bruschio Geometricam illam Ecclesiarum Germanicarum dimensionem ac distributionem à Pontificib. Romanis factam. Is ergo in præfat. operum suorum Manuscript. & ex eo Wolfius tom. 2. lect. memorab. p. 564. sic scribit: Constitutæ sunt in Germania septem Archiepiscopales seu Metropolitanæ sedes, *Moguntia, Colonia, Treviris, Magdeburgū, Salisburgum, Brema & Riga.* Earum unaquæque suos sub se habet Episcopatus: *Moguntia* comprovinciales Episcopatus sub se habet 12. Curiensem, Constantiensem, Argentinensem, Spirensem, Wormatiensem, Herbipolensem, Augustanum, Aychstetensem, Hildesheimensem, Baderbornensem, Halberstatensem & Verdens. Subjiciebatur olim Moguntino etiam Bambergensis Episcopatus, sed à Clemente II. qui anteà Bambergensis Ecclesiæ secundus fuerat Episcopus est exemtus, ut immediatè Romano Pontifici subsit, is habet sub se Episcopatum Pom. Caminensem. *Colonia* comprovinciales Episcopatus habet quinque; Leodiensem, Trajectensem, Mindensem, Monasteriensem & Osnabrugensem. *Treveris* habet tres Episcopatus, Metensem, Tullensem & Virdunensem, *Magdenburgum* sub se tenuit Episcopatum Mersburgensem, Naumburgensem, Brandenburgensem, Havelburgensem & Misnensem. *Salisburgum* octo comprovinciales Episcopatus sortita est, Frisingensem, Pataviensem, Ratisbonensem, Brixinensem, Sabionensem, Chyemēsem, Gurcensem, Seccoviensem & Laventinensem. *Bremensis* sedis comprovinciales Episcopatus sunt Lubecensis, Suerinensis, Lebussinensis, Schlesvicensis, Razenburgensis & Hamburgensis. *Riga* subjecti sunt Episcopatus Revaliensis, Curonensis, Oeselicensis & Tarbatensis seu Derptensis. Præter hosce Episcopatus septem Archiepiscopis subjectos, sunt adhuc alii in Germania aliis Archiepiscopatibus vel etiam immediatè Pontifici Romano subjecti, ut Warmiensis, Sambiensis, Bomesaniensis & Culmensis in Borussia, Uratislaviensis in Silesia, Olomuntinus in Moravia, Viennensis & Neostadianus in Austria, Labacensis in Carniola, Tridentinus in provincia Athesina, Basiliensis, Sedunensis & Lausannensis in Helvetia &c.

Hi omnes antè exortam Evangelii lucem juramenti vinculis sedi Romanæ fuêre astricti, ut populum in obœdientia Romani Pontificis tanquam *Oecumenici & Universalis* perpetuò continerent & conservarent, unde factum, ut quoties aliquis adversus Pontificem justissimis etiam causis motus insurrexerit, reliquos statim armatos adesse & caput illud suum adversus omnem violentiam tueri ac defendere oportuerit, neq; id immeritò, *cum Dei & Apostolicæ sive Romanæ sedis gratiâ* se Episcopos vel Archiepiscopos esse fuerint professi & quibusdam exceptis adhuc profiteantur.

CAP. VI.

De fine & effectu Ministerii ac Ministrorum.

Finis Ministerii. 248. Expositis tribus causarum generibus, *Efficiente* scil. *Materia* & *Forma* Ministerii, restat ut de *fine* ejusdem, & qui affinis illi est, *effectu* disseramus. Quemadmodum verò superiùs in ὀνοματολογίᾳ primum de appellationibus *Ministerii* in abstracto, postmodùm de appellationibus *Ministrorum* in concreto egimus, ita quoque hoc loco docendi causâ, primò *de fine & effectu Ministerii in abstracto*, posteà *de fine & effectu Ministrorum in concreto* tractabimus. Intelligimus autem per effecta Ministrorum eorundem officia, quæ licet certo respectu ad classem *adjunctorum* referri possint, tamen cùm actionum nomine eadem rectissimè exprimantur, cùm propter eorum executionem Ministerium divinitus sit institutum, & adhuc conservetur, cumque illi, qui partes hasce officii sui negligunt sint ὁμωνύμως & æquivocè Ecclesiæ ministri, ἐργάται κακοί, ut Apostolus eos vocat Philip. 3. v. 2. ideò ad finis & effectorum potiùs, quàm adjunctorum classem officia Ministrorum referre voluimus.

Sectio prior.

De fine & effectu Ministerii Ecclesiastici in abstracto.

Principalis & intermedius. 249. *Finis Ministerii Ecclesiastici* duplex est; *Principalis*, qui est Dei gloria, & *intermedius*, qui est hominum conversio, reconciliatio cum Deo & salus æterna. De hoc fine multa Scripturæ dicta agunt. Marc. 16. v. 15. cùm Christus Apostolis suis dedisset mandatum de prædicando Evangelio & administrando Baptismo inter omnes gentes, subjungit, v. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*, ostendens, finem Ministerii esse, ut homines ad fidem perducantur ac per fidem salutis æternæ reddantur participes. De suo quoque in his terris ministerio sic loquitur Johan. 5. v. 33. *hæc dico, ut vos salvi fiatis.* Joh. 8. v. 49. *Ego honorifico patrem.* v. 51. *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.* Joh. 10. v. 9. *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inveniet.* v. 10. *Ego veni ut oves vitam habeant.* Joh. 17. v. 4. *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam*, v. 6. *manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo*; quæ omnia testantur, Christo in suo ministerio unicè propositam fuisse P. tris cœlestis gloriam & hominum salutem. De Ministerio Apostoli Pauli sic loquitur Christus Act. 9. v. 15. *Hic est vas electionis mihi, ut portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel.* Act. 26. v. 16. *Constituam te ministrum & testem eorum quæ vidisti.* v. 17. *mittens te ad gentes,* v. 18. *ad aperiendum oculos eorum, ut convertatur à tenebris ad lucem ac de potestate Satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum & partem inter sanctos per fidem, quæ in me est.* Apostolus ipse de eo sic loquitur, 1. Cor. 3. v. 5. *Quid est Apollo? quid Paulus? ministri per quos credidistis sive ad fidem adducti estis*, 2. Cor. 2. v. 14. *Deus odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* Eph. 3. v. 8. *mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit communio mysterii absconditi a seculis.* De ministerio Petri dicitur ad Cornelium Act. 11. v. 14. *Petrus loquetur tibi verba, per quæ salveris, tu & universa domus tua.* De ministerio Timothei 1. Tim. 4. v. 16. sic scribit: *Attende tibi ipsi & doctrinæ, insta in illis, hoc n. faciens teipsum salvabis, & eos qui audiunt.* In genere v. de fine Ecclesiastici Ministerii pulcerrimè disserit Apostolus Eph. 4. v. 11. *Christus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdã a. Prophetas, alios v. Evangelistas, alios a. Pastores & Doctores.* v. 12. πρὸς τὸν καταρτισμὸν *sanctorum in opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi* (mystici) v. 13. *donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei in virum perfectum in mensuram plenæ ætatis Christi.* 1. Cor. 1. v. 21. *placuit Deo per stultam prædicationem Evangelii salvos facere credentes.* c. 15. v. 1. *Notum vobis facio Evangelium, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salvamini.* 2. Cor. 5. v. 20. *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*, unde etiam vocatur *ministerium reconciliationis*, v. 18. *ministerium Spiritus*, 2. Cor. 3. v. 8. *ministerium justitiæ in gloria* v. 9.

250. Inde August. Conf. art. 5. rectè statuit: *Ut fidem* (in Christum) *consequamur, institutum esse ministerium docendi Evangelii & porrigendi Sacramenta. Nam per verbum & Sacramenta tanquam per instrumenta donatur Sp. S. qui fidem efficit, ubi & quando visum est Deo, in iis qui audiunt Evangelium &c. Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt Sp. S. contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes & opera.* *Suenckfeldii error de Ministerii fine & effectu.* Opposita est hæc antithesis non solùm veteribus hæreticis, putâ *Manichæis* (qui fingebant hominem purgari per certa ciborum genera, quib. admixta sit divina substantia & per certa quædam exercitia) ac *Enthusiastis sive Messalianis* (de quibus Tripart. lib. 7. cap. 11. Niceph. lib. 11. cap. 14. memorant, quod cujusdam Dæmonis operationem expectantes, hanc Spiritus sancti præsentiam arbitrati fuerint, h. e. quòd raptus divinos expectaverint & somniorum suorum phantasias appellaverint prophetias) sed etiam *novis Enthusiastis, Anabaptistis & Suenckfeldianis* (qui externum verbi & Sacramentorum ministerium negant fidei & salutis conferendæ esse medium, contrà verò ad verbum internum & afflatus Spiritus sancti interiores homines remittunt; quam opinionem novi fanatici Ezechielis Methi allectæ iidem complectebantur.) ** *Thom. Muncerus ann. 1523. Scripturam externumque verbum negavit esse verum Dei verbum, sed esse solum testimonium veri verbi, hoc autem internum & cæleste esse & immediatè ex ipso*

Deo

Deo prodire & hac interius docere oportere, non autem Scripturis & concionib. Bulling. adv. Anabapt. lib. 1. cap. 1. Suencfeld. de verb. Dei p. 24. scribit *Deum non agere nobiscum per Scripturam.* p. 12. de Sacra scriptura. *Scriptura est humana vox, sonitus, strepitus & mortua litera.* Argumenta Suencofeldii Epist. 90. tom. 1. p. 765 hæc sunt 1. aliàs oporteret, ut omnes qui verbum illud audiunt, converterentur, quod tamen nec per verbum, quod Christus prædicavit, factum fuit. 2. gloriam suam Deus nulli dare vult. Ergo nec verbo. 3. Solus Deus est qui dat incrementum. 1. Cor. 3. 4. Litera occidit, Spiritus vivificat. 2. Cor. 3. 5. Non verbum externum sed internum, quod definit esse Christum in SS. est mediator inter Deum & homines. 6. Spiritus majestas non fert, ut verbo subjaceat. 7. Sicut puer mortuus non evigilabat, cùm Gehazus Elisei scipionem faciei ejus imponeret, sed ipsum Propheta puero oportebat incumbere, sic solus Christus nos vivificat. 8. Omnia agit unus & idem Spiritus distribuens singulis sicut vult 1. Cor. 12. 9. Ipse Paulus verbum suum à verbo Dei discernit. 1. Thess. 2. 10. Paulus non ministerio suo, sed gratiæ Dei omnia accepta fert 1. Cor. 15. v. 10. 11. Christus ait Joh. 6. v. 45. Quisquis audit à Patre meo & didicit, venit ad me. Ergo verbo prædicato non adhærendum. 12. 1. Cor. 2. dicitur, ne fides vestra cõsistat in sapientia hominum, sed in potentia Dei. Ergo non ad hominum ministerium, sed ad solius Dei potentiam respiciendum. 13. Scriptura propriè loquendo non est Dei naturale verbum, nec omne quod docetur & prædicatur est Dei verbum, etiãsi ex Script. desumatur, sed hoc est solum Dei verbũ, quod Deus in homine loquitur, quodque seipsum docet, prædicat, ad salutem se manifestat, potenter se exerit, in cor fidele se insinuat, inq; eo operatur, habitat & vivit. 14. Erunt omnes docti à Deo. Esa. 54. Joh. 6. 15. Unctio docet vos omnia 1. Joh. 2. Confer Suencfeld. Ep. 65. ad Burch. Sthilligium & Weigelium in Dial. de Christianismo p. 56. & 57. Verba ipsius in tom. cent. Epist. Ep. 90. sive tom. 1 p. 765. Sunt: *Verbum externum est vox humana, sonus, litera vel cantio, in qua nulla virtus divina est inclusa, nec ad eam alligata, non tantum quando Petrus & Paulus conciones habebant, multo minus nũc, sed etiam in Christo ipsa verbi externi prædicatio instituta est à Deo propter externum hominem, ut illi quoq; Dei actiones innotescant.* Ibid. distinguit *inter verbum externum & internum.* De interno dicit, quod sit *Spiritus è cœlo veniens, afferens secum virtutem & replens corda fidelia,* de externo dicit, *q. sit sonus, vox, litera è terra veniens, deducens ad primũ, qq; nihil amplius possit, q̃ ut externi hominis memoriam & aures repleat, & æternum vivumq; verbum Dei Iesum Christum notum faciat. Oportet* (inquit) *ut Deus absq; externis mediis per Christum animam tangat,* ex quo concludit, *externum verbum non dare salutem, nec ullam divinam virtutem etiam apud ministros Spiritus assignari vel tribui posse, quin imò idolum ex suis concionib. facere eos qui dicunt, eas homines salvos facere, esse virtutem Dei ad salutem omni credenti, initium conversionis & salutis nostræ non fieri per externum verbum & Sacramenta tanq̃ instrumenta & media, denique tres crassos errores esse eorum qui dicunt, verbum prædicatum à se esse vivificum Dei verbum, esse potentiam Dei ad salutem, & Deum internè in anima per media externa operari ac sine verbo illo externo salutẽ nos consequi non posse.* Hæc ibi Suencfeld. subjungens: *verbum externum duntaxat de verbo interno, q. est Christus testari, monere, excitare, non a. per illud tanq̃ per medium dari remissionem peccatorum, cũm id soli verbo interno, q. est Christus, competat.* Id. *Scriptura Prophetica & Apostolica est externum & corporale Dei verbum, non a. verbum Dei vivificum, quo animæ pascuntur & de quo Christus inquit, Beati qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud, &c. Salus & remissio peccatorum non est quærenda in Scriptura & signo, sed sursum corda apud Dominum Deum. Sic discerno inter servum & Dominum, inter interiorem Dei operationem & externum ministerium, inter id q. cor intrat & q. ad externos sensus hominis pertinet &c. Salutaris Dei cognitio & fides ipsius Iesu Christi non est ex Scriptura, sed ex ipso Deo. Christus in V. & N. T. est manifestatus non per Scripturam, sed per Sp. Dei.* Similia occurrunt apud Weig. novum Suenckf. asseclam in l. 1. γνῶθι σεαυτὸν c. 11. Man muß zugeben/ daß die Göttliche Erkäntnüs im H. Glauben nit herkomme vom Buchstaben/ das ist/ vom Gegenwurff als von der Biblia/ sondern vom Auge selbst/ das ist/ aus dem geistlichen erleuchteten Auge deß Menschen *pag. 54.* Viel meynen/ die eusserliche Predigt trage von aussen zu hinein den H. Geist/ solches ist ein Irrsall/ wie wil das auswendige wirckẽ das inwendige? *in Dial. de Christian. p. 13.* Fürwar das äussere Mittel machet noch würcket nit das innere/ der Schatten machet nit das Wesen/ der Buchstaben wircket nit den Geist/ &c. Suenckfeldio affines sunt Libertini, de quib. Calv. in Instruct. adv. Libert. c. 9. *Iam diximus* (inquit) *istos initio apertè ridere solitos fuisse, si quis Scripturas allegaret. Nec dissimulasse, quin eas pro fabulis haberent: interim tamen non desinebant iis uti, si quis esset locus, quem in sensum suum torquere possent, non quo eis adhiberent fidem, sed tantum ut perturbarent idiotas atq; ita caverent, ut tandem eos ad se possent facilius adducere. Si quis locus ipsis objiceretur, respondebant nos literæ minimè obnoxias esse, sed Spiritum qui vivificat, sequi oportere. Quin etiam parcus ille Quintinus* (qui unà cum Coppino fuit primus hujus Sectæ autor) *unumquemq; Apostolorum aliquo scõmate notaverat, veluti Picardico suo sermone Paulũ vocans vas fractum, Iohannem Iuvenem stolidulum, Petrum abnegatorem Dei, Matthæum fœneratorem.*

251. Ad hanc Suenckfeldii opinionem ex parte accedunt quidam *Calv. & Pontif.* Quamvis n. Calvinus & ipsius asseclæ quandoq; de ministerio verbi & Sacramentorum satis honorificè loqui videãtur, tamen plurima apud illos occurrunt, præsertim in disputatione de absoluto reprobationis decreto, quæ Suenckfeldianismo admodùm sunt affinia. *Calviniani eidem affines.* Andreas Carolstadius Sacramentarii certaminis seculo proximo primus autor scripsit libellos hisce titulis insignitos, Von der Offenbarung Gottes/ wie die geschehe in unser Inwendigkeit/ von dem geheimen Willen Gottes/ von der Gelassenheit/ daß man nichts wissen dürffe umb den Buchstaben/ sondern eingehen in die Macht deß HErrn. Ejusdem generis erat doctrina de gradib. quibus ad Dei cognitionem perveniri posset, ab asseclis Carolstadii tradita & à Carolstadio non obscurè comprobata, docebant n. nos in cognitionem Dei intromitti primò durch die Entgröbung / secundò durch die Studirung/ tertiò durch die Verwunderung/ qua sc. homo dubitet, *sintne vera, quæ ex verba Dei proponuntur, ideoq; a Deo hujusce rei sensibilem patefactionem petere debeat,* ubi impostores illi hominibus suum proponebant exemplum, quo consueverunt in cœlum expuere & hoc modo orare.

Pater

Pater immitte in cor meum experrectum desiderium tua justitia, sin minus, ego te tuosq; Apostolos abnegabo. Quartum gradum vocarunt die lange Weil. Quintum vocarunt aspersionem, quando homo viva Dei voce edoctus corde suo certum concipiat de rebus ad salutem pertinentibus judicium atq; ita possessor in interiora hominis veniat. Docebat etiam Carolstadius studium linguarum nihil conferre ad hauriendam ex Scripturis agnitionem Dei, sed oportere eos qui ministerio funguntur, esse à Deo doctos per vivam ipsius vocem ac revelationem, unde etiam glossam suam verbis Cœnæ illatam, Hoc est corpus meum, h.e. Hic ad mensam sedet corpus meum se didicisse professus à viro quodam, qui in visione sibi apparuerit, quem fuisse Patrem cœlestem existimavit. Et quid multis? fatetur ipse Carolstadius in Epistola quadam ad Krautwaldium & Svenckfeldium exarata Kembergæ 17. Maii An. 28. quòd Svenckfeldii fuerit socius. Extat a. hæc Epistola tom. 4. oper. Luth. Jen. Germ. f. 3-5. Cinglius in confess. ad Carolum Spiritus non indiget auriga vel vehiculo. Idem in Exegesi: part. 2. oper. p. 347. Nos putamus fidem ex verbis hauriri non posse, sed fide Magistrâ, quæ proponuntur intelligi. in resp. ad serm. Luth. Fides nequaquam ex verbis desumi potest, seu addisci, sed Doctor hujus Deus est. In subsidio dicit se veram verborum Cœnæ interpretationem didicisse à monitore nocturno, de quo ater an albus fuerit, nesciat. lib. cont. Strassium, Res externa internum hominem aliquâ in re juvare vel fidem augere non possunt. Oecolamp. in lib. de verb. Dom. Hoc est corpus meum, An. 1525. edit. lit. H. vj & vij. scribit: Christum non esse in verbo prædicato, nec in Bibliis lectis adesse. Idem An. 27. præfatiunculâ quadam ornavit libellum Svencfeldii de cursu verbi Dei, in qua ipsum eruditum juxta ac pium vocat, atq; optat, ut ejus mansuetudinem dectores sibi malè conscii magis imitentur quàm doctrinam (Svencfeldii) verè solidam arrodant.** Zvinglius & Oecolampadius in disp. Bernensi docent, externo Dei verbo nihil tribuendum esse, sed intellectum ejus in hominis corde latere & ibi potius internum occultari verbum.** Calv. lib. 4. Instit. c. 14. §. 17. Quanquam Deum ipsum præsentissimâ Spiritus sui virtute suæ institutioni adesse non inficiemur, ne infructuosa sit & inanis quàm ordinavit, Sacramentorum administratio, interiorem tamen Spiritus gratiam, ut ab externo ministerio distincta est, seorsum reputandam & cogitandam asserimus. Et posteà: Hic quoq; notandum est, quod externâ actione figurat ac testatur minister, Deum intus peragere, ne ad hominem mortalem trahatur, quod Deus sibi uni vendicat. (At quomodo hoc convenit cum dicto Apostolico 1. Tim. 4. v. 16. hoc faciens teipsum salvabis, & eos qui te audiunt. Si Spiritus S. gratia ab externo ministerio ita distinguenda est, ut seorsim reputetur ac cogitetur, verbum & Sacramenta non amplius erunt organa & media, per quæ Spiritus S. operatur conversionem ac salutem) Idem lib. 4. Instit. c. 16. §. 19. In multorum vocatione Deus usus est interiore modo, quos Spiritus sancti illuminatione nullâ intercedente prædicatione verâ sui cognitione donavit. (De extraordinariis casibus in infantibus Christianorum antè susceptum Baptismum demortuis hoc concedimus, interim ordinariè & regulariter conversio & illuminatio non fit nisi per verbum ac Sacramenta) Beza part. 1. resp. ad Colloq. Momp. p. 31. disput. Deũ non remittere peccata verè & efficaciter per homines, sed ex se & per se, i.e. immediatè. part. 2. resp. p. 115. Quod sermo audientes afficit, non argui vim ullam aliam ipsis, quæ audiuntur, vocibus inesse, quam res illas significandi, de quibus dicuntur. Ibid. vocat dogma ex fœtidis Scholasticorum lacunis haustum, quando causativa vis gratiæ conferendæ principalis quidem Deo, instrumentalis autem Sacramentis tribuitur p. 116. administri verbi suas habent actiones distinctas proprias, nec ullo modo cum Spiritus S. actione commiscendas, externas videlicet. Et postea: In regeneratione hominis propter quam dicit Apostolus non esse Dei opus, valde fallitur & in Deum ipsum injurius est, quisquis aut hominibus, per quorum os loquitur, vel ipsi externo Dei verbo vel Sacramentalib. signis Deum existimat vel tantillum divinæ illius suæ virtutis hominibus renovandis & æterna vita in Christo servandis attribuere. p. 117. Nõ aliter intelligenda sunt Patrum dicta ministerium Evangelii commendantium a benedictione, quæ Dei unius in solidum propria est, non autem aliquid divini suæ plantationi & rigationi vel ædificationi vel verbis suis vel Sacramentis ipsis ultra significationis usum attribuentium.** Bucerus in Joh. p. 138. Libenter fatemur, Deum communi Lege verbum externum adhibere ad docendum suos, sed quod propterea medium & instrumentum sit, quo detur S.S. & alia Dei dona ex nullis S. Scripturæ locis probari potest. pag. 139. Nemo unquam orthodoxorum hunc Spiritum S. vel communi vel privatâ Lege sic verbo addixit, ut medium illud & instrumentum faceret, quo ille sanctus daretur. Sophistarum est ista de instrumentis & mediis Spiritus & gratiæ Dei Philosophia, non Christianorum. p. 140. nos Thomistas appellat, quod doceamus verbum & Sacramenta esse instrumenta gratiæ & Spiritus Dei, sine quib. interna Dei dona nemini contingãt. p. 190. scribit, errorem manifestum esse & auribus Christianorum intolerabilem, dicere, Spiritum S. & fidem dari à Deo per ministerium verbi & sacramentorum.** Idem in præfat. Epist. ad Ephes. eximiam revelationem tribuit Svenckfeldio. Grynæus in præfat. theorem. Theolog. ad Joach. à Berg. Asseveranter (inquit) ausi movesse inscitiam magnam Christi servis, nescire quod per Evangelium & Sacramẽta nos ita erudiat Dominus, ut non per Evangelium & Sacramenta nos salvari credamus, sed per unum Jesum Christum (quæ est turpissima oppositio causæ efficientis meritoriæ & instrumentalis.) Ac paulò pòst: Evangelio, Baptismo, Eucharistia, fidei tribuitur remissio peccatorum, prout fere vocabulum πρὸς ὃν, ratio qua ita comparata est, ut instrumentis honestandi eadem gratiâ tribuantur effecta, quæ alioquin propria sunt causæ efficientis. In disp. Heidelb. Anno 84. th. 6. aphor. 4. Ministerio externo ejus cohonestandi ergò per phrasin Sacramentalem effectum ministerii interni tribuitur. Paræus in exeg. germ. p. 81. internam vim & efficaciam, quâ sanctificamur, negat esse ministrorum, nec in ipsorum externo verbo & actionibus (Sacramentorum scil. administratione) inclusam, sed esse Spiritus sancti p. 82. negat ministros cum externis interna dona exhibere. Gocl. lib. 1. problem Logic. probl. 24. Verbum Dei non est efficax conversionis causa, quà dicitur & est sonus evanescens, sed quà accipitur & consideratur. Vide Svencfeldio Calvinianismum à D. Heilbrunn. Lavingæ Anno 97. editum. Utamur etiam hoc argumento: Quicunque statuunt fidelium parentum liberos nasci sanctos, esse Baptismum duplicem, externum & internum, ex absoluto decreto reprobationis vocationem apud ma-

ximam hominum partem esse inefficacem, ac gentilibus sanioribus salutem ascribunt, illi coguntur negare ministerium verbi & Sacramentorum esse ordinarium conversionis & salutis organum. Sed Calviniani hæc omnia statuunt, ut alibi ostensum fuit. Ergo. Connexio Majoris est manifesta. 1. Si enim fidelium liberi ab utero matris sunt sancti, utique *absq; ministerio verbi & Sacramentorum Spir. S. in illis immediatè accendit fidem*, ut disertè scribit Sohn. in exeg. p. 792. 2. Si duplex statuitur Baptismus, externus & internus atque ita quidem, ut externus Baptismus contingat illis, quibus in adulta ætate demum internus datur, utique administratio Baptismi non erit efficax organum, sed duntaxat signum significans quid Spir. S. interius vel illo tempore operetur, vel postmodùm sit operaturus. 3. Si ex absoluto decreto reprobationis fit, ut vocatio per verbum apud multos sit inefficax, utique verbum non erit efficax salutis organum, sed duntaxat, signum, quid Deus operari velit in illis, qui absoluto decreto sunt electi, & sic per verbum fieri conversionem hunc habebit sensum, Spiritum sanctum unà cum externa verbi prædicatione quandoque operari. 4. Si gentilibus sanioribus ascribitur salus, qui tamen ministerio verbi & Sacramentorum fuêre destituti, utique eo ipso negatur, quod verbum & Sacramenta sint ordinarium conversionis ac salutis organum.

Ut & quidam Pontificii.

252. Sed nec Pontificii à Svencfeldianismo penitus immunes sunt. Bellarminus quidem lib. 1. de verbo Dei cap. 1. *impudentissimum vocat mendacium, quòd Suenckfeldy & Libertinorum error Pontifici Romano competat*, verùm expendi jubemus sequentia fundamenta. 1. Andr. Fabricius in Harmonia Augustanæ Confessionis disertè scribit, *Spiritum S. etiam dari sine externo verbo, nempe per verbum internum, quod illo non est infirmius.* Idem repetit Joh. Hoffmeister. p. 55. ubi ex Scholasticis dicit, *gratiam non esse alligatam Sacramentis.* (At distinguendus est casus necessitatis extraordinarius ab ordinario in negotio salutis agendi modo, neque enim ille huic opponendus.) Tostatus q. 25. in cap. 21. Matth. negat *virtutem aliquam realiter fuisse in verbis Christi ad discipulos: Dominus his opus habet* (de Physica virtute id concedimus, manet interim, quod divina virtus per illa verba se exeruerit.) 2. Qui Spiritus sancti sensum à Scripturæ verbis separant, illi hactenus & hoc respectu Svencfeldianismum propugnant. Sed Pontificii S. S. sensum à verbis Scripturæ separant. Ergò. Assumtum in tract. de Interp. Scrip. demonstratum fuit. Ut n. Svencfeldius ad Spiritum privatum homines remittit, per quem Scripturæ sint intelligendæ, ita Pontificii in Ecclesia & apud Ecclesiam, hoc est, ut ultima analysis docet, in Pontifice & apud Pontificem illum Scripturæ ἀνυπεύθυνον interpretem Spiritum sanctum quærendum esse statuunt, contrà verò negant, *Scripturam dicere posse quis sit verus suus sensus*, hoc est, negant ex ipsa Scriptura verum Scripturæ sensum & genuinam Spir. S. sententiam addisci posse. Becanus in lib. de jud. controv. p. 78 §. 51. *aliud est verba Scripturæ esse clara, aliud sensum Scripturæ esse clarum. Nam claritas verborum pendet ex cognitione Grammatices, claritas autem sensus ex intentione & consilio Spiritus sancti*: ubi reipsâ negat ex verbis Scripturæ sensum Spiritus sancti colligi posse vel debere. 3. Qui Scripturam vocant *literam mortuam*, illi hactenus & hoc respectu sunt Svencfeldiani. Sed Pontificii scripturam vocant literam mortuam per Spiritum Ecclesiæ animandam & rectè explicandam. Ergo. Assumtum probant illa emblemata quibus Scripturam passim ornant. Cusanus Epist. 2. *Ecclesia non potest ad literam Scripturæ obligari, licet semper ad Spiritum. Intellectus qui cum Ecclesiæ praxi concurrit, est Spiritus vivificans.* Piggius lib. 1. Eccles. Hierarch. c. 2. *Scripturæ sunt veluti plumbea Lesbia ædificationis regula, quæ ad sensum, quem quis antè secum præsumserit, accommodari se facile patiantur.* Andradius in def. Trid. fid. negat *quicquam inesse divinitatis in illis libris, quibus sacra mysteria consignata sunt.* Costerus in Enchir. p. 43. *Christus Ecclesiam suam nec à chartaceis scriptis pendere, nec membranis mysteria sua committere voluit, sed cùm spiritualem constitueret Ecclesiam, suo Spiritu sancto informatam, usus est sublimiore charactere scribens digito Dei in corde Ecclesiæ.* pag. 45. *Scripturæ sunt litera mortua scripta atramento in membrana vel charta.* **Eadem erat vox Suencfeldii p. 12. de Script. *Scriptura est vox humana, sonitus, strepitus & mortua litera.* Excipit Gordonus in epit. controv. 1. c. 3. *hæc omnia à Pontificiis asseri de sola nuda & mortua litera, quæ verò sensu caret, non verò de ipsa litera vita & anima seu vero sensu.* R. Quærimus quid per *literam*, quid per *literæ animam* intelligant. Per illam scriptum Dei verbum, prout est in Cod. Biblico atramento exaratum, per hanc sensum ab Ecclesia suopte Spiritu & proprio ausu illatum intelligunt. Quid inde consequitur aliud, quàm ipsum adhuc Dei verbum scriptum sine Pontificis interpretatione consideratum esse literam mortuam quæ demum animam & quasi vitam accipiat à Pontifice. Ex Fausti Socini tract. de Ecclesia in explic. loci Matth. 16. v. 19. p. 72. & seqq. apparet, neque ipsos Photinianos sincerè credere, quod Ministri Ecclesiæ reverâ & efficaciter (tametsi organicè) pœnitentibus hominibus peccata remittant, sed eos sentire, quod tantum significativè & declarativè id faciant.** 4. Qui Scripturæ lectione Laicis interdicunt, illi in Scripturas sacras si non magis, tamen æquè injurii sunt ac Svencfeldiani, qui lectionem Scripturæ concedunt, sed negant ex illarum lectione vel meditatione fidem accendi. Atqui Pontificii à lectione Scripturarum Laicos arcent. E. Quod verò Bellar. *obliquè* lib. 3. de verbo Dei c. 3. §. at hæret. Gretser. lib. 1. defens. de Script. c. 2. *directè* Svencfeldianismum nobis tribuit ac *Spiritum Svencfeldianum & Lutheranum eundem esse* scribit, ejus accusationis falsitas in tract. de interpr. Scripturæ fuit detecta.

253. Ceterum ut status quæstionis inter nos ac Svencfeldianos eorumque asseclas sit illustrior, notandæ sunt sequentes hypotheses. 1. Verbum Dei scriptum sive Scriptura sacra hîc à nobis accipitur non tàm *formaliter*, prout literarum apicibus describitur vel voce articulatâ ministri profertur, quam *materialiter*, prout consilium & voluntatem Dei nobis proponit, hoc est, non tàm *ratione signorum*, quæ sunt voces scriptæ vel prolatæ, quàm *ratione signati*, quod est sententia illis vocibus scriptis vel prolatis significata. 2. Per verbum à nobis hoc loco intelligitur non Λόγος ὑποστατικὸς, qui est Christus Joh. 1. v. 1. Apoc. 19. v. 13. sed Λόγος προφορικὸς verbum Dei vel ab ipso Deo immediatè vel per Christum, Prophetas & Apostolos prolatum & in Scripturas ab illis redactum. 3. Distinguendum est *inter causam principalem & instru-*

Hypotheses contra Svencfeldii errorem.

strumentalem. Ministerium verbi & Sacramentorum nequaquam statuimus causam conversionis ac salutis principalem, hic enim honor soli Deo competit, sed instrumentalem, ut ipsum ministerii nomen arguit. Nec tamen opponenda est causa principalis causæ instrumentali, cùm effectus de utraque *æquè*, licet non *æqualiter* prædicetur. 4. Distinguendum inter *instrumenta ex necessitate & ex libera voluntate adhibita.* Architectus domum extructurus adhibet artis suæ instrumenta ex necessitate, quia sine illis non potest producere opus. Sed tale instrumentum conversionis & salutis non est verbum, Deus enim etiam absq; verbo posset hominem convertere, sed ex libera voluntate hunc ordinem instituit, quod ordinariè non nisi per verbum & Sacramenta conversionem & salutem in hominibus operari velit. 1. Cor. 1. v. 21. *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* 5. Verbum Dei nequaquã statuimus eo modo esse causam instrumentalem conversionis ac saluris, q. vis *aliqua naturalis* ad hunc effectum producendum *subjectivè* inhærens illi insit, sed quia *Deo placuit* ad divinum illum effectum conversionis ac salutis hominum, verbum externum tanquam causam instrumentaliter agentem evehere, nec immediatè sed mediatè in negotio salutis cum hominibus agere. Quicquid igitur verbo externo hac in parte tribuitur, illud omne ac totum à divina ordinatione dependet. 6. Quemadmodum aliàs effectus prædicatur de instrumento non quocunque modo se habente, sed quatenus illud *in usu* consistit, ita quoque conversio & salus hominum prædicatur de verbo Dei non quatenus in charta continetur, vel voce recitatur extra suum proprium & legitimum usum divinitus institutum, sed quatenus annunciatur, prædicatur, legitur, meditatione expenditur, h. e. quatenus est in proprio, legitimo & ordinario suo officio ac usu, in quem divinitus est institutum, quò pertinet comparatio D. Brentii allegata in tract. de Evang. § 47. 7. Usus ille tàm in lectione quàm in auditu verbi consistit, idem enim est ac manet verbum Dei sive legatur, sive prædicetur & audiatur, proinde salutares illi effectus, quos prædicationi verbi Scriptura tribuit, etiam lectioni & meditationi ejusdem tribuendi sunt, quemadmodum amicum audit & verbis ejus afficitur, non solùm qui præsentem eum audit, sed etiam qui literas ejus legit. 8. Aliud est *distinguere* aliud *separare* ac divellere. Scriptura & nos cum eâ media salutis externa ab interna Dei virtute & operatione distinguimus, ita ut aliud sit prædicatio & auditus verbi, aliud interior conversio; in Baptismo aliud aquæ affusio, aliud interna regeneratio &c. sed ex illa distinctione non est infereoda nefaria separatio ac divulsio, cùm ex ipsa Dei ordinatione media salutis externa & interior illa Dei virtus & operatio sint conjuncta. Placuit enim Deo spiritualia & cœlestia sua beneficia per media externa nobis conferre. 9. Quod verbi & Sacramentorum ministerio in Scripturis tribuitur, illud etiam ministris, verbi præconibus & Sacramentorum administris tribuitur, non ratione *personæ*, sed ratione sui *ministerii*, quatenus scil. verbum prædicant & Sacramenta administrant. *Sic Evangelium est potentia Dei ad salutem* Rom. 1. v. 16. & Timotheus prædicans Evangelium *salvat seipsum & eos qui ipsũ audiũt* 1. Tim. 4, 16. 10. Distinctæ quæstiones sunt de *efficacia verbi divini in genere, & de efficacia Evangelii in specie.* Quando in genere quæritur de verbo Dei & ejus efficacia, rectè respondetur, quod non sit litera mortua, sed efficax instrumentum, per quod Deus efficaciter in hominibus operari velit & operetur. Quamvis enim lex non sit medium atq; organum illud, per quod Deus vult accendere fidem in Christum, tamen & ipsa non est litera mortua, sed *occidens*, ut loquitur Apostolus 2. Cor. 3. v. 6. *iram operans* Rom. 4. v. 15. sicque in suo genere non minus efficax quam Evangelium. Quando verò in specie quæritur de Evangelio & ejus efficacia, rectè respondetur, quod Evangelium sit organum illud, per quod detur Spiritus S. fidem in cordibus accendens, regenerans ac renovans hominem ad vitam æternam. 11. Distinguendi sunt *effectus verbi proprii ab accidentariis.* Sic proprius Evangelii effectus est, quod affert fidem, pacem conscientiæ, reconciliationem cum Deo, donationem Spiritus sancti & vitam æternam &c. accidentarius effectus est, quod afferat crucem suis confessorib. quod mundum offendat, quòd sit occasio excæcationis incredulis & impiis &c. Vid. tract. de Evang. §. 45. & 46. Hoc loco potissimùm de propriis verbi effectis agitur, ad quos salutari Dei consilio est ordinatum.

254. Hisce præmissis producimus argumentorum nostrorum aciem, quæ in duas classes generales distingui possunt. Prior complectitur ea, quæ de *efficacia verbi*; posterior ea quæ tum de *efficacia Sacramentorum* in genere, tum in specie *de Baptismi & Eucharistiæ efficacia* agunt. Posterioris classis argumenta produximus superiùs in tract. de Sacramentis, de Baptismo & de Eucharistia, restat igitur ut priorem duntaxat classem hoc loco ordinemus. Ac possent quidem illius classis argumenta eo modo ordinari, ut primo loco producerentur dicta Scripturæ ea, quæ *de efficacia verbi in genere*; secundo loco ea, quæ *de efficacia legis & Evangelii in specie* agunt, verùm quia hîc propriè non quæritur, quæ dicta de Lege, quæ de Evangelio sint accipienda, sed sufficit contra Svencofeldium demonstrare, verbum esse efficax organum, per quod Deus in negotio conversionis & salutis operetur; ideò aliâ ratione classem nostrorum argumentorum ordinabimus.

255. Primam classem assignamus testimoniis Spir. S *ex Psalmis* desumtis. Psal. 19. v. 8. *Lex Domini immaculata convertens animas testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis.* vers. 9. *Præcepta Domine recta lætificantia corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos* Psal. 119. vers. 92. *Nisi lex tua fuisset consolatio mea, periissem in afflictione mea.* v. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis mei.* Ex hisce dictis sic concludimus: Quicquid convertit animas nostras, sapientiam præstat parvulis, lætificat cor, illuminat oculos, consolatur animas, ac lumen præstat semitis nostris, illud effectuum istorum est vel principalis vel instrumentalis causa. Sed verbum Dei convertit animas nostras, sapientiam præstat parvulis, lætificat cor, illuminat oculos, consolatur animas ac lumen præstat semitis nostris. Ergo effectuum illorum est vel principalis vel instrumentalis causa. Non principalis, quia hic honor soli Deo competit. Ergo instrumentalis. Majoris connexio est manifesta, quandocunque enim effectus de sua efficiente prædicatur, id sit vel principaliter vel instrumentaliter. Excipit Svenckfeldius 1. *in aliis Scriptura dictis Deo tribui hunc effectum, quod nos doceat & convertat* Psal. 85. v. 9. *audiam quid loquatur*

Argumenta contra Svenckfeldium.
1. ex Psalmis Davidicis.

Dominus, Psal.94.v.12. *Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum*. Psal.119. v.33. *Doce me Domine viam justificationum tuarum* Matt.11.v.27. *Nemo novit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare*. Matth.16. v.17. *Caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis*. Joh.1.v.18. *Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Resp. vitiosa est oppositio causæ principalis & instrumentalis. Deo hi effectus tribuuntur ut causæ principali, verbo ut causæ instrumentali, omnes enim illos effectus operatur Deus ut causa princeps, verùm non immediatè, sed per verbum suum prædicatum, auditum, lectum &c. Quando igitur Sveocfeldius sic argumentatur: Quicquid Deo tribuitur, id Scripturæ tanquam creaturæ tribui non debet. Sed Deo tribuitur docere & erudire homines, loqui in cor eorum &c. Ergo id Scripturæ tanquam creaturæ tribui non debet: tunc in majore confundit rem & rei modum, sic enim limitanda major. Quicquid Deo tribuitur, id Scripturæ non debet tribui scilic. eo modo, quo Deo tribuitur, nisi enim hæc limitatio admittatur, neganda erunt expressa Scripturæ testimonia, quæ eosdem effectus alio scilic. prædicandi modo tribuunt verbo. *At*, inquis, *in dictis illis Scripturæ est manifesta oppositio inter Deum & homines. Beatus homo, quem tu Domine erudieris, non qui ab homine docetur. Nemo hominum novit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Caro & sanguis, hoc est homo, non revelavit tibi, sed Pater meus*. R. homines considerantur dupliciter, primò *ut per peccatum excæcati*, quatenus cœcitatem ac tenebras secum in hunc mundum afferunt, naturâ ignari salutaris cognitionis Dei, secundò *ut à Spiritu S. illuminati* quatenus per gratiam Spiritus S. luce verbi illuminati ad ministerium verbi adhibentur, ac Dei *συνεργοὶ* in conversione & salute aliorum constituuntur. Oppositio illa Dei & hominum in revelatione & doctrina accipienda est respectu priori, non a. respectu posteriori. 2. *Verbum non esse causam instrumentalem horum effectuum, sed duntaxat signum, quia sc. exterius significet, quid Deus interius agere velit*. R. Spiritus S. nuspiam dicit, quòd verbum duntaxat hoc exterius significet, quid Deus interius agat, sed quòd verè & efficaciter per verbum tanquam salutare organum Deus agat & operetur, ut ex sequentibus apparebit. Aliud est Deum *per verbi prædicationem* operari conversionem, *aliud simul & unà cum verbi prædicatione* conversionem operari, illud notat causam instrumentalem, hoc v. duntaxat signum, potest n. aliquid simul & unà cum re quippiam fieri, cujus tamen res illa nequaquam est organum vel instrumentum. Jam v. Scriptura expressè testatur, Deum non solùm unà cum verbi prædicatione conversionem operari, sed etiam per verbi prædicationem, sicut de Baptismo dicit, quod *per illum* utpote *lavacrum regenerationis ac renovationis* Deus nos salvos faciat Tit.3.v.5. Ergò prædicatum verbum est non solùm externum signum, sed etiam efficax organon & instrumentum. Signum pertinet ad locum adjunctorum, instrumentum ad locum causarum. Plura contra hanc exceptionem adduximus in tract. de Sacram. §.55.

2 Ex dictis Propheticis. 256. Secundam classem assignamus *dictis Propheticis*. Esai.55.v.10. *Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & illuc ultra non revertitur, nisi inebriaverit terram & fœcundat eam & germinare eam facit, & dat semen serenti & panem comedenti*. v.11. *sic erit verbum meum, quod egreditur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunq; volui & prosperabitur in his ad quæ misi illud*. Jer.23.v.29. *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petram?* Ex quibus locis sic concludimus: Cuicunq; tribuuntur efficaces actiones, illud non est litera mortua nec nudum signum. Verbo Dei prædicato tribuuntur efficaces actiones, videl. *non reverti vacuum sed efficere, quæ Deus voluit, instar ignis corda hominum frigida calefacere & instar mallei corda hominum dura conterere*. Ergo verbum Dei prædicatum non est litera mortua nec nudum signum, sed efficax organum. Aut enim verbum Domini *ex se & ut causa principalis* efficax est ad tales effectus, ad convertendos scil. & renovandos homines, aut *ex virtute Dei & ut causa instrumentalis*. Ex se quantum ad literas & sonum non habet tantam efficaciam, neque etiam ut causa princeps eâ exerit, ergò habet eam ex virtute Dei, qui per verbum ex ore suo egressum tanquam per salutare organum in cordib. audientium ac meditantiam efficax est, ac fidem & novos motus legi congruentes in illis accendit. Excipiunt 1. *de verbo prophetiæ non a. de verbo doctrinæ apud Esaiam esse sermonem, hoc sensu, quod prophetiam sequatur complementum*. R. verbum doctrinæ æquè est Dei verbum ut verbum propheticæ, neutrum igitur suâ efficaciâ destituitur. In modo efficaciæ fatemur esse differentiam; nam verbum simplicis prophetiæ effectum & complementum suum sortitur frustrà renitentibus ac repugnantibus hominibus, sed verbum doctrinæ non affert simplicem & absolutâ sive irresistibilem (ut vocant) conversionis necessitatem, verùm si audiatur, nec proterve Spiritus S. per verbum operationi resistatur. Nunquam tamen *verbum doctrinæ* planè omni effectu destituitur. Quib. enim non est *odor vitæ in vitam*, illis est *odor mortis in mortem* 2.Cor.2.v.15. Ergò si vel maximè in specie de verbo prophetiæ apud Esaiam esset sermo, nihilo tamen minùs efficaciam verbi illius, quod est conversionis medium, probaret. Sed circumstantiæ textus ostendunt, in genere de verbi sui efficacia Deum loqui, in antecedentibus enim agitur de vocatione gentium ad regnum Christi per verbum Evangelii; protasis etiam comparationis ostendit de illo verbo propriè esse sermonem, quod instar fœcundæ pluviæ terram germinare & fructificare faciendo animas hominum irrigat, & ad bonum fertiles reddit. 2. *apud Jeremiam intelligi verbum essentiale*. R. imò verò in versu proximè antecedente disertè loquitur Dominus de verbo prædicato, quod à Pseudoprophetarum somniis distinguit. vers.28. *Propheta qui habet somnium, narret somnium, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus?* q d. hominum doctrinæ sunt leves & inanes nullum præbentes fructum, nullum spiritualem succum, sed verbum meum est instar tritici, imò instar ignis & mallei, posteà additur v. 30. *Ecce ego ad Prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea*, h. e. qui auditores suos celant verba mea & sua duntaxat figmenta proponunt, quæ omnia de verbo prædicato ibi sermonem esse, evidenter ostendunt.

257. Tertiam classem argumentorum petimus *ex dictis Christi* Mat.13.v.23. Marc.4.v.20. Luc.8. v.15. *Semen est verbum Dei: quod in bonam terram cadit, hi sunt qui in corde honesto ac bono audientes* 3. ex dictis Salvatoris

ver-

verbum retinent & afferunt fructum in patientia. Joh.5.v.39. *Scrutamini Scripturas, quia vos videmini in illis vitam ater. habere, & illa sunt qua de me testificantur.* Joh.6.v.63. *Verba qua locutus sum vobis, sunt Spiritus & vita.* v.68. *verba vita aterna habes.* Joh.8.v.31. *Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.* v.51. *si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aternum.* Joh.17.v.20. *non pro illis tantùm rogo, sed etiam pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum* (Apostolorum) *in me.* Ex quibus sic concludimus: Quod est semen fructificans, ac verbum vitæ, per quod reddimur credentes ac discipuli Christi, quod conservat nos à morte æterna & in quo est vita æterna, illud non est litera mortua, sed efficax organum conversionis ac salutis. Sed verbum Dei est semen fructificans, verbum vitæ, per quod reddimur credentes ac discipuli Christi, quodque conservat nos à morte æterna, & in quo est vita æterna. Ergo non est litera mortua, sed efficax organum conversionis ac salutis. Repetit Svenckfeldius suam exceptionem *de verbo Dei essentiali hac esse accipienda.* Resp. circumstantiæ textus ostendunt contrarium. Christus enim qui est essentiale Dei verbum, confert seipsum seminatori, Mat.13.v.37. jam verò semen est distinctum à seminatore. Ergo etiam verbum Dei, quod per semen intelligitur, est distinctum a Christo. Talia quoque tribuuntur semini, quæ non competunt verbo Dei essentiali, dicitur enim *cadere secus viam, & ab avibus cœli devorari; cadere inter spinas & ab illis suffocari.* In Johanne itidem Christus seipsum ut verbum Dei essentiale à verbo prædicato distinguit, ac notanter addit sibi sermonem esse de illo verbo, quod locutus est, & quod Apostoli sint in mundo prædicaturi.

4. *Ex dictis Apostolicis.*

258. Quartam classem argumentorum petimus *ex dictis Apostolicis* Rom.1.v.16. *Non me pudet Evangelij, est enim potentia Dei ad salutem omni credenti.* Rom.10.v.17. *Fides est ex auditu, auditus autem per Dei verbum.* Rom.15.4. *Quacunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem haberemus.* 1.Cor.1.v.21. *Postquam mundus per suam sapientiam Deum non cognovit, placuit Deo per stultitiam pradicationis salvos facere credentes.* Eph.1.v.13. *cum audissetis verbum veritatis Evangelium salutis.* Col.1.v.6. *verbum veritatis Evangelij in universo mundo est & fructificat & crescit.* 2.Tim.3.v.15. *sacra litera possunt te σοφίσαι sapientem reddere ad salutem.* v.16. *omnis n. Scriptura divinitus inspirata & utilis est ad docendũ, ad arguendũ, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia.* Heb.4.v.12. *Vivus sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti pertingens usq; ad divisionem anima simul ac Spiritus, compagum quoq; ac medullarum, ac dijudicans cogitationes & conceptus cordis.* Jac.1.v.18. *genuit nos voluntariè verbo veritatis, ut simus primitia creaturarum ejus,* v.21. *suscipite verbum ἔμφυτον, quod potest salvare animas vestras.* 1.Pet.1.v.23. *renati sumus non ex semine corruptibili, sed ex incorruptibili per verbum Dei viventis.* Ex illis sic concludimus: Per quod Deus in hominibus accendit fidem, illos regenerat, consolatur & salvat, quod est utile ad docendum, arguendum, corrigendum & erudiendum, quod est vivum & efficax gladio ancipiti penetrantius &c. illud non est litera mortua, sed efficax organum conversionis & salutis. Sed per verbum suum Deus in hominibus accendit fidem, eos regenerat, consolatur & salvat, ac verbum illud Dei est utile ad docendum, arguendum, corrigendum & erudiendum, estque vivum & efficax gladio ancipiti penetrantius. E. verbum Dei non est litera mortua, sed efficax organum conversionis ac salutis. Hisce addimus dicta, quæ propriè & specificè de efficacia legis loquuntur. Rom.4.v.15. *Lex iram operatur.* 2.Cor.3.v.6. *Lex est litera occidens.* Quodcunq; operatur iram Dei & occidit, non est litera mortua, quomodo n. id quod ἄψυχον & mortuum est, operaretur & occideret? Sed lex operatur iram & occidit. Ergò lex non est litera mortua. Excipit Svenckfeld. 1 Rom. 1.v.16. *nomine Evangelij intelligi ipsum Christum essentiale Dei verbum, cum de tali Evangelio Apostolus ibi loquatur, cui essentialis Dei proprietas videlicet potentia competit. Iam verò soli verbo essentiali, videl. Christo, non autem verbo pradicato essentialis Dei proprietas, videlicet potentia competit.* R. Evangelium definiente Scripturâ est prædicatio de Christo. Ergò non est ipse Christus, nec uspiam in tota Scripturâ invenietur locus, in quo Evangelii nomen de ipso Christo ratione essentiæ accipiatur. Adde quod in hoc ipso loco circumstantiæ textus ostendunt non Christum ratione essentiæ sed prædicationem de Christo Evangelii nomine ab Apostolo intelligi, siquidem vers.15. dicit *se esse promtum Romanis evangelizare sive Evangelium pradicare,* posteà v.16. de illo ipso Evangelio prædicato dicit, *quod sit potentia Dei ad salutem.* Notanter etiam in textu Græco vocatur *Evangelium Christi,* ergò est distinctum ab ipso Christo, ac v.9. dicit Apostolus, quòd *serviat Deo in Evangelio Filij ejus.* v.1.&.3. *quòd sit segregatus ad Evangelium de Filio Dei,* utique ergò Evangelium illud, de quo posteà prædicat, quod sit potentia Dei ad salutem omni credenti, distinctum est ab ipso Christo, de quo Evangelium concionatur. Dicitur autem illud verbum Evangelii potentia Dei, quia sc. in usu divinitus instituto est efficax organũ & medium, per quod Deus in cordib. hominum salutarem suam efficaciam exerit ad eorum salutem. Cùm hæmorrhousa Christi vestem tangens à profluvio sanaretur, dicit Marcus c.5.v.30. *virtutem a Christo exiisse,* id quod Lucas c.6.v.19. in reliquorum etiam ægrotorum sanatione contigisse asserit, nequaquam hoc sensu, quasi essentialis Christi virtus ab ipso exierit, sed quia potentia sanandi per attactum vestis, per impositionem manuum, per verbum mandati &c. efficaciter se exeruit, ita quoque Evangelium Christi est potentia Dei ad salutem, quia potentia salvandi per Evangelium prædicatum, auditum ac fide receptum efficaciter sese exerit. Ambr. in comm. h.l. *Pradicatio Apostolica virtus Dei est, qua invitat ad fidem, & dat salutem omni credenti, dum peccata donat & justificat, ut à secunda morte detineri non possit signatus mysterio crucis, pradicatio enim crucis Christi indicium est mortis victa.* Neve ulla restet de hac interpretatione dubitatio, conjungimus locum 1.Cor.1.v.17.& 18. ubi disertis verbis Evangelium à Paulo prædicatum dicitur Dei virtus. Non misit me Christus (inquit) ad baptizandum sed ad evangelizandum, non in sapientia verbi, ne evacuetur crux Christi v.18. verbum n. crucis (de cruce, h. e. de Christo crucifixo) pereuntibus quidem stultitia est, nobis autem qui salvi fiunt, Dei virtus est.

Exceptiones 1 ad Rom. 1. v.16.

259. 2. Rom.10.v.17. *intelligi verbum internum, cùm in textu non dicatur quod ex prædicatione verbi* 2. *ad Rom. 10. v.17.*

bi externi sit fides, sed quod ex auditu sc. interno, qui immediatè est à Spiritu sancto, fides oriatur. Si enim fides esset ex prædicatione & auditu verbi externi, consequens fieret, omnes qui verbum audiunt, ad fidem pervenire, quod tamen minimè fieri videmus, unde etiam accusat Lutherum, quod vitiosè textum verterit, Der Glaube kömpt aus der Predigt/ das predigen aber durchs Wort Gottes. R. ad fidem requiri etiam auditū internum, & internū illum auditum esse à Sp. S. facilè concedimus, sed hoc in quæstione est, an Spiritus S. immediatè operari velit fidem & internum illum auditum sive assensum. Svencfeldius id affirmat, nos v. negamus, & rationem petimus ex hoc textu Apostolico. Constat n. ex antecedentibus & consequentibus Apostolum loqui de verbo prædicato & audito, ac de eo disertè affirmare, quòd per illud Deus velit esse efficax ad fidē. v. 14. inquit: *Quomodo invocabunt, in quem non credunt? quomodo credent, de quo non audiverunt? quomodo vero audient, sine prædicante?* v. 15. *Quomodo v. prædicabunt nisi mittantur?* v. 16. *sed non omnes obœdierunt Evangelio, Esaias enim dicit, Domine, quis credit auditui nostro?* v. 16. *ergo fides ex auditu, auditus per verbum Dei.* Ostendit Apostolus pulcerrimâ quadam gradatione ordinem, quem Deus in hominibus convertendis & salvandis observet, quod scil. nolit immediatè agere, sed instituerit ministerium docendi, per quod cum hominibus velit agere, sicut etiam Eph. 4. v. 11. ac 12. dicit, *Christum dedisse Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Pastores ac Doctores ad instaurationem sanctorum in opus ministerij ad ædificationem corporis Christi.* Nequaquam igitur à mediis salutis excluditur auditus verbi externus, sed potiùs includitur, ut ostendit relatio inter prædicationem & auditum. Ut n. prædicatio est externa, ita quoque auditus est externus, per quem Deus ad excitandum auditum internum & fidem vult esse efficax, sicut de Lydia dicitur Act. 16. v. 14. *quod Dominus aperuerit ei cor προσέχειν ut intenderet his quæ à Paulo dicebantur.* Neque quicquam vitii est in versione Lutheri, quæ petita est ex idiotismo Hebraico dicti Prophetici versu proximo ab Apostolo citati: *Domine quis credidit auditui nostro* לִשְׁמֻעָתֵנוּ h. e. prædicationi nostræ, quia שֵׁמַע Hebræis significat non solùm audiendi actionem, sed etiam μετωνυμικῶς *sermonem qui auditur ex alio, rumorem ad aures delatum.* Gen. 29. v. 13. *postquam audivit Laban* שֵׁמַע *auditum Iacobi,* i. e. sermonem sive rumorem de Jacobo. Hanc loquendi formam etiam Evangelistæ in Nov. Test. secuti sunt, Mat. 14. v. 2. *audivit Herodes ἀκοὴν Ἰησοῦ, rumorem sive famam de Iesu* Ita quoque hoc loco: Quis credidit τῇ ἀκοῇ auditui nostro, hoc est, sermoni de Christo, quem audivimus de Christo & sparsimus, rumori quem audivimus ex ore Prophetarum. Quod enim Prophetæ prædicarunt, illud priùs à Deo interius eos docente audierunt, unde ipsorum prædicatio vocatus auditus. Eodem sensu necessariò accipitur in verbis sequentib. q̃ immediatè cū illis cohærent, imò ex illis συμπέρασμα loco deducuntur. *Fides est ex auditu,* h. e. ex p̃dicatione, auditus a. per verbū prædicatum. Gal. 3. v. 2. *an ex operib. legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei,* h. e. ex p̃dicatione Evangelii, per quam auditam & meditatione expensam Spiritus sanctus vult operari fidem. Neque quicquam roboris inest ἐνστάσει Svencfeldianæ. *Si fides esset ex prædicatione & auditu verbi externi, omnes ad fidem pervenirent,* quia prædicatio & auditus verbi externi consideratur dupliciter, primò quatenus ex Dei ordinatione est medium efficax conversionis & fidei, secundò quatenus ex parte hominum salutaris illa Spiritus sancti efficacia impeditur, quando scil. verbum prædicatum quidem auditur, sed interim Spiritui sancto pertinaciter resistitur ac repugnatur, quâ ratione ex accidenti verbum prædicatum & auditum non est in illis ad fidem & salutem efficax, interim tamen non desinit esse fidei & salutis organum respectu divinæ ordinationis consideratū, sicut Baptismus non desinit esse lavacrū regenerationis & renovationis, licet actu in quibusdam adultis hypocritis sc. & impiis regenerationē ac renovationē non operetur.

260. 3. 1. Cor. 1. v. 21. *Per stultitiam prædicationis non intelligi externam verbi prædicationem, sed* 3. *Adi. Cor. 1. v. 21*
mysterium redemtionis, h. e. ipsum Christum crucifixum, siquidem talis explicatio addatur. 1. Cor. 2. v. 2. *non judicavi me quicquam scire inter vos nisi Iesum crucifixum.* Resp. quid per *stultitiam prædicationis* in textu Apostolico intelligendum sit, non opus ex incertis conjecturis divinare, cùm ex serie contextus sit clarissimum. v. 17. *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia sermonis, ne evacuetur crux Christi.* v. 18. *Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, nobis autem qui salvi fimus, est Dei virtus,* v. 21. *quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Quod intelligitur per *verbum crucis* sive de Christo crucifixo, v. 18. illud etiam intelligitur *per stultitiam prædicationis.* v. 21. ut ostendit manifesta illorum versiculorum connexio. Atqui per verbum crucis v. 18. intelligitur Evangelium de Christo, ut apparet ex connexione v. 17. & 18. Ergo etiam per stultitiam prædicationis intelligitur Evangelium de Christo. Regerit Svencfeldius 1. *Apostolum non dicere per stultam prædicationem salvos fieri credentes, quod de externa verbi prædicatione potuisset accipi, sed per stultitiam prædicationis, hoc est, per ipsum Christum, qui est Iudæis scandalum, gentilibus stultitia,* ut exponitur v. 23. Resp. Hebraismus ille in Scriptis Apostolorum usitatissimus est, *Iustitia & sanctitas veritatis,* hoc est, vera. Ephes. 4. v. 24. *misit illis Deus efficaciam erroris,* hoc est, efficaces errores 2. Thess. 2. v. 10. *O profunditatem divitiarum,* id est, ô profundas divitias Rom. 11, 33. ita quoque hoc loco per stultitiam prædicationis intelligitur prædicatio Evangelii, quæ coram mundo apparet stulta. Nec repugnat huic interpretationi v. 23. ubi Christus dicitur esse *gentilibus stultitia,* id enim de Christo non prædicatur absolutè sed certo respectu, quatenus scilicet prædicatur in Evangelio, jam verò idem est sive dicas, prædicatio Evangelii de Christo est gentilibus stultitia, sive Christus in Evangelio prædicatus est gentilibus stultitia, quemadmodum idem est sive dicas fides Christum apprehendens imputatur nobis ad justitiam, sive Christus fide apprehensus est nostra coram DEO justitia. 2. *mentionem fieri credentium, qui salvi fiant. Iam vero non nisi respectu Christi dici credentes, proinde etiam per stultitiam prædicationis intelligi ipsum Christum.* Respond. subordinata non sunt sibi invicem opponenda; credentes non nisi respectu Christi dicuntur credentes, sed Christum fide apprehendere non possunt, nisi quatenus in Evangelio ipsius beneficia ipsis offeruntur. Ergò inter Christum in Evangelio oblatum & inter Evange-

angelium de Christo prædicatum non est oppositio, sed potiùs subordinatio ac mutua relatio. Quamvis verò effectus salutis aliter de Christo, aliter de Evangelio prædicetur (Christus enim est causa principalis, Evangelium instrumentalis) tamen exeo, quòd per Christum dicimur salvari, non potest nec debet inferri. nos non salvari per Evangelium, cùm causa principalis & instrumentalis sibi non opponantur. Ex quibus de reliquis Svencfeldii exceptionibus, in quibus vitiosa oppositio causæ principalis & instrumentalis perpetuò recurrit, facilè potest fieri judicium.

5. ex illis dictis, in quibus Ministris verbi spirituales & divini effectus tribuuntur.

261. Quintam classem argumentorum petimus *ex illis Scriptura locis*, in quibus Ministris verbi spirituales & divini effectus tribuuntur, quatenus scilicet in prædicatione verbi & administratione Sacramentorum agunt ἐργανικῶς ad hominum conversionem & salutem. Dan.12.v.3. *Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stella.* Luc. 1.v.77. de Johanne Baptista prædicitur, *quòd daturus sit scientiam salutis plebi Israëliticæ in remissionem peccatorum.* Johan. 1. v. 7. *hic venit in testimonium, ut testificaretur de lumine, ut omnes crederent per illum.* Actor. 26. v. 18. de Paulo dicit Christus: *Mittam te, ut aperias oculos gentilium, ut convertantur à tenebris ad lucem, à potestate Satana ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & partem sanctorum in lumine.* Roman. 11. v.14. *glorificabo meum ministerium, ut aliquos ex illis salvos faciam.* 1.Corinth.3. v.5. *Quid Apollo? quid Paulus? ministri sunt per quos credidistis.* v. 9. *Dei sumus συνεργοὶ Dei agricultura.* 1.Cor. 4. v.1. *Sic nos æstimet homo, ut ministros Dei & dispensatores mysteriorum Christi.* 1.Cor.4.v.15. *Si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, tamen non multos Patres, nam in Christo Jesu genui vos per Evangelium.* Galat.4.v.19. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus in vobis formetur.* Ephes.3. v.8. *mihi omnium sanctorum minimo data est hac gratia evangelizandi in gentibus impervestigabiles divitias Christi.* v.9. *& illuminare omnes qua sit dispensatio Sacramenti.* Philem.v.10. *Obsecro te pro filio, quem genui in vinculis.* 1.Tim.4. v.16. *Hac faciens teipsum salvabis, & eos qui te audiunt.* Ex illis dictis sic concludimus: Cuicũq; tribuuntur actus & effectus divini, illi sũt eorũ causæ vel principales vel instrumentales, tertium non datur. Atqui Ministris verbi tribuuntur effectus divini, erudire ad justitiam, dare scientiam salutis, aperire oculos gentium, illuminare, gignere Deo filios & salvare. Ergo sunt eorum causæ vel principales vel instrumentales. Non principales, quia hic honor soli Deo debetur. Ergò Instrumentales, quod ipsum ex sequenti argumento erit evidentius. Regerit Svencfeldius: 1. *Paulum nunquam se vocare medium salutis.* Resp. Qui se vocat ministrum, per quem homines credunt sive ad fidem adducuntur, is etiam se vocat ministrum ac medium salutis. Ratio est, quia fide reddimur participes salutis. Sed Paulus se vocat ministrum, per quem homines credunt, sive ad fidem adducuntur 1.Cor.3.v.15. Ergò etiam se vocat ministrum ac medium salutis. Qui se vocat Patrem spiritualem & regenerationis opus sibi tribuit ὀργανικῶς & instrumentaliter, is etiam medium salutis sese constituit, quia regeneratio & salus sunt immediatè connexa. Sed Paulus se vocat Patrem spiritualem & regenerationis opus sibi tribuit ὀργανικῶς 1.Cor.4.v.15. Gal.4.v. 19. Philem. vers. 10. principaliter enim illud Deo competit. Ergò etiam medium salutis se constituit. Qui salvationem auditorum expressis verbis sibi tribuit, ille aut causam principem aut medium salutis constituit. Sed Paulus salvationem auditorum sibi tribuit Rom. 11. v.14. Ergò aut causam principem aut medium salutis sese constituit; non illud. Ergò hoc. Qui se vocat dispensatorem mysteriorum divinorum, ille etiam est dispensator ac proinde etiam medium salutis, quia in illis mysteriis ac per illa mysteria salus hominibus dispensatur. Jam verò Paulus se vocat dispensatorem mysteriorum divinorum 1.Cor. 4.v. 1. Ephes.3. vers. 9. Ergò etiam est dispensator ac proinde medium salutis. 2. *Johannem Bapt. non prædicasse Evangelium, ac proinde non fuisse medium fidei & salutis hominibus conferendæ, cùm tribuatur illi quod duntaxat viam Christo paraverit* Luc.1.v.76. Respond. contrarium ostendimus in quæstione de Baptismo Johannis tract. de Bapt. §. 45. & 59. Johannes non solùm legis sed etiam Evangelii prædicatione Christo viam paravit, quem digito demonstrans vocavit *agnum Dei tollentem peccata mundi* Johan.1. vers. 29.36. ac Zacharias disertè ibidem exponit, quâ ratione Baptista Christo viam paraverit, videlicet *dando scientiam salutis, quæ est in remissione peccatorum.*

6. ex illis locis, in quibus Christus ac Spir. S. dicitur loqui per Ministros.

262. Sextam argumentorum classem petimus ex illis locis, in quibus Christus ac Spiritus sanctus dicuntur loqui in Apostolis & aliis ministris Apostolorum doctrinam proponentibus, & in quibus instrumentales divinorum effectuum causæ Ministri Ecclesiæ statuuntur. Mat.10.v.20. *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui in vobis loquitur. Non ausim loqui quicquam eorum, quæ non effecit Christus per me in obœdientiam gentium verbo & facto.* 2.Cor.13. v.3. *siquidem experimentũ quæritis in me loquentis Christi.* Act.11.v.14. dicit Angelus de Petro Apostolo ad Cornelium: *Is dicet tibi verba, per quæ salvaberis, & tu & domus tua.* De Paulo dicit Christus Act 9.v.15. *hic erit mihi σκεῦος ἐκλογῆς electum organum, ut portet nomen meum coram gentibus & Regibus & filiis Israel.* Ex illis sic colligimus: In quibuscunq; Christus ac Spiritus S. loquitur & per illos ad conversionem & salutem efficax est, illi sunt organa Christi & Spir. S. salutaria & efficacia. In Apostolis & aliis Eccl. Ministris Apostolorum doctrinam tradentib. Christus ac Spiritus S. loquitur, & per illos ad conversionem & salutem efficax est. Ergo. Deniq; ultimo loco conjungimus exempla eorum, qui per prædicationem Apostolorum ad Deum conversi, Spir. S. donati & salutis æternæ participes facti. Marc.16. v.20. *Apostoli egressi prædicaverunt, ubiq; Domino cooperante*, videl. ut juxta promissionem v.16. ad fidem & salutem multos adducerent. Act.2.v.40. *Petrus exhortabatur Israelitas verbis plurimis*, v.42 *Et appositæ sunt illa die animarum circiter tria millia.* Actor.10.v.44. *adhuc loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum.* Act.11.v.23. *Barnabas hortabatur omnes, ut proposito cordis permanerent Domino*, v.24. *quia erat vir bonus & plenus Spir. S. & fide, & apposita est multa turba Domino &c.*

Argum. Svencfeldii 1. ex Scripturis sacris.

263. Argumenta Svencfeldii ex hypothesibus superiùs assignatis facili negotio solvuntur, in plerisque enim omnibus *opposito causæ principalis & instrumentalis* occurrit. Videbimus potiora fundamenta. Ex Scripturis hæc affert. 1. Esai. 54.v.13. Jer.31.v.34. *Non docebit ultra vir proximum*

mnm suum, sed omnes erunt docti a Deo. Ergò Deus immediatè per seipsum, non autem per externum verbi ministerium homines docet. R. exposuimus horum dictorum verum & genuinum sensum superius §. 46. hoc loco breviter dicimus, causa efficiens principalis non tollit instrumentalem, & beneficium in vita æterna expectandum non tollit ministerii Ecclesiastici in hac vita necessitatem & fructum. 2. Psal. 85. v. 9. *Audiam quid loquatur in me Dominus. Ergo Deus non per verbum externum, sed per afflatus internos nobiscum agit.* R. verba in Hebræo sic habent: *Utinam audiam Dominum loquentem & consolantem populum suum per Prophetas,* illud autem (*in me loquatur*) non est in textu Hebræo, & si maximè adesset, tamen à Propheta immediato Spir. S. impulsu afflato ad quosvis alios non licet argumentum ducere. Denique verbum externum & Spir. S. impulsus interior non sunt opposita sed subordinata. 3. Act. 1. v. 5. *Iohannes baptizavit quidem aqua, vos autem baptizabimini Spiritu S. post dies hosce non multos. Iohannes igitur solâ aquâ aspersit homines sine Spiritu sancto. Iam verè qualis fuit Baptismus Iohannis, talis etiam reliquorum ministrorum.* Resp. explicationem illius dicti proposuimus tract. de Bapt. §. 54. 4. 1. Cor. 3. v. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem dedit incrementum.* v. 7. *itaq; neq; qui plantat, neq; qui rigat, est aliquid, sed Deus qui dat incrementum, ubi incrementum fidei & bonorum Spiritualium eo modo videtur Deo attribui, ut ministerio verbi adimatur.* R. Apostolus eo ipso in loco v. 5. disertè dicit: *Quid Apollo? quid Paulus? ministri sunt per quos credidistis* sive ad fidem perducti estis, nequaquam igitur suo ministerio derogat omnem efficaciam, sed opponit hæc verba perversæ opinioni ac dissidiis Corinthiorum, qui ex qualitate personarum judicabant de ministerii efficacia, ac propterea in factiones divisi dicebant, *Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, ego Apollo.* 1. Cor. 1, 12. ostendit igitur Apostolus efficaciam ministerii non à peculiaribus donis Ministrorum, ab eloquentia, autoritate vel acumine, sed ab ipso Deo dependere. Nullâ v. consequentiæ legitimæ formâ ex eo evinci potest, quod externum verbi ministerium destituatur omni efficaciâ. Quamvis n. Pauli plantatio & Apollo rigatio adeoq; omnium Ecclesiæ ministrorum opera sit *nihil*, h. e. irrita & frustranea, si remotâ divinâ efficaciâ consideretur, ac nisi Deus det incrementum, tamen placuit Deo incrementum illud ordinariè non nisi per ipsorum ministerium dare, sicut verbis proximè præcedentibus dicitur: *Ministri sunt, per quos credidistis & unicuique sicut divisit Dominus,* ac v. 9. *Dei sumus συνεργοὶ, Dei agricultura.* 5. 1. Cor. 4. 20. *regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. E. fides & salus non potest sperari ex sermone externo.* R. loquitur Apostolus de sermone *πεφυσιωμένων*, ut patet ex versu proximè præcedente ac de *persuasibilib. humanæ sapientiæ verbis*, ut colligitur ex 1. Cor. 2, 4. quib. opponit *ostensionem Spiritus & virtutis*, sed illa ipsa Spiritus & virtutis divinæ ἀπόδειξις exhibet se per prædicationem verbi. 6. 1. Corinth. 12. vers. 6. *Deus ipse operatur omnia in omnibus. Ergo non agit per medium externum.* Respond. αὐτὸς ibi non significat immediatam Dei operationem prædicationi externæ oppositam, sed unitatem illius, à quo χαρίσματα, διακονίαι κ̀ ἐνεργήματα varia in Eccles. descendunt, ut constat ex verbis præcedentib. *Divisiones v. gratiarum sunt, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα, idem v. Spiritus, divisiones ministrationum sunt, κ̀ ὁ αὐτὸς κύριος, idem a. Dominus: Et divisiones operationum sunt ὁ δὲ αὐτός ἐστι Θεὸς, idem a. Deus est, qui operatur omnia in omnibus.* 7. 1. Cor. 15. 10. *Gratia Dei in me non fuit vacua, sed abundantius omnibus laboravi, non a. ego, sed gratia Dei mecum, ubi ministerio suo omnem efficaciam conversionis & salutis derogare, eandemq; soli Dei gratiæ asscribere videtur.* R. negat suum ministerium esse causam principalem illius efficaciæ, interim nō negat illud fuisse salutare organum, per quod divina gratia fuit efficax, ut colligitur ex fundamentis superiùs adductis. Græcus textus est emphaticus, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοὶ *gratia Dei, quæ mecum est*, vel quæ mihi data est, h. e. Deus suppeditavit ex gratia vires & cooperatus est meo ministerio. E. ab agendi efficacia non excludit suum ministerium. 8. 2. Cor. 3, 6. *Litera occidit, Spiritus autem vivificat. E. verbum externum est litera mortua.* R. variæ sunt dicti hujus Apostolici detorsiones. Monachi fratres ignorantiæ per literam intelligi existimabant eruditionem ac scientiam, sicut literas scire de erudito dicitur. Sed falsè eos irridet Poëta isthoc disticho:

Cavisti bene, ne forsitan ulla occidere possit
Litera, nam nulla est litera nota tibi.

Origenes per literam intelligebat sensum Scripturæ literalem, per Spiritum v. sensum allegoricum. Svencfeld. per literam prædicationē verbi externā, per Sp. adjunctā Spiritus efficaciam internā. Sed contextus Apostolicus ostendit, per literam ab Apostolo intelligi *legem in literis hærentem*, quia non confert vires ad præstandum, per Spiritum v. *Evangelium*, quod habet adjunctam vim Spiritus & vivificat, quia S. S. fidem per illud confert, sicut Gal. 3, 2. dicit Apostolus: *hoc solùm à vobis discere velo, ex operib. legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Invertimus a. Svencfeldii argumentum: Quicquid occidit, non est litera mortua, Prædicatio legis occidit. E. non est litera mortua. 9. 1. Tim. 2. v. 5. *Unus Deus & unus Mediator Dei & hominū, homo Christus Iesus. E. per solum Christum absq; medio externo in negotio salutis Deus nobiscum agit.* R. subordinata non sunt invicem opponenda, ut ergò in negotio conversionis & salutis causa principalis non excludit causam meritoriam, quæ est Christus in officio Redemtionis ac Mediationis, ita quoq; causa meritoria non excludit instrumentalem causam sive media conversionis & salutis, quæ sunt ex parte Dei verbum & Sacramenta, ex parte nostra fides. Est ergò verè unus duntaxat Mediator Dei & hominum, Homo Christus Jesus, sed illius Mediatoris beneficia in verbo & Sacramentis nobis offeruntur fide amplectenda & recipienda.

264. Rationes potiores hæ sunt: 1. *Christus est Ecclesiæ caput, in quo totum corpus coagmentatum & conjunctum per omnem commissuram subministrationis secundùm efficaciam in mensuram uniuscujusq; partis incrementum corporis facit in ædificationem sui ipsius per caritatem.* Rom. 12. v. 5. Eph. 4. v. 15. 16. *Est etiam vitis, nos palmites,* Joh. 15. v. 5. *Iam verè caput & corpus immediatè cohærent, & illud huic sensum ac motū suppeditat sine medio, palmites etiam ex vite succum & vigorem immediatè attrahunt. E. etiam corpus Christi mysticum à capite immediatè subministrationem vitæ ac motuum spiritualium accipit, ac spirituales palmites ex Christo vite succum & vigorem spiritualem immediatè attrahunt.* R. similitudo non est extendenda ultra comparationis tertium: Christus sese confert *o. ex rationibus.*

capiti

capiti & viti credentes *membris & palmitibus*, quia sc. hi ab ipso spiritualem vitam, sensum, motum, vigorem & operandi efficaciam accipiunt, sed ex eo non potest inferri, quod eodem omninò modo ac proinde immediatè hæc bona Christus corpori suo mystico & spiritualibus palmitib. suppeditet, quo modo caput naturale suo corpori & vitis naturalis palmitibus ea suppeditat, aliàs etiam inferri posset, communicationem illam esse naturalem, Physicam & terrenam. Adde quod in posteriore similitudine diserta fiat mentio illius medii, per quod in negotio salutis Christus nobiscum agere velit, *Si manseritis in me* (inquit) *& verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis.* v. 7. *& mundi estis propter sermonem meum, quem locutus sum vobis*, v. 3. 2. *Si verbum & Sacramenta essent causæ instrumentales conversionis & salutis, omnes audientes verbum ac Sacramentis utentes converterentur ac salvarentur. Sed posterius falsum esse testatur Scriptura & experientia. Ergò.* Resp. negatur connexio majoris, ostendimus n. suo loco in tract. de elect. §. 139. vitio hominum multiplici contingere, quò minùs verbum prædicatum & auditum in cordib. eorum ad conversionem & salutem sit efficax. Objecti, circa quod versatur agens tùm principale tùm instrumentale, vitiosa dispositio, sæpiùs etiam in naturalibus impedit, quò minùs effectus sive opus sequatur. 3. *Si verbum Dei & Sacramenta essent media salutis, consequens foret omnes infantes antè Baptismum morientes & omnes surdos damnari, quod est absurdum*: R. distinguendus est modus agendi ordinarius ab extraordinario; Deus non ad usum illorum mediorum astrinxit, interim tamen gratiam suam illis non eo modo alligavit, ut in casu necessitatis citra illorum usum non possit esse efficax. 4. *Detrahitur divinæ perfectioni, si Deus per media externa in negotio salutis nobiscum agere statuitur.* Resp. Si ex quadam indigentia & necessitate Deus uteretur mediis, perfectioni ejusdem aliquid detraheretur, jam verò liberrimâ voluntate & beneplacito mediis utitur 1. Cor. 1. v. 21. *placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Quemadmodum non detrahitur ejus perfectioni, quando per media naturalia nos in vita conservat, cibat, sanat &c. ita quoque non detrahitur quicquam ejus perfectioni, quando per media nubiscum in negotio salutis agit. 5. *Spiritualia & cœlestia dona non possunt comprehendi ac distribui mediis externis. Ergo etiam non dantur per media externa.* Resp. est ambiguitas in voce *comprehendendi*, si enim accipiatur pro inclusione, concedimus, spiritualia & cœlestia bona non comprehendi mediis externis, si verò notetur divina illa ordinatio ac dispositio, quâ ipsi placuit per media communicare cœlestia bona, negamus, eo sensu bona cœlestia mediis externis non comprehendi ac distribui. 6. *Patriarchas, Prophetas, Iohannem Baptistam & Apostolos Deus immediatè absq; externo verbo illuminavit. Ergò eodem modo adhuc illuminat credentes.* Resp. *num omnes Prophetæ? num omnes Apostoli?* inquit Paulus 1. Cor. 12. vers. 29. ostendens Deum non velle eodem modo per immediatam scil. illuminationem cum omnibus credentibus agere, sed ordinariè per verbum & Sacramenta vult in illis fidem accendere, augere & confirmare. Adde quod ipsimet Prophetæ & Apostoli non solùm alios ad verbum revocarunt, sed ipsi quoque verbo externo usi fuerunt. 7. *Proprium creaturæ est agere per media. Ergò creatori illud non competit.* Respond. creaturæ in actionibus suis utuntur mediis ex necessitate & indigentia, Deus ex libera voluntate & ordinatione. 8. *Sine quo non possumus verbo prædicato fidem habere, illud non datur per prædicationem verbi. Sed sine Spiritu sancto non possumus verbo prædicato fidem habere, unde etiam Ecclesia ante concionem verbi petit Spiritus S. gratiam sibi dari. Ergò Spiritus sanctus non datur per verbum prædicatum.* Resp. negatur propositio major. Quemadmodum n. Baptismus non prodest absque fide & nihilominus per ipsum Baptismum infantibus confertur regenerationis donum ac proinde etiam fides: *ita sermo auditus non prodest, si non sit admixtus fidei eorum qui audiunt.* Hebr. 4. v. 2. ac nihilominus per ipsum Evangelii verbum Deus vult operari fidem Rom. 10. v. 17. Deinde distinguendum inter dona Spiritus sancti, & illorum donorum augmentum. Quando petimus Sp. sancti gratiam & efficaciam antè auditum verbi, tunc illæ preces, si sint seriæ & Deo gratæ, sunt effectum Spiritus sancti in nobis habitantis, sed nihilominus illorum donorum augmentum & incrementum, adeoque etiam uberiorem illuminationem per verbum nobis conferri petimus: *Sic nemo potest dicere Jesum Dominum, nisi in Spiritu sancto* 1. Cor. 12. v. 3. & tamen Deus dicitur *dare Spiritum sanctum petentibus* Luc. 11. v. 13. Atque hæc dicta sint de errore Svencfeldii, ministerii Ecclesiastici in verbo & Sacramentis occupati efficaciam negantis, consequens foret, ut ageretur de quæstione, *an efficacia Ministerii pendeat à dignitate ministri*, ab ejus scil. legitima vocatione, qualitatibus donorum, fidei sinceritate & vitæ sanctitate, sed quia de ea latè dictum fuit in tract. de Sacram. §. 30. & in tract. de Baptismo §. 22. & seqq. ideò hac vice uberiori ejus explicatione supersedemus. Videatur etiam D. Chemn. part. 3. Locor. cap. de Ecclesia pag. 359.

SECTIO posterior

De officiis Ministrorum Ecclesiæ.

265. Sacerdotium *non est otium, sed negotiorum negotium*, scribit alicubi Bernhardus, *& Episcopatus nomen est operis, non honoris*, juxta Aug. lib. 19. de civit. Dei cap. 19. ideò expositis Ministerii Ecclesiastici causis ejusdemque necessitate, dignitate atque utilitate ab illis dependente, restat ut de officiis Ecclesiæ Ministrorum disseramus. Officia illa variè à variis enumerantur Hugo de S. Vict. libr. 2. de Sacr. part. 2. cap. 5. *Omnis Ecclesiastica administratio in tribus consistit, in Sacramentis, in Ordinibus, & in Præceptis.* Hieron. in c. 8. Levit: *Officia Sacerdotis sunt aut aliquid à Deo discere, aut populum docere, aut pro populo orare &c.* Sed ut plenior sit enumeratio, dicimus officia Ministerii rectissimè æstimari *ex fine*, propter quem divinitus institutum est & adhuc conservatur Ministerium Ecclesiasticum, quem in superioribus diximus esse duplicem, *principalem* sc. qui est Dei gloria, & *Intermedium*, qui est hominum conversio & salus. Intermedius finis obtinet rationem alicujus medii, per quod ad finem principalem & ultimum pervenitur; ex quo etiam nomen est sortitus. Ad intermedium a. finem obtinendum spectant Ministrorum officia *Officia Ministrorum Ecclesiæ.*

& actio-

& actiones, per quas Deus ad hominum conversionem & salutem vult esse efficax. 1. Homines convertendi & salvandi nascuntur *in tenebris ignorantiæ* Esa.9.v.1. Luc.1.v.79. Joh.1.v.5. Act.26.v.18. Ephes.5.v.8. ἐσκοτισμένοι sunt διανοίᾳ *alienati à vita Dei per ignorantiam Dei* Ephes.4.v.18. nat vas illas tenebras dispellere vult Spiritus S. per lucem verbi cœlestis Psalm.19.v.9. Psalm.119.v.105. 2.Pet.1.v.19. primum igitur ac præcipuum Ecclesiæ Ministrorum officium est *verbi prædicatio*, per quam Spiritus sanctus ad internam cordis illuminationem est efficax Actor.26.v.18. *Constituam te ministrū mittens te ad gentes, ad aperiendum oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem.* 2. Verbo addita sunt Sacramenta, gratiæ divinæ & promissionum Evangelicarum Sigilla, unde à veterib. dicuntur verbum ὁρατὸν sive visibile, proinde alterum Ministrorum officium est *Sacramentorum dispensatio* 1.Cor.4.v.1. *Sic nos æstimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* Matt.28.v.19. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eas*, ubi verbi prædicatio & Sacramenti Baptistici dispensatio connectuntur. 3. Cùm verò absq; benedictione cœlesti omnis Ministrorum labor sit frustraneus 1.Cor.3.v.6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus dedit incrementum.* v.7. *Itaque nec qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed Deus qui dat incrementum.* August. serm.4. de verb. Apost. *Nos loquimur, sed erudit Deus; nos loquimur, sed Deus docet. Cathedram in cœlo habet, qui corda docet*, ideò tertium Ministrorum officium est *diligens pro commisso sibi grege precatio.* 1.Sam.12.v.23. *Absit à me, ut peccem Iehovæ cessando orare pro vobis, ac docere vos viam bonam & rectam*, ubi institutio auditorum & oratio pro fructificatione verbi conjunguntur. 4. Ulteriùs cùm illi qui sana docent, & turpiter vivunt, altera manu rapiant, quod unâ porrexerant, ac quandoque plus noceant exemplo quàm prosint verbo, ideò Ministris convenit probatæ vitæ exemplo auditoribus præire, ac proinde quartum ipsorum officium est *vitæ & morum honesta gubernatio.* Tit.2.v.7. *per omnia teipsum præbe exemplar bonorum operum.* Quintò cùm præter nativas ignorantiæ tenebras voluntatis corruptio, & ad omne malum proclivitas in hominibus hæreat, ideò Ecclesiasticæ disciplinæ vinculis divinitus Ministerio commendatis ea coërcenda est, ne vel conversionem per verbum impediat, vel conversos in transversum iterum abripiat, quintum proinde Ministrorum officium est, *Ecclesiasticæ disciplinæ administratio* Mat.18.v.17. *Si non audieris illos, dic Ecclesiæ.* Sextò cùm in exercitio divini cultus solenni atque publico certi quidam ritus ad εὐταξίαν καὶ εὐσχημοσύνην spectantes totius Ecclesiæ consensu introducti piè conservandi sint, ideò ad Ministerium Ecclesiasticum etiam pertinet ritus Ecclesiasticus gravi consilio approbatus, & de multis utiliter admonentes in congressib. publicis tueri, nec privata quadam animi libidine cum scandalo Ecclesiæ eos mutare, proinde sextum Ministrorum officium est *rituum Ecclesiasticorum conservatio.* 7. Deniq; cùm inter auditores sint orphani, viduæ, pauperes, exules, ægroti, quibus officia caritatis ad inopiam & afflictionem eorum sublevandam cumprimis debentur, ideò ad Ministrum Ecclesiæ spectat *pauperū cura & ægrotorum visitatio*, ut pecuniam in usus pauperum destinatam fideliter colligat ac dispenset, vel si ærarii Ecclesiastici præfectis hæc functio demandata est, auditores ad beneficentiam erga pauperes demonstrandam diligenter exhortetur, & bonorum Ecclesiasticorum dispensationem ritè ac legitimè fieri curet 1.Cor.16.v.2. 2.Cor.9.v.1.&c. Septem igitur in universum sunt Ecclesiæ Ministrorum officia, ad quæ reliqua commodè referri possunt. 1. *Verbi cœlestis prædicatio.* 2. *Sacramentorum dispensatio.* 3. *Pro commisso sibi grege precatio.* 4. *Vitæ & morum honesta gubernatio.* 5. *Disciplinæ Ecclesiasticæ administratio.* 6. *Rituum Ecclesiasticorum conservatio.* 7. *Pauperum cura & ægrotorum visitatio.* De singulis uberiùs disserendum.

266. Primum Ministrorum officium dicimus esse *verbi prædicationem*, quod probant 1. *expressa mandata* Apostolis & ipsorum in ministerio successoribus data. Matt.28.v.19. *Euntes docete omnes gentes.* Marc.16.vers.15. *Ite in orbem universum, & prædicate Evangelium.* 2. *appellationes & encomia* à Spiritu sancto ipsis attributa. Dicuntur *Doctores* διδάσκαλοι 1.Cor.12.v.28. Ephes.4.v.11. ergo debent docere populum Dei Act.20.v.28. dicuntur *Pastores* Esa.63.v.11. Eph.4.v.11. ergò debent gregem sibi commissum pabulo cœlestis doctrinæ pascere: dicuntur *Angeli Domini* Mal.2.v.7. Apoc.1.v.20. *Legati Dei* 2.Cor.5.v.20. ergò exponant voluntatem Dei per prædicationem cœlestis verbi. Dicuntur ἐργάται *operarii* Matt.9.v.38. 2.Tim.2.v.15 ergo laborent in verbo 1.Tim.5.v.18. 3. *regula Apostolica*, juxta quam Episcopi sunt examinandi 1.Tim.3.v.2. Tit.1.v.9. in qua expressè requiritur, ut Episcopus sit διδακτικός. 4. *finis instituti ministerii*, siquidem eo cumprimis fine Deus instituit, & adhuc conservat ministerium, ut verbum prædicetur ac per prædicationem verbi Ecclesia ex genere humano colligatur Eph.4.v.11. 5. *Distinctio Ministerii Ecclesiastici à regimine politico & reliquis Ordinibus.* Ministrorum enim est gladio Spiritus, verbo scilic. Dei, non autem gladio corporali uti, is enim Magistratui traditus est Eph.6.v.17. Rom.13.v.4. 2.Cor.10.v.4.&c. 6. *Praxis Christi, Apostolorum & Episcoporum* in primitiva Ecclesia, illi enim non administrarunt nec affectarūt regimen aliquod politicum, sed in prædicatione verbi occupati fuêre, Mat.4.v.17. Act.6.v.2.&c. De Ambrosio refert August. lib.6. Confess. cap.3. quod singulis diebus Dominicis conciones ad populum habuerit. 7. *Testimonia Patrum.* Hieronymus lib.1. adv. Jovian. cap.20. in verba Apostoli, Episcopum oportet esse Doctorem, sic commentatur: *Nihil enim prodest conscientiâ virtutum frui, nisi & creditum sibi populum possit instruere, ut valeat exhortari in doctrina, & eos qui contradicunt redarguere.* Prosper libr.1. de vita contempl. cap.2. *Propositi Ecclesiæ sanctè vivere debent propter exemplum & docere propter administrationis officium.* 8. *Iuris Canonici suffragium.* c. Qui Ecclesiast. dist.36. ex Epistola 1. Sozimi ad Hesych. *Sacrarum literarum oportet Episcopum habere peritiam, unde in V.T. inter cetera ornamenta Pontifex rationale ferebat in pectore, in quo scribebatur manifestatio & veritas, quia in pectore Pontificis manifesta debet esse cognitio veritatis, hinc etiam vectes, quibus arca portabatur, jugiter annulis erant inserti, ut cum arca esset portanda, nulla esset vel fieret mora de intromittendis vectibus, quia prædicatores per quos Ecclesia circumfertur sacris literis semper debeat insistere, ne tunc quærant discere, cùm ex officio alios debeant docere.* c. Si quis. dist. ead. ex Hieronym. ex Origene homil. 6. ad cap.8. Levit.

1. *Verbi prædicatio.*

Levit. *Si quis vult Pontifex esse non tam vocabulo, quam merito, imitetur Mosen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis? quod non discedunt de tabernaculo Domini, erat ergo Moses indesinenter in tabernaculo Domini. Quid ei opus erat? ut aut à Deo aliquid disceret aut ipse populum doceret. Hoc duo sunt Pontificis opera, ut aut à Deo discat legendo Scripturas divinas, & sæpius meditando, aut populum doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non ex proprio corde, vel humano sensu, sed quæ Sp. S. docet.* c. Ignorantia ex Conc. Tolet. 4. c. 24. *Omne opus Sacerdotum in prædicatione & doctrina consistat, atq; ædificent cunctos tam fidei scientia quam operum disciplina.* in princ. dist. 86. *Doctorem Episcopum esse oportet, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, qui docendi officium accepit, quod exequi necesse est vel negligit.* c. Sicut vir. caus. 7. q. 1. ex Epist. 2. Evaristi. *Episcopum oportet opportunè & importunè atq; sine intermissione Ecclesiam docere, eamq; prudenter regere & amare, ut à vitiis se abstineat & salutem consequi possit æternã.* In Epistola Clementis Petrus ad eũ dixisse refertur: *Tu ad hoc solùm vacato, ut opportunè & sine intermissione doceas verbũ Dei, per quod salutem consequi possint.* Conjungimus etiam jus civile l. Addictos. C. de Episc. aud. Impp. statuunt, *ad Episcopos pertinere populos Christianæ religionis doctrina insinuatione moderari.* 9° *Typi V. T.* Inter ornamenta summi Sacerdotis erat *Rationale*, quod in pectore gerebat, cui insculptum erat, *Urim & Thummim, Doctrina & Veritas,* Exod. 28. v. 30. quo significatum fuit, ministros debere doctrinam & veritatem populo proponere. Pectusculum & armus dexter ex hostiis pacificis debebatur Sacerdoti, quo significatum fuit, *necessariam esse ministris sapientiam ad docendum & fortitudinem ad ferendos auditorum defectus.* Thom. p. 1. 2. q. 102. art. 3. *Eunuchus non intret in Ecclesiam Dei.* Deut. 23. v. 1. hoc est, qui non habet semen verbi, per quod generet spirituales Ecclesiæ filios, non toleretur in Ministerio. Hûc referendum ex N. T. quòd Apostoli ex manibus Christi panem acceperunt, quem turbæ distribuunt Matth. 14. v. 19. sic Ministrorum officium est panem vitæ ex Christi manibus acceptum, hoc est, verbum Evangelii auditoribus proponere, item quod Episcopi dicuntur *stellæ in manibus Christi* Apoc. 1. v. 26. quia ipsorum est luce doctrinæ alios illuminare Matth. 5. vers. 14.

Pontifex & ipsius Prælati non sunt veri Episcopi.

267. Ex quo rectè colligitur, Pontificem Romanum qui à docendi munere penitus abstinet, ejusdemque Prælatos, qui politicis, quandoque etiam bellicis negociis impliciti nullam ferè Ecclesiastici Ministerii partem attingunt, non esse veros Episcopos, nec est quod excipiant Jesuitæ; *Pontificem, si vel maximè non doceat ipse, tamen docere per alios, quibus hoc officium committat.* Resp. enim: 1. argumenta & testimonia allata probant, Pontificem debere ipsummet docere, quod si facere negligat, titulo ac vocabulo duntaxat esse Episcopum. 2. prædicare verbum ac docere ingreditur definitionem Episcopalis muneris, ergo ab Episcopo propriè sic dicto sejungi nec potest nec debet. 3. Christus, cujus vicarium sese jactitat Pontifex; Petrus, cujus successor audire cupit, ac reliqui Apostoli nequaquam docendi munus à se repudiarunt, sed ipsi ad Ecclesias abierunt, easq; pabulo cœlestis verbi paverunt. 4. Utrumq; requiritur ad officium Episcopi, docere & alios doctores ordinare, unius igitur inclusio, non debet esse alterius exclusio. 5. In regnis terrenis Legati Regum habent suos Subdelegatos, sed in regno spirituali Ministri Ecclesiæ munus legationis divinitus sibi commissum ipsimet subire debent. 2. Cor. 5. v. 20. *Pro Christo legatione fungimur Deo exhortante per nos.* 6. Nec convenit Pontificem & ipsius Episcopos indignum suâ sublimitate judicare munus docendi, cum eo tota sacrosancta Trinitas fuerit perfuncta Pater Mat. 3. v. 17. c. 17. v. 5. Filius Mat 4. v. 17. Act. 1. v. 3. &c. Spiritus sanctus 2. Sam. 23, 2. 2. Petr. 1. v. 21. inde Apostolus dicit Rom. 1. v. 16. οὐκ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. 7. Illi quos Pontifex ad docendum mittit, quandoque ad illud sunt inepti, ac plerique omnes loco verbi cœlestis doctrinas humanas, superstitiones & corruptelas auditoribus proponunt.

268. Docendi munus in habendis ad populum concionibus versatur vel maximè; quæ quomodo instituendæ sint, latissimè exposuimus in Methodo studii Theologici part. 3. sect. 4. c. 2. ubi ostendimus, Ecclesiastici oratoris duo esse officia primaria, *Scripturæ scil. interpretationem, ejusdemq; ad salutarem auditorum usum accommodationem.* Interpretatio Scripturæ complectitur *tum veri & genuini sensus investigationem*, tum ejusdem *perspicuam enarrationem.* Accommodatio ad quinq; generalia capita juxta præscriptum Apostoli Rom. 15. v. 4. 2. Tim. 3. v. 16. commodè referri potest, videl. ad διδασκαλίαν, ad ἔλεγχον, ad ἐπανόρθωσιν, ad παιδείαν, & ad παράκλησιν. Nimirum Scripturæ legitimè & sano sensu expositæ accommodatio est *vel Theoretica vel Practica.* Theoretica versatur circa *veri cognitionem*, unde διδασκαλία; & *falsi refutationem*, unde ἔλεγχος. Practica versatur *circa bonum agendum*, unde παιδεία; circa *malum culpæ fugiendum*, unde ἐπανόρθωσις; ac *malum pœnæ tolerandum*, unde παράκλησις. In hisce omnibus quæ probè observanda sint, certis Canonibus dicto Tractatu fuit expositum. Pari ratione quod ad munus docendi pertineat non solùm per διδασκαλίαν oves colligere, sed etiam per ἔλεγχον lupos ab ovili Dominico arcere ostendimus in præfat. Aphorismorum Theologicorum Theoreticorum ex dicto Apostoli Tit. 1. v. 9. *Episcopum oportere esse* δυνατὸν παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν; ex typo reparatorum urbis ac templi Hierosolymitani, qui unâ manu laborem perficiebant, alterà verò clypeum ferebant Nehem. 4. v. 17: ex comparatione doctorum Ecclesiæ cum *Pastoribus*, qui oves non solum ad salubria pascua ducunt, sed etiam à luporum insidiis atque incursibus eas defendunt; cum *Medicis*, quibus duplex propositus est finis, sanitatem præsentem conservare. & deperditam restituere, &c. ut actum hac in parte agere non videatur operæ precium. Hisce addi potest similitudo ab *agricola* petita, ut n. illius est non solùm optimam sementem facere, sed unà infelix lolium sterilesq; avenas avellere; sic Theologi est, non solùm sanæ doctrinæ semen spargere, sed etiam errorum zizania ex agro Dominico evellere. Pulcrè Origen. hom. 2. in Genes. part. 1. oper. p. 24. *Ligna quadrata in arca Noa denotant Doctores Ecclesiæ. Quadratum est, quod nullâ vacillat ex parte, sed quocunq; verteris, fidâ & solida stabilitate consistit. Ista sunt ligna, quæ omne pondus vel animalium intrinsecus vel fluctuum extrinsecus ferunt, quos ego arbitror Doctores esse in Eccles. & Magistros atq; æmulatores fidei, qui & populos intrinsecus positos verbo cõmonitionis & doctri-*

na

ne gratia consolatur & impugnantibus extrinsecus vel gentilibus vel hæreticis & quæstionum fluctibus ac procellas certaminum commoventibus virtute verbi ac sapientia rationis obsistunt. ** Hieron. Epist. 83. ad Ocean. *Latratu canum baculoq́, pastoris luporum rabies deterrenda est.* August. serm. 89. de temp. *Hoc per hanc figuram* (Num. 16. v. 39.) *videtur ostendi, quod thuribula ista, quæ Scriptura nominat ærea, imaginem teneant Scripturæ divinæ. Cui Scripturæ hæretici alienum ignem imponentes, sensum videl. vel errorem & intelligentiam alienam à Deo & veritati contrariam introducentes, incensum Domino non suave sed execrabile offerunt. Ista ergo thuribula ærea, id est, hæreticorum voces si adhibeamus ad altare Dei, ubi divinus ignis est, ubi vera prædicatio fidei, melius ipsa veritas ex falsorum comparatione fulgebit.* **

Q. 1. An hæreticorum refutationem Magistratus prohibere possit.

269. Quæritur hoc loco circa ἔλεγχον. 1. *An Magistratus Christianus prohibere possit, ne ministri Ecclesiæ hæreticos pertinaces & convictos nominatim perstringant, ac si talis prohibitio autoritate Magistrat. promulgetur, an ministri Eccl. salvâ & illæsâ conscientia illi obædire possint.* R. nequaquam, id n. pugnat 1. *cum vocatione Ministrorum Ecclesiæ*, quippe quorum munus inter cetera non postremum est corruptelis doctr. cœlestis obsistere. Jer. 15. v. 19. *Si separaveris pretiosum à vili, q. os meum eris.* 2. Tim. 3. v. 16. *Scriptura utilis est ad ἔλεγχον, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Tit. 1. v. 9. *Episcopus sit δυνατὸς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.* 2. *cum mandatis divinis tum generalib.* quibus jubentur omnes verè pricavere *Pseudoprophetas, fugere idololatriam, probare Spir.* &c. Mat. 7. v. 15. c. 16. v. 11. Rom. 16. v. 17. Eph. 4, 14. Phil. 3, 2. &c. jam v. nisi ab Eccl. ministris oviculę de lupis admoneantur, non possunt eos noscere ac fugere: tum *specialibus*, quib. Ecclesiæ doctoribus præcipitur, ut resistant lupis ovile Dominicum vastare cupientibus. Cant. 2. v. 15. *Capite nobis vulpeculas, quæ demoliuntur vineas*, in quæ verba sic commentatur Aug. ser. 107. de temp. *Comprehēdite, constringite, convincite, confutate ne exterminentur Ecclesiastica vinea. Quid est aliud vulpes capere, quàm hæreticos divinæ legis autoritate revincere, & sanctarū Scripturarum testimoniis q. quibusdam vinculis alligare atq́, constringere?* Act. 20. v. 31. cùm prædixisset Apostolus surrecturos *lupos gregi non parcentes, ac viros loquentes διεστραμμένα* subjungit, *quapropter vigilate*, ostendens divino mandato Ecclesiæ ministros teneri obstrictos, ut vigilanti oculo luporum insidias observent, iisdemque summo conatu resistant. 2. Tim. 2. v. 25. *servum Domini cum modestia corripere oportet τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, ut det illis Deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis.* Tit. 1. v. 10. *sunt multi seductores qui universas domos subvertunt, docentes, quæ non oportet illos δεῖ ἐπιστομίζειν.* 3. *cùm peculiari Spiritus S. in Ecclesia officio*, quod est ἐλέγχειν. Joh. 16. v. 8. *Spir. S. arguet mundum de peccato*, videl. per ministerium verbi, quod officium non ad primitivam duntaxat, sed in genere ad omnium temporum Ecclesiam pertinet, nec solùm peccata & peccatores, sed etiam corruptelas & falsos doctores redarguit, ut ex subjuncta explicatione v. 9. apparet, ubi Christus peccatum illud dicit esse incredulitatem, quæ non solùm fons est peccatorum actualium, sed etiam complectitur κακοπιστίαν ἀπιστίας χείρονα, ut monet Epiphanius. Quotquot igitur ἐλεγκτικὸν illud officium ex Ecclesiæ seniorum cupiunt, nihil aliud agunt, quàm quod Spiritui sancto capistrum injiciant. 4. *cum encomiis*, quæ Ecclesiæ ministris tribuuntur. Vocantur enim *speculatores ac videntes* Ezech. 3 v. 17. c. 33. v. 7. ergò prospicere debent, ne quid detrimenti à Pseudoprophetis capiat Ecclesia. Dicuntur *voces clamantes* Esa. 40. v. 3. ergò exaltent vocem suam instar tubæ Esa. 58. v. 1. vocantur *Pastores*, Esa. 63. v. 11. Ezech. 34. v. 2 ergò videntes lupum venientem non fugiant ut mercenarii, Joh. 10. v. 12. sed inclament eum, abigam &c. August. tract. 46. in Johan. *Lupus ovi gulam apprehendit, Diabolus fideli hæresin persuasit, tu taces, non increpas, ne forte offendas. O mercenarie, lupum vidisti & fugisti, Respondes forte ecce hic sum non fugi: fugisti quia tacuisti.* 4. *cum cōminationibus divinis* adversus eos, qui vel ex negligentiâ vel metu periculorum vel præpostero favoris mundani aucupio falsis doctoribus non resistunt. Jerem. 48. v. 10. *Maledictus, qui fecerit opus Domini negligenter.* Es. 56. v. 10. *Cæci sunt omnes, canes muti non valentes latrare.* Ezech. 3. v. 18. *Si non locutus fueris impio, sanguinem ejus requiram a manu tua.* Apoc. 3. v. 15. *Utinam frigidus esses aut calidus.* v. 16. *sed quia tepidus es, evomam te ex ore meo.* 5. *cum utilitatibus*, quæ ex falsorum doctorum refutatione oriuntur, eæ v. non possunt meliùs perspici, quàm si considerentur incommoda, quæ provenire consueverunt, si hæreses liberè grassari ac stragem dare permittantur *zizania* sunt, quæ tritici incrementum impediunt Mat. 13. v. 38. *fermentum* sunt, cujus modicum corrumpit totam massam Matth. 16. v. 11. 1. Cor. 5. v. 6. *gangrana* sunt, quæ vicina membra protinus corripit, nisi resistatur 2. Tim. 2. v. 17. Pulcrè Hieron. in cap. 5. Galat. *Scintilla statim ut apparet, extinguenda est & fermentum a massa vicinia removendum, secanda putrida carnes & scabiosum animal à caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereant &c.* 6. *cum praxi Ecclesiæ* V. T. de Abele scribit Philo in lib. quod deterius meliori insidiari soleat, ipsum de sacrificio & religione cum Caino disputasse. De Mose scribit August. Epist. 119. ad Jan. *quod inquieta animositati hæreticorum, quales fuerunt Iannes & Iambres, Core, Datan & Abiran, restiterit.* De Elia, Jeremia, Micha, Amos ac reliquis Prophetis constat, quod Baalitis & aliis Pseudodoctoribus masculè se opposuerint. 7. *cum praxi Christi, Baptistæ & Apostolorum* in N. T. qui nominatim verbis gravissimis veritatis cœlestis adversarios redarguerunt. Matth. 3. v. 7. Johannes Pharisæos & Saducæos vocat *progeniem viperarum* audiente totâ multitudine. Matth. 16. vers. 11. dicit Christus ad discipulos: *Cavete à fermento Pharisæorum ac Saducæorum.* Matth. 23. v. 13. & seqq. aliquoties repetit, *Væ vobis Scribæ & Pharisæi.* 1. Tim. 3. v. 10. cùm Apostolus in genere dixisset, *quosdam fidei naufragium fecisse*, subjungit *κατ' ὄνομα, ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ.* 8. *cum primitivæ Ecclesiæ* & eorum, qui Apostolis in docendi officio successêre, *perpetuâ praxi.* Polycarpus pugnavit contra Marcionem, Valentinum & alios hæreticos, ac Marcionem obvium sibi factum *primogenitum Satanæ* appellavit referente Irenæo lib. 3. cap. 3. Irenæus contra Valentinianos, Gnosticos, Basilidis asseclas & alios Diaboli emissarios disputavit; Tertullianus adversus Praxeam & Marcionem, Augustinus adversus Manichæos, Pelagianos, Donatistas, Arianos &c. Antonius referente Athanasio

in

in ipsius vita, morti vicinus sic allocutus est suos. *Hæreticorũ & Schismaticorum venena vitate, momnq; erga eos odium fectamini. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem cum ipsis sermo fuerit.* Concil. Constantinopol. V. anathem. 11. tom. 2. Concil. p. 565. *Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychen cum impiis eorum conscriptis & alios omnes hæreticos, qui condemnati sunt ab Ecclesia & eos, qui similia prædictis hæreticis sapiunt, & in sua impietate permanserunt & permanent, talis anathema sit.* Lutherus Schmalcaldiâ discedens precatus est suis in ministerio Collegis, *ut implerentur Spiritu Dei & odio Papæ.* Caveat igitur piùs & Christianus Magistratus, ne violentis edictis hæreticorum pertinacium & αὐλικαζείτων condemnationem prohibeat, nec docendi & arguendi libertatẽ Ministerio divinitùs concessam eidem eripere conetur, quin potiùs audiat illud Ambrosii lib. 5. Epist. 19. ad Theodosium in princ. *Neque Imperiale est, libertatem docendi denegare, neque Sacerdotale, quod sentiat non dicere. Nihil in Regib. tàm populare & tàm amabile est, quàm libertatem etiam in illis diligere, qui obsequio ipsis subditi sunt: siquidem hoc interest inter bonos & malos Principes, quod boni libertatem amant servitutem improbi, nihil etiam in Sacerdote tàm periculosum apud Deum, tàm turpe apud homines, quàm quod sentiat, non liberè pronunciare, siquidem scriptum est: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum & non confundebar.* Caveant etiã Ecclesiarum ministri, ne præpostera quadam ἀνθρωπαρεσκείᾳ edictis illis Magistratuũ consentiant secuti exemplum Basilii Camateri, qui ut Patriarchatum Constantinopolit. facilius consequeretur, turpi & Episcopo indignâ Syngraphâ Imperatori Andronico se obstrinxit, *omnia quæ Imperatori placerent, se executurum, & quæ displicerent, studiosè aversaturum.* Camer. p. 3. oper. succis. c. 6. Vide plura de hac quæstione in Calvinista aulicopolitico D. Huteri opposito Johanni à Münster in quo consultationes Wigandi, Chytræi & Selnecceri de hac quęstione proponuntur. Item in disputatione D. Krakevitzii de necessitate ἐλέγχου doctrinæ Calvin. Gryphisw. Ann. 614. instituta.

2. An formula damnatoria cum caritate Christiana pugnet.

270. Quæritur 2. *An formula illa damnatoria articulis fidei ἀντιθετικῶς in libris Symbolicis subjecta, damnamus contra sentientes, pugnet cum caritate & modestia Christiana?* Ita quidem statuunt Politici, quidam Calvinianæ hæresi occultè faventes moderationis laudem affectantes & pacis studium opinioni suæ prætexentes, quibus applaudunt & Calviniani & Photiniani, qui negant *hæreseos dicam illis scribendam, qui falsas opiniones fovent, si Christũ nobiscum confiteantur.* Ostorod. præfat. Instit. p. 8. Schmaltz. contr. Frantz. disp. 1. p. 9. sed urgemus 1. *mandata divina* de cavendis Pseudoprophetis & arcendis ab ovili Dominico lupis superiùs exposita. 2. *Exempla Christi & Apostolorum*, qui anathematismos in Pseudodoctores ejaculari non fuêre veriti. Christus, quo nemo habet *majorem caritatẽ* Joh. 15. v. 13. quiq; *se mitem & ex corde humilem esse profitetur.* Matt. 11. v. 28. Pharisæis ac Scribis væ denunciat Matt. 23. v. 13. & seqq. idem etiã gravissimis verbis contra Judæos intonat Joh. 8. v. 44. *Vos ex Patre Diabolo estis*, ac v. 47. *Vos non auditis, quia ex Deo non estis.* D. Apostolus generali anathematis fulmine percellit omnes doctrinæ cœlestis adversarios 1. Cor. 16. v. 23. *Si quis non amat Dominũ Jesum Christum, sit anathema, h. e. maledictus* Gal. 1. v. 8. *Si licet nos aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Johan. 2. Epist. v. 9. 10. 11. *Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum nõ habet.* 3. *Perpetuam Ecclesiæ praxin*, quæ confessioni ac repetitioni veræ doctrinæ anathematismos semper conjunxit. 4. *Veram veræ caritatis Naturam*; ea enim cùm ea fide profluat Gal. 5. v. 6. ideò non approbat errores doctrinę fidei repugnantes; cùm sit *fructus Spiritus* Gal 5. v. 22. ideò non tollit officium ἐλεγκτικὸν Spirit. sancti Joh. 16. v. 8. cùm feratur non solùm ergà proximum, sed etiam imò cumprimis ergà Deum, ideò gloriam Dei per corruptelas doctrinæ labefactatam asserit atque vindicat. Monendum tamen est, anathematismis illis 1. nequaquã damnari eos, qui ex quadam simplicitate errant sine pertinacia & blasphemia in veritatem; distinguendum enim inter seductores veritati toties ipsis monstratæ pertinaciter contradicentes, quos Lutherus vocat *Duxes* & inter seductos, qui profunditates Satanæ in corruptelis doctrinæ latitantes non intelligunt, sed ea imbecillitate in errorum societatem abrepti parati sunt veritatem monstratam amplecti. 2. multò minùs damnari totas atq; integras Ecclesias quarum Pastores Pontificiæ vel Calvinianæ hæresos veneno sunt infecti, siquidem Deus etiam per corruptum ministerium sibi adhuc potest colligere Ecclesiam & in mediis Baaliticorum Sacerdotum cœtibus sibi servare aliquos, qui non curvant genua sua coram Baal. Testatur experientia, *puriores quandoq; esse auditorum aures quam labia docentium*, ac si nulli alii, tamen infantes baptizati pertinent ad veræ Ecclesiæ consortium, si vel maximè ab hæretico baptizentur, modò substantialia hujus Sacramentĩ conserventur. 3. Nequaquam eos qui ob corruptelas doctrinę anathemate feriuntur, carnifici excruciandos atq; enecandos tradi vel politicæ pacis commodum illis denegari, distinguendum enim inter censuras Ecclesiasticas & judicia forensia; inter gladiũ spiritualem, qui errores amputat, homines verò in vita conservat, & gladium corporalem; inter pacem civilem & consensum in doctrina spiritualem. Chrysost. serm. de anathem. *Dogmata impia & quæ ab hæreticis profecta arguere & anathematizare oportet, hominib. autem parcendũ & pro salute eorum orandum.* Eò respicit Chytræ', quando in præfatione libelli de vita & morte æterna sic scribit: *Quanquam dogmata, quæ in communi Ecclesiarum nostrarum Confessione publicè repetita rejiciuntur, improbo & repudio, absit tamen, ut ipsas Ecclesias, Principes aut populos alicubi dissentientes, propterea condemnem aut condemnandos seu flammis & suppliciis objiciendos esse censeam. Video enim Paulum ipsum, etsi Galatarum & Corinthiorum errores quosdam graviter refellit & damnat: tamen Ecclesias Corinthiorum & Galatiæ propterea non condemnare vel Ethnicis persecutoribus trucidandas objicere, sed nihilominus amantissimè complecti & fovere.* 4. omnium minimè Diabolo illos tradi & omnem spem salutis ipsis præscindi, quibus errorum, quos damnamus, labem ac scabiem falsi Doctores affricuerunt, sed monstrari, repudiari ac damnari doctrinas erroneas, ac pertinaces earum propagatores ac defensores, nisi ad veritatem monstratam convertantur: contrà verò præmoneri simpliciores, ut ab ejusmodi erroribus diligenter sibi caveant, ne divinam maledictionem sibiipsis attrahant. 5. Denique

& hoc monendum, quod si quando cum illis, qui falsæ religioni addicti sunt voce vel scriptis agendum, nequaquam ab anathematismis faciendum sit initium, sed inter sanabiles & insanabiles distinctione adhibitâ cum illis ex verbo Dei placidè & modestè agendum, scurrilitatem, levitatem, scommata & convicia cavenda, in ἐλέγχῳ adhibendi verba Scripturæ ac modis omnibus laborandum, ut animæ salutem unicè à nobis in disputatione contra errantes quæri, omnibus manifestum fiat.

3 An damnandi sint nondum in Conciliis auditi.

271. Quæritur 3. *An hæretici nondum in Conciliis auditi ac convicti, sint damnandi?* Calvinianorum perpetua est querela iniquè secum agi, quod anathematum fulmina in ipsos vibrentur, cùm in Concilio nondum sint auditi, multò minùs convicti. In præfat. Orthodoxi Consensus inter cetera sic scribunt: *Nos nullius erroris hactenus convicti sumus, in nulla Synodo legitima damnati sumus, imò nunquam huc usq; obtinere potuimus, ut controversia hæc in publico conventu cognoscatur.* Sturmius in Antipapp. 4. p. 45. & alibi passim pugnat, *Calvinianis dogmatis damnationem differendam esse, donec in justa Synodo ex delectis viris constituta de ea disceptetur.* Jetzlerus de diuturnitate belli Eucharist. caus. 13. fol. 107. *omissionem Synodorum non minimam continuationis belli Sacramentarii causam esse & contra justitiam atq; æquitatem Sacramentarios à nobis extra Synodum damnari* scribit. Hospinianus in Concord. discord. tragicam texit querelam *de temerario illo & ne Ethnicis quidem, nedum Christianis probato autorum Concordiæ ausu, quo homines innocentes nondum auditos vel hæreseos aut erroris legitimè convictos, partim anathematis fulmine percutere, partim aliis nationibus igni ferroq; persequendos tradere non fuerint veriti.* Paræus in Irenico idipsum multis urget. Ejusdem argumenti est scriptum Holsaticum Anno 611. evulgatum. Pelargus in Antithesibus Apologeticis contra D. Bald. th. 31. *Ubi, quos ille pungit, fratres aut in Synodis generalibus, aut ab universa Ecclesia damnatos & legitimè proscriptos docuerit Balduinus, aliis ut annumerentur sive schismaticis, sive hæreticis facilè assentimur. Nos Conciliorum saluberrimam in Ecclesia DEI autoritatem* libenter agnoscimus cum August. Epist. 118. quippe quæ nihil aliud sunt, modò sint legitima & Christiana, quàm sacri & liberi piorũ doctorumq; hominum conventus, in quibus judicio Scripturæ adhibito, collatisq; inter se & examinatis rationum momentis, aut de articulis fidei controversis, aut de Ceremoniis ac ritibus sive disciplina etiam Ecclesiastica unanimi multorũ consensu certi quid concluditur ac decernitur, veritatis ac tranquillitatis Ecclesiasticæ causa, ac omnis ἑτεροδιδασκαλία eliminatur & damnatur. Jam verò quod à pluribus piis & eruditis quæritur, faciliùs invenitur, & fortiùs errores debellantur, qui à multis unanimi suffragio juxta Scripturæ normam damnantur, ac quæ deliberato plurimorum consensu statuuntur, ea deliberantur exactius & statuuntur firmiùs: interim negamus, absolutam quandam, adeoq; talem esse Conciliorum necessitatem, ut sine prævia eorum decisione falsa dogmata refutare ac damnare nullatenus liceat. 1. Nullum ex Scripturis proferri potest mandatum, quod expectanda priùs Concilii definitio, antequam hæreses refutentur. 2. Scripturæ sacræ vel quod idem est, Spir. S. in Scripturis & per Scripturas loquentis judicium est publicum, perpetuum & infallibile, quo hæreses damnantur, si vel nunquam in Conciliis damnentur. In multis Conciliis hæreses sunt stabilitæ, sed Scriptura sibi perpetuò constat ac nulli obnoxia est errandi periculo. 3. Ecclesia & fides Christiana incolumis mansit ac multæ hæreses damnatæ sunt per trecentos primos N. T. annos, antequam Impp. Christiani celebrarent Concilia. Sine ulla Synodo Hymenæus, Philetus, Alexander & alii hæretici ab Apostolo Paulo; Simon Magus à Petro; Nicolaitæ, Ebion, Cerinthus à Johanne; Marcionitæ, Valentiniani, Gnostici &c. à primitivæ Ecclesiæ Doctoribus fuêre damnati. 4. Concilia hæresium damnationem non ex se & proprio arbitrio proferunt, sed ex Scripturis duntaxat repetunt, siquidem omnes hæreses in Scripturis priùs sunt damnatæ, antequam à Synodis reprobatæ, imò antequam fuerint natæ. 5. Huc referenda piorum veterum dicta hæreticis Synodum flagitantibus opposita. Cùm Ariani Synodum flagitarent, respondebat illis Athanas. in Epist. de Synod. Arimin. & Seleuc. p. 673. *Frustrà circumcursitantes prætexunt se ob fidem Synodos postulare, cùm divina Scriptura sit omnibus potentior.* Cùm Pelagiani idem urgerent, respondebat ipsis Augustinus lib. 4. contra duas Epistolas Pelag. ad Bonifac. cap. 12. p. 182. *Quid est quod dicunt, de simplicibus Episcopis sine congregatione Synodi in locis suis sedentibus extorta subscriptio est? nunquid beatissimis & in fide Catholica excellentissimis viris Cypriano & Ambrosio ante istos adversus istos extorta subscriptio est, quâ eorũ impia dogmata tantâ manifestatione subverterunt, ut quæ contra eos manifestiora dicamus, vix invenire possimus? aut verò congregatione Synodi opus erat, ut aperta pernicies damnaretur? quasi nulla hæresis aliquando nisi Synodi congregatione damnata sit? cùm potiùs rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit, multæq; sint atq; incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari, damnariq; meruerunt, atq; inde per ceteras terras devitandæ innotescere potuerunt. Verum istorum superbia, quæ tantum se extollit adversum Deum, ut non in illo velit, sed potiùs in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur. Orbem quippe Catholicum, quoniam Domino eis resistente pervertere nequeunt, saltem commovere conantur, cùm potiùs vigilantiâ & diligentiâ pastorali post factum illis competens sufficiens judicium ubicunque isti lupi apparuerint, conterendi sint sive ut sanentur atq; mutentur, sive ut ab aliorum salute atque integritate vitentur.* 6. Cùm Philippus Hassiæ Landgravius Ann. 30. in Comitiis Augustanis Concilium propter Zwinglianos cogendum esse judicaret, Philippus Melanchthon & Johannes Brentius in hanc sententiam ipsi responderunt: *Si iis rationibus Concilium ab Imperatore cogeretur, sicut scriptum est, posset pro Concilio agnosci. At sive Concilium instituatur, sive non instituatur, certè nemo cogendus est, ut vera & pia doctrina, quam profitemur, renunciet. Præterea diligenter cavendum est, ne nimiâ subtilitate, quæ tamen nihil habet certi, cursus doctrinæ veræ & certissimæ impediatur, quod sanè jam etiam aliquâ ex parte fieri experimur.* Cumq; Landgravius denuò urgeret, *Zwinglianos nondũ esse in Concilio alicujus erroris convictos*, Philipp. & Brentius alterâ vice inter cetera ad ipsũ sic scripserũt: *De Concilio petendo & urgendo nihil certi constituere possumus, nõ quòd fidei nostræ certitudinẽ ex Cõcilii placitis & decretis haurire & petere necesse habeamus, sed ut calumnias & mẽdacia, qui-*

quibus multipliciter deformamur & oneramur, amoliri & abstergere possimus. Quod si Deo agente factum fuerit, nec conscientiæ nostræ prægravabuntur, aut doctrinæ purioris cursus, ut hactenus à Cæs. Majest. impedietur, Cinglianæ doctrinæ defensione & propugnatione Concilium minimè impediendum esse arbitramur, cùm probari ea & tolerari nō possit. Cùm Theologi Jenenses in certamine Interimistico Synodum peterent, idem Philippus Melanchthon in Epistolis ad amicos aliquoties repetiit illud Nazianz. ad Procopium p. 329. ἔχω μὲν οὕτως εἰ δεῖ τἀληθὲς γράφειν, ὥστε πάντα σύλλογον φεύγειν ἐπισκόπων ὅτι μηδὲ μιᾶς συνόδου τέλος εἶδον χρηστὸν &c. 7. Si non licet damnare falsa dogmata cum Scripturis pugnantia ante Synodi decisionem, quo jure ipsimet damnant Pontificios, Anabaptistas, Svencfeldianos? &c. 8. Imò quo jure nostram de persona Christi confessionem accusant Eutychianismi, Marcionitismi &c. in Pseudo στρώματι Witebergensi Anno 71. edito Apolog. Admonit. Neostad. p. 14. cùm in nulla Synodo simus legitimè convicti. 9. auditi omninò sunt Calviniani in Colloquiis Marpurgensi Anno 29. Maulbrunnensi Anno 64. Mumpelgartensi Anno 86. in publicis Imperii Comitiis & Principum conventibus, in libris sexcentis in publicum utrinque editis, unde in libello εἰρηνικῷ Neostadii edito sub titulo trewhertzige Vermahnung ipsimet fatentur, *controversias utrinque hactenus agitatas sufficienter disceptatas ac definitas.* 1. quam adhuc expetunt & expectant Synodum, ea nunquam vel certè vix speranda est, quod ex verbis Sibrandi Luberti in præfat. comment. ad 99. errores Vorstii pag. 43. manifestum, ubi sic scribit: *Cùm Vorstius dicit, velle sese omnium Reformatarum Ecclesiarum judicio submittere, id perinde est, ac si dicas, se non velle se Ecclesiarum reformatarum judicio submittere. Scit enim homo prudens, omnium reformatarum Ecclesiarum sive latè sive strictè vocem Reformatarum accipias, Concilium nunquam convocatum iri, tàm variis enim studiis tenentur Principes illi, in quorum ditionibus agunt Ecclesiæ reformatæ, ut nunquam consensuri sint in unum aliquod generale Concilium.* Hæc Sibrandus uno ictu Paræi, & asseclarum postulata evertens. Antequam fiat postulata à Calvinianis σύνοδος, fiet mundi ἔξοδος.

4. An approbanda scripta ἀνώνυμα ac ψευδώνυμα.

271. Quæritur 4. *An in ἐλέγχῳ approbanda sint scripta ἀνώνυμα vel ψευδώνυμα?* Ita quidam ex Jesuitis & Calvinianis sentiunt, ut ipsa praxis testatur. Sed opponimus illis 1. *dictum Christi* Joh. 3. v. 20. *Omnis qui mala agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut arguantur opera ejus.* v. 21. *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia sunt in Deo facta.* Lucifugæ igitur illi ipso facto ostendunt, se non esse filios lucis, sed organa Diaboli, qui est Spiritus tenebrarum. Aut enim agnoscunt & approbant veritatem, aut eandem ore quidem confitentur, corde autem negant. Si illud, non vereri debent publicâ nominis expressione eandem confirmare. *(apertè,*

Carum atramentum est, quod non subscribat
Cui subscripserunt sanguine mille alii.

Si hoc, agunt hypocritas pessimos. 2. *incommoda,* quæ ex suppressione vel variatione nominis oriri solent. Infirmis præbetor scandalum, quando veritatem timidè propagari animadvertunt: hostes in erroribus confirmantur, cùm enim *veritas nihil timeat nisi abscondi*, inde est, quòd confessionem illam fidei veram & sanam esse negant, cujus confessores publicè eam proponere pudet: scriptores ἀνώνυμοι armantur licentiâ conviciandi, calumniandi ac mentiendi. Quemadmodum enim peregrinâ veste induti quidvis agendi licentiam sibi arrogant: ita quoq; illi, qui alieni nominis schema sibi assumunt, quidvis pro libitu fingere & audacter conviciari sibi licitum esse existimant, cùm demonstrandi labore sint sublevati. 3. *Exempla Prophetarum, Evangelistarum & Apostolorum,* qui Scriptis suis nomina præfixerunt. Idem observarunt primitivæ Ecclesiæ Patres & cordati nostræ ætatis Theologi. Vide Luther. tom. 1. Jen. Germ. f. 477. in lib. cui titul' Unterricht der Beichtkinder. tom. 4. Jen. Germ. f. 508. in lib. cui titul' Christliche Ermahnung an den Churfürst zu Brandenburgk. ** Tom. 5. Jen. Germ. f. 551. Der H. Geist schleicht nit sondern fleuget offendtlich vom Himmel/ die Schlangen schleichen/ aber die Tauben fliegen; darumb ist solch schleichen der rechte Gang deß Teuffels/ das fehlt nimmermehr. tom. 1. f. 425. Wann ich solchen Zog und Fluches deß Liechtes spüre/ wie kan ich mich fürchten für den blinden Maulwürffen/ die das Liecht schewen. Et postea: Das ist gewißlich der Teuffel/ der Heimlich und Meuchlinges so herein schleichet. Luth. de seipso tom. 4. p. 508. Er habe wider Kayser/ Könige/ Bäpst und andere hohe Personen scharffe Schrifften müssen verfertigen/ aber seinen Nahmen jederzeit fürgesetzt/ und auffs Blat geheftet. ** 4. *Leges civiles,* quæ mutationem nominis si dolo malo & in alterius damnum fiat, pœnis subjiciunt. l. unic. C. de mutat. nominis. *Mutare nomen vel prænomen sive cognomen, sine aliqua fraude licito jure, si liber es, minimè prohiberis.* Ergò à contrario sensu, si cum fraude & pernicie proximi mutatio illa nominis suscipiatur, prohibita est censenda. l. Falsi 13. ff. de lege Cornelia de falsis. *Falsi nominis vel cognominis asseveratio pœnâ falsi coercetur.* In Decretis Comitiorum Augustanorum Anno 1545. expressè prohibitum, *ne quis vel sine nomine vel mutato nomine scripta in publicum edat.* ** De famosis pasquillis l. unic. C. de famos. libell. Peinlich Halß-Gerichts-Ordnung/ art. 110. In decretis Imperii non solùm famosi libelli sed etiam scripta ἀνώνυμα & ψευδώνυμα prohibentur. Abschied zu Augsp. Ann. 1548. p. 403. zu Speier Ann. 1570. fol. 666. ** 5. *propriorum asseclarum testimonia.* Boquinus in assert. veri & veteris Christianismi cap. 1. scribit, *non leviter peccare eos, qui nomina sibi minimè convenientia in rebus religionis assumunt.* Bulling. contra lib. Polun. Anno 66. Tigur. edit. *dissimulationem ac mutationem nominum in hujusmodi scriptis eo dicis fieri consilio, ut licentius etiam ex plaustro conviciorū & calumniarum nimbos profundant isti lucifugæ in innoxios & ita cum omnibus impuris convitiatorib. communia convitia cacodoxas potiùs quàm orthodoxas proferre possint doctrinas.* Quæ in contrariam partem afferuntur, facilem habent explicationem si distinguatur inter scripta didactica & elenctica, inter factum & jus, inter calliditatem politicam, & candorem ac simplicitatem Theologicam.

2. Sacramentorum dispensatio

273. 2. *Sacramentorum dispensationem* ad Ecclesiæ ministros ordinariè spectare ostendimus in tract. de Sacram. §. 28. de Baptismo §. 19. ubi tamen monendum, in Sacramento initiationis, quale in Vet. Test. fuit Circumcisio, in N. T. est Baptismus, urgente extremâ necessitate etiam aliis Ecclesiæ membris administrationē ejus esse permittendam, ut latè ostendimus in tract. de Bapt. §. 23.

Circa Sacramentorum dispensationem Minister observet. 1. ne indignos ad eorum participationem admittat Matt.7.v.6. *Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas projicere porcis.* Ambros. lib.2. de pœnit. cap.9. *Praeceptum est, nolite sanctū dare canibus &c. h. e. immundis impuritatibus sacra communionis non impertienda consortia*: in quam sententiam plura adduximus in tract. de Eucharist. §.222. & seqq. 2. ut in dispensatione Sacramentorum institutionem Christi & praxin Apostolorum diligenter observet, ac rejectis inutilibus & superfluis Ceremoniis, quàm potest fieri simplicissimè, juxta regulam modò traditam ea administret.

3. Pro commisso grege precatio. 274. *Pro commisso sibi grege precationem* Ministro Ecclesiæ cōmendatam esse debere ostendunt. *1. dicta generalia*, quæ ab omnibus verè piis requirunt, ut pro se invicem orent, & precibus suis aliorum etiam salutem complectantur. Jac.5.v.16. εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων. Forma precum à Christo nobis præscripta totum Ecclesiæ corpus mysticum complectitur. *2. exemplum Christi*, qui in seriis ad Deum precibus orat pro Apostolis & omnib. qui per verbum illorum erant in ipsum credituri Joh. 17.v.20. *3. exempla Mosis, Samuelis, Prophetarum & Apostolorum*, qui pro auditoribus suis vota ad Deum fecerunt. Exod. 32.v.11. *Moses orabat Dominum, dicens, Cur Domine irascitur furor tuus cōtra populum tuum.* Deut.9.v.18. *procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus panem non comedens & aquam non bibens propter omnia peccata vestra, quæ gessistis contra Dominum.* Lev.5.v.6. *orabit pro eo Sacerdos, qui inconsideratè juravit*, cap.16.v.34. *Statutum hoc sempiternum, ut oretis pro filiis Israel.* 1. Sam.12.v.23. *absit à me*, inquit Samuel ad Israëlitas, *ut peccem Jehovæ cessando orare pro vobis* (ergò ministri Ecclesiæ graviter peccant negligentes preces pro commisso sibi grege) Esa.63.v.16. *Tu Domine Pater noster, redemtor noster, à seculo hoc nomen tuum.* v.17. *quare errare nos fecisti de viis tuis? &c.* Jer.23.v.3. *jubetur Propheta orare ad Dominum pro populo.* c.37.v.3. Sedecias ad Prophetam dicit: *Ora pro nobis Dominum Deū nostrum.* Dan.9.v.17. *Exaudi Deus noster orationem servi tui & preces ejus, illumina faciem tuam super sanctuarium tuum &c.* 2. Cor.13.v.7. *oramus Deum, ut nihil mali faciatis*, v.9. *oramus vestram consummationem.* Eph.1.v.15. *audiens fidem vestrā in Christo & dilectionem in omnes sanctos.* v.16. *non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis.* v.17. *ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis.* Ephes.3.v.14. *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut det vobis corroborari per Spiritum ejus.* Phil.1.v.4. *Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens.* v.9. *hoc oro, ut caritas vestra magis abundet.* Col.1.v.3. *gratias agimus Deo semper pro vobis orantes.* 2. Thess.1.v.11. *oramus semper pro vobis, ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonam & opus fidei in virtute.* De Polycarpo Johan. Evangelistæ discipulo commemorat Euseb. lib.4. Hist. cap.15. Epistola Ecclesiæ Smyrnensis, quod imminente Martyrii tempore dies noctesq; nihil fecerit aliud, quàm quod precibus immoratus sit, quibus pro pace omnibus per orbem Ecclesiis impetranda suppliciter oraverit. 4. *Preces Ecclesiæ* pro pastoribus requirunt, ut pastores vicissim pro Eccl. sibi commissa orent. Act.12.v.5. *oratio sine intermissione ab Ecclesia fiebat pro Petro ad Deum.* Col.4.v.3. *orantes simul pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.* 1. Thess.5.25. *Fratres orate pro nobis*, quod repetitur 2. Thess. 3.v.1. Heb.13.v.18. &c. *5. summa necessitas* requirit, ut prædicationi verbi conjungantur preces, siquidem absque cœlestis benedictionis gratiâ semen verbi non est efficax ad proferendos fructus in auditorum cordib. 1. Cor.3.v.6. jam verò fluenta divinæ benedictionis non descendunt ad homines, nisi per canales piæ ac devotæ orationis. Diabolus rapit semen verbi ex cordibus eorum, qui audiunt & non intelligunt Matth.13.v.19. sed clamore orationis infernales istæ aves abigendæ. *Circuit Diabolus tanquam leo rugiens, quem devoret quærens, huic fide & precibus resistendum* 1. Pet.5.v.8.&9. πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός? inquit Apostolus de ministerii Ecclesiast. officiis tractans 2. Cor.2.v.15. sed illa ἱκανότης ἐκ τοῦ Θεοῦ 2. Cor.3.v.5. à quo unicè piis precib. est impetranda. Ad preces illas pertinet etiam *benedictio Ecclesiastica generalis*, Ministrorum ordini peculiariter demandata Num.6.v.23. ut cum ea concio dimittatur; Itemq; specialis novorum *conjugum benedictio*, quæ tamen certo respectu etiam ad ritus Ecclesiasticos, de quib. inferiùs dicetur, referri poterit. Observatur ea tamen propter conjugii honestatem & dignitatem, ut sit publicum testimonium divinæ institutionis, tum propter distinctionem divinæ & illicitæ conjunctionis, soli n. illi à Deo conjuncti æstimandi, quos non insana libido, sed parentum consensus & Ecclesiæ minister Dei nomine conjunxit, tum propter sanctionis hujus Ecclesiasticæ antiquitatem. Teste n. Platina in vit. Pont. fol.23. Soter primus qui imperante Antonino Commodo Episcopatum Romanum administravit, instituit, ne legitima haberetur uxor, nisi cui Sacerdos ex Instituto benedixisset, ac mentio fit huj⁹ antiquissimę cōsuetudinis in Conc. Carth. IV. an.436. celebrato, & in Novel. Leon.89.

275. 4. *Vitæ & morum honestam gubernationem* à Ministro Ecclesiæ vel maximè requiri ostendunt. *1. Canones Apostolici* Episcopis ac Diaconis præscripti 1. Tim.1.v.18. *Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, ut milites bonam militiam.* v.19 *retinens fidem & bonam conscientiam.* cap.3.v.2. *Oportet Episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem*, διδακτικόν v.4. *qui domui suæ benè præsit, filios habentem subditos cum omni castitate.* v.6. *non neophytum &c.* v.8. *Diaconos similiter pudicos, non bilingues, nō multo vino deditos, non turpis lucri cupidos.* v.9. *habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Ac disertè addit Apostolus v.15. *hæc tibi scribo, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia.* c.4.v.7. *exerce teipsum ad pietatem.* v.12. τύπος *exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in dilectione, in Spiritu, in fide, in castitate.* cap.6.v.11. *Tu ô homo Dei hæc fuge* (avaritiam scil. & ambitionem) *sectare verò justitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem.* 2. Tim.2.v.15. σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ Θεῷ. v.22. *Juvenilia desideria fuge, sectare verò justitiam, fidem, caritatem, & pacem cum iis, qui invocant Dominum ex puro corde.* Tit.1. v.7. *Oportet Episcopum esse sine crimine, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum.* v.8. *sed hospitalem, benignum, sobrium, justū,* — *4. Vitæ & morum honesta gubernatio.*

sanctum,

functum, *continentem*. c.2.v.7. *In omnibus teipsum prabe exemplum bonorum operum in doctrina*, *integritatem*, *gravitatem*. 2. *Incommoda* & scandala quæ oriri consuevêre ex Ministrorum vitiis. Rom. 2.v.21. *qui alium doces*, *teipsum non doces*, *qui pradicas*, *non furandum*, *furaris* &c. v.24. *nomen Dei per vos blasphematur inter gentes*. Quamvis enim verbi & Sacramentorum efficacia neutiquam dependeat à ministri dignitate vel indignitate, ut ostendimus in tract. de Sacr. §.30. res ipsa tamen manifestum facit, cursui doctrinæ cœlestis & fructificationi verbi non mediocrem remoram atq; impedimentũ objici per ministrorum improbitatem. Docendi autoritas perditur, quando vox opere nõ adjuvatur. Qui rectè docent & impiè vivunt, illi quod sincerâ doctrinâ ædificant, malis moribus iterum destruunt; cœlum ædificant voce, vitâ verò infernum, linguam Deo, animam consecrant Diabolo; similes sunt statuis Mercurialibus, quæ aliis viam ostendunt, quam ipsæ non ingrediuntur, similes sunt fabris lignariis, qui in extructione arcæ Noaho auxiliares operas præstiterunt, parantes enim aliis arcam, in qua à diluvio fuêre liberati, ipsi in diluvio perierunt. Aug. lib. 4. de doctr. Christ. c.27. *Habet ut obœdienter audiatur quantacunque granditate dictionis majus pondus vita docentis*. Idem Epist. 112. *Plus valet vivendi quàm loquendi modus*. Hilar. can. 5. in Matth. *Optimum est exemplo potiùs docere quàm dictis*. Cypr. de dupl. Mart. p.362. *Efficacius est vita quàm lingua testimonium*. Lactant. lib. 3. Instit. cap. 16. pag. 159. *Bonum est recta & honesta pracipere*, *sed nisi & facias*, *mendaciũ est*, *& incongruens atque ineptum non in pectore*, *sed in labiis habere bonitatem*. Idem lib. 4. Instit. c. 23. *Homines malunt exempla quàm verba*, *quia loqui facile est*, *prastare autem difficile*, *utinamq; tàm multi benè facerent*, *quàm multi loquuntur benè*. E contrario autem *honoratur Ministerium morum gravitate*, *consiliorum maturitate & actuum honestate*, ut loquitur Bernh. Epist. 28. 3. *Divina comminationes* adversus Ministros impios prolatæ. Psal. 50. v.16. *Impio dixit Deus*: *Cur recitas statuta mea*, *& assumis testamentum meum per os tuum?* v. 22. *arguam te*, *& statuam contra faciem tuam*. Matth. 5. v.19. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis*, *& docuerit sic homines*, *minimus* (id est nullus) *vocabitur in regno cœlorum*, *qui autem fecerit & docuerit*, *hic magnus vocabitur in regno cœlorum*, in quę verba sic commentatur Ignatius Epist. 11. ad Ephesios p. 63. edit. Antverp. *ἄμεινόν ἐστι σιωπᾶν καὶ εἶναι*, *ἢ λαλεῖν καὶ μὴ εἶναι*, *οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ*, *ἀλλ᾽ ἐν δυνάμει. Καλὸν τὸ διδάσκειν ἐὰν ὁ λέγων ποιῇ*, *ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ*. *οὗτος μέγας ἐν τῇ βασιλείᾳ*. Chrysost. homil. 43. in cap. 23. Matth. citatur c. Multi. dist. 40. *Qui bene sederit super cathedram*, *honorem accipit cathedra*, *qui malè sederit*, *injuriam facit cathedra*: *ideoq; malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen acquirit*, *non dignitatem*, *in judicio enim tuo sedes*, *siquidem benè vixeris & benè docueris*, *populum instruis*: *si benè docueris*, *& malè vixeris*, *tu solius condemnator eris*. *Nam benè vivendo & benè docendo populũ instruis*, *quomodo vivere debeat*, *benè a. docendo & malè vivendo*, *Deũ instruis quomodo te debeat cõdemnare*. Prosp. in sent. August. *Benè loqui & pravè vivere nihil aliud est*, *quam suá se voce damnare*. 4. *Absurda vita & orationis atque status discrepantia*. *Insolens est*, inquit Nazianz. in carmin. *Videre aberrantem via Ducem & Medicum alterum ipsum ulceribus scatentem*. Ambros. lib. 10. Epist. 82. *Quis ferat si ipse se gubernare nequeat*, *qui alios gubernandos receperit? si curam suscipiat animæ alienæ*, *qui suam nequit custodire?* *Monstrosa res est*, inquit Bernhardus, *gradus summus & animus infimus*, *sedes prima & vita ima*, *lingua magniloqua & manus otiosa*, *sermo multus & fructus nullus*, *vultus gravis & actus levis*, *ingens autoritas & nutans stabilitas*. *An non confusio & ignominia est*, scribit Hieron. in cap. 2. Mich. *Jesum crucifixum pauperem & esurientem fartis pradicare corporibus*, *& jejuniorum doctrinam rubentes buccas tumentiaq; ora proferre?* 5. *exemplum Christi*, *Apostolorum & piorum Ecclesia doctorum*, qui non verbis solùm, sed & vitæ exemplo auditores suos instruxerunt. De Christo dicunt discipuli, euntes in Emaus Luc. 24. v. 19. quod fuerit Propheta *potens in opere & sermone*, ac Lucas Actor. 1. v.1. *quod cœperit facere ac docere*, id quod Ignatius d. l. accommodat ad exemplar vitæ sanctæ omnib. veris Ecclesiæ ministris ad imitandum propositum. Paulus de seipso dicit 1. Cor. 9. v. 27. *Castigo corpus meum & in servitutem redigo*, *ne aliis pradicans ipse reprobus efficiar*. *Si ergo in Apostolorum locum sumus*, *non solum sermonem eorum imitemur*, *sed etiam conversationem & abstinentiam*, ut rectè colligit Hieronym. d. l. 6. *Typi V. T.* Gregor. part. 2. pastoral. c. 4. & citatur c. Sit rector. dist. 43. *Mosi pracipitur in Exodo cap. 28. ut tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur &c. aperte autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta*, *vestimenta enim Sacerdotis quid aliud quàm recta opera debemus accipere? Propheta testante qui ait in Psalmis: Sacerdotes tui induantur justitia. Vestimentis itaque illius tintinnabula inharent*, *si vitæ viam cum lingua sonitu ipsa quoque opera Sacerdotis clament*. Gratianus dist. 40. in princ. ex veteribus. *Oportet Episcopum esse ornatum*: *Per ornamenta Episcopalia virtutes debent intelligi*, *quæ Domino eis repromittuntur*, *dum dicitur*: *Sacerdotes ejus induentur salutari*, *unde in V. T. variis vestib. ex pracepto Domini Sacerdotes ornati leguntur*, *quia multimodis virtutibus debet splendere vita Pontificis*, *ut gradui conferat decorem*, *quem ab eo non accepit*, Berthor. in allegor. Summus Pontifex habebat superhumerale & Rationale. h. e. ministri Ecclesiæ debent habere bonam conversationem & doctrinam. Rationale debet conjungi cum superhumerali Exod. 28. v. 22. hoc est, vita à doctrina non discordet. Camerat. part. 1. meditat. succisiv. cap. 22. ex veterib. *In fabrica templi Salomonis cœlati non tantum leones*, *sed & boves & Cherubin*, *ut is*, *qui regit populos*, *sit vigilans & in tuenda justitia legibus fortis ut leo*, *modestia legibus commodè ligatus ut bos*, *& ita demum scientia luce dotatus ut Cherubin*. Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 151. pag. 39. *Dei Sacerdos*, *quoniam ad Deum appropinquat*, *animalium illorum multis oculis praditorum in morem* (*κατὰ τὰ πολυόμματα ζῶα*) Ezech. 1. & 10. capp. *omni ex parte oculus esse debet*, *eorum instar nihil nesciens* &c. Facies leonis denotat infractum animũ adversus quævis pericula: facies bovis notat laborũ tolerantiã, unde Paulus ad ministros Ecclesiæ accommodat legem Mosaicam: *Bovi triturãti non alligabis os* 1. Tim. 5. v. 18. Facies hominis denotat humanitatẽ, quia infirmos tractent. Facies aquilę notat animũ ad cœlestia à terrenis evehendũ.

276. Ceterum *virtutes*, quas in Ecclesiæ ministro Apostolus 1. Tim. 3. Tit. 1. requirit, superiùs in duas classes distinximus. Quædam enim sunt *Virtutes Ministri duplices.*

communes ipsi cum aliis verè piis, quædã verò ipsi *propriæ* ac peculiares; illæ personam, hæ verò officium, illæ vitam ac mores, hæ verò doctrinam Ministri potissimum concernunt. Virtutes communes eo modo subdistingui possunt, ut quædam referantur *ad primam*, quędam *ad secundam* Decalogi tabulam. Ad primam Decalogi tabulam pertinet, quod Episcopus debeat esse ὅσιος, *pius ac sanctus* Tit. 1. v. 8. Cùm enim ad pietatem & sanctitatem alios vel maximè cohortari debeat, omninò requiritur, ut ipse quoque sanctæ erga Deum pietati studeat. Prælucet hac in parte ministris Eccl. Christus ἀρχιποίμην, qui & ipse dicitur ὅσιος Act. 2. v. 27. c. 13. v. 35. Hebr. 7. v. 26. Itemque Apostoli, de quib' Paulus dicit, quod ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως conversati fuerint 1. Thess. 2. v. 10. Virtutes ad secundam Decalogi tabulam pertinentes, *tum per θέσιν tum per ἄρσιν* exprimi, diximus superiùs: hoc loco aliâ utemur divisione; quædã enim generalib' appellationibus obœdientiam erga secundam Decalogi tabulam in genere complectentibus exprimuntur; idque tùm per ἄρσιν, quod Episcopus debeat esse ἀνεπίληπτος 1. Tim. 3. v. 2. καὶ ἀνέγκλητος Tit. 1. v. 6. tùm per θέσιν, quod debet esse δίκαιος Tit. 1. v. 8. κόσμιος 1. Tim. 3. v. 2. καὶ σεμνὸς v. 8. quædam verò in specie certi alicujus præcepti obœdientiam requirunt; Primò Episcopus debet esse ἀνεπίληπτος. ἐπίληπτοι dicuntur tum morbo Comitiali laborantes, quo ita corripiuntur, ut nullum membrum movere possint: tùm crimini & accusationi justa obnoxii, ἐπιλαμβάνεσθαι enim est, tùm apprehendere & sistere, tùm reprehendere & corripere. ἀνεπίληπτος igitur est, qui reprehendi justè non potest, qui reprehensioni non est obnoxius. Apud Thucydidem lib. 5. p. 170. καὶ αὐτὸς τοῖς ἐχθροῖς ἀνεπίληπτος εἶναι, id Scholastices exponit, μὴ παρέξων κατηγορίας ἀφορμὴν *Criminationis materiam non præbiturus.*

Debet esse ἀνεπίληπτος.

ἀνέγκλητος.

277. 2. Idem notat verbum ἀνέγκλητος *inculpatus, irreprehensus*, cui nullum crimen justè objici potest, ἐγκαλεῖσθαι enim est accusari, reprehendi, τὰ ἐγκλήματα sunt objecta in judiciis loco probri sive criminis. Usurpatur in genere de omnibus verè piis 1. Cor. 1. v. 8. Coloss. 1. v. 22. apud LXX. Interpp. in V. T. neutrum vocabulum occurrit. Requiritur proinde ab Episcopo, ut inculpatam & irreprehensibilem vitam transigat, nec graviorib. criminib' sese obnoxium reddat. Gregor. part. 1. Pastoralis c. 11. ac citatur c. Ecce. dist. 49. *Solicitè formidandum est, ne qui placare posse iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido novimus, quia cùm is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animo ad deteriora provocatur. Solerter ergò se quisq; metiatur, nec locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se vitium damnabiliter regnat, ne is quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum.* An autẽ illi, qui in gravius aliquod crimen prolabuntur, postquã pœnitentiam egerunt, Ecclesiasticis officiis præfici vel ad ea revocari possint, de eo plurima eademque contraria extant in jure Canonico decreta. dist. 50. Gregor. lib. 7. Epist. 53. meritò urget exemplum *Petri. Quid gravius est* (inquit) *aut carnale delictum committere, sine quo pauci inveniuntur, aut Dei filium jurejurando negare, in quo ipsum Petrum lapsum esse cognovimus, sed post negationem pœnitentia secuta est, & post pœnitentiam misericordia data est, quia ab Apostolatu eum non expulit, qui ante quidem ipsum se negare prædixit.* Hier. in c. 3. Mich. profert exemplum *Davidis*, qui post adulterium & homicidium perpetratum dicit Ps. 51. *Docebo iniquos vias tuas.* August. Epist. 150. ad Bonifac. distinguit inter rigorem juris & ἐπιείκειαν. *Ut constitueretur* (inquit) *in Ecclesia, ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam Clericatum accipiat vel ad Clericatum redeat, vel in Clericatu permaneat, non desperatione indulgentia, sed rigore factum est disciplinæ, alioquin contra claves Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est: Quæcunq; solveritis super terram, soluta erunt & in cælo. Sed ne fortè etiam de ceteris criminibus spe honoris Ecclesiastici animus intumescens, superbè ageret pœnitentiã, severissimè placuit, ut post actam pœnitentiam de damnabili crimine nemo sit Clericus, ut desperatione temporalis altitudinis medicina major & verior esset humilitatis &c.* Isidorus ad Massanum distinguit inter pœnitentes & impœnitentes: *Illos* (inquit) *ad pristinos gradus redire Canones præcipiunt, quos pœnitentia præcessit satisfactio, vel condigna peccatorũ confessio. At contra hi, qui neq; à vitio corruptionis emundantur, atq; hoc ipsum carnale delictum, quod admittunt, vendicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utiq; honoris; nec gratiam recipiunt communionis. Ita ergo determinanda est sententia, ut necesse sit illos restaurari in locũ honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem merentur divinæ pietatis: hi enim non immeritò consequuntur ademtæ dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur remedium vitæ.* Rabanus ad Heribaldum distinguit inter crimina publica & occulta: *Qui deprehensi* (inquit) *fuerint publicè in perjurio, furto ac fornicatione & ceteris hujusmodi criminibus, secundũm canonum sacrorũ instituta à proprio gradu decidant, quia scandalum est populo Dei tales personas supra se positas habere, quas ultra modũ vitiosas esse constat. Qui autẽ de prædictis peccatis absconsè à se admissis peccata per occultam confessionem coram Angelis Dei præsente etiam Sacerdote, qui eis inductus est pœnitentiã confitentur & semetipsos graviter deliquisse queruntur, his etiam gradu servato spes veniæ de misericordia Dei promittenda est.* Circumstantiarum diligens & accurata consideratio manifestum faciet, quid in ejusmodi casibus faciendum sit. Cumprimis distinguendus est necessitatis casus ab ordinaria regula. Si alii idonei Ecclesię ministri haberi possunt, nequaquam vel eligendi vel revocandi sunt, qui in gravius aliquod delictum fuêre prolapsi, etiam post peractam pœnitentiam: sin minùs, præstat tales admittere, quàm Ecclesiam necessariis Ministris destitui.

278. Virtutes *ad secundam Decalogi tabulam* pertinentes, *ac generalib.* appellationib. obœdientiam erga eam γενικῶς requirentibus κατὰ θέσιν expressę hæ sunt, quod Episcopus debeat esse δίκαιος, κόσμιος καὶ σεμνός. 1. Per δικαιότητα Tit. 1. v. 8. possit quidem in specie intelligi *Justitia particularis*, quæ est virtus septimi præcepti, ut opponatur τῇ αἰσχροκερδίᾳ cujus pręced. v. fit mentio, sed quia conjungitur vocabulum ὅσιος, quod est generale, obœdientiam erga primã Decalogi tabulam exprimens; ideò rectius videtur generaliter accipi pro *Justitia universali*, sicut eo sensu etiam alibi ὅσιος καὶ δίκαιος conjunguntur Luc. 1. v. 75. Ephes. 4. v. 24. 1. Thessal. 2. v. 10. Requiritur igitur ab Episcopo, ut erga proximum sese gerat δικαίως, sicut erga Deum lese gerere debet εὐσεβῶς καὶ ὁσίως. 2. Κόσμιος significat eum, *qui moribus est compositus*, qui rectè atq; ordine

δίκαιος.

κόσμιος.

ordine omnia agit à κοσμέω, quod est ordino, compono, Lutherus vertit sittig. Item orno, unde vulgata versiu reddidit *ornatum*, non adeò absurdè, quia compositi mores sunt maximum hominis ornamentum, inde in jure Canonico exigitur, ut Episcopi & Ecclesiastici sint ornati exterius & interius. c. Nos qui. dist. 40. ex Gregorio: *Nos qui præsumus non ex locorum vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus.* dist. 41. in princ. *Oportet Episcopum esse ornatum etiam in exterioribus, habitu videlicet & incessu. Habitu, ut nec fulgidis nec sordidis se vestibus ornet.* Ut enim ait Hieronymus: *Nec affectata sordes, nec exquisita delitia laudes pariunt*, quod tàm de vestibus quàm de cibis intelligendum est. c. Episcopus. dist. ead. ex Concil. Carthag. 4. can. 17. *Episcopus vilem supellectilem & mensam ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ autoritatem fides & vitæ meritis quærat*, sed ibi glossa asscripsit.

σεμνὸς. *Hoc hodie non tenetur.* 3. σεμνὸς quandoque in malam partem accipitur, ut sit ὁ ὑπερήφαν@ καὶ μὴ ὁμιλητικὸς tumidus, odiosè & immodicè gravis, sed hoc loco in laude ponitur pro eo, qui est cum autoritate & modestia gravis, qui in verbis, factis, vita ac moribus ita se gerit, ut reverentiam quandam erga se in animis auditorum ac spectatorum sibi conciliet. Lutherus vertit Erbar. LXX. utuntur pro נעם *gratus, acceptus fuit* Prov. 15. v. 27. quia gravitas cum modestia & comitate suavissima quadam συζυγίᾳ copulata gratum & acceptum reddit hominem. Vulgata: *pudicum*.

279. Virtutes *ad secundam Decalogi tabulam* pertinentes *& in specie* certi alicujus præcepti obœdientiã requirentes sic distingui possunt, ut quædam referantur *ad quartum*, quædam *ad quintum*, quædam *ad sextum*, quædam *ad septimum*, quædã *ad octavum* præceptũ. Ad quartum Decalogi præ-

ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενος.

ceptum pertinet, quod Episcopus debeat esse τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενος τέκνα ἔχων ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητ@. 1. Tim. 3. v. 4. τέκνα ἔχων πιστὰ μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας ἢ ἀνυπότακτα. Tit. 1. v. 6. quod ipsum etiam à Diaconis requiritur, ut sint τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων 1. Tim. 3. v. 12. Is verò domui ac liberis rectè præesse censendus, non qui in id unicè incumbit, ut divitias corradat ac de liberali sustentatione suis prospiciat, sed qui liberos & domesticos suos enutrit *in institutione & commonefactione Domini*, ut exponit Apostolus Eph. 6. v. 4. ac liberos habet non luxuriosos & immorigeros, sed cum omni honestate subjectos ac fideles, ut his ipsis in locis explicat. Quare verò ab Episcopo requiratur, ut domui suæ hac ratione benè præsit, ejus rei caussam παραινετικῶς Apostolus subjungit: *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiam Dei curabit*, in quo est argumentum à minori ad majus. Qui domui propriæ nescit præesse, quomodo Ecclesiæ quæ est *Dei domus* 1. Tim. 3. v. 15. rectè præesse poterit 1. Tim. 5. v. 17. Qui liberos ac domesticos suos in officio continere nescit, quomodo totum cœtum Ecclesiasticum in officio continebit? Chrysostomus homil. 10. in 1. Tim. 3. δεῖ οἴκοθεν παρέχεσθαι τὰ παραδείγματα. τίς γὰρ πιστεύσει ὅτι τὸ ἀλλότριον ὑποτάξει τὸ ἑαυτοῦ μὴ ὑποτάξας; τοῦτο καὶ ἔξωθεν φασὶν, ὅτι ὁ οἰκονομικὸς καὶ πολιτικὸς ἂν γένοιτο ταχέως, γὰρ τοῦτο ἐστὶ ἐκκλησία ὥσπερ μικρὰ οἰκία. *Oportet, ut ex vicino atq; ex re domestica virtutis suæ Episcopus præbeat indicia. Quis enim crederet, illum alienos quoq; subjectos habiturum, qui filios non habuerit subditos. Hoc & externa sapientia autores ajunt, ut qui rem familiarem suam ritè administraverit, rei quoq; publicæ convenienter possit contrectare negotia. Est enim Ecclesia velut domus quædam &c.* Liberorum ac domesticorum vitia arguunt negligentiam parentum ac patrumfamiliàs in œconomia rectè gubernanda, at qui in privatæ œconomiæ gubernatione negligens est, quomodo de Ecclesiæ rectâ gubernatione admodum solicitus erit? Consideretur exemplum Sacerdotis Eli, de quo 1. Sam. 3. v. 13. dicit Dominus: *Prædixi Eli, quòd judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eò quod noverat filios suos contemtores esse & non contraxerit frontem contra eos.*

280. Ad quintum Decalogi præceptum pertinet, quòd Episcopus debeat esse μὴ πλήκτης 1. Tim. 3. v. 3. μὴ αὐθάδης, μὴ ὀργίλ@, Tit. 1. v. 7. sed φιλόξενος 1. Tim. 3. v. 2. ἐπιεικὴς, ἄμαχος, v. 3. φιλάγαθος, Tit. 1. v. 8. 1. Πλήκτης dicitur, qui promtus est ad verbera incutienda. Plutarch. in Fab. κατὰ χεῖρα πλήκτης manu promtus à πλήττειν ferire, percutere. Chrysostomus in comm. 1. Tim. 3. ad linguæ verbera sive ad convitia refert, sic enim scribit homil. 10. οὐ τὸν μὴ πλήττοντα φησὶν ταῖς χερσὶ ἐνταῦθα φησὶν. τί οὖν ἐστι, μὴ πλήκτην; ἐπειδὴ εἰσὶ ἀκαίρως τινὲς πλήττοντες τῶν ἀδελφῶν τὴν συνείδησιν, τούτους οὖν αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ, & in comm. Tit. 1. homil. 2. μὴ πλήκτην, τὸν ὑβριστὴν ἐνταῦθα φησὶν. εὐθὺ τοῦτο γὰρ ἤδη πλήττοντα πάντα χρὴ ποιεῖν μὴ ὑβρίζοντα. Eadem est Hieronymi sententia, qui ad linguæ acerbitatem illud refert, ne scilicet *Episcopus sit sævus & improbus objurgator*, sicut cap. seq. v. 1. dicitur, πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς. Sed rectius accipitur de percussione corporis, πληκτίζεσθαι enim quod verbum ex illo descendit, significat contendere ad plagas usque in altercatione usque ad plagas venire. Eustathius Iliad. φ. annotat πληκτίζεσθαι poni pro τὸ μάχεσθαι vel ἐρίζειν ἕως πληγῆς. unde Chrysostomus ipse sic accipit, quando ibidem egregiam illam sententiam ἀντιλογικῶς subjungit. Ἰατρός ἐστιν ὁ διδάσκαλος τῶν ψυχῶν, ὁ δὲ ἰατρὸς οὐ πλήττει, ἀλλὰ τὰ πεπληγότα διορθοῦται καὶ θεραπεύει. *Medicus est animarum Doctor. Porrò Medicus minimè percutit, verùm etsi fortè se æger percusserit, corrigit, emendat & curat.* Lutherus vertit: Ein Bischoff sol nicht pochen. 2. αὐθάδης μὴ αὐθάδης. est sibi ipsi placens, arrogans, superbus, qui ita sibi placet, ut alios præ se contemnat ab αὐτὸς & ἁδεῖν, quod est placere, ut docet Aristot. libr. 1. magn. Ethnicorum. Vulgò exponunt *contumax & præfractus*, quia ex arrogantia pertinacia solet oriri, ac Cicero αὐθάδειαν reddit pervicaciam, quo respiciens Lutherus hoc loco vertit eigensinnig / & in margine annotat, der seinen eigen Kopff hat / niemand weichet / man muß jhm weichen / wie man spricht: Mit dem Kopff hindurch. 2. Pet. 2. v. 10. conjunguntur τολμηταὶ καὶ αὐθάδεις, ubi vulgata reddidit *sibi placentes*, & huc loco *superbos*. LXX. Genes. 49. v. 7. utuntur pro עז obfirmatus, contumax. Sensus igitur est, quod Episcopus non debeat sibi eo modo placere, ut pertinaciter suæ opinioni inhæreat, contrà verò neminem audiat, sed omnes suis cogat obsequi cogitatis. 3. ὀργίλος est *iracundus*, qui facilè ad iram concitari se patitur. Aristot. μὴ ὀργίλος. lib. 4. Ethic. cap. 5. οἱ μὲν οὖν ὀργίλοι ταχέως μὲν ὀργίζονται καὶ οἷς οὐ δεῖ καὶ ἐφ' οἷς οὐ δεῖ καὶ μᾶλλον ἢ δεῖ. παύονται δὲ ταχέως. Dicuntur aliàs ὀξύχολοι ac πικρόχολοι, denen die Lauß bald vber die Leber laufft / Lutherus vertit zornig. LXX. utuntur pro איש אף

μὴ πλήκτης.

Prov.29.v.20. *vir narium*, hoc est, pronus ad iram, qua narus sufflantur. Item איש חמה Prov. 29. v.24. *vir ardoris* & excandescentiæ. Sensus igitur est, quod Episcopus non debeat esse ad iram pronus, levi de causa iras suscipiens &c. rationem egregiam addit Chrysostomus in comm. Tit. 1. *Quâ ratione docebit alios hoc vitio ira temperare, qui seipsum antè non docuit?* quippe *plurima indies hujusmodi principatus parit crimina, molestumq; & ingratum facit, etiam si quis modestissimus fuerit, innumeraq; quotidie necessitas iracundia suggerit. Nisi igitur quisq; ad hoc longè præmeditatus accesserit, molestissimus erit, pluримаq; corrumpet ac perimet ex his, quasui muneris sunt.* 4. φιλόξενος

φιλόξενος. est *hospitalis*, qui alios lubens hospitio recipit: Lutherus gastfrey. Petrus 1. Epist. 4. v. 9. ab omnibus Christianis in genere requirit, ut sint φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμῶν, sed hîc in specie rumpsimis illud requiritur ab Episcopis. Erant tunc temporis propter persecutiones exilia crebriora, needum constituta erant diversoria publica, φιλοξενίαν igitur in Episcopo requirit Apostolus, ut ipsius domus sit exulum refugium ac receptaculum in princ. dist. 42. *Hospitalem Sacerdotem esse oportet, ne sit de numero eorum, quibus in judicio dicetur. Hospes fui & non suscepistis me. Qui n. Apostolum secutus fuerit, alios ad hospitalitatem debet invitare. Quomodo hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? Si enim Sacerdos primum à seipso, & à domestica sua Ecclesia debet exigere, quod postea populus imperet, si primum imitando Christum ipse debet facere, qua postea populum doceat, necesse est ut pauperes hospitio recipiat, quò ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos attrahat. Ordinandus itaq; Sacerdos ad memoriam revocet, quomodo Abraham & Loth per hospitalitatis opera Deo placere & Angelos meruerunt hospitio recipere, & quomodo Angeli Sodomis hospitalem domum ingressi Loth cum familia sua liberaverunt, quomodo clausas domos cum hospitibus iguis ingressus perdiderit, quomodo etiam secundum Hieron. in regul. Monach. aliena rapere convincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur &c.* Si vidua ab Ecclesia recipi prohibetur, quæ pauperes non recepit hospitio, quæ pedes sanctorum non lavit, quæ omne opus bonum non est executa, multò magis sunt prohibendi à Sacerdotio, qui ab opere pietatis probantur alieni. Cavendum verò Ministris Ecclesiæ, ne sint φιλόξενοι passivè, gaudentes alienâ vivere quadrâ, neve hospitalitas degeneret in crebras commessationes, qua de re in Constit. Eccles. Electorali Saxonics art. gener. 16. pag. 337. sic præcipitur: Die Pfarrer sollen sich der Tabernen und Schenckhäuser enthalten/auch selbst in der Pfarrbehausung nicht viel Quas/noch offtmals Gastereyhalten/rc. Hieronym. in Epist. ad Demetr. *Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta convivia.*

ἐπιεικής. 5. ἐπιεικὴς dicitur, qui *æquitatem* stricto juri præfert, qui de jure suo pacis causâ cedit sive concedit. Aristot. lib. 5. Ethic. cap. 10. ὁ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' ἐλαττωτικὸς καὶ περ ἔχων τὸν νόμον βοηθὸν, ἐπιεικής ἐστιν. Idem: τὸ ἐπιεικῆ μάλιστα φαμὲν εἶναι συγγνωμονικὸν καὶ ἐπιεικὲς τὸ ἔχειν περὶ ἔνια συγγνώμην, ubi ἐπιεικῆ Budæus dicit vocari *clementem venia concessorem*. In Lexicis ἐπιεικὴς dicitur lenis, mitis, modestus, quo modo etiam vulgata hoc loco reddidit. Lutherus gelinde. 1. Petr. 2. v.18. vocantur δεσπόται ἐπιεικεῖς, qui sunt mites ac moderati, quibus opponuntur σκολιοὶ 2. Cor. 10. v. 1. πραότης καὶ ἐπιείκεια conjunguntur, LXX. ponunt pro סלח propitius, condonator Psal. 85. v.4. sensus igitur est, quod Episcopus exemplo Christi ἀρχιποιμένος debeat esse *mitis* Matth 11. v.28. nec in omnibus strictum jus exigere, sed æquitatem & moderationem sectari, unde subjungitur, quod debeat esse. 6. ἄμαχος *alienus à pugnis*. ἄμαχος.

qui enim rigidè jus suum persequuntur, in rixas & pugnas sæpius prolabuntur, sed qui ἐπιείκειαν sectantur, illi possunt esse ἄμαχοι, unde εἰρηνικὸς & ἐπιεικὴς conjunguntur Jac. 3. v.17. Apud Suidam ἄμαχοι sunt, qui pugnâ abstinent ab α & μάχομαι, pugno. Tit. 3. v. 2, ἀμάχους καὶ ἐπιεικεῖς dicuntur, ὡς πᾶσαν ἐνδεικνύμενοι πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους. Lutherus ad verborum contentiones respiciens h.l. vertit nicht hadderhafftig. 7. φιλάγαθος φιλάγαθος.

amans bonos ac amans bonum, posset hoc generaliter accipi de studio virtutis, sed quia subjungitur verbo φιλόξενος, ideò rectius videtur accipi specialiter pro eo, qui aliis lubens benefacit. Lutherus vertit gütig. Sic Græcis ἀγαθὰ ποιεῖν est beneficia in aliquem conferre & ἀγαθοποιοὶ ipsis sunt munifici ac liberales. LXX. semel duntaxat usurpant Sap. 7. v. 22. est in sapientia πνεῦμα φιλάγαθον *Spiritus amans bonum*. Sensus igitur est, quod Episcopus debeat esse beneficus, gaudens aliis benefacere.

281. Ad sextum Decalogi præceptum pertinet, quod Episcopus debeat esse 1. μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ 1. Tim. 3. v. 2. Tit. 1. v. 6. de cujus phraseos sensu aliqua protulimus superiùs, & suo loco in quæstione de conjugio Ministrorum plura dicemus. 2. ἐγκρατὴς *continens* Tit. 1. v. 8. ἀκρατὴς dicitur, qui se continere non potest, sic ἀκρατὴς ἀφροδισίων incontinens voluptatis Venereæ sive libidinosus, ἀκρατὴς τιμῆς, qui cupiditatem gloriæ continere & refrenare non potest. Aristot. lib. 7. Ethic. cap. 1. pro iisdem poni scribit ἀκρατῆ & ἀκόλαστον. Illi opponitur ἐγκρατὴς, qui novit cupiditates præsertim circa cibum, potum & conjugii usum refrenare. hæc enim tria ἐγκρατὴς τῆς γαστρὸς καὶ οἴνου καὶ συνουσίας, Budæus vertit uno vocabulo *Continens*. Lutherus reddidit keusch/respiciens ad potissimam ἐγκρατείας speciem, sed nomen est generale, quod Episcopus debeat se continentem gerere in cibo, potu, affectibus, conjugio &c. Erasmus in annot. Tit. 1. ἐγκρατῆ *ut indicat Hieronym. quidam haud rectè ad solam referunt libidinem, cùm ad omnes pertineat affectus iram, avaritiam, ambitionem, invidiam, timorem.* Chrysost. homil. 2. in cap. 1. Tit. ἐγκρατῆ. οὐ τὸν νηστευτὴν εἶπεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν πάθους κρατοῦντα καὶ γλώττης, καὶ χειρὸς καὶ ὀφθαλμῶν ἀκολάστων τοῦτο γὰρ ἐστιν ἐγκράτεια τὸ μηδενὶ ὑποσύρεσθαι πάθει. Athanasius & Oecumenius per ἐγκρατῆ intelligunt eum, *qui imperat lingua, oculis, manibus &c.* ut autem est castitas virginalis & castitas conjugalis, ita quoque ἐγκράτεια quandoque sumitur specialiter ut virginibus extra conjugium castè viventibus tantùm tribuitur 1. Cor. 7. v. 9. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν, quandoque verò generaliter accipitur, ut piis conjugibus etiam competat Galat. 5. v. 23. & 2. Pet. 1. v. 6. inter fructus Spiritus & virtutes ab omnibus piis requisitas numeratur ἐγκράτεια Eccl. 26. v. 20. conjugatis expressè tribuitur ἐγκράτεια *Non est pondus omne dignum ἐγκρατοῦς ψυχῆς αὐτῆς*. ubi sermonem esse de muliere conjugata apparet ex v. 16. *Gratia mulieris delectat virum ejus.*

Sed

Sed hac de re iu quæstione de conjugio Ministrorum iidem dicentur plura. 3. *μὴ πάροινος; non vinolentus* 1. Tim. 3. v. 3. Tit. 3. v. 7. Apostolus ipse exponit, quid per τὸ πάροινον intelligat, videlicet τὸ τῷ οἴνῳ προσέχοντα, eum, qui vino deditus est 1. Tim. 3. v. 8. Apud Athenæum lib. 10. ἄνθρωπος πάροινος dicitur, quem Latini vocanr vinosum, q. d. vino assidentem ad perpotandum ac pergræcandum παροινία est petulantia, injuria, contumelia &c. quæ ebrietatem comitatur, ex quo dubio procul Chrysostomi sententia originem duxit, qui πάροινον intelligit τὸν ὑβριστὴν, homil. 10. in 1. Tim. 3. οὐ τὸν μέθυσον (inquit) ἐνταῦθά φησιν, ἀλλὰ τὸν ὑβριστὴν, τὸν αὐθάδη. In jure Canonico præclari extant hac de re Canones. dist. 35. in princ. *Quod Episcopus non debeat esse vinolentus ex autoritate Vet. Test. introductum est. Ministri cum templi prohibentur vinum & siceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, ut sensus eorum semper vigeat, vel quia venter mero æstuans, facile despumat in libidinem.* c. Episcopos. dist. ead. ex Can. Apost. *Episcopus, aut Presbyter aut Diaconus aleæ atq; ebrietati deserviens aut desinat, aut certè damnetur.* c. Ante omnia. dist. ead. ex Conc. Agath. *Ante omnia Clericis vetatur ebrietas, quæ vitiorum omnium nutrix ac fomes est. Itaq; eum, quem ebreum fuisse constiterit, aut 30. dierum spacio à communione submoveatur, aut corporali subdatur supplicio.* dist. 44. in princ. *Cùm vinolentus esse prohibetur Episcopus, gulæ intemperantiam nequaquam habere permittitur, neq; enim ebrietas prohibetur & voracitas permittitur, utrumq; enim inter opera tenebrarum Apostolus commemorat* Rom. 13. v. 13. *Ventris namq; ingluvies ad luxuriam provocat facilè & omne opus bonum dissolvit, unde Hieronymus ad Amandum: Venter & genitalia sibimetipsis vicina sunt, ut ex vicinitate membrorum confœderatio intelligatur vitiorum. Hinc Nabuzardam Princeps cocorum muros Hierusalem destruxisse legitur, quia venter, cui multitudo cocorum deservit, ædificia virtutum ad solum redigit. Sacerdos itaque de altari vivere, non luxuriari quærat.* c. Non oportet. dist. ead. ex Concil. Laodic. cap. 24. *Non oportet Clericos servientes à Presbyteris usque ad Diaconos, & deinceps ordinis Ecclesiastici omnes &c. tabernas nisi causa necessitatis ingredi.* (Eadem constitutio repetita est in Const. Eccles. Elect. Saxon. artic. generali 16. pag. 337. c. Clerici. dist. ead. ex Concil. Carthag. 3. cap. 27. *Clerici edendi vel bibendi causâ tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.* c. Pro reverentia dist. ead. ex Concil. Tolet. 4. cap. 7. *Pro reverentia Dei & Sacerdotum id universa constituit Synodus, ut (quia solent crebrò mensis otiosæ fabulæ interponi) in omni Sacerdotali convivio lectio divinarum Scripturarum immisceatur, per hoc enim & animæ ædificantur ad bonum & fabulæ non necessariæ prohibentur.*

νηφάλιος. 4. ἀλλὰ νηφάλιος *sobrius* 1. Tim. 3. v. 2. ut autem apud Latinos sobrius non solùm de sobrietate corporis, sed etiam de sobrietate mentis vigilantiâ scilicet, prudentiâ & attentione usurpatur, ita quoque apud Græcos νηφάλιος in utraque significatione ponitur. Sicut & νήφειν tum opponitur τῷ μεθύειν tum de eo dicitur, qui est vigilans, prudens & circumspectus. Epicharmus apud Lucianum & Ciceronem, νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν, *anima enim sobria ac prudens in sicco habitat,* unde cum γρηγορεῖν conjungitur 1. Thess. 5. v. 6. 1. Pet. 5. v. 8. Eò respiciens Chrysost. homil. 10. in 1. Tim. 3. & in lib. de Sacerd. νηφάλιον intelligit prudentem ac circumspectum, νηφάλιον (inquit) τυτέστιν διορατικὸν, μυρίους ἔχοντα ὀφθαλμοὺς, ὀξὺ βλέποντα καὶ μὴ ἀμβλύοντα τὸ τῆς διανοίας ὄμμα &c. *clarissimâ mentis acie præditum, innumerosque habentem omni ex parte oculos, quibus acutissimè cuncta prospiciat.* Et postea: ἄγρυπνον τοίνυν αὐτὸν εἶναι χρὴ τὸν οὐ τὰ ἑαυτοῦ μεριμνῶντα μόνον. ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν λοιπῶν, διεγηγέρθαι χρὴ καὶ ζεῖν τῷ πνεύματι καὶ πῦρ πνέειν (ὡς εἰπεῖν) καὶ μᾶλλον στρατηγοῦ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τὸ στράτευμα περιϊόντος κάμνειν καὶ διαπονεῖσθαι καὶ τὴν ὑπὲρ ἁπάντων ἔχειν φροντίδα καὶ μέριμναν. *Vigilantem necesse est esse illum, qui non tantum sui curam habet, verùm etiam reliquorum. Decet esse pervigilem eum, qui ejusmodi est ac Spiritu vivere & affectus sui flammam operib. ipsis ostendere duceq; omnes solicitudine atque industria superare, ut die noctuque exercitum, & castra perlustret, laboret, & sui officii munus diligentissimè impleat, atque omnium curam & solicitudinem gerat.* Juxta hanc expositionem νηφάλιος pertineret ad officium ministri, sed quia additur σώφρων, commodius intelligitur de corporis sobrietate, ut Lutherus etiam reddidit, nüchtern/ quâ ratione est virtus sexti præcepti opposita παροινίας vitio. 5. σώφρων, quasi σῶς φρὴν, qui est mente prudenti, *prudens, sobrius,* ut vulg. reddidit. σώφρων. Usurpatur etiam pro moderato ac temperante, sicut Demosthenes & Æschines σώφρονα καὶ μέτριον εἶναι conjunxerunt, unde Lutherus hoc loco vertit mässig/ σωφροσύνη non solùm est prudentia, sed etiam temperantia, moderatio, dicta Aristoteli lib. 6 Ethic. cap. 5. quasi σώζουσα τὴν φρόνησιν, quæ tamen etymologia non probatur Stephano. Aristot. 1. Rhet. scribit, σωφροσύνην εἶναι ἀρετὴν, δι' ἣν πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος οὕτως ἔχουσιν ὡς ὁ νόμος κελεύει, eique opponi ἀκολασίαν. Hieronymus reddidit *castum*, in qua significatione apud Euripidem usurpatur. Erasmus in annot. σώφρων Græcis non tàm prudentem sonat, quàm sobrium & sanæ mentis, ut intelligamus animum sibi præsentem & nullis temulentum cupiditatibus.

282. Ceterum ex eo, quod Episcopus hîc prohibetur esse πάροινος, rectè colligit Constitutio Ecclesiastica Elect. Saxon. art. generali 16. p. 338. Es sollen sich die Pfarrer deß Weins vnd Bierschenckens enthalten/ ꝛc. daß sie nicht schencken/ Zeichen außstecken/ oder Gäste zur Zeche im Hause setzen/ darauß grosses Aergernuß der Kirchen/ vnd jhnen den Pfarrern mehrmahls grosser Schimpff/ Spott/ Gefahr/ Nachtheil vnd Schaden erfolget/ derwegen es keinem Kirchendiener gestattet/ sondern bey allen mit Ernst abgeschaffet werden sol. Congruit hæc constitutio cum decreto sextæ Synodi citato c. Nulli dist. 44. *Nulli Clerico licet tabernam aut ergasterium habere. Si enim hujusmodi tabernam ingredi prohibetur, quanto magis aliis ministrare in ea. Si quis verò tale quid fecerit, aut cesset aut deponatur.* Ac nititur justissimis rationibus. Primò enim ζυθοψοΐα illa, hoc est, coctura & negotiatio cerevisiaria *autoritatem Ministerii* dedecet, verbi namque præconem & Ecclesiæ Doctorem non convenit esse οἰνοπώλην ac cerevisiæ coctorem 2. Tim. 2. v. 4. nemo qui militat ἐμπλέκεται ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου. 2. *Libertatem arguendi* ἀσωτίαν auditorum labefactat, siquidem privari commodi causâ ad potandum eos potius invitabunt. 3. *occasionem luxuriæ* liberis & domesticis Ministrorum exhiber (cùm tamen disertè præcipiat Apostolus Tit. 1. v. 6. *quod Episcopus debeat*

debeat habere τέκνα μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας) testis enim est experientia talium cerevisiariorum coctorum liberos ut plurimum degenerare in decoctores & κυπελλομάχους. 4. *in multa à Ministerio aliena* animum Pastoris distrahit & efficacem dat causam, ut multa reprehensione dignissima audire, videre ac perferre cogatur. 5. *repugnat adiũ parochialium honestati* & ἱερομένοις etiam templi sanctitati, quippe cui ædes parochiales consueverunt esse vicinæ. Ecquid enim turpius esse potest quàm tabernam cerevisiariam erigere in loco templo vicino? Christus certè ementes ac vendentes ex atrio templi binis vicibus expulisse legitur Joh. 2. v. 15. Luc. 19. v. 45. 6. *adversatur Apostolorum in docendi munere fidelitati*, quorum tamen imitatores decebat esse sinceros Pastores Act. 6. v. 2. οὐκ ἀρεστὸν inquiunt, *non est æquum ac decens nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Quia verò jure municipali respectu ædium propriarum talis cerevisiæ coctura quibusdam Pastoribus videtur concedenda, ideò Constit. Eccles. dicto loco hanc adhibet moderationem atque ἐπιείκειαν. Das vom Wein und Bierschencken ist vermeldet/ sol also verstanden werden/ da den Kirchendienern eigener Wein wüchst/ oder zu Decem gefiele/ oder sie auf der Pfarr/ oder sonsten Gerechtigkeit hätten/ Bier zu bräwen/ mehr dann sie zur Haußhaltung bedürfften/ oder eigene Häuser hätten/ darauf sie zu bräwen befugt/ daß jhnen solches bey Fassen/ Eymern und Tonnen andern Leuten zuverkäuffen unverwehret seyn sol.

μὴ αἰσχροκερδής.

283. Ad septimum Decalogi præceptum pertinet, quod Episcopus debeat esse 1. *μὴ αἰσχροκερδὴς non turpis lucri cupidus*, non sectans lucra turpia 1. Tim. 3. v. 3. Tit. 1. v. 7. αἰσχροκερδὴς ab αἰσχρὸς καὶ κέρδος, quibusdam est turpi lucro deditus, sordidum faciens quæstum: quibusdam verò non deditus turpiter lucro, sed prior expositio præferenda, nam possit generaliter dici turpiter lucro esse deditus, qui supra modum ei studeat, ejusque sit avidus, alioqui tamen minimè sordidi. αἰσχροκερδείας vox extat apud Demosth. advers. Æschinem, τῆς ἰδίας ἕνεκ' αἰσχροκερδείας τὰ κοινῇ συμφέροντα προεῖντο, *commodis publicis lucrum privatum idq; turpe prætulerunt.* Budæus monet αἰσχροκερδίαν notare vitium πλεονεξίᾳ cognatum, avari enim solent esse αἰσχροκερδεῖς, quippe quibus *lucri bonus est odor ex re qualibet.* Petrus quoque admonet Presbyteros, ut officii sui partes exequantur μὴ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως. Chrysostom. homil. 2. in cap. 1. Tit. μὴ αἰσχροκερδῆ, τουτέστι πολλὴν ὑπεροψίαν χρημάτων ἐπιδεικνύμενον. Lutherus vertit, der nicht unehrliche Hanthierung treibt/ Ex hoc canone Apostolico desumtum est illud in Constit. Eccles. Elect. Saxon. dicto loco. Es sollen sich die Pfarrer aller unehrlichen Handthierung/ wie auch deß Weins und Bierschenckens/ Kauffmanschafft/ Vorkauffs auf Wucher und dergleichen Händel gäntzlich enthalten. Αἰσχροκερδείας exempla in Papatu passim erunt obvia, si respicere velimus nundinationes Missarum, Indulgentiarum, Jubilæos, Taxam Pœnitentiariam Curię Romanæ, in qua pro quovis peccato certum exigitur precium, ut meritò de Clericis Papalibus intelligatur illud Petrinum 2. Epist. 2. v. 3. ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται. Utinam verò αἰσχροκερδείας exempla à nostrarum Ecclesiarum Pastoribus penitus exularent! de quibusdam certè usurpare cogimur illud Poëtæ: *Iliacos intra muros peccatur & extra.* 2. ἀλλὰ ἀφιλάργυρος *alienus ab avaritia* 1. Tim. 3. v. 3. φιλαργυρία est argenti amor, pecunię cupiditas, φιλοχρηματία, ὑπόληψις τοῦ τὸ ἀργύριον καλὸν εἶναι, ut Hesychius exponit, quam Apostolus dicit esse ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν 1. Tim. 6. v. 10. ἀφιλάργυρος igitur erit, qui non est huic vitio obnoxius, non amans pecuniæ. Luther. nicht geitzig. Hebr. 13. v. 5. ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, ubi φιλαργυρίᾳ opponitur αὐτάρκεια, qua quis στέργει τὰ παρόντα suâ sorte ac præsentibus contentus vivens.

ἀφιλάργυρος.

μὴ δίλογος.

284. Ad octavum Decalogi præceptum pertinet, quod Ministri Ecclesiæ 1. non debeant esse *δίλογοι bilingues* 1. Tim. 3. v. 8. ubi in specie de Diaconis illud requiritur, sed in genere ad omnes Ecclesiæ ministros rectè refertur. δίλογοι dicuntur, *qui ore aliud promunt, aliud sub pectore condunt,* quos Scriptura alibi dicit *loqui corde & corde.* Lutherus zweyzüngig/ Chrysost. homil. 11. in 1. Tim. μὴ διλόγους τουτέστι μὴ ὑπούλους μηδὲ δολερούς, quod vitium hypocriseos politicæ prudentiæ schemate velatum multis hodie commune est, sed à ministris Ecclesiæ abesse debet, quàm longissimè rationem addit Chrysostomus loco dicto οὐδὲν γὰρ οὕτως ποιεῖν εἴωθεν ἀγεννεῖς, ὡς τὸ δολερόν, οὐδὲν οὕτως ἀχρεῖον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς τὸ ὕπουλον. Minister qui in societate civili est δίλογος καὶ δίγλωσσος fidem sibi derogat in ipsa verbi prædicatione. Atque hæ sunt virtutes, Episcopi personam, vitam & mores concernentes, quas cum aliis verè piis habet communes, in quibus ut reliquos tanto antecedat intervallo, quanto ab ipsis distat officii & dignitatis fastigio, summopere conari debet. Virtutes Episcopi *propriæ* ipsius officium & doctrinam concernentes hæ sunt, quod debeat esse διδακτικός, δυνατὸς παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, de quibus suo loco egimus uberiùs.

285. Diximus hactenus de quarto Ministrorum officio, quod est *vitæ & morum honesta gubernatio*, succedit quintũ, quod est *disciplina Ecclesiastica administratio.* Quemadmodum in ordine politico & œconomico, ita quoque in Ecclesiastico requiritur certa disciplina, absque qua ut illic subditi ac domestici, ita hic auditores in officio contineri nequeunt. *Objectum* disciplinæ Ecclesiasticæ sunt homines in domum Dei ac familiam Christi recepti ἁμαρτάνοντες Matth. 18. v. 15. *Si peccaverit in te frater tuus*; præoccupati aliquo παραπτώματι Galat. 6. v. 1. qui redarguendi, objurgandi & corrigendi, ut in viam redeant & juxta verbi præscriptum officium suum faciant. Tales *lapsus* sunt duplices: circa doctrinam & circa mores. Lapsus *circa doctrinam* est error in dogmatibus, qui vel ex simplici ignorantia oritur, neque conjunctam habet pertinaciam, vel ex malitia & improbitate originem habet & contemto Ecclesiæ judicio ex Scripturis prolato pertinaciter defenditur, quâ ratione in hæresin degenerat. Lapsus *circa mores* est delictum aliquod vitę verbis aut factis commissum. Estque vel *publicum* vel *privatum*. Publicum quod vel palàm gestum vel publicè notum & cum manifesto scandalo conjunctum. Privatum quod occultè perpetratum, cujus unus vel pauci duntaxat conscii sunt, nec cum publico & notorio scandalo conjunctum est. Utrumq; vel ex ignorantia vel infirmitate vel malitia est commissum. Correctio instituitur vel publicè coram omnibus vel privatim, ac spectat vel unum aliquem

5. *Disciplina Ecclesiastica administratio.*

delin-

delinquentem in specie vel promiscuum auditorum cœtum, sive παιδείας in genere. *Gradus* correctionis tres sunt. 1. *νουθεσία commonefactio* ac ἐπιτιμία seu ἐπιτίμησις, objurgatio ac increpatio. 2. *Excommunicatio minor*, quæ est suspensio ab usu Cœnæ ad tempus. 3. *Excommunicatio major*, quâ quis ex Ecclesiæ communione ejicitur. Quemadmodum enim in Vet. Test. leprosi & immundi ex castris Israelitarum ejici jubebantur Numer. 5. v. 3. sic notoriis & publicis delictis velut leprâ quadam infecti, inque illis sine pœnitentia perseverantes per excommunicationem ex Ecclesiæ consortio debent ejici. Quidam addunt 4. *anathema* Heb. חרם quo inemendabilis æterno exitio devovetur Galat. 1. v. 8. 1. Cor. 16. v. 22. sed hæc non tam Ecclesiasticæ disciplinæ pars, quam tremenda ex Spiritu Prophetico facta execratio. Ecclesiasticæ huic disciplinæ in Ecclesia primitiva cumprimis præfecti erant Presbyteri sive Seniores, in quorum locum Consistoria Ecclesiastica hodiè successerunt.

Canones de Ecclesiastica disciplina.

286. Canones de Ecclesiasticæ disciplinæ administratione 1. *In delictis privatis à privata νουθεσίᾳ faciendum est exordium*, antequam ad publicam ἐπιτιμίαν progressus fiat. Matth. 18. v. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum*, v. 16. *Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos.* v. 17. *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ*: ubi ne quis existimet Christum loqui in specie duntaxat de privatis illis offensis, quibus alter alteri in vita communi est molestus, notandum phrasin Græcam εἰς σὲ etiam reddi posse *apud te, coram te*, sive te conscio, ut in genere Christus loqui intelligatur de quibusvis delictis proximo conscio admissis. 2. *In hac ipsa privata νουθεσίᾳ debita adhibenda est prudentia.* Quis enim ex ignorantia vel infirmitate peccavit, illi sufficit blanda admonitio cum exhortatione ad cavendos futuros lapsus, sed qui ex malitia peccavit, is severiori castigatione excipiendus est. Ambros. lib. 8. in Luc. *Plus proficit amica correptio, quàm turbulenta accusatio, illa pudorem incutit, hæc indignationem movet.* Neque in hac disciplinæ Ecclesiasticę administratione privatis indulgendum est affectibus 1. Tim. 5. v. 21. sed ad lapsi cōversionem & salutem velut ad unicum scopum omnia dirigantur. 3. *Publicè peccantes & lapsu suo publicum scandalum exhibentes publicè etiam corrigendi sunt* 1. Tim. 5. v. 20. *peccantes* (cum publico scilicet scandalo) *coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Galat. 2. v. 14. cùm Paulus videret Petrum publicè peccare, *coram omnibus* illum reprehendit. ** Circa peccata igitur reprehendenda non unus idemque teneri debet modus. Alia apertè & vivis colorib. depingenda, alia tectè perstringenda, quorũ accuratior descriptio non neminem ad imitationem instrueret; alia lenius, alia acrius; quæ omnia certis regulis comprehendi vix possunt, sed prudentiæ & fidei pastoris tanquam animarum Medici relinquenda, qui quibus hæc vel illa conveniant nosse exactè debet, & ut prudens architectus ac fidus dispensator. 1. Cor. 3. v. 10. c. 4. v. 1. opportunè & importunè instãdo 2. Tim. 4. v. 2 adhibere. ** 4. In publica νουθεσίᾳ itidem prudentia adhibenda est, *ne excedas mediocrem modum.* August. Epist. 64. ad Aurelium, *severitate erga peccata paucorum utendum esse suadet, sed in delictis, quæ totam multitudinem invaserunt, ut velut in mores abierunt, sic scribit. Non asperè quantum existimo, non duriter, non modo imperioso ista tollantur, sed magis docendo quàm jubendo, magis monendo quàm minando. Misericorditer corripit homo quod potest, quod autem non potest, patienter ferat & cum dilectione gemat ac lugeat.* 5. Severitatem disciplinæ & correctionis semper temperet *mansuetudo lenitatis.* Concil. Bracarense 3. can. 6. *Levitercastigatus reverentiam exhibet castiganti, asperitatis autem nimia increpatio nec increpationem recipit nec salutem.* ** Gregor. lib. 1. Epist. 25. *Arca, id est, Ecclesia & Respublica ejusque præses habent tabulas legis, virgam disciplinæ & correctionis, manna dulcedinis in gubernatione. Hinc Samaritanus vulnerato infundit oleum & vinum, ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur. Sit ergo amor, sed non emolliens, sit vigor, sed non exasperans.* Vide eundem part. 2. pastoral. cap. 6. & lib. 20. moral. cap. 6. Quidam Rex prudentissimus insigne sibi voluit esse gubernationis Punicum malum, quod dulcedinem habet acori permixtam. ** Idem libr. 20. moralium cap. 6. *Disciplina vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur, sed circa subditos inesse debet rectoribus & justè consulens misericordia & piè sæviens disciplina. Hinc est, quod semivivi illius vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum, ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur, quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis. Per vinum mundantur putrida, per oleum sananda foventur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumq́; quoddam ex utraq; temperamentum, ut neque multũ asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul & manna est, quia cum Scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David ait: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim percutimur & baculo sustentamur. Sit ergo districtio justitiæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentat. Sit itaq; amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatè sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens.* 6. *Ad excommunicationem* præsertim majorem non descendatur nisi omnibus priùs frustrà tentatis in peccatore, est enim ut summum & ultimum, ita maximè formidabile Ecclesiæ judiciũ. 7. *Nec major nec minor excommunicatio* ab Ecclesiæ ministro absque Ecclesiastici Senatus sive Consistorii judicio suscipiatur, quia potestas excommunicandi non est penes unum aliquem Episcopum, sed penes Presbyterium, quod repræsentat totam Ecclesiam Matt. 18. v. 17. *Dic Ecclesiæ: Si Ecclesiam*, hoc est, Presbyterium & Conventum Seniorum *non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus*, ex communione Ecclesiæ separatus. Quinimò major excommunicatio non nisi consciâ & approbante totâ Ecclesiâ fieri debet. 1. Cor. 5. v. 4. *Vobis cum Spiritu meo congregatis in nomine Domini nostri Jesu Christi constitui Satanæ tradere ejusmodi hominem.* 2. Cor. 2. v. 6. *Sufficit istiusmodi homini ista increpatio ὑπὸ τῶν πλειόνων à pluribus facta.* Gravissima in Ecclesia negotia suscipi non debent sine totius corporis Ecclesiastici consensu, & ut Leo Papa scribit, *quæ ad omnes pertinent, cum consensu omnium fieri debent.* Quid verò potest esse gravius & quid

quid majus ad Ecclesiæ corpus pertinet, quàm membrum aliquod à corpore abscindere? Ac si à familiari & ordinaria conversatione cum excommunicato tota Ecclesia abstinere debet, utique necessarium est, ut in congregatione totius cœtus & cum tacita ejusdem approbatione ea communicatio suscipiatur. 8. Denique *in usu clavium* Ministro diligenter cavendum, ne ligandos solvat vel solvendos liget, cùm apud Deum *non sententia Sacerdotum, sed vita reorum quæratur*, ut ait Hieron. in cap. 16. Matth. *cumq; clavis potestatis nihil operetur sine clave scientiæ & discretionis.*

287. ** Quæritur 1. hoc loco *an actio contra ministrum verbi qui in taxandis auditorum delictis vehementior sit danda & concedenda?* Actionis illius duæ possunt constitui partes, quarum una est præparatoria nēpe querelæ delatio & ex hac citatio; altera cognitio causæ & cognitæ dijudicatio. De priori quoad citationē hic est quæstio, non de posteriori. An permittendum sit, ut in jus sine discrimine vocentur quilibet Ministri, id est, tam ii, quorum notus & explorstus est zelus secundùm scientiam Phil. 2. v. 22. quàm qui eo destituuntur Roman. 10. v. 2. Negativa quoad priores probatur 1. ex dicto Apostoli 1. Tim. 5. v. 19. *adversus Presbyterum accusationem ne admittito nisi sub duobus aut tribus testibus.* 2. ex causa legis. Qui ꝑ bene mereri de aliorum æterna salute totaque Ecclesia unicè student multorum insidiis & calumniis obnoxii, contra eos non est nisi sub dicta conditione admittenda accusatio. De Presbyteris bonis & eorum similibus verum est antecedens. E. 3. à consequentibus incommodis. Vera Ecclesia hoc processu offenditur, quæ titulo tenus hoc nomine gaudet in sua perversitate confirmatur & ad majores in ea progressus faciendos incitatur. Tarn. de Minist. q. 6.** Quæritur hoc loco 2. *An liceat Ministris Ecclesiæ Magistratum peccantem publicè arguere?* Quidam Politici putant tales reprehensiones honori Magistratui debito repugnare, ejusque existimationi detrahere, quin & seditioni ansam præbere. Quidam etiam aulici Concionatores animadvertentes tales reprehensiones magnatibus parùm gratas sibi verò periculosas esse (sæpiùs enim coguntur audire illud, quod Rex Amasias Prophetæ idololatriam accusanti dixit 2. Paral. 25. v. 16. *Num Consiliarius Regis es? quiesce, ne interficiam te.* Et Amos 7. v. 12. *Heus tu videns abi; fuge in terram Iuda & comede ibi panem & prophetabis ibi. v. 13. & in Bethel non adjicies ultrà ut prophetes, quia sanctuarium regium est & domus regni est*) redduntur in officio suo negligentes. Sed opponimus illis 1. *mandatum generale* quo ministri Ecclesiæ absque ullo personarum discrimine jubentur peccata redarguere. Esa. 58. v. 1. 1. Tim. 5. v. 20. nusquam verò additur illa limitatio, quod privatorum quidem delicta arguenda sint, non autem Magistratus. 2. *Mandatum speciale*, quo Magistratum etiam arguere jubentur Ecclesiæ ministri. Exod. 6. v. 11. dicit Deus ad Mosen: *Ingredere & loquere ad Pharaonem Regem Ægypti, ut dimittat filios Israel.* Jerem. 13. v. 19. *Dic Regi & Dominatrici: Humiliamini, sedete in terra.* Ezech. 31. v. 1. *Factum est verbum Domini ad me, dicens:* vers. 2. *Fili hominis dic Regi Ægypti & populo ejus.* 3. *Exempla Prophetarum, Apostolorum & ipsius Christi*, qui non solùm privatis & plebeiis, sed etiam publicis & in magistratu constitutis personis delicta ipsorum ob oculos posuerunt. Moses & Aaron divino mandato obsecnti Pharaonem Ægypti graviter reprehendunt, quod populum Israeliticum dimittere nolit Exod. 7. 8. & 9. Samuel objurgat Regem Saulem 1. Sam. 15. v. 19. Nathan Davidem 2. Sam. 12. v. 9. Elias Achabum 1. Reg. 18. v. 18. Esaias Ezechiam Esa. 39. v. 6. Jeremias cap. 32. v. 4. Sedeciæ Regi denunciat abductionem in captivitatem, Micheas Propheta cap. 3. v. 1. inquit: *Audite Principes Iacob & Duces domus Israel, Nunquid non vestrûm est scire judicium.* cap. 6. v. 2. *Audite montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ.* Iohannes Baptista ad Regem Herodem dixit: *Non licet tibi habere fratris tui conjugem in uxorem* idque *audientibus omnibus* ut Chrysost. annotat. Matth. 14. v. 4. Ambrosius redarguit Theodosium ob nimiam crudelitatem in cives Thessalonicenses. **Gregor. Monach. Dominicanus, Ecclesiastes aulicus Ducis Sax. Friderici, qui admodum à Luthero & cæteris probabatur, cùm aliquando pro concione vitia in Principibus taxare vellet, nec palàm id facere auderet, arte in populum derivavit hac usus similitudine. *Concionator non absimilis est ei, qui detrahit lepori pellem. Etsi enim à toto corpore facilè detrahatur corium, tamen cùm ad caput ventum est, aliquid est difficultatis: ita Concionator dum populi vitia taxat, non est quod metuat difficultatem, sed cum ventum est ad caput* (digitis inter hęc monstrans Principem astantem) so streiff dich einander. *Princeps Monacho dedit novam cappam.* Wolff. Cent. 16. pag. 140.** 4. *Ecclesiastici officii dignitatem.* Quamvis enim personæ & res Ministrorum certo modo subsint Magistratui, illorum tamen officium non agnoscit ullum alium Dominum quàm solùm Christum, pro quo legatione funguntur 2. Corinth. 5. v. 20. Ergò quod doctrinam & ministerium arguendi attinet, illius respectu nō Magistratui sed soli Deo se subesse noverint. Lutherus tom. 6. Jenens. German. fol. 384. Das Predigampt ist nit ein Hoffdiener oder Bawrenknecht / sondern es ist GOttes Diener vnnd Knecht / vnnd sein Befehl gehet über Herr vnnd Knecht. Arguere peccata est Spiritus Sancti opus Johan. 16. v. 8. ille est qui loquitur per ministros Matth. 10. v. 20. quando ergo Ministri arguunt, Magistratum peccantem, *Deus inter Deos dijudicat* Psal. 82. v. 1. 5. *redargutionis hujus utilitatem.* Cedit enim ea Magistratui in bonum, ut à peccatorum cursu ad pœnitentiam revocetur, & ad vitæ æternæ hereditatem perducatur. Quod autem fit juxta Dei mandatum & ad Magistratus bonum, illud non judicandum existimationi ejus detrahere aut seditioni ansam præbere. 6. *redargutionis illius necessitatem.* Necessaria enim est tum respectu Dei mandantis, cui obœdire tenentur Ecclesiæ ministri. Jerem. 1. v. 7. *Ad omnia, ad quæ mittam te, ibis, & universa, quæcunque mandavero tibi loqueris*, tum respectu ipsorummet ministrorum, qui non tantùm pro animabus subditorum, sed etiam ipsius Magistratus rationem in judicio extremo reddere cogentur Ezech. 3. v. 17. cap. 33. v. 7 Hebr. 13. v. 17. quibus insuper officii ratione necessitas incumbit pœnitentiam & remissionem peccatorum prædicandi omnibus hominibus. Lucæ 24. v. 47. utique ergò etiam Magistratui, tum denique respectu ipsius Magistratus, qui ex verbo Dei arguendus & informandus, si ad agnitionem peccatorum, conversionem & salutem perduci debet. Quinimò cùm Magistratuum peccata exemplo

emplo plurimum Reipublicæ noceant (quod enim ipsi faciunt sibi quoque licere subditi arbitrantur *& Regis ad exemplum totus componitur orbis*) ideò Magistratuum delicta arguere vel maximè necessarium est, quemsdmodum cura corporis initium accipit à medicina capitis. Interim addimus 1. ut in aliorum hominum ita vel maximè in Magistratus reprehensione prudentiam esse adhibendam, cujus exemplum proponitur in Nathane 2. Samuel. 12. v. 1. & seqq. & in Propheta anonymo 1. Regum 20. v. 39. qui ex Davidis & Achabi ore sententiam condemnatoriam contra ipsos prolatam singulari arte elicuerunt. 2. distinguendos esse leviores nævos à delictis notoriis & enormibus, Item delicta occulta à flagitijs manifestis, ne propter leviors vel occulta peccata Magistratus statim publicè redarguatur. 3. Sedulò cavendum, ne redargutorium Spiritus sancti officium in tribunitios clamores ad seditionem contra Magistratum excitandam comparatos degeneret. Pii ministri sunt præcones conversionis, non autem tubæ seditionis. 4. Officium Magistratus à vitiis personarum officium illud administrantibus rectè distinguendum. Vitia Magistratus non minus quam subditorum ab Ecclesiæ ministro argui possunt & debent, interim officii dignitas & Ministro & subditis debet esse sacrosancta. ** Quæritur 3. *An quis possit alteri quàm ordinario suo Pastori confiteri & absolutionem ab ipso petere?* Neg. 1. à Scriptura, 1. Pet. 4. v. 15. nemo patiatur ut ἀλλοτριοεπίσκοπος. Confer Actor. 20. v. 28. 1. Petr. 5. v. 2. Hebr. 10. v. 25. cap. 13. v. 17. 2. à canonibus sacris c. ut Dominicis in Decretalibus Gregorij tit. de parœciis, ubi statuitur, quod Dominicis vel festis diebus Presbyteri, antequam Missam celebrent, plebem interrogare debeant, num alterius parœcianus sit in Ecclesia, qui proprio contemto Presbyterio ibi velit Missam audire, quem si invenerint, statim ab Ecclesia abjiciant. 3. à Decreto Concil. Carthaginensis cui placuit, ut à nullo Episcopo plebes alienæ nec aliquis Episcopus supergrediatur in Diœcesi suâ Collegam. 4. ab authoritate Cypriani libr. 1. Epist. 3. quæ est 55. in Codice Goulartii. Singulis Pastoribus portio gregis est adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus. Lutheri tom. 5. Jenensis German. fol. 76. in expl. Psal 82. Bidembachii Decad. 2. Consil. 4. quod est Hieronymi Mencelii pag. 99. Decad. 3. Consil. 6. quod est Dilem. Heshusii pag. 128. 5. à pari. Concionari enim in aliena parochia invito Pastore nemini licet, nec baptizare, nec copulare quenquam. Ergò nec absolvere ex alieoa, eique porrigere Cœnam, etsi ibidem habeat villam aut prædium, sed tamen alterius parœciæ sit membrum. 6. ab effectis incommodis. Turbaretur ordo divinitus institutus, ministerium orthodoxi Pastoris contemneretur. Si quis ad alienum pastorem abire vellet.**

6. Rituum Ecclesiasticorum conservatio. 288. Sextum Ecclesiæ ministrorum officium versatur *in rituum Ecclesiasticorum conservatione.* Institutio quidem illorum rituum non pertinet ad solos Ecclesiæ Ministros, sed simul ad Magistratum Christianum ac totius Ecclesiæ consensu fieri debet, interim tamen ministris rectè tribuitur eorundem conservatio, ne scilicet privato arbitrio ritus publicâ Ecclesiæ autoritate receptos mutent vel abrogent, sed tuendæ concordiæ & promovendæ εὐταξίας causâ eos conservent. Quamvis enim Ecclesiastici ritus suâ Naturâ sint ἀδιάφοροι, cùm in verbo Dei neque præcepti neque prohibiti sint, nec partem sliquam cultus divini per se constituant: tamen eorum abrogatio non debet fieri ab una duntaxat Ecclesiæ parte, ne arbitrariâ ac temerariâ illâ abrogatione 1. peccetur contra Christianam libertatem, cujus usum moderatur caritas, quæ diligenter esvet, ne præpostero adiaphotorum usu proximus scandalizetur Roman. 14. v. 15. 1. Corinth. 8. v. 9. 2. neve violetur εὐταξία & autoritas Ecclesiæ. 3. deoique ne contemtui habeatur præceptum Apostolicum, quòd in rituum Ecclesiasticorum vel institutione vel abrogatione omnia fieri debeant πρὸς οἰκοδομὴν 1. Corinth. 14. v. 12. Consequens hujus Canonis est, quod hostibus veritatis introductionem & abrogationem alicujus ritus Ecclesiastici urgentibus ministri Ecclesiæ, ne quidem ad horam cedere debeant, 1. ne libertas Christiana adversariorum libidini subjiciatur & sub jugum hominum captivetur Galat. 5. v. 1. *In libertate, quâ Christus vos donavit, state & nolite jugo servitutis implicari*, 1. Corinth. 7. v. 23. *precio emti estis, nolite fieri servi hominum.* Sic Apostolus falsis fratribus qui circumcisionem, quæ tunc temporis erat ἀδιάφορον, tanquam necessariam urgebant, *ne quidem ad horam voluit cedere*, ut in Tito eam admitteret, *subintroierunt enim illi ad explorandam libertatem in Christo, ut in servitutem pios reducerent* Galat. 2. vers. 4. 2. ne cessione aliquâ adversariis factâ in sua Psychotyrannide reddantur audaciores ac calumniandi occasio ipsis præbeatur. 3. ne videantur cum adversariis in Confessione, cujus Symbola ritus Ecclesiastici habentur, colludere, sed verbo & factis in hoc casu confessionis veritati potiùs dent testimonium. Galat. 2. v. 5. *non cessimus illis subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.* 2. Corinth. 10. vers. 14. *nolite jugum ducere cum infidelibus.* 1. Thess. 5. v. 22. *ab omni specie malâ abstinete.* 4. ne infirmis occasionem scandali præbeant, illi enim si in gratiam adversariorum tales mutationes suscipi vident, in dubitationem de veritate & sinceritate confessionis facilè conjiciuntur. Neque est quod obtendatur *vel ipsa rituum ἀδιαφορία*, ea enim in casu confessionis cessat, *vel Ecclesiâ concordia*, ea enim non cum detrimento veritatis, nec cum scandalo infirmorum, nec cum libertatis violatione quærenda, *vel exemplum Apostoli, qui se omnibus omnia factum esse testatur* 1. Corinth. 9. v. 22. distinguendum enim inter fratres infirmos & pertinaces Evangelicæ veritatis adversarios.

289. Septimum denique ministrorum officium est *pauperum cura & ægrotorum visitatio.* *7. Pauperum cura & ægrotorum visitatio.* Quod ad curam pauperum attinet, eam Ministri Ecclesiæ non debent à se alienam existimare, 1. cùm CHRISTUS in suo ministerio diligentem pauperum curam habuerit Johan. 13. vers. 29. 2. cùm Paulus de collectis in usum Sanctorum in Ecclesiis Galatiæ & Corinthiorum ordinationes fecerit 1. Corinth. 16. vers. 1. Galat. 2. vers. 9. *Jacobus, Cephas & Johannes dederunt mihi & Barnabæ dexteras societatis &c.* vers. 10. *tantum ut pauperum memores essemus*, quod etiam

etiam sollicitus fui ut facerem. 3. cùm in primitiva Eccles. ἀγάπαι sive publica convivia in usum pauperum à ministris Ecclesiæ ex collectis fuerint instituta. In Conc. Gangr. cap. 11. *Si quis despicit eos, qui fideliter agapas, hoc est, convivia pauperum exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres, & noluerit communicare hujuscemodi convocationib. parvi pendens quod geritur, anathema sit.* Quamvis verò in ipsa Apostolica Ecclesiastica διακονία τραπέζων, à ministerio verbi fuerit distincta ac certis quibusdam personis commissa, quæ ex eo dicebantur Diaconi Actor. 6. v. 5. ad quorũ exemplum Præfecti ærarii Ecclesiastici adhuc hodie constituuntur, quibus Ecclesiasticorum bonorum collectio & dispensatio committitur, tamen non debent propterea Ecclesiæ ministri judicare pauperum curam ad se nihil attinere, sed tum crebrâ ad beneficentiam erga pauperes exercendam auditorum suorum exhortatione, tum hospitalitatis & beneficentiæ exemplo, tum ærarii Ecclesiastici inspectione pauperum usibus subveniant. Ægrotorum visitatio eo nomine Ecclesiæ ministro debet esse commendata, quod illi vel maximè Evangelica consolatione erigendi & contra mortis terrorem instruendi sint. Hac de re ita præcipit Cunst. Eccl. Elect. Saxon. articulo generali 14. fol. 332. (Es sollen die Pfarrer vnd Kirchendiener die krancken / betrübten / bekümmerten Christen offtmahls / sonderlich aber zu Sterbenszeiten (nota) besuchen vnd trösten / vnd denselben auf jhr Begehren das Hochwürdige Sacrament deß Leibes vnd Bluts Christi reichen / hierinnen willig vnd vnverdrossen seyn / vnd solchen Dienst keinen auß Nachlässigkeit oder Rachgier vñ Widerwillen gegẽ jrgend einer Person vnterlassen / auch eben gleich bereit seyn den Armen in solchen Fällen zu dienen / als den Reichen / vnd da sie bey den Krancken in Häusern grosse Armuth / Hunger oder andere Gebrechen an nöthigen Dingen spühren würden / sollen sie dieselbe den Vorstehern deß Kirchen Kastens anzeigen / daß solchen heimlichen armen Leuten / die jhre Notthurfft auß Scham niemand dörffen klagen / gerathen vnd geholffen werde. Auch sollen sie wolhabende Bürger vnd Bürgerinne insonderheit ansprechen / vnd Christlich vermahnen / daß sie solchen armen Hülff- vnd Wartlosen mit Gelde / Speise / Labung / leinen Geräth vnd dergleichen behülfflich vnd rathlich seyn. Es sollen aber die Pfarrer vnd Kirchendiener den Vnterscheid vnd Gelegenheit jeder Person wol in acht nehmen / vnnd die Krancken mit langen verdrießlichen Worten nicht beschweren / sondern sie kurtz vnd rund mit etlichen wenigen tröstlichen Sprüchen heiliger Schrifft erinnern / lehren vnd trösten / besonders wenn sie gantz schwach seyn. Der Vrsach / wenn ein Eingepfarrtes vnter seinen Zuhörern in beschwerliche Kranckheit gefallen / mit dem der Pfarrer deß Krancken Seelen Seligkeit zu gut etwas zureden / sol der Pfarrer solches nicht biß auf die Letzte sparen / sondern auch vnberuffen (nota) sich förderlich zu den Krancken finden / mit aller Christlicher Sanfftmuth vnd Bescheidenheit gebührende Erinnerung / Trost vnd Vermahnung zuthun / weil der Krancke solches noch fassen / vnd sich Christlich zu seinem Absterben schicken kan. Quæ verò illius admonitioois & consolationis præcipua debeant esse capita, latè exposuimus in Constit. Eccl. ab Illustr. & Celsiss. Principe ac Domino, Domino Johanne Casimiro, Duce Saxoniæ Seniore &c. publicanda.

290. Atque hæc sunt septem potiora Ministrorum Ecclesiæ officia, ad quæ reliqua commodè referri possunt. Apostolus ea omnia uno verbo complectitur 1. Cor. 4. v. 1. *Sic nos æstimet homo ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* vers. 2. *jam verò idunum quæritur in dispensatoribus, ut fidelis quis inveniatur.* Quinimò fidelitas illa non solùm ea officii munia, quæ in præcedentibus exposita sunt, sed insuper etiam duo alia complectitur, videlicet primò *in vocatione legitima constantiam*, ne scilicet desultoriâ quadam levitate minister Ecclesiæ officia Ecclesiastica permutet, sed in vocatione sua, ad quam divinitus ascitum se esse cogitet, permaneat, deinde *alternum ministrorum surrogationem*, cùm enim ministris Ecclesię cum reliquis hominibus mortalitas communis sit, ac subinde per beatum fidelium ministrorum obitum munia Ecclesiastica vocare incipiant, ideò alios in eorum locum ordinare non ex re solum, sed etiam necessitate Ecclesiæ existimandum. Sed de hoc posteriore videlicet ordinatione solis Episcopis per Ecclesiast. Constitutiones attributa superiùs diximus, quantum sufficit, circa prius igitur quæramus. 1. *An Ministro Ecclesiæ liceat fugere tempore pestis?* Negamus. 1. quia auditores eo tempore vel maximè ipsius opera & ministerio indigent, ut de agenda vera ac sincera pœnitentia admoneantur, & de beata εὐθανασίᾳ rectè instituantur. 2. cùm clades divinitus immissa sive pestis repente sæviret ac celeri progressa cursu quatuordecim mille & Septingentos homines absumeret, *Aaron stetit inter vivos & mortuos* incenso suo Deum placans Num. 16. v. 48. sic ministris convenit tempore pestis θυμίαμα precum accendere nec ullum ab ægrorum vel mortuorum vicinia periculum extimescere. Esaias jussu Domini ad Regem Ezechiam peste correptum intrat & cataplasma ex ficub⁹ ulceri ipsius imponi jubet cap. 38. v. 21. nec ullum ex eo sentit nocumentum. 3. præpostera timiditas ministrorum fugientium infirmis scandalum præbet & arguit diffidentiam erga promissiones divinas Psal. 91. v. 7. *cadent à latere tuo mille & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.* Matth. 10. v. 30. *Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.* Heb. 13. v. 5. *Ipse dixit, non derelinquam te, nec deseram te.* Harum promissionum veritatem exempla periculosissimæ pestilentiæ tempore edita comprobarunt, vide Exod. 8. & 6. Euseb. lib. 7. Histor. Eccl. cap. 21. Evagrium lib. 4. Histor. cap. 28. Quidam addunt limitationem, quod liceat ministris Ecclesiæ tempore pestis secessus quærere, si alios in suum substituant locum, qui non minore dexteritate, diligentia ac fide quàm ipsimet Ecclesiastici muneris partes obeant. Sed cavendum sedulò, ne scandalum præbeatur infirmis, quod vix præcaveri potest, si tempore pestis illi fugiant, quos reliquis exemplo suo prælucere & ad fidem, caritatem, patientiam, beneficentiam alios exhortari æquum erat, etiamsi alios in suum locum substituant, interim non omninò improbandum videtur, si qua Ecclesia ministris verbi compluribus instructa sit, & conveniat inter eos, uni vel pluribus officium ægrotos visitandi committere, vel etiam unum vel plures, quorum opera Ecclesiæ insigniter utilis esse possit, à se in loca tuta dimittere. Alij sic procedunt. ** *Quod non liceat pastori vel omnes vel aliquas muneris sui partes tempore pestis intermittere, & earum curam alteri,*

Q. 1 An ministro liceat fugere tempore pestis.

quem

quem Pestilentialem vocant, *commendando permittere*, probatur. 1. *ex Scriptura dictis*. Ezech. 3. vers. 2. Actor. 20. vers. 28. Hebr. 13. vers. 17. Qui citra ullam conditionem temporis periculosi constituti sunt gregis Dominici pastores, eos oportet citra ullam conditionem aut exceptionem quamcunque ita vigilare pro animabus omnium suorum auditorum, ut possint Deo rationem sui officii eo modo administrati reddere, quemadmodũ illud acceperunt. Omnes Pastores sunt citra ullam conditionem temporis periculosi Ecclesiæ constituti &c. Ergò. 2. *ab authoritatibus*. Lutherus tom. 3. German. Jenensis fol. 426. in tractat. Ob man für Sterben fliehen mög. Wigand. libr. de persecut. & exilio pag. 270. Binderus in ἀντιλογ. Theolog. de causis pestis pag. 96. Winckelman. tom. 5. Disput. Gissensis Disput. 14. thes. 23. Accedunt testimonia Calvini Epistol. 362. Bezæ in tractat. de peste. pag. 30. Ursini part. 2. exerc. pag. 514. Sohnii tom. 1. in thesib. de hoc argumento pag. 195. 3. *ex rationibus*. 1. Fugæ hujus causa non est legitima, neque enim nititur certa lege vel petentis vel indulgentis respectu. Petens est minister, at ille non habet causam fugiendi justam, sed impellitur partim diffidentiâ erga Deum, partim confidentiâ propriæ sapientiæ in quærendis mediis extra Dei verbum, qui debebat fide respicere promissiones divinas Psal. 92. &c. Indulgens est Ecclesia, at illa itidem destituitur causâ legitima nec ultra vocem spõsi sui præsertim ad suum incommodum quicquam disponere potest. 2. Si Ecclesia periculosissimo suo tempore potest Pastoris sui operâ carere & Pastori in eodem statu licet vices alteri committendas permittere, potest idem & quidem multò magis fieri tempore non tam periculoso, atque ita omnimoda cessatio ab officio indulgeri. At non hoc, quod partim ostendit ratio, quæ demonstrat functionem unamquamque in peragendis functionis cujusque partibus sive operibus consistere, partim judicium & sententia nostrorum de otiosis Pontificiorum Epistolis. Ergò nec illud. 3. Animam singuli de gregariis militibus & ovibus Christi *debent ponere pro fratribus suis* 1. Johan. 3. v. 16. Ergò multò magis antesignani & duces id tenentur facere. Tarn. de Ministerio quæst. 3.**

2. *An tempore obsidionis ac persecutionis.*

291. Quæritur 2. *An tempore obsidionis vel persecutionis Ministro fugere liceat?* Non agimus hoc loco *de fuga animi*, quâ minister Ecclesiæ errores doctrinæ & vitia morum ac vitæ inter auditores invalescere videns potentiorũ odia vel alia pericula subveritus connivet, nec sese instar muri castigando & reprehendendo opponit. De qua fuga præclarè dicit Augustin. tract. 46. in Johan. *Quia tacuisti, fugisti, tacuisti, quia timuisti*, quamque prohibitam & damnatam esse nemo ambigit, sed quæritur *de fuga corporis* tempore obsidionis vel persecutionis instituta. **Lactantius lib. 4. cap. 18. *Christus secessit, non ut vitaret, quod necesse erat perpeti ac sustinere, sed ut ostenderet, quod ita fieri oporteret in omni persecutione, ne suâ quis culpâ incidisse videatur.* Augustin. in Psalm. 142. *Corpore fugere licet, concessum est, permissum est, Domino dicente, Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Idem dictis & exemplis confirmat Athanasius in Apologia de fuga sua. Idem Augustinus tract. 15. in Johan. *Unusquisq; servus Dei non peccat, si secesserit in alium locum, videns furorem persequentium se aut quærentium in malum animam suam. Videretur autem servus Dei peccare, si faceret nisi in faciendo Dominus præcessisset. Fecit hoc ille Magister bonus, ut doceret, non quod timeret.* tractat. 28. in Johan. *Futurum erat, ut aliquis fidelis absconderet se, ne a persecutoribus inveniretur, & ne illi pro crimine objiceretur latibulum, præcessit in capite, quod in membro confirmaretur.* Athanasius quoque affirmativam defendit in Apologia pro fuga. Tertulliano negativa simpliciter tribuitur à Perkinso libr. 2. de casibus consc. cap. 12. pag. 342. & aliis qui librum ejus de fuga allegant, sed Martyr. class. 3. Loc. comm. loco. 12. §. 27. & Aretius parte 1. problem. loco 2. pag. 26. eum excusant. Augustinus Epist. 180. ad Honoratum utitur distinctione.** Sanè Fugam aliquando concessam esse, ostendit cõsilium Christi, Matt. 10. v. 23. *Cùm vos persecuti fuerint ex una civitate, fugite in aliam*, exemplum Christi Matth. 2. v. 13. cap. 12. v. 15. Johan. 8. v. 59. Luc. 4. v. 30. &c. Apostoli Pauli Actor. 9. v. 25. 2. Cor. 11. v. 33. Polycarpi apud Euseb. libr. 4. Eccles. Histor. cap. 15. Athanasii apud Socrat. libr. 2. Histor. cap. 11. Theodor. lib. 2. cap. 4. Russin. lib. 1. cap. 18. &c. ** Adde Socrat. libr. 3. Histor. cap. 6. Niceph. libr. 10. cap. 16. Tripartit. libr. 6. cap. 22. Matth. 10. v. 16. *Estote prudentes sicut serpentes.* At illi latebras quærunt, cùm vitæ suæ insidias strui sentiunt. *Fugit Elias* 1. Reg. 19. v. 3. Fugam probat Basilius M. in homil de Gordio Martyre. Augustin. tract. 15. in Johan. Rationes 1. Cujuscunque operis principium, objectum, modus circa illud versandi & finis est legitimus, illud est licitum. Fugę ministrorum verbi certis conditionibus circumscriptæ omnia illa competunt. Ergò. 2. Manere in Ecclesia, quæ te gloriæ Dei propagandæ, conscientiæ tuæ liberandæ & hostium judicii non aggravandi causâ liberè dimittit est illicitum. Ergò secedere ex eadem sub enumeratis conditionibus est licitum. Eod. modo argumentatur Athanasius apud Socratem lib. 3. cap. 6. Persequi & occidere immerentem est peccatum. Ergò secedere & fugâ sibi salutem quærere non est peccatum.** Distinguendum verò inter *persecutiones singulares*, in quibus unius ministri persona quæritur, & *communes totius Ecclesiæ* persecutiones: in illis fugam concessam esse dicimus, in his non nisi certo respectu. Distinguendum ulterius inter status Ecclesiarum. Quandoque enim minister Ecclesiæ consensu imo suasu auditorum suorum ita fugit; ut interim Ecclesia, cui præfectus erat, aliis idoneis doctoribus non destituatur, quod licitum esse judicamus; **(Præter consensum Ecclesiæ, de quo fugienti constare debet, probè excutiendus & examinandus est fugienti suus animus & fugæ scopus. Ille ita comparatus esse debet, ut si remedium hoc non successerit, sed Deus ad mortem & Martyrium secessione sibi consulere volentem revocet paratus sit etiam eum sequi. Hic verò diuturniori vitæ hujus fruitione quærenda inprimis & potissimum Dei gloriam & Ecclesiæ sive proximi commodum non suum, quod subrepit ex nimio amore vitæ longioris & cura suorum præpostera spectare debet. Tarn. de Minist. quæst. 4.)** quandoque verò ita fugit, ut auditoribus suis fugam nec suadentibus nec in eam consentientibus scandalum, hostibus verò ansam calumniandi & insidias oviculis struendi occasionem præbeat, quod illicitum esse arbitramur.

Adversitas.caus.7.quæst.1. Gregor. *Adversitas quæ bonis viris objicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. Quis enim nesciat, quàm prosperum fuit, quod B. Paulus Apostolus prædicaturus ad Italiam veniebat, & tamen veniens naufragium pertulit, sed tamen navis cordis in maris fluctibus integra stetit? Hoc etiam tunc observandum intelligitur, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus Prælatorum vita proficiat, quando nec specialiter Prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse Ecclesiæ salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, dicatur de eo. Mercenarius autem & qui non est pastor, cujus oves non sunt propria, videt lupum venientem, & deserit oves & fugit. Cùm verò specialiter quæritur, fugiat exemplo Christi, qui à facie Herodis fugit in Ægyptum, fugiat exemplo Pauli, qui à fratribus per murum submissus est in sporta. Unde Augustinus ait* (Epistola 180. ad Honoratum) *fugiat minister Christi, sicut Christus in Ægyptum fugit. Fugiat, qui specialiter quæritur, dum per alios est firma salus Ecclesiæ &c. Cùm verò non Prælatorum tantùm, sed totius Ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur, necesse est, ut ex adverso accedant & in die belli seipsos ut murum opponant pro domo Domini & animas suas ponant pro ovibus suis, ut exemplo suæ passionis accendant, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent.* Vide Luther. tom.3. Jenens. Germ. fol.392. August. d.l. censet ingruente gravi persecutione *ministros Ecclesiæ nec omnes fugere debere, nec omnes mortis periculo se objicere, sed aliquos jubet manere, qui in præsenti calamitate Ecclesiæ magis usui videntur esse posse, ceteros verò dimittendos censet. Quod si in delectu habendo inter eos non conveniat, quod omnes videantur æquales, sorte decernendum esse existimat.*

3. An Minister possit sponte abire propter auditorum pertinaciam.

292. Quæritur 3. *An propter auditorum pertinacem improbitatem Minister Ecclesiæ salvâ & illæsâ conscientiâ officio suo abire possit?* De translatione ministrorum, quæ fit per legitimam & ordinariam Ecclesiæ vocationem, itemq; de remotione eorũ, dictum fuit superiùs, hîc verò quæritur de voluntario ministrorum abitu, an & quibus ex causis etiam nondum acceptâ ad alium locum vocatione Minister officio suo se abdicare possit? Non esse simpliciter prohibitum voluntarium Ministrorũ abitum, patere potest ex quæstione proxima. Si enim in certis casibus propter persecutiones hostium licet fugere, utique etiam in certis casibus propter pertinacem auditorũ improbitatem persecutioni æquiparandã officio abire licebit, quando igitur fidelis Ecclesiæ minister videt auditorũ animos ita se abalienatos esse, ut ex personæ odio ipsam quoq; doctrinam contemnant præstat causis abitus publicè & solenniter expositis officio suo se abdicare quàm propter fastidium auditorum ægritudine & molestiis quotidianis confici. Sic Deus ipse Lothum ex Sodoma educebat, *cùm ipsius auditores quotidiè justam ejus animam iniquis operibus cruciarent.* 2. Pet.2. v.8. Cavenda tamen in voluntario illo abitu omnis temeritas & præcipitantia, tentanda prius media reconciliationis omnia & causę cognitio ad Senatum Ecclesiasticum superiorem vel ad vicinæ Eccles. Episcopos deferenda. Accuratè etiam circumstantiæ omnes sunt expendendæ. Quandoque enim pauci duntaxat Ministro adversantur, quandoque auditores omnes, quod in priori casu non licet, in posteriori non improbandum. c. Adversitas. caus.7. quæst.1. *Est & aliud genus persecutionis* (præter violentam illam, quæ ab hostibus sustinetur) *nam abundant iniquitas Christianorum Ministro Ecclesiæ passio est, ut Loth corporalem persecutionem à nullo in Sodomis sustinuit, sed à malis eorum, cum quibus habitabat. Est ergò persecutio justi vel à leone in impetu, vel à Dracone in insidiis. Cùm autem à vitiis subditorum prælatus affligitur, aliquando omnium est una & insatiabilis obstinatio, aliquando mali inveniuntur bonis admixti. Quando boni simul cum malis habitant, non sunt deserendi boni propter malos, ne perversè malos evitando vinciamus, quos fugimus ad gehennam, sed potiùs mali tolerentur propter bonos.* Et postea: *Majus malum in separatione bonorum committimus, quam in conjunctione malorum fugiamus &c. quando verò omnium subditorum est obstinata malitia, nec prodest eis Prælatorum præsentia, tunc etiam corpore licet ab eis recedere, ne illorum nequitia semper in deterius proficiat & isti quidem fructum amittant, quem de aliorum profectu possent invenire.* c. Ibi adunati. caus. & quæst. iisdem ex Gregor. libr.2. Dialog. cap.3. *Ibi adunati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, quibus adjuventur boni. Nam ubi omnino fructus de bonis deest, fit aliquando de malis labor supervacaneus, maximè si e vicino causæ suppetant, quæ fructum Deo valeant ferre meliorem. Sæpè agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est, quia cum laborem suum sine fructu esse considerant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant.* ** Quæritur 4. *An ministro verbi ordinario officio in Ecclesia Dei fungenti liceat Medicam artem simul exercere?* Mehlfurerus Decad.6. Vind. Disput.2. thes.93. respondet *negare.* 1. *Si enim servus in vocatione, quâ vocavit ipsum Dominus manere debet & sic quilibet alius* 1. *Cor.7.v,17.20.21. multò magis pastor Ecclesiæ in sua vocatione, ubi satis laborum est, sicut fidelitas muneris cordi est, manere debet.* 2. *Idem colligitur ex aliis præceptis. Sirac.38.v.25. Non potest aliis rebus vacare qui Scripturam debet tractare.* 1. *Thess.4.v.11.* ἡσυχάζειν καὶ τὰ ἴδια πράττειν Luc.9. v.ult. *Qui manum ad aratrum admovit,* 1. *Petr.5.v.2. Nihil faciat turpis lucri gratia.* 2. *Tim.2.v.4. secularia negotia &c.* Contrà urgetur 1. *exemplum Christi.* Resp. Non sanavit ut Medicus sed ex officio Messiæ, qui hujusmodi miraculis suam potentiam demonstrare debuit. Esa.35.v.5. Matth.11. v.5. 1. *exemplum Lucæ, quem Paulus vocat Medicum Coloss.4. v.14. cujus tamen laus in Evangelio* 2. Cor. 8.v.18. Resp. nullibi legitur, quod durante suo ministerio artem Medicam exercuerit. Si exercuit eandem rationem habuit cum Paulo, qui fuit in opere manuario 2. Thess.3.v.8. quia ærarium & stipendia nondum erant pro ministris constituta. 3. *commodum. Satius est, si minister verbi bonas aliquot horas in hisce operis honestissimis & toti viciniæ utilibus collocet, quam si rure colendo incumbat, aut se in tabernas vinarias insinuet.* Resp. Qui ex pluribus malis eligit minus nondum eligit bonum, πολυπραγμοσύνη id vitiat quod in aliis vocationis suæ terminos observantibus bonum. Limitatio. Necessitati & caritatis officio ex non potest statui. Si quis arte Medica præstare aliquid solidè potest, succurrat ægrotanti proximo non spe lucelli, sed affectu caritatis, quando aliùs, cui corporis cura legitimè demandata est, haberi nequit. Quæritur 5.

An qui semel ministerio se addixit, abdicare se ab eodem unquam in vita liberè & licite possit? Per ministrum Ecclesiæ in subjecto quæstionis intelligitur persona legitimè ad ministeriom vocata, fideliter in officio versans, facultate præstandi muneris adhuc satis instructa, ab Ecclesia etiam diutius desiderata sed sola voluntate ulterius inserviendi auditoribus destituta, vel quia tædet eum laboris & molestiarum vel quia abundè ipsi suppetit, unde se suosq; sustentet, vel etiam quia aliis carnalibus causis ad mutationem & spontaneā abdicationem permoveatur. In prædicato licitum quemadmodū etiā liberū intelligitur respectu juris divini, quo uno bona conscientia nititr, nō humani ullius, aut etiam pœnæ, quam in ejusmodi inconstantes constitutam esse non novimus. Negativa probatur. 1. à testimoniis Scripturæ. 2. ab exemplis ex eadem. 3. ex ratione. 1. Testimonia sunt partim generales & communes sententiæ Apostoli 1. Cor. 7. v. 17. & 20. Unusquisq; in qua vocatus est vocatione in ea maneat; partim specialia & singularia Christi monita de perseverantia in officio. Matt. 10. v. 22. Qui perseveraverit usque ad finem salvabirur. Luc. 9. v. 62. Qui manu ad aratrum admota retrò respexerit, non est aptus ad regnū cœlorum. Apoc. 2. v. 10. Esto fidelis usq; ad mortem & dabo tibi coronam vitæ. 2. Exempla prolata sunt Prophetarum & Apostolorum aliorumq; qui munus suum non ante reliquerunt, quàm cursum suū consummaverunt, ut de se prædicat Apostolus 2. Tim. 4. v. 7. 3. Ratio ab oppositis duci potest. Vocare & ingerere seipsum in ministerium non est liberum & licitum. Ergò nec abdicare & relinquere semel susceptum ministerium est liberum & licitum. Valet consequentia ex eo, quod quorū est vocare, eorund. etiam est dimittere. Taro. Quæritur 6. *An propter veritatis confessionem capiendus & deducendus in carcerem captusve quispiam sive paster sive auditor, possit se salvâ conscientia precio redimere.* Tertull. lib. de fug. & persecut. cap. 12. simpliciter negat. Perkins. lib. 2. de cas. consc. cap. 12. sect. 3. pag. 351. Pontificiis affirmativam tribuit, quos scribit *sibi licitum statuere, carcerem effringere, si sua in carcerem conclusionis causa injusta existat idque medinm evadendi frequentissimè apud ipsos usurpari.* Disting. inter personas quibus datur precium. Illæ sunt triplices. Una index & actor, altera judex tertia custos carceris. De incarcerando concedunt nonnulli ut paciscatur & solvat precium iodici & actori sive delatori atque ita se redimat ab imminente periculo. De incarcerato negant, sive judicem sive ejus ministrum largiendo cortumpere velit & possit. Vide Danæi Isagogen part. 4. lib. 2. cap. 45. Tertullianus de incarcerando quidem tantummodò negat, quia de illo solum erat ibi quæstio, multò magis verò de incarcerato idem negasset, si consultus fuisset. Aff. probatur. 1. Omne illicitum jure divino est prohibitum in lege Dei. At redimere vitæ hujus temporalis usuram, si in homines lucri & quæstus cupidos incidamus, adeò prohibitum non est ut illud dictet ratio. Ergò. 2. Omnia media non palàm cum pietate & honestate pugnantia in discrimine vitæ prudenter tentare licitum est. Dare insidiatori vitæ, quod unicè captat, præmium, est medium nō palam pugnans cum pietate & honestate, quia io Decalogo nuspiam prohibetur. 3. Si persecutionem fugere & declinare omni piâ & honestâ ratione licet, etiam persequentes fugere & declinare licebit eodem modo. At prius ergò & posterius. Connexio patet, quia quomodo finis eodem modo media ad finem perducentia sunt licita. Quæritur 7. *An qui omnibus & singulis auditoribus est exosus, deserere suam conditionem licite possit, etiamsi alibi novæ alterius consequendæ spes non appareat?* Aff. ex Matth. 10. v. 14. Confer Calvin. Epist. 227. 229. 381. Quæritur 8. *An liceat resignare suum munus, si altera ejus pars, nempe administratio Sacramentorum denegetur.* Calvinus Epist. 99. negat, quod probandum secundùm quid. Confer Martyr. tom. 3. Epistol. col. 206. Quæritur 9. *An judicium Pastoris Curiensis de quo Zanchius in comment. Epist. Philipp. fol. 223. in agone dolentis, se consilium Zanchy de consulendo sibi per fugam & secessionem non esse secutum, fuerit ex carne an ex Spiritu?* Zanchius probat posterius, sed rectius affirmatur prius.**

293. In Pontificiali Roman. quinque recensentur Sacerdotum officia. 1. *Offerre.* 2. *Præesse.* 3. *Benedicere.* 4. *Baptizare.* & 5. *Prædicare* de singulis quædam monebimus. 1. Offerre sive sacrificare esse partem officii Eccles. in Novo Testamento negamus sequentibus moti fundamentis. 1. Nuspiam in libris Novi Testamenti Christus legitur instituisse *Missifices sacrificulos.* In Veteri Testamento variæ traduntur ordinationes de munere sacrificandi Sacerdotibus ac Levitis commisso, sed de ministris Novi Testamenti nuspiam tale quid legitur. Quod enim attinet exemplum Christi, qui in prima cœnæ institutione & administratione seipsum modo incruento Patri cœlesti obtulisse dicitur, additis verbis istis τοῦτο ποιεῖτε, *hoc facite*, hoc est, meum secuti exemplum sacrificate, in eo duplex petitio principij committitur, tum quod Christus seipsum tunc temporis Patri cœlesti obtulerit, tum quod faciendi verbum absolutè positum pro sacrificandi actione ibidem usurpetur; cum neutrum horum ex verbis institutionis vel aliis Scripturæ locis firmiter demonstrari possit. Quod attinet vaticinium Malach. 1. v. 11. illud Apostolus Roman. 15. v. 16. disertè exponit de prædicatione Evangelij in omnes gentes. Reliqua ψευδοθεμέλια pro sacrificio & sacrificandi actione adducta alibi explicantur. 2. Cùm in prima Apostolorum in Judæam & secunda eorundem ad omnes gentes legatione Christus Ministerij autor omnes Ecclesiastici officij partes diligenter recenseret, de sacrificij oblatione nullam facit mentionem, sed jubet eos *prædicare ac baptizare* Matth. 10. v. 7. cap. 28. v. 19. Marc. 6. v. 12. cap. 16. v. 15. Luc. 9. v. 2. Paulus etiam diligenter enumerans Ministrorum ordines Ephes. 4. v. 11. 1. Corinth. 12. v. 28. *Apostolorum, Prophetarum, Evangelistarum, Pastorum & Doctorum* mentionem facit, sed de sacrificulis nullum addit verbum. 3. In Novo Testameoto unius duntaxat Sacerdotis propriè sic dicti, & unius duntaxat propitiatorij sacrificij io ara crucis oblati fit meotio, ut ex Epistola ad Hebræos cap. 7. 9. & 10. manifestum. Quare cùm CHRISTUS *unicâ oblatione consummaverit in æternum sacrificandos*, nec alio sacrificio, nec ejusdem sacrificij crebrâ repetitione opus fuerit, ut nihil dicatur de eo, quod quotidiana eorundem sacrificiorum repetitio Veteris Testamenri statuatur

Officia Sacerdotum juxta Pontificios
1. Offerre.

propria Hebr.7.v.23.& 24. 4. Sacerdotis nomen nuspiam in Novo Testamento peculiariter tribuitur Ecclesiæ Ministris, sed generali, eademque metaphoricâ significatione omnibus Christianis in genere tribuitur, quod ipsorum officium sit, spirituales hostias invocationis, gratiarum actionis, beneficentiæ &c. quotidiè offerre.

2. Præesse. 294. 2. *Præesse* non accipitur ab illis sensu Apostolico, quod ministri Ecclesiæ debeant esse προεστῶτες 1. Tim.5.v.17. καὶ ἡγούμενοι Actor.15.v.22. Hebr.13.v.17.& 24. doctrinâ & vitæ exemplo sese auditoribus tanquam vitæ Duces exhibendo, sed sensu Papali de potestate politica & αὐτοκρατορικῇ dictatoria atque absoluta potestate Ecclesiastica eidem conjuncta, cùm utramque Pontifex & ipsius Episcopi sibi vendicent, ut superiùs ostendimus, quo jure, quave injuriâ paulò post discutietur, ubi reliquas Sacerdotalis officii partes priùs examinaverimus. *3. Benedicere.* 3. *Benedicere* itidem non accipitur ab illis phrasi Spiritus sancti pro illa εὐλογίᾳ, quæ fit *verbo Dei & precibus*, 1. Tim.4 .v.5. sed pro consecratione per exorcismos, formationes crucis, characteres sine omni verbo mandati ac promissionis, Item, pro administratione Sacramenti Confirmationis, extremæ unctionis &c. quem esse horribilem nominis divini abusum secundo Decalogi præcepto repugnantem ostendit Brentius in Apolog. Confess. Wirtenberg. *4. Baptizare.* 4. *Baptizare* itidem non accipiunt sensu Spiritus sancti pro eo, quod est aquâ in nomine Patris, Filij & Spiritus sancti baptizandum tingere, sed addunt requiri insuper, ut aqua ad baptismum adhibenda certis ritibus & exorcismis consecretur, addunt etiam exufflationem, gustum salis, salivam auribus & naribus illitam, unctionem in pectore & scapulis, ac ritibus illis peculiarem aliquam efficaciam præter & contra verbum tribuunt, administrant Baptismum in lingua ignota &c. Deinde officium baptizandi ita tribuunt Sacerdotibus ut ab Episcopis illud dependere asserant, sic enim Bellarm. lib.1. de Sacramento Baptismi cap.7. *Catholici Dd. communi consensu affirmant, jus baptizandi ex officio ordinario convenire solis Sacerdotibus, id est, Episcopis & Presbyteris, sic tamen ut Presbyteris conveniat cum subordinatione & dependentia ab Episcopis.* Item *Diaconis ex officio convenire baptizare, sed in absentia Sacerdotum aut eorum jussu, ut ordinariè ad solos Sacerdotes, extraordinariè etiam ad Diaconos pertineat.* Sed talem dependentiam Sacerdotum ab Episcopis in administratione Baptismi Scriptura penitus ignorat, quamvis non improbemus, ordinis causâ certis personis Ecclesiasticis hasce partes committi. *5. Prædicare.* 5. *Prædicare* ad officium Sacerdotum referunt, sed plerique Sacerdotes præsertim majores (ut vocãt) hoc est, Episcopi à prædicatione abstinent, quin imò nostræ Ecclesiæ ministros in prædicatione verbi occupatos per contemtum vocant Prædicantes. Quod si quando ad prædicandi officium accedunt, non prædicant *eloquia Dei* pura & incorrupta 1. Pet.4.v.11. sed fermento humanarum traditionum commixta, Legenda Sanctorum, decreta Papalia &c.

An persona Ecclesiastica officio civilis Magistratus fungi possit? N. 295. Cæterùm quia per τὸ præesse Episcopis attributum politicum dominatum ab ipsis intelligi, praxis testetur, quæritur hoc loco, *An persona Ecclesiastica officio Magistratus civilis simul fungi possit?* & per conseq. *An Pontifex Romanus Hierarchia Ecclesiastica caput temporalem potestatem, ac in omnes Principes Reges ac Imperatores superioritatem jure obtineat?* Pontificii affirmant, sed negantem sententiam Ecclesiæ nostræ sequuttur, quam hisce demonstramus fundamentis. 1. ab expresso Christi interdicto. Matth.20.v.25. Marc.10.v.42. cùm Apostoli reliqui indignarentur Collegis suis Jacobo & Johanni, quod primatum ac dominatum in Christi regno petiissent ac partes eas sibi præreptas cupivissent, Christus de conditione regni sui rectius ipsos informans sic loquitur. *Scitis quod οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν*, ut est apud Matthæum, vel ut est apud Marcum οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν αὐτῶν, *Principes populorum dominatum in eos exercent*, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν, κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, *magnates eorum potestatem in eos exercent: sed non ita erit inter vos Apostolos.* & vestros in ministerio successores, sed *quicunque voluerit inter vos fieri magnus, sit vester minister: & quicunque voluerit inter vos esse primus, sit omnium servus.* Luc.22.v.25. cùm contentio oriretur inter Apostolos, *ecquis eorum videretur major*, Christus pari modo illis respondet, *Reges gentium dominantur in illas κυριεύουσι, & qui potestatem habent in eis, vocantur εὐεργέται benefici, vos autem non sic, sed qui major inter vos, fiat sicut junior, & qui præcedit, tanquam minister.* Ex hisce sic concludimus, Quocunque Apostolis & ipsorum in ministerio successoribus Christus interdixit, illud eis usurpare non licet. Sed dominatu politico & principatuum terrenorum administratione Apostolis & ipsorum in ministerio successoribus Christus interdixit. Ergò. ** (Brentius in pass. Christi homil.48.pag.484. *Non licet Episcopo sive Ecclesiæ ministro habere externũ principatum, eumq; usurpare prætextu Evangelii & Ecclesiastici ministerii. Petrus non idcirco debet Antiochiæ aut Romæ dominari, quia Apostolus est &c. Quod si verò externus principatus, aut externorum bonorum possessio contigerit ministro Ecclesiæ vel legitima hæreditate vel ordinaria electione, aliove civili & legitimo contractu, ibi tamen, etsi difficilimũ sit, una externas opes administrare, & prædicando Evangelio servire, tamen licet hæc externa bona habere, non ut Apostolo aut ministro Ecclesiæ prætextu ministerii, sed ut externo hæredi, ut civi aut Collegæ ordinariè electo, ut negotiatori legitimis contractibus utenti.*) ** Excipit Bellarminus libr.5. de Pontif. cap.10. dupliciter: *Primò Dominum hic solùm instituere meros Principes Ecclesiasticos ac docere, debere eos, ut tales sunt, præesse subditis non more Regum & Dominorum, sed more Patrum & Pastorum, hinc autem nondum sequi, quod non possit esse unus & idem Episcopus ac Princeps.* Secundò. *Dominum illis verbis non prohibere Episcopis dominatum, qualis esse potest Regum & Principum piorum, sed qualis est Regum ignorantium Deum, qui Tyranni potiùs sunt quàm Reges, cùm in Græco sit*, κατακυριεύειν, *quod est violenter dominari.* Resp. 1. Personæ Ecclesiasticæ à Spiritu sancto vocantur *Ministri Ecclesiæ*, non autem Principes ac Domini Ecclesiæ. Dicuntur quidem absolutè *Reges* Psal.68. v.13. ac *Principes*, Psal. 45.v.17. sed non propter dominatum quendam politicum ac Monarchicum in Ecclesiam, verùm significatione ea, quâ propter spirituale regnum etiam reliqui pii dicuntur *Reges*, 1. Petr.2.v.9. Apoc.1.v.6. 2. Si Christus hoc loco meros Ecclesiasticos Principes instituit, ergo non instituit Episcopos politicâ potestate armatos, illi proinde

vel

1. Ob Christi mandatum Matt. 20. v. 25.

vel *meros Ecclesiasticos* Principes se esse fateantur, vel Apostolorum successores sese esse negent. 3. τὰ ἔθνη generaliter dicuntur populi ac gentes, non ij solùm qui religione sunt gentiles, Matt. 24. v.7. Luc.7.v.5.cap.23.v.2. Joh. 11. v.48. Actor. 2. v.5. &c. frustra igitur somniat Bellarminus de Regibus gentilium duntaxat Christum loqui, cùm in genere de politicis Regibus agat. 4. Tyrannicum illum dominatum, qualis est quorundam Regum gentilium, in ipsis Christianis Regibus Christus detestatur, atqui dominatum illum, de quo textus agit, politicis Regibus concedit, ab Apostolis verò & eorum in Ministerio successoribus removet. Ergo non loquitur de dominatu Tyrannico. 5. Ejusmodi imperium Christus Apostolis derogat, quale illi affectabant, aliàs responsum non fuisset accommodatum ad quæstionem. Sed Jacobus & Johannes, Item reliqui Apostoli non affectabant Tyrannicum Imperium, sed principatum ac dominatum politicum, fovebant enim adhuc carnale somnium de regno Christi terreno. 6. Quod Matthæus vocat *κατακυριεύειν & κατεξουσιάζειν*, id Lucas simpliciter appellat *κυριεύειν & ἐξουσιάζειν*, Marcus habet verbum ἄρχειν, Syrus utrobique ponit nomen [illegible] *Domini eorum sunt*. Frustra igitur emphasis in compositis verbis quæritur, quasi violentam & Tyrannicam dominationem significent. LXX. eo utuntur pro בָּעַל quod est dominari, potestatem exercere & ipsi Deo tribuunt Jerem.3. v.14. Item Christo Psal.72.v.8.Psal.110.v.3. à quo dominatus tyrannicus est alienissimus, pro מָשַׁל Psal.18.v.14. quod est dominationem & potestatem habere, in eminentia constitutum esse. Gen.1. v.28. jubet Deus hominem *κατακυριεῦσαι τῆς γῆς* nec tamen Adamus Tyrannus, sed Dominus terræ constitutus est. 7. *Κατακυριεύοντας* illos Christus dicit vocari *εὐεργέτας*, sed qui Tyrannicum dominatum exercent, non merentur vocari *εὐεργέται*. 8. Si ullum aliquod imperium politicum Apostolos tenere Christus voluisset, non proposuisset illis suum exemplum, cùm tantùm absit, ut ipse regnum politicum affectârit, ut etiam oblatum repudiarit. Jam verò Christus utrobique suum ipsis proponit exemplum. 9. Ut prætermittamus interim, multa gentilium imperia fuisse moderata & paterna, ad quæ si conferatur potestas illa, quam Pontifices exercuerunt in Fridericos, Ludovicos, Henricos & alios Imperarores, eam propiùs ad Tyrannicam accedere conspicietur.

2. Propter Christi exemplum.

296 2. A Christi exemplo. Christus disertè testatur, *regnum suum non esse de hoc mundo* Johan.18 v.36. *se non venisse ut sibi ministraretur, sed ut ministraret*, Matth.20.v.28. unde cùm ipsi regnum offerre cuperent, *fugit in montem* Johan.6.v.15. cùm quidam ab ipso peteret, ut *fratrem ad hereditatis divisionem* cogeret, recusavit Luc.12. v.14. *solvit Magistratui tributum* Matth.17. v.27. *ac Cæsari dandum esse docuit, quæ sunt Cæsaris* Matth.22.v 21. inde sic colligimus. Si regnum Chrilli non est de hoc mundo, etiam Papæ & Episcoporum regnum non debet esse de hoc mundo, vel si Papæ regnum est de hoc mundo, non erit Christi in illo regno vicarius. Cyprian.libr.2.Epist.3. *Si Sacerdotes DEI & Christi sumus, non invenio, quem magis sequi, quam Deum & Christum debeamus.* Excipit Bellarminus, *respondere quidem posse, Dominum in hoc mundo suscepisse personam Pontificis, non Principis temporalis & illis verbis, Quis me constituit judicem aut divisorem inter vos, monnisse simplices Pontifices, ne se misceant alienis negociis*; sed ipsemet agnoscit, hanc responsionem non esse ad palatum Pontificis, si enim Christus non suscepit personam Principis temporalis, ergo nec Papa, qui audire cupit Christi vicarius, personam Principis temporalis suscipere debet, aliter igitur excipit, *admoneri Pontifices & Principes, ne minutis & vilibus officiis ita occupentur, ut omittere cogantur majora.* Resp. 1. ostendantur verò ex Evangelistarum tabulis majora illa, quæ Christus in politicis suscepit. 2. Certè non solùm minuta & vilia in politico imperio, videlicet controversiam de hercíscunda hereditate, sed integrum etiam regnum sibi oblatum repudiavit. 3. Nec solùm controversiam de hæreditatis divisione à se rejecit, sed ipsum quoque judicis politici nomen repudiavit, unde etiam Johan.8.v.11. in condemnanda adultera partes Magistratus politici suscipere noluit. 4. Quæ ex Bernhardo Bellarmin. addit, quod *verbis Domini in medium adductis hortatus fuerit, Pontificem Eugenium, ut judicia rerum temporalium aliis dimitteret, cùm tamen sciret, ipsum tunc Principem temporalem fuisse*, ad ea ea ipso Bernhardo respondemus, lib.2. de consid. ad Eugen. col.1021. *Non dominantes in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Evangelio, Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Planum est Apostolis interdicitur dominatus, i. ergo tu & tibi usurpare aude aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Planè ab alterutro prohiberis, si utrumque similiter habere voles, perdes utrumque. Forma Apostolica hæc est, dominatio interdicitur, indicitur ministratio &c.* Sic ergo non solùm vilia & minuta ad dominationem politicam pertinentia, sed ipsam dominationem politicam Ecclesiasticis personis prohiberi statuit, nec solum in dominatione humilitatem requiri, sed ipsam dominationem prohiberi sentit.

3. Propter Apostoli interdictum.

297. 3. Ab Apostoli interdicto. 1.Petr.5.v.1. *Presbyteros inter vos* obsecro ego *συμπρεσβύτερος* vers. 2. *pascite gregem DEI* vers. 3. *οὐ κατακυριεύοντες τῶν κλήρων non dominantes in cleris*, ex quo sic inferimus. Quicunque eo modo debent ἐπισκοπεῖν & pascere gregem Domini, ne in eum dominatum exerceant, illi non possunt simul esse Episcopi & Domini politici. Sed Presbyteri eo modo debent ἐπισκοπεῖν & pascere gregem Domini, ne in eum exerceant dominatum. Ergo. Bellarminus repetit suam exceptionem, per *τὸ κατακυριεύειν violentam & Tyrannicam duntaxat dominationem prohiberi*, sed præter ea, quæ paulò superiùs adducta sunt, monemus, cavendum esse Bellarmino, ne incurrat fulmen Concilij Tridentini, quo à vulgata versione quovis prætextu recedere prohibetur. Vulgata enim simpliciter reddidit, *non dominantes &c.* Syrus habet nomen [illegible] *nomen tanquam Domini gregis.* Conjungimus etiam locum Apostolicum 2. Cor. 2. v.24. *οὐ κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως*, ubi ponitur verbum simplex *κυριεύειν*. Urgemus insuper oppositionem in dicto Petri, *οὐ κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου*, ergo exemplo potius quàm imperio præesse debent Presbyteri. Denique Petrum suum illis proponit exemplum, dum se vocat *συμπρεσβύτερον*, at quam partem politici dominatus Petrus in suo Apostolatu unquam attigit?

 298. 4.Ab

4. Propter Apostolorum exemplum.

298. 4. Ab Apostolorum exemplo. *Si in Apostolorum loco sumus*, inquit Hieronym. in cap. 2. Mich. *non solùm sermonem eorum imitemur, sed & conversationem amplectamur.* Apostoli nuspiam leguntur politicum imperium administrasse. *Non monstrabunt puto*, scribit Bernh. lib. 1. de consid. ad Eugen. col. 1015. qui *hoc dicent, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum aut divisor terminorum aut distributor terrarum. Stetisse lego Apostolos judicandos, non sedisse judicantes.* Act. 6. v. 2. cùm per curam mensarum impedimentum aliquod prædicationi verbi injici animadverterent, eam à se rejecerunt. *Non est æquum*, inquiunt, *ministrare mensis & relinquere verbum Domini* ostendentes, quod non possit utrumque fieri *μετὰ σπουδῆς accuratè*, ut Chrysostom. hom. 14. in Act. loquitur. Quod si Apostoli judicarunt, se non posse simul verbum prædicare & mensis ministrare, quomodo Episcopus Ecclesiastico officio ritè fungi & integram provinciam imperio politico gubernare simul poterit? Excipit Bellarminus, *Apostolos ita omisisse in Hierusalem curam ministrandi mensis, ut tamen præsiderent etiam in temporalibus toti illi Ecclesiæ, unde Gal. 2. Petrus & Iacobus & Johannes solliciti pro fratribus, qui erant in Hierusalem, rogant Paulum & Barnabam, ut memores sint colligere aliquam eleemosynam & mittere in Ierusalem. Illi vero id fecerunt & collectam pecuniam ipsimet detulerunt non ad Diaconos præfectos mensis, sed ad seniores, Actor. 11.* Resp. 1. prospicere pauperibus de eleemosyna non pertinet ad jurisdictionem politicam, sed ad curam Ecclesiasticam, ut ostendimus superiùs, inde etiam vocatur *διακονία* Roman. 15. v. 31. 2. Cor. 8. v. 4. cap. 9. v. 1. &c. 2. Cura illa eleemosynæ pro egenis fratribus colligendæ fuit temporaria, cùm enim caritas annonæ in Judæa cessaret, simul etiam *διακονία* illa cessavit, sed Episcoporum in regno Pontificio dominatus politicus est perpetuus. 3. Haud inviti permittimus Romano Pontifici & ipsius Episcopis, ut pauperum curam suscipiant, ac tempore famis collectas pro pauperibus fieri jubeant, an verò id fiat, nec ne, res ipsa loquatur. *Pontifices nunc bella juvant, sunt cætera nugæ*, canit Marc. Paling. at in bellis potius exactiones & expilationes pauperum regnant, quàm eorum sustentatio. Erasmus Cent. 9. adag. Chil. 1. adag. 12. fol. 295. testis *αὐτόπτης* refert, *se cùm in rure Bononiensi ageret, Iulio ejus orbis ditione potito vidisse extremæ paupertatis agricolas, quibus universa facultates in duobus bobus fuerunt, quippe quorum labore totam familiam sustentarint, pro singulis singulos ducatos tributi loco dependere.* Nimirum hoc est, pauperum curam habere.

5. Ex dicto 2. Tim. 2. v. 4.

299. 5. Ex dicto Apostolico. 2. Tim. 2. v. 4. *Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus.* Novimus quidem in Græco non extare *τῷ Θεῷ* nec de solis ministris Ecclesiæ in spirituali militia occupatis Apostolo sermonem esse, sed de militibus in bello corporali laborantibus, quorum exemplum Timotheo spirituali Christi militi Apostolus proponit, interim quia versio vulgata apud Pontificios est authentica, & quia iidem ex hoc dicto legem cœlibatus Ministris Ecclesiæ impositam probare conantur, ideò ex illorum hypothesi sic concludimus. Quæ sunt negotia secularia illis Episcopus utpote Deo militans non debet implicari. Sed Magistratum politicum gerere pertinet ad negotia secularia. Ergo. Sicut miles prohibetur se ingerere in caussas civiles. l. milites C. de re milit. l. repetita. C. de Episc. & Cler. ita multò probabiliori ratione miles spiritualis ab iis debet abstinere arg. c. reprehensibile 23. q. 8. Observa etiam additam ab Apostolo rationem, quare militans Deo sese non implicet negotiis secularibus, *ut ei placeat, cui se probavit*, id est, ut satisfaciat muneri suo ad beneplacitum Imperatoris, non posset autem illud facere, si operam suam rebus tam diversis addiceret. Arnis. de exemt. Cleric. cap. 1. num. 1. Excipit Bellarminus, *negotia secularia hoc loco non vocari regimen politicum, sed curam victus parandi ac proinde negotiationes, mercimonia & similia, cùm in Græco sit τοῦ βίου πραγματείαις, prohiberi igitur Episcopo non regimen politicum, sed nimiam solicitudinem circa vitam corporalem.* Deinde monet ex Chrysostomo, *hæc dici à Paulo non tàm Episcopo quàm aliis hominibus, cùm omnes etiam Laici, etiam Reges milites Christi esse debeant.* Denique addit, *non haberi in Græco, nec in omnibus Latinis Codd. illud Deo, sed generaliter, οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται.* Resp. 1. revocamus Bellarminum ad decretum Conc. Trid. de non repudianda quovis prætextu vulgata versione. 2. Oppositio evidenter ostendit, per *ταῖς πραγματείαις βίου*, non solùm curam parandi victus, sed in genere quævis negotia intelligi, quæ militi in vocatione sua impedimentum aliquod objiciunt. Quare cùm administratio dominatus politici non mediocrem remoram injiciat ministro Ecclesiæ in officii sui partibus rectè expediendis, utique ut bonus Christi miles ab ea abstinere debet. 3. Si enim cura parandi victus Episcopo interdici intelligitur eò, quod sit negotium mundanum politicum, quantò magis tota regiminis politici administratio ipsi prohibita intelligenda est? 4. Interpretes generaliter exponunt de negotiis secularibus. Interpres Chrysostomi: *Nemo militans DEO, implicat se negotiis secularibus.* Primasius: *Comparatione militum utitur, ut ostendat multò magis nos à negotiis secularibus liberos esse debere, ut Christo placeamus, si etiam seculi milites à reliquis ejus actibus vacant, ut possint Regi suo perfectè placere.* Ambrosius: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Ecclesiasticus autem idcirco se probat Deo, ut huic devotus officium impleat, quod spopondit in Dei rebus solicitus à seculari negotio alienus. Non enim convenit unum duplicem habere professionem.* Hæc Ambrosij verba citans Episcopus Espensæus comment. in 2. Timoth. 2. subjungit: *At nunc, quod post Augustinum queritur Anshelmus, nunc inquam videmus secularium causarum discussionibus intendere, ac de temporalibus judicare Episcopos. Quid dicturi boni Patres, qui hujus & similium locorum occasione sacris hominibus adeò profanis negotiis interdixerunt, ut & inde titulum fecerint, ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis sese implicent.* Lyranus. *Nemo militans DEO solicitè in prædicationis opere implicat se negotiis secularibus.* 5. Si de nimia cura victus ἡ πραγματεία βίου explicetur, facilè concedimus, ad quemvis pium, tanquam spiritualem Christi militem hanc probibitionem pertinere, sed quia Apostolus speciali quadam significatione Timotheum Episcopum vocat Christi militem, v. 3. ideo in specie ad ministros Ecclesiæ hæc probibitio propriè & primò spectat, ne involvant se negotiis secularibus sed in ministerio verbi sese

con-

contineant, unde Theoph. in comm. ad Episcopos locum accommodat.

6. Ex discrimine Ecclesiasticæ & politicæ potestatis. 300. 6. A discrimine Ecclesiasticæ & politicæ potestatis. Quascunque potestates Deus ipse distinctas esse voluit, eæ non sunt invicem commiscendæ, ut ab una eademque persona administrentur. Sed Ecclesiasticam & politicam potestates Deus ipse distinctas voluit, quod *ex causa instrumentali, materiâ circa quam sive objecto, forma ac fine*, utriusq; potestatis manifestum fecimus superiùs §. 195. Ergo hæ potestates non sunt invicem eo modo commiscendæ, ut ab una eademq; persona administrentur. Quamvis verò sufficiens causa illius distinctionis meritò nobis esse debeat DEI voluntas: tamen possunt etiam aliæ addi causæ 1. quia pari curâ utraq; administrari nequit Ambros. in lib. de fuga seculi c. 2. *Quod ad alia officia confertur hoc religionis cultui, divinoq; ab officio decerpitur.* 2. forma, objectum & finis administrationis utrobique sunt diversissima. 3. Si doctrina armata esset gladio, facilè irrumperet idololatria 4. uno eodemque tempore utraq; potestas ab uno nequit exereeri. Quò pertinet, quod Ezech. c. 34. v. 4. & Jerem. cap. 5. v. 30. & 31. in catalogo rerum horribilium recensent *dominationem Sacerdotum in potestate sua.*

7. à divinâ in Ecclesia Israel. Ordinatione. 301. 7. ** *A divina in Ecclesia Israelitica ordinatione.* Regnum fuit tribus Judæ proprium, Sacerdotium autem tribui Levi fuit assignatum. 2. Paral. 19. v. 11. inquit Josaphatus. *Amarias Sacerdos & Pontifex videlic. in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias filius Ismahel, qui est Dux in domo Juda super eo operuerit, quæ ad Regis officium pertinent.* **

8. Ex scriptoribus Ecclesiasticis. 302. 8. A testimoniis veterum Canonum & scriptorum Ecclesiasticorum. In fragmentis Apostolorum à Prætorio editis refertur, quod Petrus ad Clementem successorem suũ dixerit. *Impietatis crimen est, neglectis verbi Dei studiis sollicitudines suscipere seculares.* Item, *Tu ad hoc solùm vacato, ut doceas verbum Dei.* Marianus Scotus hac de re sic scribit in Chron. *Petrus, ut in gestis Pontificum habetur, Clementem Episcopum consecravit atq; cathedram & omnem Ecclesiam disponendam commisit, dicens: Sicut mihi gubernanda tradita est a Christo Iesu potestas ligandi ac solvendi, ita & ego tibi committo, ut ordinans dispensatores diversarum causarum, tu minimè in curis seculi, sed solummodo orationi ac prædicationi deditus reperiaris.* canon. 7. Apostolis attributus sic habet. *Episcopus aut Presbyter aut Diaconus nequaquam seculares curas assumat: sin aliter, dejiciatur.* Cypria. serm. de lapsis conqueritur, quod *Episcopi, quos & hortamento cæteris oporteat esse & exemplo, visi sint divinâ procuratione contemtâ Procuratores rerum secularium fieri, derelictâ cathedrâ, plebe desertâ per alienas provincias oberrantes, negotiationis quæstuosa nundinas aucupari esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere.* Idipsum in regno Pontificio hodie adhuc fieri testatur experientia. Tertull. de idol. cap. 8. *Christus gloriam seculi & sibi & suis alienam esse judicavit.* Origen. homil. 12. in Matth. *Inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc, ne fortè qui videntur habere aliquem in Ecclesia principatum dominentur fratribus propriis vel potestatem in eos exerceant. Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, Spiritualia autem in voluntate, non in necessitate, sic & qui Principes Spirituales, principatus eorum in dilectione subjectorum positus esse debet, non in timore corporali.* Hieron. ad Nepot. *Qui Dominum possidet & cum Propheta dicit. Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus. Si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis partibus pars ejus fieri Dominus non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum & funiculus hereditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi Levita & Sacerdos vivo de decimis & altari serviens altaris oblationis sustentor, habens victum & vestitum, his contentus ero & nudam crucem nudus sequar.* Ambros. in 2. Tim. 2. dictum vidimus paulò superius. Idem orat. in Auxent. *Adversus arma, milites, Gothos quoq; lachrymæ meæ arma sunt, alia enim munimenta non sunt Sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Bernhardi testimonia ex lib. 1. & 2. de considerat. ad Eugen. itidem superius adduximus, ad quem Bellarminus excipit, *Bernhardum loqui de Pontifice, ut est Pontifex totius Ecclesiæ & secundum id, quod habet ex Christi institutione, cùm addat, Esto ut alia quacunq; ratione hæc tibi vendices, sed non Apostolico jure.* Item *Bernhardum hoc velle, quod Pontifex ut Pastor ovium non debeat eis dominari, sed eas pascere, interim sic ut nihilominus iisdem ovibus, ut sunt cives Respubl. dominatur Princeps politicus, ita eadem ratione posse iisdem dominari Pontificem, si sit eorum Princeps politicus.* Resp. Id verò est in quæsito, an Pontifex simul esse possit Ecclesiæ Pastor & Princeps politicus. Ac si Pontifex ut Pastor non debet ovibus dominari, cur ipse Bellarminus cap. 7. præcedente ex dicto Christi Joh. ult. *Pasce oves meas*, demonstrare conatur, Papam habere summam temporalem potestatem indirectè. Si Pontifex ut Pontifex & secundum id, quod habet ex Christi institutione, non obtinet dominatum politicum, ut hoc loco disertè Bellarminus concedit, cur præced. cap. 1. scribit, *non tam sententiam quàm hæresin esse, quod Pontifex ut Pontifex & ex jure divino nullam habeat temporalem potestatem?* Si jure Apostolico Pontifex non habet politicum dominatum, cur igitur propter successionem in sede Apostolica eam sibi vendicat. Qui aliquid sibi arrogat, quod nec ex Christi institutione nec ab Apostolo Petro accepit, is nec verus Christi vicarius, nec Petri successor est. Bernhardus quid de temporali illa Pontificum potestate senserit, ex verbis illius manifestè conspicitur. lib. 2. de consid. ad Eugen. col. 1021. *Interdicitur* (inquit) *Apostolis dominatus, ergo tu usurpare aude aut Dominus Apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Planè ab utroq; prohiberis, si utrumq; simul habere voles, utrumq; perdes &c. Sarculo Prophetæ opus est tibi, non sceptro. ut opus facias Prophetæ, & ille quidē nō regnaturus ascendit sed extirpaturus &c. Cum dicat Dominus ac Magister, se non esse constitutū inter duos judicem, nō debet servo ac discipulo indignū videri, si non judicet universos. E. in criminibus non in possessionib. potestas vestra, quoniam propter illa, non propter has accepisti claves regni cœlorum. Quænam tibi videtur major dignitas dimittendi peccata, an prædia dividendi? nulla comparatio. Habent hæc infima & terrena judices suos Reges & Principes, quid fines alienos invaditis. Quid falcem vestram in alienā messē extenditis?* lib. 4. de cōsid. col. 1036. *Quid denuò usurpare gladiū tētas, quē semel jussus es ponere*

in

in vaginam? &c. Vterque ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est. Ille Sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum Sacerdotis & jussum Imperatoris. Idem in Epist. ad Archiepisc. Senonensem. *Conditor Cæsaris Cæsari non cunctatus est reddere censum, exemplum enim dedit vobis, ut & vos ita faciatis.* Gregor. libr. 4. Epistol. 44. *Si quis Ecclesiasticorum nuquam titulos ponere sive in rustico sive in urbano prædio suâ sponte præsumserit, anathema sit.* Excipit Bellarminus, *Ecclesiam tunc temporis nondum habuisse politicum principatum, sed possedisse bona temporalia ad eum modum, quo privati cives possident.* Resp. apparet igitur melioribus Ecclesiæ temporibus Episcopos à politico principatu abstinuisse, ad quæ nostri Episcopi iterum revocandi sunt, præsertim cùm generaliter loquatur Gregorius, ita ut futurum quoque tempus includat. Nicolaus I. circa annum Christi 860. in Epistola ad Michaelem Imperatorem scripsit, fuisse quidem ante Christi adventum eosdem Reges & Pontifices, at Christum verum Regem & Pontificem ista distinxisse. *Cùm ad verum ventum est* (inquit) *ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit, quoniam idem Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusq; discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum demergi & ut Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus & Deo militans minimè se negotiis secularibus implicaret ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc Epistola Nicolai relata est inter decreta c. Cùm ad verum dist. 96. Excipit Bellarminus, *Nicolaum hoc solum voluisse dicere, non convenire ut idem sit Pontifex totius orbis, & simul Imperator totius orbis, non quod hoc repugnet Evangelio & nullo modo possit fieri, sed quia Christus ad conservandam humilitatem voluerit Pontificem indigere Imperatoris defensione in temporalibus & simul Imperatorem indigere Pontificis directione in Spiritualibus, quod autem Christus voluerit, patere ex eo, quod reliquit Imperium Tiberio & Petro solum contulit Pontificatum.* Resp. Christus nec totius orbis imperium, nec partem aliquam politici dominatus Petro reliquit, sed Apostolatum & docendi ministerium, si ergo Pontifex Christi vicarius & Petri successor audire cupit, nec totius orbis imperium, nec principatuum quorundam administrationem politicam sibi arrogare debet, ac ratio quam affert Nicolaus Pontifex, quod scil. *Deo militans negotiis secularibus seipsum implicare nequiquam* debeat, generalis est, tam in provinciarum, quàm orbis imperio locum obtinens. dist. 88. titulus hic est. *Episcopi & Ecclesiastici secularia negotia non curent.* ** Apud Nicephorum extat sententia Synesij veteris Theologi. *τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς ἱερωσύνῃ συνάπτειν, συγκλώθειν ἐστι τὰ ἀσύγκλωστα.* ** Marsilij Patavini, Autoris *ἀνωνύμου* de onere Ecclesiæ, Guntheri, Jacob. Spigelij, Petri de Vineis, Wilhelmi Occami, Petri Ferrariensis, Alberici à Rosate, & Antonij Roselli testimonia adduximus superiùs §. 197.

302. 9. Ex rescriptis Imperatorum & Regum. *9. Ex rescriptis Imperatorum*
** Papa summa Imperij jura non solùm sibi tribuit, sed etiam præterea perpetuum Imperij vicariatum ambit, ut ambitiosè prætendit in c. Si fratrum ne sed. vac. in Extrav. Clem. 1. de jurejur. Clem. Pastoralis de sent. & re judic. cujus ambitionis primum autorem Clementem V. statuunt Onuphr. Panvin. de Comit. Imper. & ad eundem in not. Frid. Hordlederus sed Ludovicus Bavarus rectè dixit. *Nulla Scriptura, nulla ratio, sed sola usurpatio introduxit, ut Pontifex vacantis Imperij administrationem haberet.* Paraleip. ad Abb. Ursperg. in Ludov. Bavaro p. 377. Vide Buxtorff. ad aur. Bull. Sigism. Sold. in Consil. ad Ferdinand. Imperat. Ludolph. de Babenberg de Imp. Rom. imo omnia quæ in gratiam Pontificis contra libertatem Imperij introducta putantur, nec divino jure, nec ulla Patrum ordinatione, sed blanda quorundam assentatione & Romanorum spontaneâ ingestione ad Pontificem talia, qualia sunt, pervenisse post Ludov. Bavarum plurimi Christianismi Impp. sanciverunt.** Hadrianus IV. Pontifex ad Fridericum Imperatorem scripsit hisce verbis. *Adrianus Episcopus servus servorum Dei Friderico Imperatori salutem & Apostolicam benedictionem. Lex divina sicut parentes honorantibus longævitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis voce docemur, quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur. Quapropter dilecte in Domino fili super prudentiam tuam non mediocriter admiramur, quod B. Petro & S. R. Ecclesiæ non quantam deberes, reverentiam exhibere videris, in literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis, in quo insolentiæ ne dicam arrogantiæ, notam incurris.* Rescripsit verò Imperator in hanc sententiam. *Fridericus D. G. Rom. Imp. semper Augustus Adriano Roman. Ecclesiæ Pontifici omnibusq; adhærere volentibus, iis quæ cœpit Iesus facere & docere S. D. Lex justitiæ unicuique quod suum est, restituit, non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc regno nostro debitum exhibemus honorem, à quibus & regni dignitatem suscepimus & coronam. Nunquid tempore Constantini Sylvester regalis aliquid habuisse dignoscitur, sed ejus pietatis concessione libertas data est Ecclesiæ, pax restituta & quicquid regalis Papatus vester habere dignoscitur, largitione Principum donatur, unde cùm Romano Pontifici scribimus, jure ex antiquo nomen nostrum præponimus, & ad justitiæ normam idem nobis scribenti concedimus, revolvite annales & si lectum neglexistis, quod asserimus, illic invenitur.* Cùm Bonifacius VIII. in Philippum pulcrum Galliæ Regem potestatem ac superioritatem sibi arrogaret, halce ab eo accepit literas. *Philippus D. G. Francorum Rex Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice salutem sive modicam, sive nullam. Sciat tua maxima fatuitas in temporalibus nos alicui non subesse, Ecclesiarum & Præbendarum collationem ad nos jure regio pertinere.* Referunt verba rescripti M. Jean de Serres en seconde parte generale de l'ystoyre de France in vita Phil. IV. Steph. Aufrer. in repetit. Clemet. 1. de offic. ordin. n. 57. Bodinus lib. 1. de Republ. cap. 9. num. 139 Henricus Imp. de Hildebrando Pontifice Roman. ad Episcopos in hæc verba scripsit. *Vnus cùm utrumque regimen* (Politicum & Ecclesiasticum) *sibi vendicavit, utrumque dissipavit, nec in uno profuit, qui in neutro prodesse voluit nec potuit.*

Abb.

Abb. Urſperg. in Chron. Elac. in catal. teſt. verit. Ludovicus Imp. in edicto publico contra Joh. 22. *Maximè diverſa ſunt crucifixus & ſumma poteſtas: miles & Sacerdos: Imperator & Paſtor: regnum & patibulum. Corporalia & ſpiritualia: arma & ſacra: bellum & pax: Cæſar & nuncius: Princeps & miniſter: Dominus & ſervus*, reſerente Aventino lib. 2. annal. Bocor. In eandem ferè ſententiam ſcribit Carolus Calvus in Epiſt. Apologetica, quam contra Adrianum 2. ſ. Quod & nos &c. apud Haimensfeld. tom. 1. Conſtit. Imper. Philippus Valleſius Galliæ Rex ſuo tempore conſtituit, ut à parlamento tanquam à politica adminiſtratione Prælati & Epiſcopi omninò arcerentur, negavit enim *ſe bonâ conſcientia Paſtores animarum, curam gerentes à tam ardua cogitatione revocare poſſe*, reſerente Obrechto JCto in diſp. de bello th. 100. Richardus Rex Angliæ, cùm Philippum Epiſcopum Bellovacenſem, qui contra exercitum ejus militem duxerat, acie captum detineret, eumque tanquam filium ſuum Pontifex dimitti juberet, Romam miſit arma, quæ Epiſcopus in acie geſtaret, petiitque conſiderari, *an hæc eſſet tunica filij & an filij Papa talem amictum geſtarent*, unde Papa ita erubuit, ut ejus gratuitam liberationem ulterius non poſtularet. Helinsh. in Chron. Rich. 1. Alexius Imper. Conſtantinum Meſopotamitam Pontificem Theſſalonicenſem ab officio removit, quod *ex templo pedem in curiam proferret*. Nicet. 2. annal. Alex. Sigiſmundus Rex Poloniæ prohibuit *Eccleſiaſticos prorſus miſceri judiciis ſecularibus niſi peculiariter à Rege requiſitos*. lib. 1. ſtat. Polon. cap. 2. art. 11.

10. Ex teſtimoniis Politicorum.

303 10. Ex teſtimoniis JCtorum, & Politicorum & Hiſtoricorum. Ariſt. lib. 4. politic. cap. 15. negat Sacerdotes civilem Magiſtratum gerere poſſe. Fabius Maximus cùm in eligendo Conſule occupatus eſſet, Æmilium Regillum Sacerdotem Quirinalem à Conſulatu removit, *neque enim*, inquit, *eum à ſacrificiis & Deorum cultu avocare licet*. Ferrarienſis in practic. in forma libell. reſponſ. rei conven. gl. 18. num. 1. ſcribit, *Clericis prohibitum eſſe implicare ſe negotiis ſecularibus, cùm malè ſonet Pſalterium cum cythara*. Gloſſa in c. Quemadmodum 24. q. 1. in verbo *Invidia* dicit, *Papam eſſe ſucceſſorem* Petri *piſcatoris, non Auguſti Imperatoris*. in c. Quoniam diſt. 10. ad verbum *diſcrevit*, ſtatuit *Pontifices Romanos non minus quàm alios cujusvis Eccleſiæ antiſtites juriſdictione ſeculari carere*, quod prolixè etiam probant Ant. de Reſell. tract. de poteſt. Pap. & Imper. & Almain. tract. de poteſt. Eccleſ. & Laic. relati à Covarruvia in c. peccatum p. 2. §. 9. n. 7. ubi *contrarium quidem a plerisque in favorem Pontificis traditum, hoc tamen abſque ulla hæreſeos ſuſpicione defendi poſſe* ſcribit, cui aſtipulatur Bodinus lib. 3. de Rupubl. cap. 3. num. 227. & ſeqq. Cùm enim *Eccleſiaſticis opprobrium eſſe dicatur ſe peritos oſtendere rerum ſecularium*, ideò ex officii ſui Natura juriſdictione ſeculari carere convincuntur. Priùs patet arg. l. placet 17. l. repetita 41. verſ. abſurdum C. de Epiſc. & Clericis l. conſulta, divalia C. de Teſtam. c. Cùm ad verum diſt. 96. c. Sacerdotibus in fin. c. ſed nec procurationes & t. t. Extr. ne Cler. vel Mon. ſecular. negot. ſe immiſceant. c. 1. 2. & ſeqq. 21. q. 3. c. Sanctor. & venerabil. Epiſc. 80. & 82. Nov. Leonis 86. &c. Michael Uleurunnus Pampilonenſis in tract. de regim. mundi Imp. Carolo V. inſcripto p. 2. q. princ. num. 47. concludit, *q. Papa tem poralem poteſtatem nec actu nec habitu in Imp. obtineat*. Johan. de Pariſ. lib. de Regali & Papali poteſt. c. 16. oſtendit, *Imperatorem à ſolo Deo non à Pontifice Rom. habere poteſtatem & Chriſtum, cujus vicarius cupit eſſe Roman. Pont. non adminiſtraſſe imperium mundanum*. Idem demonſtrat Lupol. de Babenberg. in lib. de jure regni & Imp. Rom. cap. 9. &c. Cùm Philippus Hiſpaniarum Rex Portugalliæ regnum defuncto Rege Henrico ad ſe jure hereditario pertinere contenderet, ac Papa ultrò & non rogatus judicem ſe offerret, Rex expetivit ſuper ea re ab Univerſitate Alcaldana conſilium. Doctores re penſiculatius deliberatâ reſponderunt, *Papam & Apoſtolicam ſedem nequaquam in hac cauſa vel poſſe vel debere judicialiter cognoſcere, quia ſecularis & mundana omnino eſſet, ſpiritualibus illum potius omiſſis huic incumbat decere*. Refert Wolff. cent. 16. p. 937. Ex Fulgoſo lib. 6. memorat Duarenus lib. 1. de ſacr. Eccleſ. miniſt. cap. 4. cùm Archiepiſcopus Colonienſis per pagum quendam iter faceret & ingens armatorum numerus eum ſequeretur, fortè fortunâ bubulcum aliquem, eo viſo vehementius ridere cœpiſſe ac interrogatum, quænam riſus cauſa, reſpondiſſe, *ſibi ridiculum videri, quod Petrus Apoſtolus Sacerdotalis ordinis Princeps in tanta inopia vitam egiſſet, ut ejus Succeſſores adeò locupletarentur & Regibus Satrapisque pares fierent*. Objiciente verò *Epiſcopo ſe duplicem perſonam ſuſtinere, Ducis ſcil. & Epiſcopi*, majorem cachinnum ſuſtulit bubulcus, dicens: *Velim hoc unum abs te doceri, cùm hunc Ducem, cujus perſonam geris, jam fato functum Dæmones ad inferos rapient, quonam iturum eſſe Epiſcopum exiſtimes?* Convenit cum hoc bubulci reſponſo Roberti à Licio dicterium in concione coram Papa & Cardinalibus prolatum, quod recenſuimus in loc. præced. de Eccleſia. Sigebertus in Chron. ad annum Chriſti 1088. cùm Hildebrandus Pontifex primùm illam poteſtatem adverſus Henricum Imperatorem ſibi injuſtè aſſumeret de ſolio Imperiali ipſum deturbandi, hoc in Pontifice *tanquam novitatem* & quanquam id ſubveritus dicere, *hæreſin* condemnat. *Hæc ſola novitas, non dicam hæreſis &c.* Crantzius lib. 8. Hiſt. Saxon. cap. 36. referens de Bonifacio VIII. quomodo ſecunda ſolennitatis Jubilææ die habitu Cæſareo præferente quodam aulico gladium nudum præſentibus Cæſaris Alberti Legatis templum ingreſſus ſit, & ubi conſedit, altâ voce exclamârit. *Ecce duo gladij hic, Ego ſum Papa & Cæſar, cœleſtis & terreſtris imperij poteſtatem habeo &c.* ſubjungit. *Vide ô Petre ſucceſſorem tuum, & tu ſalutifer Chriſte tuum cerne vicarium, vide quò aſcenderit ſuperbia ſervi ſervorum tuorum?*

304. 11. Ex teſtimoniis quorundam ſcriptorum Pontificiorũ. ** *Suclimati in Papam* (primis trecentis poſt Chriſtũ añis) *nõn ad temporale dominiũ trahebantur, ſed ad Martyrium*. Greg. Heimburgerus in admoniti. de injuſtis uſurpationibus Romanorum Paparum fol. 118. in 4. Et poſtea. *Hujus Eccleſiæ gloria fuit non purpura, non divitia, non equus albus, non faſtus, non dominatus, ſed ecce reliquimus omnia & ſecuti ſumus te Domine. Speramus ex hoc non acquirere ſedem temporalis eminentia, ſed ſedem judicantium duodecim tribus Iſrael juxta Chriſti promiſſum. Sed à tempore Sylveſtri, qui fuit viceſimus quartus Papa à Petro incepit Eccleſia mixta, ſanctus enim Sylveſter Conſtantini donationem*

11. Ex teſtimoniis Pontificiorum.

*nationem pro usu Notariorum, qui gesta Martyrum describerent & pauperum non in dominium sed usumfructum acceptavit.*** Barthol. Cassan. lib. 4. catal. glor. mundi consid. 7. scribit, *summum Pontificem & Sacerdotes sancti ordinis Regi & Principi subditos esse, argumento eo, quod 4. Reg. 23 ponatur verbum Principis ad Sacerdotes Imperativè, Nolite &c.* Erasmus in comp. Theol. p. 26. *Non dictum est, rege aut subige oves, sed pasce, neque dictum est, oves tuas, sed meas, alieni gregis Pastor es, non dominus, vide ut oves bonâ fide annumeres tibi creditas.* in annot. 1. Tim. 3. p. 469. *Olim qui Episcopatum appetebat, praclarum opus appetebat, his temporibus, qui Episcopatum expetit, bonum censum expetit, praclarum imperium expetit.* in annot. 1. Petri 5. p. 533. *Pascite gregem. Preceptum hoc Apostolorum Principis in omnibus omnium Episcoporum aulis vel aureis literis oportebat inscribi. Pascite, inquit, gregem, non opprimite, non expilate. idque non coacte velut ex officio, sed ex sincero affectu tanquam patres, neque turpis lucri gratiâ, quasi prasentiens Ecclesia pestem hinc orituram. Denique non dominantes more Regum, sed exemplo pascite, benefactis vincite. Nunc Episcoporum vulgus nihil audit ab assentatoribus nisi dominia, ditiones, gladios, claves, potestates, atque hinc fastus quorundam plusquam regius, savitia plusquam tyrannica &c.* Autor. orat. ad Regem Christianum, qui se Catholicum nominat pag 19. edit. Lugd. *Claves quas Deus dedit Petro & sanctis Patribus successoribus ejus, ad regnum cœlorum duntaxat pertinent, ad regnum terra nullo modo, ille ipse omnipotens, cùm hic in terris ageret, non instituit castigare Reges, non coronas effringere, sed contra tota vita ipsius fuit quidam apertus humilitatis liber.* p. 15. *Propositionem illam, quod penès Pontifices sit, ut Reges excommunicent, & à jurejurando ac fide data subditos absolvant, quotquot in Regno Gallico, ex quo Christianum est, vixerunt, exploserunt velut omnium periculosissimã & summè adversantem verbo Dei, qui dixit: Regnum meum non est de hoc mundo, super quem locum Aug. tract. 115. in Ioh. Audite omnia terrena regna non impedio dominationem vestram.* Autor libr. de Eccles. & pol. potest. in Gallia scripti ed. Franc. Anno 612 pag. 24. & seqq. multis Scripturæ dictis demonstrat, *Ecclesiam nec territorium, nec jus gladij, carceris aut alterius pœna corporalis habere, de terrenis hareditatibus ac possessionibus minimè judicare, cùm animas hominum non terrena imperia habeat pro subjecto, Ecclesiasticos non debere se negotiis secularibus immiscere,* & addit, *à quo tempore contrarium fieri cœpium, magnam Ecclesiastica disciplina conturbationem esse subsecutam.* Petrus à Well JCtus in tract. de Usuris edit. Colon. Anno 64. in octern. c. *Miscentur officia politica & Ecclesiastica, quod cùm fit, differentia inter politicum & Ecclesiasticum Magistratum non rectè evanescit, Deum precor, ut hoc tandem corrigere dignetur ad nominis sui gloriam sempiternam.* Hieron. Vendramenus in assert. contra Reipubl. Venet. detractores thes. 1. *Summus Pontifex, quâ Christi vicarius est, nullum habet temporale dominium in Principum secularium regnis atque imperio.* Gallofrancus in Epistol. ad Philenetum pro libertate status Veneti Paris. Anno 606. *Videant qui temporalem gladium in potestate Petri atque ideò in Ecclesia esse contendunt, cùm tamen D. Paulus in 2. Cor. 10. contrà dixerit. Arma militia nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum.* Barclajus contra Bellarminum de temporali potestate Pontificis aliquot scripta in publicum edidit. Stapletonus in promt. Catholic. Dominic. 22. post Pentecost. text. 2. sic scribit: *Catholicam doctrinam de distincta potestate Ecclesiastica & politica Christus hoc loco* (Matth. 22. Date Cæsari &c.) *disertè docet.* Et postea, *Christus ita respondet, ut spiritualem potestatem tam suam, quàm eorum, quos missurus esset, à Politica & Regia distinctam stabiliret.*

305. Videamus quæ sit Pontificiorum de temporali potestate Pontificis & Episcoporum ipsius sententia. Bellarm. lib. 5. de Pontif. cap. 1. *tres* extare de ea sententias. *1. summum Pontificem jure divino habere plenissimam potestatem in universum orbem terrarum tum in rebus Ecclesiasticis tum in politicis.* Hanc tribuit Augustino, Triumpho, Alvaro, Pelagio, Hostiensi, Panormitano & aliis Canonistis. *2. Pontificem ut Pontificem & ex jure divino nullã habere temporalem potestatem, nec posse ullo modo imperare Principibus secularibus nedum eos regnis privare; nec licuisse Pontifici aliisq; Episcopis accipere temporale dominium, quod nunc habent in quasdam urbes & provincias &c.* Hanc tribuit nobis, quos vocat hæreticos. *3. Pontificem ut Pontificem non habere directò & immediatè ullam temporalem potestatem, sed solùm spiritualem, tamen ratione spiritualis habere solùm indirectè potestatem quandam, eamq; summam in temporalibus.* Hanc dicit esse communem Catholicorum sententiam, quam ipse quoque defendere conatur, pollicetur igitur se tria demonstraturum. *1. Pontificem jure divino non habere directè temporalem potestatem,* illud probat per tria capita ostendens, *Papam non esse Dominum totius orbis.* cap. 2. *nec esse Dominum totius orbis Christiani,* cap. 3. *nec esse Dominum ullius provincia aut oppidi, nullamq; habere jure divino jurisdictionem merè temporalem,* cap. 4. argumenta contraria solvit, cap. 5. *2. Pontificem habere aliquo modo, id est, ratione sua spiritualis Monarchia summam potestatem etiam temporalem, indirectè scil.* quod explicat cap. 6. probare conatur, cap. 7. & 8. *3. Non esse contra jus divinum, quod Episcopi habeant etiam actu & directè jurisdictionem temporalem in urbes & provincias sibi donatas à Regibus vel alio titulo justo acquisitas,* quod cap. 9. demonstrare nititur, solutis argumentis contrariis cap. 10.

Antithesis Pontificiorum.

306. In primo habet nos sibi Bellarminus ὁμοψήφους, ipse verò videris, quomodo hac in parte ei conveniat cum aliis Pontificiis, imò cum ipsis Pontificibus. Nam in decretalibus non indirectam tantum sed directam & plenariam potestatem in temporalibus Pontifices sibi vendicant c. omnes dist. 22. ubi *terreni & cœlestis Imperij jura Petro dicuntur commissa.* c. Cuncta caus. 9. quæst. 3. ubi *Romana Ecclesia dicitur fas habere de omnibus judicandi, ut nulli liceat de ejus judicare judicio.* c. omnes extra de major. & obœd. ubi *omnes Principes terra ac ceteros homines Episcopis obœdire à Petro jussos esse* asseritur c. Unam sanctam. extra de majorit. & obœd. ubi Bonifacius dicit, *in potestate Pontificis Romani esse duos gladios, spiritualem videlic. ac temporalem ac subesse Romano Pontifici omni humana creatura omnino esse de necessitate salutis,* c. Licet extra de foro competent. Ionocentius III. statuitur *vacante Imperio summum Pontificem in administratione succedere & Imperiali potestate uti, donec alius electus fuerit.* Idem habet Clemens V. in Clem. pastoralia de re judic.

judic. unde etiam Sixto V. parum placuit temperamentum illud Bellarminianum de potestate indirecta, siquidem in Bulla contra Henricum III. Franciæ Regem affirmat, *se supremam in omnes Reges & Principes universæ terræ, cunctosq; populos & gentes & nationes non humana sed divina institutione sibi traditam potestatem obtinere*, ac parum abfuit, ut ex Barclajo monuimus superiùs, quin omnia Bellarmini opera propter hanc assertionem censurâ suâ Pontificiâ aboleret. Hostiensis, in c. Quod super his de voto & voti redemtione, eò progreditur, ut statuat *per Christi adventum, omne dominium Principum infidelium translatum esse ad Ecclesiam & residere in summo Pontifice, ut vicario summi Regis Christi, ideoque posse Pontificem regna infidelium jure suo donare quibus voluerit fidelibus.* Panormitanus statuit, *quod Papa jus utriusq; gladii à Christo acceperit, ac proinde ipsum imperium ab Ecclesia, idest, à Pontifice dependere, atque ita de necessitate salutis credi oportere.* Johannes de Lignano scribit, *Constantinum non donationem sed restitutionem Papæ fecisse, cum Papa gerat Christi vices, cujus est terra & plenitudo ejus & cui data est omnis potestas in cælo & in terra.* Barbatia scribit: *Deum omnia subjecisse pedibus Papæ, juxta illud propheticum: Subjecisti omnia sub pedibus ejus.* Jodocus de Terano Urbani 6. Cubicularius in tract. de Monarch. *verba Christi, cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, sic exponit, quod Christus omnia imperia & regna mundi recuperaturus & à Cæsare, Regibus, aliisque Principibus per milites suos Apostolos ablaturus sit ac Papæ ea daturus.* Similia in Bozio, Mariana & aliis recentioribus occurrunt.

Potestas Pontificis indirecta. 307. Secundum assertionis membrum de summa Potestate temporali indirectè Papæ competente declarat Bellarminus similitudine aliqua. *Ut in homine* (inquit) *se habent caro & Spiritus, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates, politica & Ecclesiastica. Caro subest, Spiritus præest, & licet Spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinat eam exercere suas operationes, tamen quando eæ officiunt fini ipsius Spiritus, tunc Spiritus carni imperat, eamque castigat. Sic Spiritualis potestas non se miscet temporalibus negotiis, dummodo non obsint fini Spirituali aut non sint necessaria ad eum consequendum. Si autem tale quid accidat, Spiritualis potestas potest & debet coercere temporalem omni ratione ac via, quæ ad id videtur necessaria.* Resp. 1. parum abest, quin Bellarminus repetat illud Innocentii c. Unam sanctam. extra de majorit. & obœd. *Fecit Deus duo luminaria magna in firmamento cæli, luminare majus, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti, utrumque magnum, sed alterum majus. Ad firmamentum igitur cæli, id est, universalis Ecclesiæ fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas magnas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis autoritas & Regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est, Spiritualibus, major est: quæ verò carnalibus, minor: ut quanta est inter Solem & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur.* Ex quo colligit glossa, quod *dignitas Papalis quadragies septies major sit imperiali dignitate.* 2. Si potestas Ecclesiastica Spiritui, politica carni absolutè & simpliciter comparatur, quid mirum, quod Ecclesiastici nomen *Spiritualium* in Papatu sibi solis arrogarunt, cùm tamen omnibus verè piis per Spirit. S. renatis ex præscripto sacrarum litararum competat, 1. Cor. 2. v. 15. cap. 3. v. 1. Gal. 6. v. 1. 1. Petri 2. v. 5. 3. Similitudo ex parte concedi potest, si rectè explicetur. Ut Spiritus dirigit carnem in actionibus animalibus, sic potestas Ecclesiastica dirigit politicam in spiritualibus, sed ex eo non est inferenda absoluta subordinatio potestatis politicæ ad Ecclesiasticam, quia in temporalibus potestas Ecclesiastica vicissim subest politicæ. 4. Bellar. similitudinem de arte frenifactoria & equestri ab aliis hûc applicatam propterea repudiat, quod *in illis artibus inferior sit solum propter superiorem, adeò ut sublatâ superiore tollatur continuò inferior*, quale quid in politica & Ecclesiastica potestate non deprehendatur, siquidem etiamsi Ecclesiastica non esset, adhuc esset politica. Verum idem desiderari posset in similitudine Bellarm. Subducto n. Spiritu in homine, caro nec vivit nec operationes suas exerit, sed sublatâ Ecclesiasticâ potestate nihilominus politica suas actiones exercere potest. 5. Spiritus non miscet se actionibus carnis, nisi quando eæ officiunt fini ipsius Spiritus, tunc enim carni imperat, eamq; castigat, vel quando ad finem Spiritus obtinendum necessaria est aliqua carnis operatio, ut Bellar. h. l. disserit: sic Ecclesiastica potestas non debet se miscere politicæ, nisi quando repugnat fini Ecclesiasticæ potestatis & tunc debet eam coercere non armis carnalibus sed spiritualibus. At Pontifex Romanus ex privato odio, ambitione, dominandi cupiditate &c. Imperatoribus se opponit, ut exempla Paschalis II. Innocentii III. Clementis V. Sixti IV. & aliorum Pontificum testantur, nec spiritualibus sed corporalibus armis eos castigat, regno & imperio eos exuit, subditos juramentis exolvit & hac ratione disciplinam Ecclesiasticam in Tyrannidem politicam commutat. Plura de hac comparatione dicentur in tractat. sequente in quæstione de exemtione Clericorum à potestate civili.

308. Sed videamus quomodo *indirectam* illam Pontificis *potestatem* Bellarminus probet. cap. 7. Adducit *rationes & exempla*. Prima ratio sic habet. *Potestas civilis subjecta est spirituali, quando utraq; pars est ejusdem Respub. Christianæ. Ergo potest Princeps spiritualis imperare Principib. temporalibus & disponere temporalib. reb. in ordine ad bonũ spirituale, omnis n. superior imperare potest inferiori suo.* Resp. 1. argumentum nititur falsâ hypothesi de Monarchica Pontificis potestate in universam Christi Ecclesiam. 2. Politica potestas non simpliciter nec in omnibus Ecclesiasticæ est subjecta, sed in spiritualibus; nec subordinatio finium, quam Bellarminus urget, absolutam Imperatorum erga Pontifices etiam in temporalibus subjectionem probat, finis frenifactoriæ artis subordinatus est fini equestris, & tamen qui frenum facit, non est necessariò equiti subjectus. 3. Quæ absolutè & simpliciter subordinata sunt, eo modo conjunguntur, ut sublato superiore statim tollatur inferius, atque tale quid in Ecclesiastica & politica potestate non animadvertitur. Nam *sublata Ecclesiastica potestate politica adhuc manet, ac inveniuntur hæ potestates quandoque separatæ, ut tempore Apostolorum*, quæ sunt verba Bellarmini c. præced. 4. At, inquit Bellarm. *Reges & Pontifices, Clerici & Laici faciunt unam Rempub. id est, unam Ecclesiam, jam v. in omni corpore membra sunt connexa & unũ ab alio dependet.* Resp. etiã Aristocratica Respubl. unũ constituit corpus, nec tamen in eo unũ membrũ dependet ab altero tanquã inferius à superiore. Nobilissimũ illud in mystico Ecclesiæ corpore

Probatur 1. ex rationibus. 1. à potestatis temporalis subjectione.

membrum, à quo reliqua omnia depeodent, oon est Papa, sed Christus, Eph. 1. v. 22. cap. 4. v. 15. Col. 1. v. 18. cap. 2. v. 10. &c. Possunt omnino Reges & Ecclesiastici unum constituere corpus, etiamsi Reges non sint io temporalibus subjecti Ecclesiasticis, io quibusdam Ecclesiasti subjecti sunt Magistratui politico scilicet quoad leges civiles ac dominatum politicum; in quibusdam politici pendent à Prælidibus Ecclesiasticis scilicet quoad spiritualia & cœlestia bona, quæ per verbum & Sacramenta disttibuuotur, Item quoad censuras Ecclesiasticas. 5. *At*, inquit Bellarm. *Magistratus tenetur in suo imperio mutare quicquid spirituale bonum impedit, ergo subjecta est temporalis potestas spirituali.* Resp. Magistratus pius hoc facit propter Dei gloriam, cujus vices in terris sustinet & propter æternam subditorum salutem, ad quam civilis potestatis administratio dirigenda, nequaquam verò ob jurisdictionem quandam coactivam externam Ecclesiasticæ potestati competentē. Quod si oamque Magistratus politicus illud mutare recuset, Ecclesiæ ἀφορισμῷ per vim externam eum cogere nec potest, nec debet.

3. Ex Reip. Christianæ perfectione. 309. 2. *Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta & sibi sufficiens in ordine ad suum finem, tales enim sunt omnes Respublicæ benè institutæ. Ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum, sed necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi & disponendi de temporalibus rebus, alioqui possent mali Principes impunè fovere hæreticos & religionem evertere, igitur & hanc potestatem habet.* Resp. 1. perfecta olim fuit tempore Christi, Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ Respublica Ecclesiastica, neque tameo Episcopi tuoc temporis habebant talem potestatem disponeodi de temporalibus. *Separatæ erant illæ potestates tempore Apostolorum*, scribit Bellarminus capite proximo præcedeote, *tempore Gregorii Ecclesia nondum habebat politicum principatum*, scribit idem cap. ult. hujus libri. Ergone tempore Gregorii noodum erat perfecta & sibi sufficiens in ordine ad suum finem Respublica Ecclesiastica? 2. Non potest major aliqua potestas tribui successori quàm in antecessore invenitur. Jam verò Papa ex hypothesi Bellarmioi est successor Petri. Ergo non debet majorem potestatem sibi arrogate, quàm in Petro invenitur. Ubi verò Petrus exercuit vel arrogavit sibi potestatem disponendi de temporalibus? 3. Imperatores olim fovebaot hæreticos Arianos, neque tamen eversa fuit religio, neque Episcopi temporalem potestatem sibi arrogabant. 4. Quid si ipse Papa, cui summam de temporalibus disponendi potestatem Bellarminus assignat, in hæresin incidat, ecquod tunc remedium superest? num protinus omois eversa erit religio? Non est, quod regerant, hypothesin eam esse ἐκ τῶν ἀδυνάτων, ostendunt enim exempla Liberii, Felicis, Anastasii, Vigilii, Honorii &c. ad Papalem illam sedem hæresibus patefactum quandoque esse aditum. 5. Recognoscat Bellarminus sua verba lib. 2. de Concil. cap. 19. *Non est mirum* (inquit) *si Ecclesia, quando habet malum Pontificem, manet sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur ejus salus præcipuè humanâ industriâ, sed divina protectione, cùm ejus Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat. & certum est Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat.* Idem nos verbis paululum immutatis ad Bellarmini argumentum hoc loco allatum respondemus. Non est mirum, si Ecclesia, quando habet Magistratus impios vel hæreticos, manet sine remedio humano efficaci, quandoquidem oon nititur ejus salus præcipuè humanâ industriâ, sed divina protectione, cùm ejus Rex Deus sit. Itaque etiamsi Episcopi non possiot deponere tales Magistratus, tamen debent ac possunt Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat.

310. 3. *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem aut hæreticum, si ille conetur subditos pertra-* 3. Ex necessaria Regū infidelium ac hæreticorum depositione. *here ad suam hæresin vel infidelitatem. At judicare an Rex pertrahat ad hæresin, nec ne, pertinet ad Pontificem, cui est commissa religionis cura. Ergo Pontificis est judicare, Regem esse deponendum vel non deponendum.* Resp. hoc caput Theologiæ Jesuiticæ Christo, Apostolis & primitivæ Ecclesiæ Christianis penitus ignotum fuit. Christus infideli & Ethoico Imperatori tributum solvit Matth. 17. v. 27. atque idem facere suis præcepit Matth. 22. v. 21. Paulus & Petrus jubent ut Ethnicis & impiis Magistratibus obtemperemus, alii enim tunc temporis non erant, cùm suas Epistolas exararent Rom. 13. v. 1. Tit. 3. v. 1. 1. Petri 2. v. 13. quod agooscit ipse Stapletonus Dom. 22. post Pentec. sic scribens. *Cum jure gentium & Naturæ dubium nemini hoc esset, docent Apostoli, etiam Dei voluntatem esse, ut Regibus etiam Ethnicis & infidelibus, neque enim alii tunc erant, ipsi pii & fideles obtemperarent.* Christiani olim non deposuerunt Neronem, Diocletianum, Julianum Apostatam, Valentem Arianum ac similes. Tertull. in Apol. cap. 30. *Nos pro salute Imperatoris Deum invocamus æternum, ut concedat ei vitam prolixam, regnum securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, orbem quietum &c.* Nullus Prophetarum autor fuit populo Israelitico, ut propter apostasian Reges deponeret, quin potius Jeremias pro Nabuchdooosore Israelitis vota facere jubet. Argumenta, quibus Bellarminus hæreticam ac seditiosam suam thesin probare nititur, in seq. tractatu part. 2. in quæstione, *An etiam infideli & hæretico Magistratui subditi Christiani & orthodoxi teneantur obstricti*, soluta dabuntur. hoc looo acceptamus illud, quod Bellarminus io dexodo hujus capitis concedit, *Apostolis & Christianis in primitiva Ecclesia defuisse vires, temporales ad deturbandos è solio Imperatores Ethnicos*, exeo enim colligimus, potestatem illam non esse necessariam ad Reipub. Christianæ perfectionem, si enim necessaria fuisset, certè Christus Apostolis ac Christianis eam dedisset.

311. 4. *Quando Reges & Principes ad Ecclesiam veniunt, ut Christiani fiant, recipiuntur cum* 4. Ex sceptrorum in manus Pontificis resignatione. *pacto expresso vel tacito, ut sceptra sua Christo subjiciant & polliceantur se Christi fidem servaturos & defensuros etiam sub pœna regni perdendi. Ergo quando fiunt hæretici aut religioni obsunt, possunt ab Ecclesia judicari & à Principatu deponi.* Resp. 1. aliud est sceptra Christo, aliud Papæ subjicere. 2. Principes ad imperii gubernacula evecti non paciscuntur cum Romanis Pontificibus, sed quandoque cum regni proceribus. 3. Julianus cùm in Imperatorem eligeretur, Christianam religionē profitebatur, postea ad gētilismum se convertebat, nemo tamen Christianor. Imperio

cum

eum propterea spoliavit. Multi Impp. facti sunt Ariani, nec tamen propterea ex solio Imperiali dejecti. 4. Ut *arma* Ecclesiæ non *sunt carnalia sed spiritualia* 2. Cor. 10. v. 4. ita quoq; Ecclesiastica correctio non est è sede regali deturbatio sed excommunicatio. Ambrosius Theodosium delinquentem non expulit regno, sed per excommunicationem prohibuit à templi ingressu. 5. Et quia unquam ante tyrannicum Antichristi in Ecclesia dominatum fando audivit regnorum collationem & ademtionem inter officia Ecclesiastica referri?

5. Ex Pastoralis officio conditione.

312. 5. *Cùm Petro dictum est, Pasce oves meas Joh. 21. v. 17. datur est illi facultas omnis, quæ ad tuendum gregem Pastori est necessaria. Ea verò triplex, circa lupos, ut eos arceat omni ratione, quâ poterit; circa arietes, ut eos recludat, si cornibus gregem lædunt; ac circa oves reliquas, ut eis tribuat convenientia pabula. Si ergo Princeps fiat lupus, id est, hæreticus, Pastor Ecclesiæ potest eum arcere per excommunicationem & simul jubere populo, ne eum sequatur, ac proinde privare eum dominio in subditos. Si fiat aries furiosus ovila destruens, potest eum recludere vel redigere in ordinem ovium. Denique, potest ac debet Ecclesiæ Pastor Regibus jubere, ut Deo serviant defendendo Ecclesiam ac puniendo hæreticos, ac nisi fecerint, eos cogere per excommunicationem aliasq; commodas rationes.* Resp. 1. mirum est, Bellarminum hanc indirectam Pontificis potestatem elicere velle ex dicto Christi, *Pasce oves meas*, cùm in cap. ultimo fateatur, *Pontificem ut Pontificem & secundum id quod habet ex institutione Christi consideratum non habere dominatum politicum.* Atqui si non habet eam ut Pontifex, utique etiam non habet ut Pastor, si non habet ex institutione Christi, utique nec ex verbis, *Pasce oves meas.* 2. Omnibus Apostolis & veris eorum in ministerio successoribus dictum, *pascite gregem* 1. Pet. 5. v. 2. ergone omnes Ecclesiæ ministri habent potestatem Imperatores de solio deturbandi? 3. Si pascere oves est Reges infideles ex solio deturbare, Petrus officio pascendi sibi commisso non est ritè ac legitimè functus, nunquam enim tale quid ausus fuit facere. 4. Petrus jubet *obœdire* Regibus etiam infidelibus 1. Epist. 2. vers. 13. ergo verba Christi non accepit eo sensu, quem Bellarminus illis affingit. 5. Bellarminus de impletione legis disputans lib. 4. de Justificat. cap. 13. arctissimè & individuo nexu conjungit *mandatum & vires implendi*, quod si ergo verba Christi, *Pasce oves meas*, continerent mandatum de infidelibus Regibus ex solio deturbandis, utique etiam vires illud implendi Petrus & Christiani in primitiva Ecclesia habuissent, jam verò Bellarminus in præcedentibus negavit, tales vires Petro & Christianis tunc temporis adfuisse. 6. Corrigantur Magistratus si in lupos vel arietes degenerare velint exhortando, ligando, excommunicando, nequaquam verò à solio imperii deturbentur. Excommunicatio enim ab Ecclesiastica duntaxat communione arcet, nequaquam verò jura gentium evertit, proinde nec subditos à juramento fidelitatis Magistratui præstito absolvit. 7. Fimbria illa in Bellarmini verbis per excommunicationem, *aliasque commodas rationes*, latissimè patet ac multas Jesuiticas practicas complectitur, de quibus libri Marianæ, & aliorum videantur.

a. Exempla.

313. Cap. 8. producit *exempla*, ad quæ in genere respondemus, 1. non exemplis, sed legibus esse judicandum; 2. Extare multa exempla Pontificum à Conciliis depositorum, neque tamen Bellarm. concedit, Concilium habere eam potestatem. Sed videamus singula in specie. 1. *Rex Ozias cùm Sacerdotum officium usurparet, fuit de templo à Pontifice ejectus & propter lepram regni administratione privatus* 2. Par. 26. *Si ergo propter lepram corporalem poterat olim Sacerdos Regem judicare & regno privare, utique idem hodie poterit propter hæresin, quæ est lepra spiritualis.* Resp. 1. à summo Sacerdote vet. Testam. ad Papam in nov. Test. propter causas alibi monstratas non licet argumentum ducere. 2. Non solus Azarias Pontifex, sed unà cum eo Sacerdotes octoginta robusti viri steterunt contra Regem & dixerunt. *Non est tuum suffire.* 2. Paral. 26. v. 18. 3. Extat mandatum expressum, quod Regibus non debet permitti adolere incensum, cùm solis Sacerdotibus hoc injungitur verùm quod non liceat tolerare Regem infidelem vel hæreticum, nuspiam in Scripturis docetur. 4. Propter incensum thymiama Ozias non est statim è solio regni deturbatus, sed cùm ob inobœdientiam leprâ divinitus percuteretur, compulsus est è templo egredi & in domo separata juxta legis divinæ præscriptum habitare 5. Sacerdotes è templo Oziam ejecerunt, sed quod regno eum privarint, nuspiam legitur. 6. Joatham filius ipsius *pro eo regnasse* dicitur, v. 23. ergo non desiit planè Rex esse, sed quia ob lepram in domo separata ipsi vivendum erat, Joatham filius vices ejus tenuit, qui ipso mortuo demum Rex declaratus est. 2. Paral. 27. v. 1. 7. Si propter hæresin, utpote spiritualem lepram, potestate aliquis privandus, quoties Pontifices erunt de sede sua deponendi?

Ozias.

Ozias.

Jojada.

314. 2. *Jojada Pontifex vocavit Centuriones ac milites & jussit eos ut Athaliam, quæ tyrannicè regnum occupaverat & idololatriam Baaliticam fovebat, interficerent.* 2. Paral. 23. Resp. 1. regnum jure hereditario pertinebat ad Joram, illi igitur meritò fuit restitutum. 2. Athalia multis regiorum filiorum cædibus erat contaminata ac tyrannicè regnum occupaverat, meritò igitur regni Proceres eam è solio dejecerunt. 3. Non a solo Pontifice, sed ab omnibus regni proceribus Athaliæ è solio Regali dejectio & Jorami in illud evectio fuit suscepta, sic enim habet, v. 1. *Confortatus Jojada assumsit Centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham & Ismael filium Johanan, Azariam quoque filium Obed & Maasiam filium Adaia & Elisaphat filium Zechri & iniit cum eis fœdus.* v. 2. qui *circumeuntes Judam congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda & Principes familiarum Israel, veneruntque in Jerusalem.* 4. Sacerdotes vet. Test. ex Dei mandato gerebant partem muneris politici atque unà cum judice sedebant in judiciis Deut. 16. v. 9. ac Jojada peculiari ratione ad heroicum illud factum fuit permotus, tum enim politiæ gubernatio maximâ ex parte illi incumbebat & ipse erat tutor Regis. 5. Liceat sanè Papæ Regem injustè depositum juvare, modò id legitimis mediis, interim fiat non sequitur, posse Papam etiam jus regni alteri dare.

Ambrosius.

315. 3. *Ambrosius excommunicavit Imp. Theodosium & coegit eum, ut ferret legem, ne sententia latæ in cæde vel bonorum publicatione essent, nisi post triginta dies a sententia pronunciatione. Ergo etiam in foro externo legitimus judex Theodosii fuit;* Resp. 1. Ambrosius non fuit Papa Romanus; nec in Episcopatu Mediolanensi Papa illi successit. 2.

sit. 2. Excommunicavit Imperatorem, non autem imperio eum privavit, nec subditos à juramenti religione absolvit. 3. Nec coegit Imperatorem, ut legem illam ferret, quæ in Codice adhuc habetur, sed suasit & autor extitit. Quæ ergo consequentiæ ratio à censura Ecclesiastica ad dominium politicum, à consilio & suasu ad coactionem?

Episcoporum Romanorum.

316. 4. *Gregorius I. in quodam decreto illos Reges & Judices, qui decreta sedis Romanæ violaverint, honore suo privandos dicit. Gregorius II. Leonis Imperatori a se excommunicato vectigalia ab Italis solvi prohibuit & proinde parte Imperii eum mulctavit. Zacharias deposuit Childericum & Pipinum Caroli Magni Patrem Regem Francorum creari jussit. Leo III. Imperium transtulit à Græcis ad Romanos. Gregorius V. sanctionem edidit de Imperatore eligendo per septem Germaniæ Principes. Gregorius VII. Henricum IV. Imperatorem deposuit & alium eligi jussit. Innocentius III. Othonem IV. similiter deposuit. Innocentius IV. deposuit Fridericum II. Clement VI. deposuit Ludovicum IV.* Resp. 1. exempla probant factum non jus. 2. quod ex veteribus Historicis multi ea facta laudant, tribuendum est Papalis potentiæ magnitudini. 3. Multi pro Imperatoribus contra Pontifices scripsernnt, proinde ex Scriptura, non ex hominum testimoniis de illis factis judicandum. 4. Pontifices fuêre judices in propria causa, quod LL. prohibitum l. unica. C. ne quis in sua causa. l. 10. de jurisdict. &c. 5. Ob censuram Ecclesiasticam Imp. Reges, Principes non sunt imperiis, regnis ac ditionibus suis privandi. Excommunicatus enim juxta Christi sententiam habendus, *ut Ethnicus & Publicanus* Matth. 18. v. 17. proinde cum eo tanquam cum Ethnico & publicano versandum, jam verò Israelitę in rebus politicis non abstinebant à conversatione cum Ethnicis & publicanis, nam Ethnicorum, sub quorum imperio vivebant, legibus parebant; publicanis vectigalia pendebant atque alia negotia politica cum illis tractabant. Christus ipse infidelibus Principibus vectigalia solvi præcepit, atque idem exemplo suo confirmavit. Matth. 17. v. 27. cap. 22. v. 21. 6. Quoties hæc jura Rom. Pontifex anathematum suorum fulminibus evertere conatus est, Deus horrenda judicia in perfidos exercuit, ut apparet ex miserando exitu Rudolphi Sueviæ Ducis, quem Greg. VII. in Henrici IV. Cæsaris locum suffecerat. Is enim referente Urspergensi & aliis Historicis mandato Papæ à Moguntino coronatus miser post vanam coronam, quæ diu non floruit, malam reportans crucem, in prælio ab Henrico victus, moriensque abscissam dextram perjurii indicem Episcopis demonstravit, dicens: *En vobis dextra, quâ interposita sanctè juravi nihil injuriarum Dn. meo Henric. me facturum, nihil insidiarum comparaturum. Sed ad hanc juramenti transgressionem Apostolica jussio vestraq; persuasio me commoverunt, videte igitur quàm recta via vos vestra monita sequentem duxeritis.*

317. Atque hæc in genere ad exempla à Bellar. allata respondemus, de singulis in specie latè tractant Halminsfeldius in Const. Imperial. Arnisæus de exemtione Clericorum & alii. 1. Leonis excommunicatio fuit illegitima, facta scil. propter stabiliendum idololatricum cultum imaginum. Fascic. tempor. annotat, quod *circa illa tempora Papa plus solito se opponere cœperint Imperatoribus in temporalibus.* 2. De Childerici depositione sic scribit Arthusius com. de rebus in regno Antichristi gestis tom. 1. l. 1. c. 11. Cùm Luitprandus Longobardorum Rex Romam obsideret Greg. III. Pontif. misit Legatos ad Carol. Martellum Pipini patrem in Galliam rogans, ut laboranti Ecclesiæ Romanæ opem ferret. Carolus misericordiâ motus patrocinium Pontificis suscipit & Romam obsidione solvit Luitprando Rege & Compatre suo ab incepto isto amicâ exhortatione retracto. Hoc beneficio adeo sibi obnoxios Romanos Pontifices Princeps Francus fecit, ut postmodum Pipino Caroli filio in re inhonestissima obsequium suum non denegarint. Mortuo Theod. Rege Galliæ vigesimo regnum ad Childericum ejus fratrem circa annum 750. pervenit. Ejus Gubernator, vel ut vocant, Major domus erat Pipinus Caroli Martelli filius. Is ambiebat quidem regnum Galliæ, ipsumque Childericum regno exuere & se regio diademate insignire admodum gestiebat, verum, qua ratione id commodè faceret, cum Dominum eum suum, cui juramento obstrictus esset, agnosceret, invenire non potuit. Suggerebatur autem ei Pontificem Romanum ex potestate Christi & S. Petri, quorum ille esset vicarius ac successor, facilè posse, cùm aliquem regno inidoneum sciret, qualis esset Childericus, submovere & ejus alteri digniori magisque idoneo habenas tradere, tum verò & ipsum & subditos omnes à præstito fidelitatis & observantiæ juramento absolvere. Tametsi igitur primò Pipinus illaudabile & impium esse fateretur datum Regi juramentum violare, tamen cùm de potestate Pontificis ita informatus esset, Legatos hoc nomine ad eum mittendos censuit. Burckhardus igitur Bonifacii Episcopi Moguntini in repugnanda à gentilismo Germania adjutor cum Volrado quodam Pipini Sacellano hujus negotii causâ Romam profectus est & Pontifici, qui tum erat Zacharias, consilium illud aperuit. Pontifex inauditum id esse affirmans, ut regnorum negotiis se Episcopus involvat, diu multumque super ista petitione deliberat, tandem tamen beneficiorum Caroli Patris Pipini memor, consentit Legatis, Pipinumque cum subditis à juramento Childerico dato absolvit, in monasterium detrudit & Pipinum in Regem eligit. 3. De translatione dignitatis Imperialis à Græcis ad Germanos per Leonem III. facta dicimus. *Quod Leo nunquam in sua potestate habuit, illud dare non potuit.* Nec in Italiam nec in urbem ipsam Leo imperium habuit, maximam enim Italiæ partem tenebat Desiderius, ac Leoni in urbe vix fuisse locum docet ejus querela ad Carolum, Itemque legatio, quam Adrianus Leonis Antecessor ad Carolum misit supplex orans, ut se & urbem contra Desiderium defenderet. Nec à Pontifice, sed à Senatu, Clero, populoque Romano Carolus Imperator est designatus. Sic enim scribit Aventinus: *Cùm mulier Constantinopoli imperaret, quod inauditum esse videbatur, putabant Romani se potestatem habere & jus eligendi Cæsarem, quod imperium ex ipsis esset & nominaretur. Tenebat autem Carolus omnes provincias, quæ ad urbem Romanam pertinebant. Itaq; anno Christi 801. Leo Papa, Senatus & Populus Rom. illum designabant Imperatorem.* Marianus Scotus. *Carolus hoc tempore à Romanis Augustus appellatus.* Sigebertus. *Romani uno omnium consensu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumq; per manum Leonis coronant.* Onuphrius. *Cùm primum Imp. &*

An-

Augustus renunciatus fuisset, à Romano Pontifice ungebatur aureoque diademate coronabatur tanquam Romani Imperii imo totius orbis primario Sacerdote, more accepto ab Imperatoribus Orientalibus, qui à Patriarchis Constantinopolitanis primariis Græcanici Imperii Pontificibus consecrati aurea corona redimebantur. Videatur tractatus D. Arnisæi amici nostri singularis de translat. Imperii oppositus Bellarmino edit. Franc. 612. Item oratio Joh. Garsenii de Pontificia Imp. coronatione & *ἀνάμνησις*. Simonis Schardii in polit. Imper. Goldasti part. 4. pag. 296. & 309. 4. De electorum origine plurimùm variant Historicorum sententiæ, quidam ad Carolum Magnum, quidam ad Ottonem III. eam revocant, si quid à Pontifice accessit illud, suasus & consilii fuit, non potestatis. Sed hæc relinquimus Politicis, qui jura sacri Imperii contra Pontificem tutari noverint.

Argumenta Bellar. quib. probat, quod unus idemque possit simul esse princeps Ecclesiasticus & politicus, ab exemplis.

318. Cap. 9. conatur Bellarminus *demonstrare non pugnare cum verbo Dei, ut unus idemq; sit Princeps Ecclesiasticus & Politicus simul*, ubi primò adducit exempla *Melchisedeci*, qui fuit Rex & Pontifex Gen. 14. *primogenitorum*, quibus regnum & Sacerdotium debebatur Gen. 49. *Patriarcharum*, qui præfuerunt suis tàm in iis, quæ ad religionem quàm quæ ad politicam vitam pertinebant, *Mosis* qui fuit summus Princeps temporalis & summus Pontifex Exod. 18. 32. 40. *Heli* qui fuit summus Pontifex & judex politicus annis 40. 1. Reg. 1. & *Maccabæorum*, qui simul Pontifices & Duces politici fuerunt. Resp. 1. Nicolaus I. Pontifex in Epistola ad Michaelem Imperatorem respondet, *ante Christi adventum eosdem Reges & Pontifices fuisse, sed Christum verum Regem & Pontificem ista distinxisse. Cùm ad verum ventum* est (inquit) *ultrà sibi nec Imperator jura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit, quoniam idem Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus propriis actibus & dignitatibus distinctis officia utriusq; potestatis discrevit &c.* c. Cùm ad verum. dist. 96. 2. Hinc Petrus August. Morla. part. 1. emp. juris tit. 2. ff. q. 4. num. 13. scribit. *In lege Naturæ fuisse primogenituræ annexum Sacerdotium teste Hieron. in qq. Hebr. sed ex hoc non debere sumi argumentum ad legem gratiæ, in qua Sacerdotium est à regno separatum.* Interdictum igitur novo Testamento ministris, quod in veteri Testamento Sacerdotibus fuit concessum. 3. In Melchisedeco fuit hoc singulare, gessit enim typum Christi Regis & Pontificis nostri, qui ad Apostolos & ipsorum in Ministerio successores dixit: *Vos autem non sic.* 4. Tempore Patriarcharum nondum constituta erat ordinaria Ministerii ac regiminis politici forma, sed quilibet in sua familia patrium exercebat imperium. 5. Lege divinâ regnum Hebræorum assignatum fuit tribui Judæ, Sacerdotium verò tribui Leviticæ. Josephus & Nicephorus recensent catalogum Pontificum Judæorum ab Aarone usque ad Hierosolymitanum, inter quos nulli fuêre simul Reges. 6. Quamvis fateamur, Leviticum Sacerdotium in V. T. aliquid politici mixtũ habuisse, id tamen in N. T. propter expressum Christi interdictum non debet trahi in exemplum. Olim enim sola tribus Levitica Sacerdotio fuit destinata, quod ipse Bellarm. agnoscit in N. Test. non amplius obtinere, lib. de Clericis c. 6. 7. Moses peculiari & expresso Dei mandato aliquam Sacerdotalis muneris partem ad tempus sustinuit, postquam verò ordinaria Sacerdotii Levitici forma fuit constituta, civilem gubernationem sibi retinuit, Sacerdotium frâtri detulit. 8. Heli & Maccabæorum exempla sunt extraordinaria, quia pertubatus erat Reipubl. status. 9. Quare non producuntur homogenea exempla Christi, Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ Episcoporum?

319. 2. Profert rationes. 1. *Potestas Ecclesiastica & politica non sunt contrariæ, sed utraq; bona, utraq; à Deo, utraq; laudabilis & una alteri servit, ergo non pugnant inter se, ergo simul in eo uno esse possunt.* Rx. 1. Quamvis potestates hę in se ac per se non sint invicem contrariæ, tamen propter Christi interdictum in N. T. non debent ab uno eodemq; homine administrari. 2. Cumq; differant causâ instrumentali, materià circa quam sive objecto, formâ & fine proximo, non possunt ab uno eodẽq; homine ritè administrari. 3. Quid respondebit Bell. si eod. modo quis argumentetur. *Conjugium & Sacerdotium non sunt status cõtrarii, sed uterq; est bonus, uterq; à Deo, uterq; laudabilis & unus alteri servit, ergo non pugnant inter se.* Ergo simul in uno esse possunt. Secunda ratio. *Magis diversa sunt pax & bellum, quam bona temporalia & spiritualia, at unus & idem Rex simul potest præesse senatui & exercitui, togatis & armatis. Ergo multo magis unus præesse potest in temporalibus & spiritualibus rebus.* Rx. Principis politici officium est & pacis & belli tempore subditos tueri, gladium contra turbatores humanæ societatis stringere &c. sed hoc ministro Ecclesiæ non competit, ut simul regimen politicum administret. Tertia ratio. *Potest unus Rex gubernare diversissima regna, quæ diversos mores, leges, ritus & consuetudines habent & potest unus Episcopus regere plurimas Ecclesias. Ergo etiam poterit unus homo regere unum Episcopatũ & unum Principatum.* Rx. quæ invicem comparantur, debent habere unum subjectum *d...*. Sic duo principatus ab uno gubernari possunt, quia unus capax est duorum principatuum, sed Ministerium Ecclesiasticum & principatus politicus simul non potest ab uno administrari, quia unus non est utriusque capax ac ratio administrationis in utroq; plurimum variat, nec est unius sed diversi generis. Regna administrantur vi externâ & gladio corporali, ideò Rex per suos Duces, Principes, Præfectos potest varia regna administrare, sed Ecclesia regitur verbo, gladio scilic. Spiritus &c proinde verbi prædicatio incumbit illi, qui Ministerium Ecclesiasticum administrare cupit. Quarta ratio. *Qui donaverunt Episcopo Romano, aliisq; Episcopis principatus temporales, fuerunt pii homines & propter illas donationes laudantur: qui eos receperunt, iidem plerią; fuerunt boni.* Resp. 1. etiam pii homines quandoque ex infirmitate peccant. Intentio eorum fuit fortassis bona, sed eventus docuit, Deo non probari ut ea confundantur, quæ ipse voluit esse distincta. 2. Qui principatus illos receperunt, non fuêre omnes optimi, unde Bellarm. ipse dicit, *plerosque* ipsorum optimos fuisse. 3. Papa possidet plurima, quæ non habet ex donatione. 4. Missæ, Indulgentiæ, purgatorium sunt tres primarii fontes, ex quibus amplissimi illi reditus Prælatorum in regno Papali profluunt.

2 Rationibus.

320. Ultimò adducit Bellarm. experientiam: *Etsi* (inquit) *absolutè fortè præstaret, Pontifices tractare solùm spiritualia & Reges temporalia, tamen propter malitiam temporum experientia clamat, non solùm utiliter, sed etiam necessariò & ex singulari*

3. Experientia.

singulari Dei providentia donatos fuisse Pontifici, aliisq; Episcopis temporales aliquos Principatus. Si enim in Germania Episcopi Principes non fuissent, nulli ad hanc diem in suis sedibus permansissent &c. Quod autem summus Pontifex jure habeat eum Principatum, probat ex eo, *quia dono Principum habet*, quarum donationum *authentica instrumenta* dicit Romæ extare. Tandem concludit. *Etiamsi nihil horum extaret, tamen abundè sufficeret præscriptio octingentorum annorum. Nam etiam regna & imperia per latrocinium acquisita, tandem longo tempore fiunt legitima?* Resp. 1. Pontifici & Episcopis multos Principatus ab Imperatoribus, Regibus & Principibus donatos esse agnoscimus, sed illi donationes eas non debuissent recipere, sed vestigiis Christi insistere, qui regnum sibi oblatum acceptare noluit. 2. Quibus artibus ac fraudibus Pontifex Romanus Imperatores, Reges & Principes multis Principatibus privaret, ex Historiis notum est, ac legi eâ de re potest Simonis Schardii Hypomnema de fide, observantia & benevolentia Romanorum Pontificum erga Imperatores Romanos. 3. Res ipsa docet, quantæ tenebræ in Ecclesiam hac occasione introductæ sunt, quod Episcopi neglecto suo officio principatus temporales administrare cœperunt. 4. Particulares illæ donationes Ludovici I. Pipini, Mathildæ Comitissæ &c. nondum probant summam illam in omnes Imperatores, Reges ac Principes potestatem, quam Papa sibi vendicat. 5. *Constantini donatio*, quam Pontifices Romani aliàs prætendunt ac Bellarminus generaliter duntaxat tangit, jam olim à multis oppugnata & expugnata est. Videantur Nicolaus Cusanus Cardin. lib. 3. de conc. Cath. cap. 2. Laur. Valla in peculiari declamatione, Antoninus Archiepiscopus Florentinus part. 1. Hist. tit. 8. cap. 1. Hieronymus Cathalanus Alexandri IV cubicularius in Practica, Renus Episcopus Padusanus de vitis Pontificum, Marsilius Patavinus in defens. pacis, Raphael Volaterranus, Aleiatus, lib. 7. parerg. juris cap. 19. Baptista Mantuanus, Baptista Egnatius, Franciscus Petrarcha, Ulricus Hutenus, Aventinus, Vasquius, Balduinus de legibus Constantini lib. 1. Molinæus in comm. ad edictum Henrici Regis n. 133. Anton. Contius lib. 2. subsec. lection. cap. 20. num. 1. Cujacius lib. 1. resp. Papin. ad l. Legatus 20. ff. de offic. Præs. Schneidewin. in procem. Instit. ad rubr. num. 8. ibid. Wesembecius in apostill. ad lit. C. Bodinus 1. de Republ. cap. 9. num. 141. Joh. Dauth. de Testamentis num. 255. Georgius Merula de Vicecomitibus, Brutum Fulmen Hotomanni, Gilbert. Regius lib. 1. ἐναντιοφ. cap. 24. Jacob. de Bellevisо in procem. Digest. Everhardus à Middelburg in Topicis in loco à verisimil. Longoval. in repetit. l. Imperium ff. de jurisd. p. 4. Sichardus cons. feud. 6. num. 28. Schonborn. lib 2. polit. cap. 17. Phil. Camerar. in hor. succisiv. Pruckmannus, Flacius Cent. sit. mend. Papist. p. 45. Wolff. Cent. 16. memorab. p. 769. &c. Æneas Sylvius, qui postea Pontifex & Pius II. dictus in Dialogo, quem adhuc Cardinalis scripsit, *stolidos Legistas* appellat, quod tantopere sudent, an donatio Constantini valeat, *cùm nunquam sit facta*. Bartolus in procem. ff. num 13. & seqq. argumentis, quæ pro ea afferuntur, accuratè respondet, sed postea addit, *quia sumus in terris Ecclesiæ, dico eam constitutionem valere.* Jacobus Spigelius in comment. advers. Güntheri circa annum 1507. scribit, *de Constantini donatione apud nullos extat autores, præterquam in libro decretorum.* Postea addit: *O beatas nugas, quæ tantum constituerunt Imperium.* Veneti à Pontifice rogati, quo jure vectigalia in mari Adriatico sibi vendicarent, falsè responderunt, *authentica privilegia extare in Cancellaria Romana, in altera scilicet folii parte, in cujus priore donatio Constantini extet.*

321. Nec leves sunt rationes, quibus isti & complures alii autores donationem istam oppugnant. Gentilletus in Apol. pro Christ. Gallis cap. 12. fol. 197. undecim argumentis probat, donationem illam nunquam fuisse factam. 1. refertur hæc donatio ad tempus quarti consulatus Constantini & post Baptismum ab eo susceptum, quasi eodem tempore quartum Consulatum gesserit & sacro Baptismi lavacro ablutus fuerit, cùm tamen longè diversa sint tempora. Quartum Consulatum anno Christi 318. gessit, Baptismum autem viginti & amplius annis postea suscepit. 2. Tempore suscepti Baptismatis Sylvester vita functus erat, quia Constantinus mortuus statim post Baptismum susceptum Anno 340. cùm Sylvester septimo anno antea videlicet 334. è vita migrasset. 3. Tempore quarti Consulatus habebat adhuc Collegam Licinium, qui erat Christianorum hostis, quem armis tandem debellavit, sed id plus decennio post quartum Consulatum factum. 4. Quomodo potuit sibi Constantinus Orientalis imperii adipiscendi spem polliceri? 5. Tempore quarti Consulatus nondum reipsâ pacem Christianis indulserat. 6. Eodem tempore bellum civile Romæ gerebatur. 7. Senatus Roman. ex proceribus Ethnicis & paganis magna ex parte adhuc constabat. 8. Divisit filiis imperium, ergo non dedit Sylvestro. 9. ἄστοργος fuisset, si quod liberis jure naturali debetur, Episcopo dedisset. 10. Titulus universalis Episcopi non nisi post Gregorium demum Romano Episcopo attributus trecentis ferè annis post Sylvestrum. 11. Multæ clausulæ insulsæ donationis instrumento sunt infarctæ. Nos sequentia fundamenta urgemus. 1. Donationis illius non meminere Eusebius, qui libros quinque de vita Constantini scripsit, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Basilius, Chrysostomus, nec Damascenus in Chronicis, nec Beda, nec Orosius, unde cum Sigonius in Hist. de Imp. Occidentali ad instantiam Sirleti Cardinalis edictū Constantinianæ donationis in librum tertium retulisset, tamen fundamentum ejus l. 4. subruit, excusatione utens, *se officii sui esse putasse, ut quod Eusebius & multi alii scripsissent, minimè reticeret, licet ab Ecclesia Romana autoritate dissentirent.* 2. Capitulum illud in antiquis decretis non haberi, jam olim testatus est Antoninus Archiepiscopus d. l. Flacius de seipso scribit d. l. *Ego ipse quod coram Deo affirmo, quatuor melioris fidei exemplaria vidi, ex quibus adhuc duo penes me habeo, sunt autem manuscripta, ac ob vetustatem adhuc glossa carent.* Zangerus in orat. de jure Can. refert, *hodiernâ die adhuc inveniri exemplaria, quæ istam donationem non habent.* 3. Ipsum capitulum refertur inter paleas, nec Scholiis à Glossatore dignum fuit habitum. 4. Repugnantia falsitatis testis est. c. Constantinus dist. 96. Romana urbs & tota Italia unà cum Imperio Occidentis donata dicitur Sylvestro, sed c. Fundamentum in decretalibus Sixti lib. 1. tit. 6. de elect. urbis tantum fit mentio. c. futuram 12. q. 1. Melchiades q. suo tempore donatio facta esset, eam commemorat.

sed

ſede. Conſtantinus diſt. 96. ſub Sylveſtro eam demum factam eſſe refert, cum tamen Melchiades ante Sylveſtrum ſub Maximino vixiſſe in Hiſt. Pontificum probetur. Sic Platina, Volaterranus, Sabellicus ennead. 8. lib. 8. Exarchatum Papalem circa annum Chriſti 800. ex donatione Pipini & Caroli Magni initium habuiſſe dicunt, quomodo igitur à Conſtantini temporibus illud deduci poteſt? 5. Regna, quæ Conſtantinus in illa donatione Romano Pontifici aſſignaſſe dicitur, paulò ante mortem filiis ſuis diſtribuit, ſic enim habet Sext. Aurelius Victor. Ad tres orbis Romani dominatio redacta eſt, Conſtantinum, Conſtantem & Conſtantium filios Conſtantini. Socrates lib. 3. Hiſtor. Eccleſ. cap. ult. Naucierus. lib. 2. generat. 11. Zonaras in vita Conſtantis in princ. Conſtantius Orientem & Thracium ſortitus eſt, Conſtantinus. II. regnavit in Gallia, Germania, Brittania & Hiſpania, Conſtans in Italia. Zoſimus Hiſtor. diſertè indicat, natu maximum inter Conſtantini filios patri ἐμώνυμον cum natu minimo Conſtante omnia trans Alpes ſita etiam ipſam Italiam & Illyricum forte partitum fuiſſe. 6. Hiſtoriæ teſtantur Romam tamdiu ſub imperio Romano permanſiſſe, donec circa annum Chriſti 752. in Francorum poteſtatem & inde in Pontificum Romanorum manus pervenerit, nec poteſt negari, Imperatores Romanos per plures quam trecentos annos poſt Conſtantinum tenuiſſe gubernacula urbis Romæ & Italiæ per Præſides & Exarchos. Multi Impp. pôſt Conſtantinum tulêre leges, ad quarum obſervantiam tum populus tum ipſi Pontifices fuêre obſtricti. 7. Ipſum donationis inſtrumentum, quod extat in Catal. teſt. verit. pag. 244. deſcriptum, multa continet fabuloſa, ac Hiſtoriæ illorum temporum contraria, ut oſtendit Doctor Hoë lib. 3. comment. in Apoc. cap. 9. pag. 203.

322. Si vel maximè ea donatio facta eſſet, tamen non valeret, primò quia ad præſcriptionem requiritur omni tempore *bona fides* etiam in præſcriptione immemoriali juxta jus Canonicum. Jam verò Pontifex ſciebat (vel ſcire debebat, quæ in legibus cenſentur paria l. 5. ubi Dd. ſi cert. pet. l. qui fundum 7. §. 2. pro emt.) quod Imperatori in detrimentum & incommodum Imperii non liceat alienare. Hotom. q. illuſtr. 1. p. 23. Deinde deficit *poſſeſſionis continuatio*, quia Pontificum poſſeſſio toties interrupta eſt, quoties Imperator mortuus, qui ſucceſſori & eligendo præjudicare non potuit. Everg. in Top. loc. à plen. poteſt. num. 9. unde Papa Imperatorem de novo electum jurejurando ad ratificandam Conſtantini donationem ſibi obſtringere ſemper ſtuduit c. Tibi Domino diſt. 63. Clem. un. §. ipſaque omnia de jurejur. & cùm Pontificis Tyrannidi ſæpiùs contradictum ſit, eo quoque vitio Romanenſium præſcriptionem laborare conſtat. Denique quæ donatio acceptanti inutilis, ea cenſetur invalida argum. l. mortuo 49. §. Labeo 2. ff. de legat. 2. l. Multum intereſt 34. de verb. oblig. §. non ſolùm ib. Sed ſi talis Inſtit. de Legatis; Jam v. donatio illa ſi fuiſſet facta, Eccleſiæ eſſet inutilis. Refert n. Malleolus de nobilit. *quod illâ ipſa die, quâ Conſtantinus Sylveſtro dederit palatium Lateranum, urbem Romanam ac Italiæ provincias, viſa fuerit in Laterano manus autoris inviſi, quâ ad parietem cunctis videntibus ſimul ac legentibus ſcriptum fuerit. Hodie venenum Eccleſiæ infuſum eſt.* Vaſquius lib. 1. controverſ. uſu frequent. cap. 6. num. 2. ex Salyceto in rubr. C. de verb. ſignif. refert, *eo ipſo tempore de cœlo vocem illam auditam. Hodie venenum eſt infuſum Eccleſiæ & addit, intereſt Eccleſiæ plus æquo non ditari, quò enim magis diteſcit, eo magis periclitatur. Religio peperit divitias, ſed filia devoravit matrem.* Ac diverſa eſſe debet ab Epiſcopali munere dominandi poteſtas.

CAPUT VII.

De Adjunctis Miniſterii.

323. Diximus hactenus de *fine & effectu Miniſterii*, reſtat ut de *adjunctis* ejusdem poſtmodùm diſſeramus. Ad claſſem illam adjunctorum referimus. 1. *Miniſtrorum ſalarium*, 2. *Eorundem conjugium*. Cùm enim tam varia eademque graviſſima ſint Miniſtrorum Eccleſiæ officia, quæ eis non permittunt victum labore manuum vel aliis negociationibus ſibi ſuisque comparare, ideò ut commodius officio ſuo fungi poſſint, dantur illis ſtipendia, quibus ſe ſuosque honeſtè alere & relictâ menſarum curâ verbo unicè vacare poſſint Actor. 6. v. 3. Eadem tamen cum non ſint de eſſentia Miniſterii, ut conſtat exemplo Chriſti & Apoſtolorum, ideò in claſſem adjunctorum referuntur. Viciſſim cùm Apoſtolus requirat in Epiſcopo, ut ſit unius uxoris maritus 1. Timoth. 3. verſ. 1. ideò etiam conjugii ineundi libertas Miniſtris Eccleſiæ relinquenda, quod ipſum cùm non ſit de Miniſterii eſſentia, ideò pari ratione adjunctis ejusdem annumeratur. *Adjuncta Miniſterii.*

SECTIO PRIOR.

De Stipendiis Miniſtrorum Eccleſiæ.

324. **Præmium quod Miniſtris Eccleſiæ fidelib9 promiſſum *ratione conferentium* duplex eſt, *Divinum* & *Humanum*. *Humanum* ſubdiſtinguitur in *honeſtam ſuſtentationem* & *honorem* Phil. 2. v. 29. 1. Theſſ. 5. v. 12. 1. Tim. 5. v. 17. qua appellatione omne pium officium cum reverentia & ſubjectione quadam conjunctum denotatur. *Divinum* diſtingui poteſt partim ratione Eccleſiæ militantis & triumphantis, partim ratione collationis in hac vita. In *militante Eccleſia* merces & benedictio omnis generis fideli miniſtro promiſſa eſt 1. Cor. 9. v 17. Eph. 6. v. 8. non tamen ſine conditione crucis Matt. 10. v. 24. Heb. 13. v. 5. Hæc a. benedictio ratione collationis complectitur gratias ſive *beneficia Dei*, tum *poſitiva*, tum *privativa*. *Poſitiva* ſunt, quæ bonum aliquod per ſe & immediatè afferunt. Talia ſunt argumenta donorum habitualium animi, quę creſcunt in habentib. & exercentib. Matth 13. v. 12. c. 25. v. 29. corporis Pſ. 91, 16. quib. accedit propriæ conſcientię gaudium 1. Cor. 4. v. 4. & aliorum rectè ſentientium teſtimonium. Gal. 4. v. 15. *Privativa* ſunt, quę quia malum avertunt, non niſi conſequẽter & mediatè bonum important. Talis eſt defenſio contra omnis generis hoſtes promiſſa Moſi Ex. 3. v 12. Jer. 1. v. 8. Apoſtolis omnib. communiter Matt. 10. v. 31. c. 8. v. 20. & ſigillatim Paulo. Act. 18, 10. In *triumphante Eccleſia* quale præmium fidelium Miniſtrorum ſit futurum definitè & in ſpecie ſcire non poſſumus Eſ. 64. v. 4. 1. Cor. 2. v. 9. Sed in genere & quantum revelavit Dominus in Script. quæ

id appellat *coronam justitiæ* 2. Tim. 4. v. 8. *gloriæ* 1. Pet. 5. v. 4. *vitæ* Apoc. 2. v. 10. vulgò donum accidentale, quod in peculiari & eminenti quadam claritate & splendore ponitur. **His præmissis primò omnium hoc loco quæritur? *An Ministris Ecclesiæ licitum sit accipere stipendia?* Affirmatam quæstionis partem ex professo cõfirmat Apost. 1. Cor. 9. variis argumentis. 1. *Ex loco parium. Num ego solus ac Barnabas non habemus potestatem non operandi?* v. 6. q. d. Quod reliquis Apostolis est licitum, idem etiam mihi ac Barnabæ licere non est negandum, propter paritatem rationis. Sed reliquis Apostolis licitum est non operari, id est, manuum laborib. victũ quærere, sed ab auditorib. cum accipere. E. etiam mihi ac Barnabæ illud licet. Quod v. Apostolus sibi licitum esse astruit, reliquis etiam Ecclesiæ ministris licitum erit. 2. *Ex jure gentium*, quod declaratur inductione trium exemplorum vers. 7. *Quis unquam stipendiis suis militat? Quis plantat vineam & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* q. d. Quod jure gentium communi licet militibus, vinitorib. ac pastorib. illud ministris Ecclesiæ non est denegandũ. Sed salaria & laboris fructum accipere jure gentiũ communi illis licet. E. 3. *Ex lege Mosaica v. 9. Scriptum est in lege Mosis, vide l. Deut. 25. v. 4. Non alligabis os bovi trituranti. Num de bobus cura est Deo? v. 10. An propter nos utiq; hoc dicit?* Quemadmodum jumenta Deus prohibet à pabulo arceri, ita quoque Ministros Ecclesiæ fructu laboris carere noluit. 4. *Ex simılib.* processu à minore ad majus amplificatis v. 10. *Qui arat, debet in spe arare & qui triturat in spe fructus percipiendi. v. 11. Si nos vobis spiritualia seminamus, num magnum est si carnalia vestra metimus?* q. d. Si ex semente licet sperare messem, & ex triturandi labore sperare fructus, multò magis ex spiritualium bonorum semente licet Ecclesiæ ministris sperare messem bonorum corporaliũ. 5. *Ex ordinatione divina* Sacerdotes V. T. concernente. v. 13. *Nescitis, quoniam qui sacris operantur, quæ de sacrificiis supersunt, edunt? & qui altari deserviunt, cum altari participant? v. 14. ita & Dominus ordinavit, his qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.* Gal. 6. v. 6. æquum esse dicit, ut is qui catechizatur sermone, communicet ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Hisce Apostolicis argumentis addendum est expressum Christi effatum Matt. 10. v. 19. *Dignus est operarius alimento suo*, ubi voce dignitatis admonet justum & æquum esse, ut illis qui in verbo laborant 1. Tim. 5. v. 17. persolvantur stipendia, sed voce alimenti admonet de *αὐταρκείᾳ* ne invigilent opib. congerendis, sed habentes *victum & amictum, διατροφὰς καὶ σκεπάσματα* illis sint contenti. 1. Tim. 6. v. 8. ** Rationes aliàs Scriptura suppeditat quatuor. 1. à genere. *Omnis operarius dignus cibo & mercede.* Ministri verbi sunt operarii. Matth. 9. v. 38. E. 2. à pari. *Nemo militum militat citra stipendium, nemo vinitorum excolit vineam citra fructus ex ea participationem, nemo pascit gregem nisi comedat de lacte illius.* E. pari jure fruuntur ministri in sua militia, cultura & pastura spirituali. 3. à minori. *Bovi trituranti non est obturandum os.* E. multò minus deneganda est merces laboranti ministro. 4. ex æquo & justo. *Qui spiritualia seminant, eosdem carnalia metere fas & jus est.* Rom. 15, 27. 1. Cor. 9, 11. E. Finis ꝓpter quem stipendia ministris Eccl. numeranda, pulcerrimè exprimitur 2. Par. 31, 4. *Hiskias dixit populo habitatorib. Jerusalem ad dandum partem Sacerdotum & Levitarum, ut confortarentur in lege Domini* (i. e. ut eò majori diligentia cultui divino vacare possent, à quo per curam vict' abstraherentur) **Ceterum quod Matt. 10, 10 dicitur, *operarium dignum esse alimento suo*; id Luc. 10, 7. sic effertur, *operarium dignũ esse mercede sua*, ne dimensum aliquod cibariũ absq; ulla laboris remuneratione alia ministris Eccl. convenire quispiam cavilletur. ** Alii ad affirmativæ sententiæ probationem adducunt. 1. *Testimonia.* 1. V. T. Num. 18, 31. Deut. 18, 1. quod repetit Apostolus 1. Cor. 9, 13. 2. N. T. Matt. 10, 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Luc. 10, 7. *Manete in domo &c.* 1. Cor. 9, 7. usq; ad 14. ubi ex Script. & Natura hoc jus deducit. Gal. 6, 6. *Qui instituitur.* 1. Tim 5, 17. & 18. *Qui benè præsunt &c.* 2. *Exempla.* 1. V. T. Levitæ & Sacerdotes vivebãt ex proventib. & reditib. lege ceremoniali imperatis, quorum alii fuerunt stati & certi, alii ambulatorii & quodammodo dubii. Prioris generis erant 1. decimæ agrorum, vinearum, olivetorum, hortorum Nu. 18, 21. 2. primitiæ Num. 5, 9. c. 18, 8. 3. portio certa ea primogenitis gregis, jumentorum offerendorum Domino Deut. 15, 19. & pecunia pro redemtione primogenitorum ea hominib. Ex. 22, 29. 4. pectusculum & armus dexter ea hostiis pacificis Lev. 7, 31. c. 10, 14. 5. panes propositionis 12. singulis Sabbatis apponendi Lev. 24, 8. 6. carnes residuæ ea sacrificiis & panes azymi in canistro consecrationum Ex. 29, 32. Lev. 8, 31. Posterioris gen. erant 1. voluntariæ oblationes. Deut. 12, 17. It. votiva eorumq; redemturæ Lev. 27. 2. sacrificia cùm pro delicto tum pro peccato Lev. 7, 32. Deut. 18, 3. c. 23, 12. restitutio rei defraudatæ cum quinta parte pretii Nu. 5, 8. 2. N. T. utpote. 1. Apostolorum. 1. Cor. 9, 4. 2. Pauli 2. Cor. 11, 8. Phil. 4. 10. **

Q. 1. *An ministris Ecclesiæ licitum sit accipere stipendia.*

325. Apud fratres Waldenses ministri operis manuariis victum sibi quærunt, ac Anabaptistæ negãtem quæstionis partem defendũt **(De Anabaptistis quod negent licitum esse stipendia accipere, testis est Wigand. de Anabapt p. 8. ea Col. Emdensi & Danæus in com. 1. Tim. 5. p. 307. Quidam distinctione utendum censent & quod alias per se semper licitum esse concedũt nobiscum, id aliquando per accidens & in certis casib. illicitum volunt, nempe si Ecclesia vel primum plantetur & auditores nondum intelligant dignitatem & necessitatem Ministerii & proinde ad conferendum stipendium alendosque Ministros sint difficiles, aut etiam putent, mercedem esse compensationem charismatũ spiritualium, vel plantata non sufficiat ad sustentandũ suum pastorem, ad quod se teneri agnoscit & promta foret, nisi egestate impediatur: hîc petere & requirere stipendium, eoq; denegato operam Ecclesiæ suam denegare si quis volet, is se Dei gloriæ in propagando Evangelio & hominum salutis minorem, quam sui rationem habere declarabit. Martyr in Loc. com. tom. 1. class. 4. loc. 2. §. 3.) ** hisce potissimum usi fundamentis. 1. *Mich. 3, 11. reprehenduntur Sacerdotes, qui in mercede docebant & Prophetæ, qui in pecunia divinabant.* Rx. aliud est *μισθοφορία* aliud *φιλαργυρία*. Reprehenduntur, qui ob pecuniam à ditiorib. emungendam falsa docebant, qui loquebantur placentia ac felicem Reip. statum pollicebantur, ut stipendia liberaliora acciperent, cùm potiùs auditorum suorum peccata acriter taxare & comminatione pœnarũ ad pœnitentiam eos hortari debuissent, sed ex eo inferri nequit, illicitum esse accipere stipendia, quia illis ipsis Sacerdotib. qui ob avaritiam accusantur, Deus liberalem sustentatio-

nem

nem in lege sua constituerat. 2. *Christus ad Apostolos dicit Matt.10,8. Gratis accepistis, gratis date. v.9 Non possideatis aurum neq; argentū, neq; æs in crumenis vestris, neq; peram ad iter, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neq; virgam.* R. Christus ipse ibidem addit, *dignum esse operarium suo alimento & suâ mercede*, ergo non possunt hæc verba eò torqueri, quasi nefas sit Ecclesiarum ministris, accipere salaria. Ipse etiam à mulierib. τὰ ὑπάρχοντα accepit, Luc.8,3. ac γλωσσόκομον habuit, cujus cura Judæ Ischariotæ fuit demandata Joh.12.6. Priora igitur verba, ut ex συναφείᾳ textus apparet, secundum subjectam materiam de miraculosis sanationib. sunt intelligēda, ne sc. Apostoli donū miraculorum vel beneficia, quæ per illud conferuntur, venalia prostituant ac Simoniam exerceant, sed ex eo inferri nequit, pro laborib. quos in ministerio Pastores sustinent, ipsis non esse persolvenda stipendia. In posteriorib. verbis mandatum temporale ad primam illam in Judæā ablegationem duntaxat spectans proponitur, ut colligitur ex verbis Christi Luc.22.v.36. *antea misi vos sine pera, nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram.* It. ex Historia Petri Act.12,8. ubi Angelus illum soleas & sandalia subligare jubet. Cùm n. Apostoli primam illam legationem festinanter obire & absolvere deberent, ideò Christus omnib. illis quæ iter remorari possent, eis interdixit, atq; in his quæ ad victum pertinent à solo Deo cordis fiduciâ ipsos pendere voluit. 3. *Paulus dicit Act.20. v.34. Argentum & aurum aut vestem nullius concupivi seq; Evangelium ἀδάπανον apud Cor. prædicasse testatur.* 1. Cor.9. v.18. R. ἐπιθυμία argenti, auri ac vestium illicita & inordinata reprehēditur, sed μισθοφορία necessaria approbatur. Ipse quoq; Apostolus se jure suo uti noluisse ibidem evidenter asserit, ergo stipendia accipere juris esse præsupponit, quibus v. de causis eo jure uti noluerit, expositum fuit in tract. de Evang. §. 100.

2 *An ditioribus id licitum sit*

326. Quæritur 2. *An ministris Ecclesiæ, qui vel ex patrimonio vel ex hereditate habent, unde vivant, nihilominus liceat accipere stipendia, an verò de suo vivere teneantur?* Prosper lib. 2. de vita contemplativa c.9. & seqq. disputat, *non posse Clericum sine gravissimo peccato vivere ex bonis Ecclesiasticis, si habeat bona propria, unde sufficienter alatur*, ac probat hac ratione. Bona Ecclesiastic. non dantur Clericis in premium laboris, sed solùm ut sustententur & necessaria ad vitam habeant. E. si necessaria suppetunt, non debent temporalia in præmium laboris accipere. ** *Clericos illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quib. parentum & propinquorū nulla suffragantur bona, qui a. bonis parentum & opib. sustentari possunt, si q. pauperum est accipiūt, sacrilegiū profectò committunt & per abusionem talium judiciū sibi manducant & bibunt.* Hier. & habetur cap.6. caus.1. q.2. Ib. c.7. *Pastor Ecclesiæ iis, quib. sua sufficiunt, non debet aliquid erogare, quando nihil aliud sit habentib. dare, q̄ perdere, nec illi qui sua possidentes dari sibi aliquid volunt sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, accipiunt.* ** Alii idem probāt ex can.41. Apost. ubi statuitur, *ut Episcop9 accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamen indigeat.* E. à contrario sensu, si non indiget, accipere non debet. Idipsū repetitur in conc. Antioch. c.25. Sed testatur ipse Prosper, suam illam opinionem visam fuisse multis duram, eò quod esset nova. Proinde cùm operarius sive dives sive pauper dignus sit mercede sua Luc.10,7. cumq; jure divino ac naturali ministris Ecclesiæ stipendia debeantur 1. Cor. 9. v.11. & seqq. ideò indiscriminatim ac promiscuè singulis ministris Ecclesiæ subministret stipendia, si vel maximè unus itemq; alter habeat, unde vivat. ** Modus conferendi Ministris salaria triplex observatur. Vel n. *de novo* conferri necesse est ab auditorib. ad salaria Ministrorum, vel *ex collatis* olim ad hunc & ad alios usus numeranda sunt stipendia. Vel deniq; *utroq; modo* providetur necessariæ & honestæ Ministrorum sustentationi. Omnes hos & singulos modos licitos statuimus, an verò ubiq; & semper sint pariter utiles, meritò dubitatur. &c. Tarnov. disp. de Min. Eccl. Mod9 rectè accipiendi colligitur ex Joh.21,15. & seq. 1. Pet.5,2. Aug. tr.123. in Joh. Chrys. l.2. de Sacerd. videlic. ut Ministerium suscipiatur ex amore Dei, gloriæ & salutis hominū promovendæ nō ex studio quærendi quæ sua sunt. Conf. Luth. tom.6. Germ. Jen. f.39. ** Notari insuper hîc potest 1. In nostris Ecclesiis Nobilium ac opulentiorum filii rarò se conferunt ad Theologiæ studium & Ecclesiæ ministerium, ut paucissimi sint, qui sufficientem ex propriis bonis sustentationem habeant. E. propter exempla paucorum non discedendum à regula generali. 2 Christus facilè potuisset immediatè sibi suisq; Apostolis de victu & necessariis ad vitæ sustentationem per miraculum prospicere, sed placuit ipsi vivere ex iis, quæ ipsi à piis subministrabantur, Luc.8,3. suo ut doceret exemplo, etiam illis Ecclesiæ Doctorib. esse dandum, qui de suo habent, unde vivant. 3. Si ministri, quib. de suo, unde se suosq; alant, suppetit, ordinaria stipendia negligant, reliqui in invidiam adducuntur, qui salaria accipiant, sed & successoribus injicitur difficultas impetrandi sustentationem ab auditoribus consuetudini non solvendi stipendia assuetis. 4 Melchisedecus Sacerdos Dei altissimi regias habebat facultates, quales quidem regum ejus temporis fuerunt, nihilominus tamen ab Abrahamo decimas accipit, Gen.14,20. ergo non agunt injustè illi Ecclesiæ ministri, qui stipendia accipiunt, etiamsi è suis patrimoniis vivere possint. 5. Qui præmia stipendiorum accipere recusant facilè in suspicionē adduci possunt, quod peculiaris cujusdam sanctimoniæ gloriolam aucupentur, & singularem præ reliquis ὑπεροχὴν sibi vendicent. Si quis tamen majori cum fructu gratis docere possit, ac sufficientem omninò sustentationem habeat, illi consulendum est, ut jure stipendia exigendi non utatur. Ac qui stipendia accipit, licet bonis abundet propriis, ille in conferendis eò liberaliùs in pauperes eleemosynis pietatem suam probet, caveat etiam, ne rigidius ab indulgentib. stipendia exigat, neve congerendis opib. scandalum cuiquam præbeat. ** Illos tandem qui bona patrimonialia habent posse simul bona Ecclesiastica habere sive stipendium ex ærario Ecclesiastico accipere affirmat glossa & Joh. de Turrecremata in c. Clericos 1. q.2. Consentit eidem P. Martyr in L. C. class.4. loc.2. §. 2. & seq. & Jun. in animadvers. ad Bellarm. 1. de Cleric. cap.27. **

327. Quæritur 3. *An armenta alere & agriculturam exercere Ministris Ecclesiæ planè sit prohibitū?* Non quidem probamus eorum Ecclesiæ Ministr. φιλοχρηματίαν & præposteram victus comparandi rationem, qui majorem alendi pecoris & colendorum agrorum, quàm studiorum, negotiorum Ecclesiasticorum, ac promovendæ auditorum salutis curam suscipiunt, quos rectius Pastores armentorum πολυάρνας, φιλομήλους καὶ πολυβούτας, quam Pastores Ecclesiæ & ministros Christi dixeris, contra 3. *An ministris licitum armenta alere.*

quos

quos meritò usurpatur illud Eccles. 38. v. 26. *Quomodo sapiens evadat, qui tenet aratrum, qui gloriatur in fusto stimuli, boves agitans & nutritus in operibus eorum, cujus in ore atq; sermone taurorum progenies solùm versatur? v. 27. is ad sulcos ducendos animum suum applicat & ad pabula vaccis paranda vigilantiam præstat*: interim non potest absoluiè & simpliciter improbari in Ecclesiæ ministro, si absq; officio & studiorum jactura aliquam rei familiaris curam habeat, quæ cùm in alendis armentis & colendis agris apud quasdam parochias sit occupata, ideo non potest præcisè repudiari. Sancti Patriarchæ & aras Deo extruxerunt prædicantes in nomine Dei & aliquam simul rei pecuariæ colendisve agris impenderunt curam. De Spiridone Cypri Episcopo refert Socrates lib. 1. Hist. cap. 8. quòd *cùm Episcopatus munere fungeretur, oves etiam paverit, & cùm fures quodam tempore nocte concubia clam in oviliarium irruissent, ovesque inde surripere molirentur, vi & efficacia precum sancti viri religatis à tergo manib. per noctem ibi astricti & exorto Sole deprehensi fuerint, quos tamen ille non modò precib. suis vicissim solverit, sed ariete insuper donatos dimiserit dicens: Vobis istum dono, ne frustrà vigilasse videamini.*

4. *An exæquanda omnium Ministrorum stipendia.* 328. Quæritur 4. *An exequanda omnium Ecclesiæ Pastorū, eorum præsertim, qui in pagis vivunt, stipendia?* Videri alicui posset commodum & cum Ecclesiæ fructu conjunctū, si agri, vineæ, prata &c, ex quorum annuis fructib. Ministri Ecclesiç in plurib. locis sustentantur, precio divendantur, vel eorum cultura ruricolis pro certis reditibus annuis commendetur, atq; interim Ministris certa pecuniæ summa & quidem omnib. æqualis numeretur, hac n. ratione Ecclesiæ pastoribus nullum ex terræ cultura in studiis & Ecclesiasticis officiis objici posset impedimentum, neque quærerent subinde novas sedes, quas existimant esse opimiores & proventib. gaudere meliorib. Verùm distinguendum est vitiosum accidens à re ipsa; alere armenta & agros colere per se nullum objicit Ministerio impedimentū, si modo debito tractetur; pastores Eccl. ob ditiores proventus subinde mutare parochias vitiosum est, sed potest huic vitio aliter occurri, q̃ per defalcationem & exæquationem salariorum Ecclesiasticorum. In Const. Eccl. Elect. Sax. f. 87. prohibetur Ministerii Candidatis & Ecclesiæ Ministris, ne suo sibi arbitrio certum eligant ac denominent locum, sed operam suam Ecclesiæ offerant & Consistoriis sua gravamina exponant, interim non prohibentur Ministri, agros, quos majorum pietas sustentationi Ministerii voluit addictos atq; addicatos colere, quin potiùs dotalium servitia, operæ sc. manuariæ ac serviles à colonis præstandæ ipsis confirmantur. In artic. generalib. c. 27. f. 349. Dieweil an etlichen Orten von den löblichen Vorfahren/ alten Herschafften oder Collatorn zu den Pfarten dotales, das ist/ Dienst oder Fröhnleute verordnet/ auf daß die Pfarrer Leute zu Dienste haben/ und jhre Güter desto geruhiger und besser bestellen können/ sollen durch jedes Orts Obrigkeit und Visitatores die Leute vermahnet werdē/ solche Dienste willig und gerne jhren getrewen Seelsorgern zu leisten/ c. 30. fol. 315. expresse prohibetur, ne salaria Ministrorum diminuantur, vel bona Eclesiastica in ærarium Collatorum inferantur. Nachdem auch etliche Collatores zum theil die Pfarrgüter an sich ziehen/ zum theil mit den Pfarrern/ so bey jhnen umb Dienst anhalten/ pacisciren, und sich mit jhnen vergleichen/ was sie in der Pfarrnützung schwinden lassen/ und wie lange sie dieselbige besitzen sollen/ darbey kein Gedeyen noch Segen / darzu die Kirchen mehrmals der Ursachen mit untüchtigen Dienern versehen/ auch solcher Abzug wieder GOtt und die Keyserlichen beschriebene Rechte / sollen die Visitatores besonders darob und daran seyn/ darmit was einmal zur Pfarr und Gottesdienst ergeben und verordnet/ auch darbey bleibe/ und solcher gestalt die Kirchendiener jhren gebührenden Unterhalt haben mögen/ und so von jemand / wer der auch seyn möchte/ heimlich oder offentlich hierwider gehandelt/ sollen beyde Pfarrer und Collatores ernstlich gestrafft werden. Denique cùm nec Dei dona nec labores Ministerii nec familiæ numerus inter Ecclesiæ Ministros sint æqualia, ideo non videtur commodum salaria exæquare & quæ à piis majorib. determinatè ad hanc parochiam legata sunt, ad aliam parochiam vel etiam alios usus convertere.

5. *An in privata Confessione aliquid accipiendum.* 329. Quæritur 5. *An nefas sit Ecclesiarum Ministris in privata ἐξομολογήσει à confitentibus muneris loco aliquid accipere?* Valdè hoc improbat Jodocus Naum, & alii ex Calvinianis, qui etiam ipsam privatam Confessionem & Absolutionē hoc argumento ex Ecclesia eliminendam censent. Sed abusus separandus est à vero & legitimo usu. Non probanda est Simonia pontificia, quâ spiritualia beneficia corruptibili auro & argento venduntur, quam jampridem damnavit Petrus Act. 8. v. 20. Nec probanda esset illorum φιλαργυρία, qui absolutionem alicui impertire recusarent, nisi numeratâ prius pecuniâ; removenda quoq; ex animis simpliciorum esset perversa illa opinio, si qua tamen inhæreret, quasi peccatorum remissio interventu illius pecuniæ à Pastorib. ematur, interim simpliciter & absolutè improbari nequit, accipere in audienda privata Confessione ab auditoribus præsertim ditiorib. aliquod honorarium. Cùm n. quovis tempore licitum sit illi, *qui catechizatur sermone, communicare ei in omnib. bonis, qui se catechizat* Gal. 6. v. 6. cccur eo tempore id prohibitum esse censendum? in V. T. ex sacrificiis quædam ad Sacerdotes redibant, nemo tamen illis Simoniæ dicam propterea scripsit vel scribere potuit. Abstineant tamen omni mali specie, & si metuitur scandalum, moneantur auditores, ut alio potiùs tempore suam erga Ministrū beneficentiam & εὐεργεσίαν declarent. **Q. 6. *An decimæ ex justitia debeantur Ministris Ecclesiæ an v. sint dona gratuita seu pura Eleemosyna?* Prius asserit Bell. 1. de Cleric. c. 25. Zepperus l. 4. explan. l. Mosaic. c. 10. Posterius olim asseruit Wicleffus, hodie tuentur Anabaptistæ & Anti Trinitarii. Nos mediæ insistim⁹ viæ, sustentationem Ministrorum statuimus esse juris divini ac necessitatis, sed modū & quantitatem ex pietate, caritate & commoditate metiendam dicimus. Notat Bellar. d. l. *decimarum nomen hic sumi ἐν πλάτει pro iis quæ debentur vel juxta quantitatem lege divina determinatam, quâ solvuntur integra decima, vel juxta quantitatem consuetudine loci determinatam, quæ solvitur minus quam decima & tamen vocatur decima.* Argumenta Bell. hæc sunt 1. *ex jure Naturæ. Qui pro populo laborant, illis populus alimenta debet. Ministri verbi non minus pro populo laborant quam Reges & Principes.* R. non est quæstio de genere, an verbi Ministris debeantur stipendia, sed de specie & quantitate. 2. *ex jure divino, tum ex V. T. Lev. ult. v. 30. Num. 18. v. 21. Mal. 3. v. 10. ubi Deus jubet Levitis dari decimas. Easdem dari voluit ministris N. T. quia fundamen-*

damen-

damentum legis est morale & quia justitia Christianorum plus debet abundare quam Pharisæorum & Scribarum: tum ex N.T. Matt.22.v.21. reddite quæ sunt Dei Deo. Mat.10.v.10. Dignus operarius. 1.Cor. 9.v.7. Dominus ordinavit &c. ℞.1. jus decimarum in V.T. dandarum non fuit Naturæ seu morale sed Ceremoniale fundatum in distributione terræ Canaan inter duodecim tribus filiorum Israel quæ omnes habebant suam peculiarem portionem solâ Leviticâ exceptâ cujus portio erat Domin⁹ Num. 18.v.20. Deut.18.v.2. id quod ipse Bell.d.l. agnoscit. Huic populo quia ad cultum divinum serviebant Levitæ, jus Naturæ quidem dictitat ipsis aliquid dandum, modum v. & quantitatem, de qua sola hîc quæstio, definivit illa proportio distributionis terræ Canaan, cui par in N.T. ostendi nequit. 2. probatio addita genus duntaxat non speciem, de qua unicè quæritur confirmat. 3. Matt.5.v.20. non agit Christus principaliter de justitia operum. 4. Inverti potest hæc probatio. Si Christianorum liberalitas erga Ministros abundare debet supra Judæorum erga Levitas, utiq; non tenentur præcisè decimas dare. *3. ex jure Ecclesiæ sive decisionib. Conciliorum & decretis Pontificum.* ℞. decreta illa aut fuerunt particularia certarum regionum & nationum, aut hominum quorum interest nempe Pontificum, eisque adhærentium.**

SECTIO POSTERIOR.
De Conjugio Ministror. Ecclesiæ.

Status controversiæ de cœlibatu sacerdotũ. 330. Gravis adversaria de hac quæstione cum Pontificiis nobis constituta est, illi quippe ad cœlibat⁹ perpetui legem eos, qui in majoribus, quos ita vocant, ordinibus constituti sunt vel constitui volũt, astringunt, nos contrà Ministris Ecclesiæ conjugii libertatem permittimus, ac jure divino illis permissam esse statuimus. Antequam verò nostræ sententiæ argumenta proferantur, rectè formandus erit quæstionis status. Non hoc quæritur, an omnes qui in Ministerio constituti sunt vel constitui expetunt, uxorati esse debeant, id n. nequaquam dicimus, sed illis qui peculiari continentiæ dono instructi sunt, extra conjugium vivere facilè concedim⁹, neve quis objiciat Const. Eccl. Elect. Sax. in nostris Eccles. receptam, in qua art. gener. 16. f. 337. requiritur, *ut Ecclesiæ ministri, si adhuc cœlibes sint, conjugium ineant*, illud namq; proponit regulam, à qua peculiariter illi, qui singulari continentiæ dono instructi castè vivere & possunt & volunt, intelliguntur excepti. Hoc ergo in quæstione est, an jure divino cœlibatus sacris Ordinib. Ecclesiast. sit annexus, vel Ecclesia cœlibatus jugum tanquam necessarium Ministris imponere possit ac debeat. Utrumq; negamus, Pontificii contra legem cœlibatus sacrificulis imponunt, cujus originem quidam ad jus divinum, quidam ad Ecclesiæ, h.e. Pontificis Romani constitutionem referunt. Argumenta sententiæ nostræ potiora hæc sunt.

Pro conjugio Ministrorum 1. ex Scriptur. dictis 1. ex 1. Tim. 3. v. 2. Episcopum oportet esse unius uxoris maritum. 331. Primò Spiritus S. per Apostolum Paulum accuratè describit virtutes, quas Deus in Episcopo requirit, nuspiam verò cœlibatus legem illis imponit, quin potius requirens, ut *Episcopus sit unius uxoris maritus*, 1.Tim.3.v.2. Tit.1.v.6. ostendit, non esse repudiandum ab officio Episcopali eum, qui in conjugio vivit, modò sit *unius* tantum & non plurium simul uxorum maritus. Argumentum potest esse tale. Si maritus unius uxoris in Episcopum eligi potest, consequens erit, conjugium non ita pugnare cum Ministerio Ecclesiastico, ut in una eademque persona conjungi nequeant. Sed verum prius, ut apparet ex textu Apostolico. Cùm enim dixisset v.1. *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, mox subjungit v.2. *Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris maritum.* Ergo & posterius. Item si virtutes, quas Apostolus in Episcopo requirit, etiam in illo locũ habere possunt, qui est unius uxoris maritus, consequens est maritum & Episcopum esse nequaquam invicem pugnare. Sed illud. Ergo & hoc. Excipit Bellarminus. 1. *Falsissimum esse, quod inter dotes ac virtutes absoluti Episcopi ponatur conjugium, cùm quotquot sanctissimi Episcopi fuerunt, omnes continentes fuerint, cũq; idem Apostolus 1.Cor. 7. hortetur ad continentiam, dicens bonum esse innuptis ac viduis, ut sic permaneant.* ℞. conclusio argumenti nostri sic habet, conjugium non ita pugnare cum Ministerio Ecclesiastico, ut in una eademque persona conjungi nequeant. Item esse maritum & Episcopum nequaquam invicem pugnare, idquod ex hoc loco Apostolico evidenter probatum dedimus. Clem. Alexand. lib.3. strom. *Unius uxoris virum utiq; admittit sive sit Presbyter, sive Diaconus, sive Laicus utentem matrimonio citra reprehensionem.* Chrysost. homil.10. in 1.Tim.3. *non hoc veluti sanciens dicit Apostolus, q. non liceat absq; uxore Episcopum fieri, sed ejus rei modum constituens. Judæis quippe licitum erat etiam secundo matrimonio jungi & duas simul κατα ταυτὸν habere uxores.* in cap.1. Tit. homil. 2. *Cujus rei gratia hujusmodi hominis in medium adducit? Obstruere prorsus intendit, hæreticorum ora, qui nuptias damnant, ostendens eam rem culpa carere, imo ita esse preciosam, ut cum ipsa etiam possit quispiam ad sanctum Episcopatus solium evehi.* Quod Bellar. satis confidenter pronunciat, *quotquot sanctissimi Episcopi fuerunt, eos omnes fuisse continentes*, i.e. extra conjugium vixisse, de eo ex sequentib. fieri poterit judicium. Nos in Sacerdotib. atq; aliis dono continentiæ instructis nequaquam improbamus cœlibatum, sed pugnamus contra cœlibatus jugum omnibus Sacerdotib. indiscretè impositum. 2. *Chrysostomum & alios Patres docere, quod Paulus non tulerit legem, ut Episcopi habeant uxores, sed solùm ne non habeant vel non habuerint plures quam unam.* ℞. Quorundam recentiorum sententia est, Paulum hoc loco tradere generalem regulam, quod Episcopi debeant in honesto conjugio vivere, à qua tamen regula excipiantur, qui peculiari continentiæ dono instructi extra conjugium vivere & volunt & possunt, sicut generalis regula est. *Non est bonum hominem esse solum*, Gen. 2.v.18. cujus exceptio proponitur, 1.Cor.7.v.8. *bonum est innuptis ac viduis, si sic permanserint*; nimirum, qui donum hoc proprium à Deo habent, illis extra conjugium vivere bonum est propter *præsentem necessitatem* v.6. Hæc interpretatio nec absurda est, nec analogiæ fidei repugnans, unde ex parte probatur à D.Chemn. part.2. loc. cap. de castitate pag.537. *Apostolus* (inquit) *describens idoneum & expeditum Episcopum dicit: sit unius uxoris vir, non quod illos excludat, qui se castrarunt propter regnum cœlorum, sed quia donum cœlibatus paucis datum est & singulæ Ecclesiæ opus habent ministris, talem descripsit sanctimoniam Episcopi, non quæ consistat in singularib. donis, quæ paucorum sunt, ut miraculorum, linguarum, vaticiniorum, cœlibatus &c. sed quam Deus piis Doctorib. omnibus largiturum se promisit.* Præferimus tamen alteram, quæ est Chrysostomi & aliorum ex veteribus, quam approbat

probat Lutherus in propoſitionibus de digsmia, quâ verba Apoſtoli accipiuntur *negativè non poſitivè*, ita ut oon teneatur Epiſcopus habere unam, ſed teneatur non habere plures fœminas unà cum uxore legitima, quâ ratione τὸ oportet non pertinet ad verbum uxoris, ſed ad verbum unius, nec infert ſimplicem & abſolutam conjugii neceſſitatem, quaſi non poſſit eſſe Epiſcopus, qui non ſit maritus, ſed conjugii libertatem ad ejusdem tamen leges reſtrictam, ne ſcilicet Epiſcopus, ſi in conjugio vivere velit, ſit πολύγαμος. Veritatem hujus interpretationis videtur agnoſcere ipſe Bellarminus, quando ſcribit, *requiri ab Apoſtolo, ut Epiſcopi non habeant vel habuerint plures uxores, quam unam*, ſed latet in verbis ὑπ αλόν τι duplici ratione, primò quod τὸ *non habere plures uxores*, eo modo intelligit, quaſi etiam ſucceſſivè non liceat Epiſcopo plures uxores ducere, cùm Apoſtolus excludat ſolum eos, qui κατὰ ταυτὸ uno eodemque tempore ſimul plures uxores habent, deinde, quod verbis quidem concedit, Apoſtolum tuliſſe legem, ut Epiſcopus non habeat plures uxores, quàm unam, ſed revera hoc intelligit non de tempore eo, quo eſt Epiſcop9, ita n. promtè inferri poſſet, prohibet habere plures uxores, quam unam, ergo concedit habere unam; ſed de tempore ante ordinationem, unde etiam addit, *vel habuerint*, quæ verba juxta ſonum externum ſunt disjunctiva, ſed ex mente Bellarmini ſunt exegetica, hoc enim vult Bellarminus, quod Apoſtol9 legem tulerit, ne quis in Epiſcopum eligatur, qui habuerit plures ſucceſſivè uxores, quàm unam, in quam claſſem etiam refert eum, qui duxit viduam vel ab alio repudiatam, ut poſtea apparebit. Urgemus autem contra Bellarminum verba textus Apoſtolici. Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, non dicit, δεῖ ἐπίσκοπον γεγονέναι ſicut quidam jam olim expuncto vocabulo εἶναι ſubſtituerunt præteritum illud γεγονέναι, ut probarent ad Epiſcopatum admitti eum, qui aliquando habuerit uxorem, non autem qui nunc habeat, teſte Euſeb. lib. 1. demonſtr. Evangel. cap. 9. quorum ſententiam cupidè amplectitur Bellarminus, ſed notanter dicit, δεῖ ἐπίσκοπον εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. Ac quilibet cogitet, quàm abſurdum foret, ſi de reliquis illis Epiſcopi requiſitis, ad quæ verbum εἶναι æqualiter extenditur, dicatur, *oportet Epiſcopum fuiſſe irreprehenſibilem, ſobrium, prudentem &c.* Quid quod Apoſtolus eodem in loco, cùm Epiſcopi virtutes ac requiſita deſcripſiſſet, deſcribit etiam *quales debeant eſſe eorum uxores*. Ergo loquitur de illis, qui non habuerunt olim uxores, ſed qui jam habent. Viderunt hanc difficultatem Pontificii, ideo triplici ratione illi occurrere voluerunt. Primò Papa Calixtus tom. 1. Concil. Epiſt. 2. *per uxorem* intelligit *Eccleſiam, ut Epiſcopo prohibitum intelligatur, ne plures quam unam regat Eccleſias*, ſed Apoſtolus notanter loquitur de tali uxore, ex qua liberos ſuſceperit Epiſcopus, quos ipſos quales eſſe oporteat, ibidem addit, unde Salmeron in comment. hoc loco ſcribit, *ſenſum hunc eſſe quidem myſticum, ſed minimè ſolidum nec ad mentem Apoſtoli*. Secundò quidam reſpondent, hoc διάταγμα *Apoſtoli eſſe temporarium ac valuiſſe in primæva duntaxat Eccleſia, cùm propter paucitatem eorum, qui ad Epiſcopatum idonei, etiam conjugati erant eligendi, noſtrorū v. temporum rationem eſſe diverſam.* Atqui ſi conjugium in primis Eccleſiæ temporib. quæ ab Egeſippo apud Euſebium lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap. 21. *virginitati* ejuſdem conferuntur, honeſtum conjugium non pugnavit cum Miniſterio, quò minus in una eademq; perſona ſociari potuerint, utiq; etiamnum non pugnabunt inter ſe invicem. Deniq; Bellarm. reſpondet, *Paulum quando dicit, mulieres ſimiliter pudicas vel loqui de mulieribus generatim, vel de Diaconiſſis, quæ viduæ erant, vel ſi loquatur de uxorib. Epiſcoporum & Diaconorū loqui de uxorib, quas acceperant ante ordinationem, non quas poſtea accepturi eſſent.* Atqui priores duæ explicationes cum ſerie textus non congruunt, ac ſecum quodammodo pugnant. Si n. de mulierib. in genere Apoſtolus agit, non poteſt dici, quod de Diaconiſſis viduis tantum agat. In poſteriore acceptamus, q conceditur loqui Apoſtolum de uxorib. Epiſcoporum & Diaconorū, quas ante ordinationem acceperant, & ex eo inferimus. Si licuit in primitiva Eccleſia in Epiſcopos & Diaconos eligere eos, qui uxores acceperant, utiq; adhuc hodie licebit conjugatos in Miniſterium aſciſcere. Oppoſitio illa Bellarminiana, inter uxores, quas ante ordinationem acceperunt Epiſcopi & quas poſtea accipiunt, eſt illegitima. Si n. Epiſcopo ſalvo Epiſcopali officio licet eſſe maritum, perinde eſt, quo tempore maritus eſſe incipiat, quemadmodum ſi licet Chriſtiano gerere Magiſtratū, perinde eſt, ſive ante ſuſceptum Magiſtratum fuerit Chriſtianus, ſive Chriſtianus eſſe incipiat in ipſo Magiſtratu, ac ſi licet Epiſcopo ſimul adminiſtrare regimen politicum, perinde eſt ſive ante Epiſcopatum ſuſceptum illud geſſerit, ſive poſt Epiſcopatum ſuſceptum gerere incipiat.

332. 2. Heb. 13. v. 4. *Honorabile dicitur matrimonium in omnib. & torus immaculatus, ſcortatores a. & adulteros judicabit Dominus*, ex quo loco tale ducimus argumentum. Quicquid in omnibus honorabile, illud non eſt certo hominum generi ad id idoneo, idemq; legitimè expetenti prohibendum. Conjugium in omnib. eſt honorabile. E. non eſt certo hominum generi ad id idoneo, idemq; legitimè expetenti prohibendum. Ulterius. Quod coram Deo eſt immaculatum, ab eo non poſſunt nec debent Sacerdotes tanquam ab immundo prohiberi. Sed torus conjugalis coram Deo eſt immaculatus. E. Sacerdotes nec debent nec poſſunt ab eo tanquam immundo prohiberi, quod Pontifices Siricium & Innocentium feciſſe, apparebit inferius. Deniq; qui periculo ſcortationis ſunt ſubjecti ac deprehendunt ſe non inſtructos eſſe dono continentiæ nec caſtè extra conjugium vivere poſſe, illis matrimonium utpote remedium divinitus inſtitutum concedendum eſt, ut colligitur ex oppoſitione text9, & ex 1. Cor 7. v. 2. Sed plurimi Sacerdotes periculo ſcortationis ſunt ſubjecti ac deprehendunt ſe non inſtructos eſſe dono continentiæ, nec caſtè extra conjugium vivere poſſe. Ergo illis matrimonium utpote remedium divinitus conſtitutum concedendum eſt. Excipit Bellarminus 1. *Si conjugia omnium ſunt honorabilia, etiam conjugia conſanguineor. in primo & ſecundo gradu erūt honorabilia, & conjugia adoleſcentium injuſſu parentum contracta.* R. ibi v. eſt diſpar ratio, propter intercedentem divinā prohibitionem, quæ ex Lev. 18. & ex quarto Decalogi præcepto eſt manifeſta, ac proinde talium conjugia oſtendit eſſe illegitima, ſed in propoſita quæſtione illud ἀθέμιστον oſtendi nequit, proinde argumentum noſtrum plenum & integrum ſic habet, quod certo hominum generi ad illud idoneo & legitimè illud expetenti conjugium

2. Ex He. 13 v. 4. Honorabile matrimoniū in omnib9

non

non sit prohibendum. Ostendat verò Bellarminus in conjugio Sacerdotum divinam prohibitionem, quod facere nunquam poterit. 2. *tribus modis illud ἐν πᾶσι exponi posse, primò ut in omnibus idem sit, quod omni ex parte, id est, conjugium honorabile est in omnibus, quæ conjugii sunt sive Sacramentum, sive fidem, sive prolem consideres, ita Oecumenius in hunc locum, secundò ut in omnibus significet apud omnes, id est, nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem profiteatur, ita videtur accepisse Fulgentius libr. de fide ad Petrum cap. 3. denique in omnibus, id est, in omnibus legitime conjunctis, quicunque illi sint sive senes, sive juvenes, sive nobiles sive obscuri, ita Theophyl. hoc loco.* Resp. priores duæ interpretationes veræ quidem sunt, sed tamen non plenæ, nec satisfaciunt textui Apostolico, ex quo manifestè apparet τὸ ἐν πᾶσι referri non solum ad rem sed etiam ad personas. Opponit enim Apostolus eos, qui castas nuptias sectantur & scortatores, in quos eò gravius Deum animadversurum testatur, quia adversus carnis concupiscentiam remedium illis instituit, sanctum scilicet conjugium, quod in omnibus bonorabile eujuscunque sint conditionis. Proferimus interpretationis hujus testem Paphnutium Martyrem, qui in Synodo Nicena hoc dictum protulit adversus eos, qui Clericis conjugatis necessitatem ab uxorum consuetudine abstinendi imponere voluerunt teste Socrate libr. 1. Histor. Ecclef. cap. 8. & Suzomeno libr. 1. Histor. cap. 22. Niceph. libr. 8. cap. 19. Gelasio Cyciseno in actis Syn. Niceph. cap. 33. *Nolite, dicebat, grave jugum cervicibus illorum imponere, qui sacris sunt initiati. Honorabile enim conjugium in omnibus ac torus immaculatus.* Hanc Paphnutii sententiam tota Synodus approbavit & continentiam ab uxore in arbitrio eujusque reliquit. Sic & Patres Sextæ Synodi Universalis in Trullo illud ipsum dictum ad personas Ecclesiasticas applicarunt hisce verbis can. 13. prolatis. *Si quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus vel Diaconus vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se à legitima cum uxore consuetudine abstenturum, ne ex eo à Deo constitutas & sua præsentia benedictas nuptias injuria afficere cogamur, Evangelica voce exclamante, Quæ Deus conjunxit, homo non separet, & Apostolo docente. Honorabile matrimonium in omnibus.* Hieronymus ad Oceanum Epist. 53. in causa Carterii Episcopi conjugati. *Ille in uxore optavit liberos, tu in meretrice sobolem perdidisti, illi scribitur: Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum: tibi legitur, scortatores & adulteros judicabit Deus.* Chrysost. hom. 33. in Epist. Hebr. ἴδωμεν εἰς τίμιος ὁ γάμος πᾶσι, ubi ἐν πᾶσι explicat per πᾶσι. Haymo in hunc locum: *Immaculatus lectus, immaculati & illi inde surgentes, id est, maculam peccati non inde trahentes.* Cajetanus hoc loco: *In omnibus & non in aliquibus sic, in aliquibus non.* Acceptamus ergo ultimam expositionem. Honorabile conjugium in omnibus legitimè conjunctis, quicunque illi sint, ac concludimus. Ergo etiam in Sacerdotibus, illos enim lege aliquâ divinâ à conjugio prohiberi nondum est evictum. Neque obtendi potest prohibitio Pontificia, cùm non ea, quam Pontifex, sed quam Deus approbat, conjunctio sit legitima. Cogitet autem Bellarm. quomodo cum verissimis illis pronunciatis, quod conjugium in omnibus suis partibus sit honorabile, ac quod nemo debeat conjugium reprehendere, conciliare velit non solùm Innocentii & Siricii constitutiones, in quibus ad conjugium Sacerdotum accommodantur illa verba Apostoli. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, sed etiam sua ipsius verba c. præd. temerè prolata. *In actu conjugii negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, quæ ex peccato tamen nata. Sanctorum etiam matrimonium sine pollutione quadam & turpitudine non exerceri docet rebellio membrorum. Actus conjugii hebetat aciem mentis & deprimit ad inferiora & animam ipsam quodammodo carnalem facit, unde etiam conjugium orationem impedit.*

333. 3. 1. Cor. 9. v. 5. *Nunquid non ego & Barnabas habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli & fratres Domini & Cephas*, ex quo loco sic concludimus. Quod Paulo Apostolo licitum fuit, illud ministris Ecclesiæ non est lege quadam interdictum vel interdicendum. Sed Paulo licitum fuit sororem mulierem circumducere, id est, matrimonium contrahere. Ergo. Item, In quocunque vitæ statu vixerunt Apostoli, in eo bonâ conscientia vivere possunt Ecclesiæ ministri. Sed Apostoli vixerunt in conjugio. Ergo. Excipit Bellarminus 1. *non esse certum, quinam ex Apostolis uxores habuerint, & qui non habuerint, cùm varient hac de re veterum sententia, illud verò certum esse, eos ex Apostolis, qui uxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio conjugali renunciasse, ut colligitur ex eo, quod Matth. 19. dicunt. Ecce omnia reliquimus, ubi Christus subiungit. Omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem.* Resp. Sufficit nobis aliquos Apostolos fuisse conjugatos, quod ex hoc loco Apostolico & Matth. 8. vers. 14. Marc. 1. vers. 30. Luc. 4. v. 38. manifestum. Actor. 21. vers. 9. Philippus Evangelista dicitur *quatuor filias* habuisse. Ignat. in Epist. ad Philadelph. *Excepto Iohanne omnes Apostolos, ut & Paulum conjugatos fuisse* asserit. Clemens Alexandr. libr. 3. strom. pag. 210. *aliquos Apostolos in conjugio vixisse* testatur, *An reprobant etiam Apostolos* (inquit)? *Petrus enim & Philippus filios procrearunt, Philippus etiam filias viris nuptum tradidit, Paulus uxorem suam vocat σύζυγον, de qua inquit: Habemus potestatem circumducendi.* Eusebius libr. Histor. Ecclef. cap. 27. *Clemens propter eos, qui nuptias reprobabant, eos ex Apostolis, qui in conjugiis fuisse probantur, recenset, dicens, An & Apostolos reprobant &c.* Ambrosius in 2. Corinth. 11. *Omnes Apostoli exceptis Iohanne & Paulo uxores habuerunt.* Quamvis igitur exactè sciri nequeat, quinam præter Petrum ex Apostolis fuerint conjugati, tamen argumento nostro, quod præsupponit aliquos Apostolos fuisse conjugatos, nihil decedit. Desertio illa conjugum, quam Bellarminus Apostolis tribuit, pugnaret cum primæva lege conjugii. *Relinquet homo patrem ac matrem, & adhærebit uxori suæ, quos ergo Deus conjunxit, homo non separet*; pugnaret cum regula Apostolica 1. Corinth. 7. v. 10. *Uxor à viro non discedat*, vers. 11. *Vir uxorem non dimittat*, nec uspiam τὸ *relinquere uxorem* pro resignatione officii conjugalis usurpatum esse, monstrari potest. Quomodo Apostoli reliquerint omnia, colligitur ex eo, quod Matthæus relictis

3. Ex 1. Cor. 9. v. 5. Nunquid non habemus potestatem circumducendi mulierem.

omnibus Christum secutus, tamen postea eum ad convivium in suas ædes vocat, Matth. 9. cap. vers. 10. & quod Petrus ac reliqui Apostoli post Christi resurrectionem utuntur suis retibus & piscationi operam dant Johan. 21. v. 3. Sic ergò omnia reliquerunt, ut tamen bona sua non penitus abjecerint, nec eorum proprietate & possessione se omninò abdicarint, sed ut animam averterent ab omnibus negotiis, facultatibus & possessionibus, quæ in vocatione ipsa impedimento esse poterant, tandem verò cum peculiari mandato post Christi ascensionem in omnem terram illis exeundum erat, omnia in commune contulerunt. Quod uxores Apostolorum attinet, illæ non fuerunt in numero eorum, quæ relinquuntur causa nominis Christi, quia scilicet ab eo avocant, proinde etiam non fuerunt ab ipsis separatæ, sed itineris comites, ut ex hoc ipso loco Apostolico colligitur, ac de Petro referunt Historiæ, quod uxori ad supplicium raptæ præstò fuerit, ipsique acclamaret. *O memento Domini*, Clemens libr. 7. stromat. pag. 340. Eusebius libr. 3. Histor. cap. 27. Niceph. libr. 2. Histor. cap. 44. & ex illis Baronius in annal. tom. 1. annotat. 69. num. 30. Sicut piæ matriarchæ dominos suos in exilium sunt secutæ Genes. 11. vers. 31. cap. 12. vers. 5. cap. 20. vers. 2. cap. 26. vers. 7. cap. 31. vers. 17. ita idem ab Apostolorum uxoribus factum fuisse verisimile est. Quod verbis Petri, *Ecce nos reliquimus omnia Christi*, apud Matthæum cap. 19. vers. 29. subjungit, *omnis, qui reliquerit uxorem*, ex eo non potest colligi, Apostolos ab uxoribus se planè separasse, sed transit Christus ab hypothesi ad thesin & consolationem illis proponit, qui per violentam Tyrannorum persecutionem non à bonis solùm sed etiam ab uxore & liberis separantur, à quibus voluntario ausu se aliàs non deberent separare. Jansen. in comment. Conc. Evangel. cap. 100. *Quamvis Petrus locutus fuerit de dimissione omnium propter desiderium perfectioris vitæ, Dominus tamen suam doctrinam extendit non tantùm ad eos, qui ad instar Apostolorum sua vel suos relinquunt propter perfectionem assequendam, sed etiam ad eos qui relinquunt propter conservandam vitam spiritualem & gratiam Christi, quam conservare non possent, nisi suorum derelictione &c. Quemadmodum enim dixit Dominus, qui perdiderit animam suam, inveniet eam, non hoc dixit, ut nos ipsos interimamus, sed ut ipsi etiam animæ nostræ, fidem quæ in illum est & amorem præponamus: ita & nunc dicens, qui reliquerit uxorem, non hoc dixit, ut nuptias penitus dividat, sed ut ipsi quoq; conjugi præponamus, & ipsum & Evangelium & regnum Dei.* Hæc Jansenius. Sed quicquid sit de Apostolorum uxoribus, urgemus hoc, quod Paulus expressè asserit, *se habere potestatem circumducendi uxorem*, ergo cœlibatus non est necessariò quodam vinculo Ministerio Ecclesiastico conjunctus. 2. Igitur excipit Bellarmin. *Apostolum non loqui de uxoribus, sed de piis fœminis, quæ sequebantur Apostolos & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur* Luc. 8. quod confirmat ex testimonio quorundam veterum & ex proprietate linguæ Græcæ, dicit enim sine articulo ἀδελφὴν γυναῖκα non τὴν ἀδελφὴν, ut certa quædam mulier intelligatur. Resp. Clemens Alexandr. & ex eo Eusebius libr. 3. Histor. Eccles. cap. 27. de uxoribus hunc locum accipiunt, quos sequitur Leo IX, contra Epistolam Nicetæ c. Omninò dist. 31. Bellarminus regerit, *Clementem statuere, quod conjugale officium inter Apostolos & ipsorum uxores cessaverit*, sed Clemens disertè illud non asserit, verba sic habent. pag. 192. edit. comment. οὐχ ὡς γαμετὰς, ἀλλ' ὡς ἀδελφὰς περιῆγον τὰς γυναῖκας συνδιακόνους ἐσομένας πρὸς τὰς οἰκουροὺς γυναῖκας, δι' ὧν καὶ εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἀδιαβλήτως παρεισεδύετο ἡ τοῦ κυρίου διδασκαλία, dicit eas magis in propagando Evangelio sororum, quàm in privato usu uxorum officium implevisse, utpote per quas etiam in gynæcea citra calumniam doctrina Domini insinuabatur. Sed demus ex hypothesi Apostolos postea ab usu conjugali abstinuisse, id quod nos in medio relinquimus, tamen ex peculiari illo continentiæ conjugalis in Apostolis exemplo, (si vel maximè evictum esset) tam non posset generalis regula inferri, quod omnibus Ecclesiæ ministris à conjugii usu penitus abstinendum sit, quàm ex Josephi & Mariæ exemplo. Apostolus eas non solùm sorores sed etiam uxores vocat, reverà igitur uxores erant ac maritalem potestatem in eas habeant. Probatur autem hæc interpretatio nostra primù *ex phrasi*, in singulari vocat γυναῖκα. non plures mulieres, quarum sumtibus potuisset sustentari, appellat ἀδελφὴν (sicut etiam Tob. 8. v. 9. Tobias suam conjugem vocat,) quia loquitur de conjuge fideli; ac quamvis non addat articulum τὴν, sufficit tamen, quod in singulari loquatur, nec opus fuisset ἐξηγήσεως causâ addere γυναῖκα si de quavis in Christo sorore loqueretur, ac in genere quamvis fœminam Christianam voluisset intellectam, nisi quis absurdè statuere velit, etiam viros posse esse sorores. Urgemus etiam verbum περιάγειν, quod indicat jus mariti, quem uxor tenetur sequi itemque individuam illam vitæ viæq; societatem ex conjugii jure dependentem. Secundò ex *scopo Apostoli*. Demonstrare conatur Apostolus se habuisse potestatem gravandi Ecclesiam Corinthiacam sumtibus pro sui ac familiæ sustentatione necessariis ab ea recipiendis, quâ tamen potestate apud Corinthios se non fuisse usum asserit. Atqui non gravata sed potiùs sublevata fuisset Ecclesia Corinthiaca, si hujusmodi mulieres Apostolus secum circumduxisset: proinde etiam exemplum mulierum, quæ Christum sequebantur & suppeditabant ipsi τὰ βιωτικὰ est ab hoc loco alienum, illis enim Ecclesia minimè onerabatur sed potius sublevabatur. Tertiò *ex re ipsa*. Quam enim quæso habuisset speciem, si Petrus propriam suam conjugem relinquere & interim opulentiores aliquas mulieres per varios populos in longinquis peregrinationibus secum circumducere voluisset? Regerit Bellarminus 1. *sic vocari sorores mulieres*, sicut Actor. 1. vers. 16. dicuntur *viri fratres*, sed hanc explicationem non permittunt scopus textus & circumstantiæ reliquæ, nec mutatus verborum ordo, non enim dixit Apostolus *mulierem sororem*, sed *sororem mulierem*. Idiotismus linguæ permittit, ut dicatur, *viri fratres*, nequaquam verò ut inverso ordine de fœminis dicatur, *sorores mulieres*. 2. *Potestatem, de qua Apostolus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse autoritatem in eas mulieres, non virorum in uxores, sed doctorum in discipulas.* Resp. Si in actionem circumducendi illam sororem mulierem potestatem habuit Apostolus, utique etiam in ipsam personam respectu illius a-

ctionis,

ctionis, quia sine jure in personam non potest habere locum jus in personæ actionem. Præterea si in actionem circumducendi eam potestatem habuerunt Apostoli, utique etiam erunt Apostolorum uxores, quia extra conjugii vinculum nullus vir in fœminam habet illam circumducendi potestatem; Quod de autoritate Apostolorum in sorores mulieres tanquam doctorum in discipulas additur, à textu est alienum, agitur enim de potestate cum reliquis Apostolis uxoratis communi ac diserta fit mentio Petri, quem constat & uxorem habuisse & eandem in prædicatione Evangelii secum circumduxisse. Repetimus igitur nostram ἔνςασιν, Parùm honorificè fuisse Apostolis conjugatis ac propagationi Evangelii aliquid labis aspersisset, si proprias uxores deseruissent, & fœminas alias tanquam discipulas secum circumduxissent. 3. *Illas mulieres vel fuisse pauperes & non ministrasse pecuniam sed obsequium tantum, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse divites & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, ideoq́, Apostolos aliquando fuisse nutritos à mulieribus, aliquando à populis,* Resp. fingere hoc est & pingere non disputare. Quam habuisset facti speciem, si Apostoli desertis uxoribus propriis alias & quidem pauperes ad obsequia sibi præstanda ascivissent? De divitibus autem cogitare, scopus & circumstantiæ textus non permittunt, circumductio enim divitum mulierum Ecclesias non onerasset, sed potius sublevasset. Ceterùm cùm de hoc loco Apostolico pulcrè disserat Dudithius in demonstr. pro conjugio Clericorum pag. 56. verba ejus hûc referemus. *Quid aliud* (inquit) *per sororem mulierem intelligi potest? An alia quævis fœmina? cur ergo addidit vocem mulierem? Nugatio enim esset & ad excludendum virum satis erat sororem nominasse. Græcus contextus habet ἀδελφὴν γυναῖκα. Primum illud idem valere satis apparet, quod si πιςὴν dixisset, id est, fidelem seu Christianam, ita enim fratres & sorores Apostoli, & tota illa antiquitas vocare solebat eos, qui eundem Deum Patrem colerent, inq́, ejus filium I.C. crederent, quare novum videri non debet neque inusitatum, quod uxorem sororis quoq́, vocabulo cohonestaret. Iam illud alterum omninò uxorem significare, certum est, γυνὴ enim eam vim habet, ut & mulierem simpliciter & uxorem plerunque denotet, quod ne apud Latinos quidem autores infrequens est, ut mulieris nomine uxor significetur &c. supra cap. 7. cùm de uxoribus Apostolus loquitur, non alio, quàm hoc quoque loco, utitur γυναικὸς vocabulo utitur & 1. Timoth. 3. Episcopum vult esse μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα & proximè superiore capite, cùm inquit. Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. ἡ δὲ γυνὴ inquit, eam autem mulierem quis neget Adami uxorem fuisse? ita ad Tit. 1. cùm Presbyteros ordinari præcepit, si quis sine crimine est, unius uxoris vir, inquit, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ. Interpres eo loco, ut supra quoque 1. Corinth. 7. & alibi acutius vidit, nam quemadmodum & hîc facto opus fuerat, ibi γυναικὸς uxoris vertit. Adde quod nisi illæ uxores fuissent, suspicio oriri poterat, scorta ab Apostolis circumduci, quod summo studio illos cavisse verisimile est, ne per ipsorum latus Evangelii, quod docebant, autoritas convitiis & criminationibus vulneraretur. Dicebat autem Apostolorum domum & familiam atq́, universam societatem non crimine solum, verùm etiam omni criminis suspicione vacare &c.* Quæ de loco Phil. 4. vers. 3. *Rogo te germane compar*, Bellarminus disputat, facilem habent explicationem, concedimus enim non posse ex illo loco firmiter concludi, Apostolum Paulum in conjugio vixisse,

334. Scripturæ dictis perspicuis addimus hasce rationes. 1. Quod Deus omni hominum generi reliquit liberum, illud non est Ecclesiæ ministris prohibendum. Sed conjugium Deus omni hominum generi reliquit liberum. 1. Cor. 7. v. 25. *De virginibus præceptum Domini non habeo.* vers. 28. *Si acceperis uxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccat.* vers. 36. *Si quis indecorum existimat super virgine sua si sit ὑπέρακμος & ita oportet fieri, quod vult, faciat, non peccat*; nubant scilicet tales virgines. Ergo conjugium non est Ecclesiæ ministris prohibendum; hûc pertinet, quod 1. Timoth. 4. vers. 3. *prohibitio matrimonii inter doctrinas Dæmoniorum* refertur. Excipit Bellarminus. 1. *Ecclesiam* (Romanam) *non prohibere matrimonium aut cogere ullum ad cœlibatum absolutè suscipiendum, sed solùm requirere eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam conditionem si quis nolit accipere, potest non accipere sed non initiabitur, quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri.* Resp. Ecclesia Romana non habet potestatem prohibendi conjugium illis, quibus ex Dei ordinatione illud est liberum, quia Ecclesiæ potestas non debet esse major quàm Apostolicâ. Sed Apostolus non arrogavit sibi potestatem iniiciendi *laqueum* conscientiis per legem cœlibatus 1. Corinth. 7. vers. 35. Nec per illam prohibitionem donum continentiæ datur illis, quibus conjugio interdicitur, sed illud totum ex Dei arbitrio dependet, jam verò qui continentiæ dono instructi non sunt, illis conjugium non solùm est liberum, sed etiam necessarium, ex quo colligitur legem cœlibatus verè θεομαχεῖν dum illud, quod Deus ut liberum omnibus, ut necessarium illis qui uruntur, proposuit, certo hominum generi ab ustionibus haudquaquam libero penitus interdicit. Magna igitur diversitas est in allatis exemplis. Judicia forensia tractare, officium tortoris administrare pendet ex voluntate humana, sed extra conjugium castè vivere, non ex arbitrio humano, verùm ex peculiari solius Dei dono dependet. Refero huc locum ex libro Justi Jonæ, quem Lutherus magnopere commendat, in quo defendit conjugium Sacerdotum adversus Fabrum. *Ex Genes. primo* (inquit) *constat, hominem non solùm masculum creatum sed & fœminam. Præterea cum creasset Deus masculum & fœminam, benedixit eis inquiens: Crescite & multiplicamini. Ex illo igitur clarum est, masculum & fœminam sic creatos, ut conjungantur, crescant & multiplicentur. Atq́, hæc verba Dei tam potentia & efficacia sunt, ut nulla creatura neq́, in terra neque in cœlo aliam hanc Naturam facere possit, proinde cum hæ duæ Naturæ sic à Deo creatæ sint ac factæ ut conjungantur, si sis masculus, nihilo magis in tua potestate situm est, ut careas muliere, quam illud est, ut non sis quod creatus es, nempe masculus. E diverso si is mulier, nihilo magis in tua potestate situm est ut careas viro, quàm hoc est, ut non sis mulier. Illum ergo genialem impetum & Naturæ insculptum affectum, quo mulier concupiscit masculum & masculus fœminam,*

2 ex rationum momentis

1 ex conjugii libertate.

minem, non est nostrarum virium sumere aut ponere, sed sic à Deo creati, sic ficti, sic conditi sumus. Haud aliter ergo atque ignis non potest non calere, aqua non potest non madere, quod utrumque sic sit creatum: sic mulier non potest non concupiscere masculum, contra masculus non potest non affici erga fœminam. Nam hoc verbum, Crescite & multiplicamini, non est lex nec præceptum, sed vivum & efficax Dei verbum, imo opus Dei, quod non desinit in Natura agere & operari. Hoc opus Dei impedire aut remorari nihilo magis in nobis situm est, quàm hoc est, ut nosmetipsos alios homines aut Angelos faciamus. Perinde igitur atque ex meis viribus, non est, sed mera creatio & Natura, quod sum masculus & hujus vel illius sexus membra habeam: sic non ex me est, sed planè innatum & insculptum quiddam est hæc propagatio seu propensio & ardor ad propagandum. Et haud aliter atque sic creata Natura est, ut non possit carere cibo aut potu aut aliis necessariis rebus, ita & creata est, ut non possit non æstuare & flagrare desiderio & ardore se propagandi. ** Gregor. de Valent. tom. 4. uper. Theol. in Thom. p. 2236. *Negat consensum parentum in nuptiis filiorum esse de necessitate, propterea quia pertineat ad facultatem generandi naturalem, quæ solius filii sit, non patris. eaque propter filium posse sine consensu patris validè de ea disponere, idq; probat ex Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. & tandem addit, quod pater non possit filium privare usu aut prohibere, quò minus utatur aliqua facultate naturali, ut exempli gratia, ne unquam rideat, aut ne comedat.* Pererius lib. 8. de comm. rerum nat. princ. cap. 16. p. 480. *appetitus generandi, cuilibet homini est naturaliter insitus & penitus infixus accerrimus & incitatissimus est, quique post labefactatam primi hominis scelere integritatem Naturæ multo vehementior & effrenatior extitit.* ** *Non præcepit unquam Deus ulli, ut esset masculus aut fœmina, sed sic creavit, sic finxit & condidit ne essent ex Natura masculus & fœmina: sic & non præcepit, ut crescerent & multiplicarentur, sed hoc Natura & gemino huic sexui inseuit & indidit, ut inter se mutuò exardescat & nativa vi atque impetu feratur ad crescendum & propagandum, hunc impetum igitur, has flammas sic ipsi Naturæ insitas ac sexui connatas non est ut illis humanis aut ullius creaturæ viribus coercere aut reprimere coneris, nisi Deus aliquam peculiari vocatione ac dono sublimiore eximat.* Hæc ille. Res igitur eò reddit, quia Pontifex per suam prohibitionem personas Ecclesiasticas non eximit nec eximere potest ex numero hominum, in quibus verbum Dei, *Crescite & multiplicamini*, est efficax, nec peculiari illo continentiæ dono eos instruit, ideo prohibitio conjugii divinæ ordinationi repugnat. Nec refert, quod cum conditione prohibitio feratur, dum enim Pontifex neminem sacris initiari in majoribus Ordinibus permittit, nisi voto cœlibatus sese prius obstringat, eo ipso matrimonium certo alicui hominum generi penitus interdicit. 2. *Apostolus loquitur de iis, qui absolutè nuptias damnarunt, quales fuere olim Tacianus, Marcion & Manichæus, Pontificii id non faciunt.* Resp. Fatemur hæc Apostoli verba rectè à veteribus opposita fuisse Taciano, Encratitis & Manichæis, sed ex eo colligi nequit, non posse eadem opponi Pontificiis conjugium in personis Ecclesiasticis damnantibus, loquitur enim Apostolus generaliter de omnibus prohibentibus matrimonium sive absolutè sive cum conditione, ac si textus Apostolici seriem & verborum emphasin intueantur, apparet omninò etiam notari Pontificiam conjugii prohibitionem. Primò enim Apostolus in capite præcedente de *uxoribus & liberis Episcoporum* disseruerat, quare cùm hoc loco prædicit fore qui nuptias prohibeant, utique etiam Episcoporum nuptias includit. Deinde seductores illos dicit venturos *temporibus posterioribus*, at Tacianus, Marcion & Manes secundo ac tertio post Christum natum seculo vixêre. Præterea Apostolus non dicit illos seductores damnaturos nuptias sed *prohibituros*, quæ vox notat autoritatem νομοθετικὴν, qualem sibi in Ecclesia solus Pontifex arrogat, ac prohibitionis illius causam fore dicit *hypocrysin*, hoc est, speciem majoris sanctitatis, hoc certè animadvertitur in lege illa cœlibatus, ad quam Siricius Pontifex accommodat illud DEI præceptum. *Sancti estote, quia & ego sanctus sum.* Addit Apostolus conscientiam talium seductorum fore velut *cauterio notatam*, id est, in conscientia eus fore convictos de incommodis ex hac prohibitione ortis, nec tamen ab eodem promulgando & urgendo destituros, id quod in Pontificios maximè quadrat, cùm Æneas Sylvius postea Pontifex pius II. dixerit: *Sacerdotibus olim magna ratione ademtum esse matrimonium, sed majori ipsis esse restituendum.* Ad hæc ibidem dicitur, quod iisdem seductores *prohibituri sint cibos*, quos Deus creavit ad accipiendum cum gratiarum actione, illud itidem non simpliciter sed κατά τι respectu certorum temporum ac certorum ciborum accipi potest, eadem est ratio prohibitionis conjugii, ut nihil dicamus de eo, quod ex ipsa præmonitione Apostoli tam solicita & accurata manifestè appareat, magnam per Spiritus illos seductores Ecclesiæ cladem inferendam, sed Encratitæ, cum Manichæi paucos habuerunt sectatores, si conferantur cum iis, qui vinculis Papalis prohibitionis obstricti tenentur. Denique nec ipsi Manichæi, quos Pontificii hoc dicto perstringi agnoscunt, absolutè omnibus sed tantum *electis* suis prohibuerunt nuptias, teste Augustino libr. 2. de moribus Manich. cap. 18. & in Epist. 74. ad Deuterium. Ac quis audiret eum, qui absolutè omnibus Christianis in Ecclesia conjugium prohiberet? 3. Regerit Bellarminus, *Manichæos simpliciter execratos fuisse nuptias, licet enim auditoribus suis eas permitterent, tamen id fecisse, quia non poterant aliud obtinere. Pontificios verò non nisi cum conditione prohibere matrimonium, ac non solum tolerare Christianos conjugatos sed etiam laudare, deinde Manichæos auditoribus suis permisisse nuptias tantùm ad explendam libidinem, non autem ad procreationem liberorum, quod est nuptias detestari, Pontificios verò propter hunc finem eas potissimum laudare, ad quem à Deo sunt institutæ.* Resp. manet interim tertium illud comparationis, quod utrique in certo quodam hominum genere ad perfectiorem sanctitatem aspirante nuptias prohibeant. Ac si verè & ex animo Pontificii laudarent nuptias, tunc in Ecclesiasticis personis eas saltem tolerarent, si vel maximè in illis laudare nollent, pertinet omnino ad laudem conjugii, quòd sanctitati personæ nihil deroget, hanc laudem Pontificii illi detrogant, dum ob majoris sanctitatis studium certo homi-

hominum generi nuptiis interdicunt. 4. *Apostolum dicere non in diebus ultimis ἐσχάτοις sed posterioribus ὑστέροις, qua temporis notatione totam hanc ultimam ætatem intelligit à Christi ministerio usque ad extremum judicium, non autem certam ejus particulam postremam.* Resp. benè est; ergo Apostolus etiam intelligit omnes, qui conjugium probibent sive primis sive ultimis post Christum natum seculis vixerint sive uni tantum Ecclesiæ ordini, sive pluribus ordinibus conjugium prohibeant, ac per conseq. etiam Pontifices prohibitionem illam in Ecclesiam introducentes perstringit. Perpetuæ enim veritatis sunt illa pronunciata veterum, Hesych. in Gen. *Maledictione digni sunt, qui nubere prohibent.* Ambros. lib. 1. *de virg. Nuptias suadeo & eos damno, qui nuptias dissuaserunt.* Hieron. in 1. Tim. 4. *Omnis qui nuptias damnat, non amator sed inimicus est castitatis, quia incontinentes sublato nuptiarum remedio fornicationis facit inire discrimen.* Theod. in 1. Timoth. 4. *Apostolus non vituperat cœlibatum aut continentiam, sed eos qui lege lata ea sequi compellunt.*

2. *Ex juris divini & naturalis æquitate.*

335. 2. Jus divinum & naturale non potest tolli lege humana. Conjugium est de *jure divino* Genesis 1. vers. 28. ac *jure Naturæ*, ut patet ex appetitu propagationis omnibus insito. Ergo non potest tolli lege humana. Ut nemo potest obligari vel à se vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conservandi individuum: Sic nemo potest obligari vel à se vel ab alio ad non ducendam uxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conservandi speciem. Excipit Bellarminus. 1. *Verbum Domini, Crescite & multiplicamini non sonare præceptum, sed Naturæ institutionem exprimere quum etiam brutis hoc sit dictum.* Resp. Bellarminus ipse paulò pòst agnoscit, *præceptum naturale* de conjugio incundo in illis verbis proponi, cur igitur præceptum & Naturæ institutionem hic opponit? Si Natura Dei voluntate ita instituta est, ut per conjugium propagandum sit genus humanum, utique quos Deus & Natura ad conjugium vocant, illi ab eo non sunt arcendi. Deus ante lapsum in paradiso conjugium instituit, idem per legitimam maris ac fœminæ conjunctionem genus humanum & in eo Ecclesiam Christi conservari ac propagari voluit, post lapsum idem confirmavit & mandavit Genes. 8. vers. 17. cap. 9. vers. 1. hæc institutio & ordinatio Dei omnes obligat, qui non sunt peculiari dono excepti. Brutorum & hominum hac in parte est dispar ratio, illorum enim respectu internum duntaxat Naturæ instinctum verba illa exprimunt, sed horum ratione sanctam Dei ordinationem & præceptum naturale continent. 2. *Præceptum illud de conjugio esse affirmativum, ideò non obligare nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne genus humanum periret.* Resp. Pererius tom. 1. in Genes. lib. 4. pag. 657. negat datum *esse præceptum de conjugio* contra expressum textum Apostolicum 1. Corinth. 7. vers. 2. propter *fornicationem habeat unusquisque uxorem suam*, & Becanus in lib. de judic. controv. pag. 75. Genes. 1. vers. 28. negat proponi *præceptum de matrimonio contrahendo*, sed duntaxat *benedictionem pro matrimonio contracto*. Sed Bellarminus hac in parte à Pererio & Becano discedit ac secutus Lombardum 4. dist. 26. & Thomam 2. 2. q. 152. art. 2. concedit *esse præceptum*, sed addit *non obligare omni tempore, cum sit affirmativum.* Verum ne sic quidem vim argumenti nostri effugere potest. Tempus enim quo præceptum de conjugio incundo obligat, non solum illud est, quando periculum imminet ne genus humanum intereat, sed etiam quando ustiones sentiuntur, & sic periculum imminet, ne in scortationem homo prolabatur. 1. Corinth. 7. vers. 2. *Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam & qualibet virum suum. vers. 9. dico innuptis ac viduis, si non se continent, nubant, melius enim est nubere quàm uri*, in quæ verba Chrysostomus sic commentatur, homil. 19. *magna est Tyrannis ἐπιθυμίας, si igitur sustineas βίαν καὶ πύρωσιν, ἀπαλλάσσει πόνων καὶ ἱδρώτων, μὴ ποτε καὶ ἀνατραπῇς.* Qui ergo sentiunt se non esse peculiari continentiæ dono instructos, statuant se vocari ad matrimonium, remedium scil. divinitus monstratum & comprobatum, quò pertinet illud Epiphanii libr. 2. advers. hæres. tom. 2. hæresi 61. contra Apostolicos in Græco fol. 222. in Lat. coll. 426. *Melius est judicium quàm condemnatio. Qui enim ut ne apud homines infamiam sibi conflent, occultè scortantes vel solitudinis vel continentiæ pactum ineunt, non hominibus sed Deo pollicentur, qui novit occulta & redarguit omnem carnem in adventu suo, prout quisque peccavit. Melius est itaq; unum peccatum habere & non plura. Melius est lapsum a cursu palàm sibi uxorem sumere secundùm legem & a virginitate multo tempore pœnitentiam agere & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem, & non quotidiè occultis jaculis sauciari ab improbitate, qua à Diabolo ipsi infertur. Sic novit Ecclesia prædicare.* 3. *Sicut non tenemur comedere nisi quando periculum est, ne pereat individuum, ita non tenemur ducere uxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana interiret.* Resp. finis conjugii non est unus ille, generis humani propagatio, sed etiam alter videlicet scortationis evitatio, ergo si vel maximè respectu prioris finis nulla adest conjugii ineundi necessitas, tamen respectu posterioris adesse potest. Quemadmodum igitur edendum est, non solum quando periculum est, ne individuum intereat, sed etiam quando opera vocationis non potest absque sustentatione cibi commodè obire: ita quoque conjugium ineundum, non solum quando periculum est, ne species intereat, sed etiam quando ob flammas ustrices impediuntur preces, quando periculum est ruinæ ac tranquillitas conscientiæ turbatur, tunc enim manifestum est, donum illud continentiæ non haberi. Neque enim ad puritatem cœlibatus sufficit solum corpus habere impollutum, quando enim cor æstuat & ardet libidine, ut voluntas succumbat & delectetur impuris cogitationibus, tunc non amplius locum habet definitio virginitatis quæ est, quod sit *sanctitas corporis & Spiritus* 1. Corinth. 7. vers. 34. 4. *tunc fuit præceptum singulis hominibus ut conjugium inirent, quando terra erat vacua, ut in exordio mundi & mox a diluvio, nunc autem cum terra plena sit, cœlum potius replendum est, quod fit melius continendo quàm nubendo.* Resp. peti-

tum hoc ex Tertulliano & Hieronymo, qui cum contumelia conjugii quandoque laudant cœlibatum, ut suo loco demonstrabitur. *Bonum propagationis* etiam multiplicatio generis humani non desinit esse finis conjugii, ad quem accedit *evitatio scortationis*, quem finem expressè addit Apostolus 1. Corinth. 7. vers. 2. durante igitur finis alterutrius necessitate, durat etiam conjugii necessitas, durante ratione legis durat lex ipsa. Christus doctrinam de conjugio revocans ad divinam institutionem Matth. 19. vers. 4. docet de jure divino & conjugii bono nihil esse in N. Test. detractum. Ipse suâ præsentiâ & divino miracolo nuptias cohonestavit Johan. 2. vers. 2. conjugatos in collegium Apostolicum ascivit Matth. 8. vers. 14. 1. Corinth. 9. vers. 5. textum Decalogi præceptum, quod fundamentum est vitæ conjugalis, à variis corruptelis vindicatum diligenter exposuit Matth. 5. vers. 27. liberos matrimonii fructus blandè amplexatus est Matth. 17. vers. 2. seque sponsum nostrum vocando Matth. 9. vers. 15. Luc. 5. vers. 34. in conjugio speculum divini erga Ecclesiam amoris propositum esse docuit Os. 2. vers. 19. Ephes. 5. vers. 25. Absit igitur, ut N. Test. tempore dignitati, utilitati ac necessitati conjugii quicquam detractum esse suspicemur. Et quid? an non in pio conjugio cœlestis Paradisi plantulæ educantur ac formantur? an virginitas absolutè meretur vitam æternam, ut continendo melius quàm nubendo cœlum repleatur? 5. *Si jure divino homines tenentur ad matrimonium, peccarunt Christus, Iohannes, Maria, qui extra conjugium vixerunt.* Resp. nos non imponimus legem conjugii sine discrimine omnibus, sed illis, qui sentiunt ustiones, ac pugnamus *legem cœlibatus* non esse imponendam continentibus, multò minus illis, qui agnoscunt se extra conjugium non posse castè vivere. Cuilibet dicimus esse donum suum à DEO datum 1. Corinth. 7. vers. 7. ideò quemlibet expendere debere suas vices & respicere suam vocationem. Pulcrè Duditius in demonstr. pro conjugio Clericorum. pag. 54. *Iure Naturæ in humana vita matrimonium receptum, cùm autem jure Naturæ communiter omnes homines uti possint, quid est, cur ejus usura certo hominum generi interdicatur?* Postea addit. *Neque tamen ij sumus, qui necessario omnibus utendum hoc jure naturali censeamus. sed qui contendamus, neminem ab eo arcendum. Est enim Naturæ jus duplex. Vnum, quo utendum sit omnibus: alterum à quo nemo prohibendus, cujus generis est matrimonium.*

336. 3. Quicunque non sunt, continentiæ dono præditi illis Apostolus præcipit, ut conjugium ineant 1. Corinth. 7. vers. 2. & 9. Jam verò multi ex ordine Sacerdotum non sunt præditi dono continentiæ. Ergo illis præceptum est, ut conjugium ineant, & per consq. conjugium non est ordini Sacerdotali penitùs auferendum. Excipit Bellarminus 1. *Apostolum loqui de conjugatis, qui cùm in paganismo uxores duxissent, post conversionem ad fidem, dubitabant an deberent uxoribus uti, illis respondet, ut unusquisque uxorem suam retineat, & conjugale debitum invicem reddant. Tertullianus lib. de monog. Hieronymus lib. 1. adv. Iovin.* Resp. si vel maximè concederemus vers. 2. de conjugatis Apostolum loqui, tamen vers. 9. expressè loquitur de *non nuptis ac viduis*, de quibus disertis verbis asserit, quod *bonum quidem sit*, eas *sic permanere*, interim *si non continent*, debere nubere, cùm *melius sit nubere quam uri*. Sed nulla necessitate cogimur, limitationem illam vers. 2. admittere, Apostolus enim in toto illo capite generaliter disputat de conjugio ac cœlibatu, vers. 1. indefinitè pronunciat, *Bonum est homini mulierem non tangere*, id est, non ducere uxorem, sed postea vers. 2. addit correctionem, propter *fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat. & unaquæque suum virum habeat*, ubi τὸ ἐχέτω de ipso conjugii contractu loquitur. Non erat à Corinthiis proposita quæstio, an mariti deberent uxoribus cohabitare, sed an cœlibes personæ eo rerum statu matrimonii vinculis illigari conveniens sit, ubi Apostolus respondet, esse quidem καλὸν commodum & utile propter *præsentem necessitatem* mulierem non *tangere*, id est, non habere, ut exponitur vers. 2. sed non omnes ad cœlibatum esse aptos, ideò propter ἀταξίαν καὶ ἀκρασίαν, quæ ex lapsu primorum Parentum in Natura hominum invaluit, & propter periculum fornicationis conjugium esse ineundum omnibus illis, qui sentiunt se dono illo continentiæ non esse instructos, quippe cùm in hac Naturæ fragilitate conjugium non solùm sit medium propagandi genus humanum, sed etiam remedium adversus vagas libidines, *ante lapsum fuit officium, sed post lapsum fuit remedium.* Lyranus in comm. *Apostolus instruit his verbis Corinthios de matrimonio contrahendo. Aliqui zelum habentes, sed non secundum scientiam, in detestationem fornicationis etiam matrimonium contemnebant, & aliqui faciebant hoc ex hypocrisi, ut magis eis tanquam sanctioribus crederetur, hoc autem videbatur durum Corinthiis fidelibus, ideò super hoc scripserunt Apostolo, ad quod hic respondens ostendit primò, quid sit perfectionis, secundò quid necessitatis. Bonum est homini, hoc est, perfectam mulierem non tangere, sed simpliciter continere. Licet autem majoris perfectionis sit concupiscentiam superare totaliter per continentiam, tamen hæc perfectio non potest in omnibus esse, sed in paucioribus propter pronitatem ad sequendum concupiscentiam, unde dicit Salvator. Non omnes capiunt verbum hoc. 2. non esse præceptum Apostoli, sed consilium vel permissionem potius, ut sit sensus juxta Hieronymi, Chrysostomi, Ambrosii & aliorum in hunc locum expositionem. Bonum est mulierem non tangere, & vel uxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio conjugali abstinere, tamen si timetis fornicationem, benè facitis uxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.* Resp. rectè facit Bellarminus, quod priorem responsionem deserit concedens de matrimonio contrahendo verba Apostoli accipi posse, cùm periculo fornicationum non soli conjugati ab usu conjugii abstinentes, sed etiam soluti; ac cœlibes dono continentiæ destituti sint obnoxii. Negamus verò in verbis Apostoli esse duntaxat *permissionem*, illis enim qui continere non possunt, præcipitur, ut remedio divinitus instituto utantur, præcipitur enim illis ne torreantur; proinde illis, qui continere non possunt, nec consulendus nec præcipiendus est cœlibatus. Valdè probamus

g. Præcontinentia

mus illud Bellarmini, *quod melius sit carere perfectione virginitatis, quam incidere in flagitia fornicationum*, ergo illis, qui se continere non possunt, sed periculo fornicationis obnoxii sunt, non est imponenda lex de virginitate, sed permittendum conjugium. 3. *hæc omnia dicuntur, qui votum continentiæ non habent. Qui enim voverunt continentiam, illis non dicitur: Unusquisque uxorem suam habeat, & virgo si nupserit, non peccat: sed dicitur, redde Altissimo vota tua, quam exceptionem ponunt veteres.* Resp. votum illud perpetuæ continentiæ, præsertim à juvenibus per lunis indiscretè emissum dicimus esse temerarium, cùm nemo certus esse possit, quod perpetuò illud donum sit habiturus, propterea non debet conjugium abjurare ac libertate divinitus concessa sese privare. Sunt enim quædam dona omnibus piis communia & necessaria, ut fides, spes, caritas &c. de illis extant promissiones, *dona Dei* sunt ἀμεταμέλητα Roman. 11. v. 29. *Qui incepit opus bonum, idem etiam perficeret* Philip. 1. v. 6. sed sunt dona alia extraordinaria, quæ non sunt omnibus piis necessaria, de illis non est talis certitudo, cumque ad classem posteriorem pertineat donum continentiæ, ideò ex hoc fundamento disputat Apostolus, *ne mini injiciendum esse laqueum, præceptū Domini sese non habere, junioribus viduis esse nubendum*, ac 1. Tim. 2. 5. v. 12. ostendit exemplo juniorum viduarum, multis esse occasionem tristissimæ ruinæ, quod sine diligentiore examine cùm donum continentiæ non haberent, genus vitæ cœlibis arripuerunt, ideoque in collegium viduarum, quibus in hoc statu manendum, non vult allegari nisi sexagenarias, in ea enim provectiore ætate ustio extinguitur, ut continere possint. De hoc cœlibatus voto uberius in tract. de conjugio agetur.

337. 4. Continentiæ donum est singulare & non omnibus commune. Matth. 19. v. 11. *Non omnes capiunt verbum hoc, quibus datum est.* 1. Cor. 7. v. 7. *Unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic.* Ergò non debuit indifferenter omnibus Clericis cœlibatus imponi. Excipit Bellarminus. 1. *sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse Sacerdotes, sed solum ii, qui videntur hoc donum habere.* Resp. falsum est, quod illi solum eligendi sint in Sacerdotes, qui dono continentiæ præditi sunt, docet enim Apostolus, eligi etiam posse eum, qui est *unius uxoris maritus.* Præterea multi videntur, & sibi & aliis se hoc donum habere, sed postea quando ordines susceperunt, contrarium experiuntur. ergò non debent se ad perpetuum cœlibatum voto quodam obstringere & remedium divinitus monstratum temerè repudiare. 2. *Illi habent donum continentiæ, qui volunt & cupiunt continere, quib. autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint.* Resp. fidem & preces oportet niti certo verbo promissionis, jam verò Deus nuspiam in genere omnibus donum continentiæ promisit. Ergò etiam non potest esse fiducia in precibus pro impetrando illo dono ad Deum fusis. Negari certè nequit, multos uri etiam invitos & contra suam voluntatem, ergo illorum respectu non sunt perpetuò connexa *τὸ velle & perficere*. Quemadmodò Deus illas preces exaudit, quæ secundùm voluntatem ipsius concipiuntur 1. Joh. 5. v. 14. ita illud velle à Deo proficisci judicandum, quod est conforme divinæ voluntati, jam verò divina voluntas hæc est, ut illi qui uruntur, remedio conjugii divinitus monstrato utantur 1. Cor. 7. v. 9. Christus disertè inquit: *Non omnes capiunt verbum hoc* Matth. 19. v. 11. ergò in hominis voto ac voluntate non est, ut perpetuò sit continens extra conjugium. Si propria voluntate, labore ac precum assiduitate obtineri posset continentia & sic omnibus esset possibilis, qui ad eam aspirant, quare Christus dicit, *non omnes esse hujus dicti capaces?* Aut igitur monstrent precum suarum pro continentiæ perpetuæ dono effusarum mandatum ac promissionem in verbo, aut si his destituuntur, agnoscant esse temeritatem & tentationem Dei, quod spreto medio ordinario audeant petere extraordinarium ac Deo præscribere modum, quibus ornari velint donis extraordinariis. Huc pertinet illud Dionysii Corinthiorum Episcopi, qui in Epistola ad Gnosios circa annum Christi 170. referente Eusebio lib. 4. Hist. Eccles. cap. 23. Pinytum Ecclesiæ illius Episcopum admonuit, *ne grave onus castitatis fratribus* (comministris) *ex necessitate imponeret, sed multorum imbecillitatem accuratè consideraret.* Itemque illud Ignatii Dionysio antiquioris in Gnomologio Græco lib. 1. cap. 14. *Cœlibatus jugum nemini imposueris, est enim res periculosa & custoditu cum obtinetur difficilis, quando ex necessitate servatur.* 3. *etiam conjugati sæpe coguntur vel propter absentiam vel propter ægritudinem longissimam conjugis abstinere se ab uxore & tamen non licet eis aliam uxorem ducere, quantumvis urantur æstu libidinis.* Resp. est ratio dispar, ibi enim alter conjugum certò statuere potest se divinitus vocari ad continentiam, cùm juxta ipsius Dei ordinationem conjugium sit individua vitæ societas, ergò preces in tali casu nituntur divinâ voluntate. Alia verò est ratio eorum, qui non ex necessitate à Deo immissa, nec ex conditione suæ vocationis divinitus imposita, sed ex libera voluntate vel ex Pontificis præscripto à conjugio abstinent. Quod si vel maximè ustionem quasdam tales conjuges adhuc sentiant, tamen fide earum condonationem petere possunt, cùm sciant nullum aliud sibi propositum esse medium quàm preces, temperantiam & periculorum evitationem, sed hac fide cœlibes, qui uruntur, non possunt Deum invocare, cùm negligant medium conjugium divinitus ordinatum. 4. *Nemo est, qui continere non possit, si velit, ut docent Patres, sed oportet media necessaria non negligere, quæ tria sunt, oratio, jejunium & periculorum evitatio.* Rx. manifesta sunt verba Christi: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*, & Paulis *Alius donum suum habet sic, alius verò sic*, quibus conformes sunt quorundam Patrum sententiæ, ut suo loco videbimus. Orationem, jejunium, & periculorum evitationem non in virginali sed etiam conjugali castitate requiri dicimus, absit igitur ut hæc media planè improbemus, sed negamus media illa ad continentiam virginalem perpetuò & in omnibus sufficere, sed requiri insuper peculiare continentiæ donum divinitus & extraordinariè datum, id quod testantur exempla *Benedicti* in spinis, *Francisci* in frigidissimis nivibus se volutantium, *Hieronymi* inedia ferè consumti & tamen chorearum Romanarum fixè recordantis. Quando ergo aliquis amator & admirator cœlibat⁹ sentit calorem concupiscentiæ, quando titillationib. Venereis tentatur, oratione, temperantiâ, jeju-

nio, laboribus & omni diligentiâ debet repugnare, turpes motus reprimere, impuras cogitationes præcidere, occasiones vitare &c. quando verò incendia libidinis illâ diligentiâ non possunt extingui vel reprimi, sed accidit illud Poatæ: *Est mollis flamma medullas, Vulnus alit venis & cæco carpitur igni.* Item: *Quoque magis premitur, tanto magis æstuat ignis*, breviter quando est periculum ruinæ vel tranquillitas conscientiæ & invocatio turbatur, tunc scire potest, se donum illud peculiare non habere, ideo utatur remedio contra ustiones divinitus monstrato. Apostolus enim illis qui uruntur, non præscribit exercitia precum, jejuniorum, laborum, sed vult eos nubere, ac 1. Tim. 5. vers. 11. annotat, experientiam sui temporis illam persuasionem refutasse, quod quilibet modò velit, precetur & annitatur, continere possit, ideo non dicit, *volo juniores viduas* anniti, conari, precari, sed volo eas *nubere* additâ ratione *ne occasio detur adversario.* Nec rectiùs intelligi potest hoc argumentum, quàm ex ipsa praxi quæ de fructu temerariorum illorum votorum & coacti cœlibatus luce clarius testatur.

5. ex legis de cœlibatu incommoditate.

338. 5. Quod parit prodigiosas libidines, mundum concubinis & Ecclesiam scandalis replet, meritò detestandum. Coactus ille Clericorum cœlibatus tales fructus profert. Ergò. Assumtum multis confirmari potest. c. Quidam. dist. 81. *Quidam Clerici legitimum non habentes conjugium extranearum mulierum vel ancillarum suarum, quæ interdicta sunt, consortia appetunt.* Polyd. Virg. lib. 5. de rerum inventorib. cap. 4. *Illud tamen dixerim, tantum abfuisse, ut ista coacta castitas illam conjugalem vicerit, ut etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impresserit, attulerit, quam Sacerdotum libidinis labes, proinde forsitan tam è Republ. Christiana, quam ex ordinis usu esset, ut tandem aliquando jus publici matrimonii Sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamia sanctè potius colerent, quàm se spurcissimè ejusmodi Naturæ vitio turpificarent.* Anno 1523. Proceres imperii in Comitiis Norinbergensibus coram Legato Pontificio de Clericorum libidinibus graviter fuêre conquesti. Sleid. lib. 4. Histor. refert, Campegium Cardinalem ad Legatos Argentinenses dixisse, scire se Episcoporum hunc esse morem, ut accepta pecunia scortationem suis permittant. Legatus Bavaricus in oratione ad Patres Tridentinos Anno 61. habita sic loquitur: *Clerus noster gulæ libidinibusq; indulget, ac quasi velit in contemtum Dei hominumq; omni genere vitiorum se coopertum potiùs palam cognosci quàm minima aliqua in re emendatum animadverti, ut cetera Cleri vitia, quæ cum populo habet communia, taceantur, at certè libido illa nimis libera atque notoria, propter quam is nunc potissimum infamis habetur, à plebe irritatoque populo alienissima esse judicatur.* Idem testatur Claud. Episc. Espensæus domesticus testis in comment. cap. 1. Tit. *Turpissimum est* (inquit) *quod Officiales permittunt Clericos cum concubinis meretricibus & pellicibus cohabitare, liberos procreare sinunt, accepto ab iis certo quotannis censu atque adeò aliis à continentibus, nam habeant, ajunt, si velint.* Comprobat hoc ipsum sua fide Cornel. Agripp. lib. de vanit. scient. cap. 64. *Sic ergo illos supputantes aliquando audivi: Habet ille duo beneficia & tres meretrices solvat & centum à Sacerdotibus pro concubinatu quotannis exterquent, ut apud plebem ipsam in proverbium abierit illa eorum concubinaria actio, sive lenocinium, cùm dicunt, habeat aut non habeat aureum, solvat & habeat, si velit.* Testatur experientia ob oculos omnium posita, id quod Arnobius lib. 8. de puritate cœlibatus Sacerdotum gemilium scripsit, in plerosque Pontificios Sacrificulos quadrare. *Impunitatem* (inquit) *fecit non castitas tutior, sed impudicitia felicior. Vos autem magis à Sacerdotibus quam inter aras & delubra conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in æditiorum cellulis quàm in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur.* Barlette olim in Gallis Prædicator. in sermone fol. 262. col. 2. *O quot luxuria! O quot Sodomia! O quot fornicationes! clamant latrina, latibula, ubi sunt pueri suffocati? Utinam haberemus aures apertas & audiremus voces puerorum in latrinis suffocatorum & in fluminibus? Ad omnes Diabolos talis modus faciendi. Taceo de adulteriis, stupris & i . . estibus, peccatis etiam contra Naturam: O Naturæ destructores, ò bestiis deteriores.* ** Joh. Cardinalis cùm Pontificia autoritate ann. 1125. in Synodo Londinensi conjugium Sacerdotum Angliæ prorsus damnaret, mirabili judicio Dei sequenti nocte cum scorto in lecto deprehensus captus fuit, referente Balæo. Anshelmus Archiepisc. Cantuariensis primus ferè, cùm id frustra aliquoties tentatum fuisset à Britvvaldo, Odone, Dunstano, conjugiis interdixit Anglorum Sacerdotibus, *quod*, ait Henricus Huntingd. *quibusdam mundissimum visum, quibusdam periculosissimum nedum munditias viribus majores appeterent, in immunditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus inciderent.* Horũ præsagium proximus statim annus confirmavit, qui nova decreta Anshelmo expressit ad compescendas Sodomiticas libidines, quæ in locum legitimi conjugii successerant, ut refert Balæus cent. 3. quidem cent. 8. & 9. multa monstra libidinum ab Henrico VIII. in perfossis Monasteriis inventa & detecta enarrat. Experientia ducti quidam rustici nolebant parochum admittere, nisi concubinam haberet, ut refert Barbat. in c. ar si Clerici de judic. quod à cœlibe timerent uxoribus suis. *nullum enim unquam Clericum de frigiditate conquerentem se audivisse*, narrat Joh. Andr. ad Specul. t. de Sponsalibus §. 1. Cùm quædam Concilia referente Aventino Clericis concessissent matrum & sororum cohabitationes, ut de quibus nulla esse posset suspicio, postea compertum fuit, cœlibatum Sacerdotum tam castum esse, ut nec matres nec sorores inire dubitaverint, ut testatur Specul. in tit. de Test. §. proponitur. De interdicto Hildebrandi sic memorat Aventinus. *Grata illa lex erat quibusdam Clericis, quibus pro una uxore jam sexcentas licebat inire mulierculas.* De multitudine concubinarum testatur Næviz. lib. 1. Sylv. nupt. num. 128. Johan. Faber instit. de jure person. §. penult. inquiens. *Si verum est, quod filii Episcoporum usque ad Subdiaconum sunt servi Ecclesiæ, Deus bone, quot essent hodie servi?* ** Quod ergò Bernhard. serm. 66. sup. Cant. in genere dicit:

Tolle

Tolle de Ecclesia honorabile connubium & torum immaculatum, nonne replebis eam concubinariis, incestuosis, feminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum? idem in specie de ordine Ecclesiastico dicimus: Tolle ex eo conjugii ineundi libertatem, & replebis illum concubinariis, &c. Excipit Bellarminus: 1. *non cœlibatum sed abusum cœlibatus talia parere, fructus enim cœlibatus sunt cogitare, quæ Dei sunt, sanctum esse corpore & Spiritu sine intermissione Domino assistere. Iam vero propter abusum non sunt res bonæ tollendæ, aliàs etiam cœlum & terra abolenda essent.* Resp. distinguendum inter cœlibatum liberum eorum, qui dono continentiæ sunt instructi & cœlibatum coactum eorum qui uruntur, illum probamus, hunc detestamur propter fructus, quos producit. Tertull. lib. de vel. virg. non procul à fine p. 499. *Non confitebuntur, nisi ipsorum infantium suorum vagitibus prodita. Quantum autem plures non etiam de pluribus sceleribus suspectas habebis? dicam, licet nolim. Difficile mulier semel fit, quæ timet fieri, quæq; jam facta potest virginem mentiri sub Deo; quanta item circa uterum suum audebit, ne etiam mater detegatur? Scit Deus, quot jam infantes & perfici & perduci ad partum integros duxerit debellatos aliquandiu matribus. Facillimè semper concipiunt hujusmodi virgines & felicissimè pariunt & quidem simillimos Patribus. Hæc admittit flagitia coacta & invita virginitas &c.* Nequaquam igitur cœlibatum in personis idoneis improbamus, sed legem cœlibatus impositam indifferenter omnibus Clericis, etiam illis, qui ustiones sentiunt. 2. *non sunt tot concubinarii & impuri inter Clericos, plurimi enim sunt qui quotidiè celebrant, & de quibus nulla mala suspicio auditur.* Resp. dies extremus coacti illius cœlibatus fructus manifestabit. Testantur de illis querelæ publicæ ipsorum Pontificiorum, quarum quasdam exposuimus superiùs, quibus plures paulò pòst addemus.

Epistola Vdalrici. 339. Ac quid multis? Extat in orthodoxographis p. 481. Epistola Udalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, in qua narrat: *Gregorium Magnum suo quodam decreto Sacerdotibus aliquando uxores ademisse, cùm vero paulo pòst jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum reperisse, quam cadem infantium cum intelligeret Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulteriis Sacerdotum natam esse, continuo revocavit decretum & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgavit, laudans Apostolicum illud, Melius est nubere, quam uri, & de suo addens, Melius est nubere, quam mortis occasionem præbere.* Excipit Bellarminus: 1. *autoritate illius Epistolæ nos magis premi, cum Romanus Pontifex in ea dicatur caput omnium, qui & debeat cogere Presbyteros & Monachos, ne uxorem ducant & si duxerint debere separari.* Resp. non statim approbare cogimur errores personæ, si acceptemus veritatem facti, quam narrat. Udalricus ille reprehendit Pontificem ob decreta de Clericorum continentia à discretione aliena, ergò non existimavit Pontificem esse ἀνυπεύθυνον ab errandi periculo immunem, ne judicavit absolutè & simpliciter sine examine decretis ejus obtemperandum. *Non parum* (inquit) *a sancta discretione deviasti, cum Clericos, quos ad continentiam conjugii monere debebas, ad hanc imperiosa quadam violentia cogi volebas. Nunquid enim meritò communi omnium sapientium judicio hæc est violentia, cum contra Evangelicam institutionem ac S. S. dictationem ad privata aliquis decreta cogitur exequenda?* Et postea: *non quanta possumus gravitate, istam licet gravissimam negligentiam tuam corripimus & judicamus.* Ergo ignotum fuit Udalrico illud ἀξίωμα Pontificis, quod nullus mortalium ipsum judicare debeat. 2. *Epistolam illam videri confictam, cum Vdalricus creatus sit Episcopus Anno 924. ut Hermannus Contractus & Abbas Urspergensis docent, vel Anno 903. ut in Chronico Augustanæ Ecclesiæ scriptum. Nicolaus autem Papa I. obiit Anno 867. ut Onuphrius annotavit, ergo Episcopus Vdalricus non potuit scribere ad Papam Nicolaum I. Nec duos posse statui Vdalricos Episcopos Augustanos, cum hujus assertionis nullum extet in Historiis vestigium. Falsum esse, quod autor Epistolæ illius asserit, Gregorium ademisse Sacerdotibus uxores, magis falsum, quod decretum hujusmodi rescinderit, falsissimum, quod in piscina Gregorii sex millia capita sint inventa, cùm in operibus Gregorii & aliorum Historiis nulla fiat istius rei mentio &c.* Resp. Hedio parte 3. Hist. Eccles. lib. 8. cap. 12. duos Udalricos in Catalogo Episcoporum Augustanorum ponit. Compilatio & Chronologica An. 978. expressè testatur, quod duo fuerint Udalrici ejusdem nominis & paris sanctitatis Episcopi Augustani, fieri igitur potest, ut de Episcopo Udalrico loquantur Hermannus Contractus & Abbas Ursperg. Vixisse autem temporibus Nicolai Papæ quendam Ulricum Augustanum Episcopum constat ex Jacobo de Voragine in Historia Lombardica c. 202. *Vdalricus* (inquit) *ex nobili Alemanorum genere ortus in monasterio S. Galli enutritur, ubi dum habitum vellet accipere, ab inclusa prohibetur dicente sibi quod futurus esset Episcopus in Augusta.* Item: *post multa miracula anno Domini nongentesimo, ætatis suæ octogesimo tertio, ordinationis quinquagesimo migravit ad Dominum.* Quare cum Udalricus iste anno 850. jam tum fuerit Episcopus Nicolai Pontificis tum creationem tum supremum diem videre potuit, ac porrò 33. annis superstes fuit. Onuphrius itidem in Fastis Pontific. Anno 858. immediatè sub Nicolai Pontificatu, Udalrici Augustani Episcopi mentionem facit. ** Epistola illa Hulderici ante mota de hac re certamina publici juris facta est ex Bibliotheca Holandiæ. Hedio lib. 8. Hist. Eccl. cap. 12. & ipse Æneas Sylvius in sua Germania ejus mentionem facit. ** Nec potest falsitatis argui assertio de Gregorii decreto, nisi Bellarminus seipsum mendacii arguere velit, superiùs enim cap. 19. inter Pontifices, qui Sacerdotum conjugia prohibuerunt, numerat Gregorium lib. 1. Epist. 42. & lib. 3. Epist. 34. idem statuentem. Nec decretum illud Gregorii ad solam Siciliam pertinuit, sed peculiariter ad Siculos directum fuit, quia ibi minùs observabatur, interim Romæ & alibi non fuisse legem cœlibatus Sacerdotibus impositam ex eo colligi minimè potest. Neve ulterius Bellarminus cavilletur, Epistolam hanc esse confictam, notandum, quod Bertholdus Constantiensis Presbyter in Appendice Hermanni Contracti de Synodo Romana Gregorio VII. Pontifice habita anno C. 1070. sic scribat: *In hac Synodo Papa Presbyteros deinceps*

inceps in fornicationem lapsos absque spe recuperationis deposuit. Et scriptum quod dicitur S. Udalrici ad Papam Nicolaum de nuptiis Presbyterorum & capitulum Paphnutii de eadem re, imò omnia sacris canonibus adversa damnavit. Consequens igitur fuerit jam tum Bertholdi ætate, qui sub Henrico IV. Gregorii contemporaneo floruit, Epistolam illam fuisse confictam. Sed quicquid sit, de autore vel tempore hujus Epistolæ respondeat Bellarmin. fundamentis in ea adductis: *Dominus* (inquit) *in veteri lege Sacerdotis conjugiū cōstituit, quod illis postmodū interdixisse non legitur, sed in Evangelio loquitur, sunt Eunuchi, qui se castraverunt propter regnū cælorū, sed non omnes hoc verbum capiunt, qui potest capere, capiat. Quapropter Apostolus ait, de virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, quod etiam juxta prædictum Domini non omnes hoc consilium capere posse consideras, sed multos ejusdem consilii assentatores, hominibus non Deo pro falsa specie continentiæ placere volentes graviora videt committere; patrum scil. uxores subagitare, masculorum ac pecudum amplexus non abhorrere, ne morbi hujus aspersione ad pestilentiam usque convalescente, nimirum status labefactetur Ecclesiæ totius, propter fornicationem, dixit, unusquisq; suam uxorem habeat, quod specialiter ad Laicos pertinere idem mentiuntur hypocritæ, qui licet in quovis sanctissimo ordine constituti, alienis revera uxorib. non dubitant abuti. & quod flendo cernimus, omnes in supradictis sæviunt sceleribus. Hi nimirum non rectè Scripturam intellexerunt, cujus mammillam quia durius pressère, sanguinem pro lacte biberunt*; postea excipit Udalricus, eos qui continentiam professi sunt, quos post votum matrimonio junctos jubet ab ordine deponi, quod ex seculi illius moribus ei adhæsit, deinde addit: *Verum ut hujus voti nescios omnino scias non esse cogendos, audi Apostolum dicentem ad Timotheum, Oportet Episcopum irreprehensibilem esse unius uxoris virum, quam ne quis sententiam ad solam Ecclesiam verteret, subjunxit. Qui autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit. Similiter, inquit, Diaconi sint unius uxoris viri, qui filiis suis bene præsint & suis domibus.* Paulò pòst prohibitionem conjugii vocat *periculosum hæresis decretum.* Sub finem concludit: *Quid veritati magis contrarium potest inveniri, quam hoc, cum ipsa veritas de continentia loquens, non unius hominis, sed omnium plane excepto numero professorū continentia dicat: Qui potest capere, capiat, quod isti unde nescitur, instigati dicant: Qui non potest capere, feriatur anathemate. Quid verò per homines fieri potest stolidius? quid divinæ maledictioni obligatius, quam cum aliqui vel Episcopi videl. vel Archidiaconi ita præcipites fint in libidinem, ut neque adulteria, neque incestus, neque masculorum proh pudor turpissimos amplexus sciant abhorrere, quod casta Clericorum conjugia sibi dicant fœtere ab eis non vera justitia compassione Clericos ut conservos cogant vel moneant continere; sed ut servos jubeant ac cogant abstinere. Ad cujus imperii, ne dicam consilii, tam fatuam, tamq; turpem addunt suggestionem, ut dicant: Honestius est pluribus occultè implicari quàm apertè in hominum vultu & conscientia cum una ligari, quod profectò non dicerent, si ex illo & in illo essent, qui dicit: Væ vobis Pharisæis, qui omnia facitis propter homines. Et per Psalmistam: Quoniam hominibus placent, confusi sunt, quoniam Dominus sprevit eos. Hi sunt homines, qui prius deberent nobis persuadere, ut in conspectu ejus, cui omnia nuda & aperta sunt, erubescamus peccatores esse, quàm in conspectu hominum mundi esse &c. Hic est autem, si diligenter inspiciatur, totius eorum manipulus zizania, totius conventus insania, ut dum Clerici licita unius mulieris consortia Pharisaico devicti, quod absit, furore relinquere coguntur, fornicatores & adulteri & aliarum pravitatum turpissimi ministri cum ipsis efficiantur.* Hæc omnia Udalricus, ad quæ fundamenta solidè respondeat Bellarminus, cui ne videatur ἄτοπον in uno Gregorii vivario tot crania infantum esse inventa, addimus, Patrum memoria simile quid accidisse, quando in Comitatu Mansfeldensi in oppido Gerbstädt in piscina propè monasterium inventa fuêre trecentorum lubmersorum infantum crania. ** Lutherus in comment. cap. 4. Gen. p. 54. *Epistolæ Udalrici ac inventorum sex mille capitum infantilium in vivario Romano meminit,* & addit. *Simile exemplum nostrâ ætate accidit. Cùm Moniales in Austria vico Closter Neuburg propter turpem vitam cogerentur mutare locum & Monasterium Franciscanis habitandum concessum esset atque illi pro sua commoditate quædam ædificia mutarent, inventa sunt in fundamentis novis duodecim ollæ, quarum singulæ cadaver infantis habebant. Hujusmodi insignia alias passim acciderunt. Romæ quoque propter copiam puerorum expositorū erecta sunt Monasteria, quorum Pontifex pater dicitur & antecedunt cum proximis in processionibus publicis. Taceo infinita alia, quæ animus dicere reformidat.* **

340. 6. In quocunque statu vixerunt ac Deo placuerunt *Patriarchæ, Prophetæ ac Sacerdotes V. T.* ille nihil derogat sanctitati Ministerii Ecclesiastici. Sed in statu conjugali vixerunt ac Deo placuerunt Patriarchæ, Prophetæ ac Sacerdotes V. Test. Ergò status conjugalis nihil derogat sanctitati Ministerii Ecclesiastici. Assumtum constat, quia Adam, Seth, Enos, Enoch, qui cum Deo ambulavit, Noah vir justus & perfectus, Sem, Abraham pater credentium, Isaac, Jacob, Joseph, Aaron & cuncti Sacerdotes V. T. multi etiam ex Prophetis, Moses, Samuel, Ezechiel, &c. in conjugio vixerunt. Chrysost. hom. 21. in Gen. de Enocho sic scribit: *Audiant mariti & uxores & discant justi virtutem, nec putent nuptias in causa esse, quo minùs quis Deo placeat. Nam idcirco divina Scriptura semel atque iterum id significavit, dicens, genuit Mathusala & tunc placuit. Et idem ingeminat ac repetit dicens: Et placuit, postquam genuit, ut ne quis arbitretur obstaculum virtutis esse conjugium.* De Noaho in eadem homil. subjungitur: *Vide iterum alium justum cum uxore & filiis, qui bona operando placuit Deo & displicentem omnibus virtutis viam elegit, & neque nuptiis neque filiorum educatione prohibitus est.* Index expurgat. Belgicus p. 27. intonat. *Prophetas omnes uxores habuisse, ex indice Chrysostomi deleatur.* Idem habet Index expurgat. Hispan. p. 169. sed cur in Indice expungunt, cùm textus extet disertus apud Chrysostom. homil. 56. in Matth. *Prophetæ omnes & domos & uxores habebant, sicut Esaias & Ezechiel & eximius ille Moses, & nihil hinc virtuti eorum fuit impedimento.* Idem in serm. de Evang. *Nuptiæ factæ sunt* tom. 5. oper. *Vis cognoscere quod nihil nocet habere uxorem ac liberos? Moses nonno*

6. ab exemplorum paritate.

uxorem

uxorem habuit & liberos? Helias nonne virgo erat? nonne Moses manna è cœlo adduxit? nonne Helias ignem de cœlo deduxit? nonne Moses coturnices advolare fecit? nonne Helias verbo cœlum clausit? nonne Mosi Deus locutus est? nonne & cum Elia conversatus est? an nocuit huic virginitas? an impedimento illi fuerunt uxor & liberi? Excipiunt *Prophetas non jussos sacrificare, ideò matrimonium illis relictum fuisse liberum.* Resp. non soli Prophetæ, sed etiam Sacerdotes in conjugio vixerunt, quin imò Deus expressam ordinationem proposuit, quod Sacerdos virginem debeat ducere, Levit. 21. v. 14. cujus rei Philo lib. de Monarchia varias affert rationes, sed peregrinas, procul dubio respectus fuit habitus ad Christum unicum N. T. Sacerdotem, cujus Sponsa Ecclesia fidei virginitate debet esse conspicua 2. Cor. 11. v. 2. Præterea nec N. T. ministri habent peculiare aliquod externum sacrificium, ob cujus administrationem à conjugio abstinere debeant. Denique officium Prophetarum fuit verè divinum & sanctum, illud ergò si non fuit vel contaminatum vel impeditum per matrimonium, utique nec N. Test. ministris fraudi esse debet, si conjugium inire velint. Neve excipiant, *aliam esse rationem Ministrorum in V. aliam in N. T.* jubemus ut producant expressam prohibitionem, qua N. T. ministris conjugium sit ademtum, addimus etiam argumentum.

7. à conjugii dignitate. 341. 7. Quemcunque vitæ statum Christus in N. T. suâ præsentiâ & munere amplissimo honoravit, ab eo nemo sub specie majoris sanctitatis est arcendus. Sed Christus statum conjugalem in N. T. suâ præsentiâ & munere amplissimo, adeoque primo suo miraculo honoravit Joh. 2. v. 1. & seq. Ergò nemo ab eo sub specie majoris sanctitatis est arcendus. Excipiunt, *Christum ad nuptias illas venisse, ut Johannem Evangelistam Sponsum à Sponsa abduceret*, quod probant ex Abdia Babylonio lib. 5. fol. 69. ubi Dominus ad Johannem dixisse commemoratur: *Nisi meus esses, permitterem tibi uxorem ducere.* Resp. figmentum illud Abdiæ pugnat cum Dei verbo, quasi non possit esse Christi qui uxorem ducit, ac quasi liceat Sponsum à Sponsa abstrahere, cùm tamen Deus præceperit virum ab uxore non separari 1. Cor. 7. v. 10. Idem etiam figmentum Evangelistæ injuriam facit ac fidem ejus in dubium vocat, non enim hac ratione nuptiis autoritatem conciliasset, si Christus eas in ipso damnasset. Nec vetustiores Patres hujus separationis mentionem faciunt, sed potiùs dignitatem conjugii ex Historia colligunt. Aug. tract. 8. in Joh. *Usque ad eum nuptias, ut eas honoraret, venerat, is ideò ducebat uxorem, ut filios procrearet.* serm. 41. de temp. *Interfuit nuptiis ut concordia jura firmaret. Interfuit nuptiis & comessationes non renuit nuptiarum, ut Psalmos & Tympana ad Dei Patris gloriam provocandam concitaret.* Cyrill. lib. 2. in Joh. c. 22. *Honestè celebratis nuptiis tàm mater quàm ipse invitatus adest, ut quantum ad carnem nativitatis nostræ principium sanctificaret. Quia enim in doloribus parere filios ad mulierem propter peccatum dictum fuit, quomodo aliter hæc depellenda maledictio erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia videretur quam Salvatoris præsentia?* Chrysost. in serm. de Evang. *Nuptiæ factæ sunt. Vocatus est Iesus ad nuptias. Venit vel non venit? certum quod venit. Quod si venit, quomodo ergò nuptiæ malæ? non potest excusare. Ego autem non dico quod tantum venerit, sed etiam quod dona secum attulerit. Aquam in vinum mutavit. Ne excuses te propter nuptias. Dominus enim nuptiis interfuit & tu nuptias arguis & dicis nuptias esse obstaculum ad pietatem, nullum enim ad pietatem est obstaculum.* Ex quibus constat quantum fidei Abdiæ illi fictitio sit tribuendum, editus est ille liber ante annos non ita multos à Wolffg. Lazio, & proponit fabulas de interfecto à leone eo qui Thomam percusserat, de cane, qui ejusdem viri manum ad mensam attulit, de Maximilla Egetis conjuge &c. quas August. de fide contra Manich. c. 38. à Manichæis confictas asserit, ac lib. contra Adimant. cap. 17. lib. 1. contra adv. legis & Prophet. cap. 20. nunquam ab Ecclesia receptas esse dicit, unde Molanus lib. 1. de fide hæret. serv. cap. 6. scriptorem illum vocat *spurium & mendacem.* Vide Ivell. in duplic. adv. Harding. art. 1. sect. 5.

342. 8. Matrimonium ex hypothesi Pontificiorum est Sacramentum. Jam verò qui ad Sacramentum aliquod recipiendum idoneus est, atque id suscipere desiderat, non est ab eo arcendus. Ergò nec Sacerdotes à matrimonio sunt arcendi. Item: Sacramenta sibi invicem non repugnant. Matrimonium & Ordo ex hypothesi Pontificiorum sunt Sacramenta. Ergò sibi invicem non repugnant, sed in uno eodemque subjecto convenire possunt: *In omni Sacramento propriè sic dicto confertur gratia*, scribit Bellarm. lib. 1. de Sacr. in genere c. 9. cur ergo gratia hujus Sacramenti seipsos privant? Si datur in conjugio sanctificatio, cur actum conjugalem dicunt tam immundum ut Sacerdotum ministeria contaminet. *8. ex hypothesi Pontificia de Sacramentis militat.*

343. 9. Quodcunq; à gentilium superstitione originem trahit, & ex Ethnicismo in Ecclesiam introductum est, merito debet repudiari. Lex cœlibatus Sacerdotum à gentilium superstitione originem trahit & ex Ethnicismo in Ecclesiam introducta est. Ergò. Assumtum probatur. Hieron. lib. 1. contra Jovin. circa fin. refert, *Hierophantas Atheniensium cicuta sorbitione castrari & postquam in Pontificatum fuerint electi, viros esse desinere.* lib. 2. contra Jovin ex Chæremone Stoico de Sacerdotib. Ægypti commemorat, *quod nunquam mulierib. se miscuerint.* Alex. ab Alex. lib. 4. gen. dier. c. 17. de Sacerdotib. Cybeles literis prodidit, *quod terra Samia testa castrare se fuerint soliti.* A gentibus ad Essæos in Judaismi declinatione eadem lex promanavit, constat enim ex Josepho lib. 15. antiq. cap. 13. & Euseb. de præpar. Evang. lib. 8. c. 4. *ὑπεροψίαν γάμου nuptiarum contemtum* apud illos viguisse. Ab Essæis ad Montanistas, Encratitas, Marcionitas & Manichæos descendit, ac tandem in ipsa Ecclesia erroris hujus semina relicta sunt cœlibatus jugo Eccl. ministris imposito, unde Siricius Epist. 4. in prohibitione conjugii provocat ad gentilium assensum: *Tollatur* (inquit) *hoc opprobrium, quod potest jure etiam gentilitas accusare.* Atque hactenus primam argumentorum classem contra prohibitionem conjugii Sacerdotum produximus, quam Dn. D. Menzerum secuti hoc Syllogismo includimus: Quicunque vitæ status, 1. à Deo ipso universo hominum generi institutus & cõmendatus est, 2. & exornatus multis modis & benedictus, 3. & certis ll. divinis & humanis munitus, 4. ad quẽ ipsa Natura homines format, 5. in quo piè & sanctè vixerunt multi viri Dei Patriarchę, Prophetę, Evãgelistę & Apostoli, 6. quem etiam in N. T. singulariter approbavit & *9. ex legis de cœlibatu origine.*

confir-

confirmavit multis rationibus ipse Christus Salvator noster. 7. Itemque sancti Apostoli. 8. in quo nihil est, quod per se repugnet fidei Christianæ, sanctæ orationi, divinis in Ecclesia officiis vel pietati, sed potius est pulcerrima schola quarumvis verè Christianarum virtutum. 10. & sine eo genus humanum, ex quo Ecclesia Christi in his terris colligitur, honestè & legitimè propagari & conservari non potest. 11. & præstat ingentia bonatum Reip. tum singulis hominib. 12. adeoq; etiam plenus est variorũ argumentorũ divini erga Ecclesiam amoris & cõjunctionis. 13. Deoq; summè displicet, quicquid huic ordini adversatur, ab eo vitæ statu nemo hominum, quem idoneum ad illum Deus fecit, arceri sive repelli debet. Conjugiũ est talis vitæ status. Ergò à conjugio Christiano nemo hominum, quem idoneum ad illud Deus fecit, arceri sive repelli debet.

3 ex canonibus Conciliorum.

344. Tertiam argumentorum classem ducimus ex Canonibus Conciliorum, 1. Canon sextus Apostolorum à Clemente Romano editus sic habet: *Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam religionis obtentu abiciat, si verò rejecerit excommunicetur, sed si perseveraverit, deiiciatur.* Can. 40. Apostolorum Episcopis de privatis suis rebus per Testamentum disponendi potestatem facit, *propterea quod aliquando evenit, ut uxorem habeant, aut filios, aut propinquos, aut servos.* Hûc pertinet etiam illud ejusdem Clementis Romani, quem Petri discipulum ac successorem esse volunt lib. 2. Const. Apost. c. 2. *Episcopus eligatur, si uxorem honestam habeat vel habuerit, si filios religiosè educatos, & in disciplina Domini institutos produxerit.* lib. 6. cap. 17. *Episcopum & Presbyterum ac Diaconum dicimus unius uxoris debere constitui, sive vivant eorum uxores sive decesserint.* Excipit Bellar. lib. 1. de Cler. cap. 21. *intelligendum hoc de cura quoad victum & vestitum, non autem quoad torũ.* Atqui Apostolus ostendit legitimam conjugem etiam contemni, si ὀφειλομένη εὔνοια illi denegetur. 1. Cor. 7. v. 3. *Uxori vir debitam benevolentiam reddat, similiter & uxor viro.* v. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir, similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* v. 5. *Nolite fraudare invicem nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi ac jejunio,* inde in Cõc. Gangr. c. 14. statuitur: *Si qua mulier derelicto viro discedere voluerit soluto vinculo conjugali nuptias contemnendo anathema sit*, ac sexta Synodus Canonem Apostolicum disertè de cohabitatione cum uxore accipit, ut infra apparebit. 2. Nicena Synodus voluit introducere hanc legem, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi cum conjugibus quas ante consecrationem duxerant, non commiscerentur, surgens autem Paphnutius contradixit, *honorabiles confessus nuptias & castitatem dicens esse cum propria conjuge concubitum.* Suasit itaq; Concilio, ne talem poneret legem, gravem esse asserens causam, quæ aut ipsis aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret, & hoc quidem Paphnutius, licet nuptiarum inexpertus esset, exposuit, Synodusq; laudavit ejus sententiam & nihil hac in parte sancivit, sed hoc in uniuscujusque voluntate, non necessitate permisit. Socrat. lib. 1. Hist. Eccl. c. 8. Sozom. lib. 1. c. 22. Excipit Bellarm. *hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Græcorũ, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum, cùm uterq; autor in eodem loco testetur Paphnutium adjecisse, bonũ sibi videri, ut secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem ullo modo uxores ducant, sed solum permittantur illis uti, quas ante ordinationem acceperunt, quod totum est contra Lutheranos, qui post Sacerdotiũ uxores ducunt.* Resp. imò verò si uxoribus ante ordinationem ductis cohabitare non prohibendum esse Paphnutius suasit, propterea quod matrimonium sit honorabile in omnibus & torus impollutus, ex eo colligitur, Sacerdotibus non esse conjugium interdicendum, ita colligit ipse Bellarm. cap. præced. 18. §. 4. *Si licuit jure divino Sacerdotibus habere uxores, quas ante ordinationem duxerant & eis uti more maritorum; cur quasi non liceat etiam post ordinationem ducere.* Aliter igitur excipit Bellarminus *ac totum illud Socratis & Sozomeni testimonium vel falsum vel malè ab illis narratum esse evincere conatur*, primò *quia Sozomeni historia reprobatur à Gregorio* lib. 6. Epist. 31. *& Socrates alibi mentitur*, deinde *relatio illa de Paphnutio pugnat cum Epiphan.* hæres. 59. & Hieron. lib. contra Vigilantium, *qui per Canones Ecclesiasticos Sacerdotibus & Diaconis interdictum esse referunt usu uxoribus*; tertiò *non cohæret illa narratio cum can. 3. Conc. Niceni, ubi prohibetur Episcopis, Presbyteris & Diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem & amitam, denique nec Ruffinus nec alius ex veteribus hujus rei meminêre.* Resp. si vel maximè in aliis Socrates & Sozomenus quædam falsa proferunt, tamen hæc de Paphnutio relatio non potest esse fidei suspectæ, cùm non solùm Cassiodor. in Tripart. lib. 2. cap. 14. Gelasius Cycizenus in recensione Canonum Nicen. Concil. cap. 33. p. 170. ex Bibliotheca Vaticana in lucem productus Niceph. lib. 8. Hist. Eccles. cap. 19. Suidas in vita Paphnutii & illius mentionem faciant, sed etiam in ipsum jus Canonicum sit relata c. Nicena Synodus dist. 31. & apud Ivonem Carnutensem lib. 3. cap. 88. Bellarminus ipse Sozomenum testem non repudiat lib. 3. de pœnit. cap. 9. §. Sextô habemus, cur igitur hoc loco fidem illius elevat. Ac si Socrates ac Sozomenus *Novati partibus addicti fuêre*, quod Bellarmin. de ipsis asserit, iniquiores fuissent Sacerdotum matrimonio, ac proinde testimonium ex ipsorum ore profectum majus habet pondus. Canones illos Ecclesiasticos quod attinet quorum Epiphanius & Hieronymus meminerunt, illos non fuisse apud omnes Ecclesias præsertim Orientales usu receptos & temporum illorum Historia & ipsi illi autores, Epiphanius scil. hæres. 59. & Hieron. lib. 1. cont. Jovin. testantur. Nec pugnat cum Historia Paphnutii canon Nicenus, in quo prohibetur Clericis, *ne domi ullam habeant mulierem præter matrem, sororem, amitam*; hic enim intelligendus de iis, qui extra conjugium viventes συνείσακτον, ut loquitur Gelasius pag. 159. sive focariam extraneam habere voluerunt. Quando enim canon disertè addit, *personas quæ suspicionem effugiant*, satis perspicuè ostendit, Patres concubinatum non matrimonium illis verbis prohibere voluisse. Testatur id Balsamon in illum canonem sic commentatus, ἐπείσακτος ἢ συνείσακτος *omnis mulier est cum aliquo externo cohabitans, etiamsi ab omni suspicione aliena sit.* Chrysostomus sermonem scripsit, πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους, quas vocat κόρας ἀπειρογάμους. 3. Concilium Gangrense canon. 4. sic decernit:

Si quis

Si quis discernit Presbyterum conjugatum tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo abstinet, anathema sit. Excipit Bellarminus, *anathema dici illis qui putant matrimonium ex se esse malum & propterea existimant, non licere sacra facere ei, qui uxorem habeat, licet ab ea se contineat.* Resp. canon disertis verbis loquitur de Presbytero, non qui olim uxorem habuit, *sed qui adhuc conjugatus est*, ita enim recitat illum Canonem Gratianus c. Si quis. dist. 28. ac Græca habent πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, quod participium quam habeat significationem clarissimè patet ex 1. Cor. 7. v. 10. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ ἀλλ᾽ ὁ κύριος, ubi Lat. versio, *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio*. In Conciliorum voluminibus duplex extat hujus Synodi editio. In prima Canon inscribitur: *De oblatione Presbyteri conjugati*, Canon ipse habet: *Qui uxorem habuit.* In secunda Canon inscribitur: *De Presbyteris, qui habuêre conjugia*, Canon verò habet: *Si quis discernat Presbyterum conjugatum*, ex quo apparet, eos qui canonum titulos digesserunt τὸν γεγαμηκότα indiscriminatim reddidisse *conjugatum & qui uxorem habuit.* Ac Patriarcha Antiochenus Balsamon in commentariis omnem ambiguitatem tollit, sic enim loquitur interprete Herveto: *Præsens canon eos anathematizat, qui non indistinctè communicant sacris Sacerdotum qui habent uxores.* Unde etiam Gratianus non utitur illa Bellarmini exceptione, sed respondet, *illud quod in canone Apostolorũ, & in Concilio Gangrensi legitur, ex causa & ex tempore considerandũ esse. Causam dicit fuisse hæresin Manichæorum, qui conjugium detestabantur: tempus, quia nondum erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent.* Agnoscit igitur non de Presbytero, qui olim uxorem habuit, sed eam dimisit, verum de eo qui adhuc uxorem habet Gangrense Concilium loqui, testantur etiam reliqui Canones, illius Concilii non conferri cœlibes & eos, qui olim in conjugio vixerunt, sed cœlibes & eos, qui in conjugio adhuc vivunt, can. 10. *Si quis propter DEUM virginitatem professus in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit.* Adde quod Eustathius, contra quem Gangrense illud Concilium institutum, docuerit, *si Laicus quisquam in matrimonio legitimo conjugem habens Presbyter lectus esset, ejus benedictionem & communionem perinde atque piaculum esse devitandum*, referente Niceph. lib. 9. Histor. cap. 45. Ergò etiam canon illi oppositus non de eo qui uxorem habuit, sed qui adhuc uxorem habet, intelligendus est. 4. c. Quoniam dist. 31. recitatur Canon 13. sextæ Synodi Oecumenicæ in Trullo Imperatoris palatio Constantinopoli habitæ, in quo sic statuitur: *Quoniam in Romani ordine Canonis cognovimus esse traditum, ut qui ordinati sunt, Diaconi vel Presbyteri, confiteri, quod non suis jam copulentur uxoribus, antiquam sequentes Canonem Apostolica diligentia & constitutiones sacrorum virorum legales nuptias amodò valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eorum coanabia dissolventes aut privantes eos familiaritate ad invicem tempore opportuno. Quicunque ergo dignus inventus fuerit ad Subdiaconali ordinatione aut Diaconali aut Sacerdotali, hi nullo modo prohibeantur ad talem ascendere gradum pro uxoris suæ cohabitatione, nec etiam tempore ordinationis suæ profiteri castitatem cogantur, quod abstinere debeant à legalis uxoris familiaritate. Si quis igitur præsumserit contra Apostolicos Canones, aliquos Presbyterorum & Diaconorum privare à contactu & à communione legalis uxoris suæ deponatur. Similiter & Presbyter aut Diaconus, qui religionis causâ uxorem suam expellit, excommunicetur. si verò in hoc permanserit, deponatur*: Balsamon illum canonem plenius & sincerius recenset: *Quoniam Romana Ecclesia pro canone traditum esse cognovimus* ἐν τάξει κανόνος, *ut Diaconi vel Presbyteri, qui digni qui ordinentur existimandi sunt, profiteantur*, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς, *quod non amplius contingent uxores suas Nos antiquum Canonem* τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας *Apostolicæ perfectionis ordinisque servantes hominũ qui sunt in sacris conjugia, deinceps ex hoc temporis momento firma & stabilia esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus* συνάφειαν *conjunctionem dissolventes, vel eos* τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας *mutuâ tempore conveniente consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur* γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ *si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur ut profiteatur se à legitima cum uxore consuetudine abstenturum* τῆς νομίμου ὁμιλίας, *ne ex eo à Deo constitutas & sua præsentia benedictas nuptias injuriâ afficere cogamur Evangelicâ voce exclamante. Quæ Deus conjunxit, homo ne separet. Et Apostolo docente, Honorabiles nuptias & torum immaculatum.* Et, *alligatus es uxori, ne quære solutionem. Scimus autem, sicut & qui Carthagine convenerunt, & ministrorum gravitatis honestatisque curam gerentes dixerunt, ut Subdiaconi, qui sacra mysteria, contrectant, & Diaconi & Presbyteri* κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους *propriis terminis (i. e. in ministerii sui vice) à consortibus abstineant, ut & quod per Apostolos traditum est, & ab ipsa usque antiquitate servatum nos quoque similiter servemus, tempus in omni re scientes. & maximè in jejunio & oratione. Oportet enim eos qui divino altari assident in sanctorum tractandorum tempore esse omninò continentes, ut possint id, quod à DEO simpliciter petunt, obtinere. Si quis ergo præter Apostolicos canones incitatus sit aliquem eorum, qui sunt in sacris, Presbyterorum inquimus vel Diaconorum vel Hypodiaconorum* τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας καὶ κοινωνίας *conjunctione cum legitima uxore & consuetudine privare, deponatur. Similiter & si quis Presbyter vel Diaconus suam uxorem pietatis prætextu ejecerit, segregetur. Et si perseveraverit, deponatur.* In hoc canone observandum 1. esse eum in Synodo Oecumenica anno circiter 681. editum præsentibus Pontificis Romani Legatis: *Ut Papa* (inquit Balsamon Græcus) *ex nostris etiam regionibus Legatos haberet, excogitatum est propter viæ longitudinem.* 2. antiquum canonem τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας opponi recentioribus Romanæ Ecclesiæ canonibus. 3. permitti Sacerdotibus conjugatis mutuam tempore convenienti ὁμιλίαν. 4. rationem peti ex Scriptura sacra, ne ex eo à Deo constitutas & sua præsentia benedictas nuptias injuria afficere cogantur. Item, *quia Evangelica vox clamat*: *Quæ DEUS conjunxit, homo non separet.* Et: *Honorabiles nuptiæ & torus immaculatus.* 5. occurri adversariorum objectioni, Sacerdotibus assiduè orandum, Ergò perpetuò à conjugali consuetudine abstinendum. 6. Canonem Apostolicum opponi illis qui Presbyteros à conjugio arcent, qui proinde non potest tantum

de cura victus uxoribus denegatâ intelligi. Excipit Bellarminus, *Canones illos non à sexta Synodo sed ab Episcopis qui Constantinopoli in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur, convenerant, esse editos & à Sergio Pontifice improbatos,* unde vocat *eam profanam Synodum* cap. 19. proximo. Resp. Gratianus sextæ Synodo illos tribuit, nec autoritatem illorum elevat, sed addit, *hoc esse intelligendum ex loco. Orientalis enim Ecclesia, inquit, cui sexta Synodus regulam vivendi præscripsit, votum castitatis in ministris altaris non suscepit.* Glossator opponit alium Canonem sextæ Synodi qui extat c. Si quis eorum. dist. 32. sed hic non est Constantinopolitanæ verùm Romanæ cujusdam Synodi canon, vel certè non de Orientalis sed Occidentalis Ecclesiæ consuetudine loquitur, ut colligitur ex c. Cùm de quorundam. dist. 84. & ejusdem glossa. Neve Bellarminus autoritatem illorum Canonum elevare pergat, opponimus illi act. 4. Synodi Nicenæ secundæ, ubi Tharasius Patriarch. Constantinopolitanus illos canones approbat, &c. Sextam. dist. 16. ubi Hadrianus Papa ad Tharasium Patriarcham scribit: *Sextam Synodum sanctam cum omnibus Canonibus suis recipio. Sed dubitatur de ea* (addit Gratianus) *an canones conscripserit? quod ex quarta actione sextæ Synodi facilè solvitur. Ait enim Episcopus Petrus Episcopo Nicomediæ. Habeo librum continentem Canones sanctæ Synodi sextæ. Patriarcha dixit: Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonibus istis, dicentes: Nunquid sexta Synodus Canones fecit. Sciant ergò quoniam Synodus sancta sexta sub Constantino congregata est contra eos, qui dicebant unam operationem & unam voluntatem esse in Christo, in qua sancti Patres illos utpote hæreticos anathematizarunt & orthodoxam fidem explanaverunt. Soluta est hæc Synodus Constantini decimo tertio anno, post quatuor verò aut quinque annos iidem Patres* (nota contra Bellar. qui lib. 2. de Pontif. Rom. c. 18. aliquot Græcos Episcopos duntaxat convenisse dicit) *congregati sunt sub Iustiniano filio Constantini & prædictos canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet, qui enim sub Constantino Imperatore in Synodo fuerunt, iidem ipsi Episcopi sub Iustiniano istis Canonibus subscripserunt. Oportebat enim ut Synodus Universalis Canones Ecclesiasticos promulgaret.* Ac testatur ibidem Gratianus *canones ducentos ac duos ab illis Episcopis fuisse editos,* sed illi quia Romano Pontifici non placuerunt, aboliti ac rejecti sunt, aliquos tamen Gratianus decreto suo inseruit. Nec reliqui tantum Episcopi, sed etiam Legati Romani (videl. Basilius Gortynæ & quidam alius Ravennæ Episcopus *Romanæ Ecclesiæ vicem gerentes*, ut Balsamon loquitur) canonibus istis subscripserant, ideò Imperator illos Romam misit, & à Sergio confirmationem postulavit. Sed ille eos approbare prorsus recusavit, quod Romanæ Ecclesiæ adversarentur, eâ re Imperator offensus Johannem Portuensem Episcopum Roma Constantinopolin abduci curavit ac misit Zachariam protospatharum, hoc est, militiæ. Principem, ut Sergium etiam captum deportaret, verum Pontifex Ravennatis Exarchi Præsidio defensus est, Zacharia interim de vita periclitante. Pontifical. in vita Sergij. Blondus decadis primæ lib. 10. Sabellicus enneadis 8. lib. 6. Paulus Diaconus lib. 6. cap. 4. de gestis Longobardorum &c. 5. Canon 3. Concilij V. Carthaginensis statuit, *ut Episcopi, Presbyteri ac Diaconi abstineant ab uxoribus in propriis terminis, h. e. in ordine vicis suæ,* ut exponunt Trullani Patres canone jam citato. Ergò conjugium non fuit ipsis simpliciter prohibitum. Excipit Bellarminus, *verba Latina esse non in propriis terminis, sed secundùm priorum statuta, h. e. secundùm legem conditam in Conciliis priorib. Carthaginensibus, in quibus omnis usus uxoris sacris hominibus prohibetur.* Resp. Balsamon illud Græcum κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους can. 28. interpretatur κατὰ τὰς ἑβδομάδας *tempore vicis suæ,* atque ita accipiendum esse Ecclesiæ Græcæ consuetudo ostendit. Ac Græca illa editio Balsamonis minimè recens, sed diu in Ecclesia recepta, quin & magis authentica quàm Latina, quippe à Sexta Synodo Universali autoritatem habens, in cujus can. 13. dicitur, *quod juxta præscripta tempora Presbyteri à conjugibus continentes esse debeant.* can. 74. ipsius Carthag. Concilij, canoni 3. lucem addit, qui sic habet: *Placuit ut Presbyteri, Episcopi & Diaconi propriis terminis etiam à suis abstineant uxoribus* κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, *quod nisi fecerint, Ecclesiastico ordine moveantur,* ubi Balsamon annotat. *Nota, quod tempore præsentis Synodi habebant Episcopi suas uxores sine præjudicio.* 6. c. Aliter. dist. 31. sic statuit Stephan. Papa: *Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi aut Subdiaconi matrimonio copulantur. Istius autem Ecclesiæ vel Occidentalium nullus Sacerdotum à Subdiacono usque ad Episcopum licentiam habet conjugium sortiendi.* Glossator verbum *copulantur,* exponit *copulato utuntur*, sed oppositio illam interpretationem repudiat, *Orientalis Ecclesiæ Sacerdotes copulantur, sed Occidentales non habeat licentiam conjugium sortiendi*, nimirum propter prohibitionem Siricii, nam ut idem Glossator c. cùm in præterito. dist. 84. testatur, *quidam dicunt ante Siricium etiam in Rom. Ecclesia Sacerdotes olim contrahere potuisse.* Bellarminus eandem expositionem repetit addens, *nunquam fuisse licitum nec nunc haberi licitum in Græcia, ut in sacris existentes ducant uxores*, sed opponimus illi c. Diaconi. dist. 28. ex Concilio Ancyritano can. 10. *Diaconi quicunque cùm ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes se velle habere uxores, nec posse se continere, hi si postea ad nuptias pervenerint, maneant in ministerio, propterea quod hic Episcopus licentiam dederit*, ac testatur Erasmus in Apolog. contra Paris. *se vidisse Venetiis apud Græcos Sacerdotem post susceptum ordinem uxorem ducere.* Quod verò Bellarminus hunc canonem planè repudiat, cùm de autore non constet, frivolum est, receptus enim est & comprobatus à Pontifice, ac refertur ab Ivone Carnutensi lib. 3. de contin. ordinand. Quod si omnes illi canones rejiciendi essent, quorum autores ignorantur, de multis non solùm canonibus Ecclesiasticis, sed etiam libris Biblicis Ecclesia Romana periclitabitur. 7. c. Cùm igitur 35. q. 1. *Ecclesia post Apostolica instituta quædam consilia perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum.* Excipit Bellarminus, *sensum hunc esse, quod Ecclesia imposuerit Clericis continentiam præcepto servandam, quæ alioqui solùm fuerit consilium perfectionis.* Resp. illud capitulum Gratiani rectè opponitur illis Pontificiis, qui jure divino cœlibatum sacris ordinibus annexum esse censent, an verò Ecclesia i. e. Pont. Rom. potestatem habuerit non solùm consulendi, sed

di, sed etiam præcipiendi cœlibatum Sacerdotibus, alterius est quæstionis, Paulus tantus Apostolus etiam illis, qui dono continentiæ instructi sunt, noluit legem cœlibatus imponere, quantò minùs indistinctè omnibus Sacerdotibus, quorum plurimi dono illi destituuntur, jugum illud imponi debuit. 8. Hùc referimus etiam sequentia capitula. c. His igitur, dist. 23 ex Isidoro lib. 2. de Ecclesi. offic. cap. 2. *Clerici castimoniam inviolati corporis perpetuò observare studeant aut certè unius matrimonii vinculo fœderentur.* Innocentius in Epist. ad Episc. Maced. c. Deinde. dist. 26. *Uxorem ducere crimen est, an non est crimen? Si crimen est, ergo præfata venia dixerim, erit autor in culpa, qui ut crimina committerentur, in Paradiso præcepit, cùm ipse eos benedixit. Si verò non est crimen, quia quod Deus instituit, nefas sit crimen appellare, & Salomon addidit: Etenim à Deo præparatur viro uxor, quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod autore DEO legitur consummatum?* Urbanus ad Archiep. Turonens. c. Cenomanensem. dist. 56. *Legitima conjugia Sacerdotibus ante prohibitionem ubique licita erant & in Orientali Ecclesia usque hodie eis licere probantur,* in quæ verba Gregorius XIII. sic annotat. *Hic ostendit apertè Gratianus, se in ea fuisse opinione, aliquando in Latina Ecclesia olim Presbyteris etiam licuisse uti conjugio, quod in Ecclesia Græcorum & olim & nunc permissum est.* c. Sors 26. q. 2. *Antequam Evangelium claresceret, multa permittebantur, quæ tempore perfectioris disciplinæ penitus sunt eliminata. Copula namque Sacerdotalis nec legali, nec Evangelica vel Apostolica autoritate prohibetur, Ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur.* c. Cùm olim in Decretal. Gregorii. tit. de Cleric. conjug. *Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam Orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur matrimonio jam contracto.*

4. Ex probatis exemplis.

345. Quartàm argumentorum classem petimus ex probatis Ministrorum conjugatorum in primitiva Ecclesia exemplis. De Patriarchis, Prophetis, Sacerdotibus V. T. & Apostolis, dictum est supertùs. De Luca Evangelista sic scribit Platina in Clero: *Vixit annos 83. uxorem habuit* (Onuphrius in postremis editionibus addidit negativam, *uxorem non habuit* contra fidem veterum librorum) Clemens Romanus Petri discipulus in Epistola ad Corinthios referente Clem. Alexand. lib. 4. Stromat. p. 580. de se sic scribit: *Uxores nostras ad id quod bonum est, corrigamus, amabiles mores castitatis ostendant.* Hermes, quem salutat Paulus Rom. 16. v. 14. ac qui judicatur autor libri, cujus titulus Pastor (qui liber ab Athanasio de incarn. verbi p. 37. Hieron. in catal. cap. 20. vocatur *valde utilis*, ab Eusebio lib. 3. Hist. cap. 3. & Niceph. lib. 2. cap. 46. *valde necessarius*) uxorem & liberos habuit, ut apparet ex vision. 1. & 2. Polycrates Ephesinæ Ecclesiæ Episcopus in Epistola ad Victorem Romanum Pontificem apud Euseb. lib. 5. Hist. Eccles. cap. 22. & Niceph. lib. 4. Hist. cap. 37. refert septem suorum συγγενῶν cognatorum seu majorum (Ruffinus Hieron. contemporaneus vertit *parentum*) Episcopos fuisse, seque jam esse octavum. Nicolaum Diaconum uxorem habuisse ex Eusebio intelligi potest. Tertullianus Carthaginensis Presbyter librum ad uxorem scripsit. Iren. lib. 5. adv. hæres. cap. 9. p. 46. mentionem facit uxoris cujusdam Diaconi in Asia, quæ à Marco Valentiniano *tum mente, tum corpore fuerit corrupta*: Agapetus 1. qui Romanæ Ecclesiæ præfuit sub Imperatore Justiniano patrem habuit Gordianum Sacerdotem Romanum teste Platina & Volaterrano. Quinimò c. Osius. dist. 56. ex Epistola Damasi ad Hieronymum aliquot Pontifices Romani ex Episcopis, Presbyteris, Diaconis &c. nati enumerantur: *Osius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi. Bonifacius Papa fuit filius Iucundi Presbyteri. Felix Papa filius Felicis Presbyteri, Agapetus Papa filius Gordiani Presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori Episcopi, Sylverius Papa filius Sylverii, Episcopi Romæ. Deus dedit Papa filius Iucundi Presbyteri, Felix tertius natione Romanus ex Patre Felice Presbytero fuit. Gelasius natione Afer ex Patre Episcopo Valerio natus est, complures etiam alii inveniuntur, qui de Sacerdotibus nati, Apostolicæ sedi præfuerunt.* Postea additur. Cenomensem. dist. ead. *Cùm ex Sacerdotibus nati in summos Pontifices legantur esse promoti, non sunt intelligendi de fornicatione sed de legitimis conjugiis nati, quia Sacerdotibus ante prohibitionem ubique licita erant.* Dionys. Alexandr. apud Eusebium lib. 6. Hist. cap. 36. ed. Gr. de seipso. *Vix tandem post dies quatuor DEO mihi, ut inde demigrarem præcipiente, & se mirandum in modum quasi Ducem itineris præbente, ipse, liberi & alii multi fratres, simul egressi sumus.* De Hilario Pictav. Episcopo sic canit Bapt. Mantuan. lib. 1. fastor.

Integritas vitæ, legum prudentia, cultus
Cœlituum, tutela inopum diadema, pedumque
Pictaviense tibi, dum nil mortalia curas,
Dum vivis tibi sorte tua contentus, ab omni
Ambitione procul populo applaudente tulerunt.
Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor
Legitimo conjuncta thoro, non horruit illa
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in pretio, quæ nunc incognita virtus,
Sordet & attritu vivit cum plebe cucullo.
Propterea leges quæ sunt connubia contra,
Esse malas quidam perhibent prudentia Patrum,
Non satis adversæ, dicunt, quid ferre recusat.
Quid valeat Natura pati cervibus ajunt,
Hoc insuave jugum nostris imponere Christus
Noluit, istud onus, quod adhuc quamplurima
monstra
Fecit, ab audaci dicunt pietate repertum.
Tutius esse volunt, quâ lex divina sinebat
Isse via, veterumque sequi vestigia Patrum,
Quorum vita fuit melior cum conjuge, quàm
nunc
Nostra sit exclusis thalamis & conjugis usu.

Hæc Mantuanus de Hilario, quem fuisse maritum etiam ex ejus Epistola ad Apram filiam constare potest. Chæremonem Nili Ægyptiacæ Episcopum sanctissimum, quo tempore Christianos impii gravissimè persequebantur, ætate propè exacta ad montem Arabiæ unà cum uxore sua fugisse narrat Eusebius lib. 6. Hist. cap. 40. edit. Gr. ex Epist. Dionys. Alex. ad Fabium Episcop. Antioch. Greg. Nazianz. orat. 19. pag. 290. de matre sua Nonna, patri Pastori Nazianzeno conjugata scribit, *quod marito non solùm adjutrix, sed etiam ἀρχηγὸς Dux & antesignana fuerit, vitâ & sermone ad optima quæque per seipsam ducens, ac ceteris quidem in rebus, ut matrimonii leges ferebant viro suo*

parere optimum esse judicans, fides autem & pietatis magistram quoque se præbere haudquaquam erubescens, inde Bapt. Mantuanus de Nazianzeno sic canit:

Præsule Patre satus, nam tunc id jura sinebant,
Pastorale pedum gessit post funera Patris.

De Gregorio Nysseno Basilij Magni fratre sic scribit Niceph. lib. 11. cap. 19. in princ. *Habuit Basilius fratres, quorum unus Gregorius fuit Ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamentum, vir secundùm fratrem doctrinâ, moribus & vita sanctitate spectatus. Et quamvis is conjugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minimè cessit.* Parens Basilij Magni itidem fuit Episcopus teste Nazianz. in ipsius vita. De Synesio Cyrenensi Episcopo refert Niceph. libr. 14. cap. 55. quòd cùm Theophilus Alexandrinus illi suaderet, ut ad ministerium ordinaretur, atque interim vereretur, ne exemplo quorundam uxorem relinquere cogeretur, hisce protestatus fuerit verbis: *Mihi & Deus ipse & leges, ipsaque sacra Theophili manus uxorem dedit. Quapropter omnibus prædico testatumque volo, me illam prorsus deserturam non esse, neque cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum, alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum est, quin potiùs volo & opto plures & probos mihi nasci liberos &c.* inde concessum Synesio, ut in Sacerdotali dignitate uxorem retinere. l. Omnis. C. de Episc. & Clericis §. 4. privilegia Clericis tributa etiam *ad conjuges & liberos eorum* à Constantino Imperatore extenduntur, ex quo constat tempore Constantini conjugia Sacerdotum in usu fuisse. Athanasius ad Diacontium (qui quod Monachus est, Episcopatum Alexandrinum deprecabatur) sic scribit p. 518. *Ne talia objiciant tui Consiliarij. Novimus enim & Episcopos jejunantes & Monachos comedentes &c. Multi quoque ex Episcopis matrimonia non inierunt, Monachi contra parentes liberorum facti sunt, quemadmodum vicissim Episcopos filiorum Patres & Monachos generis potestatem non quæsivisse animadvertas.* Ergò Athanasij tempore Episcopis matrimoniū adhuc fuit liberum. **Gaudentius Brixianus in serm. de dedicatione templi scribit, *se peregrinatum in Jerusalem & in itinere, cum transiret per Cæsaream Cappadociæ accepisse dono a duobus sanctis mulieribus neptibus magni Basilij, reliquias 40. Martyrum.* At unde Basilio fuêre neptes, si extra conjugium vixit.** Apollinarii Laodiceni parens Episcopi munus gessit teste Hieron. in catal. script. c. 114. tom. 1. fol. 135. Idem Epist. 8. tom. 1. f. 29. meminit cujusdam Sacerdotis Romani uxorati Epist. 83. ad Occam. *Carterius Hispaniæ Episcopus homo & ætate vetus & Sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrum priore mortua duxit uxorem & arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui in catalogo virtutum unius uxoris virum præcepit ordinandum? Miror autem te unum protraxisse in medium, cùm omnis mundus his ordinationibus plenus sit, non dico de Presbyteris, non de inferiori gradu, ad Episcopos venio, quos si sigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminensis Synodi multitudo superetur.* lib. 1. adv. Jovin. *Quasi non hodie quoque plurimi Sacerdotes habeant matrimonia, & Apostolus Episcopum describat unius uxoris maritum habentem filios cum omni castitate.*

Pelagius Pontif. Rom. c. De Syracusanæ. dist. 28. *Conjugatum in Episcopum ordinari* ratione circumstantiarum habita permisit. Sidonius Apollinaris Arvernus Episcopus, qui post Siricum cœlibatus legislatorem vixit, maritus fuit, ut constat ex lib. 5. Epist. 16. ac Gregor. Turon. lib. 2. cap. 21. Idem Sidonius lib. 7 Epist. 9. narrat se orationem habuisse, quá persuasit, *ut Biturigum Archiepiscopus & metropolitanus crearetur honestus quidam maritus Benedictus Simplicius, qui & sanguine Sacerdotali prognatus erat & uxorem cum liberis & pudica familia rectè regebat, quod & universo populo placuerit.* De Spiridione Cypri Episcopo sic scribunt Socrat. lib. 1. Hist. cap. 8. Tripart. lib. 1. cap. 10. Sozom. lib. 1. Hist. cap. 11. Niceph. lib. 8. Hist. cap. 42. *Rusticus cùm esset, conjugemque in matrimonio & liberos ex ea susceptos haberet, non propterea in rebus divinis deterior aliquo fuit.* De Francilione Turonensi Episcopo sic scribit Greg. Turon. lib. 10. cap. 31. *Erat civis Pictavus ex Senatoribus ordinatus Episcopus habens conjugem Claram nomine, sed filios non habens.* Niceph. lib. 12. cap. 34. circa med. *In Thessalia licebat Clerico cuivis priusquam in ordinem eum cooptaretur, legitimè uxorem ducere, at si postea, ut consuetudine receptum est* (nota, ergo non lege aliqua Apostolica, nec canone Ecclesiastico constitutum) *uxorem cognovisset, ordine eo movebatur, cùm in Oriente omnes, atq; etiam Episcopi, si vellent, præ arbitrio suo non aliquâ legis necessitate coacti uxorum congressum declinarent, multi etiam ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus ædibus liberos multos ex conjugibus quas sibi legitimo matrimonio antea conjunxissent, susceperent, nunc autem ne in somnis quidem Episcopus cum uxore sua concumbens impudicus habetur.* Eadem habet Tripartit. libr. 9. Hist. cap. 38. Socrat. lib. 5. Hist. Eccles. cap. 21. Hispani Sacerdotes tempore Siricii non tantum habuerunt uxores, ex iisque liberos procrearunt, sed etiam conjugium suum in V. & N. T. à DEO permissum esse defenderunt, quos propterea Siricius vocat *Præceptores libidinum & Sectatores vitiorum.* Nicetas cognomento pectoratus Abbas natione Græcus sed sede Latinus circa annum 1050. legi cœlibatus sese graviter opposuit. Quis est ille (inquit) qui tradidit prohibere & abscindere nuptias Sacerdotum? quis ex Doctoribus Ecclesiæ hanc vobis tradidit pravitatem? &c. huic Nicetæ opposuit se Leo IX. c. omninò, dist. 31. & Humbert. Cardinalis Sylvæ candidæ Episcopus, Aventin. in Historia Bojorum circa annum 1070. scribit: *Sacerdotes illo tempore uxores publico sicut ceteri Christiani habebant, filios procreabant, sicut in instrumentis donationum quæ illi templis, mystis, Monachis fecêre, ubi hæ nominatim cum conjugibus testes citantur & honesto vocabulo Presbyterissæ nuncupantur, invenio.* Balæus & Polydorus. Virg. testantur, conjugia Sacerdotum in Britannia usque ad annum 1100. retenta fuisse. Circa annum enim 975. in Synodo Wintoniensi Sacerdotes Anglicani ex verbo Dei & exemplis primitivæ Ecclesiæ demonstrarunt, licitum esse Sacerdotibus conjugium. De Celso Armachano Archiepiscopo & totius Hyberniæ Primate circa annum 1120. refert Balæus, quod more in Hybernia recepto in ipso Archiepiscopatu uxorem & liberos habuerit. In Concilio Londinensi anno 1129. Henricus Angliæ Rex permisit Sacerdotibus conjuges suas retinere,

tinere, frustra contradicentibus, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus in Concilio congregatis, qui potiùs fornicationes quàm conjugalem cohabitationem tolerabant. Matth. Parisius lib. 3. Chron. In Germania itidem legi cœlibatus diu restiterunt Sacerdotes, cum enim circa annum 1074. Gregorius VII. Hildebrandus prius dictus legem promulgaret, ut Presbyteri uxores suas legitimas, quas habebant, aut dimitterent, aut Sacerdotio se abdicarent, Clerici magno conatu sese illi opposuerunt, quâ de re Lamb. Schaffnaburgensis in anno 1074. sic scribit: *Adversus hoc decretum protinus vehementer infremuit tota factio Clericorum hominem planè hæreticum & vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini, quo ait, non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat; & Apostoli, qui se non continet, nubat, melius enim est nubere quam uri, violentâ exactione homines vivere cogeret ritu Angelorum, & dum consuetum Naturæ cursum negaret, fornicationi & immunditiæ frena laxaret, quod si pergeret sententiam confirmare, malle se Sacerdotium quàm conjugium deserere & tum visurum eum, cui homines sordèrent, unde gubernandæ per Ecclesiam Dei plebibus Angelos comparaturus esset.* Cumq; Præsul Moguntinus in Synodo Moguntina postulatum Romani Pontificis de deserendo, vel conjugio vel Sacerdotio repeteret, Sacerdotes unanimi voce ex verbo Dei protulerunt illustria dicta confirmantia Sacerdotum conjugia, deinde exempl. Ecclesiæ Christi, tertiò rationes plurimas & consuetudinem veterem ac diuturnam, cùm anno sequente 1075. alia Synodus Moguntiæ cogeretur, in qua denuò Præsul Pontifici Romano morem gerens conjugio Sacerdotibus interdicere vellet, Clerici manibus totiusque corporis commotione adeò in eum debacchati sunt, ut ægrè Synodo excederet vivus. Sigebertus etiam cùm in Hist. anni 1074. de illo Gregorij interdicto mentionem facit, hæc addit: *Vxoratos Sacerdotes à divino officio removit, & Laicis Missam eorum audire interdixit, novo exemplo & ut multis visum est, inconsiderato præjudicio contra sanctorum Patrum sententiam*, ibidemq; multa incommoda recenset ex decreto illo orta; Aventinus lib. 5. p. 465. de Concilio contra Hildebrandum illum Brixinæ habito scribit: *Adsunt Legati aliorum Pontificum Galliæ, Italiæ, Germaniæ communi omnium consensu Hildebrandi secta pietati Christianæ repugnans explosa, exsibilata est.* In Poloniæ regno Sacerdotes usque ad annum Christi 1219. uxores habuisse, ex annalibus, in quibus Archiepiscoporum & Episcoporum Polonorum vitæ descriptæ sunt, demonstrari posse asserit Dudithius Imp. Maximil. in Poloniam Legatus in demonst. pro cœlib. Clericorum p. 60. Justus Jonas in def. adv. Joh. Fab. pro conjug. Sacerd. Tigur. Anno 23. *Ante paucos annos adhuc Sacerdotibus in Germania conjugium liberum fuit, id quod littera quadam & vetusta tum Coloniensis, tum etiam Constantiensis Ecclesiæ monumenta testantur.* Vide Marc. Anton. de Dom. lib. 2. de Rep. Eccles. cap. 10. Bellarm. his exemplis obvertit lib. 1. de Cleric. c. 19. *quod vel debeant intelligi de uxoribus, quas antea duxerant, vel de Clericis minorum ordinum, vel esse exempla eorum, qui reprehenduntur; vel esse expressa & manifesta mendacia:* Sed vanitas harum exceptionum ex illis, quæ modò dicta sunt, sponte elucet. ** Moscovitæ denique nulli nec sacro nec prophano conjugio interdicunt, ut constat ex opere de variis rerum Moscovit. autoribus p. 152. **

346. Quintam argumentorum classem complent ipsorum adversariorum testimonia. Gratianus in c. de Syracusanæ. dist. 28. *Ecce hac autoritate* (Pelagii) *electus in Episcopatum non prohibetur habere uxorem & liberos. Eligi autem ad Episcopatum non debet nisi aut Sacerdos aut Diaconus, Subdiaconus verò non nisi necessitate cogente. Sive ergo Presbyter, sive Diaconus, sive Subdiaconus fuerit, apparet quod in præfatis ordinibus constituti licitè matrimonio uti possint.* Thomas in Summa; quæ incipit commiserationes c. 165. *Si Acolythus in secreta Confessione ad discretum Sacerdotem veniat & se nullo modo posse continere dicat, non multum peccat Sacerdos dando ei consilium, ut cum aliqua occultè matrimonium contrahat & occultè Episcopi sui oculos fallat. Si verò postea sacros ordines à Prælatis cogatur accedere, credimus minus esse periculum uxorati, quàm cùm alia fornicari, si ex toto noluerit continere.* Durandus Episcopus Mimatensis author Speculi juris vulgo Speculator dictus in libro de modo celebrandi Concilij, quem jussu Clementis V. Viennæ Concilium habituri conscripsit tit. 46. *Videtur utile, ut in Concilio matrimonium Sacerdotibus concedatur, cùm planè frustra & incassum hactenus sint ad castitatem coacti, cumq; Græci Sacerdotes jus matrimonij habeant, idque etiam Apostolorum tempore in usu fuerit.* ** Præpositus in c. Rursus, Qui Clerici vel voventes &c. apertè fatetur; *Cœlibatum in sacro ordine non esse voti nec taciti nec expressi, nec ex jure divino, sed tantum ex confirmatione Ecclesiæ, ideoque etiam ab Ecclesia permutari posse.* Franc. Zabarella eod. in loco dicit, *præceptum de cœlibatu materiam dare plures animas illaqueanti, & ideo Ecclesiam, sicut induxit, votum continentiæ, sic etiam vicissim revocare posse.* ** Innocentius IV. tit. de conversatione conjugum c. placet. *Matrimonium de jure divino non prohibet susceptionem sacrorum ordinum, sed tantum ex constitutione Ecclesiæ, & sic naturaliter matrimonium non resistit promotioni ad sacros ordines; imò etiam post consecrationem Sacerdos posset contrahere matrimonium, nisi Ecclesiæ statuto prohibitum esset.* Panormitanus cujus magna in Basileensi Concilio fuit autoritas in c. Licet de elect. fatetur *ex Scripturis probari non posse; quod cœlibatus Sacerdotibus sit necessarius.* Idem in c. cùm olim de Cleric. conjug: *Nunquid hodie ab Ecclesia possit statui, ut Clericus matrimonium contrahat, quæritur? Credo: quod sic, (inquit) & hoc indubitatum est apud me respectu eorum, qui non sunt obligati ex voto vel tacito vel expresso & probo hac ratione. Continentia enim non est in Clericis secularibus de substantia ordinis; sicut dixit Innocentius, nec est de jure divino; quia aliàs Græci peccarent, nec excusaret eos consuetudo, quia illa non valet contra legem divinam. Et non solùm credo potestatem inesse Ecclesiæ hoc condendi, sed credo pro bono ac salute animarum, quod esset salubre statutum ut valentes continere, & magis mereri, relinqueretur voluntati eorum, non valentes autem continere possent contrahere, quia experientia docente contrarius prorsus effectus sequitur ex illa lege continentiæ, cùm hodie non vivant spiritualiter, nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu, cum eorum gravissimo peccato, ubi cum propria uxore esset castitas &c. unde deberet Ecclesia facere sicut bonus Medicus, ut si medicina experientia docente potius*

5. ex adversariorum testimoniis.

officit quàm prosit, eam tollat. Sub tempus illud Concilij Basileeosis annn circiter 1430. quosdam reformatioois articulos Imperator Sigismundus instituit (qui postea Argentinæ excusi suot anno 1520.) in quibus inter cetera etiam hoc habetur: *Plus mali quàm boni ex Calixti decreto in Ecclesia secutum est, Melius & animatutius est, ut juxta ritum Ecclesiæ Orientalis CLERICIS licentia concedatur honesta matrimonia contrahendi.* Æneas Sylvius lib. 2. de Concil. Basil. refert, quòd cùm in Concilio Basiliensi deliberaretur de eligendo Amadæo Sabaudiæ Duce in Pontificem Romanũ, & obstare illi videretur, quod uxorem habuisset, quidam Patrum in hæc verba prorupit: *Id autem quod de uxore dicitur, nihili pendo, cùm non solùm qui uxorem habuit, sed uxorem adhuc habens queat assumi. Cur enim disputant Dd. an uxoratus electus in Papam uxori solvere debitum teneatur, nisi quoniam etiam conjugatus recipi possit, fueruntq; ut scitis etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apostolorum Princeps uxore caruit. Quid ista modò objicimus? fortasse non est pejus Sacerdotes quàm plures uxorari, quoniam multi salvarentur in Sacerdotio conjugato, qui in sterili Presbyteratu damnantur.* Idem Sylvius cùm jam Pontifex esset & Pius II. nominaretur, reliquit hoc dictum: *Sacerdotibus magna ratione ademtum conjugium, majori autem restituendum,* ut Platina in Pio II. p. 295. & Sabellicus lib. 6. eneade 10. p. 502. referunt. Paulus II. Pont. Rom. ut ex Stanislao Orichovio Balæus refert, cùm quædam poëmata Romæ legisset in se ac filiam scripta, illachrymasse dicitur & ob acerbitatem legis cœlibatus cum amicis expostulasse, quod is qui non solùm Ecclesiæ, verùm etiam contioentiæ antistes esse deberet, filiam in ore atque oculis civitatis cum summo probro versari videret, quæ etsi erat eximiâ pulcritudine, scortationem tamen ob scortam dolebat existimari, cùm legem Dei sciret esse, quâ huic in matrimooio oasci licebat, nisi idem ecœlibatos obstitisset, itaque consilium ipsum cœpisse de restituendo Sacerdotum matrimonio ferunt, quod ille tamen morte præventus exequi non potuit. Cusanus Epist. 2. ad Bohemos de commun. *Consequenter in N. T. visum est post aliquot tempora* (nota: ergò non statim ab Apostolorum temporibus, sed post aliquot demum secula) *irrationale fore quod in sacris ordinibus existentes contraherent, quod si facerent, separandos esse, qui tamen antè tanquam à Deo conjuncti separari non potuissent.* Polyd. Virgil. lib. 5. de rer. invent. cap. 4. *Forsitan tàm è Respubl. Christiana quàm ex ordinis usu esset, ut tandem aliquando jus publici matrimonij Sacerdotibus restitueretur* (sed illud ex Polydoro Virgilio eradi jubet, Index Expurgat. Belgic. p. 203.) Stephanus Aufrerius Canooista in tit. de Presbyteris conjugatis: *Tempore* (inquit) *primitiva Ecclesia licebat Presbyteris & sic constitutis uxorem ducere.* c. Quoniam & c. Aliter. dist. 31. *dummodo die celebrationis abstinerent à conjugibus, postea in Occidentali Ecclesia venit prohibitio, ut constituti in sacris ordinibus deberent abstinere.* c. aliter. dist. ead. Concludit itaque *quod praceptum illud det materiam illaqueandi plures animas propter fragilitatem nostram, ideò credit quod sicut Ecclesia induxit hoc preceptum continentia, quod quoque revocabit.* Thomas de Vio Cajetanus Cardinalis ordinis Domioicanorum Prior & Inquisitor generalis tom. 2. opuscul. tract. 27. *Nec ratione nec autoritate probatur, quod absolutè loquendo Sacerdos peccet contrahendo matrimonium: nec ordo in quantum ordo, nec ordo in quantum sacer est, est impeditivus matrimonij.* Et posteà concludit: *Sacerdotum non dirimere contractum matrimonij, sive antè post seclusis omnibus legibus stando tantum in his, quæ à Christo & Apostolis habemus.* ** Citat ex Cajet. Gregor. de Valent. 8. tom. 4. disp. 9. q. 5. punct. 5. ** Erasmus in cap. 19. Matth. *Scortari licet, uxorem ducere non licet, si profitentur concubinam, sunt Catholici Sacerdotes; sin uxorem dici malunt, in ignem conjiciuntur.* in 1. Cor. 7. p. 321. *Ætate Pauli cùm inter innumeros Ethnicos perpauci essent Christiani fortasse commodius erat abstinere à matrimonio, nunc mutatis rebus haud scio an magis expediat, sanctum connubium & immaculatum thorum sanctè pureq; colere, etiam Sacerdotes, si qui non continent, quando horum tam ingens ubique copia.* Ibidem ut & in annot. Philip. 4. p. 439. statuit, *Paulum Apostolum habuisse conjugem, σύζυγε γνήσιε. Quidam hoc referunt ad uxorem Pauli, nam Graca possunt & fœminino genere accipi, sunt autem magni autores apud Gracos, qui putant Paulum habuisse uxorem & consentaneum est mulieres commendari mulieribus.* in 1. Timoth. 3. p. 469. *Si quis perpendat horum temporum statum, quotam portionem hominum Monachorum greges occupent, quotam Sacerdotum & Clericorum collegia: deinde perpendat, quam pauci è tanto numero verè servent vita castimoniam, in qua libidinum genera, quam innumeri devergant, quanto cum probro complures palam incesti sint & impudici, fortassis judicabit magis expedire, ut iis qui prorsus non continent, jus fiat publici matrimonij, quod absque mala fama purè sancteq; colant potius quàm infeliciter ac turpiter libidinentur, sed etiam atque etiam vereor, ne censu Ecclesiastici castrent hodie Clericos veriùs quàm pietas dum metuimus, ne quod tenemus, intercipiatur aut certè nihil accedat.* in declamat. de laudib. matrimonij, *utile esse* statuit, *si Sacerdotibus jus matrimonij concedatur.* Similia extant in lib. de conscribendis Epistolis edito Parisiis Anoo 1527. Claudius Espensæus lib. 1. de contiuent. cap. 13. *Romanos Pontifices Siricium inprimis & Innocentium, quibus cum Jovinianum execror.* Et posteà: *Proinde non intelligo, idq; dictum summâ cum reverentia ut cetera volo, quo sensu conjugij præsertim ante ordines sacros contracti usum cleri sui sanctimoniâ indignum & carnis esse immunditiem, in qua DEO placere non possis, vocare non dubitarint. Nam Paulina qua allegant, vel immundis nihil esse mundum vel qui in carne sunt, Deo placere non possunt, nonminus ad Laicos quàm ad Clericos pertinent & prior locus so de fidelibus explicat, & posterior contra connubium alibi honorabile & impollutum vocatum, facere non potest.* Duarenus de sacris Eccles. minist. p. 171. *fatetur, veterem Ecclesiam & antiquos Canones non summovisse conjugatos à Sacerdotio. Item legem novam de cœlibatu Sacerdotum videri θεομαχεῖν nec receptam ab Orientali Ecclesia fuisse.* Andreas Fricius lib. 4. de Republ. emend. cap. 20. *matrimonij contrahendi libertatem Sacerdotibus restituendam omnibus modis suadet, atque id* (iuquit) *multò honestius atque Ecclesiis salubrius fuerit, quam scortationes Presbyterorum ferre docereque, Sacerdotem minus peccare fornicando aut adulterando quàm matrimonium contrahendo.* lib. 2. de Eccles. fol. 546. *De matrimonio Presbyterorum quod ego scripsi, idem ante me scripserunt Papa, Cardinales, Episcopi, Abbates, Monachi, Theologi,*

Juris-

Jurisperiti, quorum verba citavimus, nec scio quis à nobis discrepet præter Piggianos & quosdam similes. Idem in Apologia Innocentij IV. Johannis Antonii Cardinalis, Abbatis Panormitani, Alfonsi Virvesij, Thomæ Aquinatis, Baptistæ, Mantuani, Salviani Episcopi Massiliensis ac Polydori Virgilij formalia verba recenset, quibus liberam ducendarum conjugum potestatem Sacerdotibus concedendam judicant. Lindanus in Panoplia: Certè & hodiè liceat castos atque vita integros maritos ad Sacerdotium assumere, quod meo quidem judicio rectius sanctiusq; forte fuerit per aliquot Germaniarum provincias, quam impurissimis aliquot præficere, aut etiam diutius tolerare nebulones, apostatas & sacrilegos pastores, quod factum ab aureo illo Paphnutij responso minime fores alienum, neque à vero remedio forte abhorriturum videri posset. Cassander in consult. art. 23. p. 196. edit. Colon. Fatendum est graviter à posteris esse peccatum, qui hanc utilem pro tempore (de cœlibatu Sacerdotum) constitutionem multis in laqueum verterunt, dum juvenes nondum sibi cognitos & exploratos temere ad Ministerium Ecclesiasticum admiserunt, & cùm illis castitatis onus sibi impar esse senurent, illi potius impuros quosvis concubitus dissimularunt, & quodammodo probarunt, quam ut permittendo constitutionis illius humana gratiam illis facerent, qui eam sine offensione divinæ legis observare non poterant. Adde etiam, quod ætas adhuc rerum imperita & temporum ac conditionum vita mutatio hanc observationem penè impossibilem fecerit. Quare nimis rigidâ & intempestivâ hujus constitutionis exactione gravissima, & abominanda in Ecclesia scandala extitisse videmus. Nam causa illa, quibus majores ad constitutionem hanc faciendam inductos esse diximus, non solum hodiè cessarunt, sed etiam in contrarium sunt conversa. Nam primum videmus hoc decreto usque adeò castitatem & continentiam in Clero non confirmari, ut per illud ad omne libidinis & flagitij genus fenestra aperta esse videatur. Item atq; adeo non refrenatam in Clero avaritiam ut etiam frena magis laxata esse videantur, tum res in plerisque Sacerdotibus ita comparata sunt, ut conjugum piorum consortio non modò ad functiones Ecclesiasticas obeundas non impediantur, sed etiam ad earum procurationem adjuventur ab eis. Quemadmodum de Patre suo Gregorio & matre Nonna Gregor. Nazianzenus testatur. Sunt & contra plerique cœlibes, qui usque adeò cœlibatu suo ad ea, quæ Dei sunt, expeditius curanda non incitentur, sed etiam contrà curis hujus seculi suprà reliquos homines immergantur & obruantur. Ad ea igitur incommoda & scandala tollenda optimum quidem & præstantissimum remedium esset. Si prisca Cleri disciplina, quæ quo tempore hæc constitutio primum inducta est, viguit, restituatur, hoc est, ut nemo in Sacerdotem ordinetur, nisi qui à pueritia in Ecclesia institutus, & Cleri numero ascriptus est per gradus ministeriorum, ætatem ut minimum triginta annorum attigisset, ac totum illud tempus castè continenterq; traduxisset, aut si maritum aliquem in Sacerdotem cooptari contigisset, is ea esset ætate atque morum gravitate, ut mutuo uxoris consensu ab ejus commercio abstinere posset: Deinde ut in Sacerdotio constitutus ab omni prorsus cohabitatione & familiaritate mulierum abstineret, sine quibus conditionibus impossibilem esse castitatis observationem judicabant. Notum enim est illud BERNHARDI, cum fœmina habitare & fœminam non tangere majus esse quam mortuos suscitare. Sed verè dictum est à GERSONE, in primo rigore Ecclesiastica disciplina multa severo rigore statuta sunt, quæ modo defluentibus in pejora majoribus non modò inutilem, sed impossibilem haberent executionem. Quod si itaque de hac disciplina restituenda desperetur, præsertim in pastoribus Ecclesiarum, quos in media hominum turba vivere, & ut nunc quoque res se habent, rem quoque familiarem curare necesse est, restat primum ut in posterum ordinandis hoc statutum relaxetur, & more veteris Ecclesiæ & Orientalium Ecclesiarum honesti quoq; mariti ad Ecclesiæ ministerium admittantur, & extra tempus ministerij familiaritate quoque suarum conjugum uti permittantur juxta Canonem sextæ Synodi generalis, quâ decernitur, nullo modo legitimas Diaconorum & Presbyterorum nuptias esse dissolvendas, nec antè ordinationem ad profitendam castitatem esse compellendos. Sunt igitur hujus constitutionis relaxandæ graves causæ. Primum quia ea manifestè multorum malorum & incommodorum præsertim, qui vagam & effrenatam libidinem sequuntur, occasionem præbeat, malorum enim non propriæ modò causa, sed occasiones quoque nonnunquam tollendæ sunt, quâ ratione Paulus conjuges non diu à mutuo congressu separari voluit, ne à Satana tententur & juniores viduas nubere præcepit, & liberis dare operam, ne criminandi occasionem adversario præbeant; ubi Cassander inferit locum, ex Panormitano superius adductum, posteà addit: Altera ratio sumitur ex temporum commutatione. Nam quo tempore hæc continentia Sacerdotum indicebatur, longè alia ratio erat disciplinæ Cleri. Tertiam causam & quidem præcipuam affert præsens Ecclesiæ status & idoneorum ministrorum inopia. Plerique enim homines docti & pij ad continentiæ observationem astringere sese nolunt, cùm & infirmitatis suæ rationem habeant, & exemplis turpitudinum & scelerum quæ prætextu cœlibatus passim in oculos & aures incurrunt, moveantur, quo fit, ut paucissimi adolescentes, pietatis indole præditi ad Theologiæ studium sese adjungant, aut à piis parentibus ad hoc studium applicentur, sed ii ferò tantum, qui opima beneficia, vitæ luxum & splendorem ac carnis licentiam & vagam effrenemq; libidinem animo præsumunt, præter nonnullos, qui imprudentiâ & nondum satis sibi noti in laqueum inducuntur. Sed de maritis ad Ecclesiæ ministerium eligendis non tantopere quidem reluctantur, cùm ea res exemplum habeat prisca Ecclesia & ab Orientalibus omnibus Ecclesiis hucusq; servetur. Gravior autem quæstio est de iis, qui post Sacerdotium uxores duxerunt, an eis in ministerio permanendi & uxoris opportuno tempore familiaritate utendi facultas permitti possit, quæ res omni prorsus vetustatis exemplo careat. Sed hæc ratio non satis concludit. Non est factum, ergò fieri non licuit. Cogunt enim novas aliquando invenire medicinas novorum experimenta morborum. Sunt autem causæ non leves, cur hodie iis quoque qui jam ordinati, non libidine sed conscientia ducti uxores duxerant, & utiles Ecclesiæ esse possunt, gratia hujus legis fieri deberet & imposterum quoque si magna Ecclesiæ utilitas invitet, aliquibus idem concedi possit: primum quod conjugium inire post ordinationem nullo divino jure, sed solo Ecclesiæ statuto prohibeatur, & in veteribus canonibus tale conjugium non dirimitur, sed leviore censurâ punitur, nam in Concilio Neocæsariensi cap. 1. Sacerdos uxorem ducens deponitur ab ordine, hoc est, ut exponit Glossa ab officio & non beneficio, ubi & illud additur, magis puniri Sacerdotem qui fornicetur, quàm qui publicè contrahit.

Idem statuitur canon. 6. Concilij generalis. In constitutionibus verò Leonis irrita fit constitutio, qua Diaconos & Sacerdotes post ordinationem contrahentes à Clericali habitu ad prophanam vitam redigi vult, statuit verò ut ab eo tantum ordine, quem ante nuptias tenuerunt, recedant, nec habitu Cleri, nec legitimo Ecclesiæ ministerio priventur. Cùm igitur hac matrimonij contractio post ordinationem solo statuto prohibeatur, & exempla prisca extent, quæ testentur hujusmodi statuta non tàm anxiè observata fuisse, quin ob Ecclesiæ necessitatem aliquando relaxata fuerint, quis non concedat in extrema hac Ecclesiæ necessitate hoc idem hodie fieri posse? Exempla non observatorum Ecclesiæ statutorum etiam apud veteres hujusmodi sunt, nam primum Epiphanius ait, in quibusdam locis suâ ætate presbyteros & Diaconos liberos gignere, quamvis id fiat contra Ecclesiasticos canones, idque fieri propter inopiam ministeriorum. Item jamdudum Ecclesia cohabitationem Sacerdotum cum fœminis tolerat, quod haud secus atq; ipsum conjugium Ecclesiæ statutis prohibetur, quin non solùm contra Ecclesiæ statuta sed etiam contra statuta Apostolica in Ecclesia aliquando aliquid exegente id insigni utilitate admissum legimus, ut neophytos ordinatos, quod constat de Fabiano, Cypriano, Nicolao, Nectario, Ambrosio, Severo, Tarasio. Item Tertullianus testatur apud Psychicos, quo nomine Catholicos appellat, etiam digamos adversus præceptum Apostoli Ecclesiis præsidere. Nil igitur absurdi fiet, si in tanta Ecclesiæ necessitate, hujus Ecclesiastici statuti, etiamsi Apostolicum esset, moderatio & relaxatio fiat. Nec audiendus est novus quidam in Italia dogmatistes. (Franciscus Turrianus sive Torrensis lib. 2. de dogm. characteribus) *qui unus contra omnium veterum & recentium Ecclesiasticorum scriptorum sententiam cœlibatum ordini sacro ... d ..., h. e. substantialiter & lege divinâ adjunctum esse contendit, nec esse in potestate Pontificis nec Ecclesiæ, ut conjugij usum Sacerdotibus permittant non magis quàm furandi aut latrocinandi, atque eo modo universam Ecclesiam tàm Orientalem, quàm Occidentalem violati divini juris accusat; illam quod conjugium in Sacerdotibus hactenus observarit, hanc quod eam rectè facere judicavit. Cur autem etiam in ordinatis conjugium hodie admitti possit, hæc ratio est, quod ex hujusmodi conjugio non modo nulla offensio populi, sed magna etiam utilitas sit expectanda, nam eò res rediit, ut vix centesimum invenias, qui ab omni commercio fœminarum abstineat, populus verò ita affectus est, ut Sacerdotis fornicatoris seu concubinarij ministerium vel prorsus condemnet vel leviter æstimet, maritum verò Sacerdotem æquius ferat, ut cùm populo quoq; jam notum sit, honorabile esse in omnibus conjugium, adulteros autem & fornicatores à Deo judicandos, accedit & hoc, quod nisi hujusmodi conjugium toleretur, vix idonei Ecclesiæ ministri in posterum quoq; inveniri poterunt. Quare si unquam tempus fuit antiquæ alicujus consuetudinis immutandæ, certè hæc tempora hujus quamvis prisci moris immutationem aliquam efflagitare videntur, cùm optimi quiq; & religiosissimi Sacerdotes infirmitatem suam agnoscentes & perpetuæ scortationis fœditatem exhorrescentes, si publicè non audent, certè privatim conjugium ineunt & populus hodie, ut diximus, eo animo comparatus est; ut maritum quam scortatorem facilius patiatur. Cùm igitur hoc tempore eò necessitatis res propemodum redacta sit, ut aut conjugatus aut concubinarius Sacerdos sit admittendus, quis non videt, etiamsi quid in hoc conjugio sit incommodi, minoris mali rationem esse potius eligendum &c.* Hæc omnia Cassander. Andreas Dudithius Quinque Ecclesiensis Episcopus in excus. ad Maximil. II. Imperatorem, in qua rationes affert, cur Episcopatu & aliis honoribus abdicatis uxorem duxerit, circa finem sic loquitur: *Nullo unquam tempore in vita tranquilliorem & pacatiorem animum habui, postquam ex illo impuri cœlibatûs cœno Dei beneficio emergere me sensi abjectis impiis illis cogitationibus purgatâ jam conscientiâ meâ, magnâ lætitiâ efferor, quod translatum me video in sanctorum hominum numerum ex infelicium cœtu, qui libidinibus & vitæ sordibus contaminati in summa impietate consenescunt, quorum animos cùm perpetuò voluptates & impuræ cogitationes nunc in hanc, nunc in illam partem quasi fluctus quidam impellant, eò tandem deferuntur, ut malint aliorum uxoribus insidiari, virgines, viduas omnis generis mulieres, ne quid deterius dicam, ad stuprum sollicitare, scorta alere, eaque frequenter novis succedentibus permutare, quàm suam uxorem, ut Paulus præcipit, ad vitandam fornicationem habere.* Huic Apologiæ adjunxit Dudithius libellum, in quo demonstrat, *matrimonium omni hominum ordini sine exceptione divina lege permissum esse*; in publicum is editus est opera Quirini Reuteri Offenbachii Anno 610. Alberti Ducis Bavariæ Legatus in Concil. Tridentino liberè pronunciavit, *Sacerdotum matrimonium, nec legi divinæ, nec veterum monumentis repugnare.* Ferdinandus Imp. Henricus II. & Carolus IX. Galliarum Reges in Concilio Tridentino per suos Legatos strenuè laborarunt, *ut matrimonij ineundi libertatem* Sacerdotibus impetrarent. ** Tandem oppugnare possumus Bellarmin. ex Bellarmino. Quæcunque enim argumenta profert lib. 5. de Rom. Pont. cap. 9. ut probet non repugnare Pontificem esse simul principem Spiritualem & temporalem alicujus provinciæ, ea omnia pro Sacerdotum conjugio urgere possunt. 1. *Producit exempla Melchisedeci, Noe, Abrahami, Isaaci, Iacobi, Mosis, Heli & Maccabæorum Principum, simul & summorum Pontificum.* At illi ipsi, atque adeò omnes summi Pontifices Deo simul ministrarunt & liberos ex conjugio susceperunt, id quod tantò certius, quanto incertius, quod Bellarm. de illis asserit, cùm Noe, Abraham, Isaac, Jacob, non rexerint nisi amplas suas familias, nec summi Sacerd. sed Prophetæ fuerint. 2. Affert quatuor rationes, quas totidem verbis quæ Bellarminum detorquere possumus. 1. *Sacerdotium & Conjugium non sunt contraria, sed utrumque bonum, utrumque à Deo, utrumq; laudabile & unum alteri servit.* E. non pugnant inter se & simul in eodem esse possunt. 2. *Magis diversa sunt pax & bellum quàm conjugium & Sacerdotium. At unus & idem Rex præest Senatui & exercitui, togatis & armatis.* E. multò magis unus poterit simul esse maritus & Sacerdos. 3. *Potest Pontifex, universam Ecclesiam regere & longè lateq; patentes regiones politico imperio premere & Christianis Principibus leges dare.* Ergo multò faciliùs poterit Sacerdos parvam Ecclesiæ manum pascere & simul familiæ suæ præesse. 4. *Quæ duxerunt uxores ex Episcopis & quæ nupserunt iis, uxores piæ fuerunt; ut de Patriarchis & Apostolis nihil dicatur.* Ergo licitum est, quod illi fecerunt. 5. Denique probatur experientia:

Nam

Nam nisi facultas ducendi uxores ceddatur Sacerdotibus nullus erit finis scortationum, adulteriorum & veneficiorum, quibus referendis nec Dantes, nec Bocatius, nec Petrarcha sufficiet. Bellarm. lib. de Monach. cap. 38. §. dices: *Monasticæ professioni per se & ex Natura rei repugnat conjugium, non autem repugnat per se & ex Natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.*

Adversariorum in hac quæstione 1. Calumnia.

347. Atque hæc sunt sententiæ nostræ fundamenta, à quibus antequam ad argumenta adversariorum dissolvenda progressum faciamus, notabimus 1. *calumnias*, quibus in hac quæstione nostram de conjugio Sacerdotum sententiam prægravare conentur. Stapletonus in relect. princ. fidei doctrinalium controv. 1. de Eccles. q. 5. art. 2. secutus Cochlæi fidem refert *Carolstadium primũ ex Sacerdotibus post reformationem a Luthero inchoatam duxisse uxorem*, & quidem anno Christi 1525. Cochlæus addit, *Lutheranos pro illo conjugio novam confinxisse Missam, quam & in lucem edere non fuerint veriti, cujus collecta fuerit istbæc. Deus qui B. Andream Carolstadium eâ gratiâ donare dignatus es, ut primus nullâ habitâ Papisticæ juris ratione uxorem ausus fuerit ducere, da quæsumus ut omnes Sacerdotes recepta sanâ mente ejus vestigia sequentes ejectis concubinis, aut eisdem ductis ad legitimum consortium thori convertantur &c.* Addit sequentia Missæ sic habuisse: *Deus in virtute tua Andreas Carolstadius gaudet & lætatur thalamo copulatus.* Subjungit ejusdem sententiæ secreta & complenda ac tandem ex infelice successu Carolstadii colligit, *Sacerdotum conjugia divinitùs improbari.* Verum peccat Cochlæus & eum secutus Stapletonus contra Historiæ fidem, non enim Carolstadius, sed Bartholomæus Bernhardi Kembergensis Præpositus, vir pius & eruditus, eo tempore quo Lutherus in pathmo versabatur, primus ex Sacerdotibus uxorem duxit, ac facti sui rationem in scripto apologetico publicè reddidit, quod extat tom. 2. oper. Lat. Jenens. Lutheri ac citatur à Nevizano in sylva nuptiali impressa Venetiis Anno 70. f. 81. cujus Bernhardi familia in illo oppido & ampla & felix evasit. 2. *ignominiosa dicta* quibus conjugium sanctissimam illam Dei ordinationem impetunt, seque Antichristi satellites eo ipso demonstrant, de quo Dan. 11. v. 37. prædictum, quod *ad desiderium ac amorem mulierum*, h. e. ad honestum & licitum amorem conjugalem non sit animum adhibiturus, sed potius specie sanctitatis eundem prohibiturus 1. Tim. 4. v. 3. Siricius Epistola 4. & Innocentius Epist. 3. ideò se à conjugio Sacerdotes arcere dicunt, *ut mundicia & pudicitia puritate securi possint orare, baptizare & sacrificium offerre. Si enim inquiunt contaminatus quis est carnali concupiscentia, h. e. conjugali consortio, quo pudore, quâ mente sacrificare audebit, quâ conscientiâ, quo merito exaudiri se credit? cum scriptũ sit, omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* Accommodant etiam ad conjugium Sacerdotum dictum Apostolicum: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, atque illos qui conjugia Sacerdotum defendunt, vocant *libidinum sectatores, vitiorumque præceptores.* Vide tom. 1. Conc. f. 422. c. decernimus. dist. 28. c. tenere. dist. 31. c. Proposuisti. dist. 82. Extant etiam in jure Canonico sequentes Canones in conjugium injurii ac concubinatum introducentes in Ecclesiam eo ipso tempore, quo conjugium ejus ministris fuit interdictum. c. Is qui. dist. 34. ex

2. Ignominiosa dicta.

Concil. Toletano 1. *Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris aut concubinæ sit conjunctione contentus*, ubi glossa addit: *Luxuria quandoque plus juris habet, quam castitas, quia castus repelleretur, sed fornicator non, ac summa ellius canonis sic habet. Qui non habet uxorem, loco uxoris concubinam debet habere*, c. Christiano. dist. ead. *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum uxorem, aut certè loco uxoris, si conjunx deest concubinam.* c. Quicquid causa 32. q. 2. *Non datur præsentia sancti Spiritus tempore quo conjugales actus geruntur.* c. Connubia. caus. & quæst. iisdem. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur præsentia sancti Spiritus dabitur, etiamsi Propheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur.* c. Sciatis. causa 33. q. 4. *Quicunque uxori debitum reddit, vacare non possunt orationi, nec de carnibus agni comedere debet:* c. Vir cum propria causa & quæst. iisdem. *Vir cum propria uxore dormiens nisi lotus aquâ Ecclesiam intrare non debet. Quamvis diversæ hominum nationes de hac re diversa sentiant, atq; alias custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit post admixtionem propriæ uxoris & lavacri purificationem quærere, & ab Ecclesiæ ingressu paululum temperare.* Monachi Burdegalenses in abjurat. art. 53. redeuntibus ad Ecclesiam Romanam hanc præscribunt confessionem. *Specialiter abhorreo commentitium matrimonium Presbyterorum, qui unà sibi tribuunt nomen ministrorum divini Evangelii & una serviunt mundo per mulierem* (volunt igitur, ministros uxoratos non posse servire Deo, cum duobus Dominis tam contrariis nemo servire possit, quia verò idem matrimonium in conjugatis Presbyteris & aliis Christianis, sequetur etiam reliquos conjuges per mulierem servire mundo.) Et quid multis? Campegius, Piggius, Eccius & Hosius dixerunt, *gravius peccare Sacerdotem si uxorem ducat, quam si scortetur*, cujus pronunciati rationes aliquot profert Costerus in Enchic. cap. 15. de cœlib. Sacerdotibus. *Vide* (inquit) *gravitatem delicti commissi, si Sacerdotes uxorem ducant. Primò voto solenni castitatis injuriam faciunt. Secundo Ecclesiam graviter vulnerant, cum qua tanquam Sponsi copulati sint. Tertiò inverecundius scortantur cum ea, quam pro sua haberi volunt. Quartò obstinata præfractaq; voluntate in peccato perseverant. Quintò, heresi vitiatum intellectum habent, quod arbitrentur esse nuptias, quæ non sunt nuptiæ, sed pejora omnibus adulteriis sacrilegia.* Bellarmin. lib. 1. de Clericis cap 19. circa finem. *Non solùm conjugium Sacerdotum quod sacrilegium est, non conjugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum & verecundia humana in ille actu, qui secretum semper quærit.* Et postea: *Actus conjugii hebetat aciem mentis & deprimit ad inferiora & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.* cap. 18. *præced. in princ. Actus conjugalis hominem reddit totum carnalem & ineptum ad divina.* 3. dissensiones, quibus in quæstione de cœlibatu Sacerdotũ Adversarii à se invicem separantur Joh. Major. 4. sent. dist. 24. q. 2. docet *jure divino cœlibatum ordinibus Ecclesiasticis annexum esse, ac proinde nullam dispensationem hic habere locum.* Idem docent Torrensis libr. 2.

3. Dissensiones.

de

de dogm. charact. Pererius lib. 4. in Gen. Mich. Medina lib. 4. de continent. controv. 2. &c. sed Thomas 2. 2. q. 88. art. 11. docet, *non ex jure divino, sed ex solo Ecclesiæ decreto votum continentiæ esse ordinibus sacris annexum.* Idem statuunt Cajetanus in opusculis tom. 1. tract. 27. (ubi scribit: *nullâ ratione probari posse, ordinem salutis omnibus legibus & standis tantum his, quæ à Christo & Apostolis habemus, etiam impeditivum matrimonij*) Dominicus Sotus lib. 7. de justitia q. 6. art. 2. ut & q. 5. art. 3. **Lomb. 4. sent. dist. 34. & 37. Durandus 4. sent. dist. 37. q. 1. & alij ex Scholasticis, Alb. Piggius controv. 5. Claud. Espenfæus lib. 1. de Continent. Sacerd. c. 3. quod congruit etiam juri Canonico. Sors 26. q. 2. *Copula Sacerdotalis nec legali, nec Evangelica vel Apostolica autoritate prohibetur, Ecclesiastica tamē lege penitus interdicitur.*** Petrus à Soto in Confutat. Wirtenb. Conf. & in Instit. Sacerd. lect. 5. de Matrim. Joh. Caspar Rulandus in locis tit. 16. Greg. de Valent. tom. 4. disp. 9. quæst. 5. puncto 5. Costerus in Enchir. cap. 15. ac Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 18. lib. 1. de Matrimon. Sacram. cap. 21. &c. Illi ipsi verò *qui jure positivo* cœlibatum sacris ordinibus annexum esse statuunt, invicem dissentiunt, quidam enim revocant hujus constitutionis originem *ad Apostolorum usque tempora,* ut Dominicus Sotus, quem sequitur Bellarminus d. l. sic scribens: *Verissimum puto, quod Sotus docet, decretum hoc, quo votum continentiæ est annexum ordinibus, non quidem propriè divinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorū longo tempore esse servatum.* Quidam verò Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ Apostolis proximæ temporibus conjugium Sacerdotibus adhuc liberum fuisse agnoscunt, & ab Ecclesia sequente demum ipsis prohibitum. Cusanus Epist. 2. ad Bohemos: *Consequenter in N. T. visum est post aliquot tempora irrationale fore, quod iu sacris ordinibus existentes contraherent.* Clichtovæus putat legem continentiæ impositam Clericis *primum à Siricio* circa annum 390. (cui propterea succenset Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 19. §. Ex hac.) Clichtovæo consentit glossa juris Canonici c. Cùm in præterito. dist. 84. in verbo Antiquitas, *A tempore Siricij vocat antiquitatem.* Polyd. Virgil. lib. 5. de rer. inv. cap. 4. *jus matrimonij Sacerdotibus restitui suadet*, agnoscit igitur primis Ecclesiæ temporibus illud jus ipsis adhuc integrum fuisse. Costerus in Enchir. in cap. de cœlib. *Antiquissimis Ecclesiæ temporibus viventibus adhuc Apostolis, & post Apostolos aliquot adhuc annos admissi fuerunt ad sacros ordines viri conjugati non quidem promiscuè sed electi, qui unicam tantum duxissent uxorem, eamq; virginem.* Claudius Espenfæus Episcopus in comm. cap. 1. Tit. *Multis annorum centenariis post Apostolos Ecclesia primitiva defectu cœlibum Sacerdotes habuit maritos.*

Bellarmini sententia. 348. Sed missis ceteris cum Bellarmino agamus. Is statuit decretum illud, quo cœlibatus ordinibus sacris annexus est, *non propriè divinum esse, sed tamen esse Apostolicum & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorum longo tempore servatum.* Atqui 1. quomodo hanc assertionem suam conciliare poterit Bellarmin. cum capitulis quibusdam juris Canonici? c. Sors causâ 26. q. 2. *Copula Sacerdotalis nec legali nec Evangelica vel Apostolica autoritate (nota) prohibetur, Ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur.* c. Quoniam. dist. 31. *Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos qui ordinati sunt Diaconi vel Presbyteri, censetur, quod non sui jam copulentur uxoribus, antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ & constitutiones sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes* &c. c. Cùm igitur 35. q. 1. *Ecclesia post Apostolica instituta quædam consilia perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum.* c. Cenomanensem. dist. 56. *Legitima conjugia Sacerdotibus ante prohibitionem ubiq; licita erant* &c. Si cœlibatus Sacerdotum jure Apostolico fuisset definitus, utique etiam copula Sacerdotalis Apostolica autoritate prohiberetur, nec unquam in N. T. conjugia Sacerdotibus fuissent licita. Atqui contrarium constat non solùm ex capitulis citatis, sed etiam ex Historia Synodi Nicenæ, in qua Paphnutius Martyr obtinuit, *ut illi, qui uxores duxerant ante susceptum sacerdotium, à conjugali eorum consuetudine minimè arcerentur, qui verò in clerum ascripti erant antequam uxores duxissent, hi deinceps à nuptiis abstinere jussi secundum veterem Ecclesiæ traditionem*, ubi notandum, quod traditio duntaxat Ecclesiæ, non autem Apostolica quædam constitutio pro cœlibatu Sacerdotum afferatur. 2. quomodo conciliare eam poterit cum illis, quæ ipsemet postea subjungit cap. 21. resp. ad ultimum, ubi ad capitulum cùm igitur 35. q. 1. respondet, *sensum ejus esse bonum & quidem eum, quod Ecclesia imposuerit Clericis continentiam præcepto servandam, quæ alioqui solùm erat consilium perfectionis.* Quæro enim ex Bellarmino, quid hoc loco per Ecclesiam intelligat? certè Apostolos intelligere nequit, quia Gratianus disertè dicit, *Ecclesiam post Apostolica instituta quædam consilia perfectionis addidisse*, fateri igitur cogitur, Apostolorum tempore cœlibatum fuisse in libertate adhuc positum, sed à sequentia temporia Ecclesia præcepto fuisse Clericis impositum. 3. Quodnam discrimen statuet Bellarminus *inter jus divinum & præceptum Apostolicum?* Quæ Apostoli ex mandato Dei præceperunt, ea etiam sunt juris divini mediatè scil. promulgati, quando Apostolus dicit 1. Cor. 7. v. 25. *de virginib. præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, non distinguit inter jus divinum & præceptum Apostolicum, sed inter jus divinum & consilium Apostol. ad circumstantias illorum temporum accommodatum, manet interim certissimum, quod omne illud, quod Apostoli loco Dei præceperunt, sit jus ac præceptum divinum, quippe ab immediata Sp. S. inspiratione profectum. Matt. 28. v. 20. Rom. 15. v. 18. 2. Cor. 5. v. 20. Sibiipsi igitur Bellarm. contradicit, quando negat *jure divino cœlibatum sacris ordinibus annexum*, & tamen *ex divinis literis*, h. e. juris divini tabulis demonstrare conatur, Sacerdotes oportere esse cœlibes. Certè si hic esset sensus canonis illius Apostolici, ἐγκρατευτὸν δεῖ εἶναι τὸν ἐπίσκοπον quod Episcopus à conjugio penitus abstinere debeat, utiq; cœlibatus non solùm Apostolico præcepto, sed etiam jure divino Episcopatui foret annexus, quemadmodum divini juris sunt reliqua omnia, quæ in Episcopo ibidem requiruntur. Sed prius asserit Bellarminus. Ergo non debet negare posterius. 4. In eo quoque Bellarm. sibi contradicit, quod in libro 4. de notis Eccles. c. 9. cum Vigilantii hæresi nostram in hac quæstione sententiam conjungit, *Vigilantius* (inquiens) *docuit Ecclesiasticos debere esse uxoratos,*

idem

idem docent nunc sectari &c. sed lib. 1. de Clericis cap. 19. inter Vigilantii hæresin & nostram sententiam apertè distingult. *Duo, inquit, refutandi sunt errores, unus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior est, oportere Clericos antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere, quem errorem constat expressè Vigilantium docuisse. Posterior error longè gravior est, non solùm licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem uxorem ducere, quod docuit VViclefus, quem secuti sunt Lutherani.* At si diversus est in hac quæstione error Vigilantii & Lutheri, quomodo idem omninò cum Vigilantio docent Lutherani? Si Vigilantius docuit oportere Clericos uxores ducere, quomodo illius error tribui potest Lutheranis docentibus, licere Clericis uxores ducere, aliud est conjugij *necessitas*, aliud *libertas*. Pontificij in Clericis propugnant cœlibatus necessitatem, Vigilantius conjugij necessitatem, nos medium tenentes cœlibatus libertatem propugnamus.

Argumenta 1. ex Scriptura sacra 1. Tit. c. Episcopum oportet esse continentem.

349. Ex Scripturis Bellarminus producit hæc fundamenta. 1. *Paulus* Tit. 1. *Oportet, inquit, Episcopum esse hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, ubi notandum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græcè esse σώφρονα, quod ut Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est & prudentem, sobrium, castum significare potest, hoc autem loco significat castum. Quia verò castitas etiam conjugatis communis est, ideò Apostolus addit etiam continentem, quod ibidem Hieronym. exponit ab uxoris amplexibus.* Resp. 1. Si ex præcepto Apostolico Episcopi ab uxoribus abstinere tenentur, utique cœlibatus jure divino erit ministerio annexus, quæ enim Apostolus hoc in loco præscribit Episcopis, ea sunt juris divini. 2. Apostolus in hoc ipso loco *unius uxoris maritum & filios habentem* ad Episcopatum admittit, quomodo igitur cœlibatum in Episcopo præcisè & absolutè requirere dicendus? 3. Bellarminus incurrit anathema Concilii Tridentini discedendo à vulgata versione quæ σώφρονα reddidit sobrium. 4. Ambrosius σώφρονα vertit *prudentem*. Erasmus monet, notari *sobrium & sanæ mentis, ut intelligamus animum sibi præsentem, & nullis temulentum cupiditatibus.* 5. ἐγκρατὴς, ut latè ostensum fuit superiùs, significat eum, *qui se continentem gerit in cibo, potu, usu conjugij &c.* qui refrenat affectus, qualem ἐγκράτειαν in conjugio locum habere, ibidem docuimus ex Eccles. 26. v. 20. Gal. 5. v. 23. 2. Pet. 1. v. 6. 6. Si in conjugio est castitas, quod Bellarminus concedit, utique etiam ἐγκράτεια. Vicissim si piis conjugibus absolutè & simpliciter denegatur ἐγκράτεια, quomodo erit τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος? 7. Quemadmodum igitur Tit. 2. v. 5. adolescentulæ maritatæ jubentur esse σώφρονας καὶ ἁγνὰς *prudentes & castæ*, sic hoc loco Apostolus Episcopum vult esse σώφρονα καὶ ἐγκρατῆ *sobrium sive prudentem & continentem*; quorum utrumq; in conjugatis locum habere potest.

2. 2. Tim. 2. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.

350. 2. Idem Apostolus 2. Tim. 2. *Labora, inquit, sicut bonus miles Christi, nemo militans DEO implicat se negotiis secularibus. Hic Apostolus præcipit Episcopo, ut strenuè militet Deo, deinde dicit non posse eum bene militare DEO, si se implicaverit negotiis secularibus, qualia certè esse nuptias nemo negare potest, nam ut docet Basilius in proœm. Constit. Monast. nuptiæ pedicæ sunt.* Resp. 1. in textu Græco non additur τῷ Θεῷ sed generaliter dicitur, οὐδεὶς στρατευόμενος. *Nemo militans.* 2. loquitur igitur Apostolus *de milite propriè sic dicto*, non de Clerico *spirituali milite*. 3. per πραγματείαις βίου intelligit non moderatum usum eorum, quæ ad vitæ sustentationem necessaria sunt, sed negotiationes, mercimonia, & alia quæ cum militia non possunt simul consistere, ut sit sensus, unumquemque debere τὰ ἴδια πράττειν, & quæ vocationi sunt impedimento ab iis studiosè abstinere, sicut miles simul ac Imperatori nomen dedit, relictis vitæ negotiis ac mercimoniis militiam sectari & Imperatoris nutui se accommodare cogitur, nec ita intentus est rei familiari, ut præcipuam militiæ suæ vocationem negligat. 4. Si per negotia secularia intelligeretur *conjugium*, consequens foret omnes milites debere esse cœlibes, ac neminem posse esse militem, nisi sit cœlebs. 5. Si de spirituali milite dictum Apostoli acciperetur, consequens foret, neminem spiritualem militem esse posse ac sub vexillo Christi pugnare, nisi idem sit cœlebs, sicque conjugati non possent esse spirituales milites Christi. At cur Apostolus panoplian spiritualem etiam conjugatis accommodat Ephes. 6. cur jubet conjugatos *reverti ad conjugalem consuetudinem, ne tentet eos Satanas* 1. Corinth. 7. v. 5. si spiritualis militia in conjugio non habet locum? Recognoscat Bellarminus sua verba ex lib. 5. de Pontifice cap. ult. §. quintò objicitur: *Dicuntur hæc* (inquit) *à Paulo tàm Episcopo quam aliis hominibus, omnes enim Laici etiam Reges milites Christi esse debent.* En hominis vertiginem, ut conjugij jure Episcopos spoliet, hoc loco textum Apostolicum ad solos Episcopos restringit: sed quando locum illum urgemus contra Episcopos secularia judicia exercentes, ad omnes Christianos eum refert. ** Ibid. dicit per πραγματείας τοῦ βίου *nihil aliud intelligi quam curam victus & proinde negotiationes & mercimonia.* At Conjugium non est ex ordine solicitudinum victus, nec cogitur Sacerdos propter familiam negotiari, contentus stipendio, ut militibus Johannes præcipit, quod benevolentia auditorum eò liberalius suppeditabit, quò minus curis domesticis vacare potest. ** 6. Jubet Apostolus, Episcopum *domui suæ benè præesse*, quomodo ergo vult eum simpliciter ab omnibus hujus vitæ negotiis abstinere? virtutes ad ministerium necessarias in eo locum habere concedit. *qui est unius uxoris vir, & liberos habet honestè educatos*, quomodo igitur ad negotia secularia militi spirituali prohibita conjugium referri potest? 7. Si conjugium pertinet ad negotia secularia, ergò Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli, qui plerique omnes in conjugio vixerunt, fuerunt seculares. 8. ** Temporalis jurisdictio est res secularis, nihilo tamen minus Bellarmin. lib. 5. de Rom. Pont. cap. 9. & 10. disputat, *non repugnare, Pontificem simul esse Principem Spiritualem & temporalem jurisdictionem habere.*** An verò Episcopi Pontificii non implicant se negotiis secularibus, quando politicam jurisdictionem exercent, splendorem plusquam Persicum ostentant, canes ad venatum alunt &c. Audiatur hac de re Aonius Palearius test. 6. in action. adv. Pontifices pag. 93. *Quasi verò* (inquit) *regnis inhiare, Tyrannidem exercere, bellum conflare, hos atque illos detrudere de regnis avitis*

ita

in his spurios suos collocare atque cognatos, excitare Reges, advocare Cæsares, conducere externas nationes, permiscere omnia, perturbare bello provincias, Christianas ob regnum obtinendum, agere internunciis legationibus ultro citroq; negotia secularia non sint? sed quia hæc sunt sanctissimorum Pontificum Romanorum propria, ad ea venio, quæ sunt eorum asseclarum. Quasi verè ambitione titillari, subviridis pilei & rosei desiderio ardere & primã cathedram in Ecclesia appetere, in fastu illo per urbem incedere, palatia exædificare ad memoriam, piscinas & septa ad gulam, equos alere & canes ad voluptatem & sexcenta parare, ut in omni luxu vivant, negotia secularia non sint? 9. dicterio illi, quod nuptiæ sint *pedica*, opponimus institutionem conjugii, in qua uxor ipsius Dei ore appellatur *viri adjutorium* Gen. 2. v. 18. Prov. 14. v. 1. (quod non intelligendum est, eam *in re familiari* quidem esse levamentum, sed *in vita spirituali* obstaculum & impedimentum, quia nec Rebecca Isaaco, nec Elizabetha Zachariæ pietatis impedimentum fuit, & Nazianzenus matrem suam hoc nomine commendat, quòd Patri Episcopo fuerit *non solùm adjutrix, sed etiam Dux ad pietatem.*) Item que quod Chrysostomus serm. in Evang. *Nuptiæ factæ sunt*, negat nuptias esse aliquod pietatis & sanctitatis obstaculum: *Dominus* (inquit) *nuptiis interfuit & tu nuptias arguis & dicis, nuptias ad pietatem obstaculum esse? nullum enim ad pietatem est obstaculum.* homil. 56. in Matth. *Prophetæ quidem omnes & uxores & domos habebant, sicut Esaias & Ezechiel, & eximius ille Moses, & nihil hinc virtuti eorum fuit impedimento.* homil. 7. in Epist. Heb. *Quomodo honorabiles sunt nuptiæ & torus immaculatus, si nos tantoperè impediunt? quid ergò? possibile est & valde possibile, etiam habentes uxores virtutem aggredi si voluerimus, quomodo? si habentes tanquam non habentes simus. Si non gaudeamus in his quæ possidemus, si mundo utamur tanquam non utentes. Si autem aliqui impediti sunt ex nuptiis, sciant quoniam non nuptiæ illis impedimentum fuerunt, sed voluntas quæ malè utitur nuptiis. Nam nec vinum facit ebrietatem, sed mala voluntas & excessus moderationis. Utere cum moderatione nuptiis & primus eris in regno & omnibus frueris bonis.* 10. Cùm Paulus uxoribus tribuat τὸ οἰκοδεσποτεῖν 1. Tim. 5. v. 14. ac Salomon asserat, prudentem mulierem *ædificare domum* Prov. 14. v. 1. utiq; pia uxor Episcopo poterit esse adjutorium, per quam multis curis domesticis & negotiis secularibus exoneretur. ** Bellarm. de Sacram. matrim. cap. 2. & 32. *Conjugii essentiam* collocat *in ratione Sacramenti & propterea judici Laico ejus cognitionem* subtrahit, *quia res sit Spiritualis: ipsos etiam actus conjugales seu commistionem corporum ad magnum mysterium & significationem unionis Christi & Ecclesiæ* refert Innocentius 3. in c. debitum de bigam. quomodo igitur Conjugium erit res secularis? **

9. 1. Cor. 7. *ut orationi instare possint.*

35t. 3. *Idem Apostolus* 1. Cor. 7. *jubet conjugates vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, ut orationi instare possint, ex quo per bonam conscientiam deducit Hier. in cap. 1. Tit. & lib. 1. in Iovian. eum præcipere Episcopis & aliis hominib. sacratis, ut perpetuò à nuptiarum opere vacent, cùm quotidie orationi insistere debeant. Eodem argumento utuntur Orig. homil. 23. in Num. & Epiph. in hæres. Catharorum.* Resp. 1. nequaquam Apostolus præcipit conjugatis abstinentiam ab opere nuptiarum hoc sensu ac fine, quasi preces usu conjugii impediantur vel coinquinentur, quomodo enim orationem impediet ac inquinabit, quod est *sanctum, mundũ, ac honorabile* 1. Cor. 7. v. 14. 1. Tim. 2. v. ult. Tit. 2. v. 4. Heb. 13. v. 4. quod cum timore Dei, dilectione & fide consistit 1. Tim. 2. v. ult. quod est sancta Dei ordinatio &c. Quinimò Petrus jubet viros συνοικεῖν *cohabitare secundùm scientiam mulieribus, ne impediantur orationes ipsorum* 1. Epist. 3. v. 8. ergo eo modo cohabitari potest uxori, ut oratio non impediatur. Abraham Propheta cum pro Rege Abimelech intercederet Gen. 20. non abjecit Saram conjugem suã. ** (Notentur igitur sequentia 1. Paulus Spiritu Dei illuminatus, hanc consequentiam ex suis ipsius verbis nectendam noverat & tamen non obstante qualicunque ratiocinatione, unius uxoris viro tribuit dona omnia, quæ in fideli & perfecto Episcopo requiruntur. 2. Contradicit sibi Bellarmin. dum conjugium prædicandum censet *tanquam rem bonam* & tamẽ precibus & rei sacræ contrarium statuit. Quod hominem à precibus & per conseq. à vita æterna avertit, non potest in Theologia dici *bonum*. 3. Abraham Pater credentium, Moses qui cum DEO à facie ad faciem locutus est, Aaron & omnes summi Sacerdotes, qui quotidie serviebant coram Domino, David qui mane surgebat ad laudes Domini & vesperi illis indormiebat, nec media nocte beneficiorum divinorum obliviscebatur Psal. 92. & Prophetæ innumeri conjuges habuerunt, & tamen debitum precum DEO persolverunt ac tam grata laudum holocausta ipsi obtulerunt, ut cum illis omnia Monachorum murmura ne minima quidem ex parte comparanda sint. 4. Confundit Bellarmin. actus conjugii cum conjugio ipso. *Matrimonium*, inquit, *impedit munus sacrificandi, studium orationum &c.* mox ubi ad probationem deveniendum, *operi nuptiarum & actui conjugii* pollutionem & depressionem Spiritus ascribit. Ab actu verò conjugali ad conjugium non valere consequentiam ipse contra Clichtovæum dixit lib. 1. de Clericis cap. 18. & Paulus hoc loco apertè innuit. Non enim propter preces & jejunia dissolvit contractum conjugii, sed actum tantum sustulit ad tempus, quo exacto jubet eos iterum convenire &c. 5. *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis*, inquit Aug. de bon. conjug. cap. 16. Sicut ergo precibus nequit intentum habere animum, qui curis conjugii sese dedidit aut cupidini nimis indulget, ita nec qui victui conquirendo totus incumbit aut ultra satietatem appetitui indulget nec tamen cibus & potus propterea condemnantur in Sacerdotibus, nisi si vacandum sit jejunio. Aliàs si conjugium propterea repudiandum, quia dum ejus opera quis exercet, preces fundere nequit, nec edendum erit nec bibendum, imò nec jus dicendum, nec pharmaca ægrotis miscenda, quia dum hæc agimus, sacris vacare non possumus. Alex. Carerius JCtus Pontificius libr. 3. de spons. & matr. cap. 3. fol. 142. *Non ea ratione, quia semper orandum est, ut putat Hieronymus contra Iovinianum lib. 1. cap. 19. sacris ordinibus continentia votum annexum est, siquidem habitu non actu semper orandum est, quod conjugati quoque efficere valent.*) ** 2. Nec loquitur Apostolus *de communibus & quotidianis Christianorum precibus.*

Si

Si enim sensus esset, eos qui cõjugali consuetudine utuntur, non posse vel debere orare, quomodo locum haberent illæ regulæ. Luc.18.v.1. *Oportet semper orare & non deficere.* Ephes.6.v.18. *orantes omni tempore in Spiritu.* 1.Thess.5.v.17. ἀδιαλείπτως *sine intermissione orate.* Certè si de communibus & quotidianis precibus. Apostolus loqueretur, omnibus à matrimonio foret abstinendum, ac nemo in conjugio salvari posset, quia cui invocatio eidem etiam fides & Spiritus sancti inhabitatio adimitur Roman.10.v.13. 3. loquitur igitur *de solennibus orationibus*, quæ vel ob insignem aliquàm publicam vel domesticam calamitatem vel ob ministros Ecclesiæ deligendos, vel ex alia quadam causa suscipiebantur, in quibus eum Propheta Joele cap.2.v.16. monendum ac suadendum, *ut Sponsus de thalamo suo & Sponsa de cubili suo egrediatur*, & ex Zach.12.v.12. *ut familiæ plangant seorsim ac mulieres earum plangant seorsim.* Tales publicæ & solennes orationes in aliquot dies producebantur, in illis ut conjuges à congressu conjugali sibi temperent, Apostolus suadet, non quod consuetudo conjugalis in se, ac per se sit illicita & preces impediat vel inquinet, sed ut ceteris negotiis omnibus posthabitis se totos dedere possint studio pietatis, ardori precum & interiorum affectuum culturæ. Veteres enim talibus temporibus non tantùm licitas delicias à se abdicabant, sed etiam à necessariis, cibo, potu, somno, negotiis &c. abstinebant. 4. Hanc interpretationem nostram probat ipse contextus, neque enim dicit Apostolus: *Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus*, ut orare possitis, sed ἵνα σχολάζητε *ut vacetis orationi*, intelligitur ergò peculiaris & solennis oratio, quæ fit majori intentione animo ab omnibus externis interius revocato. Idem manifestius evadit ex eo, quod additur, *ut vacetis orationi & jejunio*, intelliguntur ergò preces illæ solenniores, quæ cum jejunio erant conjunctæ. Chrysostom. homil.19. in 1.Cor. τὴν μετὰ πλείονος σπουδῆς προσευχὴν ἐνταῦθα λέγει, *eam quæ fit majore studio orationem intelligit* (Apostolus) *Si enim orare prohibet eos, qui inter se conveniunt, sine intermissione orare quomodo tempus habuerit? licet ergò & cum uxore habere consuetudinem & attendere orationi, sed per continentiam ea fit exactior* ἀκριβεστέρα γίνεται. *Non enim dixit absolute, ut oretis, sed vacetis, utpote quod res precrer privationem otii sed non immunditiam* ὡς ἀσχολίαν ἐμποιοῦντος τοῦ πράγματος ἀλλ' οὐκ ἀκαθαρσίαν. Idem repetit Theophyl. in comm. h. l. Ambros. ibidem. *Quanquam sine intermissione orandum sit, meditatio enim hæc omni die facienda est, tamen ut orationi insistatur, huic rei vacandum præcipit interpositis temporibus ad Dominum promerendum. Ut enim misereatur, mũdiùs exorandus est. Quamvis munda sint conjugia; tamen à licitis etiam abstinendum est, ut faciliùs ad effectum deducatur oratio.* Refero huc locum pulcerrimum ex Brentio in Apol. Confess. Wirtenb. pag. 688. *Loquitur Apostolus non de privata, sed de publica precatione. Nam & Paulus protrahebat Troade sermonem usque ad mediam noctem. Et postea Christiani in expectatione periculorum solebant noctu convenire ac salutem suam Domino publicis precibus commendare; unde & vigiliarum nomen deductum est, & meminerunt Tertullianus ac Plinius antelucanorum cœtuum, quibus Christiani soliti sint ante lucem convenire, carmenq; Christo dicere. Cùm igitur Paulus hortatur conjuges ad tempus abstinere, ut vacent precationi, loquitur de hac publica precatione, quæ noctu in conventu Ecclesiæ fiebat. Nam ut liceret hunc conventum visitare suis temporibus & preces suas cum Ecclesia publicè conjungere, necessarium erat, ut conjuges interea temporis à concubitu abstinerent. Quod autem ad domesticam & privatam precationem attinet, conjugium multò plures & majores affert occasiones invocandi Deum & gratias Deo agendi, quam cœlibatus. Christus & Paulus docent semper ac sine intermissione orandum esse, ad hoc præstandum juxta veram ejus sententiam piè conjuges, nunquam non suam habeat opportunitatem, nunc enim periclitantur de fama, nunc de facultatibus, nunc de liberis, nunc de persecutione, nunc de aliis incommodis. Semper igitur habent quo attollant corda & capita sua ad invocandam cœlestem opem. Interea autem si quid beneficiorum à Deo acceperint, si ex ipsorum conjugio & mutuo tàm erga se invicem quam erga liberos affectu admoneantur de affectu Dei Patris erga ipsos ut Sponsum seu ut membra Ecclesiæ suæ, quanta hæc est occasio laudandi nominis divini & gratias agendi ejus clementiæ?* 5. Est igitur in argumento adversariorum fallacia causæ, Apostolus enim ab usu conjugali abstinere vel permittit vel ad summum suadet tempore precum solennium, non quasi preces usu cõjugii impediantur vel polluuntur, sed σχολάζοντα, ut conjuges rebus aliis minimè impediri hoc rerum agere possint, sed Pontificii putant, preces ministrorum Ecclesiæ impediri penitus, si in conjugio ipsi vivant, ubi observa Apostolum, ne eo quidem in casu uti generali aliquo præcepto, sed suasu duntaxat & consilio. *Nolite* (inquit) *fraudare vos invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*, sed Pontificii tantam sibi arrogant potestatem, ut toti Ministrorum ordini perpetuam à conjugio abstinentiam imponant.

352. 4. Ex Vet. Testam. Bellarminus ea adducit loca, *in quibus continentia ab uxoribus requisita fuit ab iis, qui Deo propinquaturi vel rem aliquam sanctam tractaturi erant*, Exod.12. *præcipitur, ut comesturi agnum paschalem renes suos accingerent, quo significabatur juxta Gregorium hom.22. in Evang. debere eos carnis voluptatem edomare, qui agnum paschalem comedunt.* Exod.19. *cùm populus legem à Deo accepturus esset, ait illis Moses: Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris, quo testimonio utitur Ambrosius lib.1. de officiis cap. ult. ad probandam continentiam Clericorum.* Exod.28. *præcipit Deus, ut Aaron & filii ejus cùm ingrederentur tabernaculum fœminalibus lineis à renibus usq; ad femora tecti essent, quo juxta Bedam lib.3. de tabernac. cap.9. significatum est debere Sacerdotes Nov. Test. aut virgines esse aut contracta cum uxoribus fœdera dissolvisse.* 1.Reg.21. *noluit Achimelech Sacerdos dare Davidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ab uxore aliquandiu cessasse, ex quo Hieronym. in cap.1. ad Tit. deducit, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam etiam ab uxoribus, qui corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, aliisq; tradunt. Denique ex 1. Paralip. cap.24. & Luca 1. colligitur, Sacerdotes Vet. Testam. per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & uxore abfuisse, ex quo deducunt Siricius, Innocentius & Beda, quod si illo tem-* 4. ex V. T.

pore quo ministrabant, ab uxoribus abstinebant, omnino decere, ut Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab uxoribus se contineant. Resp. primùm in genere, deinde in specie. In genere 1. hæc omnia sunt Levitica, quæ non obligant N. Test. ministros, mutato enim *ac translato Sacerdotio necesse est* mutationem *ac translationem legis fieri* Heb. 7. v. 12. Quod si ergò vel maximè conjugalis consuetudo Leviticam aliquam immunditiem attulisset, quod tamen ex Mosaicis legibus non potest demonstrari, tamen nihil quicquam id præjudicaret libertati Ecclesiæ in N. T. Contactus mortui hominis contaminabat juxta legem Levitic. V. Test. nihilo tamen minus Ignatius in Epistola ad Antiochenos, & Epiphan. in doctrina compendiaria κοπιῶντας, id est, *laborantes* in sepeliendis mortuis referunt inter ordines sacros. 2. hæc omnia sunt allegorica. Jam verò *Theologia symbolica & allegorica non est argumentativa*, ut loquuntur Scholastici, id est, non præbet firmas apodixes. Ex manifesto igitur Scripturæ dicto applicatio illarum allegoriarum ad Sacerdotum cœlibatum prius demonstranda esset. Recognoscat Bellarminus sua verba lib. 3. de verbo Dei cap. 3. §. Sed quanquam. *Convenit inter nos & adversarios ex solo literali sensu petè debere argumenta efficacia.* 3. Si quid efficerent hæc argumenta, obtinerent toto N. Test. & sic ipsius *Christi & Apostolorum tempore* cœlibatum fuisse ordinibus sacris annexum, & *quidem jure divino*, quod tamen Bellarminus non audet asserere, sed ad jus positivum hanc conjugij prohibitionem revocat. In specie resp. 1. Non soli Sacerdotes, sed omnes Christiani adulti fiunt participes corporis & sanguinis Christi per agni paschalis carnem & sanguinem præfigurati, omnes igitur debent habere *renes accinctos*, id est, domare carnis concupiscentias, sed quid hoc ad conjugij prohibitionem? nam in eo non potest locum habere concupiscentiarum carnaliũ mortificatio? exclusi igitur erunt cõjugati ex pronunciato illo Apostolico, Gal. 5. v. 24. *Qui Christi sunt, crucifixerunt carnem cum suis affectibus & concupiscentiis*, sicq; ab ipso Christo exclusi erunt. ** Agnum paschalem comedebant non tantùm cœlibes, sed & conjugati. Poterant igitur etiam conjugati renes accingere, & quod hoc typo significabatur, carnis voluptatem edomare. Quid enim? num pij conjuges carnis voluptatem non edomant, sed libidinis exercendæ causa cohabitant? an non ipsis quoque dictum, ut possideant vas suum in sanctificatione &c. Si ex hoc ritu infertur cœlibatus, erit omnibus imperatus, quia omnes jussi erant renes accingere.** 2. Non solis Levitis à Mose præceptum, ut ante promulgationem legis ab uxorum consuetudine abstinerent, sed toti populo. 3. per femoralia Sacerdotum Leviticorum denotetur sanè castitas, sed cùm castitas etiam conjugatis sit communis, ut in hoc ipso cap. Bellarm. concedit, ideò pro astruendo perpetuò Sacerdotum cœlibatu in femoralibus illis Leviticis Bellarm. etiã curiosè quærens nihil invenire poterit. **(1. Si accessuros ante faciem Domini oportet liberos esse à commixtione uxorum, nemo unquam uxorem tangere debet, quia omnes ad Deum quotidie oportet accedere. 2. Moses non tollit contractum conjugalem, sed suspendit tantùm actum, quod in suis quoque Presbyteris observare potuissent Pontificij. 3. Signa & typi externi V. Test. non sunt trahendi ad libertatem novi, aliàs purificationes quoque leprosorum & puerperarum reducendæ essent & sicut Moses jubebatur calceos exuere in loco sancto, sic Pontificijs Sacerdotibus Sanctuariũ non esset calcandum nisi discalceatis. 4. Fall. secundùm non causam. Præsupponitur abstinentiam ab uxoribus propterea præcipi, quod consuetudo conjugalis inquinet, cum fuerit admonitio de agnoscenda cordis impuritate.)** Causa hujus constitutionis de fœminalibus lineis Sacerdotum non est typica conjugij prohibitio, sed honestatis ac munditiei observatio? Exod. 20. v. 26. 1. Cor. 12. v. 23. **Mirum verò cur typus iste de lineis fœminalibus cõprehenderit tantùm N. Test. Sacerdotes & non V. à quibus gerebatur. Nihil immundum volebat in sanctuarium Moses inferri. Atqui conjugati in eo quotidiè versabantur, ergo conjugium nõ inquinabat nec immundos homines reddebat.** 4. Si ex eo quod panes propositionis non fuerunt dati nisi iis, qui ab uxorum complexibus abstinuissent, rectè inferri posset, perpetuam in Sacerdotibus requiri continentiam, utique etiam inferri ex eo posset, in omnibus omninò Christianis eandem requiri, cùm omnes corpus Christi per panes propositionis præfiguratum percipiant. In primitiva Ecclesia Christiani quotidiè communicabant, ut ex Ecclesi. Histor. constat, & tamen ministri erant conjugati. 5. Nuspiam asserit V. Test. Historia, vices Sacerdotales ideò fuisse institutas ne cõsuetudo conjugalis Sacerdotes ad ministeria indignos redderet. Quinimò constat ex 1. Par. 23. quod vices illæ quadringentis plus minùs post Mosen annis à Davide fuerint institutæ, interea temporis Sacerdotes semper fuêre conjugati. Ipse summus Pontifex singulis diebus mane ac vesperi jubebatur Domino offerre sacrificium Exod. 29. v. 38. & tamen generabat liberos Num. 28. v. 3. qua de re tractat Augusti. quæst. 82. in Levit. Nec ulla extat lex quę Sacerdotibus prohibeat consuetudinem conjugalem, ac jubeat eos abesse domo propria tempore vicis suæ, neque extat lex, quod, Sacerdotes ex domib. suis venientes per aliquod tempus purificandi sint, priusquam templum ingrederentur. ** Zacharias in exedris templi manebat, non quod lege juberetur, sed quod in civitate Iuda habitaret & peregrè advenisset. Si Leviticis Sacerdotibus, in quibus tantam puritatem Lex exigebat, probrosum non erat, in consuetudine conjugali vivere, quantò minùs ea contaminabit ministros Ecclesiæ in N. Test. de quibus expressè Apostolus dicit. Constitui Presbyteros, si quis est unius uxoris vir. ** Invertimus igitur Bellarmini argumentum. In V. Test. matrimonium ejusq; usus concessus fuit Sacerdotibus ac moderatio duntaxat certis temporibus mandata. Ergò idem concedendum ministris N. Test. ne graviore quodam premantur jugo quàm V. Test. Sacerdotes. ** 1. nullibi in tota lege Mosaica consuetudo conjugalis refertur inter res immundas propter quam à sacris abstinere conveniat. 2. variæ rationes contaminationis à mulieribus traduntur in lege Mosis, utpote in puerperio, in fluxu menstrui, sanguinis &c. 3. fluxus purulentus, effusio seminis inopinata immundos reddebant viros usque ad vesperam, nec tamen Pontificios à Sacerdotio vel Ecclesia arcent. 4. contactus cadaveris contaminabat, & tamen officium curandi funera ab Epiph. & Hieronymo refertur inter sacros ordines, **

2. ex hist. Eccles. 353. Alteram argumentorum classem deducit Bellarmin. ex Conciliis, Pontificum decretis, Imperatorum rescriptis, ac Patrum testimoniis & exemplis. Resp. de illis in specie & sigillatim tractat D. Chemnit. part. 3. examin. in cap. de cœlibatu Sacerdotum, quem tractatum à se nondum visum Bellarmin. asserit, uti etiam Mornæus lib. 2. de sacrif. Missæ cap. 10. pag. 649. In genere monemus 1. de his omnibus ex Scriptura faciendum esse judicium, ut suo loco evidenter fuit demonstratum. 2. Si vel maximè Sacerdotum cœlibatus Conciliorum decretis, & Patrum testimoniis stabilitus esset, tamen *Ecclesiastica quadam lege* duntaxat niteretur, nequaquam verò *jure divino* vel *Apostolorum instituto*, proinde cùm constitutionis hujus incommoda sint manifesta, cum Ænea Sylvio, Georgio Cassandro, & Oratore Bavarico concludendum, quod legem illam hisce hominum moribus ac temporibus abolere conveniat. Quò pertinet illa regula Gratiani: *Quando statutum aliquod non amplius ædificat, sed destruit, non est rigidè & inclementer defendendum, sed pro ratione ædificationis Ecclesiæ mutandum.* 3. pro astruendo Sacerdotum conjugio Conciliorum & Patrum dicta, Ecclesiæ primitivæ exempla, quin & propriâ adversariorum confessionem produximus paulò superiùs. 4. Quamvis Pontificum decretis & particularium Conciliorum statutis cœlibatus satis maturè ordini Ministrorum obtrusus fuerit, tamen diu illis fuit reclamatum, præsertim in Germania, ut suprà fuit demonstratum. 5. Provincialium Synodorum Neocæsariensis scil. Romanæ, Elibertinæ, Arelatensis secundæ, & Ancyranæ Canones, qui ministrorum Ecclesiæ conjugijs adversi per Nicenam Oecumenicam Synodum fuêre repressi, in ea siquidem Paphnutius Martyr ostendit, *Presbyteris conjugatis usum conjugij non esse lege prohibendum, cùm scriptum sit, Honorabile matrimoniũ in omnibus.* 6. Si in specie Conciliorum & Patrum testimonia à Bellarmino adducta excuterentur, manifestum fieret, quædam esse depravata, quædam supposititia, quædam ad temporum illorum conditionem aptata, quædam ex humanis præsumtionibus & seculorum istorum erroribus orta ac Dei verbo repugnantia.

3. ex ratione. 354. Ultimam argumentorum classem deducit Bellarminus ex ratione: *Conjugium vehementer impedit Ecclesiastica munera. Ergò æquum fuit, ut Sacerdotibus conjugia prohiberentur. Antecedens probatur. Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, & curam pauperum gerere. At matrimonium impedit 1. munus sacrificandi, quia summa quædam puritas & sanctitas in eo requiritur, in actu verò conjugij negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata. 2. studium orationis & lectionis, in quo Sacerdos assiduè versari debet. Oratio enim requirit mentem elevatam, purgatam & tranquillam, sed actus conjugii maximè hebetat aciem mentis & deprimit ad inferiora & animam ipsam quodammodo carnalem facit. 3. efficaciam prædicationis, quomodo enim efficaciter exhortabitur virgines & viduas, qui liberis perpetuò operam dat? 4. curam pastoralem, nam qui uxorem & liberos habet, de illis semper cogitat & affectus, quo oves suas prosequi deberet, in uxore & filiis totus consumitur. 5. curam pauperum & hospitalitatem ac benignitatem. Nam qui uxorem & liberos habet, debet eis thesaurizare & rarò inveniuntur conjugati, qui superfluum habeant. Adde quod cùm Clericus non possit suis relinquere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogerentur esse avarissimi & vendere Sacramenta. 6. Sacramentorum administrationem, tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis & esset sicut populus, sic Sacerdos. Inde cùm tempore Gregorii VII. Sacerdotes, in Germania cœpissent uxores ducere, tantus contemtus Sacramentorum secutus est, ut passim Laici Sacramenta administrarent, referente Nauclero.* Resp. primùm in genere. 1. Argumenta hæc aut efficiunt Sacerdotes conjugatos planè non posse sacrificare, studio orationis ac lectionis incumbere, efficaciter prædicare, curā pastoralem erga auditores & erga pauperes liberalitatem exercere, ac Sacramenta prædicare, aut hoc duntaxat probant, Sacerdotes conjugatus in illis Sacerdotalis officii operibus impedimentum aliquod ex conjugis & liberorum cura sentire, nec tam ἀπερισπάστως καὶ ἀνεμποδίστως in eis versari atque cœlibes. Si prius, injurius est Bellarm. in Patriarchas, Prophetas & Apostolos, quorum plurimi in conjugio vixerunt, ac nihilo tamen minus Ecclesiæ ministerio functi sunt. Si posterius huc duntaxat obtinet, quod satius sit, in cœlibatu vivere Sacerdotes, quàm in conjugio, nequaquam verò quòd Sacerdotes nec possint nec debeant in conjugio vivere. Monendum tamen quod assertio illa, satius esse in cœlibatu vivere Sacerdotes quàm in conjugio, cum temperamento distinctionis 1. Cor. 7. monstratæ sit intelligenda, de illis scil. qui continentiæ dono divinitus sunt instructi, de reliquis verò locum habet regula Apostolica, *Melius est nubere quàm uri.* Qui enim ustiones sentiunt, tantum abest ut in operibus ministerii expeditiores sint, ut potius in illis ritè ac decenter peragendis impediantur plurimum & scandalo sint suis auditoribus. Videatur locus ex Cassandro superiùs adductus. 2. Deus omnium optimè novit, quid conveniat ordini Ecclesiastico. Is verò per Paulum Apostolum docet, *virum unius uxoris posse esse irreprehensibilem* & omnibus ad ministerium necessariis instructum. Is conjugatos ad ministerium non semel vocavit, is conjugium apud omnes honorabile & omnibus liberum esse voluit, nota enim ipsi Naturæ peccato corruptæ infirmitas, notum ipsi est, incommodum illud, quod ex coacto cœlibatu oriri posset facilimè, videlicet impuritas, scortatio &c. cujus remedium esse voluit conjugium & testatur experientia malum ex coactu cœlibatu longè gravius esse, quam quod ex matrimoniu metuendum. 3. Si conjugium *vehementer* impedir officia Ecclesiast. quare in V. Test. Prophetis ac Sacerdotibus Deus illud approbavit? mirum est, Deum in illis, quos peculiari quadam ratione officiis Ecclesiast. voluit esse destinatos, non solùm tolerasse, sed etiam approbasse id, quod vehementer impedit officia Ecclesiast. Si conjugium est Sacramentum ut Pontificii statuunt, quomodo impedit officia Ecclesiast.? num Sacramentum aliquod potest Ecclesiast. officiis esse impedimento? Deinde in specie respondemus. 1. Sacerdotes V. Test. singulis diebus sacrificarunt, iidem tamen in conjugio vixerunt. Ministrorum Ecclesiæ N. Test. sacrificia non sunt alia quàm interna & spiritualia, quæ ipsis cum omnibus Christianis (si publicam Evangelii prædicationem excipias) sunt communia, omnibus ergò Christianis à conjugio foret absti-

abstinendum, 2.Pet.2.v.5. *Vos estis Sacerdotium sanctum ad offerendas spirituales hostias.* Apoc. 1. v. 6. *fecit nos Reges & Sacerdotes coram Deo &c.* Quæ de impuritate, pollutione & turpitudine actui conjugali adhærente Bellarminus hîc addit, illis opponimus dictum Apostolicum, *ἡ κοίτη ἀμίαντος*, & decretum Concilii Niceni, *quod conventio cum propria uxore sit castitas.* Si ea quæ secessum & secretum quærunt, impuritatem, pollutionem & turpitudinem coram Deo conjunctam habere censenda essent, de multis Naturæ operibus idem dicendum foret. Distinguendum inter actum cõjugalem & vitium ex peccato illo adhærens. 2. studium orationis & lectionis in illis qui uruntur & à conjugii remedio arcentur, potius impeditur. Quod pios conjuges attinet, illi *cùm tribulationes carnis sentiant*, & plures & graviores quàm cœlibes 1.Cor.7.v.28. ideò etiam uberiorem & frequentiorem orationis habent materiam. 3. Si nemo potest exhortari ad virginitatem, qui non ipse sit cœlebs, utique nec divites Episcopi Pontificii exhortari poterunt ad paupertatem, cùm tamen utrumque ex hypothesi Bellarmini in Episcopo requiratur. Quantò rectiùs Chrysostom. qui homil.10. in 1.Tim.3. expendens, quare Apostolus unius uxoris maritum & filios habentem in Episcopum eligat, inter cetera sic commentatur. *Oportebat ut ex vicino atque re domestica virtutis suæ praberet indicia: Quis enim crederet illum alienos quosque subjectos habiturum, qui filios non habuerit subditos. Suæ (inquit) domui bene præpositum. Hoc & externa sapientia autores ajunt, ut qui rem familiarem suam ritè administraverit, res quoque publicas convenienter possit tractare negotia. Est enim Ecclesia velut domus quadam ac sicuti in domo uxor est, & filii ac servi, omnium que cura ac regimen incumbit viro, ita ferme & in Ecclesia videas, nihil ibi est aliud quam filii & uxores & servi. Quod si administrationis habet socios Ecclesiæ rector, habet & domi vir uxorem consortem curarum suarum. At verò in Ecclesia viduarum & virginum alendarum sollicitudo est, habet & domi vir & servos & filios. Est autem longè facilius domum quàm Ecclesiam regere. Qui igitur rem familiarem congruè dispensare nescit, is quo pacto Ecclesiæ præesse convenienter posse putandus est?* Hæc Chrysost. Quare cùm Episcopi officium sit conjuges; patresfamilias, uxores, liberos, servos sui admonere officii, certè id rectissimè facere poterit, qui in œconomia horum ordinum & virtutes didicit & vitia observavit, nec verbis tantum, sed exemplo etiam suo, ordinibus illis prælucere potest, qui in conjugio piè vivit. Adde & hoc, quod conjugium sit speculum ardentissimi illius amoris, quò Christus cœlestis sponsus Ecclesiam suam complectitur Ephes.5.v.27. hujus in se vivum exemplar & internum testimonium habet is, qui in conjugio piè ac moderatè vivit. Sed nec requiritur ab Episcopo, ut omnes indistinctè hortetur ad virginitatem etiam eos, qui uruntur, sed sufficit unumquemque hortari, ut dono suo rectè utatur, & vocationem suam intueatur, ad hoc verò non requiritur, ut in speciali illo statu constitutus sit, in quo vivunt illi, cum quibus res est Episcopo, aliàs nec militem nec consulem sui admonere posset officii, sed ut pietatis, honestatis ac virtutis exemplo generali omnibus auditoribus præluceat. 4. Si amor uxoris & liberorum non posset cum cura pastorali consistere, utique etiam is à pastorali officio arcendus foret, qui liberos habet ex conjuge demortua susceptos. Atqui talem ad officium Episcopi admissum olim fuisse, non potest negatum ire Bellarminus, cùm locum Apostolicum 1.Tim.3. ipsemet exponat *de uxoribus, quas ante ordinationem Episcopi & Diaconi acceperunt.* 5. Cura pastoralis & pauperum cura probè consistere possunt cum conjugio pio, honesto, ac decenter tractato. *ἔνεστι αὐτὸ μετὰ χρηστότητος καλῶς οἰ τις βούλοιτο*, inquit Chrysostom. homil.10. in 1.Tim.3. distinguendum igitur inter amorem conjugalem honestũ ac moderatum & inter ejus excessum vitiosum. Cœlibatui *ἐυταξίαν* & liberalitatẽ erga pauperes nõ esse perpetuò conjunctam, multis demonstrari potest exemplis, præsertim Monachorum. 6. Discrimen inter Clericos & Laicos nequaquam tollitur, si libertas conjugii utrisque communis relinquitur, cùm vocatio & functio sacra in publica verbi prædicatione, Sacramentorum administratione & aliis Ecclesiastici Ministerii partibus occupata, evidens inter utrosque discrimen constituat.

An secunda nuptia in Ministro Ecclesiæ probando.

355. Atque hæc dicta sint de conjugio Ministrorum Ecclesiæ, quod nititur expressis verbis Apostoli 1.Tim.3.v.2. *Episcopus sit unius uxoris maritus.* Pontificii vim ac robur argumenti nostri ex loco illo Apostolico deducti videntes eò abeunt, ut statuant *verbis illis non probari in Episcopis conjugium, sed tantum excludi à Ministerio eos, qui priore conjuge demortua nuptias iterarunt,* quos vocant *Digamos.* Sed notandum, quod verè & propriè is demum sit *digamus*, qui *κατ' ταυτὸν simul ac semel* duas habet uxores, qualis digamia apud populum Judaicum in V.Test. & apud gentiles fuit usitata ac qualem Apostolus hoc loco in Episcopo improbat, nequaquam verò digamus est, qui *successivè* duas habet uxores, hoc est, qui demortua priore conjuge ad secunda vota transiit: 1. cum nuptiæ iteratæ nuspiam in N.Test. prohibitæ legantur: 2. cumque aliud sit *δευτερογαμεῖν*, quod in Pandect. usurpatur pro eo, quod est secundò uxorem ducere, aliud *ἐπιγαμεῖν ἢ διγαμεῖν* quod est priori conjugi adhuc viventi aliam superinducere: 3 cùm is qui secundam uxorem ducit, non possit maritus uxoris mortuæ dici, quippe à cujus lege per mortem est liberatus 1 Cor.7.v.39. 4. denique cùm vera & propriè dicta digamia sit conjugio opposita. At successiva illa digamia non est conjugio opposita, cùm definitio conjugii eidem competit. Contra Pontificii statuunt, *duas esse digamiæ species.* Prima, quando quis simul habet duas uxores; secunda, quando quis successivè duas uxores ducit, & priore conjuge demortuâ, nuptias iterat. Illam omnibus Christianis statuunt prohibitam, hanc specialiter Clericis interdictam existimant, ita ut prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quoviamodo bigami fuerunt. Porrò fictam illam digamiam successivam iterum in tres species subdividunt. Sic enim Bellarmin. libr.1. de Clericis cap.24. resp. ad 7. object. scribit; *Tres sunt species bigamiæ ut Interpretes Iuris Canonici docent in titulum de bigamis. Prima est digamia vera & propria, quæ ex duobus veris matrimoniis oritur. Contingit autem tribus modis, primò ex parte viri tantùm, cùm vir habuit duas veras uxores. Secundò ex parte uxoris tantùm, cùm uxor habuit duos veros maritos. Tertiò ex parte utriusque, cùm viduus viduam ducit.*

Secun-

Secunda est digamia interpretativa, id est, quæ verè ex Natura rei non est digamia, sed juris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autem hæc digamia quotiescunque aliquis ducit secundam uxorem, aut uxor secundum virum de facto, non de jure, sive primum conjugium de jure, sive tantum de facto fuerit. Tertia species est digamia metaphorica, quæ consurgit ex duplici conjugio, quorum alterum non verum, sed metaphoricum fuerit. Si enim Concilium Ancyranum cau.19. inter digamos haberi jubet eos, qui post votum continentiæ ad matrimonium transierunt, siquidem votum continentiæ genus est matrimonii, animæ cum Deo, licet metaphoricum. Hæc Bellarminus addens, *licet illi qui unam uxorem legitimè duxerunt, & alteram non legitimè, itemque illi qui post votum solenne unam uxorem ducunt, verè non sint bigami, tamen Ecclesiam* (id est, Pontificem in jure Canonico) *pœnam bigamorum etiam ad illos extendere voluisse.* Ad successivam & interpretativam illam digamiam referunt etiam illud, quando quis ducit fornicariam vel alio modo corruptam, *quando autem fornicarius ducit virginem, id negant esse bigamiam,* in quo conciliando plurimum laborat Bellarminus.

Argumenta nostra sententiæ. 356. Hisce ita expositis sententiam nostram complectimur hac propositione: Vera & propriè sic dicta digamia, quâ quis simul habet duas uxores & Clericis & Laicis, adeoque omnibus Christianis in N. Test. est prohibita: sed interpretativa & successiva digamia, quâ quis vel viduam ducit vel demortuâ priore conjuge nuptias iterat nec Clericis nec Laicis est prohibita, proinde non sunt à ministerio arcendi, qui vel viduam ducere, vel qui defunctâ priore conjuge aliam legitimè sibi associant. De priore propositionis parte in loco de conjugio agetur, posteriorem demonstramus sequentibus fundamentis: 1. Iteratæ nuptiæ post obitum conjugis aut sunt per se piæ & legitimæ, aut per se turpes & inhonestæ. Si prius, perperam prohibentur Ecclesiæ ministris. Si posterius nulli Christianorum concedendæ. Jam verò nuptiæ post conjugis prioris obitum *in Domino* iteratæ sunt per se piæ & legitimæ. Roman. 7. v.2. *Quæ sub viro est mulier vivente viro, alligata est legi, si autem mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri.* vers.3. *igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* idem judicium est de viro, ex Natura relatorum. 1. Cor. 7. v.39. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, libera est, cui vult, nubat, tantum in Domino.* 1. Tim. 5. v.14. *Volo juniores viduas nubere.* Ergò iteratæ nuptiæ post obitum prioris conjugis nemini sunt prohibendæ. Excipiunt Pontificii 1. Tim. 3. v.2. *specialiter ab Episcopis requiri, ne successivè fuerint digami.* Sed de hoc loco paulo pòst agetur. Hîc unicum illud pro secundarum nuptiarum sive successivæ digamiæ defensione adducimus. Cui competit legitimi conjugii definitio, illud non potest conjugio opponi. Digamiæ successivæ competit definitio legitimi conjugii, ut constat. Ergò non potest conjugio opponi. Major est manifesta, quia definitio unius oppositi nunquam tribuitur alteri.

1. ex iteratarum nuptiarum permissione.

2. ex ea- 357. 2. Idem Apostolus in genere præscribit & ἀγάμοις & viduis, *bonum ipsis esse, si sic permanserint,* sed *si se non contineant, matrimonium ipsis ineundum esse, cùm melius sit nubere quam uri* 1. Cor. 7. v.8. & 9. ex quo sic colligimus: Quicunque post primas nuptias continere non possunt, hne est, qui donum continentiæ non habent ex Deo, ut v.7. Apostolus loquitur, illis non solùm permissum, sed etiam præceptum est, ut matrimonio iterum utantur. Sed eadem repetendi matrimonii causa in personis Ecclesiasticis locum habet. Ergò matrimonii repetitione illis non est interdicendum. Nec est quod obvertant, *iteratas nuptias esse intemperantiæ notam, ac proinde Episcopum ab illis arcendum.* Ea enim in vera duntaxat digamia, quia quis *simul* duas habet uxores, locum habet, nequaquam verò in ea, quâ quis *successivè* duas accipit. Secundarum nuptiarum post obitũ prioris conjugis iteratarum conciliatrix est non effrenis & intemperans libido (quæ in vera digamia dominatur, cùm una uxor, si libidini, intemperantiã tollas, satisfacere possit legi & usui conjugii) sed causa honesta, licita & necessaria, eadem scil. quæ primarum nuptiarum fuit conciliatrix, quæque non fuit cum defunctâ conjuge simul mortua. Qui cum uxore prima ad mortem usque vivit, illi non inuritur intemperantiæ nota propterea, quod unius fœminæ usu contentus fuerit. Qui eadem mente præditus uxorem primam, primo, secundo, tertio, quarto, &c. post nuptias anno morte præmaturâ abreptam amittit, is si aliam causis honestis, licitis & necessariis impulsus ducat, num poterit hoc nomine intemperantiæ accusari? Prior non habuit nisi unam, sed habuit usque ad mortem. Posterior jacturam in morte primæ conjugis factam iteratis nuptiis resarciens nunquam habuit simul duas, sed unius usu itidem semper contentus fuit. Successiva uxorum dualitas non transiit in unum conjugium & conjugii usum, proinde etiam non reddidit eum digamum.

rundem incontinentis personis necessaria concessione

358. 3. Apostolus jubet eligere Episcopum eum, *qui sit sine crimine* 1. Tim. 3. v.2. Tit. 1. v.6. Jam verò iteratæ nuptiæ non sunt crimen aliquod, sed digamia sive polygamia simultanea. Ergò non illas sed hanc ab Episcopo Apostolus excludit. Confirmatur argumentum ex serie textus. Primò enim in genere requirit Apostolus ab eo, qui eligendus est in Episcopum, ut sit ἀνέγκλητος καὶ ἀνεπίληπτος, id est, ne sit alicui crimini sive graviori culpæ obnoxius, postea in specie exponit, quænam sint illa crimina, quibus carere debeat Episcopus, videl. *ne sit digamus,* digamia sc. simultaneâ propriè sic dictâ, ne sit πάροινος, ne sit πλήκτης, ne sit αἰσχροκερδής. Bellar. excipit, 1. *vocabulum criminis latè & generaliter accipi posse non solùm pro peccato, sed etiam pro eo, quâ signum pi abeat incontinentiæ vel alterius vitii ac proinde ab hominibus reprehendi solent. Talem verò esse quamlibet bigamiam certissimum est,* ' *Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi cau.7. prohibentur Sacerdotes interesse nuptiis bigamorum & etiam apud gentiles Pontifices non poterant esse bigami teste Tertull. lib.1. ad uxorem, & Servio in cap.4. Æneidos. Apostolum igitur hoc velle, quod Episcopum nullius rei, quæ malam speciem præ se ferebat, apud homines posse notari & ideò monogamum esse debere, quam expositionem tribuit Chrysostomo.* Resp. concedimus Episcopum non solùm à malo, sed etiam *ab omni specie mali* abstinere debere 1. Thess. 5. v.22. atque opor-

3. ex Apostolica Episcopi descriptione.

tere *testimonium bonum habere ab iis, qui foris sunt, ne incidat in opprobrium* 1.Tim.3.v.7. sed negamus digamiam successivam in numero eorum, quæ speciem mali habent, requisitam fuisse ab iis, qui juxta normam verbi divini & dictamen rectæ rationis judicare voluerunt, in verbo siquidem divino viduis ad secunda vota transire non solùm permittitur, sed etiam illis, qui continentiæ dono instructi non sunt, injungitur 1.Cor.7.v.9. Ipsa quoque ratio ostendit, easdem causas esse posse matrimonii repetiti, quæ fuêre primum initi, ex vel ò eum antea fuerint honestæ ac licitæ, quomodo suas qualitates in matrimonij repetitione mutarent? Judicium Tertulliani secundas nuptias Spiritu Montanico damnantis & superstitio cœcorum gentilium meritò parvi æstimatur. Neocæsariensis Concilij can.7. de vera digamia simultanea scil. accipiendus est, quod ostendit ratio addita, *ideò enim Presbyter prohibetur interesse nuptiis digamorum, ne videatur eas approbasse nuptias, quarum autoribus imponenda est per ipsum publica pœnitentia*, atque ita semet una pudore suffundat. Quod si Neocæsariense Concilium viduorum nuptias legitimas improbaret, iisque publicam pœnitentiam imponeret, repugnaret et disertis verbis Apostoli Rom.7.v.2. 1.Cor.7.v.39. ac erroneum aliquod dogma confirmaret: Agnoscit hoc Bellarminus sibi hac in parte, ut solet, contrarius. Sic enim scribit lib.2. de Concil. cap.8. resp. ad 4. *Concilium Neocæsariense loquitur de eo, qui duas simul uxores habet*, ut rectè exponit glossa 31. quæst.1 ean. de his qui frequenter. Quod ibidem Bellarminus addit *celebritatem iteratarum nuptiarum prohiberi*, facilem habet explicationem, siquidem viduæ *in Domino* iterum possunt nubere, quod expressis verbis testatur Apostolus 1.Cor.7.v.39. cur Ecclesia vel Presbyterium decentem solennitatem repetitis nuptiis vellet denegare, aut illis, qui nuptias repetunt, pœnitentiam publicam injungere? 2. Aliter igitur Bellarm. excipit, *videl. concedendo nomen criminis hic usurpari pro gravi & lethali peccato juxta interpretationem Augustini tract.41. in Ioh. & lib.1. contra duas Epistolas Pelag. cap.14. negando autem verbis sequentibus apud Paulum explicari quid sit esse irreprehensibilem & sine crimine, sed duntaxat declarari, Episcopum debere non solum esse sine crimine, sed etiam multis dotibus ornatum, ut monogamia, sobrietate, doctrinâ, &c.* Resp. proprietas vocum ἀνέγκλητος & ἀνεπίληπτος est satis manifesta, quod scil. illis denotetur talis, qui gravioribus & notoriis criminibus non est obnoxius, cohærentia etiam textus satis est perspicua, quod generi subjiciantur species. Probet verò Bellarmin. monogamiam esse peculiarem aliquam virtutem in Episcopo requisitam, contrà verò iteratas nuptias esse crimen.

4. ex monogamiæ conditione 359. 4. Si Episcopus deberet esse monogamus, aut ratio hujus rei esset moralis, videlicet ob majorem continentiam, vel certè spiritualis sive mystica, videlicet ob significationem conjugii unius Christi cum una Ecclesia. At neutrum dici potest. Nam si ratio esset moralis, multò magis requireretur in Episcopo, ne esset adulter aut concubinarius, quàm ne esset digamus, & tamen videmus adulteros & concubinarios non repelli à sacerdotio, digamos autem repelli. Si verò ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nam 1. ceteræ dotes Episcoporum, quæ à Paulo enumerantur, omnes sunt morales, ut sobrietas, hospitalitas, doctrina & ceteræ. Cur non etiam ista erit moralis, *unius uxoris vir*? 2. Si ideò Episcopus debet esse monogamus, quia ejus conjugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque conjugium significat Christi conjugium. 3. Si illa est ratio, igitur Episcopus debebit ducere virginem, & eam semper virginem conservare, ita enim Christus fecit. 4. Debebit Episcopus priorem uxorem repudiare, & posteriori adhærere, Christus enim Synagogâ repudiatâ adhæsit Ecclesiæ. 5. Debebit idem Episcopus necessariò uxorem ducere, eaq; ne ad punctum quidem temporis carere, Christus enim Ecclesiâ sponsâ suâ nunquam caret. Bellarm. regerit, *rationem cur Episcopi, Presbyteri & Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem, partim mysticam*, excipit igitur pro asserenda morali ratione, *prohiberi quidem in Episcopo etiam concubinatum & adulteria, sed tamen magis prohiberi bigamiam quam ista in deligendo Episcopo. Ista n. prohibentur una solum ratione eaq; non primariâ, digamiam verò duabus rationibus prohiberi, morali sc. ac mysticâ: præterea etiamsi longè turpior sit concubinatus quàm digamia, tamen digamia ex Natura sua est signum incontinentiæ magis diuturnæ firmiusq; adhærentis.* Resp. Hic verò apparet effrons impudentia meretricis Babylonicæ. An non enim prodigiosè absurdum est, concubinarios & adulteros in promotione ad ministerium Ecclesiasticum præferri illis, qui secundum Apostolicum ac divinum præceptum nuptias iterarunt? an non concubinatus perpetuò durans majoris intemperantiæ & incontinentiæ signum quàm interruptæ nuptiæ? an non concubinatus & adulterium directè pugnant cum lege divina, quod de iteratis nuptiis dici nequit, ostendant enim digamiam successivam alicubi esse prohibitam, prohent iteratas nuptias esse signum majoris intemperantiæ, quàm concubinatum vel adulteria. Deuterogami aliquando nō tàm ustionis restinguendæ gratia quàm ob rei familiaris curam nuptias iterant, sed concubinarii & adulteri solius libidinis causâ cum mulieribus consuescunt. Deuterogami honestum ac licitum ustionis remedium quærunt, concubinarij & adulteri ad nefaria & divinis legibus contraria scelera abeunt. Vocabulum *incontinentia* est ambiguum vel enim significat carentiam peculiaris illius doni castè extra conjugium vivendi, quo modo accipitur 1.Cor.7.v.5. & 9. vel significat vitium intemperantiæ divinis legibus repugnans. Si priore sensu vox ἀκρασίας vel potius ἀεγκρατείας usurpetur, negamus eam esse in vitio ponendam, vel à conjugio arcendos esse eos, qui se non continent, quin potiùs conjugium tanquam ordinarium & divinitus institutum remedium illis est concedendū, ne inveniamur θεομάχοι, ut Duarenus rectè loquitur. Pro asserenda mystica digamiæ prohibitæ ratione sic excipit Bellarm. 1. *etiam monogamiam esse dotem moralem, nec quicquam impedire, quò minus numeretur dos mystica cum moralibus, siquidem omnes Episcopo sint necessariæ.* Resp. At hoc est principium petere, de eo enim quæritur, an monogamia sit dos moralis & mystica. Quod pium & honestum matrimoniū sit moralis quædam dos, constat ex divina ejus institutione, sed de monogamia sensu Bellarmini accepta indistinctè omnibus Ecclesiasticis personis imposita id non liquet. 2. *Non requiri in Laicorum conjugio tantam significationis perfectionem,*

sed sufficere, quod significet conjunctionem Christi cum Ecclesia: Clericorum verò conjugium debere insuper significare unius Christi cum una Ecclesia conjunctionem. Resp. Denuò petitur principium, unde enim probat Bellarminus, in conjugio Clericorum majorem significationis perfectionem requiri quàm in conjugio Laicorum. Et Clericorum & Laicorum conjugium unam eandemque habet institutionem divinam, eosdem fines sibi habet propositos, eodem modo mysticam Christi cum Ecclesia desponsationem significat. Ephes. 5. v.3. ubi Paulus dicit, Sacramenti rationem in ea consistere, *quod duo sint in carnem unam*, quod etiam in viduarum matrimonio locum habet, ac major habenda ratio conscientiarum, ne illis per jugum cœlibatus injiciantur laquei, quam qualiscunque hypocriticæ continentiæ, cui nescio quid mysticæ significationis tribuitur. *3. In solo spirituali conjugio Christi cum Ecclesia virginitatem & fœcunditatem conjuncta inveniri, nec posse simul utrumq; in conjugio humano repræsentari excepto solo Iosephi & Mariæ conjugio.* Resp. quorsum igitur quæritur talis significatio & repræsentatio in conjugio Clericorum, qualis in nullo humano conjugio habet locum? Prætereà si in nullo conjugio præterquam in solo virginali Mariæ & Josephi conjugio simul conjuncta reperiri possunt fœcunditas & virginitas, quorsum à Clericis majorum ordinum requiritur, ut post initos sacros ordines, à conjugii usu in posterum abstineant, cùm utrumque in idem conjugium non cadat, fœcunditas scil. quam ante susceptos ordines in usu conjugij habuerunt & abstinentia à conjugii usu post susceptos ordines, quę virginitatis vicem obtineat? *4. Christum non repudiasse suam Sponsam, veteris scilicet Testamenti Ecclesiam, sed renovasse, & pulchram reddidisse & ex ancilla liberam fecisse.* Resp. Oseæ 1. v 9. expressè dicitur. *Voca nomen ejus Loammi, quia vos non populus meus, & ego non Deus vester, & erit in locum, ubi dictum fuerat eis, non populus meus vos, illic vocabuntur filij Dei viventis.* Roman. 11. v. 20. *per infidelitatem defracti sunt, tu autem fide stas.* Maximam igitur Ecclesiæ Israeliticæ partem & sic eam, quæ olim erat Sponsa sua, Christus repudiavit, quod ad argumentum nostrum sufficit, interim reliquiæ servatæ sunt, quò respicit Apostolus Roman. 11. v. 1. *Nunquid repulit Deus populum suum? absit, nam & ego Israelita sum.* Prætereà si Christus sponsam suam eo modo renovavit, ut ex ancilla faceret liberam, ergò etiam Episcopus ut repræsentet conjugium Christi cum Ecclesia debet ducere ancillam & eam posteà reddere liberam. *4. Non requiritur ut Episcopus semper ac necessariò uxorem habeat, sed cùm Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus uxorem non habeat, repræsentabit Christum virginem; si uxorem habeat, Christi conjugium significabit; monogamia igitur in Episcopo requiritur non absolutè sed si fuerit conjugatus.* Resp. spirituale & mysticum Christi conjugium significari etiam potest per nuptias repetitas, quia Episcopus maritus uno eodemque tempore non nisi unam uxorem habet, quod sufficit ad unius Christi cum una Ecclesia conjunctionem repræsentandam, nec requiritur ut aliam priùs non habuerit. Denique si Episcopatus necessariò debet repræsentare aut Christum virginem aut spirituale Christi cum Ecclesia conjugium, consequens fuerit, Episcopum viduum debere ad secunda vota transire, ut per conjugium suum repræsentet spirituale Christi conjugium cùm virginem Christum non amplius repræsentare possit.

5 Ex loci 1. Cor. 7. v 2. collatione.

360. 5. Eadem est sententia verborum Apostolicorum. *Episcopus sit unius uxoris maritus* 1. Timoth. 3. v. 2. quæ est dicti 1. Cor. 7. v. 2. *Unusquisq; habeat uxorem suam, & unaquaque habeat maritum suum.* At in dicto illo 1. Corinth. 7. non prohibentur nuptiæ iteratæ sed adulteria & digamia simultanea. Ergò etiam in verbis 1. Tim. 3. non prohibentur nuptiæ iteratæ sed adulteria & digamia simultanea. Ubi nota, Apostolum ibidem requirere, ut *Episcopus domui suæ benè præsit & liberos habeat obsequentes*, atqui si Episcopus uxore demortua non posset aliam ducere & œconomiæ administrationi & liberorum educationi dignè ac salutariter præesse vix posset, nam œconomia & res familiaris carens matrefamilias similis est horto vel *vinea, qua caret septo.* Eccles. 36. v. 27. Excipit Bellarminus *non esse parem rationem, cùm 1. Timoth. 3. numerus conjugis insuper determinetur.* Resp. utrobique unitas conjugis præcipitur, cui digamiam successivam repugnare nondum est evictum. Nam & is unius uxoris vir est, qui uno eodemque tempore non nisi unam habet uxorem, licet eam priore demortuâ duxerit.

6. Ex 1. Cor 9. v 5 ratione.

361. 6. Paulus 1. Corinth. 7. v. 8. seipsum inter viduos ponit, interim tamen 1. Corinth 9. v. 5. asserit, *se habere potestatem circumducendi uxorem sicut Cephas & reliqui Apostoli.* Ergò nequaquam judicavit Episcopo prohibitas esse iteratas nuptias. Excipit Bellarminus, *Apostolum non se numerare inter viduos, sed eos, qui uxore carent, nec potestatem circumducendi sororem uxorem, sed sororem mulierem sibi tribuere.* Resp. De posteriore exceptionis membro egimus superius, quod ad priora attinet, fatemur ex textu non posse evidenter colligi, an inter viduos se referat, interim tamen aliqui veterum censent, etiam Paulum in conjugio vixisse, Ignat. Epist. ad Philadelph. Clem. li. 3. Stromat. quâ hypothesi stante robur argumento accedit. Prætereà Apostolus indefinitè pronunciat, se potestatem habere circumducendi uxorem, neque addit primam tantummodò.

7. Ex textus circumlocutione.

362. 7. Potuisset Apostolus apertè dicere, Episcopum debere esse *monogamum*, si per verba *unius uxoris vir* monogamiam designare voluisset. Cùm verò non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed unius uxoris virum, cogere voluit lectores, ut intelligerent ea verba, non de *singularitate nuptiarum*, quod sonat nomen monogamiæ, sed de *singularitate mulieris*, quod significat illud, unius uxoris vir. Non igitur interdicit Episcopo B. Apostolus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium præter legitimæ uxoris commercium. Bellarminus excipit, *si ita cavillari liceat, nunquam finiendas esse quæstiones, vocem monogamus apud Græcos non esse in usu, sed à Latinis primum usurpari cœptam, proinde non esse mirum, si Paulus Græcè scribens, ea non fuerit usus, denique hanc ipsam vocem, licet propriè ab unis nuptiis deductam, tamen usitatè accipi pro eo, qui habet unam uxorem, sive ea prima fuerit, sive secunda, ex quo sequi asserit, ut idem omnino sit monogamus, quod unius uxoris vir.* Resp. Bellarm. sibi ipsi contradicit. Si n. idem omninò est monogamus, quod unius uxoris vir, & verò monogamus etiam

ia eſt, qui habet unam uxorem, ſive ea prima ſit, ſive ſecunda, utique non poterit ex verbis Apoſtoli 1. Tim. 3. v. 2. *Epiſcopus ſit unius uxoris vir*, probari, quod Epiſcopus uxore priore defunctâ non poſſit iterare nuptias, ſiquidem eſt & manet unius uxoris vir, ſi ſemel & eodem tempore unam habeat, ſive ea prima ſit, ſive ſecunda. Neque cavillum eſt, urgere propriam verborum ſignificationem, & negativè ex Scriptura argumentari, cùm ſit perfecta agendorum, omittendorumve regula.

8 ex prohibitionis hujus origine.

363. 8. Quodcunque ex gentilium ſuperſtitione originem ducit, meritò in Eccleſia Chriſtiana judicatur ſuſpectum. Ac deuterogamiæ in Sacerdotibus prohibitio ex gentilium ſuperſtitione originem duxit. Ergo. Aſſumptum probatur ex ipſo Bellarmino, qui allegat Tertullianum libr. 1. ad uxorem docentem, *quod apud gentiles bigami non potuerint eſſe Pontifices*, allegat etiam Servium, qui in comment. libr. 4. Æneid. teſtatur, *antiquum fuiſſe apud Ethnicos ritum, quo repellebantur à Sacerdotio bis nupta*. Quo pertinet etiam illud Hieronym. lib. 2. contra Jovinian. *Vnicubas ſemper inter matronas habuiſſe decus, per quas fortuna muliebri ſacra fierent, nullum Sacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum leges.*

Argumentum Pontificiorum ex 1. Tim. 3 v. 2.

364. Pontificii pro ſtabilienda ſua ſententia unicum duntaxat proferunt Scripturæ locum ex 1. Tim. 3. v. 2. *Oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris maritum*, quæ verba ſic accipiunt, quod illis ſit prohibitum ſacris initiare eos, qui quovis modo bigami fuerint. Hanc verò eſſe genuinam loci Apoſtolici ſententiam, Bellarminus 1. de Clericis cap. 23. quatuor probare conatur argumentis. 1. ex 1. Tim. 5. v. 9. *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor. Eadem phraſi dicitur unius viri uxor, & unius uxoris vir. Iam verò certum eſt, illud unius viri uxor non poſſe ſignificare, ut vidua non fuerit adultera vel ſcortatrix, nam ſcortum non dicitur uxor, ſi ad adulterum aut ſcortatorem referatur, ſed adultera & meretrix. Deinde continentia ab adulterio & ſcortatione non ſolùm requiritur in muliere, quo tempore vivit vir ejus, ſed etiam poſtea dum in viduitate degit, tamen Paulus non loquitur hoc loco niſi de tempore, quo vir ejus vidua vivebat. Nec poteſt eſſe ſenſus, eligendam eſſe eam, quæ non fuerit multorum virorum uxor ſimul, ſed enim fruſtrà Apoſtolus juſſiſſet, cùm nunquam & nuſquam fuerit ejuſmodi caſus, ut una mulier eſſet plurium virorum uxor.* Reſp. imò verò variis modis fieri poteſt, ut fœmina non ſit unius mariti uxor, vel ſi diſceſſerit à viro, vel ſi repudiata ab eo alteri nupſerit, priore adhuc vivente, vel ſi conſtante matrimonio adulterium perpetret, quia mulier etiam in illegitima conjunctione dicitur habere virum Johan. 4. v. 18. dicit Chriſtus ad Samaritanam. *Quinq; viros habuiſti & nunc quem habes, non eſt vir tuus*, nihilo tamen minus antea ad ipſam dixerat v. 16. *Vade, voca virum tuum*. Sic Auguſtus Imperator Liviam à Druſo marito petens impetravit gravidam, ea fuit ſimul duorum virorum uxor. Fabiola apud Hieronymum alteri nupſit vivente adhuc priore marito, &c. Quamvis enim talis adultera vel repudiata alteri nubens non ſit illius, cum quo conſueſcit, uxor legitima, tamen uxoris appellationem adhuc retinet. Pari ratione Apoſtolus prohibet in Epiſcopos vel Diaconos eligi eos, qui non ſunt unius uxoris viri, id eſt, qui vel in fornicatione vivunt, vel plures ſimul habent uxores, vel dimiſsâ ac repudiatâ unâ more Judaico extra caſum adulterii ducunt aliam, vel qui ab alio repudiatam ſibi eligunt. Quod Bellarminus addit, *Apoſtolum duntaxat de eo loqui tempore, quo vir illius fœmina vixerit*, facilem habet explicationem, requirit omnino Apoſtolus in fœmina ad miniſterium Eccleſiæ eligenda caſtitatem conjugalem, interim non excludit caſtitatem vidualem, cùm utriuſque violatio pugnet cum ſexto præcepto atque efficiat, ne fœmina illa fuerit unius viri uxor, Res igitur eò redit, quod Apoſtolus tales viduas in Eccleſiæ miniſterium eligi jubeat, quæ in virginitate, conjugio & viduitate caſtitatis leges inviolatas ſervaverint, qualis fuit Hanna Propheteſſa de qua Luc. 2. v. 36. Spiritus ſanctus teſtatur, quod *vixerit cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua*. Sed per iteratas nuptias nec caſtitas violatur, nec macula quædam viduabus aſpergitur, aliàs non poſſent *in Domino nubere*. 1. Cor. 7. v. 39. Et quilibet cogitet quàm abſurda ex Pontificiorum interpretatione ſequatur ſententia, quod videlicet Eccleſia non debeat eligere illam viduam ac de neceſſariis illi proſpicere, quæ matrimonium bis vel etiam ter repetierit, cùm ipſemet Apoſtolus jubeat ut viduæ juniores iterum nubant.

365. 2. *Ex tempore*, quo Paulus hæc ſcripſit: *Nam eo tempore non erat conſuetudo neque apud Iudæos, neque apud gentiles, multò minùs apud Chriſtianos, ut unus vir duas ſimul haberet uxores, proinde quod non fiebat, non erat cur ſeriò prohiberetur. Quod apud gentiles hoc non fuerit uſitatum, ſatis patet ex eo, quòd in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, ſemper infamis & prohibita fuit polygamia plurium uxorum ſimul. l. 1. ff. de his qui notantur infamia. l. neminem C. de inceſtis nuptiis. l. eum qui ad l. Iuliam. de adulteriis. Quod attinet Chriſtianos & Iudæos ex N. Teſt. facile colligi poteſt, non fuiſſe apud eos conſuetudinem, ut quis duas uxores haberet, ſemper enim de conjuge in numero ſingulari loquitur Scriptura N. Teſt. Matth. 5. v. 32. cap. 19. v. 3. & 29 Luc. 14. v. 26. 1. Cor. 7. v. 2. & 27. Epheſ. 5. v. 33. Legimus etiam Luc. 1. v. 7. Zachariam uxore ſterili ad ſenectutem uſque permanente non tamen ſuperduxiſſe alteram, quod haud dubiè feciſſet, ſi id tempore eo licuiſſet. Scribit quidem Ioſephus lib. 17. antiquit. cap. 2. Herodi Regi novem uxores fuiſſe, at privati homines etiam apud Iudæos jamdudum deſierant plures uxores accipere.* Reſp. imò verò & apud gentiles, & apud Judæos tunc temporis licita erat polygamia ſimultanea. ** Scaliger in notis ad N. Teſt. *Iudæi eo tempore, ut ex Ioſepho diſcimus, aut plures uxores ducebant, aut uni concubinas ſuperinducebant, ut hodie Judæi ſub Turcico imperio viventes. Paganos verò concubinas uxori ſuperinduxiſſe, ſi coner probare, abutar otio meo. Eas etiam poſtquam Chriſto nomen dederant, non dimittebant, adeò ut vetuſtiſſimi canones Græci à Tilio editi non admittant Chriſtianum hominem ad Diaconatum, qui concubinam domi aleret. Pauli ergò rejicit hominem à munere Eccleſiaſtico, qui aut duas uxores haberet, ut Iudæi neophyti, aut qui uxorem & concubinam ex paganiſſimo Chriſtum profitentes. Ac ii, qui proximè abfuerunt ab ætate Pauli quomodo*

inter-

*interpretati sunt illa verba μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, id est, ἅπαξ γεγαμηκότα. Quis Grammaticus aut ICtus aut Philosophus hanc interpretationem sine risu audiverit? Grammaticus nunquam concedet dici μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, nisi quamdiu habet unam tantum, tametsi mille alias habuerit? Jurisconsultus negat mortuorum liberorum memoriam prodesse Patri ad jus trium liberorum adipiscendum, censet patrem trium liberorum esse eum, qui tres superstites habuerit, quamvis viginti antea habuerit. Philosophus ait, τῶν πρός τι sublato altero, alterum tolli. Patre unicus filius ὀρφανὸς excessit. Non est amplius Pater. Helena à Lycophrone dicitur τριάνωρ, quod Theseo, Menelao & Paridi nupsisset. Quid τριῶν ἀνδρῶν γυνὴ diceretur? minimè. Theseus enim jam mortem obierat, sed Menelao & Paride superstitibus rectè dicitur δύο ἀνδρῶν γυνὴ, sublato Paride in Patriam reversa ἑνὸς γυνὴ ἀνδρός. Quare Episcopum aut Presbyterum nego μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα dici, nisi quamdiu ei una nupta est. Eâdem modo sublatâ, non modo non μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, sed ne γυναικὸς quidem ἀνὴρ dicetur, sublatum enim est alterum τῶν πρός τι. Quâ pace conscientiæ suæ Tertullianus & alii veteres hunc locum interpretati sunt, non dicam contra Apostoli, sed contra animi sui sententiam?*** Alexander ab Alexandro libro 1. genial. cap. 24. & Cœlius libr. 18. antiq. lect. cap. 26. de Persis ac Medis; Plutarchus in Laconicis de Spartanis, testatur, polygamiam apud ipsos in usu fuisse. Strabo libr. 11. Geogr. paulò ultra medium sic scribit. *Memoriæ proditum est Tapyris* (urbe Parthiæ) *morem esse, ut proprias uxores aliis viris nuptui concedant, cùm duos tresve filios ex eis susceperint, quemadmodum apud nos Cato indigenti Hortensio Martiam concessit secundùm antiquam Romanorum consuetudinem, qualis verè fuerit hæc consuetudo*, exponit Plutarchus in vita Catonis Uticensis, & in vita Lycurgi, Itemque Julius Cæsar libr. 5. de bello Gallico non longè à principio, ubi de Britannis scribit: *Uxores habent deni duodenique inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis.* Julius Cæsar Augusti in Imper. successor, referente Suetonio in ipsius vita cap. 52. legem ferre Ælio Cinnæ Tribuno plebis jusserat, quâ uxores quas & quot quisque vellet ducere liberorum procreandorum causâ liceret. Valentinianus Imperator referente Socrate libro 4. cap. 32. legem publicavit, *licere cuivis duas simul habere uxores.* Quin imò ex illis ipsis legibus civilibus, quas Bellarmin. adducit, colligitur polygamiam tunc temporis fuisse usitatam, quorsum enim aliàs prohiberetur, si non amplius fuisset in usu? De Judæis constat ex Matth. 5. v. 32. & c. 19. v. 3. quod divortia extra casum adulterii apud ipsos usitata fuerint, quodque dimissâ illegitimè priore conjuge, aliam duxerint, priore adhuc vivente. At hæc reverà est polygamia. Josephus libr. 17. antiquit. Judaic. cap. 1. (juxta Græci exempli, & novæ vers. Latin. distinctionem, in antiquan. est cap. 2.) Mos nobis est patrius plures simul uxores habere. Quin imò licitum fuit apud illos plures simul domi suæ habere conjuges. Justinian. Martyr. in Dialog. cum Tryphone pag. 285. *Magistri vestri μέχρι τοῦ adhuc usque tempus & quatuor & quinque uxores unumquemque vestrûm habere permittunt, & si quis venustam inspiciens eam expetiverit, cum Jacobi Israelis & aliorum Patriarcharum facta commemorant, tum nihil iniqui agere similia facientes asseverant.* Vixit autem Justinus secundo post Christum natum seculo. Idem sub finem istius Dialogi pag. 291. *Si permissum esset, quam quis vellet, atque ut vellet & quot vellet habere conjuges, quemadmodum faciunt populares vestri οἱ ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν ἄνθρωποι (Judæi) per terram omnem ubicunque peregrè sunt aut quocunque proficiscuntur, sub matrimonii nomine mulieres sibi copulantes, longè magis id in Davide permissum fuisset.* Hieronymus in Epistola ad Oceanum tom. 2. pag. 321. *Hoc quod dicis, unius uxoris virum potest aliter disseri. Ex Judæis erat Apostolus, prima Christi Ecclesia de reliquiis Israel congregabatur, sciebat lege concessum, exemplo Patriarcharum populo familiare noverat in multis uxoribus liberos spargere. Ipsis quoque Sacerdotibus hujus licentia patebat arbitrium, præcipit ergò, ne eandem licentiam Ecclesiæ sibi vendicent Sacerdotes, ne bina pariter & trina conjugia sortiantur, sed ut singulas uno tempore habeant uxores.* Chrysostomus hom. 10. in 1. Timoth. 3. in princip. pag. 1569. *dicens Apostolus unius uxoris virum ἀμφιγαμίαν prohibet, quoniam apud Judæos licitum erat καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸ γυναῖκας.* Idem repetit Theophylactus in illum locum. Theodoretus in 1. Timoth. 3. *Olim & Græci & Judæi cum duabus, tribus & pluribus uxoribus jungebantur.* Leo primus cap. 46. decretorum jubet deponi, *Sacerdotem qui simul duas uxores acceperit.* Concilii Toletani canon. extat c. is qui. distinct. 34. *Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.* Concilium Neocæsariense & Laodicenum prohibent *Presbyteros secundis interesse* nuptiis, quos canones Glossa interpretatur de talibus nuptiis, quæ contrahuntur vivente adhuc priore conjuge, ut agnoscit ipse Bellarm. lib. 2. de Concil. cap. 8. fuit igitur eo tempore polygamia adhuc usitata. Conjecturis, quas Bellarm. affert, parum inest roboris. Quod enim Scriptura de côjuge in numero singulari loquitur, nequaquam probat, polygamiam tunc temporis non fuisse usitatam, quia Spiritus S. loquitur de jure non de facto. Christus & Apostoli ad primævas conjugii leges nos revocare voluerunt. Quòd Zacharias côjugi sterili non superinduxerit alteram, itidem nô probat, polygamiam tunc non fuisse usitatam. ab illis quę facto & morib. licita sunt, sæpius abstinent moderati, nec existimandum apud Judæos fuisse nullos, qui unâ uxore fuerint contenti licet sterili. Isaacus totos viginti años sterile habens conjugiû. non tamen Rebeccæ aliâ superadduxit conjugem, cùm ut id faceret, multæ essent speciosæ rationes, inter quas familiâ ducit promissio de bened. semine & multiplicatione posteritatis, Gen. 25. v. 20.

366. 3. *Ex autoritate Patrum*, ubi adducit Tertull. lib. 1. ad uxor. Epiph. hæres. 59. Catharorum, Ambros. lib. 10. Ep. 82. Hieron in comm. cap. 1. ad Tit. Augustinû l. de bono conjug. cap. 18. Chrys. hom. 3. ad Tit. quorû sententiis reliquos assentiri dicit. Itemq; Pontifices Romanos. Resp. 1. Genus hoc probandi est secundariû. Patres loquuntur pro seculi sui consuetudine, nequaq̃ v. legem aliq̃ divinam hic statuunt. 3. Quidam ex Patrib. nostram sequuntur interpretationem. De Theod. id côcedit Bellar. in 1. Tim. 3. recensens eorû sententiam, qui *unius uxoris virû* intelligant eû, q. duas aut plures

simul

ſimul uxores non habet, ſubjungit. *Videntur rectè dicere.* Item, *His conſideratis admitto eorum interpretationem.* Tertullian. fuit Montaniſta, ejus igitur ſententiæ hac in parte non eſt multum tribuendum. Ambroſ. in comm. 1. Tim. 3. expreſsè indicat, *non fuiſſe ſimpliciter damnatam* in Sacerdotibus digamiam ſucceſſivam, ſed ob honorem Sacerdotii etiam à licitis veteres Sacerdotes abſtinuiſſe. *Quamvis* (inquit) *ſecundam numero uxorem habere non ſit prohibitum, ut tamen quis dignus ad Epiſcopatum ſit, etiam licitum debet ſpernere propter ſublimitatem iſtius ordinis.* Ac quamvis in literali expoſitione dicti Apoſtolici ſequatur mores ſui ſeculi, tamen in l. de dign. Sacerd. cap. 4. illud exponit *de ſpirituali conjugio Epiſcopi cum Eccleſia,* quod ſcil. unus Epiſcopus unam Eccleſiam, nō plures regere debeat. Hieronym. in Epiſt. ad Oceanum noſtram ſequitur interpretationem, ut paulò antè vidimus. *Præcipit* (inquit) *Apoſtolus 1. Tim. 3. ne eandem licentiam* (*plures ſimul habendi uxores*) *Eccleſiæ ſibi vendicent Sacerdotes, ne bina pariter & trina conjugia ſortiantur.* In ead. Epiſt. diſputat, *eum, qui unam uxorem habuit ante Baptiſmum, eaq́ mortua poſt Baptiſmum duxit alteram, non eſſe bigamum,* & adducit exempla plurima talium Epiſcoporum. *Carterius* (inquit) *Hiſpaniæ Epiſcopus homo & ætate vetus & Sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram poſt lavacrū priore mortuâ duxit uxorem & arbitraris eum cōtra Apoſtoli feciſſe ſententiam, qui in catalogo virtutum Epiſcopi unius uxoris virum præcipit ordinandum. Miror autem te unum protraxiſſe in medium, cùm omnis mundus his ordinationibus plenus ſit, non dico de Presbyteris, non de inferiori gradu, ad Epiſcopos venio, quos ſi ſigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminenſis Synodi multitudo ſuperetur.* Poſtmodùm obliquè pungit Auguſtinum, qui in concubinatu ante Baptiſmum vixerat, & judicabat omninò eſſe bigamum, qui duas uxores habuit, ſive ante Baptiſmū, ſive poſt Baptiſmum. *Imputatur* (inquit) *infelicitas conjugis mortua & libido meretricia coronatur? Ille ſi prior uxor viveret, aliam non haberet, tu ut paſſim caninas nuptias jungeres, quid potes excuſare? forſitan timuiſſe te dicas, ne ſi matrimonium copulaſſes, non poſſes aliquando Clericus ordinari. Ille in uxore optavit liberos, tu in meretrice ſobolem perdidiſti.* Idem in comm. Tit. 1. *Multi ſuperſtitioſius magis quàm verius etiam eos, qui cum gentiles fuerint, & unam uxorem habuerint, quâ amiſſa poſt Baptiſmum Chriſti alteram duxerint, putant in Sacerdotio non legendos, cùm utiq; ſi hoc obſervandum ſit, multò magis ab Epiſcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices antè exercentes libidinem, unam regenerati uxorem acceperint, & multò deteſtabilius ſit fornicatum eſſe cum pluribus quam digamum reperiri.* Fatemur quidem Hieron. libr. 1. contra Jovinian. contentionis æſtu abreptum per *unius uxoris maritum* intelligere eum, qui poſt obitum prioris uxoris alteram non duxit, ſed quando ſedatior eſt, noſtram ſequitur interpretationem, quæ etiam ex ipſo textu fluit, neque enim dicit Apoſtolus δεῖ τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι, ſed εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, ergò non loquitur de tempore præterito, quod nō debuerit ſucceſſivè plures habuiſſe uxores, ſed de tempore præſente, quod non debeat ſimul habere plures quàm unam uxorem legitimam. Ac de Presbyteris dicit, εἴ τις ἐστι *ſi quis eſt unius uxoris vir.* Quod ſi τὸ εἶναι de præterito tempore exponendum eſſet, eadem ratione inferri poſſet, eligendum eſſe eum in Epiſcopum, non qui ſit, ſed qui fuerit vigilans, modeſtus, hoſpitalis, &c. Chryſoſt. hom. 2. in Tit. 1. col. 1701. *Apoſtolus hiſce verbis, unius uxoris virum primò obſtruere cupit ora hæreticis, qui nuptias damnant, oſtendens eā rem culpâ carere, imò ita pretioſam eſſe τίμιον, ut cū ipſa etiam poſſit quiſpiam ad ſanctum Epiſcopatus ſolium ſubvehi: deinde caſtigat hoc ipſo* τοὺς ἀσελγεῖς, *dum non permittit eos* μετὰ δευτέρου γάμου *ad Eccleſiæ regimen aſſumi. Nam qui* πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν *non cōſervavit benevolentiam, quomodo is fiat bonus Præſes, imò quibus criminibus non ſubjicietur indies* τίνα οὐκ ἂν ὑποσταίη κατηγορίαν. Loquitur Chryſoſt. annuente D. Chemnicio in locis p. 2. p. 543. de illis, qui illegitimè repudiata priori alteram ducunt, nequaquam verò de illis, qui de mortua priore alteram ducunt, ut Bellarm. & Lat. Chryſoſtomi Interpres accipiunt; Nam 1. in repetitis nuptiis poſt prioris conjugis mortem non eſt ἀσέλγεια, quę ubiq; refertur, inter opera carnis & peccata, Rom. 13, 13. 2. Cor. 12. v. 21. Gal. 5. v. 19. &c. 2. per δεύτερον γάμον intelligit nuptias vivente adhuc priore illegitimè repudiata conjuge contractas, ut conſtat ex hom. 10. in 1. Tim. 3. ubi Judæis peculiariter licitū fuiſſe contendit δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸ γυναῖκας, jam verò non ſolis Judæis, ſed etiam Chriſtianis, licitum iterare nuptias de mortua conjuge. ibid. etiam Chryſoſt. huic ſuę ſententiæ opponit aliorum interpretationem de Epiſcopo, qui ἐκ μιᾶς γυναικὸς ſit, ergò Chryſoſtomi ſententia ab illa altera eſt diſtincta. 3. loquitur de illis nuptiis, quæ habent πολλὴν κατηγορίαν, id quod de ſecundis nuptiis in Domino contractis dici nequit. Quantum verò huic interpretationi de bigamia ſucceſſiva tribuendum ſit, ex eo patet. Thomas de Aquino (quem Bellarm. unà cum cæteris allegat) diſputans de quæſtione, *An doctus, pius & idoneus, ſed bigamus, & quidem non propriè ſed canonicè, h. e. per fictionem juris unicâ viduâ olim ductâ in Sacerdotem aut Epiſcopum electus promoveri poſſit,* poſtquam ſuper 4. ſent. diſt. 27. q. 3. art. 1. pro affirmativa validis rationibus, dictisq; Scripturæ diſſeruerat, tandem contrariū concludit hac ſolâ ratione, quia *Papa in decretalibus contrarium dixerit ac præceperit,* cujus decreti aliquas rationes ſubjicit, ſed frivoliſſimas à Canoniſtis aſſignatas.

367. 4. *Ex conſuetudine Eccleſiæ,* quæ ubique & ſemper hoc obſervavit, ut bigamos excluderet ab ordinatione. Reſp. 1. Tertullian. in libr. de monogamia cap. 12. teſtatur, hoc non fuiſſe ſemper obſervatum, objicit enim Catholicis ſucceſſivam Sacerdotū digamiam. *Cur* (inquit) *non erubeſcunt, quot quot ex digamia præſident apud vos, quando hæc ipſis leguntur, oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum?* Bellarm. excipit, *id vel ex diſpenſatione eſſe factum, vel de iis accipiendum, qui alteram uxorem habuerāt ante Baptiſmū, vel vitio & abuſu id eſſe factū,* ſed quicquid ſit, manet interim illud, nec ubiq; nec ſemper in Cathol. Eccleſia id fuiſſe obſervatū. 2. Hieronym. in Epiſt. ad Oceanum teſtatur, illorum Epiſcoporum, qui ſucceſſivè duas uxores duxerunt, unam quidem ante Baptiſmum, alteram verò poſt Baptiſmum, tantum fuiſſe olim numerū, ut ſi recenſere eos quis velit, Ariminenſ. Synodi multitudo ſuperetur, ad q̃ Imperatoris juſſu ex Oriente & Occidente Epiſcopi q̃ plurimi convenerunt. Jam v. ex mente Tertulliani, Ambroſii, Innoc., & Auguſt., Bellar. illos *verè digamos* eſſe cēſet

ſic

sic enim scribit lib.1.de Cleric.cap.23.§.tertia. *Illi qui alteram axorem habuerant, ante Baptismum à Tertulliano digami censebantur* & cap.24.§.Contrà. *Ambrosius, Innocentius & Augustinus contendunt, omninò habendam bigamam, qui duas uxores habuit, sive ante Baptismum, sive post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non solvit conjugia & renovat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hæc sententia tandem prævaluit & ab universa Ecclesia recepta est.* 3. Bellarmin.ipse concedit, §. proximo citato *propter hominum paucitatē fortassè dispensasse Apostolos cum illis, qui ante Baptismum uxorem unam vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismū.* Atqui tales ex ipsius Bellarmini sententia fuerunt verè digami. Ergò non fuit perpetua Ecclesiæ consuetudo successivè digamos arcere ab ordinatione. 4. consuetudo Ecclesiæ non est norma judicandi de interpretatione Scripturæ, sed contrà potiùs Scriptura est norma judicandi de Ecclesiæ consuetudine, absit enim ut cum Bellarmino statuamus libr.1. de Sacramentis cap.26.§. Ex quo: *Clariorem esse Ecclesiæ consuetudinem quàm verbum Dei, & proinde ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum*, cui assertioni opponimus canones qui habentur in Jure Can. dist. 8.

CAP. VIII.

De pugnantibus cum Ministerio.

Pugnantia cum Ministerio. 368. De duobus Ministerii Ecclesiastici adjunctis, salario scilicet & conjugio diximus hactenus, ad quod caput adjunctorum & alia προσηκόμενα referri possent, utpote varia illa charismata, quæ Deus in Ministros ad Ecclesiæ salutem confert, mundi odia ac pericula, quibus in officio suo præ reliquis sunt expositi, requisitæ virtutes in illis, qui ad Ministerium eligendi sunt &c. sed quia de his superius, quantum quidem sufficit, actum fuit, ideò accedimus ad cap.8. de *pugnantibus cum Ministerio.* In Pugnantium censum non solùm referendi sunt *errores* contra sinceram ac sanam doctrinam de Ministerii causa efficiente, materiali, formali ac finali, effectis item ac adjunctis pugnantes, utpote quòd Anabaptistæ & Neophotiniani negant vocationem aliquam peculiarem ad hoc munus requiri, quod Svenckfeldiani negant externum verbi ministerium esse efficax conversionis & salutis organum, quod Donatistæ negant per malorum ministerium verbum prædicatum & Sacramenta dispensata esse efficacia, quod Pontificii negant, Ecclesiasticas personas in conjugio vivere posse, &c. de quibus & similibus erroribus in antithesi cujusq; capitis dictum fuit suo loco, sed etiam *vitia illa*, quæ tum in personis Ecclesiasticis Ministerio fungentibus tum in auditoribus hærent ac Ministerij dignitatem non mediocriter labefactant. In personis Ecclesiasticis ipsis tria potissimum deprehenduntur vitiorum genera, quorum quædam concernunt *officium*, quædam *doctrinam*, quædam verò *mores ac vitam*. 1. Ad primum pertinet *abusus officii & potestatis clavium*, qui potissimum in regno Papali dominatur. Pontifex enim ministerium docendi convertit in imperium politicum ac clavibus abutitur ad stabiliendam suam Tyrannidem & carnificinam conscientiarū,

Vitia. 1. Pastorum.

Itemq; ad faciendum quæstum. Tales Petrus vocat κατακυριεύοντας τῶν κλήρων, 1. Epist.5.v.3. Paulus κυριεύοντας τῆς πίστεως auditorum, 2.Cor.1.v.24.&c. Huc referenda est πολυπραγμοσύνη & ἀλλοτριοεπισκοπία eorum, qui pedem unum in suggestu, alterum in curia habent, atq; ea quę merè politica sunt, tractare & decidere satagunt, quales Petrus vocat ἀλλοτριοεπισκόπους, 1. Epist.4.v.15. 2. Ad secundū pertinent *corruptelæ doctrinæ*, ad quas si accedat pertinacia, degenerant in hæreses. Qui corruptelas illas & hæreses spargunt, ab illis graviter nos præmonent. Christus & Apostoli vocantes illos *Pseudoprophetas*, Matt.7,15. *Pseudochristos*, Marc. 13.v.22. *lupos rapaces*, Matt.7.v.15. *fures & latrones*, Joh.10.v.8. qui per χρηστολογίας & εὐλογίας *seducūt corda innocentium.* Rom.16,18. καπηλεύοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. 2.Cor.2.v.16. δολοῦντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. 2. Cor.4.v.2. *Satanæ Diaconos* 2.Cor.11. v.14. ἑτεροδιδασκαλοῦντας 1.Tim.6.v.3. *quorum sermo velut gangræna serpit*, 2.Tim.2.v.17.&c. 3. Ad tertium pertinent *vitia morum ac vitæ*, utpote quod aliqui quæstus gratiâ ad hoc munus aspirant, suum in eo commodum quærunt, & tempore persecutionis Ecclesiam deserunt, quos Christus vocat μισθωτοὺς *mercenarios*, Joh 10.v.12. Paulus ἐργάτας δολίους, 2.Cor.11.v.12. qui non auditorū & ipsorum salutem, sed quæ sunt eorum, quærunt, 2.Cor.12.v.14. Item quod vitæ turpitudine, ac gravioribus peccatis quidam sint coopertì, quos D. Apostolus vocat κύνας & ἐργάτας κακούς, Phil.3.v.2. propter quos *nomen Dei blasphematur* & doctrina Evangelii malè audit, Rom.2.v.24. Distinguendum tamen hoc loco inter ministros *moratos*, qui infirmitatibus humanis ac levioribus nævis sunt obnoxii, & inter *enormes*, quorum crimina sunt publica, notoria & enormia, quomodo cum utrisq; agendum in cap. de remotione Ministrorum expositum fuit.

369. *Auditorum vitia* Ministerii Ecclesiastici dignitati repugnantia sunt duorū potissimum generum. 1. *Contemtus ministerii*, derogatio honoris debiti, salariorū, vel nulla vel parca erogatio, bonorum Ecclesiasticorum in usus peregrinos conversio, &c. Contra tales cōtemtores graviter pronunciat Christus Luc.10.v.16. *Qui vos spernit, me spernit: Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* Itemq; Paulus 1.Thess.4.v.8. *Qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritū suum sanctum in nobis.* Ac Christus, Matt.10.v.10. Luc.10.v.7.ac Paulus 1.Cor.9. multis ostendunt, ministris Ecclesiæ necessariam sustentationem & stipendia ab auditoribus deberi. 2. Καισαροπαπία, quā quidam politico Magistratui absolutum imperium in Ecclesiæ ministros vendicant, constitutionem ministerii ad regalia pertinere censent, pro libitu absq; Ecclesiæ consensu ministros constituendi & iterum repudiandi, arbitratu proprio leges præscribendi potestatem ipsi tribuunt, disciplinæ Ecclesiast. sese subjicere detrectant, Spiritui S. errores & flagitia taxanti capistrū injicere laborant. Tales erant homines antediluviani, de quib. Deus conqueritur, quòd *noluerint Spiritus S.* ministeriū in redargutione peccatorum occupatum ulterius perferre, Gen.6.v.3. Tales etiam erant Sodomitæ, qui concionea Lothi legales pro affectatione cujusdam imperij habebant, Gen.19. v.9. Itemque auditores Jeremiæ, qui Prophetæ in faciem contradicere non erubescebant hisce omninò verbis: *Sermonem quem locutus es, ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te.* Jer.44.v.16. Sed

2. Auditorum.

talea

tales contemtores gravissima tandem manet pœna, ut præter exempla hominum antediluvianorum & Sodomitarum docet notabilis textus 2.Paral.36.v.15. *Mittebat Dominus Deus Patrum ipsorum ad Israelitas per manum nunciorum suorum mane surgendo & mittendo, eò quod parceret populo suo. v.16. at illi subsannabant nuncios Dei, & irridebant sermones ejus, illudebantq; Prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio,&c.*

Hæreticus quis sit? 370. De reliquis personarum Ecclesiasticarum & auditorum vitiis Ministerio adversantibus, ut in specie plura afferamus, non videtur operæ precium, illud solum quod de hæresibus ac hæreticis diximus, uberiore explicatione videtur indigere. αἱρέσεις & αἱρετικοὶ dicuntur ab αἱρεῖσθαι eligere, præferre, est enim hæresis privata aliqua opinio, quam quis præ dogmate Christiano & fide Catholica sibi amplectendam eligit, eamque pertinaciter defendit, unde Justinianus nov.118. hæreticos oppositiis, qui sunt τῆς καθολικῆς πίστεως; & l. Manichæi C. de hæreticis dicitur, quod *hæreticus sit omnis non orthodoxus*. c. hæresis. caus. 24. quæst.3. ex Hieronymo. *Hæresis Græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi quisq; eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Hebræi hæreticum vocant שקר *mendacem*, scurram, sicut 2.Pet.3.v.3. dicuntur ἐμπαῖκται, & Psal 1.v.1. לצים *irrisores*. Appellatio Germanica Ketzer/deducta est vel à Catharis, quorum hypocrisin studiosè imitantur, vel à קוץ spina, quia Matth.7.v.16. Christus de illis dicit, *nunquid colligunt de spinis uvas?* doctrina ipsorum pungit & angit hominum animas, vel à קצץ *laceravit, discerpsit*, quia Scripturas discerpunt ac depravant, 2.Petr.3.v.16. Quinam verò propriè & specificè loquendo dicendi sint hæretici, accuratâ investigatione opus est, unde Augustin. in præfat. lib. de hæres. ad Quodvultd. *difficile esse scribit definire, quis sit hæreticus*, 1. Pontifex & Canonistæ hæreticum statuunt esse eum, qui *non in omnibus ac singulis Papæ decretis obtemperat*. Gloss. in c. Nulli distinct.19. in verbo prostratus. *Hic videtur quod omnis qui non obœdit statutis Romanæ sedis, sit hæreticus*, illud postea sic limitat, *Qui dicit Romanam Ecclesiam non esse caput, nec posse condere canones, ille est hæreticus.* Lucius Papa in c. ad abolendam extra de hæreticis, sic loquitur. *Universos qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, vel de Baptismate seu peccatorum remissione matrimonio vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere præsumunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat, & generaliter quoscunq; eadem Romana Ecclesia vel singuli Episcopi per diœceses suas cum consilio Clericorum vel Clerici ipsi sede vacante cum consilio, si oportuerit, vicinorum Episcoporum hæreticos judicarunt, vinculo perpetui anathematis innodamus.* Sic in regno Papali pro hæreticis habentur, qui Biblia legunt in sermone vernaculo, qui feriâ sextâ carnibus vescuntur, &c. Sed hæc regula valde est irregularis, Papæ enim decreta non sunt fidei principia, cùm ex alio principio Scriptura scilicet sacra confirmanda sint. Adde quod Papa sæpè decernat credenda commenta futilia & mendacia. Johan. Aventin. lib.3. annal. Bojor. refert, Episcopum quendam Germanum nomine Virgilium, Mathematicis artibus institutum à Zacharia Papa Romam accersitum & hæreseos damnatum esse, propterea quod *antipodas esse* statuerit. Autor libri Conformit. Francisc. fol. 234. col.3. jussu Pontificis Romani editi hæresin esse dicit, non credere nugacissimis illis de Francisco fabulis. 2. Glossa in c. illi, qui peregrinos caus.24. quæst.3. variis modis hæreticum dici admonet, Uno modo, *Quicunq; est dubius, in fide infidelis est*, ut juxta de hæret. Dubius. Secundo dicitur hæreticus, *omnis Simoniacus* c. Quisquis 1. quæst.1. Tertio, *omnis præcisus ab Ecclesia secundùm quod excommunicatus dicitur hæreticus*, cap. 2. caus.4. quæst.1. Quarto, *omnis qui malè interpretatur sacram Scripturam, est hæreticus*, c. hæresis 24. quæst.3. Quinto modo, *qui novam opinionem invenit est hæreticus*, c. Hæreticus. caus. & quæst. iisdem. Sexto modo, *qui vult auferre privilegium Romanæ Ecclesiæ*, c. Omnes distinct.22. Septimo, *qui transgreditur præcepta sedis Apostolicæ* c. Nulli dist.19. Sed hi modi omnes nondum sufficiunt ad hæresin propriè & strictè sic dictam, ut ex sequentibus apparebit. 3. Quidam hæreticorum nomine complectuntur omnes religionis Christianæ & veritatis cœlestis adversarios, sive sint intra Ecclesiā. sive extra Ecclesiā. Gl. d. l. *Quandoq; largè dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei, & secundū hoc Judæi & gentiles sunt hæretici.* Atqui hæretici non sunt extra Ecclesiā quærendi, sed in visibili Ecclesia, in quam per initiationis Sacramentū sunt recepti. Sic de Corinthiis dicit Apostolus 1.Cor.11.v.19. *Oportet esse hæreses inter vos*, ostendens in ipso visibilis Ecclesiæ gremio hæreses enasci, quò etiam pertinet parabola Christi Matth.13. v.24. *Simile est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo*, vers.25. *Cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit Zizania in medio tritici, & abiit*, ex quo apparet, in eodem visibilis Ecclesiæ agro triticum & zizania inveniri. De Antichristo, quem diabolicam apostasiam (& omne genus hæresium) *in se recapitulare*, Irenæus scribit libr.5. advers. hæres. pag.328. disertis verbis prædicit Apostolus, quod sessurus sit *in templo Dei*, hoc est, in media Ecclesia, & ad Ephesinos Episcopos sermone converso pronunciat, Act.20.v.13. *Ex vobis ipsis surgent viri loquentes perversa.* Cōtra v. inter eos, qui *foris sunt*, & eos qui *intus sunt*, disertè distinguit, 1.Cor.5,12. ex quo loco petita est distinctio August. li.1. cōtra Cresconium cap.10. quâ alienos à fide Christiana secernit *in extraneos sive paganos, qui foris, & hæreticos, qui intus Ecclesiam oppugnant*, ac in Enchirid. ad Laurent. cap.4. itidem eos, qui Christianæ fidei contradicunt in duas classes distinguit, *aut eum omnino*, inquit, *à Christi nomine alieni sunt aut hæretici.* Illi rectius dicuntur infideles pagani, Ethnici, &c. juxta phrasin Christi & Apostolorum Matth.6.v.7.18. v.17. 1.Cor.6.v.6. cap.7. v.12.&c. 4. Quidam generali quadam appellatione hæreticum dicunt eum, qui aliquoties de emendatione admonitus nihilominus obtemperare renuit. At hæc significatio est nimis generalis, quia hac ratione omnes pertinaciter immorigeri essent hæretici ac omnes civitates, & domus essent hæreticorum plenæ. In moribus propriè loquendo non est hæresis, sed in doctrina & confessione, unde hæretici sic describuntur, quod *διχοστασίας & scandala contra salutarem doctrinam pariant*, Rom.16.v.17. ac Tertul. de præscript. cap.37 inquit, *Unde extranei & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diversitate doctrinæ, quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut protulit aut recepit.*

cepit. Interim non negamus, vitia morum impotè ambitionem, invidiam, fastum, avaritiam &c. in hæreticis cum errore plerunque esse conjuncta. 5. Quibusdam omnes *schismatici* videntur hæretici, sed si accuratè & propriè loqui velimus, hæretici à schismaticis sunt distincti. Quale verò sit illud discrimen inter hæreticum & schismaticum, exponit Augustinus lib. de fid. & symb. cap.10. *Hæretici* (inquit) *de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant: Schismatici autem dissensionibus iniquis à fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus.* Interim negari nequit magnam esse inter schisma, præsertim inveteratum, & hæresin affinitatem, quamvis enim schisma quandoque oriatur solum, vix tamen invalescit ac vires sumit absque hæresi, neque quisquam ferè discedit à fidei sinceritate, quin si asseclas inveniat, etiam ab Ecclesia *veritatis columna* secessionem faciat, inde Hieron. in comment. Epist. ad Gal. scribit & refertur c. Inter. c.24. q.3. *Inter hæresin & schisma hoc interesse arbitror, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma post Episcopalem decessionem ab Ecclesia pariter separantur; quod quidem in principio aliquâ ex parte intelligi potest diversum, cæterum nullum schisma est, nisi sibi aliquam hæresin confingat, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur*: Et Augustinus libr. 2. contra Cresc. cap.7. hæresin vocat *inveteratum schisma*. 6. Quidam hæreticos simpliciter definiunt eos, qui circa fidem Christianam ac Scripturæ interpretationem errant. Impp. Grat. Valent. & Honor. statuerunt, ut hæreticorum numero habeatur, qui *vel levi argumento à judicio Catholicæ religionis ac tramite detecti fuerint deviare* l.2. C. de hæret. (quam definitionem nimis latam esse ostendunt autor bruti fulminis f.131. & Dauth. de Testamentis f.300.) c. Hæresis c.24. q.3. ex Hieronymo: *Quicunq; aliter Scripturam intelligit quàm sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* & c. Hæreticus. causa & quæst. iisdem ex Augustino lib. de utilit. cred. c.1. *Hæreticus est, qui alicujus temporalis commodi & maximè vanæ gloriæ principatusq; sui gratiâ falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur.* (quam definitionem hæretici, ut hoc obiter moneam, in Papistas quadrare latè ostendit Vergerius in scholiis super literas Papæ ad Senatores. Laicos regni Poloniæ) Biel. 4. sent. dist.13. q.2. *Hæresis secundum Occamum* lib.1. Dial. part.1. c.6. *est dogma falsum fidei orthodoxæ contrarium: fides, hoc est, catholica veritas est veritas revelata à Deo vel in se vel in suo antecedente pertinens ad religionem. Pertinet ad religionem, quicquid ad pietatem, hoc est, cultum Dei, aut ad finem beatitudinis consequendæ ordinatur.* At non omnes qui errant circa fidem vel Scripturæ interpretationem, statim sunt hæretici. Omnes quidem hæretici errant circa fidem, sed non omnes qui errant, statim sunt hæretici, quod August. in præfat. libri de hæresib. ad Quodvultd. sic effert. *Non omnis error hæresis est, quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur sine errore aliquo hæresis esse non possit*, ac alibi scribit: *Errare potero, hæreticus non ero.* Sic quidam Ecclesiæ doctores in interpretandis quibusdam Scripturæ dictis à proprio & genuino eorum sensu aberrant, quos tamen non possumus protinus in censum hæreticorum referre, cùm in hac vita *ex parte cognoscamus, & ex parte prophetemus* 1. Cor. 13. v.9. Videtur August. lib.1. de Genesi ad literam cap.21. & lib.11. de civit Dei cap 19. ubi ostendit aliud esse à genuino alicujus dicti sensu aberrare, aliud à fidei regula discedere. Præterea quidam errore suo non impingunt directè in ipsum fidei fundamentum, sed retento Ecclesiæ fundamento, quod est Christus in sua persona & officio, *superædificant fœnum ac stipulas*, 1. Cor 3. v.11. & seqq. qualis erat error Cypriani de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis baptizati, error Augustini de infantibus Eucharistiâ cibandis, &c. Tales verò protinus hæreticos deputare haudquaquam convenit, cùm hæretici extra Christum aliud fundamentum quærant, hi verò fundamento vero stipulas erronearum opinionum superædificent. 7. Quidam etiam eos hæreticis annumerant, qui privatos in fide errores fovent, licet eos non disseminent, nec alios in suas partes pertrahere laborent. Sed quamvis tales magno cum animarum suarum periculo errent, propriè tamen & accuratè loquendo hæretici non sunt, illi enim in sacris literis sic describuntur, quod *veniant* ad alios seducendos, Matth.7. v.15. quod *veniant* ad ovile Dominicum ut furentur, mactent ac perdant. Johan.10. v.10. quod διχοστασίας & *scandala excitent*, Rom.16. v.17. quod non ipsi solùm à veritate excidant, sed etiam *aliorum fidem subvertant*, 2. Timoth. 2. v.18. quod *errent, & in errorum consortium alios perducant* πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, 2. Tim. 3. v.13. quod *inducant sectas perditionis*, 2. Petr. 2. v.1. quod sint *seductores in mundum exeuntes, & peregrinam doctrinam afferentes*, 2. Johan. v.7. & 10. 8. Denique nisi ad errorem pugnantem contra fundamentum accedat pertinacia, nondum hæresis propriè sic dicta judicari ac dici potest. Neque enim in solo intellectu neque in sola voluntate vitium illud quærendum est. Sed sicut vera ac salvifica fides notitiam in mente, assensum ac fiduciam in voluntate, ita hæresis in intellectu errorem, & in voluntate pertinaciam simul complectitur, inde Tit. 3. vers.10. sic describuntur hæretici. *Hæreticum hominem, post unam atque alteram admonitionem devita, vers.11. Sciens, quia subversus est ejusmodi, & delinquit, cùm sit αὐτοκατάκριτος, proprio judicio condemnatus.* Tales 1. Tim.1. v.19. *repulsâ bonâ conscientiâ fidei naufragium fecisse*, ac 1. Tim. 4. v. 2. *cauteriatam*, sive cauterio notatam, *conscientiam habere* dicuntur. August. l.18. de civit. Dei c.51. *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid pravumq; sapiunt* (al. sentiunt) *si correpti ut sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt.* Contrà verò, ut idem scribit Epist.162. *Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam nullâ pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audaciâ præsumtionis suæ pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cautâ sollicitudine veritatem, corrigi parati cùm invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*: unde libr. 3. de Baptism. contra Donat. cap.19. tales *errantes*, non autem hæreticos nominare voluit, quæ dicta Augustini citantur in c. dixit &c. Qui in Ecclesia, caus.24. q.3.

371. Ex his omnibus constare potest, ad id, ut quis sit propriè dictus hæreticus, requiri. 1. ut sit persona *in Ecclesiam visibilem* per Baptismi Sacramentum recepta. 2. ut erret *in fide*, sive errorem illum noviter introducat, sive ab alio acce-

ptum amplectatur, (quamvis illud hæresiarchæ hoc verò hæretici proprium videri possit c. Qui aliorum (caus.24. q.3. ex Urbano.) 3. ut error directè in *ipsum fidei fundamentum* impingat. 4. ut errori conjuncta sit *malitia ac pertinacia*, per quam etiam aliquoties admonitus nihilominus obstinatè errorem suum defendat. 5. Ut *dissensiones* & scandala *in Ecclesia excitet*, ejusque unitatem scindat. Quomodo verò cum talibus hæreticis agendum sit, distinctè explicandum pro diversa ratione personarum, quibus res est cum hæreticis, quarum quædam sunt *privatæ*, quædam verò *publicæ*. Privatas quod attinet, illis à Christo & Apostolis præcipitur, ut ab hæreticis diligenter sibi *caveant*, Matth.7.vers.15. ubi in Græco est προσέχειν, quod singularem in illis vitandis attentionem requirit, ut ab illis *fugiant*, Johan.10. vers.5. ut eos *observent, & ab eis declinent* Rom. 16.v.17. ut orent Ecclesiam liberari ab illis, utpotè *importunis & malis hominibus*, 2.Thess.3,2. ut *post unam atq; alteram admonitionem eos devitent*, Tit.3.v.10. ubi in Græco est παραιτεῖσθαι, quod significat aliquem aversari, repudiare ac prorsus rejicere, ut ne quidem *in domum eos recipiant, nec ave illis dicant*, 2.Joh. v.10.&c. Quo pertinent illæ obtestationes veterum. Ignat. Epist. 2. ad Trallens. φεύγετε τὰς ἀθέους αἱρέσεις, τὰ διαβόλου ζιζάνια· φεύγετε τὸν ἀρχέκακον ὄφιν τὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἀπατήσαντα Ἀδὰμ τὸν πατέρα τοῦ γένους ἡμῶν. Idem Epist.6.ad Philadelph. Τοὺς μισοῦντας τὸν Θεὸν μισεῖν χρὴ καὶ ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτήκεσθαι, οὐ μὴν καὶ τύπτειν αὐτοὺς ἢ διώκειν καθὼς τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν κύριον καὶ Θεὸν, ἀλλ' ἐχθροὺς μὲν ἡγεῖσθαι καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Irenæus libr. 3. contra hæreses cap.3. p.171. de Johanne Apostolo refert, quod *in Ephesô sens lavari, cùm vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat, cùm intus esset Cerinthus inimicus veritatis.* Ibidem de Polycarpo addit, quod *Marcioni sibi aliquando occurrenti & dicenti, Cognosce nos, responderit. Cognosco te primogenitum Satanæ.* Postea concludit Irenæus. *Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neq; verbotenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem.* cap.4. p.172. subjungit de barbaris (Germanis, majoribus nostris) quod *si quis annunciasset ea, quæ ab hæreticis adinventa sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures longo longius fugerint, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.*

372. Publicæ personæ vel sunt *Ecclesiasticæ* vel *Politicæ*. Ecclesiasticis personis convenit exemplo Christi hæreticos φιμοῦν, quod est capistro quasi injecto os ipsis occludere, Matth.22. v. 34. eosque juxta præscriptum Apostoli ἐπιστομίζειν, os illis obturare, hoc est, tales refutationes proferre, ut adversarius, quod specie aliquâ veritatis objiciat, non inveniat, Tit.1.v.11. Id verò ut obtineant, oportet Ecclesiæ ministros esse δυνατοὺς τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, Tit. 1. v. 9. quique possint *gladium Spiritus* contra eos vibrare, Eph.6.v.17. atque *lupos* hosce ovili Dominico insidiantes in lucem protrahere. Quemadmodum enim (ut habet pulcerrima similitudo Irenæi libr.1. advers.hæres. cap 35. pag.91.) *Bestia alicujus in sylva abscondita & inde impetum facientis & multos vastantis, qui segregat & denudat sylvam & ad visionem adduxit ipsam feram, jam non elaboravit ad capiendam, videntes quoniam ea fera est: ipsi enim adest videre & cavere impetus ejus, & jaculari undiq;, & vulnerare & interficere vastatricem illam bestiam: sic cùm hæreticorum* (qui comparantur *feræ arundinis*, sive in arundine latenti Psalm.68.v.31.) *absconditum in manifestum rediguntur, jam non erit necessarium multis destruere eorum sententiam.* Quæ refutatio hæreticorum muneris Ecclesiastici pars est maximè necessaria ac difficilima in hac præsertim effœta mundi senectute variarum hæresium feracissima, quas edomare, & ut pulcerrimè loquitur Justinus in ἐκθ. πίσ. p.302. καταβαλεῖν τὴν ἀπιστίαν καὶ περικλεῖσαι τὰς θεομάχους γλώσσας *sternere infidelitatem ac circumcludere Deo bellum inferentes linguas*, labor est longè gravior quàm is, quem in hydræ capitibus perpetuâ quadam successione repullulantibus Hercules sustinuisse fingitur. Quomodo verò Magistratus politicus hæreticos coercere & possit & debeat, in sequenti expositum dabitur tractatu.

CAPUT IX.

De usu hujus loci.

Usus hujus loci.

373. Usus hujus loci est. *Generalis* ac *Specialis*. *Generalis*, 1. διδακτικὸς, ut Ministerii Ecclesiastici necessitatem, dignitatem atque utilitatem agnoscamus, ac Deo pro illius institutione ac conservatione debitas agamus gratias. Quid enim prodesset nobis nasci, nisi per verbi & Sacramentorum ministerium ad vitam æternam contingeret renasci? Quid prodesset nobis opus redemtionis, & alia beneficia per Christum præstita, nisi per verbum & Sacramenta, quorum œconomi sunt Ecclesiæ ministri, eadem nobis distribuerentur? Quid commodi ad nos rediret ex cœnæ magnæ & nuptialis convivii præparatione, Luc. 14. vers. 16. Mat.22.v.2. nisi per servos cœlestis patrisfamilias ad eam invitaremur? 2. ἐλεγκτικὸς, ut sinceritatem hujus articuli contra errores Svencfeldianorum, Anabaptistarum, Photinianorum, & quorumvis adversariorum tueamur. *Specialis*, 1. respectu *Ministrorum*, ut considerata muneris sui amplitudine ac difficultate seriis precibus divinum auxilium, præsidium & benedictionem implorent, ac verbum Dei purè prædicando, Sacramenta juxta Christi institutionem administrando, clavibus rectè utendo, disciplinam ac bonum ordinem conservando, pauperum curam suscipiendo, ægrotos visitando, ac mores honestè regendo opus faciant Evangelistæ, & ministerium suum impleant, 2. Timoth.4. vers.5. seque ipsos studeant probabiles exhibere Deo, operarios ἀνεπαισχύντους, 2.Tim.2. vers.15. inque omnibus laboribus, periculis & adversis sese erigant promissionibus de divina gratia, præsidio & auxilio, &c. 2. Respectu *auditorum*, ut debitam Ministerio exhibeant reverentiam, obœdientiam, & sustentationem necessariam, ac pro illius conservatione serias ad Deum quotidiè preces fundant. 1.Thess.5. vers.17. *Qui benè præsunt Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Hebr.13. v.17. *Obœdite præpositis vestris, & subditi estote illis, ipsi enim vigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri pro eis*, vers.18. *orate pro nobis*, &c.

CA-

CAPUT X.

Definitionem Ministerii Ecclesiastici proponit.

Definitio Ministerii Ecclesiastici. 374. Ex his omnibus colligitur, quod Ministerium Ecclesiasticum sit *officium sacrum & publicum divinitus institutum ac certis hominibus per legitimam vocationem commendatum, ut peculiari potestate instructi verbum Dei doceant, Sacramenta administrent, ac disciplinam Ecclesiasticam conservent ad hominum conversionem & salutem promovendam, Dei vero gloriam propagandam.* Deus, qui sacrum illud & augustum munus instituit, idipsum apud nos inviolatum conservet, ac per illud inter nos sibi perpetuò Ecclesiam colligat, à qua in hac & futura vita rectè agnoscatur, celebretur & glorificetur in omnes nunquam finiendorum seculorum æternitates.

AMEN.

DE MAGISTRATU POLITICO.

I.

Ratio ordinis. DOctrinam de Ecclesia & Ministerio Ecclesiastico convenienti *ordine* sequitur articulos de Magistratu politico. 1. quia ut *Ministerium Ecclesiasticum* primam, sic *Magistratus Christianus* alteram Hierarchiam sive statum in Ecclesia divinitus ordinatum constituit. 2. quia *Magistratus* non minùs quàm *Ministerium* ob Ecclesiæ collectionem, conservationem & propagationem à Deo est institutus, siquidem illius operâ conservatur tum disciplina externa, tum pax & tranquillitas publica, absque qua Ministerium Ecclesiasticum convenienter munere suo perfungi & Ecclesiæ collectio ac propagatio locum habere vix posset, 1. Timoth. 2. v. 2. 3. quia *Magistratus* est veluti θριγκὸς ac septum Ecclesiæ, Psal. 47. vers. 10. nec enim tantùm corpora & facultates nostræ hoc validissimo muro cinguntur, sed etiam Ecclesiæ munimentum præstatur, dum coercetur rabies eorum, qui omnia sacra evertere cupiunt, ut suis cupiditatibus liberè indulgere possint. 4. quia Magistratus pius & Christianus est Ecclesiæ *nutritius* Esaiæ 49. vers. 23. *erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* Ut Bethlehema præsepium Christo nascenti præbuit, sic politiæ exhibent hospitium Ecclesiæ. 5. quia Dei bonitas non minùs elucet in beneficiis, quæ per Magistratum humano generi præstat, quàm in bonis, quæ per Ministerium Ecclesiasticum eidem confert. Propter peccatum protoplastorum non solùm spiritualibus & æternis futuræ vitæ bonis, sed etiam corporalibus & externis hujus vitæ commodis genus humanum excidit, sed Deus ex miranda & nunquam satis prædicanda benignitate propter Filii intercessionem non illa solùm, sed etiam hæc restituit ac reparavit, ac media illis conservandis ordinavit, inter quæ eminet politicus Magistratus.

Magistratus & Ministerii convenientia. 2. Quidquid in multis Magistratui politico cum Ministerio Ecclesiastico *convenit.* Conveniunt enim 1. *genere proximo.* Ministerium Ecclesiasticum est potestas, Magistratus politicus itidem est potestas. 2. *causâ efficiente principali,* quæ est Deus utriusque ordinis autor & conservator. 3. *subjecto remoto,* utraque potestas ab hominibus administratur. 4. *causâ finali genericâ,* utraque enim potestas ad Ecclesiæ collectionem, conservationem ac propagationem, itemque ad Dei gloriam ordinata est. Mutuas etiam sibi tradunt operas. Ministerium Ecclesiasticum in temporalibus indiget curâ ac defensione Magistratus politici, ac vicissim Magistratus in spiritualibus æternam salutem concernentibus indiget operâ Ministerii. Sine Ecclesiastico Ministerio commodè quidem, at non piè; sine politica potestate piè quidem, sed non commodè vivi potest. Interim tamen *differunt* 1. *causa efficiente instrumentali & mediata,* quia per alios vocat Deus ad Ministerium, per alios ad Magistratum. 2. *formâ.* Potestas politica est ἀρχικὴ καὶ δεσποτικὴ praetoria, potestas Ecclesiastica est διακονικὴ ministratoria. Illa habet autoritatem condendi novas leges cum jure Naturæ neququam pugnantes, hæc verò ad præscriptum legum divinarum est astricta. Illa armata est gladio corporali, hæc verò spirituali, verbo scilicet & clave ligante ac solvente. 3. *subjecto proximo,* aliæ enim personæ funguntur Ministerio Ecclesiastico, aliæ verò Magistratu politico, neque enim *convenit unum habere duplicem professionem,* scribit Ambrosius in comment. 2. Timoth. 4. *objecto,* Potestas Ecclesiastica occupatur in rebus spiritualibus ad salutem consequendam immediatè spectantibus: politica verò in rebus corporalibus & externis ad salutem consequendam indirectè ac mediatè duntaxat spectantibus. 5. *effectu.* Per ministerium Ecclesiasticum dispensat Deus beneficia spiritualia, remissionem peccatorum, tranquillitatem conscientiæ internam, donationem Spiritus sancti, & vitam æternam. Per Magistratum politicum conservat pacem & tranquillitatem externam, administrat justitiam civilem, defendit facultates, famam & corpora nostra atque externum Ecclesiæ munimentum præstat. 6. *modo executionis & administrationis.* Minister Ecclesiæ non per quæstiones violentas & tormenta, sed per prædicationem legis in delicta inquirit, secus agit Magistratus politicus. Minister Ecclesiæ verbo, excommunicatione & clavis ligantis usu coercet delinquentes atque arguit etiam interiora delicta, & absconditam cordis immunditiem;

& Differentia.

Magistratus gladio punit peccantes, & externa duntaxat delicta in pœnis infligendis spectat, Deut.17.v.4. & seqq.

Vtilitas & necessitas hujus doctrinæ.

3. Ceterum non solùm *utile*, sed etiam *necessarium* est doctrinam de Magistratu politico inter capita fidei Christianæ tractari & explicari, tùm propter eos, qui Magistratum gerunt & imperant, tum propter eos, qui magistratui parent. Illorum conscientiæ erudiendæ & informandæ sunt, ut sciant se versari in statu divinitùs ordinato, ac proinde etiam Deo placente, nec turbentur fanaticorum disputationibus, huic divinæ ordinationi quovis modo detrahentibus, atque ut discant, quomodo in hoc statu sese gerere, & muneris sui partes rectè administrare debeant. Extat in tomo secundo operum Germanicorum scriptum Lutheri de Magistratu politico, deque obœdientia illi præstanda, quod cùm Fridericus Saxoniæ dux sapiens dictus legisset, præ lætitia exultavit ac sublatis in cœlum manibus Deo gratias egit, quòd *ex sacris literis jam cognitum, atque exploratum teneret, se in ejusmodi ordine constitutam esse, qui Deum autorem habeat, & in quo bonâ conscientiâ versari, Deoq; placere possit.* Hi ad debitam Magistratui obœdientiam præstandam incitandi, & quibus obœdientia illa terminetur limitibus, erudiendi.

Titulus hujus doctrinæ.

4. Notandum verò hoc loco, quòd *titulus* de Magistratu sit quodammodo angustior, cùm non solùm de Magistratu, sed etiam de subditis in hoc articulo sit tractandum. Duplices enim personæ ad constitutionem Reipublicæ concurrunt tanquam essentialia & integrantia ejusdem membra, videlicet *Magistratus* & *subditi*, illi præsunt, hi subsunt, illi imperant, hi parent, cùm Respublica nihil aliud sit, quàm *ordo imperantium ac parentium certis invicem legibus devinctorum.* Arist. 1. polit.cap.3. Rectius igitur de Politiis vel de ordine politico hic articulus inscriberetur, sed nolumus à recepta in Ecclesia loquendi consuetudine recedere, interim tamen evidentioris ordinis causâ duas principales hujus articuli constituemus partes, quarum prior aget de Magistratu, posterior de Subditis.

PARS PRIOR

HUJUS TRACTATUS DE MAGISTRATU.

CAPUT I.

Ὀνοματολογίαν hujus articuli explicat.

Ὀνοματολογία. 1. ἐτυμολογία.

5. Ut in reliquis fidei Christianæ articulis explicandis, ita quoque in hoc ipso primum locum obtinet ὀνοματολογία, secundum πραγματολογίαν, quia per notitiam nominum deducimur ad cognitionem rerum. Ad ὀνοματολογίαν pertinet 1. ἐτυμολογία. 2. ὁμωνυμία. 3. συνωνυμία. Circa etymologiam notandum, quòd nomen Magistratus plerique derivent à *Magistro*, quia apud Romanos is, qui dictator erat ac supremam potestatem gerebat, Magister appellari solebat, ut ex Cicerone, Livio, & aliis Historiæ Romanæ scriptoribus constat, atque adhuc hodie in civitati-

Magistratus.

bus præsertim liberis & Imperialibus, qui ad clavum Reipublic. sedent, vocantur Magistri civium, Magistri tribuum, Bürgermeister/Stadtmeister/Ammeister. Cælius Rhodiginus libr. 7. antiquar. lection. cap. 17. multis ostendit Magistrum pro Dictatore in Epistol. Ciceronis ad Gallum esse positum. *Quod Magistrum* (inquit) *pro Dictatore accipiamus, forte ridiculum sciolis haud ita multum versantibus videatur. Ceterum scribit Seneca, eum, quemmodo Dictatorem dicimus, & in Historiis ita nominari lectitamus, apud antiquos Magistrum populi vocatum, & id in libris annotatum auguralibus, praterea esse argumento, quod qui ab illo nominabatur, Magister equitum erat et dicebatur. Porro Titus quoq; Livius Dictatorem refert moderatorem atq; Magistrum consulibus appositum, sed de fiatis, item 3. libro de Sapiente, Rectius inquit; appellabitur magister populi, is enim est Dictator quam Sylla. qui triam pestiferorum vitiorum luxuria, avaritia, crudelitatis magister fuit.* Hactenus Rhodiginus. Ipsum verò nomen Magistri Sextus Pompeius deducit ab adverbio *magis*, unde *Magisteria* (inquit idem) *dicuntur in omnibus rebus, qua magis cateris prasunt, ut magisterium equitum, vicorum,* &c. Cic. in libr. de senect. *Me Magisteria delectant a majoribus instituta.* Suetonius in Augusto. *Magisteria municipiorum* ἀρχὰς municipales vocat. Magisterare apud Festum est regere & moderari sumptum. Alii verò deducunt ab appellatione illa, quâ Sapientes Persarum honorabantur. Dicebantur enim apud Persas Magi, qui Græcis erant Philosophi, Latinis Sapientes. Gallis Druydes, Ægyptiis Sacerdotes, ut Magister sit quasi Μαγίας ἴστωρ. Magia enim olim honesta vox erat, & Magorum appellatio erat amplissima & honestissima. Cic.1. de div. *Sapientum & doctorum genus Magorum habebatur in Persis.* Herodot. lib. 1. Hist. p. 26. *Magi fuerunt Sapientes Persarum.* Plato in Alcibiade dicit: *Magos Persicos fuisse divini & humani juris Interpp. & universa Philosophia Professores.* Suidas scribit, illos fuisse *Philosophos & Philotheos*, dicti sunt ab הגה quod est inquirere, scrutari, meditari. Et quia in illorum scholis informabantur, qui ad rerum gubernacula evehendi, quin & ipsi quandoque regnorum habenas obtinebant, teste Ciceron. libr. 1. de divin. inde factum, ut Magistri nomen ab illis deductum ad personas imperium gerentes accommodaretur. Musculus in Locis p.620. deducit à Græco μέγιστος, quæ sonat maximum & amplissimum, sed hæc etymologia est nimis dura ac remota.

6. Magistratus nomini apud Græcos respondent Μεγιστᾶνες Proceres, Marc. 6. vers. 21. *Herodes convivium instruxit* τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ Apocal.6. vers.16. *Reges terra* καὶ οἱ μεγιστᾶνες *absconderunt se.* Apocal. 18. vers. 23. *mercatores tui erant* μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ex quibus locis colligitur μεγιστᾶνας esse inferiores magistratus, cùm à Regibus tanquam superioribus distinguantur. dicuntur à μέγιστος maximus, sicut à Magnus dicuntur *Magnates*, eò quod autoritate, dignitate & potestate alios antecellant. LXX. utuntur pro אַדִּירִים illustres, magni, robusti, Jerem. 14. vers.3. Daniel.3. vers.25. Nahum.2. vers.5. Zach.11. vers. 2. pro גְּדֹלִים magni, magnates. Jon. 3. vers. 7. ex decreto *Regis & magnatum* jejunium indicitur. Nahum.3. vers.10. *Omnes magnates sive optimates ejus sunt alligati compedibus*: pro Chaldaico רַבְרְבִין

Μεγιστᾶνες.

Prin-

Principes, Dan.4.v.33.c.5.v.1. quos partem imperii obtinuisse, patet ex Dan.6.v.7. & pro שרים Principes 2. Paral.36.v.18. Prov. 8. v.16. Esai.34. vers. 12.&c. Alex. Aphrod. in Topic. ὁ τιμῆς ἄρχων παρὰ βασιλεῖ ἢ παρὰ μεγιστᾶσιν. Suetonius in vita Calig. & Cornelius Tacitus dixerunt Latinè itidem *Megistanes*. οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀρχαὶ dicuntur παρὰ τὸ ἄρχειν, quod est imperare, mandare, edicere.

Politia. 7. Magistratus Politicus dicitur à politiis. Politia ἀπὸ τῆς πόλεως dicta plerunque notat regimen sive administrationem Reipublicæ, ab Aristotele libr.3.politic.cap.4. dicitur πόλεως τάξις. Isocrat. περὶ πολιτεία ψυχὴ πόλεώς ἐστι, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις. Politica est *civilis scientia*, ut subintelligatur δύναμις vel τέχνη, *peritia Reip. administrandæ & ars justam politiam instituere & administrare docens.* Plato. ἡ πολιτικὴ ἐστιν ἐπιστήμη καθ' ἣν αἱ πόλεις εὖ οἰκοῦνται. Πόλις civitas (dicta tanquam civium unitas) sumpro urbe muris cincta vicisq; & ædificiorum serie distincta, tum pro ipsis civibus usurpatur, quæ posterior significatio est ipsi maximè propria, *non enim in parietibus aut in muris, sed in ipsa hominum multitudine posita est civitas*, ut loquitur Pompejus apud Dionem, cum quo congruit illud Thucyd. libr.7. Hist. pag.260. ἄνδρες γὰρ πόλις, οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κενά. Respectu hujus posterioris significationis definitur ab August. libr. 19. de civit. D. cap.23. quod sit *cœtus multitudinis juris consensu & utilitatis communione sociatus.* Ex pluribus hominibus simul habitantibus familiæ, ex pluribus familiis pagi, ex uno vel pluribus pagis urbes originem duxerunt. Cùm enim homines per conjugium multiplicati vicinis inter se locis propter commoditatem ac sociabilitatem Naturâ insitam habitarent, ex pluribus familiis simul collectis orti sunt vici, à via sic dicti, sive pagi à Græco πηγὴ Doricè παγὰ, qui fons est Latinis, unde pagani dicti eodem & communi fonte utentes, sed in agris absque muro cingente habitantes. Post multiplicatis familiis propter metum tum hominum tum ferarum urbes extrui, & muris circumcingi cœperunt, dictæ ex eo, quod *olim in orbem circumducerent aratrum, dum mœnia urbis primum designarent*, teste Varrone, & ex eo Cæl. Rhodigin. libr.14. antiquit. cap.1.

8. ὁμωνυμία. 8. Circa ὁμωνυμίαν observandum, quod nomen Magistratus dupliciter sumatur. 1. *abstractè* pro ipsa potestate & autoritate, quâ divinitus instructi sunt, quibus regimen est commissum, unde vulgatæ illæ apud Ciceronem formulæ, *gerere Magistratum, inire magistratum, fungi Magistratu, abire Magistratu.* Livius ex Demosthene dicit. *Magistratus ostendit virum*; ἡ ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσι. In hac significatione semel duntaxat in codice Biblico usurpatur. 1. Maccabæor. 8. vers. 16. *Romani committunt uni homini Magistratum suum per singulos annos dominari universa terra, & omnes obediunt uni, ubi intelligitur Dictatura*, suprema illa potestas in Senatu populoque Romano. 2. *concretè* pro personis, quæ *Magistratus.* gerunt Magistratum & potestate Imperandi sunt instructæ. Cic. 1. Offic. *Est proprium munus Magistratus, hoc est eorum, qui cum imperio sunt, intelligere se personam gerere civitatis, debemus ejus dignitatem & decus sustinere, servare leges, jura describere, & fidei suæ commissa meminisse.* Hæc significatio in sacris literis est frequentissima Esdr. 9. vers.2. Nehem. 2. v.16. Jerem. 51. v.23. Luc. 22. vers. 11. &c. Pari ratione vox ἐξουσίας accipitur. 1. *abstractè.* Luc. 4. vers. 6. *dabo tibi* τὴν ἐξουσίαν ταύτην, hoc est, τὰς βασιλείας, ut ex vers.5. colligitur. Luc. 19. vers. 17. *habens* ἐξουσίαν *super decem civitates.* Luc. 23. vers. 7. ἐκ τῆς ἐξουσίας Herodis. 2. *concretè.* Matth. 8. v.9. ὑπὸ ἐξουσίαν. Luc. 7. v.8. ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος. Rom. 13. v.1. *Omnis anima subdita sit* ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις, ubi non sine gravi consilio Apostolus abstractivâ locutione uti voluit, ut ostenderet subditos non debere ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium & ad potestatem, quâ divinitus sunt instructi. Quos enim Apostolus hoc loco vocat ἐξουσίας, eos Christus appellat ἐξουσιάζοντας. Luc. 22. vers. 25. Πολιτεία in abstracto significat 1. *statum Reipublicæ*, ut quando Philosophus dicit libr. 8. polit. cap. 10. πολιτειῶν δ' ἐστὶν εἴδη τρία, & ἔσται εἴδη ἀρχῆς, βασιλεία δὲ καὶ ἀριστοκρατία ἢ δημοκρατία. 2. *regimen & administrationem Reipublicæ*, ut quando idem asserit, πολιτείαν εἶναι βίον τῆς πόλεως. 3. *jus civitatis in Republica*, quod aliàs vocatur πολίτευμα. Act. 22. v. 28. πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. Huc referri etiam potest illud Apostolicum Eph. 2. vers. 12. *abalienati à politia Israelis.* 4. *institutum ac rationem vitæ quamcunq;.* Sic apud Basilium κατὰ Θεὸν καὶ κατὰ εὐαγγέλιον πολιτεία dicitur piorum conversatio referente Budæo p.766. Et ἀποστολικὴ πολιτεία apud Suidam. *In concreto* significat *cœtum hominum*, certo jure & ordine consociatorum. *πολιτείας.*

9. συνωνυμία. 9. Ad Synonymiam pertinent appellationes *Hebrææ, Græcæ, & Latinæ*, quarum quædam sunt *propriæ*, quædam verè *metaphoricæ*, quædam ipsis tribuuntur *ratione causæ efficientis*, quædam respectu *formæ*, quædam respectu *finis & officij*, quædam ratione *adjunctorum*, &c. Hebræis dicuntur 1. אדנים *Domini.* Gen. 45. v. 8. Esa. 22. v. 18. ab אדן basis, quod instar basis aut columnæ sustentent politiam. 2. אדירים illustres, magnifici, sublimes, Jud. 5. v. 25. 2. Paral. 23. v. 20. Jerem. 14. v. 3. 3. אחשדרפנים magnates. Esth. 3. v. 12. c. 8. v. 9. Daniel. 3. vers. 28. &c. Est vox septem literarum in singulari, composita ex אחש magnus, דר manens & פנים facies, Principes magni, qui semper manent apud Regem, ejusque faciem vident. 4. אילים *fortes*, penes quos est facultas aliquid faciendi. Exod. 15. vers. 15. Job. 41. v. 16. Ezech. 31. v. 11. 5. אלופים *Duces, Principes, Duces*, qui non sunt coronati ut Reges. Genes. 36. vers. 15. ab אלף mille, mille viri, quia populus Judæicus oppidatim distributus erat in chiliades seu millenarios, sinè, quod Mich. 5. v. 2. dicitur באלפי *in millibus Juda*, ἐν χιλιάσιν id Matth. 2. vers. 6. redditur, ἐν τοῖς ἡγεμόσιν *inter duces*. 6. גדולים *magni*, magnates. 2. Sam. 3. vers. 38. גדול & magnus cecidit. Targ. שליט & princeps. 2. Regum 10. vers. 22. apud גדולי העיר magnates urbis, quorum magna est autoritas & potentia. Jerem 52. vers. 13. & omnem domum הגדול magnatis, combussit igni. Targ. בית רברביא domus magnatum, à rad. גדל magnus fuit, quod refertur tùm ad quantitatem; tùm ad qualitatem. 7. משלים *dominatores, domini.* à rad. משל dominatus est, authoritatem, potestatem, & jus habuit in rem vel personam aliquam. 1. Regum 4. v. 21. 2. Paral. 7. v. 18. 8. מלכים *Reges*, quod nomen usurpatur vel γενικῶς pro quovis dominatore, qui vel *Appellationum 1. Hebraicarum. 1. Propriarum.*

is est, qui habet unam uxorem, sive ea prima sit, sive secunda, utique non poterit ex verbis Apostoli 1.Tim.3.v.2. *Episcopus sit unius uxoris vir*, probari, quod Episcopus uxore priore defunctâ non possit iterare ouptias, siquidem est & manet unius uxoris vir, si semel & eodem tempore unam habeat, sive ea prima sit, sive secunda. Neque cavillum est, urgere propriaio verborum significationem, & negativè ex Scriptura argumentari, cùm sit perfecta agendorum, omittendorumve regula.

8 exprohibitionis hujus origine.

363. 8. Quodeunque ex gentilium superstitione originem ducit, meritò in Ecclesia Christiana judicatur suspectum. Ac deuterogamiæ in Sacerdotibus prohibitio ex gentilium superstitione originem duxit. Ergo. Assumptum probatur ex ipso Bellarmino, qui allegat Tertullianum libr.1. ad uxorem docentem, *quod apud gentiles bigami non potuerint esse Pontifices*, allegat etiam Servium, qui io comment. libr. 4. Æneid. testatur, *antiquum fuisse apud Ethnicos ritum, quo repellebantur à Sacerdotio bis nupta.* Quo pertinet etiam illud Hieronym. lib.2. contra Jovinian. *Vnicubas semper inter matronas habuisse decust, per quas fortuna muliebris sacra fierent, nullum Sacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum leges.*

Argumentum Pontificiorum ex 1.Tim.3 v.2.

364. Pontificii pro stabilienda sua sententia unicum duntaxat proferum Scripturæ locum ex 1.Tim.3.v.2. *Oportet Episcopum esse unius uxoris maritum*, quæ verba sic accipiunt, quod illis sit prohibitum sacris initiare eos, qui quovis modo bigami fuerint. Hanc verò esse genuinam loci Apostolici sententiam, Bellarminus 1. de Clericis cap. 23. quatuor probare conatur argumentis. 1. ext. Tim.5.v.9. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, qua fuerit unius viri uxor. Eadem phrasi dicitur unius viri uxor, & unius uxoris vir. Iam verò certum est, illud unius viri uxor non posse significare, ut vidua non fuerit adultera vel scortatrix, nam scortum non dicitur uxor, si ad adulterum aut scortatorem referatur, sed adultera & meretrix. Deinde continentia ab adulterio & scortatione non solùm requiritur in muliere, quo tempere vivit vir ejus, sed etiam postea dum in viduitate degit, [illegible]amen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore, quo vir ejus vidua vivebat. Nec potest esse sensus, eligendam esse eam, qua non fuerit multorum virorum uxor simul, id enim frustra Apostolus jussisset, cùm nunquam & nusquam fuerit ejusmodi casus, ut una mulier esset plurium virorum uxor.* Resp. imò verò variis modis fieri potest, ut fœmina non sit unius mariti uxor, vel si discesserit à viro, vel si repudiata ab eo alteri nupserit, priore adhuc vivente, vel si constante matrimonio adulterium perpetret, quia mulier etiam in illegitima conjunctione dicitur habere virum Johan.4.v.18. dicit Christus ad Samaritanam. *Quinq; viros habuisti & nunc quem habes, non est vir tuus*, nihilo tamen minus antea ad ipsam dixerat v.16. *Vade, voca virum tuum.* Sic Augustus Imperator Liviam à Druso marito petens impetravit gravidam, ea fuit simul duorum virorum uxor. Fabiola apud Hieronymum alteri nupsit vivente adhuc priore marito, &c. Quamvis enim talis adultera vel repudiata alteri oubens non sit illius, cum quo consuescit, uxor legitima, tamen uxoris appellationem adhuc retinet. Pari ratione Apostolus prohibet in Episcopos vel Diaconos eligi eos, qui non sunt unius uxoris viri, id est, qui vel in fornicatione vivunt, vel plures simul habent uxores, vel dimissâ ac repudiatâ unâ more Judaico extra casum adulterii ducunt aliam, vel qui ab alio repudiatam sibi eligunt. Quod Bellarminus addit, *Apostolum duntaxat de eo loqui tempore, quo vir illius fœmina vixerit*, facilem habet explicationem, requirit omnino Apostolus in fœmina ad ministerium Ecclesiæ eligenda castitatem conjugalem, interim non excludit castitatem vidualem, cùm utriusque violatio pugnet cum sexto præcepto atque efficiat, ne fœmina illa fuerit unius viri uxor. Res igitur eò redit, quod Apostolus tales viduas in Ecclesiæ ministerium eligi jubeat, quæ io virginitate, conjugio & viduitate castitatis leges iovioIatas servaverint, qualis fuit Hanna Prophetissa de qua Luc.2.v.36. Spiritus sanctus testatur, quod *vixerit cum viro suo annis septem à virginitate sua.* Sed per iteratas nuptias nec castitas violatur, nec macula quædam viduabus aspergitur, aliàs non possent *in Domino nubere.* 1.Cor.7. v.39. Et quilibet cogitet quàm absurda ex Pontificiorum interpretatiooe sequatur sententia, quod videlicet Ecclesia non debeat eligere illam viduam ac de necessariis illi prospicere, quæ matrimonium bis vel etiam ter repetierit, cùm ipsemet Apostolus jubeat ut viduæ juniores iterum nubant.

365. 2. *Ex tempore*, quo Paulus hæc scripsit: *Nam eo tempore non erat consuetudo neque apud Iudaos, neque apud gentiles, multò minùs apud Christianos, ut unus vir duas simul haberet uxores, proinde quod non fiebat, non erat cur seriò prohiberetur. Quod apud gentiles hoc non fuerit usitatum, satis patet ex eo, quòd in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia plurium uxorum simul. l.1.ff. de his qui notantur infamia. l. neminem C. de incestis nuptiis. l. eum qui ad l. Iuliam. de adulteriis. Quod attinet Christianos & Iudaos ex N.Test. facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ut quis duas uxores haberet, semper enim de conjuge in numero singulari loquitur Scriptura N. Test. Matth.5.v.32.cap.19.v.3.& 29 Luc.14.v.26. 1.Cor.7.v.2.& 27. Ephes.5.v.33. Legimus etiam Luc.1.v.7. Zachariam uxore sterili ad senectutem usque permanente non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore eo licuisset. Scribit quidem Iosephus lib.17. antiquit. cap.2. Herodi Regi novem uxores fuisse, at privati homines etiam apud Iudaos jamdudum desierant plures uxores accipere.* Resp. imò verò & apud geotiles, & apud Judæos tunc temporis licita erat polygamia simultanea. ** Scaliger in notis ad N. Test. *Iudai eo tempore, ut ex Iosepho discimus, aut plures uxores ducebant, aut uni concubinas superinducebant, ut hodie Iudai sub Turcico imperio viventes. Paganos verò concubinas uxori superinduxisse, si coner probare, abutar otio meo. Eas etiam postquam Christo nomen dederant, non dimittebant, adeò ut vetustissimi canones Graci à Tilio editi non admittant Christianum hominem ad Diaconatum, qui concubinam domi aleret. Paulus ergò rejicit hominem à munere Ecclesiastico, qui aut duas uxores haberet, ut Iudai neophyti, aut qui uxorem & concubinam ex paganissimo Christum profitentes. At ii, qui proximè abfuerunt ab atate Pauli quomodo inter-*

*interpretati sunt illa verba μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, id est, ἅπαξ γεγαμηκότα. Quis Grammaticus aut ICtus aut Philosophus hanc interpretationem sine risu audiverit? Grammaticus nunquam concedet dici μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, nisi quamdiu habet unam tantum, tametsi mille alias habuerit? Iurisconsultus negat mortuorum liberorum memoriam prodesse Patri ad jus trium liberorum adipiscendum, censetus patrem trium liberorum esse eum, qui tres superstites habuerit, quamvis viginti antea habuerit. Philosophus ait, τῶν πρός τι sublato altero, alterum tolli. Patri unicus filius è vivis excessit. Non est amplius Pater. Helena à Lycophrone dicitur τριάνωρ, quod Theseo, Menelao & Paridi nupsisset. Quid τριῶν ἀνδρῶν γυνὴ diceretur? minimè. Theseus enim jam mortem obierat, sed Menelao & Paride superstitibus rectè dicitur δύο ἀνδρῶν γυνὴ, sublato Paride in Patriam reversa ἑνὸς γυνὴ ἀνδρός. Quare Episcopum aut Presbyterum nego μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα dici, nisi quamdiu ei una nupta est. Eâdem medio sublatâ: in modo non μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, sed ne γυναικὸς quidem ἀνὴρ dicetur, sublatum enim est alterum τῶν πρός τι. Quâ pace conscientia sua Tertullianus & alii veteres hunc locum interpretati sunt, non dicam contra Apostoli, sed contra animi sui sententiam!*** Alexander ab Alexandro libro 1. genial. cap. 24. & Cœlius libr. 18. antiq. lect. cap. 26. de Persis ac Medis; Plutarchus in Laconicis de Spartanis, testatur, polygamiam apud ipsos in usu fuisse. Strabo libr. 11. Geogr. paulò ultra medium sic scribit. *Memoria proditum est Tapyris* (urbe Parthiæ) *morem esse, ut proprias uxores aliis viris nuptui concedant, cùm duos tresve filios ex eis susceperint, quemadmodum apud nos Cato indigenti Hortensio Martiam concessit secundùm antiquam Romanorum consuetudinem, qualis verò fuerit hæc consuetudo*, exponit Plutarchus in vita Catonis Uticensis, & in vita Lycurgi, Itemque Julius Cæsar libr. 5. de bello Gallico non longè à principio, ubi de Britannis scribit: *Uxores habent deni duodenique inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis.* Julius Cæsar Augusti in Imper. successor, referente Suetonio in ipsius vita cap. 52. legem ferre Ælio Cinnæ Tribuno plebis jusserat, quâ uxores quas & quot quisque vellet ducere liberorum procreandorum causâ liceret. Valentinianus Imperator referente Socrate libro 4. cap. 32. legem publicavit, *licere cuivis duas simul habere uxores.* Quin imò ex illis ipsis legibus civilibus, quas Bellarmin. adducit, colligitur polygamiam tunc temporis fuisse usitatam, quorsum enim aliàs prohiberetur, si non amplius fuisset in usu? De Judæis constat ex Matth. 5. v. 32. & c. 19. v. 3. quod divortia extra casum adulterii apud ipsos usitata fuerint, quodque dimissâ illegitimè priore conjuge, aliam duxerint, priore adhuc vivente. At hæc reverà est polygamia. Josephus libr. 17. antiquit. Judaic. cap. 1. (juxta Græci exempli, & novæ vers. Latin. distinctionem, in antiquan. est cap. 2.) Mos nobis est patrius plures simul uxores habere. Quin imò licitum fuit apud illos plures simul domi suæ habere conjuges. Justinian. Martyr. in Dialog. cum Tryphone pag. 285. *Magistri vestri μέχρι νῦν adhuc usque tempus & quatuor & quinque uxores unumquemque vestrûm habere permittunt, & si quis venustam inspiciens eam expetiverit, cum Jacobi Israelis & aliorum Patriarcharum facta commemorant, tum nihil iniqui agere similia facientes asseverant.* Vixit autem Justinus secundo post Christum natum seculo. Idem sub finem istius Dialogi pag. 291. *Si permissum esset, quamquis vellet, atque ut vellet & quot vellet habere conjuges, quemadmodum faciunt populares vestri οἱ ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν ἄνθρωποι (Iudæi) per terram omnem ubicunque peregrè sunt aut quocunque proficiscuntur, sub matrimonii nomine mulieres sibi copulantes, longè magis id in Davide permissum fuisset.* Hieronymus in Epistola ad Oceanum tom. 2. pag. 321. *Hoc quod dicit, unius uxoris virum potest aliter differi. Ex Iudæis erat Apostolus, prima Christi Ecclesia de reliquiis Israel congregabatur, sciebat lege concessum, exemplo Patriarcharum populo familiare noverat in multis uxoribus liberos spargere. Ipsis quoque Sacerdotibus hujus licentia patebat arbitrium, præcipit ergò, ne eandem licentiam Ecclesiæ sibi vendicent Sacerdotes, ne bina pariter & trina conjugia sortiantur, sed ut singulas uno tempore habeant uxores.* Chrysostomus hom. 10. in 1. Timoth. 3. in princip. pag. 1569. *dicens Apostolus unius uxoris virum ἀμετρίαν prohibet, quoniam apud Iudæos licitum erat καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας.* Idem repetit Theophylactus in illum locum. Theodoretus in 1. Timoth. 3. *Olim & Græci & Iudæi cum duabus, tribus & pluribus uxoribus jungebantur.* Leo primus cap. 46. decretorum jubet deponi, *Sacerdotem qui simul duas uxores acceperit.* Concilii Toletani canon. citatur c. is qui. distinct. 34. *Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tamen ut unius mulieris aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.* Concilium Neocæsariense & Laodicenum prohibent *Presbyteros secundis interesse* nuptiis, quos canones Glossa interpretatur de talibus nuptiis, quæ contrahuntur vivente adhuc priore conjuge, ut agnoscit ipse Bellarm. lib. 2. de Concil. cap. 8. fuit igitur eo tempore polygamia adhuc usitata. Conjecturis, quas Bellarm. affert, parum inest roboris. Quod enim Scriptura de conjuge in numero singulari loquitur, nequaquam probat, polygamiam tunc temporis non fuisse usitatam, quia Spiritus S. loquitur de jure non de facto. Christus & Apostoli ad primævas conjugii leges nos revocare voluerunt. Quòd Zacharias conjugi sterili non superinduxerit alteram, itidem nõ probat, polygamiam tunc non fuisse usitatam, ab illis quę facto & morib. licita sunt, sæpius abstinent moderati, nec existimandum apud Judæos fuisse nullos, qui unâ uxore fuerint contenti licet sterili. Isaacus totos viginti años sterile habens conjugiũ, non tamen Rebeccæ aliã superadduxit conjugem, cùm ut id faceret, multæ essent speciosæ rationes, inter quas familiã ducit promissio de bened. seminis & multiplicatione posteritatis, Gen. 25. v. 20.

366. 3. *Ex autoritate Patrum*, ubi adducit Tertull. lib. 1. ad uxor. Epiph. hæres. 59. Catharorum, Ambros. lib. 10. Ep. 82. Hieron. in enum. cap. 1. ad Tit. Augustinũ l. de bono conjug. cap. 18. Chrys. hom. 3. ad Tit. quorũ sententiis reliquos assentiri dicit. Itemq; Pontifices Romanos. Resp. 1. Genus hoc probandi est secundariũ. Patres loquuntur pro seculi sui consuetudine, nequaquã v. legem aliquã divinam hic statuunt. 3. Quidam ea Patrib. nostram sequuntur interpretationem. De Theod. id cõredit Bellar. in 1. Tim. 3. recensens eorũ sententiam, qui per *unius uxoris virũ* intelligant eũ, q. duas aut plures simul

simul uxores non habet, subjungit. *Videntur recte dicere.* Item, *His consideratis admitto eorum interpretationem.* Tertullian. fuit Montanista. ejus igitur sententiæ hac in parte non est multum tribuendum. Ambros. in comm. 1. Tim. 3. expressè indicat, *non fuisse simpliciter damnatam* in Sacerdotibus digamiam successivam, sed ob honorem Sacerdotii etiam à licitis veteres Sacerdotes abstinuisse. *Quamvis* (inquit) *secundam numero uxorem habere non sit prohibitum, ut tamen quis dignus ad Episcopatum sit, etiam licitum debet spernere propter sublimitatem istius ordinis.* Ac quamvis in literali expositione dicti Apostolici sequatur mores sui seculi, tamen in l. de dign. Sacerd. cap. 4. illud exponit *de spirituali conjugio Episcopi cum Ecclesia*, quod scil. unus Episcopus unam Ecclesiam, nō plures regere debeat. Hieronym. in Epist. ad Oceanum nostram sequitur interpretationem, ut paulò antè vidimus. *Præcipit* (inquit) *Apostolus 1. Tim. 3. ne eandem licentiam* (*plures simul habendi uxores*) *Ecclesia sibi vendicent Sacerdotes, ne bina pariter & trina conjugia sortiantur.* In ead. Epist. disputat, *eum, qui unam uxorem habuit ante Baptismum, eaq; mortua post Baptismum duxit alteram, non esse bigamum*, & adducit exempla plurima talium Episcoporum. *Carterius* (inquit) *Hispaniæ Episcopus homo & ætate vetus & Sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrū priore mortuâ duxit uxorem & arbitraris eum cōtra Apostoli fecisse sententiam, qui in catalogo virtutum Episcopi unius uxoris virum præcipit ordinandum. Miror autem te unum protraxisse in medium, cùm omnis mundus his ordinationibus plenus sit, non dico de Presbyteris, non de inferiori gradu, ad Episcopos venio, quos si sigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminensis Synodi multitudo superetur.* Postmodum obliquè pungit Augustinum, qui in concubinatu ante Baptismum vixerat, & judicabat omninò esse bigamum, qui duas uxores habuit, sive ante Baptismū, sive post Baptismum. *Imputatur* (inquit) *infelicitas conjugis mortuæ & libido meretricia coronatur? Ille si prior uxor viveret, aliam non haberet, eu ut passim caninas nuptias jungeres, quid potes excusare? forsitan timuisse te dicas, ne si matrimonium copulasses, non posses aliquando Clericus ordinari. Ille in uxore optavit liberos, tu in meretrice sobolem perdidisti.* Idem in comm. Tit. 1. *Multi superstitiosius magis quàm verius etiam eos, qui cum gentiles fuerint, & unam uxorem habuerint, quâ amissâ post Baptismum Christi alteram duxerint, putant in Sacerdotio non legendos, cùm utiq; si hoc observandum sit, multò magis ab Episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices ante exercentes libidinem, unam regenerati uxorem acceperint, & multò detestabilius sit fornicatum esse cum pluribus quàm digamum reperiri.* Fatemur quidem Hieron. libr. 1. contra Jovinian. contentionis æstu abreptum per *unius uxoris maritum* intelligere eum, qui post obitum prioris uxoris alteram non duxit, sed quando sedatus est, nostram sequitur interpretationem, quæ etiam ex ipso textu fluit, neque enim dicit Apostolus δεῖ τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι, sed εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, ergò non loquitur de tempore præterito, quod nō debuerit successivè plures habuisse uxores, sed de tempore præsente, quod non debeat simul habere plures quàm unam uxorem legitimam. Ac de Presbyteris dicit, εἴ τις ἐστι *si quis est unius uxoris vir.* Quod si τὸ εἶναι de præterito tempore exponendum esset, eadem ratione inferri posset, eligendum esse eum in Episcopum, non qui sit, sed qui fuerit vigilans, modestus, hospitalis, &c. Chrysost. hom. 2. in Tit. t. col. 1701. *Apostolus hisce verbis, unius uxoris virum primò obstruere cupit ora hæreticis, qui nuptias damnant, ostendens eā rem culpâ carere, imò ita pretiosam esse* τίμιον, *ut cū ipsa etiam possit quispiam ad sanctum Episcopatus solium subvehi: deinde castigat* hoc ipso τοὺς ἀσελγεῖς, *dum non permittit eos* μετὰ δευτέρου γάμου *ad Ecclesiæ regimen assumi. Nam qui* πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν *non conservavit benevolentiam, quomodo is fiat bonus Præses, imò quibus criminibus non subjicietur indies* τινὰ καὶ ἂν ὑποσταίη κατηγορίαν. Loquitur Chrysost. nutante D. Chemnicio in locis p. 2. p. 543. de illis, qui illegitimè repudiata priori alteram ducunt, nequaquam verò de illis, qui de mortua priore alteram ducunt, ut Bellarm. & Lat. Chrysostomi Interpres accipiunt: Nam 1. in repetitis nuptiis post prioris conjugis mortem non est ἀσέλγεια, quæ ubiq; refertur, inter opera carnis & peccata, Rom. 13, 13. 2. Cor. 12. v. 21. Gal. 5. v. 19. &c. 2. per δεύτερον γάμον intelligit nuptias vivente adhuc priore illegitimè repudiata conjuge contractas, ut constat ex hom. 10. in 1. Tim. 3. ubi Judæis peculiariter licitū fuisse contendit δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας, jam verò non solis Judæis, sed etiam Christianis, licitum iterare nuptias de mortua conjuge. ibid. etiam Chrysost. huic suæ sententiæ opponit aliorum interpretationem de Episcopo, qui ἐκ μιᾶς γυναικὸς sit, ergò Chrysostomi sententia ab illa altera est distincta. 3. loquitur de illis nuptiis, quæ habent πολλὴν κατηγορίαν, id quod de secundis nuptiis in Domino contractis dici nequit. Quantum verò huic interpretationi de bigamia successiva tribuendum sit, ex eo patet. Thomas de Aquino (quem Bellarm. unà cum cæteris allegat) disputans de quæstione, *An doctus, pius & idoneus, sed bigamus, & quidem non propriè sed canonicè, h. e. per fictionem juris unicâ viduâ olim ductâ in Sacerdotem aut Episcopum electus promoveri possit*, postquam super 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 1. pro affirmativa validis rationibus, dictisq; Scripturæ disseruerat, tandem contrariū concludit hac solâ ratione, quia *Papa in decretalibus contrarium dixerit ac præceperit*, cujus decreti aliquas rationes subjicit, sed futilissimas à Canonistis assignatas.

367. 4. *Ex consuetudine Ecclesiæ*, quæ ubique & semper hoc observavit, ut bigamos excluderet ab ordinatione. Resp. 1. Tertullian. in libr. de monogamia cap. 12. testatur, hoc non fuisse semper observatum, objicit enim Catholicis successivam Sacerdotū digamiam. *Cur* (inquit) *non erubescunt, quot quot ex digamia præsident apud vos, quando hæc ipsis leguntur, oportet Episcopum esse unius uxoris virum?* Bellarm. excipit, *id vel ex dispensatione esse factum, vel de iis accipiendum, qui alteram uxorem habuerāt ante Baptismū, vel vitio & abusu id esse factū.* sed quicquid sit, manet interim illud, nec ubiq; nec semper in Cathol. Ecclesia id fuisse observatū. 2. Hieronym. in Epist. ad Oceanum testatur, illorum Episcoporum, qui successivè duas uxores duxerunt, unam quidem ante Baptismum, alteram verò post Baptismum, tantum fuisse olim numerū, ut si recensere eos quis velit, Ariminens. Synodi multitudo superetur, ad q̃ Imperatoris jussu ex Oriente & Occidente Episcopi q̃ plurimi convenerunt. Jam v. ex mente Tertulliani, Ambrosii, Innoc., & August., Bellar. illos *verè digamos* esse cēset

sic

sic enim scribit lib.1.de Cleric.cap.23.§.tertia. *Illi qui alteram uxerem habuerant, ante Baptismum à Tertulliano digami censebantur* & cap.24.§.Contrà. *Ambrosius, Innocentius & Augustinus contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas uxores habuit, sive ante Baptismum, sive post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non solvit conjugia & renovat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hac sententia tandem prævaluit & ab universa Ecclesia recepta est.* 3. Bellarmin. ipse concedit §. proximo citato *propter hominum paucitatē fortassè dispensasse Apostolos cum illis, qui ante Baptismum uxerem unam vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismū.* Atqui tales ea ipsius Bellarmini sententia fuerunt verè digami. Ergò non fuit perpetua Ecclesiæ consuetudo successivè digamos arcere ab ordinatione. 4. consuetudo Ecclesiæ non est norma judicandi de interpretatione Scripturæ, sed contrà potiùs Scriptura est norma judicandi de Ecclesiæ consuetudine, absit enim ut cum Bellarmino statuamus libr.1. de Sacramentis cap.26.§. Ex quo: *Clariorem esse Ecclesiæ consuetudinem quàm verbum Dei, & proinde ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum*, cui assertioni opponimus canones qui habentur in Jure Can. dist.8.

CAP. VIII.

De pugnantibus cum Ministerio.

Pugnantia cum Ministerio, 368. De duobus Ministerii Ecclesiastici adjunctis, salario scilicet & conjugio diximus hactenus, ad quod caput adjunctorum & alia *προσκείμενα* referri possent, utpote varia illa charismata, quæ Deus in Ministros ad Ecclesiæ salutem confert, mundi odia ac pericula, quibus in officio suo præ reliquis sunt expositi, requisitæ virtutes in illis, qui ad Ministerium eligendi sunt &c. sed quia de his superius, quantum quidem sufficit, actum fuit, ideò accedimus ad cap.8. de *pugnantibus cum Ministerio*. In Pugnantium censum non solùm referendi sunt *errores* contra sinceram ac sanam doctrinam de Ministerii causa efficiente, materiali, formali ac finali, effectis item ac adjunctis pugnantes, utpote quòd Anabaptistæ & Neophotiniani negant vocationem aliquam peculiarem ad hoc munus requiri, quod Svenckfeldiani negant externum verbi ministerium esse efficax conversionis & salutis organum, quod Donatistæ negant per malorum ministerium verbum prædicatum & Sacramenta dispensata esse efficacia, quod Pontificii negant, Ecclesiasticas personas in conjugio vivere posse, &c. de quibus & similibus erroribus in antithesi cujusq; capitis dictum fuit suo loco, sed etiam *vitia illa*, quæ tum in personis Ecclesiasticis Ministerio fungentibus tum in auditoribus hærent ac Ministerij dignitatem non mediocriter
Vitia. 1. Pastorum. labefactant. In personis Ecclesiasticis ipsis tria potissimum deprehenduntur vitiorum genera, quorum quędam concernunt *officium*, quædam *doctrinam*, quædam verò *mores ac vitam*. 1. Ad primum pertinet *abusus officii & potestatis clavium*, qui potissimum in regno Papali dominatur. Pontifex enim ministerium docendi convertit in imperium politicum ac clavibus abutitur ad stabiliendam suam Tyrannidem & carnificinam conscientiarū, Itemq; ad faciendum quæstum. Tales Petrus vocat *κατακυριεύοντας τῶν κλήρων*, 1. Epist.5.v.5. Paulus *κυριεύοντας τῆς πίστεως* auditorum, 2. Cor.2.v.24.&c. Hûc referenda est *πολυπραγμοσύνη* & *ἀλλοτριοεπισκοπὴ* eorum, qui pedem unum in suggestu, alterum in curia habent, atq; ea quę merè politica sunt, tractare & decidere satagunt. quales Petrus vocat *ἀλλοτριοεπισκόπους*, 1. Epist.4.v.15. 2. Ad secundū pertinent *corruptelæ doctrinæ*, ad quas si accedat pertinacia, degenerant in hæreses. Qui corruptelas illas & hæreses spargunt, ab illis graviter nos præmonent. Christus & Apostoli vocantes illos *Pseudoprophetas*, Matt.7,15. *Pseudochristos*, Marc. 13.v.22. *lupos rapaces*, Matt.7.v.15. *fures & latrones*, Joh.10. v.8. qui per *χρηστολογίας* & *εὐλογίας seducūt corda innocentium*. Rom.16,18. *καπηλεύοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ*. 2. Cor.2.v.16. *δολοῦντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ*. 2. Cor.4.v.2. *Satanæ Diaconos* 2. Cor.11.v.14. *ἑτεροδιδασκαλοῦντας* 1. Tim.6.v.3. *quorum sermo velut gangræna serpit*, 2. Tim.2.v.17.&c. 3. Ad tertium pertinent *vitia morum ac vitæ*, utpote quod aliqui quæstus gratiâ ad hoc munus aspirant, suum in commodum quærunt, & tempore persecutionis Ecclesiam deserunt, quos Christus vocat *μισθωτοὺς mercenarios*, Joh.10.v.12. Paulus *ἐργάτας δολίους*, 2. Cor.11.v.12. qui non auditorts & ipsorum salutem, sed quæ sunt eorum, quærunt, 2. Cor.12.v.14. Item quod vitæ turpitudine, ac gravioribus peccatis quidam sint cooperti, quos D. Apostolus vocat *κύνας & ἐργάτας κακοὺς*, Phil.3.v.2. propter quos *nomen Dei blasphematur* & doctrina Evangelii malè audit, Rom.2.v.24. Distinguendum tamen hoc loço inter ministros *morosos*, qui infirmitatibus humanis ac levioribus nævis sunt obnoxii, & inter *onerosos*, quorum crimina sunt publica, notoria & enormia, quomodo cum utrisq; agendum in cap. de remotione Ministrorum expositum fuit.

369. *Auditorum vitia* Ministerii Ecclesiastici *2. Auditorum.*
dignitati repugnantia sunt duorū potissimum generum. 1. *Contemtus ministerii*, derogatio honoris debiti, salariorū, vel nulla vel parca erogatio, bonorum Ecclesiasticorum in usus peregrinos conversio, &c. Contra tales cōtemtores graviter pronunciat Christus Luc.10.v.16. *Qui vos spernit, me spernit: Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* Itemq; Paulus 1. Thess.4.v.8. *Qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritū suum sanctum in nobis.* Ac Christus, Matt.10.v.10. Luc.10.v.7. ac Paulus 1. Cor.9. multis ostendunt, ministris Ecclesiæ necessariam sustentationem & stipendia ab auditoribus deberi. 2. *Καισαροπαπία*, quâ quidam politico Magistratui absolutum imperium in Ecclesiæ ministros vendicant, constitutionem ministerii ad regalia pertinere censent, pro libitu absq; Ecclesiæ consensu ministros constituendi & iterum repudiandi, arbitratu proprio leges præscribendi potestatem ipsi tribuunt, disciplinæ Ecclesiast. sese subjicere detrectant, Spiritui S. errores & flagitia taxanti capistrū injicere laborant. Tales erant homines antediluviani, de quib. Deus conqueritur, quòd *noluerint Spiritum S.* ministeriū in redargutione peccatorum occupatum ulterius perferre. Gen.6.v.3. Tales etiam erant Sodomitæ, qui conciones Lothi legales pro affectatione cujusdam imperij habebant, Gen.19. v.9. Itemque auditores Jeremiæ, qui Prophetæ in faciem contradicere non erubescebant hisce omninò verbis: *Sermonem quem locutus es, ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te.* Jer.44.v.16. Sed

tales

talescontemtores gravissima tandem manet pœna, ut præter exempla hominum antediluvianorum & Sodomitarum docet notabilis textus 2.Paral.36.v.15. *Mittebat Dominus Deus Patrum ipsorum ad Israelitas per manum nunciorum suorum mane surgendo & mittendo, eò quod parceret populo suo. v.16. at illi subsannabant nuncios Dei, & irridebant sermones ejus, elludebantq; Prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio, &c.*

Hæreticus quis sit? 370. De reliquis personarum Ecclesiasticarum & auditorum vitiis Ministerio adversantibus, ut in specie plura afferamus, non videtur operæ precium, illud solum quod de hæresibus ac hæreticis diximus, uberiore explicatione videtur indigere. αἵρεσις & αἱρετικὸς dicuntur ab αἱρεῖσθαι eligere, præferre, est enim hæresis privata aliqua opinio, quam quis præ dogmate Christiano & fide Catholica sibi amplectendam eligit, eamque pertinaciter defendit, unde Justinianus nov.118. hæreticos opponit iis, qui sunt τῆς καθολικῆς πίστεως & l. Manichęi C. de hęreticis dicitur, quod *hæreticus sit omnis non orthodoxus.* c. hæresis. caus.24. quæst.3. ex Hieronymo. *Hæresis Græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi quisq; eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Hebræi hæreticum vocant שקר *mendacem*, scurram, sicut 2.Pet.3.v.3. dicuntur ἐμπαῖκται, & Psal.1.v.1. לצים *irrisores.* Appellatio Germanica Ketzer deducta est vel à Catharis, quorum hypocrisin studiosè imitantur, vel à קוץ spina, quia Matth.7.v.16. Christus de illis dicit, *nunquid colligunt de spinis uvas?* doctrina ipsorum pungit & angit hominum animas, vel à קצץ *laceravit, discerpsit*, quia Scripturas discerpunt ac depravant, 2.Petr.3.v.16. Quinam verò propriè & specificè loquendo dicendi sint hæretici, accuratâ investigatione opus est, unde Augustin. in præfat. lib. de hæres. ad Quodvultd. *difficile esse scribit definire, quis sit hæreticus.* 1. Pontifex & Canonistæ hæreticum statuunt esse eum, qui *non in omnibus ac singulis Papæ decretis obtemperat.* Gloss. in c. Nulli distinct.19. in verbo prostratus. *Hic videtur quod omnis qui non obœdit statutis Romanæ sedis, sit hæreticus,* illud postea sic limitat, *Qui dicit Romanam Ecclesiam non esse caput, nec posse condere canones, ille est hæreticus.* Lucius Papa in c. ad abolendam extra de hæreticis, sic loquitur. *Universos qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate seu peccatorum remissione matrimonio vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere præsumunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat, & generaliter quoscunq; eadem Romana Ecclesia vel singuli Episcopi per diœceses suas cum consilio Clericorum vel Clerici ipsi sede vacante cum consilio, si oportuerit, vicinorum Episcoporum hæreticos judicarunt, vinculo perpetui anathematis innodamus.* Sic in regno Papali pro hęreticis habentur, qui Biblia legunt in sermone vernaculo, qui feriâ sextâ carnibus vescuntur, &c. Sed hæc regula valde est irregularis, Papæ enim decreta non sunt fidei principia, cùm ex alio principio Scriptura scilicet sacra confirmanda sint. Adde quod Papa sæpè decernat credenda commenta futilia & mendacia. Johan. Aventin. lib.3. annal. Bojor. refert, Episcopum quendam Germanum nomine Virgilium, Mathematicis artibus institutum à Zacharia Papa Romam accersitum & hæreseos damnatum esse, propterea quod *antipodas esse* statuerit. Autor libri Conformit. Francisc. fol. 234. col.3. jussu Pontificis Romani editi hæresin esse dicit, non credere nugacissimis illis de Francisco fabulis. 2. Glossa in c. illi, qui peregrinos caus.24. quæst.3. variis modis hæreticum dici admonet. Uno modo, *Quicunq; est dubius, in fide infidelis est*, ut juxta de hæret. Dubius. Secundo dicitur hæreticus, *omnis Simoniacus* c. Quisquis 1. quæst.1. Tertio, *omnis præcisus ab Ecclesia secundùm quod excommunicatus dicitur hæreticus*, cap. 2. caus.4. quæst.1. Quarto, *omnis qui malè interpretatur sacram Scripturam, est hæreticus*, c. hæresis 24. quæst.3. Quinto modo, *qui novam opinionem invenit est hæreticus*, c. Hæreticus. caus. & quæst. iisdem. Sexto modo, *qui vult auferre privilegium Romanæ Ecclesiæ*, c. Omnes distinct.22. Septimo, *qui transgreditur præcepta sedis Apostolicæ* c. Nulli dist.19. Sed hi modi omnes nondum sufficiunt ad hæresin propriè & strictè sic dictam, ut ex sequentibus apparebit. 3. Quidam hæreticorum nomine cõplectuntur omnes religionis Christianæ & veritatis cœlestis adversarios, sive sint intra Ecclesiã. sive extra Ecclesiã. Gl. d. l. *Quandoq; largè dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei, & secundũ hoc Iudæi & gentiles sunt hæretici.* Atqui hæretici non sunt extra Ecclesiã quærendi, sed in visibili Ecclesia, in quam per initiationis Sacramentũ sunt recepti. Sic de Corinthiis dicit Apostolus 1.Cor.11.v.19. *Oportet esse hæreses inter vos*, ostendens in ipso visibilis Ecclesiæ gremio hęreses enasci, quò etiam pertinet parabola Christi Matth.13. v.24. *Simile est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo*, vers.25. *Cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit*, ex quo apparet, in eodem visibilis Ecclesiæ agro triticum & zizania inveniri. De Antichristo, quem diabolicam apostasiam (& omne genus hæresium) *in se recapitulare*, Irenæus scribit libr.5. advers. hæres. pag.328. disertis verbis prædicit Apostolus, quod sessurus sit *in templo Dei*, hoc est, in media Ecclesia, & ad Ephesinos Episcopos sermone converso pronunciat, Act.20.v.13. *Ex vobis ipsis surgent viri loquentes perversa.* Cõtra v. inter eos, qui *foris sunt*, & eos qui *intus sunt*, disertè distinguit. 1.Cor.5,12. ex quo loco petita est distinctio August. li.1. cõtra Cresconium cap.10. quâ alienos à fide Christiana secernit *in extraneos sive paganos, qui foris, & hæreticos, qui intus Ecclesiam oppugnant*, ac in Enchirid. ad Laurent. cap.4. itidem eos, qui Christianæ fidei contradicunt in duas classes distinguit, *aut enim omnino*, inquit, *à Christi nomine alieni sunt aut hæretici.* Illi rectius dicuntur infideles pagani, Ethnici, &c. juxta phrasin Christi & Apostolorum Matth.6.v.7.18.v.17. 1.Cor.6.v.6. cap.7. v.12.&c. 4. Quidam generali quadam appellatione hæreticum dicunt eum, qui aliquoties de emendatione admonitus nihilominus obtemperare renuit. At hæc significatio est nimis generalis, quia hac ratione omnes pertinaciter immorigeri essent hæretici ac omnes civitates, & domus essent hæreticorum plenæ. In moribus propriè loquendo non est hæresis, sed in doctrina & confessione, unde hæretici sic describuntur, quod *διχοστασίας & scandala contra salutarem doctrinam pariant*, Rom.16.v.17. ac Tertul. de præscript. cap.37 inquit, *Unde extranei & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diversitate doctrinæ, quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut protulit aut recepit.*

cepit. Interim non negamus, vitia morum utpote ambitionem, invidiam, fastum, avaritiam &c. in hæreticis cum errore plerunque esse conjuncta. 5. Quibusdam omnes *schismatici* videntur hæretici, sed si accuratè & propriè loqui velimus, hæretici à schismaticis sunt distincti. Quale verò sit illud discrimen inter hæreticum & schismaticum, exponit Augustinus lib. de fid. & symb. cap.10. *Hæretici* (inquit) *de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant: Schismatici autem dissensionibus iniquis à fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus.* Interim negari nequit magnam esse inter schisma, præsertim inveteratum, & hæresin affinitatem, quamvis enim schisma quandoque oriatur solum, vix tamen invalescit ac vires sumit absque hæresi, neque quisquam ferè discedit à fidei sinceritate, quin sibi asseclas inveniat, etiam ab Ecclesia *veritatis columna* secessionem faciat, inde Hieron. in comment. Epist. ad Gal. scribit ac refertur. Inter. c.24. q.3. *Inter hæresin & schisma hoc interesse arbitror, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma post Episcopalem decessionem ab Ecclesia pariter separantur, quod quidem in principio aliquâ ex parte intelligi potest diversum, ceterum nullum schisma est, nisi sibi aliquam hæresin confingat, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur:* Et Augustinus libr. 2. contra Crescon. cap.7. hæresin vocat *inveteratum schisma.* 6. Quidam hæreticos simpliciter definiunt eos, qui circa fidem Christianam ac Scripturæ interpretationem errant. Impp. Grat. Valent. & Honor. statuerunt, ut hæreticorum numero habeatur, qui *vel levi argumento à judicio Catholicæ religionis ac tramite detecti fuerint deviare* l.2. C. de hæret. (quam definitionem nimis latam esse ostendunt autor bruti fulminis f.131. & Dauth. de Testamentis f.300.) c. Hæresis c.24. q.3. ex Hieronymo: *Quicunq; aliter Scripturam intelligit quàm sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* & c. Hæreticus. causa & quæst. iisdem ex Augustino lib. de utilit. cred. c.1. *Hæreticus est, qui alicujus temporalis commodi & maximè vanæ gloriæ principatusq; sui gratiâ falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur.* (quam definitionem hæretici, ut hoc obiter moneam, in Papistas quadrare latè ostendit Vergerius in scholiis super literas Papæ ad Senatores, Laicos regni Poloniæ) Biel. 4. sent. dist.13. q.2. *Hæresis secundum Occamum* lib.2. Dial. part.1. c.6. *est dogma falsum fidei orthodoxæ contrarium: fides, hoc est, catholica veritas est veritas revelata à Deo vel in se vel in suo antecedente pertinens ad religionem. Pertinet ad religionem, quicquid ad pietatem, h.e. est, cultum Dei, aut ad finem beatitudinis consequendæ ordinatur.* At non omnes qui errant circa fidem vel Scripturæ interpretationem, statim sunt hæretici. Omnes quidem hæretici errant circa fidem, sed non omnes qui errant, statim sunt hæretici, quod August. in præfat. libri de hæresib. ad Quodvultd. sic effert. *Non omnis error hæresis est, quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur sine errore aliquo hæresis esse non possit*, ac alibi scribit: *Errare potero, hæreticus non ero.* Sic quidam Ecclesiæ doctores in interpretandis quibusdam Scripturæ dictis à proprio & genuino eorum sensu aberrant, quos tamen non possumus protinus in censum hæreticorum referre, cùm in hac vita *ex parte cognoscamus, & ex parte prophetemus* 1. Cor. 13. v.9. Videatur August. lib.1. de Genesi ad literam cap.21. & lib.11. de civit Dei cap. 19. ubi ostendit aliud esse à genuino alicujus dicti sensu aberrare, aliud à fidei regula discedere. Præterea quidam errore suo non impugnant directè in ipsum fidei fundamentum, sed retento Ecclesiæ fundamento, quod est Christus in sua persona & officio, *superædificant fœnum ac stipulas*, 1. Cor 3. v.11. & seqq. qualis erat error Cypriani de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis baptizati, error Augustini de infantibus Eucharistiâ cibandis, &c. Tales verò protinus hæreticos deputare haudquaquam convenit, cùm hæretici extra Christum aliud fundamentum quærant, hi verò fundamento vero stipulas erronearum opinionum superædificent. 7. Quidam etiam eos hæreticis annumerant, qui privatos in fide errores fovent, licet eos non disseminent, nec alios in suas partes pertrahere laborent. Sed quamvis tales magno cum animarum suarum periculo errent, propriè tamen & accuratè loquendo hæretici non sunt, illi enim in sacris literis sic describuntur, quod *veniant* ad alios seducendos, Matth.7. v.15. quod *veniant* ad ovile Dominicum ut furentur, mactent ac perdant, Johan.10. v.10. quod *διχοστασίας & scandala excitent*, Rom.16. v.17. quod non ipsi solùm à veritate excidant, sed etiam *aliorum fidem subvertant*, 2. Timoth.2. v.18. quod *errent, & in errorum consortium alios perducant πλανῶντες καὶ πλανώμενοι*, 2. Tim.3. v.13. quod *inducant sectas perditionis*, 2. Petr.2. v.1. quod sint *seductores in mundum exeuntes, & peregrinam doctrinam afferentes*, 2. Johan. v.7. & 10. 8. Denique nisi ad errorem pugnantem contra fundamentum accedat pertinacia, nondum hæresis propriè sic dicta judicari ac dici potest. Neque enim in solo intellectu neque in sola voluntate vitium illud quærendum est. Sed sicut vera ac salvifica fides notitiam in mente, assensum ac fiduciam in voluntate, ita hæresis in intellectu errorem, & in voluntate pertinaciam simul complectitur, inde Tit.3. vers.10. sic describuntur hæretici. *Hæreticum hominem, post unam atque alteram admonitionem devita, vers.11. Sciens, quia subversus est ejusmodi, & delinquit, cùm sit αὐτοκατάκριτος, proprio judicio condemnatus.* Tales 1. Tim.1. v.19. *repulsâ bonâ conscientiâ fidei naufragium fecisse*, ac 1. Tim. 4. v.2. *cauteriatam*, sive cauterio notatam, *conscientiam habere* dicuntur. August. l.18. de civit. Dei c.51. *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid pravumq; sapiunt* (al. sentiunt) *si correpti ut sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt.* Contrà verò, ut idem scribit Epist.162. *Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam nullâ pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audaciâ præsumtionis suæ pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cautâ sollicitudine veritatem, corrigi parati cùm invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*; unde libr. 3. de Baptism. contra Donat. cap.19. tales *errantes*, non autem hæreticos nominare voluit, quæ dicta Augustini citantur in c. dixit &c. Qui in Ecclesia, caus.24. q.3.

371. Ex his omnibus constare potest, ad id, ut quis sit propriè dictus hæreticus, requiri. 1. ut sit persona *in Ecclesiam visibilem* per Baptismi Sacramentum recepta. 2. ut erret *in fide*, sive errorem illum noviter introducat, sive ab alio acce-

ptum amplectatur, (quamvis illud hæresiarchæ hoc verò hæretici proprium videri possit c. Qui aliorum (caus. 24. q. 3. ex Urbano.) 3. ut error directè in *ipsum fidei fundamentum* impingat. 4. ut errori conjuncta sit *malitia ac pertinacia*, per quam etiam aliquoties admonitus nihilominus obstinatè errorem suum defendat. 5. Ut *dissensiones* & scandala *in Ecclesia excitet*, ejusque unitatem scindat. Quomodo verò cum talibus hæreticis agendum sit, distinctè explicandum pro diversa ratione personarum, quibus res est cum hæreticis, quarum quædam sunt *privatæ*, quædam verò *publicæ*. Privatas quod attinet, illis à Christo & Apostolis præcipitur, ut ab hæreticis diligenter sibi *caveant*, Matth. 7. vers. 15. ubi in Græco est προσέχετε, quod singularem in illis vitandis attentionem requirit, ut ab illis *fugiant*, Johan. 10. vers. 5. ut eos *observent, & ab eis declinent* Rom. 16 v. 17. ut orent Ecclesiam liberari ab illis, utpotè *importunis & malis hominibus*, 2. Thess. 3, 2. ut *post unam atque alteram admonitionem eos devitent*, Tit. 3. v. 10. ubi in Græco est παραιτοῦ, quod significat aliquem aversari, repudiare ac prorsus rejicere, ut ne quidem *in domum eos recipiant, nec ave illis dicant*, 2. Joh. v. 10. &c. Quo pertinent illæ obtestationes veterum. Ignat. Epist. 2. ad Trallens. φεύγετε τὰς ἀθέους αἱρέσεις, τοῦ διαβόλου γὰρ εἰσιν εὑρέσεις τοῦ ἀρχεκάκου ὄφεως τοῦ δὲ τῆς γυναικὸς ἀπατήσαντος Ἀδὰμ τὸν πατέρα τοῦ γένους ἡμῶν. Idem Epist. 6. ad Philadelph. Τοὺς μισοῦντας τὸν Θεὸν μισεῖν χρὴ καὶ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτήκεσθαι, οὐ μὴν καὶ τύπτειν αὐτοὺς ἢ διώκειν καθὼς τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν κύριον καὶ Θεὸν, ἀλλ᾽ ἐχθροὺς μὲν ἡγεῖσθαι καὶ χωρίζεσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν. Irenæus libr. 3. contra hæreses cap. 3. p. 171. de Johanne Apostolo refert, quod *in Epheso eum lavare, cùm vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat, cùm intus esset Cerinthus inimicus veritatis*. Ibidem de Polycarpo addit, quod *Marcioni sibi aliquando occurrenti & dicenti, Cognosce nos, responderit, Cognosco te primogenitum Satanæ*. Postea concludit Irenæus. *Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbotenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem*. cap. 4. p. 172. subjungit de barbaris (Germanis, majoribus nostris) quod *si quis annunciasset ea, quæ ab hæreticis adinventa sunt, proprio sermone eorum colloqutus, statim concludentes aures longo longius fugerint, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium*.

Quomodo cum hæreticis agendum.

372. Publicæ personæ vel sunt *Ecclesiasticæ* vel *Politicæ*. Ecclesiasticis personis convenit exemplo Christi hæreticos φιμοῦν, quod est capistro quasi injecto os ipsis occludere, Matth. 22. v. 34. eosque juxta præscriptum Apostoli ἐπιστομίζειν, os illis obturare, hoc est, tales refutationes proferre, ut adversarius, quod specie aliquâ veritatis objiciat, non inveniat, Tit. 1. v. 11. Id verò ut obtineant, oportet Ecclesiæ ministros esse δυνατοὺς τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, Tit. 1. v. 9. quique possint *gladium Spiritus* contra eos vibrare, Eph. 6. v. 17. atque *lupos* hosce ovili Dominico insidiantes in lucem protrahere. Quemadmodum enim (ut habet pulcerrima similitudo Irenæi libr. 1. advers. hæres. cap 35. pag. 91.) *Bestia alicujus in sylva abscondita & inde impetum faciens & multos vastantis, qui segregat & denudat sylvam & ad visionem adduxit ipsam feram, jam non elaboravit ad capiendam, videntes quoniam ea fera est: ipsi enim adest videre & cavere impetus ejus, & jaculari undique, & vulnerare & interficere vastatricem illam bestiam: sic cùm hæreticorum* (qui comparantur *feræ arundinis*, sive in arundine latenti Psalm. 68. v. 31.) *absconditæ in manifestum redigantur, jam non erit necessarium multis destruere eorum sententiam*. Quæ refutatio hæreticorum muneris Ecclesiastici pars est maximè necessaria ac difficilima in hac præsertim effœta mundi senectute variarum hæresium feracissima, quas edomare, & ut pulcerrimè loquitur Justinus in ἐκθ. πίσ. p. 302. *καταβάλλειν τὴν ἀπιστίαν καὶ περικλεῖσαι τὰς θεομάχους γλώσσας sternere infidelitatem ac circumcludere Deo bellum inferentes linguas*, labor est longè gravior quàm is, quem in hydræ capitibus perpetuâ quadam successione repullulantibus Herculea sustinuisse fingitur. Quomodo verò Magistratus politicus hæreticos coercere & possit & debeat, in sequenti expositum dabitur tractatu.

CAPUT IX.

De usu hujus loci.

373. Usus hujus loci est. *Generalis* ac *Specialis*. *Generalis*, 1. διδακτικὸς, ut Ministerii Ecclesiastici necessitatem, dignitatem atque utilitatem agnoscamus, ac Deo pro illius institutione ac conservatione debitas agamus gratias. Quid enim prodesset nobis nasci, nisi per verbi & Sacramentorum ministerium ad vitam æternam contingeret renasci? Quid prodesset nobis opus redemtionis, & alia beneficia per Christum præstita, nisi per verbum & Sacramenta, quorum œconomi sunt Ecclesiæ ministri, eadem nobis distribuerentur? Quid commodi ad nos rediret ex cœnæ magnæ & nuptialis convivii præparatione, Luc. 14. vers. 16. Mat. 22. v. 2. nisi per servos cœlestis patrisfamilias ad eam invitaremur? 2. ἐλεγκτικὸς, ut sinceritatem hujus articuli contra errores Svencfeldianorum, Anabaptistarum, Photinianorum, & quorumvis adversariorum tueamur. *Specialis*, 1. respectu *Ministrorum*, ut consideratâ muneris sui amplitudine ac difficultate seriis precibus divinum auxilium, præsidium & benedictionem implorent, ac verbum Dei purè prædicando, Sacramenta juxta Christi institutionem administrando, clavibus rectè utendo, disciplinam ac bonum ordinem conservando, pauperum curam suscipiendo, ægrotos visitando, ac mores honestè regendo opus faciant Evangelistæ, & ministerium suum impleant, 2. Timoth. 4. vers. 5. seque ipsos studeant probabiles exhibere Deo, operarios ἀνεπαισχύντους, 2. Tim. 2. vers. 15. inque omnibus laboribus, periculis & adversis sese erigant promissionibus de divina gratia, præsidio & auxilio, &c. 2. Respectu *auditorum*, ut debitam Ministerio exhibeant reverentiam, obœdientiam, & sustentationem necessariam, ac pro illius conservatione serias ad Deum quotidiè preces fundant. 1. Thess. 5. vers. 17. *Qui benè præsunt Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina*. Hebr. 13. v. 17. *Obœdite præpositis vestris, & subditi estote illis, ipsi enim vigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri pro vobis*, vers. 18. *orate pro nobis*, &c.

Usus hujus loci.

CAPUT X.

Definitionem Ministerii Ecclesiastici proponit.

Definitio Ministerii Ecclesiastici.

.374. Ex his omnibus colligitur, quod Ministerium Ecclesiasticum sit *officium sacrum & publicum divinitus institutum ac certis hominibus per legitimam vocationem commendatum, ut peculiari potestate instructi verbum Dei doceant, Sacramenta administrent, ac disciplinam Ecclesiasticam conservent ad hominum conversionem & salutem promovendam, Dei verò gloriam propagandam.* Deus, qui sacrum illud & augustum munus instituit, idipsum apud nos inviolatum conservet, ac per illud inter nos sibi perpetuò Ecclesiam colligat, à qua in hac & futura vita rectè agnoscatur, celebretur & glorificetur in omnes nunquam finiendorum seculorum æternitates.

AMEN.

DE MAGISTRATU POLITICO.

I.

Ratio ordinis.

DOctrinam de Ecclesia & Ministerio Ecclesiastico convenienti *ordine* sequitur articulus de Magistratu politico. 1. quia ut *Ministerium Ecclesiasticum* primam, sic *Magistratus Christianus* alteram Hierarchiam sive statum in Ecclesia divinitus ordinatum constituit. 2. quia *Magistratus* non minùs quàm *Ministerium* ob Ecclesiæ collectionem, conservationem & propagationem à Deo est institutus, siquidem illius operâ conservatur tum disciplina externa, tum pax & tranquillitas publica, absque qua Ministerium Ecclesiasticum convenienter munere suo persungi & Ecclesiæ collectio ac propagatio locum habere vix posset, 1. Timoth. 2. v. 2. 3. quia *Magistratus* est veluti θριγκὸς ac septum Ecclesiæ, Psal. 47. vers. 10. nec enim tantùm corpora & facultates nostræ hoc validissimo muro cinguntur, sed etiam Ecclesiæ munimentum præstatur, dum coercetur rabies eorum, qui omnia sacra eversa cupiunt, ut suis cupiditatibus liberè indulgere possint. 4. quia Magistratus pius & Christianus est Ecclesiæ *nutritius* Esaiæ 49. vers. 23. *erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* Ut Bethlehema præsepium Christo nascenti præbuit, sic politiæ exhibent hospitium Ecclesiæ. 5. quia Dei bonitas non minùs elucet in beneficiis, quæ per Magistratum humano generi præstat, quàm in hominis, quæ per Ministerium Ecclesiasticum eidem confert. Propter peccatum protoplastorum non solùm spiritualibus & æternis futuræ vitæ bonis, sed etiam corporalibus & externis hujus vitæ commodis genus humanum excidit, sed Deus ex miranda & nunquam satis prædicanda benignitate propter Filii intercessionem non illa solùm, sed etiam hæc restituit ac reparavit, ac media illis conservandis ordinavit, inter quæ eminet politicus Magistratus.

Magistratus & Ministerii convenientia.

2. Quid quòd in multis Magistratui politico cum Ministerio Ecclesiastico *convenit.* Conveniunt enim 1. *genere proximo.* Ministerium Ecclesiasticum est potestas, Magistratus politicus itidem est potestas. 2. *causa efficiente principali,* quæ est Deus utriusque ordinis autor & conservator. 3. *subjecto remoto,* utraque potestas ab hominibus administratur. 4. *causâ finali genericâ,* utraque enim potestas ad Ecclesiæ collectionem, conservationem ac propagationem, itemque ad Dei gloriam ordinata est. Mutuas etiam sibi tradunt operas. Ministerium Ecclesiasticum in temporalibus indiget curâ ac defensione Magistratus politici, ac vicissim Magistratus in spiritualibus æternam salutem concernentibus indiget operâ Ministerii. Sine Ecclesiastico Ministerio commodè quidem, at non piè; sine politica potestate piè quidem, sed non commodè vivi potest.

& Differentia.

Interim tamen *differunt* 1. *causa efficiente instrumentali & mediatâ,* quia per alios vocat Deus ad Ministerium, per alios ad Magistratum. 2. *formâ.* Potestas politica est ἀρχικὴ καὶ δεσποτικὴ prætoria, potestas Ecclesiastica est διακονικὴ ministratoria. Illa habet autoritatem condendi novas leges cum jure Naturæ nequaquam pugnantes, hæc verò ad præscriptum legum divinarum est astricta. Illa armata est gladio corporali, hæc verò spirituali, verbo scilicet & clave ligante ac solvente. 3. *subjecto proximo,* aliæ enim personæ funguntur Ministerio Ecclesiastico, aliæ verò Magistratu politico, neque enim *convenit unum habere duplicem professionem,* scribit Ambrosius in comment. 2. Timoth. 4. *objecto,* Potestas Ecclesiastica occupatur in rebus spiritualibus ad salutem consequendam immediatè spectantibus: politica verò in rebus corporalibus & externis ad salutem consequendam indirectè ac mediatè duntaxat spectantibus. 5. *effectu.* Per ministerium Ecclesiasticum dispensat Deus beneficia spiritualia, remissionem peccatorum, tranquillitatem conscientiæ internam, donationem Spiritus sancti, & vitam æternam. Per Magistratum politicum conservat pacem & tranquillitatem externam, administrat justitiam civilem, defendit facultates, famam & corpora nostra atque externum Ecclesiæ munimentum præstat. 6. *modo executionis & administrationis.* Minister Ecclesiæ non per quæstiones violentas & tormenta, sed per prædicationem legis in delicta inquirit, secus agit Magistratus politicus. Minister Ecclesiæ verbo, excommunicatione & clavis ligantis usu coercet delinquentes atque arguit etiam interiora delicta, & absconditam cordis immunditiem:

Principes, Dan. 4. v. 33. c. 5. v. 1. quos partem imperii obtinuisse, patet ex Dan. 6. v. 7. & pro שָׂרִים Principes 2. Paral. 36. v. 18. Prov. 8. v. 16. Esai. 34. vers. 12. &c. Alex. Aphrod. in Topic. ὁ τιμῆς ἀξιούμενος παρὰ βασιλέως ἢ παρὰ μεγιστάνων. Suetonius in vita Calig. & Cornelius Tacitus dixerunt Latinè itidem *Megistanes*. οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀρχαὶ dicuntur παρὰ τὸ ἄρχειν, quod est imperare, mandare, edicere.

Politia. 7. Magistratus Politicus dicitur à politiis. Politia ἀπὸ τῆς πόλεως dicta plerunque notat regimen sive administrationem Reipublicæ, ab Aristotele libr. 3. politic. cap. 4. dicitur πόλεως τάξις. Isocrat. πᾶσα πολιτεία ψυχὴ πόλεώς ἐστι, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις. Politica est *civilis scientia*, ut subintelligatur δύναμις vel τέχνη, *peritia Reip. administrandæ & ars justam politiam instituere & administrare docens*. Plato. ἡ πολιτικὴ ἐστιν ἐπιστήμη καθ' ἣν αἱ πόλεις εὖ οἰκοῦνται. Πόλις civitas (dicta tanquam civium unitas) tum pro urbe muris cincta vicisq; & ædificiorum serie distincta, tum pro ipsis civibus usurpatur, quæ posterior significatio est ipsi maximè propria, *non enim in parietibus aut in muris, sed in ipsa hominum multitudine posita est civitas*, ut loquitur Pompejus apud Dionem, cum quo congruit illud Thucyd. libr. 7. Hist. pag. 260. ἄνδρες γὰρ πόλις καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί. Respectu hujus posterioris significationis definitur ab August. libr. 19. de civit. D. cap. 23. quod sit *cœtus multitudinis juris consensu & utilitatis communione sociatus*. Ex pluribus hominibus simul habitantibus familiæ, ex pluribus familiis pagi, ex uno vel pluribus pagis urbes originem duxerunt. Cùm enim homines per conjugium multiplicati vicinis inter se locis propter commoditatem ac sociabilitatem Naturâ insitam habitarent, ex pluribus familiis simul collectis orti sunt vici, à via sic dicti, sive pagi à Græco πηγὴ Doricè παγεὶ, qui fons est Latinis, unde pagani dicti eodem & communi fonte utentes, sed in agris absque muro cingente habitantes. Post multiplicatis familiis propter metum tum hominum tum ferarum urbes extrui, & muris circumcingi cœperunt, dictæ ex eo, quod *olim in orbem circumducerent aratrum, dum mœnia urbis primum designarent*, teste Varrone, & ex eo Cæl. Rhodigin. libr. 14. antiquit. cap. 1.

2. ὁμωνυμία. 8. Circa ὁμωνυμίας observandum, quod nomen Magistratus dupliciter sumatur. 1. *abstractè* pro ipsa potestate & autoritate, quâ divinitus instructi sunt, quibus regimen est commissum, unde vulgatæ illæ apud Ciceronem formulæ, *gerere Magistratum, inire magistratum; fungi Magistratu, abire Magistratu*. *Magistratus.* Livius ex Demosthene dicit. *Magistratus ostendit virum*; ἡ ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσι. In hac significatione semel duntaxat in codice Biblico usurpatur. 1. Maccabæor. 8. vers. 16. *Romani committunt uni homini Magistratum suum per singulos annos dominari universa terra, & omnes obediunt uni*, ubi intelligitur *Dictatura*, suprema illa potestas in Senatu populoque Romano. 2. *concretè* pro personis, quæ gerunt Magistratum & potestate imperandi sunt instructæ. Cic. 1. Offic. *Est proprium munus Magistratus, hoc est eorum, qui cum imperio sunt, intelligere se personam gerere civitatis, debemus ejus dignitatem & decus sustinere, servare leges, jura describere, & fides sua commissa meminisse*. Hæc significatio in sacris literis est frequentissima Esdr. 9. vers. 2. Nehem 2. v. 16. Jerem. 51. v. 23. Luc. 22. vers. 11. &c. Pari ratione vox ἐξουσίας accipitur. *ἐξουσίας.* 1. *abstractè*. Luc. 4. vers. 6. *dabo tibi* τὴν ἐξουσίαν ταύτην, hoc est, τὰς βασιλείας, ut ex vers. 5. colligitur. Luc. 19. vers. 17. *habens* ἐξουσίαν *super decem civitates*. Luc. 23. vers. 7. ἐκ τῆς ἐξουσίας Herodis. 2. *concretè*. Matth. 8. v. 9. εἰμὶ ὑπὸ ἐξουσίαν. Luc. 7. v. 8. ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος. Rom. 13. v. 1. *Omnis anima subdita sit* ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις, ubi non sine gravi consilio Apostolus abstractivâ locutione uti voluit, ut ostenderet subditos non debere ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium & ad potestatem, quâ divinitus sunt instructi. Quos enim Apostolus hoc loco vocat ἐξουσίας, eos Christus appellat ἐξουσιάζοντας. Luc. 22. vers. 25. Πολιτεία in abstracto significat 1. *statum Respublica*, ut quando Philosophus dicit libr. 8. polit. cap. 10. πολιτεῖαι ἐστιν εἴδη τρία, & postca, εἰσὶ δ' αἱ μὲν πολιτεῖαι, βασιλεία δὲ καὶ ἀριστοκρατία καὶ ἡ δημοκρατία. *πολιτείας* 2. *regimen & administrationem Respublica*, ut quando idem asserit, πολιτείαν εἶναι βίον τῆς πόλεως. 3. *jus civitatis in Republica*, quod aliàs vocatur πολίτευμα. Act. 22. v. 28. πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. Huc referri etiam potest illud Apostolicum Eph. 2. vers. 22. *abalienati à politia Israelis*. 4. *institutum ac rationem vitæ quamcunq;*. Sic apud Basilium ἡ κατὰ Θεὸν καὶ ἡ κατ' εὐαγγέλιον πολιτεία dicitur piorum conversatio referente Budæo p. 766. Et ἀποστολικὴ πολιτεία apud Suidam. *In concreto* significat *cœtum hominum*, certo jure & ordine consociatorum.

9. συνωνυμία. 9. Ad Synonymiam pertinent appellationes *Hebrææ, Græca, & Latina*, quarum quædam sunt *propria*, quædam verò *metaphorica*, quædam ipsis tribuuntur *ratione causa efficientis*, quædam respectu *forma*, quædam respectu *finis & officij*, quædam ratione *adjunctorum, &c.* Hebræis dicuntur 1. אֲדֹנִים *Domini*. Gen. 45. v. 8. Esa. 22. v. 18. ab אֶדֶן basis, quod instar basis aut columnæ sustentent politiam. *Appellationum 1. Hebraicarum. 1. Propriarum.* 2. אַדִּירִים illustres, magnifici, sublimes, Jud. 5. v. 25. 2. Paral. 23. v. 20. Jerem. 14. v. 3. 3. אֲחַשְׁדַּרְפְּנִים magnates. Esth. 3. v. 12. c. 8. v. 9. Daniel. 3. vers. 28. &c. Est vox septem literarum in singulari, composita ex אֲחַשׁ magnus, דַּר manens & פָּנִים facies, Principes magni, qui semper manent apud Regem, ejusque faciem vident. 4. אֵילִים *fortes*, penes quos est facultas aliquid faciendi. Exod. 15. vers. 15. Job. 41. v. 16. Ezech. 31. v. 11. 5. אַלּוּפִים *Ductores, Principes, Duces*, qui non sunt coronati ut Reges. Genes. 36. vers. 15. ab אֶלֶף millenarius, mille viri, quia populus Judaicus oppidatim distributus erat in chiliades seu millenarios, hinc, quod Mich. 5. v. 2. dicitur בְּאַלְפֵי *in millibus Juda*, ἐν χιλιάσιν id Matth. 2. vers. 6. redditur, ἐν τοῖς ἡγεμόσιν *inter duces*. 6. גְּדוֹלִים magni, magnates. 2. Sam. 3. vers. 38. שַׂר וְגָדוֹל & magnas cecidit. Targ. שַׁלִּיט & princeps. 2. Regum 10. vers. 22. apud גְּדוֹלֵי הָעִיר magnates urbis, quorum magna est autoritas & potentia. Jerem 52. vers. 13. & omnem domum הַגָּדוֹל magnatis, combussit igni. Targ. בָּתֵּי רַבְרְבַיָּא domus magnatum, à rad. גדל magnus fuit, quod refertur tùm ad quantitatem, tùm ad qualitatem. 7. מוֹשְׁלִים *dominatores, domini*. à rad. מָשַׁל dominatus est, authoritatem, potestatem, & jus habuit in rem vel personam aliquam. 1. Regum 4. v. 21. 2. Paral. 7. v. 18. 8. מְלָכִים *Reges*, quod nomen usurpatur vel γενικῶς pro quovis dominatore, qui

vel ditioni, vel urbi alicui cum imperio præest, vel *αὐθέντης*, pro eo qui summam habet potestatem non solùm in subditos, qui merè & absolutè tales sunt: sed etiam in proceres Regni, qui limitatè sunt subditi, & partem aliquam imperii obtinent. Genes. 14. vers. 2. & 18. ex quo loco intelligitur, Reges eo tempore dictos fuisse, qui vel uni duntaxat urbi imperarunt, cum illis, qui nostro tempore dicuntur Reges, nullâ ex parte respectu potentiæ comparandi. 9. נְגִידִים *duces, capitanei, antistites*, 1. Samuel. 9. vers. 16. 2. Paral. 32. vers. 22. נָגִיד dicitur is, qui populo in rebus tàm politicis quam ecclesiasticis præstat, à rad. נָגַד nunciavit, eò quod populus ad illum omnia referat, eumque in omnibus respiciat. 10. נְדִיבִים Job. 12. vers. 21. Psal. 47. vers. 10. 106. vers. 40. à rad. נָדַב spontè & liberè largitus est, fuit beneficus, eò quod Principes sese *beneficos & liberales* exhibere debeant, unde & Christus eos vocat *Evergetas*, Luc. 22. v. 11. נְסִיכִים Principes *constituti & ordinati*, à rad. נָסַךְ perfudit aliquo liquore, constituit, inautoravit, eò quod Reges unctione inaugurabantur. Jos. 13. v. 22. Psal. 83. vers. 11. Ezech. 32. v. 29. 12. נְשִׂיאִים *primates, prælati*. à rad. נָשָׂא elevavit, sustulit, eò quod fiot super alios elevati & evecti. Genes. 25. v. 16. cap. 34. vers. 2. 13. סְגָנִים *magnates, præpositi, præfecti*. Nehem. 4. vers. 19. Jer. 51. v. 57. Dan. 3. v. 28. cognationem habet cum rad. שָׂגָה multiplicatus, auctus fuit. 14. סְרָנִים Judic. 16. v. 5. 1. Regum 6. vers. 4. ita appellarunt Phœnices suos *Principes*, sicut Hebræi eos שָׂרִים & Persæ *Satrapas vocabant*. Jos. 13. v. 3. Quinque erant Principes Philistæorum, videlicet juxta quinque urbes celebriores, quas rexerunt, utpote Asdod, Gazza, Gad, Ascalon, Ekron. 15. פַּחוֹת *Duces, Principes*, 1. Reg. 10. vers. 15. 2. Paral. 9. v. 14. פֶּחָה vox est peregrina Assyriis, Syris, Chaldæis & Persis communis, significans ducem, præfectum, terminatione fœmininâ, sed significatione masculinâ. Ex Hagg. 1. vers. 14. colligitur, eos, qui post Babylonicam captivitatem fuêre dominati, non fuisse dictos מְלָכִים reges, sed פַּחוֹת Duces, quia erant sub potestate gentium. 16. פְּקִידִים *præfecti, præpositi*, usurpatur de inferioribus Magistratibus sive Officialibus, quibus quædam præfectura est commissa. Gen. 41. vers. 34. Num. 31. vers. 14. Esa. 60. v. 17. 17. קְצִינִים *capitanei, gubernatores*, Esai. 1. vers. 10. cap. 22. v. 3. à nomine קָצֶה extremitas, quia in principio & fine negotii gerendi tales præstò esse oportet. 18. רַבְרְבִים *optimates, magnates*, Dan. 4. vers. 33. cap. 5. v. 1. à rad. רבב multiplicatus, auctus, magnus fuit. 19. רוֹזְנִים *Principes*, qui proximum habent gradum post Regem. Consiliarii. Jud. 5. vers. 3. Psalm. 2. v. 2. Prov. 10. vers. 16. Quidam Hebræi deducunt à רָזָה *emaciavit*, quod Rex aut Princeps sine subditis macie atteratur, vel quod Consiliarii habeant gracilem intellectum & subtilem in judicandis causis. Quidam à רָז in plural. רָזִין *secretum, arcanum*, deducunt, quod illis secreta imperii concedantur: sed quia רָז est Chaldaicum, ideò vix potest commodè ab eo deduci. 20. שֹׁטְרִים *præfecti*. Deut. 16. v. 17. cap. 20. vers. 9. LXX. reddiderunt *γραμματοεισαγωγεῖς*, de quorum officio dicemus inferiùs. 21. שַׁלִּיטִים *Domini, præfecti, principes, dynastæ*. Genes. 42. vers. 6. Daniel 2. vers. 10. à rad. שָׁלַט *dominatus est, potestatem habuit, autoritate polluit*. Chald. שִׁלְטֹנִים ex quo Saraceni Reges suos vocant *Sultanos*, sicut Ægyptii *Pharaones* ac *Ptolemæos*. Pharaonis nomen in Ægypto omnibus Regibus commune fuisse, testantur August. libr. 16. de Civit. Dei cap. 45. *Nomen Pharaonis* (inquit) *in Ægypto omnium Regum fuit*, & Hieronymus, libr. 9. in Ezech. *Pharao apud Ægyptios nomen est Regiæ dignitatis*, sicut apud Amalekitas *Agagi*, ut monet Moses Gerundensis. Numer. 24. vers. 8. post Alexandrum *Ptolemai*, apud Romanos *Cæsares & Augusti*, apud Philisthæos *Abimelech*, &c. originem appellationis exponit Ludov. Vives in Comment. August. d. l. *Pharaones dicti sunt quasi Pharones a Pharo insula è regione Alexandriæ, olim Carpathos dicta, ubi regnavit Proteus*. 22. שֹׁפְטִים *Judices*. Exod. 2. v. 14. Mich. 5. v. 1. Jud. 2. v. 16. à rad. שפט *judicavit, imperavit*, jus dixit & executus est bonos defendendo, malos puniendo. 23. שָׂרִים & פָּרִים *Principes, Domini*. 2. Sam. 19. v. 6. Esa. 3. v. 4 cap. 49. v. 23. ** 24. שָׁלִישִׁים *Duces* LXX *τριστάτας* Exod. 14. v. 7. Rad. שׁלשׁ in Piel *tertiavit, tertiò fecit*, hinc שָׁלִשׁ & שָׁלִישׁ magnus *dux, princeps, triumvir*, sic dictus ut quidam volunt, quòd tertius à Rege, ut primò sit מֶלֶךְ *Rex*, post משנה *secundus* & post hunc שָׁלִישׁ à Rege *tertius*. Alii alias afferunt derivationes. vid. Hieron. in cap. 23. Ezech. ** Fuerunt autem in populo Israelitico varii Principes, de quibus dicemus inferius, quando species Magistratuum enumerabimus.

10. Metaphoricæ ac periphrasticæ appellationes sunt, quod vocantur 1. אֱלֹהִים Dii. Ex. 22. v. 28. אלהים *non maledices*, quod *ἐξηγητικῶς*, sic exponitur וְנָשִׂיא *& elevato in populo tuo non maledices*. Ibid. vers. 8. *accedet Dominus domus* עַד הָאֱלֹהִים *ad Deos sive judices*. Psal. 82. v. 1. *Deus stans in congregatione Deorum*. v. 6. *Ego dixi. Vos dii estis*. Vox Elohim usurpatur tum *pro vero Deo* propter personarum pluralitatem Genes. 1. vers. 1. cap. 20. v. 13. Deuter. 5. v. 26. &c. tùm pro *idolis*, quæ vana superstitio in locum Dei evehit. Jos. 23. v. 16. Esai. 36. v. 18. tùm pro *Angelis*, quorum operâ Deus utitur in operibus suis perficiendis. Psalm. 86. v. 8. *Non est similis tui* בָאֱלֹהִים Targum בְּאַנְגְלֵי מְרוֹמָא *inter Angelos excelsos*, tùm denique pro *hominibus magnis & divinis*, dignitate præstantibus, notitiam Dei habentibus, ejusque in terris vicariis, ut sunt Principes, Prophetæ & judices, Exod. 21. vers. 6. cap. 22. v. 27. Psal. 82. v. 1. Quidam huc referunt Psal. 138. v. 1. *Psallam tibi coram Elohim*, ubi etiam de Angelis accipi potest. Ambros. l. 5. de fide cap. 5. *Deus secundùm Scripturas aut verus est Deus ut Pater, Filius & Spiritus S. aut nuncupativus ut Angeli, judices: aut falsus, ut dæmones & simulachra*. Dicuntur autem Elohim, 1. quia *sermo Dei ad eos factus est*, ut exponit Christus Joh. 10. v. 35. hoc est, quia divinitus sunt vocati ad officium illud divinum, ut in imperio administrando sint Dei in terris vicarii. 2. quia *non hominis sed Dei judicium administrant*, Deut. 1. v. 17. 2. Paral. 19. v. 6. 3. quia *Deus ipsis adest* in negotiis imperii & judicii gerendis. Psalm. 82. v. 1. 2. Paral. 19. v. 6. Justin. in qq. & resp. ad orthod. q. 142. p. 78. *Et Angelis & hominibus propter commissum sibi munus datum est obtinere Dei & dignationem & appellationem τὴν τάξιν καὶ τὴν προσηγορίαν, quo munere obito desinunt vocari Dii, Principes dixit Deos proto, quod est, dedi vobis honorem, dignitatem & appellationem meam ἡμὴν καὶ τάξιν καὶ κλῆσιν, itaq; perinde judicate populum, ac si ego ipsi judicarem*. Divinitas ergò principum ac judicum non quærenda est in ipsorum

perso-

personis, quæ sunt unà cum reliquis hominibus humanæ fragilitati obnoxiæ, sed 1. in eo cujus sunt ministri, & à quo ad illam sublimitatem sunt evecti. 2. in ipso imperandi ac judicandi munere, quod ob sapientiam, justitiam & æquitatem verè divinum. 3. in fructu & effectu hujus muneris, cui tranquillitatem publicam, quæ est beneficium verè divinum, maximè debemus. Observandum verò, quando Magistratui nomen Dei tribuitur, id non fieri absolutè, sed certâ cum *limitatione* & respectu, nec propriè sed *figuratè* & nuncupativè. Sic de Mose dicitur Exod. 4. v. 16. *Tu eris ipsi* (Aharoni) לאלהים *in Deum.* Targ. לְרַב *in principem* cap. 7. vers. 1. *Ecce constitui te Deum Pharaonis*, ubi Moses non simpliciter & absolutè, sed κατά τι respectu Aaronis & Pharaonis dicitur Deus, & quidē *constitutus* sive factus Deus propter divinam autoritatem ac potestatem, qua erat munitus. Iren. libr. 3. cap. 6. pag. 17. *Cùm eos qui non sunt Dei, Scriptura nominat, non in totum ostendit illos Deos, sed cum aliquo additamento & significatione, per quam ostenduntur non esse Dei.* ibid. p. 176. *Moses homo Dei existens, Deus* (inquit) *datus est ante Pharaonem, non autem verè Dominus appellatur, nec Deus vocatur à Prophetis, sed fidelis Moses famulus & servus Dei dicitur à Spiritu, quod & erat.* Gregor. homil. 8. in Ezech. *Deus in Scriptura sacra aliquando essentialiter, aliquando nuncupativè dicitur, licet enim cùm Deo communicemus in multis nominibus & operationibus, in essentia tamen nunquam communicamus, hinc Moses ait: Deus tuus Deus unus est:* inde est quod Apostolus distinguit inter verum Deum, qui est unus, & inter λεγομένους θεοὺς, qui sunt multi 1. Corinth. 8. vers. 5. & 6. inter eum qui est φύσει θεὸς, & eos qui θέσει Gal. 4. v. 8. constitutione & nominis participatione sic vocantur.

11. 2. בְּנֵי עֶלְיוֹן *Filij excelsi* sive Dei, quia Deus est *excelsus super omnem terram & valde exaltatus super omnes Deos*, Psalm. 82. v. 6. *Ego dixi Dij vos & filij excelsi vos omnes.* Psal. 89. v. 7. *Quis in cœlo æquabitur Domino, assimilabitur Domino* בְּנֵי אֵלִים *in filiis Deorum.* Targum, Symmachus & Aquila huc etiam referunt locum Genes. 6. v. 2. *Filij Dei viderunt filias hominum*, quia Targum reddidit בְּנֵי רַבְרְבַיָּא Symmachus & Aquila υἱοὶ δυναστευόντων, sed circumstantiæ textus, præsertim quod conjugium inter filios Dei & filias hominum inter scelera, propter quæ diluvium fuit immissum, connumeratur, manifestè ostendunt, per *filios Dei* hic intelligi posteros sanctorum Patriarcharum, qui cum *filiis hominum*, id est, Cainitarum progenie à vera Ecclesia alienâ conjugium inierunt. August. 15. de Civit. Dei cap. 23. *dicuntur filij Dei, vel quia olim tales fuerant, vel quia majores ipsorum, ex quibus oriundi erant, hanc appellationem obtinuerunt*, constat enim ex Suida, Sethum inter homines Deum appellatum fuisse. Cainitarum filiæ dicuntur filiæ אדם ut significetur, ipsas gessisse imaginem illam, secundùm quam Adamus primus generis humani parens liberos genuit, non autem fuisse Spiritu Dei regeneratas. Posset tamen Chaldaica paraphrasis hoc sensu accipi, non quòd absolutè & per se peccatum fuerit, quòd filii Dynastarum ignobiles in conjugium asciverint, ut Rabini nugantur, sed quod magnatum ac principum liberi suâ potentiâ freti quasvis oppresserint, & vagam libidinem exercuerint. Dicuntur autem Magistratus filii Dei, non quod Naturâ sint tales, quo sensu solus Christus filius Dei unigenitus, proprius ac naturalis dicitur Johan. 1. vers. 14. cap. 5. v. 18. Rom. 8. v. 32, nec quòd sint filii Dei adoptivi, quo sensu verè pii & credentes tales dicuntur Johan. 1. vers. 12. Rom. 8. vers. 16 1. Johan. 3. v. 2. &c. Sed propter eminentiam, autoritatem ac potestatem, quam præ promiscua hominum multitudine obtinent. Quidam addunt, Magistratum id nominis sortiri ex eo, quod sit Deo carus & acceptus, ut eum filiorum loco habeat, sed quia in illo Psalmo propter abusum potestatis reprehenduntur, ideò non potest absolutè & simpliciter dici, quod Deus omnes Magistratus etiam impios paterno amore, ut filios suos amplectatur, sed in generali duntaxat amoris paterni significatione, juxta quam omnes homines ob beneficia ad articulum creationis pertinentia dicuntur Dei filii, & Deus dicitur ipsorum Pater. Malach. 1. vers. 10. sic ergo Magistratus dicerentur Dei filii, quia Deus præ reliquis plura beneficia corporalia in illos contulit. Huc pertinet, quod Magistratui tribuitur nomen *Angelorum*, qui & ipsi dicuntur filii Dei. Job. 1. vers. 6. cap. 38. vers. 7. Quemadmodum enim beati illi Spiritus ideo dicuntur Angeli, quod Deus ipsorum legatione & officio in perficiendis operibus suis utitur: sic Magistratus etiam dicuntur Angeli, quia Deus eorum opera in administrandis mundi imperiis, in defendendis bonis & puniendis malis utitur. Adde quòd splendore, autoritate ac majestate cœlestes illos Angelos repræsentent, ac sapientia, bonitate, justitiæ amore illos imitari debeant, 2. Samuel. 4. vers. 17. *Sit nunc verbum Domini mei Regis ad requiem, quia sicut Angelus Dei es, sic Dominus meus Rex, ut audiat bonum & malum.* vers. 20. *Dominus meus sapiens secundum sapientiam Angeli Dei.* 2. Sam. 19. v. 27. *Dominus meus Rex, sicut Angelus Dei.*

12. 3. אֲבוֹת *Patres.* Genes. 41. vers. 43. cùm Joseph nunciaretur gubernator Ægypti, qui Regis locum obtinere debeat, præco ante ipsum clamavit *Abrech.* LXX. in versione illud prorsus omiserunt. Rabini quidam exponunt verbaliter & præconi tribuunt, ac si esset Imperativus in Hiphil, *Flecte genua* per ἀντίστοιχον א pro ה qualis permutatio occurrit Num. 1. v. 50. Esa. 63. v. 3. Jer. 25. v. 3. Alii existimant esse futurum in Kal, q. quilibet obvius clamasset, *Flectam genua*, cùm videret, Josephum in tantum honoris fastigium evectum. Utraque expositio deducit hoc verbum à rad. בָּרַךְ quod inter alia significat *genu flectere.* Onkelos, Jonathan Ben Uziel & Targum Hierosolymitanum dividunt in אַב q. patrem & רַךְ quod מַלְכָּא Regem sive regnum significare volunt, quod ex parte etiam secutus videtur Lutherus in versione Germanica. Hieronymus in tradit. Hebraicis super Genesin tom. 3. p. 390. componit ex אָב *pater*, & רך *mollis*, ut Abrech sit tener ac mitis pater. Gen. 45. vers. 8. dicit ipse Josephus. *Dominus me constituit patrem Pharaonis*, inde in voce Abimelech, (quæ fuit communis omnibus Regibus Philistinis, teste Hieron. l. 9. in Ezech. quod etiam constare potest ex cap. 21. & 26. Gen.) nomen *Patris* ac *Regis* pulcerrimè conjunguntur, Jud. 5. v. 7. Debora, quæ judicabat populum Israeliticum, vocatur אם *mater in Israel* ac 1. Sam. 24. v. 12. Davidita alloquitur Saulem: *Pater mi Rex.* 1. Sam. 12. v. 15. *erat manus Domini in vobis & in patribus*, id est, principibus vel magnatibus vestris LXX.

2. Filii excelsi.

ἢ ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν R. D. *in Rege & magnatibus vestris.* Job.29 v.16. dicit Jobus, quem regio munere fuisse functum, plurimi non sine probabili conjectura censent. *Pater eram pauperum.* Ideo autem Magistratui patris appellatio tribuitur, quia ut Xenophontæum illud docet, *bonus Princeps non differt a bono patre.* οὐδὲν διαφέρει ἄρχων ἀγαθὸς ἀγαθοῦ πατρὸς. lib.8. παιδ. admonet, igitur hæc appellatio Magistratus, ut paternam dilectionem subditis præstent. Ut pater amat, fovet, defendit, nutrit ac curat liberos, sic bonus Princeps suos subditos. Ostendit etiam hæc appellatio, Magistratûs honorem in quarto Decalogi præcepto à subditis requiri, &c.

4. Capita. 13. 4. רָאשִׁים capita Num.1.v.16. cap.17. v.2. *Capita tribuum.* Num.14.v.4. *Dabimus* רֹאשׁ *caput* LXX. ἀρχηγὸν *constituamus principem & revertemur in Ægyptum.* Jud.11.vers.7. *eris nobis* לְרֹאשׁ in cap. LXX. εἰς ἀρχόντα *in principem* pro quo v.5. & *eris nobis* לְקָצִין Targ. לְרַבָּא *in Principem.* Deut.1.v.15. *Tuli de tribubus vestris* רָאשִׁים *capita & constitui eos principes, tribunos,* &c. Targum רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן *Principes super vos.* LXX. ἐφ' ὑμῶν ἡγουμένους ὑμῶν *super vos duces vestros.* Dicuntur autem Magistratus capita 1. propter *sublimitatem*, ut enim caput in corpore humano est summum & bonoratissimum membrum, sic Magistratus dignitate & sublimitate reliquis antecellit, Deut.28.v.44. *dabit te Dominus* לְרֹאשׁ *in caput & non in caudam*; quod paulò post sic exponitur, *eris tantum supernus, & non eris inferius.* 2. propter *potestatem.* Ut caput imperat reliquis membris & eorum actiones dirigat, sic Magistratus præest subditis. 3. propter *utilitatem.* Ut ex capite motus & sensus per organa convenientia in membra corporis influit: sic à Magistratu varia omninò beneficia ad subditos promanant. Cumque Magistratus dixerimus esse capita Rerumpubl. non possumus, quin huc referamus locum pulcherrimum ex Plutarcho, in quo Rempublic. comparat corpori, in libr. de doctr. princ. ad Trajan. *Caput omnium* (inquit) *est Princeps, penes quem imperij summa est. Oculi quibus videmus, sunt viri boni in Republicâ, quorum ductum sequimur: aures qua audiunt, quæ dicimus, sunt subditi, qui imperata faciunt. Lingua, qua loquimur, sunt eruditione præstantes viri, ex quibus leges & disciplinas audimus. Capilli de capite penduli sunt injuria affecti, qui opem Regis implorant. Manus & brachia sunt equites & nobiles, qui hostem reprimunt. Pedes qui omnia sustinent, sunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus subministrant. Ossa dura, quæ fragilem carnem fulciunt, sunt viri sapientes, qui onus Reip. sustinent. Corda, quæ palam non videmus, sunt familiares intimi, qui in arcano consilium dant Senatui. Denique collum, quo corpus capiti cohæret, est amor Regis & regni, ex quibus constat civitas.*

5. Vertices. 14. 5. Huic cognata appellatio est, quâ Magistratus vocatur קָדְקֹד *vertex* capitis. Deut.33.v.20. *rapiet brachium etiam verticem.* LXX. metaphoram explicantes verterunt ἄρχοντα *Principem.* Esa. 3. v.17. *& decalcavit Dominus verticem filiarum Sion.* LXX. reddiderunt ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών. Comparatur namque Magistratus vertici iisdem propter sublimitatem. Ut enim caput reliquis membris sublimius, sic vertex ipsius

6. Clypei. capitis sublimior pars est.

15. 6. מָגִנֵּי אֶרֶץ *clypei sive scuta terræ* Psal. 47. v. 10. *Optimates populorum aggregati sunt populo Dei Abraham, quoniam Deus vehementer elevatus est apud scuta terræ.* LXX. reddiderunt οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς. Hose.4.v.18. *Dixerunt, afferte ignominiam* מָגִנֶּיהָ *clypei ejus, principes sive duces ejus.* Hieron. *protectores ejus.* LXX. ἐκ φρυάγματος αὐτῆς, legerunt מִגַּאֲוָה substitutis aliis punctis. Clypei & scuta dicuntur aliàs שְׁלָטִים Jer.51. v.11. & in regimine שִׁלְטֵי Cant.4.v.4. quæ vox descendit ab eadem radice, à qua שַׁלִּיטִם quod significat Principes ac Dominos, ut hac ratione ipsâ appellatione officii

7. Fundamenta terræ. sui moneantur. 7. Huic appellationi cognata sunt Scripturæ dicta, Psal.82.v.5. Esa.40.v.21. Mich.6. v.2. in quibus Principes vocantur מוֹסְדֵי אֶרֶץ *fundamenta terræ.* Vocantur autem Magistratus scuta & fundamenta terræ propter *defensionem* ac protectionem, quam & pacis & belli tempore subdi-

8. Portæ. tis præstant. 8. שְׁעָרִים *portæ.* Ruth.3.v.11. *novit tota porta populi mei*, hoc est, Senatus & judices in porta ad judicium considentes, (quamvis non incommodè accipiatur συνεκδοχικῶς pro tota civitate) Psal.24. vers.7. & 9. *Elevate portæ capita* sive superiora limina *vestra, & elevate vos portæ seculi & introibit Rex gloriæ.* LXX. ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. Psal.148.v.13. beneficia, quæ Deus per Magistratum politicum nobis confert, sic describuntur. *Qui confortat seras portarum tuarum.* Comparantur autem Magistratus portis. 1. quia olim in portis exercebantur judicia Deut. 25. v.7. Ruth.4.v.1. &c. 2. propter robur & fortitudinem, quia portæ & muri sunt munimentum civitatis, sic Magistratus est munimentum subditorum. 3. quia per portas in urbem itur: Sic Principes debent aditum Christo patefacere, doctrinam ejus recipiendo & propagando, se disciplinam externam conservando Quod portæ jubentur *levare capita*, Flacius in clav. col.918. existimat esse collusionem ad cataractas, quæ propendent ex turri-

9. Paxilli. bus supra portas, quæ levari & demitti solent.

16. 9. Hi comparantur יָתֵד pasillo, sive clavo Esa. 22.vers.23. de Eliacim dicit Dominus: *Figam illum* (quasi) *clavum in loco stabili & erit in solium gloriæ domus Patris sui.* Targum. *Constituam eum gubernatorem fidelem ministrantem in loco firmo.* LXX. Καὶ στήσω αὐτὸν ἄρχοντα יָתֵד est clavus, qui infigitur vel terræ, ut ad eum alligentur funes tentorii, vel parieti, ut ex eo aliquid suspendatur. Comparatur autem Magistratus clavo parieti infixo 1. propter *stabilitatem.* Ut enim clavus parieti infixus fortiter hæret, sic Deus Magistratus autoritatem ac regna stabilit, ideo additur, quod sic clavus fixus sit *in loco stabili.* 2. propter *utilitatem.* Quemadmodum enim clavus parieti infixus multiplicem usum præstat; sic Magistratus salutaris est subditis. 3. propter *laborum gravitatem.* Quemadmodum enim clavus cuivis cogitur esse obvius ac promtus, à quo suspendantur quævis ponderosiora, sic Magistratus plurima negotia sustinet, quilibet subditus ad eum properat, ut suarum difficultatum pondera apud ipsum deponat, inde apud Esaiã additur v.24. *Et suspendetur super illũ omnis gloria domus patris sui.* Zach.10, 4. *Ex ipso angulus* פִּנָּה *ex ipso paxillus* יָתֵד *ex ipso arcus belli.* Quidam referunt ad Magistratus hoc sensu. *Ex ipso erit Angulus*, hoc est, fortissimi duces; qui impetum hostium sustinere possint, quemadmodum anguli ædium omnem externum impetum primum omnium sustinent, & ab ædib. arcent. *Ex illo paxillus*, h.e. fortis ac fidelis Magistratus;

tus, qui Reipubl. onera portare possit, quemadmodum paxillus ferendis oneribus parieti est infixus. *Ex ipso arcus prælij*, hoc est, fortes bellatores, qui potestati hostium possint occurrere. Targum retulit ad Christum, unde hoc modo reddidit. *Ex illo rex ejus, ex illo Messias ejus*, quia in Christo habemus omnia ad spiritualem victoriam necessaria, & ab ipso Ecclesia omne fulcimentum suum accipit, ab illo etiam Reges & Principes suam obtinent dignitatem.

10. *Anguli.* 17 10. Non solùm in dicto illo Prophetico Zach. 10. v. 4. sed etiam Jud. 20. v. 2. 1. Sam. 14. vers. 39 Esa. 19. v. 13. primates in populo dicuntur פנות *Anguli*, ubi Targum vertit רישי *duces, magnates*. Ut enim anguli ædium ea majoribus constant lapidibus, sic Magistratus reliquis hominibus sunt eminentiores. Ut angulares lapides sustentant ædificium, sic gubernatores conservant & fulciunt politiam. Ut angulares lapides duplicem quasi faciem continent, sic gubernatores suis consiliis ad quævis latera respiciunt, in eorum conspectu sunt omnia, & vicissim omnium oculi in eos sunt defixi. ** Thren. 4. v. 1. Duces ac primatea dicuntur אבני קדש *lapides sanctitatis* sive sancti. Ezech. 28. v. 14. Magistratus vocantur *Cherubim*. 1. Quemadmodum hi ponebantur in sanctum sanctorum: sic Magistratus curet, ut sit veræ Ecclesiæ membrum, nec infima in ea occupet subsellia, sed primas non ratione imperii, sed cultus & pietatis in ea obtineat. 2. Cherubin pulchras habuerunt facies sicut Angeli: sic Magistratus mitem ac humanum se præbeat erga subditos. 3. Cherubim convertebant facies suas ad arcam, in qua erant tabulæ Legis: sic Magistratus semper respiciat Legem DEI. Deuter. 17. v. 18. Jos. 1. 4. Cherubim respiciebant propitiatorium, quod erat typus Christi Rom. 3. sic Magistratus verâ fide Christum respiciat. 5. Cherubim arcam tegebant suis alis: sic Magistratus Ecclesiam defendat. Es. 49. v. 23. hîc potest addi comparatio Ecclesiæ cum arca. 6. *Dominus erat super Cherubim.* 1. Sam. 4. v. 4. sic Magistratus supra se habet cœli ac terræ dominum, qui delinquentes graviter ulciscitur. Rung. in c. 25 Exodi. Rex *Tyri vocatur Cherub extentus & protegens, quòd in morem Cherub alas suas longè extendat & ditionem proferat.* Imperia in sacris dicuntur *cornua*, ut sciant Magistratus robore suo utendum pro salute subditorum, non autem sæviendum rapinis, exactionibus expilationibus.**

11. *Annuli sigillares.* 18. 11. Comparantur etiam חותם *annulo sigillari*. Hag. 2. v. 24. ad Zerubabel ducem Juda inquit Dominus, *Ponam te* כַּחוֹתָם sicut *signaculum* vel annulum, quo literæ obsignantur. Targum: sicut *sculpturam annuli super manu.* Jer. 22. v. 24. *Si fuerit Conias filius Iojakim Regis sigillum in manu dextra tua, quod inde non removetur, tamen removebo eum.* Ezech. 28. v. 12. de Principe Tyri dicit Dominus: *Tu signaculum exquisitissimè sculptum plenus sapientiâ & perfectus decore.* Consistit a. collatio Magistratus cum annulo sigillari. 1. in *decore*, splendore & preciositate, quibus sigillaris annulus reliquos præcedit. *Sigillum* scribit Flacius in Clavi. col. 1137. *pro re valde grata preciosave ponitur, sive quia sigillo in rebus maximi momenti confirmandis utimur, sive quia sigillum plerunq; in annulo habemus, quem semper in digito circumferimus.* 2. in peculiari *cura* ac providentia divina. Annulum sigillarem quàm diligentissimè asservare solemus, sic Magistratus pios Deus sibi peculiariter habet commendatos, in periculis variis eos protegit, &c. 3. in subditorum ad Magistratum *conformatione*. Quemadmodum annuli sigillaris character ceræ inprimitur, sic subditi plerunque sequuntur mores Magistratus. Eccl. 10, 2. Sedulò igitur curent Magistratus, ut characterē pietatis subditis suis inprimant.

19. 12. Dicuntur הָרִים *montes*. Jer. 51. v. 25. de Rege Babylonis dicit Dominus. Ecce ego ad te הַר הַמַּשְׁחִית *mons perditionis* Mich. 6. v. 2. *Audite montes.* הָרִים *judicium Domini*, h. e. vos reges & magnates, quo pertinent illa Scripturæ dicta, in quibus montes pro regnis & imperiis ponuntur. Ps. 76, 5. *mons Sion illustrior est & gloriosior, quàm montes rapinæ sive prædæ*, h. e. in potentissimis regnis Assyrio, Babylonio, Ægyptiaco, &c. quæ alias nationes sub jugum miserunt, & opes earum diripuerunt. Psal. 30. v. 8. *Domine juxta beneplacitum tuum constituisti montem meum robore*, h. e. confirmasti me in regno. Comparantur a. Reges & regna montibus. 1. propter *sublimitatem*, ut enim montes sunt editiores collibus, sic Reges & Principes sunt reliquis hominibus sublimiores. 2. propter *robur* & fortitudinem, arces, castella & munitiones regionum in montibus solent collocari, sic Magistratus est munimentum subditorum. 3. propter multiplicem *utilitatem*, quam & montes vitæ sustentationi & Magistratus humanæ societati præstant, modò caveant ne fiant הָרִים הַמַּשְׁחִית *montes pestiferi corrumpentes & perdentes omnia*, Jer. 51. v. 15. הָרִים טָרֶף *montes prædæ* ac rapinæ, Psal. 76. v. 5. qui omnia deprædantur ac depopulantur, sicut quandoque latrones occupant arces & castella in montibus sita, & ex illis homines opprimunt. *Quid sunt aliud imperia remota justitiâ quam magna latrocinia?* inquit August. 4. de Civ. Dei c. 4. Caveant, inquam, ne fiant הָרִים גַּבְנֻנִּים *montes gibbosi*, fastus & insolentiæ gibbo tumentes, & rectum justitiæ tramitem in gibbos iniquitatis & injustitiæ commutantes. 12. *Montes*

20. 13. מוֹשִׁיעִים *Salvatores* & opitulatores. Iud. 3. v. 9. *Filij Israel* (ab hostibus oppressi) *clamarunt ad Dominum, ac suscitavit illis* מוֹשִׁיעַ *servatorem*, qui sc. ea manu hostium illos liberaret, qui postea Magistratus officium in populo exerceret. 2. Reg. 13. v. 5. *dedit illis Salvatorem*. Neh. 9. v. 27. secundùm miserationes tuas, multas *dedisti eis Servatores, & servaverunt eos de manu hostium suorum*. In vulgata versione. Gen. 41. v. 45. Joseph à Pharaone dicitur appellatus, *Salvator mundi*, sed in Hebræo est צָפְנַת פַּעְנֵחַ *revelator mundi* vel Consiliarius secretior. Dicuntur a. Salvatores propter corporalem salutem & incolumitatem, quam per Magistratum DEUS generi humano confert. 13 *Salvatores.*

14. רְפָאִים Medici robusti, Gen. 14. v. 5. Et percusserunt רְפָאִים in Astaroth quasi dicas רוֹפְאִים à rad. רָפָא medicatus est, sanavit, quia tales volunt haberi εὐεργέται & Medici Reipubl. Targum גִּבָּרַיָּא *fortes & robustos*, quidam tamen exponunt pro gigantibus, prout accipitur Deut. 2. v. 11. quidam pro Rephæis populis ea posteris Canaã oriundis Gen. 15. v. 20. Hûc referri potest locus Esa. 3. v. 6. *apprehendet vir fratrem domus suæ dicens. Sis nobis* קָצִין *gubernator* v. 7. *sed ille respondebit. Ego non sum Medicus* חֹבֵשׁ *alligans*, non possum esse curator afflictæ Reipublicæ. Targum כַּשַׁר לְמֶהֱוֵי רֵישׁ nō sum idoneus ut sim caput, LXX. ἰατρὸς quo modo etiam vertit Lutherus. 14. *Medici*

15. מְשִׁיחִים יְהוָה *uncti Domini* 1. Sam. 24. vers. 7. dicit David de Saule Rege, *absit à me, ut ponam manum meam contra unctum Domini.* 15. *Uncti Domini.*

Domini 2. Sam. 19. v. 21. *Simei maledixit uncto Domini*. Cyrus Es. 45. v. 1. vocatur Christus seu *unctus Dei*, quia Reges unctione inaugurabantur ad regnum ex ipsius Dei mandato 1. Sam. 9. v. 16. c. 15. v. 1. ubi probè notandum, quod licet Cyrus non acceperit externam unctionem oleo sacro peractam, quomodo Reges Israelitici solebant, inaugurari, nihilominus tamen dicatur *unctus Domini*, nimirum quia imperium divinitus ipsi erat datum, cujus vocationis major habenda est ratio, quàm externoris unctionis. 16 רֹעִים *Pastores*. Num. 27. v.
18. *Pastores.* 17. cum Moses in officio regiminis idoneum successurem sibi designari petit, sic orat: *Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis virum super congregationem, qui egrediatur ante eos, & ingrediatur ante eos, qui educat eos, & introducat eos*, (hoc est, qui pacis ac belli tempore illos regat, in terra patria & extra eam illos deducat) *& non sit cœtus Domini sicut pecudes quibus non est pastor.* ** Amos 1. v. 2. *Lugebunt habitacula pastorum*, id est, palatia primatum evertentur. Mich. 5. vers. 4. *statuemus eum super septem pastores & octo principes hominum.*** Esa. 44. v. 28. Deus ad Regem Cyrum dicit: *Tu pastor meus es, & voluntatem meam perficies*. Jer. 49. v. 19. *Quis pastor stabis contra me*, id est, quis Rex suos subditos coram me tueri poterit? Zach. 10. v. 2. *Contra* הָרֹעִים *pastores exarsit ira mea.* Targ. מַלְכַיָא *contra Reges*, unde pascere usurpatur pro regere & gubernare, 2. Sam. 5. v. 2. 1. Paral. 11. v. 2. Psal. 78. v. 71. &c. *similia enim sunt opera pastoris ac regis, παραπλήσια ἔργα ἐστι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ*, ut ait Xenophon. Pastor procurat gregi salubria pascua, defendit eum à feris: sic bonus Princeps subditis de sustentatione ac defensione prospicit. Boni pastoris est tondere pecus non deglubere, ut habet dictum Tiberii Imperat. sic bonus Princeps exactiones moderatur. Sicut Pastor ovibus præstat, sic illi qui Magistratu funguntur debent subditis meliores &
17. *claves habentes.* præstantiores esse. ** 17. Reges dicuntur *habere claves regnorum*, quia ad illos pertinet per Legum æquitatem constituere, aperiendo nimirum & claudendo, id est, præcipiendo quædam, quædam vetando, privilegia bene de Rep. meritis concedendo, nefarios pœnis ac suppliciis à sceleribus cohibendo, probos a. præmiis ac honoribus indies amplificando. Denique habent claves regni, quia ex Regis cujusque vel æqua vel iniqua administratione pendet omnino regni salus vel eversio. Es. 22 v. 22. *Dabo clavem domus David super humerum e-*
18 *Auriga regnorum.* *jus.* Apoc. 3. v. 7. *qui habet clavem David*, qui aperit & nemo claudit. 18. Reges etiam sunt veluti *aurigæ regnorum*, unde Zach. 6. quatuor mundi imperia quatuor quadrigis exprimuntur, quia Reges sunt veluti aurigæ, qui suorum regnorum habenas vel ad salutem vel ad perniciem moderantur.
19. *Fluvii terræ.* 19. Hieron. in comm. super Habacuc in verba c. 3. *Fluvios scindes terræ*, existimat eo loco Reges ad literam, fluvios terræ nominari, ut sit sensus. *Reges terræ adversus populum tuum dimicantes divides ac disperges. Ratio vero ea est, quia fluvii terras quas abluunt aut oportunis irrigationibus fœcundant, aut intempestivis inundationibus evertunt, unde in sacris literis regnorum felicitas aut infelicitas ad Regum bonitatem aut malitiam referuntur.* Eccl. 10. v. 16 *Væ tibi terra, cujus Rex puer est & cujus Principes*
20 *Nutritii* *mane comedunt.* Sap. 6. 26. *Rex sapiens stabilimentum populi.*** 20. אֹמְנִים *nutritii, curatores*: Es. 49. v. 23. *Erunt Reges* אֹמְנַיִךְ *nutritii tui & Reginæ eorum* מֵינִיקֹתַיִךְ *nutrices sive lactatrices tuæ*. Est suavissima descriptio Magistratus ab officio desumpta, debet prospicere subditis de rerum necessariarum copia, debet docentibus in Ecclesiis & Scholis constituere stipendia, &c. Hùc etiam pertinet visio Nebucadnezari oblata Danielis c. 4. v. 8. & seqq. ubi beneficia, quæ per Magistratum subditis præstantur, depinguntur sub specie arboris excelsæ, suppeditantis escam universis, umbram bestiis, nidos & habitationem volucribus, quia Magistratus sustentationem, defensionem & quietam habitationem subditis procurat.

21. Qui exercent Tyrannidem vel violentâ & *Venatores.*
illegitima regnorum occupatione vel crudeli & injusta eorum administratione, dicuntur in sacris literis צַיָּדִים *Venatores*. Gen. 10. vers. 9. *Nimrod fuit* גִּבּוֹר צַיִד *potens venatione, fortis venator coram Domino*. Aben Ezra accipit in bonam partem, quod feras venatus fuerit, quas Domino immolaret, sicut & LXX. exponunt κυνηγὸν, sed contextus ostendit, non de venatione ferarum, sed hominum ibi esse sermonem, præcedit n. v. 8. *ipse cœpit esse potens in terra*, ac sequitur v. 10 *principium regni ejus Babel*, sic & 1. Paral. 1. v. 10. *Nimrod cœpit esse* גִּבּוֹר *potens in terra*. Sensus igitur est, quòd violente homines oppresserit ac sub jugum suum redegerit, sicut venatores solent feras capere & cõstringere, atq; hoc modo appellatio venatorum etiam usurpatur ab oppressoribus Jer. 16. v. 16. Thren. 3. v. 5. Ezech. 32. 20. Potest etiam appellationis ratio inde peti, quod Nimrodus venationibus liberiùs indulserit, & tandem è sylvis ac lustris ferarum ad pugnas cum hominibus progressus, de summa rerum cum illis concertaverit, sicut experientia testatur, eos qui venationib. perpetuò occupantur, sanguinarios ac crudeles ut plurimum effici, ut Domitianus stylo interficiens muscas, crudelitatem ex illo quotidiano exercitio didicit. Quod *coram Domino* venator dicitur, id ad detestationem Tyrannidis spectat, quod palam excusso omni Dei timore violentia & fraudibus alios oppresserit, sicut Gen. 6. v. 11. terra dicitur *corrupta coram Domino*, vel quod in Ecclesiam exercuerit suam crudelitatem, sicut Cain dicitur abiisse *à facie Domini*, i. e. ab Ecclesia Gen. 4. v. 16 Idem probant Targumicæ paraphrases. Sic n. Jonathan. *Hic fuit heros rebellis coram Jehova, propterea dictum est: a diebus creati mundi non extitit velut Nimrod potens in venatione & rebellis coram Domino.* Hierosolymitanum: *Hic fuit potens in venatione in peccato coram Iehova, quia fuit venatus filios hominum linguis suis & dixit eis: Discedite ab institutis rit. Dei, & adhærete institutis Nimrodi, propterea dictum fuit, sicut Nimrod heros potens in venatione & peccato coram Iehova.*

22. In Græca V. T. versione illi, qui cum imperio sunt vocantur βασιλεῖς *Reges*, q. βάσεις τοῦ λαοῦ *fulcra* seu fundamenta populi, ἄρχοντες καὶ ἀρχηγοὶ *Principes*, μεγιστᾶνες *magnates*, δυνάσται, δυναστεύοντες *potentes* ἡγούμενοι καὶ ἡγεμόνες *Duces*, ἔντιμοι *honorati*, ἔνδοξοι *gloriosi*, εὐεργέται *benefici* (sicut apud Euripidem etiam Rex placidus & bonus dicitur εὐεργέτης βροτοῖσι καὶ μέγας φίλος) εὐγενεῖς, qd è præstantib. orti majorib. ἐπιστάται *Præfecti*, σατράπαι, quæ vox origine est Persica, Persæ n. Principes suos appellarunt Satrapas, τετράρχαι *Præfecti* provinciales &c. ** (Præsidem seu Rectorem provinciæ Græci modò ἡγούμενον vel ἡγεμόνα vocant, modò ἐπιστάτην vel ἐπιστατοῦντα, aliquãdo & δικαιοδότην. In Evãgeliis & Actis ἡγεμὼν est modò Roman' Imp modò ꝓcurator Cæsaris in Judæa.) ** Paul' Rõ 13. 1. & seqq: pulcerrimã descript. Magistratus ꝓponis
2. Græcarum.

respectu

respectu causæ efficientis vocat διαταγὴν θεοῦ *Dei ordinationem*. v. 2. θεοῦ διάκονον καὶ λειτουργὸν *Dei ministrum*, v. 4. & 6. respectu causæ formalis appellat ἐξουσίας ὑπερεχούσας *potestates sublimiores* v. 1. ἄρχοντας *Principes*, v. 3. respectu causæ finalis vocat ἔκδικον εἰς ὀργὴν *vindicem ad iram* illi, qui malum agit 1. Cor. 15. v. 24. appellat ἀρχὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. 1. Tim. 2. v. 2. ὄντας ἐν ὑπεροχῇ. Tit. 3. v. 1. vocat ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας. Pet. 2. Ep. 2, 10. κυριότητα καὶ δόξας. Apud Scriptores Ethnicos vocantur ποιμένες λαῶν *Pastores*, Homer. Iliad. β. ἤπιοι πατέρες, *blandi Patres*, νόμος ἔμψυχος. *lex animata*, φύλακες *custodes*, σωτῆρες *Servatores*, ἐπίκουροι *auxiliatores*, κοσμήτορες ordinatores seu ornatores, quia multitudini ordinem præstant, quo nihil pulcrius: κυβερνῆται *gubernatores* vocabulo à navibus translato, ut enim navis in mari sine industria gubernatoris periclitatur, sic Respubl. absque fido nauclero evertitur, ἔφοροι *observatores*, quia diligenter inspicere debent mores & actiones subditorum &c. Tyrannus vox Græca est, & olim significabat Regem, ut constat ex illo Maronis: *Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni*, hodie v. tantum in malam partem accipitur pro crudelibus & sanguinariis. Nomine Tyrannorum utuntur etiam LXX. diversimodè, nam in bonam partem pro *Ducib.* magnatibus, satrapis Persicis Dan. 3. v. 2. Esth. 9. v. 3. atq; in genere pro quovis Magistratu accipitur Prov. 8. v. 16. τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς, sed pro crudelibus potestate sua abutentibus & Ecclesiam persequentibus usurpari videtur, Hab. 1. v. 10. τύραννοι παίγνια αὐτοῦ. Act. 19 v. 9. est nomen proprium: *Docebat Paulus Corinthi in Schola cujusdam Tyranni.* Schindlerus nomen Tyranni deducit ex Chaldæo טרן Dux, Princeps. Vide omninò Sanfordum lib. 1. de desc. Christi ad inferos p. 50. Aristot. 5. Ethic. c. 6. ἐστὶν ὁ ἄρχων φύλαξ τοῦ δικαίου, εἰ δὲ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἴσου. Plutarch. *Bonus Princeps est vivum Dei simulachrum.* Plato: *Principes id sunt Republicæ, quod canes gregi.*

Latinarum. 23. Apud Romanos, *Patres conscripti, Senatores*, quod senili prudentiâ reliquis antecellere debeant, sicut Poëta canit. A senibus nomen inde Senatus habet. Imperator Romanus σεβαστὸς αὐτοκράτωρ vocatur *Cæsar* & Augustus Matt. 22. v. 17. Cæsar dictus fuit Julius primus Imperator, quod ex utero esset cæsus vel à cæsarie, ut quidam volunt. Secundus fuit *Augustus*, quibus nominibus hodie Impp. Romani utuntur. Quidam tamen existimant, dictos esse augustos ab officio, quod imperii pomæria extendere, & fines ejus augere debeant. sicut etiam in vernacula lingua dicuntur allzeit Mehrer des Reichs. Augusti nomini apud Græcos respondet vox Σεβαστὸς Act. 25. v. 21. a σέβομαι & σεβάζομαι *veneror*, quod sit veneratione dignus. Possunt autem hæ appellationes de multis necessariis & utilibus rebus admonere tum Magistratum, tũ Subditos. Illum quidem: 1. ut intelligat, quæ sui sint officii, nec nudis titulis superbiat rebus omnibus, quæ hisce appellationibus notantur, destitutus. 2. ut caveat sibi ab injuria subditis inferenda cogitans Magistratus propter Subditos constitutos esse, ut illorum saluti serviant, non a. Subditos propter Magistratum, ut illius libidini sint expositi. 3. ut consoletur se honorificis illis appellationibus in mole periculorum, negotiorum & adversitatum, ac animo æquiore gubernationis molestias toleret. Hos verò ut ad obœdientiam Magistratui præstandam sint eò promtiores, quò sublimiorem in locum illum à Deo evectum esse audirent. **Luth. 5. Germ. f. 154. Ein frommer Regent soll mit ehren die drey Göttliche Ampt vnd Nahmen haben/daß er hilfft/nehret vnd rettet/vnd darumb ein Heyland/Vater/Retter heissen. Dann durch die erste Tugend so er das Wort Gottes fördert/hilfft er vielen zur Seligkeit/daß sie von Sünden vnd Todt erlöset/das Heyl erlangen. Durch die andere Tugend/so er das Recht handhabet/ernehret er alle seine Vnterthanen wie ein Vater seine Kinder/wo dz Recht nicht stünde/da behielt man nichts für andern. Durch die dritte Tugend so er dem Frevel stewret/die Armen schützet vnd erhelt den Friede/ist er ein rechter redlicher Retter oder Ritter/vnd führet billig gelbe Sporen/ꝛc.**

CAPUT II.

Τὸ ὅτι pertractat, an scilicet detur Magistratus politicus.

24. Dari regimen politicum confirmant. 1. variæ illæ *appellationes*, periphrases, & encomia Magistratus hactenus enumerata. Quorsum enim in sacris & profanis literis tot non solum nomina, sed & encomia Magistratui assignarentur, si non extaret talis quædam potestas ac vitæ status? 2. divina hujus ordinis *institutio*, quam in sequenti capite comprobatam dabimus. 3. *conservatio* ejusdem inter tam efferatos Diaboli furores, motus bellorum, molitiones hominum seditiosorum, jugum illud excutere unicè contendentium, quæ est opus divinæ providentiæ & mirandæ potentiæ. Nisi enim Deus ex immensa bonitate mirabiliter hunc ordinem conservaret, & contra Diaboli rabiem, qui est Spiritus ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας, potenter custodiret, impossibile esset adhuc aliquam constare honestam politiam. Δίχα θεοῦ συστῆναι τοσαύτην ἡγεμονίαν ἀδύνατον, inquit Josephus. 4. *series* quatuor præcipuarum ac potentissimarum Monarchiarum, quæ hospitium præbuerunt Ecclesiæ, ex quibus quarta quæ est Romana usque ad ultimum Christi adventum conservabitur Dan. 2. & 7. capp. 5. Omnia illa Scripturæ dicta, in quibus & Magistratus & Subditi *officii* sui admonentur ac vitia eorum corriguntur. 6. Deniq; ipsa *experientia* confirmat, varias extare politici regiminis species & formas in diversis regnis, provinciis, regionibus ac civitatibus.

An detur Magistratus.

25. Pertinent ad hunc locum duæ quæstiones. Prior, *an regimen politicum etiam in statu innocentiæ locum habuerit?* Posterior, *an in statu corruptionis post lapsum illud sit necessarium?* Ad priorem quæstionem Augustinus negativè respondere videtur l. 19. de civit. Dei cap. 15. *Deus* (inquit) *rationalem factum ad imaginem suam, noluit nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori, inde primi justi pastores pecorum, magis quam Reges hominum constituti sunt, ut etiam sic insinuaret Deus, quid postularet ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum. Conditio quippe servitutis jure intelligitur imposita peccatori, proinde nusquam legimus servum, antequam hoc vocabulo Noa justus peccatum filii vindicaret. Nomen itaq; istud culpa meruit, non Natura.* Confirmari potest hæc Augustini sententia ex eo. 1. quòd homo erat conditus ad imaginem Dei, cum qua non potest consistere subjectio, siquidem pars divinæ imaginis erat dominium. 2. quod Deus bruta homini subjicit, non a. homines hominibus subesse jubet. 3. quod post lapsum demum

An regimen politicum etiam in statu innocentiæ locum habuerit.

demum, adeoque post diluvium instituitur Magistratus Genes. 9. v. 6. 4. quod in statu innocentiæ nulla fuerit necessitas legum civilium, cùm lex naturalis & innata cuilibet ad rectè agendum sufficiens fuisset; nulla necessitas judiciorum, cùm nullæ injuriæ aut discordiæ locum habuissent; nulla necessitas suppliciorum, cùm malefacta omnia ibi penitus exulassent. Jam verò sublatis legibus civilibus, judiciis & suppliciis, tollitur Magistratus officium. 5. quod Magistratus imperium cum onere subditorum est conjunctum, jam verò à statu innocentiæ exulasset quicquid est grave, acerbum & adversum. 6. quod in vita æterna, in qua fiet ἀποκαταστάσεως πάντων Actor. 3. v. 20. non erit ampliùs locus Magistratui 1. Cor. 15. v. 24. *cum tradiderit Christus regnum Patri, evacuabit omnem principatum, potestatem & virtutem.*

26. Atque hæc argumenta firmiter probant, talem quandam despoticam dominationem & servilem subjectionem, cum repugnantia voluntatis & molestia conjunctam, qualis post lapsum in imperiis politicis apparet, in statu innocentiæ locum haudquaquam habuisse, ex eo tamen inferri nequit, omnem omninò ordinem, omnem gubernationem & subjectionem ἁπλῶς & latè acceptam ab innocentiæ statu semotam fuisse. Nam 1. multiplicato genere humano diversæ ac plures ortæ fuissent familiæ, quæ non potuerunt carere capite, aliàs defuisset ordo ad pulcritudinem & constitutionem universi omninò requisitus. Ut enim singulas familias oportuisset habere quoddam caput, ita quoque plures familiæ non potuissent esse ἄταφλοι καὶ ἄτακτοι. τὸ ἀναρχον inquit Nazianz. lib. 3. de Theol. ἰςι ἄτακτον. *Sine ordine*, inquit Scaliger exerc. 2. de subtil. *Natura constare non potest, nihil enim absq; ordine meditata est vel effecit. Quæ multa sunt, per ordinem unum fiunt quodammodo.* 2. inter ipsos Angelos est quidam ordo divinitùs constitutus. Sunt ibi *sedes*, sunt *dominationes*, sunt *principatus*, sunt *potestates &c.* Damasc. lib. 2. orthod. fid. cap. 3. διαφέροντες εἰσιν Ἄγγελοι ἀλλήλων τῷ φωτισμῷ καὶ τῇ στάσει, εἴτε πρὸς τὸν φωτισμὸν τὴν στάσιν ἔχοντες, ἢ πρὸς τὴν στάσιν τὸν φωτισμὸν ἔχοντες. ubi postea ex Dionysio de div. nom. distinctius Angelorum ordines recenset. 3. Quemadmodum subjectio maritalis, quâ in statu etiam innocentiæ uxor voluntati & dominio mariti fuisset subjecta, non pugnat cum imagine Dei, ad quam fœminæ non minus quàm viri conditæ, ita quoq; civilis subjectio, certo ac determinato modo sese habens, non pugnasset cum statu primæva libertatis. 4. Homo ita conditus est à Deo, ut q[illegible] Naturâ sit animal sociabile, unde interno Na[illegible] instinctu atque impetu fertur ad societatem, [illegible] ubi societas est, ibi regimen aliquod esse op[illegible] unde in ipso quoque innocentiæ statu aliqu[illegible] gimen & ordinem politicum fuisse, verisimile e[illegible]. Distinguendum igitur inter subjectionem servilem & filialem, inter regimen δεσποτικὸν & πατρικὸν, inter imperium coactum & spontaneam submissionem, inter regimen conjunctum cum libidine dominandi, & conjunctum cum animo consulendi, illud non autem hoc à statu innocentiæ abfuisset. Thom. 1. t. q. 9. art. 3. Biel. 4. sent. dist. 15. q. 5. *fuisset in statu innocentiæ prælatio in officio consulendi & dirigendi, non dominium servituti oppositum*: Armin. disput. Theol. 25. thes. 8. p. 246. *Quanquam politica potestatis usus ante peccatum non fuit, eo quod duo tantum essent homines, qui unicâ familiâ continebantur, tamen arbitramur & in primava hominum integritate locum habituram fuisse, id quod ex Natura hominis qui animal sociale est, ex finibus ipsius potestatis, ex causis quæ Deum ad illam instituendam moverunt, ex ipsâ lege naturali & morali, deniq; ex potestatis ipsius in cordibus hominum impressione evinci posse putamus, siquidem aliqua hominum multitudo ante peccatum propagata fuisset.*

27. Ad posteriorem quæstionem respondemus, in statu corruptionis post lapsum non ipsam modò hominum societatem & naturalem rerum ordinem, sed summum quoque necessitatem postulare Magistratus politici officium, adeò ut illius inter homines non minùs quàm aquæ, panis, Solis & aëris usus sit necessarius, quod hisce confirmatum damus argumentis. *An post lapsum Magistratus officium sit necessarium.* 1. Deus ipse constitutione Magistratus manifestum fecit, summam illius esse in genere humano necessitatem. Nisi enim conservatio humanæ societatis officium Magistratus postulasset, Deus quâ est φιλανθρωπίᾳ, illum ordinem multis cum molestiis conjunctum non instituisset, nec jugum ejus subditis imposuisset. 2. Experientia testatur, quantæ confusiones oriantur, quanta scelerum inundet copia, si in Republ. Magistratus contemnitur, leges & honesta decreta neglectui habentur, judicia vel non exercentur vel injustitiâ contaminantur. Prov. 11. v. 14. juxta vers. vulg. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Testatur Historia sacra, miserrimum fuisse Israelitici populi statum eo tempore quo Magistratu & Judice caruit, hinc illa querela Spir. S. Judic. 17. v. 6. *In diebus illis non erat Rex in Israel, & faciebat quilibet, quod rectum in oculis suis*, quæ repetitur Jud. 21. vers. 25. Contra verò pio Magistratu fasces imperii obtinente & publicam pacem asserente quilibet *sub vite & ficu* sua tranquillus habitat 1. Regum 4. vers. 25. Socrates in proœm. lib 5. Histor. *Cum Respubl. turbulentis motibus jactatur, Ecclesia etiam status ejusdem quasi morbi contagione infectus vehementer conturbatur. Nam si quis diligenter observare voluerit* (inquit) *eisdem temporum articulis & Rempubl. fluctibus calamitatum & Ecclesiam rerum adversarum procellis agitatam pro certo comperiet.* Stobæus serm. 42. memorat, legem Persicam fuisse, *defuncto Rege* εἶναι ἀνομίαν πέντε ἡμερῶν *ut cuilibet quinq; diebus à morte Regis proximis facere liceret quod vellet*, ut quia viderent pacem publicam turbari, Subditi regno denuò constituto leges & Magistratum revereri ac maximi beneficii loco habere discerent. Magistratus est illud *vinculum, per quod Resp. cohæret; est Spiritus ille vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa imperii subtrahatur.* Senec. libr. 1. de clement. cap. 4. 3. Absque Magistratus præsidio non posset coërceri rabies delinquentium, qui suis cupiditatibus illecti & Diaboli furore impulsi res alienas diripere, castitatem matronarum expugnare, vitæ proximi insidias struere pro ludo ac joco habent. Illis igitur opposuit Deus freni & repaguli loco Magistratum. Theodoret. orat. 7. de provid εἶτα τι φάρμακον ἀλεξίκακον τοῖς τῆς ἀνομίας ἕλκεσιν τὴν τῶν ἀρχόντων οἰκονομίαν ἐπέθηκεν ὁ Θεὸς. *Deus velut pharmacum quoddam mali expulsivum iniquitatis ulceribus imposuit Magistratus administrationem.* Luther. in cap. 2. Genes. p. 30. *Politia est necessarium remedium corrupta Natura.* 4. Absque Magistratu si esset, distinctio dominiorum,

niorum, tranquillitas publica & externa disciplina sarta tecta conservari ac subsistere non posset, ac proinde nec Ecclesia posset ex genere humano per verbum colligi, si ioco essent omnia inordinata, confusa & cataclysmo flagitiorum obruta atque immersa. Ambrosius in cap. 13. Rom. in princ. *Quoniam cœlestis justitiæ legem sequendam mandavit Apostolus, ne ab hac præsenti dissimulare videretur hanc commendat, quippe cùm nisi hæc fuerit observata, illa custodiri non possit, hæc enim quasi Pædagogus est, quæ parvulos imbuit, ut possint potioris justitiæ viam sequi, nemini enim potest imputari misericordia, nisi habuerit justitiam.* 5. Ut Ecclesiasticum Ministerium sublato Magistratu destitueretur nutritio ac defensore, sic patria potestas & œconomiæ administratio absque Magistratu non possit subsistere, quia filij & servi ἀνυπότακτοι à parentibus coërceri non possent, sed suo indulgerent genio & ingenio, atque omnia in familia aliorum prædæ ac direptioni essent exposita. Cic. lib. 3. de ll. *Sine imperio nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum Natura omnis, nec ipse mundus durare potest.* 6. Nondum versamur in cœlesti patria, sed peregrinamur adhuc in via, atque in hac peregrinatione Magistratus subsidiis indigemus vel maximè.

Antithesis Anabaptistarum. 28. Anabaptistæ rei evidentia convicti agnoscunt Magistratus necessitatem extra Ecclesiam sed apud Christianos & in Ecclesia officium illius esse necessarium negant. Anabaptistæ Transylvani in antithesibus Christi veri & falsi editis anno 1568. albæ Juliæ, antithesi 7. dicunt: *Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus gladios: Christum verum nihil tale in Ecclesia pati posse.* *1. à piorum justitia.* 1. *Magistratus constitutus est* (inquiunt) *ut sit minister justitiæ, vindex ad iram, illis qui male agunt* Rom. 13. v. 4. *at Christiani ultrò justitiæ studeni*, Psal. 110. v. 3. *reguntur enim Spiritu Dei, à quo aguntur ut benè agant* Rom. 8. v. 14. *Quemadmodum igitur justis non est lex posita.* 1. Tim. 1. v. 9. *ita quoque non est illis opus Magistratu, legis custode & transgressionis vindice.* Resp. 1. πρῶτον ψεῦδος hujus erroris est, quod Anabaptistæ sibi fingunt, Ecclesiam solis bonis constantem & ab omni malorum consortio planè liberam, jam verò Christus contrarium docet Matth. 13. ubi variis parabolis ostendit, in agro Dominico conjuncta esse triticum & zizania, in sagena prædicationis verbi concludi pisces bonos ac putres &c. Falsum igitur est, quod omnes, qui se aggregant visibilis Ecclesiæ cœtui, sint prædicti Spiritu Christi, à quo ita regantur, ut ultrò justitiam sectentur. 2. Præterea qui renati sunt & Spiritu Christi præditi, illi adhuc aliquid de vetustate carnis circumferunt, nec tantâ perfectione in hac vita sunt donati, ut ab omni peccandi periculo sint liberi, ergò illorum etiam respectu Magistratus officium suum habet usum, ut concupiscentias carnis recalcitrantis, & adversus Spiritum concupiscentis memoriâ & intuitu pœnarum delictis constitutarum mortificent. 3. Certè Romani, ad quos Apostolus scribit. professione erant Christiani, ac multi ex illis Spiritu Christi præditi, nihilo tamen minus etiam illorum respectu Magistratum vocat *Dei ministrum* Rom. 13. v. 4. ac notanter addit: *Vis non timere potestatem, bonum fac & habebis laudem ex illa, Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malè egeris, time.* Ergò etiam Christianis Magistratus est minister Dei in bonum, & fieri potest, ut Christianus etiam male agat, aliàs frustrà Apostolus diceret: *Si malè egeris, time.* 4. Denique si vel maximè boni non indigerent Magistratus gubernatione & ad bonum directione, propterea quod spontè ad illud ferantur, tamen propter malos, quibus in hac vita immixti vivunt, Magistratus defensione indigerent, ut sub illius tutela ac patrocinio *quietam & tranquillam vitam agerent in omni pietate & honestate* 1. Tim. 2. v. 2.

29. Sed regerunt Anabaptistæ, 2. *Christiani vivunt sub cura & defensione Dei, scientes ne pilum quidem è capite nec passerculum è tecto absque illius voluntate decidere* Matth. 10. v. 29. 30. Luc. 12. v. 7. *Ergò non indigent defensione Magistratus.* Resp. 1. defensio Dei & defensio Magistratus non sunt opposita sed subordinata, quia Magistratus est *minister Dei bonis in bonum.* h. e. ut bonos defendat ab improbis, & illis præmia, his verò pœnas decernat, quando igitur hoc officium divinitùs sibi demandatum Magistratus exequitur, eo ipso curæ ac protectioni divinæ bonis promissæ inservit, proinde, potest Christianus Magistratûs defensionem implorare eaque uti, ac nihilominus fiduciam cordis in Dei patrocinium ac defensionem unicè collocare. 2. Sicut defensio Dei & Angelorum non pugnant invicem, ita quoque defensio Dei & Magistratus non sunt pugnantia. Deus promisit nobis defensionem, sed eam non vult immediatè nobis præstare, verùm mediatè, videl. per Elohim cœlestes sive Angelos & Elohim terrestres sive Magistratus. 3. Tempore eo, quo Apostolus Romanis scribebat, Magistratus erat à fide Christiana alienus, nihilo tamen minùs Apostolus eum vocat *Dei ministrum bonis in bonum* Rom. 13. v. 4. ipse quoq; provocavit ad Cæsarem Romanum, qui tum temporis erat Ethnicus, Actor. 25. v. 10. Quod si Ethnicus Magistratus usui esse potuit Christianis, ut ad defensionem ejus confugerent, quomodo Christiani ac pij Magistratus auxilio & patrocinio non liceret uti? 4. Quod si contingat, ut proh dolor sæpius accidit, Magistratum contra normam divinitus præscriptam agere & eos, quibus defensionem debet, opprimere, tunc pii promissionibus illis de divino patrocinio etiam immediatè in casu necessitatis præstando sese solari possunt ac debent, ut enim divina potentia in agendo non est alligata ad causas medias, sic & defensio Dei non est astricta ad defensionem Magistratus, quò minus requirente ita nominis sui gloriâ, etiam absque Magistratus operâ nobis subvenire & patrocinari possit.

2. à Dei clementia.

30. 3. *Magistratus hoc fine constitutus est, ut sub eo quietam & tranquillam vitam agamus* 1. Timoth. 2. v. 2. *sed piorum sors & conditio in hoc mundo est, ut non vivant quietè & tranquillè, sed variis tribulationibus exerceantur, per quas regnum Dei ingrediuntur* Act. 14. v. 22. *Ergò non magnopere indigent Magistratus operâ & præsidio.* Resp. 1. adversitates & tribulationes piorum non sunt unius generis, quædam immediatè à Deo immittuntur, quæ non possunt Magistratus operâ præcaveri, neque enim ad illas tollendas institutus est Magistratus, quædam verò à malis hominibus inferuntur, ab illis Deus pios immunes præstare vel liberare vult per Magistratum, qui constitutus est *vindex ad iram illi qui malè agit* Rom. 13. v. 4. potest igitur Christianus operam & auxilium Magistratus in posteriore tribulationum genere implorare, & cum gratiarum actione hoc beneficium usurpare,

3. à piorum tribulatione.

perinde ut in morbis utitur medicinâ. 2. Quòd si verò Magistratus in officio sit negligens nec coerceat malos, qui in nos sunt injurii, non debemus ex privata vindicta quicquam agere, sed *in patientia animas nostras possidere* Luc. 21. v. 19. memores prędictionis, *quod per multas tribulationes oporteat nos ingredi regnum cœlorum*. 3. Quò magis verè pii malorum injuriis sunt expositi, eò magis indigent patrocinio & præsidio Magistratus. perinde ut oves in medio luporum constitutę pastoris pręsidium requirunt. 4. Apostolus disertis verbis pios hortatur, *ut orent pro regibus & omnibus in sublimitate constitutis*, & fine quidem eo, *ut quietam ac tranquillam vitam agant in omni pietate & honestate* 1. Tim. 2. v. 2. ac notanter addit, *hoc esse bonum & acceptum coram Deo Servatore nostro*. v. 3. Ergò non pugnat cum Dei voluntate, Magistratûs operam expetere ad vitam quietam & tranquillam in pietate exigendam.

4. à divini cultus conditione.

31. 4. *Verus Dei cultus est interior ac spiritualis, quia veri Dei cultores & adoratores invocant eum in Spiritu & veritate* Joh. 4. v. 23. *Ergò non indiget constitutionibus Magistratus*. Resp. 1. concedimus non esse absolutè & simpliciter ad verum Dei cultum in Ecclesia conservandum necessarium, ut Magistratus sit Christianus & salutaribus suis constitutionibus eundem promoveat, quia Deus per verbum & Spiritum Ecclesiam suam regere & potenti brachio suo contra hostes eam defendere potest, si vel maximè Magistratus suo desit officio. 2. interim manet verissimum ac certissimum, quod instituerit Deus Magistratum hoc fine, ut conservetur externa disciplina & pax publica, absque qua Ecclesia non ita commodè propagatur & conservatur, ut Magistratus sit custos utriusque tabulæ, ut sit nutritius Ecclesiæ. ut lupos arceat à Dominico ovili, ut unà cum Ministerio Ecclesiastico ritus ad εὐταξίαν καὶ εὐσχημοσύνην spectantes ordinet, & externa interioris divini cultus adminicula introducat. 3. quòd si igitur Ecclesia pij & Christiani Magistratus officium & præsidium obtinere potest, nequaquam illud repudiet, sed gratâ mente utatur, sin minùs, firmiter statuat, Deum etiam in gravissimis persecutionibus & perturbatissimis temporibus posse aliquos veros sui cultores conservare, qui Magistratus & omnium hominum præsidio destituti extraordinariâ Dei benignitate incolumes serventur.

CAP. III.

De causâ efficiente Magistratus politici.

Causa efficiens Magistratus.

32. Demonstratum fuit hactenus, esse in terris Magistratum, cujus officium generi humano in peccati ἀταξίαν prolapso summè fuerit necessarium, restat explicandum, à quo illud Magistratus officium, status ac potestas originem habeat, an solo rationis humanæ dictamine vel sapientum consilio ac deliberatione, constitutus sit Magistratus, ut vagam ac tumultuantem hominum multitudinem utcunque intra limites obœdientiæ & officij continerent, an verò divinâ autoritate & mandato introductus sit, quod est principale ac primarium hujus doctrinæ caput, cujus diligens explicatio requiritur, tum propter *Magistratus*, ut conscientiæ eorum certum habeant consolationis fundamentum in omnibus periculis, difficultatibus & adversitatibus, tum propter *Subditos*, ut agnoscant parendum esse Magistratui non solùm propter *iram*, sed etiam propter *conscientiam* Rom. 13. v. 5. tum propter *fanaticos*, qui huic divinæ ordinationi variis modis detrahunt. Ut autem in Ministerii Ecclesiastici constitutione ad causam efficientem *principalem* & *instrumentalem* respiciendum esse diximus, cùm Deus non omnes immediatè, sed quosdam mediatè ad Ministerium vocet, ita quoque ad utrumque genus causæ in Magistratus politici constitutione respiciendum, cùm Deus itidem quosdam *immediatè*, quosdam verò *mediatè* ad Magistratûs officium vocet, ex quo duæ hujus capitis sectiones nascuntur, quarum prior *de causa principali*, posterior de *causa ministeriali & instrumentali* tractabit.

SECTIO PRIOR.

De causa efficiente principali Magistratus.

33. Quamvis sanioribus Ethnicis ex Naturæ lumine quodammodo notum fuerit, Magistratum esse institutum divinum, unde illud Poetæ Ascræi: ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες; tamen plena ac certa hujus rei cognitio est beneficium solius Ecclesię proprium, in ea enim sonat Dei verbum, quod longè certius, firmius ac solidius docet, Magistratum esse à Deo institutum & esse sanctam Dei ordinationem. Atque hæc verbi divini testimonia diligenter sunt expendenda. Quando enim ratio nostra lumine gratiæ restituta considerat tum ambitionem eorum, qui ad dominatum & imperia aspirant, tum fastum, injurias, Tyrannidem & vim injustam multorum, qui imperio funguntur, tum judiciorum civilium perversitatem & corruptelas, simulque cogitat omnes homines æquales nasci, tunc valde labefactatur illa persuasio ex rectæ rationis lumine & dictamine orta, quod Magistratus sit divinum institutum, cogitamus enim Magistratum ex cupiditate dominandi omnibus innata & ex injusta aliorum oppressione ortum esse, nec Dei ordinatione, nec lege Naturæ constare. Contra has cogitationes muniendus est animus autoritate verbi divini, quod testatur, vitia personarum ab ipso officio esse prudenter discernenda, ac potestatem Magistratus esse à Deo, quamvis abusus potestatis ab ipso non sit, nec ipsi placeat. Constituemus autem certas argumentorum classes, primam dabimus *expressis Scripturæ dictis*. Secundam *rationibus legitimâ & immotâ consequentiâ ex Scriptura deductis*. Tertiam *probatis exemplis*, quibus παραστάγματος loco *piorum veterum dicta* subjicientur.

Principalis causa est ipse Deus, quod probatur.

34. Prima igitur classis continet *expressa Scripturæ dicta*, in quibus verbis claris & perspicuis asseritur, Magistratum esse divinam ordinationem, & potestatem Magistratus à Deo esse ipsi datam, ubi meritò primo loco collocamus dictum Apostolicum Rom. 13. v. 1. & seqq. πᾶσα ψυχὴ (inquit) ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ, αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. Iren. libr. 5. cap. 20. p. 346. de quibusdam commemorat, quod hunc locum Apostolicum *de Angelis* exposuerint, qui itidem dicuntur ἐξουσίαι Ephes. 1. v. 21. cap. 3. v. 10. Coloss. 1. vers. 16. 1. Pet. 3.

1. Scriptura dictis. 1. Rom. 13. Omnis anima &c.

1. Pet. 3. v. 22. Sed illis rectè opponit Irenæus, quod Apostolus de talibus ἐξουσίαις loquatur, quibus *tributum & vectigalia debeamus. Hæc* (inquit) *non de Angelicis potestatibus nec de invisibilibus Principibus dixit, quomodo quidam audent exponere, sed de his quæ sunt secundum homines potestates ait, propter hæc enim & tributa præstatis &c.* Ethnici inter ceteras calumnias, quibus Evangelij doctrinam prægravabant, Christianos accusabant, quod seditiones adversus Magistratum excitarent, quærebant accusationi suæ colorem ex eo, quòd Christiani docerent, quandam *libertatem* à Christo sibi partam, quod recusarent *decretis* Magistratus ad ethnicam idololatriam cogentibus obœdire &c. Apostolus igitur huic accusationi obviare, subditos officii sui monere & Anabaptistarum furores antevertere cupiens ex professo de obœdientia Magistratui jure divino à subditis debita hoc loco disserit, & argumento fortissimo ex divina Magistratus ordinatione petito ad obœdientiam illi præstandam singulos subditos etiam illos, qui Christo nomen dederant, hortatur. Consideranda autem verborum emphasis: *Non est potestas nisi à Deo.* Accuratè distinguit inter *abusum potestatis & ipsam potestatem.* Imperatores Romani, qui tunc rerum potiebantur & eorum Præsides in provinciis abutebantur potestate ad ὕβριν, cogere volebant Christianos ad idolomaniam Ethnicam &c. hunc abusum potestatis nequaquam à Deo esse, Apostolus dicit, sed potestatem ipsam. Distinguit etiam inter personam, quæ officio & potestate Magistratûs fungitur, & inter ipsum officium ac potestatem Magistratûs. Persona sæpius vi, fraude, malis artibus vel etiam crudelitate ac Tyrannide Magistratum occupat & administrat, ac proinde à Deo ad Magistratum ordinata dici nequit, sed pertinet ad eam dictum Propheticum Oseæ 8. vers. 4. *ipsi regnaverunt, & non ex me. Principes extiterunt, & non cognovi eos*: interim ipsum officium ac potestas Magistratûs DEI ordinatio esse non desinit. Tyranni ipsi, qui pravis cupiditatibus & ambitionis œstro impulsi atque perciti regna invadunt, eaque non ex præscripta justitiæ regula, sed propriâ libidine administrant hactenus & hoc respectu non sunt à Deo missi nec ordinati tum propter *violentam occupationem*, tum propter *Tyrannicam administrationem*, nec actiones ipsorum Deo probantur, interim ipsa Magistratûs potestas & officium Dei est, ab injustis illis possessoribus vi & fraude occupatum. Sic ministri Ecclesiæ, qui legitimâ vocatione destituti proprio ausu sese ministerio ingerunt, non sunt à Deo missi nec ordinati, Jerem. 23. v. 21: *currebant & non mittebam eos*, interim Ministerium ipsum non desinit esse ordinatio divina. Hûc referri etiam potest, quod abstracta voce *potestatis* Romani, ad quos Apostolus scribit, utebantur pro concreto, ut ex Plin. lib. 29. cap. 4. Suet. in Claud. cap. 23. monet Barcl. lib. 3. de Monarch. cap. 10. Deinde Apostolus non dicit indefinitè; *potestas ὑπερέχουσα est à Deo*, sed universaliter & exclusivè, *Non est potestas, nisi à Deo.* Fuerunt procul dubio, qui statuerent Ethnicorum imperium non esse legitimum & ex Deo, sicut fuerat imperium Regum Israël, ideoque non convenire ut Christiani Ethnicis Magistratibus obœdiant, talia enim semina fermenti Pharisaici Matth. 22. v. 17. procul dubio adhæserunt quibusdam ex Judaismo ad Christum conversis, sed Apostolis ad eorum repressionem notanter dicit: *Non est potestas, nisi à Deo*, hoc est, non solùm Regum Israëliticorum potestas fuit à Deo, sed omnis omninò potestas à Deo est. Tertiò Apostolus non utitur tantum Universali, *Omnis potestas est à Deo*, sed exclusivâ, *Non est potestas, nisi à Deo*, q. d. nulla potestas Magistratûs inter homines nominari vel cogitari potest, quæ non sit à Deo, quæ exclusiva omnem omninò limitationem ac determinationem excludit, quasi scil. superior tantùm potestas sit à Deo, non inferior, q. bonorũ tantum potestas sit à Deo, non malorum &c. Quartò non simpliciter à Deo dicit esse potestatem, *sed à Deo ordinatam*; sic enim subjungit: *Quæ verò sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt.* Distinguit igitur inter permissionem & ordinationem DEI. Cogitari potuisset, potestatem Magistratus esse duntaxat à Dei permissione, quasi permittat tantùm, superiores imperium exercere in subditos, sed Apostolus huic cogitationi occurrit dicens, potestatem Magistratus esse à Dei ordinatione. Peccata Deus permittit, eadem verò propriè loquendo non ordinat, quia non sunt ab ipso, ut ostendimus in tract. de provid. §. 105. sed Magistratus potestas dicitur à Deo ordinata. Quæ & ordinantur, & à Deo sunt, ea ex ipsa ordinatione divina habent, ut sint justa, salutaria & utilia, secus est de illis, quæ permittuntur, ergò etiam Magistratus potestas propter fines utiles ac salutares est divinitùs instituta. Elucent autem in hac divina ordinatione quatuor potissimum Dei attributa; *bonitas in Magistratus constitutione*; mirandæ siquidem bonitatis est, quòd Deus in usum generis humani politiarum & imperiorum constitutionem introduxit; *potentia in ejusdem conservatione*, ecquis enim non intelligit & autoritatem & firmitatem Magistratûs non esse ex hominibus, sed ex Deo; certè tot populorum millia in sanctâ erga unum quandoque Monarcham, obœdientiâ etiam cum vitæ dispendio conjunctâ retineri non possent, nisi Deus ipsorum corda potenter flecteret, & Magistratum autoritatis ac firmitatis robore circumdaret, *sapientiâ in legum promulgatione & Magistratus administratione*; absque singulari, quadam prudentiâ imperia administrari, & tot negotia impedita & intricata in illis expediti neutiquam possent, jam verò quicquid est in homine sapientiæ sive spiritualis sive civilis, id omne à Spiritu sapientiæ ad ipsum descendit; *Justitia in judiciorum constitutione ac pœnarum executione*, quicquid enim in legibus est justum ac salutare, id ex fonte justitiæ æternæ & immotæ, quæ in Deo est, promanat, & quando juxta rigorem justitiæ facinorosis irrogantur supplicia; in eo relucet justitia divina, quæ bonis constituit præmia, improbis verò supplicia. Eò collimant, qui institutione & conservatione hujus ordinis tria attributa divina consideranda monent, *potestatem Dei αὐτεξούσιον, voluntatem optimam & potentiam maximam. Potestas* nititur creatione & ex ea orto dominii jure; quod Deus ut in omnia creata, ita & in hominem obtinet. *Voluntas* Instituendi est ex quadruplici ejus amore, nimirum ordinis inter omnia creata, inde ipsorum hominum, tum eorum qui præficiuntur aliis, tum præsertim subditorum, tertiò obœdientiæ erga legem suam, denique illius submissionis quam Naturâ pares præstant iis, qui puro Dei arbitratu sunt superiores. *Potentia* verò eaque maxima etiam necessaria fuit, tam propter affectum excellentiæ qui in hominibus est, quàm propter infinitæ multitu-

dinis potentiam, & usurpata est à DEO per internam necessitatis istius ordinis in cordibus hominum impressionem, & per externam ejusdem defensionem. Jac. Armin. disput. 25. Theol. th. 4. p.244. Denique συμπεράσματος loco Apostolus infert, *qui resistit potestati, ordinationi divinæ resistit*, & postea: *necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quòd si enim potestas Magistratus à Deo est, utique qui huic divinæ ordinationi resistit, conscientiam suam vulnerat, & pœnas sibi accersit, velut Cœcias nubes.

2. Prov 8. v 15. Per me Reges regnant.

35. Huic classico Apostoli loco adjungimus alia Scripturæ dicta, in quibus Magistratus à Deo constitutus asseritur. Prov. 8. v. 15. inquit Sapientia, בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יְחֹקְקוּ צֶדֶק *Per me reges regnant, & Principes decernunt justitiam.* בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ וּנְדִיבִים כָּל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ *Per me Principes habent principatum & evergetæ sunt omnes judices terræ.* Loquitur hîc æterna, increata & hypostatica Dei Sapientia, quæ est ipse Λόγος seu Filius Dei, ut colligitur ex v.21. cui versiculo conjungenda sunt Nov. Test. dicta, Matth.11.v.18. Joh.1.v.1. 1.Cor.1.v.24. &c. Ergò ipse Dei Filius μαιεύτης καὶ ἰκέτης imperiorum constitutionem & conservationem sibi tribuit, quia propter Christum Mediatorem non solum æterna & spiritualia sed etiam corporalia & temporalia beneficia generi hum. sunt reddita, inter quæ eminet constitutio Magistratus. Neve quis cogitet, superiores quidem Magistratus, non autem inferiores à Deo esse, ideò & *Regum* & *Principum* fit mentio ac utrorumque regimen divina Sapientia sibi tribuit, tum ratione constitutionis, tum ratione conservationis, quia utroque modo accipi potest illud: *Per me Reges regnant & Principes obtinent principatum*, quinimo non constitutionem tantum, & conservationem Magistratus, sed etiam salutarem ac prudentem gubernationem esse divinum beneficium, notanter asserit Sapientia, quando addit, *per me Principes* sive Consiliarij *justitiam decernunt, & benefici sunt omnes judices terræ.* Dan.2.v.20. Propheta coram Rege Nebucadnezare confitens inquit: *Sit nomen Dei in secula benedictum, quia sapientia & fortitudo est ipsius. v.21. ipse mutat tempora & ætates, ipse removet Reges, & stare facit Reges, dans sapientiam sapientibus, & scientiam intelligenti disciplinam.* Docet Propheta, utrumque esse opus divinum, quod Reges removet & stare facit stabilit, ac quòd Regibus addit prudentes Consiliarios, in priore Dei potentiam sive fortitudinem, in posteriore sapientiam elucere. Quia verò multi Reges verbis quidem profitentur, *se Dei gratiâ imperium obtinere*, interim occulto cordis fastu & reipsâ illud negant, ideò Deus Nebucadnezarem superbè se efferentem horribiliter punit, ut agnoscat, *quòd dominetur Altissimus in regno hominū, & tradat illud cui voluerit* Dan.4,19.

3. Dan. 2. v.20. Ipse removet & stare facit Reges.

4 Sap. 6 v. 1. à Domino data est vobis potestas.

36. Ex apocryphis V.T. libris huc referri possunt sequentia dicta: Sap. 6. v. 1. *Audite Reges & intelligite, discite judices finium terræ. v.3. quoniam à Domino data est vobis ἡ κράτησις potestas, & ab Altissimo ἡ δυναστεία dominatus, qui exquiret vestra opera & cogitationes scrutabitur.* Cui aliquando rationem suæ administrationis Reges & Judices cogentur reddere, ab illo potestas & dominatus ipsis est datus. Sed Deo omnipotenti & altissimo rationem suæ administrationis Reges & Judices cogentur reddere. Ergo. Eccles.10.v.4. *In manu Domini potestas terræ ἡ ἐξουσία τῆς γῆς & utilem suscitabit ad tempus super eam.* vers.17. *Sedes imperantium destruxit Dominus & sedere fecit mites pro eis intus.* cap.17.v.13. *Omnis homo à juventute ad mala, & non valuerunt corda sua pro lapideis facere carnea. v.14. In omni divisione gentium terræ totius unicuique genti constituit ducem ἡγούμενον præpositum et rectorem*, Luth. in allen Landen hat er Herrschafften geordnet / exponit Sapiens finem, propter quem singulis gentibus præfecerit Deus Magistratum, nimirum inter cetera etiam fine eo, ut malitiæ hominum obviam iri & disciplina externa conservari posset.

5. Eccl 10. v.4. In manu Domini potestas terræ. cap 17 v.14. constituit Ducem.

6 Ioh. 19. v. 11 Non haberes potestatem

37. Ex N.T. huc referri posse videtur dictum Christi ad Pilatum Johan. 19. v.11. *Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum esset è superius*, h. e. nec adversus me nec ullum omninò hominem aliquam haberes potestatem, nisi ea divinitus tibi esset concessa. Quæ explicatio fidei quidem analogiæ conformis est & utilem præbet doctrinam, sed ostendimus in Harmonia Pass. cap. 11. p. 531. textui esse conformius, si verba Christi non in genere de Magistratua potestate, sed in specie de potestate Pilati contra Christum aliquid statuendi accipiamus, unde etiam Chrysost. hom. 84. in Johan. τὸ δεδόμενον συγχωρητικῶς ac permissivè exponit. Commodius huc refertur dictum Christi Joh.10.v.35. *Si illos* (lex divina Psal. 82. v.6.) *dixit Deos, ad quos sermo DEI factus est, & non potest solvi Scriptura &c.* Ad quos, qui vocantur Dii in Psal.82. hoc est, ad Magistratus dicit esse factum sermonem Dei, hoc est, habere coadivinam vocationem, esse divinitus in hoc officio constitutos, versari in statu Deo placente. His enim verbis vocatio divina ad munia Propheticum describi solet: *Factum est verbum Domini ad Esaiam, ad Jeremiam &c.* Rom.12.v.8. Apostolus præfecturas (tum in specie illas, quibus Ecclesiæ ædificationi ministri Christi inserviunt, tum in genere omnes) inter dona Dei refert: quidam etiam addunt locum Propheticum Zach.14. v.20. *id quod erit super frenum equi, sanctum erit Domino.* Sed rectius generaliter accipitur, quòd absque ullo personarum & vasorum Levitico discrimine incolæ civitatis in Nov. Test. futuri sint sancti. Posset etiam haud incommodè huc referri, quod Reges *sacro oleo* Dei jussu fuerunt uncti, quod fuit evidens signum divinæ vocationis & confirmationis 1. Sam.10.v.1. c.16.v.13. 1. Reg.19. v.15.

7. Ioh.10. v.35 ad quos sermo Dei factus.

2. Rationum momenta. 1. à judicii divini administratione.

38. Transitum proinde facimus ad alteram argumentorum classem, quam tribuimus *rationibus* legitimâ consequentiâ ex Scriptura deductis, quarum complures afferri possunt. 1. Qui Dei judicium exercent, illis etiam potestas judicandi à DEO est data. Sed Magistratui DEI judicium exercere dicitur. Ergò Magistratui potestas judicandi & per conseq. etiam imperandi à DEO est data. Majoris connexio est manifesta. Quomodo enim DEI loco ac vice judicium exercere possent, nisi potestatem judicandi à DEO accepissent? Quemadmodum Ecclesiæ ministri, *quia ministerium Spiritus* tractant, à DEO potestatem ministerii accepisse rectè dicuntur: ita quoque Magistratus, quia DEI judicium exercent, à DEO judicandi & consequenter etiam imperandi potestatem accepisse rectè creduntur. Minor probatur. Deuter. 1. v. 17. Mosca ad judices dicit: *Non respicietis personas in judicio,*

quia

quia המשפט לאלהים הוא *judicium est Dei & Deo*, utroque enim modo reddi potest, commendatum vobis est à Deo, & Dei nomine illud administratis. 2. Paral. 19. v. 6. dicit Josaphatus ad judices à se oppidatim constitutos: *Videte quid faciatis, quia non homini judicatis, sed Deo, & ipse vobiscum in judicio.* Quæ autem sit vis hujus phraseos, colligi potest ex cap. seq. v. 15. *Non vobis bellum sed Domino*, h. e. Deus ipse pro vobis pugnabit, ita quoq; hoc loco, Deus ipse per vos judicat, & ab ipso judicium vobis est commissum.

2. Ab officii divini executione.

39. 2. Qui in ipsa officii sui executione DEI minister dicitur, illius officium est à Deo. Magistratus in ipsa officij sui executione Dei minister dicitur. Ergo officium & per consequens etiam potestas magistratus est à Deo. Major patet ex mutuo respectu causæ instrumentalis & principalis, qui enim alterius nomine aliquid agit, potestatem & mandatum agendi ab ipso habere, rectè creditur. Doctores Ecclesiæ quia dicuntur Dei ministri & legati, ideò ipsorum officium meritò judicatur divinum. Idem statuendum de Magistratu. Minor probatur. Rom. 13. v. 4. *Dei Minister est* (Magistratus) *tibi in bonum, si autem malum egeris, time, non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malè egit.* v. 5. *ideò necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* v. 6. *ideò enim etiam tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes & incumbentes* προσκαρτεροῦντες. Tribus distinctis vicibus Apostolus repetit, quòd Magistratus sit Dei minister, in Græco est non solùm nomen διάκονος, sed etiam λειτουργοῦ, quod significat eum, qui publicum aliquod officium administrat, ac notanter dicit, in eo ipso Magistratum Deo servire, quando partes officij sui exequitur, & vindex est in iram ei qui malè agit. Sap. 6. v. 5. ὑπηρέται ὄντες τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Deo tribuit βασιλείαν ipse est enim *Rex Regum & Dominus dominantium* 1. Tim. 6. v. 15. ipse est Dominus proprietarius & hereditarius Psal. 82. v. 8. Magistratibus duntaxat ὑπηρεσίαν assignat, quia Deo in administratione regni serviunt, & ad nutum ipsius regno abire coguntur. Luth. Ihr seyd seines Reichs Amptleute. Hùc pertinent etiam illa dicta, in quibus Magistratus dicuntur Dii, quæ superiùs §. 10. recensuimus, ideò enim sic dicuntur, quia divinum administrant officium & Dei vicem in terris gerunt, sunt Dii quidam terrestres. Nec incommodè hùc refertur, quod Reges & Principes dicuntur οἱ δοκοῦντες ἄρχειν Marc. 10. v. 42. quod non tàm imperent quàm videantur imperare, cùm solus imperium perfectè obtineat, cujus vicarij duntaxat & ministri sunt Reges mundani. Huic argumento affine est illud: Qui propter officij eminentiam, dignitatem, utilitatem & necessitatem dicuntur Dii, illorum officium est divinum, & à Deo institutum, quomodo enim Deus sui nominis communicatione illos dignaretur, quorum status & officium non esset ab ipso institutum. At Magistratus propter officii sui eminentiam, dignitatem &c. dicuntur *Dii*. Exod. 22. v. 8. & 28. Psal. 82. v. 6. Ergò.

3. à donorum ad officium necessariorum collatione.

40. 3. Quicunque omnia ad officij executionem necessaria à Deo accipiunt, illorum officium & potestas est à Deo. Sed Magistratus omnia ad executionem officij sui necessaria à Deo accipit. E. Magistratus officium & potestas est à Deo, Major est manifestæ veritatis, nisi enim officiū ipsum esset à Deo, Deus non daret ea, quæ ad officij executionem sunt necessaria. Minor per inductionem probari potest. 1. Ad Magistratum obeundum requiritur *sapientia*, ea verò à Deo datur Magistratui Num. 11. v. 16. cum Moses de difficultate regiminis conquereretur, Deus mandat ut eligat *septuaginta viros* ex senioribus Israël eosque constituat principes & præfectos, quibus promittit donationem Spiritus, qui erat *Spiritus consilij, sapientiæ & intellectus*, per quem idonei ad capessendum Magistratus officium fuêre redditi. Jud. 3. v. 10. *Spiritus Domini erat in Athniele & judicabat Israel.* 1. Sam. 10. v. 6. cùm Saul in Regem Israëlis electus esset, *Spiritus Domini requiescit super eum & convertitur in virum alterum.* 1. Sam. 16. v. 13. cùm David à Samuele in Regem esset unctus, *directus est Spiritus Domini à die illa in David ac deinceps*, hoc est, consecutus est excellentia Sp. S. dona. Prov. 20. v. 12. *Aurem audientem & oculum videntem Dominus fecit utrumq;*, hoc est, ut Subditi obœdiant Magistratui & ut Magistratus salutaria decernat, utrumque est Dei beneficium. 2. Ad Magistratum ritè gerendum requiritur *autoritas*, illa verò itidem est donum Dei 1. Sam. 10. v. 26. *ibant cum Saule exercitus, quorum cor DEVS tetigerat*, h. e. quorum corda ad reverentiam & obœdientiam Sauli præstandam inclinaverat, iisque præclaram de Saule existimationem instillaverat. Job. 12. v. 18. *Vinculum Regum solvit & ligavit cingulum in renibus eorum.* Illud cingulum Regum est autoritas, quâ divinitus sunt circumdati, per q̃ etiam subditi ad obœdientiā illis devinciuntur, sed propter peccata Magistratus Deus illud cingulum & vinculum quandoque dissolvit, h. e. ut Jobus ipse exponit v. 21. *effundit despectionem super Principes & fortitudinem fortium debilitat.* 3. Ad Magistratum etiam requiritur νομοθεσία, salutariū legum constitutio, ea verò itidem absque divino numine locum habere nequit. *Per me*, inquit divina Sapientia Prov. 3. v. 15. Consiliarij decernunt justum. 4. Ad Magistratus officium requiritur, ut facinorosi puniantur & pro ratione delicti etiam capitali supplicio afficiantur. Jam verò Deus gladium tradidit Magistratui, Genes. 9. v. 5. *De manu hominis, de manu viri fratris ejus*, dicit Dominus, *requiram animam hominis.* Neve quis existimet, Deum semper immediatè id facturum, ideò v. 6. instituitur Magistratus officium, per quem ordinariè fieri debeat supplicij executio. *Qui effuderit sanguinem humanum, per hominem sanguis ejus effundetur*, quia ad imaginem suam Deus fecit hominem. Latina versio vulgata illud *per hominem*, in quo est magna emphasis, planè omittit, ac frustra Bellarminus nobis persuadere conatur, lib. 2. de V. Dei cap. 12. particulam illam; *per hominem*, nullius esse momenti, cùm emphaticè Magistratus officium hic constituatur. Græca obscurius reddit: ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται. Pagninus, Arias, Montanus & alij illud באדם referunt ad subjectum sive prius membrum sententiæ, *quicunq; effuderit sanguinem hominis in homine* sive per *hominē*, sed rectius refertur ad prædicatū, supraponitur enim p̃ximè præcedenti verbo האדם accentus Zakephkathon, qui incisum majus constituit, & in versu proximè præcedente impositus verbo אִישׁ distinctionem facit, ב igitur est nota instrumentalis causæ,

per quam homicidæ ſanguis iterum ſit effundendus videl. per hominem ſive Magiſtratum, unde OnKelus paraphraſeos loco adjecit: *Qui effuderit ſanguinem hominis cum teſtibus, ſive per teſtes juxta ſententiam judicum ſanguis ejus fundetur.* Jonathas ſic reddit: *Qui effuderit ſanguinem hominis per teſtes, condemnabunt eum judices ad necem. Et qui effuderit abſq; teſtibus, Dominus mundi olim vindictam ab eo ſumet in die judicij magni.* Chriſtus hanc ſententiam in N. T. allegans eam ſic reddit: *Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt* Matth.26.v.53. ubi gladij nomen generaliter accipitur pro quibusvis ſuppliciis à Magiſtratu, cui gladius à Deo datus eſt, irrogatis, quo ſenſu etiam Apoſtolus inquit Rom.13.v.6. *Non ſine cauſa* (Magiſtratus) *gladium portat*, Dei enim *miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit.* 5. Ad Magiſtratus officium etiam requiritur, ut Subditi cenſus & tributa dent, atqui Chriſtus quæſitus an liceat cenſum dare Cæſari, reſpondet verbis *προςακτικῶς, reddite quæ Cæſaris ſunt Cæſari* Matt.22.v.31. DEUS ipſe per Apoſtolum tributa Magiſtratui dare mandat Rom.13.v.7. 6. Magiſtratus inſuper eſt bello ſubditos defendere & hoſtium injurias propulſare, jam verò peritiam belligerandi & victorioſè pugnandi ſolus DEUS largitur Pſal.18.v.35. *Dominus docet manus meas ad bellum & contereetur arcus aneus brachiis meis.* v.48. *DEUS dat mihi vindictas.* Pſal.44.v.4. de victoriis Iſraëlitarum dicitur: *Non in gladio poſſederunt terram, & brachium eorum non ſervavit eos, ſed tua dextera & tuum brachium &c.* Pſal.144.v.1. *Dominus rupes mea docens manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* v.10. *dans ſalutem Regibus.* Et quid multis? Salomon in genere dicit Prov.21.v.1. *Sicut rivi aquarum, ſic cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.*

4 à Magiſtratus inſtitutione.

41. 4. Qui expreſſum dat mandatum Magiſtratum conſtituendi, ejus ordinatio eſt Magiſtratus. At Deus expreſſum dat mandatum conſtituendi Magiſtratus. Ergò. Deut.16.v.18. Moſes DEI nomine & autoritate præcipit Iſraëlitis: *Judices & Præfectos dabis tibi in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dat tibi in tribubus tuis, & judicabunt populum judicio juſtitiæ.* Exod.18.v.21. Jetro conſilium dat genero ſuo Moſi, ut ex omni populo eligat *viros fortes, timentes Deum, veridicos, odio habentes avaritiam, eosq; ponat tribunos, centuriones, quinquagenarios, decanos.* At hoc conſilium non fuiſſe humanum ſed divinum, ex eo apparet, quod Deus ipſe illud ratum ac gratum habet & ſeptuaginta ex ſenioribus in Magiſtratum electos Spiritu ſuo implet. Samuel & alij Prophetæ expreſſum à Deo mandatum acceperunt, certas perſonas ungendi in Reges ſuper Iſraël, ut exempla, quæ poſtea adducentur, manifeſtum facient.

5 ab injuria Magiſtratui illata vindicatione.

42. 5. Quo contemto ac ſpreto DEUS ipſe contemnitur & injuria afficitur, ille eſt à Deo conſtitutus & divinum gerit officium. Sed contemto ac ſpreto Magiſtratu Deus ipſe contemnitur & injuriâ afficitur. Ergò. 1. Sam. 8. v.7. cùm Iſraëlitæ Samuelem divinitus ſibi præpoſitum rejicerent & formam regiminis à Deo ipſo conſtitutam repudiarent, dicit Dominus, *Non te, ſed me rejecerunt*, oſtenditur igitur, politiarum adminiſtrationem non tàm Magiſtratui quàm ipſi Deo tribuendam eſſe & injurias Magiſtratui illatas in ipſum Deum ordinis hujus autorem redundare. Apoſtolus Rom.13.v.2. generalem proponit regulam, *quisquis reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Quemadmodum 1.Theſſ.4.v.8. de ſuo ac doctorum Eccleſiæ miniſterio dicit, *qui ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui dedit Spiritum ſuum ſanctum in nobis*, nimirum quia Eccleſiæ doctores ſunt Dei miniſtri ac Legati: ita quoque de Magiſtratu rectè dicitur. Qui Magiſtratui reſiſtit, Deo ipſi reſiſtit, nimirum quia Magiſtratus eſt *Dei miniſter*, ut Apoſtolus *αἰτιολογικῶς* addit v. 4.

6. à partiū officii determinatione.

43. 6. In quocunque ſtatu viventibus DEUS certa præſcribit ac determinat munia, ille utiq; eſt à Deo. Niſi enim talis ſtatus à Deo ordinatus eſſet, nec præſcriberentur viventibus in illo certa munia & officia, nec perſonæ in eo viventes Deo placere poſſent. Atqui Deus in politica ſocietate viventibus certa præſcribit ac determinat munia. Ergò politica ſocietas eſt à Deo inſtituta ac conſequenter etiam Magiſtratus, abſque quo politica ſocietas conſiſtere nequit. Aſſumtum probatur 1. ex omnibus dictis, quæ Magiſtratum ſui officii admonent. *Intelligite Reges & erudimini judices terræ*, inquit Propheta Regius Pſal.2.v.10. Non dicit, deponite imperandi ac judicandi majeſtatem, ſed intelligite & ſervite Domino. Si Magiſtratui non eſſet locus in Chriſti regno, Spir. S. Reges à regnandi & judicandi functione avocaſſet. 2. ex inductione partium. Ad politicam ſocietatem conſtituendam duo hominum genera neceſſariò concurrunt, eorum ſcil. qui parent & qui imperant. Juſtin. in qq. &c. reſp. ad orthodox. q.138.p.376. *Sicut homo ex anima & corpore conſtituitur, ita regnum ex rege & eis qui reguntur, coagmentatur.* Auguſtin. libr.18. de civit. Dei cap.2. *Factum eſt, ut non ſine providentia Dei quidam eſſent regnis præditi, quidam regnantibus ſubditi.* Jam verò utriſque Deus ſua præſcribit munia & officia. Magiſtratui quidem ut ſit *nutritius Eccleſiæ, cuſtos utriusque tabulæ, pater patriæ & ſalutaris præſes & gubernator Reipublicæ in ordinando, judicando & vindicando*, leges ſcil. ſalutares ferendo, judicia juſta exercendo, præmia bonis & pœnas improbis diſtribuendo; ſubditis verò, ut Magiſtratui exhibeant amorem & reverentiam, ſubjectionem & obœdientiam; cenſus & tributa; preces ac vota, de quibus Magiſtratus ac ſubditorum officiis inferius ſuo loco plura dicentur.

7. à divina Magiſtratus conſervatione.

44. 7. Quemcunque vitæ ſtatum Deus ſuâ benignitate ac potentiâ conſervat, ille quoque eſt à Deo ordinatus, *conſervatio* enim nihil aliud eſt, quàm *eſſendi quædam continuatio*. Eſſe & conſervari eidem acceptum fertur autori eidemque principio. Scal. exerc. 31. & 250. Atqui Magiſtratum politicum Deus ſuâ benignitate ac potentia conſervat, ut monuimus ſuperiùs & apparet ex his Scripturæ dictis Pſal.21.v.1. *Domine, in fortitudine tua Rex lætabitur*, h.e. quia fortificaſti ac ſtabiliviſti meum regnum, ideò ex læto corde tibi gratias ago. Pſalm. 30. v. 8. *Domine in voluntate tua* בִּרְצוֹנְךָ in beneplacito tuo *ſtare feciſti in monte meo fortitudinem*, h. e. ſtabiliviſti ac roboraſti meum regnum, ut monti firmiter ſtabilito ac fundato comparari poſſit. Dan.2.v.20. *Domini eſt ſapientia & fortitudo.* v. 21. *Ipſe removet Reges, ipſe ſtare facit ac ſtabilit Reges*, מְהָקִים מַלְכִין ubi removere & ſtabilire ſive conſervare ſibi invicem opponuntur & utrumque reſpectu diverſorum objectorum Deo tribuitur. Hagg. 2.v.23. dicit Dominus: *Ego ſubvertam ſolium regnorum & diſperdam fortitudinem regnorum gentium*, ſed ad Zerubabel

dicit

dicit v. 24. *ponam te sicut signaculum*, h. e. stabiliam tuum principatum. Diabolus Dei & humani generis hostis ἄναρχος odio divinæ ordinationis & salutis, quæ per eam generi humano confertur. quotidie excitat confusiones & turbas, ac Natura humana propter correptionem originalem est infirma ad ἀταξίαν & ἀκαταστασίαν propendens, legum contra ac disciplinæ vincula aversans; divinæ ergò bonitati & potentiæ acceptum ferendum, quod in tanta Naturæ humanæ infirmitate inque tantis Diaboli furoribus honestæ politiæ conservantur. Hûc pertinet, quod Deus judicium suum exercet adversus turbatores ac seditiosos, qui eversum eunt hunc ordinem divinitus institutum. Prov. 24. v. 21. *Time Dominum & Regem, & cum seditiosis ne misceas te.* v. 22. *quoniam repente consurget exitium eorum.* Matth. 26. v. 53. *Qui gladium acceperit, &c.*

2. à Natura coordinatione.

45. 8. Quicunque status juri Naturæ congruit, ille etiam est juris divini & per consequens à Deo ordinatus. Magistratus officium ac status congruit juri Naturæ. Ergò. Assumptum probatur. Cum tota rerum universitate sive Natura universali ita comparatum est, ut habeat rectorem & gubernatorem Deum Opt. Max. absque cujus directione si esset, ne quidem ad momentum persistere posset. Particularis etiam Natura ostendit, in omni cœtu ac societate necessarium esse, ut aliquis sit rector ac ductor, qui reliquis præsit, eosque regat. Sic inter apes & grues unus tanquam Rex & ductor reliquis eminet, qui ducatum illis præstat. In omnibus mundi partibus imperandi & parendi diversitatem deprehendere licet, ut ostendit Calus lib. 1. politic. c. 5. ac Cicero inquit lib. 2. de Nat. Deorum. *Omnem Naturam, quæ non est simplex, sed cum alio connexa, necesse est habere aliquem in se principatum.* Juri ergò Naturæ congruum est, ut inter homines etiam sit talis ordo. Præterea saniores Ethnici ex Naturæ lumine agnoverunt, hominem esse ζῶον πολιτικὸν τῇ φύσει, Arist. 1. politic. cap. 2. jam verò ubi societas est, ibi quoq; oportet esse aliquem ordinem ac regimen, proinde si homo per Naturam ad societatem conditus est, utique etiam regimen Naturæ juri congruit. Insuper Natura humana instructa est notitiis practicis & discrimine honestorum ac turpium, quæ sunt divinæ imaginis, ad quam homo conditus est, ἐρείπια, rudera ac vestigia, ut quemadmodum in anima superiores vires imperant inferioribus, ita qui in genere humano aliis sapientiâ & autoritate præstant, aliis præsint eosque regant, quo sensu ac respectu Philosophus dixit, servitutem esse à Natura.

3. Probatis exemplis.

46. Tertiam argumentorũ nostrorum classem constituimus ex probatis exemplis, quæ itidem testantur Magistratus divinitus constitui. Sic videmus Siraciden cap. 44. v. 3. inter viros sanctos & gloriosos referre eos, *qui domiati sunt in potestatibus suis & imperarunt in populo.* Age verò rem paulò altius arcessamus, Specimen ac præludium aliquod politici Magistratus propositum fuit tum in dominio, quod Deus primo homini concessit in cuncta terræ animantia, tum in potestate Patria, quam antè diluvium pii Patriarchæ in suis familiis exercuerunt. Molin. lib. contra abusus Papar. p. 528. demonstrare conatur, *Patriarchas & Judices* antè Regum electionem potestate regia usos fuisse, aliàs enim nec bella gerere, nec in facinorosos gladio animadvertere potuissent, quorum tamen prius ab Abrahamo, posterius à Mose factum fuisse constat. Statim namque post diluvium usus *gladij* contra homicidas & facinorosos homini traditur. Genes. 9. v. 6. unde procul dubio ex illo tempore patres familiarum cum potestate patria etiam politicam gubernationem exercuerunt. Genes. 14. v. 14. & seqq. Abraham expeditionem suscipit contra Reges, à quibus Lothus ipsius ex fratre nepos injuria affectus erat, gessit ergò divinâ autoritate & mandato non œconomicum solùm, sed etiam politicum officium, cujus ratione arripit arma non πολιορκητικὰ ad vim inferendam sed ἀμυντικὰ ad injuriam propulsandam, & quia dicitur armasse חֲנִיכָיו *initiatos domus suæ*, ex eo intelligitur, quod vernas suos in re militari informavit, testatur etiam eventus & benedictio Melchisedeci, bellum illud divinis auspiciis fuisse gestum. Josephum divinâ providentiâ constitutum fuisse totius Ægypti Dominum ac Præfectum Genes. 41. v. 43. cap. 42. v. 6. testatur ipsemet, quando Genes. 45. v. 8. ad fratres suos dicit: *Non vos me misistis huc, sed Deus & posuit me in patrem Pharao & in Dominum domus ejus & dominatorem in omni terra Ægypti.* v. 9. referre jubet ad Patrem, quod Deus ipsum posuerit *in Dominum omni Ægypto.* Moses divinâ voluntate constituitur gubernator populi Israelitici, quem ex Ægypto auspiciis felicissimis educit, ac leges & statuta illi præscribit. Post mortem Mosis Josua constituitur Dux populi, *quemadmodum fui cum Mose*; dicit ad eum Dominus Jos. 1. v. 5. *ita ero tecum*; idem etiam mandato Dei prælia gerit contra hostes Israelitici populi, quocunque abit victoriam habens comitem. Mortuo Josua Israëlitæ quærunt Dominum, *Quis ascendit nobis ad Cananæum in principio ad pugnandum cum eo?* Jud. 1. v. 1. quibus Dominus respondet v. 2. *Juda ascendet*, hic ergò Josuæ successor & Princeps Israëlitici populi divinitus constituitur. Postea excitavit Dominus *Judices*, qui eos salvarunt ex manibus inimicorum Jud. 2. v. 16. cap. 3. v. 9. cap. 4. v. 4. & judicarunt eos temporibus suis. Progressu temporis mutata est Reipubl. forma, ac Israëlitis ita volentibus Deus dat Regem Saulem; de quo Samuel dicit 1. Sam. 10 v. 24. *Num vidistis, quem elegerit Dominus?* & Deus ipse apud Oseam cap. 13. v. 11. *Dedi tibi Regem in furore meo.* Sauli successit David, quem expresso Dei mandato Samuel ungit in Regem, 1. Sam. 16. v. 12. quam benignitatem ipse in Psalmis prædicat Psal. 21. v. 4. *Prævenies eum* (Regem) *benedictionibus bonitatis, appones capiti ejus coronam auream,* 2. Sam. 6. v. 21. *Dominus præcepit mihi, ut essem dux super populum Domini in Israel.* 1. Paral. 28 v. 4. *elegit me Dominus Deus Israël de universa domo patris mei, ut essem Rex super Israel.* Hûc referenda exempla Salomonis, Josiæ, Josaphati & aliorum, de quibus expressè commemorat Scriptura, quod Dei voluntate, consilio & arbitrio in solium Regale sint collocati. De Salomone dicitur 1. Paral. 29. v. 5. *quòd Deus ipsum elegerit, ut sedeat in throno regio*, & generaliter dicitur Psal. 113. v. 7. *Deus de stercore erigit pauperem*, vers. 8. *ut collocet eum cum principibus, cum Principibus populi sui.* Cyrus Rex Persarum in publico edicto scribit 2. Paral. 36. v. ult. *Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli.* Conjunge Dan. 5. v. 18. &c. Ex quibus omnibus sic concludimus, In quemcunque statum Deus ipse homines evehit, ille utique est à Deo constitutus, sed in statum Magistra-

tus Deus ipse homines quosdam evehit. Ergò Magistratus officium ac status est à Deo ipso constitutus.

47. Ex piis veteribus multa hûc adduci possent. Irenæus lib. 5. adv. hær. cap. 20. p. 346. *Quoniam absistens à Deo homo in tantum efferavit, ut etiam consanguineum sibi hostem putaret, & in omni inquietudine & homicidio & avaritia sine timore versaretur, imposuit illi Deus humanum timorem, non enim cognoscebant timorem Domini, ut potestati hominum subjecti & lege eorum astricti aliquid assequantur justitiæ & moderentur ad invicem manifeste positum gladium timentes.* Et postea p. 347. *Ad utilitatem ergò gentium terrenum positum est regnum à Deo, sed non à Diabolo, qui nunquam omnino quietus est, imò qui nec ipsas quidem leges vult in tranquillo agere, ut timentes regnum humanum non se alterutrum homines vice piscium consumant, sed per legum positiones repercutiant multiplicem gentilium injustitiam &c. Cujus enim jussu homines nascuntur, hujus jussu & Reges constituuntur, apti iis qui in illo tempore ab ipsis regnantur.* Tertull. in Apol. cap. 30. p. 59. *Inde est Imperator, unde est & homo antequam Imperator, inde potestas illi, unde & Spiritus.* Et paulò antè: *Sciunt* (Imperatores) *quis illis dederit imperium, sciunt quâ homines quis & animam: Sentiunt Deum esse solum, cujus solius in potestate sunt.* cap. 33. p. 61. *maximè necesse est, ut suspiciamus Imperatorem, ut eum, quem Dominus noster elegit, ut meritò dixerim noster est magis Cæsar, ut à nostro Deo constitutus.* Euseb. lib. 9. præparat. Evang. cap. 1. fol. 238. allegat dictum Essæorum, οὐ δίχα θεοῦ περιγίγνεσθαί τινι τὸ ἄρχειν. Chrysost. homil. 23. in Epist. Rom. cap. 13. f. 258. sic annotat. τὸ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, καὶ μηδὲ ἁπλῶς μηδὲ ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, ὥσπερ κυμάτων, τῷ δ' ἑκάστοτε τῶν δήμων περιαγομένων τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἔργον εἶναι φημί. *Quod Magistratus sunt, quod hi quidem imperant, isti verò parent, quod non simpliciter ac temerè cuncta feruntur, nec populi fluctuum instar huc atque illuc circumaguntur, divina sapientia opus esse dico.* Ambros. in comm. cap. 13. Rom. tom. 5. p. 232. *Ut jus & timorem legis naturalis* (Apostolus) *confirmet, DEUM autorem ejus testatur & ministrantes eam DEI ordinationem habere.* Et posteà: *Principes hos Reges dicit, qui propter corrigendam vitam & prohibenda adversa creantur, Dei habentes imaginem, ut sub uno sint ceteri.* Epiphan. lib. 1. tom. 3. hæres. 40. contra Archont. p. 131. ἐξουσία κοσμικὴ ἐκ θεοῦ τέτακται, καὶ μάχαιραν ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν, οὐκ ἀλλαχόθεν δὲ πόθεν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ εἰς ἐκδίκησιν, ἵνα εἰς εὔτακτον σύνταξιν τῆς τοῦ παντὸς κόσμου διοικήσεως τὰ πάντα ἐκ θεοῦ καλῶς καταρτισθῇ καὶ οἰκονομηθῇ. *Potestas mundana est ex DEO ordinata, quæ gladij potestatem accepit non aliunde, sed ex Deo ad ultionem, ut ad bonum ordinem gubernationis universi mundi omnia ex DEO bene dispensentur ac administrentur.* Hieron. in enarr. cap. 13. Rom. tom. 8. p. 185. *Constituitur potestas à Deo, ut justè judicet & ut peccatores habeant quod timeant.* August. 18. de civit. Dei cap. 2. *Factum est, ut non sine providentia Dei, in cujus potestate est, ut quisque bello aut subjugetur aut subjuget, quidam essent regnis præditi, quidam regnantibus subditi.* Theodoret. orat. 7. de provid. *Deus velut pharmacum quoddam mali expulsivum iniquitatis ulceribus imposuit Magistratus administrationem.*

Antithesis & argumenta 1. Anabaptistarum.

48. Discedunt ab hac ὀρθοδοξίᾳ 1. Anabaptistæ, qui negant Magistratus officium esse Dei ordinationem. Quod si expressis Scripturæ testimoniis convicti idipsum coguntur concedere, respondent, *Magistratum ea ratione esse ordinationem & ministrum Dei, sicut Nabuchodonosor fuit minister Dei in puniendis Israëlitis, in evertenda* Tyro Jerem. 25. v. 9. cap. 27. v. 6. *& sicut Attila flagellum Dei sese nominabat, vel sicut carnifex dicitur minister judicis* Matth. 5. v. 25. cap. 18. v. 34. *ac Diabolus est minister Dei, quando exequitur ejus iram.* 1. Reg. 22. v. 22. &c. *Quemadmodum enim Angeli alij sunt mali, alij verè boni, ita quoque alios Dei ministros dicunt esse bonos, alios verò malos.* Argumenta quibus demonstrare conantur, Magistratum non esse bonam ac sanctam Dei ordinationem, potiora hæc sunt. Prima classis petita est ex Scripturæ dictis: *1. Primus in terris Monarcha fuit Nimrodus, de quo expressè dicitur, quòd cœperit esse potens in terra, & quod principium regni ejus fuerit Babel* Genes. 10. v. 10. 1. Paral. 1. v. 10. *atqui is fuit rebellis & seditiosus, Deo minimè placens, quod arguit ipsum nomen deductum à* מרד *rebellare, deficere, unde dicitur fortis venator coram Domino, quia ut venatores solent feras capere, sic ipse homines oppressit,* ex quo tale formant argumentum: Quicquid à violentâ & injustâ hominum oppressione originem trahit, ac malo nititur principio, illud non potest esse à DEO constitutum. Sed imperium Monarchicum à violenta & injusta hominum oppressione originem trahit ac malo nititur principio, ut ex Nimrodi Historia constat. Ergò.

1. Ex Scripturis.

1. Gen. 10. v. 10. Nimrod cœpit esse potens.

Resp. 1. quidam de ferarum duntaxat venatione Mosen loqui existimant, sed contrarium ostendimus superiùs §. 21. 2. quidam Nimrodi imperium laudari existimant, cum addatur, quod fuerit fortis venator *coram Domino* sive in conspectu Domini, h. e. quod Dei jussu ac mandato instituerit certam politiæ formam, præscripserit honestas leges & in officio continuerit homines ad tuendam Remp. & Ecclesiam adeoque ad Dei gloriam, sed contrarium suadent ipsum Nimrodi nomen, ejusdemque periphrasis, quod fuerit *fortis* venator, quæ appellatio solet tribui oppressoribus, & persecutoribus. Jerem. 16. v. 16. Thren. 3. v. 5. Ezech. 32. v. 20. expositiones Targumicæ superius adductæ. Item quod turres ac munitiones ædificat, ac cùm *principium regni ejus* dicatur fuisse Babel, procul dubio turris Babylonicæ extruendæ fuit autor, accedit quòd fuerit ex impia & maledicta Chami familiâ, unde omnes Hebræi, uno Aben Ezra excepto, Nimrodum habent pro Tyranno. Phrasin, *coram Domino,* exposuimus superiùs. 3. Quidam negant Nimrodum fuisse primum Monarcham. Tolosanus lib. 19. de Republ. cap. 1. sect. 2. *Adamum* putat primum fuisse à Deo constitutum Magistratum, tum quia ad imaginem Dei conditus fuit, cujus pars vel certè consequens est dominium, tum quia jubetur *præesse* piscibus maris, volatilibus cœli, adeoque universis animantibus, quæ moventur super terram Genes. 1. v. 28. Sed distinguendum inter dominium in creaturas irrationales & imperium in hominem, illud hujus præludiũ & specimen fuisse concedimus, alterum tamen ab altero est, & manet distinctum: distinguendum etiam inter potestatem patriam sive œconomicam quam Adamus in sua familia exercuit, & politicam, quæ in Republ. locum habet. 4. Quidam Cainum dicunt fuisse primum Monarcham, cùm *civitatem extruxisse* dicatur Gen. 4. v. 17. sed distinguendum

endum inter dominatum politicum in genere, ac regnum aliquod Monarchicum in specie. Ab extructione enim civitatis alicujus Monarchicum regnum inferri nequit, cùm ad illud plures omnino civitates requirantur, quæ tunc temporis nondum extitêre. Quod si omninò concedendum fuerit, Cainum regiâ & Monarchicâ potestate in civitate à se extructa fuisse armatum, prout censet August. libr. 15. de civ. Dei cap. 20. *eadem civitas* (inquiens) *quam Cain in nomine Enoch filij sui condidit, longè latéq; regnare potuit, & reges habere non simul plures, sed suis ætatibus singulos, quos genuissent sibi successuros quicunque regnassent, horum Regum primus esse potuit ipse Cain, secundus filius ejus Enoch &c.* Distinguendum tamen fuerit inter latiorem & strictiorem Monarchiæ significationem. Priore modo accipitur pro qualibet Reipubl. administratione, cui unus aliquis cum imperio præest: posteriore modo pro uno ex quatuor illis summis in Scriptura numeratis imperiis; Nimrodus fuit primus Monarcha sensu posteriore, quia Babylonica Monarchia in ipso originem habuit. 5. Neque tamen ex eo inferri potest, *omnia imperia primum vi coaluisse*, quod vult Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 6. multò minùs, ea à DEO non esse constituta, ac proinde tollenda & abolenda. quod volunt Anabaptistæ. Nam primò ante Nimrodum potestas politica *gladij* nomine significata, à Deo fuit instituta Gen. 9. v. 6. distinguendum igitur inter potestatem & abusum potestatis. Tyrannis non est ipsa potestas politica, sed abusus potestatis; in Nimrodo Tyrannis initium habuit, non autem ipsa potestas, ea enim ex divina institutione orta. Deinde à particulari non potest colligi universale. Etsi enim Babylonicum imperium à violentâ oppressione cœperit, ex eo tamen nequit inferri, quod omnia imperia vi cœperint, siquidem & antè & pòst Nimrodum potestas politica ab aliis etiam fuit administrata, qui vel immediatâ divinâ vocatione vel populi electione eam primitus obtinuerunt. Herodot. lib. 1. Hist. *Reges primum a populis electi sunt & quidem ii, qui opinione & laude tum prudentia, tum justitia præstarent ceteris.* Cic. lib. 2. offic. *Mihi quidem non apud Medos solùm, ut ait Herodotus, sed & majores nostros justitiæ fruendæ causâ videntur olim benè morati Reges constituti. Cùm premeretur initio multitudo ab iis, qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant, virtute præstantem, qui cùm prohiberet ab injuriâ tenuiores, æquitate constituendâ summos cum infimis pari jure retinebat.* Justin. lib. 1. Hist. *Principio rerum, gentium, nationumq; imperium penes Reges erat, quos ad hujus majestatis fastigium non ambitio popularis sed spectata inter bonos moderatio provehebat.* Polyb. libr. 6. Hist. *Illi in Reges primum electi consensu populi, qui in alios fuerant benefici. velut qui eos ab incursu ferarum vel ab injuria aliorum hominum defendere vi corporis aut prudentiâ animi solebant ac poterant.* 6. Præterea si vel maximè demus, Nimrodum fuisse omnium primum, qui dominatum politicum exercuerit, non tamen sequitur, Magistratum non esse à DEO, propterea quòd Nimrodus violentâ hominum oppressione eum primitùs occupaverit, distinguendum enim inter rem ipsam & modum, quo quis rem consequitur. Res ipsa sæpiùs est à Deo, licet modus, quo quis eam sequitur, non sit à Deo nec Deo probetur. Sic divitiæ sunt & manent dunum Dei, licet modus, quo avari eas sibi comparant, non sit à Deo; distinctiones dominiorum sunt à Deo, licet modus, quo multi sua dominia extendunt, Deo non probetur. Ministerium Ecclesiasticum est sancta Dei ordinatio, licet modus sæpè sit vitiosus, quo aliqui sese illi ingerunt. 7. Denique multò minus sequitur, imperia omnia esse abolenda & tollenda. Non enim omnia, quæ ex malo principio orta, sunt tollenda, si ipsa sint per se bona ac utilia. Ex malis morib⁹ bonæ leges sunt ortæ, nec tamen bonæ leges propterea sunt abolendæ. Regii status in populo Israëlitico principium fuit malum, populi scil. fastidium & κακοζηλία, nec tamen vel Reges vel statum regium postea abolere licuit. Multa matrimonia ex principio pessimo oriuntur, nec tameo eadem consummata licet rescindere.

2. 1. Sam. 8. v. 7. *Non te rejecerunt, sed me.*

49. 2. 1. Sam. 8. v. 7. *cùm populus Israëliticus Regem sibi dari peteret, iram Domini in se provocasse atq; ipsius Dei imperium sprevisse dicitur. Non te rejecerunt, sed me, dicit Dominus ad Samuelem, ne regnem super eos, quò pertinet etiam dictum Propheticum* Oseæ 13. v. 11. *Dedi illis Regem in furore meo. Ergò Magistratus politicus non est a Deo, nec Deo placet.* Resp. 1. est elenchus à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter. Non improbavit Dominus absolutè & simpliciter, quòd populus Israëliticus Magistratum haberet vel peteret, cùm aliquot jam seculis Magistratûs officio Judices à Deo excitati & constituti in illo populo fuerint functi, sed quòd formam regiminis à DEO institutam proprio arbitrio mutaret & ad imitationem gentilium Regem aliquem Monarcham sibi constitui, importunè postularet. Seu ut loquitur Sulpit. in Hist. sacr. lib. 1. *quod non sine exemplo amentia præoptaret, libertatem servitio regio mutare.* 2. subest etiam elenchus causę & accidentis. Non improbatur Deo per se postulatio Regis, multò minus status & officium Regum. cùm Gen. 17. v. 6. benedictionis loco Abrahæ promittat, fore *ut Reges ex ipso nascerentur.* cumque multi pii Reges in populo Israëlitico Deo placuerint, sed ex accidenti, quia procedebat ex principio pessimo & conjuncta erat cum pessimis accidentibus, qualia sunt κακοζηλία gentilium, *Constitue nobis Regem* (inquiunt) vers. 5. *ut judicet nos, sicut & universæ habent nationes.* & posteà v. 20. *erimus nos sicut omnes gentes & judicabit nos Rex noster*; fastidium & contemtus divinæ ordinationis, mutant enim privato arbitrio & libidine formam regiminis à Deo institutam, quâ jam inde à Mose usque ad Samuelem usi fuerant, dum judices ex alia atque alia tribu extraordinariâ plerumque Dei vocatione gubernationi præficiebantur; temeraria audacia in nova regiminis forma præscribenda; abjectio fidei & spei, quá ex Deo pendere & à sola ipsius voluntate judices expetere debebant. *Judicabit nos Rex noster* (inquiunt) *& egredietur ante nos & pugnabit bella nostra*, ex quib⁹ verbis apparet, quod noluerint in speranda victoria per judices fide a DEO pendere sed regiâ potentiâ freti inposterum bella gerere; hęc sc. erant, quæ Deo minimè probabantur, nequaquam v. ipsa per se Magistr. petitio. 3. invertimus argumentum. Quia Israëlitæ repudiando Samuelis & filiorum ejus imperium non Samuelem, sed ipsum Deum rejecisse dicuntur, utiq; ergo Magistr. politicus est sancta Dei ordinatio. *cui qui resistit, Deo ipsi resistit*, & politiarũ gubernatio non tàm Magistratui, quàm ipsi Deo, cuj⁹ vicarias partes Magistr. obit, est asscribenda. 4. Deus ipse non

solùm

solùm permittit, sed etiam disertè mandat Samueli, ut Saulem ungat in Regem Israëlitici populi 1.Sam.8.v.22. cap.9.v.17. cap.10.v.1. & 24. atque illi dicuntur cum Saule abiisse, quorum *corda Deus tetigerat*, qui verò despexerunt eum, dicuntur *filij Belial* 1.Sam.10.v.26. & 27. utiq; ergò Saulis imperium Deum autorem habuit. 5. quid quod Deus disertè dicit 1. Sam.9.v.16. se ideò Saulem eligere in Regem, *quia respexerit populum suum*, ex quo intelligitur, quod impiis quidem in isto populo, qui pravis affectibus ducti Regem postulabant, in furore suo Regem dederit, interim piis qui parati erant ad obœdientiam, & negotium illud Deo unicè commendabant, ex gratia dedit Regem, qui eos contra Philistæos defenderet, & bella Domini gereret, ut Wellerus in comm. monet.

3. Oseæ 8. v. 4. Ipsi regnaverunt & non ex me.

50. 3. Oseæ 8.v.4. dicit Dominus: *Ipsi regnaverunt & non ex me, Principes extiterunt, & non cognovi eos. Ergò Magistratus non est à DEO.* Resp. 1. repetenda est distinctio superius tradita inter rem ipsam & modum rem consequendi. Res ipsa sæpiùs est à Deo ac Deo probatur, licet modus eam adipiscendi non sit ex Deo nec ipsi probetur. Sic hypocritæ accipiunt verum Baptismum, licet hypocrisis, per quam illum obtinent, Deo non placeat; indigni veram accipiunt Eucharistiam, quamvis indigna manducatio & bibitio Deo non solùm non placeat, sed & maximè improbetur. 2. Quemadmodum non licet inferre. Quidam ministri Ecclesiæ modis illicitis Ministerium invadunt & occupant non vocati nec missi à Deo Jer. 23.v.21. Ergò ipsum Ministerium Ecclesiasticum non est à DEO: ita quoque non licet colligere. Multi ex ambitione per vim vel fraudes occupant principatuum administrationem non missi vel ordinati à Deo, ergò ipse Principatus ac Magistratus non est Dei ordinatio. 3. Verba in textu Hebræo sic habent, הם המליכו *ipsi regnare fecerunt & non ex me:* השירו *Principem constituerunt & non cognovi vel approbavi*, ita enim verba notitiæ apud Hebræos accipiuntur. Taxat Propheta populi diffidentiam, quòd ex præpostero periculorum metu Reges gentilium in tutores & patronos eligat, Deo non consulto, an ipsi hoc placeat, modò enim Assyriorum, modò Ægyptiorum opem & auxilium implorabant, prætermissâ verâ & seriâ pœnitentiâ, per quam Dei gratiam & præsidium obtinere potuissent, quâ verò specie ex eo inferri potest, quod Magistratus non sit Dei ordinatio?

4. Joh. 12. v. 31 Diabolus est Princeps hujus mundi.

51. 4. *Diabolus vocatur Princeps hujus mundi* Joh.12.v.31. cap.16.v.11. *ac testatur regna mundi sua potestati subjecta, seq; ea dare quibus voluerit* Matth.4.v.8. Luc.4.v.6. *Ergò Magistratus & potestates non sunt à Deo.* Resp. 1. Diabolus dicitur mundi Princeps, non quòd principatus huj' mundi suo dispenset arbitrio, contrarium enim superiùs ostendimus, sed quod impiorum, qui mundi voce denotantur, voluntates potenter regat & impellat ad malum. Ephes.2.v.2. ἐνεργεῖ *efficaciter operatur in filiis incredulitatis*, quo sensu etiam ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου vocatur 2.Cor.4.v.4. ubi non absolutè sed mundi, hoc est, impiorum *& infidelium Deus* dicitur, nimirum quia infideles ipsi obtemperant, serviunt & obsequuntur, interprete August.lib.21. contra Faustum cap.9. & Cyrillo apud Oecum. in com. illius loci Glossa in cap.11. Apoc. sic distinguit: *Est mundus cujus Deus est Creator, est mundus cujus Deus est redemtor, est mundus cujus Satan est seductor.* 2. quando Diabolus impudenter gloriatur sibi regnorum terrenorum distributionem competere, tunc ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ & splendidè mentitur Johan.8. vers. 44. unde etiam Christus ipsum increpat & abire jubet Matth. 4. v.10. Iren. lib.5.cap.20.p.347. *Manifestum est, quoniam mentitur Diabolus dicens: mihi tradita sunt, & cui volo, do ea. Cujus enim jussu homines nascuntur, hujus jussu & Reges constituuntur.* 3. Sic ergò procedimus: Solus Deus est hujus mundi & omnium in mundo regnorum Dominus ὄντως ac verè ratione *creationis, conservationis, gubernationis, distributionis & hereditariæ possessionis.* Diabolus autem vocatur *Princeps mundi & Deus seculi*, tum respectu sui, tum respectu hominum. Respectu sui dupliciter, primò *ratione falsæ gloriationis*, secundò *ratione injustæ usurpationis.* Gloriatur enim se esse regnorum omnium dominum & subjicit sibi maximam hominum partem, qui cupiditatibus ipsius promtè inserviunt, hoc verò *non est Regnum Naturæ sed malitiæ*, inquit Cyprian. in serm. de jejun. & tentat. Neque enim sic vocatur Diabolus, quòd ipse sit hujus mundi dominus, *sed Princeps cupiditatum earum, quibus concupiscitur omne quod transit; ut ei subjaceant, qui negligunt æternum Deum, & diligunt instabilia & mutabilia.* August.lib. de agone Christ. *Non tribuitur illi hoc nomen*, inquit Nazianz. orat.3. de rect. doct. sent. *quod totum in mundum & universos homines imperium obtineat, sed quod peccati sit autor & Princeps eorum, qui sub peccato quasi Rege spontè degunt.* Respectu hominum tum ratione *perversæ opinionis*, tum ratione *vitiosæ & inordinatæ subjectionis.* Quem enim mundus pro Deo colit, eique servit, is respectu illo relativo est mundi Dominus & Princeps, quo sensu etiam *venter* Pseudodoctorum Phil.3.v.19. & *aurum* avarorum Deus dicitur Jobi 31.v.24.

52. 5. *Petrus Magistratum vocat* ἀνθρωπίνην κτίσιν *humanam creaturam sive ordinationem* 1. Epist.2.v.13. *Ergò Magistratus non est à Deo constitutus.* Resp. vocatur humana ordinatio non respectu primæ originis & principalis causæ efficientis, sed 1. respectu *causæ instrumentalis*, quia per homines sæpiùs constituitur Magistratus. Oecumen. in comm. humanam κτίσιν exponit per θέσιν, quòd *constitutus & positus sit Magistratus ab hominibus*, Deo tamen sic jubente & sanciente. *5. 1. Pet. 2. v. 13. Magistratus est humana κτίσις.* Verba sic habent: Κτίσιν ἀνθρωπίνην τὰς ἀρχὰς λέγει τὰς χειροτονητὰς ὑπὸ τῶν βασιλέων, ἢ καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς καθότι καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐτάχθησαν ἤτοι ἐτίθησαν, οἶδε γὰρ ἡ γραφὴ καὶ τὴν θέσιν κτίσιν καλεῖν. Repetit scil. Petrus præceptum Apostolicum, quod obœdiendum sit Magistratui, utpote *divinæ ordinationi* Rom.13.v.2. ac monet non ad *causam instrumentalem* ad homines scil. per quos Magistratus constituitur, sed ad *causam principalem* Deum scilic. à quo est omnis Magistratus, in hac obœdientia unicè esse respiciendum, unde notanter addit διὰ τὸν κύριον *propter Dominum*; q. d. non ad homines, per quos Magistratus constituitur, sed ad Deum, à quo est Magistratus, oculos convertite ac propter Dominum autorem principalem ipsis obœdientiam esse præstandam cogitate: Subjicit etiam distinctas Magistratus species *sive Regi tanquam præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis*; hoc est, si vel maximè Duces & quivis inferiores MAGISTRATUS à Rege & superiore Magistratu con-

constituantur, tamen prupterea non debetis illis obœdientiam denegare, sed in illis Regem tanquam superiorem, iu Rege autem Deum ipsum intueri ac revereri. Quidam illud *δι' αὐτοῦ* referunt non ad propinquius, quod *a Rege* mittantur Duces, sed ad remotius quòd *à Deo* mittantur, qui sensus concinnus quidem est & fidei analogiæ maximè congruus, sed contra pertinacem adversarium vix obtineri potuerit. Similis egò loquendi ratio est in dicto Petrino, quæ est in dicto Paulino 1. Timoth. 2. v. 15. *Salvabitur mulier διὰ τῆς τεκνογονίας*, hoc est, *non obstante liberorum procreatione, modò manserit in fide*: sic *subjecti estote omni humanæ ordinationi*, h. e. Magistratui, non obstante quod sit humana ordinatio. 2. respectu *subjecti recipientis sive materiæ in qua*, quia hominum operâ in Magistratus administratione Deo uti placuit. Quemadmodum enim Ministerium Ecclesiasticum non Angelis sed hominibus comendatum est, ita quoq; regimen politicum non per Angelos sed per homines Deus administrari voluit, inde paraphrasis Syriaca reddidit: *Estote subjecti* לְכֻלְּהוֹן בְּנֵי־אֱנָשָׁא *omnibus filiis hominum.* Denuò igitur tacitæ objectioni occurrit Apostolus. Quamvis homines sint & humanis nævis atque infirmitatibus obnoxij, qui Magistratus locum obtinent, illis tamen subditi estote *propter Dominum*, h. e. quia non humanum sed divinum officium sostinent ac Dei vicem in terris obtinent. 3. *respectu finis cui*, quia Magistratus in hominum salutem & commodum est ordinatus. *Subjecti estote Magistratui*, quia est *κτίσις ἀνθρωπίνη*, h. e. in vestram ipsorummet salutem & commodum à DEO est ordinatus. ** Luther. tom. a. f. 181. Obrigkeit wird Weltliche Ordnung geneñet/weil solcher Stand zu Menschlicher Weltlicher/Politischer Ordnung von Gott geordnet/nit aber in Geistlichen Himlischen Sachen/wie der Lehrer Stand. Non ratione originis vel termini à quo sed ratione subjecti & termini ad quem. ** Sic ergò Magistratus dicitur *humana ordinatio* sive *creatura* (ita namque *κτίσεως* vox hîc accipitur, sicut etiam apud Latinos Magistratus creari dicitur) non respectu *fundamenti* nec respectu *termini a quo*, sed respectu termini *ad quem*. Quidam vertendum censent, *omni humano statuto*. Sed species subjectæ ostendunt, ipsum Magistratum hoc verbo denotari, ac ratio appellationis est pulcerrima, *κτίζειν* usurpatur non solùm de primæva creatione, in qua Deus omnia pulcerrimo ordine disposuit, sed etiam de ædificij extructione, in qua omnia aptè & ad usus inhabitantium commodè ordinantur. Sensus igitur est, quòd Deus noluerit genus humanum bestiarum more esse confusum, sed velut in mundi fabrica & in ædificio aptè disposito singulos status in genere humano suo loco ordinatos ac dispositos esse voluerit.

2. Ex rationibus. 1. à primæva hominis dignitate.

53. Alteram argumentorum classem petunt ex rationibus. 1. *Quod pugnat cum primæva hominis conditione ac statu, in quo est creatus & divinitus constitutus, illud non est a Deo. Magistratus pugnat cum primæva hominis conditione, quia Deus creavit hominem liberum, subjectionis omnis expertem.* Resp. 1. ostendimus superiùs cum libertate illa, in qua primus HOMO fuit conditus, non pugnare omnem omninò subjectionem, quia uxor marito, liberi parentibus fuissent subditi, sed ea quæ cum molestiâ & voluntatis repugnantiâ est conjuncta. 2. Quia homo per lapsum excussit Dei imperium, ideò in pœnam lapsus, hominis in hominem constitutum est dominium, quod tamen ad hominis utilitatem ac commodum cedet, si reverenter sese illi subjiciat, honestis legibus obtemperet, & ad finem rectum Magistratus officio & præsidio utatur, ne sit ei *terrori* sed *honori*, quod fiet, si in id incumbat, ut sub Magistratu *quietam & pacatam vitam ducat in omni pietate & honestate* 1. Tim. 2. v. 2. 3. distinguendum igitur inter Naturam institutam ac destitutam. Si vel maximè Magistratus officium, quale est hodie, pugnaret cum Natura instituta, non tamen pugnat cum Natura destituta, quin potiùs *ἀταξίαν* Naturæ destitutæ voluit Deus per Magistratus institutionem corrigere & in ordinem redigere. Unde sic concludimus: Quodcunque ad generis humani salutem & *εὐταξίαν* est non solùm utile sed etiam necessarium, illud nec cum Natura hominis, qualis est post lapsum, pugnare asserendum, nec Deum autorem habere, est negandum. Sed officium Magistratus ad generis humani salutem & *εὐταξίαν* est non solùm utile, sed & necessarium. Ergò. *Imperare & parere sunt ex genere necessariorum & utilium*, ait Philosophus lib. 1. politic. cap. 5. Alij aliis inter homines prudentiâ & dotibus animi ad imperandum necessariis præcellunt, quos Natura vel potiùs Deus ipse ad imperium formavit. *Sunt quibus, quod rectum & justum est, ipsis in mentem venit, sunt qui ipsi quidem per se id non intelligunt, tamen recta monentibus obtemperant*, ut ex Hesiodo Cic. pro Cluent. asserit, illi igitur hisce veluti duces ac præsides à Naturâ sunt dati.

2. à nostra per Christum parta libertate.

54. 2. *Quod pugnat cum libertate, quam Christus in N. T. nobis promeruit, illud in N. T. non habet Deum autorem. Sed officium Magistratus pugnat cum libertate, quam Christus N. T. nobis promeruit.* Ergò. *Non convenit* (inquiunt) *inter homines spirituales, quos veritas videl. ipse Christus in libertatem vindicavit* Johan. 8. v. 32. *Magistratus usus.* Resp. 1. huic argumento jamdudum respondit Apostolus Petrus 1. Epist. 2. v. 13. *Subditi estote omni humanæ ordinationi propter Deum*, v. 15. *quia hæc est voluntas Dei*, v. 16. *tanquam liberi, sed non ut velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei*, docet igitur eos, qui prætextu libertatis per Christum partæ Magistratui debitam obœdientiam derogant, libertatem habere pro velamine malitiæ, ac proinde eâdem turpissimè abuti. 2. libertas, quam Christus nobis peperit, non est carnalis licentia, sed spiritualis libertas & à peccati damnatione liberatio sive manumissio. 3. quemadmodum igitur libertas illa non tollit obœdientiam mandatis divinis debitam, quia *ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας servi facti sumus justitiæ* Rom. 6. vers. 18. *ut Deo serviamus* vers. 22. ita quoque non tollit obœdientiam Magistratui utpote divinæ ordinationi debitam. Lex divina non pugnat cum libertate, quia Adam liber creatus, & tamen lex illi fuit imposita. Ergò nec lex humana Magistratus. 4. hinc D. Apostolus Paulus, qui de libertate à Christo partâ tàm præclarè disserit, nihilominus *potestatibus sublimioribus omnem animam subjectam esse* jubet Roman. 13. vers. 1. servos officij sui monet Coloss. 3. vers. 23. ac spiritualem libertatem cum servitio ipsorum hominibus præstando consistere posse docet 1. Cor. 7. vers. 22. Pulcrè Augustin. libr. 19 de civit. Dei cap. 17. *Civitas cœlestis dum apud terrenam civitatem velut captivam vitam suæ peregrinationis agit, jam promissione redemtionis & dono spirituali*

ritnali tanquam pignore accepto legibus terrenæ civitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vita accommodata sunt, obtemperare non dubitat &c. 5. tantum abest, ut leges honestæ Magistratûs opponantur libertati Christianæ, ut potiùs eandem promoveant. Cùm enim vera libertas in eo consistat, ut possimus eligere bonum & rejicere malum, manifestum est, legem non pugnare cum libertate, non enim impedit, quò minùs possimus eligere bonum & rejicere malum, sed contra potiùs juvat, nam præbet materiam exercendæ libertatis. **Bellarm. lib. de Laicis cap. 3. respondet. *1. ideò in N. T. de Magistratu politico non multum tractari, quia Christo & Apostolis propositum fuerit tractare de regno spirituali non de politico. 2. posse ex dictis N. T. per indirectum & bonam conseq. haberi, de quo directè agit quæstio. Si enim Christiano licet subesse Regi Ethnico multò magis Regi Christiano, & si licet Christiano subesse, multò magis præesse, quia illud magis videtur esse contra libertatem Christianam quam hoc. 3. Si Christianæ libertati repugnaret subjectio vel præfectura civilis, magis repugnaret Ecclesiastica, quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum ut est civis Ecclesiæ quam ut est civis mundi. At non repugnat Christianæ libertati præfectura vel subjectio Ecclesiastica.* Matth. 24. v. 45. Roman. 12. v. 8. Hebr. 13. vers. 17. *Ergo nec repugnat subjectio vel præfectura politica.***

3. à regia Tyrannidis gravitate. 55. 3. *Reges & Principes plerunque superbiam & Tyrannidem in Subditos exercent & in magna rerum omnium licentia vivunt. Ergo ipsorum status non est a Deo institutus.* Resp. 1. accidentia personarum prudenter ab officio sunt distinguenda; neque enim officium ipsum desinit esse divinum, licet illi, qui officium administrant, non humanis solùm infirmitatibus sed graviorib⁹ etiam delictis obnoxij deprehendantur. Vitia sunt personarum, interim officium ipsum est bona DEI ordinatio. Sic illi, qui Ecclesiastico ministerio funguntur, non communibus solùm nævis, sed gravioribus etiam delictis quandoque sunt obnoxij, sed ipsum propterea ministerium non desinit esse divinum officium. 2. Quando Anabaptistis Monasteriensium suorum complicum seditiosi furores objiciuntur, statim confugiunt ad distinctionem inter religionem & personas ipsam amplectentes, eademq; rectè vel malè utentes. Quod si igitur vitia personarum à religione quam profitentur, possent distingui, cur non etiã vitia Magistratus ab officio, quod administrant? 3. Nec omnes Reges & Principes superbiam & Tyrannidem in subditos exercent, sed præter Nimrodos & Nerones, sunt etiam pii Davides & Constantini. Vitia igitur paucorum non sunt imputanda omnibus, nec ad unius vel alterius mali Principis, sed ad bonorum etiam ac laudatorum exempla respiciendum. 4. Nec tantum quid mali & molesti sit in imperiis, sed etiam quid boni illis insit, spectandum fuerit. Bona, quæ in eis sunt longè plurima, utpote pacis conservatio, justitiæ administratio, bonorum defensio &c. dignis laudum præconiis ornanda, mala verò bonorum amplificatione obruenda & sapienter ferenda.

2. Paludanus 56. 2. Indirectè & obliquè divinam Magistr. institutionem labefactat quidam Paludanus, qui eâ duntaxat ratione Magistratus ordinem à DEO esse censuit, quod homini ratio sit indita & notitia legum Naturæ, quæ judicat hunc statum inter homines necessariũ esse. Verè quidem hæc dicuntur, unde etiam ipsimet superiùs ex insitis notitiis naturalibus pro divina Magistratus autoritate & institutione asserendâ argumentum duximus, interim nondum sufficienter civilis societatis & imperiorum causa eo modo explicatur, cùm solis humanis consiliis & viribus talis ordo nec institui nec conservari possit. Si humanâ duntaxat prudentiâ ac providentiâ hîc status fuisset institutus, non potuisset contra rabiem Diaboli & impiorum tamdiu conservari ac subsistere. Distinguendum igitur *est inter regimen ipsum politicum & ejus determinationem ad certam Reipubl. formam.* Monarchicam scil. vel Aristocraticam vel Democraticam. Regimen ipsum est juris divini ac naturalis, sed determinatio ejus ad certam formam immediatè pertinet ad jus gentium, quod est juris Naturę q. quoddam consectarium, discursu hominum sapientum introductum. Cunerus in lib. de offic. princ. cap. 5. ex cap. 13. Rom pulcerrimum format argumentũ, quo probat regimen politicum non pendere à sola humana consensione: *Si* (inquit) *ex sola in Principem consensione populus ei subesse teneretur, jam nõ obœdiendo fœderi quidem & pacto sed non proximè ac directè Dei ordinationi resistere diceretur, quam Paulus in resistendo proximè & immediatè violari significant, quoniam potestas, cui resistitur à Deo ordinata est, sic ut rebellio jam non contra hominem sed contra Deum conferri debeat.*

57. Ceterùm ex eo, quòd officium Magistratus est divina institutio & ordinatio, duo colligimus *Perismata.* Priùs tale est: *Christianum illæsâ omninò conscientiâ Magistratûs officium gerere posse.* Quòd si enim Magistratus officium est divina ordinatio, utiq; est res bona, sancta, justa ac DEO placens Psal. 111. v. 3. *Gloria & decor opus*, ac per conseq. potest Christianus illæsâ conscientiâ Magistratus officio fungi & in hoc vitæ statu Deo placere, quomodo enim justa, sancta ac Deo placens functio Christiano esset prohibita? Quemadmodum igitur ex eo, quod conjugium est divina ordinatio, rectè infertur, quod possit quis bonâ & illæsâ conscientiâ in conjugio vivere & in eo statu Deo placere; ita quoque pari ratione ex eo, quòd Magistratus est divina ordinatio, rectè colligitur, quòd Christianus possit vitam Deo gratam ac placentem in Magistrat⁹ officio gerere. Idipsum probant omnia argumenta superiùs producta. 1. Si Magistratus Dei judicium exercet, utique etiam DEO servit in officii sui administratione. 2. Si Magistratus in ipsa officij sui executione est ac dicitur *Dei Minister*, utiq; hic vitę status Deo gratus est, ipsiq; placet. 3. Si Deus Magistratui ex gratia donat, omnia ad executionẽ officij necessaria, utique officium Magistratus Deo placet, aliàs sequeretur, Deum conferre quędam ad executionem operis sibi minimè grati ac probati. 4. Si Deus expressè mandat constitui Magistratus, utiq; officiũ Magistratus est res per se bona & sancta, quæcunq; enim Deus præcipit & mandat, illa sunt bona, justa ac sancta. 5. Si contemto Magistratu Deus ipse cõtemni dicitur, utiq; etiam Magistr. officium DEO probatur, aliàs consequens foret Deum contemni in eo ac per id, quod ipse improbat ac contemnit. 6. Si Deus viventibus in hoc statu certa præscribit munia, utiq; etiam hic status Deo placet. 7. Si Deus hunc statum mirandâ sua bonitate ac potentiâ conservat, utiq; illi non est adversus vel ipsius voluntati contrarius. 8. Si Magistratus officium Naturali juri congruum, utiq; etiam non pugnat cum divino

Perismata 1. Christianum illæsâ conscientiâ posse Magistratus officio fungi.

divino jure vel divinis legibus. Sed antecedentia horum argumentorum probata sunt superiùs. Ergò consequens negari nequit. 9. Si in quarto præcepto sub nomine *Patris* etiam Magistratus comprehenditur, utique officium Magistratus est Deo placens & juxta Dei voluntatem ac mandatum honore debito afficiendum. Sed prius constat ex Gen.41.v.43. 1.Sam.24.v.12.&c.

58. Cumprimis hûc pertinent: 1. *dicta Scripturæ* omnia, in quibus subditi honorem & reverentiam, subjectionem & obœdientiam, census ac tributa, preces ac vota Magistratui debere dicuntur, quæ suo loco inferiùs enumerabuntur. Quod si enim hæc est Dei voluntas, ut subditi Magistratui obœdiant, utique etiam Dei voluntas erit, ut Magistratus subditis imperet, ita namque exigit mutuus relatorum respectus. Apostolus cùm Roman.13.v.1.& seqq. de officio Magistratus disseruisset, tandem subjungit v.7. *Reddite ergò omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal;* v.8. *cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Ostendit igitur præter reliquas officii partes Magistratui à subditis etiam deberi honorem. Atqui pugnat & quidem extremè pugnat cum honore Magistratus, statuere quod officium ac status ille Deo minimè placeat. Idem Apostolus 1.Tim.6.v.2. hanc proponit regulam: *Qui fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia fideles sunt,* ubi fides & dominium copulantur ac proinde in uno eodemque homine ea consistere posse consequitur, ac prohibentur servi prætextu Christianæ fidei, ad quam conversi sunt ipsorum domini, honorem illis denegare. 2. *exempla* piorum Magistratuum in Vet. ac Novo Test. Quod si enim quidam in officio Magistratus constituti Deo gratam ac placentem vitam egerunt, utique officium Magistratus in se ac per se Deo non improbatur, aliàs enim nemo in officio illo constitutus potuisset Deo placere. Jam verò tam in N. quàm Vet. Test. commemorantur exempla piorum Magistratuum. In Vet. quidem Test. laudantur Melchisedecus *Rex Salem*, Moses populi Israelitici *Dux*, Josua Mosis in regimine successor, *Iudices* divinitus excitati, David, Josaphat, Hiskias, Josias &c. Reges; Josephus ac Daniel Satrapiis præfecti, qui omnes fuerunt viri sancti & Dei amici, nec tamen Magistratus officium quicquam derogavit ipsorum pietati ac sanctitati, nec ut in Dei gratia permanere possent, Magistratus officio sese abdicârunt. In Novo Test. tales recensentur personæ, quæ munere politico fuêre functæ, nec minùs Christianã religionem amplexæ ac professæ. *Iosephus ab Arimathia* fuit *Senator*, quem tamen unà cum Nicodemo funeris curatorem Christus elegit; Luc. 23.v.50. *Centurio Capernaiticus* habuit sub se milites, idem tamen refertur inter eos, qui cum Abrahamo, Isaaco & Jacobo in regno cœlorum recumbent Matth.8.v.11. *Regulus Capernaiticus* ad fidem Christi perducitur, nec tamen politicum officium, quo fungebatur, repudiare jubetur Joh.4. v.53. *Eunuchus Reginæ Candaces* thesaurarius à Philippo sacris Christianis initiatus, nec tamen ab officio suo politico propterea ab eodem remotus legitur Actor.8. v.38. *Cornelius Centurio* Magistratum gessit, nec tamen conversus à Petro eum deposuit. Actor.10.v.2. *Sergius Proconsul* ad fidem Christi à Paulo convertitur, nec tamen Magistratu propterea abit. Actor.13.v.12. *Custos carceris* Philippicus ab Apostolis baptizatus, non tamen officio se abdicare jussus est. Actor.16.v.33. *Publius Melitensis* Insulæ Princeps Paulum benignè suscipit, non tamen dignitate politica sese exuit. Actor.28.v.7. *Erastus* Oeconomus civitatis Corinthi fuit, quod officium ob Christianam professionem non deposuit Rom.16.v.23. Ex quo sic concludimus: Quos Christus & Apostoli ad fidem conversos in officio politico manere permiserunt, illi non vixerunt in tali aliquo vitæ statu, qui Deo minimè probetur. Sed Christus & Apostoli ad fidem conversos in officio politico manere permiserunt. Ergò non vixerunt in tali aliquo vitæ statu, qui Deo minimè probetur. Major est manifestæ veritatis. Quos enim Christus & Apostoli ad fidem converterunt, illis exposuerunt *omne Dei consilium* ac beneplacitum Joh.1.v.18. Actor.20.v.27. jusserunt illos *facere fructus pœnitentia dignos* Matth.3.v.8. *ac probare, quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta* Rom.12. v.2. at si permisissent eos manere in tali vitæ statu, qui per se esset impius ac Deo minimè placens, utique non exposuissent illis omne Dei consilium ac beneplacitum &c. Quidam hûc referunt exemplum Jairi ἄρχοντος dicti Matth.9. v.18. Nicodemi Joh.3. v.1. 3. *generalis illa regula* ex certis & immotis Scripturæ fundamentis extructa, quod Evangelium non abroget politias & ordinem civilem. Ut enim vita æterna non tollit vitam præsentem, ita quoque promissio vitæ æternæ, justitia fidei & spiritualis libertas vitam æternam respiciens, inque Evangelio proposita non abolet statum vitæ præsentis, justitiam civilem & obœdientiam Magistratui debitam, quæ omnia ad hujus vitæ εὐταξίαν καὶ εὐκοσμίαν pertinent. Quemadmodum Evangelij doctrina non tollit medicinam, architectonicam & alias artes ad hujus vitæ commoda spectantes, sic nec tollit officium Magistratus, quod est quasi remedium aliquod contra turbatores quietis & pacis publicæ in hac vita & societate humana. 4. *divina mandata*, in quibus tale quid à Magistratu requiritur, quod nemo præstare potest melius, quàm homo pius & Christianus verâ Dei cognitione, fide ac sancto Dei timore imbutus. Sic jubentur Reges & Principes *Filium osculari*, Psal.2.v.12. hoc est verâ fide Messiam ut Regem & Sponsum amplecti. *aperire portas ut Rex gloriæ introeat* Psal.24.v.7. hoc est, promovere modis omnibus Christianæ religionis propagationem, *nutritios* sese exhibere Ecclesiæ Esa.49.v.23. hoc est, prospicere Ecclesiæ ministris de necessaria sustentatione, fovere pios cœtus, tutelam & defensionem illis præstare &c. ex quibus sic concludimus: Si à Magistratu talia requirit Deus officia, quæ non nisi à pio & Christiano præstari possunt, utique etiam homo pius & Christianus Magistratus officio fungi potest, nisi enim duo illa in uno convenire possent subjecto, frustra à Magistratu ejusmodi officia requirerentur. Sed prius constat ex locis allegatis. Ergò nec posterius negari debet. ** Excipiunt Anabaptistæ. *Iudæis permissos fuisse Magistratus propter imperfectionem, nobis concessos propter perfectionem.* Resp. 1. contrarium patet tum ex vaticiniis Prophetarum, qui prædixerunt *omnes Reges terræ servituros Christo & Ecclesiæ* Psal.2. v.10. 11. 12. Psal.72.v.11. Esa.49.v.23. cap.60.v.3. tum ex eventu & complemento in Christianis Imperatoribus 2. quod de perfectione N. Test. majore quàm

fuerit V. additur, secundùm quid non simpliciter concedimus. Nam & ratione Christi, qui expectabatur in V. Test. & in N. Test. venit, discrimen concedimus, quale est inter corpus & umbram Col. 2. v. 17. Heb. 10. v. 1. & ratione populi atque ll. Ceremonialium, quibus onerabatur, quale est inter majorennem & minorennem Gal. 4. v. 3. perfectionem, quam in consilijs Evangelicis Pontificij & Photiniani statuunt, negamus. Possunt etiam addi rationes. 1. *à pne.* Si Natura humana civilem societatem requirit, utique etiam requirit regimen & rectorem, ac proinde illud licitum est Christiano. At prius. Ergò & posterius. Propositionis connexio dupliciter probari potest. Primò quia impossibile est, multitudinem diu consistere, nisi sit, qui eam contineat & cui sit curæ bonum commune, ut constat exemplo animę omnia continentis in corpore humano, ac probatur ex Prov. 11, 14. Ubi nō est gubernator, populus corruet. Secundò, quia in omni multitudine ordinata opus est rectoribus. Societas civilis est multitudo ordinata. Ergò in ea rectoribus est opus. 2. *ab origine.* Omnia quæ in statu innocentiæ futura fuissent, licita sunt Christianis. At politicus principatus in statu innocentiæ futurus fuisset. Ergò etiam licitus Christianis. Assumtionis probationem vide apud Bellarminum lib. de Laicis cap. 2, Pererium tom. 1. in Genesin p. 125. Zanchium de operib. sex dierum p. 648. Danæum lib. 1. polit. Christ. cap. 4.**

Antithesis 1. Anabaptistarum.

59. Ab hac ὀρθοδοξίᾳ iterum in diversum abeunt *Anabaptistæ*, qui negant Magistratum esse statum vitæ Deo placentem, in quo Christianus tempore scilicet Novi Testamenti illæsâ conscientia vivere possit. Verbis quidem nonnunquam fatentur, Magistratum esse divinam ordinationem humano generi ad malos compescendos ac bonos defendendos utilem ac necessariam, interim tamen addunt, esse statum Deo displicentem, ac Christianum illæsâ conscientiâ non posse fungi officio magistratus, nec alijs imperare, nec bella gerere, nec gladium adversus facinorosos stringere, quod verè est ponere definitum & negare interim ipsam definitionem. Vide Historiam Anabaptistarum Monasteriensium tom. 2. Witeberg. Germ. Luth. f. 412. Epistolam Thumæ Müntzeri ad fratrem Ernestum Heldrungensem &c.

Argumenta 1. ex Scripturis 1. V. Testamenti. 1. Gen. 6. v. Non judicabit Spiritus meus.

60. Hanc seditiosam opinionem confirmant. 1. *quibusdam Scripturæ dictis* malè detortis. 2. *rationalibus* & consequentijs malè consutis. Ex V. Test. hęc proferunt: 1. Gen. 6. v. 3. dixit Dominus: *Non judicabit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.* Ex quo loco colligunt, *quia homines noluerunt ductum Spiritus sancti sequi ante diluvium, ideò Deum post diluvium dedisse Magistratus, qui vi eos cogerent & sanguinem eorum funderent, qui sanguinem effudissent. Esse igitur Magistratum non signum gratiæ, sed iræ divinæ, datum in vindictam malorum,* quod ulterius confirmant ex Oseæ 13. v. 10. *Dedi illis Regem in furore meo,* & postea inferunt, *Quod in V. Test. dedit Deus populo in ira sua, id in N. Test. quod est tempus gratiæ, finem habere debuit. Sed Reges & Magistratus in V. Test. dedit in ira sua, Ergo.* Resp. 1. de dicto Oseæ 13. superiùs diximus. 2. in loco Genes. 6. v. 3. proponitur tristissima Dei querela de effrenata hominum malitia & supino verbi atque omnium redargutionum contemtu, nequaquam verò docetur, magistratum esse iræ divinæ signum. Hebræa propriè sic redduntur: *Non contendet Spiritus meus cum homine,* hoc est, per ministerium Noahi & aliorum præconum ad pœnitentiam eos invitavi plus satis, delicta ipsorum redargui, sed frustra, ideò sequetur diluvij pœna. 3. non magistratus institutio, sed diluvij immissio improbis illis hominibus pœnæ loco denunciatur. 4. falsum est, magistratum esse duntaxat datum in vindictam, cùm detur etiam bonis *in bonum*, Roman. 13. v. 4. 5. unde probare possunt, ante diluvium nullas fuisse magistratus politici partes?

61. 2. Genes. 49. v. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat Siloh, & ipsi erit aggregatio populorum,* ex quo loco colligunt, post *adventum Messiæ sceptrum externum, hoc est, regimen politicum & usum gladii debere cessare.* Resp. 1. est elenchus à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Patriarcha enim Jacobus nequaquam docet, omnem omninò potestatem politicam post adventum Messiæ auferendam, sed de tribu Juda sceptrum auferendum esse prædicit. 2. notatur certum ac definitum tempus, quo adventus Messiæ sit expectandus, videlicet quando potestas regia à tribu Juda in alienigenam fuerit translata, id quod eventu fuit comprobatum, cùm enim Christus nasceretur, Judæa à Romanis in provinciæ formâ fuit redacta & ipsorum dominio subjecta, nequaquā verò universalis quædam magistratus abolitio prædicitur. 3. cùm Christus nasceretur, Imper. Augustus rerum potiebatur, cui parentes Christi censum exhibuerunt & sic in ipsis & per ipsos politico Magistratui obœdientiam Christus præstitit, adeoq; præstandam esse docuit. 4. Christo exhibito non fuisse Magistratus politici officium sublatum, res ipsa evidenter ostendit. Constantinus, Theodosius & alij Imperatores sceptra sua Christo & ipsius regno submiserunt, nequaquam verò eadem penitus abjecerunt. — 2. Gen. 49. v. 10. Non auferetur sceptrum.

62. 3. Jud. 9. v. 9. & seqq. Joatham in sua parabola docet, *nec ab oliva, nec ficu, nec vite, hoc est, ab hominibus frugi & pacificis, sed à rhamno, hoc est, impio & noxio regnum suscipi. Ergò officium Magistratus non decet hominem pium & Christianum.* Resp. Joatham non improbat suâ istac parabolâ officium Magistratus in genere, aliàs etiam patrem suum Gideonem inter rhamnos numerasset, de quo tamen ipse dicit, quòd magna in Sichemitas contulerit beneficia, pugnando pro ipsis & animam sive vitam suam periculis objiciendo v. 17 sed exprobrat Sichemitis temerarium & inconsideratum propositum, quòd Abimelechum filium ancillæ, qui septuaginta filios Gedeonis fratres suos interfecerat, Regem elegissent, à cujus imperio tàm infaustis & sanguinolentis auspicijs cruentato non possint sibi quicquam boni polliceri, ut ipsa parabolæ applicatio manifestè ostendit. In partibus tamen applicationis est inter Interpretes quædam diversitas. Hebræi per *olivam, ficum & vitem* intelligunt tres personas notabiles in beneficijs populo Israelitico exhibitis, videl. Gedeonem, Deboram & Othonielem qui oblatum sibi dominium super filios Israel recusaverunt, eò ꝙ Dominus illud dominiū sibi retinuerat. Christiani v. interpretes per *olivam, ficum & vitem* generaliter intelligunt filios Gedeonis ab Abimelecho interfectos, qui erant *pingues in divitiis, dulces in mansuetudine, multiplicati in prole.* unde conferuntur *olivæ*, ex qua colligitur oleum, *ficui* quæ habet dulcem fructum, & *viti*, quæ copiosum prębet fructum. Lyra in comm. — 3. Jud. 9. v. 8. nec oliva nec ficus regnum suscipit.

1. Novi Testamenti. Matth. 5. v. 2 Beati mites, pacifici.

63. Ex N. Test. plura proferunt, existimant enim si vel maximè probari posset, Deum approbasse officium Magistratus & usum gladij in V. T. tamen diversam esse N. T. rationem sive in Christi regno. 1. Matth. 5. v. 2. & seqq. *beati pronunciantur mites, pacifici, misericordes, & qui patiuntur propter justitiam. At hæc non possunt competere in Magistratum politicum.* Resp. 1. imò verò exempla testantur contrarium, quod scilicet multi Reges & Principes clementiæ laude ac pacis studio commendentur, quidam etiam patiantur propter confessionem veritatis. 2. Si hæ beatitudines nullâ ratione convenire possunt illis, qui in imperio constituti sunt, consequens est, omnes Magistratus esse immites, immisericordes & pacis turbatores. 3. Si vel maximè quædam specialia præcepta privatis personis data magistratui in publico officio constituto non convenirent, nondum tamen sequeretur, Christianum non posse gerere Magistratum. Distinguendi enim sunt status & vitæ ordines à Deo ipso instituti, quos Christi doctrina non abolet, nec confundit, sed distinctis statibus & vitæ ordinibus distincta munia præscribit. 4. Ut in Republ. civili potest quis simul esse vir bonus & civis bonus, quia virtutes boni viri ac civis boni non sunt sibi mutuò oppositæ; sic in Republ. Christiana potest quis simul esse & bonus Christianus & bonus Magistratus, quia virtutes boni Christiani ac boni Magistratus non pugnant secum invicem, sed sunt subordinatæ.

2. Matt 7. v. 1. Nolite judicare.

64. 2. Matth. 7. v. 1. Luc. 6. v. 37. *Nolite judicare & non judicabimini. Nolite condemnare & non condemnabimini. Ergò Christianus non potest gerere Magistratum, quippe qui absq; judicando & condemnando geri nequit.* Resp. 1. Christus nequaquam abolet publicum Magistratus judicium, quippe quod est *judicium Dei*, Deut. 1. v. 17. 2. Paral. 19. v. 6. & cui severè mandatum est, *ut rectè judicet* Psal. 58. v. 2. *ut bonos tueatur & impios condemnet* Deut. 1. v. 16. sed prohibet privatum, temerarium & intempestivum de aliorum dictis & factis judicium. 2. neque enim Magistratui, sed promiscuæ plebi Christus tum concionatus est, ad illam igitur hæc prohibitio spectat. 3. quòd si omne judicium Christus his verbis simpliciter voluisset sublatum, tum non possent fideles judicare de doctrina 1. Cor. 10. v. 15. cap. 11. v. 13. 1. Joh. 4. v. 1. nec proximum propter ipsius vitia arguere *Matt.* 18. v. 15. ministri Ecclesiæ non possent arguere, increpare Tit. 1. v. 9. patresfamilias non possent liberos suos corripere Prov. 22. v. 15. Syrac. 33. v. 25. quæ omnia sunt absurda & *ἀσύστατα*. 4. Apud Lucam hæc pericope annectitur concioni de dilectione proximi & de misericordia, cùm non postrema pars sit dilectionis & misericordiæ absque morositate, sine suspicionibus ac citra obtrectandi libidinem de proximo candidè & benignè judicare, ex quo intelligitur, quod hæc prohibitio respiciat vitam privatam. Chrysostomus monet, hujus sententiæ de non judicando & condemnando veram interpretationem petendam & colligendam esse ex sequentibus. *Quid vides festucam in oculo fratris? hypocrita ejice primùm trabem ex tuo oculo.* August. serm. 202. de temp. *Audivimus Evangelistam dicentem: Nolite judicare, ne non judicemini. Quid est hoc, cùm ipse Dominus in alio Evangelij loco dixerit: Nolite secundum faciem judicare, sed justum judicium judicate. Et alibi dicatur, judicium verum judicate. Non enim sibi divina lectio contraria esse potest, sed intellectum sobrium quærit. In conversatione humana sunt aliqua, quæ rationabiliter reprehenduntur, sunt verò quædam, quæ non sine peccato judicantur. Aperta enim mala & judicari & argui debent, illa verò quæ ignoramus, & utrum bono an malo animo scire non possumus, judicare penitus non debemus.* In Harm. Chemniciana cap. 51. p. 486. octo species hujus temerarij judicij enumerantur, quas ibi vide.

65. 3. *Matth.* 10. v. 16. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* v. 18. *Ad Præsides & ad Reges ducemini propter me in testimonium illis & gentibus. Ergò Christus noluit suos Magistratum gerere, sed à Magistratu vim illatam sustinere.* *3 Matt. 10 v. 16. Mitto vos sicut oves in medio luporum.* Resp. 1. distinguendum inter Magistratus fideles & infideles Christianos & Ethnicos, bonos & malos. Christus hîc non loquitur de Magistratibus fidelibus Christianis & pijs, qui sunt Ecclesiæ non persecutores sed defensores, non in eam grassantes lupi, sed benefici nutritij. 2. Si propter hoc dictum Christi omnis omnino Magistratus ex Ecclesia eliminari debet, præsupponitur omnes esse lupos & Ecclesiæ persecutores. Fucata igitur & fallacia sunt omnia, quæ ab Anabaptistis honorificè de Magistratu proferri videntur. 3. Christus ibidem prædicit Apostolis, quod sint *flagellandi in Synagogis* vers. 17. illorum scilicet instinctu & impulsu, qui Ecclesiasticum officium administrant, nec tamen propterea ipsum Ecclesiasticum ministerium reprobandum. Idem statuendum de Magistratu.

66. 4. *Matth.* 16. v. 24. *Si quis vult post me venire, abneget seipsum, tollat crucem suam & sequatur me, ubi non gladium sed crucem Christus suis tradit.* *4 Matt 16 v 24 Si quis vult post me venire &c.* Resp. 1. usus gladij & pondus crucis non sunt sibi invicem opposita, David gladio pugnabat, idem tamen crucis pondus portabat. 2. Magistratus Christianus duplicem sustinet personam, primò privatam, quo respectu æqualem cum reliquis pijs sortem & privatas calamitates experiri cogitur, secundò publicam ratione officij publici, quod Dei nomine gerit & administrat, qui respectus sunt distincti, non tamen contrarij. 3. quinimò Magistratus Christianus & pius non solùm domesticis, privatis & communibus adversitatibus est obnoxius, sed in ipsa imperij gubernatione peculiaria & privatis graviora mala sustinet. Ut enim habet B. Lutheri dicterium: *Sudor œconomicus est magnus, sudor politicus est major, sudor Ecclesiasticus est maximus.* Idem tom. 3. Jen. Lat. p. 365. *Omnis qui regit, est tanquam signũ, in quod omnia jacula Satan & mundus dirigunt.*

67. 5. *Matth.* 20. v. 23. *filiis Zebedæi politicas dignitates in Christi regno petentibus simpliciter illud denegatur. Ergò in Christi regno non relinquitur locus Magistratui.* *5. Matt 20 v 23. Sedere ad dextram non est meum dare.* Resp. 1. Filij Zebedæi vocati erant ad ministerium Ecclesiasticum proinde non debebant appetere regimen politicum, inde est, quod Christus revocat eos ad proprium vocationem & prohibet alieni muneris invasionem. 2. Ex eo verò inferri nequit, Christum absolutè & simpliciter improbare politicum regimen, perinde ut ex eo quod ab Ecclesiastici muneris administratione arcentur, qui ad illud non sunt à Deo vocati, non licet inferre, quod ministerium Ecclesiasticum simpliciter improbetur. 3. Quinimò Christus disertè addit, *sedere ad dextram & sinistram competere illis, quibus est à Patre cœlesti datum & paratum.* Jam verò quod Pater cœlestis

ordinat ac donat, id Christus nequaquam abrogat Joh.5.v.19.cap.6.v.38. 4. distinguit Christus officium suum Mediatorium, propter quod in mundum venit, ab illis operibus, quæ ipsi ut vero Deo cum Patre & Spiritu sancto sunt communia Joh.5. v.19. Conferre dignitates politicas, regna stabilire & transferre est opus ad extra, quod proinde toti Trinitati est commune, interim tamen non pertinet hoc ad officium Mediatoris, propter quod Christus à Patre in mundum missus est, quo sensu & respectu Christus hoc loco negat illud ad se pertinere.

6. Matt.20 v.25. Reges gentium dominantur, vos non sic.

68. 6. Matth.20.v.25. Luc.22.v.25. *Principes gentium dominantur, & magnates potestatem exercent, non ita erit inter vos. Ergo Christus non vult fideles esse Principes, Reges ac Magistratus politicos.* Resp. diximus in tractat. de Euchar. §.32. ea quæ Apostolis à Christo leguntur dicta, esse in triplici differentia, quædam sunt mandata personalia, quæ ad solos Apostolos pertinent Matth.10.v.5. quædam sub persona Apostolorum omnibus Ecclesiæ ministris, ipsorum in docendi officio successoribus sunt dicta Luc.24.v.47. quædam sub persona Apostolorum omnibus fidelibus sunt dicta Matt. 5.v.16. Marc.13.v.37. Anabaptistæ referunt hoc Christi dictum ad classem tertiam, sed contextus & fidei analogia probant, ad secundam classem pertinere. Distinguit enim Christus ministerium Ecclesiasticum à politico regimine, illud non autem hoc Apostolis commissum esse docens, ex eo verò inferri nequit, quod nullus omnino Christianus regimen politicum capessere & administrare possit, *quia non Christianæ professionis, sed Apostolici muneris* respectu Apostolis regimen politicum denegatur. Neque est, quod urgeatur vocula ἐθνῶν quasi per eam ad gentiles extra Ecclesiam Christus relegatum voluerit politicum Magistratum, quia in genere significat, quamvis gentem ac populum, sive Christianus ille sit sive Ethnicus. Quidam tamen existimant, Christum maximè spectare Reges gentium, qui limitum imperij amplificationem & splendidos titulos unicè quærunt, cùm tales Baruch 3.v.16. peculiari appellatione dicantur οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν, cùmque hoc loco dicantur κατακυριεύειν & κατεξουσιάζειν, quod Casaubonus in notis existimat, non significare simpliciter habere potestatem, *sed potestate Tyrannicè adversus Subditos uti*, unde Theoph. exponit ἐξουσιαστικῶς καὶ τυραννικῶς προσφέρεσθαι, quâ de re suo loco accuratius agitur, cùm ad argumenti Anabaptistici solutionem perinde sit, sive de Magistratu politico in genere, sive de gentilium Tyrannide Christus loquatur.

7. Matth 26 v.52. Reconde gladium in locum.

69. 7. Matth.26.v.52. Christus ad Petrum dicit: *Reconde gladium in locum suum. Omnes enim qui gladium acceperint, gladio peribunt. Ergò Christianis usu gladii est interdictum.* Resp.1. Petro Apostolo utpote ad ministerium Ecclesiasticum vocato usus gladii adimitur, sed ex eo inferri nequit, quòd omni Christiano usus gladii sit prohibitus, traditus enim ipsi fuerat *gladius verbi*, quem unicè tractare debebat Eph.6.v.17. 2. distinguendum est inter τὸ accipere gladium & τὸ gestare gladium à Deo datum. Accipere gladium est privatâ autoritate sibi eum vendicare, quod Magistratus neutiquam facit, sed à Deo sibi datum gladium non frustra gerit Roman.13. v.4. 3. tantum abest ut Christus Magistratui his verbis ereptum voluerit gladium, ut eidem potiùs jus gladii confirmaverit. Revocat enim Petrum & Apostolos ad statutum divinum Gen.9.v.6. *Qui effuderit sanguinem humanum, illius sanguis effundetur per hominem.* Quòd si ergò gladio perire debent homicidæ, si per hominem debet effundi sanguis illius, qui sanguinem humanum priùs effudit, utique Magistratui tanquam Dei in terris vicario traditur gladius, ut injustas cædes ejus usu vindicet. Vide Harmon. de passione capit.4. pag.168.

70. 8. Luc.9.v.55. *cùm Apostoli Samaritanos igne cælitus delapso consumi optarent, Christus illos increpat dicens: Nescitis cujus Spiritus sitis: v.56. Filius hominis non venit animas perdere sed salvare. Ergò improbat vindictam & pœnas de facinorosis sumtas.* Resp. distinguendum inter vindictam privatam & publicam. Prohibet Christus privatæ vindictæ cupiditatem, nequaquam verò publicam ἐκδίκησιν, quam Magistratus irrogat, is enim est *minister Dei ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ πράσσοντι κακὸν* Roman.13.v.4. Reprimit in Apostolis carnalem affectum, non eripit Magistratui gladium. Idem respondendum ad dicta omnia, in quibus vindicta prohibetur. *8 Luc.9. v.55. Nescitis cujus Spiritus filii sitis.*

71. 9. Luc.12.v.14. *recusat Christus partes judicis in controversia de hereditatis divisione inter fratres orta.* Joh.6.v.15. *quasi suis ad regnum fugit in montem.* Joh.18.v.39. *negat regnum suum esse de hoc mundo. Ergò non vult hominem Christianum dominatum & officia politica suscipere.* Resp. 1. Christus nequaquam simpliciter & absolutè damnat judicis ac Regis officium, sed quia non erat hoc fine in mundum missus, ut partes judicis ac Regis terreni susciperet, sed ut docendi munere fungeretur & cumprimis ut redemtionis opus perficeret, ideò noluit quicquam contra hanc suam vocationem suscipere. 2. Regnum Christi non est *de hoc mundo*, interim tamen *in mundo* est, perinde ut verè pii non sunt de mundo, sed tamen in mundo Joh.15. v.19. Quare imperium mundanum est quidem à spirituali Christi regno distinctum, interim tamen sese mutuò haudquaquam evertunt. 3. Quædam Christi facta omnibus in genere Christianis imitanda proponuntur, utpote ipsius mansuetudo, humilitas, patientia &c. Matt. 11.v.28. 1.Petr.2.v.21. quædam verò ad Ecclesiæ ministros peculiariter pertinent, utpote ea quæ ad officium docendi spectant. Recusare politicum dominatum non ad prioris, sed posterioris generis facta pertinet. 4. distinguendum inter *regnum gratiæ & regnum potentiæ*. Quando Christus negat regnum suum esse de hoc mundo, loquitur de regno gratiæ, quo quomodo à regnis terrenis differat, expositum fuit in Harm. de pass. cap.9. pag.406. interim quod regnum potentiæ attinet, ad ipsum quoque pertinet, quod stabiliat & transferat regna hujus mundi Dan.2.v.21. 5. Deniq; Anabaptistæ frustra provocant ad Christi exemplum, cùm ipsi non detrectaverint regnum in urbe Monasteriensi Anno 1535. quam Tragœdiam vide apud Sleid. lib.10. *9. Luc 12. v.14. Quis me constituit judicem.*

72. 10. Petrus 1. Epist.2.v.13. *Subditi estote omni humanæ creaturæ. Ergò Christianos vult subesse non præesse.* 1. Epist.5.v.2. *seniores monet ut pascant commissum sibi gregem non dominantes. Ergò à Christianis dominium exulare jubet.* Resp.1. in priore loco describit Apostolus officium subditorum, ex quo non potest colligi, quòd Magistratus non possit ab homine Christiano, administrari *10. 1. Pet.2. v.13. Subditi estote.*

ſtrari, ſed contrarium potiùs ex eo colligitur propter mutuam relatorum rationem. Si enim non pugnant cum profeſſione Chriſtianâ officia Subditorum, utique etiam non pugnant cum eâ officia Magiſtratuum. Si Deo placet obœdientia Subditorum, utique etiam poteſtas Magiſtratus Deo placet. 2. in poſteriore loco tractat Apoſtolus de officio miniſtrorum Eccleſiæ, quos imperium aliquod deſpoticum in Eccleſiam ſive commiſſum ſibi gregem arrogare prohibet, quid verò hoc ad Magiſtratum politicum, cui poteſtas dominandi divinitus eſt conceſſa?

11. Apoc. 4. v. 10. Seniores mittunt coronas ante thronum.

73. 11. Apoc. 4. v. 10. *Viginti quatuor Seniores mittunt coronas ſuas ante thronum dicentes* verſ. 11. *Dignus es, Domine Deus noſter, accipere honorem &c. Ergò Magiſtratus ad Chriſtum converſi coronis ſeſe abdicare debent.* Reſp. 1. ex viſionibus perinde ut ex parabolis non poſſunt duci argumenta apodictica, niſi Scriptura ipſa tradat explicationem. 2. Eſa. 49. v. 7. prædicitur, quod Reges & Principes ad Eccleſiam ſint aggregandi, nequaquam verò additur, quod coronas, ſceptra & imperia ſint abjecturi, ſed quòd *nutritii Eccleſiæ* in officio ſuo Regio ſint futuri verſ. 23. 3. Per viginti quatuor Seniores intelligitur tota triumphans Eccleſia, quia in Vet. Teſt. duodecim filij Jacobi Patriarchæ fuerunt quaſi ſtirps & radix totius Eccleſ. Iſraeliticæ, in Novo Teſt. duodecim Apoſtoli per Evangelij prædicationem Eccleſ. Chriſtianæ primitias congregarunt. Quando igitur Seniores illi, hoc eſt, tota triumphans Eccleſia coronas ſuas ante thronum abjicit, ſignificatur electos ex vera humilitate agnoſcere, ſe coronam gloriæ æternæ non ex operum meritis, ſed ex divina gratia obtinere. 4. Chriſtianus Magiſtratus coronas ſuas antè thronum abjicit, quando agnoſcit, ſe Dei munere dignitatem obtinere, illique tanquam omnium bonorum autori unicè acceptam eam eſſe referendam, & quando ad Eccleſiæ defenſionem & cultus divini promotionem omnia confert, adeoque pro Chriſti gloria paratus eſt omnia deſerere. Confer Blaſium de Viegas in Apocal. cap. 4. pag. 227.

2. Ex rationibus.

74. Rationes Anabaptiſtarum hæ ſunt præcipuæ, 1. *In Novo Teſt. ſolus Chriſtus eſt Rex Eccleſiæ ſuæ. Ergò non amplius ut in Vet. Teſt. Regibus terrenis in ea locus datur.* Reſp. 1. Chriſtus etiam in Vet. Teſt. fuit Rex Eccleſiæ, ut ergò propterea in Vet. Teſt. poteſtas civilis Magiſtratus non fuit ſublata, ita nec in novo. 2. Chriſtus Eccleſiam ſuã non regit immediatè, ſed mediante verbi miniſterio & Magiſtratus officio, quippe qui conſtitutus eſt, ut in externo Eccleſiæ regimine mutuas Miniſterio Eccleſiaſtico tradat operas. 3. Magiſtratus eſt membrum aliquod Eccleſiæ ſive regni Chriſti, Chriſtus enim pios Magiſtratus verbo & Spiritu ſuo regit, illi viciſſim in ſuo officio Chriſti honorem & Eccleſiæ ſalutem promovent. Regnum Chriſti ſpirituale & regnum Magiſtratus politicum non pugnant invicem hoſtiliter nec ſe mutuò tollunt, quin potiùs Magiſtratus coercet improbos, ut ab illorum violentia tuti ſint boni & *quietam degant vitam in omni pietate & honeſtate* 1. Timoth. 2. v. 2. 2. *Chriſtus Eccleſiæ ſuæ non gladium, ſed uſum clavium tradidit* Matth. 16. v. 19. Johan. 20. v. 21. Reſp. 1. clavium poteſtas miniſterio Eccleſiaſtico data eſt, quod Chriſti & Eccleſiæ nomine eam adminiſtrat, uſus gladij politico Magiſtratui propterea non eſt ademtus. 2. Ut Chriſtus Apoſtolis poteſtatem clavium dedit, ſic Magiſtratui ſuam poteſtatem & jus inviolatum reliquit, *quando Cæſari quæ ſunt Cæſaris, dare jubet* Matth. 22. v. 21. 3. Diſtinguitur Chriſti regnum, ad quod poteſtas clavium pertinet, ab imperijs mundanis, quæ gladio corporali in adminiſtratione utuntur, interim tamen eadem haudquaquam abolet. Reliquæ argumentatiunculæ ex his, quæ dicta ſunt, facilem habent explicationem.

2. Photinianorum

75. 2. Anabaptiſtis admodùm affines ſunt recentiores Photiniani (ſi non eandem cum illis hæreſin amplectuntur) qui verbis quidem profitentur, ſe honorificè de Magiſtratu ſentire, **Piſcecius in reſp. ad 10. rat. Camp. pag. 126. *Divinitas quædam eſt, Regum dignitas, primò ſecundùm Deum honore afficienda, non ad tam viliſſima famulantium officia* (ad frena, ſtapedes, ſellas, pelves, paropſydes Pontifici exhibendas) *alleganda.*** reipsâ interim poteſtatem & autoritatem ejus labefactant. Catech. Racovienſ. Latin. pag. 136. fatetur, *Magiſtratum eſſe à Deo & concedit, poſſe hominem Chriſtianum gerere Magiſtratum*; ſed addit hanc cautionem & limitationem, *modo in illo capeſſendo & adminiſtrando ita ſe gerat, ne quid contra leges & mandata Chriſti delinquat*, cujus limitationis quis ſit ſenſus & effectus, patebit ex ſequentibus pag. 165. commendat *officium ſubditorum erga Magiſtr. & Magiſtratus erga ſubditos.* pag. 170. & 171. *licere*, inquit *per Magiſtr. jure agere & injurias perſequi, ita tamen ut abſit ultio.* Id verò quomodo accipiendum ſit, patet ex Socino in lib. quod Evangelici Photinianis ſe adjungere debeant cap. 3. pag. 23. ubi inter ea, *quæ cum Chriſti præceptis pugnantia in religione Evangelicorum concedi*, *conqueritur*, etiam hoc refert, *quod apud ipſos permittitur, ut quis injurias ſuas per Magiſtratum ulciſcatur, id eſt, eum puniri curet, qui injuriam ſibi intulit, licet ex ea punitione nihil prorſus commodi ad ſe privatim rediturum eſſe probè intelligat, niſi quatenus ſuam injuriam hac ratione vindicatam ſit viſurus, ſeq; non inultum eſſe ſenſurus*, quod pugnare dicit cum verbis Chriſti Matth. 5. *in quibus per Magiſtratum injurias nobis illatas ulciſci prohibeamur, quod tamen Moſes conceſſerat vel potius juſſerat.* Oſtorodus in Inſtitut. cap. 28. pag. 182. docet, *Magiſtratum eſſe à Deo eique in omnibus parendum, quæ non pugnant cum expreſſo Dei verbo, ita quidem, ut ſi maximè aliquid præceperit Deo contrarium, tamen nefas ſit excitare ſeditionem.* pag. 183. concedit *Chriſtianum poſſe gerere Magiſtratum & eſſe Regem*, ſed addit, *modò nihil faciat contra mandata Chriſti.* Quid verò cum mandatis Chriſti pugnare ſtatuat, patet ex ſubſequentibus, pag. 185. monet *præcepta Chriſti non permittere ulli hominum adimere vitam, ideò nec Magiſtratum effuſione ſanguinis in maleficos & facinoroſos animadvertere debere* (quod ipſum etiam Anabaptiſtæ docent ut ex Colloq. Franckenth. apparet) pag. 178. *bellum ſimpliciter improbat & bonâ conſcientiâ à Magiſtratu geri poſſe negat.* p. 168. negat Chriſtianos in judicio experiri poſſe, *quod de imploratione Magiſtratus diximus*, inquit, *nõ intelligimus niſi de illis qui foris ſunt, h. e. qui non ſunt fratres noſtri ſive conſortes fidei, nefas enim eſt Chriſtianũ agere contra fra-*

trem coram fratre, quod pag. 169. ex 1. Cor. 6 probare nititur. Schmaltz. contra D. Franz. disp. poster. 6. in Aug. Confess. pag. 387. concedit, *licere Magistratum gerere*; licere etiam homini Christiano *judicia exercere*, hoc est, apud judicem accusare, sese excusare, dicere & exequi sententias in omnibus causis, addit verò eandem cautionem, *ne quid committatur adversus leges Christi & maximè adversus regalem legem caritatis, ne quicquam fiat, quod vindictam sapiat, ne denique sint graviores pœnæ sub novo fœdere, quod est tempus gratiæ, quam olim erant sub veteri: quod erat tempus timoris*, id quod pag. 389. sic declarat, *non licere Christiano Magistratui sanguinem humanum fundere, cùm hac ratione simul etiam vitâ æternâ tales privari plus sit quàm verisimile, quo nihil magis caritati, quàm proximo debemus sub N. Test. contrarium esse queat* p. 393. negat, licere *bella gerere*, idq; indignũ Christiana pietate etiam contendit. In refut. Disput. 7. D. Frantz. de bonis operib. pag. 237. disputat, *in N. Test. omnem omnino vindictam non solùm privatam, sed etiam publicam, quæ per Magistratum exercetur, esse prohibitam.* Ex quibus omnibus sic concludimus: Qui negant proprium Magistratus officium, illi potestatem & autoritatem Magistratus labefactant, sed Photiniani negant proprium Magistratus officium. Ergò. Assumtum probatur, negant enim Magistratui licere. 1. sontes & maleficos gladio punire juxta leges, 2. bello vindictam exercere adversus publicos hostes, qui legibus & judiciis sese coerceri non patiuntur. 3. officium judicandi exercere in fratres sive fidei consortes. 4. injuriam alteri ab altero illatam in subditis vindicare. Si Magistratui auferantur gladius & arma, erit inane quoddam terriculamentum. Quibus verò argumentis hanc suam opinionem probent, dicetur inferiùs in cap. de officio Magistrat.

3 Weigelii. 76. 3. Photinianorum vestigiis insistit Weigelius, Enthusiasta & Schvencfeldista, qui itidem in Magistratus potestatem & officium est injurius, dumq; improbat *capitalia supplicia* sontibus irrogata, uti & *bella* pro religione vel regione gesta. Sic enim scribit in Postill. explic. Evang. Dominicæ XXII. post Trin. pag. 329. Wiltu meynen/ daß die Gliedmassen der Heil. Kirchen Christi vmb den Glauben vnd zeitliche Güter fechten? O das sey ferne/ nur die membra falsæ Ecclesiæ die rechen sich selber/ töden/ kriegen/ morden/ vmb Land vnd Leute/ ꝛc. das sind nicht die Gliedmassen der Kirchen/ die den Glauben mit Krieg/ Mord/ Schwerd vertheidigen/ were es recht/ Christus vnd seine Aposteln weren nicht wie ein gedultig Lamb in den Tod ans Creutz geschlagen/ sie hetten auch Gewalt gebraucht/ vnd die Herrschafften vmb Hülffe angeschryen. p. 330. Die Gliedmassen der falschen Kirchen halten den Processum juris, nicht den Christus gibt/ fragen Justinianum darumb/ ob man den Dieb hencken sol/ den Sünder tödten? Er als ein Heyde spricht das Vrtheil/ Ja man sol das thun/ vnd Gott nicht folgen/ der da nicht deß Sünders Tod wolle/ sondern man muß das böse straffen/ meynen die Sünde were durch Leibesstraffe hinweg genommen/ es ist aber weit gefehlet. pag. 332. straffen magstu das böse/ du seyest geistlich oder weltlich/ nach dem Process juris Matth. 18. aber dem Sünder soltu das Leben nicht nehmen/ ist Gott der allmächtige HErr vnd König barmhertzig/ was wollen sich dann seine Befelchhaber die Obrigkeit zeihen anders zu seyn denn jhr HErr/ in explic. Evang. die viridium pag. 48. Mit der Rede vom Fußwaschen führet vns Christus zur wahren rechten Jurisprudentia, daß wir Juristen seyn nach dem newen Testament/ vnd legen nieder das gantze Recht Justiniani als heidnisch ꝛc. den Sünder töden/ ist heidnisch/ nicht Christlich gehandelt/ vnd ist wider das Liecht der Natur/ der Heyde Justinianus wil das böse strafen mit dem Strange/ Schwerdt vnd Fewer/ Christus wil den Sünder bekehret haben/ ꝛc. ubi repetimus argumentum: Negato Magistrat. officio potestas & autoritas Magistrat. labefactatur. Sed negato eo, quod possit Magistratus subditos suos bello adversus hostes defendere & suppliciorum capitalium executione pacem externam tueri ac civilem justitiam asserere, negatur proprium Magistratus officium. Ergò. 4. Novi Chiliastæ ac Methistæ expectant seculum aliquod novissimum quod vocant Spiritus sancti, in quo Magistratum omnem sperant abolitum iri & sublatis impiis Christum in his terris visibiliter inter pios regnaturum per mille annorum decursum. *4. Methistarum.*

77. Posterius porissima est, *Magistratus potestas & officium, utpote divina ab omnibus debent haberi sancta & augusta.* 1. *Pseudo Apostoli* pugnant cum hac assertione orthodoxa, quos Petrus & Judas sic describunt, quod fuerint κυριότητ@ καταφρονοῦντες, quod βλασφημοῦντες δόξας οὐ τρέμουσι 2. Pet. 2. v. 10. κυριότητα ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσι Judæ v. 8 quibus Judas hoc opponit, *quod ne Angelus quidem Michael voluerit sibi hoc sumere, ut malediceret Diabolo*, ergò multò minùs Magistratui esse maledicendum. Ex 1. Petr. 2. v. 16. colligitur tempore Apostolorum quosdam sub prætextu libertatis Christianæ obœdientiam Magistratui denegasse, quibus Petrus hoc opponit, quòd libertas non debeat esse ἐπικάλυμμα τῆς κακίας *velamen malitiæ.* 2. *Manichæi*, qui civiles Magistratus & politias damnabant, ut quæ à Deo malo conditæ & constitutæ sint, unde etiam bellum gerere illicitum esse dicebant & *Mo*sen reprehendebant, quòd bella gessisset. Aug. lib. 22. cont. Faustum cap. 74. Cent. *Mag*deb. Eccles. 3. cap. de hæres. col. 115. 3. *Donatistæ*, qui Magistratuum autoritatem tollebant & odio illius ordinis varias persecutiones à Magistratibus contra Dei Ecclesiam factas recensebant. Vide August. Epist. 50. ad Bonifac. 4. Quamvis verò hæ opiniones in suis autoribus ab Ecclesia Catholica fuerint damnatæ, tamen aliquid ex illis adhæsit etiam quibusdam in Ecclesia Episcopis, quò minus honorificè de Magistratus officio & autoritate sentirent. Nam in Concilio Eliberitano in Eliberide Hispaniæ urbe Anno Christi 305. sub Marcello I. celebrato can. 56 tale decretum factum fuit: *Magistratum eo anno, quo agit Duumviratum, prohibere placet, ut ab Ecclesia sese cohibeat.* In Concilio Rom. Anno 324. sub Sylvestro I. celebrato can. 16. sic decernitur: *Nemo Clericus vel Diaconus aut Presbyter propter causam suam quamlibet intret in curiam, quoniam omnis curia à cruore dicitur & immolatio simulachrorum est. Quoniam si quis Clericus in curiam introierit anathema suscipiat, nunquam rediens ad matrem Ecclesiam.* In qua Synodo Patres 284. convenisse notat Severinus Binius tom. 1. Concil. pag. 304. In Concil. Constantinopolitano VIII. sub Adriano act. 8. can. 14. prohibentur Episcopi *accedere mensas Principum secularium*, (id si eò spectet, ne Episcopi frequentando mensas Principum

Porisma posterius. Magistratus potestas & officium omnibus debent esse sancta & augusta.

cipum assuescant luxui, qui plerunque illis solet esse familiaris, neve quotidianis conviviis ab operibus sui officii sese abstrahi patiantur, utique illud probamus : sed si absolutè & simpliciter prohibetur Episcopus mensas Principum accedere, illud utpote in statum Principum injurium approbari non debet.) 5. *Anabaptistæ*, cùm negent Christianum posse officio Magistratus bonâ conscientiâ fungi, in divinam hanc ordinationem maximè sunt injurij.

Quomodo Pontificii honorem Magistrat' labefactant.

78. 6. Sed & Pontificii licet civili Magistratui utpote Dei ordinationi honorem atque obœdientiam jure divino deberi verbis fateantur, reipsa tamen ipsi quoq; ejus autoritatem & potestatem obliquè labefactant, dum 1. Pontifici tribuunt supremam in Imperatorem Reges & Principes potestatem & quidem talem quâ ex solio ipsos dejicere possit, si placitis ejus obsequi nolint, quâ de re paulò pòst pleniùs dicetur. 2. Episcopos & omnes Clericos potestati Magistratus politici eximunt, unde Jesuitæ ne illis quidem Principibus *juramentum fidelitatis* præstare volunt, in quorum ditione vivunt, eorumve defensione fruuntur, quâ de re inferiùs in cap. de subditis plura dicentur. 3. Docent Magistratum esse ejusmodi statum, in quo difficulter aliquis salvari possit, unde persuadent Magistratui, ut officio suo, ad quod divinitus vocatus est, abdicato monasterium religionis ergò ingrediatur, id quod multis exemplis demonstrari potest, inde Lutherus in Apologia cont. Georgium Ducem Saxon. quæ extat tom. 6. oper. German. statim in princip. verè gloriatur, autoritatem & dignitatem Magistratus in Papatu à Pontifice & ipsius Episcopis conculcatam à se iterum esse assertam. Wann ich D. Martinus sonst nichts guts gelehret noch gethan hette/ dann daß ich das weltliche Regiment oder die Obrigkeit so erleuchtet vnd gezieret habe/ so solten sie doch dieses einigen Stücks halben mir dancken vnd günstig seyn/ weil sie allesampt/ auch meine ergste Feinde wohl wissen/ daß solcher Verstand von weltlicher Obrigkeit vnter dem Bapsthumb nicht allein vnter der Banck gelegen/ sondern auch vnter allen stinckenden lausigen Pfaffen vnnd Münch vnd Bettlerfüssen hat müssen sich drücken vnd eretten lassen/ dann solchen Ruhm vnd Ehre habe ich von GOttes Gnaden davon/ es sey dem Teuffel vnd allen seinen Schuppen lieb oder leyd/ daß seine der Apostel Zeit kein Doctor noch Scribent/ kein Theologus noch Jurist so herrlich vnnd klärlich die Gewissen der weltlichen Stände bestätiget vnd vnterrichtet vnd getröstet hat/ als ich gethan habe durch sonderbahre Gnade GOttes/ das weiß ich fürwar/ Denn auch Sanct Augustinus noch Ambrosius/ die doch die besten sind in diesem Stück/ mir nicht gleich hierinnen sind/ deß rühme ich mich GOtt Lob vnnd Danck/ dem Teuffel vnd allen meinen Tyrannen vnd Feinden zu Leyd vnd Verdrieß/ vnd weiß daß solcher Ruhm warhafftig vnd beyde für GOtt vnd der Welt muß bekandt seyn vnd bleiben/ solten sie auch toll vnd thöricht darüber werden. Quo pertinet, quod superius §. 3. de Friderico Sapiente Electore Saxoniæ commemoravimus, qui cùm legisset scriptum Lutheri de Magistratu, quod extat in secundo tomo operum, præ lætitia exultans sublatis in cœlum manibus Deo gratias egit, quod ex sacris literis jam cognitum & exploratum teneat, se esse constitutum in ejusmodi statu ac ordine, qui Deum autorem habeat, & in quo bonâ conscientiâ versari, Deoque placere possit. Nec probari potest quod in Papatu Ecclesiasticæ personæ, Sacerdotes, Monachij, Moniales &c. sibi solis nomen *spiritualium* der Geistlichen arrogent, reliquos verò Christianos omnes & ipsos Magistratus appellent *mundanos* die Weltlichen/ cùm tamen omnes illi qui Spiritu Christi reguntur & aguntur, sint spirituales, si & rem ipsam & phrasin Scripturæ spectare velimus Roman. 3. v. 14. 1. Corinth. 2. v. 15. Galat. 6. v. 1. &c. quando illi qui Magistratum gesserunt, relicto suo officio intrant Monasterium, tum dicunt eos mundum deserere & divino cultui sese mancipare, quasi verò illi qui Magistrat. funguntur, non DEO, sed mundo serviant. 4. Magistrat. à cura constituendæ religionis in universum rejiciunt, ut inferiùs videbimus. 5. in judicijs canones præferunt Imperatorijs legibus, supplicia in Clericos facinorosos à Magistratu exerceri posse negant &c. quâ de re suo loco plura.

Quæstiones de causa efficiente principali Magistratus 1 An etiam Ethnicus Magistratus sit à Deo.

79. Antequam verò à causa efficiente principali descendamus ad causam instrumentalem, explicandæ prius sunt aliquot quæstiones. Quæritur 1. *An etiam Ethnicus & hæreticis opinionibus imbutus Magistratus sit à Deo?* Negant Anabaptistæ, sed contrarium demonstrant. 1. *dicta Scripturæ generalia*, quæ testantur omnem omninò Magistratum, sive Ethnicus sit, sive Christianus & veræ religioni addictus, esse à Deo. Roman. 13. v. 1. *Non est potestas nisi à Deo, quæ verò cunq; sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt.* 1. Petr. 2. v. 13. *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum.* Huc pertinent dicta omnia superiùs enumerata, quæ absque ulla limitatione docent, *Deum removere & stabilire Reges à Domino datam esse Regibus & Principibus potestatem.* 2. *dicta specialia*, quæ ostendunt, etiam Ethnicos Magistratus esse à Deo ad imperium evectos. Jud. 2. v. 14. *Tradidit Deus Israelitas in manus gentium, quæ diripuerunt eos & vendidit eos in manibus hostium suorum, qui habitabant per gyrum.* Tempore eo, quo Christus & Apostoli in Novo Test. docebant, nulli erant Imperatores & Reges nisi infideles, nihilo tamen minùs ipsis utpote divinitus ad imperium evectis obœdientiam & honorem præstare jubent Matth. 22. v. 21. Roman. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 13. &c. 3. *exempla specialia*, quæ idipsum comprobant. Jud. 3. v. 8. *Iratus Dominus contra Israel vendidit eos in manus Chusan-rasathaim Regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis.* vers. 12. *Deus confortavit adversus Israelitas Regem Eglon, Regem Moab.* cap. 4. v. 2. *tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Canaan.* cap. 6. v. 1. *tradidit illos Dominus in manus Madianitarum* cap. 10. v. 7. *iratus Dominus contra Israelitas tradidit eos in manus Philistiim & filiorum Ammon &c.* at illi omnes fuêre Ethnici & idololatræ. Esa. 45. v. 1. de Cyro Persarum Rege dicit Dominus: *Ego apprehendi dextram ejus, ut subjiciam ante faciem ejus gentes* Jerem. 50. v. 44. de eodem dicitur : *Quis erit juvenis, quem præponam ei?* Nabuchodonosor erat Rex gentilis & idololatra pessimus, interim tamen de eo dicit Dominus Jerem. 27. v. 6. *ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis servi mei,* & Daniel. 2. v. 37. inquit Daniel ad eum: *Tu Rex Regum es, & Deus cœli, regnum & facultates & potentiam & gloriam dedit tibi,* ac Deus eum vocat *suum ser-*

vum Jerem.25.v.9. Hasael homo Ethnicus mandato ipsius Dei à Propheta Elia ungi jubetur in Regem Syriæ 1.Reg.19.v.15. 2.Reg.8. v.13. A quibusdam hûc refertur exemplum Pilati Præsidis Romani gentilium superstitionibus addicti, de quo Christus dicit: *Non haberes potestatem in me, nisi tibi datum esset desuper* Johan.19.v.11. sed de genuino hujus dicti sensu egimus in Harmonia. 4. Quemadmodum alia *bona corporalia* sunt Ethnicis & fidelibus communia, nec desinunt esse Dei dona & munera, si quando Ethnicis conceduntur: ita quoque de potestate Magistratus judicandum, quod non desinat esse Dei donum & munus, si obtingat Ethnicis & infidelibus, unde in Scripturis sacris conjunguntur ea, quæ ad articulum creationis & providentiæ pertinent, jam verò distributio imperiorum pertinet ad divinæ providentiæ opera, quæ sunt Ecclesiæ & gentilibus extra Ecclesiam communia. Jerem.27.v.5. inquit Dominus: *Ego feci terram & homines & jumenta, quæ sunt super faciem terræ in fortitudine mea magna & in brachio meo extenso & dedi eam ei qui placuit in oculis meis.* vers.6 *Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor.* Actor.17.v.24. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt* vers.26. *fecit ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ definiens statuta tempora & terminos habitationis eorum* (ad illos habitationis terminos pertinet distinctio dominiorum & concessio regnorum.) 5. Hûc pertinent *dicta veterum*, Tertull. in Apol. cap.33.pag.61. *Noster est magis Cæsar, ut à Deo nostro constitutus.* August. libr.5. de Civ. Dei cap.21. *Qui dedit imperium Constantino Christiano, ipse etiam Apostatæ Juliano.* Constantius Arianismo infectus erat, eidem tamen Hosius in Epist. Athanas. ad solit. vit agent. scribit: *Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiastica concredidit. Qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ.* Hilarius in libr. contra Auxent. vocat eum *sanctum Imperatorem*, non ratione religionis seu fidei, sed divinæ ad imperium evectionis. Usus hujus quæstionis monstrabitur inferius in part.2. de officio subdit.

2. An etiā impius Magistratus sit à Deo. 80. Quæritur 2. *An etiam impius Magistratus sit à Deo?* Affirmamus contra Anabaptistas, 1. *ex dictis generalibus*, quæ omnem omninò potestatem à Deo esse affirmant. 2. *ex dictis specialibus* Job. 34. v.30. *Regnare facit Deus hominem hypocritam, propter offendicula populi.* ** Hebræus textus habet מִמְּלֹךְ אָדָם חָנֵף מִמֹּקְשֵׁי עָם Pagninus: *Eò quod regnat homo impius, eò quod sunt laquei populi.* Ar. Montan. *à regnando hominem hypocritam ob offendiculis populi.* ** Esa.3.v.4. *Dabo pueros Principes eorum & effœminati dominabuntur eis* Ezech.7.v.11. *facit ut violentus consurgat & sit virga impietatis.* 3. *ex specialibus exemplis. Saul* primus Israelitarum Rex degenerabat ab integritate & Spiritus Domini ab eo recedebat, nihilo tamen minus à Davide vocatur *unctus Domini.* 1.Sam.24.v.7. *Ieroboamus* suâ idololatriâ peccare faciebat Israel, Deus tamen per Prophetam Ahiam ipsi nunciari curat. 1.Reg.11 v.37. *eris Rex super Israel* & cap.14. v.7. *exaltavi te de medio populi, & dedi te Ducem super populum meum Israel.* vers.8. *& scidi regnum domus David & dedi illud tibi.* 4 *ex rationis paritate.* ** De Cyro Esa.45.v.1. dicit Dominus: *Apprehendi dextram ejus ut subjiciam illi gentes & dorsa Regum discingam, & aperiam coram eo januas.* Jerem. 27. v.6. de Nabuchodonosore. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis servi mei.* ** Quemadmodum servi jubentur esse *subditi in omni timore* suis heris τοῖς δεσπόταις non solum bonis & mansuetis, sed etiam σκολιοῖς difficilibus 1.Pet.2.v.18. ita quoque subditi non solùm piis & clementibus Magistratibus, sed etiam impiis obœdiant, in rebus scilicet externis & corporalibus, quæ absque violatione legis & gloriæ divinæ præstari possunt *propter Dominum.* Quemadmodum Ecclesiasticum ministerium non desinit esse Dei ordinatio, si ministri fiant impii: Sic Magistratus non desinit esse sancta Dei ordinatio, si Magistratus fiat impius. Quemadmodum parentes non desinunt esse parentes, si vel maximè sint duri & austeri; *quamvis legum contemtor, quãvis impius, tamen pater est*, inquit Justinianus §. Si verò. Novell.12. sic Magistratus non desinunt esse Magistratus, si vel maximè sint impii & mali. 5. Hûc pertinent dicta veterum: Iren. lib.5. advers. hæres. cap.20. pag.347. *Quidam Regum ad correctionem & utilitatem subditorum dantur à Deo & conservationem justitiæ, quidam ad timorem & pœnam & increpationem quidam autem ad illusionem & contumeliam & superbiam, quemadmodum & digni sunt Dei justo judicio in omnibus supervenienti.* Origenes homil.4. in libr. Judic. circa med. *Non semper Princeps populi per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis Principes secundum cor nostrum. Et hoc tibi de Scripturis probabo. Audi namque quod Dominus dixit* Osea 8. *Fecerunt sibi Reges & non per me, & Principem & non per consilium meũ. Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utiq; ipse Dominus elegerat & Regem fieri jusserat, sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundũm peccatoris populi meritum electus erat, negat eum cum sua voluntate vel consilio constitutum.* ** Armacanus libr.10. quæstionum Armeniacarum cap.4. docet *titulum præcipuum dominiorum esse gratiam Dei sive justitiam & caritatem, alios autem titulos omnes in hoc fundari & qui justitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium.* August. lib.5. de C. Dei cap.21. *Qui Mario imperium dedit, ipse etiam Cajo Cæsari, qui Augusto, ipse & Neroni; Qui Vespasiano vel patri vel filio suavissimis Imperatoribus, ipse etiam Domitiano crudelissimo.* Cedrenus memorat, *quendam ex religiosis imperante Phoca Deum ad disceptationem provocare ausum conquestum esse, cur tam impium Christianis imposuisset Imperatorem, audivisse verò eũ vocem, cũm quidem neminem videret, sibi dicentem: deteriorem alium invenire potuisse nullum, at hoc meruisse Constantinopolitanorum vitia.* Haymo Episcop. Halberst. in cap.13. Rom. *Sive bona sit illa potestas, sive mala, quicunq; ei resistit, subtrahendo servitiũ ab ea, denegando tributum & honorem non præbendo, quem ei debet præbere, Dei ordinationi resistit & dispositioni, cujus ordinatione illi principiantur.* Quod ergò Evarist. Ep.2. ad Episc. Ægypti de Episcopis dicit: *pro meritis subditorũ disponitur à Deo vita Rectorũ*, idem ẽt de Principib. dici potest.

81. Quæritur 3. *An etiam Tyrannus sit à Deo?* *3 An Tyrannus sit à Deo.* Duo sunt Tyrannorum genera, quidam *occupatione*, quidam *administratione*. Bartol. in tract. de Tyrann. illos vocat Tyraños *in titulo*, hos verò *in*

extr-

exercitio. Illi sunt, qui Tyrannicâ & injustâ aliorum oppressione imperium sibi acquirunt; hi qui imperium legitimè acquisitum Tyrannicè administrant. Tyranni in titulo duplex est origo, vel enim *extrinsecus* advenit, vel in ipsa Republ. è civibus nascitur & imperium sibi contra jus & æquum vendicat. Quod attinet Tyrannos in exercitio sive administratione tantùm tales in illis potestas à potestatis abusu sive Tyrannide est distinguenda, potestas ipsa est à Deo, sd quam etiam legitimis modis ac medijs sunt evecti; sed abusus potestatis sive tyrannis ipsa non est à Deo, nec Deo probatur. Quod attinet Tyrannos, occupatione illorum potestas non est legitima, nec Deus eam constituit, nec probat, interim tamen etiam hi Tyranni sunt à Deo, scilicet permittente & justo judicio peccata subditorum puniente, sicut etiam immittit Deus morbos, pestem & omnis generis adversa, quibus peccats hominum punit. Quemadmodum igitur morbi à Deo immittuntur, nec tamen Deo adversum est, medicamentis uti contra morhos, sic Tyranni à Deo in pœnam subditorum mittuntur, nec tamen Deus damnat illos qui legitimo modo talibus Tyrannis resistunt, ut infrà latiùs demonstrabitur. Hoc loco probsndum, etiam tales Tyrannos non sine Dei providentiâ imperium occupare, id quod constar ex Scripturæ tum dictis tum exemplis. Ose. 13. v. 11. *Dedi illis Regem in furore meo.* Ergò etiam illi Reges à Deo dantur, quos ex justa ira violentis medijs regna occupare permittit. Reges Moabitarum, Cananæorum, Ammonitarum &c. modis injustis & illegitimis subjiciebant sibi Israelitas, interim tamen Deus *in ipsorum manus* Israelitas tradidisse dicitur Jud. 3. v. 8. cap. 4. v. 2. cap. 10. v. 7 Baasa Rex Israel illicito conjurationis medio regnum sibi acquisiverat 1. Reg. 15. v. 27. nihilo tamen minus per Jehu Prophetam Dominus ad eum dicit 1. Reg. 16. v. 2. *Exaltavi te de pulvere & posui te Ducem super populum meum Israel.* De utroque Tyrannorum genere habetur. c. Neque enim 14. quæst. 5. ex August. *Nec Tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia Tyrannus subditos tractet. Nec vituperetur ordo regiæ potestatis, si Rex crudelitate Tyrannica saviat, aliud est namq; injustâ potestate justè velle uti, & aliud est justa potestate injuste velle uti.*

4. An potestas Magistratus dependeat à Pontifice Romano

82. Quæritur 4. *An Magistratus ea ratione sint à Deo constituti, ut Potestas ipsorum à Pontifice Romano tanquam Dei in terris vicario ipsis sit concessa & proinde ab ejus nutu & arbitrio dependeant?* Ita quidem volunt Romanenses, quorum hæc sunt emblemata. August. de Ancona in summa de Ecclesiast. potest. quæst. 1. *Papa habet omnem Regalem & Imperialem potestatem in toto mundo.* quæst. 46. *Papa Regibus tanquam suis vasallis suaq; potestati subjectis imperat, ut etiam possit eos instituere & destituere.* Franc. Bozius de temporali Eccles. Monarch. lib. 1. cap. 1. *temporalis potestas omnis ex parte spiritualis potestati est subjecta.* ex quo concludit, *ut beneficia Ecclesiastica, ita omnia regna esse Papæ manualia.* Item: *beneficio Pontificis & Imperatorem & septem Electores Imperii esse constitutos.* Panormitanus Franciscus Aretinus & alii Canonistæ docent, *quòd Papa jus utriusque gladii à Christo acceperit atque adeo ipsum quoq; Imperium ab Ecclesia dependere.* Restaurus Castaldus in tract. de Imperat. quæst. 36 disputat, *quod Imperator teneatur Papæ præstare juramentum fidelitatis & obædientiæ,* & extat formula juramenti, quod Otto I. Johanni Papæ præstitit c. Tibi Domino. distinct. 63. *Sedis Apostolica est transferre imperium,* inquit Pontifex c. Venerabilem de elect. & elect. potest *Imperium ab Ecclesia, hoc est, Pontifice dependere,* disputant Lancell. in templ. omn. judic. lib. 1. cap. 1. §. 2. quæst. 2. Hieronym. Gigas de crim. læs. majest. lib. 1. rubr. qual. & à quibus crim. læsæ majest. committit. Nec longè ab hoc tramite absistit Bellarminus, quando lib. 5. de Rom. Pontific. cap. 7. sic disputat: *Potestas civilis subjecta est potestati spirituali, quando utraque pars est ejusdem Reipublicæ Christianæ. Ergò potest Princeps spiritualis imperare Principibus temporalibus & disponere de rebus temporalibus in ordine ad bonum spirituale, omnis enim superior imperare potest suo inferiori.* Et postea: *Potest spiritualis Resp. imperare temporali Respublic. sibi subjectæ & cogere ad mutandam administrationem & deponere Principes atque alios instituere, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri.* Vi & vigore hujus potestatis, quam Pontifex Romanus in Imperatorem, Reges & Principes sibi arrogat ac Canonistæ & Jesuitæ illi tribuunt, sæpiùs eos è solio deposuit, subditos à juramento absolvit & in ipsorum locum alios pro libitu substituit. *Alexander III.* Fridericum Barbarossam pede collo ipsius imposito calcavit, addens hunc sarcasmum: *Super aspidem & basiliscum ambulabis. Alexander V.* Uladislaum Regem Ungariæ regno exuit. Plat. in Alexand. nec id mirum, cùm regnum illud feudis Ecclesiæ accensendum sit, docente Augustin. Steucho libr. de donat. Constant. *Gregorius VII.* Henricum IV. Canusii in Italia ante arcem inter duas portas media hyeme cum conjuge & filiolo à prima luce ad summam vesperam, laceris vestibus, nudis pedibus, jejuno stomacho expectantem, genua flectentem, supplices manus tendentem, pro ludibrio & deridiculamento habuit, ipse interim in meretricijs complexibus hærens. Quamvis verò Bellarminus cap. præced. illud ita emolliat, ut summam illam potestatem non nisi *indirectè* Pontifici competere asserat, nondum tamen probare potuit, talem *vel directam vel indirectam potestatem* in Imperatorem, Reges ac Principes Pontifici competere, sc discedit hac in parte à Canonistis & alijs Pontificijs. qui directè eam potestatem Pontifici competere statuunt, unde Sixtus V. Roman. Pontifex ægerrimè tulit hanc Bellarmini limitationem & in Bulla contra Henricum III. Franciæ Regem expressè asseruit, *se supremam in omnes Reges & Principes universæ terræ cunctosque populos gentes & nationes non humanâ sed divinâ institutione sibi traditam potestatem obtinere*; ac si Barclaio credimus lib. de potestate Papæ cap. 13. pag. 101. *parum abfuit, quin omnia Bellarmini opera censurâ Pontificia propter hanc ipsius assertionem fuerint abolita.* Alexand. Carrerius JCtus Patavinus Anno 1599. duos de potestate Pontificis libros edidit, in quibus Bellarminum acriter insectatur, ac *Papam non secus ac Christum ipsum, cujus sit Vicarius, jure divino & directè totius orbis Dominum esse, omnemq; potestatem Ecclesiast. & Politicam habere contendit.* Nos vanæ illi persuasioni opponimus dicta Scripturæ superiùs enumerata, quę testantur Imperatorem, Reges & Principes à Deo potestatem accepisse, quòd a. ex Pontificis manibus eam acceperint vel in temporalib. ipsum supe-

superiorem recognoscere teneantur, id verò nuspiam asserunt. Tertull. in Apolog. contr. gent. cap. 30. pag. 59. *sentiunt* (Imperatores) *Deum esse solum, in cujus solius potestate sunt, à quo sunt secundi post quem primi, ante omnes & super omnes Deos &c.* Idem ad Scapulam cap. 2. p. 88. *Colimus Imperatorem ut hominem à Deo secundum & quicquid est, à Deo consecutum & solo Deo minorem.* (Bellarm. contra Barcl. cap. 8. non potuit aliam glossam afferre, quàm quòd *Tertull. loquatur de Impp. Ethnicis, qui quia Christo nondum sceptra subjecerant, secundi merito à Deo in administratione rerum temporalium habebantur de facto.* quasi verò de facto & non de jure imperium obtineant Cæsares Ethnici, quasi verò Christianismi professio deteriorem reddat Regum conditionem & Evangelium tollat politias) Ludovicus Bavarus Imp. in constit. de potest. electi Imperat. scribit: *Juris utriusq; testimonia manifestè declarans, Imperialem dignitatem & potestatem immediatè à Filio Dei ab antiquo processisse* (ubi in alia respicit ad Novell. 6. Justin. in princ. *Maxima sunt in hominibus dona Dei à superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium, quæ ex uno eodemq; principio utraq; procedentia humanam exornant vitam.* Atqui si hæ potestates ab uno dependent principio, altera non dependebit ab altera.) Et paulò pòst: *Declaramus itaq; quod Imperialis dignitas & potestas est immediatè à solo Deo.* Anno Christi 1157. ab Imperat. Friderico *mendacii* imò *læsæ majestatis* rei declarati sunt generali constitutione Coloniæ promulgata, qui imperium à Papa vel ei suppositum esse asseverant, cujus legis verba recitat Albert. de Rosate in l. bene à Zenone 3. nu. 16. de quadr. præscript. Inde Gunth. in Ligur. Fridericum sic loquentem introducit: *Nullum caput ista super se aspicit excepto cælorum Rege potestas.* Ann. Christi 1338. communi Septemvirium Imperij decreto tempore Benedict. XII. Pontificis publicato pronunciatum est. *S. Rom. Imperat. per se immediatè Deum & ensem autorem agnoscere*, cujus decreti tenorem retulit Aventinus lib. 8. annal. quò spectat, quòd *à cælesti majestate Imperium Cæsari traditum* dicitur l. 1. C. de veteri jure enucl. & quod in nov. 28. Imp. dicit, *Deum Imperii coronam sibi imposuisse.* Card. Cusanus in lib. 3. concord. Cathol. cap. 5. affirmat, *quod Imperatoris Celsitudo sit independens quoad suam Naturam, primò & supremò distincta à spirituali, habens dependentiam immediatam à Deo*, ac Carolus *Molinæus* contra abusus Paparum p. 198. latè probat. *imperium non pendere à Papa.* ** Tolosan. libr. 25. de Republ. cap. 5. *Principes aliqui sunt sui juris, Rex Galliæ & Rex Hispaniæ, qui in temporalibus nullum superiorem agnoscunt nec possunt privari suo imperio.* Quidam Hispanus in lib. de morte Philippi. *Rex Hispaniæ Philippus jamjam moriturus coronam manibus apprehendens oculis in cælum defixis, Tibi, inquit Domine Deus coronam meam reddo, à quo eam accepi.* Ludovicus Vives ad Henr. VIII. Angl. Regem in Epist. dedicat. libris Aug. de Civ. Dei præfixa. *Te Rex permagni omnes existimarunt, cujus potestas, majestasq; est in terris secundùm Deum maxima.* ** Argumenta quæ Bellarm. pro astruenda illa indirecta Pontificis in Magistratus Christianos potestate affert, sunt valdè indirecta & tortuosa, quorum solutionem in tractatu proximè præcedente proposuimus, in quibus miramur prætermissum illud, quod Innocentius III. c. Solitæ extra de majorit. & obœd. probare conatur, *imperium ad obœdientiam Pontifici præstandam obstrictum esse, ex eo, quod Dominus dixerit Sacerdoti Jeremiæ: Ecce constitui te super gentes & regna, ut evellas ac dissipes, ædifices & plantes.* Item: *quia Deus fecerit luminaria magna in firmamento cœli, hoc est, duas in Ecclesia instituerit dignitates, quæ sunt Pontificalis autoritas & regalis potestas, sed quanta est inter Solem & Lunam, tantam esse inter Pontifices & Reges differentiam*, ac quod Canonistæ illud Christi Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*, ad Pontificem applicant, in cujus potestatis sibi collatæ signum singulis annis in nocte nativitatis benedicat ensem, eundemque alicui ex regni Proceribus mittat. Sed valeant hæ nugæ, quæ tamen Pontifici valde fuêre fructuosæ.

Sectio Posterior.

De causa instrumentali Magistratus.

83. Quemadmodum in loco de Ministerio Ecclesiastico diximus, duplicem esse *vocationem* ad Ministerium *immediatam* scilicet & *mediatam*, cum Deus quosdam per se & immediatè, quosdam verò per Ecclesiam & mediatè ad sacrosanctum illud officium vocet: ita quoque divina ad Magistratum vocatio itidem duplex est, *immediata & mediata, extraordinaria & ordinaria.* Deus enim quandoq; immediatè & extraordinariè Magistratum constituit, quando scilicet ipse quosdam heroes excitat & denominat, peculiaribus donis eos instruit & augustam quandam autoritatem ipsis apud subditos conciliat, quandoque verò mediatè & ordinariè per eos scil., quibus jus eligendi & constituendi Magistratum competit, ad augustum illud officium quosdam vocat. Prioris vocationis exemplum proponitur in *Mose*, Exod. 3. v. 10. *mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Israel ex Ægypto*, Actor. 7. v. 35. ὁ Θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν τῷ Μωϋσῆν, in *Josua*, Num. 27. v. 18. Deut. 3. v. 28. *Tolle Josuam filium Nun virum, in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum*, &c. quam vocationem Deus ipse ad Jusuam immediatè locutus, postea confirmat Jos. 1. v. 2. in *Juda*, Jud. 1. v. 2. in *Judicibus*, quos Dominus *suscitavit, ut liberarent Israelitas ex manibus inimicorum*, qui postmodum gubernabant populum Jud. 2. v. 16. in *Othoniele* Calebi fratre Jud. 3. v. 9. *Suscitavit Dominus Israelitis Salvatorem, qui liberaret eos*, Othonielem scil., & *factus est super eum Spiritus Domini & judicavit Israel* in *Gideone* Jud. 6. v. 14. in *Samsone*, Jud. 13. v. 25. in *Saule*, 2. Sam. 9. v. 17. in *Davide* 1. Sam. 16. v. 12. & aliis, ubi notandum, 1. cum immediata vocatione nequaquam pugnare ejusdem per interpretes divinæ voluntatis, Prophetas scil. declarationem ac manifestationem. quos enim Deus *αὐτὸς* & immediatè sine hominum operâ & ministerio ad Magistratũ vocat, illis vel ipse apparet, & immediatè cum illis loquitur, quo modo vocavit Mosen Salomonem, &c. quosdam v. per internuncios, quibus apparuit & locutus est, vocat, quo modo Josuam p Mosen, Saulem p Samuelem, &c. vocavit. 2. illorũ. qui im̃ediatè à Deo vocantur, κλῆσις divinitùs cõfirmari miraculis vel miraculosis donis, virtutib. heroi-

Causa instrumentalis Magistratus.

heroicis, felici rerum successu, insigni aliquâ victoriâ, &c. sicut exempla Mosis, Josuæ, Saulis, Davidis, &c. testatum faciunt. Memorabile est, quod de Davide dicitur 2. Reg. 5. v. 2. *Cognovit David* (ex unanimi scil. populi eligentis suffragio, & ex prospero rerum successu) quòd *confirmasset eum Dominus Regem super Israel.*

2. Mediata eaq;

1 legitima

1. Per electionem, quæ distinguitur.

1. Ratione causæ efficientis.

84. Posterioris vocationis exempla in Historia sacra & profana, ipsaque ipsa experientia sunt ubivis obvia. Varii autem sunt modi, quibus homines ad Magistratum evehuntur, de quibus in genere notandum; quod quidam sint *liciti ac legitimi*, quidam verò *illiciti ac illegitimi*. Modi liciti ac legitimi revocari possunt ad tria principalia capita; obtinetur enim Magistratus vel per *electionem*, vel per *successionem*, vel per justam *occupationem*. Electio est, quando illi, quibus potestas illa lege vel consuetudine competit, vel etiam ad hûc actum commissa est, Magistratum eligunt. Ratione *causæ efficientis* sive personarum eligentium distinguitur electio in eam quæ fit *à superioribus*, ut quando ab Imperatore constituuntur præsides provinciarum, duces belli, præfecti, &c. & eam quæ fit ab *inferioribus*. Exempla prioris electionis hæc sunt. Gen. 41. v. 41. *Pharao* Ægypti Rex Josephum constituit Præfectum totius provinciæ. Exod. 18. v. 25. *Moses* secutus consilium Jethronis electis viris strenuis de cuncto Israel eos constituit Principes populi, tribunos & Centuriones & quinquagenarios & decuriones. 2. Par. 19. v. 5. *Iosaphat* constituit judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca. Posterior electio iterum duplex est, vel enim fit *ab omni populo*, sicut olim exercitus eligebat Imperatorem, vel fit à *Proceribus & Optimatibus*, sicut hodie Septemviri Imperatorem eligunt totius imperii Romani nomine, Electores ex eo dicti. Prioris electionis exemplum est 2. Sam. 5. v. 1. 1. Paral. 11. v. 1. *Congregatus est omnis Israel ad David in Hebron dicens: Os tuum sumus & caro tua* vers. 2. *heri quoq; & nudius tertius cum adhuc regnares Saul, tu eras qui educebas & introducebas Israel, tibi enim dixit Dominus. Tu pasces populum meum, & tu eris Princeps super eum*, v. 3. *& unxerunt eum ibi in Regem.* Tribus enim distinctis vicibus David in Regem est unctus, primò à Samuele Propheta, secundò ab optimatibus tribus Juda, tertiò ab universis tribubus Israeliticis. 1. Reg. 12. v. 20. *cùm audisset omnis Israel, quod reversus esset Ieroboam miserunt & vocaverunt eum congregato cœtu, & constituerunt eum Regem super omnem Israel.* 1. Reg. 16. v. 16. *Omnis Israel fecit sibi Regem Amri, qui erat Princeps militiæ super Israel.* Posterioris electionis exempla sunt Jud. 11. v. 5. *Cùm pugnarent filij Ammon contra Israel perrexerunt optimates* זקני *seniores Gilead, ut tollerent in auxilium sui Iephtam dixeruntq; ad eum*, vers. 6. *Veni & esto Princeps noster & pugna contra filios Ammon.* 1. Macc. 9. v. 28. *Congregati sunt omnes amici Iudæ & dixerunt Ionathæ.* v. 29. *Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos*, v. 30. *nunc itaq; te hodie eligimus esse pro nobis in principem & ducem ad bellandum bellum nostrum.*

2. Ratione modi.

85. Ratione *modi* electio distinguitur in eam quæ fit per *suffragia ac vota*, & eam quæ fit per *sortem*. Vota vel sunt *planè libera* in quamcunque personam, vel sunt ad certam quendam ordinem ac certas quasdam personas ll. *restricta*. Sic Deut. 17. v. 15. Deus ipse electionem Regis certâ quadam lege sancitâ ad populum Israeliticum determinat. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Sic in aurea Bulla Carolus IV. Imperator sancivit, ne ad Imperij Romani fastigium alius evehatur, quàm is qui se ex Germano sanguine satum docere possit, quam constitutionem urget Elector Moguntinus apud Schleidan. lib. 1. in Historia anni 1519. In alijs etiam provinciis & regnis legibus fundamentalibus cautum reperitur, ne quis ex peregrina gente sceptri fiat particeps, quia ferè semper ita fieri videmus, ut provincia omnis Regem domesticum, quàm advenam impensiùs colat. Apud Polonos contraria planè consuetudo obtinet, ne scil. indigena, sed peregrinus ad regnum evehatur, ut tollatur inter indigenas æmulatio, & quæ ex ea oritur, animorum distractio. Sorti an committenda sit electio, dispicietur postea. Hoc loco monemus, electionem Magistratûs fieri debere. 1. *religiosè ac sanctè*, invocato scil. Dei auxilio, cujus solius donum est utilis Magistratus, dicamus cum Mose Numer. 26. v. 16. *Præficiat Dominus Deus Spirituũ omnis carnis virum huic cœtui, qui coram eo ingrediatur & egrediatur, ne hic populus sit velut oves absque pastore.* 2. *liberè & incorruptè*, ne prensationibus atque ambitu, multò minus largitionibus libertas votorum impediatur. 3. *prudenter & circumspectè*, ut eligatur is, qui imperio maximè idoneus & utilis deprehenditur, sicut in aurea Bulla Electores jurant, se talem Imperatorem electuros.

2 Per successionem.

86. *Successio* fit vel 1. ratione *generationis & nativitatis*, quo modo liberi in imperio succedunt parentibus, 2. vel *ratione agnationis*, quo modo deficientibus liberis legitimis proximi agnati succedunt, 3. vel ratione *desponsationis* in connubijs, quo modo ex jure conjugij quibusdam Imperium obvenit, 4. vel ratione *emtionis*, per quam pecuniæ interventu aliquis ditionem sibi acquirit, (ad quam pertinet *oppignoratio*, quæ est species alienationis lib. 72. de R. I.) 5. vel ratione *permutationis*, quâ quis contractu aliquo permutationis mediante imperium consequitur. 6. vel ratione *donationis*, quæ est inter vivos, vel denique ratione *testamentariæ dispositionis*, per quam jure Testamentario alicui imperium obtingit. Exempla primæ speciei in sacris occurrunt longè plurima, reliquarum verò non item. Salomoni succedit filius Roboam, 1. Reg. 11. v. 43. Roboamo succedit filius Abiam in regno Juda 1. Reg. 14. v. 31. Abiæ succedit Asa, 1. Reg. 15. v. 8. Asæ succedit Josaphat v. 24. &c. Congruit verò juri naturali liberorum in regnis successio, cùm enim ratio naturalis quasi tacita quædam lex liberis hæreditatem parentum addicat l. cùm ratio 7. ff. de bon. damn. utique etiam imperia jure naturali ad ipsos descendunt, nisi scil. obstent leges imperij fundamentales & certa quędam pacta, quibus liberorum in imperio successio prohibetur. Exempla secundæ speciei ex Historijs sunt obvia. Sic in aurea Bulla Caroli IV. statuitur, ut *Electori defuncto non extantibus liberis masculis legitimis succedat frater natu major.* Ad hanc successionis speciem pertinent *pacta gentilitia* in illustribus familijs, per quæ constituitur, ut alterius stirpe extinctâ ad alterum principatus certâ successionis lege perveniat, de quorum æquitate & utilitate disserunt JCti. Knichen de jure Sax. verb. Electorum cap. 2. num. 78. Reusnerus vol. 1. consil. 7. num. 54. tale pactum

inter

inter Duces Saxoniæ & Landgravios Hassiæ initum fuit ann. 1268. confirmatum ab Imperatore Rudolpho I. quibus postea accessit Domus Brandeburgica. Pertinent etiam ad hanc successionis speciem tutores, qui illustrium personarum liberis vel Testamento vel legis dispositione dari consueverunt, qui tutorio nomine terras ipsorum, donec ad justam ætatem ipsi pervenerint, administrant. Sic in aurea Bulla statuitur, quod proximus agnatus debeat esse futuri Electoris tutor, donec ad annum ætatis 18. perveniat. *Iojada Sacerdos Ioas Regem constituit cum esset septem annorum.* 2. Reg. 11. v. 21. procul dubio igitur tutoris partes sustinuit, donec Rex adultior factus imperij habenas capesseret. Exempla tertiæ speciei in sacris haud occurrunt, nisi quis eò referre velit, quod Adonias petit Abisag Sunamitidem Davidis viduam sibi uxorem dari, ut hac ratione occultè aditum sibi ad regnum pararet, quod probè intelligens Rex Salomon ad Bethsabeam pro ipso intercedentem, dicit 1. Reg. 2. v. 22. *Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ, postula ei & regnum?* Nititur hic succedendi modus ex jure connubij legematrimonij divinitus sancita, quòd conjuges non sint duo, sed *una caro* Gen. 2. v. 24. Matth. 19. v. 5. Justin. lib. 1. de Dario scribit. *Principio regni Cyri Regis filiam, regalibus nuptiis regnum sibi maturius in matrimonium recepit, ut non tam in extraneum translatum, quàm in familiam Cyri reversum videretur.* De domo Austriaca constat, quòd per connubia multas sibi acquisiverit provincias. Maximilianus I. ductâ in uxorem Mariâ Caroli Burgundiæ Ducis bellicosi filiâ Belgium sortitus est. Philippus Maximiliani I. filius ductâ Iohannâ Regis Ferdinandi filiâ universam acquisivit Hispaniam. Albertus Archidux Isabellæ connubio multas Belgii provincias sibi pignoravit. Exempla quartæ speciei in profanis Historiis obvia sunt, sed in sacris vix aliquod occurret. Exemplum quintæ speciei esse potest, quòd *Salomon Regi Hiram dederit viginti oppida in terra Galilæa*, 1. Reg. 9. v. 11. ut scil. Rex Hiramus ex illis oppidis proventus annuos acciperet, donec sumtus compensarentur, quia Rex *dederat ipsi ligna cedrina & abiegna & aurum juxta omne quod voluerat, ita ut summa auri ad centum viginti talenta exurgeret* v. 14. Exemplum sextæ speciei commemorat Theodoricus à Niem lib. 2. Histor. cap. 25. quod Princeps Umbertus ann. 1349. Regi Galliæ donaverit *Delphinatum* eâ lege, ut Regis filius natu maximus Delphinus diceretur. Eodem jure donationis Pontifex Romanus Italiam sibi vendicat. Exemplum septimæ speciei esse potest, quòd David Rex præteritis filiis reliquis natu majoribus filium suum *Salomonem* Testamentaria quadam dispositione Regem instituit 1. Reg. 1. v. 33. Justinus lib. 36. refert, *Attalum Regem Pergami ditissimum Testamento heredem scripsisse populum Romanum.* Eutropius lib. 6. Histor. *Nicomedes Bithynia Rex moriens populum Romanum fecit heredem.* Quidam successionem sic distinguit, quod sit vel *hereditatis* vel *ordinis*, illa manet penes certam familiam, quo modo filius succedit patri, frater fratri, hæc penes certos Collegas, quo modo in Academijs Rector succedit Rectori.

3. Per occupationem. 87. *Occupatio justa* fit per *bellum justum* ac legitimum. Est enim juris naturalis, ut *quodcunque ex hostibus captum dominio victoris subjiciatur* l. naturalem 5. §. fin. l. adeo quidem 8. in princ. & l. transfugam 51. ff. de acquir. rer. dnm. Hoc jure *Israelitæ* occupabant terram Canaan divinitùs sibi promissam, ut constat ex libro Josuæ ac Deus ipse præscribit populo suo, quo jure cum hostibus belligerari debeat. Deuter. 20. v. 10. Hoc jure Romani amplissima regna & potentissimas provincias obtinuerunt.

2 Illegitima. 88. *Modi illiciti ac illegitimi*, quibus imperium acquiritur, itidem revocari possunt ad tria principalia capita; *Occupationem scilicet violentam, invasionem fraudulentam & acquisitionem per largitionem.* Prior species nititur pelle leonina, posteriores duæ vulpina. Occupatio violenta fit per Tyrannicam aliorum oppressionem ac bellum illegitimum. Ea ratione occupavit imperium Nimrodus *fortis venator* ex eo dictus Genes. 10. v. 8. Abimelech cæde septuaginta fratrum suorum imperium suum est auspicatus Jud. 9. v. 5. cujus exemplum hodie sequuntur Imperatores Turcici. Invasio fraudulenta fit per occultas technas & solicitationes animorum. Exemplum illustre proponitur in Abslone 2. Samuel. 15. v. 2. *Mane consurgens Absolon stabat juxta introitum portæ in via, & omnem virum, qui habebat litem, ut veniret ad Regis judicium, vocabat Absolon ad se, & dicebat v. 3. ecce res tuæ bonæ sunt & planæ, sed non est, qui te audiat, qua ratione furatus est corda virorum in Israel v. 6. mittens etiam exploratores in universas tribus Israel subornavit quosdam, qui audito buccinæ clangore exclamarent: Regnavit Absolon in Hebron.* Per largitiones multa occupantur imperia, Justin. libr. 1. de Semiramide commemorat, quod *regnum fraude acquisitum, largitionibus confirmaverit.* Post mortem Pertinacis Rom. Imperatoris emebant Sulpitius & Julianus factis contra se mutuis licitationibus atque auctione paulatim ab iis facta eò perventum, ut singulis militibus vicena sestertia sese daturos promitterent. Dionys. lib. 73. pag. 843. sed de talibus Imperiorum licitatoribus ac emtoribus rectè dicit Alexander Severus apud Ælium Lampridium in ipsius vita. *Necesse est, ut qui honorem juris & gladii emit, vendat, & ego non patiar mercatores potestatum, quos si patior damnare non possum.*

Quæstiones de modis acquirendi Magistratum. 1. Penes quem sit jus eligendi. 89. De modis acquirendi Magistratum quæritur 1. *Penes quem sit jus eligendi Magistratum?* Resp. Distinguendum inter imperium constituendum & constitutum. In imperio constituendo jus ac potestas constituendi sibi Magistratum jure naturali & gentium est penes populum, ut colligitur ex l. 5. hoc jure, ibi, *discreta gentes, regna condita*, &c. Instit. de just. & jure. Cùm enim populus imperij commoda sentiat, ejusq; onera perferre cogatur, ideò æquum est, ut penes ipsum sit potestas eligendi, cui parere velit. Nec hoc à jure divino discrepat, sed ab eo potius confirmatur, sic namque populum Israeliticum alloquitur Dominus Deuter. 17. v. 15. *eum constitues Regem, quem Dominus tuus elegerit*, 1. Sam. 8. v. 19. ad Samuelem dicit populus. *Rex erit super nos.* Herodot. lib. 1. *Reges primum à populis electi sunt.* Ex quo principio rectè deducitur hoc theorema. Quamvis Principes & subditi sint ex numero τῶν πρός τι quæ se mutuò ponunt ac tollunt in formali consideratione, tamen materialiter Naturæ & temporis ratione priores sunt subditi quàm Principes, neque enim Principes constituerunt sibi subditos (loquimur autem de Principibus populi suffragio electis, non de Tyran-

rannis, violentis regnorum occupatorib.) sed subditi constituerunt sibi Principes, ergo Principes sunt propter subditos & commodis subditorum servire debent, non autem subditi propter Principes, quasi libidini ipsorum sint expositi. Steph. Brut. q. 3. de vendic. *Princeps summus est jurejurando velut officiarius Republ. obstrictus, ac tota Republ. seu regno minor*, inquit Plin. in paneg. ad Trajan. Notandum tamen circa hujus quæstionis decisionem, quod consensus populi in electione Magistratus sit duplex, *tacitus & expressus*. Quandoque enim Proceres, optimates & Seniores nomine totius populi eligunt, quibus vel lege imperii fundamentali vel consuetudine vel quadam delegatione hasce partes eligendi populus committit, proinde quicquid illi agunt, id totus populus egisse rectè dicitur. Sic 1. Sam. 8. v. 4. *seniores* ex tribubus Israeliticis venientes ad Samuelem exposcunt Regem, quæ postulatio Regis v. 7. *toti populo* tribuitur. In imperio jam constituto jus ac potestas cōstituendi inferiores Magistratus est penes summum Magistratum & quidem vel ipsum *solum* vel etiam *populi consensum*, prout leges & mores cujusque provinciæ requirunt.

2. *An electio an successio præferenda!*

90. Quæritur. 2. *An electio an successio sit præferenda?* Pro electione hæc ferè afferri solent argumenta. 1. Jus Naturæ requirit, ut dignior ac præstantior imperet, eum verò non successio, sed electio monstrat. *Nasci & generari à Principib fortuitum, nec ultra æstimatur*, inquit Tacitus l. 1. Histor. in successione contra quemcunque & cujuscunque ingenii contigerit, admittere cogimur. Quid Cambysen boni patris degenerem filiū imperio præfecit? successio. Quid Commodo Imperat. minimè omnium commodo, optimi illius M. Antonini Philosophi filio fasces detulit? successio. 2. *Virtus semper certior ductrix est, quàm Natura*, quæ nullâ stirpis vel generis habitâ ratione dona ad imperium requisita distribuit, *electio autem fit secundum virtutem*. Casus libr. 3. sphær. civ. c. 11. q. 2. 3. electio ex præstantissimorum sive optimatum numero multos ad virtutis studium accendit & impellit, ut tacitâ quadam spe certatim peragendo illa, quæ futuro Principe digna sunt, ad principatum contendant Meland. in idea polit. pag. 69. 4. antiquior acquirendi imperii modus est electio quàm successio, neq; enim potuit esse successio, nisi in locum ejus qui electus. Jā verò antiquiora magis ad primæ originis sinceritatem accedūt, τιμιώτατον τὸ πρεσβύτατον, inquit Philosophus 1. Metaph. 3. 5. in electione minùs periclitatur Reip. libertas, plus benevolentiæ in subditos electus obtinet, faciliùs moneri ac moveri potest, *imperaturus ergo omnibus eligi debet ex omnib.* Plin. in Panegyr. ad Trajan. 6. *Qui benè imperare cupit, paruerit aliquādo necesse est*, Cic. 3. de legib. at qui in purpura natus, in deliciis educatus ætatem fuit, nec alterius imperiū expertus, unde is sciet, quomodo erga Principes affecti sint subditi, & quid sibi ab iis fieri velint? 7. In aulis Principum parentes in varias imperij curas distracti ad rectam liberorum educationem sese convertere nequeunt, ex quo fit, ut liberi sæpius negligantur, & ad Rempub. capessendam minus idonei fiant. Pro successione hæc afferunt, quibus ejus prærogativam stabiliunt. 1. *Minore discrimine Princeps sumitur quam quæritur*, Tacit. 2. Histor. majores enim in electione turbæ, conspirationes crebriores, cùm *Natura mortalium sit imperii avida*, Salusth. in Jugurtha. 2. Solēt homines libentiùs Regi nato quàm facto parere, ejus enim virilis ætas vix est in admiratione, cujus pueritia & juventus fuit familiariter plebejis nota contrà succedentium, utpote ad imperium natorum major est autoritas, jam verò in obœdientia torum dominationis bonum consistit. 3. Ex interregnis magni solent oboriri metus vel certè pericula, quæ successor certus facilè discutiet. Pravæ aliorum spes cohibentur, si successor non in incerto. 4. Ex humili & obscuro loco ad imperium per electionem provecti adepto principatu animos attollunt, ac insolentiores redduntur, unde negligentius imperium administrant. Middendorp. in comm. ad q. 71. Ptolem. Philad. f. 128. vel etiam omnem operam navant, ut liberis principatum relinquant & civium libertatem opprimant. 5. Si Rex aut Princeps noverit filium sibi in imperio hæredem futurum, tunc ipsâ Naturâ impellente omnem movet lapidem, ut filium à primis incunabulis omni curâ ac diligentia ad imperium formet, & omnia in regno tanquam propria curat. 6. Successionis usus apud multos populos obtinet, ut Natura ipsa tacito quodam instinctu ad successionem præferendam invitare videatur. Plura utrinque argumenta proferunt Bodin. lib. 6. de Repub. cap. 5. Greg. Tholozanus libr. 7. de Repub. cap. 4. Lips. lib. 2. polit. cap. 4. Warem. ab Ehrenberg in orat. de hac quæstione habita. Pro conciliatione sententiarum quidam distinguūt hoc modo, quod *electio sit tutior, successio* propter ingenitum subditorum erga regiam prolem amorem stabilior. Alii distinguunt inter *imperium constituendum & constitutum*. Nobis sic placet progredi, si *in hypothesi* quæratur, an in hoc vel illo regno præferenda sit electio an successio, simplicissimè respōdetur, quod leges fundamentales cujusque regni sint unicè respiciendæ & earum norma imperii constitutione observanda, nec prætextu speciosarū quarundam rationum modus constituendi Magistratum legibus definitus temerè mutandus. Si *in thesi* & in ideali absq; abstractiva consideratione quæratur, uter modus præferendus sit, primò omnium præsupponendum, quod uterque sit licitus ac legitimus, uterque exemplis sacræ Historiæ in populo Israelitico comprobatus, uter verò præferri debeat, in genere haud facilè definiri potest. 1. Electio *libertati* Reipubl. convenientior, successio ejusdem *securitati*. 2. Distinguendum est inter Magistratum *summum & inferiores*, in illo præferenda videtur successio, in his verò electio. 3. Distinguendum inter electionem planè *liberam & restrictam*. Itemque inter successionem *nudam & cum electione quadam complicatam*, quæ posterior priori videtur præferenda, quemadmodum Monarchiam Aristocratiâ temperatam simplici Monarchiæ pleriq; præferunt. Sic de Azaria dicitur, quòd *universus populus Juda ipsum elegerit, & Regē eum in locum parentis Amasiæ constituerit*. 2. Reg. 14. v. 21. ubi successio & electio quasi complicantur. Idem animadvertitur in Rehabeamo Salomonis filio & successore 1. Reg. 12. v. 1. 2. Paral. 10. v. 1. quē itidem universus populus Regem filii constituit, quamvis jure hereditatis ipsi regnum deberetur. 2. Paral. 26. v. 1. *Omnis populus Juda Oziam annorum sedecim constituit Regem pro Amasia patre ipsius*. Sic ergo etiā in regno hæreditario potest esse successio, quando subditis vel Proceribus optio datur ex pluribus ejusdem Regis filiis eligere eum, qui reliquis prudentiâ & virtute antecellit,

quiqua imperio vel maximè dignus est; quandoque Rex ipse consensu Procerum ac totius populi aliquem ex filiis suis regno præficit, quale quid in Salomonis successione animadvertitur 1.Reg.1. v.33.1.Paral.28.vers.1. talis Regis prædecessoris & populi consensus in eligendo successore ac quædam quasi successionis & electionis complicatio mirificè confirmat ac stabilit novi Regis imperium.

3 Anelectio per sortē probanda?

91.Q.3. *Anelectio qua fit per sortem, probanda sit?* Qui negant hisce ferè utuntur argumentis. 1.Electio Magistratus est res omnium maxima in Republica, in qua error minimus mala affert longè plurima, sortis igitur arbitrio tantum negotium nequaquam committendum. Arist.1.Ethic.cap.9. Euripides referente Plutarcho κλῆρον vocabat τῆς τύχης παῖδα. Tentare fortunam, ubi consilio locus, temerarium. 2.Quod non potest dignum imperio ab indigno discernere, illud nec debet decernere. At sors inter Neronem & Tiberium discernere nequit. 3.Experientiâ comprobatum, sorte quandoque electum esse eum, qui minimè omnium ad Reip. gubernacula capessenda idoneus. 4. Electio Magistratus per sortem multis fraudibus & imposturis est obnoxia. Exemplum refert Athenæus l.9.de Sacerdotibus Isidis. Qui sortis arbitrium urgent, proferunt hęc fundamenta. 1.Sortes peculiari Dei providentiâ gubernantur Prov. 16.vers.33. August.in Ps.30. *Sors est in dubitatione humana divina indicium voluntatis*, qui ergò per sortem eligitur, divino judicio censetur electus. 2. Per sortem tolluntur semina discordiarum inter cives metuēda in Magistratus electione. 3.*Saul* primus Israelitarum Rex sorte electus fuit 1.Sam. 10.v.21. 4.Justin.lib.13.Hist.de successoribus Alexandri magni refert, quod sorte diviserint regna & provincias. Sueton.in Vespas.c.2.memorat, quod Vespasianus Quæstor Cretam & Cyrenas provinciam sorte tulerit. Distinguendum est 1.*inter collationem Magistratus ordinariam & extraordinariam.* Ordinariè non committenda est Magistratus electio sorti, quod probant argumenta priore loco adducta, nec potest contrarium elici ex argumentis posteriore loco allatis, quia exemplum Saulis est speciale, in quo divinus instinctus & Prophetica autoritas concurrit, dictum Salomonis in articulo proximè præced.de Minist. Eccles. fuit expositum. Extraordinariè verò per sortem Magistratus constitui potest, quando scil. duo aut plures de summa rerum decertant, nec sine Reipubl. damno gravissimo unus per libera suffragia eligi potest, vel quando duo aut plures virtute, genere, potentiâ, & aliis ad imperium requisitis pares Magistratū ambiunt, ut electio dignissimum vix queat invenire, hac n. ratione contemtus suspicio præcluditur. 2. *inter formas rerumpublicarum.* In Democratia, quæ civium æqualitatem spectat, sortibus locus dari potest, in Aristocratia verò ac Monarchia, quæ optimi cujusq; electionèm spectant, non item. 3.*inter sortes ab omni fraude remotas & eas, quæ cum fraudibus & imposturis sint conjuncta*, qualis fuit hinnitus equi, quo Darius electus est apud Herodotum in Thalia. Priores in certis casibus probandæ, posteriores detestandæ.

4. An primogenitus in successione præferendus?

92.Q.4. *An probanda sit lex vel consuetudo, quâ in successione paterni & aviti imperii primogenitus excludit reliquos fratres?* Injustum hoc videri poterat, cùm Natura fratres omnes fecerit æquales, cumq; discordiæ inter fratres hac ratione occasio præbeatur. Sed contrà 1. Deus ipse prærogativas primogenitorum datâ lege confirmavit. Deuter.21.vers.17. primogenito jubentur ex hereditate *cuncta duplicia* dari, cùm sit principium fortitudinis. 2.ante promulgationem legis Mosaicæ primogenitis & regnum & sacerdotium deferebatur. Gen.49.v.3.de Rubeno primogenito dicit Jacob. Patriarcha, quòd sit *prior in donis, major in imperio*, unde etiam jus primogenituræ maximi æstimabatur Gen.25.v.32.c.27.v.29. *esto dominus fratrum tuorum & filii matris tuæ incurventur ante te.* 3. post constitutam Israliticam politiam & legem promulgatam primogenitus ordinariè succedebat in imperio. Josaphat regnum tradit filio suo Joramo, *eo quod esset primogenitus.* 2. Paralippom. 21. vers.3. inde de Semri tanquam novum & insolitum commemoratur, quod *cùm non esset primogenitus*, tamen pater ejus ipsum constituerit Principem. 1.Paralip. 26. versic. 10. 4. Eundem morem etiam apud alios populos obtinuisse colligitur, ex cap.11.Exod.v.5. *Occidam omne primogenitum à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus*, & ex 2.Reg.3.vers. 27. ubi Rex Moab filium suum *primogenitum, qui regnaturus erat pro eo*, obtulisse memoratur. Idem olim observatum fuit apud Spartanos, Cretenses, Macedones atq; adhuc hodie observatur apud Hispanos, Gallos, Anglos, &c. Inter leges fundamentales regni Gallici hæc habetur. *Ut Regi mortuo regni hæreditas filio ipsius natu maximo deferatur, neque Regi vel natu minorem majori anteferre, vel alium successorem sibi instituere liceat.* 5. Interest Reipubl. conservari honorem familiarum, nec per divisiones frangi & attenuari vires imperii. At si successio manet penes unum & familiæ dignitas & imperii robur conservatur. 6. primogenitus ut ætate, ita quoque autoritate & prudētia reliquis antecellere judicatur, jam verò æquum est, imperii administrationem commendari digniori. *Ius Natura exigit*, scribit Patritius lib.9.de regn.& reg.instit tit.22. *ut maximus natu ex filiis mortuo regi succedat.* De reliquis quæstionibus ad successionem pertinentibus consulantur Politici & Jurisconsulti. Sic quærunt, *uter ex duobus Regis filiis, quorum alter ante, alter post adeptum à patre regnum natus est, primogenitus & imperii heres sit censendus?* ubi pro eo, quem Naturæ felicitas & privilegium ætatis primum fecit, pugnant Hotom.ill qq.2. Fôrsterus tract.de success. libr.4.cap.ult.n.36. Cujac.lib.1. de Feud. cap. 11. pro secundo genito verò pugnant Schrad. part.7. cap.5.num.37. de feudis, Alciatus ad l. bonæ fidei n.8.ff.depositi.** Inter Xerxem & Artemenem filios Darij lis ejusmodi orta fuit ac pro Xerxe ab Artapherne judicatū, qui in regno natus erat. Justin.lib.2.n.10.quò etiā inclinat Bartolus in l.cùm satis 23. C.de agric.censit.& colon.n.11.ubi ponit non esse filiū Regis, qui natus est ante dignitatem Regalem. ** Alii distinguunt, ut si dignitas regia competat patri ex avito genere, tunc *is*, qui ante regnum acquisitum natus est, jure primogenituræ gaudeat, si verò ex causa adventitia dignitatem regiam ipsumq; regnum pater adeptus fuerit, tunc filius non ante sed post natus ut primogenitus admittatur. Alii distinguunt inter statutum, quod simpliciter nominat primogenitum, & quod disertè primogenitum Regis nominat, eique regni successionem defert. Vide Hotomann. illustr. quæst. quæstion. 2. & Doct. Hunnium Jurisconsultum in resolut. juris civilis libro tertio tractat. 1.
q.25.

q.25. Quærunt, *an filius primogeniti præferendus sit patruo suo in successione ex jure primogenituræ?* ubi causam patrui propugnat Cujac.lib.2. de feud. cap.11.nepotis verò Tiraq. de jure primog. q. 40. Förster.de successl.l.2.c.18.n.15.Hun.d.l.q.26.&c. ** Tractat de hac quæstione Baldus in l. cùm in antiquiorib.19.C.de jur.delib. nu.11. ac summâ ejusdem difficultate ostensa n.12.concludit, *Apollinis solutione eam indigere.* Eandem quæstionem explicant Hotnm.qq. illust.quæst.3. Nicol.de Ubald. de successl.desćēd.n.69.** Quærunt, *an cùm primogenitus propter senium vel ex causa alia quacunq; minùs idoneus sit regno, contra ipsius voluntatem secundogenito deferendum sit imperium?* ubi itidem quidam primogeniti, quidam verò secũdogeniti partes tuentur. Gregor.Tholoz.lib. 26.de Republ.cap.6.monet, nec Saulem *ob furorem*. 1. Sam.16. nec Oziam *propter elephantiasin* 2. Paral. 26.nec Salomonem *ob pueritiam* ab imperio dejectum esse, proinde nec primogenito minus fortè idoneo imperium auferendum, sed tutores illi ex proximis agnatis constituendos. Quærunt, *an legitimatus gaudeat jure primogenituræ*, ubi distinguunt inter primogenitum Naturâ & primogenitum juris dispositione. Item inter legitimatum ex rescripto Principis & legitimatum per subsequens matrimonium. Sed de his viderint JCti.

5. An Magistratus possit imperium alienare?

93. Q.5. *An Magistratus per donationem, venditionem, oppignorationem, permutationem, ac Testamenti factionem imperium transferre possit?* Resp. quando nullæ sunt leges fundamentales, quę id prohibeant, & quando absolutam & illimitatam prorsus potestatem Magistratus obtinet, tunc suo utcum re sua hîc agere & transigere potest arbitrio, sed si adsunt *certa pacta*, ac si *restricta* est Magistratus *potestas*, tunc non nisi cum Procerum ac subditorum consensu tale quid suscipere potest. Princeps enim non diminuere debet imperium, sed augere §.2. proœm. Institut. jur. nec potest regalia in præjudicium successorum alienare. Hotoman.in quæst.illustr.q.1.p.23. Jura regni *ratione proprietatis & dominii* pertinent ad Rempublic. seu membra regni, at *ratione usus & administrationis* spectant ad Magistratum Althus. in polit.cap.15. Princeps est veluti tutor & administrator Reipubl. cujus dicitur Dominus non quoad proprietatem, sed quoad gubernationem & protectionem. Zoanet.tr. de Imp.Rom.n. 179. Inter leges & conditiones, in quas Carolus V. Electus Imperator juravit, etiam istæc habetur; *Facultates imperii nec distrahat, nec oppignoret, nec alio quovis modo deteriores faciat.* Itē *imperii bona, quæ fortè vacabunt, nemini conferat sed ad publicum matrimonium referat*; Schleid.libr.1.comm.An.1519. Inter leges fundamentales regni Gallici, quas recenset Hotoman.lib.1.de antiquo jure regn.Gall. cap.23.etiam hæ sunt. *Vt Regi non sit jus nec filium adoptare, nec de suo regno vel inter vivos, vel per Testamentum disponere, sed in regni successione majorum instituta & antiqua consuetudo servetur. Ne Regi jussit ullam dominii sui partem sine publici consilii autoritate alienare, quippe quod ei ad tuendam tantum regiam dignitatem utendum fruendum datum est, ut parem in eo potestatem habeat, atque marito in uxoris dote conceditur.* Crantzius l.2. Daniæ cap.3. postquam commemorasset, quòd Unguinum Gothorum Regem Haldanus post se regni moderatorem in Dania designarit, Norvegiæ Hasmundum filium impuberem relinquens, subjicit. *Novum & antehac incompertum munus Testamēto datum. Equidem ædes, agros, prædia, vineas, & his similia Testamento dari audivimus, regnum autem præstare chartæ beneficio prodigii loco habitum est.*

Consequutia vocationis ad Magistratum.

94. Atque hæc dicta sint de modis acquirendi principatus & regna. Postquam verò vel per electionem vel per successionem legitime alicui delatum est imperium, tria *consequi* solent. 1. Magistratus juramento se obstringit ad leges imperii fundamentales, (quod ipsum in electione quandoque solet præcedere.) 2. Solennibus ritibus inauguratur & 3. Subditi homagium ipsi præstant. Quod ad primum attinet, novum non est, Magistratum ac subditos certis legibus & conditionibus invicem pacisci, eademque pacta, juramento confirmari, quæ cum sint honesta, legibus divinis ac naturali juri consentanea & Reipublicæ salutem ac libertatem spectantia, nihil quicquam dignitati & autoritati Magistratus detrahunt. 2. Sam. 5.v.3.1. Paral.11.v.3. *Venerunt omnes seniores Israel ad Regem Davidem in Hebron & percussit cũ eis Rex fœdus in Hebron coram Domino*, 2. Reg.11.v.17. *Pepigit Jojada Sacerdos fœdus inter Deum & Regē, & inter populũ ut esset populus Domini, & inter Regem & populũ.* 2.Paral.23.v.3. *Iniit omnis multitudo pactum in domo Dei cũ Rege.* 2.Paral.34.v.31. *Rex Josias percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, & custodiret præcepta.* Idem constat ex aliorum populorum & regnorum Historiis. Xenoph. lib.8.Cyripæd.describit pactum inter Regem Cyrum ac Persas. Imperator hodie promittit, & jurat se leges Imperii fundamentales custoditurum, novas inconsultis Electoribus, non laturum, publicas res publico consilio curaturum, nihil alienaturum vel oppignoraturum ea iis quæ ad imperium pertinent, Ecclesiam se defensurum & justitiam administraturum, &c. Spec. Saxon. l.3.art.54. Schleida.l.1.comment. Plures aliarum Rerumpub.leges fundamentales, in quas Reges electi jurant, commemorant Bodin.l.1.de Republ.c.8.Stephan.Jun. Brutus de vindiciis contra Tyrann.q.3.

1. Ad leges imperii servandas obligati.

2. Solennis inauguratio.

95. 2. Inauguratio juramentum à Magistratu præstitum consequitur, in qua fit solennis confirmatio & q. renovatio electionis præcedentis. 1. Samuel.11.vers.14. *Dixit Samuel ad populum. Venite, & eamus in Gilgal, & innovemus ibi regnum.* vers.15. *& perrexit omnis populus in Gilgal, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.* In hac inauguratione variæ apud Israelitas adhiberi consueverant Ceremoniæ. 1. *Vnctio* facta per Sacerdotem vel Prophetam. 1.Sam.10.v.1. *Tulit Samuel vasculum olei, & effudit super caput Saulis, dicens: Ecce unxit te Dominus super hereditatem suam in Principem.* Idem commemoratur de Davide 1. Samu.16.v.13. de *Salomone*, quem ungunt Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta 1. Reg.1.v.34 *de Jehu*, quem ungit unus ex filiis Prophetarum 2.Reg.9.v. 6. Procul dubio autem ad unctionem adhibitum fuit oleum unctionis sanctum, quod describitur Exod.30.v.23. proinde quòd *totus populus* quosdam Reges dicitur unxisse, id accipiēdum συνεκδοχικῶς, quòd videlicet per Sacerdotes, quib. id competebat, eos unxerit. 2.Samuel.2.v.4. *venerunt viri Juda, & unxerunt David, ut regnaret super tribũ Juda* 2.Sam.5.v.3. *Venerunt omnes Seniores Israelis ad Regem David, & unxerunt eum in Regē super Israel.* 2. Reg.11.v.12. *produxit Jojada filiũ Regis, & fecerũt eũ Regē, & unxerunt eũ*, id quod 2.Par.23.v.11. sic ex-

Ritus inaugurationis.

1. In populo Israelitico

ponitur, *Unxit illum Iojada Pontifex & filij ejus.* Denotavit a. hæc unctio, quod Spiritus sancti, qui est Spiritus prudentiæ & sapientiæ, dona Magistratui sint necessaria, & quod Deus piis precib. invocatus eadem velit Regib. legitimè electis conferre, sicut de Saule ac David e dicitur, quòd post factam unctionem *immutati sint in viros alios, & Spiritus Domini in illis sit directus* 1. Sam. 10. v. 6. c. 16. v. 13. in N. T. adhuc hodie illa unctio in Imprratoris & Regum inauguratione tanquam libera quædam Ceremonia retinetur. 2. *Libri legis traditio.* 2. Reg. 11. vers. 12. *Iojadas Sacerdos producit Ioas & posuit super eum diadema & testimonium*, Hebr. הָעֵדוּת Pagn. accipit de *ornamento*, sed rectius accipitur de *libro legis* divinæ, quæ vulgatissimâ phrasi dicitur testimonium, Ecclesiast. c. 24. vers. 32. liber legis vocatur *Testamentum Altissimi*, sicut etiam Lutherus in versione exponit, ideo vulgata versio 1. Paralip. 23. vers. 11. [illegible] reddidit hoc modo: *Dederunt in manu ejus tenendam legem.* Voluerunt enim Regem commonefacere statuti divini Deut. 17. v. 18. *Postquam sederit Rex in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine accipiens exemplar a Sacerdotibus Leviticæ tribus, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, &c.* Constitutus enim est Magistratus, ut sit legis divinæ custos ac vindex. 3. *Manuum impositio.* Num. 27. v. 22. *Moses statuit Iosuam coram Eleazaro Sacerdote & omni frequentia populi, v. 23. & impositis capiti ejus manib. cuncta replicavit, quæ præcepit ei Dominus.* Denotavit autem hic ritus, quòd persona ad officium illud augustum divinitus sit electa & separata. 4. *Coronæ ac diadematis collatio.* 2. Sam. 12. v. 30. 1. Paralip. 20. v. 2. *tulit diadema Regis Ammonitici de capite ejus pondo auri talentum habẽs, gemmas preciosissimas & impositum est super caput David.* In Hebræo est עֲטָרָה corona dicta ex eo, quod undique circumdet caput. 2. Reg. 11. v. 12. 2. Chron. 23. v. 11. *Iojadas Pontifex posuit super Ioas Regem diadema.* In Hebr. est הַנֵּזֶר *cidaris, corona*, à rad. נזר separavit, est enim insigne Regis vel summi Sacerdotis, quo ipsius dignitas, per quam ab aliis separatur, fuit significata. Targum vertit כְּלִילָא *vestes regias.* Diadema illud capiti impositum significabat etiã pios Magistratus esse sub divina protectione. Psal. 21. vers. 4. *imponis capiti Regis coronam auream.* 5. *In thronũ regalem collocatio.* 1. Reg. 1. v. 35. *præcipit David, ut Salomonem ducant in Ierusalem & collocent eum in solium regale*, in signum regni ipsi traditi. 2. Reg. 11. v. 19. *& sedit Ioas super thronum Regum*, quod 2. Paral. 23. v. 20. sic exponitur, *& collocaverunt eum in solio regali.* 6. *Vestium suppositio.* 2. Reg. 9. vers. 13. cùm Principes exercitus intelligerent, Jehu divinitus esse declaratum Regem, *festinaverunt, & unusquisq; tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis.* Erat hæc militaris & extemporanea pompa, effecerunt quale in illa festinatione fieri poterat tribunal & in signum subjectionis instraverunt illud vestib. suis loco ornamentorum. 7. *In equum & currum regium impositio.* 1. Reg. 1. v. 33. præcipit David servis suis, ut in solenni Regis Salomonis inauguratione ipsum *imponant super mulam suam.* Huc referri potest, quòd Josephus Ægypti Præfectus à Pharaone constitutus *ascendere jubetur super currum à regio secundum*, non numeri sed ordinis & dignitatis respectu sic dictum. Genes. 41. vers. 43. 8. *Ornamentorum regiorum traditio.* De Salomone dicit Christus Matth. 6. v. 29. quod *Salomon in omnĩ sua gloria non fuerit sic coopertus sicut unum ex liliis agri*, ex quo intelligitur, splendido ac regali vestitu ipsum esse usum. Gen. 41. v. 42. *Tulit Rex Pharao annulum de manu sua, & dedit eum in manu Iosephi, vestivitq; eum stolâ byssinâ, & collo torquem aureum circumposuit*, ubi tria ornamenta regia Josepho offeruntur, annulus, stola byssina & torques aureus. 9. *Solennis proclamatio.* Gen. 41. v. 43. clamarunt coram Josepho *Pater patriæ.* Hûc pertinet, qp tubâ cecinerint in coronatione Regis, ut omnib. ea innotescere posset. 1. Reg. 1. v. 39. 10. *Publica lætitia & acclamatio.* 1. Sam. 10. v. 24. *Et dixit Samuel ad omnem populum. Videtis quem Dominus elegit, & clamavit omnis populus & ait: Vivat Rex.* c. 11. v. 15. cùm in Gilgal Saul in Regem coronaretur, *lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel valde.* 1. Reg. 1. v. 39. *Dixit omnis populus: Vivat Rex Salomon.* v. 40. *Et ascendit universa multitudo post eum & populus canentium tibiis & lætantium gaudio magno & findebatur terra à clamore eorum.* 1. Paral. 29. v. 22. cùm Salomon secûdò ungeretur, Israelitæ *comederunt & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia.* 2. Reg. 11. v. 12. *fecerunt Ioas Regem & plaudentes manu dixerunt: Vivat Rex.*

69. Hi fuêre præcipui ritus in Regum Israeliticorum inauguratione adhiberi soliti, quibus similes etiam apud alios populos occurrunt, quos recenset Alexander ab Alexandr. lib. 1. genial. dier. cap. 28. Petrus Gregor. lib. 6. de Republ. cap. 20. & lib. 8. cap. 2. Budinus lib. 1. de Repub. cap 8. p. 130. 1. *Diadematis* Regii collati apud antiquissimos scriptores fit mentio, erat autem fascia candida, quæ capiti Regis circumligabatur, à διαδέω, quod est *circumligo.* Justin. lib. 15. Hist. p. 122. Esth. 2. v. 17. Ahasverus Estheri Reginę imponit *diadema & facit eam regnare loco Vasthi.* 1. Macc. 1. v. 9. *post mortem Alexandri obtinuerunt servi ejus regnum unusquisq; in loco suo, v. 10. & omnes imposuerunt sibi diademata.* 1. Maccab. 6. v. 15. Antiochus Proregem & filii tutorem cõstituens Philippum, *dedit ei diadema & stolam suam & annulum.* 1. Maccab. 11. v. 13. Ptolomæus *imposuit duo diademata capiti suo*, nimirum propter duo regna Ægypti & Asiæ. Egesippus lib. 2. de bell. Judaic. cap. 1. *Quid enim sella aurea, albatumq; diadema nisi regni forent insignia?* Silius libro 19. de Juba Numidiæ Rege. *Regniq; insigne vetusti Gestat Iuba decus cinguntur tempora vittâ Albenti.* Inter Romanos Principes primus *Aurelianus* diadema usurpavit, referente Aurel. Victor. in ipsius vita. Valerius Maxim. libr. 7. memorabil. capite 11. referr, quendam subtilis judicii Regem traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, considerasse ac dixisse: *O nobilem magis quàm felicem pannum*, cum quo convenit illud Poetæ. *Si scires quanti plenum diadema periclis, Malles Sisyphus ponderis esse reus.* Apud Persas diadema Regale vocabatur *cidaris.* Curtius libr. 3. Histor. *Cidarim Persæ regium capitis vocabant insigne hoc cærulea fascia albo distincta circuibat:* Item Tiara. Brissoo. libro 1. de regn. Persico pag. 30. *Tiara Regum Persicorum fuit propria.* Marcellinus libro 29. refert, Saporem Regem Persarum aureum capitis arietini figmentum interstinctum lapillis pro diademate gestasse. 2. *Purpurea vestis* Regũ olim erat insigne, quæ apud quosdam vocatur *trabea.* I. unic. C. de vestib. holos. & aur. Valentinianus constituit, *ne quis vestes auratas gerat præter Principem, ne quis pur-*

2. Apud alias gentes.

puram

puram gestet. Lactantius libr. 4. Institut. cap. 7. Colore hujus vestis rubicundo sanguinis imperium & *necis inferendæ potestatem* notari monet. Ad purpureas vestes etiam refertur *paludamentum* cocco, purpuraque & auro distinctum, quo Consules ac Prætores in provinciam exituri induebantur. Florus libr. 1. Histor. cap. 5. *Tarquinius Priscus oriundus Corintho Thusciæ populos frequentibus armis subegit, inde fasces, trabea, curules annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta, inde quod aurato curru quatuor equis triumphatur.* 3. *Sceptra* à Regibus jam olim gestari vel illis præferri solita. Cicero pro Sest. *Sedens cum purpura & sceptra & insignibus illis regiis*, Ægyptiorum & Æthiopum Reges sceptrum gestabant, in cujus sommo figura ciconiæ sculpta erat, in imo verò hippopotamus, quo symbolo admonebantur, ut essent pietati dediti, & ab omni violentia alieni. Sceptrorum loco antiquissimis Regibus fuerunt *hasta.* Justin. lib. 43. Hist. p. 247. *Per ea adhuc tempora Reges hastas pro diademate habebant, quas Græci sceptra dixère.* Consulibus Romanis præferebantur *fasces*, qui erant fasciculus virgarum, vel ut aliæ volunt duæ perticæ cum securi, per *virgas* significate voluerunt corrigendum esse à Magistratu, quod mutari possit, per *securim* verò abscindendum esse, quod mutari nequeat, ut exponit Plutarch. in problemat. alii existimant, significatum esse, quòd ira Magistratus non debeat esse in præcipiti, solutio enim fascium, quæ paulatim fit, requirit aliquam moram & cunctationem. Veteres Magistratui recens electo *faces ardentes* prætulerunt Paradinus in symb. heroic. *Lux publica principis signis* p. 201. ut cæteris splendore virtutis & æquitatis se prælucere debere noverit. 4. Solitæ quoque fuêre in coronatione Regum tales adhiberi Ceremoniæ, quæ de rerum humanarum fragilitate & vitæ humanæ brevitate ipsos admonerent, eorumque animos ad moderationem flecterent. Refert Isidorus Constantinopoli fuisse morem, ut quo die Imperator coronam Cæsaream susciperet, eum sedentem in sublimi throno accederet cæmentarius proponens illi aliquot lapidum genera, *ut ex his unum eligeret, ex quo sibi tumulum fabricari vellet.* In Rom. Pontificum inauguratione, interea dum de more sacellum D. Gregorii declaratus prætergreditur, præit ipsum Ceremoniarum Magister, gestans arundines seu cannas duas, quarum alteri sursum apposita est *candela ardens*, quam alteri cannæ cui superpositæ sunt *stuppa* adhibet, inceditq; dicens. *Pater sancte sic transit gloria mundi*, quod ipsum etiã tertiò iterat. Camerar. libr. 1. operar. succiliv. cap. 12. quo pertinet quod Platina commemorat, Pontifices ipso coronationis die *sellæ stercorariæ* imponi, ut de humanarum rerum conditione admoneantur. Zonaras libr. 2. annal. refert, quod si quando alicui ex Ducibus vel Imperatoribus Romanis ob res feliciter gestas & hostes devictos triumphus à Senatu decretus esset, isque in curru triumphali maximâ pompâ urbem ingrederetur, eodem curru carnifex minister publicus vectus fuerit, qui pone coronam auream gemmis distinctam sustinens eum admonebat, ut respiceret, hoc est, ut reliquum vitæ tempus provideret, nec eo honore elatus superbiret appensam quoque fuisse currui nolam & flagellum, quibus notabatur, ipsum in eam calamitatem incidere posse; ut flagris cæderetur & capite damnaretur. Baptista Camposulgosus libr. 7. cap. 2. memorat, Saladinum Ægypti Sultanum in solenni processione obsoletam tunicam sibi præferri & per præconem clamari jussisse, *tantum Saladinus Asiæ domitor ex hoc mundo secum reportat.*

97. 3. Promissio obedientiæ & fidelitatis, quam subditi mediante jurejurando *Magistratui* præstant, appellatur homagium, cujus usus etiam in Israëlitica politia occurrit. Jos. 1. v. 16. Principes totius populi nomine respondent Josuæ. *Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus & quocunque miseris nos, ibimus.* v. 16. *sicut obedivimus in cunctis Mosi, ita & obediemus tibi.* v. 18. *qui rebellaverit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus, quos præceperis ei, moriatur.* 1. Paral. 29. v. 24. *Universi Principes & Heroes, & cuncti filii Regis Davidis dederunt manum, & subjectum fuerunt Regi Salomoni*, inde est quod subditi vocantur Regis *servi.* 1. Sam. 8. v. 17. 1. Reg. 12. v. 4. 2. Reg. 10. vers. 5. &c. ac *Magistratus* vocatur ipsorum *Dominus.* 2. Sam. 2. v. 7. Nehem. 9. v. 37. In hisce subditorum juramentis, si non semper expressè tamen tacitè excepta intelligitur obœdientia Deo debita, *oportet enim Deo magis obedire quàm hominibus* Act. 5. v. 29. atque ita danda sunt *Cæsari, quæ sunt Cæsaris*, ut *dentur etiam Deo quæ sunt Dei* Matth. 22. v. 21. quâ de re infrà pluribus dicetur.

3. Homagii præstatio.

CAPUT IV.

De causa materiali Magistratus.

98. *Causa materialis* sive *subjecti recipientis* vicem obtinent *persona* quæ Magistratu funguntur, ubi primò omnium notandum, quod Deus ut Ecclesiastico Ministerio, ita quoq; regimini politico non Angelos sed *homines* præfectos esse voluit, sic enim habet effatum divinum, in quo prima Magistratus institutio proponitur Gen. 9. v. 6. *Qui sanguinem humanum effuderit, ejus sanguis effundetur per hominem*, & Petrus huc respiciens 1. Epist. 2. v. 13. Magistratum vocat *humanam ordinationem.* Causæ, propter quas Deus ab hominibus hoc officium administrari voluerit, κατ' ἀναλογίαν, colligi possunt ex illis, quæ in præcedente tract. de Ministerio diximus cap. 4. sect. 1. Voluit enim Deus etiam hac in parte suam ostendere, 1. tum φιλανθρωπίαν, dum ex hominibus quosdam eligit, quibus nomen suum communicat, ut vocentur Dii. 2. tum potentiam, dum adversus diaboli & seditiosorum hominum furores hanc ἀνθρωπίνην κτίσιν tuetur. 3. voluit insuper Magistratuum animos ad moderationem flectere, ut se ac subditos ex eodem luto factos esse cogitarent: ac 4. συμπάθειαν in subditorum animis per hanc Naturæ cognationem excitare atque alere, cum enim Magistratus homines esse sciamus, humanas infirmitates illis condonemus, sicut Ferd. II. Imper. dicere solitus fuit, quod *gratiorem prælaturam faciat identitas speciei*: 5. demq; nostram probare & exercere voluit obœdientiam Deorum terrestrium loco habere jubens eos, qui Naturæ societate nobis sunt conjuncti.

Causa materialis sive subjectum recipiens Magistratus sunt

Certi homines, ubi quæritur 1. Cur Deus ab hominibus officium Magistratus geri voluerit.

99. *Exemplar & norma*, ad quam in electione Magistratuum respiciendum, ut sciamus, quales eligi debeat, proponitur à Jethrone Mosis socero Exod. 18. v. 21. *Provide de omni plebe viros strenuos & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis Millenarios, Centuriones*

2. Quales sint ad Magistratum eligendi? 1. Deum timentes.

turiones, Quinquagenarios & Decuriones, qui judicent populum omni tempore, & à Mose Deut.1.v.13. *Date ex vobis viros sapientes & intelligentes, & quorum conversatio sit nota & probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis Principes*, ex quibus locis Rabini colligunt מדות *proprietates judicum*. Primò requiritur, ut personæ ad Magistratum gerendum eligendæ sint יראי אלהים *timentes Deum*, idem requiritur Deut.17.v.19. Psal.2.v.11. 2. Paral.19.v.7. idque meritò primò omnium in Magistratu spectandum, 1. quia *timor Domini initium sapientiæ* Psalm.111.v.10. Prov.1.v.7. Eccl. siast.1. vers.16. jam verò absque sapientia moderatrice ac directrice imperia gubernari nequeunt. 2. quia Reges, Principes & omnes Magistratus sunt *Dei in terris vicarii* ac ministri Sapient.6.v.5. Quemadmodum igitur à ministro requiritur, ut ad voluntatem ac nutum Domini sui unicè respiciat Ps.123.v.2. ita quoque magistratus ex sincero Dei timore omnia gerat, sibique rationem olim aliquando dandam semper cogitet. 3. sublato Dei timore abusus potestatis cumque si soler turpissimus, ac sine Dei timore potestas est velut gladius in manu furiosi, ex quo tandem evenit illud Sap.6.v.9. *Potentes potenter tormenta patientur*. 4. timor Domini est causa omnis felicitatis ac benedictionis Eccles.1.v.13. stabilis potentiæ Psal.112.v.2. & singularis eminentiæ Eccl.25.v.14. ut ergo in imperio vigeat tranquillitas & felicitas, requiritur in Magistratu timor Domini. Est autem timere Deum agnoscere ex verbo ipsius potentiam & justitiam quod sit παντοκράτωρ & judex omnium, revereri se illi subjicere & mandatis ejus sese obsequentem præbere, ut infra plenius dicetur.

2. *Fortes*. 100. 2. Ut sint viri אנשי חיל *viri virtutis sive fortes* ac strenui. LXX reddiderunt *δυνατοὶ*, qui sint animo præsente & imperterrito *μικρόψυχοι ἀλλὰ μεγαλόψυχοι*, sicut de Severo Imperatore commemoratur, quod *res peragendas sedulò curarit, ea verò, quæ de ipso vulgo dicerentur, contempserit*. Hoc animi robur in Magistratu requiritur. 1. quia administratio imperii multis obnoxia est calumniis, quas alto animo oportet despicere, sicut Alexander Magnus dicebat. *Regium est benefacere & male audire*. Generosus leo non curat latratus canum minorum. 1. Sam.10.v.27. *Cum filii Belial dicerent de Saule. Quid salvabit nos iste? eumq; despicerent, ipse erat veluti surdus & excelso animo* contumelias illas contemnebat. 2. quia Magistratus obnoxii sunt variis odiis, cum justitia veluti lux quædam oculos tenebrionum offendat. 3. quia obnoxii sunt variis insidiis ac machinationibus, requiritur igitur, ut animum ad eas obfirmet, ac Deo, qui circa ipsos est *murus igneus* Zachar.2.v.5. sese omnem commendent. 4. præpostero metu facilè in avia abripi possunt Magistratus, ut à justitiæ ac veritatis tramite deflectant. *Pessimus consiliarius est metus*.

3. *Veraces*. 101. 3. Ut sint אנשי אמת *viri veritatis sive veridici*, qui & loquantur & ament veritatem, qui juxta veritatis normam judicent, nec ab ea vel ad dextram vel ad sinistram declinent. Hoc veritatis studium propterea in Magistratu requiritur. 1. quia in judiciis convenit veritatem sectari ac tueri, ubi potissimum illa occultatur & impugnatur. 2. *judicium*, quod Magistratus exercet, *est Dei*, 2. Par.19.v.6. jam verò Deus est אל־אמת *Deus veritatis* Psalm.31. vers.6. mendacium est ex diabolo, Johan.8.v.44. 3. ubi non est veritatis studium, ibi aures aperiuntur delatoribus ac calumniatoribus, qui cives bonos cupiunt opprimere.

4. *Avaritiam odio habentes*. 102. 4. Ut sint שנאי בצע *odio habentes avaritiam*, non solùm alieni ab avaritiæ sordibus, sed etiam *ἀπεχθανόμενοι*, capitali imò infernali odio eadem prosequentes Rom.12.v.9. 1. quia Magistratus debet esse animi strenui ac fortis, *jam verò nihil est tam angusti animi, tamq; parvi quam amare divitias*. Cic. lib. 1. offic. 2. quia φιλάργυροι facilè fiunt *δωροφάγοι*, patiuntur muneribus se corrumpi, ut à norma justitiæ in judicando deflectant. Exod.23. vers. 8. Deut.16.v.19. *munera excæcant videntes & pervertunt, verba justorum*. 3. qui privatis commodis nimium sunt intenti, ad curandum ac promovendum bonum publicum sunt remissi.

5. *Sapientes*. 103. 5. Ut sint אנשים חכמים ונבנים *viri sapientes & intelligentes* instructi prudentiâ 1. quia res. Magistratus est veluti *oculus Reipublicæ*, jam verò prudentia est oculus mentis. ἄγχιστόν ἐστι [illegible] inquit Philosophus. 2. qui sibi ipsis que rebus non possunt rectè consulere, quomodo alienis rectè poterunt prospicere. 3. Respublica destituta prudente gubernatore eandem experitur sortem, quam navis destituta perito nauclero, quæ vel scopulis allidetur vel vorticum gurgitibus absorbetur. 4. Boves non reguntur à bobus nec capræ à capris, sic illos, qui hominibus præesse debent, prudentiâ communem hominum Naturam oportet transcendere, quo similiter Plato lib. 4. de legibus.

6. *Noti ac probati*. 104. 6. Ut sint ידעים à rad. ידע *scivit, cognovit*. Potest exponi activè, *viri scientes periti*, & rerum experientiâ instructi, qui multa viderunt & cognoverunt, quo modo exposuerunt LXX. Interpp. *ἔστι οἱ δ' ἑαυτοὺς συνετούς*. vers.13. *καὶ ἐπιστήμονας*. v.15. quo sensu etiam Prov.34. v.5. איש דעת *vir intelligentia* dicitur ὁ ἀνὴρ φρόνιμος ἔχων, quia prudentia ex rerum usu nascitur & est experientiæ filia. Sed quia jam antè sapientiam & intelligentiam Moses requisivit, ideò commodiùs exponitur passivè *viri noti & probati*, sicut vulgata versio Latina reddidit, ac periphrasticus addidit, *quorum conversatio est probata*. Neque enim convenit imperii fasces illis committere, quorum virtus & ἱκανότης nondum est satis explorata, perinde ut Apostolus νεόφυτον Ecclesiastico Ministerio præfici prohibet 1. Tim.3.v.6. id quod cum præsentissimo Reipublic. periculo foret conjunctum.

Divisiones eorum quæ in Magistratu requiruntur. 105. Atque hæc sunt, quæ in Magistratu eligendo spectari voluit Jethro & gener ipsius Moses. Ut autem distinctiùs progrediamur, dicimus in genere spectandam esse in personis Magistratui præficiendis ἱκανότητα, quæ multa omnino complectitur, interim tamen pro diversitate Magistratuum gradus ac varietatem recipit, neq; enim talia ac tanta requiruntur in Magistratibus inferioribus, qualia ac quanta in summo Magistratu requiruntur. In specie quædam *primariò ac principaliter*, quædam verò *secundariò ac minus principaliter* sunt spectanda. Principaliter spectanda sunt *bona animi interna* sive virtutes Magistratu dignæ. Eæ v. sunt vel *prima* vel *secunda* Decalogi tabulæ: Ad primam Decalogi tabulam pertinet *timor Domini, pietas, amor veræ religionis, &c*. Ad secundam *justitia, clementia, affabilitas, amor veritatis, odium avaritiæ, magnanimitas, prudentia, &c*. de quibus inferius in officio Magistratus explicando dicetur pluribus. Minùs principaliter spectan-

spectanda sunt *bona corporis ac fortunæ externa*, utpote *genus, patria, sexus, ætas, forma, robur, potentia ac divitiæ*.

Quæstiones de requisitis Magistratus. 1. An vera religionis professio requiratur?

106. Quæritur hoc loco. 1. circa *religionem. An is, qui a vera religione alienus, in Magistratum eligi debeat?* ubi primò dicimus, si jure successionis juxta leges fundamentales & pacta conventa ad eum pertinent imperii fasces, qui à vera religione alienus est, tum propter religionis diversitatem non est privandus suo jure, quia religio & Ecclesia non abolet politias ac jura politica. Th. 2. 2. q. 10. art. 10. *Si quæratur de prælatione infidelium instituenda, nullo modo id permitti debet, cederet enim in periculum fidei. Si vero de dominio jam præexistente quæritur, notandum, quod dominium introductum ex jure humano, jus autem divinum non tollit humanum.* 2. Si vel Procerum vel majoris partis suffragiis electus est qui à vera religione abhorret, non est illi prætextu religionis obedientia debita in rebus justis & honestis deneganda, ita tamen ut imperium superioris ipsius sc. Dei semper intelligatur exceptum. 3. Si verò de libera electione per suffragia quæritur, dicimus omnino præferendum eum, qui veræ religioni addictus est, modò reliquis donis ad imperium necessariis sit instructus. 1. nullum est arctius vinculum Magistratus ac subditorum, quàm animorum in vera religione consensio. 1. Reg. 11. v. 17. de Jojada Pontifice memoratur, quòd *pepigerit fœdus inter Deum & Regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter Regem & populum*, hoc est, & Regem & populum reciproca obligatione ad veræ religionis, & divini cultus conservationem astrinxit, ut hac ratione novi Regis imperium stabiliret. 2. Deus ipse in politia Israelitica prohibuit peregrinum diversæ religioni addictum eligere. Deut. 17. v. 15. *non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus*, ubi & cognatione & religionis professione frater intelligitur. 3. Si eligatur in Magistratum, qui veræ religioni est adversus, magnum imminet sinceritati religionis & cultus divini periculum, qui enim obtinent imperium in corpora & facultates subditorum, etiam conscientiis ipsorum dominari sæpiusculè satagunt, nec cogitant soli Deo illud esse unicè relictum. 4. Idololatria est una ex causis eversionis Rerumpublicarum, ut ex Salomonis & Jeroboami exemplo constat.

2. An genere honestus.

107. Q. 2. circa *genus. An illi, quorum generi adhæret macula ac infamia ad Magistratum eligendi?* Quibus affirmativa placet, his utuntur argumentis. 1. *Jephtah* fuit filius mulieris meretricis, idem tamen à Proceribus Gilead eligitur in Principem, ac fortiter & feliciter rem gerit. Jud. 11. vers. 1. & seqq. 2. addunt exempla ex Historiis profanis, Herculis, Thesei, Teucri, Menelai, Themistoclis, &c. M. Brutus omnibus virtutum numeris absolutissimus ex adulterio natus fuit. Arnulphus, qui primus ante Ottonem ex Gallia in Germaniam Imperii titulum transtulit ex Caroli M. pronepotibus spurius fuit. Alciat. tract. de duello cap. 17. p. 27. Heliogabalus Cæsar, Lampridio teste, Varius dictus, propterea quod ex meretrice natus esset. 3. *crimen paternum non potest filio maculam infligere*, crimen. de pœnis. Naturæ potius cuidam inclementiæ id ascribendum, quæ tales eos produxit. Palæot. de Spur. cap. 55. *homines undecunque prodierint, Dei æquè filii sunt* c. undecunque dist. 56. *nec natales quenquam vel minima ullâ in re valent polluere*. c. Nunquam dist. ead. ex Chrysostom. *Christus voluit non solùm de alienigenis commixtionibus, sed etiam adulterinis nasci, quò nobis magnam fiduciam præstaret, ut qualiscunque modo nascamur, dum tamen vestigia ejus imitemur, ab ipsius corpore non separemur, cujus per fidem membra effecti sumus*, c. Dominus dist. 56. *Nasci de adulterio*, inquit Hieronymus, *non est ejus culpa, qui nascitur, sed qui generat*. 4. Magna quandoque virtutis documenta in spuriis deprehenduntur. Eurip. in Andromach. *Sæpenumero certe arida profundam terram vincit satio. Spurius multis legitimis melior.* Talia exempla commemorat Tiraq. in tractat. de nobilitat. c. 15. nu. 30. Palæot. de spuriis cap. ult. Cardan. de utilitat. ex adv. capiend. tit. de adult. uxor. 5. Unde olim ad maximas dignitates etiam ad Decurionum ordinem evehi potuerunt, l. generaliter §. 1. l. infamia l. Spurii ff. de Decurion. ubi ratio decisionis additur. *Non impedienda est dignitas ejus, qui nihil admisit.* Qui in negantem abeunt, proferunt 1. *Constitutionem divinam* Deut. 23. v. 2. *Non ingredietur de scorto natus in Ecclesiam Domini usque ad decimam generationem.* מַמְזֵר est idem quod זָר *extraneus, spurius, foris genitus ex scorto natus* i-ta prohibetur ingredi in Ecclesiam, quod quidam interpretantur, non debet habere *jus ducendi Israelitidem*. Resp. Salomon notante Fagio in h. l. & Duaren. l. 4. de sacris Eccles. minist. c. 5. sed rectius accipitur de *officiis publicis*, ad quæ spuriis in Ecclesia & Republ. non debeat patere aditus, etiam decima generatione. Voluit Deus hac constitutione admonere, quàm graviter detestetur vagas libidines & illicitos congressus. Rabini in explicatione hujus legis triplices enumerant spurios, *primi* sunt, de quibus non ambigitur, *secundi*, qui sunt incerti, *tertii*, quos Scribæ tales habebant. Primi illegitimè nati feruntur ex incestu, alteri nati putantur ab uxore, quæ alteri nupserit marito primo adhuc superstite: tertii a Scribis ob causas sæpenumero leves tales habebantur. Innocentius III. distinguit inter nothum, spurium & Mamzerem lib. 1. decretal. tit. 9. cap. 10. quam distinctionem copiosè explicat Palæotus l. de nothis & spuriis cap. 18. Sed Græci promiscuè omnes illegitimè natos dixerunt νόθους. quos Scholiastes in 2. Iliad. Hom. sic describit, quod sint οἱ μὴ ἐκ νομίμης γυναικὸς γεννηθέντες ἀλλ᾽ ἐκ παλλακίδος. Cœl. Rhodig. lib. 15. lect. antiq. cap. 24. refert eosdem vocare Scotius, id est, clandestino concubitu natos apud Homerum: *Parthenios*, qui eâ producti, quæ cum nuberet, credita sit virgo. Quidam octo enumerant species, quæ sunt *Spurii* incerto patre aut matre orti, nihil nisi semen ab iis habentes ἀπὸ τοῦ σπείρειν, vel quasi σποράδην concepti vel quasi sine patre. *Vulgò concepti*, qui patrem quidem norunt, sed eum quem habere non licet, aut quorum mater publicè quæstum non facit, sed clam domi, ac proinde rarò verum, sed tantum putativum habent patrem. *Varii* quasi è vario semine nati. *Mamzeres*, qui ex scorto & fœmina publica nati. *Incestuosi*, qui è consanguineis aut affinibus contra leges suscepti. *Adulterini*, qui vel è stupro vel adulterio proveniunt νόθοι, qui in concubinatu gignuntur. *Hybridæ*, qui ex imparibus orti parentibus. *Bastardi* omnes illegitimè nati, quasi dicas, böse Art/ degeneris ingenii. De his omnibus divina constitutio dicit, quòd non debeant publicis officiis fungi etiam decimâ generatione, hoc est, in sempiternum, cujus constitu-

tionis causas longè gravissimas enumeravimus. tract. de Bapt. §. 206. 1. *Exempla benè constitutarum Rerumpublic.* in quibus spurii nunquam ad honores & officia fuêre admissi. Aurea Bulla Caroli IV. ad Electoratus successionem illum duntaxat admittit der ein rechtes Ehekind. In legibus fundamentalibus regni Galliæ etiam hæc habetur. *Ne quis nothus, ne legitimatus quidem ad regni successionem admittatur.* Hotomann. in tract. de success. in regn. Franc. lib. 3. p. 34. Solonis lex erat, *ut spurius publicum esset civitatis mancipium.* Autor horol. Princ. 218. Unde apud Athenienses spurii, nec ad publica officia admissi imò nec genti ascripti fuêre. Plut. in Pericle Apud Suecos, Gothos & Norvegos olim vix licuit spuriis inhonestorum virorum versari consortio. Joh. *Magnus* lib. 18. cap. 6. Apud Helvetios non admittitur ad gubernationem spurius. Siml. de Republ. Helvet. p. 148. Arist. libr. 4 politic. cap. 6. *Omnibus licet ad Rempublic. accedere, quos modò generis conditio non repellit,* ubi per generis exceptionem interpp. intelligunt spurios. 3. *Iura Canonica* à sacrorum administratione eos arcent, quamvis ad ipsum Pontificatum spurios quosdam evectos fuisse, exempla Dionysii I. Leonis V. Johannis X. Clementis VII. Innocentii VIII. & aliorum testentur. c. Si gens Anglorum dist. 56. *Divulgatum est, incestuosos & adulterinos nec bello seculari esse fortes, nec in fide stabiles, nec hominibus honorabiles.* cap. Venerabilem. extra qui filii sint legitimi. *Mamseres & spurios canon vetat ad sacros ordines promoveri, secularibus quoque legibus non solùm repellentibus eos à successione paterna, sed negantibus etiam ipsis alimenta.* Calixtus c. Conjunctiones 35. q. 2. *Nos sequentes patres nostros infamia eos notamus & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt conspersi, & quoniam eos vel designare funestum est.* 4. *Qui viret in ramis venit à radicibus humor, Et patrum in natos abeunt cum semine mores, ait Bapt. Mant.* Ex ortu turpi depravati nascuntur animi. In liberis & posteris exempla paterni criminis metuuntur. Sap. 3. v. 16. Τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται καὶ ἐκ παρανόμου κοίτης σπέρμα ἀφανισθήσεται: v. 17. ἐάν τε γὰρ μακρόβιοι γένωνται, εἰς οὐδὲν λογισθήσονται καὶ ἄτιμον ἐπ' ἐσχάτων τὸ γῆρας αὐτῶν, cap. 4. vers. 3. ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος, οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἑδράσει. quod tamen cum quadam limitatione intelligendum, ut ostendimus in tract. de Bapt. §. 208. Euripides in Phœnissis graviter pronunciat, ὅς μὴ νόμιμοι παῖδες μητρὸς λόχευμα πατρὸς μίασμα, ac Plutarch. in lib. περὶ παιδ. ἀγωγ. τοῖς μητρόθεν ἢ πατρόθεν οὐκ εὖ γεγονόσιν ἀνεξάλειπτα παρακολουθεῖ τὰ τῆς δυσγενείας ὀνείδη παρὰ πάντα τὸν βίον καὶ πρόχειρα τοῖς ἐλέγχειν καὶ λοιδορεῖσθαι βουλομένοις, ubi etiam adducit dictum Poetæ. ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους. 5. Magistratus debet autoritatem apud subditos obtinere, ea enim nervus est obœdientiæ. At qui non sunt legitimè nati, in extremo versantur contemtu, unde *abominabiles* & *exosi* omni jure dicuntur. Cassan. p. 11. consil. 15. 6. Illegitimo thoro & incerto patre nati plerunq; turbulenti sunt aliisque deteriores propter mala principia & institutionē minùs diligentem. Chrysost. homil. 29. in cap. 12. Hebr. docet, Deum se verum & genuinum patrem exhibere, quando nos castigat, nam *patres spurios & nothos negligunt.* 7. Exemplo plurimùm id Reipubl. nocet ac latam aperit libidinibus fenestram, si portæ honorum ac dignitatum spuriis pateant. *Quid aliud est spurios ad Senatum civitatis admittere, quàm libidinis quasi faces accendere.* Casus lib. 4. sph. civit. cap. 6. q. 2. 8. Spurii cùm *patrem non habere intelligantur.* l. 23. de statu hom. ar. l. 5. de in jus voc. §. 12. Inst. de nupt. nullam etiam in bonis patris successionem habere possunt, quod si in bonis privatorum hoc sanctè custoditur, multò magis in publicis observari debet, unde spurius non fuit admissus ad decurionatum, si habuit competitorem legitimè quæsitum l. 3. §. spurios 2. ff. de Decurion. Distinguendum tamen inter *regulam generalem & extraordinarium necessitatis casum.* Regulariter spurii non sunt admittendi ad Magistratus officium, interim extraordinariè propter heroicam virtutem & certas quasdam Reip. circumstantias admitti possunt. Distinguendum etiam inter illum *spurium, qui paternis vestigiis insistens* re & vita inhonestus est, & inter eum, qui *maculam generis vitæ honestate & rebus præclare gestis eluit.* De priore rectè dicitur, quòd omnes dignitatum portæ ipsæ præclusæ esse debeant, c. Nunquam c. Dominus dist. 56.

108. Q. 3. *An qui obscuro loco nati in Magistratum eligendi?* Negativam his stabiliunt argumentis. 1. *Fortes creantur fortibus & bonis. Est in juvencis, est in equis Patrum virtus nec imbellem feroces. Progenerant aquilæ columbam,* ut est apud Horatium. *Non etenim è squilla rosa nascitur aut hyacinthus,* εἰκὸς βελτίους εἶναι τοὺς ἐκ βελτιόνων, ait Philosophus lib. 8. polit. cap. 7. 2. humili loco orti si ad imperium evehantur, cristas erigunt ac impotenter se gerunt pristinę conditionis immemores. 3. distinctio familiarum magnum Reipubl. ornamentum ac munimentum, ea verò labascit, si plebeiis ad *Magistratus* officium aditus conceditur. Sed enim quamvis facilè concedamus, generis dignitatem non esse in electione posthabendam, ac proinde quando duo vel plures adsunt sufficientibus requisitis instructi, præferendum esse eum, cujus virtuti generis dignitas est conjuncta, tamen virtus primum ac præcipuum est in *Magistratu* requisitum, quod cumprimis in electione respiciendum, proinde generis conditio neminem debet a *Magistratu* excludere, si donis ac virtutibus sufficientibus sit instructus. 1. *Saul* primus Israelitarum Rex divinitus constitutus de seipso inquit 1. Sam. 9. v. 21. *Nunquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea parva inter omnes familias de tribu Benjamin. David* à pastura gregis divino mandato in regium collocatus est solium. 1. Sam. 16. v. 11. Si Pharao & ipsius optimates generis nobilitatem spectassent, nunquam *Iosephum* Ægypti pro Regem constituissent. Gen. 41. vers. 40. 2. Nec desunt exempla eorum, qui infimo loco nati ad principatum sunt evecti, & res magnas in eo gesserunt. *Agathocles* Siciliæ Rex Patre figulo natus fuit. Justin. lib. 22. Hist. in cujus ortus sui memoriam fictilibus semper cœnavit. *Augustus* Imp. avum habuit argentarium. *Helvius Pertinax* patre natus est libertino. *Valerius Aurelianus. Anastasius Maximus,* &c. Imperatores humili fuêre loco nati. Et ante illos *Reges Romanorum* à vomere & stiva plerunque lecti. *Tullus Hostilius* incunabula agreste tugurium cœpit, ejusque adolescentia in pecore pascendo fuit occupata. Tzezes Hist. Chil. 6. cap. 27. *Servius Tullius* matre servâ natus fuit. Florus lib. 1. cap. 6. 3. Virtutes parentum non sunt

3. An generis splendor?

indi-

in liberis hereditariæ, ideo optimus quisque merito censendus nobilissimus. Vellejus lib.2. *Potest ex casa vir magnus exire*, inquit Seneca libro 9. Epist.79.

4. An patria consortium? 109. Q.4. circa *patriam*. *An peregrini ad Reipubl. clavum collocandi?* Qui affirmāt, hæc proferunt. 1. Si exteri admittantur, tollitur inter cives æmulationis studium, ex qua intestinæ discordiæ & consequenter Reipubl. clades oboriri solent. 2. augetur potentia Reipubl. si vires externi Principis illi conjungantur. 3. Ut generi non est alligata virtus ita nec patriæ, unde Claudius Imper. in Senatu disseruit. *Etiam extraneos modo sint fidi, prudentes & Reipubl. utiles, posse imò debere ad Reipubl. gubernacula admitti.* 4. Exempla testantur etiam peregrinis fasces fuisse delatos. *Tarquinius Priscus* apud Livium in oratione in Comitiis habitâ. *se non petere rem novam*, inquit, *cùm non primus quod quisquam indignari mirarive posset, sed tertius Romæ peregrinus regnum affectet.* Ante ipsum *Numa* è Sabinis ad regnum evocatus Liv. lib.1.p.21. *Trajanus* à Nerva successor constitutus & Augustus dictus fuit natione Hispanus. Censuit enim Nerva virtutem cujusque non patriam æstimari & ponderari oportere. Dion.l.68.pag.778. *Severus, Maximinus, Philippus Arabs* Impp. fuêre exteri. Tacitus lib.11.ann. Romæ multos advenas *Senatores* factos memorat. *Poloni* ex regionib. exteris suos advocare solent Reges. 5. Alciatus de præsumpt.reg.1.præs.73. originarios exteris præferendos dicit *in rebus ipsius civitatis* administrādis, & quæ ad ejus curam spectant, sed *in jurisdictione* exteros præferendos esse statuit, ne scilicet originarii quippiam ex gratia & favore amicorum & utilitate rerum, quas ibi possident, agant. Emericus à Rosbach. in proc.jud. tit.7. num. 16. aliam rationem addit, quod *is qui jurisdictionem & Magistratum gerit ab hominib. suspici, æstimari ac magni præ aliis haberi debeat*, sed in patria, ubi concivibus familiares, affines & amici sumus, rarò hoc fieri solet. Sed enim quamvis extraordinariè incidere possit tempus ejusmodi, ut sit è salute Reipublicæ peregrinum eligi, quando scil. inter indigenas non inveniuntur satis digni & habiles, quando metuenda civium seditio, quando Reipubl. status externi alicujus præsidium requirit, &c. tamen ordinariè ac regulariter indigenæ præferendi sunt in electione Magistratus peregrinis. 1. Deus ipse in politia Israelitica hanc tulit legem. Deut.17.v.15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* 2. Indigenæ morum animorumque provinciæ gnari melius curant res patriæ notas, provocant subditos amore & benevolentiâ ad culturam virtutis ac morum. *Caput Reipubl. est perspectos habere civium mores*, inquit Tullius 2. offic. Etsi Princeps aliquis externus benè rem gerat & commodè gubernet, tamen quia *moribus & ingenio differt, nec eam erga populum repræsentare potest benevolentiam ac si esset indigena, inde faciles oriuntur dissensionum occasiones*, inquit Cominæus in comment. libr.8. pag. 271. 3. Princeps alienigena juxta id quod honestum videtur & erat apud suos, civium novorum mores cōformare vollet, sicque Rempubl. non emendabit, sed perdet Petr.Gregor. bb.7. de Republ. cap.4. n.13. 4. Ingratus est populus, qui spretis legitimis Principum de se meritorum familiis regnum ad alienigenas & ignotos transfert. Polyb. lib.4. unde Cominæus dicit, *miserrimam esse populi illius conditionem, qui peregrinum Principem eligere compellitur, propterea quod indigenis ad regnandum aptis carere convincatur.* 5. *Externis moribus assuetus institutisq; Princeps potiùs quàm patriis nō tantùm populo suspectus est, verùm etiam ingratus.* Tacit. lib 2. annal. *Vi fortior sis*, inquiunt Scythæ ad Alexandrum Magnum apud Curtium libro 7. *quam quisquam alius, tamen alienigenam Dominum nemo pati vult.* 6. Extranei plerunque sunt πλεονέκται nec curant Remp. utpote alienam, sed solum tantum ex ea quæstum faciunt. 7. Peregrinus Princeps non potest esse tutus à periculis nisi validissimo præsidio seipsum inprimis, deinde arces muniat, illa verò præsidia multum secum trahunt incommodi. Bodin. lib.6. de Repub. cap.5. n.744. 8. Præstò sunt exempla plurimarum Rerumpublicarum, quæ peregrinos ab imperio excludunt. Legibus *Imperii Romani* fundamentalibus cautum est, ne dignitas Imperii transferatur ad eum, qui non est natione Germanus. Schleid. libr.1. comm. an.1519. ac inter leges & conditiones, in quas Carolus V. juravit, etiam hæc est. *Negotiis publicis præficiat non exteros verùm Germanos ex nobilitate delectos.* Lycurgus apud *Lacedæmonas* prohibuit, ne peregrini in urbem admittereutur, tantum abest, ut imperium ipsis tribui vellet. Plut. in Lycurg. In Republic. *Venetorum* peregrinis non patet ad imperium aditus. Patritius lib.3. de Instit. Reipubl. tit.2. Apud *Helvetios* nullum munus illi solet committi, qui extra provinciam natus est. Inter leges, in quas Principes *Belgæ* Belgico populo jurare solent, hæc habetur. *Nullum peregrinum aut exterum publicis muneribus præficiunto.* Althus. cap.15. polit. p.180.

5. An virilis sexus? 110. Quæritur 5. circa sexum. *An fœmina ad imperii majestatem admittenda?* Qui affirmant, hisce nituntur fundamentis. 1. In populo Israelitico *Debora* Prophetissa imperio præfuit, & populum judicavit Jud.4.v.4. cujus imperium victoriâ à Cananæis reportatâ fuit nobilitatum. 2. Fœminas cum populorum commodo imperium gessisse, bella confecisse, & consilia aptè terminasse multis exemplis confirmant Tiraq. in leg. connub. 11. n.11. Cassan. p.2. catal. glor. mund. cap.8. Rich. Dinothus lib.7. de reb. memorab. Petrus Greg. lib. 7. de Republ. c.11. n.29 Junius part.qq. polit. q.13. Schônborn libr.2. polit. cap. 12. de *Scythis* Justin. lib.2. Hist. scribit, quod *nōmagis virorum imperio quam fœminarum virtutibus claruerint.* Arianus lib.1. de reb. gest. Alex. *Receptum solitumq; in Asia jam inde a Semiramide & fœminas imperium inire.* Nec nostra ætas exemplis fuit destituta. 3. Sexus virtutem non excludit. *Virtutum omnium capax est fœmina, quarum capax est mas ipse.* Plato 5. de Republ. Inveniuntur fœminæ, quæ virili prudentia sexum suum transcendunt. Tacit. lib.6. annal. Prudentia, robur animi, & virtutes reliquæ non exulant ab hoc sexo. *Generationi inservit sexus, hic autem non agitur de ea facultate, sed de alia, quæ aliunde quam ex ea parte pendet*, inquit Tolozanus d.l. num. 25. Qui fœminæ imperium committendum esse negant, hæc proferunt 1. *Deus ipse* viro in re œconomica imperium dedit, mulierem verò subesse voluit. Gen.3. vers.16. 1. Cor.14. v. 33. 1. Tim.2. v.12. præposterum autem foret in Repub. illi tribuere imperium, cui in œconomia illud denegatum. Quidam hûc afferunt dictum Esai.3. v. 12. ubi inter mala Israelitici populi refertur, quod *mulieres illi sint dominatæ*, sed ibi non tàm de fœ-

minis

minis quàm de effœminatis gubernatoribus agitur, de illis sc. qui gerunt animum muliebrem ac timidum. 2. *Quicquid masculum Naturâ magis factum ad imperandum quam quod fœmineum est*, ait Philosophus lib 1. polit. cap. 8. *Mulier debet habere potestatem super caput suum*, inquit Apostolus 1. Cor. 11. vers. 10. hoc est, velamen in signum potestatis maritalis, cui est subdita, idque *Naturam ipsam* nos docere subjungit v. 4. ergo non divino solùm, sed & Naturali jure fœminis subjectio competit, *γυναικὶ δ' ἀρχὴν οὐ δίδωσιν φύσις*, inquit Menander. Hunc Naturæ ductum & instinctum ostendunt ipsa bruta, quæ ita vivunt, *ut mares fœminis imperent*. Plin. 4. Nat. Hist. cap. 3. 3. *honestas* ab imperio fœminas excludit. Est enim contra pudorem sexui huic congruentem virilibus conventibus interesse, virilia officia tractare, arma virilia gerere. *Nec docere potest fœmina, nec testis esse, nec judicare*, quanto ergo minus imperare. Aug. in qq. V. T. q. 45. Pheretima ad Evelthonem Salaminia Regem profecta precabatur, ut se filiumq; Cyrenen cum exercitu reduceret. Ille omnia potius quàm exercitum huic dabat. Cumque ad omnia, quæ dabantur, diceret, *bonum id quidem esse, sed melius facturum eum, si quod obsecraretur, daret exercitum*, misit tandem illi dono fusum aureum ac colum penso circumdatam, dicens: *talibus rebus donari fœminas, non exercitu*. Herod. lib. 4. f. 132. 4. Fœminæ destituuntur *requisitis* ad imperandum necessariis. Deest illis *prudentia*. Chrysost. hom. 23. in Matth. *Mollis & incautus est hic sexus*. Mollis quia facilè deflectit à malo ad bonum vel de bono ad malum. Incautus, quia non omnia, quæ videt aut audit, cum sapientiâ & ratione considerat. Cic. pro Cluent. *Abundat mulier audacia, consilio & ratione destituitur*, unde ex omnibus fœminis una Pallas Jovis cerebro nata matre caruit, ut intelligeretur sapiētiam à fœminis manare non posse. Deest illis *constantia*. *Varium & mutabile semper Fœmina*, inquit Maro. In sola inconstantia & levitate constantissima est, nec *ulla diu fœmina pondus habet*, canit Propertius. Deest *animi & corporis robur*. Ille conditor noster Deus *pectus nobis instruxit dolis, sed vim negavit*, inquit illa apud Senecam in Octav. Quod si quæ fœminæ fortiores, eò vehementiores habent impetus, à quibus quæ metuenda sint pericula, latè explicat Petrus Gregor. lib. 47. Synt. c. 11. n. 11. Deest *taciturnitas*. אין סוד בנשים *Nihil arcanum in mulieribus*, dicūt Rabini, *Loquaculae omnes sumus, nec mutam repertā esse dicunt ullā ullo in seculo*, dicit illa apud Plaut. in aulul. act. 2. Deest in conficiendis negotiis *celeritas*. *Quævis alia, quæ mora est, æquè mora. Minor ea videtur, quam quæ per mulierem est*. Plaut. in milit. Deest *animi moderatio*. *ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης, æqualis leænæ & mulieris crudelitas*, ait Menander. *Quoties facit ira nocentem, Hunc sexum & rabie jecur incendente feruntur Præcipites, ut saxa jugis abrepta, quibus mons Subtrahitur, clivoq; latus pendente recedit*. 5. Aut *connubio* jungetur fœmina aut per se imperabit. Si nupserit, gynæcocratia tamen erit, quoniam eâ lege nubit, ut penes illam sint jura majestatis. Sin nuptias recusarit, majus est periculum, quia magno & forti animo subditi muliebre imperium & contumeliosum nec diu sibi tolerandum putabunt. Bodinus 6. de Republ. cap. 5. num. 739. 6. *Legibus* plurimorum regnorum ab imperio excluduntur. Inter ll. fundamentales regni Gallici, quas recenset Hotom. lib. 1. de antiquit. jure regn. c. 23. est ea, *ne virgo neve mulier ad regni hereditatem admittatur, sed agnatus defuncto Regi proximus, quamvis gradu fœmina posterior, ei tamen præferatur*. Quam legem vocant *Salicam*. Comin. de reb. gestis Ludov. & Carol. libr. 8. p. 271. unde anno 1594. in consultationibus de eligendo Rege novo Novarræū præferebant infanti Hispaniarum Philippi Regis Hispaniæ filiæ. Mercurius Gallobelg. lib. 8. pag. 159. 7. Præsto sunt multa Reip. pessimè à fœminis administratæ *exempla*, quales fuêre *Athalia*, quæ omne semen regium interfecit 2. Reg. 11. v. 1. 2. Paral. 22. v. 10 *Tomyris, Cleopatra, &c. Ea familia, quæ à muliere gubernatur, nō fuit unquam quæ non interierit*, ait Antiphan. apud Stobæum serm. 72. Quod si hoc in domestica societate obtinet, multò magis in civili obtinebit. Pro decisione quæstionis notandum. 1. Si fœmina legitimis mediis ad imperii fastigium est evecta, non debet illi propter has vel alias rationes imperium divinitus datum eripi. 2. Distinguendum est inter electionem & successionem. Si leges regni fundamentales vel consuetudo publicè recepta & continuata fasces imperii fœminæ per successionem deferāt, omnino debet gubernationi rerum præfici, cùm jure etiam civili fœmina pari jure ad successionem vocetur, sublato veteri inter masculos & fœminas quoad successionem discrimine. §. 15. Instit. de hered. quæ ab intest. 3. distinguendum inter electionem liberam & ad certam familiam restrictam. Si electio fit restricta legibus vel consuetudine, non potest præteriri fœmina. 4. distinguendū est inter exempla quædam heroicarum fœminarum extraordinaria, & inter ordinariam electionis regulam. Respectu posteriore excluduntur, sed respectu priore admittuntur.

III. Quæritur 6. circa *ætatem*. *An juveni committenda Reipubl. gubernacula?* Qui affirmant, hisce nituntur fundamentis. *6. An ætas juvenilis?* 1. *Ioas septem annorum* erat, cùm regnare cœpisset 2. Reg. 11. vers. 21. qui laudabiliter imperium administravit. *Iosias* octo annorum erat, cùm regnare cœpisset, qui *fecit quod placitum erat coram Domino*. 2. Reg. 22. v. 11. 2. Paral. 34. v. 1. *Salomon* ad imperium evectus orat. 1. Reg. 3. v. 7. *tu Domine Deus meus regnare fecisti servum tuum pro David patre meo, ego a. sum puer parvulus ignorans egressum & introitū meum*. *Manasses duodecim annorum* erat, cum regnare cœpisset 2. Reg. 21. v. 1. *Iehojachin decem & octo annorum* 2. Reg. 24. v. 8. & c. 2. Similia *exempla* occurrunt apud profanos scriptores. Herodian. l. 6. in fin. de *Alexandro Severo* scribit. *Milites Alexandrum Imp. consalutatum in aulam Palatinam deduxerunt, adolescentulum admodum & adhuc aviæ præceptis obtemperantem*. *Theodosium* adhuc in cunis vagientem pater appellavit Augustum. *Henricus IV*. Imperator electus fuit cùm esset octo annorum. *Carolus V* anno ætatis 18. magno Procerum consensu Imperator est electus. Schleid. libro 1. Imperiū consulare apud Romanos quamvis Nemini nisi exacto tertio & quadragesimo ætatis anno capere liceret, pluribus tamen infra eam ætatem, si quid dignum operæ precium Reipubl. præstitissent, Consulatum gerere permissum. Tullius Philip. 5. ubi benè multos recenset, qui admodum adolescentes, Consules fuerunt. Quis nescit *Scipionem* imberbem, quis *Octavium* adolescentem, quis *Pompejum* illum ante annos magnum, quis *Corvinum* aliosque, qui ob celerem prudentiæ matu-

maturitatem non expectato ætatis justo legibusque præscripto termino Consulatus fastigiũ eum laude ingressi sunt? Ciriac. lib. 17. observ. 34. Alex. ab Alexandr. lib. 3. genial. dier. cap. 3. Nec præturæ ac quæsturæ ætas præscripta semper tàm exactè observata est. 3. Neque id injuriâ. *Ab excellenti enim eximiaq; virtute progressus ætatis non oportet expectari.* Tullius l. d. & *ab optima indole non exigitur annorum numerus.* Plin. in Epist. *In eo non expectanda ætas, qui & virtutibus fulgeat & moribus polleat,* ait Valerianus apud Vopiscum in Probo. Ut senes quidam semper pueri, ita sunt quidam juvenes, *in quibus aliquid senile.* Cic. in Cat. maj. Multi antiquorum tempora præveniunt meritis & quod ætati deest, virtutibus compensant. *Parcite natales timidi numerare Deorum, Principibus virtus contigit ante diem. Ingenium cœleste suis velocius annis Surgit & ignava fert male damna moræ,* quod de Tiberio canit Naso. 4. *Principem juvenem plures spectant, colunt & admirãtur, quàm senem jam caducum.* Comin. cap. 137. quò pertinet illud Pompeji. *Plures adorant Solem oriẽtem quàm occidentem.* 5. Si senes solùm eligantur, crebra accidit Rerumpublic. mutatio, quæ eisdem perniciosa. Qui negant, hæc ferè urgent. 1. Desunt juvenibus *requisita* ad imperium rectè gerendum necessaria. Deest *prudentia*, quam ætas demum affert, *serus venit usus ab annis.* Ovid. 6. Metam. Deest *animi moderatio.* Arist. 1. Ethic. Nicom. cap. 3. *Iuvenes sunt imperiti actionum vitæ & perturbationes sequuntur.* Seneca in Troade. *Juvenile vitium est regere non posse impetus.* Deest *constantia.* Seneca in Octav. *Iuvenilis ardor impetu primo fuerit, languescit idem facile nec durat diu.* Deest *autoritas. Tenero tractari pectore nescit Publica majestas,* canit Poëta. Contra v. *in senum vultu observanda maturitas apparet.* Plut. in libr. an seni gerenda Resp. *Plus valet umbra senis, quàm gladius juvenis,* dicebat Baldus. 2. Juvenibus ante annum ætatis 25. honores publicos non conferri, optimâ ratione nititur l. ad Remp. 8. ff. de mun. & hon. l. 2. §. fin. ff. de jure immunit. 3. Pejora juvenes facilè consilia audiunt, ex quibus præsentissimum Reip. imminet periculum. *Roboam* Salomonis filius derelinquens consilium senum & *audiens juniores, qui nutriti fuerant cum eo, occasionem dat defectioni decem tribuum.* 1. Reg. 12. v. 8. & 19. In decisione quæstionis 1. distinguendum inter *electionem* & successionem. Si juveni ratione successionis debetur imperium, non debet illi prætextu ætatis auferri, sed si adhuc minorennis sit, tutores illi constituendi. 2. Distinguendum inter *ætatem puerilem ac juvenilem*, neq; enim ut pueri, ita quoque juvenes à regno electivo simpliciter arcendi, modò prudentiâ & autoritate senili polleãt. 3. Distinguendum inter *ordinariam electionis regulam* & *extraordinaria heroicarum virtutum in quibusdam juvenibus exempla.* 4. In *Aristocratico Reipubl. statu* convenit juniores adjungere senioribus, ut ex utriusq; ætatis temperatura optima gubernatio efflorescat.

7. *An ætas senilis?* 112. Quæritur 7. *An seni committenda Respublica?* Qui negant, vitia senum urgent, quod sint 1. *ad rem* plus quàm par est, *attenti*, jam verò avaritia à Magistratu exulare debet. 2. quod sint *morosi* ac difficiles; nec quicquam rectum putent, nisi ipsi quod fecerint. 3. quod *prudentia* ipsorum, quâ Rempubl. regere possunt, evanuerit. 4. quod *viribus corporis*, quibus in pace & bello opus est ad negotia conficienda, destituantur. Sed hæc in quibusdam duntaxat senibus præsertim capularibus obtinent, ac propterea nequaquam evincunt in Magistratum non posse nec debere eligi senes, qui adhuc sunt vegetiores, non enim tàm corporis, quàm animi viribus, prudentiâ, autoritate & experientiâ imperium geritur.

8. *An forma & robur corporis?* 113. Quæritur 8. circa *formam & robur corporis. An etiam formæ ac roboris quedã ratio in Magistratu constituendo sit habenda?* Qui affirmant, hæc proferunt. 1. *Deus ipse* talem constituit Israëlitis Regem, *qui altior fuit universo populo ab humero & sursum,* sic enim describitur *Saul* 1. Sam. 10. v. 23. de *Davide* dicitur, quod fuerit *rubicũdus, pulcer aspectu & decorâ facie.* 1. Sam. 16. v. 12. Rabini commemorant ad Synedrion magnum eos duntaxat fuisse admissos, qui *mundi erant ab omnibus corporis vitiis.* Fagius in cap. 16 Deut. 2. Apes *Natura* instinctu Regẽ sibi deligunt insignis formæ dissimilemque cæteris tum magnitudine, tum nitore Colum. lib. 9. cap. 10. 3. *Gentibus* quamplurimis illud usitatum. De *Indis*, qui Catheam incolunt, id refert Strabo libr. 16. de *Macrobiis in Meroe* Alex. ab Alexandr. lib. 4. genial. dier. c. 23. *Aethiopes* quem ex popularib. validissimũ judicãt, hunc Regem deligendum censent Herod. l. 3. c. 8t. *Plurimusq; barbaris hominibus in corporum majestate veneratio est, qui magnorum facinorum non alios capaces putant, quàm quos Natura eximia donavit specie,* Curtius l. 6. Hist. Archidamum Regẽ pecuniâ mulctabant *Lacedæmonii*, quod pusillam uxorem duxisset, ac proinde non βασιλέας sed βασιλίδια ipsis relinquere cogitasset. Plutarch. περὶ παιδ. ἀγωγ. 4. Augustam Regis personam augusta decet facies. Jud. 8. v. 18. *Vnus ex illis q. filius Regis,* i.e. formâ & facie augustâ conspicuus. *Etiam corporis proceritas & oris dignitas cõmendant Principem* inquit Plin. in Paneg. Trajani. *Reverendum quid & admiratione dignum continere videtur Pulcritudo.* Dius Pythagoricus apud Stobæum ser. 63. Egregia Principis forma est ἀδορυφόρητος βασιλεία *regnum absque satellitio*, inquit Carneades Philosophus. Oris contra ac corporis deformitas virtutis laudisq; gloriam aliquâ ex parte minuere videtur & hominem obnoxium reddere detractoribus. Patritius l. 2. de regno tit. 3. 5. Corporis pulcritudini animi qualitates utplurimum respondẽt. Platonicis visum *pulcritudinem esse instar circuli cujus centrum bonitas, & ut circulus nequit esse sine centro, sic pulcritudinem non posse esse sine bonitate.* Itam *pulcritudinem esse illud trophæum, quod victrix anima statuit, quando virtute divinâ dominatur materiei suoq; lumine tenebras vincit* Castilion. l. 4. de aulic. p. 383. & 385. Contra verò *incompositio corporis inæqualitatem indicat mentis, ac cujus facies deformis vix potest habere bonos mores.* Rhases li. 2. ad Almans. c. 33. In Wẽcesl. Caroli IV. filio nihil fuit homini simile præter speciem, quanquam & ea fuerit distorta & deformis Thersiti quàm Principi similior, ingenio fuit hebeti ac sordido. Philip. l. 5. Chron. p. 614. *Is ergo ad regendam Rempubl. deligendus,* inquit Pacatus in panegyr. orat. ad Theodos. *cui felix patria, cui domus clara, cui forma divina, cui ætas integra, cui denique militarium ac civilium rerum usus contingit.* Sed hæc tunc demum locum habent. 1. quando quæstio est de *libera electione.* In successore enim non quærenda est corporis forma, sed qualiscunque ea sit acceptanda. Præstat Regem quàm regnum oculo

carere,

carere, & Regem quàm regnum claudicare. 2. quãdo pulcritudini & robori *virtus* est conjuncta, ea enim primariò ac principaliter est respicienda, quę si adsit, facilis formæ est jactura. Non uti inter pecudes, sic inter homines potestas & imperium valentioribus debentur, *virtute non corporis viribus commendantur Reges,* ait Plinius in paneg. Trajan. 3. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Quandoque enim in eburneo corpore plumbeus est animus, *nec corporis deformitate animus fœdatur, sed pulcritudine animi corpus ornatur.* Sen. Epist. 67. *Depravati animi labes illustris forma specie aliquandiu contegi potest.* Ex Jovio Rich. Dinoth. in sent. Histor. *Non, ut quibusdam placet, qualia sunt corpora, talis consuevit esse animus, sed ex animi instituto mores corporis effingi solent,* ait Sozomen. libr. 5. Histor. Eccles. cap. 6.

9. An potentia & divitiæ respicienda?

114. Q. 9. circa *potentiam & divitias. An potentiæ & divitiarum in Magistratu eligendo ratio sit habenda?* Qui affirmant, urgent 1. quòd potentia in eo qui eligitur, potentius ac stabilius reddat novum illud regnum, cui præficitur. 2. quòd quò minus potentiæ in Magistratu, eò etiam minus autoritatis. 3. quòd paupertas multis occasionem dederit delinquendi Ecclesiast. 27. vers. 1. cum quo consentit illud Lactant. de ira Dei cap. 20. *Multa sunt quæ ad peccandum invitant, ætas, violentia, egestas, occasio.* 4. inde etiam l. 6. §. debitores. ff. de muner. & honor. illi qui ære alieno nimio gravati ab omni muneris administratione arcentur, illi enim si Reipubl. gubernacula capessunt, expilationibus student & imposturis, ut nexu illo sese liberent. Sed hæc omnia ita accipienda sunt, ut virtutis prima semper habenda sit ratio; *omnia enim ea adsunt bona penes quem est virtus,* ait Comicus.

10. An liceat petere Magistratum?

115. Q. 10. *An liceat petere Magistratum? & an petens sit commendandus. Tarquinius* V. Rex Romanorum & petiisse ambitiose regnum & orationem dicitur habuisse ad conciliandos plebis animos compositam, quem ingenti consensu populus regnare jussit. Livius lib. 1. decad. 1. Sed tales prensationes vel nullæ vel modestæ esse debent. *Saul* cùm in Regem Israelitarum se constituẽdum sciret, *abscondit se apud vasa* 1. Sam. 10. v. 22. tãtum abest, ut regno seipsum obtulerit. Qui enim difficultatem hujus provinciæ rectè æstimat, non ingeret seipsum ex levitate vel inani gloriæ cupiditate, qui non considerat prudentiâ ad imperandum necessariâ destituitur. Ælian. lib. 9. variar. Histor. refert *Themistoclem* dicere solitum. εἴ μοι τις δύο ὁδοὺς προφαίνοι, τὴν μὲν εἰς ἅδου φέρουσαν, τὴν δ' ἐπὶ τὸ βῆμα, ἥδιον ἂν τὴν ἑτέραν ἐλθεῖν τὴν εὐθὺ τοῦ ἅδου. 2. Qui rem levem existimant Reipubl. administrationẽ, difficultatibus negotiorum postea fracti animo deficiunt & pedem cum pudore referunt, quem temerè Reipubl. inferre voluerunt.

11. An recusanti deferẽdus Magistratus?

116. Quæritur 11. *An Magistratum liceat recusare, & an invito deferendus sit Magistratus? Epaminonda* laudatissimo Thebanorum Duci recusanti omnia imperia ingesta sunt, quæ tamen ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Justin. libr. 6. pag. 52. *T. Quinctius* ruri procul ab ambitione ac foro agens invitus, coactusque Dux electus est, qui tamen optimè præfuit. Liv. lib. 7. decad. 1. p. 311. *Helvius Pertinax* Imp. coactus imperavit, repugnansque imperium suscipiens cognomentum illud sortitus est. Aurelius Victor in ipsius vita. *Galba Imp.* equestria & senatoria officia non nisi recusantibus dedit. Suet. in Galba. Nemo tamen legitimè ad imperium vocatus, si requisitorum necessariorum sibi conscius sit, nec justas recusationis causas habeat, puta ætatem ingravescentem, vel corporis imbecillitatem, vel vitæ statum ac professionem, &c. pertinaciter reluctetur, quia ut Natura rerum particularis universalis Naturæ obsequio cedit, sic bonum publicum carius esse cuique debet quàm privatum, nec quisquam nostrûm sibi soli natus est, sed ortus *nostri partem sibi patria vendicat, partem parentes, partem amici.* Plato Epist. 9. ad Archit. Cic. 1. off. quinimo omnium societatũ nulla est gratior, nulla charior, quàm ea quæ cum Republ. est cuique nostrûm, ac facilè fieri potest, ut dignis & idoneis ad Remp. pertinaciter recusantibus aditus pateat indignis, unde *Athenienses* capite, Romani libertate, *Lacedæmonii* exilio eos mulctarunt, qui oblatum imperium recusarunt. Junius p. 1. quæst. polit. 8. *Iosephus* oblatum à Pharaone & Proceribus Principatum minimè recusavit, Gen. 41. v. 40. Dei *consilium* & *manum* unicè respiciens. Sed enim comprobatum est multorum exemplo, quosdam vel maximè imperium desiderare & expetere, cum illud exterius videntur recusare, unde Seneca in Oedip. *Certissima est regnare cupienti via, Laudare modica, otium ac somnum loqui, Ab inquieto sæpè laudatur quies.*

CAPUT V.

De causa formali Magistratus.

Causæ formalis Magistratus.

117. Ad *causam formalem Magistratus* referri potest. 1. *ipsa potestas politica*, quâ divinitus instructus est Magistratus, per hanc enim Magistratus est id quod est, & ab aliis non solùm privatis personis, sed etiam reliquis Ecclesiæ ordinib. Ecclesiastico scilicet & œconomico distinguitur. Si esset absque illa potestate & autoritate, quâ Deus Magistratum armavit, Magistratus esset inane nomen ac nudum aliquod sceleton. 2. *variæ species Magistratus*, per quas illi ipsi, qui officio Magistratus fungũtur, invicem distinguuntur. Cum o. pleræque divisiones Magistratus petantur à potestatis, quâ instructi sunt, & in qua essentialis forma hujus ordinis consistit, diversitate & ab adjunctis variis, quæ accidentalem formam constituunt, ideò haud incommodè ad classem causæ formalis variæ Magistratus species referri possunt. 3. *varia Rerumpublicarum formæ.* Cùm enim in Politiis Rebusque publicis, vel *ad unum*, vel ad *plures*, eosque vel *optimates* vel *singulos ex plebe* potestas pertineat, inde nascuntur tres celebratissimæ politiarum formæ. *Monarchia, Aristocratia & Democratia*, quæ cùm ex diversimoda potestatis politicæ communicatione originem trahant, ideò ipsæ quoque ad hunc locum ἐν ἀμεθόδως referuntur.

SECTIO I.

De potestate politica, quâ divinitus instructus est Magistratus.

Dari politicam potestatem.

118. Magistratum *potestate aliquâ* instructum esse patet 1. ex *Scriptura* dictis, quę Magistratui potestatem disertis verbis tribuunt. Classicus ac pri-

marius

marius locus habetur Roman.13.v.1. *omnis anima subdita sit ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις potestatibus sublimioribus ac eminentioribus, non enim est potestas nisi à Deo.* ἐξουσία ab ἔξεστι, licet significat propriè licentiam, potestatem & autoritatem. unde apud Plutarchum & Herodian. ἐξουσία & δύναμις conjunguntur, ὑπερέχειν est eminere, supereminere, præstare, antecellere, dicuntur igitur Magistratus ἐξουσίαι ὑπερέχουσαι, propterea quod ἔχουσι ἐξουσίαν ὑπὲρ ἄλλων, quòd in alios obtineant potestatem, quod honore, autoritate, & potestate divinitus concessâ alios antecellant. Dan.2.v.37. dicit Propheta ad Nabuchodonosorem. *Deus cœli regnum & facultates & potentiam & gloriam tibi dedit.* Dan.7.v.12. *potestas bestiarum* & Monarchiarum per bestias præfiguratarum. Sap.6.v.4. *Audite Reges, & intelligite, quia data est vobis potestas à Domino & virtus ab altissimo.* 2. ex *honorificis encomiis*, quæ Magistratui tribuuntur. Vocantur ἐξουσιάζοντες Luc.22.v.25. ἄρχοντες Matth.20.v.25. Rom.13 v.3.&c. & abstracti nomine pro concreto posito ἐξουσίαι Matt.8.v.9. Luc.7.v.8. Rom.13.v.1. ἀρχαὶ Luc.12.v.11. cap.20.v.20. Tit.3.v.1. δυνάμεις 1.Cor. 15.v.24. Vocantur *Elohim, Patres, Pastores, Reges, Principes*, &c. ut superius ostendimus, quæ encomia non tribuerentur ipsis à Spiritu S., si non obtinerent aliquam potestatem divinitus ipsis datam & concessam. 3. *exemplis* Judicum, Regum & Ducum in populo Israelitico, qui potestate divinitus sibi concessa in officio Magistratus usi sunt nec minus propterea Deo placuerunt. 4. *rationib.* Absq; potestate politicâ non potest Magistratus partes officii sui peragere. Ergò Deus talem potestatem Magistratui concessit. Consequentia est in propatulo, qui enim vult finem, etiam media ad finem necessariò & essentialiter requisita. Antecedens patet ex enumeratione eorum quę pertinent ad officium Magistratus, quæ sunt, subditos in officio continere, leges honestas ad Reipubl. salutem spectantes promulgare, delinquentes coercere, bonos tueri, &c. at hæc omnia requirunt aliquam potestatem. Si in ordine œconomico datur potestas patria, utiq; etiam in ordine politico dabitur potestas politica. Si in ordine Ecclesiastico datur potestas Ecclesiastica, utique etiam in ordine politico dabitur potestas politica.

Qualis sit politica potestas.

119. Potestas illa Magistratus non est *absoluta, illimitata & indeterminata*, sed ad *leges & normam superioris alicujus potestatis restricta.* 1. Cùm enim potestatem suam à Deo Magistratus acceperit, ideò Deum superiorem recognoscere & illius voluntati ac legibus in usu potestatis hujus sese conformare tenetur. *Regum timendorum in proprios greges, Reges in ipsos imperium est Dei.* Quemadmodum vasallus Domino feudi certis legibus est obstrictus, sic Reges & Principes, cùm sint Dei vasalli, ipsi quoque eidem certis legibus obstricti tenentur. Sap.6.v.2. *audite Reges & intelligite, discite judices finium terræ* v.4. *quoniam à Domino vobis data est potestas*, i.e. cogitate à superiore vobis concessam esse imperij potestatem, cujus ministri estis ac perinde ad nutum & imperium illius officium gerere vos convenit. 2. Præterea quicunq; ad rationem reddendam alteri obstrictus est, illius potestas non est absoluta & indeterminata. Sed Magistratus ad rationem reddendam Deo sunt obstricti. Plal.82.v.1. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat* v.2. *Vsquequo judicatis iniquitatem & facies impiorũ sumitis.* Sap.6.v.4. *Data est vobis potestas à Domino, qui interrogabit opera vestra & cogitationes scrutabitur* v.5. *quoniam, cùm essetis ministri regni illius, non rectè judicastis, nec custodistis legem justitiæ, neq; secundùm voluntatem Dei ambulastis.* v.6. *horrendè & citò apparebit vobis, quoniam judicium durissimum in his, qui præsunt, fiet.* Luc.12,48. *Cui multum est datum, ab eo multum quæretur, & cui multũ commendaverunt, ab eo plus petent.* 3. Deniq; quib. certæ leges ac mandata præscribuntur, juxta quæ in officio suo agere tenentur, illorũ potestas non est absoluta & illimitata. Sed Magistratui certæ leges ac mandata divinitus sunt præscripta, juxta quæ in suo se gerere debet officio, ut in sequenti capite dicetur. Ergò Magistratus potestas non est absoluta & illimitata. Nequaquam igitur probari potest illud Antonij responsũ Cleopatræ datum, à qua cum instigaretur, ut Herodem Ascalonitam multa crudeliter & imperiosè agentem ad rationes confiliotum reddendas adigeret, respondit, *Regi factorum rationem exhibendam non esse, quippe cui unà cum regia dignitate quidvis agendi potestas concessa sit*, apud Joseph. lib.15. antiq. Jud. cap.4. uti occ illud Consiliariorum Persicorum, qui Cambysi Regi percunctanti, *num quæ lex esset, qua cum sorore matrimonium contrahere permitteret, responderunt, se quidem nullam legem, quâ fratri sororem in corr sociam assumere liceret, scire, sed esse aliam quandam legem, quâ liceret Regi Persarum quod liberet.* Ex hoc principio, quod potestas Magistratus potestas non sit absoluta, pendet decisio illius quæstionis, *an simpliciter & in omnibus imperio Magistratus subditi teneantur parere*, de qua inferiùs suo loco pluribus agemus, hîc repetimus dictum Christi Matth.22.v.21. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*, in quę verba sic commentatur Tertullian. lib. de idololatr. cap.15. *Reddenda sunt Cæsari, quæ sunt Cæsaris. Bene quod apposuit & quæ sunt Dei, Deo, h.e. imaginem Cæsaris Cæsari, quæ in nummo est, & imaginem Dei Deo, quæ in homine est, ut Cæsari quidem pecuniã reddas, Deo temetipsum.* Itemq; dictum Apostolor. Act.5,29. *Oportet Deo plus obœdire quàm hominib.*

120. Quando ergò politici *absolutam* potestatem *summo Magistratui* tribuunt, id non est accipiendum *simpliciter* nec *respectu superioris*, ipsius scil. Dei, à quo omnis omnino Magiltratus etiam summi potestas pendet, sed duntaxat respectu inferiorum Magistratuum. Sic Bodin. lib.1. de Rep. cap.8. triplicem statuit potestatem politicam. *Absolutam, determinatam & subordinatam.* Absolutam, quam vocat majestatem, tribuit soli Imperatori, determinatam Principibus, subordinatam omnibus Magistratibus. *Solus Imperator*, inquit, *majestatis & regiæ dignitatis appellatione, Principes Imperij titulo Celsitudinis & Serenitatis utuntur, ac se Imperij & Imperatoris vicarios appellant.* Alii potestatem politicam faciunt duplicem. *Absolutam & determinatam*, illam vocant majestatem, quæ est summa & legibus soluta in cives ac subditos potestas, hanc assignant Magistratui, qui summæ potestatis est vicarius, per quem illa suum imperium exequitur. Pari ratione, quod *Principem legibus solutum esse*, disputant, id accipiendum non de legibus divinis, quæ omnes homines, etiam summos Magistratus obligant, sed de legibus politicis, quæ à Principe feruntur in usum Reipubl. It. quod Princeps ad obœdientiam legibus præstandam cogi nequeat, interim tamen, si bonus sit,

ſponte ſeſe illis ſubjiciat, quâ de re infra plenius. Niſi hæ limitationes & explicationes addantur, locum habebit querela Warem. ab Ehrenb. de ſubſid. regn. & oner. ſubdit. 15. nu. 16. *Adulatores de plenitudine poteſtatis talia tradiderunt, quæ adeò ſunt deformia & impia, ut abhorreant ab omni ratione, humanitate & pietate, ut quandoq; dubitare cogar, an ab homine ſint prolata, an à Diabolo.*

Quæ pertineant ad politicam poteſtatem

121. Quid ad politicam poteſtatem propriè ſpectet, & in quibus *quaſi partibus* illa conſiſtat, ex officio Magiſtratus rectiſſimè colligitur. Quod enim ad officium Magiſtratus divinitus ipſi commendatum pertinet, ad illud exequendum poteſtatem divinitus accepiſſe rectè dicitur. Quia igitur generaliter loquendo Magiſtratus officium eſt ſubditos benè regere, ideò poteſtas Magiſtratus generali appellatione dici poteſt ἀρχικὴ *imperatoria*. Viciſſim quia in ſpecie officium Magiſtratus potiſſimum in tribus occupatur. 1. *in ordinando*, ut ferat leges honeſtas ac ſalutares ad ſubditorum & Reipubl. commodum pertinentes. 2. *in judicando*, ut juxta legum normam in judiciis ſententiam ferat, ac juſtitiam ſubditis adminiſtret. 3. *in vindicando*, ut obœdientes honeſtis legibus præmiis ornet, inobœdientes verò ac delinquentes pœnis coerceat, inde triplex ſtatui poteſt Magiſtratus poteſtas, νομοθετικὴ, δικαστικὴ & κολαστικὴ, *legislatoria, judicatoria & punitoria*. Ac quia punitoria poteſtas eſt ſummus gradus poteſtatis Magiſtratui conceſſæ, ſiquidem legislatoria promulgat honeſtas leges, judicatoria ſecundùm earum normam decernit, punitoria earum transgreſſores coercet, ideò D. Apoſtolus *gladij* nomine poteſtatem Magiſtratus breviter complectitur Rom. 13. v. 4. *non gerit gladium fruſtra*, ex quo loco Apoſtolico Magiſtratus poteſtas ſic deſcribi poteſt, quod ſit *poteſtas à Deo ordinata, gladio armata in laudem bonorum & terrorem malorum vindex in iram illis, qui malum agunt*, hoc eſt, qui leges perrumpunt & civilem ſocietatem delictis ſuis turbant. Quomodo hæc politica poteſtas ab Eccleſiaſtica differat, expoſitum eſt in tractatu de Miniſterio cap. 5. & in principio hujus tractatus §. 2.

Conſequēs poteſtatis Majeſtas.

122. Ex poteſtate Magiſtratui divinitus conceſſa oritur *majeſtas*, quę à magnitudine quaſi *major ſtatus* dicta exiſtimatur. Toloſan. lib. 8 de Rep. cap 3. §. 2. quid *ſit propriè imperii majeſtas, non facilè deſcribi aut exprimi poſſe* ſcribit, ipſe arbitratur *eſſe latens quiddam, quod præter Naturam propriam quippiam admirabile reddat*. Lipſius lib. 2. polit. cap. 16. eodem ferè modo deſcribit majeſtatem, quod *reverendam quandam amplitudinem ponat ob meritum virtutis rerum affinium*. Alii ſic definiunt majeſtatem, quod *ſit vis quadam, per quam Princeps ſibi conciliat in hominum animis ſingularem quandam admirationem ac venerationem, & cum utraq; conjunctum metum*. Eam verò oriri dicimus vel ex *cauſa occulta vel manifeſta*. Quoad cauſam occultam Deus ſecretam quandã majeſtatem addit perſonis Regum ac Principum, ut agnoſci poſſit, has perſonas ex genere humano ſelectas eſſe, & ad majorem gradum ac ſtatum evectas, ita quidem ut effrenati homines in conſpectum Principum ducti occulto quodam ſenſu eo horreſcant. Quoad cauſas apertas, eæ ſunt potiſſimum triplices, mores egregii & virtutes Principis heroicæ, forma regiminis prudens & temperata, deniq; ſucceſſus felix & admirandus. Atq; hęc quidem ſenſu eo dicuntur, ut majeſtas pro conſequente vel adjuncto poteſtatis politicæ videl. autoritate & reverentia in animis ſubditorũ per eam excitata accipiatur, ſed quando Politici & Juriſcõſulti *jura Majeſtatis* explicant, tunc majeſtatis nomen pro ipſa poteſtatis eſſentia potiùs accipiunt quàm pro ejus conſequente, quo ſenſu nihil aliud eſt quàm ipſum jus & poteſtas liberè exequendi & procurandi ea quæ ad ſalutem Reip. pertinent.

Requiſita Majeſtatis

123. Ad majeſtatem *quatuor* requiri ceoſet Bodin. l. 1. de Rep. c. 8. 1. ut is, penes quem eſt majeſtas, poſt Deum immortalem ſuperiorem non cognoſcat, habeatq; ſummum imperium & juriſdictionem ſine provocatione, quia provocatio ſemper cũ ordine Magiſtratuum aſcendit, donec ad ſummam terminetur poteſtatem, in qua ipſam quoq; figi & deſinere neceſſe eſt. 2. Ut poteſtas illa non ſit ad tempus conceſſa, ſed perpetuò & ad finem uſq; vitæ perduret. 3. ut poteſtas illa ſit propria vel hereditatis jure vel electionis ſuffragio conceſſa, non aliena ſeu precariò attributa. 4. ut poteſtas illa ſit legibus ſoluta. Sed notandum, nomen majeſtatis dupliciter accipi; *generaliter & latè* pro jure ac poteſtate diſponendi, ordinandi ac procurandi media ad ſalutem Reip. pertinentia, quo reſpectu cuivis perfectæ Reip. ac cuicunq; ſuperiorem non cognoſcenti majeſtas competit, deinde *ſpecialiter & ſtrictè* pro ſummi Magiſtratus poteſtate, quo reſpectu Bodinus eam d. l. deſcribit. Quidam majeſtatem faciunt duplicem *Reip. & perſonæ*. Reipublicæ & imperij majeſtatem ſtatuunt eam, quę cum Rep. naſcitur, & cum ead. interit, quam Reip. fundamentum vocant. Dicitur etiam *realis*, quia rei ipſi perpetuò inhæret, & eſt imperio coęva, nec per deceſſum Principis aut Regis expirat, ſed quamdiu corpus regni durat, permanet ac ſub ipſis interregnis & alterationibus gubernationum perſiſtit. *Perſonæ ſive perſonalis* majeſtas eſt, quæ in perſonam collata transferri ex una perſona in aliam poteſt, ac tota ex Reipubl. poteſtate dependet & cum perſona concidit. Sed cavendum ne hac diſtinctione abutantur ſeditioſi Regicidæ, qui exiſtimant Reges & Principes impunè violari poſſe absque majeſtatis, quæ regno proprio inhæret, violatione, quâ de re inferius ſuo loco.

Jura Majeſtatis.

124. *Jura majeſtatis* alij plura alij pauciora recenſent. Ariſtot. 4. polit. c. 14. tres facit partes gubernationis: quarum prima eſt βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, ſub quo comprehendit poteſtatem belli & pacis ineundæ vel diſſolvendę ſocietatis, legum ferendarum vel abrogandarum, mortis vel exilij publicationis bonorum & repoſcendarum rationum. Altera pars eſt βουλευόμενον περὶ τὰς ἀρχάς, i.e. quos oporteat creare Magiſtratus, & quomodo & quarum rerum poteſtatem iis tribuere. Tertia eſt τὸ δικάζον, quod in juriſdictione verſatur. Alij duo enumerant majeſtatis jura, quorum prius eſt Magiſtratum creare illiusq; munus definire, poſterius jus dicere, h. e. leges ferre. In Codice Juſtinianeo tria conſtituuntur majeſtatis capita, *jus ſacrorum, jus boni publici & jus belli indicendi*. Bodin. l. 1. de Rep. c. 10. revocat ea ad hæc capita. 1. legem univerſis ac ſingulis dare poſſe, ſummæ n. poteſtatis eſt imperare, imperatur a. magnâ ex parte legibus, eas igitur in manu ſummi Principis conſiſtere oportet, alioqnin nullam vim obtinebunt, niſi illius autoritate muniantur qui plenitudinem imperij poſſidet, atq; huc pertinet poteſtas ſolvendi à legibus, legitimatio, naturalium reſtitutio. 2. habere ſummum imperium & juriſdictionem ſine provoca-

tio-

tione. 3.Instituere Magistratus. Quia n.Magistratus impetiu & jurisdictione precariâ utuntur, ideò non possunt eam, aliunde accepisse, quàm à majestate cujus sunt propria. 4. exigere tributum & vectigalia. 5. habere jus tractandorum armorum, quod consistit non tantùm in cura armamentarij publici, sed in potestate disponendi & statuendi de indicendo gerendoq; bello. Hisce accensent alij. 1.vias publicas, flumina navigabilia, portus, ripatica, thesauros in publicis locis inventos, res pro derelictis habitas. Quę n.nullius propria sunt aut dominum perdiderunt, ad universalem dominum pertinent. 2.Venationem in præscriptione in Principes derivatam. 3.Confiscationem bonorum damnatorum. 4 Jus signandæ monetę. Arnis.in polit.cap.12. Quidam jura majestatis faciunt duplicia, *Majora & minora. Majora* ipsis sunt. 1.legem universis ac singulis dare. 2.Magistratus & dignitates constituere. 3.bellum indicere & pace finire. 4.omnium judiciorum ordinationes & provocationes babere. 5.vitæ & famæ restituere. *Minora* vocant pœnarum & mulctarum compendia, vectigalia, tributa & similia. Vide Arnis.libr.2.de jur. majest.cap.2. num.8.

An 1.Sam. 8. jura majestatis describantur

125. Sed de his latiùs tractant Jurisconsulti & politici, transeamus igitur ad ea, quæ propiùs ad nostrum forum spectant. Quæstio est, an 1.Sam.8 v.11. & seqq. describantur *jura majestatis* an verò *mores* Tyrannorum? h.e. an *de jure*, an verò *consuetudine* Regum ibi tractetur? Multis videtur, non de jure sed de vulgata Regum consuetudine Samuelem loqui, quid sc. Reges agant, non a. quid agere debeant. Bartol.de regim.civ.n.4. Bodin.1. de Rep.cap.10. Philipp.in epit. Phil.moral.p.197. Brent.hom.27.in 1.lib.Sam. Osiand.in notis ad h. l. Pezel.part.ult.object.p.999. Zepper.in explic. legum Mosaic.lib.4.cap.8. Tossan.in notis Biblicis h.l. Ross.de Reip. Christ. potest. supra Reges cap.2.p.103. D.Hunn.JC.in resol.disp. Treutler. dis.1.vol.1.p.73.&c. 1.quia in Hebr.est משפט quod non solùm significat jus & legem. sed etiam morem & consuetudinem Jud.18. v.7. *habitans securè* כמשפט *juxta judicium*. Targ. כהלכת *juxta consuetudinem Zidoniorũ*, quo modo etiam vertit Luth. nach der Weise der Zidonier/ Gen.40.v.13. *porriges calicem* כמשפט *juxta pristinum morem*. Luth. nach der vorigen Weise/ Exod.21.v.9. 1.Sam.27. v.11. 2.Reg.11.v.14. 2.Reg.17.v.26. Psal.119.v.132 Ezech.16.v.38. jus adulterarum. 2. quia Deut.17. v.16. alia lex Regia à Deo ipso proponitur huic משפט planè contraria. *Cùm fueris Rex constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus.* v.16. sed hoc loco v.11. *filios vestros tollet & ponet in currib. suis, facietq́, sibi equites & præcursores quadrigarum suarum*. Deut.17.v.17. *non habebit argenti & auri immensa pondera*, sed hoc loco v.14. *agros vestros & vineas & oliveta optima tollet* v.15. *segetes vestras & vinearum reditus addecimabit*. v.16. *servos etiam vestros & ancillas & juvenes optimos & asinos auferet*. v.17. *greges vestros addecimabit*. Deut.17.v.20. *Non elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos*, sed hoc loco v 17. *vos eritis ei servi*. Ezech.45 v.9.& cap.46.v.18. *non accipiet princeps de hereditate populi*. At Regi id hoc loco conceditur. 3. decimæ jure divino Levitis erant debitæ, sed hic eęd. vendicantur *Regi*. 4. Achabus hoc nomine punitur, quòd Nabotho vineam suam eripere voluerit. 1.*Reg*.21. arqui hoc refertur inter משפט *Regis* v.14. *vineas vestras tollet*. 5. Futuri *Regis* quem Israelitæ inconsulto & repudiato Deo sibi deposcebant, potentia ut pœna temeritatis populo denunciatur. *Eritis ipsius servi* (inquit Samuel) *& clamabitis in die illa a facie Regis vestri & non audiet vos Dominus in die illa*. At legitima potentia & justi reditus Magistratuum non sunt pœnæ subditorũ. 6. Scopus Samuelis erat populum ab incepto dehortari v.19. Atqui per id quod bonum & justum est, aliquem dehortari velle est absurdũ. Alij contra statuunt, jus regiæ majestatis hîc describi, sicut etiam Luth. vertit, das ist das Recht eines Königes. & in Postill. domest. sup. Evang. Dom.23. post Trinit. conc.1. dicit, *ea quæ Cæsaris esse dicuntur*, Matt. 22.v.21. *esse jus illud Regis, quod describitur* 1.Sam.8 jam vero ea, quæ Christus Cæsaris esse dicit, jure illi competere in confesso est. Strig. in hũc locum p.27. *Hic dicunt aliqui, describi Tyrannum non Regem, nec dici hæc ita sanquam approbante Domino servitutem, sed textus nominat jus Regis, & loquitur de oneribus stipendiorum causa impositis.* Warem. ab Ehrenb in verisim. Theol.jurid.& polit. per totum librum & alii complures. 1. quia משפט propriè significat jus, legem, statutum, à rad. שפט judicavit. 2. quia rescripta sunt interpretanda secundùm petita. Jam verò Israelitæ non Tyrannum, sed *Regem* sibi dari petierant. 3. cui peculiariter hunc morem *Regis* esse Samuel diceret, cùm is quoq; consueverit esse mos aliorum Magistratuũ, ut potestate sua abutantur? An non Abimelechum rhamno arborũ pessimæ comparat Jotham. Jud.9 v.14. an non de filijs Eli & Samuelis Judicum commemoratur, quod *avaritiæ dediti acceperint munera & perverterint judicium* 1.Sam.2.v.16. cap.8. v.3. At si *Regibus* non competit major potestas quàm judicibus, frustra dicitur jus *Regum*, quod fuerat etiam judicum. 4. quæcunq; hoc loco enumerantur, ita comparata sunt, ut *Rex* ea utpote ad jus majestatis pertinentia a subditis exigente *Reip*. salute ac necessitate postulare possit. *Filios vestros* (inquit Samuel) *tollet & ponet in curribus suis & faciet equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos & centuriones, & aratores agrorum suorum & messores segetum & fabros armorum & curruum suorum.* In hisce verbis proponitur constitutio præsidiorum & satellitiorum, quæ omninò ad majestatem & incolumitatem *Regis* requiruntur, quippe absque præsidio militari majestas & incolumitas *Regi* vel regno constare nequit. *Filias vestras* (inquit Samuel) *faciet sibi unguentarias, focarias & panificas.* At si ex subditis *Rex* tales elegerit, nec in Deum nec honestatem peccat, sed regię suę mensæ & magnificentiæ consulit. *Agros vestros* (inquit Samuel) *& vineas & oliveta optima tollet & dabit servis suis.* At si justa & necessaria causa, *Reip*. scil. utilitas vel necessitas illud exegerit, potest omninò *Rex* agros & vineas auferre ac militibus dare. *Segetes vestras* (inquit Samuel) *& vinearum reditus addecimabit, ut det servis suis, greges quoq́, vestros addecimabit.* Atqui exigere decimas, proventus ex agris & vineis sumere, in se ac per se non est *Regi* illicitum, cùm præceptum de decimis non sit simpliciter Ceremoniale, sed morale inditum judicio rationalis Naturæ, quæ dictitat, his qui communi utilitati invigilant, deberi stipendia: ac jure divino Magistratui deberi vectigalia, tributa, constat ex Matth.17. v.25. cap.22.v.19. Rom.13.v.7. *Servos vestros* (inquit Samuel) *& ancillas & juvenes optimos & asinos*

auferet & ponet in opere suo. At hoc est jus operarum die Frondienste / quo etiam inferiores personæ sæpius utuntur, *& eritis ipsi servi*, inquit Samuel, atqui etiam optimorum Regum servi dicuntur subditi. 5. David, Salomon, & alij Reges Israelitici Tyrannidis nunquam accusati ea sibi vendicarunt, quæ hoc loco enumerantur, adjunxerunt enim sibi satellites, constituerunt Tribunos, Centuriones, regiâ mensâ usi sunt, tempore pacis, arma, currus militares, equos & equites disposuerunt ac tractarunt. 2. Sam. 8. 1. Reg. 4. & 10. 1. Paral. 1. 6. Samuel non Regem, sed populum alloquitur, quin & hanc *legem regni scripsit in libro & reposuit coram Domino*, puta in latus arcæ fœderalis, ut æternæ memoriæ traderetur, & esset apud posteros testimonium eorũ, quæ prædixerat. Joseph. lib. 6. antiq. Judaic. cap. 5. Greg. lib. 4. expos. in lib. 1. Reg. cap. ult. At quare injusta servitia à populo exigeret, & de iniquis oneribus legem scriberet in tabulas publicas referendâ? Distinguendum igitur *inter temerariam Regis cupiditatem & Reipubl. utilitatem ac necessitatem*. Si Rex privatâ libidine & habendi cupiditate impulsus talia sibi vendicet, injustè ac Tyrannicè agit, sed si Reipubl. salute & utilitate id exigente talia postulet, regiâ sua potestate meritò utitur. Distinguendum etiam *inter rem & rei modum*. Si Rex in hisce exigendis modum justum ac legitimũ servet & absq; violentia operas, decimas & tributa pro regni sui statu, ac necessitate exigat, non potest dici Tyrannus: si verò modum necessarium & legitimum fuerit egressus & ex subditorum incommodo suum duntaxat quærat commodum, potestate sua abutitur. Quò pertinet illud Lyræ in comm. h. l. *Sciendum quòd aliqua sunt de jure Regis in necessitate positis propter bonum commune regni, & sic omnia, quæ hic exprimuntur, sunt de jure Regis, quia in tali casu omnia sunt Regis vel Principis & exponenda vel expendenda pro bono communi, sicut & in corpore naturali videmus, quod manus vel etiam alia pars corporis naturali instinctu exponitur pro conservatione vitæ ipsius corporis. Si autem alio modo accipiatur jus Regis extra necessitatem, sic plura exprimuntur, quæ non pertinent ad jus ipsius Regis, utpote omnia illa quæ reddunt populum subditum servilem, & quæ non respiciunt bonum commune, sed magis hominis in regno positi voluntatem, & talia prædixit eis ad retrahendum ne peterent Regem, quia eis non expediebat, & quia regimen propter magnitudinem potestatis facilè degenerat in Tyrannidem.* Greg. l. 4. in expos. 1. *Reg.* cap. 2. potestatem illam Regibus concessam vocat *jus Regum Tyrannorum. Electus Rex David* (inquit) *cùm ad ædificandum altare Domino Ornam Iebusæi aram peteret, regio illo Tyrannorum jure uti noluit. Regium* vocat, quia regibus omnibus convenit, *Tyrannicarum* appellat; quia in illud facilè degenerat, nisi eo debito loco & tempore ac debita moderatione Reges utantur. Arnis. lib. 2. de juribus majestat. cap. 1. num. 4.

Sectio II.

De variis speciebus Magistratus.

1. Species Magistratus. 126. Esse plures Magistratus *Species* colligitur ex loco Apostolico *Rom.* 13. *v.* 1. ubi in plurali vocat ἐξουσίας ὑπερεχούσας, ut ostendat non unam sed plures esse Magistratus species, quibus omnibus & singulis obœdientia à subditis debeatur. Ceterum divisiones specierum Magistratus desumuntur vel *ab essentiali* videl. ab ipsa potestatis diversitate vel à quibusdam accidentalibus. *Ratione* potestatis est quidam Magistratus *summus*, quidam *inferior*. *Summus* est, qui merum seu plenum habet imperium, nec in terris aliquem recognoscit superiorem, sed à solo Deo dependet. *Inferior* est, qui habet potestatem & jurisdictionem à superiore sibi delegatam, ideoque ab eo dependentem. Fundamentum hujus divisionis consistit in jurisdictionis & potestatis gradibus ac diversitate, ad quam respicit etiam Petrus 1. Epist. 2. v. 13. 1. ab essentiali. *Subditi estote omni humanæ creaturæ sive Regi tanquam præcellenti* v. 14. *sive ducibus tanquam ab eo missis*, &c. Centurio Capernaiticus Matth. 8. v. 9. ad classem inferiorum Magistratuum semetiplum referens, inquit. *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites, & dico huic, Vade, & vadit; & alteri, Veni, & venit: & servo meo, fac hoc & facit.* Eandem divisionem probat Historia sacra & profana utriusque speciei exempla subministrans longè plurimá. Genes. 12. v. 15. fit mentio *Pharaonis Regis & Principum ejus*. qui videntur fuisse Principes regni, inferiore quadam potestate & dignitate. quàm fuit regia, instructi. Gen. 21. v. 22. *Abimelech Rex Geraræ & Phichol Princeps exercitus ejus* cum Abrahamo fœdus ineunt, ubi nomen Abimelechi est nomen commune Regum Palastinæ, ut Pharao & postea Ptolemæus commune fuit nomen *Regum Ægypti* & Cæsar *Romanorum* Imperatorum, Hieron. lib. 9. in Ezech. Abimelech enim significat *patrem Regem* q. d. pater patriæ. ac Gen. 26. v. 26. fit mentio alterius cujusdam Abimelechi, qui centum annis fuit posterior eo, qui cum Abrahamo fœdus contraxit. Gregor. Tholos. lib. 6. de *Rep.* cap. 14. existimat omnes alienigenarum gentium *Reges* in Scripturis vocari Abimelech. Idem dicendum de *Phichol*, quod itidem videtur fuisse nomen Ducum militiæ publicæ, qui hodie vocantur Generales exercitus, est; n. Phichol *omnis facies vel omne os*, q. omnium militum facies, animi, ora & oculi in hunc militiæ ducem essent cõversi, quodq; sicut facies totum corpus, ita ipse totum exercitum præire ac ducere deberet. Abimelecho Gen. 26. v. 26. adjungitur Ochozat, qui *ipsius amicus* dicitur. LXX. vocant *paranymphum*, illi enim intimi alicujus sunt amici, qui in nuptiis ejus sunt pronubi Johan. 3. v. 29. hic paranymphus *Regis*q; amicus intimus apud Persas erat *secundus à Rege*, vocabaturq; *Surenas*, cujus erat coronare *Regem*. Is præerat cohorti regiæ, quę ex selectissimis fidelissimis, *Regi*q; amicissimis, nobilibus scil. & dynastis qui cum *Rege* nutriti & educati fuerant, constabat, unde erat *quasi Dux & primus inter aula Nobiles & Regis amicos.* Cornel. à Lapid. in comm. cap. 26. Gen. Gen. 41. v. 40. Psal. 105. v. 21. Josephus constituitur à Pharaone Ægypti *Rege* præfectus domus & totius regni. *Tu eris* (inquit) *super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obœdiet, uno tantum regni solio te præcedam.* v. 41. *Ecce constitui te super universam terram Ægypti.* v. 45. unde vocavit eum *secretissimum Consiliarium* Exod. 18. v. 21. Jetro Mosi genere suo suadet, ut *constituat millenarios, Centuriones, Quinquagenarios & Decuriones, qui populum judicent* v. 22. quicquid majus fuerit, ad Mosen referant, & ipsi tantummodò minora judicent.

dicent. In Hebr. est שָׂרִים *Principes*. Fuerunt autem in populo Israelitico tria potissimum genera Principum, videl. *Principes tribuum*, *Principes familiarum*, & *Principes urbium*. *Principes tribuum* שָׂרֵי הַשְּׁבָטִים singulas tribus duxerunt. Ut ergò duodecim tribus ita duodecim earum fuêre Principes, qui singulis tribubus jus reddiderunt *Principes familiarum* שָׂרֵי מִשְׁפָּחוֹת præerant familijs, singulæ enim tribus divisæ erant in certas familias, harum Principes familias convocabant & in bello earum duces erant *Principes urbium* שָׂרֵי עָרִים urbib' præerant. Familię enim erant distributę in urbes, quarũ Principes erãt complures, videl. שָׂרֵי אֲלָפִים *Chiliarchæ* Principes millenariorum שָׂרֵי מֵאוֹת *Hecatontarchæ* Principes centenariorum שָׂרֵי חֲמִשִּׁים *Principes quinorum* vel quinquagenarii שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת *Principes denorũ* vel decuriones. Conjunge 2. Paral. 1. v. 2. Num. 11. v. 16. eligit Moses, Dei mandato *septuaginta seniores*, qui unà cum ipso onus gubernationis sustineant. Ad imitationem horum 70. Seniorum institutum fuit. Hoc *Sanhedrim* seu Synedrion, quod erat summum Consistorium in populo Judaico constans viris septuaginta sapientiâ, virtute, doctrinâ, autoritate & Spiritus sancti donis præstantibus, qui ex Sacerdoribus, Levitis & reliquis tribubus eligebantur, penes quos erat summa potestas dijudicandi controversias, exercendi judicia publica, quin & Reges eligendi ac deponendi, unde à Thalmudistis vocatur *domus judicis magna*, *Collegium sceptri & publicæ potestatis*. Præerat illis unus Hannasi dictus sive Nasi, i.e. Prælatus & Muphla, i.e. excellens qui vocatur *Index* Deut. 17. v. 12. cui summus Sacerdos fuit adjunctus, ut sic Collegium illud in universum 72. Senioribus constiterit. Paulus Fagius in Deut. 16. commemorat, tria fuisse apud Israelitas judicia. *Minimum*, *parvum & magnum*. *Minimum* constabar tribus judicibus & vocabatur *judicium triũ* seu *domus judicis triumviralis*, in illo pronunciabatur de causis, quæ erant manifesti juris, tale judicium erat in qualibet civitate quæ 120. incolas nõ habebat. *Parvum* habebat judices 23. quæ dicebatur *domus judicis parva & Synedrion minus*, in illo judicabatur de causis, quæ aliquid habebant controversiæ, ac tale Synedrion parvum erat in qualibet civitate Israel, quæ habebat 120. incolas. *Magnum* constabat septuaginta judicibus, qui judicabant de summis causis ac tale judicium erat unum duntaxat; & quidem Hierosolymis. Deut. 16. v. 18. jubentur constitui שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים Judices & Præfecti in omnibus portis vel civitatibus, de quorum distinctione hæc tradunt Rabini. *Schopthim* (inquiunt) *sunt judices qui determinant causam sive judicium*. *Schotrim sunt, qui dominantur populo & exequuntur mandata eorum cum virga & flagello*. Videtur igitur Schotrim potius fuisse Officiales & Apparitores quàm Magistratus, quin Magistratibus propriè competit tum jurisdictio & causæ cognitio tum potestas mandandi executioni sententiam, sed Officiales sunt ministri Magistratuum, quibus sola rerum judicatarum executio demandatur, quales Romæ erant olim Viatores. Refert enim Schindl. in Lex. in voce שֹׁטֵר quod tales שֹׁטְרִים sive *Apparitores* sententias judicum executioni dederint habentes baculum & lorum & circumeuntes in urbe ac plateis ejus ad corrigendum pravum, ad faciendũ justas mensuras & pondera, idq; omne juxta mandata judicum sicut apud Turcas *custodes civitatis*, aut Officiales gestant baculos, quibus litigantes aut alteri injuriam facientes puniunt. Jos. 23. v. 2. *vocavit Iosue omnem Israelem, majores natu & Principes & Iudices & Præfectos*, èx quo loco colligitur fuisse quatuor gradus officiorum civilium in qualibet civitate. 1. זְקֵנִים *Senes vel Senatus* 2. רָאשֵׁי אָבוֹת *capita Patrum*, singularum tribuum primates, primi & eminentiores in urbe. 3. שׁוֹפְטִים *Iudices*, qui jus noverant ac dicebant. 4. שֹׁטְרִים *apparitores*, qui res judicatas exequebantur, ac baculo & loro cogebant populum ad observantiam præceptorum. Jud. 2. v. 16. mentio fit judicum, qui *extraordinariè* à Deo excitabantur ut populum, quando premebatur ab hostibus, liberarent & in pristinam libertatem vindicarent, tales judices tempore belli autoritate valebant, sed post dimissos milites quandoq; privatim vivebant, quandoq; v. Magistratum gerebant, sed non fuit hic principatus hereditarius, unde nec semper in ead. familia nec tribu mansit. 2. Reg. 4. v. 13. mentio fit שַׂר הַצָּבָא Principis militaris. *An est loquendum de te ad Regem vel ad Principem militia?* Talis Princeps militiæ post Regem summam in castris habuit potestatem atque erat *Generalis Dux* seu Imperator belli, cui parebant Chiliarchæ, Hecatontarchæ, &c.

127. In N. T. mentio fit *Cæsaris* Matth. 22. v. 21. Luc. 2. v. 1. *Regis* 1. Pet. 2. v. 13 Matth. 2. v. 1. *Ducum* v. 14. *Reguli* Joh. 4. v. 46. quem Chrysostom. putat dictum βασιλικὸν ex eo, quod fuerit generis regii, hom. 34. in Joh. sed rectiùs ab officio sic appellatus censetur, quod fuerit regio quodam munere perfunctus. Syrus appellat eum עֲבַד מַלְכָּא *ministrum Regium*. Hieron. in cap. 45. Esa. vocat *Palatinum*. Luc. 8, 2. Chuza vocatur ἐπίτροπος *procurator Herodis*. Est n. ἐπίτροπος cui cura alicujus rei committitur vel commissa est, *curator*, *procurator*, *Vicarius*. ὁ τῆς Λιβύων ἐπίτροπος apud Herodian. lib. 7. est Libyæ administrandæ præfectus seu Africæ procurator ut Polit. vertit Luc. 2. v. 2. cap. 3. v. 1. Cyren. & Pilatus *Romani Præsides* in Judæam ab Imperatorib. missi vocantur ἡγεμόνες. Post relegatũ n. Archelaum ipsius ditio, Idumæa scil. Judæa propriè sic dicta & Samaria in formam provinciæ redactæ non per proprium aut ordinariũ Principem, sed per Præsidem, qui à Romanis eò mittebatur & pro occasione mutabatur, illo tempore gubernabatur. Ibid. etiam mentio fit *tetrarcharum*. Strabo l. 13. scribit, regionem Galatarum in quatuor præfecturas fuisse divisam, quę fuerint dictę *tetrarchiæ* & earum Præfecti *tetrarchæ*, inde factum ut generali quadam appellatione præfecti provinciarum dicerentur Tetrarchæ ratione appellationis ex quadripartita illa divisione deductâ, quamvis etiã propriè Tetrarchæ nomen hîc accipi posset, quia Herodes M. in Test. totum suum regnum ita divisit, ut dimidia ejus pars Idumæa sc., Judæa & Samaria Archelao, reliquæ medietatis una pars, ut Galilæa & Peræa Herodi Antipæ, altera v. pars Trachonitis sc. & Ituræa Philippo cæderet, quia igitur Archelai ditio duabus reliquis portionib. Herodi & Philippo assignatis æquipollebat, inde Evangelista tetrarchar. appellatione innuere voluit, ex quatuor portionibus seu tetrarchijs singulas cessisse Herodi & Philippo, Archelao v. duas, qui ideò ἐθνάρχης dictus fuit D. Chem. in Harm. c. 16. p. 293. ubi eruditè hos gradus potestatis & imperij in Judæa recenset. 1. *Imperator Roman.* 2. *Rex.* 3. ἐθνάρχης, quo nomine Augustus & Archelaum, quem nolebat Regem vocare, & tamen tetrarcha majorem esse 1. *In N. T.*

volebat, appellavit. 4. ἡγεμὼν præses, qui vicario Imperatoris nomine provinciam administrabat. 5. *Tetrarcha.* 6. *Toparcha*, quia tota Judæa divisa fuit in 11. Toparchias. Jos. l. 3. de Bell. Jud. c. 2.

3. in aliis Scriptorib.

128. Affinis est huic divisioni Magistratus ex gradib. & diversitate potestatis petitæ ea, quâ quidam dicuntur νομοθέται *legumlatores*, quidam verò νομοφύλακες *legum custodes* & executores. it. quod quidam statuuntur *Senatores*, qui de publicis regni negotijs deliberant, quidam *Iudices*, qui privatorum lites dijudicant ac diriniunt, ijq; vel *civilium negotiorum* vel *capitalium criminum* judices sunt constituti. Io regno Persico septem *Satrapa* sive Principes, apud Spartanos *Ephori*, apud Athenienses *Demarchi*, apud Romanos *Tribuni plebis* erant constituti, qui summo Magistratui erant additi, ut exuberantem ejus potentiam intra limites continerent, ad quorum imitationem Septemviri in Imperio Rom. Cæsari sunt additi, absq; quorum consilio & suffragio in gravioribus negotijs totius imperij salutem concernentib. Imperator nihil agit.

4. ab accidentalib.

129. Ex illis, quæ Magistratui sunt *accidentalia*, variæ ejusd. divisiones petuntur. 1. Ratione *qualitatis* quidam sunt *fideles*, Christianę religioni addicti, quidam v. *infideles*, quales erant Imperatores Romani primis duobus post Christum natum seculis; quidam sunt *orthodoxi* & veræ religioni addicti, quidam verò *hæreticis* opinionib. imbuti ac fascinati, & inter hos quidam sunt *vera religionis persecutores*, quidam verò eidem in suis regnis & ditionibus *sedem* aliquam concedunt, qui & ipsi maximis laudum præconijs digni sunt censendi, quidam sunt *boni*, qui potestate suâ ad subditorum utilitatem utuntur, quidã *mali*, qui eâdem ad perniciem & oppressionem subditorum abutuntur, per *crudelitatem* scil. vel per *avaritiam*, &c. 2. Ratione *adjuncti temporis* quidam sunt *togati*, qui præsunt tempore pacis, quidam *militares*, qui tempore belli præsunt: quorundam Magistratus est *perpetuus*, quorundam verò *ambulatorius*.

5. An Magistratus debeat esse perpetuus, vel ambulatorius.

130. Quæritur hoc loco. *Præstetne ambulatoriam vel perpetuam esse Magistratus dignitatem?* Qui prius suadent, hisce utuntur argumentis 1. *natura* omnes fecit pares, per vices igitur parendum, per vices imperandum. Insolens n. & infrequens foret inter eos, qui sunt æquales, nonnullos reliquis tantum antecellere, quantum Deos & heroas hominib. præstare credimus. Arist. libr. 2. polit 2. lib. 7. polit 14. 2. Vicissitudo Magistratus gerendi ac deponendi reprimit ingenia *fastuosa*, nec inebriari nimiâ licentiâ sinit, quam vehementer auget fixa & perpetua apud unum Magistratus dignitas. 3. Eadem vicissitudo alit civium *concordiam*. Si quando uni honor & dignitas nimis diu continuantur, is proceribus redditur invisus, ac insidiis vel criminationibus impetitur, sicut Camillus à Capitolino apud Liv. lib. 6. decad. 1. Seditionis in Rep. causa est præmiorum inæqualitas, jam verò est è salute Reipublicæ, omnes seditionum ac discordiarum civilium fibras evellere. Bodin. 4. de Rep. cap. 4. p. 431. 4. Idipsũ requirit *justitia*. Quis n. supplicia perpetuis Magistratibus delinquentibus irrogabit? at in annuis & ambulatorijs rationem reddet privatus, qui Consul noluit. 5. *Res familiaris* deteriùs administratur ab illis, qui perpetuum gerunt Magistratum, ut Epaminondæ, Lysandri, Aristidis & Fabricij exemplis probat Junius p. 1. q. polit. q. ult. Qui posterius suadent, hæc proferunt. 1. Vicissitudo illa Magistratus *splendorem* non mediocriter obfuscat. 2. ead. civib. plurimùm *molesta* est, cùm novos culices & hirudines subinde ipsis immittat. Tiberius dicebat, *non facilè nec celeriter præfecturas esse mutandas, esse n. præfectos pecuniæ lucriq; ut plurimum cupidos & muscarum similes, quæ quo diutiùs corporibus insideant minus graves & molestæ fiunt, quippe quæ jam sunt repletæ.* Niceph. l. 1. c. 17. 3. in ambulatorijs & annuis Magistratib. priùs aliquis officio abire cogitur, quàm ejus, quod didicit, *specimen* exhibere possit. 4. Ut crebra *victus mutatio* in corporib. hominũ à Medicis; sic Magistratuum mutatio in Rebusp. improbatur. 5. Nullus est Magistratus novus, qui non aliquid *novi* apportet, & cui non displiceat aliquid ex moribus antecessoris. 6. Apud *Persas* delecti judices perpetuò id munus obtinent, nisi delicti alicujus convicti fuerint. Herod. l. 3. p. 83. Distinguendum 1. inter *Magistratum summum & inferiores*. 2. inter statum Reip. *Monarchicum & Polyarchicum*. 3. inter *cives inæquales*, quorũ quidam ad regimen minùs idonei & *æquales* pari prudentiâ & regnandi scientiâ instructos. Respectu Magistratus summi, in Monarchico Reip. statu & inter cives inæquales præstat Magistratum esse perpetuum. Respectu inferiorum Magistratuum & in statu Reip. Aristocratico ac Democratico, ac quando cives sunt æquales, ambulatorium præstat esse Magistratum.

Sectio III.

De variis Rerumpubl. formis ac generibus.

131. Aristot. l. 3. pol. c. 7. secutus Herod. in Thal. Isocratem orat. 3. ad Nicocl. Platon. 8. de Rep. & alios veteres tres enumerat Rerump. legitimarũ species. *Norma Rerumpublicarum.* *Cũ gubernatio civitatis (inquit) & regimẽ idem significent, regimen a. sit potestas civitatis, necesse est, potestatem hujusmodi aut penes unũ esse, aut penes paucos, aut penes multos. Quando igitur unus vel pauci vel multi cõmunem utilitatem in gubernatione sequuntur, has esse rectas Rerump.* species τὰς ὀρθὰς πολιτείας εἶναι, *necesse est: quando a. ad propriã utilitatem vel unius vel paucorum vel multitudinis gubernatur, transgressiones sunt & labes,* παρεκβάσεις. *Vocare a. consuevimus, cùm unus ad utilitatẽ communem respiciens gubernat, regiam potestatem* βασιλείαν; *cùm v. pauci gubernant, plures tamen uno, optimatum gubernationem* ἀριστοκρατίαν, *vel ex eo, quia optimi præsunt, vel ex eo, quia ad optimum publicum administrant. Cùm a. multitudo gubernat ad communem utilitatem, vocatur communi nomine Rerump. omniũ Respublica,* πολιτεία. *Prolabuntur v. ac transgrediuntur hujusmodi species ex regia gubernatione in Tyrannidem, ex optimatib. in paucorũ potentiam, ex Republica a. in popularem statũ,* ἡ τυραννὶς παρέκβασις ἐστὶ βασιλείας. ὀλιγαρχία δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατία δὲ πολιτείας. *Tyrannidẽ n. esse dicimus dominatũ unius ad propriũ commodũ intendentis, paucorũ a. potentiam, cùm ad opulentiorũ commodum gubernatur, popularem a. statum, cùm ad commodũ egenorum.* Hęc Philosoph., quib. plerique omnes politici suffragantur. Corn. Tacit. l. 4. annal. *Cunctas nationes & urbes aut populus aut primores aut singuli regunt.* August. l. 2. de C. Dei c. 21. ex Cic. 3. de Rep. *Respub. res est populi, cũ bene ac juste geritur ab uno Rege, sive à paucis optimatib. sive ab universo populo. Monarchicus* Israeliticæ Reip. status

fuisse

fuisse videtur sub Regibus, *Aristocraticus* sub senioribus & tribuum Principibus, cùm nondum Rex esset constitutus; *Democraticus*, quando ex suffragio totius populi de sum̃a rerũ statuebatur. Jud. 20. & 21. Qui dichotomiis delectantur, politias dividere possunt in *rectas* & *vitiosas*. *Recta* sunt, quæ publicum, *vitiosa*, quæ privatum bonum respiciunt. In rectis regimen & jurisdictio est aut *penes unum*, aut *penes plures*, eosq; vel *optimates* vel *omnes*, unde status Reipublicæ vel est *Monarchicus* vel *Polyarchicus*, isque vel *Aristocraticus* vel *Democraticus*. Quibus opponuntur totidem species vitiosarum Rerumpublicarum sive παρεκβάσεων. Quemadmodum enim ferro, rubigo; ligno verminuli ac teredones adnascentes perniciem afferunt, & quanquam externa cuncta nocumenta effugiant, ab istis tamen quæ adnata sunt, absumuntur, hoc pacto & Reip. cuilibet pro Natura ipsius quædam adnascitur & adhæret peculiaris malitia, in quam facilè degenerat, utpote regno Tyrannis, Aristocratiæ Oligarchia, Democratiæ Ochlocratia. Polyb. l. 6. ubi notandum, *Democratia* vocem esse ἐκ τῶν ἐν μέσῳ κειμένων. Ab Aristotele enim sumitur in malã partem pro παρεκβάσει πολιτείας, ab aliis verò scriptoribus politicis in bonam pro tertia Reipubl. rectæ specie, quod ipsum etiam de *Tyrannidis* appellatione dicendum.

Q. 1. An detur Reip. forma mixta.

132. An præter hasce tres Rerumpubl. formas, quas vocant *simplices*, detur adhuc quædam *mixta*, acriter controvertitur inter politicos quibusdam affirmantibus, ut Moro, Contareno, Machiavello, Fricio, qui ex Herodoto, Aristotele, Polybio & Cicerone suæ sententiæ robur quærere nituntur. Petr. Gregor. in synt. art. mirab. libr. 21. c. 4. mixtæ Reipubl. exemplum proponit in Venetorum Republ. quam ex Democratia & Aristocratia mixtam censet: quibusdam verò negantibus, quorum partes propugnat Bodin. 2. de Repub. c. 1. n. 176. Quamvis verò hæ species inter se misceantur intendendo ac remittendo, semper tamen *præeminet ac præponderat una*, à qua illius denominatio petitur. P. Gregor. lib. 5. de Republ. cap. 1. num. 3. Lips. lib. 2. polit. cap. 2. Arnisæus in polit. cap. 8. p. 162. talem mixtionis modum dari posse disputat, quo *jura majestatis* separantur & diversa diversis statibus attribuuntur, utpote, si *populus* habeat curam ærarii publici, *Senatus* iis rebus præficiatur, quæ maximè indigent prudentia, ut sunt judicia publica, *Princeps* verò habeat summam & perfectissimam potestatem.

2. Quæ Reipubl. forma sit reliquis præferenda.

133. Nec minore conatu quæritur inter Politicos, *quænam forma Respubl. reliquis sit præferenda*. Monarchiæ primas tribuunt plerique omnes. *Ex omnibus Respubl. formis etiam bonis, optima est Monarchia*, inquit Darius apud Herodotum lib. 3. *Ut Monarchia bonis legibus instituta, est omnium Respubl. formarum præstantissima, sic bonus Rex est velut Deus quidam inter mortales*, inquit Plato in Dial. polit. οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς canit Homer. Iliad. β. quem versiculum sæpè commendat Aristoteles. Est enim Monarchia 1. *Naturæ ipsi convenientissima*, quippe quæ non solùm universa unum habet conditorem & gubernatorem Deum & Solem unum, à quo sublunaria omnia illuminantur: *Divinitas æternâ suâ ineffabili providentiâ regnat sola in universo mundo unus conditor mundi, qui regit omnia salubriter*, ait Philo in decal. p. 487. *Omnium in terra bonorum autor est Sol, si verò gemini forent soles, periculum esset, ne omnia conflagrarent*, ut quidam Lydorum ad Crœsum dixit, qui fratrem ad Imperii consortium assumserat, apud Stob. serm. 45. *nec mundus duobus solibus regi potest, nec duo summa regna habere*, inquit Alexand. Magn. apud Curt. l. 5. & Justin. l. 11. sed particularis etiam Natura unius directione gaudet. Ut in homine est *anima una*, quæ omnia dirigit, sic unum Reipubl. corpus unius animo regendum: Asinius apud Tacit. l. 1. annal. quod repetit Pontan. l. 4. de obœd. cap. 2. Ut in domestica societate est *unus paterfamilias*, sic in civili sit unus Monarcha. Inter *apes ac grues* unus est, qui ceteros omnes regit, eisque præit. Arist. 1. de hist. anim. c. 1. Plin. l. 11. Nat. Hist. c. 17. breviter, *in omni rerum conditarum genere unum quiddam eminere cernimus, quod ceteris ejusdem generis dignius*. Savanar. epitom. ethic. concl. 19. *2. antiquissima*. August. l. 4. de C. D. c. 6. *Monarchicus status est omnium antiquissimus. Primum in terris fuit imperii nomen*, inquit Salust. in Catilin. Adamus velut unus aliquis Monarcha omnib: non solùm irrationalib. animantib', sed etiam hominib. fuit præpositus. *3. eadem constantissima ac tutissima. Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortis erit*. Lucan. l. 1. Rariùs unus, sæpiùs secum multi dissident. Exemplis hoc demonstrat Jun. p. 1. quæst. polit. q. 4. *Unius principatus bellis dissidiisq; solet esse liber*, inquit Justin. in exhort. ad gentes. *Virtus unita semper est fortior. Unum & bonum convertuntur*, inquit Philosoph', illud ergo optimum, quod maximè unum. *4. eadem subditis accommodatissima*. Faciliùs n. unius, quàm multorum imperio obtemperari potest. *Quantò facilius est*, inquit Isocrates in Nicocle, *animum unius viri instituto accommodare, quàm multis variisq; opinionibus placere conari*. *5. eadem æquissima. Monarchia plurimum tribuunt optimo, deinde secundo quod post primum est, deinde tertio & quarto ac reliquis eadem ratione pro meritis cujusq;* Isocr. in Nicocl. *Faciliùs unus quispiam vir bonus reperitur, & si illum inventu difficilem quis putet, necesse est fateatur, & plures inventu difficiliùs*. Dion. l. 44. Hist. *6. eadem felicissima*. εὖ δ' ἡμῶν πόλις ἄστυ ὑπὸ ἑνὸς κήρυκος ἀκούει, qui versicul' Soloni ab oraculo redditus apud Plutarch. in conv. sap. Plures gubernatores navis licet artem noverint, tamẽ sibi invicem sunt impedimento. 7. eadem *communi ferè omniũ gentium consensu* reliquis Rerump. formis *anteposita*, ut latè ostendit Petr. Greg. Tholoz: l. 5. de Repub. c. 3. ad eam in omni periculoso Reip. statu Sapientes quiq; tanquam ad sacram anchoram confugerunt. In difficilimis quibusq; temporibus Dictator Romę creabatur, qui summum imperii jus habebat & potestatem planè regiam. Plura argumenta pro Monarchiæ dignitate cumulata extant apud Plut. l. de unius & mult. domin. Stobæum serm. Quod opt. sit Monarch. Xenoph. in Cyropæd. Beroald. de opt. Reip. statu Petr. Gregor. l. 5. de Repub. c. 3. Bodin. l. 6. de Repub. c. 4. Lips. li. 2. polit. 2. Thom. Morum lib. 1. de Repub. c. 2. Simanc. l. 3. de Rep. c. 2. Patrit. l. 1. de regno tit. 3 Jun. l. 1. polit. quæst. q. 4. Hippolytum à Collibus in Princ. c. 1. p. 13. 14. Althusium c. 32. polit.

134. Pontificii ex hoc principio politico de Monarchiæ præstantia colligunt, *etiam in Ecclesia debere esse unum aliquem Monarcham & visibile aliquod caput*, Pontificem sc. Romanum, qui summam in reliquos Episcopos & totam Ecclesiam obtineat potestatem, ut apparet ex Bellar. lib. 1. de

Pontif. Rom. c. 1. & seqq. Coster. in Enchir. controv. c. 3. p. 119. Gretsero in defens. Bellar. tom. 2. Sandero in l. de Monarch. Eccl. &c. Atqui t. non ex principiis politicis, sed ex Scripturis sacris de optimo *Ecclesia* regimine differendum. Ex Scripturis igitur primò omnium demonstrandum fuerit, Christum ordinasse, ut Eccles. N. T. à quodam visibili capite & Monarcha gubernaretur, nec *de hac summa rei Christiana* (ut Bellar. in præfat. lib. de Pontif. primatum Pontificis vocat) ex conjecturis politicis statuendum, aliàs committitur *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*. 2. Si vel maximè concedam^9, regimen Ecclesiæ debere esse Monarchicum, nondum tamē evictum erit, Pontif. Romano illud competere, sed *Christus* uti solus est Ecclesię suæ Sponsus, *ἀρχιποίμην*, caput & fundamentum, ita quoq; solus est Ecclesiæ Monarcha. 3. nondum apud omnes politicos est in confesso, Monarchiam simpliciter præstare reliquis formis. Quidam existimant de formis *Rerump.* earumque præstantia non esse in *comparativo* sed *positivo* loquendum, cùm uterque regiminis modus tùm Aristocraticus quàm Monarchicus sit bonus & eligibilis, uterque Dei ordinatio & paria afferat commoda. Bonosius de polit. civ. Dei c. 14. sat 2. Quidam Aristocratiam præferunt quam ita dictam putant, quod non solùm sit *ἀρίστων*, sed etiam *ἀρίστη ἀρχή*, quidam Monarchiā Aristocratiā temperatam præferunt, quin imò qui in liberis *Rebuspubl.* hodiè vivunt, tantum abest, ut Monarchicum unius dominatum præferant, ut vitam potiùs quàm libertatem amittere malint. Et qui Monarchiam præferunt, certas addunt limitationes. Thom. p. 2 q. 105. art. 1. *Regnum* (Monarchia) *est optimum regimen populi si non corrumpatur, sed propter magnam potestatem, qua Regi conceditur, de facili regimen degenerat in Tyrannidem, nisi sit perfecta virtus ejus, cui talis potestas conceditur, perfecta autem virtus in paucis invenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad avaritiam proni, per qua vitia maximè in Tyrannidem decidunt, ideo Dominus a principio eis Regem nō instituit cum plena potestate.* Bellarm. ipse l. 1. de Pont. Rom. c. 3. *simplici Monarchia præfert mixtam & ex Aristocratia temperatam, si circumstantia & ratio hujus vita consideretur*, unde etiam quidam distinguunt inter præstantiam regiminū consideratam *in thesi* citra circumstantiarū respectū, & *in hypothesi*, hujus vel illi^9 *Reip.* respectu, quò accommodari potest distinctio Philosophi inter *ἁπλῶς ἀγαθὸν* & *τινὶ ἀγαθόν*. Quamvis absolutè & simpliciter loquendo Monarchia sit præstantior, tamen respectu hujus vel illius politiæ, alia regiminis forma potest esse accommodatior ac proinde magis eligenda. Item inter Monarchiam *in abstracto* ratione essentiæ & *in concreto* ratione existentiæ. Si Monarchia in se & ratione quidditatis suæ æstimetur, & omnia boni Monarchę requisita presupponātur, negari fortè nequit, eam esse omnium formarum prestantissimam, sed si consideretur ratione existentiæ, qualis esse solet in tanta humanæ Naturæ imbecillitate, non injuria dubitatur, an ea semper sit eligibilior ac præstantior. Vide Dn. D. Meisn. in disp. de regim. Eccles. q. 2. th. 71.

3. Quo sensu ac respectu quatuor tantum Monarchia à Theologis statuantur.

135. Theologi quando ex c. 2. & 7. Daniel. quatuor Monarchias statuunt. *Babylonicam*, sc. *Persicam*, *Græcam* & *Romanam*, in sensu quodam specialiore Monarchiæ nomen accipiunt pro regnis totius mundi amplissimis, potentissimis ac florentissimis, sibi invicem succedentib^9, & serie non interrupta ad Christi usque adventum durantibus. de Assyriorum Monarcha Nabuchodonosore dicitur Dan. 4. v. 19. *potestatem ipsius pervenisse in terminos universa terra*. De Medorum & Persarū Monarchia Dan. 8. v. 4. dicitur, *omnes bestias non potuisse ei resistere nec liberari de manu ejus*. De Græcorum Monarchia dicitur Dan. 2. v. 39. quòd *universa terra sit imperatura*, de quarta Romana sc. Monarchia Dan. 2. v. 40. quòd *omnia sit contritura, ac comminutura*, ideò n. Daniel in specie horum quatuor regnorum sub typo statuæ & bestiarum distinctā mentionem facere voluit, tùm quia inter reliqua mundi regna singulis temporib. præcipua eorum fuit autoritas, tùm quia Ecclesiæ status illis magis quàm aliis fuit obnoxius. Bodinus in Method. Histor c. 7. per illas quatuor bestias Propheticas intelligit *Medos*, *Persas*, *Græcos*, & *Parthos*, quatenus Babylonem subegerunt. Fr. Junius, Polanus, Piscator & quidam alii per *quartam Danielis bestiam* non *Romanam* Monarchiam, sed Alexandri Magni successores Seleucidarum scil. ac Lagidarum regnum ac per corniculum parvum inter decem reliqua exortum Antiochum Epiphanem intelligendos esse statuunt, quâ ratione Danielis prophetiam intra arctissimos paucorum annorum carceres videl. intra tempus quod à captivitate Babylonica usque ad Synagogæ excidium intercessit, includunt, sicq; hodiernam Ecclesiam à fructu hujus prophetiæ excludunt, quibus sequentia meritò opponuntur argumenta.

4. An per 4 Danielis bestiam intelligatur Monarchia Romana?

136. *1. Ex prophetica tum quarta bestia tum etiam corniculi inter decem cornua enati* descriptione. 1. Quarta bestia apud Danielem sic describitur. 1. quòd sit *prorsus alia ac diversa* à præcedentibus quod apparet tum ex *generali bestiarū discretione* Dan. 7. v. 3. *quatuor bestia grandes ascendebant de mari diversa inter se*, tum ex *speciali quarta bestia explicatione* v. 7. 12. 19. 23. ubi notanter dicitur, *dissimilis reliquis bestiis*. At successores Alexandri nō sunt diversi à pręcedente tertia bestia, quia v. 6. *per quatuor alas & quatuor capita* tertiæ bestiæ denotantur, ut colligitur ex Dan. 8. v. 22. Ergo successores Alexandri & ipsorū regnum non sunt quarta bestia. 2. quòd sit *duratura* usq; ad judicium extremum, ut colligitur *ex descriptione judicii*, immediatè hujus bestiæ descriptioni subjuncta Dan. 7. v. 9. 10. 13. cumprimis ex vers. 21. & 22. ubi dicitur, quòd *cornu illud prævaluerit adversus sanctos, donec venit Antiquus dierū & judicium sedit*. Atqui regnum successorum Alexandri jampridem sublatum est, nec duravit integros trecentos años. Qui de particulari Dei judicio adversus Seleucidas exercendo & regno Maccabæis post illud vaticinium Propheticum conferendo exponunt, refelluntur descriptione tùm *judicii à filio hominis* exercendi, id enim ita comparatum est, ut non nisi extremo judicio competat, tùm *regni* post illud judicium *sanctis dandi*, quod usq; *in seculum & seculum seculorum* iidem dicuntur possessuri v. 18. *At si hoc de Maccabæis intelligitur, doceat, qui ista contendit, quomodo regnum eorum sit perpetuum?* inquit Hieronym. in comm. Dan.

137. 2. Ut autem quartæ bestiæ descriptio non convenit Alexandri successoribus, ita nec cornu parvi descriptio Antiocho Epiphani competit, sed regno Turcico, id quod manifestum fiet, si descriptionis partes singulas examinemus. *1. Appellatio.* Cornu quartæ bestiæ appellatur זְעֵירָה *parvum* Dan. 7. vers. 8. at Antiochus vocatur מִצְּעִירָה

ex

ex *minore* inter quatuor, ut hæc appellatio ad stirpem, nō ad personam pertineat. 2. *Origo.* De ortu hujus parvi cornu usurpatur verbum סִלְקַת v. 8. & 20. quòd de ortu bestiarum è mari etiam usurpatur vers. 3. ex quo colligitur, cornu illud *non esse quartam bestiam*, sed immediatè *ex mari* oriturū, h. e. eum, qui per cornu parvum denotatur, non per successionem, sed per novam ascensionem ad imperium perventurum. Atqui Antiochus per successionem imperium obtinuit. 3. *Tempus originis.* Ortus corniculi refertur *ad tempus quartæ bestiæ.* v. 8 At Antiochus Epiphanes non prodiit ex quarta bestia, sed ex tertia Dan. 8. v. 9. & 23. 4. *Incrementum.* De corniculo dicitur, quod *in principio* fuerit parvum, sed postea præ reliquis *evaserit magnum* Dan. 7. v. 20. *aspectus ejus magnus præ sociis suis.* At Antiochus Epiphanes erat magnus nascens, quia Antiochi Magni filius fuit, nec major reliquis evasit, imò ne par quidem parenti, qualis antequam à Romanis magnâ regni parte exueretur, extitit. 5. *Res gesta.* De corniculo illo dicitur, quod *tria cornua ex decem cornibus bestiæ sit evulsurum* v. 8. hoc est, *tres Reges humiliaturū.* v. 24. At nec decem cornua in Alexandri successoribus, nec tria cornua sive regna ex illis ab Epiphane decussa monstrari possunt. Junius nominat 1. Ptolemæum Philopatora. 2. Seleucum Philopatora. 3. Demetrium filium. Atqui Demetrius post Epiphanem regnavit, Ergo cornu hoc non fuit ab Epiphane dejectum. Præterea cornua dejecta oportuit antè regnare & in numero decem cornuum bestiæ locum prius habere. Jam verò Demetrius ante Antiochum Epiphanem non regnavit, teste Josepho libr. 12. antiquit. cap. 15. nec ipse Junius Demetrium inter decem cornua ponit. Polanus loco Demetrii ponit Antiochum Magnum, at is non à filio, sed à seditiosa plebe fuit interemtus, teste Justino libr. 32. Brugtonus nominat. 1. Seleucum Philopatora. 2. filium ejus Demetrium. 3. Philometorem Ægypti Regem. At nec Demetrius nec Philometor ab Epiphane evulsus, cùm uterque post ipsum regnarit, Philometor etiam cum eo & ante eum, ut ex Chronologico calculo D. Helvicus in Synopsi de quatuor summ. imper. p. 4. probat. De corniculo illo prædicitur, v. 25. quòd *sermones contra excelsum loquetur & sanctos altissimi conteret, & cogitabit mutare tempora & legem.* At hæc non tàm Antiocho quàm Turcæ competunt, qui tempora in algieras & legem in alcoranum mutavit. 6. *Adjuncta.* Tribuuntur corniculo *oculi quasi oculi hominis*, qui vigilantiam in imperii finibus augendis & affectationem singularis humanitatis notant, & *os loquens grandia*, quo notantur blasphemiæ pseudopropheticæ, qualia non tàm in Epiphane, propter crudelitatem Epimane dicto, quàm in Turcâ, regnum primitus affectante, & in Alcorano blasphema eructante deprehenduntur. 7. *Interitus.* Corniculum illud interit circa extremum judicium v. 11. ac deletur immediatè ab ipso judicio, ita ut cum eo totaliter deleatur *corpus bestiæ* atque omne imperium terrenum v. 12. post interitum illius *nullum est tempus*, sed succedit illi *regnum sanctorum æternum* v. 27. At ista non possunt ad Antiochi ac regni ipsius interitum applicari, quod jampridem interiit, & Romanorum Monarchia eidem successit.

138. 2. *Ex Prophetica temporis notatione.* Præsupponimus numerum Monarchiarum quaternarium, tùm per *quatuor partes statuæ*, 1. caput sc. aureum. 2. pectus & brachia argentea. 3. ventrem & femora ærea. 4. tibias ferreas & pedes ex parte ferreos, ex parte fictilea Dan. 2. tùm per *quatuor diversas bestias* Dan. 7. diverso licet respectu denotari. Atqui Dan. 2. v. 28. dicit Propheta ad Regem: *Deus notificavit Regi, quod futurum est in novissimo dierum.* Ergo regna illa sibi invicem eo modo succedunt, ut duret quartum usque ad novissimum diem, quousque etiam se extendit utraq; visio tùm Prophetæ tùm Regi oblata; id quod evidenter etiam colligitur ex connexione v. 34. & 44. cum præced. vers. Dan. 2. & v. 9. & 22. cum præced. Dan. 7. 3. *Ex Prophetia Danielis cum Apocalypsi Johannis collatione.* Ea enim evidenter ostendit, non regnum successorum Alexandri, sed Roman. Monarchiam per quartam bestiā notari. Apud Danielē quarta bestia sic describitur, quod *ascenderit è mari* Dan. 7. v. 3. quod *fuerit terribilis, formidabilis ac fortis, comedens, comminuens & conculcans* v. 7. *habēs cornua decem* v. eod. *dentes ferreos & ungues aeneos* v. 19 23. simili modo describitur bestia *decicornis* Apoc. 13. v. 1. quod *fuerit similis pardo, q̧ fuerint pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis* v. 2. h. e. quod instar leonis comminuerit, instar ursi devoraverit, instar pardi conculcarit, sicut etiam apud Danielem v. 12. *reliquū bestiarum* leonis sc. violentia, ursi truculentia & pardi sævitia huic quartæ bestiæ attribuitur. Quod autem decicornis illa bestia apud Johannem denotet Roman. Monarchiam, colligitur ex eo, quod Apoc. 17. v. 9. *septem capita*, quę illi tribuuntur, explicantur per *septem montes.* Atqui de Roma constat, q̧ septem montes ambitu suo includat, unde Maro de ea canit. *Septem quæ una sibi muro circumdedit arces.* Et Propertius; *Septem urbs alta jugis, toti quæ præsidet orbi.* Præterea *mulier insidens bestiæ* sic explicatur Apocal. 17. v. 18. quod *sit civitas magna habens regnum super Reges terræ.* At tempore Johannis nulla urbs alia quàm Roma Monarchiæ quartę metropolis imperiū in Reges terræ habuit. Deniq; *color coccineus* v. 3. huic bestiæ attributus, quid aliud notat quàm sanguinolentas persecutiones, quas tùm ab Imper. Roman. adhuc Ethnicis, tùm à Roman. Pontificib. Ecclesia Dei sustinuit? 4. *Ex communi saniorum Interpretum testificatione.* Primus, qui à recepta discessit sententia, fuit *Porphyrius*, Christiani nominis hostis, quem Hieronym. & Theodor. refellunt, reliqui Interpretes & quidem pleriq; omnes tùm *veteres* tùm *recentiores* visionem Danielis de quatuor Monarchiis, & quartam ejus partem de Romana Monarchia exponunt, unde Calvin. ipse in Dan. p. 21. sic scribit: *Hoc ὅραμα statuæ extra cōtroversiam quicunq; prædití sunt sano judicio, & candidè etiā cupiunt mentem Prophetæ exponere, intelligunt de quatuor Monarchiis* p. 22. *Interpretes, qui & mediocri judicio polleat & candore ad unum omnes hunc locum exponūt de Monarchia Babylonica, Persica, Græca & Romana. Et Daniel ipse suis verbis satis ostendet.* Graserus in Histor. Antichr. magni exerc. prima p. 45. & seqq. ex professo Fr. Junii sententiam refellit.

139. Porrò ex Danielis de quatuor Monarchiis vaticinio rectè colligitur, *Romanā Monarchiam, sub qua vivimus, usq; ad finem mundi duraturam*, cùm finis hujus Monarchiæ & Christi ad judicium advent' imediatè conjungantur. c. 2. v. 44. c. 7. v. 9 Contrarium statuit 1. *Lactantius*, qui l. 7. Instit. c. 15. futurum scribit, *ut Romano nomine funditus*

5. An Romana Monarchia sit duratura usque ad mundi finem.

deleto

Pontif. Rom. c. 1. & seqq. Coster. in Enchir. controv. c. 3. p. 119. Gretsero in defens. Bellar. tom. 2. Sandero in l. de Monarch. Eccl. &c. Atqui 1. non ex principiis politicis, sed ex Scripturis sacris de optimo *Ecclesiæ* regimine disserendum. Ex Scripturis igitur primò omnium demonstrandum fuerit, Christum ordinasse, ut Eccles. N. T. à quodam visibili capite & Monarcha gubernaretur, nec *de hac summa rei Christianæ* (ut Bellar. in præfat. lib. de Pontif. primatum Pontificis vocat) ex conjecturis politicis statuendum, aliàs committitur *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*. 2. Si vel maximè concedam⁹, regimen Ecclesiæ debere esse Monarchicum, nondum tamē evictum erit, Pontif. Romano illud competere, sed *Christus* uti solus est Ecclesiæ suæ Sponsus, *ἀρχιποίμην*, caput & fundamentum, ita quoq; solus est Ecclesiæ Monarcha. 3. nondum apud omnes politicos est in confesso, Monarchiam simpliciter præstare reliquis formis. Quidam existimant de formis *R*erump. earumque præstantia non esse in *comparativo* sed *positivo* loquendum, cùm uterque regiminis modus tàm Aristocraticus quàm Monarchicus sit bonus & eligibilis, uterque Dei ordinatio & paria afferat commoda. Banosius de polit. civ. Dei c. 14. sat 2. Quidam Aristocratiam præferunt quam ita dictam putant, quod non solùm sit *ἀρίστων*, sed etiam *ἀρίστη ἀρχὴ*, quidam Monarchiā Aristocratiā temperatam præferunt, quin imò qui in liberis *R*ebuspubl. hodiè vivunt, tantum abest, ut Monarchicum unius dominatum præferant, ut vitam potiùs quàm libertatem amittere malint. Et qui Monarchiam præferunt, certas addunt limitationes. Thom. p. 2 q. 105. art. 1. *Regnum* (Monarchia) *est optimum regimen populi si non corrumpatur, sed propter magnam potestatem, quæ Regi conceditur, de facili regimen degenerat in Tyrannidem, nisi sit perfecta virtus ejus, cui talis potestas conceditur, perfecta autem virtus in paucis invenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad avaritiam proni, per quæ vitia maximè in Tyrannidem decedunt, ideo Dominus à principio eis Regem nō instituit cum plena potestate.* Bellarm. ipse l. 1. de Pont. *R*om. c. 3. *simplicē Monarchiā præfert mixtam & ex Aristocratia temperatam, si circumstantiæ & ratio hujus vitæ consideretur*, unde etiam quidam distinguunt inter præstantiam regiminū consideratam *in thesi* citra circumstantiarū respectū, & *in hypothesi*, hujus vel illi⁹ *R*eip. respectu, quò accommodari potest distinctio Philosophi inter *ἁπλῶς ἀγαθὸν* & *τινὶ ἀγαθόν*. Quamvis absolutè & simpliciter loquendo Monarchia sit præstantior, tamen respectu hujus vel illius politiæ, alia regiminis forma potest esse accommodatior ac proinde magis eligenda. Item inter Monarchiam *in abstracto* ratione essentiæ & *in concreto* ratione existentiæ. Si Monarchia in se & ratione quidditatis suæ æstimetur, & omnia boni Monarchę requisita pręsupponātur, negari fortè nequit, eam esse omnium formarum pręstantissimam, sed si consideretur ratione existentiæ, qualis esse solet in tanta humanæ Naturæ imbecillitate, non injuria dubitatur, an ea semper sit eligibilior ac præstantior. Vide Dn. D. Meisn. in disp. de regim. Eccles. q. 2. th. 71.

3. Quo sensu ac respectu quatuor tantum Monarchiæ à Theologis statuantur.

135. Theologi quando ex c. 2. & 7. Daniel. quatuor Monarchias statuunt, *Babylonicam*, sc. *Persicam*, *Græcam* & *Romanam*, in sensu quodam specialiore Monarchiæ nomen accipiunt pro regnis totius mundi amplissimis, potentissimis ac florentissimis, sibi invicem succedentib⁹, & serie non interrupta ad Christi usque adventum durantibus, de Assyriorum Monarcha Nabuchodonosore dicitur Dan. 4. v. 19. *potestatem ipsius pervenisse in terminos universæ terræ.* De Medorum & Persarū Monarchia Dan. 8. v. 4. dicitur, *omnes bestias non potuisse ei resistere nec liberari de manu ejus.* De Græcorum Monarchia dicitur Dan. 2. v. 39. quòd *universa terra sit imperatura*, de quarta *R*omana sc. Monarchia Dan. 2. v. 40. quòd *omnia sit contritura, ac comminutura*, ideò n. Daniel in specie horum quatuor regnorum sub typo statuæ & bestiarum distinctā mentionem facere voluit, tùm quia inter reliqua mundi regna singulis temporib. præcipua eorum fuit autoritas, tùm quia Ecclesiæ status illis magis quàm aliis fuit obnoxius. Bodinus in Method. Histor. c. 7. per illas quatuor bestias Propheticas intelligit *Medos*, *Persas*, *Græcos*, & *Parthos*, quatenus Babylonem subegerunt. Fr. Junius, Polanus, Piscator & quidam alii per *quartam Danielis bestiam* non *R*omanam Monarchiam, sed Alexandri Magni successores Seleucidarum scil. ac Lagidarum regnum ac per corniculum parvum inter decem reliqua exortum Antiochum Epiphanem intelligendos esse statuunt, quâ ratione Danielis prophetiam intra arctissimus paucorum annorum carceres videl. intra tempus quod à captivitate Babylonica usque ad Synagogæ excidium intercessit, includunt, sicq; hodiernam Ecclesiam à fructu hujus prophetiæ excludunt, quibus sequentia meritò opponuntur argumenta.

4. An per 4 Danielis bestiam intelligatur Monarchia Romana?

136. *1. Ex prophetica tum quartæ bestiæ tum etiam corniculi inter decem cornua enati* descriptione. 1. Quarta bestia apud Danielem sic describitur. 1. quòd sit *prorsus alia ac diversa* à præcedentibus quod apparet tum ex *generali bestiarū discretione* Dan. 7. v. 3. *quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se*, tum ex *speciali quartæ bestiæ explicatione* v. 7. 12. 19. 23. ubi notanter dicitur, *dissimilis reliquis bestiis.* At successores Alexandri nō sunt diversi à pręcedente tertia bestia, quia v. 6. *per quatuor alas & quatuor capita* tertiæ bestiæ denotantur, ut colligitur ex Dan. 8. v. 22. Ergo successores Alexandri & ipsorū regnum non sunt quarta bestia. 2. quòd sit *duratura* usq; ad judicium extremum, ut colligitur *ex descriptione judicii*, immediatè hujus bestiæ descriptioni subjuncta Dan. 7. v. 9. 10. 13. cumprimis ex vers. 21. & 22. ubi dicitur, quòd *cornu illud prævaluerit adversus sanctos, donec venit Antiquus dierū & judicium sedit.* Atqui regnum successorum Alexandri jampridem sublatum est, nec duravit integros trecentos años. Qui de particulari Dei judicio adversus Seleucidas exercendo & regno Maccabæis post illud vaticinium Propheticum conferendo exponunt, refelluntur descriptione tùm *judicii à filio hominis* exercendi, id enim ita comparatum est, ut non nisi extremo judicio competat, tùm *regni* post illud judicium *sanctis dandi*, quod usq; *in seculum & seculum seculorum* iidem dicuntur possessuri v. 18. *At si hoc de Maccabæis intelligitur, doceat, qui ista contendit, quomodo regnum eorum sit perpetuum?* inquit Hieronym. in comm. Dan.

137. 2. Ut autem quartæ bestiæ descriptio non convenit Alexandri successoribus, ita nec cornu parvi descriptio Antiocho Epiphani competit, sed regno Turcico, id quod manifestum fiet, si descriptionis partes singulas examinemus. *1. Appellatio.* Cornu quartæ bestiæ appellatur זְעֵירָה *parvum*, Dan. 7. vers. 8. at Antiochus vocatur מִצְּעִירָה

ex

ex minore inter quatuor, ut hæc appellatio ad stirpem, nō ad personam pertineat. 2. *Origo.* De ortu hujus parvi cornu usurpatur verbum סִלְּקַת v. 8. & 20. quòd de ortu bestiarum è mari etiam usurpatur vers. 3. ex quo colligitur, cornu illud *non esse quartam bestiam*, sed immediatè *ex mari* oriturū, h. e. eum, qui per cornu parvum denotatur, non per successionem, sed per novam ascensionem ad imperium perventurum. Atqui Antiochus per successionem imperium obtinuit. 3. *Tempus originis.* Ortus corniculi refertur *ad tempus quartæ bestiæ.* v. 8. At Antiochus Epiphanes non prodiit ea quarta bestia, sed ex tertia Dan. 8. v. 9. & 23. 4. *Incrementum.* De corniculo dicitur, quod *in principio* fuerit parvum, sed postea præ reliquis *evaserit magnum* Dan. 7. v. 20. *aspectus ejus magnus præ sociis suis.* At Antiochus Epiphanes erat magnus nascens, quia Antiochi Magni filius fuit, nec major reliquis evasit, imò ne par quidem parenti, qualis antequam à Romanis magnâ regni parte exueretur, extitit. 5. *Res gesta.* De corniculo illo dicitur, quod *tria cornua ex decem cornibus bestiæ sit evulsurum* v. 8. hoc est, *tres Reges humiliaturū.* v. 24. At nec decem cornua in Alexandri successoribus, nec tria cornua sive regna ea illis ab Epiphane decussa monstrari possunt. Junius nominat 1. Ptolemæum Philopatora. 2. Seleucum Philopatora. 3. Demetrium filium. Atqui Demetrius post Epiphanem regnavit, Ergo cornu hoc non fuit ab Epiphane dejectura. Præterea cornua dejecta oportuit antè regnare & in numero decem cornuum bestiæ locum prius habere. Jam verò Demetrius ante Antiochum Epiphanem non regnavit, teste Josepho libr. 12. antiquit. cap. 15. nec ipse Junius Demetrium inter decem cornua ponit. Polanus loco Demetrii ponit Antiochum Magnum, at is non à filio, sed à seditiosa plebe fuit interemtus, teste Justino libr. 32. Brugtonus nominat. 1. Seleucum Philopatora. 2. filium ejus Demetrium. 3. Philometorem Ægypti Regem. At nec Demetrius nec Philometor ab Epiphane evulsus, cùm uterque post ipsum regnarit, Philometor etiam cum eo & ante eum, ut ex Chronologico calculo D. Helvicus in Synopsi de quatuor summ. imper. p. 4. probat. De corniculo illo prædicitur, v. 25. quòd *sermones contra excelsum loquetur & sanctos altissimi conteret, & cogitabit mutare tempora & legem.* At hæc non tàm Antiocho quàm Turcę competunt, qui tempora in algieras & legem in alcoranum mutavit. 6. *Adjuncta.* Tribuuntur corniculo *oculi quasi oculi hominis*, qui vigilantiam in imperii finibus augendis & affectationem singularis humanitatis notant, & *os loquens grandia*, quo notantur blasphemiæ pseudopropheticæ, qualia non tàm in Epiphane, propter crudelitatem Epimane dicto, quàm in Turcâ, regnum primitus affectante, & in Alcorano blasphema eructante deprehenduntur. 7. *Interitus.* Corniculum illud interit circa extremum judicium v. 11. ac deletur immediatè ab ipso judicio, ita ut cum eo totaliter deleatur *corpus bestiæ* atque omne imperium terrenum v. 12. post interitum illius *nullum est tempus*, sed succedit illi *regnum sanctorum æternum* v. 27. At ista non possunt ad Antiochi ac regni ipsius interitum applicari, quod jampridem interiit, & Romanorum Monarchia eidem successit.

138. 2. *Ex Prophetica temporis notatione.* Præsupponimus numerum Monarchiarum quaternarium, tùm per *quatuor partes statuæ*, 1. caput sc. aureum. 2. pectus & brachia argentea. 3. ventrem & femora ærea. 4. tibias ferreas & pedes ex parte ferreos, ex parte fictiles Dan. 2. tùm per *quatuor diversas bestias* Dan. 7. diverso licet respectu denotari. Atqui Dan. 2. v. 28. dicit Propheta ad Regem: *Deus notificavit Regi, quod futurum est in novissimo dierum.* Ergo regna illa sibi invicem eo modo succedunt, ut duret quartum usque ad novissimum diem, quo usque etiam se extendit utraq; visio tùm Prophetæ tùm Regi oblata, id quod evidenter etiam colligitur ex connexione v. 34. & 44. cum præced. vers. Dan. 2. & v. 9. & 22. cum præced. Dan. 7. 3. *Ex Prophetia Danielis cum Apocalypsi Johannis collatione.* Ea enim evidenter ostendit, non regnum successorum Alexandri, sed Roman. Monarchiam per quartam bestiā notari. Apud Danielē quarta bestia sic describitur, quod *ascenderit è mari* Dan. 7. v. 3. quod *fuerit terribilis, formidabilis ac fortis, comedens, comminuens & cōculcans* v. 7. *habēt cornua decem* v. eod. *dentes ferreos & ungues æneos* v. 19. 23. simili modo describitur bestia *decicornis* Apoc. 13. v. 1. quod *fuerit similis pardo, ꝙ fuerint pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis* v. 2. h. e. quod instar leonis comminuerit, instar ursi devoraverit, instar pardi conculcarit, sicut etiam apud Danielem v. 12. *reliquū bestiarum* leonis sc. violentia, ursi truculentia & pardi sævitia huic quartæ bestiæ attribuitur. Quod a; decicornis illa bestia apud Johannem denotet Roman. Monarchiam, colligitur ex eo, quod Apoc. 17. v. 9. *septem capita*, quę illi tribuuntur, explicantur per *septem montes.* Atqui de Roma constat, ꝙ septem montes ambitu suo includat, unde Maro de ea canit. *Septem quæ una sibi muro circumdedit arces.* Et Propertius; *Septem urbs alta jugis, toti quæ præsidet orbi.* Præterea *mulier insidens bestiæ* sic explicatur Apocal. 17. v. 18. quod *sit civitas magna habens regnum super Reges terræ.* At tempore Johannis nulla urbs alia quàm Roma Monarchiæ quartę metropolis imperiū in Reges terræ habuit. Deniq; *color coccineus* v. 3. huic bestiæ attributus, quid aliud notat quàm sanguinolentas persecutiones, quas tùm ab Imper. Roman. adhuc Ethnicis, tùm à Roman. Pontificib. Ecclesia Dei sustinuit? 4. *Ex communi saniorum Interpretum testificatione.* Primus, qui à recepta discessit sententia, fuit *Porphyrius*, Christiani nominis hostis, quem Hieronym. & Theodor. refellunt, reliqui Interpretes & quidem pleriq; omnes tùm *veteres* tùm *recentiores* visionem Danielis de quatuor Monarchiis, & quartam ejus partem de Romana Monarchia exponunt, unde Calvin. ipse in Dan. p. 21. sic scribit: *Hoc ὄναμα statuæ extra cōtroversiam quicunq; præditi sunt sano judicio, & candidè etiā cupiunt mentem Prophetæ exponere, intelligunt de quatuor Monarchiis* p. 22. *Interpretes, qui & mediocri judicio pollent & candore ad unum omnes hunc locum exponūt de Monarchia Babylonica, Persica, Græca & Romana. Et Daniel ipse suis verbis satis ostendet.* Graserus in Histor. Antichr. magni exerc. prima p. 45: & seqq. ex professo Fr. Junii sententiam refellit.

139. Porrò ex Danielis de quatuor Monarchiis vaticinio rectè colligitur, *Romanā Monarchiam, sub qua vivimus, usq; ad finem mundi duraturam,* cùm finis hujus Monarchiæ & Christi ad judicium advent' imediatè conjungantur. c. 2. v. 44. c. 7. v. 9 Contrarium statuit 1. *Lactantius*, qui l. 7. Instit. c. 15. futurum scribit, *ut Romano nomine funditus* *5. An Romana Monarchia sit duratura usque ad mundi finem.*

delete

deleto reversoq; in Asiam imperio Occidens serviat, Oriens autem dominetur, ubi adducit etiam testimunium Sibyllarum, & Hydaspis Medorum Regis antiquissimi, qui sub interpretatione vaticinantis pueri ad memoriam posteris tradiderit, *sublatum iri ex orbe imperium, nomenque Romanum.* Respon. 1. certissimis Spiritus sancti oraculis non sunt præferenda incerta Sibyllarum vaticinia. 2. Idem Lactantius lib. 7. cap. 25. diem extremi judicii intra ducentos à suo tempore annos expectandum definit: *omnis*, inquit, *expectatio non amplius quam ducentorum videtur annorum.* Cùm ergò claruerit Lactantius circa annum Christi 330 tempus judicii oportuisset incidere in annum à nato Christo 530. sed eventus docuit contrarium. Proinde ut in uno falli potuit Lactantius, ita quoque in altero; & ut ob unum non completum Lactantii vaticinium reliquis fides decedit, sic è contrario multa Danielis oracula ipso eventu comprobata, eorum quæ adhuc implenda restant, fidem confirmant. 3. quid de talibus vaticiniis statuendum sit, similia exempla ostendunt. Phil. l. 5. Chron. sub tit. Maxim. Imper. refert, cùm Maximilianus I. an. 1480. die 6. Febr. Imperator eligeretur, Judæum quendam Francofurti fuisse, qui diceret, *ultimum tunc Imper. Germanicum* eligi, accersitumq; ad Electores coram his eadem dixisse. Fuerunt qui Rudolph. II. ultimum ex Austriaca familia Imperatorem fore prædixerunt, sed eventus illorum prædictiones redarguit. 2. *Judæi hodierni*, qui magnas spes fovent, se non semper exules fore, sed quando Imperium Romanum fuerit sublatum, ad Judæam sese redituros, idq; colligunt ex Thren. 4. v. 21. *Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoq; perveniet calix, inebriaberis atq; nudaberis*, ubi per Edom existimāt, intelligi Monarchiam Romanam, cùm primus ejusdem fundator Julius Cæsar de Edom fuerit. Resp. 1. hac ratione ipsorum Judæorum regnum intelligi posset per Edom, cùm Herodes fuerit Idumæus. 2. unde probant, Julium Cæsarem fuisse Edomitam? Edom sive Esavus fuit ex posteritate Semi, sed orbis Europæus, in quo Roma sita est, à posteris Japheti fuit habitatus. 3. si vel maximè I. Rom. Imperator fuisset Edomita, non tamen propterea totum Rom. Imperium posset dici Idumæū vel filia Edom. 4. in prophetico vaticinio retinendus est sensus literalis. Filia Edom significat *regnum Idumææ* ab Edom, qui fuit Esavus, sic denominatum, Hus est nomē civitatis in hoc regno celebrioris. Consolatur n. Propheta populum Israëliticum, argumento à pœnis hostium & præcipuè Idumæorum, qui erant perpetui & implacabiles Judæorū hostes desumto, & ironicè jubet eos gaudere & lætari super miseriis Judæorum, brevi n. hujus lætitiæ finem fore dicit, cùm ad ipsos quoque calix iræ divinæ perventurus sit. Similes prædictiones extant Jer. 49. v. 10. Ezech. 25. v. 12. c. 35. v. 3. ac quinto post Hierosolymæ expugnationem anno Idumæis & aliis vicinis gentibus ea quæ hîc prædicuntur, contigisse commemorat Josephus l. 10. antiq. Judaic. c. 11.

CAP. VI.
De fine & effectu Magistratus.

Finis Magistratus.

140. *Finis Magistratus* est vel *principalis* & summus, vel *minus principalis* & intermedius. Finis *principalis*, ut aliarum divinarum ordinationum, ita quoque Magistratûs est *Dei gloria.* Proverb. 16. v. 4. *Universa propter seipsum operatus est Dominus.* Intermedius & *minùs principalis* finis in genere ab Apostolo exprimitur Roman. 13. v. 4. quòd sit *bonum publicum*, cui inest etiam bonum singulorum subditorum privatum. *Dei minister est*, inquit, *tibi in bonum.* In specie illud bonum statuitur tripartitum 1. Timoth. 2. vers. 2. *ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & honestate.* Primum igitur bonum est *ἀνοχία*, *publica quies & tranquillitas.* Si absque Magistratûs cura ac defensione esset, omnia Cyclopicis confusionibus essent turbata; quod vita & fortunæ nostræ ab aliorum oppressionibus & rapinis sunt securæ, id post Deum Magistratui unicè debemus. *Omnium somnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius industria, omnium vacationem illius occupatio.* De regno Salomonis scribitur 1. Reg. 4. v. 25. *habitabat Juda & Israel absq; timore ullo, unusquisq; sub vite sua & sub ficu sua cunctis diebus Salomonis.* Jerem. 29. v. 7. dicit Propheta ad Israëlitas: *Quærite pacem civitatis* (Babylonis) *& orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis* Bar. 1. v. 11. *Orate pro vita Nabuchodonosor & Balthasar, ut vivamus sub umbra eorum.* Hûc referenda est visio Danielis Prophetæ, in qua beneficia Magistratus describūtur sub typo *arboris proceræ & magnæ*, sub qua *umbram inveniunt animalia campi, in ramis ejus nidulantur volucres, & ex ea vescitur omnis caro.* Dan. 4. v. 8. 9. Ceterùm hanc quietem & tranquillitatem publicam procurat Magistratus *legum promulgatione. justitiæ administratione, bonorū defensione, malorū correctione, judiciū institutione, &c.* 2. *εὐσέβεια, cultus divini exercitium publicum ac liberum.* Si absq; Magistratus cura ac defensione esse, non possent institui conventus Ecclesiastici, in quib' doctrina cœlestis proponitur. Quòd scholæ & templa in pace florent, id Magistratui debemus, qui propterea vocatur *nutritius Ecclesiæ* Esa. 49. v. 23. 3. *σεμνότης publica honestas*, quâ subditi in officio continentur, ne perfractis legum & honestatis repagulis tradant se libidinibus, morum turpitudini & omnis generis improbitati. Magistratus tuetur externam disciplinam ac positis honestis legibus prohibet ea, quæ beluinam feritatem ac turpitudinem introducunt.

Officium Magistratus.

141. Ad hunc *finem* tanquam aliquem scopum Magistratus officium tanquam *medium* perducit & spectat. Officii illius partes diversimode à diversis recensentur. Quidam revocant illud ad custodiam *utriusq; Decalogi tabulæ.* Quidam ad *res divinas & humanas.* Quidam occupari illud statuunt vel *circa res* vel *circa personas.* Quidam ad *judiciū & justitiam* partes officii illius revocant. Quidam illud versari dicunt in *ordinando, judicando & vindicando.* Quidam vel *pacis* vel *belli* tempore illud spectandum esse censent. Dicim' requiri ad pium Christianum & laudabilem Magistratum. 1. *legitimam officii occupationem*, ne scil. violentâ aliorum oppressione vel malis artib. vel aliis mediis illegitimis & illicitis solū occupet sed aliquo modorum ac mediorum legitimorum superiùs recensitorum ad illud evehatur. 2. *legitimam ejusdem administrationem*, quæ in eo consistit, ut Magistratus rectè se gerat *erga DEUM*, *erga homines.* Hominum nomine complectimur tum *ipsum Magistratum*, *tum alios homines.* Requiritur igitur ut Magistratus rectè se gerat *erga seipsum*,

& erga

& *erga alios*, eosque vel *amicos* vel *inimicos* & hostes. Amici sunt vel *domestici* & familiares, vel *extranei*. Domesticorum & familiarium nomina intelligimus *parentes*, *uxorem*, *liberos*, *Consiliarios*, &c. Extranei sunt vel *æquales*, quo nomine ὡς ἐν πλάτει intelligimus *vicinos* & *Magistratus* alios, vel *inferiores*, quo nomine accipimus *subditos*, potestati ac jurisdictioni Magistrat⁹ subjectos. Quemadmodum n. Apostolus regulam vitę Christianæ omnib. ac singulis præscriptur⁹ Tit. 2. v. 12. requirit, ut quilibet σωφρόνως, δικαίως καὶ εὐσεβῶς vivat, εὐσεβῶς sc. respectu *Dei*, σωφρόνως, respectu *sui ipsius*, δικαίως, respectu *proximi*: ita quoq; officium Magistratus non incommodè ad hæc capita revocari potest, ut rectè se gerat erga *Deum*, erga *seipsũ* & erga *homines alios*. *Multiplex & multiformis debet esse Princeps*, inquit Philo in l. de Josepho, *alius in bello, alius in pace, alius erga hostes, alius erga subditos.*

SECTIO I.

Quomodo Magistratus erga Deum sese gerere debeat?

Quomodo Magistratus erga Deum se gerere debeat?

142. Ea quæ à Magistratu debentur Deo, unico εὐσεβείας ac *pietatis* nomine complecti possumus. Ante omnia igitur requiritur, ut Magistratus sit pius ac religiosus, timens Deum non hypocriticè & ad externam duntaxat speciem, sed sincerè & ex corde. Machiavell⁹ quidem in lib. de princ. c. 18. præter cætera venenata dogmata etiam hoc instillat Principum animis, *non requiri in Principe veram pietatem, sed sufficere illius quandam umbrũ & simulationem externam*. At contrariũ probant. 1. *Dei præcipientis majestas*. Deus ab omnibus omninò hominibus requirit pietatem, & sanctum sui timorem, ergò etiam à Principibus, quippe qui hîc nullâ exceptionis lege gaudent, quò minus Dei, utpote superioris legi reverenter se subjiciant, quinimò in specie à Magistratu, tàm superiore quàm inferiorib. Deus exigit, ut sint pii timentes Deum & mandata ejus custodientes. Deut. 17. v. 18 Jos. 1. v. 8. Exod. 18 v. 21. 2. Par. 19. vers. 7. Psal. 2. v. 10. &c. 2. *Magistratus dignitas*. Sunt *Dii*, ergò Deum exprimere debent pietate. *Optimè Deorum exemplum Princeps constituam ad quod formetur, ut se talem esse civibus, quales Deos sibi velit*, inquit Seneca l. 1. de clement. c. 2. in quo dicto Ethnici præter Deorum pluralitatem nihil est Ethnicum. *Decorum est, ut probitate emineat, qui dignitate. Decet id quod optimum est, ab optimo coli & quod imperat ab imperante*, inquit Diog. apud Stob. *Non videtur dignus regis nomine, qui secundum mandata DEI se & sibi subditos contemnit regere*: Angelomus l. 4. Reg. c. 14. & ex eo Petr. Gregor. l. 21. Syntax. art. mirab. c. 6. *Quò quis in Republ. majorem dignitatis gradum adeptus est, eò Deum colat submissius*, inquit Agapetus præc. 1. 3. *summa pietatis utilitas* quam & Magistratui & subditis affert. Pietas est ἀρχὴ τῶν ἀρετῶν Philo l. de Decal. p. 478. imò virtutum omnium anima, absque qua reliquę virtutes sunt inanime quoddã cadaver. *Solent pietatem comitari virtutes reliquæ, ù quâ non magis divelli possunt, quàm umbra à corpore, quod in Sole versatur*, ait idem Philo lib. de carit. Virtutib⁹ ergo veris ac Deo gratis studere quisquis cupit, à pietate & timore Domini initium faciat necesse est. Optimum etiam ac tutissimum Principis muninentum est pietas. *Nemo facilè insidiis petet illum, quem ob pietatem Deo curæ esse, persuasum habuerit*, inquit Cyrus apud Xenophont. lib. 8. pæd. ** Niceph. lib. 18. c. 8. *Demophilus Plutarchum Chæroneum dixisse refert propter solum urbẽ Romam virtutem & fortunam inter se fœdus pepigisse, ego autem dixerim, veram etiam in Deum pietatem & felicitatem in solo Mauritio conjunctione ita convenisse, quod pietas scil. felicitatem in suam potestatem redegerit, eandemq; errare & labi prorsus non permiserit.*** *Super omnia præclara, quæ regnum habet, pietatis cultusque divini corona Regem exornat*, inquit Agapætus in expo sit. parænet. tom. 1. orthodox. p. 185. & addit evidentem rationem. *Divitiæ evanescunt, vulgi favor ut aura evanescit, sola vita Deo placentis gloria immortalibus seculis coextenditur, & trans oblivionis tenebras collocat possidentes*. Nec minores in Rempub. à pietate Principis redundant utilitates. Est enim Principis vita *speculum*, in quo se contemplantur subditi, est *exemplar*, ad quod vitam conformant, *norma* est, secundùm quam mores diriguut, ut non *tàm imperio ipsis sit opus quàm exemplo*. Plin. in panegyr. Trajani. Eccles. 10. v. 2. *Qualis est rector civitatis, tales etiam habitantes in ea*. Plurimum igitur Magistratus pietas valet ad inserendam subditorum animis pietatem, ea pietate verò civium in Republ. omnis prosperitas & felicitas oritur, cùm pietas *& hujus & futuræ vitæ* promissionem habeat 1. Tim. 4. v. 8. *Felix Respubl.* inquit Cominæus part. 2. c. 49. *in qua qui imperat Princeps, Deum timet*. 4. *Impietatis pernicies*. Cùm pietas & DEI timor sit quoddam quasi frenum ac repagulum, quo in officio continetur Magistratus, præsertim summus, fieri inde nequit, quin remotâ ea Magistratuum animis pietate, abusus potestatis turpissimus consequatur. Ac velut venenum fonti infusum omnes inficit rivulos, sic à Principe ad omnes subditos impietas sese diffundit, ex quo tandem eversionem Reipubl. consequi necesse est. Persarum regnum quamvis ditissimum impietas perdidit, subditos eorum omnes corrupit, ac Persas omnibus mortalibus exosos reddidit. Xenoph. 8. Cyrop.

Pietatis in Magistratu nutricula.

143. Εὐσεβείας hujus in Magistratu requisitæ nutricula est *verbi divini studium ac sedula meditatio*. Cùm enim nemo Deum rectè colere possit, nisi ipsum rectè agnoscat, cumque salutaris illa DEI cognitio post lapsum non innascatur hominum mentibus, sed ex verbo unicè sit petenda, ideò ad pietatem & cultum Dei primò omnium requiritur, ut ex verbi divini auditu, lectione ac meditatione Magistratus Deum rectè agnoscere, timere ac colere discat, quò spectat expressum mandatum divinum Deut. 17. v. 18. *Postquam Rex sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribus & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum & custodire verba & ceremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt*. Ad Josuam dicit Dominus Jos. 1. v. 8. *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diob. ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo, quia tunc prosperam facies viam tuam & prudenter ages*, ex quo loco David Propheta regius beatum illum pronunciat, qui *in lege Domini meditatur die ac nocte* Ps. 1. v. 2. Jojadas summus Sacerdos Regi Joas in solenni inauguratione tradit *testimonium* sive librum

brum legis 2. Reg. 11. v. 12. 2. Paral. 23. v. 11. ut admoneatur, diligenter sibi illum esse evolvendum. Josias reperto libro legis in templo Domini curat eum *publicè prælegi* & auditis verbis voluminis illius, *humiliat se coram Domino*. 2. Reg 22. vers. 11. & 19. Alphonsus Arragoniæ & Siciliæ Rex hoc nomine commendatur, quod sacra Biblia cum glossis à capite ad calcem *decies quater* perlegerit. Nec illam duntaxat utilitatem Scripturæ lectio Principi præstat, quòd veram & salutarem Dei agnitionem ex ea discere potest, sed etiam de imperio rectè gerendo salutaria præcepta & exempla ex eadem peti possunt, unde Propheta Regius Psal. 119. v. 24. dicit: *Testimonia tua sunt gaudium meum, & Consiliarij mei sunt justificationes tuæ.* Cùm omnia abundè suppetant Principibus, sæpe tamen indigent illis, à quibus veritatem & sana consilia audiant, ac Consiliarii quandoque metu se impediri patiuntur, quo minùs liberè suam proferant sententiam, sed Scripturæ sacræ libri nullo personarum respectu habito tàm Magistratus quàm privatorum peccata arguunt, & salutaria consilia Principibus suppeditant.

Ejusdem requisita. 144. *Requisita* & *partes* illius, quam Magistratus Deo debet, pietatis sunt 1. *Precum assiduitas.* Cùm enim ars imperandi sit omnium maxima & difficilima, ad quam divina quædam prudentia requiritur, cùm Magistratus multorum odiis & insidiis sit expositus, cùm in proclivi sit à justitiæ tramite aberrare, & in fastigio dignitatis positum super alios efferri, ac potestate suâ abuti, ideò Magistratui preces necessariæ sunt vel maximè, quibus & prudentiam & alia ad ἐυαρχίαν necessaria dona à Deo impetret, atque adversus Diaboli suggestiones & hostium molitiones sese muniat, qua in parte Rex David suo omnibus Principibus prælucet exemplo, cujus assidua fuit occupatio *Dei laudatio & ardens precatio.* Salomonis preces describuntur 1. Reg. 3. vers. 6. & seqq *Tu Domine Deus meus regnare fecisti servum tuum, &c. dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum.* Sap. 9. per tot. *Deus Patrum meorum & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientiâ tuâ constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ à te facta est. &c. da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare à servis tuis &c.* De Carolo V. Zenocarus in ipsius vita refert, quod in precibus ad Deum fundendis fuerit assiduus, unde ipsius aulici de eo dixerunt, quod *sæpius cùm DEO, quàm cum hominibus loqueretur.* 2. *Subjectionis erga Deum humilitas.* Agnoscat Magistratus, etiamsi in terris summus sit, esse in cœlis Regem superiorem, qui est *Rex Regum*, & *Dominus dominantium* 1. Tim. 6. v. 15. Apoc. 17. vers. 14. agnoscat ab illo se suam obtinere potestatem, ac de usu vel abusu potestatis rationem aliquando reddendam esse. Psal. 2. v. 10. *Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram* v. 11. *Servite Domino cum timore, & exultate ei cum tremore.* Sap. 6. v. 2. *Audite Reges, & intelligite & discite judices finium terræ.* vers. 4. *quia data vobis potestas à Domino, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra & cogitationes scrutabitur.* August. l. 5. de C. D. c. 24. *Felices Reges fore ait, si honoribus & obsequiis non extollantur, si se esse homines meminerint, si ad Dei majestatem & laudem agant, si eum colant.* Sui ipsius præceptor Princeps singulis momentis hæc secum loqui debet. *Hodie Dius immortalibus, si à me rationem repetant, annumerare genus humanum paratus sum*, ait Senec. libr. 1. de clem. cap. 1. *Audit Princeps, omnis potestas à Deo est, protinus surgunt cristæ. Cur magis tumidum te reddit Scriptura quam felicitum? Cogitas quod Deus tradidit tibi gerendum imperium & non cogitas, quod gesti imperii idem exigit rationem.* Erasm. in milit. Christ. p. 162. Princeps ut hominibus se imperare norit, ita se Deo inferiorem & seipsum quoque hominem esse cogitet, itaq; *voces & laudes, quæ soli Numini debentur, tanquam putidissimas assentationes oderit.* Plin. in paneg. Trajan. *Dis te minorem quod geris, imperas. Hinc exitum omnem huc & principium refer*, canit Horatius lib. 3. od. 4. Josephus Prorex Ægypti constitutus erat, idem tamen reverenter se DEO subjicit, quando fratribus suis deprecantibus amantissimè respondet, *nolite timere, quia sub Deo sum ego* Genes. 50. v. 19. David coronam suam regiam Deo subjicit dicens Psal. 115. v. 16. *O Domine ego servus tuus, ego servus tuus & filius ancillæ tuæ.* Philippus Macedonum Rex per puerum sibi singulis diebus acclamari curabat. φίλιππε μέμνησο, ἄνθρωπος εἶναι. Contrà Herodes dum patitur sibi divinos honores tribui, sibique acclamari. *Vox Dei & non hominis*, ab Angelo percussus miserè expirat Act. 12. v. 23. Perseus, ut est in Poëtarum fabulis, habuit Gorgonem vel clypeum, quo alios in saxa convertit, prohibitum autem fuit sibi ipsi, *ne aspiceret suum clypeum*, sed illud negligens & gorgonem introspiciens conversus est in saxum, id est, Princeps non debet admirari suam potentiam, ne incidat in fastum & ex fastu in exitium. 3. *Vitæ integritas.* Cùm vita Principis velut speculum quoddam omnibus subditis sit propositum, ideò vitam suam omnem ad legis divinæ normam ac Dei voluntatem conformare summopere studeat. *Nullum est præstabilius & pulcrius Dei munus erga mortales, quam castus, & sanctus, & Deo simillimus Princeps*, ait Plin. in paneg. Trajan. Noverit Princeps, se ut Deo, ita quoque divinis legibus esse subjectum, summopere igitur studeat juxta divinorum mandatorum regulam vitam conformare omnem, & in omnibus Deo sese obsequentem præstare. Alphonsus semper in ore habebat, *tanto privatis hominibus Reges meliores esse debere, quantò honoribus & dignitate antecellerent.* Panorm. lib. 6. de rebus gestis Alphons. Contraria pietati sunt *superstitio* in excessu & *impietas* in defectu peccans, à quibus tanquam scopulis sibi cavere debet Princeps, ne exitio immergatur.

SECTIO II.

Quomodo Magistratus sese debeat gerere erga seipsum?

145. Ea quæ Magistratus debet sibiipsi, *Continentiæ* nomine complectimur omnia, ut scilicet, quò plus licet Magistratui, eò minùs ipsi libeat. Augustin. libr. 5. de Civit. Dei cap. 24. *felices Reges fore ait, si sint luxuriâ tanto castigatiores, quanto possunt esse liberiores ac si imperent suis cupiditatibus.* Pertinent autem ad continentiam 1. *Sobrietas ac temperantia*, quæ in cibo ac potu debitum observat modum. Ea verò Magistratui curæ debet esse vel maximè. 1. ad gerendum Magistratum requiritur prudentia, ea verò in temulentia *Quomodo Magistratus se debeat gerere erga seipsum? Continentia requisita. 1. Sobrietas ac temperantia.*

& luxuria

& luxuria non potest habere locum. *Fundamentum sapientia temperantiã esse*, dicebat Xenophanes. *In sicco habitare sapientiam*, dicebat Socrates, *non in humido.* Σωφροσύνη Græcis dicta est quasi σώζουσα τὴν φρόνησιν. Contra verò ἀσωτία sobrietati opposita prudentiam suffocat omnem. Prov.20.v.1. *Luxuriosa res est vinum, tumultuosa ebrietas, quicunq; his delectatur, sapiens nõ erit.* 2. temulentia est vitium servile, ideoque Magistratus dignitate & autoritate planè indignum. *Qui luxui & saginæ mancipati sunt, ut ignava animalia, si cibum suggeras, jacẽt, torpentq;, & præterita, instantia, futura pari oblivione dimittũt.* Tac.l.2.Hist.3. ebrietas à cura Reipubl. animos Magistratus abstrahit, & ad corporis cuticulam unicè curandã revocat. Eccl.10.v.16. *Væ tibi terra, cujus Rex puer est, & cujus Principes mane comedunt* v.17. *Beata terra, cujus Rex nobilis est, & cujus Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum & non ad luxuriem.* Epaminondas cùm festo quodam die reliqui cives compotationi operam darent, solus circumiens muros lustrabat. *sobrium esse & vigilare se* dicens, *ut aliis ebriis esse & dormire liceret*, Plutar. ad Princ. ind. 4. sobrietas est frenum potestatis, quo per vinolentiam sublato injustitia & abusus pessimi solent consequi. Alexander vino æstuans Clitum familiarem suum interfici curavit, sed postea tantâ ductus est pœnitudine, ut sibi ipsi manus inferre voluerit. Socrates ad Demonicum scribit, *menti vino obrutæ idem accidere, quod curribus aurigâ excusso*, cum quo consentit illud Seneca Epist. 83. *non est animus in sua potestate ebrietate devinctus.* 5. temperantia est castitatis nutricula & munimẽtum, contrà verò *venter mero æstuans citò despumat in libidinem* c. Venter dist.35. & *proximus à Libero patre ad inconcessam Venerem est intemperantiæ gradus.* Valer. Maxim. lib. 2. memorab. *Monstrum haberetur libido sine gula, cùm hæc duo tam unita atq; concreta sint, ut si disjungi omninò potuissent, ipsi prius ventri pudenda non adhærerent.* Tertull. adv. Psychicos. *Venter & genitalia sibimet ipsis vicina sunt, ut ex vicinitate membrorum consideratio intelligatur vitiorum, hinc Nabuzardan Princeps cocorum muros Jerusalem destruxisse legitur, quia venter, cui multitudo cocorum deservit, ædificia virtutum ad solum redigit*, in princ. dist. 44. ex Hier. Comites Bacchi à Poëtis finguntur Satyri, quia ebrietatem comitatur libido, Satyri n. perhibentur adeò salaces, ut pruritus libidinis dicatur Satyrism⁹ Sab. in met. Jam v. nullum tetrius vitium in Magistratu, quàm libido. 6. ebrietas omnes animi sinus aperit & operta recludit. Jam verò arcana Reipub. eliminari, cum maximo ejusdem incommodo est conjunctum. Seneca Epistol. 84. Ut musto dolia rumpuntur, & omne quod in imo jacet, via caloris ejicit: ita ebrii omne, quod in secreto pectoris cõclusum habent, vini calore ejiciunt. 7. ex ebrietate oriuntur rixæ, cædes & mala longè plurima. Ægyptiorum animis persuasum fuit, vitem ex suso in terram gigantum sanguine pullulasse, unde & *amentiam & furorem vino inesse.* Pieri⁹ lib.53. Hierogl. Cyrus Astyagi sciscitanti, cur vinum, quod ei in patera offerri jussisset, bibere recusasset, respondit, *quia venenum esse credidi, cùm nuper in convivio vidissem, neminem ex amicis, qui id bibisset, non ita debilitatum corpore, ut ambulare non posset, itaque animo ægrum, ut nihil saperet aut intelligeret, sed in furorem potiùs verteretur.*

O fœda ebrietas (canit Palingenius) *animi lethum, ô vitiorum*
Nutrix ac scelerum, quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? jurgia, lites,
Prælia dira moves, & gaudet sanguine fuso.

Tygres, lynces & pantheræ finguntur à Poëtis Bacchum comitari, vel quod sint vini appetentes, vel potiùs quod sint feræ supra modum imanes, *ebrietatis enim comes est feritas & immanitas.* Sabin. in metam. ideò Solon constituit, *Principem, si ebrius deprehensus esset, morte mulctandum*, referente Laertio l.1.f.10.

146. 2. *Castitas*, quæ quò rarius in delitiis & abundantiâ reperitur, eò magis commendata esse debet Magistratui. 1. Castitas est virtutum reliquarum peculiare ornamentum, absque qua virtutes reliquæ sunt instar trunci à capite revulsi. *Ut cum de statua facies formosa revulsa est. Non decus in reliquo corpore truncus habet. Sic reliqui mores spreti sine honore jacebunt, Ni sint ornati laude pudicitiæ.* Phil. Melanch. l.3. epigr. ex Bacchylide. *Castimoniam corporis & sanctimoniam animi duas esse virtutis & felicitatis claves*, scribit Berosus Chald. l.3. 2. Libido omnes & corporis & animi vires enervat, nec prudentia in mente locum habere potest, quam libido occupavit, unde Sodomitæ libidinis œstro perciti dicuntur percussi *cæcitatibus* Genes.19.v.11. ubi pluralis numerus, interprete Aben Exra, notat nõ *oculorum* solùm, sed etiam *mentis* tenebras ac cœcitatem. 3. Nihil turpius in Principe quàm vagæ libidines, per quas generosus animus brutarum voluptatum mancipiũ redditur, & ingenuis imperare debens turpissimis servit scortis, sicut de Sardanapalo dicitur, quòd pellicum gregi se immiscuerit. 4. Vagæ libidines Principem reddunt contemtum & exosum subditis. *Quemadmodum apes oderunt homines à coitu olidos: sic subditi Principem libidinosum execrantur.* Pier. lib. 26. Hierogl. 5. Eædem secum trahunt Reipubl. perniciem atq; interitum, tum quia subditi Magistratus exemplum cupidè sequuntur, sibiq; licere putant, quod illi licet, tum quia in aliis plectere non audet Magistratus, quod ipse committit, ex quo nihil aliud quàm scelerum colluvies, & consequenter Reip. pernicies expectanda. Raptus Helenæ Trojæ regnum perdidit. Refert Plutarch⁹, Leuctris in pago Bœotiæ Scedasum quendam duas habuisse filias formâ & virtute præstantes, qui cùm duos Lacedæmonios hospitio excepisset, illi formâ filiarũ capti post paucos dies redeunt, & patre absente per vim stupratas filias interficiunt, inq; proximum puteum abjiciunt. Redit pater & caniculâ monstrante cadavera invenit. Spartam igitur proficiscitur, ut supplicium de sceleratis hospitibus sumi petat, sed derisius ab Ephoris, utpote crimini huic vel obnoxiis vel patrocinantibus, civitate egreditur & dira illi imprecatur. Brevi pòst Lacedæmonii exercitum in illum locũ ducunt, ubi virgines sepultæ erant, ibi tanta Lacedæmoniorum multitudo interfecta est, ut imperium Sparta amiserit. Caveat igitur Princeps non ipsum solùm libidinis peccatum, sed omnes etiam peccati illius occasiones & illecebras. Caveat aspectus libidinosos exemplo Jobi, quem Regem Jobabum fuisse quidam putant, c.31.v.1. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne quidem cogitarem de virgine.* Cyrus à conspectu Pantheæ, Alexander ab intuitu Darii conjugis & filiarum abstinuerunt, timentes illud aspicere, quod non licet concupiscere. Caveat otium, lectionem librorum amatoriorum, sermones amatorios, & quæcunq; libidini

2. Castitas.

fomitem & incitamenta præstant. Contrà verò lectione Scripturarum sacrarũ delectetur, si n. *Scripturas quis amat, carnis vitia nunquam amabit*, ineat conjugium, quod post lapsum non solùm valet *ad officium*, sed etiam *ad remedium* contra libidinis morbum, ut ex August. loquitur Bonav. in breviloq. tract. 6. c. 13.

3. Moderatio in corporis cultu.

147. 3. *In corporis cultu moderatio.* Continentia enim nõ solùm in cibo, potu & ἀφροδισίοις modum statuit, sed etiam in corporis cultu & vestitu. Sanè non improbandum, si Princeps preciosioribus ac augustioribus vestib. amiciatur, nam de Salomone cõmemorat Christus Matth. 6. v. 29. *quòd coopertus fuerit* ἐν δόξῃ *gloriosè* & magnificè, & ad majestatem apud subditos conciliandam vestitus etiam aliquid potest, interim tamen etiam hac in parte debita adhibenda est moderatio, & in ipso vestitus splendore exteriore vigere debet humilitas & animi moderatio interior. *Tu Domine scis necessitatem meam*, orat Esth. c. 14. v. 16. *quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei.* Herodes in veste regia insolentiorem sese gerens ac divinos honores admittens miserè periit. Act. 12. v. 23. ac Spirit. S. judicium de pompa regali Agrippæ, ac Bernices hoc est, quòd fuerit πολλῆ φαντασίᾳ Act. 25. v. 23. *Turpe est sapienti, cùm animam habeat, laudes ex corpore captare*, ait Julianus Imp. apud Marcell. lib. 25. Proinde quod Tertull. de cultu fœmin. ad mulieres dicit, illud ad Principes etiam accommodari potest. *Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpurâ pudicitiæ, taliter ornatæ etiam Deum habebitis amatorem.* Aristoteles Alexandrum discipulum suum docuit, *multò pulchrius magisq; regium esse, animũ habere cultum & compositum, quàm elegantiorem corporis vestem*, cui consilio Alexandrum obtemperasse, refert Ælian. l. 8. var. Hist. cum quo convenit illud Alphonsi, qui cum vestitu non multùm discreparet a popularib. suis admonitus, ut regio ornatu incederet, respondit, *se malle moribus & autoritate suos excellere, quàm diademate & purpurâ*, Panormit. l. 1. de reb. gest. Alph.

4. Robur animi & magnanimitas.

148. 4. Robur animi & magnanimitas. Continentia enim etiam affectibus frenũ injicit, ne vel in prosperis Princeps animo nimis efferatur, vel in adversis penitus dejiciatur. Magnam fortunam, magnumq; dignitatis fastigium decet animus magnus. Absque illo animi robore Princeps utpote perpetuis negotiorum ac periculorum ventis obnoxius nunquam erit pacatus & tranquillus, sed in pectore magnanimo animus benè compositus est *medius tranquillus in undis. Hic ordo*, inquit Cicero act. 5. in Verrem de Magistratu, *quasi propositus atq; editus in altum, ut ab omnibus ventis invidiæ circumstari posse videatur*, requiritur igitur animi robur contumelias, detractiones, invidiam & adversa quævis parvi æstimans. Luth. in c. 47. Gen. f. 627. *Magistratus sint fortes & animosi, nec frangantur periculis & procellis, quib. concutiuntur tempestata, ut verè hoc sint quod dicuntur strenui, generosi magnifici, illustres.* daß sie recht vest vnd Ehrnvest seyn *Regium est benefacere & malè audire*, dicebat Alexander. *Si magnanimus fueris*, inquit Seneca, *nunquam judicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices, nõ nocuit mihi, sed animum nocendi habuit, & cùm illum in potestate tua videris, vindictã putabis, non vindicare potuisse.* Generosus equus non curat minorum canum latratus ac morsus, animus magnus injurias atque offensiones leviores ex alto despicit. Plutarch. in lib. de ira cohibenda de Philip. Macedonum Rege cõmemorat, amicos autores ipsi extitisse, *ut Arcadionem, à quo maledicta & convitia audierat, puniret*, Philippum v. illis obsequi noluisse, sed cùm homini occurrisset, benignè potius cum ipso esse locutum, quin & dona ac xenia misisse. Postea quæsivit ex amicis, *quomodo Arcadion de se loqueretur*, cùm v. omnes testarentur, eum jam mirum Philippi laudatorem factũ, subjecit Rex. *Ego igitur melior Medicus sum, quam vos.* Adhoc animi robur non mediocre adjumentum ac velut momentũ confert pietas & vitæ honestè ac laudabiliter actæ conscientia, qui n. pietati studet, Deo sese curæ esse novit, qui verò Dei protectione nititur, cum Davide Rege dicit Ps. 27. v. 1. *Dominus illuminatio & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Psal. 56. v. 5. *In Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi caro? hic murus aheneus esto, nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.* Optima Principum custodia *ipsorum* virtus ac *innocentia*, & *subditorũ benevolentia*. Cyrus apud Xenoph. lib. 7. pæd. unde Alphonsus cum ab aliquib. argueretur, quòd solus incederet, ipsiq; suaderetur, ut more aliorũ Principum etiam ipse armatorum manu stipatus graderetur, respondit, *se minimè solum, sed innocentiâ associatum incedere*. Panorm. l. 2. de reb. gest. Alph.

Sectio III.

Quomodo Magistratus rectè se gerere debeat erga familiares & domesticos.

149. Domesticorum ac *familiarium* nomine intelligimus illos, cum quibus Princeps quotidiè versatur, quos quidam distinguunt in personas *necessarias* & *officiarias*. Necessariæ sunt *parentes, conjunx, liberi, fratres, sorores, cognati.* Officiariæ sunt *Consiliarii* & *ministri aulici*. *Parentes*, si adhuc in vivis sunt, Princeps honoret, memor quarti præcepti, à quo nullius privilegii tenore vel favore exclusus est, cùm *Dei & Naturæ* legibus Princeps sit subjectus, ut Bartolus rectè scripsit. Josephus Prorex Ægypti constitutus cùm Patrem suum Jacobum ad se in Ægyptum invitaret, non est usus verbis mandati. In vulgata quidem versione habetur Gen. 55. v. 9. *hæc mandat filius tuus*, sed textus Hebræus simpliciter habet: *Hæc dicit filius tuus.* Idem cùm patrem suum adventare intelligeret, in signum honoris & reverentiæ *juncto curru suo ascendit illi obviam* Genes. 46. v. 29. Salomon Rex sapiens matrem Bethsabeam ad se venientem videns *surrexit in occursum ejus adoravitq; eam & positus est thronus matri Regis, quæ sedit ad dextram ejus* 1. Reg. 1. v. 19. Cogitet Princeps illud Hierocles, τοὺς δευτέρους καὶ ἐπιγείους τινὰς θεοὺς γονέας εἶναι, vel ut Philo loquitur lib. de special. legib. p. 490. *effigies & simulachra divini numinis*, nequaquam igitur à majestate sua alienum existimet, honorem debitum illis exhibere. *Quamvis nunquam parentibus* τὰ ἶσα *referre possimus*, inquit Franc. Philelphus in lib. 4. de educat. liberor. c. 3. (*Quicquid n. est quod dat patri filius, utiq; minus est, quia hanc ipsam facultatem dandi pater dedit* Senec. lib. 3. de benefic. c. 30.) *tamen quantum possumus, efficiamus, officiosè eos tractemus, assiduè comitemur, hortatibus foveamus,*

Quomodo erga domesticos se gerere debeat Magistratus. Erga parentes.

foveamus,

foveamus, mandantibus pareamq; voluntates ac deliberationes eorum tanquam divina verba & jussa probemus & suscipiamus. Quicquid parentibus exhibet Princeps, idem aliquando à filiis suis expectabit. Quæritur apud Gellium lib.2. noct. Atticar.cap.2. *an filius in Magistratu constitutus Patri privato se anteferre vel ab aliis anteferri debeat*, in cujus quæstionis tractatione plerique distinctionem adhibent. In publicis actionibus, muneribus & locis jura Patrum cum filiorum in Magistratu constitutorum potestatibus collata paululum interquiescunt l. 9. ff. de his, qui sunt sui vel alieni. *publica instituta paternâ pietate potiora sunt*, ait Valer.lib.2.cap.1. unde in illis quæ foris ac palam fiunt, majorem esse autoritatem filii Magistratus quàm patris privati ex Baldo probat Tiraq. de nobilit. c. 28. sed cùm extra Rempubl. agitur, publici honores cessant, naturales & genuini vicissim oriuntur, nam in actibus privatis ut in familia solùm ordo Naturæ inspiciendus, sed lege Naturæ parentes sunt honorandi. c. Est ordo 33.q.5.

Erga conjugem. 150. In *conjuge* diligenda solicitus sit Princeps, ne asciscat sibi talem, quæ hæreticis opinionib. sit pertinaciter dedita, testatur enim Histor. Ecclesiastica ex gynæceo virus hæreticum in totam provinciam sæpius fuisse sparsum. De *Salomone* Rege omnium sapientissimo memoratur, *quod mulieres alienigenæ* idololatricis cultibus addictæ *averterint cor ipsius, idq; inclinarint, ut sequeretur Deos alienos* 1.Reg.11.v.3. frustra igitur sperat Princeps se blanditiis & illecebris muliebribus non posse à veritate averti, neque enim Salomone est sapientior. *Achab* impulsu Jesabelis uxoris, quæ fuit filia Ethbaal *Regis* Sidoniorum *servivit Baal & adoravit eum* 1.Reg.16.v.31. *Herodes* suasu conjugis Herodiadis Johannem Baptist. aulicum suum concionatorem interficit Matth. 14. v.10. *Eudoxia* Augusta Honorii uxor effecit, ut Chrysostomus in exilium pelleretur, in quo in Armenia inter barbaros mortuus est. Tripart. lib. 20. c.13. Conjugem ergo piam, veræ religioni addictam, benè moratam & heroicis virtutibus præstantem Princeps eligat, selectam unicè amet, honestè tractet, nec permittat eam nimis esse sumtuosam; neq; ad consilia *Reipubl.* secretiora vel partem regiminis eam admittat. Justinianus quidem in constitutione gravissima conjugem suam Theodoram *participem consilij* assumsit nov. 8. ac Tacit. lib. de morib. German. refert, *Germanos mulierum consilia non fuisse aspernatos*, testatur quoque exemplum conjugis Pilati, Matth. 27. v. 19. salutare quandoque consilium à fœmineo sexu proficisci posse, sed hæc sunt exempla singularia, ex quibus probari nequit, ordinariè & semper in difficilioribus *Reipubl.* negotiis fœminarum consilia esse expetenda vel audienda.

Erga liberos. 151. *Sobolis*, præsertim masculæ, rectè instituendæ & informandæ curam maximam Princeps gerat. ἄρχοντος ὥσπερ ὅλου οἴκου, & qualis est junioris Principis in imperio quondam successuri institutio, talis etiam aliquando erit imperii administratio. Rex David filium suum Salomonem, qui imperio destinatus erat, *misit in manu Nathan Prophetæ* 1.Sam.12.v.25. h. e. curavit eum in vera religione à Nathane concionatore aulico diligenter institui & ad omnem pietatem ac virtutem formari. Qui magna præstare cupit, statim à teneris añis virtuti rectæq; educationi assuescat. Comminæus c.18. in fine. *Qui in spem imperii educantur, felicitâ*

omnino curâ à primis statim annis sic sunt instituendi, ut non solum sibi ipsis, sed & aliis, quibus præsunt, sapientiâ & exemplo olim prosint. Patrit. lib.2. de Regis instit. tit.8. *Nihil enim difficilius, quàm imperare*, ut Diocletianus apud Vopiscum agnoscit. Præficiat igitur Princeps filiis idoneos morũ ac studiorum gubernatores, curet in illis potissimùm artibus eos exerceri atque instrui, quæ tradunt rationẽ rectè administrandi regnum. Erasm. libr. 1. apophtegm. in Agasicle. Reges Persici in Schola Magorum instituebantur, ita ut nulli ad imperii gubernacula pateret aditus, qui non fuisset priùs in ipsorum Schola institutus. Cic. libr. 1. de div. ab illorum uno formabatur ad prudentiam, ab altero ad temperantiam, à tertio ad justitiã, à quarto ad fortitudinem. At quantum hodie in Principum juniorũ educatione peccatur? quid ergò mirũ, tàm infelices postmodũ sequi gubernationes.

152. *Fratres, sorores & agnatos* Princeps amet, & concordiam cum illis alat, fratribus de honesta & genere suo dignâ sustentatione prospiciat, sorores honorificè elocari curet. *Consiliarios & ministros aulicos* Princeps tales eligat, quales describuntur Psal.101.v. 6. *Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum, ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat.* v.7. *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit dolum; qui loquitur mendacia, non permanebit in conspectu oculorum meorum.* Eligat eos, qui sunt veræ religioni addicti, qui enim hæreticis opinionibus sunt imbuti, pertentant Principum animos, iisque virus suum occultè instillare conantur. Eligat tales, qui prudentiâ, eruditione, rerum usu, virtutibus & autoritate excellunt, quia Consiliatiorum qualitates magnum Principi honorem & Reipubl. emolumentum præstare possunt, si sint ad normam præscriptam compositæ, neque quicquam majus decus Principi conciliat, quàm aula bene composita. *Consiliarius optimus est res etiam Regibus ipsis præstantissima ac utilissima*, inquit Isocrates ad Nicoclem. *Ubi non est consilium, populus corruet: salus autem ubi multi sunt Consiliarii*, dicit Rex sapiens Prov.11. v.14. *in manu Dei successus hominis & super faciem Scribæ imponet honorem suum.* Lutherus reddidit: Es stehet in Gottes Händen/ daß einem Regenten gerathe/ derselbe gibt jhm einen löblichen Cantzler. Ecclesiast.10.v.5.

Erga agnatos. *Erga Consiliarios & ministros aulicos.*

153. Quamvis verò Princeps ipsemet consilio & sapientiâ polleat, sedulò tamen caveat, ne opinio propriæ sapientiæ ipsum adeò excœcet ut alienam aspernetur. *Princeps facilè evertitur, qui nullo nisi suipsius consilio utitur*, inquit Comminæus cap.94. Marcus Antoninus Imp. Philosophus dictus sæpius hoc usurpavit: *æquius est, ut ego tot talisumq; virorum consilium sequar, quàm tot talesque amici meam unius voluntatem.* Capitolinus in ejus vita & ex eo Melchior ab Ossa de prudent. regnat.cap.7. Id enim majorum nostrorum institutis ac diuturnâ experientiâ præceptum est atque cognitum, *plures consilio communicato melius ac certius, quàm singulos judicare.* Bodinus lib. 4. de Republ.cap.4. Meminerit Princeps, *quod consiliũ sit res sacra ἱερὸν ἡ βουλή, quodq; res sit consiliis secura fidelibus uti*, ut canit Bapt. Mant. Monendum interim ex parte altera etiam illud Principi cavendũ esse præcipitium, ne totus à Consiliariorum nutu ac jussu pendeat, inque illorum humeros gubernationem omnem rejiciat, ne contingat illud, de quo Vopiscus in Aureliano conqueritur: *Ego*

(inquit) *à Patre meo audivi, Diocletianum Principem adhuc privatum dixisse. Nihil est difficilius, quam bene imperare. Colligunt se quatuor vel quinq, atque unum consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non novit, cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit judices, quos fieri non oportet; amovet à Republ. quos debet obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipse dicebat, bonus, cautus, optimus venditur Imperator.* Suspecta quandoque Principi suorum æquè ac exterorum fides, *ut se ipso meliorem, quem consulere possit, habeat neminem.* Bodin. lib. 3. de Republ. cap. 1.

SECTIO IV.

Quomodo Magistratus erga æquales, vicinos scil. populos & Magistratus alios sese gerere debeat.

Quomodo erga æquales se debeat gerere.

153. Cum vicinis populis & Magistratibus aliis Princeps 1. concordiam alere studeat, 2. fœdera cum illis ineat, 3. fidem datam religiosè servet, & 4. Legatos ipsorum honorificè excipiat & securè dimittat, quæ omnia ad φιλανθρωπίαν & concordiæ studium proximo debitum pertinent. 1. *Concordia* studium Principi vel maximè debet esse commendatum. Quod in genere Apostolus omnibus præcipit Rom. 12. v. 18. *Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem colitote,* id peculiariter sibi quoque dictum esse Magistratus noverit. Concordia cum vicinis populis & Magistratib' aliis regni tutela est ac firmamentum, unde August. lib. 2. de Civ. Dei cap. 21. *Arctissimum atque optimum in Republ. vinculum incolumitatis esse dicit concordiam,* quod de concordia tum subditorum inter se, tum Magistratus ac subditorum, tum regni cum vicinis populis est accipiendum. 2. *Fœderum* in Republ. maxima omnino est utilitas. Quas enim vires regnum in sese non habet, eas per fœdera cum vicinis acquirit. *Vnita virtus fortior* & ad hostiles impetus tolerandos ac propulsandos instructior. Contra verò de civitate Lais dicitur Jud. 18. v. 28. quod facili negotio potuerit occupari, *quia non habuit* דבר *verbum* seu negotium *cum ullo homine*, h. e. quia non fuit in fœdere cum aliis civitatibus. Adhibenda tamen in pangendis fœderibus prudentia, ut monet Paradinus in Symb. *Vis nescia vinci.* p. 198. ut scil. eligantur potissimum illorū fœdera, qui sunt in proximo & qui potentiâ valent, qui enim imbellium & infirmorum societatem ambiunt, quæ sunt cum quib' opprimantur. 3. Fœdera & pacta semel inita firmiter & sanctè sunt custodiēda, ac fides data religiosè est servāda. *Rupti fœderis pœna ut plurimū sequitur ipsos perfidos & fœdifragos,* Thucyd. lib. 2. de Thebanis Platæas occupantibus. Principis verba & promissa ad firmitatem propemodum divinam debent accedere, postquam alicui fidem dedit, imò Principis simplex verbum plus autoritatis & securitatis habere debet quàm aliorum hominum juramenta. Alphonsus referente Panorm. lib. 1. de gestis. Dinothus lib. 6. Hist. Gall. f. 479. est enim Princeps Deus aliquis terrestris ac divini Numinis simulachrum, imitetur igitur exemplum veri & summi Dei, *cujus singula verba sunt juramenta,* inquit Philo. *Fraudulentiam turpiorem ac fœdiorem esse censeat Princeps, quàm violentiam.* Thucyd. lib. 4. Hist. in orat. Brasidę ad Acanthios, est enim animi abjecti & servilis indicium fidem fallere: *Si nullibi in toto orbe, tamen in Principis verbis fides locum invenire debet. Si toto mundo fides exulet, tamen apud Imperatorem eam oportet consistere,* dicebat Carolus V. cùm ad frangendam Luthero datam fidem à Pontificiis flabellis instigaretur. refer. Zenocaro in ipsius vita. 4. Legatos vicinorum populorum, qui honorificè excipit, illorum animos sibi conciliat ac devincit. Jure gentium Legati sunt sacrosancti & inviolabiles, adeò ut pro illis violatis bellum justè geri censeatur. Polyb. lib. 2. Histor. Rex David injuriam Legatis suis ab Ammonitarum Rege Hanone illatam gravissimo bello ulciscitur 2. Sam. 10. v. 7.

154. Quæritur hoc loco. 1. *An licitum sit pio Magistratui fœdera inire cum diversa religionis hominibus?* Petrus Martyr class. 4. Locor. comm. cap. 16. n. 23. Alberic. Gentil. lib. 3. de jure belli cap. 19. & alii **(Rung. in Exod. p. 880. Fœdera cum diversę religionis hominibus non esse ineundam docemur Exod. 23. v. 32. & talia fœdera sæpe reprehenduntur à Prophetis. Esa. 8. v. 12. cap. 31. v. 3. Oseæ 8. v. 13. ac Josaphat accusatur ob fœdus cum Achabo 2. Paral. 19. v. 2. quia nulla societas Christo cum Belial 2. Cor. 6. Idem tamen in Gen. p. 426. *Licet fœdus facere cum diversa religionis hominibus, ita tamen ut ejus capita non religionem sed communem tranquillitatem & defensionem spectent.*)** negant. 1. urgent *interdictum expressum* tum *generale* tum *speciale*. Deus expressè *& generaliter* interdixit, fœdus cum infidelibus inire. Exod. 23. v. 32. *Non inibis cum illis* (Cananæis) *fœdus.* Exod. 34. v. 15. additur prohibitionis ratio, *ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum, ne cùm fornicati fuerint cum Diis suis & sacrificaverint simulachris suis, vocet te quispiam, ut comedat de immolatis,* Deut. 7. v. 2. prohibitio repetitur. *In specie* à Propheta Hanani reprehenditur Asæ Regis Juda confœderatio cum Benhadad Syriæ Rege 2. Paral. 16. v. 7. *Quia habuisti fiduciam in Rege Syria & non in Domino DEO tuo, idcircò evasit Syria Regis exercitus de manu tua.* v. 8. *Nonne Æthiopes & Lybies multò plures erant quadrigis & equitib. & multitudine nimia, quos cùm in Domino credidisses, tradidit in manu tua?* v. 9. *Oculi n. Domini contemplantur universam terram & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti & propter hoc etiam ex præsenti tempore adversum te bella consurgent.* Ostendit Propheta in hac redargutoria concione fœdera illa plerunque conjuncta esse cum quadam diffidentiâ divini auxilii, ideoque Dei nomine pœnas Regi denunciat. 2. Paral. 19. v. 2. Jehu Propheta Hanani filius reprehendit Josaphatum Regem Juda, quòd cum Achabo Idololatrico Rege Israël fœdus inierat & in bellum cum ipso descenderat, cujus exitum fuisse infelicem ex præcedente capite manifestum. 2. Paral. 20. v. 37. ejusdem Josaphati fœdus cum Ochozia impio Rege Israël ab Eliezero Propheta improbatur. *Quia* (inquit) *habuisti fœdus cum Ochozia, disrumpet Dominus opera tua.* Esa. cap. 8. v. 12. arguit populum, quod cum idololatricis Regibus fœdus inire voluerit: *Non dicatis confœderatio, omnia enim quæ loquitur populus iste, confœderatio est, & timorem ejus ne timeatis, Dominum exercituum sanctificate.* cap. 30. v. 2. *Væ vobis, qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, ut confortetis*

Quæstio 1. An cum diversa religionis hominibus fœdera inire liceat.

tetis

ictis vos in fortitudine Pharaonis & habentes fiduciam in umbra Ægypti. cap.31.v.1. *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium in equis sperantes & habentes fiduciam super quadrigis quia multa sunt.* 2. *interdictum ex consequentiis elicitum.* Deus in principio statim humani generis *inimicitias posuit inter semen mulieris & semen serpentis infernalis* Genes.3.v.15. jam verò diversæ religionis homines ac cumprimis infideles pertinent ad semen infernalis serpentis. Ergò cum illis nulla debet piis intercedere fœderalis amicitia. Ecclesiam malignantium *perfecto odio* prosequi debemus Ps. 26.v.5. *Odivi Ecclesiam malignantium & cum impiis non sedebo.* Psal 139.v.21. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam.* v.22. *perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Jam verò quos debemus odisse, cum illis non oportet fœdus inire. 2.Cor.6.v.14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus, qua enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci cum tenebris?* vers.15. *quæ convicatio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* v.16. *qui consensus templo Dei cum idolis?* jam verò inter confœderatos est quædam voluntatis consensio, societas officiorum & amicitiæ communicatio. In Baptismo fidem Christo dedimus, quòd simus futuri palæstritæ strenui adversus omnes Christi perduelles, cum illis igitur qui fœdus ineunt, à fœdere cum Christo in Baptismo inito recedunt. Hûc referunt omnia dicta, quæ de hæreticis agunt, quod eos debeamus *fugere, devitare, ne ave quidem illis dicere &c.* Matth.7.v.15. Tit.3.v.10. 2. Joh.v.10. sed illos, cum quibus fœdera inimus, nequaquam devitamus. 3. *Exemplorum probatorum cumulũ.* Illicitum censebant Ægyptii *comedere cum Hebræis* ob religionis scil. diversitatem Gen.43.v.32. Judæis nullum erat *cum Samaritanis* apostatis commercium Joh.4.v.9. Luc.9.v.53. Judæi illicitum censebant *in ædes gentilium ingredi* & cibum cum illis capere Joh.18.v.28. Act.11.v.3. 4. *præsentissimum talium confœderationum periculum. Qui picem tangit, ab ea inquinatur* Eccles.13.v.1. Qui cum inimicis veræ religionis sese conjungit, facilè aliquod vitium ab illis contrahit. Ex fœderibus nascuntur familiares conversationes, ex familiaribus conversationibus peculiaris quædam animorum conjunctio, ex animorum conjunctione accidit, ut zelus in detestanda religione adversa refrigescat, cui enim peculiariter favemus, illius religionem molliùs tractamus. Quæ ergò est humanæ Naturæ infirmitas, facili negotio contingere potest, ut piis ac veræ religioni addictis ex conversatione cum apostatis & infidelibus præsertim ex arctiore amicitia per fœdera cum illis initâ aliquid labis affricetur. 5. *infelicem istarum confœderationum exitum,* quem ostendunt exempla superiùs citata. Asæ pessimè cecidit fœdus cum Benhadad Syriæ Rege, quia propter illud perpetuis implicatus fuit bellis 2. Paral.16.v.9. Josaphatus in extremum vitæ periculum incidit, quando Achabo in bello contra Ramoth Galaad sese conjungit 1.Reg.22.v.32. 2. Paral.18.v.31. idem naufragium facit & classem amittit, quando fœdere cum Ochozia inito naves suas ipsius classi conjungit 2.Paral.20.v.37. Maccabæorum ac Romanis & Lacedæmoniis fœdera quem habuerint exitum, docet Historia. Franciscus Galliarum Rex moriens gravissimè de eo conquestus est, *quod voluerit esse fœderatus Christiani nominis hosti, quod fœdus cum Turca pepigerat & Christianorum capita tanquam armenta ad Mahumetanam servitutem abigi vivus vidensque passus erat.* Schleid. libr.15. comment. pag. 332.

155. Qui contrarium statuunt, hæc ferè argumenta proferunt. 1. Legitima defensio est *juris naturalis*, l.3. ff. de just. & jure, proinde non pugnat cum jure divino. Jam verò inire fœdus cum aliis cujuscunque tandem sint religionis, pertinet ad legitimam sui defensionem. Ut enim religionis diversitas vel alia quæcunque conditio & qualitas non impedit, quò minùs naturali jure defensio competat illi, qui injustè opprimitur, modò observet moderamen inculpatæ tutelæ, sic non interest, cui religioni sit addictus, per quem & cujus operâ nos defendimus, quò minùs defensio illa sit juris naturalis. 2. *Evangelium non abolet politias*, quam regulam urget Lutherus in quæstione de sui defensione tom.7. Jen. Germ. fol.389. Ergò nec politiarum firmamenta & munimenta, videlicet fœdera, quę sunt conversationes merè politicæ ac civiles. Ecclesia hospitium habet in politiis. Ergo non turbat nec turbare debet earum quietem, robur & firmamentum: quod in fœderibus consistit. Si omnis etiam politica conversatio & pacificatio cum infidelibus ac falsæ religioni addictis esset prohibita, *mundo nos exire oporteret* 2.Cor.5.v.10. 3. Præstò sunt *exempla* talium fœderum. Quidam adducunt fœdus *Abraha cum Mamre, Escol & Anere* Genes.14.v.13. sed verisimile est, illos licet origine essent Cananæi, tamen Patriarchæ religionem fuisse amplexos. Nisi enim religio & fides in certam victoriæ spem eos erexisset, auspiciis Abrahæ tam exiguâ manu tantæ potentiæ hostes vix fuissent aggressi, à quibus gigantes & Sodomæos ad internecionem usque cæsos noverant. Adducunt etiam fœdus *Abraha cum Abimelecho* Palæstinorum Rege Genes.21.v.32. & *Isaacs cum Abimelecho Rege Geraris* Genes.26.v.31. sed illi quoque videntur veræ religioni fuisse addicti, cùm de DEO, quem colebant Abrahamus & Isaacus, tam honorificè loquantur ac felicitatem utriusque Patriarchæ divinæ benedictioni tribuant. Producimus igitur fœdus quod iniit *Jacobus cum Labano* idololatra Gen.31.v.44. *Iosua cum Gabaonitis* Jos.9.vers.15. *Salomon cum Hiramo* 1.Reg.5.v.12. *Iudas Maccabæus cum Romanis* 1.Maccab.8.v.20. *Ionathan & Onias cum Romanis & Spartanis* 1.Maccab.12.v.1.6.20. *Simon cum iisdem.* 1.Maccab.14.v.18.& 25. quæ fœdera nuspiam leguntur damnata. 4. Pacificationis Passaviensis, per quam inter Evangelicos & Protestantes fœdus mutuum est initum, saluberrimus fuit effectus, quies scilicet & tranquillitas Germaniæ, regnis ac provinciis reliquis perpetuis ferè bellorum turbinibus implicatis, quâ de re inferiùs plura afferentur.

156. Posteriori igitur huic sententiæ sed *certis distinctionibus* & conditionibus limitatæ accedimus. 1. Distinguendum inter fœdera de *non offendendo* ac quæ *defensionis causâ* instituta sunt & inter ea, quæ *in oppugnando aliquo tertio* mutuas operas exigunt. Illa etiam cum infidelibus & diversæ religioni addictis inire licet, hæc verò non facilè permittenda, si is qui oppugnandus, veræ religioni est addictus. 2. Distinguendum inter fœdus initum cum infidelibus *contra infideles alios* & inter fœdus initum cum infidelib. *contra fideles.* Prius dicimus licitum, posterius illicitum. Potest

A causa efficiente & finali, item effectu & adjunctu desumtis.

fidelis contra infidelem alium jungere arma cum infidelic. Imperatores. cauf. 11. q.3. ergò etiam potest auxilium infidelia contra alium infidelem implorare; sed si bellum contra fidelem sit suscipiendum, auxilio infidelis uti, & fœdua cum eo inire neutiquam debet. 3. Distinguendum inter fœdera; *quæ politicas duntaxat conditiones adjunctas* habent, & ex quibua nullum metuendum est veræ religiomi periculum aut præjudicium, & inter ea, *quæ in fraudem veræ religionis* panguntur. *Licet fœdus facere* (scribit D. Rungius in comm. cap. 14. Genes. p. 426.) *cum hominibus diversa religionis, ita tamen ut ejus capita non religionem, sed communem tranquillitatem & defensionem spectent.* ** Diligenter consideranda est causa impulsiva & finalis fœderum. Si enim alicui immineat periculum propter religionem, utique non licet illi *συμμαχίαν* quærere ab hostibus religionis. Talia enim fœdera per se absurda & impia sunt, Deique destituuntur benedictione. Sin autem ad defensionem communis patriæ adversus hostem extraneũ opua sit virium conjunctione sine religionis respectu nihil est in tali fœdere vitii. *Qualis est conjunctio Christianorum pugnantium adversus Turcas.* Rung. in c. 34. Exod. p. 1191. Ex Petro Martyre in 1. Reg. cap. 15. Zepper' in tract. de LL. forens. Mosaicis lib. 4. cap. 6. Sic distinguit fœdera, quod quædam habeant communes expeditiones & auxilia mutua cum idololatris & impiis, quæ sunt illicita & impia, siquidem ibi semper aliquid mali affricatur populo Dei, & qui fidem Deo non servant, quomodo servabunt nobis? Quædam v. sint de finibus commerciis, ut vicini pacificè inter se agant, ubi pax servanda est cum omnib. quantũ in nobis est Rom. 12. v. 18. Quibus consentit Paræus in comm. Gen. 14. *Illicita*, inquit, *sunt fœdera, quæ sunt de Societate religionis; licita, quæ de rebus civilibus cum infidelibus sunt contracta.* Sed quod ibidem putat, *necessitatem posse accidere piis tantam, ut etiam illa priora possint contrahi cum infidelibus, in eo non videtur sibi satis constare, quia quod per se malum est & illicitum*, nullo pacto aut respectu licitum aut bonum fieri potest. ** Sic probari nequit illud fœdus, in quo requiritur, ne errores doctrinæ, quibus altera pars confœderatorum est immersa, à ministerio Ecclesiast. taxentur. 4. Distinguendum inter fœdera, *quæ sine urgente necessitate & absque evidenti Reipubl. utilitate* cum infidelibus vel falsæ religioni addictis instituuntur, atque ea, *quæ necessitatem & Reipubl. salutem conjunctam habent.* Priora haudquaquam probanda, sed præferenda illis fœdera cum piia & veræ religioni addictia instituta. 5. Distinguendum inter *fœdera ipsa & adhærentem confœderatorum animis perversam opinionem.* Fœdera ipsa urgente Reipubl. salute cum infidelibus ac diversæ religionis hominibus instituta non possunt absolutè & simpliciter improbari, cavendum interim, ne adhæreat fiducia in humanum auxilium ac diffidentia erga Daum, neve defensio Ecclesiæ, quæ est solius Dei opus, fœderibus illis transcribatur. Jerem. 17. v. 5. *Maledictus omnis qui carnem ponit brachium suum.* ** Alii ita procedunt, fœdera æstimanda. 1. ex suo principio. 2. objecto. 3. fine. 4. ac circumstantiis. Polan. lib. 10. Syntagm. cap. 11. *Distinguuntur fœdera ex causis efficientibus, finibus & effectis; quæ fœdera ex diffidentia vel avaritia vel ad placendum infidelibus vel ad perturbandam pacem publicam contrahuntur.* *Item quæcunque occasiones præbere possunt aut corrumpendi puri cultus DEI aut corruptelas serpentes augendi, ea profectò illicita sunt, divinitus prohibita & infelicia. At si quæ fœdera ineuntur vel ad mutuam defensionem hostis communis (ubi nos vocatio conjunxit) vel de non lædendo & in summa, quæ veram religionem ac pietatem erga Deum non lædunt, sunt licita. Ubi tamen etiam atque etiam cavendum est, ne cum hostibus ac persecutoribus Ecclesiæ Dei sese fœdere conjungant pii, quia neque illis bonâ conscientiâ possunt præbere auxilium, neq; ab his expectare, imò cum improbis & infidelibus promiscua conversatio non est licita, nisi ideo instituta, ut lucrifaciamus illos, aut cùm vocatio nostra id requirit, ut quando Christus cum peccatorib. edit Luc. 15. v. 1. quando conjunx cum infideli habitat. 1. Cor. 7. v. 13.* Fœdera distinguuntur. 1. *Respectu causæ efficientis* seu personarum quæ fœdus contrahunt. Hæ enim vel non sunt in Ecclesia, ut gentes ac profani homines veri Dei planè ignari, iique aut simpliciter infideles *κατ' ἐξοχὴν* sic dicti, aut etiam in veram religionem blasphemi: vel sunt in Ecclesia, iique vel orthodoxi vel heterodoxi, ut sectarii, hæretici ac quodammodo schismatici, qui tamen non sunt de Ecclesia sive non sunt vera ac viva ejus propriè sic dicta membra. 2. *Respectu objectorum* seu rerum, de quib' initur contractus. Illarum respectu fœdera sunt in triplici differentia. Vel enim concernunt religionem solam & dicuntur Ecclesiastica, vel pacem publicam externã respiciunt, quò referimus omnia pacta, quę ad necessitatem usumque incolarum & peregrinantium in mercibus importandis exportandisq; spectant, quæque sunt de vitandis injuriis & suis unicuique terra marique servandis finibus, de securitate itinerum, possessionum, navigationum &c. hæc vocari solent fœdera pacificationis, pactiones de nõ offendendo. Vel tandem partim religionem, partim res politicas simul respiciunt, earumque assertionem & libertatem concernunt, unde appellantur mixta. 3. *Respectu finis.* Fœdera iniri solent potissimùm ob duplicem finem, ut videlicet vel nos conjunctis confœderatorum nostrorum viribus bellum nostris inferamus hostibus, quod dicitur bellum offensivum; vel quando ab hostibus contra nos bellum movetur, ut advocatis *συμμάχους* illam vim injustam à nobia depellamus, quod bellum defensivum nominari consuevit. **

157. Ex his facilè apparet, quid ad contraria argumenta respondendum sit. 1. Cananææ gentes divino judicio erant excidio & internecioni destinatæ, Deus igitur Israëlitas fœderibus illis conjungi ooluit, sed ut Patriarchæ ante legem illam latam cum Cananæis fœdera quandoque inierunt, sic post sublatum *μεσότοιχον* inter Judæos ac gentes lege illa non ampliua obstringimur Ephes. 2. vers. 14. modò observentur debitæ conditiones. Idem ostendit causa prohibitionis legi addita, prohibentur enim Israëlitæ *ex idolothytis edere* Exod. 34. vers. 15. sed Apostolus 1. Corinth. 10. vers. 27. libertati Christianæ id relinquit: *Si quis vocat infidelium, quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conscientiam.* Asæ confœderatio cum Benhadad ideo reprehenditur, quia Regem Syriæ ad fœdus, quod cum Rege Israëlia habebat, violandum missis muneribus impulit, cumque ad bellum Regi Israëlia movendum concitavit. Josaphati fœdus cum Achabo & Ochozia nulla exigebat necessitas: bellum, quod

adver-

adversus Assyrios suscipiebat, non erat defensivum sed offensivum: Propheta præposteram in istæc fœdera fiduciam arguunt. 2. Conversatio politica & civilis à spirituali communione distinguenda, Exire ab infidelibus & diversæ religioni addictis debemus animo & affectu, non autem simpliciter loco & quoad politicam conversationem, aliàs *è mundo nos exire oporteret* 1.Cor.5.v.10 August.serm.18.de verb.Dom. *Separatio fieri debet corde non corpore, recedendū à talibus non corporaliter sed spiritualiter.* 3. Ægyptijs illicitum erat cum Hebræis cibum capere non præcepto quodam divino, *sed more duntaxat patrio*, uti Philo censet: Onkelos hanc affert rationem, *quia pecus, quod Ægyptij colunt* (bovem puta) *Hebræi comedunt.* Alij tribuunt hoc fastui Ægyptiorum, quod indignum putaverint cū Hebræis convivari. Daniel in Chaldæa, Christus cum Pharisæis falsæ religioni addictis cibum sumsit. Judæis non erat lege quadam politica conversatio cum Samaritanis & gentibus interdicta, sed quia illos propter apostasian, has propter infidelitatem abhorrebant, ideò ab illorum conversatione abstinebant, Christus tamen cum Samaritana muliere absq; ullo contaminationis periculo collocutus, & Petrus in domum geotilis est ingressus. Joh.4. Act.10. 4. Talia fœdera cum incommodis & periculis conjuncta esse non negamus, ideò etiam absque urgente Reipubl. necessitate iniri neutiquam debent, interim tamen ex eo evinci nequit, esse absolutè & simpliciter prohibita. Neq; ex eventu illud colligi potest, cùm fœdera etiam cum pijs inita non semper lætos habeant exitus, cumq; diffidentiam fœderibus illis utplurimum conjunctam pœna illa respiciat. Vide plura de hac quæst. apud D. Tarn. in append.comm.in Obadiam.

2. *An Principi fidem fallere sit integrum.*

158. Quæritur 2. *An Principi fidem fallere & à pactis fœderum recedere sit integrum?* Machiav. lib.2. comm.c.13.& de Princ.cap.19. illud licere censet: *Prudens & acutus Princeps* (inquit) *fidem hosti datam & ab ipso metu vel vi extortam temporiq; accommodatam nec debet nec potest servare, si tale pactum vel fœdus obstaturum ei sit atq; occasiones & necessitates, quæ istud extorserunt, præterierint. Si fides violanda, regnandi causâ violanda est, in reliquis pietatem colas*, dicebat ille apud Senec. Darius apud Herodot.lib.3.existimat, *magna publicaq; utilitatis gratia licere Principi mendacium dicere* Sed ab omni fraudulentia & perfidia Princeps abhorrere debet. 1.pacta servari est *juris divini ac naturalis.* 2. vinculum humanæ societatis *ac nervus imperiorum* est fides, nec ulla major inter mortales necessitas quàm fidei servandæ, quâ sublatâ nec imperia permanere, nec quicquam aliud subsistere potest. 3. violatores fœderum ac datæ fidei graviter à Deo sunt *puniti*, id quod exemplis inferius comprobatum dabitur in quæstione de fide hæreticis servanda. Monendum tamen quod jure à fœdere recedat is, cui fœdus ex altera parte non est servatum, sed prius violatum, vel ut violaretur, apertè tentatum.

3. *An Legati semper inviolabiles.*

159. Quæritur 3. *An Legati semper haberi debeant inviolabiles?* Principi meritò sacri inviolabiles sint Legati, 1. quia repræsentant illos à quibus mittuntur, 2. quia absq; Legatorum immunitate non potest constare societas inter vicinos populos nec de pace vel fœderibus consilium iniri. 3. quia apud omnes populos veluti communi quodam Naturæ consensu illud ratum, quod Legati non sint violandi, Cicer.act.3.in Verrem. *Legatorum jus divino humanoq; vallatum est præsidio, cujus tam sanctum & venerabile nomen esse debet, ut non modo intra sociorum jura, sed hostium tela incolume versetur.* Et in lib.de arusp.resp. *Sic sancito jus Legatorum cum hominum præsidio munitum, tum etiam divino jure esse vallatum.* 4. quia divinitus punitur Legatorum violatio. Ammonitæ ob violatos Davidis Legatos bello petiti succumbunt 2.Sam.10.v.14. Helena Russorum Regina cùm Legatos ad se missos coocremasset, ipsa post contrario mortis genere interiit, ipsa enim sese in profundos aquarum gurgites miserè immersit, Bodinus lib.5.de Republ.cap.ult. Interim tamen si qui Legatos sese mentiuntur ac sub specie & prætextu legationis exploratores deprehenduntur, illi hac immunitate nequaquam gaudent. Addunt quidam, si Legati suo officio ac persona se indignos reddant, tunc ad meritas pœnas ipsos posse pertrahi. Sic Alexander Macedo proavus Alexandri M. Legatos Persicos intemperanter in convivio se gerentes & virginum pudicitiam attentantes trucidari curavit. Philipp lib.2.Chron. p.94. Legati superbè petierant nobiles mulieres in cōvivium adduci & inter convivas collocari, jamq; ebrij & basia dabant honestis mulieribus & sinus attrectabant. Ea cùm ægrè ferrent Amyntas pater & filius Alexander, filius hortatur patrem, ut ex convivio cubitū discedat. Eo digresso hilaritatem simulat Alexander & petit concedi mulieribus ut aliquantisper surgant, mox pollicetur redituras, jubet deinde totidem adolescentes nobiles induere earum vestes & gladios sub vestibus abditos sumere ac cùm Persæ eos attrectarent, ipsos confodere, hæc ita facta sunt (inquit Philippus) & lasciviæ ac petulantiæ pœnas Legati justè dederunt. Liv.l.3.Decad.3. *Macedonum & Carthaginensium Legatos* utpote fœdus contra Romanos facturos & hac ratione hostilia molientes à Romanis captos esse memorat. Thucyd.lib.2.refert ab Atheniensibus captos & interfectos esse *Legatos Lacedæmoniorum* ituros ad Persas, ut auxilia contra Athenienses peterent. Sed æquius est & majorem Principi conciliabit gratiam, si Legatos impunitos dimittat & postea de ipsis apud Legsntes conqueratur. Sic Livius lib.1.decad.1.p.29. de Tarquiniorum Legatis dicit, *quanquam visi sunt commisisse, ut hostium loco essent, jus tamen gentium valuit, ut cum querimonia de ipsorum injuria ad suos remitterentur.* Alexander Legationis oomen tam sanctum habuit, ut Carthaginensibus Legatis, qui ad Tyrios in ipsum armaodos venerant, pepercerit, Curtius lib.4.

Sectio V.

Quomodo Magistratus erga Subditos sese gerere debeat.

Quomodo Magistratus erga Subditos sese gerere debeat.

160. Magistratus erga subditos officium. 1. *ratione objecti* versatur vel *in rebus Ecclesiasticis* vel *politicis.* 2. *ratione effecti* spectatur in *justitia & judicij* administratione. 3. *ratione adjuncti* temporis vel *in pace* vel *bello* consideratur, quo respectu Aurelius Victor Trajano Imperatori quatuor insignes virtutes tribuit, *sanctitatem domi, fortitudinem in armis, justitiā & prudentiā utrobiq;.* Sed hæc brevitas explicatius proponenda ac diducenda:

Præstet illis. 1. amorem & benevolentiâ. Primum quod Magistratus subditis suis debet, est *amor & benevolentia*, quæ est fundamentum ac basis reliquorum omnium, quæ à Magistratu subditis præstantur. Cogitet Princeps *Patris* titulum sibi à Spiritu sancto assignari 1.Sam.24.v.12. paternum igitur erga subditos animum induat. Alphonsus symboli loco habuit Pelicanum rostro ex pectore sanguinem elicientem & pullos vivificantem cum inscriptione: *Pro lege & pro grege*, quo ipso suum erga subditos amorem exprimere voluit. Benevolentia populi erga Principem est tutissimum illius munimentum, sicut Eberhardus Dux Würtenbergicus cùm alius Princeps de vini copia, alius de vi argenti maxima gloriaretur, beatũ se hoc nomine prædicabat, *quod intus in gremio cujusvis subditorum suorum dormire possit. Inexpugnabile munimentum amor civium.* Sed hanc subditorum benevolentiam Magistratus non potest alia ratione quàm amore & benevolentia erga ipsos prius præstitâ obtinere, *Vt ameris, amabilis esto. Diligi Princeps, nisi ipse diligas, non potest*, inquit Plin. in Paneg. Trajan. Cogitet Princeps subditos velut præclarum *aliquod depositum* à Deo sibi traditum & concreditum esse, amore igitur illos complectatur tanquam thesaurum divinitùs sibi datum. Pius Magistratus subditos suos amat ac fovet, impius ac Tyrannus eosdem odit. Pius Magistratus est pater patriæ, Tyrannus est pestis patriæ. Pius Magistratus civibus est carus, Tyrannus omnibus exosus. *Illo in publicum procedente tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim advolant, hoc verò conspecto tanquam malum aliquod cum noxium animal è cubili prosiliret, omnes defugiunt.* Sen. lib. 1. de clem. cap. 3.

2. Comitatem & affabilitatem. 161. 2. Ex hoc amore & benevolentia erga subditos profluit *comitas & affabilitas*. Quibus enim favemus, erga illos comes atq; affabiles nos præstare solemus. Josephus Ægypti Prorex Gen. 43. q. 26. amicè & blandè alloquitur fratres, à quibus nondum agnoscebatur. 2.Sam. 14. v. 17. Thecuitis ad Regem Davidem dicit: *Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus Rex, ut audiat bonum & malum*, hoc est, ut facies Angeli est amica & grata, sic aspectu & alloquio es amicus. Talis *affabilitas virtus maxima in Principe*, inquit Plin. in paneg. Trajan. inter epitheta & laudes boni Principis à Julio Polluce Imperatori Commodo præscriptis etiam hæc habentur quod sit *εὐπροσήγορος, εὐέντευκτος, μειλίχιος, προσηνὴς, facilis accessu, facilè salutans, facilè admittens interpellantes & supplicantes, blandus & lenis.* Contra verò inter Tyranni vituperia refertur, quòd sit *δυσπρόσιτος, δυσπροσήγορος, δυσέντευκτος difficilis aditu, ferox in accessu, parum salutans, paucos audiens.* Hac affabilitate & comitate vehementer sibi conciliat Princeps subditorum animos, quod Absoloni probè notum erat, is enim cùm benevolentiam apud subditos patris sui quæreret & regno viam pararet, *mane consurgens stabat juxta introitum portæ in via & omnes, qui negotium habebant coram judicio, blandè compellabat. cumq; accederet ad eum homo, ut adoraret illum, extendebat manum suam & apprehendens osculabatur eum*, quo stratagemate *furatus* dicitur *corda filiorum Israel.* 2.Sam. 15. v. 2. 5. & 6. Interim comitas eo modo debet esse Principi commendata, ut majestatis eum nõ capiat oblivio. ** Niceph. libr. 18 Eccles. Histor. cap. 8. de Imper. Mauritio. *A multis adiri se & conveniri, non facilè passus est: neq; in hominibus audiendis dissolutus aut remissus fuit. Alterum enim contemtum affert, alterum autem assentationi aditum præbet. Itaq; non frequenter & tantum de rebus gravibus acturos ad se homines admisit & aures sermonib. inutilibus & fatuis clausit &c.* ** Raræ quidem sed magnę laudis est, cùm hæ virtutes specie dispares, prudentiâ junguntur. Ut comitas cum majestate in Principe combinata subditorum animos ad benevolentiam & reverentiam flectit, sic nimia familiaritas contemtum inducit.

162. 3. Ex amore erga subditos originem quoque ducit *clementia*, quæ bono Principi maximè debet esse commendata. *3 Clementiam.* Romæ repertũ marmor in foro Trajani his characteribus insignitum: *Potentissima dos in Principe, liberalitas atq; clementia.* Marlor. Topogr. libr. 5. cap. 22. Princeps est Dei in terris imago, ejusdemque veluti vicarius. Jam verò *Dei proprium est misereri & parcere*, Bernhard. serm. 5. in nat. Dom. col. 60. qui gladiũ vindictæ miserationis oleo semper exacuit. *Nulla re propius homines ad Deum accedunt, quàm salute hominibus danda.* Cic. pro Ligar. cum quo consentit illud Jovij: *Una clementia mortales Superis æquat, ejusq; muneris memoria nunquam apud cõservatos obsolescit.* Dioth. in fine Histor. Gall. p. 536. *Rex apum solus aculeum non habet vel certè eo non utitur: exemplar hoc magnis Regibus ingens.* Plin. 11. Nat. Histor. cap. 17. Senec. lib. 1. de clem. cap. 19. Bodin. lib. 4. de Rep. cap. 6. Clementia est, quæ firmum ac stabile reddit Principis regnum. *qui enim benignitate ac clementiâ imperium temperavère, his candida & læta omnia fuère, etiam hostes æquiores, quàm alijs cives.* Salust. ad Cęsar. quod longè rectiùs ex Salomone petitur, qui Prov. 20. v. 28. inquit: *Misericordia & veritas custodiunt Regem ac roboratur clementiâ thronus ejus*, vel ut Hebræa habent, *in misericordia fulcit thronũ suũ. Non opus est instruere in altum editas arces, nec in ascensum arduos colles emunire, nec latera montiũ abscindere, multiplicibus se muris turribusq; sepire. Salvum Regem in aperto clementia præstabit.* Senec. lib. 1. de clem. cap. 19. Contrà verò, *Instabile est regnum, quod non clementia firmat.* Cumprimis *imperium inchoantibus utilis est clementiæ fama*, monente Tacito. *David* regno post Absolonis seditionem restitutus ac novum quasi regnum inchoans ignoscit Simei, à quo insigni injuriâ affectus fuerat 2.Sam. 19. v. 22. *Roboamus* Salomonis filius asperitate suâ occasionem exhibet, ut ab ipso decem tribus unâ die deficerent 1.Reg. 12. v. 16. Quantò rectiùs *Alphonsus*, qui nihil tàm propriũ Principis esse statuebat quàm clementiam, Regis quàm misericordiam, majestatis quàm lenitatem, cumq; quidã conquererentur ipsum nimis lenem & mansuetum esse, respondebat, *expectandum ipsis esse ut ursi ac leones quandoq; regnarent, hominis esse clementiam, belluarum feritatem.* Panorm. lib. 2 de reb. gest. Alph. *Hostes armis domantur velut feræ, subditi verò clementiâ ac beneficentiâ velut oves propria demulcentur ac devinciuntur.* ** Prov. 16 v. 15. *In hilaritate vultus Regis vita, & clementia ejus quasi imber serotinus.* cap. 19. v. 12. *Sicut fremitus leonis, ita & Regis ira; & sicut ros super herbam, ita & benevolentia ejus. Duo brachia Regis, duo fulcra majestatis, quæ ingẽtes Imperiorũ moles tanquã magne quidã Atlantes humeris suis suffulciũt, clemẽtia nimirum & Justitia.* Aoth. de jor. bel. Belg. Car. V. Imp. dicere consoeverat, *Principes decere moderationem & clementiã* referente Iusto Iona in Ep. ad

Lutherum], apud Chytr. in Hist. August. Conf.** Agapet. Diacon. præc. 20. cogitet Princeps se homines regere ac tractare, non autem feras & bruta, humaniter ergò cum subditis agat. Cavendum tamen ne clementia degeneret in nimiam facilitatem, *quæ delinquendi incentivum præbet* c. Est injusta 23. q. 4. Celebratur dictum Frontonis, *Malum est imperare eum, sub quo nemini quicquam licet, sed longè pejus vivere sub eo, sub quo omnia licent.* Temperandus est justitiæ rigor æquitate, & clementia, non autem extinguendus. Clementia est impiorum Luna, justitia Solis vicem sustinet. *Secedere poterit ab acri justitia Sole hac Luna, sed secedere, non discedere, diversa potius quam adversa.* Lips. lib. 2. polit. cap. 13. Quandoque adhibenda est *salutaris quadam severitas, quæ inanem speciem clementiæ vincit.* Cicer. Epist. 2. ad Brut. Breviter, misericordia sine justitia est fatuitas, justitia sine misericordia crudelitas.

4. Liberalitatem & beneficentiam. 163. 4. Ex amore erga subditos etiam profluit *beneficentia & liberalitas*, quæ vel maximè ornat Regem, unde etiam vocantur נדיבים εὐεργέται, quod propria ipsorum virtus debeat esse liberalitas Job. 12. v. 21. Luc. 22. v. 25. Princeps est *imago Dei*, jam verò benefaciendi studium Deo quàm maximè non similes reddit: *Qui beneficium dat, Deum imitatur*, inquit Seneca lib. 3. de benef. *Ergò aliis meritum bene de mortalibus esse, Hoc est esse Deum, veteri si credimus avo*, canit Baptista Mantuan. **Aristot. ad Alcaandrum scribens hortatur eum ad beneficentiam & jubet eum potentiam suam conferre ad publicam utilitatem & salutem omnium gentium oon ad superbiam, διὸ πειρῶ τὴν ἀρχὴν μὴ εἰς ὕβριν, ἀλλ' εἰς εὐεργεσίαν καταλιθέσθαι.** Principem decet animus magnus & generosus, jam verò *generosi & magnifici animi est juvare ac prodesse.* Sen. lib. 3. de benef. cap. 15. contra verò avaritia ac tenacitate nihil quicquam sordidius, nihil servilius aut abjectius. Talis etiam beneficentia ac liberalitas conciliat Principi subditorum animos. Titus Vespasianus propter morum facilitatem & εὐεργεσίαν *delitia generis humani* fuit dictus, tàm comis enim ac liberalis fuit, ut nulli quicquam negaret, id cùm amici reprehenderent, respondisse dicitur: *neminem a' vultu Principis tristem discedere oportere.* Platin. in vita Cleri. Idem *diem se perdidisse existimavit, quo nihil cuiquam præstitisset.* Aurel. Victor, &ca eo Guevara l. 3. Horol. c. 31. Diocletianus propriam Principū dotem appellavit liberalitatem. Pomp. Lat. in Dioclet. Cavendū tamen ne liberalitas degeneret in profusionem: *Neu ita claudenda est Resp. ut eam benignitas aperire non possit, nec ita aperienda ut pateat omnibus,* inquit Cic. 2. de offic. Ærariū nimiis largitionib. exhaustū, expilationibus subditorum postea impleri consuevit. Quare cùm duo sint *maximè probabilis liberalitatis fontes, verum sc. judicium & honesta benevolentia*, teste Val. Max. lib. 4. memorabil. cap. 7. ideò recto judicio & deliberato consilio largiri debet Princeps, ne sc. cæco profusionis impetu regni opes dispergat, sed bene de Rep. merentib. præmia juxta regulam justitiæ distribuat.

5 Solicitā Reip. curā. 164. Ad huoc amorem & benevolum in animo Principis erga subditos affectum accedere debet *felicita cura*, quā salutem Reip. & subditorum commoda Princeps unicè quærat. Cogitet Princeps. non sibi datum esse regnum, ut eo pro lubitu utatur vel abutatur, sed se potius regno datū, ut saluti & commodis ejus prospiciat. ὡς ἀπλῶς τὰ ἔργα νομίμως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ, dicit Cyrus apud Xenoph. lib. 8. pæd. Ut ergò pastor omnes cogitatus suos dirigit ad salutem commissi sibi gregis, quem & regit & tuetur: sic bonus Princeps omnes suas cogitationes, consilia omnia ad procurandam subditorum salutem unicè dirigat, quos exemplo pastoris & regere & tueri convenit. *Bonus & salutaris Princeps universis servire debet civibus, plerunq; etiam singulis*, dicebat Tiberius Imperator ideò namq; ad illud dignitatis, autoritatis & potestatis fastigium est evectus, ut commodis subditorum provideat & injustam violentiam ab illis prohibeat. Consistit igitur Magistratus officium, quod subditis debet, tùm *incommodorum ac salutis publicæ provisione*, h. e. *in legitima gubernatione per honestas leges earumq; executionem*, tùm *in Reip. ac subditorum defensione.* Magistratui curę sit ut Resp. floreat *internus* & tuta sit *externus*; ut subditi inter se vivant *piè, justè, pacificè* & ab aliorum injurijs atq; oppressionibus *securè*, quod ipsum ut Magistratus obtineat & in *Ecclesiasticis & politicis* ritè constituendis solicitum eum esse convenit. Ad tria igitur membra juxta Apostoli dictum 1. Tim. 2. v. 2. Magistratus officium erga subditos revocabimus. Primum est, curare ut subditi vivant εὐσεβῶς. Secundum, ut vivant σεμνῶς καὶ δικαίως. Tertium, ut vivant ἡσύχως. Prima officij pars *pietatem* subditorum concernens in eo occupata est, ut vera religio ac sincerus Dei cultus utpote fundamentum pietatis apud subditos vigeat atq; floreat, de qua etiam primo loco agemus. Sit ergò.

Membrum I.

Quomodo pietatem ejusq; fundamentum veram scil. religionem Magistratus apud Subditos promovere debeat.

165. Non heri nec nudius tertius sed jam olim dubitatum ac disceptatum fuit, *an ad Magistratū politicum, religionis & sacrorum cura pertineat*, quibusdam peccantibus ἐν ἐλλείψει, dum ab omni rerum Ecclesiasticarum cura Magistratum etiam pium & Christianum arcent, quibusdam ἐν ὑπερβολῇ ab errantib⁹, qui καισαροπαπίαν quandam introducunt, potestatem Ecclesiast. omnem Magistratui vendicant & inter regalia ipsorum referūt, adeoq; Ecclesiastico Ministerio penitus oppresso omnia ad nutum & voluntatem Magistratus conformant. **Magistratus non debet sibi in Ecclesia potestatem quandam αὐθαίρετον nec ea, quæ sunt Ministerij propria arrogare. Athan. in Ep. ad solit. vitā agent. f. 650. allegat Epist. Hosij, in qua hæc eatant. *Noli te Imper. misceas Ecclesiasticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus Imperiū cōmisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit, & quemadmodū qui tuum imperiū malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ: ita & tu cave, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens magno crimini obnexius fias. Date, scriptū est, quæ sunt Cæsaris Cæsari & quæ Dei Deo. Neq; E. fas est nobis in terris imperiū tenere, neq; tu thymiamatū & sacrorū Imper. habes potestatem.* Et postea f. 654. inquit Athan. ipse. *Si istud est judiciū Episcoporū, quid cōmune cum eo habet Imperator? sin contrà ista minis Cæsaris constantur, quid opus est hominib. titulo Episcopis, quando judicium Ecclesiæ autoritatem suā* An ad Magistratum pertineat religionis cura.

nb Imp. accepit? Apud Suid. Leontius Tripolis Lybiæ Episcopus ad Constant. inter Episcopos præsidenté & Ecclesiis præscribere volentem ait: *Miror, imperator, qui fiat, ἕτερα δὲ πράξεις ἐγχειρίζει ἑτέροις ἐπιχειρεῖς ut aliis curandis destinatus alia tractes, qui cum res militaris & Resp. prasis, Episcopis ea prascribas, qua ad solos Episcopos pertinẽt.* Imperator itaq; verecundatus ejusmodi edictis imposterũ *abstinuisse fertur.* Ambr. Ep. 33. *Noli te gravare Imp. ut putes te in ea, qua divina sunt Imperiale aliqued jus habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est, qua Dei Deo, qua Casaris Casari. Ad Imperatorum palatia pertinent, ad Sacerdotia Ecclesia. Publicorum tibi mænium jus commissum est, non sacrorum.* Idem ad Theodos. Imp. apud Theod. l. 5. c. 17. *Purpura Impp. non Sacerdotes efficit.* Damasc. orat. 2. de Imag. οὐ βασιλέων ἐστι νομοθετεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ. August. Ep. 48 50. 165. docet *Principes legũ divinarum non Interpretes & Magistros sed custodes; Ecclesia non Dominos sed nutricios & defensores esse debere.* Valentinian. l. 7. Tripart. c. 8. *Nostis apertè, eruditi utiq; divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem & quòd nõ deceat eum verbo solùm, sed etiã vitâ gubernare subjectos & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemq; doctrina conversationem bonam habere. Talem itaq; in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium, sincerè nostra capita submittamus & ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessario veluti curantis medicamenta suscipiamus.* Quidam ex Calvinianis plus æquo tribuunt Magistratui circa Ecclesiæ regimen. Joh. Wtenbogard. de off. Christ. Magist. in Eccl. p. 84. *Oportet itaq; Christianum Magistratum necessariè agnoscere pro Magistratu sub Christo etiam in Ecclesia & rebus ad Ecclesiam spectantib. ad eam regendam ac gubernandam secundùm verbum ejus.* p. 68. *Officiũ Magistratus in regimine Ecclesia specialim se ẽt extendit ad condendum leges & constitutiones Eccl.* p. 69. *Potestatem leges Eccl. condendi, figendi & refigendi ad Magistratũ pertinere docent exempla piorum Regum. Davidis, Salomonis, Ezechia, Iosia & aliorum.* Casp. Barlæus dissert. p. 14. *Tantum abest, ut Principib. summa in Ecclesia negotiis juris dicendi potestas denegari meritò debeat, ut plerisq; veterum tum in Dei populo ante Mosis & Aaronis tempora, tum etiam apud gentiles duo hac munia conjuncta habuerint Sacerdotium inquam & Regnum. In Melchisedeco res plana est & qua regni cujusdam speciem habebant, in Patriarcharum familiis. Inter Ethnicos Diotogenes Pythagoricus tria in legitimo Rege requirit, ut belli Dux sit, ut Iudex, ut Sacerdos. Augustus Pontificatum maximum imperio adjunxit, eumq; secuti Principes idem fecere.* Armin. arr. perpend p. 38. *Penes Magistratum est leges de Politia Ecclesiastica condere.* Episcopius disput. de jure Magistr. th. 11. *Magistratus non simpliciter opus habet consilio aliorum quib. sacrorum administratio demandata est in conficiendis decretis suis aut in iis roborandis & stabiliendis autoritate, cùm sufficienter à Scriptura consiliis instructus & plenariâ potestate, quâ omnia solus, quando vult, exequi potest, desuper à Deo donatus sit.* Rectiùs Damasc. orat. 2. de Imag. οὐ βασιλέων ἐστι νομοθετεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ. & Ambr. lib. 5. orat. *Bonus Imperator intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam.* Casaubon. in præfat. exercit. ad annal. Baronij. *** 1. *Rectè quidem illud dicitur, non esse Principum aut civilium Magistratuum leges novas de cultu Dei conscientiis ferre aut propria Sacerdotum obire munia, sed utinam considerare Principes vellent, aliud esse Sacerdotem agere, ex ambone Scripturas interpretari, Sacramenta administrare, in nomine Christi ligare & solvere, aliud autoritate suâ prospicere, ut qua sunt Sacerdotis, agat Sacerdos, atq; id ritè, ut est à Deo jussum. Has partes in Ecclesia Dei jam inde à principio pii Principes sibi semper vendicarunt.* ** Ut ergò medium iter inter Scyllam ac Charybdin teneamus, primò omnium demonstrandum fuerit, Christianum & pium Magistratũ non posse nec debere *ab omni religionis & sacrorum cura* simpliciter excludi, secundò *certi limites* constituendi sunt, ne Ecclesiastici ac politici ordinis munia confundantur, sed utrique debitæ partes relinquantur. Prius demonstramus sequentibus fundamentis. 1. *ex mandatis divinis.* Magistratui divinitus commissa est *custodia legis divina*, jam verò ad legem divinam pertinet non solùm posterior Decalogi tabula de officijs proximo præstandis, verùm etiam prior de cultu divino, ejusque publico exercitio. Deuter. 17. v. 18. *Postquam sederit Rex in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribus & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vita sua, ut discat timere Dominum Deum suum & CUSTODIRE verba & Ceremonias, qua in lege pracepta sunt.* Jos. 1. v. 7. dicit Dominus ad Josuam: *Confortare & esto robustus valde ut CUSTODIAS & facias omnem legem, quam pracepit tibi Moses servus meus,* inde Regi Joas in solenni inauguratione liber testimonij à Jojada Pontifice datur, ut intelligat *custodiam illius* sibi esse commendatam 2. Reg. 11. v. 12. 2. Paral. 23. v. 11. ubi vulgata sic παραφράζει: *dederunt in manu ejus tenendam legem.* Ex quibus omnibus sic concludimus: Cui custodia legis divinæ est commissa, ad illum quoque spectat religionis & sacrorum cura. Sed Magistratui commissa est legis divinæ custodia. Ergo ad Magistratum etiam spectat religionis & sacrorum cura. Ne quis excipiat, *custodiam illam ad personam Regis privatam pertinere, quòd videlicet ipse non minus quàm reliqui ad observantiam & custodiam divinorum praceptorum obligetur, sicut alias populus jubetur custodire legem divinã h. e. in mandatis divinis ambulare,* Exod. 12. v. 17. Lev. 11. v. 2. c. 18. v. 5. Deut. 4. v. 2. &c. notandum, quod hæc præcepta peculiariter dentur Regibus quatenus talibus, hoc est, in regni officio consideratis, ut intelligant ipsos non solùm pro se ad observantiam divinæ legis obstrictos esse, sed etiam potestatem officij sui ad custodiam legis divinæ adhiberi, quorsum enim aliàs peculiariter Regibus hæc custodia committeretur? ac testantur piorum Regum exempla, ipsos hoc sensu verba præcepti accepisse, quòd in administratione officij sui legem divinam debeant custodire. Neve quis excipiat, *posterioris tantùm Decalogi tabula curam Magistratui esse commissam, nequaquam verò prioris, quippe qua divinum cultum spectet ac cujus custodia Levitico Sacerdotio commendata fuerit,* notandum 1. quòd indefinitè ac indeterminatè Dominus loquatur, *ut discas custodire verba legis* Deut. 17. v. 18. 2. quod universaliter loquatur, ut custodias & facias *omnem legem* Jos. 1. v. 7. jam verò *qui dicit omne, nihil excludit.* 3. quòd in specie *legem Ceremonialium* mentionem faciat, quæ sunt prioris Decalogi tabulæ appendices. Ergò custo-

Affirm. probatur.

1. ex mandatis divinis.

1. Deut 17 v. 18. Postquam sederit Rex in solio.

custodia etiam prioris tabulæ Magistratui denegari nequit.

z Pf.2.v.12 Osculamini Filium.

166. Conjungimus huic præcepto de custodia legis divinæ illius generis præcepta reliqua. Psal.2. v.10. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. v.11. Servite Domino in timore & exultate ei in tremore. v.12. Osculamini Filium, ne quando irascatur.* Particulâ וְעַתָּה *& nunc*, hanc cohortationem ad Reges factam cum superioribus eo modo connectit, quod consideratâ regni Christi divinâ stabilitione & confirmatione non debeant conatu prorsus irrito & frustraneo illud amplius oppugnare, sed Evangelium hujus regni amplecti, doctrinæ Christi in suis regnis & provincijs locum dare, ejus propagationem promovere & hac ratione, *Filium osculari.* Petrus Galatinus lib.3. de arcan. Cath. verit. cap.6. ex Midras Tehillim talem affert expositionem : *Quid sonat illud Osculamini Filium ? Simile est cuidam Regi qui contra filios seu incolas civitatis indignatus est. Iverunt ergò cives & supplices facti filio Regis petiverunt, ut suâ intercessione patrem sibi reconciliaret. Abiit filius & placavit subditis patrem suum. Accesserunt postea cives regem sibi reconciliatum, ut gratias agerent, quibus Rex dixit, Mihine gratias agetis? quin abite potius & Filio gratias agite, cujus intercessione vitam & omnia vestra debetis, nisi enim ille medius intervenisset, actum de vobis esset.* Sanctes Pagninus in Lexico allegat verba R. AbenEzræ: *Servite Domino respectu Domini, osculamini Filium respectu Messiæ*, & addit, *in India morem fuisse, ut subditi Regem deoscularentur*, sicut & Samuel 1.Sam.10.v.1. *Saulem Regem* noviter electum deosculatur. Gen.41.v.40. *Super os tuum osculabitur omnis populus* LXX. ὑπακούσεται. Hieron. *ad tui oris imperium cunctus populus obœdiet.* Quando igitur Reges jubentur *osculari Filium*, intelligitur non tam *osculum amoris* & dilectionis, *quam honoris, reverentiæ & subjectionis*, quod huic Regi sua sceptra submittere, ipsiq; servire & potestatem divinitùs acceptam ad regni hujus propagationem & defensionem convertere debeant. Drusius in comm. ad difficiliora loca Gen. cap.118. pag.139. Inter genera osculorum, quæ recensent Hebræi, est *osculum* גדולה *dignitatis seu magnitudinis.* Thanchama 23.4. *ut cùm Regem recens creatum osculo recipimus & admittimus, eiq; homagium præstamus, de quo intelligendum illud* Psal.2.v.12. *Osculamini Filium.* Proinde sic concludimus: Si Reges & judices quatenus tales Domino servire ac Filium osculari jubentur, utique etiam illis cura religionis incumbit. Quomodo enim Christo suâ potestate & officij administratione servirent, si in religionis negotio quod agerent, non haberent? Tunc verò Christo serviunt, ipsumque osculantur, si non ipsi solùm doctrinam Christi recipiunt ac fide amplectuntur, sed etiam potestate divinitus sibi data hoc efficiunt, ut puritas doctrinæ in Ecclesia conservetur, idololatriæ & falsi cultus aboleantur, lupi ab ovili Dominico arceantur, ministri Ecclesiæ commodè alantur &c.

3 Pf.24. v.7. Elevate portæ capita vestra.

167. Psal.24. v.7. inquit Regius Psaltes, *Elevate portæ capita vestra & elevate vos portæ seculi & introibit Rex gloriæ.* LXX. reddiderunt, ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. Variæ quidem proferuntur loci illius expositiones. Quidam existimant, Davidem per προσωποποιΐαν alloqui portas templi Hierosolymitani, sicut etiam Chaldaicus paraphrastes exposuit: *Levate portæ domus sanctuarij capita vestra.* Atqui tempore Davidis nondum fuit extructum templum. Justin. Martyr exponit de *portis cœli*, quod Angeli Christum ascendentem his verbis excipiant. Hieronym. & Augustin. allegoricè per portas seculi intelligunt *voluptates*, quas tollendas esse dicunt, ne aditus ad regnũ cœlorum per eas præcludatur. Quidam de *portis inferorum* accipiunt, quæ Christo ad infernum descendenti patere jussa sunt. Quidam referunt *ad desiderium ædificandæ domus Dei*, quod per prosopopœiam alloquatur portas domus Dei futuræ nondũ existentes. Sed simplicissimè verba Davidica sic accipiuntur, quòd sint sedula ac gravis cohortatio ad omnes cujuscunq; generis & conditionis homines, cumprimis verò ad Magistratus directa, ut Christi doctrinam recipiant, portas illi aperiant & Ecclesiæ hospitium concedant, unde LXX. nominatim ad ἄρχοντας referunt, qui ob quas causas portis conferuntur, superiùs §.12. fuit expositum. Sic ergò ex hoc dicto concludimus: Qui jubentur Christi Evangelio locum relinquere & propagationi ejus inservire, illis cura religionis demandatur, quomodo enim possent absq; religionis curâ in Evangelij prædicatione & propagatione promovenda Christu inservire? Sed Magistratus jubentur Filium osculari & Deo servire, h.e. Christi Evangelio locum relinquere & propagationi ejus inservire. Ergò.

168. Addimus etiam locum Apostolic. 1. Tim.2. v.1. *adhortor igitur obsecrationes, orationes, postulationes &c. fieri pro omnib. hominib. v.2. pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus* ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι *in omni pietate & honestate.* Ex eo sic concludimus: Qui finis est precum pro Magistratu à Christianis fundendarũ, is ẽt finis debet esse Magistratui in suo officio propositus. Proinde si pii subditi solicitis precibus Deum invocare debent, ut Magistratum regat Spiritu suo sancto, quò sub ejus tutela & patrocinio *tranquillã & quietam vitam in omni pietate & honestate agere possint*, utiq; ẽt Magistratus ipse suo hac in parte non debet deesse officio. Sed jubet Apostolus preces hoc fine pro Magistratu à subditis fieri, ut in pietate & honestate tranquillè & quietè sub eo vivere possint. E. ẽt Magistratui incumbit, ut hunc finem in officij sui administratione sibi præfixum habeat. Ulterius. Si Magistratus in officij sui executione eò spectare debet, *ut subditi in omni pietate & honestate tranquillam agant vitam*, utique ẽt cura religionis ad illum spectat, sed verum prius. E. & posterius. Ratio consecutionis est in aperto, quia *pietas* ad priorem, *honestas* ad posteriorem Decalogi tabulam pertinent; *pietas* Deum, *honestas* homines respicit; *pietas* ad vitam spiritualem, *honestas* ad civilem pertinet. Jam v. Magistratui incumbit, diligenter uti curet, quò non solùm *in honestate* sed ẽt *pietate* subditi vivant, id quod absq; vera veri Dei cognitione & ejusd juxta præscriptum verbi legitimo cultu fieri nequit. Vera ac Deo grata pietas non consistit cum idololatricis cultibus, blasphemijs & hæresibus, eas igitur coercere, contrà verò doctrinã Christi promovere debet pius Magistratus, ut ad scopum ab Apostolo propositum pertingat. Atq; hûc respexit pientissimus ac laudatissimus Saxoniæ Elector Augustus verè augustus, quando in Constitutione Ecclesiastica f.288. generales articulos sic orditur : Nach dem wir

4 1.Tim. 2. v.1. ut qui etam vitã agamus in omni pietate.

als

als ein Christlicher Fürst/ dem nicht allein löbliche Policey/sondern auch der Kirchen Sachen vermöge tragends.n vnd vns von Gott befohlenen Ampts/ angelegen/eine Christliche Visitation angestellet ꝛc.

2. Ex divinis prædictionib. & promissis. 1. Psal.22. v.30. pingues terræ adorabũt. 2. Psal.47. v.10. optimates populorum aggregati sunt.

169. 2. *Ex divinis prædictionibus & promissis.* Psal.22.v.30. prædicitur, quòd דִשְׁנֵי־אֶרֶץ *pingues terræ Christum adoraturi*, seq; *coram ipso incurvaturi sunt*, per quos pingues intelliguntur illi, qui potentiâ & autoritate, honore & opulentiâ alijs antecellunt, quibus opponuntur *pauperes & qui in pulverem descendunt*. Pl.47.v.10. נְדִיבִים *optimates populorum aggregati sunt populo Abraham, Deo adjungent se præsidia terræ, vehementer elevatus est* sc. Deus LXX. ad scuta seu protectores terræ elevationem retulerunt, ὅτι τ̃ Θεῷ οἱ κραταιοὶ τ̃ γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν, ita quoq; Latina. *quoniam Dii fortes terræ vehementer elevati sunt*, ut & Chald *quoniam coram Deo scuta terræ vehementer exaltata sunt*. Sed verbum נַעֲלָה ponitur in singulari, & in præced verbo אֶרֶץ est accentus Rebija incisum majus constituens, rectiùs igitur statuitur quædam ellipsis, *Dei ipsius sunt scuta terræ*, Deo adhærebunt scuta terræ, vel quod commodius est, verbũ נֶאֶסְפוּ ex præced. membro repetendum, *Deo ipsi aggregabuntur scuta terræ, vehementer elevatus est Deus apud eos.* Tigurin. reddiderunt. *quoniam Diis protectorib. terræ longè superior est*, acceperunt לֵאלֹהִים מָגִנֵּי per appositionem, sed in proximè præced. sententia אֱלֹהִים de vero Deo accipitur, & scopus ostendit, verum ac genuinum sensum hunc esse, quod non pauci nec plebeji solùm sed etiam proceres & optimates, scuta & capita terræ, magnates ac potentes sint Christum agnituri, verbum ejus recepturi & vero Deo Abrahæ per ejusd. fidei consortium sese juncturi. Psal.68.v.23. *Dixit Dominus* מִבָּשָׁן *ex Basan redire faciam.* Quidam propriè accipiunt vocem *Basan* pro regione Ogi Regis in parte Moabitarum atq; his verbis celebrari existimant insignem illam victoriam, quam divino beneficio Israelitæ ex Ogo Rege Basanis reportarũt. Quidam tropicè accipiunt pro conversione quorundam ex Judæis, sed Regio Basan pascuorũ commoditate ac terræ fructuum magnitudine, copiâ & laude celebris fuit, unde factum ut animalia ibi pascentia fuerint pinguiora, robustiora & grandiora, ideò per Basan Synecdochicè intelliguntur homines potentes & divites Psal.22.v.13. Am.4. v.1. continet igitur hic locus vaticinium de conversione magnatum ac potentum ad Christi regnũ

3. Psal.68. v.23. Ex Basan redire faciam

4. Psal.72. v.11 Reges illi incurvabũt.

Psal.72.v.10. *Reges maris & insularum munus reddent. v.11 & incurvabũt se ei omnes Reges.* Ex quib. sic concludimus: De quibus peculiaria extant vaticinia, quod nomen suum Christo sint daturi, verbum ipsius fide amplexuri & regno ejus sese aggregaturi, ex illorum conversione magnus & peculiaris aliquis ad Ecclesiã redundat fructus. Sed de Regibus & magnatibus peculiaria extant vaticinia quod nomen suum Christo sint daturi, verbum ipsius fide amplexuri & regno ejus sese aggregaturi. E. Ulterius si ex *Regum* & magnatum conversione magnus & peculiaris aliquis ad Ecclesiam redundare debet fructus, utiq; ad illos etiam spectat potestatem suam ad propagationem Evangelij ac regni Christi convertere. Sed verum prius, ergò & posterius. Connexio probatur, quia fructus, qui ex conversione Regum & magnatum ad Ecclesiam redit, non solùm in eo consistit, quod *exemplo* suo alios ad Evangeliũ Christi amplectendum provocant, sed etiam quod subditos suos Christo adducunt, Ecclesiæ *hospitium* in suis ditionibus parant & propagationem Evangelij suâ potestate promovent. Cumprimis verò hũc pertinet illustre vaticinium Esa.49.v.23. *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ eorum nutrices tuæ.* Antecedentia ostendunt proponi vaticinium de conversione gentium ad regnum Christi, cui generali vaticinio subjungitur speciale de conversione Regum ac magnatum addito peculiari fructu, qui ex illorum conversione sit redundaturus ad Ecclesiam, quod, videl. Reges futuri sint ipsius nutritij. אֹמֵן significat *nutritorem, altorem*, item *curatorem, tutorem ac dispensatorem* à rad. אָמַן *fidelis fuit*, quia tutor ac nutritor alterius filium in suam fidem & clientelam recipit Num.11.v.12. 2.Reg.10 v.1. Esth.2.v.7. Targ. reddidit תּוּרְבְּיָא LXX. τιθηνοὶ De Reginis dicitur, quod futuræ sint מֵינִקוֹתַיִךְ *nutrices ac lactatrices Ecclesiæ.* LXX. τροφοὶ Comparatur Ecclesia orphanis & pupillis, quorum curam, tutelam & patrocinium pius Magistratus debet suscipere, ministris Ecclesiæ de sustentatione & salarijs prospicere, ut impleatur vaticinium huic ipsi parallelum Esa.60.v.10. *Reges ministrabunt tibi, v.16. suges lac gentium & mammilla Regum lactaberis.* Noverit igitur Magistratus Ecclesiæ omni humano præsidio utplurimum destitutæ curam ac clientelam sibi velut tutoribus ipsius Dei voce hoc loco esse commendatam. *5. Esa.49. v.23. Erũt Reges nutritii tui.*

170. 3. *Ex appellationibus & encomiis* Magistratui attributis. Magistratus dicuntur *Elohim, Dii* Exod.21.v.6. Psal.82.v. Ergò ut Dei vicarios sese gerant, & gloriam Dei unicè promoveant, id verò commodiùs fieri nequit, quàm si diligentem religionis & Ecclesiæ curam gerant. Dicuntur *Pastores* Esa.44.v.28. Jer.49.v.19. Ergò curent, ut subditi ad pascua salutaris ac salutiferæ doctrinæ deducantur. Qui Magistratui & quidem Christiano unicum illum atq; ultimum finem propositum esse debere existimant, ut externam duntaxat felicitatem atq; tranquillitatem in hac vita eis procuret, illorum vocem non aliter audire debemus, quàm si Magistratũ bubulcum atq; opilionem appellarent. Quemadmodum n. armentorum atque gregum Præfectus suo satis perfunctus est officio, si de commodis pascuis illis prospiciat, etiamsi catervatim postea ad lanienam abducantur: sic ejusmodi homines Magistratum officii sui partes peregisse omnes, existimant, si de corporum cura ac tutela subditis, rectè caveat, etiamsi animæ ipsorũ miserè langueant & in languore isto æternùm pereant. Vocantur *Patres* 1.Sam.12.v.15. Quemadmodum igitur parentibus incumbit liberis non solùm de victu & amictu prospicere, sed eosdem etiam ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου educare Eph.6. v.4. ita quoq; Magistratui incumbit non solũm de externa tranquillitate & pace, sed etiam de subditorum in vera religione institutione esse solicitũ. Si ad officium Christiani parentis pertinet cura religionis in familia & domo sua instituendæ, utique etiam ad Magistratum, qui est Pater Patriæ, pertinet, in suo regno religionem promovere. Vocantur *scuta terræ* Psal.47.v.10. ergò pertinet ad officium Magistratus Ecclesiæ defensionem suscipere & à persecutorum violentia eandem suâ autoritate ac potestate tueri. *3. ex encomiis Magistratui datis.*

171. 4. *Ex probatis Regum ac Magistratuum exemplis. Moses* de quo Deut.33.v.5. dicitur, quod *officium Regis* in populo Israelitico administraverit, divina autoritate religionem in populo Israelitico *4. Ex probatis exemplis.*

litico constituit, legem divinitus acceptam promulgavit, Aaronem Sacerdotem & ipsius filios initiavit, leges tùm toti populo tùm Sacerdotum ordini præscripsit. Exod.20. Levit.8.& 10. Numer. 3. &c. De *Iosepho* Ægypti Prorege dicitur Psal.105 v.21. quod *Principes Pharaonis erudierit sicut seipsum & senes ejus sapientiam docuerit*, ex quo rectè colligit Augustinus in comm. quòd Ægyptios in vera religione institui curaverit: *Unde fieri possit* (inquit) *ut vir tantus unius veri Dei cultor in Ægypto alendis tantummodo corporibus & rebus tantum corporalibus gubernandis esset intentus & quò eos meliores redderet, curam non haberet animorum? Iosua* successor Mosis deductionem arcæ Levitis præcepit, renovavit fœdus inter Deum & populum, ac plurima, quæ ad religionis & cultus divini constitutionem pertinent, suscepit Jos.5.8.24. *Saul abstulit Magos & hariolos de terra*, 1.Sam.28. v.9. juxta præceptum divinum Levit.20.v.27.Deut.18.v.11. *David* arcam Domini ex ædibus Obededom reduxit 2.Sam.6. v.12. 1.Paral.13.v.2. vasa aurea, argentea & ærea hostibus erepta vel in signũ subjectionis ab ipsis donata Dominu sanctificavit, 2.Sam.8.v.11. exemplum proponens omnibus gubernatoribꝰ ut de suis facultatib. ad conservationẽ Ministerij & propagationẽ cultus divini aliquid cõferant, *constituit corã arca Domini de Levitis, qui ministrarent & recordarentur operũ ejꝰ & glorificarent & laudarent Dominũ Deum Israelis* 1.Paral.16.v.4. præparavit necessaria ad templi structurã 1.Paral.22.v.2. officia Levitarũ per certas vices distribuit 1.Paral.23.v.4. & seqq. *Salomon* ab officio removit Abiatharem summum Sacerdotem ac Sadocum in illius locum substituit 1.Reg.2. v.27. extruxit templum Hierosolymit. 1.Reg.6.v.1.& seqq. arcam Domini magnâ solennitate in illud deduxit ac precibus & sacrificijs illud sanctificavit. 1. Reg.8.1. Paral. 6. *Asa* Rex Juda *fecit, quod bonum & placitum erat in conspectu Domini, subvertit altaria peregrini cultus & excelsa & confregit statuas, lucosq; succidit, abstulit effœminatos de terra, purgavitq; universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus* 1.Reg. 15. v.12. 2.Paral.14.v.3. *intulit ea quæ sanctificaverat pater ipsius & sancta pertinentia in domum Domini, argentum, aurum, & vasa* 1.Reg.15.v.15. *ac præcepit Iudæis quæreret Dominum Deum patrum suorum & faceret legem & universa mandata* 2.Paral.14.v.4. *renovavit altare Domini & subditos fœdus cum Deo inire, idq; juramento confirmare jussit* 1.Paral.15. v.8. & seqq. *Iosaphatus* Asæ filius *excelsa & lucos de filiis Iuda abstulit* 2.Paral.17.v.6. *ac misit Principes & Sacerdotes, qui circumirent in toto regno ac populum in lege Dei instituerent* v.7. h.e. abolevit cultus idololatricos, instituit reformationem & visitatores ablegavit, quin & ipse *egressus ad populum de Bersabee usq; ad montem Ephraim revocavit eos ad Dominum Deum Patrum suorum* 2.Paral.19.v.4. *constituit insuper Sacerdotes & Levitas & Principes familiarum ex Israel ad judicium Domini & controversias ejus illisq; certa præcepta proposuit*, v.8. & seqq. *Ioas* instauravit ruinas templi 2.Reg.12.v.4. 2.Paral.24. v.4. *Ezechias dissipavit excelsa, contrivit statuas, succidit lucos, confregit serpentem æneum, cui Israelita adolebant incensum* 2.Reg.18.v.4. *aperuit valvas domus Dei & instauravit eas* 2.Paral.29. v.3. *instituit reformationem cultus & repurgationem templi, iniit fœdus cum Domino & constituit Levitas in domo Domini cum Cymbalis & Psalteriis*. v.5. 10.& 25. celebrationem paschatos in usum revocavit & populum ad verum Dei cultum reduxit cap.30. Sacerdotum officia distribuit & decimas illis assignavit cap.31. *Iosias* librum legis ab Helcia Sacerdote repertum publicavit & universo populo prælegi curavit, præcepit etiam Sacerdotibus ut vasa idololatrica templo ejicerent, delevit Camarim, quos posuerant *Reges* Juda ad adolendum in excelsis atque instrumenta idololatriæ è medio removit 2.Reg.23. 2.Paral.34. fecit Domino Phase, Sacerdotes in officijs suis constituit, eosque hortatus est ut ministrarent in domo Dei 2.Paral.35. *Nabuchodonosor* Rex Babylonis publico edicto verum Deum Israelis coli præcipit & blasphemias contra Deum sub pœna mortis prohibet Deut.3.v.96. ex quibus omnibus sic concludimus: Quod congruit probatis exemplis & factis piorum Regum V.Test. illud in Magistratu Christiano nequaquam est improbandum, Sed curam religionis & divini cultus suscipere convenit exemplis & factis piorum Regum V.Test. Ergò. Circa assumtionem observetur, quod nuspiam commemorata Regum Israeliticorum facta à Spiritu sancto improbentur, quin contra potiùs hoc nomine commendantur, *quod fecerint ea quæ grata & placentia in oculis Dei*, ac reprehenduntur illi, *qui non abstulerunt lucos & excelsa*, quo ipso innuitur negligentes illos in suo officio fuisse, qui idololatricos cultus non abstulerint. Hisce pijs Vet. Test. Regibꝰ Christiani Impp. etiam annumerandi sunt: *Constantinus M.* laudibus ob id deprædicatur maximis, quòd edicto publ. templa idolis Ethnicorum consecrata occluserit, Christianis de libertate religionis caverit, stipendia pijs doctoribus constituerit & propter hæresin Arianam Nicenum Concilium convocaverit. Idem in Epistola Ecclesijs scripta post Synod. Nicenam apud Euseb.lib.3. de ipsius vita p.891. *Putavi mihi ante omnia id enitendum esse, ut in Ecclesia fides una felicissimi populi sincera caritas & religio erga autorem omnium Deum nusquam discrepans observetur.* Marcian. Imp. in prima sessione Concilij Chalcedonensis sic alloquitur sanctam Synodum: *Cùm primùm per electionem in regnum de secreto Dei provecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum magis nos constrinxit negotium, quàm rectam & veram fidem Christianorum, quæ sancta & veneranda consistit, indubitatum omnibus declarare*, Socrates in procem. lib.5. Hist. scribit, se propterea in Historia Ecclesiastica mentionem Imperatorum fecisse, *quod ex illo tempore, quo Christiani esse cœperunt, Ecclesiæ negotia ex illorum nutu pendere visa sint & maxima Concilia de eorum sententia convocata. Theodosium* hoc nomine commendat Ambrosius, quod morti vicinus *potiorem Ecclesiæ quàm imperij curam egerit. Iustiniani* vox memoratu digna extat Novell.3. *non minor nobis cura istorum, quæ sanctissimis Ecclesiis prosunt, quàm ipsius animæ. Carolus M.* confecto bello difficili ac diuturno quo Saxones ad Christi agnitionem cultumq; traduxit, Episcopatus complures apud ipsos instituit. **Hispanorum Historiæ Regem commemorant Reccared. Wisigothum, qui miseratione divina factus orthodoxus de Ariano, verã fidem in regno suo circa ann. Christi 589. curavit recipiendam. Ipse igitur Synodũ cogere, ipse interesse, ipse tridui jejunium Episcopis indicere, ipse confessionem scribere & firmandam Synodo

exhibere. Adgarum Angliæ Regem qui circa ann. Christi 959. habenas regni suscepit, celebrant Historiæ Anglicanæ, non solum ut Principem pium, sed etiam de conservanda pietate solicitum. Is Rex in oratione quadam ad Ecclesiarũ & Monasteriorum Patres hæc verba inter cætera habuit. *Sed & mea sollicitudinis est, Ecclesiarum ministris, gregibus Monachorum, choris virginum & necessaria procurare & paci eorum & quieti consulere, de quorũ omnium moribus spectat ad nos examen, ut referunt Albertus* Ricwalensis in Epist. ad illustrem Normannorum Ducem, postmodum Regem & Guilhelm. Rishanger in Chronico (Jesuita Parsonius magnâ temeritate *nes* mutavit, in *vos* sed omnes antiquæ membranæ habent *nos*, ut Robertum Cotionem sibi ostendisse, refert Casaub. in præfat. exerc. ad ann. Baronij.) Extat etiam Synodus provincialis Regis ejusdem jussu coacta, quàm Dunstan. Episcopus describens Adgarum in prooemio dilaudat ut Regali officio ea in refunctum veluti Pastorum Pastorem.**

5. Ex rationibus. 172. 5. Ex rationibus. 1. Quibus commendata est Reip. salus, illis etiam commendata intelliguntur ea, absq; quibus Resp. salva consistere nequit, quia finis præsupponit media ad eũ ducentia. Sed Magistratui commendata est Reip. salus. E. etiam ipsi commendata sunt ea, absq; quibus Reip. salva consistere nequit. Inter ea verò eminet religionis & sacrorum cura, unde Philos. lib. 7. pol. cap. 8. inter ea ὧν ἄνευ πόλις οὐκ ἂν εἴη curæ religionis, quam ipse vocat περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν principem locum assignat. Plato etiam lib. 2. de Rep. *præcipuam curam in Rep. de religione suscipiendam esse dicit.* Ac nititur hæc Philosophi sententia optimis rationibus. Religio est *societatis humanæ fundamentum.* Cic. lib. 1. de Nat. Deor. est *Magistratus propugnaculum*, Plato lib. 4. de Rep. *est vinculum legũ & honesta disciplina.* Id. lib. 8. de legib. nec ullâ re magis tam qui parent quàm qui imperant in suo contineri possunt officio quàm religione & Dei metu. Carol. de Marill: Episcopus Viennensis in Conventu Fonteneblicano dixit, *regna duabus præcipuè niti columnis, veræ religionis exercitio & subditorum benevolentia, quæ ex veræ religionis cognitione oritur & clementi gubernatione comparetur.* Osiand. in Hist. ann. 1560. contra verò sublata religione tollitur erga Deum pietas, sublatâ pietate fides ac justitia ex societate humana tolluntur, Cicer. 1. de Nat. Deor. Excusso ex animis hominum Dei metu, immanitate ac scelere omnia complentur. 2. Cui cura & tutela Reip. est comissa, is avertere debet ea, quæ Remp. possunt ac solent evertere. At Magistratui cura & tutela Reip. est commissa. E. avertere debet ea, quæ Remp. solent evertere, inter quæ cùm falsa religio & cultus idololatricus locum facile principem obtineant, de eorum abolitione Magistratum pium ac Christianum vel maximè convenit esse solicitum. *Veri Dei ignoratio est præsentissima pestis Rerumpubl.*, inquit Plato lib. 10. de legib. 3. Maximum Reip. momentum ac fulcrum consistit in honestis legibus. Atqui religio est bonarum legum fons & origo, Plato lib. 6 de legib., est συνδετικὸν πάσης κοινωνίας καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα, *vinculum omnis societatis & fulcrum legum rectè sanciendarum.* E. de religione solicitum oportet esse Magistratum, si salvam velit esse Remp. 4. Qui Magistratui religionis curam incumbere negant, pessimè Ecclesiæ saluti consulunt. Quid enim si Pastor degeneret in lupũ, an Christianus Magistratus non habebit potestatem eum coërcendi? quid si Episcopi fiant negligentes, nec præsint Ecclesiæ juxta præscriptum verbi, num Magistratus non habebit potestatem eos corrigendi? hac ratione periclitabitur Ecclesiæ salus. Hûc referimus etiam. 5. communem gentium consensum ex lumine Naturæ ortum. Nam & gentilium Nomothetæ inter leges politicas etiam aliquas de religione tulerunt, nimirum quia persuasum ipsis fuit, ad Magistratum potestate ferendarum legum instructum curam religionis pertinere vel maximè.

6. ex Patrum dictis. 173. 6. Ex veterum Ecclesiæ Doctorum actis & pronunciatis. Constat ex libr. August. contra Petilianum & Parmenianum & ex Epist. 162. Donatistas accusasse Cæcilianum Carthaginensium Episcopum apud Constantinum Imperatorem, qui causam primum remisit ad Melchiadem Episcopum Romanum, apud quem victi rursus ad Imperatorem provocarunt, nec ille provocationem eorum à se rejecit, sed negotium Arelatensi Episcopo commisit, à quo denuo sunt condemnati, nec ibi quieverunt, sed ad Imperatorem iterum provocarunt, qui eos audivit, causam cognovit, illos damnavit & sententiâ sua Cæcilianum absolvit. Quod si ergò causa religionis non pertinet ad Magistratum, cur orthodoxi eam Imperatori cõmiserunt? cur Imperator ejus cognitionem suscepit? August. Epist. 48. ad Vincentium, non longè à princ. *Non invenitur exemplum in Evangelicis & Apostolicis literis aliquid petitum à Regibus terræ pro Ecclesia & contra inimicos Ecclesiæ, quis negat non inveniri? sed nondum implebatur illa prophetia. Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram, Servite Domino in timore. Adhuc enim implebatur, quod in eodem Psalmo legitur. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? astiterunt Reges terræ & Principes convenerunt in unum adversus Dominum & adversus Christum ejus. Veruntamen si facta præterita in Propheticis libris figura fuerunt in Rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumq; tempus figuratum est & quod sub Apostolis habuit & quod nunc habet Ecclesia. Temporibus itaq; Apostolorum & Martyrum illud implebatur quod figuratum est, quando Rex memoratus pios & justos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò post in eodem Rege figuratũ est, cùm conversus ad honorandum Deum verum decrevit in regno suo, ut quicunq; blasphemaret in regno suo Deum Sadrach, Mesach & Abednego, pœnis debitis subjaceret. Prius ergò tempus illius Regis significabat, priora tempora Regum infideliũ, quos passi sunt Christiani pro impiis. Posterius verò tempus illius Regis significavit tempora posteriorum Regum jam fidelium quos patiuntur impii pro Christianis.* Et postea circa medium Epist. *Serviant Reges terræ Christo etiam leges ferendo pro Christo. Terror temporaliũ potestatum, quando veritatem oppugnat, justis fortibus gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio: quando autem veritatem prædicat errantibus & discordantibus, cordatis utilis admonitio est & insensatis utilis afflictio. Non est tamen potestas nisi à Deo &c. Sive enim potestas veritati favens aliquem corrigat, laudem habet ex illa, qui fuerit emendatus; sive inimica veritati in aliquem saviat, laudem habet ex illa, qui victor fuerit coronatus* Epist. 50. ad Bonif. Comitem circa med. *quod dicunt, qui contra suas impietates leges justas constitui*

tui

tui nolunt, non petiisse à Regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qui pro pietate contra impietatem leges ferendo serviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes &c. nondum autem agebatur, quod paulò pòst in eod. Psalmo dicitur: Et nunc Reges intelligite, servite Domino &c. Quomodo ergò Reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosâ severitate prohibendo atq; plectendo? aliter enim servit, quia homo est, aliter quia etiam & Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter, quâ verò etiam Rex est, servit leges justa præcipientes & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo, sicut servivit Ezechias lucos & templa idolorum & illa excelsa, quæ contra Dei præcepta fuerant constructa, destruendo, sicut servivit Iosias talia & ipse faciendo, sicut servivit Rex Ninivitarum universam civitatem ad placandum Dominum compellendo, sicut servivit Darius idolum frangendum in potestatem Danieli dando & inimicos ejus leonibus ingerendo, sicut servivit Nabuchodonosor omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili revocando. In hoc ergò serviunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, cùm ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi Reges &c. Posteaquã cœpit impleri, quod scriptum est: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi; quis mente sobrius Regibus dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri, non ad vos pertineat in regno vestro; quis velit esse sive religiosus sive sacrilegus, quibus dici nõ potest: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus esse? Cùm enim datũ sit homini liberum arbitrium, cur adulteria legibus puniantur & sacrilegia permittantur? an fidem non servare levius est animam Deo, quam fœminam viro? aut si ea, quæ non contemtu sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideò negligenda sunt? lib.3.contra Crescon. Grammaticum cap.51. *In hoc Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in suo regno bona jubeant; mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam religionem.* tractat.2.in Johan. *Mirantur* (Donatistæ) *quia commoventur potestates Christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ; Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de Imperio suo Deo? Intendat caritas vestra, quid dicam, quia pertinet hoc ad Reges seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, unde spiritualiter nati sunt.* lib.2.contra Epist. Gaudentij cap.26. *Ad docendum populum Israel* (scripserat Gaudentius Donatista) *omnipotens Deus Prophetis præconium dedit, non Regibus imperavit; Salvator animarum Dominus Christus ad insinuandam fidem piscatores, non milites misit.* Respondet Augustin., *ad curam Regis pertinuisse, ut Ninivitæ Deum placarent, cujus iram Propheta annunciaverat*, & addit: *Quamdiu vos non tenetis Ecclesiam, quam prænunciaverunt piscatores, Apostoli plantaverunt, tamdiu Reges qui eam tenent, rectissimè ad suam curam judicant pertinere, ne vos adversus eam rebelletis impunè. Nam Deus & Reges habuit inter Prophetas, David quippe sanctus Rex fuit, audite itaq; prophetantem Regem & nullum religiosum Regem formidabitis irascentem.* ** Ann.813.tempore Caroli M. & Leonis tertii habita fuit Synodus Cabilonensis in Gallia, cujus canones ab Episcopis & Abbatibus Imper. Carolo ad correctionem vel confirmationem oblati fuerunt. Sic enim habet illius Concilii præfatio. *Auxiliante Domino nostro J.C. & imperante Serenissimo atque inclyto Augusto Carolo convenimus Episcopi & Abbates totius Galliæ Lugdunensis in urbem Cabilonensem & de quibusdam rebus in quibus nobis emendatio necessaria videbatur quadã capitula, quæ subter inserta sunt, eidem Domino imperatori præsentanda & ad ejus sacratissimum judicium referenda adnotavimus, quatenus ejus prudenti examine ea, quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur, sicubi minus egimus, illius sapientiâ suppleatur.* ** Leo Epist.9.ad Theodos. *Pro integritate fidei Christianissimum Principem convenit esse solicitum.* Epist.12. *Quantum rebus humanis consulere divina providentia dignetur, felicitudo clementiæ vestræ Spiritu Dei incitata demonstrat, quæ in Catholica Ecclesia nihil impacatum, nihil vult esse diversum, quoniam fides, quæ non nisi una est, in nullo potest esse sui dissimilis.* Epist.75 ad Leon. August. *Debes Imp. incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* c.Boni.dist.96.ex Marcello. *Boni Principis est ac religiosi Ecclesias contritas atq; confessas restaurare, novasq; ædificare & Dei Sacerdotes honorare ac tueri.* c.Principes 23.q.5. ex Isidoro lib.3. sent.cap.53. *Principes seculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalent Sacerdotes efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem; Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem & disciplinam agunt, rigore Principum conterantur, ipsamq; disciplinam, quam utilitas Ecclesiæ exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat & ut venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiatur. Cognoscant Principales seculi se Deo debere esse reddituros rationem propter Ecclesiã, quam à Christo tuendã suscipiunt. Nã sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam Ecclesiã tradidit.* c. Administratores caus.& quæst. iisdem. *Administratores secularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem constituti esse debent.* Hûc referri potest, quod Elector Trevirensis in electione Caroli V. Anno 1519. dixit, *statum Reip. desiderare talem Imperatorem, qui præter alia constituat & emendet Reip. statum*, quod & Moguntinus Elector admonuit. Schleid.lib.1.comm.f.24. Anno 1520. B. Luth. ad Carolum Imperatorem scripsit, *confugere se Athanasij exemplo ad ipsum velut ad arã præsidiumq; legum, orare ut doctrinæ Christianæ tutelã suscipiat, seq; contra vim & injuriam omnem defendat, quousq; de causa constiterit, hoc ad officiũ ipsius pertinere.* Schleid.lib.2.comm.f.42. Anno 1521. in literis ad Frideric. Saxoniæ Electorem *vehementer sibi gratum esse* scribit, *quod Cæsar hujus causa, quæ publica sit, cognitionem ad se recipiat.* Schleid.lib.3 f.55. In Recess. Imperij in Comit. August. Anno 1530. §. Nach dem aber/ Imperator appellatur *supremus Ecclesiæ patronus* der obriste Voigt der Christenheit. Anno 1533. Protestantes Legato Pontificio Hugoni Rangono, quem Cæsaris Legatus comita-

mitabatur. inter cetera in hanc sententiam responderunt, *Cùm postulato ac desiderio tum Cæsaris tum Ordinum Imperij Pontifex nondum satisfaciat, orare se plurimùm, ut Cæsar considerata causa magnitudine, qua universam Remp. & omnes nationes complectitur, det operam, ne legitimè res agatur. nam hoc ipsius esse officium, eiq; licere legibus, quando videl. Pontifex veritatem impugnat.* Schleid. lib. 8. comment. f. 233. Vide etiam Brent. in præf. Apol. conf. Wirtemb. contra Petrum à Soto.

174. Ad has generales rationes respectu Protestantium Principum accedit quædam specialis, videl. Constitutio Pacificationis Passaviensis, quâ cautum est, ne *jurisdictio Ecclesiastica* ab Episcopis Pontificijs adversus Augustanæ Confessionis socios exerceretur. Vigore hujus Constitutionis *jura Episcopalia* in provincijs statuum Evangelicorum non ampliùs Episcopis, eorumq; Officialibus, sed Principibus jus territorij habentibus competunt. Quæcunq; igitur ad jus Episcopale pertinent, ea vigore hujus decreti Principes Evangelici in suis territorijs exercent, eâ tamen ratione ac moderamine, ut quædam ad jus illud spectantia immediatè per seipsos, quædam per judicium Ecclesiasticum sive Consistorium, quædam per Superintendentes suos exerceant, quâ de re in loco de Ministerio latius fuit dictum.

Antithesis Pontificiorum. 175. **Anabaptistæ fingunt primæ tabulæ custodiam Magistratui non esse demandatam, dicentes, *ad Magistratus civilis judicia non pertinere fidem atq; infidelitatem, quæ sint res spirituales, non civiles; falsos doctrinas & impios cultus non esse potestate civili abrogandos vel amovendos, nec autores eorum & disseminatores puniendos. Magistratus officium non pertinere ad Ecclesiam Christi.* In Colloq. Embd. *Negotia de doctrina Ecclesiæ Dei judicio esse relinquenda juxta consiliũ Gamalielis Act. 5. coactionem ad pietatem, ad fidem, ad sacras conciones, adorationem, ad usum cœnæ efficere hypocritas, & idcircò neminem à Magistratu esse cogendum, fidem gratuitum esse Dei donũ, idcirco non esse opus animadversione ulla Magistratus,* & quę similia Monasterienses cæterique Anabaptistici gregis Duces sive scriptis sive aperta quondam prodiderũt voce, de quibus vid. Bulling. & Wigand.** Pontificij quoq; à cura religionis & sacrorum Magistratum penitus excludunt, vel si dicis causâ admittunt, executorem eorum, quæ à Clero statuta sunt, duntaxat faciunt. **Principes, qui res Ecclesiasticas attingunt, Baronius ubiq; maledictis incessit, ausus etiam Reges veteres Francorũ eam ob causam comparare latronibus in sylvis anno Domini 855. Principum fideles Consiliarios, qui jura suorum Regum adversus Curiã Rom. defendunt, locis innumeris teterrimæ damnat hæresæos, neq; aliud occurrit frequentius in posterioribus tomis quàm hæreseos politicorum dirissima detestatio.** Cùm Carolus V. Imper. de dissidijs religionis solicitus Colloquia & Conventus institueret, Concilium promitteret, ac pacem Ecclesiæ reddere laboraret, graviter hoc nomine à Paulo III. Pontif. Rom. fuit reprehensus, qui literas ad ipsum dedit 24. August. Anno 44. in quibus inter cetera sic scribit: *Cum de Concilio generali tanquam de remedio omnium opportunissimo afflictis Ecclesiæ rebus & ipsius Germaniæ mentionem facis, vel de Nationali, vel de futuro ad proximum autumnũ Imperiali cõventu, in quo de religione, ceterisq; rebus quæ ad illam pertinent, tractare promittis, ita agis, ita statuis, ut supprimas ejus nomen ubiq;, cui divina & humana jura approbante tot seculorum consensu, supremam cùm cogendi Concilia, tùm statuendi de his & ordinandi, quæ ad Ecclesiæ unitatem utilitatemq; spectant, autoritatem dederunt.* Postea comparat institutum Imperatoris *facto Vsæ arcæ ruinam minanti manum admoventis, seditioni Core, Dathan & Abiran adversus Mosen & Aaronem, temeritati Vsiæ incensum in altari adolentis,* & addit: *An non putas hoc incensum esse coram Deo leges de religione sancire? Est quidem incensum, idq; omnium Deo gratissimum, sed non est tuum munus illud Imperator, est Sacerdotum Domini, est nostrum inprimis, quibus Deus potestatẽ ligandi & solvendi dedit. Nec te excusat* (inquit) *quòd sanctum sit factũ vel quod non perpetuum sed ad tempus, hoc est, usq; ad futurum Concilium duraturas leges laturum te esse dicas, ut enim id per se pium sit, tamen in eo, cui Deus hoc ministerium non dedit, maximè est impium. Sumis enim tibi jam personam, quæ propria est Dei, cui solùm de Sacerdotibus judicium relinquitur, quam ne ad tempus quidem cuiquam sumere licet.* Et posteà: *Si pluribus dissuasimus, ne in disceptationes super his, quæ ad religionem pertinent, componendas jus tibi vel autoritatem sumeres, non ob id scripsimus, quod disceptationes componi non maximè optaremus, sed ut exemplis tum ex divina Scriptura tum ex Ecclesiasticis Historiis citatis te admoneremus, ne quod ad tuum ministerium non pertinet, ipse tibi arrogares & pro sua & Imperatoria dignitate juberes &c. Quod præ te fers studium & desiderium, ut componantur controversiæ in religione: & ut aliqua disciplina morum in universa Ecclesia renovetur, ea in hoc quidem magnopere laudamus & abs te petimus, ut in hoc operam tuam præbeas, cui cùm Deus curam hujus ministerij commisit. Vt enim in te tanquam caput in rebus hujusmodi tractandis minimè ferendum censemus, ita tanquam brachij accommodatissimi tuam inprimis opem desideramus.* Concludit tandem: *Obtemperabis Dei monitis, si ita animum inducas, nullum ut in iis, quæ ad religionem pertinent, tibi jus & autoritatem vendices, si divinam institutionem & Ecclesiæ consuetudinem sequens ab ipsis conventibus Imperialib. à quibus adsunt, qui autoritatem de ejusmodi rebus cognoscendi habent, omnes de Sacerdotibus ac de religione disputationes prorsus excludas & ad eorum proprium tribunal rejicias, si de bonis Ecclesiasticis nihil statuas.* Videatur integra Epistola apud Wolffium tom. 2. lect. memoral. p. 539. Cens. Colon. Ann. 1560. edit. art. 12. sic disserit. *Illud est certum, alienũ esse à Principe Remp. administrante definire dubia circa fidem, sed hoc relegandum ad solos Sacerdotes, deinde hoc tantum esse officium Magistratus, quoad religionis negotiũ, ut in eos quos Pontifices pœnâ percellendos putant, animadvertat, imò etiamsi Magistratus animadvertat, quosdam errores & abusus in rebus Ecclesiasticis irrepsisse, non tamen licet illi reformationem instituere, sed Sacerdotes benignè admoveantur, quod si admonitionibus nihil proficitur, summus est aliquis in Ecclesia præsul, ei deferendum est id negotij.* Petr. à Soto in assert. Cath. *Si Princeps conatur definire dubia de religione, tum meritò audit: Vade post me Satan, scandalum mihi es.* Bellar. l. 3. de Laicis c. 17. Brentium in prolegomenis & Philippum in locis erroris accusat, quòd nimium tribuant Magistratui, *quando Reges esse volunt non solùm custodes & defensores religionis, sed et judices & Magistros, statuunt enim* (inquit) *ad eos*

ut

ut ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere judicare controversias fidei, præsidere Conciliis generalibus, constituere ministros & pastores & similia. Ipse contrà statuit, *ad Magistratum pertinere non judicium de religione, sed duntaxat religionis defensionem. Tenentur*, inquit c. 18. *Christiani Principes non permittere suis subditis libertatem credendi, sed dare operam, ut ea fides servetur, quam Episcopi Catholici & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam.* Resp. 1. Quod Bellarminus *defensionem* religionis Christiano Magistratui assignat, rectè facit, sed quod *à judicio* religionis eum penitus excludit, in eo à tramite veritatis discedit. Quod enim omnibus Ecclesiæ membris non solùm liberum est relictum, sed etiam mandatū, ab eo Magistratus non est excludendus. Atqui judicium de religione & fidei articulis omnibus Ecclesiæ membris, non solùm liberum est relictum, sed etiam mandatum. Ergò ab eo Magistratus non est excludendus. Major est manifestæ veritatis, quia Magistratus est præcipuum Ecclesiæ membrum & caput Reipubl. in qua est Ecclesia. *Respublica* (inquit Optat. Milevit. lib. 3. contra Parmen.) *non est in Ecclesia, sed Ecclesia in Republica.* Minor constat tum *ex divinis præceptis* iisque vel *generalibus*, in quibus judicium illud singulis Ecclesiæ membris tribuitur, vel explicitè 1. Cor. 10. v. 15. cap. 11. v. 13. *vos ipsi judicate*, vel implicitè, dum jubentur *cavere Pseudo-Prophetas* Math. 7. v. 15. *probare Spiritus* 1. Joh. 4. v. 1. *omnia probare & quod bonum est tenere* 1. Thess. 5. v. 21. id quod absque judicio aliquo de religione & controversiis fidei nequit fieri; *vel specialibus*, in quibus judiciū illud peculiariter Magistratui tribuitur, Deut. 17. v. 18. *Rex in volumine legis omnibus dieb. vitæ suæ legat, ut discat timere Dominum.* Atqui finis huj' lectionis est, ut veritatem doctrinæ cœlestis discat, contrarios verò errores fugiat, v. 12. Synedrio Sacerdotis adjungitur *judex* politicus, eidemque unà cum Sacerdotib. judicium & definitiva sententia committitur, tum *ex probatis exemplis*, commendantur enim Beroënses Act. 17. v. 11. quod de doctrina Apostolorum judicaverint ex Scripturis, tum *ex ipsa rei Natura.* Christiano Magistratui reddenda erit aliquando ratio non solùm de se, sed etiam de subditis fidei suæ commissis, ipsi igitur curæ esse debet, ut vera religio apud subditos propagetur & floreat, at veritatem religionis non potest nisi ex Scripturis cognoscere & inter verum ac falsos cultus discernere. Quemlibet in negotio religionis oportet esse certum ac πληροφορηθῆναι. At illa πληροφορία nō potest niti alioruū effatis, sed cuilibet incumbit, ut ipse ex verbo Dei de cōtroversiis cognoscat ac judicet. **Quando Judicium de religione Magistratui politico, ut omnibus aliis Christianis asseritur, privatum illud intelligitur & quidem non absolutum, sed secundum normam Scripturę limitatū, quale etiam Doctoribus in Ecclesia datum esse dicimus.** Bellar. ex Magistratu facit *mancipium* Episcoporum & Romani Pontificis, adimit enim ipsi judicium de doctrina Episcoporum & Pontificis, ac requirit, ut ea quæ Pontifex statuit, absque omni discussione & judicio recipiat, quâ ratione ex Pontifice facit *Angelum* ab omni erroris periculo immunem, ex Christiano Magistratu facit *oves brutas*, quæ absque judicio sequuntur Pastores etiam ad noxia & venenata pascua ducentes. 2. Neque tamen omne omninò judicium Magistratui & quidem soli tribuimus, sed suas etiam partes Ministerio Ecclesiastico relinquimus. Sanè Magistratus debet judicare de controversijs fidei, interim tamen non suo nitatur arbitrio, sed in consilium adhibeat Ministerium Ecclesiast. convocet Concilia, in illis viros pios & eruditos ex sacris literis de controversijs religionis ac fidei articulis differentes audiat, veritatem ex Scripturis monstratam amplectatur ac propaget, pertinaciter errantes coerceat, id quod Nicol. 1. in Epist. ad Mich. Imperat. c. Ubinam dist. 96. Magistratui dilertè concedit. *Ubinam legistis*, inquit, *Imperatores, Antecessores vestros Synodalibus conventibus interfuisse, nisi fortè in quibusdam, ubi de fide tractatum, quæ universalis est, quæ omnium communis, quæ non solùm ad Clericos verùm etiam ad Laicos & omnes omninò pertinet Christianos.* Sic debet pius Magistratus ministros & pastores constituere, interim non debet judicium Ecclesiastici Ministerij de personis eligendis prætermittere nec invitæ Ecclesiæ pastores obtrudere. Neq; enim tale Monarchicum Ecclesiæ regimen tribuimus Magistratui, quale Pontifici suo tribuunt Romanenses, sed statuimus Ecclesiæ regimen esse Aristocraticum, & singulis Ecclesiæ statibus suas tribuimus partes, ut ex sequentibus erit manifestius.

176. Argumenta eorum, qui ab omni religionis cura Magistratum excludunt, potiora hæc sunt. *1. Principes & Magistratus seculares vendicantes sibi cognitionem de religionis doctrina fiunt similes Usæ, qui attingendo & sustentando arcam ruituram, oppressus est, quia indignatione iratus Dominus percussit eum, ut juxta arcam moreretur* 2. Samuel. 6. v. 6. 1. Paral. 13. v. 10. *& Usia qui adolendo thymiama iram Domini contra se succendit & leprâ percussus est* 2. Reg. 15. v. 5. 2. Paral. 26. v. 18. Resp. distinguendum inter *temerariam alienæ vocationis usurpationem & legitimam partium officij sibi demandati administrationem.* Usas & Usias temerè alienam vocationem invaserunt, sed quando Principes doctrinam cœlestem cognoscunt, fovent ac propagari curant, officij sibi divinitus demandati partes administrant. Usas percussus dicitur à Domino עַל הַשַּׁל propter *errorem*, propter *delictum*, Targ. דְאִשְׁתְּלִי LXX. ὀφάλμα, qui error sic exponitur 1. Paral. 13. v. 10. *quòd miserit manum suam super arcam.* Animadvertitur autem duplex error, tum quod plaustro imposita erat, quam Levitæ suis humeris portare debebant, tum quod manu arcam apprehenderit, quam non erat fas tangere Num. 4. v. 15. unde 1. Paral. 15. v. 12. David cautior factus Levitas convocat, ut arcam Domini portent. *Vos*, inquit, *qui estis Principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris & afferte arcam, ne ut à principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus, ita & nunc fiat.* Adolere incensum itidem solis Sacerdotibus mandatum erat, qui ex tribu Levi eligebantur Num. 16. v. 40. *ne quis accedat alienigena & qui nō est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino.* Ergò Usias ab eo meritò debuisset abstinere, sed cùm ex fastu 2. Paral. 26. v. 16. contra Sacerdotis interdictum vers. 18. cœco furore percitus vers. 19. in eo pertinaciter pergeret, justo Dei judicio fuit punitus.

Argumenta Pontificiorum. 1. ab Usa & Usia punitione.

177. 2. *Christus Ecclesiam regendam Petro & Episcopis commisit, non Tiberio & ejus Præfectis & per annos 300. sine ullis Regibus Christianis exceptis paucissimis, qui vel brevissimo tempore imperarunt, ut Philippus Cæsar, vel solùm in aliqua provincia, ut*

2. à Christi ordinatione.

Lucius Rex Britannorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. Bellarm. lib. de Laicis c. 17. Resp. 1. Augustin. rectè monet *distinguenda esse Ecclesiæ tempora*, aliam enim rationem esse illius temporis, quo completur illud Psalmi 2. v. 1. *Quare fremuerunt gentes, astiterunt Reges terra & insurrexerunt contra Dominum*; aliam verò illius, quo completur illud ejusdem Psalmi v. 10. *Et nunc Reges intelligite, servite Domino in timore, osculamini Filium.* Epist. 48. & 50. 2. Tiberius fuit gentilis, à religione Christi alienus, alia verò ratio est Magistratus pij & Christiani, qui est Ecclesiæ membrum & nutritius. 3. Tiberio quidem non est dictum, *pasce oves meas*, interim tamen ipsi & omnibus Magistratibus dictum: *Servite Domino.* Non competit Magistratibus verbo prædicationis populum pascere, interim cùm & ipsi dicantur *Pastores*, de salutaribus pascuis & fidelibus doctoribus populo debent prospicere. 4. Ecclesiæ regimen Petro & ipsius in officio successoribus ordinariè quidem à Christo commissum est, interim tamen si Ecclesiæ ministri vel in doctrina vacillare vel in officio pastorali negligenter agere cœperint, pio Magistratui incumbit admonitiones & correctiones adhibere, quin etiam, si in erroribus pertinaciter hæreant, cum consensu Ecclesiæ loco eos movere & digniores illis substituere.

3. ab Ecclesiastici & politici muneris confusione

178. 3. *Si Magistratui judicium de doctrina & religionis cura tribuitur, Ecclesiastici & politici muneris confusio introducitur.* Resp. nequaquam confundimus Ecclesiastici & politici muneris partes, sed eas distinctas manere jubemus. Ecclesiastici muneris est verbum prędicare, Sacramenta administrare, pœnitentes absolvere, impœnitentes ligare &c. eorum executio, ordinariè Ecclesiæ ministris relinquitur, interim tamen Magistratus Politicus cùm sit membrum Ecclesiæ & quidem pręcipuum, ideò ab illa potestatis Ecclesiasticæ parte, quæ toti Ecclesię communis est, arceri neutiquam potest, cumq. Magistratui peculiariter incumbat, potestate divinitus sibi concessa ad propagationem religionis uti, ideò ab illa potestatis Ecclesiasticæ parte, quæ externam Ecclesiæ politiam spectat, non est exclusus. Magistratus non exercet artem Medicam, interim tamen si quis ea arte abutatur vel ad ejus præscriptum non curet, meritò à Magistratu coërcetur: Sic Magistratus ipse non fungitur officio Ecclesiæ ministri, interim tamen eo ministros Ecclesiæ officij sui admonere potest, & in doctrina vel vita enormiter aberrantes coërcere. Distinguendum igitur inter *potestatem Ecclesiasticam internam & externam*, quæ distinctio colligitur ex verbis Constantini apud Euseb. lib. 4 de vita Constant. c. 24. *Vos Episcopi in Ecclesia, ego extra Ecclesiam seu templum, Episcopus à Deo constitutus sum*, illa ministris Ecclesiæ insolidum relinquitur, hæc vero Magistratui Christiano communis est: Distinguendum *inter eorum, quæ ad divinum cultum pertinent, administrationem & externam eorundem dispositionem*, illa ministrorum Ecclesiæ est; hæc verò Magistratus. Sicutin benè constituta familia paterfamilias omnia disponit & ordinat, sed eorũ executio & administratio ad œconomum & familiam pertinet: sic Magistratus pius & Christianus cum consensu Ecclesiæ, quæ est *domus domina* sive materfamilias Psal. 68. v. 13. ea, quæ ad cultus divini exercitium & veræ religionis propagationem faciunt, disponit, sed administratio eorundem & œconomia divinorum mysteriorum Ecclesiæ ministris relinquitur. Ex Scriptura sacra talis colligitur analogia, quod in Republ. Christiana minister Ecclesiæ comparetur *ori*, quia *labia Sacerdotis custodiant scientiam & legem requirant ex ipsius ore* Mal. 2. v. 7. sed Magistratus politicus comparatur *manui*, quia Regi Joas dederunt *in manu ejus tenendam legem* 2. Paral. 23. v. 11. Minister prædicat verbum, utitur gladio Spiritus, & ore pugnat adversus hostes & impios. Magistratus custodit verbi præcones & confessores, vibrat gladium contra hostes Christianæ Reipubl. & manu armatâ eosdem oppugnat. Ut ergò oris & manuum ministeria distincta manent, licet ad eundem finem corporis scilicet incolumitatem conspirent: Sic Ministerij Ecclesiastici & Magistratus politici officia distincta manent, licet ad eundem finem Reipublicæ scilicet Christianæ, quæ itidem mysticum aliquod corpus constituit, salutem, tutelam & incolumitatem utraque sint directa.

4. Ex quadam ad absurdum deductione.

179. 4. *Si Episcopis non licet administrare jura politica, utiq; vice versâ Magistratui politico nõ licebit administrare jura Episcopalia. Sed verum prius ex hypothesi nostrorum. Ergò & posterius.* Resp. quæ ad jura Episcopalia referuntur, non sunt ejusdem generis omnia, quædam enim juxta præscriptum verbi Episcopis, h. e. juxta Scripturæ nomenclaturam ministris Ecclesiæ competunt, ut prædicare verbum, administrare Sacramenta, pœnitentes absolvere &c. ea Magistratus politicus neutiquam sibi vendicare debet, nec in Ecclesijs nostris sibi vendicat: quædam verò juxta ejusdem verbi præscriptum Magistratui Christiano competunt, ut visitationem Ecclesiarũ instituere, Synodos convocare, hæreticorum rabiem coërcere, pacem & tranquillitatem Ecclesiæ procurare &c. ea verò ad jura Episcopalia referuntur, non quod juxta præscriptum verbi ad Episcoporum propriè sic dictorum munus pertineant, sed quod Episcopi Pontificij tempore Papatus exclusò Magistratu Christiano sibi solis ea vendicarint, quæ per Passaviensem pacificationem ipsis velut injustis possessoribus erepta & Christiano ac pio Magistratui restituta sunt.

Quatenus cura religionis & sacrorum ad Magistratum pertineat.

180. Postquam igitur demonstratum est, ad pium Magistratum religionis & sacrorum curam pertinere, explicandum porrò erit, quatenus ea ad illum spectet, & quâ ratione Magistratus sese gerere debeat, ne fines alienos invadat, neve potestatem justo majorem in Ecclesiasticis negotijs sibi arroget, ea quæ toti Ecclesiæ competunt sibi soli arrogando vel Ministerij Ecclesiastici partes ad se transferendo. Proclivis hîc, idemque gravissimus est lapsus, sedula proinde adhibenda cautio. Finis pio & Christiano Magistratui in gubernatione propositus esse debet, *cultus divini ac veræ religionis propagatio.* Quemadmodum enim non ad hanc solùm nec potissimùm, sed etiam ac cumprimis ad futuram vitam Deus hominem condidit: ita quoque Magistratus officium non ad hanc solùm nec potissimùm, sed etiam ac cumprimis futuram vitam respicit 1. Timoth. 2. v. 2. ideò Deus inter cætera corporalia hujus vitæ beneficia Magistratus patrocinium ac gubernationem nobis concessit, *ut sub eo quietam & tranquillam vitam agere possimus in omni pietate ac honestate*, & mediante tali vitâ ad æternæ gloriæ possessionem introduci. Quemadmodum igitur Christianus vitæ suæ privatæ rationes sic instituit, ut æter-

næ vi-

tiæ vitæ scopum sibi habeat præfixum atque omnia sua cogitata eò dirigit, ut illius aliquando particeps fiat: sic Magistratus officii sui rationes sic instituat, ut æternæ vitæ scopum sibi propositum habeat, atque itidem omnia sua cogitata eò dirigat, ut unà cum subditis fidei suæ commissis & cum quibus unum quoddam corpus constituit, æternæ salutis particeps fieri queat. Hunc finem non poterit aliâ ratione consequi, quàm si unicè id curet, ut inter subditos *veræ religionis integritas & cultus divini sinceritas* vigeat, siquidem absque religionis & cultus divini sinceritate non habet locum vera pietas, *malè vivitur, ubi de Deo non benè creditur*; absque pietate, cujus anima est vera in Christum fides, æternæ salutis possessio sperari vel obtineri nequit.

181. Ad hanc religionis & cultus divini sinceritatem in Republ. obtinendam duo requiruntur, *veræ scil. religionis, & recti cultus diligens conservatio, ac religionis collapsæ & cultus depravati instauratio.* Proinde si quando singulari Dei beneficio alicui Reipubl. religionis veritas & cultus divini sinceritas obtigit, Magistratus nō minùs quàm reliqua Ecclesiæ membra omni curâ in id incumbere debet, ut summum hoc beneficium, quo non potest majus aliquod Reipub. contingere, sartum tectum conservetur, neve peregrinis & erroneis opinionibus doctrinæ cœlestis sinceritas contaminetur. Quòd si verò hominum vel negligentiâ vel malitiâ religionis ac cultus divini sinceritas est collapsa, Magistratui incumbit eandem restaurare, Ecclesiæ ministros officii sui admonere, veternum illis excutere, & juxta normam divinæ legis in cultu divino omnia instituere. Magistratus sunt Reipubl. Medici. Quemadmodum igitur Medico convenit sanitatem præsentem conservare, amissam reparare: sic Magistratus sui noverit esse officij Reipubl. vigorem ac sanitatem, quæ in veræ religionis vigore consistit vel maximè, conservare eandemque amissam reparare ac vulnera Reipub. sanare.

1. Respectu sui. Veram religionem cognoscat.

182. Quòd si Magistratus veræ religionis conservationi & collapsę restitutioni intentus esse debet, ante omnia requiritur *veræ religionis ex sacris literis cognitio.* Quomodo enim discernere poterit inter verā & falsam religionem, inter legitimos & idololatricos cultus, nisi ex tabulis divinæ veritatis, ex sacris sc. literis veritatem ipsemet cognoscat? Requiritur igitur à pio & Christiano Magistratu, ut *verum de Deo sensum & rectum Dei cultum*, quæ duo ad religionis veritatem & pietatis integritatem pertinere constat, ex sacris literis ipse perdiscat, id quod & manifestum *Dei mandatum* postulat, Deut. 17. v. 18. *& piorum Regum exemplum* confirmat Ps. 119. 2. Reg. 23. 2. Paral. 34. *& ipsa necessitas* flagitat. Nisi enim cœco judicio velit amplecti ea, quæ proponuntur & suam subditorumq; salutem aliorum arbitrio temerè committere, utique requiritur, ut fundamenta doctrinæ cœlestis ipse ex verbo Dei cognoscat, in lectione ejus quotidiè se exerceat, & piis ex eo institutis colloquiis fidem suam stabiliat. Discedunt ab hac sententia nostra Pontificii, dum 1. à Scripturę lectione Laicos, quibus etiam Reges ac Principes annumerant, arcendos esse statuunt. 2. fidem implicitam illis commendant. 3. alienis Prælatorum scil. oculis Magistratum in causa religionis videre jubent. Henr. Blyssemius in tract. de Eccles. p. 37. *De religionis & fidei controversiis ac negotiis cognoscere, judicare ac discernere non ad seculares Dominos vel Laicos homines, sed ad Episcopos ac Ecclesiasticos Prælatos spectat, ac homines Laici vel seculares non propriis sed alienis Episcoporum ac Prælatorum suorum oculis videre debent,* quam esse communem Catholicorum doctrinam agnoscit Vetterus in Postcolloq. Ratisb. p. 87. Matthias Maierhöferus in Speculo prædicantium p. 381. sic disserit: *Manet igitur firmum fixum, quod non quilibet ad legendas Scripturas sit obstrictus. At,* inquit prædicans, *Magistratum politicum ideò oportet legere Scripturas, ut prò se & suis subditis rationem reddere possit.* Resp. *Quando Magistratus politicus Scripturas legit, idem accidit illi quod Eunucho Æthiopico, ut eas non intelligat, ideoq; Magistratus politicus rationem fidei suæ ex Scripturis reddere nequit. Quod si vel maximè non legat Scripturas, interim tamen observet ea, quæ sancta Catholica Ecclesia credere præcipit, tùm potest dicere, hoc docet Ecclesia Catholica, quæ est fundamentum & columna veritatis, quæ magistra mihi divinitus constituta, vera igitur esse oportet, quæ credenda præcipit, hæc ratio fidei satis est sufficiens.*

2. Respectu subditorū. 1. Religionis sinceritatem & cultus integritatem conservari curet, idq; his mediis. 1. Idoneos Ecclesiæ ministros constituat.

183. Ceterum ut pius Magistratus veram religionem, quam ex Scripturis sacris didicit, apud subditos fidei suæ cōmissos propagare, eandemq; sartam tectam & à corruptelis immunem conservare possit, requiritur 1. *Ministrorum idoneorum constitutio.* Cùm enim fides sit *ex auditu*, auditus autem *per verbum Dei* Rom. 10. v. 17. ideò ut vera fides ac religio in animis subditorum vigeat, requiritur sincera verbi prædicatio & legitima Sacramentorum administratio. Eam verò cum Magistratus ipse per se & immediatè suscipere nec debeat propter Ecclesiastici ac politici muneris distinctionem divinitus sancitam Luc. 22. v. 25. & confusionem severè punitā 1. Sam. 13. v. 13. 2. Reg. 15. v. 5. 2. Paral. 26. v. 18. nec commodè possit propter muneris utriusque diversa objecta, media & effecta, ideò docendi publicè in Ecclesia provinciam piis & idoneis hominibus commendare debet, per quos religionis veritas & cultus divini sinceritas ex Scripturis publicè in Ecclesia expositis asseratur, inculcetur, contrarij errores refellantur & populo via salutis fideliter monstretur. Pontificii denuò à nobis & veritate hic abeunt, quandò *à jure vocationis* Magistratum Christianum penitus arcent, ad quem duplici ratione illud pertinere in tractatu proximè præcedente ostendimus, tum *ratione personæ*, quia est membrum Eccles. & quidem præcipuum tum *ratione officii*, quia Ecclesiæ nutritius & utriusq; Decalogi tabulæ custos divinitus est constitutus. Cavebit tamen pius Magistratus, ne Ministerii Ecclesiastici constitutionem ac ministrorum vocationem *sibi soli* vendicet excluso Presbyterio & reliqua Ecclesia; neve *inter regalia* sibi soli debita eam referat, ac invitis auditoribus Pastores obtrudat, sed noverit, jus vocandi ministros *ad Ecclesiam & omnes tres status Ecclesiæ* pertinere, à quibus quomodo debito ordine & absque confusione exerceri possit ac debeat, suo expositum dedimus loco.

Huc pertinet 1. Scholarum erectio & conservatio.

184. Ad hanc *Ministrorum constitutionem* referimus, 1. *Scholarum erectionem & conservationē.* Qui ad Ministerium Ecclesiasticum olim promovendi, illi in scholis priùs sunt informandi ac instituendi, neq; n. salutaris Dei cognitio post lapsum hominib. innascitur, nec *ἀκρόασις* in ministerio requisita imediatè absq; prævia informatione alicui

conceditur. Quòd si ergò Magistratus idoneos Eccles. ministros habere velit, diligentem Scholarum curam agat. Scholæ sunt seminaria ac plantaria Ecclesiæ. Quemadmodum hortus optimè licet cultus & feracissimis arboribus uberrimè consitus ætatem ac perennitatem obtinere nequit, nisi in seminariis, quæ ita vocant, ac plantariis tenellæ educeotur ac formentur arbores, quæ in locū vetustate marcidarum ac emortuarum olim succedant: sic Ecclesiasticum Ministerium diu conservari nequit incolume, nisi in Scholis formentur & educentur, qui Ministris ad æternæ vitæ consortium per mortem translatis in officio succedant. Quemadmodum in corpore humano est suavissima venarum & arteriarum, *συζυγία* sive combinatio: ita in corpore Christi mystico Ecclesiæ ac Scholæ pulcerrimâ quadâ harmoniâ sibi invicem sunt conjunctæ. De Scholis igitur rectè instituendis Magistratus solicitus sit vel maximè, tum propter causam modò expositam, tum quia juventutis recta institutio secundùm Philosophū est fundamentū Reipublicæ. Docentibus prospiciat de honestis salariis, discentib. quietem procuret, utrisq; im̄unitatem ab oueribus publicis, defensionem ac patrocinium præstet. Leo Imperat. cùm Eulogiū ad aperiendam in urbe Scholam stipendio liberaliore invitasset & propterea à Satellitibus reprehenderetur, respondit, *εἰ τὸ γένοιτο ἐπὶ τῶν ἐμῶν χρόνων ὥστε τὰ τῶν στρατιωτικῶν εἰς διδασκάλους παρέχεσθαι*: *Utinam meis temporibus, ea quæ militibus dantur, doctoribus numerari deberent!*

2. Ministrorum honesta sustentatio.

185. 2. *Ministrorum honestam sustentationem.* Cùm n. illi qui *in verbo & doctrina laborant*, 1. Timoth. 5. v. 17. *& Evangelium annunciant*, 1. Cor. 9. v. 14. nō possint artes manuarias exercere, iisdemque victum sibi parare, utiq; requiritur, ut de honesta sustentatione ipsis prospiciatur. Ea v. cura cumprimis ad Magistratū pertinet, quippe qui Ecclesiæ *nutritius* esse debet Esa. 49. v. 23. Pertinet ad jus Regis *segetes & reditus vinearum addecimare, eademq; servis suis dare* 1. Sam 8. v. 15. quantò magis ad jus Regis pertinebit, ministris Ecclesiæ ex subditorū bonis certos reditus constituere? Idem probant exempla: *Moses* Israëlitici populi Dux Leviticæ tribui ad Sacerdotiū destinatæ divino mandato addixit decimas fructuū primitias, pēsionem sicli an̄uam, pecuniā ex redemtione primogenitorum votorū, partes ex sacrificiis &c. Ex. 34. v. 26. Lev. 27. v. 3. & seqq. Num. 18. v. 8. & seq. *Iosephus* Ægypti Prorex cum in dira toti' regionis fame omnem terram Pharaoni emeret, tamen terram Sacerdotum non emit, quin potius statutum ac demensum illis ex publicis granariis fuit datum Gen. 47. v. 22. ita namq; Hebræum חק vulgata versio ibidem *παραφράζει*. *Ezechias* Rex non ipse solùm dabat partem, ut de propria ejus substātia offerretur holocaustum mane & vesperi, *sed etiam præcepit populo habitantium in Ierusalem, ut darent partes Sacerdotib. & Levitis, ut possint vacare legi Domini*. 2. Paral. 31. v. 3. & 4. quin & mandavit *parari horrea in domo Domini*, quib' inferri possent primitiæ, decimæ & quæcunq; Domino erant sanctificata. v. 12. Caveat ergò pius Magistratus, ne Ecclesiæ ministri cum fame & indigentia colluctentur, & hac ratione à partib. officii sedulo exequendis ad curam victus sese convertant. Caveat, ne stipendia à piis majorib. instituta diminuat vel diminui ac interverti patiatur. Deus n. vindex horum omnium *& famem ministrorum* sequi solet *fames verbi* in ingrata illa regione, sicut B. Luther. prædixit, Man werde noch an vielen Orten das Evangelium aushungern.

3. Ordinis inter Ministros institutio,

186. 3. *Ordinis inter Ministros institutionem.* Cùm enim ob pacem & concordiam in Ministerio Ecclesiastico conservandam & Ecclesiæ ædificationem commodiùs promovendam cert' ordo inter Ministros Eccles. instituendus sit, ut in præcedente tractatu c. 5. sect. 2. demonstratum fuit, ideò etiam Magistratum hac de re solicitū esse convenit. Sic *Moses* sum̄o Sacerdoti inferiores quosdam Sacerdotes ac Levitas addidit, quibus singulis certas officii partes assignavit Exod. 28. Levitas in tres classes distribuit, Gersonitarum scil. Caathitarum ac Meraritarum, quib. singulis præscripsit, quas sacræ supellectilis partes debeant portare. Num. 3. & 4. *David* in 24. familias Sacerdotum chorum distribuit, ut singulis Sabbatis nova Sacerdotum familia sacrorum ministerio adhiberetur 2. Reg. 11. v. 7. 1. Paral. 24. v 4. Levitas alios constituit Sacerdotum ministros, alios cantores, alios janitores, alios Scribas, &c. Cùmq; hæc ordinatio ac distributio per idololatriam Baaliticam sub impio Rege Achaz esset collapsa, excitavit Deus *Ezechiam*, qui constituit מַחְלְקוֹת *distributiones Sacerdotum & Levitarum in divisionibus suis, unumquemq; secundùm ministerium suum, Sacerdotes & Levitas ad holocaustum & pacifica, ad ministrandum & ad confitendum & laudandum in portis castrorū Domini* 2. Paral. 31. v. 2. **2. Paral. 29. v. 25. Constitutio ordinis inter Levitas Cantores tribuitur conjunctim Regi Davidi & Gad videnti & Nathan Prophetæ.**

4. Ministrorum flagitiosorum remotio.

187. 4. *Ministrorum flagitiosorū remotionem.* Voco autem ministros flagitiosos non, qui nævis quibusdam & humanis infirmitatibus sunt obnoxii, illi enim tolerandi sunt & de emendatione admonendi, sed qui vel enormib. delictis publicum præbent scandalum vel hæreticis opinionibus imbuti pertinaciter easdem propugnant. Utriq; sunt carcinoma Ministerii ac proinde pio Magistratui incumbit, ut ab officio removeantur & idonei ministri illis surrogentur. Sic *Salomon* Abiatharem summum Sacerdotem ab officio removit Sadoco in illius locum substituto 1. Reg. 2. v. 27. *Asa*, *Iosaphatus*, *Ezechias & Josias* Baaliticos Sacerdotes removerunt suffectis in illorum locum aliis. Caveat verò Magistratus, ne ob *causas minùs sufficientes* vel illegitimas Minister loco moveatur; caveat ne *sibi soli* potestatem arroget prò arbitrio Ministros ex officio deturbandi, sed noverit, ut vocatio Ministrorum ad totam Ecclesiam pertinet, ita ad eandem quoque pertinere Ministrorum remotionem, proinde ut invitæ Ecclesiæ nō debet minister obtrudi, ita quoq; invitis & reluctantibus auditoribus non debet idoneus minister eripi.

2. Leges Ecclesiasticas promulget.

188. 2. *Legum Ecclesiasticarum promulgatio.* De cultu Dei interno nec Magistratus nec Ministerium Ecclesiast. novas leges ferre potest, quippe quas DEUS in verbo suo jam antè perfectè ac sufficienter præscripsit, eas igitur Magistratus debet custodire ac idoneos Ministros, qui easdem populum doceant, constituere, sed *de exercitio cultus divini externo* Magistratus pius ac Christianus potest & debet leges ferre, ut omnia in Ecclesia fiant *εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν* 1. Cor. 14. v. 40. Cum n. non posterioris solùm sed & prioris Decalogi tabulæ custodia Magistratui sit com̄issa, utiq; etiam potest leges Ecclesiasticas, quæ sint legum

divina-

divinarum ad priorem tabulam pertinentium appendices & custodes, promulgare & Ceremonias ad Ecclesiæ ædificationem spectantes modo legitimo introducere. *Moses* populi Israelitici dux mandato divino non solùm forenses & judiciales sed etiam Ceremoniales sive Ecclesiasticas leges tulit complures. *David* promulgat legem de reducenda Dei arca 1. Paral.13.v.5. de distributione officiorum inter Levitas 1.Paral.23.v.6. *Josaphacus* Sacerdotibus certa præscribit mandata 2. Paral.19.v.8. indicit jejunium publicum tempore calamitatis publicæ 2.Paral. 20. v.3. quod & à *Ninivitarum Rege* factum Jon.3.v.7. In N.T. pii Imperatores proposuerunt leges utiles & præclaras ad Christianam religionem & Ecclesiæ ædificationem spectantes, quæ extant in Codice sub tit. de summ. Trin. & fide Cathol. de S.S. Eccl. de Episc. & Clericis, de Episcopali audientia, de hereticis & Manichæis &c. Item in Constitutionib. Leonis, in Novell. Justiniani &c. Gloss. decreti dist.84. dicit, *quod amplius 800. à nativitate Christi annis Imperatores ll. de rebus Ecclesiasticis tulerint, quodque eis Ecclesia obœdiverit.* Earum quædam concernunt *personas*, quædam verò *res* Ecclesiasticas. Sic Novell. 3. cap. 1. statuit Justin. *ut determinatus sit numerus Clericorum Constantinopolit. Ecclesiarum.* cap.2. *Ne liceat Clericis de minore Ecclesia in majorem per patrocinium transire.* Nov. 6. decrevit, *quomodo oporteat Episcopos & reliquos Clericos ad ordinationem adduci*, & de expensis Ecclesiarum. Nov.137.cap.6. *jubet Episcopos & Presbyteros non in secreto, sed eâ voce, qua a fidelissimo populo exaudiatur, divinam oblationem & precationem, quasit in S. Baptismo, facere &c.* De hisce Imperat. Christianorum legib' sic disserit Molinæus in orat. habita Tubingæ anno 1554. *Sancta*, inquit, *Catholica Ecclesia obœdivit Imperialibus legibus de rebq civilibus latis non solùm quoad res politicas & externas, sed etiã quoad fidem & religionem, eò quod a verbo Dei non discreparent, sed juxta verbum Dei & ad doctrinam Evangelicam purè & sincerè conservandam & vindicandam lata essent, ut temporibus Constantini Magni, Theodosii senioris & junioris, Martiani, Leonis primi per ducentos annos ante Iustinianum Magnum testantur omnes illorum temporum Historia, etiam Ecclesiastica & scripta antiquorum Ecclesiæ doctorum, ut ea res prorsus indubitata, inconcussa & luce clarior plus octingentis annis fuerit. Nec solùm ante Iustinianum Magnum, sed totoq; ejus imperio, quod usque ad annum salutis 568. pervenit, sed etiam diu post, tempore Gregorii Magni Papa urbis Roma Episcopi, qui adusq; 606. salutis annum vixit. Is enim leges Ecclesiasticas Imperatorum publicabat & ad Italia ac Sicilia Episcopos observandas transmittebat.* lib.1. Epist. 43. lib. 7. Epist.11. c. Legem. dist.53. *Sed & Carolus Magnus, Ludovicus pius filius & Lotharius nepos Caroli Ecclesiasticas leges tulerunt, quas idem* Molinæus anno 1550. Parisiis in publicum edidit, in quarum locum cùm Romani Pontifices suos canones & decretales substituerent, Ecclesiæ status longè deterior fuit fact'. Dissentiunt hîc denuò à nobis Pontificii, qui Magistratui omnem potestatem ac jurisdictionem Ecclesiasticã penitus derogant, Salmeron tom. 13. disp. 12. Hosi' contra prol. Brent. Bellarm. de Laicis c.17. eandemq; solis Episcopis, cumprimis verò Episcoporum Episcopo Rom. scil. Pontifici vendicant, cui potestatem tribuunt *promulgandi leges universam Ecclesiam obligantes.* Bellarm. lib.2. de Pont. Rom. cap.19.

189. Caveat tamen pius Magistratus. 1. ne Ecclesiasticas leges proprio ferat arbitrio *inconsulto Ministerio Ecclesiastico.* Quod si enim in rebus civilibus in quibus servatâ scilic. æquitate & salvâ ante omnia divinarum legum autoritate liberam potestatem Princeps obtinet, maturum eorum ad quos spectat adhibere debet consilium l. humanum C. de legibus, quantò magis in Ecclesiasticis rebus convenit eorum consilium & assensum exquirere, qui sunt divinorum mysteriorum œconomi 1.Cor.4.v.1. & quibus Ecclesiæ cura incumbit vel maximè. Sic David reducturus arcam convocat Sacerdotes & Principes populi 1. Paral. 13. v. 2. ne Ceremonias adiaphoras in Ecclesia receptas & usum quendam habentes temerè cum infirmiorum scandalo mutet, sed maturo & deliberato consilio hac in re procedat, ne Ecclesia, quam *Deus suo sibi sanguine emit* Act. 20. v.28. turbetur, quòd utinam à Magistratibus diligentius observaretur. 3. ne Ecclesiæ ministris præscribat leges cum officii divinitos ipsis demandati partibus pugnantes, utpote quod non debeant vitia auditorum liberiùs taxare, hæreticorum errores nominatim perstringere, conciones legales acuere, publicè peccantes coram omnibus arguere &c. hoc enim verè est capistrum ac frenum Spiritui sancto velle injicere ac DEO ipsi per ministros Ecclesiæ nobiscum agenti adversâ fronte resistere.

190. 3. *Bonorum Ecclesiasticorum legitima dispensatio.* Ut cultus divinus in populo vigeat, non solùm requiritur ministrorum idoneorum vocatio, per quos scil. populus de illius verâ norma ac forma instruatur, ac legum Ecclesiasticarum promulgatio, per quas externum ejusdem exercitium ad τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην dirigatur, sed etiam bonorum Ecclesiasticorum dispensatio, quibus de honesta sustẽtatione ministris prospiciatur eademq; ad usus convenientes ac Deo gratos applicentur. Intelliguntur autem hoc loco bonorum Ecclesiasticorum nomine non bona Ecclesiæ interna ac propria, quæ per Evangelii prædicationem pœnitentib. & credentib. distribuuntur, qualia sunt, remissio peccatorum, justitia Deo placens, donatio Spir. S. &c. Sed bona Ecclesiæ externa, quæ ad Ministrorum Ecclesiæ ac pauperum sustentationem requiruntur. Eorum dispensationi præficimus Magistratũ Christianum, is enim cùm sit temporalium Dominus & Ecclesiæ nutritius divinitus constitutus, ideò & potest & debet legitimam bonorum Ecclesiasticorum dispensationem instituere. Sic Rex *Asa* ea, quæ pater ipsius sanctificaverat, templo intulit 1. Reg.15.v.15. *Ezechias* Sacerdotibus salaria constituit & in templo gazophylacium ponere præcepit 2. Paral. 31. *Iosias* Helkiæ summo Sacerdoti mandat, ut pecunia, quam janitores templi collegerant, in unam summam redigatur & ad reparationem structuræ templi opificibus distribuatur 2. Reg. 22. v.4. 2. Paral.34.v.8. illorum exemplum pius Magistratus imitari debet & certos probatæ fidei ac industriæ viros constituere, per quos bona Ecclesiastica dispensentur: Sanè in Ecclesia Apostolica Magistratus autoritas ad Ecclesiastica bona dispensata non fuit requisita Actor.6.v.3. quippe qui à fide Christiana erat alienus, sed cùm progressu temporis pij Imperatores Christianam religionem amplecterentur, ut in aliis, ita quoque in Ecclesiasticorum bonorum dispensatione maxima fuit ipsorum potestas & autoritas. Justinianus nov.3.cap.3. statuit, *Ecclesiarum*

Bona Ecclesiastica legitimè dispenset.

reditus

reditus in pios actus & personas verè egentes per Patriarchas & Oeconomos erogandos. Ante Paschalem II. iam Episcopi quàm reliqui Clerici exceptis Diaconis prædiorum curâ & pecuniæ tractatione contaminari quodammodo rati ab ea prorsus abstinebant ac sacris duntaxat intenti erant, redituũ autem exactio & administratio cuidam ex Laicis demandabatur, isque ab Imperatore aliisve Principibus postulabatur, à quo Ecclesiæ ministri τὰ βιωτικὰ acciperent, sicut & can. 26. Concilij Chalcedonensis constitutum, *ut Episcopi in idoneos dispensatores istarum rerum administratione rejectâ, ipsimet ab ea abstinerent.*

Legitimus bonorum Ecclesiasticorum usus. 191. Bona illa Ecclesiastica ac annui reditus sacris usibus destinati circa annum Christi 470. in quatuor partes dividi cœperant, primus quadrans Episcopo, alter Clero, tertius ædium sacrarum extructioni ac reparationi, quartus pauperum eleemosynis cedebat, de qua distributione quadripartita aliquot Conciliorum canones extant. Quadrans Episcopo destinatus non ipsius solùm sustentationi adhibebatur, sed etiam redimendis ob religionis professionem captivis, hospitio excipiendis Christi exulibus & exercendæ erga indigos beneficentiæ cedebat. Gelasius in Epistola ad Clerum & plebem Brundusij & citatur c. Concesso. caus. 12. q. 2. *Concesso vobis, quem petistis, antistite Juliano &c. reditus & oblationes fidelium in quatuor partes dividat, quarum unam sibi retineat, alteram Clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat, fabricis tertiam, quartam pauperibus & peregrinis habeat fideliter erogandam.* Vide ibid. in hanc sententiam cap. plura. Pulcrè Ambros. lib. 2. de officiis c. 28. *Aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget & subveniat in necessitatibus. Quid opus custodire, quod nihil adjuvat &c.? Opus est, ne quis fide sincera & perspicaci providentia munus hoc* (dispensandi bona Ecclesiastica) *impleat. Sanè si in sua aliquis derivet emolumenta, crimen est. Sin verò pauperibus erogat, captivum redimit, misericordia est. Nemo enim potest dicere, cur pauper vivit? nemo potest queri, quia captivi redempti sunt. Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatũ est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spacia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum requies defunctorũ est.* Ad exemplum hujus antiquissimæ consuetudinis providere debet Magistratus, ut bona Ecclesiastica ad quatuor potissimùm usus convertantur. 1. *ad sustentationem eorum, qui Ecclesiæ & Scholis operas suas actu jam præstant.* 2. *ad subsidium eorum, qui Ecclesiæ & Scholis operam suam consecrarunt, pauperum scil. Studiosorum.* 3 *ad exulum ægrotorum & egenorum alimentationem ac captivorum redemtionem.* 4. *ad ædium sacrarum reparationem.*

192. Caveat pius Magistratus, ne Ecclesiastica bona ad se rapiendo & sacris dicata in privatos usus convertendo grandi sacrilegio sese obstringat. Vultur ex altari carnes & carbones surreptos nido inferens & nidum & pullos exussit, sic harpyiæ ac vultures illi qui bona Ecclesiastica per vim rapiunt, eadem non commodo sed exitio sibi fore experientur. Prædones illi bonorum Ecclesiasticorum rectè conferuntur militibus, qui Christo vestimenta detraxerunt, quæ pia aliorum beneficentia ipsi dederat: sic bona Ecclesiæ à piis majoribus collata, illi in privatos usus convertunt & Christum in membris suis nudum relinquunt. Quod si Magistratus aliquis Juliani potius quàm Constantini successor bona Ecclesiastica sibi vendicet, Ecclesiæ minister graviter ipsum commoneat, neque tamen præfractè & contumaciter, multò minus violenter & seditiosè resistat, sed Ecclesiæ tranquillitatem & veræ religionis conservationem jacturâ fluxarum istarum rerum non solùm licitè, sed & laudabiliter redimi existimet. Etenim si Ezechias [illegible] *quodamne argentũ in templo Domini [illegible] Dei[illegible] um & laminas auri, quas ipse affixerat, Regi Assyriorum*, à quo bellum metuendum erat, *misit & pacem politicam hac ratione emit* 2. Reg. 18. v. 15. quantò minùs improbari potest, si minister Ecclesiæ Magistratui bona Ecclesiastica per vim ad se rapienti omnesque admonitiones superbè contemnenti eadem concedat, ut Ecclesiæ suæ pacem & tranquillitatem procuret. Prudenter igitur dispiciendum, quando conveniat imitari exemplum *Laurentii Martyris* Decio Tyranno sacrum thesaurum denegantis, quando verò *Augustini* tabulas donatorum Ecclesiæ agrorum donatori eas reposcenti restituentis. Posidon. in vita August. cap. 24.

4. Ecclesiæ de tranquillitate prospiciat. 193. 4. *Ecclesiæ respectio.* Cùm enim Magistratui curæ esse debeat, ut vera religio ac sincerus Dei cultus in populo vigeat, utique etiam diligenter providere debet, ut ministri Ecclesiæ suum rectè faciant officium, ut auditores debitam Ministerio præstent obœdientiam, ut externa disciplina conservetur, absque qua religionis veræ propagatio & terminorum Ecclesiæ dilatatio vix possunt habere locum. *Huc pertinent 1. Ecclesiarum Visitationes.* Ad hanc Ecclesiæ inspectionem pertinent *Visitationes*, quas singulis annis Magistratus per viros idoneos præsertim Ecclesiasticas personas instituere debet, ut in doctrinam ac vitam tum pastorum tum auditorum diligens inquisitio fieri possit. De *Samuele* populi Israëlitici Sacerdote & Judice refertur 1. Sam. 7. v. 16. *quod singulis annis circumierit Bethel & Galgala & Masphat*, hoc est, quod instituerit visitationes annuas. De *Josaphato* commemoratur, quod tertio anno regni sui *miserit Principes suos & cum eis Levitas ac Sacerdotes, ut docerent populum in Juda habentes librum legis Domini, qui circumiverint cunctas urbes Juda ac populum erudiverint* 2. Paral. 17. v. 7. & seqq. *quin & alterâ vice egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum* 2. Paral. 19. v. 4.

2. Synodorum convocationes. 194. Visitationibus conjungendi sunt *Synodici conventus*, in quibus deliberatio instituitur de corrigendis iis, quæ in Visitationibus deprehensa fuêre vitiosa. Illorum convocatio pertinet ad Magistratum. 1. Ad illum pertinet convocare Synodum, qui habet potestatem ac jurisdictionem in congregandos & cujus autoritati omnes parere coguntur. Sed talem potestatem & jurisdictionem obtinet Magistratus. 2. Ad illum pertinet convocare Synodum, qui potest congregandis salvum conductum dare & à periculis itineris eos immunes præstare. Id verò solus Magistratus potest. 3. Pii Reges in Eccles. Israëlitica Synodos convocare fuêre soliti, quod testantur exempla *Davidis* 1. Paral. 13. v. 1. 1. Paral. 23. v. 1. *Salomonis* 1. Reg. 8. vers. 1. *Jehu* 2. Reg. 10. v. 19. *Ezechiæ* 2. Paral. 29. v. 4. *Josiæ* 2. Reg. 23. v. 1. 4. In Nov. Test. potestas Conciliorum indicendorum fuit penes Roman. Imperatores ad Christum conversos. Ut in Synodalibus illis conventibus [illegible] observetur atque omnia ad Ecclesiæ ædificationem dirigantur, providere debet pius Magistratus;

Neque

Neque tamen pro arbitrio definiendi ac decidendi potestatem sibi vendicet, sed sacrarum literarũ normam respiciat, Ministerium Ecclesiasticum in consilium adhibeat & ad Ecclesiæ incrementum omnia dirigat. Damasc. orat. 2. de Imaginibus dicit, οὐ βασιλέων ἐστὶ νομοθετεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ, *Regum partes non sunt, ut Ecclesiæ leges præscribat*, puta arbitrio proprio, αὐθαιρέτως sine Ministerii Ecclesiastici consensu ac suffrag...ùm Imperator Constantius in Synodo juliò imperiosius sese gereret & quid fieri vellet, convocatis pro autoritate dictitaret, Leontius Mysiæ ad Istrum Episcopus hisce eum excepit verbis, θαυμάζω σε... *Miror, quod cum alia hers tractaveris, politica scilicet, alia nunc agas, quod ad alia curanda vocatus, alia invadas & aggrediaris*, uti refert ex Suida & aliis Neander in Theol. fol. 66t.

5. *Collapsi divini cultus exercitium restitutas.* 195. Atque hæc sunt media, quibus vera religio populo ac Reipub. alicui concessa sarta tecta *conservari* & à corruptelis immunis ad posteros propagari, curâ & operâ Magistratus intercedente poterit. Quòd si verò status Ecclesiæ sit turbatus, religio collapsa, cultus divinus per idololatriam & superstitiones contaminatus, tum Magistratui incumbit, adhibito in consilium Ministerio Ecclesiast. *piam reformationem* juxta normam divini verbi *instituere*, vel si Ecclesiasticum Ministerium partes officii sui negligat & errores pertinacìter defendat, potestomninò Magistratus ipse hanc curam solus suscipere, id quod *dicta Scriptura*, quæ de Magistratus officio loquuntur *in genere*, & piorum Regum in Eccles. Israelitica *exempla in specie* demonstrant. Ad hanc veræ religionis restaurationem & Ecclesiæ reformationem pertinent. 1. *In errantes, præsertim hæreticos seductores, inquisitio*. Illi enim quamvis interdum publicè & apertè hæresin suam spargant, quandoque tamen occultè virus suum animis hominum instillant, inquisitione igitur opus est, per quam vulpeculæ illæ è suis protrahantur latibulis. *Jehu* Sacerdotes Baaliticos insidiosâ quadam occultatione & simulatione congregatos 2. Reg. 10. v. 19. quod factum, utpotè singulare & heroicum, non simpliciter & in omnibus sed secundùm quid, nec respectu medii, sed ratione finis, inquisitionis scil. imitandum proponimus. De *Constantio* Imp. Constantini patre refert Eusebius libr. 1. de vita Constant. c. 11. quòd singulari quadam prudentiâ idololatras Ethnicos Christianis aulicis intermixtos in lucem produxerit. *Illis, qui in regia ipsi inserviebant liberâ datâ optione hanc tulit conditionem, ut vel Dæmonibus immolando integram haberent potestatem, tum apud ipsum commorandi, tum consuetis honoribus perfruendi, vel si minus hoc exequerentur, aditu ad ipsum prohiberentur & à consuetudine ac familiaritate ipsius repellerentur, rejicerentur q;. Postquam igitur in duas partes diremti fuerunt, nusq; in hanc, alii in illam segregati, ilicò singuli quo animo & instituto essent, perspicuè ostenderunt. Ibi tum Constantius commento, quod celatum erat, statim patefacto, quorundam timiditatem & nimium amorem, quo ipsi se summá; vitam complectebantur, vehementer arguit, alios sinceram & integram erga Deum mentem plurimum approbavit, illos deinde tanquam Dei proditores Imperatoris servitio indignos censuit. Quomodo enim*, inquit, *fidem erga Imperatorem servare poterunt inviolatam, qui adversus Deum perfidi esse convincuntur?*

Hic pertinet 1. in hæreticos inquisitio.

196. 2. *Eorundem exercitio*, ubi tamen distinguendum *inter seductos & seductores*. Cum illis mitiùs agendum, hi severius coërcendi: non permittat ipsis Magistratus, ut hæresin publicè spargant, sed curet ex verbo Dei ipsos instrui, quod si omnem informationem repudient & ad saniorem mentem redire pertinaciter recusent, expellendi sunt, ne veneno suo alios inficiant & morbida facta pecus totum ovile corrumpat. An verò propter nudam hæresin non conjunctam cum blasphemia, seditione vel aliis delictis capitali supplicio afficiendi sint, infrà suo loco videmus. 2. *Eorundem coercitio.*

197. 3. *Idololatricorum cultuum abolitio.* Cùm enim Magistratus custos divinæ legis sit constitutus, ideò non debet permittere, ut cultus idololatrici cum prima Decalogi tabula pugnantes publicè exerceantur, sed imitetur exemplum piorum Regum, qui Baaliticam idololatriam abolitam voluêre, puta *Asa* 1. Reg. 15. v. 12. *Iosaphati* 2. Paral. 17 v. 6. *Ezechiæ* 2. Reg. 18. v. 4. *Iosiæ* 2. Reg. 23. v. 2. &c. ut & Christianorum Imperatorum, qui Ethnicam idolomaniam exterminarunt & hæreticos Ecclesiæ tranquillitatem turbantes severis legib. coërcuerunt, id quod æternam ipsis gloriam attulit. *Salomoni* contrà vitio vertitur, quod blanditiis uxorum idololatricarum illectus impia & idololatrica sacra publicè exerceri permiserit 1. Reg. 11. v. 8. ac *Ierobeamo*, qd metuens, ne populus Hierosolymam cultus divini ergò quotañis proficiscens à se deficeret, vitulos aureos in Dan & Bethel collocarit & sacra idololatrica instituerit 1. Reg. 12. v. 27. 3. *Idololatricorum cultuum abolitio.*

198. ** Quæritur hoc loco 1. *An Disputationes de religione in Republ. ferendæ?* N. Bodinus lib. 4. de Repub. p. 753. *De religionibus disputare maximè perniciosum est Reipubl.* 1. 1. Tim. 6. v. 20. *Depositum custodi, devitans prophanas vocum novitates & oppositiones falsi nominis scientiæ*. Resp. loquitur Apostolus de Disputationibus quibus mysteria Christiana vel paganis vel Judæis prosanantur. 2. Marcianus l. Nemo 4. C. de summ. Trin. & fid. Cath. *Nemo Clericus vel militaris vel alterius cujuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis coadunatis & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam & injuriam facit judicio reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata ac rectè disposita revolvere & publicè disputare contenderit* &c. Eadem constitutio extat in actis Concilii Chalcedonensis Act. 3. *Resp.* 1. Imp. dicit *contendere*, quod est cótentiosè disputare, ex disputatione tumult⁹ & perfidiæ occasionem requirere, ut in l. 4. disertè addiatur, ad quę verba addit glossa, *quod id semper præsumatur, nisi fiant causâ addiscendi in scholis vel causâ convincendi hæreticos.* 2. ratio specialis est in iis, quæ expressè in Conciliis sunt damnata. Hæc si quis seriò defendere velit, ille meritò non est audiendus sed ex Ecclesia ejiciendus propter rationẽ in textu additam. 3. l. Damnato 6. §. 1. C. de heret. *Nemo in religionis disputatione aliquam suprad'cti nominis* (Arianorum, Nestorianorum &c.) *faciat mentionem.* Opponimus: Glossa ex l. Quoniã 23. C. de Episc. & Cleric. ibid. colligit, qd de fide Catholica publicè disputare ad reprobandam pravã hæreticorum opinionem liceat. Stephanus Pannonius in Disput. de circul. oper. & judicioru Dei th. 22. *Ascriptis polemicis, sicut Pontificii, ita Evangelici omnes autoritate Imperatoris, Regum & Principum & Rerumpublicarum inter ventione tum cotra se, tum inter se abstineant: Sed per didascalica scripta* Q. 1. *An Disp. de relig. in Rep. ferendæ.*

scripta alii alios, ubi opus est, doceant, moneant, non autem dominentur alii in alios. Keckerm. libr. 1. Syst. polit. p. 524. *In dissentionibus de religione non putatur Princeps certamina publica nimis invalescere, præsertim pro suggestu & ad populum.* Quæritur 2: *An libri hæreticorum prohibendi?* N. Duaren. lib. 4. de sacris Eccl. minist. c. 2. l. Damnato 6. §. 1. C. de hæretic. *Nec verò impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem Orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus Antistitum Ephesi habiti scriptos habere, aut legere, aut describere quisquã audeat, quos diligenti studio requiri ac publicè comburi decernimus.* Bellarmin. lib. de Laicis cap. 20. *Libri Patrum etiamsi hæreses mixtas habeant, tamen permittuntur ab Ecclesia Romana quia prosunt propter antiquitatem. Protestantium autem libri licet multa bona mixta habeant, tamen penitus sunt abolendi ac prohibendi, quia veritas non est legenda in libris hæreticorum, nam Laicis ut ibi est, nocet non prodest.* Atqui num magis nocebit veritas in recentioribus quàm falsitas in antiquis? longè aliter Hieron. de lectione librorum Origenis disputat Epist. 65. ad Pamm. & Ocean. Dist. Quidam hæretici libri sunt *1. Magici. 2. famosi. 3. notoriè blasphemi. 4. variis erroribus conspersi.* Magici comburantur Act. 19. v. 19. Famosi prohibeantur. Impp. Constit. in eorum autores capitali supplicio animadvertunt l. Unic. C. de libr. famos. Ordin. Imper. Carol. V. c. 110. Notoriè blasphemi itidem abolendi. Variis erroribus conspersorum librorum non cuivis, in primis illis, qui fidei fundamenta nondum cognoverunt est concedenda, sed propterea non simpliciter sunt abolendi, verùm eruditis eorum lectio commendanda 1. propter Apostolicum præceptum. *Omnia probate* 1. Thess. 5. v. 20. *Probate Spiritus* 1. Joh. 4. v. 1. 2. propter lectionis illius commodum. In hæreticorum libris talia traduntur, ex quibus ipsę hæreses refelluntur. Utile etiam est propter Historicã relationẽ scire, quid quovis seculo actum. 3. propter antiquitatis suffragiũ. Aug. lib. 3. de doct. Christ. cap. 30. *Hæretici si quid benè dixerunt legendi sunt* Thom. 4. sent. dist. 13. *Ecclesia utitur hæreticis ad probationem doctrinæ suæ.* 4. propter comparatum. Quis Patrum fuit ab omnibus erroribus communis? In libris Ethnicorum, & Judæorum continentur multa à fide Christiana aliena, nec tamen eos abolemus. Nota porrò, 1. Libri hæreticorum dicuntur vel omnes sine discrimine quicunque ab ipsis sunt scripti, sive de religione, sive de aliis, ut Grammatici, Poëtici, Logici, Historici aut alterius generis, vel certi, in quibus hæresin sparserunt. 2. Hæresis alia pugnat cum fundamento doctrinæ & fidei idque vel directè vel per indirectum & proinde alia blasphemia est, alia non item. 3. Interdictum aliud simplex & absolutum pertinens ad omnes subditos omniaq; tempora & loca, aliud limitatum & conditionatum concernens certas personas nempe rudes & imperitos, Item certa tempora, in quibus sine offendiculo aut periculo contrarium fieri non possit, denique loca publica aut privata. 4. Modus prohibitionis fit vel verbo & mandato vel facto sive combustione. Prohibitio quæ fit interdicto apud rudiores jure fit de libris hæresi quadam præsertim contra fundamentũ fidei infectis, apud doctiores non item, nisi in casu scandali, quæ verò fit combustione; si per vim eripiat peritis libros eorumq; expendendorum & judicandorum facultatem approbari non potest, libri ejusd. c. 21. *Non expetimus* (nos Christiani) *ut Deum nostrum, qui est omnium creator, velint nolint colat aliquis invitus, nec si non coluerit, irascimur.* Bellarm. duo argumenta profert. 1. *Prohibitio & combustio librorum hæreticorum antiqua & perpetua consuetudine apud Ethnicos & Christianos observata est. Ergò & hodie meritò observatur.* Prius membrũ probat duplici fact altero *Romanorum*, de quo Valer. Maxim. lib. 1. c. 1. altero *Atheniensium* de quo Cic. lib. 1. de Nat. Deorum. Posterius confirmat partim *inductione ex interdictis Ecclesiæ à tempore Apostolorum ad nostra, partim à signo quod ostendit hæreticorum libros esse combustos, quia hodie non extãt tot volumina Marcionis, Valentini, Arii &c.* Resp. Propositionis omissæ consequentia negatur, quia procedit à facto ad jus. Assumtionis sive antecedentis membrum prius est alienum. Ethnici enim sunt extra Ecclesiam & eorum libri propriè hæretici dici nequeunt. Posterioris una probatio laborat vitio ἑτεροζητήσεως Magicos, hæreticos & blasphemos confundendo, altera à genere ad speciem procedit affirmativè, quod non licere ex pari constat, Patrum enim quorundam scripta, quia non extant hodie, non potest inde firmiter colligi, ea esse combusta. 2. *Colloquia hæreticorum sunt periculosissima & ideo diligenter vitanda. Ergo multò magis libri sunt periculosi & vitandi.* Antecedens probat ex Rom. 16. v. 17. 2. Tim. 3. v. 5. Tit. 3. v. 10. 2. Joh. v. 10. & ex Iren. lib. 3. cap. 3. Cyprian. lib. 1. Epist. 3. Athanas. de S. Antonio in ipsi vita, Antonio ipso ibid. August. Epist. 62. Leone serm. 18. de pass. Dom. Consequentiam probat 4. rationibus. 1. oratio in libris scripta est artificiosior. 2. est semper ad manus. 3. libri magis sparguntur, quæ omnia secus habent in Colloquiis. 4. ab experientia, quam probat exemplo Wiclefi, qui voce paucissimos, libris totam Bohemiam pervertit. Resp. 1. distinguendum inter colloquium familiare cum rudibus & inexerritatis ac inter congress' disputatorios cum solide doctis & exercitatis. Confer Tit. 3. v. 10. Tertull. de præscript. cap. 2. imò ipsorum adversariorum testimonium in præfatione Enchiridii Costeri & praxin Ecclesiæ. 2. Testimonia Scripturæ aut sunt aliena, ut primum & ultimum, quæ agunt de conversatione familiari rudium cum hæreticis, sicut tertium de omnium impiorum consortio vitando, aut habent suam restrictionem ut secundum. 3. Patrum dicta ἑτεροζητήσεως vitio itidem laborant. Priora quatuor de familiari cõversatione, posteriora duo de rudiũ periculo agunt. 4. Rationes, quib. consequẽtia probatur in simpliciorib. & imperitis locum habent, non in doctis & exercitatis. Sixt. Senens. lib. 6. Bibl. sanct. añot. 266. p. 543. *Nec à Rom. Pontif. nec ab ulla unquã Synodo fuit omnino prorsusq; prohibitum, ne hæreticorum scripta legerẽtur, sed ne sine majorum concessione legerentur, maximè v. ab ineruditis, qui facile eorũ lectione falli possent & ab eruditis etiam, quos nulla hujusmodi lectionis urgeret necessitas. Nã & Carthaginensis 4. Synodus Can. 17. concedit Episc. eruditione & fide conspicuis lectionẽ hæreticorum voluminũ, quo faciliùs possint illorum insidias agnoscere & validiùs confutare.* **

Quæritur 3. *An Magistratus subditos ad fidem cogere debeat?* Affirmantem quęstionis partem Pontificios amplecti, testatur ipsa *praxis* inquisit. Hispanicæ, sed opponimus illis, 1. *mandati divini defectũ.* Nuspiam n. in Novo præsertim Testamento *Q. 3. An Magistratus subditos ad fidem cogere debeat.*

man-

mandatum, ut ad Christi religionem amplectendam homines vi cogantur. In parabola Luc.14.v.23. servus jubatur, ut c... pellat hospites ad cœnam cœlestis Patrisfamilias i...vitatos, sed ille *ἀναγκασμὸς* pro ratione subjectæ materiæ intelligendus, & ministri Ecclesiæ, qui *per servos* præcipuè hoc loco intelliguntur, prædicatione legis & comminatione pœnarum ad pœnitētiam homines excitare debeant, ac quod Magistratus ad verbū audiendum & externa cōversionis media subditos debeat cogere, non autem immediatè ad religionem vel amplectendam vel abjiciendam. Theoph. in comm. c. 14. Luc. fol. 172. illū *ἀναγκασμὸν* explicat de virtute verbi, *Vtsciamus* (inquit) *magnæ virtutis Dei esse credidisse gentes in tantâ versantes ignorantiâ, ideò dixit, Compelle Nisin. magna fuisset ejus, qui prædicabatur, virtus & magna verbi veritas, quomodo persuasi essent homines &c. vel aliter, virtus signorum manifestam afferebat necessitatē, ut transferātur ad fidem Christi* Apoc.3.v.9. in vulgata versione itidē habetur vox *adigēdi*, sed in Græco est *ποιήσω*. 2. *exemplum contrarium.* Perversus n. & inversus ille docendi ordo, ut à vi & coactione initiū fiat, planè ignotus est Apostolicæ & primitivæ Ecclesię. Christus jussit Apostolos docere ac baptizare, nō mandavit, ut eos, qui audire nollent, interficerent aut ad credendum civilis potestatis autoritate cōpellerent. *Egregius ille prædicator* (Paulus 2. Tim.4.v.2.) dicit, *Argue, obsecra in omni patientia & doctrina. Nova verò atq; inaudita prædicatio, quæ verberibus fidem exigit.* c. Quid autem. dist.45. ex Gregor. lib.2. Epist.52.3. *ἀδύνατα obtinendi illum effectum. Animis hominum non ita imperatur ut linguis, mentium Rex Deus est.* Fides in anima, quæ Spiritus est & cogi non potest, consistit, sola divinitas interiora cordis cognoscit, scrutatūr, judicat: Ad assensum, qui fidei pars est, nemo cogi potest, sed est actus à volūtate elicitus: *Quis imponat mihi necessitatem vel credēdi, quod nolim, vel quod velim non credēdi, nihil tam voluntarium quàm religio, in quâ si animus aversus jam sublata, jam nulla est*, inquit Lact. lib.5. div. Inst. c.19. *Liberum quiddam est credere, imo quiddam divinum in Spiritu, externâ igitur vi cogi nec potest, nec debet*, scribit Lutherus tom.2. Jen. f.180. *Non potest esse sincerū, quod coactum. nec Christo quicquam gratum, nisi voluntarium*, Refert Philo in libro quod omnis probus liber. p.557. Calanum antiquissimum Philosophū ad Alexandrum Magnum scripsisse in hanc sententiam. *Amici tibi suadent, ut cogas Indorum Philosophos, ne per somnum quidem conspicati res nostras & nostra negatio. Corpora de loco in locum transferes, animis invitis nullā vim inferes, nihilo magis quàm si lateres & ligna cogas vocem emittere. Nullus Rex, nullus Princeps potest efficere, ut quicquam agamus præter animi sententiam*, οὐκ ἔστι βασιλεὺς οὔτε ἄρχων, ὃς ἀναγκάσει ἡμᾶς ποιεῖν ἃ μὴ προαιρούμεθα. *Non gladio, sed persuasione ac vi doctrinæ in cordibus hominum religio plantatur & honesto vitæ exemplo confirmatur*, scribit Rex Navarræus in literis ad Nobiles Aquitaniæ apud Dinothum lib.6. Hist. Gallic. f.488. 4. *dominatum in conscientias & animas soli DEO relictum. Non dominamur fidei vestræ*, inquit Apostolus 2. Cor.1.v.24. nimirum quia tale dominium in conscientias ad solum Deum pertinet. Stephanus Batoræus Poloniæ Rex dicere cōsuevit, *DEVM tria sibi reservasse, ex nihilo aliquid facere, futura scire & dominari conscientiis*, & Maximiliani II. Imper. nunquam satis laudati hoc fuit dicterium: *Nullam esse Tyrannidem intolerabiliorem quàm conscientiis dominari velle*, nimirū qui x dominium illud Deus sibi soli reservavit; in literis ad Laz. Schuendiū sic loquitur: Es ist in der Warheit nicht anders als ihr vernünfftiglich schreibet/ daß Religions Sachen nit wollen mit dē Schwerdt gehandelt vñ gerichtet werden/kein Erbarer/Gottsförchtiger vnd Friedliebender wird es auch anders sagen. Idem: *Eorum actiones qui suppliciorum crudelitate, sectionibus & ustionib. hāc rem confici posse defendunt, mihi minimè placēt, nec unquam adducar, ut eas laudē, nisi fortè, quod tamen serio deprecabor, ne fiat, Deus permittat, ut in furorē & insaniam prolabar.* In Epist. de sedit. Belg. Henr.III. Galliæ Rex, qui per totam vitam religionem Evangelicam armis oppugnaverat, in extremo mortis articulo confiteri coactus est, *conscientiæ dominiū non ad Reges ullosve pertinere Magistratus.* Samuel à Remching. dissert.2. de pace relig. in polit. imperial. Goldasti part.30. pag.1367. ex Hist. des dern troubl. lib.5. f.193. Senec. lib.3. de benefic. cap. 20. *Corpora obnoxia sunt & ascripta Dominis, mēs verò sui juris, quæ adeò libera ac vaga, ut ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minùs impetu suo utatur & in infinitum comes cœlestib. exeat.* 5. *irritū conatus hujus successum*: Violentis modijs animi subditorum ab illa religione, ad quam coguntur, magis abalienantur & irritantur, seditionibus ac cædibus occasio datur & Reipub. tranquillitas turbatur. Coactione illa violentâ nihil quicquam profici multis exemplis probat P. Gregor. lib.12. de Repub. cap.5. num.12. 6. *diversum sanæ & canæ antiquitatis judicium.* Tertul. ad Scapul. c.2. p.88. ** Humani juris & potestatis est, unicuiq; quid putaverit colere, nec alij prodest aut obest alterius religio. ** Sed nec religionis est, *cogere ad religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi.* Clemens Alexandrinus. lib.1. pædagog. cap.1. p.109. *Exhortatoria est universa religio pietasq; DEI cultus, ut qui & vitæ hic rectè degendæ & futuræ desiderium menti cognata ingeneret.* Hilar. ad Constant. Imper. *Non decet, non oportet cogi atq; cōpelli invitos & repugnantes.* ** Athan. in Ep. ad solitar. vitam agentes p.465. *piæ Religionis propriū est non cogere, sed suadere.* Greg. Naz. orat.1. in Jul. p.116. a. edit. Colon. in 8. *Cum manifeste persuadere haud posset, tyrānicè a. cogere erubesceret, sub leonina pelle vulpinam abscondidit, nam (quo pacto exactius dicerem) mansuetè cogebat.* ** Concil. Toletanum IV. can.56. & citatur c. Judæis dist.45. *Nemini ad credendum vim inferendam esse statuit, cui enim vult, miseretur DEVS, & quem vult indurat.* Lactantius libro quinto Institut. div. capite decimo nono, pagina 303. *Non est opus vi & injuriâ, quia religio cogi non potest, verbis potius quam verberibus res agenda est, ut sit voluntas &c. Longè diversa sunt carnificina & pietas. Non potest pietas cum vi, aut justitia cum crudelitate conjungi. Defendenda est religio non occidendo, sed moriendo, non sævitiâ sed patientiâ, non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur atque violabitur*, cap.20. pag.306. *Libet ex his* (violentis coactoribus) *quærere, cui potissimùm se præstare putent cogendo invitos ad sacrificium. Ipsisne quos cogunt? at non est beneficium, quod ingeritur recusanti, sed consulendum est etiam nolentibus*

quando quid sit, bonum nesciunt. Cur ergò tam crudeliter vexant, cruciant, debilitant, si salvos volunt? aut unde pietas tam impia, ut miseris modis aut perdant, aut inutiles faciant, quib. consultum esse velint? an verò Diis præstandum non est sacrificium, quod exprimitur invito, nisi n. sponte atq; ex animo fiat, execratio est &c. Ambros. in 2. Cor. 1. *Fides non necessitatis sed utilitatis res est.* ** Videatur omninò Hilar. ad Constant. Aug. Et contra ad Auxent. Arianum. ** Apud Cassiodorum lib. 2. var. Epist. 27. Theodoric. Roman. Rex permittens Judæis templum reficere; *Damus*, inquit, *licentiam siquidem permissum est, sed errātium votum laudabiliter improbamus. Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* Bernh. serm. 66. in Cant. col. 692. *Suadenda fides, non imponenda. 7. moderatiorum Pontificiorum suffragium* nostræ sententiæ datum. Cùm Galliæ Rex Anno 1555. severum de extirpandis Hugonotis edictum promulgasset, Senatus Parlament. Parisiensis ab instituto eum dehortaturus inter alia gravissimè scribit: *Aequum videri, ut potius veteris Ecclesiæ vestigiis insistatur, quæ non ferro & flammis in religione constituenda ac propaganda, sed puriore doctrina & honestis vitæ Antistitum exemplis rem confecit*, referēte Aug. Thuan. li. 16. Hist. Andr. Philopater Presbyter Rom. in resp. ad edictum Angliæ p. 58. *Si persuaderi sibi a Cecilio Consiliario præcipuo permiserit Elisabetha Regina, hanc tantam subditorū carnificinam carere omni periculo, imprudentia est insignis. Saltem sequi debebat Gamalielis consilium* Act. 5. v. 39. *benevolentiâ & tolerantiâ res tentanda est. quod Germaniæ Principes ut plurimùm faciunt. Nā persecutionib. & pressuris tantaq; hominū strage & laniena usu satis edocuit nihil proficì posse.* quod hominis Catholici scriptum Patres Augustanos approbasse refert Samuel à Remching. de pace relig. dissertat. 1. Editum est August. Vindelicor. Anno 1592. ** Rectè dictum à felicissimo illo non patriæ suæ Bataviæ tantùm, sed nostri seculi ingenio: *Cultus Dei nullus est, nisi ab animo volente procedat. Voluntas a. docendo & suadendo elicitur. non minus, non vi. Coactus qui credit, non credit, sed credere se simulat, ut malum vitet. Hoc ergo quod præstatis Deo, quod imputari posse Numini speratis quodcunque vi extor nebitis, invisum est Deo & ingratum, & non accep. ū habet. Divinum ergo cultū violentia & bellum non promovent. Nam quod invisum est Deo, cultus Dei non est.* ** Distinguendum tamen 1. inter coactionē ad *religionem veram & ad falsam.* Ad falsam religionem tantum abest ut Magistratus subditos cogere debeat, ut eandem potius detestari & extirpare debeat, ac proinde si ad eam cogit, duplici nomine peccat. Ad veram religionem itidem non debet cogere, interim tamen ad eam si cogat, minùs peccat, quin & seductos ex subditis compellere potest ad conversionis media, verbi scilicet auditum 2. *inter violentam conscientiarum coactionem & publici exercitii prohibitionem.* Quamvis enim Magistratus non debeat conscientias ad religionem cogere, tamen non debet vagam quidvis publicè docendi, profitendi & exercendi licentiam concedere, sed mediâ insillat viâ, nec nisi urgente extremâ necessitate publici exercitij libertatem diversę religionis professoribus permitat.

199. Quæritur 4. *An Magistratus plures (uti vocant) religiones in Republ. tolerare debeat.* ** Piscecius in præloquio ad Pontificios responsioni ad 10. rationes Cāpiani præfixo A. 6. *Pressi fuère dominatu Romanorum Judæi, sed non Judæorum religio. Sexcentæ nationes penè in urbem Romam fluxerunt, quib. singulis sacra sua cuiq; patria erant. Liberè suos Deos singuli colebant, nec ad unam religionē cogebātur. Nec inter omnes barbaros tāta barbaries. Constat Mahumetanorum religio duabus ac septuaginta sectis, quæ ab uno fonte rivi more deducta in populū, per vim publicā tollūtur minime? &c. Nō aliud prisca ferebat Hebræor. cōsuetudo affirmātium, oportere, ut suâ quisque voluntate non vi Deū colat.* Sed Andr. Ernstenb. libr. 2. auton. c. 26. daß die Obrigkeit ohne sondern Abfall vnd Meineydigkeit keine andere Religion als die wahre/ sie heisse gleich wie sie wölle zu lassen oder dulden möge/ vnd da auch solches geschehe/ dasselbe vnserm Herrn Gott zum höchsten zuwider sey. Dav. Paræus in comm. Epist. Rom. p. 1369. pariter probat Magistratum non posse nec debere plures quàm unam eamque veram religionem in regno tolerare. ** Lipsius etiā lib. 4. polit. c. 2. & in lib. de una religione, Joh. Paulus Windeck libr. de hæret. extirpandis p. 327. Anton. Possevinus in Epistol. ad Regem Polon. Conrad. Brunus libr. 3. de hæret. cap. 15. Bellarm. lib. de Laicis cap. 18. & alij complures Pontificiæ præsertim religioni addicti simpliciter negant, argumentis ductis 1. *à divino mandato.* Deus ipse in Politia Israelitica unam tantum vigere voluit religionem, quin & unicum duntaxat templum in populo suo extare voluit, ne populus diversis religionibus ac cultibus implicaretur, *Pseudoprophetas jussit interficere* Deut. 13. v. 1. *agros & vineas diversis seminum speciebus conseri ac vestem ex lana linoq; contexi* prohibuit Levit. 19. v. 19. Deuter. 22. v. 9. mysticè innuens non esse diversarum religionum semina in Dei agro, qui est Ecclesia, invicem commiscenda, nec ex diversis religionib. Samaritanismi quandam vestem conficiendum. 2. *à vero veræ religionis zelo.* Magistratus qui verè & ex animo veræ religioni addictus est, non frigidè nec oscitanter eam defendet, sed vero & fervido zelo contra illius hostes armabitur, tantum abest, ut diversæ religioni in suo regno aditum & hospitium sit concessurus. *Nonne eos, qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi*, inquit David Psalm. 139. vers. 21. & 22. *Fieri nec solet nec potest, ut quis DEUM sincerè & ex toto corde diligat, qui diversas religiones simul fovere desiderat. Certissimum enim inde est, neutram credere, qui contrarias admittit.* Tholoz. libro 8. de Repub. cap. 2. numer. 15. 3. *à Regum Israeliticorum exemplo*, qui destruebant lucos & templa idolorum & populum ad cultum veri DEI reducebant, ut Ezechiæ, Josaphati, Josiæ & aliorum Historia testatur, quibus etiam Christiani Imperatores annumerandi. *Constantinus* idolorum templa clausit & solam Christianam religionem vigere jussit. *Theodosius I.* omnes fidem Catholicā amplecti voluit. &c. 4. *à multiplici incommodo.* Ex illa diversarum religionum tolerantia oriri solent incommoda longè maxima, siquidem noxia est tùm Ecclesiæ, tùm Reipublicæ tùm illis ipsis, quibus conceditur. *Ecclesiastica unitatis* vinculum est unius fidei confessio, Eph. 4. v. 5. ergò in fide dissensio est Ecclesiasticæ unitatis dissolutio. Credendi libertas vehemēter impedit, quò minus Ecclesiæ termini latiùs propagentur, ac plu-

4. An Magistrat. debeat plures religiones in Rep. tolerare.

ac plures ad veritatis agnitionem perducantur. Sed & *Reipublicæ* pacem diversitas religionis non mediocriter labefactat. Quemadmodum enim arctissimũ pacis & concordiæ vinculum inter cives est una omnium consentiens religio, sic è converso sententiarum de fidei articulis diversitas, tranquillum & pacatum Reipubl. statum facili negotio labefactat. Refert quidem Levenclajus in Pandect. Turc. & ex eo Camerar. part. 1. succisiv. cap. 58. pag. 262. quod Solimannus Sultanus, cùm à Muphthi (qui est Turcarum Pontifex maximus) & Bassis admoneretur, ut Christianos & alios diversos ritus sequentes ad musulmannizandum cogeret, fortè ex fenestra in hortum varijs floribus simul enatis decoratum ex arce despiciens uno in loco diversi coloris flosculis monstratis dixerit: *Quemadmodum ista varietas herbarum ac florum non solùm nihil obest, sed mirificè oculos & sensus recreat, sic in imperio meo diversa fides & religio potius usui est, quam oneri, modò pacatè vivant*, unde etiam Hierosolymis videre licet Romanos, Græcos, Assyrios, Surianos, Nestorianos, Jacobitas, Gregorianos, Marcionitas, Abyssinos & alios religionis professione dissentientes, sed politicæ unitatis vinculo conjunctos. Danuilla etiam apud Dinothum libro 6. Histor. Gallic. fol. 474. censet, *nulla cum ratione id asseverari, quod duæ atque diversæ religiones in uno atque eodem regno retineri non possint, quia in Occitania contrarium ostendatur, ubi dissentientium in religione summus videatur consensus.* Interim tamen aliorum Magistratuum ac Legislatorum aliud fuit judicium, qui existimarunt non posse subditorum animos firmo pacis & concordiæ glutine coalescere, nisi in ipsa actionum summa, in religione scilicet priùs conveniant; ac diversitatem religionum secum trahere simultates perpetuas, contentiones assiduas ac seditionum semina feracissima. Legib. 12. tabul. cautum erat: *Separatim nemo habessit Deos neque novos sive advenas nisi publicè ascitos privatim colunto. Constructa a patrib. delubra habento.* Cic. 2. de legib. Unde Romani Ædilib. bello Vejenti id negotij dederunt, ut animadverterent, *ne qui nisi Romani Dij, ne quo nisi patrio more colerentur.* Liv. lib. 4. Mecœnas apud Dion. lib. 52. Octaviano consuluit, *ut non solum more majorũ Numen diligenter coleret, sed & alios ad eũ cultum cõpelleret, nõ solum religionis, sed maximè Reip. causa, nova n. religionis prætextu multos res novas moliri & illicita Collegia coire, cõmutationesq; & seditiones inde nasci.* Deniq; quod libertas quidvis credendi sit perniciosa *ipsis subditis*, quib. conceditur, facilè apparet, *quia libertas illa quidvis credendi nihil aliud est quàm libertas errandi & quidẽ errandi in re animæ salutem concernente, in qua proinde error est lõgè periculosissimus & nocentissimus.* Ut ergò salubriter non permittitur grex ovium per montes vagari & quævis pascua eligere, ut salubriter non permittitur navis à quolibet vento circũferri, ne ille noxia pascua eligat & luporũ præda fiat, hæc vero scopulis allisa pereat: sic salubriter non permittitur subditis quidvis credendi libertas, ne à verâ religione ac fide aberrantes æterno exitio involvantur. Hisce incõmodis meritò annumeratur, quod per diversarũ religionum in una Rep. tolerantiam ad extremum Numinis contemtum fenestra aperiatur longè amplissima, unde pari passu ambulare vidẽtur omnis religio & nulla religio. Rudis n. plebecula acres illas de summis religionis capitibus dissensiones & diversum sacrorum cultum animadvertens solâ hominum opinione veritatem cõstare censet ac proinde ad Epicuri castra pleno cursu contendit.

200. Atq; hæc sunt argumenta, quib. religionis diversitas in Republ. improbatur, quibus pondus non leve inesse, libenter fatemur, interim tamẽ distinguendum esse dicimus. 1. *inter id quod optandum in Repub. Christiana & quod sperandum in hac vita.* Optandum quidem & serijs precibus à Deo flagitandum, quin & pio Magistratui id in summo studio incumbendum, ut una eademque vera religio ubiq; vigeat, cùm nullum sit firmius concordiæ & unitatis vinculũ quàm si in una eademq; verâ religione animi subditorum invicem consentiant, sed universalis ille consensus in hac vita sperari vix potest. *Oportet esse hæreses inter vos*, dicit Apostol. 1. Cor. 11. v. 19. nascuntur in Ecclesiæ agro zizania in medio tritici Matth. 13. v. 25. 2. *inter personarũ privatim de religione diversum sentientium tolerantiam & inter publici exercitij concessionem.* Personæ privatæ diversum sentientes, si quietè vivant, sacris publicis utantur, nec occultis machinationib. politiæ aut Ecclesiæ pacẽ turbare animadvertantur, spe conversionis & pacis publicæ causâ tolerandæ sunt. Neq; n. quævis in fide dissensio, quâ diversum creditur, sed dissensionis publica testificatio ac professio, quâ diversum publicè docetur ac colitur, Reipu. perniciosa ac periculosa censenda. *Tacere liceat*, inquit Sen. in Oedip. *nulla libertas minùs à Rege petitur.* Quòd si verò ijdem errores suos publicè spargere, alios ad se allicere, simpliciores fallere & pacem publicam turbare incipiunt, coërcendi sunt ac nisi ab instituto desistere velint, exterminandi, ne velut putrida & gãgræna correpta membra reliquas corporis partes adhuc sanas inficiant. Inter violentam coactionem per supplicia & inter vagã quarumvis religionum libertatem est quiddam intermedium, ut videl. hæreses coerceantur. Publicum verò diversarum religionum exercitium Magistratus quandò concedere debeat, ex sequentibus apparebit. Distinguimus enim 3. *inter statum Reip. pacatum & turbatum.* Quando Reipubl. status est pacatus atque una eademq; vera in eo viget religio, tunc Magistratus non debet diversas sectas in ejus gremiũ recipere, sed novas hæreses spargentibus summo conatu resistere, & Rempubl. ab omni corruptelarum labe immunem conservare. Sed quando turbatus est Reipubl. status ac diversæ in eo jamdum vigent & dominantur religiones, quandò scilicet subditi in diversas abire partes, ita ut vel major vel æqualis civium pars falsæ religioni sit addicta, nec possit absque intestinarum seditionum periculo adeoque totius regni internecione & exitio falsa religio extirpari, ibi verò quiescendum est Magistratui, à vi & bellis abstinendum & tempori aliquid condonandum, quod agnoscit ipse Molanus Pontificius libro 1. de fide hæreticis servanda cap. 2. sic scribens: *Cogitur aliquãdo Catholicus Princeps sive Magistratus, in quibusdam locis libertatem religionis sub certis conditionibus concedere, ne si minus malum tolerare nolit, majora in Repub. sua perpeti cogatur.* ** Theodos. junior Arianorum religionem & Collegia acerrimè quidem oderat, interim quia nullâ vi excindere posset, ferebat, cùm ineunte Imperio provincias omnes Orientis Arianorum plenas reperisset. Athanasius rogatu Constantij Imperat. ex multis, quæ erant

Alexandriæ, templis unum Arianis concedere voluit, si orthodoxis etiã Antiochiæ unum templum permitteretur. Petrus Cudsemius Apost. in despera. Calv. causa p. 116. *Laudabile & prudens est consilium quo Hẽricus IV. Galliæ & Navarriæ Rex sanxit omnib. in nobilissimo suo regno pro tempore religionis immunitatem, potestatemq; fecit ad divinum ejus cultum suo loco palàm & securè conveniendi, quo pacto publica totius regni & in eo Catholica Ecclesia pax alitur & patria salus conservatur.* ** *Carolus V.* cùm à Clemente VII. Bononiæ urgeretur, ut Lutheranã religionem armis oppugnaret, suggestionibus ipsius graviter primùm restitit, respõso ad postulatos Clementis articulos tali dato: *Ve parentum deliria ferenda sunt, ita in civitatibus ac religionibus vitia quædam esse dissimulanda, fundamentum in Ecclesia retineri oportere &c.* Goldast. tom. 3. Constit. Imp. fol. 506. Wolff. tom. 2. memorab. fol. 331. Imitetur ergò in hoc casu Magistratus *Medicos*, qui in morbis gravioribus quandoq; plus proficiunt quiescendo quàm movendo & agendo. Hippocr. 2. aphor. 29. Imitetur *nauclerus*, qui cùm exortâ in mari tempestate eò quò cupiunt, pergere non possunt, eò quò possunt cursum dirigunt, ac sæpè velificatione mutatâ procellis ac tempestatibus obtemperant, ne si cursum tenere velint, naufragium faciant. Præstat aliquam habere Rempubl. licet varijs de religione dissidijs turbatam, quam nullam: præstat subditos pios veræ religioni addictos ac velut lilium inter spinas diversæ religionis sectatoribus intermixtos tueri & conservare, quàm per violentiam Reipubl. navim penitus evertere. Ammianus lib. 20. de Valentiniano Imp. memorat, ipsum hoc moderamine Principatus inclaruisse, *quod inter religionũ diversitatem medius steterit, nec quenquam inquietaverit nec interdictis minacibus subditorum cervices ad id, quod ipse colebat, inclinarit, sed has partes intemeratas reliquerit.* Jac. Aug. Thuanus in præfat. suæ Histor. testatur, Henricum IV. Galliæ Regem *eo ipso, quod Protestantibus in suo regno quietam permiserit sedẽ, Remp. labentem fulcisse.* Plura exempla adducentur inferius in quæstione, an hæretici capitaliter puniendi? 4. *Inter qualemcunq; religionis diversitatem & publicas blasphemias.* Quãvis o. certis temporib. diversitas religionum à Magistratu tolerari possit, tamen si manifestæ accedant blasphemiæ, eas nullo temporis vel periculorum respectu habito Magistratus severè coercẽdas statuat. 5. *inter diversarum religionum tolerantiam & earum approbationem.* Si vel maximè cogitur Magistr. ad evitandum majus malum diversas religiones in suo regno tolerare, non tamẽ debet easdem approbare, sed dissensum suum publicè testari & libertatem illam quantis commodè potest limitib. restringere. In turbato illo Reip. statu Magistratus studium *veritatis & caritatis prudentiâ* temperatum ipso facto exerceat. *Veritatis studium* jubebit, ut publicis indicijs testatum faciat, falsam religionem etiã cùm toleratur à se improbari. *Caritatis zelus* suadebit, ut subditorũ saluti & incolumitati cõsulat, inq; omnes occasiones sit intẽtus, quibus errantes & seducti in viã veritatis reduci & Ecclesiæ verę sociari possint. *Prudẽtia* suggeret modũ ac media, quib. & veritas stabiliri & caritas exerceri queat, ne intẽpestivâ severitate abstincãtur, qui lenitate poterãt flecti atq; corrigi. 6. *inter pacẽ politicã & syncretismũ Eccl.* Inter diversæ religionis addictos subditos pacem politicam sancire potest Princeps, sed religionis quendam syncretismũ introducere nequaquam debet: ** Syncretismùm illum perpetuò urgent Calviniani. Frãc. Junius tõ. 1. op. Theol. col. 681. *Jam plus satis in orbe Christiano dimicatũ est. Pax quærenda, invenienda, amplectenda, & modis omnib. retinenda.* Ann. 602. prodijt scriptum ψευδώνυμον Antonij Benbellonę de Gaudentijs, quadriennio post prodijt in lucem libellus Ecclesiarum Palatinarum exhortationẽ ad mutuam pacem ab Evangelicis colendã continẽs. An. 614. prodijt Irenicum Paræi, in quo talem syncretismum seriò urget. p. 66. ** Sed talis syncretismus repugnat divinis mandatis tùm in typis Lev. 19. v. 19. Deut. 22. v. 9. tùm expresso sermone propositis 2. Cor. 6. v. 14. & seqq. Apoc. 3. v. 15. labefactat fidei unitatem ac sinceritatem 1. Cor. 5. ver. 6. Eph. 4. v. 5. introducit Samaritanismum divinitus prohibitũ 2. Reg. 16. v. 34. & omnem religionis ac pietatis zelum extinguit. ** Conr. Pelicanus in Ex. f. 146. *agrum non mixtim serendum allegoricũ videtur esse cõtra hypocrisin in verbis & factis & iniquitatẽ quãcunq;, sicut & de veste mixtim contexta ex lana & lino doctrinã falsam verã nõ miscendam, vitã secularẽ religioso habitu non vendi standã.* ** Jov. Imp. Antiocheni Conc. Patrib. respõdit, *se nemini qualemcunq; fidẽ amplexanti molestiã exhibiturũ, sed eos præter cæteros benevolẽtia & honore prosecuturũ, qui Ecclesiæ ad concordiã adducẽdæ autores essent.* Socrat. lib. 3. Hist. Eccl. c. 21. idem tamen quoniã perpetuò fidei Consubstantialis adhæserat, reliquis Episcopis respondit, *se eã fidem prælaturum, unde Athanasiũ Alexandrinæ Ecclesiæ restituit, & gentiliũ delubra clausit.* lib. ejusd. c. 20. In Imperio Rom. per pacificationem Passaviensem Anno 52. initã & in Comitijs Imperij postea confirmatã Augustanæ Confess. & Pontificiæ Religionis exercitiũ liberum est permissum, interim tamen nequaquã cum Pontificijs quendam religionis syncretismum Augustanæ Conf. socij instituerunt, sed politicã duntaxat pacem cum illis colunt. 7. *Inter potestatẽ Magistratus liberam ac restrictam.* Quando Princeps liberam & absolutam habet potestatem, quantis potest virib. eniti debet, ut unà solùm eaq; vera religio in suis vigeat provincijs: sed si potestas Principis est restricta, diversæ religioni locum relinquere cogitur. Duplici a. modo contingere potest, ut Principis potestas in hoc negotio sit restricta. Primò si legib. imperij fundamentalib. in Capitulatione, q̃ ita vocant, propositis ad diversarum religionũ tolerantiã se obstrinxit, tunc ab illa promissione, præsertim si juramento confirmata sit, discedere neutiquam debet ne perjurii crimen committat & nomen DEI blasphemari faciat, quâ de re paulò pòst plenius. Deinde & Principis potestas in prohibenda religionis diversitate restricta judicanda, si partem quandam potestatis Proceres Imperij sibi reservarunt, qui non sint merè subditi, sed in consortium aliquod potestatis recepti, tunc enim non potest nec debet violentis medijs Status ac Proceres diversæ religioni addictos coërcere, sed αὐτονομίαν in religionis negotio ipsis cogitur relinquere. 8 *inter Vet. Testament. rigorem & rigoris illius in Nov. Testament. relaxationem.* In V. Testam. Ecclesia angustis Ecclesiæ limitibus erat inclusa, ideò severis legibus prohibitum erat, ne diversitas religionis in populo Israëlitico toleraretur, quin & Pseudoprophetæ interfici ac gentes idololatricæ deleri jubebantur Deuteronom. 13. vers. 1. capit. 7.

v. 2,

v. 2. sed Nov. T. est tempus gratiæ, in quo gladio Spiritus debellandi sunt hæretici 2. Cor. 10. vers. 4. ac sine cæde & sanguine cœlestis doctrina propaganda Esa. 11. v. 9. unde cùm discipuli argumento ex V. T. ex Historia scil. Eliæ petito Samaritanos igne cœlitùs delapso perdendos esse statuerunt, CHRISTUS ipsis respondit, Luc. 9. v. 55. *Nescitis cujus Spiritus sitis?* v. 56. *Filius hominis non venit animas perdere sed salvare.*

5. An Pacificatio Passaviensis approbãda.

201. Quæritur 5. *An pacificatio Passaviensis, quâ & Augustana Confessionis & Pontificia religionis liberum in Imp. Romano exercitium conceditur, sit approbanda?* Quidam ex rigidiorib. Pontificiis præsertim Jesuitis in eam valde sunt injurii. Antonius Possevinus in Epistola ad Regem Poloniæ referente Wolffio cent. 16. lect. memorab. pag. 804. *certe concedere, qualia fuerunt in Comitiis illis concessa, nihil aliud est quam Christum negare. Quod Cæsar parùm consideratè promisit, atque se defensurum utriusq; religionis homines est in eo gravius erratum; quam ut uno sermone satis explicari queat.* Andr. Fabric. præf. in Harm. Aug. Conf. Imperatorem Rom. *gladio accinctum esse jubet ad exequenda Concilij Trid. decreta, cùm utilis sit talis sanguinis profusio.* Joh. Paulus Windeck in Prognost. de fut. Eccl. statu pag. 326. pacificationem illam contendit esse irritam, propterea *quod Imperatori sit per vim extorta, à Pontifice nunquam confirmata ac per Concilium Trid. iterum sublata* (quem non esse eum, cujus nomen inscriptio præ se fert, *Franc.* scil. *Burchardum*, sed alium videl. *Andream Ernstenbergerum* innuit Possevinus libro 1. select. Biblioth. p. 125. Bernh. Zier. de princ. inter ipsos dignit. prærog. §. 27. quod tamen alii non admittũt) illam ipsam cõcessionem ac libertatem vocat *Freistellionatum, semen serpentinum* ac *Diaboli venenum.* Quidam Jesuitæ asserere non fuere veriti, Carolum V. Imperatorem & Ferdinandum Regem Pacificationis illius autores primarios in purgatorio adhuc pœnas hujus sui facti luere Osiand. in Apologia German. contra Schererum & Rosenbusch Jesuitas pag. 16 Sed præter generalia illa fundamenta in quæstionibus proxime præcedentibus exposita opponimus illis 1. *ipsius Ferdinandi Regis, postea Imperatoris judicium.* Refert enim Crato à Craftheim in Epistol. prælim. Hist. Boh. Dubravij ipsum sæpius in hæc verba erupisse. *Inter summa, quæ Deus in gubernatione imperii mihi concessit, primum atque maximum vero animi judicio hoc duco, quod ad sedandas discordias publicas animum adjeci, & pacificationis in religione formulam Deus mihi in mentem dedit.* 2. *Salutarem hujus Pacificationis effectum*, quem verbis Camerarij exponere placet lib. 1. oper. succiv. cap. 58. *Apud nos in Germania* (inquit) *Cõstitutio pacis, in religione à Cæsaribus & Ordinib. Imperii sancita atq; sæpius confirmata, adhuc magno cum fructu viget, tãtũq; abest, si ea in genuino & vero sensu sarta tectaq; conservetur, seditiones & tumultus inde existere, ut dira bella & odia sub prætextu religionis antea excitata multis annis hactenus sopita sint & quiescãt.* Et postea. *Hujus salutaris sanctionis beneficio videmus conjuges in religione quidem dissentire, parentes & liberos diversa sacra sequi, fratres & sorores in una interdum domo in plurimis doctrinæ cœlestis capitibus discrepantes fovere sententias, in politicis tamen & domesticis rebus concordes vivere.* ** Quod Augustanæ Confessionis socij Pontificijs politicè non sint hæretici & vice versâ, multis ostendit, D auth. de Testament. folio 307. Qui Pacificationem sublatam cupiunt, imperij interitum quærunt, ad hunc enim præcavendum Pacificatio illa instituta §. In solche. Beza in epigr. p. 244. *Insanum hunc quicunq; vides seseq; suosq; rate perforatâ mergere. Ah quam vera vides! nam quod pictum aspicis, horum viva est imago temporum.* ** Osiander Cent. 16. Hist. Eccles. libr. 3. cap. 19. recitatâ hujus Pacificationis formulâ subjungit: *Pro insigni hoc beneficio Germaniæ concesso gratias agamus & precamur, ut eam Dominus usq; ad mundi finem conservet, sunt enim flabella Satanæ, qui publicis scriptis contendunt, hanc pacem armis impetratam Lutheranis iterum armis eripiendam esse.* 3. *publicum Imperij Ordinum consensum.* Fuit hæc pacificatio in publicis Imperij Comitijs omnium Imperij statuum tam eorum, qui Pontificiæ quàm qui Evangelicæ religioni addicti sunt, suffragio & assensu comprobata, sic enim habet coronis formulæ Pacificatoriæ Ann. 55. Wir verordneten Chur-Fürsten Räthe/ erscheinende Fürsten/ Prælaten/ Grafen und Herren/ auch der abwesenden Fürsten/ Grafen und Herren/ und deß H. Reichs- und Frey- und Reichs Stätte Gesandten/ Bottschafften und Gewalthaber hernach benennet/ bekennen offentlich mit diesem Abschied/ daß alle und jede obgeschriebene Puncten und Artickel/ also wie obstehet/ mit unserm guten Willen/ Wissen und Rath fürgenommen und beschlossen seyn/ willigen auch dieselbigen allesampt und sonderlich hiemit/ etc. Eadem in electione novi Imperatoris ab Imperatore & Electoribus repetitur & confirmatur, cùm legibus imperij fundamentalibus Capitulationi scilic. quam ita vocant, sit inserta. Absit igitur, ut pacificationem illam à moderatioribus Pontificijs iniquam, illicitam atque irritam haberi suspicemur. Quæ in contrarium afferuntur, parum roboris habent. *Vi extortam esse dicunt*, at in publicis & liberis Imperij Comitiis fuit sancita, cùm nullus esset amplius armorum metus. ** An vi extorta sit Transactio, de eo vide Dresl. part. 2. millen. 6. in orat. de August. Elect. Conrad. Brauo in Consilio von der Fürstenacht. Autor. Autoo. part. 1. capite 3. folio 4. & parte 2. capite 1. fol. 135. parte 3. cap. 7. fol. 29. Monpensenium in act. Comit. Blesensis. Kurtze information unnd Anleytung von der Antonomia zu Erläuterung deß hochberümbten Tractats von Freystellung der Religion/ gestellet durch Domarten von Dissingaw zu Liebenthal/ gedruckt zu Christlingen bey Ursino Gosgewen Anno. 610. Just. Springer. de pace relig. capite 2. Suscitabul. part. 2. cap. 4. & 11. in fine. Eberhard. à Weihe in discept. problem. regij folio 78. & meditat. pro fœderibus cap. 2. numero 50. Vi extortam non esse probatur ex ipsius Caroli Quinti literis Anno 53. à Marchione Alberto editis, & ex actis Legationis Electorum Politicorum ad Rudolphum II. Imper. Ann. 90. Posito, quod vi sit extorta, non tamen hîc audiendi, qui ex edicto, quod vi metusve causâ. &c. hîc actionẽ esse volunt per ea quæ notat Albertus Marchio in seinem Außschreiben Anno 53. sub titulo. Offentlicher Bericht/ welcher gestalt die beyden Bischoff etc. 9. und zu k zen. Autor commeot. de caus. Colon. fol. 12. Bodin. 5. de Republica cap. 6. Ayala de jure belli libro 1. cap. 6. numer. 2. in fin. Albertus Gentil. de jure belli cap. 14. Warem. de fœderib. cap. 2. n. 204. de regni subsid. cap. 2. numer. 18. Frid. Tilem. part. 2. disc. Philol. Consil. Acad. Friburg. in act. Brunl. p. 1.

Braunius Colon. Decanus in lib. contra Tremon. edito latè disputat, post Pacificationem Passaviensem non licere Statib. Imperij Romanæ religioni addictis Augustanam Cõfessionem amplecti. Vide Empsychov. lib. adv. Braun. p. 240. & seqq. ** *Pontificis considerationem adhuc desiderari* dicunt, perinde ut Jesuitæ è Bohemiæ regno expulsi in sua Apolog. de literis majestatis (ut vocantur) asserunt, quod sint invalidæ, quia non sint Pontificis assensu confirmatæ. At si eam necessariam judicassent Imperij status atque Ordines, nunquam absque illius consensu Pacificationem inivissent. Restat igitur explicanda.

6. An pacificatio Passauẽsis expirarit post decreta Concilij Trident.

202. Q. 6. *An pacificatio illa sit sublata per Concilium Tridentinum.* Affirmant rigidiores Pontificij, qui Germaniæ pacem & tranquillitatem publicam invident. Sed opponimus illis 1. *expressam clausulam* Formulæ pacificationis additam, quę sic habet: Wo denn solche (Christliche / freundliche vnd endliche) Vergleichung der Religion durch die Weg deß General Conciliums / National-Versamblung / Colloquien oder Reichshandlungen nit erfolgen würde / sol alsdenn nicht destoweniger dieser Friedstand in allen oberzehlten Puncten vnd Artickeln bey Kräfften biß zu endlicher Vergleichung der Religion vnd Glaubenssachen stehen vnd bleiben / vnd sol also hiemit obberührter Gestalt / vnnd sonst in alle andere Wege ein beständiger / beharrlicher / vnbedingter für vnd für ewigwärender Fried auffgerichtet / beschlossen seyn vnd bleiben. ** Christianus Elector Saxoniæ, Henric. Julius Dux Brũsuic. Ludov. Landgrav. Hassiæ in literis ad Unitos Elect. & Status, daß die Käys. May. so wol als die Catholischen Chur vnd Fürsten sich so hoch vnnd thewr zu Observirung deß Religion vnd Prophan Friedens erbieten vnd versprechen / daß man zu einigem Mißtrawen die wenigste Vrsach habe. ** 2. *repetitionem & confirmationem hujus pacificationis* in solennibus Imperij Comitijs etiam post Concilium Tridentinum factam, præcipuè in Comitijs August. Ann. 1566. 3. *defectum conditionum Concilij* à Protestantib. requisiti, & in Comitijs ipsis promissi. Ex multis Imperij Recessibus utpote Norinbergensi Ann. 24. Spirensi An. 26. & 29. Ratisbonensi An 32. & 41. Spirensi An. 42. Norinbergensi Ann. 43 Spirensi Ann. 44. Augustano Ann. 55. Ratisbonensi Ann. 57. Augustano Ann. 59. apparet, quod in dissidio religionis componendo à statibus Imperij unicum & commodissimum medium judicatum ac Protestantibus promissum sit *generale, liberum & Christianum Concilium in Germania* loco commodo ac tuto celebrandum. Atqui Tridentino Concilio hæ conditiones minimè competunt.

203. Demonstramus id 1. *ex ipsa Pontificiorum Confessione.* Cùm ab Imperij statibus in Comitijs Norinbergæ An. 23. celebratis primùm postularetur ac sedulò urgeretur, ut in Germania Christianum liberumque institueretur Concilium, atque ut omnes Episcopi & Prælati juramenti religione à Papa liberarentur, quo alioqui ei prorsus serviliter obstricti essent, & vice versa contrario juramento promovendę veritatis, publicique boni citra ullius respectum severissimè astringerentur, Pontificius Legatus tum præsens illud ægerrimè tulit, prorsusque recusavit dicens, *id nihil aliud esse quam colligare manus Pontifici*, ex quo intelligitur, meras fuisse verborum præstigias, quando Legati Põtificij in Comitijs liberum Concilium Statibus promiserunt. Dominicus à Soto in libro contra Catharinum Archiepiscopum, qui Concilio Tridentino interfuerat, scribit, *Catharinum negare, liberum fuisse in Synodo Tridentina disputare, atq; eo ipso negare, illam fuisse liberam, in qua parte faveat hæreticis, qui itidem negent Concilium illud fuisse liberum.* Pfortzhemij ann. 1559. editę sunt Actiones duæ Secretarij Pauli IV. (nisi fortè sub nomine Pontificij Secretarij ab alio scriptum illud sit editum) quarũ unâ disputat, an Concilium Tridentinum sit instaurandum, altera vero, an illius decreta vi & armis imperanda. Accessit deinde tertia, in quâ ad utramque quæstionem respondet negativè. In primæ actionis ἐργασίᾳ disputat, Concilium Tridentinum nõ esse tale, quale à Protestantibus expetitum, ab Imperatore & Statibus præsentibus Legatis Pontificijs Fanensi & Dandino Cardinalib. promissum, quod ut probet, adducit verba Comitiorum. *Intelleximus clementissimâ benevolentiâ, quod decisio controversiæ religionis ad Catholicum seu œcumenicum liberum & Christianum Concilium rejici debeat, curabimus etiam clementer, ut hi, qui Augustanæ Confessioni addicti sunt, & Legati eorum in tali Concilio comparere possint, & salvo conductu muniantur, ut tutò ad illud accedant, tutò commorentur, & iterum ad loca tuta revertantur ac pro sufficienti necessitate audiantur, adeoque tractatio piè & Christianè secluso omni affectu juxta divinam & sacram Scripturam, tractetur & concludatur, & ut Christiana & utilis reformatio spiritualium & secularium instituatur, ac omnis prava doctrina & abusus, prout decet, abrogetur, &c.* Subjungit autem Secretarius, si decreta illa *Comitiorum serventur, id perinde esse ac si ingentem ignem in ipsa Rom. Ecclesia accendant, & omnia conflagrare permittant.* Addimus verò testimonium majoris momenti ac ponderis. Carolus IX. Galliæ Rex in protestatione sua contra Concilium Tridentinum inter cætera sic loquitur. *Quanquam Patres sanctissimi vestra omnium religio vita & eruditio magna semper fuit & erit apud nos autoritatis, cùm tamen nihil à vobis, sed omnia magis Romæ quàm Tridenti agantur, & quæ hic publicantur, magis Pij IV. placita, quàm Concilij decreta jure æstimentur, denunciamus & protestamur, quæcunque in hoc conventu*, hoc est, *solo Pij nutu & voluntate decernuntur & publicantur, ea nec Regem Christianissimum probaturum, nec Ecclesiam Gallicanam pro decreto Oecumenici Concilij habituram.*

204. 2. *Ex speciali conditionum illarum enumeratione.* Protestantes scriptum aliquod Germanicum, in quo causas recusati Concilij Tridentini exponunt, per delectos ad eam rem Theologos & Politicos congestum in publicum ediderunt, in eo latè demonstrant, Tridentinum Concilium tale non esse, quale ab ipsis fuerit expetitũ, & in Comitijs promissum. 1. Petierunt Cõcilium *Christianũ*, in quo ex Scripturis sacris unicâ Christianæ fidei normâ omnes in Ecclesia exortæ controversiæ decidantur, ac vox decisiva Spiritui sancto in Scripturis loquenti tribuatur. Atqui in Concilio Tridentino decèrnitur *traditiones pari pietatis affectu unà cum scripto DEI verbo recipiendas esse*, tribuitur authentica autoritas vulgatæ Latinæ Bibliorum versioni, quæ in pluribus discedit à fontibus & erroribus scatet varijs ac longè maximis, stabiliuntur dogmata cum clarissima verbi luce è diametro pugnantia, ut ab incomparabili

Theo-

Theologo D. Chemnitio in Examine ἀναντιῤῥήτως fuit demonstratum. Concilium Christianum illud demum est, quod *in Christi nomine* congregatur Matth. 18. v. 20. hoc est, quando in vero timore & invocatione Dei Christi doctrina & gloria unicè quæritur. Cyprianus tractat. 3. de simpl. Prælatorum. *Quomodo possunt in Christi nomine colligi, quos constat à Christo & ejus Evangelio separari? propter quos clamat Esaias Propheta. Væ vobis filij desertores, habuistis consilium & non per me, fecistis conventionem, & non per Spiritum meum.* Nicol. de Clemang. in disput. de Concil. *Non est putandum carnales filios Ecclesiæ, que temporalia quærunt, spiritualia nō curant, Concilia agitant, ut ipsi in otio vivant, hos in Christi nomine congregari.* Breviter: Qui non sunt Christi, non congregantur in nomine Christi. At qui non audiunt vocem Christi, illi non sunt Christi Joh. 10. v. 27. Ergò qui non audiunt vocem Christi, non congregantur in nomine Christi. Jam verò res ipsa testatur, Patres Tridentinos non CHRISTI vocem in Scripturis sonantem, sed Pontisicis Romani sententiam decretorum suorum normam habuisse. ** Bellarm. lib. 1. de Concil. cap. 21. §. Quarta conditio. *Conditionem hanc protestantes exigunt, ut in Concilijs ex Scriptura divina sententia ferantur, non ex traditionibus aut canonibus. Respondeo, est conditio iniqua, quia non debent semel definita in dubium revocari, constat autem in generali Synodo septima definitum esse, traditiones non scriptas recipiendas esse.* Postea subjicit: *Quamvis conditio hæc iniqua sit, possit tamen admitti, donec iterum in Synodo legitime non esset definitum, eas recipiendas esse pro verbo DEI: Hinc enim est, quod Conc. Tridentinum antèquam ad alia progrederetur, definivit, Scripturas & traditiones pro verbo DEI recipiendas.* (Quam conditionem ante Concilij Tridentini decretum admitti posse concedit, eandem quoque post illud Concilium admitti etiā debere contendimus. Ratio pendet ex perf. Scripturæ proprijs Pontificiorum testimonijs confirmata.) **

205. 2. Petierunt Concilium *liberum*. Atqui Tridentinum Concilium non fuit liberum. In Concilio libero vota debent esse libera, id verò in Tridentino conventu non fuit permissum. Probo hoc 1. *ex querela Regis Galliæ* in eodem publicè audita. In oratione Synodica Tridentini 4. Sept. ann. 62. sess. 4. coram Patribus nomine Regia Galliæ recitata hæc habentur. *Nostrâ Patrumq́; nostrorum & avorum memoriâ Synodos indictas fuisse, Episcopos convenisse, maximos in Germania atq; Italia conventus peractos scimus, vix tamen ullus aut perexiguus inde fructus Christianitati constitit. Nolo subtilius in causas inquirere, nolo rumores ventosq́; colligere, hoc prætermittere certè non possum, quod vereor, ne nimis ad rem pertineat, quod minus legitima, minusve libera fuisse dicuntur illa Concilia. Qui aderant, ad voluntatem alterius semper loquebantur, aut potiùs annuerunt, quâ re nulla in judicijs perniciosior, nullave capitalior esse potest.* At quæ sunt illa Concilia nostra ac Patrum memoria indicta nisi initia Trident. An. 46. & 51. facta? Flac. de diss. Pontif. p. 186. 2. *ex formula juramenti*, quo Cardinales, Episcopi & Prælati, quibus solis in Concilio vox decisiva relinquitur, Pōtifici sunt astricti. Extant trea illius juramenti formulæ, prima habetur in Decretalibus c. Ego. de jurejur. altera extat in Pōtificali, ubi de ordinatione Episcopi agitur. Tertiam Secretarius Pauli IV. in act. 3. an Concil. decret. artic. imperf. 90. Romæ extare dicit, quæ reliquis & arctior & auctior est, in ea enim his juratur verbis. *Papatum Romanum & Regalia S. Petri adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem Iura, honores, privilegia & autoritatem Rom. Ecclesiæ, Domini nostri Papæ & successorum ejus, conservare, defendere, augere & promovere curabo. Regulas Sanctorum Patrum, decreta, ordinationes, sententias, dispositiones, reservationes, provisiones & mandata Apostolica totis viribus observabo & faciam ab omnibus observari. Hæreticos, schismaticos & rebelles Domino nostro Papæ, pro posse persequar & impugnabo.* Id juramentum cùm non fuerit Patribus Concilij Tridentini relaxatum, ecquis credat ipsos vel minimâ quadam in re contra Pontificem quicquam decreturos? In paralipomenis Chronici Urspergensis recitatur dictum Æneæ Sylvij (postea Pij secundi Pontif. Rom.) quod si *Episcopus Papæ cōtradicat etiam vera loquendo nihilominus contra juramentum Pontifici præstitum peccet.* Quomodo igitur ab illis Papæ mancipijs Ecclesiæ reformatio & errorum redargutio expectari potuit? 3. *ex praxi ipsa*, cujus testem αὐτόπτην producimus Vergerium, qui in Epist. ad Regem Poloniæ sic scribit p. 119. *Ego nullam aliam ob causam fui ex illa Synagoga rejectus, nisi quia cùm in Germania, ut duorum Paparum internuncius aliquandiu fuissem, & causam hanc utcunq; intelligerem, suspicio erat, me rem totam probe nosse & ejus ingenij esse, ut facilè sinerem mihi à nonnullis Episcopis persuaderi, ut contra Papam voce prairem, & veluti viam sternerem ac duntaxat propter istam suspicionem ejiciebar. Excludebatur post me alius quoque nempe Iacobus Nachiantes Fossa Clodia sive Clugiensis Episcopus. Cùm enim legeretur decretum tertiæ sessionis, piè & summâ modestiâ dixit, sibi dura videri verba, mutuata sc.* ex c. Ecclesiasticarum dist. 11. *in quibus dicebatur, eodem pietatis affectu ac reverentia suscipiendas ac venerandas esse traditiones, quâ ipsummet Evangelium, nihil enim esse, quod cum Evangelio conferri ullo modo possit. At dūtaxat propter hoc effatum jussus est à Legatis Tredento discedere & Romam petere, si fortè Papa vellet illi ignoscere, quod tam temerarius fuisset, qui decreto ab ipsomet Papa Romæ condito ausus fuisset contradicere.* Ibidem p. 122. *Nullum decretum, nullus canon fuit in sessionibus Concilij Tridentini lectus, qui Romæ missus non fuerit, cogebantur verò miserrima illa creatura mox ubi illud audissent recitare, annuere mitrato capite, & demissè pronunciare. Placet, tametsi sentirent, vulnerari suam conscientiam, vel quod aliquando non intelligerent, quid id esset, quòd approbaret, nam plerią; eorum erant valde rudes ac indocti, vel quod non ignorarent esse cōtra verbum DEI, saltem aliqui.* Et postea. *Extat non modò Leonis X. diploma aut Bulla edita 17. Cal. Iun. An. 1520. sed etiam* Julij III. *qui nec Episcopos nec Cardinales excepit, imò nominatim comprehendit, quibus gravissimâ pœnâ interdixit, ne nostrorum libros legerent. Iohanni Morono Cardinali Tituli S. Laurentij in Lucina Mutinensium Episcopo, Concilij Legato, criminis loco inter alia accusationis capita objectum fuit, quod hæreticorum libros legerit, quomodo igitur de incognitis judicare, & libera suffragia proferre potuerunt?* Secretarius Pauli IV. act. 2. de Conc. Trid. f. 93. *Tridenti inquiunt Protestantes, nunquam potuimus obtinere, præsertim Bren-*

tius, ut vel semel in eum locum admitteretur, ubi saltem Monarchis disputabant, tantum abest, ut confessum mitraterum videre aliquando potuerit. p. 98. *ajunt se observasse, quia semper habuere Tridenti suos exploratores. indoctos quosdam ac rudes Episcopos & Prælatos in sessiones ingredi solitos fuisse, qui tales erant in summa, ut vix potuerint tria verba Latinè pronunciare, Item observasse, quod si quis fuisset mediocri aliquâ eruditione ornatus, & vel uno verbulo ausus fuisset his, quæ a Legatis mandato Papæ proponerentur, contradicere, is continuo ejiciebatur, atque inter hos Episcopum Fossa Clodia nominant.* Card. Moronus in carcerem est conjectus, & inter capita accusationis à Procuratore fisci contra eum instituta etiam illud habetur, *quod libros Lutheranos legerit*, quomodo autem potuerunt illi Prælati esse judices, cùm acta causæ legere ipsis sit prohibitum. ** Melchior Canus libro 12. Loc. Theol. cap. 12. p. 412. *Cornelius Bitontinus Episcopus in Concilio Tridentino dixerat, Christum in cæna non suum sanguinem & corpus obtulisse, a Patribus explosus est.* *Dominicus VVilhelmus Venetus cùm diceret in Concilio Basileensi decretum esse*, Côcilium esse supra Papam, *ex Concilio pulsus est.* Balæus f. 423. Jacob. Nacbiantes Clodiæ Fossæ Episcopus cùm diceret, *se non probare Decretum, quo statuebatur, traditiones esse cum verbo scripto ejusdem autoritatis per Marcellum ex Concilio pulsus est.* Balæus f. 422. *Cùm quidam Episcopus diceret, sibi absurdum videri*, Deum vocari sanctum, Papam verò sanctissimum, *vocatus est à Papa Romam & Episcopatu privatus.* Balæus fol. 423. Confer Wolffium tom. 2. p. 140. ** Marcellus Cervinus Cardinalis cum à Pontifice ad Concilium mitteretur, mandatum ab ipso accepit, *ne quid omnino pateretur in Concilio constitui, quod contra majestatem Romanæ sedis esset, verum exstirparet potius ejusmodi personas, quæ tale quid suaderent.* Unde cum quidam Wilhelmus Ordinis S. Dominici in Concilio dixisset, Constantiense *Concilium fuisse supra Papam*, Cervinus eum continuò jussit ex Concilio excedere. Wolff. cent. 16. memoral. pag. 140. ** Cùm Decretum 2. sess. 6. de beneficijs Ecclesiasticis & de residentia, ut vocant, à quibusdam Episcopis, Hispanis præsertim, urgeretur vehementius & res eò spectaret, ut major Concilij pars approbatura videretur Episcoporum & cæterorum Antistitum, quibus populi pascendi cura commendata esset, residentiam, ut præsentes essent semper ipsi, nec alios substituerent, ac ne adversus eam constitutionem ulla valeret dispensatio Pôtificis, neque in unam personam plura conferrentur beneficia Ecclesiastica, cui Decreto pleriq; etiam per Galliam parebant Francisco Rege id approbâte, Pontifex Paulus 3. odoratus id quod agebatur in Concilio, tractationem hujus decreti sex totis mensibus suspendit, & interea Episcopos ad quadraginta passim ex Apulia & Sicilia collegit, quos privatim de hoc decreto edoctos Tridentû posteà misit cum Genuensium Vicario. Atq; ita suffragiorum numero & clamorib. facilè per hos, quod voluit, in Synodo obtinuit, ut decerneretur, unum esse Episcopum reipsa, nempe Pontificem Romanum, cujus cæteri omnes mancipia quasi sint & creaturæ, quosque is pro suo arbitrio liberè sibi adjungere possit, nec decere, ut si Pontifici modû rerum gerendarum ulla ex parte præscribant. Hac ratione exautoratum fuisse salutare illud de residentia decretum, Legati Principum & Statuum, qui Concilio interfuerût, ubi domum rediêre ad suos, publicè editis hac de re scriptis retulerunt. Causæ recus. Concil. Trid. f. 324. ** 4. *ex liberi Concilij Natura.* In Concilio libero errores & abusus, qui in Ecclesiam irrepserunt, liberè possunt ac debent argui. Quod si ergò liberum fuisset Côcilium Trid. Protestantib. danda fuisset potestas liberè & absque metu reprehendere & demonstrare errores, Simoniam, Tyrannidem & alia delicta Pontificis. At Pontifex judicis officium sibi arrogabat, quin & jam antè Protestantes, ut hæreticos condemnaverat, sibique potestatem in propria causâ judicandi ipso facto vendicaverat contra dispositionem juris etiam Canonici c. Si Papa dist. 40. In Concilio libero non solùm Episcopis & Clericis, sed etiam Laicis dandus est locus, causa enim fidei communis est, & ad omnes pertinet Christianos. Sed in Concilio Tridentino prælatis Pontificijs duntaxat partes consultandi ac decidendi datæ. In Concilio libero omnia liberè & absque præjudicio peragi debent. Atqui Protestantes gravissimis præjudicijs jamdum ante Concilium erant gravati, lata enim erat sententia contra ipsos à Leone X. quæ à Paulo III. & IV. etiam confirmata, quin imo idem Paulus III. aliquoties per literas Carolum V. gravissimè objurgaverat, quod cum Protestantibus communionem haberet.

206. 3. Petierunt Concilium *generale & Oecumenicum* Atqui Tridentinum Concilium non fuit Oecumenicum. Admissi sunt ad illud pauci quidam Episcopi Itali, Hispani, Germani, arctissimis juramentis Pontifici astricti exclusis reliquis nationibus Christianam religionem amplectentibus, Anglia, Scotia, Dania, Suecia, &c. Italicæ nationes erant ferè ducenti Præsules, ex aliis omnibus nationibus non centum, unde Claud. Espês. in Comm. Tit. 1. ex Ludovico Arelatensi conqueritur, *in Concilio id demum fieri, quod nationi placeat Italicæ, quippe quæ nationes alias numero Episcoporum superat. Et hæc*, inquit, *est illa Helena, quam nuper Tridenti obtinuit.* Vide Colluq. Rainoldi cum Harto. p. 397. Rex Galliæ Concilium illud in ἐπιγραφῇ literarum ad Patres Tridentinos exaratarum & per Abbatem Losanum Oratorem suum oblatarum vocat *Conventum* & in ipsis literis inter cætera postulat, *ne sibi gravissimis bellorum motibus implicato necesse sit Tridentum Legatos mittere sua ditionis Episcopos, quippe quibus nec liber nec tutus pateret accessus, neve idipsum Concilium, a quo excluderetur invitissimus, generale totius Ecclesiæ aut habeatur aut appelletur, quin potiùs privatum existimetur Concilium, quod videatur illud quæsitum & expetitum non formanda restituendaq; disciplinæ, nec sectarum comprimendarum studio, sed quibusdam obsequendi, quorum privata utilitatis magis quàm publica ratio inita esse videatur.* Vide in comment. bullæ Pontificiæ Julij 3. *Abutitur Pontifex verbo Universale, non enim est dicendum Universale Concilium, cui nec Henricus Galliarum, nec Eduardus Angliæ, nec Sigismundus Poloniæ, nec alij quidam Reges, nec alij quidam Principes, neq; aliæ quædam Provinciæ consenserint, quemadmodum verè non consentiunt, & prudentissimè agunt.*

207. 4. Petierunt Concilium institui *in Germania, in loco commodo ac tuto.* At nec hæ conditiones Tridentino Concilio competunt. 1. Tridentum à Cosmographis inter Italiæ urbes refertur &

tur& nativa, communis, usitatissimaque ibidem est lingua Italica, repertis paucissimis, qui Germanicam linguam callent. At Cōcilium petitum & promissum in Germania erat celebrandum, tùm quia *locus semel deputatus Concilio mutari non debet*, ut ait Petrus Ancoranus, tùm quia æquum est, ut ibi instituatur Concilium, ubi ortum dissidium, ut ibi paretur remedium, ubi morbus habuit exordium, quod primitivæ Ecclesiæ exempla comprobant, tum denique, quia in Germania locus commodus haberi potest, aliqua scil. ex liberis & Imperialibus civitatibus. 2. Tridentum non erat locus commodus, tùm ratione *magnitudinis*, quia non est capax generalis ejusmodi Congregationis, tùm ratione situs, quia nimis remotus est Evangelicis præsertim statibus, quibus à suis ditionibus tàm longè abire eo præsertim tempore non erat integrum. 3. Tridentum non erat locus securus, neque enim est libera Imperij civitas, sed paret Episcupo Tridentino, qui non modò ut Episcopus peculiari juramento Pontifici erat obstrictus, sed etiam ut Cardinalis Pontifici proximus à latere erat, ejusq; frater. Deinde excommunicatio Principum Protestantium Tridenti pro rata habebatur. Præterea Pontificij ibidem viribus prævalebant. Abbas Panormitanus Canonista perecelebris in tract. de Concil. Basiliens. quòd Papa Eugen. è Germania Ferrariam transferre cogitabat, apertè scribit, *quod etiamsi illud Concilium in principio Ferrariæ fuisset institutum, tamen optimo jure inde in Germaniam transferri & potuisset & debuisset, eò quod Eugenius ibi potentiâ valeat, & vicinorum favorem & auxilium habeat.* Idipsum nos de Tridentino dicimus. Deniq; Concilium illud non erat securum *ratione citantis*, indictum enim erat à Pontifice, jam verò Canonistæ proponunt hanc cautelam. *Ex eo solo, quod citans citatum odit, citatus pronunciatur non tutus, & citatio pro nulla habetur, etiamsi de ea non excipiat vel appellet.*

208. Ex his facilè apparet, quid ad contraria argumenta respondendum sit 1. *Pax data est*, inquiunt, *sub conditione Concilij generalis*, sed ipse Pacificationis tenor testatur contrarium. 2. *Ferdinandus Imperator vocavit status Evangelicos ad Concilium.* Respon. Bulla indictionis ex Curia Romana erat allata, ideoque meritò suspecta. 3. *Formula Pacificationis requirit, ut exclusa diffidentia pars utraq; Christianam caritatem sectetur. Sed Protestantes contra datam fidem Pontificijs diffidunt, quando hoc nomine Concilium recusant, quia suspicantur Pontifices propositum fuisse veritatis oppressionem.* Resp. Romanus Pontifex inter status Imperij, ad quos Pacificatoria formula pertinet, nequaquam habet locum. In præfatione libri qui recusati Concilij causas continet, Protestantes mentem suam clarissimè exposuerunt, quod de reliquis Imperij statibus optima quæque sperent, sibique persuadeant. 4. *Datus fuit Protestantibus salvus conductus.* Resp. Illi verò tutò non potuerunt fidere, tùm quia in Cōcilio Constantiensi Pontifex decrevit, *hæreticis non esse fidem servandam*, jam verò Protestantes à Pontifice habebantur pro hæreticis, tùm quia exemplum Johannis Hussi testatum facit, Pontifices etiam contra literas salvi conductus agere, tùm denique, quia ut Canonistæ loquuntur, nemo obligatus est inimicorum suorum, præsertim capitalium, tutelæ vel libellis salvi conductus fidere, cùm libelli nō mutent animum & *parva sit securitas, qua membrana* *est inscripta.* Secretarius Pontificis Pauli IV. in action. fol. 21. latè probat, in forma salvi conductus singulari consilio omissa esse quædam verba, quæ in Basiliensi salvo conductu, ex quo illa formula est petita, fuerunt addita.

209. Quæritur 7. *An fides diversæ religioni addictis hominibus, adeoq; etiam hæreticis data sit servanda?* Negant rigidiores Pontificij, ut apparet ex ipsorum tùm verbis tùm factis. Card. Hosius ad Reg. Polon. Epist. 197. 202. 210. scribit, *quod licet Rex juramento obligatus sit Poloniæ Ordinibus, atque se defensurum Catholicos & hæreticos, tamen nulla ratione ipsum teneri ad præstandum, quod promiserit.* Conrad. Brunus de hæreticis lib. 3. cap. 15. p. 305. latè disputat, *pacificationes cum diversæ religionis hominibus initas esse irritas, quia cum hujusmodi hæreticis Catholico nulla pax esse possit, ut illi offendi & conteri non possint*, atque addit, *tanto magis horrendam & abominandam esse pactionem, quæ ita inita est, ut fracta pacis teneatur Catholicus contraveniens, quòd fractio pacis nulla possit eos offendere, cum quibus nulla communio est, quosq; leges banno etiam Imperiali subjiciunt, & impune offendendos offerunt, quos omnia divina & humana jura extinctos volunt.* Simanca Episcopus Pacensis de Cath. Inst. c. 46. n. 52. scribit, *nullo, nullo, nullo modo fidem hæreticis servandam esse, etiamsi juramēto firmata sit. Sæpè id monitum*, inquit, *necesse est, tamen incessabiliter iterare, & tamdiu non tacere, quamdiu pacis istius nomen obtenditur.* Ibid. *ad pœnam & odium hæreticorum hoc pertinere dicit, quod fides illis data servanda non sit, non obstante juramēto.* Atquiita decreverunt Patres Concilij Constantiensis sess. 19. ubi sic loquuntur. *Præsens sancta Synodus ex quovis salvo conductu per Imperatorem, Reges & alios seculi Principes hæreticis vel de hæresi diffamatis concesso nullum fidei Catholicæ, vel jurisdictioni Ecclesiasticæ præjudicium generari vel impedimentum præstari posse seu debere declarat, quo minùs dicto salvo conductu non obstante liceat Iudici competenti & Ecclesiastico de hujusmodi personarum erroribus inquirere, & alias contra eos debitè procedere, eosdemq; punire, quantū justitia suadebit, si suos errores revocare pertinaciter recusaverint, etiamsi de salvo conductu confisi ad locum venerint judicij alias non venturi, nec sic promittentem cùm fecerit, quod in ipso est, ex hoc in aliquo remansisse obligatum.* Inde quamvis Sigismundus Imperator Ladislao Bohemiæ Regi fidem dedisset Johannem Hussum & Hieronymum Pragensem salvos & incolumes domum reversuros, nihilo tamēn minùs Concilium hæresços ipsos damnavit & igni adjudicavit. Imperator quidem *nec fidem Regi datam nec publicam securitatem violari fas esse judicabat*, sed hunc illi scrupulum exemerunt Nicolaus Abbas Panormitanus & Ludovicus Romanus Canonistæ. Inde Jesuitæ Trevirenses in lib. de concert. Eccles. ano. 1583. edit. pag. 45. Sigismundum Romanum Imperatorem, qui fidem datam Johanni Husso non servaverat, sic excusant. *Hussus securitatem ab Imp. Sigism. petiit, Imperator obsignavit, sed Christianus orbis* (Conc. Constantiensis Patres) *major Cæsare resignavit.* Pontifex quando Imperatorem, Reges, Principes fulmine excommunicationis ferit, eadem opera in bullis excommunicatoriis subditos ipsorum à juramento fidelitatis absolvit, & fidem ipsis datam violari permittit, quin & Regum ac subditorum fundos, & bona in prædam omnibus proponit,

7. An fides hæreticis servanda?

adeò

adeo ut sine ulla alia belli denunciatione, aut insidijs aut aperto Marte liceat cuivis illos persequi, capere vel etiã trucidare, eadẽ operâ Regũ liberos jure successionis privat ac infames etiam pronunciat, nobiles & subditos ad arma in Principes concitat, omnibus nationibus cum excommunicatis commercia interdicit, aliorum Regum & populorum cum illis fœdera irrita pronunciat, excommunicatos denique sepulturâ Christianâ privat, ut ex Bulla Pauli III. in Henricum Angliæ Regem & SIXTI V. in Henricum Regem Navarrenum liquidò apparet. Meros igitur fumos vendit Becanus Jesuita, quando in libro de fide hæreticis servanda probare conatur, Pontificios fidem hæreticis datam servandam esse statuere. Transponit enim duntaxat quæstionis statum & reipsâ idem cum reliquis Pontificijs affirmat, Statuit, *Libertatem religionis esse illicitam, legi divinæ repugnantem, Reipubl. perniciosam, non debere præcipi, approbari aut introduci ab ullo Principe.* Subsume ex eodem Becano. *Pacta & promissa quæ non sunt licita & honesta, ea non sunt servanda.* & & eadem sequetur conclusio, quæ est aliorum Pontificiorum, Jesuitæ ex Bohemia ejecti in sua Apologia, *illicitè datam fidem putant, quando a superiore Magistratu* (Papa sc. Romano)*non est data.* Subsumo. In Pacificatione Passaviensi Evangelicis fides non est data nec confirmata à Pontifice Romano. E. ex hypothesi Jesuitarum illicitè data erit, & per cons. non est servanda. Opponimus verò illis fidei ac fœderum fractoribus. 1. *jus divinum*, quod fidem etiam hosti datam inviolatam servari mandat. Cùm enim talia pacta ac promissa juramentis confirmari soleant. utique si eadem violantur, sanctissimum DEI nomen blasphematur & perjurij crimen committitur. Exod 20. v. 7. Roman. 3. v. 24. &c. 2. *jus gentium*, quod fidem catenam illam auream, quæ de cœlo demissa totam hominum societatem continet, nefariè rumpi vetat, infirmatis enim violatisque pactis omnis commerciorum usus inter homines tollitur: fides justitiæ, justitia Reipubl. est fundamentum. 3. *infelicem fractæ fidei exitum.* Constat enim exemplis quamplurimis violatores fidei etiam hostibus datæ divinitus punitos esse. Cùm *Saul* datam Gibeonitis fidem nefariè violasset, triennali fame & septem liberorum Saulis supplicio perfidia illa fuit violata. 2. Sam. 21. vers. 1. & 6. *Sedecias* propter violatam fidem Nabuchodonosori datam in captivitatem Babylonicam fuit adductus. Ezech 17. v. 19. *Moabitæ* datam Regi Israelitico fidem frangentes in prælio cadunt. 2. Reg. 3. v. 5 & 24. *Osee* Rex Israel ab Assyriorum Rege deficiens & fidem datam violans, bello capitur, & in captivitatem adducitur 2. Reg. 17. v. 4. Cùm Rex *Antiochus* fœdus inijsset cum Judæis, illudque postea fregisset 1. Maccab. 6 v. 60. mox ipse cum suis à Demetrio trucidatur. cap. 7. vers. 2. *Vladislao* Ungariæ Regi Põtifex Eugenius & Cardinalis Julianus autores fuere, ut decennij inducias cum Amurathe II. Turcarum Rege initas bello eidem illato violaret, & fidem datam frangeret. Cùm ad arma utrinque ventum esset, ac ferocibus animis pugnaretur, inclinati & in fugam versa acies Turcica cœpit. Hoc cùm penè fractus desperatione Amurathes conspicatus esset in Christianorum exercitu imaginem crucifixi JESU alta voce inclamavit. *Crucifixe, si DEUS es, vindica perfidiam populi tui, qui jusjurandum nomine tuo datam, tam sceleratè violat.* Mox commutatâ fortunâ exercitus Christianorum cæsus est, Rex ipse in pugna equo dejectus, obtruncatus, & Julianus à latrunculis in fuga necatus. Jovius in Amurathe. Bonfinius l. 6. de rebus Ungaricis cap. 3. de Amurathe refert, quod literas illas, quibus pax descripta erat, sub dio expandens usus fuerit verbis: *Sit crucifixe literas populi tui, quibus fœdus pacis, quod perfidè violant, mecum inierunt, quod si verè Deus es, vindica illorum perfidiam.* Dresserus in libro de Pontificum per Germaniam insidijs, recitatâ hac Historiâ subjungit. *Documentum hac ratione statutum fuit omnib. posteris memorabile, quod velut è sublimi concionaretur, ac contra Pontificum Canonum testaretur, Reges ac Principes non solum domesticis fidei, sed etiam hostibus datam fidem servare debere. Quorsum igitur*, inquit, *detestandum illud Pontificium evadet elogium, quod hæreticis fidem omnem datam abnegat?* Patres Romani Cardinalem S. Juliani Legatum in Pannoniam miserunt, ut *Iohanni Hunniadi* significaret, fœdus cum Turcis contractum violandum esse ac bellum renovandum, quæ res cùm Hunniadi absurda videretur & Reipubl. exitiosa, tamdiu restitit, quoad Concilij decreto à sentẽtia discedere coactus fuit, quod decretum eventus ostendit immortali Deo minimè placuisse, cùm Legatus ille cum innumerabilibus Christianorum copijs cæsus est. Leunclajus in pandectis Turc. suscitabulum Principum parte 1. cap. 11. p. 112. Imperat. *Sigismundo* Conc. Constantiensis Patres autores fuerunt, ut Hussum & Hieronymum contra datam fidem ignibus subjectis ustulari juberet, sed ex eo horrendæ distractiones, ingentia bella & clades passim sunt exortæ. Ejusmodi exempla punitæ perfidiæ plura recenset Jacob. Schulthes quæstione, *An Princeps Catholicus datam hæretico fidem servare teneatur.* numer. 207. 4. *contraria probatæ fidei exempla.* Quemadmodum Deus fidem populo suo datam servavit, licet is hæresi, idololatriâ & nefariâ defectione peccaret, Ps. 89. v. 34. Ezech. 16. vers. 60. Jerem. 2. vers. 20. &c. sic pij Reges & Principes fidem etiam hæreticis datam servandam censuerunt. Jacobus *cum Labàno* idololatra fœdus init Gen. 31. vers. 48. à quo recessisse nuspiam legitur. *Josua* Israelitici populi Dux fidem Gabaonitis datam, licet fraude impetrata esset, ipsique ad gentes exitio devotas pertinerent violare noluit. Jos. 9. vers. 19. *Iuravimus illis*, inquit, *in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos contingere. Carolus V.* Imper. laudatissimus fidem Luthero, quem pro hæretico habebat, publico imperij nomine datam sanctè servavit. eundemq; ex Wormatiensi conventu salvum & incolumem dimisit. Quamvis enim Eccius & alia quædam flabella contenderẽt, eodem jure quo in Hussum & Hieronymum Pragensem animadversum fuerat, etiam in Lutherum animadverti debere, nemo tamen in Comitijs fuit, qui Eccij sententiam non execraretur. Schleid. libro 3. 5. *rationem manifestam.* Inter quos datur juris communio, inter eos contrahitur obligatio. l. quod attinet 32. ff. de reg. jur. l. naturaliter 13. ff. de condict. indeb. Sed inter hæreticos & orthodoxos datur juris communio. E. inter eos contrahitur obligatio & per cons. data fides mutuo est servanda. Si fidem infideli & hæretico datam frangere fas est, eandem dare nefas fuit. Si verò fidem dare jus est, utique etiam datam servari oportet. Bodin. lib. 5. de Republ. cap. 6. Si fides gentilibus data est servanda, utique etiam hæreticis servanda

erit.

erit. Sed verum prius: E. Virtutes ex quibus obligatio servandę fidei oritur, puta veritas, fidelitas, justitia ubique nos obligant. E. fides data ubique servanda 6, *legis, quæ fidem heretico datam frangi permittat, defectum.* Multæ sunt tùm decretis Pontificum, tùm R. Imperialibus statutæ contra hæreticos pœnę, sed nullo jure vel constitutione hæc pœna introducta est, quod fides ipsis promissa non sit servanda. Vide Tiberium Decianum lib. 5. tract. crim. cap. 40. & seqq. Hisce & alijs argumentis permoti Menochius consl. 100. ac Prosper Farinaceus in pract. crim. tit. de carceribus & carceratis q. 29. nostram sequuntur & probant sententiam.

8. An Magistratus juramentū religionis exigere possit.

210. Quæritur 8. *An Magistratus juramentum religionis à subditis, præsertim ab iis, qui in publicis officiis constituti sunt, exigere possit* ** Commentator literarum D. Hoē ad Comitem Schlick. ex eo evincere, *jugum Lutheranum non esse mitius Pontificio* D. Hoë in conc. 7. Epist. Gal. pag. 99. & seqq. illud juramentum confirmat, quia concernit 1. Dei gloriam. 2. Dei mandatum. 3. hominū salutē. 4. totius alicujus provinciæ incolumitatē. **. Calviniani quoque eo nomine Principes nostros scopticè irrident. Sed opponimus illis 1. *Mosis & piorum Regum in populo Israelitico autoritatem* Deuter. 29. vers. 10. & seqq. ubi Mose autore ac suasore populus Deo obœdientiam pollicetur, & in doctrinam cœlestem ac capita fœderis sibi tradita religiosè jurando compromittit. Jos. 24. versu 25. fœdus illud solenniter repetitur. 2. Paral. 15. v. 14. *Asa* Rex Juda popolum ad verum Dei cultum reducturus *adjurat eum*, ut quærat Deum. Idem de *Jojada* summo Sacerdote 2. Reg. 11. v. 17. 2. Reg. 23. 2. Paral. 23. v. 16. & *Nehemia* Neh. 10. v. 29. commemoratur. 2. *juramenti hujus conditionem & qualitatem.* Cujus actionis causę omnes sunt bonæ ac legitimæ, illa non potest esse illicita vel illegitima. Sed hujus actionis causæ omnes sunt bonæ. *Efficiens est* Magistratus, qui habet potestatem exigendi juramentum. *Materia* est sinceritas religionis, quam jurans se amplecti, inque ea perseveraturum confirmat. *Forma* est religiosa divini Numinis invocatio. *Finis*, ut Dei gloria promoveatur & Ecclesiæ tranquillitas conservetur; protractis in lucem illis, qui erroneas opiniones occultè fovent; easque in Ecclesia disseminandi occasiones expectant. 3. *rationis paritatem.* Si Apostolus Paulus adjurare potuit Thessalonicenses ut Epistolam *à se scriptam communicarent sanctis fratribus* 1. Thess. 5. v. 27. ut in veritatis cognitione ex ejus lectione confirmarentur, utique etiam pius & Christianus Magistratus poterit subditos, præsertim in officijs publicis constitutos ad amplectendam & conservandam divini cultus sinceritatem jurisjurandi religione obstringere. 4. *juramenti hujus utilitatem.* Protrahuntur hac ratione è latibulis suis vulpeculæ devastationem vineæ Dominicæ molientes, frenum injicitur turbinibus, ut pœnas perjuris constitutas metuentes à dissidijs excitandis, erroribus spargendis, & turbando Ecclesiæ statu abstineant, sicq; fidei & Ecclesiæ unitas studiosè conservatur, &c.

211. Quæritur 9. *An pius & Christianus Magistratus vicinorum populorum ob veræ religionis professionem ab ordinario suo Magistratu pressorum curam aliquam gerere debeat?* Quidam hujus rei curam esse quandam ἀλλοτριοεπισκοπὴν existimât; sufficere enim arbitrantur, si de suis duntaxat subditis solicitus sit Magistratus, ut illi in vera religione informentur. Sed opponimus illis 1. *dictum Propheticum* Amos 6. v. 6. *Bibentes vinum in phialis & optimo unguento delibuti & nihil patiebantur super contritione Joseph*, ubi taxantur Principes, qui securè indulgent genio ac parum pensi habēt; quis sit Ecclesię status, allusio est ad Historiam Genes. 37. v. 25. ubi fratres Josephi dicuntur *consedisse ad convivandum*, cum Josephum multis lachrymis frustra deprecantem in foveam conjecissent; isque interim fame torqueretur. 2. *Regum Israeliticorum exemplum.* Ezechias Rex Juda celebraturus phase literas scribit non solùm ad subditos regni Juda, sed etiam ad Ephraim & Manassen, *ut venirent Jerosolymam* ad festi hujus celebrationem 2. Paral. 30. v. 1. Quamvis enim in eas tribus, quæ Regi Israelis parebant, nullum haberet imperium, tamen invitandas ac hortandas eas esse censuit ad festi celebrationem, quod ab omnibus omninò Israelitis divino mandato erat celebrandum. Sanè plerique in regno Israel irridebant ac *subsannabant cursores* literas illas regias de civitate in civitatem per terram Ephraim & Manasse, usque ad Zabulon deferentes v. 10. interim quorundam ex tribu Aser, Manasse & Zabulon corda Deus excitavit, ut Hierosolymam celebrandi festi ergò ascenderent v. 11. quo ritè peracto *egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Juda, & fregerunt simulachra, succiderunt lucos, demoliti sunt excelsa & altaria destruxerunt, non solùm de universo Juda ac Benjamin, sed & de Ephraim quoque ac Manasse, donec penitus everterent.* 2. Paral. 31. v. 1. Quamvis verò heroicum illud factum, quod subditi Ezechiæ Regis ejusdem mandato unà cum reliquis Israelitis sine consensu Regis Oseæ, adeoque in alieno territorio idola exturbant, in specie non sit temerè imitandum, tamen generalis doctrina rectè ex eo colligitur, quod pius Magistratus solicitus esse debeat, ut vicini quoque populi à cultu idololatrico abducti veræ Ecclesiæ adsciscentur, vel ob veritatis confessionem à Magistratu suo ordinario pressi liberationem ac levamen aliquod experiantur. 3. *Christianæ caritatis officium.* Ecclesia est corpus aliquod mysticum; cujus membra singula fidei & caritatis vinculo sunt conjuncta, *patiente igitur uno membro, compatiuntur eidem membra reliqua* 1. Cor. 12. v. 26. proinde si pius & Christianus Magistratus animadvertit vicinos populos fidei & religionis unitate sibi ac subditis suis conjunctos, ob veritatis confessionem premi, & in angustias redigi, sincero dolore ac συμπαθείᾳ afficitur, ac modis omnibus laborat, ut auxilium & subsidium modis, medijsque licitis ipsis præstari possit. Talia verò media præter cætera, quæ cum reliquis etiam privatis personis Magistratus habet communia, quæ sunt *preces, consolationes, exhortationes*, &c. animadvertuntur potissimum duo, *fidelis* scil. *intercessio* ac *legitima defensio.* Potest omninò ac debet Christianus Magistratus pro vicinis populis propter veritatis confessionem pressis apud ordinarium ipsorum Magistratum intercedere, ut de severitate aliquid remittatur ac liberum veræ religionis exercitium ipsis concedatur. Anno 1541. mense Majo *Protestantium Ordines ad Franciscum I. Galliæ Regem* missis Ratisbonâ literis pro ijs, qui per Galliam ob doctrinæ professionē partim erant in vinculis, partim in exilio, partim in latibulis, ærumnosam vitam agebant, intercesserūt, & quia nonnulli recipiebantur in gratiam, si do-

ctri-

ctrinam abjurarent, hanc eis conditionem remitti petierunt, & quàm grave sit, vulnerare conscientiam, ostenderunt. Schleidan. libr. 13. comment. p. 381. An. 1584. *Saxoniæ Elector Augustus* verè Augustus apud *Henricum III. Galliæ Regem* pro Hugonotis intercedit literis 3. Non. Febru. ad ipsum exaratis, in quibus inter cætera sic scribit: *Nullum est nobis dubium, quin S. V. præclara illa & salutaria sua edicta, quib. pax Galliæ nuper restituta fuit, firma & inviolata esse velit, sed metuimus, ne irrequieti homines eò tandem S. V. invitam redigant, at adnutum & imperium Romani Præsulis ea facere & statuere cogatur, quibus & Salus animarum, & omnes subditorum fortunæ evertantur.* Anno 1609. *Elector Saxoniæ Christianus II.* Legatos ad *Imperatorem Rudolphum* cum literis 21. Aprilis datis misit, qui pro statibus Evangelicis in Bohemia intercederet, ut liberum religionis exercitium ipsis concederetur, id quod singulari Dei gratiâ favente & Imperatoris clementiâ annuente etiam impetravit. ** Elector Brandeburgicus Johan. Sigismundus, Philippus Ludovicus Palatinus, Henricus Julius Dux Brunsuicensis eodem anno 609. & mense Aprili apud Imp. Rudolphum pro Statib. Evangelicis in Bohemia intercesserunt, ut liberum religionis exercitium ipsis cōcederetur. ** *Defensionem* quod attinet, in ea cautè procedendum. Quod si enim merè subditi ob veræ religionis confessionem pressi à Magistratu suo ordinario defectionem moliantur, & arma eidem inferre cogitent, non debet patrocinium illorum alius suscipere, & injustam rebellionis causam promovere. At si Proceres imperij, qui partem potestatis obtinent, contra Magistratum suum ordinarium, qui reciproco juramento in certa quædam capita præstito ipsis obstrictus est, ac nihilominus fidem pacis & securitatis publicæ datam violat, se defendere cogitant, & vicini Magistratus opem implorant, defensio eorum legitimè suscipi, & auxilia ipsis præstari posse, haud immeritò videri posset.

Officium Magistratg in promovēda subditorum pietate.

212. Constitutâ igitur hac ratione in Republica verâ religione & stabilito sincero divino cultu Magistratus in id incumbere debet, ut subditi juxta illius præscriptum piè vivant ac debitū honorem & cultum Deo Regum Regi ac dominantium Domino promptè exhibeant. Prohibeat igitur omnia, quæ obedientiæ Deo debitæ, & in prima Decalogi tabula requisitæ adversantur, utpote *cultus idololatricos, abusum nominis divini, blasphemias in Deum, contemtum verbi divini publicum, violationem Sabbathi*, &c. ac protervos pietatis contemtores coerceat ac puniat, ut reliqui illorum exemplo territi ab omni impietate, securitate & externâ legum divinarum transgressione caveant. Quamvis enim interiorem pietatis cultum & sincerum Dei timorem subditorum animis Magistratus suis legib. ac pœnis instillare nequeat, cùm illud unicè sit Spiritus S. opus, qui per verbi prædicationem & Sacramentorum usum in cordibus hominum interiùs vult esse efficax, duplici tamen ratione subditorum pietatem, & primę Decalogi tabulæ obœdientiam pius Magistratus promovere & potest & debet, primò quidē *Ministerii Ecclesiast. constituendo*. Quod sin. Ecclesiasticum Ministerium est legitimè constitutum, ac partibus officij sui ritè fungitur, tunc per prædicationem legis & Evangelij etiam interior pietas, vera scil. conversio, DEI timor, vera invocatio, &c. in cordibus hominum accenditur: deinde *externam primæ Decalogi tabulæ transgressionem prohibendo ac puniendo.* Etenim si Ecclesiasticum Ministerium officio suo ritè ac salutariter fungi debet, necesse est externam disciplinam conservari, & quæ eam labefactant, legibus ac pœnis aboleri.

MEMBRUM II.

Quomodo Magistratus apud subditos obtinere possit, ut honestatem & justitiam colant?

Officium Magistratus in promovendo subditos honestatis & justitiæ studio.

213. Diximus superiùs bonum illud, quod à Magistratu in Rempubl. redundat, esse tripartitum, ut colligitur ex loco Apostolico 1. Timoth. 2. v. 2. ideoque Magistratum in officij erga subditos administratione ad tria potissimum debere respicere, ut subditi vivant εὐσεβῶς, σεμνῶς ϗ ἡσυχῶς *piè, puræ honestè ac pacatè.* Quare cùm prima officij pars subditorum pietatem promovendam spectans hactenus exposita fuerit, restat ut ad alterā, quę honestatem publicam spectat, transitum faciamus. Magistratus divinitus constitutus est *utriusq. Decalogi tabulæ custos*, ideò etiam ad officium ipsius pertinet, sedulò curare, ut subditi non solùm εὐσεβῶς *piè*, juxta *primæ tabulæ* præscriptum, sed etiam σεμνῶς, *honestè*, juxta *secundæ tabulæ* leges vivant. Salvator noster utrumque asserit, mandatum primum de *dilectione DEI* esse magnum & de *dilectione proximi*, primo illi simile esse Matt. 22. vers. 39. mandatum primum de dilectione Dei maximum dicitur tùm *ratione objecti*, quia immediatè dirigitur ad Deum bonitate optimum potentiâ maximum, tùm *ratione dignitatis & ordinis*, quia ex dilectione DEI proximi dilectio oritur, tùm *ratione finis*, quia omnia pręcepta reliqua ad illud referuntur: Mandatum secundum de dilectione proximi, primo simile dicitur tum *in genere cultus moralis*, quia utrumque requirit interiorem & spiritualem obœdientiam, tum *in genere pœnæ*, quia utriusque transgressio cum reatu temporalis & æternæ pœnę est conjuncta, tùm *in obligatione ad obœdientiam*, quia ad secundum mandatum non minùs, quàm ad primum obstricti sumus, tùm *in cohærentia*, quia si quis Deum verè diligit, is proximum etiam non potest non diligere. ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἐστὶ ὁμοίως γνωστικὴ ϗ κεφαλαιώδης ϗ μεγάλη καὶ ὁμοίως ἐπιταχθεῖσα dicunt Scholia Græca. Quare cùm juxta Salvatoris effatum mandatum secundum, hoc est leges secundæ Decalogi tabulæ sint primo mandato, h.e. legibus primæ Decalogi tabulæ similes, Magistratus officium requiret, ut utriusque tabulæ curam & custodiam apud subditos suos promoveat.

214. Obœdientia illa subditorum erga utramque Decalogi tabulam εὐσεβείας καὶ σεμνότητος appellationibus 1. Timoth. 2. vers. 2. expressa, in alijs Scripturæ locis etiam alijs vocabulis distinguitur. Luc. 1. v. 75. ut *liberati de manu inimicorum serviamus Deo* ἐν ὁσιότητι ϗ δικαιοσύνῃ *in sanctitate & justitia*, ubi ὁσιότητος nomine cultus primæ tabulæ, δικαιοσύνης verò appellatione secundæ tabulæ, obœdientia intelligi videtur. Tit. 3. v. 12. *ut abnegatâ impietate & desideriis secularibus* σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς *sobriè, justè & piè vivamus*, ubi

εὐσε-

εὐσέβεια ad primam, σωφροσύνη verò καὶ δικαιοσύνη secundam Decalogi tabulam respicit, debemus enim vivere εὐσεβῶς erga Deum, σωφρόνως erga nosipsos, δικαίως erga proximum. Quare cùm ad secundam Decalogi tabulam pertineat σεμνότητος καὶ δικαιοσύνης honestatis & justitiæ studium, Magistratus ad curam & custodiam secundæ tabulæ sibi demandatam pertinere cogitet, ut subditi honestatem colant & justitiæ studeant, sicq; publica honestas & justitia in Republ. vigeat atq; floreat. Honestatem apud subditos promovere poterit *legum honestarum statutis*, justitiam verò *judiciis ac supplicijs*. Leges morales secundæ tabulæ à Deo ipso promulgatas Magistratus non solùm debet tueri, juxta illarum præscriptum subditos regere & transgressores illarũ punire, sed etiam novas quasdam leges politicas ad Reipub. salutem spectantes potest promulgare, quę sint legum divinarũ quasi *quædam appendices* & adminicula, quemadmodum Deus ipse populo Israelitico, non solùm moralem legem in monte Sinai repetivit, sed etiam per Mosen *forenses ac judiciales quasdam leges* proposuit. Versatur igitur officium Magistratus in *ordinando, judicando, & vindicando*, competit enim ipsi *leges honestas sancire, juxta earum normam judicia exercere & transgressores pœnis afficere*, quo respectu superiùs c. 5. sect. 1. triplicem potestatem Magistratui attribuimus, νομοθετικὴν, δικαστικὴν & κολαστικὴν, *legislatoriam, judicatoriam ac punitoriã*. Proinde hujus membri tres distinctos constituemus articulos, quorum primus tractabit de *legib*, secundus de *judicijs*, tertius de *supplicijs*.

Articulus I.

De Legibus Politicis.

Q. 1. An leges in Rep. sint necessariæ?

215. Non agimus hoc loco *de lege in genere*, sed de legib. *politicis positivis in specie*, nec de illis, quas vocant *leges regni fundamentales*, quæ de modo & requisitis vel successionis vel electionis feruntur, sed de illis, quas Magistratus propter bonum publicum subditis suis sancit. Constat enim teste Cicerone libr. 2. de legibus *ad salutem civium civitatumq́, incolumitatem, vitamq́, omnium quietam & beatam conditas esse leges*. Antequam verò ad Naturam legum politicarum per causas explicandam descendamus, præmittenda est ἐξήγησις quæstionis de legum necessitate, utilitate ac dignitate. Primò ergò omnium hoc loco quæritur. *An leges positivæ in Repub. sint necessariæ?* Videri alicui poterat non esse necessarias, cùm Apostolus asserat Rom. 2. v. 14. *gentes legem non habentes sibiipsis esse legem*, cumque perfectioni legis divinæ moralis & naturalis derogare videatur, si quis positivas leges necessariò requiri statuat. Sed rectius dicitur, leges quasdam positivas omninò in Republ. necessarias esse, quod probatur 1. *à legis naturalis conditione*. Lex Naturæ generalis duntaxat præcepta continet, & in genere tantùm præscribit quid agendum, quid fugiendum, nec descendit ad particularia. Jam verò non omnes eò valent ingenio, ut ex generalibus illis principijs deducere possint, quid in casibus specialibus, qui ob circumstantias plurimùm variant, sit statuendum, proinde specialibus quibusdam legibus ex fonte juris naturalis deducendis, & ad cujusq; Reip. conditionem accommodandis est opus, ut publicum bonum subditorum promoveatur. 2. *à Natura humanæ corruptione. Opus legis scriptũ quidem est in cordibus omniũ hominum* Rom. 2. v. 15. quo διδακτοὶ νόμῳ, ad virtutẽ & καλοκἀγαθίαν, omnes naturaliter inclinat, sed per lapsum protoplastorum atq; eum consecutam peccati originalis in omnes homines propagationẽ notitia illa legis naturalis valdè obscurata est, adeò ut affectuum inordinatorum impetus rationẽ sæpè in transversum arripiat, opus igitur est positivis legibus, quib. homines per præmia ad faciendum bonum efficaciùs permoveantur, ac per pœnas ad vitandum malum impellantur. Has duas rationes cõplectitur Plato l. 9. de legib. *Necesse est*, inquit *leges hominib. ponere, ut secundũ eas vivant, Nam si absq, legibus viverent, nihil à feris atrocissimis discreparent, cujus rei causa est, quia nullius hominis ingenium ita institutũ est, ut quæ ad publicum humanæ vitæ commodum conferunt, sufficienter cognoscat, & si agnoverit, ut optimum id quod novit, semper agere possit ac velit*. 3. *ex disciplinarũ Theoreticarum & practicarũ cognatione*. Quemadmodum in ratione speculativa ex principijs Theoreticis naturaliter notis deducuntur speciales conclusiones in scientijs Theoreticis rectè formandis & constituendis: sic in ratione practica ex principijs practicis naturaliter notis deduci oportet speciales quasdam conclusiones in disciplinis practicis rectè formandis, quæ si modo conveniente ac legitimo deducantur, leges positivæ appellãtur. 4. *ex omnium Rerump. inductione*. In qualibet Reip. forma *legib. definitur legitimum imperium, non autem cujusq, imperantis dominatu*, inquit Plato in Dial. polit. Nulla dari potest Resp. quæ non fuerit legum adminiculis usa ad commune bonũ civium promovendum, at si nulla esset legum necessitas, gubernatores Rerumpublic. non fuissent de illis tantoperè soliciti. Exemplum Reipubl. Romanæ, quomodo non potuerit diu carere legibus, vide apud Forster. in Histor. juris lib. 1. cap. 6. *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utrunq; tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernare*, ait Justinianus in prefat. Institut. Imper. 5. *ex legum positivarum commendatione*. Leges sunt *res sacræ* l. Leges. Cod. de legibus. Imperator Leo Novell. 19. leges vocat *oculos Reipublicæ*. Idem in præfat. novell. *Leges sunt tanquam custodes vitæ nostræ & Medici, dum mala partim ne oriantur, ac in cõmunem vitam promanent, impediunt, partim verò quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt, ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamq; non sinunt corroborari*; Majores nostri legem *animam ac Spiritum civitatis dixerunt*, inquit Cassanæus p. 10. catal. glor. cons. 20. & ex eo Piccol. gradu 10. c. 23. Ut enim *corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege suis partibus, ut nervis ac sanguine & membris uti non potest*. Cicero pro Cluent. ὁ νόμος τῆς πόλεως ἐστι ψυχή· ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτως καὶ πόλις μὴ οὔσης νόμων καταλύεται. Non minus cives pro legibus pugnare debent, quàm pro mœnibus civitatis, quod *absque legibus nullo modo civitas incolumis esse possit absq, mœnibus possit*, ut Heraclitus Ephesius dixit referente Simanca libro 4. de Republ. cap. 1. cum quo convenit illud Pomp. Læti, *leges esse muros & propugnacula otij ac tranquillitatis civilis*. Proinde ut Solem è mundo tollere, qui amicitiam ex vita humana tollunt Ciceroni l. de amic. dicuntur, sic è Rep. Solẽ imò animam

tollunt, qui leges ex eo sublatas capiunt. *Leges tollere est ipsas Respubl. tollere*, inquit Philosophus l. 5. de Rep. c. 9. *Sine norma legum directrice opus nullum in Republ. rectè procedit, ut nec architectus sine libella & linea* Lipf. 1. polit. cap. 7. ** Lex est regula vitæ, fons justitiæ & æquitatis, vinculum & anima civitatis, manus & columna Imperiorum. ** Ex bis facilè apparet, quid ad argumenta contraria sit respondendum. Leges positivæ nihil derogant legis moralis & naturalis perfectioni in se & per se consideratæ, sed testantur de Naturæ humanę corruptione, quæ legib. positivis velut medicina quadam ac repagulo indiget. Adde quòd leges positivæ nihil aliud sint, quàm rivuli ex fonte juris divini ac naturalis deducti, conclusiones particulares ex Universalibus illis principijs formatæ. Vide Dn. D. Meisnerum l. 4. de legib. sect. 1. q. 2.

2. An satius sit homini, quàm legib. imperium cōcedere?

216. Q. 2. *An satius sit homini, quam legibus imperium concedere?* 1. Apud Livium l. 2. Decad. a. s. 29. adolescentes aliquot Romani expulso Tarquinio conqueruntur, *Regem hominem esse, à quo impetres, ubi jus, ubi injuriâ opus sit, esse gratiæ locum, esse beneficio, & irasci & ignoscere posse, inter amicum atque inimicum discrimen nosse: leges verò rem surdam & inexorabilem esse, salubriorem melioremq́; inopi quam potenti, nihil laxamenti nec veniæ habere, si modum excesseris, periculosum esse, in tot humanis erroribus solâ innocentiâ vivere.* Thomas Morus in sua Republ. itidem causas potius decidendas *arbitrio Principis*, quàm *judicio legum* committi voluit. 3. Præterea lex non potest omnes prævidere ac determinare circumstantias, loquitur universaliter & in contingentibus ac specialibus sæpè deficit, satius igitur videtur optimo Magistratui quàm optimæ legi imperium tribuere. 4. Idem similitudine quadam illustrari potest. *Ut Medicus*, juxta Hippocratem, *oculum unum in præcepta artis, alterum in conditionem ægroti dirigit, nec se præscriptis artis suæ legibus ac canonibus ita astringi patitur, quò minus ex prudentia quadam agat: sic Magistratus non sit legum servus, sed Dominus*, non semper ex legum præscripto, sed quandoque ex suo arbitrio agat, ac civium salutem summam legem esse existimet. Contrà latius videtur legibus, quàm homini dominium assignare. 1. *Qui legem præesse jubent, Deum præesse jubent, qui hominem, quasi bestiæ imperium concedunt*, inquit Philosophus libr. 3. polit. cap. 11. ratio prioris est, quia *lex est Dei vox*, cùm sit ex fundamento legis naturalis & moralis deducta sanctio, ratio posterioris est, quia homo est affectuum servus, odio, amicitiâ, irâ ac misericordiâ velut quibusdam ventis circumflatus. 2. Solon percunctatus, quo pacto salva esse possit Respubl. respondit, *si cives obœdiant Magistratui, Magistratus autem legibus.* 3. Faciliùs invenitur unus prudens ad leges perpetuas ferendas, quàm multi ad justè pronunciandū, imò varijs multorum judiciis cōturbatur jus, dum aliud alij justum videtur. 4. Facili negotio contingere potest, ut ad imperij fastigium ascendat improbus, vel in ipso illo imperij fastigio ad improbitatem declinet, quòd si ergo illi imperium in leges conceditur, Reipublicæ salus periclitatur, unde Plato libro 4. de legibus concludit, *paratum esse illi civitati exitium, in qua non leges Magistratui, sed legibus Magistratus præsunt.* 5. Jus certum est & *æquabili fronte omnes aspicit.* l. 2. de ju. & fac. ign. ergo ex eo potius quàm ex humanis arbitrijs, quæ moveri gratiâ, frangi potentiâ, prece precio-ve corrumpi, odio, spe aut metu concuti possunt, Magistratus sententiam ferat. 6. Gubernatio per leges potest longissimo tēpore eadē perseverare, at judicia hominum sæpè mutantur. Distinctionis fœdere utraque quæstionis pars concilianda. Et *Regi* & *Legi* imperium in Republ. concedendum. *Legi* quidem in illis, in quibus certi aliquid determinat, Regi verò in ijs, in quibus lex deficit, neq; certi quicquam definit. Distinguendum etiam inter *legis explicationem & accommodationem, ex prudentiæ ductu ac monitu, & inter legis transgressionem ex vitiosorum affectuum impetu perfectam.* Magistratui dandum est imperium in legem, ut ratione circumstantiarum habitâ legem prudenter explicet & applicet: legi dandum est imperium in Magistratum, ne affectuum impetu abreptus eandem transgrediatur.

Causa efficiens principalis legū positivarum est Deus ipse.

217. Ea *necessitate* & *utilitate* legum earundem *dignitas* cognoscitur. Si enim ad Reipubl. salutem promovendam non solùm utiles, sed etiam necessariæ sunt leges, utiq; etiam dignitatem longè maximam eas obtinere necesse est, quam ostendit ulterius *causa* earundem efficiens, ad quam porrò descendimus. Ea verò duplex est. *Principalis & instrumentalis; mediata & immediata.* Causa efficiens *summa* & *principalis* est Deus *unicus ille legislator* Jac. 4. v. 12. à quo omne ad nos descendit bonum, cùm ipse unus sit summum bonum. Quāvis enim inter legem moralem, naturalem & positivam hoc discriminis intercedat, quod illæ sunt à Deo immediatè, quippe quas in prima creatione hominum cordibus insculpsit, & in monte Sinai solēniter postea repetivit, hæc verò mediatè, quippe quam per certos *νομοθέταις* in Republ. sancit ac promulgat: tamen etiam positivarum legum originem principalem, & primariam ad Deum autorem referendam esse sequentibus argumentis constat. Primum ducitur ea *Scripturæ dictis.* Prov. 8. v. 15. inquit Sapientia divina. *Per me Reges regnant & Principes decernunt justitiam* sive justa. Quid verò aliud est justitiam decernere, quàm justas & salutares leges ferre? Huc pertinent omnia Scripturæ dicta, quæ *obœdientiam* erga Magistratum à subditis requirunt. Rom. 13. v. 5. 1. Petr. 2. v. 13. Magistratui n. obœdire est Magistratus legibus & decretis obœdire, qui legib. parere recusat, ipsi quoque Magistratui debitam obœdientiam derogat. Alterum *ex rationibus, 1. ex legislatoris appellatione.* Qui est *unicus legislator*, summus sc. & principalis, ab eo omnes leges & sic etiam positivæ descendunt. Deus est unicus legislator Jac. 4. v. 12. Ergo ab eo omnes leges, & sic etiam positivæ descendunt. 2. *ex causarum subordinatione.* Qui est causa causæ, est etiam causa causati, in essentiali sc. ac necessaria causarū subordinatione. Atqui Deus est causa causæ legis sc. moralis & naturalis, quippe q̃ protoplastis primitus perfectā implantavit, ejusdemq; reliquias adhuc mediante nativitate ex parentib. animis hominum inserit. Ergò est etiā causa causati, legum sc. positivarum, quæ ex fonte juris moralis ac naturalis derivantur. 3. *ex potestatis νομοθετικῆς concessione.* A quo potestas νομοθετικὴ Magistratui data, ab eo etiam leges positivæ descendunt. Atqui potestas νομοθετικὴ à Deo Magistratui data, ut paulò post demōstrabitur. Ergo ab eo descendunt leges. 4. *ex legum conditione.* Voluntas divina est causa & mensura omnis boni. Lex positiva est bonum quoddam, quia spectat ad bonum publicum promovendum. Ergò etiam à volunta-

luntate divina descendit, unde ἐκτύπωμα, & idea divinæ voluntatis vocatur. 5. *ex mediorum ad finem reductione.* At quem velut summum autorem Reipubl. felix gubernatio reducenda, ad eum quoque media illius felicis gubernationis reduci debent. Atqui ad Deum velut summum autorem felix Reipubl. gubernatio reducenda Dan. 2. v. 21. ipse *stabilit Reges*. Prov. 20. v. 12. *Aurem audientem & oculum videntem Dominus fecit utrumq;*, hoc est, ut Magistratus decernat salutaria; & subditi illis promptè obœdiant, utrumq; est Dei beneficium. Ergò etiam ad Deum velut summum autorẽ media felicis gubernationis, inter quæ leges principatum obtinent, reduci omninò debent. Tertiũ *ex consensu omnium populorum & gentium.* Demosthenes orat. 1. in Aristogen. legem definit, quod sit εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων, ἐπανόρθωμα ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων, πόλεως συνθήκη κοινὴ καθ' ἣν ζῆν προσήκει πᾶσι τοῖς ἐν πόλει *inventum & donum Deorum, decretum hominum sapientum, delictorum consulto vel inconsultè admissorum correctio, urbis commune pactum, juxta quod omnes vivere convenit:* ** Mercurium legum suarum autorem Minus persuasit Ægyptijs. *Iovis autoritate Cretensibus Minos suas commendavit, suam se ab Apolline legislationem Lycurgus, a Vesta Zamolxis. Numa ab Aegeria Nympha se accepisse* gloriatus est. Athenienses *Cereri Legifera suum jus acceptum retulerunt.* ** Cælius Rhodiginus l. 10. antiq. lectionum c. 19. *Quia lex a summo bono est, & in idem refluit, hinc veteres legumlatores earum inventiones esse divini muneris arbitrati, in diversorum Numinum vim referre adorti sunt, veluti Zoroaster Bactrianis Persisq; leges tradens in Oromasin, Trismegistus Ægyptiis in Mercurium, Charondas Carthaginensibus in Saturnum, Draco & Solon Atheniensibus in Minervam, Mahumeth Arabibus in Gabrielem, Zamolxis Scythis in Vestam, Plato Magnesiis & Siculis in Iovem & Apollinem, Minos Cretensibus ut vulgatior fama tenet, ac Parrhasij monumentis traditur, in Iovem eundẽ.* Hæc Rhodiginus ex Herodoto, Plutarcho, Livio, Valerio Maximo & alijs. *Numa Pompilius* Rom. Rex ab Ægeria Nympha leges suas in nocturnis congressibus se accepisse fingebat, quod à legumlatoribus illis factum censendum, tùm quia obscurior quædam fama de divina Mosaicæ legis promulgatione ad ipsos fortè pervenerat, tùm ut rectitudinem legis à divina mente promanare ostenderent, tùm denique, ut majorem legibus suis autoritatem conciliarent, Parit. l. 1. de Republ. tit. 5. atque ita consuescendi legib. tædium metus religionis evinceret. Tolox. l. 7. de Republ. c. 19. n. 14. Addit Marsilius Ficinus hisce fabularum involucris mysteria quædam tegi, sicut in vitibus pulcerrimæ uvæ pampinis tectæ latent, & sicut Alcibiadis imagines, quas Silenos vocabat, clausæ monstrosam speciem præ se ferebant, apertæ verò divinum Numen ostendebant. Mysteria illa sic explicat Piccolom. gradu 10. Phil. mor. c. 27. *Manat lex à Sapientia, hæc Minervæ tribuitur, Sapientia juncta contemplatio, hæc Saturno congruit. Exposcit lex potestatem regiam, hæc Iovi tribuitur, exposcit justitiam, quæ imperij Sol, Apollo autem Sol dicitur, exposcit eloquentiam ut persuadeatur, eloquentia verè Deus Mercurius fingitur.*

Causa instrumentalis legũ 218. Causa *instrumentalis & immediata* legum positivarũ sunt νομοθέται, in qualibet Rep. qui semina legis naturalis cordi insita diligẽter excoluerunt, & potestate Remp. administrandi divinitus instructi ad illius salutem atq; commodũ promovendum ex habitu prudentiæ leges positivas depromserunt. Intellexerunt n. ex *Naturæ luce & experientia magisterio*, ad cujusq; Reip. felicem gubernationem vel maximè requiri εὐνομίαν, legum scil. honestarum promulgationem, absq; quia εὐπορία & εὐτυχία in civitate locũ habere nequit. Tria verò in Legũmlatore requiruntur 1. *publica potestas*, quia ad privatas personas nõ spectat leges ferre, sed potiùs legibus parere, ac si vel maximè privatus legislationem sibi vendicaret, tamẽ potestate exequendi legẽ destitueretur, at lex sine executione est cãpana sine pistillo. 2. *prudẽtia directrix.* Cùm n. lex rationẽ gubernandi & normam agendi præscribere debeat, ideò summa in legumlatore prudentia requiritur, per quã in legislatione ac νομοθεσίᾳ dirigatur. 3. *boni publici studium.* Finis n. legis est bonum publicum promovere, ergò ad illud tanquam ad scopum legislator unicè debet respicere, & cogitationes suas omnes eò dirigere. Ratione hujus causæ efficiẽtis instrumẽtalis & immediatæ Rom. JCti legẽ speciali appellatione, sic dictã distinguunt *à Plebiscitis, Senatuscõsultis, Prætorũ edictis, JConsultor. responsis & Imp. constitutionib.* ut videre est l. 1. Inst. tit. 2. de jure naturali, gentiũ & civili. *Lex* ipsis est, quod pop. Rom. Senatorio Magistratu veluti Cõsule interrogante constituebat. *Plebiscitũ* est, quod plebs plebejo Magistratu interrogante veluti Tribuno cõstituebat. *Senatusconsultũ* est, quod Senat. Rom. nullo Tribuno intercedẽte sanciebat. *Edicta Prætorũ* sunt, quæ tùm Prætores urbani, tùm Ædiles Curules, antequam Magistratũ inirent, conscribebant & in albo, hoc est, tabula dealbata proponebant, ut quomodo ari. suo jus dicturi essent, cuivis intelligere liceret. *Responsa Iurisconsultorũ* vel Prudentum sunt sentẽtia eorum, quib. permissum erat de jure respondere, qui tantam obtinebant autoritatẽ, ut Judici ab eorum responso non liceret recedere. *Principũ placita vel Imperatorum constitutiones* sunt jus, quod Imperat. Rom. occupatâ Repub. vel rescriptis, vel decretis, vel edictis constituebant. *Rescripta* erant, quibus Principes ad libellos supplices, & ad Magistratuum absentium consultationes respondebãt. *Decreta* erant sententiæ, quas Principes causâ cognitâ, & utraq; parte audita pronunciabant. *Edicta* verò, quibus ijdem non de certa quadam controversia, sed de jure aliquo novo benè de Repub. sentientes quasi novam aliquam legem constituebant. Cælius Rhodigin. lib. 10. antiq. lect. c. 19. itidem legis nomen εἰδικῶς accipit, quando à decretis eam distinguit. *Vbicunq;*, inquit, *Principũ institutiones aut civitatũ, vera nõ sunt, hoc est, ad optimã rationẽ certũ nõ dirigunt, legis haudquaquã videntur nuncupatione, sacrove digna titulo, quinimo decreta dici verius edictave ac instituta, siquidem lex vera, lex bona est, æterna item & mutationis prorsus nescia, imò & eadem ubiq; si modò vera. Nam quæ ingeniorum afflatu subinde locis temporibus interpolata distinguntur, & Protei modo formã evariat, neutiquam lex dicenda est.* Sanè quæ lex vera & bona non est, ea æquivocè duntaxat lex est. Cic. 2. de ll. *Leges iniquæ quatenus à ratione declinant, nonmodò leges habendæ non sunt, sed nec appellãdæ quidem*, ex eo verò colligi nequit, omnem legem esse æternam & immutabilem, quia aliud bonum ἁπλῶς, aliud τινὶ ac diversis Reipublicæ temporibus ac statibus diversæ leges conveniunt,

Sunt νομοθέται.

Requisita νομοθέτου.

ideoque in generali significatione lex positiva est quælibet constitutio humana à quocunq; legislatore potestate νομοθετικῇ instructo promulgata, sive ad tempus duntaxat observanda præscribatur, sive in perpetuum vigere debeat, modo non repugnet juri naturali, sed sit justa, & publicæ communitatis bono inserviat.

Q. 1. An Magistrat⁹ habeat ferẽdarũ legũ potestatem?

219. Quæritur circa causam efficientem legum. 1. *An Magistratus habeat legum novarum ferendarum potestatem?* Carolstadio, Anabaptistis & alijs fanaticis absurdum visum fuit, leges forenses Mosaicas à Deo ipso promulgatas in populo Dei, & in Christiana Republ. non observari, sed earum loco leges civiles ab Imperatorib. Romanis, quorum quidam fuere Ethnici, noviter propositas obtinere, sed in tractatu de legib. Cerem. & forens. §. 39. ostendimus, leges illas forenses ac judiciales à Mose promulgatas unà cum politia Mosaica esse abrogatas, pertinebant enim ad μεσότοιχον *intersitium materiæ*, quo Judæi, & gentes discriminabantur, & complexu *legis mandatorum in decretis sita*, & à Christo abrogatæ Eph. 2. v. 14. & 15. continentur, & accommodatæ fuerunt ad certas loci, temporis, causarum & personarum circumstantias in politia Israelitica observandas, ideoque obligatio earum fuit temporaria, quæ cessantib. illis circumstantijs ipsa quoque cessavit. ** Piscat. in append. ad observ. c. 21. 22. & 23. Ex. præfixa cõment. in Ex. latè hac de re disserit. *Obligatus est populus Christianus ad eas leges Mosaicas judiciales, quæ præcipiunt de reb. immutabilib. & omnium gentium cõmunib. Non a. ad eas quæ præcipiunt de reb. mutabilib. & Iudaicæ sive Israeliticæ gẽti pro illo tempore, cùm adhuc eorũ politia staret proprijs. Res omniũ gẽtium cões i. e. quæ in omnes cadũt & respectu Naturæ sua ac meritis immutabiles, sunt delicta moralia, i. e. contra decalogũ admissa, ut homicidiũ, adulteriũ, furtum, seductio à verò Deo, blasphemia, percussio parentum, res mutabiles & Iudæorum pro illo tempore propriæ fuerunt emancipatio servorum servarũq; Hebræarum an. septimo, conjugiũ cum vidua fratris, cognative defuncti absq; prole mascula, condonatio mutui in an. jubil. conjugiũ cũ muliere ejusdem trib⁹ &c.* ** Magistratui ergò Christiano divinitus data est potestas alijs legibus quàm forensibus Mosaicis in Reip. administratione utendi, ac novas leges promulgandi modò sint honestæ, justæ, juri naturali congruæ, & ad bonum publicum accommodatæ, id quod sequentibus demonstramus argumentis. 1. *à genere*. Cui Deus potestatem ἀρχικὴν, Imperatoriam & gubernatoriam concedit, illi etiam dat potestatẽ νομοθετικὴν, ratio est, quia νομοθετικὴ est species sive pars ἀρχικῆς, & absque νομοθετικῇ gubernatoria finem suum obtinere nequit, ut superius ostensum, unde etiam Prov. 8. v. 15. *regnare & justitiam decernere* conjungũtur, & Esa. 33. v. 22. hæc duo simul ponũtur. *Dominus Rex noster, Dominus legifer noster*, nam Regis est jubere, & jubẽdo leges ferre. Jam verò Magistratui divinitus data est potestas ἀρχικὴ Rom. 13. v. 1. 1. Petr. 2. v. 13. ipsi competit imperandi potestas, subditos manet obœdiendi necessitas. Ergò etiam potestas νομοθετικὴ illi data. 2. *à fine*. Cui curam boni publici Deus commisit, illi etiam potestatem ferendarum legum dedit, ratio est, quia lex est medium, per quod bonum publicũ promoveri debet, unde Plato definit legem, quod *sit gubernandi ratio formulaq; vera finẽ ad optimum per cõmoda media nos perducens, transgredienti pœnam, parenti præmium præfigens.* At Magistratui commisit Deus curam boni publici, in eo enim consistit discrimen Magistratus & subditorum, quod ille solicitus esse debeat de bono civium publico, hi verò privatis officijs contenti vivere debeant, Ergò etiam Magistratui ferendarum legum potestatem dedit. 3. *à requisitis*. Cui requisita ad νομοθεσίαν Deus dedit, illi etiam potestatem νομοθετικὴν dedisse censendus. Atqui Magistratui dedit Deus requisita νομοθεσίας, quæ sunt prudentia νομοθεσίαν dirigens, & vis coactiva executionem legis urgens. Utraq; Dei donum, illa à Spiritu sapientiæ & consilij Magistratui promisso proficiscitur Numer. 11. vers. 16. 1. Samuel. 10. vers. 6. c. 16. v. 13. Proverb. 20. v. 12. hæc ex potestate & autoritate, quâ divinitus Magistratus instructus, & quasi armatus est, descendit. 4. *ab exemplis*. Jubet Deus Jerem. 27. v. 8. & 12. ut Sedecias & populus in captivitatem abductus se subjiciat *Nabuchodonosori* Regi Babylonis, ergò etiam legibus illius ipsos subjectos esse voluit. Christus & Apostoli *Centurionem* Matth. 8. *Regulum* Joh. 4. *Cornelium* Act. 10. *Sergium Proconsulem* Act. 13. ex præscripto juris Romani Magistratum administrantes in Ecclesiæ consortium receperunt, atq; eo ipso usum aliarũ quàm forensium legum in Republ. confirmarunt. Apostoli præcipiunt, ut Magistratui etiam *Ethnico* Christiani obœdientiam præstent Rom. 13. v. 1. 1. Pete. 2. v. 13. ergò legibus civilib. Magistratus etiam Ethnici Christianos subjectos esse volunt, & consequenter potestatem ferendi leges ad Reipublic. salutem spectantes Magistratui datam confirmant. Quid quod ad privilegia Romanæ politiæ Apostol. provocat Act. 22. v. 25. *Num hominem Romanum nondum convictum licet flagellare*. Actor. 25. v. 10. *Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari.* Jam verò, qui privilegijs alicujus politiæ gaudere cupit, ejusdem leges approbet necesse est. Approbatis verò legibus, potestas νομοθετικὴ approbatur.

2. An ad legem requiratur promulgatio.

220. Quæritur 2. *An ad legem requiratur promulgatio?* Omninò, id probatur. 1. *ex evidenti ratione*. Inter legem divinam moralem, & humanam positivã hoc discriminis intercedit, quod lex divina utpote æterna & immutabilis obligat omnes homines etiam eos, quib. non est externâ promulgatione repetita, sed lex positiva non obligat eos, nisi quibus per promulgationem est insinuata. Lex est faciendorum ac fugiendorũ norma. Atqui ad hanc normã actiones suas subditi cõformare nequeũt, nisi illis sit cognita, cognita verò esse nequit nisi promulgetur. 2. *ex jure Canonico*. c. In istis. dist. 4. *Leges instituuntur cum promulgantur* c. Ut animarum. extra de constitutionib. *Ut animarum periculis obvietur, sententijs per statuta quorumcunq; ordinariorum ligare nolumus ignorantes.* 3. *ex jure civili*. l. Leges 9. C. de Legibus. *Leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas intelligi ab omnibus debent.* In procem. Instit. dicit Justinianus, *Omnes populi legibus tam à nobis promulgatis, quàm compositis reguntur*, in quæ verba sic commentatur Mynsingerus. *Leges tum promulgari dicuntur, cùm primum in vulgus eduntur, ideo promulgatas leges vocat, quas ipse edidit atq; invulgavit. Compositas verò leges intelligit, quas retro Principes & Iureconsulti ediderunt, sed ipse Imp. in ordinem redegit.* Nov. 66. cap. 1. statuitur, *ne ullæ l. vel constitutiones in posterum valeant, nisi post duos menses à tempore quo fuerint manifestata, insinuata & palam composita.* Nimis tamen largè ex eo con-

concludunt quidam Juris Interpretes, quod *Scriptura sit de essentia legis*, potest n. lex promulgari & subditis innotescere, si vel maximè non redigatur in Scripturam. Si Scriptura esset de legis essentia, tunc esset ejus vel materia vel forma, tot enim sunt essentiales ejusq; rei partes. At neutrum dici potest. Scriptura non est forma legis, quia per Scripturam lex non est id quod est, sed per expressam sanctionem & jussionem ejus, qui legis condendæ potestatem obtinet, arg. l. 1. & l. 32. §. fin. de ll. §. 4. & seq. Inst. de just. & jure. Neq; etiam legis est materia, quia ex Scriptura non est lex, sed ea plerunq; ad legem suis causis jam constantem accedit, arg. §. lex est. Instit. de jure nat. gent. & civ. Testatur Dionys. Halicarn. l. 2. antiq. Roman. c. 4. à primis *Romanorum Regibus* multas leges sine scripto fuisse latas. Plutarchus in vita Lycurgi memorat, *Lacedæmonios* leges suas memoriæ mandasse, nec eas scripto comprehendisse, quin & *Lycurgum* diligenter lege latâ cavisse, ne qua ex suis constitutionibus scriptis mandaretur, ubi tamen distinguendum inter legis nomen, quod in jure civili tripliciter accipitur 1. *generalissimè* & sic quodvis jus denotat sive scriptum sit, sive non sit scriptum, quo sensu accipitur §. Constat. 3. Institut. de jure nat. gent. & civ. & in hac quæstione. 2. *specialibus*, & sic denotat jus scriptum & opponitur consuetudini l. 32. ff. de legibus. 3. *specialissimè*, & sic denotat illud scriptum jus, quod populus Rom. Senatorio Magistratu interrogante velut Consule constituit. §. 4. Instit. de jure nat. gent. &c. Nimis etiam largè Scholastici concludunt, *promulgationem esse generalem & necessariam omnium legum affectionem*, quia legi humanæ positivæ duntaxat illa proprietas competit, ad legem moralem & naturalem sufficit naturalis impressio cordibus hominum mediante propagatione ex parentibus altè infixa. Reliquas ad causam efficientem legum pertinentes quæstiones, videlicet, *An consuetudo obtineat vim legis*, *Qualis esse debeat consuetudo legi æquipollens*, *An plebiscita pro legibus haberi debeant*, *An ex ratione hominis potius, quam ex Naturæ fontibus leges civiles sint deducta*. *An justitia sit causa efficiens legum an contra*. *An uni an pluribus potestas ferendi leges committenda*, &c. vide apud Dn. D. Meisnerum de legibus l. 4. lect. 1. q. 3. 4. 5. 7. Dominicum à Soto lib. 1. de justit. & jure, atque alios ex JCtis & Politicis, ad quorum scholas hæc propriè pertinere non immeritò judicantur.

Materia legum positivarum sunt τὰ νόμιμα.

221. *Materia* legum civilium positivarum in genere statui possunt τὰ νόμιμα ea de quibus leges ferri possunt & debent. Ea verò sequentes obtinent conditiones 1. sunt δίκαια *justa & honesta*. Quæ enim sunt injusta & iniqua, ea non debent legibus præscribi ac si præscribantur sive mandentur, non sunt leges propriè & verè sic dictæ. Sic Lacedæmoniorum statutum *de artificiose fit furtis* non est pro lege habendum, quia non præscribit actionem justam & honestam. Cabadis Persici Regis statutum, *ut omnes fœminæ sint communes* apud Procop. lib. 1. de bell. Persic. p. 121. non est legis nomine dignum, cùm à norma divinæ legis recedat. Hyrcaoorum consuetudo, qua *filii parentes senes mactant, vel mortuos canibus sepulchralib. laniandos præbent*, non est lex, sed potiùs ἀνομία. 2. sunt δυνατὸ. Solon referente Plutarebo in ipsius vita dixit. Δεῖ τοὺς νόμους κατὰ τὸ δυνατὸν τιθέναι. *Oportet leges poni secundum possibile.* Finis enim legis in foro civili est, ut propter bonum publicum & privatum à subditis observetur, & juxta illius præscriptum in civitate vivatur. Atsi leges ἀδύνατον aliquod præcipiant finem illum obtinere nequeunt. Cave tamen hoc transferas ad legem divinam, quasi adhuc post lapsum illa perfectè ab hominib. observari possit. Ea enim cùm data sit homini in primæva integritate adhuc constituto, ideò per eam Deus jure exigit obœdientiam, quàm homo viribus sibi concessis præstare & poterat & debebat, quòd suâ sponte homo à Deo se avertit, & viribus legem perfectè implendi seipsum privavit, ex eo juri summi legislatoris nihil decedit, sicut creditor jure repetit debitum ab eo, qui propriâ culpâ ad extremam paupertatis lineam est redactus. 3. sunt τὰ χρήσιμα *Reipub. salutaria & utilia.* Finis νομοθεσίας est salutem civium ac bonum publicum promovere, ergo ea, quæ legibus præscribuntur, ad hunc finem tanquam ad scopum debent esse directa. Quemadmodum Medicus ægro præscribit, non quæ suavia, sed quæ utilia, sic Nomothetæ, qui sunt civitatis Medici præscribant, non quæ populo grata, sed quæ Reipub. utilia. 4. sunt καθολικὰ καὶ μέλλοντα *Universalia ac futura.* Arist. l. 1. Rhetor. c. 1. *Legislatoris judicium, non de singulis nec de præsentib. sed de Universalibus & de futuris est.* Lex debet esse norma ac regula singularium & futurorum, ergò debet ferri in Universali & de futuris. Singularia & præsentia possunt quidem occasionem dare ferendæ legis, interim tamen lex ipsa non est de singularibus nec de præsentibus. JCti dicuntur, quod *de his quæ frequenter fieri solent, non quæ raro, leges ferri debebant* l. 3. ff. si pars hæred. petatur l. 28. ff. de judiciis l. ea quæ 64. de R. J. ac *futuris negotiis leges normam dare non præteritis* l. 9. C. de legibus. l. jubemus 29. §. quæsitum C. de Testamentis, &c.

222. In specie eorum, de quibus leges ferendæ, benè longus recensetur à politicis scriptorib. catalogus, prudentis enim Nomothetæ est, non de uno vel altero solùm, quod ad Reipubl. salutem vel incommodum vergere possit, sed de omnibus, quantum fieri potest, esse solicitum, quemadmodum Medicus, non uni vel alteri duntaxat, sed omnibus corporis membris curandis operam suam impendit, quamvis interim verissimum sit, nō omnia legibus definiri ac determinari posse. Danæus lib. 5. polit. Christ. cap. 3. p. 342. juxta alphabeti seriem enumerat ea, quæ sub νομοθεσίας cadunt. 1. Actiones seu lites civiles, adulteria, arma, asyla, 2. Bella, Bona vacantia. 3. Cauponæ, cinædi, conjugia, confiscatio, consuetudo, contractus, convitia, convivia, crimina, &c. Videntur autem omnia ad duas generales classes revocari posse, vel enim pertinent *ad personas*, vel *ad res*, perinde ut JCti tria statuunt juris objecta, *personas, res & actiones*. Imperat. Justinianus in §. fin. Institut. de jure nat. gent. & civ. *Omne jus quo utimur vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones.* Idemq; ante Imperatorem scripsit Cajus in leg. 1. ff. de statu hom. quam distinctionem ita explicat Donellus in comment. quod *jus cujusq; versetur partim in persona, partim in rebus, obtinendi autem rationem sitam esse in actionibus.* Personæ considerantur dupliciter, *quatenus in civium numerum ac Reipub. quasi corpus legenda, & quatenus in civium numerum jam allectæ sint ad probitatem, justitiam & virtutis studium dirigendæ*. Rerum tria sunt genera, quædam utpote bona ac necessaria *præcipiuntur*, quædam ut mala *prohibentur*, quædam verò, ut media vel

minùs mala *tolerantur*. Nos pro instituti nostri ratione de utroq; genere, personis scil. & reb. quæstiones quasdam movebimus, reliquis ad politicorum & Jurisconsultorum scholas rejectis.

Quæstiones circa personas. 1. An tolerãdi in Repub. Iudæi?

223. Circa personas 1. quæritur. *An pius & Christianus Magistratus Iudæos in Rep. publ. tolerare debeat?* Qui negant, urgent. 1. *blasphemias & convitia*, quibus tùm *in precibus ordinarijs*, tùm *in sermone quotidiano impetunt Christum Iesum, Mariam ipsius matrem, fidem Christianam, ejus confessores & Imperium Roman.* sub quo vivunt. Prolixè illas blaspbemias & convitia recenset Lutherus l. de Judæis tom. 8 Jen. Germ. Purcherus l. de Judæis, D. Helvicus tom. 4. disput. Gissens. Dis. 11. Christianus Gerson. Judæus baptizatus in tractat. Thalmud. part. 1. c. 24. Ernestus Ferdinandus Judæus conversus in Flagell. Judæor. Anton. Margarita conversus Judæus & Professor quondam Hebrææ linguæ in Acad. Lipsiensi in libro de fide Judæorum, quem Lutherus noster præfatione ornavit & alij. ** *Quia Ex. 23. v. 13. preceptum extat, nominis alienorum Deorum non recordemini*, ideò salvificum *nomen Iesu non loquunt nec pronunciant. Quòd si fortè casu pronũciaverint illud seipsos mulctant colaphum sibi impingendo impyissimè dicunt* ימ״ש *deleatur nomen ejus & memoria.* Fagius in c. 32. Ex. ** Cbristum vocant Mamser, i. e. *spurium*, Taluii. e. *suspensum*, ad ipsius nomen ter in terram expuunt dicentes יִמַּח שְׁמוֹ *deleatur nomen ejus.* Mariam vocant חֲרִיָא *sterquilinium*. Christianos vocant גּוֹיִם *Ethnicos & populos mundi*, contra quos in libris suis multas diras effundunt, appellant eosdem כְּלָבִים *canes*, Imperium Romanum votant *Regnum Edomiticum, regnum superbum & Tyrannicum, regnum impiũ*, &c. 2. *usuras*, quib. expilare & exugere solent Christianos, inter quos vivũt. Cùm enim lege divina Deut. 23. v. 20. usuras erga נָכְרִים *alienigenas* sive gentiles, quorũ in censu Christianos numerant, exercere sibi permissum esse existiment, ideo absque ullo conscientiæ vulnere & remorsu, imò absq; pudore ullo sub immodicis usuris Cbristianis pecuniam mutuantur. Præter illam fœneratoriam artes fermè nullas exercent, aut si quas habent, earum vim ad Cbristianorum perniciem dirigunt. Quotquot igitur Magistratus Judæos propter tributorum lucra tolerant, & usuras liberè exercere illis permittunt, illi spongiarum loco eos habent, quibus subditorum succũ & sanguinem imbibunt atq; extrahunt, nec nisi solo nomine à Tyrannicis exactoribus differunt, perinde enim est sive mediatè sive immediatè à subditis immoderatos illos census exigant. ** Ioban. Major Scotus lib. 4. Hist. Scot. c. 9. *Inter Christianos tam utiles sunt Iudæi, quam inter mundum triticum mures.* ** 3. *odium plusquam Vatinianum*, quo Cbristianos prosequuntur. Quando Christiani alicujus mentionem faciunt, addere solent, יִמַּח שְׁמוֹ *deleatur* sive pereat *nomen ejus*, quod perinde est apud ipsos ac *Diabolus eum abripiat*. Expressè docent, *non esse peccatum, si Iudæus Christianum interficiat, quia Christiani propriè non sint homines, nec esse peccatum, si quis rem perditam; quæ sit Christiani, retineat, si Iudæus adulterium committat cum uxore Cbristiani, si promissum Christiano datum, etiam juramento confirmatum non servetur, si Iudæus furetur Christiano*, &c. Refert Robert. Gaguin. l. 7. Hist. Fran. in fine, & ex eo Langius l. 1. Ep. Med. Epist. 71. p. 426. quod *tempore Philippi Longi Galliæ Regis multis leprosi Iudæorum bortatu susceptum ab eis venenum puteis per omnem Franciam infundere conjuraverint, ut si qui potum, inde haurirent aut interirent, aut elephantia virus contraherent, quod cùm Rex comperisset tam nefarij sceleris autores octuaginta Parisiis combussit, alios flagitij conscios ad unum omnes confiscatis bonis proscripsit.* ** Magnus quidam Rabbi inter Judæos dicit. *Optimus, qui inter gentes est, dignus est, ut caput illi conteratur tanquam serpenti.* Fagius in c. 23. Ex. ** Solenne illis est, quotannis eo die, quo Christus peccata nostra in cruce tulit puerum Christianum in specu subterraneo occidere. Veronæ Anno 1475. cerdonis puerum bimulum die parasceves ita perfoderunt, ut corpus puerile totum Dominicæ passionis scbema referret, autorib. sceleris pœnæ in rogo sunt inflictæ. Quinquennio post ejusdẽ impietatis scelus Venetijs vindicatum fuit. Münsterus lib. 3. Cosmogr. cap. 77. simile quippiam de Judæis commemoratur, quod Christianorum infantes non solùm aliquoties circumciderint, sed etiam punctim aciculis mortem ipsis inferendo miserè trucidarint. Petrus Gregor. in Syntagm. juris lib. 33. c. 4. n. 6. exemplis demonstrat, quod quamcunque occasionem nacti conjuratos Christiani nominis hostes sese declararint, & multa millia Christianorum occiderint. 4. *seductionis periculum*, quod Christianis ex cohabitatione cum Judæis imminet. Tẽstantur enim exempla simpliciores Christianos, præsertim è sexu fœmineo sæpius à Judæis seduci. 5. *damnum*, quod ex imperitia Medicæ artis, cujus tamen gnaros sese mentiuntur, ægrotis inferre solent. Lang. lib. 1. Epist. med. Epist. 71. p. 433. *Vt marsupia fœnere, ita facultates corporis vitales medicamentis exhauriunt & experimẽta per mortes agunt*, cùm tamen suæ in medicina ignorantiæ probè sibi conscij sibiipsis non medeãtur, sed Christianorum consilium & auxilium implorent, unde prohibentur Christiani, *ne ab illis medicamentum sumant* c. Nullus eorum 28. q. 1. Utuntur etiam certis characteribus & nominibus ad morbos pellendos, chartulas, quibus Cabalisticas illas literas & numeros inscribunt, vocant קמיעים vel קמיעות id quod cum horrendo nominis divini abusu conjunctum. 6. *desperatam fermè eorum conversionem*, cujus causæ sunt tùm *triplex illa maledictio*, cui justo DEI judicio sunt subjecti, videl. *generalis* Deut. 28. v. 15. *propria* attracta verbis in passione Salvatoris nostri editis, *sit sanguis ejus super nos & filios nostros* Matt. 27. v. 25. ac *Christi* per os Davidis prolata Ps. 69. v. 24. Psal. 109. v. 17. tùm *pertinax mediorum conversionis ac salutis rejectio*, à pueris assuefaciunt suos liberos ad maledicendum Christo, & ad odium Christianor. &c. si quis ex verbo Dei ipsorũ errores redarguit, aures obturant, &c. Hisce fundamentis permoti quidam simpliciter à Republ. excludunt Judæos, ex quo etiam enatum est proverbium: *Felix Respubl. in qua non est Abraham* (Judæus) *Nimrod* (Tyrannus) *& Naaman* (leprosus) in Gallia non tolerantur Petr. Greg. in Syntagm. juris libr. 22. c. 3. n. 23. à plerisque Germaniæ provincijs sunt extorres. Elector & Duces Saxoniæ nullam illis sedem in suis provincijs concedunt.

224. Qui affirmant, petunt argumenta ** 1. *à divina prædictione* Psal. 59. v. 12. Ne occidas eos &c. ex hoc loco quidam colligunt, *Regium Prophetam his verbis orare, sub persona Christi, ne gens Iudaica prorsus aboleatur, sed per orbem terrarum dispersa passim vagetur ante oculos Ecclesiæ sive populi Dei.*

Et

Et imprecationem istam, quam allegata verba continent, habere vim vaticinij & prædictionis. Prædictionem v. illam ostendere, quasi voluntas Dei, videlic. quod gens Iudaica sit toleranda & non exterminanda. 2. *à pari.* Judæis in V.T. permissum imò mandatū fuit, peregrinis inter se locū concedere. Levit.22. Deut.14. & 28. Idem colligitur ex Jos.20. 2.Paral.2.3. *ex dictis N.T. quæ præcipiunt ut diligamus inimicos* Matt.5. ut zizania usq; ad tēpus messis tolerentur Matt.13.v.30. ut benefaciamus omnib. maximè verò domesticis fidei. Galat.3. ut sapienter ambulemus cum illis qui sunt foris Col.4.4. *ex lege Naturæ.* Mat.7.v.12. Luc.6.v.31. Quæcunq; vultis, ut faciāt vobis &c. In honorem Patriarcharū, Prophetarum & ipsius Christi ex Judæis oriundi tolerentur. 5. *ex jure Canonico, civili & Constitutionib. Imperij.* 6. *ab exemplo primitivæ Ecclesiæ.* Aug. lib. 4. de civ. Dei c.18. lib.2. Evang. quæst.33. & ad Ps. 59. Cujac. lib.7. observ. c.30. ex eo quod rescripsere Impp. Honor. & Theodos. l. Judæi l. Nullus C. de Jud. & Cœlic. 7. *ab autoritate Theologorum & JCtorum.* 8 *à cōmodis* à commercio Judæor. expectandis. 9. *à deductione ad absurdum.* ** Alij aliter procedunt & urgent. 1. *spē conversionis* in Scripturis prænunciatæ. Esai. 6. v.13. post prædictionem cæcitatis Judaicæ subjungitur *adhuc in ea decimatio, semen sanctum erit truncus ille,* hoc est, relinquet Deus aliquos, qui ad Christum convertātur & salventur. Neve quis existimet, tempore Christi & Apostolorum hoc vaticinium jamdum completum, nec ad nostri temporis Judæos pertinere, adjungendæ sunt reliquæ prophetiæ. Oseæ 3.v.4. *dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & sine Sacrificio* v.5. *posthac revertentur & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suū, & reverenter colent Dominum & bonitatem ejus in novissimo dierum.* Chald. reddidit. *Obedient Messiæ filio David Regi suo.* Roman.11.v.25. *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret* v.26. *& sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est. Veniet ex Sion, qui eripiat & avertat impietatem à Iacob.* Quidam addunt Soph.3. v. 20. Luc.21.v.24. sed hoc indiget altiori indagine, cùm prior locus de liberatione ex captivitate Babylonica, posterior de duratione vocationis gentium ad finem usq; mundi commodius accipi videatur. 2. *reverentiam Patriarchalis sanguinis,* ipsorum sunt *Patres, ex quib. est Christus secundum carnem.* Rom.9.v.5. sunt *de semine Abrahæ,* qui est pater omnium credentiū Rom. 4. v.12. multis à Deo donis & privilegijs majores ipsorum fuere exornati, in quorum memoriam tolerandi videntur. *Cōcredita ipsis fuere τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ* Rom.3.v.2, sunt cognati Christi & Apostolorū secundum carnem, ipsorū est *adoptio & Testamenta & legislatio & cultus & promissa* Rom.9.v.3. & 4. 3. *commoda,* quæ ex ipsorum tolerantia resultant, quæ sunt vel *Theologica* vel *Politica.* Theologica sunt primò, quod testimonio suo Scripturæ Hebrææ V.T. autoritatē contra paganos asserunt, quo sensu & respectu *Christianorum thesaurarij* à Patrib. dicūtur. Aug. l.12. contra Faustum Manichæum c.23. circa finē. *Quid est gens Iudæa nisi quædam scriniaria Christianorum bajulans legem, & Prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ.* Idem Epist.59. dicit, *singulari Dei cura contigisse, ut Iudæi debellati subversi, & perpetuò exagitati, quamvis animis odio inflāmatis Christū persequerentur, Scripturas tamen sacras conservarent, ut Evangelij Christi veritas clarius apud omnes refulgeret, si hostium infensissimorum testimonijs valentissimis confirmaretur:* deinde quod lucidissimum exemplum & velut speculum quoddam *iræ divinæ* adversus Christi & Evangelij contemtum nobis exhibent Psal.59.v.12. *Ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei,* ex quo loco colligit Rupert. in Comm. c.42. Gen. *Iudæos non esse à Christianis planè exterminandos, sed ad agnitionem sui reatus exemplo Iosephi fratres objurgantis revocandos.* Bernh. Epistol.322. col.999. *Non sunt persequendi Iudæi, non trucidandi, sed nec effugandi quidem, vivi quidam apices sunt repræsentantes Dominicam passionem.* Deniq; quod excidio & exilio suo divinarum comminationum severitatem & *prædictionum veritatē* confirmare possūt. Rom 11.v.22. dicit Apostolus ad conversos ex gētibus. *Vide ergò severitatem & bonitatem DEI, severitatem in eos qui ceciderunt, in te a. bonitatem,* ubi in rem præsentem nos deducit, & Judæos q. ob oculos nobis sistit. *Segnius enim irritant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus. Politica* commoda sunt, quod ærarium Reipubl. augent tùm mercimonijs & negotiationibus, tùm solvendis tributis, quę ipsis imponuntur, & ferendis oneribus civilibus. Quid quod in repentina & inopinata Reip. indigentia magnam præsentis pecuniæ summam suppeditare, & Magistratum omni eam conficiendi molestiâ sublevare possunt. In Imperialib. quibusdā privilegijs Judæi vernaculâ nostrâ linguâ vocātur der K. M. Kamerknechte/ non quod honorabile munus cubiculariorum Imperatoria sustineant, sed quod in expeditione bellica, alijsq; necessitatibus Imperij pecuniam ubivis colligere, & Cameræ Imperatoris inferre ipsos oporteat. 4. *incommoda* quæ ex ipsorum totali expulsione oriri possunt, quæ itidem sunt vel *theologica* vel *politica. Theologica,* quòd è Christianorum ditionibus ejecti liberius blasphemāt, cùm à Christianis coerceri possint, quod impeditur ipsorum conversio, quia reliquæ gentes minùs curant religionem, & majores illis præstant immunitates, sub Christianis verò adminicula conversionis quotidiè ipsis præstò sunt. *Politica,* quòd ad Turcas & gentiles expulsi, varia artificia, perfectiorem usum machinarum bellicarum & res alias, quibus barbari illi priùs destituti fuêre, magno Reipublicæ Christianæ incommodo afferunt. Camerar. part. 1. med. Hist. c.89. 5. *necessitatem.* Cùm n. justo Dei judicio è Palæstina ita sint ejecti, ut nunquam politiā in ea recuperaturi, sed in perpetuo exilio oberraturi, nec tamē interficiendi sint, ideò aliquam sedem illos habere oportet, præstat autem ob caussam modò expositam inter Christianos, quàm inter infideles ipsos versari, ut aliqui ex illis lucrifieri possint. 6. *exemplum primitivæ Ecclesiæ,* quæ Judæos toleravit, ut constat ex Jure Canonico & civili lib.5. Decretal. tit.6. de Judæis. libr.1. C. tit.9. Nov. Just.45. Nov.146. l.15. ff. de excusat. l.3. ff. de Decur. Circumcidere ff. ad l. Corn. de sicarijs. Vide Cujac. lib.7. observ. c.30. Tempore Julij Cæsaris Collegia Judæorum permissa fuisse constat ex Josepho. Augustus apud Philon. dicit, se ideo Collegia & coitiones Judæorum permittere, *quod non sint crapulæ primum & vinolentiæ, deinde quod non sint seditionum nutricula, sed schola temperantiæ & justitiæ.* l. Nullus.14. C. de Judæis & Cœlicolis extat Arcadij & Honorij Augg. rescriptum. *Nullus tanquam Iudæus, cùm sit innocens, obteratur, nec expositum eum ad cōtumeliam religio qualiscunq; per-*

ficiat, non passim eorum synagoga vel habitacula concrementur, vel perperam sine ullâ ratione ladantur, &c. l. Christianis 6. C. de paganis habetur rescriptum Honorij & Theodos. Augg. *Christianis qui verè sunt vel esse dicuntur, specialiter demandamus, ut Iudais ac paganis quiete degentib. nihilq; tentantibus turbulentum legibusq; contrarium, no audeant manus inferre, religionis autoritate abusi. Nā si contra securos fuerint violenti, vel illorum bona diripuerint, non ea solum quaabstulerint, sed convictis in duplum, quarapuerint, restituere compellentur.* Ex Socrate lib. 7. Hist. Eccl. c. 13. constat usque ad Arcadij Imperat. tempora Alexandriæ Judæos suas Synagogas habuisse, quas Cyrillus Alexandrinus Episcopus tandē destruxit, ac Judæos omnes propter ipsorum seditiones, atq; alia scelera urbe expulit. In Recess. Imp. Ann. 1530. 1548. 1577. constitutiones de Judæis tacitè testantur in Imper. Rom. locum illis haudquaquam denegari.

225. Atq; hæc sunt potiora utriusq; partis argumenta. Pro decisione distinguendum esse dicimus 1. *inter temerariam Iudaorum in Rempublic. receptionem, & eorum jam olim receptorum tolerantiam.* Quę Respub. ab hoc hominum genere fuit hactenus libera, in eam haud facilè nec nisi urgentibus gravissimis causis fuit recipiendi, id quod Illustrissimi Saxoniæ Duces suo sæis comprobant exemplo, dum in provincias suæ ditioni subjectas Judæos recipere meritò recusant. Quando verò in Rempub. aliquam jam olim recepti sunt, nō debent temerè expelli, præsertim furore & impetu promiscuæ plebis ipsorum bonis velut prædæ alicui inhiantis. 2. *inter liberam Iudaorum αὐτονομίαν & limitatam certisq; conditionibus restrictam tolerantiam.* Liberrimam Judæis αὐτονομίαν & eādem cum reliquis civibus libertatem & locum cōcedere, vel etiam majora quædam privilegia ipsis, quæ reliquis civibus dare, consultū esse negamus, interim certis quibusdam legibus & conditionib. tolerari ipsos posse dicimus. Conditiones illæ vel respiciunt *pietatem & religionem*, vel *justitiam & aquitatem*, vel *prudentiam Christianam.* Pietatis ac religionis studium requirit 1. ne tolerentur a Christiano Magistratu *Iudaorum blasphemia*, sed severissimis legibus coerceantur, & transgressores earum graviter puniantur. Ecquid enim turpius vel Christiano nomine indignius excogitari poteft, quàm si Magistratus propter qualecunq; lucrum Judæis liberam potestatem Christum in Synagogis blasphemandi relinquat? hoc verè est cum Juda proditore triginta argenteis Christum adhuc hodiè vendere. 2. ne *Synagoga*, in quibus blasphemias illas proferunt, ipsis concedantur. l. ult. §. 1. & 2. C. de Judæis & Cœlic. prohibentur *novam Synagogam erigere*, interim permittitur ipsis veteres & antiquas, si ruinam minitentur, fulcire, in ijsque ritus suos citra tamen contemtum Christianæ religionis exercere, quin & gravissimæ tàm paganis quàm militib. pœnæ præstituuntur, qui in Synagogas istas Judaicæ legis irruerint, easdemincenderint, aliave vi vel impetu invaserint. Et sanè ab impetu & furore promiscuæ plebis Synagogæ illæ meritò debent esse liberæ, interim tamen Magistratus caveat, ne Judæis sub specie ac prætextu reparationis novas Synagogas extruere liberum relinquat, neve gravius aliquid statuat cōtra Christianos, qui religionis Zelo in illas latronum speluncas injurii fuere. Extat hac de re memorabilis Epistola Ambrosij ad Theodosium Imperatorem lib. 5. Ep. 29. in qua graviter arguit Imperatorem vindicari jubentem in Episcopum & Christianos, qui Synagogam incenderant, & ut aliam Epistolam dictari jubeat, ac quod prius jussum fuerat, emendet, sedulò exhortatur. *Non est* (inquit) *causa tanta commotionis idonea, ut propter adificij exustionem in populum tàm severè vindicetur, multò minus, quia Synagoga incensa est perfidia locus, impietatis domus, amentia receptaculum, quod Deus damnavit.* Et postea. *Ecclesia Synagogam exclusit, cur iterum tentatur, ut apud Christi famulum*, hoc est, *depellere fidei, de domo Christi Synagoga excludat Ecclesiam?* Lutherus tom. 5. Witeberg. f. 439. suadet Christiano Magistratui, ut Judæor. Synagogas penitus evertat. 3. ne *Iudaum ad Christianam fidem transire cupientem* vi aut fraude detineant, vel ullo modo lædant. Extremo odio illos prosequuntur, qui à Judaismo ad Christianismū transeunt, appellant eos משומדים apostatas abscissos ab omni spe salutis & gratiæ divinæ, unde si quem ad Christianos abitum parare animadvertunt, eum carceri includunt, vel aliâ ratione propositum ejus intervertere satagunt. Memorat D. Helvicus se legisse, ac diu secum habuisse Epistolam Judæi de cognato suo ad Christianismum converso, cujus patrem monet, ut accuset filium magnæ summæ pecuniæ furtim surreptæ, ut hoc modo excludere eum possit à legitima hæreditate & famæ labem aliquam aspergere. R. Bacchia scribit, *Iudaū baptizatum sine peccato à Iudao occidi posse.* Id verò severis legibus prohibendum, ac deprehensi hujus criminis rei graviter puniendi. l. Judæis 3. C. de Jud. & Cœlicol. flammis addicuntur, si Judæū ad Christianam religionem conversum, saxis aliove furoris genere attentare & molestare ausi fuerint. 4. ne quenquem è *Christianis ad suam superstitionē pertrahere* laborent. Si nostræ fidei hominem circumciderint, bonorum proscriptione & perpetuo exilio damnantur l. 16. C. de Iud. & Cœlic. Si Christianum ad suam religionem pertrahere ausi sunt, proscriptionem bonorum & sanguinis etiam pœnam sustinere debent. l. 17. & 18. d. tit. 5. ne cum Christianis *matrimonia* contrahant, quia periculum est, ne simpliciores seducant, & liberos in sua superstitione educare velint, inde l. Ne quis 6. C. de Iudæis & can. Reos 23. q. 5. matrimonium inter ipsos & Christianos sub pœna capitali interdicitur. 6. *ut cogantur adire Christianorum templa*, & conciones sacras audire. Quamvis enim cogi non possint, ut objectâ superstitione Judaica in Christum credant, tamen ad media fidei adhibenda & obstacula ejusdem removenda cogi possunt, ut vanitatem fabularum Talmudicarum, à quibus toti pendent, & fidei Christianæ solida fundamēta ex Propheticis vaticinijs cognoscāt. 7. *ut libri Hebraì impressi vel manuscripti ipsis eripiātur.* Duplicis illi sunt generis, quidā sunt in Christianam religionem blasphemi, quidam verò multa continēt, quæ pro fide Christiana faciunt. Utrosq; studiosè occultant, sed Magistratus utrosque ab illis extorqueat, priores quidem ne conversioni ipsorum remoram injiciant, posteriores, ut ad fidei Christianæ confirmationem in publicum edantur. 8. *ut Biblia in aliquetiam linguis legāt*, præsertim in Germanica & hac ratione à superstitiosis glossis Rabinorum ad genuinam & sinceram textus Biblici intelligentiam paulatim deducantur. 9. *ut negotiationis dieb. Dominicis exercere prohibeantur.* Cùm enim inter Christianos vivant, utique etiam Christiano-

ſtianorum Sabbathum obſervent, ne publico ſcandalo illud violare animadvertantur. Adde quod ſiot *Chriſtianorum ſervi*, ergò juxta præſcriptum legis divinæ in Sabbatho Chriſtianorum à laboribus & negotiationibus feriari debent, Eaod. 20. v. 10. Conſequena eſt, quod Chriſtiani non debent illis obſequia & ſervitia præſtare in diebus Sabbaticis, ne ſcil. in ſua ſuperſtitione eos canfirment, & ipſo facto articulum fidei Chriſtianæ de abrogatione Leviticarum Ceremoniarum abnegent. *Iuſtitia & æquitas* requirit. 1. *in genere*, ut ſecundum jus Romanum pacificè, tranquillè & ſine Chriſtianorum ſcandalo vivant: Cùm eoim in luis majoribus publicè profeſſi ſint, *ſe non habere Regem niſi Cæſarem* Johann. 19. v. 15. cumq; privilegijs Imperij frui & gaudere cupiant, ideo meritò coguntur, ut ſecundum leges Romanas vivant. 2. *In ſpecie* igitur requiritur 1. *ut ab illicitis & immoderatis uſuris adverſus Chriſtianos exercendis deſiſtant*, nec excedant in exigendis cenſibus annuis modum à legibus præſcriptum. Fruſtra hîc provocant ad legem Deuter. 23. v. 20. *à peregrino ſeu advena licet tibi uſuram exigere*. Præterquam enim quod ipſimet ad Cæſarem provocaudo & Meſſiam repudiando indignos ſe hoc privilegio fecerint, quod metito contra ipſos B. Lutherus urget, accedit inſuper & hoc, quod lex illa ſit planè *ſpecialis* pertinens ad Cananæos exitio devotos, id quo ex ipſis Rabinis quidam agnoſcunt, qui per peregrinum *ſeptem populos Palæſtinæ* intelligi dicunt, quodque nos non ſimus peregrini & advenæ Judæorum, ſed ipſi potiùs in terra noſtra velut exules commorentur. D. Helvicus eruditè adverſus ipſos urget hoc argumentum. *A fratre tuo non exiges uſuram* Deuter. 23. v. 19. Atqui *Edomita eſt frater tuus*, verſ. 7. cùm ergò Judæi Chriſtianos habeant pro Edomitis, utique vi illius legis non licebit eis à Chriſtianis immoderatas uſuras exigere. 2. *ut tractentur tanquam ſervi & exules* adigãtur ad opera ſervilia, nec ulla vel minima prærogativa præ Chriſtiano etiam viliſſimo illis concedatur. Cùm enim propter crucifixionem Meſſiæ è terra ſua divinitus ſint expulſi, & perpetuo exilio mancipati, ideò æquum eſt, ut à Chriſtianis duriter tractentur, graviſſima onera illis imponantur, & viliſſimorum mancipiorùm loco habeantur, quâ ratione innatus huic genti faſtus deprimi, & ad peccati ſui agnitionem eadem perduci poterit. Conſequens hujus conditionis eſt, quod *ad nullum prorſus munus* publ. maximè cum dignitate conjunctum Judæi admitti debeant l. fin. C. de Jud. & Cœlic. quod *poſſeſſiones prædiorum & immobilium bonorum* non ſint illis permittendæ, quod nõ liceat ipſis habere *mancipium Chriſtianum*; quod in ſimili genere delicti gravius puniri debeat Judæus, quàm Chriſtianus, quia eſt Chriſtianorum mancipium, quodq; in cauſis debitorum & iojuriarum Chriſtianus in gratiam Judæi creditoris ac læſi, non ſit nimis duriter tractandus. 3. *ut lites & cauſas inter ſe diſceptare ac ſibiipſis juriſdictionem aut αὐτονομίαν arrogare prohibeantur.* Cùm enim ſervi ſint Chriſtianorum atque ex mera gratiâ, ut exules tolerentur, ideò non debent ullos actus juriſdictionales exercere, nec ullam pronunciandi aut judicandi poteſtatem, ne quidem in cauſis ad proprias Ceremonias ſpectantibus ſibi vendicare. l. 8. Cod. de Judæis. *Prudentia Chriſtiana* requirit 1. ut tanquam alterius & quidem *feralis ſectæ* (ut Conſtantinus l. 3. C. de Jud. & Cœlic. voce Imperatoria eam appellat) homines à Chriſtianis *qualitate habitus & externo quodam ſigno diſtinguantur* c. In nonnullis extra de Jud. & Sarac. & ibi Panormit. ac Felinus; ſic Veneti geſtationem crocei pilei illis injunxerant, in Imperio Romano flavum in pallio circellum ſecum circumferunt. 2. *ne concedantur illis tales negotiationes, quæ immediatè ad cibaria & edulia ſpectant*, quia fœtido ſuo halitu, quem ex quotidiano allij uſu contrahunt, carnes contaminant. 3. *ne promiſcuè inter Chriſtianos habitent*, ſed in loco peculiari & ſeparato, neve Chriſtiani, præſertim ſimpliciores nimis familiariter cum ipſis converſentur. 4. *ne juramẽto ab ipſis exacto nimium fidatur*. In Ordin. Camer. p. 1. tit. 86. præſcribitur Judæis peculiaris juramenti formula, quam antegreſſis multis admonitionibus & ſolennitatibus præſtare tenentur. In Speculo Suevico, quod Melchior Goldaſtus in tractatum Reichs-Satzung inſcriptum & Francofurti 609. editum retulit alia juramenti formula præſcripta eſt, quam Judæi ſuper corium porcinum in contemtum improbæ ſectæ ſtare juſſi recitare debeant. Sed quia ſunt homines leves, fidei ſceleſtæ & perjuriis aſſueti, maximè verò, cùm quotannis in die Kippurim ſive expiationum recitent precationem, quâ orant Deum, *ut omnia juramenta & vota irrita eſſe jubeat, quæ per totum annum præſtantur*, ideò juramentis ipſorum non eſt nimium confidendum.

226. Q. 2. *An peregrini in civium numerum recipiendi?* Qui negant, proferunt 1. *dignitatem civitatis*, quam promiſcua peregrinorum receptione labefactari exiſtimant. *Non eſt beata judicanda Reſpublica, quæ ex promiſcua hominum multitudine cives plures temerè colligit, ſed quæ primas & antiquiſſimas familias maximè conſervare ſtudet*: Iſocrat. in oration. de pace. Auguſt. Imperat. laudatur, *quod magnum exiſtimans ſincerum, atque ab omni colluvie peregrini ac ſervilis ſanguinis incorruptum ſervare populum*, Romanam civitatem parciſſimè dederit. Sueton. in Auguſt. 2. *periculum diſſidiorum & ſeditionum*, quod ex peregrinorum receptione metuendum. Ariſtot. lib. 5. polit. cap. 3. Advenæ in civitatem aſſumpti ſeditiones concitare ſolent, per quas tota ſæpè regna, totæ civitates commutantur & evertuntur. Nimirum peregrini etiam mores, veſtes, leges, linguas & vitia peregrina civitati ſecum inferũt, propter quam morum diſſimilitudinem ac ſtudia contraria gravibus inter ſe factionibus peregrinis admiſſis cives laborare ſolent, cujus rei teſtis Reſpublica Syracuſana apud Diodorum lib. 11. 3. *expilationes & oppreſſiones civibus à peregrinis metuendas*. Sæpè *civitati id ſunt exteri, quod locuſta ſegeti*, inquit Caſus libro 5. ſphæræ civit. cap. 3. Parum fidi Reipublicæ ſunt peregrini, quippe quam non habent patriam. 4. *exempla laudatiſſimarum Rerumpublicarum*. Spartani civium loco peregrinos minimè habebant Xenophon. de Republ. Spartan. idem de Athenienſibus teſtatur Plutarchus in Pericle. Galli peregrinos vocant Albinos q. d. alibi natos Tholoz. 4. de Repub. cap. 4. ſect. 1. Contra verò meritò urgetur 1. *divina ſanctio*, quæ peregrinis de ſecuritate cavet, nec à populo in peculium Dei aſcito eoſdem excludit. Exod. 12. v. 48. *ſi quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſe Domini; circumcidetur prius, eritq; ſicut indigena terræ*. Exod. 23. v. 9. *Peregrino moleſtus non eris; ſcitis enim advenarum ani-*

2. An peregrini in civiũ numerũ recipiendi?

animas, quia & ipsi peregrini fuistis, &c. 2. *φιλαν-θρωπία peregrinis debita*, pugnat cum humanitate naturali peregrinos simpliciter & prorsus excludere Melander in idea polit. f. 44. Distinguendum igitur 1. *inter temerariam promiscua multitudinis receptionem, & quorundam peregrinorum consilio factam electionem*, illa improbanda, hæc commendanda. 2. *inter peregrinorum conditionem.* Quidam enim sunt viri boni, ac præter meritum suum exules ac miseri, utpote qui ob sincerioris religionis professionem solum vertere jussi, illis non solùm hospitium, sed & jus civitatis concedendum. Quidam verò ob facinora sua, ea alia Repub. in exilium pulsi, illos in civium numerum recipere est peccādi immunitatem concedere. 3. *inter Resp. statum.* Quandoq; est magna civium penuria peregrinorum receptione supplenda, quandoq; verò coloniæ potiùs propter civium numerum educendæ, quàm peregrini recipiendi.

227. Quæritur 3. *An Zigenis* Den Zigeunern / *commorandi hospitium in Republ. dandum sit?* Negamus ob immanea fraudes & imposturas, proditiones, rapinas, & alia scelera huic hominum generi vel potiùs Reip. Christianæ pesti usitata. Aventinus libr. 7. annal. Bojor. p. 509. hisce eos depingit coloribus. *Eadem tempestate* (inquit, puta circa Annum Christi 1438.) *furacissimum illud genus hominum colluvies ac sentina variarū gentium, quæ in confinia Imperij Turcarum atq; Vngariæ habitant* (Zigenos appellamus) *Rege Zindelone nostras peragrare cœperunt regiones, furta, rapina, divinationibus impunè prorsus victum quæritant. Ex Aegypto se esse mentiuntur, exterresq; domo à superis cogi, se majorum delicta, qui Deiparam Virginem cum puera Iesu hospitio excipere recusarint, septem annorum exilio expiare, impudentissimè confingūt. Experimento cognovi eos uti Venedica lingua, & proditares atq; exploratores esse. Tum alij, cùm inprimis Imp. Maximilianus Cæsar Augustus & Albertus parens Principum nostrorum* (Bavaricorum) *publicis edictis id testantur, adeò tamen vana superstitio hominum mentes velut lethargus invasit, ut eos violari nefas putent, atq; grassari, furari, imponere impunè passim finant.* Albertus Crantzius lib. 11. Saxoniæ cap. 2. eos sic describit. *Cùm ageretur à Christo annus decimus septimus post mille quadringentos, primum apparuêre his nostris maritimis locis ad mare Germanicum homines nigredine informes, excocti Sole, immundi veste & usu rerum omnium fœdi, furtis inprimis acres, præsertim fœminæ ejus gentis. Nam viris ex furto fœminarum victus. Tartaras vulgò vocant. In Italia vocant Ciarios. Ducem comites milites inter se honorant. Veste præstantes venaticas canes pro more nobilitatis alūt, sed ubi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpè mutant, major tamen pars pedibus graditur. Fœmina cum stratis & parvulis jumento invehuntur. Literas tum prætulerunt Sigismundi Regis & aliquot Principum, ut transitus illis per urbes & Provincias incolumis permittatur, innoxiusq;. Ferunt ipsi ex injuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circumire, sed fabellæ sunt. Hominū genus, quod usu compertum est, in peregrinatione natum, otio deditum, nullam agnoscens patriam, ita circuit furto, ut diximus, fœminarum victitans, canino ritu degit, nulla religionis illi cura, in diem vivit, ex provincia demigrat in provinciam, per aliques annorum intervalla redit, sed multas in partes scinditur, ut non idem in eundem locum facilè redeant, nisi per longa intervalla. Recipiunt passim & viros & fœminas volentes in cunctis provinciis, qui se illorum miscent contubernio. Colluvies hominum mirabilis omnium perita linguarum, rustica plebi graviter imminens, &c.* D. Osiander in comm. Deut. 18. v. 10. *Vagum istud genus hominum pro accepto precio audacissimè, sæpè etiam mendacissimè divinat de rebus præteritis, præsentibus & futuris, & interim suffuratur, quicquid subtrahere furtim potest.* Hāc ergo pestem à suis subditis Magistratus arceat, nec impunè Chiromanticas divinationes, fraudes & rapinas illos exercere permittat, secutus laudabile exemplum Augusti Saxoniæ Electoris, qui in Cōstit. Eccles. art. gener. 6. p. 308. hosce patriæ proditores & communes deceptores à finibus imperij, quàm longissimi arceri præcipit, quod ipsum congruit Imperij Constitutionibus Anno 1500. titul. von Zigeunern / repetit. Anno 1530. 1544. & 1551.

4. *An mendicantes in Repub. tolerādi?*

228. Quæritur 4. *An mendicantes in Rep. tolerandi?* Duo sunt mendicantium genera. Quidam enim vel *ob ætatem* vel *propter morbos* manuum labores tractare nequeunt, ac perinde ipsâ necessitate ad colligendam stipem adiguntur. Quidam verò validis adhuc lacertis instructi, sed *ignavia & socordia morbo* laborantes mendicitate sibi victum quærere malunt, quàm labores manuum suarum manducare. Exemplum talis mendici recitat Damhouder. in praxi criminali cap. 110. num. 55. *Cùm Gandavi*, inquit, *cum aliquot Senatoribus Brugensibus sederem ante portam domus Senatoria, mendicus quidam gemebundus, plorabundus, mirisq; modis paupertatem simulans eleemosynam petit, habere se latens aliquod vitium ac malum dicit, quod pudor hominum conspectui exhibere deterreat. Ipsius miserti singuli mendico eleemosynam largimur, mendicus à nobis digreditur. Unus nostrûm jubet famulum suum hunc mendicum insequi, & propiùs quid latentis vitii haberet, perquirere. Paret is mandatis, mendicum rogat, quodnam sit illud latens vitiū, quo se laborare dicebat, inspicit faciem, pectus, brachia, omniaq; integra & valida comperit. Nihil,* inquit, *in te mali video, cui mendicus respondit. Ah longè aliud est malum, quod me premit, quodq; à tua conspectu remotum, nempe tale, quod per universum corpus meū serpit, ac per venas & medullas ita grassatur, ut nullum sit corporis membrum, quod se laboribus ac operis tradere velit, audio) illud vocari pigritiam & desidiam, quæ profectò sunt vitia admodum noxia. Famulus his auditis stomachabundus discedit, ad suos redit. Rogatus ab illis quodnam fuerit latens illud malum, rem omnem ipsis explicat. Responsum cum risu excipitur, mendicus quæritur, sed abo interim sese subduxerat.* Quod igitur attinet prioris classis mendicos, illis omninò jure divino & naturali ita exigente benefaciendum, quāvis præstaret, curâ Magistratus in qualibet Republica institui ptochotrophia, in quibus alerentur mendici. Item orphanotrophia, nosocomia, gerontocomia, xenodochia, &c. ac delectos viros constitui, qui ex publico ærario, in quod à singulis tempore conventuum sacrorum pecuniæ eleemosynariæ inferendæ essent, pauperes alerent, quàm in plateis illos vagabundos oberrare & stipem solicitè quærere. 1. hac enim ratione dignosci posset, an & quantâ egestate quivis prematur, ac illi, qui laborare nolunt, ab illis, qui laborare non possunt, & eleemosynis digni sunt, discernerentur. 2. mendicitas illa vagabundorum hominum est publicum Christianorum propudium &

evidens

evidens testimonium, caritatem ac studiũ in pauperes erogandi nimium refriaisse. 3. multi eatrema cum egestate confli*ctantur, atque interim pudore prohiberi se patiuntur, quò minùs in publicũ prodeant, & vitæ necessaria petant. illis hae Magistratus curâ prospici posset. 4. quidam mendici ulceribus, epilepsiâ, leprâ, peste alijsve fœdia morbis correpti sunt, illi per plateaa oberrantes in consortium hujus mali facilè alios pertrahunt, quod præaveri posset, si ex publico mendici alerentur. Sunt qui hûc accommodant dictum Mosaicum Deut. 15. vers. 4. *Omninò non erit inter vos indigens & mendicus*, quorum sententiam confirmare videtur particula אֶפֶס *tantùm, quod non erit in te mendicus*; velut exprimatur finis præcepti proximè præcedentis, *septimo quoque anno erit debitorum remissio, ut non sit inter vos mendicus*; alij verò putant esse promissionam sub obœdientiæ conditione accipiendam, ut ostendit sequena membrũ. *Non erit inter vos mendicus, quia benedicet tibi Dominus Deus tuus, si tamen audieris vocem Dominũ Dei tui.* Posterioris classis mendici non sunt in Repub. tolerandi. 1. quia verè pauperib. necessaria præripiunt, quod enim illos capere oportebat, hi intercipiunt. 2. voluntariæ isti mendicitati assueti ad furta & rapinaa facilè transeunt, und Plato libr. 8. de Republ. dicit. *In ea civitate, in qua videas mendicos, ibidem esse fures, latebras quaritantes sectores, sacrilegos, & hujusmodi scelerum artifices.* Corn. Agripp. de vanit. scient. cap. 65. multis probat, talea mendicantes infinitorum malorum esse autores 3. exempla bene constitutarum Rerumpublicarum adducta à Camerario part. 1. succis. Histor. cap. 16. docent, quomodo cum talib. mendicis agendum. Plato l. 11. de legib. in sua Republ. talem legem tulit. *Nemo in nostra civitate mendicus esto.* Extat Caroli Magni Constitutio; in qua mendicis palantibus ac vagabundis vetuit quicquam tribui, quamque regionem suos inopes alere, sanos ac validos labore victum quærere ac desiderio sufficere manus jussit. Similis fuit lex Gratiani. Valentiniani & Theodosij Impp. quæ inserta est Codici Justiniani sub titulo de mendicantibus validis. In veteri quodam versiculo mendicantibus illis validis jubetur panis dari, & quasi pro obsonio pugnus impingi. Δόσδ' ἄρτον πτωχῷ ἢ κόνδυλον ὄψον ἐν αὐτῷ. Ex quo facilè colligitur, quid de Monach. a mendicantibus sit statuendum. Petrus de Alliaco Card. in reform. Eccles. in cap. de Reformat. religion. *varietatem illam Monachorum reformandam, & aliquos tollendos arbitratur, quia veris pauperibus nimium officiant, totamq; Rempublicam Christianam molestent.* Apud Socratem lib. 8. cap. 1. Hist. Trip. recitatur veteris cujusdam Monachi dictum, quod hodiernorum instructio esse poterat. *Monachus nisi operatus fuerit, furi judicatur aqualis.*

5. *An otiosi in Rep. ferendi?* 129. Quæritur 5. *An otiosi in Republica ferendi?* Non illi ferendi sunt, sed leges contra illoa ferendæ. 1. quia otium docet mala multa, quæ Rempublic. turbant. πολλὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία, inquit Sapiens Eccles. 33. vers. 29. ἀργὸς πολίτης κεῖνος ὡς κακός γ' ἀνήρ, inquit Euripides. τίκτει γὰρ οὐδὲν ἐσθλὸν εἰκαία σχολή, *nihil boni parit inane otium*, inquit Sophocles in Iphigenia. Basil. homil. 7. hexaëm. vocat illud *initium & seminarium malorũ*, Bernhard. libr. 2. de consid. *novercam virtutum*: Gerson. in libro de remed. contra pusillan. *Cor vacantis otio dicit esse instar molendini, quod cùm non habeat ad molendum bonum frumentum, quia in continuo motu est, molit & consumit seipsum. Mens inerti otio dedita, haud sanè quicquam bonorum* parit, inquit Imperator Justinianus in Authẽt. de Monach. ut in agro inculto nascuntur spinæ ac veprea, in aqua non mota vermes: sic in anima hominis otiosi pravæ cogitationes ad omnis generis flagitia impellentes. *Vita humana ut ferrum est, quod si exerceas, usu conteritur, & cũ splendore quidem; sin minùs, rubigine exeditur: sic homines honestè se exercendo conteruntur, si non exercentur, inertia ac torpedo plus illis detrimenti affert, quàm industria* Gellius l. 10. Noct. Attic. cap. 1. 2. otiosos Apostolus dicit περιπατεῖν ἀτάκτως 2. Thess. 3. vers. 6. jam verò omnis ἀταξία à Magistratu corrigenda. Arist. 3. politic. c. 1. 3. otiosi tandem ad inopiam rediguntur. Proverb. 24. vers. 34. ἡ ἀργία τῆς ἐνδείας μήτηρ, dicit Ignatius Epist. 4. ad Tarsens. Sed ad Magistratum pertinet fortunis civium providere. 4. exempla laudatissimarum Rerumpublicarum idem comprobant. Amasis Ægypti Rex legem sancivit, *ut singuli quotannis apud Nomarchen*, hoc est, *cujus Prafectura Prasidem profiterentur unde viverent, qui autem hoc non faceret, aut genus vita prasidi approbare nõ posset, huic pœna extremum supplicium esset.* Herod. lib. 2. pag. 76. Hanc legem Amasis ab Ægyptija Solon mutuatus eandem Atheniensibus tradidit, ipsius enim hæc fuit lex. ἀργὸς τῷ πάντι κατηγορεῖν ἐθέλοντι ὑπόδικος ἔστω. *Qui desidiam sectatus est, cuilibet accusanti esto obnoxius.* Draco Atheniensis in suis legibus *pœnam mortis* in otiosos statuit. Apud Lacedæmonios Lycurgi legibus cautum erat, *ut juventus laboribus exerceretur.* Areopagitæ *in judicium vocabãt τοὺς μὴ ἔκ τινος πόρου ζῶντας, eos; qui nullis facultatibus victitabant.* *Tamdiu civitatis Romana duravit gloria. quamdiu adolescentibus vagari otiosis non licuit.* Guevara libr. 1. horol. Princip. cap. 2. Sed quid peregrina & gentilia commemoramus? præsto est lex Dei antiquissima. Genes. 3. v. 19. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Ps. 128. v. 2. *labores manuum tuarum manducabis:* Deus nihil otiosi in toto orbe vult ferre, sublunaria omnia suas habent constitutas operas, Angeli ipsi ad voluntatem divinam exequendam parati assistunt. Plura in hanc sententiam tradunt Camerar. p. 1 oper. subsec. capit. 15. Aretius part. 2. problem. 138. & alij, distinguendum tamen *inter otium honestum ac literarium*, ac *turpe & inhonestum otium.* In otio literario qui vivunt, imperitia otiari videntur; cùm sint omnium hominum occupatissimi. Est etiam quoddam otij genus; ex quo boni paratiores redduntur ad publica munera obeunda. Denique est *sanctum quoddam otium*, quo Sabbathum Deo celebramus, & ab externis operibus vacamus, ut interior homo ædificetur.

130. *Res*, de quibus ferendæ leges, complures sunt ac diversæ. Prohibere enim debet Magistratus legibus, quicquid vel *pietati*; vel *honestati*; vel *publica tranquillitati*, vel *civium saluti* est adversum; contrà verò quicquid isthæc omnia, vel aliquid eorum promovet, studiosè præcipere & in Rempublicam introducere. Sic convenit Magistratui post sedulam religionis, & justitiæ curam de subditorum victu & sustentatione solicitum esse. Cùm enim Magistratus dicatur *pater patria*, & nutritius subditorum, ut superiùs fuit mon- *De quib. reb. ferẽda leges.*

strа-

ſtratum, ideò eorum quæ ad ſubditorum ſuſtentationem, & annonæ proviſionem ſpectant, diligentem curam nequaquam putet à ſe alienam, ac proinde 1. debet *leges ſumtuarias* ferre, quibus homines prodigi coerceantur, ne facultates ſuas temerè dilapident, ac poſtea miſerè egere cogantur. *Corinthij*, ſi quem videbant ſplendidius opſonari, hunc interrogabant, *unde illi ſumtus ipſi ſuppeterent, quodq; artificium tractaret?* Quòd ſi huic vitæ generi ſumtus ſuppeterent, frui ſinebant. Sin verò ſumtus excederent facultates, jubebant in poſterum moderatiùs uti, nî pareret, mulctam imponebant. Quod ſi nihil cùm haberet, nihilominus tamen ſplendidè & opiparè viveret, necandum carnifici tradebant, quia *aut hunc furem eſſe, aut nectibus ſpoliare, aut cum furibus participare, aut falſis teſtari, aut accuſare neceſſe eſſet*. Athenæus lib. 6. cap. 2. *Cenſorum apud Romanos* inter cætera hoc erat officium, providere, ne quis ſumtibus immodicis faciendis ad egeſtatem ſibi viã pararet. 2. *dardanariam prohibere.* Dardanarij in jure civili dicuntur, *qui annonam vexant*. Ulp. in l. annonam de extraord. crimin. Græci eos vocant παντοπώλας, παντομεταβόλους, σιτοκαπήλους annonæ & aliarum mercium acerbiſſimos venditores & vexatores, *qui annonam incendunt & excandefaciunt*, ut Varro loquitur, vel ut Cicero lib. 5. Epiſt. 21. ad Atticum qui *frumentum comprimunt*. Illorum artes & monopolia Magiſtratus prohibere debet, ac rei frumentariæ, ut & aliorum neceſſariorum copiæ in Repu. providere. Amos 8. v. 5. amphaticè illud hominum genus deſcribitur, *Quando* (inquiunt) *tranſibit menſis & venundabimus frumentum, quãdo tranſibit hebdoma, ut aperiamus frumentum, ut imminuere faciamus modium & augere faciamus Sicel. ut pervertamus ſtateras doloſas. v. 6. ut emamus argento egenos & pauperem propter calceamẽta & quisquilias* (מַפָּל labile à rad. נָפַל cecidit) *frumenti vendamus.* Luth. Daß wir Sprew für Korn verkauffen. Sed pœnę graviſſimæ denunciatio ſtatim ſubjungitur, tales n. Deo & hominibus ſunt inviſi. Prov. 11. v. 26. *Qui prohibet frumẽtum, illi maledicet populus, & benedictio ſuper caput venditus.* Ut ergo nefarijs illorum artibus obviam iretur, pius & prudens, Magiſtratus annonæ & rei frumentariæ curam in ſe recipere non recuſavit. *Ioſephus* Gen. 41. v. 33. conſulit Pharaoni ut virũ intelligentem ac ſapientem huic negotio præficiat, eidemq; alios Præfectos & Quæſtores adjungat, qui vicatim & oppidatim fruges colligant. *Pharao* Exod. 1. v. 11. & *Salomon* 1. Reg. 9. v. 19. ædificarunt עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת *urbes theſaurorum*, apothecarum ſive granariorum Luth. rectè vertit Kornhäuſer/ ita enim exponitur 2. Par. 32. v. 28. *Ezechias* paravit מִסְכְּנוֹת *apothecas ad proventũ frumenti & muſti & olei.* *Roboam* Salomonis filius *ædificavit* in civitatibus ſuæ ditionis אֹצָרוֹת LXX. παραθέσεις *cellaria frumenti & olei & muſti*, quâ voce etiam Targum Exod. 1. verſ. 11. utitur. Romani ſpectatiſſimum quemque in Republica annonæ Præfectum creabant, ne frumentarij ſeu dardanarij cum oppreſſione egenorum pro lubitu quæſtum facere poſſent. 3. *veſtium luxum legibus veſtiariis coercere.* In veſtitu multis modis peccari ſolet, *levitate, novitate, ſuperfluitate, ſumtuoſitate, &c.* legiſlator huic etiam malo obviam eat, ſæpius enim coguntur ſubditi, ob impenſas in ſuperflua aut precioſa factas immobilia vendere, doloſè negotiari, ac malis artibus ſeſe dedere, id quod legibus veſtiarijs antavertere convenit. *Conviviorum & veſtium luxuria ægræ civitatis eſt indicium.* Seneca Epiſtola 115. huic ergò malo per legum medicinam occurrendum. *Tiberium* Cæſarem veſtiarias leges tuliſſe, autor eſt Dion. libro 7. Hiſtor. Roman. Cumprimis verò fœmineus ſexus ad luxum veſtiarium proclivior eſſe ſolet, unde Apoſtoli 1. Timoth. 2. verſ. 5. 1. Petri 3. v. 3. ſuperfluum illum corporis ornatum in ipſis nominatim taxant & interioris hominis cultum eidem preferendum eſſe docẽt, quem Tertul. in lib. de cult. fœmin. pulcerrimis deſcribit verbis. *Prodite*, inquit, *vos jam medicamentis & ornamentis extructa Apoſtolorum ſumentes de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem. depictã oculos verecundiã & Spiritus taciturnitate, inſerentes in aures ſermonem Dei, annectentes cervicib. jugum Chriſti, caput maritis ſubjicite. & ſatis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, et pluſquam in auro placebunt. Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpurâ pudicitia. Taliter pigmentata Deum habebitis amatorem.* Lacedæmonij ſolia meretricibus floridas veſtes aurumque mundum geſtare permiſerunt, probis mulieribus ornatus ſtudium interdicentes. Clemen. Alexandr. libro 2. pædag. cap. 10.

231. Quæritur hoc loco 1. *An aſyla inſtituenda?* Aſyla ſunt tuta receptacula, à quibus non licet aliquem vi abſtrahere juxta Servium, dicta ab α privandi particula & σύρειν, quod eſt trahere, ut ρ in λ per Lamdaciſmum ſtatuatur mutatum, vel quod convenientius à συλᾶν, quod eſt auferre. Eorum in Republica uſum probant 1. *jus divinum.* Exod. 21. verſ. 13. Numer. 35. verſ. 1. Deuteronom. 19. verſ. 2. Joſ. 20. v. 7. conſtituuntur *civitates refugij* pro illis, qui caſuale & involuntarium homicidium commiſerunt. 2. *jus Canonicum.* c. inter alia. extra de immunit. Eccleſ. ubi ſtatuitur, *non eſſe ex templo abripiendum ullum hominem quantumcunq; gravia maleficia perpetraverit.* 3. *jus civile* ſive *Imperatorum*, Honorius & Theodoſius *fideli devotaq; præceptione ſanciunt* l. 2. C. de his, qui ad Eccleſ. confug. *nemini licere ad ſacroſanctas Eccleſias confugientes abducere.* 4. *conſenſus gentium.* Fuerunt aſyla in Aſia, Ægypto, Græcia & apud omnes ferè populos. *Cadmus*, cùm Thebas conderet, aſylum inſtituit. quò confugientes ſive ſervi ſive liberi à pœna tuti eſſent, ideoque per vim extrahi non poſſent. Servius in l. 8. Æneid. virg. *Herculis nepotes* Athenis aſylum inſtituerunt, poſt quod in Rhetæo littore fuit *Ajacis* aſylum & in Sigæo *Achillis*. Alex. ab Alex. l. 3. genial. dier. c. 20. *Fama eſt, defeſſos acie poſt buſta paterni Numinis, Herculeos ſedem fundaſſe nepotes, Sic ſacraſſe loco commune animantibus ægris Confugium*, ut canit Statius lib. 12. Theb. in *Ægypto* ad oſtium Nili, quod vocatur Canobicum, *Herculis tẽplum* aſyli loco habitum fuiſſe memorat Herodotus libr. 2. pag. 62. *Romulus & Remus* conditâ Româ inter arcem & Capitolium aperuerunt aſylum eo in loco qui appellatur Intermontius. Quotquot eò confugiſſent, impunitatem conſequebantur. Livius l. 1. Hiſtor. dec. 1. unde Ovidius de ipſo canit. *Romulus ut Saxo lucum circumdedit alto, Quilibet hùc*, inquit, *confuge, tutus eris.* Strabo. lib. 8. memorat fuiſſe aſylum in Inſula *Calvaria*. Apud *Athenienſes* ſepulchrum Theſei Plutarchus in vita Theſei apud *Epheſios* templum Dianæ aſyli loco fuit. Dionyſius Halicarnaſſæus libro quarto,

Q. 1. *An aſyla inſtituẽda?*

4. Apud *Molossos Samothraces, Crotoniatas, Messenios*, & plerosque populos ad Deorum aras confugisse, pro asylo habitum est. Polyd. Virg. lib. 3. de rer. invent. cap. 12. multa ejusmodi exempla commemorat & addit, in *Anglia* adhuc hodie templa esse loco asylorum. 5. *primitiva Ecclesia exemplũ.* In Concilio Arausicano can. 5. decernitur, *ut nulli ab Ecclesia rapiantur.* Concil. Aurelianense 4. can. 21. præcipit, *ut hoc jus ab Episcopis retineatur, & qui id facere neglexerint, excommunicentur.* Toletan. 12. can. 10. dat pro asylo *triginta passus circa Ecclesias, si fuerint minores, metropolitanis verò quadraginta.* Gregor. Nazianz. in orat. funebri Basilii refert, Præfectum Valentis Imper. habuisse Assessorem, qui nobilem quandam fœminam miserè deperibat eamq; uxorem ducere cupiebat, illa verò recusabat. Præfectus Assessori studebat, unde vis mulieri afflictæ parabatur, quare illa confugit ad Ecclesiam, Basil. eam protexit *jure asyli*, quod Ecclesiis & altarib. erat concessum. Socrat. l. 6. Hist. c. 5. de Chrysost. commemoratur, quod acriter objurgaverit *Eutropium Imperatoris Arcadii Eunuchum*, qui Imperatori suaserat, ut omnia omnino asyla tollerentur, idem Eutropi⁹ cùm Imperatoris gratiâ excideret, & in Ecclesia defensionem quæreret, nullam invenit. August. Epist. 187. Bonifacio Comiti, qui nomine Romano provinciam administrabat, cùm vi rapuisset quempiam ex templo, scribit, *se vehementer mirari, quod hominẽ inde abstraxisset, mandatq́, ut salvum quam primũ restituat, & adjicit, se Clericis præcepisse, ut oblationes ex ejus domo non accipiant, & se jam illum excommunicasse.* Epist. 188. idem Comes Augustino modestè respondet, agnoscit se graviter peccasse. *Virum, ait, quem abstraxi, ecce jam reddo. Scias autem illum esse morte dignissimum.* libr. 1. de C. D. c. 7. confert asylum Romuli cum *templis Romanæ urbis*, in quib. tempore Alaryci Regis Christiani habuerunt immunitatem. 6. *publicum commodum.* Tempore pacis asyla refugium præbent servis nimiâ Dominorum sævitiâ oppressis l. fugitivus ff. de edicto edilitio, reis ab ira judicis vel adversarii potentia sibi metuentibus, in causa adhuc dubia periclitantibus, ære alieno gravatis, illis qui ex imprudentia hominem interfecerũt, &c. Tempore belli, quando civitas expugnatur, nec auxiliũ apparet ullum obsessi, ad templa confugiunt, ut serventur. Distinguendum tamen inter *delicta voluntaria & involuntaria*, inter *flagitia notoria & dubia*, qui prioris generis delicta commiserunt, illis non debet im̃unitas asylorum patere. Exod. 21. v. 14. *Si quis per industriam proximum suum occidit, ab altari meo avelles eum, ut moriatur.* 1. Reg. 2. v. 30. Joabus jussu Regis *Salomonis* à Banaja circa altare occiditur. *Tiberius Cæsar* cùm templa Græcorum pessimis servitiorũ complerentur, eodem subsidio obærati adversum creditores, suspectiq; capitalium criminum receptarentur, asyla Græcorum lustravit & repurgavit, Corn. Tacit. l. 3. annal. *Justinianus* immunitatem asylorum nimis latam & amplam Rebuspub. obesse videns eandem contraxit, §. quòd si delinquentes Authent. de mandat. Princip. ubi excipit *homicidas* (voluntarios) *adulteros & virginum raptores, quos nullis asylorũ privilegiis frui permittit.* In jure Canonico tria hominum genera ab asylorum immunitate excluduntur, *latrones publici, qui vias obsident, nocturni grassatores, qui agros vastant, & qui in templo vel cæmiterio enormia scelera committunt freti eâ spe, quod sibi futuri sint illæsi.* l. immunitatem. extra de immun. Eccles. *hæreticos etiam & excommunicatos* nolunt jure asylorum frui, si scil. propter ipsam hæresin in periculum veniant. Francisc. I. Galliarum Rex constituit, ut delinquentes ad Ecclesias confugientes capiantur salvo jure, si reintegrari debeant, sicque cognoscatur, an immunitate Ecclesiæ gaudere debeant, vel minus Petr. Gregor. l. 13. de Repub. c. 23. n. 11. Providendum etiam sedulò, ne spe veniæ & impunitatis cuiquam inferatur injuria, vel delicta foveantur, ne asyla sint nimis frequentia, &c.

231. Quæritur 2. *An usura in Republic. toleranda?* ** Quàm turpis ac detestabilis sit usura, apparet. 1. ex prohibentis autoritate. 2. ex peccati fœditate. Pugnat cum septimo præcepto, est ergo furtum. 3. ex damni gravitate. Dicitur enim usura à mordendo ac rodendo, quia proximi facultatem absumit. 4. ex pœnæ atrocitate. Ea enim est tum temporalis, tum æterna. ** Damnat usuras 1. *jus divinum.* Exod. 22. v. 25. Levit. 25. v. 35. 36. 37. Deuter. 23. v. 19. Nehem. 5. v. 8. Psal. 15. v. 5. Ezech. 18. v. 7. & 8. cap. 22. v. 12. 2. *jus Canonicum* c. Non licet c. Sicut. dist. 46. c. Episcop⁹. c. Quoniam dist. 47. c. Si fœneraveris cum seqq. caus. 14. q. 3. c. Ministri cum seqq. causa ead. q. 4. l. 5. decretalium tit. 19. de usuris c. quia in omnibus. 2. *Usurarii manifesti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam.* 3. *consensus gentiũ.* Cato interrogatus quid esset fœnerari, *idem* dixit quod *hominem occidere.* Cic. 2. offic. Vit. Philos. c. 95. Idem l. de re rustica scribit. *Majores nostri sic habuêre, & ita in legibus posuere, furem duplo condemnandum, fœneratorem quadruplo. Lycurgus* è tota Sparta fœnus exterminasse dicitur. Plutarchus in Lyc. *Agis* Atheniensium Dux adeo exosum habuit fœnus, ut omnium fœneratorum tabulas igne supposito in foro concremarit, *quo igne nullum clarius lumen se vidisse* Agesilaus dixit. Alexand. ab Alexandr. lib. 1. genial. dier. c. 7. Usurarios manus amputatione plectebat *Gallia.* Cujac. lib. 7. observ. 13. *Plato* usurarios è Repub. exterminandos statuit lib. 5. de legibus. *Aristoteles* usurariam acquisitionem maximè contra Naturam esse asserit, cum pecunia sit res sterilis. libr. 1. politic. cap. 7. *Fœnus est anima funus*, dicebat Alphonsus referente Panorm. de dict. & fact. Alp. l. 3. cap. 34. *Tollendum ex civitate illud urbibus vetus fœnebre malum*, inquit Tacitus lib. 6. annal. pag. 105. ignotum illud fuit veteribus Germanis, de quib. idem Tacitus de mor. Germ. cap. 8. *Fœnus agitare & in usuras extendere ignotum, ideoque magis servatur, quàm si vetitum esset.* Bodinus non modò radices, sed etiam fibras hujus mali penitus amputandas esse disputat lib. 5. de Republ. cap. 2. 4. *autoritas Patrum & Conciliorum.* Damnatæ sunt usuræ in Concilio Niceno primo can. 18. Eliberitano can. 20. Arelatensi can. 12. Laodiceno can. 5. Carthaginensi 3. can. 16. Constantinopolitano 6. can. 10. Lugdunensi can. 10. &c. Ex Patribus multa huc afferri possunt. Hieron. libr. 6. in Ezechiel. cap. 18. *Quidam pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intelligunt usuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint.* Ambr. liber de Tobia totus in detestatione usuræ occupatus est, c. 13. dicit. *Usuram ab usu dictã arbitror, quod ut vestes usu, ita usuris patrimonia*

2. An usura in Republ. toleranda?

scindantur. Lugubre cera prima litera sonat, parturit, vox doloris est. Quid ibi potest esse boni, quod à dolore incipit & ab obligatione. Lepores ferunt generare simul & educare & continuo parturire. Istis quoq; anaglypharis usurarum generatur & supergeneratur usura, enutritur ac nascitur, & nata jam parturit, &c. *Pecunia fœnebris hodiè seminatur, cras fructificat, semper parit, nunquam interit, semper plantatur vix evellitur. Vult semper fœnerator acquirere, nunquam perdere, pecuniam suam semper explere, nunquam sanare, semper occidere.* Chrysost. in c. 5. Matth. usuram aspidis morsui comparat. *Qui aspidis morsu percutitur q. delectando in somnũ vergit & per suavitatem lethalis soporis moritur, ec quod venenum enter dormiendum per omnia membra grassatur: sic qui pecuniam ab usurario accipit, in præsenti quidẽ q. beneficio affectus gaudet, verùm usura per omnes ellius facultates decurrens totum convertit in debitum.* Lactant. l. 16. Instit. c. 18. *Cultor Dei pecunia, si quam crediderit, non accipiat usuram, ut & beneficium sit incolume, quod succurrat necessitati & abstineat prorsus alieno. In hoc enim genere officii suo debet esse contentus, quem oportet aliàs ne proprio quidem parcere, ut bonum faciat, plus a. accipere, quàm dederit, injustum est, quod qui facit, insidiatur quodammodo, ut ex alterius necessitate prædetur.* August. in Ps. 36. conc. 3. *Nolo sitis fœneratores, & ideò nolo, quia Deus non vult. Nam si ego nolo & Deus vult, agite. Si autem Deus non vult, etiamsi ego vellem, malo suo ageret qui ageret. Vnde apparet, Deum hoc nolle, dictum est alio loco. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et quàm detestabile sit, quàm odiosum, quam execrandum, puto quia & ipsi fœneratores noverunt.* Bernh. Epist. 322. circa fin. col. 999. *Sicubi desunt Iudei, pejus Iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos & non magis baptizatos Iudæos convenit appellari,* &c. 5. *multiplex* quod ex illis nascitur *incommodum*. Usuræ & dantib. & accipientib. sunt noxiæ. Dantes exugunt atque exhauriunt, unde Baldus consil. 449. vol. 3. comparat usuram *verniculo ligni*, qui tactu lenis apparet, sed dentes habet durissimos & medullam ligni ita corrodit, ut superficies q. illæsa appareat. Hebræis usura dicitur *à mordendo ac rodendo. Vt n. serpens mordens in silentio primùm non percipitur vel sentitur, sed postea homo inflatur & diffunditur effectus illius morsus parvi per totũ corpus: sic usuræ malum in principio non sentitur, sed postea ascendit in magnam summam & devorat totam hominis substantiã,* ut loquitur Lyran. in c. 22. Exod. Accipientes à laboribus ad otium avocant, & ad abusum divitiarum invitant. Homines n. illecti faciliori ac tutiori ratione lucrandi per usuras, minùs curant artes honestas humanæ vitæ necessarias. ** R. Salomon de voce נֶשֶׁךְ *Incrementum usuræ sic dicitur, quia habet se instar morsus serpentis qui mordet vulnus parvum in pede alicujus, et ait non sentiat, mox autem serpit & diffundit se venenum donec veniat ad verticem ejus, sic quoq; incrementum usuræ se habet, non enim sentitur nec cognoscitur, donec ita augeatur, ut totam substantiam alicujus diminuat.* Chaldæis dicitur חֲבוּלְיָה *à perdendo* quasi dicas corruptio devastatio, quod corrumpit ac perdit hominem.**

Quæ propriè sint usura?

233. Atque hæc de usuris vel potiùs contra usuras rectè dicuntur, interim tamen, ne scrupulus conscientiis in re libera injiciatur, neve turbæ & confusiones in Ecclesia & Republ. excitentur, sedulò providendum, ne sub nomine usurarum damnentur contractus liciti & justi ad jus gentium pertinentes, & publicum commodum promoventes, inde JCti distinguunt inter *usuras lucratorias & compensatorias*, inter usuras *immoderatas ac moderatas*, priores damnant, posteriores approbant. Theologi usuras simpliciter prohibitas dicunt, interim nomine usurarum negant venire contractus justos & æquos legibus permissos, sed cùm de reipsa constet, otiosa est de vocabulis concertatio. Quando igitur quæritur, an usuræ damnatæ nomine veniat contractus ille, quo pro centum florenorum usu quotannis quatuor vel quinque exiguntur. Negamus, absolutè simpliciter ac semper talem contractũ elocationis pecuniarum esse illicitum & usurarium, quod ut rectiùs percipiatur, procedimus hoc modo. *Tria sunt hominum genera*, cum quibus in societate civili nobis res, & qui pecuniam à nobis suæ vel *necessitatis* vel *utilitatis* causâ expetunt. Primò quidam sunt *extremè pauperes*, qui non habent unde vivant, sed ad extremã inopiæ lineam redacti ne sortem quidem reddere possunt, illis debetur *eleemosyna*, h. e. illis eâ ratione dandum, ut *nihil quicquã inde speretur* Luc. 6. v. 35. *sinistra nesciat, quid dextra illius* fecerit Matt. 6. v. 3. Deinde quidam sunt *indigentes*, quibus ob necessariam vitæ sustentationem ad tempus pecuniæ summâ opus est, quâ non quidem cupiunt lucrari & negotiari, sed præsenti necessitati succurrere. Illis *gratuitum mutui officium* debetur, h. e. illis eâ ratione dandum, ut sors quidẽ statuto tempore repetatur, sed propter usum pecuniæ nihil ulteriùs exigatur. Lev. 25. v. 35. Ps. 37. v. 21. &c. Denique quidam sunt *opulenti*, qui pecuniam à nobis expetunt, nõ ob urgentem aliquam necessitatem, sed ut nostrâ pecuniâ negotientur, lucrentur, emant fundos ac prædia, cum illis licet talem inire contractum, ut quotannis pro centum florenorũ usu quatuor vel quinque persolvant, salvâ interim sortis repetitione. ** Theologi Jenens. in responso 17. Jul. 94. Weil die Obrigkeit unter dem Schein eines Contracts vnd grössern Wucher zuverhüten ex officio 5. fl. nachlässet/vñ darüber exequirt/müssen wir solche der Obrigkeit Constitution, welche sie zuverantworten wissen wird/ wie ander mehr/ passirẽ lassen/in der Hoffnung/wie Gott jederzeit seinem Volck etliche schwere Sünde als den Juden polygamiam, also den vnsern diesen von der Obrigkeit aus noth vñ probabilibus rationibus zugelassenen Wucher in Gnaden werde zu gute halten. Imò ipse Socinus in Epist. ad Mörstin. 4. p. 503. *De usura semper fuit hujus sententia, eam non esse per se vetitã ullo modo, quicquid vel morales Patres vel Theologi nostri contra disputant. Rationes tàm Philosophorũ quàm Theologorum missas facio & duo tantùm verba de S. literarum testimoniis dicam. Primùm igitur id pro concesso pono, usuram in toto N. T. non inveniri prohibitam, imò non leve argumentum esse affirmo permissionis ejus, quod nusquam, cùm toties in eo commemorentur illa, quæ in moribus nostris & actionibus pugnant cum Spiritus & Evangelii doctrina & quodammodo enumerentur, inter ista nulla prorsus ejus fiat mentio* &c.**

Census annuos esse licitos probatur.
1. ex naturali æquitate.

234. Demonstramus verò nos sequentibus rationibus 1. ex *naturali æquitate*. 1. Christus Salvator noster naturalis æquitatis præscriptum hac regula & authentica complexus est. *Omne quod vultis, ut faciant vobis homines, etiam ipsis facite* Matt. 7. v. 12. vel uti Lucas verba retulit c. 6. v. 31. *Prout*

vultis,

vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis ὁμοίως *similiter.* Apud Matthæum additur, *hanc esse legem & Prophetas*, hoc est, quicquid lex & Prophetæ de justitia & jure in societate civili præscribunt, illud omne ad hunc canonem referri commodissimè posse. Jam v. in prædicto casu ita comparatum est, ut debitor pecuniam à nobis expetat, non extremâ quadam inopiâ compulsus, sed fine eo ut negotietur, lucretur & commoda sua paret, vicissim etiam negari nequit, creditorem potuisse ipsummet hac suâ pecuniâ itidem negotiari, lucrari, & commoda sua parare, ipsa igitur æquitas & juris naturalis sanctio requirit, ut debitor cum creditore eo modo agat, quo modo secum in simili casu actum velit, hoc est, ut in participationem commodi creditorem admittat, & in compensationem illius augmenti facultatum suarum quod pecuniæ usu parare poterat, atque interim eo carere cogitur, quotannis aliquid ipsi expendat. 2. Præterea, quod debita gratitudo postulat, illud jure naturali etiam exigi certum est, gratitudo enim est juris naturalis, ac proinde obligatio, quæ ex gratitudine nascitur, est juris naturalis. Jam verò in prædicto casu debita gratitudo exigit, ut is, qui pecuniâ alterius negotiatur & lucratur, vel etiam magno onere bonis ipsius immobilibus inhærente levatur ac liberatur, gratum sese præstet erga eum, à quo hoc beneficio affect' est, id quod fit non solâ sortis restitutione, sed etiam liberali aliquâ compensatione. Qui ex pecuniâ alterius magnum ad se rediisse sentit commodum, naturaliter obligatur ad beneficium agnoscendum & ἀντίδωρον aliquod reddendum. Ergò idem quoq; jus naturale ab ipso exiget. Nec est, quod obvertat aliquis, gratitudinem esse quidem juris & obligationis naturalis, interim tamen debere eam esse liberam, ac proinde ad eam datâ syngraphâ non esse civiliter obligandum debitorem. Etenim ad quod naturaliter aliquis obligatus est, ad illud etiam civiliter obligari potest, quod jure aliquis præstare tenetur, ad illud etiã externis mediis cogi potest. Sic qui pecuniam mutuam accepit, naturaliter ad restitutionem obligatur, interim tamen ad eandem etiam civiliter haud injuria obligari potest. Nimirũ propter peccati originalis labem tanta plurimorum animos occupavit ἀχαριστία, ut pecuniâ mutuo acceptâ q inventâ utantur, nec de restitutione cogitent, unde creditores sæpiùs de ipsa sorte periclitari coguntur, de quo latè queritur Siracides cap. 29. v. 4. usque ad 10. inde Magistratus salutarib. legibus, quæ sunt medicinæ malurum, in Repub. providere voluit, ut debitor nõ solùm ad *assecurationem*, quam ita vocant, pecuniæ mutuo acceptæ, sed etiam ad *compensationem officii* ex grato animo profectam obligaretur.

2. Ex Christiana caritate.

235. 2. *Ex Christiana caritate.* 1. D. Apostolus 2. Cor. 8. v. 13. hanc præscribit caritatis regulam, *aliis ita benefaciendum esse, non ut ipsis sit relaxatio* ἄνεσις, *nobis verò afflictio* θλῖψις, *sed ut sit æqualitas.* Quamvis verò hæc regula in specie ibidem ad eleemosynariam beneficentiam accommodetur, in se tamen ac per se est generalis, docens ita benefaciendum esse aliis, ne nobis vel nostris ex eo insigne aliquod detrimentum oriatur. huc à quibusdam refertur dictum Salomonis Prov. 5. v. 16. *Dividantur fontes tui forás, in plateis rivi aquarum, fiat tibi soli, tibi & non alienis tecum*, quamvis ex antecedentibus & consequentib. specialis aliquis sensus ad uxorem & liberos pertinens à quibusdã colligatur. Jam verò si alii nostrâ pecuniâ pro lubitu uterentur ad negotiationes, mercimonias, prædiorum emtiones, &c. eaque absq; ulla compensatione nobis facta plurimùm lucrarentur, tũc ipsis quidem esset *relaxatio*, nobis verò ac nostris *afflictio*, siquidem nos nõ minùs ac illi ipsimet nostrâ hac pecuniâ potuissemus contractus emtionis vel alios ad rem faciendam idoneos exercere, ac commoda nostra parare, æquitas igitur & illi respondens Christiana caritas requirit, *ut fiat æqualitas*, hoc est, ut divitis illius negotiatoris, qui pecuniâ nostrâ lucratus est, abundantia nostram ac nostrorum inopiam suppleat, ἵνα τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ut in simili Apostolus loquitur 2. Cor. 8 v. 14. 2. Est etiam hoc effatum Apostolicum, 1. Tim. 5. v. 8. *Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & infideli est deterior*, cum quo conjungimus illud 2. Cor. 12. v. 14. οἱ γονεῖς ὀφείλουσι τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν, *parentes debent liberis suis thesauros colligere.* Jam verò nulla nostrorum ageretur cura, multò minùs thesauri ipsis colligerentur, si proximus nostrâ pecuniâ suum duntaxat pararet commodum, nec in ejusdem participationem ac κοινωνίαν ullam nos admitteret. Ergò id pugnat cum Christianæ caritatis officio. *Ordinata caritas incipit à seipsa*, ac suadet, ut potiorem rationem habeamus eorum, quos Deus & Natura arctiùs nobis conjunxit. 3. Quemadmodum iniquum foret ac Christianæ caritati repugnaret, si indigentes illi, quos superiùs in secondam classem retulimus, magnam pecuniæ summam nunquam à se restituendam eleemosynæ loco sibi à nobis dari postularent, tùm ad temp' duntaxat eâ indigeant, ac posteà absque insigni suo detrimento sortem reddere possint: ita quoque pari ratione iniquum est & caritati contrarium, si divites in classe tertia collocati, absq; ulla præter sortem compensatione ingentem pecuniæ summam à nobis postulent, quâ suas negotiationes suaq; commoda promoveant, cùm absque detrimento suo in partem lucri nos vocare possent & debeant. Ut cum caritate pugnat, si homines secundi ordinis à nobis flagitent secum agi per eleemosynas, sic etiã cum caritate pugnat, si homines tertii ordinis à nobis expetant secum agi & contractus iniri per mutuum gratuitum. 4. deniq; in omnib. legitimis contractibus *caritatem oportet esse reciprocam* h. e. utriusq; partis contrahentium commoda sunt promovenda, ergò etiam in hoc speciali contractu, & creditoris & debitoris habenda est ratio. Quod si verò debitor in re lauta constitutus aliena pecuniâ lucratur, emit fundos, æris alieni onere prædia sua liberat, ut iis magno suo cum commodo liberè utatur, fruatur, atq; creditor interim suâ pecuniâ absque ullâ compensatione carere cogitur, tum caritas non est reciproca, sed commodum ad unam duntaxat contrahentium partem redit, præteritâ ac prætermissâ planè alterâ. Neque est, quod obvertatur, *ad illum solum, qui pecuniâ alienâ negociatur, & mercimonia exercet, redire periculum, proinde etiam ad ipsum solum pertinere negotiationis commodum*, quia præsupponim' in decisione hujus quæstionis, quod debitor pecuniâ mutuò acceptâ lucretur & commoda sua paret. Sin verò casu aliquo fortuito, insperato atq; inevitabili ad inopiam redigatur, tunc caritas Christiana tanquam moderatrix ac directrix omnium in Christiana Republ. contractuum, sese mediam interpunat, ac ratione

circumstantiarum habitâ annuum illum censum, vel ipsam etiam sortem debitori remittendam esse jubeat, quando enim homines tertii ordinis rediguntur ad secundam classem, tunc mutuum erga ipsos debet esse gratuitum, quando ad primam, eleemosynâ sunt juvandi, tantum abest, ut census annui ab illis exigendi.

3. A Magistratus Christiani autoritate.

236. 3. *A Magistratus Christiani autoritate.* Certum & imotum esse debet axioma illud Theologicum. *Evangelium non abolet politias*, nec tollit legitimos contractus. Ergò etiam non abolet salutares leges & constitutiones Magistratus juri naturali congruentes Rom. 13. v. 1. 1. Petr. 2. v. 13. *Quomodo sit contrahendum* (inquit Lobechius disp. 18. in August. Confess. th. 93.) *& qui contractus habendi sint legitimi aut illegitimi, non Theologorum est, sed Magistratus & JCtorum est judicare. Non n. magis hoc ad Theologos spectat, quàm Medicis praescribere, quæ pharmaca quibus ægrotis sint applicanda* (id quod de contractuum æquitate *in specie* accipiendum, nam *in genere* verbum Dei præcipit, cavendam esse injustitiam, fraudes, violationem caritatis, &c.) Jam verò Christianus Magistratus contractum illum, quo proximo centum floreni, pro quinque florenorum pensione añua, ut sic loquar, elocantur, approbavit, ut ex Justiniani legibus & Imperii Rom. Constitutionib. notũ. Quare, ut homo pius ac Christianus salvâ omninò atque illæsâ conscientiâ in civili vitâ aliis legitimis & salutaribus Magistratus constitutionib. in commerciis, hereditatibus, causis Testamentariis, &c. ita quoq; hac ipsa justa ac rationabili Magistratus constitutione de censibus annuis absq; ullo conscientiæ scrupulo uti potest, siquidem Magistratus est Dei minister potestate ferendarum legum divinitùs instructus. Nec est, quod obvertatur 1. *hanc constitutionem Magistratus pugnare cum jure divino*, quod omnes usuras indistinctè & absolutè prohibet, *cum jure naturali*, quod officium mutui gratuitum esse debere docet, *cum recta ratione*, quæ pecuniam esse rem sterilem, ac proinde nullum fructum parere posse ostendit, quid enim hac de re statuendum sit, inferiùs expeditum dabitur. Hoc loco unicum illud monemus. Magistratum in hac sua ordinatione ad æquitatem naturalem respectum habuisse, ac multis controversiis & difficultatibus obviam ire voluisse. Cùm n. certi & expediti juris sit in mutuo, id quod interest à debitore exigi, i. e. *ob lucrum cessans & damnũ emergens* jure compensationem quandã postulari posse, & verò in judiciis sæpiùs diu multumq; controvertatur, quid propriè sit usurarium, quid v. lucri cessantis & damni emergentis compensatio, ideò ad certam quandam mediocritatem id, quod interest, reducere voluerunt, nimirum, ut pro centum florenis mutuò datis quinq; loco illius quod interest, exigantur, & hac ratione controversiis in judicio longissimè protractis occurratur. Leges statuunt *taxationem illius, quod interest, judicis arbitrio relictam* esse l. 3. §. ult. ff. de eo, quod certo loco, cur igitur Superiori Magistratui nõ fuisset liberum talem quandam generalem moderationem, atque ut sic loquar, *taxationem* in hoc contractu instituere? 2. *Magistratum ad præcavendum majus malum ac gravius peccatum, illud quod suâ Naturâ est peccatum, duntaxat permisisse, ac proinde jus fori a jure poli esse distinguendum, nec per politicas illas leges conscientiæ tranquillitatẽ obtinere posse.* Neq; n. pius Magistratus talem potestatem sibi arrogat, ut ad evitandum majus malũ, id quod per se & suâ Naturâ injustum est, permittat, *cùm non sint facienda*, multò minus legib. sancienda *mala, ut eveniant bona* Roman. 3. v. 8. cùm Magistratus utriusq; Decalogi tabulæ custos esse debeat, cùm inferior non possit tollere legem superioris. Alterutrum igitur statuendum fuerit, vel quod censum illum pecuniæ annuum in contractu sæpiùs nominato accipere, non sit in se ac semper illicitum, & juri divino ac naturali adversum, vel quod Magistratus id permittens contra jus divinũ & naturale, contra æquitatem & justitiam egerit, id quod de Christiano Magistratu affirmare perquam durum & auditu acerbum. Sunt qui hanc Magistratus constitutionem conferunt cum legibus Mosaicis de polygamia jure divino prohibita Matth. 19. v. 8. *Moses propter σκληροκαρδίαν permisit vobis dimittere uxores, ab initio a. non erat sic*, sed si vel maximè divinâ quadam dispensatione Moses tale quid permisisset, nondum tamen evictum foret, etiam Magistratui jus illud contra legem divinam dispensandi competere, cum *custos* divinæ legis & eorum, qui legem divinam transgrediuntur, *vindex* sit constitutus.

237. 4. *Ex aliorum contractuum paritate.* De similib. idem est judicium, ac ubi par ratio, ibi idẽ jus. Jam v. approbantur contractus, qui illi ipsi, de quo agim᾽, q̃ ad æquitatem naturalem attinet, planè sunt similes. E. & is, de quo agimus, approbari potest, nec temerè tanquam simpliciter injustus & usurarius repudiari debet. 1. Approbatur *contractus emphyteuticus*, quando meâ pecunia agrũ emo, eumq; alteri colendum trado eâ lege, ut propter annuam fructuum perceptionem certam pecuniæ suñam vel etiam modios aliquot frugũ quotannis mihi persolvat, modò canon, quem ita vocant, h. e. pecunia vel frumentum quotañis persolvendum, sit juri & æquitati consentaneus. Quid v. discriminis in eo, si vel ipse iñediatè meâ pecuniâ agrũ emam, eundemq; alteri elocem, ut partem fructuũ quotannis percipiam, vel si pecuniam meam alteri dem mutuò, ut ex ea agrum emat, & propter annuam fructuum ex emto illo agro perceptionem, certum & moderatum censum quotannis mihi dependat? Certè q̃ naturalem æquitatem attinet, nihil hîc disparitatis occurrit. Quæ diversitatis ratio à quibusdam afferri solet, in seqq. elidetur. 2. Approbatur *contractus antichreseos*, quando propter certam pecuniæ suñam mutuo datã creditor hypothecæ loco fundum mancipat & vice ejus, quod interest, fructus quotannis percipit. Jam v. minùs gravat debitorem, ac minùs ipsi molestum est, si fundos, agros ac prædia sua, & eorum fructus retinere potest integros & salvos, dato interim censu annuo pro pecuniæ mutuatæ usu, quàm si creditori fundos, agros ac prædia, eorumq; fructus hypothecæ loco mancipare cogatur, ex quo sic concludimus. Quicquid minus gravat debitorem & deteriorem facit conditionem creditoris, illud usuræ suspicionem minuit. At sola personalis obligatio ad censum annuũ sine ususfructus in hypotheca traditione minùs gravat debitorem & deteriorem facit conditionem creditoris, quàm traditio realis hypothecæ in antichreseos contractu. E. usuræ suspicionem minuit. 3. Approbatur *contractus emtionis redituũ*, quando centũ florenis quinq; à proximo quotannis mihi persolvendos emo, eâ pactione, ut dominium centum florenorum à me planè transeat, nec liceat in æternum eos reposcere. *De*

4. Ex aliorum contractuum paritate.

emtione

emtione redituum (scribit D. Chemn. part. a. Loc. c. de paupertate p. 454.) *multi disputant, sed res ipsa si recte consideretur, ostendit, hunc contractum, si legitime exerceatur, non pugnare cum caritate.* Verissimè hoc asserit Chemnicius, si n. contractus emtionis in genere approbatur. E. emtio redituũ in specie improbari nequit. Prius constat ex Lev. 25. v. 15. 1. Cor. 7. v. 30. proinde etiã posterius immotum consistit. Atqui si licet centum florenis quinq; quotannis persolvendos emere, utiq; etiã licebit centum florenos pro quinq; florenorum censu aññuo elocare. Si licet mille florenis domum emere, alteri eam locare, & quinquaginta florenos pro ἐνοικίῳ exigere, quidni etiam liceat usum annuum illorum mille florenorum immediatè alteri elocare? Quòd n. obvertitur, *in rebus fragilibus, ad quas pertinet pecunia, usum non posse separatim vendi vel elocari, cùm earũ usus sit ipsa consumptio,* de eo inferiùs dispicietur. 4. Approbatur *contractus societatis. Legitimus est contractus*, scribit Chemn. d. l. p. 455. *quando alter potest negotiari, sed destituitur pecunia, alter v. habet pecuniam, sed non potest negotiari, si illi ineant societatem, ut alter conferat pecuniam, alter operas, nam leges dicunt, quod pecunia deest, per operam suppletur.* At parum vel nihil discriminis inter hunc contractum societatis & eum, de quo jam agimus, utrobiq; n. propter lucrum ex usu pecuniæ resultans illi qui eam erogavit, compensationis loco aliquid datur. Regerunt, *in contractu societatis & lucrum & periculum & damnum utriq; contrahentium parti esse commune, id q; non habeat locum in censu illo pecunia elocata annuo*, sed jam ante diximus, Christianam caritatem debere moderationem & æqualitatem eam observare, ut periculum ac damnum etiam in hoc ipso contractu sit cõmune, h. e. ut debitori præter culpam ad inopiam redacto census ille annuus aliàs debitus remittatur. 5. Approbatur *contractus, quo syngrapham emtionis redituum ab altero emo*, at si licet syngrapham illius emtionis & consequenter etiam reditus annuos vi syngraphæ debitos certâ pecuniæ summâ ad me transferre, quidni etiam liceat census annuos pro elocatione q. pecuniæ percipere? utrobique certè ob pecuniæ vel emtæ vel conductæ usum proximus reditibus illis annuis ad ipsum aliàs spectantibus carere cogitur. Nec est q; obvertatur, *contractus illos censeri licitos, quia nõ pugnent cum expressis Scripturæ dictis, aliam verò rationem esse illius, de quo agimus contractus, qui sub usurarum nomine in verbo Dei penitùs damnetur,* eam enim esse principii petitionem suo loco demonstrabitur.

5. Ex humana societatis utilitate.

238. 5. *Ex humana societatis utilitate.* Deus non est ἀκαταστασίας Deus 1. Cor. 14. v. 32. jam verò ingentes ἀταξίαι & ἀκαταστασίαι ex eo orirẽtur, non in politicis solùm, sed etiam in Ecclesia, si quis statueret, absolutè & simpliciter prohibitum esse propter pecuniam alteri ad negotiationes ac mercimonia exercenda datam censum aliquem exigere, qui enim ad census illos persolvendos obstricti sunt, eosdem dare recusarent & pecuniâ alienâ suũ duntaxat quærerent ac pararent cõmodum, qui v. pecuniis abundant, proximo easdem utendas cõcedere renuerent, cùm nulla compensationis spes appareat, quâ ratione commercia & negotiationes generi humano non solùm utiles sed & necessariæ impedirẽtur, unde Ferrariensis in practica in form. libell. action. hypothec. verb. sine aliqua usurarũ pag. 379. edit. vet. scribit, *mundũ vix sustineri aut regi posse sine usuris*, id quod de censibus illis añuis, de quibus jam agimus, quos JCti usuras licitas appellant, non autem de usuris verbo Dei damnatis accipiendum. Baldus in l. 1. C. de summ. Trinit. & cons. 453. dicit, *expedire multos invenire fœneratores, ne multi fame pereant*, id quod respectu ad extremam Naturæ corruptionem habitò fortè nõ injuriâ ab ipso pronunciatum videatur. Cumprimis verò huc referenda est novella Leonis 83. Cùm enim Imperator Orientis Basilius usuras omnes penitùs abrogasset, ipsius filius Leo hoc decretum parentis sustulit propter incommodum in Rempub. ex eo redundans: *Parens noster* (inquit) *æternæ memoriæ Princeps sciens usuras ubiq; à Spiritu decreto condemnari, usurarum solutionem sanctione suâ prohibendã putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius, quem tamen finem legislator proposuerat, sed contra in pejus vergit. Qui enim antea usurarum spe ad mutuandam pecuniã prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecuniis indigent, difficiles atq; immites sunt, quin etiam ad facile jurandum, quod q; id ferè consequitur ad jusjurandũ abrogandum id occasionem præbuit. Breviter propter redundantem in humana vita perversitatem non modò non profuit legis virtus, verùm etiam obfuit.*

Circumstantia in pecunia elocatione respiciendæ.

239. Atque hæ sunt præcipuæ nostræ rationes, quib. permoti statuimus, non esse absolutè & simpliciter census illos pecuniæ elocatæ annuos inter damnatas usuras referendos, interim tamen addimus in hac pecuniæ q. elocatione respiciendas esse certas circumstantias, utpote 1. *conditionem personarum, quæ à nobis pecuniam accipiunt.* 2. *summam pecuniæ datæ & tempus solutioni præstitutum.* 3. *censum annuũ*, qui in stipulationem venit. 4. *statum personarum, quæ pecuniam erogant.* Circa *primum* nota, cavendum esse 1. ne ab illis census annuus exigatur, qui pecuniâ mutuò acceptâ non utuntur ad negotiationes exercẽdas & lucra comparanda, sed ad necessariam sui ac suorum sustentationem pecuniam à nobis expetunt atque ipsam sortem vix ac ne vix quidem reddere possunt. 2. ne exigatur ab illis, qui primùm quidem ad negotiationes exercendas & lucra comparanda pecuniam à nobis petierunt, postmodum verò præter suam culpam casibus fortuitis & insperatis, puta incendio, naufragio, diuturniore morbo &c. in eam detruduntur inopiam, ut secundæ classis hominibus meritò accenseri debeant, erga quos mutuum gratuitum exerceri debere, superius diximus, quid quod (ut sunt humana) contingere possit, ut tales negotiatores in primam detrudantur classem, eorum puta, quos eleemosyna juvandos ac quibus non solùm censum sed & sortem ipsam donandam esse docuimus. Si n. ex divite quis fit pauper, tum debeo etiam modum cum ipso agendi mutare. Breviter dicendo, Christiana caritas ut omnium reliquorum, ita etiam hujus contractus directrix ac moderatrix statui debet. Circa *secundum* nota, discrimen statuendum *inter summam pecuniæ majorem & minorem.* Item *inter tempus brevius ac longius.* E. g. Si quis florenum unum atq; alterum ad spacium duorum vel trium mensium abs te petat, ibi nolim autor esse, ut censum propterea exigas, sed si alius quispiam centum, ducentos vel etiã mille florenos & quidem ad anni unius vel plurĩũ etiam annorum spacium exigat, ut prædia ac fundos emat, ut negotietur ac lucretur, ibi propter ra-

tiones superiùs adductas in compensationem hujus officii jure censum aliquem legibus pręscriptũ exigi posse, dicimus. Monendum interim, de pecuniæ summa majore vel minore judicandum non ἁπλῶς sed συγκεκτικῶς respectu ad erogantem habito, nec *secundùm Arithmeticam* sed *Geometricã proportionem*. Fieri enim potest, uti rectè monet D. Hunnius in comm. 2.Cor.8.p.342. *ut aliquis tenuioris conditionis & fortis homo elocet florenos viginti, vel etiam pauciores, quæ pecunia cùm sit pars substantiæ ejus, arbitror, integrum illi esse non minus ac tibi de centum aut mille florenis quotannis inde accipere pensionem legib9 definitam.* Circa *tertium* nota, censum debere esse moderatum ac legibus determinatum. Sic Imperatoriæ leges statuunt pro usu centum florenorũ quotannis quinque exigi posse, de cujus constitutionis æquitate B. Luther. in admonit. ut Ecclesiæ pastores usuras damnent tom.6. Witeb. Germ. f. 325 sic judicat, So ist auch jetzo die Zeit nit/ daß man mit fünff oder sechs Gülden auffs hundert Reichthumb gewinnen könne/ sonderlich wo die dürfftigen Personen solche Zinsen nicht wiederumb außthun/ sondern zu jhrem täglichen Brot nöthlich brauchen müssen: ubi tamen denuò monet D. Hunnius d. l. *inter mercatores* non ita strictè observari, ne numerus in legibus præscriptus excedatur, quia enim mercator quispiam florenis centum aliunde mutuò sumtis beneficio negotiationis uno anno tantum potest lucrari, ut lucrum illud ipsam sortem adæquet, ideò ob spem tam luculenti quæstûs non judicari iniquum, ut creditori suo de centum paulò etiam plus dependat, quàm in vulgari elocatione receptum, præsertim cùm lucrum illud cum suo creditore non partiatur. Circa *quartum* nota, inter eos qui mutuum rogantur, magnam esse differentiam, quidam sunt valdè locupletes, atque ipsimet legitimis commerciis vel operis & laboribus res suas conservare & absq; facultatum attritione pecuniis mutuò dandis proximo indigenti succurrere possunt, quidam mediocribus divitiis affluunt, interim tamen sine quotidiano substantiæ decremento illis uti nequeunt, quales sunt *pupilli, viduæ, senes, in otio literario viventes*, ad negotiationes exercendas minùs idonei. Priores si contractum illum exerceant eo fine, ut securè in otio vivere, genio indulgere & absq; ullo labore rem suam familiarẽ locupletare possint, parùm interim soliciti quid de debitore & proximo indigente fiat, minùs rectè agunt, monendi igitur sunt ut cogitent, esse Dei voluntatem, *ut labores manuum suarum quisq; manducet* Psal. 128.v.2. 1. Thess.3.v.11. 2. Thess.3.v.10. ac eleemosynam & mutuationem habere peculiares, easq; amplissimas in verbo Dei promissiones, reliquos verò contract9 includi generalibus promissionib. septimi præcepti, ac proinde studeant, ut eleemosynis potiùs & mutuo gratuito cum proximo agant, quàm ut contractum illum annuorum censuum vel unicè vel præcipuè instituant. Posteriores faciliùs merentur veniam, si pecunias suas negotiatoribus elocent & ex censu annuo sese suosq; sustentent.

Argumenta eorum, qui simpliciter improbant census annuos.

240. Ex his facilè apparet, quid ad argumenta eorum, qui census illos annuos absolutè & simpliciter improbant, respondendum sit. Urgent 1. *Dicta V.T. superiùs annotata* Exod.22.v.25. Lev. 25. v.35. &c. in quibus usuræ *simpliciter* prohibentur. Resp. usuras in illis dictis prohiberi libenter fatemur, sed in quæstione adhuc est, an contractus ille, quo ob pecuniam elocatam pro centum florenorum usu quinq; quotannis exiguntur, sit per se, absolutè, simpliciter & semper ad usuras divinâ lege prohibitas referendus, id quod nondum argumentis evidentibus est evictum, sed contrarium potiùs ex adductis rationibus elucescit. Ut autem hæc responsio sit luculentior, notandum est, in dictis illis Scripturæ agi *de vero mutuo* hominibus secundæ classis superius à nobis assignatis præstando, illud suâ Naturâ & semper debet esse *gratuitũ*, ac proinde, qui à talibus personis, quibus mutui officium debetur, ultra sortem aliquid, quicquid tandem illud sit, exigit vel accipit, usuras exercet & contra divinam legem agit. Ambros. lib. de Tobia cap.14.pag.347. *Et esca usura est, & vestis usura est & quodcunq; sorti accedit, usura est. Quod velis ei nomen imponas, usura est.* Ex eo verò nondum evinci potest, omnibus qui pecunias à nobis dari sibi petunt, mutuum illud gratuitum à nobis præstari debere, sed ad illos solum id pertinet, quos in secundam classem superiùs collocavimus. Quod verò attinet illos, qui sunt in tertia classe, hoc est, qui sunt opulentiores & pecuniam à nobis petũnt, non sublevandæ inopiæ suæ causâ sed ut negotientur & quæstũ faciant, ut fundos emant & fortunas suas magis magisq; augeant, cum illis licitum est non per mutuum gratuitum, sed per talem contractum agere, quo non solùm ad sortis restitutionem, sed etiam officii nostri compensationem obligentur. Declaramus id exemplo satis claro & ex propinquo petito. Dicta Scripturæ, quæ de eleemosyna ac beneficentia proximo præstanda agunt, satis clara ac perspicua sunt, cumprimis verò Christus universaliter pronunciat, *Da omni petenti* Luc.6.v.30. ex eo verò inferri nequit, tales eleemosynas conferri debere omnibus omninò hominibus, etiam illis, quos superiùs in secundam ac tertiam classem collocavimus, quòd enim à secundæ classis hominibus sortem repetere licitum sit ac concessum *Siracides* c. 29. v.2. & *exemplum Tobiæ* docet, Tob. 4.v.21. sed debentur illæ iis duntaxat hominib. quibus primam classem assignavimus, h.e. extremè pauperibus, qui ne ipsã quidem sortem reddere possunt. Pari ratione dicta Scripturæ de mutuationis officio sunt satis perspicua, quòd scilic. mutuum debeat esse gratuitum & quod usuræ illicitæ nomine veniat, si quis *propter officium mutui* ultrà sortem aliquid exigat, sed ex eo nondum colligi potest, hoc officium gratuiti mutui præstandum esse omnibus, adeoq; etiam illis, qui in classe tertia locum obtinent, hoc est, qui nostrâ pecuniâ negotiantur, lucrantur & fortunas suas luculenter augent, id enim si fieret, nec extremè pauperibus eleemosyna, nec indigentibus mutuum gratuitum tandem pręstari posset, siquidem *cessat fontis defluxus, nisi ex altera parte adsit affluxus*. Ac probè notandum, usuram verbo divino tam severè prohibitam nõ in mutuo solùm statuendam vel quęrendam esse, sed veneni instar omnes contractus pervasisse. Testatur sanè experientia, in pecuniæ mutuatione artes usurarias cumprimis animadverti, interim damnabilis illa usura *non solùm in mutuo*, sed etiã *in emtione ac venditione*, aliisve contractib. locũ habet, quando sc. proximus defraudatur, quando contra jus & æquitatem, contra Christianam caritatem in contractibus aliquid agitur, vel ut Apostolus loquitur

1. ex dictis V.T.

1. Thess. 4.

1. Thess. 4. v. 6. si quis *ὑπερβαίνει καὶ πλεονεκτεῖ ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.* Si usurarium est, quaodo in cõtractu antichreseos pro modicæ pecunia mutuata totius fuodi fructus accipiuntur, eaque ratione agricolæ ex possessionibus suis ejiciuntur, qualem *ἀντίχρησιν* Justinianus prohibuit. Usurarium est, quando in contractu societatis, instituitur pactum de salvo capitali, etiamsi alter sine sua negligentia damno affectus sit. Quemadmodum igitur ob usurariam pravitatem cootractibus illis sæpius adhærentem non statim contractus ipsi repudiantur ac damnantur: ita quoque etiamsi io pecuniæ mutuatione usurariæ artes sæpiùs animadvertantur, non tamen propterea contractus ipse, quo à divitibus & negotiatoribus ob annuum centum florenorum usum quinque census loco accipiuntor, tanquam usurarius & illicitus absolutè simpliciter & semper est damnandus.

241. Cum hac sententiæ nostræ declaratione convenit responsum illorum, qui in legib. divinis usuræ oppositis eos duntaxat census prohiberi statuunt, *qui à pauperib. & egenis eum ipsorum onere & oppressione tantũ propter officium mutui* exiguntur, quam restrictionem ac limitationem necessariò hîc subintelligendam esse probatur 1. *ex appellatione.* Usura illa, quam Deus latâ lege prohibet, vocatur, נֶשֶׁךְ Deut. 23. v. 19. Psal. 15. v. 5. *à morsu ac corrosione*, rad. נָשַׁךְ ulurpatur *de morsu serpentis* Num. 21. v. 9. Prov. 23. v. 32. Am. 5. v. 19. ut denotetur, illud demum prohibitæ usuræ appellatione accipiendum, quo proximi indigentes mordentur, corroduntur ac consumuntur, quales morsus ac corrosiones emphaticis verbis describuntur Mich. 3. v. 2. *Comederunt carnem populi mei & pellem eorum ab eis nudaverunt, & ossa eorum confregerunt & conciderunt sicut in lebete & sicut carnem in medio ollæ.* Deinde dicitur מַשָּׁה à rad. נָשָׁה *fœnori dedit, mutuum dedit,* quando scilic. cum בְּ ponitur Deut. 24. v. 10. ead. radix Ezech. 39. v. 26. significat *portavit, gestavit,* ut ea demum usura prohibita intelligatur, quâ proximus oneratur & gravatur, id quod neutiquam fit in censib. annuis, qui à negotiatoribus & illis qui pecuniâ nostra multùm lucrantur propter usum illius exiguntur. Quamvis v. alibi de usura accipiatur vocab. תַּרְבִּית ac מַרְבִּית à rad. רָבָה quæ in genere *multiplicationem & abundantiam* significat, in Targ. רִבִּית unde hodiernum Judæorum Ribis Deut. 23. v. 21. Prov. 28. v. 8. Ezech. 18. v. 7. in Chald. חִבּוּל *fœnus* à rad. חָבַל *parturivit, peperit,* sicut *τόκος* à *τίκτω*, quia nummus nummum parit Exod. 22. v. 25. ex quo aliqui colligunt, omne illud quod ultra sortem in quacunq; pecuniæ mutuatione vel elocatione accipitur, usuræ nomine prohiberi, tamen ex appellationibus reliquis & ex sequentibus limitationis hujus fundamentis conspicuum, eam duntaxat superabundantiam prohiberi, quâ indigentes exhauriuntur, gravantur & onerantur.

242. 2. *Ex objecti determinatione*, in plerisq; enim dictis usuras prohibentib. mentio fit *egeni* ac *pauperis* à quo ultra sortem propter mutui officiũ non sit aliquid exigendum. Exod. 22. v. 25. *Si argentum mutuaveris populo meo pauperi tecũ* (הֶעָנִי afflicto, oppresso, tenuioris & afflictionis fortunæ, ubi nota ה hajedia esse instar cujusdam determinationis) *non eris ei sicut usurarius.* כְּנֹשֶׁה Luth. vertit, du solt jhn nicht zu Schaden dringen / h. e. non eris exactor nimis rigidus, ut magno suo cum detrimento cogatur tempore constituto præcisè mutuatum argentum reddere, *non pones super eum usuram* נֶשֶׁךְ mordentem & rodentem. Lev. 25. v. 35. *Cùm attenuatus fuerit frater tuus.* (in Hebr. est verb. מוּךְ *depulsus, dejectus*, ad inopiam redactus fuit. Targ. יִתְמַסְכֵּן *pauper factus fuit*) *& mutaverit manus ejus tecum* (מוּט *loco motus est*, vacillavit, subversus est. Targ. וִימוּט *& mota fuerit manus ejus tecum*, h. e. si extendit manum suam, ut eam apprehendas & auxilium tuum experiatur. Luth. Wenn dein Bruder verarmet / und neben dir abnimbt LXX. *ἐὰν πένηται ὁ ἀδελφός σου μετὰ σοῦ καὶ ἀδυνατήσῃ ταῖς χερσὶ παρὰ σοί.* *si manus ejus fuerint impotentes & imbecilles ad laborandum negotiandum & lucrandũ*, wenn er mit leerer Hand kömpt) *corroborabis eum advena & peregrinus scil. et* (hoc est, memento te quoque peregrinum & advenam esse respectu ad Deum habito, sicut v. 23. quoniam *peregrini & advenæ vos ad me.* Luther. reddidit in accusativo, du solt jhn aufnehmen als einẽ Frembdlingen oder Gast. Secutus LXX. *ἀντιλήψῃ αὐτοῦ ὡς προσηλύτου καὶ παροίκου* sed suprà גֵּר præcedens est accentus regius Sakeph katon incisum majus constituens) *ut vivat tecum*, v. 36. *ne accipias ab eo usuram & incrementum* מֵאִתּוֹ à cum eo, h. e. quando cum ipso per mutuum agis, non accipies נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, *& timebis à Deo tuo ut vivat frater tuus tecum*, v. 37. *argentum tuum non dabis ei ad usuram, & ad incrementum non dabis ei cibum tuum*, ex quo luculenter apparet, in lege divina id demum usuræ loco haberi, quod à fratre paupere & attenuato accipitur, quove proximus ita gravatur; ut vitæ sustentandæ necessaria non amplius habeat. Quamvis igitur in reliquis dictis non fiat expressa pauperis mentio, tamen ex hoc loco tanquam ex propria sede eorum explicatio petenda & per reliqua Scripturæ dicta deducenda est.

243. 3. *Ex addita explicatione.* In locis aliquot Scripturæ sacræ usuram prohibentibus statim *ἐξηγητικῶς* additur, quidnam usuræ nomine veniat, tale scilicet incrementum ac talis superabundantia, quæ dantem gravat, onerat, opprimit & consumit. Exod. 22. v. 21. *peregrinum non populabis* (*non inferes vim peregrino*, יָנָה afflixit, oppressit, depredatus est) v. 25. *Si argentum mutuaveris populo pauperi tecum, non eris ei usurarius, nec ponetis super eum usuram* (tanquam onus quoddam premens & urgens) Levit. 25. v. 36. *non accipias à fratre tuo usuram & incrementum.* Luther. vertit Ubersatz/ Psal. 109. v. 11. *Illaqueet fœnerator omnia quæ sunt ei* יְנַקֵּשׁ quidam deducunt à יָקַשׁ *illaqueavit, irretivit*: quidam à נָקַשׁ *concussit, prostravit*: Targum יִגְבֵּב *colligat.* LXX. *ἐξερευνησάτω scrutetur*, acceperunt pro יְבַקֵּשׁ propter literarum ב נ similitudinem. Luther. Der Wucherer müsse aussaugen alles was er hat. Ezech. 18. v. 8. *Vir qui cum usura non dederit & amplius non acceperit*, Luther. reddidit, der niemand ubersetzet / *qui ab iniquitate averterit manum suam, is vivendo vivet.* cap. 22. v. 12. *Usuram & superabundantiam accepisti & fraudabas socios tuos in oppressione.* In his & similibus dictis usura describitur per oppressionem, onerationem, facultatum proximi diminutionem, quæ descriptio non competit censibus illis annuis, de quibus hoc loco agimus.

244. 4. *Ex naturalis æquitatis & mutuæ caritatis conditione.* Sum̃a totius secundæ Decalogi tabulæ proponitur in illa authentica Christi Matt. 7, 12

Quicquid vultis ut faciant vobis homines, hoc facite etiam ipsis, hæc est lex & Prophetæ; consistit enim omnium præceptorum secundæ tabulæ summa in dilectione proximi, Roman. 13. v. 10. *πλήρωμα νόμου ἡ ἀγάπη.* v. 8. *qui proximum diligit, legem implevit.* v. 9. *hoc enim, Non mœchaberis, non occides, non furaberis, non dices falsum testimonium, non concupisces, & si quod aliud mandatum in hoc verbo ἀνακεφαλαιοῦται recapitulatur & instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Idem docet Christus Matth. 22. v. 39. Jam verò demonstratum est superiùs, nequaquam cum naturali æquitate vel Christiana caritate pugnare, si in certis quibusdam casibus, ab ijs scil. qui pecuniâ nostrâ plurimum lucrantur, pro ejus usu census aliquis moderatus ac legibus definitus exigatur. Ergò prohibitio usurarum in lege divina proposita juxta hanc normam æquitatis & caritatis explicanda: ne eam evertat sed potiùs stabiliat. Nec est quod quis obvertat, *quemadmodum in fidei articulis non debemus sequi dictamen humanæ rationis, sed claram literam divinæ revelationis* 2. Cor. 10. v. 5. *& quemadmodum in cultu divino verbo Dei non debemus nostro arbitrio aliquid addere vel detrahere, sed simpliciter verbo inhærere* Deut. 4. v. 8. Numer. 15. v. 39. Esa. 29. v. 13. Matt. 15. v. 9. *ita quoq; in prohibitoriis mandatis usuræ oppositis non esse audiendum, quid ratio nostra æquitati naturali & Christianæ caritati congruum judicet, sed inhærendum claræ literæ, quæ omne omninò incrementum & omnem superabundantiam prohibet;* est enim evidens discrimen inter fidei articulos, qui cùm sint ἀκατάληπτα μυστήρια omnem humanæ rationis captum excedunt, & inter contractus ad humanam & civilem vitam pertinentes, de quibus ex lumine Naturæ judicium fieri potest, unde Christus ipse deducit nos ad regulam juris naturalis omnium hominum mentibus inscriptam atque insculptam, & secundùm eam de talibus contractibus judicium ferri permittit. Pari ratione magnum discrimen est inter dilectionem Dei & cultum divinum in prima Decalogi tabula præscriptum & inter dilectionem proximi in secunda Decalogi tabula mãdatum, norma dilectionis divinæ ac cultus Deo debiti non potest peti ex Naturæ lumine, sed de dilectione proximi ex naturali æquitate judicari potest. Quod si quis in istis usurarum prohibitionibus literæ simpliciter inhærere atque ex ea inferre velit, in nullo planè casu licitum esse ob usum pecuniæ mutuo datæ censum aliquem exigere ac prohibitæ usuræ appellatione venire omne id, quod ultra sortem accipitur, si vel maximè proximus eo non gravetur, cogitur ex prohibitione de non mentiendo pari ratione elicere, quod nullo planè casu licitum sit aliter loqui quàm res ipsa se habet ac prohibiti mendacii appellatione venire illud omne, quod in sermone non consentit cum reipsa, si vel maximè proximus eo non lædatur nec decipiatur, quod tamen ipse Chemnitius & alij Theologi non concedunt. Quare ut ex illis dictis, quæ in genere prohibent mendacium, non est inferendum, omne illud mendacij nomine venire, quod in sermone cum re non convenit, sed ad definitionem mendacij ex norma caritatis, quæ est finis legis, necessariò addendum, quod id demùm sit mendacium prohibitum, *si falsum proferatur cum voluntate seu intentione decipiendi*, docente Chemnitio p. 2. Locor. cap. de Lege Dei in explicat. octavi præcepti pag. 235. ita quoque ex illis dictis, quæ in genere prohibent usuras, non potest nec debet inferri, omne illud usuræ nomine intelligendum, quod in pecuniæ usu alteri concesso ultra sortem accipitur, sed ad definitionem usuræ ex eadem caritatis & æquitatis norma necessariò addendum, quod ea demùm sit usura prohibita, quando aliquid ultra sortem accipitur cum detrimento & oppressione proximi.

245. 5. *Ex puritatis ratione.* In Scriptura non est infrequens absolutè, & simpliciter uno in loco aliquid mandari vel prohiberi, cui tamen ex alijs Scripturæ locis quædam restrictio est addenda. Sic Luc. 6. v. 30. Christus in genere præcipit, *Da omni petenti*, interim cum certa limitatione hoc accipiendum, da omni petenti scilicet *indigenti*, da pro *ratione tuarum facultatum &c.* quod si quis præceptum illud Christi, ita nudè ac crudè velit intelligere, dandum esse cuivis petenti, quicquid à nobis postulet, quæcunque tandem sit, vel nostra vel ipsius conditio, is præcepto Christi pessimè abutetur, sicut faciebant Gnostici, qui proximi uxorem de stupro solicitantes dicebant: *Scriptum est, da omni petenti.* Sed ut propiùs ad propositum nostrum accedamus, adducimus locum Ezech. 18. v. 8. ubi inter descriptionem viri pij, justi ac Deo placentis inter cætera etiam hoc refertur, *quod proximo suo reddat pignus*, id verò non potest absolutè & simpliciter eo sensu accipi, quasi nullo modo licitum sit, pignus à proximo accipere, sed juxta explicationem in divina lege traditam intelligendum est de tali pignore, quo proximus egenus non potest carere. Exod. 22. v. 26. *Si pignorando pignoratum fueris vestimentum proximi tui, cùm occubuerit Sol, restitues illud ei.* vers. 27. *quia est operimentum ejus, tantùm illud vestimentum est pellis suæ, in quo dormiat.* Deuter. 24. v. 17. *Non capies in pignus vestimentum viduæ.* Eodem sensu accipienda est prohibitio usuræ de tali scil. abundantia & incremento, quod cum damno & oppressione egeni exigitur ac postulatur.

246. Atque hæc sunt præcipua fundamenta, quibus demonstramus, mandatum de non accipiendis usuris certâ ratione limitandum nec simpliciter & absolutè ad quoscunque census, qui in contractu elocatæ pecuniæ exiguntur, referendum esse. Quidam alia fundamenta addunt, quæ non sunt ejusdem roboris ac momenti. 1. Est qui ex Genes. 47. v. 24. tale nectit argumentum: *Sicut agri Ægyptiorum proprij erant Pharaonis, ille verò pensionem quintæ portionis de frugibus jure exigit: sic iniquum non est, si pro quinquies denorum florenorum usu annuo quinque accipiuntur, est enim quintæ partis fructuum emtio. Ergò contractus ille, quo pro centum florenis quinque dantur in annum, non est à pietate alienus nec sola nititur Imperiali Constitutione, sed exemplum habet in sacris literis & ab usurariis artibus est separandus.* At ut prætermittamus diversitatis rationes, quæ notari possunt complures, ex hac comparatione colligere aliquis posset, si pro quinquies denorum florenorum usu annuo quinque licet accipere, utique pro decies denorum, hoc est, centum florenorum usu quotannis licebit accipere decem, id quod tamen in contractu emtionis redituum tanquam usurarium reprobatur.

247. 2. Qui-

247. 2. Quidam proferunt legem divinā Deuter.23.v.20. *Extraneo fœneraberis & fratri tuo nō fœneraberis*,ea quo colligunt prohibitionem usurarum non esse simpliciter & absolutè accipiendam, sed cum certa quadam limitatione ac restrictione, ne sc. cum detrimento & oppressione proximi usuræ exigantur, quam limitationem existimant addi Exod.22.v.21. *Peregrinum non populabis & non opprimes eum, quia peregrini fuistis in terra Ægypti*. Sed huic argumento varijs modis respondetur. Hieronym.in comment.cap.18. Ezech.per distinctionem temporum respondet: *In principio legis à fratribus tantum fœnus tollitur, in Propheta ab omnibus usura prohibetur. In Evangelio virtutis augmentum est præcipiente Domino. Fœneramini his, à quibus non speratis recipere*. Sed hypothesis illa repugnat perfectioni divinæ legis. D.Chemn.part.2. Locor.Theol.p.434.ex Gersone distinguit *inter permissionem civilem & Theologicam*,item inter *jus fori ac jus poli. In V.T.* (inquit) *Moses fuit & Theol. & Legislator, alibi enim tradit, quomodo serviendum sit Deo in justitia & sanctitate, alibi verò pro externa societate vitæ civilis in Rep. Israelit. certas quasdam politicas constitutiones isti populo præscribit, h.e. tractat de jure fori & de jure poli, ordinant forum politicum & forum conscientiæ. In legibus autem politicis, quas Deus populo Israëli dedit, non semper justitia & sanctitas conscientiæ coram Deo præscribitur, sed sunt accommodata ad conservationem externæ & civilis societatis in illa politia pro conditione ingeniorum & morum istius populi, cui Deus ipse tribuit epitheton duræ cervicis. Quia igitur leges forenses Deus præscribebat politico Magistratui, quæ vitia, quibus civilibus pœnis punienda forent, vidit fieri non posse, ut effrenata hominum malitia ex toto compesceretur ll. civilibus per pœnas politicas. Ut ergò in civili societate istius populi pejora vitarentur mala, neve erga domesticos fidei exerceretur usura, non quidem approbavit, sed forensi & politico fine toleranda permisit hactenus, quod per Magistratum civilem non puniebantur &c. hoc modo usura in V.T. permittitur civiliter, damnatur autem Theologicè in conscientia coram Deo*. Alij respondent hoc modo: *Usuram erga extraneos ibi nec præcipi, nec permitti, sed quia Scriptura vult, ut omnes homines agnoscamus proximos, sensum esse, erga quemcunq; usuram exerces, illum non tractas ut fratrem & proximum, sed ut hostem*. B. Luth. in lib. contra Judæos respondet, *duo esse Judæorum genera, quidam sunt Judæi Moysis, quos scil. Deus per Mosen ex Ægypto in terram Canaan introduxit, ac legem illis dedit in terra ista servandam donec veniret Messias: quidam verò sunt Judæi Cæsaris non Mosis, quorū scil. majores coram Pilato dixerunt. Non habemus Regem nisi Cæsarem, ad illos non pertinere hanc legem, sed si eâ uti frui velint, in terram Canaan ipsis esse redeundum*. Anton. Margarita in libr. de fide & relig. Judæorum respondet, *in lege divina semper præmitti, si in præceptis meis ambulaveris, alieno fœneraberis*, ac Deut.28.v.43. *adversativam addi, Si non ambulaveris in præceptis meis, peregrinus mutuabit tibi, jam vero hodierni Judæi non ambulant in reliquis Dei præceptis, ergò non debent frui beneficio hujus legis de usuris*. Hotoman.lib.2.de usuris cap.3.respondet, *ideò licuisse Judæis ab extraneis accipere usuras, quod ipsi quoq; à Cananæis gratuitam pecuniā mutuò non habebant, sed usuras solvere cogebantur, lege igitur talionis idē fuisse ipsis concessū*. D. Hunn. in com.2.Cor.8.distinghit inter extraneos: *Quod olim* (inquit) *concessa fuit Israelitis usura ad extraneos, non indifferenter id indultum de quibusvis extraneis populis est accipiendum, sed de iis, in quorum medio habitabant Israelitæ, quales fuerunt gentes Cananææ, quæ cùm alioqui fuerint judicio Domini destinatæ ad exitiū, propter abominationes, quas fecerant in terra & earum facultates unà cum tota illa religione, ut juramenti divini spectarint ad populū Dei, & v. Cananæi non simul & semel expelli vel exterminari quiverant, ideò Dominus inter reliqua media etiam hoc concessit Israëlitis, ut possessiones eas quæ alioquin ipsis decretæ fuerant, hoc interveniente medio à Cananæis tanquam hostib. injustis possessorib. ad se traducerent, quare hodie in exemplū trahi nec potest, nec propter diversitatis rationem debet*. Convenit hęc responsio cum ea, quam tradit Ambros. in lib. de Tobia c.15.p.348. *Quis erat tunc alienigena nisi Amalech, nisi Amoræus, nisi hostes? ibi, inquit, usuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui jure inferuntur arma, huic legitimè indicatur usura. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centesimā te vindicare. Ab hoc usurā exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius & exactor inimici. E. ubi jus belli, ibi ēs jus usuræ*. Quicquid sit de explicat. hujus loci, de quo inferiùs plura dicemus, ad stabiliendos census illos annuos, parum roboris in eo esse dicimus.

248. 3. Petrus à Well. in tract. de Usuris c.4. fac.b. edit. Colon, adducit Parabolā Christi Matt.25.v.26. ubi Dominus ad servum, qui talentum in terra absconderat, dicit: *Serve nequam & piger, oportuit te committere pecuniam meam nummularijs & veniens recepissem quod meum cum usura*, ex quo colligit, non omoem usuram simpliciter esse prohibitam. Sed præterquam quod ea parabolis & similitudinibus non ducantur firma argumenta, promtè responderi potest, distingueodum esse *inter rem ac rei modum*. Christus non approbat usurarias artes, quibus pecuniam & facultatea suas avari augent, sed lucrum & incrementum pecuniæ in rebus spiritualib' imitandum nobis proponit, atq; eò unicè spectat, quod thesauro verbi divini & donorum spiritualium nobis concredito in Ecclesia negotiari & lucrari debeamus, perinde ut Luc.16. v. 8. nequaquam oobis comēndat fraudes & furta sed prudentiam œconomi, quam in spiritualibus rebus imitandam nobis ob oculoa propouit. Non probat Christus usuram in lege Dei prohibitā, sed rationem lueri faciendi, quæ in vita communi quotidie conspicitur in pecunia ad eaercenda commercia & negotiationes adhibitâ, tanquam omnibus notam assumit, eamq; ad suum propositum eaplicat Chrysost.hom.41.in Genes. *Vide misericordiam Dei. In his sensibilibus pecuniis prohibuit, ne quis usuram acciperet. Quare & ob quam causam? quia uterq; magno damno afficitur. Nam debitor quidem inopiâ atteritur, creditor autem augens divitias etiam peccatorum accumulat sibi multitudinem &c. & in spiritualibus autem repetiturum se promittit usuras. Quare? quia omnino diverso modo se habet spiritualis usura & sensibilis. Illic enim à quo requiritur severiter, subitò in extremam inopiam defertur, hic autem à quo exigitur, quando gratitudinem præ se tulerit, quantò majorē usurā affert, tantò majori fruetur remuneratione*.

249. Contenti igitur sumua fundamentia superiùs

periùs pro nostra sententia adductis & generali illâ responsione, quod dicta V. Test. usuras prohibentia agant de officio mutui indigentibus gratis præstando, ita ut præter sortem cum ipsorum detrimento & oppressione nihil ab illis exigatur. Coronidis loco addimus, si vel maximè evinci posset, dicta illa V. T. in quibus usuræ damnantur, esse *planè generalia* & sensu eo accipienda, quod in nullo planè casu nec ab illis, qui pecuniâ nostrâ plurimùm lucrantur & commoda sua parant, quidquã ultra sortem accipiendum sit, id quod tamen nondum est evictum & comprobatum, *tamen morale à forensi & judiciali* in illis legibus accuratè esset distinguendum. Morale sive genus pertinet ad omnes homines tàm N. quàm V. Test. forense seu judiciale cùm sit speciale ad politiam Judaicã duntaxat spectat. Morale foret in contractib. & commercijs, in emtione, venditione, mutuo &c. cavendam esse *πλεονεξίαν*, injustitiam, & usuras illicitas, atq; id etiamnum hodie in N. T. nos obligat; forense seu judiciale foret, quod ex pecunia mutuo data nihil quicquam à proximo ultra sortem sit accipiendum, id quia ad Judaicam politiam unicè spectaret, nos in N. T. non amplius obligaret. Quod si enim circumstantias exactè ponderam', apparebit discrimen evidens inter politiam Mosaicam ac nostras. Judæi peculiari lege prohibebantur possessiones suas per venditionem in perpetuum abalienare Levit. 25. v. 10. *Sanctificabitis annum quinquagesimum & prædicabitis libertatem in terra cunctis habitatoribus ejus, Jubilæus ipse erit vobis & revertimini unusquisq; ad possessionem suã.* v. 15. *secundùm numerum annorum post Iobel emes à proximo tuo, secundùm numerum annorum proventuum vendet tibi*, proinde emtor non erat hereditarius ac perpetuus prædiorum ac fundorum, agrorum puta, vinearum &c. possessor, sed tantum usufructuarius, quia percipiebat duntaxat fructus rei emtę usq; ad annum jubilæum, in quo absq; ulla precij refusione ad pristinum possessorem bona illa immobilia redibant. Erat insuper alia quædam constitutio de debitis quovis septimo anno fratri remittendis. Deut. 15. v. 1. *Septimo anno facies remissionem, quæ hoc modo celebrabitur.* v. 2. *Cui debetur aliquid à proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.* v. 3. *à peregrino exiges, à fratre v. repetendi non habes potestatem.* v. 4. *Et omninò indigens & mendicus non erit inter vos.* Quòd si fuisset Judæis licitum à fratre propter pecuniam mutuò datam censum annuum exigere, sex annis prioribus census tantos ac tam immoderatos exegissent, ut ad ipsam summam septimo anno assurrexissent, atq; ut debiti remissio absq; ullo proximi egeni levamento fuisset facta, quâ ratione Legislator finem hujus suæ constitutionis, ne sc. *sit mendicus in Israel*, nequaquam obtinuisset. Pari ratione si censum annuum ex pecunia mutuata accipere Judæis licitum fuisset, non minùs quoq; prior illa dispositio de possessionib. in anno jubilæo possessori, qui eas olim vendiderat, sine ulla precij refusione restituendis, locum & effectum obtinere haudquaquam potuisset, quilibet enim potiùs pecuniam sub usura proximo dedisset, quàm fundos ejus emisset, quippe quos hæreditario in perpetuum possidere ob disertam legis prohibitionem non poterat, quin & defructibus annuis interea percipiendis admodùm dubius erat. Proinde ne Judæorum avaritia constitutionib. divinis de fundis in anno jubilæo venditori restituendis ac de debitis in anno Sabbatario remittendis fraudi esset, absolutè ac simpliciter ipsis interdictũ videri possit, censum aliquem propter pecuniam mutuò datam à fratre, h. e. ab Israelita exigere, vicissim v. ne putetur tanquam morale & in genere omnibus interdictum, ideò concessum ipsis fuit ab alienigena census pecuniarios exigere, ex quo fundamento deduci potest conciliatio illarum legum, quæ primâ fronte invicem pugnare videntur. Deut. 23. v. 20. *extraneo fænerabis* לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ *& fratri tuo non fænerabis.* Exod. 22. v. 21 *Peregrinum non populabis* גר לא תונה *& non opprimes eum.* Quidam existimant priori lege permissum moderatas usuras ab extraneo & peregrino accipere, posteriori verò interdictum immoderatas illicitas & injustas usuras ab eodem exigere. Sed quia in priori loco itidem est verbũ נשך quod significat usuris proximum mordere & arrodere, ideò ex objecto prohibitionis rectius petitur diversitatis ratio. נָכְרִים in Scripturis dicuntur *alienigenæ & gentiles* Jud. 19. v. 12. quos Apostolus sic describit Eph. 2. v. 12. quòd fuerint *ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραήλ*. גֵּרִים dicuntur *proselyti*, qui ex gentibus quidem oriundi erant, interim tamen Israeliticam religionem amplectebantur, & in politiam Judaic. recipiebantur Exod. 12. v. 49. Deut. 14. v. 21. & 29. eorum aliqui habitabant in medio Israelitarum, qui vocabantur *proselyti portæ*, quidam v. in regionibus procul dissitis, qui quotannis ad festa solenniora Hierosolymam veniebant Act. 2. v. 5. c. 8. v. 27. permittitur igitur Judæis, ut fænerentur extraneo, sed prohibentur interim peregrinum populari & opprimere, h. e. permissum ipsis erat usuris exugere & exhaurire extraneos propter causam superiùs expositã, quia scil. exitio devoti erant, sed prohibentur eas exercere erga peregrinum è gentilitate quidem oriundum interim Judaicam religionem amplexum, quia lex de usuris à fratre non exigendis generalis est, concernens non solùm eos, qui ratione originis erant fratres, sed illos etiam qui professione ejusdem religionis fratres erant.

250. Ergò si vel maximè ex hypothesi concederemus, Israelitis absolutè & simpliciter prohibitum fuisse usuras justas & moderatas, h. e. census annuos ob usum pecuniæ mutuatæ à fratre exigere, tamen in prohibitorio illo mandato forense & judiciale à morali distinguendum omninò esset, id quod hac ratione demonstramus. Quodcunq; Israelitico populo interdicitur, cùm tamen in se ac per se non pugnet cum naturali æquitate & fraterna caritate, illud non pertinet ad legem moralem, quâ omnes populi etiam in N. Test. obligantur, sed ad legem forensem & judicialem, quæ Israelitas duntaxat obligavit. Atqui in certis quibusdam casibus non pugnat cum naturali æquitate & fraterna caritate censum annuum ob pecuniam proximo erogatam ab eodem accipere, ut superiùs fuit demonstratum. Ergò si vel maximè Israelitico populo interdictum id fuisset, tamen speciale ac forense *διάταγμα* foret, non autem legis moralis particula. Quemadmodum igitur D. Chemnit. part. 2. locor. cap. de Imaginib. pag. 150. censet, *præceptum de non habendis vel fabricandis Imaginib. esse partim morale, partim ceremoniale.* Morale esse, quod universaliter prohibitæ sint imagines, quæ manifestè præ se ferunt Ethnicam superstitionem & manifestam impie-

tatem

tatem cum verbo Dei pugnantem. Item imagines qualescunq; quæ quoquo modo prostant ad cultum & adorationem, quod prohibitum sit adorare & colere sculptilia, h. e. habere ea pro Deo vel tribuere illis cultum soli Deo debitum &c. Ceremoniale esse, quod propter proclivitatem populi Israelitici ad idololatriam Deus omninò illis interdixerit fabricationem & usum imaginum quarumcunque templo inferendarum; morale ad omnes homines, Ceremoniale ad Judæos duntaxat pertinere, morale ad V.& N. Ceremoniale ad V. Test. duntaxat pertinere: ita quoque eodem jure possemus dicere, si vel maximè mandatum de usuris omnes census ob pecuniæ usum datos prohibent, illud tamen esse *partim morale, partim forense*, morale esse, ne in exigendis vel accipiendis illis censibus proximus gravetur, ooeretur & opprimatur; forense esse, ne à proximo quicquam ob pecuniæ erogatæ usum census loco accipiatur; prius est generale omnes omninò homines obligans, posterius verò speciale ad solos Judæos pertioens, quibus ob proclivitatem ad avaritiam, fraudes & proximi oppressionem id erat interdictum, perinde ut in lege mutui de debitis quovis septimo anno proximo remittendis Deut. 15. v. 2. forense à morali distingui debet; forense est quod omnia omninò debita fratri erant remittenda, illud ad Israeliticam duntaxat politiam pertinebat: morale est, quod ratione indigentiæ proximi habita mutuum debeat esse gratuitum, item quod debitum proximo sit condonandum, si præter suum meritum ad inopiam redigatur.

a. Ex dicto Christi Luc. 6.35.

251. Atque hæc dicta sint de legibus divinis, V. Test. in quibus usuræ absolutè & simpliciter prohibentur, quas primo loco semper urgent, qui census anouos lege Imperiali concessos penitus damnaot. 2. proferunt dictum Christi Lucæ 6. v. 35. ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες, *Benefacite & mutuum date nihil inde sperantes*, ex quo apodicticè colligi posse existimaut, ultra sortem nihil quicquam in officio mutui à proximo exigendum, sed breviter respondemus, ex tota serie & contextu hujus loci patere, quod Christus loquatur *de mutuo eleemosynario*, ac proinde nequaquam tollat contractus civiles juri Naturali congruentes, id quod ex analysi textus demonstrandum. Apud Evangelistam Lucam verba Christi sic habent vers. 33. *Si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis gratia, siquidem etiam peccatores hoc faciunt.* vers. 34. *& si mutuum dederitis his, à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut paria recipiant* ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. vers. 35. *Veruntamen diligite inimicos vestros, benefacite & mutuum date nihil inde sperantes, & erit merces vestra copiosa &c.* Ex antithesi Sole clariùs elucescit, Christum nequaquam loqui *de mutuo officioso*, in quo certa pecuniæ summa proximo datur eâ lege & conditione, ut constituto tempore eandem & sic τὰ ἴσα reddat, sed *de mutuo eleemosynario*, in quo ipsa sors egenti proximo donatur, ut nihil planè redeat ad creditorem, qui pecuniam proximo erogavit. Nam de peccatoribus dicit, quod mutuum officiosum exerceant, h. e. quod dent illis mutuum, à quibus sperant se recepturos, sed à pijs & Christianis altiorem aliquem beneficentiæ & caritatis gradum exigit, jubet ipsos mutuum dare etiam illis, à quibus nihil sperare possuot, h. e. ubi de sorte in dubio versantur ac periculum subest, ne pecuniâ mutuò datâ perpetuò carere cogantur. Apud Matth. cap. 5. eadem Christi concio verbis paululùm diversis sic describitur: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* vers. 39. *Et qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte illi & pallium.* vers. 40. *Qui te angariaverit ad mille passus, vade cum illo & alia duo.* vers. 41. *Qui petit à te, da illi, & volentem à te mutuare, ne averseris* vers. 42. ubi ex præcedentibus verbis manifestè colligitur, de mutuo nõ ἁπλῶς & absolutè, sed συγκριτικῶς & comparatè Christum loqui. Ut enim antecedentia mandata hunc exhibent sensum, satius esse alteram etiam maxillam percutienti obvertere, quàm privatam vindictam exercere & repercutere; præstabilius esse ut unà cum tunica etiam pallij jacturam quis faciat, quàm ut contentionis studio judicium cum altero quis experiatur; consultius esse, ut quis in gratiam proximi duo miliaria vadat, & sic officium conduplicet, quàm ut caritatis officio desit & petitionem unius miliaris simpliciter recuset: sic & posterius illud membrum non absolutè, sed *comparatè* accipiendum, præstabilius scil. esse, pauperibus in communi vita sic dare mutuum, ut non modò nihil ultra sortem accipias, sed de sorte ipsa quoque, si res ita postulaverit, periclitari malis, quàm ut fratrem subsidij tui indigum hoc officio planè destituas. Censura Facult. Jurid. Tubing. in controv. Ratisbonens. de Usuris, D. Hunnius in comment. 2. Cor. 8.

252. *At*, inquis, *si vi & vigore hujus mandati Christianus obstrictus est ad mutuum eleemosynarium, h. e. ut mutuò det etiam illis, à quibus ne quidem ipsam sortem reddendam sperare potest, multò magis obstrictus erit ad mutuum gratuitum, h. e. ut mutuò det & ultra sortem nihil quicquam exigat vel accipiat.* Resp. ex illis, quæ superiùs allata sunt, liquidò constat, hoc mandatum non de omni hominum genere simpliciter & absolutè accipiendũ esse, quasi absq; ullo discrimine omnibus sit dandum, sed duntaxat de duplici hominum genere, videl. primò de illis, qui jamdum sunt egeni, atq; ita quidem egeni, ut ne quidem ipsam sortem absq; extremo suo damno reddere possint, illis mutui officium non est hoc prætextu denegandum, secundò de illis, qui eo quidem tempore, quo mutuum à nobis petunt, eâ facultatum conditione fruuntur, ut sortem possint reddere, postmodùm verò vel incendiis, vel naufragio, vel morbis, alijsvè casibus in eum detruduntur inopiæ gradum, ut sortem absq; extremo detrimento reddere nequeât, ubi omninò locum obtinere debet hoc Christi præceptũ. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Homines mundani, vel ut Christus hic loquitur, *peccatores*, pecuniam mutuò daturi sedulò provident, ne illis dent mutuũ, à quib. sortis periculũ impendet, quamvis illi eo officio vel maximè indigeant, sed Christianus ad hoc mutui officium semper debet esse promtus, ac si vel maximè de sorte periclitetur, Deo rem commendet, nec propterea animo nimis angatur, sed malit periculum illud subire, quàm proximo indigenti officium mutui denegare. Quare perpetuò ad cõditionem personarum, quæ mutui officium à nobis expetunt, respiciendũ erit. Si qui sunt opulentiores & fine eo pecuniam à nobis sibi erogari petunt, ut negotientur, lucrentur, fundos emant ac rem suã locupletiorem reddant, ab illis etiam ultra sortem aliquid exigi &

com-

commodorum participatio institui potest, sed illis, qui sunt fortunæ tenuioris, non absque censu solùm erogandum, sed ipsa quoque sors rebus ita exigentibus condonaoda.

253. Ut totum hoc negotium sit clsrius & manifestius, docendi causâ quatuor genera mutui (laxiùs accepto hoc vocabulo) constitui possunt. Primum est *mutuum eleemosynarium*, quando eenlus & ipsa sors condonantur. Alterum est *mutuum gratuitum*, quod etiam vocari potest *officiosum*, quando quis absque censu sortem recipit. Tertium est *mutuum compeusatorium*, quod JCti vocaut *mutuum cum stipulatione*, quando ob erogatam pecuniam præter sortem etiam census aliquis à proximo exigitur. Quartum est *mutuum usurarium*; quando scilicet usuræ illicitæ & immoderatæ legibus divinis & humanis prohibitæ exiguntur, quibus proaimus gravatur, oneratur & ipsius facultates eahauriuntur. Priores duæ species sunt peculiaria opera caritatis & milericordiæ proximo debitæ. Tertia species elt contractus licitus, modò observentur conditiones superius propositæ. Quarta species est usura legibus damnata.

3. Ex ratiotionibus. 1. à juris naturalis obligatione.

254. 3. Tertio loco proferunt quasdam *ratiuuculas*, quibus evinci posse putant propter pecuniæ proximo erogatæ usum, oon posse censum aliquem ab eodem eaigi. 1. *Ius naturale & æquitas requirit, ut iu contractibus inter homines institutis servetur æqualitas, ne pars una cum damno alterius locupletetur. Iam verò non servatur æqualitas, quando creditor non solùm sortem recipit, sed etiam præter eam abundantius quiddam exigit. Ergo illud pugnat cum naturali jure & æquitate.* Resp. per inversionem. Propterea quia jus naturale & æquitas io contractibus æqualitatem requirit & quia iniqoum foret, si pars una cum alterius damno locupletaretur, ab eo, qui nostrâ pecuniâ negotiatur, lucratur, & rem familiarem auget compeosatio aliqua eaigi potest, aliàs ad ipsum solum rediret commodum ex pecuniæ usu resultans, quod pari ratione ipsimet parare potuissemus atq; interim eo carere cogimur. Iniquum foret si creditor ab indigente, qui non lucrandi sed inopiæ sublevandæ causa pecuoiam exigit, ultra sortem aliquid exigeret: Sed & boc iniquum foret, si debitor pecunia ab illo acceptâ plurimum lucratus erga benefactorem suum sese gratum ac memorem declarare nollet. De toto hoc argumento ex superioribus judicium fieri potest.

2. à mutui conditione

2. *Mutuum per se & sua Natura est gratuitum. Iam verò officium mutui jure naturali proximo debemus. Ergò etiam jure naturali obstringimur abiq; ulla compensatione pecuniam mutuam proximo dare.* Resp. ut *eleemosynarium*, ita quoque *gratuitum* illud mutoum jure Naturæ debemus proximo, non tamen omnibus omoinù hominibus, sed illis duntaaat, qui inopiæ sublevandæ causâ hoc humanitatis officium à nobis expetunt: eum divitibus, qui ad negotiationes & lucra pecuniam nustram utendam fruendam sibi coocedi postulant, per alium contractum agere possumus, quem superius vocavimus *mutuum compensatorium*, quamvis libeuter fateamur, quosdam mutui vocabulum io hoc contractu incommodius judicare ac *contractum elocationis* vocare malle, sed quicquid sit, ubi de re ipsa constat, de appellationibus facili nngotio transigi potest.

3. à denegata pecuniæ fructificatione.

3. *Pecunia est res sua Natura sterilis nec parit fructus, si vel per centum annos mille thaleros in arca asservaret, ne unicum quidem producere possent. Iam verò pugnat cum jure naturali fructus ex re sua Naturá sterili exigere. Ergò in pecunia alteri erogatâ non possunt census annui constitui. Agri, vineæ, horti, accedente divina benedictione, fructus quotannis proferunt uberrimos,* Genes. 26. v. 12. Matth. 13. v. 23. idcò alijs *per contractus censuales elocare possunt; sed pecunia diversa est ratio.* Resp. Distinguendum inter *pecuniam ipsam* & pecuniæ in negotistionibus ac commercijs *usum*. Pecunia ipsa per se, immediatè & citra usum in negotiationibus nullos affert fructus, sed mediante usu in civili societate fructum afferre potest longè ubertimum. Mercator centũ florenis aliunde mutuò sumtis potest intercedente negotiatione año uno tantum lucrari, ut lucrum illud ipsam sortem ferè adæquet. Qui pecuoiâ aliunde accepta agros, vineas & fundos emit, fructus eorum percipit amplissimos, quibus carere cogeretur, nisi proaimus pecuniam ipsi mutuò dedisset. Multi prædia & fuodos suos cogerentor vendere ob æs alienum, quo premuntur, uisi versuram facerent & peconiâ mutuo acceptâ creditori satisfacerent, illis certè peconia nõ est res sterilis sed efficit, ut reditus prædiorum suorum annuos percipere possint. Cum agro itidem sic videmus comparatum, ut per se & immediatè oisi aratio sementis & cura hominum aceedat, utiles fructus haudquaquam proferat, sed si labores boum & culturam hominum experiatur, divinâ præsertim benedictione accedente fructus profert longè uberrimos, neq; tamen inventus quispiam, qui negaret ea elocatione agri reditus annuos percipi posse. Distinguendum deuiq; *inter fructus naturales & civiles*, pecunia non profert fructus naturales, sicut agri, vineæ &c. interim tamen civiles froctus io negotiationibus & commereijs parit, ut eapcrientia luculentissimè comprobat.

4. à nummi inventione.

4. *Nummus non est inventus, ut esset merx, sed medium acquisitionis ac pretium mercis. Ergò pecuniam vendere vel elocare tanquam mercem, ut fit in usuris, pugnat contra Naturam inventi nummi.* Resp. pecuoia non solùm est *medium commutationis necessaria*, quâ iodigus cibum, potum, vestes atque alia vitæ sustentandæ oecessaria sibi comparare potest, sed etiam *negotiationis lucrosæ*, quâ dives commercia eaercere, fundos emere & res suas locupletiores reddere potest; jam verò census illi, de quibus hîc agimus, non ratione prioris sed posterioris usus exiguntur. Distinguendum etiam inter *finem* inveoti nummi *primarium*, quem concedimus esse eum, qui io argumento exprimitur, *& usum ejusdem* iu negotiationibus commercijs ac contractibus *secundarium*.

5. à pecunia per usum distractione

5. *In quibus rebus usus est ipsa absumtio, in illis usus non separatur à dominio vel à re ipsâ, sicut non seorsim venditur vinum & usus vini. Sed in mutuata pecunia usus est ipsa distractio. Ergò iniquum est ultra restitutionem sortis vendi usum pecuniæ, quod fit in mutuo.* Resp. distinguendum inter *usum pecuniæ* & ioter *commodum usu comparatum*. Pecunia quidem usu coosumitur, sed commodum usu comparatum durat. Quando creditor debitori pecuoiam erogat, duplex beneficium ipsi præstat, primò tradit ipsi dominium & proprietatem illius pecuniæ, secundò jus utendi fruendi pro libitu in negotiationibus & commercijs; proinde quia debitor respectu posterioris beneficij sua parare potest commoda, eademque longè amplissima, æquum est, ut creditori sese gratum

tum præbeat. Ostendit experientia usum pecuniȩ non esse eo modo consumtionem, sicut in vino, frumento & alijs fungibilibus, sed præter distractiunem sortis ipsum usum pecuniæ habere utilitatem usibus hominum accommodatam. Non ergò ipse sors bis venditur, sed realis utilitas quæ creditori abest & debitori adest, sicut in locotione domus. Usus enim pecuniæ non consistit propriè in distractione vel expensa, sed usu rerum, quæ inde vel comparantur & acquiruntur, vel quæ hac ratione conservantur aliàs distrahendæ, quam responsionem non improbat Dn. Chemn. p. 2. Locor. p. 439. *6. Mutuum inde dicitur, quod de meo fiat tuum, sed sicut iniquum est, si venderem tibi id quod tuum est, ita pro usu pecuniæ, quæ jam alterius facta est, aliquid exigere iniquum est.* Responsio patet ex dictis. Usus pecuniæ duplex est, *necessarius & lucrativus.* Necessarius pecuniæ usus respicit egenos, qui pecuniâ mutuò sibi datâ extremam suam inopiam sublevant, lucrativus respicit ditiores, qui pecuniâ mutuò acceptâ negotientur & lucrantur, à quibus partem lucri recipere iniquum non est censendum. *7. Experientia comprobat, censibus illis annuis debitores exhauriri, creditores verò locupletari, artes etiam honestas ac vitæ necessarias negligi, & hunc modum tanquam tutiorem ac faciliorem, quo divitiæ parentur, reliquis laboriosis præferri, ex quo Respubl. magnum imminet incommodum.* Resp. abusus accidentarius ab ipso contractu in se ac per se licito distinguendus est, usuraria pravitas contractui adhærens non tollit ipsius contractus justitiam & æquitatem. Si observentur conditiones superius propositæ, nullum ex eo metuendum erit periculum, ac sine eo pius & Christianus Magistratus censibus illis certam determinationem adjecit, ne in usuras illicitas excrescerent & justitiam Rerumpublicarum fulcimentum everterent.

6. à mutui denominatione.

7. ab incõmodi in Rep. consecutione.

255. 4. Proferunt *juris Canonici dispositionem*, quæ absolutè & simpliciter omnes usuras damnat. Resp. accipiendum id de usuris illicitis & immoderatis, non autem de contractibus juri naturali, gentium & civili congruentibus, sicut prudenter monet Gerson, *non facilè contractum, in quo mediocris æqualitas conspicitur, pronunciandum esse Usurarium.* In jure enim Canonico propter moram solutionis non solùm *id, quod interest*, exigere permissum (quod certè parùm distat à moderato illo censu, de quo jam egimus) c. pervenit. de fidejussoribus, sed etiam certi casus proponuntur, in quibus ultra & præter sortem aliquid à debitore liceat accipere, utpote *cùm ob dotem non solutam à socero permittitur genero, ut ex re sibi pignorata fructus capiat præter sortem, vel paciscatur certã quantitatem sibi quotannis dari; quamdiu dos non solvitur*, quod applicatur etiam *ad viduam, cui soluto matrimonio dos non restituitur.* c. salubriter x̃ de Usuris. Item *ad Dominum feudi, cui res sui dalis utenda fruenda data est interim, dum suâ pecuniâ daret.* c. Conquestus de Usuris, ubi aliquot casus recenset glossa, in quibus acceptum supra sortem non possit nominari usura. 1. *Si feudum, de quo fructus percepti sunt, sit monasterij aut Ecclesiæ. 2. Si prædium venditum est & traditum nondum facta solutione, ibi enim fructus percepti non computantur in sortem. 3. damna omnia in contractibus bonæ fidei præsertim ex mora intervenientia. 4. in contractu redemtionis ubi emens lucratur fructus. 5. ubi pecunia datur ad pompam, potest recipi merces. 6. ubi apponitur aliquid nomine pœnæ, potest recipi pœna conventionalis sine periculo conscientiæ & sine peccato, ita tamen ut pœna bonâ intentione sit imposita & moderata.* Quod si ergò in tot casibus licitum aliquid ultra sortem accipere, utique non potest tanquam usurarium & illicitum absolutè & simpliciter census pecuniæ annuus damnari. Quid quod pacta *de fœnore nautico* in jure Canonico approbantur c. Navigantibus. x̃ de Usuris. Covarruv. lib. 3. resol. c. 1. nu. 3. & usuræ à fidejussore pro principali solutę eodem jure similiter exiguntur c. Constitutus. x̃ de fidejuss.

4. ex jure Canonico.

256. 5. Deniq; urgent *autoritatem Lutheri*, qui simpliciter damnavit annuos illos census tanquã usurarios. Sed rigori priorum cumprimis scriptorum opponimus moderationem; quam adhibuit in scripto, cui titulus: Vermahnung an die Pfarrer wider den Wucher zupredigen/ tom. 6. Witeb. Germ. fol. 325. b. ubi hosce invenies aphorismos. 1. stricti juris in prohibitione usurarum quandam mitigationem in certis casibus adhibendam. 2. viduis, pupillis, senibus &c. qui non possunt negotiationes exercere, concedi posse, ut ex pecunia mutuò data à negotiatoribus census accipiant. Illum contractum vocat eine Nothwucherlein. 3. conscientiæ posse consuli, si Magistratus adhibito Theologorum & JCtorum consilio quandam Gleichheit in his contractibus adhibeat. 4. Distinguendum esse casum necessitatis à temporib. & personis, quę non sunt hujusmodi necessitati subjectæ. 5. se non admodum repugnare, si ad usuras illicitas & immoderatas cohibendas concedatur Nobili ut quatuor, mercatori ut octo, reliquis ut sex florenos accipiant. 6. ea jam esse tempora, ut sex florenis ex centum aureorum elocatione acceptis multùm lucrari possimus. 7. ministros Ecclesiæ has disputationes debere remittere ad JCtos & viros bonos &c. Hactenus Lutherus. Magistratui pio & Christiano judicium permittens, quid prohibitæ usuræ nomine censendum sit, ac inter opera misericordiæ proximo debitæ ac contractus civiles legibus permissos rectè distinguens. Videatur etiam D. Brentius in script. Germ. von wucherlichen Contracten. Æpin. in comm. Psal. 15. Chytræus in comm. cap. 23. Deut. Heerbrand. & Schnepff. in Cons. Theol. Bidenb. Decad. 1. Cons. 4 & Decad. 6. consil. 8. D. Hunn. in 2. Cor. 8. D. Gesn. in Ps. 15 D. Hoë in scripto Germ. Lips. 617. edito sub tit. Unterricht/ ob ein Christ mit gutem Gewissen Geldzinsen nehmen könne? Marbach. in comm. cap. 22. Exodi, quorum sententia huic nostræ est conformis.

5. ex D. Luthero.

257. Quæritur 3. *An mercatura in Christiana Republ. sit toleranda?* Negant Anabaptistæ, sed opponimus illis 1. *regulam generalem*, quod Evangelium non aboleat politias, & contractus honestus legibus politicis definitos. Deus ipse Exod. 21. v. 2. & cap. 22. v. 7. leges tulit *de deposito, commodato, mutuo, &c.* quibus legitimas formas communicationis & contractuum determinat. **Prov. 16. v. 11. *Pondus & statera judicia Domini sunt, & opera ejus omnes lapides sacculi.*** Levit. 19. v. 36. *stateram justam, æqua pondera, & modium justum requirit*, quin & in *septimo præcepto* rerum proprietatem ac distinctionem sancit, atque eo ipso legitimam rerum communicationem præcipit, quæ cùm sine commercijs & contractibus durare non possit, ideò usum contractuum in septimo præcepto stabilire meritò judicatur. Quid quod D. Apo-

3. An mercatura in Rep. sit toleranda?

D. Apostolus modum præscribit, quomodo piè recteq; contractus exerceri possint 1.Cor.7.v.30 1.Thess.4.v.6. Utriq; ergò legitimos contractus confirmat, ut prætermittamus exempla sanctorũ, qui emtiones ac venditiones atq; alios contractus exercuerunt, quales fuerunt *Abraham* Genes.23. v.16. *Josephus* Genes.47.v.16. *Jeremias* cap.32.v.9. *discipuli Christi* Johan.4.v.8. *Joseph Arimathæus* Marc.14.v.46.&c. Quare cùm Mercatura sit species politici contractus emtionis scil. ac venditionis, ideò absolutè & simpliciter improbari nequit. 2. *Salomon* honestam conjugem commendaturus comparat eam *navi institoris de longinquo portantis panem suum* Prov.31.v.14. ac laudat ipsam hoc nomine, *quod vestem faciat ac vendat & cingulum tradat institori.* 3. *Apostoli* conversis ad Christianismum non fuerunt autores, ut à mercatura & negotiationibus desisterent, sed ne proximum in eis defraudarent. 1.Thess.4.v.16. Actor.16.v.14. Lydia πορφυρόπωλις baptizatur, nec tamen ab illo vitæ genere revocatur. 4. Ad vitæ humanæ sustentationem *necessaria* omninò mercatura & reliqua commercia. Non enim uni regioni dat cuncta Deus. Polyd. Virgil. lib.3. de rer. invent. cap.16 *Mercatura in apportandis mercibus vitæ humanæ necessaria ubiq; locorum suppeditat, multarum quoq; ac maximarum rerum usum experientiamq; homines edocet ad barbarorum insuper necessitudines Regumq; amicitias contrahendas plurimum valere censetur.* Tholoz. lib.4. de Republ. cap.7. *Multæ urbes in loco tam sterili sita, ut in iis sine mercatura, non tantùm non commode vivi, sed ne vivi quidem possit, defectus igitur iste, rerum quarum indigi sumus importatione à mercatoribus suppletur, unde pedibus in corpore humano conferuntur.*

258. Objiciunt Anabaptistæ 1. Eccles.27.v.2. *In medio compaginum lapidearum figitur palus, & in medio venditionis & emtionis comprimetur peccatum.* Resp. fraudes tanquam vitiosum accidens à mercatura, utpote re suâ Naturâ bonâ, sunt distinguendæ. v.4. immediatè subjicitur. *Si non in timore Domini tenuerit cum diligentia, citò subvertetur domus ejus.* Ergò timor Domini excutiat fraudes & injustitiam ex animo mercatoris. 2. Zach.14. v.21. *Non erit ultra mercator in domo Domini exercituum in die illa, tempore* scil. N.Test. Resp. in Hebræo est כְנַעֲנִי quod & *Cananæum & mercatorem* significat, quia Cananæi olim mercaturæ cumprimis erant dediti. Si *priori sensu* accipiatur, erit vaticinium de separatione Christianorum à pupulo gentili & idololatrico. In V.Test. non poterant Cananæi omnes ab Israelitis exterminari, sed quidam ex ipsis habitabant in medio Israelitarum, sed in N.Test. omnes gentes ad Ecclesiæ consortium aggregabuntur, nec Christiani cum idololatris habebunt communionem, verùm ab illis separabuntur, si non corpore & loco, tamen animo & affectu. Si *posteriori*, erit vaticinium de spirituali Hierosolyma, quod in ea non sit futurus mercator boum & ovium in usum scilicet victimarum, quia sacrificia Christianorum non erunt irrationalia & bruta, sed spiritualia & rationalia. Rom.12.v.1. 1.Petri 2.v.5.&c. 3. *Christus emtores & vendentes ejecit ex templo* Joh. 2. Luc.19. **Chrysost. hom.38. in Matth. & citat c. Ejiciens dist. 88. *Ejiciens Dominus vendentes & ementes de templo significavit, quia mercator nunquam potest Deo placere & ideò nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, projiciatur de Ecclesia dicente Propheta. Quia non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini &c.*** Resp. non propterea, quod mercaturam exercebant, sed quod in templo loco orationis sancto lucri causâ fraudibus ac dolis eam exercerent. Ac posset ex eodem medio concludi, omnes omninò emtiones à Christo prohiberi. 4. *Mercatores lucrum & quæstum tanquam ultimum finem respiciunt.* Resp. de quibusdam hoc verum, non de omnibus, quidam enim lucrum caritati proximi, & bono Reipubl. subordinant, mercaturam ad honestum finem Reipubl. scilicet commodum & honestum suorum sustentationem dirigunt, lucro moderato contenti sunt, & sine mendacijs, perjurijs, ac fraudibus hanc artem exercent. Thom. 2.2.q.77.art.4.

259. Quæritur 4. *An jus talionis in Rempubl. legibus sit introducendum?* In politia Mosaica Deus illud constituit. Exod.21.v.24. *Si mors* (mulieris in percussione) *fuerit subsecuta, reddet* (percussor) *animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede v.25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.* Levit.24.v.19. *Vir cùm dederit maculam in proximum suum, secundùm quod fecit, sic fiat illi. v.20. fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente, juxta quod dederit maculam in hominem, sic dabitur in eum.* Idem repetitur Deuter.19.v.21. Matth.5.v.38. Photiniani ut evincant, *vindictam publicam*, quæ per Magistratum exercetur, in N.Test. à Christo esse abrogatam, non verentur sanctissimam illam Dei legem sugillare. Sic enim scribit Schmalz. contra disp.7. D.Frantzij de bonis operib. pag.239. *Mirum videri debet, quod Frantzius affirmat, licere nunc oculum pro oculo excludere* (non propriâ autoritate, sed per Magistratum) *cùm vix ulla leges politicas id unquam approbarint. Nihil enim in eo inest rationis sana, siis, qui me offendit, ita puniatur, ut nihil inde ad me redeat commodi, & aliâ omninò ratione, is qui alicui oculum excluderet, punirctur hodie, secundum ipsas leges politicas, quam oculi exclusione. Indulserat autem hoc Deus populo Israelitico, ut ingenio illius puerili & vindictæ cupido, aliquâ ratione gratificaretur.* Et iterum pag.269. *Perfectiores plerasq; leges fuisse humanas in quibusdam quàm divinas, quæ in lege Mosis continentur, quantumvis fortasse absurdum alicui videri possit, certissimum tamen est. Nam rarò lex humana aut olim permisit, aut etiam nunc permittit, aut etiam jubet, ut oculus pro oculo, dens pro dente excludatur. Viderunt scilicet homines prudentes modum istum ulciscendi injurias, nimis esse homine sensato & cordato indignũ. Indulsit autem Deus Israelitis hanc ulciscendi rationem, tum quia populum istum generatim loquendo sciebat esse puerilis judicij & injuriarum impatientissimum, tum quia vel hac ipsa ratione eudicare voluit, succedere omninò debere correctionem ipsius legis.* Sed opponimus Schmalcio 1. *summi Legislatoris sapientiam & justitiam.* Quia enim hæc lex talionis à Deo sapientissimo & justissimo per Mosen est promulgata, ideò de ejus æquitate in Israelitica Republica dubitari sine prævaricationis crimine nequit. Deuter.4.v.8. Quod si vel maximè hæc lex talionis in alijs Rebuspubl. præcisè observari non posset vel deberet, tamen in Judaica Politia fuit justissima & æquissima, utpote à Deo sapientissimo & justissimo profecta. Etenim si de huma-

4. An jus talionis probandũ?

nis

nis legibus verum eſt illud Auguſt. libr. de vera relig. cap. 31. *conſtitutis ac firmatis legibus non de illis, ſed ſecundùm illas judicandum*, quod relatum eſt in jus Canonicum, quantò magis de divinis legibus illud veriſſimè dici pnteſt, quarum licet quandoq; nobis oon conſtet ratio, dubitare tamen non debemus, quin ſint æquiſſimæ. 2. *finem hujus legis à Deo ipſo expoſitum.* Neque enim indulſit Deus Iſraelitis hanc talionem *ob ingenium eorum puerile & vindictæ cupidũ*, ut pueriliter nugatur Schmalcius, ſed ſeverè eam præcepit, & finem præcepti longè alium expoſuit. Deut. 19. v. 18. *Si teſtis mendax teſtificatus fuerit mendacium contra fratrem ſuum.* v. 19. *facietis ei, quemadmodum cogitavit facere fratri ſuo, & auferes malum ex medio tui.* v. 20. *& qui remanſerint, audient & timebunt, & non addent, ut faciant amplius ſecundùm hoc malum in medio tui.* v. 21. *& non parcet oculus tuus, animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Finis ergò legis fuit, ut coercerentur injuriæ in hoc populo vindictæ cupido, non ut libidini ejus indulgeretur, quando enim quilibet ſcivit, eadem ſibi talionis lege divinitus conſtitutâ eſſe ſuſtinenda, quæ alteri intuliſſet, utique ab injurijs proximo irrogandis membrorum mutilationibus ac cædibus eò diligentiùs ſibi cavit, quâ ratione & lædenti & læſo hæc lex profuit, in illo compreſſa fuit manus noxia, dum metuit ejusdem mali paſſionem, quod alijs inflixit, in læſo vindictæ cupiditatem temperavit, ne graviorem ultionem expeteret. Quin & Magiſtratibus, quippe quibus ſolis licebat pœnam talionis irrogare, æqualitas in pœnis irrogandis hac lege fuit præſcripta, ne vel modum in punieodo exerceren,t vel nimiâ lenitate ferociam impiorum augerent, ſed hanc talionis legem *legi Naturæ* maximè conformem obſervarent. 3. *judicium Dei extraordinarium*, quo ceſſante Magiſtratus officio ſcelera juxta hanc talionis legem punire conſuevit, quod qui ſugillare voluerit, vindicem ipſius iram experietur. Math. 7. v. 2. Luc. 6. v. 38. Chriſtus à temerario judicio & condemnatione proximi dehortaturus addit hanc rationem. *In quo judicio judicaveritis, judicabimini, & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Eſa. 33. v. 1. *Væ tibi, qui prædaris, an non & tu prædam patieris? cùm conſummaveris devaſtationem, devaſtaberis.* Habac. 2. v. 8. *Quia tu ſpoliaſti multas gentes, ſpoliabunt te reliqui populorum.* Prov. 21. v. 13. *Obturans aurem ſuam à clamore pauperis, etiam ipſe clamabit, & non exaudietur.* Sap. 11. v. 17. *Per quæ quis peccat, per eadem torquetur.* Apoc. 3. v. 10. *Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadit, qui in gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi.* Apoc. 18. v. 6. *reddite illi, ſicut ipſa reddidit vobis. Fratres Ioſephi* agnoſcunt hanc talionis pœnam. Gen. 42. v. 21. *Verè deliquimus contra fratrem noſtrum, quod vidimus anguſtiam animæ ejus, dum deprecaretur nos, & non audivimus, idcircò venit ad nos anguſtia hæc. Pharao* Iſraelitarum parvulos in profluentem projici jubens Exod. 1. v. 22. in aquis maris rubri interit. De *Adonibeſec* Jud. 1. v. 6. & 7. dicitur. *Comprehenderunt Adonibeſec caſis ſummitatibus manuum ac pedum ejus, dixitq; Adonibeſec ſeptuaginta Reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus colligebant ſub menſa mea reliquias, ſicut feci, ita reddidit mihi Deus.* De Philiſthæis dicit *Simſon* Jud. 15. v. 11. *Sicut fecerunt mihi, ſic feci eis*, indicans ſe divino inſtinctu Philiſthæis paria reddidiſſe.

1. Sam. 15. v. 33. adducto *Agag*, inquit Samuel. *Sicut fecit abſq; liberis mulieres gladius tuus, ſic abſq; liberis erit inter mulieres mater tua, & in fruſta concidit eum Samuel coram Domino.* 2. Sam. 16. v. 22. *David* cum alterius uxore Bethſabea rem habuit: ideò ut uxores ejus viciſſim à filio Abſolone vitiarentur, juſto judicio Deus permiſit. Ut *Salomon* cultum ſacrum erat partitus, cum *partim Deo partim idolis* concedendo: ita quoq; regnum ejus juſto Dei judicio eſt diviſum. Quòd ſi hæc extraordinaria & particularia Dei judicia ſunt juſta, quomodo ordinarium illud judicium, quod per Magiſtratum exercet, quando talionis pœnam facinoroſis irrogat, tanquam cum ſana ratione pugnans reprobari poterit? 4. *aliarum etiam gentium conſenſum.* In legibus XII. tabb. jus talionis fuit ſancitum his verbis. *Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio eſto.* Apud Gellium lib. 20. noctium Atticarum cap 1. *Phavorinus* Philoſophus cum Sexto Cæcilio de æquitate hujus legis diſputat, eamque Romanis in uſu fuiſſe teſtatur. Idem refert Alex. ab Alex. lib. 6. genial. cap. 10. Ariſt. lib. 5. Ethic. Nicomach. cap. 8. de Pythagoræis tradit, quòd *τὸ δίκαιον*, definierint pro *τὸ ἀντιπεπονθὸς*, adducto in id verſiculo Rhadamanti. *εἴ κε πάθοι τά τ' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο. Si quis quod fecit, patiatur, jus erit æquum.* Velut alij verterunt. *Si contrà paſſus fuerit, quod fecerit idem, judicium planè rectum, vindictaq; fiet.* 5. *moderationem talionis à Deo ipſo traditam, & in Repub. Iſraelitica obſervatam.* Fuiſſe enim in executione hujus legis circumſtantiarum cumprimis perſonarum rationem habitam, evidenter colligitur ex alijs legibus. Exod. 21. v. 26 *cùm percuſſerit vir oculum ſervi ſui, vel oculum ancillæ ſuæ, & corruperit eum* (non cogetur pati concluſionem oculi, ſed) *liberum dimittet ſervum pro oculo ejus* v. 27. *& ſi dentem ſervi ſui, vel dentem ancillæ ſuæ excuſſerit, liberũ dimittet eum pro dente ejus*, ubi ob perſonæ conditionem pœna talionis mitigatur. Exod. 21. v. 16. *Qui parentibus maledixerit, morte moriatur*, ubi propter qualitatem perſonæ exaggeratur talionis pœna. Joſeph. lib. 4. antiquitat. c. 8. p. 101. legem talionis ſic recitat. *Qui excæcaverit quenquam, ſimilia patiatur, privatus quo privavit alium, niſi is malit pecuniam accipere, nam ipſi lex permittit arbitrium æſtimandi ſuum caſum, ſi nolit haberi ſeverior.* Paulus Fagius in notis ad Chaldaic. paraph. Deuter. 19. v. 21. ſic ſcribit. *Hæc lex talionis, animam pro anima, oculum pro oculo, &c. autore Rabbi Kanam, ut à Bachai citatur, nunquam eſt obſervata, nam præter Scripturam ex traditione ait conſtare, quod non oculus pro oculo, ſed æſtimatio oculi pecuniaria reddatur, alioqui enim legi non ſatisfieret, quæ ait, quemadmodum dedit maculam in hominem, ſic detur in autorem.* Levit. 24. *jam patet.* Exod. 21. *quod de intereſſe & ſumtu in Medicos facto ſatisfacere læſo, qui damnum dedit, tenetur. Quod ſi autori oculus pro oculo effoderetur, quis illi ſatisfaceret? Eſt & alius tenerioris conſtitutionis quàm ille qui læſus eſt, qui ex æquali vulnere ſimiliter mortem obierit. Propterea fieri non poteſt, ut per omnia vulnus & læſio æqualis autori infligatur. Ad illud, quod lex dicit, quemadmodum fecit, ſic fiat illi, reſpondent ſimilitudinem eſſe in malo illato. Nam & Samſon Philiſthæis ait, ſe feciſſe illis, quemadmodum illi ipſi fecerant, quorum arva combuſſit propter ademtam uxorem. Eſt enim ſimilitudo & paritas damni.* Ex hoc Fagij loco deſumſit Bodin. lib. 6. de Repub. cap. 6. nu. 768. ſuam aſſertio-

nem, quod *in civitatibus Hebræorum non fuerit observata talio Pythagorica, ut oculus ei effoderetur, qui alteri effodit oculum, sed potius damnum juxta arbitrium judicis pro qualitate personarum, & ratione circumstantiarum pecuniâ æstimatũ fuisse.* Nemo tamen dubitet, quin juxta expressum legis tenorem in quibusdam casibus ratione personarũ, & facti habita jus talionis præcisè observatum fuerit. Et cum hoc moderamine etiam in alijs Rebuspubl. lex talionis promulgari & observari potest, non autem præcisè & absolutè sine ulla circũstantiarum consideratione, inde Gell. lib. ... l. memorat, *Romanos ad judicis æstimationem ... talionis reducere consuevisse*, quò pertinet ... pœna. 8. Instit. de injurijs. *Pœna injuriarum ex lege duodecim tabularum propter membrum quidem ruptũ talio erat, propter os verò fractum nummariæ pœnæ erant constitutæ, quasi in magna veterum paupertate. Sed postea Prætores permittebant ipsis, qui injuriam passi sunt, eam æstimare, ut judex vel tanti reum condemnet, quanti injuriã passus æstimaverit, vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed pœna quidem injuriæ, quæ ex lege duodecim tabularum introducta est, in desuetudinem abiit, quam autem Prætores introduxerunt, quæ etiam honoraria appellatur, in judiciis frequentatur. Nam secundum gradum dignitatis vitaq; honestatem, crescit aut minuitur æstimatio injuriæ, qui gradus condemnationis, & in servili persona non immeritò servatur, ut aliud in servo actore, aliud in medii actus homine, aliud in vilissimo vel impedito jus æstimationis constituatur.* Confer Aristot. lib. 5. Ethic. cap. 8. ubi disputat *jus talionis præcisè sine circumstantiarum consideratione observatum in neutra justitiæ particularis specie locum habere.* Nam *distributiva* respicit personas, ideoq; dissidet ἀριστεῖ à jure talionis, ut si Magistratũ quis gerens percusserit, repercutiendus nõ est: si autem Magistratum gerentem quis percusserit, non solùm est percutiendus, sed gravirore etiam supplicio afficiendus, adde quod spontené an inviti fecerimus, multùm referat. *Incommutativa* justitia τὸ ἀντιπεπονθὸς, sive jus talionis, non κατ' ἰσότητα, sed κατ' ἀναλογίαν instituendũ, non eadem ijsdem, sed rebus æquivalentibus permutantur. Atq; hæc dicta sint de *materia* legum positivarum & quæstionibus ad eam pertinentibus. De *lupanaribus*, an sint toleranda, egimus in tract. de Lege §. 163. *de choreis, ludis scenicis, bonorum æqualitate, funerum apparatu* egimus in Quæst. politicis Decad. 8. quæst. 2. 5. 6. & 9. De alijs quæstionibus ad hunc locum spectantibus consulantur JCti & politici Scriptores.

Forma legum positivarum. Interna.

260. Ad *formam* igitur *legem civilium* transitum facimus. Ea verò docendi causâ duplex statui potest, *Interna* & *externa*. *Interna* est congruentia cum jure naturali, cum dictamine rectæ rationis & principijs practicis Naturâ notis. *Externa* est proprietas & perspicuitas sermonis, quo leges à Nomothetis concipiuntur ac promulgantur. De *forma* legis interna notandi sunt hi canones. 1. *Lex positiva congruat cum jure naturali*, est enim illius quædam propago, surculus ac rivus, jam verò surculus cum arbore, rivus cum fonte ejusdem est Naturæ. Tertull. in Apol. adv. gentes cap. 4. p. 20. *Leges nec annorum numerus, nec conditorum dignitas commendat, sed æqualitas sola, & ideò cùm iniquæ recognoscuntur, meritò damnantur. Omnium legum inanis est censura, nisi divinæ legis imaginem gerant*, inquit August. Non enim jura dicenda sunt vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiam ipsi Ethnici *jus esse dicant, quod de justitiæ fonte manavit* lib. 19. de civ. Dei cap. 21. inde etiam Cic. lib. 1. de legib., *jus & legem non populorum jussis, nec Principum decretis, nec sententiis judicum constitui dicit, sed Naturæ norma.* lib. 2 de legibus. *Lex est justorum injustorumq; distinctio ad illam antiquissimam & rerum omnium Principem expressa Naturam, ad quam leges hominum diriguntur.* Rectitudo & justitia est legis quasi anima, jam verò lex non potest esse recta, nisi cum jure Naturæ omnis rectitudinis fonte congruat, ubi tamen duo sunt notanda. primò *jus Naturale non æstimãdum esse ex quorundam corrupto judicio, sed ex cõformitate cum lege divina*, quæ est omnis justitiæ regola, secundo *genus quidem positivarum legum ex Natura fontibus derivari, speciem tamen ac determinationem legis ex hominis ratione circumstantias varias & conditionem populi considerante provenire.* Savanar. lib. 3. de verit. fid. cap. 8. p. 203. *Quædam leges à communibus principiis legis Naturæ per modũ conclusionis habentur, ut ab hoc præcepto, Non occides, elici potest, nemini venenum esse dandum. Quædam verò per modum determinationis, sic lex Naturæ jubet, ut qui peccat, puniatur, sed quod illâ vel aliâ pœnâ plectatur, non fit secundum determinationem legis Naturæ, ideoq; hoc prudentũ arbitrio relictum, ut scil. id determinent, quod bono communi noverint expedire.* 2. *Lex positiva ad conditionem populi, cui proponitur, & ad statum cujusq; Reip. sit accommodata.* Cicero reprehendit Catonem juniorem, Uticensem dictum, quod exemplo Catonis Senioris, qui Censorius dicitur, *sententias in Rep. Romana dixerit tanquam in politia Platonis, non tanquam in fæce Romuli.* Idem ad Nomothetas accommodari potest, quòd non ad ideam quandam optimæ Reip. sed in specie ad statũ illius, cui leges præscribunt, respicere debeant. Leges sunt veluti medicinæ quædam Rerumpub. Quemadmodum igitur ex Hippocratis præscripto Medicus *unum oculum ad præcepta artis, alterum verò ad statum & conditionem ægroti* intentũ habet: ita legislator uno oculo ideam juris, altero verò conditionem populi respicere debet. *Ut diversa sunt corporum temperamenta à diversa materia, sic leges differunt à gentium moribus & conditionibus aliis atq; aliis*, inquit Simler. in comment. cap. 20. Exod. Plato in polit. *Leges pro varia Reip. forma sunt constituendæ diversæ, per omnia enim eædem esse non possunt.* 3. *Lex positiva nec justo sit lenior nec severior.* Nimia lenitas parit licentiam, contemtum Magistratus, conculcationem disciplinæ & honestatis. Leges sunt quasi sepimentum ac vallum quoddam Reipubl., quòd si ergò salva debet esse Respubl. sepimentum illud probè firmandum ac muniendum. Vicissim nimia legis severitas parit seditiones. De Draconis legibus propter nimium carũ rigorem dictum fuit, quod sint *sanguine scripta*. *Qui nimiùm emungit, sanguinem tandem elicere* proverbio dicitur: sic Magistratus nimia legum severitate subditos premens ad impatientiam eos sollicitat. 4. *Lex positiva carere debet omni προσωποληψίᾳ.* Quemadmodum lex naturalis absque ullo personarum respectu æqualibus æqualia assignat, ita quoq; à lege positiva, quæ est naturalis legis ἀπαύγασμα, præpostera προσωποληψία, exulare debet, secus si fiat, à justitiæ tramite receditur, & dissensionibus occasio præbetur, inde Ulpian. inquit l. Jura 8. ff. de legib.

Jura

Iura non in singulas personas, sed generaliter consti-tuuntur, & Papinian. lib. 1. ff. de legib. legem vocat *communem Reipubl. sponsionem*.

Externa. 261. De forma legis *externa* notandi sunt hi canones 1. *Lex positiva verbis claris & perspicuis proponi debet*. Visum quidem aliquibus fuit leges *sermone parum usitato, nec in vulgus noto* concipiendas & proferendas, ut subditis sint magis admirationi. Salmuth in notis ad Pancirol. de reb. memorabil. p. 374. sed rectius statuitur, leges sermone perspicuo, & omnib⁹ noto esse conscribendas, debent enim esse subditis *omnibus pro norma vivendi, mulieribus & pueris*, ut Leo Imperator dicit. *Finis legum est*, scribit Piccolominæus gradu 10 cap. 28. *ut civibus omnibus tanquam norma proponatur, per quam congruenter se pareant, recteq; erga alios disponant, ergò eo sermonis genere proponi debent, qui ab omnibus intelligatur, ne ignorantiam transgressionis pratexere possint*. l. leges 9. C. de legib. Leges *sacratissima, qua constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent*. Præterea leges inferioribus Magistratibus pro *norma judicis* traduntur, atqui norma non debet esse flexibilis, obscura & dubia. Petrus Gregorius lib. 10. de Rep. cap. 5. nu. 22. unde Soloni vitio datum, quod quædam in legibus suis obscurius proposuisset. Plutarch. in vita Solon. 2. *Lex positiva sermone tali, qui majestatem & autoritatem præ se ferat, constare debet*. Neq; enim persuadendi sed jubendi causâ feruntur leges. Plato quidem lib. 4. de legib. monet duas debere esse partes legis, *præfationem scil. & legem ipsam*, præfatio affert causam legis promulgatæ, lex præceptum ipsum continet, interim tamen illa ipsa legi addita, ratio sive præfatio non Rhetoricis persuasionibus, sed brevibus argumentorum nervis, & majestate sermonis constare debet. De tabulis decemviralibus testis est Cicero lib. 3. de legibus, quod genus dicendi autoritate venerandum usurparint. Deus ipse in lege sua populo Israelitico promulgata brevi prefatione loco plurimorum argumentorum, & sermone majestatico utitur. *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*. Pulcrè omninò Seneca Epist. 59. *Legem brevem esse oportet, quò facilius ab imperitis teneatur, velut emissa divinitus vox sit. Iubeat non disputet, nihil mihi videtur frigidius, nihil ineptius, quàm lex cum prolixiore prolegomeno*. 3. *Legi positivæ addenda est comminatio pœnarum transgressoribus irrogandarum*. Parum enim roboris ac autoritatis lex obtinebit, nisi ejus transgressoribus denuncietur pœna, proinde nomotheta ferens legem absque pœnæ comminatione ludere & jocari, non mandare ac præcipere videbitur.

Differentia legis naturalis & legum positivarū 262. Ad formam legum positivarum pertinet etiam earum à *lege Naturæ differentia*, quæ in sequentibus potissimum membris consistit. Differunt 1. *causâ efficiente*. Lex naturalis immediatè à Deo creatore primorum hominum cordibus fuit inscripta, eademq; adhuc hodie mediante carnali propagatione posterorum cordibus à Deo interiùs inscribitur. Rom. 2. v. 15. sed leges positivæ civiles à Magistratu exteriùs promulgantur. 2. *materia*. Lex Naturæ generatim omnia vitia prohibet tàm interna quàm externa, lex positiva civilis tantùm externa scelera prohibet, id[illegible]; peccandi voluntatem nō punit. Lex Naturæ virtutes in genere præscribit, lex positiva ad specialia officia descendit. 3. *formâ*. Lex Naturæ est rivulus quidam ex fonte legis externæ, quæ in Deo est, deducta ac divinæ illius lucis sapientiæ sc. & justitiæ in Deo quidam radius. Lex positiva est rivulus ex fonte legis Naturæ deductus. 4. *fine*. Lex Naturæ tantumodò honestatem & spontaneam observationem requirit Rom. 2. v. 24. leges positivæ præsuppositâ honestate etiam utilitatem eorum, quibus sanciuntur ac feruntur, spectant, unde jus civile appellatur δίκαιον σύμφερον. 5. *objectis*. Lex Naturæ omnibus hominibus communis est, & omnes obligat. Leges positivæ eos solùm obligant, quibus à Magistratu publica autoritate sunt latæ. 6. *adjunctis*, firmitate sc. & notitia. Lex Naturæ immota est, immutabilis ac perpetua. Leges positivæ variantibus circumstantijs mutari & abrogari possunt. August. lib. 1. de lib. arb. *Lex temporalis, quāvis justa sit, tamen commutari per tempora justè potest*. Lex Naturalis omnibus φύσει est nota, positiva per promulgationem demum innotescit. Lex Naturæ ubiq; locorum eadem, positivæ pro locorum diversitate variant.

263. *Finis* legis positivæ duplex est. *Immediatus sive intermedius, & ultimus*. *Finis immediatus & intermedius* est studium virtutis & honestatis, vigor justitiæ & æquitatis inter cives. *Finis ultimus* est salus Reipubl. felicitas civium, bonum publicum subditorum, id quod ex honestate, virtute, justitia & æquitate inter cives vigente efflorescit. Canones de fine legis 1. *Nomotheta in ferendis legibus hoc propositum esse debet, ut studium virtutis subditorum animis implantet*. Qui enim vult finem, debet etiam eligere media ad finem ducentia. Finis νομοθεσίας, est salus Reipub. sive bonum publicum subditorum, mediū ad hunc finem ducens est virtutis & honestatis studium inter subditos vigens, absq; quo Reipublicæ salus constare nequit, ergò si nomotheta bonum publicum promovere cupit, ad virtutis studium subditos assuefaciat, inde Philos. scribit lib. 7. polit. cap. 2. *Est boni nomothetæ diligenter considerare, quomodo cives virtutis & beatitudinis participes reddi queant*, ubi finem intermedium & ultimum, sive medium & finem εἰδικῶς, sic dictum conjungit, cùm posterius absq; priore obtineri nequeat. 2. *Nomotheta in ferendis legibus non suum privatum, sed subditorum sive publicum bonum respicere debet*. Nomotheta quà talis, non sustinet personam privatam sed publicam, ad ipsum igitur pertinet toti Reipub. prospicere, nequaquam verò ad privatum suum commodum quicquam referre. inde Isidor. lib. 5. etym. cap. 21. te quirit, *ut lex nulla privato commodo, sed pro communi tantum civium utilitate sit conscripta*. Dominicus à Soto lib. 1. de justitia & jure quæst. 5 art. 3. hac utitur comparatione. *Vt inter Regem & Tyrannum hoc interest, quod ille in commune bonū, hic autem ad privatum commodum cuncta refert: sic inter legem bonam & malam hoc discriminis intercedit, quod illa bonum publicum, hac verò privatum respicit*.

Finis legum positivarum.

Effectus legum. 264. *Effectus* legis est obligare subditos ad præstanda ea, quæ in lege sunt præscripta. Neq; enim in arbitrio subditorum relinquitur, an velint legi promulgatæ parere, necne, sed omni legi verè & propriè sic dictæ, h. e. si constet ea requisitis & causis hactenus recensitis, inest vis ἀναγκαστικὴ, unde ex necessitate illi subjecti sunt subditi, *non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Rom. 13. v. 5. atq; eò respiciunt Scholastici, quando legem *à ligando* dictam esse volunt, quia scil.

eos, quibus fertur, obligat, vel ad obœdientiam præstandam, vel ad pœnam tolerandam. Thom. 1.2.q.90.art.1. quæ etymologia quamvis ob literarum dissimilitudinem non videatur satis commoda, tamen effectus legis proprius aptissimè per eam exprimitur.

Q. 1. *An ll. positivæ etiam Magistratum obligent?*

265. Quæritur autem circa hunc effectum. 1. *An leges positivæ etiam obligent Magistratum.* Divinâ & naturali lege Principem obligari extra cõtroversiæ aleam positum est, quia Deus ipse Deut. 17. v. 18. legis suæ custodiam Regi mandat, ac naturalem legem, ut reliquorum hominum, sic etiam Regum cordibus inscripsit Rom. 2. v. 14. inde Baldus in lib. 31. de legib. *Princeps est sub lege poli, Naturæ & rationis.* Eo enim ipso Princeps, quod creatura est creatori & legibus creationis ac Naturæ est subjectus, eo ipso, quod hujus mundi civis est, communibus communis politiæ legibus jure gentium subjectus censeri debet. Sed de positivis civilibus legibus quæritur, an illis etiam Magistratus obligetur. Quidam affirmant. 1. propter *rationem legis*, quæ generalis est, ac proinde omnes obligat. 2. propter *exemplum*, quo ad legis observationẽ subditi invitantur. Nam *sic agitur censura & sic exempla parantur. Cum judex alios quod monet, ipse facit.* Justin. lib. 3. Hist. de Lycurgo scribit, quod *nihil lege ulla in alios sanxerit, cujus non ipse primus in se documenta daret.* In ll. XII. tabul. dicitur. *Is ordo* (Magistratuũ) *vitio vacato, ceteris specimen esto.* c. Justum est dist. 9. ex Isidoro. *Justum est Principem ll. obtemperare suis. Tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reverentiam præbet. Principes legibus damnari suis, nec in se posse damnare jura, quæ in subjectis constituuntur, justum est.* 3. propter *egregiam illam Imperatoris confessionem* l. 4. C. de legibus & constit. *Digna vox majestate regnantis legibus alligatum se Principem profiteri.* cum qua congruit illud Tiberij, qui referente Nicephoro lib. 1. Hist. Eccl. cap. 17. ad urbium Rectores ac Magistratus scripsit, *Si quid fortè contra leges à se mandari contingeret, eos id approbare & exequi, utpote per inscitiam commissum, non debere.* 4. propter *detrimentum ac periculum* ex altera parte metuendum. Plato lib. 3. de legibus. Infinita potestas etiam in Regibus ipsis, quæ sese legum vinculis coerceri non patitur, est certissima regni & Reipublic. ruina & proximè occasuræ prognosticon, contra quam remedium est, ut leges observentur etiam ab ipso Principe. Quidam negant. 1. propter *expressam juris dispositionem.* l. 31. ff. de legibus, ubi Ulpianus dilertè, *Princeps legibus est solutus.* ** Autor lib. de jure Magistr. in subd. quæst. 6. *falsissimam & execrandi potius adulatoris quam fidi subditi in Principem illam vocem esse, contendit.* ** 2. propter *Magistratus conditionem.* Princeps est imago divinę majestatis Alber. in pr. ad l. decernimus. C. de SS. Ecclesʃ. est Deus quidam terrestris, nullis ergo legum vinculis constringitur. Ipsius est leges dare non accipere, *imperare aliis non obtemperare.* Tholos. 7. de Rep. cap. 20. sect. 23. 3. propter *Magistratus in ferendis legibus intentionem.* Non enim sibi, sed alijs legem præscribere voluit. *In civilibus his institutum Principis non est, sibi leges ferre,* inquit Bodin. lib. 1. de Rep. cap. 8. *nemo potest sibi imperare.* l. penult. de arbit. 4. propter *absurdi consecutionem.* Si Princeps civilibus legibus subjectus esset, non posset eas Reipubl. statu ita exigente mutare & abolere, quâ ratione non dominium, sed Tyrannis aliqua legibus civilibus concederetur. *Necessitas Respubl.* exigit, leges quandoque mutari Novell. 7. cap. 2. mutari autem non possunt nisi ab eo qui legibus est solutus. l. 32. de ll.

266. Quidam distinctionis fœdere discrepantes in hac quæstione sententias conciliare nituntur. 1. Donell. lib. 1. comm. cap. 17. distinguit inter *legem regiam & legem Principibus propriam.* Solutum esse dicit legib. Principem, propterea quod legibus & solennibus juris sit solutus à populo Romano per legem regiam, quæ de imperio ejus lata fuerit l. 1. ff. de const. pr. l. 3. C. de Testam. attamen teneri Principem lege etiam sua, quoniam declarent Principes se velle legibus vivere statuentes nil magis convenire Imperio d. l. 3. C. de Testam. Quod si igitur aliàs quicquid Principi placuit, lex est. l. 1. ff. de constit. pr. etiam hanc Principum voluntatem, quâ se legibus astrictos volunt, legem fore, adeoq; Principes lege quidem regia legibus civilibus esse solutos, verùm ex propria sua lege esse illis astrictus. Eodem inclinat Treutl. vol. 1. disp. 1. th. 6. lit. B. 2. Gothofr. ad nov 105 *solutum legibus Principem videri non esse,* quam distinctionem deducit ex l. imperfecto 23. in fin. in verb. eas servare leges, quibus ipse solutus videtur ff. de legat. 3. 3. Græci Interpp. *pœnariis sive pœnalibus legibus Imperatorem liberant, reliquis vero astrictum esse dicunt.* 4. Cujac. lib. 15. observ. cap 30. & alij. Principem *legibus Iulia & Papa caducariis solutum esse statuunt, ceteris verò alligatum,* quod colligunt ex l. 56. de legat. 2. 5. Coras. 2. misc. cap. 25. Vasq. 1. controv. 26. nu. 15. Marius Salamonius libr. 6. de Princip. & alij existimant, Principem *solennibus tantum juris solutum esse, non autem ceteris civilibus legibus,* quod colligunt ex l. 3. C. de Testam. ubi Imper. Alexander rescribit, *licet lex Imperii solennibus juris Imperatorem solverit, nihil tamen tam proprium est imperii, quam legibus vivere.* Has distinctiones omnes proponit & refellit D. Hunnius in resol. disp. 1. Treutler. vol. 1. p. 79. & seqq ac suam tandem subjicit sententiam, Principem legibus civilibus verè solutum esse, nec *de necessitate, sed de honestate solùm & voluntario obsequio legibus parere*; ab hac tamen generali regula excipi, primò illas leges civiles, quæ ex ratione naturali ad Principem peręquè spectante sunt introductæ, secundò l. Falcidiam cui itidem Imperator sit subjectus l. 4. C. ad l. Falcid. ** 1. *Princeps,* ait JCtus. At quia ? ei *scilicet populus omne suum imperium potestatemve concessit.* l. 1. de const. Princip. §. 7. de concept. ff. id est, qui gaudet majestate plena & summa. Populus autem pro ratione justitiæ liberè imperabat, ferebat, mutabat leges, atq; omnia variabat, prout salua Reipub. exigebat. Atq; hæc sunt quæ populus in Principem contulit. 2. *Legibus,* ait JCtus. *Leges sunt scita superioris potentia, quibus in officio continentur, qui suâ sponte officium facere recusant.* c. factæ dist. 4. lib. 1. de l. & l. Pendent itaq; leges à majestate tanquam anima, quam quia Princeps obtinet, ejus placito definiuntur. l. 1. de const. Princ. *Leges dupliciter* considerari possunt, 1. ut sunt objectum & regula justitiæ. 2. ut sunt instrumenta & media subservientia Majestati ad regendam Rempubl. Primo modo majestas etsi summa sit, leges tamen agnoscit tanquam Superioris, Dei, Naturæ & rectæ rationis, in quas si impingit, obligatur ad pœnam Deo aliquando reddendam. Peccat autem Princeps maje-

statem obtinens in bas leges duplicieter. 1. dum oō rectè circa eas io Remp. inducendas versatur, nimirum si alitet disponere præsumat ac jure divino factum aut jus Naturæ fieri jubeat. 2. si in ipsa gubernatiooe oon observat, nimirum si princeps contra jus divioum dispenset vel pænes gratiam faciat, maximè in pœnis quæ naturali ratione nituntur, si iodictâ causa aliquem cōdemnet, nisi factum sit notorium, si dominium quæsitum alicui auferat &c. Hoc primo modo Ulpian' leges quatenus majestatem dirigunt non consideravit, non itaque hac ratione ab ipso Princeps ll. solutus dicitur, quatenus autem eædem considerantur ut iostrumenta & media subjaceot majestati & exinde Principi. Nov. 105. c. 2. §. fin. ait Justinianus. Imperatori & ipsas leges Deus subjecit, legem animatam eum mittens hominibus. Subjicit Deos Imperatori non solum civiles sed & Naturæ ac divinas leges, ut tanquam Rex subditos ad earum obsequium adigat. Imperator verò dicitur aoimata lex, tum quod legi mutæ & quasi mortuæ vitam addat eas tuendo & defendendo, tum quod novas creet inspirando eis aoimam. 3. *Solutus*, ait JCtus. *Solutus dicitur, qui non est obligatus.* Alb. Gent. ad l. 48. de V. S. Qui scit quousque se extendat obligatio, is etiam scire potest, quid sit solutum esse. *Obligatio legis non tam oritur ex ratione quam ex sanctione* l. 1. & 2. de LL. *ex jussu & precepto* l. 52. §. 5. de O & A. ioter quæ tantum interest quantum inter virtutem Philosophicam & ipsam legem l. 1. §. 1. de l. & l. Solutus ergo Princeps tum à jussu & imperio, tum à coercitiooe legis.** Scholastici distinguunt inter *vim coactivam & directivam.* Quoad vim coactivam Principem legibus solutum esse dicunt, quia Princeps cùm sit superior, ab inferioribus oon potest metu pœnarum ad observationem legum cogi. Quoad vim directivam Principem legibus astrictum esse dicunt, quia lex positiva deducta est ex jure naturali & recta ratione, quæ oon minus Principis quàm Subditorum animos ad rectè agendum dirigere debet. Thom. p. 1. q. 96. art. 5. Domin. à Soto lib. 1. de justit. & jure q. 6. art. 7. Gtegorius de Valeot. tom. 2. commeot. disput. 7. q. 5. punct. 4. quos sequitur etiam Dn. D. Meisnerus lib. 4. de legibus lect. 1. q. 10. Hæc distioctio ferè concidit cum priore inter *necessitatem & honestatem*, quia quando Prioceps legibus oecessitate quadam negatur astrictus, intelligitur necessitas externa, videlicet coactionis, cùm honestas illa, cujus respectu Princeps legibus obstrictus dicitur, conjuoctam habeat quandam necessitatem ioternam ex hypothesi dictam, si videlicet actiones suas ad præscriptum rectæ rationis conformare, & subditis suis exemplo prælucere velit. Huic distinctioni obvertitur 1. qoòd à quarundam legum observatiooe Princeps penitus sit liber l. 14. ff. de manum. viod. l. q Principi 56. ff. de legat. 2. 2. quodvè Priocipes eogi possit ad legum, quibus teoetur, observaotiam, cùm ei cooslitutus sit judex legitimus coram quocooveoiri possit. 3. quòd refellatur hæc distinctio per l. 31. ff. de legibus. 4. quòd ex ea sequatur, Principem etiam naturalibus & gentium legibus esse solutum. Sed ad primum dicimus, facilè concedi, quòd quibusdam legibus civilibus penitus sit solutus Princeps, illis scil. quæ tantum eoncernunt subditos, interim de communibus legibus, quarum ratio generalis est, rectè usurpari potest distinctio inter vim coactivam & directviam. Ad secundum dicimus, distinguendom esse inter *leges imperii fundamentales*, quib. ex pacto Prioceps obligatur, & proinde ad observatiooem cogi potest, ac *leges merè civiles*, ad tertium dicimus l. 31. ff. de legib. ita explicandum, ut congruat cum l. 4. C. de legibus & constit. & aliis legibus, præsertim verò cum ratione, quæ est legia aoima. Ad quartum respoodemus, nos libenter concedere, non solùm civilibus, sed etiam naturalib. & divioïs legib', quoad *coactionem exteriorem*, non quoad *directionem interiorem* solutum esse Priucipem, interim ex eo nequit inferri, distinctiooem illam non posse accommodari ad obligationem legum civilium, cùm subordinata non sint sibi invicem opponenda. Addendum tameo huic distinctioni, quod vis directiva, quâ Princeps legibus ohligatur, aliter sese habeat in legibus divioïs ac naturalibus, aliter in positivis & merè civilibos, illis n. eâ ratione, quoad vim directivam Princeps est obstrictus, ut eas nec tollere, nec abrogare possit, hisce verò ita obstrict' est, ut Reipub. commodo, ita exigente mutare, & novas leges veterum & abrogatarum legum loco ptomulgare possit.

267. Quæritur 2. *An leges civiles violata obligent in conscientia?* Negant Calvinus lib. 3. Institut. cap. 19. sect. 15. Sibraod. lib. 8. de Pontif. Roman. cap. 7. Vasq. libr. 1. illustr. eont. 28. 1. Soli Deo competit jus & potestas in hominum conscientias, solus quippe *potest animam & corpus prodere* Matth. 10. v. 29. ipse est *unus legislator, qui potest servare & perdere* Jac. 4. v. 12. Magistratus dominatur corporibus & fortunis hominum. 2. Potestas civilis non judicat de interois, sed taotum de externis, ergo etiam coosciemtias hominū obligare nequit. 3. Priocipatus ad civium utilitatem iostitutus est, ergò non debetio eorum perniciem vergere. Atqui perniciosissimum fotee subditis ac civibus, si politicis legibus à Principatu latis obligarentur ipsorum conscientiæ ad mortem æteroam, nec ullo modo verisimile est, subditos quo tempore potestatem dederunt Principibus, tam laxam dare voluisse. 4. Ad æternam mortem homines ob Republic. regimen civilibus legibus obligari oec expedit, quia ad hanc rem efficaciores sunt pœoæ corporales, quæ in oculos omniomi iocurrunt, nec justum est, quia pœna non debet excedere mensuram delicti. 5. Omnis potestas est propter usum. Atqui Prioceps non potest transgressoribus suarum legum pœnam spiritualem & æternam infligere. Ergò etiam non potest ipsorum cooscieotias legib' suis obligare. 6. Si conscientiæ piorum obligarentur civilib. coostitotionib. periclitaretur libertas Christiana. 7. Quæ pœna io promulgatis legibus non exprimitur, ad eam transgressio legis non obligat. Sed in civilium legum promulgatiooe nō exprimitur pœna æterna, sed duntaxat temporalis, non spiritualis, sed corporalis. Ergò etiam transgressio legum civilium non obligat ad pœoam æternam, proinde etiam non obligat coosciemtiam. Affirmant Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. Tholozan. lib. 8. de Republ. c. 2. Dom. à Soto lib. 1. de just. & jure q. 6. Bellar. lib. 3. de Laicis c. 11. Becan. part. 2. Theol. Schol. tract. 3. c. 6. q. 2. & alii complures. 1. propter *expressum dictū Apostoli*, Rom. 13. v. 5. *Necessitate subditi estote, nō solùm propter iram, sed etiam propter conscientiā*, ubi iræ nomine *μετωνυμικῶς* intelligitur pœna; ergò oon solùm propter pœnam Magistratui & legib. Magistrat' parendum, ne sc. eam incurramus,

2. An ll. civilibus violata obligent in conscientia.

ſed etiam propter *conſcientiam*, ne violatione legum eam oneremus. 2. propter *conditionem Magiſtratus*. Magiſtratus eſt *Dei miniſter* Roman.13. v.4. *& qui poteſtati ejus reſiſtit, divinæ ordinationi reſiſtit* v.2. Ergò tranſgreſſio legum à Magiſtratu promulgatarum Deum offendit, & conſequenter leges civiles conſcientiam obligant. Injuria Legato, ut tali illata redundat in legantem, ſic contemtus Magiſtratus in Deum ordinis hujus autorem. 3. *propter Naturam legum civilium*. Omnis lex humana derivatur ex fonte legis divinæ & naturalis. Ergò ab eadem participat vim obligandi conſcientias. Omnia lex, proinde etiam civilis & humana eſt regula morum, jam verò proprium eſt regulæ intrinſecè ita dirigere & obligare, ut receſſus ab ipſa ſit peccatum in moribus, ſicut receſſus à regula in naturalibus eſt peccatum Naturæ, & receſſus à regula in artibus eſt peccatum artis. Ergò etiam tranſgreſſio legis cujuſcunq; eſt peccatum in moribus, & fit cum vulnere conſcientię. 4. propter *Naturam violationis*. Quicquid inducit culpam, obligat conſcientiam, quia conſcientia eſt ſenſus culpæ ſeu peccati & metus judicii. At leges civiles violatæ inducunt culpam. Ergò etiam obligant conſcientiam. Præterea violatio legis alicuj' ſpecialis trahit ſecum violationem præcepti generalis de obœdientia Magiſtratui præſtanda. Jam verò violatio hujus præcepti generalis vulnerat conſcientiã. cùm ſit morale. & ab ipſo Deo in quarto Decalogi præcepto traditum.

268. Noſtrarum Eccleſiarum ſententiam proponit D. Meiſnerus lib. 4. de legibus ſect. 1. q. 11. quam diſtinctionibus quibuſdam includimus. 1. *Quædam leges Magiſtratus divinis ſunt adverſæ*, utpote quando ad idololatrica ſacra cogere, aut novum genus divini cultus inſtituere conatur, *quædam verò ſunt divinis conformes*, ex fonte juris naturalis deductæ & æquitati omninò cõſentaneę. In prioribus conſcientia ab illarum obſervatione eſt libera, *quia Deo magis obœdiendum quam hominibus* Actor.5 v.29. Magiſtratui obtemperamus propter Deum, ergò ſi Magiſtratus præcipit aliquid Deo adverſum, ac legib' divinis contrarium, non debetur ei obœdientia. 2. *Quædam leges civiles feruntur de rebus jure naturali ac divino jam ante prohibitis*, quæ tamen ad legum civilium cenſum referuntur, quia certas determinant circumſtantias, *quædam verò de rebus ſuâ Naturâ indifferentibus*, quæ nec divinâ nec naturali lege prohibitæ. Illæ ſimpliciter obligant conſcientiam, hæ certa ratione. 3. Quarundam legum *materia ſunt res graviores ad pacem publicam, & civilis ſocietatis conſervationem pertinentes*, quarundam verò materia ſunt *res leviores* ad *εὐταξίαν* & *εὐσχημοσύνην* duntaxat ſpectantes. Utræq; an & quomodo obligent conſcientiam, ex ſeqq. apparebit. Ut autem in ipſis legib. civilibus, ita quoq; in earum violatione magna deprehenditur diverſitas. 1. Quãdoque enim violatio legum civilium procedit *ex contemtu Magiſtratus*, ſi quis ſciens ac volens deſtinatâ animi malitiâ legem tranſgreditur & Magiſtratus autoritatem ſuſq; deque habet, quandoque verò *ex ignorantiâ quadam invincibili* oritur, utpote ſi quis talem quandam legem promulgatam eſſe ignoravit, vel etiam ſi quis hunc vel illum legis ſenſum eſſe neſcivit. Prior violatio conſcientiam ſauciat, poſterior minimè, modò fraus & dolus abſit. 2. Quandoq; violatio legis procedit ex *lucri vel vindictæ cupiditate*, quandoq; verò ex *quadam neceſſitate*. Prior violatio cùm habeat conjunctã peccata mortalia, meritò cenſetur conſcientiã vulnerare, poſterior verò minimè, quia imò cùm caſus neceſſitatis ſemper intelligatur in lege exceptus, ideò propriè non eſt violatio legis. 3. Quandoq; violatio legis eſt *conjuncta cum ſcandalo publico*, quandoq; verò fit *abſq; ſcandalo*. Prior conſcientiam vaſtat, poſterior verò minimè. Sed & obligationis modus eſt diverſus. 1. Quædam obligatio conſcientiæ eſt *ſpecialis*, cùm lex aliqua ratione ſui & immediatè conſcientiam obligat, quędam verò *generalis*, cùm lex aliqua non ratione ſui & immediatè, ſed tantum generaliter & mediante alio præcepto, quod conſequenter violatur, conſcientiam obligat. Priori modo obligant conſcientiam leges divinæ & naturales, poſteriori leges civiles, quia ſcil. earum tranſgreſſio conjunctã habet violationem præcepti generalis de obœdientia Magiſtratui præſtandâ. ** Nonnulli ſic hoc proponunt, obligare conſcientiam eſt ejuſmodi legem præſcribere, quæ ad obœdiendũ obſtringit ſub metu offenſionis Dei & ſub culpa morali atq; mortali, idque vel generatim cùm lex non per ſe obligat ſed mediante generali pręcepto, quod hîc eſt quartum Decalogi, in quo honor & obœdientia omni ſuperiori præcipitur: vel ſpeciatim cum ratione ſui & immediatè reſpectu ipſarum legum poſitivarum obſtringit, idque vel per ſe cum ratione cultus divini ex verbo divino à Magiſtratu propoſiti tum ratione diſciplinæ ad cultum aut ad bonum aliud ordinatæ, vel per accidens, quando ordinis aut decori ſervandi aut ſcandali vitandi cauſa aliquid præcipitur. Quæſtio non eſt, an leges civiles juſtæ obligant in conſcientia, ſed an primariò, per ſe, & æquè cum divinis obligent.** 2. Quædam obligatio eſt *abſoluta*, cùm lex ſimpliciter conſcientiam obſtringit, adeò ut nullo reſpectu nullove in caſu ſine Dei offenſione & conſcientiæ vulnere ab ipſius præſcripto diſcedere liceat: quædam verò *hypothetica*, cùm non ſimpliciter, ſed ſub conditione obligat, ſcilicet ſi tranſgreſſio legis fiat ex contemtu, ſi cauſâ lucri vel alterius vitioſi finis, ſi conjunctum habeat ſcandalum. Priori modo obligat lex divina & naturalis, poſteriori verò civiles. 3. Quædam obligatio eſt *directa*, cùm lex immediatè eſt à Deo, ac de rebus divinis & cultu ſacrorum agit, proinde etiam illius violatio immediatè, & per ſe in ipſum Deum fertur: quædam verò *indirecta*, cùm lex non eſt immediatè à Deo, ſed mediatè, nec per ſe & propinquè Deum Deive cultum concernit, ſed conſequenter & remotè. Priori modo obligat lex divina, poſteriori verò humana, quatenus ſcilic. illius tranſgreſſione ordinationi divinæ, quâ Magiſtratum inſtituit & poteſtate legum ferendarum inſtruxit, reſiſtitur. Quamvis igitur Magiſtratus non intendat ſub pœnæ æternæ comminatione leges civiles proponere, nec paratam habeat executionem, quâ poſſit iſtud pœnæ genus tranſgreſſoribus irrogare, ex eo tamen non poteſt inferri, quod leges Magiſtratus nullâ planè ratione conſcientiam obligent, ſed quod directè & immediatè eam non obligent, interim eo ipſo, quod Deus obœdientiam erga Magiſtratum & leges Magiſtratus requirit, conſcientia ſubditorum ſub pœnæ æternæ periculo ad eas obligatur.

269. Circa adjuncta legum civilium duo canones ſunt notandi. 1. *Leges non ſunt nimis multiplicandæ. Corruptiſſima eſt Reſpublica, in qua* *Adjuncta legum civilium.*

plurima

plurimæ leges, inquit Tacitus libro quarto annal. *Quo pauciores leges sunt, modò vires suas strenuè exerant, eò benè morata Republica meliùs conveniunt*, scribit Jacobus Britanniæ Rex libr. 2. βασιλ. δώρ. Ratio est in aprico. Multitudo enim legum præterquam quod est indicium plurimorum vitiorum in Republicâ vigentium, occasionem præbet contemtui legum, ubi enim permultæ leges ponuntur, ibi multis transgressionibus occasin datur, illæsi vindicantur, aspersum & immite fit imperium, sin impunitæ dimittuntur, contemtus legum introducitur. 2. *Leges majorum non sunt temerè mutandæ.* Cleonis apud Thucydidem sententia est, *melius agi cum civitate, quæ malis legibus constanter utitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstanter.* Apud Æg[illegible] cautum erat, ut qui novæ condendæ legis ca[illegible]m daret, invisus omnibus & execrabilis fieret. Alexandr. ab Alex. libr. 6. Gen. dier. cap. 14. Ratio hujus canonis est manifesta. Non enim tantum prodest, qui legem corrigere tentat, novæ legis introductione, quantum nocet assuefactione superioribus non parendi. Petrus Gregorius lib. 10. de Republic. cap. 5. numer. 17. Ut sine valetudinis jactura victus ratio mutari nequit, sic leges non possunt sine Reipublicæ perturbatione mutari. Quemadmodum in ædificio ruunt omnia tigno aliquo exemto, sic unius legis mutatio, quandoque ruinam trahit reliquarum omnium, qua ex re necesse est magnos motus existere. Nihil difficilius ad tractandum, nihil ut obtingat incertius, nihil periculosius ut servetur, quàm inducendarum legum novarum sese autorem constituere. Qui enim primus eas introducit, omnes illos infensos habet, qui ex antiquis institutis commoda capiunt. Hoc probè perpendit Agesilaus, de quo Erasmus lib. 1. apophthegm. 71. Cùm enim in pugna Leuctrica Lacedæmoniorum plurimi fugissent, qui legibus pœnas dare deberent, Ephori metuentes, ne civitas deserta viris egeret militibus, cupiebant hanc ignominiam fugitivis remittere, simul tamen leges servare. Deligunt igitur Agesilaum novarum legum conditorem, is in suggestum prodiens. *Ego*, inquit, *alias leges haudquaquam laturus sum, sed mihi rectum videtur, ut leges quas habetis, à die crastino robur accipiant*, quâ ratione & militum saluti & legum vigori consultum voluit. *Zaleucus* Locrensium Legislator diuturnitati suarum legum consuluit tale procemium eisdem præmisit, referente Stobæo serm. 42. *Si quis voluerit leges sancitas movere, aut novam statuere, is collo in laqueum immisso de lege verba faciat, & si per suffragia videatur legem veterem esse tollendam, aut eam, quæ nova infertur, bonam esse, indemnis maneat, contrà verò si prior lex melius habere videatur, is qui movet inferrique legem, laqueo attracto moriatur.* Distinguenda tamen à temeraria legis mutatione, ea quę fit ex causa urgente & necessaria salutem Reipublicæ concernente. Ut enim in morbis nova non sunt tentanda remedia, si veteribus malo succurri possit, sic non sunt condendæ novæ leges, si veteres ministrent aliquid, quo malis Reipubl. medearis. Erasm. in lib. de Instit. Princ. Sed quemadmodum mutato morbi statu & qualitate mutantur etiam remedia: sic prudens legislator mutatis subditorum moribus, mutato Reipubl. statu, mutatis illis, ad quæ in legibus ferendis respiciendum, leges etiam mutare optimâ ratione poterit. In rebus enim politicis cedendum est tempori, itaq; & prior Reipubl. status immutari, & decreta ante facta revocari possunt, si utilitas suadeat. Thucyd. lib. 8.

Articulus II.

De Judiciis.

270. Magistratus non solùm prudens νομοθέτης, sed etiam constans νομοφύλαξ esse debet, tueatur leges tùm *divinas*, tùm *positivas*, quas ipse probabili ratione in salutem Reipublicæ divinis addidit, lex enim absque executione nullum obtinet pondus, nec ullum civitati affert fructum. Actum est cum illa Republ. *in quâ mores perduxère leges in potestatem suam, ac ea miserè adparietem fixa clavis ferreis*, ut Comicus in Trinummo loquitur. Executio legum spectatur, tùm in *judiciis*, ut juxta earum normam sententiæ ferantur, tùm in *suppliciis*, ut transgressores legum pænis afficiantur, contrà verò bonis & obœdientibus præmia conferantur. Jurisconsulti simili ferè ratione dicunt, cum cura disciplinæ publicæ, quæ in promulgandis legibus potissimum spectatur, conjungendum esse exercitium *jurisdictionis*, quam definiunt hoc modo, quod sit *potestas politica statuendi aliquid de negotio civili vel criminali.* Vult. libr. 1. Jurispr. Romanor. cap. 12. numer. 1. unde eam distinguunt *in civilem & criminalem.* Juridictio civilis in *judiciis*, criminalis in *suppliciis* spectatur. Postquam igitur de *legibus* actum fuit, de *judiciis* & *suppliciis* porrò agendum restat. Ut justitia, quæ unà cum religione est fundamentum & fulcrum Reipublicæ, inter subditos vigeat, accuratam omninò judiciorum curam Magistratum habere oportet, ut in illis jus æquâ lance omnibus administretur, & juxta normam receptarum legum civiles lites finiantur. Constituat igitur Magistratus certos judices, *legum præsides* & executores, exemplo *Mosis* Exod. 18. vers. 21. & *Josaphati* 2. Paralip. 19. v. 5. ac diligenter provideat, ut suo illi rectè fungantur officio, nec ad dextram vel sinistram à justitiæ tramite deflectant. *Ratio ordinis.*

271. Antequàm verò proponamus certos canones, ad quos in exercendis judiciis Magistratui respiciendum, excutienda est priùs quæstio, *An liceat Magistratui judicia exercere, & an Christianus possit salvâ & illæsâ pietate in judicio coram Magistratu contra proximum agere?* Negant *Anabaptistæ*, & qui eos ex parte sequuntur *Photinians*, ut ostendimus ipsorum verbis superiùs cap. 3. sect. 1. §. 75. allatis. Utimur verò contra illum errorem hisce fundamentis. 1. *à divina judicum ordinatione.* Quodcunque Deus ipse instituit, ordinat ac mandat, illud etiam ipsi probatur. Sed judicum officium Deus ipse instituit, ordinavit ac mandavit. Ergò etiam illud officium Deo probatur. Quod est bona Dei ordinatio, eo Christianus salva & illæsa conscientiâ uti potest, non minùs ac creaturis à Deo conditis cum gratiarum actione uti potest 1. Tim. 4. v. 4. Jam verò officium judicum est bona Dei ordinatio. E. etiam Christianus salvâ & illæsâ conscientiâ eo uti potest, hoc est, & judicis officium legitimè sibi delatũ gerere, & judicis officium implorare potest. Assumtum utriusq; Syllogismi probatur 1. expresso illo mandato, quod Deus Mosi dedit de judicibus cõstituendis. Deut. 16. v. 18. *Judices & Præfectos constitues*

An liceat Magistratui exercere judicia?

Affirmativa probatur

1. ex Scriptura dictis.

ſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus DEUS tuus dederit tibi per ſingulas tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio. Si Deus mandat judices cõſtitui, utique officium judicum erit bona Dei ordinatio. 2. *præceptis de officio judicis rectè adminiſtrando traditis*, qualia occurrunt in Moſaicis legibus longè plurima. Exod.23. v.6. Deuter. 1. v. 16. c.16 v.19. c.19. v.18. c.25. v.1. &c. Conjunge Pſal. 82. v.2. Eſa.1. v.17. Jer.22. v.3. Amos 5. v.15. Zach. 7. v.9. Niſi officium judicum DEO probaretur, nunquam de eo certas leges tuliſſet. 3. *mandatis de implorando judicis officio.* Exod.22. v.9. *Super omni prævaricatione tam in bove, quàm in aſino & ove ac veſtimento, & quicquid damni inferri poteſt ad Deos ſive judices cauſa utriusq; perveniet* Deut. 17. v.8. *Si obſcurior fuerit cauſa aliqua. &c. ſurges & aſcendes ad locum, quem elegerit Dominus Deus, & venies ad Sacerdotes, Levitas. & ad judicem, qui erit in diebus illis, & quæres, & indicabunt tibi verbum judicij.* c.19. & 17. *Stabunt ambo, quorum eſt cauſa, ante Dominum in conſpectu Sacerdotum & judicum, qui fuerint in diebus illis*, ubi nota, quod coram judice ſtare ſit *ante Dominum* ſtare, nimirũ, quia judicium eſt Dei ordinatio. c.25. v.1. *Si fuerit cauſa inter aliquos, & interpellaverint judices, &c.* Prov.25. v.9. *age cauſam, de qua eſt controverſia, inter te & proximum tuum.* Niſi officium judicum eſſet divina, & Deo placens ordinatio non juberet, ut oppreſſi illud implorarent. 4. *dictis illis, in quibus judicium dicitur eſſe Dei.* Deut. 1. verſ. 17. 2. Par. 19. v.6. Si judicium, quod Magiſtratus exercet, eſt Dei judicium, utiq; etiam erit bona Dei ordinatio Pſal. 82. v.1. diſertè dicitur, quod *Deus ipſe in medio Deorum, ſive judicum judicet.* Ergò judicium eſt ipſi' Dei *originaliter* autoritativè & principaliter, Magiſtratus eſt duntaxat *miniſterialiter* & *inſtrumentaliter.* 5. *expreſſo illo divinæ Sapientiæ effato* Prov.8. v.16. *Per me reges regnant, & judices juſta decernunt.*

272. Neve obvertant Anabaptiſtæ, *in veteri quidem Teſtamento judicum officium à Deo eſſe inſtitutum & mandatum, aliam verò eſſe N. T. rationem, in quo Chriſtiano nõ liceat officium judicis exercere, vel ſi læſus ſit ab alio, illud improbare*, producimus 1. *locum Apoſtolicum* Rom.13. v.4. *Magiſtratus eſt miniſter Dei tibi in bonum. Si autem malum feceris, time, non enim ſine cauſâ gladium geſtat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit.* Si Magiſtrat' in illo ipſo officii ſui actu, quando judicium exercet, & vindictam in malos ſtatuit, eſt *Dei miniſter*, utique officium judicum etiam in novo Teſtamento eſt bona Dei ordinatio. Obſerva etiam, quod Magiſtratus dicatur cõſtiutus ſubditis *in bonum* nimirum, ut bonum publicum promoveat juſtitiam adminiſtrando, juſtos defendendo, ſontes puniendo. Quare cùm hoc bono & dono divinitus conceſſo utimur, hoc eſt, cùm officium Magiſtratus imploramus, rectè omninò facimus. 2. *dictum Chriſti* Matth. 5. v.25. Luc.12. v.58. *Quando vadis cum adverſario tuo ad Principem in via, da operam liberari ab illo, ne fortè trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.* Si non liceret judicia exercere, Chriſtus damnaſſet potius accuſantem & judicem, quàm conſilium dediſſet accuſato, quomodo ab accuſatoris moleſtia & judicis ita ſeſe expedire & liberare debeat. Excipit quidem Schmaltzius contra D. Frantzium diſp. 6. de rebus civil. p.388. *locum hunc eſſe allegoricum, ideoq; non tàm verba, quàm ſenſum in eo ſpectandum, quod videlic. ad reconciliationem fraternam promti eſſe debeamus*, ſed hoc non labefactat vim noſtri argumenti. Si enim Chriſtus judicia civilia cuperet ſublata, non propoſuiſſet argumenti loco judiciorum ordinem & eventum, quo ad fraternam reconciliationem nos hortaretur, unde ipſe Schmaltzius paulò pòſt addit, *in genere de judicibus & judiciis & eorum executione, ibi eſſe ſermonem.* Eſt ergò hæc parabola in earum genere, quæ etiam ad literam aliquid docent in externis inter homines, & deinde ſimul etiam aliquid altius coram Deo indicant, qualis eſt parabola Luc. 14. v.8. de accubitu in priore & noviſſimo loco. 3. *pronunciatum Apoſtolicum* 1. Cor. 6. v.5. *Sic non eſt ſapiens quiſquam inter vos, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum?* ubi cauſas fidelium coram fidelibus judicari præcipit, proinde eſſe fidelem ac Chriſtianum, non pugnat cum judicis officio. Conjungenda etiam ſunt argumenta reliqua, quæ oſtendunt etiam in novo Teſtamento legitima judicia eſſe Deo grata ac probata.

273. 2. *Aprobatis exemplis* eorum, qui vel judicis officio functi fuêre, vel defenſionem & officium judicis imploravêre. *Moſes, Joſua*, & alij tùm *Reges* tùm *Judices* Iſraëlitici populi fuêre ſancti ac Deo probati viri. Atqui illi judicia exercuerunt, controverſias ſubditorum diremerunt, atque omnes muneris judiciarij partes peregerunt. *Jethro* Moſis ſocer conſulit genero ſuo, ut *viros fortes, Deum timentes, veridicos, & avaritiam odio habentes eligat*, eosq; judices populo præficiat. Exod. 18. v.21. Ergò non pugnant inter ſe Deum timere, & judicis officio fungi. *Joſaphatus* pientiſſimus Rex à Spiritu ſancto inter cætera etiam eo nomine commendatur, quod per ſingulas urbes *Judices conſtituerit*, eoſque ſedulò hortatus fuerit, ut juſtè judicarent, perpetuò ſcilicet memores, Deum eſſe ſecum in judicio. 2. Paralip. 19. v.6. *Naboth* recuſat vineam ſuam Regi Achabo vendere 1. Reg.21. v.3. exceptionis loco opponens legem, quæ prohibet patrimonia civium Iſraeliticorum confundi. Numer. 36. v.7. provocavit igitur à Rege ad legem & beneficio juris rerum ſuarum quietam poſſeſſionem ſibi vendicavit. *Chriſtus* ipſe ſuo exemplo doctrinam de judiciis rectè inſtituendis, & auxilio judicis implorando tradere voluit, quando præter meritum à ſervulo Pontificis percuſſus dicit. *Si malè locutus ſum, teſtimoniũ perhibe de malo, ſin autem benè locutus ſum, quare me cædis?* Joh. 18. v.23. quibus verbis ad legitimi judicii ordinem provocat, qui non permittit, ut cauſâ nondum cognitâ innocens percutiatur. *Paulus* Apoſtolus hiſce Chriſti veſtigiis inſiſtens Pontificem de neglecto legitimi judicij proceſſu accuſat Actor. 23. v.3. *Tu ſedes judicans me ſecundùm legem, & contra legem jubes me percuti?* Idem ad jus civitatis Romanæ provocando contra injuſtam inferioris judicis ſententiam ſeſe munivit, & appellationes ad ſuperiorem judicem ſuo exemplo comprobavit. Actor. 16. v.37. *Cæſos nos publicè, non convictos homines Romanos miſerunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt?* Actor. 22. verſ. 28. cauſam ſuam contra Judæos judicio cum ipſo contendentes defendit Actorum 25. verſ. 10. *ad tribunal Cæſaris ſto, ibi me oportet judicari.* Luc. 18. v.3. proponitur à CHRISTO parabola *viduæ* illatam ſibi ab adverſariis injuriam ad judicem deferentis, & vindictam poſtulantis,

2. Aprobatis exemplis.

ut

ut doceamur, Deum audire genitus, & preces eorum, qui affliguntur, & vindictam ἐκδίκησιν illis esse facturum. At si illa vidua peccasset implorando judicis officium, Christus eam non proposuisset in exemplum, quod moueat nos *semper orare & non deficere*. Ex quibus omnibus sic concludimus. Quod congruit probatis Sanctorum exemplis, illud Christianus absque ullo conscientiæ scrupulo suscipere potest. Atqui officium judicis administrare, itemque officium judicis contra injurias ab alio illatas implorare congruit probatis Sanctorum exemplis. Ergò Christianus absque ullo conscientiæ scrupulo potest officium judicis administrare, idemque contra injurias implorare. Quid quod *Deus ipse* judicis officio inter homines functus. Primos enim parentes post lapsum in jus vocat seq citat: *Adam ubi es*: inquit Genes.3.v.9. citationem sequitur accusatio, accusationem criminis probatio ex propria rei confessione. Cognitionem & cognitionem sententia judicatoria & pœnalis. Idem adhuc hodie in occulto & interno conscientiæ tribunali quotidie agitur.

3. A judiciorum commodis. 274. 3. *A judiciorum civilium utilitate*. Judicia sunt veluti statera æquitatis, vox legis, omnis; contentionis ac litis consummatio, in quibus eardo Reipubl. vertitur, justitiæ vis, perfectio & administratio collocatur. Non enim unus, sed multiplex est judiciorū in humana societate finis atq; usus. 1. Veritas in altissimo puteo secundùm Democritum sæpius delitescens in lucem producitur, occulta delicta per viam inquisitionis manifestantur, negata per viam probationis confirmantur, ac quod in genere de omnibus ritè constitutis disputationibus, idem etiam de civilibus illis disceptationibus asseri potest, quod videlicet sint veritatis investigandæ media atque limæ. 2. Disciplina externa conservatur, publica pax & tranquillitas viget, dum in judiciis boni defenduntur, & improborum injuriæ ab illis prohibentur. *Omnia judicia aut distrahendarum controversiarum aut puniendorum maleficiorum causâ reperta sunt*, ait Cic. pro Cecinn. 3. Justitia exercetur & administratur, quando legitimo possessori bona adjudicantur, & delinquentes pœnis meritis afficiuntur. Prov.20.v.8. *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Judiciorum & forensiū actionum autoritas, ideò publicè constituta est & introducta, ut quisque per viam juris legitimis actionibus & remediis jus suum ac sibi debitum consequatur, neve cuiquam vas sit rei suæ consequendæ gratia per vim atque injuriam sibi aditum ad vindictam munire. l. Nemo exterus C. de Judæis. 4. Emendatio civium quæritur, concordia rectiùs ac firmiùs inter eos stabilitur, auditâ legum & judicis sententiâ amor justitiæ in eorum animis redintegratur. 5. Nostri ac nostrorum defensio obtinetur. Deus in regeneratione non adimit piis ordinatum amorem sui ac suorum, quia *gratia Naturam non abolet*, sed corrigit ac perficit. Cùm ergò Natura defensionem sui dictitet, jure divino ad eam obtinendam judicia, & officium judicis licet implorare. ** Augustinus lib.19. de civ. Dei cap.6. *Ipsa judicia hominum de hominibus, civitatibus etiam quantalibet pace manentibus deesse non possunt*. libr.14. cap.16. *Pertinet ad innocentis officium, non solùm nemini malum inferre, verùm etiam cohibere à peccato vel punire peccatum, ut aut ipse, qui plectitur, corrigatur aut alii terreantur exemplo*. ** 6. Deniq; gloria Dei propagatur, cujus sapientissima, benignissima & justissima ordinatio sunt judicia civilia, cui etiam soli debetur hic honor, quod sit autor, conservator ac defensor nostræ vitæ, famæ, fortunæ, bonorum omnium tàm corporis quàm externorum, qui judiciorum ordinem mirando consilio instituit bonis in bonum, malis verò ad vindictam malorum.

4. A judiciorum necessitate. 275. 4. *A judiciorum necessitate*. Absque judicis politiæ consistere nequeunt, quippe quæ sunt earum adminicula, & ordinis hujus instrumenta summè necessaria, unde per judicia *hominum societas conservari* dicitur, l. judices C. de dignit, Judicia qui tollit, ipsas politias evertit. Sublatis enim judiciis *injuria diluvij instar passim inundabunt*. Testatur experientia manifestissima, injuriis & scelera incrementum hodie sumere amplissimum, cùm tamen judicijs civilibus coerceantur, quid futurum censemus judicijs abolitis atq; sublatis? Leges nihil quicquam prosunt absq; judicijs. ||At leges in Repub. sunt necessariæ. Ergò etiam judicia. *Legum interpretes sunt judices*, inquit Cicero pro Cluent. Litigare ergò sive in judicio contendere nihil aliud est quàm legum interpretationem & executionem petere. 2. *boni defensione carebunt*. Exulceratissimis hisce seculi nostri temporib. *abundat iniquitas* Matth.24.v.12. boni in medio impiorum velut *oves in medio luporum* Matt.10.v.16. & velut *lilia inter spinas* Cant.2.v.2. vivunt, à quibus omni injuriarum, fraudum & calumniarum genere punguntur & affliguntur, summè igitur necessitas requirit, ut per judicia civilia defensio illis præstetur. 3. *justitia exulabit*, injutijs, fraudibus, rapinis, cædib*, alijsq; delictis impunè grassantibus. 4. *publica pax & tranquillitas*, imo ordo politicus *penitùs abolebitur*, nemo possessiones suas quietè obtinere poterit, innocentes & inferiores à potentioribus opprimentur, & Cyclopica quædam confusio introducetur. 5. Ecclesia non poterit per quietam & publicam verbi prædicationem colligi, quippe quod absq; externæ disciplinæ cōservatione fieri nequit. Ac verbo uti dicam, quanta Magistratus politici, tanta quoque civilium judiciorum est necessitas.

5. A ratione paritate. 276. 5. *A paritate*. Si in ordine Ecclesiastico rectè instituuntur *judicia Ecclesiastica*, quibus delinquentes coercentur, utiq; etiam in ordine politico rectè instituuntur *judicia civilia*. Non enim disciplina Ecclesiastica absque talibus Ecclesiasticis judiciis conservari nequit, ita quoque politica disciplina politicis ac civilibus judiciis indiget. Si *in ordine œconomico* Patrifamilias in sua domo incumbit honestâ disciplinâ liberos & familiam regere, contumaces castigare, bonos præmiis afficere, &c. utique etiam Magistratui incumbit subditos fidei & curæ suæ commissos civilium judiciorum administratione ad justitiam & studium virtutis ac honestatis deducere, delinquentes coërcere, bonos præmiis, malos pœnis afficere.

Limitationes. 277. Notandum tamen nequaquam à nobis probari multiplices & varios *abusus*, qui in civilibus judiciis utplurimum conspiciuntur. Ut enim prætermittamus *errata judicum*, quibus sequentes canones sunt oppositi, res ipsa testatur, sæpiùs contra caritatis regulam ab illis peccari, qui in foro civili causas agunt, tùm *ratione causæ impulsiva*, quando quis vel animi malevolentiâ suffusus, vel invidiâ corruptus, vel iracundiâ incensus, vel libidine

libidine rixandi, aut animo vindictæ cupido impulsus litem proximo intentat, tùm *ratione materiæ*, quando ob res leves ac frivolas, aut certè compositu faciles protinus ad tribunal judicis curritur, & absque ulla condonatione fraterna & Christiana patientia, absque tentatâ prius compositione & reconciliatione amicabili proximo lis intenditur, tùm *ratione formæ*, quando per convitia, calumnias, fraudes, imposturas, sophismatum præstigias & sycophantias judiciarius processus instituitur, summâ verborum atque animorum acerbitate omnia geruntur, & Christianæ modestiæ, æquanimitatis ac patientiæ limites transiliuntur, tùm *ratione finis*, quando actor non tàm sui defensionem & justitiæ administrationem, quàm adversarii confusionem, ruinam, damnum & infamiam quærit, quæ omnia tanquam accidentarii & vitiosi abusus à civilibus judiciis, quæ in se ac per se sunt sancta Dei ordinatio, ad civilis societatis conservationem summopere necessaria, accuratè sunt distinguenda, & juxta monitum B. Lutheri, is qui in foro causas rectè & legitimè cupit agere, amicam priùs reconciliationem tentet, quam si obtinere non possit, Magistratum justitiæ præsidem adeat, reverenter se subjiciat legibus, judiciorum ordini & autoritati Magistratus, nec suam quærat vindictam privatam, sed publicam, quam Deus exercet per Magistratum, nec litem ca lite serat in mortali corpore inimicitias immortales gerendo, sed ut aliàs finis legitimi belli pax est, ita quoque suis in foro actionibus nihil aliud quàm pacis, justitiæ, veritatis & concordiæ rationem habeat. Sic *certent causa, ut non certent pectora*, der Sachen Feind/der Person Freund. ** Chemn. tom. 2. Loc. comm. cap. de Vindicta fol. 152. edit. Francof. in 4. Año 1591. *Vindicta est duplex. Altera inordinata seu privata ex malo affectu profecta, tendens in malum: altera ordinata seu publica, quæ fit per Magistratum certo ordine, certoq; ll. fine salutari. Illa passim taxatur.* Matth. 5. v. 39. Rom. 12. v. 17. Confer Matth. 26. v. 52. Luc. 9. v. 55. *Fit hæc vindicta mala ex malitia omnium causarum. 1. Efficientis, quia fit à persona cui vindicta non competit. 2. Impulsiva quæ est odium, ira. 3. Materialis causa quandoq; levis, nulla. 4. Formalis destituta legitimis mediis. 5. Finalis damnum & suppressio proximi. Hæc publica est Magistratus concessa.* Gen. 9. v. 6. Exod. 22. v. 18. Deuter. 21. v. 21. Rom. 13. v. 4. 1. Petr. 2. v. 14.**

Antithesis & argumenta Anabaptistarum. 1. ex Matt. 5. v. 28. Non resistendum esse malo.

278. Ex hisce facilè apparet, quid ad Anabaptistarum & Photinianorum objecta, quibus civilia judicia, oppugnant, respondendum sit. Duo potissimùm Scripturæ dicta urgent. Prius est Christi Matth. 5. v. 38. *Audistis quod dictum sit, oculum pro oculo, dentem pro dente.* v. 39. *Ego autem dico vobis, non resistendum esse malo, sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* v. 40. *Et ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Idem ferè repetitur Luc. 6. v. 29. ex quo colligunt Anabaptistæ, *Christiano quantumvis injuriâ affecto non licere ad judicis officium confugere, ejusq; defensionem & auxilium implorare.* Photiniani concedunt quidem, *Christiano permissum esse suum judicio persequi, & damni sibi injustè illati compensationem per Magistratum quærere*, interim ex hoc Christi dicto colligunt, *in V. T. quidem non omnem vindictam prohibitam fuisse, sed tantum privatam, in novo verò omnem prohibitam esse, tàm publicam quàm privatam.* Ostorod. in Instit. cap. 26. p. 165. Schmaltz. in refut. disp. 7. D. Frantzii de bonis operibus p. 237. ubi definit vindictam esse eam, *si quis per Magistratum efficit, ut ii, qui nos offenderunt, paribus malis afficiantur, idq; sine ullo fructu nostro.* pag. 239. proponit suum argumentum ex his Christi verbis deductum. *Verba Christi opponuntur ei, quod licebat sub lege, nempe oculum pro oculo, dentem pro dente curare excludi. Hoc verò nemini licebat sub lege propria autoritate, sed tantùm per Magistratum. Unde apparet nec per Magistratum nobis nunc licere itare-sistere malo, ut olim lex permittebat.* Et paulò post. *Verba Christi, si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi & alteram, explicatio specialis sunt illorum generaliter dictorum, ne resistatis malo. Itaq; quemadmodum hæc de vindicta per Magistratum non repetenda agunt, sic etiam illa de eadem vindicta agere necesse est.* Desumsit hoc ex Socino, qui in libro, cur Evangelici Photinianis se adjungere debeant, cap. 3. p. 23. sic scribit. *Manifestè pugnat cum verbis Christi* Matth. 5. quod *apud Evangelicos permittitur, ut quis injurias suas per Magistratum ulciscatur,* hoc est, *eum puniri curet, qui injuriam sibi intulit, licet ex ea punitione nihil prorsus commodi ad se privatim rediturum esse intelligat. Christus enim non vult in disciplina sua locum esse legi Mosaicæ, oculum pro oculo, &c. quæ lex ad ulciscendas injurias suas per Magistratum omninò pertinet, quod Moses concedit vel potius jubet.* Resp. 1. ostensum fuit suo loco in tractat. de Evangel. §. 65. Christum in cap. 5. Matth. *non legi divinæ*, sed *Pharisaicis* legis divinæ *corruptelis* suam doctrinam opponere, nec tradere *nova* ac perfectiora quædam *præcepta*, ut volunt Photiniani, vel *consilia Evangelica*, ut volunt Pontificii, sed corruptelas Pharisaicas, quibus legem Domini depravabant, removere & veram legis sententiam explicare, id quod tàm clarum & apertum, ut Bellarmin. ipse lib. 4. de Justif. cap. 3. hoc agnoscat. ** 1. Photiniani calumniandi ansam dant paganis & apostatis, quasi doctrina Ecclesiæ tolleret politiam. 2. Socinus sibiipsi contrarius? Concedit damni injustè illati compensationem à Magistratu petere p. 24. & tamen disputat, *non licere ob Christi interdictum vel Magistratus injurias ulcisci vel læsis vindictam à Magistratu petere.* Atqui quid judicialis sententia de damno compensando aliud, quàm publica Magistratus vindicta? si ergo concessum est, reum condemnare ad damni compensationem, concessa etiam est vind. publ. 3. Socinus nos insigni afficit injuria, quasi nostra vindicta tantùm causa odii, malitię & offensionis instituta sit, quam tamen ipsimet procul à Christianis abesse debere doceamus. ** Probatur autem nostra orthodoxa sententia clarissimis hisce argumentis, primò quod Christus *antiquis dictum* ait, de *inimicis odio habendis*, illud non extat in lege Mosaica, sed potiùs contrarium Exod. 23. v. 4. Levit. 19. v. 17. Prov. 25. v. 21. (frustra excipit Schmaltz. *illum duntaxat inimicum, sibi præcipi diligendum, qui simul sit civis & filius populi* Disp. 7. contra Frantz. p. 204. quia hæc Pharisaica glossa jamdudum protrita est à Christo in parabola de Samaritano Luc. 10. v. 30.) taxantur ergò vitiosæ legis depravationes, quas sub antiquitatis prætextu Pharisæi auditoribus suis obtrudebant: deinde quæ Christus hoc loco doctrinę, quam vocant *veterem*, opponit, ea extant in lege divina

V.T.

V.T. utpote de ira & signis iræ Gen.4.v.6.Ps.112. vers. ult. Levit. 19. v.17. de concupiscentia uxoris proximi in ipso Decalogo, & Job.31.v.1. Jer.5.v.8. Prov.6.v.25. &c. ergò non addit legi nova præcepta, sed veterem legem explicat: tertiò summa legis est dilectio, ut Deum ex toto corde, totâ animâ & omnibus viribus, proximum autem, ut nos ipsos diligamus, ad quam perfectionem summam in lege præscriptam quid potuisset addi: quartò Christus concionis suę generalem scopum hoc modo format. v. 20. *nisi abundaverit justitia vestra plusquàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*, ad hanc generalem thesin reduci debent hypotheses speciales, quæ sequuntur, & liquidò apparebit, legem non accusari à Christo cujusdam imperfectionis, sed Pharisaicas legis corruptelas improbari: quintò Christus notanter inquit, *audistis quod dictum sit antiquis*, non autem percepistis, quid in lege & Prophetis scriptum, opponit igitur suam concionem non ipsi legi, sed depravationib. legis, quas nomine & prætextu antiquitatis colorabant. ** In Gręco est τοῖς ἀρχαίοις quę vox non tantùm significat *antiquos*, sed insuper *præcipuos principes & præpositos*, ideoq; hoc nomine satis clarè ipsi antiqui Pharisæi, qui erant ἀρχαῖοι exprimuntur. Pisc. *Audistis quod dictum sit ab antiquis. Similis loquendi modus extat* Luc. 24. v. 34. ὤφθη Σίμωνι *Visus est Simoni, id est, à Simone.* 1. Cor. 15. v. 16. *Visus est fratribus, id est, à fratribus.* ** 2. eodem igitur sensu etiam hæc pericope concionis Christi accipienda est, quod videl. non sit opposita legi divinę, quę publicam Magistratus vindictam non solùm permittit, verùm etiam præcipit Exod. 21. v. 24. Levit. 24. v. 20. Deut. 19. v. 19. sed Pharisaicis huj⁹ legis corruptelis, quib. eam depravabant, & in alienū sensum detorquebant. Ex eo n. quod lex Magistratui vindictam talionis præcipit, Pharisæi colligebant, *singulis etiam privatis acceptâ injuriâ licere sese ulcisci, ac malum pro malo reddere, modò nō excedatur modus talionis.* Sed Christus huic depravationi opponit veram legis interpretationem, quod scil. ad Magistratum pertineat præceptum *de vindicta*, privatis verò dictum esse, *ne resistant malo*, id quod in ipsa etiam lege disertè proponitur, Levit. 19. v. 18. ubi Moses, qui Magistratui vindictam publicam prius mandaverat, privatis dicit. Ne *quæras ultionem, nec memor sis injuriæ civium tuorum.* (ubi LXX. notanter verterunt. *Non ulciscatur tua manus*) Et Salomon, id quod Magistratui mandatum erat, *sicut fecit, ita fiat illi*, illis ipsis verbis personis privatis prohibet. Prov. 24. v. 29. *Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei, rependam unicuique juxta opus suum.* 3. accuratè igitur notandum, ad quos hæc Christi sententia pertineat, id quod ipse contextus ostendit. Christus n. inquit, *Ego dico vobis*, scil. discipulis & auditorib. meis, fuerunt a. tunc auditores Christi, non Tiberius Imperator, nec Pilatus Judææ præses, nec alii in publico Magistratus officio constituti, sed Apostoli, discipuli & turbæ, ergò non agit de officio Magistratus, sed Apostolos suos & privatos docet, ne vindictâ privatâ injurias ulciscantur. 4. ex ipsa serie contextus elicitur, verba Christi accipienda esse non *absolutè* & ἁπλῶς, sed *comparatè* & συγκριτικῶς. Loquitur Christus ad privatos, qui propter professionē doctrinæ suæ patiebantur *persecutionem* Matth. 5. v. 10. *adversus quos dicebant omne malum* v. 11. illis promittit *copiosam in cœlo mercedem* v. 12. interim hortatur eos ad patientiam, ac sedulò monet, ne ex privatæ vindictę cupiditate quicquam agant, sed potiùs inimicos suos diligât, benefaciant illis, qui oderunt eos, orent pro persequentibus & calumniantibus eos v. 44. ac ab omni privata vindicta tàm remotos & alienos eos esse vult, ut malint potiùs præbere percussori alteram maxillam, & illi, qui tunicam ipsis abstulit, etiam pallium dimittere, quàm seipsos ulciscantur. Ex eo verò colligi nequit, quod non liceat oppressis, & injuriâ affectis auxiliū Magistratus implorare, & defensionem atq; ἐκδίκησιν exemplo viduę Luc. 18. v. 3. petere, sed verba Christi accipienda sunt de eo casu, quando non potest defensio & auxilium Magistratus haberi, vel quando Magistratus suo deest officio & negligit vindicare injurias piis illatas. Cum quo convenit explicatio Augustini, qui in lib. de mendac. c. 15. & in Epist. 5. ad Marcellinum docet, *has sententias potiꝰ de interiore animi præparatione quàm de externa operis ostensione intelligendas*, id n. monente B. Luthero sic accipiendū, *etiamsi non statim ipso opere altera maxilla percutienda & pallium etiam auferendum offeratur, quod nihilo tamē minùs animus interea paratus esse debeat, si legitima defensio apud Magistratum obtineri nequeat, alias & plures injurias accipere, quàm seipsum vindicare.* 5. hæc interpretatio & limitatio colligitur ex ipsi⁹ Christi facto Joh. 18. v. 23. cùm n. servulus Pontificis alapam ipsi impegisset, non præbuit ei statim alteram maxillam, sed contra hanc injuriam provocavit ad legitimū judicii processum & judicis præsentis officium: *Si malè locutus sum, testificare de malo, si autem benè, quid me cædis?* q. d. stamus hîc coram judice, quòd si me pœnis dignum existimas, profer accusationem, eamque idoneis testimoniis comproba, sin minùs, non debes innocentem percutere. Posteà verò cùm querelâ suâ apud injustum judicem nihil contra injuriam sibi illatam proficeret, *totam faciem* imò *totum corpus patienter præbuit percutientibus* Esa. 50. v. 6, *& vindictam Deo justè judicanti commendavit* 1. Petr. 2. v. 23. Quòd si verba Christi, *si quis te percusserit in maxillam, præbe illi & alteram*, tàm nudè & crudè intelligenda essent, quod non liceat Magistratus defensionem & vindictam implorare, Christus ipse contra hoc præceptum suū egisset. 6. antè hanc concionem Christus Anabaptisticis & Photinianis errorib. obviaturus disertè dicit v. 17. *nolite putare quod venerim solvere legem aut Prophetas, non veni solvere sed implere.* Atqui si publicam Magistratus vindictam in lege præceptam absolutè & simpliciter abolitam voluisset, certè etiam legem solvisset. Joh. 18. v. 39. expressè testatur, *regnum suum non esse de hoc mūdo*, hoc est, se non venisse in mundum hoc fine, ut regna terrena & judicia civilia in illis necessaria mutaret vel aboleret, ac novam quandam politiā civilem novis legibus institueret, sed ut spirituale regnum ordiretur. 7. D. Paulus, qui Evangelium ab ipso Christo didicit Rom. 13. v. 4. Magistratum etiam in Nov. Test. dicit esse *ministrum Dei vindicem ad iram illi, qui malum facit*, ac Petrus qui huic concioni Christi interfuit, eam sic explicat, quod publica Magistratus vindicta per eam minimè sit sublata 1. Pet. 2. v. 14. 8. Dn. Chemn. c. 51. Harm. p. 367. etiam hoc addit, *Christum hanc suam concionem opposuisse Pharisaico somnio, quod Apostoli, discipuli & turba circumferebant* de externo quodam & politico regno Messiæ, in quo externis pręsidiis, armis & potentiâ imperii totum mundum

subacturi, & ab omnibus injuriis externâ defensione tuti futuri essent, sed Christum prædicere ipsis alapas, spoliationes, injurias & contumelias, nec à Magistratu vel judiciis multum subsidii aut defensionis ipsos in hoc mundo habituros, sed potiùs angarias & ablationes ab ipsis fore timendas. Item, Christum hoc loco tradere formam regni sui spiritualis, cujus ratio in externa specie ea est, sicut hoc loco describitur, & Joh. 18. v. 32. aliam verò esse constitutionem regnorum mundanorũ certis honestis legib. defensionibus & pœnis ordinatam, quam & ipsam esse Dei ordinationem, satis constet ex Rom. 13. v. 1. & Christianum etiam ordinationibus hujus regni sibi in bonum uti posse, docet Apostol. suo ipsius exemplo Act. 23. v. 3.

279. Nec est quod obvertatur. 1. *non addi hoc loco, audistis quod dictum est antiquis, sed simpliciter audistis, quia dictum est, proinde hanc Christi sententiam non Pharisaicis legis depravationibus, sed ipsi legi divinæ esse oppositam.* Resp. particulam illam *antiquis* ἀπὸ κοινοῦ ex præcedentib. repetendã, Pharisęi enim unà cum aliis legis depravationibus etiam hanc ipsam de privata vindicta exercenda proferebãt & antiquitatis specie velabant, id quod ex v. 31. manifestè colligitur, ubi Christus novam quandam Pharisaicam depravationem refutaturus dicit. *Iterum audistis, quod dictum sit antiquis.* 2. *præceptum de pœna talionis ad V. duntaxat Testamentum pertinere, nõ autem ad novum, ideoq; legem ipsam Mosaicam à Christo hic corrigi.* Resp. in præcepto illo Mosaico duo continentur, alterum *morale* est de vindicta per Magistratum exercenda, illud adhuc in N. Test. manet, ut ex Roman. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 14. evidenter apparet, alterum est *forense*, de vindicta eâ ratione per Magistratum exercenda, ut præcisè observetur pœna talionis, juxta quam *oculus pro oculo, dens pro dente &c.* excludatur, illud in Magistratus Christiani arbitrio positum, neque enim absolutè & præcisè ad modum pœnæ in legibus Mosaicis præscriptum Magistratus in N. T. astrictus. Quòd si Rabinis & Josepho fidem habere volumus, etiam in V. T. pœna talionis non fuit tàm strictè & præcisè observata, sed quandoque adhibita fuit quædam ἐπιείκεια, ut ex verbis ipsorum superiùs adductis patet, quãtò ergo minùs in N. T. ad illam talionis pœnam strictè observandam Magistratus Christianus erit obligatus. 3. *perinde esse, sive quis per seipsum, sive per Magistratum se se ulciscatur, cùm plerīq; imploratione publica Magistratus vindictæ ad privatam animi acerbitatem & vindictæ cupiditatem satiandam abutantur.* Resp. fatemur ipsimet & sæpius & variis modis hîc peccari, ac rarò & à paucissimis animo rectè composito & à vindictæ cupiditate libero Magistratus officium acceptâ injuriâ implorari, cùm in hac Naturæ corruptione difficilimum sit flammas privatæ vindictæ in corde extinguere, interim tamen vitiosum accidens à re ipsa distinguendum, nec animo acerbo & vindictę cupiditate flagrante officium Magistratus implorandum, ut cùm quis per se non possit vel non ausit, per Magistratus vindictam eum saturet & explcat, sed hoc fine ac modo, 1. *ut is qui injuriam fecit, ita corrigatur.* 2. *ut publicâ autoritate reprimatur, ne aliis similiter noceat.* 3. *ne ab ipsius injuriis in posterum præservemur.* 4. *aliis in terrorem, ut ab inferendis injuriis metu pœnæ reprimantur.* 5. *propter justitiã, ut juxta ordinem à Deo constitutũ malefactores puniantur.* 6. *ut injuria propulsetur, ne nobis inferatur, utq; nostra in pace possidere & sine turbatione iis frui possimus, vel ut nostra nobis restituantur, vel ut justa nobis illationis compensatio fiat,* quæ sunt verba D. Chemnicii cap. 51. Harm. p. 370. 4. *Christũ expressè loqui de contentione in judicio, eamq; improbare, Si quis, inquit, velit te in jus trahere, ac tunicam tuam tollere, permitte illi & pallium.* Resp. 1. τὸ κριθῆναι non solùm de actore in judicio disceptante & causam agente accipitur, & respondet Hebræo ריב Esa. 50. v. 8. Jerem. 2. v. 12. &c. sed etiam tribuitur ipsis judicib' exercentibus judicium Esa. 1. v. 18. unde & Syrus hoc loco per verbum דן quod judicis proprium est, illud reddidit, proinde & de actoris & judicis iniquitate jus nostrum pervertente & innocentiam opprimente accipi potest. 2. neq; enim damnat Christus judicia ipsa per se, nec prohibet quò minùs quis cõtra injustitiam actoris vel judicis jus suum prosequatur (contrarium n. probant argumenta superiùs in medium adducta) sed docet, quãdo sub specie juris circumvenimur, vel quando judicia sunt corrupta aut nobis iniquiora, ut quod justum est obtinere non possimus, ut patienter illud toleremus ac potius post tunicam etiam pallium dimittamus, quàm vel privatá vindictâ nos ulciscamur, vel ideò à fide deficiamus. Chemnit. in Harm. p. 374. 3. quæ interpretatio manifestè colligitur ex antecedentibus, quo enim modo, quoque sensu *percutienti nos in maxillam unam, etiam alteram eidem obvertere jubet*, eo modo, eoque sensu etiam illi qui nobiscum vult in judicio contendere & tunicam nobis aufert, etiam pallium relinqui jubet. Sed prius accipiendum comparatè & in certo casu. Ergò & posterius. 4. Alii respondent, *Christum hoc tantum agere, ut ab odiosa contendendi in judicio consuetudine ac litigandi studio nos avocet.* Quamvis enim litigare coram judice prohibitum non sit, si necessitas illud postulet, tamen quia lites illæ ad alendas simultates non parum faciunt & facultates sæpiùs exhauriunt, ideò prudentius eum facere ostendit, qui tunicæ jactura velut damno minori prævertit majus illud incommodum, quod controversiæ forenses plerunque secum afferre consuevêre. 5. quâ ratione hoc dictum Christi eandem ferè haberet sententiam cum præcedenti admonitione in eodem capite v. 25. *Esto benevolus adversario tuo citò, dum es in via cum illo, ne quando te tradat judici & judex te tradat ministro, & in carcerem conjiciaris*, hoc est, si vel creditor vel alius adversarius justam habens causam contra te judicio tecum experiri voluerit, rectissimè tibi consules, si placidâ deprecatione utaris & operã des, ut privatá transactione res componatur, quia rigor & pertinacia litigantibus in judicio multa solet afferre incommoda, quæ moderatione, patientiâ, deprecatione & placidâ compositione vitari facilè potuissent.

280. Posterius dictum est Apostoli 1. Cor. 6. *2. ex 1 Cor. 6. v. 7. Delictum est in vobis, quod judicium habetis.*
v. 7. *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos, quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* ex quo Anabaptistæ colligunt, *lites corã politico Magistratu esse Christianis simpliciter prohibitas.* Photiniani nõ simpliciter sed certo duntaxat respectu eas hoc loco prohiberi statuunt, quâ in parte ab Anabaptistis discedunt, sic enim Schmaltz. contra disp. 7. de bonis operib. D. Frantz. p. 142. *Non est quæstio, an liceat homini Christiano judiciis experiri sub Magistratib. politicis, hoc n. certo respectu etiam nos concedimus, sed primò, an liceat fratri cum fratre*

con-

contendere in judicio apud infideles, ſecundò an liceat adire Magiſtratum ulciſcendæ injuriæ causa. Oſtorod. in Inſtit. cap. 26. p. 168. *Quod dictum fuit, Chriſtiano licitum eſſe vocare aliquem in judicium & implorare Magiſtratus auxilium, id de illis ſolùm intelligendum eſt, qui ſunt foris, h. e. qui non ſunt fratres nec fidei conſortes, nefas enim eſt fratrē cum fratre in judicio contendere docente Apoſtolo 1. Cor. 6.* Reſp. Paulus non ſimpliciter improbat actiones in judiciis, cùm ipſemet ad leges Romanas confugerit, adverſus ſicarios opem Magiſtratus etiam Ethnici implorarit & ab iniquo judice ad tribunal Cæſaris provocaverit Act. 16. v. 37. c. 23. v. 17. cap. 25. v. 10. cumque hoc ipſo in loco v. 5. dixerit, *ſic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum*, quod ipſum ſive de ordinariis ſive arbitrariis judicibus ex Chriſtianis eligendis accipiatur, tamen officium judiciarium probat ac ſtabilit, cenſet enim prudentiores quoſdam ex Chriſtianis Corinthiis deligendos eſſe, qui judicent inter fratres, quorum alter ab altero injuriâ ſe affectum putet, hoc verò eſt, quod Apoſtolus in Corinth. taxat atq; improbat. 1. *quòd damno & injuriis ſeſe invicem afficiant, cùm ſint fratres* & ejuſdem fidei conſortes. v. 8. ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε καὶ ταῦτα ἀδελφούς. *Vos injuriam facitis & fraudatis, idq; fratres.* Ergò non ſimpliciter hoc nomine Corinthios reprehendit, quod judicia exerceant & in foro contendant, ſed quòd alter alteri injuriam inferat & damno afficiat, unde poſtmodum ad judicia pertrahantur, reprehendit igitur *antecedens*, non autem *conſequens*, perinde ut intemperantia morborum mater meritò reprehēditur, non autem morborum remedia, quo referri etiam poteſt, quod v. 7. præcedit, *omninò defectus eſt, quod inter vos judicia habetis*, ubi per κρίματα non intelliguntur judicia civilia, quæ ſunt malorū remedia & quæ in præcedentib. Apoſtolus probaverat, ſed *contentiones & lites*, quas judiciis dirimi oportebat per metalepſin effectus pro cauſa, addit enim ἔχετε κρίματα μεθ' ἑαυτῶν, *contra vos mutuo habetis judicia*, h. e. ſunt inter vos lites, rixæ, contentiones, injuriæ, propter quas deinde judiciis opus. Sic ergò non damnat medicinam litium ipſa ſcil. judicia, ſed morbum. 2. *quòd ob res compoſitu faciles & injurias leviores*, itemq; *ob negotia, exigua victū concernentia ſtatim ad tribunal decurrant*. v. 7. *jam quidem omninò in vobis eſt ἥττημα, quod judicia habetis inter vos.* Vulgara verſio reddidit *delictum*, ſed in Græco non eſt παράπτωμα, ſed ἥττημα quod monente Theodoreto *minus eſt*, ſignificat enim *defectum* ac *imbecillitatem* quandam ab ἡττᾶσθαι, quod eſt in pugna ſuccumbere ac vinci, reſpicit ergò ad luctam Spiritus & carnis in renatis Gal. 5. v. 17. qui enim ob pecuniolam & leviores injurias litem ſtatim movet fratri, ab avaritia ac iracundia victus videtur, ac dolori ob illatum damnum leviuſculum exorto ſuccumbit, ideoq; addit Apoſtolus: *Cur non potiùs injuriam patimini? cur non potiùs damnum accipitis?* id quod de leviorib. injuriis ac damnis accipiendum eſſe ex contextu manifeſtum. Improbat enim in Corinthiis, quod ex animi impatientia injuria vel damno aliquali à fratre affecti protinus ad tribunal judicis currant, ad odioſam litigandi rationem ſtatim deſcendant & ſine ulla moderatione & condonatione fraterna judiciarios ſtrepitus frequentiores & nimias forenſes contentiones excitent. Eodem pertinet, quod v. 3. & 4. fit mentio βιωτικῶν, de quibus in judicio contendebant Corinthii. Schmaltzius d. l. accipit *generaliter*, ut omnia quæcunque in hoc ſeculum cadere poſſunt; voce illa Paulinâ comprehendantur, quam explicationem videtur confirmare oppoſitio, *An neſcitis, quoniam ſancti hunc mundum judicabunt, & ſi per vos mundus judicabitur, indigni eſtis minimis judiciis?* an ignoratis fore ut Angelos judicemus, nedum ut βιωτικά, quæ ad hanc vitam pertinent ſcil. non judicemus. Sed βιωτικὸν propriè eſt, quod ad victum & ſuſtentationem hujus vitæ pertinet, unde μέριμναι βιωτικαὶ Luc. 21. v. 34. ſunt curæ de victu, & in verſu proximè præcedente τὰ βιωτικὰ illa vocantur ἐλάχιστα. Syrus reddidit דְקַקָא *minutula* à rad. דקק *minuit, attenuavit.* Quòd ſi vel maximè generaliter accipiatur de omnibus negotiis, quæ ad hanc vitam pertinent, tamen id duntaxat ex hoc loco colligitur, omnia priùs tentanda eſſe etiam in maximis injuriis, quàm ad lites & forum eatur, ne homines ſæpe contendendo diſcant aliis injurias inferre, quod ipſū & nihil aliud ex hoc loco Schmalzius colligit, & nos facilè concedimus, non autem quod abſolutè & ſimpliciter prohibitum ſit ad forum & tribunal judicis ire ac judicia ſub Magiſtratu politico agere. 3. Cumprimis verò Apoſtolus in Corinthiis hoc reprehendit, *quod injuria & damno etiam leviori à fratre affecti ad judices infideles ſive Ethnicos protinus litem illi intendant.* v. 1. *audet aliquis veſtrûm negotium habens adverſus fratrem judicio experiri* ἐπὶ τῶν ἀδίκων *apud injuſtos & non apud ſanctos?* Ethnicos judices vocat *injuſtos*, tum quia carent verâ juſtitiâ, quæ coram Deo valet & conſiſtit, tum quia juſtitiam civilem non referunt ad verum finem Dei ſcilic. gloriam, tum quia iniquis judiciis Chriſtianos plerunque gravabant. verſ. 2. *an ignoratis, quod ſancti hunc mundum judicabunt? ſi ergo per vos mundus judicatur, indigni eſtis judiciis minimis?* Ambroſius exponit de vita præſente: *Tunc judicatur mundus in vobis, ſi opus perfidorum hominum non inveniatur in vobis. Sancti mundum judicant, quia ex vita ſanctorum apparet, homines mundanos errare ac deſipere.* Auguſtinus verò refert ad extremum judicium, in quo ſancti *ſedebunt in thronis* Matt. 19 v. 28. atque hæc explicatio magis convenit cum ſeqq. verſ. *An ignoratis quod Angelos judicabimus, quantò magis τὰ βιωτικά*; in quæ verba ſic commentatur Remigius pag. 38. *Sancti amatores hujus mundi & malignos Spiritus judicabunt exemplo fidei ſuæ & comparatione melioris facti.* Senſus argumenti Apoſtolici à minori procedentis hic eſt. Sancti, h. e. Chriſtiani à Deo digni cenſentur, qui mundum, h. e. impios & Angelos ſcil. malos judicent in die extremi judicii. Ergò multò magis digni à vobis cenſendi ſunt, ut judicent de rebus minimis βιωτικαῖς ſcil. quæ ad vitæ hujus uſum & ſuſtentationem pertinent. verſ. 4. infert concluſionem, ut colligitur ex particula οὖν. *Si ergò habetis judicia βιωτικὰ, eos qui nullo loco habentur in Eccleſia, eos inquam in ſubſelliis collocate.* Quidam τὸ καθίζετε accipiunt *in indicativo*, ut ſit repetitio reprehenſionis; illos qui ſunt in Eccleſia contemtibiles, hoc eſt, qui ab Eccleſia tanquàm profani & Ethnici contemnuntur, illis judicium defertis, unde additur v. 5. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω, *ut vos pudeat vobis hoc dico.* Paræus itidem in indicativo accipit, ſed per *contemtibiles* non intelligit Ethnicos verum Chriſtianos, hoc ſenſu præpoſterè agitis deligendo arbitros ex vobis minus idoneos,

à quib. deinde ad infideles provocandum. Sed ex particula συλλογιστικῶν, & ex serie verborum τοὺς ἐξουθενημένους τούτους colligitur, quod καθίζετε sit *modi imperativi*, hoc sensu. Lites ejusmodi judicandas permittite fratribus, & quidem iis, qui minimi funt in Ecclesia, quod tamen non accipiendum est *absolutè*, quia v. 5. immediatè additur, *ad pudorem vobis incutiendum hoc dico, siccine non est inter vos sapiens, ne unus quidem, qui possit judicare inter fratres?* ubi ostendit ad litium dijudicationem deligendos esse ex fratribus viros sapientes & judicandi peritos, sed *comparatè*, videlicet potiùs contentissimis ac rudissimis in Ecclesia litium dijudicationem committendam quàm Ethnicis judicibus deferendam, unde etiam v. 6. denuò repetit scopum primarium suæ reprehensionis, quod *frater cum fratre* judicio experiatur apud infideles. Idipsum enim maximo cum incommodo ac scandalo erat conjunctum. Producebantur ἡττήματα infirmitates & defectus fratrum sive Christianorum in lucem publicam, quæ caritate tegi & abscondi æquius erat: doctrina Evangelii exponebatur hostium ludibrio, utpote cujus confessores in perpetuis litibus ac contentionibus viverent: exhibebatur Ethnicis Magistratibus occasio Christianos affligendi, divexandi ac opprimendi; quod ipsum eontingeret, si Christiani sub Torca degentes ad Præsides Turcicos lites suas deferrent. *At*, inquis, *quo jure Apostolus Corinthios reprehendit, quod coram Ethnicis judiciis causas agebant, cùm ipse ad Cæsarem Ethnicum provocet & coram impiis judicibus ad beneficium legis Romanæ confugiat?* Act. 16. v. 37. cap. 25. v. 11. Resp. Corinthii poterant habere Christianos, qui de causis ipsorũ in Ecclesia cognoscerent, ideò non congruebat, sed cum scandalo conjunctum erat, quod Christiani cum Christianis ad tribunalia Ethnicorum litigabant, sed Paulo, cùm provocaret ad Cæsarem, negotium erat non cum Christianis, sed cum Judæis & cum Præside Romano, ideoque cùm fidelem Magistratum non haberet, nec aliter posset agi, & vita ipsius periclitaretur, necessariò imploravit fidem & auxilium Magistratus etiam Ethnici, ex quo ipso evidenter colligitur, ne hoc quidem absolutè & simpliciter prohibitũ censendum, experiri judicio coram Ethnico Magistratu & innocentiam suam provocando adversus injurias apud ipsum tueri. Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 12. respondet. 1. *ἥττημα non significare peccatum, sed imperfectionem.* 2. *si delictum significat, sic vocari, non quod in se peccatum sit, sed quia utplurimum non caret peccato, vel ratione finis, ut quando litigatur ex avaritia, vel ratione medii, ut quando litigatur codio, rancore, jurgiis, vel ratione justitiæ, ut quando miscentur doli & fraudes, vel ratione scandali, ut Corinthii cum offendiculo gentilium litigabant.* 3. *non reprehendi judicia ex parte judicis, sed ex parte litigantium. Itaq; etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset judicare, quia judicia finem imponunt litibus, quod est bonum.*

281. Reliqua, quæ ab Anabaptistis afferuntur & judiciis civilibus opponuntur, levioris sunt momenti. 1. Prov. 10. v. 12. *Universa delicta operit caritas. Ergo Christianis non licet querelas de illis, à quibus læsi sunt, ad Magistratum deferre.* Resp. distinguendum inter *privatas offensiones*, quæ in humana vita incidunt quotidiè inter pios, quæ ex Christiana & fraterna dilectione sunt condonandæ, tegendæ & oblivioni tradendæ, juxta dicta; *Remittite & remittetur vobis* Matth. 6. v. 14. Luc. 6. v. 37. *caritas omnia tolerat* 1. Cor. 13. v. 7. *Supportate vos invicem & donate vobisipsis, si quis adversus aliquem habet querelam, sicut & Christus donavit vobis, ita & vos.* Coloss. 3. v. 13. ac inter *enormes injurias ac damna gravissima*, quæ salvâ disciplinâ & tranquillitate publica tolerari vel mitigari nequeunt, proinde per Magistratum sunt corrigenda. 2. Matth. 5. v. 44. *Inimici sunt diligendi. Ergò cum illis in judicio non est contendendum.* Resp. causas in foro agere & judicium Magistratus contra proximi injurias implorare in se ac per se oon pugnat cum dilectione proximi, quia & judicia sunt Dei & dilectiooem inimici Deus præcepit. Ex accidenti autem cnotingit, ut cum dilectione proximi pugnet experiri judicio contra fratrem, nimirum si adsit cupiditas privatæ vindictæ, si verborum atque aoimorum acerbitate contendatur, si præstigiis sycophanticis agatur &c. 3. Matth. 7. vers. 1. *Nolite judicare, ne judicemini.* Roman. 14. v. 4. *Tu quis es qui judicas alienum servum.* 1. Cor. 4. v. 5. *Nolite judicare ante tempus. Ergò in N. Test. sublata sunt judicia civilia.* Resp. Distinguendum inter *judicia privata, temeraria, calumniosa, iniqua, maligna, levia, ex meris suspicionibus nata*, quando scilic. privatæ personæ de fratrum dictis vel factis per se bonis aut mediis temerarium ferunt judicium, de quo agitur Matth. 7. v. 1. vel quando aliqui cognitione Christianæ libertatis tumidi fratrum infirmiorum facta damnant, de quo agitur Rom. 14. v. 4. vel quando ex levibus suspicionibus & indiciis judicium de fratre fertor, de quo agitur 1. Cor. 4. v. 5. & inter *judicia publica, necessaria, legitima, à Deo ipso instituta* & ad Ecclesiæ & Reipubl. tranquillitatem spectantia. Illa duntaxat, non autem hæc in Scripturæ dictis improbantur. 4. Luc. 12. v. 13. *Christus de hereditatis divisione inter fratres promovenda compellatus operam suam denegat, dicens: Quis me constituit judicem aut divisorem inter vos?* Resp. distinguendæ sunt vocationes, quas Deus ipse distinctas esse voluit. Christus non venit in hunc mundum, ut regnum aliquod terrenum inchoaret, aut partibus politici muneris fungeretur, sed ut docendi munus administraret & redemtionis opus peragerer, noluit igitur quicquam suscipere à vocatione sua & fioe missionis suæ alienum, sed exemplo suo unumquemque docuit, manere intra limites vocationis, nequaquam verò civilia judicia simpliciter sustulit. Emphasis est in Pronomine *ME*, q. d. non sum missus ad civilia judicia exercenda, sed ad prædicandum verbum & Ecclesiam colligendam. 5. Heb. 13. v. 4. *Scortatores & adulteros judicabit Deus. Ergò hominibus non competit in eos judicium.* Resp. judicium Magistratus non est hominis, *sed Dei judicium* 2. Paral. 9. v. 16. Deus enim quandoqne *mediatè & ordinariè* judicat per Magistratum, quandoque verò *immediatè & extraordinariè* per seipsum, quando scil. delicta ea, quæ Magistratus notitiam ac pœnam subterfugiunt, extraordinariis pœnis vindicat. In utroque justitia Dei elucet.

282. Constat ex hisce, quod judicia civilia sint sancta & salutaris Dei ordinatio, quâ Christianus salvâ & illæsâ pietate in bonum, ut loquitur Apostolus Rom. 13. v. 4. uti omninò potest. Sed ut in reliquis Dei ordinationibus ita quoque in hac *Quomodo judicia sint exercenda.*

ipsa

ipsa varios & multiplices abusus sæpiùs animadvertimus, tum *ex parte eorum*, qui judicium experiuntur, actoris scilic. & rei, tum *ex parte ipsius judicis*. Quid cavendum & fugiendum sit illis, qui in foro causas agunt, superiùs expositum fuit, restat igitur explicandum, quomodo ex parte judicis civilia judicia ritè ac legitimè exerceri debeant, ubi proponimus hunc generalem canonem: *Judex sit justus & justè judicet*, proinde exulet à judice ἀδικία. Extat hic canon disertis verbis in lege divina. Levit. 19. v. 15. *Non facietis iniquitatem in judicio, in justitia judicabis proximum tuum*. Deut. 1. v. 16 dicit Moses ad judices: *Judicate justitiam sive justè inter virum & inter fratrem ejus, & inter peregrinum ejus*. cap. 16. v. 18. *Judices pones in omnibus portis tuis, qui judicent populum judicio justitiæ sive justo*. v. 19. *Non facies declinare judicium*, vers. 20. צֶדֶק צֶדֶק *Justitiam justitiam sequeris*, vulg. reddidit, *justè, quod justum est, persequeris*, ut prius nomen accipiatur adverbialiter. Eodem modo etiam LXX. δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ Ps. 82. v. 1. *Deus stetit in congregatione Dei, in medio Deos dijudicat*. v. 2. *usquequo judicatis iniquitatem*. Prov. 24. v. 24 *Qui dicunt impio, justus es. maledicent eis populi & detestabuntur eos plebes*. Jerem. 21. v. 12. *Judicate manè judicium*. cap. 22. v. 3. *Facite judicium & justitiam*. Zach. 7. v. 9. cap. 8. v. 16. *Judicium verum judicate*. Sap. 1. v. 1. *Diligite justitiam, qui judicatis terram*, Johan. 7. v. 24. dicit Christus ad Judæos: *Nolite judicare secundum faciem, judicium justum judicate* (quamvis id dicatur ibidem ad privatos, tamen potissimum pertinet ad publicas personas, quę judiciis pręsident) Justitia est q. anima & Spiritus judiciorum, ea igitur in illis vigere unicè debet. Judex nomen suum *à jure dicendo* accepit, juxta Varronem lib. 5. de Ling. Lat. ut hac ratione judex appellatus sit *q. jus dicens populo* sive quod *jure disceptet*. Isidor. lib. 18. etymol. cap. 15. quem locum Gratianus retulit in decretum cap. foris 10. vers. in omni negot. X de U. S. impleat ergò mensuram hujus nominis & jure dicendo justitiam administret. Apud Cassiodorum lib. 1. Epist. 12. Theodoricus Veronensis Italiæ Rex judicem suum sic instruit: *Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ, absit à judicariis mentibus aliquid profanum*. Philo in lib. de judicibus: *Sicut ignem oportet esse calidum, ut urat: ita judicem justitiâ oportet esse indutum, ut eam ulli reddere queat*. *Ad judicem ire*, inquit Philosophus. *est ad legem ire. quia judex est animata quadam lex*. ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἰέναι ἐστὶ ἐπὶ τὸν δίκαιον, ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον. lib. 5. polit. cap. 7. Animus ergò judicis sit justitiæ amore & studio totus occupatus & vox judicis animetur voce legis. Tamdiu judex dicitur, quamdiu justus putatur, quia nomen quod ab æquitate sumitur, per injustitiam non tenetur. Leges dicunt, quòd judex debeat esse vir bonus l. 4. §. 1. ff. famil. hercisc. Ægyptiorum Reges jurejurando astringebant judices, *se injustè non judicaturos, quamvis Rex ipse requirat & præcipiat*. Plut. in Caton. min. de Tiberio refert Niceph. lib. 1. Hist. Eccles. cap. 17. eum ad urbium rectores ac Magistratus scripsisse, *si quid fortè contra leges à se mandari contingeret, id eos approbare & exequi, utpote per inscitiam commissum, non debere*.

A judice exulare debet. *1. ἀσέβεια*

283. *Canones* judiciorum ritè exercendorum *speciales*, qui omnibus judicibus ob oculos perpetuò versari debent, potiores hi sunt: *1. In judicis corde regnet Dei timor, proinde exulet à judice ἀσέβεια*. Exod. 18. v. 21. Jethro Mosi genero suo hoc consilii dat, ut tales constituat judices, *qui Deum timeant*. 2. Paral. 19. v. 17. Josaphatus pius Rex judices à se constitutos sic affatur: *Videte quid facitis, non enim hominis judicium exercetis sed Dei, & vobiscum est Dominus in negotio judicii*, v. 18. *Sit timor Domini vobiscum*. Nisi sanctus Dei timor in corde judicis altas & fixas radices egerit, à justitiæ tramite facilè abduci poterit. Cogitet judex, quicunque tandem sit, superiorem se habere judicem, proinde actiones suas velut in tabellas referat rationem earum summo illi judici intrepidâ conscientiâ redditurus. Cic. lib. 3. offic. *Cùm judicè dicenda sententia, meminerit se Deum habere testem, hoc est, mentem suam, quâ nihil homini dedit Deus ipse divinius*. Hebræi veteres affirmant, *Angelos interesse judiciis*, & Franciscus Alvarezius scribit, *judices in Æthiopia insidentes subselliis relinquere vacuas in editiore loco cathedras duodecim, ac dicere has esse Angelorum sedes*. Gödelm. libr. 3. de sagis cap. 1. num. 7. Apud veteres forum judicii *templo* fuit vicinum, teste Platone lib. 6. de legibus ut reverentia Numinis ad justitiam animos judicum inflecteret.

284. *2. Judex æqualitatem omnibus præstet, & æquâ lance jus suum unicuiq; tribuat, exulet igitur à judice προσωποληψία*. Cautum hoc est expressè lege divina, Exod. 23. v. 3. *Pauperem non honorabis* תְּהְדַּר ornabis sive decorabis *in suâ causâ*, hoc est, non excusabis eum in mala causa, sed æquale jus diviti & pauperi absque personarum respectu administrabis. Levit. 19. v. 15. *Non facietis iniquitatem in judicio. Non feres facies tenuis* לֹא תִשָּׂא non suscipies vel elevabis faciem pauperis: *neque decorabis faciem magni* (ubi est idem verbum in Hebræo, quod ponitur Exod. 23. v. 3. ut significetur nec divitis nec pauperis faciem in judicio honorandam sive respiciendam.) Deut. 1. v. 17. *Non agnoscetis* פָּנִים *faciem* sive personam *in judicio*; ἐξήγησις statim additur, *sicut parvum sic magnum audietis, non timebitis à facie viri, quia judicium Dei est*. Significat autem faciem alicujus in judicio respicere alterutrius litigantis dignitatem ac conditionem intueri neglectâ causæ & rationum vel bonitate vel pravitate; justus judex faciem causæ respicit, non personæ, h. e. utriusque partis causam & rationum momenta expendit, sed injustus judex faciem personæ respicit, non causæ. Deut. 16. v. 19. *Non declinare facies judicium, non agnosces faciei*. Prov. 18. v. 5. *Accipere faciem impii non bonum ad pervertendum justum in judicio*. Eccles. 4. v. 26. *ne accipias faciem adversus animam tuum*, h. e. in damnum tuum. ** Cæterùm τὸ πρόσωπον sive persona significat. 1. *conditiones certas* vel promissiones boni vel comminationes mali h. e. tales conditiones, quibus vel Deus vel Magistratus civilis bonum pollicetur, si ordo præscriptus servetur & malum comminatur, si ordo præscriptus violetur ut sunt fides, pœnitentia, probitas, obœdientia. 2. *conditiones personæ*, quæ cum causa ita sunt connexæ, ut eam vel aggravent, vel elevent. Sic qui occidit Magistratum gravius peccat quàm qui occidit subditum. 3. *externas personæ qualitates*, causam ipsam planè non attingentes ut sunt nobilitas, divitiæ, consanguinitas. Et hæc προσωποληψία est illicita. ** Veteres pingebant justitiam *cum peplo oculis obducto*, ut notat Drusi[*] in comm. ad diffic. loca Deuter. cap. 3. p. 509. significan-

2. προσωποληψία

gnificantes, eam nullius personæ respectum habere. Proponat sibi judex exemplum *Dei*, cujus judicium exercet, de quo Job. 34. vers. 19. dicitur, *quod non accipiat faciem Principum, nec agnitus sit illi dives coram paupere, quia opg manuum ejus omnes ipsi.* Expendat gravissimam increpationem ad προσωποληψίας directam Psal. 82. v. 2. *Usquequò judicabitis iniquitatem & facies impiorū respicietis?* Ut lex omnibus æqualem sese præstat, ita quoque judex, qui est animata lex, omnibus sit æquus & æqualis. Architas dixit, *judicem & aram idem esse, ad utrumq; enim confugiunt, qui injuriâ afficiuntur.* Quemadmodum Sol non ali' est diviti quàm pauperi, sed omnibus communis: sic judex Sol justitiæ erit, si rem & causam non verò personam respiciet. Areopagitæ litium controversias non interdiu sed noctu & obscura luce judicabant, ut absque ullo personarū respectu sententiam ferre possent, nec aspectu partium moti à justitiæ & æquitatis tramite deflecterent Alex. ab Alex. lib. 3. genial. dier. cap. 5. *Errant enim judices à veritate sententia, dum intendunt qualitatem personæ.* Isid. lib. 3. de summ. bono cap. 58. Extat juramentum Magistratuum ac judicum in Justiniani Imperatoris Constitutione Novell. 9. *Æquum me utrique parti tàm in disceptandis controversiis quàm tuenda disciplina publica prabebo, neutri parti addictus ero. Quòd si hac non observavero, omnibus incommodis expositus ero, tàm hic quàm in futuro seculo in horrendo judicio magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi habeboq; partem cum Juda & lepram Giezi & tremorem Cain, insuperq; pœnis, qua lege continentur, ero subjectus.* ** Cum Anno 1055. Archiepiscopus Coloniensis comperisset, judices fœminæ pauperi causam abjudicasse & diviti adjudicasse, illis omnibus oculos erui jussit, excepto unico, qui compater illius erat, hunc enim uno duntaxat oculo privavit, ut altero adjutus excæcatos domum deducere posset, utque hujus rei memoria esset diuturnior, super excæcatorū domos capita figulina cum effossis oculis collocanda curavit ut tenori essent prætereuntibus. Dresserus io millen. 6. p. 2. p. 708. 709.**

3. Ἀπάθεια. 285. 3. *Judex recto judicio ductus non affectuum turbine impulsus sententiam ferat, proinde a judicis animo exulet affectuum ἀταξία.* Tales affectus sunt ira, odium, simultas, vindictæ cupiditas ex parte una; præposterus favor & gratia ex parte altera. *Affectus ubi judicat, ibi ratio claudicat, & ubi est fervida vindicta, ibi non est temperata justitia.* Salust. in bell. Jugurth. inquit, quod *Consultores possimi sint cupiditas & ira.* Hieron. in cap. 6. Amos. *Quicunq; aut consanguinitate aut amicitia & contra vel hostili odio vel inimicitia in judicando ducitur, pervertit judicium Christi, qui est justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem.* Ut caliginosæ nubes Solis lucem intercipiunt: sic affectuū nubes recti judicii radios abscondunt, proinde judex tribunal conscensurus affectus omnes priùs exuat & mentem ab eorum caligine serenet. Quæ cum aliquā perturbatione fiunt, nec constanter fieri possunt, nec ab iis, qui adsunt, probari Cic. 1. officior. *Malè verum examinat omnis corruptus judex?* Horat. lib. 1. serm. sat. 4. Ad vitiosos illos affect' à judice deponendos referendus etiam *metus præposterus*, quo vel vulgi vel superiorum ac potentiorum iras judex pertimescens à justitiæ tramite sæpiùs deflectit. Exod. 18. vers. 21. Jethro suadet eligi judices viros חַיִל fortes ac strenuos; qui non sint nimis meticulosi. Deuter. 1. v. 17. dicit Moses ad judices: *Non timebitis à facie viri, quia judicium Dei est*, h. e. quia Dei judicium exercetis, qui est omnibus superior ac potentior, ideò rectè faciendo neminem timeatis. Eccles. 4. v. 26. μὴ ὑποστρώσῃς σεαυτὸν ἀνθρώπῳ μωρῷ, *ne confundaris in casum tuum*, h. e. ne te quisquam terreat in perditionem tuam. v. 31. *ne accipias personam potentis*, ut ipsius odium subveritus à recta via declines. Eccles. 22. v. 21. *Sustentacula in alto posita contra ventum non permanebunt, sic cor timidum contra terrorem firmum non subsistet. Opprimit leges timor*, inquit Seneca in Herc. furente.

286. 4. *Judex utramque partem priùs audiat, antequam sententiam ferat, proinde exulet à judice nimia celeritas ac προπέτεια.* 4. προπέτεια. Deut. 1. v. 16. præcipit Moses judicibus: *Audite inter fratres vestros, & judicate justitiam.* v. 17. *sicut parvum sic magnum audietis.* cap. 17. v. 4. *quod renunciatum tibi fuerit atque audiveris, diligenter inquires, an res illa vera & certa sit.* Job. 29. v. 16. *Causam quam non noveram, diligentissimè investigabam.* Ecclesiast. 11. v. 7. *Priusquam exquiras, ac accuses: intellige primùm & tunc reprehende* ἐπιτίμα. *Priusquam audias ne respondeas, & in medio sermonum ac interjicias verbum.* Joh. 7. v. 51. Nicodemus ad Pharisæos inquit: *Nunquid lex nostra judicat hominem nisi priùs audierit ab ipso & cognoverit quid faciat?* Act. 25. v. 16. cùm Judæi coram Festo Præside postularent adversus Paulum damnationem, respondebat Festus: *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, qua ei objiciuntur.* Quare judex audita actoris accusatione alteram aurem reo debet reservare. Sic Principes audierunt apologiam Jeremiæ. Jerem. 26. vers. 7. Thessalonicenses judices Jasonem Actor. 17. v. 9. Festus Præses Paulum Actor. 25. vers. 6. *Qui enim statuit aliquid parte inauditâ alterâ, æquum licet statuerit, haud æquus fuit.* Seneca in Medea. *Quo pacto*, inquit Plato, *jus quisquam rectè dicere, aut homines decenter judicare poterit, qui non utrumque litigatorem audierit?* fermones enim ut purpura & aurum meliùs dijudicantur, si invicem conferas. Lex Attica erat: δεῖ ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροᾶσθαι. Et μήτε δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Alexander Magnus alteram aurem aperiebat actori, alteram reo clausam habebat. Plut. in Alex. Judices Heliastæ apud Athenienses jurabant: *Audiam accusatorem & reum æquo animo sine affectibus.* Demosth. contra Timocr. Ut autem sufficienter pars utraque audiri & causæ momentum rectè expendi possit, abesse debet nimia celeritas, quæ ut bonis consiliis, ita quoque rectis judiciis est inimica, inde antiquitus Judices *sedendo* pronunciabant, ex quo illud Propertii lib. 4. *posità judex sedet Æacus urnâ*, & Ciceronis pro Rabirio: *Modò vos iidem in Gabinium judices sedistis*, quo significatum fuit, judicem animo constante & sedato & benè composito esse debere ac exclusa omni celeritate causam rectè examinare. Tanbm. in Must. Plaut. fol. 586.

287. 5. *Judex veritatem unicè quærat ac respiciat, proinde exulet ab ipso omnis ψευδολογία.* 5. ψευδολογία. Exod. 18. vers. 21. Jetro jubet eligere tales judices, qui sint אַנְשֵׁי אֱמֶת *viri veritatis*, qui omne men-

mendacium odio prosequantur, quiq; calumnijs & assentationibus, quæ sunt veritatis pestes, aures occlusas habeant. Zach. 8. v. 16. *Veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris.* Pulcrè Alex. Alensis part. 3. q. 40. membr. 4. *Judicium est Dei, ideò judex in tribus debet Deo conformari, in potestate, in bonitate & in veritate.* Apud Areopagitas lege cautum fuit, ut ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων diceret, qui causam agebat, Arist. lib. 1. Rhet. cap. 1. ne ad miserationem vel invidiam obducti judices à veritstis tramite deflecterent. Apud Ægyprios es ejus collo qui inrer judices primarium obtinebar locum, Numinis imago pendebat è gemmis & auro confecta, quod Numen ipsi *Veritatem* vocabant, innuentes, quod judicis sir semper in causis verum sequi, & quod cordi atq; ori ejus Veritas insidere debeat. Diod. Siculus libr. 1. Hist. cap. 6. idem libr. 1. cap. 4. memorat in Simandij Ægyptij Regis sepulchro ab una muri parte judicum stetisse ligna rrigintanumero absq; manibus, eorumq; Principem ira constitūtum, ab ejus collo ut suspensa pateret veritas, ipse autem esset oculis subclausis librorum cumulo circumjecto ceu veritas modò sit inspectanda.

6. δωροφαγία. 288. 6. *Judex avaritiam & munerum captationem detestetur, proinde ab ipso exulet δωροφορία ac δωροφαγία.* Exod. 18. v. 21. inrer proprieratesboni judicis refertur, *quod odio habeat avaritiam.* cap. 23. v. 8. *Non accipies munus, quia munus excæcat videntes, & pervertit verba justorum,* quod repetitur Deut. 16. v. 19. Deut. 27. v. 26. *Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis.* **Prov. 17. v. 23. *Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicij.*** 2. Paral. 19. v. 7. dicit Josaphatus ad judices: *Videte quid faciatis, quia non homini sed Deo judicatis, cum quo non est iniquitas, nec acceptio personarum, nec acceptio munerum,* quod postremum desumrum ex Deut. 10. v. 17. Psal. 15. v. 5. *qui non accipit munus super innocentem, is habitabit in tabernaculo Domini,* hoc est, erir verum membrum Ecclesiæ in hac & futura vita. Prov. 15. v. 27. *Qui odit munera, vivet.* Contrà verò Job. 15. v. 34. *Ignis devorabit tabernacula eorum, qui libenter accipiunt munera.* Esa. 5. v. 23. *vae illis, qui justificant impium pro muneribus, & justitiam justi auferunt ab eo.* Prov. 17. v. 23. *Impius accipit munus è sinu ad pervertendum semitas justitia.* Eccl. 40. v. 11. *Omne munus & injustitia delebitur,* hoc est, opes malè partæ & muneribus injustè acceptis corrasæ dissipantur. Caveat igitur judex à muneribus accipiendis secutus exemplum Mosis, qui Num. 16. v. 15. ad Deum dicit: *Tu scis, quod nec asellum quidem unquam acceperim ab eis,* & Samuelis, qui 1. Sam. 12. v. 3. à populo testimonium refert, *quod non tulerit de manu alicujus quicquam. Munerum acceptio est veritatis prævaricatio* dicitur in c. Qui rectè. caus. 11. q. 3. c. non licet ibid. c. non sanè. caus. 14. q. 5. quia *justitia & avaritia in uno homine nunquam habent concordiam.* Anton. de Guevara in horol. Princ. lib. 3. cap. 6. nu. 475. *Crescit peccantium libido, ubi redimendi spes datur & facilè ad culpam itur, ubi venalis est innocentium gratia,* ut ait Arnob. lib. 3. adv. gentes, inde apud Thebanos imagines, quædam posiræ erant, quæ manibus carebant, eæ judices repræsentabant, quos ab omni munerum corruptela quàm maximè sejunctos esse oportet. Plut. in libr. de Iside & Osiride. Judicium simile esse debet *castæ virgini*, ideoque removendæ ab eo corruptelæ & largitiones, Plato libr. 12. de legibus. Athenienses judices ex instituto Solonis jurabant se munera non accepturos. Rævard. lib. 5. variar. cap. 8.

289. 7. *Judex sobrietati studeat, proinde exulet ab ipso omnis ἀσωτία.* Requiritur enim in judice singularis prudentia omnes causæ circumstantias expendens, ea verò in ebrietate locum habere nequit, *cùm vinum & ebrietas cor auferant.* Oseæ 4. v. 11. inde Esaiæ 28. v. 7. de ebriis judicibus dicitur, *quod absorpti à vino errent & impingant in sententiis,* quod Luth. eleganter reddidit, Sie löcken die Vrtheil herauß / & in margine annotavit, Ein truncken Richter speyet ein Vrtheil herauß / wie es jhm ins Maul fellet. Prov. 31. v. 5. prohibet Rex sapiens, *ne judices & gubernatores vinum bibant,* puta ad ebrietatem usq;, *ne obliviscantur præcepti & mutent judicium filiorum pauperis.* Jer. 21. v. 12. dicit Dominus ad judices: *Judicate* לַבֹּקֶר *in mane judicium,* quod accipi potest tum propriè, ut horis matutinis judicia instituantur, antequam scil. ad convivia & comessationes deveniatur, secùs quàm faciebant Persæ, qui consilia de rebus gravissimis non nisi saturi & ebrii capiebant, tum metaphoricè ut maturè, tempestivè & celeriter judicia administrentur, nec extrahatur negotium, quo modo adverbialiter בבקר usurpatur 1. Sam. 19. v. 11. Psal. 46. v. 6. — 6. ἀσωτία

§. 1. An judex semper secundùm leges debeat judicare?

290. Quæritur hoc loco. 1. *An judex semper debeat judicare secundùm leges?* Est omninò judicis præsertim *inferioris* præscriptū legum velut quandam cynosuram ac normam sequi in ferendis sententiis, Deut. 17, 11. hoc enim fine leges sunt promulgatæ, ut judiciorum regulam constituant. *Judicare debet judex, ut legibus, constitutionibus ac moribus provisum,* inquit Justin. in pr. Inst. de offic. Jud. unde judicialem calculum nō aliter nec priùs judices olim acceperunt, quàm juramentum præstitissent, omni modo *se cum veritate & legum observatione* judicium esse dispositurosl. 14. in pr. C. de iudic. iudices Atheniensium iurabant, *sententiam secundùm leges feram.* Muret. libr. 2. varisr. lect. cap. 16. unde præclarè scribit Ambr. ser. 20 & habetur in c. iudicet. caus. 3. q. 7. *Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ voluntatis proposito, sed juxta leges & jura pronunciat, statutis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert, sed sicut audit, ita & judicat & sicut se habet negotij Natura, decernitur, obsequitur legibus, non adversatur, examinat causæ merita, non audit:* interim tamen prudentis judicis est. 1. circumstantias omnes diligenter espendere & commodam legis interpretationem es illis capere, nec ràm verba legis, quàm mentem Legislatoris attendere. *Leges*, inquit Menander, *perquam egregia res sunt, sed is qui legibus nimium exactè utitur, Sycophanta esse videtur,* cum quo congruit illud Ciceronis pro Cæcinn. *Scriptum sequi calumniatoris est, boni verò iudicis voluntatem scriptoris autoritatemque defendere.* 2. defectum legis in quibusdam supplere. Cùm enim omnia legibus comprehendi nequeanr, monente Aristot. lib. 5. Ethic. cap. 10. ideò à judice requiritur, ut in particularibus qoæ non sunt espressè lege definita, mentem Legislatoris ex similitudine conjectet, ac jurisdictione sua legis defectum suppleat. l. non possunt. ff. de legibus 3. in partem benigniorem legis verba accipere, neque enim ἀκριβοδίκαιον & strictum jus semper urgendū

cùm summum jus per anagrammatismum sit summa vis & summa injuria, sed æquitas, quantum quidem fieri potest, adhibenda. Eccl. 7. v. 17. *Ne sis nimiùm justus, nec sapias nimium, ne perdaris.* l. placuit C. de judic. jubet *æquitatis magis quam juris rationem haberi.* Judices olim jurabant, se non tantùm ex legum præscripto judicaturos, sed etiam addebant, τῇ γνώμῃ δικαιοτάτῃ καὶ ἀρίστῃ *sententiâ justissimâ & optimâ.* Aristot. 1. Rhetor. cap. 15. Quando igitur lex est generalis, tunc recipit quandam restrictionem vel ratione utilitatis vel necessitatis, vel congruentiæ, vel verisimilitudinis vel honestatis, vel alijs etiam de causis. 4. in dubijs superioris judicis sententiam & interpretationem exquirere. Exod. 18. v. 22. Deut. 1. v. 17. dicit Moses ad judices inferiores à se constitutos: *Si difficile vobis aliquid visum fuerit, ad me referte.* Cujus enim est legem constituere & promulgare, ejusdem etiam est legem explicare. l. ult. C. de Legib. *Si in præsenti leges condere soli Imperatori concessum, & leges interpretari solo dignum Imperio esse oportet.*

2. An secundùm acta & probata, an verò secundùm conscientiam judicare debeat.

291. 2. *An judex secundùm acta & probata, an verò secundùm conscientiam judicare debeat?* Movet hanc quæstionem Gellius lib. 14. Noct. Attic. cap. 2. de qua *Martinus* & *Iohannes* veteres glossatores jam olim disceptarunt, & adhuc hodie juris Interpretes adversis sententijs de ea pugnant. Secundùm acta & probata judex pronunciare debet, inquit *Henricus Iunior, Dux Brunsuic.* apud Dn. Hortled. lib. 4. de causis belli Germ. cap. 11. nu. 7. secundùm conscientiam inquit *Landgravius* lib. 4 cap. 7. nu. 6. Qui pro *actis & probatis* faciunt, hæc fundamenta proferunt. 1. tutior est ratio finiendarum litium, si judex potiùs probationes, quàm conscientiam sequatur. 2. nemo potest simul judicis & testis partibus fungi. Sed si licebit judici secundùm ea, quæ scit, judicare, probationibus deficientibus; aut his quæ in judicio productæ sunt, planè contemtis, simul testis & judicis partibus fungetur. 3. Si neglectis probationibus judici fas esset secundùm propriam scientiam judicare & reum absolvere, liceret quoq; ei accusatore non probante, ex privata scientia accusatum damnare, quod est absurdum & legibus contrarium. 4. Si permitteretur judici sepositis actis & probatis secundùm propriam scientiam judicare, occasio præberetur indulgendi affectibus ac jura & justitiam calumniandi, quod Reip. perniciosum. 5. Judex debet judicare secundùm leges, mores ac cõsuetudines. Atqui conscientia est singulorum & non facit jus. Ergò non secundùm conscientiam sive propriam scientiam, sed secundùm acta debet judicare. 6. Judex publica autoritate fungitur & ex ea judicat. Ergò etiam in definiendis controversijs scientiâ publicâ uti & fidem exhibere his, quæ sibi ut judici & personæ publicæ sunt nota, non autem ut privato. 7. Certa est juris regula, quod *deficiente probatione succumbat is, cui probãdi onus incubuit & adversarius obtineat*, tradita in l. 4. C. de edend. l. 2. C. de probationib. ejus verò exceptio, *nisi judex rem ita se habere sciverit*, nulla lege fundatur. Standum igitur est regulæ, donec exceptio probetur. 8. Hûc afferunt l. illicitas. 6. §. Veritas. ff. de offic. Præsid. ubi Ulpian. dicit, *Præsidem provinciæ id sequi quod convenit ex fide eorum, quæ probabuntur.* l. pen. ff. de probat. c. 1. juncto cap. laudabilem de frigidis, ubi veritas dicitur id, *quod probatum est aut per legem præsumtum*; c. cùm dilectus de fide instrumentorum, ubi statuitur, *judicem non posse sententiam dicere ex instrumento Scripturaq; non producta in judicio, licet ea fuerit privatim sibi exhibita, ut planè cognoverit ex ea jus actoris.* unde pro actis faciunt Dominicus à Soto lib. 5. de just. & jur. Covarruv. libr. 1. resolut. Petrus-August. Morla & alij complures. Quinimò Costalius ad d. §. Veritas & Brouchorst. cent. 1. enantioph. ass. 14. dicunt, *esse hanc omnium ferè Doctorum sententiam tàm à Canonistis, quàm Legistis approbatam.* Contra qui *pro conscientia* faciunt, hæc urgent. 1. Probationes ut media à jure exiguntur in litium definitionibus, ut pateat veritas. At media non debent esse fini proposito contraria. Spretis ergò actis tanquam medijs pro veritate, quam judex cognitam habet, pronunciare debet. 2. Inducta ad unum aliquem effectum non debent operari contrarium. Quod favore C. de legib. Actorum observatio inducta est, ut de veritate constet l. 3. ff. de testib. l. Judices eont. C. de judic. Ergò non debet veritati opponi. At si contra conscientiam admitterentur acta, opprimeretur veritas. 3. Quærere an judex secundùm acta & probata, an verò secundùm conscientiam pronunciare debeat, nihil aliud est quàm quærere, an potiùs mendacium quàm veritatem in judicando sequi debeat. Judex enim sententiam dicens contra veritatem sibi etiam privatim compertam atque cognitam, omninò mentitur in læsionem alterius, *aliud enim dicere quam scias est mendacium.* Aristot. 4. Ethic. Nicom. cap. 7. 4. Judici probandum est non adversario, cui nunquam satisfieret. l. quinquaginta in fine. ff. de probat. unde & probationes dicuntur *arbitraria* & *pendere ab officio judicis*. l. 3. §. tu magis scire ff. de testibus. Jam verò nihil certius potest judex cognoscere vel disceptando intelligere, quàm quod scit verum esse, quippe quod omnem probandi modum superat. l. minor 32. ff. de minoribus. Ergò judex pronunciare debet secundùm id quod verum esse novit, hoc est, secundùm conscientiam. 5. In re dubia ea opinio amplectenda est, quæ animarum saluti tutior l. sunt personæ. ff. de Relig. Atqui sententia illa, quod judex secundùm conscientiam pronunciare debet, est saluti animarum tutior. 6. *Iustum naturale* prævalet *justo legali* l. 8. §. si quis ff. de bonor. possess. l. 8. C. de judic. Sed justum naturale est, ut secundùm ipsius rei veritatem judicetur; justum legale, ut secundùm acta. 7. Offerunt hûc multos juris textus, in quibus statuitur, *quod judex debeat judicare secundum id, quod sibi visum fuerit.* l. eum quem 79. ff. de judic. *ex animi sui sententia*, l. 3. ff. de testibus *secundùm arbitrium.* l. 1. ff. ad SCtum Turpil. *quod judex non debeat alijs credere, sed ipsum contemplari, agrum & fines cognoscere.* l. 8. §. ad officium ff. fin. regund. *quod debeat secundùm leges & veritatem judicare.* l. rem non novam C. de jud. *in judicando ante oculos æquitatem habere.* l. 4. ff. de eo quod cert. loc. l. 9. de R. J. *judicare secundùm id quod sibi visum fuerit justius & melius* auth. hodie C. d. jud. *juxta propriam scientiam* c. 1. de re judic. in 6. quæ omnia eò referenda esse statuunt, quod judex secundùm conscientiam judicare debeat. 8. Si judex non secundùm conscientiam, sed secundùm acta & probata tantum judicare deberet, excusari posset Pilatus, qui secundùm falsa testium deposita contra conscientiam Christum innocentem condemnavit, sed absurdum est consequens.

quens. Addunt exemplum *Salomonis* inter duas mulieres de infante contendentes judicantis 1. Reg.3. ubi κεχρόμενον & status causæ in eo consistebat, utrum infans vivus ad actricem, an ad ream mulierem pertineret? haud dubiè probatio actrici incubuit, quippe infantem vivum vindicanti & suum asserenti. At licet nihil probarit, nec probare potuerit, nihilo tamen minùs Rex infantem ei adjudicavit, excogitato consilio quo veritatem deprehenderet & quod deerat actrici, suppleret, multò magis ita judicaturus de veritate ex propria scientia si certiùs constitisset.

292. Quidam posterioris hujus sententiæ argumentis convicti statuunt, *judicem non debere contra conscientiam judicare, sed potius officium judicantis deponere & testis vices subire.* Coras.lib.4. miscell.cap.20.Cujac.lib.12.observ.cap.19. Sed Vasquius lib.1.illustr.controv.c.4. eleganter respódet, *esse hoc lugubre remedium*, quia si alius judex substituatur, cui non constet de accusati innocentia, malè cum accusato agetur, quid enim judex utpote unus testis contra tam multos efficiet? Præterea judex officij ratione tenetur ut judicet, at cũ officium judicis deponit, non judicat. Jurejurando se astrinxit, quod secundùm veritatem judicare velit l.rem non novam.C.de judic. Atqui si eo casu, quo ipsi de veritate constat, non judicaret secundùm veritatem, sed officium judicis deponeret, ac testis partes subiret, perjurus existeret. Alij distinguunt inter *causas criminales & civiles*, in criminalibus concedunt judicem secundùm conscientiam debere pronunciare, cùm satius sit nocentem dimittere quàm innocentem condemnare l.5.ff.de pœnis, in civilib. verò negant. Sed illis respondet Dn. D. Arumæus JCtus eximius, Compater & Collega noster honorandus exerc.6. in parerg. *nullam hic assignari evidentem diversitatis rationem*, utrobiq; enim veritas & innocentia opprimeretur, si judex contra suam conscientiam actorum fidem secutus judicare vellet. Quidam distinguunt *inter judicem inferiorem*, à quo datur appellatio, *& superiorem*, à cujus sententia appellari nequit. Hotom.q.27.illustr. Treutl.vol.1. disp. 14.th.14. si judex sit inferior, tùm non debere secundùm conscientiam contra acta sententiam ferre, cùm judici superiori ex actis prioris instantiæ constare non possit, an rectè sit judicatum. Sed argumenta posterioris sententiæ plerunq; omnia sunt generalia & probant judicem indistinctè secundùm conscientiam debere pronunciare. Stante eâ hypothesi, judex superior, ad quem provocatum fuerit, sententiam inferioris confirmabit, & conscientiæ ejus relinquet, an rectè judicarit, an minùs. D. Hunn.in resolut. Treutl.l.d. Huic ergò sententiæ etiam nostrum addimus calculum, hisce duntaxat subjectis monitionib. 1. Per conscientiã hîc accipiendam esse *certam & exploratam rei scientiam*, quâ per *αὐτοψίαν* vel alia certa & irrefragabilia media judici de veritate constat, nequaquam verò *fucatam & fictam illam conscientiam*, quâ judex ex arbitrio & affectu in favorem partis aliquid decernit, vel ex præconcepta opinione aliquid statuit, vel incerto rumori fidem habet. 2. Quando vera illa & certa conscientia judicis & acta in foro invicem pugnant, tunc *acta & probata* *ὁμωνύμως tantummodo dici*, non enim sunt veræ & certæ probationes, sed duntaxat apparentes & falsæ, cùm probatio revera nihil aliud sit, quàm veritatis assertio. Pulcrè Ulpian.l.illicitas.§.veritas ff. de offic.Præs. *Veritas rerum gestarum erroribus non vitiatur.* 3. Falsam esse distinctionem duplicis *scientiæ & conscientiæ*, quâ quis sit instructus vel ut publica vel ut privata persona, ut enim veritas est una & simplex, ita quoq; unica est veritatis scientia, sive ea sumatur ex publicis, sive ex privatis documentis, quò pertinet elegans locus Callistrati l. Testium 3.§.Ejusd.ff.de Testib. *Quæ argumenta ad quem modum probandæ cuiq; rei sufficiunt, nullo certo modo satis definiri potest, sicut non semper ita sæpe sine publicis monumentis cujusq; rei veritas deprehenditur, aliàs numerus testium, aliàs dignitas & autoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem; hoc ergò solùm tibi rescribere possum summatim, non utiq; ad unam probationis speciem cognitionem statim alligari debere, sed ex sententia animi tui te æstimare oportere quid aut credas, aut parum probatum tibi opineris*, ex quo manifestè apparet, si judici etiam privatim cõstet testes falsum deposuisse, quod illorũ attestationem in judicando contemnere debeat. Ex hisce facilè negotio colligitur, quid ad contraria argumenta respondendum sit, *qui cognitio veritatis est objectionum solutio*, inquit Savanarola libr. 1. de veritat. fide cap.14.

ARTICULUS III.

De Suppliciis.

293. Executio illa, in qua vim & pondus legum consistere diximus, versatur non solùm *in judiciis*, sed etiam *in præmiis ac pœnis*, nimirum ut legibus honestis obtemperantes debitis præmijs, earum verò transgressores pœnis afficiantur. Nisi enim per justitiam distributivam præmia bonis, pœnæ malis ac facinorosis irrogentur, leges in extremum deducuntur contemtum & Respub. pessum ire cogitur, quippe cujus duo q. fulcra, *Præmia & Pœna.* Solon unus ex septem Græciæ sapientibus, & solus ex illis septem Legumscriptor *Rempubl. duabus rebus contineri* dixit, *præmio & pœna.* Cic. Epist.15.ad Brutum, non longè à princ. Ulpianus l. Juri 1.ff. de justit. & jur. describens officium JCtorum & Magistratuum dicit: *Justitiam colimus, boni & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solùm metu pœnarum, verùm etiam præmiorum quoq; exhortatione facere cupientes.* Probat hoc ipsum exemplum summi Legislatoris, qui in promulgatione legis promissionem præmiorum & comminationem pœnarum disertis verbis subjungit, ut boni per benigna promissa ad obœdientiam invitentur, mali per severas minas ab inobœdientia deterreantur. Exod.20.v.5. *Ego Dominus Deus tuus, Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, v.6. & faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Apostolus etiam in describendo Magistratus officio utrumque conjungit φόβον καὶ ἔπαινον. Roman.13.v.3. Magistratus *non sunt terrori bonis operibus sed malis. Vis autem non terreri potestate? quod bonum est facito & laudem habebis ab ea.*

Ratio ordinis.

294. *Præmia*, quæ Magistratus bonis & obœdientib. civibus confert, sunt maxima, utpote laus, honor, tutela & defensio adversus improbos, quã

Præmia bonorum.

ipso-

ipſorũ fama, fortunæ & corpora ab improborum inſidijs atq; inſultib. aſſeruntur ac tuta præſtantur. Quemadmodum n. pij veteres de beneficijs Dei dixerunt, *plures eſſe gratias privativas, quàm poſitivas*, h. e. plura & majora divinæ gratiæ munera conſpici in ἀφαιρέσεσ κακῶν, *in averſione malorum*, quàm in θέσεσ καλῶν, *in collatione bonorũ*, ita quoq; de præmijs Magiſtratus idem dicere poſſumus, ea ſcil. potius in privatione noxiorum, quàm in poſitione certorum beneficiorum conſpici. Et quemadmodum gratiæ Dei privativæ minùs curantur, quàm poſitivæ, quia ſcil. minùs in oculos incurrunt: ita quoq; præmia Magiſtratus, quæ in averſione malorum minùs curantur, quia conſpectui externo minùs ſunt obvia. *Pœna*, quas Magiſtratus irrogat, variæ ſunt ac diverſi generis, poſſunt tamẽ ad tres claſſes revocari, quædam enim concernunt *famam*, utpote infamia, ignominia, capitis diminutio &c. quædam concernunt *bona*, ut mulctæ pecuniariæ, proſcriptio bonorum &c. quędam verò *corpus*, eæq; ſunt vel *capitales*, ultimum capitis ſupplicium complectentes vel *non capitales*, quibus corpus quidem affligitur, non tamen vita homini eripitur, ut fuſtigatio, membri mutilatio &c. Iſid. lib. 5. etymol. cap. 27. pœnarum civilium *octo genera* ſtatuit, *damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, ſervitutem & mortem.* Alij quatuor genera pœnarum numerant, utpote 1. *bonorum*, quæ dicitur mulcta. 2. *relegationis*, quæ exilium, deportationem ad inſulas, ad metalla, cõplectitur. 3. *membrorum*, ut mutilatio membri, amputatio digitorum, auris, linguæ &c. 4. *mortis*, quò pertinent diverſa mortis ſupplicia. Pœnarum capitalium iterum varia ſunt genera, ut pœna gladij, ignis, rotæ, laquei &c. de quibus JCti Criminaliũ Interpretes latiùs agunt. Apud Judæos *quatuor* ſuppliciorum genera duntaxat erant uſitata, ſic enim Targum in cap. 1. Ruth. & R. Salomon in lib. Sanhedrin Babyl. cap. Arba middoth *Quatuor ſupplicia tradita ſunt domus judicij, lapidatio, combuſtio, occiſio gladij ſive decollatio & ſuffocatio ſeu ſtrangulatio.* Ponunt etiã Hebræi regulam, quando genus ſupplicij in lege non exprimitur, quod intelligenda ſit ſtrangulatio, quæ fiebat per mappam aliquoties circa collum replicatam, quam lictores utrinq; omni, quâ poterant, vi trahebant, donec pœnæ obnoxius moreretur. Et quia in talib. pœnis capitalib. executio legum & poteſtas Magiſtratus cumprimis elucet, ideò ἐπιγραφὴ hujus articuli ſpecialiter *ſuppliciorum* facit mentionem, quippe quæ ultimum executionis gradum conſtituunt, interim non negamus, etiam in minoribus quàm capitalib. pœnis, quin & in ipſis præmijs diſtributivæ juſtitiæ adminiſtrationem verſari.

Pœna malorum.

295. Antequàm verò in ſpecie ad pœnas capitales progrediamur, in genere primùm demonſtrandum, *quod Magiſtratus non ſolùm liceat, ſed etiam incumbat legum transgreſſoribus pœnas irrogare.* Colligitur id 1. *ex Dei mandato.* Deut. 17. v. 7 cap. 19. v. 20. *auferes malum è medio tui, & non parcet oculus tuus, animam pro anima, dentem pro dente, oculum pro oculo &c.* 2. *ex Magiſtratus officio.* Prov. 20. v. 8. *Rex qui ſedet in ſolio judicij diſſipat omne malum intuitu ſuo.* Rom. 13. v. 4. *Magiſtratus Dei miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time, non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit.* 1. Pet. 2. v. 14. Duces mittuntur *ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.* c. Non eſt. cauſ. 23. q. 5. ex Auguſt. *Non eſt innocentia parcendo ſinere, ut in malum gravius incidatur, pertinet ergò ad innocentiæ officium, non ſolùm nemini malum inferre, verùm etiam cohibere à peccato vel punire peccatum, ut aut ipſe qui priùs odio habetur corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo.* 3. *ex Dei ipſius exemplo.* Is legis ſuæ transgreſſoribus minatur pœnas, neq; hæ minæ ſunt fulgura ex pelvi, ſed divino judicio infallibiliter conſtitutum, *ut culpa pœna premat comes.* μένει τὸ κακὸν δίκη ὀ-, *omne malum vindicta manet. Impunè malis immune boni nihil videtur*, inquit Scalig. lib. 1. Epidorp. Agnoverunt hoc ipſimet Ethnici ex Naturæ luce & quotidiana rerum experientia. ἀκόλουθος τῇ ἀδικίᾳ ἡ τιμωρία, inquit Plato, vel ut verius & preſſius Heſiodus ἡλικιῶτις *cognatum imò innatum ſceleri ſceleris ſupplicium. Deorum immortalium in impios & conſceleratos pœna certiſſima ſunt conſtituta*, ait Cic. orat. in Piſon. Et quãvis illæ pœnæ quandoq; differantur, non tamen auferuntur. Τὸ θεῖον χωλῇ ἢ τάξει βαδίζει, dicebat Syneſius. *Divina Natura lentè & ordine progreditur*, nec malè priſci, qui hoc ſenſu Deos fingebant *laneos habere pedes.* Lipſ. li. 2 de conſt. cap. 13. *Lento quidem gradu ad vindictam ſui divina procedit ira, ſed tarditatem ſupplicij gravitate compenſat.* Valer. libr. 1. memorab. cap. 2. Quòd ſi ergò Magiſtratus Dei audire cupit vicarius, pœnas delinquentibus irroget, Lactant. lib. de ira Dei cap. 17. circa fin. *Sicut in homine neceſſaria eſt ira juſta ad pravitatis correctionem, ſic utiq; in Deo, à quo ad hominem pervenit exemplum. Nam ſicut nos poteſtati noſtræ ſubjectos coërcere debemus, ita etiam peccata, univerſorum Deus coërcere debet, quod ut faciat, iraſcatur neceſſe eſt.* 4. *ex pœnarum commodo. Pœna & illis qui eas perferunt, utiles ſunt & ſpectatoribus, utriq; enim redduntur meliores, illi dolore, hi exemplo.* Plato in Gorgia, cum quo convenit illud Ciceronis 1. off. *Pœnis utimur contra delinquentes, ne quid poſthac committãt ipſi, cæteri verò ſint ad delinquendum tardiores.* Tres enim ſunt pœnarũ fines, primò νουθεσία, ut rei cautiùs mercari diſcant, ſecundò τιμωρία, ut læſæ parti ſatisfaciat, tertiò παράδειγμα, ut reliqui exemplo terreantur. *Auferes malum de medio tui*, inquit Dominus Deut. 13. v. 5. additâ ratione v. 11. *& omnis Iſraël audient & timebunt, & non addent ad faciendum ſecundùm rem malam iſtam in medio tui*, quod repetitur Deut. 17. v. 13. c. 19. v. 19. &c. Prov. 19. v. 25. *Si deriſorem percuſſeris, ſtultus erit ſapientior*, h. e. aliorum plagis emendabitur, & cautiùs agere diſcet. Ezech. 23. v. 48. *erudientur omnes mulieres pœnas adulterarum videntes, & non facient ſecundùm fœditatem earũ.* Per vindictam Magiſtratus *diſciplina ſervatur, mores corriguntur, licentia comprimitur*, ait Lactant. d. l. pœnarum irrogatione peccata coërcentur, tollitur improbitas, innocentia conſervatur, conſolationem hauriunt illi, qui injuriam paſſi ſunt. Oldr. conſ. 1. ac reliqui deterrentur, ne ſimili audaciâ legum repagula perfringant & delictis ſuis Remp. turbent. *Quoniam tuũ ingenium inſanabile eſt, tuo ſupplicio doce genus humanum ea ſancta credere, quæ abs te violata ſunt*, dicebat Tull. Hoſtilius ad Metium Suffetium lib. 1 Decad. 1. p. 14. 5. *ex præpoſtera indulgentia detrimento*, quippe quæ & Magiſtratui & ſubditis eſt noxia. Sicut æqui ac juſti cura facilè in animis extinguitur, niſi debitus virtuti honos rependatur: ſic ſceleratorum flagitia coërceri nequeunt, niſi pœnarũ ſeveritate in illos animadvertatur. Quòd

Q. 1. An Magiſtratus liceat pœnas irrogare.

ſi enim

si enim Magistratus in pœnis irrogandis negligens est, Deus ipse ad vindictam exurgit, Num. 25. v. 4. Judic. 20. v. 46. 1. Reg. 14. v. 16. 1. Reg. 20. v. 42. *Indulgentia Magistratus nimia, flagitiorum est illecebra, & qui parcit malis, nocet bonis.* Quando facinorosi impuniti dimittuntur *lætitia & gaudia hominum contaminantur.* l. 3. C. de Epist. audient. *Qui vitiis nutriendis parcit & favet, ne contristet peccantium voluntatem, non tam est misericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero ne audiat plorantem, & non timet, ne vulneratum doleat vel extinctum.* c. Qui vitijs. caus. 23. q. 5. M. Cato dicebat, Magistratus illos, qui maleficos pœnis non coërcent, non tantùm non ferendos, sed lapidibus obruendos esse. ut ex pœnarum intermissione Reipubl. salus labefieret, Plut. in apophr. Sub Nervæ imperio quidam Fronto publicè exclamabat. *Malum esse eum imperare, sub quo nemini quicquam liceat, sed longè pejus esse sub illo vivere, sub quo omnia liceant.* Dio in Nerva. 6. Declarationis gratia possunt addi similia, quæ non quidem probant, rem tamen illustrant. Magistratus dicuntur *patres*, ut ostendimus superiùs Jam verò ad officium parentum pertinet *educare liberos in disciplina & correptione* Ephes. 6. v. 4. eosque delinquentes *castigare* Prov. 13. v. 24. *Qui parcit virgæ, odit filium.* Hebr. 12. v. 7. *Quis est filius quem Pater non corripit,* Magistratus dicuntur *Domini*, jam verò ad officium dominorum pertinet servos delinquentes castigare. Prov. 29. v. 19. *Servus verbis non potest erudiri,* Eccles. 33. v. 25. *Cibaria & virga & onus asino, panis & disciplina & opus servo.* Ergò etiam ad Magistratum pertinet inobœdientes & delinquentes subditos pœnia coërcere.

9. An capitales pœnas irrogare licitum sit Magistratui.

296. Descendimus jam ad pœnas capitales in specie, de quibus primò omnium quæritur, *An liceat Magistratus præsertim in N. Test. illas irrogare?* Lactant. lib. 6. div. Instit. cap. 20. circa med. videtur negare, sic enim scribit: *Non licet justo accusare quenquam crimine capitali, quia nihil distat, utrumne ferro an verbo potius occidas, quoniam ipsa accisio prohibetur.* Itaq; *in hoc Dei præcepta nullam prorsus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem sit semper nefas, quem Deus sanctum animal esse voluit.* ** Augustinus reos ad supplicium damnatos à Præsidibus Aphricæ sibi tradi ac donari volebat, si promissionem emendationis ac pœnitentiæ interponerent. ac sui id dicebat esse officij, & nisi id quod petebat, obtineret, offendebatur, conquerens, quod auferre non possit à publicis potestatibus, quod ad suum officium attineret. Sed Macedonius, qui reum illi donaverat, scribebat ad Augustinum, *mirari se, quomodo hoc ad officium suum pertineret & multas adducit rationes, ob quas id sibi non videatur.* Extant hac de re Epistolæ Augustini ad Macedonium & Macedonij ad Augustinum tom. 2. operum Augustini. Tertull. in lib. de idololatria p. 624. *Iam verò quæ sunt potestatis, neq; judicet* (Christianus) *de capite alicujus vel pudore, feras enim* (id est, sontes) *de pecunia neq; damnet neq; prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat aut torqueat.* Inde Tertullianistæ negarũt *judicia capitalia à Christiano exerceri posse.* Pauperes de Lugduno, à Waldone etiam Waldenses nuncupati docuerunt, *nullum judicem damnare posse aliquem hominem ad ullum supplicium vel pœnam*, notante Prateolo ex Ænea Sylvio. Nicolaus quidam Galecus Bohemus circa ann. Christi 1434. inter reliquos errores docuisse fertur. *nullum hominem justè occidi posse nova legis tempore, etiamsi id fiat ex judicis præcepto, quod id N. Test. non dictitet.* ** Anabaptistæ & Photiniani uti etiam Weigelius Suenckfeldianus disertè negant, ut ex ipsorum verbis superiùs adductis patet. Contrarium ostendimus 1. *ex lege divina scripta, eaq; tum in V. tum in N. Testam.* In V. Test. statim post diluvium etiam ante legem Mosaicam opposuit Deus sceleribus in genere humano invalescentibus Magistratus constitutionem, eidemq; gladium adversus delinquentes tradidit, Gen. 9. v. 6. *Qui effuderit sanguinem humanum, ejus sanguis fundetur per hominem,* ubi disertum extat *διαταγμα* ipsius Dei ore prolatum, quod sanguis homicidæ voluntarij, qui human. sanguinem ausu nefario effudit, *per hominem*, h. e. per Magistratum, iterum sit effundendus. Iam verò quod de homicidis statutum, idem etiam de alijs facinorosis Reip. tranquillitatem horribiliter turbantibus accipiendum, Hebræis enim in more positum, *ex specie genus intelligere, & speciali exemplo generalẽ regulã constituere.* Excipiunt 1. Photiniani, *hoc non esse mandatũ Magistratus datum, sed prædictionem tantum pœnæ divinæ*, idq; patere dicunt ex præcedentibus, v. 5. *Sanguinem animarum vestrarum requiram, de manu cunctarum bestiarum requiram eum & de manu viri fratris ejus requiram animam hominis.* Ostorod. in Inst. c. 28. nu. 5. p. 190. Wir sagen/ daß diß kein Gebott sey/ der Obrigkeit gegeben/ sondern eine Dräwung göttlicher Strafe/ wie auß vorgehenden Worten wol zuersehen ist/ vnd ist eben eine solche Rede/ wie Christus sagt/ Wer das Schwerdt nimpt/ der wird durchs Schwerdt vmbkommen/ Matth. 26. v. 52. Resp. 1. notanter additur, quod *per hominem* sanguis homicidæ sit effundendus (ostendimus enim superiùs §. 40. memb. 4. illum *προσδιορισμὸν per hominem* nõ ad subjectum; sed ad prædicatum pertinere) id verò non potest intelligi de quovis homine privato, aliàs omnia cædibus & homicidijs replerentur, sed necessariò intelligendum *de Magistratu*, cui Deus tradidit jus gladij. quo modo interpretatur ipse Apostolus Rom. 13. v. 4. 2. unde Chaldaica paraphrasis Onkelos sic reddidit: *Qui effuderit sanguinem hominis cum testibus, juxta sententiam judicum sanguis ejus fundetur.* Ubi admodum luculenter exponit paraphrastes hujus loci sensum, nempe non licere cuique privato impetum facere in homicidam & ipsum occidere sed pertinere hoc ad Magistratum, qui & ipse in condemnando ac puniendo homicida non debeat esse præceps, sed adhibitis testibus causam diligenter discutere ac cognoscere. Quod si testes homicidij non possunt haberi, vindictam Deo committendam, sic enim addit paraphrasis Jonathan: *Qui effuderit sanguinem hominis per testes; condemnabunt eum judices ad necem, & qui effuderit absq; testibus, Dominus mundi olim vindictã ab eo sumet in die judicij magni.* 3. nec repugnant huic interpretationi antecedentia, quia judicium Dei adversus homicidas & alios facinorosos est duplex, *mediatum & ordinarium*, quod exercet per Magistratum: *immediatum & extraordinarium*, quod exercet per seipsum. 4. si quis textum accuratiùs consideret, animadvertet quinq; rationes prohibitę cædis humanæ à Deo ipso assignari. Primò, *requiram*, inquit, *sanguinem vestrũ*, hęc est comminatio vindictę generalis. Vindicabo cædes humanas quacunq; ratio-

Affirm. probatur 1 ex lege divina scripta. 1. ex V. T. Gen. 9. 6. Qui effuderit humanum sanguinem &c.

ratione & infallibiliter, ut homicida ultionem oon effugiat. Secundò *requiram de manu cunctorum animalium.* Si nec bruta impunè interficiunt hominem, quantò minùs homicidæ. Conjunge Exod.21.v.29. *ubi bos occidens hominem lapidibus obrui jubetur*, ergò non de immediato Dei judicio, sed de mediato, quod fit per homines lapidibus bovem cornupetam obruentes, accipiendum. Idem judiciũ de membro sequente. Tertiò, *de manu viri fratris ejus requiram animam hominis*, nimirum per Magistratum ordinariè ut sequitur explicatio, vel si Magistratus fuerit negligens, item si quędam homicidia notitiam ejus effugiant, extraordinariè per meipsum. Ac latet hîc nova ratio, quare homines à cædibus sibi mutuò inferendis abstinere debeant, quia sunt fratres ac proinde ad vitam mutuò tuendam, oon lædendam obligati. Quartò, *qui effuderit sanguinem humanũ, ejus sanguis fundetur per hominem*, hæc est comminatio & simul præceptum de vindicta ordinaria per Magistratum adversus homicidas exercenda. Quintò, *ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Imago Dei non potest impunè destrui ac læsa Dei imagine Deus ipse læditur, cavendũ igitur à læsione & destructione imaginis divinę per homicidiũ. Quamvis enim in spiritualibus amissa sit Dei imago, tamen in Adamo omnes ad imaginem Dei primitus suot conditi atq; ad eandem per Christum reparari possunt, & supersunt adhuc quædam vestigia divinæ imaginis ac generalis quædam convenientiæ & conformitatis ratio in mente, voluntate & memoria. Nec incommodè ad ipsum homicidam etiam hoc referri potest, is enim si in se descendat, inveniet quasdam divinæ imaginis reliquias naturales scil. notitias κριτήρια illa, quibus honestum à turpi discernitur, quæ ipsi dictitant, à cæde humana esse abstinendum. 5. Deus ipse in lege Mosaica clarissimam explicationem addidit, quod scil. non sit nuda prædictio, sed mandatum, quod homicida publicâ Magistratus autoritate iterum sit interficiendus Exod.21.v.12. 6. Si verba hæc, *fundetur sanguis homicida per hominem*, nudam prædictionem continerent, falsum aliquid continerent, quia sæpiùs non sequitur id quod prædictum, h.e. homicidarum sanguis sæpiùs non effunditur per hominem, sed alijs modis ipsi trahuntur ad pœnam vel in hac vita vel nisi pœnitentiam egerint in futuro judicio. Ergò de mandato Magistratui dato, non autem de nuda prædicatione sunt accipienda. Si dicas, *idem absurdum ex eo colligi posse, si præceptivè hæc verba exponantur*, nego, quia mandatum esse immotum ac perpetuum, homicidam, de quo manifestè & per testes constat à Magistratu esse puniendum, ex negligentia Magistratus ipsi mandato ejusq; veritati & perpetuitati nihil quicquam decedit, ut colligitur ex alijs præceptis. 2. Anabaptistæ excipiunt, *vi hujus divinæ comminationis Magistratum fundendo sanguinem ipsummet etiam sui sanguinis effusionem mereri.* Resp. imò verò Deus ipse accuratè distinguit inter *homicidas voluntarios ac malitiosos* ex privatæ vindictæ cupiditate gladium sibi sumentes, & inter *Magistratum* ejusmodi malitiosos homicidas gladio sibi dato punientem, hæc igitur confundi neutiquam debent. Quando ipse Magistratus homines innocentes ex privata vindictæ cupiditate contra leges occidi curat, sicut Achab Nabothum, gravissimè peccat, alia verò & planè diversa est ratio, quando Magistratus *Dei judicium* adversus facinorosos exercet, & gladium adversus sontes stringit. Nec est, quod obvertatur, *etiam homicidam esse ad imaginem Dei factum, proinde vigore hujus rationis non esse ipsum à Magistratu occidendum*, diversitas enim longè maxima elucet ex ipso textu. Non licet destruere imaginem Dei non præcipiente, licet autem ipso mandante ac præcipiente. Non præcipit nec permittit Deus imaginem suam in homine innocente à privato destrui, quod si verò aliquis privatus hominem occidit & in eo Dei imaginem destruxit, jam præcipit à Magistratu, qui est publica persona, eum iterum interfici nulla imaginis ratione habitâ, quia scil. in proximo imaginem Dei priùs destruxit. **Gen.27.v.45. *Cur utroq; orbabor filio in uno die*, inquit Rebecca. cùm audiret, Esavum vitæ fratris Jacobi insidiari. Ergò homicidia eo tempore fuêre capitalia.** 3. Si quis excipere velit, *hanc divinam constitutionem ad V. duntaxat Test. pertinere*, illi quid respondendum sit ex sequentibus patebit.

297. In lege Mosaica *de pœnis capitalibus* irrogandis constitutiones extant complures. Exod.21 v.12. *Qui percusserit hominem & mortuus fuerit, morte moriatur*, quod repetitur Lev.24. v.17. quam non esse nudam comminationem vel prædictionem sed severum mandatum Magistratui datum constat ex v.14. in Exod. statim sequente; *Si quis superbe* (datâ operâ) *occiderit proximum suũ*, & בְּעָרְמָה *in dolo, per insidias, ab altari meo avelles eum, ut moriatur.* v.15. *Qui percusserit patrem suum aut matrem suam, morte moriatur.* v.16. *Qui maledixerit patri suo vel matri suæ, morte moriatur* (quod repetitur Lev.20.v.9.) *Qui furatus fuerit hominem & vendiderit eum, & inventus fuerit homo in manu ejus, morte moriatur.* v.20. *Qui percusserit servum suum vel ancillam baculo, & mortui fuerint in manibus ejus, vindicando vindicabitur.* h.e. ut homicida puniatur. Tales pœnæ capitales irrogantur etiam *blasphemis* Levit.24. v.16. *idololatris* Deut.13. v.18. *veneficis* Exod.22. v.18. *cum jumento coeuntibus* v.19. *adulteris* Lev.20,10. Deut.22.v.22. *Sponsa fornicanti* v.24. *Sabbatum profanantibus* Exod.31.v.14. *incestuosis* Lev.18,29. cap.20.v.11.& seqq. *coeuntibus tempore menstrui* v.18. &c. Quò etiam pertinent *exempla* eorum, qui publicâ Magistratus autoritate & potestate divinitus instructi facinorosos ultimo supplicio affecerunt. **Prov.20.v.26. legitur *dissipat impios Rex sapiens & inducit super eos rotam.*** Sic *Moses* idololatras Exod.32. v.28. *Iosua* Achanem sacrilegij reum Jos.7.v.25. *David* Psal.101.v.8. dicit: *In matutino extermino omnes peccatores terræ, ut disperdam de civitate Dei omnes operantes iniquitatem.* Idem inter ultimos Spiritus supplicium de Joabo & Simei sumendum constituit 1.Reg.2 v.6. *Salomon* Adoniam, Joabum & Simei interfici mandat 1.Reg.2.v.25.31.& 46.&c. *Simon* Judæ Maccabæi frater commendatur, quod *omnem iniquum & malum abstulerit* 1.Macc.14.v.15. Et probè notandum, quod Deus graviter irascitur *Sauli* parcenti Agago Amalekitarum Regi, quem ore gladij percutere debebat 1.Sam.15.v.23. quodque *Achabus* parcens Benhadad audire cogitur 1.Reg. 20.v.24. *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus.* Expende etiam severitatem legis divinæ Levit.20.v.2. *Homo de filiis Israel & de advenis, qui habitant in Israel, Si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum.* v.4. *Quod si ab-*

si abscondendo, absconderit populus terra oculos suos à viro illo, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere. v.5. ego ponam faciem meam super hominem illum & cognationem ejus, succidamq; & ipsum & omnes qui fornicati sunt post ipsum. Excipiunt Anabaptistæ & Photiniani, *hæc omnia pertinere ad legem Mosaicam forensem, quæ in N. Test. sit abrogata.* Ostorod. in Instit. cap. 28. p. 187. *Quod Theologi ex V.T. demonstrare conantur, facinorosos ultimo supplicio affici posse, ad rem non facit, quia ex N. Test. adduximus rationes, quæ id non permittunt, jam verò V. Test. utpote imperfectum cedere debet novo, utpote perfecto. Præterea illi ipsi Theologi viam ex V. Test. id probandi sibi ipsis præstruxerunt, docent enim politicas leges V. Test. ad nos non pertinere.* Schmaltz. contra disp. 6. D. Frantz. poster. p. 390. *Negatur id ad nos Christianos pertinere, quod in lege licebat, nempe de capitalibus suppliciis.* Resp. 1. ante institutam politiam Mosaicam statim post diluvium Magistratus instituitur ac datur illi gladius, quo utatur contra homicidas & alios facinorosos. Ergò leges de pœnis capitalibus simpliciter & absolutè non pertinent ad forenses & judiciales leges, sed tantùm secundùm quid, ratione scilicet determinationis personarum, graduum ac circumstantiarum, quibus & quando pœnæ capitales sint irrogandæ. interim genus ipsum, quod scilicet Magistratui competat jus gladii in facinorosos, est morale & perpetuum. 2. idipsum patet ex lege Naturæ omnium hominum mentibus inscripta, quæ apud gentes etiam ante promulgatam legem Mosaicam supplicia capitalia in usu fuisse ostendit. 3. in N. Test. generalis illa constitutio de pœnis capitalibus à Magistratu sontibus irrogandis non est sublata, cùm Evangelium non tollat politias & necessaria earum requisita, sed potiùs confirmet, ut paulò post docebitur.

a. ex dicto N. Test. Matt. 26. v. 52. Qui acceperit gladium, gladio peribit.

298. Transitum igitur facimus ad N. Test. ex quo primo loco adducimus dictum Christi Matt. 26. v. 52. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Jubet Christus Petro, ut gladium convertat in vaginam, additâ ratione, quia qui gladium accipit privatâ temeritate, is peribit gladio Magistratui divinitus dato, sic ergò confirmat Christus Magistratui jus gladii, tantùm abest, ut illud ipsi ereptum voluerit. Excipiunt Photiniani *esse duntaxat prædictionem.* Schmaltz. contra 7. Disp. D. Frantz. de bonis operibus p. 142. *Nulla hic fit mentio ejus, cujus operâ futurum sit, ut quis gladio pereat vel occidatur, nempe Magistratus, sed simpliciter tantùm affirmatur, fore ut is, qui gladium accipit, gladio pereat, potest autem aliquis gladio perire, etiamsi Magistratus eum non necet. Itaq; verba Christi pro comminatione generali potius habenda sunt, quâ homines à recursione ad media violenta in injuriis repellendis deterrere voluit.* Idem repetit contra Disp. 6. de rebus civilibus p. 390. *Christus tantùm prædicit, quid ordinariè fiat, si quis gladium accipiat, non verò docet, quid fieri jure possit vel debeat. Quemadmodũ etiam hodie is, qui planè negat, licere aliquem interficere, posset enim qui contentiosus est & ad arma statim provolat, dehortari ab ista levitate hujusmodi argumento. Vide ne des pœnas tuæ levitatis. Nam ita comparatum est, ut qui armati sunt, per arma etiam pereant. Deinde non exprimitur is, per quem perire debeat, qui gladium accepit, nempe Magistratus, quod affirmat Franzius, potest autem gladio perire aliquis absq; ulla pœna Magistratus, ut experientia quotidiana testatur.* Resp. 1. Christus desumit hanc rationem ex antiquissimo illo decreto divino, Gen. 9. v. 6. *Quicunq; effuderit sanguinem humanum, ejus sanguis effundetur per hominem*, & ostendit Petro, utpote non constituto in Magistratus officio, non esse datum gladium, sed temerario ausu ipsum sibi jus gladij arrogare, metuendum igitur ipsi esse, ne in pœnam Magistratus incurrat, quippe cui divinitus datus sit gladius, quo injustã sanguinis effusionem vindicet. Vide Harm. Evang. de Pass. cap. 4. pag. 170. 2. hanc interpretationem probant circumstantiæ textus, Juris naturalis quidem est injustam vim vi repellere & adversus irruentium latrunculorum insultus gladio sese defendere, sed alia ac diversa est ratio, quando Magistratus ipse, cui gladius ad bonorum defensionem datus est, eodem abutitur & innocentes opprimit, sicut hoc loco fieri videmus, qui enim ad comprehendendum Christum venerant, autoritate Magistratus erant instructi. *Sacerdotes summi* partem aliquam politicæ gubernationis sustinebant Deut. 17. v. 7. Chiliarchum & cohortem militarem miserat *Præses* nomine Imperatoris Romani, tunc enim non licet subditis & privatis Magistratui resistere, sed cogitandum ipsis est, Magistratui divinitùs datum esse gladium, quo si minùs rectè utatur, Deum ultorem & vindicem habebit, sed privatis non licet contra ordinarium Magistratum consurgere, unde Christus gladio Petri defendi hoc loco noluit, sed ad considerationem potestatis Magistratui datæ eum remisit. 3. Urgemus etiam particulam universalem *Omnes*, & ex ea colligimus generalem & ordinariam hîc tradi regulam, quod homicidæ voluntarii per Magistratum gladio puniantur, cui nihil decedit ex eo, quod quidam vel conniventiâ Magistratus vel criminis occultatione impunes abeant, cùm illud sit *de facto, non de jure.* Atqui si verba Christi duntaxat prædictionem continerent, non posset in genere affirmari, omnes perituros gladio, qui gladium accipiunt. Quamvis enim homicidæ divino judicio ad pœnas trahantur, non tamen omnes gladio pereunt. 4. nevè ulla restet dubitatio, conjungimus locum Apostolicum Rom. 13. v. 4. in quo satis clarè & perspicuè exponitur, cui datus sit *gladius*, quo homicidæ pereunt, videl. *Magistratus*, perinde ut in V. Test. sanguis homicidæ dicitur effundendus *per hominem* Gen. 9. v. 6. & executio supplicii homicidæ irrogandi demandatur *Judici & Senioribus* Exod. 22. v. 22. Deut. 19. v. 12. 17. 18.

299. Producimus ergò 2. classicum locum Apostoli Rom. 13. v. 4. in quo sequentes emphases sunt notandæ. 1. Magistratus *gerit gladium οὐ εἰκῆ, non frustra*, nec temerè nec sine causâ. εἰκῆ illud fieri dicitur, quod fit absq; divina ordinatione, vocatione & beneplacito, sic fratri *εἰκῆ temerè irasci* dicitur Matth. 5. v. 22. qui ex privata vindictæ cupiditate fratri irascitur, cujus ira non est justa nec divina (quamvis hæc vocula non addatur in omnibus exemplaribus) Coloss. 2. v. 18. εἰκῆ φυσιούμενος dicitur, qui *contra Dei verbum & voluntatem* ἐθελοθρησκείας introducit. Magistratus ergò οὐκ εἰκῆ non temerè gerit gladium, h.e. gestatione & usu gladii nihil agit contra Dei voluntatem & suam vocationem, nimirum quia divinitùs ipsi est datus. Exod. 20. v. 7. prohibemur *nomen Dei assumere in vanum*, ubi Aquila reddidit εἰς εἰκῆ præter verbum & ordinationem divinam. Usurpatur etiam parti-

Rom. 13. v. 4. Non frustra gerit gladium.

cula εἰκῇ pro eo, quod sit *frustra & sine fructu & effectu* 1.Cor.15.v.2.Gal.3.v.4.cap.4.v.11. quo sensu itidem Magistratus gladium non gerit frustra, qui enim Magistratus potestati resistunt, eapertentui ipsius vindictam, imò Dei ultionem, sicut Apostolus dicit: *Qui potestati resistunt, Dei ordinationi resistunt, qui autem resistunt, ipsi sibi judicium acquirunt.* Syrus habet vocem סְרִיקָאִית inaniter, frustra, in vanum a rad. סרק evacuavit, inanis factus est. Flac. in clav. Script. in voce Frustra: *Hoc adverbium aliàs removet jus aut causam efficientem, ut* Prov.1, 11. *abscondamus innocenti laqueum frustra, h.e. injustè; aliàs removet salutarem effectũ, ut frustra aliquid agere, h.e. irrito conatu.* Quòd si E Magistratus nõ inaniter nec frustra portat gladium, utiq; etiam adversus facinorosos & sontes eum debet stringere, utramq; enim significationem particulæ εἰκῇ, hîc habere locum, patebit ea sequentibus. 2. Apostolus ipse exponit causam, quare Magistratus non gerat gladium εἰκῇ in significatione priore, *quia non est potestas nisi à Deo, quæ autem potestates sunt, a Deo ordinatæ sunt* v.1. h.e. Deus ipse Magistratui dedit potestatem & jus gladii, proinde quando Magistratus gladium portat & stringit, nihil quicquam agit contra Dei ordinationem & voluntatem, modò juxta leges & debita ratione illud fiat. 3. unde notanter subjicit Apostolus v.4. *Magistratus ideò non gerit gladium εἰκῇ, est enim Dei minister ἔκδικος εἰς ὀργὴν, vindex ad iram* (sive pœnam μετωνυμικῶς iræ nomine accepto) *illi qui malum agit.* Ergò quando Magistratus gladio divinitùs sibi dato legitimè utitur, Deo exhibet ministerium, exercet vindictam Deo gratam & iram, sive pœnam flagitiis debitam divino judicio irrogat. 4. ideò etiam Magistratus *terrori est & esse debet malum operantibus* v.3. nimirũ quia gladium vindicem gerit, quo malefacta coërcet ac punit, v.4. & quia non solùm *propter iram, sed etiam propter conscientiam* obtemperandum v.5. ne scil. pœnas nobis accersamus & conscientiam violemus. 5. *Qui potestati Magistratus* gladium gerentis *resistit, Dei ordinationi resistit* v.2. ergò hæc potestas, quâ Magistratus gladium gerit, & in facinorosos stringit, non ex quadam permissione, tolerantia & conniventia, sed ex sapientissimâ Dei ordinatione originem ducit. Conjunge quæ de hoc loco diximus superiùs cap.3. sect.1. §. 34. Quæ omnia si probè observentur, in fumum abeunt Photinianæ elusiones, quib⁹ tenebras huic clarissimo loco inferre moliuntur. 1. dicunt. *Apostolum hic non tradidisse præceptum, quid Magistratus facere debeat, sed exposuisse duntaxat; quid Magistratus facere soleat.* Ostorod. in Inst. cap.18. pag.186. Paulus hat daselbst kein Gebott gegeben/ sondern nur allein etwas von der Obrigkeit ins gemein a[n]firmiret. Sed ex illis, quæ in præcedentibus adduximus, accuratè observatis liquidò apparet, describi ab Apostolo *officium Magistratus* divinitus ipsi concessum ac demandatum, quòd scil. potestas gladii à Deo ipso sit Magistratui data, quo ex divina ordinatione vindictam adversus facinorosos exerceat. 2. *Apostolum non de fideli & Christiano Magistratu, sed indefinitè de Magistratu aliquid commemorare, id vero de Magistratu, qualis tunc erat, videlicet infideli & Ethnico esse accipiendum.* Ostorod. d.l. Paulus hat daselbst nicht etwas commemorirt/ gedacht oder erzehlet/ welches die Christen angieng rc. Schmaltz. contra Disp.6. poster. D. Frantz. p.388. *Certum est, Paulum loqui de Magistratu infideli, cui leges præscribere non erat muneris Apostolici, sed quia jam Magistratus iste suas leges politicas habebat, secundùm quas subditis imperabat, monet fideles, ne illis, quatenus erant politica, repugnent, rationem inter alias afferens, quod possit Magistratus punire immorigeros.* Et postea: *Paulus non præscribit leges Magistratui, sed tantùm de Magistratu, qui tunc extabat, infideli prædicat, quales leges ille habeat & quomodo sint vitanda ab eo destinata immorigeris decet.* Resp. imò verò Apostolus in genere *de omni Magistratu* loquitur, sive is fidelis sit & Christianus, sive infidelis & Ethnicus, *Non est potestas*, inquit, *nisi à Deo, & quæcunq; potestates sunt, à Deo ordinatæ sunt.* Ac huic potestati à Deo ordinatæ *gladium* esse datum inquit, quem non *gerat frustra, sed in vindictam malorum*, & quando Magistratus vindictam illam per gladium exercet, *Dei ministrum* esse, & Deo ministerium exhibere asserit, quæ omnia non possent locum habere, *si de facto tantùm*, quid scil. Ethnicus Magistratus faciat, non *de jure*, quid cuivis Magistratui, sive Ethnicus sit sive Christianus faciendum incumbat, Apostolus loqui statueretur. Adde quòd Christianos, quibus scribit, ad obœdientiam Magistratui exhibendam hortatur, *Omnis anima*, inquit, *superioribus potestatibus subdita sit*, at si Magistratus gladium stringendo in facinorosos peccaret, Apostolus hoc taxasset, non autem ad obœdientiam subditos cohortatus fuisset. Regerit Schmaltzius d.l. *Quomodo ex obœdientia, quæ debetur Magistratui, jure colligi potest, Magistratum posse, quas velit pœnas irrogare? Si Magistratus infidelis vel injustus pœnas, quas velit, irroget contrarias Christi Evangelio, certè patientiâ ista omnia superanda sunt, sed an id jure liceat Magistratui, quæritur. Obœdientia tantùm in justis & licitis rebus locum habet, plus enim est Deus colendus, quam quivis Magistratus. At patientia etiam in injustissimis. Pœnas meritas tolerandas, obœdientiam decretis Magistratuum adhibendam, nemo negat. Sed nũc de eo quid liceat Magistratui Christiano sub Evangelio sermo est. Potest autem homo Christianus ferre pœnas & obœdire decreto Magistratus, licet magna sit in eo injuria & injustitia.* Resp. concedimus, Magistratui non licere, quas velit, pœnas irrogare, sed rationem habendam legum Christi, sed Schmaltzius nondum demonstravit pugnare cum Christi legib⁹ pœnarum capitalium irrogationem à Magistratu facinorosis illatam. Si enim Magistratus gladio vindictam exercens contra leges Christi peccaret, nunquam Apostolus diceret, Magistratum in eo ipso esse *Dei ministrum.* Ut enim Deus & Christus non pugnant, sic Dei & Christi leges non pugnant, pugnarent autem si Magistratus gladium stringens contra leges Christi peccaret & Deo ministerium nihilominus exhiberet. Repetimus ergò Apostoli verba, quæ Schmaltzii subterfugium penitus excludunt? *Non sine causâ Magistratus gladium portat, Dei enim minister est ἔκδικος, vindex in iram illi, qui malum agit.* Si Magistratus inde atq; ideò non gerit gladium frustra, quia est Dei minister vindex in iram illi, qui malum agit, falsum est, Christiano Magistratui sub Evangelio non licere gladium stringere & hac ratione vindictam adversus facinorosos exercere. Evangelium enim ut non abolet politias, ita multò minùs abolet divinum ministerium, quod per usum gladii & in vindicta maleficorum Deo præstari Apostolus disertè asserit.

Sic

Sic etiam concedimus Schmaltzio, *ex patientia subditorum non posse colligi, quid Magistratui facere liceat, enim in injustissimus etiam necessaria sit patientia*, sed hîc non est quæstio de patientia sed de obœdientia, & quidem de tali obœdientia, quâ nô solùm *propter iram* (h.e. ne in pœnam Magistratus incidamus) sed etiam *propter conscientiam* (h.e. ne resistendo ordinationi divinæ conscientiam violemus) necessariò Magistratui sumus subjecti, ut notanter subjicit Apostolus v.5. ubi diligenter notanda est textus Apostolici *συνάφεια*. *Magistratus*, inquit, *non gerit gladium frustra*; rationem subjicit, *est enim Dei minister, vindex in iram illi, qui malè agit*, inde infert, *διὸ propterea necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*, h.e. quia Magistratus gladium portando, eodem vindictam adversus facinorosos exercendo Dei minister est, ideò necessarium est ipsi subjici non solùm *propter iram*, *sed etiam propter conscientiam*, nimirum ne divinę ordinationi resistamus. Finge Magistratui non licere gladium stringere, sed ipsum potiùs peccare, quando gladium stringit, & planè absurdus erit Apostolus, conscientiæ ratione habita Magistratui gladium stringenti & vindictam exercenti obœdiendum esse inferens. Præterea illis, qui gladium Magistratus effugere cupiunt, Apostolus nequaquam hoc præscribit, ut abrogatione gladii illud tentent, neque eos ad patientiam eâ ratione hortatur, quod Magistratus gladium exerens peccet cōtra Christi leges, sed longè aliud consilium ipsis suggerit. *Vis non timere potestatem?* (inquit) *bonum fac & habebis laudem ex ea, Dei enim minister est tibi in bonum*, q.d. quia potestas gladij divinitùs Magistratui data, ideò fac bonum & ab enormibus flagitijs cave, ne adversus te justam & promeritam vindictam exerceat, & sic potestatem timere cogaris. Horum omnium robur ac firmitatem sentire videntur ipsi Photiniani, ideò in hac except. non consistunt sed addunt. 3. *Gladium in verbis Pauli figuratè accipi pro severa pœna & castigatione*. Ostorod. d.l. Es ist offenbar/ wenn Paulus sagt/ Die Obrigkeit trägt das Schwerdt nicht umbsonst/ daß solches eine figürliche Art zu reden sey/ vñ nicht mehr heisse denn eine Straffe und scharpffe Zucht/ sintemal die Obrigkeit mit dem Schwerdt die Ubelthäter zu straffen pfleget. Denn wem ist unbewust/ daß auch figürlicher Weise das Wort Schwerdt in H. Schrifft gebraucht wird/ als unter andern Matth.10.v.34. da der HErr spricht: Ich bin nicht kommen/ Friede zu senden/ sondern das Schwerdt. An welchem Ort durchs Schwerdt gewißlich eine jegliche hefftige Zwitracht vñ Streit/ und nicht allein die/ da das Schwerdt zukömpt/ muß verstanden werden/ Ja daß Christus von solch einer kaum geredt habe/ kan man auß den Worten/ so bald hernach folgen/ klärlich verstehen. Schmaltz. d.l. *Non docet hic locus, quomodo puniri possint & debeant sontes. Potest enim gladium gerere Magistratus, etiamsi pœnas non irroget omnium severissimas. Gladii enim gestatio tantum significat, Magistratum posse punire, non verò quo velit modo punire.* Resp. hæc exceptio 1. contraria est priori. Si enim gladii nomen metaphoricè hoc loco accipitur, nō potest de Ethnico Magistratu dictum Apostoli intelligi, quia Ethnicus Magistratus pœnas gladij propriè sic dictas exercet. 2. discedit à litera absq; ulla necessitate. Repetimus igitur regulam Theologicam, quam in tractatu de interpretatione Scripturæ proposuimus & comprobatam dedimus. *In quocunq; Scripturæ loco articulus aliquis fidei, tanquam in propria sede describitur, in eo retinenda est literalis verborū proprietas, nisi ipsa Scriptura monstret & explicet improprietatem.* Atqui hoc loco doctrina de Magistratu tanquam in propria sua sede proponitur. 3. nullo nititur fundamento. Quādo enim Photiniani sic inferunt: In quibusdam Scripturæ locis gladii nomen figuratè accipitur. Ergò etiam hoc loco, tunc procedunt *à particulare* & tacitè *petunt principium*. 4. adducit locum planè dissimilem. Quod n. nomen gladii tropicè accipiendum sit Matt.10.v.34. pro signo scil. dissidij & inimicitiarum, ejus interpretationis autorem & Magistrum habemus ipsum Christum Lucæ 12.v.51. *Putatis quia pacem veni mittere in terram? dico vobis, non*, sed *διαμερισμὸν separationem*, ubi *μαχαίρας* nomen ad proprietatem reducitur. Sed quod in loco Apostolico vocabulum gladii figuratè sit accipiendum, ejus rei nullum ex Scripturis affertur vel afferri potest documentū. Præterea aliud est *dissidium*, aliud *pœna* Matth.10.v.34 gladius accipitur non pro pœna sed pro dissidio sive separatione. Proinde non potest locus Apostolicus cum illo dicto Christi conferri. 5. absurdam Apostolo tribuit sententiam. Si vox gladij figuratè accipitur, in hoc loco Apostolico, absurda & inepta illa paraphrasis sequetur, *Magistratus non frustra gerit pœnam*, vel si nomen gladij ex Matth.10.v.34. explicari velint, Magistratus non frustra gerit *dissidium*, quæ absurdè & ineptè dici quivis intelligit. Quòd si omninò in voce gladij tropum constituere velimus, erit non metaphora sed *metalepsis* causæ pro effectu, sicq; nihilominùs ejusmodi pœna erit intelligenda, quæ gladio facinorosis irrogatur. 6. conjungenda separat & subordinata sibi invicem opponit. *Gestatio gladii*, inquit Schmaltz. *tantùm significat Magistratum posse punire, non a. quo velit modo punire, potest enim gladium gerere Magistratus, etiamsi non irroget pœnas omnium gravissimas.* At inquam ego, si pœna, quam Magistratus irrogat, gladij nomine intelligenda venit, utiq; etiam illa pœna, quæ gladio irrogatur, in hoc nomine simul intelligenda. Neq; enim ullus ex tota Scriptura afferri potest locus, in quo gladij nomen de pœna corporali usurpatur, in quo non includatur pœna capitalis: *Sic vivere in gladio* Gen.27.v.40. est in bellis gerendis occupatum esse & militia victitare, *Acquirere gladio* Gen.48.v.22. *Inducere gladium* Jere.24.v.10. *percutere in ore gladij* Num.21.v.24.&c. sunt phrases bellicæ, in quibus occisio & interfectio includitur. Ergò quando etiam hoc loco Magistratus gladium gerere dicitur non frustra, sed Dei ordinatione & fine eo, ut obœdientes puniat, utiq; etiam pœna capitalis non excluditur sed includitur. Sed occurrunt Photiniani 4. *stante hac nostra interpretatione sequi, omnia delicta sine discrimine gladio esse punienda, quod absurdum.* Ostorod. d.l. Wo man das Schwerdt in den Worten Pauli nicht figürlich/ das ist/ für eine jegliche Straffe sondern nur eigentlich für die/ welche durchs Schwerdt geschicht/ verstehen wil/ so wird man sagen müssen/ daß die Obrigkeit zwischen den Ubelthätern gar kein Underscheid machen solle/ und so wol eine kleine als eine grosse Ubelthat mit dem Schwerdt zu straffen schuldig sey/ welches denn/ daß es unbillich sey/ eben dieselb: bekennen/ welche wollen/ daß etliche Ubelthaten durchs Schwerdt müssē gestrafft wer-

den. Schmaltz. l. d. *gladii gestatio tantùm significat Magistratum posse punire, non autem quo velit modo punire, alioquin sequeretur in omnibus delictis severissimam adhibendam esse pœnam, cùm hoc, quod gladium gestet, ab Apostolo pro ratione afferatur, quare ei sit obedientia præstanda in omnibus.* Resp. negamus connexionem. Apostolus summum pœnæ gradum quem Magistratus irrogare potest, & qui maximè terrorem incutit, exprimit, non quod omnibus maleficis is gradus pœnæ conveniat, sed ut potestatem Magistratus exprimat, quæ Reip. necessitate & delictorum atrocitate ita exigente etiam ad capitales pœnas irrogandas se extendit, & ut facinorosis terrorem incutiat. *Vis non timere potestatem,* inquit, *bonum fac & laudem ab eo habebis. Si autem malè feceris, time, non enim gerit gladium frustra.* Rectè igitur ea textu Apostolico sic colligo. Magistratus potest in quibusdam delictis gladij pœnam irrogare, ergò multò magis minores pœnas quàm capitales irrogare potest. Non autem rectè colligo: Magistratus potest in quibusdam delictis gladij pœnam irrogare, ergò in omnibus delictis debet capitales pœnas facinorosis infligere. Si enim hęc posterior collectio valeret, possem ex hypothesi Photiniana eadem ratione colligere, quod omnia delicta severissimis pœnis sint coërcenda, cùm ipsi statuant, gladij nomine *pœnam severissimam* hoc loco accipiendam. *Ne quis statuat* (inquit Schmaltz.) *hac ratione aliquid Magistratui detrahi, quando asserimus ipsum non posse capitalia supplicia irrogare, sciendũ est, nos qui credimus non licere Magistratui Christiano sanguinem human. fundere, ut hodie fit, credere, quod aliis modis qui fortassis sunt severiores, quã sanguinis fusio in officio continere liceat Magistratui homines facinorosos, modò ne vitâ priventur.* Ex quibus sic colligo. Illi severiores coërcendi modi si Magistratui jure competunt, utiq; vi pronunciati Apostolici, *Magistratus non gerit gladiũ frustra,* ipsi competent, utiq; ergò nomine gladij continentur, nec tamen omnes facinorosos severiori illo modo licet coërcere, ut ipsi Photiniani concedunt, ergò non poterunt ea nostra interpretatione colligere, quod Magistratus omnib⁹ facinorosis capitale supplicium debeat irrogare. Quòd si retineamus collationem huj⁹ loci Apostolici cum dicto Christi Matth. 10. v. 34. quam adversarij perpetuò urgent, possum ea eadem cõtra ipsos sic inferre. Quemadmodum *gladii* nomine Matth. 10. metaphoricè & synecdochicè omne dissidium intelligitur, sive gladius ad illud accedat, sive non: sic etiam hoc loco gladij nomine metaphoricè ac synecdochicè accipienda erit quævis pœna corporalis, sive ea sit capitalis, quæ gladio infligitur & sanguinis effusionem conjunctam habet, sive sit capitali minor. Quòd enim Ostorod. dicit, *verba Christi apud Matthæum non posse intelligi de dissidio etiam illo, quod gladio peragitur,* id nondum est probatum vel evictum. Quamvis enim in sequentibus versiculis domesticorum dissidia, quæ absq; cæde & sanguine fieri consuevere, exempli loco subjiciantur, tamen ex eo nihil derogatur generali assertioni ac regulę, quinimò testatur Hist. Eccles. adversus Christianos etiam bella ob religionem esse gesta & multos saguinis profusione veritatem hujus dicti à Christo prędati, *Non veni mittere pacem sed gladium, confirmatam dedisse.*

Apoc. 13. v. 10. *Qui in gladio occidit,* oportet eũ gladio occidi.

300. 3. Adjungimus huic loco Apostolico dictum Johannis Apoc. 13. v. 10. *Qui in gladio occidit, oportet eum gladio occidi,* sed fatemur illum oon esse ejusdem omninò roboris ac ponderis cum prioribus, nec posse ex eo argumentum firmum deduci si accipiatur solus, sed si conjungatur cum priorib. Matth. 26. v. 52. Rom. 13. v. 4. Continetur enim in hoc loco Apocalyptico propriè vaticiniũ & prædictio pe pœna talioois, siquidem præcedit: *Qui in captivitatem ducit, in captivitatem vadit,* & additur, *qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Quia verò Deus hanc talionis pœnam ordioariè per Magistratum exercet, ideò secundariò hic locus Apocalypticus hûc accommodari & ceteris conjungi potest. Excipit Schmaltz. contra Disp. 7. prior. D. Franz. de bonis operib. p. 443. *Verba Apocalypseos sunt mina, quibus denunciatur divina vindicta illis, qui injurias inferunt vel etiã morte afficiunt Christi fideles, hanc autem vindictam non per Magistratum irrogari à Deo vel hinc patet, quod plerunq; Magistratus ii sunt, quorum potentiâ opprimuntur fideles: illi verò, per quos gladio sint occidendi, qui gladio occiderent, censendi sunt quos Deus excitare soles ad ulciscendum sanguinem suorum, qui sæpenumero non Magistratus sed fex militum & colluvies mancipiorũ esse solent.* Et in resp. ad Disp. 6. poster. de reb. civilib. p. 390. *Locus hic quid ad confirmandam legem de capitali supplicio per Magistratum inferendo facere potest, cum ibi nemo etiam nominetur, per quem oporteat gladio occidi illum, qui gladio occiderit. Et de Magistratu id intelligendum esse minus incertum est. Multi enim sunt, qui gladio occidunt, nec tamen necessariò puniuntur, aut puniri etiam possunt per Magistratum, hic autem sermo est de eo, quod aliter fieri nequeat, dum dicit: Oportet eum gladio occidi. Præterea ipse Magistratus plerunq; est, qui occidit Christianos, de quo hic sermo est, quomodo igitur à Magistratu occidi potest? ita ut res ipsa loquatur, alia prorsus de rebus sermonem esse.* Resp. 1. concedimus, ex hoc loco solo nõ posse Magistratus potestatem in pœnis capitalibus irrogandis probari, sed conjungendum esse locum Gen. 9. v. 6. ex Veteri, & locum Apostolicum Rom. 13. v. 4. ex N. Test. ubi exprimitur persona, per quam ordinariè gladio occiduntur, qui gladio occiderunt. 2. proponi in hoc loco comminationem, quâ vindicta denunciatur illis, qui injurias inferunt, vel etiam morte afficiunt Christi fideles & stabiliri in eodem jus gladij Magistratui datum, non sunt opposita, sed subordinata, quia vindictam illam, quam Deus mioatur gladio occidentibus, duplici ratione solet exercere, immediatè & extraordinariè per seipsum; ordinariè & mediatè per Magistratum. 3. Magistratus oon omnes nec semper sunt illi, quorum potentiâ fideles opprimuntur, sed ut ipse Schmaltzius agnoscit, tantùm *plerunq;*, ergò non potest ex eo, utpote particulari, concludi, quod Deus per Magistratum viodictam illam non inferat. Invertimus proinde argumeotum. Si Magistratus plerunq; duntaxat sunt illi, quorum potentiâ fideles opprimuntur, ergò aliquando Magistratus sunt pij & Christiani, qui potentiâ suâ fideles defendunt, & à persecutoribus vindicant. Sic Constantinus Imp. laudatissimus persecutorem Licinium ab effusione Christiani sanguinis bello coërcuit. 4. ex quo ipso apparet, non esse absurdum occidi Magistratum à Magistratu, ut Schmaltzius arbitratur, quando n. Magistratus Christianus bellum gerit adversus Magistratum Ethnicum Ecclesię persecutorem, tunc Magistratus Ethnicus gladio petitur & vindicta adversus eum exercetur à Magistratu Christiano.

5. Di-

5. Distinguendum est *jus gladij* ab *ejusdem abusu.* Jus gladij divinitus datum est cuivis legitimo Magistratui sive is sit Ethnicus sive Christianus, sed potest Magistratus hoc gladij jure abuti, & eodem oppugnare alium Magistratum & populum ipsi subjectũ, ac tunc licite illi resistitur, non quidem à privatis, sed à Magistratu, cui gladius ad defensionem subditorum datus. Nec per abusum ipsa potestas & jus gladij desinit esse Magistratus propriũ. Sic in politia Judaica Reges occidebant Prophetas & veros veri Dei cultores, qui erat turpissimus gladij abusus, nihilominus manebat penes ipsos ordinariè potestas & jus gladij adversus homicidas, contra quos, si quando gladium stringebant, erat is gladij usus legitimus, Deoq; gratus. Sic tempore eo, quo Apostolus suam ad Romanos Epistolam scripsit, Nero Imp. jure gladij ad persecutionem Christianorum turpissimè abutebatur, nihilò tamen minùs Apostolus asserit, ipsum habere jus *gladij*, & quidem divinitùs datum. 6. Deum extraordinariè justo ac mirabili judicio fecem militum & colluviem mancipiorum ad ulciscendum suorum sanguinem quandoq; escitare non negamus, interim ordinarius modus, quo Deus homicidas & alios facinorosos punit, est & manet is, quem per Magistratum divinitùs ad vindictam constitutum Rom. 13. v. 4. exerit. 7. quod multi qui gladio occidunt, non puniuntur à Magistratu, nõ tollit ordinariam regulam, quod à Magistratu puniri debeant, vel enim homicidæ illi sunt occulti, & in hoc casu Magistratus coram Deo est escusatus, si diligenter & sufficienter de autore cædis inquisivit Deut. 21. v. 7. vel sunt notorij & Magistratus ad ipsorum scelera cõnivet & in hoc casu gravissimã neglecti officij rationem Deus à Magistratu exiget, interim mãdati obligationi ex omissa ejusdem impletione nihil quicquam decedit.

2. Ex lege non scripta sed mentibus impressa. 301. Atq; hæc est prima classis argumentorum nostrorum deducta *ex lege divina scripta.* Alteram petimus *ex lege non scripta, sed mentibus hominum naturaliter insita.* Irrogatio capitalium suppliciorum nõ demum sub Mose per legem scriptam fuit introducta, sed longè ante Mosen usitata ex lege scil. Naturæ, quæ omnibus gentibus fuit nota, unde *Judas* nurum suam Thamarem adulterij ream pœnæ ignis adjudicat, Gen. 38. v. 24. *producite eã,* inquit, *ut comburatur.* Rabini existimant *Thamarem fuisse filiam Sacerdotis Melchisedec, ac proinde juxta legem* Lev. 21. v. 9. *ignis pœnam propter scortationem ipsi fuisse adjudicatam.* Sed Melchisedecus jamdudum in vivis esse desierat, ut Thamar illius filia haberi non potuerit. Alij existimant *Judam inter Cananæos Sacerdotali munere functum, ac quia nurus pro filia habetur, ideò ipsam tanquam filiam Sacerdotis ob scortationem flammis devotam fuisse.* Sed hoc ipsum etiam incertum est, proinde simplicissimè dicitur, quod Judas Thamarem utpote filio suo Selæ desponsatam adulterij ream peregerit, & more illius temporis pœnâ ignis dignam judicarit; usu igitur tunc temporis receptũ fuit adulteras comburi. Rabini volunt, *Judam egisse Principem in illa terra, ideò jus gladij penes ipsum fuisse,* sed quia Jacob & ipsius filij, utpote peregrini nondum aliquid potestatis ac dominationis eo tempore in illa regione habuisse videntur, ideò verba Judæ commodiùs hoc sensu accipiuntur, quòd ad Magistratum adulteram produci jubeat, ut secundùm jura illius temporis & regionis puniatur, cùm res sit aperta & nullis insuper testibus egeat. Gen. 40. v. 22. *Pharao Ægypti Rex Principem pistorum suspendit in patibulum.* Quidam Rabini fabulantur, *peccatum hujus pistoris fuisse leviusculum, utpote quod in pane calculus fuerit inventus.* Sed nullo modo verisimile est, Regem illum, qui in sequentibus ut bonus, prudens ac moderatus Princeps describitur, tàm sævum ac stolidum fuisse, ut ob casum fortuitum tàm graviter in ipsum animadverteret. Cogitandum igitur, quòd grave aliquod delictum commiserit, insidias scil. vitæ Regis struendo vel adversus ipsum conjurando. Quidam ex Rabinis statuunt, *ipsum felicitasse pudicitiam filiarum Regis,* idq; colligunt es verbo נשא sed significatio illius verbi est generalis. Apparet igitur etiam in Ægypto capitalium suppliciorum morem ante scriptam legem Mosaicam fuisse usitatum, ac possent hujus generis exempla ex omnibus gentibus & populis afferri, quæ evidenter testantur, legi Naturæ consentaneum esse dicta graviora capitali supplicio à Magistratu puniri. Excipit Schmaltzius contra Disp. 6. poster. D. Frantz. p. 390. *Evangelium tam temporibus quæ ante legem, quam iis quæ sub lege fuerunt, opponi & nihil nunc licere, quod Christi Evangelio adversetur, etiamsi ab initio mundi licuerit, idq; Deo autore.* Resp. Christus disertè negat, se venisse fine eo, ut legem moralem tolleret Matth. 5. v. 17. ergò etiam non sustulit legem Naturæ, quippe quæ cum lege morali est eadem. Disertè etiam negat, se venisse ut Cæsari, h. e. Magistratui eriperet, quod ipsi jure divino ac naturali debetur Matth. 22. v. 21. ergò non sustulit jus gladij Magistratui divinitus datum. Frustra excipit Schmaltz. p. 393. *legem divinam moralem & legem Naturæ ad legem Christi reformandam, limitandam ac temperandam, quippe quæ sit omnium perfectissima & legum divinarum coronis*; ostendimus enim superiùs Christum non ipsi divinæ legi, sed corruptelis divinæ legis suam interpretationem opposuisse, ac longè aliud est temperatio legis, quæ opponitur ejusdem rigori ex lege regia caritatis, aliud verò totalis abolitio legis, quæ eam penitus abolet. Photiniani non tantùm rigorem legis de supplicijs capitalibus inferendis temperandum docent, sed penitùs eam abolent, ut nullo unquam tempore ac nullis facinorosis liceat capitalia supplicia irrogare.

302. 3. *Ex rationibus variis 1. à Magistratus officio* Magistratui cura boni publici est commendata, ut illud tueatur ac promoveat. Jam verò ad curam boni publici pertinet, impedire ne partes, quæ sunt propter totum, illud corrumpant, proinde si non potest omnes partes integras servare, potiùs debet unam partem amputare, quàm permittere, ut bonum commune pereat. Sic vinitor amputat ramenta, hortulanus stolones, ne arbori ac viti noceãt. Medicus amputat membra putida, ne totum corpus inficiant. Namq; *immedicabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.* Quinimò si Magistratus sit in hoc officio negligens, Deus ipse facinorosos extraordinario judicio punire solet. Levit. 20. v. 2. *Qui dederit de semine suo Moloch, moriendo morietur,* v 3. *& ego ponam faciem meam adversus virum illum*, hoc est, si Magistratus officium suum negligat & scelus illud impunitum dimittat, ego tamen non relinquam impunitum. 2. *à necessario.* Nisi capitalia supplicia homicidis, veneficis & alijs Remp. turbantibus irrogentur, non poterit tranquillitas pu-

blica consistere, quia impunitas malorum cedit in oppressionem bonorum & malos reddit audaciores. Prov.20.v.26. *dissipat impios Rex sapiens, & convertit eos super rotam.* cap.25.v.4. *aufer scoriam ab argento & egredietur vas conflatori, aufer impium à conspectu Regis, & statuetur in justitia solium ejus.* Si dicas, *alia ratione improbitatem malorum coerceri posse, quam capitalibus suppliciis,* adducimus experientiam, quæ testatur, quosdam tam desperatè improbos esse, ut nullis carceribus vel plagis emendentur. Videmus quid contingat severitate suppliciorum ob oculos omnium posita, quid futurum censemus, si pœnæ capitales à Republica Christiana exulare jubeantur? 3. *ab absurdo.* Si jus gladij in N.Test. Magistratui politico non est concessum, omnia omninò bella, etiam ea quæ à Magistratu pro defensione subditorum geruntur, erunt simpliciter prohibita. Sed consequens est absurdum. Ergò & antecedens. Photiniani negant *hoc esse absurdum,* unde bella simpliciter improbant, sed contrarium suo loco demonstrabitur. **4. Ex justa talionis lege. Jos.7 v.25. dicit Josua ad Achan. *Quoniam nos conturbasti, conturbet te Dominus hac die.* Hebr. עָכַר. ** 5. *a minori ad majus.* Si jus gladij Magistratui in N.Test. non est concessum, multò minus privatis hominib' concedi poterit, ut adversus latrones subitò irruentes gladio vitam suam defendant. Sed consequens est absurdum, quia defensio necessaria est juris Naturæ & gentium, jam verò Evangelium non tollit jus Naturæ. Ergò & antecedens. Excipit Ostorod. cap.26.p 166. & cap.27.p.176. *longè satius & tutius esse ad retinendam coram Deo bonam conscientiam ab altero occidi, quam alterũ occidere: defensionem esse quidem licitam in N.Test. hac tamen conditione ne adversarium interficiamus.* Atqui sæpe incidit casus ejusmodi, ut non possimus contra impetum latronis aut homicidæ nos aliâ ratione defendere, quàm ut ipsum interficiamus. Aut ergò defensio in hoc casu erit damnanda, quod pugnat cum jure naturali, aut licitum erit latronem vitæ suæ defendendæ causâ occidere. Absurdum planè est, quod satiùs & tutiùs dicitur, ut in necessario illo defensionis casu patiamur nos à latrone occidi, quàm ut ipsum occidamus, quia hac ratione vitam nostram prodimus latroni, bonum civem subtrahimus Reipublicæ, ut latrones in ea grassentur, homines pessimos ad latrocinia animamus & multos bonos eidem periculo objicimus, à quo per nos liberari poterant. Videt hoc Ostorodius, ideò dicit, *se nolle eum vel damnare vel justificare, qui non datâ operâ, sed sui defendendi causâ adversarium occidit.* At conscientiæ omninò erudiendæ & informandæ sunt, quid in tali casu licitum sit & concessum. Addit deinde Ostorodus, *Si quis Deum verè timeat, & juxta doctrinam Christi ipsi serviat, eum à tali casu præservatum iri, quod si omninò in latrones ipsum incidere contingat, Deum in eo ipso momento per Spiritum suum manifestaturum, quid agere vel omittere debeat.* Sed prius repugnat experientiæ, posterius à Dei verbo ad occultas inspirationes abducit. Frustrà urget Ostorodus *legem caritatis de diligendis inimicis,* nam ita diligendi sunt inimici, ut non simus crudeles in nos ipsos, quod fieret, si in subita oppressione non defenderemus vitam nostram adversus latronem. Jubemur proximum diligere *sicut nosipsos,* non autem plus quàm nosipsos, & D.Paulus 1.Cor.8.v.13. tradit hanc regulam, *ita benefaciendum esse, ne aliis sit relaxatio, nobis verò afflictio.* Pari ratione dicimus, ita diligendos esse inimicos, ne ipsis sit relaxatio, nobis verò afflictio. Atqui si in necessaria defensione latronem nos opprimentem non liceret occidere, esset latroni relaxatio, nobis verò afflictio, sicq; latronem plus diligeremus quàm nosipsos.

Patrum dicta.

303. Hûc referimus etiam Patrum dicta, quæ licet à Photinianis susq; deq; habeantur, tamen propter consensum à nostris meritò observantur. Hilar.can.32.in Matth. explicans illud Christi: *Omnes qui gladio utuntur, gladio peribunt. Ergò hic ipse jam judicatus est, quia gladio utens gladio interibit? Sed non omnibus gladio utentibus mors solet esse per gladium. Nam plures aut febris, aut alius accidens casus absumit, qui gladio aut judicii officio, aut resistendi latronibus necessitate sunt usi.* Hieron. in cap.13.Esa. *Non est crudelis, qui crudeles jugulat, sed quod crudelis patientibus esse videatur. Nam & latro suspensus patibulo crudelem judicem putat.* Idem in cap.22.Jerem. *Homicidas & sacrilegos & venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium,* lib.4. in Ezech. *Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Dei.* August. Epist.50. ad Bonif. repetit illud Hieronymi: *Homicidas & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* lib.1. de civ. Dei cap.17. *Non occides nec te, nec alterum. Quasdam verò exceptiones eadem ipsa divina fecit autoritas, ut non liceat hominem occidi, sed his exceptis quos Deus occidi jubet, sive data lege, sive ad personam pro tempore expressa jussione: Nam qui occidit, ipse ministerium præbet jubenti, sicut adminiculum gladius est utenti, & ideò nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui Deo autore bella gesserunt aut personam gerentes publicæ potestatis secundùm jus legis, hoc est, justissimæ rationis imperium sceleratos morte punierunt.* Hæc Hieronymi & Augustini dicta allegantur c.Homicidas c.Qui malos. c. Quis enim. c.Si non licet caus.23. q.5. quibus caus. & quæst. ijsdem etiam hæc adjunguntur c. Si homicidium ex lib.1. August. de lib. arbitr. *Si homicidium est hominem occidere, potest aliquando occidere sine peccato, nam & miles hostem & judex vel minister ejus nocentem, & cui fortè invito atq; imprudenti telum de manu fugerit, non mihi videntur peccare, cum hominem occidunt, sed nec etiam homicidæ isti appellari solent.* c. Reos ex Gregorio: *Nonnulli in V.T. inveniuntur malos trucidasse, nec tamen transgressores legis sed defensores appellantur. Prohibetur ergò illo præcepto quisq; sua autoritate in necem alicujus armari, non legis imperio reos morti tradere, qui enim publicâ potestate functus ipsius legis imperio malos perimit, nec illius præcepti transgressor, nec à cælesti patria alienus habetur.* Quod verò Augustin. Epist.159. Marcellianũ Tribunum pro Donatistis Circumcellionib. rogat, *ut verberibus eos coerceat, non autem morte perdat,* id Gratian. d.l. sic explicat, *quod supplicando spacium vitæ eis reservari poposcerit, non tamen legum severitatem, quâ tales morte plectuntur, non observandã docuerit.* Rectiùs dicitur, q ob solã hæresin gladiũ advers' ipsos stringi noluerit, quâ de re postea.

Antithesis & argumenta Anabaptistarum.

304. *Anabaptistæ* Magistratui Christiano jus gladij adversus facinorosos non competere hisce probare cupiunt argumentis. 1. *Lex Dei, non occides, generalis est. Ergò obligat etiam Magistratum & per consequens, non debet facinorosos gladio punire.*

nire. Resp. contrarium ostendimus in tract. de Lege p.156. Sanè præceptum de non occidendo obligat Magistratum, ut hominem privatum, ne scilic. temerario ausu innocentes occidat, non autem ut personam publicam DEI judicia adversus maleficos exercentem Genes.9.v.6. Rom.13.v.4. Quos enim Magistratus juxta leges propter enormia facinora occidi jubet, illos ratione officij & ut *Dei minister* occidit, ac proinde non humanâ temeritate, sed divinâ autoritate capitales pœnas illis irrogat. Si propter legem illam moralem, *Non occides*, absolutè & simpliciter in N.T. prohibitum esset, hominem occidere, peccasset etiam *Petrus* Ananiam & Saphiram divino judicio morti adjudicans Act.5.v.9. quod quia absurdum esse, ipsimet Anabaptistæ agnoscunt, fateantur legem Dei admittere aliquam limitationem. Urgemus autem meritò cont. Anabaptistas, quod lex Dei, *Non occides*, non in N. demum Test. promulgata sit, sed in Vet. etiam T. extiterit, nihilo tamen minus Magistratus V.T. occidit facinorosos Deo præcipiente & approbante. Ergò ex hac lege probari nequit, Magistratui nun competere jus gladij. 2. Esa.11.v.9. *Non malefacient nec corrumpent in universo monte sanctitatis meæ, quia repleta est terra scientiâ Domini*, quod repetitur cap.65.v.25. *Ergo in N.T. Magistratui non licet occidere facinorosos.* Resp. non agitur ibi de officio Magistratus sed de conversatione piorum in regno Christi. Prædicit Propheta futurum ut in N.T. per doctrinam Evangelii, quę Dei misericordiam in Filii missione exhibitam celebrat, animi hominum sincerâ & ardenti dilectione impleti mitescant, ut qui anteà fuerant crudeles & immisericordes ex agnitione Dei & Salvatoris Jesu Christi Spiritum dilectionis concipiant, per quem nō solùm inter se & cum aliis pacem colant, sed etiam caritatis officia invicem præstent. Hieron. in comment. h.l. refert ad defensionem Ecclesiæ contra hostes: *Nocere & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia eos, qui habitaverint in monte sancto DEI, quod interpretatur Ecclesia.* Plura de hoc loco dicentur inferius in quæstione de bello. 3. Matth.6.v.11. *Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Ergò Magistratus debet remittere, non autem capitales pœnas irrogare, cùm ex præscripto Christi eandem orationem recitare cogatur.* Resp. hac ratione nullas omninò pœnas irrogare posses Magistratus, nec parentes delicta liberorum virgis coercere deberent, quod absurdum. Loquitur autem Christus de offensis privatis, quæ in vita communi incidunt, quas fraternâ condonatione ac reconciliatione abolendas esse facilè concedimus, sed alia ratio est enormium delictorum tranquillitatem publicam turbantium, cont. quę Magistratui gladius est datus. 4. Matth. 13.v.30. *Sinite crescere zizania. Ergò Magistratus ea non debet eradicare.* Resp. explicatio parabolarum juxta fidei analogiam instituenda. Ergò non debet hæc parabola ita explicari, ut tollat officium Magistratus disertis verbis traditum Rom.13.v.4. De vero hujus parabolæ sensu inferiùs latè disputabitur. 5. *Christus increpat discipulos* Luc.9.v.55. *quod ignem cœlitus in Samaritanos delabi expetiverint, & opponit illis Naturam Novi Testam. quod est tempus gratiæ. Nescitis, cujus Spiritus filii sitis.* Resp. improbat Christus privatam vindictæ cupiditatem, à qua officium Magistratus vindictam divinâ autoritate exercentis longissimè est distinctū. Nec licebat Apostolis, utpote Ecclesiasticis personis, pœnas politicas irrogare, quam ad rem præposterè allegabant extraordinarium Eliæ factum. 6. Rom.12.v.17. *Nolite malum reddere pro malo.* Resp. loquitur Apostolus de personis privatis & privata vindicta, non autem de personis publicis & potestate gladij Magistratui divinitùs dato. 7. 2.Cor.10.v.5. *arma militia nostra non sunt corporalia, quæ verba Apostoli sunt generalia ad omnes Christianos & sic etiam ad Magistratus pertinentia.* Resp. distinguendum *inter forum politicum & Ecclesiasticum.* Apostolus hic loquitur de foro Ecclesiastico, in quo non corporalibus sed spiritualibus armis adversus Satanam & ipsius organa pugnandum. Sed quia forum Ecclesiasticum non tollit forum politicum, ita quoque arma spiritualia in foro Ecclesiastico non tollunt arma corporalia in foro politico.

305. *Photiniani* aliis utuntur fundamentis. 1. *pugnat cum lege Christi, videlicet cum præcepto de dilectione inimicorum eripere homini vitam.* Matth.5.v.43. Ostorod. in Instit. cap. 28. p. 165. Wir halten dafür/wo man gewiß wüste/daß durch diß Mittel/nemlich/ so wir die Obrigkeit wider Gewalt vnd Vnrecht vmb Hülff anrieffen/ vnser Widersacher solt in Todesgefahr oder sonst in einen grossen mercklichen Schaden gerathen / daß man allen Gewalt vnd Schaden/ so vns von jhm zugefügt worden / leiden müsse. cap.27. p.173. Weil Christus nicht allein nicht zuläst zuverschaffen/daß deme / so dir ein Auge ausreisset / wider ein Auge ausgerissen werde / sondern auch heisset vnsern Feinden gutes thun so wird je offenbar/ daß er viel an dem Gesetz Mosis/was diß Gebot betrifft/gebessert / vnd zu demselben gethan habe. cap. 28. p. 185. Christi Gebot lassen nicht zu / daß die Obrigkeit jemand das Leben neme. Schmaltz. cont. D. Franz. in refut. disp. 6. poster. de reb. civil. p.389. *Magistratus Christianus non potest pro libitu suo quas velit pœnas sontibus irrogare, sed semper illi ratio habenda legum Christi Regis nostri omnium.* p. 391. *Non sine causa factum esse credo, quod non apertè & disertè capitalia supplicia sint abrogata in Evangelio. sufficere autem totam analogiam Evangelij ad tollenda ista. Tempus nunc est gratiæ. Charitas proximi præcipitur perfectissima & alia his sunt similia. Ex his qui non videt, manifestè sequi, non licere in vitam hominum nocentium sævire, is à carne sua vel à Spiritu Antichristi & longâ malè agendi consuetudine excœcatus est.* Resp. num v. Schmaltzius in fraternitatem illos cooptare satagit, qui Spiritu Antichristi excœcati sunt? de re ipsa respōdem⁹, ex lege caritatis non posse inferri, quod Magistratui capitalia supplicia irrogare sit prohibitū. Primò enim Christus non tulit *novam caritatis legem*, nec præceptis moralib. perfectiora quædam mandata addidit, sed veterem legem de caritate proximo, adeoq; etiam inimicis exhibenda repetivit, ut suo loco fuit demonstrstum. Quòd si ergò in V. T. licuit Magistratui capitales pœnas irrogare salvâ caritatis lege, utiq; etiam Magistratui Christiano in N. T. idem licebit. Deinde Magistrat⁹ duplicem sustinet personam. *privatā & publicam*, quatenus est persona publica, & divinū gerit officiū & Dei minister est in exercenda adversus facinorosos vindicta. Ut ergò Deus ipse facinorosos extraordinariè igne, aquâ & aliis modis punit, ac nihilomin⁹ manet *ipsa caritas*: sic quādo Dei nomine & divini officij tatione Magistr. facinorosos

Photinianorum argumenta. 1. Matth 5. v.43. Diligite inimices &c.

punit, nihil quicquam contra legem caritatis agit. Deniq; si pugnaret contra legem caritatis facinorosis capitales pœnas irrogare, pugnaret contra eandem legem gravioribus pœnis in facinorosos animadvertere, quàm sunt capitales. Jam v. concedunt Photiniani, ut Magistratus ejusmodi pœnarum generibus utatur, sic enim habet Schmaltzius d.l.p.389. *Ne quis statuat, hac ratione aliquid detrahi Magistratui, sciendum est, nos qui credimus, non licere Magistratui Christiano humanum sanguinem fundere, ut hodie fit, credere, quod aliis modis qui fortassis sunt severiores, quàm sanguinis fusio in officio continere liceat Magistratui homines facinorosos, modò ne vitâ priventur.* At si non pugnat cum lege caritatis continere homines facinorosos in officio modis aliis, qui sunt fortassis severiores quàm sanguinis fusio, multò minùs pugnabit cũ caritatis lege facinorosorum sanguinem juxta leges fundere. Excipit Schmaltzius *esse disparem rationem, quia sanguinis fusione simul etiam vitâ æternâ privari facinorosos esse plusquam versimile, quo nihil magis caritati, quàm proximo sub fœdere novo debemus, contrarium esse queat.* Resp. repetimus ἔνςασιν illam validissimam, quod etiã in V. T. proximo debita fuerit caritas, quod si ergò cum sanguinis fusione amissio vitæ æternæ fuisset simpliciter immediatè & perpetuò conjuncta, utiq; nec in V. T. licuisset facinorosorum sanguinem fundere. Christianos Magistratus in N.T. quod attinet, illi satis maturè significare solent maleficis capitali supplicio addictis, quod capitis pœna ipsis sit subeunda, adjungunt etiam illis Ecclesiæ ministros, qui illos instruant, consolentur & cœnam Dominicam ipsis administrent, unde experientiâ teste complures malefici in vera pœnitentia moriuntur, ac sæpiùs publicè Deo gratias agunt, quod ex medio scelerum cursu abrepti & ad suppliciũ perducti beatè mori didicerint. Quòd si qui in impœnitentia moriuntur, suæ improbitati & pertinaciæ illud acceptum ferant. Magistratus exequitur Dei judicium, quemadmodum ergò extraordinario Dei judicio multi in impœnitentia moriuntur, ita quoque ordinarium illud Dei judicium, quod Magistratus administrat, impœnitentes quandoque abripit. Quid quod idem contingere possit in pœnis, quas Photiniani concessas statuunt. Ostorodus p.185. *carcerem* concedit, ac fieri potest, ut in squalore carceris constituti violentas manus sibi inferant, vel ex ægritudine mortem obeant.

Joh.8.v.11. Christus noluit adulteram damnare.

306. a. Joh. 8. v.11. *Christus noluit damnare adulteram, quam tamen lex damnabat. Ergò non vult usum gladij concedere Magistratui.* Schmaltzius cont. Disp. 6. poster. D. Franz. de reb. civilib. p.391. *Si Christus legem istam de puniendis adulteris approbasset, quid opus fuisset modum cumq; tàm argutum excogitare, quo adultera illa liberaretur? licetne aliquo modo quantumvis argute efficere, ut Dei præceptum non observetur? nihil autem intererat, à quo tandem adultera puniretur, si punienda fuisset, num ab hominibus piis vel impiis.* Resp.1. quidam existimant Historiam illam de muliere adultera non esse genuinam nec certæ fidei, cùm nõ extet in Syriaca paraphrasi, cùm Euseb. lib.3. Hist. Ecclef. cap.39. apertè indicet, *se non vidisse eam in Evangelio Johannis, sed adjectam esse eam à Papia ex Evangelio secundùm Hebræos vel Nazaræorum,* cumq; in quibusdam Græcis exemplarib. in calce olim adjecta fuerit, denique cùm Chrys. Theoph. & Nonnus in ordinaria textus paraphrasi eam prætererierint. Sed cùm antiquissimi scriptores Ammonius in monotessaro, Athanasius in Synopsi, Chrys. homil. 60. in Joh. Ambr. lib. 7. Epist. 58. Hieron. lib. 2. adv. Pelag. August. tract 33. in Joh. Euthymius in collectan. ex Patrib. &c. hujus Historiæ mentionem faciant, neque quicquam analogiæ fidei contrarium contineat, ideò hanc Scripturæ partem libenter recipimus. August. lib. 2. de adult. conjug. ad Pollent. c. 7. arbitratur, *Historiam reverà fuisse à Johanne scriptam, sed curatum à crudelibus maritis ut expungeretur, quò uxores adulteræ occiderentur.* 2. nihil verò patrocinii in hac Historia invenire poterunt Photiniani. Christus n. cùm docendi causâ in hunc mundum venisset, noluit civilis Magistratus partes ad se pertrahere, contentus ad pœnitentiam ac fidem per verbi prædicationem homines adducere Joh. 6.v.25. Luc. 12. v.14. Exemplum ergò Christi nequaquam probat, jus gladij Magistratui non competere, sed hoc duntaxat probat, personis Ecclesiasticis illud non competere. 3. Johannes expressè dicit v. 6. quod *animo tentandi* Christum Pharisæi hanc adulteram adduxerint. Lex Dei jubebat facinorosos punire, Christus peccatores ad se vocabat, quin & expressè dixerat, quod *publicani & meretrices præcedant Pharisæos in regnum Dei* Matt. 21. v.31. adducunt igitur adulteram, & quærunt, quid de ea statuat, ut calumniam ipsi struant. Volunt eum illustri aliquo exemplo in alterutrum incurrere, ut vel legem Dei absolvendo damnaret vel propriam suam doctrinam, peccatricem condemnando revocaret. Christus igitur hypocritis illis non discendi sed tentandi animo quærentibus indirectè respondet, qui n. *fallaciter interrogat, directum responsum audire nõ meretur*, ac primùm quidem *digito scribit in terram*, vel ut ostendat se non attendere, quid illi enarrent, neque ad se illa pertinere, unde in quibusdam exemplaribus additur μὴ προσποιούμενος, vel ut symbolicè demonstret, eam esse dignam pœnâ, nec se velle eam absolvere à pœna legibus definita, quia *scribi alicujus nomen in terra est* ad exitium destinari Jer. 17. v.13 (Quidam statuunt, Christum eadem verba in terra scripsisse, quæ postcà prolocutus est: *Qui sine peccato est, primus in eam lapidem mittat.* Alij existimant Christum tacitè significare voluisse, legem Mosaicam, ad quam toties provocabant esse ipsis instar literarum in pulvere scriptarum, quæ citò delentur) cùm verò Judæi interrogando perseverarent, respondit: *Qui vestrûm immunis est à peccato, primus in illam lapidem jaciat*, non tradens generalem aliquam regulam, quod non liceat puniri sontes nisi ab illis, qui à peccato penitùs immunes, quia in pœnis non ad personæ vitium, sed ad publicum officium & legum ordinem respiciendum est: verùm ad hypocritas & insidiatores, à quibus interrogatus erat, responsum suum accommodans. Deut.17.v.7. ordinaverat Deus, *ut testes primi lapides in reos conjicerent*, hanc legem Christus ita accõmodat, quod Pharisæi peccatis in utramvis aurem immersi de se primò omniũ soliciti esse debeant, neque exteriora duntaxat peccata in aliis observare, sed interiorem Naturę corruptionem & interiora peccata sibiipsis adhærentia agnoscere. Existimabant illi, se *non esse peccatores ut cæteri* Luc. 18. v. 11. blandiebantur sibi de puritate & innocentia, Christus igitur ad conscientiæ scrutinium ipsos remittit, & ostendit judicium

&con-

& condemnationem legis ferri non solùm adversus eos, qui in notoriis & externis delictis hærent, sed adv. omnes bnmines, quippe quorum nullus est ἀναμάρτητος, cùm tamen lex *maledictos* pronunciet *omnes, qui non permanent in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis* Deut. 29. v. ult. 4. Potest & bnc observari, quod Pharisæi dicunt, *in lege preceptum esse, ut adultera lapidentur*, cùm tamen simpliciter & in genere tantùm capitalis supplicii fiat mentio, non autem lapidationis in specie Levit. 20. v. 10. Deuter. 22. v. 22. ex quo intelligitur Pharisæos modum supplicii in lege definitum exasperasse, cùm propriis peccatis admoniti commiseratione potiùs erga peccatores pœnitentes duci debuissent. 5. quod Christus v. 11. digressis accusatoribus subjicit: *Nec ego te contemno*, id de absolutione à spirituali reatu nnn à pnlitica pœna accipiendum esse res ipsa testatur. Si enim à legitimo Magistratu secundùm legem ad pœnam mortis condemnata fuisset, Christus nunquam eam pœnæ eripuisset, nam in passione latroni pœnitentiam agenti remittit culpam, interim Magistratus pœnæ eum non subtrahit Luc. 23. v. 43. Sed quia nulli hic aderant, qui publicâ autoritate instructi mulierem condemnaret, ideò etiam Christus eam condemnare noluit, unde in hoc iplo loco disertè addidit, vers. 10. οὐδείς σε κατέκρινε, quasi diceret, cùm politicus Magistratus pœnæ te subtraserit, nec ego ad eam te retraham. Sic minister Ecclesiæ non interpellet Magistratum, si maleficos trahat ad supplicium, sed si maleficus evadat manus Magistratus ac pœnitentia ductus in sinum ministri peccata sua per confessionem deponat, is à ministro Ecclesiæ non retrahendus est ad suppliciũ. 6. Ex quibus facilè apparet, quid ad Schmaltzii objecta respondendum, qui discursus sui infirmitatem animadvertens subjicit: *Quid si concedam, Christum tunc non curasse, ut lex illa aboleretur, sed permissurum fuisse, ut lapidaretur secundùm legem Mosis, num hinc concludi jure potest, eum legem istam approbasse, & postea non abrogasse? nihil minùs, nondum enim tunc tempus erat abrogandi istas leges. Ferenda fuerant multa & multa facta sunt D. Jesu in terris degente, qua nunc nullo modo fieri possunt salvâ conscientiâ. Quantum tamen ejus fieri potuit procuravit Dominus Jesus, ne ista fierent, id quod Sabbathi exemplo declarat.* Resp. Christus jamtum proposuerat legem caritatis de dilectione inimicorum Matth. 5. v. 43. quòd si ergò capitalium suppliciorum irrogatio pugnaret cum illa lege, Christus utique jamtum abrogasset capitalia supplicia. Exemplum *de abrogatione Sabbathi* est planè dissimile. Quamvis enim Christus in diebus carnis suæ ipso facto nondum abrogaverit Sabbathum, tamen in N. T. ceremonialem legis septimæ determinationem sublatam esse subinde & verbis & exemplis docuit; nondum verò probatum dedit Schmaltzius, Christum docuisse, qund supplicia capitalia in N. T. sint abroganda.

3. Ex mandatis defectu. 307. 3. *Nullum extat mandatum in N. Test. de suppliciis capitalibus adversus facinorosos exercendis, leges autem V. T. in quibus tale quid præcipitur, sunt forenses ac in N. T. abrogatæ.* Ostorod. in Instit. cap. 28. p. 187. Schmaltz. cont. Disp. 6. poster. D. Frantz. p. 390. Resp. ostendimus superiùs legem illam divinam Genes. 9. v. 6. esse in N. Test. repetitam ac usum glandii Magistratui confirmatam Rom. 13. v. 4. Nec est, quod excipiant, *meliorem sontes puniendi rationem inveniri quàm gladio, videlicet mulctâ pecuniariâ, carcere, fustigationibus, durissimis laboribus, exilio, publicâ ignominiâ &c. modò pœna illa non noceat vitæ vel hominem ad labores ineptum reddat.* Ostor. d. l. p. 185. Schmaltz. d. l. p. 389. Quemadmodum enim JCti dicunt de legibus humanis, *scriptâ lege nemo debet esse sapientior lege*, ita multò justiùs de lege divinâ hoc dici potest. Deus ipse, qui est summa sapientia, non concessit Magistratui usum gladij, si in hac Naturæ corruptione non fuisset necessarium ipsi visum, quosdam delinquentes capitali supplicio afficere & tranquillitatem publicam hac ratione asserere. Concedunt adversarii, Magistratui in V. T. fuisse non solùm concessum, sed etiam mandatum gladij adversus facinorosos usum, atqui si melior puniendi ratio esset, coërcere facinorosos mulctâ, carcere, laboribus &c. Deus non præscripsisset modum puniendi optimum. Concedunt iidem, *legitimam defensionem modò vindictæ cupiditas absit, a Magistratu contra adversarium implorari posse.* Atqui si Magistratui usus gladij est ademtus, non poterit officin suo satisfacere & legitimam ac sufficientem defensinnem parti innocenti præstare, sæpe enim adversarius est effrenatè ac desperatè improbus, qui nec carcere, nec exilio, nec fustigatione sese emendari patitur. Urgemus igitur dictum Apostolicum: *Magistratus nõ gerit gladium frustra.* Nequaquam dicimus, quod omnes delinquentes gladio puniendi sunt, cùm sint certa delictorum & pœnarum genera, sed hoc duntaxat urgemus, quod pro ratione circumstantiarum Magistratus pœnas usque ad capitis supplicium extendere possit ob usum gladii divinitùs sibi concessum.

308. Ex illis, quæ de capitalibus suppliciis dicta sunt, colligimus hæc πορίσματα. *Porismata* 1. *illos, per quos Magistratus supplicia irrogat, nec infamiâ juris laborare, nec è cœtu Christianorum excludendos esse.* *1. Carnifices & lictores ab usu sacrorum non esse arcendis.* Quòd si enim Magistratus Dei minister est & Deo ministerium exhibet vindictam adversus facinorosos exercens, utiqoe etiam illi, quorum operâ Magistratus hac in re utitur, nec infames nec impii hoc nomine sunt censendi. Si honestum est, Principem in facinorosos capitalem sententiam ferre, cur non erit justum ac honestum eandem sententiam exequi? Deus ipse in pœnis inferendis non tantũ malis sed etiam bonis Spiritib. utitur. In V. T. quandoque ipsi Magistratus, quandoq; illorum ministri honoratiores, quandoque populus suppliciorum capitalium executor erat. Deut. 17. v. 7. *Manus testium erit adversus eum in principio ad interimendum eum, & manus universi populi in novissimo.* Jos. 7. v. 25. Achanum sacrilegum *lapidibus obruit omnis Israel.* Jud. 8. v. 20. *Gideon* interficit Zebach & Zalmunah, cùm filius ipsius primogenit' Jether hoc facere recusasset. 1. Sam. 15, 33. *Samuel* judicis officio adhuc fungens Agagem Amalekitarũ Regem in frusta corã Domino dissecat 1. Sam. 21. v. 17. *Dixit Saul Rex cursoribus qui stabãt juxta eũ, interficite Sacerdotes Domini.* 1. Reg. 2 v. 34. *Joabus* cùm altaris cornua apprehendisset, *à Banaja summo exercitus Duce* est occis⁹. Progressu tamen temporis certis quibusdam personis hoc officiũ executionis fuit demandatum, quę propter levitatem & inanitatem cumprimis ob invidiam suppliciorum vulgò contemtui esse cœperunt, unde Arist. 6. polit. c. ult. dicit, *probos viros hoc genus functionis aversari*, sed Ecclesię minister eas à sacrorum usu hoc nomine haudquaquam excludat.

2. *Magi-*

2. Magistratus non posse capitalia supplicia semper, & ubique remittere.

2. *Magistratus non posse nec debere quibusvis facinorosis supplicia capitalia penitus remittere*, id enim pugnaret cum Magistratus officio, cum regula justitiæ, cum incolumitate Reipublicæ, & cum manifesta ratione. Magistratus divinâ autoritate gladium gerunt ac vindictam exercendo Dei sunt ministri, ideò etiam de alieno non sint nimis liberales, nec nimiâ vel conniventiâ vel lenitate scelerum incremento ansam præbeant. Deut. 19. v. 19. *auferes malum de medio tui, non parcet oculus tuus.* 1. Reg. 20. v. 42. *Quia dimisisti virum, quem ego occidere jusseram, erit anima tua loco animæ illius.* Lactant. lib. de ira: *Judex peccata veniam dare nō potest, quia voluntati servit alienæ. Deus autem potest, quia suæ dispensator atque Judex.* Magistratus est minister & executor divinæ legis, ergò non *debet esse lege ac jure clementior.* Nov. 82. de judicib. §. oportet 10. quem textum in hanc rem admirabilem dicit Prosper Farinacius in praxi criminali lib. 1. tit. 3. de delict. q. 17. ** Bellarm. lib. de Laicis cap. 14. §. Respondeo, videtur Erasmus &c. asserit *pro vita captivorum sceleratorum & crimen capitale fassorum intercedere justum esse*, quod ipsum ante eum Augustinus Epist. 58. statuit. Sed negativa potiùs probanda. Augustinus d. l. statuit, *licere Magistratui reos impunè dimittere ad aliorum intercessionem.* Macedonius illud negavit. Epist. 57. Bucan. in Inst. loc. 49. q. 42. distinctione utitur. ** *Ludovicus* cognomento Divus Galliæ Rex, cùm aliquando ex Psalmis Davidicis preces ad Deum conciperet, & aliquis pro quodam capitalis criminis reo gratiam petens intervenisset, Rex q. aliud agens annuit, sed cùm in lectione statim pergens incideret in vers. 2. Ps. 106. *Beati qui faciunt justitiam omni tempore*, protinus revocari eum jussit, cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit memorabili sententiâ editâ, *Principem, qui punire potest crimen, nec punit, non minus coram Deo reum esse, quàm si id ipse perpetrasset.* AntiMach. lib. 3. theorem. 7. Camer. part. 1. succis. medit. cap. 100. p. 467. Cùm alii Galliæ Regi conquerenti, quod jam tertiò à malefico commissum sit homicidium, morio assisteret, respondit Regi. Primum duntaxat homicidium ipse perpetravit, tu verò secundum & tertium. Nam si primi veniam non dedisses, unicum illud commisisset. Autor librorum de rebus gestis Lud. XI. & Caroli Burgund. Ducis lib. 2.

In quibus casibus pœna mitiganda.

309. Interim non negamus, Magistratum facinorosorum misericordiâ tangi & pro circumstantiarum ratione pœnas quandoque mitigare posse ac debere. 1. Distinguendum enim *inter scelera*, quorum quædam sunt *per se ac suâ Naturâ capitalia*, utpote quæ directè in ipsum DEUM committuntur, ut Magia, blasphemia, vel quæ contra humanam Naturam directè pugnant, ut Sodomia, bestialitas, vel quæ civilem societatem penitùs destruunt, ut latrocinium, homicidium voluntarium &c. in hisce coërcendis ratio habenda honoris divini & humanæ societatis ac civium incolumitatis; quædam *verò ex Magistratus constitutione duntaxat sunt capitalia*, in quibus pœnas legibus sancitas Magistratus ex justa causa mitigare potest. 2. Distinguendum *inter pœnas legibus expressis definitas, & inter pœnas judicis arbitrio relictas.* Illas non potest Magistratus præsertim inferior tollere, quinimò judex infamiâ notatur, qui minorem pœnam, quam leges statuunt, delictis imponit l. servos 8. C. ad l. Jul. de vi publ. vel pari pœnâ, quam leges crimini irrogant, punitur. l. 3. in fin. C. ne sacr. bapt. iter. sed in hisce ad clementiam pronior esse debet. 3. Respiciendæ sunt *circumstantia personarum & delictorum.* Quandoque enim persona vitam priùs egit honestam & ex consortio pravorum uni delicto involuta est, quandoque verò ad imam usque scelerum nequitiam pervenit. Sexus, ætas, genus &c. ad *clementiam* quandoque Magistratum permovere possunt. In delicto spectandum cumprimis *propositum & consilium, deinde iteratio*, deniq; *objectum* contra quod commissum. 4. Distinguendum *inter liberationem à toto & à tanto.* Magistratus ex justa causa Rempubl. potissimum concernente reum à tanto liberare potest, sed ex privato favore non potest eum à tota pœna penitùs absolvere, quia hic ordo divinitùs constitutus est, ut pœna sit comes injustitiæ. Tenenda igitur est hæc regula, *Quando lex admittit clementiam & reus emendari sine duriori pœna potest, nec periculum aut damnum patitur humana societas, nec cives redduntur exemplo deteriores, tunc Magistratus clementiori sententiâ adversus reum uti potest.*

Canones de suppliciis capitalibus.

310. In *pœnarum* igitur, præsertim *capitalium* irrogatione sequentes canones observandi sunt. 1. *Ad pœnas capitales rarò & tardè Magistratui accedendum. Ut Medico indecora multa funera, ita Principi multa supplicia.* Senec. 1. de clem. Sit apud bonum Principem parsimonia etiam vilissimi sanguinis, *sit preciosus sanguis* subditorum in oculis ejus. Psal. 72. v. 14. *Sit piger ad pœnam Princeps ad præmia velox.* Quemadmodum Medici omnia prius tentant, antequam ad ustiones & sectiones descendant, *quos enim morbos non curat diæta, illos pharmacum & quos pharmacum non curat, illos demum sanat ferrum:* sic Princeps cogitet satiùs esse *vitiosas Reipubl. partes sanare quàm exscare.* Cic. libr. 2. ad Attic. Epist. 1. Decet Principèm, quamdiu potest verbis primùm mollibus curare civium ingenia, transeat deinde ad tristiorem orationem, quâ moneat adhuc & exprobret delicta, novissimè ad pœnas, & has adhuc leves & revocabiles decurrat, ultima v. supplicia sceleribus ultimis ponat, *ut nemo pereat nisi quem perire, etiam pereuntis intersit.* In dubio satiùs esse statuat *nocentem dimittere quàm innocentem condemnare.* l. ea quæ ff. de reg. Jur. & l. absentem ff. de pœnis. Cui consonum illud Antiphonis apud Stobæum serm. 44. *Si peccatum est in judicando, præstat sontes injustè absolvere quàm præter fas quenquam perdere*, illud enim ἁμάρτημα, hoc ἀσέβεια. 2. *Ex meris præsumtionibus nemo ad pœnas capitales damnandus.* l. Qui sententiam. C. de pœn. & l. ult. C. de probat. *In criminalibus causis non est perveniendum ad pœnalem sententiam, nisi reus fuerit maleficium confessus vel clarissimis probationibus convictus.* Conjunge l. Absentem ff. de pœn. ubi expressè statuitur, *neminem ex solis suspicionibus de crimine esse damnandum.* Juris Interpretes rectè statuunt, *in criminalibus probationes luce meridiana clariores esse oportere.* Consequens hujus regulæ est, quod *propria confessio rei non sufficiat ad pœnam infligendam, nisi de veritate delicti constet*, multi enim tædio vitæ ad pœnas se offerunt, licet nihil admiserint morte dignum, & homines conscientiæ stimulis impulsi quandoque rigidiores sunt in seipsos, quàm leges. Genes. 44. v. 16. Josephi fratres & inter eos etiam Benjamin, licet innocentiæ suæ penè sibi conscij essent,

nihilo

nihilo tamen minùs furti se reos fatentur, proinde ad probandum aliquod scelus non sufficit propria rei confessio vel metu vel tormentorum cruciatu extorta, sed necessaria sunt alia evidentiora indicia, ut ex hoc loco colligit D. Gesner. Disp. 34. in Genes. 2. Sam. 1. v. 10. Amalekita se Saulem interfecisse mentitur, cùm nihil tale ab ipso fuisset factum. Sit ergò Magistratui perpetuò in conspectu posita divina sanctio Deut. 17. v. 4. *Si scelus aliquod renunciatum tibi fuerit atque audieris, inquirito diligenter, ac si vera ac certa fuerit res illa, si commissa fuerit abominatio ista in Israele, tunc produces virum illum aut mulierem illam.* cap. 19. v. 18. *Cùm diligentissimè perscrutantes judices invenerint falsum testimonium contra fratrem dixisse, reddent ei sicut fratri facere cogitavit.* 3. *Sententia & executiones earum in capitalibus judiciis non sunt præcipitandæ.* Profluit hoc ex priore, si enim omnia diligenter priùs exquirenda, ideo ad veritatis investigationem satis temporis ac diligentiæ adhibendum. Theodosius cùm per iram omnes Thessalonicenses damnasset, monitu Ambrosii legem tulit, *ut supplicia capitalia post Imperatoris rescriptum per triginta dies suspenderentur*, quę habetur l. 20. C. de pœnis. c. Apud Thessalonicam 11. q. 3. Niceph. lib. 12. Hist. Eccles. cap. 41. Festinatio & ira sunt duæ capitalium judiciorum pestes. *Leges ad puniendum non iracundiâ sed æquitate ducuntur.* Cic. 1. offic. Eodem ergò modo judex agat, quippe qui est lex animata. Nec aliâ de causâ quàm iræ sedandæ gratiâ secures apud Romanos fascibus erant alligatæ. Plutarch. in quæst. Rom. q. 82. Cogitet ergò judex illud Senecæ lib. 2. de ira cap. 23. *Potest pœna dilata exigi, non potest exacta revocari.* Anaxandridas Leonis filius interrogatus, cur cùm de vita agitur in judicio, causa à Senioribus per complures dies disceptetur & qui absolvitur, nihilominus reus maneat, respondit: *plures dies judicio impendi, quod si in re capitali titubent, non sit ad pœnitentiam regressus, interim reum teneri legibus, quod hac lege liceat rectius aliquid de eo discernere.* Plut. in Lacon. 4. *In ipsa pœnarum irrogatione commiseratio Principis elucescat, ne rerum pœnis delectari videatur.* Bias Prienęus damnaturus aliquem ad mortem lachrymasse fertur ob hominis miseriam. Quodam verò dicente, quid est quod defleas, cùm in tuo sit arbitrio condemnare aut liberare hominem? respondit, *necessarium quidem esse Naturæ condolere, à lege autem & justitiæ regulâ discedere magis periculosum.* Stobæus serm. 44. Vespasianus apud Suetonium laudatur, quod *nullius unquam cæde lætatus justis etiam suppliciis illachrymarit & ingemuerit.* Antonin⁹ dicere solebat, *inhumanum esse humanis casibus & calamitatib. non ingemiscere.* Magistratus ergò non irroget pœnas graviores quàm quæ legibus sunt definitæ, ne tàm ex proprio arbitrio, quàm legum imperio supplicia inferre censeatur. Nec spectet supplicia, ne ex illis voluptatem aliquam capere videatur: *Ferinæ rabiei est, sanguine & vulneribus gaudere*, inquit Seneca lib. 1. de Clement. cap. 24. *Qui hominem quamvis ob merita in conspectu suo jugulari pro voluptate computat, æquè suam polluit conscientiam quam si homicidii, quod fit occultè, spectator & particeps fiat.* Lactant. lib. 6. de vero cultu cap. 20. unde in Synopsi Hist. Caroli IX. Galliæ Regis non immeritò ipse reprehenditur, *quod in natali filiæ suæ, quam ex Isabella Austriaca Maximiliani II. Cæsaris filia tulit, tam avidus fuerit spectandorum suppliciorum, ut sub occasum Solis faces accendi jusserit circa furcam, ut morientium ora certiùs cognosceret.* Detestanda est Caligulæ crudelitas, qui non tantùm cupidissimè spectabat supplicia, sed etiam reos minutis lacerari jubebat ictibus, subinde carnificem interpellans. *Cura ut se mori sentiat.* Sueton. in Calig. *At miserum senectuti instrumentum recordatio crudelitatis*, inquit Ammian. Marcellin. lib. 29. 5. *In cadavera maleficorum supplicio affectorum non est sæviendum.* Ferinæ hoc est rabiei & crudelitatis, nec ipsâ quidem morte satiari posse, sed in mortuorum cadavera injurium esse. Quamvis ergò corpora damnatorum post mortis sententiam executioni datam nemini liceat absque consensu Magistratus è cruce vel patibulo tollere & sepulturæ tradere, ne ipso facto sententia judicis adversus eos prolata injustitiæ accusari videatur, ut colligunt juris Interpretes ex l. Capitalium & l. Corporum ff. de cadaveribus damnatorum, tamen dictâ l. Corpora & l. Græca 9. C. de hæretic. extat plena humanitatis constitutio, *quod non solùm cognatis sed etiam quibuslibet petentibus corpora damnatorum ad sepulturam danda sint*, unde Cicero Verri probri loco objicit, *quod sepulturam punitorum denegare aut divendere fuit solitus.* Quod ergò corpora suspensorum in patibulo vel rotâ fractorum insepulta relinquuntur, illud probabilem quidem habet rationem, ut scil. alij ab iisdem facinoribus conspectu deterreantur, dictâ l. Capitalium: interim cùm generale & antiquissimum extet Dei decretum, Genes. 3. v. 19. *Terra es, & in terram reverteris*, specialis item sanctio Deut. 21. v. 23. *Non permanebit cadaver in ligno, sed in eadem die sepelietur*, cumque ossa filiorum Saulis cruci affixorum David colligere, & sepulturæ tradere jubeatur 2. Sam. 21. v. 13. ideò ex l. Græca 9. C. de hæretic. *quamlibet nocentibus non denegari jus sepulturæ, humanum & sanctum esse dicimus.*

311. Cæterùm de modo irrogandorum suppliciorum quæritur, 1. *an probanda sit sortitio de pœnis?* Cic. pro Cluentio dicit: *Statuerunt ita majores nostri, ut si à multis flagitium esset rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur, ut metus ad omnes, pœna ad paucos perveniat.* Videri alicui poterat hoc esse injustum, cùm in pœnis irrogandis justitia spectari debeat, ea verò non admittat, ut iisdem de causis alij plectantur, alij evadant impunes, sed pœnas jubeat esse æquales; Sed distinguendum *inter delicta paucorum & totius alicujus communitatis.* In delictis paucorum null⁹ debet sortitioni dari locus, sed in delicto totius communitatis ac multitudinis, quãdo omnes puniri cum extremo Reipubl. vel exercitus detrimento conjunctum esset, aliquib. duntaxat in terrorem reliquorum pœna irroganda & res sorti comittenda. Simili ferè ratione August. in Epist. ad Honoratum consulit, *ut in gravi persecutione non fugiant omnes ministri, nec omnes se objiciant periculo, sed retineantur, qui ad præsentem usum sufficiant, reliquis ablegatis, ut ad meliora tempora reserventur. Delectum ergò esse adhibendum ac retinendos eos, quos plebi utiliores fore putamus. Quod si omnes videantur æquales & omnes dicant, se velle manere ac moriendum sortib. rem esse committendam.*

De modo suppliciorũ. Q. 1. An probanda sortitio de pœnis.

312. 2. *An proportio Arithmetica an v. Geometrica in pœnis irrogandis observari debeat?* Arithmeticam proportionem suadent hæc argumenta.

2. An Arithmetica, an Geo-

1. divina

metrica proportio in pœnis observanda.

1. *divina sanctio.* Absolutè enim & simpliciter absque ulla determinatione & distinctione personarum dicitur Genes.9.v.6. *Quicunque effuderit sanguinem humanum, ejus sanguis fundetur per hominem.* Lex talionis in politia Israëlitica erga omnes erat æqualis. *Animam pro anima, oculum pro oculo &c.* Exod.21.v.24. Lev.24.v.19. Deut.19.v.21. 2. *προσωποληψίας prohibitio.* Levit.19.v.15. *Non suscipies vel elevabis faciem pauperis, nec decorabis faciem magni.* Deut.1.v.17. *Non agnoscetis faciem sive personam in judicio, sicut parvum sic magnum audietis.* At nisi Arithmetica proportio in pœnis observatur, *προσωποληψία* committi videtur. 3. *Judicis conditio.* Judici ratione officii incumbit, unicuique quod suum est tribuere, unde etiam vocatur *δίκαιος* q. *δίχαιος per mediū transseas*, quod justam in omnibus observet æqualitatem. Ergò etiam in pœnis irrogandis æqualitatem Arithmeticam sequatur. Judex est *jus animatum.* Atqui jus in pœnarum commitatione Arithmeticam æqualitatem sequitur. Ergò eandem sequatur judex in executione. 4. *evidens ratio.* Si ad statum & conditionem personarum remotâ æqualitate Arithmeticâ in pœnis irrogandis respiciendum majori pœnâ honorati, primarii ac nobiles erunt afficiendi, quod absurdum. Non enim facto solùm nocent, sed etiam exemplo: *Omne animi vitium tantò conspectius in se Crimen habet quantò major, qui peccat, habetur. Absit ut existimes* scribit Jacobus Rex Britanniæ lib. 1. *δωρ. βασιλ.* ad filium, *gradus eminentiam imminuere delicti atrocitatem, sed contrà potiùs eò majorem in modum augetur peccati gravitas, quò celsior habetur personæ dignitas.* Tholoz. libr. 4. de Republ. cap.2.num.9. inquit: *Quibus non est virtutis præstantia, generis claritas potiùs dedecori & ignobilitate est quàm laudi & gloriæ, neque amplius ea claritas prodesse potest, quàm ut non possint latere si velint & sint fabula vulgi, dum degenerant.* 5. *incommodi consecutio.* Si ad statum personarum in pœnis irrogandis respectus habetur, mala plurima consequuntur, honoratiores enim ac nobiliores lenitate illâ ad flagitia invitantur, sicut in Polonia cædes multiplicatæ, propterea quod Nobilis rusticum occidens mulctâ quinque florenorum delictum expiare poterat. Reliqui verò de inæqualitate jure conqueruntur, unde cives perpetuis simultatibus atque odiis distrahuntur. Hisce ac similibus rationibus permotus Rex *Saul* proprium suum filium Jonathanem ob transgressionem legis capitali supplicio adjudicavit 1.Reg.14.v.44. ac *David* filium suum Absolonem propter fratricidium persecutus est 2.Reg.13.v.39. Contrà verò geometricam sive harmonicam proportionem observandam esse qui putant, hæc fundamenta proferunt. 1 *à divino mandato* Deus ipse respectu ad personas delicti reas habito pœnas mitigat. Exod.21.v.20. *Qui percusserit servum vel ancillam baculo & mortuus fuerit in manibus ejus vindicando vindicabitur.* vers. 12. *sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est.* 2. *ab absurdo.* Si arithmetica æqualitas in pœnis strictè esset observanda, leges omnes everterentur, quia infinita locorum, temporum, personarum & circumstantiarum varietas causarum dissimilitudinem introducit. 3. *ab exemplis.* Saul filium suum ad intercessionem populi à pœna absolvit, 1.Reg.14.v.45. David Joabum qui Abnerem interfecerat, non statim trahit ad pœnam, quia fuit gratiosus & potens apud omnem populum, nec poterat de ipso supplicium sumi absque magna Reipubl. commotione. Apud *Persas* vita rei examinatur, an plura præstiterit præmiis, quàm pœnis digna, antequam supplicium irrogatur. *Laudo morem illum Persarum*, inquit Herod. libr. 1. p. 28. *ne ob unam tantum causam liceat vel ipsi Regi occidere quempiam neque alicui aliorum Persarum atrocius aliquid in familiam exercere, ob unum solùm delictum, sed expendere jubetur unusquisque si plura ac magna patrarit, ac tum demum justâ utatur indignatione.* Themistocles alicui admonenti: *Bene principatum geres Athenis, si cunctis æqualis & communis esse voles*, respondisse fertur: *Nunquam sellæ insederim, unde nihilo plus à me ferrent amici quàm alieni.* Videmus etiam à Medicis, quanquam in adversa valetudine nihil à servis liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Plin. lib.8. Epist. 6. *sic nobiles quamvis cum inferioris conditionis hominibus in eodem delicto, eadem pœna digni essent, tamen mitiùs tractari possunt ac debent.* Lips. lib. 4. polit. cap. 4. Plura partis hujus fundamenta tradit. Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 6. Pro decisione quæstionis triplex distinctio observanda. 1. Distinguendum *inter conditionem facti & personæ, intrinsecam & extrinsecam.* Arithmetica proportio in pœnis observari potest, si adsit qualitas duntaxat extrinseca facti Naturam non attingens, ut divitiæ, paupertas, generis obscuritas vel nobilitas. Geometrica verò, si adsit conditio intrinseca factum vel aggravans vel elevans, ut voluntas, animi propositum, casus. 2. Distinguendum *inter ἀκριβοδίκαιον & ἐπιείκειαν inter jus strictum & æquum.* Quoad jus strictum, nulla personarum distinctio adhibenda, sed æquitas earum rationem haberi permittit. 3. Distinguendum *inter pœnam scelerum jure divino definitam & arbitrio Magistratus relictam.* Quoad illam servanda est æqualitas Arithmetica, quoad hanc, Geometrica.

313. De *objectis* capitalium suppliciorum quæritur. 1. *An adulteri capitali supplicio afficiendi?* Pœna adulterii, quibusdam in locis est mulcta pecuniaria, relegatio ad annum unum vel alterum, vel etiam adhuc mitior. Apud *Gortynam* deprehensus adulter ad Magistratus producebatur, si fuisset convictus, *lanâ coronabatur*, quâ re illi mollior opprobrabatur Natura, effœminatiorque, Cælius Rhodig. lib. 11. lection. cap. 78. *Romani* adulteras fœminas, quamvis aliquâ damnatione, *nulla* tamen *morte* plectebant. August. lib. 3. de civ. Dei cap. 5. in quem locum annotat Lud. Vives. *Ante Cæsarem Augustum nihil legibus in adulteros fuisse cautum.* Sempronius Musa C. Gallium deprehensum in adulterio *flagellis cecidit.* Menius Octavium similiter deprehensum *nervis contudit.* Carbo Attienus à Bibieno item Pontinus à Cernio deprehensi *castrati sunt.* Valerius Max. lib. 6. memor. cap. 1. Zaleucus Locrensium legislator mœchis *oculos effodi* jussit. Ælianus lib. 13. Hist. Cælius d. l. Apud *Turcas* adulterii convictus *centum ictibus* flagellatur. Apud *Ægyptios* in adulterio deprehensus cedebatur ad *mille plagas*, mulier adultera *naso mutilabatur.* Diod. Sicul. lib. 2. Biblioth. cap. 2.

De objectis suppliciorum. Q. 1. An adulteri capitaliter puniendi?

** Bellar-

** Bellarm. de matrim. cap. 16. *Lex Evangelica non jubet adulteros occidere, imo Ioh. 8. Dominus adulteram liberavit à morte. Nec ignorabat Christus, in Ecclesia sua varias fuisse futuras leges Principum, quibus interdum occiderentur interdum non occiderentur adulteri.* Scotus 4. dist. 15. q. 3. Vasq. libr. 1. controv. illust. c. 8. n. 49. *Praecepto generali de non occidendo nemo detrahere potest, nisi qui praeceptū edidit. At hic vetuit adulteras capite plecti.* ** In Galliæ & Italiæ adulteri *pecuniaria pœna* plectuntur. Clarus 5. sentent. in §. adulterium n. 7. quinimò in Gallia ex consuetudine adulteri non puniuntur, & vel de ipso crimine gloriantur, illi verò, quorum uxores adulteræ sunt, accusationem proponere non audent, ne in perpetuam infamiam incurrant, ut testatur d. l. Clarus ex Fabr. in l. 2. C. quę sit long. consuct. ** Alciat. in l. Probum 42. de V. S. non immeritò queritur, *quod hodie in civitatib. malè institutis major ratio pecuniæ, quàm morū habeatur, furesq; laqueo strangulentur, adulteri pecuniâ mulctentur, cùm adulterium tanquam probrum naturale ut in d. l. tradit Ulpianus gravius vindicari debeat furto, quod necessitas quandoq; & omnium rerum ex jure primævo communio excusatum reddit.* Vide Arnisæum de jure connub. cap. 5. sect. 8. pag. 234. ** Rectè hinc lex Carolina die P. H. O. art. 120. jus Saxonicum Const. Elect. August. p. 4. c. 19. jus provinciale Palatinatus & Hassiæ ultimo supplicio adulteros afficiendos statuunt, quæ constitutio 1. congruit *legi divinæ* Levit. 20. v. 10. Deut. 22. vers. 22. *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera.* Deut. 22. v. 23. *Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea. v. 24. educes utrunq; extra portam civitatis illius, & moriantur.* Conjunge Ezech. 16. v. 38. ** Quamvis verò lex forensis Judæorum expiraverit cum Rep. sicut Ceremonialis cum templo, tamen quando ratio generalis assignatur, ut Lev. 20. Deut. 22. vigente ratione, vigere legem ipsam necesse est. Vult autem adulteriū morte plectendum esse, quia injuriâ affecit domum proximi Deuteronom. 22. v. 24. adulteram, quia fidem fregit. ** 2. *moribus omniumferè gentium.* Ante legem Mosaicam pœna adulterij fuit *ignis*, ut colligitur ex Gen. 38. v. 24. Abimelechus cùm cognosceret Rebeccam esse Isaaci uxorem, capitis pœnam minatus est ei, qui eam attigisset. Genes. 26. v. 11. *Iulius Cæsar* liberum sibi gratissimum ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo accusante *capitali supplicio* affecit. Augustus in Proculum libertū carissimum ob idem facinus eādem pœnam statuit. Suet. in vita utriusque. Julius Capitolinus memorat *Macrinum* Imperatorem adulterij reos vivos simul incendisse corporib. invicem junctis. Aurel. Imp. referente Vopisco, militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, hac ratione punivit, ut duarum arbor. capita inflecteret, quas ad pedes militis deligatas subitò dimitti jussit, ut discissus ille utrinq; penderet. *Constant. Magnus* legem tulit, violatores conjugii gladio puniendos esse. Tempore D. Hieronymi, qui Constantino imperante natus est, adulteriū morte puniri solitum constat ex ipsius Epist. ad Innocentium 49. de muliere septies icto. ** Ulpianus l. quod ait lex de adult. refert Draconis & Solonis legem, *quod liceat adulterum* ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα ut restituit Budæus seu ut Haloander & Alciatus ἐν ἔργῳ *deprehensum occidere.* Pausan. in Bœot. apud *Athenienses adulterium* scribit *fuisse capitale.* Polybius lib. 2. absq; dubio ea Græcorum lege loquitur, inquiens: *si mœchus interficiatur, esto impune.* ** *Parthos* nullo delicto, quàm adulterium graviùs vindicasse, autor est Justinus l. 41. *Hippomenes Athenarum* Princeps, cùm filiam in adulterio deprehendisset, eam cum equo junxit, qui clausus cùm alimentis careret, dentes in puellam ingessit, adulterum verò per regionem Atticam fuisse ab equis tractum ac discerptum testatur Suidas. *Arabes* capitalem pœnam in adulteros statuere soliti fuerunt. Euseb. libr. 6. præpar. Evang. c. 6. Strabo l. 16. *Germani veteres* teste Corn. Tacito fuêre acerbissimi hujus criminis vindices. Apud *Athenienses* adulterum ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensum licebat impunè occidere, ut testatur oratio Lysiæ de Erathosthenis adulteri nece. *Gothis* adulterium fuit capitale. Procopius libro 1. de bell. Gothic. Legibus duodecim tabularum mœchus interficiebatur. In *Tenedo* insula lege erat statutum, ut adulteri mas & fœmina capite plecterentur. Alexandr. ab Alexandr. libr. 4. genial. dier. c. 1. ** Vel, ceu Heraclid. in Polit. refert, ut corpora eorum securi dividerentur. ** 3. *delicti hujus gravitas.* Prov. 6. v. 30. *Non est grandis culpa, cùm quis furatus fuerit, ut esurientem impleat animam.* vers. 32. *Qui adulterio contaminat uxorem, fatuus est, & in perditionem adducit vitam suam.* c. Quid in omnibus 32. q. 7. ex Clemente. *Quid in omnibus peccatis adulterio gravius? Per illud non solùm fama læditur, quæ ipsâ vitâ unicuiq; carior, sed etiam aliena proles substituitur, fons humani generis inquinatur, honestas publica violatur.* Delictum hoc magis turbat humanam societatem, quàm ipsum furtum, quis enim nolit aliquid potiùs amittere rerum vel facultatum quàm violari uxorem? ** Inde rectè Hieron. in Amos, *furto tantò gravius adulterium* censet, *quantò impensiùs quisq; uxores, quàm res cæteras amat, & æquiori animo fert rerum suarū jacturam quam stuprum uxoris.* Euphronis & Dionis sententiam refert Stobæus, *quod nullum majus malum videatur adulterio.* c. Quid in omnibus 32. quæst. 7. *Quid in omnibus peccatis adulterio gravius est.* ** Adde quòd varijs & ferè inextricabilibus quæstionibus de reconciliatione, de aditu ad secunda vota, de separatione, quoad vinculum, involvimur, si adulteris capitale supplicium remittitur. Atque hæc omnia rectè probant, Magistratum posse leges de pœnis capitalibus in adulteros ferre, interim tamen provinciales cujusque loci constitutiones inprimis respiciendæ, quando ipso actu pœna adulteris irroganda. Vide Disput. de ea sp. pœna adult. Coburg. habit.

314. 2. *An hæretici capitali supplicio afficiendi?* Ita statuunt Pontificij, & quidam ex Calvinianis, Pontificij tum scriptis, tum vivâ voce sanguinariam suam opinionem explicant. Thom. 2. 2. quæstio. 10. articul. 8. sex argumentis probare conatur, *hæreticos ultimo supplicio afficiendos esse.* Idem compluribus rationibus evincere conatur Gregorius de Valent. tomo 3. disput. 1. quæstio. 11. punct. 3. Bellarminus libro 3. de Laicis cap. 21. *Nos ostendemus* (inquit) *hæreticos incorrigibiles ac præsertim relapsos posse ac debere ab Ecclesia rejici, & a secularibus potestatibus temporalibus pœnis, atq; ipsâ etiam morte mulctari.* Costerus in Apolog. adv. Gomarum demonstrare nititur,

2. An hæretici capitali supplicio afficiendi? Pōtificii asserunt 1. verbis.

non ex injusta Tyrannide, sed ex justa severitate hæreticos à Pōtificiis mortis supplicio cōdemnari. Idem in præf. Enchirid. de morib. hæreticorum f. 17. hæc supplicia sic interpretatur, quod *ex pia quadā misericordia & desiderio conversionis procedant* Petrus Gregorius l. 12. de Republ. cap. 4. sectio. 10. *Si hæretici contemtis Ecclesiasticis censuris noluerint ad Ecclesiæ gremium redire, cum gladio spirituali temporalis est jungendus* juxta c. quando vult Deus & seqq. usq; ad finem 23. q. 4. *sic Elias & Iehu occiderunt Pseudoprophetas.* Lipsius l. 4. polit. c. 2. *Seriò seriò hoc imbibe, nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamq́; summâ vi debere defendi. Punis igitur, si quis turbat, clementia hic non est locus. Vre, seca, ut membrum potius aliquod, quàm totum corpus intereat.* Idem in l. de una relig. adv. Dialogist. repetit. Majerhôferus in speculo prædicantium p. 54. daß man die Ketzer am Leben straffen sol/ seyn die Catholischen dermassen vereinigt/ daß sie es für einen Glaubensarticke l halten. Windeck. in prognost. f. 117. 232. 249. *hæreticos instionibus, sectionibus, bellorum vi & impetu sine mora opprimendos & excindendos esse* suadet, adducit etiam exempla Hispanicæ crudelitatis quæ maximoperè cōmendat, & Magistratum Christianum ad eorum imitationem extimulat. Anton. Possevinus in cautel. contra Theorema 3. Domini de la Nove. *Cùm hæresis multò pestilentior cunctis flagitiis & vitiis sit, hanc nisi Evāgelij ab ipsis Apostolis usq; ad hæc tempora interpretatio ac vetera Patrum decreta, & omniū Imperator. ac Regum, qui Catholici fuerunt, cōpescere possint, quidni armis perniciosissimus hostis dometur? Occidi falsos Prophetas mādat Deus, quod reipsa præstitêre Elias, Iehu, Iosias & alij.* Ambr. Pelargus Monachus Dominicanus 7. Febr. Ann. 52. Tridenti pro concione dixit, *tollendam esse zizaniam quocunq; modo.* Et post seipsum explicans coram Cardinali Tridentino asseveravit, *hæreticos tollendos igne & quacunq; demum ratione.* Sleid. lib. 23. De Johanne Baptista Burgos nuncupato Valentia Hispaniæ oriundo scribit Innocent. Gentil. lib. 4. Exam. Concil. Trid. eum Domin. 3. Adventus Anno 62. Tridenti concionem habuisse, in qua inter cætera dixerit, *Diligenter inaagemus, quo tempore novæ opiniones enascantur, tanquam periti navis S. Petri gubernatores, qui tempestati occurrunt, cùm eam ingruere animadvertūt, ut a Rege Philippo Valdoleti & Hispali factum est, in quibus oppidis gladio & igne seductores extinguendos curavit, illorum bonis in fiscum redactis.* Halenmüll. in Hist. Ord. Jesuit. capit. 1. scribit. *Iacobum Crusium Rectorem Landsbergensem Ann. 84. in regularum Iesuiticarum explicatione his verbis usum. Militem oportuit esse societatis nostræ patrem, quemadmodum enim militi incumbit, ut omnibus viribus in hostem tendat, nec quiescat, quid victoriâ potius sit: sic nos decet omnes illos, qui Papam supremum rectorem non recognoscunt, consiliis, scriptis, sermonibus oppugnare, & auxilio brachij secularis, hos igne & gladio prorsus è medio tollere, ut Pontifices & nostrum votum requirunt.* Ibidem tradit, *Ignatium & ejus posteros ab igne dici & denominari, quod ordo ille innocentes ad ignem condemnet, dum Iesuitæ tanquam incendiarij ardentes faces à Papis acceptas ubique circumferunt, & Ecclesiam incendunt, ut sapenitus tandem deflagret.* Cum quo congruit illud, quod Anno 607. Nobilissimus vir C.V.D.T. Pragâ ad amicum scripsit. *Ignea ista ongonia non desistent, donec omnia Ignatianis flammis subjiciantur, Imperijq́; Germanici jamdudum ignavia putredine quasi confecta fulcra in cinerem redigantur, quò phœnix Hispanicus inde tandem emergere possit.*** Petrus Ribadenira lib. 1. de Principe cap. 26. hæreticos capitali supplicio afficiendos esse probare conatur ex Scripturis, Patribus Impp. & ex ipso Calvino & Beza.**

315. *Praxin* demonstrant Inquisitio Hispanica & Historia rerum in Gallia, Belgio, Anglia, Germania, alijsque regnis & provincijs superiori seculo gestarum. Hispanicæ inquisitionis fraudes, crudelitatem & immanitatem peculiaribus libris complures exposuerunt. Dominicus Bannes Salmanticensis Academiæ in Hispania Professor in comm. super Thom. 2. 2. quæst. 11. artic. 2. *Inquisitores hæreticæ pravitatis procedunt ex præsumtione, & tenentur punire, ut hæreticum eum, qui ex dictis vel factis convincitur esse hæreticus, etiamsi reverâ non sit hæreticus.* Expendatur *laniena Parisiensis* Anno 72. in Gallijs instituta, in qua referente Dinotho libro 5. Histor. Gall. p. 341. tribus dieb. supra decem millia hominum omnis ætatis, sexus & conditionis Parisijs fuêre cæsa, ac tanta fuit sanguinis effusi copia, ut per multa urbis loca rivulorum instar diffluerer. Ea rabies Lutetiæ sumto initio omnes regni provincias pervasit, non in urbibus solùm, sed etiam in agris virus effundens, & magnæ utrinque cædes factæ, sed præcipuè Lugduni, Aurelijs, Tolosæ, Rothomagi, &c. adeò ut Reusnerus in Isag. Historica *menstruo spatio per totum Galliæ regnum plures quam centies mille homines religionis causâ occisos fuisse,* memoret. Tamdiu in utrumque sexum sævitum est, donec publica & nobilissima flumina repleta cadaveribus, & atrata sanguine conspecta sint, itaut seccolis etiam longè dissitis usus aquæ ad potum, aliasque res necessarias, nec non & usus piscium humanâ carne saginatorum magnâ cum execratione crudelitatis, & inauditæ carnificinæ aliquantisper exosus fuerit. August. Thuanus in Histor. Anno 72. Camer. part. 1. histor. succis. capite 83. Ferdinandus Alvarca Dux Albanus confessus est, quòd paucis illis annis, quibus Belgio præfuit, *octodecim millia hominum* utriusque sexus, clanculum & palàm furialibus carnificinis sustulisset, nec tamen isto rigore Patribus inquisitionis satisfecisset. Autor de jure belli Belg. Cardinalis Farnesius ex Italia ad bellum Schmalcaldicum in Germaniam proficiscens, dixit, *se tantam daturum stragem per Alemanniam, ut in Lutheranorum cruore, vel ipsius equus natare possit.* Schleidan. libro 17. commentar. Lazarus à Schwendi Viennæ præsente Henrico Merckelio retulit, se à Carolo Quinto Cæsare Oeniponte in fuga audivisse, *quod à neutra parte gratiam inire potuerit.* Si enim *Pontificem audire voluisset, Electori caput amputandum, ac urbes Imperiales demoliendas fuisse.* Schleidan. libr. 3. comment. recitat literas Papæ Adriani Ann. 22. sub exitum Novemb. ad Imperij Ordines Norinberg. cōgregatos scriptas, *Quia hic morbus non possit lenib. medicamentis curari, veniendū necessariò ad vehementiora. Ejus rei non unū extare testimoniū & exemplum in Scripturis, & majores ipsorum in Conc. Constant. rationem hanc secutos in Hussum & Pragensem pro ipsorum merito vindicasse, ipsos etiam hanc illorum virtutem imitari debere.* In Anglia intra biennium propter religionem ultra octingenta hominum capita intercierunt va- 2. Factis.

rijs

rijs suppliciorum generibus Buchholzerus & Osiander in Histor. ann. 1555. Quæ omnia originem duxêre ex illa Pontificiorum regula, quod *hæretici capitali supplicio sint afficiendi.*

Quidam ex Calvinianis. 316. Quod Calvinianos attinet, de illis Zanch. tom. 2. miscellan. in cap. de Magistratu sic scribit. *Omnes ferè ex nostratibus hujus sunt sententiæ, quod hæretici sint gladio puniendi.* Beza in libro contra Wilhelmum Hulderum & Jac. Andreæ Ann. 81. edito p. 121. *Docemus piis & verè Christianis Magistratibus præcipuè dandam operam, ut purus ac sincerus Dei cultus vigeat ejusq; perturbatores, ut res postulat, autoritate suâ legitimè judicatos capitali quoque pœna, si necessitas & sceleris magnitudo postulent, coerceant potiùs quam Ecclesia detrimẽtum capiat.* Bucanus in Institut. Theol. loc. 49. p. 777. quæstionem proponit. *An Magistratui liceat in hæreticos gladio civili animadvertere?* ad quam respondet affirmatè. Idem statuunt Bulling. conc. 18. fol. 89. Aretius in Historia Valentini Gentilis. Danæus in Ethic. Christ. lib. 2. cap. 13. f. 199. Franc. Junius in defensione secunda de Trin. adversus Samosatenianos edita Heidelb. Ann. 1591. p. 40. Herbornenses in notis ad expositionem Catechet. p. 147. Perkinsus in Cathol. reformato controv. 21. cap. 2. p. 367. *Quod quidam Pontificiorum in Anglia occiduntur, id non fit propter religionem, quamvis hæc causa justa sit* Deut. 13. v. 5. *sed quia excitant turbas & seditiones,* &c. ** Schleid. li. 25. in Historia de supplicio Serveti meminit libri à Calvino scripti *quod hæretici gladio puniendi.* Paræus in comm. cap. 13. Rom. *quod non sint tolerandæ à Magistratu confusiones in religione, sed gladius contra hæreses stringendus.* Beza in Epist. Theol. 1. pag. 20. & 21. *Libertatem conscientiis permittere, sinere unumquemque si velit, perire, merè Diabolicum dogma est. Et hac illa est Diabolica libertas, quæ Poloniam & Transylvaniam hodie tot pestibus implevit, quas nulla alioqui sub sole religiones tolerarent.* Casaub. in præfat. exerc. ad ann. Baron. *Arianum in sua perfidia obstinatissimum, qui in vinculis diu detentus revocari ad sanam mentem nulla ratione potuit, flammis ultricibus tua Majestas impatiens injuriæ factæ D. N. J. C. Deo ἀντιςῳ jussit tradi.* Becanus in resp. ad aphorismos Calvinistarum aphor. 8. pag. 96. *Quot Jesuitas, quot alios Catholicos propter solam fidem extremo supplicio Calvinistæ affecerunt.* Churfürst Augustus in seinem auffgezeichneten Bericht von D. Peucern schreibt also: Die Lehre/ so bißher in Franckreich vnnd Niderlanden ausserhalb der Papisten gewest/ die ist allein Calvinisch/ vnd eben solch Blutbad/ wie in Franckreich vnnd Niderlanden die Calvinische Lehre hat angerichtet/ ist jhre Hoffnung auch gewest in Sachsen anzurichten/ das laß ich mir nicht anders vberreden/ sie stellen sich gleich so fromm als sie wollen. Calviniani in suo Palingenio pag. 12. vocant illos, qui sensum literalem in verbis cœnæ retinent, zänckische vnd haderhaffte Leuthe/ denen man die Beine zubrechen solle. ** Refert Lucas Osiander in resp. ad Apolog. Heidelbergensium p. 64. quendam Calvinianum Ecclesiasten dixisse, se, *Romanus Imperator si foret, omnes interfecturum, qui suam non amplecterentur religionem.* Ibidem memorat conclavi Johannis Casimiri Palatini, & valvis templum fuisse ascriptum. *O Casimire potens servos expelle Lutheri, Ense, rota, ponto, funibus, igne, neca,* unde Costerus in Apol. contra Gomar. part. 3. fol. 548. Calvinianis objicit, quòd *frustra conquerantur de Tyrannide Pontificiorum, cum ipsimet censeant, Pontificios esse occidendos, quorum non paucos religionis gratia occiderint.* Bellarm. l. 3. de Rom. Pontif. cap. 7. scribit, *Inquisitionem hæreticorum Papisticam apud Calvinianos non persecutionem, sed bellum civile potiùs appellari posse, siquidem juxta doctrinam Augustini Epist. 80. ad Hesychium, in persecutione Antichristi solis Ecclesiæ filiis futura sit tribulatio, non autem eorum persecutoribus.*

317. Antequam verò sententiæ nostræ fundamenta proponamus, primò omnium rectè formãdus erit quæstionis status. 1. Non est hoc loco quæstio, *an Magistratui liceat hæreticos coercere*, & in eos animadvertere. Cùm enim superiùs demonstratum sit, curam religionis ad Christianum Magistratum certâ ratione pertinere, utiq; etiam tanquam Dei vicarius & utriusq; Decalogi tabulæ custos curare potest ac debet, ut sincerum divini cultus exercitium vigeat, nec per Pseudoprophetas corrumpatur vel intervertatur. Absit enim ut hæreticorum patrocinium suscipere, cõtra verò Magistratus & Ministerij Ecclesiastici in coercendis hæreticis officio quicquam detrahere velimus. 2. Nec quæstio propriè est *de deductis*, qui à falsis doctoribus circumventi, & in errorum avia præcipitati. Illi enim cùm non voluntariè & scienter, sed ex ignorantia & infirmitate errent, commiseratione potiùs quàm pœnâ ac graviore animadversione digni judicandi. ** Ipse Rolenbusch in replica cõtra Osiandr. p. 128. scribit, Man soll nur die hinrichten/ welche eygentlich Ketzer sind/ vnd nicht die welche in der Ketzerey geboren vnd erzogen/ sich nit so bald resolviren können/ vñ doch den Sachen fleissig nachzudencken Willens sind/ von denen haben wir in vnsern Päpstischen Rechten/ daß sie nicht für Ketzer zu halten seyn. ** Sed quæstio præcipuè est de seductoribus, qui errores fundamentales in Ecclesia spargunt, eosque pertinaciter defendunt, quos à Magistratu coercendos & puniendos, nequaquam verò ultimo supplicio afficiendos esse, dicimus. 3. Nec quæstio est *de tempore V. T.* an in V. T. licuerit interficere hæreticos, sed de Magistratu Christiano in N. T. 4. Nec quæstio est *de seditiosis & blasphemis*, qui præter falsæ doctrinæ propagationem seditiones insuper excitant, subditos adversus Magistratum instigant, & directas ac apertas blasphemias adversus Deũ evomunt: illos n. capitali supplicio ob seditiones vel manifestas blasphemias affici posse, non admodùm refragabimur, sed de simplicib. hæreticis, qui à seditionibus & blasphemijs alijsve delictis capitalibus sibi temperant, contra quos gladium à Magistratu ob hæresin stringẽdum esse negamus. ** Sic B. Luth. tom. 4. Jenens. f. 408. Itẽ tom. 5. in Ps. 82. f. 74. b. *Anabaptistas non ut hæreticos, sed ut blasphemos tolli posse,* ait. Et hac ratione conciliari posse videntur duo consilia contraria quæ extant Decade 4. Bidembachij quorum unum est Brentij mitius, alterum Urbani Regij rigidius numer. 1. & 2. ** D. Chemnic. part. 2. Exam. Concil. Tridentini. pagin. 93. *Coactionem ad fidem, quæ per externam vim & corporales pœnas fit, Ecclesia CHRISTI ignorat, quæ tantum habet gladium Spiritus. Politico Magistratui corporalis gladius à DEO commendatus est, quo si ipsius est, uti potest ac debet, sicut ad reliqua scelera, ita etiam ad publicas, externas & notorias blasphemias, præcipuè si seditio accesserit, puniendas.*

Argumẽta nostra sententiæ 1. ex Scriptura. 1. ex V.T.

318. Primam argumentorum classem petimus *ex Scriptura*. Secundam *ex rationibus*. Tertiam *ex testimonio Ecclesiæ primitivæ*. Quartam *ex ipsis adversarijs*. Quæ ex Scriptura producuntur, ea vel ex V. vel N.T. sunt petita. Ex V.T. producimus vaticinia Prophetica, de propagatione doctrinæ cœlestis in novo Testamento absque cæde & sanguine futura. Esai. 2. v. 4. *judicabit* (Messias) *inter gẽtes & arguet populos multos, & convertent gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces, non levabit gens contra gentem gladium suum, & non discent ultra bellum*. Esai. 11. v. 7. *habitabit lupus cũ agno, & pardus cum hædo accubabit v. 7. vitulus & leo, & ovis simul morabũtur, & puer parvulus ducit eos, &c. v. 9. non malefacient nec corrumpent in universo monte sanctitatis meæ, quia repleta est terra scientiâ Domini, sicut aqua operientes mare*. Esa. 65. v. 25. idem repetitur. Zachar. 9. v. 10. *Succidere faciam quadrigas de Ephraim, & equos de Ierusalem, & succidentur arcus bellici, & loquetur pacem gentibus*. Hæc vaticinia *generaliter* quidem loquuntur de pace Ecclesiæ & concordia civium Reip. Christianæ, interim simul *in specie* includunt modum propagandi Ecclesiam nimirum absque profusione sanguinis. Opponuntur enim hæc vaticinia praxi in Ecclesia V.T. divinitus constitutæ & usitatæ. In V.T. vi externâ & corporali religio propagabatur, falsa & idololatrica dogmata spargentes interficiebantur, gentes Cananææ idololatricæ excindebantur, sed de N.T. Prophetæ vaticinantur, quod absq; cæde & sanguine religio Christiana sit propaganda, inde cùm discipuli Luc. 9. v. 54. Samaritanos igne cœlitus delapso exuri vellent, & ad praxin V.T. in Eliæ exemplo propositam provocarent, Christus eos objurgat, & discrimen V. ac N.T. ipsis proponit. *Nescitis*, inquit, *cujus Spiritus sitis? Filius hominis nõ venit animas perdere, sed salvare*. Ex eo sic concludimus. In quo V. ac N.T. sibi invicem opponuntur, in illo non potest statui utriusque conformitas. Sed in propagatione doctrinæ & punitione hæreticorum per sanguinis effusionem, & cædes Vet. ac N. Test. sibi invicem opponuntur. Ergò in eo non potest statui utriusque conformitas. Excipit Bellarminus lib. 3. de Laicis cap. 22. 1. *dictum Esaiæ* cap. 2. *tantùm pertinere ad tempus adventus Messiæ, in quo generalis altissima & diuturna pax in toto orbe sit futura*. Respon. imò verò describitur in genere status Ecclesiæ sub N. Test. quòd religionis propagandæ causâ non sint bella gerenda nec sanguis fundendus. Propheta enim agit de vocatione gentium ad Christi regnum. *Erit*, inquit, *in novissimis diebus, firmus fiet mons domus Domini in vertice montium, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini*. Jam verò universalis illa vocatio gentium non cœpit tempore nativitatis Christi, sed per prædicationem Apostolicam, eademque adhuc hodie durat. Ergò non tàm de tempore nativitatis Christi, quàm de statu Ecclesiæ N.T. in genere vaticinium hoc loquitur. 2. *si verum est, nunquam futura in Ecclesia bella, manifestum erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, qui & inter se & contra Catholicos gravissima bella gesserunt*. Resp. distinguendum inter bella offensiva & defensiva. Religionis propagandæ causâ bella gerenda esse, negamus, defendendæ autem religionis causâ à legitimo Magistratu bella geri posse concedimus, interim nec solam religionis defensionem, sed etiam alias causas justi & legitimi belli statuimus, nec quorumvis bellorum temerè susceptorum patrocinium nobis vendicamus. 3. *cap. 11. non dicit Propheta, quòd Catholici non occident hæreticos, sed potiùs contrà, quod hæretici non occident & non nocebunt Catholicis, loquitur enim Propheta de leonibus & ursis & serpentibus regulis, alijsq, venenatis bestiis, quibus Diabolus & hæretici ejus ministri significantur*. Resp. per venenatas illas bestias non possunt intelligi hæretici, quippe quorum totalis concordia cũ Ecclesia non est speranda 1. Cor. 11. v. 19. quod tamen de bestijs illis Propheta asserit, sed describitur illis verbis Natura & indoles omnium hominum, qualis est ante vocationem & conversionem ad CHRISTI regnum respectu corruptionis per lapsum introductæ, ac prædicitur, eos qui quondam Deo displicebant, & Ecclesiam odio habebant, ad agnitionem CHRISTI per Evangelij prædicationem perductos pacificè victuros, & à cæde & sanguine sibi temperaturos. Conjungimus igitur v. 4. in quo gladius non corporalis, sed spiritualis ad Ecclesiæ in N.T. propagationem adhibẽdus prędicitur. *Percutiet terram virgâ oris sui, & spiritu labiorum suorũ interficiet impium*, quod de verbo Dei accipiendum esse, constat ex Eph. 6. & 2. Thess. 2. v. 8. ex quo sic cõcludimus. Quo gladio Antichristus in N.T. occidendus, eo etiam gladio adversus hęreticos Antichristi membra ac satellites utendum. Atqui non corporali, sed spirituali gladio, virtute sc. verbi Antichristus in N.T. occidendus. Ergò non corporali, sed spirituali gladio contra hæreticos Antichristi membra ac satellites utendum. Neq; tamẽ jus gladij penitus Magistratui adimimus, sed contra hæreticos & ob religionis propagationem adversus infideles eum stringendum esse negamus.

2. ex N.T. 1. e doctrina & praxi Christo.

319. Ex N.T. producimus *doctrinam & praxin 1. Christi. 2. Apostolorũ*. *In genere* monemus, Christum & Apostolos nullum in N.T. dedisse mãdatum de hæreticis corporali supplicio afficiendis, quod in re tanta Ecclesiæ salutem vel maximè cõcernente non fuisset ab ipsis intermissum, si hæreticos occidi voluissent. Excipit Bellarmin. *Christum quidem & Apostolos non præcepisse, sed nec prohibuisse, ut cõburerentur hæretici*. Hanc solutionem suam probat duplici argumento, primò, *quia Luther. eadem usus est contra Carolstadium. Objicienti enim Carolstadio, cur vocaret Sacramẽta, quæ Christus non præceperat sic vocari, respondit Luther. quare tu prohibes ea vocari Sacramenta, quæ Christus non prohibuit vocari*: deinde, *quia Christus & Apostoli nusquam jubent adulteros & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones, & tamen id fieri, & rectè fieri, neq, Lutherus negare auderet*. Resp. est dissimilitudo in exemplis. Usus vocabuli Sacramenti, à quo abhorrebat Carolstad. pertinet ad adiaphora, in quib. libertas Ecclesiæ concessa, unde meritò urget Lutherus contra Carolstad. quòd Christus & Apostoli nõ prohibuerint uti voce Sacramenti, proinde etiam nos posse in Ecclesia ex Christiana libertate eo vocabulo in sano sensu uti. Sed occisio hæreticorum ea hypothesi Pontificiorum pertinet ad necessarias vitæ regulas, imò ut ex Mejerhôfero percepimus ad fidei articulos, ergò de ea meritò requirimus certum & perspicuum aliquod Scripturæ fundamentum. Quod aliorũ facinorosorum capitalia supplicia attinet, ea rectè deducuntur ex loco Apostolico Rom. 13. vers. 4. *Magistratus non gerit gladium frustra*, & ex fundamentis alijs superiùs adductis, quò verò

minus

minus etiam ad hæreticos hoc extendatur, obstant reliqua sententiæ nostræ fundamenta.

1. Matt. 13. v. 30. Sinite crescere zizania.

320. In specie *ex Christi doctrina & praxi* sic concludimus. Quem modū agendi cum hæreticis Christus improbat, is in Ecclesia Christiana meritò intermittendus. Sed modum agendi eum hęreticis per supplicia capitalia Christus improbat. E. is in Eccl. Christiana meritò intermittēdus. Assumtum probatur 1. ex parabola Matt. 13. v. 30. *Sinite crescere zizania usq; ad tēpus messis.* Per zizania non promiscuè & in genere omnes facinorosos, sed in specie hęreticos intelligi demōstramus 1. *ex oppositione.* Quod in hac parabola significatur per semē, ejus contrariū significatur per zizania, ratio connexionis pendet à Natura oppositorum, quorū opposita sive cōtraria est significatio. Atqui per semē hoc loco significatur verbū Dei, & qui illud proponunt ac fideliter amplectūtur. E. per zizania intelliguntur hæreses, & qui eas proponunt & amplectuntur. Ubicunq; à Christo in parabolis *seminis* satis fit mentio, ibi de verbo Dei spirituali, & *incorruptibili illo semine* 1. Petr. 1. v. 23. illud intelligitur Matt. 13. v. 19. Marc. 4. v. 15. Luc. 8. v. 11. cujus convenientia cum semine alibi exponitur. Cūjue verbi divini sint duo præcipua ac principalia capita, videlic. *lex & Evangeliū*, constat primariò ac præcipuè doctrinam Evangelij seu fidei, nō autem legem sive morum doctrinam per semen intelligi, quia Christus seipsū confert *seminanti* bonum illud semē, jam v. Christi propria doctrina est Evangeliū seu fidei doctrina. Huic doctrinæ fidei directè opponuntur hæreses. Er. illæ per zizania semini opposita sunt intelligendæ. At, inquit Beza in l. de puniendis à Magistr. hæreticis, *Christus per zizania non hæreticos, sed filios nequam intelligendos esse docet.* v. 38 ac v. 41. *omnia scandala, & illos, qui faciunt iniquitatem* per zizania intelligi ostendit. *Ergò generaliter intelliguntur omnes facinorosi.* Resp. *υἱοὶ τοῦ πονηροῦ* filij Diaboli in genere quidem alijs in locis dicuntur omnes impij, qui peccatis contra conscientiam securè indulgent, qui dicūtur *filii Diaboli* non creatione, sed imitatione Johan. 8. v. 44. Aug. tract. 42. in Joh. *Imitando Diabolum facti sunt filii Diaboli.* in Ps. 64. *Est quædam paternitatis ratio, quam non tam pater ipse constituit, quam filii, nos enim illum imitando patrem facimus, non ille nos creando filios.* Conjunge Iren. lib. 4. c. 79. p. 314. Sed hoc loco in specie intelliguntur hæretici, qui licet non soli, tamen etiā ipsi sub universo isto genere tanquam species primaria comprehenduntur. ** *Impii* h. l. dicuntur, qui propriè loquendo non malè faciunt, sed perversè sentiūt, ut illi propriè sunt pij, qui Christi doctrinæ veritatē sunt amplexi. Nulla enim ex re piorum & impiorū differentia melius quàm ex religione sumi potest. Huc pertinet Ps. 44. v. 18. Nam ut ibi generaliter dicuntur *non obliti Dei, nec mendaciter egisse contra Dei fœdus,* non qui nūquam in vita peccarunt, sed restrictè, *qui nominis Dei fuêre memores, non obliti fœderis Dei, qui non expandunt manus ad Deum extraneum,* ut explicatur v. 21. h. e. Christiani orthodoxi: sic Christus generali voce *impiorum* appellat specialiter illos, qui obliti fœderis Dei bonum semen neglexerunt & reliquerūt veritatem divinam i. e. in religione errantes & hæretici.** Loquitur Christus indefinitè. *Zizania sunt filii τοῦ πονηροῦ*, cumq; indefinita propositio quādoq; universaliter de toto genere, quandoq; particulariter de certa & determinata specie explicanda sit, ideo inquirendum ulteriùs, an Christus omnes omninò Diaboli filios, an verò certam ipsorū classem, videl. hęreticos in hac parabola intelligat. Posterius nos asserimus & argumentis ex ipsis hujus textus visceribus demonstramus, quibus conjungimus sequentia Scripturæ dicta. Johannes Baptista Pharisæos ac Sadducæos vocat *γεννήματα ἐχιδνῶν*, Matt. 3. vers. 7. quia sunt progenies infernalis serpentis, cujus semen venenatum hæreticas istas opiniones concipiunt. Joh. 8. v. 44. Diabolus est *pater mendacii.* Hæreses sunt mendacia. Ergò hæretici sunt filij Diaboli. Matth. 12. v. 39. cap. 16. v. 4. Christus Pharisæos & Scribas vocat *generationem πονηρὰν καὶ μοιχαλίδα, pravam & adulteram* propter hæreticos errores & cultus idololatricos, qui adulterij spiritualis nomine in Scripturis veniunt. Ita quoque hoc loco *υἱοὶ πονηροῦ* sunt hæretici, patrem suum Diabolum mendaciorum architectum imitantes. Quod attinet v. 41 in eo non amplius quæritur, quid per zizania in agro Dominico intelligendum sit, sed cùm de officio Angelorum in die novissimo circa zizania Christus agere cœperit, ideò quadam excursione usus ostēdit, non solùm zizania *ἰδικῶς* sic dicta, h. e. hæreticos, sed etiam omnes impios, scandalis Ecclesiam turbantes, & iniquitatem operantes ab Angelis colligendos, & in ignem infernalem projiciendos esse. Ex eo verò colligi nequit, quod pars prior parabolæ cum hac posteriore sit æqualis latitudinis, hoc est, quod itidem generaliter accipiendum sit de omnibus facinorosis illud patrisfamilias præceptum: *Sinite crescere Zizania.*

321. 2. *Ex scopi determinatione.* Per *agrum*, in quo zizania unà cum tritico crescunt, *mundum* intelligendum esse, docet Christus v. 38. ex eo colligit Beza in lib. de puniend. hæret. *non posse per Zizania hæreticos intelligi, cùm hæretici non extra Ecclesiam in mundo, sed in ipsa Ecclesia reperiantur* 1. Corinth. 11. vers. 19. *Oportet esse hæreses inter vos.* Sed notandus est parabolæ scopus, quem Christus ipse proponit v. 24. *Simile est regnum cœlorum homini, seminanti bonum semen in agro suo.* Ergò non de negotijs mundi, sed de statu Ecclesiæ in mundo Christo propositum est agere, neq; enim regna mundi, sed regnum cœlorum agro, in quo & triticum & zizania simul nascuntur, comparat, per illud regnum cœlorum intelligitur Ecclesia in mundo adhuc militans, quæ inter causas reliquas ideo vocatur *regnum cœlorum*, ut à terrenis & mūdanis regnis distinguatur Johan. 18. v. 36. Agri igitur nomen perusitatum in Scripturis synecdochen accipiendum, non de toto & universo mundo, sed de illa mundi sive hominum parte, quæ per sparsionem seminis, h. e. per prædicationē verbi in regnum Christi sive Ecclesiam colligitur, quam Christus peculiariter vocat suum agrum, mundi autem nomine tùm indigitat, quia in mundo & ex mundo Ecclesia colligitur, & simul respectus habetur ad vaticinia Prophetarum de gentibus ex toto mundo ad Christi regnum vocandis Psalm. 2. v. 8. Psalm. 72. vers. 8. Esa. 49. vers. 6. Zachar. 9. vers. 10. Hic parabolæ scopus, si probè observetur, in fumum abit Bezæ argutia, cui haud immeritò etiam hoc opponitur, *quod hæretici quidem sint in Ecclesia, non tamen de Ecclesia, sed potius de mundo.* 1. Johan. 4. vers. quint. *ipsi de mundo sunt, ideò de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Possunt quidem dici de Ecclesia ratione originis & *termini à quo*, quia scilic. in medio

Ecclesiæ cœtu consurgunt, & hæreses suas spargunt. Actor. 20. v. 30. *ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa.* 1. Joh. 2. v. 19. *ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum.* Sed ratione professionis, ac pertinaciæ in errore & respectu *termini ad quem*, hæretici non sunt de Ecclesia, sed de mundo, quia & seipsos & asseclas suos ex veræ Ecclesiæ gremio avellunt, & mundo iterum involvunt. Ex hoc ergò parabolæ scopo tale nectimus argumentum. Vera & genuina explicatio parabolarum ita institui debet, ut ad principalem scopum potissimùm respectus habeatur. Chrysost. homil. 65. in Matth. Atqui scopus hujus parabolæ est, non de regnis mundanis, sed de regno cœlorum & statu Ecclesiæ agere. Ergò etiam explicatio ejusdem unicè eò dirigenda, & ex consequenti per *zizania* non possunt nec debent intelligi atrocia illa facinora, quæ in regnis terrenis & mundanis etiam conspiciuntur, in quæ Magistratus gladio animadvertit, sed hæreses, quæ in Christi regno h. e. in visibili Ecclesia oriri consueverunt, quę vindice Magistratus gladio eradicari & extirpari Christus prohibet.

322. 3. *Ex zizaniorum descriptione.* Zizania 1. partim suâ sponte vitio pravi soli crescunt, partim etiam ipsum semen facilè in ea degnerat, unde ζιζάνιον dictum putatur q. *σιτοιζάνιον, παρὰ τὸ τῷ σίτῳ παρεξίζειν καὶ συναυξάνεσθαι.* 2. priusquam ad maturitatem veniunt, tritico valde sunt similia, ut in prima herba ab eo vix discerni possint. 3. plura grana afferunt, & quidem plerunque ex uno ejus grano plures culmi enascuntur. 4. farina ex illis parata proinde albescit, ut alterius alicujus frumẽti. 5. si panis ex ea pinsatur, non alit, sed inebriat ac dementat hominem. 6. etiamsi non multum ejus insit tritico, tamen panem aut quicquid ex eo paratur, vitiat. Hæc omnia hæreseos ac falsæ doctrinæ Naturam pulcerrimè repræsentant. Ea enim 1. vel suâ sponte vitio pravæ mentis nostræ crescit, vel etiam ex ipsa vera religione depravata & corrupta oritur. 2. aliquandiu similis apparet veræ doctrinæ. Hæretici enim loquelam sincerorum doctorum ad tempus imitantur, ut cum illis sentire videantur, sed tandem manifestum fit, ipsos non bonum semen, sed zizania spargere. 3. admodùm ferax est, & brevi tempore latè propagatur. 4. externâ specie humanæ rationi blanditur. 5. tantum abest, ut auditores faciat meliores, ut eos etiam dementet & inebriet. Gal. 3. v. 1. 2. Timoth. 2. v. 26. 6. ac si vel modicum ejus veræ doctrinæ commisceas, nihilominus totam massam corrumpit ac vitiat. 1. Cor. 5. v. 6. Galat. 5. v. 9. Flacius part. 2. Clav. tract. 6. de situ Cananææ p. 558. Propter hanc conformitatem zizaniorum & hæresium in parabola nostra meritò per zizania hæreses & hæretici intelliguntur, facinorosi contrà ac scelerati paleis conferri solent, quæ facilè agnoscuntur, & à tritico sine negotio separari possunt. Psal. 1. v. 4. Matt. 3. vers. 12. 4. *ex quadam ad absurdum deductione.* Si per zizania in parabola intelligerentur, quivis facinorosi delictis externis, & notorijs humanam societatem turbantes, Magistratui non liceret è medio tollere facinorosos. Sed posterius est absurdum, quia *Magistratus non gerit gladium frustrà*, sed est *minister Dei vindex in iram ei, qui malè agit* Rom. 13. v. 4. Ergò & prius. Connexio probatur, quia pater familias prohibet evellere zizania, & quidem absolutè sine ulla inter zizania distinctione. 5. *ex interpretum testificatione.* Jansenius in Harmonia agnuscit, Hieronymum per zizania intelligere hæreticos. Johannes de la Haya in triumpho veritatis c. 61. p. 441. præfert quidem illorum explicationem, qui per zizania in genere quosvis malos sive peccatores intelligunt, & carpit Erasmum, quod Cypriano libro 3. Epist. 3. expositionem de hæreticis tribuat, interim haud gravatim agnoscit, Hieronymum, Augustinũ, Chrysostomum, Euthymium, & alios per zizania in hac parabola intelligere solos hæreticos. Idem faciunt Lyra & Stapletonus hoc loco. Becanus in disput. de fide hæret. servand. fol. 103. ** Cyprianus lib. 3. Epist. 1. *Etsi videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet, aut fides aut caritas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus, ut cùm cœperit frumẽtum Dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore accipiamus. Apostolus in sua Epistola dicit, in domo autem magna non solùm vasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quadam quidem honorata, quadam verò inhonorata. Nos operam demus & quantum possumus laboremus, ut vas aureum & argenteum simus. Cæterum fictilia vasa confringere Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest Domino suo major servus, nec quisquam sibi quod soli Filio tribuit pater, vendicare se putet.* **

323. Hisce præmissis ex parabola Christi sic concludimus 1. Quicunque evelli & extirpari prohibentur, illi gladio non sunt è medio tollendi. Sed hæretici per zizania significati evelli & extirpari prohibentur. Ergò hæretici non sunt gladio è medio tollendi. 2. Quod solis Angelis in fine mundi peragendum relictũ est, illud nemo hominum in hac vita tẽtare præsumat. Sed hæreticorum interfectio per zizaniorum evulsionem significata solis Angelis in fine mundi peragenda est relicta, ut constat ex collatione vers. 30. & 41. Ergo hęreticorum interfectionem nemo hominum in hac vita tentare debet. 3. Quod cum præsentissimo periculo salutis conjunctum, illud non debet ab homine Christiano suscipi. Atqui hæreticorum interfectio cum præsentissimo periculo salutis est conjuncta. Ergò non debet ab homine Christiano suscipi. Assumptum constat ex verbis patrisfamilias, qui quærentibus servis, an zizania evellere debeant, respondet v. 29. *Nonne colligentes zizania eradicetis simul cum eis etiam triticum.* Qui enim prius sunt hæretici, sæpius postea ad saniorem mentem redeunt & tritici Naturam induunt. Hieron. in c. 13. Matth. *Monemur, ne citò amputemus fratrem, quia fieri potest; ut ille qui hodie noxio depravatus est dogmate; cras resipiscat & defendere incipiat veritatem.* Chrysost. homil. 47. in c. 13. Matth. *Dominus prohibet eradicare zizania, ne fortè simul cum zizanijs herbam etiam tritici evellant; quod dicebat, ut bella & effusionem sanguinis prohiberet. Nam si trucidarentur hæretici; atrox & irreconciliabile bellum orbi inferretur. Duabus igitur rationib. prohibuit: altera, quia frumentis parum nocerent: altera, quia nisi sanarentur, extrema supplicia non evaderent. Quare si & puniri eos vultis & frumẽtis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua vobis expectanda est. Quid autem est, quod ait, ne eradicetis simul cum eis & triticum? Certè aut quia si arma capietis, inquit, necesse est cum hæreticos trucidatis, multos sanctorum simul*

mul interimere, aut quia ab ipsis Zizaniis verisimile est multos in triticum convertendos. Si ergo praevenientes evelletis, ea frumenta deperibunt, quae commutatis zizaniis provenirent. Non prohibet autem Conciliabula haereticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi concidere, verùm interficere ac trucidare. Et postea. *Parcendum esse zizaniis dicit, quousque cum eis frumentum in agro sunt, quia possunt in frumenti statum commutari. Si vero hac longanimitate Dominus nihil lucrabuntur & recesserint, tunc inevitabilis pœna eos necessariò excipiet.* Chrysologus serm. 79. *Si zizaniis Dei potentia non subveniret, nec Matthaeum de publicano Evāgelistam, nec Paulum de persecutore Apostolum Ecclesia possideret.* Chrysostomi explicationem sequitur B. Lutherus noster in expositione hujus parabolæ. *Docemur* (inquit) *quomodo nos gerere debeamus adversus haereticos, non enim eos extinguere & excindere oportet, apertè enim hîc Christus ait, Sinite utraq; crescere, solo verbo Dei contra ipsos agendum docens, ita enim hac in re evenire solet, ut qui hodie erret, cras possit in viam redire. Quis enim novit, quando Dei verbum cor cujusq; sit attracturum? si autem exuratur vel alias tollatur, certè impeditur, ne possit in viam reduci, imò jam perire eum necesse sit, qui aliàs potuisset ab errore liberari.*

Exceptiones Bellarmini.

324. Bellarminus excipit 1. *nomine Zizaniorum non intelligi solos haereticos, sed omnes homines malos.* Resp. contrarium ostendimus superiùs. Bellarmin. id nullo alio argumento probat, quàm ex verbis Christi, *Zizania sunt filii nequā, & mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent in caminum ignis.* Verùm quid huic argutiæ respondendum sit, constare potest ex superioribus. Johannes de la Hoya in triumpho veritatis pluribus argumentis id demonstrare conatur. Primò urget autoritatem Patrum *Ambrosij, Augustini, Gregorii, Theophylacti & aliorum.* Sed Patribus his opponimus alios Patres, quorum calculum ipsemet nobis concessit; nec illi, qui per zizania *malos in genere* intelligunt, adversâ fronte nostræ expositioni repugnant, cùm hæretici sub nomine & numero malorum comprehendantur, quinimò quidam ex illis ipsis Patrib: nostram amplectuntur expositionem. August. in lib. quæst. ex Matth. c. 12. *Cùm esse quisq; spiritualis cœperit, cognoscit errores haereticorum, & omninò dijudicat atq; discernit, quicquid audierit aut legerit, abhorrere à regula veritatis.* Ibid. *donec quis in spiritualibus perficiatur, & quodammodo maturescat in fructum, quem herba dedit, potest eum movere, quare sub nomine Christiano tam multa haereticorū extiterint falsitates, inde est, quod servi dicunt: Nonne bonum semen seminasti, &c.* Theophylactus in comm. h. l. *Zizania sunt haereses vel mala cogitationes. Servi sunt Angeli, qui indignantur esse haereses, vel malitiam in anima, & volunt evellere & excindere ex hac vita haereticos & mala cogitantes: DEUS autem non permittit haereticos bellis consumi, ne simul patiantur, consumanturq; & justi. Similiter neq; propter malas cogitationes vult DEUS excindi hominem, ne & triticum simul corrumpatur, ut exempli gratia: Si Matthaeus excisus fuisset ex hac vita, cùm esset zizanium, simul utiq; excisum fuisset & frumentum, quod postea ex ipso oriturum erat. Similiter & Paulus & latro. Hi enim cùm zizania essent, non sunt extirpati, sed permissi sunt vivere, ut cresceret postea illorum virtus. Dicitur igitur Angelis, quod in consummatione tunc congregabitis zizania, h. e. haereticos.* Hæc Theoph. non de quibusvis malis sive flagitiosis, sed de hæreticis & malis cogitationibus zizania exponens, probè enim vidit, labefactari Magistratus officium, si de quibusvis facinorosis acciperentur. Secundò profert expositionem ipsius Christi, qui *zizania dicit esse filios nequam, h. e. omnes peccatores.* Sed de eo jam ante egimus. Tertiò, *Dominus non vult colligi & eradicari zizania, haereticos autem vult extirpari & non vivere.* Exod. 22. Deuter. 13. & 18. *ergo istud melius de peccatoribus in genere, quàm de haereticis in particulari intelligitur.* Resp. distinguendum inter tempus Vet. ac Nov. Testament. ut suo loco pluribus declarabitur, hîc illud duntaxat notamus; quod Johannis de la Hoya argumentum ad absurdum redigi possit. In primo enim ratione ait, qui *Patres hanc parabolam haereticis accommodant, non excludunt alios malos, nimirum quia species continetur in suo genere*, & in ratione secundâ. *Zizania sunt filii nequam, qui non tantùm haereticos, sed etiam omnes peccatores significant.* Atqui si de peccatoribus in genere accipiuntur zizania, consequens erit, nullos peccatores à Magistratu extirpari posse, quod tolerandum esse ipsemet la Hoya agnoscit. Eadem ergò ratione colligere possum. Dominus non vult eradicari zizania, facinorosos autem vult extirpari & non vivere ut cōstat. Ergò non potest de facinorosis intelligi: Quartam rationem petit *ex fine & scopo parabolae:* Præcedenti parabolâ ostendit Christus, *bonum semen esse jactum in terra loca, & partes quatuor, & unam tantum partem fecisse fructum bonum*, hac verò docet, *eam partem, quae semen Evangelii recipit, non esse omninò puram, & omni ex parte mundam, sed malos etiam habere bonis permixtos.* Respon. ideo atque inde potissimum ea pars, quæ semen Evangelij recipit, non est omnino pura, quia Diabolus hæreses in medio visibilis Ecclesiæ agro seminat 1. Corinth. 11. vers. 19. quæ connexio hujus parabolæ cum præcedente est satis concinna, in præcedente docuit, quibus vitæ ac morum vitijs fructificatio seminis impediatur, in hac ipse docet hæresium zizanijs sementem verbi cœlestis sæpiùs corrumpi ac vitiari. Quintò *hac parabola voluit Dominus docere quatuor veritates, bonos scil. malis debere esse permixtos quamdiu sunt in hoc mundo: malos, qui sunt in bona terra, non esse Christi semen, seu non provenire ex Christi opere, doctrina vel inspiratione, quod sint tales: malos, qui bonis sunt permixti permittendos esse crescere propter periculum bonorum: venturum aliquando diem, in quo mali à bonis omninò separabuntur, quae veritates non solum haereticis conveniunt, sed omnibus malis:* Respon. hæc quidem rectè dicuntur & secundariò hæc parabola ad ea accommodari potest, interim primarius ac principalis scopus est, quod per zizania hæretici denotentur, & gladio extirpari prohibeantur. Quod si enim illam prohibitionem de non eradicandis zizanijs generaliter accipere velimus de quibusvis facinorosis, qui externis & notorijs delictis civilem societatem turbant, Magistratui penitùs eripietur gladius, & pars officij ipsi proprij cessabit.

325. Vidit hoc Bellarminus, ideo 2. excipit, *cùm prohibet Dominus extirpari malos; non prohibet, ne iste aut ille occidatur, sed prohibet, ne boni conentur omnes malos ubiq; extirpare & nullum omnino*

permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum. & hoc est, quod ait Dominus, ne fortè cum eis eradicetur simul & triticum. Itaq; parabola generalis est, & hoc solum docet, nunquam futurum ante mundi consummationem, ut omnes mali eradicētur. Cum a. in particulari quæstio est, vel de hæreticis, vel de furibus, vel alijs malis, an sint extirpandi, considerandum est juxta rationem Domini, an id fieri possit sine detrimento bonorum, & siquidem fieri potest, sunt procul dubio extirpandi: si autem non potest, quia vel non sunt satis noti, & periculum est, ne plectantur inocentes pro nocentibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est, ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant, quàm ex illis, tunc quiescendum est. Ita respondet Augustin. libro 3. contra Epist. Parmen. capit. 2. hunc locum sibi a Donatistis objectum explicans. Neq; aliud Chrysostomus docet, ut patet ex ipsius verbis. Cyprianus etiam non de hæreticis, sed de malis Christianis in illa Epistola hanc parabolam intelligit. Respon. 1. verba patrisfamilias non cootinent aliquam futurorum prædictionem, sed expressam præsentis actionis prohibitionem. Non eoim dicit paterfamilias, *frustra tentabitis* aizaniorum evulsionem, quia non poteritis omoia eradicare, sed expressè prohibet, ne zizania extirpent. 2. In genere de zizanija dicit: *Ne extirpetis ea*, probibet ergò & hæc & illa zizania extirpate, quia genus complectitur suas species, & species continet sua individua. Nuspiam verò in parabola legitur dixisse. Ne *conemini* omnia aizania ubique extirpare, & oullum omnino in agro permittere. 3. verba illa, ne fortè etadicetis etiam triticum, non continent *prohibitionis limitationē*, quasi in eo duntaxat casu noo debeaot eradicari aizania, quando periculum est, ne simul triticum eradicetur, sad *prohibitionis rationem*, idcò non esse quicquam zizaniorum eradicandum, quia simul eradicari possit triticum, i.e. juxta Chrysostomi explicatiooem, quia aizanium illud in triticum converti potest. In agro quidem naturali ziaanium nunquam mutatur in triticum, sed in agro Dominico ac spirituali illud divinâ potentiâ fieri tes ipsa manifestè comprobat. Jam verò, ubi ratio præcepti generalis est, ibi præceptum etiam generale proponitur. 4. opus eradicaodi aizania planè adimitur servis, &, committitur messoribus sive Angelis, ac tēpus eradicatioois defioitur, oon præseos vitæ, sed tempus messis, hoc est, dies extremi judicij, quo triticom congregabitur io borreum. Atqoi juxta Bellarmini explicationem illud adhuc ex parte competeret servis, & in hac vita aliquando locum baberet, nimirum quando sine dettimēto tritici eradicatio aizaoiorum fieri potest. 5. egregia verò doctrina, quam Bellarminus ex hac parabola colligit, *non esse hæreticos bello petēdos, quando sunt fortiores nobis, & quando periculum est, ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant, quam ex illis.* Quasi verò oaturalis ratio unicuiq; istæc dictitet. *ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν, νίκης τε στέρεται, πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει*, inquit Ascræus. Elucet verò ea eo aoimus Pontificiorum, quem gerunt erga eos, qui à Romano Pontifice secessiooem sceerunt (eos enim omoes iodistinctè pro hæreticis habent) nimirum non deest ipsis promtissima volontas bello ipsos oppugnandi, nisi metuereot ipsos esse fortiores. Quod ergò pace aliquâ Germania adhuc fruitur, illud juxta Bellarmini doctrinam tamdiu durare debet, donec Pontificij se vitibus superiotes, & ad debellãdos Evangelicos satis iostructos esse intelligant, tuoc enim pacem turbandam, bella movenda & Evangelicos extirpandos esse. 6. August. libro 3. cootra Epist. Parmeniani cap. 2. oon de corporali hæreticorum supplicio vel de bello ipsis movendo, sed de severitate disciplinæ Ecclesiasticæ adversus eos, qui scandala in Ecclesia excitant, tractat, quãdo sc. ea adhiberi debeat. *Cùm de frumentorũ certa stabilitate, certa securitas manet* (inquit) *id est, quãdo ita cujusq; crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel prorsus nullos, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma cõtingere, non dormiat severitas disciplinæ, in qua tantò est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligētior conservatio caritatis. Tunc autem hoc sine labe pacis & unitatis, & sine læsione frumentorum fieri potest, cum congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine, quo anathematizatur, aliena est, &c.*** Idem *tum demum eradicandi zizania tutum affulgere tēpus censet, cum jam in fine non restat tempus vel commutandæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem ex occasione atq; cõparatione alieni erroris.*** 7. Chrysostomus in genere dicit, *Dominum istâ parabolâ bella & effusionem sanguinis prohibere*, Item *Dominum non prohibere Conciliabula hæreticorũ dissipare, ora ipsis obstruere, libertatem loquendi concidere, verùm ipsos interficere & erucidare*, ac geminam hujus interdicti rationem addit, non tantùm, *ne simul evellatur triticum*, quam solam Bellarminus vidit, sed etiam, *ne salus hæreticorum impediatur, cum zizania in triticum converti possint*, quam rationem Chrysostomus non addidisset, si ullo unquam tempore hæreticos occidere licere judicasset. Sic ergò concludimus: Qui eradicatiooem aizaniorum sive hæreticorum ideò probibet, ut vitetur sanguinis effusio, ille simpliciter & totaliter eradicationem violeotam probibet. Sed Chrysostom. ptopter hanc causam prohibet ziaaoiorum etadicationem. Ergò simplicitet & totalitet eam prohibet. 8. Cyprianus quidem in genere primùm loquitur de lapsis, quibus *nec censura desit, quæ increpet, nec medicina, quæ sanet*: Sed postea de hæreticis & schismaticis in specie agit, & adducit locum Apostolicum 2. Tim. 2. de vasis aureis, argenteis, ligneis & fictilibus, atque addit, *soli Domino vasa fictilia cõfringere concessum esse, cui virga ferrea sit data.* At si id in genere de omnibus omnioo facinorosis accipiatur, Magistratui non licebit adversus illos gladium stringere. 9. Ex hac ipsa Bellarmini hypothesi & explicatione contra Bellarminum concludere possumus. *Non sunt extirpanda zizania* (inquit) *quando in fieri nequit sine detrimento tritici.* Sobsumo. Bellum non potest cootra hæreticos (sive sint nobis fortiores, sive imbecilliores) suscipi absque detrimento bonorum. Ergò planè non debet suscipi, nec zizaniorum sive hæreticorum extirpatio per bellum debet tentari. Assumtum ptobo, quia in cœtibus hæreticorum, adhoc semen sanctum Deus sibi servat, & si oon alios, tamen baptizatos infantes in filios suos adoptat. jam verò absque illorum detrimento bellum adversus hæreticos suscipi oequit, ut constat.

326. Atque hæ sunt Bellarmini exceptiones cootra nostrum argumentum, videamus etiam aliorum exceptiones. 1. *Christus ibi loquitur ad Apostolos, non ad Magistratum. Ergò si vel maximè prohibitum esset hæreticos occidere, tamen illa prohebitia* *Exceptiones aliorum.*

bitio pertineret duntaxat ad Ecclesiæ ministros. Respon. imò verò Christus in genere loquitur de servis patrisfamilias v. 27. & 28. in servorum autem illorum numero sunt etiam Magistratus. Rom. 13. v. 4. ac tempus eradicationis statuitur, non præsens seculum, sed *dies messis*, sive extremi judicii, quin & hominibus eradicatio zizaniorum penitus adimitur, ac messoribus sive Angelis relinqui jubetur. Quicunque ergò hæreticos è medio tollunt, tempus à Deo definitum antevertunt, & alieni officij partes invadunt. 2. *utroq; vocabulo servorum & messorum intelliguntur Angeli. quia omnes Angeli sunt servi seu ministri à DEO emissi, proinde nequaquam hominibus, præsertim Magistratûs zizaniorum evulsio interdicta est, sed certo Angelorum ordini. Distinguit enim Christus inter duo distincta Angelorum officia, quorum unum est generale videl. hominibus inservire, alterum ordinarium & certum messorum scilicet, quod pertinet ad certum Angelorum ordinem.* Resp. Sanè Hieronymus in comment. cap 13. Matth. servos patrisfamilias non alios accipiendos statuit quàm Angelos, qui quotidie vident faciem Patris. Eadem est sententia Isidori Pelusiotæ lib. 1. Epistol. 195. Sed August. in qq. ex Matth. cap. 12. hanc sententiam refellit argumento eo, quod de servis dicitur, *ipsos ignorasse zizaniorum seminationem* eamque miratos fuisse, jam verò de Angelis probari nequit, quod ignorent, quid à Diabolo in mundo agatur. *Virum & ipsi sint servi* (inquit) *quos paulò post messores appellat, an quia in expositione parabolæ messores dixit esse Angelos, nec quisquam facilè dicere ausus fuerit, Angelos nescisse, quis zizania superseminaverit & ea tunc apparuisse Angelis, cùm herba fructum fecisset, magis oportet intelligi homines ipsos fideles servorum nomine hoc loco significatos, quos etiam bonum semen dicit. Nec mirum si & bonum semen ipsi dicuntur, & servi patrisfamilias, sicut & de se ait, quod ipse sit janua, & quod ipse sit pastor. Ex diversis enim significationibus una res etiam plures & diversas similitudines recipit, præsertim, quia cùm ad servos loqueretur, non ait, in tempore messis dicam vobis, colligite primùm zizania, sed dicam, inquit, messoribus. Unde intelligitur colligendorum zizaniorum ad comburendum alia esse ministeria, nec quenquam Ecclesiæ filium debere arbitrari ad se hoc officium pertinere.* Idem serm. 46. de diversis c. 4. *Ne fortè dum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum. Quid boni facitis? nonne messem meam vestrâ diligentiâ vastabitis? nos homines sumus, Angeli messores sunt. Erimus quidem & nos, si cursum perfecerimus, æquales Angelis DEI; sed modò quando stomachamur contra malos, adhuc homines sumus.* Huic Augustini argumento potest addi alterum, quod duo distincta vocabula adhibẽtur, illi enim, quibus evulsio zizaniorum interdicitur, vocantur *δοῦλοι*, sed Angeli vocantur *θερισταί*, Item quod Angeli dicuntur cum Christo *in messe ultima* venturi Mat. 25. v. 31. & zizania collecturi. Ergò non putandum est, certo Angelorum ordini zizaniorum evulsionem esse interdictam, quin potiùs omnes in ultima demum messe, id est, in die novissimo cum Christo venient ad hãc evulsionem peragendã. Illis qui per servos Angelos intelligũt, duo favent in hoc Evangelio. Unum est, quod dicunt ad patremfamilias. *Vis ut eamus, q. cum DEO sint in cœlo, non in agro & terra, sed extra ipsum agrum.* Alterum est, & *colligamus ea*, nam è mundi agro evellere omnes malos possunt Angeli non homines. Sed ad hæc respondet Joh. à la Haya d. l. *postulant ire hi servi propter exercitium potestatis, colligere verò propter zelum, conatum & studium; & quantum in ipsis est. Servi accedunt, quando veritatis doctrinam & voluntatem DEI consulunt, sunt quasi extra agrum & cum Domino; sed postquam ad eum venerunt, conspectis zizanijs, tantum habẽt zelum, ut videantur sibi omnia cum DEI auxilio posse. 3. Non de hæreticis solùm, sed etiam de alijs facinorosis dici potest, quod periculum sit, ne eradicando zizania, eradicemus etiam triticum, siquidem etiam ipsi progressu temporis converti possunt.* Resp. est omninò hæreticorum & aliorum facinorosorum diversa ratio. Hæretici enim persuasi sunt, se rectè sentire & rectè facere erroneas opiniones propugnando, ideò ad agnitionem erroris difficulter perducuntur, sed alij facinorosi publicis & notorijs delictis civilem societatem turbantes ac destruentes ipsius conscientiæ interno testimonio convincuntur, quod DEI iram contra se provocaverint, ideoque ad agnitionem suorum peccatorum faciliùs adduci possunt. Præterea hæresis, quatenus talis, est delictum spirituale, ideoque etiam spirituali gladio, videlic. verbo DEI est ferienda, præscindenda & extirpanda, sed reliquorum facinorosorum delicta turbant civilem ac politicam societatem, ideò etiam corporalibus ac capitalib. pœnis in ea rectè animadvertitur. Denique diversitatem inter hæreticos & alios facinorosos respectu c[...]lis supplicij monstrant omnia illa argumenta, quibus demonstratum, licere Magistratui gladio punire facinorosos, non autem stringendum eum esse contra hæreticos.

327. 2. Ex verbis CHRISTI Luc. 9. v. 54. Cùm Christus hospitium à Samaritanis petijsset, illique jus hospitij recusassent, quia *facies ejus erat proficiscentis in Ierusalem*, hoc est, quia Israeliticę religioni ipsum addictum esse intelligebant, discipuli indignatione commoti à Christo quærunt. *Vis Domine dicamus, ut ignis de cœlo descendat & consumat eos, ut Elias fecit*, quibus verbis ad praxin V. T. & ad zelum Eliæ Prophetæ provocant, sed Christus per correctionem ipsis respondet. *Nescitis, cujus Spiritus vos estis? filius enim hominis non venit ad perdendum animas hominum, sed ad servandum.* Ex quo sic concludimus. 1. Qui prohibet Samaritanos propter diversitatem religionis igne cœlitus depluto consumi, ille etiam prohibet gladio hæreticos excindi. Ratio connexionis consistit in culpæ & pœnę conformitate. Sed Christus noluit Samaritanos propter diversitatem religionis igne cœlitus depluto consumi. Ergò etiam prohibuit gladio hæreticos excindi. 2. Si Christus discipulos Samaritanorum excidium meditantes ad Spiritus Evangelici mansuetudinem revocavit, utiq; pugnat cum Spiritus Evangelici mansuetudine hæreticos propter religionis diversitatem gladio excindere & extirpare. Sed verum prius. Ergò & posterius. In N. T. inquit Lyra super h. l. *procedendum est suaviter & benigne, quia est lex amoris, non timoris.* 3. Si Christus ideò non voluit Samaritanos igne cœlitùs evocato à discipulis perdi; quia erant discipuli ejus; qui venerat non ad perdendum animas hominum, sed servandum, consequens est, à Christianis in N. T. hæreticos non esse interficiendos. Sed illud. Ergò & hoc. Probatur connexio, quia ut Samaritani, ita & hæretici à vera religione aberrant, eamque oblatam temerè respuunt. Et discipuli & reliqui Christiani sunt

2. ex Luc. 9. v. 54. Nescitis cujus spiritus sitis?

popu-

populus Christi. Ergò ipsius mansuetudinem erga hæreticos imitari debent. 4. Si Christus à rigore V. T. & exemplo Eliæ discipulos revocat ad Spiritus Evangelici & N. T. mansuetudinem sequitur, quod ex mãdatis divinis de interficiendis Pseudoprophetis, & praxi V. T. non possit nec debeat inferri, hæreticos in N. T. esse interficiendos. Sed illud. Ergò & hoc. Quicunque igitur aliter tractant hæreticos, quàm juxta præscriptum Christi & Apostolorum in N. Test. illi reipsa testantur, se non esse Spiritu Evangelico præditos, nec imitari exemplum Christi, qui venit non ad perdendum, sed ad salvandum, nec discernunt inter tempus Eliæ & Christi, h. e. inter V. ac N. T. nec intelligunt Naturam regni Christi. Excipit Bellarminus 1. *latissimam esse differentiam inter Samaritas illos & hæreticos. Illi enim nunquam promiserant, se Christi religionem servaturos, sed tunc primùm illis offerebatur, ideò compellendi non erant, at hæretici promiserunt, professiq; sunt se fidem Christi servaturos, ideò meritò compelluntur.* Resp. Samaritani non minùs in circumcisione (quam ipsos retinuisse verisimile ducimus ** August. Ep. 203. *Non denuò circumciderem Samaritanum, si Iudæus essem, & eo tempore suum errorem confessus ad me veniret: ita nec hæreticum rebaptizarem in Trin. nomine baptizatum.* **) quàm hæretici N. T. in Baptismo promiserant se in fide Christi Messiæ constantes fore, & religionem veram servaturos, ergò etiam ipsi juxta Bellarmini Hypothesin compelli potuissent ad promissum servandum. Præterea discrimen illud, quod Bellarminus assignat, proficiscitur ex falsa hypothesi, quàm clariùs propugnat Greg. de Valent. in explic. h. l. quod videl. *aliter agendum sit cum ijs, quibus primùm Evangelium proponitur, quales erant Samaritani, quàm cum alijs, qui jam illud receperunt, quos vi compellendos, i. e. gladio occidendos* esse arbitrantur. At discrimen hoc ignorat universa Scriptura, quæ Christum semper sibi similem nobis proponit, qui fines regni sui nõ gladio corporali, sed spirituali, non ferro, sed verbo propagat, ac ratio illa, quæ apud Lucam additur, *venisse sc. filium hominis, non ut perdat hominum animas, sed salvet*, planè generalis est ubique locorum, & apud omnes populos valida. Parabola Christi Luc. 14. v. 16. penitus repugnat huic Bellarmini distinctioni. In invitatione enim ad cœnam magnam, mittit paterfamilias servum suum horâ cœnæ *dicere invitatis* (Judæis puta Ecclesiæ filijs) ut venirent, quia parata sunt omnia, sed cùm illi sese excusarent ac venire renuerent, mittit paterfamilias servum invitatorem *in plateas & vicos civitatis, ut pauperes ac debiles & cæcos ac claudos introducat* v. 21. id quod haud incommodè de vocatione *Samaritanorum* accipitur, ad quos (ut & vicinos *gentiles*) Christus in diebus carnis suæ quandoque divertit, & per prædicationem Evangelij ad cœnam hanc eosdem vocavit. Matt. 15. v. 21. Luc. 17. v. 11. Illi enim in vicis & plateis civitatis, h. e. in vicinia Judææ & Judæis q. intermixti habitarunt, & propter conversationem cum Judæis promissionem de Messia cognitam habuerunt. Tandem verò cùm & illi vocationem ad cœnam aspernarẽtur, misit paterfamilias servum suum *in vias & sepes*, hoc est, *ad gentiles* remotiores & populos barbaros ad finem usque orbis habitantes, *a politia Israelis alienatos* Ephes. 2. v. 12. ac legibus ejusdem destitutos: atque hos in prima statim vocatione jubet *compellere*, ut ad cœnam veniant. Quòd si juxta Bellarmini nomenclaturam per τὸ *compellere* intelligitur gladio occidere, consequens fuerit, illos potiùs interficiendos, qui ex gentilismo ad Ecclesiæ consortium vocantur, quàm qui sunt Ecclesiæ filij, & per Baptismum in eandem priùs recepti, ut parabola evidenter ostendit. Nos & eos, qui primùm ad Ecclesiam ex paganismo vocantur, & eos, qui per hæresin ab Ecclesiæ fide defecerunt, compellendos esse concedimus, non supplicio capitali nec coactione ad fidem, sed concionibus legalibus, comminationibus pœnarum, & coactione ad auditum verbi, quibus medijs conversio refractariorum peragenda, ijdemq; Ecclesiæ lucrifaciendi, sed per gladium & ignem Magistratus homines non lucrifiunt Ecclesiæ, verùm potius ex vita communi exterminantur, ut non supersint, quos errasse pœniteat, quive compelli possint ut intrent.

328. 2. Altera Bellarmini exceptio hæc est: *Iacobum & Iohannem non tam zelo salutis animarũ, quàm amore vindictæ cupivisse Samaritanos comburi, ideoque meritò ipsos a Christo argui. Ecclesiam verò* (Romanam puta) *zelo salutis animarum, quas hæretici pervertunt, eos persequi, quo zelo ipse Christus bis flagello ejecit ex templo vendentes & ementes Ioh. 2. Matth. 21. Petrus Ananiam & Saphiram occidit Actorum 5. Paulus fornicarium Satanæ in interitum carnis tradidit 1. Corinth. 5. ut omittantur Moses, Phinees, Elias, Mathathias, & alij, qui zelo Dei plurimos occiderunt:* Resp 1. Apostoli expetebant illum ignem in Samaritanos delapsum non absolutè, sed cum conditione voluntatis Christi vers. 54. *Vis*, inquiunt, *ut dicamus ignem cœlo descendere*, nec in verba illa prorumpunt ex animo temerario, & privatæ vindictæ studio, sed ex pio, ut sibi videbantur erga Christum affectu, quem Samaritani nolebant recipere, nec cœco impetu & absque ratione, sed ad Exemplum *Eliæ ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησε*, inquiunt, quæ pericope in vulgata translatione est omissa. Cùm enim ille connivente, & ab officio cessante Magistratu de Pseudoprophetis Baalitis supplicium sumsisset, Apostoli quoque inferebant extraordinariè agendũ, & severo supplicio in Samaritanos animadvertendum esse, eò quod Magistratus in suo officio, in pœna sc. idololatrarum & hæreticorum esset negligens. 2. Christus v. hoc sanguinarium Apostolorum consilium & capitalem vindictam, quam ex intempestivo & præpostero zelo expetebant, penitus improbat duobus validissimis argumentis, quorum prius *ex differentia V. & N. T.* deductum, *Nescitis*, inquit, *cujus Spiritus sitis?* q. d. status politiæ Evangelicæ in N. T. alius est & diversus à Judaicæ politiæ statu, nec cõditio regni mei, quod est spirituale, ac regitur per verbum & Spiritum admittit, ut id, quod Elias fecit, in eo locum habeat: posterius desumtum *ab incommodo. Filius hominis non venit ad perdendum animas, sed ad salvandum*, q. d. hac ratione multæ animæ perduntur, quæ postmodum ad pœnitentiam & erroris agnitionem perductæ servari potuissent. 3. mirum igitur est, quod Bellarm. zelum occidendi hæreticos in N. T. Eliæ exemplo palliet, cùm illi ipsi exemplo ab Apostolis adducto Christus statum N. T. disertè opponat, sed Bellarminus græcum textum fortè non inspexit. 4. quo zelo hæreticæ pravitatis inquisitores in eos sæviãt, quos levissimis duntaxat indicijs à Romana Synagoga alienos esse suspicantur, ipsi viderint. Qui arcana hujus inquisitionis literis mandarunt, testan-

stantur, sæpiùs ex privatæ vindictæ cupiditate, vel ex bonorum captatione etiam innocentibus periculum sub hoc prætextu creari. Papa in favorem hujus inquisitionis statuit, *ut in crimine hæreseos accusator numero testium ascribatur* c. In omni negotio. extra de testibus, *ut hæreticus post latam sententiam non liberetur à pœna, si vel maximè ab errore discedat* c. ad abolendum de hæreticis, (quæ sententia etiam probatur Bellarmino, unde in hoc ipso capite in resp. ad argum. 14. scribit, *Apostolum Tit. 3. vers. 10. non loqui de venia danda hæretico cõverso, sed de admonitione, quæ præmittitur, antequã hæreticus condemnetur per sententiam judicis,*) cùm tamen is, qui ad fidem revertitur, hæreticus esse desinat c. dixit 24. q. 3. Clem. unic. §. penultim. l. 1. §. porrò. C. de summ. Trinit. Wesenbec. in parat. C. de Apost. in fin. Ex Dominico à Bannes superiùs didicimus, Inquisitores illos procedere *ex præsumtione & teneri, ut puniant tanquam hæreticum eum, qui ex dictis vel factis convincitur esse hæreticus, etiamsi revera non sit hæreticus.* De crudelitate & miris fraudibus illorum Inquisitorum vide tractatum Germanicum Ambergæ Ann. 611. editum sub tit. der tyrannischen Hispanischen Inquisition Heimligkeiten Joachimi Beringeri. Itemque librum Reginaldi Gonsalvij Montani, cujus titul. Practicken der Spanischen Inquisition edit. Heidelb. ann. 69. Quæ omnia non Christianum & spiritualem, sed Antichristianum & carnalem zelum spirant. 5. Si verò & pio salutis nostræ zelo flagrarent Pontificij, eadem etiam media ad conversionẽ eligerent, quæ Christus & Apostoli præscripserunt. Jam vero illis repudiatis ea capiunt, quæ Christus & Apostoli prohibuerunt. Scripturæ ignorantia fons est erroris, teste Christo Matt. 22. v. 29. sed ipsi lectione Scripturarum hominib. interdicunt & argumentis *non ex Spir. Sanct. scholâ, sed ex carnificum officina* petitis, eos quos errare dicunt, refellere conantur. 6. Ad *exempla* quod attinet à Bellarmino adducta, ab illis tantum distat Romanensium zelus in hæreticis occidendis, quãtum distat summum cœlum ab infima terra. *Sæpè scelus cæli Zelus velamine texit, Religio velum est, quod tegit omne scelus.* Differunt enim, primò *respectu causæ efficientis impulsivæ.* Zelus Christi & sanctorum fuit bonus à Spiritu Dei excitatus, egerunt enim secundùm legem & voluntatem Dei, ideò etiam fuit zelus secundum scientiam. Sic de Mathatia dicitur 1. Macc. 2. v. 24. *accensus est furor ejus secundùm judicium legis.* Christus ejiciens è templo vendentes & ementes provocat ad vaticinia Prophetarum Esai. 56. v. 7. Jerem. 7. vers. 11. *Scriptum est, domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Joh. 2. v. 17. *Recordati sunt discipuli ejus, quia scriptum est* Psal. 69. v. 10. *Zelus domus tuæ comedit me.* Sed Romanensium zelus ex Spiritu Antichristiano, qui est mendax & homicida Joh. 8. v. 44. originem ducit, caret verbo Dei, ideoq́ue etiam scientiâ, aliam enim rationem agendi cum hæreticis Christus & Apostoli in N. T. præscripserunt. Secundò *ratione causæ instrumentalis.* Christus templi profanatores non gladio, sed flagello punit. Petrus contra Ananiam & Saphiram verbo agit, qui manu Dei tacti per miraculum occubuêre. Paulus clave ligante, non gladio feriente cum incestuoso agit. ὄλεθρος σαρκός. 1. Cor. 5. v. 5. diversimodè ab Interpp. exponitur, interim certum est, non posse mortem hujus incestuosi intelligi, quia actâ pœnitentiâ receptus est in Ecclesiam à Corinthijs 2. Cor. 2. v. 7.) sed Romanenses igne & gladio agunt, nec speciali quodam miraculo, sed crudeli & communi spectaculo hæreticos, quos vocant, interficiunt: tertiò *ratione objecti.* Moses & Pineas impios, scortatores & homicidas occidunt. Christus templi profanatores flagellat. Petrus eos, qui Spir. sancto mentiti erant, exitio tradit. Paulus incestuosum non hæreticum tractat. Pontificij eos, quos de hæresi suspectos habent, quamvis ab externis flagitijs penitus immunes sint, nec turbent civilem societatem, ad capitalia supplicia conquirunt.

329. Hæc de priore argumento ex Christi doctrina & praxi deducto sufficiant, cujus summa eò redit. Christus modum cum hæreticis agendi per supplicia capitalia disertè improbavit. Ergo is modus in Ecclesia Christiana N. Test. improbandus. Addimus igitur argumentum posterius ex contrario procedendi modo deductum, ubi sic concludimus. Quem modum cum hæreticis agendi Christus præscripsit, eo in N. T. contenti simus. Sed Christus talem agendi cum hæreticis modum præscripsit, ut ab *illis caveamus* Matth. 7. v. 15. ut à *fermento* seu falsa doctrina ipsorũ caveamus Matt. 16. v. 6. & 12. ut eos qui semel atq; iterum commoniti Ecclesiam non audiunt, *pro Ethnicis & Publicanis habeamus* Matth. 18. v. 17. jam verò de omnibus gentibus interficiendis Israelitæ non habuerunt mandatum sicut de Cananæis. Quò etiam pertinet, quòd discipulos suos ad Evangelij prædicationem emittens verbo non ferro, chartis non lacertis, atramento non armamẽto rem peragere, & Ecclesiæ limites propagare jubet Matt. 28. v. 19. ac civitates, quæ Evangelium recipere recusant, deseri non deleri mandat Matt. 10. v. 14. Ergò eo cum hæreticis agendi modo in N. T. contenti esse debemus. Si quis excipiat, *pertinere ista omnia ad privatos, interim tamẽ Magistratum Christianum posse gladium stringere adversus hæreticos*, ab eo requirimus, ut certo & evidenti aliquo Scripturæ dicto probet, Magistratui tale quid mandatum vel permissum esse. Quod attinet generalem illam sententiam Apostoli Rom. 13. v. 4. *Magistratus non gerit gladium frustra*, ex ea quò minus inferatur, capitali supplicio hæreticos, quâ tales, afficiendos esse, obstant illa omnia, quæ pro nostra sententia stabilienda hactenus adduximus & imposterum adducemus.

330. B. Lutherus argumentum ducit ex cap. 6. Johannis. Cùm discipuli complures offensi concione Christi ab ipso discederent, Christus ad reliquos dicebat v. 67. *Nunquid & vos vultis abire?* Ergò etiam Ecclesia eodem modo agere debet, videl. non cogere ad credendum nec capitali supplicio in diversæ religionis sectatores animadvertere. Excipit Bellarminus 1. *illos non obligasse se ad manendum, sicut hæretici se per Baptismum obligaverant:* sed hoc frivolum est, quicunque enim Christo dat fidem sive in Baptismo sive extra Baptismum, ipso actu se obligat ad manendum, jam verò qui hîc abeunt, aliquandiu Christum fuerant secuti, ipsiq́ue fidem dederant. Et quis patietur sibi persuaderi, illos (si non omnes tamen aliquos ex ipsis) non fuisse à Johanne baptizatos, & per Baptismum ad fidem Messiæ venturo dandam obligatos, cùm *omnis Judæa & omnis regio circa Jordanem* ad ipsius Baptismum exiisse dicatur. Matth. 3. v. 5. Quod si vel maximè non fuerunt baptizati,

3. ex Joh. 6. v. 67. Nũquid & vos vultis abire.

tamen

tamen fuêre circumcisi, & in ipso circumcisionis Sacramento fidem Messiæ dederunt, ac proinde ad manendum se obligarunt. a. *decebat ut Christus, qui venerat judicari non judicare, non per se suas injurias ulcisceretur, sed eas vendicandas filiis suis spiritualibus relinqueret, cujus rei figuram habemus in David, qui Simei occidi noluit, interim de eo occidendo Salomoni mandatum dedit.* Resp. ubi verò extat mandatum de hæreticis occidendis Ecclesiæ à CHRISTO datum? contrariam potiùs prohibitionem adduximus ex Luc. 9. v. 55. ubi Christus modo planè contrario procedit. *Filius hominis* (inquit) *non venit ad perdendum animas, sed ad salvandum.* Ergò Samaritani non sunt à vobis Apostolis filiis meis igne puniendi. Sed Bellarmin. sic concludit. Pontifex & Episcopi sunt filii CHRISTI spirituales & Apostolorum successores. Ergò curare debent, ut injuriæ Christo illatæ gladio in hæreticis vindicentur.

2. ex doctrina & praxi Apostolorũ.

331. Doctrinæ & praxi CHRISTI ad amussim congruit *doctrina & praxis Apostolorum.* Illi enim à Christo rectiùs edocti, & ab intempestivo suo zelo revocati non ampliùs de hæreticis è vita extirpandis cogitarunt, neque Magistratui, ut eos occiderent, autores fuerunt, sed fugere hæreticos jusserunt, & correptionis ac exclusionis pœnam adversùs ipsos sufficere judicarunt. Act. 20. v. 30. *exurgent fratres viri loquentes perversa* v. 31. *propter quod vigilate.* Rom. 16. v. 17. *Rogo vos,* *ut observetis eos, qui dissensiones & scandala excitant præter doctrinam, quam didicistis, ἐκκλίνατε, declinate ab illis.* 1. Cor. 5. v. 10. *idololatris ne commisceamini* v. 11. *Si quis inter vos nominatur frater & est idololatra, cum eo nec cibum sumito.* 1. Tim. 6. v. 3. & seqq. graphicè depingit Apostolus hæreticorum mores & facta, & addit vers. 5. *ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων, sejunge te ab his.* 2. Timoth. 2. vers. 25. *Servum Domini non oportet μάχεσθαι pugnare, sed mansuetum esse, & cum modestia corripere eos, qui resistunt τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, si quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Tit. 3. vers. 10. *hæreticum hominem post unam atque alteram admonitionem παραιτοῦ devita.* Johan. Epist. 2. vers. 10. *Si quis venit ad vos, & non affert hanc doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec ave illi dixeritis,* versic. 11. *qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Neve alicui in mentem veniret, gladio & ferro contra hæreticos pugnare, disertis verbis negat Apostolus 2. Cor. 10. vers. 4. *arma militiæ nostræ esse carnalia, proinde etiam carnalibus sive corporalibus armis* non est contra hæreticos utẽdum. Optat sanè idem Apostolus Gal. 5. v. 12. illos, qui perturbaverant Galat. falsâ doctrinâ *ἀποκόψονται abscindi,* sed non intelligit abscissionem è terra viventium, sed spiritualem à corpore Christi abscissionem, hoc est, excommunicationem & alludit ad nomen circumcisionis, quam illi præposterè urgebant, unde etiam Philip. 3. v. 2. illos vocat *concisionem* 1. Timoth. 1. vers. 20. Hymenæum & Alexandrum per excommunicationem *Satanæ tradit* Apostolus, sed corporalem pœnam infligi curat nullam. Ex quibus omnibus sic concludimus. Qui modus puniendi hæreticos, non fuit ab Apostolis probatus, sed potiùs correctus, ille in novo Testam. meritò repudiatur. Sed modus puniendi hæreticos per supplicia capitalia non fuit ab Apostolis probatus, sed potiùs correctus, Ergo. Bellarm. excipit 1. *Paulum quidem non præcepisse, ut comburerentur hæretici, interim tamen nec prohibuisse,* sed huic cavillo respondimus superius, Quos Apostoli jubent vitare, & ab illis declinare, nec salutatione eos impertiri, illos oportet in vivis relinqui, oppidò namque absurdum foret prohibere, ne quis conversetur cum illis, nec salutet eos, quos gladio occidi velit. Jam verò Apostoli jubent hæreticos vitare, &c. 2. *Apostolos non invocasse contra hæreticos brachium seculare, quia tunc nullus erat Christianus princeps, quem invocarent, sed postquam Imperatores & Reges ad fidem Christianam conversi sunt, tunc Ecclesiam auxilium secularis brachii implorasse.* Aug. Ep 50. Resp. De praxi Ecclesiæ dicetur inferiùs, hoc loco illud monemus, non esse in quæstione, an Magistratus ad fidem Christi cõversi auxilium contra hæreticos orthodoxi implorare possint, quod libenter concedimus, sed an hæreticos capitali supplicio afficiendos Magistratui tradere debeant, quod Augustinus nuspiam asserit, sed potiùs contrarium. 3. Est qui sic excipit. *Si correptionis & exclusionis pœna juxta doctrina Apostolica præscriptum adversus hæreticos sufficiat, Magistratui adempta fuerit potestas coercendi & puniendi hæreticos.* Respon. minimè verò, siquidem non privatis duntaxat, sed publicis etiam personis, id est, in publico officio constitutis, adeoq; omniũ ordinũ hominib. hoc dictum, ut *fugiant, declinẽt, seq; separent ab hæreticis.* Privati ergò hæreticos sufficienter admonitos à communione convictus, Ecclesiæ Ministri à communione corporis Ecclesiastici, Magistratus à communione civilis societatis excludere, & lupos ab ovili Domini arcere possunt ac debent.

332. Alteram argumentorum classem ducimus *ex rationibus* 1. Quod conversioni & saluti errantium viam præcludit, illud meritò in Ecclesia Christiana improbandum. Sed capitali supplicio in hæreticos sævire conversioni & saluti eorum viam præcludit. Ergò. Assumtum patet tum ex verbis patrisfamilias Matt. 13. v. 29. per eradicationem zizaniorum simul triticum eradicari contestantis, tum ex ipsa praxi. Multi enim hæretici per fidelem informationem & conversationem cum fidelibus ad agnitionem veritatis perveniunt, & ex Diaboli laqueis resipiscunt 2. Tim. 2. v. 29. ad quam initio nullis rationibus permoveri potuerant. *Nonne sunt duodecim diei horæ,* inquit Salvator Joh. 11. v. 9. ergò non statim de conversione & salute errãtium desperandum, si vel maximè obstinatos sese præstent, possunt enim in hora undecima demùm cõverti, qui in prioribus decem vocem Domini audire noluerunt. At quomodo de hæretici salute non desperat, quo pacto ad pœnitentiam eũ provocat, quâ ratione illius salutem se exoptare ostẽdit, qui Magistratui eum necandum tradit? Si Christus Luc. 9. v. 55. permisisset, ut igne cœlitus delapso Apostoli Samaritanos perdidissent, non potuisset postea Actor. 8. vers. 14. Samaria recipere verbum DEI? Si Saulus persecutor inter hæreticos occisus fuisset, non habuisset Ecclesia Paulum prædicatorem Act. 8. v. 3. Si tempore Augustini Hispanica inquisitio in Ecclesia locum habuisset, præclarum illud & fructuosissimum tritici granum evulsum & eradicatum fuisset, siquidem per novem annos Manichæorum errorum lolio fuit repletus.

2. ex rationibus. 1. à conversionis & salutis præclusione.

333. 2. Ad fidem nemo cogi potest vel debet, ut demonstratum fuit superiùs. Requirit enim Deus

2. ab alieni mune-

pepu-

ris invasione.

populum voluntarium & cultum spontaneum. Ps. 110.v.3. *nec placent ipsi coacta servitia*, Levit. 19. v. 5. *Cùm sacrificaveritis sacrificium pacificorum Domino, ad voluntatem vestram* (sive secundùm beneplacitum vestrum) *illud sacrificabitis.* Atqui in hæreticos usque ad mortem sævire, nihil aliud est, quàm ad fidem cogere velle, & dominium in conscientias sibi arrogare, quod tamen soli Deo est relictum. Exteroa delicta externis pœnis coerceri possunt, sed interiores cogitationes & erroneæ opiniones nō ferro & vi externa, sed piâ informatione & contrariarum cogitationum instillatione corrigi atque emendari possunt. Testis pol locuples est experientia, coactionibus illis in negotio religionis parùm fuisse profectum, quin & pessimè utplurimùm easdem cessisse. Qui enim violentis medijs ad religionis abjurationem coguntur, aut Epicuræi evadunt, quibus omnis religio est una religio, aut hypocritæ, qui pœnæ metu quidvis amplecti sese simulant, aut seditiosi, qui prætextu religionis tumultus excitant Richard. in c. 10. refut. Alcor. *Potest quis cogi, ut ore confiteatur se credere, cor antē ad credendum cogi est impossibile.* Excipit Bellar. 1. *fidem ita esse donum Dei, ut etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiam castitas, & cætera virtutes, sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, omicida, latrones, & coguntur castè ac justè vivere. Sapientia quoq; est donum Dei, & tamē scriptum est Prov. 29. virga & correptio tribuunt sapientiam. Denique fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conservat variis modis, quorum unus est correptio.* Resp. à correptione Ecclesiastica & politica, ad capitale supplicium non valet consequentia, quia proceditur à non distributo ad distributum. Corripiendos esse errantes in fide concedimus, sed capitali supplicio afficiendos esse, negamus. Fidem esse liberi arbitrii actum ambiguè dicitur, vel enim intelligitur hoc sensu, quòd fides sit opus virium naturalium, vel quòd volentes credamus, Spiritu S. sc. voluntatem efficaciter movente, inclinante & novis spiritualibus viribus instruente, priori sensu hanc phrasin negamus, posteriori cōcedimus, & ex eo inferimus, quia nemo cogi potest, ut credat invitus, ideò coactione externâ nihil quicquam proficitur. Homicidia, adulteria, latrocinia, &c. sunt delicta externa, ideoque etiam pœnis externis capitalibus possunt coerceri, sed hæresis est delictum animi interius, ideoq; pœnis externis capitalibus emendari & corrigi nequit. 2. *liberum accipitur duobus modis, primo ab obligatione; & sic fides in ijs, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione juris humani, sed non divini, & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet, ut in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec juris divini, nec humani, & ideo cogunt homines, ut ea servetur: secundò sumitur liberum, ut distinguitur contra necessariū, qua libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur, &c.* Resp. falsa est illa distinctio, quod ij, qui veram fidem non sunt amplexi, non sint cogendi, illi verò, qui in Baptismo eam professi, sed jam ab ea defecerunt, cogendi sint, ut fidem servent. Contrarium aliquot argumentis ostendimus superiùs, ac si quid dandum hac in parte discriminis ex parabola Luc. 14. v. 17. planè contrarium colligi posset, ibi enim qui jam erant intra civitatem DEI, puta *Iudæi* per circumcisionem in Ecclesiam recepti humaniter ad cœnam magnam invitantur: sed qui in vijs ac circa sepes extra civitatis pomæria vagabundi oberrant, intrare *compelluntur.* Cæterùm duplex est illa compulsio ac coactio, primò, alia *Ecclesiastica* seu spiritualis, quâ conciones legales exaggerantur, pœnarum comminationes inculcantur, gravitas delicti, violati sc. fœderis cum Deo priùs initi, justo zelo taxatur, hanc ab Ecclesiæ ministris adhibendam facilè cōcedimus: alia *politica* sive civilis, quæ fit gladio Magistratus, eam contra hæreticos adhibendam negamus, nec poterit Bellarminus contrarium ex eo demonstrare, quòd hæretici fidem in Baptismi fœdere Deo dederint, ideoque ad eam servandam capitalibus supplicijs cogi possint, etenim si omnes illi, qui à Baptismi fœdere resiliunt, gladio puniendi, & ad servandam Deo fidem capitalib. supplicijs cogendi, nemo hominum aciem gladij effugere poterit. Deinde alia coactio *fit ad fidem*, alia *ad fidei media*, auditum scil. verbi divini, illa non potest obtineri, ergo nec debet suscipi, hæc verò pij Magistratus vigilantiâ obtineri potest. 3. *terroribus & supplicijs hæreticorum aliquid proficit, experientiâ teste comprobatur, quia Donatistæ, Manichæi & Albigenses armis profligati & extincti sunt, & August. Epist. 48. testatur, plurimos conversos suo tempore ob metum pœnæ.* Resp. violentis illis medijs animi hominum à religione magis abalienantur, seditionibus occasio præbetur, & hypocrisis vel Epicuræa securitas introducitur, ut multis exemplis demonstrari potest. Facili negotio fieri potest, ut diversæ religionis asseclæ violentis medijs ad nostram compulsi mutatâ rerum facie simili crudelitate conversores, vel potiùs persecutores suos tractent, ac sub prætextu religionis sanguinolenta bella excitent. Sciop. in Scalig. hypobol. pag. 321. excipit 1. *Christum Ioh. 6. vers. 44. asserere, quod nemo ad se veniat, nisi pater traxerit ipsum. Ergò coactiones illas non esse improbandas.* Respon. magnum discrimen est inter tractionem Dei internam & vim Magistratus capitalia supplicia irrogantis externam. Trahit Deus mentem interiùs illuminando, voluntatem efficaciter flectendo; hacq; ratione ex nolente volentem efficiendo, unde statim additur vers. 45. *Omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* Sed Magistratus externâ violentiâ nihil aliud impetrat, quàm ut externis actibus & verbis in ore natis se amplecti simulent, quod corde aversantur ac detestantur. 2. *non tàm ad fidem quàm solicitudinem fidei coactionem fieri, ac stolidiores in errore non tantum correptione, sed centum plagis, i. e. pœnis ac incommodis compescendos esse.* Resp. ad fidei solicitudinem & erroris correctionem media legitima sunt adhibenda, videl. diligens informatio, solida errorum refutatio, ad sedulum verbi auditum adhortatio, &c. capitalib. autem supplicijs non errantium correctio, sed eorum excidium quæritur.

334. 3. Capitalia supplicia delictis corporalibus gravioribus publicam humanæ societatis tranquillitatem destruentibus debentur. Sed hæresis non est delictum aliquod corporale publicam humanæ societatis tranquillitatem destruens, nisi seditio adversus Magistratum accedat, sed est delictum spirituale. Ergò non est capitali supplicio punienda. Claudius Lysias Felici præsidi scribit Actorum 23. versic. 27. *Virum hunc* (Paulum Apostolum) *comprehensum à Iudæis,* (tanquam hæreticum pessimum) *& cupientem interfici ab eis μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν supervenien cum exercitu eripui, cognito quod Roma-*

3. à culpâ & pœna propertione.

nus est vers. 28. *volensq́; scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in Concilium eorum* vers. 29. *quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nullum verò dignum morte aut vinculis habentem crimen.* Refert Cornelius Tacitus, Tiberium dicere fuisse solitum, *Deorum injurias Dijs curæ esse*, cum quo congruit illud Imp. Alexandri l. 2. C. de reb. cred. *Jurisjurandi contemta religio satis Deum ultorem habet.* Harmen. l. 1. Ep. tit. 7. de jurejur. inquit. *Nemo qui per Deum pejeraverit, periclitatur, satis n. Deum ultorem habet jurisjurandi per Deum præstiti contemta religio.* Vide Cujac. l. 2. obser. 19. Don. de jurejur. c. 9. Pari ratione de hæresi loquẽs Theodos. Imp. l. 1. C. de summ. Trinit. mentionem facit *vindicta divina*, ac licet addat, *post etiam motus nostri*, tamen ijs minæ potiùs quàm pœnæ continentur, tunc enim non erant certæ hæreticorum pœnę legibus comprehensæ, ut constat ex tit. C. de hæretic. in quo continentur quidem variæ hæreticorum pœnæ, sed omnes introductæ per Imperatores Theodosio posteriores Giphan. in cõm. ad l. 1. C. de summ. Trin. Hùc referri etiam potest illud Cypriani contra Demetriũ. *Si quid Diis tuis Numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgent, ipsi se majestate sua defendent. Si se de non colẽtibus vindicare non possunt, quid colentibus præstare poterunt? Nam si eo qui vindicatur, pluris est ille qui vindicat, tu Diis tuis major es: si autem sit, quos colis, major es, non tu illos colere, sed ab iis coli debes, pudeat te eos colere, quos ipse defendis, pudeat tutelam ab ipsis sperare, quos tu tueris.* Similia apud Lactantium & Arnobium contra Ethnicos persecutores dicta occurrunt.

335. 4. Sævire in hæreticos usq; ad sanguinem, est hæreticum & Antichristianum. Ergò Ecclesia Christiana ab eo debet abstinere. Antecedentis membrum prius probatur ex vulgato illo Augustini lib. 3. contra Crescon. Grammat. c. 50. *Nullis bonis in Catholica placet, si usq; ad mortem in quenquam, licet hæreticum, sæviatur*, & ex praxi hæreticorum. Tripart. lib. 12. cap. 4. de Nestorio cõmemorat, quòd in prima sua inauguratione ad Archiepiscopatum Constantinopolitanum Imperatori dixerit. *Da mihi ô Imperator, terram ab hæreticis liberam & ego cœlum tibi reddam, tu mihi hæreticos exstirpa, & ego Persis delendis adero.* Ariani, Donatistæ, Eutychiani. &c. summa crudelitate orthodoxos sunt persecuti. Eudoxius Arianus Imperatorem Valentem Arianum juramento astrinxit ad defensionem Arianæ hæreseos, & extirpationem diversum statuentium per gladium, & quævis tormenta. Dioscorus, cùm defensionem Eutychianismi suscepisset, orthodoxos Episcopos stipatis militibus ad subscriptionem coegit. Turca in Alcorano mandat interfici eos, qui legi suæ obœdire recusant, inde rectè dicitur can. 13. caus. 23. q. 4. *Nunquam spiritualis carnalem persequitur, sed carnalis spiritualem.* Posterius membrum constat ex descriptione crudelitatis & Tyrannidis ab Antichristo expectandæ. Dan. 8. v. 24. sub typo Antiochi de ipso dicitur, *interficiet robustos & populum Sanctorum* c. 11. v. 41. *multi corruent*. v. 44. *interficiet plurimos.* Apoc. 11. v. 7. *bestia faciet adversus testes DEI bellum, & vincet illos, & occidet eos.* cap. 13. v. 15. *faciet, ut quicunq; non adoraverint imaginem bestiæ occidantur.* cap. 17. v. 6. *vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Jesu*, quæ omnia de Antichristo illo magno, *perditionis filio* 2. Thess. 2. v. 3. loquuntur. Quando igitur Papani prætextu religionis tot sanguinum rivos effundunt, reipsâ probant se esse Antichristianos.

336. 5. Pugnat cum mansuetudine, quâ Ecclesia N. T. propagari debet, hæreticorum interfectio. Ergò meritò est improbanda: Pulcrè Christoph. Agricola in propugn. Antipist. p. 34. *Ecclesia Christi non sitit sanguinem, quia sponsus ejus est agnus* Excipit Bellarminus, *non esse hoc contra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorũ, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis quam ovibus: deinde, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad ultimum supplicium inferendum adduci posset, ut patet ex varijs legibus antiquiorum Imperatorum in C. de hæret.* Respon. non dicimus, capitalia supplicia absolutè & simpliciter cum Ecclesiæ mansuetudine pugnare, quia facinorosorum supplicia non pugnant cum Magistratûs Christiani mansuetudine, nec dicimus, quasvis hæreticorum coercitiones cum mansuetudine Ecclesiæ pugnare, sed hoc dicimus, hæreticorum capitalia supplicia pugnare cum mansuetudine Ecclesiæ Christianæ in N. T. cujus assertionis rationem petimus ex vaticinijs Propheticis de modo propagandæ Ecclesiæ in N. T. & ex differentia status V. ac N. T. ab ipso Christo in hac quæstione monstrata. Luc. 9. vers. 54. Quod Bellarminus asserit, *Ecclesiam omnes alias rationes prius expertam fuisse, antequã ad ultimum supplicium inferendum descenderet*, id probè notare jubemus, ex eo enim manifestè colligitur, Ecclesiæ primitivæ Apostolorum temporib. viciniori non fuisse in more positum hæreticos capitaliter punire, tandem verò cùm Antichristianorum errorum semina in Ecclesia spargerentur, etiam hoc lolium succrescere simul cœpit. Et quid multis? Bellarminus ipse fatetur cap. 21. probat. 4. *Augustinum existimasse, pugnare cum Ecclesiæ mansuetudine hæreticorum occisionem.* Ergò ipsius opinio ab Augustini sententia hac in parte plurimum distat. — *5. à contraria Ecclesiasticæ mansuetudinis conditione.*

337. 6. Ex violentis illis hæreticorum persecutionibus multa oriuntur *incommoda* t. Sub prætextu inquisitionis in hæreticam pravitatem sępius innocentes è medio tolluntur, ex judicum, vel delatorum vel testium, avaritia, invidiâ, alijsque affectibus perversis. Vide Historiam lanienæ Parisiensis & Inquisitionis Hispanicæ. 2. pereunt, qui successu temporis ad veritatis agnitionem perduci poterant. 3. multi ex hæreticorum pertinacia ad hæresin inflammantur. 4. bella, seditiones & cædes excitantur, ut constat exemplo Arianorum in Ecclesia Orientali, Vandalorum in Africa, Gothorum in Italia, &c. Ariani cùm à Christianis Imperatoribus orthodoxis duriora essent perpessi, mox alium & suæ quidem hæresi addictum Imperatorem nacti eadem orthodoxis iterum intulerunt. 5. nec omnes Magistratus certamina Ecclesiæ intelligunt, nec satis diligenter ea expendunt, facilè igitur fieri potest, ut prætextu religionis in homines innocentes sæviatur. 6. armamus contra nosipsos Antichristum, cujus proprium est bello & armis, igne & gladio sævire adversus eos, qui ab ipso secessionem fecerunt. Vide anonym. defens. Lutheri contra Parisienses pag. 92. & sequentib. ubi singula membra latiùs deducuntur. 7. sævitur in eos, de quibus nondum constat, *an verè & propriè loquendo sint hæretici*, cum ad hæreticum proprię sic dictum requiritur, ut sit αὐτοκατάκριτος. At nemo scire potest, an ex infirmita- — *6. ab incommodorũ consecutione.*

ter.

te esset, sn contra conscientiæ testimonium.

3. ex primitiva Ecclesiæ consensu *1. ex Patrū testimoniis.* 338. Tertiam argumentorum classem pro confirmanda nostra sententia deducimus ex *Ecclesia primitiva consensu*, videlicet 1. *ex Patrum testimoniis*, 2. *ex Conciliorum definitionibus*, 3. *ex ipsa Ecclesiæ praxi*. Patrum testimonia revocamus ad has classes 1. negant religionem cæde & sanguinis effusione propagandam. Dicta illa citavimus superiùs in quæstione, *An Magistratus subditos ad fidem cogere debeat*. Hoc loco addimus quædam testimonia ex B. Luthero, in quibus idem cū Patribus istis asserit. tom. 2. Jen. Germ. fol. 180. Weltliche Obrigkeit soll zu frieden seyn/ vnnd jhres Dinges warten/ vnnd lassen glauben sonst oder so/ wie man kan vnd will/ vnnd niemand mit Gewalt dringen/ dann es ist ein frey Werck vmb den Glauben/ dazu man niemand soll zwingen / ja es ist ein Götlich Werck im Geist/ geschweige dann/ daß es eusserliche Gewalt solte erzwingen. f. 348. Es stehet in der Legenda S. Johannis/ *Non placent Deo coacta servitia*, vnnd wann schon das dieselbe Legenda nicht sagte/ so halten es doch alle Schrifften in sich. tom. 4. Jenens. Germ. f. 408. Man soll ja einen jeden glauben lassen /was er wolle/ glaube er vnrecht/ so hat er gnug Straffe am ewigen Fewr in der Hölle/ warumb will man sie dann zeitlich martern/ so fern sie am Glauben jrren/vnd nicht darneben auffrührisch/ oder sonst der Obrigkeit widerstreben/ mit der Schrifft vnd GOttes Wort sol man jnen wehren vnd widerstreben / mit Fewer wird man wenig außrichten. tom. 7. fol. 144. Es ist nicht Evangelisch noch Christlich/mit Verfolgung wider die Ketzer zu fechten. 2. negant pœnam hæreticorum usque ad capitale supplicium extendendam. Augustin. lib. 3. contra Cresc. cap. 50. in princ. *Nullus bonis in Catholica hoc placet, si usq; ad mortem in quenquam, licet hæreticum, sæviatur*, in Epistol. 127. ad Donatum Proconsul. de Donatistis. *Corrigi eos cupimus non necari, nec disciplinam circa illos negligi volumus, nec suppliciis, quibus digni sunt, exerceri. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint, quos peccasse pœniteat. Quæsumus igitur, ut cum Ecclesiæ causas audias, quamlibet nefariis injuriis appetitam vel afflictam esse cognoveris, potestatem occidendi te habere obliviscaris, & petitionem nostram non obliviscaris. Non tibi vile sit, neq; contemtibile, quod vos rogamus, ne occidantur, pro quibus Dominum rogamus, ut corrigantur.* Et postea. *Etiam occidi ab illis eligemus, quàm eos occidendos vestris judiciis ingeramus*. Epist. 158. ad Marcell. *Pœna sanè illorum* (Donatistarum) *quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium mortis sit, & propter cōscientiā nostrā, & propter Catholicam mansuetudinem commendandam.* ** tō. 6. cōtra Ep. Fundam. c. 2. *Illi sæviāt in vos, qui nesciūt, quo cum labore verum inveniatur, & quā difficulter caveantur errores. Illi in vos sæviant, qui nesciant, quam rarum & arduum sit, carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solem suum. Illi in vos sæviant, qui nesciunt quantis gemitibus & suspiriis fiat, ut ex quantulacunque parte possit intelligi DEUS. Postremò illi in vos sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident. Ego autem sævire in vos omnino non possum, quia sicut meipsum illo tempore, ita vos nunc debeo sustinere & tanta patientia vobiscum agere, quantâ mecum egerunt proximi mei, cùm in vestro dogmate rabiosus & cæcus errare.* ** l. 1. contra literas Petiliani cap. 29. in princ. *Diligite homines, interficite errores, sine sævitate pro veritate certate*. (Excipiunt, *Augustinum hanc suam sententiam revocasse* libro 2. retract. capit. 5. & in Epist. 48. & 50. Resp. opinionem de impunitate hæreticis concedenda revocavit, ac Magistratus officio eosdem coercendos esse judicavit, sic enim habent verba libro 2. retract. capite 5. *In primo libro contra Donatistas dixi, mihi non placere ullius secularis potestatis impetu, schismaticos ad communionem violenter arctari; quod verè mihi tunc non placebat; quia nondum expertus eram, vel quantum mali auderet eorum impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.* Sed capitis supplicium illis irrogandum esse, nunquam asseruit, quin potiùs pro mitiori ipsorum pœna apud judices intercessit, ut constat ex Epistola 50. Agnoscere idipsum cogitur Bellarminus libro 3. de Laicis cap. 21. argum. 4. *Augustinus* inquit *retractat, quod aliquando senserat, non esse vi cogendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id utilissimum; semper tamē excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc decere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum ulla extabat lex Imperatorum, quâ hæretici juberentur occidi*) Chrysostom. hom. 47. in Matth. capit. 13. *Non prohibet Dominus Conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi concidere, verùm prohibet interficere ac trucidare.* Idem in serm. de anathem. *Hæreticis satisfieri oportebat sermone redarguente errorem, qui incrudescit; Doce, ait, in lenitate erudiens eos, qui obsistunt, si quando det illis DEUS pœnitentiam ad agnoscendam veritatem.* Et postea. *Oro vos, ne hæc verba mente vobis excidant. Dogmata impia, & quæ ab hæreticis profecta sunt, arguere oportet & anathematizare, hominib. autem parcendum, & pro salute ipsorum orandum.* 3. cum Ecclesiæ Christianæ mansuetudine hæreticorum occisionem & persecutionem pugnare asserunt. Hilarius in libro ad Auxentium pag. 294. *Misereri licet nostræ ætatis laborem, & præsentium temporum stultas opiniones congemiscere, quibus patrocinari DEO humana creduntur, & ad tuendam CHRISTI Ecclesiam ambitione seculari laboratur, &c. Nunc proh dolor, divinam fidem suffragia terrena commendant: terret exiliis & carceribus Ecclesia, credi sibi cogit, quæ exiliis & carceribus est credita, fugat Sacerdotes, quæ fugatis Sacerdotibus est propagata.* ** Cùm fervidior Episcopus Theodosius hæreticos urbe & agris pelleret, *contra morem Ecclesiæ orthodoxæ hoc fuisse, quæ neminem persequi consueverit.* Socrates libr. 7. capite 3. testatur. Constantinus Imperat. apud Eusebium libro de vit. Constant. capit. 38. *Ut summa dementia est, eorum, qui in religiosis controversiis à vero discedunt, fidem dolere: sic hominibus cùm mente capti sint, pœnas infligere extremæ dementiæ & inscitiæ est.* Tempore Ambrosij & Martini damnati sunt Ecclesiæ judicio Episcopi, qui ut in Priscillianum & complices hæreticos gladio animadverteretur cursverant, reliquis orthodoxis cum ipsis communicare nolentibus: & in Oriente damnata fuit Synodus, quæ in Bogomili exustionem consenserat. ** Chrysostomus homil. 12. ad Ephes. *Sermonis nobis doctrina commendata est, non principatus, non potestatis autoritas. Ordinem tenemus consulentium. Qui co[illegible]lit, non*

cogit. In hoc culpabilis, si non qua decent & oportet, pastor dixerit. Est enim fides ex auditu, non à violenta coactione. Homil.67. ad popul. Antiochen. αἱμάτων δεῖ γέμειν τὸν τῶ χριστιανῶ βίον, αἱμάτων ὐκ ἐν τῷ τὰ ἀλλότρια ἐκχεῖν, ἀλλὰ ἐν τῷ ἑτοιμονεῖναι τὸ ἑαυτοῦ ἐκχεῖν. August. Epist. 160. Ad Apringium judicem. *De vobis quidem dixisse Apostolum legimus, quod non sine causâ gladium geratis, & ministri DEI sitis vindices in eos, qui malè agunt, sed alia causa est provinciæ, alia Ecclesiæ. Illius terribiliter gerenda est administratio, hujus clementer commendanda est mansuetudo.* Ambrosius ab Arianis lacessitus, *dolere,* inquit, *potero, potero flere, potero gemere; adversus arma, milites, Gothos quoq;, lachrymæ meæ arma sunt, talia enim sunt munimenta Sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Nazianz. serm.3. de pace. *Ad manus venire penitus ab ovili Christi alienum & illis, qui nos odio habent, relinquendum.* Arnob. libr.1. contra gentes p. 14. *Christi magisterio & legibus accepimus nostrum potius fundere quàm alieno polluere manus & conscientiam cruore.* 4. conversionem hæreticorum expectandam esse admonent. Chrysost. hom.47. in Matth. *Si pravenientes Zizania evelletis, ea frumenta deperibunt, quæ à commutatis zizaniis provenirent.* Hieron. in cap. 2. Oseæ in princ. *O homines tribus Iuda, nolite desperare decem tribuum salutem, sed eam quotidie & sermone, & voto, & per literas ad pœnitentiam provocate, &c. hoc idem nobis præcipitur, ne hæreticos penitus desperemus, sed provocemus ad pœnitentiam, & illorum salutem germanitatis optemus affectu.* August. de Baptism. contra Donatist. lib. 4. cap.3. circa med. *Multi qui apertè foris sunt, & hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt. Quid enim sint hodie, videmus: quid cras futuri sint, ignoramus.* 5. contra hæreses, utpote delictum spirituale arma spiritualia adhibenda esse præcipiunt. Hieron. in præfat. lib.4. comm. in Esaiam. *Superbissimam hæresin spirituali mucrone truncemus.* 6. soli Deo extirpationem hæreticorum relictam esse asseverant. Cyprianus libro 3. Epist. 3. ad Maximum Urbanum, Sidonium & Macarium circa finem. *Apostolus in Epistola sua scribit. In domo autem magna non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quadam quidem honorata, quadam verò inhonorata. Nos operam demus, & quantum possumus, laboremus, ut vas aureum vel argenteũ simus. Ceterum fictilia vasa confringere Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest major Domino suo servus, neq; quisquam sibi, quod soli Filio Pater tribuit, vindicare potest, ut putet aut ad aream ventilandam & purgandam paleam ferre, se jam posse, aut à frumento universa zizania humano judicio segregare. Superba est ista obstinatio & sacrilega præsumtio, quam sibi furor pravus assumit, & dum dominium sibi semper quidam plusquam mitis justitia deposcit, assumunt, de Ecclesia pereunt.* Augustinus lib. de fide & operibus cap. 4. *Quidam intuentes præcepta severitatis* (quibus admonemur *corripere inquietos, non dare sanctum canibus, at Ethnicum habere Ecclesiæ contemtorem, à compage corporis membrum, quod scandalizat avellere*) *ita perturbant Ecclesiæ pacem, ut conentur ante tempus separare à zizania, atque hoc errore excæcati ipsi potius à Christi unitate separantur.* 7. hæreticorum proprium esse testantur, occidendo religionem suam propagare. Athanas. in Epist. ad solit. vitam agentes, de Arianis sic scribit. *Invitos ad mutationem sententiæ coegerunt, quod hominum minimè est sua causa confidentium, non enim gladiis, aut jaculis, aut militari manu veritas prædicatur, sed suadendo & consulendo. Quæ autem ibi suadendi libertas aut consulendi ratio, ubi qui contradicit, pro mercede aut exilium aut mortem reportat?* Ibid. *Nova autem ista & execrabilis hæresis, cùm rationibus obruitur, cùm ipsâ veritate pudefactâ concidit, quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis, carceribusq; ad se pertrahere nititur, atq; ita seipsam, quàm non sit pia & cultrix Dei, manifestat.* Hieronymus in capite quarto Galat. *Qui secundùm carnem natus erat, persequebatur spiritualem, nunquam enim spiritualis carnalem persequitur, sed ignoscit ei, sciens per tempus adhuc eum proficere posse.* 8. hæreticos potius commiseratione quàm supplicio dignos esse censent. August. contra Epist. Fundament. c. 2. *Illi in vos sæviant, qui nesciunt, cum quo labore verum inveniatur, & quam difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, qui nesciũt, quàm rarum & arduum sit, carnalia phantasmata pia mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus hominis interioris, ut possit intueri Solem suum, &c. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quibus suspiriis & gemitibus fiat, ut ex quantulacunq; parte possit intelligi Deus. Postremo illi in vos sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident.* Constantinus apud Euseb. l.1. de vita Constant. c.38. *Ut summa clementia est eorum* (qui in religione diversum sentiunt) *fidem dolere, sic hominibus cùm mente captis sunt, pœnas infligere extrema dementia est & inscitia.*

339. 2. *Ex Conciliis.* Nullum ex antiquitate proferri potest Concilium, in quo statutum fuerit, hæreticos occidendos esse. In Concilio Constantiensi An. 1415. demùm hoc statutum, quando Johannem Huss & Hieron. Pragensem Synagoga Antichristi contra datam ab Imperatore Sigismundo fidem propter crimen hæreseos ipsis intentatum flammis adjudicavit. Quatuor illa potiora Oecumenica Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense damnarunt Arium, Macedonium, Nestorium, & Eutychetẽ, eosq; ex Ecclesia Dei excluserunt, sed non fuerunt autores Christianis Imperatoribus, ut è medio illos tollerent. Concilium Toletanum 4. can. 56. statuit. *Neminem ad credendam vim inferendam esse, cùm DEUS misereatur, cujus velit misereri, & induret, quem velit indurari.* *2. ex Conciliis.*

340. 3. *Ex primitiva Ecclesiæ praxi.* Hæresiarchas illos Arium, Macedonium, Nestorium & Eutychetem, cùm legitimè ex Scripturis convicti ab hæresibus suis recedere nollent, ex Ecclesia Dei exclusos, & in exilium pulsos legimus, sed à Christianis Imperatoribus ad supplicium esse raptos nuspiam legimus. Cùm Concilium Nicenum Arium Anathemate percussisset, & ex Ecclesia Alexandriæ ejecisset, atque multi alij autores Imperatori Constantino Magno fuissent, ut impietatem dogmatis morte autoris expiaret, Christianissimus tamen Imperator à sanguine abstinuit, & publico edicto ad exilium illum condemnavit. Socrat. l.1. Hist. Eccl. cap. 8. Ejusdem Imp. de religionis libertate constitutionem memorat Eusebius libro 10. Histor. Eccles. capite 5. *Iam olim quidem* (inquit) *considerantes non esse religionis libertatem prohibendam, sed uniuscujusq; animo ac voluntati facultatem tribuendam, res suas pro voto sine quemlibet* *3. ex praxi.*

libet

libet curare, & Christianis herescos ac religionis sua fidem custodire jussimus. Et postea. *Et nunc igitur liberè ac firmiter quisquis hanc voluntatem habet, ut Christianorum voluntatem servet, hoc ipsum sine omni molestia faciat.* Tandem addit hujus suæ constitutionis rationem. *Quia id tranquillitati nostrorum temporum conducere manifestũ est.* Theodosius & Valentinianus cum aliquandiu Nestorij furorem tolerassent, tandem ipsum in Concilio Ephesino legitimè damnatum in exilium miserũt. Valentinianum Imp. cùm Episcopi Ariani in Oriente solicitarent ad persequendum eos, qui Nicenæ fidei Symbolum retinebant, indignabundus illis respondit, *iniquè ipsos petere, ut Imperatoriâ sua potestate hoc modo abutatur.* Niceph l.11. Hist. Ecc. cap.30. De eodem Imp. commemorat. Ammian. l. 20. ipsum hoc *moderamine principatus inclaruisse, quod inter religionum diversitatem medius steterit, nec quemq; inquietaverit, nec interdictis minacibus subditorũ cervices ad id, quod ipse colebat, inclinarit, sed has partes intemeratas reliquerit.* Gratianus Imp. religionibus inter se variantibus in Christianismo libertatem dedit, *ut quam quisque religionem sequi vellet, sine periculo vita eligeret.* Socrat. lib.5. Hist. cap.4. Niceph. lib.12. Hist. cap.1. Constantinus Imper. Arianus ad intercessionem Hilarij Athanasium Episcopum orthodoxum Alexandrinæ Ecclesię restituit, hac conditione, ut Ariani ibidem Ecclesiam etiam tenerent, ipse contrà facultatem Christianis dedit, ut in urbe Antiochena liberum haberent religionis suæ exercitiũ. Theodor. libro 2. Eccles. Hist. capit.12. Sozom. libro 3. Hist. cap.20. Bellarminus opponit contraria exempla, ut *Priscilliani haresiarcha à Maximo Christiano Imperatore occisi, Donatistarum, Basilij Magi Roma combusti, Bogomilis, Albigensium, Iohannis Hussi & Hieronymi Pragensis Constantia exustorum.* Sed hæc exempla sunt dissimilia, *Donatista* hæresi alia scelera, præsertim seditiones & Ecclesiæ persecutionem conjunxerunt, ut constat ex Epist. 68. Augustini, *Basilius* fuit Magus, *Priscilliani* supplicium improbat Martinus apud Sulpitium libr.2. Histor. sacræ, *Donatistarum* Augustinus; *eorum qui tempore Bernhardi supplicio capitali* affecti, ipse Bernhardus serm. 66. in Cant. Johannes Huss & Hieronymus Pragensis non fuère ex Scripturis legitimè convicti. Et quid multis? recolat Bellarminus sua verba in hoc ipso capite 5. argument. 16. *Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad ultimum supplicium inferendum adduci posset, nam initio solum eos excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere addidit pœnam pecuniariam, tùm amissionem bonorum, postea exilium, tandem huc devenit, ut satis patet ex variis legibus antiquorum Imperatorum.* Ergò in primitiva Ecclesia non fuit usitatum supplicio capitali in hæreticos animadvertere.

4. ex adversariorum suffragio. §41. Quartam argumentorum classem deducimus *ex ipsis adversarys* tàm Pontificijs quàm Calviniatis. *Pontificiorum* quorundam consensum petimus. 1. *ex jure Canonico.* c. Quid autẽ. dist. 45. *Nova atq; inaudita prædicatio est, qua verberibus fidem exigit.* c. Qui sincera dist. ead. *Qui sincerâ intentione extraneos à Christiana religione ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis debent non asperitatibus studere, ne quorum mentem reddita ratio ad planum poterat revocare, pellat procul adversitas. Nam quicunq; aliter agunt, & eos sub hoc velamine à consueta ritus sui voluerint cultura removere, suas illic magis quàm Dei causas probantur attendere.* c. de Judæis dist. ead. *De Iudæis pracepit sancta Synodus nemini deinceps ad credendum vim inferri, cui enim vult Deus miseretur, & quem vult indurat, non enim tales inviti salvandi sunt sed volentes, ut integra sit forma justitia.* Excipit Bellarminus, *esse magnam differentiam inter Iudæos & hareticos. 1. Iudai nunquam susceperunt fidem Christianam, heretici susceperunt.* Resp. ex parabola Christi Luc.14. ostendimus, non posse nec debere capitalium supplitiorum vel compulsionis respectũ talem differentiam inter hæreticos & infideles statui. Præterea Judæi in suis majoribus receperunt fidem Christianam, quia fides Israelitica in V. T. fuit eadem quoad substantialia cum fide Christiana in N.T. 2. *Iudai religionem colunt, quam Deus instituit saltem pro tempore, heretici eam, quam Diabolus invenit.* Resp. quâ religionem hodie colunt Judæi, eam Deus nunquam instituit, expectant Messiam, qui jamdum venit, falsum Messiam expectant, verum convicijs & blasphemijs proscindunt, Ceremonias colunt, quæ cum V.T. sunt sublatę, traditiones & superstitiones à Deo damnatas observant, legem moralem de externa duntaxat obœdientia Pharisaicè interpretantur, &c. Meritò igitur hic urgemus Pontificios & quærimus ex illis, cur tolerent Judæorum Synagogas, in quibus Christus Salvator, B. Maria virgo, & Christiana religio blasphemantur, interim tolerare nolint Augustanę Confessionis socios, qui Symbolum Apostolorum recipiunt, & in omnib. controversijs unicè ad Scripturas provocant. atq; ex illis errores, si quos habere videantur, refelli & hęreseos convinci petunt. 3. *Secta Iudaorum utilis est Ecclesia, quia eorum libri sunt prophetia nostrarum rerum & eorum Ceremonia figura nostrorum mysteriorum.* Resp. etiam hæreses Ecclesiæ emolumentum aliquod, ex accidenti tamen præstant. 1. Cor.11. v.19. *oportet esse hæreses, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Hæretici exercent Ecclesiæ *sapientiam*, Tyranni & persecutores ejusdem *patientiam.* August. lib.16. de C.D. cap.2. non longè à principio. *Multa ad Catholicam fidem pertinẽtia dum hareticorum callidâ inquietudine exagitãtur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius pradicantur, & ab adversario mota quastio discendi existit occasio.* lib. de vera religione c.25. *Si heretici non essent, multò pigrius quareretur veritas.* Bellar. in hoc ipso cap. resp. ad arg. quintum. *Tãetsi heretici videntur Ecclesia nocere, tamẽ reverâ non nocent, sed eam exercent, & in sapientiâ ac patientia proficere faciunt. 4. Iudai non conantur pervertere Christianos ut plurimũ, sicut faciunt haretici.* Resp. eccur igitur opus fuit Imperatorijs illis legibus, in quibus proscriptione bonorum & sanguinis etiam pœnâ Christianum ad suam religionem pertrahere Judæi prohibentur. l. 16. 17. & 18. C. de Judæis & Cœlicolis. Hisce juris Canonici capitulis de Judæis tolerandis, conjungimus etiam, in quib. violentæ persecutiones & capitalia supplicia adversus errantes improbantur. c. Tres personas caus. 23. q.4. *Ecce quod mali tolerandi sunt, nec corporali, sed spirituali vindicta sunt puniendi, unde cum discipuli non recepti à Samaritanis ignem cœlestem super eos deducere voluerunt, dicentes Magistro. Vis, dicamus, ut descendat ignis de cœlo, & consumat eos? audierunt. Nescitis cujus Spiritus estis.* c. x. Qui secundum. caus. & q. iisdem. *Nũquam spiritualis car-*

nalem persequitur, scit enim proficere posse per tempus, & si quando Ægyptia filium viderit irascentem, recordabitur unius patris, qui boves creavit & calices, & in magna domo non solùm esse vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia voluit. cap. His à quib. caus. ead. q. 8. *Episcopis judicium sanguinis agitare non licet, &c. nec indiscreta præsumptionis motib. agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant, aut per se inferant membrorum truncationes quibuslibet personis, aut inferendas præcipiant.*

342. *Ex Scriptis recentiorũ.* Senatus Parlamenti Paris. ad Regem Gallię & Andreæ Philopatria Presbyteri Rom. responsum ad Reginæ Anglicæ edictũ adduximus superiùs in quæstione. *An Magistratus subditos ad fidẽ cogere debeat.* Idem Philopater in eod. resp. inter cætera sic scribit: *Hæc eadem provisio* (ferro & flãmia religionem extirpãdi) *fuit Antiochi Regis, hæc eadem fuit Neronis, Domitiani, Decij, cæterorumq́ persecutorũ Christianæ fidei, cui ferro tantùm flammisq́ occurrendum putaverunt. Hæc ratio fuit Scribarum ac Pharisæorum, ac Principum Iudæ præcipientium Apostolis, ne loquerentur ampliùs in nomine Iesu Act. 4. hæc eadem Genserici ac Hunerici Regum Arianorum secũdùm Victorem Hist. Vand. l. 3. ne convẽtus celebrarẽt ad divina mysteria Catholici, &c.* Cardinalis Hosius An. 1568. apud Magistratum Elbingensem, qui ejectis doctorib. Pontificijs Evangelicam religionem amplexus fuerat, scriptis ad eum literis graviter intercedit, inter alia sic scribens tom. 2. f. 125. *Liceat saltem in hac regia civitate, quod licet sub gravi Turcarũ Tyranno, ut Christus in Bethlehem natus liberè prædicetur.* Ep. 274. ad Episc. Cracov. *quòd si conceditur Christianis etiam sub Turcarum Tyranno, cur non eadẽ libertas illis permittatur sub Elbing. Burgimagistris?* In Concert. Eccl. Cath. in Anglia f. 246. per Wilhel. Alanum causæ suæ Advocatum gravissimè conqueruntur, quod *Catholicis religionis libertas in Anglia negatur.* f. 247. *Ariani Imperat. naturali quadam benignitate inducti fuerunt, ut Ecclesias aliquot & oratoria in cœmiterijs, locisq́ contiguis Catholicorum usib. assignarent. Sic Constantinus Arianus & Valens Impp. Athanasio & ejus sectatorib. Alexandriæ locum non denegavit, quam solã gratiam unicã à Principe nostro impetrare possemus.* f. 394. *Si vel partẽ aliquam ejus libertatis nostri potuissent adipisci, quam habent Catholici in Germania, Helvetia, alijsq́ in locis, ubi potestas summa est penes Protestantes, aut quam habent Hugonotti in Gallia.* fol. 396. *Utilissimum est, ut manus deinceps cohibeant à Catholicis subjectis, & fratrib. suis persequendis. ut eis permittant, liberâ conscientiâ sacris uti frui, quo sic Reginam ejusq́ Consiliarios precibus suis Deo cõmendent, tanquam patronos, quos nunc commemorant solùm ut persecutores.* Sic ergo ab alijs petunt, quod ipsi in simili casu largiri recusant, & suam ipsorum crudelitatem in alijs damnant, Joh. Paulus Windeck. in prognost. fol. 157. de fervore suo paululùm remittens scribit. *Impostura hæreticorum toti terrarum orbi patefacienda, ut detectis erroribus & agnita veritate homines pro nihilo ducant & planè contemnant, quicquid ab illis profectum fuerit.* Postea addit. *Hæc ratio est, longè omnium aptissima ad minuendam illorum potentiam, viribus & armis non semper proficitur, & nonnunquam fit, ut adversarij belligerando magis etiam confirmentur, quod in Belgio accidere videmus.* Autor Appendicis ad edictum Regium, Gallico idiomate excusæ, qui se Parisiensem Senatorem & quidem Catholicum vocat. *Experti sumus magno nostro malo, quamejusmodi acris medicina plus nocuerit, quam profuerit. Fides præcipuè in anima, quæ Spiritus est, & cogi non potest, consistit, qui eam ab errore vult liberare, illum oportet, ut spiritualia remedia adhibeat. Quod si quis alijs uti velit, contra cœlum & terram pugnat. Ergò necesse est, ut Hugonotas, qui à nobis secessionem fecerunt, toleremus patienter, quia fides non est opus hominis, sed Dei donum, qui omnia suâ providentiâ gubernat, & hæreses esse oportere pronunciat, & exemplo sanctorum Patrum didicimus, religionis non esse religionem cogere.* Et postea. *Plerique non quærunt eorum, quos in negotio religionis persequuntur, salutem æternam, sed sua potiùs commoda sectantur, non potium illis, sed solum sibi parare ambiunt. Sola divinitas interiora cordis cognoscit, perscrutatur, judicat. Solus Rex, non autem ministri ejus, qui convivas ad epulum regium vocaverãt & invitaverãt, illum qui nuptiali veste indutus non erat, foras ejici jussit, qui ad Regis mandatum exterminari non potuisset, si antè à ministris judicatus & occisus fuisset, qui antè non cognoverant, eum Cœna regali indignum fore.* Autor orationis ad Regẽ Christianissimũ, qui se Assessorem Parlamẽti Parisiensis vocat p. 46. *Felices conversiones ista non fiunt equuleis, non tormentis, non terroribus mortis, ut Inquisitio solet Hispanica (cui unà cum Castellani armis Iesuitæ acceptam ferunt religionis Catholicæ conservationem) sed gladio sancti Spiritus, æternoq́ verbo.* Petrus Coretus Jesuita in defens. contra Nozum cap. 8. *Christus Apostolis jussit, ut docerent & baptizarent, non mandavit, ut eos, qui audire nollent, statim interficerent, aut ad credendum civilis potestatis autoritate compellerent.* Ibidem. *Melius est ad Deum colendum homines duci informatione, quam pœna formidinis.* Bodinum & Jac. Augustum Thuanum moderatioribus Pontificijs accẽsebimus, cùm ab illis publicâ fidei professione nõ recesserint, quamvis in Hugonotarum partes alicubi videri possint propensiores. Sic verò Bodinus de violentia illis persecutionib. & supplicijs religionis causâ illatis scribit lib. 4. de Republ. cap. 7. *Si Princeps aliquis certissimas de lege divina, deq́ vera religione, quæ præpotentis Dei voce promulgata sit, assensiones animo comprehensas habeat, subditosq́ opinionum varietate & multitudine distractos in suam velit pertrahere sententiam, vim amovere oportet. Nam quò majora supplicia irrogabis, eò minus proficies, cùm ea sit hominibus insita vis ac Natura, ne ad aliquid assentiendum spontè duci velis, cogi nolit.* Ibidem adducit responsum Theodorici Gothorum Regis, qui dixerat, *se religionem imperare non posse, cùm nemo cogatur, ut credat invitus* apud Cassiod. libr. 2. variar. Epist. 27. & addit: *Hæc ratio omnium efficacissima mihi visa est ad supplicia, quæ religionis specie irrogantur, tollenda, cùm ea propter Rex ille religionis causâ cruciari pateretur neminem, ne vel impietatis specie aliena bona, quæ hodie statim in crimine hæreseos confiscantur, & legitimis hæredibus auferuntur, diripere vel liberas hominum voluntates, quæ nullis imperijs cogi possunt, constringere velle videretur.* Thuanus in præfat. operis Historici. *Experientiâ satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones irritasse potiùs quam sanasse morbum menti inhærentem* (hęresin intelligit) *ad quem probè curandum, non ij, quæ in corpus tantùm penetrant, sed doctrina & sedula institutione, quæ in-*

animum leviter instillata descendit, opus esse. *Alia quippe omnia pro arbitrio civilis Magistratus atque adeo Principis sanciuntur, sola religio non imperatur, sed ex præcepta veritatis opinione, accedente divini Numinis gratiâ, benè præparatis mentibus infunditur, adeam cruciatus nihil valent, quin obfirmant potius animum quàm frangunt aut persuadent.* Et postea. *Certè si veram amamus, eu sacra antiquitatis vetustis omnibus monamentis nullum supplicij de sectariis sumti ac probati exemplum extare fateamur necesse est, Ecclesiamq; priscam à cruore fundendo semper abhorruisse, quod si quando accidit, id pij verò Episcopi detestati sunt, ut in Priscilliano apparuit, qui exitiabilis doctrina autor, cum per Gallia Ecclesiam, ac præcipuè in Aquitania perfidia sua semina sparsisset, à Maximo Augusta Treverorum capitali supplicio affectus est circa annum Christi 383. licet B. Martinus ab Imperatore sponsionem elicuisset, nihil cruentum contra reos constitutum iri, & Itacium Episcopum, aliosq; instigatores sedulò monuisset, ut ab accusatione desisterent. Nam & id ceteri Episcopi tanquam iniquè factum improbaverunt, vixque B. Martinus ac uisi extremanecessitate cogente cum illa Itaciana partis communione misceri voluit, ipse B. Ambrosius a Valentiniano Imp. pueroGratiani interfecti fratre ad Maximum sub id tempus missus in relatione sua testatur, cùm Treviris esset, abstinuisse se ab iis Episcopis, qui Itacio communicabant, & a fide devios ad necem petebant. Cùm verò ex fursalium illorum Episcoporum sententia Maximus postea decrevisset, tribunos summâ potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent, idem B. Martinus apud eum tenuit, ut decretum revocaretur, &c. Priscilliano autem occiso non solum non coercita est hæresis, qua illo autere proruperat, sed confirmata ac latius propagata est, & sectatores ejus, qui illam ut Sanctũ prius honoraverant, postea, ut Martyrem colere coperunt, corporib. peremtorum in Hispaniam relatis & magnis exequiis celebrato eorum funere, quin & eo profecta est adsectantium superstitio, ut per Priscillianum jurare summa religio haberetur, ex eoque inter Gallicana Ecclesia Episcopos perpetuum discordiarum bellum exarseret, quod totos quindecim annos agitatum vix dam sopiri diu pòst potuit, plebe DEI interim & optimo quibusque ad probrum & ludibrium expositis.* Hæc Thuanus ex Sulpitio Severo, quæ integra hûc referre voluimus propter Bellarminum, qui in cap. 22. resp. ad argum. septimum nugatur, *B. Martinum non improbasse ipsum supplicium Priscilliani Hæresiarcha, sed tantùm Episcoporum factum, quod causam Ecclesiasticam ad Imperatorem detulerint, & officium accusatoris in causa sanguinis assumserint.* Costerus in Enchie. in c. de Ecclesia. *Gravissima in Deum hominesquo peccata hæretici omnibus sunt communia, alia etiam sunt quæ hæreses comitantur, ut sunt humanas leges violare, eu proximes à sua secta alienos injurios esse, persecutiones moliri, seditiones movere, bella ciere, omnia turbare.* Bellar. l. 3. de Laicis c. 21. §. probatur quartò: disertis verbis fatetur, *tempore Augustini nondum extitisse ullam legem Imperatorum, quâ hæretici juberentur occidi.*

343. Calvinianos quod attinet, illi pro rerum ac fortunæ diversitate diversas proferunt sententias. Quando n. fortuna ipsis est adversa, & à Pontificijs opprimuntur, tum privatis sermonibus & publicis Scriptis usurpant has regulas, *neminem esse ad fidem cogendum, conscientiam unicuiq; debere esse liberam, Antichristianam Tyrannidem esse velle conscientiis dominari, errantes non interficiendos esse ferro, sed convertendos verbo,* ut ex Suscitabulo Bẽbellonæ, & ex querelis Ecclesiarum Sabaudicarũ, Belgicarum & aliarum constat. Sed quando liberiori fruuntur aurâ & præsidio potentiorum sesè tutos esse animadvertunt, erumpunt in sanguinariam illam vocem, *hæreticos* esse *occidendos*, quo ipso comprobant Lutheri de ipsis judicium in lib. contra cœlestes Proph. *Spiritus Calvinianorũ pavidus est, cùm ex assensu & approbatione hominum vires nondum acquisivit, sed ubi hominum applausu potitus, ferocissimus est.* Innoc. Gentill. in præfat. Apol. pro Christ. Gallis. *Nostro hoc seculo sat multis exemplis docemur, viam armorum (ut loquuntur) religionis legibus præscribendis nullo modo idoneam esse, ferrumque nil nisi ruinam, cædes & inimicitias intestinas, easq; ferè implacabiles gignere, quam minitantur, se tandem Respub. nostræ eversionem laturas,* quod postea exemplo Caroli V. & Reginæ Mariæ Anglicæ declarat. Witacker in resp. ad campian. *Quem omninò potes tuũ nominare, non modo ex quo ipse huc veneris, sed hisce etiam viginti trib. annis, quib. optima Elizabetha Respub. clavum tenuit propter religionem capite condemnatum & morte affectum.* Musculus in L. C. edit. postrem. p. 614. *sævitiam in vitam solius Antichristi esse*, ait. Goclen. in Disp. de Magistratu Ann. 610. Marpurgi habita ex professo demonstrare conatur, *hæreticos non esse capitaliter puniendos.* Wolff. Musc. in locis p. 1329. *Christianus Magistratus animadvertit quidem in hæreticos, verùm sic moderatè, ut sint, qui resipiscere possint. Non patitur, ut de fide doceant, nec permittit, ut Ecclesias colligant, Episcopos ordinent, alios privat honoribus, aliis adimit civitatis communionem, alios proscribit, alios mulctâ pecuniaria punit, quod Augustini temporib. factum esse legimus. Ipsos impostores ac seductores, ne illi, post quam incorrigibiles apparent, ultrà quenquam seducant, carceribus inclusos, tam diu coercet ac detinet, donec in se reversi resipiscant. Sic coercendi sunt, qui cogi se ad bonum non sustinent.*

344. Atque istæc dicta sunt pro nostræ sententiæ confirmatione, consequens est, ut adversæ partis argumentis satisfaciamus, quâ in re sequemur ductum Domini Doct. Balduini in disputat. de hæretic. ferendis, non auferendis, & Domini D. Meisneri libro quarto de legibus sectio. 1. quæstio. 19. qui latè & eruditè de hac quæstione scripserunt Bellarminus quinque classes argumentorum producit. Primam ducit *ex Scripturis.* 2. *ex legibus Imperatorum.* 3. *ex legibus Ecclesiæ.* 4. *ex testimoniis Patrum.* 5. *ex ratione naturali.* In prima classe ex Vet. Testamen. producit 1. *legem divinam*, Deuteronom. 13. ubi severissimè Deus jubet, *falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine ulla misericordia occidi*, & capite 17. postquam dixerat, ut in reb. dubijs consuleretur summus Sacerdos, mox subdit. *Qui autem superbierit, nolens obœdire Sacerdotis imperio, ex sententia judicis moriatur.* Et rursum capite 18. *Propheta falsus interfici jubetur.* Eodem argumento utuntur Gregor. de Valent. tomo 3. disputat. 1. quæstio. 11. punct. 3. Schopp. in Scaliger. hypobol. pag. 319. Beza volumin. 1. fol. 153. ubi etiam addunt locum Exod. 22. vers. 20. *Qui immolat Diis, occidetur.* Respon. primò in genere. 1. Leges illas complecti duo, quæ sunt

Argumẽta adversariorum 1. ex Scripturis. 1. Deut. 13. Prophetam falsũ interficiens

accuratè discernenda, prius est *morale*, quod est perpetuum,& in N.T. adhuc nos obligat, posterius est *judiciale*, quod ad Judaicam duntaxat politiam spectat. *Morale* ac perpetuum est, sinceritatem religionis, & divini cultus summo studio esse conservandam, coercendos igitur ac puniendos esse eos, qui perversâ doctrinâ eandem contaminant ac pervertunt; *judiciale* ac forense est, capitali supplicio Pseudoprophetas esse interficiendos, illud ergò Christianum Magistratum in N.T. non obligat. Si quis dicat, *principium peti hac distinctione*, illi opponimus alias leges Mosaicas, in quib. certum genus pœnæ determinatur, quæ tamen in N.T. non observantur. Exod. 21. v. 15. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.* vers. 16. *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.* v. 29. *si bovem cornupetam herus ipsi post præmissam admonitionem, non recluserit, una cum ipso bove hominem interficiente occidi jubetur.* Exod. 31. v. 15. *Omnis, qui die Sabbathi opus fecerit, occidi jubetur.* Levit. 20. v. 18. *concumbentib. tempore mensium* capitale supplicium destinatur c. 21. v. 9. *si filia Sacerdotis scortari incipiat, flammis exuri jubetur.* Deut. 21. v. 21. *filius protervus & contumax lapidibus obrui præcipitur.* cap. 22. v. 21. *ea, quæ non inventa fuerit virgo*, itidem lapidibus obrui jubetur. Hæ & aliæ leges quoad certum ac determinatum illud genus pœnæ, quod exprimunt, non obligant Christianos in N.T. sed tantùm ad politiam Judaicam pertinuerunt, proinde necessariò cogimur ad illud recurrere, quod hæ leges duo cõtineant, quorum unum est morale ac perpetuum, videlicet tales delinquentes esse puniendos, alterũ forense, quòd eo modo sint puniendi. Si dicas, *in quæstione adhuc esse, an ad illas leges pertineat hæc ipsa de puniendis Pseudoprophetis*, urgemus hoc, quòd lex illa de capitali hæreticorum supplicio in N.Test. non solùm nuspiam sit repetita, sed etiam per parabolam de zizanijs, & doctrinam ac praxin CHRISTI & Apostolorum ejusdem rigor mitigatus, urgemus etiam prædictiones Propheticas de modo propagandæ Ecclesiæ in N.T. in quib. veteris ac novi Testamenti status sibi invicem opponuntur, urgemus κριτήρια, ex quibus agnosci potest ac debet, quid in qualibet lege sit morale, in determinato illo pœnæ genere, capitali sc. hæreticorum supplicio locum nequaquam habere, urgemus ipsa verba legis. *Si in medio tui* surrexit Propheta, ergò de populo Israelitico & politia Judaica tantùm agitur. Denique urgemus circumstantias illas, quibus delictum hæreseos & idololatrias in populo Israelitico aggravabatur, & proinde etiam severior pœna illi irrogabatur. Triplici enim circumstantiâ *personarum* scilicet *temporis* ac *locorum* seductio aggravabatur. Respectu *personarũ*, quia leges illæ datæ sunt isti populo, quem Deus ex Ægyptiaca servitute magnis & illustribus miraculis liberaverat, quem præ omnib. reliquis populis in peculium sibi elegerat, cui per promulgationem solennem divinæ legis, cibationem miraculosam in deserto, varias victorias ex hostibus, & beneficia alia sese insigni modo manifestaverat, vivâ voce in medio ipsius præsentiam suam testatus erat, in columna ignis & nubis præcedebat, ac tantum non manibus palpandum sese exhibuerat. Gravissimum igitur supplicium meritò dictabatur Pseudoprophetæ *è medio hujus populi* surgenti, ut notanter loquitur Moses Deut. 13. v. 1. & ad apostasian à vero illo Deo fratres suos sollicitanti. Potest etiam circa personas hóc considerari, quòd Judæi ad idololatriam & contumaciam alias proclives fuerint, ut Historia V.T. testatur, Deus igitur tãquam sapientissimus νομοθέτης severioribus legibus ac pœnis gravioribus eandem coercere æquum & salutare judicavit. Respectu *temporis* delictũ reddebatur graviùs, quia nuper admodùm in populũ Dei peculiarem erât electi & maximis à Deo beneficijs affecti, quorum memoriã tàm citò deponere, & tàm malam ipsi gratiam referre, grãde omninò erat sacrilegium. Respectu *loci* aggravabatur hæreseos peccatum, quia terra Canaan erat primò *Dei quasi peculium*, in quam tanquam in suam Rempublicam Judæos tanquam peregrinos & advenas ex merâ gratiâ receperat Levit. 25. v. 23. *Terra non vendetur in peculium, quia mea est & vos advenæ & coloni mei estis.* Quemadmodum ergò peregrini coguntur obtemperare legibus illius Reipublicæ, in quam recipiuntur: ita quoque divinæ majestati omninò licuit arctioribus legum vinculis hunc populum in terram alienam receptum coercere & severioribus pœnis delinquentes coercere, deinde erat *futurum Messiæ promissi hospitium*, qui ex illo populo, & ex illa regione juxta promissum Dei erat expectandus, proinde, ne populo illo in varias sectas, factiones & idololatrias distracto dubia redderetur Messiæ præsentia, familia ac nativitas, ideò tàm severis legibus Pseudoprophetarũ seductiones Deus coercendas esse censuit. Deniq; erat *Ecclesiæ domicilium*, quæ in V.T. angustis illis terræ Cananææ limitibus concludebatur, neq; dum in totum terrarum orbem erat propagata. Quare cùm huic populo omnes ex omnibus gentibus sese aggregare cogerentur, qui salutis participes fieri expetebant, ideo hæreses & idololatrias in illo populo tam gravibus pœnis præcaveri Deo placuit.

345. Ex quib. omnibus facili negotio intelligitur, quid ad Calvini in Historia Serveti p. 32. & Bezæ in l. de hæreticis vol. 1. f. 155. ἀγχίνου responderi debeat. *Nulla* (inquiunt) *idonea potest afferri ratio, cur Dei majestas & Ecclesiæ autoritas minoris apud nos debeat esse põderis, quam olim apud Iudæos fuerit, imò verè Christiani, si veram religionem aspernẽtur, aut minore studio tueantur, quàm olim Iudæi, eò minus excusari possunt, quò clariùs se Dominus per Filium suum, quàm per Prophetas patefecit*, unde inferunt, *Principes Christianos, si non in ipso pœnæ modo, tamen in genere pœnæ capitali scil. illas Dei leges ad imitandum sibi proponere debere.* Resp. 1. rationes diversitatis adduximus complures. 2. Christus ipse discipulos suos ex Eliæ exemplo, & sic ex V.T. argumentum ducentes, quo Samaritanos igne cœlitus demisso exurendos esse concludebãt, ad distinctam V. ac N.T. οἰκονομίαν remittit. Luc. 9. v. 54. 3. non minore quidem studio tuẽda ac propagãda est religio à Christianis, quàm olim factum fuit ab Israelitis, sed ex eo inferri nequit, capitali hæreticorũ supplicio eam esse tuendam vel armis propagãdam, sufficit n. cultus idololatricos à Magistratu aboleri, sincerum Ecclesiæ ministerium cõstitui, lupos ab ovili Dominico arceri, licet nec modus nec genus pœnæ idololatris in V.T. cõstitutæ in hæreticis coercendis observetur. 4. Sic sancta liberorum erga parẽtes obœdientia nõ minùs in N.T. quàm in V. sanctè & illibatè custodienda, & immorigeri liberi puniendi, quamvis nec genus nec modus pœnæ videl. lapidatio in Nov. Testam. ampliùs observetur. Sabbathum sanctificari pius & Chri-

Christianus Magistratus diligenter curet, interim qui opus facit Sabbati die, cum interficiendum statim esse, nec Calvinus nec Beza dixerint. 5. Illa ipsa clarior patefactio in N. T. contrarium potiùs arguit, videl. esse jam tempus gratiæ, quo sine cæde & sanguine Ecclesia propaganda, nec rigorem V. T. amplius usurpandum. Excipit Gregor. de Valent. d. l. *Cyprianum contrario modo procedere, quia in sin l. de exhortat. ad Martyr. c. 5. commemoratis illis Scripturæ dictis subjungit: Si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda hæc præcepta servata sunt, quanto magis post adventũ Christi sunt servanda, quando ille veniens non verbu tantũ nos hortatus sit sed factis.* Resp. idem Cyprian. l. 3. Ep. 3. *fictilia vasa confringere soli Domino concessum esse, statuit*, hunc quod attinet locum, in eo non tam de pœna idololatrarum quàm de contemtu idolorum loquitur, nec quomodo puniédi, sed quod fugiendi sint idololatriæ, docet. In toto enim tractatu Christianos hortatur, non ut paganos idololatras, in quorum medio vivebant, occidant, sed ut eos fugiant, & si gloria CHRISTI ita requirat, occidi se se veritatis causa patiantur, atq; alacri animo Martyrium subeant.

346. 2. Ad generalem responsionem etiam hoc pertinet, Pontificios crudelitatẽ suam, quã adversus eos, quos pro hæreticis habent, uti consueverunt, nunquam ex illis Scripturæ dictis demõstrare posse. Neq; enim illa dicta loquuntur de illis, qui ex infirmitate errant, sed de illis, qui sunt manifesti idololatræ, qui sacrificia offerunt Dijs alienis, qui alios seducunt, dicentes? *Eamus & serviamus Diis alienis*, qui nomen Dei blasphemiâ afficiunt, &c. jam vero Pontificij sine discrimine seductores & seductos capitali supplicio afficiendos censent, quia Hispanicæ inquisitionis medio etiam in eos, qui peregrini sunt, & perlustrandi causâ regiones ipsorum accedunt, animadvertũt, ac minimo quoque indicio de hæresi suspectos ad tribunal & rogum abducunt. 3. Leges de occidendis idololatris non tantùm hæreticos & Pseudoprophetas in medio populi Israelitici exurgentes spectabant, sed etiam gentes Cananæas, extra Israeliticæ Ecclesiæ gremium constitutas, quas non minùs quàm Pseudoprophetas ad idololatriam seducentes extirpari divina majestas voluit Deut, 7. v. 1. *Percuties eas usq, ad internecionem.* Quod si ergò leges illæ in N. T. nos obligant, consequens fuerit, Magistratum Christianum Judæos & alias gentes, quæ sunt extra Ecclesiam, gladio extirpare debere, cujus contrarium & Pontificij & Calviniani statuunt.

347. In specie ad singula dicta superiùs allata ut respondeamus, monemus, quod 1. Exod. 22. v. 20. agatur propriè *de idololatris, qui Diis alienis sacrificia offerunt*, atque ad gentilium impia & idololatrica sacra sese conferentes ab Ecclesia penitus deficiunt. Tales voluit Deus è medio tolli, ne populum ad Ethnicam idololatriam seducerent, quemadmodum eandem ob causam gentes Cananæas extirpari voluit, *ne docerent Israelitas facere cunctas abominationes, quas ipsi operati Diis suis* Deut. 20. v. 18. Alia verò est hæreticorum in N. T. ratio, qui ratione externæ professionis sunt in visibili Ecclesia, & hac ratione a gentilibus sive paganis adhuc distincti. Hæretici errant circa doctrinam & in theoria, Pseudoprophetæ V. Test. errabant circa cultum Dei, & in praxi, quia Dijs alienis honorem divinum deferendum esse statuebãt. 2. Deuter. 13. v. 1. & seqq. agitur de tali Pseudopropheta, *qui visiones & somnia jactitat, qui est manifestus apostata*, & ad gentilem idololatriam populum Israeliticum invitat, dicens: *Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras & serviamus eis*, is jubetur lapidari, quod supplicium decernitur etiam illis, qui proximo cognationis gradu Israelitas attingebant, si ad idololatrica gentilium sacra ipsos pellicere conarentur, v. 6. quinimò tantâ severitate idololatria ibidem prohibetur, *ut omnes idololatricæ civitatis incolæ*, ne quidem infantibus exclusis interfici & tota urbs eum omni suppellectile, omnibusq; jumentis igne supposito succendi jubeatur v. 12. quæ omnia si quis in N. T. locum habere velit, multis se involvet absurditatibus. 3. Deoter. 17. v. 12. in genere agitur de illis qui nolunt ex superbia audire Sacerdotem aut judicem, quod si illa lex Christianos in N. T. obligat, omnes illi, qui Sacerdotum monitis vel judicum sententijs parere nolunt, interficiendi erunt. Sed enim si verba & circumstantias legis accuratius intueamur, apparebit non de crimine hæreseos propriè & in specie hîc agi, sed de obœdientia in causis forensibus gravioribus pertinaciter denegata. Fit enim mentio judicii inter *sanguinem & sanguinem, inter plagam & plagam*. Item *portarum urbis*, in quibus non Ecclesiastica, sed forensia negotia tractabantur, & jubetur causa deferri ad Synedrium, quod erat supremum tribunal in metropoli Judææ Hierosolyma & constabat ex personis Ecclesiasticis & politicis, quæ juxta legem pronunciabant, ac si quis hujus judicii decisione stare recusabat, ac eum mortis sententia ferebatur ad majorem terrorem inobœdientibu incutiendum, ac majorem autoritatem huic judicio conciliandam, interim non negamus de idololatrias & apostasias crimine in hoc judicio fuisse pronunciatum, & mortis pœnam idololatris adjudicatam, ut ex priore hujus capitis membro constat. Cyprianus lib. 1. Epist. 10. circa fin. legem hanc Mosaicam adducens subjungit. *Interfici Deus jussit Sacerdotibus suis non obtemperantes, judicibus à se ad tempus constitutis nõ obœdientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat, nũc autem, quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei servos cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia Dei ejiciuntur.* Agnoscit ergò Cyprianus, alium esse novi quàm V. T. in pœnæ hujus irrogatione rationem. 4. Deut. 18. v. 20. agitur de tali *Pseudopropheta, qui arrogantia depravatus ex nomine alienorum Deorum loquitur*, cui pœna mortis irrogatur, sed hanc legem respectu certæ & determinatæ pœnæ esse forensem, neque in N. T. Christianos obligare, superiùs fuit demonstratum.

348. Excipit Beza in lib. de hæret. f. 156. *distinguendum esse inter idololatriam internã & externã, quamvis igitur hæretici non committant externam idololatriam, tamen interna sese reos faciunt, dum falsas de Deo opiniones alunt, easq, aliis instillant, ac nihil aliud faciunt, quam quod ex falsis suis opinionibus idolum quoddam constituunt.* Resp. 1. concedimus hæresin esse speciem quandam subtilioris idololatriæ, id quod Vincent. lib. adv. hæres. multis probat, sed negamus ex eo sequi, quòd ijsdem pœnis cum manifestis idololatris sint afficiendi, ut enim idololatriæ sunt certæ species ac certi gradus, ita quoque idololatrarum non potest esse una eademque pœna. 2. in pœnis politicis infligendis, non ad interiora, sed ad externa dun-

duntaxat delicta Magistratus respicit, quatenus sc. pax & tranquillitas publica ijsdem turbatur, quare cùm hæresis sit interna idololatria, ergò quatenus talis, i.e. nisi accedant manifestæ blasphemiæ & seditiones, non est eaterno capitali supplicio punienda. 3. avari à Spiritu sancto itidem vocantur idololatræ, Job. 31. v. 24. Eph. 5. v. 5. interim tamen avaritia interna non punitur capitaliter, nisi in furta & rapinas prorumpat. Idem ergò de hæresi statuendum fuerit.

2. ex V.T. exēplis. 349. a. Hisce V.T. legibus addit Bellarminus exempla. *Reipsâ* (inquit) *hanc legē servaverunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, ut patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis, nec solùm sancti Reges & Prophetæ blasphemos morte mulctarunt, sed etiam Nabuchodonosor, ut Dan. 3. dicitur, edictum cōstituit, ut quicunq; blasphemaret Deum Danielis, i.e. verum Deum, interficeretur, & domus ejus vastaretur, in quo edicto Deo vero obsequium justissimum fecit, ut Aug. Ep. 50. dicit.* Addunt alij exemplum *Mosis*, qui tria hominum millia propter idololatriam vituli, *Levitarum* operâ interfici curavit. Ex. 32. *Asa*, qui publico edicto præcepit, ut quicunq; non quæsiverit Dominum Deum Israelis, interficiatur 2. Paral. 15. *Iojada*, qui Athaliam interfecit 2. Reg. 18. *Matathia*, qui Judæum idolis sacrificantem interfecit 1. Maccab. 2. Resp. 1. Qualis fuit regula, talia etiam fuerunt exempla ad regulam illam accommodata. Regula verò illa ad cujus præscriptum in V.T. hęc sunt gesta, erat Mosaica, politiæ Israeliticæ & tempori V.T. quidem congrua, jam verò in N.T. abrogata. Ergo etiam talia fuerunt exempla. 2. opponimus igitur illis exemplis V.T. doctrinam & praxin Christi & Apostolorum in N.T. quam illis præferendam esse, nemo negare poterit. 3. quædam ex illis exemplis sunt heroica, à peculiari Spir. S. instinctu profecta, sicut Elias de zelo suo prophetico testatur. 1. Regum 19. vers. 10. Sed Pontificiorum zelus, quo interfectos cupiunt omnes, qui à Romana Synagoga secessionem fecerunt, à Spiritu mendacij & homicidij proficiscitur. 4. quædam ex illis factis sunt *extraordinaria*, quæ non nisi semel in notabili Ecclesiæ reformatione locum habuerunt. Cùm enim sæpè totæ tribus à sinceritate religionis defecissent, copiosum sanguinem propterea effusum esse, nuspiam legimus. Sed Pontificijs hoc ordinarium ac perpetuum est, sanguinem eorum, quos pro hæreticis habent, sitire. 5. Si exempla illa ad imitationem trahi debent, tum non illis tantùm, qui Magistratu funguntur, sed etiam Ecclesię ministris hęreticos interficere licitum erit, quia Elias nō erat Magistratus, sed Propheta. *Iojadas & Matathias*, fuerunt Sacerdotes. Sed consequens negat ipse Bellarm. sic scribens c. 22. resp. ad 7. *Etsi Episcoporū est hæreticos excommunicare, & relinquere judici seculari, & hortari etiā judices, ut munere suo fungātur, non tamen decet accusatorē agere.* 6. Moses non interfecit omnes idololatras, sed quosdam duntaxat, ut illorum supplicio scelus istud expiaretur, & reliqui istâ severitate ab idololatria revocarentur. Quod si ergò ab exemplo Mosis ducendum est argumentū, consequens fuerit, nō in omnes hæreticos tā severè animadvertendū, sed in aliquos duntaxat statuendū esse severitatis exemplū, quod adversarij vix admittent, quippe qui promiscuè in omnes sæviunt. 7. falsum est, quod inter idololatras ac Pseudoprophetas V.T. & inter hæreticos N.T. nullū sit discrimen, contrarium n. superiùs ostendimus. 8. Athalia nō propter cultum Baaliticum, sed propter Tyrannidem & seditionē fuit interfecta, ipsa n. priùs interfecerat omne semē regium ac regnum per vim invaserat. 9. Edictum Nebucadnezaris oppositum est blasphemis ac in terrorem potius publicatum, cum de executione quoad singulas provincias Nebucadnezari subjectas nihil quicquam legatur.

350. Atq; hæc sunt, quæ ex V.T. Bellar. adducit. *3. ex Zachar. 13.* Schopp. in Apol. c. 4. n. 10. affert locū Propheticū *vers. 3.* Zach. 13 v. 3. *Et erit cùm prophetaverit ultrà quisquā, dicet illi pater & mater ejus, qui genuerūt eum.* *Pseudopropheta* *Non vives, quia mendaciū locutus es in nomine Do-* *dicetur,* *mini, & configent eum pater & mater ejus, genitores* *nō vives.* *ejus cùm prophetaverit*; ex quo vaticinio immotè colligi posse existimat, etiā in N.T. hæreticos capitali supplicio esse afficiendos. Resp. 1. omnis interpretatio Scripturæ debet congruere *ad fidei analogiā* Rom. 12. v. 6. hoc est, debet esse conformis sententiæ Spir. S. in claris & perspicuis Scripturæ dictis de fidei articulis propositæ. Jam verò si hoc vaticinium eo sensu explicatur, quòd hæretici in N.T. capitali supplicio afficiendi sint, pugnat cum analogia fidei, ut constat ex fundamentis superiùs adductis. 2. Verba igitur hujus Prophetię non sunt accipienda propriè, sed *metaphoricè*, est n. Prophetis in more positum de reb. N.T. uti phrasib. V.T. id quod multis confirmari potest exemplis. Joel. 2. v. 28. Zach. 6. v. 13. c. 14. v. 16. &c. 3. Spiritualiter igitur in N.T. hæretici *cōfigendi ac confodiendi* prædicuntur, h.e. impia & falsa ipsorum dogmata gladio Spiritus jugulanda, ac si pertinaciter in errore perseveraverint, autores falsorum dogmatûm sunt excōmunicandi, nullâ personarum vel cognationis ratione habitâ. 4. Configere hoc loco non esse idem quod gladio transfodere, constat ex eo: primò, quod hoc non conveniret affectui naturali parentum confodere eos, quos genuerūt: si quis exemplum Levitarum fratres ob idololatriæ crimen interficientium Exod. 32. v. 29. afferre velit, illi hoc opponimus: secundò, quod confixio sive transfixio non cōgrueret supplicij generi Pseudoprophetis in V.T. constituto, non enim *configi* vel transfodi, sed *lapidari* jubentur; deniq; nec *verbis textus* hoc conforme esset, quia statim additur, *cōfundētur seu pudore afficientur*. Non possumus a. propriè dici aliquem confundere seu pudore afficere, quem gladio tollimus, sed quem argumentis & rationum telis confodimus ac erroris eum convincimus, adde quod v. 6. statim introducatur persona ejusdem Pseudoprophetæ non interfecti sed castigati, & ad pœnitentiam adducti, etsi igitur parentes seductori more V.T. minantur extremum supplicium, illud tamen non exequuntur, sed plagis alijsq; medijs ad saniorem mentem eum revocant. Thargum reddidit וְחָדוּן בֵּיהּ *& latabuntur in eo.* LXX. *συμποδιοῦσιν αὐτὸν* cùm in Hebræo sit דקר aliud igitur verbum legerunt, vel alio sensu, quàm vulgaris & consuetudo illud exposuerunt, sicut etiam Jerem. 37. vers. 10. accipitur pro *vulnerare & cadere*. 5. phrasis illa *non vivet* nequaquam accipi potest de privatione vitæ naturalis, contrarium enim ex adductis textus circumstantijs colligitur, sed accipienda est de amissione vitæ spiritualis & æternæ, quod falsam spargens do-

ctri-

ctrinam, sit alienatus à *vita quæ est Dei* Eph. 4. v. 18. nec partem sit habiturus in vita æterna, quo sensu hæc vox accipitur Ezech. 18. v. 24. & c. 33. v. 10.

4. ex Esdra 6. vel 11. & c. 7. v. 26.

351. Beza insuper adducit edictum Darij Esdr. 6. v. 11. *Quicunq; mutaverit hanc jussionem, tollatur trabs e domo ejus, in quam erectam suspendatur, & domus ejus propterea in sterquilinium redigatur*: ut & Artaxerxis Esd. 7. v. 26. *Quicunq; non fecerit legem Dei & legem Regis diligenter, judicium erit de eo sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certè in carcerē.* unde colligit f. 161. *Principes hi fuêre profani, ad quos lex illa forensis a Mose lata non pertinebat, & tamen æquum putabant, ut in impios capitali pœna animadverteretur. Voluit igitur formulas illas edictorum extare Spir. Sanct. ut Principes Christianos puderet in vindicanda religione profanis Regib. priores concedere.* Resp. 1. ex illis ipsis edictis colligitur, Reges illos non mansisse profanos, sed ad verum Deum Israelis fuisse conversos. 2. Magistratus Christiani non minore studio cultum divinū ac religionis sinceritatē promuvere debent, licet capitali supplicio in hæreticos non animadvertant, quia media promovendi cultum divinum debent esse statui & conditioni N. T. accommudata. 3. Darij edictum non tàm Pseudoprophetas quam violatores decreti recens à se promulgati de instauratione tēpli, & suppeditandis ad hanc rem sumptib. ex Regio ærario concernit. 4. Artaxerxis mandatum insuper est alternativum, quod non simpliciter transgressorib. mortem infligit, sed vel mortem vel mulctam pecuniariam, vel carcerem. 5. Si exemplis pugnandū, adducimus pios Imperatores in Ecclesia primitiva, qui à capitali hæreticorum supplicio abstinuerunt, ac nihilominus cultum divinum pro virili promoverunt.

5. Ex Ps. 149. v. 6. In manibus eorū gladij.

352. Justus Kahl in apol. pro sua ad Rom. Eccles. defectione apologia Mogūtiæ An. 601. excusa adducit locum ex Ps. 149. v. 6. *Exultationes DEI in gutture eorum, & gladij ancipites in manib. eorum,* v. 7. *ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis*, unde colligit, *Roman. Ecclesiam jure ac merito hæreticos interficere.* Resp. 1. quidam hunc locum de corporalibus Israelitarum victorijs exponunt, cùm videatur exprimere Historiam Israelitarum unà manu laborantium, altera verò arma gestantium Neh. 4. v. 17. sed cùm Psaltes invitet ad *novum carmen* à filijs Sionis in honorem Regis sui canēdum, eumq; posteriores Judæorum victoriæ, quas sub Maccabæis obtinuerunt, non fuerint tales, ut Reges gentium catenis vincirent, nec post reditum ex Babylone Regem habuerint, ideò rectius accipitur de spirituali victoria, quam Apostoli per prædicationem Evangelij in N. Test. obtinuerunt. 2. Proinde non de *corporalibus armis* quibus Apostoli nuspiam leguntur usi 2. Cor. 10. v. 4. sed de spirituali *gladio verbi* Ephes. 6. vers. 17. quod est quovis gladio ancipite penetrātius Heb. 4. vers. 12. vaticinium istud accipiendum. 3. Quam explicationem confirmat Augustinus in exposit. hujus Psalmi. *Frameas bis acutas* (inquit) *intelligimus sermonem Domini, & una framea est, sed ideo multa dicuntur, quia ora sunt, & multa lingua sunt sanctorum. Sermo DEI gladius bis acutus.* Et postea. *Quare in manibus & non in linguis? In manibus dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem Dei potestate, ut ubi vellent dicerent, cui vellent dicerent, non timerent potestatem, non contemnerent paupertatem*, &c. Eodem gladio contra hæreticos Pontificij utantur & res erit salva.

6. Esa. 50. v. 11. Ecce vos accendentes ignem.

353. Jacob. de Belvisu lib. 2. pract. crim. cap. 13. num. 10. affert locum Esa. 50. v. 11. *Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis*, ex quo valdè Magistraliter probat, *hæreticos esse igne comburendos.* Sed aberrat à scopo & genuino sensu Prophetici vaticinij. Postquam enim Christus ibidem in præcedentibus hortatus fuisset pios, ut in afflictionibus suis Domino confiderent, jam cōvertit se ad hostes, ijsque exitium & interitum denunciat. Verba in Hebræo sic habent: *Ecce vos omnes accendentes ignem, ite in flammam ignis vestri, & in flammas quas succendistis*, i.e. Vos persecutores & hostes Ecclesiæ accenditis ignem grassamini in meos cædibus, ignibus, aquâ & ferro, sed iste furor cedet vobis in exitium, perinde ac si quis eo ipso igne, quem accendit, conflagraret, potissimum v. respectus habetur ad ignē infernalem, qui manet omnes Ecclesiæ persecutores nisi maturè resipiscant. Hieron. in cō. h. l. *Hoc capitulo discimus, pro qualitate peccati ignē sibi unumquemq; succendere. Et quomodo in eodem jacentes loco, & in uno lectulo alij sani sunt alij febrium succenduntur ardoribus, ex adversitate humorum: atq; ptiuita adversa supplicia sentientes: sic & ignis, qui a peccatoribus succenditur, materiam in peccatis habet & in iniquitate, de qua scriptum est. Ardebit sicut ignis iniquitas, & sicut gramen siccum vorabitur incendio.* Hector Pintus scriptur Pontificius in com. h. l. *Vos accincti flammis odij, invidiæ, impietatis, ceterorumq; flagitiorum, quibus reb. accendistis ignem, in quo estis in æternum comburendi, ite in ignē vestrum in flammas æternas, quas vobis succendistis, nolentes vocem meam audire.* Sanctius Jesuita in com. monet, quosdam hoc exponere de *igne illo, quo Judæorum civitas tempore Romanorum conflagravit*, ipse verò statuit *peccatorum conditionem* hoc symbolo à Christo describi.

2. ex N. Testam. Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, &c.

354. Ex N. T. Bellarm. adducit dictum Christi Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus, ex quo colligit, posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, a se rejicere & habere, ut Ethnicos ac publicanos, ac proinde permittere eos potestati seculari tanquam non amplius Ecclesiæ filios.* Respō. 1. Bellarminus dicit, ex hoc & sequente loco colligi, *licitum esse hæreticos, qui omnium judicio sunt rebelles Ecclesiæ & pacis publicæ perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à judice seculari morte mulctari.* Atqui illud nobis non adversatur, non enim quæstio est de rebellibus ac seditiosis pacis publicæ perturbatoribus, sed de illis, qui simplices sunt hæretici. 2. dictum Christi propriè & directè agit de privatis offensis, quæ in vita communi incidere solent ac possunt. *Si in te peccaverit frater tuus*, loquit Christus, *vade & corripe eum*; præscribitur igitur processus cū fratre in nos peccante observandus, quod videl. semel atq; iterum privatim admonendus sit, antequam negotium ad Ecclesiam deferatur. 3. Quod si vel maximè ad illas quoq; offensas, quib. in totam Ecclesiam hæretici peccant, dictum Christi transferatur, sicut à nobis etiam factum est superiùs, tamen capitale supplicium hæreticis inferendum esse, ex eo nūquam concludi poterit. 4. nulla n. alia pœna eo modo delinquenti adjudicatur, quàm quod pro Ethnico & publicano haberi jubetur, i.e. ut Lyran. & plerique omnes Interpretes exponunt, *communicari & ab*

duntaxat delicta Magistratus respicit, quatenus sc. Pax & tranquillitas publica ijsdem turbatur, quare cùm hæresis sit interna idololatria, ergò quatenus talia, i.e. nisi accedant manifestæ blasphemiæ & seditiones, non est externo capitali supplicio punienda. 3. avari à Spiritu sancto itidem vocantur idololatræ, Job. 31. v. 24. Eph. 5. v. 5. interim tamen avaritia interna non punitur capitaliter, nisi in furta & rapinas prorumpat. Idem ergò de hæresi statuendum fuerit.

2. ex V.T. exéplis.

349. 2. Hisce V.T. legibus addit Bellarminus exempla. *Reipsà* (inquit) *hanc legē servaverunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, ut patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis, nec solùm sancti Reges & Prophetæ blasphemos morte mulctarunt, sed etiam Nabuchodonosor, ut Dan. 3. dicitur, edictum cōstituit, ut quicunq; blasphemaret Deum Danielis, i.e. verum Deum, interficeretur, & domus ejus vastaretur, in quo edicto Deo vero obsequium justissimum fecit, ut Aug. Ep. 50. dicit.* Addunt alij exemplum *Mosis*, qui tria hominum millia propter idololatriam vituli, *Levitarum* operâ interfici curavit. Ex. 32. *Asa*, qui publico edicto præcepit, ut quicunq; non quæsiverit Dominum Deum Israelis, interficiatur 2. Paral. 15. *Iojada*, qui Athaliam interfecit 2. Reg. 18. *Matathia*, qui Judæum idolis sacrificantem interfecit 1. Maccab. 2. Resp. 1. Qualis fuit regula, talia etiam fuerunt exempla ad regulam illam accommodata. Regula verò illa ad cujus præscriptum in V.T. hæc sunt gesta, erat Mosaica, politiæ Israeliticæ & tempori V. T. quidem congrua, jam verò in N.T. abrogata. Ergo etiam talia fuerunt exempla. 2. opponimus igitur illis exemplis V.T. doctrinam & praxin Christi & Apostolorum in N.T. quam illis præferendam esse, nemo negare poterit. 3. quædam ex illis exemplis sunt heroica, à peculiari Spir. S. instinctu profecta, sicut Elias de zelo suo prophetico testatur. 1. Regum 19. vers. 10. Sed Pontificiorum zelus, quo interfectos cupiunt omnes, qui à Romana Synagoga secessionem fecerunt, à Spiritu mendacij & homicidij proficiscitur. 4. quædam ex illis facta sunt *extraordinaria*, quæ non nisi semel in notabili Ecclesiæ reformatione locum habuerunt. Cùm enim sæpè totæ tribus à sinceritate religionis defecissent, copiosum sanguinem propterea effusum esse, nusquam legimus. Sed Pontificijs hoc ordinarium ac perpetuum est, sanguinem eorum, quos pro hæreticis habent, sitire. 5. Si exempla illa ad imitationem trahi debent, tum non illis tantùm, qui Magistratu funguntur, sed etiam Ecclesiæ ministris hæreticos interficere licitum erit, quia Elias nō erat Magistratus, sed Propheta. *Iojadas & Matathias*, fuerunt Sacerdotes. Sed consequens negat ipse Bellarm. sic scribens c. 22. resp. ad 7. *Etsi Episcoporū est hæreticos excommunicare, & relinquere judici seculari, & hortari etiā judices, ut munere suo fungātur, non tamen decet accusatorē agere.* 6. Moses non interfecit omnes idololatras, sed quosdam duntaxat, ut illorum supplicio scelus istud expiaretur, & reliqui istâ severitate ab idololatria revocarentur. Quod si ergò ab exemplo Mosis ducendum est argumentū, consequens fuerit, nō in omnes hæreticos tā severè animadvertendū, sed in aliquos duntaxat statuendū esse severitatis examplū, quod adversarij vix admittent, quippe qui promiscuè in omnes sæviunt. 7. falsum est, quod inter idololatras ac Pseudoprophetas V.T. & inter hæreticos N.T. nullū sit discrimen, contrarium n. superiùs ostēdimus. 8. Athalia nō propter cultum Baaliticum, sed propter Tyrannidem & seditionē fuit interfecta, ipsa n. priùs interfecerat omne semē regium ac regnum per vim invaserat. 9. Edictum Nebucadnezaris oppositum est blasphemis ac in terrorem potius publicatum, cum de executione quoad singulas provincias Nebucadnezari subjectas nihil quicquam legatur.

350. Atq; hæc sunt, quæ ex V.T. Bellar. adducit. Schopp. in Apol. c. 4. n. 10. affert locū Propheticū Zach. 13 v. 3. *Et erit cùm prophetaverit ultra quisquā, dicet illi pater & mater ejus, qui genuerūt eum. Non vives, quia mendaciū locutus es in nomine Domini, & configent eum pater & mater ejus, genitores ejus cùm prophetaverit;* ex quo vaticinio immotè colligi posse existimat, etiā in N.T. hæreticos capitali supplicio esse afficiendos. Resp. 1. omnis interpretatio Scripturæ debet congruere *ad fidei analogiā* Rom. 12. v. 6. hoc est, debet esse conformis sententiæ Spir. S. in claris & perspicuis Scripturæ dictis de fidei articulis propositæ. Jam verò si hoc vaticinium eo sensu explicatur, quòd hæretici in N.T. capitali supplicio afficiendi sint, pugnat cum analogia fidei, ut constat ex fundamentis superiùs adductis. 2. Verba igitur hujus Prophetiæ non sunt accipienda propriè, sed *metaphoricè*, est n. Prophetis in more positum de reb. N.T. uti phrasib. V.T. id quod multis confirmari potest exemplis. Joel. 2. v. 28. Zach. 6. v. 13. c. 14. v. 16. &c. 3. Spiritualiter igitur in N.T. hæretici *cōfigendi ac confodiendi* prædicuntur, h.e. impia & falsa ipsorum dogmata gladio Spiritus jugolanda, ac si pertinaciter in errore perseveraverint, autores falsorum dogmatum sunt excōmunicandi, nullâ personarum vel cognationis ratione habitâ. 4. Configere hoc loco non esse idem quod gladio transfodere, constat ex eo: primò, quod hoc non conveniret affectui naturali parentum confodere eos, quos genuerūt: si quis exemplum Levitarum fratres ob idololatriæ crimen interficientium Exod. 32. v. 29. afferre velit, illi hoc opponimus: secundò, quod confixio sive transfixio non cōgrueret supplicij generi Pseudoprophetis in V.T. constituto, non enim *configi* vel transfudi, sed *lapidari* jubentur; deniq; nec *verbis textus* hoc conforme esset, quia statim additur, *cōfundētur seu pudore afficientur*. Non possumus 2. propriè dici aliquem confundere seu pudore afficere, quem gladio tollimus, sed quem argumentis & rationum telis confodimus ac erroris eum convincimus, adde quod v. 6. statim introducatur persona ejusdem Pseudoprophetæ non interfecti sed castigati, & ad pœnitentiam adducti, etsi igitur parentes seductori more V.T. minantur extremum supplicium, illud tamen non exequuntur, sed plagis alijsq; medijs ad saniorem mentem eum revocant. Thargum reddidit יחדון בה *& latabuntur in eo.* LXX. συμποδιοῦσιν αὐτὸν cùm in Hebræo sit דקר aliud igitur verbum legerunt, vel alio sensu, quàm vulgari & consuetudo illud exposuerunt, sicut etiam Jerem. 37. vers. 10. accipitur pro *vulnerare & cadere*. 5. phrasis illa *non vives* nequaquam accipi potest de privatione vitæ naturalis, contrarium enim ex adductis textus circumstantijs colligitur, sed accipienda est de amissione vitæ spiritualis & æternæ, quod falsam spargens doctri-

3. ex Zachar. 13. vers. 3. Pseudo-propheta dicetur, nō vives.

ctrinam, sit alienatus à *vita quæ est Dei* Eph. 4. v. 18. nec partem sit habiturus in vita æterna, quo sensu hæc vox accipitur Ezech. 18. v. 24. & c. 33. v. 10.

4. ex Esdra 6. vel 11. & c. 7. v. 26.

351. Beza insuper adducit edictum Darij Esdr. 6. v. 11. *Quicunque mutaverit hanc jussionem, tollatur trabs è domo ejus, in quam erectam suspendatur, & domus ejus propterea in sterquilinium redigatur:* ut & Artaxerxis Esd. 7. v. 26. *Quicunque non fecerit legem Dei & legem Regis diligenter, judicium erit de eo sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.* unde colligit f. 161. *Principes hi fuere profani, ad quos lex illa forensis à Mose lata non pertinebat, & tamen æquum putabant, ut in impios capitali pœna animadverteretur. Voluit igitur formulas illas edictorum extare Spir. Sanct. ut Principes Christianos puderet in vindicanda religione profanis Regib. priores concedere.* Resp. 1. ex illis ipsis edictis colligitur, Reges illos non mansisse profanos, sed ad verum Deum Israelis fuisse conversos. 2. Magistratus Christiani non minore studio cultum divinũ ac religionis sinceritatẽ promovere debent, licet capitali supplicio in hæreticos non animadvertant, quia media promovendi cultum divinum debent esse statui & conditioni N. T. accommodata. 3. Darij edictum non tàm Pseudoprophetas quam violatores decreti recens à se promulgati de instauratione tẽpli, & suppeditandis ad hanc rem sumptib. ex Regio ærario concernit. 4. Artaxerxis mandatum insuper est alternativum, quod non simpliciter transgressorib. mortem infligit, sed vel mortem vel mulctam pecuniariam, vel carcerem. 5. Si exemplis pugnandũ, adducimus pios Imperatores in Ecclesia primitiva, qui à capitali hæreticorum supplicio abstinuerunt, ac nihilominus cultum divinum pro virili promoverunt.

5. Ex Ps. 149. v. 6. In manibus eorũ gladij.

352. Justus Kahl in apol. pro sua ad Rom. Eccles. defectione apologia Mogũtiæ An. 601. excusa adducit locum ex Ps. 149. v. 6. *Exultationes DEI in gutture eorum, & gladij ancipites in manib. eorum,* v. 7. *ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis,* unde colligit, *Roman. Ecclesiam jure ac merito hæreticos interficere.* Resp. 1. quidam hunc locum de corporalibus Israelitarum victorijs exponunt, cùm videatur exprimere Historiam Israelitarum unâ manu laborantium, altera vero arma gestantium Neh. 4. v. 17. sed cùm Psaltes invitet ad *novum carmen* à filijs Sionis in honorem Regis sui canẽdum, cumq; posteriores Judæorum victoriæ, quas sub Maccabæis obtinuerunt, non fuerint tales, ut Reges gentium catenis vincirent, nec post reditum ex Babylone Regem habuerint, ideò rectius accipitur de spirituali victoria, quam Apostoli per prædicationem Evangelij in N. Test. obtinuerunt. 2. Proinde non de *corporalibus armis* quibus Apostoli nuspiam leguntur usi 2. Cor. 10. v. 4. sed de spirituali *gladio verbi* Ephes. 6. vers. 17. quod est quovis gladio ancipite penetrãtius Heb. 4. vers. 12. vaticinium istud accipiendum. 3. Quam explicationem confirmat Augustinus in exposit. hujus Psalmi. *Frameas bis acutas* (inquit) *intelligimus sermonem Domini, & una framea est, sed ideo multa dicuntur, quia ora sunt, & multa linguæ sunt sanctorum. Sermo DEI gladius bis acutus.* Et postea. *Quare in manibus & non in linguis? In manibus dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem Dei potestate, ut ubi vellent dicerent, cui vellent dicerent, non timerent potestatem, non contemnerent paupertatem,* &c. Eodem gladio contra hæreticos Pontificij utantur & res erit salva.

353. Jacob. de Belviso lib. 2. pract. crim. cap. 13. num. 10. affert locum Esa. 50. v. 11. *Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis,* ex quo valdè Magistraliter probat, *hæreticos esse igne comburendos.* Sed aberrat à scopo & genuino sensu Prophetici vaticinij. Postquam enim Christus ibidem in præcedentibus hortatus fuisset pios, ut in afflictionibus suis Domino cohærerent, jam cõvertit se ad hostes, ijsque exitium & interitum denunciat. Verba in Hebræo sic habent: *Ecce vos omnes accendentes ignem, ite in flammam ignis vestri, & in flammas quas succendistis,* i. e. Vos persecutores & hostes Ecclesiæ accenditis ignem, grassamini in meos cædibus, ignibus, aquâ & ferro, sed iste furor cedet vobis in exitium, perinde ac si quis eo ipso igne, quem accendit, conflagraret, potissimum v. respectus habetur ad ignẽ infernalem, qui manet omnes Ecclesiæ persecutores nisi maturè resipiscant. Hieron. in cõ. h. l. *Hoc capitulo discimus, pro qualitate peccati ignẽ sibi unumquemque succendere. Et quomodo in eodem morientes loco, & in ijdem potest lectulo alij sani sunt alij febrium succenduntur ardoribus, ex diversitate humorum atq; punitia diversa supplicia sentientes: sic & ignis, qui à peccatoribus succenditur, materiam in peccatis habit & iniquitate, de qua scriptum est. Ardebit sicut ignis iniquitas, & sicut gramen siccum vorabitur incendio.* Hector Pintus scriptor Pontificius in com. h. l. *Vos accincti flammis odij, invidiæ, impietatis, cæterorumque flagitiorum, quibus reb. accenditis ignem, in quo estis in æternum comburendi, ite in ignẽ vestrum in flammas æternas, quas vobis succendistis, nolentes vocem meam audire.* Sanctius Jesuita in com. monet, quosdam hoc exponere de *igne illo, quo Judæorum civitas tempore Romanorum conflagravit,* ipse verò statuit *peccatorum conditionem* hoc symbolo à Christo describi.

6. Esa. 50. v. 11. Ecce vos accendentes ignem.

354. Ex N. T. Bellarm. adducit dictum Christi Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus, ex quo colligit, posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se rejicere & habere, ut Ethnicos ac publicanos, at proinde permittere eos potestati seculari tanquam non amplius Ecclesiæ filios.* Respõ. 1. Bellarminus dicit, ex hoc & sequente loco colligi, *licitum esse hæreticos, qui omnium judicio sunt rebelles Ecclesiæ & pacis publicæ perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à judice seculari morte mulctari.* Atqui illud nobis non adversatur, non enim quæstio est de rebellibus ac seditiosis pacis publicæ perturbatoribus, sed de illis, qui simplices sunt hæretici. 2. dictum Christi propriè & directè agit de privatis offensis, quæ in vita communi incidere solent ac possunt. *Si in te peccaverit frater tuus,* inquit Christus, *vade & corripe eum;* præscribitur igitur processus cũ fratre in nos peccante observandus, quod videl. semel atq; iterum privatim admonendus sit, antequam negotium ad Ecclesiam deferatur. 3. Quod si vel maximè ad alias quoq; offensas, quib. in totam Ecclesiam hæretici peccant, dictum Christi transferatur, sicut à nobis etiam factum est superiùs, tamen capitale supplicium hæreticis inferendum esse, ex eo nũquam concludi poterit. 4. nulla n. alia pœna eo modo delinquenti adjudicatur, quàm quod pro Ethnico & publicano haberi jubetur, i. e. ut Lyran. & plerique omnes Interpretes exponunt, *communicari & ab*

2. ex N. Testam. Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, &c.

& ab Ecclesiastica communione talis homo segregari jubetur. Esse autem contra pertinaces & legitimè convictos hæreticos excõmunicationis fulmen adhibendum, à nobis non negatur. 5. Si haberi pro Ethnico & publicano est tradi Magistratui seculari ad mortem, consequens fuerit, Ecclesiã omnes publicanos & Ethnicos Magistratui ad mortem tradere posse, quod absurdum & Bellarmini hypothesib. contrarium, ipse n. disputat c.22. resp. ad 9. *eos, qui nondum promiserunt se Christi religionem servaturos, non esse cõpellendos.* 6. Si ex hoc loco capitale supplicium hæreticorum evinci posset, tum omnes omninò, qui fratri offenso reconciliari nolunt, capitaliter puniendos esse, sequeretur 7. cadaver consequentiæ est, quando Bellarm. sic cõcludit. *Ecclesia potest eos, qui sibi obœdire nolunt, rejicere, & proinde permittere eos puniendos seculari potestate. Ergo secularis potestas debet eos capitaliter punire.* Atqui à genere pœnæ ad certam & determinatam illius speciem, videl. capitale, non est legitima consequentia. Ab excommunicatione Ecclesiastica & relegatione sive deportatione, quæ est mors civilis, ad mortem naturalem non est firma consequentia. 8. Ethnici & publicani nunquam & nuspiã igni vel gladio à Christo vel Apostolis fuerunt adjudicati, sed potiùs ad conversionẽ per prædicationem verbi amicè invitati, ergo ex eo, quod hæretici Ethnicorum & publicanorum loco habẽdi sunt, inferri nequit, quod sint capitaliter puniẽdi, sed potiùs contrarium, quod ita tractandi sint, ut per pœnitentiam reditus ad Ecclesiã ipsis relinquatur. 9. Quia Bellarmino hunc locum ad hæreticos applicare placuit, trãsigat cum hæreticæ pravitatis Inquisitorib. ut methodum à Christo mõstratam diligenter observent, h.e. ne ex præsumptionibus & conjecturis aliquem hæreseos accusent, sed expectent, donec de facto ab illo offendantur, deinde arguant ipsum propter delictum, & humanitate sua ipsum lucrifacere conentur, quod si admonitioni huic locum dare recusaverit, adhibeant alios testes & fraternas admonitiones de[illegible] urgeant, ac tum demum si binas vel ternas admonitiones protervè neglexerit, ad judicium Ecclesiæ causam deferant. Sed praxis Inquisitionis Hispanicæ testatur, hunc ordinem à Christo præscriptum ne minimâ quidem ex parte ab illis sanguinarijs observari.

2. Rõ. 13. Magistrat⁹ nõ gerit gladiũ frustra.

355. 2. Dictum Apostolicum Rom. 13. *Magistratus non gerit gladium frustra, minister enim DEI est vindex in iram. Ergo licitum est hæreticos, qui omnium judicio sunt rebelles, Ecclesia & pacis publicæ perturbatores ab Ecclesia abscindi & à judice seculari morte mulctari.* Respon. 1. monemus denuò Bellarmini conclusionem non adversari nostræ thesi. Nemo nostrũ negat, pertinaces hæreticos posse excommunicari, nemo impedit seditiosos hæreticos pacis publicæ perturbatores gladio punire. 2. *Gladij* nomen in textu Apostolico generaliter accipitur pro potestate coercendi & puniendi delinquentes, quæ pro delictorum ratione ad capitale etiam supplicium inferẽdum sese extendit. Ergo non potest nec debet ita concludi. Magistratus habet jus gladij in hæreticos. Ergo omnes hæretici sunt gladio interficiẽdi, sed hoc dũtaxat inferri debet. Ergo potest hæreticos coercere & punire, ac pro ratione delicti, si nimirum manifestæ blasphemiæ seditiones accedant, etiam capitali supplicio eos afficere. 3. Quod si enim absolutè & simpliciter eos omnes è medio tollere Magistratui liceret, in quos jus gladij habet, consequens fuerit, etiã scortatores quosvis, contẽtiosos, heluones, &c. è medio esse tollendos. 4. Qui gladij nomen strictè & determinatè pro jure pœnas capitales inferendi accipiunt, respondent, distinguendum esse *inter hæreticos & reliquos facinorosos* pacis publicæ perturbatores. Dicitur enim Magistratus *vindex in iram τῷ κακὸν πράσσοντι malefacienti*, non a. τῷ ψευδῆ διδάσκοντι *falsa docenti*, ut sic principaliter textus accipiatur, non de errorib. theoreticis, sed de peccatis mortalib. 5. Respiciendum a. perpetuò hujus sententiæ nostræ fundamentum. Magistratus non est conscientiarum dominus, ideò etiã mandatis ac pœnis suis conscientias cogere non potest nec debet, sed Deo liberũ in illas relinquendum est imperium: in fortunas & corpora hominũ accepit à Deo imperiũ. Ergo hæreticum simplicem non potest capitaliter punire, sed si hæretic⁹ fuerit insuper seditiosus, rebellis erga Magistratum, & pacis publicæ perturbator, tunc potest Magistratus, utpote cui cura pacis publicæ cõmendata, contra talem hæreticum gladij aciem stringere. 6. quod Bellarm. addit, *hæreticos omnium judicio esse Ecclesiæ rebelles & pacis publicæ perturbatores*, id absolutè & simpliciter acceptũ experientiæ refragatur. Evangelicos in Germania Bellarm. habet pro hæreticis, at quidam illorũ vivunt sub tutela Pontificii Magistratus, qui reipsâ deprehendit, nõ minorem fidelitatẽ & obsequium sibi ab illis præstari, quàm ab ijs, qui sunt Romanæ religioni addicti.

356. 3. Adducit *comparationes*, quib. Christus & Paulus utũtur. *Christus* (inquit) *& Apostolus ejus cõpararunt hæreticos illis rebus quæ sine controversia ferro & igni repelluntur.* Nam Matt. 7. ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces,* Act. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessũ meum lupi rapaces, nomine luporum certum est hæreticos intelligi debere, ut explicat Ambr. in c. 10. Lucæ. At lupi rapaces optimo jure occiduntur, si aliter abigi non possunt, pluris enim facienda est vita ovium, quam mors luporum.* Item Ioh. 10. *Qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro, ubi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores ac sectarum inventores,* ut Chrysost. & Aug. exponunt, *fures a. & latrones quomodo puniantur, notum est.* Item 2. Tim. 2. *hæresis cõparatur cancro, qui non curatur medicamentis, sed ferro excindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrũpit.* Idem argumentum urgent Ribadeneira l. 1. de Princ. c. 26. p. 172. Greg. de Valentia d.l. Colter. in Ench. c. 2. *Non minus* (inquit) *est Regum & Principum eos compescere & tollere, qui novis dogmatib. Resp. nocumento sunt, quàm qui furtis & homicidijs tranquillitatem & libertatem publicam violant,* Resp. 1. à similibus nun potest duci apodicticum aliquod argumentum, cùm tantùm illustrent, non autem probent. 2. similitudo non est extendenda ultra tertium, in quo fit comparatio. Chrys. in c. 20. Matt. *In parabolis* (& similitudinib.) *non sunt urgenda singula verba & mẽbra præter & extra institutũ, ad quod in Scriptura adhibentur.* Idem in cap. 9. Rom. *Non est extendenda similitudo ultra scopum dicentis, nec ex quolibet colligendum quodlibet.* Atqui si scopum Christi & Apostoli intueamur, non instituitur comparatio hæreticorum cum lupis, furibus ac latronibus *respectu pœnæ,* quasi idem illis debeatur suppliciũ,

3. Conferuntur hæretici lupis, furib. latronibus, &c.

sed

sed tum *respectu Naturæ & indolis*, quæ in utroque hominum genere ad nocendum unicè propendet, tum *respectu damni*, quod ab illis metuendum, ut enim fures substantiam nostram, lupi & latrones vitam auferunt, sic hæretici thesaurum veræ doctrinæ nobis surripiunt, & animæ nostræ spiritualem vitam auferunt: tum *respectu fugæ*, quâ ab utrisque cavendum. 3. progressus igitur fit ultra tertium comparationis, & fallacia causarum committitur, quando Bellarminus sic concludit. Hæretici comparantur lupis, furibus & latronibus. Ergo etiam eadem ratione, quâ lupi, fures ac latrones tractandi sunt ac puniendi. Possem enim eadem ratione argumentari. Pharisæi comparantur *viperis* Matth. 3. v. 7. & *serpentibus* Matth. 23. v. 33. Ergo eadem ratione, quâ viperæ ac serpentes sunt puniendi, h. e. obterendi & interficiendi. Magistratus crudeles, morosi patresfamilias comparantur vulpibus, lupis, leonibus, &c. Ezech. 22. v. 27. Sophon. 3. v. 3. Zach. 11. v. 3. Eccles. 4. v. 35. Luc. 13. v. 32. 2. Tim. 4. v. 17. Quare cum animalibus illis insidiæ struantur, & si earum copia fieri potest, occidantur, etiam subditi crudelibus Magistratibus, & servi morosis Dominis insidiari, & si fieri potest, è medio illos tollere tenentur. Contrarium ostendit doctrina & praxis Apostolorum Rom. 13. v. 2. 1. Pet. 2. v. 18. Item, mali mores, prava colloquia, & omnis generis scandala serpunt instar *gangrænæ*. Ergo ob mores malos, prava colloquia, & scandala quævis homines sunt capitaliter puniendi. At consequentiam hanc ne ipse quidem Bellarm. concedet. 4. Invertimus argumentum. Hæretici sunt lupi, fures & latrones spirituales. Ergo etiam spirituali gladio sunt feriendi, i. e. anathematizandi, quale enim est furtum ac latrocinium, tale quoque debet esse ejusdem supplicium propter perpetuum culpæ & pœnæ respectum. Hæresis est gangræna spiritualis. Ergo etiam spirituali gladio præscindenda, qualis enim est morbus, tale quoq; debet esse remediū. 5. Protasi similitudinis apodosis ejusdem exactè debet respondere. Jam v. protasin similitudinis Bellarm. sic informat. Lupi rapaces, si aliter abigi non possunt, optimo jure occiduntur. Ergo apodosin eodem modo formare debet. Hæretici, si aliter abigi non possunt, i. e. si Magistratui exilium ipsis imperanti protervè resistant, & subditos ad seditionem concitent, tunc demum jure occiduntur. 6. Hæretici quâ tales, nisi accedant seditiones, non perturbant pacem politicam, sed duntaxat unitatem scindunt Ecclesiasticam. Ergo non sunt capitali supplicio, tanquam politicæ pacis turbatores afficiendi, sed per excommunicationem ab Ecclesiæ corpore resecandi, & ab ovili Dominico per Magistratum pellendi. Gangrænæ curatio fit per resectionem membri putridi & emortui, sic hæretici tanquam putrida & mortua Ecclesiæ membra per excommunicationem Ecclesiasticam & relegationem civilem excindi possunt, licet non penitus ex humana societate igne & gladio tollantur. 7. in allata similitudine hæreticorum cum lupis apparet quædam diversitas, quæ impedire debet, quo minùs eodem planè modo cum utrisque agatur. Lupus est animal ferum & incorrigibile, quod Naturam suam nunquam deponit, nec in ovem ut mutetur, sperari ulla ratione potest: sed hæreticus per verbum & legitima correctionis media emendari, & ad ovile Dominicum reduci potest, proinde lupus meritò statim interficitur, sed in hæretico conversionis tempus expectatur. Gen. 49. v. 27. *Benjamin lupus rapax*. Vaticinium illud plerique veteres de Paulo Apostolo exponunt, qui ex lupo & persecutore factus non solùm ovis, sed & pastor. Act. 9. Gangrænâ correptum membrum non potest sanitati restitui, ac corpori per vitalea spiritus iterum agglutinari, sed Ecclesiæ membra hæresi infecta possunt unitati corporis Ecclesiastici iterum restitui. 8. Per fures & latrones aliunde quàm per ostium intrantes Joh. 10. v. 8. intelliguntur non solùm hæretici, sed etiam illi, qui modis ac mediis illegitimis Ecclesiasticum invadunt ministerium. Illos verò omnes gladio puniendos esse Bellarm. neutiquam concedet. 9. nec furib. nec latronibus ignis supplicium Pontificii inferunt, quo tamen adversus hæreticos, & quidem promiscuè adversus omnes non solùm seductores, sed etiam seductos ordinariè utuntur.

357. 4. *Ab exemplis Christi & Apostolorum. Christus Joh. 2. flagello coegit negotiatores egredi templum. Petrus Act. 5. Ananiam & Saphiram, quia mětiri ausi fuerunt Sp. S. occidit. Paulo Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.* Idem argumentum urget Beza d. l. p. 162. *Mirum* (inquit) *videri non debet, si ab ordinario Dei ministro gladius in convictos, & factiosos religionis contemtores stringatur, cum Petrus in defectu Christiani Magistratus extra ordinem religionis contemtum, quamvis adhuc occultum & latentem capitali supplicio punierit.* 4. ex Christi & Apostolorum exemplis.

Resp. 1. ab exemplis heroicis singularibus & extraordinariis non potest duci, quædam generalis regula. 2. maxima enim utrobique occurrit diversitas, qualis etiam hoc loco animadvertitur. Primò *respectu personarum*. Christus & Apostoli Ecclesiasticum ministerium in terris administrarunt, sed hîc quæstio est de Magistratu politico. Christus & Apostoli motib. heroicis impulsi extraordinariè in illis pœnis prædicendis & infligendis egerunt, sed hîc quæstio est de ordinariâ pœnâ, quâ Magistratus in hæreticos animadvertere debeat. Apostoli pœnâ illam non tàm ipsi tulerunt, quàm divinitus inferendam prædixerunt. Petrus enim non tulit sententiam judiciariam, sed Spiritu DEI plenus divinam avaris & mendacibus hominibus denunciavit vindictam. *Ecce*, inquit v. 9. *pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium sunt & efferent te.* Paulus itidem cœcitatem non inferebat, sed prædicebat. *Ecce*, inquit v. 11. *manus Domini super te & eris cæcus, non videns Solem usq; ad tempus.* At hîc quæstio est de pœna, cujus infligendæ potestas est in manu Magistratus. Secundò *respectu objectorum*. Christo negotiū fuit cum nummulariis & venditorib. boum, ovium ac columbarum templum Dei profanantibus. Petro cum avaris, fraudulentis ac mendacib. Paulo cum homine Mago. At hoc loco quæstio est de hæreticis, quid cum illis sit agendum. Tertiò *respectu normæ* juxta quam hæ actiones æstimandæ. Christus heroico illo facto implevit vaticinium V. T. Johan. 2. v. 17. *Recordati sunt discipuli ejus, quod scriptum est* Ps. 69. v. 10. *zelus domus tuæ comedit.* At hæreticorum occisio pugnat cum vaticiniis de modo propagandæ Ecclesiæ in N. T. Petri & Pauli facta sunt singularia & extraordinaria, ideoq; ad communem regulam non congruunt. At Pontificii certā quandam regulam de occidendis hæreticis in N. T. traditam esse statuunt: Quartò *respectu causarum impulsivarū tum internarū tum externarum*. Christi, & Apo-

& Apostolorum zelus, fuit divinus & heroicus à peculiari Sp. S. impulsu profectus. Sed Pontificiorum zelus à Spiritu mendacij & homicidii proficiscitur, cùm sæviant etiam in eos, qui nihil minus sunt quàm hæretici. Christus flagellat nummularios & mercatores illos ob profanationem templi, Petrus Ananiæ & Saphiræ mortem prædicit ob fraudes & mendacia, Paulus Elymę cœcitatem denunciat ob perversionem viarum Domini. At Pontificij ob simplicem mentis errorem etiam in seductos ab hæreticis sæviunt. Quinto *respectu instrumentorum*. Christus utitur flagello, Pontificij igne & gladio. Apostoli utuntur verbo, Pontificij ferro. Sextò *respectu factorum*. Christus flagellat & è templo ejicit. Papa homines mactat, & ex humana societate per mortem penitus exterminat. Paulus Elymæ cœcitatem prædicit, non autem gladio vel igne occidit. Petrus crimen hominibus occultum in locem protrahit, & miraculo sē puniendum ostendit. In hæreticorum suppliciis omnia apparent contraria.

3. Tit. 3. v. 10. hæreticum de vita.

358. Atque hæc sunt, quæ ex N. T. Bellarm. affert. Thom. 2. 2. q. 11. hæretici pœnam capitalem esse oportere, probat ex dicto Apostol. Tit. 3. v. 10. *hæreticum post unā atq; alteram admonitionem devita*. Sed error oritur ex figura dictionis. In Græcon. est παραιτου, *fuge & devita* eum, non autem è vita tolle. Johannes Bernhardinus Muscatellus in pract. crim. c. de crim. læs. majest. divin. n. 48. & 49. scribit, in regno Neapolitano & aliis provinciis observari, *ut hæretici vivi comburantur in conspectu populi*, & preter alias Doctorum autoritates, ad id probandum adducit dictū Christi Joh. 15. v. 6. *Si quis non manserit in me, mittetur foras sicut palmes, & arescet & colligent eum, & in ignem mittent.* Eundem locum pro astruendo capitali hæreticorum supplicio adducit Simanca in instit. c. 46. num. 45. & 46. Sed Didac. Covarruvias scriptor Hispanus & Pontificius l. 2. var. resolut. c. 10. agnoscit, *locum hunc non esse ad præsentem quæstionem accommodatum*. Idem fatetur Gundisalv⁹ de Villadiego Apostolici palatii auditor de hær. q 15. num. 4. *Ista autoritas Evangelij*, inquit, *loquitur non de igne materiali, sed de igne infernali*. Quales enim palmites, qualis vitis, talis quoq; ignis manet eos, qui à vera vite sese abscindunt. At spiritualis est vitis, spirituales sunt palmites, de quibus Christus loquitur. Ergo intelligitur etiam ignis spiritualis. Adde quod non per hæresin tantùm, sed per quodvis peccatum mortale contra conscientiam commissum palmites à vite excinduntur, ergo vi hujus interpretationis omnes, qui peccatum mortale committunt, pœna ignis à Magistratu essent afficiendi.

6. Ioh. 15. v. 6. Si quis non manserit in me, mittetur foràs.

2. ex legib⁹ Imperatorum.

359. Alteram argumentorū classem ducit Bellarm. ex *sententiis & legib. Imperatorum. Constantinus* I. ad petitionem Nicenæ Synodi Arium cum aliquot sociis in exilium relegavit. Sozom. libr. 1. Hist. cap. 20. & Donatistas supplicio affecit, ut refert Aug. l. 1. cont. Ep. Parmen. c. 7. & in Ep. 166. ad Donatistas, ubi enumerat multos Imper. optimos, qui severissimas leges tulerunt contra hæreticos, & unum solum Julianum Apostatam hæreticis favisse. Deinde *Theodosius. Valentinian⁹, Marcianus* & alij religiosissimi Impp. leges tulerunt in hæreticos, quib. eos interdum aliquot libris auri, interdum omnib. bonis, interdum exilio & verberibus, interdum ultimo supplicio mulctare voluerunt, ut patet C. de hæret. l. Manichæos l. Ariani l. Quicunq;. *Iustinianus* apud Paulum Diaconum l. 16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius Imperij ejecit, concessis triū mensium ad conversionem induciis, deinde *Michael Imperator* apud eund. lib. 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit. Resp. 1. fatetur Greg. de Valentia usq; ad tempora Marciani ac Valentiniani, Bellarm. usque ad tempora Augustini, i. e. usq; ad ann. 430. legem de interficiendis hæreticis nullā fuisse latam. Nam tempore Constantini Magni decreta est illis pœna exilii, ut apparet ex procem. Concil. Nicen. & ex Sozom. l. 1. Hist. c. 20. addita, deinde fuit tempore Theodosij Imp. pœna pecuniaria, decem scil. librarum auri, donec Marcianus & Valentinianus tandem ad graviora supplicia descenderent. Ergo meliorib. illis Ecclesiæ temporibus & Apostolicæ Ecclesiæ vicinioribus. capitalis pœna hæreticorum non fuit usitata, nihilo tamen minùs plurimæ & perniciosissimæ hæreses vigilantiâ piorum Impp. & Episcoporum sunt repressæ. 2. Quamvis salutares Christianor. Imp. Sanctiones minimè damnemus, tamen ex verbo Dei de illis judicandum esse nemo diffitebitur, fuerunt illæ dissimiles, & ad statum temporum istorum accōmodatæ, ac proinde sæpiùs variantes, nos v. hoc loco, non tàm de jure civili, quàm de jure divino quærimus, unde Beza ipsemet fatetur p. 197. *ab istorum Impp. temporib⁹ Christianos Principes officii sui rationem adeò exactè mutuari non posse.* 3. *Constantinus* Arium hæresiarcham cum sociis in exilium relegavit, q̄ nostræ thesi non adversatur, neque enim de exilio vel deportatione, sed capitali supplicio hæreticorum hoc loco quæritur. Monemus autē Pontificios, ut quemadmodū Arius ex Scripturis in Niceno Concilio erroris est convictus, quod testatur ipse Bell. lib. 2. de Conc. c. 12. §. sic etiam: ita ipsi quoq; ex Scripturis hæreseos eos legitimè convincant, quos pœnis hæreticorum subjicere laborant. 4. *in Donatistas* capitale supplicium fuisse quandoq; statutum concedimus, sed illi fuêre seditiosi, & à se dissentientes interfecerunt, quin & exquisitis tormētis subjecerunt, ut constat ex ipsis illis Augustini locis, quæ à Bellarm. citantur. Sic enim scribit l. 1. contra Epistol. Parmen. (Donatistarum Episcopi) c. 7. non longè à Princip. *Et si quid temporalis molestiæ passi fuerint per certissimum atq; rectissimū ordinem potestatum, cùm ipsi privatis furiosorum agminibus multa graviora passim atq; quotidie nullâ regiâ, nullâ Ecclesiastica lege committant, nos corporum persecutores vocant, se animarum interfectores vocant, cùm privatâ licentiâ nec corporib.* (nota) *parcant.* Et postea. *Cur ipsi ubi possunt templa subvertunt, & per furores Circumcellionum talia facere aut vindicare non cessant? an justior est privata violentia, quàm regia diligentia? &c. Multa eorum sævissima numerantur, imò numerari nō possunt, quasi pauciora essent, vel eos, in quos admittuntur, minus affligerent, eo ipso certè essent graviora, q̄ non ab ordinatis potestatib. juberentur, sed extraordinariis furorib. admittuntur, &c. Multa quotidie agunt per furiosos ebriosorum juvenum greges, quib. Principes constituunt, qui primum tantummodo fustib⁹, nunc etiam ferro se armare cœperunt, qui Circumcellionū notissimo nomine per totam Aphricam vagantur, & sæva contra omnem ordinem legum potestatumq; committunt.* Epist. 166. ad Donatistas statim in princ. *Mandaverunt nobis quidā presbyteri partis vestræ dicentes, recedite à plebib. nostris, si non vultis, ut interficiamus vos.* Et postea. *Ubicunq;*

cunq; vellemus prædicare veritatem, ut eam quisque securus audiret, & volens eligeret, nunquam permisistis per violentias & terrores vestros, &c. recolite facta Circumcellionum vestrorũ & Clericorum, qui Duces eorum semper fuerunt & videbitis, quacausa vobis hoc excitaverit, unde injustè queritmini, quia vobis omnia ista, ut juberentur, coegistis, cujus violentiæ ac Tyrannidis specialia exempla complura subjicit. Ep. 68. ad Januarium circa med. *Pejora mala nobis vestri nunc faciunt, non tantum nos fustib. quassant, ferroq; concidunt, verùm etiam in oculos extinguendos calcem mixto aceto incredibili excogitatione sceleris mittunt. Domus insuper nostras compilantes, arma sibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati per diversa discurrunt comminantes atq; anhelantes cædes, rapinas, incendia, cæcitates, &c.* Imperatores igitur huic Donatistarum crudelitati, & furori obviam ituri capitale supplicium in ipsos statuerunt, non tàm propter hæresin quàm seditiosa & crudelia ipsorum facinora. Quamvis verò Donatistæ hæresi talia flagitia conjungerent, tamen Augustinus apud judices pro illis deprecatus est, ne usque ad capitis supplicium animadversio in eos procederet, ut constat ex Epist. 50. ad Bonifacium de *moderatè coercendis hæreticis*, Epist. 127. ad Donatum Aphricæ Proconsulem, *ut Donatistas coerceat, non occidat*, Epist. 158. ad Marcellinum, in qua rogat, *ut Donatistæ, qui resipiscere nolint, castigẽtur, sed citra mortis pœnam*, Epist. 159. ad eundem Epist. 160. ad Apringium judicem, & fatetur ipse Bellarm. cap. 21. §. Augustinus. 5. De *Theodosio* disertis verbis memorat Sozom. lib. 7. c. 12. *magis terrendi causâ capitalem pœnam in hæreticos legibus latis ipsum statuisse*, quàm quod executioni easdem dederit. *Imperator* (inquit) *lege edixit, ut heterodoxi neq; Ecclesias colligerent, neq; de fide docerent, neq; Episcopos aut alios ordinarent, & alii civitatibus & agris pellerentur, alii honoribus privarentur, nec eadem ut illis politiâ uterentur, ac legibus illis gravia supplicia adjecit, sed non est executus. Neq; enim punire subditos sed metu coercere satagebat, quò illos in dogmate de divinitate Christi concordes redderet.* Idem de Constantini legibus contra Arianos habet Sozom. l. 2. c. 32. & Niceph. l. 8. c. 52. *Justinianus* etiam quamvis cruentam legem adversus hæreticos tulerit, nuspiam tamen ex ea in quenquam vindicasse legitur, licet occasio ipsi non deesset in puniendo Anthemio Episcopo Constantinopolitano Eutychianâ hæresi infecto, ut & in Nestorianis, quos aliâ lege sancitâ ita compescere voluit, *ut Episcopi Nestoriani Ecclesiis ejicerentur, Laici anathemate percuterentur*, ex quo ipso intelligitur, quod priorem legem in terrorem duntaxat hæreticorum tulerit. Cùm enim persecutionibꝰ Ethnicorum Imperatorum sopitis, & pace Ecclesiæ reddita variarum hæresium colluvie cataclysmi instar eo tempore Ecclesiam inundarent, & sic violentiæ Tyrannorum succederet fraudulentia hæreticorum, sicut in edicto Theodosij & Valentiniani 32. prodigiosæ & monstrosæ hæreses enumerantur, pii Imperatores judicarunt Ecclesiæ saluti aliter consuli, aut protervium hæreses in Conciliis legitimè damnatas propagandi cum seditione plerunq; cõjunctam aliter coerceri non posse, quàm si de quibusdam pecunia mulctandis, aliis in exilium pellẽdis, nõnullis etiam capitali supplicio afficiendis leges sancirent, atq; hoc severitatis terrore pruritũ omnia innovandi ac turbandi compescerent, quamvia nondum certum sit, capitali pœnâ propter hæresin quemquam ab illis affectum fuisse. 6. inde est, quod Wesenb. in paratitl. ex ipsis verbis legũ demonstrare nititur l. 1. tit. 5. Cod. sanctionem illam *de ultimo supplicio* hæreticis irrogando, vel nõ ad omnes promiscuè hæreticos, sed duntaxat ad Manichæos & similes, qui ad *imam usq; scelerum nequitiam pervenerũt*, de quib. etiam l. Quicunq; expressè loquitur, pertinere: vel ultimũ illud supplicium, non de supplicio mortis naturalis, sed de *cassatione ultimarum voluntatũ & morte civili videl. deportatione esse* accipiendum. Quod dicitur l. 4. C. de hæret. contra Manichæos *inquisitionẽ in mortem extendi, hoc* (inquit) *non ad supplicium capitis, sed ultimarum voluntatum cassationem, item ad hoc ut mortui accusari, & memoria ejus damnari possit, spectare, ipse textus ostendit & glossa* d. l. 4. verb. subire l. 2. infr. de Apostat. l. 1. in fin. C. de summ. Trinit. *nisi dicamus singulare fuisse in Manichæis & similib. qui ad imam usq; scelerum nequitiam pervenerunt, ut ultimo supplicio jure traderẽtur, tametsi & has constitutiones interpretari fas sit, non de amissione vitæ, sed de deportatione, quæ & ipsa ultimum ac capitale supplicium dicitur* l. Sancimꝰ C. de execut. & exact. l. 12. (quanquam J. C. impropriè fateor l. ultimũ 21. de pœn. loqui videatur) *cùm hæc conjungantur in d. l. 4. l.* quicunq; 8. h. t. *Manichæis etiam de civitatib. pellendis, & ultimo supplicio afficiendis, quomodo n. potuerunt civitate expelli, & quid illa verba operabuntur, si interpretemur supplicium de amissione vitæ ac non potius de deportatione? Quamobrem & reliquas leges, quæ pœnam capitis decernunt, ita licet interpretari l. 2. infr. ne sanct. Bapt. quam nisi sic interpretere, pugnabit cum l. ult. eod. tit. l. pen. de apostat. Et hæc pœna cum Ecclesiastica congruit, quod enim hic est excommunicatio, id in imperio & politia civili est bannũ seu exilium. Item quæ Canonibus pœna perpetui carceris impœnitentibus hæreticis præstituitur* c. pen. §. ult. extra eod. *ea in foro seculari est deportatio.* l. 5. de interd. & releg. *Nec ultra hunc gradum olim in hæreticos sævitum fuisse, & sic Impp. constitutiones acceptas exilium Arii ac similiũ docet. Est etiam humanius, licet JC. proprietatis verborum servantissimi, ultimum supplicium de morte naturali interpretentur.* l. ultimum de pœn. l. qui cum 14. §. 2. de bon. l. l. penul. de pœn. *tamen in pœnalib. cum aliud verbis legis disertè nihil admodum est expressum, supplicium seu pœnam capitis potius de deportatione quam amissione vitæ interpretari, ut pœna quoad ejus fieri potest, benignâ interpretatione molliantur* l. pen. de pœn. *& ad minimum accommodentur* l. semper in obscur. de R. J. *præsertim cùm error animi & opinionis non sit ex genere capitalium, imo potius quæ per se capitalia sunt, mitiget* l. si quis adulterũ §. 1. de adulter. idq; probat l. quicunq; 8. hoc t. *ubi pœna deportationis initiè præstituta pòst appellatur supplicium capitale.* v. ult. *etiam (quo particula illatoria se refert ad pœnam superiorem) supplicio coerceantur, quæ aliter accepta sibi non constaret, ut contraria, seq; ipsam corrigeret, velut lex secunda & tertia,* infr. ne sanct. Bap. *quod non est præsumendum.* Hæc Wesenb. Sed quia l. 21. ff. de pœn. expressè dicitur, *ultimum supplicium solam mortem interpretamur* & l. sancimus C. de execut. & exact. non de ultimo, sed *perpetui exilii supplicio* fit mentio, ideò accuratiꝰ dispiciendum, an Wesenb. interpretatio subsistere possit? 7. conjungatur praxis Ecclesiæ temporibus illorum Impe-

peratorum recepta, quæ manifestè testatur, à quibusdam Imp. religionum diversitatem fuisse toleratam, quosdam in hæresiarchas quidem animadvertisse, sed ad sanguinis effusionem nõ fuisse progressos, verùm exilio dũntaxat contentos. Sic Nestorius à Valentiniano & Marciano (quorum decretum Bellarm. vel maximè urget) non interfectus, sed in exilium pulsus ac proscript⁹ est. Evagr. l.2.c.4 Liberatus in Breviario c.13. &c. Quod si vel maximè sequentib. temporib. tale quid à quibusdam Imperatorib. tentatum, illud Episcoporũ impulsui potiùs quàm ipsorum voluntati tribuendum, quippe qui ambitione turgidi sanguinarium illum Ecclesiæ propagandę modum Imperatorib. bello occupatis & Scripturarum non adeo gnaris persuaserunt, quem pij Principes è Scriptura rectiùs edocti imitari non tenentur, quod monet Brentius in lib. quomodo Magistr. religion. curã gerere debeat. 8. Leges Imperatoriæ in illos hæreticos pœnas statuunt, qui legitimo juris processu hæreseos sunt convicti, sed Pontificia Hispanicę inquisitionis Tyrannis processum illum penitus negligit. Wesenb. d. l. *Magistratus in hæreticos convictos ac impœnitentes æquè animadvertere potest, atq; in reliquos facinorosos, ita tamen ut legitimus criminalium rerum ordo servetur, præmissâ denunciatione, & si eâ nihil proficitur, institutâ accusatione, vel inquisitione, etiam absq; diffamatione præcedente, in qua etsi non omnia judiciorum solennia ad amussim servare necesse est, tamen substantialia legitimæ cognitionis omitti non possunt, ut sunt citatio partis, examinatio causæ idonea, admissio defensionum, probationum, ab utraq; parte per confessionem testes saltem duos omni exceptione majores, nam plures requiruntur, si minùs idonei sunt, qui & hic recipiuntur, item per literas, instrumenta, libros improbatæ lectionis, etiam tormenta (at quidam volunt, sed nimis hic quidem periculosè tanquam cruce innocentib⁹ etiam fixa) ex indiciis tamen sufficientibus. Probatione v. contra hæresin impleta, quæ hic urgentissima & validissimè concludens esse debet, etiamsi nonnulli non rectè leviores sufficere putent, adhibito sapientum consilio & exquisito eorum, qui de doctrina Ecclesiæ ac contrariis illi hæresi rectè judicare possint, judicio sententia delatoria in hæreticum est ferenda, quâ declaratur hæreticus, & ideo illis subjectus pœnis, quæ ipso jure huic generi imponuntur, &c.* quę omnia ea fundamentis juris ibidem probat, sed ubi vel quando à Pontif. legitimus ille & ordinarius processus observatur?

3. ex legib. Ecclesiæ. 360. Tertiam argumentorum classem petit Bellarm. *ex legibus Ecclesiæ* cap. ad abolendam & cap. Excoñunicamus extra de hæreticis, & in sexto de hæreticis cap. super eo, *definit Ecclesia hæreticos incorrigibiles seculari potestati tradendos, ut ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnavit sententiam Johan. Hussi & ipsum Hieron. de Praga tradidit seculari potestati; à qua ambo exusti fuerunt. Deniq; Leo X. articulos Lutheri damnavit.* Resp. 1. autoritate juris Pontificii Ecclesia Dei obstringi non potest. 2. Canones non irrogant aliam pœnam quàm excoñunicationem, reliquã potestati & arbitrio judicis secularia committunt, quæ arbitraria regulariter ad mortem extendi nõ debet l. hodie de pœnis. Boer. decis. 254. n. 13. Alex. vol. 2. Consiliorum, 283. Wesenb. d. l. quapropter hujus erit pœnam legis, h. e. deportationem non transgredi. 3. Canonistis, qui ad ignis pœnam hęreticorum suppliciũ extẽdunt, meritò hoc opponitur, quòd gen⁹ illud supplicii nunquã decerni debet, nisi eum lege disertè est expressum. l. unic. ubi Salic. C. de agger. Nili rump. l. capitalium 28. §. 1. qui cremantur l. aut damnũ 8. §. hostil. si quis 38. §. 1. de pœn. 4. Concilium Constantiense est recentius, quàm ut ordinariam hęreticorum pœnam capitale supplicium esse debere, ex eo probari possit. Si id rectè statuit Cõnstantiense Conciliabulum, consequens fuerit, priorib. Conciliis omnib. illud esse præferendum, quippe quorum nullum adduci potest, quod capitalem pœnã hæreticis irrogandam esse decreverit. Piggius in hierarch. de hoc Concilio scribit, quod *contra legẽ Naturæ, contra manifestas Scripturas, contra vetustatis autoritatem, & contra Catholicam Ecclesiæ fidem decreverit.* Bellarm. ipse lib. 1. de Concil. c. 8. §. quintum: illud refert inter *Concilia partim confirmata, partim reprobata.* 5. mitiores illi canones, quos superiùs adduximus, cùm sint antiquiores, præferendi sanguinariis Rom. Pontificum constitutionib. 6. damnatio Johan. Hussi & Hieron. Pragensis in illo Concilio non fuit legitima, quippe petita non ex Scripturis sacris, sed ex traditionibus Pontificiis. Idem de damnatione articulorũ Lutheri à Leone X. profecta dicimus. Non defuit huic Pontifici promtissima voluntas Lutherum ad ignem rapiendi, unde etiam Romam ab ipso evocatus fuit, sed Deus à crudelitate ista Lutherum præservavit, & ex ore leonis ipsum liberavit 2. Timoth. 4. v. 17.

361. Quartam argumentorum classem deducit ex testimoniis Patrum Cypriani, de exhort. Martyr. c. 5. Hieron. in c. 5. Gal. Augustini, Epist. 48. & 50. Leonis, Epist. 91. ad Turbium, Optati Milevitani, l. 3. adv. Parm. Gregorij, l. 1. Ep. 72. & Bernhardi, ser. 66. in Cant. Resp. 1. ex Patrib. pro nostra sententia superiùs adduximus testimonia clarissima. 2. & fatetur ipse Bellar. c. seq. resp. ad arg. 16. *Ecclesiam initiò solùm excommunicasse hæreticos, deinde addidisse pœnam pecuniariam, tum amissionem bonorum, postea exilium, tandem v. ad supplicium capitale devenisse.* Item, *tempore Augustini nondum extitisse ullam legem Imperatorum, quâ hæretici juberentur occidi, Augustinum ipsum semper excepisse supplicium mortis* c. 21. arg. 4. Ergo agnoscit, primis illis & melioribus primitivæ Ecclesiæ temporib. capitalia supplicia in hæreticos non fuisse statuta. 3. dicta illa Patrũ nobis non adversantur 1. Cyprianus non de interficiendis hæreticis, sed de fugienda idololatria agit, quando legẽ Deuter. 13. proposito suo accoñodat. 2. Hieronym⁹ de coercendis & repellendis, non autem trucidandis hæreticis loquitur, hæreses extinguendas & resecandas dicit, sed hęreticos per gladiũ & ignem è medio tollendos esse, nuspiam asserit. 3. Leo non de ense propriè dicto, sed de ense metaphorico legum publicarum, cuj⁹ terrore coercendi & prosternendi sint hæretici, agit: ibidem addit, *ex lenitate Ecclesiasticorum hæreses priùs fuisse disseminatas,* ex quo apparet dissimile studium illius temporis & Pontificiorũ Ecclesiasticorum, illi n. cruentas ultiones refugerunt, hi Magistratum ad sanguinem hæreticorum fundendum extimulant. Præterea in specie de Priscillianistis agit, quos Magos fuisse & fœtidissimæ scelerum sentinæ iñersos asserit, cum quibus quid tandem coñune habent, quos Pontificij ut hæreticos tractant? Denique ipse Leo exponit causam severioris pœnæ in Priscillianistas statutæ. *Videbant* (inquit) *omnem curam honestatis auferri,*

4. ex testimoniis Patrum.

omnem

omnem conjugiorum copulum solvi simulq; divinũ jus, humanumq; subverti, si hujusmodi hominib. usquam vivere cum tali professione licuisset, quæ verba à Bellar. sunt omissa. 4. Optatus Milevitan' loquitur de peculiari quodam facto Macarij orthodoxi, qui duos ex Donatistis occiderat, ac primò quidem illud improbat, quòd solus Ecclesiâ nesciente id fecerat, postea utcunq; excusat, quia Donatistis provocantibus sit factum, & quia singulari aliquo zelo ad exemplum Mosis, Eliæ & Pinees fieri potuerit. Atqui ex *facto singulari* regulam generalem inferendam, & quod in seditiosos Donatistas licuit in omnes hæreticos statuendum esse, nemo facilè dixerit. 5. Greg. itidem in specie de facinorosis ac seditiosis Donatistis loquitur, quos armis contra Ecclesiam insurgentes armis reprimendos esse, rectè statuit. 6. Bernhard' nostram potiùs sententiam confirmat. Sic enim verba immediatè præcedentia, & à Bellarm. studiosè omissa habent: *Hæretici palam impietatem astruentes, & pro ea mortem subire parati, nec minus parati inferre qui astabant. Itaq; irruens in eos populus, novos hæreticis suæ ipsorum perfidiæ Martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus, quod fides suadenda est, non imponenda.* Postea subjicit ea, quæ Bellar. adducit. *Melius proculdubio gladio coercerentur, illius videl. qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos trajicere permittuntur.* Procedit Bernhardus ex comparatis. Videri quidem melius coercere hæreticos gladio, præsertim si nõ fiat à tumultuante populo, sed à legitimo Magistratu, verùm hoc non esse suadendũ, quod probat ratione generali, quæ & Magistratum & populum spectat, quia *fides suadenda est, non imponenda.* Sic ergò nullum in Patribus præsidium Bellarminus invenire potuit.

5. ex ratione naturali. 1. à pœna Ecclesiastica & politica comparatione. 362. Quintam & ultimam argumentorum classem petit *ex ratione naturali.* Atqui in quæstionib. fidei & religionis non attendenda est humana ratio, sed divina revelatio. Videamus tamen quid afferat. Primam rationem petit *ex pœna Ecclesiastica & politica comparatione. Hæretici jure possunt excommunicari. Ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio major pœna est quàm mors temporalis*, teste August. l. 1. cont. advers. legis & Prophet. c. 17. Resp. 1. per inversionẽ. Quod in Ecclesia est excoñunicatio, id in politia est exilium sive deportatio. Ergò ut inter pœnam Ecclesiasticam & politicã sit conformitas, hæretici à Magistrato politico non sunt interficiendi, sed in exilium pellendi. 2. per deductionem ad absurdum. Si illi, qui possunt ab Ecclesia excommunicari, à Magistratu etiam possunt occidi, consequens fuerit scortatores, heluones, contentiosos, &c. cùm propter pertinaciam in delictis possint excommunicari, debere etiam à Magistratu occidi. 3. repugnat hoc argumentum praxi Christi & Apostolorum. Christus eum, qui Ecclesiam non audierit, ut Ethnicum & publicanum habendum esse docuit, sed interficiendum esse nuspiam significavit. Paulus incestuosum Corinthium excommunicat & Satanę tradit, sed carnifici ad mortem eum tradendũ esse, nuspiam suadet, quin imò pro ipso intercedit, ut actâ pœnitentiâ in Ecclesiæ consortium iterum recipiatur. 4. pugnat cum hypothesi ipsius Bellarmini. Is n. l. 3. de Eccles. milit. c. 6. §. 8. agnoscit, *posse aliquem injustè excommunicari, & talem nihilominus quidem esse adhuc in Ecclesia, quòd illi sufficiat ad salutem.* Atqui si ab excommunicatione ad capitis suppliciũ rectè concluditur, etiam injustè excommunicatus capitis pœnam luere cogeretur, quâ ratione Ecclesia excoñunicatione suâ gravius peccaret. 5. confundit diversa pœnarum genera. Excommunicatio est pœna Ecclesiastica, sed capitale supplicium est pœna politica. Valet argumentum à majori ad minus in eodem genere pœnæ. E. g. qui in genere pœnæ corporalis rotam meritus, is multò magis gladium ac fustigationem tanquam pœnas minores promeruisse censendus: qui in genere pœnæ spiritualis excoñunicationem majorem meritus, is multò magis excoñunicationem minorem promeruisse judicandus. Sed non licet saltum facere ex uno pœnæ genere in aliud, quandoquidem ut fora sunt distincta, sic pœnæ quoque toto genere invicem differunt. 6. committit fallaciam à dicto secundùm quid ad dictũ simpliciter. Major & gravior pœna est excoñunicatio, quam occisio corporalis non absolutè ac simpliciter, sed ratione eventus, nimirum si non sequatur excommunicati resipiscentia, tunc n. æterna damnatio huic pœnæ est conjuncta, juxta effatum Christi. *Quæ ligata sunt super terram, erunt etiam ligata in cœlis*, Matt. 16. v. 19. Joh. 20. v. 23. interim tamen minor est supplicio capitali respectu finis, & certi cujusdam accidentis. Ideo n. excoñunicatus *traditur Satanæ, ut Spiritus sit salvus in die Domini nostri Jesu Christi.* 1. Cor. 5. v. 5. hoc est, ut ex ejusmodi pœna, pudore, dolore, tristitiâ & pœnitentiâ exortâ, caro seu vetus homo, quæ in hoc præcipitium ipsum abripuit, dometur, crucifigatur & interimatur, contrà v. Spirit' interior seu novus homo, qui in certamine illo succubuit, reviviscat, sese erigat & superstes maneat. Sed corporale supplicium ideò infligitur, ut homo penitus è civili societate & è medio tollatur. Excoñunicatio ergo locum adhuc relinquit institutioni & informationi, sed corporale supplicium hæretico pœnitentiæ tempus atq; occasionem penitus amputat.

363. Secundam rationem petit ab *experientiæ testificatione. Experientia docet, non esse aliud remedium. Nam Ecclesia paulatim progressa est & omnia remedia experta, primò solùm excommunicabat, deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium, ultimò coacta est ad mortem venire, quia reliqua media & remedia videl. excommunicatio, mulcta, carcer, exiliũ, &c. ab hæreticis contemnuntur.* *2. ab experientia testificatione.* Resp. 1. per *infitiationem.* illa remedia accoñodatissima judicanda, quæ cum verbo Dei & primitivæ Ecclesiæ praxi congruunt. Nobis quidem videtur accoñodatum remedium, vi & suppliciis cogere homines ad fidem, sed meminerimus, hoc esse contra Naturam fidei, quæ suadenda non imponenda, contra Naturam N. T. in quo Ecclesia non ferro, sed verbo propaganda, contra Naturã caritatis, quę errores interficit, homines diligit. Quod si qui violentis mediis ad fidem conversi videntur, illud totũ est ex accidenti, quatenus post coactionem rectiùs fuêre informati & sponte errores suos abjecerunt, ideoq; non tam violentæ coactioni, & armorum suppliciorumq; illationi, quam placidæ informationi conversio illorum asscribẽda, quæ si desit, nõ nisi hypocritica oris professio per violentiam extorquetur. 2. per *concessionem.* plenaria & omnimoda Ecclesiæ ab hæresib. repurgatio in hac vita sperari, vel à Magistratu obtineri nequit. 1. Cor. 11. v. 19. ergo si vel maximè mitioribus illis mediis ac remediis, quę infra capitis suppliciũ subsistunt, hæreticorum omnium conversio obtineri

nequeat, tamen solemur nos promisso Christi, quod in fine seculi *missurus sit Angelos, qui ex regno suo omnia zizania colligant* Matth. 13. v. 30. & *aream suam plenè purgaturus* Matt. 3. v. 12. 3. per *inversionem.* Experientiâ teste comprobatur, persecutionibus & suppliciis hæreticos non converti, sed potiùs magis inflam̃ari, ut multis probat Thuanus in præf. operis sui Historici. Primis quatuor Ecclesiæ Christianæ seculis complures hæreses sine corporali gladio & igne ab Episcopis felicissimè sunt repressæ & jugulatæ. Quod Pontificij gradib. illis pœnarum in primitiva Ecclesia usitatis non sunt contenti, id à primitivæ Ecclesiæ doctrina & praxi secessionem ipsos fecisse, manifeste arguit. Monstret v. nobis Bellarm. hæresin aliquam, quæ superiori seculo Pontificis gladio & igne penitus extingui potuerit? 4. per *quandam ad absurdum deductionem.* Si ideo hæretici sunt interficiendi, quia reliqua media ad hæreses extirpandas non videntur sufficere, consequens erit, eos qui in moribus sunt incorrigibiles, ut contentiosos, heluones, libidinosos, &c. tandem occidendos esse, cum pœnas reliquas contemnere videantur.

3 ex hæreticorum cum falsariis collatione.

364. 3. *Ex hæreticorum cum falsariis collatione. Falsarii omnium judicio merentur mortem. At hæretici sunt falsarii verbi Dei.* Resp. 1. per *inversionem.* In Crimine falsi pœna regularis & sum̃a est *deportatio,* nisi in casibus quibusdam exceptis l. ubi in fin. C. de fals. l. 1. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. sic in hæreseos crimine sum̃us pœnæ gradus regulariter sit deportatio vel relegatio. Wesenb. in parat. C. de hæret. num. 6. 2. per *distinctionem.* Hæretici sunt falsarii nõ politici sed spirituales & Ecclesiastici. E. non debent affici supplicio in falsarios politicos constituto, sed pœnâ Ecclesiasticâ. Quale est delictum, talis quoq; pœna. Sed falsatiò verbi est delictum spirituale, non ad forum soli, sed ad forum poli propriè & directè pertinens, nisi seditio accedit. E. non puniendum est pœnâ capitali civili, sed sufficit exclusio hæretici à patria cœlesti Apoc. 22. v. 19. in foro civili eatenus coercetur, quatenus Ecclesiæ pacem perturbat. 3. per *deductionem ad absurdum.* Si falsarii verbi divini capitis pœnâ afficiendi, tum doctores Pontificii non erunt à gladio & igne liberi, quia plurima Scripturæ dicta violentis & peregrinis suis glossis pervertunt, & crimen falsi sæpiùs committunt.

4. ex quadam Augustini ratiocinatione.

365. 4. *Ex Augustini ratiocinatione* Ep. 50. *Gravius est non servare fidem hominem Deo, quàm fœminã viro. Sed hoc punitur morte, cur non & illud?* Resp. 1. Si hoc argumentum obtinere debet, non solùm hæretici, sed omnes omninò peccatores, qui fidem in Baptismo Deo datam non servarunt, sed variis transgressionib. violarunt, è medio tollendi erunt. 2. Ut distincta sunt duo illa fora, Ecclesiasticum ac politicum, ita quoq; distinctæ sunt utriusq; fori pœnæ. Hæresis est gravius delictum quàm adulterium, in foro sc. Ecclesiastico, sed adulterium gravius est delictum quàm hæresis in foro politico, quod externã locomotivam & Reip. incolumitatem potissimum respicit l. cogitationes de pœnis. E. ex gravitate delicti in foro Ecclesiastico nõ debet processus fieri ad gravitatem pœnæ in foro politico. 3. Quinimò cùm hæresis gravius sit delictum adulterio, ideo etiam graviùs puniri debet, videl. non pœna corporali capitali sed spirituali, excom̃unicatione scil. quam sequitur pœna eterna, nisi ea antevertatur resipiscentiâ. 4. Augustin. d. l. non tàm de *modo pœnæ in specie,* quàm de *jure irrogandæ pœnæ in genere* disputat, h. e. nõ probat, capitaliter esse puniendos hæreticos, sed à Magistratu jure eos puniri posse. Cùm n. ostendisset, Imperator. necessitate compulsos fuisse, ut Donatistarũ furori obsisterent, postea subjicit: *Cur cùm datũ sit homini divinitus liberũ arbitrium, adulteria legib. puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non servare animã Deo levius est, quam fœminam viro?* opponit ergo invicem pœnam adulterij & sacrilegij impunitatem, at nec hæresin nec sacrilegia à Magistratu impunita esse cupimus. 5. Si à gravitate delicti in foro Ecclesiastico rectè procedi posset ad gravitatem pœnæ in foro politico, possem ex eodẽ principio inferre. Idololatria gravius peccatũ est quam hæresis simplex, ut constat. At avaritia est idololatria & avari sunt idololatræ. Ergo avari graviùs puniendi quàm hæretici.

5. ex causarum propter quas capitalia supplicia irrogantur enumeratione.

366. 5. *Ex causarum, propter quas capitalia supplicia irrogantur, enumeratione. Tres* (inquit) *causæ sunt, propter quas ratio docet homines esse occidendos, quas enumerat Gal. in lib. quod mores animi sequantur temperamentum corporis 1. ne mali bonis noceant, neve innocentes à nocentib. opprimantur. 2. ut paucorum supplicio multi corrigantur, & qui noluerunt prodesse Reip. vivendo, prosint moriendo. 3. quia ipsis hominib. qui occiduntur, sæpè utile est occidi, quando videl. semper fiunt pejores & non est probabile, unquam eos ad sanitatem mentis reversuros. Hæ a. rationes omnes suadent, hæreticos esse occidendos 1. nocent proximis magis quàm ullus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immo tollunt fundamentum omnis boni, & Remp. tumultib. replent. 2. plurimis prodest eorum supplicium, multos enim quos impunitas faciebat torpentes, supplicia proposita excitãt, ut cogitent, qualis sit hæresis, quam sequuntur. 3. quò diutius vivunt hæretici, eò plures errores excogitant, plures pervertunt, & majorem sibi damnationẽ acquirunt.* Resp. 1. Quæ de homicidis, latronibus, furibus, & aliis facinorosis politicè reis à Galeno & aliis rectè disputantur, ea non possunt nec debent transferri ad hæreticos ecclesiasticè reos, si à seditione adversus Magistratum & aliis politicis delictis sibi temperent, confunduntur n. ea, quæ sunt accuratè distinguenda, forum sc. Ecclesiasticum & forum politicum. 2. Invertimus igitur argumentum. Ut Magistratus politicus in facinorosos pacem Reip. turbantis utitur gladio corporali, sic Ecclesia in hæreticos pacem Ecclesiæ turbantes utatur gladio spirituali, nequaquam v. confundantur pœnæ Ecclesiasticæ & politicæ. 3. Si hæ rationes necessariam inferendi vim haberent, ex iisdem colligi posset, avaros, libidinosos, contentiosos, ebriosos &c. esse à Magistratu occidendos, quia exemplo suo aliis nocent, multi supplicio ipsorũ corrigi possent, & hæc occasio in salutem ipsis cederet, quia ulteriùs peccandi occasio illis adimeretur. 4. De tanta re videl. capitali supplicio hæreticorũ non potest nec debet ex nostris ratiocinationibus, sed ex verbo Dei aliquid statui, ne ab ipsius præscripto recedatur. Jam v. de capitali hæreticorũ in N. T. supplicio non potest evidens aliquod Scripturæ testimonium afferri. 5. Gladius corporalis non hæreticas opiniones ex animis evellit, sed corpora tantùm interimit. Quamvis ergo terrorem spectatorib. incutiat, tamẽ nisi ex verbo rectiùs edoceantur, ab hæresi eos haudquaquã revocat, sed ad eandem potiùs animat. Quòd si omninò alij ab hæresi pœnis deterrendi, utique etiam reliquis pœnis infrà capitales subsistentibus

fiois

finis iste obtineri potest, catere scil., exilio, deportatione, &c. 6. *Heretici ideò occiduntur*, inquit hoc loco Bellarminus, *quia plus nocent proximis, quàm ullus pirata vel latro*. Sed lib. 3. de Laicis cap. 22. dicit, *Tametsi haretici Ecclesia nocere videantur, tamen revera non nocent, sed eam exercent & in sapientia ac potentia proficere faciunt*. 7. Non beneficium est, sed maximum potiùs damnum, si hæretici gladio jugulentur, antequam ab errore ad veritatis cognitionem perducantur. Si Augustinus in Manichæorum hæresi adhuc hærens è medio fuisset sublatus, Ecclesia insigni doctore, ipse verò felicitate æternâ privatus fuisset.

6. ex juris naturalis instructione. 367. Atq; hæc sunt, quę ex ratione naturali Bellarmin. protulit. Gregor. de Valent. p. 531. & Beza p. 167. adduntargumentum ea jure Naturæ. *Omnibus gentibus ratione duce hoc usurpatum fuit, ut qui religionem violarent, quam illi violarent, acerbissimis suppliciis mulctarentur*, ut est apud Platon. lib. 10. de ll. & l. iv. scribit lib. 9. decad. 4. *jam inde à Rom. Reip. initiis negotium fuisse Magistratib. datū, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos, vatesq; foro, urbe, circo prohiberent, Vaticanos libros conquirerent, comburerentq;, & omnem disciplinam sacrificandi praterquam more Romano abolerent*. Resp. 1. de jure Naturæ judicandum ex norma juris divini & verbi revelati. 2. consuetudo puniendi hæreticos capitaliter non fuit apud omnes populos ubiq; & semper recepta, multi enim diversitatem & varietatem religionum toleratunt & adhuc tolerant. 3. populi illi, apud quos capitalia supplicia adversus dissentientes in religione fuêre usitata, potuerunt eam consuetudinem mutuari ea legibus Mosaicis, quæ cùm in N. T. abrogatæ sint, frustrà gentilium quorundam consuetudo opponitur. 4. ex illis gentilium legibus & exemplis nihil aliud colligi potest, quàm coercendos & puniendos esse, qui religionem violant, sed modus pœnæ ex illis peti nequit, quia is pro circumstantiarū ratione apud diversos populos fuit varius ac diversus. 6. gentilem illum morem sæviendi ad mortem usq; in eos, qui à communiter recepta religione dissentiunt, graviter taxant Lactantius, Arnobius & alij ex veteribus, qui contra gentiles disputant, frustra igitur capitali hæreticorum supplicio patrocinium ex eodem quæritur.

Sectio VI.

Quomodo Magistratus erga hostes sese gerere debeat? in qua eadem opera exponitur,

Membrum III.

Quomodo de vita quieta & tranquilla Magistratus subditis suis providere debeat?

Ratio ordinis. 368. Expositum fuit hactenus, quomodo Magistratus *erga Deum*, *erga seipsum*, *erga familiares & domesticos*, *erga vicinos populos*, & *erga subditos suos* sese gerere debeat, restat ut explicetur, qualem *erga hostes* sese præstare conveniat, qui Rempubl. evertere, & subditos pessundare allaborant. Pari ratione dictum à nobis fuit hactenus, quomodo Magistratus apud subditos suos obtinere possit ac debeat ut ἰνεσέως ϰ δ̓ικαίως pie ac *juste* vivant. explicandum igitur porrò restat, quomodo obtinere possit, ut ἀειχῶς *pacificè* & ab aliorum injurijs ac oppressionibus securè vivant; diximus de *legitima subditorum gubernatione*, restat ut de *justa Reip. ac subditorum defensione* in posterum differamus. Quod n. conveniat Magistratui ac officij ratione ipsi incumbat, subditos fidei suæ commissos tutari ac defendere, hostib. Reip. fortiter resistere ac sedulò providere, ut subditi ab aliorum insultibus & injurijs liberi pacatam & tranquillam vitam agant, id probatur 1. *ex manifestis Scriptura dictis*. 1. Tim. 2. v. 1. *hortor igitur primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominib.* v. 2. *pro regibus & omnib. qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, &c.* Si preces, quas pro Magistratu fundunt subditi, hunc debent propositum habere scopum, ut sub tutela Magistratus quietam & tranquillam agant vitam, utiq; etiam ad officium Magistratus pertinet sedulò providere, ut subditi ab hostium injuria securi ac liberi tranquillè vivant. Finis precum complectitur etiam Magistratus officium. Huc pertinent cognata dicta. Jer. 29. v. 7. *Quarite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci & orate pro ea ad Dominum* (ut Dei & Magistratus beneficio ab hostium incursionib. sit tuta & tranquilla) *quia in pace illius erit pax vobis*. Baruc. 1. v. 11. *Orate pro vita Nabuchodonosoris Regis Babylonis. & pro vita Balthasar filii ejus, ut sint dies eorum, sicut dies cœli super terram* v. 12. *& ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Balthasar filii ejus, & serviamus eis multis dieb.* 2. *ex elogiis & encomiis*. quæ Magistratibus tribuuntur. Vocantur n. *Dii* Exod. 22. v. 28. Pf. 82. v. 1. Ut ergò Deus Ecclesiam suam non solùm regit & gubernat, sed etiam defendit ac tuetur. Ita quoq; Magistratus Remp. tanquam Dei vicarius non solùm regat ac gubernet, sed etiam tueatur. Vocantur *patres* Gen. 41. v. 43. 1. Sam. 12. v. 15. cap. 24. v. 12. ut ergò pater liberos suos non solùm nutrit, fovet, educat in disciplina, sed etiam patrocinium eorum suscipit, sic Magistratus subditis defensionem præstet. Vocantur *clypei seu scuta terra* Psal. 47. v. 10. Hos. 4. v. 18. propter defensionem ac protectionē, quam officij sui ratione debent subditis. Comparantur *portis* Ps. 24. v. 7. Ps. 148. v. 13. utn. portæ ac muri sunt munimentum urbis, sic Magistratus est præsidium & munimentum subditorum. Comparantur *montibus* Mich. 6. v. 2. ptopter robur & fortitudinem, quia in montibus arces, castella & munitiones regionum solent collocari: sic Magistratus est præsidium subditorum, ad quem in periculis velut ad montem firmum confugiunt. Vocantur *Salvatores & opitulatores* Jud. 3. v. 9. 2. Reg. 13 v. 5. quia salutem & auxilium ab hostibus populo præstant. Vocantur *pastores* Esa. 44. v. 28. Jer. 49. v. 19. Ut ergò pastor gregem suum ab incursib. luporū defendit Joh. 10. v. 11. 1. Sam. 17. v. 34. sic Magistratus Remp. ab hostib. tueatur. Quò etiam referri potest visio Dan. 4, 8. & seqq. ubi beneficia, quæ à Magistratu erga subditos proficiscuntur, sub *specie arboris excelsa* umbrâ bestijs præstantis describuntur, quia Magistratus subditis defensionem & quietam habitationem procurat. 3. *ex probatis Regum exemplis*. De *Salomonis* pacifico imperio dicitur 1. Reg. 4, 25. *habitabat Israel & Inda absq; timore ullo unusquisq; sub vite sua & sub ficu sua*, nimirum quia potentia ipsius terrori erat hostibus, &re-

& regnum suum in statu pacato & tranquillo conservabat. *Alphonsus* Rex pro insigni gerebat pelicanum rostro pectus fodientem, & sanguine occisos suos pullos vivificantem additis hisce verbis: *Pro lege & pro grege.* Hûc pertinent omnia bella defensiva, quæ Reges ac Duces Israelitici gessisse memorantur, eorum nomis fuit pax & tranquillitas populis, q̃ hostes turbare conati fuerunt.

369. Ex eo enim, quod Magistratus subditis defensionem præstare tenetur, porrò colligimus, licitũ esse Magistratui bella gerere adversus hostes, qui pacem Reip. turbare, & subditorum incolumitatem labefactare conantur, id v. antequam contra Anabaptistas ac Photinianos im̃otis demonstremus argumentis, notari jubemus. Distinguendum esse 1. inter bellum *spirituale & corporale*. Spirituale ratione principij & instrumenti sic dicitur, quod Spiritus noster armis spiritualib. gerit adversus Satanam, carnem & mundum, 2. Cor. 10. v. 5. Eph. 6. v. 12. Corporale, quod armis corporalibus, sive ut Apostolus loquitur, carnalib⁹ adversus hostes externos geritur. De spirituali bello h. l. non quæritur, sed de corporali. 2. inter *bellum & prælium πόλεμον καὶ μάχην*. Bellum est hostilis & publica dissensio, quã edicto Magistratus vi & armis scelera reprimuntur, ut homines pacatè & tranquillè vivere possint. ** Alb. Gentilis lib. 1. de jure belli c. 2. *Bellum est justa publicorum armorũ contentio.* Kitchu. de Rep. Disp. 21. thes. 1. *est vis Reip. legitima adversus hostem.* ** Prælium est ipsa pugna & conflictus eorum, qui inter se dissident. De utroq; h. l. quæritur. 3. inter *bellum justum & injustum, legitimum & illegitimum*, nemo n. existimet, quando contra Anabaptistas & Photinianos bella defendim⁹, probari à nobis quævis bella, sed distinguendum esse dicimus inter *bella injusta, temeraria & illegitima*, quæ ex ambitione & avaritia, sine justa & necessaria causa ad fines imperij amplicandos suscipiuntur, ac inter *bella justa, necessaria & legitima*, quæ adversus hostes, subditorum libertatem, facultates & vitam petentes, ac veram religionem ipsis eripere conantes Magistratus autoritate geruntur. Illa ex animo detestamur, tanquã latrocinia, nec dubitamus affirmare, autores ejusmodi bellorum gravissimam aliquando Deo redditutos esse rationem pro cædibus, rapinis, incendijs, stupris, devastationibus, adeoq; pro omnib⁹, quę occasione taliũ bellorum fuerunt gesta: hec v. non in V. solùm, sed etiam in N. T. licita esse asserimus, idq; sequentibus probamus fundamentis.

Bella esse licita probatur 1. ab autoris eorum principalis dominatione.

370. 1. *Ab autore bellorũ principali.* Quod Deo autore suscipitur, id per se & in se non est vitiosum aut prohibitum. Bella necessaria & defensiva Deo autore suscipiuntur. Ergò in se ac per se non sunt vitiosa aut prohibita. Assumtum multis confirmari potest Scripturæ dictis, Historijs & exemplis. 1. Qui bella præcipit, eo autore bella geruntur. Deus præcipit bella legitima. De bello Abrahæ contra quatuor Reges gesto dicit Dominus Es. 41 v. 4. *Quis hæc operatus est & fecit? ego Dominus.* Num. 31, 2. dicit Domin. ad Mosen. *Ulciscere prius filios Israel de Midianitis, & sic colligeris ad populũ tuum.* v. 3. statimq; Moses dixit ad populum. *Armate ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Midianitis.* Jos. 1. v. 6. dicit Dominus ad Josuam: *Confortare & esto robustus, tu enim hæreditate distribues terrã populo*, ubi præcipit Josuæ, ut bellum inferat Cananæis gentib. ac solatur eum, ne robur & potentiam earum pertimescat, sed de auxilij divini præsentia certus alacriter & forti animo bella gerat. Jos. 10. v. 2. dicit Dominus ad Josuam: *Tolle tecum multitudinem pugnatorum, ascende in oppidum Hai.* v. 8. præcipit Dominus eidem, ut Gabaonitis adversus hostes succurrat. *Ne timeas*, inquit, *in manus enim tuas tradidi illos.* Jud. 1. v. 2. eligit Deus Judam, ut *pugnet pro Israelitico populo contra Cananæos.* Jud. 3. v. 1. *hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem, & omnes qui non noverant bella Cananæorum, & postea discerent filii eorum certare cum hostib. & habere consuetudinem præliandi.* Jud. 6. 14 Deus Gideoni mandat: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Midian, scito quod miserim te.* 1. Sam. 15. v. 2. Deus ad Saulem dicit. *Recensui quæcunq; fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in via, cùm ascenderet de Ægypto.* v. 3. *nũc ergò vade & percute Amalec & anathema fac universa ejus.* 1. Sam. 30, 7. David per Abiathar Sacerdotem consulit Dominum, an *Amalecitarum exercitum insequi, & bello adversus eos experiri debeat*, cui Dominus respondet: *Persequere, comprehendes n. eos, & excuties prædam.* De Cyro dicit Dominus Es. 45, 1. *apprehendi dextram ejus, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum discingam.* E. Deo autore bella legitima geruntur. 2. Quæ Spiritu Dei impellente fiunt, Deo autore suscipiuntur. Bella legitima Spiritu Dei impellente dicuntur facta. Jud. 3. v. 9. *clamaverunt Israelitæ ad Dominũ, qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos*, Othonielem sc. v. 10. *& factus est super eum Spiritus Domini, egressusq; est ad pugnam, &c.* Jud. 6, 34. *Spiritus Domini induit Gideonem, ut bello Midianitas aggrederetur.* Jud. 11, 29. *Factus est super Iephte Spirit. Domini, ut pugnaret cõtra Ammonitas.* Jud. 15, 14. *Spir. Domini irruit in Samsonem, ut Philisthæos hostes populi Dei percuteret.* E. bella legitima Deo autore suscipiũtur. 3. Qui belligerandi rationem & leges belli præscribit, eo autore ẽt bella geruntur. Deus belligerandi rationem, & leges belli præscribit. Num. 10, 9. *Si exieritis ad bellum in terra vestra contra hostes, qui dimicant adversum vos clangetis tubis ululantibus, & erit recordatio vestri coram Dom. Deo vestro, ut eruamini de manib. inimicorum vestrorũ.* Num. 31, 27. *de præda bello capta divisione* Deus statutũ facit. Deut. 20, 3. *Appropinquante prælio stabit Sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum: Audi Israel vos hodie contra inimicos vestros pugnã committitis, non pertimescat cor vestrum. &c.* v. 10. *Si accesseris ad expugnandam urbem offeres ei primùm pacem.* v. 19. *quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, quia de illis vesceris, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.* Jos. 8. v. 2. dicit Dominus ad Josuam: *pone insidias urbi Hai post eam.* 2. Sam. 5. v. 23. dicit Domin. ad Davidem: *Non ascendas contra Philisthæos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorũ.* v. 24. *& cùm audieris sonitum vocis incedentis in cacumine pyrorum, tunc inibis præliũ, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuã, ut percutiat castra Philisthum.* E. Deo autore bella legitima gerũtur. 4. Qui belli gerendi peritiam heroib. concedit, eo autore bella geruntur. Deus belli gerendi peritiam heroib. cõcedit. 2. Sam. 22, 35. Psl. 18, 35. *Qui docet manus meas ad præliũ, & intendere facis, ut arcũ æreum brachia mea* v. 36. *dedisti mihi clypeum salutis, & dextera*

tua

tna suscepit me Ps.144.v.1. *Benedictus Dominus petra mea, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* In bello gerendo opus est patientiâ in ferendis laboribus, fortitudine in periculis, industriâ in rebus adeundis, celeritate in negotijs conficiendis, consilio in providendis, quæ certè nō possunt nisi Dei dono haberi. Huc pertinet, quod Esa.3.v.2. Deus pœnæ loco minatur, quòd *virum fortem & bellatorem auferre velit*, utiq; ergò bellandi robur ac peritia est Dei donum. 5. Qui mirabiles victorias bellantibus concedit, eo etiam autore bella geruntur, nisi enim bella probaret, victoriam belligerantibus neutiquam concederet. Deus mirabiles victorias bellantibus & certantibus concessit. Ergò. Gen.14.v.20. ad Abrahamū victorem ex bello Sodomitico reversum, inquit Melchisedecus: *Benedictus Abraham Deo excelso, qui possidet cœlum & terram. Et benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Esa.41, v.2. de hac Abrahæ victoria dicitur, quod *Deus dederit in conspectu ejus gentes, ut etiam Regibus dominaretur*, i.e. quod in manum ejus dederit quatuor potentes Reges gentiū, quos exiguâ manu aggressus, in fugam conjecit. Exod.17.v.9. Moses jubet contra Amalecitas aciem à Josua instrui, ipse interim virgam Dei in manu habens *ascendit super verticem collis, & levans manum ad Dominū pro victoria obtinēda preces facit, sic ergò debilitavit Iosua Amalec, & populum ejus in ore gladij, ædificavit postea Moses altare, & vocavit nomen ejus, Dominus vexillum meum.* Huc pertinent innumera exempla mirabilium victoriarum, quas Israelitæ in bellis ex hostibus suis reportarunt, quarum autorem & largitorem Scriptura prædicat Deum, qui est verus איש מלחמה *vir belli*, sive bellator, der rechte Kriegsmañ/ Exod.15.v.3, שר־צבא יהוה *Princeps exercitus Domini* Jos.5. v.14. qui promittit Deut.7.v.20. *quod crabrones velit mittere in gentes Cananæas*, consternatas eas reddere consternatione magna, tradere Reges earum in manus populi sui &c. Jos.10.v.13. Sol in medio cœli ad preces Josuæ constitit, ut possit se de hostibus vindicare, eosq; internecione delere, quin & Deus ipse misit super hostes populi sui *lapides magnos de cœlo & mortui sunt plures lapidib. grandinis, quàm quos gladio percusserant filii Israel.* Et quis possit victorias illas omnes enumerare, quas Reges & Duces Israelitici divino beneficio ex hostib. reportarunt? sufficiat in genere annotare dicta, in quibus victoria bellica Deo autori expressè tribuitur. Deut.33.29 dicit Moses ad populum Israeliticum: *Deus est scutum auxilii tui, & gladius excellentiæ tuæ.* Luther. Er ist das Schwerdt deines Siegs. Jud.3.10. *Othniel egrediebatur ad pugnam, ac Deus dedit Regem Syriæ in manus ejus.* Jud.5.v.8. *nova elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit.* v.20. *de cœlo dimicatum est contra eos, stellæ in ordine & cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt.* 2.Sam.10.v.12. Joabus belli eventum in manu Dei esse agnoscit. *Esto*, inquit ad Abilai, *vir fortis & confortemus nos pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri, Dominus autem faciat, quod est bonum in oculis ejus.* Ps.44. v.4. *Non in gladio suo possederunt terram* (Israelitæ) *& brachium eorum non salvavit eos: sed dextera tua & brachium tuū & illuminatio vultus tui, quia beneplacitum habuisti in eis.* v.6. *in te inimicos nostros ventilabimus cornu & in nomine tuo conculcabimus insurgentes contra nos.* Ps.144.v.10. *Qui das salutem Regib.* Luther. Der du den Königen Sieg gibst / *qui redemisti servum tuum David de gladio maligno.* Prov.21.v.31. *Equus paratur ad diem belli, Dominus autem salutem tribuit.* Judith.9,10. *Tu es Deus noster, qui conteris bella ab initio, Dominus est nomen tibi.* v.16. *nō in multitudine est virtus tua, neq; in equorum viribus voluntas tua est.* 1.Macc.3.v.18. inquit Iudas, *Facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis*, v.19. *quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est* 2.Macc.13.v.15. Iudas dat suis hoc Symbolum: *Dei est victoria.* c.15.v.21. invocat Deum, *qui non secundum armorū potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.* 6. Quę bella vocantur *bella Domini & ultiones Domini*, ea ēt Deo autore geruntur. Sed legitima bella vocantur *bella Domini, ultiones Domini, & pugna Dei* Num.21.v.14. c.31.v.3. 1.Sam.18.v.17. c.25.v.28. 1.Paral.5.v.22. 2.Paral.20.v.15. **Adde dictum Eccl.3.v.8. *Est tempus dilectionis & odij, tempus belli & tempus pacis.* At si bella gerere simpliciter esset malū & contra dilectionem proximi pugnaret, tum nullum foret prœliandi tempus, adeoq; falsū scripsisset Ecclesiastes. Nam quorum esse debet tempus, ea non sunt *ἁπλῶς* mala, sed per se licita vel indifferentia & contra.** E. bella legitima Deo autore gerūtur.

371. Excipiunt Anabaptistæ & eorum progenies Photiniani, *hæc omnia pertinere ad V.T. aliam v. esse N.T. rationem*, in quo simpliciter prohibitū sit belligerari. Ostorod. in Inst. c.27. f.180. *Argumenta eorum, qui bellum approbant, hac vice non expendemus, quia omnia ferè ex V.T. sunt desumta ac proinde ad rem parū faciunt.* Socin. in lib. quod Evangelici Photinianis se adjungere debeant. c.3. nu.2. p.24. *Si dixerint Evangelici sub V.T. ubi non minus quam sub novo præceptum humani sanguinis non fundendi vigebat, licuisse tamen vim hostium, etiam cum ipsorum occisione, propulsare, respondemus, id propterea tūc licuisse, quòd Deus multis modis id declaraverat, se id tunc temporis non improbare &c. at sub N.T. nulla ratione unquam vel per Christum vel per ejus Apostolos declaravit, se hostiū invadentium propulsationem cum ipsorum nece conjunctam approbare.* **Socin. d.l. *Inter cætera præmia iis in V.T. proposita, qui legem servassent, hoc ēt erat, quod si hostes adversus ipsos insurrexissent, cæsos ante illos corruere visuri essent.* Deut.28.v.7 *Nec mirū, populo n. suo Deus sub V.T. vel promiserat vel assignaverat & dederat terrenum regnum, terrenamq; promissionem, quam ab ipsis defendi ac conservari volebant, quod fieri non potuisset, si hostes in se irruentes armis propulsare & ad internecionem ēt interdum occidere non licuisset: At in N.T. nullam suo populo terrenā possessionem Deus dedit &c.*** Resp. 1. negamus in N.T. belligerari esse simpliciter prohibitum, quæ pro astruenda thesi contraria Photiniani & Anabaptistæ proferunt, suo inferiùs exponentur loco. **Breviter hoc loco notetur 1. Si bella gerere simpliciter pugnaret cum caritate proximi, Deus nullo tempore ea approbasset. 2. Deus etiam in N.T. declaravit multis modis, se bella non improbare, ut constat ex nostris argumentis. 3. Causa Socini, cur Iudæis licitum fuerit militare, nempe ob assignatā terrā Canaan, non est utilis, nec nobis adversa. Nō illud, quia Abraham in terra peregrina nō ob possessiones suas, sed tantū ob liberationem Lothi primum inter sanctos bellum suscepit Genes.14. neq; Judęi tantum pugnaverunt cum gentibus ob defensionem terræ promissæ, sed ēt cum

Exceptio Photinianorū pertinere hæc ad V.T.

fra-

fratrib. non propter regni terreni, sed propter publicæ honestatis & justitiæ conservationem Jud. 20 Non hoc, quia & Christianis suæ sunt possessiones ac regiones, quas meritò contra vim hostium tuentur. 4. Nulla est consequentia, *Deus in N.T. jussit cœlum inquirere terrâ posthabitâ, ergo hostium propulsationem non approbat.* Nam hæc sunt ὑπάλληλα non ἐναντία, et pij Israelitæ ante omnia cœlũ quæsiverunt & quærere debuerunt, neq; tamen hinc inferri potest, quod illis vim hosti͂ propulsare non licuerit. 5. Quinimò ideò resistendi hostibus, ut pacem habeat Ecclesia, publicumq; religionis exercitium vigeat, ut plures posthabitis terrenis ad Deum converti & ad vitam ætern. præparari possint. 6. Quod in N.T. de rebus bellicis in specie nihil invenitur scriptum, causa non est divina improbatio, quia Deus legem Naturæ non abolevit sed 1. quia in V.T. ea de re latis multa fuerunt proposita. 2. quia Christiani in illis Ecclesiæ initijs non habuerunt Remp. aut Magistratus, ideoq; injurias propulsare non poterant. Vide infra §. 292. Et insuper 2. non solum ex V. sed et ex N. T. nostræ sententiæ fundamenta adducimus, ut ex seqq. argumentis constabit. Principij igitur petitio in hac adversariorum exceptione committitur. 3. quæ ad legem moralem & jus Naturæ pertinent, ea in N.T. non sunt abrogata, quia lex moralis & lex Naturæ est perpetua atq; invariabilis, jam verò legitima defensio est juris Naturæ. E. etiam legitima bella, quæ defensionis causâ geruntur, nõ sunt in N.T. abrogata. 4. Christo & Apostolis in N.T. nõ fuit propositum, formare novam politiam, sed ex genere humano per prædicationem Evangelij Ecclesiam colligere & spirituale regnum instituere, absit ergò ut statuamus à Christo & Apostolis abrogata esse ea, quæ ad politiarum conservationem ac defensionem spectant, in quorum numero cum sint bella legitima, in N.T. eadem simpliciter abrogata & prohibita esse neutiquam statuenda. 5. Qui Magistratum confirmat, is confirmat etiam ea, quæ ad officiũ Magistratus spectant. Christus & Apostoli in N.T. Magistratum confirmant Matt. 22. v. 21. Rom. 13. v. 1. 1. Pet. 2. v. 13. &c. E. etiam confirmant ea, quæ ad officium Magistratus spectant. Jam verò ad officium Magistratus pertinet subditos adversus injustam violentiam defendere, quod sine bello quandoq; fieri nequit. Ergò legitimum bellum ipso facto à Christo & Apostolis fuit confirmatum.

2. à Iohannis Bapt. in N.T. approbatione 372. Addimus ergò 2. argumentum primo cognatũ *à Iohannis Bapt. in N.T. approbatione.* Quod à Joh. Baptista in N.T. approbatur, illud in se ac per se vitiosum esse ac Deo displicere nequit. Sed legitima bella à Johanne Bapt. in N.T. approbantur. E. Assumtum probatur ex Luc. 3. 14. *Interrogabant eum & milites dicentes, Quid faciemus nos? & ait illis: Neminem concutiatis neq; calumniam faciatis & contenti estote stipendiis vestris,* ex quo loco sic colligit August. Epist. 5. ad Marcellin. circa med. *Si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militib. consilium salutis petentib. in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, seq; militiæ omninò subtraherent. Dictum est a. eis; Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus propriũ stipendium sufficere debere præcepit, militare utiq; non prohibuit.* Idem lib. 22. cõt. Faust. c. 74. circa med. *Nisi bella à bonis suscipi possent, Iohannes cùm ad eum baptizandi milites venirent, dicentes: Et nos quid faciemus? respõderet eis, arma abjicite militiã istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & nõ ultores injuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis. Neminem concusseritis &c.* Observa 1. Joh. Baptistam eos qui ad Baptismum suum venerant exhortatum fuisse, *ut facerent fructus pœnitentiæ dignos* v. 8. quâ concione excitati et milites interrogarunt, quomodo & ipsi fructus pœnitentia dignos facere & exitium impœnitentib. paratum effugere possent, quib. Joh. Bapt. eo modo respondet: *Neminem concutiatis &c.* ex quo intelligitur officiũ militum cum vera pœnitentia & consequenter cũ pietate consistere posse. 2. approbatione exempli in subjecto approbari rem in genere, & concretus ad abstracta in tali negotio legitimam nectĩ consequentiam. Ut ergò rectè concludo, Christus cõjugatos ad Apostolatum vocavit, E. conjugium in personis Ecclesiast. approbat, ita quoq; rectè infero, Joh. Bapt. recipit milites in officio manentes, E. approbat militiam. 3. Qui improbat duntaxat adhærens rei vitium, illum non improbare rem ipsam, sed eand. potiùs à vitio separare. Johannes improbat duntaxat vitium, quod militib. adhærere solet, videl. quòd consueverint provinciales seu cives, quorum defensioni destinati sunt, varijs violentiæ modis vexare ac post victoriam per calumniam innoxios ad Principes deferre, q. seditionis læsæ majest. & aliorum criminum reos, ut hac ratione facultatib. exuãt, deniq; stipendia aleis, scortis, compotationib. &c. dilapidare & rapinis alia corradere. Hæc ergò vitia Joannes taxat verbis ex 1. Sam. 12. v. 3. ferè petitis, interim non improbat ipsam militiam ac statum militum, sed eund. potiùs tanquam honestum, necessarium & Deo placentem à vitijs illis separat. 4. Joannem fuisse præcursorem Christi, qui viam ipsi præparare debuerit Evangelij prædicatione in cordib. hominum. At hoc officiũ divinitùs sibi demandato non fuisset ritè & fideliter perfunctus, si eos, qui in statu damnabili vivebant, in eodem confirmasset, nec suasor ipsis extitisset, ut ex eodem discederent. 5. Johannem, cùm consilium illud militibus daret, & vitæ regulam ipsis præscriberet, jamdum introduxisse Novi Test. ritum, videl. Baptismum, proindenon potest cogitari, hæc verba Johannis Baptistæ ad homines V.T. duntaxat pertinere.

373. Hisce probè observatis in fumum abeunt, quæ contra Augustini argumentũ ex hoc loco ductum à Photinianis afferuntur, Schmaltz. contra disp. 6. post. D. Franzij de reb. civilib. p. 395 sic excipit: *Verba Ioh. Baptistæ quid ad nos Christianos pertinent, ut ex illis vivendi normam petamus? Nõ erat Ioh. Bapt. illa lux, q̃ nos illuminare debebat, sed Christus est illa lux vera, quæ illuminat omnem hominẽ. Ioh. Bapt. initium fecit Evangelij, pœnitentiam tantùm eamq; ex parte prædicabat, nedum ut quid omninò novo Christi populo sequendum esse, doceret. Qui minor est in regno cœlorũ, major est Iohanne Baptista, h. e. unusquisq; Christianus plus habet cognitionis divinæ voluntatis, quàm Ioh. Baptista quã Baptista, quemadmodum & Iohannes major erat omnibus Prophetis: quia plus cognitionis divinæ voluntatis habebat, quàm omnes ante eum Prophetæ, quomodo igitur à Iohanne & doctrina ejus vivendi normam petant Christiani?* Id. cont. disp. 7. priorem de bonis operib. p. 243. *Non potest id q. Ioh. Bapt. milites jubet esse cõtentos stipendiis suis, regulã vivendi cuiq;*

præscribere, Johannes enim non erat illa lux, sed ut testaretur de luce. Christus erat illa vera lux, quæ illuminat omnem hominem in hunc mundũ veniens. Christus est Evangelij, adeoq; novi vivendi generis autor, ab hoc igitur omnia, quæ ad vitam rectè pieq; ducendam pertinent, discenda sunt. Hanc exceptionem mutuatus est Schmaltzius ab Anabaptistis, qui parimodo excipiunt, *Johannem permisisse bellum Judæis, ut imperfectis, Christum autem longè aliter docuisse*; referente Philippo in Locis communib. Resp. 1. acceptamus, quod concedit Schmaltzius argumenti Minorem, Joh. Baptistam scil. approbasse militiam. 2. perquam verò absurdum esse dicimus, quod Schmaltz. negat argumenti Majorem. Quomodo enim id potest in N.T. esse prohibitum, quod Joh. Baptista approbavit? Fuit Johan. Baptista *præcursor Christi*, qui prædicatione pœnitentiæ viam ante ipsum paravit Luc. 1. v. 76. quid institutione novi ritus, Sacramenti scil. Baptistici & publicâ Evangelij prædicatione de Messia exhibito initium N.T. fecit, Marc. 1. v. 1. & seqq. quâ igitur veritatis specie negari potest, conciones Joh. Baptistæ ad nos Christianos pertinere, ut ex illis vivendi normam petamus? Num præcursor Domini & ipse Dominus contraria docent? num is qui viam præparat per pœnitentiæ prædicationem approbare potest quippiam, quod cum vera pœnitentia & pietate pugnat? certè id ex Schmaltzij hypothesi evidenter sequitur. Num is qui instituit ritum ad N.T. unicè spectantem à ministris N.T. excludendus? num is, qui viã Christo præparare debuit, id permisisse censendus, quod Christus ipse mox sustulit & damnavit. 3. Si Johannis Baptistæ verba non pertinent ad nos Christianos, ut vivendi normam ex illis petamus, ergò etiam reliquæ conciones Johannis non pertinent ad nos Christianos, ut vel credendi vel vivendi normam ex illis petamus. Nihil ergò ad nos attinebunt suavissimæ illæ conciones Baptistæ, in quibus medulla Evangelij proponitur. Joh. 1. v. 16. *de plenitudine ejus omnes accepimus gratiam pro gratia.* v. 17. *quia lex per Mosen data est, gratia & veritas per Christum Jesum.* v. 18. *Deum nemo vidit unquam, Filius est qui in sinu Patris, ipse enarravit nobis.* v. 29 *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi* Joh. 3, 29. *Qui habet sponsam, sponsus est, amicus a. sponsi qui stat & audit eum, gaudet propter vocem sponsi.* v. 35. *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu ejus.* v. 36. *Qui credit in Filium habet vitam æternam.* Nihil etiam ad nos attinebunt graves illæ cohortationes ad pœnitentiam agendam. Matth. 3. v. 2. *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum.* v. 8. *Facite fructus pœnitentiâ dignos.* v. 10 *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur & in ignem mittitur.* 4. Frustra regerit Schmaltzius, *Christum esse Evangelij neviq; vivendi generis autorem*, h.e. ut alibi mentem suam clarius exponit, *Christum novas quasdam leges tradidisse & præceptis Mosaicis quædam perfectiora mandata addidisse*, id enim adhuc in quæstione est & suo loco contrarium luculentè demonstratur. Nos hoc loco contra Schmaltzium sic concludimus. Quæ est ratio theseos, eadem etiam ratio est hypotheseos thesi subjectæ. Sed theseos illius, quam Joh. Baptista proponit Luc. 3. v. 8. *Facite fructus pœnitentiâ dignos*, v. 9. *Securis ad radicem arborum posita est, omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur*, illius, inquam, theseos ratio ea est, ut ad Christianos in N.T. pertineat ac vivendi normam illis præscribat. Ergò eadem est ratio hypotheseos huic thesi subjectæ, quæ triplex est: Prima concernit turbam. v. 11. *Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat*, ubi more Hebræis usitato doctrinam generalem de dilectione proximi, quæ est veræ pœnitentiæ fructus, uno atq; altero exemplo de vestimentis & cibis complectitur: altera concernit publicanos v. 13. *nihil amplius quàm quod vobis constitutum est, exigatis*: tertia milites spectat v. 14. *Neminem concutiatis nec calumniã faciatis &c.* Quia enim Essæorum opinio erat, illis qui Dei cultores esse vellent, deserendam vitæ civilis societatem ac Pharisæi suas observationes sanctiores esse contendebant, quàm vulgaria vitæ communis opera, Judæi etiam quædam vitæ genera ut Publicanorum ac militum prorsus damnabant, ideò Joh. Baptista à publicanis & militibus ad Baptismum accedentib. interrogatus ita respondet, ut ostendat, *Evangelium honestas ordinationes politicas non improbare aut damnare, sed omnes ordinationes politicas & omnia vitæ genera ad Decalogum esse exigenda, & si huic consentanea sint, posse quemq; bonâ conscientiâ in sua vocatione manere.* D. Chemnit. cap. 16. Harm. p. 319. 5. Verba Johannis Evangelistæ, *Non erat ille* (Baptista) *vera lux, sed Christus est vera illa lux illuminans omnem hominem*, insigniter detorquet Schmaltzius. Evangelista nequaquam absolutè & simpliciter negat Johannem Baptist. fuisse etiam φῶς aliquod sive lucem aliquã, aliàs contradiceret ipsi Christo, qui in genere de Apostolis dicit Matt. 5. v. 14. *Vos estis* τὸ φῶς τοῦ κόσμου & in specie de Joh. Baptista inquit Joh. 5. v. 35. *ipse erat* ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, sed determinatè negat, Baptistam fuisse τὸ φῶς illam lucem, de qua v. 4. & 5. dixerat, h.e. quia pleriq; Joh. Baptistam Christo æquabant, vel etiam præferebant, ideò Evangelista ostendit differentiam inter Dominum & ministrum. Johannes fuit homo, Christus λόγος. Deus, vita & lux. Johannes non fuit missus, ut esset ipsa lux, sed ut de Christo, qui unus & solus est vera illa lux depellens tenebras ignorantiæ, peccatorum ac mortis, testificaretur. Ex eo igitur nõ potest nec debet inferri, quod Johannes nullo modo fuerit lux, & quod Johannis doctrina nec in fide, nec in vita lucem nobis præstet, ut Schmaltzius contendit, quia ipse Evangelista contrarium subjicit, v. 7. *hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum*; h.e. ministerium Baptistæ fuit salutare & efficax organum, per quod divina virtus homines ad agnitionem & fidem Christi adduxit & illuminavit, per quod ad veram pœnitentiam & fructus pœnitentia dignos faciendos ipsos instruxit & invitavit. Falsissimum igitur est, quod Schmaltzius ex eo colligit, *Baptistam nequaquam docuisse, quid omninò novo Christi populo sit sequendum.* 6. ejusdem monetæ etiam illud est, quod addit, *Johannem tantùm ex parte pœnitentiam prædicasse*, contra quem errorem hunc producimus Syllogismum. Qui essentiales pœnitentiæ partes docet, is integram pœnitentiam docet. Johannes Baptista essentiales pœnitentiæ partes docuit, quia auditores ad agnitionem peccatorum ex lege deduxit, seriam contritionem ab illis exegit, proponendo ipsis iram divinam & comminationes pœnarum, monstravit etiam agnum Dei, qui tollit peccata mundi, ac hortatus est, ut facerent fructus pœnitentiâ dignos Matth. 3. v. 7. 10. 12.

Luc. 3.

Luc.3.v.7.8.9. Joh.1.v.29.& 36. Quid, quando Johannes seriò hortatus est, ut pœnitentiam agerent Matth.3.v.2. num existimabimus ad dimidiatam, imperfectam & insufficientem pœnitentiam ipsum fuisse hortatum? Et quis unquam patietur sibi persuaderi, remissionem peccatorum & liberationem à ventura ira absque integra & salutari pœnitentia locum habere posse, cùm effectus non possit esse absq; causa integra. Jam verò Johannes Baptista *prædicavit Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum* Marc.1. v.4. & eos qui ad Baptismum suum venerunt, *fugere à ventura ira* testatus est Matth.3. v.7. Ergò integram & salutarem pœnitentiam prædicavit. 7. Verba Christi Matth.11.v.11.Luc.7.v.28. *Qui minor est in regno cœlorum vel in regno Dei, is major est Iohanne Baptista*, diversimodè ab Interpp. explicantur. Quidam enim referunt ad *Angelos*; novissimus Angelorum Deo in cœlis ministrantium major est Johanne. Quidam ad *electos*, minimus sanctorum qui ex corporis ergastulo liberatus in Dei regno vivit ac triumphat, major est præstantissimis sanctis, qui carnis peccatricia onus in hac vita adhuc circumferunt. Quidam ad ipsum *Christum* referunt, ut sit sensus, Christum, qui minor est exinanitione & externâ specie Ps.8.v.6. Ps.22. v.7. esse majorem Baptistâ respectu dignitatis, majestatis, personæ, officij & ministerij. Quidam deniq;, quos Schmaltzius sequitur, existimant, comparationem institui inter Johannem Baptistam & novissimum aliquem *ex ministris Ecclesiæ*, qui post Christi ascensionem Evangelium sit prædicaturus, qui sit major Baptista non ratione donorum, sed ratione ministerij, quia prędicat regnũ Dei non à longè venturum, ut Prophetæ, nec tantùm appropinquasse, ut Baptista, sed jam venisse, & in eo tanquam dispensator mysteriorum Dei in suo ministerio versatur. Sed si vel maximè hanc postremam interpretationem repudiatis reliquis acceptemus, nihil tamen accedit sententię Schmaltzij. Neq; enim ex distinctis gradibus revelationis inferri potest, Baptistæ doctrinam ad Christianos in N.Test. non pertinere, vel etiam Christi & Apostolorum doctrinę esse contrariam, cùm gradus revelationis non mutent ipsam doctrinam, nec contrarietatem aliquam inter ea, quæ gradu differunt, introducant. Erasmus in cap.3.Luc. eodem modo excipit: *Hæc dici non Christianis sed Ethnicis aut certè prophanissimis Iudæis*: postea addit: *hæc dici militibus, non ut ea servantes benè viverent, sed ut minùs malè viverent*, in quam sententiam etiam Theophylactus videtur propendere. Resp.1. Johannes paulò antè in genere dixerat. *Facite fructus pœnitentiâ dignos*, posteà in specie à militibus interrogatus, quumodo in suo officio fructus pœnitentiâ dignos facere possint, respondet: *Neminem concutiatis &c.* Ergò pertinet hæc instructio ad benè vivendi præcepta. 2. immediatè præcedit comminatio: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur & in ignem mittitur*, cui comminationi subjicitur hęc instructio. Ergò præscribit fructum bonũ, quem facere debent, qui ab igne infernali sibi metuunt. 3. Theophylact. facit duntaxat certus virtutis gradus, non autem bellum vocat malum. Johannem dicit *hortatum esse turbas, quæ erant innocentes ad opera bona, h.e. ad bona cum aliis communicanda; Publicanos autem & milites, qui non erant hujus perfectionis capaces, hortatum esse, ut à malo desisterent.*

374. 3. *Ex causa instrumentali.* In V. Test. bella gesserunt homines pij & sancti, heroës divini- *3. Ex causa instrumentalis conditione*
tùs excitati, qui nihilominus in Dei gratia manserunt & ipsi placuerunt, Ergò bella legitima non pugnant cum pietate, nec excludunt homines à Dei gratia & regno cœlorum. Antecedens probatur. 1. *Abraham* gessit bellum contra quatuor Reges Genes.14.v.14. cum quo Deus peculiare fœdus gratiæ init Genes.17.v.2. *qui est pater omnium credentium*, Rom.4.v.11. quinimò pòst suum ex bello reditum à Melchisedeco laudatur, benedicitur & honoratur Genes.14.v.19. 2. *Iacobus Patriarcha* bellum gessit, ut colligitur ex Gen.48 v.22. *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.* Quidam ex Hebræis exponunt de armis spiritualibus, videlicet de Jacobi precibus. Quidam accipiunt in futuro, do tibi terram, quam mei posteri arcu & gladio suo ab Amorrhæis capient. Quidam existimant, patrem sibi vendicare, quod Simeon & Levi filij gladio sibi acquisiverant, Genes. 34. v. 29. sed simplicissimum est, quod alij ex Hebræis dicunt, vicinus Sichemitarum contra Jacobum & ipsius familiam bellum movisse propter illud Simeonis ac Levi factum, sed in eo Jacobum divino auxilio victorem evasisse. 3. *Moses* cum Amalecitis bello decernit Exod.17.v.9. Reges Arad, Sehon & Og in prælio vincit Num. 21.v.1.24. & 34. Deut.2.v 31. cap.3.v.2. 4. *Iosua* Dux populi divinitùs electus quanta bella gesserit contra Cananæos, ostendit liber Josuæ, Sap.6.v.8 10.11.12. 5. *Iudices* divinitus excitati populum Israeliticum ab hostium servitute & Tyrannide liberant, utpote *Iudas* Josuæ successor Jud.1.v.4. *Othoniel* Jud.3.v.10. *Aod* v.29. *Barac* Jud.4.v.7. *Gedeon* Jud.7.v.20.&c. 6. *Reges* Israelitici *Saul, David, Ezechias, Iosaphatus &c.* Dei mandato bella gesserunt, ejusque beneficio ex hostibus victorias retulerunt. 7. *Duces* Maccabæi quoties bello dimicarunt? quàm gloriosas victorias reportarunt! Hebr.11.v.34. de sanctis compluribus dicitur, quod *διὰ πίστεως per fidem fortes facti sint in bello & castra verterint exterorum.* Ergò bellum potest esse fidei exercitium. Illos verò omnes impietatis damnant, qui legitima bella improbant.

375. Neve excipere possint adversarij, *aliam esse Veteris, aliam verè Novi Testamenti rationem*, ideò subjungemus exempla eorum, qui in Novo Test. militari officio perfuncti fuêre, nec tamen hoc nomine à Christo & Apostolis sunt rejecti. 1. *Centurio Capernaiticus* Matth. 8. v. 8. fuit ad Christum verâ fide conversus. Idem expressè dicit v.9. *quòd habeat sub se milites, imperio suo obsequentes*, neque tamen hoc nomine à Christo fuit rejectus, vel ab hoc vitæ genere revocatus, sed egregio potiùs fidei testimonio ornatus, v.10. *non inveni tantam fidem in Israel.* Ergò status militaris & vera in Christum fides possunt in uno eodemq; subjecto consistere. 2. *Centurio cruci Christi assistens* Matth.27.v.54. Agnoscit Christum esse verè Dei Filium, ergò etiam ex statu militari quidam vocantur ad salutarem cognitionem & consortiũ regni Christi; nec legitur hic Centurio ab officio suo vel vitæ genere revocatus, ergò officium militare non pugnat cum fide in Christum. Neve excipere possint Photiniani, quod in simili quæstione facit Schmalzius contra Disp. 6. poster. D. Frantz. de reb. civilib. p 392. *multa facta fuisse Iesu in terris degente, quæ nunc nullo modo salvâ conscientiâ*

entiâ

entiá fieri possint, ideò adjungimus. 3. *Centurionem Cæsariensem* Act. 10. v. 1. is vocatur *religiosus ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas populo & deprecans Deum semper* v. 2. ac Deus Angeli apparitione ipsũ dignatur, v. 4. quin & Petrum ad eum mittit, ut ad pleniorem Evangelicæ doctrinæ cognitionem perducatur v. 20. Nũ verò Petrus ad hunc Centurionem veniens à militari vitæ genere ipsum & domesticos ejus milites dehortatur? nihil minùs, sed Baptismum ipsis confert v. 48. & dilertè testatur, *in omni gente qui Deum timet & justitiam operatur, esse illi acceptum* v. 35. 4. Deniq; Act. 10. v. 7. Cæsariensis ille Centurio στρατιώτην εὐσεβῆ ad Petrum mittit. Atqui si genus vitæ militare esset simpliciter repudisndum, nec hic miles pietatis nomine commendaretur, nec Centurio ejus opera in legstione ad Petrum fuisset usus.

4. Ab officio Magistratui incumbentis executione.

376. 4. *a Magistratus officio*. Magistratus *non gerit gladium frustra, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit* Rom. 13. v. 4. *ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*, v. 5. *ideò enim & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes* v. 6. Ex hoc loco varia nobis nsscuntur argumenta. 1. Cui ad vindictam malorum darus est gladius, ille etiam potest bella gerere. Magistratui ad vindictam malorum datus est gladius. Ergò. Major probatur, quia legitima bella sunt pars vindictæ publicæ. Si Magistratus jure plectit latrones, quorũ injuriæ in paucos tantùm sunt progressæ, multò magis jure animadvertit in eos, qui totsm Rempubl. & regionem latrocinijs sffligere & vastare conantur. Quid aliud sunt hostium bella illegitima, quàm publica latrocinia? quod si ergò rectè facit Magistratus, cùm latronem aliquem ad pœnam quærit, quosdam ex civibus convocando & armatâ manu eum aggrediendo, utiq; etiam rectè facit, quando publicæ hostium violentiæ resistit, latrocinia eorum coërcet & hoc fine armatam civium atq; militum msnũ sibi adjungit. Certè Petrus quando 1. Epist. 2. v. 14. dicit, Magistratum cõstitutum esse εἰς ἐκδίκησιν κακοποιῶν in plurali loquitur, nec facit differentiã, sn psuci an plures sint malefactores. 2. Cui ad subditorum defensionem gladius est datus, ille etiam potest bella pro subditorum defensione gerere. Magistratui ad subditorum defensionem darus est gladius. Ergò. *Non frustra Magistratus gladium gerit*, inquit Apostolus. Ar frustrà eum gereret, si in casu necessitatis, quando nulla alia pacis media suppetunt ad subditos defendendos eundem stringere non posset. Psal. 82. v. 4. ad Deos sive Magistratus dicitur, *Eripite pauperem & egenũ, & de manu impiorũ eruite*. Conjunge Prov. 24. v. 11. At hoc sine bello quandoq; fieri nequit. Si ergò licet Magistrstui defendere subditos á furibus, latronibus, raptoribus & alijs facinorosis, qui publicam tranquillitatem interiùs turbant, fortunis & vitæ subditorum insidiantur, ac Reipubl. salutem ex parte evertere laborant, utiq; etiam licebit Magistratui gladio defendere subditos ab hostibus externis, qui majori impetu totam Rempubl. & omnium civium salutem labefactare cogitant. 3. Cui ad legum & disciplinæ custodiam datus est gladius, is jure ac meritò gladio illis resistit, qui leges & disciplinam pessundare conantur. Sed Magistratui ad legum & disciplinæ custodiam divinitus datus est gladius. Ergò jure ac merito illis resistit, qui leges & disciplinam pessundare conantur. Tales verò sunt hostes bella offensiva temerè moventes, quietem subditorum turbantes, vi eosdem opprimentes & legum ac discipliaæ repagula protervè perrumpentes. Bella legitima sunt pars politicæ guberoationis & executio justitiæ adversus rebelles & contumaces. 4. Cui eo fine à subditis tributa præstantur & præstari etiam divino maodato debent, ut gladio vindictam adversus mslum agentes exercendo parres officij sui impleat, is si vindictam exerceat & gladium adversus turbatores Reipubl. stringat, nihil agit quod vel Deo sit adversum, vel ab officio suo alienum. Magistratui eo fine à subditis tributa præstantur & præstari etiam divino mandato debent, ut gladio sibi tradito vindictsm adversus malum agentes exercendo partes officii sui impleat. Ergò si Magistratus vindictam in bello exerceat & gladium adversus Reipubl. turbatores ac hostes stringat, nihil quicquam agit, quod Deo sit adversum vel ab officio ejus alienũ. Quò pertinet mandatum Christi de dandis Cæsari tributis Matt. 22. v. 21. qui iisdem milites presidiarios ad Reip. defensionem alebst.

Exceptiones Photinianorum ad locum Rom. 13.

377. Excipit Schmsltz. contra D. Frantzium pag. 395. 1. locum Rom. 13. *agere de Magistratu in genere vel potiùs infideli, qui cùm sub Christi juge non sit, possit etiam per bella vindicare injuriam sibi & subditis illatam, inde v. non sequi, quod idem liceat Christiano Magistratui*. Sed frivolam hsnc exceptionem superiùs §. 299. penitùs protrivimus. 2. *Apostolum non loqui de publica vindicta adversus hostes exercenda, quidenim ad rem faceret. Timendus est Magistratus, quia potest bella gerere? sed de privata, quam adversus subditos Magistratus, præsertim infidelis, exercere potest*. Resp. si vel maximè demus de tali duntaxat vindicta Apostolum loqui, quam Magistratus erga privatos propter facinora & msla opera exercet, quam Schmslizius non satis commodè privatam vocat, nihilo tamen minus ea textu Apostolico argumentum pro nostra sententia petere possumus. Si enim Magistrstus jure ac meritò plectit latrones, quorum injuriæ in paucos tsntùm sunt progressæ, multò magis jure animsdvertit in eos, qui totam regionem & Rempubl. latrociniis sffligunt, ut babet illatio ex textu paulò sntè adducta. Sed non concedimus Schmaltzio hanc hypothesin exclusivam, quòd Apostolus *tantùm* de tali vindicta loqustur, verba enim sunt generalia: *Magistratus non sine causa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram illi, qui malum agit*. Nec est, quod connexionis rationem in textu Apostolico hæreticus desideret, quæ est omninò optima & commudissima. Timendus est Magistratus, ne malum faciamus, quia Magistratui divinitus datus est gladius, quo vindictam Dei nomine & loco exerceat adversus malum agentes, sive sint pauci sive plures; sive in quosdam duntaxat subditos injurij sint, sive potius Reipubl. hostes ac perturbatores. 3. *dandum quidem esse Cæsari, quod est Cæsaris, sed ex eo non posse concludi, quod liceat bella gerere. Quid enim si ista omnia Cæsar consumat in alios usus? Quid si bellum nunquam velit gerere & tamen tributa imperet, num ideò essent neganda? Certè nullius respectu habito præter solam potestatem Cæsaris quam tunc in Iudæos exercebat, jubet Christus dare Cæsari, quod est Cæsaris, quemadmodum etiam hodie posset aliquis consilium dare Christianis, qui sub Turca degunt, ut quod est*

Turca, dent Turcæ, etiamsi nihil minùs cogitet Turca, quàm ut Christianos, qui in ejus sunt dominatu, defendat. Resp. argumentum ex verbis Christi Math. 22. deductum est ipsius Augustini, libr. 22. contra Faust. cap. 74. *Quia Manichæi* (inquit) *Iohannem apertè blasphemare consueverũt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium jubentem reddi Cæsari, quod Iohannes dicit debere sufficere militi. Reddite,* inquit, *Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur.* Non autem est ita nudè ac solitariè ponendum, sed robur illi addendum ex verbis Apostoli Rom. 13. v. 6. ideò etiam tributa præstatis *διὰ τῦτο propter hanc causam,* sine eo atq; intuitu, *ministri enim Dei sunt* (Magistratus) *in hoc ipsum εἰς αὐτὸ τῦτο* servientes, ubi disertè Apostolus testatur, Magistratui ideò deberi tributa, ut subditis defensionem præstare ac vindictam adversus pacis publicæ perturbatores exercere possint. Quod si ergò jure divino non *solùm propter iram*, sed etiam *propter conscientiam* subditi Magistratui ex necessitate eâ ratione sunt subjecti, ut ad tributa præstanda obligentur, & vicissim si propter hoc jure divino ad tributa Magistratui præstanda obligati sunt, ut Dei nomine vindictam in malum agentes & Reipubl. pacem perturbantes exercere posit, utiq; etiam juri divino & voluntati divinæ congruũ est, à Magistratu puniri malos sive numero pauci illi sint, sive plures, cùm non desinat esse malus, qui cũ plurib. talis est, nec latro esse desinat, qui cũ plurib. latrocinetur. Frustra igitur affertur *id quod est facti,* Magistratum scil. tributum à subditis præstitum, quandoque in alienos usus convertere, ex eo enim non labefactatur id, quod *est juris*, videl. Magistratui propterea deberi tributa à subditis, ut milites in defensionem Reipubl. alere & turbatores pacis publicæ ac hostes Reipublicæ coercere possit, quod ipsum si faciat, officij sui partes exequitur & gratum DEO ministerium præstat, si facere negligat, Deum judicem ac vindicem habebit.

5. à juris naturalis obligatione. 378. 5. *à juris naturalis debito.* Defensio est juris naturalis civilis ac divini. Est enim opus legis scriptum in cordibus, sicut nemini nocendum, ita proprium corpus contra injustam vim tuendum, vel auxilio Magistratus, vel defensione propria, quando Magistratus opitulari non potest. Ita Cicer. 1. offic. prima juris naturalis principia describens inquit: *Principio omni animantium generi a Natura tributum est, ut se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ nocitura videntur.* Idem pro Milon. *Hoc & ratio doctis & necessitas barbaris & mos gentibus & feris Natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.* Leges etiam civiles rectæ rationi consentientes casum defensionis concedunt & approbant, sanciunt enim ut in subita & manifesta violentiâ, quando Magistratus abest & opitulari non potest, quilibet se & suos tueatur, l. is qui C. ad l. Corn. de sicarijs. l. Si quis eod. ubi dicitur, *defensor propriæ salutis videtur in nullo peccasse.* l. ut vim. ff. de justit. & jure. *jure hoc evenit, ut quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur.* l. itaq; ff. ad legem Aquiliam. *Si servum tuum latronem insidiantem mihi occidero, securus ero, nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere.* l. 45. §. 4. eod. *Vim vi defendere omnes leges omniaq; jura permittunt.* l. ex divina idem comprobat Exod. 22. v. 2. *Si effringens vir domum in ipsa perfossione vel cum instrumento perfossorio deprehensus fuerit, & accepto vulnere moriatur, percussor non erit reus sanguinis,* præsumitur enim animo grassandi venisse, ideò conceditur adversus ipsum defensio. Quamvis v. leges judiciales nos in N. T. nõ obligent, rectè tamen inde sumitur hæc dijudicatio, quæ leges politicæ consentiant juri Naturæ & legi æternæ in mente divina. Extat etiam ante legem Mosaicam casus necessariæ defensionis Gen. 14. v. 14. ubi Abraham ad defensionem Lothi nepotis sui armat familiam, hostes insequitur, eosdem trucidat, & Lothum ac reliquos captivos liberat. Quod si ergò ex præcepto de dilectione proximi manifestam violentiam à proximo depellere possumus ac debemus, utiq; etiam proprij corporis defensionem ex eodem præcepto suscipere rectè possumus, quia lex dicit: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Hæc defensionis fundamenta adducit D. Chemnit. p. 2. locor. cap. de vindicta p. 357. ex quibus porrò sic concludimus: Si privatus jure divino, naturali ac civili injustam & manifestam violentiam à se repellere, & vitam ac corpus suum defendere potest, multò magis incumbet Magistratui personam publicam gerenti & gladium divinitùs sibi datum portanti, ut à se & subditis suæ curæ ac fidei commissis injustam & manifestam violentiam repellat, & vitam, corpora ac fortunas subditorum tueatur, ut conatibus & injurijs hostium obsistat, qui religionem & regionem eversam cupiunt ac publicum bonum, cujus cura Magistratui commissa est, è medio penitus sublatum expetunt. Sed verum prius. Ergò & posterius. Connexio probatur, quia ut privata vitæ ac corporis defensio jure concessa, sic Magistratui subditorum ac Reipublicæ defensio jure commendata est. Ut paterfamilias in ædium oppugnatione familiam ac suos defendere ac vim illatam propulsare jure potest: sic Magistratus in hostili Reipubl. invasione subditos defendere ac violentiam repellere omni jure potest. Privato in casu necessariæ defensionis inde atq; ideò injustam & manifestam violentiam vi repellere licet, quia Magistratus auxilium implorare nequit, & mora seu expectatio cum manifesto vitæ periculo est conjuncta, ergò multò magis concessum est Magistratui adversus suos ac Reip. hostes gladio sese defendere.

379. Excipit Schmaltzius. 1. *Evangelium tàm temporibus, quæ ante legem quàm iis, quæ sub lege fuerunt, opponi & nihil nunc licere, quod Evangelio adversetur, etiamsi ab initio usq; mundi licuerit, idq; Deo autore* Disp. 6. contra D. Franz. p. 390 *Exceptiones Photinianorum* At hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν, probandum enim est, jus naturale ac morale pugnare cum Evangelio. Christus non venit in mundum, ut suâ doctrinâ & prædicatione jus Naturæ & leges rectæ rationi consentaneas aboleret, Magistratus officium destrueret ac novam aliquam politiam constitueret, sed tradit doctrinam spiritualem de regno cœlorum & explicat legem moralem ac naturalem, sicubi notitia hujus per peccati originalis tenebras obscurata, illius verò doctrina per Pharisaicas corruptelas depravata. Ut Evangelium usu Solis, Lunæ, aëris, aquæ & alijs ad hanc vitam pertinentibus nobis haud interdicit: sic nec prohibet, quò minùs jure Naturali & honestis legibus Reipubl. in qua vivimus, utamur. 2. *nec religionis nec regionis defendendæ causâ bellum esse gerendum. Religio* (inquit)

quit) *bello illato tolli nequit. Viro enim forti non potest vis fieri, manebit semper eadem religio in eo, qui verò Deo confidit, sive sit pax sive bellum, imò majorem in religione fervorem esse tempore seditionum & bellorum quàm pacis res ipse testatur. Imperare quidem potest hostis religionem falsam & idololatricam, sed vi eam nemini potest obtrudere. Nam qui Dei amant est, mavult vitam perdere quàm religionem mutare, præter vitam autem nihil potest hostis eripere. Et quid præstat vitam profundere defendendo religionem armis, quod sæpe fit (nam non omnes vincunt, qui armis se defendunt) quàm defendere religionem profundendo sanguinem? certè in hoc nullum est salutis periculum, ibi verò ex nostro sensu certum est, ex omnium autem sensu periculũ saltem esse potest.* Eodem ferè modo Socinus in lib. quòd Evangel. Photin. se adjungere debeant cap. 3. pag. 25. *Mirum est* (inquit) *quod Evangelici tunc possemùm humanum sanguinem fundere populo Christiano permittunt, vel potiùs præcipiunt, cùm maximè homines verè Christiani non alienum sed suum sanguinem fundere (idq; non armis carnalibus præliando, sed spiritualibus tantùm armis, h. e. fide, patientiâ, constantiâ, spe utendo) parati esse debent, tunc videl. cùm divinæ veritatis hostes nolunt illis permittere, ut Deum & Christum purè colant, sed vi & armis illos ad impios cultus adigere volunt.* Resp. confundit adversarius distinctas quæstiones. Alia enim quæstio est de privatis personis & merè subditis, an illi religionem adversus ordinarium suum Magistratum armis defendere debeant, alia verò de Magistratu, an is subditos suos ob religionis professionem bello ab hoste impugnatos armis defendere possit. Illis denegatum id esse dicimus, ideò si à Magistratu ordinario ob veræ religionis professionem affligantur, non prosiliant ad arma, sed vitam potiùs ac sanguinem suum profundant, si precibus, intercessionibus, fugâ, alijsve medijs legitimis sibi aliter consulere non possunt; alia verò est ratio Magistratus, cui gladius divinitus est datus & cura subditorum ac utriusq; Decalogi tabulæ custodia ratione officij commissa. Quòd si ergò hostis aliquis vel ob religionem vel ob aliam quamcunq; causam nec sufficientem nec justam subditos bello aggreditur, tum officij ratione Magistratui incumbit, ut injustam violentiam à subditis repellat, & turbatores Reipubl. vindice gladio coërceat, ut piorum Regum Israëliticorum exempla testantur. ** Exemplum hujus distinctionis suppeditat Historia Maccabæorum. Privati quibus deerat tutela moriebantur promptè pro lege patria, nec Antiocho audebant propria vi reluctari. 2. Macc. 7. Duces autem Maccabæi rectè arbitrati sunt sibi tanquam publico Magistratui defensionem divini cultus pressiq; populi incumbere, unde meritò sumserunt arma.** Deinde alia quæstio est de interiore Dei cultu ac privata religionis professione, alia verò de publico externo divini cultus ac religionis exercitio. De interiore Dei cultu & privata religionis professione discursus ille Schmaltzij rectè procedit, quòd religio bello illato tolli nequeat, quòd viro forti non possit vis fieri, quòd religio nemini possit vi obtrudi, sed de externo & publico divini cultus ac religionis exercitio haudquaquam procedit; quia si hosti propter religionem subditos oppugnanti à Magistratu non eatur obviam, nec conatibus & violentiæ ejusdem resistatur, tandem subjugabit subditos & publicum sinceræ religionis exercitiũ abolebit. Cornhcërt. in epit. process. de nõ occid. hæret. cap. 3. & ex eo Dn. Hortled. in disp. de just. bell. Germ. assert. 2. eod. ferè sensu monet, quando quæritur, an religio armis defendi possit, *tunc religionis nomen non accipi in abstracto, prout notat cultum ipsum divinum, quo Deus hominem sibi religat ac devincit, is enim cultus ut est invisibilis & spiritualis, ita nec visibilibus ac corporalibus suppositus esse potest injuriis, nec capax visibilis & externæ cujusdam defensionis, sed in concreto, prout in hominibus eam profitentibus consideratur, qui homines ut visibiles ac corporei sunt, ita & propter religionem externis obnoxii injurijs ac defensionis capaces esse possunt.* Quando igitur quærit Schmaltzius, *quid præstet vitam profundere defendendo religionem armis, quàm defendere religionem profundendo sanguinem?* respondemus utrumq; esse honestum & pium, sed in diversis casibus ac temporibus diversis, quando enim Magistratus arma capere subditos jubet adversus hostem ob religionem ipsos impugnantem, tunc honestum & pium est vitam profundere defendendo religionem armis, sed quando Magistratus subditos, puta eos qui sunt merè subditi, & quibus non est fides data de religionis libertate, propter religionem persequitur & oppugnat, tunc pium & honestum est, si aliâ ratione vitæ consuli nequit, religionem defendere profundendo sanguinem. 3. Sed nec regionem armis defendere licitum esse, sic probare conatur Schmaltz. d. l. *Non est certum* (inquit) *an is sit regionem obtenturus, qui armis eam defendit. Multos enim videre est, qui hac ratione & se & suos & omnia sua perdiderunt, ita ut si aliter se gessissent, regnare possent, qui nunc extrema sunt mancipia. Nõ-ne igitur præstat varios tentare modos, quibus regio conservetur præter bellum, quales sunt fœderum pactio, de jure suo quodammodo cessio, addo etiam tributorum solutio, & tandem ipsius etiam regionis, si aliter nullo modo fieri possit, spontanea deditio, quæ omnia fieri possunt absq; jactura salutis, vitæ, fortunarũ, & nonnunquam etiam illi ipsi tamen regnant, qui ita agunt cum hostibus suis, ut exemplis multorum Principum in orbe etiam Christiano ad oculum demonstrari posset, si necessitas id requireret. Præstat enim semper, si aliter fieri prorsus nequeat, hostem suum pro Domino agnoscere & ita eum sibi certò devincire, quam incerto prælii eventui & victoriæ fallaci committere omnes suas fortunas & ipsam vitam.* Resp. confunduntur denuò distinctæ quæstiones. Alia enim quæstio est de Magistratus officio, alia de officij eventu. Ad officium Magistratus pertinet, subditos adversus injustam hostium violentiam defendere, ab eo igitur non debet statim resilire ac desistere propter incertum belli exitum, sed cum Joabo dicat 2. Sam. 10. v. 12. *Confortemur nos pro populo nostro & pro urbibus Dei nostri, Dominus autem faciat quod est bonum in oculis ejus.* Testatur Historia sacra, pios Reges, qui pro religione & regione adversus hostes bella gesserunt, parva manu gloriosam ex potentissimis hostium copijs victoriam sæpiùs retulisse, quæ exempla Magistratus intueatur & subditorum suorum defensionem alacri ac forti animo adversus publicos latrones suscipiat. Deinde & hæ sunt quæstiones distinctæ, an in quibusdam casibus ac temporibus satius sit pactione fœderum, cessione de jure, solutione tributorum & spontanea deditione regionis pacem quærere quàm bellum pro libertatis & regionis defensione gerere, quod nos fa-

cilè concedimus, & an nullâ ratione liceat adversus hostes regionem bello oppugnantes armis se defendere, quod Photinianus frustra ea eo conatur inferre, prior quæstio de eo agit, quid sit magis utile ac consultum, posterior de eo, quid fas sit ac licitum. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*, inquit Apostolus 1.Cor.6.v.13. cap.10. v.23. *ἀ τὰ πάντα πᾶσι συμφέρει* Eccl.37.v.31. Posset Imper. Romanus bello repetere ditiones ad Imperium Roman. pertinentes, sed an in hoc rerum statu id sit è re imperij, alterius atq; altioris est cõsiderationis. Refero hûc Christi parabolam Luc. 14.v.31. *Quis Rex iturus committere bellum adversus alium Regem non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus ad se venit, v.32. alioquin adhuc ille longè agẽte legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt.* Deniq; etiam hæ sunt distinctæ quæstiones, an Magistratus omnia pacis media solicitè quęrere debeat, antequam bello sese implicet, & an nullo unquam tempore arma advers⁹ hostes capere debeat, prius facilè concedimus, quinimò etiam sedulò illud urgemus, posterius verò negamus, quia hac ratione quorsvis ludibrio ac libidini Magistratus sese exponere cogeretur, ac conspirantibus quorumvis furum ac latronum manipulis de solio dejici posset. Contradictoria omninò sunt, Magistratum posse geri ab homine Christiano & nõ licere Christiano Magistratui bellũ gerere, cùm incidere possit tempus ejusmodi, ut Christianus Magistratus statum ac locum suum absq; bello tueri minimè possit. 4. Ostorod. in Inst. c.28.p.192. eandem exceptionem repetit, sed addit, *Si Magistratus cum subditis est verè Dei populus, h.e. si Deo confidit & debitam obœdientiã præstat, Deum vi promissionis suæ in pace & quiete etiam absq; bello & sanguinis effusione eos conservaturum.* Jer.18.v.7. Apoc.3.v.10. *solâ pœnitentiâ peccatorum pœnas, ad quas etiam eversiones regionum & Rerumpubl. pertinent, averti posse* Matt.11.v.23. *bella absq; conversione nihil prafici, nec decreta Dei de transferendis regnis impediri* Dan.2.v.21. Es.37.v.26. Resp. hęc omnia suo loco rectè dicuntur, sed interim non sunt negligenda media divinitùs concessa, agenda est omninò seria pœnitentia, invocandum Dei auxiliũ, in solo Deo non in militum copiis confidendum, interim tamen Magistratus suo non desit officio, nec subditorum defensionem divinitùs sibi commendatam negligat, sin verò hostium potentiæ resistere nequeat, divinæ voluntati humiliter ac patienter sese subjiciat.

6. à bellorum justorũ fructificatione. 380. 6. *A belli fine & effectu.* Cujus fines & effectus sunt utiles ac necessarii, illud modò in se ac per se vitiolum non sit, simpliciter improbari nequit. Belli legitimi fines & effectus sunt utiles ac necessarij, nec in se ac per se est vitiosum. E. bellum legitimum non debet improbari. Assumtum probatur ex inductione utilitatum, quas præstat bellum. Illæ v. sunt. 1. *Reip. conservatio.* Nihil est in omnib. totius universi partibus, quod non habeat suum hostem, quodq; non exerceat aliis cum rebus inimicitias, quas *ἀντιπαθείας* Physici appellant. Eccl.33.v.15. *Intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo & unum contra unum.* c.42.v.25 *omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quicquam deesse.* h.e. creaturæ ita sunt à Deo conditæ ut constituant q. quoddam antitheton & una alteri quodammodo sit opposita, ut aqua igni, medicamenta venenis: ita quoq; nullum est imperiũ, quod non habeat suos hostes, quorum insultibus & conatibus nisi consilio & armis resistatur, funditùs illud brevi interire necesse est. Sine bellis nulla Respubl. poterit firmari, nulla amplificari, nulla conservari, nulla ab interitu vindicari. 2. *pacis acquisitio.* August. Epist, 205. *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus à necessitate & conservet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur*, quod citatur in jure Canonico. c. Noli 23.q. 1. Sine bello in pace vivere, pietati & virtuti operam dare, honestati studere, rem familiarem curare & cetera pacis munia obire minimè possumus, hũc ergò finem qui appetunt, bellũ simpliciter improbare non possunt. 3. *Hostium repressio.* Nemo audet provocare eum, quem novit esse promtum & expeditum ad sui defensionem: sic militaria & bellica exercitia vicinos & cæteros populos reprimũt, ne contra nos insurgere audeant. **Bella, si respectu omnium causarũ considerentur, nihil iniquitatis includũt. Sunt illa *inimicitiæ publicæ*, quib⁹ edicto Magistratuum vi & armis scelera reprimuntur, ut homines pacatè & tranquillè ex justitia possint vivere. *Causa efficiens* est Magistratus qui dum bello reprimit hostes, eo ipso agit patrem patriæ & satisfacit officio divinitus mandato, unde legitima bella dicuntur *prælia Domini* 1.Sam.18.v.17. c.25, v.28. *Causa impulsiva* sũt scelera & injuriæ publicę, quas Magistratus debet, ulcisci. *Causa formalis* determinat modum, quia bella non tantùm justè vel ob justas causas suscipienda, sed etiam justè vel legitimo modo gerenda sunt. *Causa finales* sunt cõservatio Ecclesiæ & cultus divini Jos.22.v.31. Neh. 4.v.9. cohibitio eorum, qui resistunt justitiæ publicæ Jud.20.v.11. depulsio servitutis ac violentię, emendatio hostium, conservatio libertatis, vitæ & tranquillitatis publicæ. Annumerandũ & hoc bellorum commodis, quod per illa consulitur hostiũ utilitati, licet non voluntati, quia coercentur, ut peccare desinant & pœnitentiam agant, quam alias non egissent. Ut ergò Medicus phreneticum ligans & pater indisciplinatum filium cædens non peccant contra caritatis leges, sed potius ex caritate agunt: Sic Princeps hostis ferociam frenat, non ex odio sed Christiana caritate, illiq; benefacit etiam invito, dũ peccandi licentiam minuit.** Politici scriptores addunt etiam alias bellorum utilitates, utpote quòd bella inutili & ignavâ turbâ Remp. liberent (*nullum majus remedium est, homines otio turpi, inertiâ, voluptatib⁹ diffluentes è civitate tollendi ac velut pravis & corruptis humoribus plenum corpus vacuandi quàm ad bellum eos emittere*, Bodin. lib.5. de Rep. c.5. nu.365.) quòd Magistratus ac subditos à vitijs illis avocent, quæ diuturniorem pacem & desesotium comitari cõsueverunt, quòd domesticas seditiones & intestinas dissensiones prohibeant, quòd ad amplificandum imperium, ad parandas opes, gloriam & nominis immortalitatem plurimùm faciant &c. Sed hæ ac similes utilitates nunquam tanti æstimandæ, ut bellum propter eas consequendas suscipiatur, nisi fines reliqui, videlic. Reip. conservatio, pacis acquisitio & hostium repressio belligerandi necessitatem imponant. Quod in minore additur, *bellũ in se ac per se vitiosum non esse*, constare potest ex superioribus argumentis, hoc loco illud duntaxat urgemus. Quòd in se ac per se vitiosum est, illud semper ac perpetuò tale, quia *καθ' αὑτὸ* pręsupponit *κατὰ παντὸς*. Jam verò belligerari non est semper

per

per ac perpetuò vitiosum, quia in V. Test. ex concessione adversariorum fuit licitum. Ergò in se ac per se non est vitiosum.

381. Quidam ex nostris argumentum ducunt ** 1. Ex dicto Christi Matt. 26. v. 52. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*, quæ verba non tam narrationem ac prædictionem, quid fieri soleat, quā approbationem, quid justè & per Dei judicium hat h.e. pœnę divinitus immittendę denunciationem continent, ut suo loco ostendimus, adeoq; innuitur, jure illos interfici, qui aliorum vitę insidiantur juxta legem antiquissimam. Gen. 9, 6. quā Christus hic confirmat. Sic ergò concludimus. Qui gladium accipiunt & alios occidere cogitant, illis licet juxta Christi sententiam resistere autoritate publicâ, ut sic rursus gladio human. pereant. Sed hostes accipiunt gladium & alios occidere cogitant. Ergò licet illis juxta Christi sententiam resistere autoritate publica, ut sic rursus gladio pereant.** 2. ex verbis Christi Luc. 14. v. 31. *Quis Rex iturus cōmittere bellum adversus Regem non sedens prius cogitat, si posset cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus ad se venit.* Illos v. qui ex posteriori dicto concludunt, falsè irridet Schmaltz. contra Disp. 6. D. Frantz. p. 395. *hic* (inquit) *risum teneatis amici? Christus parabolam narrat & per eum, quomodo ad deferenda charissima & omnia adversa perpetienda paratissimus esse debeat, quicunq; sibi militare cogitet, docere proponit. Frantzius Christum leges belli gerendi repetisse & tacitè commendasse affirmare non dubitat. Hac ratione ego probabo, Christum docuisse, quomodo qui alienas curant familias, Dominos suos fraudare, & de facultatib. illorū intervertere multu pro futura necessitate possint, & alia huic similia non pauca monstrosa dogmata vel potius impietates.* Resp. 1. Distinguendum *inter qualemcunq; theseos illustrationem & primariam ejusdem probationem*, nos enim hac parabola non primariæ probationis, sed qualiscunque collationis & illustrationis gratiâ utimur. 2. conjungimus eidem dictū Apostolicum 1. Cor. 9. v. 7. *Quis militat unquam suis stipendiis?* ubi ex alijs similitudinib. subjunctis apparet, Apostolum loqui de talib. rebus, quæ suâ Naturâ non sint vitiosę. *Quis plantat vineam* (inquit) *& de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* v. 10. *qui arat, debet in spe arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Quemadmodū ergò vineam plantare, gregem pascere, terram colere, & hac ratione sibi suisq; victum quærere, non est in se ac per se vitiosū, sic alienis mereri stipendijs non est in se ac per se illicitum censendum, interim non sumus nescij v. 13. mentionem fieri eorum, *qui in sacrario operantur & altari deserviunt*, quod ex V. T. petitum, non nisi certâ ratione & conditione ad N. applicari potest. Addimus igitur locum 2. Tim. 2. v. 4. *Nemo militans implicat se negotiis secularibus, ut placeat Principi rei militaris:* ubi spiritualibus Christi militibus exemplū terrenorum militum ad imitationem proponitur. 3. est ergò dispar ratio parabolæ *de œconomo injusto & de Rege armis occurrente suo adversario.* Fatemur non esse omnia ejusdem generis, quę in parabolis proponūtur, cùm quandoq; ex illis, quę facti sunt, non juris, exempla in vita spirituali petantur, sed alia est militiæ ratio, quam in se & per se illicitam non esse, jam antè demonstravimus.

Consensus Ecclesiæ primitivæ. 382. Adjungimus ēt secundarij argumenti loco consensum primitivæ Ecclesiæ, quem colligimus 1. *ex dictis veterum.* Ostor. in Inst. Germ. c. 27 nu. 4. p. 177. *fere omnes Patres, adeoq; ipsum ēt Augustinum in ea opinione fuisse asserit, quòd Christiano bellum gerere sit prohibitum*, sed contrarium intelligitur ex seqq. dictis. Tertull. in Apolog. c. 42 *Navigamus & nos vobiscum, & militamus & rusticamur & mercamur.* Nazianz. orat. 3. de pace. *Licet utriusq; temporis habenda sit ratio, quandoquidem juxta illius legem atq; autoritatem præclarè interdum bellū suscipitur, quamdiu tamen licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc n. sublimius est & divinius.* **Basil. Epist. 125. *Hoc mihi videtur munus esse Principis, ut opem ferat virtuti, malitiam vi impugnet, sive id in cruento Principatu, sive eum gladio aut vinculis faciat.* Cyrill. tom. 3. de recta fid. Magistratum multis comēndat & ita compellat. *Militum vestrorum multitudo & militaris disciplina pertita vincere semper solita, mundum subjecit.* Synes. lib. de regno. *Ut bona civitatis, & telluris serventur, Rex propugnat & deligit, qui pugnare debeant.* August. lib. 1. de C. Dei c. 21. *Nequaquam cōtra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est, Non occides, qui Deo autore bella gesserunt.*** Chrys. homil. in Evang. de nuptijs Joh. 2. *Militiam prætexis & dicis, Non possum esse pius. Centurio nonne miles erat, nihilq; nocuit illi sua militia?* Ambr. lib. 1. de officijs c. 27. *Fortitudo, quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus, socios plena est justitia.* c. 40. exempla virtutis bellicæ adducit & comēndat. Coof. ser. 7. & in orat. de obit. Theod. August. Epist. 205. ad Bonif. *Noli putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium, qui inquit: Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. In his erant illius temporis plurimi justi. In his ēt erat ille Centurio, de quo inquit Christus: In Israel non inveni tantā fidem.* adde Epist. 5. ad Marcel. lib. 22. contra Faust. c. 74. *Quid in bello culpatur? an quia moriuntur homines, quandoq; morituri, ut dominentur in pace victuri? hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum &c.* lib. 6. quæst. in Josuam q. 10. *Justa bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum, vel reddere, quod per injurias est ablatū. Hoc ēt belli genus sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem nulla est iniquitas & novit, quid cuiq; fieri debeat.* serm. 19. de verb. Dom. secundùm Matt. in princ. (in Ambrosij sermonib. extat ser. 7.) *Nonnulli fratres qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu publico constituti sunt, cùm graviter peccant, hoc solent à peccatis suis primū se voce excusare, quod militant & ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conqueruntur, perinde quasi militia hominum non voluntas in culpa sit, ita quod ipsi gerunt, officiis suis asscribunt. Non n. militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est.* Greg. lib. 1. Epist. 73. ad Gennad. *Si nō ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratiâ tantū excellentia vestra bellicorum actuum prosperitas evenerit, nō summoperè miranda fuerat, sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali providentiū, sed magis orationibus præveniens, fit ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra nō terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.* Bernh. ser. ad milites c. 3. *At Christi milites securè præliantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculū, quandoqui-*

Tom. VI.

dem mors pro Christo vel ferenda vel inferenda & nihil habeat criminis & plurimum gloriæ mereatur.

383. 2. *ex probatis exemplis piorum. Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Carolus M.* & alij *Imperatores, Reges ac Principes Christiani* bella gesserunt, nec ab Episcopis hoc nomioe reprehensi leguntur, quinimo Ambrosius Theodosium à laude bellica cōmendat in orat. de ipsius obitu. Euseb. lib. 8. Hist. Eccl. c. 4. mentionem facit quorūdam Christianorum in exercitu Veturij, qui ob constantiam in fide Christiana jacturam honoris fecerunt, quidam & sanguinem suum fundere non dubitarunt. Basil. in orat. de laudib. 40. Martyrum refert, *multos sanctorum fuisse in castris gentiliū Imperatorū.* ** Tota legio ex Thebæis Ægyptiis Christianis composita militavit sub Mauritio Tribuno militum, quæ in Segusianis propter Christi fidem à Maximino Imp. fuit occisa. Sub Decio Christianos fuisse milites testatur Euseb. li. 6. c. 41. & 42. cent. 3. Magd. c. 3. col. 18. In quarto seculo militiam exercuisse Christianos, patet inde, quia dignitatib. suis à Diocletiano spoliati leguntur milites Christiani apud Euseb. lib. 8. c. 3. Sub Licinio quadraginta Christianos milites in stagno Sibastæ Martyrio affectos esse, testatur Niceph. lib. 14. c. 10. Sozom. lib. 9. c. 1. ** Referenda hûc sunt miracula à Christianis militib. facta & victoriæ miraculosæ Christianis Imperatoribus divinitùs concessæ. Euseb. li. 5. Hist. c. 5. *Marcum Aurelium Antonini fratrem rumor est, cùm in Germanos & Sarmatas expeditionem movisset & exercitus ejus siti afflictaretur, in rerum desperatione fuisse constitutum. Milites v. legionis, quam Melitinam vocabant, fide tum semel atq; iterum perciti, genua in ipsâ acie contra hostes ad terram usq; curvasse & ad supplicandum Deo esse cōversos. Cùm a. hostibus spectaculum hoc insolens appareret, ferunt aliud quiddam insolentius ēt subsecutum, fulmen scil. quod hostes in fugam & exitium expulerit & imbrem ad refocillandum exercitū, qui jam totus siti propemodum periturus cœleste NUMEN imploraverat. Hæc a. Historia fertur, quidē ēt ab illis commentatoribus, qui alieni sunt à nostra doctrina* (Dione & Claudiano) *quibus cura fuit ea, quæ jam dictos concernebant describere: exposita v. est & à nostris, verùm ab exteris Historicis tanquam à fide alienis positum quidem est ipsum miraculum, sed a. expressum non est, quod nostrorum hoc precib. evenit, a nostris v. tanquam veritatis amicis simpliciter & candidè quod gestum est, traditur.* Posteà subjicit locum ex Apollinario, quòd hæc legio ab Imperat. postmodum dicta fuerit κεραυνοβόλος fulminea & ex Tertull. in Apolog. c. 5. ubi provocat ad literas Aurelij Imperatoris, quibus illam Germanicam sitim Christianor. forte militum precationib. impetrato imbri discussam contestatur. Idem Euseb. li. 9. Hist. Eccl. c. 9. miraculosam Cōstantini victoriam ex bello contra Maxentium reportatam describit lib. 1 de vita Constantini c. 22. *Cùm Sol ad medium cœlum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante Constantinus crucis signum ex lucis splendore figuratū in ipso cœlo Soli imminens manifesto oculis aspexit, inq; eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, In hoc vinces.* Socrat. li. 7. c. 18 *Cùm Constantinopolitani* (propter maximas persarum copias) *anxio & sollicito animo essent, & propter incertā belli fortunam ancipiti curâ distracti, Angeli Dei in Bithynia nonnullis, quos negotia necessaria Constantinopolin ire cogebant, apparentes, jubent renunciare Constantinopolitanis, ut bono animo sint, precibus se dedant & firmam in Deo spem ponant, Romanos victores fore, se n. administratores belli à Deo missos esse dicebant, idq; eventu felicissimo fuit postea comprobatum.* August. li. 5. de C. Dei c. 23. refert, *exercitū Honorij divino miraculo incredibilem de Gothis victoriam retulisse.* Ejusmodi exempla complura in Historia Eccles. annotata extant. Coronidis loco monemus, Photinianos cum sua opinione non posse solidè cōciliare sequentes hypotheses. 1. Cōcedunt, *licere Christiano Magistratū gerere*, interim negant, à Christiano Magistratu bellum geri posse, cùm incidere possit tempus ejusmodi, ut ad statum suū defendendū Magistratus cogatur bellū suscipere. 2. Concedunt *in V. Test. bella fuisse licita*, in N. dicunt probibita, cùm disertum aliquod interdictū afferre nequeant. 3. Concedunt *defensionem esse juris naturalis*, q. est immutabile & perpetuum, interim negant bella defensiva esse licita. 4 Cōcedunt, *si quis aliter sese alere nequeat, tractare talia artificia*, quorū operâ arma parantur, interim negant bella gerere esse licitum, cùm finis talium instrumentorū propriè defensionis usum spectet.

384. Hactenus nostram confirmavimus sententiam, sequitur ut in antithesi examinemus opinionem & argumenta eorum, qui bellum absolutè & simpliciter improbant. 1. *Manichæi* bellum ex Natura sua illicitum esse dicebant, ideoq; Mosen, Josuam, Davidem & alios V. T. sanctos, qui bella gesserunt, impietatis accusabant, uti refert August. lib. 22. contra Faust. c. 74. & alibi passim. 2. *Quidam ex veteribus* quandoq; satis incommodè loquuntur. Tertull. lib. de corona militis post med. c. 11. p. 183. 184. *Credimusne humanum Sacramentum divino superinduci licere, & in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio versari Domino pronunciante gladio peritarū, qui gladio fuerit usus? & prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet?* ** adde eūd. de idololat. c. 19. p. 157. 158. edit. Fraocker. ** Origen. lib. 2. cont. Celsum, *Christum in N. T. omnia bella sustulisse* disputat. Idem hom. 15. in Jos. & citatur c. Nisi. caus. 23. q. 1. *Nisi bella ista carnalia figuram spiritualium bellorum gererent, nunquam ut opinor Judaicarum Historiar. libri discipulis Christi, qui venit pacem tradere, legendi in Ecclesiis ab Apostolis fuissent traditi. Quò n. eis bellorum prēficeret ista descriptio, quibus dictum à Christo, pacem meam do vobis &c.* Lactant. lib. 6. divin. Instit. c. 19. circa med. p. 365. *Cùm occidere Deus vetat, non tantùm latrocinari prohibet, q. ne per leges quidem publicas licet, sed ea quoq; ne fiant, monet, quæ apud homines pro licitis habentur. Ita neq; militare justo licebit, cujus militia est in ipsâ justitia, neq; v. accusare quēquam crimine capitali, quia nihil distat, utrumne ferro an verbo potius occidas, quoniam occisio ipsa prohibetur. Itaq; in hoc Dei præcepto nullā prorsus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem sit semper nefas, quem Deus sanctū animal esse voluit.* Hieron. in Epist. ad Ageruchiam de monogam. *Olim bellatorib. dicebatur, accinge gladium tuū super femur tuū potentissime, nunc Petro dicitur, converte gladium tuum in vaginam.* Leo in Epist. 90. ad Rusticū, & habetur in c. contrar. dist. 5. de pœnit. *Contrariū est Eccles. regulis post pœnitentia actionem redire ad militiam secularem.* Respicit Leo ad decretum Concilij Nic. can. 11. *ubi pœnitentia iis injungitur, qui militiā, cui renunciaverāt, repetierint.* (Balsamon & Zonaras hunc Caooo. exponūt

Antithesis eorum, qui bella simplic. improbāt.

de

de illis, qui cingulum ambiebant, fidem negare parati.) Plura hujusmodi dicta ex Patribus adducit Erasmus in annot. cap. 3. & cap. 22. Luc. quæ commodâ interpretatione ad bonum sensum revocare conatur Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 16. quod an in omnibus fieri possit, meritò dubitamus. 3. Nostro seculo *Anabaptistæ* cum aliis erroribus contra Magistratûs officium pugnantibus etiam hunc amplexi sunt, non licere in N. T. bellum gerere, uti Phil. Melanch. in locis cap. de Magistr. Wigand. in Anabapt. & alij referunt. Quanta tamen eorum in Monasteriensi obsidione fuerit crudelitas, describit Schleidan. lib. 10. comment. In libro, quem durante obsidione scripserunt sub Restitutionis titulo inter cætera docent, *etsi nullum habuerint Apostoli mandatum usurpandæ jurisdictionis, tamen eos, qui nunc sunt, Ecclesiæ ministros debere sibi sumere jus gladii, per q; vim constituere novam Rempublicam.*

385. 4. Anabaptistarum vestigiis insistunt *Photinians.* Socin. in libro quod Evang. Photinianis se adjungere debeant cap. 3. p. 24. inter ea, quæ in Evangelicorum religione cum Christi præceptis pugnant, etiam hoc refert, *quod vim vi repellere ac hominem etiam interficere liceat, si aliter vis repelli nequeat, præsertim verò cum bellum injustum nobis infertur.* Et posteà: *Mirum est, quod Evangelici tunc potissimum humanum sanguinem fundere populo Christiano permittunt, vel potiùs præcipiunt, cùm maximè homines verè Christiani non alienum sed suum sanguinem fundere, idq; non armis carnalibus præliando, sed spiritualibus tantùm armis, hoc est, fide, patientiâ, constantiâ, spe, orando, parati esse debent, tunc videl. cùm divinæ veritatis hostes nolunt illis permittere, ut Deum & Christum purè colant, sed vi & armis illos ad impios cultus adigere volunt*, quem vocat maximum & perniciosissimum in Christiana religione errorem. Ostorod. in Instit. Germ. cap. 27. num. 4. p. 177. Wir bekennen/ daß es eine schwere Frage sey/ welche vielen Gottsfürchtigen vnd gelehrten Leuten je vnd allwege viel zu schaffen gemacht/ ob der Krieg einem Christen frey vnd erlaubet sey? Denn es etliche dafür gehalten/ daß der Krieg einem Christen nicht verbotten sey/ etliche aber das Gegenspiel. Vnd ob wol die ersten die meisten Stimmen haben/ so wol bey Gelehrten als Vngelehrten/ so haben doch auch die andern nicht wenig Gottsfürchtige vnnd gelehrte Leute gehabt/ die jhre Meynung approbirt haben. pag. 178. Wir geben denen Beyfall/ so den Krieg improbiren, nicht für gut halten/ ob wir wol wissen/ wie viel diß für den Kopff stossen wird/ die wol vmb dieser einigē Meynung willen die gantze Confession selber leichtlich verwerffen solten. Denn es wird sie düncken/ daß diese vnsere Meynung das vnterste zu oben kehre/ vnd allerding eine Confusion anrichte. Was sollen wir aber thun? Wir können nicht wider vnsere conscientiam etwas weder reden noch verschweigen/ sintemal es vmb den Gehorsam der Gebot Christi/ vnd consequenter vmb die ewige Seligkeit zu thun ist/ quæ verba posteriora probè sunt notanda, innuunt enim *esse errorem cum periculo salutis conjunctum, si quis asserat, bellum gerere ullâ ratione esse licitum.* sed pag. seq. 180. Ostorodus contrarium subjicit: Wir verdammen niemand bald/ der diß anders denn wir verstehen/ meynet. Contrà sic infero: Qui propugnat errorem cum obœdientia mandatorũ Christi pugnantem, is errorem damnabilem amplectitur, siquidem ex hypothesi Ostorodi, obœdientia mandatorum Christi ad salutem simpliciter est necessaria. Evangelici jus belli Magistratui asserentes propugnant errorem cum obœdientia mandatorum Christi pugnantem ex ejusdem Ostorodi hypothesi. E. amplectuntur errorem damnabilem. Schmalz. contr. 6. Disp. D. Frantz. de rebus civil. p. 393. *Quod bella gerere liceat, negamus & indignum Christianâ pietate esse contendimus.* adde eund. contra Disp. 7. priorem de bon. operib. p. 243. 5. Photinianorũ vestigia premit *Weigelius* Suenefeldian. in Postill. in explic. Evangel. Dom. XXII. post Trinit. p. 329. ubi itidem bella defensionis ergò suscepta improbat. 6. Quidam ex Pontificiis bella etiam legitima videntur damnasse. ** Gregor. VII. P. R. c. Falsas dist. 5. de pœnit. *Illi qui exercent negotium, quod sine peccato non potest exerceri, non sunt capaces pœnitentiæ, nisi negotio ejusmodi renuncient, ubi exemplum ponitur de milite.* ** Erasm. in annot. c. 3. Luc. pag. 126. *Ridiculum est, quod quidam ex verbis Baptistæ, Neminem cōcusseritis &c. probare nituntur bellum, quasi Johannes hæc dixerit Christianis, ac non potiùs Ethnicis aut certè prophanissimis Judæis &c. Quis negat Judæis permissum fuisse bellum sed iisdem quibus permissum fuit odium inimici. Bellabant Judæi, sed jussu Numinis, an ob id volumus Christianos contra Christi jussum belligerari?* in annot. cap. 22. Luc. p. 157. *Augustinus multis locis Christianè bellum detestatur &c.* interim p. 158. quandam correctionem addit. *Neq; verò cùm hæc dico, jus adimo Principibus gerendi belli, modò Christianè geratur.* ** Danæ' in resp. ad hanc controv. Erasmum excusare conatur, quasi bella Christianorum Principum inter se tantum execretur, idque probat ex his Erasmi verbis quæ sub finem suæ in belligerantes invectivæ subjunxit in annot. c. 22. Luc. p. 158. *Neq; verò cùm hæc dico jus adimo Principibus gerendi belli, modò Christianè geratur. Laudantur Ambrosio Cæsares, qui se pro tuenda Christiana tranquillitate adversus barbaros ceu murum opposuère & tamen idem negat hoc esse puritatis Evangelicæ. Sed quid hæc ad nos, qui Sacerdotes ipsi sine fine belligeramur, idq; pro imperio, pro præda, pro mundana gloria.* Confer eundem Erasmum in cap. 3. Luc. p. 126. & seqq. Apolog. adversus Rhapsodias calumniolarum querimoniarum Alberti Pii quondam Carporum Principis p. 272. & seq. ** Cornel. Agrippa de van. scient. cap. 79. *artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat.* Addit Bellarm. Joh. Ferum, qui lib. 4. comm. in Matth. c. 26. itidem bellũ improbet, sed Ferus disertis verbis Magistratui jus gladij ibidem concedit, collegit autē id Bellarminus ex illis Feri verbis, in quibus negat Evangelium armis secularibus & humanâ ope defendendum esse, quod respectu privatorum & Ecclesiæ ministrorum est omninò verissimum.

An Lutherus bellum cōtra Turcam gerendum esse negaverit.

386. 7. Bellarm. lib. 3. de Laicis c. 16. Luth. tribuit, q; inter alia paradoxa defendere conatus fuerit, *non licere Christianis contra Turcas bellum gerere*, idq; probat ex art. 34. in Bulla Leonis damnato, sed respondemus, 1. Bellarm. ipse agnoscit, Luther. in lib. de Visit. Saxon. contrarium docere: *Clamant* (inquit) *aliqui prædicatores temerariè nō resistendũ esse Turcæ, hic sermo seditiosus est, qui neq; ferri neq; permitti debet, tenentur potestates resistere Turcis, qui nō solùm cupiũt provincias devastare, uxores ac liberos violare & interficere, verùm etiã jura provinciæ, cultũ Dei, omnemq; ordinationē bonã ab*

rogare ac tollere &c. Similia passim apud ipsum occurrunt in lib. de bello contra Turcam edit. Anno 28. tom. 4. Jen. Germ. fol. 399. Den Käyser vnd die Fürsten solt man vermahnen jhres Ampts vnnd schuldiger Pflicht/daß sie gedechten mit Fleis vnd Ernst jhre Vnterthanen im Friede vnd Schutz handzuhaben wider den Türcken/ꝛc. sie treiben/ vnd jhre Gewissen aufs höchste beschweren/ wie sie Gott schuldig seyn/ jhre Vnterthanen nicht so jämerlich lassen verderben/ vñ wie sie so grosse treffliche Sünde thun/ daß sie jhr Ampt hierinne nicht bedencken/ vnnd den jenigen/ so mit Leib vnd Gut vnter jhrem Schutz leben sollen/ vnd mit Eyden vñ Hulden verbunden seyn/ nicht mit Raht vnd Hülff erscheinen nach allem jhren Vermögen. Et postea: Also solte ein Legat (von Rom) auff dem Reichstage mit den Reichsständen handeln/ Gottes Gebot fürhalten/ vnd eine vnvermeidliche Noht daraus machen/ vnd sagen: Lieben Herren Käyser vnd Fürsten/ wolt jhr Käyser vñ Fürsten seyn/ so thut als Kayser vñ Fürsten/ oder der Türck wirds euch lehren durch Gottes Zorn vnd Vngnade. Deutschland oder Käyserthumb ist euch von Gott gegeben vnd befohlen/ daß jhrs schützen/ regiren/ rathen vnd helffen solt/ vñ nicht allein solt/ sondern auch müsset/ bey Verlierung ewer Seelen Seligkeit vnd Göttlichen Hulde vnd Gnade. Nun aber sihet man wol/ daß ewer keinem Ernst ist/ noch solches gläubet/ lasset ewre Vnterthanen/ so euch von Gott befohlen/ so jämmerlich plagen/ wegführen/ schänden/ plündern/ würgen vnd verkauffen/ ꝛc. ** Tom. 6. Witeb. p. 585. So ists auch gewaltiglich gnug beweiset/ daß Kriegen vnd Würgen von GOTT eingesätzt ist/ vnnd was Kriegslauff vnd Recht mit sich bringet. Was ist Krieg anders denn Vnrecht vnd Böses straffen? Warumb krieget man/ denn daß man Friede vnd Gehorsam haben wil? Obs wohl nun nicht scheinet/ daß Würgen vnd Rauben ein Werck der Liebe ist/ derohalbē ein Einfältiger dencket/ es sey nicht ein Christlich Werck/ zieme auch nicht einem Christen zuthun/ so ists doch in der Warheit auch ein Werck der Liebe. Confer tom. 3. Jenens. Germ. in scripto, cui titulus. Ob Kriegsleute in einem seligen Stande seyn. fol. 343. & seqq. tom. 5. Jen. Warnung an seine liebe Deutschen f. 290. b. cum duob. subsequent. scriptis. Tom. 6. Zwo Schrifften D. M. L. an Hertzog Johanns Churfürsten zu Sachsen/ ꝛc. die Gegenwehr belangend/ die eine fol. 31. a. die ander f. 325. tom. 7. de eodem argumento f. 386. & seqq. usque ad fol. 395. ** 2. Ergò non ipsum bellum sed belli gerendi modum improbavit Lutherus; quòd absque prævia vera & seria pœnitentia bellum contra Turcas suscipiatur, quòd Bullis & Indulgentiis Papalibus expeditionem suscepturi nimium tribuant, quòd sub prætextu belli Turcici Germania à Romanis harpyis expiletur, quòd Episcopi in aciem procedant &c. sic enim loquitur Ulr. Hutenus in notis ad art. 34. à Leone damnatum. tom. 1. Lat. p. 478. *Vobis quidem Pontificibus hoc prœliari contra Turcas sæpè jam magno fuit lucro, dum pecuniam exegistis in Germania quantam libuit, quâ expeditionem hanc, quod nunquam serio cogitastis, prosequeremini. Nam si semel debellarentur Turcæ, quem hostem fingere velletis tantopere oppugnandum?* Lutherus ipse mentem suam clarissimè exponit in assert. artic. à Leone damnatorum art. 34. tom. 2. Latin. p. 310. *Tot jam annis* (inquit) *passi sumus nos deglubi per impostores & Legatos Romanos toties ad bellum Turcicarum indulgentiis ac facultatibus impudentissimè venditis, pecuniam & substantiam nostram devorantes, quam vidimus non solùm non venisse, quò mendaces illi & fallaces homines venturam promiserunt, sed etiam in turpissimas eorum libidines & pompas profusam.* Et posteà: *Quantò rectiùs faceremus, si primum orationibus imo totius vitæ mutata ratione Deum propitium faceremus? tum idolo illi Romano Cæsar & Principes modum ponerent, Tyrannidi, illusionis, perditionis animarum.* Et adhuc clariùs in Germanica articulorum damnatorum assertione tom. 1. Jen. Germ. fol. 429. & tom. 7. Witeb. fol. 131. Nun hab ich diesen Artickel nicht also gesetzt/ daß wider den Türcken nicht zu streiten sey/ wie der H. Ketzermacher der Bapst mir allhie auflegt/ sondern wir solten zuvor vns bessern/ vnd einen gnädigen Gott machen/ nicht hinein plumpen/ auffs Bapsts Ablas verlassen/ wie er bißhero die Christen verführet/ vnd noch immer verführet. ** Tom. 3. Jen. Germ. fol. 359. b. in fine tractatus cui titulus: Ob Kriegsleute auch im seligen Stande seyn können? ubi expressam eorum mentionem facit, qui objecerant ipsi verba, quibus bellum contra Turcam dissuasisse videbatur. Adde tom. 7. Germ. Jen. in adhortat. ad preces contra Turcam fol. 445. b. & seqq. ** Videatur etiam liber Germanicus de bello contra Turcas tom. 4. Jen. Germ. fol. 391. & tom. 2. Witeb. fol. 524. ubi causas hujus assertionis latiùs exponit. Solches (daß ich diesen Artickel setze/ den der Bapst Leo X. verdampt hat) thät ich so viel desto lieber/ daß ich der Römischen Büberey den Schalckdeckel nehme/ denn die Bäbste hattens nie mit ernst im Sinn/ daß sie wider den Türcken kriegen wolten/ sondern brauchten des Türckischen Krieges zum Hütlein/ darunter sie spieleten/ vnnd das Gelt mit Ablas aus Deutschland raubeten/ so offt sie es gelüstet/ wie das alle Welt wol wuste/ aber nun auch vergessen ist. Also verdammeten sie meinen Artickel nicht darumb/ daß er dem Türckischen Krieg wehret/ sondern daß er solch Helckäplein abriß/ vnd dem Gelt gen Rom die Strasse legete/ denn wo sie mit ernst wider den Türcken hätten wollen kriegen/ hatte der Bapst vnd die Cardinäl so viel von den palliis, Annaten vnd andern vnsäglichen Zugang/ daß sie solche Schinderey vnd Raubens in Deutschlanden nicht bedurfft hätten/ ꝛc. So gefiel mir auch das nicht/ daß man so treib/ hetzte vnd reitzte die Christen vnd die Fürsten/ den Türcken anzugreiffen vnd zu überziehen/ ehe denn wir selbst vns besserten/ vnd als die rechten Christen lebeten/ welche alle beyde Stück/ vnnd ein jegliches insonderheit gnugsam Vrsach ist/ allen Krieg zu widerrathen. fol. 392. ostendit, distincta esse Principis & Episcopi officia, nec competere Episcopis ut gladio corporali contra Turcam pugnent. Reliqua, quæ ex Luthero Ungersdorffius in sua gratulatione affert, solidè explicat D. Zeæmannus in refut. maledici illius scripti part. 2. cap. 8. pag. 136. 3. Videat verò Bellarminus, quomodo Pontificem Romanum à præpostero erga Turcam favore excusare possit. Adrianus VI. in literis ad proceres Imperii Romani Norinbergæ congregatos Anno 22. datis, quæ extant tom. 2. Jen. German. Luth. fol. 167. inter cætera sic scribit: Wenn wir gleich vermöchten die frembden Feinde (den Türcken) zubekriegen/ so würde es doch eine vergebliche Arbeit vñ Vnkost/ auch vnserer Seelen Heil vnnütz seyn/ daß man außwendig die Feinde überwünde/

vnd

vnd daheim mit Ketzereyen / Schismaten vnd Zertrennung beschweret seyn. (Intelligit autem doctrinam Evangelicam, quam extirpatam priùs cupiebat, ut ex præcedentibus apparet) Reginaldus Polus Cardinalis pro unit. Eccles. Defens. libr. 3. fol. 78. tale consilium profert: *Si Romanus Imperator Constantinopolis imminens victoriam in manibus haberet, se tamen ipsum revocaturum atque autorem ipsi futurum, ut Turcicum semen in Germania exortum priùs evelleret.* Testantur Historiæ, eo tempore, quo Italia instinctu Gregorij III. ab Imperatore defecit & divulsum fuit in partes Rom. Imperium, Turcarum vires augeri, Christianorum autem imperium labefactari cœpisse. Crantzius libr. 8. metropol. cap. 14. refert, Innocentium IV. tanto zelo in Fridericum II. provectum, ut non modò Christianos Principes illi opponeret, sed etiam misso nuncio ad Soldanum Ægypti illum à familiaritate ejus nisus sit avertere. Eundem Fridericum adversus Saracenos fortiter & feliciter pugnantem Greg. IX. malitia domum retraxit, & præclarissimam victoriam ei ex manib. eripuit. *Vicarius Christi*, inquit Fridericus apud Matthæum Paris in Henr. III. p. 484. *præter impedimẽta, quæ nobis in Syria præparavit per nuncios & legatos, qui Soldanum literis suis, quas nos captis ipsarum latorib. in testimonium reservamus, ne nobis terrã divino cultui & Hierosolymitani regni juribus debitam redderet, monuerũt, regnum nostrum Siciliæ violenter intravit &c.* unde idem Imperator lib. 2, Epist. 31. scribit: *Revera Imperialis felicitas Papali semper impugnatur invidia.* Idem Greg. IX. cruce signatos, qui in auxilium Imperatoris in Syriam profecturi erant, ne mare trajicerent, prohibuit & impedivit, teste Avent. in annal. Boior. quin & Christianos qui se contra Turcam pugnaturos voverant, adversus Imperatoris præsidia pugnare coëgit. Matth. Paris in Henr. III. p. 497. quâ ratione & Christiani inter se commissi & Saraceni omissi & victoria, quæ in manib. Christianorum erat, ejus perfidiâ fuit erepta. Alexander III. effigiem Friderici Barbarossæ Sultano Turcico misit, instigans ipsum, ut Imperatorem, quem ex transmissa effigie agnoscere possit, captivum duci curaret. Balæus & Barnus in Alex. III. Vide librum Germanicum, cujus titulus, Bapsts Trew Hadriani IV. vnnd Alexandri III. gegen Käyser Friederich Barbarossa geübt / quem B. Lutherus præfatione ornavit tom. 8. Jen. Germ. fol. 230. Schard. lib. 1. de fide Pontif. erga Imperat. Rom. & Turcopapismum lib. 1. cap. 12.

Anabaptistarum argumenta.
1. Ex dictis V. Test.
1. Num. 31. vers. 50. afferunt præfecti donaria ad expiandas animas,

387. Argumenta *Anabaptistarum*, quib. contra bellum pugoant, facilem babeot ex illis, quæ superiùs dicta sunt, explleationem. 1. Num. 31. v. 50. *Præfecti exercitus post victoriam à Midianitis reportatam afferunt donaria Domino ad expiandam animas suas. Ergò agnoscunt se in bello gerendo peccasse.* Resp. Deus ipse disertis verbis præceperat, ut contra Midianitas pugnarent v. 1. quomodo igitur obsequendo huic divino mandato peccarunt? 2. bellum illud vocatur *ultio Domini* v. 3. 3. Deus miraculosam victoriam ex Midianitis ipsis concesserat. 4. ideò autem donariis *animas suas expiare* cupiunt, quia ex Mose intellexerant, *se peccasse vivificando*, hoc est, in vita conservando *fœminas* Midianiticas vers. 15. ergò non solùm sacrificia Eucharistica propter victoriam impetratam, sed etiam sacrificia pro peccatis offerunt.

2. Deut. 32.
v. 35. Mea est ultio.

2. Deut. 32. v. 35. *Mea est ultio, & ego retribuam eis, quod repetitur.* Eccles. 28. v. 1. Rom. 12. v. 19. Heb. 10. v. 30. *jam verò bella sunt species vindictæ.* Resp. 1. non minùs in V. quàm in N. Test. vindictam sibi Deus vendicat, jam verò concedũt Anabaptistæ, in V. T. bella fuisse licita. Ergò dictum illud non potest opponi bellis legitimis. 2. Apostol⁹ Mosaicum dictum Rom. 12. repetens, sequenti statim c. 13. v. 4. jus gladij Magistratui intactum relinquit, jam verò ad jus gladij etiam pertinet belli gerendi potestas, quin imò disertè additur, *quòd Magistratus sit minister Dei vindex in iram illi, qui malum agit.* 3. Distinguendum *igitur inter vindictam licitam & ordinatam*, quæ legibus est concessa, utpote si quis vim manifestam à se suisque repellat, si Magistratus ratione officij hostes Reipub. coërceat, *& inter vindictam illicitam & inordinatam*, quæ contra leges privatâ cupiditate exercetur, utpote si quis ab alio læsus non confugit ad auxilium legum & Magistratus, sed iræ flammis percitus pœnas ab adversario sumat. Illam vocant publicam, hanc verò privatam, ubi tamẽ notandum, quod *publicam vindictam quandoque etiam privatus exerceat*, quando scil. in subitâ violentiâ & oppressione, ubi Magistratus auxilium implorari & haberi nequit, latronem interficit, eo enim in casu leges & jura gladium privato tradunt, & vicissim quod *privatam vindictam quandoque etiam persona publica exerceat*, quando scil. Magistratus præter & contra leges innocentes opprimit, non Dei judicium exercendo, sed cupiditati suæ obsequendo. 4. invertimus igitur argumentum: Deus vindictam ab hostibus suis quandoque sumit *immediatè*, quandoque verò *mediatè* per Magistratum, ad quam posteriorem exercendæ vindictæ speciem etiam pertinent legitima bella. 1. Sam. 15. v. 2. *Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcunque fecit Amalec Israëli, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto.* vers. 3. *Nunc ergò vade & percute Amalec & anathema fac universa ejus.*

3. 1. Reg. 6. v. 7. in ædificatione templi non auditur ferrum.

3. 1. Reg. 6. v. 7. *de ædificatione templi Hierosolymitani sic habetur: Domus (Domini) cùm ædificaretur, de lapidibus perfectis allatis ædificata est, & mallous & securis & omne ferramentum non sunt audita in domo cùm ædificaretur, ubi ἀλληγορικῶς significatum existimant, in Ecclesia N. Test. armorum strepitum non iri auditum.* Resp. 1. ex allegoriis non ducuntur firma & apodictica argumenta, nisi ipsa Scriptura monstret applicationem. 2. hæc allegoria non solùm præter sed etiam contra Scripturam excogitata est. 3. si id, quod Anabaptistæ volunt, ex hoc loco concludi posset, eadem facilitate ex eo inferre aliquis possit, nec malleos nec secures quarum itidem textus meminit, Christianis tractare licere, quâ ratione multa opificia interciderent, quæ tamen ipsimet tractant. 4. templum principaliter significabat Christum, in quo *tota plenitudo Deitatis habitat corporaliter* Johan. 2. v. 21. Coloss. 2. v. 9. Potest igitur ad Christum commodè hoc applicari, quod templum corporis in utero B. virginis secretò formatum absque manu vel operâ viri, quo respectu etiam comparatur lapidi sine manib. à monte abscisso Dan. 2. v. 45. 5. Si ad Ecclesiam, quæ est corpus Christi mysticum, accōmodatio fieri debeat, potest ea juxta fidei analogiam hoc modo institui, quod per malleum legis & securim calamitatis pii in hac vita præparentur, ut sint domus Dei & æternum ejus habitaculum, in vita verò æterna hæc omnia cessatura & summam

mam tranquillitatem futuram. In *Hierusalem* cœlesti, ubi Christus ædificat templum suum, *vox securis vel malleı non auditur*, h. e. nec pœna nec tribulatio sentitur, quia *lapides*, h. e. sancti, qui sunt materia huj⁹ templi, in hoc mundo per tribulationes dolantur. 4. 1. Paral. 28. v. 3. Deus ad Davidem diait: *Non ædificabis domũ nomini meo, eò quòd sis vir bellator & sanguinem fuderis. Ergò in Christianis Deus improbat bellorũ usum.* Resp. 1. bella legitima, quę David gessit, vocantur *bella Domini* 1. Sam. 18. v. 17. cap. 25. v. 28. ac Deus dicitur *docuisse manus eis ad prælium* 1. Sam. 22. v. 35. Ps. 18. v. 35. Ergò bella Davidis Deus non improbavit, quidam igitur hæc verba non de sanguine hostiũ, in bellia justis, sed de Uriæ & militum, qui cum eo occisi sunt, injustè effuso sanguine accipienda esse statuunt. 2. quamvis David ipse non ædificarit templum, tamen omnia ad ædificationem templi necessaria paravit, & filio suo reliquit 1. Paral. 29. v. 2. 3. quod autem Salomoni potiùs quàm Davidi ædificationem templi Dominus committere voluit, ex eo est, quòd ıa qui templum eatruere debebat, futurus erat in eo opere typus Christi, Zach. 6. v. 12. qui est *Princeps pacis* Esa. 9. v. 6. ab omni severitate alienus Esa. 42. v. 2. quique non violentè homines ad se trahit, sed populum spontaneum per Evangelii prędicationem sibi colligit. 4. si ad Ecclesiam ἀλληγορικῶς id accommodare velimus, juxta fidei analogiam eo modo illud fieri potest, quòd Ecclesia non armis, sed prędicatione Evangelij, quod est verbum pacis Ephes. 6. v. 15. sit propaganda. 5. Esa. 2. v. 4. *Convertent gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces.* Esa. 11. v. 9. c. 65. v. 25. *non malefacient nec corrumpent in monte sancto meo. Ergò inter Christianos nulla erunt bella.* Resp. 1. quidam secuti Hieronymum hoc accipiunt de statu illius duntaxat temporis, quo Christus natus est, quod à bellicis tumultib⁹ liberum & penitus pacificum fuit Luc. 2. v. 1. illud igitur, quod subjungitur, *non levabit gens contra gentem gladiũ, & non discent ultra bellum*, sic explicant, ut non de perpetuitate sed longo tempore dictum accipiatur. Sed ostendimus superiùs, describi in genere statum N. T. 2. alij respondent *non militiæ prohibitionem sed pacis prædictionem in Propheticis hisce dictis proponi. Non prohibet Esaias bellum* (ait Bellarminus) *si sint hostes, qui nos infestent, sed prædicit futurum, ut nulli sint hostes.* Atqui bellum sine hostibus geri nequit, quod si ergò vi Prophetice prędictionis in Ecclesia N. Test. nulli futuri sunt hostes, utiq; etiam bellum in eo non erit gerendum. 3. sunt qui de *spirituali pace* per Evangelij prędicationem inter Judæos & gentes constituenda vaticinia illa accipiunt, de qua Apostol⁹ Ephes. 2. v. 14. 4. quidam etiam de politica pace interpretantur, sed addunt eam inter ipsos Christianos & gentes, quæ Evangelium recepturæ erant, futuram prædici, nequaquam interim à Propheta negari, quod Christiani ab hostibus externis sint oppugnandi, quibus Magistratus officii sui ratione tenetur resistere. 5. nobis commodissima & textui maximè congrua videtur interpretatio ea, quòd modus propagandę Ecclesię in N. T. sine cæde & sanguinis profusione hìc sit prædictus. Opponuntur enim hæc vaticinia praxi V. T. in quo religio vi externâ & corporali propagabatur, idololatricis gentibus interfectis & excisis, sed in Nov. Test. Propheta Ecclesiam sine cæde & sanguine longè lateque propagandam esse vaticinatur. Ea eo verò inferri nequit, si ob Ecclesiæ propagationem non sunt bella in N. T. gerenda, ergò nullâ planè ratione licebit bellum gerere, quia à remotione unius causæ ad reliquarum omnium remotionem, & sic à negatione speciei ad negationem generis non valet collectio. 6. Zach. 9. v. 10. *Messias evertet currus ex Ephraim & equum de Ierusalem, exterminabit arcum militarem. Ergò bella in N. T. sunt prohibita.* Resp. 1. si τὸ ῥητὸν in dicto Prophetico strictè urgere velimus, pugnabit illud cum prædictione Christi Matth. 24. v. 6. *Audituri estis prælia & rumores bellorum*, v. 7. *consurget gens adversus gentem & regnum adversus regnum.* 2. quidam ergò distinguunt inter pacem spiritualem & politicam. In regno Christi prædicitur pax spiritualis & interna, non autem politica & externa, Matt. 10. v. 34. *non veni mittere pacem sed gladium.* 3. simplicissimè etiam, ad hoc dictum Propheticum respondetur, quòd loquatur de propagatione regni Christi in N. T. quod non sit carnalibus armis ac cruentis bellis sed solâ Evangelij prædicatione ac virtute divinâ in omnes gentes propagandum, ex eo verò inferri nequit, quòd Magistratui propter alias justas, sufficientes & necessarias causas non sit gerendum bellum, quia Evangelium non abolet politias, nec Magistratum, nec Magistratus officium, ad quod pertinet subditorum defensio & injustæ violentiæ propulsatio. Vide D. Balduin. in comm. cap. 14. Zach. p. 594.

388. Ex N. T. hæc proferunt. 1. Matth. 5. v. 22. *Qui fratri suo irascitur, reus erit judicio, Si non licet fratri irasci, multò minùs licebit bello ipsum petere.* Resp. 1. in quibusdam Græcis exemplaribus additur particula εἰκῆ temerè, sine causa, in Syr. אֵיקָא ubi paraphrastes Græcum εἰκῆ suæ linguæ accommodavit, quę lectio probatur Chrysost. homil. 16. in Matth. & Laurentio Vallæ, sic ergò ira temeraria & injusta duntaxat intelligitur prohibita. 2. Quamvis verò Hieronym. in comm. & August. lib. 1. retract. cap. 19. negent *in vetustioribus Codicibus* particulam illam haberi, res ipsa tamen certa est, videl. à Christo nequaquam omnem omnino iram prohiberi, cùm zelus quidam bonus & sanctus à Spiritu sancto commendetur, sed eam duntaxat, quæ ex privatæ vindictæ cupiditate oritur, quæ ob leves offensiones à privatis concipitur, quæ modum excedit, quæ non Dei gloriam sed privatæ vindictæ expletionem quærit. 3. Ergò ut quædam ira, sic etiam bella quædam licita sunt, in quibus non temeritas ac levitas, sed æquitas & necessitas spectantur. 2. Matth. 5. v. 39. *Ego dico vobis, Ne resistatis malo. Ergò prohibet Christianos belligerari.* Resp. ostendimus superiùs §. 278. hanc Christi concionem non divinæ legi, quæ publicam Magistratus vindictam præcipit, sed Pharisaicis divinæ legis corruptelis esse oppositam, id quod etiam ex loco Apostolico Roman. 13. v. 4. manifestum: *Magistratus est minister DEI vindex in iram illi, qui malum agit.* 3. Matth. 13. v. 29. *Ne eradicetis zizania. Ergò contra hostes non sunt bella gerenda.* Resp. monstratum fuit superiùs §. 320. per zizania hæreses & eorum autores in parabola Christi intelligi, quos ob hæresin trucidandos & sanguinis profusione Ecclesiam propagandam esse negamus, sed ex eo nequit inferri, quòd ob causas alias justas & necessarias bella geri non possint. 4. Matthæi 22. vers. 7. *Rex ipse mittit exercitum suum, qui perdat homicidas. Ergò Magistratus*

non

4. 1. Paral 28 v. 3. non potes ædificare domum &c.

5. Esa. 2. v. 4. cap. 11. v. 9. c. 65. v. 25. non occident in monte meo.

6. Zach. 9. v. 10. evertet currus ex Ephraim.

1. Ex N. T. 1. Matth. 5. v. 22. Qui fratri irascitur &c.

2. Matt. 5. v. 39. Ne resistatis malo.

3. Matt. 13. v. 29 Sinite crescere zizania.

4. Matth. 22. v. 7.

non puniat, nec bella gerat, sed vindictam Deo relinquat. Resp. 1. parabola propriè loquitur de contemtu verbi & vocationis ad nuptias cœlestes, quem gladio & bellis haudquaquam vindicandum esse concedimus, 2. ad exercitus divinitus immissos pertinent non tantùm pœnę à Deo immediatè vel per Angelos inflictæ, sed etiam eæ, quas per Magistratum facinorosis irrogat, quia Magistratus est minister Dei vindex in iram. 3. plerisq; interpretes illud accipiunt de exercitu Imp. Romani, per quem unà cum aliis gravissimis sceleribus contemtus verbi in Judæis fuit punitus, quâ ratione bella contra subditos rebelles à Magistratu gesta potiùs approbarentur.

Rex ipse mittit exercitum, ut perdat homicidas.

5. Matth. 26. v. 52. Qui gladium acceperit, gladio peribit.

5. Matth. 26. v. 52. *Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt. Ergò Magistratus in bello gladium adversus hostes non debet stringere.* Resp. Magistratus non arripit gladium proprio ausu ac privata temeritate, sed divinitus sibi datum gladium non frustrà portat Roman. 13. v. 4. ideò stabilitur potiùs hoc Christi dicto jus gladij & consequenter etiam jus belli Magistratui datum, ut ostendimus superiùs §. 298.

6. Ioh. 14. v. 27. Rom. 12. v. 18. 1. Cor. 7. v. 15. in pace vocavit vos Deus.

6. Joh. 14. v. 27. *Pacem relinquo vobis, pacem meā do vobis.* Rom. 12. v. 18. *Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete.* 1. Cor. 7. v. 5. *In pace vocavit nos Deus. Jam verò gladius est organon iræ. Ergò bella utpote quæ paci sunt adversa, & sine gladio geri nequeunt, non sunt gerenda.* Resp. 1. Christus de pace conscientiæ & spirituali loquitur, quæ Magistratus officium nequaquam tollit vel impedit, statim enim additur, *non quomodo mundus dat, ego do vobis, non turbetur cor vestrum.* 2. etiam politicæ pacis studium Christianis omnibus adeoq; ipsi etiam Magistratui maximopere debet esse commendatum, sed cùm ob improbitatem & injuriam hostium perpetuâ pace frui non possimus, ideò Magistratus necessitate ita exigente gladio & bello pacem quęrit & sectatur. 3. bellum legitimum & pax habent se tanquam medium & finis, ideò enim *bellum geritur, ut pax acquiratur,* August. Epist. 205. 4. Apostolus disertè addit, *si fieri potest & quantum in vobis est, pacem cum omnibus hominibus habete,* innuit igitur, perpetuam & non interruptam pacem in hac vita vix esse sperandam, ideoq; necessariâ defensione & hostilis violentiæ repressione quandoque utendum. 5. Gladius est organon iræ, ergò meritò à Magistratu adversus publicos pacis turbatores usurpatur, cùm Magistratus sit *minister Dei, vindex in iram illi, qui malè agit.* 6. Gladius non iræ solùm, sed etiam justitiæ exercendæ organum est, cujus administratio cùm Magistratui divinitùs commendata sit, ideò justa & necessaria bella gerere potest.

7. Rom. 12. v. 5. 1. Corinth. 12. v. 12. Sumus membra unius corporis.

7. Rom. 12. v. 5. *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra.* 1. Cor. 12. v. 12. *Corpus unum est & multa habet membra, jam verò membra unius corporis non debent se mutuò destruere.* Resp. 1. unitas corporis mystici rectè opponitur bellis intestinis, in quibus Christianus sanguis absque justâ & necessariâ causâ funditur, de quibus rectè usurpare possis illud Propheticum Esa. 9. vers. 20. *Vnusquisque carnem brachii sui vorat.* 2. ex eo verò inferri nequit, adversùs hostes externos pacem publicam turbantes non posse arma à Magistratu capi, quia hostes illi externi non sunt membra mystici illius corporis. 3. quando contra eos, qui Christi fidem verbis profitentur, utpote contra rebelles subditos, contra Ecclesiæ persecutores & pacis publicæ turbatores legitima ac necessaria bella à Magistratu geruntur, tunc illi hostium loco meritò censentur, quia facto ipso testantur, se non esse Christi & veræ Ecçlesiæ membra, quicquid verbis & oris professione prætexunt.

8. 2. Cor. 10. v. 4. arma militia nostra non sunt carnalia. Ephes. 6. v. 17. assumite gladium Spiritus.

8. 2. Cor. 10. v. 4. *Arma militia nostra non sunt carnalia.* Ephes. 6. v. 17. *assumite gladium Spiritus, quod est verbum Dei. Ergò Christiani non debent externa arma tractare.* Resp. 1. in priore loco Apostolus loquitur de armis illis, quibus Apostoli mundum debellarunt, & sub Christi jugum redegerunt, ut constat ex verbis immediatè subjectis; ea non fuisse corporalia facilè concedimus, quia Apostoli jussi erant non vi & manu externâ, sed Evangelij prædicatione mundum debellare Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. ex eo verò inferri nequit, Magistratui non competere jus gladij externi & armorum corporalium. Ut enim vocatio & officium Apostolorum non tollit vocationem & officium Magistratus, sic arma spiritualia, quibus Apostoli pugnarunt, non tollunt arma corporalia, quibus Magistratus contra hostes pugnat. 2. In posteriore loco Apostolus agit non de hostibus corporalibus ac visibilibus, sed de spiritualibus & invisibilibus hostibus. *Non est nobis colluctatio* (inquit) *adversus carnem & sanguinem, sed adversus Principes & potestates, adversus κοσμοκράτορας τοῦ σκότους αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις* vers. 18. contra illos facilè largimur non esse expedienda arma corporalia, *non enim moventur ad lanceam arma aut loricam, reputabunt quasi paleas ferrum & quasi lignum putridum æs, pro quisquiliis habentur apud ipsos lapides fundæ, quasi stipulam æstimabunt missilia & deridebunt hastam vibrantem* Job. 41. v. 17. 18. 19. & 20. ex eo verò inferri nequit adversus hostes corporales & visibiles non esse pugnandum etiam corporalibus armis. 3. Quemadmodum enim non sequitur. Colluctandum nobis est cum hostibus spiritualibus & invisibilibus, ergò non habemus hostes corporales ac visibiles: ita non sequitur, habemus arma spiritualia, ergò non opus est armis corporalibus. 4. adversus corporales etiam hostes præcipuè spiritualia arma fidem scil. & preces expedienda esse, concedimus, *plus enim valet unus justus orando, quam innumeri peccatores prœliando,* sed ex eo inferri nequit, ergò unicè & tantùm spiritualib. armis adversus eos pugnandum, quia principale non tollit minùs principale. Cùm Israelitæ adversus Amalecitas pugnaturi essent, Mose ascendit in montem ad orandum, Josua descendebat in vallem ad prœliandum, quâ ratione insignem ex hostibus referebant victoriam Exod. 17. v. 9. & 10. August. Epist. 205. ad Bonif. *Alii pro vobis orando pugnant contra invisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros.*

9. Apoc. 1. vers. 16. Christus in ore habet gladium.

9. Apoc. 1. v. 16. *Christus Iohanni apparens gladium ore gestare visus est. Ergò & nos, qui Christi sumus, non in manu sed in ore gladium gestemus.* Resp. per gladium ex ore Christi procedentem significatur verbum Eph. 6. v. 17. Hebr. 4. v. 12. quod aliàs vocatur *Spiritus oris Christi* Esa. 11. v. 4. 2. Thess. 2. v. 8. hoc gladio Christus ad regni sui propagationem & Satanæ ac falsorum doctorum debellationem utitur, eodem etiam omnes sinceri doctores unicè debent uti, interim propterea non tollitur officium Magistratûs, cui gladius corporalis ad defensionem bonorum & pœnam malorum divinitùs est datus. Ut enim Evan-

gelium

gelium Christi non abolet politias, ita gladius verbi in regno Christi non abolet gladium corporalem & externum in politiis & regnis mundanis.

3. Ex rationibus. 1. à primitiva Ecclesia exemplo. 389. 3. Ex rationibus. 1. *Ecclesia primitiva persecutionem passa est, non bello aut armis contra persecutores sese defendit.* Resp. Ecclesia primitiva non habuit Reges Christianos, ideò rectè fecit, quòd gladium è manu eorum non rapuit, sed persecutiones patienter sustinuit: postquam verò Reges Christo nomen dederunt, rectè iidem faciunt, quod officium suum ad Ecclesiæ defensionem convertunt, cùm ex hostibus Ecclesiæ facti sint ejusdem nutritij. 2. *Bella acceperunt nomen à beluis, autore Festo Grammat.* *2. à belli nomine probroso.* *Ergò bella gerere beluinum ac ferinum non humanum, nedum Christianum censendum.* Resp. 1. de etymologia belli nondum convenit inter Grammaticos. Quidam à *beluis* dictum putant, quidam κατ᾽ ἀντίφρασιν quasi minimè bellum. ** Bellum quasi *minime bellum.* Tholos. lib. 11. de Republ. cap. 1. num. 5. alij à *beluis*, quod *beluarum sit non hominum in mutuum sævire exitium.* Lips. lib. 5. cap. 3. n. 3. alij à bono ratione finis quia comparatum est ad constituendam pacem c. Noli existimare 23. q. 1. c. apud 32. q. 2. alij à Belo denominant, qui prius gladium ferreum invenit. Vegetius de bell. cap. 8. alij à βέλος *telum*, quia bellum telis geritur. Bocerus de bello cap. 3. num. 2. ** Sic & Conanus 5. com. jur. civil. cap. 5. à Græco βέλος, quod telum significat, deducit. Sed Scaliger lib. 3. Poët. c. 90. p. 360. *a duello* rectiùs dictum censet, quia fuit initio duellum à duobus, nam licet multi sint milites, duæ tamen partes sunt, & inter duos tantum primum bellum fuit, ac quemadmodum dis, bis, duonum, donum, bonum, sic duellum bellum. 2. ab etymologia non ducuntur certa & immota argumenta, quia etymologiæ quandoq; latiores, quandoque contractiores, quandoque per antiphrasin intelligendæ. 3. de bellis injustis, temerariis & non necessariis rectè dicitur, quòd beluarum potiùs sint, quàm hominum. *Candida pax homines, trux decet ira feras*, inquit Poëta. *Temerè in acie versari & manu cum hoste confligere, immane quiddam est & beluarum simile*, ait Cic. 1. offic. *Non feris inter se bella sunt, nec si forent, eadem homines decerent placidum, proximumque divino genus.* Senec. lib. 2. controv. 1. p. 42. ad quævis autem bella illud applicari nequit, cùm in V. T. Deus ipse bella gerere præcepit, quod ne ipsi quidem adversarij negare possunt. *3. à belli incommodo.* 3. *Denique urgent pacis commoda, belli verò incommoda multiplicia.* Sed ex illis nihil aliud inferri potest, quàm pacem esse studiosissimè quærendam & à bellis non necessariis abstinendum. Sciendum verò quod sit duplex pax & duplex quoque bellum. Est quædam pax honesta, liberalis, ingenua & tolerabilis, quæ bello semper anteferenda: est verò etiam alia pax turpis, ignominiosa, servilis & intolerabilis, in qua plus mali quàm in bello, unde propter eam arma meritò capiuntur. πόλεμος ἔνδοξος εἰρήνης αἰσχρᾶς αἱρετώτερος, inquit Demosthenes apud Stobæum. serm. 48. bellum honestum turpi paci præferendum. *Fugienda quidem sunt bella*, inquit Polyb. lib. 4. *non ita tamen ut pessima quæque ne suscipiamus bella, perpeti velimus, ut fugam, servitutem, ac duriora quàm sit ipsum bellum.* Deinde est bellum quoddam justum, necessarium & honestum, quod à Magistratu suscipi posse dicimus: est verò etiam aliud bellum injustum, temerarium & iniquum, quod nihil aliud est quàm latrocinium, à quo omnino abstinendum esse dicimus. ** Bellum sic opponitur paci, ut sit etiam ad eam medium. Bellum injustum opponitur paci bonæ & ducit ad pacem malam, ideoque tale bellum est vitiosum: Sed bellum justum opponitur paci malæ & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malæ & imperfectæ, quam habent ægroti, sed ad bonam & perfectam tanquam ad finem perducunt. ** Aug. lib. 4. de civ. Dei c. 6. *Inferre bella finitimis & inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate conterere & subdere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est?*

390. Photiniani tria potissimùm argumenta *Argumenta Photinianorum.* contra bellum proferunt. 1. *ex sanctione divina* *1. ex sanctione divina Genes. 9. v. 9.* Genes. 9. v. 9. *Qui sanguinem humanum fuderit, ejus sanguis fundetur.* Socinus in libro, quòd Evang. Photinianis se adjungere debeant cap. 3. p. 24. *Antiquissimum ac severissimum Dei præceptum humani sanguinis nō fundendi*, uti habetur Gen. 9. *nihil in tota Christi & Apostolorum ejus doctrina mutatum invenitur, nec de eo quicquam remissum sub Evangelio esse deprehendi ullo pacto potest. Ergo in bello non ita licet vim vi repellere, ut hominem interficiamus.* Resp. 1. si ex hac sanctione divina evidenter colligi posset, bella esse simpliciter prohibita, consequens fuerit, eadem etiam in V. T. omninò prohibita fuisse. Videt hoc Socinus, ideò addit, *diversam esse veteris ac novi Testamenti conditionem, in eo enim multis modis Deum declarasse, se tunc temporis bellum non improbare, in hoc verò illud penitus sublatum esse.* Sed petitur hac in re principium, quia defensio est juris naturalis, jam verò Evangelium non tollit jus Naturę. Quæ ad astruendam diversitatis rationem Socinus affert, suo loco ad examen revocabuntur. 2. *tantum abest, ut ex dicto illo Mosaico*, jus belli penitus sublatum esse probari possit, ut contrarium fortissimè ex eodem deducatur. Statuit enim divina majestas, quòd sanguis illius, qui sanguinem humanum effuderit *per hominem*, h. e. per Magistratum iterum sit fundendus, quam esse genuinam hujus *ἀποδεικτικῶς* sententiam ostendimus superiùs. Traditur igitur Magistratui *jus gladij*, quo adversus homicidas, latrones & alios pacis publicæ turbatores utatur Rom. 13. v. 4. jam verò publici latrones injusto bello pacem & quietem Reipubl. turbantes sine bello coërceri quandoque non possunt. Ergò vi hujus divinæ sanctionis Magistratus gladio illis resistere debet. 3. Sic in parabola Matth. 22. v. 7. dicitur, *quod Rex misso exercitu suo perdiderit homicidas*, ut significetur, Deum persecutores & hostes Ecclesię quandoque bellis coërcere ac ad debitam pœnam pertrahere. Apoc. 13. v. 10. *Qui in captivitatem ducit, in captivitatem vadit, qui in gladio occiderit, eum gladio occidi oportet.*

391. 2. *Ex caritatis regula* Matth. 5. v. 44. *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos &c.* *2. ex caritatis regula.* Socinus d. l. *Apud Evangelicos conceditur, ita vim vi repellere, ut etiam hominem interficere liceat, si aliter vis repelli nequeat, præsertim verò cùm bellum injustum nobis infertur, cùm tamen Christus in cap. 5. Matth. iis, qui nos affligunt & persequuntur, benefacere jubeat.* Ostorodus in Instit. c. 27. p. 179. *Is poterit capere* (nostram de bello simpliciter prohibito doctrinam) *cui verba illa Christi, in quibus causam reddit, cur etiam inimicos*

diligere

diligere debeamus, sapinnt, ut sitis filii patris vestri cælestis, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos. Resp. 1. πρῶτον ψεῦδος Photinianæ detorsionis in eo consistit, quòd statuunt Christum suam doctrinam Matth. 5. ipsi legi divinæ opposuisse & perfectiora quædam mandata tradidisse. Sed ostendimus suo loco, non divinæ legi sed Pharisaicis divinę legis corruptelis concionem illam Christi esse oppositam. 2. verba illa, *odio habebit inimicum*, quibus Christus opponit dilectionis mandatum, *Diligite inimicos vestros*, nuspiam extant in lege Mosaica sed potiùs contrarium, Exod. 23. v. 4 Lev. 19. v. 17. Prov. 25. v. 21. &c. Schmalz. contra 7. Disp. D. Frantz. p. 241. duo regerit. Primò *verba illa potuisse extare alicubi scripta in libro, qui postea periit*: Deinde *jure hoc potuisse Christum dicere, id fuisse in lege dictum, quia sensus eorum verborum in lege erat, siquidem tunc non tantùm licebat, verùm etiam interdum necesse erat hostem odisse & de ipso interficiendo cogitare; quod quomodo cum dilectione inimici conveniat, nae is acutus erit Theologus qui docere possit & acuta ejusmodi dilectio est, qua interficere alium permittit & jubet.* Atqui prius est vana conjectura non solùm omni fundamento destituta, sed etiam scripto verbo contraria, posterius est inanis petitio principii, id enim quæritur: an bella legitima & supplicia facinorosorum cum mandato dilectionis pugnent, quod falsum esse ex sequentibus constare potest. 3. Sic ergò procedimus. Mandatum de diligendo Deo & proximo in lege morali traditũ præscribit summum & perfectissimum dilectionis gradum. Jubemur enim *Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus & ex tota mente nostra, ac proximum sicut nosipsos*, Deut. 6. v. 5. Levit. 19. v. 18. jam verò huic perfectioni nihil fuit additum, nec addi etiam potuit in N. Test. sed vetus illud dilectionis mandatum fuit repetitum & inculcatum; proinde si bella legitima & facinorosorum supplicia in V. Test. non pugnarunt cum mandato dilectionis, utique etiam in N. Test. cum eodem minimè pugnant. Sed verum prius, ut constat ex eo, quia Deus præcepit utrumque, videlic. proximum diligere & legitima bella gerere. Ergò etiam posterius. 4. Deus est *ipsa caritas*, 1. Joh. 4. v. 8. nec quisquam potest majorem dilectionem habere quàm est ea, quâ Deus homines complectitut. Jam verò Deus ipse pręcepit bella legitima & necessaria & gladium in manus quasi tradidit Josuæ & aliis Ducibus ac Regibus populi Israëlisici. Quòd si ergò cum perfectissima dilectione Dei minimè pugnat bellum præcipere, utique etiam cum mandato dilectionis nequaquam pugnabit, bellum gerere. 5. Præceptum de dilectione inimicorum pertinet ad vitam Christianorum privatam, & prohibet, ne vindictam privatam ab illis, qui ipsos lædunt & affligunt, sumere velint, ut ex tota contextûs serie perspicuum. Ergò non tollunt publicum Magistratus officium, quia Magistratus non privatos sed publicos Ecclesię ac Reipubl. hostes oppugnat. Ita ferè respondet Nazianzenus Juliano apostatæ in orat. 1. adv. ipsum instituta, qui itidem calumniabatur, hoc dilectionis præceptum tollere Magistratus officium & evertere politias. Prohibet Christus, ne injurias nobis illatas privato ausu & arbitrio vindicemus, nuspiam verò prohibet, ne Magistratûs auxilium & defensionem contra eos, qui nos affligunt, imploremus, quinimò ipse provocavit ad officium Magistratus, cùm à maleferiato servulo contra jus & leges cæderetur Joh. 18. v. 23. 6. Loquitur Christus de injuriis privatis, quas æquo animo tolerare debemus, ac si Magistratus suo desit officio, novas potiùs injurias admittere parati simus, quàm ut ad privatam vindictam prosilire velimus. Sed quando Magistratus bella legitima gerit, tunc non privatas sed publicas injurias subditis fidei suæ commissis illatas vindicat, nec privatam sed publicam vindictam exercet, quâ in re suo satisfacit officio, est enim *minister Dei, vindex in iram ei, qui male agit* Rom. 13. v. 4. 7. Virtutes distinctæ non sunt sibi invicem opponendæ. Caritas & justitia sunt distinctæ virtutes. Ergò non sunt sibi invicem opponendæ, sed potiùs subordinandę. Jam verò bella legitima pertinent ad justitiam & judicium, cujus administratio Magistratui est commissa. Ergò bella legitima non pugnant cum mandato caritatis. Certè Magistratui disertè dicitur Exod. 23. v. 3. Deut. 7. v. 2. cap. 19. v. 13. *non misereberis &c.* Roman. 13. v. 4. *vindex est ad iram.* Aug. Epist. 205. ad Bonif. quibusdam similitudinib. declarare conatur legitimam vindictam, quæ per Magistratum exercetur, non pugnare cum mandato dilectionis. *Molestus est Medicus*, (inquit) *furenti phrenetico & pater indisciplinato filio, ille ligando, hic cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potiùs falsa mansuetudo crudelitas est.* Idem contra Faustum: *Phrenetici nolunt ligari & lethargici nolunt excitari, sed perseverat diligentia caritatis phreneticum ligare, lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur, ambo molestati, quamdiu agri sunt, indignantur, sed ambo sanati gratulantur*, Lutherus hac similitudine utitur: *Immedicabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.* 8. Tantum abest ut legitima bella pro defensione subditorum à Magistratu gesta cum mandato dilectionis pugnent, ut ab eodem potius requirantur. Defensio enim subditorum profluit ex amore, quo Magistratus subditos suos amplectitur & amplecti etiam debet. propter defensionem bella suscipiuntur ex vero zelo, in quo duo diversi affectus, justum odium erga hostem & amor erga subditos conjunguntur. 9. nimirùm ut est præpostera quædam dilectio, ita etiam sanctum aliquod odium. Si parens ad liberorum peccata connivet, præpostera est dilectio 1. Sam. 3. v. 13. si Dei & humani generis hostes odio prosequimur, illud sanctum est odium Psal. 139. v. 21. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam. v. 22. perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Ergò ex mandato dilectionis inferri nequit, quosvis homines, adeoq; etiam ipsos Dei inimicos ita diligendos, ut eorum conatibus & protervię nulla ratione resistatur.

392. 3. *Ex N. T. Natura.* Socin. d. l. *In V. T.* 3. *Ex N. T. Natura.* *licuit vim hostium etiam cum ipsorum occisione propulsare, quia Deus multis modis declaraverat, se id tunc temporis non improbare. Ut enim alia omittam, inter cætera præmia iis proposita, qui legem servassent, hoc etiam erat, quod si hostes adversus ipsos insurrexissent, cæsos ante se illos corruisse visi sint.* Deut. 28. v. 7. *nec mirum populo enim suo DEUS sub V. T. vel promiserat vel jam assignarat & dederat terrenum regnum, terrenamq; possessionem, quam ab ipsis defendi ac conservari volebat, quod fieri non potuisset, si hostes in se irruentes armis propulsare & ad internecionem etiam interdum occidere non licuisset.*

cuisset. At sub Test. N. nullam suo populo terrenam possessionem Deus dedit, imò terrâ posthabitâ cælum eos inquirere jussit, & propterea nullâ ratione unquam vel per Christum vel per ejus Apostolos declaravit, se hostium invadentium propulsationem cum ipsorum nece conjunctam approbare. Ostorod. d. l. *Iscapiet nostram de bello doctrinam, qui intelligit, Deum Christianis non bona terrena, sicut olim Israelitis, assignasse & distribuisse, sed contra potiùs mandasse, ut terrestria contemnant, cœlestia verò quærant,* Coloss. 3. v. 4. *cùm non habeant hic manentem civitatem.* Heb. 13. vers. 14. *ex quo sequitur, quòd Christiani non magnopere debeat curare terrestria, quin imò certò statuat, ob defensionem terrenorum non esse ullum alteri nocumentum inferendum, multo minùs vitam eidem auferendam, quod tamen in bellis fieri constat.* Resp. 1. πρῶτον ψεῦδος hujus argumenti in eo consistit, quod Photiniani statuunt, Deum in V. T. nunquam revelasse vel promisisse piis vitam æternam, sed ejus revelationem ac promissionem tantùm per Christum in N. T. manifestandam reservasse. Catech. Racov. pag. 232. Schmaltz. contra Disp. 7. D. Frantz. de bonia operib. p. 220. *Vitam æternam ante Christum nemini fuisse promissam, in novo demum fœdere vitam æternam apertè revelatam & promissam omnibus in Christum credentibus fuisse contendimus*, qui Anabaptisticus error alibi refellitur. 2. Ut in veteri, ita quoq; in Novo Testamento pietas habet præmia *non solùm futura sed etiam præsentis vitæ* 1. Timoth. 4. vers. 8. atqui ad promissiones hujus vitæ pertinet etiam defensio à violentia & insidiis hostium. Ergò ea non minùs in novo quàm in veteri Testamento piis est promissa. 3. falsum est, Deum in N. Test. nullâ ratione unquam vel per Christum vel per ejus Apostolos declarasse, quòd hostium invadentium propulsationem eum ipsorum nece conjunctam approbet. Nam Christus & Apostoli approbarunt officium Magistratûs. Jam verò officium Magistratûs requirit, ut subditos suos defendat ac violentiam hostilem ab illis repellat. Utrumque superiùs fuit demonstratum. 4. Sanè in N. T. non est peculiaris quædam terra ac regio Christianis promissa, sicut terram Canaan in V. T. Israëlitis promissam fuisse constat, ea eo verò inferri nequit; Deum improbare, si regiones defendendæ causâ à Magistratu bella gerantur, quia ut Evangelium non abolet politias, ita quoque non tollit ea, quæ ad politiarum conservationem sunt necessaria. 5. Quemadmodum obœdientia erga legem moralem non solùm ad Israëlitas in V. sed etiam ad Christianos in N. Test. pertinet: ita quoque promissiones obœdientibus factæ ac Deut. 28. propositæ non minùs ad Christianos in N. quàm Israëlitas in V. Test. pertinent, salvo tamen discrimine generalium ac specialium promissionum. Quamvis enim specialis quædam promissio de certa regione piis in N. T. data non sit, tamen generalem acceperunt promissionem de pane quotidiano, de pace & tranquillitate, de commodis hujus vitæ &c. quæ tamen cum exceptione crucis sunt intelligendæ. Sic Apostolus Ephes. 6. v. 3. repetens mandatum de honorandis parentibus promissionem eidem adjectam repetit, sed omittit illud, quod erat V. T. speciale, & in genere dicit: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene sit tibi & sis longævus super terram.* 6. dicta illa, *quod spretis terrenis cœlestia quærere debeamus*, quòdque *hic non habeamus civitatem manentem &c.* non minùs ad pios in V. quàm in N. T. spectant, unde Regius Propheta contemptum terrenorũ ac desiderium cœlestium, quo flagrabat, sæpiùs explicat. Psal. 4. v. 8. *dedisti lætitiam in corde meo, etiamsi illi frumento & musto abundent.* Psal. 39. v. 14. *advena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Psal. 73. v. 25. *Quid mihi est in cœlo & à te quid volui super terram?* v. 26. *deficiat sane caro mea & cor meum, petra cordis mei & pars mea Deus in æternum.* Quod si ergò ex dictis illis evinci posset, pro defensione regionis terrestris non esse bella gerenda, utique etiam in V. T. belligerari prohibitum fuisset. Perpetua in argumentis Photinianis est confusio vindictæ privatæ atque publicæ, virtutum privatis præscriptarum & officii Magistratui commissi. ** Erasmus profert ejusmodi rationem. *Arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica justitiæ, jacula orationum* Eph. 6. v. 11. *Ergo Christiani non debent ferro & armis pugnare.* Resp. 1. est ignoratio Elenchi. Apostol. describit bellum non contra homines, de quo hoc loco est quæstio, sed contra Dæmones ut patet ea vers. 12. 2. fallacia oppositorũ. Malè opponuntur tanquã contraria arma spiritualia & corporalia, quæ sunt subordinata & possunt esse conjuncta, ut exempla Mosis Exod. 17. v. 10. & alia ostendunt.**

393. Cæterùm dum bella à nobis probantur, nequaquam existimandum est, quævis bella adeoque etiam injusta, temeraria, non necessaria &c. à nobis probari, sed ea demum probam⁹, quæ sunt 1. *necessaria*, 2. *justa & legitima.* Quando necessitatem belligerandi salus Reipublicæ exigit, tunc Magistratus, cui salutis publicæ cura commissa est, arma meritò expedit. *Semper justum bellum, quibus necessarium, semper pia arma, quibus nulla nisi in armis spes vita posita est, omnibus aliis rebq aquis & justis tentatis & oblatis.* Liv. libr. 9. dec. 1. sed quando alia ratione, aliisve mediis publicæ saluti & tranquillitati consuli potest, à bellis temerariis omninò abstinendum. 1. *propter egregium pacis commodum.* Hebræi pacem vocant שלום quo nomine etiam in genere *omnem felicitatem* intelligunt, ut innuatur pacis nomini omnem felicitatem esse inclusam. Iidem in expositione solennis benedictionis Num. 6. v. 13. notant, ideò postremo loco in illa benedictione mentionem fieri *pacis*, quia pax est summum & præcipuum bonum, inter omnia scil. exterua, sicut bellum est præcipuũ & summum malum, unde proverbialiter dicunt: *Cùm non est pax, nihil est.* August. lib. 19. de civit. Dei cap. 11. circa fin. *Tantum est pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis atq; mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inveniri*, in quem locum sic annotat Lud. Vives ex Xenophonte in Hierone. εἰρήνη δοκεῖ μέγα ἀγαθὸν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, πόλεμος μέγα κακόν. Marsil. Patav. in defens. pacis c. 1. *Omni regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt & utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater, hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans facultates protendit, mores excolit.* In pace floret religio & pietas, vigent honestæ leges, Magistratui sua constat autoritas salva, excoluntur literarum studia, administratur jus & justitia, matrimonio suus tribuitur honos, liberorum erga parentes obœdientia, virginum castitas & pudicitia, juniorum erga senes reverentia conservatur, agri-

Quæ bella à nobis probantur.

culturæ

culturæ opera datur, rei pecuariæ vacatur, opificia strenuè & comercia securè exercentur, augescunt villæ, ditescunt subditi, incrementum capiunt urbes. Sed in bello omnia adversa & contraria eveniunt. Pacem Græci Poëtæ vocant κυροτρόφον, *juventutis altricem*. Hesiod. in ἔργ. βοτρυόδωρον, *uvarum largitricem*. Aristoph. apud Stob. βαθύπλουτον *opulentam*. Eurip. in Cresc. ὀλβοδοτεῖραν *divitiarum largitricem*. Eurip. in Bacch. ταῖς Μούσαις προσφιλεστάτην *Musis amicissimam*. Idem in suppl. μακάρων θεῶν καλλίσταν. Idem in Cresf. *Justitia sororem*, & Themidos χρύσεαν παῖδα Pindar. olymp. 13. De pacis commodis pulcrè Horatius lib. 4. carm. od. 5.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres, almaq; faustitas,
Pacatum volitant per mare navita,
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos & lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerpera.
Culpam pœna premit comes. Sic & Mantuan. lib. 8. sylv.

Gloria pace minor, minor est victoria pace,
Atq; aliquid pejus pace triumphus habet,

quod desumsit ex Silio Italico:

———— Pax optima rerum,
Quas homini novisse datum, pax una triumphis
Innumeris potior.

Idipsum æmulatus Lindebergius de pace sic canit:

Pax mortis vita est, pax est cynosura salutis,
Torrens lætitia, flos rerum, cura salutis,
Et fons virtutum & dulcis nutricula vita.

Apud Ciceronem plurima extant pacis encomia: *Ad pacem* (inquit) *hortari non desino, qua vel injusta utilior est quàm justissimum bellum.* libr. 7. ad Attic. *Quid tam populare, quàm pax, quâ non modò ii, quibus Natura sensum dedit, sed etiā tecta atq; agri latari videntur.* De leg. agrar. *dulce est nomen pacis, res verò ipsa tum jucunda, tum salutaris.* 13. Philipp. vide plura ejusmodi apud Stobæum serm. 53. Intuitu horum commodorum Princeps pacem non solùm quærat, sed etiam *sectetur*. 1. Pet. 3. v. 11. quin etiam conditiones pacis duriores & iniquiores recipiat, modò non sint turpes & Reipubl. saluti adversæ. 2. Reg. 18. v. 15. *Ezechias* Assyriorum Regi persolvit tributum ex argento in domo Domini & thesauris Regis reperto collectū, ut in pace vitam agere liceat. 2. *propter multiplex bellorū incommodum.* Inter quadrigam pœnarum gravissimarum Spiritus sanctus recenset *gladium* sive bellum Jer. 15. v. 3. Amos 4. v. 10. in bello *ideam omnis mali* conspici, rectè dixit Thucydides, siquidem in bello violatur regio, turbatur Respublica, franguntur vires, opes consumuntur, innocentia vexatur, alitur improbitas, omnia rapinis, cædibus, stupris commiscentur, laxatis pudoris & verecundiæ vinculis, morum sanctitas & castimonia profligatur, impius miles sacra profanis miscet, multa hominum millia injustè trucidantur, stupra virginibus & ingenuis mulieribus per vim inferuntur, liberi homines in servitutem abducuntur, omnia ferro, flamma, vastitate consumuntur. Aug. lib. 1. de civ. Dei c. 5. allegat orationem Julii Cęsaris, in qua belli effectus recensentur apud Salust. de conjur. Catil. *in eo sc. rapi virgines & pueros, divelli liberos a complexu parentum, matresfamiliarum pati, qua victoribus collibuissent, fana ac domos spoliari, cades & incendia fieri, postremò armis, cadaveribus cruore ac luctu omnia compleri.* ** Æneas Sylvius cap. 39. Europæ. *Ut multa bella sedantur partium egestate, ita non priùs inter hos de pace convenit, nisi postquam exustis, agris attritis villis, abactis pecoribus & agricolis interfectis commeatus ac pecunia contendentib. defuère.* ** Cræsus apud Herodot. lib. 1. f. 18. ad Cyrum interrogantem quis ipsi persuaserit, ut cum exercitu invaderet alienam terram dicit: *Non est quispiam tam amens, ut bellum quam pacem praoptet, quia in pace filii patres, in bello patres filios sepeliunt. Leges & judicia esse non possunt sublatâ pace*, inquit Cic. Phil. 8. *nec inter strepitus armorū potest audiri vox legum.* Plut. in apopht. Rom. Vid. plur. ejusmodi belli incommoda & vituperia apud Erasm. in chiliad. in prov. *Dulce bellum inexpertis.* 3. *propter sumtuū in bello necessariorum cumulum.* Cùm Archidamus in bello Peloponnesiaco à sociis interrogaretur, quantum pecuniæ ad sumtum belli tribuendum esset, respondisse dicitur, *determinato sumtu non agi.* Wer sein Gelt zehlen kan / Derselb fang keinen Krieg an. Qui sufficientibus pecuniis nondum instruct ad bellum prosiliunt, paucis exactis mensib. vel ad expilationes subditorum confugere, vel magno rerum suarum dispendio pacem inire & hostis arbitrio sese subjicere coguntur. 4. *propter incertum belli exitum.* Bellum facilè suscipitur, sed non ita facilè deponitur, neque enim in ejusdem potestate est belli initium & finis, *incipere cuivis etiam ignavo licet, deponere non nisi, cùm victores volunt.* Salust. in bell. Jugurth. *Ut pecunia nostro arbitrio alea exposita illico fit alieni juris, incertum cui sit cessura: ita Magistratus & tota ditio in dubiam sortem eventus moto bello conjicitur.* Ludov. Vives in Epist. ad Henr. VIII. Angl. Reg. *Ut sylvam si quis accenderit, non amplius ad ipsius arbitriū incendium fertur, sed ventis regitur, & obvia quaq; perdit ac consumit: sic bellum excitatum audacia vel ignorantiâ non ampliùs in autorum est manu, sed a fortuna regitur.* Polyb. libr. 2. Hist. Mars est ἀλλοπρόσαλλος ait Homerus; *Mars communis est, qui sapè spoliantem jam & exultantem evertit & perculit ab abjecto.* Cic. pro Milon. Testantur Historiæ, bella utriq; parti sæpiùs fuisse exitiosa & pugnis Draconum ac Elephantorum similia. *Draco* referente Plin. lib. 8. Nat. Hist. c. 11. *Elephantem circumflexu ambit & nexu nodi praestringit, Elephas moriens & corruens pondere complexum elidit.* Sic in bellis temerariis sæpè contingit illud, quod est in Sibyllæ Erythrææ oraculo. Κλαίει νικητὸς ὁ δ' ἐνικήτας ἀπόλωλεν.

394. Cæterum *ad justa & legitima* bella tria requiri dicunt Scholastici. 1. *Iurisdictionem indicentis.* 2. *Offensionem patientis.* 3. *Intentionem finis cōvenientis* Thom. 2. 2. q. 40. art. 1. ad bellum justum requiritur *legitima autoritas, causa justa, intentio recta.* Astaxanus addit *moderamen debitum.* Raymundus addit duo, *rem & personam.* Sed Bielmonet, personam includi *in autoritate*, rem pro qua bellatur, *in causa*, 4. sent. dist. 15. q. 4. Hostiensis omnia requisita reducit ad solam *autoritatem*. Panormitan. omnia conjungens dicit quinq; requiri ad justum bellum. 1. *Personam*, ut sc. sit Laicus nō Cleric⁹. 2. *res*, sc. recuperandas. 3. *causam justam.* 4. *animam* sive intentionem. 5. *autoritatem.* Nos conditiones belli justi & legitimi ad tria principalia capita revocabimus, utpote 1. ad *causam*, 2. *modum* & 3. *finem*, si hæc tria rectè se habeant, bellum ipsum erit justū ac legitimum. *Causa* nomine tum

Qua requirantur ad justum bellum.

efficiens, tum *impulsiva* intelligitur, ejus igitur respectu in bello legitimo requiritur. 1. *Magistratus* belluni indicentis ac suscipientis *autoritas*. 2. *Causa*, propter quam bellum suscipitur, *justitia & aequitas*. Magistratus autoritatem in bello requiri, constat ex dictis Scripturæ, quæ privatis gladii usũ interdictum, Magistratui verò divinitùs traditum esse testaotur Matth. 26. v. 52. Rom. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 14. &c. August. lib. 22. contra Faustum c. 74. & citatur c. Quid culpatur 23. q. 1. *Adversùs violentiam resistentium sive Deo, sive aliquo legitimo imperio jubente gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere aliquid tale vel in talibus obœdire justè ordo ipse constringit &c.* cap. 75. *ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli autoritas atque consilium penes Principem sit, exequendi a. jussa bellica ministeriũ milites debeant paci salutiq; communi.* Extat rescriptum Valentin. & Valent. Impp. l. un. C. ut armorum usus &c. *Nulli prorsus nobis insciis atq; inconsultis quorumlibet armorũ movendorum copia tribuatur.* Cùm n. privati jus suũ apud Magistratum persequi possint, ideò ad belli judicium decurrere non debent, Thom. 2. 2. q. 40. art. 1. addit hanc rationem, quòd convocare multitudinem non pertineat ad privatum, quinimò cùm Principis majestatem subditi violent, si armatâ manu sibiipsis jus dicere velint, ideò lege Juliâ ab eo coërceantur. l. 3. lex duodecim. ff. ad l. Juliam majestatis. *Lege Juliâ majestatis tenetur, qui injussu Principis bellũ gesserit, delectumvé habuerit, exercitum comparaverit*, quod congruit cum sententia Platonis, qui in suis legibus lib. 12. discertè præcipit: *Si quis privatim sine publico scito pacem bellum fecerit, capitale esto.* In ipsis castris *qui rem a Duce prohibitam fecit, aut mandata non servavit, capite punitur, etiamsi res benè gesserit.* l. Desertorem 3. §. 15. ff. de re militari. Quò pertinet quod jus gerendi belli ad jura majestatis pulitici scriptores cummuniter referunt. ** *Justum bellum nemo nisi Princeps supremus & populus liber potest gerere.* P. Greg. de Republ. lib. 9. cap. 1. num. 14. *non enim cuilibet fas est aperire illas belli portas.* Lips. 5. polit. 4. 1. Bellum pars est vindictę publicę, quę ad potestatem à Deo ordinatam pertinet. Rom. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 14. 2. Potestas illa omne quod ad perfectam Reip. administrationem exigitur, exequi & potest & debet tam turbato quàm pacato statu. *Potest*, quia cura Reip. ipsi omnis commissa &c. *Debet*, quia ideò jus omne & potestatem suam omnem in eum contulerunt subditi, ut ipse quoq; omnium curam & defensionem suscipiat. 3. Jus belli indicendi, exercitum conscribendi, delectum militum faciendi, est ex regalibus majoribus, cùm sępissimè ab exitu belli Reip. exitium aut salus dependeat. **

1. Conditio justi belli Magistratus autoritas.

Porismata ex causa efficiente ducta.

395. Porismata hujus requisiti sunt. 1. Si inferior oppugnet superiorem & subditi arma capiant adversus ordinarium Magistratum, non esse bellum sed *seditionem*. Lutherus in lib. an milites sint in statu Christiano, constituit tres gradus personarum inter se dimicantium. 1. *aequalis contra aequalem.* 2. *superioris contra inferiorem.* 3. *inferioris adversus superiorem.* Primũ & secundum dicit esse concessum, tertium verò prohibitum, *qui n. potestati resistit, ordinationi divinae resistit* Rom. 13. v. 2. quod tamen cum certa explicatione esse accipiendum, idem docet, & inferiùs in tractatus huj⁹ parte posteriore de subditis agente demõstrabitur. 2. Si manus aliqua sceleratorum coëat sive in terra, sive in mari & excursiones faciant, etiamsi Duces suos habeant, non tamen esse bellũ, sed *latrocinium.* l. hostes 24 ff. de captiv. & postliminiò. *Hostes sunt, quib. bellum publicè populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano, ceteri latrunculi vel praedones appellantur* l. 118. ff. de V. Signif. *Hostes hi sunt, qui nobis, aut quibus nos bellum publicè decrevimus, ceteri latrones aut praedones sunt*, ubi Goddæus in comm. latiùs hanc differentiam declarat. Item si exilio mulctatus denunciat publicas devastationes civitati, è qua ejectus est, non est bellum, sed *seditio.* 3. *Si foeminae* imperii fasces gerunt, ad illas quoque jus belli indicendi pertinere, quia pertinet hoc ad jus majestatis. Nec tamen ipsasmet in acie consistere & in castris versari convenit, nisi sint viragines ac heroinæ, qualis *Debora* Jud. 4. *Semiramis* apud Justin. lib. 1. *Tomyris* apud Herod. lib. 1. *Amazones* apud Justin. lib. 2. & alię apud Plutarch. in lib. de clar. mulieribus. Plato mulieribus ut exercitia alia, sic bella quoque cum viris voluit esse communia, sed id pudicitiæ earum parùm convenit. 4. Autoritatem belli indicendi esse penes quosvis Magistratus, superiorem non cognoscentes, sive illi sint Monarchici, sive Aristocratici, sive Democratici. Ergò etiam penes liberas Respublicas. 5. Subditos illos, qui arma jubente Magistratu suo capiunt, & militiæ opera exercent, legitimum bellum gerere. Cùm enim Magistratus portet gladium divinitus sibi datum Rom. 13. v. 4. ideò potest eum dare subditis, ut adversus hostes Reipublicæ eodem utantur, perinde ut carnifici justitiæ ministro gladium tradit, quo facinorosum plectat. Cùmque Princeps solus non possit Rempubl. administrare & vindictam publicam erga paucos exercere, multò minùs potest solus bellum gerere, ideò subditos suos ad exercenda militiæ opera exigente Reipubl. salute ac necessitate rectè vocat, atque ipsi salvâ & illæsâ conscientia gladio adversus hostes utuntur. Exod. 32. v. 27. cùm Moses Levitis gladium tradit, ut unusquisque proximum suum interficiat, v. 29. *illi manus suas Domino consecrasse dicuntur.* 1. Petri 2. v. 13. conjunguntur *Rex & Duces ab eo missi ad vindictam*, unde rectè monet Augustinus, eum accipere gladium Matth. 26. v. 52. *qui nullâ superiore ac legitima potestate jubente vel concedente feriendi causâ gladium usurpat.* Contra verò justa bella dicuntur, quæ à summo Magistratu, cui Reipubl. cura commissa est, aut ab eo, qui à summo Magistratu jus ejusmodi habet, indicuntur. 6. Mercenarios etiam milites, h. e. eos qui certo stipendio à Magistratu ad militiam conducti sunt, justè gladium adversus hostes stringere, quâ de re in qq. pleniùs.

Argumenta contra primum illud belli requisitũ.

396. Contra hoc primum belli legitimi requisitum proferuntur quædam exempla Sanctorum V. T. qui absq; Magistratus autoritate gladio fuerunt usi, 1. *Abrahamus* erat privatus, armavit tameo suos domesticos ac Lothum liberavit Gen. 14. v. 14. 2. *Moses* cùm adhuc privatus esset, occidit Ægyptium qui injustâ violentiâ opprimebat virum Hebræum Exod. 2. v. 12. ac propter illud factum laudatur Act. 7. v. 24. 3. *Pinehas*, cùm nondum esset in publico officio constitutus, scortatorem confodiebat Numer. 25. v. 7. & reputatum est illi ad justitiam Ps. 106. v. 31. 4. *Samuel* Regem Amalecitarum Agagum occidit, & quidem contra voluntatem legitimi Magistratus, scilicet Saulis 1. Sam. 15. v. 33. 5. *Helias* interfecit.

Baali-

Baalitas, Rege Achabo nec jubente nec concedente, imò potiùs resistente 1. Reg. 18. vers. 40. Resp. primò in genere non exemplis, sed legibus esse judicandum, sunt enim in sanctis quidam heroici & extraordinarii motus, à peculiari Spiritus sancti instinctu & familiari alloquio profecti, qui non faciunt legem communem nec introducunt generalem aliquam regulam, multò minùs præcepta generalia evertunt. In specie dicimus 1. *Abrahamus* non fuit merè privatus, quod vel ex eo colligitur, quia fœdus percusserat cum Aner, Escol & Mambre, qui viri Principes & potentes fuerunt, quorum auspiciis etiam milites suos Abrahamus armavit. Nec Ecclesiasticum duntaxat & œconomic. sed etiam politicum munus Abrahamum gessisse colligitur ex eo, quòd armat ex familia sua 318. vernaculos, qui ex servorum conjugio divinâ benedictione ipsi nati erant, quem cœtum absque politico quodam imperio regere non potuit. Adde quòd non arripiat arma *πολεμιστικὰ ad vim inferendam*, sed *ἀμυντικὰ ad injuriam propulsandam*, qualia absque expresso Magistratus edicto quandoq; suscipi posse, paulò pòst demonstrabitur. Denique si consideremus quàm pavido fuerit Abrahamus animo apud Ægyptios reb. adhuc pacatis & tranquillis, non poterit aliter judicari, quàm ipsum peculiari Dei mandato ac promissione excitatum fuisse, ut exiguâ manu quatuor potentes Reges & quidem victores aggrederetur, absque n. verbo & promissione Dei tantùm animi robur & virtus tam heroica in ipso non fuisset accensa. 2. De *Mose* respondet August. lib. 22. contra Faustum c. 79. *Animæ virtutis capaces & fertiles præmittunt sæpè vitia, quibus indicent, cui virtuti potissimùm sint accommodata, si fuerint præceptis exculta. Sicut enim agricola, quam terram viderint licet inutiles tamen ingentes herbas progignere, frumentis aptam esse pronunciant & quem montem oleastris sylvescere aspexerunt, oleis esse utilem culturâ accedente non dubitant: sic ille animi motus in Mose vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat.* Sed cum Spiritus sanctus Actor. 7. v. 25. hoc Mosis factum laudet, ideò vitiis annumerari minimè potest. Clem. Alexandr. libr. 1. stromat. respondet, *mystas sentire, quod solo verbo Ægyptiũ interfecerit, quemadmodum Petrus Ananiam & Saphiram* Act. 5. v. 5. sed huic opinioni refragatur circumspectio ante factum & cadaveris post factũ in arena occultatio. ** *percutere* insuper non est verbo, sed gladio aliisve armis ferire.** Hilar. l. 5. de Trinit. dicit, *Mosen ex Natura affectu Hebræi injuriam morte Ægyptii ultũ esse.*** Non erat tunc præstò judex, qui potuisset injuriam avertere, & injuria erat præsens, nec moram temporis patiebatur, unde Mosis erat subvenire. Cajetanus ait, *hosce præfectos operum fuisse publicos hostes & oppressores Hebræorum, ideoq; licuisse Hebræis eos occidere, si possent, perinde ut in bello justo licet hostem & invasorem ubivis occidere.*** Ambros. lib. 1. de offic. cap. 36. *ex caritatis debito id factum esse statuit. Qui non repellit* (inquit) *à socio injuriam si potest tam est in vitio, quam ille qui facit, unde sanctus Moses hinc priùs orsus est tentamenta imbecillis fortitudinis. Nam cùm vidisset Hebræum ab Ægyptio injuriam accipientem, defendit, ita ut Ægyptium prosterneret, quia Salomon ait, Eripe eum qui ducit ad mortem.* Sed ex Act. 7. v. 25. verissima & certissima responsio petitur, Mosen divinitùs vocatum & excitatum fuisse, ut tyrocinium muneris sui ac bellicæ fortitudinis ederet. *Existimabat intelligere fratres suos, quod Deus per manum suam daret illis salutem*, fuit ergò non factum hominis privati ex temeritate carnis vel vitiosa radice privatæ cupiditatis profectum, sed vocati ad publicum munus divinâ autoritate ex heroico impetu & peculiari Spiritus motu gestum, quod considerans August. quæst. in Exod. q. 2. sententiam corrigit. *Factum Mosis non videtur justificandum, quia nullam adhuc legitimam potestatem gerebat, nec acceptam divinitus, nec humanâ societate ordinatam, tamen sicut Stephanus dicit: putabat intelligere fratres suos, quòd per eum daret illis Deus salutem, ut per hoc testimonium videatur Moses jam divinitus admonitus, quod Scriptura eo loco tacet, hoc audere potuisse.* 3. *Pineas* fuit filius summi Pontificis, cui juxta legem successio debebatur, ergò non fuit omninò privata persona. Præfuisse a. Pontifices etiam politicis judiciis, apparet ex Deut. 17. v. 9. cap. 19. v. 7. nec destitutum fuisse Pineam speciali quadam vocatione ad hoc factum heroicũ, colligitur tum ex eventu, quia *reputatum est ipsi ad justitiam*, tum ex Phrasi, *zelatus est zelum meum* Num. 25. v. 11. quâ de Magistratibus Scriptura solet uti. Judicia sunt Dei Deut. 1. v. 17. 2. Paral. 19. v. 6. 4. *Samuel* & 5. *Elias* erant Prophetæ peculiariter à Deo ad sublime illud munus vocati. Complectebatur a. Prophetarum vocatio non solùm ministerium docẽdi, sed etiam politica quædam officia, quæ singulari Dei mandato ipsis injungebantur. Sic ergò Samuel & Elias non ut privatæ personæ mactarunt sceleratos, sed ut personę publicę Prophetico munere fungentes & ex speciali Dei mandato partem illam politicæ administrationis attingentes. De Samuele 1. Sam. 7. v. 15. expressè dicitur, *quòd judicaverit populum Israeliticum cunctis diebus vitæ suæ.* Ergò judicis officium non planè deposuerat post Saulis in Regem unctionem, cùmq; extaret mandatum disertum de Rege Amalecitarum interficiendo, quod Saul ex inobœdientia fuerat transgressus, ideò Samuel ratione officii eidem sese obsequentem præbuit. Elias in interficiendis Prophetis Baal secutus est normã divini mandati Deuter. 13. v. 1. & accessisse consensum Regis Achabi, ex descriptione illius Historiæ haud obscurè colligitur, Achabus n. convocavit Baalitas & interfectioni eorum coràm astitit, miraculi igitur magnitudine obstupefactus in hunc Eliæ zelum tacitè consensit, & quomodo Elias universos Prophetas Baal occidisset, Jezebeli uxori suæ annunciavit 1. Reg. 19. v. 1.

397. Quæritur hoc loco. 1. *An subditi in nullo planè casu citra autoritatem Magistratus cõtra extraneum arma capere possint?* Resp. Distinguendum est inter bellum *offensivum & defensivũ*. Bellum offensivum, quo alios invadant, sine jussu Magistratus subditi non possunt suscipere. Quod verò attinet bellum defensivũ, quo se suosq; defendant in eo, distinguendum inter jussum Magistratus *expressum ac tacitum*. Expressum Magistratus mandatum in tali bello non semper requiritur, sed sufficit quandoque tacitum. Quemadmodum enim licet homini privato in subitâ violentiâ & oppressione adversus latronem gladio se defendere, si vel maximè non accedat expressum Magistratus mandatum: ita quoq; si urbs aliqua subitò ab hoste obsideatur & oppugnetur, ac periculum sit in mora, si Principis voluntas priùs exploretur, licet omninò subditis advers. hostem sese pro virili

Q. 1. An subditi absq; consensu Magistratus arma capere possint.

defendere, quia Magistratus & leges tacitè jubent, ut in tali casu se & urbem subditi tueantur, unde Hostiensis dicit, *bella injusta esse, quæ suscipiuntur aut non mandante, aut tacitè approbante Magistratu.* Biel 4. sent. dist. 15. q. 4. distinguit *inter autoritatem juris ac judicis*, atq; alterutram earũ ad bellum suscipiendum sufficere dicit, ubi enim jus humanum, vel naturale, vel divinum arma capere jubet, ibi juris autoritas intervenit, si vel maximè Principis voluntas expressa non accedat.

2. An Episcopi bella gerere debeant. 398. 2. *An Episcopi bella gerere debeant?* Pontificibus Romanis hoc in more positum esse Historiæ testantur, unde Palingenius de illis canit:
Pontifices nunc bella juvant, sunt cætera nugæ.
Et Baptist. Mant. lib. 1. Sylvar.

Roma quid insanis toties? quid sanguine gaudes?
Quid geris imbellis spicula tanta manu?
Quò vesana ruis studioq; armaru inani,
Jam senio lassas debilitante manus?
Nec potes antiquos belli nescire tumultus.
Nec solitam rabiem longa senecta docet,
Si foris arma tacent, tu bella domestica tentas,
Nec fert etas requiem ferre superba potest &c.
Romanus pater est Mavors, lupa Martia nutrix,
Hæc hominum mores ingeniumq; docent.

Hostiensis Canonista cùm multis probasset, Episcopis non competere ut bellum gerant, tandem addit: *Dicant leges, statuant Canones, clament homines quantum volunt, tamen nostri Clerici volunt esse militares. Et sanè usq; à temporibus Adriani Papæ, qui Carol. M. vocavit in Italiam, Episcopi & Cardinales nunquam ab armis destiterunt. Julius II.* tot cruenta bella gessit, ut intra septennium ducenties millia hominũ in illis fuerint interemta. Causæ recus. Concil. Trid. p. 227. Idem cùm exercitum adversus hostem aliquando educeret, eundemq; in ponte Tiberino præcederet, claves in Tiberim projecit, additis hisce verbis: *Cùm Petri nihil efficiant ad prælia claves, Auxilio Pauli forsitan ensis erit.* Arnold. Ferron. in annal. Gall. ** Hodie baculus Aaronis & gladius Nimrodi una manu regitur & una parte Clerici, altera parte belli Duces Salutari cupiunt, altero pugno Codicem, altero ensem gestãt. Bernh. Zieritz. de princ. inter ipsor. dignit. prærogativ. Ist also darzu kommen/ daß man den Bischoff und Prælaten auf dem Roß gar nicht kennen/ in der Kirchen aber selten finden kan. Auct. autonom. part. 3. c. 32. p. 432. Glossa c. 23. q. 1. rubr. in bellic. armis. *Princeps Ecclesiasticꝰ potest bellum indicere.* Biel. 4. sent. dist. 15. q. 4. p. 315. *Legitima autoritas judicis intervenit, quando bellum geritur de mandato Ecclesiæ.* Item. *Sacerdotes vel his quibꝰ bellandi officia sunt commissa persuadere vel quibuslibet ut ea accipiant, suâ autoritate valent imperare, ut dicit Gratianꝰ c. 23. q. 8. quicunq; ex Clero §. His* ita Thom. 2. 2. q. 40. art. 2. *Ad Clericos pertinet disponere & inducere alios ad bellandum bella justa.* Confer Reinking de regim. secul. & Eccles. lib. 1. class. 2. c. 34. 5. 7. Warem. ab Ehrenb. de regn. subsid. ** Sed opponimus præposteris illis bellatoribus. 1. *Christi & Apostolorum interdictum.* Cùm Petrus in horto oliveti gladium stringeret, audit à Christo Matth. 26. v. 52. *Converte gladium in locum suum.* Paulus de Apostolis & Ecclesiæ ministris dicit 2. Cor. 10. v. 4. *arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia DEO ad destructionem munitionum destruentes omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.* 1. Tim. 3. v. 3. *Episcopum non decet esse πλήκτην percussorem.* 2. Timoth. 2. v. 3. *labora sicut bonus miles Christi* v. 4. *Nemo militans implicat se negotiis secularibus.* In hisce dictis non corporalia, sed spiritualia duntaxat arma personis Ecclesiasticis traduntur, quibus Evangelii doctrinam propagent, seque adversus persecutores iisdem tueantur. 2. *Christi & Apostolorum exemplum.* Illi enim corporalibus armis adversus hostes suos nunquam leguntur usi: *Si regnum meum esset de hoc mundo*, inquit Christus Johan. 18. vers. 36. *ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis.* Hinc Bruschius in Manusc. de Episcop. Pataviens. referente Wolfio tom. 2. memorab. pag. 585. cùm Alberti II. Baronis de Winkel Episcopi Pataviens. bellum cum civitate Patavienſi gestum descripsisset, subjungit: *Quis non in Apostolicis viris (quales esse volunt) studia hæc bellica reprehenderet, quos sitis sanguinis fervere omninò, præsertim in negotio religionis, non convenit, cùm & Christus ipse Episcoporum omnium, sed verorum & piorum, non personatorum antesignanus neminem unquam vel gladio vel igne occiderit, sed simpliciter fateatur, se venisse, non ut perdat animas, sed ut servet.* 3. *Ministrorum Eccles. officium.* Illud enim cùm à politico dominatu sit Christi voce separatum Luc. 22. v. 25. ut in præcedenti tractatu latiùs ostendimus, ideò potestatem gladii corporalis, ad quem jus belligerandi pertinet, nequaquam sibi arrogare debent. Ministrorum Ecclesiæ officium est verbum prædicare, Sacramenta administrare, pro populo orare, disciplinam exercere &c. qui hasce muneris sui partes diligenter obeunt, illis ad pugnandum nihil quicquam temporis erit relictum. Thom. 2. 2. q. 40. art. 2. duas affert rationes ex officio Clericorum ductas, propter quas non conveniat eis arma tractare. *Primò quia bellica exercitia multum impediunt à contemplatione divinorum & laude Dei & oratione pro populo. Deinde Clerici ordinantur ad ministerium altaris, in quo repræsentatur passio Christi, ideò non competit eis occidere, sed magis paratos esse ad sanguinem fundendum.* Richardus Angliæ Rex cùm Philippum Bellovacensem Episcopum, qui contra exercitum ejus militem duxerat, acie captum detineret, cumque tanquam filium suum Pontifex dimitti juberet, Romam misit arma, quæ Episcopus in acie gestarat, addens hæc verba: *Vide, beatissime Pater, an hæc sit tunica filii tui*, unde Papa ita erubuit, ut gratuitam ejus liberationem non postularet ulteriùs. Helinsh. in Chron. Rich. 1. 4. *Infelicem tulitum bellorum exitum.* Jacob. Maier. in Chron. Flandriæ: *Si sapuissent* (inquit) *Ungari An. 1444. Legatum Eugenii Pontificis ad gladium Spiritus remisissent, quod est verbum Dei, rarò res bellica cedit feliciter, cùm se illi intermiscent Episcopi, qui non jubentur bellum gerere, sed prædicare verbum Dei, interfectus est & ille Julianus Legatus justo Dei judicio pœnas luisse videtur &c.* Lonicer in Hist. Turc. de eadem pugna sic scribit, *Certatũ est in pugna Varnensi totos dies noctesq; tres diu fortunâ ancipiti, sed tanto animorũ ardore utrinq; tantoq; impetu, ut cæsorum sanguine campi stagnârint. Victoria tandem ad Christianos inclinare visa est ob primos Turcarũ ordines disturbatos utq; in fugam dilapsos, confusosq; palantes & Imperatorem ipsum trepidantem ac desperabundo similem, tunc Antistites, quos in templis ac Scholis quàm in acie conspici satiùs fuerat ac decentiùs ex statione sua hostẽ fugientẽ inconsultò persecuti aditu ad nudatos ordines patefacto victoriam & vitam Regis totiusq; exercitus ac regni*

Panao-

Pannonici, imò Europæ salutem hostib. prodiderunt. ** *Gerboldus Episcopus Moguntinensis 15. anno 772. in gratiam Regum Galliæ propria sponte contra Saxones Thuringiam armatâ manu occupantes cum copiis suis profectus est immemor officii & ovilis sibi commissi, sed miserè à Saxone quodã ense perfossus est, inde Saxones de eo tales conscripserunt rythmos,*

Bischoff Gerhold fochte mit dem Schwerd/
Durchs Schwerd kam er auch ab der Erd/
Drumb jhm viel nützer gewesen wer
Er wer gen Chor gangen denn ins Heer

Wolff. in lect. memorab. cent. 16. p. 578. ** Idem comprobant expeditiones Leonis IX. Julij II. Philippi Episcopi Bellovacensis, Archiepiscopi Eboracensis, qui totum exercitum perdidit, quem ex Monachis, Sacerdotibus & rusticis contra Scotos educebat &c. Vide Avent. in exhort. de bell. contra Turc. suscip. 5. *Patrum suffragium.* Inter canones Apostolis attributos can. 28. sic decernitur: *Episcopum aut Presbyterum percutientem fideles delinquentes aut infideles inique agentes dejici ab officio præcipimus.* ** Chrys. hom. 4. de verb. Esai. *Sacerdotis est populum monere non movere arma, quia gladium mentis non Martis tenet. Ipsius enim vita in contemplatione Spiritus non in actione militari consistit.* ** Ambros. in orat. contra Auxent. & citatur c. Convenio. 23. q. 8. *Adversus arma, milites, Gothos quoq; lachrymæ meæ arma sunt, talia enim sunt munimenta Sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* c. Non licet. dist. 86. ex Concilio Agathensi. *Non licet Episcopo manibus suis aliquem cædere, hoc enim alienum esse debet à Sacerdote.* Bernh. Epist. 221. *Pugnabimus pro matre* (Ecclesia) *armis, quibus licet non scutis & gladiis, sed precibus fletibusq; ad Deum.* 6. *Quorundam ex ipsis Pontificis consensum.* Zacharias Papa ad Episcopos Gallicanos venationibus deditos & in militiam proficisci solitos scribit: *Sacerdoti qui pastor est, arma non ferre, nedum quenquam bello occidere licet.* ** c. Clericum dist. 50. *duplex est genus militum, Ecclesiæ & seculi.* c. Nimium. c. Cùm à Judæis c. Non pila. c. Clerici. c. *Quicunq;*. c. Reprehensibile c. Si in mortem. c. Convenior. c. Si quis. c. Si vobis. 23. q. 8. c. Clerici x de vit. & honest. Cleric. c. Io audientia. x de sentent. ex commun. Thom. 2. 2. q. 40. art. 2. *Exercitia bellica repugnant illis officiis, quibus Episcopi & Clerici deputantur.* Biel. 4. scot. dist. 15. q. 4. *Sacerdotes propria manu arripere arma non debent.* P. Gregor. lib. 11. de Republ. cap. 1. nn. 14. *Inprimis injustum haberetur, si Clerici, quibus militia secularis interdicta est, militare cogantur & ita à cultu divino abstrahantur.* Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 14. §. objicit autem. *Non Christiano sed Monacho bellum interdictum.* Scriptor anonymus in comm. super Apocalyps. conscripto Anno 1390. & à B. Luth. ann. 1528. edit. p. 13. *Cruciatam Papæ à summo Pontifice indictam contra Clementem Antipapam & ab aliis Episcopis executam damnat fides Catholica, cùm tam sit horrendum Sacerdotes vacare hominum occisioni quàm quod milites terreni usurpent dispensare Domini mensæ Sacramenta.* Similia passim in eo occurrunt. ** Avent. lib. 3. annal. Bojor. *Quo pacto* (inquit) *victoriam sperare ausis eo bello, quo Sacerdos simul & manus cruore ac cæde polluit & sacrosanctam hostiam impuris manibus sceleratiore mente contrectat.* Petr. Damian. in Epist. ad Firm. Episc. *Nunquid hoc legitur vel egisse vel literis docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias à Longobardorum feritate est perpessus? num Ambrosius bellum Arianis se suamq; Ecclesiam crudeliter infestantibus intulit? nunquid in arma sanctorum quispiam traditur insurrexisse Pontificum.* Erasm. in annot. cap. 3. Luc. acriter invehitur *in Episcopos bellatores.* Bud. libr. 5. de asse. *An ejus temporis in mentem non venit, cùm D. Petrus Paulusq; & eorum sequaces Ecclesiæ architecti non armorũ splendentiũ fiduciâ infecti ad prælia grassabantur, sed innocentiâ freti cæteræ inermes ad castra Christi tuenda in tumultu flagrantissimæ caritatis classico ciebantur.* c. Reprehensibile 23. q. 8. scribit Nicolaus, *reprehensibile valde esse, q. Episcopi sint unà in acie contra piratas, cùm militum Christi sit Christo servire, militum v. seculi seculo.* Albert. Rex Polonorum cùm Creslaus Curo Zuanxius Episc. Vladislav. multa apud eum dissereret de revocanda expeditione in Turcam, reprehendit ipsum, jubens *Episcopum suarum partium meminisse, quæ in sacris faciendis consistant, non in gerendo bello.* Crom. l. 21. Hist. Polon. Quæ in contrarium afferuntur, facilem habent explicationem. 1. *Moses cum Levitis idolorum cultores interemit* Exod. 32. Resp. Moses fuit Dux populi Israelitici, qui potuit speciali præsertim Dei mandato intercedente, alios ad vindictam armare. 2. Deut. 20. v. 2. Num. 10. v. 9. *Sacerdotes jubentur esse in castris & buccinis clangere.* Resp. pari ratione adhuc hodie Ecclesiarum ministri in castris versantur, non pugnandi gratiâ, nisi subitaneus quidam casus & extrema necessitas id flagitet, sed docendi, exhortandi, consolandi, Sacramenta administrandi, orandi & ad preces excitandi causâ. Carolomannus Francorum Dux Anno Christi 702. edictum edidit, in quo inter cætera sic statuit: *Nemo sacris initiatus, divinoq; ministerio mancipatus arma omnino ferat, aut in bellum aut in hostem pergat. Unus aut ad summum duo Episcopi delecti suffragio cum suis Sacerdotib. Principem comitentur ad bella sacrificandi, comprecandiq; causa &c.* Avent. lib. 2. annal. 3. *Samuel occidit Agagũ,* 1. Sam. 15. *Elias Baalitas,* 1. Reg. 18. Resp. hæc facta sunt singularia & heroica. 4. *Maccabæi Pontificatum & bella gesserunt.* Resp. quibusdam improbatur, quod regnum sibi vendicarint, cùm ad tribum Juda illud pertinuerit. Sed illustres victoriæ divinam ipsorum vocationem videntur confirmare. Quicquid sit, extraordinaria illa & specialia V. T. exempla non possunt generalem aliquam regulam in N. præsertim Testamento patere.

399. Quæritur 3. *An subditi teneantur obsequi Magistratui ad quodvis bellum ipsos vocanti?* Resp. ut subditorum conscientiis consulatur, distinguendum est inter bellum *notoriè injustũ* & illud, *cujus causa est dubia vel occulta.* Si bellum notoriè injustum Magistratus movet, subditi ab obœdientia absolvuntur per regulam Apostolicã Act. 5. v. 29. *Oportet Deo magis obœdire quàm hominibus.* Sic *cursores Saulem circumstantes* jussi à Rege interficere Sacerdotem Achimelechum, rectè fecerunt, mandati executionem recusando 1. Sam. 22. v. 17. *Obstetrices Ægyptiacæ* rectè fecerunt, obœdientiam detrectantes mandato regio de abjiciendis Israelitarum infantibus in profluentem Exod. 1. v. 17. Si verò causa belli adhuc sit dubia vel occulta, subditi observent regulam vulgatam, *sere certum, relinque incertum*, jam verò certum est, quòd subditi obœdientiam debeant Magistratui non præcipienti manifestè impia & injusta. Ergò non curiosè & præposterè in belli causa

3. An subditi teneãtur obœdire Magistratui ad quodvis bellum illos vocãti.

& consilia Magistratus inquirant, sed officij sui debitum expleant. Quod si vel maximè belli caussa non sit omni ex parte sufficiens & legitima, subditi tamen à peccato excusantur mandato sui Magistratus arma capientes. Sic peccat judex, qui eũ, cujus causa nondum satis cognita & examinata, morti adjudicat, sed carnifex sententiæ executor non peccat, qui morti adjudicatum occidit, quia obsequitur superiori, cujus sententiam in dubio discutere non tenetur. August. lib. 22. contra Faustum cap. 75. *Ne illud quidem* (bellum) *quod humanâ cupiditate geritur, non solùm incorruptibili Deo, sed nec Sanctis ejus obesse aliquid potest, quibus potius ad exercendam patientiam & ad humiliandam animam, ferendamq; paternam disciplinam etiam prodesse invenitur &c. Cùm ergò vir justus si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè possit illo jubente bellare civica pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortassè reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem a. militem ostendat ratio serviendi.*

4. *An milites mercenarii defendendi.* 400. Quæritur 4. *An rectè faciant, qui à potestatibus mercede ad militiam se conduci patiuntur?* **Danæus in orat. Dom. explicat. p. 236. refert, Possidonium in vita Augustini scribere, *eum nunquam orasse pro illis, qui mercenariam & quæstuariam militiam extra patriam exercent.* Sed in Possidonio illud non occurrit ** Mercenarios milites penitùs videntur damnare P. Martyr class. 4. loc. comm. cap. 16. nu. 13. **item class. 4. loco. 17. nu. 3. p. 1746. Erasm. Roterod. sub adag. Bellum haudquaquam lachrymosum & haut annuncias Bellum.** & Bucan. in Instit. loc. 49. p. 788. 1. Tales milites conjiciunt se in pedicas sine caussa. Nam si bellum injustum sit, excusari non possunt, cùm non obœdientiâ sed cupiditate ducantur. 2. nisi isti ita facilè accurrerent ad tympana, multa bella nec ita temerè susciperentur, nec ita diu producerentur. 3. iidem efficiunt, ut patria sua malè audiat & laboret odio aliarum gentium, necesse enim est, ut læsus doleat. 4. prodigi sunt vitæ suæ, quam oportebat conservare. 5. relinquunt vocationes suas, uxores, liberos, familias, & curant aliena. 6. exhauriunt vires patriæ suæ, neque enim credibile est eos omnes, qui exeunt, redire domum. 7. res est pessimi exempli, vendunt enim quodammodo vitam suam, non justitiæ sed pecuniæ causâ. At Abrahamus à Rege Sodomorum, cui strenuam navaverat operam, nullam prædæ partem accipere voluit. 8. lædunt eos, à quibus nunquam læsi fuerant, quod summæ est injustitiæ, miseri illi, quorum agros & oppida vastant atq; spoliant, clamare possent. Quid nos afficitis his injurijs? quid nos de vobis sumus meriti. 9. redeunt domum multò deteriores, quàm cùm exierint, quæcunq; enim vident in alijs nationibus nequiter & libidinosè geri, imitantur, & ubi redierint, inficiunt patriam suam. 10. pro precio fundunt sanguinem innoxium, quos Deus execratione & exitio dignos pronunciat Deut. 27. v. 25. Hæc quidem omnia rectè opponuntur temerarijs illis militibus, qui absq; ullâ caussarum & circumstantiarum præviâ consideratione quævis castra spe prædæ & cupiditate lucri illecti sequuntur, quive vocationem suam, quam à Deo habent, turpiter deserunt & relictis uxoribus, liberis, artificijs &c. ex impatientia laborum & ærumnarum in militiam abeunt, interim tamen mercenariam militiam penitus tollere aut damnare non possunt. Contrarium enim ostendunt, 1. *Baptistæ testimonium.* Milites illi, quibus Joh. Baptista respondet, *contenti estote stipendiis vestris* Luc. 3. v. 14. mercenarios fuisse certum est, illos tamen à statu suo minimè revocat, sed rectè vivendi regulam illis præscribit. 2. *Apostoli dictum.* 1. Cor. 9. v. 7. *Quis unquam militat suis stipendiis?* ubi militiam mercenariam cum agricultura & gregum pastura conjungit, quæ non sunt res suo genere malæ & damnandæ. 3. *Priscorum exemplum.* Jud. 11. v. 6. Galaaditæ ad Jephtha dicunt: *Veni & esto Princeps noster & pugna contra filios Ammon.* 2. Reg. 3. v. 7. Rex Israel Joram mittit ad Regem Juda, Josaphatum dicens: *Veni mecum ad præliũ contra Regem Moab, qui recessit à me;* qui respondit, *ascendam, sicut ego sum, sic tu es.* Et quod propriè huc congruit 2. Paral. 25. v. 6. Amasias Rex Juda *mercede conduxit de Israel centum millia robustorum centum Kikar argenti;* hinc August. ser. 19. de verb. Dom. *Non militare sed propter prædam militare est peccatum, ideo quadam providentiâ militibus stipendia constituta sunt, ne dum sumtus quæritur, prædo grassetur.* 4. *Simile quodam cognatum.* Sicut Jurisconsultus ad ordinem judiciorum administrandum operam suam offerre & addicere potest Magistratui, cui non est subjectus: ita quoq; quia oportet tales esse, qui sint ad prælia eruditi 1. Paral. 5. v. 18. ac norint armis violentiam repellere & pacem tueri, quę militandi peritia donũ Dei est, ut superiùs ostendimus, ideò si causa belli sit justa & legitima, tales bonâ conscientiâ stipendio mereri possunt. Notandum tamen, quod mercenarij illi milites ante omnia accuratè considerare debeant, an bellum ex illa parte, cui operam suam addicere cogitant, sit justum, neque enim illos perinde ut subditos excusat in dubio obœdientia, cùm non sint ad militandum obligati, sicut subditi.

401. Alterum justi & legitimi belli requisitum est *causa justitia & æquitas.* Quemadmodum enim Magistratus non potest contra quosvis privatos arbitrio gladium stringere, sed accedere oportet grave quoddam delictum capitali supplicio dignum: sic Magistratus non habet potestatem quovis tempore & contra quosvis bellum indicendi, sed accedere oportet justam, legitimam ac sufficientem causam. Quemadmodum peccat judex morti adjudicando eum, cujus causa nondum satis est discussa & examinata, sic peccat Magistratus bellum indicens, quando causa adhuc dubia est & insufficiens, *nam bellum est actus justitiæ, & summus gradus vindictæ publicæ.* Quando ergò Reges audiunt veram & justam militiam Deo probari, nequaquam existiment, libera ipsorum cupiditati, libidini ac iracundiæ frena laxari ac liberrimam potestatem movendi bella ipsis concedi, sed solicitè expendant prudentissimæ fœminæ Abigaelis verba ad Davidem pronunciata, 1. Sam. 25. v. 28. *Quia prælia Domini præliaris, malitia ergò non inveniatur in te omnibus diebus vitæ,* h. e. caveas à bello injusto & à sanguine innoxio effundendo. Celebratur San Paulini Comitis dictum à Dinotho: *Qui vincere cupit, Deum æquitate causæ & belli à se suscepti in suis partibus habere studeat. Frangit & attollit vires in milite causa, Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor,* canit Propert. lib. 4. eleg. 6. *Injusta bella tristes & funestos habere solent exitus,* inquit Herod. lib. 1. Nunquam ergò bellum suscipiatur, *nisi justa ac necessaria subsit causa*

2 Conditio belli justi causa justitia & æquitas.

causa, ut heroicè dixit Octavianus Cæsar referente Cuspiniano in ipsius vita pag. 11.

Causæ justi belli tres.

402. **Causæ belli spectant vel nos ipsos vel socios nostros. Ad priorem classem pertinent tres causæ. 1. cùm vim à nobis nostrisq; arcemus & sic patriā, libertatem, parentes armis tegimus. 2. cùm res nobis vi ablatas repetimus. Non tamen nisi omni remedio deficiente ad arma deveniendum l. ait præter §. si debitores ff. de his qui in fraud. credit. 3. cùm violatos Legatos vindicamus. Ad posteriorem eùm socios & nobis fœdere junctos ab extraneis oppressos liberamus, ijsque ausilia nostra implorantibus opem ferimus.** Possunt autem causæ justi & legitimi belli ad tria revocari capita. Prima causa est *necessaria defensio*. 2. *justa vindicatio*. 3. *legitima ablatorum recuperatio*, quas causas conjungere videtur August. libr. 22. contra Faustum cap. 75. bisce verbis, *Bellum quod gerendum, Deo autore suscipitur, rectè suscipi dubitare fas non est, vel ad terrendam, vel obterendam, vel ad subjugandam mortalium superbiam.* Duas posteriores causas exprimit quæst. 10. in Jos. & citatur c. Dominus. caus. 23. quæst. 2. *Justa bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per injuriam ablatum.* Primam & tertiam causam complectitur Isidorus lib. 18. etymol. cap. 1. & citatur c. Justum caus. 23. quæst. 1. *Bellum rectè suscipitur vel de rebus repetendis vel de injuriis propulsandis.* Scholastici tres causas conjungunt. Thom. 2.2. q. 40. Biel. 4. sent. dist. 15. q. 4. *Causa justi belli reducitur ad tres fontes, qui sunt defensio legum humanarum ac divinarum, patriæ ac hominum: correctio malefactorum & injuriantium ac correctio negligentium: recuperatio injustè ablatorum vel detentorum.* Qui dichotomia delectantur, possunt dicere: bellum aliud esse *defensivum*, cujus causa est *necessaria defensio*: aliud *offensivum*, cujus causa est vel *justa vindicta*, vel *rerum injustè ablatarum repetitio*. Potest etiam hoc modo procedi. *Causa belli justi est*, vel *defensoria* vel *vindicatoria*. Vindicatoria vel ob *injuriam* Deo & Reipublicæ illatam vel propter *recuperationem* bonorum ablatorum.

1. Necessaria defensio.

403. 1. *Defensionis* causâ justum & legitimum à Magistratu suscipi bellum, jure divino, naturali ac humano probatur, *quia vim vi defendere omnes leges omniaq; jura permittunt*. l. 45. §. 4. ad leg. Aquil. *hoc ratio doctis & necessitas barbaris & mos gentibus & feris Natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim quacunq; ope possunt, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.* Cic. pro Milon. Justum ergò & necessarium est bellum, quo religio, patria, parentes, uxores, liberi &c. contra vim illatam defenduntur. Hinc rectè Palingenius in Zodiaco vitæ in Capric. p. 262.

Ergò decet sapientem uti ratione & amare,
Inprimis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria proseq; suisq; tuendis.
Tunc veniâ est dignus, tunc fit sine crimine bellū.
Nam fas, juraq; sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorū est.

Cùm enim Magistratui subditorum defensio ac tutela divinitùs sit commissa, ideò gladium iisdem divinitùs sibi traditum pro subditorum defensione potest jure ac legitimè in bello expedire. Ceterum duplex est defensio, cujus causâ bella geruntur: *propria & aliena*. *Propria* fit subditis, *aliena* fit confœderatis & oppressis vis illata repellitur. Sunt n. diversa hominum genera, pro quorum defensione Magistratus justè capit arma. 1. *Subditi*, cujus defensionis exemplum habetur 1. Sam. 11. v. 11. ubi *Saul* oppidum Israeliticum Jabes Gilead ab obsidione Ammonitarum liberat. 2. Paral. 20. v. 1. ubi contra *Josaphatum* Regem Juda congregantur filij Moab, filij Ammon & habitatores montis Seir sive Edomitæ, contra quos in bellum progreditur Josaphatus præmissis priùs fetijs ad Deum precibus, in quibus de justitia causæ suæ agit v. 10. *Ecce filij Ammon & Moab & mont Seir, per quos nō concessisti Israel ut transirent, quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis & non interfecerunt eos. v. 11. è contrario agunt & nituntur nos ejicere de possessione, quam tradidisti nobis.* v. 12. *Deus noster, ergò non judicabis eos?* Sic etiam 1. Macc. 3. v. 20. cùm Antiochi exercitus Israelitas oppugnaret, orat *Judas Maccabæus: Ipsi veniūt ad nos in multitudine contumaci & superbia, ut disperdant nos & uxores nostras, & filios nostros & ut spolient nos*, v. 21. *nos v. pugnabimus pro animabus nostris.* De hoc casu defensionis loquitur et Christus Joh. 18. v. 36. *Si regnū meū esset de hoc mundo, ministri mei utiq; certarent*, h. e. armarē subditos ad mei regni defensionem. 2. *Cognati*, Gen. 14. v. 12. cùm quatuor Reges Lothum filium fratris Abrahæ ejusq; substantiā in bello abstulissent, *Abrahamus* Lothum cognatum suum proximum defensurus trecentos & octodecim vernaculos domus suæ armat. 3. *Confœderati*. 1. Macc. 8. v. 31. Romani ad Demetrium Regem scribunt: *Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros & socios Judæos?* v. 32. *Si iterum adierint nos adversum te, faciemus illis judicium & pugnabimus tecum mari terraq;* Arist. in Rhet. ad Alex. cap. 37. *Oportet injuriam passos pro se ipsis arma capere, aut pro cognatis & beneficis, itemq; sociis injuriâ affectis auxiliari.* 4. *Dediti vel clientes*, qui in fidem & clientelam sese dediderunt Jos. 10. v. 6. Gabaonitæ, qui Israelitis sese subjugarant, mittunt ad *Josuam* dicentes: *Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum, ascende citò & libera nos, fer q; præsidium, convenerunt n. adversum nos omnes Reges Amorræorum &c.* quorum precibus Josua obsequitur & insignem, imò miraculosam victoriam ab Amorræis reportat.

Q. circa defensionē 1. An in quovis defensionis casu arma expedienda?

404. Quæritur hoc loco. 1. *An in quovis defensionis casu arma expedienda?* Resp. minimè verò, sed accuratè omnes eire umstantiæ sunt examinandæ tum in propria tum aliena defensione. In propria. 1. ne *adversus Magistratum* culpâ nostrâ offensum defensionem paremus, sed culpam potiùs humili subjectione deprecemur. Quod si vel maximè extra culpam simus, tamen contra superiorem Magistratum ad arma nequaquam temerè prosiliamus, sed modis omnib. animū ipsius exulceratum placare studeamus. 2. ne adversus eos, *qui justis injuriis lacessiti* bellū nobis inferunt, ad arma properemus, sed primò omnium satisfactionem offeramus & controversum negotiū delectis quibusdam arbitris componendū nos commissuros promittamus, quod si oblatam conditionem hostis acceptare noluerit, tum demū defensioni bellicæ locus est relictus, ita tamen ut ad satisfactionem animo semper simus parato. 3. ne adversus eos, *qui potentiâ ac virib' nobis longè superiores sunt*, temeraria arma capiamus, ne ἀλόγως δίκας ἀτιμάσωμεν, sed quasvis potiùs conditiones pacis etiā

dutio-

duriores & rebus nostris adversas acceptemus, quam de summa rei cum certissimo exitij periculo decertemus. Luc.14.v.31. *Quis Rex iturus committere bellum adversus aliam Regem non sedens priùs cogitat, si possit cum decem millibus occarrere illi, qui cum viginti millibus ad se venit?* v.32. *alioquin adhac illo longè agente legaticaem mittens rogat ea qua pacis sunt.* In aliena defensione cavendum, ne dum aliis inservire studemus, ipsimet consumamur. Quamvis enim rectè dictum à Tullio 1. offic. *eum qui non defendit, nec obsistit, si potest, injuria, tàm esse in vitio, quam si parentes aut patriam aut socios deserat*, quamvis etiam pium & humanum sit, laborantibus & injustè oppressis opem ferre, tamen virium nostrarum semper habenda est ratio, ne pennas ultra nidum extendamus & bellis non necessariis nosipsos implicemus.

2. An quibusvis fidem nostram implorantibus suppetia sint ferenda.

405. Ex quo facilè intelligitur, quid respondendum ad Quæstionem 2. quando porrò quæritur, *An oppressis qui nec cognationis, nec confœderationis jure nos attingant, nec in nostram potestatem sese dedant, sed humanitatis jure nostram fidem nostramq; implorant auxileam, suppetiæ sint ferendæ?* Etenim si injustè illis oppressos esse constet, si hostis victoria & felicitas nobis maximo futura sit incommodo aut periculo, si vires nobis suppetant, si fœdera aut causæ aliæ minimè impediant, auxilium ipsis ferendum esse nemo ambigit, sed si vel omnia vel aliqua modo sese habeant contrario, aliena pericula non faciamus nostra. Præstat habere dubium amicum quàm hostem certum, si is sit potentior.

3. An ob religionis defensionem arma capienda.

406. Quæritur 3. *An ob religionis defensionem arma capienda?* Resp. quandocunq; & quacunq; de causa subditi injustè ab hoste opprimūtur, sive religionis, sive libertatis, sive alius quidam prætextus quæratur, Magistratus eorum defensionem suscipere debet. In tali enim bello non hoc præcipuè quæritur, an religio in se ac per se armis & vi corporali defendenda, sed an subditi ob religionis professionem injustè oppressi, à Magistratu contra vim illatam sint defendendi, id quod non licitum solùm sed etiam necessarium esse dicimus. 1.Macc.3.v.20. cùm Antiochus Israelitas propter religionem oppugnaret, dicit Judas Maccabæus: *Ipsi veniunt, ut disperdant nos & uxores nostras & filios nostros.* v.21. *nos verò pugnabimus pro animabus nostris & pro legibus nostris.* August. Epist.50. ad Bonifac. & citatur c. Maximianus. caus.23.q.3. *Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiit ab Imperatore Christiano* (contra hostes Ecclesiæ) *non tàm sui ulciscendi causa, quàm tuenda Ecclesia sibi credita. Quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpanda. Neq; enim & Apostolus Paulus vita sua transitoria consulebat, sed Ecclesia Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspiraverunt, consilium eorum Tribuno prodere fecit, unde factum est, ut eum, ad locum, quo fuerat producendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias.* Idem Epist.164. ad Emeritum, & habetur c. Nostri. caus. & quæst. dict. *Nostri* (Catholici) *adversus privatas & illicitas vestrorum* (Donatistarum) *violentias, quas & vos ibi, qui talia non facitis, doletis & gemitis, à potestatibus ordinatis tuitionem petunt, non quâ vos persequantur, sed quâ se defendant.* Proinde si patriam, si libertatem, si fortunas adversus injustam hostium vim defendere licet, quidni etiam religionem defendere liceat, unde pro aris & focis pugnare veteri proverbio dicuntur, qui se suosq; justo bello defendunt.

2. Legitima vindicatio.

407. 2. *Vindicta publica* causâ legitimum à Magistratu bellum geri, constat ex dicto Apostolico Rom.13.v.4. *Non frustra portat gladium, sed minister Dei est, vindex in iram illi, qui male agit.* Colliguntur autem ex V. T. duo genera delictorum, propter quæ coercenda ac punienda Magistratus bellum suscepit. Unum est *Ecclesiasticum*, alterum verò *politicum*. Ecclesiasticum est gentis vel civitatis cujusdam idololatria. Deut 13. v.12. *Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, aliquos dicentes.* v.13. *Egressi sunt filij Belial de medio tui, & averterunt habitatores urbis suæ ac dixerunt, Eamus & serviamus Diis alienis, quos ignoratis.* v.14. *Quære solicitè & diligenter res veritate perspectâ, si inveneris certum esse, quod dicitur & abominationem hanc opere perpetratam in medio tui.* v.15. *statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii ac delebis eam &c.* Idem verò judicium esse debet de hac lege, quale de præcedente in eodem capite, quod Pseudopropheta ad idololatriam populum illiciens sit interficiendus, de qua egimus superiùs. Politica delicta, propter quæ bella gesta sunt, inveniuntur complura. 1. *Legatorum violatorum.* Cùm enim Legati jure gentium sint inviolabiles, ideò Legatorum violatione jus gentium violatur, & summa Magistratui Leganti ignominia irrogatur, quam armis vindicare jure potest, 2.Sam.10.v.4. 1.Paral.19. v.4. Hanon Rex Ammonitarum Davidis Legatos insigni contumelia afficit, quam justa severitate David vindicat. 2. *Pactorum violatio.* Cùm enim fœdera & pacta sint juris gentium, ideò eorum violatione jus gentium violari jure censetur. 2.Reg.3. v.6. Mesa Rex Moabitarum discedit à fœdere, quod inierat cum Regibus Israeliticis, ideò *Ioramus* Rex Israel mittit Legatos ad Josaphatum Regem Juda, dicens: *Rex Moab recessit à me, veni mecum in prælium.* 3. *Cum hostibus conjunctio.* 2.Sam.8. v.5. *Venit Syria Damasci, ut præsidium ferret Adarézer Regi Soba* (Davidis hosti) *& percussit David de Syria viginti duo millia virorum & facta est Syria David.* Qui enim hostibus in bello sese conjungit, eodem cum hostibus loco meritò habetur. 4. *Publicorum flagitiorum neglecta vindicatio.* Cùm enim Magistratus divinitus constitutus sit, ut externam disciplinam tueatur & notoria flagitia honestatem & tranquillitatem publicam turbantia puniat, ideò si in hoc officio negligens deprehenditur, divino judicio bellis quandoque involvitur, Jud.20. v.13. mittunt *Israelitæ* Legatos ad tribum Benjamin, & sceleratos homines ad supplicium poscunt, quod cùm facere recusarent, bello eos invadunt. Bella, quibus Israelitæ speciali mandato divino intercedente Cananæos aggressi sunt, fuerunt pœnæ scelerum & flagitiorum, quibus impia & idololatrica gens fuit immersa. Levit.18.v.25. *Visitabo scelera illius gentis, quibus terra est polluta, ut evomat habitatores suos.*

Quæstiones de vindicta.

1. An ob quamvis vindictã bella movenda.

408. Quæritur hoc loco. 1. *An ob quamvis vindictam bella statim movenda?* Resp. minimè verò, sed 1. si offensæ sunt leviores, quæ absq; publicæ salutis & autoritatis detrimento condonari possunt, tunc præstat pœnã remittere. 2. si offensio à persona una vel altera proficiscatur propter

illam

illam toti regioni vel civitati non statim inferendum bellum, ne innocentes alienam culpam luere cogantur. 3. si is qui læsit, viribus est superior, tum præstat injuriam dissimulare, quàm periculo se & sua exponere. 4. si is qui læsit ad satisfactionem vel legitimam causæ cognitionem sese offerat, *in eum enim, qui jure agere & satisfacere paratus est, nefas est bellum sumere tanquam in injuriũ*, ait Thucyd. lib. 1. 5. si vel maximè hostis non offerat satisfactionem, tamen cùm bellum sit medium vindictæ grave & periculosum, ideò priùs pacificè ab hostibus debita satisfactio petenda est, antequam bellum inferatur.

2. An hoste satisfactionem offerente altera pars teneatur à bello cessare.

409. 2. *An si hostis nolit initio satisfacere, postea tamen bello jam inchoato pacem petat & satisfactionem offerat, alter teneatur à bello cessare?* Cajetanus statuit, quòd *antè bellum inchoatum* teneatur quidem satisfactionem acceptare, *post inchoatum* bellum verò nequaquam, sibi enim imputet, quod media & tempus pacis neglexerit. Sed rectius distinguitur inter *strictum justitiæ rigorem* & inter *blandum Christianæ caritatis fervorem*. Si strictum justitiæ rigorem expendere velimus, Princeps qui justam belli causam habet, nõ tenetur satisfactionem, præsertim post inchoatum bellum, acceptare, quia gerit personam judicis & vindex scelerum divinitùs constitutus est, sed quia bellum est supplicium gravissimum, quo non solùm is punitur qui peccavit, sed etiam multi innocentes simul è medio tolluntur, ideò caritas Christiana exigit, ut à bello cessetur, quando debita satisfactio offertur, nisi bono communi magis expediat, eum contra quem pugnatur, funditus extirpari, quales olim erant Cananæi, quos Deus jussit penitùs deleri Deut. 20. v. 17. Quòd si Princeps obvertere velit, *se jamdum magnos belli sumtus fecisse, ideoq; à bello cessare sibi integrum non esse*, audiat quid homo Dei ad Regem Amasiam dicat 2. Paral. 25. v. 9. cùm enim Rex à bello abstinere jussus diceret: *Quid fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel?* respondit illi Propheta: *Habet Dominus, unde tibi dare possit multo his plura.*

3. An infideles & barbaros sine causâ bello petere liceat.

410. Quæritur 3. *An infideles & barbaros populos, qui nullâ injuriâ nos affecerunt, bello invadere liceat?* Notum est, quâ crudelitate Hispani Americanos, à quibus nunquam læsi fuerant, tractarint, de qua ex Ludov. Granatensi, Bartholomæo de la Casa, Lipsio & Acosta diximus, in tract. de Eccles. §. 188. quibus addendum illud Wilhelmi Principis Auraici in Apol. *In Indiis Hispani plusquam vicies centenas myriadas hominum crudelissimè necarunt, idq; tam portentosâ crudelitate, ut omnes omnium temporũ crudelitates ac tyrannides, de quibus aut audivimus aut legimus, ludus jocusq; sint præ illorum in Indos immanitate, quemadmodũ editis eâ de re libris ipsorummet Episcopi ac Doctores testatum reliquerunt.* Sed opponimus hisce bellis, defectum 1. *mandati divini*. In V. T. jusserat Deus Cananæos gentem idololatricam & impiam bello invadere & extirpare, sed in N. T. de infidelibus ac barbaris bello oppugnandis nullũ habemus Scripturæ testimonium. 2. *modi legitimi*. Christus & Apostoli religionem non propugnarunt armis, nec armis propagandam docuerunt. 3. *causæ justæ*. Absunt hîc omnia quæ justum ac legitimum bellum faciunt. Nec enim defensionis gratia contra infideles talia bella geruntur, nisi fortè vicinorum oppressione viam ad nos affectant, quo in casu meritò reprimuntur; nec injurias illis, à quibus infestantur, unquam intulêre: neq; quicquam, quod armis recuperandum sit, ipsis eripuêre, hîc ergò locum habet illud August. 4. de Civ. Dei cap. 6. *Inferre bella finitimis & inde in cetera procedere ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate, conterere & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?* Quæ in contrariam partem afferuntur, fallaciam cõsequentis conjunctam habent omnia. Non enim sequitur, *justum est, ut Christiani utpote meliores imperent Ethnicis, utpote deterioribus. Ergò hi ab illis armis sunt subigendi. Religio & vita infidelium sunt corrigenda. Ergò armis sunt invadendi. Delicta ipsorum punienda. Ergò nobis licet bello eos invadere.* In consequente semper plus subsumitur quàm antecedens permittit. Refero huc locum ex Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 15. §. secunda conditio. *Princeps* (inquit) *non est judex nisi hominũ sibi subditorum, ergo non potest quæcunq; peccata aliorum hominum punire, sed solùm ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subjecti. Nam etsi non est judex ordinarius aliorum, tamen est defensor suorum & ratione hujus necessitatis efficitur esse quodammodo judex eorum, qui suis injuriam fecerunt, ita ut possit eos gladio punire.* Hæc Bellarm. quæ quomodo cũ donatione Alexandri VI. qui Lusitanis Indiam Orientalem, Hispanis Occidentalem bello acquirendam & occupandam mirabili liberalitate donavit, conciliari possint, ipse viderit.

4. An propter negatum exercitus trãsitum, bellum justè inferatur.

411. Quæritur 4. *An propter negatum exercitui per terram alienam transitum Domino illius terræ justè inferatur bellum?* Affirmat August. q. 44 in Numeros: *Notandum est* (inquit) *quemadmodum justa bella gerebantur, Innoxius transitus negabatur, qui jure humanæ societatis æquissimo patere debet.* Justitiã ergò belli inter Sihonem Amorræorum Regem & Israelitas Num. 20. ex negato transitu deducit, hanc Augustini sententiam Glossa juris Canonici. c. Notandum. caus. 23. q. 2. confirmat ex jure civili. l. in summa. ff. de aq. pluvia coercenda, ubi permittitur aliquid in agro alieno, modò id fiat sine possessoris nocumento. l. per agrum C. de servitutibus, ubi Maximianus & Diocletianus decernunt, *ut viâ publicâ utaris, nemo potest prohibere*, at hoc Israelitæ tantùm petebant, ergò repulsi justè bellum susceperunt. Sed justitia hujus belli Israelitarum cum Sihone ex alio capite rectiùs deducitur, egressus ipse erat è finibus suis cum exercitu & Israelitis injuriam inferebat, Jud. 11. v. 20. meritò igitur arma adversus ipsum capiebant. Dubium enim adhuc est, an propter transitum negatum rectè capiantur arma, cùm alia ratio sit *privatorum hominum*, de quibus jura civilia agit, alia verò *totius exercitus*, sed de his JCti pleniùs.

3. Ablatorum recuperatio.

412. 3. *Ablatorum & injustè possessorum recuperationem* esse justam belli causam, constat ex jure divino & humano, quod rapinas & injustam alienorum bonorũ possessionem prohibet. Idipsum colligitur ex defensione subditorũ & provinciæ Magistratui demandatâ. Si n. Princeps totum imperium salvũ esse velit, non ferat, ut singulæ ejus partes sensim decerpantur, quia sublatis partibus tandem & totum interit. 1. Sam. 30, 16. cũ Amalecitæ oppidum Sicleg incendissent, ac captivas duxissent mulieres *David*, ipsos insequitur & ad internecionem usq; cædit. 1. Reg. 22, 3. 2. Paral. 18, 2. *Achabus* Rex Israel dicit ad servos suos: *Ignoratis, quòd, nostra sit Ramoth-Galaad, & negligimus tollere*

eam

eam de manu Regis Syriæ, quòd huic bello eventus exoptatus minimè respondit, Achabi impietati tribuendum. Notandum tamen, quòd ea, quæ justè nobis erepta sunt, bello neutiquam reposcenda, qundq; cum potentioribus ob recuperationem amissorum temerè non sit confligendum, ne dum partem quærimus, totum interim amittamus.

413. Atq; hæc dicta sint de justis ac legitimis belli causis, ex quibus facilè potest fieri judicium *de injustis & illegitimis causis*, quia verum est sui & obliqui index. D. Chemn. ex verbis Joh. Baptistæ Luc. 3. v. 14. eruditè colligit tria injustorum bellorum genera. 1. *ex concussione*, quando quia ideò bellum infert, quia est potentior. 2. *ex Sycophantia*, quando sine justa causa prætextu quæritur, verè enim dixit Polybius: *In bello aliud est αἰτία* aliud *πρόφασις*. 3. *propter prædam*. Testantur Historiæ & comprobat experientia, causas bellorũ manifestas, quæ exterius prætexuntur ab occultis, quæ intùs premuntur sæpiùs toto cœlo dissidere. Ambitio, avaritia, ira, dominandi, habendi & ulciscendi cupiditas multorum bellorum causæ sunt, quæ ob id rarò felici terminantur exitu. Accidit enim plerunq; ambitiosis & avaris illis bellatoribus, quod camelo, *qui cornua desiderans, etiam aures perdidit*. Princeps quidam Tartarorum Regem Rutenorum non necessariũ bellum sibi moventem in prælio captum interfecit & ex calvaria ipsius poculum inauratum fieri curavit, cui hæc verba inscripsit: *Hic aliena appetendo, amisit propria*. Pyrrhum gloriæ cupiditas & profunda imperij libido difficilimis bellis implicuit ac tandem perdidit. Plut. in Pyrrho ** Illegitimæ bellorum causæ sunt variæ. 1. *Ambitio & Avaritia*. Scythæ ad Alexand. M. ex ambitione bella moventem. *Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet, alterâ manu orientem, alterâ occidentem attingeres*. Curtius lib. 7. p. 167. 2. *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas & libido dominandi*. ** Cogitent verò Christiani ac pij Principes, seriò inquam cogitent, gravissimã Deo reddendam rationem, si bella non necessaria moverint, si populos fidei suæ commendatos hostiũ prædę exposuerint, si illorum sanguinem, pro quibus Christus sanguinem suum fudit, temerè profundi curaverint. *Bonus Princeps*, inquit Seneca, *alieno sanguini tanquam suo parcit & scit, homini non esse homine prodigè utendum*. Ac probè notandum, quod Scholastici rectè disputant, *eum, qui injustum movet bellum, non posse bonâ conscientiâ possidere, quæ bello sunt acquisita, sed teneri ad restitutionem*, quâ de re annotabimus quasdam conclusiones ex Biele 4. sent. dist. 15. q. 4. *In bello*, inquit art. 2. *pro rebus repetendis moto bellantes tenentur restituere quicquid ultra res recuperandas & damna passa & labores atq; expensas ab hostibus acquesivêre*. art. 3. *Omnis bellator in bello injusto extra casum præcedentis conclusionis tenetur ad restitutionem ablatorum ac omnium damnorum adversariis ac sibi adhærentibus illatorum* art. 5. *Dominus gerens bellum injustum subditis suis cum bona fide sequentibus tenetur ad restitutionem omnium damnorum eisdem ab adversariis occasione belli illatorũ* art. 7. *Subditi in dubio bellantes ex obœdientia superioris, postquam cognoverint bellum injustum fuisse, tenentur omnia quæ habent restituere, non a. consumta existentia bona fide*. art. 8. *Non subditus veniens ad bellum injustum tenetur ad restitutionem damnorum injustè impugnatis illatorũ*. art. 9. *ad restitutionem tenentur, qui damnificant etiam in bello justo innocentes, qui adversariis nec auxilium nec favorem præstant*. Hæc Biel, quæ ex ip... juris divini fontibus deducta magnates absterrere debent, ne ex ambitione & avaritia non necessariũ aliquod bellum moveant. Addenda tamen triplex limitatio. 1. si bellũ sit vitiosum ratione intentionis tantùm, h. e. si adest autoritas publica & causa justa, deest autem intentio recta, tum non obligantur bellum gerentes ad restitutionem. 2. si adsit ignorantia invincibilis, non tenentur milites ad restitutionem. 3. si non potest restitutio fieri veris possessoribus, fiat pauperibus.

414. 3. Tertium justi belli requisitum est *modus belli legitimus*. Non enim sufficit bellum à Magistratu ex causa necessaria & justa suscipi, sed oportet etiam legitimo modo illud geri, juxta illud vulgatum: *Quod justum est, justè exequaris*. Exod. 17. v. 11. *cùm levaret Moses manum, vincebat Israel, sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec*, ergò non sufficit ut justa belli sit causa, sed ipsam quoq; belli gerendi rationem oportet esse piam & rectã. Jos. 7. v. 4. succumbunt Israelitæ, quamvis ex Dei mandato justissimum bellum cõtra Cananæos gererent, quia peccabant, non quidem *in causa* belli, tamen in ipso bello. Jud. 20. v. 18. confidunt Israelitæ suis viribus & causæ bonitati, nec à Deo auxilium petunt, ideò aliquoties profligantur. Hæc & similia manifestè docent, ad Magistratus autoritatem & causæ æquitatem in bello justo oportere etiam modum legitimum accedere. Proponimus autem de modo belli gerendi hunc generalem canonem. *Bellum gerendum est piè, justè, prudenter ac fortiter*. 1. *Pietatem* in bello requiri, colligitur tum ex *generali regula*, quod pietas omnium actionum nostrarum debeat esse directrix ac norma, tum ex *promissione divina*, quod pietas habeat *præmia præsentis & futuræ vitæ* 1. Tim. 4. v. 8. *tum ex sanctione illa divina*, quod *Sacerdos* tanquam pietatis Magister ac Dux *ante aciem stare debeat*. Deut. 20. v. 2 *Cum progressus fueris in bellum adversus hostes*, dicit Dominus ad populum Israel Deut. 23. v. 9. *observa* sive cave tibi מִכֹּל דָּבָר רָע *ab omni re mala*, ab omnibus flagitijs cum lege Dei pugnantibus, ne victoria propter impietatem priveris & hostibus tuis præda fias.

3. Conditio justi belli modus legitimus.

Ad quem pertinet 1. Pietas.

415. Ceterum pietas illa complectitur 1. *veram & sinceram ad Deum conversionem*. Cùm n. bellum in Scripturis passim referatur inter pœnas peccatorum, *ac divina providentia soleat corruptos hominũ mores bellis emendare atq; conterere*. August. 1. de C. Dei c. 1. ideò primò omnium per verã pœnitentiam cum Deo debemus redire in gratiam, quoties belli necessitatem humeris nostris incumbere animadverrimùs. Insigne hujus rei exemplum nobis proponitur in Josaphato 2. Paral. 20. v. 3. Cùm enim *Iosaphatus* audiret: *Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, ipse totis viribus se contulit ad quærendum Dominum & prædicavit jejunium universo Iuda*, ut populus externâ illâ jejunij Pędagogia admonitus in se descenderet, peccata agnosceret & pro aversione pœnæ ardentiùs oraret. *Salomon* Prov. 21. v. 31. dicit: *Equus paratur ad prælium, Dominus autem tribuit victoriam*, necesse igitur est, ut ad Deum convertamur & ipsi reconciliemur, aliàs omnis victoriæ spes erit vana ac frustranea. 2. *auxilii divini implorationem*. Dona Dei non nisi per

precca

preces ex pœnitēte ac fideli corde profectas à nobis obtinentur, jam verò victoria est insigne Dei donum, ut superiùs ostendimus. Ergò precibus à Deo victoria est petēda. Preces illæ de justitia causæ, propter quam bellum suscipitur, etiam nos admonent, quod ita cómparata esse debeat, ut non vereamur eam in ipsius Dei conspectu in precibus exponere. Exod. 17. v. 9. cùm Josue contra Amalekitas pugnaret, *Moses* interim manus ad Deum extendit. 1. Sam. 23. v. 2. cùm Philistæi Ceilam oppugnarent, *David* consulit Dominum, an in prælium contra eos descendere debeat? idem facit 1. Sam. 30. v. 8. 2. Sam. 5. v. 23. sic per preces *os Domini rogare* convenit, antequam bellum suscipiatur. 1. Par. 5. v. 20. *traditi sunt Agareni in manus Rubenitar. & Gaditarum &c. quia hi Deū invocaverūt, cùm præliarentur.* 2. Paral. 20. v. 6. cùm ab hostib. gravissimū imminere periculum, orat *Iosaphatus*: *Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cœlo &c.* v. 12. *in nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos, Sed cùm ignoremus, quid facere debeamus, hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros ad te dirigamus*, v. 13. *omnis a. Iuda stabat corā Domino cum parvulis & uxoribus & liberis suis.* Esa. 37. vers. 4. cùm Sennacherib Hierosolymam obsideret, mittit Rex *Ezechias* ad Esaiam dicens, *leva orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt*, ipse etiam v. 16. ardenter orat. 1. Maccab. 3. v. 44. *congregatus est conventus, ut essent parati in prælium & ut orarēt, & ut peterent misericordiam & miserationes.* v. 53. dicunt, *quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?* Illorum exemplis insistere nos oportet, si feliciter bellū gerere cupimus. *Armanda mens est fide & manus prece, & vita castis moribus.* Fecerunt idipsum *Romani* gentilium superstitioni dediti, quibus si quando in hostem eundum esset, *supplicationes publicas* ad Deorum templa indicebant. 3. *fiducia in solum Deū collocationem.* Quamvis enim causa belli sit justa atq; omnia ad bellum necessaria in parato habeantur, tamen non confidendum est bonitati causæ nec militum copiæ, nec humanæ prudentiæ aut potentiæ, sed solius Dei auxilio ac præsidio, quod cùm Jud. 20. v. 18. Israelitæ contra Benjaminitas pugnaturi negligerent, aliquoties profligati sunt. De præsentia Dei in bellis legitimis præclara extat promissio Deut. 20. v. 4. *Non pertimescat cor vestrum, quia Dominus Deus vester in medio vestri est & pro vobis contra adversarios dimicabit*, illam vera ac firmâ fide in bello necessario ac legitimo Princeps amplectatur, inq; solo Dei præsidio omne perfugium habeat constitutum. Ps. 20. v. 8. *hi in currib. & in equis, nos a. nominis Domine Dei nostri recordabimur*, v. 9. *ipsi incurvabuntur & cadent, nos autem stabimus & exaltabimur.* Ps. 27. v. 1. *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* v. 3. *si consistant adversum me castra, non timebit cor meū. Si consurgat adversum me præliū, in hoc ego sperabo.* Ps. 44. v. 6. *in te inimicos nostros ventilabimus cornu & in nomine tuo conculcabimus insurgentes contra nos.* 1. Macc. 3. v. 19. *non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est &c.* 4. *pacis oblationē.* Pium est & humanum, omnia priùs media pacis tentare, quàm arma capere. Præcepit hoc Deus ipse populo suo Deut. 20. v. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem.* Sihonem Regem in Hesbon tradiderat Deus cum tota regione in manum Israelitarum, interim tamen Moses *mittit ad eum Legatos* דברי שלום *verbis pacis sive pacificis* Deut. 2. v. 26. Sic Jud. 11. vers. 12. Jephtha mittit nuncios ad Regem filiorum Ammon, qui dicerent: *Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam.* Similia exempla extant 2. Reg. 14. vers. 10. ubi *Ioas* Rex Israel à Rege Juda Amasia ad bellum provocatus respondet: *Sede in domo tua, quare provocas malum, ut cadas tu & Iudas tecum.* 2. Paral. 35. vers. 21. ubi Nechao Ægypti Rex ad *Iosiam* Regem Juda in occursum sibi procedentem dicit: *Quid mihi & tibi est Rex Iuda, non adversum te hodie venio.* Conjunge 1. Maccab. 15. Bellum est unum ex atrocibus & sævis remediis, quæ adhibenda non sunt, nisi summa exigat necessitas, perinde ut Medici nō urunt aut secant, nisi totius corporis salus periclitetur. *Romani*, inquit Varro libr. 2. de vit. popul. Rom. *bella & tarde & nullâ licentiâ suscipiebant, & quod bellum nullum nisi pium putabant geri oportere, priusquam indicerent bellum iis, à quibus injurias factas sciebant, feciales Legatos res repetitū mittebant quatuor, quos si postulata impetrassent, fœdus cum iis feriebant; sin minùs, re deliberatâ bellum indicebant.* 5. *notoriorum flagitiorum in castris prohibitionem.* Quod si n. Dominum Deum nostrum in castris nobiscum habere desideramús, *ut pro nobis contra adversarios dimicet.* Deut. 20. v. 4. utiq; castra non debent esse officinæ impietatis & asyla flagitiosorum. Jos. 7. v. 12. dicit Dominus: *Non poterit Israel stare ante hostes suos, quia pollutus est anathemate, non ero ultra vobiscum, donec exterpetis eum, qui hujus sceleris reus est.* Judith 5. v. 24. dicit Achior ad Holofernem: *Si est aliqua iniquitas in conspectu Dei ipsorum, tradet illos Deus ipsorum tibi &c.* In bellis aliquid confert militaris prudentia, maximum verò gratiosa Dei præsentia, quæ pijs ipsum timentibus & ex fide invocantibus est promissa, quòd si ergò castra sunt tabernacula pietatis, erunt etiam domicilia omnis felicitatis, testantur enim Historiæ eosdem exercitus ut plurimum & pios & victoriosos fuisse. Exulent igitur à castris diræ, blasphemiæ, libidines &c. in ipsis etiam oppidorum expugnationibus temperandum à sanguine civium, cùm de victoria jam certò constet, à sævitia in sexum muliebrem, in decrepitos senes, infantes ac pueros, à stupris & adulteriis, à raptu virginum ac matronarum, quia lex divina, *Non mœchaberis*, nullam in bellis habet exceptionem. 6. *post impetratam victoriam gratiarum actionem.* Cùm enim victoria ex hostibus sit insigne Dei donum, ideò æquum est, ut gratiæ pro eo victori summo agantur debitæ. Genes. 14. vers. vigesimo. Melchisedecus post reportatam insignem ex hostibus victoriam in Abrahæ occursum procedit, dicens: *Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt*, Exod. 17. v. 14. cùm ex Amalecitis Israelitæ victoriam retulissent, præcipit Deus Mosi: *Scribe hoc in libro pro memoriali. Et ædificavit Moses altare.* Jud. 5. describitur *ἐπινίκιον* Deboræ. 2. Paralip. 20. v. 26. *congregati sunt in valle benedictionis, eò quod dedisset illis Deus gaudium de inimicis suis.*

416. 2. *Iustitia* requirit 1. ut præcedat *legitima belli denunciatio*, quam vocant *Clarigationem*. cujus vocis originem exponit Taubman. in amph. Plaut. act. 1. scen. 1. Fit illa denunciatio per *feciales*, qui pro injuria satisfactionem vel ablatorum restitutionem flagitat, eam verò recusantibus bellum indicit. Nititur *jure divino* Deuter. 20. v. 10. 2. *Iustitia.*

offeret primum pacem. Jud.12.v.1. Ephraimitæ ad Jephtam dicunt: *Incendemus te & domũ tuam. jure gentium* apud omnes populos recepto, de quo Alex. ab Alexandr. lib.5. genial. dier. cap.3. Gell. libr. 16. noct. Atticar. capite 4. Livius libro 1. Decad. 1. p.16. Barnab. Brisson. libr.4. form. &c. *jure civili*, ut colligitur ex verbo decrevit l.24. ff. de captiv. & postlimin. l.118. de verbor. significat. ac *evidenti ratione.* Æquum enim est bellum priùs indicere quàm inferre, perinde ut in caussis forensibus priùs in jus vocamus & litem denunciamus: stolidum contrà armis repetere, quod vel postulationis æquitate vel solâ armorum comminatione impetrare possis, hinc Cicer. 1. off. *Nullum bellum justum est, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum priùs sit & indictum. Tũc solum utile est ad arma concurrere,* inquit Cassiodorus, *cùm locum apud adversarium justitia non potest invenire,* 2. ut caveatur eorum, qui non sunt hostium loco, *oppressio ac direptio.* Luc.3.v.14 *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris,* ubi prohibentur omnis generis injuriæ, quas milites inferre solent vi aut fraude, in persona vel in bonis. Quando enim Johannes dicit, *neminem concutiatis,* prohibet injurias, quæ à militibus apertâ violentiâ personis inferuntur, utpote cùm cædunt rusticos, nisi omnia abundè ipsis suppeditent: quando dicit, *nemini calumniam faciatis,* prohibet injurias, quas milites fraudib. & calumniâ inferre solent, ut cùm dicunt, aliquẽ esse proditorem vel hostem, eumq; hoc nomine spoliant, vel occidunt, vel ad Ducem & Præfectos deferunt, quãvis nihil minùs sit quàm hostis vel proditor, quando dicit, *contenti estote stipendijs vestris,* prohibet injurias, quas non in persona sed in bonis milites inferunt, utpote cùm rapiunt, prædantur, exigunt & extorquent undecunq; possunt, Bellarminus libro 3. de Laicis cap.15. Caveant ergò milites tàm præsidiarij, quam subsidiarij ac gregarij, ne illis, qui vel transitum ipsis per suam regionem præbent, vel qui socij sunt & confœderati, vel provinciales, quorum defensio ipsis commendata est, rapinis ac direptionibus sint molesti, strenuus canis domesticos suos tuetur, peregrinos verò ac hostes abigit. ** Synesius de regno p.27. *Militib. imperandum, ut civib. & rusticis parcant, minimeq; molesti sint, eorum laborum memores, quos ipsorum gratiâ susceperunt. Nam ut civitatis terraque commoda tueatur Rex & propugnat & milites conscribit. Quare qui peregrinum quidem à me hostem propulsat, ipse autem moderatè mecum non agit, is à cane mihi non differre videtur, qui lupos propterea longissimè abigit, ut per otium gregem commodissimè dilaniare possit, cùm potius in custodia mercedem eum lacte satiare oporteat. Quapropter accurata pax est, milites ita comparatos esse, ut inermi plebe tanquam fratribus uti velint, solisque ijs, quæ præfinita sunt, stipendiis contenti sint.* ** Num.20. vers.17. Israelitæ à Rege Edom petentes transitum, nunciari ipsi curant. *Non ibimus per agros, nec per vineas non bibimus aquam de puteis tuis, sed gradiemur viâ publicâ, nec ad sinistram declinantes, nec ad dextram, donec transeamus terminos tuos.* vers. 19. *per tritam gradiemur viam & si biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra, dabimus quantum justũ est.* Deuter.2.v.16. *Cibos emetis ab eis pecuniâ & comedetis, aquam emtam haurietis & bibetis.* Pulcrè Gregorius lib.6. cap.12. *Non est probabile, feliciter res suas gesturos milites eos, qui maledictiones & lachrymas in exitu suo sumunt ad viaticum.* ** Ἀκόλαστον στράτευμα οὐδὲν ὄφελος: *Impunitus exercitus nullius est usus.* *Clearchus apud Xenoph. 11. exped. Cyr. p.290.* Paulus JCtus, *disciplina militaris Romanis antiquitus fuit ipsa liberorum charitate.* ** Ac laude dignissima est Aureliani Imperatoris apud Vopiscũ sententia, qui Tribuno militum Vicario suo ejusmodi dat mandata: *Si vis tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullũ alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nemo deterat. Oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua quisque contentus sit, de præda hostis non de lachrymis provincialium habeat.* Stipẽdium in baltheo nõ in popina habeat. 3. ut cesset beluina *rabies & immanis ultio,* nec cũ ipsa Natura, sed cum hostib. bellũ geratur. Deut.20.v.19. phibet Deus, ne in oppugnationib. urbiũ *succedatur arbores illæ,* q̃ fructus ferũt, nec securib. p circuitũ vastetur regio, *quoniã lignũ est & nõ homo, nec potest bellantium cõtra nos augere numerũ.* Xenoph. li.1. de reb. Græciæ de Anaxil. Spartan. Duce refert, q accusatus in judicio de Byzantio oppido fidei suæ cõmendato & hostib. ob famẽ militum psidiariorum tradito, respõderit, *se defendisse urbẽ tãdiu, donec cũ hostib. bellũ esset, postquã vero vidisset bellũ esse cũ Natura & fame perire eos, quib. in bello parci solet, judicasse finem bello imponendũ,* quâ excusatione auditâ judices ipsũ absolverũt. 4. ne adversus victos exerceatur crudelitas *& atrox insultatio.* Quãdo hostis pacẽ petit & in victoris potestatẽ concedit, servandum est jus supplicũ ac deditiorũ. Deut.20.v.11. *Si civitas pacẽ receperit & aperuerit tibi portas, cũctus populus, qui in ea est, serviet tibi sub tributo.* v. 12. *Sin fœdus inire nolueris & ceperit cõtra te bellũ, oppugnabis eã.* v.13. *cũq; tradiderit Dn. Deus tuus illa in manu tua, percuties omne quod in ea gen. masculini est, in ore gladij.* v.14. *absq; mulieribus & infantibus.* Quòd si ergò in gentib. illis exitio devotis tamẽ fœmineu sexui & parvulis Deus parci voluit, quãtò magis in bellis Christianor. illud locũ habere debet. Ambr. graviter reprehendit Imp. Theodos. q cũ punire vellet Thessal. sine delectu obvios quosq; necari jusserit. Theod. l.5. Hist. Eccl. c.17. Aug. Ep. 205. ad Bonif. Comitẽ: *Ne sævias aut insolescas in supplices, sed misericordia in victos impendatur, qualc est illud apud Poetam:*

Parcere subjectis & debellare superbos.

417. 3. *Prudentia* militaris latissimè patet ac via potest certis præceptis includi, nec tam auditione & lectione, q̃ longo rerũ usu & exercitatione comparatur. Si usquam, certè in bellis potissimùm requiritur consiliũ & prudentia, quippe in quib. *semel duntaxat peccare licet,* ut est apud Stob. serm. 51. hinc Rex sapiens loquit Prov.20.v.18. & c.24.v.6. *Consilio gerendũ est bellũ, & salus erit, ubi multa sunt consilia.* Ad hãc prudentiã bellicam pertinet 1. *ante bellum omnium necessariorũ matura præparatio. Felix civitas, quæ pacis tempore de bello cogitat,* quam sentẽtiam lapidi incisam Venetijs in vestibulo armamentarij legere licet. Requiruntur ad bellũ *pecunia* rerũ gerendarum nervi, quæ ex tributis subditorũ & spolija hostium comparandæ, quin & honestâ frugalitate in usum futurum comparcendæ: requiritur *commeatus,* qui alimenta & vestimẽta militũ & pabulum equorũ complectitur: requiruntur omnis generis *instrumenta bellica,* ad pugnam navalem instructæ *classes,* quæ omnia ante bellum comparanda ne illorum defectus necessariæ *3. Prudentia.*

defcu-

defensioni, sit impedimento. *Conscribendi* sunt milites, non quivis prædæ spe advolantes sed corporis & animi dotibus bello aptis ut & necessarijs armis tàm φυλακτηρίοις quam ἀμυντηρίοις probè instructi, eorum instituenda est *Instructio*, cujus exemplum describitur 1.Sam. 29. v.2. ijdē sedulo *exercendi* in tractandis armis, in faciendo opere, in ordine servando &c. eligendi *Duces* sciētiâ rei militaris, virtutibus heroicis ac bellicis, autoritate & felicitate præditi, quos commendet *labor in negotio, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo*, ut Cic. pro leg. Manil. loquitur; Cōstituendi sunt *Senatores* sive Consiliarij bellici, qui ingenij celeritate, judicii dexteritate, & experientiâ longo rerum usu confirmatâ atq; autoritate plurimùm polleant &c. 2. *in ipso bello loci ac tēporis ad pugnandum apti accurata observatio*. Deliberandum n. sedulò, an præstet hostem domi expectare, an verò belli molem in ejus fines transferre; quo tēpore conveniat hostē aggredi, quis prælij locus debeat constitui? qui trepidantem & formidantem exercitum ad pugnam educit, fugere ipsum docet, non vincere. Sic Abraham Gen.14 v.15. *divisis sociis irruit noctu super hostes securos ac nihil tale metuentes*, Jos.10. v.9. *Iosua repentè irruit super hostes tota nocte ascendens. Commoda acies instructio*. 2.Sam.10.v.9. videns Joab, quod esset adversum se prælium & exadverso & post tergum, *elegit sibi ex omnib. electis Israel, & instruxit aciem contra Syrum*. v.10. *reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon &c.* ubi accuratè dispiciendum, an & quando conveniat ipsummet Principem in acie stare. 2.Sam.18,v.3. *Tu unus solus pro decē millibus computaris. Idonea castrorum metatio*; eorum omnium quæ *nocumentum* ac periculum afferre possunt, *diligens evitatio*, qualia sunt securitas, cōtemtus hostium, nimia festinatio, ordinum solutio. *militum ad pugnam animatio*, quæ oratione & alacritate Ducis obtinetur. *consiliorum hostilium diligens perscrutatio &c.* 3. *post bellum obtentâ jam victoria requiritur cauta circumspectio*, ne vel negligentiâ & incuriâ, vel nimiâ fiduciâ ac temeritate victoria è manibus excutiatur, *sæpè enim spoliantem jam & exultantem Mars evertit & perculit ab abjecto*. Cic. pro Mil. ne fugienti hosti nimiùm instemus, male n. pugnatur cum desperatia & spes fugæ edemta in furorem & invictam audaciam erumpere consuevit. ** Onosander in strategico c.ult. *Postquam omnia feliciter & ex animi sententia asserunt, fine bellicis negotijs imposito caveat Imperator, ne ob res secundas elatior aut gravior videatur, sed placidus sit & benignus, neve fastum minacei ac truculēto vultu præseferat, sed civilem & amicabilem benevolentiam comiter omnibus exhibeat, illa enim invidiam & livorem gignūt, ista mutuum amorem conciliant.* ** *In prædæ divisione* apud Israelitas etiam illorum fuit habita ratio, qui supellectilem custodierant, nec in prælium progressi fuerent. Numer.31.v.27. Jos.22.v.8. 1.Sam.30.v.24. Sed de his ac similibus scriptores politici pleniùs tractant.

4. *Fortitudo.* 418. 4. *Fortitudo* in bellis vel maximè necessaria, sine qua nihil rectum vel salutare sperari potest. Deut.20.v.3. Sacerdos in acie consistens sic alloquebatur populum Israëliticum: *Non pertimescat cor vestrū, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos*, quin & Duces audiente exercitu proclamabant, v.8. *Quis est homo formidolosus & corde pavido? vadat & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est*. Exempla extant Jud.7.v.3. 1.Macc. 3.v.6. Semper in prælio illis maximum est periculū, qui maximè timent. *audacia pro muro habetur*, inquit Salustius in bell. Jugurth. Quod si ergò acies in bello inclinari incipiunt, non statim animus despondendus, nec fugâ saluti consulendum, sed milites Ducis alloquio animandi, *paventibus occurrendum, cedentes retinendi, fugientes revocandi*. Tac.lib.3. Hist. nec post acceptam cladem animus serviliter abjiciendus, sed vel damna accepta sarcienda, novi delectus habendi, sociorum auxilia quærenda &c. vel victori cedendum & tempori aventus permittendus.

Q. circa modum belligerandi. 3. An stratagemata sint approbāda? 419. Quæritur hoc loco. 1. *An bellica stratagemata approbanda sint?* Duo statuuntur à polemicæ rei scriptoribus hostis debellandi media, βία sive ὀξὺς χαλκὸς & δόλος seu ἀπάτη vis sive acutum ferrum & *dolus* seu deceptio, quam etiam vocant στρατηγήματα, quæ singulari arte & solertia in hoste tum cavendo tum opprimendo perficiuntur. De his quæritur, an sint licita & approbanda? Affirmamus sequentibus permotí argumentis. 1. *ex jure divino*, Jos.8.v.2. dixit Deus ad Josuam: *facies urbi Hai & Regi ejus sicut fecisti Iericho & Regi illius, pone insidias urbi post eam*. Jud. 20. v. 29. cùm Israëlitæ mandatū pugnæ & promissionem victoriæ accepissent, *posuerunt insidias per circuitū urbis Gabaa*. 2.Sam.5.v.23. dicit Deus ad Davidem: *Non ascendas contra Philistæos sed gyra post tergū eorum & venies ad eos ex adverso pyrorum*. 2. *a probatis exemplis*. *Abrahamus* noctis beneficio usus exercitu in turmas diviso partim securos partim temulentos oppressit Gen.14.v.15. *Iosua* & *Davidis* exemplum in aprico positum, cujusmodi plura ex sacris & profanis Historiis colligit Zvvingerus in theatro libr.3. Polyænus & Reusnerus in strategematographia. *Quod Deus jubet loquens ad Iosuam, ut constituat sibi retrorsum insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus; hinc admonemur, non injustè fieri ab his, qui justum bellum gerunt, ut nihil homo justus cogitare debeat, in his rebus nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est, non n. omnibus fas est. Cum autem justum bellum susceperit, utrum apertâ pugnâ, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest.* Ita colligit August. lib.6. quæstionum in Jos. q.10. 3. ** Confer Hier. in c.17. Ezech. c. Dominus noster 23. q.2. Masium in cōm. Ios.8.p.141. ** *à cōsensu omnium gentium. Dolus an virtus quis in hoste requirat?* Virg 2. Æn. *Nullo discrimine virtutis an doli prosperi omnes bellorū laudantur eventus*. Ammian. Marcel. lib.17. *Belli furta sunt pulcerrima*, ait Xenoph in Hipparch. Lacedęmonii cùm stratagemate hostem superassent, *bovem Marti* sacrificarunt, cùm vi apertâ *gallum*, cujus rei rationem reddit Plut. in Institutis Laconicis, quod voluerint assuefacere Duces, ut non modò bellicosi essent, sed etiam calliditate, quæ in Imperatore requiritur, ad stratagemata pollerent. *Summa Ducum gloria victoriam sine periculo comparare*, Veget. lib.3. cap.9. ** Hom. ἠὲ δόλῳ ἠ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλκῷ *Confice sive dolo, seu stricto cominus ense*. Est & hoc ejusdem. ἢ δόλῳ ἠὲ βίηφι. *Vbi pellis leonina non sufficit, vulpina assumenda*. Lysander ap. Plut. in apophth. τὰ κλέμματα ταῦτα κάλλιστον δόξαν ἔχει inquit Brasidas ap. Thucyd. lib.5. ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειε, quibus hostes maxime deci-

cipiuntur & amicis plurimum juvantur. ** *ex jure civili.* Ulpianus l. Hoc edicto 1. §. noo fuit. 3. ff. de dolo malo. Non fuit contentus Prætor *dolum* dicere, sed adjecit *malum*, quoniam veteres dolum etiam bonum dicebant & pro solertia hoc nomen accipiebant, maximè si adversus hostem latronemve quis machinetur. 5. *à pari.* Sicut nihil interest, *quomodo captivus sit reversus, utrum dimissus, an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit.* l. Nihil. 26. ff. de captivis & postlim. sic nihil refert dolum an vim in hoste oppugnando adhibeas. Feras partim ferro capimus, partim solertiâ in laqueos & retia inducimus, ac facinorosi non solùm apertâ vi sed etiam lictorum insidijs in vincula pertrahuntur, idem in hostes licere meritò censetur. 6. *ab honesto.* Stratagemata sunt species militaris prudentiæ, quæ laude non vituperio digna. Prov. 21. v. 22. *Civitatem fortem ascendit sapiens, destruxitq; robur fiduciæ ejus.* Potiora sunt & laudabiliora, quæ ratione & mente, quàm quæ vi & corpore efficiuntur. Spartani licet essent bellicosissimi, tamen majores & decentiores hominis putabant esse actiones, quæ rationis & prudentiæ, quam quæ virium & roboris. Plut in Mar. 7. *ab utili. Illa belli furta pulcerrimam consequuntur gloriam, quibus & hostes maximè decipiuntur & amicis utiq; socii plurimùm juvantur.* Thucyd. lib. 5. ac boni Duces *non aperto Marte prælium, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper attentant, ut integris suis, quantum possunt viribus, hostes interimant, certè vel terreant.* Veget. lib. 3. cap. 9. Illa quæ astu potius quam hastâ comparatur victoria, minùs est cruenta. 8. *à necessario.* Quando hostes sunt potentiores ac vel militum numero, vel apparatu bellico superiores, necessitas injicitur utendi stratagematibus. 9. *ab hostium merito.* Hostem, qui extremam supplicia meritus est, fas est perdere, spoliare, occidere, nec interest, an vi apertâ illud fiat, an occultâ circumspectione. Plutarch. in Agesil. *Hosti quacunq; ratione fieri potest incommodandum, vim inferendo, prædando insidiis, stratagemate grassando.* Cambys. ad Cyrum apud Xenoph. 1. pæd. Quæ in contrarium afferuntur argumenta, facilem habent explicationem, si observetur stratagemata probari eâ demum conditione, 1. *ne fides data frangatur.* Distinguenda igitur sunt stratagemata à perfidia & fœderum violatione. Judic. 9. vers. 24. & *fidem fregerunt optimates in Sichem Abimelechi* vers. 25. *posuerunt q; insidias adversus eum in summitate montium.* 2. *ne jura belli violentur.* ** Ambros. lib. 1. de offic. cap. 29. & lib. 3. c. 10. *Sunt quædam bellorum jura & fœdera etiam inter ipsos hostes servanda.* Thom. 2. 2. quæst. 40. art. 3. *Dupliciter aliquis potest falli ex facto vel dicto alterius, uno modo ex eo quod ei dicitur falsū, vel non servatur promissum. Istud semper est illicitum, & hoc modo nullus debet hostes fallere. Alio modo ex eo, quia ei propositum aut intellectum non aperimus, hoc autem non semper facere tenemur. Et talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum, quibus licitum est uti in bellis justis. Nec propriè hujusmodi insidiæ fraudes vocantur, nec justitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati. Esset enim inordinata voluntas, si aliquis vellet nihil sibi ab alijs occultari.* ** Livius lib. 1. Dec. 1. f. 24. *Tarquinius superbus Gabios propinquam urbem, nec quicquam vi adortus cum obsidendi urbem, spes pulso à mœnibus adempta esset, postremò minimè arte Romana fraude ac dolo aggressus est, nam cum velut posito bello fundamenta templi faciendis, aliisq; operib. se intentum simularet, Sextus filius transfugit ad Gabios, cujus arte sunt devicti.* 3. *ne dignitas victoris labefactetur. Ea demum vera est victoria*, inquit Florus libr. 1. c. 12. *quæ salvâ fide & integrâ dignitate paratur.* Veneno & sicariis immissis hostem pessundare, abjecti animi esse cordati meritò ceolent. 4. *ne dolus malus admisceatur.* Achæi tantoperè abhorrebant à struendis dolis, ut nec hostes suos per fraudem vellent vincere censentes, nec splendidam nec firmam ullam victoriam, nisi quis palam, & ex condicto depugnans animos quoque dejecisset adversariorum. Polyb. lib. 13. ubi illud vocat κακομηχανεῖν, dolos malos machinari.

420. Quæritur 2. *An exploratoribus in bello uti liceat?* Chrysost. in comment. c. 2. Epist. Gal. exponens verba, *quod essent subingressi falsi fratres ad explorandam nostram libertatem*, munus exploratorum esse dicit *res adversariorum cognoscere, ut sibi ne sensus facilior* *aditum parent ad illorum expugnationem aut repulsam.* Hebræis vocantur רגל מרגלים quod *pedem* significat, quia exploratores plerunque veniunt pedites, & hinc inde discursitant. Græcis κατάσκοποι à *considerando & perivestigando.* De hoc exploratorum munere & actione quæstio est, an sit probanda? Gen. 42. v. 9. cùm Josephus fratribus suis objiceret, quod essent exploratores, ipsi velut probrum ac crimen aliquod id à se rejecerunt, ex quo videri posset exploratorum munus neutiquam esse probandum. Sed distinguendum *inter pacis ac belli tempora.* Fratres Josephi tempore pacis ad regionem amicam, à qua beneficium expectabant, frumenti sc. venditionem veniebant, turpe igitur fuisset, occasiona eâ exploratorem agere, alia v. belli ratio est. Proinde de exploratorib. idem statuendum, quod de stratagematis, eas sc. actiones esse licitas, quod probatur 1. *ex causa efficiente principali* Num. 13. v. 2. Præcipit Deus Mosi, ut mittat *viros, qui considerent terram Cananam singulos de singulis tribubus ex Principibus*, ac *Josuam & Calebum*, quòd demandatas explorationis partes fideliter executi fuerant, præmiis afficit. Numer. 14. v. 38. 2. *ex causa instrumentali. Moses vir Dei* misit exploratores & quidem *Principes ex tribubus*, de quibus Josephus dicit, quòd fuerint *optimi Geometræ*, quia oportuit eos benè ac perspicuè terræ Canaan situm cognoscere. *Josua* Mosis successor mittit duos viros exploratores in abscondito ad urbem Jericho, qui pergentes ingressi sunt in domum Rahab, de qua Jac. 2. v. 25. Rahab *ἡ πόρνη, nonne ex operibus justificata est, recipiens nuncios, & alia via emittens?* Homerus Ulyssem ac Diomedem heroas illos insignes exploratores facit. 3. *ex definitione.* Explorationis usus pars est militaris prudentiæ, per quam ea, quæ hostium sunt, inquiruntur, situs sc. locorum, Natura regionis, ducis ingenium, mores exercitus & c. quorum notitia summoperè bellanti necessaria, & ad victoriam obtinendam momenti habet plurimum. Ut ergo in justo bello vi atque armis licet hostem oppugnare, ita quoque explorandi arte adversus ipsum uti licitum est. *Vt en causa legitima amisitem, ita quoque exploratorem esse salvâ conscientiâ licet.* D. Gesner. in cap. 42. Gen.

2. An exploratoribus uti liceat?

421. Quæritur 3. *An proditoribus in bello utendum?* Differunt proditores ab exploratorib. *tum causâ efficiente.* Exploratio fit ab hostib. proditio à conjunctis, quib. confidimus. Ascon. Pedian. in orat. 2. Verrinâ, *Prodere deterius est quàm oppugnare, nam*

3. An proditoribus in bello utendum?

nam oppugnant inimici, quod eis vitio verti non debet, at produnt qui amici videri volunt, ac tales organos esse deberent, adeoque cùm ab officio discedant, longè gravius quàm illi peccant: tum causâ impulsivâ & finali. Exploratores, quæ sunt hostium, perscrutantur, animo bono ac fine nō malo, si bellum sit licitum. Proditores ea quæ parti adversæ videntur nocitura, vel quæstus gratiâ, vel causâ ultionis vel securitatis ergò clanculum produnt & aperiunt, ex quo facilè colligitur improbādas esse proditiones. 1. Apostol. inter homines *gravissimis sceleri b.* corruptos refert προδότας, 2. Tim. 3. v. 4. 2. Proditores *perjurium* committunt, siquidem ad patriæ salutem & defensionem juramento obstricti tenentur. 3. violant *jus Naturæ*, quod exigit, ut cives ac subditi patriam ab hostium violentia tueantur, ipsi contra ejus salutem pessundare laborant. Exempla quæ in contrariū afferuntur, non congruunt proditioni verè & propriè sic dictæ. 1. *Rahab* Jos. 2. v. 5. non prodit patriam, sed sibi suæq; familiæ consulit, cùm urbem divino judicio certò perituram nosset. v. 9. *novi quod Dominus tradiderit vobis terram, &c.* 2. Gibeonitæ Jos. 9. v. 24. non sunt proditores, sed cùm audivissent terram Canaan Israelitis divinitus promissam, & habitatores ejus disperdendos, hoc consilium inire, suisq; reb. prospicere voluerunt. 3. *Civis Bethelis* Jud. 1. v. 24. introitum civitatis domui Joseph ostendens in classem proditorū referri vix potest, quis animadvertit, suos cōcives obstinatè adversari populo, cui divinitus possessio illius terræ promissa, quin etiam erat q. captivus, & in manus hostium pervenerat. 4. *Jonathan patris* cōsilia Davidi aperiens 1. Sam. 20. v. 13. non proditionis, sed dilectionis opus facit. 5. *Chusai* consilium Absolonis Davidi aperiens 2. Sam. 17. v. 16. ad proditorum classes minimè transit, erat n. David Rex legitimus, quem Absalon injustè ac nefariè è throno regio dejicere nitebatur. Cruenta sceleratorum hominū consilia detegere, ut pij insidias ipsorū evitare possint, non est prodidisse, sed profuisse.

4. An proditores spōte venientes recipiendi?

425. Sed porrò quæritur 4. *An proditores, qui spontè sese offerūt, sint recipiendi?* 1. Hier. in l. de opt. gen. interpret. ad Pāmach. inquit, *proditionē Principes recipere quidem, sed proditores damnare,* cum quo convenit illud Augusti Imperat. προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ, *proditionē amo, proditores non laudo.* Plut. in apoph. Itemq; illud Antigoni, *proditores tantisper amo, dum produnt, ast ubi prodiderint, odi.* 2. Videtur etiam *ex re salutis* publicæ, proditorum monita audire. In obsidione Viennæ Turcs quidam parentibus Christianis natus ultrò se nostratibus dedens indicium fecit de hostium cuniculis subterraneis, de conatu Solymanni Imperatoris, de numero tormentorum bellicorū, &c. quo indice nihil veracius fuit, nihil præsenti periculo securius. Hist. obsid. Vienn. in append. annalium Turcic. Levencl. Contrà verò 1. quam actionem ut turpem & illicitam detestamur, ejus quoque autorem non amare ac recipere, sed repudiare ac detestari debemus. 2. insuper jus naturale requirit, ut *quæ quis fieri sibi nolit, ea nec alteri faciat* Math. 7. v. 12. Luc. 6. v. 31. jam verò nemo est, qui se & sua hostibus prodi velit. 3. qui alienos subditos ad proditionem solicitat, suos proditionem docet. 4. inde proditoribus pessima, quandoq; retributa fuêre præmia. Lasthenes quidam cùm patriam suam Olynthum Macedonibus prodidisset, atque ob id se apud eos in honore futurum arbitraretur, ei longè secus accidit, nam per castra à militibus passim appellabatur *proditor*, cumque ea de re apud Philippum Regem conquereretur, hoc responsi tulit. *Macedones esse homines admodum rudes & agrestes, qui res alio nomine quam suo ac proprio appellare nescirent, sed scapham scapham vocarent.* *Camillus* ludi literarij magistrum Principum filios inter Faliscos ad se adducentem vinctum pueris & flagris cædendum tradidit, & ad hostes remisit. Liv. lib. 5. dec. 1. *Pyrrhi Medicus*, qui Romanis pollicebatur, se in illorum gratiam Regem suum necatum ire, ab ipsis Regi est indicatus, ut eò diligentiùs sibi ab eo caveret. De Imperatore *Severo* Herodian. scribit, quòd multos Duces Nigri æmuli imperij per filios ad prodendas ejus res impulerit, deinde postquam eorum operâ abusus esset, suaq; omnia ex sententia composuisset, ipsos liberosque necaverit. Nam ut pulcrè annotat Plutarch. in vita Romuli. *Quicunq; improborum aliquo in negotio operâ utuntur, omnes eodem adversus eos affecti sunt modo, sicut hi, qui virus aut fel ab aliqua bestia petunt, quippe usum in accipiendo ac gratum cùm habeant, malitiam bestiæ re peractâ oderunt.* Flavius Vopiscus recenset Epistolam Aureliani Imp. de Heraclemone patriæ proditore. *Occidi passus sum, cujus quasi beneficio Thyanam recepi. Ego verò proditorem amare non potui & libenter tuli, quod eum milites occiderunt, neq; enim mihi fidem servare non potuisset, qui patriæ non pepercit.* *Brennus* Galliæ Rex cùm vastando Asiam Ephesum pervenisset, castra ibi metatus præfinitum pugnæ diem expectabat. Interea plebeja quædam virgo nomine *Demonice* amore barbari capta proditurum se ipsi Ephesum promisit, si torques & monilia pro mercede darentur, ad hanc Brennus in certo loco susceptam subditos duxit, & quicquid haberent auri, in gremium avaræ conjicerent, imperavit, qui cùm imperium exequerentur, Dæmonice præ auri in se conjecti multitudine & gravitate vivens est obruta. Plura ejusmodi punitæ proditionis ac perfidiæ exempla recensent Zuingerus in theatro, & Camerar. lib. 1. succis. cap. 7. Quid ergo statuendum? 1. Eos qui perfidè ac sceleratè talia deferunt vel pollicentur, quæ sine turpitudine & improbitate accipi vel fieri nequeunt, boni Principes non admittant. 2. Si justo bello capti hostium consilia & arcana patefaciant, audiri omninò possunt. 1. Samuel. 30. vers. 15. servus Amalekitæ accepto prius à Davide juramento, *quod ipsum nec occideret, nec in manus Domini sui tradere velit,* ducit Davidem ad Amalekitarum exercitum. 3. Proditoribus non est omniùm confidendum, quandoque enim fictè & simulatè omnia ab ipsis geruntur, ac falsa & nocitura ab ipsis referuntur. Nota est Historia Zopyri. 4. Si spes est, hostes nostrâ integritate & humanitate deliniri posse, proditores ipsis remittendi, & perfidia ipsorum manifestanda. Cùm Romani Pyrrho Medicum proditorem indicarent, pax inter ipsos & Regem est consecuta. 5. Proditores qui nos & patriam nostram hostibus produnt, gravi supplicio digni.

5. An usus tormētorum bellicorum probandus?

453. Quæritur 5. *An usus tormenti bellici, quod bombardam vocant, sit probādus?* De inventore illius diversè à diversis traduntur. Polyd. Virg. lib. 2. de rer. invent. c. 6. scribit bombardam novitium instrumentum esse, & à *Germano homine ignobili* repertum, quem id pro mercede accepisse ait, ut nomen ejus perpetuò occultaretur, idque in

hunc usque diem ignorari. Quidam contendunt *inventionem illius esse vetustam*, usum duntaxat renovatum. Majolus in diebus canicul. colloq. 1. p. 20. ex Zonaræ tom. 2. *E Tyberiis posteris ortus est Amulius homo superbus, seq; pro Deo venditare ausus, qui cùm machinis quibusdā tonitrua tonitruis, fulgura fulguribus referret, ac fulmina jacularetur, subitá innadatione paludis, ad quam habitabat, periit.* De Parthis Tanaia Rex Scytharum in Epistola ad Vexorem Ægyptiorum Regem scribit, quod *fragosis vasis in modum & sonitum tonitrus hostes ferire procul consueverint.* Irenic. lib. 4. exeges. German. cap. 29. Josephus lib. 3. de bello Jud. cap. 9. mentionem facit quarundam machinarum in oppugnatione Jotapatæ urbis Galilææ adhibitarum, *è quibus emissa saxa murorum minas auferebant, angulos turrium frangebant, & viros etiam è longinquo stantes magna violentia prosternabant.* Sed hæ atque aliæ veterum machinæ cognationem fortè aliquam cum nostris bombardis habuerunt, nequaquam verò eædem censendæ. Cornel. Kempius de orig. & statu Frisiæ libro 2. cap. 20. scribit, artem illam bombardarum à *Cimosco Frisia Rege* priscis temporibus circa annum Christi 1354. fuisse inventam. Alij verò ut Caspar Goldwurm. in libr. mirabil. Matthes. in Sarepta, Bucholzerus in Chronol. &c. inventionem ejus tribuunt *cuidam Monacho quem Bartholdum Schwartzium* vocāt, quem occasione eâ balistarum illud genus excogitasse statuunt. Servabat ille Monachus in cella sua in mortario pulverem sulphureum faciendæ medicinæ causa, illudq; lapide texerat. Contigit autem ut dum ignem ex silice in propinquo excuteret, scintilla in pulverem incideret, ac subitò erumpens flamma lapidem in altum tolleret, cujus rei eventu edoctus ferream fistulam paravit, & mortiferam illam machinam reperit. Alij *Chymistæ cuidam* ejus inventionem vendicant, qui artis suæ beneficio pulvere tormentarium & machinam ipsam facilè invenire potuerit. *Tempus inventionis* referunt ad annum 1380. imperante Wenceslao, primus ejus usus fuit in bello, quod ad fossam Clodiam Veneti cum Genuensibus gesserunt. De hisce tormentis bellicis haud injuriâ dicitur, optandum ea nunquam fuisse reperta. 1. *propter ingentem hominum & ædificiorum* quam edit *stragē.* Camer. part. 2. med. hist. cap. 28. p. 164. *Tantum esse bombardarum impetum experientia testatur, ut vix quicquam ab earum violentia tutum consistere possit.* Polyd. Virg. libr. 3. de rer. invent. cap. 18. *Haud adduci possum, ut humanum ingenium istud invenisse credam, sed mehercule potius malum quempiam Dæmonem monstrasse puto, ut homines inter se non modo armis, verùm etiam fulminibus pugnarent.* Julius Cæsar Scaliger hoc monstrum ad internecionem hominum, & destructionem ædificiorum inventum elegantissimis hisce versibus describit:

Tota gula est, tota est porrecto pectore rostrum
Multipedes pedibus monstra duobus agunt.
Ferrea vox, qualem sibi quondam optavit Homerus,
Si tamen audisset, nollet habere sibi.
Ut rictu nullus postrema est exitus alvi
Sed saturo, quod non suscipit, ore vomit.

2. propter *bellica virtutis interitum ac perniciem.* Archidamus cum novum catapultæ genus ex Sicilia advectum olim videret, dixisse fertur. *O Hercules, viri perijt virtus.* Plutarch. in Lacon. id verò longè justius de hoc tormenti genere pronunciari potest, quippe quo ignavissimus strenuos quosque Duces trucidare potest, hinc Ariostus in itin. suo Babyl. cap. 67. graviter detestatur hanc machinam, quòd *per eam bellica virtus non solùm corrupta, sed etiam ferè sit sublata, cùm omnem rei bene gerenda conatum frangat, & successum intercipiat.* Sed enim cum tales machinæ in oppugnationibus urbium, & commissione præliorum sint usu receptæ, ideò earum etiam beneficio, vel potiùs maleficio in bello justo legitimè adversus hostes uti possumus, cùm quovis modo de hoste in bello vindictam sumere liceat, ac in V. quoq; T. machinæ bellicæ ad urbium expugnationem, & hostium prostrationem excogitatæ & adhibitæ legantur Deuteron. 20. vers. 20 *ligna non pomifera succides, & ex illis machinas conficies.* 2. Par. 26. v. 15. *Ozias in Jerusalem fecit diversi generis machinas artificiosè excogitatas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas & saxa grandia, egressumq; est nomen ejus procul, eò quod mirabiliter auxiliaretur illi Dominus, & corroborasset illū.* ** *Jampridem reliquia imperii Rom. devorata essent cum Ungaria regno ab Orientali Antichristo qui multitudine copiarum omnib. terris prævaluisset, nisi bombardarum auxilio divinitus toties repulsus & maxima clade affectus fuisset. Quid enim impetum ejus immanissimum à postrema obsidione Viennensi repressit aliud quam bombardarum fulmina? quibus nihil formidabilius hosti, nihil quod majorem jacturā eidem adferat.* Wimph. in epit. rerum German. c. 64. ** Quomodo pericula, quæ ab illis impendent, cautè declinanda, ac diligenter prospiciendum, ne machinæ illæ magno ære partæ hostibus in prædam cedant, rei militaris scriptores monent, nobis placet illud Forcatuli, qui de Imper. Gallorum libro 4. *verisimile sibi videri dicit, DEUM singulari quodam judicio permisisse tam perniciosum tormentum recenter reperiri, ut q; a Christiano homine, ut mutuo terrore affecti mortales, nec viribus ita confidentes, faciliùs alerent concordiā, & bella detestarentur, incerti ac mortiferi ictus timentes aleam.* Itemq; illud ἀδόλω. τὴν χαλκογραφίαν βομβάρδων τ' ἴσχατ⊕ αἰών. Ἔλλαχε, τὴν ὄφελ⊕ μὲν μέγα, τὴν δὲ ὄλεθρον. *Cum Calcographia bombardam ætate senecta Orbis habet, quarum hac quam mala, tam illa bona est.* Vide Camerar. part. 1. medit. histor. cap. 76. & p. 2. medit. cap. 28. Jun. quæst. 74. polit. Patritium libro de regno titul. 6. Reusner. in arte stratag. libro 1. capit. 20. quæstio. 7. &c.

424. Ad *causam belli justam* & *modum ejus legitimum* accedere etiam debet. 3. *finis bonus*, videlicet *pacis acquisitio* & *Reipublica conservatio.* Hunc ergo finem in bello sibi Princeps habeat propositum, ut bonum commune promoveat, ac publicam tranquillitatem procuret, non autem ut imperij fines dilatet, ut alijs nocumentum inferat, ut gloriam nominis sibi comparet, &c. Psalm. 68. v. 31. *dissipa gētes, qua bella volunt,* 2. Reg. 14. v. 10. *Rex Joas* ad Amasiam bellum non necessarium moventem dicit. *Percutiens invaluisti super Edom, & sublevavit se cor tuum, contentus esto gloria, & sede in domo tua, quare provocas malum?* 1. Mac. 5. v. 57. *Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversus gentes.* De legitimo belli fine multæ extant sententiæ apud Augustinum. In

4. Conditio justi belli finis bonus.

Epist.

Epiſtol.ad Bonifac.circa med. (eſt ad calcem libri Ep.adjecta al. Ep. 207.) *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas, ut liberet DEVS à neceſſitate, & conſervet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur, ſed bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, ut eos quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas:* lib. 22. contra Fauſtum cap. 74. in princ. *Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia hæc ſunt, quæ in bellis jure culpantur, quæ plerumq; ita culpantur, ut etiam jure puniantur.* Sermon. 19. de verb. Dom. in princ. *Apud veros DEI cultores etiam ipſa bella pacata ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, ut mali coerceantur, & boni ſubleventur.*

Epilogus eorũ, quæ de Magiſtratu officio dicta ſunt. 425. Atque hæc dicta ſint de *virtutibus* & *officio* boni Principis, quomodo ſe *domi ac foris, pacis belli ve tempore, erga Deum & homines, erga amicos & hoſtes* gerere debeat, quæ omnia brevibus complectitur Auguſtinus, quando libro 5. de Civitate DEI capite 24. ſcribit. *Felices dicimus Imperatores, ſi juſtè imperant, ſi inter linguas ſublimiter honorantium, & obſequia nimis humiliter ſalutantium non extolluntur, ſed ſe homines eſſe meminerunt, ſi ſuam poteſtatem ad DEI cultum maximè dilatandum, majeſtati ejus famulam faciunt, ſi Deum timent, diligunt, colunt, ſi plus amant illud regnum, ubi non timẽt habere conſortes, ſi tardius vindicant, facilè ignoſcunt, ſi eandem vindictam pro neceſſitate regendæ tuendæq; Reipu. non pro ſaturandis inimicitiarum odijs exerunt, ſi eãdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, ſed ad ſpem correctionis indulgẽt, ſi quod aſperè coguntur plerumq; decernere miſericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compenſant, ſi luxuria tantò eis eſt caſtigatior quantò poſſet eſſe liberior, ſi malunt cupiditatib. pravis quam quibuslibet gentibus imperare, & ſi hæc omnia faciunt; non propter ardorem inanis gloriæ, ſed propter caritatem felicitatis æternæ, ſi pro ſuis peccatis humilitatis & miſerationis & orationis ſacrificium Deo ſuo vero immolare non negligunt.* Idem Auguſt. (vel quiſquis alius autor) de duod. abuſionum gradibus grad. 9. in princ. *Regem non iniquum, ſed correctorem iniquorum eſſe oportet, unde in ſemetipſo nominis ſui dignitatem cuſtodire debet, nomen enim Regis intellectualiter hoc retinet, ut ſubjectis omnibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, ſi iniqui ſint, non corrigit? quoniam in juſtitia Regis exaltatur ſolium, & in veritate Regis ſolidantur gubernacula populorum. Iuſtitia vero Regis eſt neminem injuſtè per potentiam opprimere; ſine acceptione perſonarum inter virum & proximum ſuum judicare; advenis & pupillis & viduis defenſorem eſſe, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos, & hiſtriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & pejerantes vivere non ſinere, Eccleſias defendere, pauperes eleemoſynis alere, juſtos ſuper regni negotia conſtituere, ſenes & ſapientes & ſobrios Conſiliarios habere, magorum & ariolorum, pythoniſſarumq; ſuperſtitionibus non intendere, iracundiam ſuam differre, patriam fortiter & juſtè contra adverſarios defendere; per omnia in DEO confidere; proſperitatibus non elevare animum, cuncta adverſa patienter tolerare, fidem Catholicam in DEVM habere, filios ſuos non ſinere impiè agere; certis horis orationibus inſiſtere; ante horas congruas cibum non guſtare. Hæc regni proſperitatem in præſenti faciunt, & Regem ad cœleſtia regna meliora perducunt.*

426. Prodecit etiam in *collationem boni ac mali Principis*, quem Julius Pollux Commodo Cæſari præſcripſit, velut in ſpeculum quoddam Principem quo aſſ.e intueri. Regis ſive boni Principis laudes ἔπαινοι τοῦ βασιλέως ſic habent: Πατὴρ, ἤπιος, πρᾶος, ἥμερος, προνοητικός, ἐπιεικής, φιλάνθρωπος, μεγαλόφρων, ἐλεύθερος, χρημάτων κρείττων, ἔξω παθῶν, ἑαυτοῦ κρατῶν, ἄρχων ἡδονῶν, λογισμῷ χρώμενος, ὀξύς, ἀγχίνους, περιεσκεμμένος, εὔβουλος, δίκαιος, σώφρων, θεῶν ἐπιμελητής, ἀνθρώπων κηδεμών, στάσιμος, βέβαιος, ἀνεξαπάτητος, μεγαλογνώμων, ἰσχυρογνώμων, ἐργός, τελεσιουργός, φροντιστὴς τῶν ἀρχομένων, σωτήρ, πρόχειρος εἰς εὐεργεσίαν, βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἀσφαλής, ἀπλανής, ἀμφιβοήτος πρὸς τὸ δίκαιον ῥοπῆ, εὐπρόσοδος, εὐέντευκτος, μειλίχιος, προσηνής, ἐπιμελητὴς τῶν ὑπηκόων, φιλοστρατιώτης, πολεμικὸς μὲν, οὐ φιλοπόλεμος δὲ, εἰρηνικός, εἰρηνοποιός, εἰρηνοφύλαξ, παιδευτικός, ἀρχηγὸς καὶ ἀρχικός, νομοθετικός, ἐυποιεῖν πεφυκώς, θεοειδής. πολλὰ δὲ ἐστιν, ἃ λόγῳ τις ἂν εἰπεῖν ἔχοι, ἑνὶ ὀνόματι. *Pater; placidus, manſuetus, mitis, providus, æquus, humanus, magnanimus, liber, pecunia contemtor, affectibus major, ſui ipſius victor, imperans voluptatibus; ratione utens, acutis judicii, ingenioſus, circumſpectus, valens conſilio, juſtus, modeſtus, curans religionem, procurator hominum, ſtabilis, conſtans, infallibilis, animo excelſo, propoſiti tenax (in re bona ac juſta) efficax in agendo, perfector operum (in re probè deliberata) curam agens ſubditorum, ſervator; paratus ad benefaciendum, tardus ad pœnam, ſecurus (ſine metu, quo Tyranni torquentur) non vagus, propenſus ad juſtitiam, facilis acceſſu, facilè admittens interpellantes (audiens ſupplicantes) blandus, lenis, curans ſubditos, amans ſuorum militum, ſtrenuus bellator quidem, ſed belli minimè cupidus, pacificus, pacis autor, pacis cuſtos, emendator morum populi (aſſertor diſciplinæ) verè Dux & Princeps; legumlator, natus ad bene merendum, divina ſpecie: Multa ſunt autem, quæ oratione dici poſſunt; ſingulis autem vocabulis exprimi nequeunt.* Tyranni vituperium ὁ ψόγος τοῦ τυράννου ſic exprimitur: Τυραννικός, ὠμὸς θηριώδης, βίαιος, πλεονεκτικός, φιλοχρήματος καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἐραστὴς χρημάτων, ἅρπαξ. καὶ τὸ τοῦ Ὁμήρου, δημοβόρος, ὑπερήφανος, ὑπερόπτης, δυσπρόσιτος, δυσπρόσοδος, δυσπροσήγορος, δυσέντευκτος, δυσόργητος, δύσθυμος, ἐμπλήκτος, ταραχώδης, ἡδοναῖς ἥττων, ἀκρατής, ἀκράτωρ, ἀλόγιστος, μισάνθρωπος, ἄδικος, ἄβουλος, ἄνους, ἀνόσιος, τοῦ κοινοῦ ἐνοχλ... ος, εὐμετάβολος, εὐεξαπάτητος, ῥᾴδιος, ὀξύρροπος, ἐπιθυμίαις ἐνδιδούς, ἀκόλαστος, ὑβριστής, πολεμοποιός, βαρύς, ἐπαχθής, ἀνεπίεικτος, ἀφόρητος. *Tyrannicus, crudelis, ferinus, violentus, avarus (ſemper plus habere deſiderans) amator pecuniæ, rapax, populi devorator, ſuperbus; elatus, difficilis aditu, ferox in acceſſu; parum ſalutans, paucos audiens, iracundus, triſtis, ſtupeans, auſterus, voluptatibus minor, (ſerviens) incontinens; immoderatus, ratione non utens, inhumanus, injuſtus, conſilij inops, iniquus, impius, mente carens. levis inconſtans; facilè deceptibilis, præceps, immitis; deditus cupiditatibus, incorrigibilis, injurioſus, autor bellorum, gravis, moleſtus, effrenis, intolerabilis.* Extat etiam libellus Ferrandi Eccleſiæ Carthaginenſis Diaconi, qui Fulgentij σύγχρονος fuit, in quo Principi Chriſtiano hæ traduntur regulæ. 1. *Te*

Collatio boni ac mali Principis.

sine DEI gratia & auxilio nihil posse statui & omnia ad gloriam DEI refer. 2. Vita tua sit speculum subditis. 3. Non praesis tantùm velis, sed praesis tum per teipsum tum per alios, nec praeferas honorem privatum publico commodo. 4. Dilige Rempubl. sicut teipsum. 5. Humanus divina praeponito. 6. Noli esse nimium justus & sapiens. 7. Memento te esse Christianum.

Praemia bono & poena malo Magistratui expectāda. 427. Quòd si juxta praescriptum harum regularum Principes imperium fidei suae concreditum administrent, ac constantem rectè ac justè imperandi, prosperitatem foveant, erit id Deo gratum, ipsis non solùm honorificum, sed & salutare, Reipublicae utile atq; commodum, unde Fertandus regulis suis subjungit. *Sic & in hac & in aeterna vita ages feliciter, ubi Ducibus Christianis dabitur perpetuus Principatus.* Sin verò Tyrannorum mores imitari, suis cupiditatib. unicè servire, & subditorum curam abjicere malint, cedet hoc tum in Reip. tum vel maximè in ipsorummet Principum perniciem atque exitium. Pulcrè Agapetus in expolit. paraenet. tom. 1. orthodoxogr. p. 184. *Sicut si in pnda navigantes, quando nauta errat, modicum affert navigantibus nocumentum: cùm verò ipse gubernator, totum efficit navigy periculum: sic & in civitatibus, si quis ex subditis peccat, non tam Rempubl. quam seipsum laedit, sed si ipse Princeps, universae infert Reipubl. detrimentum,* quinimò Tyranni seipsos etiam exitio involvunt sempiterno. *Qui enim in hoc seculo bene imperant, sine fine in perpetuum regnant, & de gloria hujus seculi ad aeternam gloriam transeunt. Qui verò pravo regnum exercent, post vestem fulgentem, lapillorumq́; nitorem, & nudi & miseri ad infernum torquendi descendunt,* ait Isidorus lib. 3. de summ. bon. cap 48. Esa. 30. v. 33. *Praeparata enim est ab heri Tophet, hic pro Rege* (Assyrio Tyranno & idololatra pessimo) *praeparata profunda & dilatata, habitatio ejus ignis, & ligna multa, flatus Domini sicut torrens sulphuris succendit eam.* Cogitant Principes citissimè praeteribi imò praetervolare vitae hujus gloriam, tacitam & honorem, proinde maturè cogitent de statione & gloria aeternâ. Illius fugacitatis hypotyposin egregiam proponit Augustinus (sive quis alius autor) serm. 48. ad fratr. in eremo, post med. *Cùm Roma essemus apud ostia Tyberina, &c. uectum sum cum caeteris ad videndum cadaver Caesaris in sepulcro, & vidi, quod omnino esset in decolore ornatum, putredine circumdatum, ventrem ejus diruptum, & vermium per illum cater vas transeuntes prospexi: duo quoq; famelici in foveam ocellorum pascebantur, crines ejus non adhaerebant capite, dentes ejus apparebant labys consumtis, & revelatum erat narium fundamentum. Et en tuens mentem Christianissimam dixi. Vbinam est Caesaris corpus praeclarum, ubi magnitudo divitiarum, ubi apparatus delitiarum, ubi multitudo dominorum, ubi caterva Baronum, ubi acies militum, ubi canes venatici, ubi equi veloces, ubi aves cantantes, ubi thalami muniti, ubi lectus eburneus, ubi thronus regalis, ubi thronus imperialis, ubi mutatoria vestimentorum, ubi capillae solares, ubi faces decoras, ubi omnia, quae sub coelo sunt? et nunq; verebantur homines, et timebant Principes, te coebant urbes, te timebant omnes, ubi nunc, quaeso, haec sunt omnia, à quo recessit tanta instantia? quo ivit tua magnificentia? & respondit mater pietate plena. Fili, omnia sibi pariter defecerunt, quando defecit Spiritus ejus, & reliquerunt eum captivatum in sepulchro trium brachiorum, plenum foetore & putredine, &c.* Meritò igitur laudatur Maximilianus, qui aliquot annis ante obitum sandapilam, quocunq; profectus est, secum circumferri voluit. ut ejus intuitu de mortalitate & reddenda imperij à se gesti ratione, admonitus partes officij sibi demandati, eò diligentius perficeret. Os. 10. v. 7. *Transire fecit Samaria Regem suum, sicut spumam super faciem aquae.* Sicut bullae in aquis celerrimè evanescunt, sic Regum splendor & potentia citissimè interit. Sicut bullae in aqua subinde aliae alijs succedunt, sed tandem omnes dissolvuntur: sic Reges in potestate alij alios ordine sequuntur, sed omnes tandem intereunt. Proinde ut Philippus Macedonum Rex per puerum sibi quotidie acclamari curabat: *Memento te esse hominem*, ita pius Princeps quotidie sibi occinat illud: *Memento te esse bullam.*

CAPUT VII.

De adjunctis Magistratus.

Adjuncta Magistratus. 428. Diximus hactenus de *efficiente, materia, forma, fine & officio Magistratus*, restat ut ad explicationem *adjunctorum* transitum faciamus. Ad hanc προσκειμένων sive adjacentium classem referri possunt. 1. *Virtutes & qualitates*, quibus Magistratus instructus esse convenit, quales sunt, verus DEI timor, prudentiae splendor, justitiae amor, fidelitatis fervor, &c. sed de illis superiùs in descriptione personarum ad officium Magistratus evehendsrum latè fuit dictum. 2. *Difficultas muneris hujus*, quo Magistratus fungitur, quae conspicitur ex *officij illius dignitate & eminentia*, sunt enim dii terrestres, Deum igitur sanctitate in vita & moribus referre ac penitus exprimere debent, quod in hac carnis infirmitate difficilimum; ex *virtutum ac qualitatum*, *quae in Magistratu requiruntur*, *praecellentia*, *ex periculorum*, quibus circumvallantur, *varietate ac frequentia*, *qui reges, est tanquam signum aliquod, in quod sunt jacula Satan ac mundus astringunt.* Luther. tom. 3. p. 365. ** Jud. 9. v. 9. dicit oliva in parabola Iothami, *Nunquid derelinquam pinguedinem meam & vadam* לנוע *ut movear multis* solic. curis & molestijs על *propter ligna.* Pagn. reddidit *ut promovear super ligna* &c. in Regem. Lutherus tom. 1. Isleb. fol. 376. Wen Gott will zu einem Märtyrer machen/ den setzet er an ein Orth/da er trigend regieren muß/vnd wenn ein solcher das Regiment mit gutem Gewissen führen/vnd seine Seele verwahren will/dem darff man die Teuffel nicht über die Thür mahlen / noch zu Hauß bitten / er wird sie ehe finden als er gemeynt hätte. ** *ex occasionum, quae ad peccandum ipsis offeruntur, multitudine ac copia*, qui enim possunt plurimum, omnia sibi licere arbitrantur: *ex gravissima, quae illorum lapsus consequi solet, ruina*, etenim *quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.* 2. Sam. 24. v. 13. *ex negotiorum ac rerum in imperio expediendarum multiplici cura*, quae itidem non potest, non varias ipsis afferre solicitudines ac molestias, cùm levissimus etiam error multorum malorum quandoque possit esse causa: *Necesse est*, inquit Agripps ad Augustum imperij continuationem eidem dissuasurus, *ut qui imperium gerit, multis curis ac timoribus conficiatur, voluptates minimè percipiat, molestissima quaeq; identidem, & videat, & audiat, & sentiat: ex fortuna*, cui non minùs, si non etiam magis sunt subjecti quàm plebei,

plebei, *lubricitate atq; inconstantia*, loquuntur enim Historiæ, & testatur experientia, plurimos è sede regia deturbatos fortunæ ludos fecisse, quin & tragicos quorundam Magistratuum exitus fuisse: *ex ratione* imperii administrati olim reddenda, plusquam accurata. Sap. 6. v. 4. &c. 3. *Cognatio hujus status cum Ministerio Ecclesiastico* & Ordine œconomico, mutuas n. sibi operas tres illæ Hierarchiæ tradunt, & ad salutem generis humani omnes institutæ sunt, ut ostendimus de Minist. §. 2. 4. *Honestæ recreationes* Magistratui permissæ. Cùm enim gravissima imperii moles, quod profectò est onus Ætnâ gravius, gubernatorum humeris incumbat, ideo permissum ipsis est, ut liberalibus, honestis ac moderatis recreationibus difficultates illas temperent, ac vires animi atque corporis laboribus gubernationis exhaustas reparent. Ut arcum ac lyram remittimus, quò melius tendi possint: sic animus liberalibus exercitijs recreandus, ut ad labores postmodùm sit vegetior. Tales recreationes sunt complures, utpote 1. *Historiarum lectio*. Esth. 6. v. 1. *Noctem illam duxit Rex insomnem, jussitq; sibi adferri historias & annales priorum temporum, qui ipso præsente legerentur.* Ex illa lectione Princeps non solùm honestam voluptatem, sed etiam maximam utilitatem percipere poterit, hinc Demetrius Phalereus teste Plut. in apoph. monuit Ptolemæum Regem, *ut commentarios de regno ac scriptores Historicos sibi compararet atq; evolveret, nam quæ amici Regibus subjicere non audent, ea in commentariis descripta.* Alphonsus dicere solebat, *optimos Consiliarios esse mortuos*, libros intelligens, qui semper ad sint vocati, nihil occultent, nihil adulentur. *Quid magis salubre ac frugiferum*, inquit Livius in præf. oper. *quam omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri, ut inde tibi tuæq; Reip. quod imitere, capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* 2. *Operum Naturæ investigatio.* De Salomone constar, quòd regij muneris molestias rerum naturalium investigatione discusserit 1. Reg. 4. vers. 33. *disputavit super ligna à cedro, quæ in Libano usq; ad Hyssopum, quæ egreditur de pariete & disseruit de jumentis & volucribus & reptilibus & piscibus.* Cavebit tamen Princeps, ne imponi sibi patiatur ab illis ciniflonibus, pseudochymicis, qui metallorum in aurum transformationem pollicentur, cùm ipsi extremâ æris & argenti inopia laborent, de quorum fraudibus in peculiari tractatu Germanico egimus. 3. *Musices oblectatio.* Propheta Regius gubernationis laboribus defatigatus cytharam arripit ac laudes Deo canit. 4. *Venatio*, de qua paulò post uberiùs dicetur, *ludi militares, exercitia equestria*, & quæ sunt hujus generis complura, in quibus omnibus & singulis cavebit Princeps, ne ἀδιάφορα fiant ἀδιάφορα, neve recreationes degenerent in exercitia quotidiana, cumprimis verò, ne administratione divinitus sibi commissâ in Consiliariorum humeros penitus rejectâ ipse interim voluptatibus & recreationibus sese totum tradat.

Q. 1. An venationes in Princip. probanda?

429. Quæritur hoc loco 1. *An venationes sint recreationum honestarum loco habendæ, & in Principib. viris probandæ?* Multa contra venatores ac venationes ex effectis vitiosis afferuntur. ** Disputant contra nimium venationis studium Heig. p. 1. q. 15. n. 8. P. Gregor. de Republ. lib. 10. cap. 6. Franc. Petrarch. de remed. utriusq; fort. dialog. 32. Paris de Puteo in tract. de Syndic. in pr. cap. 1. numer. 39. & sequentibus. Eam in se consideratam inter res indifferentes poni, atque ita ex tempore, loco, persona, modo & causa licitam & honestam modò illicitam & inhonestam haberi posse, rectè statuunt Luther. in comment. ad cap. 25. Genes. fol. 339 Heig. d. l. Tiraquell. de nobil. cap. 37. nu. 148. ** Rationes improbantium sunt, quia 1. Venationes ad *crudelitatem & sævitiam* assuefaciunt. Ut enim Domitianus tyrannidem suam à muscarum transfixione auspicabatur: sic qui ferarum sanguine gaudent, humano etiam delectari incipiunt. *Per venationes animo in sævitiam ab humanitate degenerante homines à ferarum morte quotidiana in ipsos quoque homines sævire audent.* Pet. Gregor. in syntag. art. mirab. libr. 29. capit. 1. inde Aristor. lib. 1. pol. cap. 8. duo isthæc studia *venaticam & prædatoriam*, conjungit. *Venatores*, inquit Agrippa de vanit. scient. cap. 77. *abjectâ humanitate ipsi feræ efficiuntur, morumq; prodigiosâ perversitate tanquam Actæon mutantur in belluas*, quò pertinet rythmus vetustus Germanicus:

Wer sich dem Jagen gar ergeit/
Wird gleich den Thieren mit der Zeit.

In Dæmone venat. Spangenberg. venator sic describitur, quod *sit bestia sedens super bestiam, manu tenens bestiam, secum ducens bestiam & insequẽs bestiam.* 2. Venationes *docent calliditatem* ingenuo, & liberali animo indignam. Multas insidiarum species venatorem nosse oportet, qui feras persequitur, quibus animus semel imbutus vix ab insidijs proximorum sibi temperat. Petr. Gregor. d. l. 3. Venatores *injurias irrogant* agrorum & sylvarum dominis, vinearum fructibus, satis ac novellis plantis. 4. *Exactiones & onera maxima subditis imponunt*, sive canes sint alendi, sive pabulum feris præbendum, sive vigilandum in media hyeme ad retia, sive posthabitis operis rusticis venatoria instrumenta in alium locum transferenda. 5. *periculis longè maximis sese exponunt*, dum per montes & valles ac per prærupta viarum errabunda ferarum sequuntur vestigia. *Adrianus Imperat.* inter venandum fregit humerum & crura pene contrivit. *Basilius Imperat.* à cervo in cornua sublatus ad terram non nisi mortuus rediisset, nisi disciso baltheo à quodam apparitorum liberatus fuisset. Quid *Francisco* Primo Galliæ Regi, *Maximiliano* Secundo Imperat. & alijs Dynastis in venatione obtigerit, in vulgus notum est. Exponunt etiam sese insidiis hostium, dum non satis spectatæ fidei hominibus se immiscent, ac per sylvas, saltusque, & per deserta ferarum soli quandoque vagantur. Vide Spangenberg. im Jagteuffel. 6. *bona fisci Principalis & subditorum sudores in homines leves & venatoria instrumenta*, quorum ad venandum magnus necessarius est apparatus, *inutiliter profundunt*, cùm sumtus in hanc artem factos lucrum nunquam exæquet, nedum superet, quò referunt Fulgent. in libro tertio mythol. & Palæphat. de non cred. fab. narrat. libro 1. capit. 3. fabulam *Actæonis*, qui à canibus suis devoratus, id est, omnibus opibus in canes consumtis tandem suo studio periit. 7. inde pij veteres contra venationem satis dura proferunt. Hieronymus in Psalm. 90. & citatur c. Esau. distinct. 86. *Esau venator erat, quoniam peccator erat, & penitùs non invenimus in Scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem, piscatores invenimus Sanctos.* Augustinus in Psalm. 102. & citatur c.

Qui

Qoi venatoribus. dist. eadem. *Qui venatoribus donant, non homini donant, sed arti nequissimæ. Nam si homo tantum esset, & venator non esset, non donares, honoras in eo vitium, non Naturam.* Ibid. *Qui venatori donant, hoc in illo amant, in quo est nequissimus, hoc in illo pascunt, hoc in illo vestiunt, ipsam nequitiam publicant spectaculis omnium.* Idem io Psalm. 147. & cit. c. Vident. dist. ead. *Vident homines venatorem, & delectantur, væ miseris, si non se correxerint. Qui enim vident venatorem, & delectantur, videbunt Salvatorem & contristabuntur.* (glossa tamen non de quavis, sed de arenaria venatione illud accipiendum esse docet, in qua cogebantur homines cum bestijs in arenam descendere, de qua Cassiodor. lib. 5. variar. capit. 42. & Cassan. part. 11. glor. mund. c. 49. ** illa à Moschis adhuc frequentatur teste L. B. ab Herbenstein in descript. Moscov. **) 8. & venatorum nomine io Scripturis quandoque *Tyranni*, quandoq; *Diabolus* significatur Gen. 10. v. 9. Ps. 91. vers. 3. Thren. 3. v. 52. &c.

430. Atq; hæc rectè opponuntur illis, qui venationibus nimium indulgent, qui κυνηγετικομανία, quadam correpti vitam, atque ætatem omnem in illis consumunt, sicut de Mithridate Pontico Patric. libro 3. de regn. tit. 6. scribit, quòd *annos septem neque urbis, neque ruris tecto usus inter sylvas quasi errabundus vagatus fuerit*, qui majorem voluptatis, quam ex venationibus percipiunt, quàm officii sui, quàm Reipubl. quàm subditorum habent rationem, qui primo diluculo *non ad Ecclesiam vigilant, sed surgentes congregant servulos, disponunt retia, canes producunt, sylvas saltusq; perlustrant, servulos, inquam, secum pertrahunt, fortasse magis ad Ecclesiam festinantes, & voluptatibus suis peccata accumulant aliena*, ut ex Ambrosio hom. 33. de quadrag. loquitur c. An putatis dist. 86. *qui misellis rusticis plagas inferunt, sata læta, boumq; labores diruunt, qui inter cervorum greges, quasi essent ex numero ipsorum, obambulantes id tantum ab ijs differunt, quod lineamenta hominis gestent*, ut de Hagide Curetum Rege loquitur Justinus libr. 44. &c. quorum *tunc etiam, defessa thoro cùm membra reponunt, Mens tamen ad Sylvas, & sua lustra redit*, ut Th. Morus canit: quibus merito occinitur illa Episcopi Florentini admonitio, quâ referente Rein. Reinecio in Chron. Marchionem Brandenburgensem, qui eximiæ magnitudinis aprum nimis avidè insecutus, noctem io sylvis agere coactus multis spectris & illusionibus Satanæ territus fuerat, à nimio venationis studio abstrahere voluit. *Periclitari se. Rempublicam, conculcari querelas viduarum & orphanorum, negligi justitiam, corrumpi Magistratus, dum Princeps officij sui immemor à medio foro se subtrahit, & per solitaria nemora feras confodit bestias.* Interim moderatus venationis usus recreationis ergò adhibitus in Principibus improbari penitus non potest. ** Pro venatione disputant Sebast. Medic. in tract. de Venat. p. 2. q. 42. Tiraq. de nobilit. cap. 37. n. 139. Gail. 2. observ. 67. n. 1. Petr. Greg. 39. Synt. cap. 10. n. 8. *Legislatores venatorib. eò quod commeatui & annonæ consulant, certas immunitates & à gravioribus muneribus vacationem concesserunt.* l. ult. ff. de jur. immun. ** *Venatica* (inquit Sarisberiensis in suo Policratico de nug. curial. lib. 1. cap. 4. *immoderatæ voluptatis incursu virilem animum cenentis, & fundamentum rationis subvertit, utilis autem & honesta esse potest ex loco, tempore, modo, persona & causa* t. Deus ipse leges venationis præscribit. Levit. 17. vers. 13. *qui venatione atq; aucupio ceperit ferã, vel avem quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terrâ.* 2. *Isaacus* mandat Esavo filio suo, ut egressus in campum ferinam capiat Genes. 27. vers. 4. *Simson* cum leunis catulo Jud. 14. v. 5. *David* cum leone & urso 1. Samuel. 17. v. 34. ** divinis auspicijs congressi feras istas debellarunt. *Salomon* venatione cervorum, caprearum ac bubalorum mensam regiam ferinâ instruxit 1. Regum 4. vers. 23. *Benajas* unus ex heroibus in aula Davidis interfecit leonem in media cisterna tẽpore nivis. 1. Paralip. 11. vers. 22. 3. Spiritus sanctus petitas ex venationibus *similitudines* ad res mysticas accommodat. Psal. 42. v. 1. Cant. 2. v. 15. Jerem. 16. v. 16. 4. *fortissimi heroes & laudatissimi Principes* venationibus delectati sunt. *M. Anthoninus* Philosophus Imper. à gravioribus Reipublicæ curis animum remittens in venationem perrexit. Jul. Capitol. io vita ipsius. *Alexander Severus* Reipubl. alioquin vel maximè intentus quandoq; venabatur. Lamprid. in ips. vit. *Alexander Magnus* post prandium sæpè diem venatu consumebat, & ubi ab armis atq; acie quies erat, assiduâ venatione oblectabatur. Plut. in Alexand. 5. Venatio præstat *utilitates* non contemnendas. Julius Pollux monet Imper. Commodum, ut venatione quandoque utatur, quòd hoc sit *studium heroicum, conferens ad corporis animiq; virtutem. Optimi Principes*, inquit Dion, *venationem exercent, ut rem saluberrimam, unde corpus robustius atque anima fortior efficitur, quippe in qua bellica omnia exercẽtur. Nam in ea equitare & currere, & atroces feras excipere, & æstum frigusq; perferre, sæpè famem pati, necesse est.* Xenophon. libro 1. Cyrop. inquit, *venationis exercitium plurimùm simile esse militari labori, ideoque qui ad bellum assuefaciendi sunt, illos primis statim annis venationibus esse exercendos*, quod & Platonis libro 7. de legibus est consilium, cum quo congruit illud Philon. libro 1. de vita Mosis fol. 393. *bellica ingenia præexercere se debent in venationibus, siquidem ea efficiunt hominem robustum, celerem, laboriosum.* 6. Ipsa quoque *necessitas* venationem quodammodo commendat, ne scilic. ferarum copia nimis aucta subditis damnum inferat, neve Principes nihil agendo malè agere discant. ** Laudes venationis extant apud Xenophontem libro de venat. & libro 8. Cyropæd. apud Athenæum libr. 1. Dipnosophistarum capite 20. apud Olaum Magnum libru 18. capite 41. apud Livium libro 5. Decad. 1. Julium Cæsarem libro 6. comment. Homerum libro 6. odyss. Ranzovius libro de sanitat. tuenda capit. 9. *Venatio non solùm universas corporis vires, & partes ex æque exercet, sed etiam animum mirâ voluptate afficit.* Lutherus tomo 6. Witeberg. pagin. 369. *Venatio per se non est mala, & potest ejus studium pium & bonũ esse &c. Finis venationis est, ut bestiæ crudeliores lupi, ursi, apri arceantur & homines ac jumenta in tuto sint. Talis sit venatio, quâ defendantur oves & aliæ bestiæ innoxiæ &c. deinde etiam honesta voluptas est & oblectatio concessa his, qui utuntur eâ sine injuria & pernicie subditorum. Sin aliter fit, res pessima & noxia est venatio.* Ranzovius eam sic descripsit.

Laudib. eximijs ars est decoranda Diana,
Si non exuperat eum feritate modum.
Reddit enim timidos Proceres ad prælia fortes,
Anxia lætificant corda dolore gravi.

Mol-

Mollitiem pellit, sævìq; cupidinis arcus,
Languida jucundo membra labore levat.
Sternit apros, cervosque premit, qui damna colonis
Tristia dant rudibus dum malè farra terunt.
Suppeditatq; dapes, nigraq; alimenta culina,
Pellibus hirsutis corpora nuda tegit.
Ergò venandi ne tu contemne laborem,
Hæc tibi quandoquidem commoda dicta ferret.

2. An Principes venationes sibi solo jure vendicent.

431. Quæritur 2. *An Principes venationes sibi solo jure vendicent?* Videtur id primâ specie pugnare. 1. *cum jure divino*, quia Deus ab initio dominium ferarum non solùm Principibus, sed universo hominum generi subjecit Genes. 1. v. 28. ac post diluvium hanc cōstitutionem suam repetivit Gen. 9. v. 2. Lact. lib. de ira Dei c. 13. ante med. *Intelligimus animantia ad usum hominis à DEO facta partim ad cibos, partim ad vestitum, partim ad operis auxilia, ut clarum sit, divinā providentiam rerum & copiarum abundantiâ hominum instruere atque ornare voluisse, ob eamq; causam & aerem volucrib. & mare piscib. & terram quadrupedibus implevit; implevit*; hinc *Esavus* in illa terra, in qua nihil habebat proprij, venationes instituit Gen. 27. v. 5. Actor. 7. v. 5. ac longo tempore post diluvium promiscua ferarum venatio duravit. 2. *cum jure naturali.* Arist. 1. polit. c. 8. *Plantæ sunt animalium gratiâ, cætera animalia hominum causâ, mansueta quidem propter utilitatē & cibū, fera v. propter cibum & alia adjumenta, ut & vestis & cætera instrumenta ex ijs fiant.* Cic. lib. 2. de Nat. Deor. *Terrenorum commodorū naturalis cēt in homine dominatus, nos campis, nos montib. fruimur, nostri sunt amnes, nostri lacus.* Jam verò quæ sunt juris divini ac naturalis, ea sunt firma & immutabilia, §. sed naturalia Instit. de J. N. G. & C. ut nec Princeps ea tollere possit can. 1. dist. 5. 3. *cum jure gentiū*, quod diu usu receptum nationes plurimæ coluerunt. De *Germanis* refert Tacit. in lib. de morib. Germ. quod *omnis ipsorum vita in venationib. ac studijs rei militaris fuerit consumta.* Xenoph. l. 1. cyrop. de *Persis* dicit, quod publicam operam venationi dederint. De *Indis* idem testatur Bohem. libr. 2. de moribus gent. cap. 9. de *Græcis* Xenoph. libro de venat. &c. 4. *cum jure civili* l. injuriarum 13. §. ult. ff. de injuriis, ubi dicitur, *non posse aliquem prohiberi, vel in mari piscari, vel in quodam fundo aucupari*, quod de venationib. etiam dicendum, quippe quæ cum piscationibus & aucupiis sunt ejusdem juris & cōditionis l. item si fundi 9. §. aucupiorum l. usufructuar. 62. in princip. ff. de usufruct. Sic etiam §. feræ Institut. de rer. divis. statuitur. *Feræ bestiæ & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo & terra nascuntur, simul atq; ab aliquo capta fuerint, jure gentium statim illius esse incipiunt, quod enim antè nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur, nec interest, utrum feras bestias, & volucres in suo fundo quis capiat, an in alieno.* l. quod in littore 14. ff. de acquir. rerum dominio. *Feræ simul ac apprehensa sunt, sine dubio eius, in cuius potestatem pervenerunt, dominij fiunt.* ** Theodor. Marcell. ad §. 12. Institut. de R. D. vocat illud jus *usurpativum*, quod quidem majoris mali evitandi causâ toleretur argument. l. 13. §. ultim. ff. de injur. *ineptire autem eos censet, qui hoc juri consentaneum esse asserunt, Inutiliter hac de re disputari cùm facti magis sit quàm iuris*, ait Wehner. in pract. observ. verbo Forstrecht. **

432. Sed argumenta ista non sunt tanti roboris æstimanda, ut venationes Principibus adimere possint, siquidem eas possident 1. *iure dominij superioritatis ac traditæ gubernationis.* Cùm enim olim consensu populi quidam in Reges ac Principes eligerentur, eo ipso traditum ac concessum ipsis fuit jus venandi, quo ob molestias, quas in imperio gerendo perferunt, recreationis causâ uterentur. Osiander in comment. cap. 24. Jobi. Saltus & nemora, in quibus feræ vagantur, sunt loca publica, quia igitur jure loca publica ad Principes pertinent, eodem etiam jus venandi in locis publicis ad ipsos spectat. Ex 1. Regum 4. vers. 23. haud obscurè colligitur, jamdum tempore Salomonis venationes mensæ regiæ ferinâ instruendæ servisse, ac proinde hominibus privatis ademtas fuisse. Jerem. 27 vers. 6. & cap. 28. v. 14. de Rege Nabuchodonosor dicit Dominus: *Bestias terræ sive agri dedi ei, ut serviant illi.* Dan. 2. v. 38. *bestias agri & volucres cœli dedit Dominus in manu Regis, &* 2. *iure occupationis.* Quæ jure naturali sunt communia omnium, ea occupatione unius alicujus fieri possunt, l. 3. in princip. ff. de acquir. rer. domin. *quod proprietate nullius est, sed usu omnium commune, id ratione naturali occupanti conceditur*, quocirca etiam jus venandi licet primitus omnium hominum fuerit commune, attamen occupatione Principum, aliorumque primatum fieri potuit proprium. Sic littoris usus, quamvis omnium hominum jure naturali communis sit §. littorum quoque usus Institut. de rer. divis. littoris tamen dominium aliquis occupando suum alicubi facere potest l. quod in littore 13. ff. de acquirend rer. domin. cur ergò non æquè jus venandi, quod similiter cum omnibus gentibus fuit commune occupando Principes, alijque primores in suis territoriis suo dominio potuissent adjicere? Bozcrus de regalibus capite 1. numer. 59. Sic pleraque jurisdictione privata ac propria sunt facta, quæ naturali jure sunt communia, ut de piscibus, gemmis & alijs nos docet experientia Heig. in quæst. juris quæstio, 15. ** Competit etiā eis *iure compensationis*, quia populus id, quo ipse quoque uti poterat, lubens cessit Principi in compensationem laborum ac vigiliarum, quas Princeps habet pro populo. ** Confirmat hanc occupationem à Principibus factam *utilitas publica.* Etenim primò indifferens venationum usus maximum discordiarum esset fomentum, cùm *communio soleat parere discordiam.* l. cùm pater 77. §. dulcissimis 20. ff. de legibus l. in re communi 26. ff. de serv. præd. urban. *Secundò* interdictus est privatis armorum usus t. t. Codic. ut armorum usus, jam verò absque illis venatio vix perfici potest. *Tertiò* permissio venationis indifferens foret illecebra otij, ac avocamentum ab agricultura & operis rusticis, ab artificijs vitæ humanæ necessarijs, &c. ** Constitut. Ludovici Ducis Wirtenberg. Anno 1588. So bald sie sich dem Wildprätschiessen ergeben, werden sie werckloß und Faullentzer. ** *Quartò* per eandem daretur occasio latrocinijs, quibus aliàs nemora solent esse infesta & obnoxia. *Quintò* si cunctis indiscriminatim concessus esset venationis usus, brevi temporis spacio ferarum genus ad internecionem usque debellaretur, quas tamen servari publicè interest.

Tira-

Tiraq. de nobil. cap. 37. n. 150. 3. *jure præscriptionis*. Fridericus Imperator juris venandi olim communia usum quadantenus coarctavit, & subditis præsertim rusticis illud ademit §. si quis rusticus in verb. nemo retia. de pac. tenend. in us. feud. id postea consuetudine receptum, & quia longâ subditorum patientiâ approbatum, vel ex hac ipsa patientia Principes ejusmodi jura præscripserunt. Wesenbec. in parat. de acquir. rer. domin. n. 7. Jus piscandi in fluminibus publicis jure gentium omnibus est commune §. Flumina. Instit. de rerum divis. si tamen quispiam in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem jure uti prohibere potest l. si quisquam 7. ff. de divers. temporal. præscription. l. præscriptio 45. ff. de usurp. & usucap. jam verò quod de jure piscandi dicitur, exaudiri quoque debet de jure venandi, ut ostensum fuit superius. Quare cùm Principes pluribus annis venandi jure soli sint usi, integrum est ipsis ab eodem jure alios prohibere, ac si vel maximè de jure occupationis dubitatio quædam superesset, tamen temporis, quod hominum memoriam excedit, præscriptio jus illud venandi Principibus conservaret, præsertim cùm nec titulo nec bona fide destituantur, ut ostendunt Bocerus d. l. num. 63. Heigius lib. 1. quæstion. juris q. 15. n. 50. Fachin. lib. 1. controv. cap. 1. Zoanet. in tract. de dupl. venat. n. 79. & alij complures.

433. Ex his facilè apparet, quid ad argumenta in contrarium adducta respondendum sit. 1. Distinguendum n. *inter jus naturale primævum & secundarium*, illud est, quod primitus ingenitum humano generi, hoc quod postea naturalis ratio inter homines constituit. Quæ juris naturalis primævi sunt semper firma atq; immutabilia permanent, quæ verò sunt juris secundarij, ad quæ etiam pertinet jus venandi, illa sæpè mutantur. 2. distinguendum inter *jus naturale & gentium consideratũ in suo genere*, quâ ratione semper manet firmum ac immutabile, & *consideratum in subjectis individuis*, quâ ratione ex justâ causâ si non penitus tolli, tamen minui potest ac temperari. 3. distinguendũ *inter jus venandi ante occupationẽ, & citra præscriptionem consideratum, atq; idem jus, quatenus occupatione ac præscriptione a quibusdam est acquisitum*. Non feræ solùm, sed & mansueta animalia ac reliqua omnia initio fuêre communia, quæ tamen subsecuto jure gentium occupata, & in certa dominia distincta fuerunt. ** *Non tam de jure quærendo quàm quæsito custodiendo hodie disceptandũ*. Knichen. *de Saxon. non prov. jur. verbo Ducum Saxon*. c. 5. in princ. ** 4. distinguendum *inter id, quod permittitur, & quod imperatur*. Jure Naturæ permissum est omnia esse communia, nemo tamen dixerit juri naturali repugnare dominiorum distinctionem. Sic jure naturæ permissum est omnibus venari, sed non sequitur, ergo illud non potest quibusdam prohiberi. S. Thom. 1. 2. q. 94. art. 5. sic distinguit, *feras esse jure naturali communes non affirmativè vel positivè, sed negativè*, h. e. juxta explicationem Covarruviæ, *non sunt in bonis vel proprietate omnium, quod est affirmativè commune, sed quia ad nullius res pertinent*, idcircò dicuntur communes.

434. Caveant tamen Principes, ne hoc jure venandi ad subditorum perniciem abutantur, quod multis modis cõtingere potest 1. si *feras nimiũ multiplicari* permittant, ac tantam illis indemnitatem procurent, ut armentis sese intermisceant, neç sint amplius, quod dicuntur feræ, sed domestica animantia. ** Luther. in c. 25. Gen. f. 339. de Electore Saxoniæ Friderico 3. memorat, quod ita venatus fuerit, ut nemini obesset, pluribus prodesset magis. *Si quando vel exiguum damnum datum intelligebat, solvebat id duplo. Sæpè etiam rusticis aliquot modios frumenti distribuebat, ut esset quod feras depascerent.* ** 2. si prohibeant subditis, ne *feras* ex suis agris & vineis stantibus adhuc fructib. *abigere*, & molossos ad eam rem habere, vel etiam sepibus fundos suos munire possint, id quod publicæ utilitati directè adversatur, publicè enim interest, sata & frumenta ad sustentationem hominis nata a feris non devastari. 3. si in ipso venandi exercitio possessoribus agrorum ac vinearum, *plurimum damni* inferant, latas segetes conculcent, & lachrymis agricolarum suas voluptates irrigent, quos Domin. a Soto lib. 4. de just. & jure q. 6. art. 4. rectè statuit ad *refusionem damnorum in foro conscientiæ obstrictos* teneri. 4. si *capitali supplicio* in eos animadvertere velint, qui feram unam vel alteram debellarint. Quamvis enim nõ damnemus Principum Constitutiones, in quibus sub pœna mortis venationes subditis prohibentur, ac Jurisconsultis discutiendum relinquamus, an is, qui nõ casu, nec ex necessitate coactus scilic. vel defensione vel paupertate, nec ea voluptate feram occiderit, sed ex contemtu legis etiam tertiâ vice, adeoque sæpius contra tale Principis sui edictum, cui capitalis pœnæ comminatio disertè est adjecta, venatui pertinaciter indulserit, & ex feræ venditione magnum sibi lucrum acquisivit, non tàm propter ipsam ferarum capturam, quàm propter pertinacem edicti principalis contemtum, & extremam protervjam capitis pœnâ affici possit, tamen pijs Principibus autores sumus, ne in executione pœnarum ad hanc severitatem descendant, sed mulcta pecuniariâ, carcere, relegatione, aliisve pœnis sint contenti, ut enim monet Arnis. lib. 3. de jur. majest. cap. 4. num. 3. *cùm jus venandi olim ad subditos pertinuerit, ac tituli illi Principum, ex quibus illud sibi solis vendicant, non nimis firmis nitantur rationibus, ideo in eos, qui feras naturali suâ libertate vagantes capiendo jus illud repetunt, crudeliter sævire non debent*, ac moderatiores JCti dicunt, nimis durum ac rationi dissentaneum videri pro beluâ aliquâ captâ hominem ad imaginem Dei factum, & Christi sanguine redemtum morte mulctari, & capite protinus plecti Zoanet. de dupl. venat. num. 99. Wesenb. in parat. ff. de acquir. rer. dom. nu. 7. Jure Saxonico veteri, expressè prohibitum, capitali supplicio ferarum captores afficere lib. 2. Landrecht art. 61. da Gott den Menschen schuff/ gab er jhm Gewalt vber Vögel/ Fisch vnnd alle wilde Thier/ darumb haben wir das ein Urkund von Gott/daß niemand sein Leben an diesen dreyen verwircken kan. Detestatione igitur dignum est, quod Galeatius Sfortia coegit colonum ut leporem, quem ceperat, crudum cum pelle devoraret, ex quo mortuus est. Corius vol. 6. Histor. Mediol. quodque adhuc hodie aliqui majoris æstimant vitam alicujus feræ quàm hominis, quibus Sarisber. in policrat. lib. 1. cap. 4. *summam* tribuit *vesaniam*. *In tantam* (inquit) *quosdam vanitatis venatoriæ instinctu videmus erupisse vesaniam, ut hostes Naturæ fierent, conditionis suæ immemores, divini judicii contemtores, dum in vindictam ferarum imaginem DEI exquisitis subjugant suppliciis.*

CAP.

CAPUT VIII.

De contrariis Magistratui adversantibus.

Pugnantia cum Magistratu. 435. Ad contraria sive pugnantia referimus 1. ἑτεροδοξίαν, *errores ac furores eorum*, qui potestatem & officium Magistratus labefactant, quos superiùs suo loco enumeravimus. 2. ἀναρχίαν καὶ ἀπείθειαν, *seditiones ac rebellionem subditorum*, qui divinæ ordinationi Magistratus resistunt & obœdientiæ vinculum, quo obstricti tenentur, nefariè dissolvunt. 3. κολακείας, *adulationem eorum*, qui Principum potestatem immoderatè extollunt, licentiam quidvis faciendi ipsis concessam esse statuunt, & gnathonicis suis vocibus Tyrannidi occasionem præbent. 4. ἀνατροπὰς καὶ στάσεις, *eversiones & cõversiones Rerumpublicarum* de quarum speciebus ac causis latè disputant Philosophus libro 5 polit. Bodinus libro 4. polit. capit. 1. Thosanus libro 21. & sequentib. de Republic. Patrit. lib. 6. de Instit. Reipubl. cap. 5. Lipsius libr. 4. polit. cap. 10. & 11. Arnil. lib. 2. polit. cap. 2. & seqq. Junius part. 1. quæst. 5. Schönborn. libr. 7. polit. & alij complures. ** Tria autem regnorum exitia ἀσέβεια, ἀδικία, ἀσέλγεια, statuuntur a plerisque.**

436. Mutationes Rerumpublicarum Bodinus d. l. ad tria revocat capita. 1. est, ἀλλοίωσις, alteratio, quando Respublica sic mutatur, ut prior ejus forma non desinat, nec nova succedat, ut si aliæ ferantur leges, si mutetur religionis status, si civitas in alium locum transferatur. 2. μεταβολὴ conversio, quâ Reipublicæ forma in aliam mutatur, ut si Monarchia degenerat in Tyrannidem vel Democratiam. 3. πανωλεθρία interitus ac abolitio, quâ Respublica penitus deletur. Causas mutationum plerique reducunt ad tres classes, videl. *Divinam, Naturales & Humanas. Divinæ* causæ appellatione intelligunt Dei providentiam & decretum de periodis regnorum. *Naturales* sunt vel *remotiores*, ut vis stellarum & corporum cœlestiũ, vel *propiores*, ut temperamenta locorum, & qui ab his ferè oriuntur, mores hominum. Causæ *humanæ* vel sunt *exteriores* vel *interiores*. *Exteriores* sunt alienæ Respublicæ quæ potentiores & vicinis inimicæ. *Interiores* in ipsis Reipubl. visceribus hærentes sunt vel *generales* omnibus Reipublicæ statibus atque ordinibus communes, vel *speciales* in ordine Ecclesiastico, politico & œconomico, quod si enim idololatria, contemtus verbi, securitas, impietas, injustitia, libidines, luxuria ac similia delicta in omnibus vel aliquibus Reipublicæ ordinibus invalescunt, conversiones & eversiones Rerumpublicarum earum sequi consueverunt. Vide quæstion. politic. decad. 10. quæst. 1. 2. & 3. *Scriptura sacra* deducit nos ad *causam principem* unã, *DEI* scil. *providentiam* ac dispositionem. Dan. 2. vers. 21. *DEUS removet Reges, & constituit Reges* cap. 4. vers. 22. *donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit, det illud* Actorum 17. vers. 26. *definit statuta tempora, & terminos habitationis eorum*, tum ad causas *inferiores* complures, quę sunt *peccata*, vel *Magistratus*, vel *subditorum*, vel *utrorumque*, contra primam ac secundam Decalogi tabulam commissa, quæ eversionibus Rerumpublicarum Deus punire solet, qualia sunt *idololatria* Jud. 3. vers. 6. cùm *Israelitæ obliviscerentur DEI sui servientes Baalim & lucis, vendidit eos DEUS in manus Regis Mesopotamiæ: inobœdientia*. 1. Samuel. 15. vers. 26. *projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus, ne sis Rex super Israel*, contemtus verbi 2. Paralip. 36. vers. 16. *Israelitæ subsannabant nuncios DEI, & irridebant sermones ejus, illudebantq́; Prophetis, adduxit ergo super eos Regem Chaldæorum*, vagæ libidines Levit. 18. vers. 27. *omnes execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, unde terra eos evomuit*, injustitia Eccles. 10. vers. 8. *Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos*: oppressiones subditorum 1. Regum 12. vers. 16. *videns populus, quod noluisset eos Rex audire, defecit à domo David, &c.*

PARS POSTERIOR
Hujus Tractatus de Subditis.

437. Dictum fuit hactenus περὶ τῶν ἀρχόντων, *de illis qui imperant*, qui potiorem ac præstantiorem politiæ partem constituunt, restat, ut porrò disseramus περὶ τῶν ἀρχομένων, *de illis, qui parent*, qui numerosiorem ac copiosiorem politię cœtum absolvunt, semper enim eorum, qui parent in politiis, major est numerus, quàm eorum qui imperant, id quod ex singulis politiarum speciebus Monarchia, Aristocratia & Democratia probari potest. *Ratio ordinis.* *Subditorum* nomine intelligitur multitudo hominum quæ regitur, ac comprehenduntur hoc nomine omnes ac singuli, qui sunt in illa civitate, provincia ac regione, cui Magistratus præest, cujuscunque sint status vel conditionis. *Quinam dicantur subditi.* Quotquot enim ad Rempublicam aliquam pertinent, illos ad alterutram ejusdem partem videlicet vel *ad Magistratum*, vel *ad Subditos* referri oportet, unde consequitur subditi nomen generalius esse, quàm civis, specificè & propriè sic dicti. Qui enim honorum ac dignitatum publicarum unà cum aliis particeps est, is propriè *civis* est, sed qui onerum duntaxat, non verò honorum ac dignitatum particeps est, ille in ea, in qua degit, Republica non est civis, sed *subditus*. Αντιστρέφοντα hæc sunt nõ ἀντιστρέφοντα, omnis quidem civis est etiam subditus, sed non omnis subditus est civis. Accedit insuper diversus respectus. Civis dicitur respectu Reipublicæ patriæ, in qua natus, vel cui asscriptus est: subditus respectu Magistratus, cui paret.

438. Subditos fieri dicunt duplici modo. 1. *Origine sive nativitate*. 2. *Domicilio sive habitatione*. *Quot modis fiant?* Quod origo ac nativitas faciat subditum, probatur ex l. assumtio 6. §. 1. ff. ad Municip. *Filius civitatem, ex qua pater ejus originem ducit, non domicilium sequitur. Si quis ex diversarum civitatum parentibus natus sit, patris non matris conditionem sequitur.* l. Municipem 1. §. 2. ff. eodem nisi fortè privilegio aliquo materna origo censeatur, tunc enim maternæ originis erit municeps. Vulgo quæsitus matris conditionem sequitur. Domicilium, in quo quis fortunarum suarum sedem figit, subditum constituit, quantum verò temporis spacium ad contrahendam domicilium requiratur, Interpretes juris variant, quâ in re cujusque Reipublicæ leges ac mores respiciendos esse, non absurdè statuitur. Congruit enim hac JCtorum di-

stinctione, quâ subditi dicuntur fieri *obligatione* vel *naturali* vel *voluntaria*. *Naturali obligatione* subditus est, qui sub jurisdictione & dominio Magistratus illius, cui subest, natus est. *Voluntariâ obligatione* subditus est, qui Magistratui alicui ultrò ac spontè sese subjicit, & pro superiore eum recognoscit, etiamsi sub ejus dominio non sit natus. Addi a. potest tertia species, quia subditi etiam fiũt *debellatione*, quando sc. in justo bello Magistratus suæ potestati ac jurisdictioni quosdam subjicit.

Quotuplices subditi? 439. Ceterum subditi in duplici sunt differentia. Quidam enim *sunt merè subditi*, qui nullam partem potestatis obtinent, sed superiori potestati simpliciter sunt subjecti: quidam verò sunt *mixti subditi*, qui vel ex legibus fundamentalibus, vel ex pacto vel consuetudine in partem potestatis sunt recepti, ideoque eandem in superiore Magistratu, quodammodo limitant ac restringunt. Sic Electores in Imperio Romano q. Ephori quidam constituti sunt ac custodes juramenti, quod Imperator ante solennem inaugurationem imperio præstat. Antequam enim ad summum illud Imperialis potestatis fastigium Princeps evehatur, leges in capitulatione comprehensas juramento interposito recipit, ac fidem dat Electoribus scriptâ cautione, quòd ab ijs nullo modo velit recedere. *Capitulatio* illa est lex Germanorum regia, quâ populi Germanici summum imperium in Imperatorem designatum certis conditionibus transfertur, proinde Imperatoris potestas non ex antiqua Romanorum, sed ex hodierna sub Henrico IV. nata, & sub Carolo IV. inprimis confirmata lege regia definienda est, ex qua constat, quod non sit absoluta & omnimoda potestas, sed legibus imperij fundamentalibus astricta, quibus velut ex pacto & conventione obligatur. Dn. Hortled. in q. ex Schleid. n. 5. & seqq.

Q. An personæ Ecclesiasticæ a potestate Magistratus sint exemptæ? 440. Quæritur h. l. *An personæ Ecclesiasticæ à potestate civilis Magistratus etiam Christiani sint exemta?* Pontificij absolutè & *a dianzitoc* affirmant, nos ** (Præmisso hoc, quòd *Libertas* illa sive immunitas spectetur vel in personis sive *Clericis ipsis*, vel in eorum *bonis*. Personarum immunitas consideratur respectu negotiorum sive causarum, quæ sunt vel Ecclesiasticæ vel politicæ. Illæ sunt quæ ad conscientiam pertinent, & non nisi ex verbo *Dei* legitimè definiri possunt. Suntque ejusmodi controversiæ de fide & de disciplina Ecclesiæ, Hæ verò quæ ad res civilea & Oeconomicas pertinent & ex ll. Magistratus politici legitimè decidi possunt & solent in judicio civili. Bonorum Clericalium immunitas consideratur præcipuè vel in tributis, quæ solvuntur ex agris, prædijs, alijsve possessionibus immobilib. ac mobilibus, imò in ipsis personis & capitibus (quod tamen potiùs est onus personale, quam reale) vel in vectigalibus, quæ penduntur pro mercibus exportandis & importandis sive ordinariè, quæ jussu legum semper numerari solent, sive extraordinariè, quæ tantùm ad præsentem aliquam necessitatem exiguntur & postea desinunt.) ** distinctè respondendum censemus. 1. In personis Ecclesiasticis sive Clericis duo consideranda sunt. Primò *Ecclesiasticum* quod gerunt *officium* in verbi prædicatione, Sacramentorum administratione, disciplinæ Ecclesiasticæ conservatione, &c. occupatum. Deinde *politicum*, quo civili societati obstricti sunt, *vinculum*. Illius ratione in actibus Ecclesiasticis ac spiritualibus ad potestatem Ecclesiasticam internam pertinentibus Magistratui non sunt subjecti, neque enim Magistratus potest, nec debet illis præscribere aliam docendi, errores & peccata arguendi, Sacramẽta administrandi, &c. formam, quam est in verbo ipsi adivinitus præscripta, quin potius Magistratus Christianus tanquam membrum Ecclesiæ ad Episcopum ac verbi præconem habet se tanquam ovis ad pastorem, ideoque peccata sua ex verbo argui & taxari, ionquè ferre neutiquam debet. Quod attinet *vocationem* Ministrorum, eorundemq; si vel erroneâ doctrinâ, vel impiâ vitâ scandalo sit, *remotionem*, Item *legum Ecclesiasticarum promulgationem*, *Ceremoniarum institutionem* atque obligationem, quæ ad potestatem Ecclesiasticam externam pertinent, in illis, an aliqua & qualis potestas Christiano Magistratui competat, superius fuit expositum, cujus potestatis limites neutiquam transgredi, nec ea, quæ vel cum tota Ecclesia, vel cum Presbyterio communia habet, sibi soli vendicare debet. 2. Sed præter hoc Ecclesiasticum officium civili etiam societati eædem personæ tenentur obstrictæ, sunt enim non solùm ministri Ecclesiæ, sed etiam membra ac partes Reipublicæ, quo respectu duo in illis spectanda sunt *Persona & fortuna* sive facultates temporales. Personarum suarum respectu Magistratui civili sunt subjecti, cùm enim sint partes Reipublicæ, oportet eos vel ad Magistratus vel subditorum ordinẽm referri, jam verò civilem Magistratum nec gerunt nec gerere debent, ad subditorum igitur classem hoc respectu pertinent. Proinde ut reliqua membra Reipublicæ legibus honestis ad civilem societatem pertinentibus obligantur, ita quoque ijsdem personæ Ecclesiasticæ obstrictæ tenentur. Ut legum transgressores incurrunt pœnas à Magistratu in legib. definitas, ita quoque easdem personæ Ecclesiasticæ effugere non poterunt propter obœdientiæ vinculum, quo Magistratui & legibus sunt obligatæ. 3. Distinguendum tamen inter *delicta Clericorum*. Etenim si *in officio suo* delinquant, tum cognitio & pœna illius delicti, utpote Ecclesiastici non pertinet ad solum Magistratum Christianum, sed ad totam Ecclesiam, vel ad illos, qui publico Ecclesiæ nomine hoc officio funguntur, ad Senatum sc. Ecclesiasticum. Sed si committant delicta, *civilem societatem turbantia*, eaq; vel *capitalia* vel *non capitalia*, tum cognitio, & pœna illius delicti pertinet ad Magistratum civilem. 4. Distinguendum etiam inter Magistratũ civilẽ *summum & inferiores*. Non enim sequitur, Clerici in temporalibus subjecti sunt Magistratui, ergo cuivis etiam inferiori Magistratui sunt subjecti, ita ut Consul oppidanus ac Prætor paganus potestatem habeat Ecclesiæ ministrum in jus vocandi, vel etiam in vincula conjiciendi. Pro diversitate enim ordinum diversa etiam sunt dicasteria, ita ut sub uno supremo Magistratu aliud sit tribunal civium, aliud nobilium, aliud verbi ministrorum. Sic in Ecclesijs reformatis, quamvis per Pacificationẽ Passaviensem jurisdictio Episcopalis in Principes Evangelicos sit translata, tamen rectè & competenter illi faciunt, quòd non immediatè nec per Consiliarios politici regiminis eandem exercent, sed præfecerunt Pastoribus Superintendentes, & instituerunt Consistoria Ecclesiastica, in quibus & Ecclesiasticæ & politicæ personæ præsident, quibus in Clericos certâ determinatione, ordine ac modo jurisdictio est attributa. Sic Paulus 1. Timoth.

morh.5.vers.19. accusationes contra Presbyteros institutas ad Timótheum Episcopum deferri voluit. 5. Distinguendum inter *actiones personales & reales*, quam distinctionem petimus ex Constitut. Eccl. Electoris Augusti in c. de immunitatibus Ecclesię Ministrorum p.106. cujus verba sic habent: Wenn die Kirchendiener gleich andern unsern Unterthanen in Sachen jhre Person belangendt in actionib. Personalibus vor den Gerichten/ da sie der Kirchen dienen/ zu Recht stehen solten/ jhnen vnnd jhrem Ampt dadurch Verkleinerung erfolgē möchte/ so ordnen vnd wöllen wir demnach/ wann sich zwischen vnsern Amptleuten einen oder mehr vnsern Vnterthanen gegen einem Pfarrherr/ Prediger/ Diacon/ oder Subdiacon/ Speen oder Widerwillen zutrüge/ daß anfänglich die Sach vnd Partheyen durch den Superintendenten desselbigen Orts neben dem Amptmann/ Gerichtsherrn oder Collatorn/ wofern derselbe nicht Parth/ oder sonst der Sachen verwand ist/ oder auch zweyen Schöppen oder Kirchvättern gütlich verhört/ auch vnterstanden werde/ sie mit wissenden vnd billigen Dingen zu vereinigen. Da aber über solche Vnterhandlung vnd angewendten Fleiß sie einander rechtliche Forderung nicht erlassen wolten/ soll der Superintendens mit dem Amptmann/ Erb- oder Gerichtsherren an vnser Consistorium gelangen lassen/ was sie zwischen jhnen gehandelt/ wie auch alle Sachen geschaffen/ vnd an wem die Billigkeit erwunden/ daselbsten durch sie vnsere Consistorialen der Partheyen Zwitracht vnnd Sachen/ so viel müglich/ gütlich vnd ohne Weitläufftigkeit/ auch da die Güte nicht Statt funde/ durch Recht/ doch ohne langen Proceß/ summarischer Weise entschieden werden sollen. Was aber jhre vnd jhrer Weiber angefallene oder erkauffte eigenthümbliche Erbgüter vnd dergleichen actiones reales dingliche Sprüche vnnd Forderung betriffe/ sollen vnsere Kirchendiener an Orthen/ da andere vnsere Vnterthanen schuldig seyn Recht zu nehmen vnd zu geben/ deren Außtrag gewarten. 6. Paritatione distinguendū *inter onera personalia & realia*. *Personalia* Ministris Ecclesiæ non sunt imponenda, ne officij autoritati, & otio ad ejus administrationem necessario quippiā decedat, inde l. generaliter & l. Presbyteros C. de Episc. & Cler. Justinian. statuit, *ut Presbyteri à muneribus personalibus, quæ obeuntur industriâ & operâ adhibitâ immunes essent*, si n. ad illa astringerentur, fieri non posset, quin à suo munere abstraherētur, ac confunderetur dignitas Sacerdotis, ut dicitur l. nec honore C. eod. l. fin. C. de excus. muner. Sic ergo Ecclesiæ ministri cogendi non sunt, ut in acie versentur (nisi sacrorum causâ) ut vigilum munus unà cum alijs subeant, &c. ubi tamen quidam addunt limitationem, si patria in extremo versetur discrimine, ac præsentissimum sit periculum, ne in manus hostium veniat, tum personas Ecclesiasticas, si sint numero plures & armorum peritæ, teneri ut Reip. perituræ opem ferant. 7. *Onera realia* quod attinet, distinguendum *inter bona*, quæ Ecclesiastici possident. Vel enim sunt *sacra & Ecclesiæ consecrata*, vel *nō sunt sacra*, sed ab ipsis per emtiones, hæreditates, jura connubiorum, aliave media acquisita. De his posterioribus si sunt tributaria, Magistratui solvēdum quod debetur. Rom. 13.v.6. res enim transit cum onere, ac *onera realia res, & quoscunq; possessores sequuntur* l. Imperatorea 7. ff. de publ. & vectig. c. Si quis Laicus 16. q. 1. Quod si verò Ecclesiæ ministri non possideāt bona aliqua propria, sed tantùm ex bonis sacris sive Ecclesiasticis vivant, ad tributa solvenda cogi nequeunt, hinc Luth. tom. 7. Jen. f. 449. ad Concionatorem aulicum scribēs graviter improbat, quòd tributum contra Turcam à pastoribus exigatur, inter cætera sic loquitur. Wovon sollens die Kirchendiener geben/ so sie nichts eigens haben/ vnd eben so viel ist/ als nehme mans von dem Kirchengut/ das ist/ von Allmosen/ oder wie man spricht/ von vnsers Herrn Christi Füssen. 8. Circa bona sacra & Ecclesiastica distinguendum inter ea, quæ à Magistratu, vel subditis ab omni vectigalium & *tributorum onere priùs soluta atq; libera* Ecclesiæ sunt consecrata, & inter ea, *quæ non sunt libera, sed pensiones annuas Magistratui semper hactenus solverunt*. Priora meritò utuntur hac libertate, nec imponuntur illis onera tributorum, sic ager Ægyptijs Sacerdotibus assignatus à pensione annua quintæ partis fructuum fuit immunis Gen. 47. v. 22. Levitis, cantoribus, janitoribus Nathinæis vectigalia, tributa & annonæ non fuerunt impositæ Esdr. 7. v. 24. Posteriora per ipsam consecrationem non fiunt à tributis libera, nisi accedat Magistratûs consensus. 9. In ipsis etiā Ecclesiasticis bonis planè liberis distinguendum inter tributa *ordinaria & extraordinaria*. Ab ordinarijs quidem tributis bona illa sunt libera, interim si Ecclesiæ aut Reipubl. salus extraordinariæ contributionis necessitatem requirat, si captivi redimendi, si hosti potentissimo pro religione ac libertate conservādā tributum persolvendum, tunc ex illis etiam bonis tributum exigi potest, nimirum si Ecclesiastici non ea tantùm obtineant, quæ ad necessitatem & ordinis dignitatem faciunt, sed etiam ea, quæ ad abundantiam, ut in Papatu cuivis obvium. Sic Ezechias 2. Reg. 18. v. 15. thesauros Deo consecratos Sennacheribo pacis redimendæ causâ persolvit. Quod ergò Honor. & Theodos. l. placet C. de sacros. Eccl. ab extraordinarijs contributionib. Clericos exemerunt, id intelligendū excepto casu *necessitatis & publicæ utilitatis*, ut colligitur ex l. jubemus C. eod. quò pertinet dictum Hugonis l. 2. de Sacram part. 2. c. 7. *Nūquam possessiones à regiâ potestate ita elongari possunt, quin si ratio postulaverit & necessitas, & illis ipsa potestas debeat patrociniū, & illi ipsæ possessiones debeant in necessitate obsequiū*. Nō tamen debet esse ficta, sed vera necessitas Reip. salutem cōcernens. 10. Deniq; distinguendum inter *immunitatē* & exemtionem Clericorum *generalem, totalem & indeterminatam*, quæ sit *juris divini*, qualem tàm *personarum* quàm *rerum* ratione Pontificij Clericis tribuunt, & inter *immunitatem* & exemtionem Clericorum *specialem, partialem & limitatam*, quæ est *juris humani*, ex Principum piorum beneficio ac privilegio in ordinem Ecclesiasticum descendens, quâ certis quibusdam in casib. respectu personarum, vel rerum à publicis oneribus ac subditorum officijs eximuntur. Priorem tantùm, non autem posteriorem impugnamus, hîc n. itidem locū habet vulgatum illud: *Utrumq; malum immoderata libertas, & immoderata servitus*.

Argumēta nostra sententia 1. a generali obœdientia mādato.

441. Producimus igitur contra Pontificios hæc argumēta. 1. *a generali obœdientia mādato*. Ubicūq; homines jubentur Magistratui obœdire, ibi in genere omnes absq; ulla limitatione vel determinatione ad obœdientiam prestandā invitantur. Matt. 22. v. 21. Marc. 12. v. 13. Christus ad Pharisæos, qui ad Clerū pertinebant, dicit: *date Cæsari, quæ sunt Cæsaris*, Bern. Epist. 42. *Quod hîc ore locutus est, mox* opere

apere implere curavit. Conditor Cæsaris, Cæsari non cunctatus est censum reddere. Exemplum n. dedit vobis (Clericis, quia scribit ad Archiepisc. Senon.) *ut & vos ita faciatis.* Tit. 3. v. 1. *admone illos Principib. & potestatib. subditos esse & dicto obœdire.* 1. Pet. 2. v. 13. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ, sive Regi tanquā præcellenti, sive præfectis ab eo missis, quia sic est voluntas.* Cumprimis huc pertinet insignis locus Apostol. Rom. 13. v. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentib. sit subdita,* &c. in quē locum sic commentatur Chrysost. hom. 23. in Ep. Rom. in prin. *Ostēdit Apostolus, quod ista imperentur omnibus & Sacerdotib. & Monachis, non solùm secularibus, id quod statim in ipso exordio declarat, cùm dicit: Omnis anima potestatibus supereminentibus sit subdita, etiamsi Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tādem fueris, neq; n. pietatem subvertit ista subjectio. Et non simpliciter dicit, obediat, sed subdita sit.* Theoph. in comm. h. l. f. 374 *Apostolus erudit & instituit omnem animā, sive Sacerdos quispiā fuerit, vel Monachus vel Apostolus subjici potestatibus, ipsa n. subjectio non invertit pietatē.* Bernh. Ep. 42. ad Archiepisc. Senon. *Omnis anima potestatib. sublimorib. sit subdita. Si omnis, & vestra. Quis vos excepit ab universitate? si quis tentat excipere, conatur decipere.* Idem Ep. 170. *Etiamsi totus terrarum orbis adversum me cōjuraret, ut aliquid moliar adversus regiam majestatem, ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab ipso Regem offendere temerè nō auderem, memor ejus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Eundem locum urgent contra Adrianus II. Carolus Calvus Galliæ Rex in Epist. ad Pontificem, quæ extat in catal. test. verit. pag. 942. 5. Unde sicut, &c. Sic ergo concludimus. Qui dicit omne, nihil excludit. Apostolus omnes homines potestatibus sublimiorib. sive Magistratui jubet esse subjectos. Ergo non excludit Ecclesiæ ministros, quin imò cum scribat ad omnes, qui sunt Romæ *dilectos Dei, vocatos sanctos* Rom. 1. v. 7. inter quos etiam locum habuerūt Ecclesiastici ministri, utique etiam eos Magistratui obœdire jubet. Excipit 1. Bellarmin. lib. de Cler. c. 28. prop. 3. *Quamvis jure divino sit omnis anima sublimiorib. potestatibus subjecta, ac per hoc etiam Regibus, dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri posse, ut qui nunc est sublimior potestas, paulo post non sit, ut si ipse subjiciat alteri partem sui regni, vel sui rebellis, aut alio justo titulo regnū vel regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subtraxerunt in omnibus causis etiam temporalibus & civilibus Episcopis suis, & summus Pontifex Clericos omnes exemit a subjectione Principum secularium, sequitur ut respectu Clericorum Principes non sunt superiores potestates.* Resp. petit Bellarm. principiū, id enim in quæstione est, an Principes Clericos a sua potestate exemerint, vel eximere debuerint, & an Pontifex Romanus eos ex Principum potestate eximere potuerit. Si exētio illa descēdit ex Principum indulgentia & privilegio, non descendet ex jure divino, quia concessio privilegij est voluntatis, sed juris divini sanctio est strictæ necessitatis. Nec potuit vel potest Pontifex contra jus divinum aliquid statuere, jam verò Clerici ex jure divino obligantur ad obœdientiam Magistratui civili præstandā. Ergo Pontifex non potuit illos ab obœdientia eximere. Frustrà alibi Bellarm. excipit, *Reges & Principes in sua ad Christianismum cōversione sceptra sua Christo, hoc est, Christi in terris vicario, Rom. sc. Pontifici subjicere, proinde etiā Pontificem ab eorum potestate Clericos eximere potuisse,* aliud enim est Christo, aliud Pontifici se subjicere. Quod si Principes Christo fidem dantes, eo ipso amittunt jurisdictionem civilem in Clericos, tum privantur suo jure absq; ullâ culpâ, quod est absurdum. 2. Idem c. 30. §. quarto: aliter excipit, *sententias Apostolor. Rom. 13. 1. Petr. 2. esse generales. Quamvis enim nominatim in ijs fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, ut Regib. obœdirent, ne fidei prædicatio impediretur, tamen absolutè verba illa nihil aliud quam B. Petri, quam B. Pauli nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superiorib. debitam obœdientiam exhibere, quare non potest ex his testimonijs Apostolicis probari, Clericos Principib. seculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi priùs probetur, Principes ac Reges seculi esse legitimos superiores & judices Clericorum.* Eandem exceptionē adducit lib. 2. de Rom. Pont. c. 29. resp. ad 3. eamq; repetit in resp. ad 8. propos. in caus. Venet. & contra Barclai. c. 3. Resp. Scopus Apostoli est redarguere eos, qui prætextu libertatis Christianæ homines abducebant ab obœdientia Magistratui etiam infideli, & Ethnico in civilibus præstandâ, ut Chrysost. in cōment. observat, & suo loco demonstratum fuit. Ergo in specie agit de Magistratu politico. Præterea de tali potestate loquitur Apostolus, quæ *gladium portat,* & cui præstantur tributa. Ea verò non est Ecclesiastica, sed politica. ** *Nulla tunc tēporis alia quā politica & temporalis potestas vulgo ab hominibus agnoscebatur. Et Apostolus ita suas Epistolas cōscripsit, ut non solū cōversos ad fidem erudiret suique officij admoneret, ne existimarent, se ita Christi sanguine redemtos, ut nulli amplius potestati seculari obœdire tenerentur, sed etiam ut ethnicis & infidelibus crederet, legem Christianam nulli jus suum auferre, nec esse ullo modo temporali Regū & Imp. autoritati & potestati contrariam.* Barcl. de potest. Pap. ** Sed demus, Apostolum de quibusvis superiorib. loqui, nihilo tamen minus manet illud, quibus in rebus aliquis præest, in ijs reliquos ipsi obsequi debere, ac proinde etiam Ecclesiasticos Principibus, qui in reb. temporalib. præsunt, obsequium debere, quemadmodum in spiritualib. parendum est Episcopis ab omnib. ac proinde etiā ab ipsis Principib. quatenus sc. potestate sua juxta verbi limites utūtur. Quod Bellar. dicit *in quæstione adhuc esse, an Reges seculi sint legitimi superiores Clericorum,* id ex textu Apostolico firmiter probari dicimus. Apostolus n. generaliter loquitur, quòd *omnis anima potestatib. sublimioribus debeat esse subjecta,* & profert argumēta generalia, quæ ipsos etiam Clericos concernunt, videlicet, quia Magistratus est *Dei ordinatio, cui qui resistit, Dei ordinationi resistit,* quia contemtus & inobœdientia trahit secum pœnas, obsequium verò laudem habet, quia obœdientia erga Magistratum necessaria est, non tantùm propter *iram* sive pœnam fugiendam, sed etiam propter *conscientiam,* quia tributa Magistratui solvimus. Jam v. hæ rationes sunt generales, & Christus etiam Pharisæis jussit tributa Cæsari dare, quin ipse etiam tributum pro se & Petro solvere voluit, ut postea dicetur. Ergo etiam Clericorum respectu Principes sunt sublimiores potestates. 3. alij excipiunt, *per animam intelligendos esse homines animales & carnales, qui sint distinguendi a spiritualibus,* quò accommodant Origenis interpretationem. Resp. *anima* phrasi Hebræa ponitur pro homine per synecdochen usitatam,

tam. Gen. 14. v. 21. cap. 46. v. 27. Ezech. 18. vers. 19. Act. 2. v. 41. 1. Petr. 3. v. 20. &c. omnis ergo anima notat omnes omninò homines, ut rectè monet Chrysostomus, & ex scopo & circumstantijs textûs est manifestissimum. Origenes seipsum satis explicat, sic enim addit. *Petrus & Iohannes nihil habebant, quod Cæsari redderent, dixit enim Petrus, aurum & argentum non habeo. Qui hoc non habet, nec Cæsari habet, quod reddat, nec unde sublimioribus subjaceat potestatibus. Qui v. habet pecuniam aut possessiones, aut aliquid in hoc seculo, audiat, omnis autem anima potestatibus sublimiorib. subjaceat.* Jam verò Episcopi, Prælati, Abbates & Sacerdotes habent pecuniam & possessiones. Ergo potestatibus sublimioribus debent subjacere. Digni certè sunt illi spirituales, qui eò migrent, ubi solis Spiritibus est locus, si unam cum illis, qui anima & corpore constant Rempubl. constituere, ejusq; legibus sese obsequentes præbere nolunt. 4. Mandatum Christi de Cæsari dandis, quæ sunt Cæsaris, Matt. 22. v. 21. Jacobus de Terano Urbani VI. cubicularius sic accipiendum esse statuit, quòd *non nisi usq; ad ascensionem ejus præcepti vim habuerit, sed post ascensionem omnia imperia à Cæsare & Regibus ad Christi vicarium fuisse transferenda. probat* ex Johan. 12. v. 32. Sed hoc recitasse est refutasse, cùm Petrus quem primum CHRISTI in terris vicarium fuisse volunt, etiam post CHRISTI ascensionem subjectionem erga Principes terrenos ab omnibus requirat.

2. à Sacerdotum in V. T. exēplo.

442. *A Sacerdotum in V. T. exemplo.* Si V. T. Sacerdotes fuerunt potestati Magistratus politici subjecti, utiq; idem de ministris Ecclesiæ in N. T. dicendum. Connexio probatur, quia ut Bellarminus ipse scribit prop. 5. *constat adnunc esse in Ecclesia Clericos, quod erant Levitæ in Testamento veteri.* Jam v. Sacerdotes V. T. fuerunt potestati Magistratus politici subjecti, ut constat exemplo illorum Regum ac Ducum, qui in Sacerdotes exercuerunt jurisdictionem politicam. *Moses* præficitur Aaroni in Deum Exod. 4. v. 15. & in peccatum prolapsum eundem corrigit. Exod. 32. v. 21. *Levitæ* non solùm Aaroni, sed etiā Mosi, qui erat Princeps civilis totius populi fuerunt subjecti. *David ex Regali unctione Sacerdotibus & Prophetis præfuit in causis seculi*; ut loquitur Gratianus. *Salomon* propter crimen læsæ majestatis Abjatharem Pontificem, non tantùm Sacerdotio exuit, sed & morte mulctavit, quāvis gratiam ipsi fecerat propter merita, quib. parentem sibi devincierat 1. Regum 2. vers. 26. *Levitæ* juxta mandatum Regis Ezechiæ instituunt reformationem 2. Par. 29. v. 15. &c. Excipit 1. Bellarminus de Cleric. cap. 30. in resp. ad argumenta Medinæ. *Mosen non solùm Principem civilem totius populi; sed etiam summum Sacerdotem fuisse, & Aarone majorem, quamvis extraordinaria potestate*, quò refert locum Ps. 86. *Moses & Aaron in Sacerdotibus eius, Item consecrationē Aaronis à Mose peractam.* Resp. imò verò unicus tantùm, quovis tēpore fuit summus Sacerdos in V. T. ad exprimēdum typum Christi unici illius in N. T. *ἀρχιερέως*. Inauguratio & consecratio Aaronis, ac filiorum ejus fuit extraordinarium opus peculiari Dei præcepto Mosi demandatū, quo peracto nullam muneris Sacerdotalis partem postmodum attigit, sed Ducis ac legislatoris partes obivit. In Psalmo habetur vox כהנים quæ generalis est, virum *primarium ac principem* in Ecclesiastico vel politico ordine constitutum significans, ut superiùs ostendimus. 2. ad exemplum Salomonis excipit contra Barcl. c. 15. *factum Salomonis narrari tātùm, non probari.* Sed quia idem oberti potest omnibus exemplis, quæ pro stabilienda suā opinione Bellarmin. ex V. T. adducit in prop. 5. hujus libri de Clericis, & cumprimis quia manifestè constat, Abjatharem cum Adonia conspirasse, ac crimen læsæ majestatis commisisse 1. Reg. 2. v. 22. atq; hac ratione in pœnam Magistratûs incidisse (quia Rex divino mandato constitutus fuit custos utriusque Decalogi tabulæ Deut. 17. v. 18. qui ergo in earum alterutram offendebat, in pœnas ejus jure ac meritò incurrebat) ideò aliter excipit libr. 2. de Rom. Pont. c. 26. arg. 4. *Salomonem non ut Regem, sed ut Prophetam & executorem divinæ justitiæ deposuisse Abiathar surrogato Sadoco.* Resp. hęc posterior exceptio repugnat priori. Si enim Salomon in hoc facto, ut Propheta & divinæ justitiæ executor egit, utiq; factum illud non solùm narratur, sed etiam probatur, absit enim, ut statuamus Deum per Prophetas suos quædam agere, quæ probari non possint. Sed negamus Salomonem hic egisse, ut Prophetam, & non ut Regem, quia ad jura regium pertinebat illa superioritas & jurisdictio, quam Salomon in hac depositione exercuit, quò referri possunt similia exempla, in quibus summi Sacerdotes à Regibus fuēre instituti & correcti. 1. Par. 23. 27. *juxta præcepta David supputabantur Levitæ, & certa ministeria illis ordinabantur.* 2. Paral. 17. v. 8. *mittit Iosaphatus Levitas & Sacerdotes, qui docerent populum Iuda, & reformationem cultus instituerent.* 2. Par. 29. v. 30. *præcepit Ezechias Levitis, ut hymnos canerent, & sacrificia Deo offerrent. Iosias & Iudas* Maccabæus idololatricis cultibus abolitis per Sacerdotes reformationes instituerunt 2. Par. 34. 1. Macc. 4. &c. *Ioas* Sacerdotum & Jojadæ Pontificis negligentiam arguit 2. Par. 24. v. 6. Bellarm. quidem ex verbis, *ut impleretur sermo Domini*, immediatè subjectis 1. Reg. 2. v. 27. demonstrare nititur Salomonē inspiratione Prophetica, non autem potestate regiā Abjatharem deposuisse. Sed constat ex N. T. formulam illam sæpiùs usurpari, etiam de illis factis & eventibus, ad quæ non accedit peculiare aliquod mandatum. Matt. 27. vers. 35. Marc. 14. v. 49. Joh. 19. v. 24. &c. Nec est, quod regerat *iuxta fontes Hebraicos de Salomone dici, quòd impleverit sermonem Dei*, ex eo enim nondum colligi potest, quod Salomon, ut Propheta, & non ut Rex eum sermonem impleverit, quemadmodum enim duplici modo Deus exercet vindictam, ordinariè per Magistratum, qui dicitur *minister DEI vindex ad iram*, & extraordinariè per seipsum: ita quoque sermonem suum implet, tum per ordinariam Magistratus potestatem, tum per extraordinaria Prophetarum facta.

3. à Christi in N. T. exemplo.

443. 3. *A Christi in N. T. exemplo.* Christus ad Apostolos & ipsorum successores dicit, *exēplum sit in dedi vobis, ut quemadmodū ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Johan. 13. v. 15. *ac sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.* Joh. 20. v. 21. item *ascite a me* Matth. 11. v. 28. Jam verò Christus tum in *personalibus*, tum in *realibus* obœdientiam præstitit civili Magistratui. Ergo Christi ministri eandem præstare debent. Prior pars assumtionis confirmatur ex Johan. 19. v. 11. ubi Christus ad Pilatum dicit. *Non haberes potestatem super me ullam, nisi tibi datum esset desuper*, in quem locum sic scribit Bernh. Epist. 42. ad Archiep. Senon. *Quid secularitatem contemnitis? nemo secularior Pilato, cui Dominus adstitit* indi-

judicandus. Non haberet, inquit, in me potestatem nisi desuper tibi esset datum, jam tunc pro se loquebatur, & in se experiebatur, quod per Apostolos clamavit in Ecclesiis, Non est potestas nisi à Deo. Ibid. *Dicite, si audetis, sui præsules Deum ordinationem nescire, cùm Romani Præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur fuisse cœlitùs ordinatam.* Et ante Bernhardum Augustinus in h.l. apertè docet, *potestatem Pilati in Christum fuisse à Deo juxta illud Apostoli. Non est potestas nisi à Deo.* Posterius probatur ex Matt. 17. v. 27. ubi pro *se & Petro* censum solvit, additâ ratione, *ne scandalum præberet.* Fuit sanè Christus Dominus omnium, ideo ex necessitate non solvit illud tributum, interim scandali vitandi ergò solvere voluit, ne quis sc. ipsius exemplo libertatis jus sibi arrogaret. Quòd si ergo Christus hoc fecit, multò magis ipsius ministri illud facere tenentur. Si pro Petro Christus voluit censum dari, utiq; Pontifices, qui se Petri successores vocãt, Magistratui censum dare non recusent. Irenæus li. 5. adv. hæres. c. 24. *Dominus tributorum, exactoribus jubet pro se & pro Petro dare tributum, quoniam ministri Dei sunt hoc ipsum deservientes.* Isidor. Pelusiota lib. 1. Epist. 206. *Suo nomine staterem dare præcepit, utpote homo effectus, atq; omnibus conditionib. nostris subjectus, nec Imperatoris cùm ea imperat, quæ minimè noxia & perniciosa sunt, obluctatus permittens, ac divina potentia vim ac facultatem ostendens.* Hieron. qui nihil ulla ex parte simile illi immunitati, qua hodie Clerici papales fruuntur, suis temporibus viderat, Clericos propter illam Principum libertatem, quâ jam tum fruebãtur, infelices pronunciat, videns dubio procul, quantum Ecclesia adiret periculum, ne ditata corrumperetur. *Dominus noster* (scribit in cõm. h. l.) *tributa q. Regum filius non debebat, sed qui humilitatem carnis assumserat, debuit adimplere omnem justitiam. Nos infelices, qui censemur nomine, & nihil dignum tantâ facimus majestate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & q. filij Regis à vectigalib. immunes sumus.* Excipit Bellarminus de Cler. c. 30. §. sed adhæc: *Christum subjectum fuisse Pilato de facto nõ de jure, & potestatem desuper datam, quam Christus in Pilato agnoscit, non fuisse potestatem judiciariã, sed permissionem.* Resp. concedimus hoc, interim tamen manet illud, quod Christus non restiterit potestati Præsidis, sed eidem sese subjecerit, exemplum obœdientiæ & patientiæ nobis, hac in re exhibens. *Si regnum meum esset de hoc mundo*, inquit, *ministri mei certarent, ne traderer tibi.* Quemadmodum igitur Christus non arripuit mundanũ regnum, nec armis externis Magistratui etiam abutẽti potestate sua restitit, sic Ecclesiæ ministri non arripiant dominium temporale, nec de solio deturbent politicum Magistratum, sed patienter eidem sese submittant, etiamsi potestate sua quandoq; abutantur, Pontifex contrario modo procedit, is se & Clericos suos à potestate civili penitus eximit, subditos à juramento absolvit, Principes de solio deturbat, si non ad ipsius nutum ac placitum regimen politicum administrant. Et quid? cum de facto tantùm Christus agnoscit Cæsarem superiorem, quando ipsi tributum dare jubet, atq; ipsemet illud persolvit? Ad locum igitur Matth. 17. excipit c. 28. §. objicit. *Christum solvisse tributum, quia voluit, non quia debuit*, addit n., *ergo liberi sunt filij.* Resp. concedimus, Christum nõ ex jure necessitatis solvisse tributum, sed ex arbitrio spõtaneæ subjectionis ac voluntatis ob causam, quam ipse exprimit, videl. ne scandalum daret, sed potiùs ad obœdientiã Magistratui præstandam suo exemplo alios invitaret, quæ ratio cùm sit generalis, ipsos etiã Clericos tangens, ideo ex hoc contra exemtionẽ Clericorum rectè ducitur argumentum. Addit ibid. Bellarminus, *Hieronymi interpretationẽ*, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari solvebatur, exponit, *minùs probabilẽ sibi videri, quia tributum quod solvebatur Cæsari tempore Christi, non erat didrachmũ, sed denarius* Matt. 22. ideò præfert expositionem Hilarij, qui exponit *de tributo, quod imposuerat Deus filiis Israel in usum tẽpli*, Ex. 30. quam sententiam amplectitur etiam Baron. tom. 1. annal. an. 33. nu. 31. nec improbat Casaubonus exerc. 15. sect. 19. Resp. ex circumstãtijs textûs colligitur, tributum illud pro Cæsare fuisse exactum & collectum, quia Christus *de Regib. terræ* expresse postea quærit, & Pompejus jam olim Hierosolymã ac totam Judæam in Romanor. potestatem redactam ipsis fecerat tributariam Jos. l. 14. antiq. c. 8. Quod Bellarm. ex lib. 7. Josephi de bello Judaico c. 26. probare conatur, *post eversum demum templum à Vespasiano institutum fuisse, ut tributum didrachmi, quod Judæi omnes singulis annis solvebant, deinceps in capitolium deferretur*, id non est eo sensu accipiendum, quasi ante Vespasianum Judæa non fuerit tributaria, ac q. siclus ille non fuerit jam ante etiam fisco Cæsaris illatus, sed quòd Vespasianus Judæis, *ubicunq; degerent*, ut notanter loquitur Josephus, hoc stipendium indixerit, sic ergo tributum, quod jam ante à multis annis Judæis terram patriam inhabitantibus impositum fuerat, etiam ijs, qui extra Judæam viverent, à Vespasiano impositum fuit. Lyser. in Harm. Evang. c. 91. p. 473. Cõfirmat hanc expositionem Jansenius c. 69. Harm. p. 521. *Hilarij sententiam* (inquit) *non esse veram, sequentia docent, ex quibus satis patet didrachma hæc non exigi secundùm legem* (Exod. 30.) *sed secundum præceptum Romanorum, quibus Judæi jam erant facti tributarij. Quærit enim Dominus à Petro, à quibus Reges terræ acciperent tributum vel censum, quo manifestè significatur, didrachma hæc exacta fuisse pro tributo & censu Romanis debito. Nam & Matthæus utitur dictione Romana κῆνσον*, hoc est, *census.* Postea ad locum Josephi eodem modo respondet, Vespasianum sc. non omnino novum tributũ Judæis imposuisse, sed quod Judæis inhabitantibus Judæam impositum fuerat, etiam alijs extra Judæam degentibus fuisse ab ipso indictum. Idem statuit Barradius lib. 10. Harm. c. 32. p. 717. *Non recipitur* (inquit) *Hilarii sententia. Etenim hoc tributum, quod à Christo petebatur, non Deo, sed Romanorum Imperatori vel Herodi solvebatur, ut ex illis verbis Christi colligitur. Simon, Reges terræ à quibus accipiunt tributa?* Et postea. *Probabile ut puto, tributum illud non à Sacerdotibus in templi sumtus, sed à publicanis in impensas Imperatoris Tiberii, vel tetrarchæ Herodis fuisse exactum.* Paulò ante solvit argumentum Bellarmini. *Numisma tributi Imperatoribus dari soliti fuit denarius, non didrachmum*, Matth. 22. *Ergo hoc loco non potest intelligi tale tributum.* Respondet Barradius, *denarium numisma census appellari, quòd pars esset tributi, duo n. denarii solvebantur, vel dici potest, tributum à Romanis indictum fuisse denariũ, numisma census ob id dictum, tributum verò Herodis, qui civitati Capernaum imperabat, fuisse didrachmum.* Salmeron. tom. 6. tract. 37. pag. 238. idem statuit & præter argumenta jam allata etiam hæc urget.

Si in

Si innsus tabernaculi colligeretur hoc didrachmum, non in Caparnaum, sed in templo Hierosolymorum acciperetur, nec pro duobus Christo & Petro, sed pro omnibus & singulis Apostolis, qui excederent annum vigesimum, &c. cum illi à ergo Bellarminua tranaigat.

4. à Pauli Apostoli facto. 444. 4. *A Pauli Apostoli facto.* Is Act. 25. v. 10. à Synedrio Hierosolymitano appellat ad Cæsarem. *Ad tribunal Cæsaris sto*, inquit, *ubi me oportet judicari.* A quo & coram quo se oportere judicari Apostolus asserit, illum agnoscit judicem, competentem ac legitimum. Atqui à Cæsare & coram Cæsare sese judicari oportere asserit. Ergo Cæsarem agnoscit judicem competentem ac legitimũ. Item. Ad cujus tribunal aliquis appellat, ejus potestati sese submittit. Paulus appellat ad tribunal Cæsaris. Ergo Cæsaris potestati sese submittit. Quòd si ergo tantus Apostolus Cæsarem agnovit superiorem, ejusdemque potestati sese subjecit, utique ejus in ministerio successores Cæsari, hoc est, politico Magistratui sese subjectos esse agnoscant. Excipit Bellarminus cap. 30. de Cler. in resp. ad 3. arg. Covarruv. *Paulum coactum fuisse appellare Cæsarem, quia oppressus fuerit calumniis Iudæorũ, & injustitiâ Præsidis Romani, quis solum Cæsarẽ agnoscebant superiorem. Itaq. ipsum de facto solùm, non de jure Cæsarem judicem agnoscere debuisse, nec fine risu exceptum fuisse, si B. Petri supremi Principis ac judicis sui coram Iudæis, vel gentilibus mentionem facere voluisset.* Resp. imo verò Apostolus non de facto solùm, sed etiam de jure loquitur, expressè enim dicit, *coram Cæsare Dei oportet me judicari.* Provocat Apostolus ad jus Romanæ civitatis Actor. c. 16. v. 37. cap. 22. vers. 25. cui adhæret provocatio ad Cæsarem, summum Romanorum Magistratum. Quod si jure divino Apostolus sese à jurisdictione Cæsaris exemtum statuisset, non potuisset beneficio provocationis sive appellationis ad Cæsarem uti, quin imò secundùm Canonistas graviter peccasset, quia *Clericus, qui se potestati seculari subjicit, secundùm ipsos graviter peccat* c. significasti c. si diligenti de for. compet. Deinde si *Paulus non sine risu exceptus fuisset, si Petri supremi sui Principis & judicis mentionem facere voluisset*, Bellarminus etiam risu excipiendus erit, quòd Petro Monarchicum in Ecclesiam dominatum tribuit, in quo ne umbra quidem Monarchicæ illius potestatis conspicitur. lib. 2. de Rom. Pont. c. 29. resp. ad 2. Bellarminus eandem exceptionem ponit. *Cæsarem sc. de facto fuisse Pauli judicem, non autem de jure*, sed firmitati ejusdem diffisus subjicit, *meliùs dici posse, discrimen esse inter Principes Christianos & Ethnicos. Nam quo tempore Principes erant Ethnici, nõ erat Pontifex illorum judex, sed è contrario illis subjectus erat in civilibus omnibus causis non minus quàm cæteri homines. Morstotaq; Paulus Cæsarem appellavit, eumq; judicem agnovit, cùm accusaretur seditiosus & tumultûs in populo excitati. At cùm Principes Christiani facti sunt continuò se tanquam oves & membra capiti subjecerunt Præsidis Ecclesiasticæ hierarchiæ.* Resp. Evangelium non abolet politias, & ut Bellarminus ipse hîc loquitur. *Lex Christiana neminem privat suo jure.* Ergo etiam Imperator & Principes per suam ad fidem Christi conversionem nullam jurisdictionis ac potestatis suæ partem amiserunt. Si enim potestatem, quam in Clericos habebant, per suam ad Christianismum conversionem amisissent, utiq; lex Christiana parte aliqua juris ipsos privasset, quod absurdum, quia *quod meum est, sine mea culpa a me auferri nequit* l. 11. de R. J. Subjecerunt se quidem præsidi Ecclesiastico tanquam oves pastoribus, non absolutè ac simpliciter, sed in spiritualibus, non in temporalibus, ut suum statum atq; officium, in quo divinitus constituti sunt, ita quoq; potestatem officij sui sartam tectam retinuerunt. Vidit Bellarmin. hanc difficultatem, idcò contra Barcl. de pot. Pap. 34. addit limitationem, *Lex Christiana neminem privat suo jure ac dominio, nisi quis culpâ privari mereatur.* At quam culpam committunt Principes, quando relicto Ethnicismo ad Christum convertuntur? c. 3. contra Barcl. urget hoc, *quod quæstio, de qua Paulus accusabatur, non pertineret ad Magistratum politicum, sicque non jus, sed factum duntaxat ex hoc loco colligi.* Resp. non ob religionem duntaxat Apostolus accusabatur, sed etiam aliorum criminum peragebatur reus, ut colligitur ex ipsius verbis v. 8. *Neq; in legem Iudæorum, neq; in templum, neq; in Cæsarem quicquam peccavi*, ac v. 7. *Iudæi dicuntur* πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιάματα *ipsi objecisse.*

445. 5. *Ex rationum pondere ac momento.* Prima petitur à *Clericorum conditione ac statu.* Quicunq; sunt cives ac partes Reipub. illi nisi sint cum imperio, subjecti esse debent civili Magistratui. Connexio probatur, quia duæ tantum sunt integrantes Reip. partes, *Magistratus*, scil. ac *Subditi.* Sed Clerici sunt cives & partes Reip. in qua vivũt. Ergo subjecti esse debent civili Magistratui. Assumtum probat Dominus à Soto l. 4. dist. 25. q. 2. art. 2. ac constat ex dicto Optati Milevitani libro 3. contra Parmen. quòd *Respubl. non sit in Ecclesia, sed Ecclesia in Repub.* Bellarm. ipse l. de Cleric. c. 28. prop. 2. *Clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam cives & partes quædam Reipubl. politicæ, igitur ut tales, oportet eos obedire Reip. legibus ac Magistratus, quia non decet, ut membra à capite discrepent, ac contraria gerant*, ait Victor c. Celebritatem dist. 3. de consecrat. *ac turpis omnis pars toti suo nõ congruens c.* Quæ contra dist. 8. *omne membrũ debet esse subjectum suo capiti*, inquit Bell. lib. de Monach. c. 19. Clerici sunt membra Reip. Ergo etiam subjecti esse debent capiti Reip. civili sc. Magistratui. Joh. Medina Pontificius in C. de restit. q. 15. argumentum sic informat. *Non repugnat rationi, ut homines addicti obsequio Dei & spiritualib. functionibus subsint in rebus temporalibus ac civilib. Magistratui seculari. Nam sicut Princeps secularis, ut Christianus, & in rebus spiritualibus est ovis, & filius Sacerdotum: ita è contrario Sacerdotes ut cives, & in rebus temporalibus dici possunt oves & quasi filii Principum secularium.* Item *quia unum est tantùm Ecclesia continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici, tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo, quoniam una est civitas continens Laicos & Clericos, & civitatis caput est Princeps secularis, ideo subiecti esse debent omnes, tàm Laici, quàm Clerici in iis, quæ pertinent ad hoc unum regimen civitatis.* Est, qui tali similitudine rem declarat. Quemadmodùm, cùm in navi vehuntur, & *remiges*, quibus gubernator, & *milites*, quibus Tribunus præest, utrumque hoc genus hominum Tribuno in militaribus imperijs, utrumq; vicissim gubernatori in ijs, quę ad rem nauticam pertinent, paret: sic in Christianæ Reipublicæ navi alij curant res Ecclesiasticas, qui vulgò appel-

5. ex rationum momento & à Clericorum statu.

appellantur Clerici, alij politicas, qui Laici dicuntur. Illis præsunt Episcopi, his Principes. Quēadmodum igitur in rebus ad Christi regnum directè pertinentib. utrosque Episcopis tanquam Dei Legatis parere convenit: ita in ijs, quæ ad hanc terrenam vitam pertinent, utrosque Principis imperio subjectos esse par est. Excipit Bellarminus ad Medinæ argumentum libr. de Clericis cap. 30. resp. ad ultim. object. 1. *Principem quidem ovem ac filium spiritualem Sacerdotis esse, sed Sacerdotem nullo modo ovem ac filium Principis dici posse.* Resp. imò verò hoc requirit Natura relatorū. Principes sunt *pastores* Esai. 44. v. 28. Jere. 49. v. 19. Zach. 10. v. 2. ac Patres 1. Sam. 24. v. 12. Job. 29. v. 16. totius Reipub. atq; omnium civium. Quod si ergo Clerici sunt cives & partes Reip. utiq; Princeps eorum etiam pater ac pastor erit, & ipsi erunt ejus oves ac filij. Unde igitur probat Bellarm. hoc esse absurdū? *quia*, inquit, *Sacerdotes & omnes Clerici suum habent Principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solùm, sed etiam in temporalibus reguntur, nec fieri potest, ut duos agnoscant Principes in rebus temporalibus cùm juxta Evangelium nemo possit duobus dominis servire.* Resp. Bellar. principium petit, ac sibi ipsi contradicit. Prius patet, id n. in quæstione adhuc est, an Clerici debeant habere talem Principem proprium, à quo regantur in temporalibus contrarium ex V. & N. demonstrari potest. Posterius itidem in aprico est. Si n. Princeps ille, quem Clerici habent, est spiritualis, utiq; in spiritualibus tantum, non a. in temporalibus ab eo regi debent, aliàs non erit tantū spiritualis, sed etiam terrenus Princeps ac Dominus. 2. *Ecclesiā verè tantū unam esse, & nullo modo duas, civitatem a. unam esse materialiter & duas formaliter, quia cœtus Clericorū, & cœtus Laicorum formaliter dua civitates diri possunt, quoniam in ipsis etiā temporalibus reb: diversas leges habent, diversum Principem; diversa tribunalia, & tamen materialiter unam quoq; civitatem faciunt, quia unam urbē inhabitant, & sub ejusdem Principis protectione vivunt, qui sicut pro labore ac solicitudine, quam pro communi bono suscipit, a Laicis tributa recipit, ita recipit a Clericis auxilia longè majora publicarum precum ac sacrificiorum ad Deum.* Resp. Si Clerici sunt cives ac partes Reipublic. utiq; cœtus Clericorum ac cœtus Laicorum non constituent duas civitates formaliter distinctas, quia pars nunquam absolvit totum, quando ergo utrumq; Bellar. asserit, turpiter sibi contradicit. Vicissim si Clerici habent in ipsis etiam temporalibus diversas leges, diversum Principem, diversa tribunalia, ac velut Appius ad tribunum dicebat, si peculiarem patriam ac peculiarem Rempubl. sibi constituerunt, utique non sunt, nec dici possunt cives ac partes Reipublicæ, quia unitas Reipubl. in communione legum, in recognitione ejusdem Magistratus, in usu eorundem tribunalium sive judiciorum. Ulterius si Clerici unam urbem cum Laicis inhabitare, & sub unius ejusdemq; Principis protectione cum ipsis vivere cupiunt, utiq; etiam debitam obœdientiam illi Principi præstent, quia protectionis beneficium aliquam omninò subjectionem requirit. De oneribus ac tributis, quæ nostra sit sententia, constare potest ex superioribus. Omnimodam & absolutam immunitatem ex jure divino descendentem, nunquā ex eo probabit Bellarminus; quòd Clerici auxilia precum publicarum & sacrificiorū Magistratui conferant, quia ad easdē preces pro Magistratu fundendas etiam Laici obstricti tenentur, ac nihilominus sua eidem solvunt tributa. Absurdū est, si Clerici in favorabilibus pro membris Reipub. se venditare velint, in ijs autem, quæ ad conservandam Rempub. contribui debent, extraneorum locum velint subire, inquit Sebast. Medic. tract. de ll. & statut. part. 4. q. 6. n. 5.

446. Secunda ratio petitur *ab incommodo. Plenariā illā exemtione personarum & bonorū*, inquit Arnis. lib. de sub. & exemt. Cleric. c. 2. n. 1. *nihil potest excogitari perniciosius, nihil iniquius. Quæ enim major iniquitas, quàm florem bonorum Reip. ijs depascendū dari, qui non tantùm onera non ferant, nec Remp. juvent ex ijs bonis, unde suam salutē sperare habent, sed ne eam agnoscant quidē benefactricem, à qua omnia sua primi omēdicarunt, & qua tenetur, ne mortis quidē discrimen effugere, ut ipsi tuti sint. Quæ major pestis, quàm in medio sinu habere, nō tātùm contra quos, si te omni affecerint injuriā, mutire non audeas, sed etiam qui aliena potestati fidem dederint, hoc est, qui teneātur adnutū alterius arma in te sumere, nec ut maximè velint abnuente externa potestate, quicquam pro salute tua facere ausint. Jā verò tales sunt Clerici Pontificij, qui ad nutum Pontificis sui contra ipsam, in qua degunt, Rempubl. insurgere non verentur, ejus enim unius summum agnoscunt imperium, ipsi soli tenētur fidelitatis obstricti, ipsius forum unicè agnoscunt. Quod si ergo Pontifex classicum canat, tot qualibet Respubl. contra se experitura est hostiū exercitus, quot in sinu suo alit cœnobia Monachor. quot conventus Sacerdotū, quot Collegia Canonicorum. Peregrini sunt, qui in Rep. versantur, cui non sunt subiecti, à quibus Resp. maximè timendum esse, dicit Philosophus libr. 5. polit. c. 3. unde nomen hostis, quod olim peregrinum significabat, in odium tandem abijt. Quod si ergo Clerici nolunt esse subiecti Resp. in qua degunt, non alio habeti possunt loco, quàm peregrini, nec minus ab ijs timendum, imò tanto magis, quanto arctius suo superiori Pontifici sc. Romano obstringuntur, & quanto intimiùs in Respubl. arcana penetrare possunt:* Hæc ille. Adde, quòd plenaria illa ac totalis exemtio in omnibus causis ac rebus animum peccandi addit, cùm spem impunitatis sibi propositam sciant, atque à legum severitate sibi nihil timendum esse noverint. 2. *ab incōmodo.*

447. Tertia ratio peti potest *à caritatis præscripto:* Lex caritatis non patitur, ut cūm Clerici agros, fundos & bona plurima possideant, tributis & oneribus contra Magistratus voluntatem sese subtrahant, & universam molem tributorum propter salutem Reipublicæ Magistratui persolvendorum in alios cives rejiciant, hac enim ratione alijs omnibus est *angustia*, ipsis verò solis *relaxatio* 2. Corinth. 8. vers. 13. Qui cùm alijs sentit beneficium, æquum est, ut is quoque sentiat ex parte incommodum. Inde leges ferendum esse negant, ut *qui lucrum amplectitur, onus subire recusat.* l. unic. §. pro secundo. de cadue. toll. 3. *à caritatis præscripto:* Quarta ratio desumitur *ex immunitatis illius variatione.* Lex divina est immutabilis apud eos cumprimis, qui rectè eam intelligunt: Sed immunitas Ecclesiastica tàm rerum quàm bonorum, postquam Clericis fuit concessa, tot ac tam varias diversis temporibus subijt mutationes, ut nec ipsi Canonistæ certas regulas de ea possint tradere. E. non descendit ex jure divino: 4. *Immunitatis illius variatione.* Quintam rationem Medina sic format. *Lex Evangelica; Baptismus & ordo Clericalis non liberant iure divino à debitis antea contractis; ut à debito servitutis; à debito* 5. *à legis Evangelica conditione.*

pecu-

Pecuniario, à debito conjugali. Ergò nec à debito subjectionis & obœdientiæ civilis. Iā v. Clerici ante Clericatū subjecti erant potestate & jurisdictioni Principum secularium. Ergo non sunt libere jure divino ab eadem potestate posi Clericatum. Eocipit Bellar. de Cler. c. 30. *esse majus vinculum inter creditorem & debitorem, dominum & servum, virum & uxorem, quàm inter Magistratum & subditos. Item alia me sso rationem legis Evangelicæ & Baptismi, quàm Clericatus, illa n. non excludunt, sed potius necessarium esse volunt Principatum civilē, hic verò nō posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset & immunis a jurisdictione civili.* Sed hæc omnio principium petunt, cùm enim tàm congruum sit juri divino Clericos esse Magistratui subjectos, quàm servus domino, debitorem creditori & conjuges sibi invicem esse obstrictos, ut ante fuit demonstratum, ideò nulla diversitatis ratio inveniti potest, nec ullô verisimili ratione probatur, Clericos nō posse munere suo rectè fungi, nisi à jurisdictione civili sint plonè immunes ac liberi. Urgemus igitur hoc Medinæ argumentū, quod etiam Barclajus repetit. de pot. Papæ c. 34. *Lex divina neminem privat suo jure & dominio, privaret autem, si per eā jus temporale, quod Principes antequam fierent Christiani in Clericos habebant, invitis auferretur.* Regerit Bellarm. *nullam fieri Principib. injuriam, si vel maximè inviti suo jure priventur, quia qui jure suo utitur, nullam facit injuriam, utitur a. jure suo, qui eligit statum, quem sibi magis convenientem esse censet, quamvis per accidens sequatur, ut Princeps subdito suo privetur. Nā etsi quis justā de causā domicilium suū in aliam civitatē vel provinciā transferas, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen injuriam illi fecisse videbitur.* Resp. est dispar ratio, qui domicilium suum in aliam civitatem vel provinciā transfert, is desinit esse pars ac civis prioris Reipub. sed Clerici Papales ex hypothesi Bellarmini nihilominus volunt esse partes ac cives Reip. à cujus jurisdictione se exemtos esse statuunt, illi & oneribus & beneficio Reip frui desinunt, hi rejectis oneribus beneficijs tantum sibi vendicant, illorum renunciatio plerunq; fit cum consensu Magistratus, & cum quodam onere secundum cujusque loci consuetudinem, ut nimirum de bonis suis aliquid Magistratui pensitent, quod vocant Nachsteuer entrichten/ hi verò pro libitu etiam invitis Magistratibus plenariam exemtionem sibi vendicant. c. 34. cont. Barcl. aliter eocipit; *Sicut Rex subtrahit Comitē subditum, eumq; constituens Principem jurisdictione Comitis eximit: ita Papa ad altiorem gradū evehendo Laicos, potest eos eximere jurisdictione temporali,* idem declarat exemplis, *quod mulier cōversa liberetur ab imperio mariti infidelis, quod votum solvat promissa matrimonialia, quod filius Episcopus exeat potestate patria,* &c. Resp. Papa non est dominus| Regum, ut Rex est dominus Comitis, exempla sunt partim falsa, partim Bellarmini scopo contraria. Quemadmodum enim mulier fidelis non liberatur à vinculo conjugali, quo marito infideli obstricta tenetur, 1. Cor. 7. vers. 12. sed in causa religionis duntaxat ab obœdientia liberatur: sic Clericus non eximitur à jurisdictione Magistratus, nisi in ijs, quæ juxta præscriptum verbi in suo officio agit.

6. ex Imperatorum statuto.

448. 6. *Ex Imperatorum statuto.* Imperat. Clericos politicis legib. subjecerunt, ut cōstat ex Codice & Authenticis Justiniani, & ex Capitularibus constitutionibus Caroli I. Decernimus 26. C. de Episc. & Cler. *Decernimus, ut posthac, neq; Monachi, neq; quicunq; alij, cujuscunq; status atq; fortunæ in ædes publicas, vel in quacunque locū populi voluptatib. fabricata venerabilem crucem, & sanctorum Martyrum reliquias illicitè inferre conentur, &c. ideo patientiam & modestiam suam, quam leges naturæ, & publica disciplina, & ipsorū Monachorum nomen exposcit, studiosè unusquisq; tàm Monachus, quàm ulterius, cujuslibet alterius professionis retineat.* l. Omnes 10. C. de legib. & constit. Princ. *Omnes secundùm leges vivant, etiamsi ad divinam domum pertineant.* Novell. 123. c. 8. *Nullus Episcopus invitus trahatur ad secularem, nisi Princeps jusserit* (quæ verba posteriora, ut & verbum invitus, quia supremam potestatem Imperatori reservant, Gratianus studiosè omisit c. Nullus 11. q. 1.) Hûc refer l. addictos 6. l. si quis ex consensu 7. & t. t. C. de Episc. audiēt. Novel. 3. in princ. Nov. 6. c. 8. & in epil. Nov. 9. Nov. 86. c. 1. Nov. 123. Nov. 22. in prin. & c. 6. proœm. edict. Justin. ad Archiepisc. & Patriarchas script. ex quib. constat, Justinianum licet Episcopis *audientiam* concesserit, tamen *cognitionem & appellationem* supremam sibi reservasse. Imper. Valentinianus in Epist. ad Episcopos Asiæ, quam refert Theod. l. 4. Hist. c. 7. scribit, *probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare.* Inde Ferrariensis in form. libr. 8. conf. gl. 7. verb. plenam & omnimodam nu. 3. ex Innoc. *Naturaliter & à principio mundi omnes Clericos fuisse sub jurisdictione & potestate Impp. dulcedine autem & benignitate Impp. dimissos sub potestatem Papæ, quod beneficium ij, ut ingrati, male agnoscāt,* asserit. Idem in form. lib. quo agit ex substit. gloss. 9. numer. 4. & seqq. optat *Imperatorem, qui Clericis jurisdictionem concessam adimat, & dicant omnes,*| *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.* Ecelarius in form. resp. rei convent. gl. 7. num. 13. & sequentib. Quinimò constat, ex ipso jure Canonico Imperatores olim habuisse potestatem coercendi Pontifices ac Clericos, ut probat Jacobus Rex Britanniæ in præfat. monitor. ad Principes Christianos, & Cives Veneti in resp. ad parænesin Baronij ipsum remittunt ad tomum 7. annal. ann. 556. §. 5. Ac testantur Historiæ, Christianos Impp. sæpius judicasse ac deposuisse Pontifices. *Constantius* in exilium misit Liberium, *Justinianus* Sylverium, *Otho* I. Johannem XII. deposuit, & in ejus locum Leonem VIII. substituit, *Henricus III.* Gregor. VI. deposuit, & Clementem II. ordinari jussit. Athanas. de morte Arsenii accusatū *Constantius* Imp. judices dedit. Socrates libr. 2. cap. 20. *Aurelianus* Paulum Samosatenum removit.| Legati *Constantis* Imp. Stephanum Antiochenum Episcopum de vi publ. & l. Cornel. de sicar. reum egerunt, ac in palatio damnarunt. Theodor. lib. cap. 11. Excipit Bellarm. de Cler. cap. 30. resp. ad 2. *leges illas Imperatorum procedere de facto, non de jure & toleratas aliquando à summis Pontificibus, nunquam autem approbatas* lib. 2. de Rom. Pontif. capit. 29. resp. ad 4. eocipit, *hæc quidem facta sunt ab Imperatoribus, sed quo jure ipsi viderint.* Atqui leges illos Ecclesiasticas tulerunt, & Pontifices hæreticos, atque impios pij Imperatoribus locom overunt consentientibus, atque approbantibus præcipuis illorum temporum Ecclesiæ doctoribus, quin imò ipsimet Pontifices Imperatoribus se subjectos esse confessi fuerunt, & auxiliū Imperatorum imploraverunt, hoc loco notare jubemus verba Bellarmini, quibus trepidantem suam con-

conscientiam prodit lib. 2. de R. P. c. 29. *ab Ottone I. satis constat bono zelo, sed non secundum scientiam depositum esse Iohannem XII. fuit enim Iohannes iste omnium Pontificum ferè deterrimus, atq; ideo non mirum, si ipsius Imperator, qualis fuit Otto I. sed minùs peritus rerum Ecclesiasticarum judicaverit eum potuisse deponi, præsertim cùm multi Doctores* (nota) *idem senserint.* Idem contra Barcl. c. 34. excipit, *piis Principibus nondum satis notam & explicatā fuisse exemtionem, quam Clerici jure divino habebant, sanctos autem Patres paulatim eam explicare atque introducere nisos.* At Christus & Apostoli jus illud divinum nuspiam explicarunt, nec Patribus hanc laudem præripuerunt. Et quanta hæc fuerit omnium Imperatorum ac Regum ante Hildebrandi adventum inscitia, quòd Clericos suæ potestati subjectos existimarunt, à qua tamen divino jure sint exemti?

7. ex Patrum & Episcoporū Rō. suffragio.

449. 7. *Ex Patrum & Episcoporum Romanorum antiquorum suffragio.* Gregorius, cum Romanus Episcop. esset, tamen Imperatorem *Dominum suum* agnoscit li. 3. Ep. 61. Imperatoris indignū *se* vocat *servum*, ibidemq; *obœdientiā se ei debere* fatetur li. 4. Ep. 31. *Sacerdotibus non ex terrena potestate Dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cujus servi sunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reverentiā impendat,* ubi Greg. se inter eos numerat, quibus asserit Imperatorem dominari lib. 2. Ep. 65. fatetur, *Principi datam potestatem non tantum super milites, sed & Sacerdotes.* Excipit Bellarm. libr. 2. de Rom. Pont. c. 28. *Gregorium partim ex humilitate, partim ex necessitate se Imperatori subjecisse, quia eo tempore Imperator dominium temporale in urbem Romanā obtinebat, & Gregor. ejus ope ac amicitiâ vehementer indigebat, ut tàm ipse, quam bona temporalia Ecclesiæ, & populus Rom. à Longobardorum gladijs & furore defenderetur.* Resp. humilitas illa fuisset hypocritica & adulatoria, nisi Greg. verè & ex animo statuisset, se Imperatori esse in temporalib. subjectum, perinde, ut hodie Pontifices se appellant *servos servorum,* atque interim dominos dominorum se esse glotiantur. Quàm verò absurdum est, quod Bellarm. Gregorio tribuit, ipsum ideo tam humiliter ad Imp. scripsisse, quia *ejus ope & amicitiâ indigebat!* ergóne Gregor. fuit ex eorum numero, de quibus Poëta canit:

Vulgus amicitias utilitate probat?

ergóne aulicum adulatorem Episcopus ille egit? Neq; quicquam obstat, quod Bellarminus urget, *Gregorium voluisse reverentiam ab Imperatoribus exhiberi Sacerdotibus, quod est inferioris, non superioris.* Hæc enim duo nequaquā invicem pugnāt, Imperatori à Sacerdotibus deberi obœdientiam, & Sacerdotibus exhibendam esse ab Imperatore reverentiam, illud enim respectu temporalium, hoc verò respectu spiritualium rerum accipiendū. Sic Gelas. in Epist. ad Anastasium Imperatorem vocat *filium* & præsulibus rerum divinarum subditum, eundem tamen ibidem dicit *genere humano præsidere.*

450. Præter Gregorium etiam alij ex Romanis Episcopis Imperatori sese subjectos fassi fuêre. Nicol. I. Pont. Rom. ad Imperat. Michaelem scribit, *Deum divisisse Pontificiam autoritatem ab Imperiali potestate, ut & Christiani Impp. pro æterna vita Pontificib. indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodò rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursib. & ideò militans Deo minimè se negotijs secularib. implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotijs secularibus implicatus* c. cùm ad verum dist. 96. Leo IV. Lothario Imperatori scripsit, ut habetur in c. 9. dist. 10. *De capitulis vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumq; Pontificum prædecessorū irrefragabiliter custodiendis & conservandis, quantum valuimus & valemus Christo propitio, nunc & in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur.* c. Adrianus dist. 63. *Adrianus tradidit Carolo potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoq; Patriarchatus ei concessit, insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit.* Idem jus Leo confirmavit Ottoni. c. in Synodo dist. ead. Leo IV. ab Imperat. Ludovico petit judices, & eorum sententiæ se pariturum promittit c. Nos si caus. 2. q. 7. *Nos si incompetenter aliquid egimus, & subditis justa legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio,* &c. Similia extant complura. Excipit Bellar. lib. 2. de R. Pont. c. 29. resp. ad 6. *Leonem subjecisse se judicio Imperatoris discretivo, nō coactivo.* Sed verba intelligenda sunt cum effectu, quorsum n. Legatos ab Imperatore peteret, si cognitionē duntaxat, nō a. definitionē & executionē illi tribueret? Adde, quod verba ipsa Leonis contrarium manifestè testentur. *Omnia,* inquit, *negotia ita eorū legitimo terminentur examine, quatenus in posterū nihil sit, quod ab eis indiscussum vel indiffinitū remaneat,* ubi discussionem & definitionē conjungit. Ad Hadriani & Leonis constitutiones respondet, *eos tantū confirmationem vel infirmationē electionis Imperatoris concessisse, ac privilegia illa propter istorū temporum schismata, & hostes Longobardos ac Græcos Imperatoribus data, fuisse postea revocata.* Resp. si jure divino Pontifex exemtus est ab omni potestate civilis Magistratus, nec Hadrianus nec Leo Imperatorib. illud jus concedere debuissent. Falsum a. est, quod de confirmatione duntaxat electionis Bellarmi. addit, verba enim capituli sic habēt. *Hadrianus Papa cum universa Synodo tradiderunt Carolo potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem.* Item. *Ego Leo Episcopus cum toto clero ac pop. Rom. constituimus, & confirmamus, & largimur Ottoni ejusq; successorib. hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi successorem, atq; summæ sedis Apostolicæ Pontificē ordinandi,* &c. de revocatione illorum privilegiorum usurpamus illud Bellarmini, hæc quidem à Pontificibus successoribus fuisse facta, quod Imperatorem ab electione planè exclusum voluerint, *sed quo jure ipsi viderint.*

4. ex adversariorum calculo.

451. 8. *Ex ipsorum adversariorum calculo.* Gratianus §. Item cùm Balaam caus. 2. quæst. 7. *Duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur, regalis videl. & Sacerdotalis. Sicut Reges præsunt in causis seculi, ita Sacerdotes in causis DEI. Regum est corporalem irrogare pœnam, Sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo etsi ex regali unctione Sacerdotibus & Prophetis præerat in causis seculi, tamen suberat eis in causis DEI,* (jam verò ex hypothesi Bellarmini, quod *fuerunt Levitæ in V. id hodie sunt Clerici in Nov. Testamento.*) Testimonium Ferrariensis adduximus superiùs. Ex Pontificijs huc referimus etiam eos, qui docent, Clericos in Ecclesiasticis quidem, & spiritualibus jure divino esse à potestate seculari libe-

liberos, in alijs v. *non nisi iure humano*. Ita docent Franc. Victoria de potest. Eccl. relect. 1. q. ult. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. q. 2. art. 2. & (quos præ reliquis autorib. *liberius locutos fuisse* Bellar. dicit, ipsosq; eo nomine refellit l. de Cler. c. 30.) Johan. Medina in Cod. de Restit. q. 15. & Didacus Covatruv. Hispan. in l. practicar. quæstion. c. 31. & libr. 1. var. resolut. c. 17. n. 2. quib. addendi ex JCtis Molinæus in addit. ad consil. Alex. 8. lib. 1. Alciat. in c. cum non ab homine de jud. ex Theologis Palatius 4. dist. 25. disp. 3. Salon. 2. 2. q. 67. art. 1. controv. 1. & Bannez ibid. Albert. Pigg. lib. 5. Eccl. Hierarch. c. 7. Jansen. c. 69. Harmon. Henriq. libr. 7. de Indulg. c. 24. qui omnes docent, *nullam adduci posse legem divinam, quæ Clericos à civili potestate exemtos firmiter probet*. Quinimo Marsilius de Padua & Joh. de Janduno eò abierunt, ut statuerent, *ipsum etiam Christum non fuisse liberum non solvendo tributis*, & quod fecit Matt. 17. cùm tributum solvit, *id fecisse non voluntate, sed necessitate*, referente Joh. Turrecremata lib. 4. summæ de Ecclesia part. 2. c. 37. qui ibidem addit *sententiam Paduani in Iohanne XXII. ut hæreticam fuisse damnatam*. Ex quo facile intelligitur, quo consilio Bellarmin. lib. de Cleric. cap. 28. Paduani illius sententiam cum nostra cōjungere inque unam classem referre voluerit, cùm ab illius opinione nostra cōfessio toto cœlo distet, ut ex superioribus constare potest. Widringt. in Apol. Bellarm. *veritati magis consonum esse dicit, Clericos jure divino non esse à potestate seculari exemtos*. ** Joh. Major Scot. in Hist. Scot. lib. 3. c. 15. *De iure divino est, ut Clericus sit à Laico judicandus*. Claudius Episc. Espensæus in comm. Epist. ad Tit. 3. digress. 10. *exemtionem tributi fastuosis ac seditiosis Spiritib. qui dominatione cōtemnunt*, & c. ac laudat dictum Bernhardi Ep. 42. f. 188. *Si omnis anima subdita esse debet, tum & vestra. Quis vos excepit ex universitate? si quis tentat excipere, tentat decipere*. ** Barclajus ex professo hoc argumentum contra Bellarminum tractavit, & Apologia in publicum edita contra Bellarmini refutationem sese defendit. Richardus Archiepisc. Cantuariensis in Epist. Petri Blesens. Epist. 75. ad Richardum Vintoniensem Gaufridum Eliensem & Juhan. Norwicensem Episcopos de omnimoda illa Clericorum etiam in criminalib. exemtione sic scribit: *Clerici vel Episcopi occisores Romam mittuntur, eunteśq, in delitijs cum plenitudine Apostolicæ gratiæ, & majore delinquendi audacia revertuntur. Talium vindictam excessuum Dominus Rex* (Angliæ) *sibi vendicent, sed nos eam damnabiliter nobis reservamus, atq, ob liberam præsentis immunitatis materiam in fauces nostras Laicorum gladios provocamus. Ignominiosum est, quod pro capite vel oviculæ gravior, pro Sacerdote occiso pœna remissior irrogatur. Sed hic & dorsoribus dignis sumus, qui jurisdictionem alienam, & nobis omnino indebitam ambitione temeraria usurpamus. Nam in corpore decretorum, & in epistola ad Romanos hæc verba legisse meminimus. Sunt quadam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices, quam per Rectores & judices Ecclesiasticos vindicantur, sicuti est, cùm quis interfecit Pontificem, Apostolicum Presbyterum sive Diaconum, hujus criminis reos, Reges & Principes mundi damnant. Omnis equidem justitia ideo exercetur, ut debita quiete gaudeant innocentes, & malignantium temeritas refrenetur, veruntamen in hac iurisdictione maledicta, quam ambitiose & superbè præsumimus, Deum offendimus & Dominum Regem, viamq, Clericis malignandi latissimam aperimus*. Tandem sic concludit: *Reddentes igitur Deo quæ sunt Dei, Cæsari quæ sunt Cæsaris, iuxta petitionem Domini Regis, & tantorum vindictam excessuum relinquamus*. Archiepiscopi, & Episcopi in regno Galliæ juramentum fidelitatis præstant Regi, referente Anton. Arnoldo in orat. contra Jesuit. apud Fr. Jun. sub fin. operum pag. 1550.

451. Atque hæc pro confirmatione nostræ sententiæ dicta sufficiant. Pontificii statuunt. *Clericos à potestate civili esse simpliciter & absolute exemtos, tam in temporalibus quam spiritualibus, tam in personalibus quam in realibus, tam in criminalibus quam civilibus, & quidem iure divino*, quam esse communem sententiam tradunt Canonistæ. Bonifacius VIII. in c. quanquam de censibus & ibi Doctores. *Iure divino & humano Clerici, & eorum bona libera sunt à secularis potestate*. Concil. Lateranense sub Leone X. sess. 9. *Cùm à iure tam divino quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes & singulas constitutiones, &c*. Concil. Tridentin. sess. 25. capit. 20. *Ecclesiæ & personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione & sanctionibus Canonicis est instituta*. Unde etiam porrò statuunt, *Clericos in rebellione contra Principes seculares non posse committere crimen læsæ majestatis*. Emanuel à Saa in aphorismis Confessorum in voce Clericus, quam esse communem opinionem testantur Cardin. Alex. in c. Inprimis §. de perso. col. 5. vers. non obest opin. 2. q. 3. Gomez in §. rursus num. 24. Instit. de actionibus. Cumprimis verò de hac Clericorum exemtione latè disputat Soarius in defens. fidei Cathol. adv. Anglic. sect. errores lib. 4. toto, in quo statuit, *Clericos omni iure divino & humano à potestate Principum secularium esse exemtos, non solùm in spiritualibus & Ecclesiasticis causis. capite 2. sed etiam in rebus & causis temporalibus* capit. 3. *summum Pontificem omni jure divino & humano ab omni jurisdictione secularium Principum esse exemtum* capite 4. *adeò ut non posse se judicio humanæ submittere* cap. 7. *Clericos omnes sub Pontifice existentes à jurisdictione temporalium Principum jure divino esse exemtos*. capit. 8. *in causis civilibus* capit. 14. *in omnibus criminalibus* capit. 15. *privilegium illud fori includere exemtionem à legibus civilibus* capit. 16. *à tributis & oneribus* cap. 17. *tàm personalibus* capit. 22. *quàm realibus* capite 25. &c. ** Becanus in respons. ad aphorism. Calvinist. pag. 74. *Exemtio Clericorum non solùm iure Canonico & civilis, sed communi consensu Principum, Regum, Imperator. ac totius orbis Christiani stabilita & confirmata est*. pag. 75. *Sunt autem tribus modis exemti Clerici à potestate Principum secularium 1. quoad personas suas, quia si delinquunt cōtra leges civiles aut Ecclesiasticas, non possunt puniri à Magistratu civili sed tantùm ab Ecclesiastico. 2. quoad bona temporalia sive Ecclesiastica, sive hereditaria, quia illa libera sunt à tributis & oneribus civilibus. 3. quoad causas seu controversias inter civiles quā Ecclesiasticas, quia illa non trahuntur ad tribunal seculare. Hec triplex exemtio partim divina partim humana iure est*. **

Antithesis adversariorum.

453. Nobis cum Bellarm. res erit, is lib. de Cler. cap. 28. tres producit sententias. Primam dicit esse

Bellarmini hære-

hæreticorum, qui contendunt, *omnes Clericos jure subjectos esse debere seculari potestati, tum in solvēdis tributis, tum in judiciis & causis tam Ecclesiasticis quam politicis.* Secundam tribuit *quibusdā Catholicis*, qui censent *jure divino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum secularium.* Tertiam, quæ est quasi intermedia, dicit esse *aliorum Catholicorum*, qui existimant *Clericos liberos partim esse jure divino, partim jure humano*, id est, *in causis Ecclesiasticis & spiritualibus jure divino, in alijs, jure humano.* Notandum verò 1. Bellarminum nostram sententiam non referre integram, neque enim absolutam Clericorum subjectionem in causis tàm Ecclesiasticis, quam politicis statuimus, sed certis utimur distinctionibus superiùs expositis. 2. argumentum nobis exhibet consensûs inter Romanę Ecclesiæ Doctores, quem tantoperè solent prædicare. Soarius enim dict. libr. cap. 8. in princ. expressè dicit, *in hoc puncto duæ sunt opiniones contrariæ & valde communes. Prima absolute negat, hanc immunitatem esse de jure divino, quam tenent multi Doctores Catholici, &c.* Bellarminus etiam cap. 30. ex professo refellit Didacum Covarruviam celebrem Canonistam, & Johannem Medinam JCtum.

Prima propositio. In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici jure divino à potestate Principū secularium.

454. Suam verò opinionem Bellarm. includit certis propositionibus. Prima propositio hæc est. *In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici jure divino à potestate Principum seculariū. Causas Ecclesiasticas* vocari dicit, quarum cognitio non pendet à legibus civilibus, sed ab Evangelio, vel à canonibus Pontificum aut Conciliorum, quales sunt controversiæ de fide, de Sacramētis, & id genus aliæ. Hāc propositionem probat primò *ex sacris literis*, quæ docent regimē Ecclesiasticū distinctum esse à politico & illo etiam sublimius, ac totam autoritatem regendi Ecclesiā commissam à Christo esse Apostolis & pręcipue Petro. Secundò ex *Conc. Milevitano* cau. 13. & *Matisconensi* can. 8. ubi Clerici puniuntur, si causam Ecclesię ad Imperat. terreni judicium deferant. Tertiò *ex Patribus*, ubi adducit S. Martinū, & Aug. Ep. 78. & 162. qui reprehendunt eos, à quib. causa Ecclesiæ terrenis judicib. exponūtur. Quartò ex *Apostolor. exēplo*, qui causas Ecclesiæ nō detulerunt ad Principes. Deniq; ex *Nov. 83. Justin.* Resp. an & qualis potestas Magistratui in Ecclesiasticis cōpetat, superius latè exposuimus, h. l. breviter monemus, distinguendū esse 1. inter *Magistratū Christianum, qualis est nostro tēpore, & Ethnicū*, qualis erat Apostolor. temporib. 2. inter *potestatē Ecclesiasticam internā*, quæ prædicationem verbi, Sacramentor. administrationē, clavium Ecclesiæ usurpationē, &c. cōplectitur & inter *potestatē Ecclesiasticam externā*, quæ in externę εὐταξίας & εὐσχημοσύνης in Ecclesia cōstitutione, ac legum Ecclesiasticar. promulgatione cōsistit. 3. inter *salutarē externæ illius potestatis usum*, quo Magistratus una cum Presbyterio & Ecclesia cā exercet, & inter *vitiosum ejusdē abusum*, quo sibi soli excluso planè Presbyterio & Ecclesia cā vendicat. 4. inter *causas Ecclesiasticas sive spirituales propriè sic dictas*, & inter *causas Ecclesiasticas sensu Pontificio latissimè acceptas.* Si n. causarum Ecclesiasticarū nomine accipiendæ sunt omnes illæ, de quibus ex canonibus Pontificū est judicandum, nullæ superstites manebunt causæ seculares sive politicæ, quia Pōtificum canones de omnib. omninò Clericor. causis disponunt. Nimirum Pontificij causarum ecclesiasticar. nomine intelligunt nō solùm eas, quæ verè & propriè tales, sed multas insuper alias, quæ à foro conscientiæ & jurisdictione Ecclesiæ sunt alienæ. 5. distinguendi sunt *diversi respectus.* Ministerium, sive ut Bellar. loquitur, *regimen Ecclesiasticum superius est & inferius* politico respectu diverso. Superius est *quoad spiritualia*, & in ordine ad vitam æternā, inferius *quoad politica*, & in ordine ad externā Reipublicæ tranquillitatem & salutem. Deniq; 6. Bellarm. ipse agnoscit lib. de Cleric. cap. 30. §. 2. *Christianos Imperatores à causis Ecclesiasticis non fuisse planè exclusos. Constat*, inquit, *non solùm ex Codice & Authenticis, sed multò magis ex Nomocanone Photij, non paucas leges Justiniani de reb. planè Ecclesiasticis & spiritualibus disponere.*

Secunda propositio. Non sunt exemti Clerici ab obligatione legum civilium.

455. Secunda Bellarmini propositio hæc est. *Non sunt exemti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant sacris canonibus vel officio Clericali.* Leges politicas vocat eas, quæ dirigunt actiones humanas in commercijs temporalibus. Videri cuidam posset, Clericos aliquo duntaxat modo, respectu scilicet obœdientiæ legibus politicis præstandæ seculari potestati ex Bellarmini sententiā esse subjectos, quia potestas νομοθετικὴ est pars civilis potestatis Magistratui divinitùs cōcessæ, & cui Magistratus potest leges præscribere, ille etiam Magistratui eo respectu est subjectus. Sed fumos verborum Bellarminus vendit, ac quod dextra porrigit, mox sinistrâ eripit, sic enim statim addit: *Nec volumus dicere, his legib. teneri Clericos obligatione coactiva, sed solùm directiva, nisi eadem leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem civilem directivè quidem observare tenentur.* Atqui si Ecclesiæ, hoc est, Pontifici competit suprema potestas leges civiles vel approbandi vel abrogandi, utique etiam in temporalibus & civilibus Clerici non civili Magistratui, sed Pontifici suo parere coguntur. Si *directivè* solùm non autem *coactivè* ad observationem legum civilium Clerici tenentur, reipsâ non obligantur, quia obligatio propriè sic dicta affert necessitatem obtemperandi propter potestatem, & dominium superioris, ac inane nomen est obligatio sine potestate cogendi in superiore, & sine necessitate parendi in inferiore. Jam verò Bellarminus talem necessitatem parendi per hanc distinctionem, inter obligationem coactivam ac directivam planè tollit, id quod manifestiùs constat ex distinctionis illius explicatione, quam tradit Becanus part. 2. Theolog. Scholast. tract. 3. c. 6. q. 11. p. 329. *Non tenentur* (inquit) *Clerici ex obœdientia ipsarum legum, sed ex conformitate partium cum toto. Nam Clerici non sunt subjecti Principibus secularibus, cum ab eis puniri non possint, ergo id quod legibus Principum secularium præcipitur, non tenentur præstare ratione obœdientiæ & subjectionis, sed ut toti Resp. sint conformes.* Et postea. *Etiamsi Clerici teneantur servare leges civiles, non tamen incurrunt pœnas legibus illis statutas, nec possunt puniri à Magistratu seculari, etiamsi leges non observēt, quia Clerici sunt exemti à jurisdictione seculari.* Ac qualis hæc est obligatio, quæ non habet conjunctam obligationem ad pœnam transgressorib. legis constitutam? Opponimus igitur Bellarmino & Becano præcepta Apostolica Rom. 13. v. 5. *Necessitate subditi estote.* 1. Pet. 2. v. 13. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ*, ex quibus locis rectè colligit Chrysostomus hom. 23. in Epist. Roman. *etiam Cle-*

Clericos debere politicis legibus Magistratus parere, quod Chrysostomum asserere, cùm Bellarminus hoc loco agnoscat, negare non debet etiam coactivâ obligatione ad earum observationem Clericos teneri, quia de tali obligatione Apostoli disertè loquutur.

Tertia propositio. Non possunt Clerici à judice seculari judicari.

456. Tertia propositio sic habet. *Non possunt Clerici à judice seculari judicari, etiamsi leges civiles non servent.* Illud probat 1. *ex Concilio Chalcedonensi* can. 9. *Si Clericus adversus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia judicia non recurrat.* Concilio Agathensi can. 32. *Clericum nullus præsumat apud secularem judicem Episcopo non permittente pulsare.* Idem haberi dicit in Concilio *Carthaginensi* 3. can. 8. *Toletano* 3. can. 13. *Matisconensi* can. 8. Resp. 1. exemtio illa Clericorum statuitur juris divini, ergò ex tabulis divini juris proferenda erat exemtionis illius privilegia. 2. Concilia Episcoporum non possunt præjudicare juri Magistratus divinitùs ipsi tradito & confirmato. Episcopi in Conciliis illis congregati, nequaquam debuissent ex immoderata libertatis cupiditate sibi ipsis jus dicere, aut personas Ecclesiasticas potestati civili, cui Deus in verbo suo eas subjecit, penitùs eximere. 3. Conciliorum istorum canones de privatis controversijs inter Clericos per Episcopum componendis, nequaquam verò de universali & totali exemtione Clericorum loquuntur, nec præjudicium aliquod creant Laico, si causam habeat contra Clericum. 4. Concilia illa ad dignitatem Ecclesiasticarum personarum asserendam voluerunt eorum lites priùs apud Episcopum audiri, quam ad tribunal politici Magistratus provocaretur, quod ipsum etiam Justinianus constituit, *ne ante latam ab Episcopo sententiã ad judicem percurratur*, sed nunquam ab antiquorum Conciliorum canonibus prohibita fuit provocatio ad judicem secularem. Sic Conc. Constan. can. 6. prohibet, *ne spretis Episcopis provinciæ regia aures obtundantur, antequã causa audita sit in Ecclesia, ne videl. Ecclesia videatur sperni, & ne injuria inferatur Canonibus aut ordo Ecclesiasticus perturbetur.* Concil. Carthagin. 3. can. 9. prohibet, *si quis derelicto Ecclesiastico judicio publicis judiciis purgari voluerit, siquidem cui ad eligendos judices undiq; patet autoritas, vile Ecclesiæ consortium judicat, qui de universâ Ecclesia malè sentiendo de judice seculari poscit auxilium.* Concil. Chalcedon. can. 9. statuitur non simpliciter, ne quis Clericus adversus Clericum habens actionem ad secularia provocet judicia, sed additur, *priùs actio ventiletur apud Episcopum proprium*, scil. priusquam secularia adeat judicia. Concil. Antioch. can. 11. *Ne quis præter Concilium velliteras eorum Episcoporũ, qui sunt intra provinciam, maximè metropolitani, ad Imperatorem pergat.*

457. 2. *Ex Imperatorum constitutionibus. Justinianus Clericos & Monachos à seculari judicio eximit* nov. 79. 83. & 123. Resp. 1. Justinianus leges non paucas de reb' planè Ecclesiasticis & spiritualibus in Cod. & Novell. promulgavit, fatente ipsomet Bellarmino, quomodo igitur ex Justiniani Constitutionibus omnimoda exemtio probari potest? 2. Si ex concessione & privilegio Principum immunitatem illam Clerici sunt consecuti, utiq; non jure divino, sed humano eam obtinent. 3. Si à Principibus privilegia acceperunt Episcopi, utiq; ad jurisdictionem Principum pertinuerunt, quia privilegium ab alio accipiens eundem superiorem recognoscit. 4. Distinguendum inter *omnimodam exemtionem ac certa quadam privilegia Ecclesiasticis benignitate Principum concessa.* Justiniani constitutio non loquitur de omnimodâ & universali exemtione, sed in civilib' tantum causis ordinat, ut Clerici primùm conveniant Episcopum, ne ab officiis suis abstrahantur, nec à suis Ecclesijs ob actionem in foro abesse cogantur, in criminalib' autem publicis imperij judicijs eos subjicit, ut ex illis ipsis *rengaûc* constat. ** In criminalibus causis subjecti sunt Clerici Magistratui politico, nec juris dictioni ejus exemti l. 10. C. de mandat. Princip. l. Presbyteri C. de Episcop. Nov. 83. præfat. Ipsi Pontifices, quorum illa sunt decreta, subjecti fuerunt civili potestati, ideò alios ab ea eximere non potuerunt, cùm nemo plus juris in aliũ transferre possit, quàm ipse habeat.** Vidit hoc Bellarminus, ideò addidit, *quod lex Canonica simpliciter exemerit Clericos in omnibus causis tum civilibus tum criminalibus.* Sed in quæstione adhuc versatur, quo jure illud factum sit? Pontifices Christum & Apostolos imitari, non autem à potestatis civilis ordinatione divinitùs constituta sese subtrahere, ac in propria causa judiciũ ferre, debuissent. 5. Justinianus Episcopis *audientiam* in causis Ecclesiasticis concessit, supremum tamen jus & cognitionem sibi reservavit, ita enim Episcoporum sententiam executioni tradi jubet, si utraq; pars ijs, quæ judicata sunt, acquieverit Nov. 123. c. 21. in omnibus enim privilegijs præsupponitur, quod Princeps summum jus sibi conservarit, quippe quod in alium conferre non potest, unde JCti docent, *in generali locutione personam loquentis videri exceptam.* Quisquis de præhend. & sim. ex quo fundamento Barclajus de potest. Pap. c. 33. scribit, *nullibi reperiri Clericos exemtos à potestate suprema Principum, licet à judicum & Magistratuum judiciis ex illorum indulgentia absolutè inveniantur.* 6. Principes divinâ autoritate *gladium portant* Rom. 13. v. 4. ac interest Reipubl. crimina non manere impunita c. Præterea 23 q. 8. ergò non debuerunt nec potuerunt totalem à seculari potestate exemtionem, etiam in criminalibus concedere Clericis, sed jure divinitus sibi concesso quosvis cives ac quaslibet Reipubl. politicæ partes legibus, & imperio inobœdientes coercere, & possunt & debent, ut Reipubl. tranquillitas conservetur, & divinæ ordinationi satisfiat. Sicut pater non potest ab honore & obœdientia absolvere filium, quia liberi jure divino ab honore parentum obligantur: sic nec Magistratus à subjectione totaliter & universaliter Clericos eximere potuit, quippe ad quam Dei ordinatione sunt obstricti. 7. Juri consentaneum est, *ut privilegium perdat, eo qui abutitur* c. privilegium caus. 11. q. 3. D. Rauchb. lib. 2. quæstion. juris civ. & Saxon. q. 11 nu. 80. Jam verò publicè constat, & in vulgus quoq; notum est, Clericos Papales privilegijs illis ad varia flagitia fuisse abusos, ac potestatem Pontificii in secularibus datam in Antichristianam planè Tyrannidem degenerasse. Ergò per abusum eisdem privari jamdudum sunt promeriti. Præter has Justiniani constitutiones urgent etiam authenticam Friderici II. l. cassa C. de sacr. Eccl. & auth. Item nulla C. de Episc. & Cler. sed ea 1. post longas concertationes ab Honorio III. tandem vi expressa fuit. 2. explicationem ab alijs Imperatoris sanctionibus, ad quas respicit, accipere potest. 3. non extenditur ultra Italiam. 4. recipit limitationem

tionem ex mente legislatoris, qui per privilegium non præsumitur se voluisse suo jure privare, nec unius ordinis plenariâ exemtione reliquos deprimere. 5 novissimo jure per Recessus Imperij Ann. 1594. 1598. 1603. est antiquata. Arnil. de exemt. Cleric. cap. 4. nn. 11.

458. 3. *Ex ratione. Absurdum est, ut ovis pastorem suum judicare præsumat. Iam verò Clerici sunt pastores, Principes & Magistratus sunt oves.* Resp. 1 distinguendum inter *oves brutas* propriè sic dictas & inter *oves rationales* figuratè sic appellatas. Magistratus sunt oves, non autem brutæ, ac propriè sic dictæ, sed rationales, quibus cùm Christus tribuat, quòd *vocem pastoris sui audiant*, alienum *autem non sequantur.* Joh. 10. v. 14. ergò absurdum non est, tales oves judicare suum pastorem. 2. diverso respectu Magistratus est *ovis & pastor*, ut superiùs ostendimus. In spiritualibus Magistratus est ovis, sed in politicis est pastor. Ut ergò in spiritualibus Magistratus debet obœdire pastoribus, quia in illis & illorum respectu est ovis: ita in politicis Ministri Ecclesiarum debent obœdire Magistratui, quia in illis & illorum respectu ipsi quoq; sunt oves. Princeps, quatenus Princeps divinâ ordinatione est caput Ripubl. quà Christianus est membrum Ecclesiæ, ac societatis Ecclesiasticæ vindex. **Superior debet præesse inferiori in ijs, in quibus est superior, subesse a. in ijs, in quibus est inferior. Jam verò regimen Ecclesiast. etsi sublimius sit politico in ijs, quæ ad propriũ munus, hoc est, ad prædicationem verbi divini & administrationem Sacramentorũ spectant, est tamen inferius in ijs, quæ ad jus civitatis & civilem subjectionem ac facultates spectant. Principes igitur debent subesse & parere Ecclesiam in fide & pietate communi, non v. in illis, quæ sunt civilis potestatis propria.** 3. Hanc respectuum diversitatem ex ipso Bellarmino probamus. Cùm enim Barclaj. lib. de pot. Pap. c. 32 adduxisset autoritatem Caroli V. qui teste Surio in comm. ann. 1542. Hermannum Coloniens. Archiepiscop. ad tribunal suum advocaverat, Bellar. c. 35. contra Barclaj. respondet, *distinguendum esse principatum ab Archiepiscopatu, ac Hermannum in jus vocatum dicit, quatenus erat Princeps imperij, mansisse autem sub jurisdictione Papæ, quatenus Archiepiscopus.* Si ergò propter diversos respectus una & ead. persona ad diversa pertinet fora & omnis Principatus Imperij subjacet legib. ac jurisdictione Imperij, ergò ex eadem causa, quod seculare ac terrenum Clerici obtinent, ejus ratione seculari ac terreno Imperio sunt & manent subjecti. 4. Probamus eandem ex ipsius Pontificis rescripto. Sic n. loquitur Nicol. I. in Epist. ad Michaelem Imperat. c. Quoniam dist. 10. & c. cùm ad verum dist. 96. *Quoniam Christus sic actibus proprijs & dignitatib. distinctis, officia potestatis utriusq;* (Sacerdotalis & Imperialis) *discrevit propria, volens medicinali humilitate hominum corda sursum efferri, non humanâ superbiâ rursus in infirna demergi, ut & Christiani Impp. pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur.* Si Imperatores rectè subjiciuntur Pontificibus, quia pro æterna vita illis indigent, etiam Pontifices subjecti sunt Imperatoribus, quia pro cursu rerum temporalium eorum legibus utuntur. Quo pertinet illud Augustini in explic. quarund. propos. Epist. Rom. *Cùm anima constemus & corpore, quamdiu in hac vita temporali sumus, & rebus temporalibus ad subsidium degendæ hujus vitæ utimur, oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestatibus, i. e. hominibus res humanas cũ aliquo ordine administrantibus.* 5. Invertimus igitur Bellarmini argumentũ. Quemadmodum Rex non potest se subtrahere in spiritualib. ab obœdientia erga pastorem, sub prætextu eo, quod sit pater ac pastor in Repub.; sic Clericus non potest se subtrahere in politicis ab obœdientia erga Regẽ, sub eo prætextu, quod sit pater ac pastor in Ecclesia, quod ipsum si rectum observasset Thomas Archiepisc. Cantuariensis non derrectasset obedire legibus regni. Jussus enim à Rege causam dicere, respondit: *quia ego sum pater vester spiritualis, & pater non debet respondere in judicio filii, ideò non teneor obœdire.* Math. Paris in Henr. II.

459. 4. *Ex Constantini responso. Ruffin.* lib. 10. Hist. c. 2. & post eum *B. Gregor.* lib. 4. Epist. 75. *non sine magna laude referunt vocem illam Constantini ad Episcopos. Vos Dij estis à summo Deo constituti, a quo non est, ut homo judicet Deos.* Resp. 1. Constantinus nequaquam ab omni planè jurisdictione secularis potestatis Episcopos exemit, sed in ipsis ẽt Episcoporum causis judicium exercuit, ac suæ in illos jurisdictionis satis evidens documentum dedit, quando ad Nicenam Synodum publico edicto ipsos convocavit. In Epist. ad Cels. Vicarium Africæ scribit. *Scias, quod tam super plebe, quàm super Clericis his, qui primi sunt, sum diligentissimè quæsiturus, idq; judicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum est.* E. immunitas à Constantino Clericis concessa non fuit omnimoda exemtio à seculari jurisdictione. Prohibet illos novis collationib. obligari, concedit liberos esse ab hostibus excipiendis, removet ab ipsis indebitæ conventionis injuriam, & iniquæ exactionis improbitatem, extraordinariorum munerum necessitatem, parangariarum præstationem, nisi habeant possessiones l. juxta. l. omnis l. de his C. de Episcop. & Cler. sed de universali & omnimoda eorũ exemtione nihil addit. 2. Ruffin. ibid. addit, *Episcopos in illo Concilio sua negotia ad Imperatorem detulisse, ipsumq; à singulis frequenter fuisse interpellatum.* E. controversiarum suarum judicem ipsum agnoverunt. 3. Constantinus ad Episcopos dixit, quòd *solius Dei debeant expectare judicium, & jurgia, quæcunq; sunt, ad divinum illud reservare examen.* teste Ruffino d. l. E. non remisit Episcopos ad tribunal aliorum Episcoporum, vel Pontificis Romani, quod tamen ex Bellarmini hypothesi facere debuisset. Ac in genere dixit Imperator, *Vos non potestis ab hominibus judicari*, quod si ergò litera urgeatur, consequens erit, Episcopos non solùm à foro politico, sed ab omni judicio humano, & sic ẽt à Romani Pontificis jurisdictione esse exemtos. 4. In Scripturis Magistratus, non a. Episcopi vocantur *Dij*, ergò si alij debent esse Dijs subditi, Episcopi ẽt Magistratibus debent esse subjecti, Psal. 82. v. 2. Joh. 10. v. 34. &c. 5. Socrat. lib. 1. Hist. Eccl. c. 5. eandem describens Historiam, nullam faciet horum verborum à Constantino prolatorũ mentionem, sed illam solum ab Imperatore adjectam esse ait sententiam, *Christum præcepisse, ut qui veniam impetrare contendat, fratri ipse veniam concedat.* Ac Bellarm. ipse Ruffini autoritatem repudiat l. 2. de Pont. Rom. c. 13. 6. Scopus Imperatoris fuit non tradere quandam legem, qua Episcopi à civili jurisdictione penitus eximerentur, sed ad condonationem injuriarũ, & pacem colendam Episco-

pos

pos in Concilio præsentes hortari, ut conciliatis animis ad controversiam principalem, cujus causâ Synodus convocata erat, eò citiùs pervenirent. Rejicit ergò à se judiciũ de illis injurijs, quas supplicib. libellis oblatis ipsi exposuerint, tum quod sint Episcopi, qui alijs vitæ exemplo prælucere debebant, tũ quod sint injuriæ privatæ oblivioni potius tradendæ, & magno judicij diei reservandæ, tum quod ipse homo sit, qui onus omnium illarũ causarum cognitionem suscipere, & cordium arcana introspicere nequeat, tum quod conventus propter privatas illas injurias componendas non sit institutus. Sozom. li.1. Hist. c.16. 7. Quidam ex ipsis Pontificijs negant hæc Constantini verba in jus Canonic. relata c. futuram 12. q.1. c. continuam. 11. q.1. exemtionem illam Clericor., de qua quæritur, probare. Ludov. Molina interpretatur omnia *de rebus merè spiritualibus*, argumento ductus eo, quod Imperator addat. *Petitus à me judicium, cùm ipse ego Christum judicem expectem.* Item, *ad Dei solius judicium reservamini.* Ventur. Vinc. in Cõs. Venet. c.8. existimat, *verba ea excidisse Constantino, ut majorem suam erga Episcopos observantiã & humilitatem declararet, q.a. gratiosè alicui conceditur, id non debere trahi in exemplum.* c. quod alicui. de reg. jur. in 6. 8. Quicquid sit, unica Constantini vocula nõ potest haberi pro jure divino, nec Universalẽ ac perpetuã in Ecclesia legem constituere.

Quarta propositio. Bona Clericorum libera sunt à tributis Principũ secularium.

460. Quarta Bellarmini propositio talis est. *Bona Clericorum tàm Ecclesiastica quàm secularia libera sunt, ac meritò esse debent à tributis Principum secularium.* Probat hoc de facto *ex jure Canonico & civili.* Resp. 1. distinguendum inter *certa quadam privilegia* ac beneficia libertatis ex Principũ beneficio Clericorum bonis collata, & inter *totalem Clericorũ exemtionem*, tàm *personarum* quàm *bonorum* ratione ex jure divino descendentem. Hanc distinctionem approbat ipse Thomas de Aquin. in com. c.13. Rom. Non de illis privilegijs ac beneficijs, sed de hac omnimoda exemtione Clericis jure divino debita inter nos & Bellarm. quæritur. 2. Bellarm. ipse fatetur, ante Justiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, quod rectè colligit ex Ambros. in orat. de tradendis Basilicis, ubi dicit. *Agri Ecclesiæ solvunt tributũ*, & ex Theodor. lib.4. Hist. c.7. ubi scribit, *Valentinianum Seniorem in Epist. ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse. Bona Episcopi tributa pensitãt Regib.* E. plenaria ac totalis illa imunitas nõ fuit perpetua ac necessaria ex jure quodã divino descẽdens.

Quinta propositio. Exemtio Clericorũ nititur partim jure human. partim divino.

461. Quinta deniq; propositio hæc est. *Exemtio Clericorũ in rebus politicis, tum quoad personas, tum quoad bona introducta est jure* humano pariter & divino. Antequam eam probet, observare jubet per jus divinum hîc non intelligi *præceptum Dei propriè sic dictum*, quod expressè in sacris literis extet, sed *q ab exemplis vel testimonijs Test. veteris vel novi per quandam similitudinem deduci possit*, quâ distinctione existimat conciliari posse Catholicos scriptores, quorum aliqui affirmant, alij verò negant exemtionem illã esse juris divini. Sed pervertit illorum sententiam, qui negant eam niti jure divino, illi n. non in Scripturis, sed in Canonico & civili jure ejus originem quærunt, unde Salmeron eâ potiùs conciliatione uti voluit, *q qui affirmant hanc exemtionem esse juris divini & humani, per jus divinum intelligunt Canonicum, per jus humanum civile.* Hanc conciliationem Bellarmin. & Soarius ex professo refellunt, quod argumentum est consensûs Catholici. Atqui debebat omninò ex Scripturis afferri præceptum aliquod divinum propriè sic dictum, ad stabiliendam illam thesin, quod Clericorum exemtio sit juris divini, quia *nõ congruam tantùm, sed ẽt necessariam & immutabilem illam exemtionem esse statuunt, adeò ut invitis ẽt Principibus immunitatem, ac libertatem illam Clerici sibi vendicare potuerint ac possint, ut Magistratus omnes, nec abrogare, nec immutare illam libertatem possint, etsi simul conjungantur, utq; privilegium illud, nec per revocationem, nec per renunciationem, nec per contrariã consuetudinem destrui possit.* Soarius lib.4. Apolog. contra Angl. c.30. & seqq. Bellarm. de Cler. c.29. quam imunitatem & exemtionem præceptum aliquod divinum expressum, & proprium requiri cuivis est manifestũ. Videamus tamen illa Scripturæ dicta, ex quibus per similitudinem quandam Bellarm. jus divinum probat. 1. Primo loco adducit exemplum *Iosephi Patriarchæ*, qui exemit Sacerdotes Ægyptiorũ Gen. 47. & *Artaxerxis Regis Persarum*, qui exemit Sacerdotes Israeliticos 1. Esdr. 7. *jam v. non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis, ut inquit Alexan. Pontifex in Conc. Lateranensi, & extat cap. Non minus de immunit. Eccles.* Resp. 1. exemplis quibusdã particularibus non probatur jus perpetuum, universale ac immutabile. Recognoscat Bellarm. sua verba lib.1. de Clericis c.7. resp. ad arg 7. *Exempla Scripturarũ non faciunt rem esse de jure divino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciũt.* 2. ex certis & determinatis Principum beneficijs non potest omnimoda Clericorum in personalib. & realibus exemtio jure divino introducta probari. 3. Imunitas illa non fuit ab ipsis Sacerdotib. usurpata, sed Principum beneficio illis concessa. In Principum ergò arbitrio ac potestate situm, quosnam à tributo liberare velint, nequaquam v. in Sacerdotũ manu positum, quam immunitatem sibi arrogare velint. Sic in primitiva Ecclesia non Episcopi, sed Imperatores de hac imunitate leges tulerunt, ut constat ex Codice & Novellis. 4. Locus Gen. 47. diversimodè exponitur. Quidã eum intelligunt de Præfectis politicis & ministris aulicis. Sed Chald. Interpres vocem כהנים quæ generalis est exposuit per כמריא hierophantas. Alii statuunt de idololatricis Sacerdotibus Ægypti eũ accipiendum, atq; aut otem illius privilegii non fuisse Josephum, qui idololatriam nõ tantopere voluerit pmotam, sed Pharaonem, proindeq; ex Ethnicorũ superstitione Christianos, non debere legem mutuari. Sed quia Ps.105. v.22. de Josepho dicitur, q *erudierit Principes Ægypti in anima sua & senes ejus sapientiam docuerit*, ideò cum Mercero statuimus, plerosq; Sacerdotes Ægyptios ad veri Dei cognitionem à Josepho fuisse perductos, ideò rectè ex hoc exemplo colligitur, q Principes de necessaria & honesta sustentatione Ecclesiæ ministris prospicere, ac à quibusdam onerib. eos immunes præstare debeant, sed ex eo nondum inferri potest omnimoda, & Universalis ab ipsa jurisdictione in rebus politicis exemtio. 5. Demensum illud, q Josephus pendebat Sacerdotib. non fuit perpetuum, quia agri illis erant assignati, unde vivere possent, sed cùm tempore famis ex agris non possent ad vitam tuendam solitos fructus percipere, ideò Regis autoritate pensionem extra ordinem illis

1. ab exemplo Iosephi & Artaxerxis.

constituit, quamdiu scil. fames vigeret, ut sic agros illos Pharaoni non cogerentur vendere. Sed nec poruit Pharao terras Sacerdotum eod. onere gravare, quo reliquorum subditorũ terras gravabat, eas enim Joseph Regi emerat, & ex gratia illos reddebat reservatâ fisco quinta proventuum annorum parte, sed Sacerdotum terras, quæ erant publicæ, & ex liberalitate Regis ipsis assignatæ, cùm non coëmisset, ideò nec onus illud quintationis eis imponere potuit. 6. Immunitas à tributis & vectigalibus ab Artaxerxe ministris templi ad petitionem Eldræ concessa non potest probare universalem exemtionem, quod enim precariò impetratum, non potest trahi ad necessariam consequentiam, nec ultrà mentem concedentis extendi.

2. Num. 3. Levitæ donati fuere Aaroni. 462. 2. Num. 3. *Deus aliquoties repetit, Levitas propriè suos esse, atq; eos sibi ex omni populo delegisse, & in eodem loco dono dari jubet omnes Levitas Aaroni & filiis ejus, h. e. summo Sacerdoti & successoribus ejus. Quos n. sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumq; sacrarum, filii Pontifex, quibus cum Deus in terris repræsentabat subjectos esse voluit, ac per hoc a jurisdictione terrenorũ Principum liberavit. Constat a. id nunc esse in Ecclesia Clericos, qui erant Levitæ in V. T. & Pontificem Christianorum non minoris esse autoritatis, sed longè majoris, quàm fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum.* Resp. 1. ostendimus superiùs, Levitas à jurisdictione Regum ac civilis Magistratus nõ fuisse omnimodè exemtos. 2. Pontificem Roman. longè majoris autoritatis esse q̃ summum Sacerdotem V. T. gratis dicitur, hic n. divinâ ordinatione atq; institutione gaudet, quâ ille penitus destituitur. 3. Levitæ in V. T. *nec agros nec fundos possederunt*, sed ex oblationib. filiorum Israel sese sustentarunt, ideò à tributis & oneribus meritò fuerunt liberi. Sed Papales Clerici tertiam ferè partem bonorum hujus mundi ad se transtulerunt, ut Jacobus Rex Angliæ, ac Senatus Venetus in suis Apologiis restantur. Est ergò hîc dispar ratio. 4. Si à Levitis V. T. ad Sacerdotes N. T. argumentari licet, poterimus contra Bellarm. sic inferre. Sacerdotibus V. T. licuit in conjugio vivere. E. idem licet Ministris Ecclesiæ in Novo. 5. Ex eadem hypothesi sic poterimus concludere. Sacerdotibus non licebat possessionem habere, quia *Dominus ipsorũ possessio.* Num. 18. v. 20. & 23. E. idem non licet Sacerdotib. in N. T. quâ ratione Pontifex & Episcopi magnam terrarũ, ac provinciarum suarum facient jacturam. Sulpit. Sever. lib. 1. Hist sac. *Levitis in Sacerdotium assumtis nulla partio data, quò liberiùs fervirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumq; ministris Ecclesiæ libenter ingesserim. Etenim præcepti hujus non solùm immemores, sed & ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorũ habendi cupido veluti tabes incessit, inhiant possessionib., prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntq;, quæstus per omnia student.* Sic longè aliter exemplũ Levitarum à Sacerdotibus Papalibus considerari jubet Sulpitius.

3. Matt. 17 liberi sunt filij. 463. 3. Matt. 17. *ergò liberi sunt filii. Cum n. filii Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantùm, sed & servi & ministri, atq; adeò ipsorum familia à tributis eximuntur. Certum a. est Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui est filius Regis Regum pertinere. Atq; id videtur Dominus significare voluisse, cùm ait Petro, ut a. non scandalizemus eos, sumens staterem, da illis pro me & pro te, q. d. & se & familiam suam, cujus præfectus erat Petrus, liberas à tributis esse debere.* Resp. 1. invertimus argumentum. Quia Christus pro se & Petro didrachmũ solvit, ideò exemplũ ejus Clerici imitentur. 2. non agitur ibi de totali exemtione ab omni jurisdictione, sed de didrachmi solutione. 3. Bellarm. in verbis præcedentib. Hilarij expositionem amplectitur, qui docet, agi h. l. de tributo in usum templi collecto, quâ ratione hic locus à quæstione est alienus. 4. Christus à filijs Regum terrenorum argumentatur ad seipsum, seq; à didrachmi solutione liberum esse evincit. August. l. 1. q. Evang. q. 23. *Quod dixit, liberi sunt filii, in omni regno intelligendum est liberos esse regni filios. i. e. non esse vectigales: multo ergò magis liberi esse debent in regno terreno filii illius Regis, sub quo sunt omnia regna terræ.* Hieron. in comm. *Dominus noster secundùm carnem & secundùm Spiritum filius Regis erat, vel ex Davidis stirpe generatus, vel omnipotentis Patris Verbum, ergò tributa q. Regum filius non debebat.* Bellarm. in verbis præced. hujus cap. *Christus non fuit ullius tributi debitor, quamvis n. non esset filius Cæsaris, qui tributum exigebat, erat tamen filius Dei, cujus ministri sunt omnes Reges & Principes terræ, neq; debent ministri Regis à filio Regis tributum petere. Præterea tributa solvuntur Regibus ratione vitæ hujus corporalis timoribus & periculis obnoxiæ, at Christus non solùm secundùm animam, sed & secundùm corpus liber erat, nec redemtionem, sed solâ resurrectionem corporis expectabat, neq; periculis aut injuriis obnoxius erat, neq; ullius Regis defensione indigebat.* Sed immane quantum in his omnibus à Christo Clerici Papales distent? num n. etiam ipsi Regum, vel etiam Dei ipsius sunt filij naturales? num ipsorum vita corporalis, non amplius timorib. ac periculis est obnoxia? num illi etiam nõ redemtionem, sed solam resurrectionem corporis expectant? num nullius defensione indigent? 5. Si ad spiritualem in Dei filios & Christi regnũ adoptionem confugere velint, breviter respondemus, eam Clericis cum omnib. verè pijs esse communem, q̃ si ergò propter eam Clerici à solvendis tributis sunt divino jure liberi, omnes verè pij libertatis illius participes erant faciendi, ut nihil dicam de eo, q privilegium spiritualis libertatis in regno Christi non importat privilegium exemtionis ab obœdientia in regnis hujus seculi. 6. Cajetanus quidem in comm. per filios Regis intelligendos esse dicit *Episcopos, Presbyteros & Clericos*, eò quod tales præsint in regno Dei, tanquam filij Regis constituti, ab ipso ad regnum suum gubernandum, quem Bellarm. h. l. sequitur, sed à Cajetano discedunt. Iansf. in c. 69. Harm. Evang. p. 522. & Salmeron tom. 6. tr. 37. p. 240. se statuunt, veriùs ac solidiùs dici posse, *Christum quâ de dicit filios supremi Regis liberos esse, loqui de filiis naturalibus*, addunt & rationem evidentem. *Si Christus loquitur de his, qui quovis modo sunt filii Dei, omnes homines asseruisset liberos, cùm omnes aliquo modo saltem ratione creationis sint filii Dei.* 7. Nec obstat, q *Christus in plurali loquitur, ergò liberi sunt filii, ut a. non scandalizemus eos, vade, &c.* quasi videatur Petrus, non nisi scandali vitandi causâ pro se censum persolvere debuisse, nec fuisse debitorem, nisi ratione scandali. Nam ut rectè notant Jansen. & Salmeron. d. l. *Christus de se solo in plurali numero loquitur, quod ergò de pluribus dicit, id tantum locum habet in Christo habitum etiã in pluribus, si plures essent filii naturales: adde quod scandalum Christi non pendentis censum in Petrum recideret, ut quâ ejus negotia administer fuisset.*

464. Quæ

Aliorum argumenta pro Clericorum exemtione. 1. Pf. 45. 17 Principes terrarum constitues eos.

464. Quæ ex Cuncilijs *Tridentina, Lateranensi & Colensensi* proximo seculo habitis, & ex cõstitutione *Bonifacii VIII.* in c. Quanquam de Censibus in 6. Bellarmin. producit, ea parùm roboris apud nos obtinent, qui didicimus nõ spectandum quid Romæ fiat, sed quid fieri debeat. Videamus ergò, quæ à Bellarm. alibi vel ab alijs Pontificijs afferantur Scripturæ dicta pro exemtione illa Clericorũ stabilienda. 1. Bellarm. contra Barclaj. c. 3. adducit vaticinium Pf. 45. v. 17. *Principes terrarum constitues eas loca Patrum super omnem terram.* Resp. loquitur Psaltes de spirituali principatu, per quem omnes verè credentes dominantur Satanæ, mundo ac carni, quo respectu etiam dicuntur *Reges* Apoc. 1. v. 6. 1. Petr. 2. v. 9. quod tam certum est, ut Bellarm. ipse vi veritatis coactus subjungat, *Quãvis principatus ille spiritualis esset, tamen verus principatus erat temporali principatu longè nobilior.* At non est hoc loco quæstio de dignitate vel nobilitate Ecclesiastici Ministerij, sed de ejusd. potestate in politicis ac temporalibus. 2. Baldus in c.

2. Pf. 105. v. 15. Nolite tangere Christos meos.

Clericus de pac. tenend. & alij allegant illud Pf. 105 v. 15. *nolite tangere Christos meos, quod sic exponunt, Vos potestates Laica, nolite homines consecratos ullo modo vobis subjicere.* Resp. loquitur Psaltes nõ de Clericis Novi, sed de Prophetis V. T. non de legitima potestate, sed de injurijs illicitis, non ad Magistratus Christianos, sed ad Reges Ethnicos, qui

3. 1. Cor. 2. v. 15. Spiritualis à nemine judicatur.

Israeliticam Ecclesiam persequebantur. 3. Bonif. VIII. in c. Unam sanctam extra de major. & obœd. affert locum Apost., 1. Cor. 2. v. 15. *Spiritualis homo omnia judicat, ipse v. à nemine judicatur.* Resp. 1. Clerici Papales nihil minus sunt quàm spirituales, cùm carnalibus concupiscentijs plurimi serviant. 2. Omnes verè credentes sunt *spirituales* Gal. 6. v. 1. *aguntur enim Dei spiritu* Rom. 8. v. 14. nec uspiam in N. T. spiritualium nomen peculiariter, & ἰδίως Ecclesiæ ministris tribuitur. Quod si ergò absolutè ac simpliciter accipiendum Apostoli dictum, omnes verè credentes à judicijs secularium Magistratuum erunt exemti. 3. Si spirituales, i. e. Ecclesiastici à nemine judicantur, ergò nec à Pontifice Rom. Sic ergò non solùm à foro Cæsaris, sed ẽt Pontificis Clerici erunt exemti. 4. Bonif. ex dicto Apostolico colligit, quòd suprema potestas Ecclesiastica in Rom. Pontifice residens sit exemta omni judicio humano. Atqui Apostolus loquitur generaliter de omni homine spirituali, consequens igitur fuerit, non solùm spiritualem summum, sed ẽt spiritualem minorem à nemine debere judicari; cujus contrarium ibid. Bonif. habet, quod *spiritualis minor judicetur à suo superiore.* 5. Apostolus non agit de judicio forensi, sed Ecclesiastico & discretivo, quo fidei dogmata in Ecclesia probantur. Judiciũ illud tribuit homini spirituali, i. e. illi, qui per gratiam Spiritus S. est renatus & illuminatus, reliquis v. animalibus, & Spiritus S. luce destitutis illud derogat. 6. Apostolus agit de rebus ad internum conscientiæ tribunal pertinentibus, Bonif. id accommodat ad res terrenas, quæ ad externum & civile Magistratus judicium spectant.

An exemtio Clericorum nitatur jure naturali.

465. Neq; v. divino tantum *jure positivo*, sed etiam *jure naturali* hanc omnimodam Clericorũ exemtionem niti probare conatur Bellarm. c. 29. ubi primò distinguit *tres gradus* juris naturalis. *Primus preceptorum naturalium gradus est* (inquit) *eorum, qua ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, ut solo lumine rationis sine ulla disciplina vel arte, imò sine nave discursu rationis judicentur ab omnibus justa, talia sunt prima quadam principia, ut bonum esse appetendum, malum fugiendum, vitam cibo & potu conservandam. Secundus gradus est eorum, qua deducuntur ex illis primis principiis, tanquam conclusiones proxima, & q. naturaliter fluentes per facilem, evidentem & necessariam consequentiam, ut non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes habere possunt, talia sunt omnia Decalogi pracepta, nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendũ, sequitur continuò non esse colenda idola, neq; esse pejerandum, ex illo altero principio: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non mœchandum, &c. Tertius gradus praceptorũ naturalium est eorum, qua deducuntur quidem ex principiis juris Natura, sed per consequentiam non absolutè necessariam, nec omninò evidentem, & ideo egent humana constitutione, qua Theologi referunt ad jus gentium.* His præmissis statuit *exemtionem Ecclesiasticorum non ad primum nec secundum, sed ad tertium gradum praceptorum juris Natura pertinere.* Resp. aliquam Ecclesiasticorũ immunitatem ab onerib. & tributis ex lumine juris Naturæ deduci concedimus, sed de omnimoda & universali ab omni jurisdictione civilis Magistratus exemtione id negamus. Videamus ergò, quomodo illam plenam & omnimodam libertatem, vel potius licentiam juri naturali, ac rationi conformem esse Bellarm probet 1. adducit *consuetudinem omnium gentium.* Exemti fuerunt *Levita* apud Hebræos Exo. 30. *Sacerdotes apud Ægyptios* Gen. 47. Sacerdotes *gentiles* teste Arist. l. 2. Occõ. Cæsar l. 6. de bell. Gall. Plut. in Camill. & *Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuò Natura ducente Ecclesiasticos immunes à communib. Reip. oneribus declaravit, quod idem multi alii Imperatores fecerunt.*

Affirm. Bellarm. probat 1. à consuetudine omnium gentium.

Resp. 1. Sacerdotes apud omnes ferè gentes à quibusdam oneribus ac tributis immunes fuisse concedimus, sed ab omni jurisdictione Magistratus exemtos fuisse διαῤῥήδην negamus, ac contrariũ illis ipsis, quæ Bellarm. adducit, exemplis demonstrari potest. 2. distinguendum inter *dignitatem & potestatem*, comuni omnium gentium opinionẽ summam Sacerdotibus deferri solitam fuisse dignitatem concedimus, sed quod summam in politicis ac temporalibus potestatem obtinuerint, negamus, unde ẽt Gelas. c. duo sunt dist. 96. *autoritatem sacram Pontificibus, Regalem potestatem Principib.* tribuit, quod Bonif. VIII. postea planè invertit, *Potestatem Pontificum, autoritatem Regum* esse dicens. Atqui Pontifices dignitate & potestate in spiritualib. oportebat esse contentos, nequaquam v. sum̃am ẽt in temporalib. potestatem sibi arrogare. 3. Si exemtio illa totalis est rationi & juri naturali congrua, unde factũ, ut Principum constitutionib. primùm fuerit introducenda? jus naturale apud omnes & omni tempore idẽ est, nec indiget novis constitutionib. 4. Concedit Bellarm. *ante leges Constantini & aliarum Principum,* ex quorum liberalitate & indulgentiâ sancita est Clericis immunitas, *pradia Ecclesiasticarum juris communis fuisse.* Hoc si contra jus divinum ac naturale fuisset, sine dubio ubi primũ extitit Imp. Christianus, statim in principio jus illud sublatum esset tanquam impium. Atqui non statim à Constantino, sed varijs temporibus à varijs Impp. jura immunitatis sunt concessa, & qui illa accipiebant, liberalitati Principũ semper tulerunt accepta, notante Casaub. exerc. 15. cont. Baron. sect. 19. unde

cùm Bonif. VIII. in Galliam jus sibi quæreret, Phil. Pulcer conventu indicto Parisijs Episcopos rogavit, *à quo suorum Ecclesiarum prædia ac proventus accepissent*, quibus respondentib. *regio jure se ista hæc tenere & tueri*, subjecit Rex, *ergo Bonif. injuriâ vos, & omne regnum Francorum sibi subjicere laborat.*

466. 2. Alterum argumentum ducitur *à similitudine*, quam potestas Eccles. & politica habent cum anima & corpore humano. *Potestas Ecclesiast. ad secularem eo modo se habet, quo se habet in homine Spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediat ejus actiones, cùm benè se habent, eam tamen regat, & moderetur & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat. Contra vero caro nullū habet imperium in Spiritum, neq; eum ulla in re dirigere vel judicare, vel coercere potest. Sic ergò potestas Ecclesiast., quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superior, secularem potestatem cùm opus est, dirigere, judicare & coercere potest, ipsam v. à seculari dirigi vel judicari, vel coerceri nullâ ratione permittitur.* Resp. de hac comparatione dictum fuit in proximè præcedente tractatu §. 306. h. l. addimus paucula, nisi se Bellarm. l. 2. de Conc. c. 19. resp. ad arg. 2. argumentationem à corpore naturali ad mysticū rejicit. *aliud*, inquit, *est judicium de corpore Ecclesiæ, quàm de corporibus naturalibus.* 2. Comparatio nō est extendenda ultra tertium, in quo instituitur. Sicut spiritus dirigit corpus, ita in spiritualibus dirigi debet politica potestas ab Ecclesiastica, sed ex eo non potest inferri, quod in temporalibus etiam politica potestas Ecclesiast. sit subjecta. Civilis potestas spirituali potestati, i. e. verbo Dei, quod à ministris prædicatur, est subjecta, sed ex eo nequit inferri, quod potestas spiritualis ēt in temporalib. ac civilib. summam potestatem & jurisdictionem sibi arrogare debeat. 3. Anima est *act⁹ corporis* definiente Aristotele, id eo corpus human. essentialem habet in agendo dependentiam ab anima: sed civilis potestas nō pendet ab Ecclesiast. potestate in solidum & essentialiter, cùm possit esse Resp. absq; Ecclesiast. potestate. *Christus actibus propriis & dignitatib. distinctis officia utriusq; potestatis discrevit propria*, inquit Nicol. I. c. cùm ad verū dist. 69. 4. Invertimus Bellarmini simile. Ut anima non corrigit corpus aliâ ratione q̃ spiritualiter, neq; n. digitum vel brachiū abscindit, sed modo spirituali corp⁹ coercet: sic potestas spiritualis non nisi spiritualib. medijs ac remedijs civilem potestatē debet coërcere, nequaq̃ v. armis corporalib. depositione è solio regali, absolutione subditorum à juramento fidelitatis.

467. 3. *A Clericorum nomine.* Sacerdotes vocantur *Patres & Pastores.* Jam v. *Natura docet, ut filij parentibus obœdiant, atq; ab ijs se corrigi patiantur, non a. ipsi parentes corrigere vel judicare velint. Duce & magistrâ Naturâ oves à pastoribus gubernantur, non a. pastores ab ovib.* Resp. huic argumento satisfactum fuit superius. 4. *à Clericorum statu. Clerici ad obsequium solius Dei sunt consecrati, jam v. lumen rationis ostendit, in ea qua sunt Deo consecrata, nullum ius habere posse seculi Principes.* Resp. ratione officij Clerici Deo sunt consecrati, interim manent personæ ratione partes Reip., & possidēt terrena bona, quo respectu terrenis Principib. subjecti manent. *Dū corruptibilem carnem gerimus, oportet nos Dominis carnalibus subiacere,* inquit Thomas lect. 1. c. 13. Rom. 5. *à judicio divino. Basil. Imp. Græcorum apud Balsamonem in Nomocanone Photij causam omnium calamitatum eius temporis refert in legem quandam Nicephori Phoca contra Ecclesiæ libertatem latam.* Resp. in Nomocanone illo Photij habentur plurimæ leges Justiniani de personis & rebus Eccles. latæ, quod Bellarm de facto, non de jure esse dicit. Niceph. Phocas, si cōtra Ecclesiast. libertatem verbo Dei, & rectæ rationi conformem quippiam sancivit, ad nos minimè pertinet, ex eventu a. actiones æstimari debere negamus. Atq; hæc dicta sint de *Clericorum exemtione*, de qua tractant Marsil. Patavin. in defens. pacis p. 2. c. 3. Jac. Angliæ Rex, & Veneti in script. cont. Bellarm. & Baronū, Barcl. lib. de potest. Pap. Arnis. de exemt. Cler. c. 2. & 3. Joh. Episc. Roffens. in l. de potest. Pap. c. 15. edit. Londin. D. D. Meisn. 4. de legib. sect. 2. q. 6. D. Eckard. de Magistr. p. 3. p. 153. **Paræus in comm. c. 13. Rom. Joach. Stephani de jurisd. li. 4. c. 2. Scipio Gentilis li. 2. c. 14. Hunn. JC. in resol. Treutl. vol. 1. disp. 12. lit. B.** Mich. Wendland. in disc. de pace & cura relig. quos adire poterit, cui hæc non sufficiunt.

468. Quæritur ulterius, *An cùm Magistratui certa ratione subiectæ sint Ecclesiæ ministri, idem iuramentum fidelitatis ab illis exigere possit?* Si jus suum Magistratus strictè urgere voluerit, Ecclesiæ minister juramentum fidelitatis à Magistratu sibi impositum recusare minimè potest, nisi quippiam contineat, quod legibus officij in verbo Dei præscriptis sit contrarium. Etenim 1. Si Ecclesiæ ministri in temporalibus jurisdictioni Magistratus politici sunt subjecti, utiq; etiam *iuramentum fidelitatis*, quod in signum subjectionis exigitur, subterfugere non poterunt. 2. Si juramentum testimonij, purgationis, &c. Magistratus in causis politicis imponere potest Ecclesiæ Ministro, quidni etiam juramentum fidelitatis? 3. Si Magistratûs autoritati ac dignitati ex eo nihil decedit, quòd in leges regni fundamentales & capitulationem imperij jurat, utiq; nec Ministro Ecclesiæ quicquam autoritatis vel dignitatis derogare censendum, si Magistratui juramentum fidelitatis præstat. 4. Jacobus Patriarcha filium suum Josephum in regali dignitate constitutum juramento obstringit, ut in terra Canaan ipsius corpus sepeliat Gen. 47. v. 31. neq; Josephus exceptione dignitatis suæ usus legitur, quò minùs patri juramentum illud præstaret. Jam v. Magistratus est *pater patriæ*, quod si ergò legitimum à Ministris Ecclesiæ juramētū exigit, illi exceptione officij ac dignitatis in eo recusando uti nequeunt: quinimò juravit Deus Israëlitarum majoribus, quòd terram Canaan ipsis dare velit, neq; quicquam ex eo divinæ ejus maiestati decessit Gen. 22. v. 16. c. 50. v. 24. Exod. 13. v. 5. &c. 5. Regi Joas etiam Levitæ iurant 2. Paral. 23. v. 2. *Centuriones ex mandato Ioiada congregant Levitas de cunctis urbibus Israel, & Principes familiarum Israel venerunt q; in Ierusalem.* v. 3. *init ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum Rege.* Interim tamen rectiùs fecerit pius & Christianus Magistratus, si stricto iure non utatur, sed Ecclesiæ ministris juramentum non imponat, sed simplici obœdientiæ promissio sit contentus. 1. Etenim si suam ac subditorum animas ipsorum curæ & fidei committit, eccur de fidelitate ipsorum in politicis & temporalibus dubitare velit? Bonorum verba singula sunt iuramenta. 2. Magistratus illi, qui absolutam & αὐτοκρατορικὴν, potestatem in Ministeriū Ecclesiasticum sibi vendicant, hoc iuramento fidelitatis facilè abuti poterunt, & in Ecclesiasticis sim-

Marginal notes: 2. à similitudine. — 3. à Clericorum nomine. — 4. à Clericorū statu. — 5. à judicio divino. — An Magistratus juramentū fidelitatis ab Ecclesiæ Ministris possit exigere?

ſimplicem & abſolutam ſubjectinnem ab Eccleſiæ Miniſtris exigere. 3. Apud auditores Miniſterii Eccleſiaſtici dignitati atqne autoritati id fraudi eſſe facilè poteſt, cùm ipſis certi illius juramenti limites ſint ignoti. 4. In Eccleſiis & Rebuspublicis benè conſtitutis ille mos exigendi juramentum ab Eccleſiæ miniſtris nondum obtinuit, ideoque in eas minimè introducendus; Argentinæ quid fiat, notum eſt, id verò cùm diuturnâ conſuetudine uſurpatum ſit, non poteſt nec debet aliis Rebuspublicis & Eccleſiis, in quibus mos ille nondum inolevit, nihil quicquam præjudicare.

An eadem virtutes Magiſtratus & Subditorum.

469. His ita præmiſſis deſcendimus *ad virtutes & officia Subditorum*. Quærit Philoſophus l. 3. Polit. cap. 3. & lib. 5. Ethic. cap. 2. *an eadem ſint virtutes Magiſtratuum ac ſubditorum?* Itemque *an eadem virtutes ſint boni viri ac boni civis?* Ad utramq; reſpondet negatè, ac ratione prioris quæſtionis diſtinguit inter virtutes ἄρχοντ☉ καὶ ἀρχομένυ, illas vocat ἀρχικάς, has verò πειθαρχικάς. Alia Principis, alia privati eſt inſtitutio, ergò etiam diverſa utriuſque virtus. Alia requiruntur à Magiſtratu, alia à ſubditis. Illius eſt bene imperare, horum verò obœdienter parere. Notandum tamen, quod non tàm ſpecie, quàm gradibus, non tam habitu, quàm actibus, non tàm internâ formâ, quàm externis objectis & circumſtantiis virtutes Magiſtratus ac ſubditorum diſtinguantur, cùm eandem habeant normam ac formam, licet objectis & actionibus diſtinguantur. Sic eadem juſtitia eſt Principis ac civis, interim illa in publicis occupatur, hæc in privatis, illa majori præfulget lumine, hæc verò eſt obſcurior. Circa poſteriorem quæſtionem diſtinguendum inter Rempubl. Chriſtianam optimis legibus conſtantem & eam quæ ab hoc ſtatu deflectit. In Chriſtiana & optima Republ. non multum à ſe invicem abſunt civis bonus ac vir bonus, ſed in aberrantibus Rebuspubl. plurimùm differunt. Deinde in optima etiam Republ. hæc manet inter bonum civem ac bonum virum differentia, quod ille actiones duntaxat exteriores moderetur & legibus Reipub. externam obœdientiam præſtet, hic verò etiam interiores animi motus rectæ rationis freno coërceat. Ad civem bonum ſufficit obœdientia erga leges patrias, ſed ad virum bonum requiritur καλοκαγαθία & omnium virtutum complexus.

Officia ſubditorum.

470. Officia ſubditorum diſtingui poſſunt *ratione objectorum*, quòd alia reſpiciant *Magiſtratum*, alia *Rempublicam*, alia *concives*. Magiſtratui quid debeant, poſtea explicabitur. *Reipublicæ* debent *amorem*, concivibus φιλανθρωπίαν *& concordiã*. Plato dicebat, *nos eſſe natos, ut patriæ proſimus*.

Erga patriam.

Prodeſſe autem illi poſſumus quinq; modis. 1. *laborando pro ipſius honore ac laude*, ſi tales eſſe ac permanere ſtudeamus, qui patriæ olim honori ſimus, ut ipſa à nobis laudem & honorem adipiſcatur, 2. *inſtruendo eam conſilio* & prudentiâ, ſi opus fuerit 2. Sam. 20. v. 16. 3. *commodis ipſius inſerviendo*, ut illi tanquam matri quæ nos genuit, aluit, ac ſinu ſuo complexa eſt, gratos nos exhibeamus. 4. *defendendo eam* vel viribus corporis vel animi prudentiâ, prout res poſtulat Hebr. 11. v. 34. 5. *pro ea mortem obeundo*, ſi aliter fieri nequeat, de qua morte Horatius canit: *Dulce & decorum eſt pro patria mors. Cari ſunt parentes*, ait Tull. 1. off. *cari liberi, propinqui, familiares, ſed omnes omnium caritates patria una complexa eſt, pro qua quis bonus dubitat mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus.* Si tranquillitas ac felicitas Reipubl. debet eſſe diuturna; neceſſe eſt, ut non ſolùm Magiſtratus ſed etiam ſubditi ament præſentem ejus ſtatum, quia *κόρος ſatietas prima ſolet eſſe mutationis & interitus cauſa* teſte Pythagora apud Stob. ſerm. 42.

Erga concives.

Ut autem boni civis eſt patriam amare, ita quoque ipſi convenit cum concivibus concordiam alere. Ut in corpore humano membra invicem amicè conſentiunt, & commodis ſuis omni ex parte ſerviunt: ſic in Republ. inter cives oportet eſſe communicationem officiorum & mutuæ concordiæ ſtudium. *Civem oportet æquo & pari jure cum cæteris vivere, neq; ſubmiſſum & abjectum, neq; ſe efferentem, tùm in Republ. ea velle, quæ tranquilla & honeſta ſunt.* Cic. 1. offic.

Erga Magiſtratum.

471. Officia ſubditorum erga Magiſtratum variis modis enumerantur; Decalogus unâ voce honoris: Auguſtana Confeſſio art. 16. uno nomine obœdientiæ officium ſubditorum erga Magiſtratum complectitur. Nos ſecuti ductum Apoſtoli Rom. 13. v. 1. & ſeqq. ac 1. Tim. 2. v. 2. ad quatuor capita ea omnia reducimus. Subditi enim debent Magiſtratui ſuo, 1. *honorem & reverentiam*. 2. *ſubjectionem & obœdientiam*. 3. *cenſus & tributa*. 4. *preces & vota*; in hiſce omnibus Magiſtratui præſtandis ſi ſubditi rectè ſeſe geſſerint, ſuo perfuncti ſatis ſunt officio.

1. Honor & reverentia.

Primò diximus Magiſtratui à ſubditis deberi *honorem ac reverentiam*. Docet hoc Apoſtolus in propria hujus articuli ſede Roman. 13. ubi poſtquam de ſtatu & officio Magiſtratus dixiſſet, ſubjungit v. 7. *vos ſubditi reddite honorem, cui honorem ſcil. debetis.* Sic & Pet. 1. Epiſt. 2. v. 17. *Deum timete, Regem honorificate*, τὸν βασιλέα τιμᾶτε. *Deo* honorem debemus Malach. 1. v. 6. Act. 12. v. 23. jam verò Magiſtratus eſt Dei in terris vicarius. Ergò etiam honorem Magiſtratui debemus. *Parentibus* debetur honor à liberis Exod. 20. v. 12. Deut. 5. v. 16. jam verò Principes ſunt patriæ patres. Ergò illis debetur honor à ſubditis. Qui in ſublimitate & faſtigio dignitatis conſtituti ſunt, illis honor exhibendus. Jam verò Magiſtratus in ſublimitate divinitus ſunt conſtituti 1. Tim. 2. v. 2. Ergò. Servi *dominos* ſuos omni honore dignos arbitrentur. 1. Tim. 6. v. 1. Jam verò Magiſtratus ſunt Domini. Ergò omni honore digni judicentur. Ad hunc honorem Magiſtratui debitum pertinet: 1. *divinæ ordinationis agnitio*, ut ex verbo DEI agnoſcamus & firmiter ſtatuamus ordinem politicum divinitùs à Deo inſtitutum eſſe & adhuc conſervari, nec caſu aut fortuito, ſed DEI voluntate in thronum majeſtatis quoſdam evehi, quibus reverentiam & obœdientiam exhiberi velit. Rom. 13. v. 1. *Non eſt poteſtas niſi à Deo.* verſ. 4. *Dei miniſter eſt tibi in bonum.* 1. Pet. 2. v. 13. *ſubjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.* 2. *honeſta de Magiſtratu exiſtimatio*, ut intueamur eos tanquam *DEOS terrenos* Pſal. 82. verſ. 2. tanquam Dei vicarios & miniſtros, nec tàm perſonas quàm divinum quod gerunt officium conſiderandum nobis proponamus, ac honorificè de illis in corde ſentiamus. Auguſt. in libr. qq. V. ac Nov. Teſt. quæſt. 35. *Imaginem Dei Rex geſtat, idcircò colendus & amandus eſt, ſi non propter ſe, ſaltem vocationis & functionis ſuæ cauſa.* 3. *honorifica Magiſtratus compellatio*, ut honorem quem interius in corde Magiſtratui exhibemus, etiam verbis manifeſtum faciamus, *quia ex abundantia cordis os loquitur* Matth. 12. v. 33. Sic mulier Thecuitis ad Davidem inquit 2. Sam. 14. verſ. 17. *ſicut Angelus*

Domini, sic est Dominus meus Rex, ut audiat bonum & malum. Eodem modo Regem compellat Mephiboseth 2.Sam.19.v.27. *Tu Domine, mi Rex, sicut Angelus Dei es.* Cavendæ tamen voces adulatoriæ & immodica præconia. Act.12.v.12. cùm Herodes admitteret adulantium voces, quibus ipsi acclamabant, *Vox Dei & non hominis*, nec daret gloriam Deo, percussus ab Angelo ob illum fastû factus est σκωληκόβρωτος. 4. *honorifica coram Magistratu inclinatio*, ut exterioribus etiam gestibus testemur, nos de Magistratu honorificè in corde sentire. Genes.42.v.6. Josephum *adorant* fratres *faciebus suis ad terram* 1. Reg.1.v.23. cùm Propheta Nathan introisset in conspectum Regis Salomonis, *adoravit eum pronus in terram*, quod facit etiam mater Regis Bathsabea. v.31. ubi adorationis nomine genuflexio & corporis inclinatio intelligitur. Conjunge 2.Sam.14.v.4. 5. *Infirmitatum condonatio*, ut candore & ἐπιεικείᾳ nævos Magistratus toleremus, in partem meliorem eos interpretemur ac prudenti dissimulatione tegamus, ac si ratione officij illorum emendatio nobis incumbat, moderatis consiliis & admonitionibus illud tentemus. Quod enim filiis dictum Sirac.3.v.9. *In opere, sermone & omni patientia honora patrem tuum*, idem etiam subditi sibi dictum esse existiment. Quod servis dictum 1.Pet.2.v.18. *ut ferant in omni timore dominos, non tantùm bonos & modestos*, sive lenes, sed etiam σκολιοὺς ac δυσκόλους, idem sibi quoq; dictum esse subditi statuant. 6. *detractionum vitatio.* Caveant subditi, ne Magistratui suo in corde maledicant, nec ore ei detrahant, sed honorificè de eo & sentiant & loquantur. Exod.22.v.28. *Diis non detrahes & Principi populi tui non maledices.* quod repetit Apostolus Act.23.v.5. Eccles.10.v.20. *etiam in cogitatione Regi ne maledicas & in secreto cubiculi tui ne vilipendas divitem, quia avis cœlorum ire faciet vocem & habens alas annunciabit verbum.*

2. *Subjectio & obœdientia.* 472. 2. *Subjectionem & obœdientiam* Magistratui à subditis deberi disertis verbis testatur Apostolus Rom.13.v.1. *Omnis anima potestatibus sublimiorib. subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo.* v.2. *Itaq; qui resistit, Dei ordinationi resistit.* v.5. *ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Huic conjungenda sunt similia dicta. Genes. 41. v. 40. cùm Josephus Ægypti Prorex constitueretur, Pharao ad eum dicit: *Cunctus populus obœdiet tibi.* Deuter.17.v.12. *Qui noluerit obœdire Sacerdoti aut judici, moriatur vir ille.* Jos.1.v.17. dicunt Israëlitæ ad Josuam Ducem: *Sicut obœdivimus in cunctis Mosi, ita obœdiemus & tibi.* v.18. *Qui rebellârit ori tuo, & non obœdierit cunctis sermonibus, quos praceperis ei, morte moriatur.* Tit.3.v.1. *admone illos* (ὑπομίμνησκε, suggere illis, quod jam ante à me audiverunt) *Principatibus, ac potestatibus subditos esse, dicto obœdire* πειθαρχεῖν. Cumprimis verò dictum Apostolicum 1.Pet.2.v.13. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti sive Ducibus, tanquam ab eo missis.* Ad hanc obœdientiam Magistratui præstandam subditos invitare debet. 1. *mandatum divinum sive Dei voluntas.* 2. *Magistratûs dignitas.* Quia enim in sublimitatem & potestatem divinitus sunt evecti, ideò debetur eis subjectio. 3. *Magistratus utilitas.* Si quis enim beneficia illa, quæ à Magistratu in subditos descendunt, rectè æstimare didicerit, is debitam subjectionem Magistratui non denegabit. 4. *Obœdientiæ necessitas. Necessitate subditi estote*, inquit Apostolus, *propter conscientiam. Qui enim resistit, Dei ordinationi resistit*, proinde gravat conscientiam & magno se involvit delicto. 5. *Pœnarum*, quæ seditiosos & inobœdientes comitari solent, *gravitas*: *Subditi estote propter iram*, inquit Apostolus. Proverb.24.v.21. *Time Dominum fili mi & Regem, & cum irrequietis, ne commisce aris.* v.22. *quoniam repente consurget perditio eorum & ruinam utriusq; quis novit.* Exempla punitæ rebellionis proponuntur *in Core, Dathan & Abiram* Num.16. *in Sichemitis* Jud.9. *in Theuda & Juda Galilæo* Actor.5.v.36. & 37.

473. Pertinent verò ad hanc obœdientiam Magistratui debitam. 1. *Promtitudo voluntatis interior*, quâ nos ultrò ac sponte sincero studio Magistratui tanquam divinæ ordinationi subjicimus non tantùm *propter iram*, h.e. ut caveamus pœnas, sed etiam *propter conscientiam*, ut Dei mandato pareamus. 2. *Sincerus amor*, quo paternam Magistratus curam & affectum grato animo agnoscimus, filiali reverentiâ & amore reciproco eum complectimur, & omni officiorum genere animum nostrum declaramus. Sic *Esaias* pestilentiali ulceri Regis Ezechiæ imponit emplastrũ 2.Reg.20.v.7. *David* erat acceptus in oculis universi populi 1.Sam.18.v.5. *Patres patriæ* sunt pii Principes, ergò subditi filialem amorem ipsis debent ac subjectio & obœdientia ipsorum ex filiali amore, non servili timore proficisci debet. 3. *Filialis timor*, ut potestatem Magistratui divinitùs datam reveriti humiliter eidem nos subjiciamus, ac sedulò caveamus, ne justam Magistratus iram ac pœnas nobis inobœdientiâ attrahamus, quemadmodum Cœcias ad se trahit nubes 1.Reg.3.v.28. *Omnis Israël timuit Salomonem.* Prov.24.v.11. *Time Deum & Regem.* Rom.13.v.7. *Reddite timorem, cui timorem debetis.* v.3. *Principes non sunt timori bono operi sed malo. Vis autem non timere potestatem, bonum fac.* v.4. *Si autem malum feceris time.* 4. *Fidelitas*, ut in timore & obœdientia Magistratui præstanda simus constantes atque omni, quo possumus, studio, personam, famam, dignitatem vitam & salutem Magistratûs tueamur. 1.Sam.22.v.14. dicit Achimelech ad Saulem Regem: *Quis in omnibus servis tuis sicut David fidelis, pergens ad imperium tuum?* 5. *Omnia officia externa* honestis legibus conformia tàm pacis quàm belli tempore præstanda. Genes.41.v.44. *Ad oris tui imperium cunctus populus obœdiet*, in Hebr. est. יִשַּׁק. Chaldæus vertit יִזָּיֵן *ad verbum tuum armabitur omnis populus.* Radix נשק significat osculari, obœdire, arma sumere, quę significationes omnes huic loco congruunt, subditi enim debent Reipub. defensionem, Magistratui amorem & reverentiam, subjectionem & obœdientiam, quæ armorum usurpatione declaratur, jam verò tàm amoris quàm subjectionis signum est osculum Psal.2.v.12. 1. Samuel.10.v.1. &c. 6. ἀπολυτρωσμοσύνη ne subditi in partes Magistratus irrumpant, sed ad cognitionem ejus deferant, in quo injuriâ affecti videntur, nec privatâ vindictâ utantur, sed Magistratus defensionem & auxilium implorent. *Obœdientiæ hujus partes.*

474. Cæterùm hæc obœdientia Magistratui à subditis debita certos ac determinatos habet limites. Quamvis enim in omnibus etiam durioribus edictis Magistratui parendum sit, tamen in illis, quæ sunt contra pietatem, veræ religionis confes- *Obœdientiæ limites.*

confessinnem & conscientiæ libertatem, adeoque contra divinam legem, non tenentur subditi Magistratui obœdire. 1. *propter expressa Scripturæ interdicta.* Matth. 22. v. 21. *Date quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo*, ubi in priore membro disertè exprimitur, quid Cæsari dandum sit, videl. quod est Cæsaris, ac posterius membrum limitat prius, ita dandum est Cæsari, quod est Cæsaris, ut tamen quod Dei est, Deo relinquatur. Quòd si ergò Cæsarea quę Dei sunt, sibi arrogat, h.e. quando contra Deum vel pietatem, vel honestatem aliquid præcipit, non est ei parendum. *Extra territoriũ jus dicenti impunè non paretur*, dicunt JCti. Act. 5. v. 29. *Oportet Deo magis obœdire, quàm hominibus.* Hûc pertinet mandatum DEI Bileamo datum Num. 22. v. 12. *Noli ire cum eis, neq; maledicas populo.* 2. *propter probata piorum exempla* ad imitandum nobis in hoc casu proposita. Exod. 1. v. 17. obstetrices Ægyptiacæ *timuerunt Deum, & non fecerunt juxta præceptum Regis*, ut projicerent Israelitarum infantes in profluentem. Exod. 2. v. 2. parentes Mosis *infantulum abscondunt* trib' mensibus, id quod fidei tribuit Epist. ad Heb. c. 11. v. 23. *Fide Moses natus occultatus est mensib. tribus à parentibus suis, eò quod vidissent elegantem infantem & non timuerunt edictum Regis*, h.e. credebant Deum & ipsos & infantulum conservaturum, ideoque unà cum puero periclitari, quàm in Deum & puerum peccare maluerunt. 1. Sam. 22. vers. 17. *Servi Saulis noluerunt extendere manus in Sacerdotes Domini.* Dan. 3. v. 18. Sadrach, Mesach & Abednego Nabuchodonosori dicunt: *Notum sit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus & statuam tuam auream, quam erexisti, non adoramus.* cap. 6. v. 10. *Daniel* contra edictum Regis Darij apertis fenestris orat. Act. 4. v. 18. *Apostoli* in Christi nomine loqui ac docere à Synedrio Hierosolymitano prohibiti, respondent: *Si justũ est in conspect. Dei, vos potius audire quàm Deum, judicate.* Mulier Hebręa unà cum septē liberis mori maluit, quàm jussu Antiochi contra legem divinam carne suillâ vesci 2. Macc. 7. Referenda hûc exempla omnium Martyrum, qui exquisitissima supplicia maluerunt subire, quàm à veritatis confessione discedere. 3. *propter divina præmia*, quibus affecti sunt, qui in talibus Magistratuum edictis DEO magis obœdire voluerunt quàm hominib'. Exod. 1. v. 21. *quia timuerunt obstetrices DEUM, ædificavit illis domos*, hoc est, benedixit familiæ & œconomiæ ipsorum. Dan. 3. vers. 19. *socii Danielis in fornace ignea vivi conservantur.* Tob. 2. v. 9. *Tobias plus timebat Dominum quàm Regem ac sepeliebat corpora mortuorum*, quod officium caritatis *etiam in hac vita* ipsi divinitus remuneratum. 4. *propter obœdientiæ illius reprehensionem.* Num. 22. v. 32. dicit Angelus ad Balaamum Regis Balac mandato contra DEI interdictum parenti: *Ego veni, ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihiq; contraria.* 2. Pet. 2. v. 16. *Balaam correptionem habuit suæ iniquitatis, quod subjugale mutum in hominis voce loquens prohibuit Prophetæ insipientiam.* 1. Reg. 12. v. 30. damnantur *Israelitæ*, quod edicto Jeroboami *in colendis vitulis aureis* obsecuti fuerint. Hûc pertinent pœnæ, quibus Deus præposteram illam inobœdientiam affecit. Num. 31. v. 8. *Balaam gladio interficitur*, quod ad maledicendum Israelitis se conduci passus fuerat. Dan. 3. v. 22. viros illos, qui miserant Sadrach, Mesach & Abendnego in fornacem, jussionem Regis secuti, interfecit flam̃a ignis.

5. *Propter alieni muneris usurpationem*, quam in talibus mandatis Magistratus sibi arrogat. *Magistratus est sub Deo* Gen. 50. v. 19. ergò non debet se efferre supra Deum? reipsâ autem sese supra Deum effert, quando mandata sua divinis præceptis contraria servari jubet, quod injustum esse Apostoli pronunciant. Act. 5. v. 18. Magistratus non est Dominus divinæ legis constitutus, sed ejus minister ac custos. Ergò non debet aliquid præcipere, quod divinæ legi adversetur, vel si tale quid præcipiat, subditi non tenentur obœdire. Magistratui non competit imperium in hominum animas ac conscientias, sed mentium Rex DEUS est. Ergò non debet talia decreta promulgare, quibus conscientiæ subditorum graventur. Magistratus est *minister Dei in bonum* Rom. 13. v. 4. At si contraria verbo Dei præcipiat, tum non est Dei minister in bonum. Magistratui obtemperamus propter Deum 1. Pet. 2. v. 17. ergò Deo magis obœdiendum quàm Magistratui, quia propter quod unomquodque est tale, illud magis est tale. Proverb. 24. v. 21. *Time Dominum & Regem.* Ergò timor Dei præluceat obœdientiæ Magistratus. 6. *propter paritatis rationem.* Præcepit Deus honorare parentes Exod. 20. v. 5. sed si contra Patris cœlestis voluntatem quippiam præcipiant, audiendi non sunt, sed audiendus Christus qui Matth. 10. v. 37. inquit: *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Luc. 14. v. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum aut matrem suam, non potest esse meus discipulus. Amandus est generator, sed præponendus creator.* Tertull. de idololat. cap. 12. *nec debet plus amari beneficium quàm benefactor.* Ambros. in cap. 12. Luc. pag. 111. Idem de Magistratibus, *qui sunt patres patriæ*, dicendum. Obœdire illis oportet *sed in Domino*, non contra Dominum Ephes. 6. vers. 1. 7. Hûc pertinent *dicta piorum veterum*: Polycarpus in Epist. ad Smyrnens. *Omnis honor Magistratui est præstandus, quatenus salvâ conscientiâ fieri potest.* Ignat. in Epist. ad Antioch. *Cæsari subjecti estote in iis, in quibus subdi nullum animæ periculum est.* Justin. in orat. ad Antonin. *Nos solùm Deum adoramus & vobis in rebus aliis læti inservimus, Imperatores ac Principes hominum esse profitentes & simul precantes, ut cum Imperiali potestate sanam quoq; mentem obtinere comperiamini.* Tertull. de idololatr. cap. 15. circa med. *Reddenda sunt Cæsari, quæ sunt Cæsaris: benè quod apposuit, & quæ sunt Dei, Deo. Quæ ergò sunt Cæsaris? scilicet de quibus tunc consultatio movebatur, præstandusné esset Cæsari census, an non? ideò & monetam ostendi sibi Dominus postulavit & de imagine, cujus esset, requisivit. Et cùm audisset Cæsaris, Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, id est, imaginem Cæsaris Cæsari, quæ in nummo est & imaginem Dei Deo, quæ in homine est, ut Cæsari quidem pecuniam reddas, Deo temetipsum, alioquin quid erit Dei, si omnia Cæsaris?* Idem de coron. milit. cap. 12. sub finem: *Tu miles ac servus alterius es, & si duorum Cæsaris ac DEI, certè tunc non Cæsaris, cùm te DEO debes, etiam in communibus credo potiori.* Cyprianus libr. 4. Epist. 6. *Ille metuendus est, cujus iram nemo poterit evadere.* Hieronym. in cap. 13. Rom. tom. 8. pag. 186. *Dicendo, minister est tibi* (Magistratus) *boni causâ, ostendit in his quæ recta sunt, judicibus obœdiendum, non in illis, quæ religioni contraria sunt.* Ambrosius Epist. 33. ad Marcellinam

fororem & habetur c. Conveniot 23. q. 8. *ea qua divina sunt, Imperatoria potestati non sunt subjecta.* Id. cont. Auxent. *Prius est ut anima mihi quàm fidem auferat Imperator. Tributum Cæsaris est, non negatur, Ecclesia Dei est, Cæsari utiq; non debet adjici, quia jus Cæsaris esse non potest templum DEI.* Ruffin. lib. 2. Hist. Ecclesi. cap. 16. *Imperialia decreta mãdantur dictanda Benevolo tunc memoriæ scriniis præsidenti. Sed ille cui ab incunabulis sacra fides & venerabilis fuit, abnegat se impia verba posse proferre & contra DEUM loqui. Cumq; celsior ei honor promitteretur, si impleret injuncta, ille qui nobilior in fide esse quàm in honoribus cuperet, respondit. Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipsum, quem habeo, tollite, tantum mihi conscientia fides duret illæsa, hæc dicens ante pedes impia præcipientium cingulum abjecit.* August. in enarr. Psal. 124. super verba: Non derelinquet virgam peccatorum super sortem justorum: *Julianus extitit infidelis Imperator. Nonne extitit apostata, iniquus idololatra? milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum qui in cœlo erat, quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à domino temporali & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali.* Chrysost. homil. 71. in Matth. *Cùm audis reddenda esse Cæsari, quæ ipsius sunt, illa solùm dici non dubita, quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei ac virtuti obest, non Cæsaris, sed Diaboli tributum ac vectigal est.* Apud Joseph. l. 18. antiq. cap. 11. Petronio Præsidi dicunt Judæi: *Feremus fortunam quamlibet, dummodo patria legis religio maneat incolumis.* Vide etiam Lombar. 2. sent. dist. 44. lit. C. 7. gentiles *ex lumine naturæ* idem cognoverunt. Socrates apud Platonem dicit: πείσομαι τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ὑμῖν, *Obœdiam Deo magis quàm vobis.* Achilles apud Homerum dicit: *Ego Atridis obtemperabo, sed honesta & justa imperantibus.* Apud Euripid. in Phœnissis Creontis verba sunt: *An jussa non est Principum sui exequi,* cui respondet Antigone: *Non, si impia, injusta & malè imperata sunt.* ** De obœdientia in causa religionis Magistratui deneganda multa extant in Jure Canonico dist. 9. 10. 11.**

Porisma. 475. Porisma hujus assertionis est, *quod illis subditis, qui mandatis sui Magistratus de capessenda religione falsa non obtemperant, crimen læsæ majestatis jure objici nequeat.* 1. quia contra inferiorem Magistratum non committitur læsæ Majestatis crimen, si diversum præcipiat Magistratus superior, in mandatis inferioris semper intelligitur exceptum jus superioris. Jam verò Deus est *Rex Regum & Dominus dominantium* 1. Tim. 6. v. 15. Ergò si illius mandata inferiorum Magistratuum mandatis præferantur, crimen læsæ majestatis neutiquam committitur. August. de verb. Domini serm. 6. circa med. *Si potestas illud jubeat, quod non debeas facere, hic sanè contemne potestatem timendo potestatem. Ipsos humanarum rerum gradus advertite, si aliquid jusserit procurator, nonne faciendum est? tamen si contra Proconsul jubeat, non utiq; contemnis potestatem, sed eligis majori servire. Nec hinc debet minor irasci, si major prælata est. Rursum si aliquid Proconsul jubeat & aliud jubeat Imperator, numquid dubitatur illo contemto illi esse serviendum? ergo si aliud Imperator & aliud DEUS, quid judicatis? Da veniam, tu carcerem, ille gehennam minaris.* 2. quia non est in potestate Magistratûs religionem falsam imperare, vel ad eam cogere, ut superiùs fuit demonstratum. Ergò si Magistratus talem potestatem sibi arrogat, alienos invadit fines, nec ad obœdientiam quempiam constringit. 3. quia idem Danieli & ipsius sociis, Apostolis & aliis piis in primitiva Ecclesia objici potuisset. *Jussum est Principis ore Gallieni, Quod Princeps colit, ut colamus omnes, Æternum colo Principem dierum, Factorem dominumq; Gallieni,* canit Prudentius hymn. 6. de Martyrio Fructuosi Episcopi. 4. quia etiam læsæ majestatis divinæ committeretur, si Magistratui ad falsam religionem cogenti subditi obtemperarent. *Etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, tamen manum omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam,* inquit Eleazarus ad apostasiam solicitatus 2. Macc. 6. v. 26.

476. 3. *Census ac tributa* Magistratui à subditis deberi, disertis verbis docet Apostol' Rom. 13. v. 6. *ideo etiam tributa præstatis, ministri enim DEI sunt in hoc ipsum servientes.* v. 7. *reddite ergò omnibus debita, cui tributum* φόρον, *tributum*; cui *vectigal* τέλος, *vectigal.* φόρος propriè est *tributum*, quod penditur de rebus terrâ nascentibus ἀπὸ τοῦ φέρειν. τέλος est *vectigal*, quod solvitur pro rebus quæ transvehuntur & permutantur in contractibus ἀπὸ τοῦ τελεῖν. Strabo libr. 17. εἰσαγώγιμα καὶ ἐξαγώγιμα τέλη *vocat*, quę pro importatis & exportatis penduntur sive τελῶνται. Tributum veteribus dicebatur etiam tributus teste Gellio lib. 13. N. A. c. 19. quidam deducunt *à tribu*, quod pecunia per singulas tribus pro ratione censûs exigeretur. Valla lib. 4. de ling. Lat. rectiùs *à tribuendo*, quòd ex privato in publicum tribuatur; olim imponebatur personis, sicut vectigal *prædiis*, l. 2. §. si quid de hered. vel act. vend. Alij vectigal dictum existimant, quod ex vectura, hoc est, pro importatis vel exportatis mercibus pendatur, sed ipsum nomen latiùs patet, pro omnis generis reditibus in fiscum collatis. Estque *urbanum* vel *rusticum*, *privatum* vel *publicum* Cic. 3. offic. & act. 5. in Verr. JCti dicunt, tributum Principi vel fisco solvi pro *bonis immobilibus* l. 2. C. de annon. & tribut. vectigal *pro bonis mobilibus* l. universi C. de vectigal. Distinguunt etiam tributum à collecta. *Tributum* habet certam formam & est ordinarium, *Collecta* non habet certam formam & est extraordinaria. Species tributi est *capitatio*, quæ pro capite cujusque civis aliquid exigitur quę sublata est in Imp. Rom. à Cõstantino. l. un. C. de cap. civ. cens. exim. *Reditum* nomen generalius est, ut & vectigalia & tributa comprehendat. Varia tributorum & vectigalium genera enumerat Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 2. plura recenset Warem. ab Ehrenberg. (Eberhardus à Weihe) in tractat. de reg. subsid. & oneribus. Subdit. cap. 4. & seqq. sed needum species omnes certum habent nomen, cùm quotidiè plures excogitentur, omnes tamen revocari possunt ad generalem illam divisionem, quòd quædam exigantur *de personis*, quædam *de rebus*, quædam *de actionibus*. Item quod quædam sunt *ordinaria*, quædam *extraordinaria*.

3. *Census ac tributa.*

477. Tenentur autem subditi Magistratui tributa solvere. 1. *Propter mandatum divinum*

Matth. 22.

Matth. 22. v. 21. Rom. 13. v. 7. 2. *Propter Reipubl. necessitatem.* In tributis illis *nervos Reipubl.* consistere nemini dubium esse potest. Ulpianus in l. 1. in criminibus. §. 20. ff. de quæstionib. tributa illa sunt *ornamenta pacis, subsidia belli, & nervus Reipubl.* inquit Cic. orat. prol. Manil. *Impossibile est, ut sacris tributis non illatis alioqui Resp. conserventur,* ait Imperator nov. 149. c. Ac sanè. Unde enim persolventur à Magistratu Ecclesiarum & Scholarum ministris, Consiliariis & ministris aulicis salaria, militibus pro patriæ salute pugnantib. stipendia, benemeritis honoraria, pauperculis subsidia, quomodo ædificia nova poterunt excitari ac vetera reparari, viæ publicæ sterni, pontibus ripæ fluminum conjungi, Xenodochia, ptochotrophea excitari, quomodo in futuram Reipubl. necessitatem thesauri colligi ac recondi, nisi tributa fisco Magistratûs inferantur. Menenius Agrippa apud Livium lib. 2. pag. 78. pulcerrimo spologo Romanos docuit, *quemadmodum totum corpus alimentis ventriculo denegatis ad tabem redigi necesse est: ita tributis Magistratui denegatis extremam Reipubl. perniciem impendere. Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi possunt,* inqoit Tacit. lib. 4. Histor. 3. *Propter æquitatem. Dignus est operarius mercede suâ* Luc. 10. vers. 7. jam verò Magistratus gravissimas curas & labores pro subditorum incolumitate sustinet, æquum igitur est, ut qualiscunq; mercedis loco talia tributa persolvantur. 1. Cor. 9. v. 7. Qui suis consiliis suisque laboribus pro toto orbe terrarum diu noctuque laborant, quare non habeant dignam suâ prærogativâ fortunam, inquit Justin. l. benè à Zenone C. de quadr. præscript. ** Chrysostom. serm. 23. in Epist. Rom. *Cur vectigalia Regi damus, an non tanquam prospicienti? an non tanquam præsidenti, curæ tuitionisq; mercedem solventes? atqui nihil illi solvissemus, nisi ab initio utilem nobis talem fuisse præfecturam cognovissemus. Verùm propterea ab antiquis temporibus communi omnium sententia Principes debere à nobis sustentari visum est, ob id, quod sua ipsorum negligentes communes res curant, universumq; suũ otium ad ea impendunt, quibus non solùm ipsi, sed & quæ nostra sunt salva fiunt.* Aug. serm. 19. de verb. Domin. secundum Matth. *Intelligimus quod apud Deum non tàm exactio, quam iniqua exactio damnatur dicit enim Dominus. Reddite quæ DEI sunt, Deo, & Cæsari, quæ Cæsaris.*** Debentur Magistratui tributa *ratione laboris, ratione gubernationis & ratione defensionis.* 4. inde *omni tempore* à primis imperiorum incunabulis & apud omnes gentes subditi Magistratib' aliquid peodere consueverunt. Matth. 17. v. 25. *Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum a filiis suis an ab alienis?* 1. Sam. 8. v. 9. *hoc est jus Regis,* v. 15. *segetes vestras & vinearum reditus addecimabit.* 2. Sam. 8. v. 2. *factus est Moab David serviens adferendo ei munera.* 1. Reg. 4. v. 6. *Salomon constituerat Adoniram filium Abda super tributa.* ** Christophorus Schaplerus docuit *Magistratui non esse tributa pendenda,* quia ann. 1525. inter duodecim articulos de lib. Christiana scriptos istum velut præcipuum tradidit recitante Carione in Chron. lib. 4. Clerici in Papatu ab omni tributo immunes esse volunt. Conc. Trid. sess. 25. c. 20.**

478. Caveant autem pii Principes, ne exactiones pro libitu augeant sine ulla Reipubl. necessitate, tantùm ut suppetat profusionibus, luxui & voluptatibus, sed cogitent, gravem sibi aliquando reddendam rationem, tum qualia à subditis exegerint tributa, tùm in quem usum eadem collocarint. Ezech. 45. v. 9. *hæc dicit Dominus DEUS: Sufficiat vobis Principes Israel iniquitatem & rapinas intermittite, desinite exturbare populum meum.* Ejusmodi sanguisugarum subditos expilantium elegans hypotyposis proponitur. Mich. 3. v. 2. *audite Principes Jacob & Duces domus Israël, qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis & carnem eorum desuper ossibus eorum.* v. 3. *qui comederunt carnem populi mei & pellem eorum desuper excoriaverunt, & ossa eorum confregerunt & conciderunt, sicut in lebete & quasi carnem in medio ollæ.* Theodoricos Rex admonuit Marcellum, *ne plus tribueret fisco, quàm justitia,* Cassiodor. lib. 1. Epist. 22. Tiberius Imperator dicebat, *Boni pastoris est tondere pecus non deglubere.* ** Hebræis *tributum* dicitur מס à rad. מסס liquefacere, dissolvere, quia tributis nimiùm auctis bona subditorum liquefiunt ac dissolvuntur. Wolff. Cent. 16. p. 144.** Sueton. in Tib. Modus tributorum certus & determinatus præscribi nequit, sed pietati ac prudentiæ Magistratûs relinquitur æstimandus respectu habito tùm *ad Respubl. necessitatem,* tùm *ad subditorum facultatem.* Hybreas Antonio tributum in uno anno bis exigenti dicebat: *Si potes uno anno bis tributum exigere, duas etiam æstates ac duos autumnos nobis effice.* Plut. in Anton. pag. 128. Sanè Respubl. tàm non potest servari incolumis sine tributis, quàm corpus humanum sine cibis: sed quemadmodum ex cibi potusvé abundantia infinita morborum genera oriuntur: sic ex multiplicatis tributorum oneribus & conversiones & eversiones Rerumpubl. oriri consueverunt, *Tributum acerbum movet Subditos ad rebellionem & seditionem.* Tacit. lib. 3. annal. imò vix ex ulla causa alia frequentiùs oriuntur seditiones, quàm ex nimia tributorum exactione. Ostendit id exemplum Roboami, qui cùm subditis denunciari curaret, *Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro* 1. Reg. 12. v. 14. decem tribuum defectionem intueri est coactus. Ac si vel maximè subditi absque ulla rebellione, quæ omnino prohibita, expilationes illas perferre cogantur, ipsi tamen Principes conscientiam suam graviter vulnerant, & propter pauperum sudores ac lachrymas violenter expressas Dei iram & subditorum odia incurrunt. Mahomet Turcicus Imp. in extremis constitutus, teste Cominæo, nihil magis deploravit, *quam quod supra debitum ac legitimum modum tributa auxisset.* Darius cùm provinciarum pensiones auctiores reddidisset à Persis iniquo animo id ferentibus audire coactus est, *Cyrum fuisse regni patrem, Cambysem dominum, Darium verò institorem.* Hanc igitur pietatem, prudentiam, animique moderationem circa exigenda tributa, Princeps adhibeat. 1. ut prodigalitatem, luxuriam & erogationem sumtuum in res voluptuosas, inutiles, non necessarias &c. fugiat, ne ad tributa extraordinaria subditis imponenda descendere cogatur. Qui multum profundit, sanguinem populi postmodùm plerunque exugit. 2. ne aures aperiat adulatoribus, qui novas tributi exigendi vias monstrant & suæ potiùs cupiditati quàm Reipubl. utilitati serviunt. Rebuffus in comment. ad l. Eum de V. S. scribit, *eos qui Principibus consulunt, ut nova tributa & vectigalia sine evidenti*

necessi-

necessitate imponant, tartareis pœnis in inferno cruciandos esse. 3. ut illis rebus potissimùm tributa imponat, quæ ad corrumpendos civium mores, ad luxum, ad delitias, ad libidines spectant, quod est consilium Bodini lib. 6. de Republ. cap. 2. atque earum rerum vectigalia potiùs augeat, quibus carere sine magno incommodo possunt subditi, quàm illarum, quibus nullus ac ne pauperculus quidem carere potest. 4. ut personarum & circumstantiarum ratione habitâ tributa quibusdam subditis, cumprimis Ecclesiarum & Scholarum ministris remittat vel certè minuat.

4. Preces & vota. 479. 4. Quartum, quod Magistratui debetur à subditis sunt, *preces & vota* 1. Tim. 2. v. 1. *hortor igitur fieri obsecrationes, orationes &c.* v. 2. *pro Regibus & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus.* Huc referenda sunt similia Scripturæ dicta & exempla Gen. 47. v. 8. Jacobus Patriarcha *benedicit Pharaoni* Regi h. e. fausta illi precatus est & seriis precibus ipsius ac regni incolumitatem Deo commendavit. Jer. 29. v. 7. *Quærite pacem civitatis ad quam transmigrare vos feci & orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis.* Baruch. 1. v. 11. *orate pro vita Nabuchodonosoris Regis Babylonis & pro vita Balthasar filij ejus, ut sint dies eorum sicut dies cæli super terram.* Dan. 6. v. 21. *Rex in æternum vive*; quò pertinent votivæ illæ acclamationes, quibus Reges noviter electos Israelitæ accipere consueverunt. *Vivat Rex*, ex enim nihil aliud sunt quàm vota & preces pro salute Regis facta. Tertull. in Apolog. cap. 30. in princ. de Christianis in primitiva Ecclesia sic scribit: *Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipsi Impp. propitium sibi præter cæteros malunt &c. Precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt.* Interest enim Reipub. ac subditorum, Principes esse pios & Deum timentes, siquidem delicta Principum quandoq; Deus in subditis punit. Justin. in qq. & resp. ad orth. q. 138. p. 376. *sicut homo constat ex anima & corpore, ita regnum ex Rege & illis, qui reguntur, coagmentatur. Quemadmodum igitur si homo manib. peccatum committens tergo pœnas pendat, nō iniquè, qui in eum animadvertit, agit: ita non injustè DEUS facit, Principum delicta populi pœna coercens &c.* esse eosdem felices, tranquillos & pacificos, denique eosdem esse μακροβίους & longævos. *Væ principatui sepelienti dominos suos*, dicunt Magistri Hebræorum referente Salomone Jario in comm. Hos. 1. vers. 1. & Drusio lib. 9. observ. cap. 6. quia crebræ mutationes Principum regnis ac civitatibus solent esse exitiosæ. *Propter peccata terræ multi Principes ejus*, ait Rex sapiens Prov. 28. v. 2. Valerius libr. 6. memorab. cap. 2. refert: anum quandam in Sicilia pro Dionysij, cujus interitum omnes alij avidis votis expetebant, salute quotidiè vota fecisse, ac rogatam cur id contra totius civitatis vota faceret, respondisse, *ne si hic absumtus fuerit, deterior in ejus locum succedat. Bonis enim sæpè mali, rarò meliores succedunt.* Meritò igitur celebratur & subditis inculcatur dictum Bugenhagii Pomerani. *Si tam promti essemus ad preces pro Magistratib9 fundendas, quam parati sumus ad detrahendum ac maledicendum ipsis, ita res nostra melius haberent.*

480. Quæritur hoc loco. 1. *An etiam infideli & hæretico Magistratus officiis illis subditi Christiani & orthodoxi teneantur obstricti?* *Q. 1. An etiam infideli & hæretico Magistratui debeatur obœdientia.* Pontificii negant, sic enim disserit Bellarminus lib. 5. de Pontifice cap. 7. rat. 3. *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem aut hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresin vel infidelitatem.* Et postcà: *Ejusdem periculi & damni est, eligere non Christianum & non deponere non Christianum. At prohibentur Christiani eligere Regem non Christianum. Ergò tenentur Christiani non pati super se Regem non Christianum, si ille conetur populum avertere à fide. Addo autem istam conditionalem* (inquit) *propter eos Principes infideles, qui habuerunt dominium super populum suum, antequam populus converteretur ad fidem. Si enim tales Principes non conentur fideles à fide avertere, non existimo posse eos privari suo dominio, quanquam contrarium sentit* Thomas. 2. 2. q. 10. art. 10. *At si isti iidem Principes conentur avertere populum à fide omnium consensu possent & debent privari suo dominio.* Postcà addit conditionem, *si scilicet subditi sufficientibus viribus ad deponendum Magistratum sint instructi.* Quod Christiani olim non deposuerunt Neronem & Diocletianum & Julianum Apostatam ac Valcorem Arianum & similes, id (inquit) fuit, quia *deerant vires temporales Christianis.* ** Becanus io resp. ad aphorismos Jesuitarum aph. 10. p. 105. *Quæ Bellarmin. lib. 5. de R. P. c. 7. docet, verissima sunt p. 107. Quæro ex Calvinistis. Si Rex Angliæ Catholicam & Rom. fidem amplecteretur & vellet omnes Calvinistas, quotquot in Anglia sunt, eandem fidem palam profiteri & Pontifici Rom. fidelitatem præstare, quid consilij caperent? an sequerentur suum Regem? non essent hoc facturi, sat scio. Quid ergo? Regem potius abdicarent & suum Calvinismum sartum tectum conservarent. Quare? quia præstat Regem quàm reformatam fidem amittere. Simili modo argumentatur Bellarminus.*** Ex conditione à Bellarmino paullò antè adjectâ notabilem conclusionem deducit Dominicus Bannes Salmanticens. Acad. Prof. in commentariis ad Thomam 2. 2. q. 12. art. 2. *Post latam sententiam declarativam de crimine hæreseos injustè Princeps possidet regnum & principatum, & exercet jurisdictionem in subditos, tenenturq; subditi eximere se ab ejus obœdientia & bellum gerere contra illum, si vires suppetant. Ex hac conclusione* (inquit) *sequitur, primò excusandos esse Anglicanos & Saxonicos fideles, qui non se eximunt à potestate superiorum, nec bellum contra illos gerunt, quoniam communiter non habent facultatem ad hæc bella gerenda contra Principes & imminent illis gravia pericula.* Hinc Rom. Pontifex, quando Imperatores Reges & Principes propter hæresin excommunicat, subditos à juramento fidelitatis absolvit, Greg. VII. in Synodo Romana & habetur c. Nos sanctorum c. 15. q. 6. *Nos sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes eos qui excommunicatis fidelitatis juramento constricti sunt, Apostolicâ autoritate juramento absolvimus & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus, quousq; ipsi ad satisfactionem veniant,* quę verba posteriora in Manusc. Vaticano non fuisse in edit. Gregoriana notatur. Honorius III. ad Archidiac. Suession. in c. Gravem x̄ de pœnis. *Si Comes post commonitionem non paruerit, fideles ipsius quamdiu in excommunicatione perstiterit, ab ejus fidelitatis juramento denuncietis*

nunciatis penitus absolutos. Inocenti' IV. in Conc. Lugdun. nsi & habetur c. pro humani. de homicidio in 6. *Sacri approbatione Concilii statuimus, ut quicunque Princeps quempiam Christianorum per assassinos interfici fecerit, aut eos receptaverit, vel defenderit seu occultarit excommunicationis & depositionis à dignitate, honore, ordine, officio & beneficio incurrat sententias & illa liberè aliis conferantur.* Vide Bullam Pauli III. contra Henricum VIII. Angliæ Regem & Sixti V. contra Regem Navarræ & Principem Condæum, ex quibus constat, quod Pontifex subditos bullis suis excommunicatoriis à Sacramento fidelitatis Magistratui hæretico præstito & quocunque alio debito soleat absolvere, Regum liberos jure successionis privare ac infames pronunciare, subditos ad arma capessenda contra Principes concitare, ac cuivis potestatem dare absq; ulla alia belli denunciatione aut insidiis aut aperto Marte illos persequendi, capiendi vel etiam jure trucidandi. Quod thema latius explicant Thom. Bozius lib. de ruinis gentium adv. impios Politicos, Rossæus de vind. Reipubl. Christ. adv. Reges impios & hæreticos &c.

481. Nos in illis, quæ religionem & conscientiam concernunt, subditos ab obœdientia in edictis Magistratus infidelis vel hæretici liberos esse concedimus, interim in reliquis, quæ temporalia & externa concernunt ad obœdientiam & reliqua officia superiis expositis eidem obstrictos esse profitemur, id quod demonstramus 1. *ex illis fundamentis*, quæ ostendunt, etiam Ethnicum Magistratum esse à Deo, quæ enumeravimus superiùs cap.3. sect.4. q.4. Quod si enim Magistratus etiam Ethnicus est à Deo & divinitùs ad imperium evectus, utique etiam ipsi obœdientia à subditis debetur, quando scilic. nihil contra Deum ac Dei verbum præcipiunt. 2. *ex generalibus illis Scripturæ dictis*, quæ obœdientiam Magistratui præstandam à subditis exigunt citra ullam exceptionem vel limitationem, an Magistratus sit Ethnicus vel Christianus, hæreticus vel orthodoxus. Rom. 13. v. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subjecta, non enim est potestas, nisi à Deo.* 1. Pet. 2. v. 17. *Subjecti estote omni humanæ ordinationi propter Dominum.* 3. *ex dictis specialibus*, quæ Ethnico & hæretico etiam Magistratui subditos debere esse subjectos testantur. Jerem. 29. v. 7. Baruch 1. v. 11. jubentur Israëlitæ *pro vita & salute Nabuchodonosoris orare*, jam verò Nabuchodonosor erat idololatra Matth. 22. v. 21. *Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris*, jam verò eo tempore Cæsarem agebat Tiberius Ethnicus. Quando Apostoli Rom. 13. vers. 1. 1. Pet. 2. v. 17. subditos ad obœdientiam hortantur, nulli alii erant nisi Ethnici Magistratus. 4. *ex probatis piorum exemplis.* *Pharao* Rex Ægypti erat gentilium superstitioni immersus, nihilo tamen minùs Jacobus cum suis filiis & nepotibus reverenter se illi subjicit. *Salomon* ad idololatriam deficiebat 1. Reg. 11. v. 5. nec tamen subditi contra ipsum rebellabant. *Amasias* 2. Paral. 25. v. 14. *Manasses* 2. Paral. 33. v. 2. *Ammon* ibid. v. 22. & alii Reges Israëlitici in idololatriam fuêre prolapsi, neque tamen quisquam Prophetarum autor populo extitit, ut propterea ab ipsis deficerent. Christus Matth. 17. vers. 27. etiam Ethnico Magistratui tributum persolvit. Paulus Actor. 25. v. 11. ad Cæsarem Ethnicum provocat. 5. *ex primitiva Ecclesiæ praxi.* Christiani in primitiva Ecclesia non gladium sed patientiæ scutum & arma precum spiritualia contra Ethnicos Imperatores assumserunt. Nullus Apostolorum, nullus orthodoxorum Patrum Imperatores aut alios inferiores Magistratus à dignitatis solio removit, vel Christianis subditis, ut tale quid tentarent, autor extitit, quin potiùs cùm Andreas Apostolus ab Ægea Achaiæ Prætore ad mortem raperetur & populus eâ de causâ tumultum excitare pararet, manu ex verbis gliscentem seditionem repressit. Polycarpus in Epist. ad Philipp. referente Eusebio lib.3. Hist. cap.33. & Niceph. lib.3. cap.19. scribit: *Obsecro vos cunctos, ut Magistratui obœdientes sitis* (ad Martyrium pro fide Christiana subeundū vos deposcenti) *omnemque patientiam exerceatis.* Idem cùm paulò antè Martyrium coram Proconsule Ethnico staret apud Euseb. lib.4. Hist. cap.15. inter cætera sic ait: *Nos* (Christiani) *sic instituti sumus, ut Principatibus ac potestatibus à Deo ordinatis honorem qui eis competat, nobis obsit, exhibeamus.* Tertull. laudi Christianorum accenset, *quod nunquam inter seditiosos inventi* fuerint licet Ethnico Magistratui subjecti libr. ad Scapul. *Circa Majestatem Imperatoris infamamur, tamen nunquā Albiniani, nec Nigriani vel Cassiani* (qui seditionem contra Sever. Imp. excitarant) *inveniri potuerunt*, in Apol. c.35. *Sed quid ego amplius de religione atque pietate Christiana in Imperatorem, quem necesse est, suspiciamus, ut eum quem Dominus noster elegit, ut meritò dixerim, noster est magis Cæsar, ut à nostro Deo constitutus, itaque ut meo plus ego illi operor in salutem.* Fulgent. lib. 1. de myst. med. Chr. ad Thrasim. *etiam Arianos Reges* ab orthodoxorum rebellione tutos esse docet ex loco Apostolico 1. Pet. 2. v. 18. Frivolum est, quod Bellarminus regerit, *ideò non fuisse Neronem, Julianum, Valentem &c. à Christianis depositos, quòd viribus temporalibus ad id peragendum fuerint destituti.* Si enim ab Imperiali solio ob gentilismum fuissent dejiciendi, Christus tales ac tantos vires suo vicario Pontifici Rom. concessisset, quin & parva Christianorum manu divinâ virtute accedente Ethnici illi Imperatores debellari potuissent. Falsum etiam est, Christianis vires temporales defuisse. Tertull. in Apol. cap.1. *obsessam vociferantur civitatem, in agris, in castellis, in Insulis Christianos, omnem sexum, ætatem, conditionem & dignitatem transgredi ad hoc nomen quasi detrimento mœrent.* cap. 37. *Externi sumus & vestra omnia implevimus urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatia, senatum, forum &c.* Maximinus apud Euseb. lib.9. Hist. cap. 9. *etiam ante Constantini imperium omnes ferè mortales Deorum cultu relicto Christianorum genti se commiscuisse testatur.* Plenæ erant omnes Imperij terræ Christianis tempore Juliani apostatæ, nihilo tamen minus Nazianz. orat. 1. in Julian. inquit. *Christianos nullum aliud citra persecutorem habuisse remediū, quàm lachrymas.* Nec solùm de inermib' Christianis hoc accipiendum, ut Bellarm. contra Bard. excipit, sed etiam ipsa castra Christianis erant plena. Cùm enim Jovian. Juliani apostatæ successor apprehensus ad suscipiendi imperii traheretur insignia, ad exercitum Juliani sacrilegiis prophanatum dicitur proclamasse: *Nonse posse iis imperare, quia esset Christianus*, tum omnes pari eademq; voce respondisse perhibentur: *Et nos Christiani sumus.* Ruffin. libr. 2. Hist. Eccl. c. 1. Theodor. lib. 4. Hist. cap. 1. Præterea si Christiani in primitiva Eccles. judicassent, non li-

cere Ethnicos Magiſtratus tolerare, ac proinde vigore mandati divini ad illos deponendos eſſe obſtrictos, utique totis viribus illis reſtitiſſent, & quævis extrema potiùs ſubiiſſent, quam ut contra conſcientiam eos tolerando egiſſent. Denique quid opus fuiſſet ad Ethnicos Imperatores debellandos viribus & violentia, cùm ea hypotheſi Jeſuitarum Hildebrandinæ ſectæ addictorum inſidiis etiam adverſus Reges hæreticos uti liceat ac veneno vel per ſicarios è medio eos tollere? Sed hæc doctrina ignota fuit piis Eccl. primitivæ doctoribus, qui tantùm abfuit, ut ſeditionis concitandæ vel inſidiarum Magiſtratui Ethnico ſtruendarum ſubditis autores fuerint, ut ſolicitè potiùs caverint, ne tale quippiã ab illis tentaretur. Amb. Epiſt. 33. ad Marcell. *Non ego me* (contra Tribunos Imperatoris) *vallabo circumfuſione populorũ, nec altaria tenebo vitam obſecrans, ſed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo, cùm armatos ad baſilicam Eccleſia occupandam miſſos cognoſcerem, ne dum baſilicam vindicant, aliqua strages fieret, qua in perniciem totius vergeret civitatis, Orabam, ne tanta urbis, vel potiùs totius Italia buſto ſuper viverem.* Theodor. lib. 4. Hiſt. Eccleſ. c. 14. Valens Imp. Arianus Euſebio Epiſcopo Samoſatenſi per Legatum indixerat exilium, Euſebi' Legatum, qui ſub crepuſculum veſpertinum advenerat, ſilere & diſſimulare cauſam adventus ſui jubet, *nam ſi cognoverit multitudo à prima inſtitutione divino fervore prædita, in flumen te* (inquit) *demerget & à me poſtea exigetur pœna mortis tua.* Hæc locutus & de more veſpertino munere ſuo functus, incipientis ſomni tempore, fide habitâ uni ſervorum ſolus egreditur ſenex pedes, ſequebatur & ſervus cum cervicali & libro, eumque veniſſet ad ripas fluvij Euphratis conſcendit navigium & remiges Zeugma verſus curſum tenere jubet. Cùm fugientem confertim populus ſecutus lamẽtis ac gemitibus adeoque fontibus lachrymarum profuſis conaretur illi perſuadere, ut maneret neque pecudes lupis proderet, non eſt illis obſecutus, ſed Apoſtolicam legem illis propoſuit, quæ planè juberet Magiſtratibus & potentibus ſubjici. 6. *ex ſuffragio ſanctorũ ex ipſis adverſariis.* In Concil. Conſtant. ſeſſ. 15. aſſertio illa, *quod Reges & Principes in hæreſin & apoſtaſian lapſi vel in hæreſi nati ſint regno depellendi* tanquam erronea in fide & in moribus ſcandaloſa, ad fraudes deceptiones, mendacia, proditiones atque perjuria viam dans, fuit omnino reprobata. Stapleton. Domin. XXII. poſt Pentec. in promt. mor. *Cum jure gentium & Natura dubium hoc nemini eſſet, docent Apoſtoli Rom. 13. 1. Pet. 2. etiam hanc Dei voluntatem eſſe, ut Regibus etiam Ethnicis atq; infidelibus, neq; enim alij tunc erant, ipſi pii & fideles obtemperarent. Sic Chriſtus Cæſari, Petrus Neroni obœdiendum docent.* Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 9. *Nullus Propheta unquam docuit propter ſolam idololatriam aut hæreſin contra Magiſtratus arma capere debere.*

482. Quæ in contrarium Bellarm. affert, facilem habent explicationem 1. Deut. 17. *prohibetur populus eligere eum, qui non ſit de fratribus ſuis, hoc eſt, non Judæum, ne videl. pertrahat Judæos ad idololatriam. Ergo etiam Chriſtiani prohibentur eligere Regem non Chriſtianum. Rurſum ejuſdem periculi eſt & damni eligere non Chriſtianum, & non deponere non Chriſtianum.* Reſp. diſtinguendum eſt inter non eligere & electum deponere. Concedimus eum, qui non eſt Chriſtianus & orthodoxus, in Regem à Chriſtianis non eſſe facilè eligendum; niſi ſcil. jure quodam ſpeciali ad certam familiam electio ſit reſtricta, tunc enim propter religionis diverſitatem talis non eſt privandus ſuo jure, ut oſtendimus ſuperiùs cap. 4. q. 1. ſed alia ratio eſt illius, qui imperium legitimis modis ac mediis jamtum obtinuit, is enim ſi vel maximè poſtmodùm à vera religione deficiat, tamen à ſubditis proptereà non eſt deponendus, quia *quæ ab initio fuerunt liberæ voluntatis, ea poſtmodùm fiunt ſtrictæ neceſſitatis*, ac quod *ſemel placuit, poſtea diſplicere nõ poteſt.* Impius Princeps eligi non debet, interim electus poſtea eſt tolerandus. Cùm à Valentiniano Imp. milites poſtularent, ut ſociũ imperii conſtitueret, hoc reſponſi ab eo tulerunt: *Ut me ad imperium vobis eligeretis, in veſtra ſitum erat poteſtate. At poſtquam me jam elegiſtis, quod petitis, in meo eſt arbitrio, non veſtro. Vobis tanquam ſubditis competit, parere, mihi vero quæ facienda ſunt, cogitare.* Sozom. lib. 6. Hiſt. Eccleſ. cap. 6. Niceph. lib. 11. c. 1. Sic non eſt facilè contrahendum matrimonium cum conjuge diverſæ religioni addicta, interim ſi jam contractum ſit & conſummatum, propter religionis diverſitatem non eſt diſſolvendum. Multa impediunt matrimoniũ contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Declarabimus id exemplis ab ipſo Bellarmino conceſſis. Cardinales eligunt Pontificem, neq; tamen permittet ipſis Bellarminus, ut Pontificem propter hæreſin iterum deponant. Liberi non debent citra conſenſum parentum matrimonium contrahere, neq; tamen illud irritum pronunciat Bellarminus, ſi fuerit contractum. Et quid multis? oſtendunt exempla Salumonis, Manaſſis, Ammonis & aliorum Regum idololatricorum à ſubditis toleratorum, hanc ratiocinationem Bellarminianam ea lege Moſaica deductam nunquam ipſis in mentem veniſſe, ac ſi quid roboris huic argumẽto ineſſet, Chriſtus & Apoſtoli minùs rectè feciſſent tolerando Impp. Ethnicos. 2. *Paulus* 1. Cor. 6. *jubet conſtitui novos judices a Chriſtianis temporaliũ cauſarum, ne cogerentur Chriſtiani cauſam dicere coram judice Chriſti perſecutore. Sicut ergo novi judices conſtitui potuerunt, ita & novi Reges & Principes propter eandem cauſam ſi vires adfuiſſent.* Reſp. non ſimpliciter & abſolutè improbat Apoſtolus præſidio & defenſione Magiſtratus Ethnici uti, cùm ipſe ad Cæſarem provocaverit, ſed comparatè loquitur, quod ſatiùs ſit privatas injurias tolerare, quàm coram Ethnicis judicibus maximo cum ſcandalo propter eas accuſationem cõtra fratrem inſtituere, nec de publicis judicib. loco movendis, ſed privatis arbitris eligendis loquitur. Quæ verò à libera arbitrorum electione ad violentam ordinarii Magiſtratus depoſitionem eſt conſequentia? 3. *tolerare Regem infidelem vel hæreticum, eſt exponere religionem præſentiſſimo periculo, quia qualis eſt rector civitatis, tales ſunt habitantes in ea Eccleſ. 10. quia Jeroboam Rex idololatra fuit, maxima etiam regni pars continuò idola colere cœpit* 1. Reg. 12. Reſp. quidam Reges infideles ac hæretici veram religionem ejuſq; confeſſores in ſuis provinciis tolerant, quidam verò hoſtiliter eandem perſequuntur. Prioribus obœdientiam in aliis eſſe præſtandam conſtat ex iis, quæ jam dicta ſunt. Poſteriorib. an & quomodo reſiſtendum ſit, inferiùs diſpiciemus. Res eò redit, reſpiciat quilibet ſuam vocationem, merè privati ac ſubditi non habent poteſtatem deponendi Regem abſo-

lutâ

lutâ potestate & integrâ majestate instructum, frustra igitur seditionibus suis religionis curam prætexunt. Non est, quòd Bellarm. regerat, *Ecclesiam manere sine efficaci remedio humano, si Magistratui superiori ab illis, qui merè sunt subditi, nō liceat armis resistere, neq; ab eo deficere*, opponimus enim ipsi, quod scribit lib. 2. de conc. cap. 19. §. at inquiunt, ubi ad argumentum: *Si Pontifici malo nemo potest resistere. Ergò Ecclesia manet sine remedio, si habet malum Pontificem*, respondet hoc modo: *Non est mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus præcipuè humanâ industriâ, sed divinâ protectione, cùm ejus Rex sit Deus. Itaq; etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat, & certum est, Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat.* Nimirū Ecclesia non regitur humanis consiliis, nec defenditur humanis virib. vel instar sylvæ cæduæ amputata altior exit & sub ipsis persecutionib. crescit, adeoque ut Virgilius loquitur libr. 1. contra Eutych. in princ. *triumphum de contrariis & immobilitatem sortitur de adversis.* 4. *Cur non potest liberari populus fidelis à jugo Regis infidelis & pertrahentis ad infidelitatem, si conjunx fidelis liber est ab obligatione manendi cū conjuge infideli, quando ille non vult manere cū conjuge Christiana sine injuria fidei* 1. Cor. 7. Resp. Apostolus nequaquam infidelem conjugem statim repudiandam sed potiùs retinendā docet, v. 12. & 13. quòd si verò para infidelis seipsam separet & divortii initium faciat, malitiosè fidelem partem deserendo, tum demum fidelem liberam esse pronunciat, verba enim illa, *si infidelis discedit, discedat*, v. 15. non sunt *præcepti*, quod conjugem infidelem fidelis necessariò teneatur repudiare, sed *consilij* in desertione malitiosa innocenti parti præscripti, hoc ipsum si applicetur ad Magistratum Ethnicum & subditos Christianos scopo Bellarmini adversatur, quia tum demum locum haberet Apostoli consilium, quando Princeps hæreticus vel infidelis sponte se officio abdicaret.

2. Quid faciendum subditis, si cogantur ad falsam religionem.

483. Quæritur 2. *Quid faciendum subditis, si Magistratus infidelis vel hæreticus ad impia sacra & falsam religionem eos cogere velit?* Resp. 1. ex superioribus constat, impiis illis edictis *non esse obœdiendum*, quia *Deo magis obœdire oportet quam hominibus* Act. 5. v. 29. atque ita dandum est *Cæsari, quod Cæsaris est*, ut quod Dei est relinquatur Deo Matth. 22. v. 21. 2. nec tamen *vi armatâ* Magistratui superiori, qui absolutam & nullis pactis limitatam potestatem obtinet ab illis, qui sunt merè subditi, resistendum. 1. quia bellum nisi geratur autoritate superioris, non est legitimum, ut ostendimus superiùs, jam verò subditi in Magistratum nullam habent autoritatem vel potestatem. 2. gladium accipientibus minatur Deus, quod gladio sint perituri Matth. 26. v. 52. jam verò subditis non est datus gladius contra Magistratum, ergo gladium accipiunt & per conseq. metuendum ipsis, ne gladio pereant. 3. *Qui resistit potestati, ordinationi divinæ resistit, qui autem resistunt, sibi ipsis judicium acquirunt* Rom. 13. v. 2. 4. *exempla Sanctorum* in V. ac N. T. contrarium testantur, *nec Prophetæ nec Apostoli* gladium tradiderunt subditis, quo sese in persecutionibus contra Magistratum proprium tuerentur, sed scutum patientiæ & arma precum, quinimò *civem illum Nicomediensem*, qui Diocletiani & Maximini edictum contra Christianos promulgatum concerpserat, capitis supplicio jure affectum primitiva Ecclesia censuit. Eusebius lib. 7. Histor. Eccles. cap. 5. 5. si in persecutionibus privatâ autoritate liceret gladium arripere, obstrueretur aditus ad coronam Martyrii acquirendam. 6. testes sunt Historiæ, subditis malè cessisse, si quando contra proprium Magistratum insurgere & carnalibus armis religionem defendere voluerunt. Matthes. im Unterricht Anno 67. edit. wie sich Unterthanē zur Zeit der Verfolgung verhalten sollen/ Wer über sich hawet/ dem fallen die Splitter in die Augen/ cum quo congruit illud Scaligeri: *Reverenter habe, quos superi dant superiores. In se spuit is, qui adversus olympum.* Ergò 3. *supplicandum* DEO piis precibus, ut saniorem mentem Magistratui concedat & salutaria consilia ipsorum cordibus suggerat. Esth. 3. v. 16. cùm Ahasverus edictum de Judæorū internecione proposuisset, ipsi *ad preces & jejunia* mandante & præeunte Esthera sese convertunt. Dan. 3. v. 24. Sadrach, Mesach & Abednego in fornacem ignē propter denegatum statuæ idololatricum cultum conjecti *ad preces* convertuntur. Act. 4. v. 24. Apostoli de Christo silere jussi ad Deum *per preces* levant vocem. ** Pharao Israëlitis concedere noluit, ut cultui divino inservirent. Exod. 6. v. 2. c. 7. v. 13. 22. cap. 8. v. 15. 19. 32. cap. 9. v. 7. 12. 34. 35. c. 10. v. 3. sed propterea non arripuerunt arma, nec constituerunt præfectos Imperij. In captivitate Babylonica pro Rege Nabuchodonosor orarunt Jerem. 29. Tempore Ahasveri non armis corporalibus sed spiritualibus precibus scilicet & jejuniis pugnabant. Esth. 1. In primis seculis Christiani horribiles persecutiones passi sunt sed non restiterunt Imperatoribus. Nazianz. orat. 2. in Julian. *Nobis non sunt alia arma quam preces.* Basil. Epist. 71. Imp. Galienus permisit liberum Christianæ religionis exercitium Euseb. lib. 7. Histor. Eccles. cap. 12. p. 91. successores hanc libertatem sustulerunt, sed Christiani vi & armata manu resistere noluerunt. Constantinus magnas immunitates & privilegia Christianis concessit, Constantius successor eosdem persecutus est, neq; tamen vim Magistratui intulerunt.** Cyprian. Epist. 56. *Incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus crebris. Hæc enim sunt munimenta spiritualia & tela divina, quæ protegunt.* Nec carebunt tales preces, si ex pœnitente & fideli corde proficiscantur, suo fructu, Deus enim ut omnium hominum, ita quoque *Regum corda in manu sua habet* Ps. 33. v. 15. Prov. 21. v. 1. *Sicut rivi aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.* Ruffin. lib. 2. cap. 16. *Ambrosius adversum Reginæ* (Arianæ Justinæ) *furorem non se manu defensabat aut telo, sed jejuniis, continuatisque vigiliis sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atque Ecclesiæ parabat Deum. Dumque hæc in longum diversis machinis & oppugnationibus Justina molitur, Maximus datis literis impium protestatur inceptum fidem DEI impugnare & statuta Catholicæ Ecclesiæ subrui & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Justina comperto, hoste simul atque impietatis conscientia perurgente, in fugam versa cum filio, exilia, quæ Dei Sacerdotibus præparabat, prima sortitur.* Sozom. libr. 2. Hist. cap. 28. *cùm Imperator Arium in communionem recipere mandaret, Alexander Constantinopolitanus Episcopus ad basin altaris procidens to-*

tam noctem pronus humi jacens Deum enixè precatus ut obstaret, quò minùs conatus adversarii ad exitum perduceretur, impetravit ut fœdâ morte interiret. 4. *fidei confessio exponenda*, calumniæ adversariorum diluendæ & supplicibus libellis mitigandus persecutoris animus. Sic Justinus Philosophus & Martyr scripsit apologiam pro Christianis ad Antoninum Imperatorem, Tertullianus apologeticum adversus gentes, Athenagoras orationem pro Christianis, &c. 5. Si Magistratus persecutionem inferens superiorem aliquem recognoscit, ad illius tribunal *provocandum*. Sic Paulus à tribunali inferiore ad superius tribunal Cæsaris provocat. 6. *aliorum intercessionibus utendum.* Sic *Ebedmelech* Eunuchus, qui erat in domo Regis Sedeciæ, intercedit pro Jeremia, ut ex carcere liberetur. Jerem. 38. v. 8. quæ intercessio non caruit suo fructu. *Esther* supplicat Ahasvero pro populo Israelitico Esth. 4. *Præfectus Edessenus* jussus à Valente Imp. Ariano Christianorum cœtus dejicere non tantùm de imminente periculo populum præmonuit, ut quilibet locum destinatum lanienæ vitaret, sed etiam constantiam Christianorum ad Martyrium properantium animadvertens ad Imperatorem dixit, *frustra hæc cædes perpetrabitur, ex qua infamiam nos quidem decerpemus, nec tamen promtitudinem illorum expugnabimus*, quâ intercessione furorem Imperatoris à populo avertit. Theodor. lib. 4. Histor. cap. 17. Ruffin. lib. 2. cap. 5. Anno 1541. *Protestantium Ordines* apud Franciscum I. Galliæ Regem missis Ratisbonâ literis pro iis, qui ob doctrinæ confessionem partim in vinculis, partim in exilio erant, intercesserunt. Schleid. lib. 13. comm. p. 381. Plura exempla adduximus superiùs §. 211. 7. Si precibus & intercessionibus nihil obtineri potest, *fugiendum.* Matth. 10. v. 23. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Cyprian. Epist. 56. *Gaudere & exultare nos voluit in persecutionibus Dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc Martyribus patent cœli, &c. Solus non est, cui Christus in fuga comes est, solus non est, qui templum Dei servans, ubicunque fuerit, sine Deo non est.* Nazianz. in serm. de seipso in agrum reverso. *Si de civitate depellent & effugabunt, nunquid & de cœlesti urbe Hierusalem, quæ est, mater omnium nostrûm depellere nos poterunt vel effugere.* Athanasius in Apol. fugam suam excusans adducit exempla piorum ac magnorum virorum, qui fugæ beneficio vitæ ac salutis suæ consuluerunt, *Jacobi*, qui fugit fratrem Esau Gen. 27. v. 43. *Mosis*, qui Pharaonis potentiam reveritus fugitio Midian Exod. 2. v. 15. *Davidis*, qui à facie Saulis se abdidit in speluncam 1. Sam. 22. v. 1. *Eliæ*, qui Jesabelis minas fugiens in desertum abiit 1. Reg. 19. v. 3. *ipsius etiam Christi*, qui Herodis, & Judæorum furores fugiendo sæpius elusit Matth. 2. v. 14. cap. 12. v. 15. Johan. 8. vers. 59. &c. Ejusmodi exempla plura occurrunt 1. Reg. 18. v. 4. Jerem. 26. v. 21. Act. 9. v. 25. 2. Cor. 11. v. 33. &c. Sic in Pacificatione Passaviensi *beneficium emigrationis* conceditur illis, qui à Magistratu ad religionis mutationem coguntur. 8. Quòd si nec fugæ locus patet, quidvis potiùs *tolerandum* quàm contra Dei verbum & conscientiam aliquid agendum, ac vitæ potiùs quàm Deo renunciandum. Matth. 10. v. 39. *Qui perdit animã suam propter me, inveniet eam.* Act. 21. v. 13. dicit Apostolus. *Non solùm alligari, sed etiam mori paratus sum propter nomen Domini Jesu.* Eandem Spiritus προθυμίαν animadvertimus in Ignatio, qui Epist. 14. ad Tharsenses p. 19. inquit, ἕτοιμός εἰμι πρὸς πῦρ, πρὸς θηρία, πρὸς ξίφος, πρὸς σταυρόν. Μόνον ἵνα Χριστὸν ἴδω τὸν σωτῆρα μου καὶ θεὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀποθάνοντα. & in Epist. 12. ad Roman. pag. 68. πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαὶ, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἀλεσμοὶ ὅλου τοῦ σώματος καὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθω, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Καλόν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. Euseb. lib. 4. Hist. cap. 15. ex Epistola Ecclesiæ Smyrnensis de Polycarpo refert, quod ad Proconsulem Ethnicum bestiarum immissionem minantem dixerit. *Voca eas, est enim nobis fixum à potioribus non esse per pœnitentiam ad pejora transeundum, sed honestum ducimus, à malis ad ea transire quæ justa sunt.* Cùm Proconsul diceret. *Si bestias contemnis, igne te compescam*, respondit Polycarpus. *Ignem minaris ad horam arsurum, ac paulo post extinguendum, ignoras enim ignem illum futuri judicii & æterni supplicii impiis reservatum. Sed quid tardas? infer quicquid lubet.* De Germanico ibidem commemoratur, quod *cùm Proconsul atatis eum admoneret atq; obsecraret, ut quo aiam admodùm juvenis & in flore esset, sui ipsius misereretur*, incunctanter & sponte in se bestiam illexerit, & tantùm non coegerit & provocarit, *ut quam velocissimè ab iniqua hac & injusta vita liberaretur.* Ruffin. lib. 2. Hist. cap. 5. & Theodor. libr. 4. Hist. c. 17. de fœmina quadam Edessena referunt, quòd audiens jussu Valentis Imp. Christianos esse in loco conventus publici à Præfecto opprimendos, *adeò festina ac propera domo sua prorupérit, ut nec clauderet ostium, nec operiret se, ut mulierum habitu decet, diligentiùs potuisset, infantem quoq; parvulũ secum traxerit, cursuq; rapido, irrupto etiam Officij Præfectum comitantis agmine festinaverit.* Perducta ad Præfectum ab eoque quæsita, quò tàm festina properaret? *ad campum* dixit, *quò Catholicorũ populus convenit. Et non*, inquit Præfectus, *audisti, quòd omnes interficiendi sint illic inventi? audivi*, inquit, *& ideò festino, ut ibi inveniar.* Rogata denuò, quò *parvulum illum secum traheret? ut & ipse*, respondit, *Martyrium consequi mereatur*; addit Theodoretus cap. 16. *ardens enim divino fervore animus, nullo tangitur humano metu, sed terrores tales pro risu ac joco habet*, quâ Edessenæ mulieris ac reliquorum concivium consertim ad locum Martyrii properantium constantiâ Imperator permotus à furore & vesaniâ suâ remisit. Joseph. libr. 18. antiq. cap. 11. de Judæis memorat, quòd audientes Petronium Præsidem Romã à Cajo Imp. mitti, ut ejus statuam in templo ponat, eidem nondum regionem ingresso Ptolemaidem primum mox etiam Tiberiadem occurrerent, suppliciter rogantes, *ne se ad eam necessitatem adigeret, atve sacratam urbem vetitis imaginibus pollueret, cumq; is objiceret. An igitur bellum geretis cum Imperatore, Nequaquam*, dicebant, *pugnabimus, sed moriemur citiùs, quàm à legibus Dei discedamus*, simulque procumbentes nudatis jugulis paratos se dicebant ad excipiendos gladios, quâ constantiâ apud Petronium obtinuerunt, ut ad Imperatorem scriberet, & abrogationem decreti interveniente Agrippæ intercessione obtineret. Talis constantiæ exempla in Historia sacra & Ecclesiastica occurront longè plurima, quam persecutorum furor longè meliùs quàm ferri acie retunditur.

484. Quæ-

3 An pravo & impio Magistratui resistendum.

484. Quæritur 3. *An pravo & impio Mngistratui à subditis sit resistendum, ejusq; imperium excutiendum?* Resp. merè subditis, de quibos hoc loco agimus, id neutiqoam licet, ut ex superioribus facilè colligitur. 1. Si enim etiam impius Magistratus *est à Deo* & Dei ordinatio, utiq; imperium ejus tolerandum, sed prius demonstratum fuit superiùs cap. 3. sect. 1. q. 2. manet ergò posterios. 2. Si *propter idololatriam & hæresin* non licet Magistratui legitimo resistere, multò minùs propter alia quædam delicta minora id licebit. Sed prius demonstratum fuit in proximè præcedentibus. 3. Dicta Scripturæ sunt *generalia* sine improbitatis ac vitiosæ qualitatis exceptione obœdientiam erga Magistratum à subditis requirunt. 4. *Sancti Dei homines* docuerunt, etiam impio Magistratui debita officia præstanda. *Samuelis filij* supra tribus Israeliticas constituti erant impij & avari, nihilò minus cùm populus pristini regiminis pertæsus Regem postularet, Dominus ad Samuelem dicit, *non te sed me rejecerunt* 1. Sam. 8. v. 7. *Nabuchodonosor* erat Ecclesiæ persecutor & impius Rex, nihilo tamen minùs Jeremias pro eo orandum, non antem rebellandum docet. Jer. 29. v. 7. *Tiberius* erat crudelis parricida, adulter, omnis nequitiæ & flagitij artifex, nihilominus Christus tributum ei dandum esse jubet Matth. 22. v. 21. *Neronem* Apostolus appellat leonem 2. Tim. 4. eidem tamen subjectionem Dei ordinatione deberi docet. Rom. 13. v. 2. *Asia Reges* crudelitatis ac facinorum plurimorum reos fuisse. Buch. in dial. de regn. Scot. memorat, nihilominus tamen Petrus ad Christianos in Ponto, Bithynia, Cappadocia, &c. scribens *omni humanæ ordinationi subjectos* ipsos esse jubet 1. Epist. 2. v. 17. 5. *Exemplis Sanctorum* idem probatur. *Saul* erat impius & inobœdiens, interim non deturbatur à solio regali, nec à subditis nec à Davide, qui divinitùs erat in successorem electus. *Achab, Ammon & alii Reges Ifrnelitici* erant projectæ impietatis, nec tamen subditi illis restiterunt. *Cujus Caligula* teste Josepho lib. 19. antiq. c. 2. erat maleficus, voluptatibus deditus, sanguinarius, unicum fructum potentiæ existimans, si abuteretur eâ contra immeritos, &c. neq; tamen Apostoli autores fuerunt Christianis, ut ab Imperio eum removere tentarent. 6. Idē ostendit *rationis paritas*. *Servi* jubentur obœdire etiam *δυσκόλοις duris ac difficilibus Dominis* 1. Pet. 2. v. 18. *liberi austeris & morosis Pnrentibus, uxores duris maritis*, quidni etiam subditi iniquo Magistratui? 7. Licentia subditis data Magistratui pravo resistendi *exitio est Reipubl.* quod probat Gerson in cens. errorum assertorum per Johannem Parvum, qui cædem Ducis Aurelianensis excnlatum iverat. *Per hanc assertionem* (inquit) *aperiretur via ad homicidia Regum ac Principum quorumcunq;, ad violationem fidei & juramenti, si liceret impunè eos propriâ autoritate necare, aut in eos fraudes moliri, daretur & occasio subditis rebellandi & contemnendi Principes. Nemo enim ambitiosus aut à Principe castigatus non fingeret in eum ingentia crimina, ut eum populo exosum redderet, nulla esset imperandi securitas.* Subditi ergò, quibus Magistratus impius obtigit, *non murmurent* adversus Deum vel Magistratum, *sed adversus peccata sua*, Thren. 3. 39. quippe quib. promeriti sunt illud Domini flagellum, ut n. in bono Magistratu Dei φιλανθρωπία, ita in malo τιμωρία agnoscenda est, humilient se corā Deo agant pœnitentiā, patienter tolerent impositū jugum, ac divinā liberationem vel mitigationem fide expectent.

4. An Tyranno resistere licitum.

485. Quæritur 4. *An Tyranno resistere, ejusq; jugū vi armatâ Subditi excutere possint?* Distinguunt politici scriptores 1. inter Tyrannum *in titulo*, qui illicitis medijs regnum sibi acquisivit, & ioter Tyrannum *in exercitio*, qui regnum legitimè acquisitum Tyrannicè administrat. Illū licitè repelli posse statuunt, quia non obtinet legitimam potestatem, sed ad iniquā servitutem subditos contra jus & fas cogit. Sic Judices divinitus excitati ab externorum hostium & Tyrannorum jugo Israeliticum populum liberarunt, ut Historia Judicum testatur. Matathias injustam Antiochi oppressionem bello repulit 1. Macc. 3. Tyrannus *in titulo* duplex iterum constitui potest, vel enim *occupatione tantùm* Tyrannus est, non administratione, quando imperium illegitimis modis adeptum legitimè administrare studet, sicut Pelopidas Alexandrū Pheræum Tyrannum injustum Principem mutare nitebatur Plut. in Pelop. vel *occupatione & administratione simul* Tyrannus est, qui omnium pessimus. 2. *inter Principes majestatis integræ & potestatis absolutæ*, qui absolutum in subditos imperium obtinent, nec teneutur certis quibusdam pactis conventis vel legibus regni fundamentalibus expressâ promissione obstricti, & *inter Principes potestatis limitatæ & pactis conventis* inter ipsos, & proceres regni initis *circūscripta*, cui distinctioni respondet ea, quæ statuitur *inter subditos meros & mixtos*. 3. *inter offensionē & defensionem*. Principib: quorum potestas est limitata ab illis, qui non sunt merè subditi, ab Ordinibus sc. regni resisti, ac violentiam corū armatâ manu repelli posse disputant, id quod seqq. confirmari posset argumentis. 1. *à Magistratus officio*. Magistratui incumbit subditos contra injustam oppressionem tueri, ut superiùs fuit demonstratū. Jam v. Ordines regni in regnó electivo, ad qnod non nisi certis conditionib. caput aliquod est evectum, sunt loco Magistratus. Non n. sunt merè & absolutè subditi, sed partem potestatis in electione summi capitis sibi reservarunt. 2. *à juris naturalis præscripto*. Defensio sui omni jure divino sc. naturali & civili est concessa. E. licet Ordinibus regni contra injustam oppressionem se & subditos defendere. ** Ut potestas talis Principis non est absoluta, ita quoq; obœdientia subditorum non debet esse absoluta, aliàs Tyrannorum stabilietur licentia ac subditorum periclitabitur libertas & conscientia. ** 3. *ex mutuæ obligationis modo*. Ex contractib. nascitur mutua & reciproca obligatio. Jam v. inter Principem potestatis restrictæ & Ordines regni electivi talis contractus fuit initus, ut Princeps in leges regni fundamentales priùs juraverit antequam Ordines regni nomine omniū subditorū fidem ipsi darent. Quod si ergò Princeps ab hoc contractu discedit, Ordines regni ab obœdientiæ promissione ipso jure absolvuutur. 4. *ex axiomate Theologico*, quòd Evangelium non aboleat politias. Jam v. ad statuta & jura politica hoc ipsum pertinet, quòd Ordines regni vi contractûs initi Magistratui liberè electo: & contra promissionem ac fidem datam agenti resistere possint. Vide Luth. in bedencken von der Gegenwehr/ t. 7. Germ. Jen. f. 389. 5. *à paritatis judicio*. Sicut Principes aberrantes Ministri Ecclesiæ verbo possunt arguere, Consiliarij sanis cōsilijs in vias eos revocare, sic Ordines regni, quibus datus à Deo gladius, vi armatâ ipsius conatibus possunt resistere. 6. *ex probatorum exemplorum testimonio*

2.Reg.11. Jojadas deponit Athaliam 1.Macc.2. & seqq. **Jeroboam Rehabeamo, Jehu & socri Joramo, Jojada & Principes Judæ Athaliæ, Maccabæi Antiocho, alijsq; Regib. Macedonicis restitere. Si dicas, factũ hoc esse mandato Dei expresso vel peculiari Numinis divini instinctu vel alijs justis ex causis. Resp. salva re est, hinc enim constat dicta de obœdienita Magistratui præstanda certas habere exceptiones.** Judas & reliqui Maccabæi resistunt Antiocho. Constantinus oppugnavit Licinium Collegam in Imperio, Christianos persequentem. B. Luther. in scripto ad Pastorem tom.7 German. Jenens. fol.386. addit duo alia exempla, quòd populus restiterit Sauli Jonathanem interficere cupienti 1.Sam.14. quodq; Ahikam & alij Principes Israelitici restiterint Regi Jojakim Jeremiam ad internecionem quærenti. **Chemn. p.2 Loc.comm. p.26. edit. Ann.91. *Quia Deus voluit gradus esse in imperijs, ut sint aliqui superiores Ordines privatis, qui sint pars consilij publici & gubernationis.* 1.Petr.2.v.13.14. *sive Regi tanquam præcellenti sive Ducibus tanquam ab eo missis.* 1.Tim.2 v.2. *Regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, illi igitur Superiores Ordines, quia ex officio debent consilia & operas conferre ad defensionem disciplinæ & communem salutem, non satisfaciunt suo officio tolerande tam injustam sævitiam, sed debent improbare & suo loco resistere.* Hunn. disp. de Magistr. thes. 96.97. tom.5. *interim officio suo non deerunt si qui sunt populares Magistratus ad reprimendam regni Tyrannidem constituti, ut violenta imperia, quoad fieri potest, ad justam redigantur moderationem, quod nisi fecerint, ut patriæ proditores perfidiæ suæ rationem Deo sunt reddituri.* Protestantium Responsum in bello Schmalcaldico, quod recitatur à Schleidano p.542. *Quod si pactis stetisset* (Cæsar) *atq; decretis, nos etiam nostrum eramus officium facturi, sed quoniam ea violavit & verè præcipua Deo debetur obœdientia, sibi culpam ipse tribuat. Etenim quia religioni molitur exitium atq; libertati, causam præbet cur ipsum impugnetur bonâ conscientiâ. Cùm enim in eum casum res devenerit, licet resistere, sicut & sacris & prophanis Historiis demonstrari posset. Nam injusta vis minimè Deum auctorem habet, nec aliâ ratione sumus ei devincti quàm si conditiones, quibus est creatus Cæsar, impleat.* Vide literas Mauritij Saxon. Electoris & Alberti Brandenburgici apud Sleidanum lib.24. Histor. pag.753.** 7. *ex consequente absurdo.* Si ordinibus regni denegaretur potestas contra injustam violentiam se ac suos defendendi, consequens foret, non esse discrimen inter Principes, qui absolutam & integram obtinent potestatem, & inter eos, quorum potestas est limitata & circumscripta, nec esse discrimen inter merè subditos, & eos, qui sunt in partem potestatis recepti, ac quibus cura boni publici ea parte adhuc incumbit, promissionem illam, quam Princeps ante evectionem ad regnum Ordinibus præstat, nullius esse momenti, cùm pro arbitrio ab ea discedere, nec ad impletionem ejusdem cogi possit, electionem Principis intuitu boni publici susceptam in extremum regni detrimentum vergere, cùm libidini ejus nemo planè possit resistere, &c. 8. *ex Theologorum & Iurisconsultorum suffragio.* Lutherus, Bugenhagius, Justus Jonas, Nicol. Ambsdorffius, Georgius Spalatinus, Philipp. Melanchthon, Caspar. Cruciger, Georgius Major, Justus Menius, Christ. Hoffmannus, & alij Theologi, JCti Witebergenses Ann.31. Basilius Monnerus, & alij ex politicis defensionem sui ordinibus regni licitam & concessam esse censuerunt, ut constat ex scriptis à Dn. Hortledero collectis tom.2. lib.2. de causis belli Germanici, &c. **Becanus in resp. ad aphorism. Calvinistarum aph.9. pag.100. *Qui est Tyrannus tantùm administratione non potest à subditis interfici, ut definitum est in Conc. Constant. sess.15. quia verus & legitimus Princeps, etsi Tyrannicè regat, manet tamen superior. Ergò subditi debent illi obtemperare & non interficere, nisi fortè ob necessariam vitæ defensionem.* Bodinus lib.2. de Republ. cap.5. *Quanquam qui Theologorum eruditissimi habentur* (in margine notatur Mart. Lutherus, Calvinus in Joh. & in Instit. lib.4 cap.31. Sleidan. in Histor.) *non modò non licere putant subditis Principes Tyrannidis specie occidere, sed ne verba quidem violare fas esse, nisi singulari Dei oraculo jubeantur, ut Iehu qui Dei jussu ad regnum Israeliticum vocatus est, ut Regis Achabi liberos ac posteritatem à stirpe deleret.* Ac postea. *Et quidem cùm Germanorum pro suscepta religione pugnare & adversus Carolum V. arma capere decrevissent, Martinum Lutherum consuluerunt, num id jure divino liceret, ille negavit, neq; tamen Principibus id persuasit. Itaq; funestum bellum Reiq; publicæ calamitosum susceptũ est cum ingenti Principũ & civium strage* &c.** Sed gravissimæ hujus quæst. decisionem Theologorum & Jurisconsultorum Collegijs committendam, neque quicquam temerè pronunciandum esse ducimus.

486. Si ulteriùs quæritur, de talibus Principibus, qui sunt liberæ & absolutæ potestatis, qui vel per successionem Imperium obtinent, vel per electionem absque tali limitatione & stipulatione prævia rerum potiuntur, si illi postmodùm in Tyrannos degenerent, an subditi eis resistere possint, ibi varia opinionum divortia sese offerunt. *Pontificij*, præsertim Jesuitæ, Tyrannum æstimant ex hæresi, ideò omnes illos Reges ac Principes Tyrannorum loco habendos esse, & à quovis subdito è medio tolli posse statuunt, qui à Romana Ecclesia secessionem faciunt, si vel maximè legitimè Imperium acquisiverint, ac legitimè illud administrent. Sed de hoc sanguinario theoremate superiùs fuit dictum. Alij talem definitionem Tyranni proponunt, quæ pravo cuique Principi convenit, ideoque existimant, subditos non solùm Tyranno, sed etiam cuivis impio Magistratui resistere, & ab Imperij solio eum deturbare posse. 1. *quia ut subditi fœdus ineunt cum Magistratu, per quod eidem sunt obstricti, sic Magistratus & subditi simul ineunt fœdus cum Deo, per quod utriq; Deo ad officij partes rectè obeundas obligantur, proinde, si pars alterutra videlicet Magistratus non obsequatur promissis Deo factis, subditi tanquam correi eum possunt in ordinem redigere.* Brutus in vindic. quæst.1. 2. *Princeps ex populi beneficio Rex est, & ex ipsius manibus potestatem suam accipit*, quod argumentum Pontifex Zacharias suggessit Francis, cùm de Childerici abdicatione consulerent, apud Aventinum libr. 3. annal. *Princeps*, inquit, *populo, cujus beneficio regnum possidet, obnoxius est, quæcunque enim habet, potentiam, honorem, divitias, gloriam, dignitatem à populo accipit, plebe eadem accepta refert. Regem plebs constituit, eundem & destituere potest.* Cui conforme etiam illud. *Populus nunquam*

ita

ita suam potestatem in Regem transfert, quin illam sibi in habitu retineat, ut in certis casibus etiam actu ad se recipere possit, quod urget Bellarm. in recogn. lib. de Laicis. 3. *Inter Principem & subditos est reciproca obligatio, si non expressa tamen tacita. Subditi obligantur Magistratui ad obœdientiam. Magistratus ad defensionem, justitiæ administrationem, veræ religionis conservationem, &c. Vi ergò Magistratus potest subditos ad obœdientiam vi illius obligationis cogere, ita subditi à Magistratu possunt deficere, eiq; resistere, si capita illius fœderis transgrediatur*, quod argum. urgebat Greg. VII. cùm Romanos ab obœdientia Henrici IV. abducere vellet. *Quemadmodum* (dicebat) *militem ignavum Imperator potest exautorare, ita militi ducem injustum licet deserere.* Avent. lib. 5. annal. 4. *Princeps est Reipubl. tutor, ut ergò pupillus potest contra tutorem accusationem suspecti instituere, & potestate ejus exire, ita idem subditis contra Magistratum licet*, quod urget Ross. in l. de justa Reip. in Princ. potest. c. 2.

487. Sed totam horum & similium argumentorum structuram uno impetu dejicit Apostolus, quando exertis verbis pronunciat. *Omnis anima potestatibus sublimioribus sit subjecta, non enim est potestas nisi à Deo, quæ autem sunt potestates, à Deo ordinata sunt, quicunq; ergò potestati resistit, divinæ ordinationi resistit, qui autem resistunt, judicium sibipsis acquirunt.* Ad argumenta Bruti, Rossæi, Bucherij, &c. solidè respondent Barclajus in lib. cont. Monarchomachos, Albericus Gentilis in li. de vi in Principes semper injusta, Cuner. in lib. de off. Princip. Christ. & D. Arnis. in lib. de autorit. Princ. in populũ semper inviolabili. 1. Si Princeps absolutæ potestatis & integræ majestatis transgrediatur promissum Deo factum, non subditorũ, sed Dei pœnas incurrit, neq; enim subditis in Principem competit jurisdictio, sed soli Deo. 2. Potestas Principis absoluti non est ipsi tantum à populo *delegata*, sed in eum penitus *translata*, ergò populus nõ potest revocare, quod à se in Principem transtulit, nisi expressis pactis id cautum fuerit. Potestas eorum, qui beneficio successionis Reges nascuntur, vel per electionem absolutam, ac nullis conditionibus circumscriptam in solium regale evehuntur, nõ pendet ex arbitrio populi, sed ex ordinatione ipsius Dei. 3. Si Princeps absolutus officium suum negligat, non potest à merè subditis coërceri, quia subditi hac in parte destituuntur, tũ *mandato divino*, tum *superiore potestate*, sed divino relinquendus est impius Princeps judicio, quod ob idipsum gravius aliquandò experietur, quia humano judicio non potuit coërceri. *Cùm n. juxta Apostolum omni mortali horrendum sit incidere in manus Dei viventis, Regibus tamen, qui nullũ præter ipsum Deum supra se habent, quem metuant, eò erit horribilius, quod ipsi soli Deo peccent, si peccaverit vir in virũ, placari illi potest De', si a. in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* ut ex 1. Sam. 2, 25. colligit Otto Frisingens. in Epist. ad Frideric. 4. Princeps non solùm *tutor*, sed etiam *pater* est Reipublicæ, ut ergò filio quatenus tali non competit potestas in patrem, ita nec subditis in Magistratum. Sed nec pupillus sibi ipsi jus dicere, & propriâ autoritate tutorem ab officio removere potest, verùm ad id requiritur autoritas judicis, pari ergò ratione subditi non possunt, nec debent sibipsis jus dicere, & proprio arbitrio Principem è solio deturbare, sed summo & unico Magistratus judici Deo, scilicet id omne committant: *Tolerandum est patienter*, inquit Æneas Sylvius in lib. de ort. & autor. Imper. Rom. c. 16. *quicquid Princeps facit iniquè, expectandaq; est, vel successoris emendatio, vel superni judicis correctio, qui violentias atque injurias non sinit esse perpetuas.*

488. Quidam tandem Tyrannum describendum esse rectius censent, non *ex crudelitate & sævitia in quosdam subditos*, nec *ex nimia severitate in tributis exigendis*, & vectigalibus imponendis, *nec ex vitiis privatis, sed ex supino officii publici neglectu*, & ex *Reip. destructione*, ut enim Princeps ad *publicum*, ita Tyrannus ad *privatum commodum* omnia refert, Arist. 4. pol. c. 10. ac in talem Tyrannum subditos exurgere, eumq; oppugnare posse existimant, 1. quia Tyrannis non est legitima potestas, sed merum latrocinium. 2. Subditi non sunt Dei mandato Tyranno obligati, quia Deus non obligat ad illegitima, injusta & inhonesta. 3. Sicut adulterium solvit vinculum conjugale, quia directè adversatur conjugij legibus: sic Tyrannis liberat subditos ab obœdientiæ vinculo, quia imperij legibus ex adverso repugnat. 4. Tyrannis est planè contra Naturam, cum enim Tyrannus utpote ad privatum commodum omnia referens sit pessimus, non potest nisi melioribus aut æqualibus dominari, jam v. contra Naturam est meliores subjici deterioribus. 5. Resp. eo fine principi tradita est, ut illi præsit ad salutem omnium à quo si prorsus desciverit, etiam de potestate cadit, quippe q̃ non alio fine sibi comissam obtinet. 6. Patriæ salus & boni publici cura pluris facienda quàm unius insana libido. *Princeps est propter Remp. ac proinde Rep. minor*, inquit Plin. in paneg. Trajan. potior igitur haberi debet Reip. salus, quâ omnium subditorum incolumitas continetur, quàm insana unius hominis furiosi libido. 7. Defensionem contra Tyrannum probibere est jus Naturæ rescindere, quippe quod unicuiq; suam suorumve defensionem præscribit. 8. Tyranni comparantur *leonib.* rugientib. & *ursis* esurientibus Prov. 28, 15. 2. Tim. 4, 17. *lupis* rapientibus prędam Eze. 22, 27. &c. at feris illis resistere, easq; debellare licitum. Sed n. t. cùm inter *Tyrannum*, & eum qui quædam *Tyrannicè agit*, accuratè sit distinguendum, (nõ n. is statim Tyrannus est, qui quosdam ex subditis injuriâ afficit, ac quædam Tyrannidis speciem præ se ferentia agit, sed qui religionem, leges, libertatem tollit, totam Remp. pessundat, in bona & corpora subditorum liberè grassatur, nec patientiâ vel precibus vel cohortationib. ullâ ex parte sese emendari patitur) a. cùm in Christiana Rep. vix possint pejores dari Principes, quàm quales fuerunt Tiberius, *Caligula & Nero*, quos tamen Christus, Apostoli & primitivæ Ecclesiæ doctores à solio dejiciendos esse nuspiam docuerunt, sed potiùs ad obœdientiam subditos cohortati sunt. 3. cùm rarò *illa moles convelli sine convellentium exitio possit*, ut loquitur Tacit. l. 4. ann. ac *minore ut plurimum periculo Tyrannus toleretur quam ejiciatur*. 4. cùm ejecto uno Tyranno novus plerunq; succedat, priore deterior. 5. cùm satiùs sit, à subditis hîc peccari in defectu, q̃ excessu, ac durissima quævis ab illis tolerari, q̃ prętextu defensionis Principem, de quo emendationis spes est, è solio dejici, ideò Theol. rectiùs fecerit, si populum Christiàn. sub jugo Tyrannico laborantem ad pœnitentiam ac patientiam hortetur, quàm si vim armatam contra vindicis Dei flagella adhibendam esse doceat. *Non existimo negandum* (scribit Brent. in com. 1. Sam. 24.

quin

quin Davidi in Regem divinitus electo Saulem Tyrannidem exercentem tam opportunè in spelunca oblatum interficere licuerit. Sed David maluit sequi, quod ædificaret, quam quod impunè liceret, &c. Et postea. *Quod David pepercit Sauli, magnâ laude dignum est, & docet multo honestius & utilius esse, ut ad evitanda offendicula de jure nostro aliquid remittamus, quàm summum jus prosequamur.* Regula generalis eademq;, ut certissima ita tutissima est illa Apostolica. *Qui resistit, divinæ ordinationi resistit*, an verò ab ea in hoc vel illo casu detur quædam exceptio, non est temerè pronunciandum, sed omnes circumstantiæ accuratè considerandæ. Frustra contra Tyrannũ capiuntur arma, nisi subditorum peccata, quæ Tyranni imperium meruerunt, prius emendentur, contrà verò sola ad Deũ conversione, & pijs precibus liberatio à Tyranno sæpius fuit obtenta absq; ullo armorum usu. Proinde si in privatis multò magis in publicis injurijs à Magistratu illatis locum habere debet illud: *Satius est ferre injuriam, quam inferre.*

Conclusio generalis.

489. Atq; hæc dicta sint de *Ordine politico*, ejusdemq; integrantibus partibus. *Magistratu* scil. & *Subditis*, quorum omnium salutaris usus statui potest duplex: *Generalis & specialis*. Generalis est διδασκαλικὸς & ἐλεγκτικὸς, videl. ut ὀρθοδοξίαν, in hoc articulo ex verbo Dei cognitam amemus, & contra quasvis corruptelas asseramus. *Specialis vel ad Magistratum, vel ad subditos* pertinet. *Magistratus* prodest hæc doctrina 1. ad διδασκαλίαν, ut intelligat se vivere in tali statu, in quo possit Deo placere, & bonâ conscientiâ eidem servire. 2. ad παιδείαν, ut partes officij divinitus sibi demandati diligenter curet, veram religionem tueatur, justitiam administret, subditos defendat, &c. 3. ad παράκλησιν, ut in omnibus periculis, & adversis quæ Reip. causâ sustinet in omnib. etiam laborib. quos boni publici causâ suscipit, soletur atq; erigat se divinis promissionibus de præsentia, auxilio, liberatione ac largissimâ remuneratione. 4. ad ἐπανόρθωσιν, ut intelligat non esse sibi datam licentiam quidvis pro lubitu agendi, sed reddendam aliquando Deo & vitæ actæ & imperij gesti administrationem. Subditis hæc doctrina usum multiplicem præstat. 1. διδασκαλίαν, ut in Magistratus constitutione ac conservatione divinam providentiam, sapientiam, justitiam, potentiam ac bonitatem reverenter agnoscere, & admirari discant. 2. παιδείαν, ut divinæ huic ordinationi sponte, & ex animo sese subjiciant, debitum honorem & obœdientiam Magistratui præstant, pro salute illius quotidiana vota ex animo faciant, tributa promtè solvant, nec solùm propter pœnam, sed etiã propter conscientiã subjectionem Magistratui à se deberi agnoscant. 3. ἐπανόρθωσιν, ut limites ac terminos obœdientiæ, quâ Magistratui tenentur obstricti, rectè percipiant, ut Cæsari, quod Cæsaris est, ita persolvant, ne quod Dei est, Deo eripiatur.

490. Ordo politicus in genere sic definiri potest, quòd sit *Status à Deo ordinatus Magistratu ac subditis certis officiorum generibus sibi invicem devinctis constans ob tranquillitatem & salutem humani generis institutus.* Magistratus in abstracto ex loco Apostolico Rom. 13. & 1. Tim. 2. sic definiri potest, quod sit *potestas supereminens à Deo ordinata, non frustra gladium portans, sed ut sit terrori malè & laudi benè agentibus, cui oportet honorem, timorem, tributa, preces & subjectionem à subditis exhiberi non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut placidam & quietam vitam agant cum omni pietate & honestate.* Vel, *Magistratus est potestas à Deo ordinata, gladio armata, ut sit custos divinæ legis ac aliarum honestarum constitutionum ad conservandam pacem in genere humano & Resp. salutem obtinendam.* In concreto talis traditur definitio. *Magistratus est persona divinitus vocata, potestate ferendi leges civiles, judicia publica juxta eas instituendi, & pœnas transgressoribus istarum legum irrogandi instructa, atq; ob id gladio armata, ut externa delicta coerceantur, justitia administretur, ac tranquillitas Reipub. conservetur.* Deus, qui solus est Rex omnium Regum, & Dominus omnium dominantium, qui stabilit & transfert regna, concedat benignissimè, ut oculus videat, & auris audiat, h.e. ut εὐταξίαν Magistratus, εὐπείθειαν subditi sibi habeant unicè commendatam, atq; ex politia hac terrena aliquando transferamur in cœlestem, in qua evacuato omni principatu & potestate & virtute Deus erit omnia in omnibus, cui sit laus, honor & gloria in seculum, Amen.

FINIS.

INDEX GENERALIS SIVE PRIMVS TOMI SEXTI.

Continens Materias & earum ordinem:

VBI AVTEM NOTANDVM, NVMERVM PAGINAM, LITTEram verò paginæ faciem notare.

LOCVS PRIMVS

DE

MINISTERIO ECCLESIASTICO.

CAPVT I.

De ὀνοματολογίᾳ.

CAPVT II.

τὸ ὅτι pertractat, an sc. detur ministerium Ecclesiasticum.

CAPVT III.

De causa efficiente Ministerii Ecclesiastici.

INDEX I.

SECTIO I.

De vocatione ministrorum. 29.b.

SECTIO II.

Quotuplex sit vocatio.

SECTIO III.

De vocatione immediata in specie.

SECTIO IV.

De vocatione mediata.

SECTIO V.

De jure Episcopali & patronatus.

SECTIO VI.

De illis quę in ministrorum vocatione & electione cavenda. 69.a.

SECTIO VII.

De controversiis ac dubiis quibusdam quæstionibus ac casibus, qui in negotio vocationis incidere solent. 70.b.

SECTIO VIII.

De vocatione Lutheri.

SECTIO IX.

De vocatione ministrorum in Ecclesiis Evangelicis.

SECTIO X.

De vocatione Episcoporum in Ecclesia Pontificia.

SECTIO

SECTIO XI.

De gradu Doctoratus.

SECTIO XII.

De Ordinatione.

SECTIO XIII.

De examine ordinationi præmittendo.

SECTIO XIV.

De investitura Ministrorum. 100.a.

SECTIO XV.

De translatione Ministrorum. 100.b.

SECTIO XVI.

De remotione ministrorum.

CAP. IV.

De causa materiali Ministerii.

SECTIO I.

De materia in qua Ministerii.

SECTIO II.

De materia circa quam ministerii. 112.a.

CAP. V.

De forma ministerii. 112.b.

SECTIO I.

De potestate Ecclesiastica.

SECTIO II.

De gradibus & ordinibus ministrorum Ecclesiæ.

CAPVT VI.

De fine & effectu ministerii. 143.a.

SECTIO I.

De fine & effectu ministerii in abstracto.

SECTIO II.

De officiis ministrorum Ecclesiæ. 153.b.

Pro-

CAP. VII.

De adjunctis ministerii. 187.b.

SECTIO I.

De Stipendiis Ecclesiæ Ministrorum.

SECTIO II.

De Conjugio ministrorum Ecclesiæ.

CAP. VIII.

De pugnantibus cum ministerio. 227.a.

CAP. IX.

CAP. X.

LOCUS SECUNDUS.

DE MAGISTRATU POLITICO.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

De cauſa efficiente Magiſtratus Politici.242.a.

SFCTIO I.

De cauſa efficiente principali Magiſtratus.

SECTIO II.

De cauſa inſtrumentali Magiſtratus.262.b.

CAPVT IV.

De cauſa materiali Magiſtratus.

CAP. V.

De cauſa formali Magiſtratus.276.b.

SECTIO I.

De poteſtate politica, quâ divinitus inſtructus eſt Magiſtratus.

Dari

SECTIO II.

De variis speciebus Magistratus.280.a.

SECTIO III.

De variis Rerumpublicarum formis ac generibus.

CAP. VI.

De fine & effectu Magistratus.286.a.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

MEMBRUM I.

MEMBRVM II.

ARTICVLVS I.

De Legibus politicis.

ARTICVLVS II.

De Iudiciis.

ARTICVLVS III.

De Suppliciis.

SECTIO VI.

Quomodo Magistratus erga hostes sese gerere debeat? in quâ eâdem opera exponitur.

MEMBRUM III.

Quomodo de vita quieta & trãquilla Magistratus subditis suis providere debeat?

Quæ-

CAPUT VII.

De adjunctis Magistratus. 452.b.

CAPUT VIII.

De contrariis Magistratui adversantibus. 457.a.

PARS POSTERIOR

De Subditis.

INDEX

INDEX SECVNDVS TOMI SEXTI.

Continens Scripturæ Dicta in hoc Tomo, partim explicata, partim sic allegata, ut ex citatione Dicti sensus appareat, partim à Strophis Adversariorum vindicata.

EX VETERI TESTAMENTO.

GENESEOS.

EXODI.

LEVITICI.

20.3. Ego

INDEX II.

NUMERORUM.

DEUTERONOMII.

JOSUÆ.

JUDICUM.

RUTH.

I. SAMUELIS.

II SAMUELIS.

I. REGUM.

II.RE-

OBA-

ACTO-

ACTORUM.

ROMANORUM.

I. CORINTHIORUM.

II. CORINTHIORUM.

GALATARUM.

EPHESIORUM.

PHILIPPENSIUM.

COLOSSENSIUM.

I. THESSAL.

INDEX II. LOCORUM SCRIPTURÆ.

Cap. Verſ.

HEBRÆORUM.

JACOBI.

JUDÆ.

APOCALYPS.

INDEX III. AVTORVM, ALLEGATORUM, EXPLICATORUM ET vindicatorum.

Numerus notat paginam, Litteræ paginæ faciem.

A.

Dia-

B.

tallo-

C.

D.

E.

Hospi-

K.

L.

Lucia-

Pin-

R.

S.

Sal-

Sto-

Vale.

V.

W.

X.

Z.

INDEX QVARTVS RERVM ATQUE VERBORVM ILLVSTRIVM.

A.

E.

F.

G.

Hadria-

H.

I.

K.

INDEX IV.

vinitus

P.

Popu-

Scri-

T.

V.

E R R A T A T O M I VI.

P.2.a.l.16.p6.leg.163.a.l.5.leg.potestatē.l.ult.leg.Apostolus.6.a.l.12.p22.leg.12.7.b.l.25.leg.id in 2.a.l.27.leg.1.Par.10.9.b.l.47.leg.Sacerdotis.18.a.l.21.p13.leg. 27.b.l.31.leg.Iudicum.l.58.leg.Tempora.14.a.l.2.p24.leg.42.l.31.leg.1.Pet.2.16.a.l.2.leg.tam.20.a.l.8.leg.perstiti.b.l.52.leg.ic.23.b.l.12.leg.Ecclesiæ.26.b.l.50.leg. Agitur.30.a.l.26.pro si leg.sic.34.b.l.63.p24.leg.42.36.a.l.62.leg.scientia sua.37.b.l.36.leg.1.Petr.2.5.ut & ad marg.l.44.leg.quælibet.38.a.l.20.p13.leg.12.l.61. p8.l.18.l.64.leg.cavillent.40.b.l.16.leg.ingerat.41.b.l.28.post potestatem lege habet.42.b.l.28.p suum.leg.tuum.49.a.l.ult.leg.enti [illegible] gatum in coelis & quodcunque.51.a.l.55.leg.pastorum.53.b.l.24.leg.Ergo.55.b.l.59.leg.Lorinus.59.b.l.28.leg.nitibus.60.a.l.61.leg.p illuc sic.a.b.l.47.p ex leg.&.54.b.l.64. leg.rationem.65.b.l.36.leg.pradin.73.a.l.4.leg.furtis.l.51.leg.Pharisæa.75.b.l.28.leg.provocat.81.b.l.26.leg.illa.l.57.leg.potissimum.84.a.l.10.leg.desesimus. 66.b.l.penult.leg.egerit.95.a.l.5.leg.officii.100.a.l.5.le δοκιμασίαν.112.a.l.51.leg.1.Cor.3.122.b.post lin.ult.leg.singulis sabbathis facienda permutatio Lev. 125.b.l.9.leg.quādā 116.a.l.23.leg.Baptisatorū.140.b.l.40.leg.gentilitiis.ad marg.l.2.gentilissimi.144.a.l.19.leg.Prophetam.159.a.l.32.p1.leg.10.162.a.l.38.leg. εἰσπέλθω[illegible]64.a.l.c.leg.enares.164.b.l.12.leg.17.165.b.l.43.leg.[illegible]167.a.l.59.leg.prudentia.170.b.l.18.leg.vacare.172.a.l.53.leg.a le.174.b.l.24.leg. εὐεργέται.172.a.l.49.leg.Tiberio.179.a.l.1.leg.Flacii.l.2.leg.Boioi.l.12.leg.Galliæ.l.31.leg.Rosell.b.l.57.leg.sublati.182.a.l.6.leg.Ecclesiastici.183.a.l.3.ad marg. leg.officii.b.l.37.leg.occupave.a.184.a.l.36.leg.proinde.b.l.34.leg.repurgāda.187.a.l.17.leg.Thraciam.l.50.leg.Eveth.188.a.l.30.leg.Argentum.190.b.l.3.leg. φιλαργυρία.l.ult.leg.decimas.184.b.l.5.leg.Cōmelin.185.b.l.65.leg.si sic.186.a.l.30.leg.non v1.b.l.15.leg.νομοθέτης.l.40.leg.Manichæi.197.b.l.ult.leg. si.198.a.l.4.leg.multiplicatam.l.17.leg.textū.188.a.l.21.leg.perficiet.204.b.l.39.leg.Ivo Carnotēsis.207.b.l.44.leg.cervicib.208.b.l.4.le.Simeū.211.a.l.13.leg.amplissimos.212.b.l.49.leg.Prophetam.l.31.p qua leg.cōtra.213.a.l.5.leg.sectam.216.a.l.61.leg.consequentiā.217.b.l.60.leg.te continuisse.218.l.10.leg.femoralibus.l.13.leg.femoralibus.220.b.l.42.leg.δύναμιν.l.43.leg.aliam.222.b.l.53.leg.qua.l.63.leg.ferat.222.a.l.55.leg.spiritualis.223.a.l.3.leg.[illegible].l.64.leg. Iustinus.a.l.23.leg.unius.227.b.l.4.leg.[illegible].234.a.l.16.leg.[illegible].236.a.l.33.leg.diriget.238.a.l.19.leg.Dominicæ.241.a.l.51.leg.prudentiæ.248.a.l. penult.leg.Apostolus.247.a.l.6.leg.corruptionem.l.52.leg.Dominatu.251.a.l.38.leg.ratione.254.b.l.26.leg.formam.255.b.l.38.leg.propriam.258.b.l.23.leg.purissima.262.a.l.38.leg.Septemviralis.263.a.l.33.leg.optimatibus.b.l.43.leg.testamentaria.265.a.l.40.leg.vatum.267.a.l.61.leg.jus sit.268.b.l.25.leg.1.Par.30. a.l.14.leg.sceptro.270.b.l.6.leg.frequentes.271.b.l.17.leg.R.Salomon.273.b.l.13.leg.Bodin.274.b.l.60.dele R.276.a.l.63.leg.Helvius Pertinax.b.l.42.leg. publicis.282.a.l.30.leg.dejectū.292.b.l.23.leg.ineunda.296.a.l.39.leg.v.26.287.b.l.14.leg.incōmodorū.l.16.leg.executione.303.b.l.60.leg.Christianissimū.304.b. l.60.leg.admittantur.307.b.l.4.leg.propter.313.b.l.24.leg.vineam.320.a.l.66.pro si leg.hi.b.l.37.leg.nationibus.322.a.l.22.dele et.324.a.l.20.leg.favente.l.41. leg.juxta.32[illegible].b.l.61.pro pię leg.pio.326.a.l.63.leg.salus.b.l.3.leg.eadē.ad marg.l.1.leg.causa.327.b.l.35.leg.año.328.a.l.4.leg.observāda.l.20.leg.macerię.b.l.10.leg. οἰκοδεσποίνας.328.a.l.16.leg.cujusq.l.26.leg.specialius.b.l.17.leg.ergo.l.30.leg.dicūt.332.a.l.38.leg.quā.333.a.l.28.leg.quod.b.l.34.leg.quæ.334.b.l.22.leg.enim.335. a.l.10.leg.præcavet.340.a.l.56.leg.Florentię.345.a.l.26.leg.ordinat.b.l.21.leg.indicātur.348.a.l.antepenult.leg.negotiu.352.a.l.12.leg.legum.353.b.l.64.pro sub. leg.sic.355.a.l.5.leg.pœnas.l.58.leg.Princeps.b.l.30.leg.perdere.356.b.l.34.leg.obliget.357.a.l.10.leg.asperū.358.a.l.antepenult.leg.ira.350.a.l.1.leg.gemitu.359. a.l.ult.leg.corrigatur.360.a.ad marg.l.7.pro 28.leg.38.362.b.ad marg.l.2.p8.leg.6.364.a.l.13.leg.contemptissimis.l.54.leg.odio.367.b.ad marg.l.5.leg.7.368.b.l. 50.leg.Assertur.369.b.l.22.leg.quia.372.a.l.49.leg.prædictione.373.a.l.66.leg.summū.b.l.14.leg.latronū.375.b.l.51.leg.inobediētiæ.376.b.l.6.leg.del.23.leg.occidesūt.l.55.leg.Christianos.377.b.l.2c.leg.delicta.378.a.l.7.leg.justitia.381.a.l.antepenult.leg.gladii.386.a.l.50.leg.quin.387.b.l.23.leg.seductę.388.b.l.6.leg.bellis.392.b.l. 52.leg.in.398.a.l.57.leg.nesciunt.b.l.1.leg.errare.l.34.leg.cos.401.b.l.6.leg.forma.406.a.l.38.leg.fugantur.407.a.ad marg.l.2.leg.v.407.b.l.ult.leg.excōmunicari.414.b. l.43.leg.turbātes.415.a.l.5.leg.carcere.416.a.l.8.leg.populi ad marg.l.ult.leg.denominatione.417.b.l.31.leg.volebat.l.32.leg.propulsare.418.a.l.11.leg.resistendū.l.40. leg.Statuendū.418.a.l.62.leg.qui.428.b.l.5.leg.Turcarū.432.b.l.57.leg.v.8.ad marg.l.7.leg.v.6.438.a.l.27.leg.cōpetere.444.a.l.26.leg.prętextus.l.30.leg.poculū.446.a. l.46.leg.regno.447.a.l.51.leg.cesserunt.b.ad marg.l.3.leg.1.b.l.62.leg.ὅσιος.453.b.l.18.leg.prodigiosa.444.b.l.23.leg.Plut.451.a.l.22.leg.hominē.l.23.dele implevit.43 a.l.59.leg.Tholosanus.457.b.l.22.leg.contrahendū.460.a.l.32.leg.urget.l.32.leg.Adrianū.462.a.l.37.leg.8.463.b.l.32.leg.Dominic.l.34.leg.Parmē.465.a.l.42.leg.beneficia.465.b.l.63.leg.Imperatores.l.64.leg.approbantibus.436.b.ad marg.l.1.leg.8.470.b.l.42.leg.Episcopos.l.60.leg.facit.477.b.l.51.pro quis leg.quæ.481.b.l.6. leg.et.l.60.leg.Pard.485.a.l.62.leg.Vigilius.485.b.l.19.leg.in justū.486.b.l.19.leg.sicut.486.b.l.22.leg.Germanorū Principes.488.a.l.20.leg.divinæ.b.l.7.leg.præstent.

FINIS HVIVS INDICIS TOMI VI.